IOANNIS MALDERI EPISCOPI ANTUERPIENSIS, ... DE...

Johannes Malderus, Josè Maria Fonseca de Evora, ...

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
16 — M
11

Tomo Unico

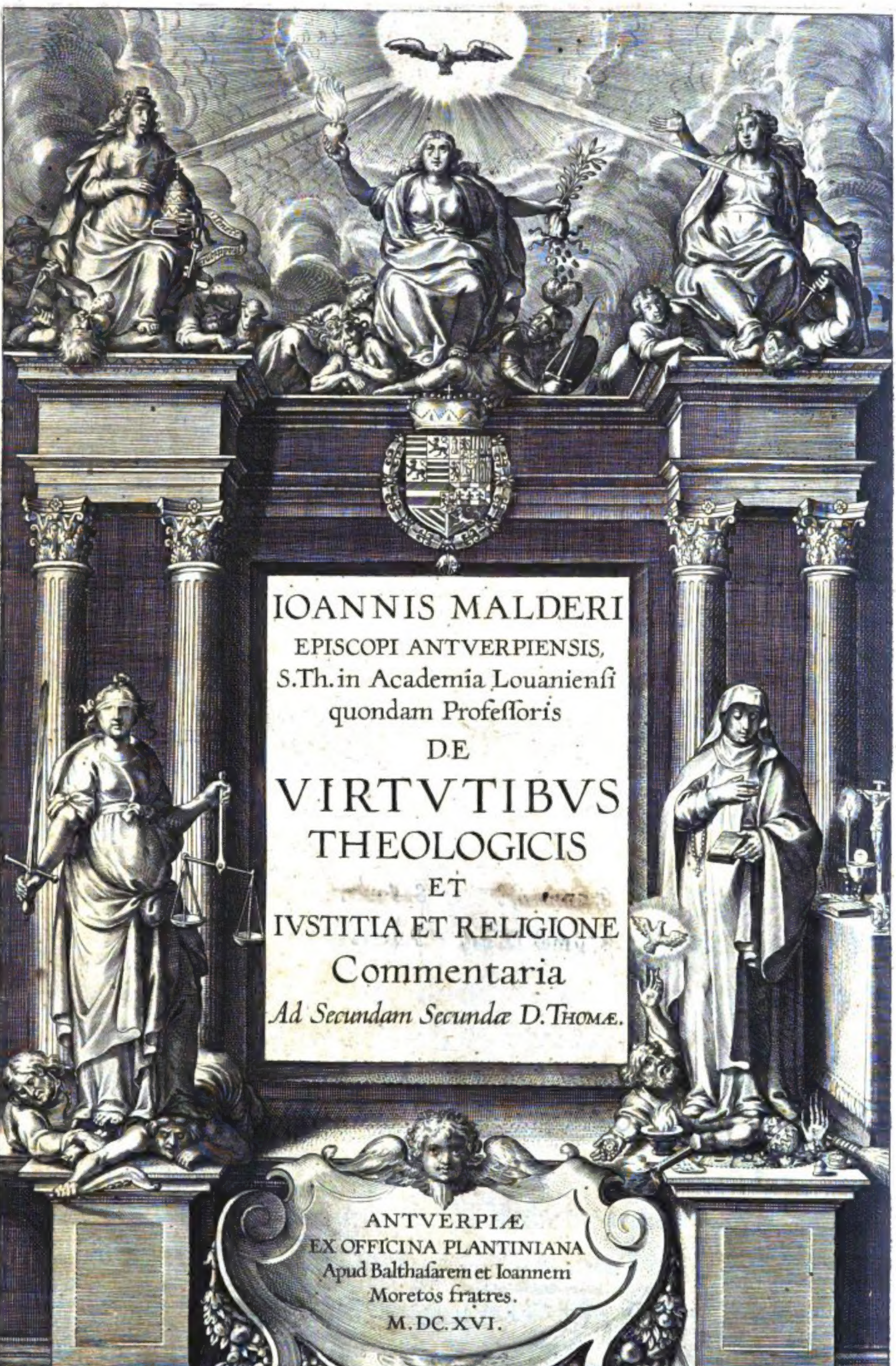
G: XVI = Sez: 1 = N: 2

XIII G 2

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

IOANNIS MALDERI
EPISCOPI ANTVERPIENSIS,
S.Th. in Academia Louanienſi
quondam Profeſſoris
DE
VIRTVTIBVS
THEOLOGICIS
ET
IVSTITIA ET RELIGIONE
Commentaria
Ad Secundam Secundæ D. Thomæ.

ANTVERPIÆ
EX OFFICINA PLANTINIANA
Apud Balthaſarem et Ioannem
Moretos fratres.
M.DC.XVI.

Conventus S. Mariae de Victoria
Carmel. Discalceat. ... Fr. Didacus Merinus ... donauit 1628.

Digitized by Google

[redacted] [redacted]
Carmel. Diſcal. Romę.

Digitized by Google

SERENISSIMO
ET
POTENTISSIMO
ALBERTO
ARCHIDVCI AVSTRIAE
DVCI BVRGVNDIAE,
BRABANTIÆ, ETC.
TOTIVS BELGICAE
PRINCIPI.

OPVS hoc de Virtutibus Theologicis, Iuſtitia & Religione, nemini magis conueniebat à me offerri, SERENISSIME PRINCEPS, quàm CELSITVDINI VESTRAE. Cui, me etiam tacente, innato quodam iure erat dedicatum, aut ſanè multis nominibus obnoxium. Siquidem profeſsionis meæ in Academia Louanienſi Theologiæ Scholaſticæ fetus eſt: cui profeſsioni ſcholaſticæ

Digitized by Google

quando in ipſis quaſi præludijs Belgici feliciſsimi tui Principatus, in vtraque Belgij Academia, Louanienſi & Duacenſi, cathedras nouas ex voluntate ſoceri veſtri Regis Catholici PHILIPPI II. glorioſæ memoriæ, magno rei Chriſtianæ bono erigebas, vni me Louanij præfeciſti. In ea ſtatione dum vſque ad decimum ſextum annum ſubſiſto, inter alias tractatio iſta de Virtutibus, CELSITVDINIS V. auſpicijs, mediocritatis verò noſtræ ſtudio concepta eſt. Nunc in lucem proditura, meritò in ſinum eiuſdem CELSITVDINIS V. (quæ, vti confido, pro ſua clementia benignè eam excipiet) reuertit: eius nimirum, qui Regia auctoritate Profeſſorem & Profeſsionem, cuius primitiæ ſunt, inſtituiſti. Omitto alia vetera, & recentiora, quæ à CELSITVDINE VESTRA SER^MA beneficia accepi; omnino talia, vt cùm plura ſint, ſingula me totum meáque in perpetuum peculiari nexu eiuſdem ſeruitio obſtrictum teneant; ea, inquam, omitto: alia enim de cauſſa CELSITVDINIS V. Virtuti vel maximè dedicatum oportebat de Virtutibus hunc commentarium. Cui enim magis dedicanda de Fide & Religione tractatio, quàm ijs Principibus qui Fidei & Religioni ſeſe patronos conſecrarunt? cui magis Fides, Dei cultus & Religio, de quibus hoc opere meditamur, quàm CELSITVDINI V. curæ eſt? Dicam ſine adulatione quod ſentio. Plurima habet Belgica noſtra

quæ

quæ in pretio & admiratione ſint toti orbi; in ijs eminet florentiſſima Louanienſis Academia; ſcriptione enim clariſſimos viros, vt alia taceam, quàm plurimos pridem dedit, qui ſuo ingenio, ſtylo, eruditione animi cultum non parum iam promouerunt: ſed PRINCIPES modò habemus (vouemus vt quàm diutiſſimè habeamus) coniuges, qui vitæ ſuæ actioniſque magiſterio, doctrinæ non minus conferant, quàm ſcribendo conferri poſſit. Ipſa namque hîc, Deo laus, palatia, ſcholæ ſunt Religionis, palæſtra Fidei & Spei in Deum, Charitatis, prudentis Iuſtitiæ, iuſtæ Fortitudinis, & conſtantiſſimæ Caſtitatis. Auita, vt ſemel dicam, PRINCIPVM pietas in Belgium rediit. Faxit DEVS vt & populi ſanctitas, & in priſca Religione purus Dei cultus, in quo à gentilitatis tenebris maiores noſtri conuerſi vſque ad noſtra tempora perſtiterunt, poſtliminiò redeant; nouóque diuinæ gratiæ lumine illuſtrati, ſeducti ex Belgis videant, quantis in tenebris verſentur, dum CHRISTVM ita in Chriſtiana Eccleſia, in Orientis & Occidentis antiquitate fulgentem, in deſerto quærunt, vbi nihil boni eſt, ſed omnes fruges operum ſteriles ſunt, imò venenata criminum (etiam ipſis fatentibus qui dicunt, Ecce hîc eſt Chriſtus) zizania; aut in tenebroſis penetralibus, vbi defectu luminis etiamſi quid veri ſit, reperiri non queat, vbi quicumque verſatur cæcus ſit & manu tentans. Faxit (inquam) DEVS, vt tam

diuerſis & aduerſis ſectis ſeſe tandem Belgæ expediant, vnámque ad exemplum PRINCIPIS Religionem veram ſectentur omnes, vt ſit vnum ouile & vnus Paſtor. Quod omnibus modis magno apud DEVM merito, & apud bonos omnes laude curantem ipſe DEVS OPT. MAX. CELSITVDINEM V. diu publico bono vt ſeruet, publicis priuatíſque votis precari non deſinemus. Antuerpiæ, anno M. DC. XVI. die XX. Auguſti.

SER^MAE^ CELSITVDINI V.

deuotiſsimus

Ioannes Malderus Epiſc. Antuerp.

PRÆ-

Digitized by Google

PRAEFATIO AVCTORIS AD LECTOREM.

BENEVOLE *Lector, habes hic quas* DEO *dante enixus ſum ſcholaſticas lucubratiunculas de vtiliſſimo Theologico argumento, nimirum de Theologicis Virtutibus, de Iuſtitia & Religione: tempore quidem profeſſionis meæ, quando lectionis ſcholaſticæ in celebri Academia Louanienſi munus obibam, diſcipulis prælectas; nunc autem, inter occupationes & ſolicitudines paſtorales, relectas, & ex parte etiam auctas & emendatas. Nolui eas, tales quales, veſtræ vtilitati inuidere. Ea inculcare ſtudui quæ contra noſtri temporis hæreticos opportuna intercurrebant. Sectatus autem ſum breuitatem, quia videbam hodie ita expedire, quando virorum doctiſſimorum adeò multa & copioſa ſcripta prodierunt, & indies prodeunt, vt prolixiora noſtra vix locum habitura viderentur. Studium tamen meum & propoſitum fuit, circa potiores materias quàm plurima mouere, & ſuccinctè reſoluere. Strictius alioqui, & ſcholis accommodatum eſt noſtrum dicendi genus, non paſſim excurrens pro campi oblati latitudine, ſed pro inſtituto, ſemitæ illius adſtrictum doctrinæ, in qua magis diſcipuli ducem requirunt: quæ etiam cauſſa fuit, quare à nobis ſit omiſſa tractatio de Prudentia, Fortitudine & Temperantia; ſolùm è Cardinalibus Virtutibus tractata Iuſtitia, & Religio, quæ ipſa quoq; quædam eſt Iuſtitia ad* DEVM. *Facem in hac ſemita nobis prætulit Prin-*

ceps

Digitized by Google

ceps ille Theologorum Scholaſticorum D. Thomas Aquinas. Verborum amputata prolixitas: imò & eæ quæſtiones diſſimulatæ, quarum non maior, quàm ipſius battologiæ, videbatur futurus vſus. Illud denique affirmare poſſum, me eò ſemper collimaſſe, ne cuiquam ſaltem mole prolixioris operis inutili grauis eſſem, non immemor eius quod Eccleſiaſtes monuit, faciendi plures libros non eſſe finem; & ſimul expendens, ſcripta ſua euulgaturo non conſiderandum tantummodò eſſe num bona ſcribat, ſed etiam ánne operæpretium ſit ea à ſe ſcribi, quæ forſan aliunde publicæ vtilitati non defuerint. Superſedere equidem meo iudicio poteram, ſed aliorum ceſſi ſententiæ ſecùs exiſtimantium, quibus hoc meritò tribuere debere videbar: volebant enim, nos debere bis Modeſtiæ litare, & non ſolùm excuſare ſubmiſſionem, ſed & ſubmittere excuſationem. Ita quidem ipſi iudicabant; quibus an acquieſcere debuerim, non æquè dixerim, ac quòd iam acquieuiſſe boni conſultum à te amice Lector optarim. Vale, & quæ DEI ſunt, agnoſce; quæ noſtra, ignoſce.

IOAN-

IOANNIS MALDERI
EPISCOPI ANTVERPIENSIS
DE VIRTVTIBVS THEOLOGICIS COMMENTARIVS

Ad Secundam Secundæ D. THOMAE, à Quæſt. I. vſque ad Quæſt. XLVI.

SECVNDA *parte Secundæ S. Thomas ſpeciatim de iis quæ pertinent ad moralem Theologiam tractat, eaque facit bipartita: quædam omnibus communia, de quibus priori loco agit; alia certo hominum generi ac ſtatui propria, de quibus incipit agere q. 171. Priora reuocat ad ſeptem virtutes, tres Theologicas, & quatuor Cardinales. Nam circa ſingulas virtutes, tractat de vitiis oppoſitis, & aliis annexis; vtpote præceptis pertinentibus ad quamque virtutem & reſpondentibus donis Spiritus ſancti. Poſteriora in triplici eſſe differentia, docet Apoſtolus prioris ad Corinthios 12. quando dicit eſſe diuiſiones gratiarum, diuiſiones miniſtrationum, & diuiſiones operationum. Per diuiſiones enim gratiarum omnis illa diuerſitas, ſecundùm B. Thomam, ſignificatur, quæ eſt ex gratiis gratis datis. Per diuiſiones autem miniſtrationum, illa quæ eſt ſecundùm diuerſa officia & ſtatus. Denique per diuiſiones operationum, illa quæ eſt ſecundùm diuerſas vitas, actiuam, & contemplatiuam. Poſterior itaque pars agit de gratiis gratis datis, de vita actiua & contemplatiua, de diuerſis ſtatibus & officiis.*

QVÆSTIO PRIMA.

De obiecto Fidei.

INTER virtutes itaque, primæ ſunt Theologicæ, & in illis prima eſt Fides: cuius obiectum prima hac quæſt. conſideratur.

Fidei nomẽ variè accipitur.

Sed ante omnia, pauca de nomine fidei præmittenda, ne obſcuritatem pariat eius varia vſurpatio. Omiſſa vulgari acceptione fidei pro aſſenſu, quo ſibi mutuò homines fidem adhibent; quo modo conſtat fidem accipi in illo Geneſis 39. *In argumentum fidei, retentum pallium oſtendit*; habet inprimis fides tria ſignificata: quod ferè etiam aliarum virtutum nominibus commune eſt. Significat enim actum & habitum quo Deo credimus; & obiectum quod credimus, vt docet S. Thomas prima ſecundæ q. 55. a. 1. ad 1.

Pro habitu ſumitur in Conciliis Viennenſi & Tridentino, quando dicitur fides infundi in iuſtificatione: eoq; modo potiſſimùm hîc de fide tractatus inſtituitur. Pro obiecto & doctrina fidei, accipitur fides in Symbolo Athanaſij: *Hæc eſt fides*

 Catho-

Catholicæ, &c. & ad Rom. cap. 1. *Accepimus gratiam & Apoſtolatum ad obediendum fidei.*

Quarta eſt fidei acceptio admodum frequens pro fidelitate, quo modo etiam Chriſto tribuitur fides, Iſaiæ 11. *Fides cinctorium renum eius.* imò & ipſi Deo, Pſal. 32. *Omnia opera eius in fide.* & 144. *Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis.* Huic acceptioni potiſſimùm quadrat etymologia: Cicero enim lib. 1. Officiorum, & Auguſt. Epiſtola 19. & lib. de mendacio, cap. 20. Fidem inde dictam volunt, quaſi fiat quod dicitur.

Quinta acceptio fidei eſt pro conſcientia, ad Roman. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Per conſcientiam enim credimus, nobis aliquid eſſe licitum vel illicitum.

Sextò, per Metonymiam fides accipitur pro ſigno & ſacramento fidei, videlicet Baptiſmo, vt notat Aug. Epiſt. 23.

Septimò, accipitur fides pro ea fide qua rebus præſentibus creditur; quam fidem rerum vocat idem Auguſt. lib. 2. q. 39. in Euangelia, eiq; opponit fidem verborum. Ad hanc fidem rerum putat pertinere illud quod orabant diſcipuli: *Adauge nobis fidem.* & illud Apoſtoli: *Iuſtitia Dei in eo reuelatur ex fide in fidem.* quaſi dicat; Ex fide verborum quam nunc habemus de rebus non apparentibus per verba, in fidem rerum quam expectamus.

Lucæ 17. Rom. 1.

An fides accipiatur pro fiducia in Scripturis.

Voluit hæretici, ſæpè fidem accipi pro fiducia in Scripturis. At re benè examinata vix vſquam ita accipi reperietur. Sanè nuſquam ita accipi, contendit Dominicus Soto lib. 2. de natura & gratia c. 6. Ex Catholicis tamen nonnulli ita accipiunt illud Iacobi 1. *Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.* Valentia hic & Vega q. 1. de Iuſtificatione: quo modo etiã accipit verſio Eraſmi & quorumdam aliorũ, qui loco fidei vertunt fiduciam. Sed fortè cum Lyrano dicere poterimus, fidem ibi accipi pro fide Chriſti, cuius germen ſit fiducia. Quamuis enim fides, qua credimus nos accepturos quod Chriſtus promiſit, ita vicina ſit fiduciæ, vt nominum communicatio non videatur improbanda: reuerà tamen fiducia manet iſtius fidei effectus, vt veriſimile ſit Iacobum illam fidem intelligere, eiuſque effectum indicare, quando addit: *nihil hæſitans.* Certius itaque eſt, Ioannem c. 2. quando dicit, *Ieſus autem non credebat ſemetipſum eis*; credere, accepiſſe pro fidere: quomodo dicimus, credere alicui, pro fidei eius committere.

ARTICVLVS I.

Vtrùm obiectum fidei ſit veritas prima.

RESPONDET D. Thomas in fide obiectum formale eſſe veritatem primam, materiale autem Deum & diuinitatis effectus, quibus homo iuuatur vt tendat ad Dei fruitionem; adeò vt principale materiale etiam ſit veritas prima aut ipſe Deus.

SECTIO I.

Varij modi quibus obiectũ fidei accipi queat.

Obiectum varijs modis conſideratur in potentiis & habitibus cognitiuis.

OBIECTVM in potentiis & habitibus cognitiuis non vno modo conſideratur. Primò enim obiecti nomine intelligimus in ſcientiis ſubiectũ quod vocant Attributionis; de quo ſolo agitur, quòd cetera ordine quodam ad illud conſiderentur: & hoc licebit vocare obiectum materiale principale.

Secundò, obiectum conſideratur quod efficit vt materiale obiectum actu & reipſa obijciatur potentiæ aut habitui: & illud dicimus obiectum formale. Quo modo lumen eſt obiectum in viſu, medium in ſcientiis. Illud tamen hìc obſeruandum, vnum & idem poſſe vtriuſque rationem ſubire, vt ſit obiectum vt quod, & vt quo. Sicuti lumen ita eſt id quo videmus, vt etiam ipſum videri queat.

Tertiò, dicitur obiectum alia quædam ratio ſub qua; quæ proximè ſumitur tamquam ratio quædam vnitatis ad diſtinctionem potentiæ aut habitus, & reſultat ex formali obiecto: ſed ab eo differt, quòd non moueat ad actum; quo modo viſibilitas poteſt dici obiectum viſus.

Alia obiecti diuiſio.

Alio modo poteſt obiectum diuidi in obiectum per ſe, & per aliud: quo modo color eſt obiectum aſpectus per ſe, quantitas autem per colorem. Hoc modo dicit D. Thomas ad obiectum fidei accidentariè pertinere illa quæ conſequuntur ex propoſitionibus quas fide credimus; vt nimirum ea credamus in obiecto per ſe fidei, ſicuti quantitatem videmus in colore. Ita ipſe in 3. diſt. 24. Verùm de obiecto fidei per aliud, hoc loco non agimus.

SECTIO II.

De materiali obiecto fidei.

Subiectum fidei primarium.

SVBIECTVM de quo præcipuè cognoſcit fides, eſt ipſe Deus, aut veritas prima in eſſendo conſiderata; ſicut & Theologiæ ſubiectum in prima parte deſignatur. Quamuis enim fides hoc differat à Theologia, quòd in Theologiæ obiecto per ſe cognoſcantur, quæ in fide pertinent ad obiectum per aliud; concluſiones nimirum quæ ex fidei propoſitionibus inferuntur, cùm ipſæ per ſe non ſint reuelatæ: conueniunt tamen in ſubiecto quod vocant Attributionis, de quo principaliter eſt cognitio. Principia enim ſcientiarum & ipſæ ſcientiæ habent idem ſubiectum. Confirmatur ex D. Auguſtino lib. 4. de ciuitate c. 20. *Fidei primum & maximum officium eſt, vt in verum credatur Deum.*

An Chriſtus pertineat ad primariũ obiectũ fidei.

Contendit hìc Caluinus lib. 2. Inſtit. c. 6. §. 4. Chriſtum non debere omitti in primario obiecto fidei. cùm enim Deus lucem habitet inacceſſibilem, Chriſtum occurrere medium, qui eſt inuiſibilis Dei imago, vt dicitur ad Coloſſenſes c. 1.

Sed reſpondeo, diuinitatem Chriſti in primario fidei obiecto eſſe: humanitatem autem, per quam Deus multa nobis de inuiſibili ſua deitate dignatus eſt reuelare, non pertinere ad abſolutè primum obiectum quod fide reuelatur; quamuis vt inter Deo coniuncta, ita & inter reliqua fidei obiecta poſt Deum primarium locum obtineat. Sicut enim Filius enarrat inuiſibilia Patris, ita Pater potiſſimũ de Filio ſuo extra ſe reuelat tamquam de auctore noſtræ ſalutis, ad quam omnis reuelatio fidei reſpicit, quando in Dei gloriam tendit. Abſolutè itaque primarium obiectum fidei, Deus; Chriſtus autem ſecundùm humanam naturam, eſt primarium inter ſecundaria poſt Adæ lapſum. Secundaria autem intelligo, quæcumque Deus alia à ſe dignatur reuelare.

Obiecta ſecundaria fidei.

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO III.

De obiecto formali fidei.

Fidei obiectum formale.

OBIECTVM fidei formale eſt auctoritas primæ veritatis, res non apparentes reuelantis: ſiue ipſa reuelatio primæ veritatis obſcura, conſideranda non vt terminans aſſenſum fidei; ſed vt immediatè ad ipſum mouens & inducens, adeoque efficiens, vt actu credantur materialia fidei obiecta, ſicuti lumen ſolis facit vt actu videantur corporum colores. Si enim auctoritas primæ veritatis conſideretur vt obiectum quod creditur, non autem vt ratio ſub qua creditur; non magis veritas prima quàm ens primum aut Deus, erit obiectum formale fidei. Conſidero etiam, veritatē primam immediatè ad credendum mouere, quia mouet etiam ad aſſenſum Theologicum, ſed ſolùm mediatè; mediante nimirum ipſa fide tamquam habitu principiorum in iſta ſcientia. Denique, quando conſideratur prima veritas vt mouens & inducens ad formandum aſſenſum; diſtinguitur fides à ſcientia infuſa, quę non habet auctoritatem diuinam tamquam rationem ſub qua præbeatur aſſenſus, ſed aliud lumen naturale vel ſupernaturale pro natura ipſius ſcientiæ ſecundùm ſubſtantiam conſideratæ. Si enim ſit ordinis naturalis, non aliud eſt formale obiectum ſcientiæ infuſæ quàm acquiſitæ: ſicuti eodem lumine ſolis videt oculus miraculo reſtitutus, quo oculus reliquorum hominum & beſtiarum.

Veritatem primam eſſe obiectum formale fidei probatur ex Sacris literis. 1. ad Theſſ. 2. ***Cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud, non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt verè verbum Dei.*** Ioannis 1. ***Vnigenitus filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.*** 1. Ioannis 5. ***Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe.*** Matth. 16. ***Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt.*** Ioan. 18. ***Ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati.*** Iſaiæ 55. ***Ecce teſtem populis dedi eum.*** 2. ad Timoth. 1. *Scio cui credidi.* Ad Galat. 1. ***Neque enim ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti.*** His teſtimoniis apertè conſtat, quod fide credimus, nos credere tamquam verbum Dei, id eſt, propter auctoritatem quam apud nos habet verbum Dei; quæ nihil aliud eſt quàm auctoritas primæ & ſummæ veritatis.

Confirmatur idem ex Patribus. Cyrillus Catecheſi 5. ***Deus à vobis repoſcet depoſitos ſermones.*** Lucianus Antiochenus apud Euſebium lib. 9. hiſtoriæ: ***Auctor nobis de Deo, Deus.*** Bernardus epiſt. 190. docet contra Abailardum, fidem non eſſe æſtimationem, ſed totum quod in eà eſt, oraculis & miraculis diuinitus eſſe perſuaſum. Denique ex illo capitis primi ad Galatas: ***Sed licet nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus, anathema ſit.*** Ex quo colligunt veteres, fidem maioris eſſe auctoritatis quàm Angelorum, eò quòd ſit ipſius Dei reuelantis auctoritas. Addit Chryſoſtomus, ideò dictum eſſe epuloni Lucæ 16. ***Si Moyſen & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit credent:*** quòd nimirum tanta ſit auctoritas fidei in Scripturis reuelatæ, vt illà non poſſit maior deſiderari. Adde Theophylactum, qui docet, omnem auctoritatem ſeponi, præter diuinam, quando agitur de fidei dogmatibus.

In cap. 1. ad Galatas.

Confirmari etiã poteſt ratione. Quando enim alicui homini credimus non propter auctoritatem aliorum aut rationes; ſed quia ipſe dicit; eius veritas ſeu veracitas & auctoritas nobis eſt loco rationis formalis, ſub qua dictis eius aſſentiamur. In rebus autem fidei credimus verbo Dei nobis aliquid reuelantis, non propter alterius auctoritatem, aut propter argumenta, aut apparentiam eius quod reuelatur; ſed quia Deus dicit. Dei ergo veracitas & in dictis ſuis infallibilis auctoritas, ratio eſt formalis fidei.

SECTIO IV.

De credibilitate ſumma quæ in obiectis fidei conſideratur.

SVMMA credibilitas obiectiua, quæ in rebus non apparentibus reſultat, eo ipſo quo ſubſtant diuinę reuelationi, vnitatem quamdam obiectiuam eis tribuit; adeoque ſecundùm ipſam ſumitur vnitas & diſtinctio habitus fidei à reliquis habitibus cognitiuis. Pro cuius intellectu, nota, in potentiis & ſcientiis obiecta duobus modis conſiderari; vno ſecundùm naturam quam habent in genere entis; altero ſecundùm naturam quam habent quatenus ſunt obiecta. v. g. binarius & ternarius ſecundùm ſuam naturam differunt ſpecie; ſecundùm naturam autem quam habent vt obiecta Arithmeticæ, conueniunt quodammodò in ſpecie infima, propter ſimilē ſciendi modum: numerus enim vt eſt quoddam genus ſcibilis, eſt ſpecies infima, & tribuit ſimilem vnitatem Arithmeticæ. Eodem itaque modo omnia quæ fide creduntur, quantumuis ſecundùm naturam ſuam differant; ſecundùm rationem tamen obiecti, quę vnica in omnibus reperitur, ſpecie infima conueniunt, eſtque ea ſpecies ſumma illa credibilitas, de qua agimus.

Oritur autem iſta credibilitas non præcisè ex eo quòd Deus res iſtas quomodocumque manifeſtet; ſed ex eo quòd per modum dicentis ſolùm manifeſtet, ſine alia ipſarum probatione aut euidentia: ideoque quod ex parte Dei hic eſt veracitas prima & ſumma, hoc ex parte credentis eſt fides quædam certiſſima & firmiſſima, Deo digna, & ex parte rerum quæ reuelantur, credibilitas: de qua licebit accipere illud Pſalmi 92. ***Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis.*** Quamuis & alia credibilitas ibi inſinuata intelligi queat, quæ actiua dici poteſt, & conſideratur ex parte ſubiecti credentis: neque ſolùm pendet in ſui perfectione ab auctoritate dicentis; ſed etiam à certis ſignis, quibus conſtet ipſum hoc aut illud dicere, vt ſignificetur illorum ſignorum acceſſu, teſtimonia Dei quæ in ſe ſummè ſunt credibilia, talia etiam facta eſſe ex parte noſtri. Verùm de hac credibilitate eiuſq; ſignis ac euidentia, in ſequentibus ſuo loco dicturi ſumus.

SECTIO V.

An fieri nequeat aliquid pertinere ad obiectũ fidei quin propoſitum ſit per Eccleſiam?

EST hoc controuerſum inter quoſdam Catholicos. Quidam enim, licet fateantur, fide diuina credendum fore, quod Deus priuatim fortè alicui reuelauerit; negant tamē eiuſmodi fidem futuram eamdem cum fide Catholica qua idem

Sententia quorumdã.

Digitized by Google

homo credit Trinitatem diuinarum perſonarum. Hanc enim duo requirere, videlicet motũ interni luminis,& auctoritatem Eccleſiæ proponentis id quod credendũ eſt,eſſe reuelatum. Tertium addit Canus; vt id quod reuelatur pertineat ad religionẽ publicam. Ita ille l. 12. de locis c. 3. Neque multũ abſimilis ſententia Dominici Soti,c. 5. Apologię contra Catarinum,& Baneſij hîc dub. 3.

Argumentum 1. Argumenta huius opinionis ferè ſunt iſta. Primum, Fides non eſt priuata virtus, ſed communis, vnde & Catholica dicitur. Ad eam ergo non pertinent priuatis factæ, aut de priuatis rebus reuelationes. Confirmatur ex illo ad Epheſ. 4. *In opus miniſterij in ædificationem corporis Chriſti.*

2. Argum. Secundum, Eccleſia non recipit tamquam de fide, reuelata particularibus Sanctis in hac vita, qui non fuerunt fundatores Eccleſiæ; ſed ſolùm illa quæ reuelata ſunt fundatoribus Eccleſię;qualis eſt ipſe Chriſtus, Apoſtoli, & Prophetæ ad hoc à Deo miſſi, & Scriptores hagiographi. Hoc *Pſal. 86.* enim inſinuat Scriptura:*Fundamenta eius in montibus ſanctis; Dominus narrabit in Scripturis populorum & principum horum qui fuerunt in ea.* Et *Epheſ. 2.* Apoſtolus: *Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum.*

3. Argum. Tertium ab auctoritate S. Thomæ infrà q. 5. a. 3. vbi dicit formale obiectum fidei eſſe veritatem primam, ſecundùm quod manifeſtatur in Scripturis ſacris & doctrina Eccleſiæ.

Sententia probabilior. Aliorum tamen contraria eſt ſententia, non eſſe neceſſariam propoſitionem Eccleſiæ, vt aliquid à Deo reuelatum credamus eadem fide,qua Catholici & Chriſtiani ſumus. Ideoq; dicunt,ſi cui fieret priuatim aliqua à Deo reuelatio; ipſum eadem fide, eodem lumine, eadem certitudine aſſenſum præbiturũ qua reliqua credit quæ fortè priùs per Eccleſiam didicit credenda, tamquam olim Apoſtolis & Prophetis reuelata. Ita docet Andreas Vega lib. 9. in Tridentinum c. 3. & Bellarminus lib. 3. de Iuſtificatione c. 3. Quæ ſententia omnino eſt probabilior.

Probatur Primò, Quia Prophetæ, Apoſtoli, paralyticus, Magdalena, quibus immediatè aliquid à Deo reuelatum eſt, illud credebant eadem fide, qua alia ab Eccleſia ipſis propoſita. Niſi fortè dicere quis audeat, non ea perfectione Apoſtolos crediſſe, qua exigebant fidem ab illis quibus prædicabant.

Secundò, Fides non differt à viſione Dei,quòd in fide ſe nobis Deus manifeſtet per alium, in viſione autem per ſeipſum: ſed quòd in fide reuelet ſe ſine euidentia; in viſione autem euidenter. Poteſt ergo fides eſſe, vbi immediatè Deus obiectum credendum proponit.

Tertiò, Si cui Deus reuelaret ſuam perſeuerantiam, poſſet eam credere fide diuina, vt indicat Tridentinum can. 16. de Iuſtificatione.

Quartò, Non tantùm per Eccleſiam credimus; ſed etiam ipſa, adeoque primum membrum Deo credit immediatè.

Quintò, Angeli, aut ſaltẽ primus Angelorum, immediatè à Deo accepit fidem: ergo ſine propoſitione Eccleſiæ, ſalua poteſt eſſe eſſentia fidei.

Sextò, Si nollet credere ſe perſeueraturum cui hoc Deus reuelaret, eſſet hæreticus, non ſecùs ac ſi alium articulum fidei negaret. Cùm itaque ad hæreſin pertineat diſſentire; ad fidem infuſam pertinebit aſſentire.

Denique quod fide credimus, ſuſcipimus vt verbum Dei, non vt verbum hominum. Nihil itaque refert quoad ſubſtantiam fidei, ſiue per homines id accipiamus, ſiue immediatè ex Dei reuelatione: neque enim Deus ideò veracior, quia pluribus aut per plures loquitur.

Ad primum Argumentum pro oppoſita opinione reſpondeo, Etiam ſi fides infuſa ſit Catholica, non inde ſequitur, quòd per eam, etiam priuatim reuelatę à Deo veritati, aſſenſus pręberi nequeat. Catholica enim dicitur: quia quidquid citra priuilegium ſpeciale per eam credimus, non aliud illud eſt, quàm (vt loquitur Vincentius Lyrinenſis) *quod tota per orbem terrarum confitetur Eccleſia. Quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt.* Aut, vt voluit D. Thomas opuſculo 70. ideò dicitur fides Catholica, quòd regulas præſcribat, quibus tota hominis vita, & quidquid ad eam pertinet, contineatur & ordinetur. Catholica ergo dicitur non ab aliquo quod ingrediatur ſuum obiectum formale; ſed à qualitate ſui ordinarij obiecti materialis, quod dicimus non adæquatè reſpondere rationi formali habitus fidei. Quamuis autem inter obiectum per Eccleſiam propoſitum, & priuatim reuelatum ex ſpeciali priuilegio, non admittamus differentiam quæ ſumatur à parte rationis formalis fidei; aliam tamen omnino aſſignamus, quòd priuata reuelatio, non poſſit continuò obtrudi, tamquam pars fidei Catholicæ, adeò vt non ſolùm ab eo cui eſt facta, ſed à tota Eccleſia ſit credenda. *Reſp. ad 1. Argumentum.*

Ex quo colligimus, bis peccare hæreticos, qui nouas reuelationes iactant. Semel quòd credibile non ſit, hominibus perditæ vitæ, & qui inſtar arundinis circumferuntur omni vento doctrinæ, & ad quamuis auram humanæ perſuaſionis fidem mutant, nouas à Deo fieri reuelationes. Rurſus, quòd tempus nunc non ſit nouos fidei articulos condendi, ſed ſeruandi depoſitum diuinæ traditionis, *Nihil enim innouandum niſi quod traditum eſt.* *Stephanus Papa 1. apud Cypr. epiſt. 74.*

Reſp. ad 2. Argum. Ad ſecundum reſpondeo, Etiamſi Catharina Senenſis ſuis reuelationibus per fidem infuſam aſſentiat, & Eccleſia eas non improbet, ſed eas veneretur; non tamen omnibus fidelibus eas credendas proponit: quia neque de talibus rebus ſunt, vt omnes eas credere oporteat (de quibus Eccleſiæ tempore Apoſtolorum abundè prouiſum eſt:) neque in eum finem à Deo factæ ſunt, neque ab ea cui factæ ſunt, aliis propoſitæ. Itaque quoad vniuerſos, deeſt hîc ſufficiens propoſitio: quoad ipſam autem cui ſunt factæ, nihil deeſt quo minùs fide diuina eis aſſentiatur.

Reſp. ad 3. Argumentum. Ad tertium reſpondeo, D. Thomam ibi aſſignare obiectũ formale fidei non ſimpliciter, ſed quoad nos, & quoad articulos qui omnibus credendi proponuntur. Poteſt ergo fidei formale obiectum duobus modis conſiderari: vno vt non ſolùm eſt mediũ quo credimus verum eſſe quod Deus dicit; ſed etiam medium quo credimus Deum hoc aut illud dicere. Priori modo conſideratum ſemper eſt ſola veritas prima in ſe: poſteriori modo conſideratum, eſt etiam veritas prima ſola, ſed non ſemper in ſe ſine alio interlocutore & quaſi internuntio; imò ordinaria via quoad nos habet, vt ſe dicere veritas prima per Eccleſiam manifeſtet; cui tamen per ſigna ſuffi-

Digitized by Google

ſcientia, auctoritatem vicis ſuæ hac in parte ſtatuit. Et hoc voluit D. Thomas. Cum quo tamen benè conſiſtit, Deum per ſe poſſe illam propoſitionem, quæ fit per Eccleſiam, ſupplere, ſicuti ſuppleuit quando locutus eſt Prophetis & Apoſtolis; quamuis, vt dixi, ordinarium ſit, non ſupplere. Sicut enim Deus per ſe primas creaturas produxit, reliquas autem in temporum decurſu, non niſi generantibus creaturis ſecundis; ita primos Eccleſiæ Principes per ſe erudiuit, reliquos non niſi per illos. Quo factum eſt, vt vnus ex illis Principibus dicat: *Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti.* & D. Auguſtinus dicat contra epiſtolam Fundamenti, c. 5. *Ego verò Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret auctoritas.* Hoc etiam ſignificatum vult idem Auguſtinus lib. 2. q. 2. in Euangelia, in eo quòd à lepra mundati, id eſt, conuerſi à mala doctrina, iuſſi ſunt oſtendere ſe Sacerdotibus. Item quòd Paulus ad Ananiam miſſus ſit, & cùm aliis contulerit Euangelium, ne fortè in vacuum curreret, aut cucurriſſet: denique quòd ad Cornelium mittatur Petrus.

Galat. 1.

Act. 9.
Galat. 2.
Act. 10.

SECTIO VI.

An fides aliquo modo reſoluatur in auctoritatem Eccleſiæ.

Auctoritas Eccleſiæ tribus modis poteſt cōſiderari.

ECCLESIÆ auctoritatem licebit hîc tribus modis conſiderare: vno quidem quatenus cœtus eſt proborum hominum. Si enim vni probo fides ſit adhibenda; quanto magis ſi plurimi probi in idem conſpirent? Verùm quia non facilè ſupernaturalia credimus homini etiam probo, niſi auctoritas ipſi aliunde & quidem ab ipſo Deo acceſſerit; ſecundò conſideranda eſt auctoritas Eccleſiæ, vt miraculis, aut aliis certis ſignis coniunctionis cum Deo, tamquam Dei ſigillo confirmata. quo modo ſuperiori Sectione dicebamus, per Eccleſiam nobis innoteſcere, quòd Deus ſit qui veritates credendas reuelat. Sic autem conſiderata Eccleſiæ auctoritas, iam proportionata eſt vt proponat ſufficienter obiecta fidei ſupernaturalia, tamquam diuinitus reuelata. Quia autem inter illa obiecta vnum eſt, Eccleſiam eſſe columnam & firmamentum veritatis, & in definitionibus ſuis dirigi infallibili Spiritus ſancti aſſiſtentia; accedit hîc Eccleſiæ alia auctoritas in diſcernendis omnibus quæ Deus reuelauit. Quæ auctoritas reſpectu totius obiecti fidei non poteſt habere ratonē proponentis; quia ad illud etiam ipſa pertinet, vt diximus: ſed quoad nos erit ipſa primum creditum; & reſpectu reliquorum articulorum credendorum, habebit rationem ſufficientiſſimè proponentis; & reſpectu contrariorum errorum, ex hac eadem auctoritate certiſſimū erit Eccleſiæ reprobantis iudicium. Dico itaque, fidem noſtram non reſolui in auctoritatem illam primam Eccleſiæ, quæ tantùm ciuilis, moralis & humana eſt: quamuis enim illa ſufficiat, vt credatur Eccleſiam in propoſitione fidei nos non fallere mentiendo; non ſufficit tamen vt firmiſſimè credamus, eam non falli inuitam. Dico autem, reſolui in ſecundam auctoritatem, vt in proponens ſufficienter obiectum credibile ſupernaturale. In tertiam autem, tamquam in primò creditum quoad nos; & quoad reliqua credenda, tamquam in ſufficientiſſimè illa proponens, & contraria reijciens.

Fides reſoluitur in auctoritatem Eccleſiæ.

Quæ res eiuſmodi conſideratione dilucidari poterit: Quandocumque credimus ſiue Deo, ſiue Angelo, ſiue homini quem ipſi non audiuimus loquentem; oportet teſtimonium aliquod & indicium habeamus, quo nobis conſtet ipſum tale quid dixiſſe, & quodammodò coniungamur illis quibus immediatè dixit, vt quaſi vnum iam cum ipſis effecti, cenſeamur per ipſos audiuiſſe, quod ipſi non audiuimus. Quod dum fit, quadam ratione fides noſtra reſoluitur in illud teſtimonium vt in proponens; ſicuti dum coràm audiuimus eum cui credimus, reſoluitur ex hac parte fides in manifeſtationem qua ſe nobis loquentem applicuit. Eiuſmodi autem teſtimonium eſt propoſitio, qua Eccleſia ſanctitate, ſignis & miraculis clara, nobis fidem proponit.

Verùm inter hanc fidei analyſim, & illam qua reſoluitur in primæ veritatis reuelantis auctoritatem, eſt alia quaſi media. Credo enim Chriſtum eſſe Deum, non tantùm propter auctoritatem Eccleſiæ conceptam ante fidem infuſam, neque tantùm quia prima veritas falli aut fallere non poteſt; ſed quia prima veritas dixit Eccleſiam eſſe columnam & firmamentū veritatis: quæ Eccleſia mihi tamquam Dei verbum credendum proponit Chriſti Euangelium, conteſtans eius diuinitatem. Et hanc reſolutionem dicimus eſſe in auctoritatē Eccleſiæ, non vt in metam credendi rationem, ſed vt in primò creditum, quo firmentur reliqua. Vnde ſequitur, non eſſe hanc reſolutionem totius fidei: relinquit enim & ſupponit fidem circa articulum de Eccleſia, in eoque ſiſtit: reſolutio autem quæ eſt in auctoritatem Eccleſiæ ex ſignis ante fidem conceptam, tamquam proponentis fidem, eſt totius fidei: nam etiam ille articulus, *Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis*, creditur, quia Eccleſia proponit eum tamquam à Deo reuelatum.

Notandum porrò hîc eſt, Eccleſiam eſſe columnam & firmamentum veritatis, non eſſe primò creditum ſimpliciter; ſed ſolùm quoad nos. Si enim velimus, in natura prius credēdum fieri reſolutionem; etiam hic articulus, Eccleſia eſt infallibilis, debebit reſolui in iſtum ex terminis notum, Prima veritas fallere non poteſt. Quando autem fit reſolutio in receptius per fidem quoad nos, credimus primam veritatē fallere non poſſe, quià Eccleſia, quam ſemel recepimus tamquam infallibilem fidei magiſtram, ita credendum eſſe docet. Dico *in receptius per fidem*; quia ſi de euidentia ſit quæſtio, etiam quoad nos notius eſt primam veritatem fallere non poſſe, quàm Eccleſiam eſſe infallibilem.

Hic itaque videtur fidei communis eſſe progreſſus quoad nos, vt primò quidem ex ſignis, v. g. miraculis, perſuadeamus nobis teſtimonium Eccleſiæ infallibile: quæ perſuaſio nondum eſt ex fide infuſa, ſed argumentis humano modo expenſis: ideoque poteſt dici perſuaſio humana. Secundò, credimus fide infuſa Eccleſiam eſſe magiſtram veritatis. Tertiò, credimus quæcumque hæc magiſtra tamquam articulos fidei proponit. Atque hinc fit, vt Chriſtiani rogati, quare hunc aut illum articulum credant; rectè reſpondeant confugiendo ad Eccleſiæ auctoritatem, non autem ad internum Spiritus ſancti teſtimonium, vt ſolent hæretici.

Obiectio. Dices, Ergo fides noſtra reſoluitur ac tandem abit in perſuaſionem humanam, & quod fide tenemus, recipimus non vt verè eſt,tamquam verbum Dei; ſed tamquam verbum hominum.

Reſp. Reſpondeo,Si fides reſolueretur in perſuaſionem illam, quam ante eam habemus de auctoritate Eccleſiæ, tamquam in rationem formalem, propter quam credimus; verum eſſet quòd abiret in perſuaſionem humanam. Sed nunc ſolùm dicimus eiuſmodi reſolutionem fieri tamquam in proponens & applicans ratiõē credendi. Itaque quod fide creditur,recipitur vt verbum Dei: quia non illud hominibus credimus,ſed eorum auctoritatem diuinis ſignis conciliatam admittimus in complementum quoddam argumenti,quo nobis conſtet hoc eſſe Dei verbum. Itaque ei credimus cuius verbum eſt; ſed eius verbum eſſe, aliunde nobis perſpicuum eſt quàm ex ſola eius formali locutione: hoc enim ipſe per ſua ſigna, mediante Eccleſia,nobis manifeſtum reddit. Ad quam manifeſtationem hic recurri, non debet videri mirum; quia omne iudiciũ noſtri intellectus, etiam illud quod eſt de rebus non apparentibus, eſt quoddam apparere. Apparet enim nobis,non apparentia eſſe credenda propter dicentis auctoritatem. Apparet autē,Deum quod credimus dixiſſe, ex ſignis quæ in eius rei fidem habet Eccleſia, de quibus videri poteſt D. Auguſtino aſſcriptus liber De fide rerum inuiſibilium,c.3. *In appendice tom.4.* Quando igitur Deus per ſe nobis non loquitur, opus eſt alio argumento, quo appareat nobis quòd ipſe ſit qui reuelat antequam ei credamus; quamuis dum ei credimus, etiam per lumen fidei ei credamus hoc ipſum. Quando enim quiſpiam alteri loquitur, etiam eo ipſo ſaltem actu exercito ſe loqui & reuelare reuelat. Quamuis autem credẽtes homini, non tam credamus ipſum dicere, quàm ſciamus: quando tamen Deus reuelat,licet ſignis credamus ipſum hoc dixiſſe; fide nihilominùs diuina hoc ipſum credere incipimus quòd dixerit,quãdo credimus quod dixit. Ratio diuerſitatis eſt, quòd fides diuina certitudine ſuperet euidentiã, qua ordinariè pręſcimus, Deum hoc aut illud reuelaſſe: in homine autem nobis loquente ſecũ reuenit.

Obiectio. Ex quo iam facile fuerit reſpondere eiuſmodi obiectioni: Fides qua credo Petro,non poteſt eſſe certior à parte rei,quàm ſit cognitio qua noui Petrum mihi loqui; ergo fides qua credimus diuinitus reuelata, non erit certior, ſi vera ſunt ſupradicta, quàm ſit cognitio illa qua ſcimus Deum reuelaſſe: quod eſt abſurdum, cùm hæc cognitio vel perſuaſio ſit humana; vel certè non ſit certior ſcientiâ: fides autem certior ſit omni perſuaſione humana & ſcientia. Conſtat enim non eſſe dicendum, quòd qui credit Trinitatem fide infuſa, tantùm fide humana credat Deum eam reuelaſſe: ſimul enim dum credit Trinitatem, credit Deo eam reuelanti, adeoque Deo vt reuelante vtitur, vt benè obſeruat Caietanus. Nititur ergo fides ipſius non perſuaſione humana,ſed infuſa cognitione & diuino lumine, vtpote quo non tantùm cognoſcat quod Deus dicit, ſed etiam Deum dicere: ſicuti per lumen non tantùm colorem, ſed ipſum ſimul lumen etiam videmus; & verbum, non tantùm id quod per ipſum declaratur,ſed etiam ſe ipſum declarat, vt dicit D. Auguſtinus q. 1. ſuper Euangelia. Fatemur tamen, fidem, qua recipimus auctoritatem Eccleſiæ, antequam fide infuſa credamus, tamquam proponentem obiectum fidei, atque ipſam Dei reuelationem, poſſe eſſe inferiorem certitudine, quàm ſit fides diuina. Neque refert quòd ea præſupponatur in fide diuina:qu a quando Deus loquitur Prophetæ vt credat Deo loquenti, debet credere Deum ſibi loqui; quod vt credat,præſupponit cognitionem ſuæ exiſtentiæ,& tamen certiùs debet credere verum eſſe quod Deus dicit,quàm ſe exiſtere.

Si dicas, talem fide diuina crediturum ſe exiſtere, eò quòd ſequatur euidenter ex illis quæ ipſi ſunt fidei. Contrà; ſi ſolùm cognoſcat vt ſequitur ex illis,ergo priùs credit aliquid aliud Deo reuelanti:quæ fides ſupponat cognitionem propriæ ipſius exiſtentiæ, vt dictum eſt. Sicuti ergo poteſt quis ex opinione quòd Mathematicæ ſcientiæ ſint ſibi futuræ vtiles, applicari ad ipſas ſcientias ex ſuis principiis hauriendas longè certiori cognitione, quàm ſit prior illa opinio quæ ad ſciendum applicuit: ita fit in propoſito, vt ex perſuaſione minùs certa applicetur homo ad credendũ fide diuina quæ ſit certiſſima.

Ex dictis ſequitur, non eſſe circulum vitioſum, quando fidelis dicit ſe credere Deo reuelãti propter auctoritatem Eccleſiæ: & vlteriùs rogatus quare tantum deferat Eccleſiæ,reſpondet propter Deum ſe id facere, qui reuelauerit Eccleſiæ eſſe credendum. Ideò enim non eſt vitioſus, quia priùs redditur cauſa cognitionis,ſiue à poſteriori, & quoad nos: poſteriùs autem redditur ratio rei cognitæ,& à priori.

SECTIO VII.

De reſolutione fidei in auctoritatem primæ veritatis.

Omnino dicendum eſt, Fidem ſecundùm naturam reſolui in auctoritatem primæ veritatis reuelantis,tamquam principium & cauſam propriam. Neque eſt de hac re inter Theologos vlla controuerſia. Confirmatur. Aliàs enim fluctuaremur tamquam paruuli omni vento doctrinæ. *Fides non reſoluitur in auctoritatem humanam.* Si enim in aliquam auctoritatẽ humanam reſoluatur fides Catholica, non poterit certitudine ſuperare opinatiuam fidem, eritq; fundata ſuper fundamẽto fallibili. Sicuti enim cõcluſio non ſuperat certitudine principia,ita infallibilitate fides non poterit ſuperare auctoritatẽ eius cui creditur.

Secundò, Fidem non poſſumus deferere propter Angelorum aut hominum auctoritatem, vt patet ad Galat. cap. 1. & 3. Regum 13. vbi malè hoc ceſſit cuidam Prophetæ: ergo non propter homines aut Angelos credimus Deo, ſed vltimò credimus Deo, quia ipſe eſt prima veritas: quamuis (vt dictum eſt) per homines ad ei credendum applicemur. *Per homines ad credendũ applicamur.* Ideoque rectè notant quidam, nos poſſe dicere Eccleſię quando iam credimus, quod Samaritani dicebant mulieri, Ioannis 4. *Iam non propter tuam loquelam credimus; ipſi enim audiuimus & ſcimus quia hic eſt verè Saluator mundi.*

Tertiò, Conſonant Scripturæ. Audiuerat Petrus à Ioanne, eſſe filium Dei: tamẽ Matth. 16. dicit ei Chriſtus: *Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt.* 2. ad Timoth. 2. *Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc.* Vide Commentarium Ambroſij.

Quartò, Fides non eſſet virtus Theologica, niſi diuina veritate niteretur, vt patet ex D. Thoma 1. 2. q. 62. 2. 1.

Quintò,

Digitized by Google

Quintò, Noſtra fides eſt eadem cum fide Apoſtolorum & Prophetarum, quæ indubiè reſoluebatur in primam veritatem.

Sextò, Eadem fide credimus qua crederemus Chriſto ſi nobis hîc in terris loqueretur. ſicuti enim tunc Pater reuelaret; ita & nunc, quando in mentibus noſtris facit de ignorantiæ ac infidelitatis tenebris lumen fidei ſplendeſcere. Denique ſuffragatur D. Auguſtinus lib. 11. Confeſſionum, c. 3.

SECTIO VIII.

Obiectiones, & earum ſolutio.

OBICITVR Primò contra illud, quod diximus primam veritatem eſſe formale obiectũ fidei, hoc modo: *Obiectio 1.* Fidelis rogatus quare credat Chriſtum eſſe Deum, dicet quia Deus reuelauit. Rogatus autem quare credat Deo reuelanti; dicet quia eſt prima veritas. Si autem quod ſupereſt inquiras, quare Deus ſit prima veritas; dicet quia eſt Deus. Videtur itaque non Deus vt prima veritas, ſed Deus vt Deus eſſe formale obiectum fidei. *Reſp.* Reſpõdeo, Non ſequi. Quia licet fortaſſe aliqua ratio reddi poſſit, quare Deus ſit prima veritas; nulla tamen poteſt reddi ratio à priori, propter quam primæ veritati ſit credendum: eſt enim omnino immediata & prima propoſitio, Prima veritas eſt credibilis. Argumentũ itaque obiectũ tranſit à cauſa credẽdi ad cauſam exiſtendi: quod ſine vitio non fieri, patet in ſimili. Quamuis enim corpus mixtum ſit cauſa colorati in exiſtendo; mixtio tamen non eſt cauſa, quare color videatur: ſed potiùs contrà, propter colorem videtur corpus mixtum; cuius ſignum eſt, quòd etiamſi corpus non eſſet mixtum, modò eſſet coloratum, nihilominùs videretur. Eodem modo, etiamſi prima & ſumma veritas, per impoſſibile non eſſet Deus; nihilominùs ei reuelanti adhiberetur certiſſima fides.

Obiect. 2. Obijcitur Secundò, Si fides reſoluatur in auctoritatem Dei; vel reſoluitur in auctoritatẽ eius loquentis per Eccleſiam exteriùs, adeoq; reſoluetur in auctoritatem Eccleſiæ; vel reſoluitur in auctoritatem eius loquentis cuilibet fideli interiùs per lumen fidei infuſum; quo modo dicendum erit, omnibus fidelibus immediatè Deum loqui, quod ſuprà videbatur negari. *Reſp.* Reſpondeo, Hoc argumento abutitur Michaël Medina, lib. 5. De recta in Deum fide, c. 11. vt contra communem ſententiam probet, fidem noſtram non debere dici reſolui in auctoritatem primæ veritatis, ſed in auctoritatem Eccleſiæ. Et valdè improbat eos qui in hoc non diſtinguunt fidem Apoſtolorum aut reliquorum Dei notariorum, à fide communium fidelium, qui per ipſorum verbum crediderunt. Sed dicendum eſt, fidem eorum qui per Eccleſiam credunt, partim reſolui in auctoritatem Dei loquentis per Eccleſiam; partim in auctoritatem ipſius interiùs cuique fidelium loquentis. Quod vt intelligamus, oportet meminiſſe, inter infuſam & acquiſitam fidem, hoc intereſſe, quòd actus fidei infuſæ non eliciatur, niſi concurrente lumine ſupernaturali, à Deo reuelante & loquẽte infuſo. Quamuis enim, Deo eſſe credendum, lumine naturali notum ſit; non tamen ei creditur qua oportet certitudine & firmitate, niſi per lumen ſupernaturale. Duo itaque ſunt in noſtra reuelatione qua ſumus fideles: vnum reſpondet externæ locutioni in fide humana; eſtque locutio externa ipſius Dei, nobis facta per Eccleſiam: alterum reſpondet locutioni efficaci interiori (de inefficaci enim an illa aliter quàm ſubijciemus fieri poſſit, alterius eſt inſtituti) quæ locutio ſiue perſuaſio actiua, in fide humana fit concurſu alicuius luminis naturalis; quo mediante, homo qui loquitur, perſuadere dicitur: in fide autẽ diuina, de qua loquimur, hæc locutio & perſuaſio fit mediante illuſtratione ſupernaturali, interiùs in mente hominis ſupplente inſufficientiam luminis naturalis, & eleuante intellectum, vt ſit proportionatus actui ſupernaturali credendi. Quia autem illud lumen ſic Deus ſuppeditat, vt ſecundùm Scripturam hominem interiùs docere dicatur: manifeſtum eſt quoad hanc partem, Deum non tantùm mediante Eccleſia, ſed etiam immediatè nobis loqui interiùs. Quia itaque in diuina hac reuelatione, idem qui exteriùs loquitur per Eccleſiam, penetrat & loquitur in corde; interior iſta eius locutio eſt quaſi pars completiua, ex qua ſimul & externa illa locutione, integretur vna quaſi Dei locutio totalis, qua loquitur vnicuique credenti. Quo modo ſunt intelligendi Catholici quando fidem, etiam communiũ fidelium, volunt reſolui in teſtimonium Dei interiùs loquentis, immeritò reprehenſi à Michaële Medina, inter quos Hoſius in confeſſione ſua, c. 16.

Obijcitur Tertiò, In illud quodque reſoluitur *Obiect. 3.* ex quo generatur: atqui fides per auctoritatẽ Eccleſiæ generatur: ergo, &c. Reſpondeo, Sicut res *Reſp.* naturales reſoluuntur in materiã & formam, non autem in illud quod eas, fortè applicando ſolùm actiua paſſiuis, produxit: ita fides reſoluitur, tamquam in proprium principium, in obiectum ſuum formale, non autem in auctoritatem Eccleſiæ, quæ ſolùm applicando illud nobis, eam produxit.

Obijcitur Quartò, Si fides reſoluatur in veritatis *Obiect. 4.* primæ auctoritatem, non erit ordo inter credenda, ſed omnia ſimul credentur; ſicuti omnia quæ lumine ſolis illuſtrata oculis obijciuntur, æquè primò videntur: atqui credimus primò Trinitatem, quàm Incarnationem; priùs Incarnationem, quàm ſacram Euchariſtiam, aut mortem & reſurrectionem Chriſti. Reſpondeo, Viâ *Reſp.* generationis quidam articuli priùs, alij poſteriùs cadunt ſub fidem; quamuis vt ſubſtant reuelationi, omnes ſimul credendi ſint: quod inde prouenit, quia terminorum conceptus, aut fortè etiam fides acquiſita, quæ ad fidei infuſæ actum prærequiritur, hunc ordinem requirit.

Obijcitur Quintò, Obiectum formale dat ha- *Obiect. 5.* bitui vnitatem. Auctoritas dicentis non dat fidei vnitatem: ſi enim illa eadem quæ credo fide diuina, crederem propter auctoritatem vnius alicuius hominis, non eſſent diuerſi actus fidei humanæ, propterea eiuſdem ſpeciei: neque enim error circa vnum articulum pugnaret cum fide circa quemlibet alium. Ergo auctoritas Dei reuelantis non eſt formale obiectum fidei diuinæ. Reſpondeo differre hoc fidem acquiſitam ab in- *Reſp.* fuſa, quòd hæc de articulis diuerſis ſit eiuſdem ſpeciei, non autem acquiſita. Ita Cameracenſis in 3. q. vnica, articulo 2. & Gabriel diſt. 23. Ratio eſt, quòd fides infuſa ſit proportionata primæ veritati reuelanti, cui omnis alia veritas aut appa-

Digitized by Google

rentia veritatis participatæ cedit: quo fit vt fidelis non credat primæ veritati quatenus iuuatur aliunde, aut quatenus non repugnat alteri auctoritati vel rationi; ſed omnino ſimiliter ei adhæret: qui autem fide acquiſita credit huic aut illi auctoritati humanæ, admittit ſubſidium rationis, aut alterius auctoritatis. neque ei adhæret omnino ſimpliciter, ſed quaſi cum formidine & reſtrictione, quatenus non repugnat alteri maiori auctoritati aut rationi naturali. Contingit autem circa diuerſos articulos diuerſas inueniri rationes vel auctoritates iuuantes aut repugnãtes: hinc fit vt eiuſdem hominis auctoritas cum adiunctis, non ſit eadem in omnibus ſuis aſſertis; ſed ſpecie diuerſum quaſi medium, reſpectu huius aut illius aſſenſus ac fidei.

Obiect. 6. Obijcitur Sextò, Quòd reſoluatur fides in auctoritatem Eccleſiæ creditam fide acquiſita, conuinci videtur ex eo, quòd baptizatus in infantia, adeoq; fidei habitum nactus, actum nullum elicere queat, quando iam peruenit ad vſum rationis, niſi circa articulos quos fide acquiſita didicerit per auctoritatem humanam. *Reſp.* Reſpondeo ex Gabriele ſuprà, Fides acquiſita vt immediatè gignitur ex actibus, ita etiam immediatè inclinat ad actum credendi, & ſolùm requirit apprehenſionem credibilium. Præconcepta enim auctoritas ſemen quoddam eſt aſſenſus, & rationale quoddam determinatiuum intellectus ad aſſenſum. In puero autem baptizato nihil eſt priùs conceptũ quo determinetur ad aſſenſum: ſed ſolùm eſt habitualis inclinatio fidei infuſæ, quæ ſe habet ad actum credendi vt oportet, ſicut intellectus ſe habet ad actum intelligendi abſolutè. quo fit vt ſicut homo non poteſt credere quidquam etiam fide humana, niſi præcedat aliqua actualis inſtructio: ita neque fide diuina. Quia autem, quando inſtructio illa præcedit, generatur fides quam dicimus Acquiſitam; rectè dixerint Theologi, fidem infuſam non exire in actum, niſi coniunctam habeat fidem acquiſitam.

Obiect. 7. Obijcitur Septimò, Si reſoluatur fides in auctoritatem Dei reuelantis, videbitur niti hoc diſcurſu: Quidquid Deus reuelauit, verũ eſt: iſtud Deus reuelauit: ergo verum eſt. Atqui fides non nititur diſcurſu: eſt enim certior quouis diſcurſu. *Reſp.* Reſpondeo, Fides non reſoluitur in primã veritatem mediante diſcurſu, ſicuti nec ex ea ſic procedit. Sicuti enim ex albedine viſa iudico album eſſe parietem ſine diſcurſu; ita propter reuelationẽ Dei applicatam huic propoſitioni, Chriſtus eſt Deus, iudico Chriſtum eſſe Deum ſine diſcurſu. Verum quidem eſt, per diſcurſum nos inquirere ſitne huic articulo applicata Dei reuelantis auctoritas, ſicuti per viſum inquirimus an paries ſit albus: ſed ſicuti ideò in ſenſu non eſt compoſitio, ſed ſimplex ſolùm apprehenſio; ita neque in diſcurſu fides, aut in fide diſcurſus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm obiectum fidei ſit aliquid complexum per modum enuntiabilis?

HÆc quæſtio olim in ſcholis controuerſa fuit. Quidam enim dicebant fidei obiectum eſſe incomplexum, moti his aut ſimilibus argumentis.

Argumentum 1. Primum, Idem eſt obiectum fidei & viſionis beatificæ. Quod enim hìc credimus, ibi videmus; vt colligitur ex c. 13. prioris ad Corinth. & c. 11. ad Heb. vbi dicitur, ***Fides ſubſtantia rerum ſperandarum.*** item vt Auguſt. loquitur: ***Ex fide verborum peruenimus in fidem rerum.*** Atqui obiectum viſionis eſt incomplexum, Dei nimirum eſſentia: ergo & fidei.

Secundum, Veritas prima eſt quid incomple- 2.
xum: atqui dictum eſt, illam eſſe obiectum fidei.

Tertium, Deus ſine compoſitione nouit veri- 3.
tates fidei, eaſque reuelat: ergo etiam ſine compoſitione eas noſcimus per fidem; fides enim noſtra ſubordinatur ſcientiæ diuinæ, eiuſque certitudinem participat.

Quartum, Fides eſt de Deo: ergo de aliquo 4.
incomplexo.

Quintum, Obiectum fidei poteſt aſſignari 5.
ſine reſpectu ad noſtrum intellectũ in ipſo Deo: compoſitio autem & diuiſio, non ſunt ſine intellectu componente & diuidente: ergo, &c.

Reſpondet D. Thomas, Obiectu fidei, ex parte ipſius rei creditæ, eſſe aliquid incomplexum: conſideratum autem ex parte credentis, eſſe aliquid complexũ per modum enuntiabilis. Prior pars eſt clara: res enim quæ creditur, præueniendo reſpectum ad noſtrum intellectum, non eſt complexa. Poteſt autem ſic conſiderari, quia eam Angeli crediderunt ſine vlla compoſitione, aut ſaltem Deus eam ſine cõpoſitione intelligit. Poſterior probatur: Quia quod credimus, verum eſt; verum autem & falſum in compoſitione ſunt & diuiſione: ignorant ergo propriam vocem, qui negant obiectum fidei eſſe quid complexum, vt rectè dicit S. Thomas in 3. diſt. 24. Secundò, Credimus id cui propter auctoritatem dicentis aſſentimus: atqui non aſſentimus propriè niſi complexo, videlicet alicui propoſitioni. ergo, &c. Ita Durandus eadem diſt. q. 1.

Ad primum itaque argumentum oppoſitum *Reſp. ad argum.*
reſpondeo: Viſio beatifica eſt Dei ſicuti eſt, videbimus enim eum ſicuti eſt: fides autem eſt de Deo ſecundùm modum cognoſcentis, quem intellectus noſter non valet per vnum ſimplicem conceptum adæquatè concipere: ideoq; quæ de Deo vnico intuitu viſurus eſt, hic per compoſitionem de ipſo cognoſcit, diuerſa attributa cum inadæquato Dei conceptu componendo; atque ita ſupplendo aliquovſque ſuam incapacitatem.

Ad ſecundum, Non aliud confici, quàm ex parte rei obiectum fidei eſſe incomplexum.

Ad tertium reſpondeo, Deum ſine compoſitione intelligere quæ nobis reuelat, nos autem eadem pro modulo noſtro imperfectiùs cognoſcere; ſicuti paruuli per minuta fruſta cibum accipiunt propter incapacitatem ſuam.

Ad quartum, Fides eſt de Deo tamquam ſubiecto attributionis, quod fatemur eſſe incomplexum, vt benè Durandus.

Ad quintum, dico ſolùm concludi, fidei obiectum in ſe eſſe incomplexum.

Dices, Ergo falsò concipitur vt complexum: intellectus enim non conformis rebus, falſus eſt.

Reſpondeo, Si modificaretur ſic conceptus noſter, ex parte obiecti quod cõcipitur, eſſet falſus: ſed non eſt falſus quando ſic modificatur ex parte concipientis. ſicuti enim Deus ſine falſitate intelligit complexa incomplexè; ita nos incomplexa complexè.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICVLVS III.

Vtrùm fidei poſſit ſubeſſe falſum?

DVBIVM PRIMVM.

An per potentiam abſolutam Deus poſſit fallere vel mentiri?

FVIT aliquando quorumdam Scholaſticorum opinio, Deum potentia ordinaria poſſe fallere & decipere per homines aut Angelos: potentiâ autem abſolutâ poſſe falſum dicere & decipere etiam per ſeipſum. Ita Cameracenſis in 1. q. 12. quod poſt ipſum videtur ſenſiſſe Gabriel in 3. diſt 30. Idem dixerunt alij quidam, ſed obſcuriores.

Deus mentiri aut falſum dicere non poteſt, ne quidem per potentiam abſolutam.

Contraria ſententia eſt communis & omnino tenenda. Pro qua ſit vnica propoſitio. Ne quidem per potentiam abſolutam fieri poteſt, vt Deus per ſe aut per aliû mentiatur aut falſum dicat. Ita tenet in primis Ariminenſis q. 1. prologi a. 4. & in primû diſt. 42. q. 2. falsò à Gabriele pro ſua ſententia citatus, Bonauentura & communiter reliqui cum magiſtro eadem diſtinctione, Baneſius hîc, qui dicit eſſe fidei. Huc pertinet articulus quidam à Pariſienſibus damnatus, qui ita ſe habet: *Chriſtus potuit dixiſſe falſum, & aſſeruiſſe aſſertione creata, tam vocali quàm mentali.* Ideò enim hic articulus meritò damnatus eſt; quia ſi Chriſtus falſum diceret, Deus aut ſuppoſitum Verbi, cuius erat dirigere omnes actiones Chriſti creatas, ſaltem mediatè per naturâ humanam Chriſti, falſum diceret, adeoque mentiretur; in Deo enim hæc eadê ſunt: quamuis hominê contingat mentiri quando falſum non dicit, ſed putat ſe dicere; & non mentiri quando falſum dicit, quod non putat eſſe falſum: hoc enim prouenit ex errore, qui in Deo omniſcio locum non habet.

Alienam autem à Deo eſſe omnem falſitatê & mêdacium, apertè docet Scriptura, Lucæ 21. *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* ad Heb. 6. *Impoſſibile eſt mêtiri Deum.* ad Rom. 3. *Eſt autem Deus verax: omnis homo mendax.* 2. ad Timoth. 2. *Ille fidelis permanet, ſeipſum negare non poteſt.* Numerorum 23. *Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur.*

Probatur ſecundò ex Patribus. Auguſtinus libro 1. de Symbolo fidei ad Catechumenos c. 1. *Mentiri non poteſt; & quod ait Apoſtolus, ſeipſum negare non poteſt. Quàm multa non poteſt, & omnipotens eſt. Et ideò omnipotens, quia iſta non poteſt.* Similia habet libro 22. de Ciuitate c. 25. Lib. autem 2. de conſenſu Euangeliſtarum c. 3. dicit hominem religioſum, quodlibet aliud potiùs iudicare ſibi eſſe quærendum, quàm credat Euangeliſtam eſſe mentitum. Item lib. 5. Confeſſionum c. 5. docet Manichæum non poſſe credi Spiritum ſanctum qui eſt Spiritus veritatis (vt iactabat) eò quòd multa falſa ſcripſiſſet. Vide eumdem Auguſtinum contra Epiſtolam fundamenti. Videri etiam poteſt Euſebius, lib. 6. de præparatione Euangelica, cap. 4. vbi oſtendit Apollinem non eſſe Deum, eò quòd etiam fatente Porphyrio, aliquando profiteretur ſe mentiri: *Quomodo Deus,* inquit, *qui naturâ veritas eſt, mentiretur?*

Probatur tertiò ratione. Vna eſt D. Thomæ: Reuelata à Deo, ſtant ſub veritate prima, ſub qua non poteſt ſtare falſum, ſicuti non ens non poteſt ſtare ſub ente, aut malum ſub bonitate. Sicuti ergo Deus non poteſt auctor eſſe mali, quia prima bonitas eſt; ita neque mendacij, quia prima veritas. Si enim fallit, veritas non eſt, vt rectè Auguſtinus q. 14. lib. 83. qq. Altera à poſteriori: Si Deus mentiri poteſt, concidit omnis firmitas fidei. *Quomodo enim credendum eſt ei qui putet aliquando eſſe mentiendum?* inquit Auguſtinus, libro contra mendacium, c. 4. & 18. & lib. de mendacio, cap. 8. Tertia, Mendacium ex diabolo patre eſt, vt dicitur Ioannis 8. atqui nulla eſt ſocietas lucis ad tenebras: 2. ad Corinth. 6. ergo remotiſſimû à Deo eſt omne mendacium. Quarta, Verbum Dei ſummum culmen auctoritatis obtinet, vt dicit S. Aug. dicto lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum, c. 12. maioris autem eſt auctoritatis qui nullo modo poteſt mentiri aut fallere, quàm qui aliquo modo fallere poteſt aut mentiri.

Poſtremò poteſt noſtra propoſitio probari etiam auctoritate philoſophorum. Plato enim libro 2. de Republica dicit nullo modo ferendos eſſe qui dicunt Deum aliquando mentiri, & probat Deo omne mendacium indecens eſſe.

Obijciunt Deum decepiſſe per Iacob dicentem: *Ego ſum primogenitus tuus Eſau*; ideò enim pater dicit: *Venit germanus tuus fraudulenter.* Confirmatur auctoritate Innocentij, capitulo, Gaudemus, de Diuortiis: vbi videtur dicere Iacob excuſari à mendacio, quòd Deo auctore mentitus ſit: ſicut ab adulterio excuſantur, qui ſecundam ſuperinducunt vxorem, Deo concedente. *Obiect.* Geneſ. 27.

Reſpondetur quòd Iacob fecit Deo feciſſe auctore, ſed non eſſe mentitum, verùm figurata locutione protuliſſe myſterium, vt docet Auguſtinus c. 6. contra mendacium, & in Geneſim q. 74. Confirmatur: Quia Scriptura dicit fuiſſe virum ſimplicem, id eſt, ſine dolo, vt LXX. verterunt. *Quis eſt* (inquit Auguſtinus lib. 16 de ciuitate, c. 37.) *dolus ſimplicis? quæ fictio non mentientis, niſi profundum myſterium veritatis?* Figuratè itaque dicit ſe primogenitum Eſau, ſicut Chriſtus Ioannem dicit Eliam, Paulus gentes conuerſas ad fidem ſemen Abrahæ. Eſau enim non erat Eſau, ſicut non omnes qui ex Iſraël, Iſraelitæ. ſicut illi qui Apoc. 2. *Dicunt ſe Iudæos eſſe & non ſunt.* Non igitur dixit ſe primogenitum naſcendo; ſed ius primogenituræ Eſau vêdente, ritè adeundo, eum iure merito repræſentans, à quo actionem habebat. Vide Gratianum 22. q. 2. capitulo, Quæritur. Dicitur tamen Iacob veniſſe fraudulenter, propter modum exteriorem; qui licet in ſe ſit indifferens; apud homines tamen iudicatur pertinere ad fraudulentiam: quo modo etiam Apoſtolus dicit 2. ad Corinth. 12. *Cùm eſſem aſtutus, dolo vos cepi.* Simili modo intelligi poteſt quod Ieremias dicit, c. 20. *Seduxiſti me Domine & ſeductus ſum*, quia, vt exponit Hieronymus, ſignificat ſe cùm putaret contra gentes prophetare, miſſum eſſe contra Iudam. *Reſp. Iacob dicendo, Ego ſum Eſau, non fuit mentitus.* Matth. 11. Rom. 9.

Dices, Videtur verè Iacob egiſſe fraudulenter, quia & veſtibus Eſau, & hædinis pellibus tectis manibus & collo, ſimilitudinem maioris expreſſit; adeò vt meritò etiam ipſe timuerit, ne tamquam illuſor à patre malediceretur. Videtur enim exceſſiſſe modum, quando non tantùm hoc egit vt primogenitus haberetur, ſed etiam vt putaretur perſonaliter eſſe Eſau.

Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondet Lyranus non eſſe neceſſarium Iacobum excuſare hîc à mendacio officioſo, quod ſine Deo auctore admiſerit, præſertim cùm & Apoſtoli inueniantur leuioribus quibuſdam delictis fuiſſe obnoxij), propter quod vnus eorum dicat: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus.* Eiuſdem ſentẽtię referuntur à Pererio in Geneſ. Scotus, Toſtatus, Adrianus, Lypomanus, Caietanus. Huic opinioni obeſt in primis quod diximus 1. 2. q. 109. a. 8. illa peccata venialia, quæ non ſunt ex ſurreptione, Apoſtolos vix habuiſſe. Obeſt ſecundò quòd ſit contra cõmunem ſententiam Patrum, qui rectè de mendacio numquam admittendo ſenſerunt. Hi enim ferè excuſant Iacob à mendacio: ideóque rectiùs aliter reſpondetur, potuiſſe Iacob volentem hereditare benedictionem ſibi debitam, ſine fraude adhibere eiuſmodi ſimulationem: agebatur enim de benedictione debita primogenito obtinenda; at veſtes Eſau valdè bonæ fuerunt ipſius non vt Eſau, ſed vt ratione primogenituræ erat ſacerdos: erant enim veſtes ſacerdotales, vt habet traditio Hebræorum apud Hieronymum. Ne autẽ impediretur à debita ſibi benedictione, ſi à patre agnoſceretur; potuit illis pellibus tegere noxiam veritatẽ ſine vitio mendacij. accedente pręſertim magni veritate myſterij. Admittimus itaq; Iacob ſimulaſſe aut potiùs diſſimulaſſe; ſed non eſſe mẽtitum. Simulatio enim generaliùs accepta, vt etiam diſſimulationem complectitur, non eſt intrinſecè mala, ſicut mendacium; ſimulatio enim rebus vtitur, quæ liberioris ſunt ſignificationis: mendacium autem verbis, quæ ad animi ſenſa exprimenda, naturâ ſuâ deſtinantur; ideóque niſi ambiguo ſenſu proferantur, iuſtæ ſimulationi inepta ſunt. Ambigua tamen verba, rerum in ſignificatione libertatem aliquo modo imitantur; ideóque non tantùm rebus ſimulare citra iniuſtitiam & ſcandalum, quando intentio bona eſt, licebit; ſed etiam verbis vti ambiguis. Non licet tamen intendere facto aut verbis ſignificationem falſi, aut vt alius falſo ſenſu intelligat; ſed ſolùm vt veritas tegatur: quam iuſtæ cauſæ non expedit alterum ſcire, etiam eo non obſtante quòd præuideatur illud non futurum ſine alterius errore. Verùm de hoc alibi plura.

1. Ioan. 1.

Simulatio rebus vtitur, mendaciũ verbis.

Quòd ad Innocentium attinet cap. illo, Gaudemus, de Diuortiis, exiſtimat Pererius eum non fuiſſe alienũ à contraria ſententia, quæ dicit Deo auctore ſine peccato Iacob fuiſſe mentitum. Sed neque ea ſentẽtia eſt probabilis; neque certum eſt Innocentium id voluiſſe. Quando enim Iacobum excuſat à mendacio propter Dei reuelationem, non excuſat mendacium à peccato, excuſat autem Patriarcham à mendacio per Dei reuelationem, non quòd mendacium ipſe protulerit, aut à quopiam proferri poſſit Dei iuſſu, ita vt mendacij vitioſi & iniuſti nomine tunc non veniat appellandum. Hoc enim pulchrè excludit D. Anſelmus lib. 1. Cur Deus homo, c. 12. *Non ſequitur,* inquit, *ſi Deus vult mentiri, iuſtum eſſe mentiri; ſed potiùs Deum illum non eſſe.* Sed excuſat hoc modo, quia vult ſuppoſita Dei reuelatione quæ ſignum erat voluntatis Dei vocantis, diligentis & ordinantis Iacob in primogenitum ex parte rei mutationem eam ſubfuiſſe, qua fieret vt verè diceret Iacob: *Ego ſum primogenitus tuus Eſau.* De hac reuelatione mater reddidit illum ſecurum quando dixit: *In me ſit fili mi illa maledictio.* Habebat autem eam mater fortaſſis inde, quòd dum collidebantur in vtero infantes, oraculo edocta ſit maiorem ſeruiturum minori. *Geneſ. 25.*

Obiect. Opponit pro ſua ſententia Aliaco, Deum eſſe cauſam omnis deceptionis & erroris, eò quòd ſecundùm Aug. lib. 3. de Trinitate, c. 3. Deus ſit cauſa omnium rerum & motuum.

Reſp. Reſpondeo, Deum eſſe cauſſam vniuerſalem realis entitatis, adeoq; veritatis tranſcendentalis, quæ eſt in errore: ſed inde non ſequitur, Deum, qui prima veritas eſt, poſſe cauſare errorem, vt à veritate alienus eſt.

Obiect. 2. Opponit Secundò, Aliqui homines merentur decipi, ergo iuſtum eſt eos decipere, ergo hoc fieri poteſt à Deo. Mirum enim videbitur, inquit, ſi tales per ſe Deus non poſſit punire?

Reſp. Reſpondeo illa benè conſiſtere ſimul, dignum eſſe vt peccator decipiatur, & indignum nihilominùs eſſe quòd Deus decipiat; ſicuti in repub. latro dignus eſt qui occidatur, indignum tamen eſt quòd eum Rex per ſe occidat; nam etiam apud homines, non niſi flagitioſi deſtinantur fundendo reorum ſanguini. Quibus D. Hieronymus in c. 6. ad Epheſ. ſimiles dicit eſſe dæmones quaſi ſub Deo iudice carnifices. Ad hoc itaque vt peccator ſit dignus decipi, ſufficit quòd dignus ſit quem permittat Deus iuſto ſuo iudicio decipi à malis, ſiue hominibus, ſiue angelis, ſicuti permiſit decipi Achab, quando ſpiritui mendaci potiùs dimittendo quàm mittendo dixit: *Decipies & praualebis, egredere, & fac ita.* Eóque ſenſu dedit ſpiritum mendacij in ore omnium Prophetarum Achab, vt habemus 3. Regum vltimo.

Obiect. 3. Obijcit Tertiò, Angelus Matthæi 2. Dei iuſſu docuit Magos quomodo illuderent Herodi alia via redeundo in regionem ſuam.

Reſp. Reſpondeo, Illa deceptio non erat contra veritatem vitæ, quia in male promiſſis licet reſcindere fidem: neque tendebat eò vt in errorem duceretur Herodes, ſed vt à flagitio abſtineretur.

Obiect. 4. Obijcit Quartò, Chriſtus decepit Iudæos, quando dixit Ioannis 2. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Inde enim falſum crediderunt, intelligentes de templo lapideo, quod dicebat de templo corporis ſui.

Reſp. Reſpondeo, Figuratè loquebatur Dominus. Quòd autem obſcuriores eius parabolas non ſint aſſecuti Iudæi, quantum ſufficiebat vitando errori; non factum eſt Domino decipiente, ſed eos propria malitia excæcante: nam vel hoc ipſum ſatis erat vitando errori, ſi non vulgari ſenſu loquentem Dominum agnouiſſent ſe non intelligere. *Non enim conſequens eſt* (inquit Auguſt. Enchiridij, c. 17.) *vt continuò erret quiſquis aliquid neſcit; ſed quiſquis ſe exiſtimat ſcire quod neſcit: pro vero quippe approbat falſum, quod eſt erroris proprium.*

Obiect. 5. Obijcit Quintò, Auguſtinum q. 53. ex octoginta tribus apertè docentem quòd Deus decipiat per malos angelos & homines: imò interdum decipere per bonos homines; vt qui iuſſerit Iſraëlitas decipere Ægyptios.

Reſp. Reſpondeo D. Auguſtinum tota illa quæſtione eſſe pro nobis: nihil enim aliud docet quàm quod ad Tertiam reſpondimus, Deum neque per ſe neque per bonos decipere: & quando per malos decipit, hoc facere non iubendo, ſed potiùs permit-

Digitized by Google

permittendo. Verba eius de Iſraëlitis ſunt iſta: *Cum & Ægyptij deceptione digni eſſent, & populus Iſraël pro illa ætate generis humani in tali adhuc gradu morum conſtitutus eſſet, vt non indignè hoſtem deciperet: factum eſt vt iuberet Deus, vel potiùs pro illorum cupiditate permitteret, vt vaſa aurea & argentea, quibus adhuc terrena res appetitores inhiabant, & peterent ab Ægyptiis non reddituri, & acciperent quaſi reddituri.* Ex quibus Auguſtini verbis patet, dici poſſe, Deum, quãdo per Iſraëlitas decepit Ægyptios, non tam decepiſſe per bonos iubendo, quàm per malos permittendo. Aliter tamen dici poteſt, Deum iuſſiſſe commodatò accipere, deinde retinere tamquam à ſupremo Domino eis donata; vel tamquam mercedem laborum, ſecundùm illud Sapientiæ 10. *Reddidit iuſtis mercedem laborum ſuorum*: quod etiam ſubiungit Auguſtinus; vel denique tamquam ſpolia hoſtium, ſecundùm quod Sapiens ibidem dicit: *Iuſti tulerunt ſpolia impiorum.*

Obiect. 6. Obijcit Sextò, Error poteſt eſſe ſine peccato, vt docet Auguſtinus dicto cap. 17. Enchiridij: ergo poteſt Deus inducere in errorē, etiamſi non poſſit eſſe auctor peccati.

Reſpondeo, non ſolùm oportere conſiderare quid Deo repugnet vt ſumma bonitas eſt, quomodo ei repugnat eſſe auctorem peccati; ſed etiam quid ei repugnet vt prima veritas eſt, quo modo ei repugnat eſſe deceptorem, etiam in illis veritatibus quæ ad mores aut fidem non pertinent, quales ſunt Mathematicæ. *Eſt enim* (inquit Auguſt. nuper citatâ quæſt. 53.) *pater veritatis & veritas, & ſpiritus veritatis: dignis tamen digna tribuens, (quoniam hoc quoque pertinet ad iuſtitiam & veritatem) vtitur animis pro meritis & dignitatibus quæ ſunt in gradibus earum; vt ſi quiſquam dignus eſt decipi, non ſolùm per ſeipſum eum non decipiat, ſed neque per talem hominem qui iam congruēter diligit, & cuſtodire perſiſtit, Sit in ore veſtro, Eſt, eſt; Non, non.* Ex quo loco Auguſtini perſpicuum apparet, ipſum fuiſſe alienum ab opinione quorumdam quam reiecimus 1. 2. q. 29. a. 3. dicentium, Deum poſſe eſſe auctorem cæcitatis & erroris in mente, ſicut eſt cauſa cæcitatis in corpore.

DVBIVM II.

An fides infuſa poſſit inclinare ad aſſenſum falſum?

Ex dictis ſatis conſtat, fidei aſſenſum non poſſe eſſe falſum. Hîc quæritur, an poſſit eſſe cauſa aſſenſus falſi? Fuerunt enim qui id aſſererent, his ferè argumentis.

Argumentum 1. Primum, Prudentia infuſa poteſt ſe inclinare ad iudicium ſpeculatiuè falſum: v. g. ad hoſtiam non conſecratam, ſed expoſitam pro conſecrata, adorandam: ergo & fides.

2. Secundum, Ex maiori de fide & minore falſa, ſequitur concluſio falſa: atqui maior eſt cauſa concluſionis: ergo, &c.

3. Tertium, Faciamus Epiſcopos alicuius prouinciæ conſpirare in articulum hæreticum de Trinitate, eumque idiotæ alicui proponere: idiota ille huic falſo articulo videtur aſſenſum præbiturus ex inclinatione fidei infuſæ, per quam propendet ad amplectendum quemcumque à Deo reuelatum articulum, qualis hic eſſe prædicatur ab illis quibus ipſe credere tenetur.

Nihilominùs tamen reſpondeo, quòd omnino certum ſit, fidem nullo modo, neque per ſe neque per accidens, poſſe dici cauſam aſſenſus falſi, aut ad illum inclinare. *Fides non poteſt eſſe cauſa aſſenſus falſi.* Prior pars probatur, quia habitus non inclinat ad aliquid quod non informetur ipſius obiecto formali: atqui nihil falſi poteſt informari ratione reuelati à veritate prima, vt patet ex dictis: ergo fides ad falſum non inclinat.

Dices; Etiam intellectus habet pro obiecto verum, aliquando tamen inclinat ad falſum aſſenſum apparenter verum; ergo ſimiliter fides.

Reſpondeo, antecedens non eſſe verum. Potentia enim intellectus, vt eſt principium iudicatiuum, numquam inclinat ad falſum. In lumine enim rationis naturalis, quod ſequitur naturaliter intellectus, numquam aliter res apparent quàm ſunt; ideoque error non eſt effectus huius luminis, ſed potiùs ſequitur ex declinatione à lumine, & præſumptione obſcurati cordis, apparentiam veritatis pro veritate amplectentis. Secundò probatur, Deus eſt auctor fidei, ergo fides non inclinat ad falſum: alioqui enim ipſe Deus duceret in errorem, & eſſet cauſa falſi aſſenſus. Si dicas liberi arbitrij Deum eſſe cauſam, illud tamen non obeſſe quo minùs ipſum propenſum ſit ad omnem malitiam: reſpondeo, liberum arbitrium eſſe facultatem liberam & indeterminatam. De cauſa autem libera verum non eſt, quidquid ipſius eſt cauſa, etiam eſſe effectus cauſam: inclinatio autem luminis fidei eſt determinata, non libera, quoad ſpecificationem; adeóque ſi eſſet in falſum, Deus eſſet pater mēdacij. Tertiò, virtus intellectualis non poteſt eſſe principium aſſenſus falſi, virtus enim ſubiectum benè diſponit; intellectus autem per errorem malè diſponitur; atqui fides eſt virtus intellectualis, vt patebit infrà q. 4.

Altera pars reſponſionis, *fidem ne quidem per accidens inclinare in aſſenſum falſum*, patet, tum quia ne quidem per accidens Deus poteſt eſſe cauſa falſi aſſenſus; tum quia explicari non poteſt modus quo fides influat in eiuſmodi aſſenſum falſum, ſicut oportet influere cauſam per accidens. Neque enim fides inclinat per ſe ad aliquem aſſenſum, ex quo falſitas reſultet; ſicuti fodiens ſepulchrum, aliquid per ſe attingit, vnde contingit ex rerum connexione reſultare inuentionem theſauri. Neque alio ſimili modo hîc explicari poteſt cauſa per accidens, ſiue ex parte cauſæ, ſiue ex parte effectus.

Reſp. ad Argumentum 1. Ad argumenta reſpondeo: Ad primum quidem, negando ſequelam. Fides enim pro obiecto non habet ſolam veritatem practicam, ſed ſpeculatiuam, quam in beatitudine plenè videbimus: prudentia autem inclinat ad verum practicum, quale eſt in illo caſu, hoſtiam eſſe adorandam. Fides ergo, quia virtus eſt ſpeculatiua ſimul & practica, non inclinat vllo modo in aſſenſum falſum, neque ſpeculatiuè, neque practicè: prudentia autem, quia eſt virtus tantùm practica, non ſpeculatiua, inclinare poteſt in falſum ſpeculatiuè, ſed practicè verum.

Ad 2. Arg. Ad ſecundum reſpondeo, In caſu argumenti, non ſequitur falſum ex vero, nedum ex vero diuinitus reuelato: quia, vt docet Philoſophus, totum antecedens conſiderandū eſt vt integra quædam cauſa concluſionis; quæ quidem cauſa defectū falſitatis habet in conſequente, propter defectum ſimilē, quem habet in minore falſa. Iταque

quòd

Digitized by Google

quòd inferatur aliquid, maior eſt concauſa; ſed quòd aliquid falſi inferatur, non aliunde prouenit quàm ex minore.

Ad 3. Arg. Ad tertium reſpondeo, Non eſt veriſimile hæreſim ita poſſe proponi, vt quis, quamtumuis idiota, teneatur, aut etiam prudenter poſſit credere. Dei enim prouidentia tam perfectam hæreſis propoſitionem non permittit. Vel enim Sedes Apoſtolica, vel viri doctrina & ſanctitate clari, facilè intelliguntur ſe opponere falſitati; vel proponentes deficiunt in auctoritate & ſignis credibilitatis, quæ in rebus ſupernaturalibus prudentia requirit, ne qui citò credit, leuis ſit corde, adeò vt inexcuſabilis ſit, quicumque exiſtimat firmiſſimè ſibi adhærendum doctrinæ hæreticæ. Addo ſecundò, etiamſi poſſet dari caſus, vbi prudētia acquiſita aut etiam infuſa dictaret eſſe credendum hæreſi; ne tunc quidem fidem inclinaturam ad aſſenſum falſum, ſed aſſenſus qui ſequetur, ſolùm erit ex fide acquiſita, & perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm obiectum fidei poſſit eſſe aliquid viſum?

RESPONDET D. Thomas, non poſſe eſſe de viſis, ſiue per intellectum, ſiue per ſenſum: eò quòd fides non ſit eiuſmodi aſſenſus qui nobis ingeneretur neceſſariò ex vi apprehenſionis terminorum; quo modo immediatè prima principia, & mediantibus principiis concluſiones ſcientiarum cognoſcuntur: ſed talis ſit aſſenſus fidei, vt cùm opinione hoc habeat commune, quòd fiat per electionem & liberam determinationem credentis; hoc autem ab ea differat, quòd excludat formidinem de oppoſito.

ARTICVLVS V.

Vtrùm ea quæ ſunt fidei, poßint eſſe ſcita?

RESPONDET negatiuè: quia quæ ſcita, quodammodò viſa ſunt.

Circa duos iſtos Articulos Dubia aliqua occurrunt.

DVBIVM I.

An vera ſit doctrina D. Thomæ, vnum & idem ab eodem non poſſe eſſe ſimul fide diuina creditum, & viſum aut ſcitum?

SECTIO I.

Opinio D. Thomæ cum ſuis argumentis.

CLARISSIMA eſt opinio D. Thomę, quam etiam Scoti ſchola recepit, non poſſe ea quæ ſunt fidei, ab eodem ſimul eſſe viſa vel ſcita & credita; quamuis in vno & eodem obiecto poſſit quis aliquid ſcire aut videre, aliud autem credere: quamuis etiam ſub communi ratione credibilis, conſiderata ea quæ creduntur, viſa dici queant ab eo qui credit: quamuis denique à diuerſis, aut etiam ab eodem ſucceſſiuè tam in hac vita ſola, quàm in hac & futura, idem poſſit eſſe viſum aut ſcitum & creditum. Probatur hæc ſententia inprimis Scripturis ſacris, quæ dicunt,

Heb. 11. fidem eſſe ſubſtantiam rerum ſperandarum, argumentum non apparentium. Item opponunt fidem viſioni 2. ad Corinth. 5. *Per fidem enim ambulamus & non per ſpeciem.*

Secundò, Probatur ex Patribus. Hilarius lib. 8. de Trinitate: *Habet non tam veniam quam præmium, ignorare quod credas; quia maximum fidei ſtipendium eſt, ſperare quod neſcias.* Auguſt. tractatu 41. in Ioannem: *Quid enim fides, niſi credere quod non vides?* item quæſt. 68. ex 83. *Merces cognitionis meritis redditur, credendo autem meritum comparatur.* & quæſtione 75. *Imperfecta in eum noſtra viſio, perfecta viſione perimitur.* Gregorius homilia 26. in Euangelia: *Nec fides habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum.* & infrà: *Quæ etenim apparent, iam fidem non habent, ſed agnitionem.* Idque colligit ex dictis verbis Apoſtoli Chryſoſtomus ad eadem verba, homilia 21. in epiſtolam ad Hebræos: *Papæ! Quali dictione eſt vſus, dicens, Argumentum non apparentium, id eſt eorum quæ non videntur. Argumentum enim eſt in iis quæ ſunt valdè manifeſta. Fides ergo (inquit) eſt aſpectus eorum quæ non ſunt manifeſta; & ea quæ non videntur, ducunt ad eamdem certam ac plenam perſuaſionem, ad quam quæ videntur.* & infrà: *Si eſt ergo argumentum eorum quæ non videntur; quid ea vultis videre, vt à fide excidatis, & ab eo quòd iuſti ſitis, ſiquidem iuſtus ex fide viuet?*

Tertiò, Probatur ratione. Non minùs repugnat fidei viſio quàm ſpei. Spei autem ita repugnat, vt quod videt quis, ſperare idem non poſſit, ſecundùm illud Apoſtoli ad Romanos c. 8. *Quod videt quis, quid ſperat?* Ergo ſimiliter dici poteſt: Quod videt quis, quid credit?

SECTIO II.

Aliæ opiniones & ipſarum argumenta.

VNA hîc eſt opinio, ſeu potiùs error: non ſolùm poſſe, ſed debere, quidquid creditur, euidenter videri ſimul, aut ſciri; adeoque nihil eſſe credendum, quin apertè videatur, ſciatur aut intelligatur. Videtur fuiſſe Manichæorum, vt patet ex Auguſtino, libro De vtilitate credendi, capite primo. Dicebant enim, ſe neminem premere ad fidem, niſi priùs diſcuſſa, enodata, ac euidenter comperta veritate. In argumentum trahebant, quòd inhumanum videatur, hominem terribili auctoritate ac ſuperſtitione terreri; eique fidem ante rationem imperare, vt Catholicos facere calumniabantur. *Error Manichæorũ.*

D. Bonauentura in tertium diſtinct. 24. negat quidem poſſe eſſe fidem de eodem ſecundùm idem, de quo ſit viſio aut ſenſus exterior ſimpliciter, ita vt dicatur ſenſu exteriore clarè & perfectè cognoſci; aut de quo ſit ſcientia talis, quæ ſimpliciter excludat ænigma, qualis eſt cognitio Dei in patria; & hoc modo dicit intelligendam Sanctorum auctoritatem, & rationem Theologorum, quæ habet, idem non poſſe eſſe creditum & viſum aut ſcitum: dicit tamen fidem habitualem poſſe eſſe ſimul de eo quod ſcitur ſcientia ratiocinationis; adeoq; poſſe quempiam hac ſcientia ſcire, Deum eſſe, & idem nihilominùs credere. Ratio ipſius eſt, quòd hæc ſcientia ratiocinationis, quamuis aliquam faciat certitudinem & euidentiam; non tamen omnino claram, quamdiu ſumus in via, ita vt non ſit ſuperuacanea illumina- *Opinio Bonauenturæ.*

Digitized by Google

minatio fidei, ſed potiùs neceſſarium vſum habeat, etiam vbi aduenit, aut præſupponitur hæc ſcientia.

Opinio Gabrielis. Gabriel eadem diſtinctione, videtur ſimpliciter admittere, fidem poſſe eſſe cum viſione & ſcientia. Quod probat: Quia fides non ita pugnat cum viſione aut ſcientia, ſicut actus intemperantiæ cum habitu temperantiæ, aut habitus ſcientiæ cum habitu erroris. Cùm itaque fieri poſſit, vt habitu ſciens aut temperans, admittat vnum aliquem erroris aut intemperantiæ actum: non videri impoſſibile, eum qui præditus ſit habitu fidei infuſæ, circa idem obiectum, elicere actum ſcientiæ aut viſionis. Gabrielis modum loquendi pręfert Valentia opinioni D. Bonauenturæ, & probabiliorem putat hanc opinionem, quæ ſimpliciter admittit, quod creditur etiam ſciri aut videri poſſe.

SECTIO III.

Verior ſententia cum ſuis probationibus.

CERTVM hîc in primis eſt, actum fidei non cõſiſtere ſimul cum actu ſcientiæ: quia contingit plura ſcire (inquit Philoſophus,) cogitare autem non. Intellectus enim noſter ad plura, perfectè ſaltem, & vt plura, ſimul cogitanda, non ſufficit; quaſi vna conſideratione, tamquam actu vitali, potentia exhauriatur. Neque id mirum, cùm etiam vnius potentiæ operationem, alterius intẽſiori actu videamus impediri, propter vnius & eiuſdem animæ influxum. Vnde fortaſſis etiam fit, vt audiant acutiùs qui non vident. Cùm itaque eadem res non credatur ſimul & ſciatur, niſi diſtinctis actibus conſiderentur diuerſa media; manifeſtum eſt id eſſe impoſſibile.

Secundò, Certum eſt etiam, cognitiones eiuſdem rei, quæ habentur per diuerſa media, poſſe ſibi mutuò ſuccedere. Quod ſimiliter dicendum eſt de fide humana, & alia cognitione opinatiua aut ſenſitiua imperfectiori: quomodo multa in philoſophia nunc credimus propter Ariſtotelis auctoritatem; nunc opinamur, propter vtcumque conceptam aliquam rationem, aut ſenſus aliqualem experientiam ſuffragantem. Attamen cùm in humanis aliquando videamus, accedente euidentia ceſſare fidem; verbi gratia, ſi veniam Conſtantinopolim, non ampliùs eam eſſe credo, ſed video; non parum conduxerit difficultati propoſitæ enodandæ, ſi examinauerimus, ánne hoc perpetuum ſit, vt intellectus noſter non moueatur medio ineuidenti, quando acquiſiuerit euidens? Perpetuum eſſe, videtur ſentire Almainus ſæpè citata diſtinctione 24. in 3. Dicit enim intellectum magis propendere natura ſua ad euidentem aſſenſum quàm ad ineuidentem; ideoq; quandocumque applicatur cauſſa veritatis euidens, intellectum agere cum ea, & non eſſe natum agere cum altera eiuſdem veritatis cauſſa ineuidenti, quę fidem vel opinionem gigneret, etiamſi ſimul ea fortè concurrat. Quod extendit etiã ad caſum, quo cauſſa euidens eſſet debilior: vtrumque enim vult eſſe naturale & neceſſarium intellectui, vt poſita cauſſa aut medio euidenti, aſſenſum præbeat; & aſſenſum euidentem nactus, declinare non poſſit ad aſſenſum ineuidentem, quem non niſi liberè etiam aliàs habet.

Aliter tamen dicendum eſt, non eſſe id perpetuum; & quomodo diſcernatur, an ſic an aliter fiat, operæ pretium fuerit huiuſmodi regulam ſtatuere.

Quandocumque cognitio euidens ſuperat certitudine, aut ſanè adæquat ipſam fidem; naturale eſt omnino intellectui, vt huiuſmodi euidentiam conſequutus, abijciat fidem: ſicut in meridiana luce abijcimus lumen lucernæ; aut à claudicatione ſanatus, abijcit ſuſtentacula, &c. Cùm itaque fides diuina, certitudine ſuperet omnem viſionem & ſcientiam, quæ de eiſdem obiectis in hac vita haberi poteſt: probabilius eſt habitualem fidem non euacuari, etſi fortè contingat ſcientifica collectione idem ſciri; neque è contrà perire ſcientiam aut habitualem experientiam, etſi fides ſuperuenerit. Hanc ſententiam tenuit D. Bonauentura ex eodem fundamento; quamuis ipſe videatur exiſtimaſſe, quòd ſenſus cognitio intuitiua non minùs ſit certa quàm fides diuina, ideoque non poſſit cum ea conſiſtere. A qua opinione non videtur fuiſſe alienus Magiſter. Verùm hoc dicendum non eſſe, infrà oſtendemus ſuo loco. *Regula.*

Confirmatur hæc ſententia: Dixerat Chriſtus ſe reſurrecturum, crediderunt Diſcipuli; quando poſteà viderunt ipſum reſurrexiſſe, non propterea amiſerunt fidem illius articuli, *Reſurrexit à mortuis:* præcipuè cùm meliùs diſponamur per fidem quàm per huiuſmodi viſionem: certior enim eſt fides. imò etſi ipſam Domini reſurrectionem vidiſſent, potuiſſent nihilominùs retinere fidem eiuſdem articuli: recordantes enim eam ſibi fuiſſe prædictam, potuiſſent induci ad eliciendum actum fidei, etiam eo tempore quo videbant.

Secundò, meliùs eſt diſpoſitus (quidquid dicat Caietanus) qui credit Deum eſſe fide diuina, quàm qui idem nouit per demonſtrationem. Certiùs enim nouit per fidem: atqui non eſt probabile, eo ipſo quo fidelis, qui iam priùs credebat Deum eſſe, ſecundùm illud ad Hebræos 11. *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt*, & per demonſtrationem incipit ſcire Deum eſſe; incipere peiùs eſſe diſpoſitum quàm erat priùs. Erit autem peiùs diſpoſitus, niſi retineat fidem, cuius adhuc magnus eſt vſus ad habendam maiorem firmitatem aſſenſus, quàm haberi queat per ſolam huiuſmodi ſcientiam, vt benè expendit Bonauentura.

Tertiò, D. Auguſtinus quæſt. 48. ex octoginta tribus, facit tria genera credibilium: vt alia ſemper credantur, numquã ſciantur; qualia ſunt quæ in humanis hiſtoriis diſcimus: alia mox vt creduntur, intelligantur; qualia, inquit, ſunt ea quæ de diuinis rebus non poſſunt intelligi, niſi ab his qui mundo ſunt corde. Vult itaque Auguſtinus multa in hac vita à mundis corde poſſe vtcumque ſciri, etſi fide qua cor mundatur credantur.

SECTIO IV.

Soluuntur obiectiones pro contraria opinione.

EX triplici capite poteſt peti ſolutio obiectionum contrariarum, ſectione prima propoſitarum. Aliquæ enim auctoritates obiectæ hoc ſolùm volunt, quòd fides non requirat viſionem aut ſcientiam, neque ea nitatur, ſed Dei auctoritate;

Digitized by Google

tate; ſic tamen vt certiſſimum habeat aſſenſum. Propter quam certitudinem aſſeuerantiſſimè ea quæ fide credebat, dicebat ſe ſcire B. Iob cap. 19. *Scio enim*, inquit, *quòd redemptor meus viuit*, & *in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* Similiter & Martha cap. 11. Ioannis: *Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die.* Hoc modo accipi poteſt locus ad Hebræos, & teſtimonium Chryſoſtomi. In quo obſerua, non dici eos excidere à fide, qui vident quod credunt; ſed qui videre cupiunt, aliàs non credituri. Patet hoc ex eodem Chryſoſtomo in cap. 20. Ioannis, ad illa verba: *Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: Atqui, inquies, Diſcipuli viderunt & crediderunt: at nihil tale quæſiuerunt; ſed ex ſudario ſtatim reſurrectioni, priuſquam intuerentur corpus verè crediderunt.*

Aliæ autem ſunt auctoritates, quæ ſolùm volunt meritum fidei conſiſtere in eo, quòd credatur id quod non apparet. Quod enim apparet euidenter, non liberè creditur, ſed neceſſariò agnoſcitur; adeoque ſine merito: quia meritum requirit libertatem. Hoc voluiſſe Gregorium, omnino perſpicuum eſt.

Aliæ denique ſolùm volunt, fidem non conſiſtere cum viſione beatifica, quæ omnino fidem euacuat: ſicut fidem humanam euacuat viſio perfecta, & omnimoda ſenſus. Vbi nota, fidem quoad habitum, per Dei potentiam poſſe conſeruari cum actu viſionis Dei intuitiuæ; & fortè in D. Paulo, Deum in hac vita vidente, ita contigit. Nota ſecundò, opinionem & fidem humanam ceſſare, quando viſio aut ſcientia perfecta de eodem obiecto ſuccedit; eò quòd neque propter euidentiam, neque propter certitudinẽ eis opus ſit: non autem excludere ſe mutuò fidem diuinam & euidentem huius vitæ cognitionem; quia cùm intellectus noſter non inueniat euidentiam & certitudinem in vtroque, per ſcientiam ſuppletur fidei ineuidentia, & per fidem ſuppletur quod deeſt in ſcientia omnimodæ certitudinis.

DVBIVM II.

Quomodo non viſum pertineat ad obiectum fidei?

PATET ex dictis, eſſe aliquam viſionem quæ tollat fidem. Non viſum itaque pertinet ad obiectum fidei, quatenus vt inhæreatur obiecto propter auctoritatem reuelantis, oportet ipſum obiectum non videri. Probatur: Obiectum formale fidei eſt auctoritas primæ veritatis reuelantis, vt ſuprà dictum eſt: vt autem inhæreatur alicui credito propter auctoritatem primæ veritatis, neceſſum vt non clarè illud videatur, ea viſione quæ adæquet certitudinem primæ veritatis reuelantis. Vnde patet ex eo quòd non viſum pertineat ad formalem rationem obiecti fidei; non eſſe conſequens, eo ipſo quo aliquid quouis modo videtur, deſinere eſſe creditum: aut eo ipſo quo non videtur, incipere credi: aut denique, quando creditur, non viſum eſſe motiuum aliquod propter quod credatur. Eſt ergo non viſum, non ratio formalis obiecti fidei ſimpliciter & propriè; ſed aliquid in ea incluſum, quo compleatur ſpecifica ratio fidei. Neque id mirum, ad fidei rationem pertinere hanc negationem perfectionis; cùm fides ſit ex parte etiam cognitio eſſentialiter imperfecta. Ideoque ſpecificus eius gradus non conſtituitur ſine implicita ſaltem negatione perfectioris cognitionis ſpecie differentis, quæ eſt viſio beatifica.

Nota, rectè D. Thomam a. 6. dicere, non viſum eſſe rationem formalem credibilium ex parte noſtra: ex parte enim credentis debet conſiderari, an res quæ creditur ſit non viſa. Quamuis enim in obiecto conſideretur ratio non viſi, quæ ipſum ponat in certo genere cognoſcibilis; hoc tamen prouenit non ex parte rei creditæ, ſed credentis. Cùm itaque auctoritas loquentis Dei, vt nata conſtituere rem cognoſcibilem à nobis, reſpectum habeat ad noſtrum intellectum: fit, vt ipſa determinetur ex hoc ipſo reſpectu; adeoque à noſtro intellectu, tamquam à ſuo correlatiuo. Neque id inſolens videri debet, quod ex noſtro modo intelligendi, obiecta cognitionum varientur: quia ex noſtro modo cognoſcendi & abſtrahendi à materia, etiam obiecta ſcibilium differentias ſpecificas ſortiuntur: magnitudo enim mobilis, pertinet ad obiectum Phyſices: abſtracta autem à motu, ad obiectum Mathematices.

Ex his facile erit reſpõdere ad argumenta Durandi & aliorum, qui contendunt, non viſum non eſſe formalem rationem credibilis. Procedunt enim hactenus, quòd non ſit ſimpliciter ratio credibilis ex parte ipſius rei creditæ; quomodo ſola veritas prima eſt ratio formalis fidei: ſed non concludunt, non viſum non eſſe rationem formalem fidei, tamquam conditionem quamdam, ſumptam à parte credentis, ſine qua ratio formalis credibilis non applicetur obiecto materiali. Auctoritas enim Dei loquentis, reſpectu beatorum Angelorum videntium clarè Deum & myſteria fidei, non poteſt conſiderari, vt ratio formalis fidei in eo obiecto, quod fortè ipſis videntibus, Eccleſiæ credendum reuelatur; ſed ſolùm in viatoribus, qui Deum non vident.

DVBIVM III.

An liber & non ſine pio affectu ſit aſſenſus fidei diuinæ?

PRIMA Propoſitio: Actum credendi ita eſſe in poteſtate credentis, vt propriæ libertate voluntatis aſſenſum præbeat, quamuis non ſine motione & auxilio gratiæ, certiſſimum dogma fidei eſt. Et habemus in Concilio Arauſicano can. 5. Toletano 4. can. 55. Tridentino c. 5. & 6. de Iuſtificatione. Probatur 1. ad Corinthios 10. *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.* ad Romanos 10. *Corde creditur ad iuſtitiam*, id eſt, ex voluntate. Lucæ 24. *O ſtulti & tardi corde ad credendum.* Idem docent PP. Cyprianus ad Quirinum lib. 3. cap. 52. Auguſtinus tractatu 62. in Ioannem: *Credere non poteſt niſi volens.* Hilarius lib. 8. de Trinitate: *Non haberet fides præmium cum fidem nobis neceſſitas affixa voluntatis inferret.* Videntur præter hæreticos contra hanc Propoſitionem ſenſiſſe quidam etiam Scholaſtici, qui voluerunt voluntatem non poſſe reſiſtere fidei, aut non poſſe reſiſtendo impedire aſſenſum fidei. Contra quos agit Ariminenſis q. 1. prolog. a. 4. Et facillimè confutantur, quia aliàs, etiam infidelis habens notitiam terminorum, & conceptum apprehenſiuum propoſitionis fidei, inuitus propelletur ad aſſenſum, ſicuti fit in cognitione primorum principiorum

rum

Digitized by Google

rum naturalium: atque ita nullus eſſet poſitiuè infidelis.

Secunda propoſitio: Non ſolùm requiritur ad fidem ne voluntas reſiſtat, ſed etiam vt imperet aſſenſum. Eſt contra Scotum in tertium, diſtinctione 25. qui requirit quidem ad fidem ne voluntas reſiſtat intellectui, & fatetur poſſe reſiſtere; ſed videtur exiſtimare, non eſſe neceſſarium vt poſitiuè imperet actum fidei.

Contrà communiter alij docent, etiam hoc eſſe neceſſarium, vt mediatè vel immediatè aſſenſus fidei pendeat ab imperio voluntatis, non tantùm naturali, quale etiam reperitur in fide humana, quod Scotus non videtur negare, ſed ſupernaturali. Quãdo enim propoſitio non eſt nota per ſe, oportet nota ſit ex alia; quæ ſi per ſe nota ſit, etiam altera inde ſequens erit euidens. Cùm itaque fides ſit ineuidens aſſenſus, oportet neque ſit de propoſitione per ſe nota, formaliter loquẽdo, neque de tali quæ ſequatur ex nota per ſe euidẽter. Opus ergo eſt, vt voluntatis electione ſuppleatur quod deeſt euidentiæ ex parte intellectus; idque per auxilium gratiæ: quandoquidem non minùs certus adhibendus aſſenſus, quàm ſi res credenda eſſet euidens: qui tantæ certitudinis aſſenſus, ſolis naturæ viribus à voluntate non imperatur, ſed oportet Deus gratia ſua tangat cor & voluntatem hominis qui crediturus ſit, neque ſufficit quòd intellectum illuminet.

Tertia propoſitio: Neque tamen ſemper poteſt homo, quando libet, aſſentiri contrario eius quod fide credendum eſt. Ratio eſt: quia, vt benè Scotus, vbi res eſt ineuidens, non poteſt voluntas in vtramuis partẽ aſſenſum determinare; ſed opus eſt pro illa, ad quam determinet, habeat argumẽtum. Alioqui poſſet quis pro libitu iudicare, ſtellas eſſe pares aut impares, Regem nunc ſedere aut ſtare.

Quarta propoſitio: Affectus ille qui eſt neceſſarius imperando aſſenſui fidei diuinæ, pius eſt; neque tamen neceſſariò eſt actus charitatis, vt hæretici volunt: qui ex eo quòd requiratur pius affectus ad fidem, imperitè colligunt fidem ſine charitate eſſe non poſſe. Rectè enim dicit Auguſtinus epiſtola 107. *Vbi eſt initium fidei, etiam eſſe [illegible]um bonæ & piæ voluntatis.* Qui tamen alibi docet fidem poſſe eſſe ſine charitate, vt patebit infrà quæſt. 4. a. 4.

Obiectio. Contra iam dicta obijciet quiſpiam ex epiſtola Iacobi, dęmones credere; quos conſtet id neque liberè neque ex pia affectione facere. Sed reſpondeo, fidem dęmonũ eſſe aſſenſum, euidentia rerum extortum; non autem eſſe argumentum non apparentium, vt eſt fides diuina, de qua agimus. *Reſponſio. Fides dæmonum.*

Obiectio. Dices; Fides diuina habet hoc commune cum humana, quòd ſit ineuidens: in fide tamen humana videmus ſæpè aſſenſum non requirere imperium aliquod voluntatis, vt patet in fide qua credimus mundum ante nos fuiſſe, hos eſſe patres noſtros, & ſimilia, de quibus Auguſtinus libro de vtilitate credendi, c. 12. Ergo neque ſemper requiret fides diuina tale imperium voluntatis.

Reſponſio. Reſpondeo, negando ſequelam: quia in fide acquiſita poteſt eſſe peculiaris quędam euidẽtia, nata ex diſcurſu, & roborata euidentibus teſtimoniis & effectis; quæ euidentia quaſi naturaliter propellat hominem ad aſſenſum credulitatis humanæ. Immiſcet ſe itaque iſti fidei acquiſitæ quædam experimentalis cognitio, quæ non eſt fides: alioqui fides præciſè per ſe non determinat intellectum, niſi interueniente voluntate.

DVBIVM IV.

Sitne verum quod dicit S. Thomas art. 4. ad ſecundum, Creditum fide diuina non eſſe euidentis veritatis; eſſe tamen debere euidentis credibilitatis.

SVPPONO Primò, Obiectum fidei à nobis credi non poſſe, niſi nobis proponatur. Sicuti vt quidquam videamus, non eſt ſatis ipſum eſſe viſibile, ac nos videndi facultate ac inſtrumento non carere; ſed opus eſt ipſum obiectum potentiæ videndi debito modo applicari ac proponi.

Suppono Secundò, Credendorum hanc propoſitionem variis modis poſſe fieri. Primò, Deo immediatè reuelante; quomodo Angelo ſaltem primò facta eſt. Secundò, per interiorem & occultam inſpirationem. Tertiò, per Angelum. Quartò, per aſſumptam hypoſtaticè humanam naturam. Quintò, per inſtitutionem & prædicationem hominũ à Deo ad hoc deſtinatorum. *Propoſitio credendorũ fit variis modis.*

Suppono Tertiò, Neceſſarium fuiſſe primam fidei reuelationem immediatè fieri à Deo alicui vel homini vel Angelo; quamuis non fuerit neceſſarium, vt fide is homo vel Angelus huiuſmodi reuelationi adhæſerit. Potuit enim clara viſione, aut ſcientia infuſa cognouiſſe; & aliis porrò credenda, quæ clarè ipſe nouerit, proponere.

Suppono Quartò, Non eſſe neceſſarium, vt fiat vnicuique fideli immediata illa reuelatio, ſiue per ſe, ſiue per aſſumptam humanitatem loquentis: ſed ſatis eſſe, per homines ad hoc à Deo miſſos fidem proponi, Deumque intus immediatè hominem docere: quomodo ſuprà articulo primo diximus, omnem fidelem doceri à Deo.

SECTIO I.

Quod fide diuina creditur, debere eſſe euidentis credibilitatis.

VT quis prudenter credat, oportet talis ſit fidei propoſitio, qua euidẽter videat res fidei eſſe credibiles & credendas. Ita D. Thomas, & communiter Theologi. Probatur: Qui dubitat an ſit credendum quod credendum proponitur, non poteſt præbere aſſenſum: oportet ergo certus ſit, iſtud eſſe credibile. Certus autem non eſt per fidem; quia in illo inſtanti naturæ, ponitur nondum credere: oportet igitur certus ſit per euidentiam, præcipuè quando omnino certam fidem vult adhibere. Confirmatur ex Sacris litteris. Eccleſiaſtici 19. *Qui credit citò, leuis corde eſt.* Ioannis 15. *Si opera non feciſſem in eis quæ nullus alius fecit, peccatum non haberent.* Secundò, Probabile eſſe probabile, non tantùm eſt probabile, ſed certum & euidens: ergo ſimiliter, quod creditur eſſe credibile, poteſt eſſe euidens. Tertiò, huc facit illud Auguſtini epiſtola 102. c. 4. *Chriſti reſurrectionem non videt, ſed credit; & tamen eam videre dicitur quodam mentis intuitu, magis ſecundùm teſtimoniorum fidem, quàm rerum præſentium creditarum.*

Digitized by Google

Obiectio. Obijcies; Quod euidens eſt eſſe credibile, etiam euidens eſt non eſſe impoſſibile: ergo eſt euidens eſſe poſſibile: ergo, quando de attributis Dei agitur, euidens erit eſſe verum. Poſſe enim & eſſe non diſtinguuntur in æternis, vt docet Philoſophus. (*Libro 3. Phyſic. c. 4.*) *Reſponſ.* Reſpondeo, primum antecedens non eſſe verum: ſicuti enim quod euidens eſt eſſe credibile, non continuò euidens eſt eſſe; ita neque eſt euidens non eſſe impoſſibile, aut eſſe impoſſibile; ſed ſolùm eſt euidens poſſe credi: ad quod requiritur ne ſit euidens eſſe impoſſibile, aut ne ſit euidens non eſſe, aut non eſſe poſſibile.

Obiect. 2. Obijcies ſecundò, Rudiores non videri habere hanc euidentiam, qui tamen prudenter credunt. *Reſp.* Reſpondeo, etiam ipſos habere euidentiam de rerum fidei credibilitate, quæ tantò in eis eſt facilior, quantò minùs ipſis argumenta contra fidem occurrunt; præſertim cùm ſciant doctiores in Eccleſia eſſe & perſpicaciores, quibus hæc euidentia ſit explorata, & à maioribus ſe hanc fidem accepiſſe, & ab omnibus in Eccleſia Catholica teneri, quam certiſſimò nouerint falli non poſſe.

SECTIO II.

Vnde oriatur hæc euidentia credibilitatis.

DIVVS Thomas articulo quinto ad primum, dicit, per lumen fidei videri, ea quæ ſunt fidei, eſſe credenda: articulo autem quarto ad tertium, dicit, quòd lumen fidei, faciat ea videri, quæ creduntur; & per habitum fidei mentem hominis inclinari ad reuelanti aſſentiendum, ſicut per alios habitus: homo videt ſibi conuenientia, ſecundùm illum habitum. Verùm contra hanc doctrinam, difficultatem parit, quòd euidentia credibilitatis ſic debeat explicari, vt etiam ante fidem habeatur: item quòd hæc euidentia nitatur diſcurſu, quo fidem conſtat non vti.

Dico itaque, hanc euidentiam non procedere ex habitu fidei, quaſi ab illo eliciatur ipſe aſſenſus euidens, cùm ex fide procedat ſolùm aſſenſus ineuidens. In homine tamen iam fideli, tribuitur euidentia illa habitui & lumini fidei: efficit enim fides vt attendat fidelis, & amplectatur argumenta credibilitatis. vnuſquiſque enim prout habitibus eſt diſpoſitus, rationes ſibi format. *Qualis enim quiſque*, inquit Philoſophus, *talis ei videtur finis*. Sic temperans faciliùs iudicat viuendum eſſe temperanter; non quòd illud iudicium eliciat ex habitu temperantiæ qui reſidet in appetitu, ſed inclinato per temperantiam ad benè iudicandum intellectu. Atque hæc eſt mens S. Thomæ. Quando autem infidelis primò incipit credere, dici non poteſt quòd ex habitu fidei ipſe habeat euidentiam credibilitatis illius quæ fidem præcedit; ſed habet concurrentibus ſignis exteriùs: verbi gratia, ſi proponens fidem ſigna faciat quæ nullus alius fecit: & interiùs, partim concurrente diſcurſu naturali, partim etiam præuenientis gratiæ illuſtratione, qua cor eius aperiatur, vt intendat illis quæ dicuntur ab eo qui fidem proponit; ſicut iſtius Lydiæ purpurariæ, Actorum 16.

SECTIO III.

Eſſe euidens, fidem Catholicam Romanam eſſe credibilẽ, & quæ ſint huius euidẽtiæ ſigna.

EVIDENS eſſe quòd credenda ſit Catholica fides, teſtatur Pſalmus 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis.* Argumenta autem quibus comparetur eiuſmodi euidentia, in quinque claſſes contrahi poſſunt; vt prima complectatur quæ ſumũtur ex parte eius cui creditur: ſecundæ claſſis ſint quæ ſumuntur ex parte eorum qui credunt: tertiæ, quæ ex parte eius quod creditur: quartæ, quæ ex parte eorũ qui non credunt: quintæ, quæ ex modo propagatæ & ſtabilitę fidei.

De miraculis.

AD primam claſſem in primis reuocatur argumentum quod ſumitur ex miraculis, nitens eiuſmodi ratiocinatione: Fides miraculis confirmata, eſt credenda: talis eſt Catholica Romana: ergo credenda.

Probatur maior: Miracula enim ſunt proprium opus Dei, ſicut ſigillum eſt proprium opus Principis: vt rectè dixerit Richardus de S. Victore libro 1. de Trinitate cap. 2. *Nónne cum omni confidentia Deo dicere poterimus: Domine, ſi error eſt, à te ipſo decepti ſumus? Nam iſta in nobis tantis ſignis & prodigiis confirmata ſunt, & talibus, quæ non niſi per te fieri poſſunt.*

Confirmatur primò ex Sacris litteris, quæ ſæpè indicant, illud non ſolùm prudenter poſſe credi, ſed etiam debere credi quod miraculis comprobatur. Ioannis 10. *Si mihi non vultis credere, operibus credite.* Ioan. 3. *Scimus quia à Deo veniſti magiſter: nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.* Ioan. 5. *Opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me.* Et hoc dicit eſſe teſtimonium maius Ioanne. 3. Regum 17. mulier illa, cuius filium ſuſcitauerat Elias propterea dicit, *Nunc in iſto cognoui quoniam vir Dei es tu, & verbum Dei in ore tuo verum eſt.* Sequenti cap. 18. ipſe Elias videtur hoc idem voluiſſe, quando ad faciendum miraculũ prouocat prophetas Baal, dicens: *Deus qui exaudierit per ignem ipſe ſit Deus.*

Confirmatur ſecundò idem ex Patribus. Chryſoſtomus homilia 39. in Ioannem: *Opera etiam inſanis perſuaderent, ideò ipſorum adduxit teſtimonium.* & homil. 60. obſeruat etiam Iudæos hoc ſenſiſſe, quando dicebant: *Non poteſt homo peccator hæc ſigna facere, non poteſt dæmonium cæcorum oculos aperire. Nemo poteſt talia ſigna facere, niſi fuerit Deus cum eo.* Item quando vidẽtes ſigna quæ faciebat, dicebant: *Numquid hic eſt Chriſtus?* Iſidorus l. 1. de ſummo bono c. 24. *Tunc oportebat mundũ miraculis credere.* Aug. de vtilitate credendi c. 16. de miraculis Chriſti agens; *Omnia*, inquit, *hominibus maieſtatis teſtimonio conſulebãt*, &c. Greg. hom. 4. in Euang. *Adiuncta ſunt prædicatoribus ſanctis miracula, vt fidem verbis daret virtus oſtenſa; & noua facerent, qui noua prædicarent.* Nyſſenus de vita Moyſis: *Iiſdem miraculis hoſtes expugnantur, fideles muniuntur.*

Probatur minor ex Auguſtino lib. 22. de ciuitate c. 5. *Si verò per Apoſtolos Chriſti, vt eis crederetur Reſurrectionem & Aſcenſionem Chriſti prædicantibus, etiam iſta miracula facta eſſe non credunt; hoc nobis vnum grande miraculum ſufficit, quòd ea terrarum orbis ſine vllis miraculis credidit.*

Vtitur

Digitized by Google

Vtitur hoc eodem argumẽto, & latiùs idem probat Auguſtinus eodem lib. c. 8. item de vtilitate credendi c. 14. 16. & 17. & contra epiſtolam fundamenti c. 4. Arnobius lib. 1. contra gentes. Iuſtinus, aut quicumque eſt auctor, reſponſione ad quæſtionem 100. à Gentibus poſitam. Guitmundus lib. 3. de Euchariſtia: *Si miracula non recipiunt, hoſtes Eccleſiæ ſe declarant.*

Argumentum contra hæreticos.

Poteſt ſimile argumentum contra hæreticos formari hoc modo: Quandocumque voluit Deus orbi inuectam aliquam doctrinam diſſidentem à doctrina vulgò recepta, numquam id per homines fecit deſtitutos virtute miraculorũ: atqui noſtri hæretici virtute miraculorum prorſus deſtituuntur: à Deo ergo non ſunt miſſi ad nouam doctrinam orbi obtrudendam. Minorem etiam ipſi hæretici admittunt. *Moyſes miraculis claruit.* Probatur maior, quia Moyſes legem laturus miraculis claruit; & hoc ſibi neceſſarium fuiſſe, videtur velle iſtis verbis, Exodi 4. *Non credent mihi, neque audient vocem meam.* Neque Dominus hanc tergiuerſationem reprehendit; ſed addidit legato ſuo ſigna in teſtimonium miſſionis. *Chriſtus.* Chriſtus Dominus legem nouam laturus, Moyſen, vt lege, ita & miraculis ſuperauit. *Apoſtoli.* Apoſtoli quia gentibus prædicantes Euangelium, quibus nihil priùs erat de Chriſto annuntiatum, magis noua nuntiabant; etiam maiora his miracula fecerunt, vt Dominus promiſerat Ioannis 14. Secundò probatur eadem maior ex Patribus, qui apertè eam aſſerunt. Tertull. de præſcript. c. 30. *Probent ſe nouos Apoſtolos eſſe: ſic enim Chriſtus Apoſtolos ſolet facere, dare illis prætereà virtutem eadem ſigna edendi quæ & ipſe.* Auguſtinus 22. de ciuit. c. 8. *Poſſem quidem dicere, miracula neceſſaria fuiſſe priuſquam crederet mundus, ad hoc vt crederet mundus.* Clemens lib. 8. Conſtitutionum Apoſtolicarum c. 1. *Chariſmata ſunt collata neceſſariò, non ad illorum qui illa exercent vtilitatem; ſed ad infidelium perſuaſionem: vt quos oratio flectere non potuit, commoueat prodigiorum potentia.* Accedit Gregorius ſuprà alleg. qui requirit, vt noua faciant qui noua prædicant.

Ad quid miracula ſint neceſſaria.

Sed quæras, ad quid miracula hîc dicamus neceſſaria; an vt credant homines, an etiam vt teneantur credere? Si etiam vt teneantur credere, vnde proueniat ea neceſſitas; an ex eo quòd aliunde Dei reuelatio non proponatur; an verò inde, quòd etiam aliunde propoſita, ad fidem non obliget?

Reſpondeo, Certum eſt, quando aliunde ſatis conſtat de ſanctitate prædicatoris, & quæ proponit continentur in libris iam receptis, non opus eſſe ei miraculis, ſicuti contigit in Ioanne Baptiſta, cui Iudæi tenebantur credere, etiam nullum facienti ſignum: *Ioannes Baptiſta miracula non fecit.* quamuis ipſe auſtera ſua vita tam magnum fuerit ſignum, vt non ſolùm ſuffecerit ad teſtimonium reddendum de Chriſto, ſed etiam ipſe putaretur Chriſtus. Verùm vt ad Chriſtum potiùs attenderent homines, nullũ ſignum fecit Ioannes. Ne tamen ipſi de lumine teſtimonium perhibenti auctoritas deeſſet; miraculosè conceptus eſt de ſterili & vetula, in vtero prophetauit, parens eius ſubitò mutus, miraculo loquelam recuperat, & de nato puero prophetat. Denique ipſe Ioannes ſuam prædicationem comprobauit, tamquam prædictam per illud Iſaiæ 40. *Vox clamantis in deſerto,* &c.

Chriſtus debuit facere miracula.

Ad Chriſtum autem quod attinet, qui miraculis & prædicatione ſua intendit perſuadere, ſe eſſe Meſſiam in lege promiſſum, & non purum hominem, ſed verum Deum: quamuis ea fuerit eius ſanctitas, vt omnino fidem de his meritus ſit ſine miraculis; aliunde tamen prouenit, vt niſi feciſſet miracula; excuſati fuiſſent Iudæi in eum non credentes: quia nimirum hoc ipſum, tamquam ſignum Meſſiæ, prædictum erat, quòd miracula eiuſmodi erat facturus, vt patet Iſaiæ 35. Vnde & à diſcipulis Ioannis interrogatus an ipſe eſſet Meſſias qui expectabatur: non aliud reſpondit, quàm, *Euntes renuntiate Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis, cæci vident, claudi ambulant,* &c. Matthæi 11. Quò fortè etiam reſpexit, quando dixit Ioannis 15. *Si opera non feciſſem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* & Ioannis 10. *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.* Quamuis non hæc illo ſenſu accipienda ſint, quaſi Chriſto Domino non fuerit debita fides, antequam omnia ſigna perfeciſſet: debita enim ei fuit, quando cœpit miracula facere, & talem ſe exhibere, vt quod reliquum erat in ſignis Meſſiæ, meritò ab eo fuerit expectandum.

Neceſſe eſt vt miracula faciat qui noua prædicat.

Exiſtimo itaque, illis qui noua prædicant, quales ſunt hæretici noſtri temporis, neceſſarium eſſe, vt miracula faciant, non ſolùm ad hoc vt homines eis credant; ſed etiam, vt vel teneantur eis credere: præcipuè cùm illa quæ ipſi conuellere volunt, magnis miraculis ſtabilita ſint: & nullo modo de Dei prouidentia ſit exiſtimandũ, quod quæ miraculis confirmauit, velit ab impiæ & palàm ſceleratæ vitæ hominibus euerti, ſine vllo ſigno diuinę miſſionis: eo etiã accedente, quòd ipſi hæretici fateantur miracula eſſe inſtar literarum quas vocant Credentiæ, ſine quibus non ſit credendum reformatori religionis vulgò receptæ, extraordinariè miſſo. Ita Brentius in Lucam. Cui ſatis aſtipulantur alij, Melanchthon, Muſculus, Zwinglius, & ipſe Lutherus. Sed reſpondit Beza, Lutherum non eſſe extraordinariè miſſum, quia fuit Doctor in Papatu creatus. Verùm hoc apud ſectarios non eſt aliud, quàm Lutherum ab Antichriſto eſſe miſſum. Deinde Caluiniſtæ apertè fatentur, ſe extraordinariè miſſos fuiſſe à Deo, ad Eccleſiæ collapſæ ruinas inſtaurandas, vt patet in confeſſione Gallicana, num. 31.

Obiectio Caluini.

Aliter itaque conatur euadere Caluinus in præfatione Inſtitutionum. Opponit enim, non opus ſibi eſſe miraculis; vtpote qui doceat illam ipſam doctrinam, quam Chriſtus & Apoſtoli ſatis miraculis confirmarunt. Addit, miracula quæ pro nobis adferimus quaſi in hunc vſque diem fidem noſtram confirmantia, talia eſſe, tam friuola, ridicula, vana & mendacia, vt etiam animum benè alioqui compoſitum labefactare queant: nec tamen, etſi valdè prodigioſa eſſent, contra Dei veritatem vllius momenti eſſe oportere. Ita quidem Caluinus aſſeueranter magis quàm verè: neque enim omnibus ſuis libris, quæ aſſumit, vnquam probare potuit. Deindę hoc ſubterfugio potuiſſent vti omnes, qui poſt Apoſtolos quindecim iam pænè ſæculis fidem Chriſtianam propagarunt. Vſi tamen non ſunt; ſed illam ipſam quam ab Apoſtolis acceperant fidem, maioribus noſtris prædicarunt, Domino ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis. Ad hæc, miracula ſunt neceſſaria propter incredulitatem auditorum: atqui

Digitized by Google

tectus orbis Chriſtianus non minùs reclamat doctrinæ Caluinianæ, quàm Chriſtianæ doctrinæ repugnabant Ethnici & Iudæi, cùm primùm annuntiaretur. Adde, quòd non ſolùm contra infideles, ſed etiam contra hæreticos, ſemper miraculis floruerint Orthodoxi. Vide Caſſianum collatione 15. c. 3. vbi S. Macarius prouocat quemdam Eunomianum, ad ſuſcitationem mortui; eoque hac prouocatione profligato, ipſe mortuum ſuſcitat. Sic Arius miraculo periit ad preces Alexandri Epiſcopi. Vide Theodoretum libro 1. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ c. 14. Ita & Simon Magus rogante Petro ex aëre concidit. Denique, niſi Caluinus ſibi miracula neceſſaria exiſtimaſſet, non tantopere ea affectaſſet; ſed vicit veritas. Apoſtoli de mortuis viuos faciebant: Caluinus de viuo mortuum fecit, Apoſtolos in peruerſum æmulatus. Teſtis oculatus Hieronymus Bolſecus in vita Caluini. Idem eiſdem ferè verbis hæreticis obiecit Tertull. libro de præſcriptionibus c. 30. Quòd verò noſtra traducit, pro more ſuo facit impudenter: cùm etiam hodie talia in Eccleſia Catholica fiant, quæ vim naturæ planè ſuperare compertum ſit; ita vt omnino videatur Deus nos excitare, vt teſtimonia miraculorum contra hæreticos vrgeamus. Inſignis porrò eſt illa petitio principij, qua contra Dei veritatem, quantumuis prodigioſa, nihil valere addit; quaſi non eſſet ei nobiſcum contentio, vtri potiùs faueat Dei veritas, Caluino an ſucceſſioni Sedis Apoſtolicæ & Catholicæ Eccleſiæ: cuius miracula ideò reijciuntur, quia in eius fidei confirmationem fiunt, quæ repugnat veritati quam Caluinus tandem inuenit. Sanè, quando Caluiniani negant neceſſaria ſibi eſſe miracula, tyrannidem imitantur (parum in hoc Euangelici) impij Mahumetis, qui gladio, non miraculis ſuam perfidiam volebat propagari; & lege ſanxit, ſuis tamquam Dei verbis, nullo deſiderato miraculo, fidem ſimpliciter adhibendam. Viderint & illud noſtri hæretici, qua fronte ita loquantur & ſcribant, quaſi hodie nulla fiant aut fieri credibile ſit miracula, niſi à dæmonibus; adeoque miracula nihil eſſe aliud, quàm notam quamdam Antichriſti; eiſq; carere, notam eſſe veræ Chriſtianitatis.

Maximus Taurinen. ſermone 5. in natali Apoſt.

Caluinus miracula affectauit.

Reſpondetur Caluino.

Caluiniani tyrannidem Mahumetis imitantur.

Obiectio Caluin. 2.

Obijcit ſecundò Caluinus, Donatiſtarum eſſe iactare miracula, quos Auguſtinus propterea vocauerit Mirabiliarios, tractatu 13. in Ioannem, opponens eis ex c. 24. Matth. prædictum eſſe à Chriſto, etiam Pſeudoprophetas facturos ſigna. Similia habet idem Auguſtinus libro de vnitate Eccleſiæ c. 19. item hæreſi 24. refert quædam miracula Philumenæ, quæ fuit ſectæ Seuerianorum. Reſpondeo, Hæc obiectio poſtulat vt breuiter examinemus, an vlli vmquam hæretici vera potuerint facere miracula? Vera voco, quæ ſuperant virtutem creatam, & ope dæmonis fieri non poſſunt: qualia ſunt excitatio mortui, illuminatio cæci nati, ſanatio paralytici, & ſimilia. Dico, *Quæ ſuperant virtutem creatam*, non autem, quæ ſuperant virtutem omnis naturæ, aut humanæ naturę; quia quæ ſolùm ſuperant virtutem humanæ naturæ, non ſunt vera miracula, ſed ſolùm hominibus mirabilia: quæ autem Dei virtutē ſuperent, nulla ſunt. Vt autem dignoſcamus, quænam ſuperent vim naturę creatæ, plura nobis ſunt conſideranda. In primis conſiderandum foret, quanta vis inſit aquis, ſuccis, terris, gemmis, lapidibus, herbis, lignis, ſeminibus, frugibus, radicibus, animalibus, ipſique humano corpori. Secundò conſiderandum, quanta ſit poteſtas dæmonis ad loco mouendas res quaſcumq; corporeas, ſaluo ordine vniuerſi; quanta eius peritia, quàm probè calleat, penetret, & perſpectas habeat vires rerum naturalium, quas ſeparatim, certave coniunctione aut mixtione adhibitas habeant. Tertiò inſuper oportet conſiderare virtutem in rebus naturalibus, quam eo ipſo habent, quo aſſumuntur tamquam inſtrumenta ſpiritus Angelici. Poteſt enim Angelus per res naturales mira concinnatione adhibitas efficere, quod ſine ipſo numquam producere poſſint. Eleuantur enim quodammodò tamquam inſtrumenta, per principale agens; ſicut calor naturalis in homine eleuatur, quando per eum anima carnem producit & oſſa, quæ ipſe ſine anima producere non poſſet: aut potiùs, vt ſecuris iuncta humanæ arti, eleuatur ad faciendam arcam; & ignis iuuatur per artem coci ad faciendum certum modum decoctionis, quem per ſe numquam faceret. Ita docet S. Thomas 3. contra gentes c. 103. & 1. p. q. 110. a. 2. ad 3. Hinc fit vt dæmon curare poſſit quoſdam morbos humana medicina incurabiles. Oportet tamen, vt ſeminalis virtus rebus his naturalibus ea ſit inſita, quæ ex naturæ ſuæ lege ad eiuſmodi effectum producendum proportionem habeat; ita vt Angeli virtus ſolùm conſideretur vt cauſa ſine qua non applicaretur virtus rebus inſita ad talem effectum producendum. Si enim deſit huiuſmodi proportio, vt contingit quando morbus eſt ſimpliciter incurabilis, nihil poteſt potentia aut ſcientia dæmonis: per ſe enim dæmon nullam formam poteſt producere. Cùm enim ſit incorporeus, non habet vim per ſe alterandi materiam: ex materiæ autem potentia, formæ non educuntur niſi præuia certa alteratione. Quia verò animalium perfectorum generatio, naturæ lege alligata eſt ſemini eiuſdem ſpeciei animalis; fit vt huiuſmodi animalia nequeat dæmon ſine ſemine tali producere. Idem eſt iudicium de productione notabilis membri, aut curatione cæci nati, aut notabilis & perfectæ monſtroſitatis, ad quam auferendam, conſtet in nulla re corporea ſufficientem reperiri virtutem, quæ dæmoni ſubſeruire queat. Talia enim eiuſdem ordinis ſunt cum hominis productione, adeò vt extra generationem ſic materiam formari, excedat vires naturæ creatæ. Quartò & poſtremò hîc cōſiderandum eſt, interdum fieri diuino miraculo, quod idem fieri poſſet etiam ope dæmonis. Cùm enim conſtet dæmonem ab eo faciendo impediri per Dei prouidentiam, aut per ſuam malitiam id facere nolle, meritò aſſcribitur diuino miraculo.

Reſponſ. An hæret. vmquam fecerint vera miracula? Vera miracula quæ?

Dæmon per ſe nullam formam poteſt producere.

Hinc colligere licebit quatuor gradus miraculorum. Primus eſt, quando miraculum ſuperat vires totius creaturæ, ſecundùm ſubſtantiam eius quod fit: quale eſt quòd duo corpora ſint in eodem loco; quod Deus fecit quando ranæ in Ægypto vſque ad lectos Regios per parietes penetrarunt. Quo modo, ſecundùm traditionem Hæbręorum, accipiendum erit illud Pſal. 104. *Edidit terra eorum ranas in penetralibus Regum ipſorum.* Item quando Chriſtus de virgine natus eſt, de clauſo ſepulchro ſurrexit, clauſis ianuis intrauit ad Diſcipulos; corpus idem intulit cælo, & quotidie

Quatuor gradus miraculorum.

Digitized by Google

die in Sacramento altaris, quãdo quantitatẽ corporis Chriſti ponit ſimul cum quantitate panis.

Secundus gradus eſt, quando miraculum ſuperat vires creaturæ, non ſecundùm ſubſtantiam; ſed quia per creaturam ex tali materia, aut in tali ſubiecto produci non poſſet: quomodo productio hominis ex limo terræ, aut reſuſcitatio mortui, eſt miraculum.

Tertius, quando neque ſecundùm ſubſtantiam, neque ſecundùm materiam; ſed ſolùm ſecundùm modum producendi ſuperat: vt ſi morbus curetur ſine vllo medicamento, aut omnino ſubitò; cùm per vires naturæ non fuerit curabilis, niſi ſenſim, & adhibito medicamento.

Quartus & infimus gradus erit, quando neque ſecundùm ſubſtantiam, neque ſecundùm eamdem materiam, neque ſecundùm modum, eſt dæmoni effectus impoſſibilis: ſed aliunde conſtat, non dæmonem, ſed Deum mirabilem hunc effectum operari. Conſtat autem, vt inſinuauimus, ex duplici capite: nimirum vel ex prouidentia Dei id exigẽte, quomodo conſtare poterat 3. Regum 18. ignem qui ad preces Eliæ deſcendebat, non deſcendiſſe ope diaboli, ſed virtute Dei: prouidentia enim Dei, quæ non patitur nos tentari ſupra id quod poſſumus, exigebat, ne poſt eiuſmodi Prophetæ ſui ſtipulationem, ſineretur diabolus exaudire per ignem. Vel ſanè ex diabolica malitia, & effectus vtilitate: quo modo quando ad memorias Sanctorum ſanitates fiunt, conſtat illas non prouenire ab inuido hoſte humani generis diabolo; niſi fortè & illud ſimul ad Dei prouidentiam referre malis: ſanandi enim, vt & ditandi poteſtatem, diabolo nunc Deus non permittit; ne homines infirmi tententur ſupra id quod poſſunt. In fine tamen mundi, ſentiunt veterum quidam infrà citandi, Deum permiſſurum Antichriſto poteſtatem ſanitatum. Quod idem de diuitiis docent Theologi, ex illo Danielis 11. *Dominabitur theſaurorum auri & argenti.* Hoc modo licebit intelligere, dixiſſe D. Auguſtinum lib. de vnitate Eccleſiæ c. 19. Mirabilia ſanitatum & exauditionum quæ in Eccleſia Catholica fiunt, ideò eſſe approbãda, quia in Catholica fiunt: non ideò ipſã manifeſtari Catholicam, quia hęc in ea fiũt. Siquidem reſpexit Auguſtinus ad ea mirabilia, quæ vel verè vel apparẽter, etiam dæmonum ope fieri poſſunt. Neque dicit, vera miracula ſi fiant, non eſſe certa ſigna veræ fidei; aliàs contradiceret ei, quod docet de vtilitate credendi c. 17. & contra epiſt. fundamenti c. 4. ſed quando eiuſmodi fiunt mirabilia, vt dubium eſſe queat, ſintne vera miracula: potiùs ideò debere iudicari eſſe vera, quia fiunt in vera Eccleſia, quàm ideò Eccleſiam eſſe veram, quòd talia in ipſa fiant. Idem iudicium de approbandis nouis miraculis, Eccleſiæ tribuit Tridentinum ſeſſ. 25.

His prænotatis, tres ſunt de propoſito dubio diſtinguendæ ſententiæ. *1. Sententia.* Vna ſimpliciter affirmat hæreticos poſſe facere miracula; ideoque non eſſe miracula infallibile ſignum veræ fidei. Probant autem; partim, quia magi Pharaonis fecerunt miracula ſimilia illis quæ Moyſes faciebat; & perfidi Iudæi iam à Deo abiecti, dæmones eijciebant, vt teſtatur Ioſephus libro 8. antiquitatum c. 2. Irenæus lib. 2. c. 5. Iuſtinus dialogo contra Triphonem. partim, quia Antichriſtus magna prodigia eſt facturus 2. ad Theſſalonicenſes 2. *Cuius eſt aduentus ſecundùm operationem ſatanæ in omni virtute, & ſignis & prodigiis mendacibus.* partim, exemplis variis ex hiſtoria Eccleſiaſtica, quale eſt apud Socratem lib. 7. c. 17. de Paulo Nouatiano Epiſcopo, coram quo repentè diſparuit aqua, cùm Iudæus quidam ficto propoſito ad Baptiſmum accederet. Item lib. 1. c. 7. dicit Conſtantinopoli in magno vrbis incendio, per miraculum Eccleſiam Nouatianorum eſſe ſeruatam. De Simonis Magi miraculis videre licet Clementem variis locis, lib. 3. recognitionum, vbi Niceta ita de his loquitur: *Quid peccant qui Simoni credunt, cùm videant eum tanta facere mirabilia. Aut non eſt mirabile per aërem volare? igni admixtum vnum corpus effici: facere ſtatuas ingredi, canes æneos latrare, & alia his ſimilia? &c.*

2. Sententia. Secunda ſententia negat falſæ fidei præcones facere miracula, niſi in fine mundi. Quæ videtur fuiſſe ſententia Clementis lib. 3. recognitionum citato, poſt medium; & Auctoris operis imperfecti in Matth. ſub nomine Chryſoſtomi homil. 49. qui hac in parte Clementem ſequitur & citat, verba eius ita habent: *In fine temporis concedenda eſt poteſtas diabolo, ſicut in hiſtoria Clementis Petrus exponit, vt faciat ſigna vtilia, & ex ea parte qua priùs facere conſueuerant Sancti: vt iam miniſtros Chriſti non per hoc cognoſcamus, quia vtilia faciunt ſigna; ſed quia omnino non hæc faciunt ſigna.*

3. & veriſſima ſententia. Tertia & veriſſima ſententia eſt, numquam Pſeudoprophetas aut hæreticos feciſſe, aut facturos, vera miracula, in confirmationem falſæ ſuæ doctrinæ. Patet ex ſupradictis, vbi oſtendimus, vera miracula, exhibita in confirmationem alicuius doctrinæ, eam facere verè credibilem & credendam.

Reijciuntur miracula Donatiſtarum. Itaque quod attinet ad miracula Donatiſtarum quæ Auguſtinus contemnit: vel ea conficta fuerint, vel talia, vt arte diabolica fieri facilè potuerint; qualia ſunt quæ recenſet dicto c. 19. de vnitate Eccleſiæ: *Non dicat*, inquit, *ideò verum eſt, quia illa & illa mirabilia fecit Donatus, vel Pontius, vel quilibet alius; aut quia homines ad memoriam mortuorum noſtrorum orant, & exaudiuntur; aut quia illa aut illa ibi contingunt; aut quia ille frater noſter, aut illa ſoror noſtra tale viſum vigilans vidit, vel tale viſum dormiens ſomniauit*, &c. Similia habet epiſtola 165. *Philumenæ.* Miracula Philumenæ certum eſt virtutem dæmonis non exceſſiſſe, vt patet ex præcipuo, quod commemorat Auguſtinus eadem hæreſi 24.

Magorum Pharaonis. De miraculis magorum Pharaonis alibi diximus, non fuiſſe ea talia quæ ſuperent vim totius creaturæ: applicando enim actiua paſſiuis, permiſſi à Deo dęmones, mira qua pollent celeritate & ſagacitate ea patrare potuerunt. Diſcrimen autem inter ſua & Moyſis miracula, etiam ipſi magi faſſi ſunt, & ſe victos digito Dei agnouerunt.

Iudæorum. De miraculis perfidorum Iudæorum in eijciendis dæmonibus, illud in primis aduertendum, eijcere dæmones, non eſſe miraculum ſecundùm ſubſtantiam; nam ex pacto cum ſuperiori dæmone, aut cum illo eodem, poteſt fieri hæc è corpore eiectio; quamuis ex homine ſecundùm corpus & animam, dæmon non expellat dæmonem. Aliquando etiam mali non tam eijciunt quàm reuocant dæmones quos ipſi immiſerant. Secundò, fieri poteſt vt in digito Dei, Iudæi perfidi eijciant dæmonia, quæ tremunt ad

Digitized by Google

Marci 9. Lucæ 9.

Dei veri nomen, etiam ab impiis vſurpatum: quomodo etiam in Chriſti nomine aliquando leguntur dæmonia eieciſſe, qui ipſum non ſequebantur: quomodo etiam hæreticos & ſchiſmaticos dicit Auguſtinus 83. qq. q. 79. per ſigna publicæ iuſtitiæ facere miracula; ſicut milites exauctorati, ſignis ſui Imperatoris nonnullos territant, & aliquid ab eis, quod publicè non iubetur, extorquent. Hi ergo Iudæi vel per priuatos contractus eiecerunt dæmonia; vtebantur enim tempore Iuſtini ad hoc incenſis, odoribus & vinculis, vt ipſe refert: vel ea eiecerunt per ſigna publicæ iuſtitiæ, non autem per publicam iuſtitiam, vt faciunt boni Chriſtiani.

Miracula Antichriſti.

Quod attinet ad miracula Antichriſti, maiora quidem ei permittentur, quàm eovſque Pſeudoprophetis fuerint vmquam permiſſa: non tamen erunt mirabilia illa magna, quæ Dauid dicit ſolum Deum facere, Pſalmo 135. vbi effectorem miraculi habemus *Deum deorum:* cauſam, *quoniam in æternum miſericordia eius:* finem, ipſius Dei laudem, in verbo *Confitemini.*

Reſp. ad Clementem, & Auctorem operis imperfect.

Ad Clementem & Opus imperfectum in Matthæum, reſpondeo in primis, Clementis ſcripta eſſe in multis corrupta. Vnde & quædã ab Athanaſio in Synopſi, à Gelaſio diſtinct. 15. & Leone IX citato diſt. 16. relata ſunt inter apocrypha. Similiter Auctor Operis imperfecti eſt ſuſpectæ fidei: quod inter cetera etiã hoc ipſo probat Sixtus Senenſis, quòd familiaris ei ſit citatio apocryphorum. Accedit quòd Paulus Quartus hoc opus inter ſuſpecta retulerit. Sanè vel Auctor fuit hæreticus, vel opus ab hæreticis in multis conſtat eſſe corruptum.

Reſpondeo ſecundò, Clementem & Auctorem operis imperfecti, ſolùm velle, quòd tempore Antichriſti ceſſabit diſcrimen, quo nunc & eovſq; diſcernũtur miracula Pſeudoprophetarũ à miraculis Orthodoxorum, in eo ſitum, quòd miracula Eccleſię Catholicę hominibus proſint; Pſeudoprophetarum verò, ad oſtentationem ſolùm fiant, ſine vtilitate ſanitatis corporalis, vel aliqua eiuſmodi. Quæ doctrina eſt contra noſtros ſectarios, qui dicunt etiam nunc, ſublatum eſſe iſtud diſcrimen miraculorum. Aliqua nihilominùs poſſe hæreticos arte diabolica facere, quæ etiam ad morborum quorumdam leuiorum curationem pertineant, auctor eſt Iuſtinus reſponſione ad quæſtionem quintam à Gentibus poſitam. Verùm, eſt aliud quod poſſunt, aliud quod permittuntur à Deo. Ne enim Deus deſit electis ſuis, numquam permittit talia ac tanta à Pſeudoprophetis ſigna fieri, quin maiora pro veritate opponat. Nam miraculis Antichriſti ipſam prædictionem oppoſuit, quæ maius eſt miraculum, quàm ipſa illa ſigna mendacia Antichriſti.

Ceterùm, ſiqui Catholicorum dicant, Pſeudoprophetas feciſſe aut facturos vera miracula, vt dicere videtur, præter veteres quos citat, Maldonatus in c. 7. Matthęi; id intelligendum de veris, vt opponuntur præſtigioſis: non autem de veris, vt opponuntur iis quæ virtute creaturæ fieri poſſunt. Numquam enim mortuos ſuſcitarunt aut ſuſcitabunt, quamuis aliquando id tentauerunt; vt de Polychronio Monothelita conſtat in actis 6. Synodi actione 15. & Antichriſtus in phantaſmate id ſit facturus, vt dicit Athanaſius q. 30. ad Antiochum.

Quod attinet ad aquam diſparentem ſubitò, quando baptizaturus erat Paulus ille Nouatianus Iudæum quemdam fictè accedentem, & aliàs baptizatum; quamuis id Socrates Nouatianus in ſuæ ſectæ commendationem aut finxerit, aut retulerit, nihil omnino ad rem facit. Neque enim fuit miraculum ſuperans virtutem diaboli, cui facile fuiſſet ſubitò aquam auferre. Neque eſt factum ad commendandum errorem Nouatianorum, ſed ad confirmandum Chriſti Sacramentum. Erat enim ille Iudæus ter aliàs baptizatus: ſemel ab Arianis; iterùm à Macedonianis; ſed inualidè, quia iſti errabant in Trinitate perſonarum, adeoque in forma Baptiſmi: tertiò ab Attico Conſtantinopolitano, idque validè, atque hactenus aqua non diſparuit. Verùm cùm quartò vellet baptizari à Paulo Nouatiano, diſparuit aqua, ne iteratione ſacrilega, Baptiſmus Chriſti prophanaretur. Nouatianus enim, vtpote nullum circa Trinitatem habens errorem, validè potuiſſet baptizare.

Quod verò idem Socrates refert de Nouatianorum Eccleſia ab incendio per miraculum conſeruata; non alia indiget refutatione, quàm quòd Nouatianus hic teſtis ſit in propria cauſa.

Denique, miracula Simonis Magi potuiſſe arte dæmonis fieri, non eſt dubium, & ipſa ſua vanitate & inutilitate à veris miraculis ſeparata ſatis fuerunt & diſtincta, vt D. Petrus apud Clementem libro citato docet.

De oraculis & reliquis argumentis.

SECVNDVM argumentum primæ huius claſſis, ſumi poteſt ab oraculis Prophetarum. Multa enim in fide Catholica, ante complura ſæcula, eo modo quo euenerunt, per Prophetas prædicta ſunt. Prædici autem non potuerunt, niſi Deo, qui ſolus futura nouit, reuelante. *2. Argum.*

Perſpicuum itaque eſt, illa ſaltem Deum, qui nec falli nec fallere poteſt, reuelaſſe. Ex illorum autem certo ſucceſſu, & alia quæ prædicta ſunt, & nondum euenerunt; aut quæ ad prædictionem non pertinent, ſed ab iiſdem qui ſibi fidem conciliarunt vera prædicendo, tradita ſunt, omnino credenda & ſuſcipienda ſunt. Vtitur hoc Argumento Iuſtinus apologia 2. ad Antoninum, Tertullianus in apologetico, Clemens Alexand. libro 1. Stromatum, Lactantius libro 4. diuinarum inſtitutionum c. 5. Auguſtinus lib. 17. de ciuitat. c. 15. & ſeqq. item de catechizandis rudibus c. 24. & 27. Proſper. lib. de promiſſionibus & prædictionibus Dei.

Tertium argumentum eſt antiquitas diuinarum Scripturarum, tradentium hanc fidem; quæ oſtenditur à Ioſepho libro 1. contra Appionem, Iuſtino apologia 2. Tertulliano & Lactantio ſuprà citatis, & Auguſtino lib. 18. de ciuitate cap. 37. *3. Argum.*

Quartum eſt Chriſti auctoritas, fidei noſtræ dignitas & præſtantia. Vide Chryſoſt. oratione 2. & 3. contra Iudæos, Auguſt. in dicto libro de catechizandis rudibus cap. 24. *4 Argum.*

Quintum, vitę ſanctitas eorum qui primi prędicarunt hanc fidem. *5. Argum.*

Sextum ſumetur argumentum ex Dei prouidentia, quem nullo modo veriſimile eſt, vniuerſum Chriſtianum orbem, tanto redemptum pretio, ita deſpexiſſe, vt tot ſæculis in craſſam perfi- *6. Argum.*

diam

Digitized by Google

diam, & in gehennæ voraginem totus corrueric, donec Lutherus ſanctimoniam libidine commutaret, vt rectè Campianus martyr c. 7. Rationum fidei. Imitari nobis hîc liceat verba Tertulliani de præſcriptionibus: *Aliquos Marcionitas & Valentinianos* (Lutheranos, Caluinianos nos dicemus) *liberanda veritas exſpectabat: interea perperàm euangelizabatur, perperàm credebatur*, &c.

2. claſſis. Ad ſecundam claſſem in primis reuocatur probitas & ſanctitas eorum qui fidem noſtram coluerunt. Vide Auguſtin. de moribus Eccleſiæ c. 31. Tertullianum in Apologetico, Epiſt. Plinij ad Traianum de Chriſtianis.

Secundò, multitudo credentium & conſenſus populorum. Vide Auguſt. de vtilitate credendi c. 14. Lactantium lib. 5. Diuinar. inſtit. c. 13.

Tertiò, conſtantia Martyrum, qua ſe permotum fuiſſe ad fidem Chriſtianam amplectendam, teſtatur Iuſtinus Apologia prima ad Senatum Romanum.

Quartò, mira animi mutatio, quam ſemper obſeruare licuit in illis qui noſtram fidem receperunt: cùm è contrà in illis qui ab ea deſciſcunt, obſeruare ſit mutationem in peiora. Vide eumdem Iuſtinum Apologia 2. ad Antoninum, Tertullianum libro ad Scapulam, Lactantium libro 3. inſtitutionum c. 26.

3. claſſis. Ad tertiam claſſem quod attinet, ex parte eorũ quæ creduntur ſe offert in primis ſanctitas & rectitudo Chriſtianæ doctrinæ; quam ſemper etiam qui foris ſunt, mirati fuerunt: *Lex enim Domini immaculata*: Pſal. 18. Ex oppoſito hîc conſideranda abſurditas dogmatum, quæ hodie proferunt hæretici tam in fide quàm in moribus; vtpote de Deo, peccata lapſumque hominis procurante & iubente, in crimina impellente, &c. De operum omnium, etiam in renatis, inquinamento & reatu, de iuſtitiæ inamiſſibilitate, fidei ſolius ſufficientia, Chriſto inferni dolores ſubeunte, &c.

4. claſſis. Ad quartam claſſem pertinet punitio & infauſtus exitus eorum qui fidem noſtram oppugnarunt; vt Simonis Magi, de quo videre licet Egeſippum; Manichæi, de quo Epiphanius hæreſi 66. Montani, de quo Euſebius lib. 5. hiſtoriæ c. 16. Iuliani Apoſtatæ, apud Nazianzenum oratione in Athanaſium, & inuectiua 2. in Iulianum; Lutheri, apud Cochlæum; Caluini, apud Bolſecum.

Secundò, huc pertinet teſtimonium Iudæorum: illos enim Deus diſperſit in totum orbem, vt Moyſen circumferant qui de Chriſto ſcripſit, omnibuſque conſtet, nos illas prophetias non confinxiſſe. Ita Auguſt. lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum c. 14. & epiſtola 59. q. 2. vbi accommodat huic propoſito illud Pſalmi 58. *Ne occidas eos, nequando obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos*, &c.

Tertiò, ſubuerſio Synagogæ: de qua vide orationes Chryſoſt. contra Iudæos.

Quartò, expulſio idololatriæ, quam neque Philoſophia, neque Synagoga vmquam potuit plenè expellere: ſed eam futuram, virtute fidei Chriſtianæ, prædixit ipſe Chriſtus Ioannis 12. & Lucæ 11. Abacuc c. 3. Zacharias c. 13. Iſaias 19. Daniel c. 2. Ezechiel c. 30.

Quintò, ad hanc claſſem pertinet teſtimonium, quod etiam hæretici perhibent, dum nomen Catholicorum velint nolint nobis relinquunt. Vide Auguſt. de vtilitate credendi c. 7. Lutherus ſcribens contra Anabaptiſtas, fatetur in Papatu verum eſſe nucleum Chriſtianitatis.

Ad quintam & poſtremam claſſem pertinet 5. claſſis. argumentum, quod pro fide Orthodoxa ſumi poteſt ex eo, quòd tam ardua & difficilia creditu, tot philoſophis, principibus, populis, tyrannis, perſuaſa ſint à viris rudibus & ſimplicibus; idq; diabolo omnibus tormentis ſuis contrà nitente: adeò enim certum impendebat Chriſtianis ſupplicium, vt teſte Tertull. in Apologetico, vulgò dicerentur ſarmenticij & ſemiſſarij; quia ad ſtipitem dimidij aſſis, ſarmentorum ambitu exurebantur.

Secundò, huc facit mira doctrinæ concordia in diuerſis mundi partibus: de qua videre licet Euſeb. libro vltimo de præparatione Euangelica cap. 1.

Eòdem pertinet tertiò continuata ſucceſſio Romanorum adeoque ſummorum Pontificum; quam magni facit Tertullianus libro de præſcriptionibus, Irenæus libro 3. c. 3. Auguſt. lib. de vtilitate credendi c. 17. Quantum autem rei Catholicæ præſidium poſitum ſit in eiuſmodi argumento, colligere licet ex Ioſepho libro 13. antiquitatum c. 4. vbi habemus Iudæos cum Samaritis contendentes de legitimo templo, cauſam obtinuiſſe apud Regem Ptolomæum, eò maximè, quòd ſucceſſionem Moſaicorum ſacerdotum in ſuo templo luculenter oſtendiſſent; cùm nihil tale Samaritani præſtare potuiſſent.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm credibilia ſint per certos articulos diſtinguenda?

VII.

Vtrùm articuli fidei ſecundùm ſucceſſionem temporum creuerint?

VIII.

Vtrùm conuenienter enumerentur?

IX.

Vtrùm conueniẽter in Symbolo ponantur?

CONCLVSIO PRIMA. Ea quæ fide 1. Concluſio. diuina creduntur, in tot articulos diſtinguuntur, quot occurrunt rationes, ob quas ipſa peculiarem habeant difficultatem. Probatur: Cùm enim credibilia ſint non viſa, & non apparentia; quot occurrunt rationes ob quas ipſa lateant, tot etiam enaſcuntur rationes, ob quas peculiariter inniti nos oporteat diuinæ reuelationi, tamquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco. 2. Pet. 1. Lucernam enim adhibere ſolemus, quoties obſcurior locus tranſeundus eſt.

CONCLVSIO SECVNDA. Quoad ſubſtantiam 2. Concluſio. poſt lapſum Adæ ſemper fides fuit eadem; neque temporum ſucceſſu aucti ſunt articuli credendi. Ita hîc D. Thomas, & Magiſter lib. 3. diſt. 25. Et videtur communis Patrum, qui docent eamdem nobiſcum fidem habuiſſe veteres: Irenæi lib. 4. c. 13. Euſebij lib. 1. hiſtoriæ c. 1. Epiphanij initio Panarij, qui dicit fidem ſtatim ab Adam Chriſtia-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Digitized by Google

Chriſtianiſmi imaginem continuiſſe & oſtendiſſe; Auguſtini lib. 19. contra Fauſtum c. 14. *Eadem* (inquit) *credebant omnes iuſti & Sancti, etiam temporum illorum: & promiſſiua erant illa omnia ſacramenta, omniſque ritus ille ſacrorum. Nunc autem reuelata eſt fides, in quam concluſus erat populus quando ſub lege cuſtodiebatur.* Vincentij Lyrinenſis, qui rectè comparat fidem antiquorum puero; noſtram, viro. Vt enim pueri & viri eadem membra, ſed viri ampliùs extenſa; ita iidem articuli ſemper fidei, ſed nunc explicatiores. Probatur: Subſtantia omnium articulorum continetur implicitè in duobus articulis: vno de exiſtentia, altero de prouidentia Dei circa hominum ſalutem: quos Apoſtolus indicauit ad Hebr. 11. his verbis: *Accedentem ad Deum, oportet credere quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit.* Atqui fidem de exiſtentia Dei & prouidentia habuerunt quotquot fuerunt ab initio fideles: ergo implicitè crediderunt omnes articulos.

Prob. Concluſ. 1.

Obiectio. Dices; Fides Incarnationis non videtur implicitè contineri in fide prouidentiæ diuinæ circa hominum ſalutem; quia potuiſſet Deus ſalutem noſtram procurare etiam ſine Verbo incarnato, vt traditur in tertia parte.

Reſp. Reſpondeo, Hactenus dici fortè poſſet, implicitè fidem Incarnationis contineri in fide prouidentiæ diuinæ, circa noſtram ſalutem, quòd Deus promittendo ſalutem, implicitè intelligatur eam promittere, dandam per medium priùs à ſe conſtitutum: ſicuti ſi cui Rex dicat, Ego iubebo pro te: promittit implicitè modum, quem priùs in eiuſmodi cauſis præſcripſerit.

Sed hoc modo omiſſo, aliter reſpondeo: Quòd ideò fides generalis de prouidentia iſta Dei dicatur implicitè continere fidem de Chriſto; quia minores credebant Deum fore inquirentibus ſe remuneratorē, eo modo quem credebant maiores, qui explicitam fidem habebant de redemptione per Chriſtum. Vide D. Thomam in dictam diſtinctionem 25.

Prob. Concluſ. 2. Probatur ſecundò Concluſio: Siue videas hominem velatum, ſiue in ſpeculo, ſiue facie ad faciem, eumdem vides. Itaque cùm fides ſit rerum ſperandarum, &c. idem eſt quod cognoſcitur in patria per viſionem; & quod nouo Teſtamento, per ænigma à fidelibus videtur; & quod à veteribus tamquam ſub velamine credebatur. De quo videre licet D. Aug. initio l. 2. ad Simplicianum.

Tertiò probatur ex inſigni allegoria (quam obſeruat idem Auguſtinus de catechizandis rudibus c. 3. & 9.) Patriarchæ Iacob, manum in natiuitate præmittentis: ſignificatur enim, omnes Sanctos qui ante Chriſti natiuitatem fuerunt, vniuerſo corpori ſub ipſo capite per fidem eius cohæſiſſe.

Hinc colligitur, Siquis ex ratione naturali cognoſceret Dei exiſtentiam & prouidentiam, non proptereà implicitè quidquam cogniturum de Chriſto.

Colligitur ſecundò, Si præcisè hi primi articuli ſecundùm ſe conſiderentur, non poſſe vllo modo eos ſufficere ad ſalutem; quamuis ſufficiant & requirantur, vt homo accedat ad Deum vlteriùs illuminandus: etiamſi enim exiſtere ſciat, niſi aliquid ab eius prouidentia ſperet pro laudabiliter inquiſita ipſius agnitione, non accedet ad Deum.

Colligitur tertiò, Etiam Cornelium Centurionem, quando ex aliqua fide orabat ante iuſtificationem, habuiſſe fidem de Chriſto, vt dicit Magiſter l. 3. diſt. 25. quamuis neſciuerit Chriſtum veniſſe, quod per Petrum didicit. D. tamen Auguſtinus videtur dicere, quòd Cornelius tunc non crediderit in Chriſtum, de prædeſtinatione c. 7. Sed reſpondet Magiſter, Auguſtinum ſolùm velle, quòd non crediderit tunc factum, quamuis myſterium non ignorauerit. Cōfirmatur, quia fides Centurionis, ex qua orabat & eleemoſynas dabat, fuit ſupernaturalis: quia alioqui ex cōgruo non meruiſſet per eam vlteriùs à Deo iuuari; quod meruiſſe dicit Chryſ. hom. 58. in Matthæum: *Cornelius* (inquit) *ſua fide gratiam ſpiritus inuitauit.* & homilia 26. in epiſt. ad Rom. *Quoniam diligenter Cornelius quidquid poterat faciebat; quod reliquum adhuc deerat, adiecit Deus.* Supernaturalis autē fides præcipuè diſpoſita poſt Adæ lapſum, ſemper, implicitè ſaltem, fuit de Chriſto; ſemperque fuit fides Deum ſpe remunerationis inquirens; & in rudioribus, maiorum explicatiorem fidem inuoluebat.

Conclvsio tertia. Secundùm explicationē creuit numerus articulorum; ſemper tamen fuit in principibus populi explicita fides Diuinitatis, Trinitatis, & Incarnationis. Probatur prior pars: Certum enim eſt, in veteri Teſtamento non tam diſtinctè, vt modò, creditos fuiſſe articulos de Trinitate & Incarnatione: à longè enim priores illi aſpiciebant & ſalutabant repromiſſiones, vt dicitur ad Hebræos 11. Confirmatur ex c. 7. Exodi: *Nomen meum Adonai non indicaui illis.* id eſt, non tam perfectè eis me oſtendi qui ſim, quàm tibi. Item ex c. 3. ad Epheſ. *Quod alijs generationibus non eſt agnitum, filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis & Prophetis in ſpiritu.* Vide D. Hieron. in iſtum locum. Idem docet Irenęus l. 4. c. 47. *In nouo Teſtamento, ea quæ eſt ad Deum fides hominum, aucta eſt; additamentum accipiens filium Dei.* & Auguſt. de catechizandis rudibus c. 4. *In veteri Teſtamento eſt occultatio noui, in nouo Teſtamento eſt manifeſtatio veteris.* Idem ſignificatum eſt ſciſſo velo in paſſione Dominica, Matth. 27. Marci 15. & Lucæ 23. Nimirum tunc arcana Teſtamenti, & omnia Legis ſacramenta quæ priùs tegebantur, apparuiſſe. Vide Bedam & paſſim veteres in dicta loca. Iuuat hunc commentarium Apoſtolus 2. ad Corinth. 3. vbi dicit velamen quod erat in facie Moyſi, euacuatum eſſe per Chriſtum, & ſolùm manere ſuper cor incredulorum, quando eis legitur Moyſes; fideles autem nunc reuelata facie, gloriam Dei ſpeculari.

Concluſ. 3.

Prob. prior pars Concl.

Prob. poſterior pars. Poſterior pars Concluſionis probatur primò ex cap. 11. ad Hebræos: *Hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem.* Vbi ſignificatur, redemptionem omnes illos expectaſſe; adeoque redemptionis noſtræ myſterium, in quo præſupponitur myſterium Trinitatis, agnouiſſe.

Moyſes. Apertiùs id de Moyſe ibidem exprimitur: *Maiores diuitias æſtimans theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti; aſpiciebat enim in remunerationem.* Hic enim ſignificatur, Moyſen intellexiſſe myſteriū Chriſti magno improperio reiecti à Iudęis, quos ſaluare venerat. Neque id mirum: quia & ipſe Dominus de Moyſe dixit: *De me enim ille ſcripſit.* Neque veriſimile eſt, quando ſerpentem *Ioan. 5.*

æneum

Digitized by Google

æneum erexit Moyſes, tantum Prophetam ignoraſſe in eo ſignificatam Domini paſſionem. Adde quòd Moyſes non ſolùm Prophetica reuelatione, ſed etiam paterna traditione, accepta à proauo ſuo Leui, potuerit hæc myſteria didiciſſe. Nam de *Adam. Sap. 10.* Adamo, quem Sapientia *eduxit de delicto ſuo*, quòd hæc myſteria nouerit; luculentus eſt teſtis S. Hieron. in illud capitis 5. ad Epheſ. *Sacramentum hoc magnum eſt.* *Abraham.* De Abrahamo conſtat Ioannis 8. *Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum; vidit & gauiſus eſt. Vidit*, inquit Auguſt. tractatu 44. in Ioannem, *Verbum apud Patrem manens, in carne venturum.* *Iacob.* De Iacob conſtat idem ex cap. 49. Geneſ. *Non auferetur ſceptrum de Iuda*, &c. *Iſaias.* Conſtat etiam de Iſaia Ioannis 12. *Hæc dixit Iſaias quando vidit gloriam eius, & locutus eſt de eo*, ſcilicet filio Dei, vt interpretatur Hieron. initio cap. 8. Iſaiæ. Item de Simeone, Zacharia, Anna, tẽpore aduentus Chriſti, vide eumdem D. Hieron. in cap. 3. ad Epheſios. Denique nec in gentibus omnino defuit hæc Dei reuelatio, vt conſtat de Iob cap. 19. & de Sibyllis, apud D. Auguſt. lib. 18. de ciuitate c. 23.

Concluſ. 4. QVARTA CONCLVSIO. Explicatio fidei, à lapſu generis humani, numquã habuit, neque habitura eſt in Principibus populi, perfectiorem ſtatum, quàm habuit eo tempore quo lex gratiæ cœpit prædicari. Contrà ſenſerunt Abbas Ioachim & quidam Petrus Ioannis, de quibus Alphonſus à Caſtro, verbo Apoſtoli. Dixerunt enim, hic tempore S. Franciſci, ille tempore S. Benedicti, fidei cognitionem in Eccleſia fuiſſe ampliorem, ac ſtatum feliciorem ac perfectiorem, quàm tempore Apoſtolorum. *Prob. ex Script.* Sed probatur noſtra Concluſio Ioannis 15. *Omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* & quamuis ante paſſionem Domini non omnia intellexerunt, aut portare potuerunt; poſtmodum tamen de illis ipſis quæ Chriſtus dixerat, per Spiritum ſanctum pleniùs edocti ſunt, ſecundùm illud Ioannis 16. *Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* & Ioannis 14. *Hæc locutus ſum vobis apud vos manens; paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis.* Ad Epheſios 1. *Quæ ſuperabundauit in nobis in omni ſapientia & prudentia; vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ.*

Prob. ex Patribus. Probatur Secundò ex veteribus. Tertull. c. 22. de præſcriptionibus, & aliquot ſequentibus, refutat hæreticos ſui temporis, qui contendebant Apoſtolos aut non omnia ſciuiſſe quæ ad fidem pertinent, aut non omnia tradidiſſe. Vtrumque autem refutat his ferè argumentis: Primò, quòd alioqui Chriſtus reprehendendus eſſet, vt qui aut minùs inſtructos, aut parum ſimplices & ſinceros Apoſtolos miſiſſet. Secundò, quòd veriſimile non ſit, aliquid eos ignoraſſe quos Dominus magiſtros dedit; indiuiduos habitos in comitatu, in diſcipulatu, in conuictu: quibus obſcura queq; ſeorſim diſſerebat; dicens, illis datum eſſe noſſe myſteria regni Dei. Tertiò, quòd veriſimile non ſit, aliquid latuiſſe Petrum, ædificandæ Eccleſiæ Petram dictum, claues regni cęlorũ conſecutum, & ſoluendi ac ligandi in cælis & in terris poteſtatem: aut Ioannem dilectiſſimum Domino, pectori eius incubantem: aut eos qui Patris vocem de cælo audierunt; aut quibus poſt reſurrectionem Scripturas aperuit. Similiter Apoſtolorum hanc cognitionem perfectam ſtatuit Gregorius homilia 16. in Ezechielem: *Plus Moyſes quàm Abraham, plus Prophetæ quàm Moyſes, item Apoſtoli quàm Prophetæ in omnipotentis Dei ſcientia eruditi ſunt.* Quod deinde etiam Scripturis confirmat. Idem ſentit Cyprianus, epiſtola ad Pompeium: vbi vult Apoſtolos haberi fontes cæleſtis doctrinæ: quod apertiùs dicit D. Ambroſius ſerm. 24.

Probatur Tertiò ratione. Omnino enim conueniens erat, eos qui proximi & primi prodibant *Prob. Ratione.* ex Chriſti ſchola, in plenitudine temporis, in ætate mũdi quæ reſpondet illi hominis ætati, qua maximè pollet iudicio, conſtitui magiſtros omnium ſæculorũ. Ita ferè hîc D. Thomas a. 7. ad 4.

Contra hanc Concluſionem obijcitur Primò, *Obiectio 1.* hac ratione futurum, vt per Eccleſiæ in Concilio Oecumenico definitionem, nihil fiat de fide, quin idem iam inde à temporibus Apoſtolorum fide creditum & credendum fuerit; adeoque quando aliquid in Conciliis definitur, non definiri ipſam fidei veritatem, ſed ſolùm reuelatum id pridem eſſe Apoſtolis.

Secundò, apud Danielem cap. 12. prædictum *Obiect. 2.* videtur, nouiſſimis temporibus multò vberiorem & exactiorem fore myſteriorum fidei ſcientiam, per illa verba: *Et multiplex erit ſcientia.*

Tertiò, non apparet tempore Chriſti fuiſſe *Obiect. 3.* perfectum ſtatum fidei, & quaſi meridiem huius diuinæ illuſtrationis: quia ſic oportebat Chriſto venturo viciniores, explicatiorem de ipſo habere fidem, quàm habuit Abraham; quod non videtur ita factum eſſe.

Quartò, non videntur Apoſtoli nouiſſe om- *Obiect. 4.* nem fidei veritatem: aliàs enim non celebraſſent Concilium Ieroſolymis ſuper obſeruatione legalium. Si dicas, id factum, non quò Apoſtoli quod ignorabant diſcerent; ſed vt inueniretur ratio pacandi fideles ex Iudaiſmo, & coniungendi eos in vnum Chriſti ouile cum gentibus: contrà facit quod textus dicat, magnam conquiſitionem in eo Concilio fuiſſe factam, quæ videtur præ ſe ferre aliquam ignorantiam. Adde in huius rei confirmationem, quòd Petrus cum ſuis à Paulo fuerit reprehenſus. Oportet itaque aliqua fuerit vel in reprehenſore, vel in reprehenſo, ignorãtia.

Quintò, ſi Apoſtoli nouerint omnia myſteria *Obiect. 5.* fidei, veriſimile eſt, ipſos populo tunc fideli omnia propoſuiſſe. Imò hoc Actorum cap. 20. Paulus apertè videtur dicere: *Non enim ſubterfugi quò minùs annuntiarem omne conſilium Dei vobis.* Veriſimile etiam, Eccleſias Apoſtolorum doctrinam benè eſſe aſſecutas. Nam (vt rectè Tertull. de præſcriptionibus cap. 27.) etiamſi Galatæ aut alij nonnihil fuerint à Pſeudoapoſtolis perſuaſi; correpti tamen fuerunt, & ab Apoſtolis emendati. *Cùm ergo correptas* (inquit Tertull.) *Eccleſias opponunt, credant emendatas.* Videtur itaque, ſi vera eſt Concluſio, nihil nunc eſſe de fide, niſi quod etiã populus in primitiua Eccleſia credidit.

Reſponſ. ad Argumenta. Ad 1. Ad hæc Argumenta vt ordine reſpõdeamus, dico ad primũ, duo hîc extrema vitanda eſſe: vnum quod habet, in Conciliis generalibus, vbi contra hæreſes aliquid definitur, Eccleſiam accipere nouam reuelationem eius quod priùs numquam reuelatum fuerit; alterum, illa eadem quæ poſt Eccleſiæ definitionem credenda ſunt, non minùs ante eiuſmodi definitionem vniuerſè ab omnibus

Digitized by Google

bus ſub præcepto debuiſſe credi, quàm poſteà debeant. Non itaque nouam accipit Eccleſia reuelationem in Conciliis, ſed aſſiſtentiam habet ſancti Spiritus, vt rectè ex depoſita traditione ſtatuat, quid ſecundùm reuelationem olim factam credendum ſit; atque hactenus ipſam fidei veritatem definit: quæ quidem veritas credita fuit ab ipſis Apoſtolis. Quare autem paſſim non obligentur fideles ante definitionem eam credere, duplex ratio eſt; vna, quòd fortè numquam fuerit populo propoſita, ſed reſeruata fuerit eius propoſitio, donec exortæ hæreſes eam poſtularent. Secunda, quòd etiamſi fortè initio propoſita fuerit, temporum tamen decurſu, vel negligentia vel malitia, effectum ſit, vt de traditione minùs clarè paſſim conſtaret, quàm requirat obligatio ad fidem adhibendam. In Eccleſia nihilominùs hodie & cognitio rerum fidei, & eaſdem proponendi auctoritas perſeuerat. Meritò enim Gregorius XIII. damnauit articulũ cuiuſdã Theologi, aſſerentem, Quòd præſens Eccleſia non ſit eiuſdẽ luminis nec auctoritatis, cuius erat primitiua.

Reſp. ad 2. Ad ſecundum reſpondeo, loco Danielis non ſignificari, quòd in nouiſſimis temporibus, Eccleſiæ Doctores erunt perfectiùs illuminati in rebus fidei, quàm fuerunt Apoſtoli. Sed varij ſunt iſtius loci alij intellectus. Quidam enim intelligunt ſignificari, quòd prophetia per Danielem conſcripta manebit ſignata & obſcura, donec reipſa impleatur. Alij, quòd multiplex erit ſcientia, id eſt, multiplex ſenſus illorum qui pertranſibunt, id eſt, qui tempore intermedio viuent, aut librum Danielis legendo percurrent. Alij, vt Theodoretus, referunt ad tempus prioris aduentus Chriſti: qui commentarius noſtram ſententiam iuuat, vt quo ſignificetur, tempore Meſſiæ occulta Scripturarum, tamquam velo iam ſciſſo, Apoſtolis, quibus Agnus qui ſolus dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula eius, aperuit ſenſum earũ, fuiſſe reuelata & aperta. Alij referunt ad tẽpus conſummationis mundi; vbi enim nos habemus, *Vſque ad tempus ſtatutum:* alij vertunt, *tempus conſummationis* aut *finis.* & alia ibidem prædicuntur de tempore illo nouiſſimo. Alij denique & tempus intelligunt nouiſſimum, & volunt ſignificatum, quòd illo vltimo tempore erit fidei & rerum ſacrarum amplior notitia, quibus fauet Greg. hom. 16. in Ezechielem. Quamuis enim Danielis prophetiam de primo Chriſti aduentu explicet, ſubiungit tamen hæc verba: *Quanto mundus ad extremitatem ducitur, tanto nobis æternæ ſcientiæ aditus largiùs aperitur.* Verùm neque vltimus hic intellectus, neque ſententia Gregorij nobis aduerſantur. Rectè enim intellexerimus comparari ſolùm iſtam extremam ſenectam cum ſuperioribus ætatibus; non autem poſteriores fideles cum Apoſtolis, aut poſteriores Theologos cum prioribus. Quamuis autem poſteriores explicatiùs quædam tradant, non tamen ideò maiores ſuos ſuperant; hoc ipſum enim habent illorum beneficio: ſicuti puer gigantis dorſo in ſublime elatus, longiùs quidem ipſo gigante proſpicit, ſed gigantis beneficio.

Reſp. ad 3. Ad tertium, quando D. Thomas in reſponſione ad 2. dicit, pleniùs fidei myſteria cognita fuiſſe ab illis qui Chriſto viciniores fuerunt ſecundùm tempus; intelligendum hoc eſt regulariter, ſalua eminentia & prærogatiua quorumdam paucorum. Deus enim fidei donum diſtribuit prout vult, neque ſolùm reſpicit ad propinquum tempus Chriſti, ſed maximè ad vtilitatem Eccleſiæ & prædeſtinatorum ſalutem. Congruentia ergo ſancti Thomę, petita ex ſimilitudine viſus corporei, quo perfectiùs videntur quæ viciniora ſunt, magis erit accommodanda generibus ſingulorum, quàm ſingulis generum: vt ſolùm ſignificetur (quod etiam voluit D. Greg. quem D. Thomas imitatur) Moyſen plus ſciuiſſe Patriarchis: quibus nomen ſuum Adonai Deus non indicauit; Prophetas autem plus ſciuiſſe quàm ſciuerit Moyſes, quorum vnus dicit: *Super ſenes intellexi.*

Ad quartum reſpondeo, Valdè eſt veriſimile, Apoſtolos in die Pentecoſtes didiciſſe omnem veritatem quæ pertinebat ad ædificationem Eccleſiæ, ſicut Moyſes didicit à Deo in monte, quæ pertinebant ad ſtructuram tabernaculi. Sciuerunt ergo ex illo die, gentes non eſſe obligandas ad circumciſionẽ & legem Moyſi: ſed communi auctoritate voluerunt in primo illo Concilio decernere idipſum, quod à Spiritu ſancto priùs didicerant, quò ſic compeſcerent contrariũ docentes, & formam Conciliorum celebrandorum, ſucceſſoribus in Eccleſiæ poſteritate darent: quo modo fides Nicæna aliquoties in poſterioribus Synodis denuò definita eſt. Conquiſitio autem illa fiebat, vt idoneis Scripturæ teſtimoniis res perſuaderetur, & ſatisfieret contradicentibus. Quò etiam pertinet viſio, quam Petrus habuit in Ioppe, antequam accederet ad Cornelium. Quod verò attinet ad Petrum à Paulo reprehenſum, reſpondet ſimiliter obijcientibus Tertull. de præſcriptionibus c. 23. ſi quod vitium ibi ſubfuerit, non id fuiſſe prædicationis, ſed conuerſationis. Reſp. ad 4.

Ad poſtremum reſpondeo, Apoſtolos quæ à Chriſto intellexerant, omnia Eccleſiis tradidiſſe; quia ſaltem Epiſcopi, apud quos depoſuerunt traditiones diuinas Apoſtoli, omnia ſunt aſſecuti. De quo depoſito Vincentius Lyrinenſis rectè intelligit illud Apoſtoli primæ ad Timotheum 6. *Depoſitum cuſtodi, deuitans vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* Præcipua etiam fidei dogmata, quæ in controuerſiam vocabant hæretici, contra quos agit Tertullianus, clariſſimè erant propoſita per Apoſtolos toti Eccleſiæ, quam quiſque fundabat. Reſp. ad 5.

Qvinta conclvsio. Conuenienti delectu, numero, & ordine proponuntur articuli credendi in Symbolo. Vide D. Thomam a. 8. Concluſ. 5.

Sexta conclvsio. Quia fides omnibus eſt neceſſaria, neceſſarium fuit, ſummam eorum quæ ab omnibus communiter credenda ſunt, redigi in formam Symboli. Concluſ. 6.

Lutherus putauit, non ſine iniuria Chriſtianæ libertatis Symbolum eſſe inuectum, cùm Deus ſola illa voluerit credi, quæ in Scripturis ſacris continentur: ſed Caluinus fatetur, in Symbolo nihil contineri, quod ſolidis Scripturæ teſtimoniis non ſit conſignatum. Quare autem neceſſarium ſit Symbolum, hæ ferè rationes adferuntur. Prima, facilior inſtructio ſimpliciorũ; quia propter Scripturæ prolixitatem & obſcuritatem, non poterãt omnes qui debent credere, ex ea accipere articulos credendos. Ita D. Thomas. Secunda, conformitas doctrinæ, vt ſit vbique vniformis fides apud omnes gentes. Ita Irenæus lib. 1. c. 3.

Tertia,

Digitized by Google

Tertia, euitatio errorum, vt nimirum in promptu ſit contra hæreticos formula profeſſionis fidei. Ita Durandus in 3. diſt. 25. q. 2.

ARTICVLVS X.

Vtrùm ad ſummum Pontificem pertineat, fidei Symbolum ordinare?

RESPONSIO D. Thomæ eſt affirmatiua, & patebit ex tractatu de Pontifice, quem hîc ſubiungemus: ſiquidem appendicis loco huic primæ quæſtioni in ſcholis adiungi ſolent quinque admodum vtiles Controuerſiæ, propter hæreſes noſtri temporis, de Pontifice, Eccleſia, Scripturis, Traditionibus, & Conciliis; quæ in Summa D. Thomæ vix alibi commodiùs tractantur, excepta quæſt. de Scripturis, quæ in prima parte tractata eſt. Omnia enim iſta, Pontifex, Eccleſia, Scriptura, Traditio, & Concilia, obiectū fidei proponunt. Omiſſa itaque Scriptura, de reliquis quatuor ſingulares tractatus breues, ordine hîc ſubnectemus.

TRACTATVS DE SVMMO PONTIFICE.

DISPVTATIO PRIMA.

An conueniens fuerit, vnum aliquem in terris relinqui Chriſti vicarium, qui ſit caput viſibile Eccleſiæ?

PATENTVR hæretici, Eccleſiam gubernari debere politia quadam & diſciplina, qua doctrinæ puritas retineatur, vitia cohibeantur, pauperibus & calamitoſis conſulatur, & ſacri cœtus habeantur; ideoque opus eſſe paſtoribus, presbyteris, & diaconis: ſed volunt omnes paſtores æquales eſſe, ſub vnico capite, ſolo vniuerſali Epiſcopo Chriſto. Ita in confeſſione Gallicana Caluiniſtæ. Volunt itaque Eccleſiæ regimen, quod Chriſtus hominibus commiſit, non eſſe Monarchicum, ſed Ariſtocraticum, & Democraticum.

Concluſio. Contra hunc errorem ſit vnica noſtra Concluſio: Conueniebat ſub Chriſto eſſe vnicum viſibile caput totius Eccleſiæ. Probatur Primò: Chriſtus conſtituit in ſua Eccleſia optimam formam regiminis: inter regimina autem plura, quę tria ſunt, Monarchia, Ariſtocratia, & Democratia; optima eſt Monarchia ſimpliciter loquendo, etiam ſuppoſita humani generis corruptione. Inter omnes autem regiminis formas, quæ ſeptem enumerari poſſunt, Monarchia pura, Ariſtocratia pura, Democratia pura: Monarchia permixta Ariſtocratiæ & Democratiæ, Monarchia permixta ſoli Democratiæ, & Ariſtocratia permixta Democratiæ ſoli: ſimpliciter loquendo, optima rurſus eſt Monarchia pura. Conſiderata autem hominum corruptione, optima erit Monarchia permixta Ariſtocratiæ & Democratiæ; ita tamen, vt ordinem quem naturâ ſuâ tres iſtæ formulæ regendi habent, etiam in mixtione retineant: adeò vt primas retineat Monarchia, ſecundas Ariſtocratia, tertias Democratia. Itaque in Eccleſiæ ſtatuendo regimine, Chriſtus vel puram elegit Monarchiam, vel illam formam mixtam, in qua primas obtineat Monarchia. Monarchiam eſſe optimam, communiter docent Philoſophi & Theologi. Ariſtoteles 8. Ethicorum cap. 10. Nazianzenus oratione 3. de Theologia non procul ab initio: *Vbi nullum eſt imperium, ibi nullus eſt ordo; vbi multorum, ibi ſeditio.* Idem paſſim dicunt Patres, quando volunt contra gentiles probare, vnum eſſe Deum. Quibus adde D. Thomam lib. 1. de regimine Principum cap. 2. & ſeqq.

Obiect. contra Probat. Ad hanc Probationem reſpondet quidam hæreticus, verum quidem eſſe quòd Monarchia optima ſit in ciuili regimine, quod ſitum eſt in imperio; non autem in Eccleſiaſtico, quod ſitum eſt in miniſterio: ideò in Eccleſia, Monarchiam eſſe ſolius Chriſti; miniſterium reliquorū, tamquam ſeruorum: hoc autem intereſſe inter imperium & miniſterium, quòd imperium leges ferat, miniſterium ſuſcipiat: non eſſe itaque hac in parte confundenda inter ſe regimen ciuile Reipub. temporalis, & ſpirituale Eccleſiæ.

Reſponſio. Reſpondeo, Eccleſiæ paſtores ita eſſe miniſtros, vt ſimul ſint rectores, ſecūdùm illud Actorum 20. *In quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Subſiſtit itaque noſtra probatio, in hoc regimine optimum genus regiminis fuiſſe ſtatuendum. Neque hîc dici poteſt, talem eſſe naturam huius regiminis ſpiritualis, vt Monarchia in eo non ſit optima, ſicut eſt in alio regiminis genere: quia ſic ne quidem Chriſtus in eo erit ſtatuendus Monarcha. Neque etiam dici poteſt, quòd quatenus eſt in miniſtris Chriſti, hominem purum Monarcham reſpuat: omnis enim neceſſitas aut vtilitas Monarchiæ æquè locum habet in Eccleſiæ rectoribus, ſub inuiſibili capite Chriſto; ac neceſſitas vllius regiminis ſimpliciter, aut neceſſitas Monarchiæ in rebus temporalibus ſub inuiſibili Deo.

Prob. 2. Probatur Secundò, ſicut poſt Deum vnus eſt inter Angelos ſupremus princeps reliquorum, ita conuenit eſſe in eccleſiaſtica hierarchia, cuius illa cæleſtis exemplar eſt, vt dicit S. Bernardus lib. 3. de conſideratione ad Eugenium: imò (vt colligitur ex eodem Bernardo) etiamſi non eſſet vnus ſupremus Angelorum, ſed inferiores tantùm Angelorum ordines ſuperioribus ſubeſſent ſub vno capite Chriſto aut Deo, cuius faciem ſemper omnes Angeli videant; nihilominùs ad exemplar iſtud in monte monſtratū, rectè Chriſtus (qui nihil facit niſi quod videt Patrem facientem) ſub vno viſibili capite, Eccleſiam ſuam deſcendentem de cælo tamquam caſtrorum aciem ordinaſſet.

Obiect. contra 2. Prob. Reſpondet idem ſectarius, quamuis incertum ſit, an Angelorum aliquis ſit princeps ex ipſis Angelis, admitti tamen id poſſe, conſiderando Angelos quà Angeli ſunt, non autem quà ſunt electa

Digitized by Google

Eccleſia: ita enim ipſorum caput eſſe ſolum Chriſtum ad Epheſ. 1. ad Coloſſ. 1. & 2. Addit, ſicubi in Scripturis Michaël abſolutè indicetur eſſe Princeps omnium Angelorum, vt Apoc. 12. *Michaël & Angeli eius præliabantur cum dracone*: malè id à nobis intelligi de Michaële Angelo, cùm ſit intelligendum de Chriſto, qui Ioſue 5. dicitur Princeps exercitus Domini; ideoque non rectè Eccleſiam Romanam hæc ad aliquem Angelorum, qui dictus ſit Michaël, transtuliſſe, eumque vocare præpoſitum paradiſi, principem militiæ Angelorum, primatem cæleſtis exercitus.

Reſponſ. Reſpondeo: In prima parte diximus, Angelos gratiam habuiſſe ſecundùm proportionem naturalium; ideoque non omnino diſparem hîc fore rationem Angelorum vt Angeli ſunt, & vt ſunt Eccleſia electa; præſertim cùm ſuperiores illuminare inferiores, etiam ſecundùm myſteria gratiæ, eoſque mittere vt diuinæ voluntati in ſupernaturalibus ſubſeruiant, ex Scripturis & Patribus ſatis conſtet. Quòd verò Michaëlem velit iſte hæreticus non eſſe Angelũ, ſed ipſum Chriſtum, nullam habet probabilitatem: quia etiam locus Ioſue quem adducit, omnino intelligendus eſt de aliquo Angelo, non de Chriſto. & in eo facilè conueniunt interpretes; quamuis D. Auguſtinus q. 7. in Ioſue dubitet an Ioſue Angelum, an verò Deum in Angelo adorauerit; adeoque non Angelo, ſed Deo dixerit: *Quid Dominus meus loquitur ad ſeruum ſuum?*

Prob. 3. Probatur Tertiò noſtra aſſertio: In veteri Teſtamento, vnus erat ex Dei inſtituto ſummus Sacerdos; ergo etiam Monarchia regiminis eccleſiaſtici conueniens eſt. Antecedens adeò clarum eſt in Scripturis, vt etiam hæretici admittant, nominatim Centuriatores centuria 1. lib. 1. cap. 7. Sed negant conſequentiam, tum quia faciliùs poterat vnus populus ſub vno capite contineri, quàm poſſint Chriſtiani per totum orbem diſperſi; tum etiam quia ſummus Sacerdos legalis non fuerit typus Papæ, ſed ipſius Chriſti. Sed prima reſponſio nulla eſt; Chriſtiani enim quia magis diſperſi per vniuerſum orbem, magis indigent vno capite, quo in vnitate contineantur. Secunda etiam reſponſio non ſatisfacit: quia vis conſequentiæ in noſtro argumento conſiſtit in duobus. Vnum eſt, quòd vetus Teſtamentum fuerit figura Noui: alterum quòd ſicuti Deo placuit ſub ſe ibi habere vnum ſummum Pontificem ex hominibus aſſumptum, propter commodum regiminis iſtius populi; ita conueniens ſit, Chriſtum velle ſub ſe habere eiuſmodi aliquem in Eccleſia ſua ſummum Pontificem. An verò ſummus Pontifex tunc fuerit Chriſti typus, ſicuti nunc eſt Chriſti vicarius; non adeò ad propoſitum noſtrũ refert.

Prob. 4. Probatur Quartò: Vnius Eccleſię eſt vnus Epiſcopus; atqui totus populus Chriſtianus eſt vna Eccleſia; ergo oportet eſſe vnum ſummum Pontificem, qui toti Eccleſiæ præſit.

Obiectio 1. contra 4. Prob. Obiiciunt Primò, impoſſibile eſſe vnum hominem curam gerere totius mundi.

Obiect. 2. Secundò, vt poſſibile ſit, non poſſe id fieri ſine Chriſti iniuria, qui ſolus eſt caput Eccleſiæ, ſecundùm illud ad Epheſ. cap. 4. *Creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus: ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundùm operationem in menſuram vniuſcuiuſq; membri, augmentũ corporis facit.*

Tertiò, vt poſſibile ſit, & vt ſit permiſſum, eſſe tamen ſuperuacaneum. Quid enim opus eſt (inquiunt) Monarchica iſta poteſtate in Eccleſia, vbi res non agitur vi externa, ſed precibus dumtaxat & ſermone? Obiectio 3.

Reſpondeo, Monarchiam Pontificis in Eccleſiaſtico regimine neque impoſſibilem, neque illicitam, neque ſuperuacaneam eſſe. Non eſt impoſſibilis: quia licet per ſe ad orbis regimen nemo vnus ſufficiat, ſufficit tamen vt regat per ſubordinatos ſibi paſtores, qui in difficultatibus ad ipſum recurrant. Hac enim ratione ſollicitudo omnium eccleſiarum vni Petro aut Paulo incumbere poterit. Non eſt illicita, aut Chriſto iniuria: quinimò in iniuriam cedit potiùs Chriſti, ſi dum peregrè proficiſcitur, non poſſit conſtituere diſpenſatorem fidelem & prudentem ſuper familiam ſuam. At Chriſtus (inquit Caluinus) ſemper præſens, vicario non indiget; *Aſcendit enim vt adimpleret omnia.* Quid ergo eſt, quòd Apoſtolus dicit ſe legatione ſungi pro Chriſto? quorſum & paſtores conſtituit, cùm ipſe per ſe omnes paſcat, maximè cùm vnum oporteat eſſe paſtorẽ, & vnum ouile? Quorſum Sacramentorũ diſpenſatores inſtituit, cùm ipſe ſit qui baptizat, & omnia Sacramenta perficit? Ita ferè diluit eiuſmodi obiectionem diuus Thomas lib. 4. contra gentes cap. 76. Denique ſicut ad Epheſ. citato loco dicitur Chriſtus caput Eccleſiæ; ita prioris ad Corinth. 12. ſignificatur eſſe aliquod caput ſub Chriſto in Eccleſiæ viſibili regimine. Quod enim dicit Apoſtolus, non poſſe caput dicere pedibus: *Non eſtis mihi neceſſarij*: neque de capite Eccleſiæ non intelligi, neque de Chriſto poteſt intelligi. Ipſe enim pedibus dicere poteſt: Non eſtis mihi neceſſarij. Denique non eſt ſuperuacaneus in Eccleſia vnius Monarchiæ primatus, etiamſi conſideretur ſolùm in illa res geri ſermone & precibus: quia vt retineatur fidei vnitas, vnus requiritur ſupremus controuerſiarũ iudex, cuius ſententia non poſſit in ambiguos ſenſus detorqueri, ſicut hæretici detorquent Scripturas.

Reſp. ad obiectiones. Ad 1. Ad 2. Ad 3.

Dices; Conuenient ſeniores ſuper eo quod forte controuerſum fuerit circa fidem. At cuius directione conuenient, ſi omnes ſint pares? Deinde vbi deciderint, dicet condemnatus, non eos eſſe infallibiles interpretes ſacræ Scripturæ; ſe videre in Scriptura ſenſum, quem ipſi non videant: obediendum potiùs eſſe Deo, & auſcultandum quid Spiritus ſanctus intus doceat, quàm quid homines dicant. Neque tamen verum eſt, ſolum miniſterium verbi ſine regendi poteſtate in Eccleſiæ paſtoribus eſſe conſiderandum: quod mirum eſt quomodo negare poſſint Caluiniſtæ, quorum hæc ſunt verba in confeſſione Gallicana cap. 33. *Eas leges admittimus, quæ fouendæ concordiæ & vnicuique in obedientia debita retinendo ſubſeruiunt. Qua in re ſequendum nobis putamus, quod Chriſtus de excommunicatione ſtatuit: quam quidem approbamus, & vnà cum ſuis appendicibus neceſſariam eſſe arbitramur.* Obiectio. Reſponſ.

DISPVTATIO II.

An Chriſtus præfecerit Petrum toti Eccleſiæ?

NEGAT Caluinus & hæretici omnes noſtri temporis. Sed eſt de fide. quamuis inſulsè quidam recentior Caluiniſta dicat, quæſtio-

Digitized by Google

quæſtionem hanc eſſe ordinis, non fidei: quaſi ille ipſe ordo non potuerit reuelari verbo Dei, nihilq; ad fidem pertineat, noſſe an Petrus à Chriſto datus ſit iudex controuerſiarum fidei.

Probatur itaque reſponſio hæc affirmatiua. Si enim (vt ſuperiori diſputatione oſtẽſum eſt) oportebat in Eccleſia vnum quempiam ſupremum Chriſti eſſe vicarium; non eſt ambigendum, quin Chriſtus de eo prouiderit. In Petrum autem hanc poteſtatem contuliſſe, non parua ſunt in Scripturis diuinis argumenta.

Primatus Petri. prob. ex Script. Argumentum 1.

PRIMVM ſit ex illo Matth. 10. vbi cùm recenſenda eſſent Apoſtolorum nomina, ita incipit Euangeliſta: *Primus, Simon qui dicitur Petrus.* vbi Syriacus maiori emphaſi dicit; *Primus illorum.* In quibus verbis hoc obſeruandum eſt, Petrum non ſolùm primo loco recenſeri, vt apud alios recenſetur, Marci 3. Lucæ 6. Actorum 1. ſed ſignificari, primum locum ei datum eſſe à Domino; quomodo intellexit Epiphanius in hęreſi Alogorum, quę eſt 51. Vult enim dici Petrum primũ; quia quamuis in vocatione prior fuerit Andreas frater eius ſenior, in ſecunda tamen vocatione, quando rebus ſuis perfectè renuntiauerunt, prior fuerit Petrus, priorque renuntiauerit: per vocationem autem iſtam quaſi inchoatum fuiſſe Petri primatum. Verba Epiphanij ita habent: *Inſuper autem & in hoc Deus eſt, qui nouit vocationes cordium, & ſcit quis dignus ſit primo loco locari, & elegit Petrum, vt dux eſſet ſuorum diſcipulorum, velut omnino clarè indicatum eſt. Primus* ergo hîc, ſecundùm Epiphanium, idem eſt quod dux & princeps. Similiter intellexit Hieronymus: *Ordinem*, inquit, *Apoſtolorum, & meritum vniuſcuiuſque, illius fuit diſtribuere qui cordis arcana rimatur.*

Ad hunc locum reſpondet in primis Theodorus Beza, illud *Primus* ab aliquo additum Papæ adulatore. Proferant ergo codices vel Græcos vbi non ſit hæc particula, qua etiam verbotenus canonizatur primatus Petri. Sed cùm non proferant, etiam illud hîc benè habet, quòd non ſoleant Gręci Pontifici Romano nimiùm adulari, vt in eius gratiam textum hîc videri queant corrupiſſe.

Alij hæretici communiter dicunt, non eſſe vllam faciẽdam vim in ordine, eò quòd ceteri Apoſtoli non eodem ordine apud omnes Euangeliſtas recenſeantur. Sed contrà: reliquos alio atque alio ordine licuit recenſere, non Petrum; quia ille primus ita recenſitus eſt, vt primus eſſe diceretur: reliqui autem ſimiliter non ſunt dicti ſecundi, aut tertij. Vnus itaque Matthæus ita Petro primatum tribuens, reliquis præſcripſit, ne alio quàm primo loco Petrum cenſerent, recitantes Apoſtolorum nomina. Quod & religioſè propterea obſeruarunt; non autem in aliis Apoſtolis æqualem ordinis curam habuerunt, vt vel hoc ipſo ſignificarent, alia ratione Petrum primo, atque alio reliquos ſuo ordine eſſe locatos.

Omitto reſponſionem aliam, quæ dicit Petrum Andreæ & aliis præponi, quòd ſenior eſſet ætate; quod eſt contra Epiphanium: & quamuis Euthymius dicat, Petrum fuiſſe ſeniorem; negat tamen, propterea ſolùm primo loco eſſe poſitum: ſed vel maximè ideò primo loco poſitum vult, quòd ceteris omnibus firmitate eſſet excellentior.

2. Argum.

SECVNDVM ARGVMENTVM eſt ex c. 16. Matthæi: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Ex hoc enim loco ita licet argumentari: Quod Princeps eſt in Republica, quod caput in homine; hoc fundamentũ in ædificio, vtpote à quo tota ſtructura ſuſtentetur, ſtabiliatur & confirmetur; cui quæcumque ſuperſtruuntur, agglutinari oporteat calce, aptaque compoſitione. Hęc Metaphora reperitur Michęæ 6. *Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ* id eſt, Superiores qui ſuſtinent alios, & ſoliditate ſua conſeruant. Vide Hieronymum, Rupertum, Riberam, Eman. Sà. Atqui Petrus hîc dicitur fundamentum Eccleſiæ; dicitur itaque Princeps totius Eccleſiæ. Ex his verbis primatum Petri communiter veteres ſtatuunt. Omitto quos longo ordine recẽſet Maldonatus, Clementem Rom. Hippolytum, Dionyſium, Tertullianum ante & poſt hæreſim, Cyprianum, Origenem, Epiphanium, Nazianzenum, Baſilium, Hieronymum, Leonem, Concilium Chalcedon. Hilarium, Chryſoſtomum, Cyrillum, Auguſtinum. Produco clariſſimum teſtimonium Ambroſij in hymno Eccleſiaſtico: *Hoc ipſa petra Eccleſiæ canente, culpam diluit.* idq; eò libentiùs, quòd quidam hæreticus nuper hunc locum miro glóſſemate conatus ſit nobis eripere: quaſi ſignificetur, non Petrum gallo canente culpam lachrymis diluiſſe; ſed Chriſtum qui Eccleſiæ petra eſt, vel Petri gallo canente, vel Eccleſiæ manè ipſum inuocantis, culpam diluere. Addo Euthymium, qui Chriſti hæc verba interpretatur, quaſi Petro dixiſſet: Te ponam fundamentum credentium. Item Iſidorum epiſtola ad Eugenium Epiſcopum Toletanum; Theodoretum Epitome diuinorum decretorum cap. de pœnitentia: *Diſcant primum Eccleſiæ fundamentum fuiſſe labefactatum, & à diuina gratia confirmatum. Cum ter enim magnus negaſſet Petrus, manſit primus ſuis lachrymis curatus.*

Obiectio 1. hæret.

Contra iſtud noſtrum argumentum multa obijciunt hæretici. Primò negant eo loco Petrum dictum eſſe fundamentum Eccleſiæ: & volunt illud, *ſuper hanc petram*, intelligi vel de Chriſto; in quo diui Auguſtini patrocinio vtuntur, qui propter Donatiſtas, qui volebant iuſtitiam eſſe ab homine baptizante, procliuior videtur fuiſſe in hunc commentarium, etiam in ſpeciem minimùm hæreticis illis fauentem; vel intelligi volunt de fide ac confeſſione ipſius Petri: quo modo videtur accepiſſe Hilarius lib. 6. de Trinitate.

Obiect. 2.

Secundò, concedunt ſuper Petrum ſignificari ædificandã Eccleſiam; ſed negant hoc ad πρεσβεῖον, aut ad prærogatiuam, aut ad priuilegium Petri pertinere; eò quòd ſuper omnes fideles ſimiliter Eccleſia ædificetur. Qui commentarius fautorem habet Origenem.

Reſponſ.

Verùm facillimè hæc omnia ſubuertuntur. Ac in primis *hanc petram* non intelligi ipſum Chriſtum, ipſe modus loquendi arguit, præcipuè in ea lingua qua Chriſtus locutus eſt, & qua Matthæus Euangelium ſcripſit. Hebraicè enim, Syriacè & Chaldaicè non eſt illa differentia generis inter *Petrum* ac *Petram*, ſed idem eſt ac ſi diceretur: *Tu es petra, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Neque refert quòd interpres Græcus, qui paris eſt auctoritatis cum Matthæo, poſuerit priori loco Petrum, poſteriori Petram; Πέτρος enim Græcè magis vſitatè viri nomen eſt quàm ſaxi: quamuis Atticè etiam ſignificet idem quod petra, eoque reſpexiſſe interpretem ſit veriſimile. Cùm itaque vſitatè ſaxum quod in fundamento poni-

tur, non poterat dici πέτρος, neque Simon aut vir aliquis poterat feminino vocabulo dici petra, meritò genus mutauit interpres. Ne enim de ſenſu periclitaretur, ſatis per Pronomen appoſitum cauit; quod non patitur intelligi de alia petra, quàm cuius fuerit facta mentio: Chriſtus autem non erat dictus Petra, ſed Simon; præſertim eo accedente quod diximus, πέτρος etiam Atticè petram ſignificare. Quod veriſimile eſt latuiſſe D. Auguſtinum, quando voluit Petrum à petra dictum.

Quod verò attinet ad ſecundum commentarium, quo ſuper petram, id eſt ſuper Petrum, hoc eſt ſuper fidem ac confeſſionem Petri, dicatur ædificanda Eccleſia; non eſt probabilis, niſi ita accipiatur, vt ſignificetur Petrus ratione fidei ac confeſſionis ſuæ, fundamentum ac petra Eccleſiæ meruiſſe appellari. Ita enim oportet fidei hîc interpretari præmium, vt ſit ipſius Petri confitentis honorarium. Sicuti enim non fidei, ſed propter confeſſionem fidei, ipſi Petro promiſſæ claues regni cælorum; ita non fidei confeſſio, ſed propter eam Petrus dictus eſt petra.

Ad tertium ſenſum quòd attinet, quo omnes fideles fundamentum Eccleſiæ dicuntur, is nullo modo conſiſtere poteſt. Si enim omnes fundamentum, vbi parietes? vbi tectum? Si totum corpus oculus, vbi auditus? vbi cetera membra?

Obiectio.

At dicit ſectarius quidam, eſſe triplex fundamentum: vnum ſimpliciter, in quo totum ædificium fundatur, & conuenienter compactú creſcit; quod eſt ſolus Chriſtus: alterum ſecundùm quid, quamuis commune, ſicut columnæ ſunt in ædificiis; & hoc modo Petrum fuiſſe in Eccleſia fundamentum, ſed non ſolum, verùm cum aliis Apoſtolis: tertium, ſecundùm quid, & ſingulare; quo modo lapis lapidi fundamentum in ſtructura dici poteſt: eoque modo omnes fideles ab Origene & Eraſmo rectè dici fundamentum Eccleſiæ.

Reſponſ.

Reſpondeo, lapidem lapidi non rectè dici fundamentum in tota ſtructura; nemo enim ita loquitur, vt fundamentum extendat vſque ad faſtigium ædificij. Deinde, quid ſit apud Matthæum ædificari ſuper petram, ſatis patet ex c. 7. vbi ſapientem dicit domum ſuam ædificare ſupra petram, ſtultum autem ſuper arenam. Sanè patet, fundamentum non eſſe in parietis medio quærendum, nam & ibi ſtultus petras ponit, qui loco fundamenti habet arenam. Verùm ſi triplici modo fundamentum accipere placet, aliter id ſtatuendum eſt; vt nimirum primo & perfectiſſimo modo dicatur fundamentum ipſe Chriſtus, quod poſſumus dicere fundamentum fundans. Quamuis enim ab Apoſtolo 1. ad Corinthios c. 3. Chriſtus dicatur fundamentum; *Fundamentum enim*, inquit, *aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus* IESVS: ad Hebræos tamen c. 3. (quod etiam hic locus Euangelij quem tractamus ſatis præ ſe fert) idem Chriſtus, dicitur ædificator & factor domus Dei, quæ ſumus nos. Tale itaque fundamentum nemo alius poteſt ponere: quamuis locus ad Corinthios potiùs intelligendus ſit de fide & prędicatione Chriſti; hoc enim fundamentum Paulus architectus poſuerat. Eſto itaque, nemo potuit ſtatuere alium Chriſtum; ſed Chriſtus pro ædificanda domo ſua potuit ponere alterius ordinis fundamentum, ipſum Petrum. Secundum ergo fundamentum dicetur vnicum fundamentum à Chriſto & ſuper Chriſtum (ſicut ſaxum ſuper terram) fundatum, ſuper quod ædificatur tota Eccleſia, quod fundamentum hîc dicitur Petrus. Nam quòd dicunt Apoſtolis eſſe commune quod hîc Petro promittitur, falſum eſt. Communiter enim veteres ita interpretantur hunc locum, etiam illi qui nullo modo potuerunt eſſe ſuſpecti tamquam Romanæ Sedis adulatores, vt Petrus qui præuenit confeſſione, præ reliquis honoratus ſit principatu. Tertiò fundamenti nomen extendi poterit ad omnes Apoſtolos, qui in prima Eccleſię ædificatione, columnæ fuerunt: vnde & dicimur *ſuperædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum & prophetarum*. & alibi, ciuitatis Ieruſalem dicuntur fundamenta duodecim, & in eis ſcripta nomina duodecim Apoſtolorum Agni.

Epheſ. 2.

3. Argumentum.

TERTIVM ARGVMENTVM pro reſponſione noſtra ſumi poteſt ex aliis Chriſti ad Petrum verbis eodem cap. 16. Matth. *Et tibi dabo claues regni cælorum*. Mirum quàm hîc ſudent hæretici, vt vel clauium poteſtatem eleuent, vel ianitoris cæli in eis accipiendis prærogatiuam amelliantur. Nos vtrumque probabimus; per claues regni cælorum hîc promitti Petro ſupremum Pontificatum, & aliquid ei promitti quod aliis Apoſtolis non fuerit commune.

Quod ad prius attinet, volunt hæretici per claues nihil aliud ſignificari, quàm poteſtatem prædicandi verbi Dei, quod eſt in ſalutem & apertionem cæli omni credenti. Sed contrà conſtat, in Scriptura per claues, principatum & prefecturam ſignificari. Iſaiæ 22. *Dabo clauem domus David ſuper humerum eius.* Apocal. 3. *Qui habet clauem David, qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Priori enim loco apertè agitur de præpoſito templi exauctorando, & eius loco Eliacim ſurrogando. Et vt demus incertum eſſe, an Sobna ille fuerit ſummus ſacerdos, an verò ſolùm ſcriba Regis, aut magiſter aulæ: negari tamen non poteſt per claues hîc principatum, & quidem ſacrum ſignificari; cùm conſtet Eliacim fuiſſe typum Chriſti, de quo apertè loquitur poſterior locus.

Ceterùm ſuperintendentiam & Epiſcopatum per claues rectè deſignari, colligimus ex illo Marci 13. *Et ianitori præcepit vt vigilet*. Neque enim ianitor pro ſe tantùm vigilat, quod omnes iubétur facere; ſed totius curã domus habet. Omitto, clauium traditione Magiſtratus ſolere inaugurari.

Neque eſt quòd nobis obiiciant, Chriſtum alibi meminiſſe *clauis ſcientiæ*: nam etiam ibi *clauis* non ſcientiam, ſed poteſtatem ſciendi ſignificat. Sicut ergo clauis ſcientiæ eſt poteſtas introducendi ad ſcientiam; ita clauis regni cælorum eſt poteſtas quædam introducendi ad regnum cęlorum, quæ includit non tantùm prædicandi miniſterium, ſed etiam regendi auctoritatem. Petro autem claues præ reliquis hîc eſſe promiſſas, hoc in primis modo oſtendere poſſumus. Quorſum enim alioqui ita accuratè deſignatur perſona Petri, vt nullus tabellio inſtrumentum promiſſionis aut donationis conficiens, donatarij perſonam accuratiùs deſcribere poſſet? Exprimitur enim nomen vetus, nouum, & patris; Simon, Petrus, Bar-Iona.

Obiectio.

Obiicit quidam ſectarius, ideò dictum eſſe *Bar-Iona*, vt diſtingueretur à Simone Chananęo, ſiue Zelote.

Reſponſ.

Verùm iſtud friuolum eſt: quamuis enim Simonis nomen vtrique erat commune; Petri tamen non erat, vt Bar-Iona etiam diſtinctionis

iſtius

Digitized by Google

iſtius cauſſa dici debuerit. Deinde ſi nihil peculiare Petro Dominus promittere intendiſſet, non magnopere intererat, tanta cura Simonem Chananæum, cuius etiam nomine diuinitatem Chriſti Petrus confeſſus erat, excludere: ſatis enim ſciebatur, quis Chriſto reſpondiſſet, & cui ipſe loqueretur: ſed quia rei magnæ hic ſuberat promiſſio, ſolum Petrum præ reliquis concernens, meritò expreſſiùs perſona eius deſignata eſt. Ad hæc illi promiſſæ claues, qui confeſſus erat: ergo peculiariter Petro.

Obiectio 1. Dicent nomine omnium Apoſtolorum confeſſum fuiſſe; itaque non ſuo proprio, ſed nomine collegij Apoſtolorum, aut nomine Eccleſiæ cuius figuram gerebat, claues accepiſſe: præcipuè cùm illud quod ſequitur, *Quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis; & quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis*, clauium harum poteſtatem explicet, & nihilominùs omnibus Apoſtolis commune ſit; vt patet ex promiſſione cap. 18. vbi omnibus Apoſtolis Dominus dicit: *Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque ſolueritis ſuper terrã, erunt ſoluta & in cælo:* & ex promiſſionis impletione, Ioannis 20. *Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt.*

Confirm. ex PP. Confirmatur hæc obiectio auctoritate veterum, qui vel Eccleſiæ, vel Apoſtolorum collegio hîc promiſſas cæli claues intellexerunt. Ita videtur intelligere Auguſtinus tractatu 50. in Ioannem: *Si in Petro non eſſet Eccleſiæ ſacramentum, non ei diceret Dominus: Tibi dabo claues regni cælorum, quæcumque ſolueris*, &c. *Si hoc Petro tantùm dictum eſt, non facit hoc Eccleſia.* & infrà: *Si hoc ergo in Eccleſia fit, Petrus quando claues accepit, Eccleſiam ſanctam ſignificauit.* Similia habet tractatu vltimo: item in Pſalmum 108. & in Pſalm. 118. concione 13. & ſerm. 54. in nouis: *Numquid iſtas claues Petrus accepit, & Paulus non accepit? Petrus accepit, & Ioannes & Iacobus non accepit, & cæteri Apoſtoli? Aut non iſtæ in Eccleſia claues, vbi quotidie peccata dimittuntur? Sed quia in ſignificatione, perſonam Petrus geſtabat Eccleſiæ*, &c. Leo ſerm. 3. de anniuerſario Aſſumptionis ſuæ, de his verbis: *Tibi dabo claues regni cælorum*, &c. ita loquitur: *Non fruſtrà vni commendatur, quod omnibus intimatur.* Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum cap. 14. *At dicis, Super Petrum fundatur Eccleſia, licet idipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, & ex æquo ſuper eis Eccleſiæ fortitudo ſolidetur; tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio.* Origenes tract. 1. in Matth. *Dictum hoc, Tibi dabo claues regni cælorum, cæteris quoque commune eſt.*

Reſpon. Ad huiuſmodi obiectiones diluendas notaſſe iuuerit, Petro claues regni cælorum in plenitudine poteſtatis ordinariæ fuiſſe ita proprias, vt ipſo viuente nõ alius fuerit Chriſti generalis vicarius, cui ſimpliciter cæli claues concreditæ ſint; id eſt, plenitudo ſummæ in totam Eccleſiam poteſtatis, potiſſimùm ea remouendi quæ regnum cælorum clauſum nobis retineant. Pro aliis tamen Petrus hactenus etiam has claues accepit; quia in totius Eccleſiæ ædificationem, pro ſe & ſuis ſucceſſoribus: cum aliis Apoſtolis accepit, quia quamuis eas ſolus acceperit in plenitudine ſummæ poteſtatis, quæ contineat etiam poteſtatem regendi & legibus formandi Eccleſias per alios Apoſtolos fundatas; alij tamen in Apoſtolatus ſui poteſtate comprehenſam habebant bonam portionem harum clauium: poterant enim per totum orbem fundare Eccleſias, & à ſe fundatas regere. Imò, vt benè Leo dicit ſuprà citatus, ad omnes Eccleſiæ Principes vis huius poteſtatis participatione quadam tranſiuit.

Ad primum itaque reſpondeo: Ita pro aliis, vt etiam præ aliis, Petrus reſpondit; vt mirum non ſit, non tantùm pro aliis, ſed etiam præ aliis claues accepiſſe: &, vt verbis Leonis vtar, primum fuiſſe in Apoſtolica dignitate, qui primus fuit in Domini confeſſione. *Reſp. ad 1.*

Ad alterum autem quod de verbis *Quodcumque ſolueris*, &c. vrgetur, fatemur illam poteſtatem Apoſtolis cap. 18. eſſe promiſſàm, & datam Ioannis 20. ſed non in ea plenitudine qua Petro, cui ſoli agni & oues Chriſti (hoc eſt, totum Chriſti ouile) peculiariter, tamquam plus diligenti, commiſſi ſunt. Niſi enim curam paſcendi præ reliquis acciperet ampliorem, non erat cur tantopere in ampliorem eius præ cæteris dilectionem inquireretur. Vide Cyprianum lib. de vnitate Eccleſiæ, Euſeb. Emiſſen. ſermone de natali S. Ioannis Euangeliſtæ. *Reſp. ad 2.*

Ad Patrum teſtimonia ſimilis erit accommodanda reſponſio. Auguſtinus ſolùm vult, Petrum myſticè repræſentaſſe Eccleſiam quoad bonos, qui ſemper Chriſtum ſunt habituri, quando ſecundùm hiſtoriam vniuerſalis primatus ei promiſſus eſt in clauibus regni cælorum: ſicuti Iudas malorum geſſit figuram, quando ei dictum eſt, *Me autem non ſemper habebitis.* Sicuti enim non vnus Iudas, quia multi vendunt Chriſtum; ita in bonis non ſolus ſoluit & ligat Petrus, ſed Eccleſia, quando reconciliat & excommunicat. Deinde aduertendum eſt, in verbis Auguſtini claues quidem datas Eccleſiæ, ſed Eccleſiam in ſuo præfecto eas accipere in omnium vtilitatem. Secundò, negatiuè id poſſe accipi, vt ſignificatum ſit, has claues non haberi extra Eccleſiam; ſecum enim eas non fert qui foras egreditur. D. Leo apertiſſimè pro nobis eſt. ſubiungit enim: *Manet ergo Petri priuilegium.* Ad Hieron. quod attinet lib. 1. c. 14. contra Iouinianum, virginitatẽ nuptiis præſtare oſtendens, diluit aduerſarij obiectum; quaſi in eo quod de coniugibus Petrus primatum obtinuerat, indicatum ſit, coniugium Deo plus placere quàm virginitatem. Diluit autem, dicens, Apoſtolis aliis adeoque Ioanni virgini in poteſtate quæ data eſt Petro, tantum fuiſſe commune, quantum ſchiſmatis occaſionem tollendi neceſſitas permittebat, quæ vnum eſſe caput poſtulabat, quod Petrus potiùs fuerit quàm Ioannes; quia Petrus ſenior erat. Origenes denique infelix Scripturæ interpres, etiam hîc paruæ auctoritatis erit: quia ipſe omnia quæ Petro hîc data & promiſſa ſunt, parum conformis litteræ & genuino ſenſui, vt ſuprà oſtendimus, communia facit cuilibet fideli Chriſtum confitenti. *Reſp. ad teſtim. PP.*

Qvartvm Argvmentvm pro noſtra Concluſione deſumitur ex illo Ioannis 21. *Paſce agnos meos, paſce oues meas.* Hîc enim ſoli Petro committitur cura vniuerſi ouilis Chriſti. Quod enim ſoli Petro hęc verba dicta ſint, patet, quia illi dicta ſunt, quem Dominus interrogauerat, *Diligis me* *4. Argum.*

 plus

Digitized by Google

plus his? vbi apertè Apoſtoli qui aliquot præſentes aderant, excluduntur. De hoc igitur apertè conuicti poſteriores Caluiniſtæ, admittunt ſoli Petro hoc dictum eſſe. Sed quidam ex eis ideò dicit ſoli Petro eſſe dictum, quia ſolus Petrus dignitatẽ ſuam Chriſtum negando amiſerat, ideoque ſolus reſtitutione indigebat. quod confirmat ex Cyrillo lib. 12. in Ioannem cap. 64. *Terna confeſſione Petri, trina negationis delictum euacuatum eſt. Dixit autem, Paſce agnos meos, Apoſtolatus ei renouans dignitatem: ne propter negationem, quæ humana infirmitate accidit, labefactata videretur.*

Reſpondeo, non velle Cyrillum aut alios qui ſimiliter loquuntur ex veteribus, quod Petro nihil hîc amplius collatum ſit, quàm quod ſimul acceperat cum aliis Apoſtolis ipſo die Reſurrectionis (tunc enim legationis ſuæ partem eos ſimul accepiſſe, apertè docet idẽ Cyrillus,) ſed vult principatum inter Apoſtolos, qui Petro iam ante lapſum propter egregiam confeſſionem addictus erat, & à quo videri poterat prima negatione per temeritatem & in propriis viribus fiduciam decidiſſe, nunc eidem humiliter de ſe ſentienti, neque amorem ſuum vt priùs iactanti, ſed Domini ſcientiam compellanti, adeoque trina confeſſione trinam negationem eluenti & expianti, ita collatum eſſe, vt quodammodò reſtitutus videri poſſit. Iſtud Cyrillum ſenſiſſe, vel ex hoc eodem capite colligitur, vbi Petrum vocat principem & caput ceterorum Apoſtolorum. Deinde niſi aliquid peculiare Petro hîc tributum ſit, dicant quid illud ſit, vnde videri queat excidiſſe poſt diem illum Dominicæ reſurrectionis, quo iam Apoſtolatum cum reliquis acceperat aut receperat.

At dicent; Etiamſi Petro ſoli hæc dicta ſint, parum ad propoſitum valere, tum quòd paſcere non ſit idem quod regere, cùm etiam dapiferi dominos ſuos paſcant; tum etiam, quòd etſi paſcere idem eſſet quod regere, non tamen ideò totum Petri regimini commiſſum ſit dicendum ouile, ſed ſolùm quaſdam oues & agnos Chriſti: quod etiam aliis paſtoribus commune eſt, quibus ipſe
1. Pet. 5. Petrus ſcribit, *Paſcite qui in vobis eſt gregem Chriſti.*

Reſpondeo vtrumque falſum eſſe. Paſcere enim maximè, ſecundùm Græcorum etiam Homero vſitatam, & Hebræorum phraſim, ſignificat regere; ita vt etiam ad Regum regimen extendatur, ſolumque excludat tyrannidem & deſpoticum regimen. Significat enim regere in vtilitatem eorum qui reguntur: quamuis in Pſalmo 2. vbi vulgatus habet, *Reges eos in virga ferrea*; etiam reperiatur eadem vox Hebraicè & Græcè, quæ paſcere ſignificat: vt etiam interdũ ad durius imperium tranſlata videatur. Durius inquam, non reſpectu totius populi, vt deſpoticum dici queat; ſed reſpectu rebellium, quos oportet paſtorali baculo coërceri. Hebræam tamen vocem ibi poſſe verti *conteres*, loco *reges*, multorum ſententia eſt.

Reſpondet quidam ſectarius, fateri ſe quòd paſcere, etiam regere & præeſſe in latitudine ſuæ ſignificationis includat; ſed vult hîc accipi Synechdochicôs, vt ſignificet ex parte ſolùm, ſecundùm quemdam modum, paſtoris officium facere.

Sed contrà, quòd paſcere hîc ſignificet ſummam præfecturam ouilis, vel ex ipſa rei natura colligimus. Omnia enim munia paſtoralia ſunt neceſſaria ouili Chriſti; itaque ſimpliciter præfecturam & curam ſui ouilis, Dominus quaſi foras ad Patrem profecturus, Petro demandauit; ſicut ſimpliciter omnem curam quam decebat filium gerere matris, moriens Ioanni commendauerat. Quorſum enim exciperetur pręcipua portio curę paſtoralis, ſita in prouidentia primi præfecti, qui inferiores paſtores ad vnitatem reuocet? Regit itaque & paſcit nos per Petrum Dominus, ita vt nihil nobis deſit, ſecundùm illud Pſalm. 22. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* vbi Græcè eſt, *paſcit me.* Totum autem ouile Chriſti hîc Petro eſſe commiſſum, non tantùm aliquam portionem gregis, facilè euincimus contra hæreticos. Habet enim vox illa, *meas*, vim diſtribuendi; vt ſi quis dicat, Lego Petro libros meos, nullus liber excipitur: idem enim eſt ac ſi dicatur, omnes libros meos. Accedit conſenſus veterũ, qui ita interpretantur illud, *oues meas*, quaſi dixiſſet Dominus, Paſce ouile meum, aut omnes oues meas: immò interdum apertè dicunt, etiam ipſos Apoſtolos curæ Petri hîc eſſe commiſſos. Ita Leo ſermone 3. de Aſſumptione ſua ad Pontificatum, & Bernardus lib. 2. de conſideratione. Vbi aliud quod reſpondeant non habent hæretici, quàm hos viros, alioqui pios, communem tunc errorem ſecutos eſſe. Ita enim reſpondet recentior quidam, niſi quòd petulantiùs in S. Leonem inuehatur. Reſpondens enim ad eius verba, quæ in eodem ſermone citato reperiuntur eiuſmodi: *Vt omnes propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Chriſtus*; ita ſcribit ſectarius: *Hæc Chriſtus numquam dixit: Leo ſi dixit, rugientis vocem horret Eccleſia.* Sed benè habet, quòd nos ſaltem leuent aduerſarij onere probandi, priſcis illis ſæculis noſtram ſententiã fuiſſe communem, & etiam à piis & doctiſſimis viris receptam. Sanè eam iuuat ouium diſtincta & agnorum in textu mentio: per oues enim Apoſtoli & reliqui Eccleſiæ paſtores ſignificantur, qui alios Chriſto pariunt per agnos ſignificatos: aut quia bis agni nominantur, per oues, maiores paſtores Apoſtolos & Epiſcopos: per agnos, ſemel ouiculas, id eſt qui ſub Epiſcopis curam animarum habent; & ſemel eos qui nullam paſtoralem curam exercent, licebit accipere.

Ex his patet, fruſtrà hæreticos conuictos de ſignificatis vniuerſis hîc Chriſti ouibus, hoc quaſi occluſo ſibi oſtio, per aliam rimam conari euadere; quaſi omnes quidem Chriſti oues Petro hîc commendentur paſcendæ, ſed non aliter quàm aliis Synapoſtolis fuerint aliàs commiſſæ: adeoq; nullas quidem hîc eſſe exceptas, ſed non omnes eſſe incluſas. Fruſtrà inquam hoc modo nituntur elabi, quia iam oſtenſum eſt, non tam cum aliis paſtoribus paſcere iuſſum hîc eſſe Petrum, quàm ipſos etiam quoſcumque paſtores cum aliis, tamquam oues cum agnis, ipſius curæ paſcendos commendatos eſſe.

Multa contra Petri primatum obijciunt hæreti- *Obiectio ex*
ci. Ex Scripturis enim obijciunt Primò, illo Con- *Script.*
cilio Actorum 15. celebrato Petrum non præſe- 1.
diſſe, ſed ſe geſſiſſe vt reliquis parem. Item cùm ad
paſtores ſcribit, non mandare ex imperio, tam- 2.
quam ſuperiorem; ſed collegas ſuos facere, & co-
miter hortari. Immeritò accuſatum quòd ad gen-
tes ingreſſus eſſet, reſpondiſſe & ſe purgaſſe. Apo- 3.
ſtolos etiam eum non agnouiſſe pro ſuo capite; 4.
aliàs enim non fuiſſet inter eos contentio, quis
ipſorum eſſet maior, poſtquam iam Petrus petra
eſſet

Digitized by Google

eſſet conſtitutus Eccleſiæ, eique cælorum claues promiſſæ eſſent, adeoque iam ipſorum princeps deſignatus eſſet. Et ne quis dicat, diſpoſitionem Domini Apoſtolos tunc latuiſſe, ſed palàm Petrum poſteà inauguratum fuiſſe, & promiſſas cla-
5. ues accepiſſe; opponunt Paulum etiam poſteà in
6. faciem ei reſtitiſſe; & apertè ſatis ſe Petro Apoſtolatus honore parem eſſe contendiſſe, ad Galat.
7. cap. 1. & 2. Item dicere ſe nihil minùs feciſſe à
8. magnis Apoſtolis 2. ad Corinthios 11. Denique Petrum cum Ioanne in Samariam miſſum tamquam legatum cœtus Apoſtolici.

Obiectio 2. Secundò obijci poteſt, Auguſtinus de agone Chriſtiano cap. 30. *Cùm Petro dicitur, ad omnes dicitur, Paſce oues meas.*

Obiectio 3. Tertiò opponunt, Paulum per Antonomaſiam dici Apoſtolum, Petro à dextris pingi, Petrum non ſemper primo loco nominari, Petrum Satanam dictum, & in grauiſſima peccata præ reliquis cecidiſſe, adeoque etiam in fide erraſſe.

Obiect. 4. Denique ſi Petrus fuerit princeps Apoſtolorum, oſtendendum eſſe in quo eos rexerit, aut quid eis contulerit.

Reſp. ad obiect. ex Script. Ad 1. Verùm ad hæc argumenta facile fuerit reſpondere. Ad primum Reſpondeo, & Petrum aliquando poteſtatem ſui principatus ſiue primatus exercuiſſe, & in ea ab Apoſtolis agnitum fuiſſe, etiam in illo ipſo Concilio. Theophylactus quidem videtur ſentire, Iacobum in illo Concilio, tamquã loci Epiſcopum, honoratiori loco dixiſſe ſententiam: *Epiſcopus erat hic, quamobrem etiam poſteriori loco dicit.* Hieronymus tamen epiſtola ad Auguſt. quæ reperitur 11. inter epiſtolas Auguſt. notat Petrum ſolita libertate primò locutũ, eiuſq; ſententiam alios ſecutos eſſe: *In ſententiam*, inquit, *eius Iacobus Apoſtolus & omnes ſimul preſbyteri tranſierunt.* Non itaque eſt veriſimile, quòd honoratiori loco Iacobus ibi ſententiam dixerit, vt vult Theophylactus; neque tamen illud, etiamſi detur, quidquam oberit primatui Petri. Poterat enim Petrus qui accuſatus erat quòd diuertiſſet ad gentes, cuius etiam fortè tum aderant accuſatores, aliquid in eo concedere Iacobo, cuius in nullo ſuſpecta erat Ieroſolymis tamquam Epiſcopi auctoritas: potuitque hoc deferre in propria Eccleſia reſidenti, vt ſententiam pronuntiaret, vt dicit Driedo lib. 4. de Eccleſiaſticis ſcripturis cap. 3. parte 2. Verùm, vt rectiùs obſeruauit in eum locum Caietanus, non protulit ſententiam definitiuam Iacobus, ſed ea ſubſecuta eſt. Sequitur enim: *Tunc placuit Apoſtolis & ſenioribus*, &c. alioqui Iacobum Petro ceſſiſſe clariſſimè docet Bernardus lib. 2. de Conſideratione: *Iacobus*, inquit, *vna contentus eſt Ieroſolyma, vniuerſitatem Petro concedens.*

Act. 1. Geſſit quoque ſe Petrus tamquam caput Apoſtolorum, in electione Matthiæ, vbi Apoſtolos direxit tamquam Princeps: *Surgit Petrus*, inquit Oecumenius, *non Iacobus; & tamquam feruentior, & veluti is cui diſcipulorum præſidentia commiſſa erat.* Citant Euſebium, qui dicat Iacobum Apoſtolorũ fuiſſe Epiſcopum. Sed rectè oſtendit Bellarminus, corruptè ita legi apud Euſebium; cùm in Græco ſolùm dicatur Iacobus conſtitutus Epiſcopus Ieroſolymorum. Opponit quidam ſectarius, apud Ruffinum & Marianum Scotum ex ſententia Methodij idem reperiri; Clementem etiam Romanum lib 1. recognitionum, Iacobum vocare Epiſcoporum principem. Sed neque bonæ fidei hîc eſt Ruffinus, neque melioris Marianus Scotus multò poſterior. Quòd verò Clemens vocet Iacobum Epiſcoporum principem, minus eſt quàm ſi Apoſtolorum principem vocaſſet, vt vocari ſolitum Petrum ſuprà oſtendimus. Preſbyteri enim in primitiua Eccleſia ijdem etiam Epiſcopi dicebantur: vt ſolùm voluerit Clemens, Iacobum fuiſſe principem preſbyterorum Ieroſolymis, ſicut Caiphas erat princeps Sacerdotum. *Iacobum*, inquit, *Epiſcoporum principem Caiphas Sacerdotum princeps orabat.* Humilis verò Petri ſtylus quo cap. 5. primæ ſuæ Epiſtolæ ad ſeniores ſcribit, non eſt ſignum nullius primatus, ſed non iactati: nam quia ſimul Apoſtolus erat, libentiùs eo vtitur titulo quàm Principis; & mauult haberi teſtis paſſionum Chriſti, quàm Vicarius Chriſti, præcipuè quãdo vult alios dehortari ne ipſi dominentur in Cleris. Ideò ergo conſeniorem ſe vocat; alioquin certum eſt omnes Apoſtolos fuiſſe ſuperiores eiuſmodi ſenioribus, vt rectè notat Oecumenius ad cap. 15. Actorum. Quòd accuſatus ſe purgauerit, ſubiectionis non eſt ſignum, ſed ſollicitæ innocentiæ: nam etiam Chriſtus hoc fecit. Contentio inter Apoſtolos, quis eorũ eſſet maior, non arguit Petro primatum tunc non fuiſſe promiſſum; ſed ſolùm non fuiſſe ita promiſſum, vt ipſi ſatis intellexerint. fuit enim ſermo Domini figuratus. Adde, hunc locum eſſe contra ſectarios; vt quo conſtet, aliquem inter Apoſtolos Chriſti, fuiſſe maiorem. Niſi enim à Domino hoc intellexiſſent, non quæſiuiſſent quis ille eſſet. Neque in hoc à Domino corriguntur, quòd putent aliquem inter ſe eſſe maiorem; ſed quomodo maior ſe debeat gerere, Dominus ſubiungit dicens: *Reges gentium dominantur eorum*, &c. Reprehenſibilis autem dicitur fuiſſe Petrus, imprudenter gentes offendendo, Deo permittente; vt poſteritas haberet in Paulo exemplum zeloſæ libertatis, in Petro verò humilitatis. Rectè enim Auguſtinus epiſt. 19. *Rarius & ſanctius exemplum Petrus poſteris præbuit, quo non dedignarentur, ſicubi fortè recti tramitem reliquiſſent, etiam à poſterioribus corrigi, quàm Paulus*, &c. Quòd dicunt Paulum Petro ſe parem facere, negatur ſi ad Pontificatum fiat reſpectus: alioqui Apoſtolatus munus par vtrique fuiſſe, libenter dederimus. In quo etiam ita ſtrenuè ſe geſſit Paulus, vt ſupra modũ Apoſtolus, nihil minùs fuerit à magnis Apoſtolis. Legatio Petri cum Ioanne, non derogat primatui eius. Nam Ioſue 22. populus Iſraël Sacerdotem ſummum Phinees miſit ad filios Ruben & Gad. Conſilio enim & ſuaſione etiam ab inferiori mitti ſuperiorem, nihil vetat.

Ad 2. *Ad 3.* *Ad 4.* *Ad 5.* *Ad 6.* *Ad 7.* *Ad 8.*

Reſp. ad 2. Ad ſecundum reſpondeo. Quando Petro claues aut poteſtas ligandi & ſoluendi aut paſcendi committuntur, duæ cauendæ ſunt extremæ opiniones: vna noſtrorum hæreticorum, Petro nihil peculiare committi præ reliquis Apoſtolis; contra quos ſatis in ſuperioribus diſſeruimus: altera aliorum hæreticorum, qui Petro ita perſonaliter id tribuunt, vt ad Eccleſiam aut poſteros illam poteſtatẽ non deriuent; quos refutat loco obiecto Auguſtinus. Proximus iſti poſteriori errori videtur fuiſſe Tertullianus, poſtquam ab Eccleſia iam defecerat, lib. de pudicitia cap. 21.

Reſp. ad 3. Ad tertium. Quare per Antonomaſiam Paulus dicatur Apoſtolus, rationem reddit Auguſtinus, quia in pluribus Epiſtolis fit notior, & plus omni-

Digitized by Google

bus laborauerit. Quod ad picturam attinet, conſtat apud Romanos digniorem ſolitum eſſe ire interiorem, id eſt, à ſiniſtris; vt ſi vellet, poſſet alteri tamquam famulo inniti. Omitto hoc non fuiſſe in antiquis picturis perpetuum, vt Petrus Paulo adpingeretur à ſiniſtris. Quod verò dicitur non ſemper primo loco Petrum recenſeri; falſum eſt, ſi ad illos locos reſpicias, in quibus catalogus texitur Apoſtolorum. Fraudi denique ne ſit Petro ſua negatio, aut quòd Satan ſit appellatus, effecit Dominus quando eum reſpexit, & poſt ſe ire iuſſit. Sic enim conuerſus, etiam exemplo ſuo confirmauit fratres ſuos. Omitto quòd etiam in Paulo vbi abundauit delictum, ibi abundauerit & gratia. In fide tamẽ Petrus non errauit quando Chriſtum negauit, ſed ſolùm peccauit contra præceptum confitendi fidem: quod ſine infidelitate poſſe fieri, ſuo loco oſtendemus.

Reſp. ad 4. Ad quartum & poſtremum. In quo direxerit, aut rexerit Apoſtolos Petrus, iam ſuprà diximus. Verùm eſto, non fuerit tunc opus multo exercitio ſupremæ huius poteſtatis; fuit tamen neceſſaria, vt vnitas commendaretur, ſicut dicit S. Cyprianus lib. de ſimplicitate Prælatorum, & vt poſteritati certa regiminis forma præſcriberetur.

DISPVTATIO III.

An ex Chriſti inſtituto Petrus aliquem habeat in ſummo Pontificatu ſucceſſorem, & quiſnam ſit ille?

Eo iam conſtituto quòd Petrus fuerit ſummus Pontifex, & paſtor vniuerſalis non tantùm populi Chriſtiani, ſed etiam illorum quos Spiritus ſanctus poſuit regere Eccleſiam Dei, vna nobis eſt cum ſectariis contentio, an in hac poteſtate Petrus habuerit ſucceſſorem? altera, quiſnam ille ſit? *Sententia hæret.* Et de priori quidem ea eſt ipſorum ſententia; Etſi verum non ſit Petrum eiuſmodi primatum habuiſſe, nihilominùs etiam eo dato, inconſequens eſſe quod nos volumus aliquem in hac poteſtate ſuccedere. Quod probant: Quia neque in Apoſtolatu, neque in dono edendi miracula quiſquam Petro ſuccedit.

Contra hunc errorem ſit noſtra huiuſmodi Propoſitio:

Propoſitio. Primatus & ſummus Pontificatus Petri, non fuit temporaneus ſicut Apoſtolatus; ſed talis fuit, vt in eo oporteat, quamdiu Eccleſia hîc militat, aliquem ſuccedere, qui toti ouili Chriſti, & reliquis omnibus paſtoribus, presbyteris & diaconis ex officio præſit & imperet. Neque enim paſtoratus, vt hæretici fatentur, in Eccleſia ceſſat. Quæ itaque cauſſa fuit, ſummũ ſacerdotium ac paſtoratum committendi Petro; ea erit toto decurſu Eccleſiæ, aliquem loco Petri in huiuſmodi præfectura ſurrogandi. Neque enim Chriſtus Petri primatum inſtituit tam vt Petrum honoraret, quàm vt in perpetuùm ſuæ Eccleſiæ prouideret de vicario, paſtore vniuerſali. Eccleſia enim poſt mortem Petri non minùs indiget tali paſtore, quàm eo viuente: imò magis; tum quia fideles nunc plures ſunt, maior autem multitudo ex variis ingeniis conſtans, difficiliùs in vnitate continetur: tum etiam quia fideles non æquè perfecti ſunt, ac erant primi illi Chriſtiani tempore Petri, adeoque magis indigent ſummi alicuius Pontificis auctoritate, qui vitia corrigat: denique quia Apoſtoli reliqui non æquè indigebant directione Petri, ac modò Epiſcopi, qui quoad Epiſcopale munus, ipſis Apoſtolis ſucceſſerunt, indigent directione ſummi Pontificis.

Confirmatur ex D. Auguſtino lib. de paſtoribus cap. 1. *Quòd Chriſtiani ſumus, propter nos eſt: quòd præpoſiti ſumus, propter vos eſt.* Item ex ipſis verbis Domini, quibus ſupra Petrum ædificaturum ſe promittit Eccleſiam. Nemo enim dixerit, fundamenti munus in ædificio vmquam ceſſare: oportet enim ſemper totam molem ſuſtentet. Oportet itaque Cathedra Petri in Eccleſia perſeueret, cui tamquam baſi incumbat confirmandum ac ſolidandũ totum ædificium. Verum quidem eſt, Eccleſiam non ſemper fundari, ideoque Apoſtolatum in ea ceſſaſſe; ſed ſicut domus ſemel fundata nihilominùs regenda eſt; rectè intelligitur aliquis perpetua ſucceſſione præficiendus Eccleſiæ, qui eam regat donec redierit Dominus. Manet ergo ſua gloria Chriſto Domino, qui ſolus eſt fundamentum primarium fundans Eccleſiam: manet etiam ſua prærogatiua Petro, qui inter Apoſtolos fundatores primus fundator, & inter fundamẽta ciuitatis ſanctæ, primum à Chriſto architecto poſitus eſt fundamentũ. Perſeuerat nihilominùs fundamenti huius officium in Petri ſucceſſore, quatenus cura ſua paſtorali totius Eccleſiæ molem ſuſtentat, & omne reliquum ouile ſua ſtabilitate ad normam Petri confirmat; vt non malè hoc reſpectu dixerit Leo ſerm. 2. de ſua Aſſumpt. ad Pontific. Petrum ſuſcepta Eccleſiæ gubernacula non reliquiſſe. Retinet etiam ſummus Pontifex Apoſtolicam poteſtatem ad propagandam Eccleſiam, iam priùs per Chriſtum Apoſtolorum extraordinario miniſterio fundatam.

Quòd verò opponunt, ſi fundamenti vrgeamus rationem, etiam in futura vita aliquem, præ- *Obiectio.* ter Chriſtum, futurum ſummum Paſtorem, ſi nunc talis conſtituatur, facilè diluitur: neque *Reſponſio.* enim mirum eſt, Domino redeunte ceſſaturum poſt iudicij diem hunc Chriſti vicariatum, quando Deus erit omnia in omnibus; & oues non egre- *Ioan. 10.* dientur foras ampliùs, ſed ingredientur & egredientur, & paſcua inuenient. Sicut enim per ſe ſuos rexit Chriſtus, quando cum eis erat ante mortem; ita per ſe eos reget, quando omnes aſſumentur ad conſortium gloriæ & reſurrectionis eius.

Accedit in huius Propoſitionis confirmationem, quòd vnus in veteri Teſtamento fuerit Pon- *Deut. 17.* tifex, controuerſiarum iudex, cui ſub pœna mortis omnes debebant obedire, Deo ita iubente. Vtitur hoc argumento Anacletus epiſt. 2. Denique contrariũ damnauit Eccleſia in Concil. Conſtantienſi: vbi inter articulos Ioannis Hus, damnatur 27. ita habens: *Non eſt ſcintilla apparentiæ, quòd oporteat eſſe vnum caput in ſpiritualibus regens Eccleſiam, quod ſemper cum ipſa militante Eccleſia conuerſetur & conſeruetur.*

De poſteriori, Quiſnam ſit hic D. Petri in paſtorali primatu ſucceſſor? mirè tumultuantur hæretici, omnibuſque neruis contendunt, non eſſe Romanum Pontificem.

Contra quos ſit ſecunda noſtra hæc Propoſitio: *2. Propoſitio.* Romanus Pontifex pro tempore exiſtens, ſuccedit D. Petro non tantùm in Epiſcopatu Romano, ſed

Digitized by Google

ſed in regimine & præfectura Eccleſiæ vniuerſalis. Vt hanc Propoſitionem accuratiùs probemus, per diſtincta aliquot dubia, difficultates aliquas præcipuas circa eam occurrentes, explicabimus.

DVBIVM I.

An Petrus Romæ Epiſcopatum tenens ibidem ſit mortuus?

DVM omnem hîc lapidem mouent hæretici, ne cogantur admittere Romanum Pontificem in primatu ſuccedere Petro; negant in primis, Romanum Epiſcopum aliqualiter Petri eſſe aut vmquam fuiſſe ſucceſſorem, niſi fortè generali ratione, qua quilibet Epiſcopi, aut ſaltem illi qui Eccleſias regunt ab Apoſtolis fundatas, Petri ſucceſſores dici queant propter fidei vnitatem. Et dicunt, aut Petrum numquam fuiſſe Romæ; aut ſi Romæ fuerit, non fuiſſe tamen Epiſcopum Romanum: aut ſi fuerit Epiſcopus Romanus, non conſtare quòd illum Epiſcopatum ante mortem non reliquerit, ſicuti dicitur Antiochenum reliquiſſe; adeoq; non magis Romanum quàm Antiochenum Patriarcham Petri eſſe ſucceſſorem. Huic errori oppono aliquas Propoſitiones.

1. Propoſitio. Prima Propoſitio: Petrus antequam certi loci eſſet Epiſcopus, erat verè Pontifex vniuerſalis Eccleſiæ. Patet ex dictis, præcipuè dum conſtet, aliquamdiu Petrum ſine certa ſede poſt Domini aſcenſionem fuiſſe.

2. Propoſitio. Secunda Propoſitio: Quando Petrus Antiochiæ fuit Epiſcopus, aut non euexit Epiſcopatum Antiochenum in primam ſedem, ſed primatus manſit quaſi nulli loco aſtrictus, & ſedit primus & Oecumenicus Epiſcopus vniuerſalis Eccleſiæ Antiochiæ, ſicut ſi ſederet Papa in ciuitate Auenionenſi, & ſimul illius loci eſſet Epiſcopus: aut ſi etiam Antiochenum Epiſcopatum Petrus ad tempus euexit in primam ſedem, vt videtur dici 24. quæſt. 1. capitulo Rogamus; non tamen fundauit ibi perpetuò primatus ſui ſedem.

3. Propoſitio. Tertia Propoſitio: Relicto Epiſcopatu Antiocheno Petrus Romam venit, & Romanus Epiſcopus factus, eam ſedem tenuit donec ibidem martyrio conſummaretur. Priorem partem tradunt apertiſſimè veteres paſſim. Poſterior autem ſatis apertè conſequitur ex priori, adiuncto quòd nuſquam legatur aliò Petrum Româ ſedem tranſtuliſſe; & quòd plurimi veterum, etiam Caluino fatente, luculenter teſtentur Romæ mortuum eſſe.

Obiect. hæreticorum. Reſpondent ad hæc hæretici, verum non eſſe, quòd Petrus aut Paulus, locales Epiſcopi Romæ fuerint; ſed vtrumque Romæ quidem fuiſſe, & Epiſcopum exſtitiſſe; ſed vniuerſæ Eccleſiæ, ſicut & omnes Apoſtoli: quamuis vt Iacobus à reſidentia Ieroſolymitanus, & Ioannes Epheſinus, ita Petrus dici potuerit Romanus. Primum autem localem Epiſcopum Romæ fuiſſe Linum, eumq; non tam à Petro, quàm à Paulo ordinatum, vt teſtatur Clemens l.7. conſtit. Apoſtolicarum, c.47. vbi Petrus ita loquitur: *Romanæ Eccleſiæ Linus Claudiæ filius, primus à Paulo; Clemens poſt eius mortem a me Petro ſecundus ordinatur.* Addunt in huius rei confirmationem, quòd veterum quidam dicant, Petrum & Paulum ſimul Romæ Epiſcopos fuiſſe, vt Ireneus cap.3. lib. 3.

Reſponſ. Sed contrà, Petrum propriè Romanum Pontificem fuiſſe, tota vetuſtas teſtatur, ſicut & Iacobum Ieroſolymitanum, & Ioannem Epheſinum. Cyprianus epiſt. ad Cornelium: *Nauigare audent ad Petri Cathedram.* Euſebius in Chron. dicit Petrum viginti quinque annis Romæ Epiſcopum fuiſſe. Similiter loquitur Epiphanius, & alij paſſim. Verum quidem eſt, ex veteribus ſatis colligi, Linum, etiam viuente Petro, Romæ Pontificatum geſſiſſe, videlicet tamquam Petri adiutorem: quòd verò à Paulo dicitur ordinatus Linus, ita accipit Franciſcus Turrianus, vt principalis coadiutor Petri Paulus, etiam ipſe vniuerſali Eccleſiæ fundandæ cum Petro intentus, hunc ex Petri poteſtate ſibi commiſſa, per manus impoſitionem Epiſcopum ordinauerit, & adiutoré in Sede Romana Petri poſuerit. Paulum enim conſtat Petri adiutorem fuiſſe in Eccleſia Romana fundanda, adeoque fraterno quodam iure quaſi ſimul eamdem ſedem cum ipſo Petro tenuiſſe, vt propterea & hodie Romani Pontifices, in Apoſtolorum Petri & Pauli hac auctoritate ſuccedere rectè dicantur. Itaque per impoſitionem manuum, primus Epiſcopus Romæ fuit Linus, ne Petro abſente vrbs ſine Epiſcopo remaneret: Petrus autem ſine manuum impoſitione, ab ipſo Domino primus fuit abſolutè Epiſcopus Romæ conſtitutus. Ex quo conſtat, malè quemdam ex hoc loco collegiſſe, Romanum Epiſcopatum potiùs eſſe à Paulo introductum, quàm à Petro.

DVBIVM II.

An Romanus Epiſcopatus per Petrum euectus ſit in ſummum Pontificatum?

DVO hîc nobis ſunt tractanda: vnum eſt, Romanum Epiſcopum ſuccedere Petro in ſummo Pontificatu: alterum quomodo hoc fiat; an connexione ſummi Pontificatus ad Romanum, an verò euectione Romani Pontificatus in ſummum, ſicut ex Epiſcopatu fit Archiepiſcopatus.

Quod ad prius attinet, ſi oſtenderimus Epiſcopum Romanum ſemper habitum fuiſſe pro ſummo Pontifice & vniuerſali Patriarcha, ſatis oſtenderimus Petro in hoc ſucceſſiſſe. Oſtendemus autem, omiſſis plurimis quæ ex omni ſeculo produci poſſent teſtimoniis, auctoritate præſertim quatuor primorum vniuerſalium Conciliorum: his enim tamquam tintinnabulis quibuſdam, ſummum Pontificem exhibemus agnoſcendum, vt audiatur ſonitus eius in templo, in memoriam filiis gentis ſuæ, vt de Aarone dicit Eccleſiaſticus c. 45.

Certum eſt, in primo Concilio Nicæno apertè ſatis conteſtatam fuiſſe hanc Romanæ Sedis auctoritatem, vt patet ex Concilio Chalcedonenſi, actione 16. Certum etiam eſt, plures fuiſſe Nicænos Canones, quàm nunc Græcè exſtent. Rectè enim Baronius ex tabulis, id eſt ex diuerſis Canonibus, qui extra notos illos viginti apud veteres paſſim citati reperiuntur, colligit hoc naufragium Nicænorum Canonum, quos alij fuiſſe volunt ſeptuaginta, alij ſeptuaginta duos, alij octoginta; qui in ſeptuaginta poſteà redacti ſunt. In Canonibus autem qui nunc exſtant, Canon. 6. commendatur auctoritas Romani Epiſcopi; qui quamuis mutilus circúferatur, in Concilio tamen Chalcedonenſi, actione 16. à Paſchaſio Sedis Apoſtolicæ Vicario recitatur in hunc modum: *Trecentorum decem & octo ſanctorũ Patrum Canon.6. Quòd Eccleſia Romana ſem-* *Primatus Romanæ Sedis prob. ex Concil. Nicæno.*

Digitized by Google

na ſemper habuit primatum; teneat autem & Ægyptus, vt Epiſcopus Alexandriæ omnium habeat poteſtatem, quoniam & Romano Epiſcopo hæc eſt conſuetudo. Circa quem Canonem obſeruandú primò, Turrianum exiſtimaſſe verba illa, *Quòd Eccleſia Romana ſemper habuit primatum*, à Paſchaſio eſſe prolata, tamquam titulum Canonis: ſed meliùs ſentire Baronium, eſſe partem Canonis. Secundò obſeruandum, verba illa, *quoniam & Romano Epiſcopo hæc eſt conſuetudo*, pro Sedis Romanæ primatu vrgeri à magnis auctoribus, quaſi ſignificatum ſit, conſueuiſſe Romanum Epiſcopum in Eccleſias Ægypti poteſtatem relinquere Epiſcopo Alexandrino. Ita Nicolaus in epiſtola ad Michaëlem Imperatorem, Leo I. in epiſtola ad Marcianum Auguſtum, Melchiades Papa, & alij quos hodie citant & imitantur Catholici contra Lutheranos, Turrianus, Bellarminus, & ceteri. Verùm omnino exiſtimandum, luculentiùs in eodem Concilio Romanæ Sedis primatum fuiſſe expreſſum; idque cum aliis pluribus Canonibus intercidiſſe, Arrianis paſſim exemplaria exurentibus, vt conſtat ex D. Athanaſio epiſtola ad omnes Orthodoxos. Quia tamen Arriani non æquè potuerunt alibi latentes in peregrina lingua iam verſos Nicænos Canones è medio tollere; admodum fit veriſimile quod tradit Turrianus l. 3. pro epiſtolis Pontificum c. 8. potuiſſe integros Canones cõſeruari lingua Arabica. Profert autem ex codice Arabico Canonem 44. ita redditum: *Qui ſedem Romæ tenet, ſuperior eſt, & princeps omniũ Patriarcharum; ſiquidem ipſe eſt primus vt Petrus, cui datus eſt principatus in omnes principes Chriſtianos, & eorum populos; quia eſt vicarius Chriſti Domini noſtri, ſuper populos eius, & ſuper omnes Eccleſias Chriſtianorum.* Eumdem Canonem idem Turrianus ex alio codice Arabico per alium interpretem redditũ profert libro 3. de dogmaticis characteribus verbi Dei fol. 125. in hunc modum: *Vt à principio Petrus Chriſti vicarius, religioni, Eccleſiis, ceteriſque ad Chriſtum pertinentibus rebus præfectus, principum Chriſtianorum, prouinciarum, & omnium gentium dominus & rector erat: ita ille cuius principatus Romæ eſt, Petro ſimilis & auctoritate par, Patriarcharum omnium dominatum & principatum obtinet.*

Eſt prætereà inter Nicænos Canones Canon de admittenda Epiſcopi à ſuis conprouincialibus damnati appellatiõe, ex quacumque prouincia, ad Romanam Sedem; quem Zoſimus Papa obiecit Concilio Africano, vt patet in Cõcilio Carthaginenſi 6. Neque debet quempiã hîc mouere, quòd Africani tunc hunc Canonem non admiſerint, ſed conſuluerint Græcos, à quibus acceperunt, hunc Canonem in Orientalium exemplaribus non reperiri: conſtat enim apud Græcos, Nicænos Canones ſtatim initio fuiſſe exuſtos, corruptos, mutilatos; ita vt etiam Athanaſius eos Romã petendos putauerit. Cùm enim tanta eſſet turba Arrianorum Epiſcoporum, & duodecies eoque ampliùs ſua contra Nicænam fidem conciliabula coëgerint; mirum non eſt, apud Græcanicas Eccleſias non potuiſſe Nicęnos Canones ſaluos perſiſtere. Accedit quartum nobis ex Nicęna Synodo præſidium, quòd hæc Synodus decreta ſua petierit & obtinuerit à Silueſtro Papa Romano confirmari. Denique plures Canones Nicænos pro auctoritate Romanæ Sedis, videre licet in reſcripto Iulij Papę pro Athanaſio ad Orientales Epiſcopos; qui Iulius Nicęnæ Synodo interfuit, & paulò pòſt Romanam Sedem adeptus eſt. De quibus tamen à Iulio citatis Canonibus illud monuerim, non videri propriè eos conſtitutos pro Canonibus à Nicænis Patribus, ſed deſumptos ex actis Synodi, vt ſint potiùs Nicænæ deciſiones iudiciales, quàm Canones qui ſeorſim ab actis editi ſunt.

Concilium Vniuerſale ſecundum, etiam primatum & auctoritaté Romanæ Sedis agnouiſſe, conſtat ex l. 5. hiſt. Theodor. c. 9. Vbi Concilium ſcribens Damaſo, dicit ſe conueniſſe Conſtantinopolim ipſius directione & iuſſu. Confirmatum etiam fuiſſe idem Conciliũ à Papa Damaſo, narrat Photius Patriarcha de ſeptem Conciliis Oecumenicis. *Prob. ex Conc. Conſtantinop. 1.*

Concilium etiam Epheſinum, honorem ſuum detulit Romano Pontifici Cæleſtino, cuius vicarius Cyrillus, & alij ſubmiſſi tres Legati, Arcadius, Proiectus, & Philippus preſbyter, primatum Apoſtolicæ Sedis, ſacro approbante Concilio, & verbis & factis profeſſi ſunt. *Ex Concil. Epheſino.*

Ad Chalcedonenſem Synodum venio, in qua Epiſcopus Romanus Leo, non ſemel vocatur Eccleſiæ vniuerſalis Pontifex. Et quamuis Anatolius Epiſcopus Conſtantinopolitanus Synodum induxerat, vt nouæ & antiquæ Romæ Epiſcopos pares pronuntiaret; reclamarunt tamen Apoſtolicæ Sedis Legati, & Canon ille 28. reiectus eſt à Leone, de ſuæ Sedis iniuria iudicante, & Anatolius coactus eſt ſe continere intra limites ſuos. *Ex Synodo Chalced.*

Reſpondent hæretici, Leonem à Concilio non aliter appellari vniuerſalis Eccleſiæ Pontificem, quàm quòd eſſet Pontifex Eccleſiæ Catholicę, ſicut ſunt quilibet Epiſcopi Orthodoxi. Sed manifeſtum eſt erratum. vocatur enim non tantùm vniuerſalis Eccleſiæ Epiſcopus, ſed Archiepiſcopus Oecumenicus: quæ appellatio non conuenit omni Epiſcopo Catholico, ſicut Concilium Prouinciale, aliàs Catholicum, non dicitur Oecumenicum. *Obiectio hæret.* *Reſponſ.*

Reſpondent ſecundò, Patriarchas omnes dictos eſſe Oecumenicos, eò quòd ex conſtituto humano ad ipſos pertineret iudicium totius ordinis Eccleſiaſtici in toto orbe, quamuis preſbyterium debuerint adhibere, adeoque non niſi in Conciliis Oecumenicis eiuſmodi iudicium exercere potuerint. Ita dicunt Iuſtinianum Nouella 3. 5. & 7. Epiphanium Patriarcham Conſtantinopolitanum vocaſſe Oecumenicum Patriarcham, eodemque titulo Leonem Imperatorem exornaſſe Stephanum Archiepiſcopum Conſtantinopolitanum. Imò in Concilio 5. Vniuerſali act. 1. ita legi: *Præſidente ſanctiſſimo & beatiſſimo Domino noſtro Oecumenico Patriarcha Menna.* & poſteà: *Sanctiſſimus & beatiſſimus Oecumenicus Archiepiſcopus & Patriarcha Mennas dixit.* Item Adrianum Romanum Pontificem Concilij Nicæni 2. act. 2. ſic inſcripſiſſe litteras ſuas ad Taraſium Conſtantinopolitanum: *Dilecto fratri Taraſio Generali Patriarchæ Adrianus ſeruus ſeruorum Dei ſalutem.* Denique non diſſimiliter in eadem Nicæna Synodo in ſingulis actionibus Alexandrinum & Antiochenum ſiue Theopolitanum dictos eſſe Apoſtolicos & Oecumenicos Patriarchas, quòd nimirum & Apoſtolicas Sedes obtinerent, & primas agerent in Conciliis Oecumenicis. *Obiectio 2.*

Ad hæc reſpondeo, non eſſe verum Patriarchas omnes dictos fuiſſe Oecumenicos. Verùm quidem eſt, Conſtantinopolitanum, vſurpatione quadã, quam ſecuti ſunt Imperatores obiecti, Oecumeni- *Reſponſ.*

Digitized by Google

menicum à Græcis dictum fuiſſe: ſed quo loco illud habendum ſit, patet ex Anaſtaſio Bibliothecario in præfatione ſua de Septima Synodo à ſe tranſlata, ad Ioannem Papam Octauum. Dicit enim ſe Græcos frequenter Conſtantinopoli ſuper vſurpato illo titulo Oecumenici reprehendiſſe, eoſque reſpondiſſe, quòd non ideò Oecumenicum dicerent ſuum Patriarcham, quaſi vniuerſi orbis teneret præſulatum; ſed quòd cuidam parti orbis præſit, quæ à Chriſtianis inhabitatur. Hoc idem ſecutus eſt Nouellarum interpres Nouella 3. & 5. ſuprà citata. Vbi enim Græcè erat Οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, vertit, *vniuerſi eius tractus Patriarchæ*. Ex æmulatione itaque Romanæ Sedis, Patriarcha nouæ Romæ, etiam ipſe, ne quid minus videretur eſſe à Romano, dici voluit Oecumenicus.

De Adriani epiſtola quod addunt, benè annotauit in margine Heruetus aut Surius, videri hoc à Græculo quopiam appoſitum, maximè cùm in eadem epiſtola aliquoties apertiſſimè dicat Adrianus, Romanam Eccleſiam eſſe caput omnium Eccleſiarum Dei.

Quod de Alexandrino & de Antiocheno addunt, negamus bona fide citatum eſſe, cùm nihil tale in Secunda Nicæna Synodo reperiatur.

His niſi recentiora, veteribus conformia, nouatores reijcerent, addi poterat Concilium Florentinum, in quo poſt diligentem hac de re quindecim menſibus habitam inquiſitionem, tandem definitum eſt, Romanum Pontificem Petri eſſe ſucceſſorem, & in vniuerſum orbem tenere primatum.

Nunc alterum videamus, quòd Romanus Pontifex Petro ſuccedat in ſummo Pontificatu, an fiat quia ſummus Pontificatus annexus Epiſcopatui Romano; an verò quia Epiſcopatus Romanus euectus eſt in ſummum Pontificatum. Poſterius videtur verius: eſt enim vrbis Pontificatus idem totius orbis, adeò vt eo ipſo quo quis eligitur Epiſcopus Romanæ Eccleſiæ, ſit paſtor vniuerſalis totius Eccleſiæ Chriſti, etiamſi aliud electores non exprimant. De quo vide Bellarminum lib. 2. cap. 12.

DVBIVM III.

Quo iure vrbis, orbis ſit Pontifex?

NON hîc inquiro à quo Petrus habuerit primatum; ſatis enim conſtat ex dictis, habuiſſe non ab Apoſtolis, aut ab Eccleſia; ſed immediatè à Chriſto. Non etiam quæro à quo electus Pontifex accipiat poteſtatem Papalem, an ab electoribus, an immediatè à Chriſto; de hoc enim ſequenti dubio: ſed an Romanæ Sedis euectio illa in primam & vniuerſalem, de qua ſuperiori dubio, conſtituta ſit immediatè à Chriſto, vt iuris ſit diuini: an verò à Petro aut aliunde, vt tantum iuris ſit Eccleſiaſtici aut humani, & per homines mutari poſſit?

Sententia 1. Vna hîc eſt ſententia, non eſſe hanc euectionem iuris diuini, ſed ius diuinum liberum permittere Papæ, vt retento ſummo Pontificatu, relinquat Epiſcopatum Romanum, & alterius loci Epiſcopatum ſuſcipiat, aut etiam nulli loco aſtrictus ſit. Ita Dominicus Soto in 4. diſt. 24. q. 2. a. 5. Petrus de Alliaco quæſt. de Eccleſia.

Sententia 2. Altera ſententia dicit, non eſſe quidem inſtitutionem Euangelicam, quòd Romanus Epiſcopus potiùs quàm Antiochenus Petro in primatu ſuccedat: habere tamen Eccleſiam Romanam hanc prærogatiuam à Chriſto, quòd Chriſtus Petro iuſſerit, non ſolùm vt Romæ moreretur, ſed vt Eccleſiam Romanam, ibi moriens, heredem ſui primatus inſtitueret. Ita ferè Caietanus opuſculo de primatu Romanæ Eccleſiæ; Banneſius hîc dubio 2. in commentario, & in additionibus dubio 4. Valentia puncto 7. Canus lib. 6. de locis cap. 4. & aliquot ſequentibus; Driedo de variis dogmatibus lib. 4. cap. 3. part. 3. Turrecremata in capitulum Rogamus 24. q. 1. & Paludanus ab ipſo citatus.

Reſpondeo, ex Chriſti inſtituto Romanam Sedem eſſe primam, adeoque non poſſe ab ea ſeparari primatum & ſummũ Pontificatum: quamuis non ſit apertè de fide, eſt tamen probabiliſſimum. *Sententia 3. & verior.* Ita Driedo & Bellarminus lib. 4. cap. 4. Probabilitas huius ſententiæ oſtenditur primò ex mandato Chriſti, quo Petrus Antiochiâ Sedem tranſtulit Romam: videtur enim illud pertinere ad ſtabilimentum primatus Romanæ Sedis. De hoc mandato ita ſcribit Marcellus Papa Epiſcopis Antiochiæ conſtitutis: *Petri Sedes primitus apud vos fuit, quæ poſteà iubente Domino Romam tranſlata eſt.* Secundò hæc probabilitas oſtenditur ex eo quòd monitu & iuſſu Domini Petrus Romæ martyrium ſubierit, cùm aliò fugere vellet, vt conſtat ex Ambroſio oratione de tradendis Baſilicis. Videtur enim Chriſtus hoc facto impediuiſſe, ne aliò Sedes Petri videretur tráſlata, & voluiſſe vt agone ſuo Apoſtolus in hac Sede primatũ conſecraret; quod vrget Gelaſius in decreto de apocryphis Scripturis. Tertiò, ex Iulio Papæ epiſtola ad Epiſcopos Orientales, quę refertur capitul. Dudum 3. q. 6. verba ſunt: *Hæc Eccleſia ſuo nomine conſecrata, Domino inſtituente, prima ſit & caput ceterarum*, &c. Quartò, ex Anacleto epiſtola ad omnes Epiſcopos, & refertur cap. Sacroſancta, diſt. 22. *Sacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit*, &c. Et infrà: *Prima ergo Sedes eſt cæleſti beneficio Romana Eccleſia*, &c. Quintò, ex decretis Gelaſij Papæ, in quibus ita legimus: *Conueniens eſt vt totum corpus Eccleſiæ in hac ſibimet obſeruatione concordet, quam illic vigere conſpiciat, vbi Dominus Eccleſiæ totius poſuit principatum.* Sextò, ex auctoritate illorum qui Romanæ Eccleſiæ dicunt promiſſum à Chriſto, vt non deficiat fides eius. Ita Marcus Papa in epiſtola ad Athanaſium, Cyprianus lib. 1. epiſtola 3. Hieronymus libro 3. Apologiæ contra Rufinum c. 4. Vnde colligimus, in diœceſi Romana futuros veros fideles, qui Chriſti vicario adhærebunt, donec Roma tempore Antichriſti, vt prædicitur in Apocalypſi, concremetur: *Apoc. 17.* adeoque Romanam fidem & Sedem, non niſi cum mundo perituram.

Septimò, niſi Dei ordinatione primatus iſte à Sede Romana eſſet inſeparabilis, fuiſſet aliquãdo ſeparatus, cùm tot fuerint ſeparandi occaſiones tempore Imperatorum tyrannorum, tempore Gothorum, tempore Bernardi, quando ciues Romani admodũ iniqui erant ſummis Pontificibus; denique illis 70. annis, quibus Romani Pontifices in Galliis reſiderunt. Denique videtur ad Dei prouidentiam pertinere, vt vnus idemque locus ab initio vſque in finem perſeueret, cuius Epiſcopus ſit Oecumenicus; vt hac ratione certius & magis

Digitized by Google

magis perſpicuum ſit caput viſibilis Eccleſiæ, & certior ſucceſſio.

Alteram partem noſtræ reſponſionis, quæ habet, non eſſe hanc Eccleſiæ Romanæ immutabilem & perpetuã dignitatem apertè de fide, oſtendere poſſumus ex vnico illo capite; quòd non prorſus improbabili tergiuerſatione, quęcumque ex Pontificum auctoritate de Romanæ Eccleſiæ in fide ſtabilitate dicta ſunt, accipi queant formaliter de illa Sede, vt eſt Sedes Petri; de qua apertè loquitur Anaſtaſius II. ad Anaſtaſium Auguſtum, vt liberum relinquatur opinari, quòd Sedes Petri deſinere queat eſſe Romæ; vel dici poterit, non omnia iſta pro definitione habenda, quæ in ſuis decretalibus Pontifices narrauerũt. Neque refert, damnatũ eſſe à Sixto IV. & congregatione Complutenſi articulum Petri Oxomenſis, quo aſſeritur, Eccleſiam vrbis Romæ errare poſſe: aut à Martino V. in Bulla, approbante Concilio Conſtantienſi edita, hæreticos haberi qui de Sacramentis aut fidei articulis aliter ſenſerint quàm Romana Eccleſia: nam etiam illa, modo quo diximus, accipi poterunt de Romana Eccleſia, in qua perſeueret ſedes Petri. Eſt tamen, vt diximus, altera ſententia communior probabiliſſima, & omnino recipienda. Ad Dei enim prouidentiam videtur pertinere, vt viſibilis Eccleſiæ caput certius ſit, per ſucceſſionem Petri in loco certo ſub aſpectum noſtrum cadente.

DVBIVM IV.

A quo accipiat poteſtatem ſuam nouus Pontifex?

RESPONDEO, immediatè à Chriſto accipere, cuius eſt vicarius, vt communiter dicunt Theologi & Canoniſtæ. Albertus Pighius lib. 6. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ c. 16. Soto in 4. diſtinctione 24. q. 2. a. 5. Turrecremata de Eccleſia lib. 2. c. 38. Ratio huius eſt manifeſta. Poteſtas enim omnis vel datur à ſuperiore, vel à multitudine. Pontifex autem ſuperiorem neminem habet præter Chriſtum: à multitudine autem hanc poteſtatem non accipit, ſicut Reges & Imperatores à Republica ſuam poteſtatem accipiunt; quia communitas non poteſt illam poteſtatem conferre, quæ originaliter in ipſa non reſidet, ſed independens à conſenſu ipſius multitudinis, à Deo inſtituta eſt. Quando enim Monarcha inſtituit vicarium, à ſolo ipſo is accipit poteſtatem, non à multitudine; etſi ab ipſa Monarcha ſit conſtitutus. Ergo multò magis vicarius Chriſti Monarchæ & capitis Eccleſiæ à Patre independenter à conſenſu hominum conſtituti, immediatè à Chriſto accipiet poteſtatem.

Neque obeſt, quòd Papa à Collegio Cardinalium eligatur: quia etiam Matthias per Apoſtolos electus, immediatè à Chriſto Apoſtolatus accepit poteſtatem. Quamuis meritò ibi diſcrimen inter duos factum ſit per diuinam ſortem: quia Apoſtolum aliquem eligere, non pertinet ad ordinariam Eccleſię poteſtatem, ſicut eligere Pontificem ſummum.

DISPVTATIO IV.

An Romanus Pontifex habeat poteſtatem immediatè in omnia membra Eccleſiæ militantis?

DVBIVM I.

An Papa habeat poteſtatem in ſingulos Epiſcopos?

INTER Doctores controuerſum eſt, An Epiſcopi iuriſdictionis poteſtatem accipiant immediatè à Deo, an verò immediatè à Romano Pontifice? Quod dubium hîc nobis examinandum eſt, vt hac ratione inueniamus, quouſque Epiſcopi ſint ſubiecti Pontifici. Quòd Epiſcopi non à Pontifice, ſed immediatè à Deo accipiant ſuam iuriſdictionem, tenet Victoria relect. 2. de poteſtate Eccleſiæ num. 27. & ſeqq. quam tamen ſententiam multùm mitigat num. vltimo; Caſtro libro 20. c. 24. de iuſta hæreticorum punitione.

Contraria ſententia eſt hodie communior, eamque tenet D. Thomas in 2. diſt. vlt. & alibi; Gabriel in Canonem Miſſæ lectione 3. Turrecremata lib. 2. de Eccleſia c. 54. & aliquot ſeqq. Caietanus tractatu de auctoritate Papę & Concilij c. 3. Latomus de primatu Romani Pontificis fol. 37. Soto in 4. diſtinct. 20. q. 1. a. 2. Bellarminus libro 4. de Pontifice c. 22. & 24.

Pro reſponſione ſit prima Propoſitio: Apoſtoli omnem ſuam iuriſdictionem acceperunt immediatè à Chriſto. *1. Propoſitio.* Contrarium tenet Turrecremata & alij quidam: ſed noſtra ſentẽtia eſt probabilior. Nam ad Apoſtoli eſſentiam pertinet, vt ſit miſſus à Chriſto, ſicut Legatus de latere debet mitti ab ipſo Pontifice. Ideò Paulus tam ſeriò docet ſe non eſſe aſſumptum per homines, & Matthias diuina ſorte eligitur. Probatur ſecundò, Quia Matth. 10. Marci 6. & Lucæ 9. Apoſtoli immediatè à Chriſto miſſi ſunt ad domum Iſraël; Ioannis 20. Matth. & Marci vltimo, generatim ad omnes gentes. Neque enim dictum eſt ſoli Petro, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*; ſicuti ſoli Petro dictum eſt, *Paſce oues meas*.

Huic dubio affine eſt aliud, An Apoſtoli omnes immediatè à Chriſto fuerint ordinati, non ſolùm ſacerdotes, ſed etiam Epiſcopi; an verò per Petrum? Vbi rurſum magis placet, à Chriſto proximè omnes ordinatos eſſe; quamuis aliter viſum ſit Ioanni de Turrecremata. Ita docet Ioannes Maior in 4. diſt. 24. q. 3. Dominicus Soto ibidem q. 2. a. 2. & videtur eſſe D. Clementis libro 8. Apoſtolicarum conſtitutionum c. 46. & Turriani ibidem in ſcholiis. Idem tenuit Auctor quæſtionũ veteris & noui Teſtamenti, ſub nomine Auguſtini q. 97. *Nemo*, inquit, *ignorat Epiſcopos Saluatorem Eccleſiis inſtituiſſe. Ipſe enim priuſquam in cælos aſcenderet, imponens manum Apoſtolis, ordinauit eos Epiſcopos.* Probatur: Apoſtoli omnes acceperunt à Chriſto poteſtatem fundandi Eccleſias, quæ includit poteſtatem ordinandi & conſecrandi Epiſcopos: poteſtas autem conſecrandi Epiſcopos, præſupponit ordinem Epiſcopalem. Mirum enim eſſet, alicui competere poteſtatem conſecrandi conſecratores & ordinatores preſbyterorum, qui ipſe per ſe preſbyteros ordinare non poſſet.

Obijci-

Digitized by Google

Obiect. Obijcies ex Anacleto Papa relato diſtinct. 66. capitulo Porrò, Iacobum fratrem Domini, ordinatum Archiepiſcopum Ieroſolymitanum à Petro, Iacobo, & Ioanne.

Reſponſ. Reſpondeo, Inter multas reſponſiones quas habet gloſſa, optimam eſſe poſtremam, hac ordinatione Iacobo Sedem Ieroſolymitanam fuiſſe deſignatam; non autem Epiſcopatus ordinem collatum. Siqui autem ritus ſunt adhibiti, qui videantur pertinere ad conſecrationem, vt indicat Anacletus; poſſunt illi dici eò pertinere, vt per poteſtatem excellentiæ à Chriſto priùs ordinatus, per huiuſmodi cæremoniam viſibilis ordinationis, forma fieret ordinandorum in Eccleſię poſteritate Epiſcoporum.

Propoſ. 2. Secunda Propoſitio: Apoſtoli potuerunt per ſe ordinare Epiſcopos in ciuitatibus à ſe conuerſis, inconſulto Petro. Patet in Paulo, qui Timotheum ordinauit & Titum, cui inſuper c. 1. ita ſcribit: *Conſtituas per ciuitates presbyteros*, id eſt, Epiſcopos. Sequitur enim: *Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe*, &c. Propugnat hanc Propoſitionem Franciſcus à Victoria, à quo tamen differimus in ſequenti.

Propoſ. 3. Tertia Propoſitio: Illi Epiſcopi ab Apoſtolis ordinati, non potuerunt ſibi paſſim eligere ſucceſſores, aut modum eligendi præſcribere, inconſulto Petro, aut Petri ſucceſſore Chriſti vicario, aut ſine aliquo ipſius conſenſu. Poſt mortem enim Apoſtolorum, poteſtas illa fundandi Eccleſias, ex qua promanabat extraodinaria iſta poteſtas conſtituendi per ciuitates Epiſcopos, remanſit in vno Chriſti vicario Petri ſucceſſore: id enim poſtulabat vnitas in Eccleſia Vniuerſali conſeruanda. Sanè ſi quid ratio hîc valeat, cõgruebat iactis ſemel duodecim illis fundamentis, toto diffuſam orbe Eccleſiam, ad Apoſtolici verticis vnitatem reuocari. Verùm hæc ex ſequentibus magis conſtabunt.

Propoſ. 4. Quarta Propoſitio: Probabile eſt, ab initio ſolum ſucceſſorem Petri Romanum Pontificem habuiſſe poteſtatem per ſe aut per alios conferendi Epiſcopis Apoſtolorum ſucceſſoribus, etiam in Eccleſiis Apoſtolicis, Antiochena, Alexandrina, & ſimilibus, iuriſdictionem Epiſcopalem; ita vt ſine Papæ hac poteſtate, nulla immediatè à Deo, aut mediante alio homine aut hominum conſenſu, in Epiſcopos iuriſdictio deriuetur.

Probatur; Quia oportet caput influere in omnia membra: cùm itaque poteſtatem ordinis, Epiſcopi à Deo immediatè accipiant, ſicut & ipſe Papa; ſupereſt vt eis conferat poteſtatẽ ordinariæ iuriſdictionis. Nam quòd Apoſtolorum caput fuerit Petrus, & nihilominùs iuriſdictionem eis non contulerit, extraordinariæ fuit diſpenſationis.

Secundò, Confirmari poteſt hæc Propoſitio ex typo: vt enim commendaretur vnitas Eccleſiæ, abſtulit Deus de ſpiritu Moyſis quod daretur ipſis ſenioribus, quos ei in populi regimine ſubſidiarios adiunxit.

Tertiò, Id præ ſe ferunt ſimilitudines capitis, radicis, fontis, ſolis, à quibus pro Eccleſiaſticæ poteſtatis deriuatione, exemplum ſumit Cyprianus, de ſimplicitate Prælatorum: vbi etiam propterea vnum Epiſcopatum eſſe dicit. Facit etiam quod lib. 1. epiſtola 3. dicit: *Nauigare audent ad Petri Cathedrã, vnde vnitas ſacerdotalis exorta eſt.* Eòdem pertinet quòd Iuſtinianus Romam vocet fontẽ ſacerdotij, authentica Vt Eccleſia Romana.

Quartò, Niſi à Papa Epiſcopi haberent iuriſdictionem, non ea magis à Papa poſſet eis auferri, quàm poteſtas ordinis; quæ nulla degradatione auferri poteſt.

Quintò, diſtinct. 22. capitulo Omnes, dicitur Eccleſia Romana Patriarchas, Metropolitanos, & Epiſcopos omnes inſtituere. Item Leo ſerm. 3. de aſſumptione ſua: *Nunquam niſi per ipſum dedit, quidquid aliis non negauit.* Eamdem ſententiam ſcribit epiſtola 89. & ſerm. 2. de natali Apoſtolorum dicit, per Petrum debere intimari aliis illud, *Quæcumque ligaueris*, &c. & nihil eſſe ligatum aut ſolutum, niſi quod Petrus ligauerit aut ſoluerit. Innocentius I. epiſtola ad Concilium Carthaginenſe dicit, à Petro omnem Epiſcopatum & auctoritatem huius nominis emerſiſſe. Vigilius Papa Epiſtola ad Eleutherium, relatus 2. q. 7. capitulo Qui ſe ſcit: *Ipſa namque Eccleſia quæ prima eſt, ita reliquis Eccleſiis vices ſuas credit largiendas, vt in partem ſint vocatæ ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis.* Neque dici poteſt, Vigilium loqui non de Epiſcopali functione, ſed de aliarũ Eccleſiarum viſitatione, quam Sedes Romana aliquando cõmittit vicinioribus Epiſcopis; quod quidam eruditus opinatur ex ſimili loco Leonis epiſt. 84. qui ita accipiendus eſt: hoc, inquam, dici non poteſt, quia certum eſt illis verbis rationem reddi, quare oporteat omnes Epiſcopos ſtare iudicio Sedis Romanæ. Rationem autem reddit Pontifex, quòd poteſtatem quidem acceperint à Sede Romana, qua ſuis ouibus præſint; ſed non in ea plenitudine, quin & ipſi ſubſint ei à quo acceperunt poteſtatem. Denique hoc ratio Monarchiæ Eccleſiaſticæ requirit. Oportet enim dependeat poteſtâs reliquorum à poteſtatis plenitudine reſidente in Hierarcha.

Contra hanc Propoſitionem obijcitur Primò, *Obiect. 1.* Epiſcopos poſitos eſſe regere Eccleſiam Dei per Spiritum ſanctum, Actor. 20. non itaque accipere ſuam iuriſdictionem à Pontifice Romano.

Reſpondeo cum Turrecremata lib. 2. de Ec- *Reſponſ.* cleſia c. 62. Epiſcopos omnes rectè dici poſitos à Spiritu ſancto ad regendam Eccleſiam Dei: non quòd immediatè à Spiritu ſancto accipiant poteſtatem ſuæ iuriſdictionis; ſed quia qui legitimè vocantur ad Epiſcopatum, & ſibi non ſumunt honorem, rectè dicantur ad eiuſmodi munus à Deo vocati. Deinde, peculiariter hoc verum eſt in illis quos conſtituerant Apoſtoli, qui in rebus Eccleſiaſticis ſingulari Spiritus ſancti inſpiratione dirigebantur. Tertiò, in genere, quòd Eccleſia habeat ſuos Epiſcopos, diuini eſt inſtituti, ita vt non poſſit Papa ſuo arbitratu delere omnes Epiſcopatus; ſed potiùs ei incumbat prouidere Eccleſiis per totum orbem de Epiſcopis. Quartò, poteſtatem ordinis immediatè Epiſcopi accipiũt à Deo, vt ſuprà dixi.

Obiicitur Secundò: Epiſcopi ſuccedunt Apo- *Obiect. 2.* ſtolis, vt poſt Auguſtinum, Epiphanium & Concilium Florentinum, docet Tridentinum Seſſ. 23. c. 4. Apoſtoli autem immediatè habuerunt ſuam iuriſdictionem à Chriſto, vt ſuprà dictum eſt: ergo & Epiſcopi.

Reſpondeo: Apoſtolis ſucceſſerunt Epiſcopi, *Reſponſio.* non in Apoſtolica dignitate, neque in extraordinaria iuriſdictione; nam in ea non habet locum ſucceſſio: ſed ratione ordinis Epiſcopalis, & ob proportionem hierarchiæ Eccleſiaſticæ; in qua, poſt Pontificem ſummum, primo loco ſunt Epiſcopi,

Digitized by Google

ſcopi, ſicut primi poſt Chriſtum erant Apoſtoli.

Obiectio 3. Obiicitur Tertiò, Epiſcopum habere aliquam iuriſdictionem, eſt iuris diuini; non ergo omnem accipit à Papa.

Reſponſ. Reſpondeo, non ſequi; quia ita eſt iuris diuini Epiſcopum habere aliquam iuriſdictionem, vt ſimul ſit iuris diuini, quòd eam accipiat à Papa. Neque refert poteſtatem Epiſcopalis ordinis, quæ eſt poteſtas ordinandi Eccleſię miniſtros, nó poſſe exerceri ſine iuriſdictione: neque enim pro incommodo id habendum, tribui à Deo immediatè poteſtatem, cuius exercendæ facultas non concedatur, niſi intercedente ſuperiore homine: nam & ſimplex ſacerdos accipit in Ordinatione ſua aliquam immediatè à Deo poteſtatem abſoluendi, quam tamen exercere non poteſt ſine accepta iuriſdictione ab Epiſcopo; niſi fortè quoad peccata venialia, & quoad mortalia in articulo extremæ neceſſitatis.

Obiectio 4. Obiicitur Quartò: Papa vocat Epiſcopos fratres: ergo non habent poteſtatem ſuæ iuriſdictionis ab eo, ſed ſimul cum ipſo ab eodem Chriſto; alioquin potiùs eſſent vicarij Pontificis, quàm fratres; ſicut ipſe Chriſti eſt vicarius, à quo iuriſdictionem ſuam habet.

Reſpon. Reſpondeo: Sunt fratres eius poteſtate ordinis. poteſtate autem iuriſdictionis non ſunt eius vicarij, ſed cum ipſo: quamuis ipſo mediante conſtituti ſunt rectores ordinarij, patres, & ſponſi Eccleſiarum. Neque enim ad rationem vicarij ſufficit, ab aliquo poteſtatem accepiſſe: nam & Chriſtus à Patre poteſtatem accepit; non tamen eſt eius vicarius.

Obiect. 5. Obiicitur Quintò: Gregorius lib. 4. epiſt. 32. à ſe reiicit tamquam profanum, vocabulum Epiſcopi Oecumenici, & dicit Romanos Pontifices id noluiſſe ſibi vſurpare. Idem repetit epiſt. 36 & 38. & lib. 7. epiſt. 69. Si autem omnes Epiſcopi ſuam iuriſdictionem haberent à Romano, videretur poſſe appellari Oecumenicus Epiſcopus. Neque refert Synodum Chalcedonenſem Leonem I. vocaſſe Oecumenicum Patriarcham; alia enim eſt ratio Patriarcharum, qui iuriſdictionem accipiunt à Papa; atque alia Epiſcoporum, qui immediatè à Deo conſtituuntur.

Reſpon. Reſpondeo; Oecumenicus Epiſcopus duobus modis dicitur: vno, vt is ſit Epiſcopus Vniuerſalis, qui in ſuo ſtatu manentibus Epiſcopis vniuerſis, cunctis ſuperemineat. Quo ſenſu Romanus verè eſt, & appellatus eſt à Chalcedonenſi Synodo Epiſcopus aut Patriarcha Oecumenicus. Neq; enim facit Gregorius hìc diſcrimen inter Patriarcham Oecumenicum & Epiſcopum Oecumenicú quia epiſtola illa 32. dicit Leoni fuiſſe nomen illud à Synodo Chalcedonenſi oblatum, quod non oblatum vſurpet Ioannes Conſtantinopolitanus. Et eodem lib. 4. epiſt. 80. ita ſcribit: *Si vnus Patriarcha Vniuerſalis dicitur, Patriarcharum nomen ceteris derogatur.* Altero modo dicitur Oecumenicus Epiſcopus, pręter quem nemo alius ſit Epiſcopus; ſed qui ſolus per vniuerſam Eccleſiam ſit Epiſcopus. Et propter hunc ſenſum Gregorius iudicauit vocabulum iſtud eſſe profanum. Fortè etiam iſtud in hoc vocabulo diſplicuit, quòd ſummus Pontifex non ſit propriè, ſi ordinis poteſtatem ſpectes, Epiſcopus Epiſcoporum. Quoad ordinem enim, omnes Epiſcopi pares ſunt; & meritò, vt diximus, à Romano Pontifice fratres appellantur: eoque ſenſu ſolus Chriſtus vniuerſale caput Eccleſiæ dici poſſet. Quo modo etiam appellatur à D. Gregorio lib. 12. epiſt. 32. quæ eſt de priuilegiis monaſterij S. Medardi. Habemus itaq; vnum ſenſum, quo nullus ſit Epiſcopus Vniuerſalis; alterum, quo ſolus Chriſtus; tertium, quo etiam Romanus Pontifex, quamuis titulo abſtineat. *Vide Baron ad An. Chr. 595.*

Obiect. 6. Obiicitur Sextò: Romani Pontificis ſolùm eſt ſupplere quod omiſerint Epiſcopi, & quod errauerint corrigere: imò niſi manifeſtum ſit erratum, ſtant iudicio ſolius Chriſti: qui vnus & ſolus habet poteſtatem & præponendi Epiſcopos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu ipſorum iudicandi; vt totidem verbis dicit S. Cyprianus in Concilio Carthaginenſi: quod etiam commemorat Auguſtinus lib. 2. contra Donatiſtas cap. 2. lib. 3. cap. 3. & lib. 6. cap. 6. Conſentanea habet Gregorius lib. 7. epiſt. 64. *Quòd ſe dicit Sedi Apoſtolicæ ſubuci: ſi qua culpa in Epiſcopis inuenitur, neſcio quis ei Epiſcopus ſubiectus non ſit; cùm verò non exigit culpa, omnes ſecundùm rationem humilitatis æquales ſunt.*

Reſponſ. Reſpondeo in primis, Cyprianum ibi non agere cum Romano Pontifice, ſed cum ſuis collegis. Secundò, Verum eſt in quæſtionibus quæ nondum ſatis diſcuſſæ ſunt, vt Auguſtinus Cyprianum interpretatur, liberè poſſe Epiſcopos ſuas ſententias in Concilio proferre, à nemine in hoc iudicandos, niſi à ſolo Chriſto. Tertiò, Verum eſt, Chriſtum vnum & ſolum habere illam poteſtatem excellentiæ, præficiendi & iudicandi Epiſcopos, quæ ſe extendat ad ambigua eiuſmodi iudicia: alioquin certum eſt, Cyprianum agnouiſſe in Romano Pontifice poteſtatem deponendi Epiſcopos, qui id commeruiſſent, per totum orbem. Libro enim 3. epiſt. 13. Stephanum Papam hortatur, vt iubeat deponi Epiſcopum Arelatenſem, & alium ſurrogari: imò præ ſe fert Cyprianus, tractatu de ſimplicitate Prælatorum, etiam dum rectè agunt, Epiſcopos contineri in ſua rectitudine ab vno capite Romano Pontifice: ſicuti riuulus non tantùm indiget fonte dum fluere deſiſtit, ſed etiam dum fluit, ne deſiſtat. *A fonte*, inquit, *præcide riuulum, præciſus areſcet.* Ad Gregorium reſpondeo, ſatis ipſum ſignificare, quòd pares ſint omnes Epiſcopi, non præfectura, ſed ſuperiorum humilitate; cuius exercendæ opportunitas eſt, quãdo auctoritatem culpa non exigit. Ex verbis itaque Gregorij potiùs contrarium habemus: ſi enim vt pares ſint, opus ſit humilitate, præfectura pares non ſunt.

DVBIVM II.

An Papa habeat iuriſdictionem in ſingulos fideles immediatè?

RESPONDEO; Omnino dicendum eſt Pontificem Romanum habere poteſtatem iuriſdictionis in omnes & ſingulos Chriſtianos: non ſolùm quia in ipſorum Epiſcopos eam habeat; ſed immediatè, ſicut habet ſibi ſubiectos fideles diœceſis Romanæ Non enim tantùm commiſit Petro Chriſtus oues; ſed etiam agnos, id eſt, omnes omnino & ſingulos fideles: quod apertiùs exprimit Eccleſia in Officio feſti Apoſtolorum Petri & Pauli: *Super plebem meam principem te conſtitui.* Eſt etiam definitum in Concilio Florentino Seſſ. vltima, tam in litteris vnionis, quàm in conuentu Græcorum habito in domo Imperatoris, Romanum

num

num Pontificem omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem eſſe. Tertiò, Pontifex eſt vniuerſalis Epiſcopus Eccleſiæ, vt ſuprà diximus; & hoc titulo ſeſe appellarunt Sixtus I. Pontianus, Stephanus, Victor, & alij ſanctiſſimi Pontifices. Quartò, Papa antequam det iuriſdictionem Epiſcopo in hanc aut illam Eccleſiam, indubiè eam ipſe habet: alteri autem communicando, non ſpoliat eâ ſe ipſum; alioquî non poſſet dici, in Papa reſidere plenitudo poteſtatis. Confirmatur exemplo Moy-
Num. 11. ſis; qui, poſtquam Deus dederat de Spiritu eius ſeptuaginta ſenioribus, non minùs manebat toti populo præfectus quàm erat priùs. Communicatur enim hæc poteſtas inſtar luminis, quod focus cereo, ſine ſui diminutione, communicat. Quintò, Niſi ita ſit, non rectè ferret Papa leges inconſultis Epiſcopis, totum orbem Chriſtianum obligantes: non rectè daret quibuſdam facultatem abſoluendi pœnitentes in qualibet diœceſi; cuius contrarium definiuit Ioannes Vigeſimus ſecundus in extrauagante, Vas electionis. Sextò, Bonifacius Octauus in extrauagante, Vnam ſanctam, definit eſſe de neceſſitate ſalutis, omnem humanam creaturam ſubeſſe Romano Pontifici. Quod etiam probat gloſſa in Clementinam, Ad noſtrum, de hæreticis, & D. Thomas opuſculo contra errores Græcorum. Septimò, Bernardus lib 2. ad Eugenium de conſideratione: *Habent illi ſibi aſſignatos greges, ſinguli ſingulos; tibi vniuerſi crediti.* Neque repugnat ſibi Bernardus, quando lib. 3. ita ſcribit eidem Eugenio: *Monſtrum facis, ſi manu ſubmouens digitum facis pendere de capite, ſuperiorem manu, brachio collateralem.* Agit enim ſolùm contra abuſum poteſtatis, non contra poteſtatem. Denique eſt hæc ſententia S. Thomæ in 4. diſt. 19. q. 1. a. 3.

Obiectio 1. Sed obiiciunt aduerſarij, Nicęnos Patres, ſuos limites poſuiſſe Epiſcopo Romano, quando voluerunt eum habere ſolùm curam ſuburbanarum Eccleſiarum. Ita enim Ruffinus reddidit canonem 6. Nicęnum: *Vt apud Alexandriam & in vrbe Roma vetuſta conſuetudo ſeruetur, vt vel ille Ægypti, vel hic ſuburbicanarum Eccleſiarum ſolicitudinem gerat.*

Obiect. 2. Secundò, In Concilio Mileuitano can. 22. conſtitutum eſſe ſub anathemate, ne presbyteri, diaconi, aut inferiores clerici, à iudicio ſuorum Epiſcoporum appellent ad Romanum Pontificem.

Obiect. 3. Tertiò, Si omnem humanam creaturam oporteat ſubeſſe Rom. Pont. vt vult Bonifacius VIII. oporteret etiam animas purgatorij eſſe ei ſubditas.

Reſp. ad 1. Ad primum optima eſt reſponſio, quòd Ruffinus errauerit ita abbreuiando canonem Nicęnum, cùm ex eodem canone, vt ſuprà oſtendimus, conſtet Epiſcopum Romanum tenere primatum ſuper omnes Eccleſias. Adde quòd Ruffinus aliàs ſæpè ſatis infidus deprehendatur interpres, vt non immeritò dixerit Hieronymus, Ruffinum, dum Græcè loquitur, videri Latinum; dum Latinè, videri Græcum. Quod vel maximè in hoc canone verum eſt, quem ita reddidit, vt apud Latinos vix ſenſus aliquis conſtare poſſit. Illud etiam notandum, ſuburbicarias eccleſias apud Ruffinum non debere intelligi ſuburbanas; ſed quæ propriè ſubſunt Patriarchæ Romano, ſicuti ſuberant ſuæ Antiocheno. De quo vide Baronium. *Ad annum Chriſti 315.*

Ad 2. Ad ſecundum: In Concilio Mileuitano ſolùm prohibetur, ne presbyteri Romam appellent; non autem, ne Epiſcopi. Verum quidem eſt, Africanos in epiſt. ad Cęleſtinum contendere, eamdem debere eſſe rationem Epiſcoporum, & in ſuis exemplaribus non reperiri illum Nicęnum canonem, quo Epiſcopis concedatur iſta appellatio ad Sedem Apoſtolicam: ſatis autem in eodem Nicęno Concilio eſſe definitum, non licere appellare Romam presbyteris minoribus. Verùm vt diſſimulem Africanos non habuiſſe integros Nicęnos canones, vt ſuprà dixi, hæc nô eò pertinebant, quòd non exiſtimarent presbyteros etiam Romano Pontifici eſſe ſubiectos; ſed quòd pacis conſeruandæ & fraudis vitandæ cauſa putauerint expedire, vt Romanus Pontifex non ſuſciperet, neque reſtitueret presbyterum à proprio Epiſcopo excommunicatú, ſed potiùs iudicium illud relinqueret comprouincialibus Epiſcopis, qui faciliùs in partibus, facti veritatem cognoſcere queant. Si verò aliqui iniquiores fuerint prærogatiuæ Romanæ Sedis, quaſi non potuerit ſaltem legatum mittere, qui coràm cauſſam cognoſceret, & eiuſmodi miſſionem ſæcularis poteſtatis æmulam eſſe; in eo plurimum erraſſe cenſendi ſunt. Quamuis, vt benè oſtendit Turrianus lib. 1. pro epiſtolis Pontificum, cap. 1. præſuppoſito primatu Romani Pontificis, hi Africani ſolùm egerint contra appellationem tranſmarinam ad ipſum. Quod illuſtrat ſęcularis poteſtatis exemplo: decretum enim erat, ne à præfectis prætorio appellare liceret; neque tamen illi propterea non ſuberant Imperatoribus Romanis.

Ad tertium reſpondeo; Immeritò fingunt hæ- *Ad 3.*
retici nos dicere, quòd etiam animæ purgatorij ſubſint Romano Pontifici: nam D. Thomas, Bonauentura, aliiq́ue Scholaſtici communiter ex illo, *Quodcumque ſolueris ſuper terram*, docent Pontificem non habere iuriſdictionem in illas animas; ideoque Indulgentias eis non concedere, niſi per modû ſuffragij. Imò Pariſienſes aliquando damnarunt eiuſmodi articulum: *Animæ in purgatorio exiſtentes ſunt de iuriſdictione Papæ, & ſi vellet, poſſet totum purgatoriû euacuare.* Itaq; reſpon. non ſequi; ſicuti ex eo quòd Apoſtolus moneat, Rom. 13.
omnē animam, vt poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit; non ſequitur purgatorij animas monuiſſe.

DVBIVM III.

An Romanus Pontifex ſit ſuperior Concilio Vniuerſali omnium Epiſcoporum Chriſtiani orbis?

DVÆ ſunt hîc ſententiæ admodum celebres; vna præponens Papam, altera Concilium. Vtraq; multos habet auctores, & Victoria vtramque putauit probabilem.

Reſpondeo, manere Pontificem caput omnium Epiſcoporum ſimul congregatorum, adeoq; Concilij Vniuerſalis. Nota, Concilium ſumi vel cum ſuo capite Pontifice Romano; & ſic intenſiuè eſt eadem auctoritas eius & Pontificis, quamuis ſit maior Concilij extenſiuè: vel ſumitur ſine illo; qua conſideratione hîc dicimus maiorem eſſe & ſuperiorem poteſtatem Pontificis.

Probatur hæc reſponſio Primò ex Scripturis. Matth. 16. Eccleſia dicitur fundanda ſuper Petrum, tamquam ſuper petram: atqui domus ſemper pendet à ſuo fundamento; ergo Eccleſia etiam in Concilio congregata, pendet à Pontifice tamquam capite & fundamento.

Secundò ex Conciliis. In Concilio Romano ducen-

Digitized by Google

ducentorum octoginta quatuor Epiſcoporum, habito in Thermis Traianis, pręſente Silueſtro Pontifice, canon 3. eſt: *Neque Præſul ſummus à quoquam iudicabitur; quoniam ſcriptum eſt: Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Et 20. *Nemo iudicabit primam Sedem, quoniam omnes ſedes à prima Sede iuſtitiam deſiderant temperari: neque ab Auguſto, neque ab omni Clero, neque à Regibus, neque à populo index iudicabitur.* Idem habemus in Concilio Sinueſſano ſub Marcellino, & in Concilio Romano quinto ſub Symmacho; in octaua Synodo act. 7. & in Lateranenſi ſub Alexandro III. Synodus quoq; Occumenica Chalcedonenſis ita ſcribit Leoni Papæ: *Quibus tu quidem ſicut membris caput praeras.* Item in ſententia contra Dioſcorum, dicunt iidem Patres, Leonem per Concilium priuaſſe Dioſcorum Epiſcopatu, & ſe Leonis auctoritate fultos, eumdem damnare. Concilium quoque Conſtantienſe duos articulos definiuit, ex quibus apertè ſequitur noſtra reſponſio. Vnus eſt, *quòd Papa ſit caput Eccleſia.* alter qui continetur in Interrogatoriis hæreticorum, *quòd Papa habeat ſupremam auctoritatem in Eccleſia.* Hinc enim ſequitur, Concilium non habere maiorem; ſi autem habeat minorem, ſubeſt Papæ: ſi dicatur habere parem, non rectè id dicitur; quia ſic Papa non eſſet caput Eccleſiæ. Secundò neque Concilium eſſet ſupra Pontificem, vt eum iudicare poſſit, aut ei quidquam præcipere: par enim in parem non habet imperium. Denique tolletur hierarchia Eccleſiaſtica tempore Conciliorum, vt tunc vel nullum, vel duo ſint capita, quorum vtrumque manifeſtè abſurdum eſt; vel ſolũ Concilium ſit caput, quod non poteſt fieri ſine magna degeneratione regiminis à Monarchico in Ariſtocraticum, hoc eſt à meliori in deterius. Ad hęc Concilium Lugdunenſe, vt videre licet capitulo Vbi periculum, de electione in 6. vocat Pontificem rectorem Vniuerſalis Eccleſię. Eſt ergo rector Concilij, quod Eccleſiam vniuerſalem repræſentat. Florentinum definit Pontificem eſſe caput Eccleſiæ, habere pleniſſimam poteſtatem regẽdi Eccleſiam Vniuerſalem. Prætereà idem docent grauiſſimi Patres, vt meritò in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. reprobatum ſit contrarium decretum Concilij Conſtantienſis, & hæc verba prolata: *Solum Romanum Pontificem, tamquam ſuper omnia Concilia auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac diſſoluendorum plenum ius ac poteſtatem habere, nedum ex ſacra Scriptura teſtimonio, dictis ſanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum, *ſed propria etiam eorumdem Conciliorum confeſſione manifeſtè conſtat.*

Denique probatur ratione: Omnes Epiſcopi, vt dictum eſt, habent ſuam iuriſdictionem à Papa: non ergo ſunt eo ſuperiores quando congregati ſunt. Deinde, Papę eſt Concilia futura indicere, & confirmare iam facta, eiſque pręſidere quando habentur: eſt itaque ſemper caput. Tertiò, Chriſtus eſt caput Cõciliorum; Papa eſt vicarius Chriſti & paſtor, non ſolùm ſingularum ouium, ſed totius Chriſtiani gregis congregati. Quartò, Si concilium eſſet ſupra Papam, liceret à Papa ad Concilium appellare, tamquam ad ſuperiorem; ordinariè enim ad ſuperiorem licet appellare, 2. q. 5. capitulo Placuit. Non licet autem à Papa ad Concilium appellare 9. qu. 3. capitulo Ipſi. & capitulo Cuncta. & patet ex Bulla Cœnæ. Plures rationes videre licet apud Turrecrematam de Eccleſia libro 3. cap. 44.

Obiectio ex Script. 1. Veniamus ad obiectiones aduerſariorum. Prima eſt ex Scripturis. Dictum eſt Petro: *Si eos non audierit, dic Eccleſia.* vbi Petrus videtur remitti ad iudicium Eccleſiæ, tamquam ad ſummum tribunal: *Si enim Eccleſiam*, inquit, *non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.*

2. Deinde in Actis cap. 15. Concilium immediatè ſubeſſe Spiritui ſancto, ſignificatur illis verbis: *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis.* non dicunt, Viſum eſt Spiritui ſancto & Petro principi noſtro.

3. Tertiò leguntur Apoſtoli, Eccleſiam repræſentantes, miſiſſe Petrum ad Samaritanos.

Reſp. ad 1. Ad primum reſpondeo, vel Petro illud dictum eſſe vt fratri, non autem vt ſummo Pontifici, vt in Petro Dominus hîc docuerit quemlibet Chriſtianum, atque ita nomine Eccleſiæ licebit ſuperiorem accipere qui eſt caput Eccleſiæ: vel ſi etiam velis ſignificatum, quomodo ſe hac in parte Petrus in Pontificatu gerere deberet, & per Eccleſiam cœtum aliquem, ſaltem optimatum, adeóque ipſum Synedrion intelligere; dici poterit cum Turriano, moneri hîc Pontifices, ne præterito presbyterij conſilio, aliquid grauius in fratrem pęccantem ſtatuant; non quòd ipſorum non ſit excommunicare, ſed quòd expediat id fieri conſenſu presbyterij. Quem ordinem videtur Apoſtolus ſeruaſſe in excommunicando illo Corinthio inceſto, cùm enim dicit, *iudicaui*, ſignificat præpoſiti eſſe iudicium: cùm autem addit, *congregatis vobis & meo ſpiritu*, ſignificat præpoſitum debere adhibere presbyterium.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondeo, Quando Concilium dicit, *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis*, Petrum tamquam caput includi. Forma autem iſta loquendi, ſignificari, fuiſſe maturè deliberatum, magnáque conquiſitione facta, communi tandem conſenſu omnes in Petri ſententiam iuiſſe.

Ad. 3. Ad tertium reſpondimus ſuprà Diſputatione 2.

Obiectio ex auctoritate. 1. Secunda obiectio eſt ex Conciliorum & veterum ac ipſorum Pontificum auctoritate. Concilium enim Conſtantienſe & Baſilienſe tamquam veritatem fidei Catholicę definierunt, Concilium habere poteſtatem ſupra Papam. Conſtantienſe enim Seſſ. 4. ſtatuit, quòd Concilium habeat poteſtatem immediatè à Chriſto, cui etiam Papa debeat obedire in his quæ pertinent ad fidem, extirpationem ſchiſmatis, & reformationem Eccleſiæ in capite & in membris. Seſſione 5. idem confirmatur, & additur, Papam eſſe puniendum ſi contempſerit. Baſilienſe autem Seſſione 2. eadem decreta Conſtantienſis repetit, & Seſſione 33. addit, eſſe de fide, Concilium Generale eſſe ſupra Papam, & quod non poſſit à Papa diſſolui.

2. Accedit auctoritas D. Auguſtini epiſtola 162. vbi indicat maiorem eſſe auctoritatem Generalis Concilij, quàm Melchiadis Papæ & Epiſcoporum, qui cum ipſo iudicauerant in cauſa Cęciliani; & potuiſſe Concilium reſcindere Pontificis ſententiam. *Ecce putemus*, inquit, *illos Epiſcopos qui Romæ iudicarunt, non bonos iudices fuiſſe; reſtabat adhuc plenarium Vniuerſalis Eccleſia Concilium, vbi etiam cum ipſis iudicibus cauſa poſſet agitari, vt ſi malè iudicaſſe conuicti eſſent, eorum ſententia ſoluerentur.*

3. Addi poteſt, quòd Auguſtinus ſæpè dicat, Petrũ in perſona Eccleſię claues accepiſſe, vt mirum non ſit

Digitized by Google

ſit Petro maiorem eſſe Eccleſiam, quam repræſentat Concilium Vniuerſale. Imò in Pſal. 108. dicit, illud, *Tibi dabo claues regni cælorum*, & ſimilia, non habere illuſtrem intellectum, niſi quando referuntur ad Eccleſiam. Videntur itaque ex mente Auguſtini, claues potiùs datæ eſſe Eccleſię, quàm Petro.

Obiect. 4. Prætereà Zacharias Epiſcopus Chalcedonenſis, cùm ei Romani Pontificis ſententia obiiceretur; reſpondit, Romani Pontificis & aliorum Patriarcharum principem eſſe Canonem.

Obiect. 5. Idipſum videntur etiam faſſi Romani ipſi Pontifices: dicit enim Zoſimus Papa cap. Contra 25. qu. 1. *Contra ſtatuta Patrum condere aliquid vel mutare, nec huius quidem Sedis poteſt auctoritas.* Gregorius ſcribit ſe quatuor Concilia inſtar quatuor Euangeliorum venerari: & ſe, non illa, deſtruere, quiſquis præſumpſerit abſoluere quos ligant, vel ligare quos abſoluunt.

Reſp. ad 1. Ad hæc reſpondeo, ita quidem decreuiſſe Conſtantienſe & Baſilienſe Concilium, ſed non legitimè; quia auctoritate Papæ nil tale propoſitum erat; imò Conſtantienſe non habebat certum Pontificem qui præſideret, & Ioannes XXIII. qui Concilium inchoauerat, iam deceſſerat quando habita eſt illa Seſſio 4. Deinde illud decretum non eſt factum Conciliariter. Itaque nec probatum à Martino V. qui confirmauit illius Concilij decreta de fide, quæ facta erant Conciliariter, hoc eſt, more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata, &c. Imò illud decretum reſciſſum damnatumque eſſe ab eodem Martino V. ſacro approbante Concilio, refert Turrianus. Baſilienſe autem numquam eſt confirmatum à Pontifice, ſed verum Pontificem Eugenium depoſuit, qui eodem tempore coëgit Concilium generale Florentiæ: potiùs enim fuit Concilium presbyterorum, quàm Epiſcoporum. Deinde, reprobatum eſt giganteum & ſchiſmaticum illud decretum, quo Concilium ponitur ſupra Papam, à variis Pontificibus de Sedis ſuæ iniuria iudicantibus, Eugenio IIII. Leone X. & ceteris. quamuis Nicolaus V. confirmauerat ea, quæ Baſilienſes egerant circa beneficia & cenſuras Eccleſiaſticas. Denique ipſi Baſilienſes Patres, cum ſuo Antipapa Felice, ceſſerunt, & ſe Nicolao ſubiecerunt.

Ad 2. Ad alterum ex epiſtola Auguſtini, reſpondeo cum Turriano, Auguſtinum concedere appellationem à Pontifice cum paucis Epiſcopis iudicante, ad eumdem Pontificem cum maiori iudicij maturitate, qualis eſt in plenario Concilio iudicante.

Ad 3. Ad tertium, ex eodem Auguſtino, de Petro accipiente claues in perſona Eccleſiæ, iam ſuprà diximus. Quòd verò dicit, non habere illuſtrem ſenſum, niſi quando referuntur ad Eccleſiam; id eò pertinet, vix poſſe intelligi, quomodo ſoli Petro claues cæli, poteſtas ligandi, ſoluendi, & cura paſcendi ouilis commiſſæ ſunt, niſi in Petro etiam ſucceſſores in Eccleſia intelligantur, vt Petrus in perſona Eccleſiæ hoc ſenſu claues acceperit, quas alioqui rectè Eccleſia in perſona Petri accepiſſe intelligi poteſt. Voluit itaque Auguſtinus claues non tam vni, quàm vnitati datas.

Ad 4. Ad dictum Zachariæ illius reſpondeo, verum non eſſe, Canonem eſſe principem Romani Pontificis, niſi fortè quatenus quoad directionem vinculo legis naturæ etiam propriæ legi Pontifex tenetur parêre.

Ad Canonem Zoſimi: hoc verum eſſe in illis quæ inuoluunt aliquid iuris naturalis aut diuini; vel intelligi ſine iuſta cauſſa, non fore licitam Pontifici hanc mutationem. Ad 5.

Ad Gregorium autem reſpõdeo, quoad dogmatum fidei auctoritatem, quę diuina vtrobique eſt, paria facere Euangelia & quatuor Concilia prima Vniuerſalia; & velle, eum qui ligando aut ſoluendo eis ſine cauſſa contrauenerit, ſeipſum potiùs quàm illa deſtruere. Ad 6.

Tertia obiectio eſt ex ratione & hiſtoria. Dicunt enim, Marcellinum Papam fuiſſe iudicatum à Concilio Sinueſſano, ex actis Concilij quæ ita habent: *Marcellinus in conſpectu Concilij cecidit in terram, ibi ergo iacentem & moram trahentem damnauerunt.* Obiectiones ex ratione. 1.

Item à Sexta Synodo obijciunt damnatum eſſe Honorium. 2.

Referunt etiam Platinam ita ſcribentem in Gregorio VI. *Henricus cum magno exercitu in Italiam veniens, habita Synodo, Benedictum, Siluestrum & Gregorium, tria monſtra, abdicare ſe magiſtratu coëgit.* 3.

Addunt, leges Conciliorum Generalium obligare ſummum Pontificem etiam coactiuè: cùm enim antiquis Canonibus conſtitutum eſſet, ne excommunicatus ab vno Epiſcopo, ab alio reciperetur; Marcion à ſuo Epiſcopo excommunicatus, Romam confugiens, ab Eccleſia Romana reiectus eſt, eo allegato, quòd nefas eſſet eum in communionem recipi ſine conſenſu ſui Epiſcopi. Ita Epiphanius in hæreſi Marcionis, quæ eſt 42. 4.

Ad hæc, Totum, inquiunt, eſt maius ſua parte, orbis maior vrbe; ergo Concilium quod repræſentat totam vniuerſalem Eccleſiam, eſt maius Pontifice, qui tantùm pars eſt Eccleſiæ. 5.

Præterea Papa de hæreſi ſuſpectus, iudicatur à Concilio. Atqui non continuò vbi eſt de hæreſi ſuſpectus, deſinit eſſe Papa, aut vitandus eſt tamquam excommunicatus; ſed poſt vnam & ſecundam correptionem, quam Synodus ex ſua ſupra Papam auctoritate facere debeat. 6.

Accedit quòd legatur, Concilium Conſtantinopolitanum & Chalcedonenſe ſuis decretis Romano Pontifici priuilegia tribuiſſe; quod non ita eſſet, niſi ipſorum fuiſſet ius dicere etiam Romanæ Sedi. 7.

Reſpondeo, Synodum Sinueſſanam pro nobis eſſe, vt quæ apertè dicat, Sedem primam à nemine iudicari, vt conſtat ex actis Synodi, & epiſtola Nicolai Papæ ad Michaëlem Imperatorem. Si ergo damnauit Marcellinum, non priùs id fecit quàm ſe ipſe condemnaſſet, & Pontificatu abdicaſſet. Reſp. ad 1.

De Honorio in propoſito non eſt difficultas: in cauſſa enim hæreſis, fatemur Pontificem à Concilio poſſe iudicari; quamuis an Honorius aut alius Romanus Pontifex verè fuerit hæreticus, infrà ſimus dicturi. Ad 2.

Ad factum autem Henrici reſpondeo, hîc nos ſolùm contendere, non poſſe Synodum de indubitato Pontifice, tamquam ſibi ſubdito, iudicare; in medio relinquentes, an in ſchiſmate, quando dubium eſt quiſnam ſit verus Pontifex, & plures ſe legitimè electos prætendunt, poſſit Generalis Synodus cogere tales ambiguos Pontifices, ad renuntiandum iuri prætenſo. Ad 3.

Ad hiſtoriam de Marcione reſpondeo, nos fateri etiam Pontificem & Eccleſiam Romanam, di- Ad 4.

Digitized by Google

rectiuè ſaltem, teneri legibus Conciliorum Oecumenicorũ, & ſine cauſſa non licitè in illis diſpenſare: idque conſtat potuiſſe eſſe cauſſam, cur Romani nõn putauerint ſibi licere recipere Marcionem à ſuo Epiſcopo excommunicatum.

Ad 5. Quòd verò vrgetur, orbem vrbe eſſe maiorem; fatemur corpus mole eſſe maius toto capite, ſed caput virtute maius eſt reliquo corpore.

Ad 6. Quomodo verò de Papa hæreſeos ſuſpecto iudicet Concilium, infrà dicemus.

Ad 7. Denique negamus verum eſſe, quòd Conſtantinopolitana Synodus aut Chalcedonenſis priuilegia conceſſerit Romanæ Eccleſiæ: quamuis ex malo intellectu Canonis 6. Nicęni, quem refutat Nicolaus dicta epiſtola ad Michaëlem Imperatorem, Conſtantinopolitanus Patriarcha & Imperator Canone ſuppoſititio & adulterino id perſuadere ſint conati. Poſtquam enim importunitate ſua, obtinuiſſent ſedi Conſtantinopolitanæ ſecundum locum poſt Romanam, non ſine iniuria ſedis Alexandrinæ; voluerunt ambitioſo intellectu eo proficere, vt ſedes Conſtantinopolitana non eſſet ſecunda à Romana, ſed quaſi ſecunda Romana, id eſt, par Romanæ: quod vt obtinerent, præ ſe ferebant, ordinum hæc priuilegia humani iuris eſſe, potuiſſeque Conſtantinopoli hunc honorem Eccleſiaſticum Imperiali accedere.

DISPVTATIO V.

An Romanus Pontifex poſſit errare in decidendis fidei quæſtionibus?

NON hîc quęrimus, an poſſit errare vt particularis doctor; fatentur enim id Catholici: quamuis an contingat vel ſic eſſe hæreticum, inter ipſos dubium ſit; de quo diſputatione 7. Neque quæro, an poſſit errare quando cum Vniuerſali Concilio aliquid tamquã de fide definit, quod omnes Catholici negant; ſed aiunt hæretici, refutandi in tractatu de Conciliis. Sed propriè hîc quærimus, an poſſit Pontifex errare, quando ex cathedra aliquid circa fidem definit, extra Concilium Generale. Quod fieri poteſt nemine adhibito, vel adhibitis ſolis extraordinariis quibuſdam Pontifici placentibus; vel adhibitis & cõſultis ordinariis, puta collegio Cardinalium, aut certis illis quibus ex officio incumbat ſubſidio eſſe Pontifici in quæſtionibus fidei examinandis & decidendis. Neque opus eſt hîc præmittere diſputationem aliam, an Pontificis ſit controuerſias fidei determinare: ſi enim in illis determinandis eius ſit iudicium certum & infallibile, certum eſt, diuinitus hoc ipſi eſſe commiſſum, vt etiam fatentur hæretici.

Reſpondendum omnino videtur, ſummum Pontificem non poſſe auctoritate ſua Pontificali proponere Eccleſiæ aliquem errorem in fide. Vnde dicendum eſt conſequenter, vel Pontificem etiam ſine aſſumptis conſiliariis, qui rem examinent, errorem definire non poſſe; vel potiùs ita per Dei prouidentiam dirigi, vt numquam niſi adhibitis debitis conſiliariis, & legitima præmiſſa inquiſitione, ex cathedra definiat: adeoque non ſolùm veritatem ſemper definiat, ſed etiam legitimum modum in ea definienda obſeruet. Per debitos autem & legitimos conſiliarios, hîc intelligo ſub diſiunctione, vel illos quibus incumbit ex officio Pontifici in talibus adſiſtere; vel alios idoneos ad arbitrium Pontificis extraordinariè aſſumptos.

Citatur in contrarium à quibuſdam Alphonſus à Caſtro, de iuſta hæreticorum punitione lib. 1. cap. 4. Sed non videtur multùm diſſentire, quia ſolùm vult, iuſto delectu citra factionem & fraudem, magis idoneis non excluſis, tamquam præconceptę opinioni minùs fauentibus, debere conſiliarios aſſumi; neque reſtringit Pontificem ad Cardinales. In quo verbotenus ferè ſecutus eſt Ioannem de Turrecremata lib. 2. de Eccleſia, cap. 112. qui auctorem habet Archidiaconum in capitulum Sic omnes, diſt. 19. Quod capitulum cùm habeat, omnes Apoſtolicæ Sedis ſanctiones eſſe accipiendas, tamquam ipſius diuini Petri voce firmatæ ſint; laudat Turrecremata Archidiaconum, quod cautè annotauerit, capitulum illud dixiſſe, *de Apoſtolica Sede*, non autem, *de Apoſtolicis ſanctionibus.*

Citatur alius quidam, qui docuerit, Pontifices reſpondendo etiam ex officio erraſſe in fide, ſed errores à ſucceſſoribus correctos eſſe, & correctionem ad Eccleſiam priùs perueniſſe quàm errores. A qua opinione non videtur alienus fuiſſe Adrianus VI. in reſponſione ad 2. principale circa finem qu. de Confirmatione. Ita enim ſcribit: *Si per Eccleſiam Romanam intelligatur caput eius, puta Pontifex, certum eſt quòd poſſit errare, etiam in iis quæ tangunt fidem, hæreſim per ſuam determinationem aut decretalem aſſerendo.*

Verùm exiſtimo, vel horum auctorum opinionem non eſſe veram, ſi eo ſenſu accipiatur, quo Gerſon & alij quidam Pariſienſes dicunt, Pontificem extra Concilium Generale aliquid definientem poſſe errare; imò eſſe improbabilē, quamuis nondum apertè ſit hæretica: vel non eſſe accipiendam de Pontificia definitione ex cathedra; neque enim omnia quæ Pontifex, etiam conſultus vt Iudex, ſcribit aut reſcribit tamquam vir doctus & poteſtatem habens, mox habenda ſunt pro definitione Sedis Apoſtolicæ. Iudices enim ſupremi ſolent quædam mandare, lite adhuc pendente, antequam proferant ſententiam, quibus illi parti faueant, in quam ipſi vt priuatæ perſonæ procliues ſunt.

His conſtitutis probatur noſtra reſponſio, quæ tria dicit; Pontificem non errare in quæſtionibus fidei decidendis; debere in hoc adhibere inquiſitionem prudentium; & numquam Pontificem temerè ſine eiuſmodi legitima conſultatione aliquid Eccleſiæ per definitionem ſuam ex cathedra propônere. Primum probatur Lucæ 22. dicit Dominus Petro: *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua; & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.* Hîc habemus Petri fidem non deficere; quod accipi poteſt vario ſenſu. Primò, vt ſignificetur numquam defectura fides à corde Petri vt erat particularis perſona. Secundò, vt ſignificetur numquam defectura fides à corde Petri vt erat vniuerſalis Paſtor, atq; ita neque à corde ſucceſſorum eius, ſic videlicet vt Papa eſſet interior hæreticus, & deſideraret proponere Eccleſię ſuam hæreſim. Tertiò, vt ſignificetur reipſa numquam defecturam fidem ſummi Pontificis in actu quo proponat credenda Eccleſiæ, ſiue ita vt gerat ſe pro hæretico in ipſa definitione fidei. Quartò, vt ſignificetur, quòd fides numquam deficiet ab ouili vniuer-

Digitized by Google

vniuerſali ipſius Petri, ſiue ab vniuerſali Eccleſia. Quintò, vt ſignificetur numquam defectura à propria ſede vel diœceſi, quam Petrus peculiariter gubernandam ſuſceperit. Sextò, vt ſignificetur numquam defectura fides quam primus explicitè confeſſus eſt Petrus, dicens: *Tu es Chriſtus filius Dei viui*; ſicuti in Conciliis ſolet acclamari, *Hæc eſt fides Petri.* Septimò, vt ſignificetur Petri fides finaliter non defectura, id eſt, vt ſignificetur Petrus eſſe prædeſtinatus ad fidem ſaltem in morte habendam, ſi eam in vita aliquando amiſerit; aut ſanè ſi defecerit fides eius, ſtatim eam recuperaturum: quem ſenſum maximè commendant hodie ſectarij. Verùm quidquid ſit de reliquis ſenſibus, tertium ſenſum, qui propoſito noſtro ſufficit, non eſſe præter Chriſti intentionem, patet ex communi Patrum explicatione. Vide Leonem ſermone 3. de anniuerſario die ſuæ aſſumptionis. Videtur huc reſpexiſſe Cyprianus libro 1. epiſtola 3. quando dicit, ad Romanos perfidiam non habere acceſſum: & Epiphanius in Anchorato, quando dicit, in Petri miniſterio omnes fidei ſubtilitates inueniri. Cõſentit Bernardus epiſtola 190. Faciunt huc alia Scripturæ loca, quibus adſtruitur Petri ſummus Pontificatus. Nam eo ipſo iubentur omnes eius & ſucceſſorum vocem tamquam paſtoris audire; adeoque recipere quidquid ipſi tamquam fidei proponendum exiſtimauerint. Atqui abſurdum foret, Deum præcipere vt credamus erranti. Claues etiam regni cælorum hanc prærogatiuam indicant. Rectè enim Theodorus Studites, in epiſtola ad Naucratium, aduerſus Iconoclaſtas ita ſcribit: *Seipſos abſciderunt à corpore Chriſti & principe Sede, in qua Chriſtus claues fidei poſuit, aduerſus quas non præualuerunt, neque præualebunt portæ inferi.*

Neque eſt quòd opponant, etiam ſucceſſoribus Iacobi & aliorum, demandatam eſſe curam paſcendi oues; & viciſſim ouibus præceptum, vt eis obediant: quos tamen à fide defeciſſe conſtet. Alia enim eſt ratio Vicarij Chriſti, penes quem ſolum voluerit Chriſtus reſidere auctoritatem infallibilem ortas inter Epiſcopos fidei controuerſias decidendi, ne quid minus habeat Eccleſia, quàm conceſſum eſt Synagogæ Deuteronom. 17. Oportet itaque Epiſcopos audire, quàm diu Catholicè & orthodoxè prædicant; Papam autem, quando dubium fuerit an Epiſcopus rectè doceat. Confirmatur idem per varia capitula 24. qu. 1. Per capitulum, In ſede. capitulum, Memor. capitulum, Hæc eſt fides. deniq; capitulum, Directa; vbi ita legimus: *Hæc ſancta & Apoſtolica mater omnium Eccleſiarum Chriſti, Eccleſia quæ per Dei omnipotentis gratiam, à tramite Apoſtolicæ traditionis numquam erraſſe probatur.* Similia habet Bernardus initio epiſtolæ 190. *Dignum namque arbitror ibi potiſſimùm reſarciri damna fidei, vbi non poſſit fides ſentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua ſedis. Cui enim alteri aliquando dictum: Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua?* Baſilij, Theodoreti, Sardicenſis Concilij, & aliorum Patrum pro hac re auctoritates videre licet apud Turrianum lib. 3 dogmaticorum characterum.

Altera reſponſionis pars, Teneri Pontificem ante deciſionem adhibere conſilium & inquiſitionem prudentũ & intelligentium, more maiorum, & ſecundùm Eccleſiaſticam regulam, eſt manifeſta; quia etiam Concilia Generalia non definiunt, niſi vt ad formam poſteritatis factum eſt in primo Concilio Ieroſolymitano, præuia magna conquiſitione.

Tertia denique pars, In hac inquiſitione numquam quando ex cathedra definit, officio ſuo deeſſe Pontificem, vt benè Bellarminus, ſequitur ex eo, quòd infallibilitas iudicij Sedi Apoſtolicæ ſit promiſſa à Deo; addito quòd hæc inquiſitio ſit quaſi medium neceſſarium infallibilis iudicij: qui enim promittit finem, promittit & medium neceſſarium.

Monet Caſtro ſuprà citatus lib. 1. cap. 6. dubium, An Papa non ſolùm per ſe poſſit infallibiliter controuerſias fidei determinare, ſed etiam per alium; ita vt etiam æquè ſit infallibile eius iudicium cui Papa eiuſmodi determinationem commiſerit, puta Legati. Et reſpondet non poſſe, neminemque vmquam contrarium ſenſiſſe: neque enim pro Petri legatis aut commiſſariis, ſed pro Petro rogauit Dominus, ne vmquam eius fides deficeret.

Obiectio. Obiiciunt, pro fide Petri quidem Dominum rogaſſe, ſed non quia futurus ſummus Paſtor; verùm quia potiùs præ ceteris lapſurus.

Reſponſ. Reſpondeo; Hoc non poſſe dici, arguunt verba ſequentia: *Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.* His enim verbis ſignificatur, Chriſtum non tam rogaſſe pro fide perſonali ipſius Petri, quàm pro fide Petri vt Paſtoris, confirmaturi per fidem ſuam non deficientem, totum Chriſti gregem. Vnde etiam intelligitur, in Petro ſimul pro fide ſucceſſorum eius rogaſſe: confirmatio enim totius gregis, vt ſummorum Paſtorum ſucceſſionem, ita etiam quaſi hereditariam hanc in fide eorum immobilitatem poſtulabat. Sed conantur hæretici aliter explicare illa verba, quaſi ſignificatum ſit, quòd Petrus fratres quos lapſu ſuo ſcandalizauerat, conuerſione ſua eſſet ædificaturus & confirmaturus. Verùm quamuis hoc etiam ibi inſinuatum intelligi queat, vlteriùs tamen, vt diximus, Dominus proſpexit: quod apertè indicat illud *aliquando.* idem enim eſt, ac ſi quando opus erit. Non ergo ſemel tantùm, quando conuerſus amarè fleuit, ſed quoties opus fuit, Petri fides contra ſatanæ cribrationem & portas inferorum confirmata, fratres confirmat. Neque prætereunda eſt illorum hîc expoſitio, qui illud *conuerſus* volunt idem eſſe, quod rurſus; vt ſit ſenſus: Sicut ego pro te rogando, fidem tuam confirmaui; ita viciſſim tu fratres tuos confirma: ad hoc enim firmus es vt confirmes. Quibus nonnihil fauet Venerabilis Beda. *Vide Maldonatum in Luc. 22.*

Obiectio. Obiiciunt Secundò, non oraſſe Chriſtum ne Petri fides vmquam pateretur defectum, ſed ne in finem deficeret Quod probant, quia Petrus fidem amiſit quando Chriſtum negauit, aut ſanè quando eum cum aliis Chriſtus increpauit de incredulitate, quando cum aliis rogauit: *Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël?* Denique quando non ambulans ad veritatem Euangelij, gentes coëgit Iudaizare.

Reſponſ. Reſpondeo, Petrum tamquam Paſtorem numquam errorem aliquem contra fidem docuiſſe, idque priuilegij ad ſucceſſores eius in Sede Romana tranſiuiſſe: imò, quamuis hoc neceſſarium non ſit noſtro propoſito, neque vt priuata perſona vmquam errauit contra fidem Petrus; quamuis negando Chriſtum, peccauerit grauiter contra fidei

confeſſionem, adeoque amiſerit charitatem, fidelitatem, fidemque formatam. Euthymius enim explicat Chriſtum rogaſſe, ne Petrus amitteret fidem tempore negationis: vt non malè vtrumque Chriſtum hîc petuiſſe intelligi queat, & ne Petri, & ne Paſtoris fides deficeret; quod poſterius etiam ad Petri ſucceſſores pertineret: non igitur vmquam amiſit fidem Petrus, quamuis incauta conuerſatione, Antiochiæ, reprehenſibilis fuerit circa obſeruationem legalium, quæ ſecundùm veritatem Euangelij tunc obligare ceſſabant. Quando autem interrogant diſcipuli de tempore reſtitutionis Iſraël, ſuperuacanea quidem, ſed non infidelis ea fuit interrogatio. Reprehenſa quoque ipſorum incredulitas apud Marcum, non eſt infidelitas, ſed imperfectio quædam fidei; ſicut erat illius qui dicebat: *Credo Domine, adiuua incredulitatem meam.* Vel ſanè ſi fuit incredulitas, non fuit Petri: Petro enim mulierum de Reſurrectione narratio non fuit viſum deliramentum, ſed, vt refert Lucas, ea audita cucurrit ad monumentum.

Obiect. 3. Obiiciunt Tertiò, ſummum Pontificem veteris Teſtamenti potuiſſe errare, adeoque erraſſe quando cum toto Concilio pronuntiauit Chriſtum eſſe blaſphemum & occidendum.

Reſponſ. Reſpondeo, Sacerdotium veteris Teſtamenti fuiſſe mobile, nec habuiſſe promiſſionem æternæ ſtabilitatis, ſicut habet petra Eccleſiæ. Quamdiu tamen durauit vetus illud tabernaculum, voluit Chriſtus audiri eos qui ſedebant ſuper cathedram Moyſis: ſed quando Caiphas in Saluatorem blaſphemam ſententiam protulit, excidit Pontificatu, imò deletus eſt veteris Teſtamenti Pontificatus; in cuius ſignum ipſe ſcidit veſtimenta ſua, vt dicit Leo ſerm. 6. de paſſione Domini. Poſt illud enim tempus videntur adhibiti fuiſſe in concilium Saducæi, vt colligitur Actorum cap. 4. imò c. 5. ſignificantur ſedem ſacerdotalem occupaſſe, vt rectè obſeruat Heſſelius de cathedra Petri, c. 7.

Obiect. 4. Obiicitur Quartò; Non eſt fidei hunc Pontificem eſſe verum Pontificem: ergo numquam eius determinationes erunt de fide. Probatur antecedens: quia non eſt de fide, neque aliter omnino certiſſimò conſtat ipſum verè eſſe baptizatum, adeoque nec an capax ſit dignitatis Epiſcopalis. Sequela probatur: quando enim dubitare poſſumus de antecedente, etiam de conſequente poſſumus dubitare.

Reſponſ. Reſpondeo, ad ſolutionem iſtius argumenti non eſſe neceſſarium dicere, quòd ſit fidei, hunc Pontificem eſſe verè Pontificem. Si enim hoc eſſet neceſſarium, etiam neceſſarium eſſet fateri, non tantùm eſſe probabile quod hoc ſit fidei, ſed eſſe certiſſimum: redibit enim alioqui eadem difficultas. Si enim ſolùm ſit probabile, eſſe fidei quòd hic ſit verus Pontifex; etiam dicetur, non niſi probabile futurum, quòd de fide eius ſit definitio.

Reſpondeo itaque potiùs negata conſequentia. Vt enim ſit fidei, id quod Papa determinat; non requiritur vt ſit fidei diuinæ, hunc qui determinat, eſſe verum Pontificem, ſed ſufficit hoc eſſe certiſſimum. Eſt autem certiſſimum, eum quem vniuerſa Eccleſia pro Pontifice recipit, eſſe verum Pontificem. Hoc enim ad prouidentiam Dei pertinet impedire, ne in eiuſmodi iudicio fallatur Eccleſia. Fruſtrà ergo noui homines, blaſphemi quidam apoſtatæ, dubium mouent de legitima electione Pontificum huius æui, quos ſibi aduerſos expertí ſunt. Ab Eccleſia Catholica recepti, extra huius calumniæ aleam ſunt. Sufficere autẽ, quòd omnino certum ſit, etiamſi non fuerit fidei, probo: Quia certitudo fidei pendet ex veracitate Dei id dicentis quod creditur; Papa autem non facit nouos articulos fidei, ſed ſolùm proponit, Deum aliquando hoc aut illud dixiſſe. Dictum autem eſt ſuprà, in illis quæ concurrunt ad propoſitionem & credibilitatem fidei, non eſſe exigendam certitudinem per omnia æqualem certitudini fidei; ſed ſufficere credibilitatem fieri euidentem per eiuſmodi argumenta, quæ fallere quidem non poſſint, non tamen fide diuina credantur. Hoc enim ſufficit non ſolùm ad infallibilitatem fidei, ſed etiam ad obligationem; ita vt non credens, hæreſeos aut infidelitatis peccatum incurrat.

DISPVTATIO VI.

An Pontifex in legibus ferendis, & in aliis definitionibus ſuis, item in canonizatione Sanctorum, & qualificatione Propoſitionum, poßit errare?

PRIMA PROPOSITIO: Poteſt Pontifex ferre leges in conſcientia obligantes quemlibet Chriſtianum. Patet ex ſuprà dictis. Confirmatur ex capite 17. Deuteron. vbi iubetur occidi, qui noluerit obedire ſacerdotis imperio.

Opponit quidam ſectarius, in Hebræo ita haberi: *Vir autem ille qui fecerit per ſuperbiam, vt non auſcultet ſacerdoti ſtanti ad miniſtrandum ibi Iehouæ Deo tuo aut illi iudici; vtique morietur vir ille.* Vbi vrget mortem decerni magis propter inobedientiam factam iudici, quàm ſacerdoti. Alius quidam vrget in Hebræo deeſſe vocem imperij. Obiectio.

Sed reſpondeo, mortem decerni contra nolentem obedire ſacerdoti, aut quod idem eſt, contra nolentem audire ſacerdotem. Neque enim ſectarij vmquam probauerint, in Scripturis minùs eum iuberi puniri qui ſacerdoti obtemperare noluerit, quàm qui iudici ciuili. Vnde & Oſeas cap. 4. tamquam extremam ſummamque enormitatem commemorat, contradicere ſacerdoti: *Populus tuus ſicut hi qui contradicunt ſacerdoti.* Vide Cyprian. epiſt. 55. Omitto probabiliter iudicem in loco illo Deuteronomij intelligi ſacerdotem, quomodo intellexit Innocentius III. c. Per venerabilem, qui filij ſint legitimi. Reſponſ.

Sed, inquiunt, obedire ſacerdotibus quiſque tenebatur, ſed in illis quæ docuiſſent iuxta legem Dei, vt dicitur ibidem: *Et facies quodcumque dixerint qui præſunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequerisq; ſententiam eorum.* Voluit itaque, non ſimpliciter mandatum eſſe ſacerdoti obedire, ſed ſacerdoti præcipienti & docenti ſecundùm legem Dei.

At reſpondendum eſt, verum illius loci ſenſum eſſe, Si ambiguum fuerit an ſit lepra, vel non, &c. conſule ſacerdotes; & quod dixerint de ambigua iſta lepra Dei legem præſcribere, illud facies: non autem præſcribitur illis, tum demum obediendum, quando ſecundùm legem iudicauerint: eiuſmodi enim præceptum fuiſſet inutile. Ponitur enim eſſe ambiguum quid ſit legis ac iuris diuini. Propterea LXX. ita legunt: *Secundùm legem & iuxta iudicium quod dixerint tibi, facies.*

Et

Et gloſſa quædam Hebraica, vt refert Lyranus, ita habet: *Etiamſi dixerint tibi quòd dextera tua ſit ſiniſtra, aut è conuerſo, talis ſententia eſt tenenda.* Confirmatur ſecundò ex Euangelio Matthæi 16. *Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis.* Hic promittitur Petro poteſtas vniuerſalis per legem obligandi. Et Ioannis 21. eidem committitur regendum rationale ouile Chriſti, quod ſine legibus regi non poteſt.

Propositio secvnda. Habet Pontifex Dei aſſiſtentiam, qua fiat vt non poſſit in generalibus illis legibus ferendis errare, ſtatuendo aliquid quod repugnet legi diuinæ aut naturali. Hoc enim videtur Dominus promiſiſſe Ioannis 16. *Cùm venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Si enim paſtor, cui tenetur grex obedire, ad deuia ducat errorum, totus grex neceſſariò oberrat. Dico *in generalibus legibus*, quia in particularibus ſententiis, quæ potiùs ex facto quàm ex iure pendent, non negamus Pontificem poſſe errare; eoque modo videntur erraſſe veteris Teſtamenti ſacerdotes, quando pronuntiauerunt Ieremiam reum mortis: Ierem. c. 26.

Propositio tertia. Poteſt Pontifex leges Conciliorum Generalium & ſuorum prædeceſſorum, quæ non pertinent ad articulos fidei, aut ſubſtantiam Sacramentorum, materiam videlicet & formam (in quibus mutandis nihil vmquam potuit Pontifex aut Eccleſia) aut quæ neceſſariam non habent connexionem ad legem diuinam vel naturalem, ſed ſunt meri iuris Eccleſiaſtici, abrogare, & in eiſdem diſpenſare, etiamſi ſtatutum eſſet ab iiſdem Conciliis & prædeceſſoribus, ne fieret eiuſmodi abrogatio aut diſpenſatio. Sine cauſa tamen, quando vtiles manent ad Dei legem ſeruandam, abrogans & diſpenſans grauiter peccabit. Ita Victoria relectione de poteſtate Papæ & Concilij, addens, veram fore hanc propoſitionem, etiamſi Papa non eſſet ſupra Concilium; eò quòd nimirum in Eccleſia oporteat eſſe poteſtatem eiuſmodi leges mutandi quando neceſſitas aut vſus ita poſtulauerit: Concilium autem nequeat ſemper ad huiuſmodi caſus ingruentes ex toto orbe conuenire. Accedit quòd alioqui Papa non eſſet vicarius Chriſti, neque haberet plenitudinem poteſtatis.

Propositio qvarta. Omnino dicendum eſt, Pontificem non poſſe errare in Sanctorum canonizatione. Eſt cõmunis Theologorum, D. Thomæ quodlibeto 9. art. 16. Contrarium ſentit Wiclef, vt videre licet apud Waldenſem tomo 3. titul. 14. vbi accuratè eum confutat. Videtur etiam circa hanc propoſitionem dubitaſſe Caietanus, quem multis propterea laceſſit Ambroſius Catherinus, qui contendit omnino eſſe fidei, Sanctum canonizatum à Pontifice, eſſe verè Sanctum. Caietanus autem ſcripſerat c. 8. tract. de Indulgentiis, poſſe interuenire errorem humanum in canonizatione alicuius Sãcti, ita vt fortè reipſa ſit in inferno qui legitimè præſumitur canonizatus. Media ſententia placet, vt neque dicatur eſſe fidei, quòd Pontifex in canonizatione Sanctorum errare non poſſit; neque interim admittatur, vllo modo eſſe probabile in ea ipſum poſſe errare. Rectè enim D. Thomas notat, canonizationem Sanctorum eſſe medium quid inter determinationes fidei & ſententias quæ pertinent ad quædam particularia facta.

Probatur itaque noſtra Propoſitio: Si in Sanctorum canonizatione poſſet Papa errare, tota Eccleſia grauiſſimè deciperetur, eos tãquam Sanctos inuocando, qui forſitan eſſent in inferno; eſſetque is error omnino pernicioſus. Sancti enim proponuntur imitandi præcipuè in illo ſtatu in quo ex hac vita demigrarunt. Quando ergo reprobus canonizatur, proponitur Eccleſiæ imitandum peccatum, propter quod damnatus eſt. Quare rectè Hieronymus dixit in Epiſtolam ad Philemonem, magnum eſſe crimen, dicere ſanctum qui non eſt, & non ſanctum qui eſt ſanctus.

Obiectio. Sed obijciunt, Teſtes qui de miraculis aliiſq; ſignis ſanctitatis deponunt, eſſe fallibiles; fallibile proinde eſſe Pontificis ex eiuſmodi teſtimoniis iudicium.

Reſponſ. Reſp. cum D. Thoma neg. conſeq. Præſeruat enim Deus Eccleſiam & Pontificem ne in talibus per fallibile hominum iudicium fallatur. Vnde etiam patet immeritò Wicleſum dixiſſe, cuiuſlibet ſæcularis imò & profani iudicis ex ſimilibus teſtimoniis iudicantis, æquè certum fore de ſanctitate alicuius iudicium, ac ipſius Papæ.

Propositio qvinta. Non poteſt Pontifex errare, quando toti Eccleſiæ ex cathedra declarat, aliquem contractum eſſe licitum, aut illicitum & vſurarium. Hoc enim ſanctitas Eccleſię poſtulat, vt non profiteatur bonum, malum; aut malum, bonum: profiteretur autem, ſi caput eius ita præſcriberet.

Propositio sexta. In qualificandis propoſitionibus Papa non poteſt errare: v. g. quando definit aliquam Propoſitionem eſſe hæreticam, erroneam, temerariam, malè ſonantem, hæreſi proximam, periculoſam, ſapientem errorem, ſcandaloſam, piarum aurium offenſiuam. Si enim in his errare poteſt Pontifex, multum decederet Eccleſiæ in doctrinæ puritate. *Erronea.* Erronea opponitur propoſitioni quæ non eſt quidem de fide, ſed fidei proxima: *Temeraria.* Temeraria communi prudentum & ſapientum virorum opinioni: *Malè ſonans.* Malè ſonans caſto & circumſpecto ſermoni in argumento nobis cum hæreticis controuerſo. *Errorem ſapiens.* Errorem ſapit, quæ non niſi frigidâ euaſione excuſari poteſt à ſenſu erroneo. *Scandaloſa.* Scandaloſa eſt, quæ inducit infirmos in errorem circa fidem, quamuis ipſa non ſit hæretica.

Dubium. Circa iſtam Propoſitionem dubitatur, An Pontifex habeat infallibile iudiciũ de propoſitionum philoſophicarum probabilitate? Reſpondeo; Non videtur de talibus Pontificem debere iudicare, niſi interſit fidei eiuſmodi propoſitionem probabilem haberi: quomodo Clemens V. in Concilio Vienenſi definiuit erroneum eſſe, ſi quis dixerit animam rationalem non eſſe formam corporis humani per ſe & eſſentialem. & Leo X. in Concilio Lateranenſi præcipit philoſophis, vt pro poſſe Chriſtianam fidem contra philoſophorum argumenta adſtruant. Vbi acta habent, Caietanum interrogatũ reſpondiſſe, ſibi eam partem Bullæ non placere, qua præcipitur philoſophis, vt publicè ſuadendo doceant veritatem fidei. Verùm rectè poterat ſtatui, vt ſaltem contraria philoſophorum argumenta ſoluendo, quæ omnia ſolubilia ſunt, philoſophiæ Profeſſores propugnent dogmata fidei. Quænam autem quæſtiones vel à Pontifice, vel à Conciliis decidendę ſint, dicemus infrà tractatu de Conciliis. In materia verò Theologica, contingit interdũ, Pontificem aliquam opinionem defi-

Digitized by Google

definire tamquam probabiliorem. Sicut Clementina vnica de ſumma Trinitate & fide Catholica, definitur iſtam eſſe probabiliorem, quæ aſſerit, paruulis in Baptiſmo infundi virtutes & informantem gratiam quoad habitum. Quæ definitio vti nunc non efficit eiuſmodi opinionem de fide, ita neque impedit quo minùs poſteà tamquam de fide definiatur. Neque enim contraria definitur eſſe probabilis ex argumentis intrinſecis; ſed ſolùm relinquitur probabilis propter auctoritatem aſſerentium.

DISPVTATIO VII.

An Pontifex vt particularis perſona poſſit eſſe hæreticus; & an eo ipſo excidat Pontificatu?

QVOAD priorem partem, ſentiunt quidam, ne ſic quidem Papam poſſe eſſe hæreticum Ita docet Pighius lib. 4. Eccleſiaſticę hierarchiæ, cap. 8. Idem tenet tamquam probabile & piè credendum Bellarm. lib. 4. cap. 6. de Pontifice. Contrarium tamen, priuatim Pontificem poſſe incidere in hæreſim, plurimi Theologi docent. Caietanus opuſculo de auctoritate Papæ & Concilij; Turrecremata de Eccleſia lib. 2. c. 102. Soto in 4. d. 22. q. 2. a. 2. Canus lib. 6. de locis, cap. vltimo. Adrianus in 4. de Sacramento Confirmationis prope finem; Baneſius hîc, qui dicit omnes grauiores auctores ita ſentire, & ante Pighium neminem contradixiſſe: conſentit Turrianus lib. 3. de auctoritate Pontificis ſupra Concilia. Pro reſponſione ſit

Concluſ. 1. PRIMA CONCLVSIO: Verius videtur Pontificem vt particularé perſonam poſſe labi in hęreſim. Ita videntur ſenſiſſe omnes illi Pontifices & Patres, qui aliquid attentarunt circa damnationem Honorij, de quibus infrà. Illi enim (vt rectè Valentia & Baneſius obſeruant) videntur ſaltem exiſtimaſſe poſſibilem caſum quo Papa in hæreſim priuatim laberetur. Idem videtur præſupponere Innocentius III. ſerm. 2. de conſecratione Pontificis: *Propter ſolum peccatum quod in fide committitur, poſſem ab Eccleſia iudicari.* Similia ſunt verba Adriani Papæ in Synodo 8. act. 3. & cap. Si Papa, diſt. 40. *Papa à nemine eſt iudicandus, niſi deprehendatur à fide deuius.* Pręterei nulla eſt Scriptura quę Pontificis hanc confirmationem in fide, vt eſt priuatus & particularis, ſatis confirmare poſſit, vt rectè Driedo ſuprà. nam etiam poſito, quòd rogauerit pro fide perſonali Petri Chriſtus, quod tamquam probabile ſuprà iam aſſeruimus; non tamen inde conſequens eſt, etiam illud priuilegij ad ſucceſſores tranſiiſſe. Deniq; ſi Pontificibus ſummis illud priuilegij Deus dediſſet, multo potiùs videtur conceſſurus fuiſſe, vt exteriùs numquam profiterentur hæreſim, communicando cum hæreticis, iiſque pacem dando; hoc enim ſcandalizat magis Eccleſiam: atqui contrarium videtur aliquando eueniſſe, vt infrà dicemus. Idem tenet gloſſa in cap. Achatius non eſt, 24. q. 1.

Concluſ. 2. SECVNDA CONCLVSIO. Non eſt certum, Papam vt priuatam perſonam, poſſe labi in hæreſim, ita vt verè ſit hæreticus: niſi enim Dei prouidentia Pontifex ſeruaretur immunis ab omni hæreſi; mirum eſſet, hactenus neminem inuentum eſſe, de quo conſtet hæreticum fuiſſe. Ad ſingula enim quæ de hæreſi Romanorum Pontificum hactenus ſectarij obiicere potuerunt, ſolidè ſatis à Catholicis reſponſum eſt.

Obiiciunt Primò, hęreticū fuiſſe Zepherinum, quē Tertullianus aduerſus Praxeam teſtatur fuiſſe Montaniſtam. De Papa enim loquens ita ſcribit: *Obiect. 1. Zepherinus.* *Epiſcopum Romanum agnoſcentem iam prophetias Montani, Priſcæ & Maximillæ; & ex ea agnitione pacem Eccleſiæ Aſiæ & Phrygiæ inferentem, falſa de ipſis prophetis & eccleſiis eorū aſſeuerando, & prædeceſſorum eius auctoritates defendendo, coëgit & litteras pacis reuocare iam emiſſas, & à propoſito recipiendorum chariſmatum conceſſare.*

Reſpon. Reſpondeo, ex illis verbis Tertulliani non verè conſtare, Romanum Epiſcopum (quem aliqui volunt fuiſſe Zepherinum, Pamelius autem in vita Tertulliani arbitratur fuiſſe Eleutherium) lapſum fuiſſe in hæreſim Montani: neque Tertullianus (quamuis iam Montaniſta & Romano Epiſcopo offenſus) dicere audet Pontificem Montanizaſſe, vt habet annotatio marginalis; ſed ſolùm agnouiſſe prophetias Montani, & aliquamdiu deceptum; arbitratumque illos qui verè erant Montaniſtę, eſſe Catholicos; litteras pacis dediſſe, virtute quarum tamquam Catholici in communionem reciperentur: quas tamen (fortè occaſionem prębente Praxea, & re meliùs expenſa) mox reuocauerit, & damnauerit Montaniſtas, ſicut fecerant ſui prædeceſſores.

Obiect. 2. Marcellinus. Obiiciunt Secundò Marcellinum qui idolis ſacrificauit.

Reſpon. Sed reſpondeo, Marcellinum retenta in corde fide, contra religionem & fidei confeſſionem metu tormentorum peccaſſe. ſicut diximus de Petri negatione.

Obiect. 3. Liberius. Tertiò Liberium, quem fuiſſe Arianum teſtetur Athanaſius in Epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, Hieronymus de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Fortunato, Platina, & alij.

Reſpon. Reſpondeo, ſatis de Liberio variare ſcriptores. Probabilius videtur, poſt biennij exilium pro fide Catholica, Liberium damnationi Athanaſij ſubſcripſiſſe, & Arianis communicaſſe, non ex animo, ſed cupiditate nimia recuperandæ Sedis, ærumnis & metu mortis compulſum: quomodo Petrus negauit, & Marcellinus thurificauit: & propter hoc ſcandalum meritò amiſiſſe Pontificatum ſuffecto ei Felice: quo mortuo, denuò à clero Romano ſuſceptum Liberium, Catholicum ſe Præſulem præſtitiſſe, ſanctéque obiiſſe; vt meritò à D. Ambroſio lib. 2. de virginibus, ſanctæ memoriæ vir appellatus ſit.

Obiect. 4. Vigilius. Quartò opponunt Vigilium, quem dicunt fuiſſe Eutychianum.

Reſp. Reſpondeo, Vigilium fauiſſe hæreticis quando erat pſeudopapa. viuente vero Pontifice Siluerio; ſed eo mortuo, cùm eſſet verus Pontifex, quaſi per vnctionem accepiſſet cor aliud, & tranſmutatus eſſet in alium virum, tantùm abfuiſſe vt hæreticis faueret, vt etiam rogatus ab Imperatrice, & quaſi ex promiſſo conuentus, renuerit Anthenium patriarcham hæreticum reſtituere. Imò eum contra Theodoram Auguſtam & Acephalos damnationis ſententiam tuliſſe, auctor nobis eſt Gregorius lib. 2. epiſt. 36.

Obiect. 5. Honorius. Quintò Honorium, quem Sexta Synodus tamquam Monothelitam damnauerit, probaſſeque dicunt eamdem damnationem aliquot Romanos Pontifices, Adrianum II. Agathonem, & Leonem

nem II. in hoc Pontifice excuſando, exiſtimat Alphonſus lib. 2. cap. 23. de punitione hæreticorum, fruſtrà laborari.

Reſp. Reſpondeo, Omiſſa tergiuerſatione Alberti Pighij, qui fruſtrà conatur oſtendere, acta 6. Synodi in hac damnatione à Græcis eſſe corrupta, Honorium pacis ſtudio exiſtimaſſe abſtinendum eſſe à voce vnius aut duarum in Chriſto voluntatum; atque in illam ſententiam Catholico ſenſu, vt teſtatur Maximus in dialogo contra Pyrrhum, ex fide Secretarij ipſius Honorij binas epiſtolas ad Sergium ſcripſiſſe, quæ lectæ in 6. Synodo, & falsò ita intellectæ, quaſi Honorius Monothelitarum hæreſim fouiſſet; occaſionem dederunt, vt ei diceretur anathema, magnopere id deſiderantibus Orientalibus, ne ſoli ipſorum Patriarchæ viderentur damnari, & permittentibus Sedis Apoſtolicæ Legatis, tum propter apparentem ſuſpicionem, tum quia timebant alioqui ſchiſma. Quem facti errorem potuerunt ſequi aliqui etiam Romani Pontifices, damnando Honorium; quamuis Agatho eum non damnauerit, vt liquet ex actione 13. Sextæ Synodi.

Obiect. 6. Ioannes XXII. Sextò obijciunt Ioannem XXII. qui non ſolùm docuerit, animas Sanctorum ante diem iudicij non videre Deum; ſed etiam animas hominum ſimul cum corpore interire.

Reſp. Reſpondeo, De immortalitate animæ rectè ſenſiſſe hunc Pontificem; ſed Caluinum priorem errorem ita interpretatum eſſe, quaſi negauerit Pontifex animam eſſe immortalem. De beatitudinis illa mora, verum quidem eſt, Ioannem erraſſe; ſed non eſt verum, illam opinionem tunc pertinuiſſe ad hæreſim, cùm poſteà demum à Sede Apoſtolica contrarium ſit definitum.

Obiect. 7. Obijciunt denique quoſdam Pontifices, qui non ſolùm errores in fide priuatim tenuerint, ſed eos etiam Eccleſiæ in Decretalibus ſuis obtrudere conati ſint: nam Cæleſtinum III. dicunt definiuiſſe, quòd matrimonium inter fideles contractum, ſi alterum contingat fieri hæreticum, diſſoluatur; ita vt liceat fideli tranſire ad alias nuptias. & Alexandrum III. capitulo Licet, de ſponſa duorum, cùm definiuiſſet matrimonium ratum cum vna, non ſolui per ſubſequens conſummatum cum altera, addidiſſe hæc verba: *Quamuis aliter à quibuſdam Prædeceſſoribus noſtris ſit aliquando iudicatum.*

Reſp. Reſpondeo, Cæleſtinum ſolùm reſcripſiſſe illam ſuam opinionem, tamquam quæ ſibi probabilior videretur; non autem tamquam definitionem Eccleſiæ obtruſiſſe: quamuis inter Decretales aliquamdiu iſta epiſtola fuerit. Propterea Innocentius III. capitulo Quanto, de diuortiis, ſolùm dicit, eum videri ſic ſenſiſſe, non autem ita definiuiſſe. Errauit igitur, ſed non pertinaciter; multò minùs ex cathedra definiuit, & cæcus in hoc fuit; ſed neque dux cæcus, neque pertinax hæreticus. Quomodo etiam licebit ad illos reſpondere, quorum meminit Alexander in dicto capitulo Licet. Neque refert quòd dicat, aliter à quibuſdam prædeceſſoribus fuiſſe iudicatū: nam (vt benè Canus lib. 6. c. 8. de locis) iudicare aliquando ſumitur pro ſentire & opinari. Quia verò non ſolùm ex dictis conſtat, ſummos Pontifices aliquādo materialem hæreſim per opinionem ſine pertinacia tenuiſſe, ſed eam etiam Decretalibus ſuis inſeruiſſe, qui hæretici omnino fuiſſent, ſi eiuſmodi errorem ex cathedra definiuiſſent; operępretium fuerit, hîc quaſdam regulas obſeruare, quibus diſcerni queat, an id quod in Decretalibus aſſeritur, debeat haberi pro definitione Sedis Apoſtolicæ; an verò ſolùm pro opinione priuata Pontificis. Tradit autem quidam non malè quatuor ferè eiuſmodi regulas.

PRIMA eſt, Non quidquid in iure Pontificio continetur, pertinet ad iudicium fidei.

SECVNDA, Quod Pontifex in Decretalibus ſuis addit, præter id quod principaliter agitur, non eſt fidei. Quomodo Nicolaus Papa reſpondens ad conſulta Bulgarorum, addidit opinionem ſuam de Baptiſmo in nomine Chriſti.

TERTIA, Vt ſit fidei quod Papa emittit, non ſufficit id reſcribi particulari Eccleſię; ſed debet dari vniuerſæ, vt Eccleſia vniuerſalis in eo doceatur. Quod fiet etiam cùm ſcribitur ſolùm particulari, ſi contrarium dicatur aduerſari doctrinæ Apoſtolicæ, aut eſſe hæreticum, aut ſub anathemate prohibeatur.

QVARTA, Quando Pontifex non loquitur aſſeueranter, ſed per modum opinantis, *Sic videtur*, aut ſimili modo; certum eſt ſignum, quòd non intendat definire; eoque modo Innocentius III. locutus eſt dicto capitulo Quanto, de diuortiis: *Non credimus*, inquit, *quòd poſſit*, &c.

Supereſt altera huius Diſputationis pars, Si Pontifex priuatim incidat in hæreſim, an eo ipſo deſinat eſſe Pontifex? *Si priuatim incidat in hæreſim.* Sunt qui dicant per hæreſim merè internam excidere ipſo facto Pontificatu. *Sententia 1.* Ita Turrianus de auctoritate Pontificis ſupra Concilia lib. 3. Alphonſus lib. 2. de hæreticorum punitione c. 24.

Alij tum demum excidere putant Pontificatu, quando hæreſim quam animo fouet, exteriùs publicè cum Eccleſiæ ſcandalo profitetur. 2. Ita Turrecremata lib. 2. ſummæ de Eccleſia c. 102. quamuis c. 112. ad 7. videatur à priori ſententia non alienus. dicit enim Papam eo ipſo quo cadit à fide Petri, cadere à cathedra & Sede Petri.

Alij ne tum quidem volunt eo ipſo excidere, ſed Eccleſiæ iudicio poſſe deponi, poſt vnam aut alteram monitionem; 3. eo nimirum ordine ſeruato, quem Apoſtolus in hæreticis vitandis præſcripſit. Ita Caietan. de auctoritate Papæ & Concilij c. 23.

Aſſ. 1. Ob aliud crimen non excidit. Dico Primò, Certum eſt ob aliud crimen ab hæreſi vel infidelitate non excidere Pontificem ipſo facto poteſtate ſua Papali. In hoc omnes Catholici conueniunt, & contrarium ſapit hæreſim Ioannis Wiclef, damnatam in Concilio Conſtantienſi.

Aſſ. 2. Ob infidelitatem mentalem non excidit. Dico Secundò, Ob ſolam infidelitatem mentalem non excidit Papa Pontificatu ipſo facto. Probatur; Quia alioqui multa ſequerentur incommoda. Si enim tota Eccleſia neſciente, Papa in animo eſſet hæreticus, adeoque iam non eſſet Papa, illegitimæ eſſent per eum factæ ordinationes Epiſcoporum; illegitimæ inſuper ordinationes ſacerdotum factæ per Epiſcopos illos; illegitimæ vlteriùs illorum ſacerdotum benedictiones & Euchariſtiæ, atque adeò Sacramentales abſolutiones: incertæ etiam eſſent omnes Pontificiæ determinationes. Probatur ſecundò; Hæreticus occultus adhuc hæret in Eccleſia, ſecundùm exteriorem compagem & retia Sacramentorum: ergo, poteſt aliquatenus eſſe membrum & caput.

Reſpondet Caſtro, poſſe eſſe membrum, ſed non caput; membrum enim poſſe eſſe aridum, ſed non caput. Verùm omnia illa quæ ad caput viſibile,

Digitized by Google

bile, quale eſt Pontifex, plura requiruntur, quàm ad membrum, etiam poſſunt eſſe in Pontifice occultè hæretico: non enim habet Pontifex influxum interiorem per fidem in membra Eccleſiæ, ſed per externam directionem.

Obiectio. Obiicit Caſtro, Eadem futura incommoda ſi mulier per errorem, qui dicitur aliquando accidiſſe, creetur in Pontificem.

Reſponſ. *Mulier Papa non fuit.* Sed dicendum eſt, Non ſolùm fabulam eſſe ita aliquando accidiſſe, vt rectè Bellarminus & alij oſtenderunt, ſed omnino de Dei prouidentia ſentiendum, numquam ipſum eiuſmodi aliquid in prima Sede permiſſurum. Quamuis in ſede Conſtantinopolitana aliquando permiſerit, vt ſcribit Leo IX. epiſt. ad Michaëlem Epiſcopum Conſtantinopolitanum: vt veriſimilis ſit coniectura, inde natum eſſe rumorem de femina Pontifice, & intellectum eſſe de Romano, qui per Antonomaſiam eſt Pontifex, quod de alio Pontifice narrabatur; & apud prurientes auribus lectores, commentum Martini Poloni rei nouitate id obtinuiſſe, vt ſaltem ita dici, plurimi poſteriores hiſtorici ſcriptis mandauerint.

Aſſert. 3. *Ob profeſſionem hæreſeos.* Dico Tertiò, Ob profeſſionem hæreſeos, aut alterius infidelitatis, etiam ſine interiori infidelitate, poſſet Papa ab Eccleſia deponi; modò in eiuſmodi exteriori infidelitatis profeſſione pertinax maneret & incorrigibilis. Sic Marcellinus potuiſſet deponi, ſi quod ſemel fecerat, voluiſſet continuare etiam monitus, cum ſcandalo totius Eccleſiæ thurificans idolis. Pœnitens tamen non poteſt deponi, ſed ipſe ſe poteſt abdicare, vt videtur Marcellinus ad tempus feciſſe: cui tamen mox reſtitutus eſt Pontificatus, & adiecta martyrij palma. Per pœnitentiam enim abdicauit, per pœnitentiam recuperauit.

Aſſ. 4. *Incorrigibilis in alio crimine.* Dico Quartò, Ob nullum aliud crimen, quantumuis incorrigibilis, poteſt Pontifex ab Eccleſia aut Concilio deponi. Remedia autem quæ tunc adhibenda ſupereſſent, accuratè proſequitur Turrecremata lib. 2. ſummæ de Eccleſia cap. 106. Eſt hæc aſſertio cõtra gloſſam ad cap. Si Papa. diſt. 40. quæ vult Papam poſſe iudicari, quandocumque etiam in alio crimine ſcandaloſo eſt incorrigibilis: eò quòd contumacia dicatur hæreſis & paganitas, diſt. 81. cap. Si qui ſunt presbyteri, & alibi. Verùm impropria eſt iſta locutio, & accipienda tunc hæreſis generatim, vt etiam ſchiſma complectitur; quia ſolent hæreſes ex contumacia & ſchiſmate oriri; & vt alibi Cypr. inde quòd non obediatur vni ſacerdoti: aut ſanè propter grauitatem hoc dicitur, ſicuti, *quaſi peccatũ ariolandi eſt, repugnare; & quaſi ſcelus idololatriæ, non acquieſcere.* *1. Reg. 15.*

Probatur noſtra Propoſitio. Apertè enim illud dicunt auctoritates, quæ habent, Pontificem à nemine iudicari, niſi fuerit à fide deuius. Bonifacius Martyr dicto capitulo Si Papa: *Cunctos ipſe iudicaturus, à nemine eſt iudicandus, niſi deprehendatur à fide deuius.* Adrianus Papa in Concilio Romano: *Licet Honorio ab Orientalibus poſt mortem anathema dictum ſit; ſciendum tamen eſt, quia ſuper hæreſi fuerat accuſatus.* Euſebius Papa capitulo Oues, 2. q. 7. *Oues quæ paſtori ſuo commiſſæ ſunt, eum nec reprehendere, niſi à recta fide exorbitauerit, debent.* Quod idem repetitur in Synodo Romana ſub Symmacho.

Aſſ. 5. *Notoriè hæreticus.* Dico Quintò, Si Papa verè & notoriè ſit hæreticus, reipſa excidit Pontificatu: & depoſitio quæ nihilominùs eſt adhibenda, quia Eccleſiæ non poteſt conſtare de occultis, potiùs tunc eſt declaratio quòd verè exciderit, quàm depoſitio. Si autem mundano amore aut timore, ſine interiore infidelitate, exteriùs hæreſim, aut aliam infidelitatem cum Eccleſię ſcandalo incorrigibilis profiteri pergat; deponi à Concilio poteſt, vt dictum eſt, ſed ipſo facto non excidit. Atque ita poterunt conciliari diuerſæ Doctorum opiniones.

DISPVTATIO VIII.

An Papa habeat aliquam poteſtatem temporalem?

ASSERTIO PRIMA: Papa vt Papa, nullam habet poteſtatem temporalem, nec directè nec indirectè, propriè loquendo de poteſtate temporali; habet tamen poteſtatem ſpiritualem, quæ ſe extendat ad temporalia, non vt talia, ſed vt ſunt media finis ſpiritualis, & quatenus finis poteſtas temporalis ſubeſt fini ſpirituali, quem ex munere ſuo Papa curare debet. Prima pars de poteſtate directa, eſt contra Silueſtrum verbo Papa, & alios quoſdam Iuriſconſultos. Sed noſtra aſſertio eſt communis. *Aſſert. 1.* *Directè & indirectè, propriè loquendo.*

Probatur: Si enim Papæ tam latè pateret dominatio terrena quàm poteſtas ſpiritualis, vt videntur aduerſarij velle, Conſtantinus nihil dediſſet Silueſtro, ſed tantùm reſtituiſſet, quando donauit vrbem Romanam: cuius contrariũ conſtat diſt. 96. capitulo Conſtantinus, & 12. q. 1. capitulo Futurum. Accedit quòd Innocentius III. capitulo Per venerabilem; qui filij ſint legitimi; fateatur Regem Franciæ non habere ſuperiorem in temporalibus. Idem voluit Bernardus ad Eugenium: *Quid tu gladium denuò vſurpare tentes, quem ſemel iuſſus es ponere in vaginam?* Significat enim, directè non poſſe Pontificem exercere poteſtatem temporalem. Hoc enim eſt gladium propria manu exerere.

Ex hac doctrina ſequitur Primò, Papam non poſſe dici Dominum temporalem totius orbis. *Non poteſt dici Dominus temporalis totius mundi.*

Secundò, non poſſe ſibi vſurpare nomen Regis aut Imperatoris in orbe Chriſtiano: capitulo Cùm ad verum, diſt. 96. & capitulo Quoniam, diſt. 10.

Tertiò, non accipere Principes ſuam temporalem iuriſdictionem à Papa, ſicut Epiſcopi ſuam ſpiritualem.

Quartò, non poſſe paſſim à Regibus & Imperatoribus in cauſis merè ciuilibus ad Papam appellari.

Quinto, Reges non eſſe vaſallos Papæ. Quod Ioannes Maior dicit, multos Reges pios ab Eccleſia canonizatos apertè negaſſe.

Denique, ſine cauſſa non poſſe Papam validè deponere aliquem ex Regibus.

Sed obiiciunt ex Innocentio III. capitulo Solitæ, de maioritate & obedientia, Papam Soli, & Imperatorem Lunæ comparari: Lunam autem omne ſuum lumen à Sole accipere; atque ita videri Imperatorem accipere omnem ſuam poteſtatem à Papa. *Obiect. 1.*

Reſpondeo, non eſſe conſequens: neque enim debet ſimilitudo in omnibus quadrare: ſufficit in eo conſiſtere, quòd ſicut vtrumque luminare eſt creatum à Deo, ita vtraque poteſtas ſit à Deo: vna vt præſit ſpiritualibus, tamquam diei; altera temporalibus, tamquam nocti. Vnde ſequitur, vt dies præſtat *Reſp.*

Digitized by Google

præſtat nocti, ſpiritualia temporalibus; ita Pontificiam poteſtatem Imperatoriæ præſtare.

Obiect. 2. Obiicitur Secundò; Chriſtus fuit Dominus temporalis ſecundùm humanam naturam totius mundi: ergo & Papa, qui eſt eius vicarius.

Reſp. Reſpondeo, admiſſo antecedente, quod eſt alterius loci, certum eſſe, conſequentiam nihil valere. Poſſet enim fieri quòd Chriſtus habuerit excellens quoddam dominium, non ſolùm ratione diuinitatis, ſed etiam vt homo in omnes res creatas; ſiue ſolùm poſt reſurrectionem, vt quidam volunt, ſiue etiam antè in vita mortali, vt videtur probabilius; & tamen in eiuſmodi dominio Papa non ſit eius vicarius. Quod mirum videri non debet; quia neque in tota Chriſti poteſtate ſpirituali Papa eius eſt vicarius. Non enim habet Papa poteſtatem ſpiritualem, aut iuriſdictionem in infideles, ſicut habet Chriſtus; ſed poſitus eſt vt regat Eccleſiam Dei, & diſpẽſet myſteria ac Sacramenta. Deinde Papa non poteſt ſemper, ſicuti Chriſtus, perſpectũ habere ordinem & proportionem temporalium rerum ad finem ſupernaturalem; vt meritò ſolùm eius poteſtas ſe ad eas extendat ſecundùm certum terminum præfixum, quo ſecundùm humanæ prouidentiæ modum diſpicere valeat, qua via temporalia ſpiritualibus ſubſeruiant. Itaque rectè Bernardus lib. 3. de conſideratione ad Eugenium Papam ita ſcribit: *Non tu ille de quo Propheta; Et erit omnis terra poſſeſſio eius? Chriſtus hic eſt, qui poſſeſſionem ſibi vendicat, & iure creationis, & merito redemptionis, & dono Patris.*

Indirectè & ex conſequenti. Altera tamen pars, Papæ plenam poteſtatem in ſpiritualibus extendere ſeſe ad temporalia, vt ſunt media ad finem ſpiritualem; & eo ſenſu, indirectè & ex cõſequenti ſaltem, Papam habere in temporalia dominium aut poteſtatem, probatur ex capitulo Omnes, diſt. 22. vbi dicitur Chriſtus commiſiſſe Petro iura cæleſtis imperij & terreni. Et quia apud Bernardum lib. 4. de conſideratione, dicitur Papa habere vtrumque gladium; & de temporali ita loquitur: *Quem tamen qui tuum negat, non ſatis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis: Conuerte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo, & ipſe tuo forſan nutu, etiamſi non tua manu, euaginandus. Alioqui ſi nullo modo ad te pertineret; dicentibus, Ecce duo gladij hic; non reſpondiſſet Dominus, Satis eſt; ſed, Nimis eſt.* Probatur etiam ex capitulo Nouit, de iudiciis vbi Pontifex ita dicit: *Nullus qui ſit ſanæ mentis, ignorat quin ad officium noſtrum ſpectet, de quocumque peccato corripere quemlibet Chriſtianum; & ſi correptionem contempſerit, per diſtrictionem Eccleſiaſticam coërcere.* Ex quo loco alibi diximus, pertinere quodammodò ad legem Eccleſiaſticam, cohibere omnia vitia. Cohibebit itaque etiam illa quæ ex neglectu, vel abuſu, vel contemptu poteſtatis politicæ admittentur, quatenus ea fini ſupernaturali aduerſantur; quod eſt indirectè habere poteſtatem in temporalia, quatenus nimirùm ipſa quodammodò rationem ſpiritualitatis induunt.

Ex hac poteſtate poteſt interdum Papa Principes in ſuæ iuriſdictionis vſu delinquentes, cenſuris coërcere, & valdè negligentes interdum deponere. Ita Zacharias Papa depoſuit Childericum Francorum regem. de quo ita legimus 15. qu. 6. capitulo Alius: *Zacharias Regem Francorum, tam pro ſuis iniquitatibus, quàm pro eo quòd tantæ poteſtati erat inutilis, à regno depoſuit; & Pipinum Caroli Magni Imperatoris patrem, in eius locũ ſubſtituit; omneſque Francigenas à iuramento fidelitatis, quod illi fecerant, abſoluit.* Videri poteſt hac de re canon Quis dubitet, & canon Duo ſunt, diſt. 96. Leo Papa iſtius nominis tertius, tranſtulit imperium à Græcis in Germanos, teſte Innocentio III. capitulo Venerabilem, de electione. Innocentius IV. Regi Portugalliæ interdixit regni adminiſtrationem, deditque ei fratrem ſuum coadiutorem, vt habetur capitulo Grandi, de ſupplenda negligentia Prælatorum in 6. Gregorius Magnus, ſub pœna priuationis honoris ſui, Regibus præcipit, vt ſeruent priuilegia monaſterij S. Medardi, lib. 12. epiſtola vltima. Similia exempla plurima ſunt aliorum Pontificum: Gregorij III. qui Leonem Tertium iconomachũ Imperatorem exauctorauit: Gregorij VII. qui depoſuit Imperatorem Henricum III. & Boleſlaum regem Poloniæ: Innocentij III. qui Ottonem IV. imperio exuit: Honorij Tertij, qui imperio abdicauit Fredericum II. Clementis VI. qui Ludouicum IV. ab imperio depoſuit: Pauli II. qui Georgium Bohemiæ regem regno priuauit.

Zacharias depoſuit Childericum.

Leo tranſtulit imperium ad Germanos.

Pontifices qui Imperatores vel Reges depoſuerunt.

Poteſt Secundò Papa, propter contumaciam Principis, ſubditos ab eius obedientia abſoluere, capitulo Nos 15. qu. 6. hac poteſtate aliquando debere Papam vti, ſtatuitur cap. 3. Concilij Lateranenſis ſub Innocentio III. *Si ſatisfacere contempſerit infra annum, ſignificetur hoc ſummo Pontifici, vt ex tunc ipſe vaſſallos ab eius fidelitate denuntiet abſolutos, & terram exponat Catholicis occupandam.* Ita Concilium. Mitiùs ſanè quàm Caluinus aliique noſtri temporis ſectarij, qui Principes eo ipſo quo fidei (hoc eſt ſectæ ſuæ) reſiſtunt, docuerunt excidere principatu. Caluinus in cap. 6. Dan. Synodus Caluiniana habita Bernæ anno 1572. Goodmanus libro Geneuæ impreſſo, cuius argumentum in titulo eſt, Quemadmodum ſuperioribus magiſtratibus obediendum ſit.

Poteſt Tertiò Papa exigere decimas ab vnoquoque fideli, occurrente neceſſitate.

Quartò, ex cauſa certa poteſt legitimare interdum ad ſucceſſionem paternam, ad ſæculares honores & dignitates. capitulo Per venerabilem, qui filij ſunt legitimi. Quod intellige cum Molina tractatu 2. de iuſtitia diſp. 29. quando ita poſtularet bonum ſpirituale commune, vel peteret ipſe Princeps.

Pontificis poteſtas temporalis vacante Imperio. Quintò, poteſt adminiſtrare iuſtitiam in cauſſa ciuili, deficiente iudice competente, vt dicit gloſſa ad capitulum Licet, de foro competenti: imò vacante Imperio Pontificem habere iuriſdictionem in temporalibus, eadem gloſſa ſatis conformis textui affirmat. De quo eſt euidentior textus in Clementina Paſtoralis, de ſententia & re iudicata: vbi Pontifex dicit ſe habere ſuperioritatem ad Imperium, & Imperatori in poteſtate temporali, vacante Imperio, ſuccedere. Hodie tamen (inquit Molina ſuprà citatus) viuente Imperatore eligitur rex Romanorum, qui eo ipſo quo Imperator moritur, ſuccedit; ita vt non contingat Imperium vacare. Sed contigit poſt mortem Molinę. Ockam parum ęquus Apoſtolicæ Sedi, dialogi 3. p. tractatu 2. lib. 1. cap. 22. negat Pontificem ſe poſſe immiſcere adminiſtrationi vacantis Imperij, niſi auctoritate Romanorum vel Electorum.

Digitized by Google

Quidquid ſit, tria hîc nobis videntur; Primum, non malè aſſertum à Molina ſuprà contra Occamum, eſſe quodammodò maiorem dependentiam Imperatorum Germanorum à ſummo Pontifice, quàm aliorum Regum; eò quòd Germanum imperium, populis & Ottone III. conſentientibus, creatum ſit dependenter ab approbatione & confirmatione ſummi Pontificis. Secundò, non habere ſummum Pontificem, ratione Pontificiæ poteſtatis, vllam poteſtatem temporalem in regna vel Imperium. Tertium, etiam Epiſcopos habere poteſtatem ſpiritualem, quæ ſe aliquo modo extendat ad temporalia fidelium, quatenus vt media ſeruire debent fini ſpirituali; ratione cuius poſſunt pecuniariam mulctam imponere. Et quia hæc poteſtas in ſua plenitudine in Papa reſidet; fieri poteſt, vt circa Imperium & regna tantum poſſit in temporalibus, quantum poſtulat aliorum officium ſuum negligentium defectus, & ſpiritualis boni neceſſitas.

Obiectio. Obiici poteſt contra dicta, Non videri Pontificis illam eſſe poteſtatem, vt poſſit regno inutiles Principes amouere. Gloſſa enim in dictum capitulum Alius 15. q. 6. vbi Papa dicitur depoſuiſſe regem Galliarum; illud *depoſuiſſe* dicit idem eſſe, quod proceribus deponentibus conſenſiſſe.

Sed benè de gloſſa illa dicit Turrecremata li. 2. ſummæ, cap. 114. eam contradicere textui & intentioni Pontificis; quamuis Palude ab ipſo citatus excuſet gloſſam; quaſi intelligenda veniat, quoad inſtitutionem noui Regis, cuius electio fuerit penes proceres, licet penes ipſos non fuerit deſtitutio Regis inutilis, ſed ſolùm penes Pontificem. Quoad ordinem tamen quem Papa debeat in vſu huius ſuæ poteſtatis obſeruare, libenter admittimus, magnum hîc diſcrimen eſſe quoad Eccleſiaſtica ſiue ſpiritualia, & ſæcularia negotia regnorum. Politico enim regimini non poteſt ſe immiſcere Papa quando magiſtratus ſuo munere funguntur, ſicut poteſt ſe immiſcere gubernationi Eccleſiaſticæ, etiam dum Epiſcopi benè ſuo munere funguntur, vt ſuprà dictum eſt. Quando ergo illi ex ſæcularibus, quorum fortè munus erit agere de inutilis Principis depoſitione, aut de noui electione, inutili iam per Papam depoſito, ſuo officio non deſunt; Papæ erit potiùs, excitare & applicare ipſos ad huiuſmodi officium, tamquam ad medium finis ſupernaturalis, quàm immediatè per ſe aliquid attentare, antequam articulus neceſſitatis poſtulet extraordinarium eiuſmodi ſubſidium. Itaque non poteſt tentare quidquam circa criminoſi depoſitionem, niſi priùs per ſpiritualem pœnam excommunicationis, emendationem procurare conatus fuerit. Ad quod etiam non procedit, niſi poſtquam impleuerit illud Apoſtoli 2. ad Timoth. 4. *Inſta opportunè, importunè; argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Nihil etiam attentat quando peior exitus timetur, non quòd poteſtatem non habeat, ſed quòd prudentia Paſtoralis vetet ea vti in deſtructionem. Denique nihil tentat inſidioſum, nihil grauitate & moribus Eccleſiæ indignum; ſed palam iudicium exercet. Neque hæc ſubiectio Regum, grauis iugi nomine debet traduci. Grauius enim eſſet, totam rempub. Chriſtianam ſine remedio poſſe diuexari, fidem extirpari: deinde grauius eſt, priuari per excommunicationem regno cælorum, quàm regno terreno. Quando ergo politici, poteſtatem Reges excommunicandi admittentes, vrgent, nimis graue iugum fore, ſi Reges per Eccleſiam regno exui poſſint quando fidem extirpant; oſtendunt maioris ſe facere regnum terrenum, quàm cæleſte.

Obiici poteſt Secundò, etiam Reges poſſe impedire vſum poteſtatis Eccleſiaſticæ, quando videtur vergere in notabile detrimentum boni politici. *Obiect. 2.* Quomodo in quibuſdam prouinciis hodie obtinuit, ne Bullæ Apoſtolicæ mandentur executioni ſine Principis conſenſu. Ergo ex eo quòd Papa ſimiliter poſſit interdum ſiſtere curſum regiminis politici, tamquam regimini ſpirituali aduerſum, non rectiùs aſſeritur poteſtatem habere in temporalia, quàm Princeps in ſpiritualia.

Reſpondeo, ex naturis rerum magnam hîc eſſe diſparitatem. Ea enim eſt rerum conditio, vt temporalia oporteat cedere, imò ſeruire, ſpiritualibus; adeoque ordinatiſſimum eſt, vt quando aduerſatur regimen politicum fini ſpirituali, cedere oporteat ſacerdotis imperio. Dico itaque cum Franciſco Victoria, relectione 1. numero 10. *Aſſert. 1.* non poſſe Regem impedire adminiſtrationem ſpiritualem, etiamſi temporali videatur incommodare: imò neque Papam teneri eam mutare ſi ſit ſaluti ſpirituali neceſſaria, aut valdè vtilis. Neque tamen poteſt Pontifex, quidquid videtur primo aſpectu conducere ad promouendam religionem, ſtatim decernere, ſine vllo reſpectu rerum temporalium: non enim aſtringi poſſunt Principes ad optimum gradum ac modum vitæ Chriſtianę, ſed ſolùm ad ſeruandam Chriſtianam legem intra certos terminos. Non videtur etiam improbabile, quod Couarruuias practicarum qq. c. 35. accuratè tradidit, ex Papæ conſenſu, præſcriptione, vſu immemoriali, & euidenti ſpiritualis regiminis vtilitate, tribunalia regia in quibuſdam regnis ritè ita practicare, vt cognoſcant de iniuſtis cenſuris iudicis Eccleſiaſtici; vt ſine ſua permiſſione & conſenſu, nequeant quædam Apoſtolica mandata executioni mandari. Eodem ferè modo ſentit Driedo lib. 1. de libertate Chriſtiana, fol. 183.

Aſſert. 2. Secunda Aſſertio; Non repugnat in eamdem perſonam Papæ conuenire poteſtatem Papalem & temporalem. Ita enim ex donatione Conſtantini Silueſter Papa dominium obtinuit Romanum: ſic Moyſes, Deo inſtituente, præfuit in temporalibus ſimul & ſpiritualibus; Melchiſedech Rex ſimul fuit & Sacerdos; Machabæi Sacerdotium cum Ducatu populi coniunctum habuerunt.

TRA-

Digitized by Google

TRACTATVS DE ECCLESIA.

DISPVTATIO PRIMA.

In quo conſiſtat eſſentia Eccleſiæ?

IN quæſtionibus quæ hodie cum hæreticis de Eccleſia controuertuntur, ſi non præcipua, ſaltem ordine prima eſt, Quænã ſit eſſentia Eccleſiæ, & quænam requirantur, vt quis dicatur membrũ Eccleſiæ.

Prima opinio. Prima opinio eſt, ſolos prædeſtinatos eſſe de Eccleſia: ita Ioannes Hus, & Wiclef.

2. Alij in Eccleſia ponunt ſolos perfectos in ſanctitate, vt Pelagiani apud Auguſtinum, hæreſ. 88. Quem errorem Caluinus tribuit Anabaptiſtis noſtri temporis.

3. Alij ſolos iuſtos qui ſunt in charitate, ita vt excludantur quicumque ſunt in peccato mortali, ſaltem grauiori: quo modo ſenſerunt Nouatiani, qui ſe propter munditiem Catharos vocabant, & Donatiſtæ apud Aug. hæreſ. 69.

4. Alij ſolos & omnes fideles dicunt eſſe in Eccleſia, ſiue charitatem habeant, ſiue non: ita Turrecremata lib. 4. Summæ, parte 2. c. 20.

5. Alij, vt quis ſit in Eccleſia, præciſè requirunt characterem Baptiſmi: Caſtro lib. 2. de hæreticorum punitione, cap. 24.

6. Alij fidem cum charactere Baptiſmi.

7. Alij fidem cum profeſſione fidei, quæ includat Baptiſmum, & coniunctionem cum aliis membris & capite.

Vera ſententia. Ceterùm ſententia veriſſima videtur ea, Eccleſiam eſſe quaſi humanum corpus viuum, vt habeat aliquid reſpondens homini interiori, & aliquid reſpondens homini exteriori: vt videre licet indicatũ apud D. Auguſtinum in Breuic. collat. 3. contra Donatiſtas, c. 10. & apertiùs ſerm. 10. de verbis Domini, cap. 19. Vel, vt habeat aliquid reſpondens carni, & aliquid reſpondens ſpiritui, quod pulchrè attigit Clemens Alexan. l. 7. Strom. Anima Eccleſiæ, ſunt interna dona Spiritus ſancti, fides, ſpes, charitas de corde puro. Corpus, externa profeſſio fidei & fraternitatis, ſubiectio ſub vno capite viſibili, & communicatio Sacramentorum. Vtrumque complectitur ſententia Apoſtoli 2. Timoth. 3. *Habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* Species ergo pietatis quæ eſt in externa profeſſione, eſt corpus & cortex huius vitis; ſed interior virtus pietatis, eſt quaſi inuiſibilis & ſpiritualis vita ac anima radicis. Quidam ergo ſunt de anima tantùm, vt catechumeni, ſi fidem & charitatem habeant; alij de corpore tantùm, vt occultè hæretici: alij de anima & corpore ſimul, vel quia veram charitatem cum externis illis vinculis habent, quo modo ſunt perfectè viua membra, quæ animam habeant motiuam & operantem; vel quia fidem habent ſine charitate, qui non perfectè viuunt; ſicut brachium paralytici, quod viuit quoad ſenſum, non quoad motionem.

Soli prædeſtinati non ſunt in Eccleſia. Solos prædeſtinatos nõ eſſe de Eccleſia, ex Scripturis probarũt priſci Catholici, per figuras & parabolas arcæ Noë, habẽtis animalia munda & immunda; areæ habentis triticum & paleas; ſagenæ miſſę in mare, & ex omni genere piſcium congregantis, quorum quidam poſteà foras mittantur; vitis, in qua dicitur palmes inueniri non ferens fructum, abſcindendus, & in ignem mittendus; conuiuij nuptialis, in quo inuenitur non habens veſtem nuptialem, qui propterea eiiciatur in tenebras exteriores; decem virginum, quarum quædam fatuæ; ouilis, in quo oues & hœdi; magnæ domus, in qua vaſa quędam ſunt in contumeliam. Vide D. Auguſtin. lib. 3. contra Donatiſtas, c. vltimo, & 20. de Ciuitate, cap. 9. vbi diſtinguit duplex regnum cælorum: vnum vbi ambo ſunt, & ille qui ſoluit quod docet, & ille qui facit: alterum quod non intrat, niſi qui facit. Et prius dicit eſſe Eccleſiam qualis nunc eſt. Geneſ. 6. Matth. 3. Matth. 13. Ioan. 15. Matth. 22. Matth. 25. 2. Tim. 2. *Duplex regnum cælorum.*

Secundò, Eccleſia dicitur à verbo ἐκκαλῶ, quod eſt conuoco, aut euoco: multi autem vocati, pauci verò electi; non ergo ſoli electi pertinent ad Eccleſiam.

Tertiò, idem probat Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate, cap. 48. ex illo Pſalmi 39. *Annuntiaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum.* Et ex eo quòd Chriſtus etiam inter Apoſtolos vnum reprobum habere voluerit, vt ſuo exemplo doceret, Eccleſiam malos tolerare, donec nimirum meſſores omnia euellant zizania, ea colligentes in faſciculos ad comburendum.

Denique contrarius error eſt reprobatus ab Eccleſia in Concilio Conſtantienſi, in articulis Ioannis Hus & Wiclef, quem refert Thomas Waldenſis docuiſſe, quòd Eccleſia ſit prædeſtinatorum vniuerſitas. Ceterùm quamuis hæc apertiſſimè ſit doctrina Eccleſiæ, Auguſtini, & totius vetuſtatis; nouatores tamen noſtri temporis contrarium tenent, & hæc ferè opponunt argumenta.

Obiect. 1. ex Script. 1. Primum ex Scripturis, Apoc. 21. *Vidi ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam,* &c. Hic ſignificatur, inquit, totam Eccleſiam eſſe prædeſtinatam, reprobos in ea nihil iuris habere; ipſam habere radicem in cælo, & æterna Dei prædeſtinatione niti.

2. Præterea vocatur Eccleſia ſponſa Chriſti: Chriſtus autem non eſt ſponſus reproborum. Chriſti enim ſponſa numquam repudiatur, numquam ab eo diuellitur. Apoc. 21.

3. Dicitur etiam *hortus concluſus, fons ſignatus.* De quo Gregorius in cap. 4. Canticorum: *Hortus ſancta Eccleſia exiſtit, qui hortus concluſus benè eſſe dicitur; quia charitatis vallo circumquaque munitur, ne intra numerum electorum reprobus aliquis ingrediatur.* Cant. 4.

4. Ad hæc ſimilis eſt Eccleſia arcæ Noë, in qua, vt ait Petrus, paucæ, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ per aquam: nullus ergo eorum qui ſunt in Eccleſia, perit. 1. Pet. 3.

5. Ad Epheſ. 5. dicitur Chriſtus caput Eccleſiæ, &

Digitized by Google

& Saluator corporis ſui; mundare Eccleſiam, vt exhibeat ſibi glorioſam.

6. Alibi dicit de ouibus ſuis Chriſtus: *Non rapiet eos quiſquam de manu mea.* omnes ergo oues Chriſti ſaluabuntur: non ſunt autem de ouili Chriſti, id eſt Eccleſia, qui non ſunt oues Chriſti: nam quod attinet ad illud quod mouetur de hœdis, ſunt quidem inter oues, in die iudicij ſeparandi; ſed non ſunt ex ouibus: itaque ſunt quidem in Eccleſia, ſed non ſunt de Eccleſia.

Ioan. 10.

7. Denique primæ Ioannis 2. ſignificatur reprobos numquam eſſe de Eccleſia: *Ex nobis*, inquit, *exierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi ex nobis fuiſſent, permanſiſſent vtique nobiſcum.*

Reſponſ. Ad 1. Reſpondeo, locum Apocalyp. poſſe intelligi de Eccleſia triumphante, Ieruſalem cæleſti, quę cõſtat ex ſolis prædeſtinatis, quæ deſcendit de cælo, quando hominibus innoteſcit, vt interpretatur Ribera, ſecutus venerabilem Bedam & alios. Imò debere intelligi de cæleſti Ieruſalem, videntur conuincere verba ſequentia: *Abſterget Deus omnem lachrymam*, &c. Dico ſecundò: Si placeat hæc verba accommodare Eccleſiæ militanti, vt fecit Bernardus lib. 3. de conſideratione; dicetur Eccleſia deſcendiſſe de cælo, quia habet vnum primum paſtorē Romanum Pontificem, & reliquos ordines diſpoſitos, ad exemplar cæleſtis ciuitatis. Dico tertiò: Si velimus admittere quòd Eccleſia ſit prædeſtinata; dicere poterimus, neque nos dicere Eccleſiam eſſe reprobam; imò libenter fateri, totam illam vocationem multorum, quæ conſtituit Eccleſiam, eſſe propter electionem paucorum, quos Deus ſaluare intendit: quamuis & vocationis gratia, totaque Eccleſiæ profeſſio ita ſancta ſit, vt hoc ipſum de cæleſti gratia prouenire, adeoq; de cælo deſcendere, dici queat, quòd quis Eccleſiæ ſit filius.

Ad 2. Ad alterum reſpondeo, ſemper manere Chriſti ſponſam, ſed particulares animas, quæ ſunt in Eccleſia, poſſe repudiari propter peccatum; & hoc ipſum pertinere ad perpetuum amorē, quo Chriſtus amat ſponſam ſuam Eccleſiam, quod tandem ex ea tollat omnia ſcandala: quamuis ob iuſtas cauſſas non ſolùm in mundo reprobos velit miſceri cum electis, ſed etiam in regno ſuo quod eſt Eccleſia militans, in qua non omnes legitimè certant, ſed ſolicitè monendi ſunt, vt ſic currant, vt comprehendant; vt dignè vocatione ſua & ſocietate Eccleſiaſtica ambulent, &c.

Ad 3. Eccleſiam in Canticis dici hortum concluſum, & fontem ſignatum, fatemur: ſed ſicuti ex eo malè Cyprianus epiſtola 67. ad Magnum, intulit Baptiſma ab hæreticis collatum eſſe inualidum, ita ex eodem noſtri temporis hæretici malè colligunt, prædeſtinatos ſolos eſſe de Eccleſia. Dicitur ergo Eccleſia hortus concluſus, inquit Beda in illum locum, quia Domini ac redemptoris ſui protectione munita perſiſtit, ne improba vmquam vel hominum infidelium, vel immundorum ſpirituum corruptione violetur, & à fructuum cæleſtium prolatione paſſim conculcata retardetur. Vel dicitur Eccleſia hortus concluſus, quia per continentiam munitus, vt explicat Gregorius libro 5. in 1. Regum cap. 4. Vel intelligitur iſte locus de Eccleſia, pro tempore futuri ſęculi, quando nihil coinquinatum in eam intrabit, quando non egredientur ampliùs foras: alioqui de Eccleſia militante prædixit Iſaias cap. 60. *Et aperientur portæ tuæ iugiter.* Et hoc modò poteſt accipi Gregorius nobis obiectus. Charitas enim ſeparat filios regni à filiis gehennæ. Vel denique illud Eccleſiæ elogium ſynecdochicôs accipi poteſt, vt dictum ſit de Eccleſia propter præcipuam illam eius partem, quæ conſtat ſolis electis; quo modo etiam non incommodè licebit accipere verba Gregorij. Poteſt enim per Antonomaſiam illa pars electorum dici Eccleſia, ſicut & charitas quæ non deficit, illuſtriori ſenſu charitas eſt: alioqui multos reprobos eſſe in Eccleſia quãdo hîc militat, apertè docet idem Gregorius lib. 13. Moralium, cap. 5. in illud capitis 16. prophetiæ Iob: *Rugæ meæ teſtimonium dicunt contra me.*

De arca facilis eſt reſponſio. Vt enim diſſimulemus, non debere in omnibus conuenire ſimilitudinem; non defuit etiam in arca ſignificatio noſtræ doctrinæ, cùm in ea fuerint non tantùm munda, ſed etiam immunda animalia; non tantùm columbæ, ſed etiam corui. *Ad 4.*

Replicat quidam ſectarius, debere omnes, qui verè ſunt in Eccleſia, ſaluari; ſicuti omnes octo illæ animæ, quarum ſimilitudine vtitur Petrus, ſaluatæ ſunt; nihilque ad rem pertinere, quod de immundis animalibus ingeritur.

Sed contrà, certum eſt, non omnes qui baptizantur, ſaluari. Si dicas Petrum loqui de ſpirituali & interiori Baptiſmo: verum quidem eſt quòd ſaluentur à peccatis per præſentem iuſtitiã, quotquot ita baptizantur; ſed verum non eſt, verè ſic ad tẽpus ſaluos, non poſſe excidere, & inſtar corui, ſaluatricem arcam relinquere. Sicuti ergo, ſi quis ex octo illis quos arca ſaluauit, deſeruiſſet arcam, aquis diluuij periiſſet; ita ſi quis illuminatorum, qui iam guſtauit donum cæleſte, prolapſus fuerit, poterit eſſe reprobus, & maledictioni proximus, vt loquitur Apoſtolus ad Hebr. c. 6.

Ad locum ex epiſtola ad Epheſios reſpondeo, Eccleſiam ſaluari & glorioſam exhiberi, quando mundatur à paleis quæ nunc in ea ſunt; quod fiet in ventilatione extremi iudicij. *Ad 5.*

Oues quas ſibi non eripiendas Chriſtus dicit apud Ioannem, intelligendę ſunt per excellentiam in prædeſtinatis; non autem omnes qui ſunt de Eccleſia, inter quos erat filius perditionis, typus omnium illarum erraticarum ouium, quæ ex ouili Chriſti pereunt: quia deſerunt vocationem ſuam ſpontaneo peccato, à qua nullis hoſtium viribus ſeparari potuiſſent, niſi ipſi defuiſſent gratiæ Dei. Neque eſt quod hîc quiſquam miretur, eoſdem interdum dici hœdos, qui aliàs dicuntur oues; hoc enim frequens in hiſce ſimilitudinibus. Chriſtus enim aliquando dicitur leo, aliquando agnus: & in illo Canticorum 2. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*; eædem ſecundùm Auguſtinum epiſtola 48. dicuntur ſpinę propter malignitatem malorum morum, & filiæ propter communionem Sacramentorum. *Ad 6.*

Ad poſtremum ex epiſtola Ioannis reſpondeo; Quando dixit, *ex nobis exierunt*, ſignificat reprobos illos fuiſſe in Eccleſia, ſed eam reliquiſſe: quando autem dicit, *non erant ex nobis*, intelligit non fuiſſe ex numero prædeſtinatorum. Vide Auguſtinum de corrept. & gratia, cap. 9. & de dono perſeuerantiæ cap. 8. *Ad 7.*

Secundum argumentum eſt ex veterum auctoritate. Clemens libro ſeptimo Stromatum prope finem: *In Eccleſia catalogum referuntur ij* *Obiect. ex PP.*

qui

Digitized by Google

qui ſunt iuſti ſecundùm propoſitum.

2. Cyprianus epiſtola 55. dicit eos eſſe Eccleſiam, qui in domo Dei permanent.

3. Auctor operis imperfecti in Matth. ſub nomine Chryſoſt. homilia 20. *Chriſtianum qui ſe ædificauerit ſuper Chriſtum, nulla aduerſitas diruere poteſt.*

4. Auguſtinus contra Creſconium lib. 2. cap. 21. *Damnati à Chriſto, iam in corpore Chriſti non ſunt, quod eſt Eccleſia; quoniam non poteſt Chriſtus habere membra damnata.*

5. Et lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas, c. 17. *Semper ab illius Eccleſia, quæ ſine macula & ruga eſt, vnitate diuiſus eſt, etiam qui congregationi ſanctorum in carnali obduratione miſcetur.*

6. Item lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 32. *Non eſt reuerà Domini corpus, quod cum eo non erit in æternum.*

7. Rurſum lib. 18. de ciuitate, cap. 45. dicit in illa ſententia Domini, *Multi vocati, pauci verò electi*, per electos intelligi Eccleſiam: *Talibus*, inquit, *electis gentium, domus Dei ædificatur per Teſtamentum nouum lapidibus viuis*; &c.

Reſp. ad 1. Reſpondeo ad Clementem, non aliud ipſum velle, quàm electos omnes inſcribi Eccleſiæ, & Eccleſiam eſſe propter electos. Alioquin quòd cum electis vocentur etiam alij, eodem lib. docet his verbis: *Numquid eos Apoſtolus Paulus eſſe dixit veluti carnes ſancti corporis? Corpus autem allegoricè dicitur Domini Eccleſia, ſpiritalis & ſanctus chorus, ex quibus ij qui vocantur ſolùm nomine, viuunt autem non ex ratione, ſunt carnes.* Et infrà: *Fornicatur enim in Eccleſiam eius quoque corpus, is qui gentiliter viuit in Eccleſia.* Hîc Clemens carnales dicit carnem eſſe in corpore Eccleſiæ, & in ea gentiliter viuere: non ergo ſolos electos in ea agnoſcit.

Ad 2. Ad Cyprianum reſpondeo, cùm Eccleſia à vocatione dicatur, vocatio autem Dei ſecundùm propoſitum excellentior ſit ea quæ non eſt ſecundùm propoſitum, Cyprianum ibi reſpicere ad vocatos ſecundùm propoſitum, qui ſecundùm excellentiam ſunt in Eccleſia: alioqui alios eſſe vocatos multiplicatos ſuper numerum, qui de Eccleſia pereant, clariſſimè ſubiungit: *Conuenit dare operam, ne quis culpa noſtra de Eccleſia pereat: ſi autem quis vltrò & crimine ſuo perierit, atque ad Eccleſiam redire noluerit*, &c.

Ad 3. Auctor operis imperfecti pro nobis eſt: facit enim duplicis generis Chriſtianos; vnos qui ædificent ſuper petram, alios qui ſuper arenam. De prioribus dicit, quòd nulla aduerſitate diruantur; de poſterioribus fatetur quòd cadant: *Tales*, inquit, *ſunt quos cadere de Eccleſia, ſignificanimus ſuprà; eò quod non ſe ædificauerint ſuper petram, ſed magis ſuper arenam.*

Ad 4. Ad Auguſtinum contra Creſconium reſpondeo, potiùs ipſum de malis, quàm de reprobis agere; ſed hæretici hos cum illis confundunt. Dicit autem, malos non eſſe in Eccleſia, eò quòd perfectè non ſint membra Chriſti; quia ſecundùm animam non ſunt de corpore Chriſti, ſed ſolùm ſecundùm exteriorem compagem.

Ad 5. Similis eſt reſponſio ad locum ex lib. 1. de Baptiſmo, niſi malueris reſpici eo loco ad partem Eccleſiæ, quæ ſolis electis conſtat.

Ad 6. Ad locum ex libro 3. de doctrina Chriſtiana, reſpondeo: Auguſtinus ibidem admittit malos eſſe de corpore Domini permixto, ſiue de Eccleſia permixta: ſed reprehendit Ticonium, quòd putauerit duplex corpus Chriſti poſſe dici. Quamuis enim corpus noſtrum permixtum ſit noxio humore, non tamen poteſt dici noxius humor corpus noſtrum, aut duplex corpus noſtrum. Vbi nota, ſimilitudinem iſtam de noxio humore, non ita eſſe vrgendam, quaſi mali non ſint membra Eccleſiæ, ſicuti noxius humor non eſt membrum hominis; mali enim ita ſunt humor noxius in Eccleſiæ corpore, vt etiam ſint quaſi de carne eiuſdem corporis, vt diximus ex Clemente Alexandrino.

Ad poſtremum locum reſpondeo, Auguſtinum *Ad* 7. in ſimilibus locutionibus ad duo reſpicere; vnum eſt, quòd meritò illi ſoli ad domum Dei quadam ratione pertinere dicantur, qui in ea tamquam viui lapides ponuntur, non ad tempus, ſed vt æternum Diuinę maieſtatis conſtituant habitaculum: alterũ, quòd in oculis Dei, ſoli electi ſint pulchritudo Eccleſiæ, quod prouenit ex eadem cauſſa. Pulchritudo enim ædificij ea meritò dicitur, quæ abſolutè placet architecto, ciuſque finem aſſequitur. Vocat tamen Deus plures, vt inter multos vocatos, pauci illi veniant electi: ſicut Samuël vocabat omnes filios Iſai, vncturus ſolum Dauidem: *1. Reg. 16.* ſicut piſcator capit malos piſces cum bonis, vt bonos colligat in vaſa. Sicuti enim talis non dicitur eſſe piſcator malorum piſcium, ſed bonorum: ita quamuis Eccleſia malos contineat ſimul & bonos, eſt tamen eius vocatio ſancta, & rectè dicitur vocatio & Eccleſia ſanctorum: rectè dicitur ipſa prędeſtinata, non autem reprobata; quamuis reprobi ſint plures. prædeſtinati enim ſunt principales, & per ſe intentæ Eccleſiæ partes.

Quæres, An ergo reprobi, dum temporalem habent in Eccleſia iuſtitiam, non ſint perfectè membra Chriſti, & filij Dei? *Reprobi an aliquando ſint filij Dei.*

Reſpondeo: Tribus modis poteſt dici quis filius Dei adoptiuus. *Filius Dei adoptiuus triplicìter.* Vno, quia habet pignus hereditatis cæleſtis, ratione cuius habet ius ad illam, ſi benè ſuum pignus cuſtodiat: eoque modo reprobus eſt Filius Dei, quando temporaliter iuſtus. 1. Altero, quia quamuis nondum habeat pignus hereditatis cæleſtis; complacuit tamen Deo eam ipſi dare, & in extremo ſaltem vitæ ſuæ etiam pignus illud habebit: & ſic prædeſtinati etiam dum lupi ſunt diſpergentes, aut ſanè diſperſi extra Chriſti ouile, ſunt filij Dei per prædeſtinationem; ita enim vocantur Ioannis 11. *Vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum.* 2. Tertiò, quia vtrumque habeat, & ius per pignus, & ſtabilitatem per firmum Dei propoſitum: quo fit, ne in fine deſtituatur eiuſmodi pignore: quo modo ſoli iuſti prędeſtinati ſunt filij Dei. 3.

Hinc colligitur, meritò damnatum eſſe in Concilio Conſtantienſi, articulum Ioannis Hus eiuſmodi: *Præſcitus, etiamſi aliquando ſit in gratia ſecundùm præſentem iuſtitiam, tamen numquam eſt pars ſancta Eccleſiæ; & prædeſtinatus ſemper manet membrum Eccleſiæ, licet aliquando excidat à gratia aduentitia, ſed non à gratia prædeſtinationis.*

Malos eſſe in Eccleſia, probat multis Scripturis *Mali ſunt in Eccleſia.* Auguſtinus. Matthæi 24. *Quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Ioannis 8. *Seruus non manet in domo in æternũ. Non dixit, Non eſt; ſed, Non manet*, inquit Auguſtinus tract. 41. in Ioannem. Lucæ 15. *Quanti mercenarij in domo*

 patris

Digitized by Google

patris mei abundant panibus? Matth. 18. In Eccleſia ſeruus nequam non vult dimittere conſeruo ſuo; frater in fratrem peccat: imò & malos præ-
Lucæ 12. fectos etiam eſſe in Eccleſia, oſtendit ſeruus ille, qui, moram faciente domino, percutit conſeruos ſuos. Probat etiam exemplis; vt Iudæ, Ananiæ, Sapphiræ, Nicolai diaconi, Simonis magi, fornicarij Corinthij, falſorum fratrum æmulatorum apud Apoſtolum, Eccleſiarum Aſiæ, de quibus Apocalypſis 2. & 3. Feliciter vſi ſunt Catholici
Math. 3. contra Donatiſtas parabola illa areæ, in qua ita ſimul cum tritico eſt palea, vt triticum vix appareat. Volebant enim Donatiſtæ, malos tantùm occultè eſſe in Eccleſia. His & ſimilibus argumentis teſtatur Auguſtinus in Breuiculo, à Catholicis Donatiſtas fuiſſe conuictos. Accedit Gregorius homilia 38. in Euangelia: *Boni ſoli nuſquam ſunt, niſi in cælo; & mali ſoli nuſquam ſunt, niſi in inferno.* Denique Tridentinum Seſſ. 6. can. 28. anathema dicit, ſiquis malos fideles Chriſtianos eſſe negauerit.

Obiectio ex Script. Contrà obiicitur Primò ex Sacris litteris: Ec-
1. cleſia tota pulchra eſt & ſine macula, vt dicitur
2. Canticor. 4. & ad Epheſ. 5. Item non tranſiturum
per eam incircumciſum & immundum prædixit
3. Iſaias cap. 25. Confirmatur idem ex Apoſtolo ad
Romanos cap. 8. *Si quis ſpiritum Chriſti non ha-*
4. *bet, hic non eſt eius.* 2. ad Corinth. 6. *Quæ ſocietas*
lucis ad tenebras? Quæ autem conuenientia Chriſti
cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Iere-
5. miæ 23. *Quid paleis ad triticum, dicit Dominus?*
6. Ad Epheſios 4. *Ex quo totum corpus compactum & connexum, per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundùm operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri, augmentum corporis facit in ædificationem corporis ſui in charitate.* Hîc inquiunt ſignificatum, totum corpus Chriſti incrementum ex eo capere per charitatem.

Reſponſ. Reſpondeo, Eccleſiam dici totam pulchram, propter ſecretiorem & potiorem ſui partem, qua continet ſolos iuſtos, qui perfectè in ea ſunt: nam peccatores, qua parte nondum iuſti ſunt, deficientes à iuſtitia huius vitæ, ad Eccleſiam non pertinent, vt patet ex dictis. Niſi ita explicetur, ne quidem ij in quibus radix fidei manet, & qui peccant ex infirmitate, & luctantes contra peccatum ſuccumbunt, & poſteà reſurgere conantur, eſſent membra Eccleſiæ: nam etiam illi offuſcarent integram illam pulchritudinem. Eos tamen eſſe de Eccleſia, fatentur ſectarij, contenti excludere illos qui cauteriatam habentes conſcientiam, ſceleratè viuunt, & non contriſtantur de peccatis.

Ad 2. Iſaias loquitur de Eccleſia, vt futura eſt in altera vita. Ita Auguſtinus in Breuiculo collat. 3. cap. 9. Vel, non pertranſit incircumciſus & immundus; quia & temporalem pacem aliquamdiu habuit Eccleſia: & ſpirituales hoſtes, præcipuè diabolus, non ita præualent ad intus expugnandum, ſicut olim quando dicebant, *Incuruare vt tranſeamus*; vt eſt apud eundem Iſaiam cap. præcedenti: ſed ſolùm foris oppugnare poſſunt Eccleſiam & animas fideles. Qui ſenſus videtur communior interpretum Cyrilli, Hieronymi, &c.

Ad 3. Ad Apoſtoli locum reſpondeo: Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius; ſed qui non habet perfectè Chriſti ſpiritum, poteſt eum aliquouſque habere, & aliquo modo eſſe Chriſti: mali autem fideles, habent Chriſti ſpiritum eo ipſo quo fideles & fraternitatis amantes; non habent tamen Chriſti ſpiritum perfectè: neq; enim ſunt in ſpiritu, ſed in carne: itaque non ſunt Chriſti perfectè; non enim viuunt in Chriſto, alioqui nihil in eis eſſet damnationis.

Paulus ad Corinthios pro nobis eſt: niſi enim *Ad 4.* contingeret, Chriſtianos manẽtes in Eccleſia participes fieri menſæ dæmoniorum, non tam appoſitè eos increparet Apoſtolus, rei vrgens indecentiam.

Ad locum Ieremiæ reſpondent Catholici Do- *Ad 5.* natiſtis apud Auguſtinum in Breuiculo collat. 3. non hoc dictum eſſe de Eccleſia, ſed de diuinis Prophetarum viſionibus, & humanis ſomniis, ne eis vllo modo compararentur.

In loco ad Epheſios, charitati adſcribitur ædifi- *Ad 6.* catio & augmentatio corporis Chriſti quod eſt Eccleſia; ſed inde non ſequitur, non eſſe aliquos in Eccleſia, qui charitatem non habent, & non promouent augmentum corporis Chriſti, quamuis illud promouere ſe profiteantur eo ipſo quo manent in Eccleſiaſtica communione. Compactum itaque & connexum eſt totum corpus; ſed quædam partes neque in ſe, neq; in aliis augmentum faciunt per charitatem, niſi fortè admodum tenuiter, quatenus non deſerunt Sanctorum communionem, & fraternitatis amorem; quia non exſequuntur opere quod profitentur.

Obiicitur Secundò ex Patribus: Auguſtinus de *Obiectio 2. ex PP.* vnitate Eccleſiæ cap. 12. dicit, impias turbas in Eccleſia non deputari. Lib. 6. contra Donatiſtas, cap. 2. *Quiſquis non habens charitatem, intus videtur eſſe cum foris ſit.* Et cap. 4. dicit omnes malos ſpiritaliter à bonis ſeiunctos eſſe. Lib. 1. contra Creſconium cap. 29. dicit, non pertinere ad Eccleſiæ vnitatem eum qui non habet charitatem. Hieronymus in cap. 5. ad Epheſios: *Qui peccator eſt, & aliqua ſorde maculatus, de Eccleſia Chriſti non poteſt appellari.* Denique Chryſoſt. in 2. ad Timotheum cap. 2. diſertè negat, alia eſſe in Eccleſia vaſa quàm aurea & argentea. Cui ſubſcribens Theophylactus, dicit nihil in Eccleſia eſſe ligneũ.

Ad hæc omnia patet ſolutio ex D. Auguſtino *Reſpon.* de Geneſi ad litteram, lib. 11. cap. 25. vbi diſtinguit duplicem modum quo quis ab Eccleſia ſeparatur: *Paradiſus*, inquit, *dicta eſt Eccleſia. Inde ceciderunt vel aperta & corporali ſeparatione omnes hæretici: vel occulta & ſpiritali, quamuis in ea corporaliter eſſe videantur omnes conuerſi ad vomitum ſuum, cùm poſt remiſſionem peccatorum paululùm ambulaſſent in via iuſtitiæ: in quibus facta ſunt poſteriora peiora prioribus, & quibus expediebat non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm cognoſcentibus retrorſum reflecti à tradito ſibi ſancto mandato.* Quando ergo ſancti dicunt, malos non eſſe in Eccleſia, aut de Eccleſia; volunt ſolùm ſpiritualiter excidiſſe, rupto ſaltem vinculo interiori charitatis; non autem negant, eos ſecundùm fidem informem, aut ſaltem exteriorem compagem eſſe membra Eccleſiæ.

Non baptizatos non eſſe in Eccleſia, patet 1. ad *Non baptizati, non ſunt in Eccleſia.* Corinth. cap. 5. *Quid mihi de illis qui foris ſunt iudicare?* Actor. 10. dicitur Petro, cùm de Cornelio baptizando ageretur, *Macta & manduca.* Manducare autem ibi eſt per Baptiſmi ſacramentum, tamquam manducatione quadam, in Eccleſiæ corpus traiicere, & Eccleſiæ incorporare. Huc etiam faciunt loca, quæ negant ſalutem poſſe obtineri

neri

Digitized by Google

neri ſine Baptiſmo, illumque tamquam aditum quemdam ad ſalutem requirunt. Chriſtus enim eſt Saluator corporis ſui: ianua itaque in Eccleſia erit Baptiſmus. Præterea ad Eccleſiam Chriſti non pertinent, qui Chriſtum non induunt; induimus autem Chriſtum per Baptiſmum. Ad Galatas 3. *Quicumque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Accedit auctoritas D. Gregorij homilia 38. in Euangelia, vbi per nuptias Eccleſiam intelligens, *Quis*, inquit, *ſine Baptiſmate & fide has nuptias intrauit?*

Obiectio 1. Sed obiicitur, interdum catechumenos ſine Baptiſmate ſaluari: non poſſe autem ſaluari, niſi ſint de Eccleſia etiam militante; extra illam enim non eſt ſalus: non ergo ad Eccleſiæ ingreſſum opus eſſe Baptiſmo.

Reſp. Reſpondeo: Propter hoc argumentum quidam dicunt, Baptiſmum quidem eſſe neceſſarium ad ingreſſum viſibilis Eccleſiæ, non autem inuiſibilis. Sed illi peccant contra Symbolum, quo credimus, vnam eſſe Eccleſiam. Hæretici autem noſtri temporis nullo modo ferunt hunc ſermonem, quo dicantur non baptizati eſſe extra Eccleſiam. Verùm dicẽdum eſt, eiuſmodi catechumenos inuiſibiliter inſeri viſibili Eccleſiæ, per voluntatem Baptiſmi; ſicuti poſſunt per nauem ſaluari, qui manibus eam exteriùs apprehendunt, vt virtute iam, quaſi ſint intus, eiuſque adminiculo queant portum attingere. Confirmatur ex capitulo Veniens, de preſbytero non baptizato: vbi Pontifex dicit, non ſolùm per ſacramentum fidei, ſed etiam per fidem Sacramenti poſſe quempiam effici membrum Chriſti. Alioqui per ſolam fidem ſine Baptiſmo non eſſe catechumenos ſimpliciter in Eccleſia, patet ex Auguſtino lib. 8. confeſſ. c. 2. vbi refert Simplicianum dixiſſe Victorino iam credenti; *Non deputabo te inter Chriſtianos, niſi in Eccleſia Chriſti te videro.* Sed Auguſtinum quidam ſectarius primum eſſe huius dogmatis inuentorem dicit & obiicit.

Obiect. 2. Secundò, Sicuti Chriſtus dixit: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua*, &c. ita etiam dixit: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis*, &c. Si ergo Baptiſmus ſit neceſſarius vt quis incorporetur Chriſto, etiam ſimiliter neceſſaria erit ſacra Euchariſtia. Quod videns Auguſtinus, etiam illam infantibus dixit eſſe neceſſariam.

Reſpon. Reſpondeo, ſpiritualem manducationem carnis Chriſti eſſe omnibus neceſſariam; & infantes, ſaltem interpretatiuè & quoad effectum, illam habere, quando Chriſto incorporantur per Baptiſma, & hoc voluiſſe Auguſtinum. Baptiſmi autem actualem ſuſceptionem ita infantibus dicimus eſſe neceſſariam, vt extra caſum martyrij non baptizati decedentes, damnentur, & pereant de populo Dei, etiamſi nati fuerint parentibus fidelibus.

Obiect. 3. Tertiò, Eadem (inquiunt) eſt ratio Baptiſmi & Circumciſionis: atqui multi pertinebant ad populum Dei qui non erant circumciſi, vt Melchiſedech & Iob: ergo etiam nunc multi pertinent ad Eccleſiam, qui non ſunt baptizati.

Reſpon. Reſpondeo, diſparem eſſe rationem Circumciſionis & Baptiſmi: neque enim generalis erat illa initiatio populi Dei, ſed tantùm in populo Hebræo certi ſexus, certorumque, puta octo dierum.

Hæretici aperti. Hæreticos apertos & apoſtatas non eſſe in Eccleſia, patet 1. Ioannis 2. *Ex nobis exierunt*, &c. Ad Titum 3. *Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita.* Non ergo pertinent ad communionem & conuocationem fidelium. Addit Apoſtolus: *Cùm ſit proprio iudicio condemnatus*, id eſt, eiectus ab Eccleſia. Vbi notat Hieronymus differentiam inter hæreticos qui ſeipſos ab Eccleſia eiiciunt, & alios flagitioſos, quos per excõmunicationem eiicit Eccleſia. Eamdem differentiam obſeruat Cyprianus libro 1. epiſtola 3. Huc pertinet quòd 1. ad Timoth. cap. 1. dicantur quidam circa fidem naufragaſſe. ſignificantur enim è naui excidiſſe.

Reſtringitur hæc doctrina ad apertos hæreticos: quia occulti, quamuis non ſint de anima Eccleſiæ, ſunt tamen de corpore, quamdiu externa fidei profeſſione Eccleſiaſtico corpori adhærent. *Hæretici occulti.* De qua re ſectarius quidam admodum contendit cum Bellarmino, quaſi nulla ratione dici queat, hæreticos occultos eſſe in Eccleſia. Verùm is hæreticorum mos eſt, valdè operosè perſequi quæ parum ad principalem cauſſam pertinent. nam & inter Catholicos non deſunt, qui ſimpliciter fateantur, non eſſe occultos hæreticos in Eccleſia, ſed per hæreſim etiam mentalem verè excidere. Probabilior tamen eſt modus loquendi contrarius: antequam enim deuitentur occultè hæretici, vult Apoſtolus eos moneri. Neque incommodum videri debet, ſi de corpore viſibilis Eccleſiæ permanſiſſe dicantur, quando eodem modo exteriùs cum fidelibus agunt & communicant, quo priùs, quando adhuc erant ſani, licet non eodem animo.

Dices; Ergo per ſolam hypocriſim erit quis membrum Eccleſiæ. *Obiectio.* Quòd enim occultus præ aperto hæretico ſit in Eccleſia, non aliunde prouenit, quàm quòd occultus agat hypocritam: illud autem abſurdum eſt, quia hypocriſis eſt opus diaboli, Eccleſia autem eſt plantatio quam plantauit Pater cæleſtis.

Reſpondeo: In hac hypocriſi tria ſunt; defectus veræ fidei, bonum per quod ſimulatur ille defectus ibi non eſſe, & ipſa ſimulatio. *Reſpon.* Per primum & tertium, diabolo potiùs adhæret hæreticus iſte occultus quàm Deo; per ſecundum autem, quod per ſe bonum eſt, manet adhuc in corpore viſibili Eccleſiæ, quamuis deficiat à ſpiritu Chriſti & anima Eccleſiæ; partim per defectum fidei, partim per mendacium facti, quod in ipſa ſimulatione & hypocriſi admittit. Hypocriſis itaque tale malum eſt, quod intentionem, quæ eſt quaſi anima operis boni, corrumpit; ideoque natum eſt, interiorem formam membro Eccleſię auferre. Externum autem corpus operis ipſius ſplendidum exhibet, eaque parte aptum eſt vt exteriùs in corpore Eccleſię hominem retineat non per ſe, ſed vt continuans externum illud bonum, quod ſitum eſt in exteriori communicatione Eccleſiaſtica.

Verùm, etiam manifeſtos hæreticos eſſe in Eccleſia, videntur quædam ſuadere argumenta. *Obiect. 1.* Primum ex parabola Matth. 13. vbi zizania, per quæ etiam hæretici intelliguntur, dicuntur reperiri in agro Dominico, qui eſt Eccleſia. Item 2. ad Timotheum 2. in magna domo, id eſt, in Eccleſia, dicuntur eſſe etiam vaſa lignea, & fictilia, & vaſa in contumeliam. 2. Per quæ ſi non ſolos, ſaltem cum aliis malis ſimul oportet etiam hæreticos intelligere: nam ita intellexit D. Auguſtinus lib. 4. contra

Digitized by Google

tra Donatiſtas, cap. 11. ex Cypriano lib. 4. epiſt. 2.
3. ad Antonianum. Denique huc trahi poteſt illud 1. ad Cor. 15. *Quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt?* quem locum Auguſtinus lib. poſt collationem contra Donatiſtas, cap. 20. ita intellexiſſe videtur, vt ſignificatum ſit, infideles circa articulum reſurrectionis eſſe in Eccleſia.

Reſp. ad 1. Ad primum locum reſpondeo: Catholici contra Donatiſtas vſi ſunt illa parabola, vt oſtenderent malos eſſe in Eccleſia, & per agrum intelligebant Eccleſiam. Sed opponebant Donatiſtæ, per agrum potiùs mundũ intelligi, eò quòd Chriſtus dicat, *Ager autem eſt mundus.* Reſpondebant Catholici, etiam per mundum intelligendam Eccleſiam, & ita intellexiſſe Cyprianum. Contrà opponebant Donatiſtæ, in Scripturis mundum nuſquam accipi in bonam partem. Sed imperitia illa facilè conuicta fuit, cùm ſcriptum ſit: *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.* Ita refert D. Auguſtinus lib. poſt collationem, cap. 6. Ceterùm quamuis non improbabiliter poſſit per agrum hîc intelligi mundus, ita vt non Eccleſia; ea tamen Catholicorum interpretatio eſt admodum probabilis: nam Chriſtus concludit, Angelos collecturos de ſuo regno omnia ſcandala: regnum autem Chriſti ſiue Dei, eſt Eccleſia. Quomodo autem tunc non dicantur eſſe in Eccleſia aperti hæretici, videri poteſt apud Auguſtinum libro 2. retractationum, cap. 28. vbi duo docet. Vnum eſt, ſi ſolæ hæreſes per zizania intelligerentur, conſequens fore, præter Eccleſiam tantummodò eſſe zizania, non etiam in Eccleſia reperiri. Alterum eſt, zizania in ſua latitudine etiam complecti hæreſes. Senſit itaque Auguſtinus, zizania quatenus complectuntur hæreſes, non eſſe in Eccleſia; ſed quatenus complectuntur alia ſcandala, præter ſchiſma, hæreſim apertam, & apoſtaſiam.

Ad 2. Ad ſecundum locum reſpondeo, per *magnam domum*, intelligi Eccleſiam; per *vaſa in honorem*, electos; per *vaſa in contumeliam*, reprobos; per *aurea & argentea*, bonos; per *lignea & fictilia*, malos. Vnde patet, quædam vaſa aurea & argentea eſſe in contumeliam; & contrà, quędam lignea & fictilia in honorem, vt ex Ticonio Auguſtinus lib. 2. retract. c. 18. Ex mente itaq; Apoſtoli, etiam
2. Tim. 2. Philetus & Hymenæus, & alij, *quorum ſermo vt cancer ſerpit*, fuerunt in Eccleſia per Sacramentorum communionem, dum iam eſſent vaſa in contumeliam, lignea & fictilia, & occultè hæreſim fouerent. Quando autem facti ſunt apertè hæretici, exierunt ex nobis, id eſt, ex Eccleſia. De his Auguſtinus de vera religione cap. 8. *Ex his hominibus hæretici fiunt, qui etiamſi eſſent in Eccleſia, nihilominùs errarent*, &c.

Ad 3. Ad tertium locum reſpondeo, accipiendum eſſe non de apertè & pertinaciter hæreticis, ſed de ſeductis.

Obiectiones ex Ratione. Secundum argumentum eſt ex Ratione: Eccleſia in hæreticos ſeruat iuriſdictionem, & poteſt illos iudicare; ergo non ſunt foris.

Reſponſ. Reſpondeo, Eccleſiam habere iuriſdictionem in aliquos qui non ſunt in Eccleſia, propter promiſſionem ſubiectionis, quam vel ipſi, ſi ſint adulti; vel eorum parentes, ſi paruuli ex baptizatis nati, præſtiterunt Eccleſiæ: vel ſanè propter characterem Baptiſmalem. Non tamen poteſt ſola eiuſmodi promiſſio, aut ſolus character Baptiſmi efficere, vt quis ſit de Eccleſia: alioqui etiam catechumenus eſſet de Eccleſia, & damnati in inferno.

Schiſmaticos non eſſe in Eccleſia, probatur ex cap. 5. Lucæ, vbi per ſciſſionem retis, & quæ ſequi ſolet, egreſſionem piſcium, intelliguntur ſchiſmata Eccleſiæ, & egreſſiones hæreticorum & ſchiſmaticorum. Ita Auguſtinus tractatu 122. in Ioannem, lib. 2. Quæſtionum Euangelicarum qu. 4. & de vera religione cap. 6. Huc facit capitulum Pudenda, & capitulum Schiſma 24. q. 1. Item capitulum Qui cathedram, diſt. 93. vbi dicitur non eſſe in Eccleſia qui deſerit cathedram Petri. Cyprianus lib. 1. epiſt. 6. dicit, ſchiſmaticos non habere Eccleſiam. Confirmatur: quia adeò Eccleſia reſpicit coniunctionem ad vnum caput, vt in Scripturis ſanctis non fuerit nominata Eccleſia, priuſquam Aaron eſſet Pontifex creatus, vt notat Turrianus libro 1. de Eccleſia, cap. 1. ex Cyrillo catecheſi 18. *Schiſmatici.*

Quæres, An qui deficiunt à proprio Epiſcopo, adhærent tamen Romano Pontifici, deſinant eſſe in Eccleſia? *Deficientes à proprio Epiſcopo.*

Reſpondeo, eos qui per iniquum ſchiſma & manifeſtum deficiunt, ſicuti defecerunt Donatiſtæ à Cæciliano Carthaginenſi, deſinere eſſe in Eccleſia. *Reſponſ.*

Excommunicatos non eſſe in Eccleſia, patet: quia ſicut ſchiſmatici & hæretici deſerunt Eccleſiam, ita excommunicati ab Eccleſiaſtica ſocietate eiiciuntur. Hoc enim eſt excommunicari, priuari communione Eccleſiæ, fieri ſicut ethnicum & publicanum, Matth. 18. tolli de medio fidelium, ad Corinthios 1. cap. 5. Neque ſolùm amittunt excommunicati exteriorem ſocietatem Eccleſiæ; ſed etiam ſpiritale & interius ſocietatis emolumentum, quo membra ſe mutuò fouent: ſi modò iuſta de cauſſa, & legitima via ſint excommunicati: nam ſi ſine vera cauſſa, legitimè tamen propter falsò allegata & probata, non carebunt ſpirituali ſocietatis Eccleſiaſticę emolumẽto: nam coram Deo verè intus erunt; abſtinebunt tamen ab exteriori communione publicè, ex obligatione vitandi ſcandali, quæ oritur ex vi præcepti incluſi in eiuſmodi ſententia, reuerà quidem iniqua, iuſta tamen in foro exteriori, quod in propoſito etiam retinet aliquam vim obligandi in interiori. Si verò non tantùm iniuſta, ſed etiam ipſo iure nulla ſit excommunicationis ſententia intentata; manifeſtum eſt, quòd nec exteriùs nec interiùs ſic excommunicatus eiiciatur ex Eccleſia. *Excommunicati.* *Sine vera cauſſa.*

Obiicies, excommunicatum vocari fratrem 2. ad Theſſal. 3. *Nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite vt fratrem.* *Obiectio.*

Reſpondeo, eſſe fratrem, quia Baptiſmo nobiſcum renatus eſt, & propter ſpem conuerſionis. Quo poſteriori modo accipere licebit, quod habet Auguſtinus lib. poſt collationem, cap. 20. *Neque enim à populo Dei ſeparamus, quos vel degradando vel excommunicando ad humiliorem pœnitendi locum redigimus.* vt ſignificatum ſit, excommunicatum non ſeparari à populo Dei, vt in æternum pereat de populo ſuo, ſicut pereunt non baptizati; ſed vt confundatur, & ſpiritus ſaluus fiat. Exiſtimant tamen quidam eruditi, ſubeſſe mendum, & deeſſe in Auguſtini ſententia negationem, vt ita legendum ſit; *Neque enim à populo Dei non ſepa-* *Reſponſ.*

Digitized by Google

ſeparamus, &c. Alij explicant Auguſtinum de excõmunicatione minori: ſed minùs id placet, quia ſubiungit quędã verba, quibus ſignificet, excommunicare ita ſe intelligere, vt ſit euellere zizania, & ab Eccleſia ſeparare; quod de minori excommunicatione dici non poteſt. Alius quidam dicit, per populum Dei ibi intelligi poſſe numerum ſaluandorum, non Eccleſiam: verùm neque iſtud placet, quamuis quoad ſenſum redeat in idem cum prima reſponſione; quia ſubiungit Auguſtinus, *Quos tamen ab Eccleſia ſeparare non poſſumus.*

DISPVTATIO II.

De Eccleſiæ origine, duratione, ac vnitate.

PROPOSITIO PRIMA. Eccleſiæ prima membra fuerunt Adam & Eua. Probatur: quia illi primi ex delicto ſuo educti & euocati ſunt per fidem Chriſti; eſtque veriſimile, hos primos etiam fidem exteriori cultu proteſtatos fuiſſe: imò ſolemnis Doctorum opinio eſt, Adamum docuiſſe filios ſuos offerre Deo primitias & decimas.

Aliorum ſententia. Sentiunt quidam contrarium: quorum aliqui dicunt, Eccleſiam ab Angelis cœpiſſe; alij ab Abel; alij ab Apoſtolis. Verùm Eccleſia Angelorum non eſt conuocata ex peccatoribus ad fidem Chriſti; à qua cõuocatione dicitur Eccleſia Chriſti, de qua hîc agimus. Abel autem non fuit abſolutè primum Eccleſiæ membrum; quia veriſimile eſt, non defuiſſe primo illo tempore aliquod remedium pro paruulis, vt habet communis ſententia: adeoque veriſimile eſt, Cain in infantia fuiſſe iuſtificatum. Cùm igitur Cain fuerit ſenior Abelo, & non ſit iuſtitia extra Eccleſiam, apparet Eccleſiam fuiſſe ante Abel. Secundò, non eſt certum, Adam & Euam peccando amiſiſſe fidem: & vt certum id eſſet, non minùs certum eſt, eos per pœnitentiam recuperaſſe fidẽ & iuſtitiam, antequam generarent Abelum: imò quando naſcebatur Cain, videtur Adam habuiſſe fidem, cùm diceret: *Poſſedi hominem per Deum.* hoc eſt, inquit Chryſoſtomus hom. 18. in Geneſim: *Non natura mihi puerum dedit, ſed diuina gratia.*

Quòd tamen Abel fuerit primum Eccleſiæ membrum, multis auctoritatibus conantur probare: Auguſtini in Pſalm. 128. Gregorij hom. 19. in Euangelia, & aliis, quas prolixè proſequitur Turrecremata lib. 1. Summæ, capite 25. vbi ſequitur illam opinionem, quæ vult Eccleſiam cœpiſſe ab Abel.

Cur Abel dicatur primum Eccleſiæ membrum. Sed reſpondeo; Quamuis abſolutè loquendo, verum ſit, cœpiſſe Eccleſiam à primis parentibus; multas tamen ſubeſſe cauſſas, quare veteres ſoleãt dicere, cœpiſſe ab Abel. Prima eſt, quia tunc primùm diuiſa fuit Eccleſia Dei ab eccleſia malignantium; ciuitas Dei à ciuitate diaboli: cęleſtem enim ciuitatem, ſecundùm D. Auguſtinum li. 15. de Ciuitate, ædificabat Abel; terrenam, Cain. Secunda, quia Abel primus legitur ritè Deo ſacrificium obtuliſſe, Eccleſia autem maximè fidem ſuam profitetur ſacrificio. Quare, ſicuti Melchiſedech ab Apoſtolo dictus eſt ſine patre, & ſine matre, eò quòd parentum ipſius non meminerit Scriptura; ita etiam Adam, quaſi ſine ſacrificio, adeoque quaſi extra Eccleſiæ profeſſionem negligitur, eò quòd ſacrificium ipſius non commemoret Scriptura. Tertia, quia Abel, primus hominum, ſanctitatem non interruptam ſeruauit: vt ergo Eccleſiæ ſanctitas, integritas, & pulchritudo commendetur, ab eo dicitur incepiſſe, qui actuali peccato non legitur à ſanctitate excidiſſe. Quarta, quia Abel tamquam primus iuſtus, à Chriſto commendatus eſt: *A ſanguine Abel iuſti*, &c. Matth. 23. Quinta, quia Abel primus eſt perſecutionem paſſus: ea autem eſt putatio quædam vineæ Eccleſiaſticæ, vt non incommodè vinea iſta tunc cœpiſſe dici queat, quando cœpta eſt coli. Sexta, in Abel primus fructus Eccleſiæ relucet: primus eſt confirmatus in gratia, primus diſceſſit in iuſtitia.

Denique, non poteſt dici, abſolutè cœpiſſe ab Apoſtolis; quamuis ſecundùm ſtatum noui Teſtamenti, eam in Sion & Ieruſalem cœpiſſe Apoſtolorum tempore, Scripturæ teſtimoniis comprobetur. *Eccleſia nõ cœpit ab Apoſtolis.*

PROPOSITIO SECVNDA. A principio mundi vſque ad finem, ſine vlla interruptione perſeuerat Eccleſia; ita vt numquam deſint veri fideles, qui viſibilem Eccleſiam conſtituant. *Duratio Eccleſiæ.*

Contrà ſentiunt hæretici noſtri temporis, præcipuè Caluinus, præfatione in ſuas Inſtitutiones; vbi contendit viſibilem Eccleſiam ſubinde defeciſſe; nam occultam & inuiſibilem fatetur numquam deficere. Ideò autem hæretici ita docent, ne cogantur fateri ſuam eccleſiam eſſe malignantium, quam fatentur aliquamdiu inuiſibilem latuiſſe, quamuis originem habeat ab Apoſtolis.

Probatur noſtra Propoſitio: Adam vixit donec iam Enoch coleret Deum, qui non eſt tranſlatus antequam iam in Dei cultu floreret Lamech, qui vixit poſtquam genuit Noë, optimum Dei cultorem, 595. annis. A Noë verò vſque ad Abraham perſeueraſſe Eccleſiam, patet; quia Noë vixit vſque ad annum ferè ſexageſimum Abrahæ, & Sem filius Noë, vixit poſt Abraham. Manifeſtum autem eſt in Scripturis, perſeueraſſe veram fidem in poſteris Abrahæ, vſque ad mortem Ioſeph: à morte verò Ioſeph, vſque ad Moyſen, in populo Iſraël perſeueraſſe fidem, certum videtur; tres enim dumtaxat generationes interceſſerunt inter Leui filium Iacob & Moyſen: accedit quòd Leui magna parte temporis illius intermedij ſuperuixerit, vt conſtat ex cap. 6. Exodi. Denique, parentes Moyſis fideles fuiſſe, teſtatur Apoſtolus ad Hebræos 11. *Fide Moyſes natus, occultatus eſt menſibus tribus à parentibus ſuis.* Ioſephus etiam lib. 2. Antiquitatum, cap. 9. patrem Moyſis inducit religioſè Deum pro obtinenda prole precantem. A tempore autem legis, res eſt clariſſima vſque ad Chriſtum, qui dixit ſuis: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi.* Matth. 28. *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Matth. 16. *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis.* Ioan. 14. Has enim promiſſiones, de militantis Eccleſiæ in fide perſeuerantia vſque in finem ſæculi, tota vetuſtas intellexit. Quod etiam ad Eph. 4. indicatur: *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, ... alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, ... donec occurramus omnes in virum perfectum*, &c.

Dices,

Dices; Hæc concludunt Eccleſiam manſiſſe in fide: ſed non probant, eam per ignorantiam, ſaltem inuincibilem, non erraſſe.

Reſpondeo; Si Eccleſia vel ſic erraſſet, portæ inferi præualuiſſent aduerſus eam: ad portas enim inferi pertinent quæcumque tenebræ ignorantiæ rerum ad fidem ſpectantium: neque etiam Spiritus veritatis, apud eam in æternum manſiſſet, ſi columna veritatis errores docuiſſet. Quamuis ergo contra Dei promiſſum non ſit, particularem aliquem fidelem in hac vita ignorare aliquid inuincibiliter, quod fidei eſt; eſt tamen contra Dei promiſſum, Eccleſiam, quæ nobis in rebus fidei magiſtra à Deo infallibilis eſt data, errores docere ex quacumque ignorantia.

Dices iterùm: Eſto, Eccleſia non errauerit; at inde non ſequitur, etiam particularem Romanam Eccleſiam, vt prætenditur, non erraſſe.

Reſpondeo; Pendet vniuerſalis Eccleſiæ firmitas à fundamento Apoſtolicæ petræ, de qua Dominus: *Super hanc petrã ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Fides Petri, Romanæ fides eſt Eccleſiæ; pro hac fide, quæ vniuerſalis Eccleſiæ fidem confirmat, Dominus rogauit.

Obiect. 1. Obiicitur, primos parentes amiſiſſe fidem, atque ita ſtatim initio Eccleſiam fuiſſe interruptam.

Reſp. Ad iſtud argumentum duo dicere poſſumus: *An Adam amiſerit fidem?* vnum eſt; non eſſe certum, quòd Adam & Eua peccando amiſerint habitum fidei infuſæ, vtpote ex qua mox pœnituerint. Alterum; etiamſi id certum foret, nihil obeſſe noſtræ doctrinæ; nobis enim ſufficeret, quòd Chriſti Eccleſia, ex peccatoribus per gratiam ipſius collecta, non deficiat.

Adamum amiſiſſe fidem, videntur quidem ſentire veteres; Tertullianus lib. 2. aduerſus Marcionem, Ambroſius lib. 5. epiſt. 33. & lib. 7. in Lucam, cap. 47. Auguſtinus lib. 14. de Ciuitate, cap. 17. Proſper reſponſione ad tertium dubium Genuenſium.

Reſponſ. ad loca PP. Verùm vno excepto Proſpero, reliqui facilè explicari poſſunt. Tertullianus enim ſe ipſum explicat: poſtquam enim dixiſſet; *Quis dubitabit Adæ delictum hæreſim pronuntiare?* addidit; *quod per electionem ſuæ potiùs quàm diuinæ ſententiæ admiſit.* Alludit itaque ad etymologiam hæreſis, quæ ab eligendo dicitur; non propriè nomen vſurpat. Ambroſius fidem accipit pro fidelitate, vel fide formata. Auguſtinus ſignificat primos parentes, Deo non credidiſſe, eò quòd magis ſerpenti crediderint dicenti, *Nequaquam moriemini*, non tam ſpeculatiuo errore, quàm practico; vel ſi etiam ſpeculatiuè, ſecundùm Auguſtinum, errauit femina, quæ fuit ſeducta, in eo errauit, quòd putarit alio ſenſu poſſe accipi Dei comminationem; quæ opinatio non mox reiicienda eſt ad hæreſim, præſertim in femina; cùm etiam excellentiſſimi viri, de intellectu illius comminationis, non ſatis inter ſe conueniant.

In diuo Proſpero tamen, vt inſinuauimus, eſt difficultas: videtur enim ſenſiſſe, non ſolùm quòd Adam ſpoliatus ſit dono habitualis fidei, quod eſt probabile; ſed etiam quòd peccauerit peccato infidelitatis, quod non perindè apparet. *Quid eſt* (inquit Proſper) *quòd eidem naturæ ſolã fidem non vult eſſe præreptam; quam niſi primã amiſiſſet, ceteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo.* Verùm fortaſſe Proſper ſolùm vult, congruum & iuſtum fuiſſe, auferri Adamo donum fidei habitualis, eò quòd quodammodò crediderit diabolo, quamuis non peccarit peccato infidelitatis. Si ergo Adam amiſit fidem, cœpit in eo Chriſti Eccleſia, quando per merita Agni occiſi ab origine mundi eam recuperauit: ſi non amiſit, cœpit in eo Chriſti Eccleſia, quando ex Redemptoris meritis hoc ipſum prouenit, vt in Adamo peccatore, donum fidei, contra quam merebatur, conſeruaretur.

Obiicitur Secundò, totum populum Dei apoſtataſſe, quando Iſraëlitæ adorabant vitulum aureum; aut ſanè quando iam ex Iſraëlitica Eccleſia (quæ ſola erat in mundo vera Dei Eccleſia) plurimi ad idololatriam defecerunt, & inter eos etiam Aaron, qui abſente Moyſe, dux & caput erat populi: eo tempore obſcurum fuit, quinam cenſerentur inter vera membra Eccleſiæ, atque ita viſibilis Eccleſia tunc videtur interrupta. *Obiect.* 2. Exod. 32.

Reſpondeo, populum Iſraël, neque fuiſſe totam Eccleſiam, neque totum defeciſſe: *Reſponſ.* in gentibus enim aliqui potuerunt etiam tunc eſſe fideles. Et niſi pars aliqua populi Domino manſiſſet fidelis, non diceret Moyſes: *Si quis eſt Domini, iungatur mihi.* Quòd verò caput defeciſſe dicunt, verum non eſt; quia Moyſes non defecit: qui licet abſens in vicino monte, verè tamen erat caput: & qui fidem ſuam à Deo non mutabant, conſtituebant viſibilem Eccleſiam, præcipuè cùm manifeſta eſſet idololatria in cultu vituli; & Aaron tunc temporis nondum eſſet vnctus ſacerdos, quamuis iam deſignatus.

Obiiciunt Tertiò, Eliam deplorantem ſe ſolum *Obiect.* 3. relictum; & fuiſſe quidem ſeptem millia relicta, 3. Reg. 19. quæ non curuauerunt genua ante Baal: ſed eos nec Eliam cognouiſſe, nec reliquos vidiſſe, vt Eccleſiam viſibilem repræſentare potuerint. Neque (inquiunt) dici poteſt, extra gentem Iudaicam fideles aliquos fuiſſe; tum quia hoc non videtur verum; ſolis enim Iudæis credita ſunt eloquia Dei: Rom. 3. *Non enim fecit taliter omni nationi; & iudicia ſua* Pſal. 147. *non manifeſtauit eis:* ſed *dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas*, Act. 14. præcipuè tempore legis: nam Iob & Melchiſedech ante legem fuerunt; Cornelius & eunuchus Candacis Reginę, proſelyti: tum etiam, quia ſi Eccleſia in gentibus fuit, non fuit conſpicua & viſibilis, vt inde probari queat, viſibilem Eccleſiam non defeciſſe.

Reſpondeo; Vt reliqua omnia diſſimulemus, *Reſp.* certum eſt Eliam non loqui de toto populo Iudaico, ſed ſolùm de illa parte, quæ ſubiecta erat Regi Samariæ: nam in Ieruſalem, religio vera palàm à populo & ſacerdotibus exercebatur.

Opponit quidam ſectarius; Quare ergo Elias potiùs fugerit in montem Oreb, quàm in Iudæam vicinam? Deinde, Cur queritur (inquit) altaria deſtructa, ſi loquatur de Iſraëlitis tantùm, apud quos non erant altaria, niſi idololatrica? Præterea dicit, ex Apoſtolo conſtare, Eliam locutum eſſe generaliter de tota Iudæa. Rom. 11. Addit, videri ſub Aſa & Ioſaphat Dei cultum in Iudęa ceſſaſſe, quia excelſa non abſtulerunt, & fœdus inierunt cum impiis.

Sed hæc omnia parum conuenienter: potuit enim Elias vel Dei iuſſu, vel Angeli monitu, vel aliis de cauſſis fugere in montem Oreb, etiamſi vicinior aliqua ciuitas refugio eſſe potuiſſet. Quando Domino dicit, *Altaria tua deſtruxerunt:* certum eſt, quòd non loquatur de altaribus, quæ

erant

Digitized by Google

erant in Ieruſalem, vt vult hic ſectarius: quod vt oſtendam, referam verba Nicolai Lyrani, quia pleniſſimè iſti obiectioni ſatisfaciunt: *Non loquitur hic* (inquit) *de altaribus quæ erant in Ieruſalem, ſcilicet altare incenſi, & altare holocauſtorum; quia illa manebant: ſed de altaribus quæ fuerunt facta in excelſis, tempore quo licitum erat ibi immolare Deo, ante ædificationem templi: & licet poſt templi ædificationem non eſſet licitum ibi Deo immolare, niſi ex ſpeciali diſpenſatione Dei; tamen minus malum erat ibi Deo immolare, quàm idolis. Item deſtructa fuerant in contemptum Dei, ac idololatriæ exaltationem, & propter hoc Elias plangebat eorum deſtructionem.* Hactenus Lyranus. Apoſtolus autem ad Rom. 11. potuit hanc hiſtoriam applicare propoſito ſuo paulò generaliori: ſicut enim tunc ex Iſraël millia ſibi reliquit Deus; ita nunc ex Iudaica gente, reliquiæ ſaluæ fiunt. Denique excelſa tolerata, aut amicitia cum impiis, non arguit duos iſtos reges Iuda non fuiſſe veræ religionis cultores, præſertim cùm eos Scriptura commendet, quoad reliquam viuendi viam.

Obiect. 4. Obiicitur Quartò, tempore Arrianorum nullam fuiſſe viſibilem veram Eccleſiam; ſed totum orbe fuiſſe Arrianum: quod probatur ex Hilario, lib. contra Auxentium circa finem, & Hieronymo dialogo contra Luciferianos: *Ingemuit*, inquit, *totus orbis, & ſe eſſe Arrianum miratus eſt.*

Reſpon. Reſpondeo; Certum eſt, fuiſſe tunc temporis viros quoſdam Catholicos, qui tamquam luminaria quædam, Eccleſiam non ſolùm viſibilem, ſed etiam illuſtrem, quaſi ſuper montem poſitam, exhiberent; Athanaſium, Hilarium, Iulium, Euſebium Vercellenſem, & alios. Hilarius itaque, loquitur ſolùm de Mediolanenſi Eccleſia, quam occupabat Auxentius Epiſcopus Arrianus. Hieronymus ſolùm ſignificat, Epiſcopos totius pænè orbis fuiſſe deceptos, condemnando ὁμοούσιον in Synodo Ariminenſi, & per ipſos totum orbem, id eſt, magnam orbis partem, Arrianum factum materialiter, per ignorantiam ſubſcribendo hæreſi. Noluiſſe autem Hieronymum dicere, quòd tunc extincta fuerit viſibilis Eccleſia Chriſti; patet ex eius verbis: *Periclitabatur*, inquit, *nauicula Apoſtolorum.*

Obiect. 5. Obiiciunt Quintò, tempore Concilij Baſilienſis apertè Eccleſiam defeciſſe, quando Eugenius à Concilio legitimo eſt depoſitus; qui tamen Principum fauore, ſaluum Pontificatum retinuit. Omnes itaque Eugenij ſucceſſores, cenſendos eſſe ſchiſmaticos.

Reſpon. Reſpondeo, non Eugenium, aut eius ſucceſſores, ſed Concilium Baſilienſe tunc fuiſſe ſchiſmaticum, quando Eugenium depoſuit, vt teſtatur Leo X. in Concilio Lateranenſi: & fuiſſe ſynagogam Satanæ, vt vocat Æneas Siluius ſiue Pius II. in Bulla retractationis. Neque enim (vt vult Caluinus) ſemper eadem dignitate, ad extremum perſeuerauit: quando enim in Pontificem ſententiam dixit, non ſolùm deſtituebatur præſentia legati Apoſtolici; ſed præcipui iam Epiſcopi diſceſſerant, & contra formam Conciliorum, potiùs erat Synodus Presbyterorum, quàm Epiſcoporum.

Obiect. 6. Obiiciunt vltimò, in fine mundi, tempore Antichriſti, Eccleſiam non fore conſpicuam; ſed inſtar lunæ occultandam: imò hoc ipſum ſignificari *Matth. 24.* quando Dominus dicit, ſolem & lunam tunc obſcurandam, interprete Auguſtino epiſt. 80. *Eccleſia*, inquit, *tunc non apparebit impiis, tunc perſecutionibus vltra modum ſæuientibus.*

Reſpon. Reſpondeo; Obſcurabitur tunc Eccleſia & obnubilabitur, non tamen ita abſcondetur, vt non ſit futura viſibilis; alioquin non poſſent eam perſequi tyranni: neque de ea cadere viderentur, qui tamquam ſtellæ fulgebant. Ipſe etiam Dominus *Matth. 24.* indicat, aliquos tunc futuros electos, quos in errorem duci non continget.

Eccleſia vna eſt & eadem. Propositio vltima. Eccleſia illa quæ ab initio perſeuerat, vnica eſt, & eadem, adeò vt neque ſimul, neque ſucceſſiuè, vmquam fuerint aut futuræ ſint plures Eccleſiæ. Eſt contra Ticonium Donatiſtam, qui faciebat Eccleſiam ſiue corpus Domini bipartitum; quaſi vna Chriſti Eccleſia ſit reproba, alia verò prædeſtinata & electa: quem refutat Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 32. Eſt etiam contra illos, qui faciebant vnam Eccleſiam viſibilem, aliam inuiſibilem.

Inſinuatur vnitas Eccleſiæ Cantic. 6. *Vna eſt columba mea.* ad Rom. 12. *Multi vnum corpus ſumus in Chriſto.* ad Epheſ. 4. *Vnum corpus, & vnus ſpiritus.* 1. ad Corinth. 12. *Multa quidem membra, vnum autem corpus.* Idem ſignificabat tunica Domini inconſutilis.

Duplex Eccleſiæ vnitas. Permanens. Probatur Propoſitio: Duplex eſt Eccleſiæ vnitas, permanens & ſucceſſiua. Permanens probatur ex Scripturis, dicentibus eam eſſe quaſi vnum corpus, vnum regnum, vnum exercitum aut gregem, vnam ciuitatem, familiam aut domum: vnitas enim harum rerum permanentium, in duobus conſiſtit; in connexione ad vnum caput, & connexione partium inter ſe. Ratione capitis Eccleſiam eſſe vnam, ſignificatur Ezechielis 37. *Et Rex vnus erit omnibus imperans.* Ioannis 10. *Fiet vnum ouile, & vnus paſtor.* Connexio autem quæ eſt inter membra, fit quibuſdam quaſi vinculis; atque in primis vna fide, vna teſſera, vno ſymbolo fidei, de quo ad Epheſ. 4. *Vna fides.* Et iterùm: *Donec occurramus omnes in vnitatem fidei.* Secundum vinculum eſt vna anima Eccleſiæ, vnus videlicet ſpiritus, de quo Apoſtolus: *Vnum corpus & vnus ſpiritus.* Tertium eſt charitatis & pacis, quod ex præcedenti oritur: nam per Spiritum ſanctum diffunditur charitas, & ab eo procedit, tamquam calor natiuus ab anima, quo ſe mutuo membra foueant, vt indicat Apoſtolus ad Rom. 12. Huic ſimile eſt vinculum humilitatis, quæ maximè vitat ſchiſmata: vt meritò Proſper epiſtola ad Demetriadem, hanc dixerit eſſe copulatricem virtutem membrorum Eccleſiæ. Quartum vinculum eſt identitatis Sacramentorum: ad Eph. 4. *Vnum Baptiſma.* 1. ad Corinthios 10. *Vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane participamus.* Ibidem cap. 12. *In vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus.* Quintum eſt connexio ad vnum viſibile caput, ſummum Pontificem, & alios proprios Epiſcopos: dedit enim Chriſtus hos paſtores in ædificationem corporis ſui.

Succeſſiua. Vnitas autem, quam habet Eccleſia per modum rei ſucceſſiuæ, explicari poteſt ſimilitudine fluuij. Sicuti enim fluuius dicitur vnus, ſi originem habeat vnam, ſi eamdem rem ſuccedentem, ſi perpetuam ſucceſſionem; ita toto decurſu temporis, vna eſt Chriſti Eccleſia: origine quidem, quia ab Adam abſolutè: ex Ieruſalem autem, ſecundùm ſtatum Euangelij, ortum habuit, vt ſu-

prà

Digitized by Google

prà diximus & oſtendimus: identitate rei etiam vna eſt, quæ ſuccedit propter identitatem fidei, quæ numquam antiquatur: denique ſucceſſione perpetua; quia, vt ſuprà oſtendimus, numquam eſt interrupta. Sicut enim poſt diluuium promiſit Deus, non defuturas temporum ſtatas viciſſitudines, æſtatis & hiemis, diei & noctis, cunctis diebus terræ; ita Iſaiæ 54. dicit ſe fœdus pacis, quod cum Eccleſia pepigit, in æternum ſeruaturum: *Sicut in diebus Noë iſtud mihi eſt, cui iuraui ne inducerem aquas Noë vltrà ſupra terram.*

DISPVTATIO III.

An Eccleſia ſit viſibilis?

ADMITTVNT hæretici, quod ſenſu notum eſt, Eccleſiam ex perſonis viſibilibus conſtare. Facilè etiam eis nos admittimus, Eccleſiæ eſſentiam, internam formam, & quaſdam etiam proprietates non eſſe ſenſibus obuias. Rurſum admittunt ipſi, aliquando Eccleſiam fuiſſe conſpicuam; negant autem ſemper talem manere. Admittunt Catholici, non ſemper fuiſſe æquè conſpicuam; volunt tamen ſemper fuiſſe verè conſpicuam, non quidem per eſſentialem ſuam formam, ſed per quædam accidentia ſua: quomodo videtur ſubſtantia, viſis accidentibus; & anima, viſis operationibus: habere enim Eccleſiam quaſdam viſibiles proprietates, quibus viſis, ipſa videatur.

Eccleſia eſt viſibilis. Sit itaque Concluſio huiuſmodi: Eccleſia eſt viſibilis, ita vt à prudenti rerum æſtimatore, ex ſignis quæ ſub ſenſum cadunt, dignoſci queat: & numquam ita obſcuratur, quin ex ſenſibilibus quibuſdam notis ſciri poſſit, quiſnam cœtus hominum ſit vera Eccleſia.

Prior pars probatur ex cap. 5. Matth. *Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.* Vbi Eccleſia, ſecundùm ſtatum legis Euangelij, quem habuit poſt Chriſtum, non ſolùm dicitur eſſe conſpicua, ſed ita eminenter conſpicua, ac ſi eſſet ciuitas in monte ſita. Vtitur hoc loco Auguſtinus libro 2. contra Creſconium, cap. 36. *Extat Eccleſia cunctis clara atque conſpicua; quippe ciuitas quæ abſcondi non poteſt, ſuper montem conſtituta.* Confirmatur Iſaiæ 2. & Michææ 4. *Erit in nouiſſimis diebus, præparatus mons domus Domini in vertice montium.* Alter locus eſt Pſal. 18. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* id eſt, Eccleſiam ſuam poſuit in manifeſtatione, inquit Auguſtinus in illum locum. Tertius, Iſaiæ 61. *Omnes qui viderint eos, cognoſcent illos; quia iſti ſunt ſemen, cui benedixit Dominus.* Quem locum ipſe Caluinus ita explicat, vt prædictum ſit, Eccleſiam conſpicuam fore omnibus gentibus. Idem docet Auguſtinus epiſt. 48. *Quomodo autem confidimus ex diuinis litteris accepiſſe nos Chriſtum manifeſtum, ſi non inde accepimus & Eccleſiam manifeſtam?*

Poſterior pars patet ex dictis ſuperiori Diſputatione. Confirmatur autem hac ratione: Tenentur ſemper homines ſe Eccleſiæ adiungere; oportet itaque ſemper ipſam queant dignoſcere. Secundò, vbi reuerenter auditur Euangelij prædicatio, neque Sacramenta negliguntur; ibi, etiam Caluino fatente, neque fallax, neque ambigua apparet Eccleſiæ facies: atqui poſt Chriſtum, ſemper fuit aliquis hominum cœtus, in quo viguit & Euangelij prædicatio, & Sacramentorum vſus: ergo Chriſti Eccleſia numquam fuit occulta. Accedit Auguſtinus epiſtola 48. *Obſcuratur aliquando Eccleſia, & tamquam obnubilatur multitudine ſcandalorum; ſed etiam tunc, in ſuis firmiſſimis eminet.*

Obiiciunt hæretici, hoc differre Eccleſiam à ſynagoga, quòd illa ſit viſibilis per illum externum Dei cultum; Eccleſia autem, tamquam ſpiritualis, cuius cultus ſit in ſpiritu & veritate, vt eſt Ioannis 4. ſit occulta & viſibilis. Confirmatur Ieremiæ 31. *Dabo legem meam in viſceribus eorum.* 2. ad Corinthios 3. *Non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis.* Lucæ 17. *Regnum Dei non venit cum obſeruatione, neque dicent: Ecce hîc, ecce illic; ecce enim regnum Dei intra vos eſt.* *Obiect.*

Reſpondeo, primis illis verbis Chriſti ſolummodò ſignificari, quòd præcipuus cultus Dei in Eccleſia, ſit futurus internus; qui non excludit, ſed producit externum: neque enim infructuoſus, aut in corpore otioſus eſt Dei ſpiritus. Apud Lucam verò dicitur *regnum Dei*, id eſt, dies iudicij, quo Chriſtus incipiet palàm regnare in cordibus & corporibus fidelium, non ita venire, vt humana coniectura & prudentia deſignari queat hîc aut illic. Dicitur verò intra nos eſſe regnum Dei, quia quamuis Eccleſiæ militia ac profeſſio partim ſpiritualis & interna ſit, partim verò viſibilis & externa; maximè tamen regnum Chriſti conſiſtit in cordibus fidelium. *Reſp.*

Obiicit quidam, venturam ante finem diſceſſionem. *Obiect.* *2. Theſſ. 2.*

Secundò, mulierem, quæ erat figura Eccleſiæ, in ſolitudinem ceſſuram à facie draconis. *Apoc. 12.*

Tertiò, Eccleſiam Catholicam corpus myſticum eſſe, non naturale; oculis autem corporeis non videri, niſi res corporales & naturales.

Quartò, Catholicum, idem eſſe quod vniuerſale; vniuerſalia autem non cadere ſub ſenſum.

Quintò, ſpeciem pietatis habere poſſe etiam illos, qui virtutem eius abnegant: atqui hoc eſſe difficillimum iudicare, an ex animo in ſpiritu & veritate quis ea præſtet, quæ ad Dei cultum pertinent: non ergo poſſe Eccleſiam videri propter externam diuini cultus profeſſionem. *2. Tim. 3.*

Sextò, Credimus, inquit, Eccleſiam eſſe; fides autem eſt argumentum non apparentium: videntur ergo articulum ex Symbolo delere, qui dicunt Eccleſiam eſſe viſibilem.

Septimò, Omnis ornatus Eccleſiæ ab intus eſt, ſecundùm illud Pſalmi 44. *Omnis gloria eius filiæ Regis ab intus.* ergo etiam omnis ſpecies eius interior eſt, vt exteriùs non ſit viſibilis.

Octauò, Eccleſia non tantùm complectitur homines præſentes, ſed etiam præteritos & futuros: atqui præteriti & futuri, aut tota multitudo ex iis conſtans, videri non poſſunt; ergo nec Eccleſia.

Ad Primum reſpondeo: Diſceſſio iſta erit non ipſius Eccleſiæ, ſed ab Eccleſia, vel ſanè à Romano imperio. *Reſpon.*

Ad Secundum, ſignificari fugam Eccleſię, quæ erit tempore perſecutionis nouiſſimæ; ſed fuga illa non occultabit totam Eccleſiam quouis loco. Quamuis enim ad deſertum quidam præcipui fugient; poterit tamen vel ibidem, vel aliis locis tutioribus innoteſcere, quænam vera ſit Chriſti Eccleſia, legitimè inquirentibus.

Ad

Digitized by Google

Ad Tertium; Licet Eccleſia ſit corpus myſticum, habet tamen proprietates ſuas viſibiles, ratione quarum videri queat: vtpote vera miracula, & opera ſanctitatis; antiquitatem, & continuam ſucceſſionem, perſeuerantiam in petra in qua Chriſtus eam fundauit, diffuſionem per totum terrarum orbem.

Ad Quartum; Hæretici fatentur, Eccleſiam aliquando eſſe viſibilem: ipſi ergo reſpondeant ad huiuſmodi argumentum. Certum enim eſt, vniuerſale numquam videri.

Ad Quintum; Aliquæ ſunt notæ Eccleſiæ, ratione quarum nullus cœtus perfectè ſimulare poſſit ſe eſſe Eccleſiam, qui verè non ſit Eccleſia: vt eſt ſucceſſio viſibilis & continuata Pontificum ab ipſis Apoſtolis, miracula, ſanctitas, & efficacia doctrinæ, &c.

Ioan. 20. Ad Sextum; Sicuti Thomas tenebatur credere, viſibilem illum hominem eſſe verum Deum & Saluatorem; ita nos debemus credere fide diuina, illum cœtum hominum, in quem conueniunt notæ viſibilis Eccleſiæ, eſſe veram Eccleſiam.

Ad Septimum; Loco illo Pſalmiſtæ, nihil aliud ſignificari, quàm Eccleſiam (licet exteriùs pulchra ſit, in veſtitu deaurato, circumdata varietate) interiùs tamen, ſi ibi conſpici poſſet, eſſe longè pulchriorem. Significatur ergo, non quòd exteriùs non ſit conſpicua; ſed quòd interiùs ſit longè pulcherrima.

Ad Poſtremum; Sicuti fluuius dicitur rectè viſibilis, etiamſi aquæ quæ præterfluxere, aut poſtmodum præterfluent, nunc ſimul non videantur; ita etiam Eccleſia rectè dicetur viſibilis, quamuis partes eius, quæ ad cæleſtem ciuitatem tranſierunt, aut nondum exiſtunt, nunc non videantur. Eſt enim ex his omnibus vna, vt ſuprà diximus, & videtur in toto temporis decurſu, ſecundùm cœtum pro tempore præſentem.

TRACTATVS DE CONCILIIS.

DISPVTATIO PRIMA.

Quid Concilium, & quomodo in eo procedendum?

DVBIVM I.

Quid ſit Concilium?

QVOD in regno ſunt comitia, in Eccleſia ſunt Concilia. Eſt itaque Concilium, Rectorum Eccleſiæ, ex diuerſis locis, grauis rei tractandæ cauſſa, apud eum qui ius conuocandi habet, promiſcuus conuentus.

Generaliùs autem, vt etiam politica comitia complectatur, Turrecremata definit, Concilium eſſe congregationem ſeu conuentum hominum prudentum, publica auctoritate conuocatorum, ad tractandum communi intentione, de rebus neceſſariis ſiue commodis reipub. ſiue vniuerſitatis. In qua definitione, notat quatuor cauſſas Concilij; Materialem, in hominibus prudentibus; Efficientem, in auctoritate publica; Formalem, in communi intentione; Finalem, in eo quòd conſulatur commoditati aut neceſſitati reipub.

Quattuor cauſſæ Concilij.

DVBIVM II.

Quotuplex ſit Concilium?

Concilium quadruplex.

CONCILIVM quadruplex eſt: Generale, quando conueniunt Epiſcopi totius orbis Chriſtiani; Nationale, quando conueniunt Epiſcopi totius regni ad ſuum Primatem; Prouinciale, quando Epiſcopi ad Archiepiſcopum ſuæ prouinciæ; & Diœceſanum, quando preſbyteri vnius Epiſcopatus, ad ſuum Epiſcopum. Alij quintuplex faciunt, addito ſuperioribus Concilio ſimili Vniuerſali; quod fit, conuenientibus omnibus Epiſcopis, Archiepiſcopis, & Primatibus, qui ſunt ſub vno Patriarcha. Alij ita extendunt, vt etiam ſextuplex dici queat: annumerant enim ſynodos Religioſorum. Verùm omnia poſſunt ad duo reuocari: nam quæ non ſunt Epiſcoporum, non propriè ſunt Concilia; & quæ non ſunt Vniuerſalia, communi nomine ſolent dici Prouincialia.

Ad Concilium Generale requiritur Primò, vt euocatio ſit generalis, & innoteſcat omnibus maioribus prouinciis Chriſtianis. Secundò, vt nullus Epiſcopus excludatur. Tertiò, vt adſint per ſe, aut per alios, quatuor Patriarchæ, præter Romanum Pontificem, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Ieroſolymitanus: non tamen eſt hæc conditio abſolutè neceſſaria. Quartò, vt ſaltem ex maiori parte Chriſtianarum prouinciarum, aliqui conueniant, quamuis pauci Occidentalium vices ſupplere poſſint, quando celebratur Concilium in Oriente, & contrà.

Requiſita ad Concil. Generale.

DVBIVM III.

Ad quid conducant Concilia?

Vtilitas Concil.

CONDVCVNT vt errores impij deleantur, obſtinati detegantur, ſeducti reducantur, vacillantes ſtabiliantur, qui veritatem timidè profitentur, confirmentur; item vt latè graſſantes nequitiæ emendentur, probitatis normæ præſcribantur, inter litigantes Chriſtiana pax & concordia reparetur; vt faciliùs inueniatur quod à multis quæritur, præſertim in quæſtionibus arduis, in quibus veritas non facilè priuato ſtudio inuenitur. Alius eſt fructus, multorum ingeniorum collatio, & conſiliorum mutua communicatio: quæ etiam in reformatione magnum vſum habet, vtpote qua demum rectè cognoſcatur, quid accommodatum ſatis ſit Chriſtianæ reip. per omnes prouincias. Ad hæc libentiùs ſuſcipiunt homines, quæ norunt priùs à pluribus eſſe agitata & expenſa, & ſic tandem definita & approbata. Quando enim ſine Generali Cõcilio definit Pontifex, locus eſt ſuſpicioni, ne aſſenſus aliarum Sedium,

dium, ſit ſummæ Sedis aſſentatio. De hac re videri poteſt D. Leo epiſt. 63.

Quando Concilium Generale conuocandum.

Itaque Concilia Generalia conuocanda erunt, quando noua fuerit exorta hæreſis, aut antiqua ſuſcitatur, aut pertinaciter à quibuſdam retinetur, aut quando ſchiſma eſt inter Romanos Pontifices, aut reſiſtendum eſt nouis medijs communi hoſti totius Eccleſiæ; gladius enim temporalis, Eccleſiæ nutu, quamuis non manu, eſt exerendus; aut quando ſuſpectus eſt Papa de hæreſi, aut incerta remanet ipſius electio, aut reformandi ſunt per totam Eccleſiam abuſus, aut de ceremonijs & feſtis magna incidit diſſenſio: quo modo celebratum eſt Concilium Ieroſolymis, ſuper ceſſatione legalium, & Nicænum primum, ſuper quæſtione de Paſchate. quæ duo Concilia reliquorum forma & exemplar fuerunt. Quia tamen moleſtum eſt, totius orbis inquietare Epiſcopos, & rarò, aut numquam neceſſarium eſt Concilium Vniuerſale; faciliora remedia, quando de illis ſperatur, priùs tentanda ſunt.

DVBIVM IV.

Quinam vocandi & admittendi ſint ad Concilium Vniuerſale: & qui ex illis vocem deciſiuam in eo habeant?

Dico Primò; Certum eſt, Epiſcopos, qui ſunt primi ordinis ſacerdotes, ad Generalem Synodum vocandos eſſe. Patet ex forma Concilij Nicæni, ad quod ſoli citati Epiſcopi; & Concilij Ieroſolymitani, ad quod conuenerunt Apoſtoli & Seniores.

Dico Secundò; Infra Epiſcopos, qui ſunt rectores Eccleſiarum, ſunt duo alij ordines ſacerdotum; quorum prior etiam aliorum curam habet, & laborat in verbo & doctrina; alter ſolùm orationi & liturgiæ vacat. In his ſecundi & tertij ordinis preſbyteris, eminent Abbates ſeu Archimandritæ, quos conſtat aliquando ad Concilium adhibitos fuiſſe: nam Barſumas Archimandrita, agente Theodoſio Iuniore, conſedit Synodico cœtui, in Epheſina Synodo, vt patet ex litteris Theodoſij ad Dioſcorum Alexandrinum. quæ Synodus, quia non fuit legitima, vt patet ex Leone epiſtola 24. maioris momenti fuerit, quòd Conſtantinus V. ad Sextam Synodum, monachos aliquos ex Occidente & Oriente euocauerit, eò quòd dogma tractandū, inter ipſos latè ſparſum fuiſſet. Poſtmodum quaſi lege obtinuit, vt Abbates, præſertim ab Ordinario exempti, hac in parte, vt & in aliis quibuſdam, participes forent honoris Epiſcopalis, quo ad Synodum Generalem etiam ipſi vocarentur. Nam Lateranenſi, Florentino & Tridentino Abbates & Generales Ordinum ſubſcripſerunt.

Abbates.

Priores Conuentuales.

Leguntur etiam vocati in Lateranenſi Concilio, ſub Innocentio III. Priores Conuentuales, Decani & Archidiaconi. His autem inferiores non legimus ad Synodum Vniuerſalem vocatos, niſi pro miniſterio, defenſione, & teſtimonio; quomodo Imperatores, & interdū etiam Imperatrices interfuerunt; aut denique, pro voce merè conſultiua; quomodo quilibet doctus aduocari poſſet.

Dico Tertiò; Epiſcopi vocati ad Concilium Vniuerſale, venire tenentur ex iuramento. Patet ex capitulo Ego. Extra. de iureiurando.

Dico Quartò; Ex iure ordinario ſoli Epiſcopi habent vocem deciſiuam in Generali Concilio; ex priuilegio autem, & ex conſuetudine, etiam Cardinales, Abbates, & Generales Ordinum.

Dubitari poteſt, An id etiam extendendum ſit ad Epiſcopos, quibus nulla plebs paret: puta quia ſuis ſedibus pulſi ſunt, aut eas metu perſecutionis reliquerunt, aut numquam habuerunt certam ſedem: quia fortè ordinati ſunt, vt ſibi populum acquirant, aut vt alium Epiſcopum iuuent?

Probabilius exiſtimo, etiam hos in Senatu Vniuerſalis Eccleſiæ, tamquam iudices conſeſſuros, ſi conuenerint; quamuis non æquè ac alij obligentur ad Synodum venire: neque enim Concilia olim exules Epiſcopos reiecerunt, Athanaſium, Chryſoſtomum, & alios.

Dubitant quidam etiam de Academiarum legatis, an vocem deciſiuam in Concilio habeant: Conſtantienſi enim & Baſilienſi plures interfuerunt. Dicunt autem Iuriſconſulti, duos actus ſufficere ad conſuetudinem, in illis quæ rarò fiunt. Ex conſuetudine itaque videntur ipſi hoc iuris ſibi præſcripſiſſe, vt ad Concilium Generale vocentur.

Reſpondeo; Quidquid ſit de iure veniendi ad Concilium, non videri hos legatos venire tamquam iudices, ſed ſolùm tamquam conſiliarios.

DVBIVM V.

Quæ cauſſæ tractandæ ſint in Concilijs?

Respondeo; Illæ ſolæ, quæ ad Chriſtianam Remp. conſeruandam & augendam pertinent: quæ ex Synodo Nicæna, diſtingui poſſunt in quinque genera. Vel enim ſunt dogmata Chriſtiana, vel ritus Chriſtiani, vel Chriſtianorum priuata iurgia, vel Chriſtiana diſciplina, aut normulę Chriſtianę vitę. Quoad primum, Nicęna Synodus damnauit Arrium. Quoad ſecundum, decidit quęſtionem de tempore Paſchatis. Quoad tertium, eadem Synodo Chriſtianorum iurgia impediuit Conſtantinus, libellis querelarum exuſtis, vt refert Ruffinus. Quoad quartum, Meletium in Thebaide Epiſcopum, Synodus damnauit, vt videre licet apud Theodoretum, lib. 1. hiſtoriæ, c. 9. Ad quintum pertinent ferè viginti illi canones, qui ſuperſunt.

DISPVTATIO II.

Cuius ſit conuocare Concilium, eique præſidere?

Respondeo & dico Primò; Conuocare Concilium Generale, eſt propriè ſummi Pontificis. Eſt contra Proteſtantes Germanos, qui contendunt eſſe Cæſaris. Item contra Theodorum Bezam, qui dicit eſſe Monarchæ Chriſtiani, ſi quis ſit: ſi autem ſint plures Chriſtiani Principes ſupremi, vt reuerà ſunt; eſſe illorum ſimul cum Cæſare, & ciuitatibus liberis.

Sed probatur noſtra aſſertio varijs auctoritatibus, quas videre licet apud Gratianum tota diſtinctione 17. & Turrecrematam l. 3. Summæ, c. 6. Luculentum eſt teſtimonium Synodi Chalcedonenſis, quæ obiicit Dioſcoro Alexandrino, quòd Synodum facere auſus fuiſſet ſine auctoritate Apoſtolicæ Sedis, quod numquam licuit, numquam

Digitized by Google

quam factum eſt. Ad hæc, cùm ſuprema poteſtas in ſpiritualibus & Eccleſiaſticis negotiis ſit penes Romanum Pontificem; manifeſtum eſt, conuentus Eccleſiaſticos ſine ipſius conſenſu fieri non poſſe: nam & apud Iudæos hoc habebat ſummus Sacerdos, ne ſine ipſius conſenſu cuiquam liceret conuocare conuentum: 1. Machab. 14. Denique, etiamſi Romanus ſolùm eſſet primus Patriarcha, quod etiam hæretici ei tribuunt, non autem Vniuerſalis; eius nihilominùs eſſet, Synodum Vniuerſalem conuocare, ſicut Archiepiſcopi eſt, conuocare Prouincialem.

Obiic. 3. Obiiciunt, Imperatores ſolere Oecumenicas Synodos conuocare. Teſtatur enim Ruffinus li. 10. cap. 1. hiſtoriæ; Conſtantinum conuocaſſe Concilium Nicœnum: *Ex Sacerdotum ſententia*, inquit, *apud vrbem Nicæam Epiſcopale Concilium conuocat.*

Item Leo epiſtola 24. rogat Theodoſium, vt iubeat Synodum celebrari: *Omnes*, inquit, *manſuetudini veſtræ ſupplicant Sacerdotes, vt Generalem Synodum iubeatis intra Italiam celebrari.*

Reſponſ. Reſpondeo, Conſtantinum indixiſſe Concilium Nicœnum, ſed ex Sacerdotum ſententia. Si dicas, inter Sacerdotes illos, non fuiſſe Romanum Pontificem; ſed Alexandrum Alexandrinum Epiſcopum, hoc primùm ab Imperatore impetraſſe, vt teſtantur hiſtoriæ: ſaltem hoc habemus, Epiſcoporum rogatu, non propria auctoritate, Conſtantinum indixiſſe Synodum. Deinde, non ſine auctoritate Silueſtri ad factum fuiſſe, patet ex Sexta Synodo, act. 18. *Conſtantinus ſemper Auguſtus, & Siluiſter laudabilis, magnam atque inſignem in Nicæa Synodum congregabant.*

Ad Leonem quod attinet; voluiſſet quidem ipſe potiùs in Italia Generalem Synodum congregari, quàm in Oriente; Imperatori tamen hoc detulit, vt conuocaret, & vbi vellet.

Cauſſæ autem, quare in Synodis conuocandis tantum detulerint tunc temporis Romani Pontifices Imperatoribus, variæ ſunt. Vna eſt: Quia lege cautum erat, ne qui conuentus fierent ſine conſcientia Auguſti; vt patet L. Collegia. ff. de collegiis & corporibus. & L. Conuenticula, C. de Epiſcopis & clericis. Secunda eſt: Quia de publico, vehicula & ſumptus neceſſarij, Epiſcopis proficiſcentibus ad Synodum ſuppeditabantur. Tertia: Quia Epiſcoporum auctoritatem facilè contempſiſſent hæretici, niſi Imperatoris acceſſiſſet. Quarta: Quia difficile fuiſſet Romano Pontifici, cõuocare Epiſcopos, qui erant extra imperium Romanum, ſine auctoritate & liberalitate Imperatoris. Quinta: Quia Eccleſia illius temporis non erat ita potens, vt poſſet tutum acceſſum Epiſcopis facere ad Synodum, & compellere eos, qui vocati venire recuſaſſent; Imperator autem erat potentiſſimus.

Quæres, An ergo nullo caſu poſſet Concilium indici, ſine auctoritate Pontificis: verbi gratia, quando eſſet neceſſarium Generale Concilium, & Pontifex nollet conuocare; aut quando Pontifex ab infidelibus eſſet captus, aut in phreneſim fortè incidiſſet.

Reſpondeo, Concilium Generale nullo caſu eſſe abſolutè neceſſarium: ſi tamen ponatur eſſe neceſſarium, non facilè ponendum erit, quòd Pontifex aliquis reperietur, qui nolit Cõcilium eo caſu conuenire. Si nihilominùs etiam iſtud ponatur; reſpondet Turrecremata, quòd talis Papa eſſet habendus ſuſpectus de hæreſi, adeoque dubius in Papatu: vt mirum non ſit, ad alios tunc deuolui auctoritatem conuocandi Concilium. Pontifice per carcerem aut phreneſim impedito, poterit ſine ipſo indici Synodus: ſed neque ſine ipſius conſenſu poterit deſtitui Pontificatu, aut alius ſurrogari, aut aliquid infallibili auctoritate de fidei dubiis decerni.

Dico Secundò; Etiam Romani Pontificis eſt, per ſe, aut per Legatos ſuos, præſidere Conciliis Generalibus.

Negant & illud hæretici, & volunt potiùs eſſe Imperatoris, aut Chriſtianorum Principum, ſimul cum Imperatore & ciuitatibus liberis, aut per ſe, aut per vnum aliquem idoneum à ſe delectum, Synodali conuentui præeſſe: & dicũt Conſtantinum Nicæno, Martianum verò Auguſtum Chalcedonenſi præſediſſe. Sed malè: nam Conſtantinus interfuit quidem Synodo, ſed non præfuit; interfuit, inquam, præter opinionem, quia Synodum indixerat bello implicitus, quod, Deo dante, finiuit, antequam Concilium conueniret. Quantum verò abfuerit, vt Conſtantinus ſibi Præſidis partes in Concilio ſumeret; liquet ex iis quæ refert Ruffinus lib. 10. cap. 2. Martianus verò Auguſtus cum Pulcheria coniuge ſemel aut iterùm interfuerunt Concilio Chalcedonenſi. Magiſtratus autem & Senatores, delecti iudices cognitores, quorum arbitrio cuncta, legitimo ſeruato ordine, in Concilio tractabantur, ferè omnibus Actionibus interfuerunt. Imperator autem, oratione habita declarauit, ſe non ad oſtendendam potentiam, ſed ad confirmandam fidem, exemplo Conſtantini, Synodo adeſſe. Denique Auguſtos ad ornandum præſediſſe, ait epiſtola Synodica ad Leonem, non ad definiendum; ipſum verò Leonem tamquam caput, per ſuos Legatos: *Quibus tu quidem, ſicut membris caput, præeras, in his qui tuum tenebant ordinem, beneuolentiam præferens: Imperatores verò, ad ornandum decentiſſimè præſidebant; ſicut Zorobabel & Ieſus, Eccleſiæ Ieruſalem ædificationem renouare circa dogmata annitentes.*

DISPVTATIO III.

Quanta auctoritas Conciliorum?

DVBIVM I.

Vtrùm Concilium Generale ſit infallibilis auctoritatis, antequam confirmetur à Pontifice?

VIDETVR quòd in definiendis fidei controuerſiis infallibilis ſit auctoritas Concilij Generalis, à Papa indicti, & cui Præſident Pontificis Legati, etiam antequam confirmetur ab ipſo Papa. 1. Sentent.

Probatur, Quia tale Concilium verè dicitur Sacroſancta Oecumenica Synodus, in Spiritu ſancto congregata, Generale faciens Concilium, Catholicam Eccleſiam repræſentans: atqui Spiritus ſanctus errare non poteſt, Eccleſia errare non poteſt: ergo, &c. Prob. 1.

2. Ad hæc; Niſi ſuprema Eccleſiaſtica auctoritas eſſet in huiuſmodi Concilio legitimo, non appareret, quomodo non teneatur Papa perſonaliter præſidere: debet enim curare, vt cum

plena auctoritate res fidei tractentur.

3. Tertiò huc facit, quòd Concilia dicant anathema omnibus qui contra ſua decreta ſenſerint.

4. Quartò, Non erit alioqui differentia inter Generalia & Prouincialia Concilia: nam confirmata & iſta à Pontifice, infallibilis ſunt auctoritatis.

5. Quintò, Epiſcopi non ſedent in Conciliis Generalibus vt Conſiliarij, ſed vt Iudices & definientes ſubſcribunt. Definitio ergo Eccleſiæ, quæ eſt columna & fundamentum veritatis, facta eſt, antequam Pontificis accedat confirmatio.

Verior ſententia. Contraria tamen ſententia eſt verior; Concilia Generalia, etiam cum conſenſu Legatorum Apoſtolicorum, Sedis Apoſtolicæ nomine præſidentium, aliquid definientia, poſſe errare, quando Apoſtolici Legati vel non habent vel non ſequuntur inſtructionem Sedis Apoſtolicæ. Dum enim illam in definiendo, Legati cum Concilio ſequuntur; certum eſt, errare non poſſe: eóque modo in Chalcedonenſi Synodo & aliis quibuſdam actum eſſe conſtat.

Confirmatur hæc ſententia ex eo quod ſuprà diximus, infallibile illud de rebus fidei iudicium non poſſe Pontificem aliis committere; adeóque dum Legatos, qui ſuo nomine præſideant, deſignat, non transfundere in eos illam iudicij infallibilitatem. Cùm itaque conſtet, Concilia etiam Generalia, in quibus nec Pontifex, nec Vicarij eius præſunt, errare poſſe; conſequens videtur, etiam vbi præſunt Legati, errare poſſe, antequam confirmentur à Pontifice. Neque difficile eſt reſpondere obiectis argumentis.

Reſpondetur Argumentis 1. Sententia. Ad 1. Ad Primum enim reſpondeo, aliquid deeſſe plenitudini Vniuerſalis Concilij, quamdiu deeſt caput Eccleſiæ, vltimam quaſi manum, inſtar Præſidis concludendo, addens. Ideoque, quòd priùs Oecumenicum dicatur, & Eccleſiam Vniuerſalem repræſentare, quoad corpus quidem verum eſt; quoad caput autem, perinde verum non eſt: quia, vt dixi, Legati Sedis Apoſtolicæ, perfectè non repræſentant Eccleſiæ caput, in directione ſententiæ ferendæ.

Ad Secundum: Satis id curat Papa, quando vel inſtructionem mittit, (quod facilè fieri poteſt, quando vnus aut alter ſolùm articulus tractandus eſt; non autem quando valdè multi:) vel ſanè Decreta confirmat. *Ad 2.*

Ad Tertium reſpondeo, etiam Prouincialia ſub anathemate ſolere quædam definire, ſicut & Iudices inferiores ſententias ferūt, licet per appellationem reſcindi poſſint. Anathema ergo dicunt, ſed cui robur acceſſurū ſit, ſi Pontifex approbarit. *Ad 3.*

Ad Quartum: Differentia quæ nihilominùs erit inter Concilia Vniuerſalia & Prouincialia, manifeſta eſt ex ſupradictis, Diſput. 1. dub. 3. Et ſanè quando duo inter ſe comparantur Concilia, nec probata à Pontifice nec improbata, vnum Vniuerſale, & alterum Prouinciale: certum eſt, maioris auctoritatis eſſe Vniuerſale. *Ad 4.*

Ad Quintum: Definiunt quidem Epiſcopi vt iudices, ſed non definiunt vt infallibiles iudices; niſi eo confirmante, cui dictum eſt: *Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos*: & ſine iudicio capitis, Eccleſia non cenſetur definire. *Ad 5.* *Lucæ 22.*

DVBIVM II.

An ſua vel ſuperiorum Conciliorum Vniuerſalium Decreta, Concilium Generale reuocare poſſit?

RESPONDEO; Decreta fidei & doctrinæ, quando ea in Concilio Generali facta ſunt, vel præſidente ipſo Pontifice, vel ipſius Legatis, eius inſtructionem ſequentibus, vel ſanè à Pontifice confirmata ſunt, non poſſe mutari. Veritas enim Dei eſt immutabilis. Decreta autem quæ reformationem concernunt, quæque naturam ſequuntur legis humanæ; poſſunt mutari ad eum modum, quo diximus in materia de legibus, legem humanam mutari poſſe.

RELECTIO DE CONCILIIS OECVMENICIS.

CVM de ſacris Oecumenicis Conciliis nuper breuiùs, quàm rei poſtulet dignitas, tractauerim; operæ pretium me facturum exiſtimaui, ſi noua relectione præclarum illud argumentum illuſtrarem, & nouatorum noſtri temporis, præſertim recentioris cuiuſdam ſectarij, Illuſtriſſimi Cardinalis Bellarmini antagoniſtæ, calumnias diluerem. Itaque Relectionem hanc in quinque capita diſtribuemus. Primò, De Concilij Generalis definitione agemus. Secundò, De vtilitate. Tertiò, De neceſſitate. Quartò, Cui de Iure competat illud conuocare. Quintò, Cuius ſit ei præſidere.

CAPVT PRIMVM.

De definitione Concilij Generalis.

CONCILIVM Oecumenicum, conuentum dico omnium Epiſcoporum ex vniuerſa Eccleſia, grauis rei tractandæ cauſa, ab eo qui auctoritatem habet indictum.

Ad Concilium enim Generale requiro in primis, vt conuocatio ſit generalis, & innoteſcat omnibus maioribus prouinciis Chriſtianis. *Conuocatio debet eſſe generalis.*

Neque tamen exiſtimo neceſſarium, vt Epiſcoporum ex nouo Orbe aduentus expectetur, quando is diutiùs expectandus eſſet quàm Eccleſiæ *Epiſcopi ex nouo Orbe.*

ſtatus

Digitized by Google

ſtatus patiatur: Oecumenicum enim erit, ſi (vt ipſum nomen ſonat) ex omni à Chriſtianis habitato & acceſſibili orbe, terræ illius in qua Dominus ſalutem noſtram operatus eſt, Epiſcopi conueniant. Requiro tamen, ne quis excludatur; & vt reipſa, ex maiori parte Chriſtianarum prouinciarum, aliqui conueniant.

Sanè huius conditionis defectu (vt exemplo rem illuſtremus) conati ſunt quidam ſuſtinere, Concilium Lateranenſe, celebratum ſub Iulio II. & maximè ſub Leone X. non fuiſſe generale, eò quòd Galliæ Epiſcopi non interfuerint, impediti propter bellum, quod tunc erat inter Iulium II. qui Concilium cogebat, & Regem Galliarum; vel (vt referunt ipſi in litteris ad Leonem, quæ habentur Seſſ. 9.) impediti per Duces Mediolanenſem & Genuenſem. Illud diffiteri non poſſumus, deſideratos in hoc Concilio fuiſſe plures Epiſcopos Hiſpanos, Germanos, & præſertim Gallos, qui in Conuentu Piſano adiuti ab aliquot Cardinalibus, Imperatore, & Rege Galliarum, pragmaticæ iniquæ in Sedem Apoſtolicam, ſubſcripſerant. Videtur autem eo nomine nonnullis diſpliuiſſe, tamquam præmaturam Concilij illius diſſolutionem ac dimiſſionem, vt patet ex Seſſione vltima; quòd maluiſſent pleniùs Epiſcopos priùs conueniſſe. Illud certum eſt, quod definitum eſt in illo Concilio, Pontificem eſſe ſupra Concilium, montes pietatis eſſe licitos; neſcio qua tergiuerſatione à Catholicis quibuſdam non ea veneratione fuiſſe receptum, qua Generalis Cōcilij, à Pontifice habiti & confirmati, Decreta ſuſcipienda erant. Verùm non rectè vocatur in dubium huius Lateranenſis Synodi auctoritas, propter abſentiam Gallorum: vocati enim fuerunt; & non ſatis iuſtam habuiſſe excuſationem, apparet: quia Pontifex Seſſ. 10. Oratori Regis Galliæ obiecit, Epiſcopos Gallos facilè potuiſſe venire Romam per Prouinciam & Ianuam.

Hactenus itaque dictum ſit, quòd oporteat conuenire ex maiori parte Chriſtiani orbis, aliquos Epiſcopos, vt Concilium Generale veniat appellandum.

Neque tamen perinde oportet Orientales adeſſe omnes, quando in Occidente, ac ſi in Oriente celebraretur Concilium: & contrà, Occidentales, quando in Oriente, ac ſi in Occidente. Quando enim Generale Concilium cogebatur in Oriente, ſemper viſum fuit ſufficere, ſi ex prouinciis Orientis multi conueniſſent Epiſcopi; ex toto autem Occidente miſſi fuiſſent aliqui à ſummo Pontifice, qui reliquorum vices ſupplerent. Sic in magno illo Niceno Concilio, ex Occidente ſolùm fuerunt duo Presbyteri miſſi ex Italia; vnus Epiſcopus Nicaſius ex Gallia; vnus ex Africa; vnus ex Hiſpania, magnus ille Canonum architectus Oſius. In Concilio ſecundo Oecumenico & tertio nulli leguntur adfuiſſe ex Occidente Epiſcopi. Sed Romani Pontifices Damaſus & Cæleſtinus, Concilia illa nomine ſuo & Occidentalium Antiſtitum, quos Romæ collegerant, confirmarunt. In Chalcedonenſi, Legati adfuerunt Leonis; ipſeque ſubmiſit conſenſum Epiſcoporum Hiſpaniæ, Galliæ, & Italiæ; qui Synodis Prouincialibus celebratis, in Leonis ſententiam ſe conſentire profeſſi erant.

In Conciliis Orientalibus pauci Occidentales.

Ex aduerſo, Conciliis Occidentalibus perpauci interfuerunt Orientales, vt magno Lateranenſi, Lugdunenſi, Viennenſi, Tridentino: quamuis Florentino interfuerint iuſto numero.

In Occidentalibus Conciliis pauci Orientales.

Quinimò huius rei forma & norma (vt & aliorum ferè, quæ in Conciliis obſeruanda ſunt) peti poteſt, tamquam ex archetypo, ex prima illa Apoſtolorum Synodo, Ieroſolymis habita, de qua cap. 15. Actorum. Quamuis enim ex vna tantùm Iudæorum natione Præſules interfuiſſe legantur, nulli autem ex Gentibus (nec enim legimus, huic Concilio interfuiſſe quemquam alium, præter Apoſtolos & Seniores qui erant Ieroſolymis, qui omnes ex Iudæorum natione fuerunt:) Generalis tamen meritò habenda eſt, quia interfuerunt Legati Eccleſiarum gentium: Paulus enim & Barnabas, ab Eccleſiis Gentium ad Apoſtolos & Seniores Ieroſolymam miſſi, aderant. Adde, quòd Apoſtoli vniuerſalis Eccleſiæ Senatum plenè exhibebant, vtpote Principes & Paſtores conſtituti ſuper omnem terram. Ad hæc aderat vicarius Chriſti Petrus, cum ordinaria illa poteſtate, Eccleſiæ à Chriſto relicta, in decidendis fidei & religionis controuerſiis. Aderat prætereà Iacobus, forma & exemplar Epiſcoporum, qui ſingulis præſunt Eccleſiis. Aderant denique ad generalitatis plenitudinem Seniores.

Dicet hîc quiſpiam, Sinueſſano Concilio auctoritatem Concilij Generalis nō videri poſſe negari, quandoquidem in eo cauſſa agitata fuerit ſummi Pontificis, cui tractandæ nullum Prouinciale Concilium par eſſe poſſit: non videri autem huic Concilio ex omni parte orbis Epiſcopos interfuiſſe: itaque illud neceſſarium non eſſe ad Concilij Oecumenici rationem.

Sed negandum omnino eſt, illud Concilium fuiſſe generale; neque enim in canicula illa feruentiſſimę perſecutionis (quod etiam Acta teſtantur) in crypta Sinueſſana, ex toto orbe, ad ſubitum caſum Romani Pontificis, Epiſcopi adeſſe potuerunt. Acta ita habent: *Non tamen collecti ſunt in integro Sacerdotes, quia curriculus vrgebatur perſecutionis.* Neque id opus erat: non enim aderant iudicaturi Pontificem primæ Sedis; ſed inſtar Petri lacrymantem audituri, & pœnitentem recepturi: quamuis de hoc Concilio multa corrupta, obſcura, & parum authētica, corruptiùs in lucem iactent noſtri tenebriones, de quibus alibi commodior erit ſermo.

Nunc ad ea redeamus, quæ videtur poſtulare natura Concilij Generalis. Vnum enim ex illis ſupereſſe videbitur; quamuis (vt ex recentioribus quidam rectè monet) nec illud neceſſarium; vt nimirū Concilio præſertim in Oriente celebrando, interſint, præter ſummum Pontificem, aut eius Legatos, quatuor præcipuè Orientis Patriarchæ, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Ieroſolymitanus. Confirmari id poteſt ex Septima Synodo Seſſ. 6. vbi reiicitur pſeudoſynodus ſeptima Conſtantinopolitana, recitāte Ioanne Diacono & Cancellario in hunc modum: *Iconoclaſtæ à mendacio inchoantes, per vniuerſam hanc nouitiam vaniloquentiam, Synodum in defenſionem aſſumentes, in mendacio quoque ceſſant. Quo pacto autem ſancta dicenda erit, quæ quid ſit ſanctum non intelligit? Execrabilis eſt, & prophana, & adulterina: nam qui in hac congregati fuere (vt cum Propheta loquar) inter ſanctum & prophanum non diſtinxerunt; inter purum & impurum, diſcrimen non ſtatuerunt. Imaginem enim Domini Dei noſtri,* cum

Digitized by Google

cum imagine ſimul ſatanæ, idolum appellarunt. Quomodo autem magna & vniuerſalis, in quam neque omnes conſenſerunt, & reliquarum Eccleſiarum Præfecti non admiſerunt, ſed anathemate eam deuouerunt? Non habuit cooperarium (vt hæc quæ nunc celebratur) Romanum Papam, neque illius Sacerdotes, neque per vicarios, neque per Prouinciales litteras, quemadmodum fieri in Synodis debet. Quin etiam neque concordantes ſibi habuit Orientis Patriarchas, Alexandrinum inquam, Antiochenum, & Vrbis ſanctæ ſummos Pontifices, neque cum illis etiam myſtas & ſacerdotes.

Hactenus de ratione & definitione Concilij Oecumenici. Nunc videamus quantus vſus Conciliorum Generalium, quantáve neceſſitas.

CAPVT II.

De vtilitate Concilij Generalis.

Inprimis, hæreticorum amouendæ nobis hîc occurrunt cauillationes, qui Pontificios dicunt præ ſe nimis parui facere vtilitaté Conciliorum: imò Romanam Curiam ad Concilij Generalis nomen non ſecùs expaueſcere, quàm ad certum ſui interitum: eaque de cauſa Innocentium III. decreto ſanciuiſſe, ne Concilia Generalia frequentiùs haberentur, quàm ſingulis quinquaginta annis. Concilium Conſtantienſe vix tandem ſummo Sigiſmundi Imperatoris ſtudio & labore indictum fuiſſe: poſt cuius Concilij exitum, licet Patres ibi decreuiſſent aliud Concilium poſt quinquennium, & deinde aliud poſt ſeptennium, & poſteà ſingulis decem annis, ſingula Concilia celebranda eſſe; & hoc Sigiſmundus Imperator, ſummo ſtudio à Martino V. contendiſſet, nihil tamen impetratum eſſe: ſed vbi indictum eſſet Concilium Baſilienſe, Eugenium IV. nuntios miſiſſe ad Iulianum Cardinalé, qui ipſum hortarentur vt Concilium illud diſſolueret. cùm auté hoc ab ipſo impetrare non poſſet, Gallos excitaſſe, qui armis & vi Concilium illud diſſiparét.

At quid tandem hîc culpant hæretici? Innocentium Tertium Romanum Pontificem? Is omni hic culpa vacat: magno enim ſtudio, cura ac diligentia maximum illud Lateranenſe Concilium procurauit, præſedit, finiuit. De ſæpiùs quàm ſingulis quinquaginta annis non celebrando Concilio plenario, etiam Eccleſiæ vtilitate id exigente, quis contra ſanctiſſimum & doctiſſimum Pontificem Matthæo Paris aut nouo Matthæo Sutlinio fidem adhibebit? At ægrè Conſtantienſis Synodus à Romana Sede obtenta eſt. Melius fortè erat, ſi ne obtenta quidem: Gigantum non euaſiſſet conciliabulum ſeditioſum & ſchiſmaticum. Primas enim eius ſeſſiones, quibus ſe poſuit ante Sedem Petri, Florentinum & Lateranenſe abrogarunt. Baſilienſe Eugenius ideò exauctorauit, quia legitimum Ferrariæ habere voluit, non quia à Concilio Generali abhorrebat.

Fatemur itaque, faſſique ſemper ſunt etiam Romani Pontifices, vtilitatem magnam ac variam eſſe Conciliorum Generalium, imò quamdam etiam neceſſitatem; omnimodam tamen, vt ſine illis Eccleſiam conſiſtere ſit impoſſibile, negamus.

Sex vtilitates Conciliorũ Vniuerſalium. Enumerauit Cardinalis Bellarminus ſex Conciliorum Oecumenicorum vtilitates, quæ nonnullam etiam neceſſitatem ſecum ferant. Plures, alius è Cardinalium etiam ipſe Senatu Ioannes Turrecremata. Ad quas ne nihil diceret ſectarius, quod conuellere non poteſt, arrodit, ſolo conatu contentus, qui cedat in ſigillum roboris.

Ortus nouæ hæreſis. Prima cauſſa Oecumenicam Synodum cogendi ſtatuitur, nouæ hæreſis ortus, quæ videlicet non fuerit priùs vmquam iudicio Eccleſiæ condemnata. Vide Auguſt. ſub finem l. 4. contra duas epiſtolas Pelag.

Obiectio. Opponit ſectarius, non tantùm propter hæreſes nouas, ſed etiam propter veteres, Conciliis opus eſſe; atque hoc eò magis, quòd veteres hæreſes, temporis diuturnitate robur acquiſiuiſſe videantur. Quod etiam Conciliorum actis confirmari gloriatur, eò quòd Nicæna Synodus non tantùm propter Arij nouam hæreſim, ſed etiam propter Nouatianorum, Cataphrygum, & Paulianiſtarum dogmata venenata, coacta videatur. Neque enim veriſimile eſſe, pios illos Epiſcopos alia egiſſe, quàm quorum nomine conuenerant. Similiter plurimis poſteà Synodis eadem pridem damnata Arij dogmata, aliquoties iterùm damnata eſſe; in Conſtantinopolitana prima, Chalcedonenſi, Toletana tertia, & aliquot aliis.

Reſponſ. Hîc nodum in ſcirpo quærit aduerſarius. Quis enim neſciat, magis vrgere hæreſim nouam, & non ſatis exploratæ falſitatis, ad videndum de verbo hoc, quàm hæreſes iam antiquatas; quas ſi quis tenuerit, iam proprio iudicio, & totius orbis Chriſtiani præiudicio condemnatus eſt? Vel quis ambigat poſſe contingere, vt vbi conuenerit Eccleſiæ Senatus ille plenarius, etiam illa tractet congregatus, propter quæ ſola conuenire non debuiſſet? multa enim facimus obiter, ob quæ non faceremus iter. Ecquid enim hîc volunt? ſi nulla præſcriptio ex decreto Synodi; quorſum vel noua hæreſeon portenta damnatum coëunt? ſi aliqua; liquet igitur, minùs opus eſſe, pro ſemel iugulatis hydris iterùm conuenire, quàm pro nouis natis iugulandis.

Schiſma inter Rom. Pontifices. Secunda cauſſa conuocandi Synodum à noſtris cenſetur, ſchiſma inter Romanos Pontifices. Eius enim ſopiendi cauſſà, habita fuiſſe Concilia temporibus Cornelij, Damaſi, Symmachi, Innocentij II. Alexandri III. Gregorij XII. & Benedicti XIII.

Hîc rurſus aduerſarium malè habet, quòd maioris fiant ſchiſmata inter Romanos Pontifices, quàm inter alios Epiſcopos. *Imò*, inquit, *non tantùm propter ſchiſmata inter Pontifices Romanos, ſed etiam propter contentiones & ſchiſmata inter alios Epiſcopos & Eccleſias, congregata ſunt Concilia: nam ad ſedandas lites inter Dioſcorum Alexandrinum, eiuſque ſectatores & alios Epiſcopos, coacta eſt Synodus Chalcedonenſis. Et in Synodo Octaua ſchiſma inter Photium & Ignatium, qui de Epiſcopatu Conſtantinopolitano contendebant, ſublatum eſt.* Hæc quidem ille.

Sed incaſſum iſta omnia. Quando enim Romanum Pontificem Oecumenicum Patriarcham (quamuis de hoc Oecumenicorum Conciliorum auctoritate conuicti) pertinaciter negare pergunt; admittunt tamen (quia luce meridiana id clarius eſt, neque vlla tergiuerſatione negari poteſt) eumdem Romanum Epiſcopum, quoad legitimus fuerit, verè habitum ſemper fuiſſe, & haberi primæ Sedis Epiſcopum. Quo ſemel dato, quid peccant hîc Orthodoxi, ſi præcipuas Conciliorum cogen-

Digitized by Google

cogendorum cauſſas recenſentes, principalis Sedis Epiſcopos malo ſchiſmatis vindicandos, vnam eſſe velint; non magnopere ſoliciti, an etiam inter alios Epiſcopos, tanta de Sede aliquâ contentio eſſe queat, vt eius ſopiendæ gratia, orbis Senatum conuenire quoque ſit operæ pretium? Quòd verò Synodum Chalcedonenſem allegat: non ea ſolùm congregata eſt ad ſedandas lites inter Dioſcorum & aduerſarios eius; ſed aduerſus hæreſim Eutychetis Archimandritæ, qui in theandrico Emanuele, vnam tantùm aſſerebat naturam poſt incarnationem.

Ratio reſiſtendi communi hoſti Eccleſiæ.

Tertiam cauſſam Concilij indicendi recipiunt Catholici; vt ineatur ratio ac modus, quando reſiſtendum eſt cõmuni hoſti totius Eccleſiæ. Quomodo legimus indixiſſe Vniuerſalem Synodum Vrbanum II. Calixtum II. Eugenium III. aliosque Pontifices, pro bello contra Saracenos. Item ad exauctorandum, pro meritis ſuis, Imperatorem, celebrauit Synodum Gregorius III contra Leonem III. Iconomachum; Gregorius VII. contra Henricum IV. Innocentius IV. contra Fredericum II.

Tota res iſta diſplicet aduerſario: & quam demum ob cauſam? *Conſultatio* (inquit) *& decretum de bello inferendo, ad Imperatores & Principes Chriſtianos, & non ad ſacerdotes pertinet. Quamuis enim trecentos ferè annos Eccleſia Chriſti grauiſſimam perſecutionem ab Ethnicis & Iudæis paſſa eſſet, nullam tamen celebrauit Synodum contra perſecutores ſuos. Non enim gladium materialem, ſed ſpiritus, Epiſcopis & Paſtoribus traditum fuiſſe accepimus.* Hæc ille.

Lib. 4. de conſid. ad Eugenium.

Sed quid ſi gladius ille materialis, non quidem ſacerdotum manu, ſed nutu & conſilio ſit exerendus, vt D. Bernardo (quem virum à Deo illuminatum, aduerſarij fateri ſolẽt) viſum fuit? Quis enim ſanæ mentis neget, ad vniuerſalem Reipub. Senatum pertinere, in commune deliberare, quo pacto Eccleſiæ aſceteria, oratoria, plebs fidelis, virginum Deo deuotarum cœtus, ab immani Turcarum barbarie tuti conſiſtant? Si Principes etiam in cauſſis Eccleſiaſticis, Synodicis conuentibus adfuere, eò quòd regni interſit plurimum, ſartam tectam ſeruari Orthodoxiam: quid ni & Eccleſiæ proceribus, de communi Chriſtianitatis hoſte auertendo, communibus viribus, commune conſilium capere licebit; præſertim cùm in multis res Eccleſiaſticę turbentur, ciuili ſtatu perturbato; finiſque Reip. ſpirituali ſaluti deſeruiat? Adde communem Chriſtianæ Reip. hoſtem, etiam religionis hoſtem eſſe; neque tam ciuilem ſtatum ſtudere euertere, quàm religionem Chriſti conuellere.

Suſcipit deinde aduerſarius eorum Imperatorum patrocinium, contra quos diximus Romanos Pontifices aliquando Synodos habuiſſe. Ita ſcilicet hæreſis, Principum ſaluti inuigilare videri vult tuendæ; quantum reuerà res ipſa clamat, quaſi innata quadam genij ſui propenſione, ſemper incubuiſſe è medio tollendis Regibus & Monarchis ſe non recipientibus, & vix etiam ſibi conſentientibus parcere conſueuiſſe. *Quòd autem Gregorius III.* inquit aduerſarius, *contra Leonem Imperatorem, Gregorius VII. contra Henricum IV. Innocentius IV. contra Fredericum II. Concilia coëgerunt, & in eis bellum contra ſummos Principes gerendum, & ipſos imperio & magiſtratu priuandos eſſe decreuerunt: hoc impiè & ſceleratè fecerunt. Tantum abeſt, vt ex facto ipſorum, exemplum ad tale quid perpetrandum capiendum ſit; vel vt inde exiſtimemus, reſiſtentiam Principibus legitimis, iuſtam eſſe Conciliorum celebrandorum cauſſam. Aliter enim Chriſtus nobis monſtrauit, aliter Apoſtoli docuerunt, aliterque Chriſtiani & veri Catholici fecerunt.* Ita ille.

At ſanè, non video quid tandem hîc reprehendat aduerſarius. Impios, hæreticos, crudeles & incorrigibiles, communibus votis, à noſtris Pontificibus amoueri ab imperio; ab imperio inquam, quod originaliter à Sede Apoſtolica, poſt tranſlationem iſtam ad Germanos, quodammodò habere dignoſcuntur; grauiter ſe ferre præ ſe ferunt aduerſarij, cùm ipſi interim non vereantur docere, licere exauctorare Principes, ſibi in negotio religionis non conſentientes. Omitto quæ ipſe de hac re Caluinus ſcripſit. Conſulatur Synodus Bernenſis habita anno 1572. Hîc videant, an primæ Chriſtianitatis habeant exemplum, quod à nobis exigunt; aut faceſſant, & deſinant à nobis exigere.

Suſpicio hæreſis in Pontifice.

Quartam cauſſam, ob quam operæ pretium ſit Concilium celebrari plenarium, ſtatuunt Catholici, ſuſpicionem hæreſeos in Romano Pontifice, aut ſanè tyrannidem incorrigibilem. Vbi exempla habemus, Concilij Sinueſſani in cauſſa Marcellini, & Romanatum Synodorum in cauſſa Damaſi, Sixti III. Symmachi, Leonis III. & IV.

Quoad hæreſim, culpat hîc aduerſarius, quòd in Pontifice ſuſpicionem hæreſis, fateamur cauſſam eſſe Concilij indicendi, cùm aliàs negare ſoleamus, eumdem poſſe venire in ſuſpicionem hæreſeos. Addit, non reperiri vmquam hac de cauſſa Generale Concilium celebratum. Denique, licet magna orbis Chriſtiani pars, hæreſeos aliorumq; grauiſſimorum criminum Papam accuſet; numquam tamen impetrari potuiſſe legitimum & liberum Concilium: neque poſſe hodie id obtineri à Romanis Pontificibus, vt ſe coram Concilio purgent, ſicut olim fecerunt Damaſus, Sixtus III. Leo III. & IV. & alij.

Videamus de ſingulis: Quamuis Papam è Cathedra definientem errare non poſſe, inter Catholicos recepti dogmatis ſit: poſſe tamen eum priuatim errore aliquo circa fidem labi, communiter Orthodoxi fatentur; eoque caſu, volunt Eccleſiæ contra degenerem paſtorem, contra lupum, inquam, in veſtimento paſtorali latitantem (excidit enim è Cathedra Petri, qui excidit à fide Petri) Concilium conuenire, quod errantem aut corrigat, aut incorrigibilem iudicet & amoueat. De quo proprius alibi dicendi locus.

Neque eſt quòd nobis opponat, non reperiri vmquam Concilium conueniſſe propter hæreſim Romani Pontificis; id enim non eſt mirum, cùm hactenus nemo Romanorum Pontificum apertè hæreticus fuerit. Nobis ſuffecerit, per Concilij Generalis remedium, Eccleſiæ ſubueniri poſſe, ſi contigerit priuato errore Romanum Pontificem in hæreſim labi.

At magna pars orbis, hæreſeos Papam accuſat; Conciliumque contra ipſum flagitat, non qualecumque, ſed liberum.

Quid per *magnam orbis partem* aduerſarius intelligat, facilè coniicio. Non Europam, aut Aſiam, Africámve, vel alterius vmbræ Americam; ſed Geneuenſem Caluini Patriarchatum,

Digitized by Google

aut ſanè (quod facere ſolent, quando magis de numero, quàm de vnitate cogitant) totum ſimul Papatum Saxonicum, cum omnibus ſuis Auguſtanis & Smalcaldicis toties deformatis, ſectis, diſſectis, malè natis fœtibus.

Verùm quid per *liberum Concilium* intelligant, non æquè clarum eſt. Tridentinum, quod, antequam ageretur, toties exflagitarant; tamquam tyrannicum conuenticulum aſpernati ſunt, quando viderunt, ſuo malo ſe illud expetiiſſe, neque ſecundùm ſuos errores in eo ſententiam ferendam. Neque interim exiſtimo, eos tam deliros fore, vt libertatem Concilij ponant in ſecuritate cuiquam impunè contumeliam inferendi: reliquam autem libertatem, quæ vſui eſſe poterat, in Concilio Tridentino habuerunt quam maximam; commeandi, hærendi, liberè proponendi, ſupplicandi, commonſtrandi quod quiſque animo concepiſſet, probandi, refellendi, refragandi & ſuffragandi, acquieſcendi & repugnandi, domum quando placuiſſet reuertendi. Verùm hæc miſſa facientes, ad inſtitutum redeamus.

Quintam cauſſam Concilij conuocandi ponimus, dubitationem ſubortam circa electionem Romani Pontificis.

Dubitatio circa electionem Rom. Pont.

Quid hîc ſectarius? *Dubitatio circa electionem Pontificis Romani, cauſſa eſſe non poteſt, cur Concilium Generale congregetur. Neque enim tanti facienda eſt electio Romani Pontificis, vt ad eam ritè celebrandam, totus orbis Chriſtianus turbari, & pij Epiſcopi ex ſedibus ſuis euocari debeant. Imò multò conſultius eſſet toti Eccleſiæ Chriſtianæ, ſi nullus omnino eſſet Romanus Pontifex. Cùm ergo rerum finis ſit optimum quid, ſecundum Philoſophum, electio autem Pontificis ſit peſſimum quid, vtpote tyrannis, peſſima Reſp. adminiſtrandæ forma, & maximè intolerabilis: non poterit electio Pontificis Romani eſſe cauſſa finalis Concilij celebrandi.* Ita ille.

Sed quàm in ſingulis nugetur, & quàm apertè principium petat, nemo non videt. Cùm enim ei res ſit cum illis, qui dicunt, regimen Monarchicum eſſe optimum; quid opus erat, ſerium diſputatorem ſuorum hîc aures demulcere, ſtyloque prorſus exarmato ludere? Si conueniebat inter nos, Epiſcopum Romanum tyrannum eſſe, & Chriſti Eccleſiam vaſtare, vexare; conueniebat etiam, non pro eius electione, ſed pro amotione, toto conatu eſſe laborandum. Sin verò de tyrannide Pontificia toto diſſidemus cælo; quid opus erat, magnum hunc antagoniſtam ita pueriliter ineptire?

Sextam Concilij cauſſam recenſemus, reformationem generalem abuſuum & vitiorum quæ in Eccleſiam irrepunt.

Reformatio generalis.

Hîc aduerſarius, non rectè nos eam ſtatuere Concilij finalem cauſſam; quandoquidem Romani Pontifices, pro tollendis abuſibus & vitiis, non ſoleant Concilia cogere. quod probat: quia abuſus in religione maximi, non corriguntur; ſed papiſticis Synodis defenduntur, vt cultus Angelorum & hominum defunctorum; diuinus honor translatus ad imagines Trinitatis; Pelagiani dogmatis, veterumque hæreſeωn multæ propagines. Denique vitia morum adeò dicit à noſtris non corrigi, vt de reformationis neglectu, magnæ etiam apud noſtros ſint querimoniæ.

Reſpondemus obiter ad prius, Venerationem Sanctorum, aut cultum ſacrarum Imaginum, non eſſe in abuſibus recenſendum, vt nouus hic Vigilantius ſomniat, nouuſque Copronymus iactitat. Ad poſterius: Si tardior morum vitiis adhibeatur medela, an propterea nulla? aut ſi vlla; an idcircò ex Conciliis nulla?

Conducunt itaque Concilia, vt errores impij aboleantur, obſtinati detegantur, ſeducti reducantur, vacillantes ſtabiliantur; qui veritatem timidè profitentur, confirmentur: item vt latè graſſantes nequitiæ emendentur, probitatis normæ præſcribantur, inter litigantes concordia & Chriſtiana pax reparetur, vt faciliùs inueniatur, quod à multis quæritur, præſertim in quæſtionibus arduis, in quibus veritas non facilè priuato ſtudio inueniatur.

Alius eſt fructus, multorum ingeniorum collatio, & conſiliorum mutua communicatio, quæ magnum etiam momentum adferat ad reformationem; vtpote qua demum rectè cognoſcatur, quid accommodatum ſatis eſſe queat Chriſtianæ Reipub. per omnes Prouincias. Ad hæc libentiùs ſuſcipiunt homines, quod à pluribus norunt agitatum, expenſum, approbatum: quando enim ſine Concilio Generali definit Pontifex, locus eſt ſuſpicioni, ne aſſenſus aliorum, Romanæ Sedis ſit aſſentatio; vt rectè D. Leo epiſt. 63.

CAPVT III.

De neceſſitate Concilij Generalis.

NVNC videamus, an vtile ita ſit Generale Concilium, vt prorſus ſit neceſſarium. Exiſtimamus enim ita eſſe vtile, vt quodammodò ſit neceſſarium: abſolutè tamen eſſe neceſſarium, negamus. Trecentis enim primis annis, ſtetit Eccleſia ſine Generali Concilio; atque omnino compertum eſt, Pontificum ſummorum Decretis, accedente adminiculo Prouincialium Synodorum, nouas hæreſes poſſe opprimi, ſchiſmata tolli, inimicos Chriſtiani nominis reprimi, abuſus in ritibus & moribus emendari.

Sectarius tamen noſter, è Caluini ſchola nouus diſputator, affirmat Concilia Generalia prorſus eſſe neceſſaria; modò rectam Eccleſię adminiſtrationẽ à Spiritu ſancto inſtitutam tenere velimus.

Argumenta aduerſarij.

Quod probat in primis, ex eo quòd Concilium Generale in Eccleſia, tempore noui Teſtamenti, eo loco habendum ſit, quo in Synagoga habebatur Synedrion, in quo de rebus grauiſſimis, pace, 1.
bello, de falſo propheta, de ſummo Sacerdote, ſine vlla appellatione iudicabatur, cuius meminerit Scriptura Deuteronom. cap. 17. *Venies ad Sacerdotes, & ad Iudicem, qui fuerit temporibus illis, qui indicabunt tibi iudicium veritatis*; quod contra Chriſtum Dominum ſententiam tulit, quod carceri mancipauit, cęſoſque dimiſit Apoſtolos.

Negare autem, Synedrion iſtud, quod ex lege 2.
Dei inſtitutum erat, neceſſarium fuiſſe; nihil erit aliud (inquit) quàm aduerſus Dei ſapientiam, ſuas ineptias tueri.

Ad hæc, *Ipſi*, inquit, *Apoſtoli oſtenderunt, quanta neceſſitatis ſit Concilium Generale ad fidei contro-* 3.
uerſias ſopiendas: Conuenerunt (inquit Lucas) *Apoſtoli & Seniores videre de verbo hoc. Similiter Patres Eccleſiæ, pij Principes & priſci Chriſtiani, non aliter Arij, Macedonij, Neſtorij, Eutychis, aliorumque hæreticorum impia dogmata eradicari poſſe putarunt, quàm Synodorum Generalium auctoritate.*

At ſi

Digitized by Google

At ſi vera ſit aduerſariorum ſententia; tum inane erat Imperatorum Chriſtianorum in Conciliis celebrandis ſtudium, & piorum Epiſcoporum fruſtrà ſuſceptus labor: omnia enim Epiſcopus Romanus, & Synodus aliqua particularis, vt ipſi exiſtimant, expedire poterat.

4. Addit, & rationem hoc poſtulare, vt quæ vniuerſam Eccleſiam concernunt, ab vniuerſæ Eccleſiæ Epiſcopis & rectoribus tractentur: neque Synodos particulares, aut Romanum Epiſcopum, poteſtatem habere in Eccleſiam vniuerſam; cùm etiam iſtum ſuburbicarum Eccleſiarum cura contentum eſſe voluerit magna Nicæna Synodus.

5. Adiungit poſtremò & auctoritatem: *Conſtantinus*, inquit; *ex ſententia Concilij Nicæni ſcripſit, non poſſe religionem Chriſtianam in tuto collocari; niſi vel omnes Epiſcopi, vel maxima eorum pars, in vnum conueniſſet, ſinguliq́ue ſententiam de rebus ad ſanctiſſimam religionem pertinentibus dixiſſent.*

6. Auguſtinus quoque libro 1. de Baptiſm. cap. 7. aſſerit, contentionem de Baptiſmo hæreticorum non aliter finem accipere potuiſſe, quàm ex plenarij Concilij determinatione. *Quæſtionis*, inquit, *huius obſcuritas, prioribus Eccleſiæ temporibus, ante ſchiſma Donati, magnos viros, & magna charitate præditos Patres & Epiſcopos, ita inter ſe compulit ſalua pace diſceptare & fluctuare; vt diu Conciliorum in ſuis quibuſque regionibus diuerſa ſtatuta nutauerint, donec plenario totius orbis Concilio, quod ſaluberrimè ſentiebatur, etiam remotis dubitationibus, firmaretur.*

7. Martianus Auguſtus Synodum Generalem ad reparandam Eccleſiæ Orientalis pacem neceſſariam iudicauit, vt teſtis eſt Leo. *Annoſa ſeries temporum* (inquiunt Patres Toletani Concilij 11.) *ſubtracta luce Conciliorum, non tam vitia auxerat, quàm matrem omnium errorum ignorantiam otioſis mentibus ingerebat.*

8. Iſidorus denique inde dicit Chriſtianitatem in varias hæreſes ſciſſam, quia non erat Epiſcopis licentia in vnum conuenire, niſi tempore Conſtantini.

9. Denique adducit experientiam teſtem: *Ex quo enim deſierunt*, inquit, *Concilia celebrari, diſciſſa eſt Chriſti Eccleſia, & Orientalis ab Occidentali diſſentire cæpit; & ipſa Occidentalis Eccleſia, iugo ſeruitutis ſub tyrannide Pontificum Romanorum & variarum traditionum oppreſſa iacet.* Hactenus aduerſarius. Cuius machinationes haud difficile fuerit euertere, oppoſitis euidentiſſimarum rationum momentis.

Reſpõdetur argumentis aduerſarij.

Ad 1.

Quod enim initio dicit, Oecumenica Concilia in Eccleſia noui Teſtamenti, reſpondere veteris ſynagogæ magno Synedrio; equidem à veritate alieniſſimum arbitror. Synedrion enim illud erat ordinarium quoddam Concilium, quale diceremus ſupremum Concilium Regium. Vnde nunc in aduerſarium facilè telum iſtud retorſerimus. Si enim ex Dei inſtituto neceſſarium fuerit in veteri illo populo Dei, Concilium aliquod ordinarium & perpetuum, penes quod ſumma iudicij eſſet poteſtas & auctoritas; opus erit & in Chriſti Eccleſia. Erit ergo in Chriſti Eccleſia, præter Concilia, quibus primis trecentis annis caruit, ordinarium aliquod ſupremæ auctoritatis tribunal, quod nos attribuimus Romano Epiſcopo, qui ſine Generali Synodo, adhibito tantùm fratrum ſuorum aut preſbyterij Romani ſuffragio, controuerſias Eccleſiaſticas quaſcumque, etiam de fide, terminare valeat.

Ad 2.

Quod verò ſecundo loco videndum nobis & ad Lydium lapidem reuocandum, illud eſt, An meritò iactet aduerſarius Synedrij veteris vſum planè neceſſarium. Synedrion iſtud (ne de re ignota philoſophemur) quid fuerit, paullò altiùs repetamus.

Synedrion quid.

Tradunt antiquitatum Iudaicarum periti, Petrus Galatinus & alij, Iudæos præter ſummum Sacerdotem, Regem & Iudicem, habuiſſe quoddam Concilium, inſtitutum Num. 11. quod conſtabat 71. viris, 70. videlicet Moyſi primùm adiunctis: viris inquam non ſolùm moribus & ingenio præſtantiſſimis, ſed etiam corpore integerrimis; nequid eſſet in illis, quod reprehenſioni patere poſſet: quorum tanta erat auctoritas, vt neque Sacerdotes, neque Reges, aut Principes, ſine horum conſilio, quidquam poſſent ſtatuere. vnde & à LXX. Interpretibus vocantur Συνέδροι, id eſt, aſſeſſores. Debebant autem iſti 70. linguarum periti eſſe, ne illis opus eſſet interprete. Cùm autem pronuntiaturi eſſent capitalem ſententiam, per totum diem ieiunabant. Præterea verò quando horum quiſpiam initiabatur, imponebantur illi à tribus eiuſdem ordinis viris manus; nomenq́ue illud laudatiſſimum Rabbi, quod ſignificat copioſum & abundantem, & cui nihil deſit, illi tribuebatur: & deinde à reliquis collegis quinque animalia mactabantur; leo, lupus, vrſus, pardus, & ſerpens (fidem ſequor aliorum) vt vel hac cęremonia admoniti, diſcerent ſe alieniſſimos ab harum ferarum moribus eſſe debere. Ex his omnibus, tres conſtituebant Concilium, quod Iudicium vocabatur; quorum intererat iudicare de cauſſis pecuniariis, quæq́ue ad ſanguinem non pertinebant; & huiuſmodi Concilium in omnibus ciuitatibus Iudęorum erat conſtitutum: cauſſæ autem capitales decidebantur à viginti tribus horum hominum: vſque adeò non temerè agendum putabant. Quando autem quæſtio erat de Rege, Sacerdote, vel iudice, vel vniuerſa tribu; tum ſimul omnes cogebantur. Et volunt hinc eſſe, quòd apud Matthæum dicatur totum Concilium manè coiiſſe, cùm videlicet de occidendo Chriſto Domino ageretur. Matth. 27. Siue ergo Synedrion intelligamus in viginti tribus illis ſanguinis iudicibus, vt quidam intelligunt; ſiue (quod malim) in ſeptuaginta vetuſtum dierum imitantibus ſenibus (vt alibi Hieronymus) certum eſt, non ita illud prorſus regendo Dei populo neceſſarium fuiſſe, quin ſicuti cœperat, ſi ita viſum fuiſſet, Deus ſine illo conſulere populo ſuo potuiſſet. Eo itaque modo, dicemus Spiritum ſanctum, qui trecentis primis annis, vſque ad Conſtantini tempora, Eccleſiam ſine Oecumenicis Conciliis rexit, potuiſſe & aliis trecentis, ſexcentis, eamdem rexiſſe, protexiſſe, conſeruaſſe. Quamuis & illud quiſpiam non immeritò diſcrimen hîc vrſerit, quòd Synedrion ordinarius potiùs fuerit Senatus, quàm Synodus; Senatus autem maiorem eſſe neceſſitatem in Chriſtiana Repub. & Eccleſia, quàm Synodalis conuentus.

Ad 3.

Neque eſt quòd aduerſarius hîc eo nos dilemmate premat, quaſi nihil ſit tertium, ſed oporteat vel planè neceſſaria eſſe Concilia Vniuerſalia, vt ſine eis Eccleſiam ſubſiſtere, prorſus ſit impoſſibile; vel fruſtrà Apoſtolos & Chriſtianos Principes ſollicitos fuiſſe pro cogendis Synodis. Neque

que enim fruſtrà adhibetur Oecumenica Synodus, quando quouis modo aliter fieri poterat; ſed tum demum, quando æquè commodè, parique prouentu ac fructu, ſola Pontificis aut Prouincialis Concilij auctoritate, Chriſtiano orbi, in controuerſiis fidei fluctuanti, conſuli poterat.

Ad 4. Quod verò ſubnectit, per magnam Nicænam Synodum, Romani Pontificis iuriſdictionem ad ſuburbanas Eccleſias eſſe reuocatam, adeoque non eſſe exiſtimandum, commune totius orbis negotium fidei ex iudicatu pendere huius Capitolij, vt propterea opus non ſit Synodo; alterius loci eſt operoſiùs refutare. Nunc illud ſolùm obiter monuerim, quod de ſuburbicis Eccleſiis Romano Epiſcopo ſubiectis profertur, non eſſe genuinum, neque verè in Nicæno Canone reperiri, quem longè aliter Paſchaſinus Apoſtolicę Sedis vicarius in Synodo Chalcedonenſi, Actione 16. produxit: ſed eſſe infelix compendium (diſpendium dictum oportuit) Ruffini, quem meritò Hieronymus ita Latinè loqui ait, vt Græcum eſſe putes; ita Græcè, vt Latinum. Verè enim ſine ſenſu vllo reddidit ſextum illum Nicænum Canonem Ruffinus, vt in tractatu de ſummo Pontifice Diſp. 4. dub. 2. demonſtrauimus.

Ad 5. At Conſtantinus Auguſtus ſine Generali Synodo ſcripſit non potuiſſe fidem in tuto collocari.

Reſpondeo, verum quidem eſſe, Conſtantinum apud Euſebium lib. 3. de vita ipſius, cap. 16. ita ſcribere ad Eccleſias, de habita Nicęæ Synodo: *Iſtud maximè omnium mihi propoſitum putaui, vt in ſanctiſſima Catholica Eccleſia multitudine, vna fides, ſincera charitas, & conſentiens erga Deum omnipotentem religionis cultus ſeruaretur: verùm iſtud haud poterat in loco tuto firmoque collocari, niſi vel omnes Epiſcopi, vel maxima eorum pars in vnum conueniſſet, ſinguliquе ſuum iudicium de rebus ad ſacratiſſimam religionem pertinentibus interpoſuiſſent*, &c.

Verùm iſta non tam arguunt omnimodàm neceſſitatem, quàm ex hypotheſi. Turbatus enim erat totus Oriens, & longè lateque hæreſis Arianæ incendium omnia deuaſtabat; vt ad illud reſtinguendum, Silueſter iam ſenex, & non tantæ ac debebat apud ſeditioſos iſtos Arij ſectatores, auctoritatis, minimè ſufficeret; adeoque nec Prouinciale nec Nationale Concilium, propter auctoritatem & multitudinem eorum qui hæreſim fouebant. Hoc res ipſa declarauit: tanta enim violentia rem ſuam, etiam Nicææ iam damnati, promouere conati ſunt, vt vix è Nicæa efferrentur Concilij Canones, quin interciperentur paſſim ab eis, & incendio abſumerentur, vt ex ſeptuaginta aut octoginta vix viginti integri, Græca lingua, ad poſteritatem peruenerint.

Ad 6. Ceterùm, quod Auguſtinus dicere refertur, contentionem de Baptiſmo hæreticorum non potuiſſe finem accipere, niſi in plenario totius orbis Concilio; non multùm aduerſarium iuuabit. In primis enim in dubium vocare poſſumus, Sitne verum, quæſtionem illam non potuiſſe finiri ante Concilij Generalis ſententiam. Nam ſcribit Hieronymus in dialogo cótra Luciferianos, illos ipſos Epiſcopos, qui cum Cypriano decreuerant hæreticos eſſe rebaptizandos, poſteà contrarium protuliſſe decretum: quos tamen omnes conſtat diem ſuum obiiſſe ante Nicænum, quod fuit primum Vniuerſale Concilium. Quia tamen dici poſſet, etiamſi hi Epiſcopi ſententiam mutauerint, non idcircò verum eſſe, quòd planè ſopita fuerit apud omnes controuerſia, ante plenariam Synodum: aliter reſpondet Bellarminus, non fuiſſe quidem ſopitam, ſed non dicere Auguſtinum, quòd non potuerit ſopiri. Quæ Cardinalis verba contentioſior antagoniſta ita excipit: *Abſurdum*, inquit, *eſt putare, Stephanum Epiſcopum Romanum noluiſſe lites illas ſopire, ſi potuiſſet. Præterea, vt Stephanus & conſentientes cum illo Epiſcopi, eos qui hæreticos eſſe rebaptizandos cenſerent, vel excommunicandos eſſe decreuiſſent, vel re ipſa excommunicaſſent; non tamen propterea credere debemus, vel controuerſiam hanc fuiſſe ſublatam, vel non opus fuiſſe Concilio Generali: nam licet Victor Epiſcopus Romanus omnes ſecum non conſentientes in Paſchatis obſeruatione à Communione repuliſſet; lis tamen illa ante Concilium Nicænum, finem non accepit.* Hactenus ille, in re ſuperflua nimis curioſus. Neque enim quiſpiam Catholicus hîc voluit, hæreticorum *Ad 7 & 9.* aut aliorum erronum pertinacia non fieri, vt niſi Concilium Generalę celebretur, tam citò error exortus non extinguatur: ſed hoc volumus: ſicut Pelagianus error, aliique complures, ſine Generali Concilio extincti fuerunt; ita nullum eſſe, qui, ſi tempeſtiuè aduigiletur, non ſimiliter extingui poſſit; quamuis aliquos ita contigerit inualeſcere, vt citò opprimi non potuerint, niſi exercitu Vniuerſalis Eccleſiæ ad eorum internecionem confluente. Atq; eo ſemel conſiderato, quod reliquum eſt obiectionum, euaneſcit.

Illud ſolùm quod ex Iſidoro opponitur, nonnihil expendendum. *Ad 8.* Dicit Iſidorus, ante Conſtantini tempora Eccleſiam variè ſciſſam eſſe, eò quòd propter perſecutiones Imperatorum, Epiſcopi in vnum conuenire tunc non potuerint. Credo ita eſſe; non quòd Concilium Generale vnicum ſit remedium tollendæ hæreſis, ſed quòd valdè efficax. Sanè & ante Conſtantinum multæ hæreſes per Concilia Prouincialia & Romanos Pontifices extinctæ ſunt; & poſt Conſtantinum, etiam adhibitis Conciliorum Oecumenicorum remediis, Eutychiana & Neſtoriana hæreſis numquam radicitus euelli potuerunt. Teſtimonio hîc erunt plurima quæ recenſere poſſumus, ante Nicænum habita Prouincialia Concilia: vt Romana Synodus ſub Victore, tempore Commodi Imperatoris; Cæſarienſis, in Palęſtina; Gallicana, in cauſſâ de celebratione Paſchatis, ſub Irenæo; Pontica, celebrata à Palmate Epiſcopo, eamdem pænè ob cauſſam; Achaica, cui præfuit Bacchylus Corinthi Epiſcopus; Arabiana prima Synodus, Philadelphiæ in Arabia à Berillo congregata, vbi ipſum Berillum Origenes erroris conuicit; Arabiana altera, ſub Philippo, cui ſimiliter interfuit Origenes; Africana, contra Feliciſſimum preſbyterum factioſum; item alia, contra Baſilidem & Martialem; Romana, ſub Cornelio; & Antiochena, contra Nouatum; Antiochenæ plures, contra Samoſatenum; Romana, ſub Dionyſio Papa, contra Dionyſium Alexandrinum; Sinueſſana; Ancyrana; Neocęſarienſis, & alię plures: quæ licet particulares, Vniuerſali tamen Eccleſiæ non parum ſubinde profuerunt.

Digitized by Google

CAPVT IV.

De conuocatione Concilij.

HACTENVS de vtilitate & neceſſitate Synodorum: ſequitur alia, quæ nobis eſt cum hæreticis concertatio, Penes quem ſit poteſtas & auctoritas indicendi Concilij Oecumenici, eique præſidendi?

Opiniones hæreticorũ. Germani Proteſtantes contendunt Cæſaris eſſe indicere Synodum Vniuerſalem. Beza, extra Cæſaris ditionem agens, dicit eſſe Monarchæ Chriſtiani, ſiquis ſit: ſi autem ſint plures Chriſtiani Principes ſupremi, nullum agnoſcentes ſuperiorem, vt reuerà nunc ſunt, eſſe omnium illorum ſimul cum Imperatore & ciuitatibus liberis.

Sententia Catholicorum. Contrà, Catholici memores, quòd Eccleſiaſtica Comitia indicere, Eccleſiaſticæ ſit poteſtatis; quam neque cum ciuili eamdem, neque ſubditam ei magis fateri volunt, quàm temporalia fateantur confundenda cum ſpiritualibus; aut hæc eis, tamquam inferioris ordinis, ſubiicienda; eumdem quem ſupremum ponunt in Eccleſia Dei Hierarcham, volunt auctoritatem propriè habere, vniuerſos Epiſcopos ad Synodum euocandi. Quò pertinet quod Synodus Chalcedonenſis obiicit Dioſcoro Alexandrino, quòd Synodum facere auſus fuerit ſine auctoritate Apoſtolicæ Sedis; quod numquam licuit, numquam factum eſt Et Pelagius II. *Multis Apoſtolicis & Canonicis atque Eccleſiaſticis inſtruimur regulis, non debere abſque ſententia Romani Pontificis Concilia celebrari* Quo intelligimus, vel per ſe Pontificem conuocare debere, vel ipſius id iuſſu alium; vel ſanè ſi iniuſſu ſummi Præſulis indictum fuerit Concilium Oecumenicum, non aliter ratum fore, quàm ſi eius acceſſerit auctoritas & conſenſus.

Proferam rationem qua id ex Scriptura noſtri aſſerunt. Concilium Eccleſiæ debet congregari in nomine Chriſti, ſecundùm illud Matth. 18. *Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Non congregatur autem in nomine Chriſti, niſi id fiat eius auctoritate, qui hac in parte eſt vicarius Chriſti: is autem ſolus eſt ſummus Pontifex; ergo illius eſt cogere Concilium.

Obiectio. Huic argumento obſtrepit ſectarius: *Si verba*, inquit, *Chriſti propriè interpretari velimus; reperiemus ipſum non loqui de Synodis Epiſcoporum, ſed de omnium Chriſtianorum ad preces Deo fundendas inſtitutis conuentibus.*

Reſponſ. Verùm, quamuis occaſione precum hæc verba Chriſtus Dominus protulerit, latiùs tamen ſe extendunt, & vtique ad Concilia, quæ rectè dixeris antonomaſticòs congregari in nomine Chriſti; vbi propterea is conuentum indicere habebit, cui incumbit cura generalis ouilis Chriſti.

Obiectio. At videamus, an ne maioris ponderis argumentum, ex Scripturis nobis opponat aduerſarius. *Pontificem Romanum*, inquit, *non habere propriam poteſtatem, ita vt ſolus Concilia Generalia indicere poſſit, probatur ex lege Dei. Nam lex Dei non tribuit ſummo Sacerdoti poteſtatem Concilij indicendi: neque enim Aaron, nec alij ſummi Sacerdotes, vel Concilium vel populum congregaſſe leguntur: non eſt ergo quòd plus ſibi arroget Pontifex, quàm ſummus populi Hebræorum Sacerdos.* Huc redit obiectio: Hebræorum ſummus Pontifex non habuit ius indicendi Concilium, ergo neque Chriſtianorum.

Reſponſ. Vbi in primis dicere quis poſſit, maiorem eſſe auctoritatem noſtri Pontificatus, & pluſculum in regenda ſynagoga Regibus, pro illius temporis conditione fuiſſe conceſſum, quàm nunc ſit Regibus Chriſtianis in Eccleſia regenda. Verùm eò confugere neceſſum non eſt: neque enim ſolidè probabit aduerſarius, quod audacter aſſumpſit; indicendi cœtus ſacerdotalis auctoritatem non habuiſſe tunc ſummum Sacerdotem. Sanè 1. Machabæorum cap. 14. quando Simoni ſacerdotalis defertur dignitas, inter alia ſtatuitur, ne cui liceat conuentum conuocare in regione, ſine ipſo. 2. Paralipom. 19. pius rex Ioſaphat ita conſtituit: *Amarias Sacerdos & Pontifex veſter in his quæ ad Deum pertinent, præſidebit: porrò Habadias filius Iſmaël, qui eſt Dux in domo Iuda; ſuper ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.*

Vnde colligimus, ad Regis officium non pertinuiſſe, ſacris cœtibus indicendis præeſſe. Quocircà & in Eccleſia, hæc ſacra poteſtas delata ſemper fuit ſummo, id eſt Romano Pontifici. Scribit enim Marcellus Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Antiochenæ prouinciæ; Apoſtolicum canonem, inſpirante Domino conſtitutum eſſe, vt nulla Synodus fieret, ſine Romanæ Sedis auctoritate. Quem canonem renouatum à Concilio Nicæno, teſtatur Iulius I. in epiſtola ad Epiſcopos Orientales.

Teſtatur etiam ex Socrate Caſſiodorus lib. 4. tripartitæ cap. 9. Eccleſiaſticam regulam antiquiſſimam iubere, non oportere præter ſententiam Romani Pontificis Concilia celebrari.

Ita, inquit Caluinus, *præter ſententiam: quia non vocato Romano Pontifice, qui erat vnus de præcipuis Patriarchis, non poterat Synodus celebrari.*

Verùm iſtud violentum ac tortum eſt, neque immeritò ſuſpectum; cùm ea ratione idem inculcari debuiſſet de Alexandrino & Antiocheno Patriarcha. Quocircà Centuriatores in Caluiniano iſto effugio parum præſidij ſibi fore aduertentes, aliud commenti ſunt: nimirum de Conciliis celebrandis Socratem non loqui, ſed de Eccleſiis canonizandis aut conſecrandis, eò quòd Græcè ſit κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας, loco eius quod Caſſiodorus vertit, *Concilia celebrare*. At quis Latinorum non ita vertit vt Caſſiodorus, quod non tam ex Socratis dicto, quàm ex paſſim nota regula, omnes didicerant? quaſi vero ſimile ſit, tanti tunc factas Eccleſiarum dedicationes, vt eas per totum orbem, ſimul cum iudicio cauſſæ Epiſcoporum (ad quorum depoſitionẽ pro grauiori crimine ageretur) Canones reſeruauerint potiùs Romano Pontifici, quàm Oecumenici Concilij regulationem, adeoque canonicam conuocationem. Quod canonizare Eccleſiam dixit Socrates, Græcis vſitato ſermone; Eccleſiam conuentum, & κανονίζειν, regulari intelligens, aut ad normam exigi ac dirigi. Faceſſat itaque nuperus iſte ſectarius, pro Caluino ſuo & Centuriatoribus hîc triumphum canens ante victoriam, quando in hæc verba concludit: *Licet in omnes ſe vertat formas, numquam probabit Bellarminus κανονίζειν ἐκκλησίας ſignificare Concilia indicere.*

Eiſdem veſtigiis inſtitit vera Septima Synodus Nicæna. Secunda contra Septimam pſeudoſynodum Conſtantinopolitanam, eam inter cetera eo nomine reiiciens, quòd non habuerit cooperatium Romanum Pontificem, quemadmodum

in

in Synodis fieri debet: vbi non aliud quod opponat habet ſectarius, quàm impudentiam ſuam; eleuans Synodum, quòd imaginum cultum impium approbauerit: quòd non ex hoc ſolo reiiciat illam ſub Leone Iconoclaſta pſeudoſynodum Conſtantinopoli celebratam, quia Romanum Epiſcopum non habuerit ſynergon; ſed quòd ne quidem Patriarchas Orientis habuerit conſentientes. Sit itaque ita, pſeudoſynodum illam quæ ſanctas imagines damnauit, pluribus nominibus fuiſſe adulterinam; nobis ſufficit, vel eo nomine in primis adulterinam fuiſſe notatam, quòd legitimum Synodorum auctorem, patrem non habuerit Romanum Pontificem.

Idem nobiſcum ſenſerunt Patres Quarti Concilij Romani ſub Symmacho. Cùm enim Concilium iſtud Theodoricus Rex conuocaſſet, voluerunt ante omnia congregati Patres ſibi declarari, quomodo legitimè fuiſſet Concilium indictum ſine Pontificis auctoritate, per ipſum Regem; aſſeuerantes, Symmachum etiam impetitum, & cuius in ipſa Synodo cauſſa erat tractanda, debuiſſe ſecundùm Sedis ſuæ principatum & priuilegia Synodum conuocare, neque aliter conuocari potuiſſe. Quibus ea demum ratione Rex ſatisfecit, quòd ſe oſtenderet, Symmachi Pontificis aſſenſu conuentum indixiſſe; & ipſe Symmachus præſens ita eſſe fateretur.

At videamus, quæſo, quomodo hæc elidat aduerſarius: *Non reprehendunt*, inquit, *Patres eius Synodi, quòd Synodum indixiſſet Theodoricus Rex; ſed quòd Synodo iam indicta, de cauſſa Epiſcopi Romani, homo miniſterij Eccleſiaſtici expers iudicare vellet; & quòd Eccleſiæ Epiſcopis inconſultis, Synodum coëgiſſet.* Ita iſte.

Sed contra ipſum, ad tabulas prouoco. Ita enim Acta Concilij habent: *Pontifices ſuggeſſerunt, ipſum, qui dicebatur impetitus, debuiſſe Synodum conuocare, ſcientes quia eius Sedi primum Petri Apoſtoli meritum vel principatus; deinde, ſecuta iuſſione Domini, Conciliorum venerandorum auctoritas ſingularem in Eccleſiis tradidit poteſtatem: nec antedicta Sedis Antiſtitem minorum ſubiacuiſſe iudicio in propoſitione ſimili, facilè forma aliqua teſtaretur. Sed potentiſſimus Princeps, ipſum quoque Papam, in colligenda Synodo voluntatem ſuam litteris demonſtraſſe ſignificauit.* Hactenus Acta, quæ non videtur inſpexiſſe ſectarius, aut (quod magis de ſcriptore diligente ſuſpicari licet) ſperaſſe, plures ſua ſcripta quàm Acta illa lecturos, ſymmyſtæ nimirum cuiuſdam ſui in Anglia ſecutus exemplum; cui cùm in ſcriptis ſuis apertiſſima quædam deprauatio eius quę adducebatur auctoritatis, ab amico eiuſdem ſectæ homine, à Typographo poſteriori cura emendanda oſtenderetur, reſpondiſſe dicitur: *Sinamus vt eſt, multi Papiſtarum hoc non aduertent.*

Obiectio. Verùm obiiciunt aduerſarij; Concilium omnium Chriſti diſcipulorum, qui ad diaconorum electionem conuenerunt, omnes vnà indixerunt Apoſtoli, non vnus Petrus: *Conuocantes duodecim diſcipulorum multitudinē* (inquit Lucas Actorum cap. 6.) Poſteà verò, vel ex Apoſtolorum omnium auctoritate & mandato reliqui conuenerunt, vel ſponte ſua congregati ſunt Apoſtoli & Seniores, vt quæſtionem de legalibus diffinirent. Nuſquam ſanè accepimus, vbi Petrus hanc poteſtatem ſibi ſumpſerit, vt ſolus Concilium cogeret. Quæ ergo arrogantia eſt, plus poſtulare Pontificem Romanum, quàm habuit Petrus, qui ſummus erat Apoſtolus, & à quo cauſſam habet?

Reſpondeo, Actorum cap. 6. Concilium non fuiſſe, quod Seniorum maximè & Apoſtolorum eſſe debebat; ſed promiſcuam fidelium multitudinem, vocatam fuiſſe ad electionem diaconorum. Sanè ſi electio talis Concilium fuit, iam habemus quod quærit aduerſarius, vbi Petrus Concilium conuocauerit: Actorum enim cap. 1. centum viginti fratres vocauit ad electionem Matthiæ in locum Iudæ. Cap. autem 15. Actorum, Petrum conuocaſſe Concilium, textus non dicit, quamuis id veriſimile ſit, & Scriptura non obſcurè ſignificet, quando eum narrat in ſententia dicenda ducatum & principatum obtinuiſſe; & rem Synodalem, tamquam ſupremum Paſtorem, auctoritate ſua direxiſſe. Illud ſaltem dabunt aduerſarij, Petro conſentiente conueniſſe Seniores: & nos damus, ſufficere, ſummi Pontificis conſenſu cogi Concilium. *Reſponſ.*

Obiicit prætereà ſectarius in hunc modum: *Si penes Romanos Pontifices eſſet ius indicendi Concilij, & non penes Romanum potiùs Imperatorem; non ita eueniſſet, vt ſaluo imperio Romano, ante Conſtantinum, id Romani Pontifices nulli tentaſſent.*

Verùm iſtud dilutius eſt, quàm vt diluere opus ſit: non enim ideò ante Conſtantinum non indixere Romani Epiſcopi Concilium, quòd ad eos ea non pertineret auctoritas; ſed quòd tyrannide ſæcularis poteſtatis impedirentur auctoritate ſua vti.

Pergit & obiicit aduerſarius: *Concilia quædam Generalia & nos legimus, & aduerſarij fatentur, fuiſſe congregata vel inuitis vel ſaltem inconſultis Pontificibus Romanis.* Exempla horum allegant ſectarij, ipſum in primis Concilium Nicænum, quod dicunt inſcio Silueſtro à Conſtantino fuiſſe indictum; & probare ſe dicunt ex Ruffino lib. 10. cap. 1. *Ex Sacerdotum ſententia*, inquit iſte, *apud vrbem Nicæam, ſacerdotale Concilium conuocat Conſtantinus.* *Obiicitur Conc. Nicænum.*

Reſpondemus, Conſtantinum quidem indixiſſe Concilium Nicęnum (vt vult Ruffinus) ſed ex Sacerdotum ſententia. Si dicas inter eos Sacerdotes non fuiſſe Pontificem Romanum, at potiùs Alexandrum Alexandrinum Epiſcopum hoc primùm ab Imperatore impetraſſe, vt Eccleſiaſticæ teſtantur hiſtoriæ: id ſaltem obtinuerim, Epiſcoporum rogatu, non propriis auſpiciis Imperatorem Synodum coëgiſſe. Deinde, non ſine auctoritate Romani Pontificis, qui tunc erat Silueſter, non (vt malè quidam opinantur) Iulius, id factum eſſe, patet ex Sexta Synodo Actione 18. vbi Patres ita dicunt: *Conſtantinus ſemper Auguſtus, & Silueſter laudabilis, magnam atque inſignem in Nicæa Synodum congregabant.* Quinimò, Rhegino apertè indictionem Concilij Nicæni Silueſtro aſſcribit. Sanè probabile eſt, quod D. Baronius circa annum Domini 325. annotatum reliquit; Conſtantinum cum Silueſtro egiſſe de Synodo cogenda, & de ea re inter eos conueniſſe; potiſſimùm ad reprimendos Arianos: de quorum inſolentia Alexander Alexandrinus Epiſcopus iam tum Pontifici, tum Imperatori Romano conqueſtus erat. Antequam autem Concilium indiceretur, miſſus eſt à Silueſtro Oſius in Orientem ad Conſtantinum Imperatorem (indubiè cum mandatis de adhi- *Reſpon.*

bendo

Digitized by Google

bendo remedio communibus votis ; Arianiſmo iam gliſcenti) qui Conſtantinus eumdem Oſium Alexandriam miſit, ad ſedandas turbas ſchiſmaticorum (teſtis Euſebius in vita Conſtantini. L.2.c.61.) Redeunte Oſio re infecta Conſtantinopolim ; progreſſus eſt Conſtantinus ad indictionem Generalis Concilij, cui idem Oſius, tamquam Apoſtolicę Sedis primus Legatus (fuerunt enim in hoc munere adiuncti & alij duo Preſbyteri vrbis Romæ, Victor & Vincentius) non tantùm interfuit, ſed etiam præfuit. In Concilio itaque Nicæno indicendo, nihil ſine Silueſtri auctoritate geſtum eſt.

Chalcedonenſe. Sed Chalcedonenſe (inquit aduerſarius) inuito Leone indictum fuit extra Italiam. Is enim ad Theodoſium ſcribens, petiit vt intra Italiam Concilium celebrari permitteret : *Generalem* (inquit epiſt. 24.) *Synodum intra Italiam iubeas celebrari*. Similis petitio eius eſt ad eumdem Imperatorem, epiſt. 34. *Petiit* (inquit aduerſarius) *ſed impetrare non potuit*. Ita ferè ille.

Porrò, vt eius rei liquida conſtet narratio, inuenimus quidem ita eſſe, vt Leo Romanus Pontifex petierit à Theodoſio Imperatore, Oecumenicam Synodum in Italia celebrari : verùm hoc Imperatore ex humanis ſublato, aliter actum eſt cum Marciano eius ſucceſſore, ad quem de eadem re extat epiſtola Leonis 43. petentis eamdem Synodum Nicææ, aut ſaltem conſentientis in Oriente celebrari, deſtinatis eò ſuis Legatis. Elegit autem Imperator, qui ipſe coràm adfuturus erat, Nicæam : at poſtmodum, pro maiori ſua & Epiſcoporum opportunitate, iuſſit ex Nicæa Chalcedonem eos conuenire. Sanè extat eiuſdem Marciani epiſtola ad Leonem Papam (qua ipſum conſulit de loco pro Synodo eligendo) in præambulis Concilij Chalcedonenſis. At de his ſatis : nemo enim iure miretur, Synodi locum tunc temporis potiùs Imperatorem, quàm Pontificem deſignaſſe. Primò, quòd Imperator perſonaliter erat interfuturus, non Papa. in Orientalibus enim Synodis non ſolebat Papa intereſſe. Secundò, Quòd Imperatoris maior erat auctoritas apud illos, qui per Synodum erant corrigendi ; eos nimirum, qui in Epheſina ciuitate pſeudoſynodum, aut potiùs ſub nomine Synodi latrocinium contra Flauianum celebrauerant ; quem, eò quòd ad Sedem Apoſtolicam appellaſſet, indigniſſimè tractauerant, ita vt paullò pòſt inde ex hac vita migrauerit. Tertiò, Leges ſæculi tunc adhuc erant in vigore, minùs attemperatæ ſuaui Chriſti iugo : è quibus vna vetabat, Ne qui conuentus fierent ſine conſcientia Auguſti, vt patet L. Collegia. ff. de Collegiis & corporibus, & L Conuenticula Cod. de Epiſcopis & Clericis. Quartò, De publico vehicula & ſumptus neceſſarij Epiſcopis ad Synodum proficiſcentibus ſuppeditabantur; adeoque vel ea de cauſſa res Synodica ad Auguſtalem cognitionem pertinebat, Denique, Eccleſia ſine Imperatoris potentia non potuiſſet facilè tutum ad Synodum acceſſum Dei ſacerdotibus procurare.

Epheſinū 2. Pergit ſectarius : *Præterea*, inquit, *à Theodoſio, certum eſt, Concilium Secundum Epheſinum fuiſſe indictum. Epiſcopale Concilium (inquit Leo, ad Theodoſium ſcribens) quod haberi apud Epheſum præcepiſtis. Adeò autem Leo huius indictionis incertus erat, vt nec conueniſſe ſacerdotes intellexiſſet, niſi hoc ei Hilarius (Hilarum alij legunt) diaconus ſuus à Concilio reuerſus, dixiſſet.*

Veriſſimè hæc dixit aduerſarius : neque nos negamus, tales Synodos, qualis fuit latrunculatoria illa Epheſina Secūda, ſolere ſine Pontificis auctoritate indici. Latronibus enim, qui per oſtium intrare non ſolent, oſtiarius non aperit ; ſed per feneſtrám intrant vt perdant, vt mactent. Inuito ergo Leone coiuit iſta Synodus : ſed quo ſucceſſu? Flauianum Catholicum damnauit, & tantùm non occidit ; Barſuma ſeditioſo illo Archimandrita iam inclamāte, Occide. Eutychetis hæreſis, Chriſti duas naturas in vnam confundens, atque alterius naturæ eius carnem faciens à Virginis matris & noſtra ; agente Dioſcoro, & conciliabulo præſidente, recepta eſt, Apoſtolicæ Sedis Legatis conteſtantibus, horum nihil ratum fore, cùm per vim & metum, intentatis exiliis ; catenis, fuſtibus & gladiis, ad calamum ſubſcribentes Epiſcopi adigerentur. Habeant ergo aduerſarij, tales renitente Pontifice Synodos poſſe celebrari.

Sed pergit : *Quinta etiam & Sexta Synodus, incōſulto Epiſcopo Romano, indicta eſt. Præterea Synodus illa, quæ Ioannem XII. depoſuit, ab Imperatore indicta eſt, inuitiſſimo Ioanne. Concilium verò Piſanum à Cardinalibus, repugnante Gregorio XII. indictum eſt. Concilium etiam Conſtantienſe, inuitus coegit Ioannes XXIII.* Hactenus ille. Nos ſingula ordine perueſtigemus, ne fortè (vt ſolet aliàs) parum intentos fallat ſectarius. *Synodus 5. & 6.*

Ad Synodum Quintam quod attinet ; verum non eſt, eam inconſulto Romano Pontifice indictam eſſe ab Imperatore. Cùm enim Iuſtinianus Imperator damnaſſet tria illa capitula ; videlicet, Theodorum Mopſueſtenum, Epiſtolam Ibæ Epiſcopi Edeſſeni, & ſcripta Theodoreti Epiſcopi Cyri contra Cyrillum ; magnis de tribus iſtis capitulis, inter ipſos Catholicos excitatis motibus, commiſſis inter ſe Oriente & Occidente; eò tamdem adactus eſt Imperator, vt Vigilij monitis ceſſerit, qui nolebat quidquam de his capitulis ſtatui ante Concilij Generalis cognitionem, ſuumque edictum reuocauerit ; & in Concilij, ea de re cogrituri (quod fuit Quintum Generale) conuocationem conſenſerit. In eo tamen ſtudio ſuarum partium exceſſit contra Vigilium Imperator, quòd conatus ſit ſolos ſuæ opinionis aduocare Epiſcopos, excluſis illis qui aliter ſentirent. Verùm & in eo iterùm à Vigilio correctus fuit : & quamuis in hac Synodo non per omnia Vigilio ſatisfactum fuerit; eam tamen approbando poſteà Sedes Apoſtolica fecit Oecumenici nomen obtinere. quamquam, tum quòd de perſonis potiùs quàm de fide diſputarit ; tum quòd obtinere non potuerit Romani Pontificis, ne quidem in Legatis ſuis pręſentiam, licet ſæpè imploratam, ſuppatis vix cum quatuor primis auctoritatis habita fuerit. Romanus enim Pontifex, quamuis Conſtantinopoli pręſens, noluit adeſſe Concilio, eò quòd pauci ex Occidente adueniſſent Epiſcopi ; cùm tamen cauſſa quæ potiſſimùm tractabatur, controuerſa eſſet inter Orientales & Occidentales, adeoque in propria cauſſa iudices impari lance conſediſſent Græci.

Veniamus ad Sextam Synodum, quam etiam cauſſatur aduerſarius inconſulto Romano Pontifice fuiſſe indictam. Sed fallitur. Conſtantinus enim Imperator in ſuo edicto de cōuocanda Synodo ad Patriarcham Conſtantinopolitanum, narrat ſe ad Dominum Papam, antiquæ Romæ Præ-

Digitized by Google

ſulem, de Synodo congreganda ſcripſiſſe: *Et illo*, inquit, *de hoc ſeculo migrante, Agatho ſanctus, nuper ordinatus Papa, in Apoſtolica Sede prædicta antiqua Roma, huiuſmodi noſtros pios ſuſcipiens apices, deſtinauit in præſenti, propriam eius indutos perſonam, Theodorum & Georgium Deo amabiles Presbyteros, & Ioannem Deo amabilem Diaconum: ex perſona verò totius eius Concilij* (Romanum intelligit, quod tunc celebratum fuit ſub Agathone) *Ioannem, & Abundantium, & Ioannem, venerabiles Epiſcopos.* Videat ergo noſter ſectarius, non inſcio Romano Pontifice Sextam Synodum fuiſſe indictam; ſed conſentiente, eoque inſtructos ex Synodo Romana præmittente ſuos Legatos.

At videamus, ánne in reliquis ſincerior ſit; aut ſanè cautior: *Illa* (inquit) *Synodus, quæ Ioannem XII. depoſuit, ab Imperatore indicta eſt, inuitiſſimo Ioanne.*

Synodus quæ Ioannem XII. depoſuit. Poſſemus hîc excipere, quòd Ioannes ille non fuerit verè Pontifex, eò quòd contra Canones inuaſerit Apoſtolicam Sedem, cùm vix octodecim eſſet annorum. erat enim is Octauianus Alberici filius, vrbis Princeps, qui primus Pontificum nomen ſuum inuenitur mutaſſe; vt videlicet, cùm eſſet inuaſor, putaretur homo fuiſſe miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Tyrannus is fuit, tyranni filius: nam pater eius Albericus, vrbis principatū, pulſo Hugone Rege, ſibi vendicauerat: quem imitatus filius, ſeditioſis quibuſdam adoleſcentem incitantibus, mortuo ſanctiſſimo Pontifice Agapito, Sedem Apoſtolicam inuadit; vt, quam in temporalibus iam exercebat, eamdem ad ſpiritualia extenderet tyrannidem. Tunc itaque nullo modo dicendus fuit legitimus iſte fuiſſe Pontifex, vtpote cuius electioni lex nulla ſit ſuffragata, cuncta ſupplentibus vi & metu; cùm qui per ætatem nec diaconus eſſe potuit, oſtenſus ſit tamquam in ſcena mimus, Pontificem agens. Attamen acceſſit Eccleſiæ conſenſus, eligentis potiùs perditiſſimis illis temporibus monſtroſum caput ferre, quàm crudeli ſchiſmate diuidi. Ita recepto vtcumque Ioanne pro vero Pontifice; videamus quomodo potuerit ab Othone Imperatore, indicta Synodo, inuitus deponi. Vt verbo vno dicamus, illegitimè intruſum; illegitimè nihilominùs extruſum exiſtimamus Ioannem iſtum XII. Pontificis alioquin nomine indignum. Inuito verò Pontifice indicta fuit non Synodus, ſed pſeudoſynodus, in qua ita contra regulas Eccleſiaſticas proceſſum eſt ad depoſitionem Ioannis, & electionem Leonis, vt D. Baronius, diligentiſſimus & æterna memoria dignus Eccleſiaſticorum Annalium ſcriptor, dicere auſus ſit; numquam ſe legiſſe Orthodoxorum conſentum Synodalem aliquando habitum, in quo magis Eccleſiaſticum ius offenſum, magis Canones violati; vulnerata traditio, conculcata, atque maiore dedecore oppreſſa iuſtitia. Excommunicati enim verum Pontificem, qui à nemine iudicatur, laica auctoritate deponebant, inauditum, non conuictum iuſto teſtium numero, ſed tumultuario paucorum clamore præcipitatum: quo etiam factum eſt, vt Leo ſuffectus Ioanni non haberetur legitimus Pontifex; ſed mortuo Ioanne, & viuente adhuc Leone, Romani elegerunt Benedictum Quintum eius nominis. Itaque circa hoc argumentum illud quiſque meritò cauerit, ne Othonis Imperatoris pietas, & Ioannis XII. Pontificis impietas infulam cum paludamento commutet: aut exiſtimetur, Cæſarem & Pontificem non ordinatione, ſed vitæ dumtaxat ſanctitate differre. Hactenus de Ioanne XII.

Veniamus ad Piſanum Concilium: quod obiicit aduerſarius, inuito Gregorio XII. à Cardinalibus fuiſſe indictum. *Concilium Piſanum.*

Hæc Synodus neque certò probata eſt, neque improbata. Quāuis enim eam improbauerit ſanctus Antoninus: conſtat tamen, vrgente admodum de cauſſa coactam fuiſſe, ad tollendum ſchiſma quod tunc exoriebatur. Neque fortè adeò refert, verum Pontificem Gregorium XII. non indixiſſe: probabili enim fortaſſis opinione, longi ſchiſmatis pertæſi, videbuntur exiſtimaſſe Cardinales, licuiſſe ſibi pro tollendo ſchiſmate, ad electionem noui Pontificis conuenire, quòd Gregorius ea conditione electus erat, vt abdicante ſe antipapa Benedicto, qui fuiſſet XIII. eius nominis, ipſe ſeſe pro bono pacis Eccleſiæ, ſimiliter Pontificatu abdicaret.

Quidquid ſit hac de re, nondum protulit aduerſarius vllum Concilium Generale indubitatæ auctoritatis, cuius indictio omnino Pontificia fuerit auctoritate deſtituta: nam quod de Conſtantienſi ſubiungit poſtremo loco, inuitum id coëgiſſe Ioannem XXIII. parum de eo nobis laborandum eſt, cùm neque per omnia irrefragabilis ſit huius Concilij auctoritas; neque omnino velit aduerſarius, Pontificis ei auctoritatem defuiſſe.

CAPVT V.

De Præſidentia in Concilio.

AFFINE huic, quod hactenus de indictione Concilij diximus, eſt, quod ſimiliter de Synodali Prǽſide docent Catholici; nimirum Pontificis id eſſe Romani, per ſe aut per Legatos ſuos præſidere Conciliis Oecumenicis. *Sententia Catholicorum.*

Negant hæretici: volunt enim potiùs eſſe Imperatoris, aut Principum ſimul cum Imperatore & ciuitatibus liberis, per ſe aut per vnum aliquem idoneum à ſe delectum, Synodali Conuentui præeſſe. Verùm ſi rectè probauerimus, Pontificis eſſe indicere Concilium; etiam hanc litem vicerimus: fatetur enim aduerſarius, eius eſſe prǽſidere, cuius eſt indicere. Ne tamen ſibi nimiùm placeat in iis quibus peculiariter Papam arcere nititur ab hac præſidentia; ſingula quanti roboris ſint aut firmitatis, obiter percurrendo examinemus, & quaſi extremæ manus contactu experiamur. *Error hæreticorum.*

Magnum in primis, in eo ſuæ cauſſæ ponit ſubſidium, quòd ſacerdotes veteris Legis in Conuentibus de rebus religionis ac legis non ſoleant prǽſidere; ſed Moyſes, qui potiùs Dux & Rex populi erat, quàm ſacerdos; & alij poſteà Reges, in ea poteſtate Moyſi ſucceſſores: *Quoties*, inquit, *viſum eſt populum congregare; non Aaron, ſed Moyſes Concilio præfuit.* Deuteronom. cap. 31. *Ioſue coram omni populo præcepta dedit, & Sacerdotibus librum Legis commiſit. Ioſua etiam planiſſimè Concilio totius populi præfuit: ipſe enim congregauit omnes tribus Iſraël in Sichem, & vocauit maiores natu, ac Principes & Iudices & Magiſtros, percuſſitque* *Argum. 1.*

Ioſua

Digitized by Google

Ioſua in die illo fœdus, & propoſuit populo præcepta & iudicia. De Dauide, Salomone, & Ezechia, nulla controuerſia eſt, quin illi Synodos congregarint: hoc enim nos Scriptura docent, & oſtendunt, eos Sacerdotibus & Leuitis & vniuerſo populo, leges præſcripſiſſe. Vnde etiam colligere licet, eos Conciliis præfuiſſe. Ioas coacto Sacerdotum & Leuitarum Concilio, eis præcepta dedit de inſtauranda domo Dei: idemque Ioiadam ſacerdotem reprehendit, quòd non coëgiſſet Leuitas inferre pecunias in tabernaculum teſtimonij. Ezechias etiam ad Concilium Sacerdotum & Leuitarum ita locutus eſt: Audite me Leuitæ, & ſanctificamini: mundate domum Domini Dei patrum veſtrorum; & auferte omnem immunditiam de ſanctuario. Vbi autem ſummus Sacerdos aliquid eiuſmodi præceperit in Concilio, nuſquam legimus: & non debet Pontifex Romanus, plus poſtulare quàm ſummus Hebræorum Pontifex. Hactenus ſectarius.

Reſpon. Cui reſpondeo, ex his nondum liquere, in illis quæ ad Deum pertinent, vmquam Synodo præfuiſſe quemquam ſola Regia poteſtate: ſed, vel vniuerſo populo, in illis quæ regnum concernebant; vel eum quidem qui Princeps erat, ſed ſimul Propheta, aut extraordinaria Dei miſſione, Dei res ab ordinariis præfectis neglectas, inſtaurans. quò ferè redit reſponſio, qua contra Brentium, ſimilia allegantem, vſus eſt Cardinalis Bellarminus.

Ad Moyſem itaque quod attinet; Dux iſte fuit populi, ſed ſimul Propheta: imò peculiariter à Deo conſtitutus, vt populo eſſet in iis quæ ad Deum ſunt, ſequeſter inter Deum & populum, Legis ſub Deo proximus architectus, primi ſummi Sacerdotis ordinator, qui & Deus Pharaonis diuinitus eſt conſtitutus, vt Aaron eius fuerit Propheta, & ipſe Aaroni, in iis quæ ſunt ad Deum. *Moyſes fuit ſacerdos.* Quid? quòd apertè etiam ſacerdotem fuiſſe Moyſem Scriptura teſtetur? Pſalmo enim 98. dicit: *Moyſes & Aaron in Sacerdotibus eius.* Ad quem locum ita ſcribit S. Auguſtinus; *Aaron frater Moyſi erat, quem ordinauit etiam ſacerdotem; & ibi quidem non videtur ſacerdos eſſe, niſi Aaron: apertè enim in illis litteris Aaron nominatur ſacerdos Dei: de Moyſe non ibi dicitur quòd ſacerdos erat; ſed ſi hoc non erat, quid erat? Nunquid maior ſacerdote eſſe poterat? Exprimit Pſalmus iſte, quia & ipſe ſacerdos erat: Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius: ergo erant illi Domini ſacerdotes.* Hactenus ibi Auguſtinus. Non diſſimilia idem habet q. 23. in Leuiticum: *Cùm videatur ab Aaron cœpiſſe ſummum Sacerdotium, quid putamus fuiſſe Moyſem? Si ergo ſacerdos non fuit, quomodo per illum omnia illa gerebantur? Si autem fuit, quomodo ſummum Sacerdotium ab eius fratre incepiſſe definimus? Quamquam etiam Pſalmus ille, vbi dictum eſt, Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius auferat dubitationem quòd ſacerdos fuerit & Moyſes. Veſtem tamen illam ſacerdotalem, quæ magnum continet ſacramentum, Aaron iubetur accipere.* Et infrà: *Ambo ergo tunc ſummi Sacerdotes erant, Moyſes & Aaron. An potiùs Moyſes, Aaron verò ſub illo? an & ipſe ſummus propter veſtem Pontificalem, ille verò propter excellentius miniſterium?* Ita D. Auguſtinus. Vbi non ſolùm, quomodo Sacerdos dici queat Moyſes; ſed etiam habemus, qua conſideratione, præ fratre, & non tantùm cum fratre, ſummus Sacerdos appellari poſſit.

Aduerſarius verò, exiſtimans ſibi non cùm Auguſtino, ſed cum ſolo antagoniſta ſuo negotium eſſe, è diametro contraria opponens ita ſcribere audet: *Sed primò abſurdum eſt cogitare duos ſimul fuiſſe in illo populo ſummos & legitimos Sacerdotes, & hoc nunc primùm narrat Bellarminus* (verè primùm aduerſario, quia Auguſtinū alioſq; veteres non legerat) ſed pergit: *Neque enim potuit ſummus ille Sacerdos verus eſſe typus* IESV *Chriſti, qui vnicus eſt noui Teſtamēti Sacerdos, ſi duo ſimul fuiſſent ſacerdotes. Ex Pſalmo ſanè non probatur Moyſem fuiſſe ſacerdotem: nam verbum (cohanim) ſignificat Principes. Atque vt ſignificet Sacerdotes, tamen rectiùs vertere licet, Moyſes & Aaron cum ſacerdotibus ipſius, quàm vt habet vetus interpres. Præterea, vt ſimul fuiſſet ſacerdos & Princeps; tamen hoc fecit Moyſes pro Principis, non pro ſacerdotis imperio. Nuſquam enim docere poteſt Bellarminus, Aaronem alicui Synodo præfuiſſe, aut hoc officium vſurpaſſe.* Hactenus ille.

Cui reſpondere in primis licebit: non videri debere incommodum, duos eo tempore ſummos fuiſſe Sacerdotes; vnum quidem miſſionis extraordinariæ; alterum verò conſecrationis legitimę, quæ etiam ad poſteros ordinaria ſucceſſione deriuaretur: vt fortè Moyſes Chriſtum in cælis ſacerdotio fungentem repræſentauerit; Aaron verò ſacerdotium eius, quatenus in forma militantis Eccleſiæ perſeuerat, adumbrauerit. Quando verò ex Pſalmo dicit aduerſarius non probari, Moyſem fuiſſe ſacerdotem; ſingularem profitetur peritiam linguæ Hebraicæ, quam nec aſſecutus ſit, nocturnus ille pædagogus Hieronymi, nec Rabbinorum quiſquam; ſecundùm quos Moyſes non tantùm fuit ſacerdos, verùm etiam primus Legis Sacerdos; vt qui ſacerdotali munere functus ſit ante Aaronem, ſeptem conſecrationum ſiue ordinationum diebus; nec fuerit excluſus à magni Sacerdotij functione quadraginta illis annis, quibus in deſerto rexit populum, vt oſtendit Genebrardus ex ſcriptis Rabbinorum Ionathan, Ioſe, Ioſua & Berechia. Ideò Moyſes Sacerdos ſacerdotū ab Abben Eſra dicitur, quia populo religionis quæſtiones finiit, obtulit Deo munera & immolauit, Aaron & filios eius conſecrauit iuſſus, & fœdus ſanxit ſanguine, oblationes & donaria Principum duodecim in tabernaculum & in altare excepit. Præter Auguſtinum, quem nuper adduximus, è noſtris paſſim alij aſſentiuntur: Dionyſius Areopagita, Hierarchiæ Eccleſiaſticæ c. 5. vbi vocat Moyſem primum Pontificum, Legis doctorem ac ducem. Hieronymus libro 1. in Iouinianum, cap. 13. Moyſem colligit fuiſſe ſacerdotem, ex illo Pſalmi quod adduximus; Samuelem autem, tantùm Leuitam. Ambroſius epiſtola 82. *Quid aliud*, inquit, *ſignificatur, quòd poſt defunctum Aaron non vniuerſo populo, ſed ſoli Moyſi, qui eſt in ſacerdotibus Domini, imperauit Deus, vt exuuiis Aaron ſacerdotis filium eius indueret Eleazarum; niſi vt cognoſceremus quòd ſacerdos conſecrare ſacerdotem debeat?* Idem ſcriptum reliquerunt Gregorius Nazianzenus & Leo Primus. Sed infinitum eſſet, ſingulos perſequi: vnum præterire non poſſum, Philonem, Iudæorum diſertiſſimum, & rerum Iudaicarum peritiſſimum; is enim libros ſuos de vita Moyſis, diſtributos in tres partes, Regnum, Leges, & Sacerdotium, ita concludit: *Atque hæc fuit vita obituſque Moyſis, Regis, Legiſlatoris, Vatis, & Pontificis, ſicut Sacris litteris proditur.*

Digitized by Google

tur. Cùm ergo his omnibus titulis illuſtris fuerit Moyſes: quando in politicis populum direxit, ducis; quando autem in iis quæ ad Deum, Prophetæ, Legiſlatoris, aut Pontificis munere functus eſt.

Meritò itaque hîc cauſſæ ſuę diffiſus ſectarius, aliò dilabitur; dicit enim: *Præterea, vt Moyſes ſimul fuiſſet ſacerdos & Princeps; præſedit tamen in conuentibus, vbi de Religione & Lege agebatur, non vt ſacerdos, ſed vt Princeps.* Bellè & mirificè. Hinc Moyſes, inde Moyſes; hinc ſacerdos Dei, inde dux populi: hinc ſacra Religio & Lex tractanda, & vniuerſæ res quæ ad Deum ſunt; inde negotia politica, negotia quæ ad ducis officium pertinent; & tamen in eis quæ ad Deum pertinent, vt pius Rex Ioſaphat poſtmodum dixit, non Moyſes vt ſacerdos, ſed vt populi dux præſidebit. Ordo præpoſterus, ſed neceſſariò commutatus, ne videlicet interfectrix veritatis lingua, veritati ſuccumbat. Pergit itaque hoc ſuadere, quod non probatum præſumpſit: *Nuſquam enim, inquit, docere poteſt aduerſarius, Aaronem alicui Synodo præfuiſſe, aut hoc officium vſurpaſſe.* Ita ille. Sed iam diximus priùs, in illis quæ ad Deum ſunt, Moyſem etiam Aaroni præfuiſſe; ſed ſacerdotem ſacerdoti, non Regem Pontifici: alioquin abſente Moyſe, Aaronem etiã in illis quæ religionis ſunt, à populo adeundum fuiſſe, patet Exodi 24.

Pergit aduerſarius: *Non omnes, inquit, Reges qui Synodos indixerunt, Prophetæ erant: neque probari poteſt, ipſos vel Synodos indixiſſe, vel eis præfuiſſe iure Prophetico potiùs quàm Regio: numquam enim Prophetæ huiuſmodi quid feciſſe leguntur, at Reges ſæpiùs: imò Salomon, Abiathar depoſito, Sadoc in eius locum ſuffecit iure regio.* Hæc ille.

Si pij Reges, ea quæ religionem concernunt, aliquando curarunt ſupra ſacerdotes: certum id eſt, extraordinaria poteſtate feciſſe, qualem ſolent habere Prophetæ. Iudicia enim de rebus Dei non ad Regem, ſed ad ſacerdotem pertinere, neque Regia poteſtate includi ſacerdotalem, exemplum Regis Oſiæ nos docet, cuius temeritas leprâ
2.Par.26. punita eſt. *Rex* (inquit Chryſoſtomus hom. 4. de verbis Iſaiæ, Vidi Dominũ, &c.) *cùm eſſet (Oſias,) ſacerdotij principatum vſurpat: Volo, inquit, adolere incenſum, quia iuſtus ſum. Sed mane intra tuos terminos: alij ſunt termini regni, alij termini ſacerdotij. Hoc regnum illo maius eſt. Neque enim ex his quæ videntur, hic declaratur Rex; neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus eſt, debet æſtimari Rex: ille quidem ea quæ ſunt in terris ſortitus erat adminiſtranda; ceterùm ſacerdotij ius è ſupernis deſcendit: Quæcumque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hic ſunt, commiſſa ſunt; mihi cæleſtia. Mihi cùm dico, ſacerdotem intelligo.* & infrà: *Regi corpora commiſſa ſunt; ſacerdoti animæ. maior hic Principatus: propterea Rex caput ſubmittit manui Sacerdotis, & vbique in veteri Scriptura ſacerdotes inungebant Reges.* Item hom. ſequenti: *Rex rerum terrenarũ admonitionem ſortitus eſt: nec vltra poteſtatem hanc præterea quidquam habet auctoritatis.* Hæc & alia plura eò pertinentia ibi Chryſoſtomus. Quin etiam clariſſimè idem docet Clemens Conſtitutionum Apoſtolicarum l. 2. cap. 34. De Rege enim Iudaici populi per Samuelem conſtituto, ita ſcribit: *Ille militaria tantum adminiſtrabat, bello & pace ad cuſtodiam corporis ſuſceptis*, &c. Ex quibus liquet, etiam in veteri Lege Reges, quà tales, non niſi de negotiis ciuilibus iudicandi poteſtatem habuiſſe: in Chriſti autem Eccleſia multò minùs vmquam licuit Regibus in rebus Fidei præſidere. Præclarum eſt, quod Oſium Cordubenſem Epiſcopum, olim Conſtantio Imperatori dixiſſe ſcribit Athanaſius: *Ne te miſceas Eccleſiaſticis Princeps, neque nobis in hoc genere præcipe; ſed à nobis ea diſce. Tibi Deus Imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit.* Similia huius exemplo Ambroſius dixit Epiſt. 33.
Valentiniano: *Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina ſunt, Imperiale aliquod ius habere; noli te extollere, ſed ſi vis diutiùs imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt: Quæ Dei, Deo; quæ Cæſaris, Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotem Eccleſia.*

At Salomon, inquies, remoto Abiathar, Sadoc Obiect.
in locum eius ſuffecit, iure Regio. 3.Reg.2.

Reſpondeo, etiam Salomonem fuiſſe Prophe- Reſponſ.
tam, & ex diuina inſpiratione, vt impleretur ſermo Domini, quem locutus erat ſuper domum Heli in Silo, Abiathar Sacerdotio ſummo priuaſſe: nam & in iudiciis exercendis, ſapientiam Dei peculiariter fuiſſe in Salomone, patet tertio illo Regum libro cap. 3. Adeò autem verum eſt quod volumus, non eò protendi ſæcularis Magiſtratus poteſtatem, vt ſummos Sacerdotes loco ſuo mouere poſſit; vt etiam naturali quodam præeunte lumine, id conſpicati in ſuæ infidelitatis tenebris Gentiles, ſacerdotibus ſuorum idolorum eum detulerint honorem, & illud eſſe voluerunt Pontificum Augurumque in omnes ius & poteſtatem, vt etiam Conſules à Conſulatu abire iubere poſſent, & ab Imperio deponere Magiſtratus. Quod ne contingere ſibi poſſet, Imperatores cum Imperio ſacerdotium ſibi arrogarunt, vt eſſent & dicerentur Pontifices Maximi.

At cauſam ſuam munit aduerſarius ex hiſtoria *An Synodo Nicænæ præſederit Conſtantinus.*
Synodorum. Dicit enim Nicęnę Primę præſediſſe Conſtantinum Imperatorem, aut Oſium Cordubenſem. *Et quidem illud, inquit, ratio ſuadet, quia Concilium indixit, & iudicium illud Oecumenicum conſtituit. Eius autem eſt præeſſe Iudicibus, qui Iudices legit, & Concilium conuocat.* Addit Euſebium hoc ipſum indicare, qui aſſerat Imperatorem Concilium inchoaſſe, & orationem de pace Epiſcoporum, & de modo procedendi habuiſſe, diſcordantes Epiſcopos conciliaſſe, aliis perſuaſiſſe, alios verbis mulſiſſe, alios laudaſſe, & denique vniuerſam actionem concluſiſſe, & Epiſcopos dimiſiſſe: quæ omnia ad Concilij Præſidem ſpectant. Adhæc iactat, Ruffinum ſcribere, Epiſcopos libellos Imperatori dediſſe aduerſus ſe inuicem. *Quod, inquit, veriſimile non eſt eos facturos fuiſſe, niſi eum Præſidem eſſe Concilij intellexiſſent.* Pro Oſio autem præſidente adducit, quòd is primus ſubſcripſerit, vt ex actis Synodi conſtat, & ex epiſtola Athanaſij ad ſolitariam vitam agentes. Legatos autem Romani Pontificis, Vitum (Victorem alij legunt) & Vincentium preſbyteros, inde probat non præfuiſſe, quòd non ſit veriſimile, ſummis Epiſcopis præfuiſſe Preſbyteros; & ex Euſebio conſtet, nihil ipſos in Synodo illa egiſſe, quod ad Præſidentis officium pertineat: denique quòd non primo (vt oportebat Præſides) ſed ſecundo loco ſubſcripſerint. Ita quidem ille, vt Præſidium Romani Pontificis amoliatur: in eo ſanè quibuſdam ſuis ſodalibus cautior, qui ſine fronte dicunt,

Digitized by Google

dicunt, præſediſſe Euſtathium Antiochenum, vt fecerunt Magdeburgenſes, & ipſe Lutherus: aut Athanaſium, vt fecit Caluinus lib. 4. Inſtitut. c. 7. in hoc tamen moderatior Carolo Molinæo, quòd Legatos Pontificis Romani ſaltem quarto loco ſediſſe dicat, quos iſte dicit vltimo loco poſt omnes Epiſcopos ſediſſe.

At primam litem diſcutiamus, vbi & qualiter ſederit Conſtantinus. Vbi initio conſtat, interfuiſſe Conſtantinum Nicæno Concilio: ſed non præfuiſſe, in primis argumento eſt, quòd videatur præter ſpem id eueniſſe vt intereſſet. Indixerat enim ex Siluestri (à quo baptizatus erat, & ſine cuius inſtructione rem tantam aggredi non potuiſſet) directione: indixerat ex Pontificis voluntate, mutua collatione, antequam in Orientem proficiſceretur, iam ſibi perſpecta voluntate Silueſtri, Concilium, ante victum Licinium, ſororis ſuæ maritum, ex Chriſti cultore perſecutorem ſæuiſſimum. Indixerat inquam, incertus adhuc, ánne is belli futurus eſſet euentus, quo ſibi Synodo indictæ intereſſe liceret. Imò nec aſſeſſoris ſibi partes, nedum Iudicis, ſumpſit, teſte Euſebio: neque venit ſtipatus ſatellitibus; ſed expectatus ab Epiſcopis, comitatus amicis. Iam ingreſſus, præfatur veniam, petitaque à Patribus conceſſione, non priùs ſedit, quàm ab Epiſcopis annueretur: honor enim is fuit ſolemnis, Epiſcopis deferri ſolitus, etiam à Principibus, teſte Suida in Leontio. Primus quidem ſententiam dixit, approbans fidem ab Euſebio Cæſarienſi conſcriptam, modò vna homoouſij vox aſſcripta eſſet: ſed cùm Patres trecenti decem & octo, formulam fidei aptam conſcripſiſſent atque conſignaſſent; eam Concilij concordiam diuinitus datam approbauit. Non ergo iudicio Epiſcoporum præfuit, à quibus ipſe ſe iudicandum eſſe profitebatur; alioquin non poſtremus, ſed primus ſubſcripſiſſet: ſed idem Synodale iudicium, etiam ipſe Imperiali auctoritate acceptauit, ratumque eſſe voluit, ac confirmauit.

At, inquit aduerſarius, ***hoc ipſum eſt præſidis Concilij, Acta confirmare, extremam manum addendo.***

Ita quidem rectè, ſi præſidere ſit confirmare. Præſidere, eſt ſuffragia rogare, cuncta in actione dirigere, & capitis vice, totum Concilij corpus, ſubinde etiam interpoſito ſermone, ordinare. Hoc non Conſtantinus, ſed tres Romanæ Sedis Legati, Oſius Cordubenſis Epiſcopus, & duo memorati Preſbyteri Romani, Vitus & Vincentius, præſtiterunt. Conſtantinus enim, initio Synodi oratione habita, in reliquo progreſſu (inquit Euſebius in vita eius lib. 3. cap. 13.) ***ſermonem omnem, deinceps Concilij Præſidibus cõceſſit.*** Audiat hoc ſectarius: Conſtantinus Pręſidibus Concilij, Præſidum officium conceſſit. Ipſe quidem primo loco, Eccleſia honorante Imperium, deferente Synodo, in aurea ſella conſedit; at Epiſcoporum iudicia libera eſſe voluit, vt Ambroſius dicit, vt nec ſimul iudicandi nedum pręiudicandi ſibi vices ſumpſerit: nam & accuſationum libellos, ſibi ab hæreticis potiùs quàm Catholicis oblatos, ſimul omnes comburi iuſſit, conteſtatus, non eſſe ſui officij cauſſas Epiſcoporum cognoſcere; vt ſi hoc (vt vult aduerſarius) tantopere arguat officium Præſidis, iam eo officio videamus ſeſe Conſtantinum abdicantem.

Epiſt. 32.

Amoto à Synodali præſidentia Conſtantino, videamus, num rectè Lutherus & Magdeburgenſes Præſidem fecerint Euſtathium Antiochenum. Fuit quidem vir iſte ſanctitate & doctrina admodum illuſtris, ſeditque primus à dextro latere in conſeſſu Synodali; eique delatum fuit, vt oratione habita, Synodi nomine, Imperatorem iam primò conſidentem ſalutaret; Deoque in publico illo conſeſſu hymnum præcineret: ſed tantum abeſt, vt ipſe tamquã Præſes Synodalia negotia direxerit; vt de ſe ipſe ſcribat, quòd ne quidem numerum Epiſcoporum qui aderant, ſcire curauerit. Ita enim ipſe teſtatur apud Theodoretum lib. 1. cap. 8. ***Nicæam***, inquit, ***aduentauit maximus Epiſcoporum cœtus, numero ducentorum & ſeptuaginta ad minimum, in vnum coactorum: nam propter ingentem eorum multitudinem nihil certi de hoc numero ſcribere poſſum, quandoquidem in eo curioſè inueſtigando minimè laboraui.*** Quis credat, adeò incurioſum rei Synodalis Præſidem fuiſſe, cuius eſſet & particularem ordinem ſingulorũ Epiſcoporum noſſe, vt ad quinquaginta propemodum eius calculo Epiſcopi exciderint? Primum ergo à dextris locum habuit; at eum poſt Imperatoris locum primum fuiſſe, negamus. Conſtat id ex Actis Chalcedonenſis Synodi, vbi primo loco in læua ponuntur legati Leonis Papæ, &c. ex dextera verò parte primus ponitur (quem conſtat inferiori poſt Legatos Sedis Romanæ loco ſediſſe) Dioſcorus Alexandrinus. Quare autem in conſeſſu Synodali locus à ſiniſtris fuerit dignior, variæ poſſunt eſſe coniecturæ. Vna eſt, quòd apud Romanos, in ſacris potior locus ſemper ſiniſter ſit habitus; dexter verò, poſterior. Altera, quòd in Eccleſia Chriſti, ex benedictione illa Patriarchali in Ephraim atque Manaſſe, mutatæ ſint rerum vices & ordo; vt quæ ſiniſtra eſſet, in dexteram; & dextera in ſiniſtram, dignitatis & benedictionis ordine mutaretur. Tertia, quòd Euangelio, quaſi vice Chriſti in medio ſede aliqua regia collocato, omnes Synodici conſeſſus Patres, in illud intentos oculos habere oportebat. Libri autem ſic aperti primam faciem conſpicari non poterant, niſi qui à ſiniſtris ſediſſent: ij ergo digniori loco cenſebantur. Omitto, quòd & hodie in multis Eccleſiis Collegiatis, ſiniſtrum latus ſubſelliorum pro digniori habeatur. Si dicta non placeant, dicere poſſumus, Euſtathium à dextris intrantium debere intelligi ſediſſe, adeò vt verè ſederit à ſiniſtris ipſi Euangelio in medio poſito. Quò pertinentia, circa annum Domini 451. Baronius adducit verba iſta ex antiquo Romano ordine: ***Sedebunt ea locali diſpoſitione, vt intrantibus Eccleſiam, Epiſcopi ſint ad ſiniſtram, Preſbyteri verò ad dexteram; vt quando Pontifex ſederit, & ad eos reſpexerit, Epiſcopos ad dexteram, Preſbyteros contueatur ad ſiniſtram.*** Denique, quo tandem colore præſediſſet Euſtathius, cùm Sedes eius Antiochena nec prima ſit, nec ſecũda; ſed poſterior Romanâ & Alexandrinâ, etiam ipſis hæreticis fatentibus, inter Patriarchales, quarum Sedium potiùs ordo hic eſſet inſpiciendus, quàm locus, quo fortè perſonæ alio reſpectu in Concilio ordinatæ ſunt. Fieri enim poteſt, vt meritis Euſtathij huius primum locum detulerint Patres, etiamſi alius præſederit. Addit denique Bellarminus, fortè Oſium cum duobus aliis Sedis Romanæ Legatis, in capite aulæ totius, latera clauſiſſe Imperatoris primo loco ſedentis: à dextris autem lateralium Sedium, primo loco ſediſſe Euſtathium Antiochenum; à ſini-

Euſtathius Antiochenus.

Siniſter locus in Synodalibus cõſeſſibus cur dignior?

Digitized by Google

ſiniſtris verò Macarium Ieroſolymitanum. Sed maioris ponderis eſt, quòd conſtet Euſtathium non primo loco, ſed inter alios inferiores, Synodi Decretis ſubſcripſiſſe.

Athanaſius. Athanaſium autem cùm præſediſſe ſcribit Caluinus, nimis à ſcopo aberrat. Conſtat enim ex Photio de ſeptem Synodis, & aliunde, Athanaſium in illorum Patrum conſeſſu non fuiſſe, ſed tamquam diaconum, Alexandro Epiſcopo ſuo adhæſiſſe. Sanè, vt diacono non liceat in medio Presbyterorum ſedere, eadem Synodo can. 18. disertè ſtatuitur. Quomodo præſidere potuit, qui non ſedebat? quomodo præeſſe potuit Epiſcopis diaconus, niſi fortè locum teneat Epiſcopi, Legatumq; eius agat, cui id honoris competat? Sed aderat, vt dixi, præſens Alexander: vices ſuas Athanaſio is non commiſerat, ſed ipſe obiuit; ipſe ſubſcripſit in Synodo, non Athanaſius.

Oſius præſidet Concilio primo Niceno. Supereſt ergo Oſius, quem (licet non ſolum) fatemur præſediſſe. Vidit idipſum ſectarius: ſed qua eſt vafricie, noſtros culpat. qui dum Legatos Romanæ Sedis Præſides non inueniant in prima ſede, Oſium, quem in prima ſede inueniunt, faciant Romani Pontificis Legatum. Agedum ergo, hoc ipſum comprobemus, verè Oſium fuiſſe Pontificis Romani in Synodo illa Legatum. Luculentiſſimum huius rei teſtimonium præbet præfatio præfixa Concilio Sardicenſi, vbi disertè aſſeritur, Oſium Cordubenſem in Concilio Nicæno Legatum egiſſe Romani Pontificis. item ipſorum Legatorum epiſtola ad Siluestrum, quæ ita habet in antiquiſſima collectione Creſconij: *Oſius Epiſcopus prouinciæ Hiſpaniæ, ciuitatis Cordubenſis, Victor & Vincentius Presbyteri vrbis Romæ ordinati ex directione tua*, &c.

Sed quia fortè opponent, ſolos duos poſteriores ſignificari eò directos à Siluestro; præſertim cùm in quibuſdam exemplaribus etiam Macarius addatur: accedat teſtimonium Photij, non ita Romanis Epiſcopis æqui, vt teſtis hic ſuſpectus ſit, qui Legatis Romani Pontificis, Vito ſeu Victori atque Vincentio adiunctum in legatione facit Oſium Cordubenſem: ita enim habet in editione Surij: *Cum his (Vito & Vincentio) coniunctus erat Codumbres Epiſcopus.* (Legendum exiſtimo, *Cordubes Epiſcopus*: *r* enim tranſpoſitum eſt, & *v* in *u*, peruerſum, amanuenſis incuria; vtrumque enim procliue.) Et ne dubites, ad nomen Oſij reſpiciens ſubiungit: *Qui in Græcis perſecutionibus nomen ſuum re ipſa verum eſſe demonſtrauit: cùm enim Pius (id eſt Oſius) appellaretur, confeſſionem puram ſeruauit.* Ad hæc Oſium ante Nicænum Concilium fuiſſe Sedis Apoſtolicæ Legatum, in cauſſa Arianorum & controuerſia de Paſchate in Ægyptum & Orientem, in hiſtoria Eccleſiaſtica oſtendit Baronius ad Chriſti annum trecenteſimum decimumoctauum. vnde fauet coniectura, eumdem etiam in Concilio Nicæno Apoſtolicæ Sedis Legatum conſediſſe; præſertim cùm ſolemne fuerit Romanis Pontificibus, tres in Oecumenicis Synodis habere Legatos, & ex illis vnum ſaltem Epiſcopum; neque veriſimile ſit, duobus tantùm Presbyteris vices ſuas commiſiſſe, cùm Nicææ habiturum ſe ſciret Siluester magnum illum Oſium, idoneum Synodorum principem, gratiſſimum Imperatori, quo iam antè Legato vſus fuerat. Denique numquam oſtenderint aduerſarij, niſi Oſius Sedis Romanæ fuerit Legatus, qua ratione primus is ſubſcripſerit, vbi reliqui duo Legati Siluestri, tantùm Presbyteri, ſecundo & tertio loco ſubſignarunt. Si enim Epiſcopatus ſpectetur, longè multis aliis inferior erat Cordubenſis. Aderat ex Africa Metropolita, adeoque Primas totius Africæ Cæcilianus. Si oportebat in Orientali Synodo, poſtpoſitis Patriarchis illius orbis, aliquem ex Occidente præeſſe: quare non potiùs id Cæciliano quàm Oſio delatum? At Legati dignitas, quæ Presbyteros præponebat Epiſcopis, ſola Cordubenſem Epiſcopum omnibus præpoſuit Presbyteris itidem Legatis, & reliquis omnibus Patriarchis & Epiſcopis. Is ergo Concilio præfuit cum duobus Romanis, Presbyteris, Vincentio, & Victore, aliàs Vito.

At dices; Duo iſti poſteriores in ſubſcriptione fatentur ſe id facere vice Siluestri Romani Pontificis. Nihil huiuſmodi in ſua ſubſcriptione dicit Oſius, ſed nominans ſe Cordubenſis ciuitatis, prouinciæ Hiſpaniæ Epiſcopum, ſimpliciter ſubſcripſit, quaſi proprio tantùm nomine.

At facilè reddetur ratio, quare potiùs Presbyteri, qui alio nomine vt iudices non ſedebant, aut ſubſcribere non poterant, ſeſe ſcribant Sedis Apoſtolicæ miſſos, quàm Oſius, qui & proprio & Coëpiſcoporum totius Hiſpaniæ, non tantùm Siluestri nomine ſubſcribebat.

Sed antequam finem faciam, adiiciam & Dalmatij (alij legunt Dalmatiani) Cyſici Epiſcopi teſtimonium, qui collegit Acta Nicæna; & abſque aliqua controuerſia, Oſium Epiſcopum inter Legatos Apoſtolicos, qui S. Concilio Nicæno interfuerunt, adnumerat. Hactenus de Nicæna adeoque prima Synodo Oecumenica.

Veniamus ad Conſtantinopolitanam illam ſecundam Vniuerſalem, tempore Damaſi Pontificis ſummi & Theodoſij Imperatoris celebratam. *In Synodo Conſtantinopolitana quis præſederit.* *In hac* (inquiunt aduerſarij) *neque Romanus Epiſcopus, neque vlli eius Legati præfuerunt; ſed Nectarius Epiſcopus Conſtantinopolitanus.* Ita quidem. At diſpiciendum erat potiùs, vnde Generalis Concilij nomen acceperit hæc Synodus, ſi cooperarium nō habuerit Romanum Pontificem. Conſtat enim, non ideò dictam eſſe Oecumenicam, quòd vniuerſaliter ſit indicta, vocatique ad illam fuerint tam Orientales quàm Occidentales Epiſcopi, adeoque Romanus Pontifex ſaltem per Legatos interfuerit: ſed Imperator Theodoſius (non tamen ſine Romani Pontificis auctoritate, vt apparet ex Synodica eiuſdem Concilij ad Damaſum & reliquos Occidentales Epiſcopos Romæ congregatos) occaſione ſchiſmatis, quod in Eccleſia Conſtantinopolitana conflatum fuerat à Maximo Cynico, qui illam Sedem inuaſerat, Gregorio Nazianzeno vero illius poſſeſſore, in ſuburbiis ægrotante: vel ſanè poſt Concilium Aquileenſe Damaſus cum Occidentalibus Epiſcopis, Synodum habens ob alias cauſſas, & præſertim pro exſtirpanda hęreſi Macedonij, vt Synodus Orientalium Conſtantinopoli haberetur, cum Theodoſio per litteras egerat; quod Imperator etiam pro aliis Eccleſiæ neceſſitatibus, interim ingruentibus, executus eſt. Verùm cùm poſteà Damaſo cum Concilio Romano videretur Oecumenicum Concilium Romæ habendum eſſe; eoque etiam Orientales, qui iam tum Conſtantinopoli Concilium celebrabant, ope Imperatoris euocandos; accidit vt Orientales in hac euocatione difficiles ſeſe præ-

Digitized by Google

præbuerint; fortè, quòd nonnulla à ſe noſſent factitata & decreta, quorum rationem in Generali orbis iudicio coram Sede Apoſtolica non facilè eſſent reddituri: quale erat quod accidit in amotione (ſponte alioquin cedentis) Gregorij Nazianzeni à Sede Conſtantinopolitana, & ſurrogatione Nectarij, viri quidem boni, ſed neophyti: imò dum eligeretur, nondum baptizati, adeoque Eccleſiaſticarum rerum non ſatis gnari; in ſumma, tanto oneri longè imparis: item quòd admiſerant in electione Flauiani, in Sede Antiochena, in locum Meletij, in cõtumeliam Paulini, veri Epiſcopi Antiocheni, iam olim creati à Lucifero Sedis Apoſtolicę Legato. Res enim, probante id & agente Concilio Antiocheno, ita tranſacta erat inter Meletium & Paulinum, vt qui ex duobus iſtis ſuperſtes eſſet alteri, ſolus, nullo alio deſignato Epiſcopo, Alexandrinam Sedem occuparet. Contigit priorem mori Meletium; contra Eccleſiaſtica Decreta, præterito Paulino, ſurrogatus defuncto eſt Flauianus. Cuius electionem conſtat ſemper improbaſſe Damaſum, quamuis humaniùs cum electoribus egerit. Potuit & alia cauſſa huius eſſe tergiuerſationis, quòd Imperiali reſidentia noua Roma ſuperbior, ægriùs veteris Romę prærogatiuam iam tum ferre cœpiſſet. Quidquid ſit, alias ipſi in dicta Synodica excuſationes obtendunt; quòd Eccleſiæ, recèns hæreticis, adhuc præ foribus ſtantibus, ademptæ, paſtorum tam diuturnam abſentiam non ferrent: quòd à ſuis Coëpiſcopis, qui in prouinciis remanſerant, non niſi Conſtantinopolim dimiſſi, quò etiam tantùm Imperatoriis litteris euocati eſſent, adeoque Romanum iter ſuſcipere, eis inconſultis non poſſent; conſuli autem eos, breuitatem temporis non permittere: ſuaſerunt itaque Imperatori & perſuaſerunt, ſatisfactum iri deſiderio Damaſi & Synodi Romanæ, ſi ipſi ſimilem Synodum celebrent Conſtantinopoli, quæ cum Romana quaſi in vnam Oecumenicam coaleſcat, vltrò citroque mutuis Decretis tranſmiſſis, & hinc inde receptis & probatis; quod eò faciliùs ſucceſſum habuit, quòd Orientales in negotio fidei, Damaſi litteras ad amuſſim ſint ſecuti, & tres ex ſuo ordine Epiſcopos Romam deſtinauerint, Euſebium, Cyriacum & Priſcianum; quo factum eſt, vt ea quæ circa fidem Conſtantinopoli conſtituerant, Romanus Pontifex & Occidentalium Romæ conſiſtens Synodus, approbauerit, & Oecumenicorum Decretorum auctoritatem habere voluerit, vt patet ex epiſtola Damaſi ad Paulinum Epiſcopum Antiochenum, quam refert Theodoretus lib. 5. hiſtor. cap. 10. quamuis perperàm vocet Paulinum Epiſcopum Theſſalonicenſem. Hoc ergo modo, quod neque ex origine neque ex forma & ordine geſtorum per ſe habuit, Conſtantinopolitana hæc Synodus Oecumenicæ nomen accepit; cùm alioquin ſui natura Romana, quæ eodem tempore habebatur, potiùs fuerit Oecumenica dicenda, niſi eius Acta intercidiſſent; pręſertim cùm ei non tantùm prædicta trium Epiſcoporum ex Synodo Conſtantinopolitana miſſa interfuerit legatio, ſed conuenerint & alij ex Oriente Epiſcopi, inter quos fuit Paulinus Epiſcopus Antiochenus, & celeberrimus ille ſcriptis & ſanctitate D. Epiphanius, Epiſcopus Conſtantiæ in Cypro; quibuſcum venit etiam tunc S. Hieronymus, qui de hac Romæ coacta Synodo ſcribens ad Principiam epiſt. 16. meminit his verbis: *Cùm Orientis & Occidentis Epiſcopos, ob quaſdam Eccleſiarum diſſenſiones, Romam Imperiales litteræ contraxiſſent*, &c. Hactenus de legatione Sedis Apoſtolicæ in ſecunda Synodo Oecumenica.

Venio ad Synodum Epheſinam, in qua Cæleſtinum illius temporis Romanum Antiſtitem non præfuiſſe, duobus potiſſimùm argumentis probatum ſe relinquere arbitratur aduerſarius: vnum inde deſumit, quòd Synodi illius Patres Decreta ſua confirmari petierint à Theodoſio Imperatore his verbis: *Rogamus*, inquiunt, *tuam clementiam, vt per litteras tuæ pietatis ratum eſſe iubeas confirmeſque Concilij Decretum.* *Synodus Epheſina.*

At ne actum agamus; iam antè diximus, quòd Imperiali auctoritate rectè Synodus Epiſcoporum approbetur: non quòd ei ſua non conſtet ſine Imperio auctoritas; ſed quòd capite ſæcularis politiæ eam recipiente, totum corpus Reip. faciliùs eamdẽ agnoſcat. Et hoc ſenſu poterit accipi, quod Reginaldus Polus Cardinalis, lib. de Concilio q. 75. ſcribit, Chriſtum eſſe Regem & Sacerdotem: vt Sacerdos eſt, eius vicarium eſſe ſummum Pontificem: vt autem Rex eſt, eius vicarium eſſe Imperatorem; & in ea qualitate debere Conciliis cooperari. Cooperatur autem, non ſibi vſurpando quæ ad miniſterium verbi Dei pertinent, ſed pacem procurando verbo Dei: ob hanc enim cauſſam oramus pro ſalute omnium, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt tranquillam & quietam vitam agamus in omni pietate (vt inquit Apoſtolus) id eſt, vt tranquillum curſum verbum Dei habeat. 1. Tim. 2.

Alterum aduerſarij argumentum ex eo ſumitur, quòd Cyrillus eidem Concilio præſederit; & ne ſibi parùm conſtans videatur, non dicit Cyrillum Alexandrinum Synodo præfuiſſe ſimpliciter (quod potiùs Imperatoris eſſe iam inſinuauerat) ſed Epiſcoporum diſputationibus. At Cyrillum verè præſediſſe illi Concilio, libenter fatemur vt rem exploratiſſimam: dicimus tamen, non proprio nomine, ſed vt vices gerentem Cæleſtini Romani Pontificis, præſediſſe. Hîc vt veritatis euadat retia, mirè ſe torquet aduerſarius. Fatetur tamen quod volumus, his verbis: *Cyrillo quidem, aliquot hiſtorici narrant, Cæleſtinum vices ſuas demandaſſe.* Sed opponit ſubiectis verbis: *At narrant*, inquit, *etiam Cyrillum Præſidem fuiſſe deſignatum, propter proprias virtutes, & non propter nomen Cæleſtini. Conſtat enim ex Euagrio & Nicephoro, ipſum Præſidem Concilij fuiſſe deſignatum, antequam Cæleſtinus ad eum litteras dediſſet: imò non veretur Euagrius Cyrillum Cæleſtino præponere, ne quis eum ex Cæleſtini mandato aliquam dignitatem adeptum putet. Similiter in condemnatione Neſtorij, Proſper primas partes defert Cyrilli induſtriæ, ſecundas Cæleſtini auctoritati. Quòd propter Cæleſtini mandatum præſederit Concilio, aut quòd per Cyrillum præſederit Cæleſtinus, nullus dicit.* Ita ille.

Reſpondeo, falſum eſſe, quòd ex Euagrio & Nicephoro conſtet, Cyrillum fuiſſe Præſidem deſignatum, antequam Cęleſtinus ei vices ſuas commiſiſſet. Sanè ex Nicephoro nihil aliud habemus, quàm Cyrillum ante deſtinatum diem Epheſi adfuiſſe; Synodo autem præfuiſſe, antequam id ei à Silueſtro cõmitteretur, non dicit. Imò apertè dicit, inchoatam Synodum, præſente hoc Legato, iam priùs per litteras conſtituto à Romano Pontifice; his enim vtitur verbis: *Congregati ſunt ..... præ-*

ſente Iuuenali, & diuino Cyrillo, qui Cœleſtini locum tenuit, Romani, vt diximus, Epiſcopi. Et iterùm in condemnatione Neſtorij dicunt Patres, ſe per Canones & epiſtolam Romani Epiſcopi ad illam damnationem cogi. Extat autem Cæleſtini ad Cyrillum epiſtola, qua ei vices ſuas committit in depoſitione Neſtorij, niſi reſipiſcat intra dies decem. Ad quod mandatum veriſimile eſt Patres hîc reſpexiſſe: ita enim habet in noua editione Conciliorum tom. 1. fol. 717. *Quamobrem noſtræ Sedis auctoritate adſcita, noſtraq; vice & loco, cum poteſtate vſus eiuſmodi, non abſque ſeueritate, ſententiam exequeris: nempe vt niſi decem dierum internallo, ab huius noſtræ admonitionis die numerandorum, nefariam doctrinam ſuam, conceptis verbis anathematizet; eamque de Chriſti Dei noſtri generatione fidem in poſterum confeſſurum ſe ſpondeat, quam & Romana & tua Sanctitatis Eccleſia, & vniuerſa denique Religio Chriſtiana prædicat; ilicò Sanctitas tua illi Eccleſiæ proſpiciat.* Euagrius ſimiliter lib. 1. cap. 4. diſertè teſtatur, iam tum Cyrillum vices geſſiſſe Romani Pontificis, quando Concilium Epheſinum inchoatum eſt; & auctoritate Cæleſtini, Patres illius Concilij damnaſſe Neſtorium, quos loquentes inducit his verbis: *Tum Eccleſiæ Canonibus, tum epiſtola Sanctiſſimi Patris noſtri, & collega Cæleſtini Epiſcopi Romanæ Eccleſiæ, neceſſariò compulſi, idque non ſine crebris lachrymis, ad hanc ſeueram ſententiam contra eum pronuntiandam venimus.* Ex his quilibet iudicabit, quàm proteruè & impudenter torqueat ſectarius ad ſuam cauſſam Nicephorum & Euagrium, apertiſſimè pro nobis ſtantes. Sed hoc ſolemne noſtris aduerſariis; modò imponant, mentiri lucrum eis eſt.

Synodus Chalcedonenſis. Sed pergamus ad quartam Synodum, quæ eſt Chalcedonenſis. In ea præſediſſe Leonis Pontificis Legatos, Acta teſtantur. Erant ij deſignati, Paſchaſinus & Lucentius Epiſcopi, Bonifacius & Baſilius Preſbyteri; de quibus ipſe Leo Papa ep. 47. poſtquã ſe per conſuetudinem & temporis neceſſitatem à perſonali in Synodo præſentia excuſaſſet, ita ſcribit: *Tamen in his fratribus Paſchaſino & Lucentio Epiſcopis, Bonifacio & Baſilio Presbyteris, qui ab Apoſtolica Sede directi ſunt, me Synodo veſtra fraternitas exiſtimet præſidere.*

Neque eſt quòd hîc opponant aduerſarij, in ſua cauſſa propria Pontificem audiendum non eſſe: nam primas habuiſſe in Synodo partes Legatos Leonis, ipſi Imperatores indicant, quando ſcribunt, ideò ſe Synodo intereſſe deſiderare, quòd id petierint iidem Legati. verba ita habent: *A R.^mo Leone Archiepiſcopo feliciſſimæ vrbis Romæ, R.^di Epiſcopi & Presbyteri venerunt, & popoſcerunt à noſtra tranquillitate, quatenus nos omnino adeſſe debeamus ſacro Concilio,* &c. Interfuit quidem Martianus Auguſtus; interfuere & cognitores Imperij ſæcularis, auctoritate Synodum ornantes, & eius pacem conſeruantes, contra violentas hæreticorum factiones; ſed in ipſos hæreticos, auctoritate Papæ Leonis, maximè ſententia fertur per Legatos tres: nam quartus Baſilius videtur diem ſuum obiuiſſe, antequam Synodus haberetur, quamuis ei Legationi deputatus eſſet. Conſulatur Actio Synodi tertia, vbi hæc verba: *Sanctiſſimus ac Beatiſſimus Papa, caput vniuerſalis Eccleſiæ Leo, per nos Legatos ſuos, ſancta Synodo conſentiente, Petri Apoſtoli præditus dignitate, qui Eccleſiæ fundamentum & petra fidei, & cæleſtis regni ianitor nuncupatur, Epiſcopali dignitate Dioſcorum nudauit, & ab omni ſacerdotali opere fecit exterrem.* Item in epiſtola Concilij ad Leonem Papam: *Quibus tu quidem, ſicut membris caput, præeras, in his qui tuum tenebant ordinem, beneuolentiam præferens; Imperatores verò ad ornandum decentiſſimè præſidebant,* &c. Denique Paſchaſius, ſeu Paſchaſinus primus Leonis Papæ Legatus, ita Synodo ſubſcripſit: *Paſchaſinus Epiſcopus, Vicarius domini mei, Beatiſſimi atque Apoſtolici vniuerſalis Eccleſiæ Papæ Leonis vrbis Romæ, Synodo præſidens, ſtatui, conſenſi, & ſubſcripſi.* Vbi aduerte, non tantùm dici Legatum Papæ Synodo præſediſſe, ſed indicari cauſſam, ob quam oportuerit eum præſidere; quòd nimirum vices tenuerit vniuerſalis Eccleſiæ Papæ. Qua obſeruatione concidet friuola Caluini cauillatio: qui cùm videret, nulla tergiuerſatione negari poſſe quin Legati Romanæ Sedis Synodo huic præſederint; eò confugit, vt id dicat Leonem ab Imperatore precariò obtinuiſſe, eò quòd in Oriente deeſſent idonei Epiſcopi. Faceſſant iſta nimis ieiuna figmenta; Vniuerſalis Eccleſiæ Papa ſuo iure præſedit, & ſemper præſidet Conciliis Oecumenicis, tamquam caput membris. Quod iam in primis quatuor Conciliis, quæ normæ inſtar ſunt reliquis, luce meridiana clariùs oſtenſum eſt.

TRACTATVS DE TRADITIONIBVS.

QVAESTIO VNICA.

Sitne recipiendum aliquod Dei verbum non ſcriptum?

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex Traditio?

NOMEN Traditionis in Scripturis & Scriptoribus ſacris pro doctrina aut obſeruantia tradita vſurpatur, ſiue ea ſcripta ſit, ſiue non ſit. Nos hîc accipimus pro traditione non ſcripta. Quia verò contingit, non rectè tradi doctrinam aliquam errore aut malitia tradentium; à traditionis latitudine hîc in primis excludimus traditiones falſas, vanas & fabuloſas, qualis fuit Papiæ de mille annis; quam refert Euſebius lib. 3. hiſtor. cap. 39. Inter veras autem traditiones, de iis ſolis hîc nobis ſermo eſt, quas per Apoſtolos accepimus: cabula enim & deuteroſis Iudæorum vel fabuloſa eſt, vel antiquata: Eccleſiaſticæ autem traditiones quæ ſcriptæ non ſunt, niſi fortè ſint priuatæ & propriæ aliquibus tantùm Eccleſiis, ferè ab Apoſtolis acceperunt originem: ipſos enim, quæ ad fidem pertinent, certiſſimum eſt pleniſſimè tradidiſſe. Reliqua autem quæ ad ordinem in Eccleſia meliorem conſtituendum faciunt, quaſi in principiis qui-

buſdam

Digitized by Google

buſdam tradiderunt; vt meritò dicat Turrianus libro 1. pro canonibus Apoſtolorum cap. 23. *Canones Apoſtolorum omnium Eccleſiaſticorum canonum eſſe originem.*

Diuiduntur traditiones. Diuina. Traditiones itaque per Apoſtolos traditæ, aliæ ſunt diuinæ, quas immediatè ipſi à Spiritu ſancto dictante, vel ex ore Chriſti acceperunt; vt de materia, & potiſſimùm de formis Sacramentorum: *Apoſtolica.* aliæ autem propriæ dicuntur Apoſtolicæ, vt de ieiunio Quadrageſimali quod Apoſtoli inſtituerũt. Et hactenus quidem ex parte cauſſę efficientis diuiſa ſit traditio.

Ex parte materiæ diuidi poſſunt traditiones in pertinentes ad fidem, & ad mores aut ritus.

Aliter diuidi poſſunt in traditas ad tempus tantùm, & perpetuas. Temporanea traditio erat de abſtinendo à ſuffocato & ſanguine. Perpetua, de abſtinendo à carnibus feria ſexta.

Aliæ item liberæ ſunt, vt conſignatio crucis ad initium communis operis: aliæ præceptæ, vt obſeruatio diei Dominicæ.

DVBIVM II.

An ſit aliqua Traditio diuina?

NON poteſt nobis cum hæreticis magna eſſe quæſtio, An fuerit aliqua traditio diuina antequam vel Sacræ litterę extarent, vel etiam vllę litteræ: ſed eò tota redit difficultas, an quando fidei doctrina litteris eſt tradita, præſertim libris canonicis noui Teſtamenti, Deus nihilominùs reliquum aliquod voluerit eſſe ſuum verbum à fidelibus credendum, quod non apertè libris canonicis contineretur, ſed traditione ſola quaſi per manus eſſet acceptum in Eccleſia. Aiunt enim Catholici, negant hæretici, quorum hic inſignis fraus notanda: dum enim diuinæ Scripturæ videntur fauere, eam præ traditionibus extollentes, verbum Dei ad ſomnia ſua alligant. Cùm enim traditioni derogant, ſenſum Scripturæ, id eſt, animam Scripturæ ſibi aſſeribunt, ſolùm inanime Scripturæ corpus, Dei auctoritati relinquentes, quod nõ eſt aliud quàm Dei verbo ſuũ ſubſtituere.

Sententia Catholicorum. Catholicorum ſententia eſt de fide, expreſſa verbo Dei etiam ſcripto; adeò vt ſi verbum Dei ſcriptum recipiant hæretici, etiam non ſcriptum eos recipere oporteat. 2. ad Theſſalonicenſes 2. *Tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.* In quem locum præclarè Chryſoſtomus: *Hinc*, inquit, *perſpicuum eſt quòd non omnia tradiderunt per epiſtolam, ſed multa etiam ſine ſcriptis, & ea quoque ſunt fide digna: quamobrem etiam Eccleſiæ traditionem cenſeamus fide dignam: Eſt traditio: nihil quæras amplius.* Ex hoc eodem Apoſtoli loco Octaua Synodus can. 1. docet etiam non ſcriptas traditiones eſſe tenendas.

Obiectio. Conantur ad hunc locum reſpondere hæretici, & dicunt intelligi de eadem doctrina ſecundùm ſubſtantiam, quæ non ſolùm ſcripto, ſed etiam ſermone tradita ſit.

Reſponſio. Verùm ita intelligi non poſſe, traditione omnium veterum Interpretum conuincuntur: qui volunt ſignificatum, quod verba ſatis clarè præ ſe ferunt, aliqua tenenda, quæ ſola voce ſine ſcripto ſunt tradita.

Probatur vlteriùs, aliquod verbum Dei eſſe ſine ſcripto traditum: quia Ioannes ſignificat non omnia ſigna & facta Chriſti eſſe ſcripta. Veriſimile itaque eſt, ſimiliter non omnia dicta Chriſti eſſe ſcripta: ſi enim non omnia diſcipulis ante paſſionem dixit, quia tunc non omnia poterant portare; veriſimile eſt etiam, non omnia quæ docuit & præcepit eſſe ſcripta: quia ſcripta perueniunt non ſolùm ad manus infirmorum, qui omnium capaces non ſunt; ſed etiam ad manus infidelium, qui myſteria fidei ridere ſoleant: quam cauſſam allegat Dionyſius Eccleſiaſticæ Hierarchiæ c. 1. quare Sacramentorum formæ & materiæ potiùs ſine ſcripto ſint traditæ. Præclarè huc facit quod Innocentius I. epiſt. 1. §. 3. de Confirmationis forma loquens: *Verba verò*, inquit, *dicere non poſſum, ne magis prodere videar quàm ad conſultationem reſpondere.* & §. 8. *Reliqua quæ ſcribi fas non erat, cum adfueris poterimus edicere.* Cauſſa itaque communis eſt, ob quam & Apoſtoli & Pontifices myſteria ſcriptis non prodiderint. Accedit aliud teſtimonium eiuſdem Ioannis in 2. Epiſt. *Plura habens vobis ſcribere, nolui per chartam & atramentum: ſpero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui.* Similia habet epiſt. 3.

Secundò, Idem definiuit Concilium Trident. Seſſ. 4. inſiſtens veſtigiis veterum Conciliorum, quæ ex traditione non ſcripta, dogmata ſua ſtatuerunt, & ſtatuenda eſſe docuerunt; vtrumque Nicęnum, Synodus Octaua, &c.

Tertiò, Clariſſima eſt hæc doctrina Baſilij c. 27. de Spiritu ſancto; Irenæi lib. 3. cap. 4. Clementis Alexandrini lib. de Paſchate, vt refert Euſebius lib. 6. hiſtoriæ cap. 11. Ignatij apud eumdem Euſebium lib. 3. cap. 36. Tertull. de corona militis, cap. 3. & aliorum paſſim.

Quartò, Probatur eadem doctrina, quia conſtat familiare ſemper fuiſſe hæreticis traditiones reiicere. De Gnoſticis teſtatur id Irenæus lib. 3. cap. 2. Arrianos in Cõcilio Seleuciano palàm affirmaſſe, ſe nihil præter Scripturas recipere, teſtis eſt Epiphanius hæreſi 73. Idem in Septima Synodo tribuitur Iconomachis, & Ioanni Wiclef apud Thomam Waldenſem lib. 2. doctrinalis fidei cap. 19. Denique apud omnes gentes exploſi ſemper fuerunt qui maiorum traditiones reiicerent: quo nomine Sadducæos notat Ioſephus libro 13. Antiquitatum cap. 17.

Vnde patet traditionem diabolicam eſſe communem apud hæreticos, Traditiones Eccleſiæ non eſſe recipiendas.

Quàm verò ſit irrationabilis contra Scripturam traditio, nullam eſſe traditionem non ſcriptam, his etiam rationibus oſtendere licet. Primò; Si nulla præter verbum ſcriptum Dei traditio, vnde hoc ipſum habent, quòd omnia ſint ſcripta quæ Deus credi voluit? hoc enim ſcriptum non eſt, ergo extra Dei verbum eſt. Si dicant, ita ſe quędam Scripturæ loca intelligere, vt hoc ſignificatum ſit. Vrgeo Secundò; Scripturæ illæ (vt mox conſtabit) alium habent longè magis conſonum & obuium intellectum: quomodo ergo conſtabit, ita vt ipſi volunt accipiendas eſſe niſi aliqua traditione? quæ ſi diuina ſit, concidit ipſorum doctrina: ſi humana eſt, voluntarium eſt, & (vt Petrus loquitur) voluntate humana allatum, non Spiritu ſancto inſpirante traditum, quòd nulla ſit traditio. Tertiò; Si nulla ſit traditio, vnde conſtabit hos eſſe libros Scripturæ non plures, neque alios; item infantes eſſe baptizandos? Sanè vt Traditio diuina hominum ſcripto conſerua-

Digitized by Google

ſeruatur, ita Scriptura; imò magis indiget traditione, vt vel in illis ipſis quæ ſcripta ſunt, ſanus intellectus ſeruetur. Quartò; Qui legem veterem ſcripſit, legem nouam daturum ſe in corde noſtro promiſit. In veteri Lege tabulæ erant lapideę, quia cor lapideum erat; in noua, tabula legis cor eſt: itaque primariò (vt rectè D. Thomas docuit) Lex noua ſcripta non eſt, vt mirum non ſit ſi tota ſcripta non ſit. Quintò; Non omnia quæ Dominus dixit ſcripta ſunt in Euangeliis; celebre enim erat apud Apoſtolos Domini apophthegma: *Beatius eſt magis dare quàm accipere*: Act. 20. quod ex Euangeliis nemo conceptis illis verbis traditum meminerit. Rurſum non omnia quę à Domino Apoſtolis dicta eſſe Scriptura meminit, ab Apoſtolis tunc quando dicta ſunt, fuerunt intellecta; ſed, *Spiritus ſanctus*, inquit Dominus Ioannis 14. *vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis*. Vbi etiam Scripturam traditione Spiritus ſancti intelligi debere diſcimus.

Obiect. 1. Obiiciunt nobis hæretici Primò ex Scripturis, Deuteronom. cap. 4. *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo*. Et cap. 12. *Quod*
2. *præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas*
3. *quidquam, nec minuas*. Apoc. vltimo: *Si quis appoſuerit ſuper hæc, apponet Deus ſuper illum plagas*
4. *ſcriptas in libro iſto*. Ad Galat. primo: *Licet nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit*.

Reſp. ad 1. & 2. Reſpondeo ad locos Deuteronomij, Traditionem diuinam neque verbis neque præceptis Domini quidquam addere; minui autem Dei verba & præcepta, quando ab illis traditio ſubtrahitur, quæ reuerà in latitudine diuini verbi continetur; ideoque iſta potiùs eſſe contra ſectarios.

Ad 3. Ad locum Apocalypſis reſpondeo, id contra falſarios Sacrarum litterarum eſſe dictum, ne quis audeat diuinam prophetiam deprauare, aſſuendo aliquid aut abradendo: quod nos libenter extendimus ad totum corpus Scripturæ ſacræ, vt hîc in fine vltimi libri quaſi ſigillum ſit Scripturæ diuinæ. Neque tamen conſequens inde eſt, nullum eſſe Dei verbum non ſcriptum; ſed ſolùm, id quod ſcriptum eſt, non eſſe deprauandum.

Ad 4. Ad locum epiſtolæ ad Galatas, reſponſio optima videtur, illud *præterquam quod euangelizauimus vobis*, idem eſſe quod contra quæ euangelizauimus vobis. Ita enim aliquando (*præter*) accipitur, vt quando Comicus dixit: *Præter ciuium morem aut legem*. Sic dicimus, prętexire legem, pro contrauenire. Non abſimilis eſt ratio dictionis Gręcę παρὰ, vt eam hîc & ad Rom. cap. vltimo, verſu 17. pro contra accepiſſe Apoſtolus dicendus ſit: *Obſeruetis eos qui diſſenſiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt*. Neque hîc diſplicet eorum annotatio, qui volunt eo loquendi modo vſum Apoſtolum, quò ſignificaret ſe ne in minimo quidem ferre contraueniri verbo à ſe euangelizato. Verbum autem quod euangelizauit Apoſtolus, non eſt ſolùm ſcriptum, ſed etiam ſine ſcripto traditum, contra quod euangelizant hodie hæretici.

Obiect. Obiiciunt Secundò ex Scripturis alia teſtimonia, ex quibus liquere volunt, ſola illa eſſe credenda quæ ſcripta ſunt. Eoque in primis retorquent illud Ioannis 20. *Multa quidem & alia ſigna fecit* IESVS, *quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis quia Ieſus eſt Chriſtus Filius Dei; & vt credentes vitam habeatis in nomine eius*. Addunt & illud ad Timotheum: *Omnis Scriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum*, &c.

Verùm facilè ad hæc reſpondetur. Ioannes enim dicit, non omnia ſigna à ſe eſſe ſcripta; ſed quæ ſcripta ſunt, ſcripta eſſe vt credamus, & vitam habeamus. Vbi non dicitur, extra Euangelium Ioannis, aut etiam extra quatuor Euangelia nihil reperiri quod ſit credendum: quid enim alioqui fiet de illa ipſa Scriptura, quam ex epiſtola ad Timotheum adiungunt? quæ tamen non hoc præ ſe fert, quod ipſi volunt, fideli ſufficere ſi illud credat quod Scriptura diſertè tradit, etiamſi non credat traditiones quas Scriptura tenendas monet. Hoc itaque voluit Apoſtolus, quod Epiſcopo qui iam habet depoſitum ſacrarum traditionum ſcriptarum & non ſcriptarum, non ſit opus præſentia alterius hominis doctoris, cùm prædicationis munus explere poſſit aſſidua meditatione ſacræ Scripturę; præſuppoſito, quòd ſeruet alius Apoſtoli præceptum, quod cap. vltimo prioris epiſtolæ Timotheo dedit his verbis maximè ſeriis: *O Timothee depoſitum cuſtodi*. Quem locum rectè de traditionibus non ſcriptis intelligit Vincentius Lirinenſis in ſuo Commonitorio, vt nimirum memori mente cuſtodiat, & præ oculis ſemper habeat, quæ ſine charta & atramento de regno Dei ſibi tradita ſunt. Reſpon.

Obiicit Poſtremò quidam ſectarius in hunc modum: Non eſt veriſimile Apoſtolos quædam ex credendis ſcripſiſſe, aliis prætermiſſis; pertinet enim ad officium fidelium notariorum, omnia excipere & litteris conſignare, quæ Deus dixerit & inſpirauerit. Obiect.

Reſpondeo, Apoſtolos pro parte ſua curaſſe vt omnia inſcriberentur tabulis cordis; alioquin vt rectè ex B. Auguſtino docet S. Thomas 1. 2. q. 106. art. 1. Lex noua principaliter eſt lex indita, ſecundariò autem lex ſcripta. Reſpon.

DVBIVM III.

Quomodo diſcerni queant Traditiones Diuinæ aut Apoſtolicæ?

RESPONDEO & dico Primò; Pro Apoſtolica traditione habendum eſt, quod cùm non inueniatur in diuinis litteris, tamen vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt. Ita Auguſtinus libro 4. de Baptiſmo, cap. 24.

Dico Secundò; Quando traditio quę aliàs ſcitur eſſe legitima, pertinet ad ſubſtantialia fundamenta fidei ſeu Eccleſiæ, aut ſanè de re tali eſt, quam conſtet Eccleſiam non poſſe inſtituere; ſignum eſt ab ipſo Chriſto immediatè manaſſe, & traditionem eſſe Diuinam.

Dico Tertiò; Sciri poteſt, traditionem eſſe Apoſtolicam aut Diuinam, ſi hoc Concilia dicant, ſi Apoſtolica Sedes definierit, ſi paſſim Patres dicant; ſi ipſa traditio habeat non ſolùm ita eſſe, ſed Chriſtum aut Apoſtolos ita tradidiſſe; ſi Eccleſia aliqua Apoſtolica, in qua primi Epiſcopi Apoſtoli fuerunt, & quæ ſucceſſionem ab Apoſtolis legitimam & continuam retinet, dicat eſſe traditionem Apoſtolicam. Illud poſtremum nunc ſolùm locum habet in Eccleſia Romana, olim etiam in Antio-

Digitized by Google

Antiochena, Alexandrina, Ieroſolymitana, Epheſina, & aliis, in quibus legitima ſucceſſio nunc abrupta eſt.

DVBIVM POSTREMVM.

An Traditio diuina ſit paris auctoritatis cum Scriptura diuina?

RESPONSIO affirmatiua eſt clariſſima. Siue enim ſcripto loquatur Deus, ſiue ſine ſcripto; omnino eſt eiuſdem infallibilis auctoritatis: neque enim ei aliquid creditur tam quia ſcriptum eſt, quàm quia conſtat ab eo dictum & reuelatum eſſe. Itaque meritò Concilium Trident. ſeſſ. 4. dicit ſe pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari cum Scripturis ſacris traditiones tum ad fidem tum ad mores pertinentes tamquam vel oretenus à Chriſto vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia Catholica conſeruatas.

Quærent hæretici, An ergo de re minima traditio tanti apud nos momenti ſit, ac pręcipua myſteria Scripturæ ſacræ?

Si de veritatis infallibilitate agatur, omnino dicemus eſſe eamdem: reuerentia autem quæ reſpondet materiæ, poterit eſſe inæqualis; ſicut & in ipſa Scriptura non omnia æquè magnum continent myſterium. Nobis ſufficit non ideò traditionem inferiori eſſe loco quòd ſcripta non ſit.

Quærent iterùm, Cùm per Concilia & Pontifices etiam traditiones litteris mandatæ ſint; an Scripturæ vel Conciliorum vel Pontificum, paris ſint futuræ auctoritatis cum Scripturis diuinis.

Reſpondeo, Nullo modo. Quamuis enim traditiones diuinæ, quæ ſcriptæ ſunt ſucceſſu temporis per ſcriptores non hagiographos, ſint paris auctoritatis cum illis quę Scripturis diuinis continentur, eò quòd à Chriſto vel Spiritu ſancto ſint dictatæ, non minùs quàm ipſæ ſacræ Scripturæ; non tamen ſunt dictatæ his ſcriptoribus, ſicuti ſuis ſcriptoribus ſacræ Scripturę. Scriptura ergo eſt verbum Dei, inſpiratione Dei & dictamine ſcriptum Traditio autem eſt verbum Dei ſine ſcripto à Chriſto aut Spiritu ſancto Apoſtolis traditum, & in Eccleſia quaſi per manus acceptum, non tam quia in poſteriorum libris in ſubſidium memoriæ lectum, quàm quia auditum & ſemper creditum.

QVÆSTIO SECVNDA.

De interiori actu Fidei.

ARTICVLVS I.

Vtrùm credere ſit cum aſſenſione cogitare?

AVGVSTINVS de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 2. occaſionem præbuit huic articulo, quando dixit: *Credere nihil eſt aliud, quàm cum aſſenſione cogitare.* Ex quibus Auguſtini verbis facit ſanctus Thomas definitionem actus fidei; quamuis Auguſtino non tam propoſitum fuerit eo loco definire fidem, quàm oſtendere, quòd ex nobis non poſſimus credere, ex eo quòd non ſimus ſufficientes, vt Apoſtolus dicit, cogitare aliquid ex nobis. (2. Cor. 3.) Verùm quidquid ſit de mente Auguſtini, non malè verba illa ita accipi poterunt, vt integram nobis faciant definitionem actus fidei: loco enim generis accipi poteſt aſſenſus; differentia autem innuetur per cogitationem. Aſſenſum oportet intelligere firmum & certum; cogitationem autem actum intellectus deliberantis, voluentis, & inquirentis ea per quæ homo inducatur ad credendum, quæ neque in ſe, neque in principiis euidentibus euidentia ſunt Excludetur aſſenſus qui eſt per lumen propheticum, aut per donum intellectus ſapientiæ & ſcientiæ: quia talis aſſenſus per ſe non habet coniunctam cogitationem & reuolutionem rei credendæ tamquam obſcuræ.

Pro definitionis huius explicatione, & intellectu actus fidei, inquirendum nobis hîc eſt, ſitne credere, actus intellectus an voluntatis?

Reſpondeo breuiter, eſſe actum elicitum ab intellectu, liberum tamen propter imperium voluntatis. Prior pars liquet ex Scripturis ſacris. Credere enim explicant per diſcere. Ioannis 6. *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit.* 2. Tim. 3. *Tu verò permane in iis quæ didiciſti.* Diſcere autem eſt intellectus, cuius eſt ſcire quod diſcitur & intelligere. Credendo etiam nos contemplari dicunt, 2. ad Cor. 4. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur.* Contemplari autem ad intellectum pertinet. Facit huc & illud quod eadem epiſtola dicit Apoſtolus cap. 10. *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.* Item illud prioris ad Corinth. 13. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate.* videre enim pertinet ad intellectum qui eſt oculus animæ. Idem præ ſe ferunt omnes loci, quibus fides dicitur lucerna vel lumen: illuminari enim pertinet ad intellectum.

Poſterior pars, actum credendi liberum eſſe & pendere ab imperio voluntatis, multis modis ex Scripturis ſacris oſtendi poteſt: in primis illis locis, quibus fides præcipitur aut laudatur. Opus enim præceptum aut laudabile, oportet eſſe liberum, vt patet ex dictis 1. 2. Secundò, ex loco iam citato, quo dicimur intellectum captiuare in obſequium Chriſti; captiuamus enim per imperium voluntatis. Tertiò, Scriptura vituperat eos qui non credunt: habent ergo in arbitrio ſuæ voluntatis credere & non credere. Quartò, prædicatur in Scriptura magnum meritum fidei: vbi autem non eſt libertas, nullum eſt meritum. Quintò, dicitur Abraham contra ſpem in ſpem credidiſſe: Rom. 4. quod fieri non poteſt niſi vim quodammodò ſibi intulerit, auertendo mentis oculum à contemplatione

tione eorum quæ videntur, & contemplando ea quæ non videntur. Sextò, dicitur eſſe impedimentum fidei praua affectio voluntatis. 1. ad Timotheum 1. *Habens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt.* & Ioannis cap. 5. *Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ad inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis?* Idem volunt Patres, quando fidem voluntati tribuunt. Auguſtinus capite 5. de prædeſtinat. Sanctorum: *Non quia credere vel non credere, non eſt in arbitrio voluntatis humanæ, ſed in electis præparatur voluntas à Domino; ideò ad ipſam quoque fidem, quæ in voluntate eſt, pertinet: quis enim te diſcernit?* Ambroſius in cap. 4. ad Romanos: *Credere aut non credere, voluntatis eſt: neque enim quis cogi poteſt ad id quod manifeſtum non eſt; ſed inuitatur: quia non extorquetur, ſed ſuadetur. Quamobrem aſſentiens præmiis afficiendus eſt, ſicut & Abraham quod non vidit, credidit.*

Quæres: Quomodo credere Deo liberum eſt, cùm euidens ſit, Deum eſſe primam veritatem, quæ neque fallere neque falli poteſt.

Reſpondeo, inde quidem oriri neceſſitatem præcepti, manere tamen libertatem obedientiæ, quia intellectum non cogit ad aſſenſum fidei talis euidentia, ſed ſolùm ad aſſenſum credibilitatis: neque quod manifeſtum eſt eſſe credibile, continuò creditur neceſſariò, ſed quod euidens eſt eſſe: poteſt enim nobis eſſe euidens rationabiliter aliquid credendum eſſe, quamuis vt credamus, nihil nobis inferat neceſſitatem.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienter diſtinguantur actus Fidei per hoc quod eſt credere Deo, Deum, & in Deum?

RESPONDET Thomas, actum fidei poſſe conſiderari, vel vt eſt ab intellectu eliciente, vel vt eſt à voluntate imperante. Priori modo poſſe in eo conſiderari obiectum formale, quod ſit tamquam medium credendi: eamque conſiderationem fieri quando dicimus credere Deo: poſſe item conſiderari obiectum materiale; quo modo credimus Deum; eſt enim Deus principalis in materia & obiecto fidei, vt ſuprà diximus. Poſteriori modo, cōſiderando actum fidei vt eſt à voluntate imperante, vult nos diuus Thomas dici credere in Deum.

DVBIVM I.

An peccatores credant in Deum?

Sententia 1.

TRES ſunt hac de re ſententiæ. Prima abſolutè negat, quam videtur multis locis tenere D. Auguſtinus: ex quo & iſtum articulum diuus Thomas deſumpſit ſerm. 61. de verbis Domini, & ſerm. 181. de tempore: *Credere in illum, diligere illum.* Tractatu 29. in Ioannem: *Quid eſt ergo credere in eum? Credendo amare, credendo in eum ire, & eius membris incorporari.* Imitatur Auguſtinum Anſelmus in illud 4. ad Romanos: *Credenti in eum qui iuſtificat impium.* Item venerabilis Beda in caput 2. Iacobi: *Credere illi, eſt credere vera eſſe quæ loquitur: credere illum, credere quòd ipſe ſit Deus: credere in illum, eſt diligere illum.* Et poſtquam dixiſſet credere Deo & malos poſſe: credere Deum & dæmones poſſe, addit: *Credere verò in Deum ſoli nouere qui diligunt Deum, qui non ſolo nomine ſunt Chriſtiani, ſed & factis & vita.* Similia habet in cap. 7. Ioannis. Idem ſequitur D. Thomas ſuperiori q. a. 9. ad 3. Magiſter lib. 3. diſt. 23. Durandus ibidem q. 7. Qui dicit, credere in Deum non eſſe præcisè actum fidei, ſed fidei & charitatis ſimul.

Senten. 2.

Secunda ſententia ſimpliciter admittit, peccatores etiam in Deum credere. Ita videtur ſentire Auguſtinus tractatu 11. in Ioannem; & apertè Caietanus in cap. 12. Ioannis, vbi & textus fauet: *Ex Principibus multi crediderunt in eum, ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è ſynagoga non eiicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam Dei.* Ex hoc enim loco ita licebit argumentari: Quicumque magis diligunt gloriam hominum quàm Dei, non habent charitatem: iſti Phariſæi tales erant: ergo, &c. Dicuntur tamen crediſſe in Chriſtum; ergo aliqui in Chriſtum credunt, qui charitatem non habent. Accedit quòd peccatores ſine mendacio profiteantur Symbolum, quo dicant ſe credere in Deum. Denique vt voluntas imperet actum fidei, non eſt opus charitate: eſt enim quidam affectus credendi & ſperandi ſeparabilis à charitate, qui illi imperio ſufficiat: quod imperium dicit D. Thomas efficere, vt homo dicatur credere in Deum.

Senten. 3. & verior.

Tertia ſententia media eſt, & vtramque iam dictam conciliat; peccatores non perfectè, ſed imperfectè credere in Deum: & hoc differre à dæmonibus, qui Deum credunt, ſed non in Deum, neque Deo. Illo enim imperfecto modo credere in Deum, vix eſt aliud quàm credere Deo; vt meritò obſeruent Theologi, diſcrimen inter *credere Deo, & credere in Deum,* non eſſe perpetuum; ſed ſaltem quoad ſuppoſitionem (nam de accurata ſignificationis diſtinctione aliter dicendum, vt infrà) ſubinde hæc confundi etiam in Scriptura ſacra, vt patet ex argumentis ſecundæ opinionis.

Lib. 4 Inſtit. c. 1.

Hæc ſententia ſola videtur vera: nam quòd Caluinus dicit, nos in Deum credere, quia fiducia noſtra in ipſo acquieſcit, ſapit hæreſim, quæ fidem cum fiducia confundit: neque enim dum Symbolum recitamus, & nos in Deum credere profitemur, fiduciæ, ſed fidei facimus profeſſionem; quamuis non negem, credere in Deum, & credere Deo ita poſſe accipi, vt ſit idem quod fidere in Deum, & fidere Deo; quomodo accepiſſe videtur Auguſtinus in Pſal. 38. verùm ea acceptio non congruit huic propoſito.

DVBIVM II.

An ſicuti dicimur non ſolùm credere Deum, ſed etiam in Deum: ita dici poſſimus, non tantùm credere Eccleſiam, ſed etiam in Eccleſiam?

Senten. 1.

VIDETVR enim id dici poſſe, Primò, Quia ſuperiori dubio inſinuauimus, credere in Deum aliquando ita accipi, vt ſit idem quòd credere Deo. Cùm itaque Eccleſiæ credamus, non apparet quomodo etiam non poſſimus dici credere in Eccleſiam. Secundò, Credere in Deum ſecundùm phraſim Hebraicam dictum videtur, vt

non

Digitized by Google

non multùm differat à credere Deo. Tertiò, In Symbolo Conſtantinopolitano, ſecundùm editionem quæ reperitur in Concilio Chalcedonenſi, dicitur, *Credimus in vnam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam*. Eamdem lectionem refert Turrecremata lib. 1. cap. 20. retentam fuiſſe in Concilio Baſilienſi; & reprehendit quòd in eodem Concilio ſe vidiſſe dicit quoſdam ita deliros circa auctoritatem Eccleſiæ, vt ad hæc verba Symboli genu flecterent, ſicuti ſolemus ad illa: *Et incarnatus eſt*.

Verior ſententia. Contraria tamen ſententia eſt verior, non in Eccleſiam, aut in vllam creaturam nos dici debere credere; ſed in ſolum Deum, & quem miſit Ieſum Chriſtum, & in Spiritum ſanctum. Ita communiter tam Patres quàm Scholaſtici. Ruffinus in expoſitione Symboli, de modo iſto loquendi per præpoſitionem In, ita ſcribit: *Hac itaque præpoſitionis ſyllaba, creator à creaturis ſecernitur, & diuina ſeparantur ab humanis.* Idem habet Auguſtinus Serm. ſuprà citato de Tempore, & Tractatu 54. in Ioannem dicit, nos poſſe credere Apoſtolo, non in Apoſtolum. Idem docet ex D. Leone D. Thomas in 3. diſt. 25.

Reſpon. ad 1. & 2. argum. primæ ſenten. Ad argumentum in contrarium reſpondeo; Quamuis fieri non poſſit, vt Deo is credat, qui non vero ſenſu etiam dicatur credere in Deum; non tamen eſt verum quod quidam dicunt, per præpoſitionẽ In ſolum ſignificari obiectum formale, vt ſignificatione hæc prorſus ſint eadem, credere Deo, & credere in Deum. Quamuis enim non improbabiliter hæc locutio orta dicatur ex phraſi Hebraica; omnino tamen certum eſt, habere plus energię ſi dicas, credere in Deum, quàm ſi, credere Deo. Credere enim in Deum, ſignificat cõiunctionem cum Deo, tamquam cum capite & vltimo fine. Prior coniunctio ſignificari etiam poteſt per credere in Deo, credere in nomine Dei, credere in Chriſto: ita enim Scriptura & Patres interdum loquuntur. Poſterior autem propriè ſignificatur per credere in Deum. Quia ergo fideles licet peccatores, eo ipſo quo fideles, pio affectu credulitatis Deo tamquam primæ veritati adhærent, ipſumque vltimum ſuum finem profitentur; dicuntur in ipſum tamquam finem ſuum aliquò vſque tendere, adeoque in ipſum credere, non tantùm ipſi. Atque ita etiam patet, quid dicendum ſit ad ſecundum.

Ad 3. Ad Tertium, In Symbolo Conſtantinopolitano verior lectio, loco *In vnam Catholicam*, habet *Et vnam Catholicam*. Si tamen illam lectionẽ, quia à quibuſdam magnis auctoribus recepta fuit, excuſare velimus; dicere poſſumus cum Anſelmo apud D. Thomam in 3. ſuprà, rectè dici, *Credo in ſanctam Eccleſiam*; quatenus in effectu cauſſa intelligitur, nimirum in Eccleſia ſancta Spiritus ſanctus ſanctificans: aut ſanè dicemus cum Epiphanio in fine Anchorati, illum modum loquendi non aliud ſignificare, quàm ſi diceretur, Credo ſanctam Eccleſiam. Quod etiam ſentire videtur Hieronymus in epiſtolam ad Philemonem.

DVBIVM III.

An rectè dicat S. Thomas in reſponſione ad 3. Infideles non verè credere Deum?

Respondeo, Rectè D. Thomam dicere, quòd credere Deum, non conueniat infidelibus ſub ea ratione qua ponitur actus fidei. Quandò enim Deus dicit ſe eſſe, implicitè dicit modum quo eſt. Cùm autem Dei ſubſtantia ſit ſimpliciſſima, & à ſe ſimpliciſſimè concipiatur; eo ipſo quo dicit ſe eſſe, dicit ſe eſſe totum quod eſt. Quare qui credit Deum eſſe, non autem credit eſſe omnipotentem aut incorporeum; non tam id credit quod Deus reuelauit, quàm quod proprium ei phantaſma fabricauit. Huc pertinere putauit D. Thomas doctrinam Philoſophi nono Metaphyſicorum, In ſimplicibus aut totum ſciri, aut totum ignorari. Quatenus tamen Deus noſtro modo concipitur complexè, poterit quis ſcire Deum eſſe, qui non nouerit conditiones quas fides determinat.

DVBIVM POSTREMVM.

Quomodo vno & eodem actu dicat S. Thomas in reſponſione ad 1. nos credere Deo, Deum, & in Deum.

Eodem actu nos credere Deo, de Deo, facile eſt intelligere: ſed quomodo eodem actu credamus in Deum, non perinde eſt facile. Cùm enim in Deum credimus, aliquid concurrit ex parte voluntatis.

Reſpondeo; Sicut vnus & idem actus eſt quo credo Deum, & quo credo Deo; quia ex obiecto materiali & formali vnum reſultat obiectum fidei, cui reſpondet vnitas actus: ita etiam vno & eodem actu credimus in Deum, affectu nos coniungendo Deo: quia ex imperio & actu imperato vnus reſultat actus, in quo imperium habet partes formæ; actus autem imperatus, materiæ. Quomodo autem, vt credatur in Deum, non ſit opus accedere actum charitatis, vt voluit Durandus, ſatis patet ex dictis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm credere aliquid ſupra rationem naturalem, ſit neceſſarium ad ſalutem?

Respondet D. Thomas affirmatiuè. Notandum hîc eſt, quando dicitur aliquid ſupernaturaliter credi, poſſe id intelligi tribus modis: ex parte auxilij, ex parte medij ſeu rationis credendi, & ex parte eius quod creditur. Ex parte auxilij & medij, poterit actus fidei eſſe ſupernaturalis, etiamſi quod creditur, rationem naturalem non ſuperet; vtpote ſi Deo per ſupernaturale gratiæ auxilium iuuante, propter ipſius reuelationem aliquid credamus, quod etiam per rationis naturalis diſcurſum inueſtigare potuiſſemus. Hîc propriè quæritur de ſupernaturali tertio modo, nimirum, An oporteat aliquid credere, quod ex ratione naturali cognoſci non poterat, adeoque, An neceſſarius ſit ad ſalutem actus fidei, ex obiecto quod creditur, ſupernaturalis? An autem opus ſit ad credendum Dei gratia & reuelatione, in 1. 2. dictum eſt.

Notandum Secundò, neceſſarium ad ſalutem poſſe aliquid duobus modis intelligi, videlicet, neceſſitate medij, & neceſſitate præcepti. *Neceſſarium ad ſalutem, duobus modis dicitur.*

Neceſſarium neceſſitate medij vocamus, quod eſt medium ita ad ſalutem neceſſarium, vt ſine eo ſalus obtineri nequeat, etiamſi fortè eius defectus *Neceſſitate medij.*

interueniat ſine alicuius præcepti violatione.

Neceſſitate præcepti. Neceſſitate autem præcepti tantùm neceſſarium eſt ad ſalutem, ſine quo ſalus non obtinetur, niſi quando eius defectus accidit ſine culpabili alicuius violatione præcepti. Diſcrimen itaque inter hæc duo neceſſaria in primis eſt, Quòd prius ſit neceſſarium propter connexionem medij cum ſalute; poſterius autem propter connexionem præuaricationis cum amiſſione ſalutis. Secundò, Quando aliquid eſt neceſſarium neceſſitate medij, etiamſi non liberè omittatur, nihilominùs amitti ſalutem: ſecùs quando eſt neceſſarium ſolùm neceſſitate præcepti. Tertiò, Quòd omiſſio eius quod eſt de neceſſitate medij, fieri poſſit ſine peccato; omiſſio autem præcepti, formaliter loquendo, ſemper ſit peccatum.

Notandum Tertiò, in adultis ſemper ex neceſſitate medij oriri neceſſitatem præcepti, modò cognita ſit neceſſitas medij: quando autem ea inuincibiliter eſſet ignota, fieri poſſet vt etiam adultus periret propter ſolum peccatum originale, medio ſalutis neceſſario deſtitutus. Interdum autem reſpectu adulti, videtur neceſſitas medij poſſe conſiderari quaſi orta ex generali præcepto; verbi gratia, neceſſitas reipſa ſuſcipiendi Baptiſmi; & tunc amittit rationem neceſſitatis medij, & ſequitur naturam ſuæ originis eiuſmodi neceſſitas, vt iam reſpectu adulti ſit quodammodò ſolùm neceſſitas præcepti. Ex quo fit, vt licet Baptiſmus ſit neceſſarius neceſſitate medij, poſſit tamen ſaluari adultus ſine actuali Baptiſmo, quando eius ſuſceptionem non negligit, ſed neceſſitate aliqua ab ea impeditur, & contritus Baptiſmo ſpiritus renouatur.

Articulus de vtraque neceſſitate tractandus eſt.

Concluſio. Eſt autem Concluſio eiuſmodi: Credere aliquid certò & firmiter per ſupernaturale auxilium, ex ſupernaturali Dei reuelatione, de ſupernaturali obiecto, ſemper fuit ad iuſtitiam & ſalutem neceſſarium, non ſolùm neceſſitate præcepti, ſed etiam medij.

Tres hîc præcipuè confutantur errores: vnus antiquorum hæreticorum, de quo alibi diximus, qui volebant nihil eſſe credendum, niſi quod ratione naturali poſſet demonſtrari. Alius eſt quorumdam recentium, qui incautiùs hîc ſenſerunt, exiſtimantes, fidem de ſupernaturali obiecto, & nominatim de Chriſto, non eſſe in noua lege neceſſariam neceſſitate medij. Ita ſenſit Andreas Vega lib. 6. in Concilium Trid. cap. 17. 19. & 20. Tertius error eſt eorum, qui dixerunt eum poſſe ſaluari, qui non excuſſa planè formidine de oppoſito, dogmata fidei noſtræ ſolùm velut probabilia ſuſceperit: taleſque fuiſſe Apoſtolos, quando petierunt ſibi adaugeri fidem. *Lucæ 17.*

Eſſe itaque aliquid credendum, quod nondum intelligitur, imò ratione naturali intelligi non poteſt, ex Scripturis ſacris eſt manifeſtum. In primis ex celebri illo loco Iſa. 7. ſecundùm Septuaginta: *Si non credideritis, non intelligetis.* Neque refert in noſtra verſione loco (*non intelligetis*) eſſe *non permanebitis*; ſenſus enim poterit eſſe idem, vt ſignificetur, niſi crediderimus, nos tamquam vento omnis doctrinæ circumferendos, & nuſquam ſtabilem aſſenſus pedem in rebus Dei figere poſſe. Apoſtolus etiam illam fidem, ſine qua dicit eſſe impoſſibile placere Deo, dicit eſſe argumentum *Heb. 11.* non apparentium, & ſubſtantiam rerum ſperandarum: res autem ſperandæ tales ſunt, vt de illis dicat idem Apoſtolus alio loco: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Dominus iis qui diligunt illum.* *1. Cor. 2.* Secundò, Dicit idem Apoſtolus, accedentem ad Deum debere credere, quòd inquirentibus ſe remunerator ſit: eſt autem remunerator præmio ſupernaturali cæleſtis ciuitatis, cuius ipſe auctor eſt & conditor, vt in ſequentibus Apoſtolus dicit. *Hebr. 11.* Tertiò, Confirmari poteſt ex illis verbis, *Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes, & confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram.* Repromiſſiones autem illas explicat Apoſtolus fuiſſe de patria cæleſti, & beatitudine ſupernaturali. *Nunc autem*, inquit, *meliorem appetunt, id eſt, cæleſtem.* Fide ergo à longè aſpiciebant & ſalutabant Ieruſalem illam cęleſtem, locum viſionis Dei ſupernaturalis.

Neceſſitatem verò ad ſalutem fidei de obiecto ſupernaturali non ſolùm eſſe præcepti, ſed etiam medij, arguit in primis modus loquendi Apoſtoli, *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Congruentia etiam quæ eſt in ratione S. Thomæ, medij neceſſitatem oſtendit, quę ferè talis eſt: Videmus in hac rerum vniuerſitate ita comparatum eſſe, vt inferiora præter proprium motum, aliquid etiam habeant à motu ſuperioris naturæ ſibi impreſſum: quomodo aqua non ſolùm mouetur deſcenſu ad centrum, ſed ſecundùm motum à luna impreſſum, fluxum habet & refluxum. Cùm itaque rationalis creatura immediatè ſubſit Deo, oportet & ipſa impreſſionem aliquam diuinam accipiat, qua potiùs ſecundùm Dei ſtatum, quàm ſecundùm naturæ ſuæ inclinationem moueatur. Fit autem iſtud per ſupernaturalem Dei viſionem, ad quam præambula eſt fides in hac vita; per quam, quaſi in ſublimioris ordinis Dei diſciplinatu, ſeruamus iſtud Philoſophi: *Diſcentem credere oportet.*

Quæres, An generatim verum ſit, omnem inferiorem creaturam aliquid à creatura ſuperiori perfectionis accipere.

Reſpondeo eſſe: nam ab Intelligentiis primum cælum, de quo dubium eſſe poterat, accipit quamdam virtutem & cauſſalitatem, vt ſentit Baneſius hîc: vel certè ſtabilitatem & immobilitatem, vt ſentit in 1. partem q. 66. art. 3. vel denique participabit à corporibus beatorum quoddam diuinæ laudis cōſortium, quo ſupra naturam corporis nobilitetur. Terra etiam à ſuperioribus corporibus virtutem habet germinandi. Mixta ad hanc diui Thomæ doctrinam Caietanus putat non pertinere. Alij tamen dicunt, etiam ipſa habere virtutem ſuam à cælo; quod oſtendunt in magnete, ferrum mouente verſus polum.

Obiect. 1. Contra doctrinam huius Articuli obiicitur primò ex Vega: Homo faciens quod in ſe eſt, ſaluatur: contingit autem hominem facere quod in ſe eſt, & inuincibiliter ignorare fidem de ſupernaturalibus: ergo, &c. Si dicas, eiuſmodi homini Deum daturum fidem; contrà eſt illud ad Rom. 10. *Quomodo credent ei quem non audierunt: quomodo autem audient ſine prædicante?* His enim verbis ſignificatur, neminem ordinariâ viâ credere ſine prædicante: poteſt autem fieri, vt ſine culpa ſua faciens quod in ſe eſt, careat prædicante; ergo ſiſten-

Digitized by Google

ſiſtendo in via ordinaria, poterit quis ſaluari ſine fide ſupernaturalium.

Reſpon. Reſpondeo. hominem facientem totum quod poteſt per Dei gratiam, quæ tempore & loco non deeſt, infallibiliter illuminandum à Deo per fidem; idque vel via ordinaria, quam Apoſtolus deſcribit, ſubmiſſo prædicatore, vt factum eſt Cornelio centurioni & Eunucho Candacis reginæ: vel alia extraordinaria ei placente, cuius manus non eſt abbreuiata. (Act. 10. & 8.) Neque tamen eiuſmodi hominem vmquam ſaluabit Deus ſine fide: fides enim neceſſaria eſt ad ſalutem ſupernaturalem, non ſolùm vt remouens impedimentum, ſed etiam vt pars quaſi formalis noſtræ iuſtificationis. Vnde patet, non parem neceſſitatem apud Apoſtolum ſignificari, quando dicit: *Quomodo credent ſine prædicante?* ac quando dicit: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* eſt enim fides magis neceſſaria ad ſalutem quàm prædicatio hominis ad fidem.

Obiect. 2. Obiicitur Secundò; In aliis præceptis diuinis non eſt ſimilis rigor: adulto enim qui non potuerit baptizari, ſufficit Baptiſmus in voto. Ergo ſimiliter illi qui non potuerit credere defectu prædicantis, ſufficiet fides ſupernaturalis implicita, & in præparatione animi.

Reſponſ. Reſpondeo; Quamuis Baptiſmus ſit medium ad ſalutem neceſſarium, eſt tamen magna diſparitas inter ipſum & fidem quoad hanc neceſſitatem in adultis: in Baptiſmo enim neceſſitas oritur ex poſitiua Dei lege, in fide autem ex connexione quaſi naturali ipſius fidei cum iuſtificatione & ſalute. Itaque ſalus ſimpliciter eſt impoſſibilis ſine fide, ſine Baptiſmo autem eſt impoſſibilis propter Dei præceptum; quod præceptum ſi deſinat adultum obligare, tamquam impoſſibile, quando Baptiſmus haberi non poteſt, etiam neceſſitas realis Baptiſmi ceſſat, votumque pro facto reputatur. *Mar. 16.* Quapropter cùm dictum eſſet: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* non adiunxit Dominus: Qui verò non fuerit baptizatus, condemnabitur. ſed: *Qui verò non crediderit, condẽnabitur,* vt benè obſeruat Bernard. ep. 77. ad Hug. Victorinũ.

Obiect. 3. Obiicitur Tertiò; Cornelius centurio videtur iuſtus fuiſſe ſine fide ſupernaturali.

Reſpon. Reſpondeo; Si fuerit iuſtus, non fuiſſe iuſtum ſine fide ſupernaturali: ſi enim ſola crediliſſet quę Gẽtes ex naturali lumine de Deo cognoſcere poterant, & non illa ſupernaturalia, quæ in ſacris Iudæorum libris tradita erant; non habuiſſet tam præclarum religionis ſuæ teſtimonium ab vniuerſa gente Iudæorum, vt in Scriptura commemoratur habuiſſe.

Obiect. 4. Obiicitur Quartò ex cap. 19. Matthæi: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi, Quæ? Ieſus autem dixit, Non homicidium facies, non adulterabis,* &c. Hîc mandata, quibus ſeruatis liceat ad vitam æternam ingredi, recenſentur ſola naturalia: non ergo opus eſt ſeruare præceptum ſupernaturale fidei, de qua nulla hîc fit mentio.

Reſpon. Reſpondeo, Per mandata non ſola naturalia, ſed etiam ſupernaturalia eſſe intelligenda. Quò pertinet quod refert Origenes Tractatu octauo in Matth. in Euangelio ſecundùm Hebræos ita legi: *Si vis ad vitam ingredi, imple legem & Prophetas.* D. Thomas etiam 1. 2. q. 100. art. 10. per mandata ibi docet intelligi debere omnia mandata, vt etiam comprehendatur mandatum quod eſt de Dei dilectione, vt auctoris & finis ordinis ſupernaturalis, & largitoris vitæ æternæ. Commemorantur tamen ſolùm ea quæ ad proximum pertinent. Primò, quià *qui diligit proximum, legem impleuit:* ad Rom. 13. Neque refert etiam legem implere, qui Deum diligit; qui enim diligit ipſum, mandata eius cuſtodit; *& hæc eſt charitas, vt ambulemus ſecundùm mandata eius:* (Ioan. 14. 2. Ioan.) quia Scriptura ſolet nos remittere ad dilectionem proximi, tamquam ad notiorem & magis obuiam. Secundò, Quia fortè Dominus voluit quædam faciliora ſolùm commemorare, quæ ſufficiant vt ad principium vitæ quis perueniat, non autem vt ingrediatur in vitæ interiora, vt dicit Origenes. Tertiò, Quia diues erat iſte adoleſcẽs, inculcat ei Dominus præcepta, quæ ad proximi dilectionem pertinent. Si enim impleſſet illud mandatum, *Diliges proximum tuum ſicut teipſum;* (Matth. 22.) non fortaſſe ei tantum fuiſſet diuitiarum: quia diuites per potentiam ſolent proximos opprimere. (Iac. 2.) Quartò, Quia præcepta primæ tabulæ ſatis indicauit Dominus, quando dixit: *Vnus eſt bonus, Deus.* (Matth. 19.) Quintò, Poteſt videri Dominus ideò hæc præcepta ſola commemoraſſe, quia maximè in illa peccarent Iudæi; vt eò reſpiciens Ioannis ſeptimo eis dicat, *Nemo ex vobis facit legem.* Sextò, Poteſt dici partem poſuiſſe pro toto, ſicque indicaſſe non minorem ceteris præceptis obſeruationem deberi. Poſtremò, Quia non erat interrogatus, quænam eſſent credenda, ſed quæ facienda; adoleſcentem hunc docet, ſuppoſita fide & Dei cultu, quid vlteriùs agendum ſit.

Obiect. 5. Quintò obiicitur, In lege naturæ ante Moyſem non fuiſſe opus fide: ergo, &c.

Reſpondeo; Hoc dici non poteſt; neque enim lex naturæ in ea acceptione opponitur legi ſupernaturali, ſed ſcriptæ: legem autem ſupernaturalem, præſertim de fide, complectitur. vnde commendatur in Scripturis fides Abel, Enoch, Noë, Abrahæ, Iſaac, Iacob, Ioſeph. In quocumque ergo ſtatu, viator indiget fide ſupernaturali, ſi modò ponatur ordinari ad finem ſupernaturalem. Si enim homo in puris naturalibus conditus fuiſſet, & ſolùm ordinaretur ad beatitudinem naturalem, fide ſupernaturali non indiguiſſet.

Dubium. Examinandum hîc eſt, An reuerà præceptum fidei dicendum ſit ſupernaturale? Videtur enim eſſe naturale. *Argum. 1.* Si enim Deus reuelaret ſe trinum eſſe in perſonis, & nullum omnino adderet præceptum, teneremur ei credere, non præcepto ſupernaturali; ponimus enim nullum præceptum addidiſſe: ergo naturali.

2\. Secundò, Præcepto ſupernaturali, reſpondet obedientia ſupernaturalis; atqui obedientia ſupernaturalis præſupponit actum fidei, quæ prima eſt in virtutibus & donis ſupernaturalibus: ergo non poteſt homo ſupernaturali præcepto obligari ad primò credendum.

3\. Tertiò, Præceptum ſupernaturale non obligat eum, qui eius obligationem non poteſt cognoſcere; fidei autem præceptum obligat antequam homo poſſit cognoſcere obligationem præcepti ſupernaturalis: quia non poteſt eam cognoſcere niſi iam crediderit eſſe aliquem finem ſupernaturalem: neceſſe itaque eſt credere, antequam ei proponi queat obligatio præcepti ſupernaturalis, vt ipſum ligare queat.

Reſponſ. Nihilominùs dicendum eſt, præceptum fidei eſſe ſupernaturale: illud enim præceptū vocamus ſupernaturale, quod eſt de actu qui viribus naturæ, etiam ſanæ, fieri non poteſt: non poſſumus autem viribus naturæ, Deo ſupernaturales veritates reuelanti credere ea certitudine & firmitate, qua oportet credere primæ veritati. Quamuis enim fidei naturaliter capaces ſimus; habere tamen fidē, vt dicit Auguſtinus, non niſi gratiæ eſt fidelium.

Reſp. ad 1. Argum. Ad Primum argumentum contrarium reſpondeo; Licet Deus eo caſu nullū adderet præceptum, reſultaret tamen ex neceſſaria connexione rerum; & eſſet ſupernaturale, non tamen poſitiuum: eſſet enim de actu ſupernaturali, & connaturale ordini ſupernaturali.

Ad. 2. Ad Secundum; Quando ſatisfit alicui præcepto, non eſt opus id fieri formali actu obedientiæ, quæ verſetur formaliter circa actum vt præceptus eſt; ſed ſufficit quòd fiat actu qui verſetur circa ſpecialem honeſtatem actus. Quamuis ergo obedientia ſupernaturalis formaliter non exerceatur, niſi præſuppoſita fide; ſatisfieri tamen poteſt præcepto ſupernaturali, ea non præſuppoſita.

Ad. 3. Ad Tertium reſpondeo ex Thoma inf. q. 10. art. 1. ad. 1. eſſe homini ſatis notum ex ratione naturali, quòd non poſſit diſſentire prædicationi fidei ſufficienter propoſitę; & ſi diſſentiat, verè peccaturum contra præceptum fidei ſupernaturale, etiamſi nullam habeat præuiam aliam cognitionem ſupernaturalis ordinis.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm credere ea quæ naturali ratione probari poſſunt, ſit neceſſarium?

NON quærit D. Thomas, an ſcita credantur ab eo à quo ſcita ſunt; ſed generaliter, an quę ratione naturali cognoſci poſſunt, etiam neceſſariò ſint credenda. Reſpondet affirmatiuè. Ratio triplex: vt homines citiùs, vt plures, vt certiùs rerum diuinarum notitiam aſſequantur.

ARTICVLVS V.

Vtrùm homo teneatur ad credendum aliquid explicitè?

Explicitè credere. Implicitè. EXPLICITE dicimur credere eam propoſitionem, cui in terminis aſſentimur. Implicitè autem credimus, quod per fidem cognoſcimus non in ſe, ſed prout continetur aut indicatur in alio, vel vt medium in fine, vel vt inſtrumentum in cauſa principali, vel vt particulare in vniuerſali. De quo videre licet Gabrielem in 3. diſt. 25. qui addit & aliū modum quo implicitè quid credatur, quando ſolo habitu creditur: quo modo dicit infantes baptizatos dogmata fidei implicitè credere. Verùm iſto modo non commodè explicabitur hic articulus. Certum enim eſt ex ſuperioribus articulis, quòd homo teneatur actualiter credere; imò actus propriè præcipitur, non habitus. Non potuit etiam ita generatim quæſtio articuli intelligi, vt quæratur, an propoſitionem aliquam teneatur homo explicitè credere: impoſſibile enim eſt, actu credere, & non explicitè credere aliquam veritatem aut propoſitionem. Intelligendum itaque eſt, quæri, an homo debeat particulare aliquod credibile, quales ſunt articuli fidei, credere explicitè: an verò ſufficiat eiuſmodi particularia credere implicitè, in alio vniuerſali, quod explicitè credatur: v. g. in illo, Quidquid Scriptura aut Eccleſia docet, eſt verum.

Reſpondet D. Thomas per diſtinctionem eiuſmodi particularium credibilium in prima credibilia, quæ pertineant propriè ad obiectum fidei per ſe, per quod homo beatus efficitur; quales ſunt articuli fidei in Symbolo expreſſi; & in alia credibilia quæ per accidens & ſecundariò ſe habent ad obiectum fidei: quia licet non pertineant per ſe ad obiectum hominis beatificum, continentur tamen in verbo Dei ſcripto vel tradito. Priora ergo dicit hominem debere credere explicitè; poſteriora autem non item, ſed ſolùm implicitè, vel in præparatione animi, vt nimirum paratus ſit credere quidquid Scripturâ diuinâ continetur: tum autem etiam illa debere explicitè credere, quando ei conſtiterit in particulari, hæc contineri in doctrina fidei, id eſt, in Scripturis ſacris aut diuina traditione.

Dubitatur hîc Primò, An articuli doctrina intelligenda ſit de neceſſitate medij, an verò ſolùm præcepti.

Reſpondeo, teneri hominem explicitè credere neceſſitate medij obiectum per ſe fidei, per quod beatur: v. g Deum eſſe, & eſſe remuneratorem & auctorem etiam donorum ſupernaturalium.

Dubitatur Secundò, An illa etiam ſint credenda neceſſariò explicitè neceſſitate medij, ſine quibus per Dei potentiam poſſemus obtinere beatitudinem, etiam ſupernaturalem ſitam in clara Dei viſione, quamuis nunc reipſa ad beatitudinem pertineant: in quibus videtur eſſe ipſemet Chriſtus, de quo apud Ioannem cap. 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Ratio dubitandi eſt, Quia ex parte rei non videtur hîc eſſe illa quaſi naturalis connexio cum ſalute hominis, quam videtur poſtulare neceſſitas medij.

Reſpondeo, Verbi incarnatio, adeòque Chriſti diuinitas, humanitas & paſſio, neceſſitate medij, nunc poſt promulgatum Euangelium explicitè neceſſariò credenda ſunt, etiamſi per Dei potentiam abſolutam potuiſſemus ſine Chriſto ad beatitudinem peruenire. Sufficit enim, reipſa Chriſtum Dominum ab eo conſtitutum eſſe auctorem noſtræ ſalutis, ita vt non ſit aliud nomen ſub cælo, in quo nos oporteat ſaluos fieri.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm omnes æqualiter teneantur ad habendam fidem explicitam?

RESPONDET D. Thomas, Superiores, ad quos pertinet erudire alios, teneri ad pleniorem cognitionem de credendis, & ad fidem magis explicitam. Quæ reſponſio certiſſima eſt, & communis in 3. diſt. 25. Probari poteſt in primis ſimilitudine cæleſtis hierarchiæ, in qua ſuperiores Angeli, magis de diuinis rebus illuminati, inferiores illuminant. Videtur enim natura rerum id poſtulare, vt qui alium illuminat, ipſe vicinior ſit fonti luminis, & magis illuminatus.

Quò

Digitized by Google

Quò pertinet etiam ſimilitudo mōtium, per quos illuminatos terra illuminatur: eſt enim maius lumen in ipſis quàm in terra. Vtitur hac ſimilitudine Pſalmus 75. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis*, interprete D. Auguſt. *Primi* (inquit) *magni montes accipiunt lucem tuam, & à luce tua quam ſuſcipiunt montes, veſtitur & terra.* Idem voluit Gregorius lib. 2. Moral. cap. 25. huc referens illud Iob cap. 1. *Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos. Simul ergo* (inquit) *ſe aſinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniuncti tardiores, eorum intelligentiâ paſcuntur.* Ad hæc omnes tenentur illa credere explicitè, quæ nouerint in doctrina fidei contineri. atqui certum eſt, Superiores debere magis noſſe, quęnam in Scriptura ſacra & traditione diuina contineantur: tenentur enim de illis etiam inferiores dubitantes inſtruere.

DVBIVM.

Qui ſuperiores, quid teneantur explicitè credere.

Doctrina Durandi.

DVRANDVS in 3. d. 25. q. 1. ita ferè de hac re diſſerit. Statuit in primis, omnes illos debere credere explicitè, quidquid Deus reuelat, quibus immediatè facta fuerit reuelatio: quo modo exiſtimo Apoſtolos vniuerſa quæ fidei ſunt, explicitè debuiſſe credere: vtpote qui immediatè omnia per Chriſtum aut Spiritum ſanctum didicerint. Eſt res iſta manifeſta: non credere enim quæ Deus reuelat, apertè infidelitatis eſt. Illorum autem fidelium, quibus per Apoſtolos fides tradita eſt, non autem ſicut Apoſtolis immediatè reuelata, facit tres gradus. In primo dicit eſſe ſummum Pontificem & Epiſcopos, quos dicit teneri ad fidem explicitam omnium articulorum, & ad notitiam vniuerſæ Scripturæ ſacræ, vt per eam poſſint exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere, & omni poſcenti reddere rationem, ſicut loquitur Apoſtolus 1. cap ad Titum, & Petrus 1. epiſtola cap. 3 Quod confirmari poteſt ex modo loquendi Apoſtoli: *Oportet Epiſcopum eſſe amplectentem eum qui ſecundùm doctrinam eſt fidelem ſermonem.* Loco *amplectentem*, eſt Gręcè ἀντεχόμενον, id eſt, inquit Chryſoſtomus, curantem & ſummopere molientem. Ceterùm de ſcientia rerum fidei in Epiſcopo neceſſaria videri poteſt Gratianus tota diſt. 36. & diſtinct. 38. cap. Omnes. In ſecundo gradu ponit Durandus inferiores Paſtores, Doctores & Concionatores; hos vult debere ſcire omnes articulos, quoad ſubſtantiam; in difficultatibus autem vel hæreticorum oppugnationibus, debere recurrere ad Superiores. In tertio autem & infimo ordine, ſtatuit reliquum vulgus fidelium, qui non teneantur ſcire explicitè vel credere, niſi quantum eis traditum eſt ex maiorum doctrina & communi ritu Eccleſiæ, qui neminem latet niſi ſua culpa.

Notanda circa doctrinam Durandi.

In hac doctrina Durandi, aliàs non mala, minùs ſufficienter videtur dici (vt obſeruat Valentia) quòd in ſecundo gradu ſatis ſit inferiores paſtores & doctores intelligere ſubſtantiam articulorum, & in difficultatibus ad ſuperiores recurrere; cùm potiùs dicendum fuerit, pro ratione officij ſui, & eminentia Ordinis, debere vnumquemque plus vel minus de fidei doctrina intelligere, & explicitè credere. Debent enim non tantùm diſtinctè poſſe tradere & diſcernere omnes fidei articulos; ſed tam multum ſcire de explicatione eorum quæ in fidei articulis implicitè continentur, quantum ſufficiat ſalutari eorum qui ſibi commiſſi ſunt, inſtructioni, & congruat capacitati. Ita diuus Thomas & Gabriel in 3. diſtinct. 25.

Secundò, in eadem doctrina commodè accipiendum eſt, quòd dicitur Epiſcopos debere habere notitiam vniuerſæ Scripturæ ſacræ: neque enim debent vel memoria tenere totam ſacram Scripturam, vel omnes eius difficultates habere enodatas; ſed vt dicit cap. Omnes, ſuprà citatum, & Turrecremata in illud, debent ſibi ita perſpectam & familiarem habere Scripturam ſacram, vt officio ſuo ſatisfacere valeant: eoque ſenſu vult idem Turrecremata, Epiſcopos ordinandos ſolere interrogari; an ſciant vetus Teſtamentū & nouum.

Tertiò, in eadem doctrina obſeruandum eſt, diſcrimen inter maiores & minores accipiendum eſſe ſecundùm actus exercitium, non autem ſecundùm ſpecificationem; vt non teneantur quidem æquè multa ſimpliciores credere ac Prælati, teneantur tamen omnia quæ ad fidem pertinent non negare, & omnem contrarium rebus fidei errorem cauere. Si tamen ſine pertinacia ſeducti fortè errēt in ſubtilitatibus fidei, quod facilè ſolet accidere iis qui degunt inter hæreticos; non continuò ſunt iudicandi peccare mortaliter, multo minùs eſſe hæretici, aut incurrere pœnam hæreticorum, vt docet D. Thomas ad 2. quem ſequitur Caietanus: ſic & Silueſter verbo Fides. Quamuis enim non rectè ſentiant, falſus tamen ille ſenſus non eſt ipſorum fides, neque eſt ipſis loco fidei; ſed pro fide retinent fidem Catholicam: atq; ita implicitè adhuc retinent contrarium illius erroris, quo videntur præoccupati.

Illud ſalubre quoad ſimpliciores fuerit, quod docet D. Thomas, non eſſe illos facilè examinandos in fidei ſubtilitatibus: & quod D. Auguſtinus tradit in Pſal. 75. ſuprà citatum, non debere eos adhærere prædicanti tamquam homini, ſed Deo, qui à montibus quidem æternis, ſed tamen ipſe illuminat; vt ideò Propheta, cùm dixiſſet Pſal. 120. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi*; ſubiunxerit: *Auxilium meum à Domino.*

Contra doctrinam huius articuli, qua parte dicit, vulgo fidelium ſufficere quorùmdam articulorū fidem implicitam, inſurgit Caluinus l. 3. c. 2. Inſtit. num. 2. atque ita Catholicorum doctrinam traducit, quaſi dicerent, ſimplices nihil debere explicitè credere; ſed eis ſufficere quòd parati ſint amplecti pro vero quidquid Eccleſia præſcripſerit. Quæ opinio quàm ſit à Catholicorum doctrina aliena, patet ex dictis ſuperiori articulo, vbi ex profeſſo cum D. Thoma contrarium tenuimus: imò hæc opinio à Sede Apoſtolica damnata eſt, vt refert Baneſius ex Directorio inquiſitorum, infrà articulo octauo.

Reſpon. Caluino.

Neque quidquam concludunt quæ mouet Caluinus contra fidem implicitam, quam vulgaribus ſufficere dicimus. Quòd enim dicit, ſic implicitè credere non eſſe credere, ſed ignorare & iudicium ſuſpendere; verum non eſt: ſicut enim in vniuerſali ſcire, non eſt ignorare, ſed imperfectiùs ſcire apud Philoſophos; ita hæc implicita fides, imperfectior quidem eſt fides, ignorantia tamen dici non debet: ſicut enim ſcientia in vniuerſali eſt

diſpoſitio quædam ad ſcientiam in particulari; ita & implicita hæc fides, magna eſt animi præparatio ad concipiendam explicatiorem de rebus credendis notitiam.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm explicitè credere myſterium incarnationis Chriſti, ſit de neceſsitate ſalutis apud omnes?

In hoc articulo diſtinguenda ſunt tempora, modus credendi, neceſſitas, & perſonæ. Tempora, quia alia eſt ratio temporis ante lapſum & poſt lapſum, ante Chriſtum & poſt Chriſtum: modus, non enim æquè neceſſaria eſt fides explicita ac implicita: neceſſitas, quia faciliùs ſtatuitur neceſſitas præcepti quàm medij: perſonę, quia (vt dictum eſt) ad plura & perfectiùs credendum obligantur maiores quàm minores.

Opinantur quidam, etiam poſt ſufficienter promulgatum Euangelium, explicitam fidem Chriſti non eſſe neceſſariam neceſſitate medij, nec ad iuſtitiam, nec ad beatitudinem. Ita ſentit Andreas Vega lib. 6. in Trident. citatus articulo tertio. Alij admittunt neceſſariam eſſe quidem ad beatitudinem, negant tamen neceſſariam neceſſitate medij ad iuſtificationem. Ita Melchior Canus in relectione de Sacramentis in genere, Alphonſus à Caſtro libro 2. de lege pœnali cap. 14. Baneſius hîc articulo octauo.

Prima propositio. Etiam in ſtatu innocentiæ Adamus habuit aliquam fidem de myſterio incarnationis, quamuis non cognouerit myſterium crucis, neque præſcius fuerit ſui caſus. *Adamus habuit fidem incarnationis.* Prima pars eſt communis Patrum, qui illam ſtatuunt ex illo Geneſis 2. ***Hoc nunc os ex oſſibus meis.*** & ex illo ad Epheſ. 5. ***Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & Eccleſia.*** Hieronymus in locum ad Epheſ. Auguſtinus de Geneſi lib. 9. cap. 19. Tertullianus lib. de anima cap. 11. & 21. Proſper de promiſſionibus & prędictionibus Dei, parte 1. c. 1. Et quidem ex verbis ad Epheſ. fidei eſt, Adami verba de Chriſto continere Prophetiam. Non eſt autem veriſimile, ipſum omnino ignarum ſenſus Prophetici propheta ſſe vt Caiphas; quamuis probabile ſit (quod veterum quidam videntur ſenſiſſe) non omnem diuinæ huius ſententię intellectum plenè, quoad modum & circumſtantias, Adamum eſſe aſſecutum: alioqui verum non eſſet reliquum propoſitionis noſtræ: myſterium enim crucis & mortis Chriſti etiam illis verbis indicatur; in cruce enim Eccleſia de latere Chriſti dormientis formata eſt. Et idem voluit hîc D. Thomas quando dicit, Adamum ante lapſum habuiſſe explicitam fidem de Chriſti incarnatione, vt ordinabatur ad conſummationem gloriæ, non autem vt ordinabatur ad liberationem à peccato per paſſionem & reſurrectionem. Non dixiſſe autem iſtud D. Thomam, ſuppoſita ſententia, quam vt probabilem aſſeruerat in 3. Sententiarum, videlicet etiam homine non peccante, futuram fuiſſe Chriſti incarnationem, patet ex tertia parte q. 1. art. 3. ad. 5. Quantum autem fuiſſet incommodi, ſi præſcius fuiſſet Adam ſui caſus, declarat Hugo de S. Victore, lib. 1. de Sacramentis, parte 6. cap. 15. *Quia bona* (inquit) ***ſperare cum præſcientia malorum non potuiſſet.***

Secvnda propositio. Eadem fides ſemper ſuffecit ad beatitudinem, quæ ſuffecit ad iuſtitiam. Vt immeritò dixerint quidam, neceſſariam eſſe fidem Chriſti explicitam ad ingreſſum regni, non autē ad iuſtitiam. Multis enim modis iſti refutari poſſunt: nam in primis per iuſtitiam quiſque Dei filius eſt; ſi autem filius, & heres. Regni itaque hereditate, ſi in ſua iuſtitia moriatur, non fraudabitur.

Secundò, Auguſtinus in Pelagianis reprehendit, quòd paruulos iuſtos excluderent à regno Dei. Cum Pelagianis itaque hac ex parte errant qui iuſtos putant inidoneos regno cælorum, etiamſi plenè purgati hinc diſceſſerint. Sicut enim Pelagiani Scripturæ auctoritate coacti, admittebant, paruulos ſine Baptiſmo decedentes non intrare in regnum cælorum; pollicebantur tamen eis vitam, tamquam innocentibus; ita iſti non audent propter Scripturæ auctoritatem, ſine fide Chriſti explicita polliceri adultis regnum Dei: humanis autem quibuſdam rationibus permouentur, vt ſine eiuſmodi fide dicant eos iuſtificari.

Tertiò, Qui iuſtus eſt, ſeruat mandata; qui mandata ſeruat, ingreditur ad vitam. ***Si enim vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.***

Quartò, Neque Scripturæ, neque Patres, neque antiquiores Scholaſtici vllam hîc faciunt diſtinctionem iuſtitiæ & vitæ æternæ.

Quintò, Eugenius Papa in litteris vnionis, definit, omnes illos mox ad vitam ingredi, qui hinc diſceſſerint in iuſtitia plenè purgati: quod verum non eſſet, niſi iuſtitia, remoto obice culpæ aut pœnæ, ſemper redderet hominem ſufficienter diſpoſitum ad capeſſendum regnum cæleſte, per Chriſti mortem nobis apertum.

Dices, mox ad vitam tales ingredi; quia continuò vt corpore ſoluitur anima, diſcunt explicitè myſterium incarnationis Chriſti, eoque ſenſu ad ſalutem eis neceſſariam eſſe fidem explicitam in Chriſtum, quæ non erat neceſſaria ad iuſtitiam.

Contrà: Etiam paruuli baptizati ſic diſcunt hoc myſterium, quando hinc migrant; nemo tamen Catholicus dixerit, illis neceſſariam eſſe fidem Chriſti explicitam ad ſalutem. Si ergo non aliud velint aduerſarij, aliter eis loquendum eſt.

Obiicit Baneſius Auguſtinum ad Simplicianum q. 2. initio: ***In quibuſdam tanta eſt gratia fidei, quanta non ſufficit ad obtinendum regnum cælorum, ſicut in Catechumenis, ſicut in ipſo Cornelio antequam Sacramentorum participatione incorporaretur Eccleſiæ. In quibuſdam verò tanta eſt, vt iam corpori Chriſti & ſancto Dei templo deputentur.***

Verùm iſte locus potiùs pro nobis eſt: ſolùm enim vult Auguſtinus, eſſe quamdam inchoatam fidem, quæ vt non ſufficit ad regnum cælorum, ita neque ſufficiat vt quis Eccleſiæ incorporetur, vt iuſtus ſit & ſanctum Dei templum.

Obiicit & Chryſoſtomum, qui alibi dicat, opera Cornelij, antequam à Petro edoceretur de fide, fuiſſe quidem mirabilia, & placuiſſe Deo; ſed tamen fuiſſe mortua. Sed (inquit Baneſius) non poteſt intelligi de morte quæ opponitur gratiæ; aliàs enim non placuiſſent Deo: ſed intelligenda ſunt mortua, quia per ſe non poterant perducere ad vitam æternam.

Sed

Digitized by Google

Sed Reſpondeo, potuiſſe dici mortua, quia citra gratiam iuſtificantem, quæ vita eſt noſtrorum operum, facta: placuiſſe tamen Deo, quia ex aliquali fide fiebant, & Cornelium diſponebant ad iuſtitiam & Dei amicitiam: quomodo etiam pœnitentiam dicimus Deo placere, & omnia illa quę placant Deum; non tantùm illa quæ iam placatum habent.

Argumentatur tertiò ex ratione in hunc modum: In Lege veteri multi ſunt iuſtificati per fidem implicitam incarnationis; nulli tamen admiſſi ſunt ad regnum, niſi poſtquam in limbo vel purgatorio idem myſterium explicatiùs didiciſſent.

Reſpondeo, non ideò ante Chriſtum fideles detentos fuiſſe in limbo, quia explicitam fidem de Chriſti incarnatione non habebant; nam etiam illi qui explicitam habebant, vt Abraham qui *vidit diem Chriſti & gauiſus eſt*, Moyſes, Iſaias; aliiq; maiores populi, inter quos nonnulli Chriſtum præſentem viderant, vt Simeon & Ioannes Baptiſta, eamdem ſortem ſubierunt: ſed ideò qui nihil purgandum habebant, dilati ſunt à regno Dei, quia Chriſtus nondum aſcenderat *pandens iter ante eos*. Quare ſi quis fidelium ante Euangelium ſatis promulgatum, poſt Chriſti aſcenſionem cum fide Chriſti implicita plenè purgatus, in ſua iuſtitia mortuus fuiſſet, ſtatim admiſſus fuiſſet ad cæleſtem beatitudinem.

Ioan. 8.

Mich. 2.

Tertia propositio. Ante incarnationem Chriſti, hoc myſterium non neceſſariò credebatur explicitè neceſſitate medij. Probatur; quia alioqui rudior plebs fidelium tota fuiſſet damnata: neceſſitas enim medij omnes inuoluit, puſillos & magnos. Huc facit illud Apoſtoli ad Galatas 3. *Priuſquam autem veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi, in eam fidem quæ reuelanda erat: itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto*, &c. Ex hoc enim loco colligere licet, eos qui ſub pædagogo, quaſi in puerili ætate, in ſua implicita fide Chriſti hinc emigrarunt, non carere ſalute: nam etiam paruulus, dum ſub pædagogo eſt, & ſub actoribus & tutoribus, heres eſt omniũ & dominus, vt dicit idem Apoſtolus capite ſequenti. Ad idem noſtrum propoſitum adduci poteſt illud Iſaiæ 45. *Verè tu es Deus abſconditus*. Hæc enim verba de Chriſto accipienda eſſe, docet Hieronymus, Cyrillus, Lyra, & alij communiter. Et quamuis dicta ſint, quia in Chriſto habitabat corporaliter, & latebat plenitudo diuinitatis; poſſunt tamen, pręcipuè ſecundùm lectionem Septuaginta, qui habent, *Tu enim Deus es, & neſciebamus*; ita accipi, vt ſignificetur, populum Iudaicum explicitam fidem de Meſſiæ diuinitate non habuiſſe. Eòdem pertinet myſteriũ ſciſſi veli in morte Chriſti: ſciſſione enim illa ſignificabatur, reuelari apertiùs, quæ de Chriſto erant myſteria, vt interpretatur Auguſtinus de ſpiritu & littera cap. 15. Similiter interpretatur Origenes, qui, cùm duo fuerint vela, vnum interius, alterum exterius, dicit tantùm alterum velum eſſe ſciſſum, vt ſignificetur, quamuis reuelentur quæ vſque ad Chriſti aduentum rationabiliter fuerunt occulta; ex parte tamen nos cognoſcere quamdiu peregrinamur à Domino, ideoque alterum velum nondum auferri. Ex Patribus pro noſtra propoſitione videri poſſunt Euſebius lib. 7. de præparatione Euangelica cap. 3. Chryſoſtomus homil. 37. in Matth. Auguſtinus libro 19. contra Fauſtum, cap. 14.

Matth. 27.

Quarta propositio. Neceſſitate præcepti maiores tenebantur explicitè credere in Chriſtum venturũ, non autem minores. Ita ſentit hîc D. Thomas. Quamuis enim ſolùm dicat, maiores populi veteris, cognouiſſe myſterium incarnationis, quod conſiſtere cuipiam videri queat ſine præcepto credendi aut cognoſcendi: videtur tamen amplius voluiſſe, quia præceptum explicitè hoc aut illud credendi, ſequitur traditionem legitimè à maioribus acceptam; qualem hi maiores videntur habuiſſe, & ex illa explicatiùs myſterium redemptionis noſtræ intellexiſſe, quod per ſacrificia profitebantur: quibus ſacrificiis, cùm etiam minores vti iuberentur; facilè intelligitur, quomodo in illis, ſignificatione huius myſterij grauidis, implicitè Chriſti fidem ſuſceperint; Chriſti (inquam) non ſolùm incarnandi, ſed etiam per paſſionem & reſurrectionem ſuam nos redempturi. Idem cum D. Thoma ſentit Hugo Victorinus lib. 1. de Sacramentis parte 10. cap. 6. *Semper*, inquit, *in Eccleſia Dei ab initio fidem & cognitionem fuiſſe credimus incarnationis & paſſionis Chriſti, quia ab initio numquam defuerunt qui hoc cognouerunt: alij ſaluabantur, quia horum perfectioni fide ſimplici iungebantur, & eos benè operando ſequebantur*. Confirmari poteſt prior pars noſtræ propoſitionis ex ratione ſeu congruentia: quia conueniebat, vt qui ſacrificiis præerant, eorum rationes & myſteria diſtinctiùs intelligerent; alioqui ſi etiam ipſi ea ignorarent, omnis defuiſſet circa iſta populi Dei inſtructio, & vix vlla fuiſſet vtilitas ſacrificiorum in excitanda deuotione vtentium. Ad hæc, Agnus occiſus eſt ab origine mundi, vt dicit Ioannes in Apocalypſi cap. 13. hoc autem intelligendum eſt de occiſione in fide & ſacrificiis Patrum: quamuis quidam hîc intelligunt hyperbaton, vt illud *ab origine mundi* non debeat iungi cum illo *occiſus eſt*; ſed cum eo quod præcedit, *ſcripta ſunt*. Eſt tamen intellectus prior multorum, quem Sixtus Senenſis contra Rupertum contendit eſſe genuinum, lib. 2. Bibliothecę: & tuetur eum congrua auctoritate, & certa ratione contra Riberam, Viegas in illum locum.

Commentarius Ambroſio inſcriptus, Beda, Ribera, &c.

Poſterior pars propoſitionis, quamuis ex dictis pateat, confirmatur ex D. Bernardo epiſt. 77. vbi ex propoſito refellit contrarium errorem, quem ex litteris Hugonis Victorini didicerat eo tempore à quodam teneri; qui volebat, etiam priſcis illis temporibus, neminem quantumuis ex ſimpliciori plebe, iuſtum aut ſaluum eſſe potuiſſe, qui non crediderit & ſciuerit apertiſſimè myſterium incarnationis & redemptionis, prout Apoſtoli poſteà ſciuerunt & Symbolo tradiderunt. Refellit autem tam Hugo quàm Bernardus eiuſmodi errorem: Primò, quia ſic nemo potuiſſet eo tempore ſaluari, qui non fuiſſet Propheta. Secundò, quia aut Deus tunc nimis largus fuiſſet ſaluando, aut nimis parcus: ſi enim explicita de incarnatione fides ad ſalutem omnibus erat neceſſaria; vel gratiam huius fidei omnibus dedit Deus, & pro temporis illius ſtatu in Scripturis ſacris reuelato, nimis largus fuit; vel eam dedit ſolis illis paucis ſpiritualibus, qui in rebus diuinis eminebant: & nimis parcus fuit, reliquos omnes excludendo à ſalute. Tertiò, Apoſtoli Domino prædicante erant iuſti, non tamen myſterium incarnationis explicitè credebant, ita vt etiam Domino apertè prædicente, non ſatis intellexerint eius paſſionem &

Digitized by Google

reſurrectionem: imò & poſt Domini reſurrectionem, de redemptione iam facta dubitabant duo illi diſcipuli, quia dicebant: *Nos ſperabamus quia ipſe erat redempturus Iſraël.* Quartò, Myſterium incarnationis dicitur ab Apoſtolo ſeculis abſconditum, & nouiſſimis temporibus reuelatum Sanctis: non ergo fuit Sanctis paſſim reuelatum prioribus illis ſæculis. Itaque Bernardus & Hugo volunt, ſimpliciores tunc temporis, ſine detrimento ſalutis, ſaluationis tempus, modum & ordinem neſciuiſſe, quæ tamen certa ſpe & fide, vti promiſſa fuerant, firmiſſimè tenuerunt: ſicuti hodie ſimpliciores Chriſtiani vitam æternam ſæculi futuri credunt, de cuius tamen forma ac ſtatu, ne cogitare quidem vel tenuiter norunt.

Lucæ 24.
Coloſſ. 1.

Obiect. Contra priorem partem huius propoſitionis, eſt vna obiectio ex Euangelio Matth. cap. 11. vbi Ioannes Baptiſta, qui proculdubiò erat ex maioribus populi Dei, non videtur ſatis explicitam habuiſſe fidem Chriſti venturi, quando per ſuos eum interrogat: *Tu es qui venturus es, an alium exſpectamus?* Imò ex hoc licebit colligere, etiam alios non habuiſſe: quia vt Veritas ibidem teſtatur, *Inter natos mulierum, non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta.* Quod teſtimonium, inquiunt Bernardus & Hugo, falſum erit, ſi tantum tribuamus veteribus, quantum nec Ioanni vendicare valemus.

Reſponſ. Reſpondeo, illis verbis Ioannis ad extremum hoc ſolum poſſe conuinci, non habuiſſe eum tam diſtinctam & explicitam fidem de modo & circumſtantiis noſtræ redemptionis omnibus, ac habuerunt poſteà Apoſtoli, & habuiſſe contendebat veteres iuſtos ille, contra quem agunt Bernardus & Hugo. Varij alioqui ſunt intellectus iſtorum verborum. Optimus videtur, Ioannem diſcipulos ſuos cum hac legatione ad Chriſtum miſiſſe, non quòd ipſe dubitaret an hic eſſet Chriſtus, cui priùs tam præclarum teſtimonium perhibuerat; ſed quia diſcipuli dubitabant, & quia maioris faciebant Ioannem quàm Chriſtum. Illos itaque ad Chriſtum mittit, vt ipſi diſcerent, quod in eis interrogabat magiſter. Confirmari id poteſt ex cap. 18. Actorum, vbi Apollo diligenter docet ea quæ ſunt Ieſu, ſciens tantùm baptiſma Ioannis: inde enim colligimus, etiam Ioannem diſcipulos ſuos diligenter docuiſſe illa quæ ſunt Ieſu.

Qvinta propositio. Quouis tempore poſt Adæ lapſum, etiam ante Chriſtum, neceſſarium fuit neceſſitate medij, implicitè ſaltem in alio ſupernaturali credere Chriſti incarnationem. Ita docent communiter Doctores cum Magiſtro in 3. diſt. 25. & in 4. diſt. 1. D. Thomas hîc.

Dico, *In alio ſupernaturali*, ne quis exiſtimet ſufficere cognitionem naturalem prouidentiæ diuinæ, præſertim quà inquirentibus ſe remunerator eſt: eiuſmodi enim cognitio non ſufficit: imò reuerà impoſſibile eſt, vt in veritate naturali plus implicitè credatur, quàm ratione naturali cognoſci queat; quamuis de beatitudine naturali eiuſque mediis, poſſit in tali veritate contineri fides implicita. In genere itaque ex diuina traditione, debebant etiam veteres illi ſupernaturali fide credere, quòd eſſet aliquis à Deo mittendus, qui ſaluum faceret totum populum in ſe credentem, à peccatis eorum: aut ſaltem, ſi tempus ante legem ſpectes, quòd Deus erat eos liberaturus. De hac re Hugo & Bernardus ita diſſerunt: Multi ante Saluatoris aduentum, Deum omnipotentem tenentes & diligentes, ſuę ſalutis gratuitum promiſſorem credentes in promiſſione fidelem, ſperantes certiſſimum redditorem, in hac fide & exſpectatione ſaluati ſunt. Idem Hugo ſub finem capitis 6. ſuprà, docet, ante legem ſimplicibus non fuiſſe neceſſarium credere, etiam generatim, quòd Deus eſſet miſſurus aliquem redemptorem; ſed ſolùm quòd ipſe Deus, modo ſibi placenti, à peccatis eos eſſet liberaturus: tempore autem Legis debuiſſe ab omnibus credi, quòd eis Deus eſſet miſſurus aliquem liberatorem. Itaque generatim neminem vmquam potuiſſe ſine fide Chriſti, ſaltem implicita, modo explicato, hoc eſt, ſine fide ſupernaturali, qua ſaltem crederent Deum futurum redemptorem eorũ qui eius miſericordiam quærerent & exſpectarent, indicant Scripturæ & Patres. Actorum capp. 4. & 10. dicitur, non eſſe aliud nomen in quo ſit ſalus & remiſſio peccatorum, præter nomen Chriſti. Iſaiæ 28. *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretioſum, in fundamento fundatum: qui crediderit, non feſtinet.* Hic ſignificatur, ciuitatem fidelium fundari ſuper fidem Chriſti: vna eſt autem ciuitas fidelium ab initio, & fundamentum aliud nemo poteſt ponere; debent ergo omnes qui ſunt in hoc ædificio myſtico inniti aliquo modo ipſi Chriſto per fidem, tamquam fundamentum. Sap. 9. *Per ſapientiam ſanati ſunt, quicumq; placuerunt tibi Domine à principio.* Oſeæ 13. *Ero mors tua, ò mors, morſus tuus ero inferne.* In Apocalypſi dicitur Chriſtus habere claues mortis & inferni: alibi dicitur nemo aſcendere in cęlum, niſi Filius hominis, qui deſcendit de cælo. Fruſtrà ergo ſperat homo mortem aut infernum euadere, qui non fuerit incorporatus Chriſto: non eſt autem Chriſto incorporatus, qui in eum non credit; neque ſalutis eius eſt particeps, qui fide eum non aſpicit, tamquam æneum ſerpentem exaltatum in cruce. Non eſt membrum Chriſti, vt cum eo poſſit aſcendere in cælum, niſi conforme ſit, & fide capiti cohæreat, vt docet S. Bernardus ſermone quodam de ſex tribulationibus. Docet idem ſanctus Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate cap. 47. vbi loquens de iis qui olim potuerunt placere Deo, addit: *Quod nemini conceſſum fuiſſe credendum eſt, niſi cui diuinitus reuelatus eſt vnus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.* Vbi cuipiam videbitur D. Auguſtinus plus probare quàm oporteat: videtur enim velle, Chriſti fidem, etiam explicitam, neceſſariam ſemper omnibus fuiſſe: ſed dicendum videtur, omiſſis reſponſionibus quas refert Baneſius, D. Auguſtinum agere de illis, qui eo tempore, quo cultus Dei vigebat præcipuè in Iſraël, inter Gentes Deo placuerunt: quod non eſt factum, niſi Deo redemptorem eis peculiari priuilegio reuelante: nam eo tempore non ſufficiebat credere quòd Deus eſſet liberator futurus; ſed oportebat credere quòd liberaturus eſſet per Redemptorem, à ſe aliquando mittendum. Vel ſimpliciter dici poteſt, Auguſtini ſententiam generalem eſſe, & accipiendam de reuelatione quæ fiat ſaltem implicitè, & vt loquitur cap. 118. Enchiridij, pro temporis ratione velata & occulta. Idem docet Epiſtola 157. & alibi; vbi dicit, antiquos illos fuiſſe reipſa Chriſtianos. Hieronymus in caput 2. ad Galatas non tantùm propoſitionem noſtram aſſerit, ſed idoneo teſtimonio confirmat:

Hugo li. 1. de Sacram. par. 11. c. 6. Bernardus Epiſt. 77.

Apoc. 1.
Ioan. 3.

L. 2. de gratia Chriſti, c. 24. l. 3. cont. 2. ep. Pelag. c. 4.

Admo-

Digitized by Google

Admonere, inquit, *debemus, Sanctos qui antiquitus fuerint, ex fide Chriſti iuſtificatos; ſiquidem Abraham vidit diem Chriſti, & lætatus eſt. Et Moyſes maiores diuitias æſtimauit theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti: & Iſaias vidit gloriam Chriſti, vt Ioannes Euangeliſta commemorat: & Iudas de omnibus generaliter: Commonere, inquit, vos volo, ſcientes ſemel omnia: quoniam Ieſus populum de terra Ægypti ſaluans, ſecundò eos qui non crediderunt, perdidit.* Addi poteſt Gregorius hom 17. in Ezechielem etiam à Magiſtro citatus, qui huic propoſito myſticè accommodat, quod in Euan-
Mar. 11. gelio eſt: *Et qui præibant & qui ſequebantur clamabant, dicentes: Hoſanna*, &c. quaſi ſignificatum ſit, non tantùm tempore Legis nouæ, ſed etiam prioribus ſeculis, omnes electos illud *Saluum fac*, per fidem acclamaſſe. Denique B. Proſper in illud Pſal. 104. *Nolite tangere chriſtos meos. Ideò iam tunc chriſti dicti ſunt, cùm adhuc in vſu chriſma non eſſet: quia & ipſi in ea viuebant fide, quæ erat in nouiſſimis temporibus reuelanda: ab initio enim omnibus Sanctis non niſi in Chriſto iuſtificatio fuit.*

Poteſt & ratione eadem Propoſitio confirmari. Chriſtus enim eſt caput fidelium; oportet itaque omnes aliquo modo ei tamquam capiti fuiſſe coniunctos: non potuerunt autem, niſi per fidem in ipſum. Ita Bonauentura.

Obiici hîc poteſt Euſebius lib. 7. de præparatione Euangelica cap. 3. *Abrahamo Scriptura mirabilem iuſtitiam, quam non à Moyſaica lege, ſed naturali fuit ratione conſecutus, ſumma cum laude atteſtatur.* Hîc enim videtur Euſebius dicere, ad iuſtitiam ſuffeciſſe ante Legem, ſolam cognitionem naturalem: ergo non fuit opus credere implicitè in Chriſtum in alio ſupernaturali.

Reſpondeo; Naturalem rationem vult Euſebius ſuffeciſſe ſine lege ſcripta, ſed non ſine gratia fidei: ſubiungit enim ex Scriptura, Abrahamum per fidem conſecutum eſſe iuſtitiam. Patet etiam ex illis quæ tractat de Enoch.

Secundò obiicitur Chryſoſtomus hom. 37. in Matth. *Poterant homines tunc etiam Chriſtum non confeſſi, ſaluari: non enim Chriſti, qui nondum venerat, ab illis cultus petebatur; ſed vt idolorum cultu ſpreto, ſolum Deum conditorem omnium noſcerent.* Cuius confirmationem ſubiungit ex illo ad Romanos cap. 2. *Gloria & honor & pax omni operanti bonum.*

Reſpondeo cum Sixto Senenſi lib. 6. Biblioth. annot. 51. Chryſoſtomum poſſe accipi de fide explicita, vt non aliud voluerit, quàm non requiſitam fuiſſe tunc ab omnibus explicitam Chriſti fidem, ſicut vnius Dei; vt ſit confirmatio noſtræ tertiæ Propoſitionis.

Sexta propositio. Poſt Chriſti paſſionem, nondum ſufficienter per totum orbem promulgato Euangelio, non erat neceſſarium neceſſitate medij, credere explicitè in Chriſtum. Probatur, Quia vt dicit Bernardus ſuprà epiſt. 77. *Durum nimis auſterumque videtur, vt verbum abſconditum, iam palàm noceat, & antè iudex feriat, quàm minetur; quodque interim in tenebris loquitur & in aure Saluator, nondum quidem ſonet, quia nondum apparet, & iam mundum impleat condemnatis.*
Geneſ. 20. Secundò, Deus gentem ignorantem & iuſtam non interficit, vt Abimelech dicebat. Tertiò, Non conuenit vitæ auctori, morte, quam exterminare venerat, vti mox in initio viarum ſuarum ad præiudicium ſæculi, fidem nondum promulgatam ignorantis. Quartò, Lex non obligat antequam ſufficienter promulgetur, ergo neque Lex iſta fidei explicitæ in Chriſtum: neque enim hæc ita ad ius naturæ pertinet, vt abſque noua promulgatione lex naturalis eam ignorari non ſinat. Quamuis enim connaturale ſit ordini ſupernaturali, credere hoc myſterium; habet tamen commune cum legibus poſitiuis, quòd ex Dei arbitrio pendebat, quando iam adeſſet ea plenitudo temporis quo Filius moreretur, mitteretur, & ſimilia. Quintò, Ex Apoſtolo: *Sed dico, Numquid non audierunt?* Ac ſi Rom. 10.
dicat, Excuſari poterant, ſi non audiſſent: vbi enim non eſt Lex, nec præuaricatio. Denique ex ipſius Rom. 4
Chriſti dicto: *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent.* Ioan. 15.
Neque enim ſatis eſt, Chriſtum veniſſe; ſed oportet locutus fuerit, & in omnem terram ſonus eius exiuerit, vt quoſlibet arctiſſima illa obligatio fidei explicitæ inuoluat.

Septima propositio. Quando cœpit promulgari Euangelium, etiam antequam ſufficienter per totum orbem promulgaretur, tenebantur ij, quibus ſufficienter annuntiatum erat, neceſſitate præcepti, explicitè credere in Chriſtum. Patet ex Marco: *Qui non crediderit condemnabitur.* Cap. vlt.
Etiamſi enim non ſuberat adhuc neceſſitas illa medij, de qua ſuperiori Propoſitione; ſemper tamen ſubfuit neceſſitas præcepti quoad illos quibus ſufficienter fides proponebatur, Domino eam confirmante ſequentibus ſignis.

Octava propositio. Sufficienter per totum orbem diuulgato Euangelio, explicita in Chriſtum fides omnibus adultis eſt neceſſaria neceſſitate medij, ita vt nullus adultus vllo caſu iuſtificetur, aut ſaluetur, qui non explicitè credat in Chriſtum. Eſt D. Thomæ in 3. d. 25. q. 2. ar. 2. vbi adeò vult hanc fidem eſſe neceſſariam, vt ſi quis non haberet prædicatorem, Deus ei eſſet reuelaturus, niſi per culpam ſuam obicem poneret. Quod benè notandum eſt: quia in primis refutat ſententiam Baneſij, qui putat hanc explicitam Chriſti fidem non eſſe neceſſariam ad iuſtitiam, ſed tantùm ad ſalutem. Secundò refutat ſententiam Vegæ, qui putat tantùm neceſſitate præcepti eſſe neceſſariam: ſi enim ita eſſet, non diceretur Deus ei reuelaturus, qui ſine culpa ſua careret prædicatore. Tertiò refutat opinionem illorum, qui admittunt, extraordinariè ſaltem poſſe contingere, vt quis etiamnum ſaluetur, qui in Chriſtum non explicitè crediderit. Quartò multùm temperat rigorem qui videtur eſſe in hac Dei lege: quamuis enim non ſit omnibus poſſibile habere prædicatorem; eſt tamen omnibus poſſibile per gratiam Dei, ita ſe diſponere, vt Deus infallibiliter eos ſit illuminaturus: aut ſanè, quod eòdem recidit, omnibus eſt poſſibile, non ponere impedimētum per culpam diuinæ illuſtrationi. De qua re alibi latiùs diximus. Et ſanè ſi quis expendat, non multùm diſſimilis eſt rigor, ſi neceſſitas conſideretur, quę ſemper maxima fuit fidei ſupernaturalis: cùm tamen naturæ viribus haberi ea non potuerit.

Durandus lib. 3. eadem diſt. q. 1. apertè tenet noſtram Propoſitionem; ſed in eius explicatione addit: Siquis natus & enutritus eſſet in deſerto, vbi nihil ei de fide eſſet explicatum: talem, ſi benè viuat ſecundùm legem naturæ, fore à Deo illuminandum. Vbi ſi Durandus intelligat bonam vitam

Digitized by Google

vitam ſecundùm legem naturæ, ſine auxilio gratiæ; refutatus eſt à nobis in materia de gratia: ſi autem intelligat cum auxilio gratiæ, ſine quo probabile eſt neminem ſeruare totam legem naturæ poſt lapſum; vera eius eſt ſententia.

Denique Ruardus art. 8. & alij Catholici paſſim noſtram hanc Propoſitionem aſſerunt, quæ probari poteſt in primis Scripturis ſacris. Ioan. 3. *Qui non credit in eum, iam iudicatus eſt.* Vbi adhibita ſimilitudo ænei ſerpentis, confirmat neceſſitatem medij. Rurſus in fine capitis: *Qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam; ſed ira Dei manet ſuper eum.* Vbi ſignificatur, à peccato originali neminem liberari, niſi remedio huius fidei. Et c. 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Hic videtur ſignificari, fidem explicitam in Chriſtum eſſe
Ioan. 12. quaſi partem iuſtitiæ: *Qui enim facit legem, iuſtus eſt, & mandatum Dei vita æterna eſt.* Rurſus c. 10. & 14. dicitur Chriſtus oſtium & via ſalutis. Ad hæc quod ad Hebr. 11. dicitur, *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo;* pro tempore Chriſti iam reuelati, debet intelligi de fide explicita Chriſti. Paſſim enim Doctores ſimiliter nunc dicunt eſſe neceſſariam fidem explicitam Chriſti, ſicut olim dicunt ſine fide neminem potuiſſe placere Deo. Ad-
Seſſ. 6. c. 6. di poteſt Concilium Tridentinum, quod inter diſpoſitiones ad iuſtitiam, hanc fidem Chriſti mediatoris recenſet. Denique D. Auguſtinus videtur ſenſiſſe, tam neceſſariam eſſe poſt promulgatum Euangelium hanc de Chriſto explicitam fidem, vt nulla ignorantia, quantumcumque inuincibilis, excuſare poſſit à damnatione, etiamſi Euangelium audiri non potuerit. Nam c. 7. de correpț. & gratia docet, electis numquam deeſſe Euangelij prædicationem & fidem. Lib. de natura & gratia cap. 2. docet, ſine fide paſſionis & reſurrectionis Chriſti, non poſſe quempiam ſaluari aut iuſtificari. *Si, inquit, non gratis Chriſtus mortuus eſt, ergo omnis humana natura iuſtificari & redimi ab ira Dei iuſtiſſima, id eſt, vindicta, nullo modo poteſt, niſi per fidem & ſacramentum Sanguinis Chriſti.* Accedit illud Athanaſij in Symbolo: *Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem vt incarnationem quoque Domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat.*

Poſtremò probatur ratione; Cùm enim conſtet, neceſſariam eſſe fidem ſupernaturalem, admodum conueniens eſt, vt peracta iam redemptione non minùs teneamur credere in Deum redemptorem, quàm genus noſtrum ab initio tenebatur credere in Deum creatorem. Creatorem enim & Saluatorem credendo, fideles ſumus, vt benè Hugo lib. 1. de Sacramentis parte 10. c. 5.

Obiicitur; Si tunc demum neceſſaria omnibus dicatur fides explicita Chriſti, quando toto orbe diuulgatum fuerit Euangelium, non erit neceſſaria, niſi in fine mundi: non enim diuulgabitur Euangelium per totum mundum, niſi quando iam inſtabit conſummatio ſæculi. Ita enim habemus Matth. 24. *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus. Et tunc veniet conſummatio.* Deinde, vt detur, in maioribus prouinciis totius orbis fuiſſe nunc Euangelium promulgatum: multi tamen ſunt orbis anguli, ad quos nondum peruenerit Euangelij ſonus. Denique etiam in quibuſdam maioribus mundi partibus, in quibus fortè circa initium aliquando annuntiatum fuit; ita poſtmodum in obliuionem abiit, vt non magis poſteris inde aliquid referre poſſibile ſit, quàm ſi in illis locis numquam quidquam de Euangelio auditum fuiſſet: quomodo in quibuſdã noui orbis partibus accidiſſe creditur, in quibus trecentis aut etiam quingentis annis fides Chriſtiana omnino ſepulta, & vix vllo relicto veſtigio, prorſus fuit deleta; donec patrum noſtrorum memoria, iterùm quaſi ab inferis reuocaretur. Non ſatis itaque apparet, quomodo nunc omnes omnino pereant, qui fidem Chriſti non habent.

Reſpondeo; Quorumdam ſententia eſt, Euangelium non fuiſſe primo poſt paſſionem Chriſti ſæculo per totum orbem diuulgatum; imò neque diuulgandum, niſi inſtante iam mundi conſummatione, propter allegatum locum Matthæi. Ita videtur ſentire D. Auguſtinus epiſt. 78. & 80. ad Heſychium, item epiſtola 165. lib. de natura & gratia cap. 2. & lib. de vnitate Eccleſiæ cap. 16. Probat autem epiſtola 80. eò quòd in Africa ſuo tempore adhuc innumeræ gentes ſupereſſent, quibus nondum eſſet prædicatum Euangelium; quamuis lib. de natura & gratia dicat, pauciſſimas, vt perhibetur, ſupereſſe.

Aliorum eſt ſententia, primis viginti aut triginta ab aſcenſione Domini annis, per totum orbem Euangelium fuiſſe promulgatum. ita Chryſoſtomus hom. 76 in Matth. *Viginti annis, aut ad ſummum triginta, ad omnes oras orbis Euangelium tranſcurrit.* Per conſummationem autem in loco Matthæi, intelligit deſtructionem & euerſionem Ieroſolymorum.

Tertia ſententia diſtinguit, initio quidem Euangelium fuiſſe promulgatum per totum orbem tunc repertum, ita vt vix vlla fuerit in eo regio, vbi Euangelium non inſonuerit; ſimpliciter autem vbique, præſertim in illa quarta parte, ante centum circiter annos demum reperta, non fuiſſe promulgatum. Ita Maldonatus in Matth.

Quarta ſententia etiam diſtinguit, ſed alio modo. Dicit enim, prædicatum poſſe dici Euangelium in vniuerſo mundo duobus modis: vno ita, vt reipſa vbique fuerint prædicatores; & ſic recipiendam eſſe ſententiam D. Auguſtini, & de eiuſmodi prædicatione loqui textum Matthæi: alio, vt in præcipuis mundi partibus ſit prædicatum, & fama eius potuerit peruenire ad omnes; quo modo Apoſtolus Romanis cap. 1. ſcribit: *Fides veſtra annuntiatur in vniuerſo mundo.* Et alibi: *Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum*: ita verum eſſe quod dicit Rom. 10.
Chryſoſtomus. Ita ſentit Caietan. in locum Matthæi, & videtur ea ſententia veriſſima: imò probabile eſt, quamuis magis obuium ſit Scripturam intelligere de conſummatione Ieroſolymorum & prædicatione poſteriori modo, poſſe tamen accipi pro ſenſuum fecunditate Scripturis diuinis familiari, etiam de conſummatione & prædicatione priori modo. Sufficere autem ſecundo illo modo factam promulgationem Euangelij, vt omnes vbique terrarum, etiam in orbe non reperto, pereant qui non crediderint; omnino ſequitur ex ſententia D. Auguſtini cap. 7. de correpț. & gratia, & dicto capite 2. de natura & gratia: loquitur enim generaliter de toto humano genere. Neque id debet videri mirum: quia, vt ſuprà diximus, rigorem temperat, quòd nemo adultorum pereat, niſi qui defuerit gratiæ diuinæ. Secundò, maior eſt rigor

in

Digitized by Google

in infantibus, qui priùs moriuntur quàm naſcantur. Tertiò, Totus pænè orbis ante Chriſtum non habuit illuſtriora præſidia ad fidem ſupernaturalem, quæ etiam tunc erat neceſſaria neceſſitate medij. Quartò, Non eſt certum an in orbe qui fuit aliquamdiu ſeparatus à tribus partibus mundi cognitis, tunc non fuerit prædicatum aliquo modo Euangelium, verbi gratia, à Thoma Apoſtolo, quem Indis conſtat prædicaſſe, ex Iſidoro & epiſtolis Indicis.

Iſidorus de vita & morte SS. in Thoma.

Obiicitur Secundò, De ſubſtantia neceſſariò credendorum, ſolùm videntur eſſe illa, quæ ſunt obiectum per ſe viſionis beatificæ: atqui humana Chriſti natura non eſt obiectum iſtius viſionis: ergo, &c.

Reſpondeo; Quando ſanctus Thomas docet, illa pertinere ad ſubſtantiam fidei, per quæ efficimur beati; intelligendum id eſt ſiue obiectiuè aut formaliter, ſiue efficienter, vt ipſemet ſatis indicat ſuperiori qu. artic. 8. Ad ſubſtantiam itaque fidei pertinet humana Chriſti natura, non tam vt obiectū beatitudinis, quàm vt via ad beatitudinem, quam omnino neceſſarium eſt viatoribus noſſe.

Quæres, quidnam explicitè de Chriſto oporteat credere neceſſariò neceſſitate medij.

Reſpondeo ex Symbolo Athanaſij, oportere credere, quòd ſit Filius Dei, Deus & homo; alioqui non crederetur in Chriſtum: item oportet credere eius paſſionem & reſurrectionem, vt patet non ſolùm ex Auguſtino ſuprà de natura & gratia cap. 2. ſed ex ipſo Apoſtolo ad Rom. 10. *Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus: quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris.*

Assertio vltima. Neceſſitate præcepti hodie tenentur omnes explicitè credere myſterium incarnationis, quoad articulos Symboli Apoſtolorum, præcipuè illos qui in Eccleſia publicè, vel ritibus, vel Feſtis celebrantur.

Dubium eſt inter Theologos, An illi articuli, qui Symbolo Apoſtolorum de Chriſto continentur, ſed ab Eccleſia non ſolemnizantur, debeant ab omnibus idiotis ſciri & teneri ſub præcepto, cuius transgreſſio ſit letalis.

Senten. 1. Tres hîc ſunt ſententiæ. Quidam dicunt ſolos illos eſſe neceſſariò ab omnibus credendos, quos non tantùm prædicatio, ſed Eccleſiaſticus vſus & conſuetudo manifeſtat. Ita Bonauentura & Durandus. Exiſtimant enim, ad ſuauem Dei diſpoſitionem pertinere, ne conſtringantur rudiores ad diſcendum aliquid, quod non niſi magna difficultate cognoſcere poſſunt.

2. Alij non ſolùm Apoſtolicum Symbolum totum, ſed etiam Nicænum & Athanaſij, volunt omnes, etiam rudiores, explicitè debere credere.

3. Alij denique tenent noſtram Propoſitionem: ita D. Thomas hîc; quamuis videatur ſentire omnes articulos Symboli, qui ſolent de Chriſto ab Eccleſia ſolemnizari, & publicè proponi, vt non magnopere in eius doctrina locum habere videatur noſtra dubitatio. Tenet eamdem ſententiam Adrianus quodlibeto 3. Baneſius hac quæſt. art. ſequenti. Graffius lib. 1. deciſ. cap. 24. Azorius lib. 1. cap. 6. & videtur conformis praxi communi Eccleſiæ, quæ pueris ediſcendum proponit Symbolum Apoſtolorum, non autem Nicænum aut Athanaſij. vide cap. Neceſſarium, & cap. Ante viginti. de conſecrat. diſt. 4. & de Pœnitentiis & remiſſionibus, cap. Deus qui.

Reſpon. ad argumen. 1. ſenten.

Ad argumentum primæ ſententiæ reſpondeo; Si cui impoſſibile aut valdè difficile ſit diſcere verbotenus totum Symbolum, ille quidem memoria tenere non obligabitur; imò ordinarium hoc eſt, vt communis fidelis non teneatur ſub peccato mortali, ſed ſolùm ſub grauiori veniali, ordine & memoriter tenere Symbolum Apoſtolorum; quamuis paſtores teneantur docere, vt videre licet apud Nauar. cap. 11. nu. 22. Tenentur tamen communiter Symbolum ſpiritualiter, id eſt, ſenſum tenere, vt patet ex dicto cap. Ante viginti, & gloſſa ibidem: ſcire enim leges, non eſt verba tenere earum, ſed vim ac poteſtatem. ff. de leg. L. Scire leges. Eòdem pertinet cap. Marcion 1. qu. 1. Sub peccato ergo mortali ordinariè tenentur fideles ſcire, non memoriter & ordine, quod ad ſummum ſolùm præcepti eſt Eccleſiaſtici, ſed quoad ſenſum Symboli illos articulos, quos Eccleſia ſolemnizat, quod eſt præcepti diuini; ita Nauarr. ſuprà. Eorum enim probabilem ignorantiam prætendere non poteſt, qui inter fideles verſatur. De reliquis verò, etiam illis qui aliquo modo Symbolo continentur, ſed non conſtituunt vnum ex quatuordecim articulis, iudicandum erit ex circumſtantiis: certum enim eſt, vnumquemque fidelem debere tantum de rebus fidei credere, quantum ſibi proponitur: ita vt tota hæc quæſtio pænè eò recidat, quantum debeat quiſque ex ſimplicioribus Chriſtianis operæ impendere, quærendis & audiendis fidei inſtructoribus; de quo in particulari prudens iudicabit. Dixi, *ordinariè*: quia ſi quis adeò ſit obtuſo ingenio, vt nequeat concipere quoſdam difficiliores articulos, is excuſabitur à præcepti neceſſitate, modò ea credat, quæ creditu neceſſaria ſunt neceſſitate medij.

Affine eſt huic articulo & illud dubium: Quænam ſint ex præcepto credenda paſſim ab omnibus præter articulos Incarnationis, de quibus iam dictum eſt, & Trinitatis, de quo ſequenti Articulo?

Reſpondeo, Præter ea quæ in Symbolo Apoſtolorum continentur, credenda & tenenda eſſe ab omnibus ſaltem tria Sacramenta, Baptiſmum, Euchariſtiam, & Pœnitentiam, Decalogi præcepta, præcepta communia Eccleſiæ, animæ immortalitatem, peccatum originale, Deum eſſe orandum, adeòque orationem Dominicam, Deum eſſe timendum, vt qui poſſit mittere in gehennam; & generatim, quæcumque ſecundùm ſtatum reuelatæ fidei ſunt cuique neceſſaria ad honeſtè viuendum in ordine ad finem ſupernaturalem. Azorius tamen non improbabiliter exiſtimat ſufficere ſimplicibus, ſi explicitè credant Symbolum, cùm hæc omnia aut explicitè aut implicitè illo continentur. Non tamen apparet, quomodo Symbolo Apoſtolorum explicitè contineatur, Chriſti Corpus realiter eſſe in Euchariſtia; aut quomodo id non oporteat eum explicitè credere, qui tenetur communicare. Illud omnino conceſſerim, non teneri aliquo diuino, aut vniuerſalis Eccleſiæ præcepto, vulgares fideles Decalogum aut petitiones orationis Dominicæ verbotenus & ordine poſſe recitare; debent tamen ſecundùm rem ipſam iſta eatenus ſcire, vt interrogati meminiſſe valeant, quid de illis ſentiendum ſit, & petere ſciant quæ oratione Dominica continentur; imò omnino

Digitized by Google

nino agendum, vt etiam verbotenus ſciant, vt ſaltem ex ſtudio ediſcendi præſumi poſſit, quòd ſufficienter intelligant.

Denique hîc quæri poteſt, Quando obliget præceptum, interiùs in animo eliciendi actû fidei?

Reſpondeo; Credere eſt cum aſſenſione cogitare: quare qui credit, nouit ſeu apprehendit, & prætereà aſſentit: & quamuis ſine aſſenſu apprehendere poſſit (oportet enim etiam diſſentientem apprehendere) aſſentire tamen non poteſt, niſi iam didicerit quod apprehendat. Hinc fit, vt neceſſitas credendi ſemper inuoluat neceſſitatem ſciendi, & impoſſibilitas ſciendi interdum inuoluat nec eſſitatem credendi.

Hoc ſuppoſito, certum eſt teneri quemque elicere actum fidei, quando primùm ei proponitur fides ſufficienter, ita vt non poſſit notabilis mora intercedere. Sed quòd quidam putauit, hoc vnico actu omnem exſtinctam eliciendi actum fidei obligationem; non placet.

Secundò itaque tenetur credendi actum habere, quando grauem contra fidem tentationem patitur, ita vt verè eius in fide firmitas periclitetur; niſi fortis in fide diabolo reſiſtat. Quod addo cum Ledeſma apud Sanchium l. 2. in Decalog. c. 1. vt à fidei actu excuſetur ſcrupuloſus. Atque his duobus caſibus præceptum fidei ſatis per ſe obligat.

Tertiò, Obligat etiam, quando confitenda neceſſariò fides; quod nequeas ſine interiore fide commodè præſtare. Sed hoc per accidens eſt.

Quartò, Iterùm & quidem magis per accidens debemus elicere actum fidei, quando ſine eo tentatio aliqua circa materiam externam fidei ſuperari non poteſt.

Quintò, Dixit Valentia, in articulo mortis nos ad fidei actum obligari. Sed hoc abſolutè verum non erit, niſi concurrat tentatio per fidem vincenda; aut quatenus tunc pœnitentiâ opus eſt, ad quam debeat concurrere fides.

Sextò enim dicunt quidam, opus eſſe actu fidei in conuerſione, eò quòd in ea debeat eſſe ſpes veniæ, quæ non ſit ſine fide. Sed benè reſtringit Ruardus artic. 8. hoc ad virtualem fidem; neque enim ad conuerſionem opus eſt formali actu fidei, ſicuti neque ad ſpem aut amorem.

Septimò, Dicunt nonnulli, probabile eſſe, aliquoties in vita ad eliciendum actum fidei, quaſi peculiari præcepto, hominem teneri. Neque tamen placet quod Ledeſma voluit, ſingulis ſaltem annis ſemel, inſtar confeſſionis peccatorum, præceptum hoc recurrere; nullum enim hac de re præceptum Eccleſiæ, ſicut de annua peccatorum confeſſione.

Dubitabis, Quando obliget præceptum diſcendi ea quæ ſunt fidei.

Reſpondeo; Tam fidelis quàm infidelis, ſtatim atque ad vſum rationis peruenerit, tenetur inquirere præceptores fidei, eoſque audire. Vbi peculiarem poſſe eſſe præuaricationem, patet: fieri enim poteſt vt animo paratus credere ſi audiat, negligat audire; ſi verò hanc obligationem infidelis inuincibiliter ignoret, excuſabitur quidem à peccato infidelitatis, ſed carebit remedio aliorum peccatorum.

Dubitabis iterùm, Quando cenſeatur fides ſufficienter propoſita, vt infidelis teneatur credere.

Reſpondeo; Quando ſic proponitur, vt euidens ſit eſſe credibilem. quare non ſufficit quòd ſic ſit propoſita, vt prudenter eam credere poſſit, puta quòd iam æquè probabilis, aut etiam probabilior ei ſit fides, quàm ſua ſecta. Excipio tamen articulum mortis, in quo teneretur amplecti fidẽ quam iudicaret probabiliorem, etiamſi non haberet de credibilitate euidentiam. Illud extra controuerſiam eſt, vt infidelis teneatur inquirere de vera fide, adeò vt ſi non inquirat, ignorantia eius fiat culpabilis; ſufficere probabilia argumenta pro vera fide, quæ ſaltem prudens dubium contra infidelitatem iniiciant.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm explicitè credere Trinitatem, ſit de neceßitate ſalutis?

RESPONDEO; Quoad neceſſitatem medij & præcepti, rurſum quoad diſtinctionem maiorum & minorum, omnino idem dicendum eſt de myſterio Trinitatis, quod ſuprà diximus de myſterio Incarnationis, videlicet à maioribus ſemper, à minoribus tempore reuelatæ gratiæ, ex præcepto debere explicitè credi: imò tempore noui Teſtamenti, fidem Trinitatis explicitam, eſſe neceſſariam neceſſitate medij. Hoc diſcriminis erit quoad ſtatum hominis ante lapſum, quòd etiam tunc ab omnibus debuiſſet credi myſterium Trinitatis, quamuis fortè non ſimiliter Incarnationis. Sub præcepto ſaltem omnes nunc teneri ad fidem explicitam Trinitatis, communis eſt Theologorũ ſententia. Videntur tamen nonnulli negare eam eſſe neceſſariam neceſſitate medij, vt Scotus; *Si*, inquit, *ſit aliquis rudis, qui non poſſit concipere quid eſt natura, & quid perſona; non eſt neceſſe quòd habeat actum explicitum de articulo pertinente ad eſſentiæ vnitatem, & perſonarum trinitatem diſtinctè, ſicut habent clerici litterati; ſed ſufficit (quòd ſi non poteſt talia intelligere, quia nec terminos) quod credat, ſicut Eccleſia credit.* Eamdẽ ſequitur Azorius. Valentia tamen excuſat Sco- Lib. 8. c. 7.
tum, quaſi ſolùm voluerit, rudiores teneri quidem ad explicitam fidem Trinitatis, vt qui poſteà dicat teneri ad explicitè credendum articulos Symboli, qui communiter proponuntur omnibus, & ſolemnizantur in Eccleſia; non tamen teneri ad fidem Trinitatis tam diſtinctam, qualem habent clerici.

Omnino itaque aſſerendum videtur, aliquo modo explicitam Trinitatis fidem etiam rudioribus hodie eſſe neceſſariam neceſſitate medij. Nam in primis, vt dicit hîc S. Thomas, non poteſt explicitè haberi fides Incarnationis, quòd nimirum Filius Dei conceptus ſit de Spiritu ſancto, & natus ex Maria Virgine, niſi aliquo modo explicitè credatur in totam Trinitatem: Filius enim ſine Patre intelligi non poteſt. Addit S. Thomas, fidem explicitam Incarnationis explicitè hoc continere, quòd Chriſtus per Spiritus ſancti gratiam mundum renouarit. Secundò, adduci hîc poteſt congruentia quę petitur ex nomine Chriſti apud Irenæum lib. 3. cap. 20. quando enim Chriſtum dicimus, & Pater ſubauditur qui eum vnxit, & ipſe qui vnctus eſt, & Spiritus ſanctus quo vnctus eſt. Scriptum eſt enim, *quem vnxit Deus Spi-* Act. 10.
ritu ſancto. Tertiò, huc pertinet quòd in Chriſto non renaſcamur, niſi inuocatione ſanctiſſimę Trinita-

nitatis, vt non ſolùm verbo, ſed ritu maximè ſolemni tam neceſſarium myſterium inculcetur. Quare & Paulus illos qui ignorabant Spiritum
Act.19. ſanctum, interrogat: *In quo ergo baptizati eſtis?* Quartò, Trinitas eſt principale obiectum fidei noſtræque beatitudinis, vt meritò eius fides, explicitè cum primis habenda, ſit maximè neceſſaria. Quintò, Vnitas Dei non rectè intelligitur,
Lib. 11. in Ioan.c.16. niſi in perſonarum trinitate, vt benè docet Cyrillus. Poſtulat enim infinitudo diuinæ naturæ, vt exiſtat in tribus perſonis: imò in hoc propriè circa Deum verſatur fides: nam vnus vtcumque ratione naturali intelligitur; trinus autem in perſonis non niſi per fidem intelligi poteſt, vt hîc verè
Iſa.c.7. ſecũdum 70. locũ habeat, *Niſi credideritis, nõ intelligetis.* & quia nec Deus intelligitur, cùm in perſonis trinus non intelligitur, fides in Deum, fides erit in Trinitatem; & fides quæ in plenitudine temporis ab omnibus exigitur, erit fides explicita SS. Trinitatis.

Ad Scoti difficultatem reſpondeo, neminem eſſe tam rudem, quin confuſo modo concipere poſſit, quid ſit eſſe tres perſonas, eumque conceptum applicare poſſit Deo, quem credit vnum eſſe. imò tanto faciliùs credet tres perſonas eſſe vnum Deum, quanto minùs ei rationes occurrent, quas Philoſophi contra hoc myſterium mouere ſolent. Neque eſt quòd Scoti doctrinam quis ita accipiat, quaſi Chriſtiano iam adulto, ſed in infantia beneficio Baptiſmi iuſtificato, ſalus eſſe queat, aut iuſtitia conſeruari, niſi de myſterio Trinitatis & Incarnationis inſtructus fuerit diuina aut humana ope, & vtrumque explicita fide crediderit: ſub hac enim cautione, patrinis ſponſoribus, in ſanguine Chriſti, per inuocationem Trinitatis ablutus eſt. Quare ſi poſtquam adoleuerit, non inueniat inſtructorem hominem, niſi in aliis peccet, habebit inſtructorem Deum.

Neque tamen improbabile eſt, ſi quis reperiatur ita rudi ingenio, vt explicitè ſatis concipere nequeat tres perſonas in vna natura diuina, talem, quoad hunc articulum, cum infantibus recenſendum eſſe. Neq; enim neceſſitate medij tenetur hoc aut illud credere qui etiam apprehẽſiua cognitione neceſſaria ad aſſenſum & diſſenſum poſitiuum, propter naturalem aliquam impotẽtiam, rem credendam cognoſcere non poteſt aut potuit. Sufficit itaque eo modo credat, quo apprehendere poteſt. Neque tamen ſatisfacit quod Sanchius dicit lib. 2. in Decalogum cap. 3. eiuſmodi rudes teneri credere explicitè neceſſitate medij; explicitè autem debere ſcire tantùm neceſſitate præcepti. Debent enim euſque explicitè actu concipere, eoque ſenſu ſcire, quouſque explicitè actu credere: cùm credere explicitè, ſine conceptu explicito, non detur. Hoc admiſerim, eiuſmodi rudes neceſſitate medij non teneri ad memoria retinendum articulum Trinitatis; ſufficit quòd interrogati eum corde & ore fateantur, quem inſtructi iam priùs crediderunt.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm credere ſit meritorium?

AD actum meritorium vitæ æternæ, vt alibi diximus, requiritur vt ſit liber, Deo gratus, & honeſtus, ſupernaturalis: imò, vt D. Thomas vult, debet eſſe ex imperio charitatis. Vt itaque ſtatuamus, quòd Deo credere ſit meritorium; operæ pretium fuerit de ſingulis iſtis breuiter videre, an quadrent in actum credendi.

DVBIVM I.

An qui credunt Deo, ſatis in eo ſui ſint arbitrij, vt apud Deum fides merito ſuo non careat?

VIDENTVR non eſſe. Vel enim habent cauſſam ſufficienter inducentem ad credendum, vel non: ſi non habent, non eſt fides diuina, ſed temeraria; ſi habent, non credunt liberè.

Contrà tamen faciunt, quæ 5. art. huius quæſt. hac de re diximus & ad articulum 4. & 5. quæſt. 1. ſect. 4 dub. 3. eſtque res omnino certiſſima, actum fidei eſſe liberum, quia quatuor modis libertas in eo reperitur; videlicet quoad exercitium cogitandi de rebus fidei, quæ libertas poteſt fidei eſſe communis cum ſcientia: nam etiã de veritatibus, quibus neceſſariò per demonſtrationem aſſentimus, liberè meditamur. Secundò, quoad exercitium aſſenſus: nam conſideratis rebus fidei, liberum præbemus aſſenſum. Tertiò, quoad ſpecificationem aſſenſus: quamuis enim non ſemper homo ita ſit conſtitutus, vt eius quod Deo credit, poſſit ſibi contrarium perſuadere, vt alibi diximus; ſæpè tamen ita conſtitutus eſt, vt poſſet ſi vellet. Quartò, quoad firmitatem aſſenſus: quòd enim ita firmiter adhæreat, ex prompta & intellectum captiuante voluntate prouenit.

Ad argumentum oppoſitum reſpondeo; Sufficiens illud inductiuum ad credendum efficit, vt homo rationabiliter credat, non autem impedit quo minùs quatuor iam dictis modis credat liberè. Vt enim alibi diximus, euidentia credibilitatis non tollit obſcuritatem veritatis, adeoque nec libertatem aſſenſus.

DVBIVM II.

An credere Deo ſatis honeſtum ſit, & Deo gratum, vt queat eſſe meritorium?

CREDERE Deo honeſtum eſſe, & Deo gratum, apertiſſimum eſt, Act. 15. *Fide purificans corda eorum.* Si enim fides bona non eſſet, non purificaret, ſed macularet. Ad Hebr. 10 & 11. apertè dicitur Fides placere Deo, & credere in acquiſitionem animæ: de qua re aliqua diximus 1. 2. quæſt. 113. artic. 4. Neque cenſendus eſt qui credit Deo, ſe exponere erroris periculo: habet enim tria teſtimonia infallibilia; auctoritatem diuinæ doctrinæ, miracula & inſtinctum diuinum, de quibus hîc ad vltimum D. Thomas & Caietanus. Ex illis autem, interiori inſtinctui Dei inuitantis meritò primas adſcribit D. Thomas. Hîc enim quantus ſit tractus, quanta perſuaſio, nemo nouit: niſi qui accipit. Quare vel ex hoc capite oſtẽdi queat, immeritò à Iuliano Apoſtata & Porphyrio reprehenſos eſſe Apoſtolos, quòd nimis citò & leuiter ad vnam vocantis vocem ſecuti ſint Dominum, vt rectè Hieronymus in cap. 9. Matthæi. Neque enim magis leuitatis ſunt arguendi qui ad diuinæ gratiæ motionem obediunt, quàm Lazarus qui ad Domini vocem reuixit, vt benè Toletus in cap. 1. Ioannis.

Digitized by Google

DVBIVM III.

An actus internus fidei ita ſit bonus, vt non poßit fieri malus?

SICVTI quidam actus humani ita ſunt mali, vt non poſſint benè fieri; ita Theologi benè conſentiunt, quoſdam eſſe bonos vt non poſſint malè fieri. An autem inter eos ſit actus interior fidei, hoc loco nobis examinandum: nam quòd exterior fidei confeſſio fieri poſſit vitioſa ob malum aut inordinatum finem, nemo dubitat.

Infrà q. 5. a. 2. & 1. 2. q. 55. a. 4. Sententia videtur eſſe Caietani, etiam actum internum fidei, mala circumſtantia poſſe vitiari: quam ſecuti ſunt quidam recentiores. Sed verius videtur contrarium, nimirum quando in ſola mente manet actus fidei, etiam informis, modò reuerà ab habitu infuſo per auxilium ſupernaturale eliciatur; numquam contingere, vt ex appoſita aliqua mala circumſtantia aut fine vitietur. Vnde conſequenter dicendum eſt, quòd intentio mala quæ in voluntate eſſe poteſt, numquam vel mediante pio affectu credulitatis (quem in actu credendi eſſe neceſſarium, ex Concilio Arauſicano alibi diximus) vel ſimul cum ipſo imperet actum credendi, vt eſt in intellectu. Primò, Quia non eſt veriſimile, Deum ſpeciali auxilio gratiæ per merita Chriſti nobis impetratæ, concurrere ad actum prauum. Sap. 1. *Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum.* Secundò, Videtur ſententia Auguſtini de catechizandis rudibus c. 5. *Rariſſimè accidit*, inquit, *imò verò numquam, vt quiſquam veniat volens fieri Chriſtianus, qui non ſit aliquo Dei timore perculſus. Si enim aliquod commodum ſpectando ab hominibus, quibus ſe aliter placiturum non putat, aut aliquod ab hominibus incommodum deuitando, quorum offenſionem aut inimicitias reformidat, vult fieri Chriſtianus; non fieri vult potius quàm fingere: fides enim non eſt res ſaluandis corporis, ſed credentis animi.* Tertiò, Quando quis credit ex fide infuſa, vtitur vera virtute: virtute autem nemo vtitur malè, vt docent D. Auguſtinus libro 2. de lib. arbit. cap. 19. & D. Thomas 1. 2. q. 55. ar. 4. ergo nemo vtitur malè fide diuina. Neque explicari id poteſt, vt vult Caietanus, de ſola virtute quæ non poteſt eſſe informis: quia in Reſponſione ad quintum apertè dicit D. Thomas, poſſe quempiam malè vti virtute vt obiecto, malè de ea ſentiendo, non autem tamquam principio vſus, ita vt malus ſit ipſe actus virtutis. Quartò, Non apparet, quo fine aut circumſtantia vitiari poſſit actus fidei interior: ſi enim dicas, ob vanam gloriam poſſe quempiam Deo credere; manifeſtum eſt, eam non captari ex fide interiori, ſed profeſſione exteriori: niſi fortè dicas, poſſe fieri vt quis velit interiùs in animo credere, quò ſine mendacio poſſit ad vanam oſtentationem fidem profiteri. Verùm neque illud rectè dicitur: ſi enim vult credere ex fide infuſa, cõſequens eſt, totum affectum credendi bonum eſſe; alioqui non tam vellet credere, quàm fingere ſe credere. Bonus autem non erit totus credendi affectus, ſi reſoluatur in affectum vanæ gloriæ: imò neque dæmones ex hoc affectu prauo captandæ propriæ gloriæ, Deo credere poſſent, ſi non haberent coactum aſſenſum, & carerent affectu pio credulitatis: res enim diuinæ ſupernaturales & difficillimæ credi non poſſunt, niſi ex bono illo affectu.

Dices, Bonus iſte affectus credulitatis imperari poterit à voluntate intendente vanã gloriam.

Reſpondeo, etiam hoc implicare: nam pius hic credulitatis affectus, non eſt voluntas ſolùm eliciendi actum fidei ex quocumque fine; ſed eſt bonus affectus ex bono fine. Si enim ex mali finis affectu ſit affectus credendi, potiùs ex illo prauo affectu Deo creditur, quàm ex pio affectu credulitatis: ſicuti qui furatur vt mœchetur, potiùs mœchus eſt quàm fur; quia motiuum quod eſt ordinariè in furto, eum non mouet niſi virtute motiui quod eſt in adulterio: cùm ergo motiuum quod eſt in affectu vanæ gloriæ, inefficax ſit ad ſupernaturalia illa credenda; non poterit hoc modo imperari actus credendi.

Obiicies Auguſtinum de catechizandis rudibus cap. 17. *Sunt qui propterea volunt eſſe Chriſtiani, vt promereantur homines à quibus temporalia commoda exſpectant.*

Reſpondeo; Eſſe Chriſtianum, ibi idem eſt, quod profiteri exteriùs Chriſtianam fidem.

Obiicies ſecundò; Actus ſupernaturales intellectus habent pro obiecto non bonum, ſed verum ſupernaturale; poſſunt igitur ſalua ſua ſubſtantia, ex parte affectus quo imperantur, admittere aliquid quod repugnat bonitati morali: ergo cùm credere ſit actus intellectus, poterit eſſe malus.

Reſpondeo, neque primam neque ſecundam conſequentiam valere. Non primam: quãuis enim actus ſupernaturalis, vt eſt ab intellectu, non habeat repugnantiam cum malitia; habet tamen quatenus eſt ex tractu Patris à Spiritu ſancto, & gratia Chriſti ad ipſum nos excitante. Non ſecũdam: quia credere ita eſt actus intellectus, vt elici non poſſit niſi ex motiuo, & affectu piæ credulitatis, vt dixi.

Obiicies tertiò; Poteſt quis Sacerdos, malo fine per verba Conſecrationis conficere corpus Chriſti: ergo actus ſupernaturalis poteſt vitiari.

Reſpondeo, negando ſequelam. Quia proferre verba Conſecrationis, non eſt actus ſic ſupernaturalis, vt ad eum exercendum opus ſit auxilio ſupernaturali: quamuis effectus qui ad verba ſequitur ſit ſupernaturalis, Deo benè vtente malo opere Sacerdotis. Similiter dici poteſt de illis, qui peccato ſuo miracula facerent. Fatemur tamen, quando peccator paratus eſt ſententiam aliquam impiam proferre, poſſe Deum efficere, vt animo eius non occurrant niſi certa illa verba, quibus ipſe Deus per impij os hominis propheticè velit ſignificare aliud quàm homo intendat: quomodo Caiphæ prophetiam licebit accipere, cuius os, non cor, gratia attigit, vt inquit Chryſoſtomus.

Obiicies quartò; Ponamus prohibitum eſſe à Deo, ne Petrus nunc occupetur circa actum credendi, eliciendo iſtum actum Petrus peccabit: fieri ergo poterit, vt actus fidei ſit malus.

Reſpondeo; Cogitando de rebus fidei quando Deus prohiberet, poſſet quis peccare; aſſentiendo autem peccare non poteſt, quia id Deus prohibere non poteſt, ſicuti intrinſecè mala præcipere non poteſt.

DV-

Digitized by Google

DVBIVM IV.

An credere ſit actus ſupernaturalis?

RESPONDEO eſſe; idque tribus modis: ex parte obiecti formalis, ex parte obiecti materialis præcipui, & ex parte principij efficientis. Obiectum enim formale, eſt veritas prima reuelans, quam natura aſſequi non poteſt: materiale præcipuum, eſt Deus trinus & vnus: efficiens, ipſe Deus adiuuans per gratiæ ſuæ auxilium ſupernaturale.

Dices, Actus fidei habet præuium bonum affectum in volũtate: qui affectus vel eſt naturalis, atque ita actus fidei qua parte eſt liber, erit naturalis, atque adeò incapax meriti vitæ æternæ; vel ſi affectus ille ſupernaturalis ſit, oportet eum præcedat in intellectu aliquod iudicium ſupernaturale, quod præcedere non apparet, quia ante fidem non videtur vllum eſſe ſupernaturale iudicium in intellectu.

Reſpondeo, Etiam illud iudicium, quo intellectus ante credulitatis affectum prudenter iudicat, fidei propoſitæ eſſe credendum ea perfectione qua oportet Deo credere, eſſe ſupernaturale; neque inconueniens eſſe, ante fidem eſſe aliquod iudicium ſupernaturale, ſicut ante errorem hæreſeos præcedit iudicium in intellectu, quo contra conſcientiam ſæpè homo iudicat, huic hæreſi ſibi hîc & nunc eſſe adhærendum. Non deſunt tamen qui admittunt, iudicium illud, quod pium credulitatis affectum præcedit, eſſe ſecundùm ſubſtantiam naturale, ex motione tamen Spiritus ſancti; quamuis ipſum affectum credendi fateantur eſſe ſecundùm ſubſtantiam naturalem; & negant, quòd in obiectione ſupponitur, actum ſupernaturalem voluntatis non poſſe niti iudicio naturali: quia nimirum ſuauis Dei prouidentia poſtulet, ne ab extremo hîc ad extremum ſine medio tranſiliatur, ſed inter actus naturales & ſupernaturales medius intercedat, qui partim ſit naturalis, partim ſupernaturalis. In cuius rei confirmationem adduci poteſt, quòd voluntas magis ſit vulnerata quàm intellectus: inde enim fit, vt etiam in illis quæ naturaliter poſſunt cognoſci, tarda voluntas intellectum non ſequatur, v. g. naturaliter iudicat intellectus, Deum vt auctorem naturæ, eſſe ſuper omnia diligendum; poſt lapſum tamen voluntas id non facit, niſi adiuta per gratiam; habet enim homo lapſus ſe in hoc negotio ad eum ferè modum, quo affectus eſt quis, qui fortè ſimul viſu laboret & greſſu, longiùs tamen videat, quàm pedes ferant vt ambulet. Hæc reſponſio etiam eſt probabilis, prior tamen magis placet: quamuis ſi agatur de apprehenſione aliquali rerum fidei, qualis etiam eſt in illis qui non credunt, facilè admiſerim, eſſe eam in fideli ſecundùm ſubſtantiam naturalem, licet ſit ex auxilio Spiritus ſancti, vt hîc accommodari queat quod Apoſtolus dicit, nos non eſſe ſufficientes cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis. 2. Cor. 3.

DVBIVM V.

An aliquando contingat actum fidei imperari à charitate?

VIDETVR enim naturalis ordo repugnare, eò quòd fides prima ſit virtutum, & charitatem, ſaltem ordine naturæ, præcedat. Dubitari tamen non poteſt, quin fieri ita poſſit in homine iuſto, vt ex amore charitatis diuinæ eliciat actum credendi. De quo conſulere licet D. Thomam, in reſponſione ad primum. In qua aduerte, quod D. Thomas dicit, etiam actus naturæ, charitate ſuperueniente, fieri meritorios, non poſſe intelligi de merito vitæ æternæ, niſi actus naturæ intelligantur à charitate imperati.

Concluſio itaque Articuli erit; Actum credendi debere abſolutè dici meritorium. 1. Petri 1. *Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum.* ad Rom. 9. *Omnis qui credit in eum, non confundetur.* ad Galat. 3. *Vt promiſſio ex fide daretur credentibus.* Actorum 16. *Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris.* Ad Hebræos 11. per fidem dicuntur ſancti adepti repromiſſionem. Rectè Auguſtinus tract. 68. in Ioannem: *Credenti colligitur meritum, videnti redditur præmium.*

ARTICVLVS X.

Vtrùm ratio inductiua ad ea quæ ſunt fidei, minuat meritum fidei?

RESPONDET D. Thomas, minuere, quando conſideratur vt præcedens, & homo ita eſt diſpoſitus, vt non crederet, aut non æquè promptè crederet ſine humana ratione: non minuere autem, ſed eſſe potiùs ſignum maioris meriti, quando conſideratur vt conſequens ad voluntatem credentis; quando nimirum ita perfectè afficitur rebus fidei quas credit, vt rationes inquirat, excogitet & amplectatur, facientes pro fidei veritate.

Circa hunc articulum notandum Primò, non minui meritum fidei per rationem inductiuam ad fidem, etiam tempore antecedentẽ, modò ipſa non ſit ratio formalis, propter quam aſſenſum præbeamus, aut tam firmum aſſenſum; ſed ſolùm per illam veniamus in ſufficientem auctoritatis diuinæ applicationem, & fidei propoſitionem. Antecedens enim ratio, quæ minuit meritum, talis eſt, vt etiamſi conſtaret Deum reuelaſſe, ipſi nihilominùs rationi, tamquam non ſufficeret Dei reuelatio, aſſenſus inniteretur. Hanc eo nomine reprehendunt Gregorius homil. 26. in Euangelia, & Auctor de cardinalibus Chriſti operibus, ſerm. de Chriſti natiuitate; quando dicunt fidem non habere meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Sic ad incredulitatem pertinet, ſigna aut ſenſus experimenta quærere: quorum alterum in Iudæis, & Regulo illo de quo Ioannis 4. alterum in Thoma Apoſtolo reprehendit Dominus; qui Ioan. 20. enim ad eum modum credunt, ſimiles ſunt illis Samaritanis, qui ſimul Deum colebant & idola: aut ſanè illis, qui propter loquelam mulieris credebant, alioqui non credituri; mulier enim illa Ioan. 4. rationem humanam ſignificabat; vt quilibet fidelis rationi naturali dicere debeat, *Iam non propter tuam loquelam credimus, ipſi enim audiuimus, & ſcimus,* Patre nimirum cæleſti reuelante, non carne & ſanguine, *quoniã hic eſt verè Saluator mundi.*

Nota Secundò, ſequi ex doctrina articuli, per ſtudium Theologiæ non minui, ſed potiùs augeri meritum fidei, etiamſi rationes inducentes ad fidem per illud inueniantur: non enim inquiruntur iſtæ rationes vt diſcens credat, ſed quia credit.

Digitized by Google

Confirmatur ex Eccleſiaſt. cap. 24. *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.* & 1. Petri 3. *Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea quæ in vobis eſt ſpe.*

Nota Tertiò, Non tantùm moraliter per rationes fidem conſequentes non minui libertatem in actu credendi, ſed neque Phyſicè: quia reuerà efficacia perſuadendi, quæ eſt in ratione, non influit in aſſenſum: neque ea vtitur fidelis; adeò vt ſine illa non minùs crederet; ſicuti ſi quis ſuſtentacula manu geſtet, iis tamen in greſſu ſuo non vtatur, non minùs benè is ambularet ſine iis, ac cum illis. Vnde poterit facilè inueniri Reſponſio ad dubium quod nonnulli hîc mouent: nimirum,

Dubium. An quando ratio conſequens topica & probabilis tantùm, quamuis non minuat meritum, omnino efficiendo vt minùs homo mereatur, ſaltem non minuat meritum fidei, nimirum efficiendo vt actu ipſo fidei non tam perfectè mereatur, quamuis aliunde id compenſetur: quia nimirum inquiſitione talium rationum, fidelis mereatur: & quando eſt ratio demonſtratiua, quamuis non tollat meritum, an ſaltem non tollat meritum fidei?

Theologi, qui negant fidem poſſe conſiſtere cum ſcientia, in tres diuerſas opiniones hîc diuiduntur.

Senten. 1. Quidam enim dicunt, rationem topicam non minuere meritum fidei, demonſtratiuam autem etiam tollere. Ita Durandus in 3. diſtinct. 24. quæſtione 3. Ratio eius eſt, quòd demonſtratiua non relinquat libertatem aſſenſus: topica autem libertatem non tollat in aſſenſu, vt nec difficultatē in veritate.

2. Alij dicunt, demonſtratiuam tollere meritum fidei, & topicam minuere. Ita Caietanus 3. parte, quæſt. 26. art. 1. vbi etiam dicit, per miracula minui fidem.

3. Alij denique dicunt, neque topicam neque demonſtratiuam rationem tollere aut minuere vllo modo meritum fidei: dicunt enim ipſi, manere meritum fidei, etiam vbi non manet fides; ſicuti in Chriſto viatore non deerat fidei meritum, quamuis abeſſet fides; idque propter actum quemdam reflexum, quo paratus ſit homo credere, etiam ſi non haberet euidentiam. Ita hîc Baneſius: & videtur eſſe D. Thomæ in reſponſione ad primum. Qui verò exiſtimant (quod verius eſſe diximus ſuperiori quæſtione) fidem poſſe conſiſtere cum ſcientia; admittunt quidem, fidei acquiſitę, ſi quod ſit, meritum tolli per rationem demonſtratiuam, non tamen meritum fidei infuſæ. Ita Gabriel in 3. diſtin. 25. dub. vltimo.

De quibus omnibus quid iudicandum ſit, ex eo patet, quod tertio loco iam notauimus.

Notandum Quartò ex Almaino & Durando, quamuis rationes pro fide non minuant, rationes tamen contra fidem augere meritum fidei. Ratio diſcriminis eſt, quòd meritum augeatur duobus modis, ex parte obiecti, & ex parte credentis. Ex parte obiecti, quando illud redditur creditu difficilius, & nihilominùs creditur. Ex parte ſubiecti, quando libertas augetur in actu credendi. Quando autem rationes apparentes contra fidem opponuntur, & nihilominùs creditur; manifeſtum eſt, obiectum credibile fieri difficilius, adeoque ex ea parte augeri meritum: quando autem pro fide excogitantur rationes, non minuitur libertas; quia magis conuincit diuina auctoritas, quàm vllæ rationes: & fidelis contentus firmitate diuinæ reuelationis, non nititur neque vtitur in eliciendo fidei aſſenſu, ſubſidio iſtarum rationum: vt mirum non ſit, fidem eius manere ſinceram ſine mixtione perſuaſibilium humanæ ſapientiæ argumentorum, quæ inſtar aquæ ipſam fidem redderent dilutiorem.

QVÆSTIO TERTIA.

De externo Fidei actu.

ARTICVLVS I.

Vtrùm confeſſio ſit actus Fidei?

RESPONDET D. Thomas, Confeſſionem fidei eſſe propriè actum fidei exteriorem. Probatur, Ille propriè eſt actus exterior alicuius virtutis, qui ſecundùm ſuam ſpeciem fini illius virtutis ſubſeruit. Certum eſt autem, ſubſeruire exteriorem fidei confeſſionem fini virtutis fidei, qui eſt adhærere Deo tamquam primæ veritati. Confirmatur ex Pſalmo 115. & ex Apoſtolo poſterioris ad Cor. 4. *Habentes autem eumdem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt: Credidi, propter quod locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur.*

Circa confeſſionis nomen, benè monet D. Thomas tribus modis illud accipi: pro confeſſione laudis, quæ eſt actus latriæ; pro confeſſione fidei, de qua hîc agimus; & pro confeſſione peccatorum, quæ eſt pars Pœnitentiæ. Quam poſtremam acceptionem, ita ſuo tempore obuiam fuiſſe teſtatur Auguſtinus in Pſal. 137. vt ſola penè intelligeretur: *Ita nota eſt, inquit, confeſſio peccatorum, vt in quocumque Scripturarum loco auditum fuerit, Confitebor tibi Domine, aut, Confitebimur tibi: continuò iam conſuetudo ſit intelligendi, vt manus currant ad pectus tundendum: vſqueadeò non ſolent homines intelligere confeſſionem eſſe, niſi peccatorum.*

Circa doctrinam articuli notandum, confeſſionem fidei duplicem habere rationem virtutis. Vna eſt veracitatis, quæ conſiſtit in eo quòd homo talem ſe profiteatur exteriùs, qualis eſt interiùs: quę ratio virtutis non profluit à ratione virtutis quæ eſt in fide; quia etiamſi credere non eſſet actus virtutis, confiteri tamen, quatenus eſt veracitatis, eſſet laudabile. Altera ergo ratio virtutis, quæ propriè hîc conſideratur in confeſſione, accipitur ex obiecto proprio, Deo ſcilicet veraci, quatenus con-

Digitized by Google

confeſſio exterior eſt in genere locutionis exterioris, quod credere in genere locutionis interioris & cogitationis: & hac ratione confeſſio eſt propriè actus exterior virtutis fidei.

Sed quæres, Qualis actus, elicitus, an imperatus?

Sententia D. Thomæ ad 3. eſt, eſſe elicitum & proprium, non ſolùm imperatum. Quam vt explicet Baneſius, dicit, vt quis actus dicatur elicitus ab aliqua virtute, non opus eſſe vt Phyſicè ab eadem & in eadem ſit potentia immediatè, in qua ipſa virtus eſt; ſed ſufficere, quòd virtus eum regulet & dirigat, non mediante alio habitu: quomodo oratio eſt actus religionis, quamuis ſit actus intellectus, & virtus religionis reſideat in voluntate. Eòdem recidit quod dicit Valentia, Phyſicè non elici confeſſionem ab habitu fidei; moraliter tamen dici actum proprium fidei, quia habet laudem ex obiecto formali illius virtutis, & in illud tamquam in finem ordinatur.

Notandum itaque Primò, Si in fide conſideres affectum credendi, poteſt confeſſio fidei dici imperari mediante aſſenſu interiori, ab illo affectu. Si autem ſolus conſideretur aſſenſus, in quo eſt ſubſtantia fidei, non eſt confeſſio fidei actus imperatus; quia ſola voluntas habet actus imperatos, ſed potiùs debet dici actus à fidei virtute directus, tamquam eius opus exterius: ſicut demonſtratio Geometrica verbis prolata, eſt proprium opus ſcientiæ Geometricæ; & exterior locutio, eſt opus directum ab interiori mentis locutione.

Notandum Secundò, Poſſe confeſſionem imperari à virtute Religionis; ſed hoc fit mediante interiori fide. Poteſt etiam conſiderari vt eſt à fortitudine, non ſolùm remouente prohibens, quomodo conſiderauit S. Thomas: ſed etiam per ſe, licet ſecundariò; quomodo conſiderat Baneſius. Si enim conſideretur confeſſio, vt adiunctum habens periculum mortis, erit actus fortitudinis; quamuis per accidens ſit, confeſſioni adiunctum eſſe eiuſmodi periculum. Hoc periculum conſideraſſe Pſalmiſtam, quando, poſtquam dixiſſet, *Credidi propter quod locutus ſum*; addidit, *Humiliatus ſum nimis*, interpretatur D. Auguſtin.

ARTICVLVS II.

Vtrùm confeſſio fidei ſit neceſſaria ad ſalutem?

RESPONDET S. Thomas, Confiteri fidem*, eſſe de neceſſitate ſalutis, & præcepti affirmatiui, quando id requirit honor debitus Deo, & vtilitas impendenda proximis.

MEMBRVM I.

De obligatione non negandi exteriùs fidem per verba.

QVAMVIS præceptum confeſſionis fidei ſit affirmatiuum, includit tamen negatiuum, de numquam neganda fide.

Sit itaque noſtra hîc Aſſertio: Quantumuis animo fidem retineas, peccas tamen grauiſſimè, ſi verbis eam neges, aut contrarium profitearis.

Contrarius error, Eccleſię pernicioſiſſimus eſt, eumque tenuerunt ex hæreticis plurimi martyriorum refragatores, eò quòd hæreſibus fouendis admodum ſit opportunus; ac in primis Gnoſtici, quorum apud Tertullianum in Scorpiaco cap. 1. hæc vox eſt: *Semel Chriſtus pro nobis obiit, ſemel occiſus eſt, ne occideremur: ſi vicem repetit, num & ille ſalutem de mea nece exſpectat? An Deus hominum ſanguinem flagitat? maximè ſi taurorum & hircorum recuſat.* *Gnoſtici.*

Similis fuit error Helcheſaitarum, quorum tale refert argumentum Euſebius lib. 6. Hiſtor. capite 28. ex Origene: *Qui fixus eſt in corde ſuo, etiamſi pro neceſſitate ore negauerit, corde tamen in fide permanet.* *Helcheſaitæ.*

Item Priſcillianiſtarum apud Auguſtinum contra mendacium cap. 2. *Dicunt*, inquit, *in corde retinendum eſſe quod verum eſt; ore verò ad alienos proferre falſum, nullum eſſe peccatum: & hoc eſſe ſcriptum: Qui loquitur veritatem in corde ſuo; tamquā hoc ſatis ſit ad iuſtitiam, etiamſi quiſquam in ore ſuo loquatur mendacium, quando non proximus ſed alienus hoc audit.* Volebant itaq; Priſcillianiſtæ, apertè fatendam fidei veritatem apud domeſticos fidei, non autem apud alienos: quò detorquebant & illud Apoſtoli: *Loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo.* Huius autem erroris rationem refert eorum eiuſmodi Auguſtinus capite 11. eiuſdem libri 3. ne videlicet religionis myſteria alienis pateſcant: quinimò ſuam pudendam & nefandam ſectam, periurio tegebant, docentes illud: *Priſcillianiſtæ.* Epheſ. 4.

Iura, periura, ſecretum prodere noli.

vt refert idem Auguſtinus de hæreſibus cap. 70. In eodem errore fuiſſe Baſilidem, teſtis eſt Euſebius lib. 4. Hiſt. cap. 8. De quibuſdam ſui temporis idem aſſerit Bernardus Ser. 65. in Cantica.

Sequuntur eumdem errorem noſtri ſæculi Libertini, qui confeſſionem fidei declinant: quòd reuerà athei, nullam habeant Religionem; & dicunt, fidei negotium, non tantùm vbi vita, ſed etiam vbi fortunæ bona periclitantur, poſtponendum eſſe. Refert Valentia ex Staphylo, eiuſdem erroris eſſe Anabaptiſtas. Sanè nec Caluiniſtas ab illo errore eſſe alienos, quamuis reclament, & Caluinus contrarium ſcripſerit, multa exſtant documenta.

Contra hos omnes probatur Aſſertio. Ad Romanos cap. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Vbi Apoſtolus docet, huc pertinere quod Deuteronomij 30. Dominus dicit: *Iuxta te eſt ſermo valdè in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum.* Vult autem hominem iuſtificatum à ſalute ſua, adeoque à iuſtitia excidere, niſi quod corde credit, ore confiteatur. Lucæ 9. & Matth. 10. *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & eum coram Patre meo qui in cælis eſt.* 2. ad Timoth. 2. *Si negauerimus, & ille negabit nos.*

Idem docent Patres. Tertullianus ſuprà in Scorpiaco, & lib. de fuga in perſecut. & libro de Corona militis, Cyprianus lib. de exhort. martyrij, lib. de duplici martyrio, lib. de ſingularitate Clericorum, & lib. 3. Epiſtola 25. lib. 4. Epiſtola 3. Origenes homil. 10. in Num. Auguſtinus libro 8. Confeſſ. cap. 2. Baſilius homil. in Gordium martyrem. Auctor operis imperfecti in Matth. homil. 25. aliquot adfert rationes: Vna eſt, Quamdiu fides cordis integra eſt, ſemper germinat confeſſionem in ore. Altera, Si ſufficit tibi corde credere, etiam hypocritæ ſufficiet ſolo ore confiteri. Ponetur ergo pars tua cum hypocritis, niſi corde

ſimul & ore confitearis. Tertia, Si ſufficiat tibi quòd Chriſtum cognoſcas, & interim eum palàm nolis confiteri; ſufficiat etiam tibi, quòd ipſe te ita cognoſcat, vt tamen coram Angelis & hominibus te nolit pro ſuo agnoſcere. Quarta, Si ſufficeret tibi fides cordis, cor tibi tantummodò Deus creaſſet; nunc autem & os tibi creauit.

Reſp. ad argumentum Gnoſticorum.

Ad argumentum Gnoſticorum reſpondeo; Chriſtus non præcipit vt affectemus martyrium; vult tamen, quando aut fides neganda, aut mors eſſet ſubeunda, mortem potiùs nos pro ſe oppetere; non quòd ipſe indigeat noſtra morte, ſed quòd nos indigeamus illa fidei confeſſione: indigemus enim, vt nos pro ſuis agnoſcat Chriſtus coram Patre. Æquum autem non eſt, vt nos pro ſuis agnoſcat, niſi ipſum pro noſtro coram hominibus cognouerimus. Æquum etiam eſt, vt animam demus pro eius diſcipulatu retinendo, qui morte ſua nos ſuos facere dignatus eſt: *Non enim eſt diſcipulus ſupra magiſtrum.* Lucæ 6.

Ad argumen Helcheſaitarum.

Ad argumentum Helcheſaitarum, cùm ſibi id obiiceretur, reſpondit apud Baſilium Gordius martyr, Non poſſe manere in fide illum, qui in ſe Chriſtum voce negauerit: in eo enim non manere Chriſtum, qui viciſſim eum negabit.

Ad argum. Priſcillianiſtarum.

Ad Priſcillianiſtarum de proximo diſtinctionem reſpondet Auguſtinus, Si ſolùm fidelibus fratribus oporteat confiteri fidem, reprehendi Martyres & exhonorari, eò quòd ſecundùm hanc opinionem iuſtiùs ſapientiuſque facerent, ſi perſecutoribus ſuis non confiterentur ſe eſſe Chriſtianos.

Ad Pſalmi locum: Illud, *In corde*, non excludit exteriorem profeſſionem, ſed ei coniunctam eſſe vult interiorem cordis ſententiam. Vide Euthym.

Ad locum Apoſtoli reſpondeo ex D. Auguſtino citato apud Bedam in illum locum, per proximum intelligi quemuis hominem. Deinde, in propoſito ſufficiat nobis, Chriſtum dixiſſe, *Qui me negauerit coram hominibus*, non coram proximis: imò non eſt magni meriti, coram Chriſtianis proximis confiteri fidem; vbi punitur, non qui confitetur, ſed qui negat. Denique apud Lucam cap. 9. id manifeſtum eſt, vbi dicitur, *Qui me erubuerit, & meos ſermones: hunc Filius hominis erubeſcet*, &c. Erubeſcentia enim non habet locum apud domeſticos fidei, ſed apud infideles, & alienos ac aduerſarios.

MEMBRVM II.

De Præcepto confeſſionis fidei vt verbis facienda eſt.

DIXIMVS quomodo obligemur, nihil vmquam contra fidem exteriùs confiteri; nunc dicendum eſt, quomodo neceſſe ſit, etiam ipſam fidem interdum clarè verbis confiteri.

PRIMA ASSERTIO. Præceptum affirmatiuum confeſſionis fidei aliquando per ſe obligat etiam ratione fidei, non tantùm ratione aliarum virtutum. Quando enim alioqui non poteſt euitari ſcandalum contra charitatem, aut peccatum aliquod contra Religionem, ſi nimirum te tacente periclitetur Dei honor, aut proximi ſalus; certum eſt, hoc præceptum obligare. Aſſerimus itaque ampliùs, etiam per ſe aliquando obligare.

Probatur: Actus fidei interior per ſe cadit aliquando in obligationem, vt patet ex dictis: ergo etiam exterior; præcepta enim ſunt accommodata naturæ noſtræ; conſtamus autem non tantùm anima, ſed corpore: & per fidem adhærere debemus Eccleſiæ viſibili, quod fieri non poteſt ſine exteriori fidei profeſſione. Secundò, In ſtatu innocentiæ aliquando obligaſſet præceptum confeſſionis fidei, vbi tamen non fuiſſet periculum ſcandali, aut ſimile. Tertiò, Æquum eſt, vt etiam lingua conditorem & glorificatorem ſuum aliquando glorificet, vt corpus particeps ſit meriti, quod particeps erit gloriæ.

Neque obeſt, hîc difficulter poſſe aſſignari tempus quo præceptum iſtud per ſe obliget ſine concurſu præcepti alterius virtutis: nam etiam in aliis præceptis, quæ probabile eſt aliquando per ſe obligare, idem vſu venit. Adde, quando obligatio profitendi fidem ex eo oritur, ne quis videatur negare fidem; reuerà videri affirmatiuum fidei confitendæ præceptum, obligare ratione ſui: negare enim fidem malum eſt, quia profiteri fidem bonum eſt & neceſſarium. Deinde, vnde ſciemus potiùs oriri obligationem, hîc & nunc confitendi fidem, ex eo quod alioqui videretur negari; quàm contrà, ideò videri negari, quia eam non confitemur, quando tenemur?

Fatendum tamen eſt, alteram ſententiam eſſe probabilem; & fauet ei D. Thomas, quando dicit, tum demum obligare præceptum confitendi fidem, quando omiſſione confeſſionis ſubtraheretur honor debitus Deo, vel vtilitas impendenda proximis.

Ceterùm, iure poſitiuo Eccleſiæ tenentur ad profeſſionem fidei, qui gradus Academicos ſuſcipiunt, aut munus publicè legendi, vel priuatim litteras docendi, aut Epiſcopatum, aut curam Paſtoralem, aut Canonicatum: de quo videri poteſt Tridentin. ſeſſ. 24. cap. 2. & 12. Bulla Pij IV. de profeſſione fidei; & alia Pij V. quæ incipit, *In ſacroſancta.*

SECVNDA ASSERTIO. Interrogatus à tyranno, aut alio qui publica fungitur poteſtate, Sitne Chriſtianus aut Catholicus, credátne hunc aut illum fidei articulum; tenetur ex præcepto fidei, etiam cum periculo mortis, diſertis verbis fidem, vel vniuerſaliter, vel in articulo qui proponitur confiteri, aut ſanè ita ſe gerere, ne poſſit eſſe ſuſpicio, quòd fidē negauerit. Potiſſimùm id aſſerimus de perſona publica; quia fides confitenda vt glorificetur Deus, ſecundùm illud Ioan. vltimo: *Hoc autem dixit, ſignificans qua morte eſſet clarificaturus Deum*: magis autem glorificatur Deus confeſſione facta coram magiſtratu, quàm coram priuato. Indicauit hoc Dominus Actor. cap. 9. *Vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomen meum coram Gentibus & Regibus.* Quando enim Dei confeſſio fit coram perſonis iſtis publicis, fit quaſi in theatro; & quaſi toti mundo dicitur, quod ita publicè dicitur: neq; enim hoc ſolùm in teſtimonium cedit ipſis magiſtratibus, archiſynagogis, Regibus, ac præſidibus; ſed etiam ſubiecto populo, ſecundùm illud Matth. 10. *Ad præſides & ad Reges ducemini propter me in teſtimonium illis, & gentibus.*

Loquimur in Aſſertione eodem modo de interrogato, An ſit Chriſtianus; quo, de interrogato, An hic aut ille articulus fidei verus ſit. Non enim ſufficit quòd fateatur aliquis Chriſtum, ſed etiam debet fateri ſe Chriſtianum: qui enim negat ſe Chriſtianum, Chriſtum in ſe negat, & cenſetur abſo-

Digitized by Google

abſolutè Chriſtum negaſſe, vt patet in Petro, qui dum negat ſe Chriſti diſcipulum, dicitur Chriſtum negare. Rectè Tertullianus in Scorpiaco capite 9. *Chriſtum in ſe negans, etiam ipſum negauit.* Quòd verò idem Tertullianus huc torqueat, quod Lucæ 12. Græcè eſt; *Qui in me confeſſus fuerit*, quaſi in Chriſto confiteatur, qui ſe Chriſtianum confitetur: quamuis doctrinam veram contineat, genuinum tamen non eſt. Græca enim ea phraſi ex Hæbraiſmo orta, non aliud ſignificatur, quàm quod interpres noſter habet, *Qui me confeſſus fuerit.* Eodem modo loquitur D. Auguſtinus tract. 103. in Ioannem, & habetur cap. Non ſolùm. 11. qu. 3. *Non ſolùm abnegat Chriſtum qui dicit eum non eſſe Chriſtum, ſed ille etiam, qui, cùm ſit, negat eſſe ſe Chriſtianum.* Ratio autem, quare, qui negat ſe eſſe Chriſtianum, neget Chriſtum; vna poteſt eſſe ex Gloſſa in dictum cap. Non ſolùm. Quamuis enim non velit negare Chriſtum; vult tamen iſtud, propter quod negat, ſcilicet vitam: hoc enim ferè commune eſt in peccatis, vt non velit homo deformitatem, quę ſequitur aut annectitur ad actum vitioſum, vt patet ex Auguſtino Quæſt. 24. in Num. Deinde qui ſe Chriſtianum negat, Chriſtum Deum eſſe negat: nemo enim Deum illum eſſe fatetur, cuius ſe negat eſſe cultorem.

De confeſſione per mortem facienda, pulchrè Cyprianus diſſerit lib. de laude Martyrij. Quare autem ea congrua ſit, rationes plures adferri poſſunt. Prima Cypriani: *Si iuſtus es, & Deo credis; quid pro eo ſanguinem effundere metuis, quem pro te toties paſſum eſſe cognoſcis? In Iſaia ſectus, in Abel occiſus*, &c. Secunda, Martyrium quaſi perfectum teſtimonium dicitur, quo Euangelium fideles ſuo ſanguine obſignant, & velut ſocio Chriſti cruore decorati, Chriſto vices reddunt. Quomodo enim reſurrectionis & immortalitatis ſpem certiſſimam nos habere perſuadebimus, ſi pro Chriſto mori recuſemus, ſi eam emere noſtro ſanguine abnuamus? Tertia, ex Epiſt. 9. eiuſdem Cypriani: *Sanguis Martyrum, incendium perſecutionis extinguit: flammas & ignes gehennæ ſopit, Eccleſiam illuſtrat*, &c. Similia plura videre licet apud eumdem Cyprianum lib. de exhortat. Martyrij.

Difertis verbis oportere fidem confiteri, oſtendi rurſus poteſt exemplo Apoſtoli Petri: alioqui Mat. 26. enim non negaſſet Chriſtum dicendo, *Non noui hominem*, ſi intellexiſſet, non comprehendere ſe, quem mens humana comprehendere non poteſt. & quando dixit: *Neſcio quid dicas*; ſi intellexiſſet, Sacrilegia veſtra non intelligo. Rectè enim Ambroſius lib. 10. in Lucam. hæc ſubterfugia reiiciens, monet, non ſufficere inuolutam confeſſionem, ſed opus eſſe aperta: *Quid enim prodeſt*, inquit, *verba inuoluere, quando videri vis denegaſſe.* Meritò etiam illi à diuo Hieronymo reprehenſi ſunt, qui Petri negationem ita excuſarunt, quaſi hominem negaſſet, non Deum; eò quòd Chriſtus de veritate periclitetur, quando homo negatur.

Neque tamen ita apertis verbis neceſſum, fidem in hoc neceſſitatis articulo confiteri, vt etiam ipſo ſilentio non ſatis interdum id fiat, quando eiuſmodi concurrunt circumſtantiæ, vt ſilentium ſufficiens ſit conſtantiæ indicium.

Vbi tamen rurſus cauendum eſt, ne vllo modo ſimulet fidelis, ſe parère tyranno contra legem Chriſti mandanti: ſicuti ſollicitabatur vt ſimula-
1. Mach. 6. ret Eleazarus, comedendo carnes licitas, quò videretur illicitas comediſſe; ſicuti etiam ſollicitabantur à militibus fortiores milites Chriſti, apud Euſebium lib. 8. cap. 3. vt ſaltem fingerent aliquid, & ſic dimitterentur, cùm illi contrà clamarent voce intenta: *Nec ſacrificaui, nec ſacrificabo.*

Refert ibidem Euſebius, quoſdam crimen ſacrificationis publicè ab ipſis perſecutoribus, quaſi ex humana commiſeratione vt ſic dimitterentur, aut abigerentur, ſibi obiectum cum ſilentio paſſos eſſe, quos eo nomine reprehendit. Huc pertinentia quædam habet Auctor operis imperfecti hom. 25. in Matthæum, vbi docet, quomodo non tantùm ore, ſed oculis, auribus, odoratu, guſtu, & tactu negetur Chriſtus.

Multò magis illi reprehendendi, qui teſtimonium acceperint ab ipſo tyranno, quaſi mandato ipſius paruiſſent; vt faciebant olim illi Libellatici, *Libellatici.* multùm à SS. Patribus ideò reprehenſi, & ad publicam pœnitentiam adacti. Quodnam autem fuerit Libellaticorum peccatum, ita clarè à Cy- Epiſt. 52. priano explicatum eſt, vt mirum ſit de eo variare quorumdam opiniones. Libellaticum ita loquentem inducit: *Ad magiſtratum veni, vel alio eunte, mandaui Chriſtianum me eſſe: ſacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non poſſe: dare me ob hoc præmium, ne quod non licet, faciam.* Item Clerus Romanus Epiſtola ad Cyprianum, quæ in eius epiſtolis eſt numero 31. de Libellaticis agens, dicit eos conteſtari quòd ad aras acceſſerint. & addit: *Qui vult videri propoſitis aduerſus Euangelium vel edictis, vel legibus ſatisfeciſſe; hoc ipſo iam paruit, quòd videri paruiſſe ſe voluit.* Factum itaque quo ſe maculabant Libellatici, videtur illud fuiſſe, cùm ſcirent non licere ſibi ſacrificare, & timerent ad ſacrificandum vrgeri mandato Imperatoris, ſoluebant certum pretium magiſtratui, aut Imperatoris miniſtris, qui ſe offerebant ad illud officij, vt publicam fidem facerent, eos ſacrificaſſe; atqui eo fine dabatur illis libellus, continens publicum teſtimonium quòd ſacrificaſſent, & mandato Imperatoris paruiſſent. Vnde conſequens erat, vt cum aliis Chriſtianis conſtantioribus non vexarentur, eoſque ſcandalizarent, quaſi iam ſacrificati aut thurificati: ita enim vocabant eos, qui idolis aut ſacrificium obtulerant, aut thus poſuerant. Sunt qui velint hos Libellaticos, per ſe aut per nuntios coram magiſtratu profeſſos, ſe quidem Chriſtum negare; ne tamen ſacrificare cogerentur, pecuniam ſpopondiſſe. Ita Baronius ad annum Domini CC.LIII. Sed apertè id eſt contra Cyprianum. Neque verum eſſe poteſt, niſi fortè fuerint etiam illius, adeoque peioris generis aliqui Libellatici. Conſtat quidem ex dicta epiſtola 31. præter Libellaticos à nobis explicatos, alios fuiſſe, qui proteſtationem aliquam infidelitatis, in acta publica ſuo nomine abſentes referri procurabant: qui an etiam Libellatici (non ab accepto libello, vt priores illi, ſed à dato potiùs) fuerint dicti, clarum eo loco non eſt. Sanè fuiſſe aliquos, qui dici poterant Libellatici, non ab accepto, ſed à dato libello, quo ſe Chriſtum negare profiterentur, conſtat ex Plinio Epiſtola 97. lib. 10. quam ad Traianum dedit de Chriſtianis. Exiſtimamus itaque, Libellaticos, de quibus agit Cyprianus, & quos non vult æquari cum ſacrificatis, non diſertè negaſſe Chriſtum; ſed neque ſolùm redemiſſe immunitatem in Chriſti profeſſione permanendi, quod licere mox ſubiiciemus; verùm hanc immuni-

munitatem medio illicito ſibi procuraſſe, accepto nimirum libello à magiſtratu, quo diceretur eos ſacrificaſſe: quem libellum pretio comparantes, & pro immunitate vtentes, prædicabant ſe feciſſe, quod non fecerant; eaque ſimulatione prodebant fidem.

Neque pro altera ſententia, quæ maius facit ipſorum crimen, facit Epiſtola Cypriani 68. ad Hiſpanos. Quamuis enim Baſilides & Martialis eſſent Libellatici, non tamen ſolùm id crimen habuerunt, vt omnia quæ ibi referuntur, eorum crimina, debeant cenſeri propria Libellaticorum; imò alia & diſtincta fuiſſe, ſatis indicat ipſe Cyprianus quando dicit: *Baſilides adhuc inſuper præter libelli maculam*, &c.

Notandum hîc eſt diſcrimen inter factum Libellaticorum, & eorum fidelium, & integrarum Eccleſiarum, quæ etiam Tertulliani temporibus, beneficiariis Cęſaris vectigal pendebant, ne cogerentur ſacrificare: hoc enim certum eſt licere. Quamuis enim non liceat emere teſtimonium ſacrificij, quaſi per te facti, licet non feceris; licet tamen redimere coactionem ſacrificandi, & damnum ac iacturam pecuniarum ſuſtinere, pro auertendo animæ proprię & domeſticorum detrimento. Tertullianus tamen cap. 13. & 14. lib. de fuga in perſecutione: qui exiſtimabat tale eſſe martyrij pręceptum, vt non liceret vllo modo ſubterfugere, etiã eiuſmodi vectigales damnat. Sed parui id eſt momenti, cùm D. Hieronymus in catalogo Eccleſiaſticorum Scriptorum teſtetur, hunc librum à Tertulliano eſſe conſcriptum contra Eccleſiam; atq; in eo erraſſe Tertullianum, patet ex Canone quodam pœnitentiali Petri Alexandrini, Epiſcopi & martyris, quem refert Baronius ad annum Domini ccv. & ad annum cccv. in quo apertè excuſantur, qui pecunia redemiſſent ſacrificationem. Imò additur, Actor. 17. Iaſonem & reliquos fideles narrari id feciſſe, illis verbis: *Accepta ſatisfactione à Iaſone & ceteris, dimiſerunt eos*: illam enim ſatisfactionem intelligi per ſolutionem pecuniæ: quod quamuis Baronio placeat, rectè tamen monet Lyranus, ex textu non conſtare, cùm ea ſatisfactio intelligi queat facta per rationabilem excuſationem, aut alio modo.

Notandum Secundò, non peccare eum qui noluerit dimitti cum eiuſmodi ſimulatione, quaſi ſacrificaſſet; ſed clamans ſe non ſacrificaſſe, contunditur & expellitur à militibus; vt quibuſdam accidiſſe narrat Euſebius ſuprà. Similiter neque eum, qui violentè ad ſacrificandum attrahitur, etiamſi manus per vim hoſtiæ admoueatur; modò ipſe conſtans permaneat in fidei confeſſione, vt videre licet Canone 5. Concilij Ancyrani. Neque denique illum, cui per vim in os ingeſtum idolothytum; aut cui manus thure illigato tamdiu aduritur, donec thus in ignem ante idolum dimittere cogatur; vt de S. Barlaam narrat Baſilius: à peccato tamen non excuſantur in Canone Petri Alexandrini, qui pro ſe ethnicos in ſacrificiis dolo quodã ſupponebant; aut qui ſeruos ſuos Chriſtianos ſuo loco ſacrificatum ſubmittebant.

Tertia assertio. Non eſt illicitum fugere perſecutionem, niſi ex illa fuga ſecuturum ſit magnum damnum ſpirituale proximorum, quos fugiens ex iuſtitia aut charitate tenebatur in fide confirmare: imò aliquando fuga in præcepto eſt.

Tria hîc nobis probanda ſunt. Primò, Chriſtiano fugere licere perſecutionem. Secundò, Aliquando etiam præceptum id eſſe. Tertiò, Aliquando tamen non licere.

Quoad primum, Hæreſis fuit Tertulliani, ex Montani erroribus profecta, non licere fugere in perſecutione: pro qua librum ſcripſit de fuga in perſecutione; cùm tamen antequam ab Eccleſia deficeret, contrarium ſenſerit, vt patet lib. de patientia cap. 13. *Si fuga vrgeat, incommoda fugæ caro militat*. Exprobrat autem Tertullianus fugam præcipuè Paſtoribus, quos alibi dicit ſe nouiſſe in pace leones, in prœlio ceruos.

Licitam eſſe fugam, probatur ex cap. 10. Matthæi: *Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam*. Matth. 24. *Qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes*. Iſaiæ 2. *Ingredere in petram, & abſcondere in foſſa humo à facie timoris Domini*. Vtitur hoc loco Athanaſius in ſua Apologia ad Conſtantium Imperatorem. In Apologia autem de fuga ſua, præter locum alium qui eſt Iſaiæ 26. *Claude oſtia tua ſuper te, abſcondere modicum ad momentum, donec pertranſeat indignatio*; etiam adhibet exempla Sanctorum, qui in Scripturis leguntur
perſecutores ſuos fugiſſe. Fugit enim Iacob fra- Geneſ. 27.
trem ſuum Eſau; Moyſes Pharaonem fugiens, ad Exod. 2.
Madianitas ſeceſſit; Dauid diu & ſæpè fugit à fa- 1. Reg. 19.
cie Saul regis; Elias fugit regem Achab, & ty- 3. Reg. 19.
rannidem Ieſabelis; Prophetæ quæſiti ad ne- 3. Reg. 18.
cem, apud Abdiam latent; Diſcipuli in noua Lege, Ioan. 20.
ob metum Iudæorum, latebras & receſſus quæſierunt; & occiſo Stephano, diffugerunt; Paulus in Act. 8.
ſporta dimiſſus, Damaſco profugit; denique & 2. Cor. 11.
ipſe Chriſtus non ſemel fugiſſe, & inſidias declinaſſe legitur; primùm infans in Ægyptum metu Matth. 2.
Herodis: deinde in Nazareth metu Archelai: poſteà etiam miraculis clarus, antequàm veniſſet hora eius, aliquoties eis ceſſit, qui ipſum ad necem expetebant.

Probatur Secundò rationibus, quas ferè adfert Athanaſius. Prima petitur ex dilectione, quam ſibi quiſque debet: qui enim non fugit, ſed perſecutoribus ſeſe occidendum offert, ſuiipſius occiſor eſt. Ita Apologia ad Conſtantium. In altera autem Apologia de fuga ſua dicit, numquam Martyres ſe perſecutoribus, cùm ad necem quærerentur, obtuliſſe, quin profiterentur ex peculiari Spiritus ſancti inſtinctu hanc promptitudinem ſuique oblationem profectam eſſe. Adde ex Canonibus Petri Alexandrini aliam exceptionem de illis, qui cùm vident alios in confeſſione vacillantes, proſiliunt & profitentur, ne gloriandi, quaſi de victoria, anſam inimicis relinquant. Sanè, aliàs pro Martyribus non eſſe habendos, qui, cùm facilè fugere potuiſſent, vltrò ſe tyrannis tradiderunt occidendos, exiſtimauit Menſurius Epiſcopus Carthaginenſis, vt teſtatur Auguſtinus in Breuiculo, collatione 3. cap. 13. *In iiſdem*, inquit, *litteris lectum eſt, eos, qui ſe offerrent perſecutionibus, non comprehenſi, diſplicuiſſe Menſurio; & ab eis honorandis, eum prohibuiſſe Chriſtianos*. Multo euidentiùs illi iuſtè ab eodem Menſurio reprehenſi ſunt, qui ſe ingerebant martyrio, dicentes ſe habere ſacros libros, ſed tradere nolle. Illi enim non ſolùm temeritate ſua tentabant Deum, & accerſebant tentationem quam Dominus deprecari nos docuit; ſed quodammodò prodebant diuinos libros, ſicuti nuntios prodidiſſet Raab meretrix, ſi Ioſue 2.
illos

Digitized by Google

illos ſe habere latenter dixiſſet; nolle tamen tradere. Petrus tamen Alexandrinus reprehendit quidem temeritatem Christianorum ſe offerentium tyrannis; vult tamen eos à communione non reiici. In Concilio Ancyrano Can. 1. Presbyteri illi ordine ſuo non permittuntur miniſtrare, qui, cùm priùs immolaſſent, poſteà quaſi ex pacto ad oſtentationem, vt caperentur, & fidem profiterentur, fecerunt. Cyprianus epiſt. 83. *Ne quiſquam,* inquit, *veſtrûm, vltrò ſe gētilibus offerat: apprehenſus enim & traditus, loqui debet; ſiquidem in nobis Dominus poſitus, illa hora loquatur, qui nos confiteri magis voluit, quàm profiteri.* Similiter in actu paſſionis legitur Cyprianus rogatus de Presbyteris, dixiſſe Proconſuli: *Nec ipſi ſe vltrò offerunt, cùm hoc Scriptura ſancta prohibeat.*

Secunda ratio petitur ex dilectione inimicorum: Qui non fugit dum poteſt, ſæpè reus eſt homicidij, quod tyranni in ipſum admittunt. Nam etiam eo nomine, vt parcamus perſecutoribus, iniungi nobis à Domino fugam, docet ex Gregorio Nazianz. Euthymius in cap. 10. Matth.

Tertia ratio petitur ex dilectione debita proximo. Fieri enim poteſt, vt qui fugit, ſit futurus vtilis Eccleſiæ: quomodo Athanaſius dicit, ſe ad hoc ipſum fugiſſe, vt Imperatori eiuſmodi Apologiam exhibere poſteà liceret: *Sic ſancti,* inquit, *fugiebant, vt tamquam medici, in vſus indigentium reſeruarentur.*

Quarta ratio ex Cypriani libro de lapſis, vbi dicit, fugam ipſam eſſe quamdam fidei confeſſionem; *Idcircò enim,* inquit, *fidelis receſſit, quia non erat negaturus.* Imò Athanaſius in Apologia de ſua fuga dicit, eos, qui in fuga moriuntur, adoream martyrij conſequi.

Obiicit Tertullianus libro de fuga in perſecutione cap. 6. præceptum illud Chriſti de capeſſenda fuga apud Matthæum, ſolos Apoſtolos concernere: ſicut & illud, *In viam gentium ne abieritis.*

Sed reſpondeo, ex Scripturis ſuprà memoratis conſtare, ante & poſt Apoſtolos eumdem fugiendi modum à Deo commendari.

Obiicit Secundò cap. 4. Perſecutio à Deo immittitur; ergo fugienda non eſt. Probat conſequen. duobus modis; tum quia quod à Deo euenit, bonum eſt, atque adeò vitari non debet: tum etiam, quia quod à Deo immittitur, ineuitabile eſt, adeoque euitari non poteſt.

Reſpondeo; Simili argumento concludebat Lutherus, non eſſe pugnandum Chriſtianis contra Turcas. Dicendum itaque: Si ex euentu colligamus voluntatem Dei eſſe, vt ſit perſecutor; tentare poterimus, an ſimiliter ex euentu colligere
2.Cor. 11. nequeamus, voluntatem Dei eſſe, vt euadamus manus eius in nomine Domini, ſicut Paulus: dicentes interim cum Machabæo, vbi etiam huma-
1.Mach. 3. na media non neglexerimus, *Sicut fuerit voluntas in cælo, ſic fiat.* Hactenus dictum ſit, licitam eſſe fugam.

Nunc videamus, An aliquando etiam ſit præcepta? Sanè præceptum in verbis Domini Matthæi 10. agnoſcit Athanaſius: quamuis Auguſtinus in fine epiſtolæ 180. ſub diſiunctione dicat, Dominum fugam vel permiſiſſe, vel præcepiſſe.

Duobus autem caſibus potiſſimùm præceptum eſt fugere: vnus, quando quis admodum probabiliter putat, ſe non fore conſtantem in tormentis ferendis: tunc enim niſi fugiat, exponet ſe periculo negandi; & hactenus peccabit contra præceptum confeſſionis fidei.

Occurrit hic Tertullianus duobus argumentis. Vnum eſt: Qui fugis, quia ſi comprehendaris, times te negaturum; vel certus es quòd negabis, & fruſtrà fugis; quia certus negare, iam negaſti: vel non es certus; atque ita non tam debes fugere ex præſumpta negatione, quàm ſubſiſtere ex fiducia confeſſionis.

Alterum: Vt confitearis fortiter, vel ſolius Dei eſt, vel etiam in tuo ſitum eſt arbitrio. Si in nobis eſt confiteri aut negare; cur non id præſumimus quod melius eſt? Si verò in Deo totum eſt; cur non totum relinquimus arbitrio eius? & quare non dicis, Ego quod meum eſt facio, non diſcedo. Deus ſi voluerit, ipſe me proteget.

Ad priorem obiectionem reſpondeo: Inter certitudinem futuræ negationis coniunctam cum propoſito negandi, & omnimodam incertitudinem, media eſt certitudo illa probabilis coniecturæ, nitens cognita animi infirmitate, qua fiat vt etiam contra propoſitum recedatur plerumque à bono.

Ad poſteriorem reſpondeo ex Cypriano de lapſis, coronam de Dei dignatione deſcendere; nec poſſe accipi, niſi quando fuerit hora ſumendi. Itaque poſſe nos in fide Chriſti manentes fugere, & tempus coronæ, quod neſcimus, expectare. Sic Chriſtus, antequam hora eius veniret, ſæpè fugit: quando autem hora eius venit, perſecutoribus obuiàm iuit. Sic Petrus etiam de carcere fugit, quando nondum aderat hora eius: poſtmodum autem, monitus diuina apparitione, Romam rediit, vbi erat crucifigendus.

Alter caſus, quo præceptum ſit fugere, eſt, quando ex præſentia tua & confeſſione, nulla ſperatur fidelium ædificatio, & certum timetur ſcandalum, & maior ruina infidelium: hoc enim eſt dare occaſionem mali, & ſine cauſſa vitam prodigere. *Decet Chriſtianos,* inquit Nazianzenus, oratione 1. in Iulianum, *non ſolùm res conſiderare proprias, etiamſi magno ſint animo & fortitudine præditi: ſed etiam perſequentibus parcere, ne fortè ipſis acceptum feratur, quòd hoſtium periculo non ſubuenerint.* Conſentiunt Silueſter & Angelus, verbo Fides: qui dicunt, confiteri fidem tunc, quando ſolùm pertinet ad infidelium perturbationem, eſſe vituperabile.

Sed quæres; Quid ſi ſperetur aliqua fidelium ædificatio, ſed ſimul timeatur ſcandalum infidelium?

Reſpondeo, In dubio potius eſſe ius fidelium. Eſt tamen res iſta prudentiæ iudicio relinquenda; eoque tutiùs, quòd non tam dubitetur an præceptum, quàm an licitum non fugere.

Tertio loco ſupereſt videndum, quando Chriſtiano non ſit licitum fugere.

Duo ſunt caſus expreſſi in aſſertione: vnus, quando ex iuſtitia; alter, quando ex charitate tenemur auertere magnum damnũ ſpirituale proximorum, quod videmus ex fuga noſtra ſecuturum. Quoad obligationem charitatis, patet: ea enim aliquando poſtulat, vt membrum obiiciat ſe mucroni, pro conſeruando capite, non tantùm ſibi, ſed etiam aliis membris, ſecundùm prudentiam ſerpentis nobis à Domino commendatam Matth. 10. vbi videre licet Hieronymum & Hilarium. Confirmatur ex 1. Ioannis 3. *Et nos debemus*

Digitized by Google

bemus pro fratribus animas ponere. Qui enim à fuga retracti, aut non fugientes propter ſuas neceſſitates, patiuntur, pro ſeipſis patiuntur: qui autem patiuntur, quia ne deeſſent fratrum ſpirituali ſaluti, non fugerunt; propriè pro eis animas ponunt.

Quoad obligationem iuſtitię patet Ioan. 10. *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis: mercenarius autem videt lupum venientem, & fugit.* Zachariæ 11. *O paſtor & idolum, derelinquens gregem.* Videri poteſt hac de re Nicolaus Papa capitulo, Sciſcitaris 7. qu. 1. Sic Athanaſius ſe feciſſe refert: *Ego autem cum in tanta tribulatione abſurdum putarem populos deſerere, & rectiùs eſſe vt pro aliis pericula ſuſciperem; manebam ſedens in Cathedra mea*, &c. Apologia de fuga ſua. Potuiſſe tamen, relicta Alexandrina Sede, Athanaſium fugere, eò quòd perſonaliter ipſe præ reliquis ad necem quærebatur, & non deerant è Clero, qui in Eccleſiæ illius miniſterio ſubſiſterent, obſeruat Auguſtinus dicta epiſtola 180. ad Honoratum, vbi ex propoſito tractat iſtud argumentum, & huius fugæ iuſtitiam confirmat exemplo Apoſtoli, qui Damaſco profugit, cùm è diſcipulis ſolus quæreretur ad necem, & aliis tutum eſſet Eccleſiæ neceſſitati illic prouidere. Idem fecerunt Chryſoſtomus & Nazianzenus. Tunc enim expedit paſtorem fugere, vt oues iactari deſinant: niſi fortè ex alia cauſſa eius pręſentia omnino ouibus ſit neceſſaria, aut multa populus ſit paſſurus propter abſentiam paſtoris. Sic Marcus Epiſcopus Arethuſorum, cùm ſubuertiſſet quoddam templum idolorum, eaque de cauſſa, ne occideretur, fugere coactus eſſet; vbi intellexit propter ſe alios Chriſtianos trahi ad ſupplicia, rediit, & ſe ſupplicio obtulit, vt refert Nazianzenus oratione 1. in Iulianum.

Petrus tamen Alexandrinus in Canonibus ſuis probat etiam illam è carcere fugam, ratione cuius cuſtodes occidendi ſint, exemplo Petri, Actor. 12. Itaque rectiſſimè fugit paſtor, quando fugiendo non tam deſerit gregem, eò quòd alij paſcant, quàm ſe ſeruat gregi: quomodo Apoſtolus dicit: *Manere in carne neceſſarium propter vos.* (Philip. 1.) Rectè tamen monet Auguſtinus, eo prætextu non debere ſimul omnes paſtores gregem deſerere, vt ſe pro vtilitate Eccleſiæ, temporibus tranquillioribus ſeruent; cùm tunc potiùs cuique verendum ſit, ne magis fugiendi obſit exemplo, quàm viuendi proſit officio. Si dubium ſit, quóſnam ex multis qui adſunt miniſtris, expediat fugere, & melioribus temporibus reſeruari; monet Auguſtinus ibidem, non debere quemquam ex eis præ ſe ferre, propter gratiam aliquam in qua videatur excellere, ſe vita, & ob hoc fuga eſſe digniorem; ſed potiùs expectandum eſſe, vt ab aliis hoc deferatur dignioribus: quomodo Dauid, (2. Reg. 21.) ne extingueretur lucerna Iſraël, vt ſe præliis ſubduceret, à ſuis id petentibus ſumpſit, non ipſe præſumpſit: aut ſanè per ſortem qui fugiant legendos eſſe.

MEMBRVM III.

De confeſſione per alia ſigna.

PRIMA PROPOSITIO. Numquam licet vti rebus, aut admittere actiones quæ ex natura ſua, vel hominum conſuetudine præciſè ordinatæ ſunt, ad profeſſionem aut cærimonias alicuius falſæ ſectæ. Hoc enim eſt profiteri illam ſectam; & etiam ipſe infidelis toties peccat, quoties vtitur huiuſmodi rebus. Rectè tamen communiter excuſant Doctores illum fidelem, qui ita vtitur cærimonia falſi cultus, vt conſtet finem illius cęrimoniæ in ipſo ceſſare: imò contrarium ei eſſe propoſitum finem, vt fit, quando Chriſtiani in comœdiis exhibent ritus idololatrarum. Neque enim plus hi peccant, quàm ſi quis recitet verba blaſphemię, narrans ſolùm ea alium quempiam dixiſſe.

Confirmatur Propoſitio ex cap. 10. prioris ad Corinthios: *Non poteſtis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum.* Et infrà: *Si quis dixerit, Hoc immolatum eſt dæmonis; nolite manducare*, &c. 2. ad Corinth. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* ad Epheſ. 5. *Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum.*

Confirmatur Secundò ex vſu Eccleſiæ, quæ grauiſſimè ſemper in eos animaduertit, qui etiam animo fidem retinentes, exteriùs ſacrificaſſent aut thurificaſſent, vt patet in Concilio Elibertino Canone 1. 2. & 3. vbi ſacrificatis ne in exitu quidem communio conceditur: quam tamen tunc eis concedit Cyprianus epiſt. 52. imò epiſt. 53. poſt triennij pœnitentiam, eam concedit illis, qui initio fortiter confitentes, poſteà non tam in fide quàm in carne victi ſacrificauerant. Et epiſt. 54. omnibus ſacrificatis, modò verè pœniteant, ex ſententia totius Synodi Africanæ, propter inſtantem perſecutionem communio danda ſtatuitur. Grauiter etiam in eos qui ſacrificaſſent, aut idolothytis ſe maculaſſent, ſtatuit Concilium Ancyranum pluribus Canonibus. vide can. 1. 2. 4. 5. 6. 7. & 9. S. Irenæus lib. 1. cap. 1. reprehendit in Valentinianis, quòd promiſcuè idolothytis veſcerentur, & feſtos Ethnicorum dies celebrarent. Stante enim Gentiliſmo, ab idolothytis Chriſtiani religioſè abſtinebant; eumque morem defendit Origenes lib. 8. contra Celſum. Idem docet Tertullianus lib. de Idololatria: vbi reprehēdit Chriſtianos, qui ſculpebant idola, vel ornabant, vel templa eis aut aras ædificabant, vel bracteam vel inſignia fabricabant, vel ea vendebant quæ idolis erant ſacrificanda, vel in ſolemnibus Cęſarum, tabernas aut ianuas ſuas lucernis ornabant; aut laureis coronabant. Imò refert, quemdam per viſum fuiſſe caſtigatum, eò quòd ſerui, ipſo inſcio, more idololatrarum ianuam eius coronaſſent. Similia habet Cyprianus lib. de lapſis, & Auguſtinus contra mendacium cap. 2.

Contra hanc Propoſitionem videtur ſentire, Adrianus in 4. qu. 1. de Baptiſmo, in reſponſione ad 5. ita enim ſcribit: *Etiam ſerioſè ſimulando, contingit verum velle occultare, per ſignum quo veriſimiliter credimus alios decipiendos; quomodo Dauid coram Rege Achis ſimulauit ſe furere; & ſiquis hoc modo ſimulet idololatriam, dum non requiratur confiteri cuius ſecta ſit, aut talis apud alios habeatur, qui facto ſuo alios in errore confirmet, vel à veritate deſiciat; non videtur magis peccare idololatriam ſimulando, quàm ſi metum vt Ioſue, aut furorem ſimularet vt Dauid.* Vbi videtur eſſe ſententia Adriani, licere aſſumpto ritu aut re aliqua idolica, ſimulare idololatriam, concurrentibus tribus his conditionibus: Si videlicet abſit mendacium facti: quod quando habet ſimulatio, non ſecùs intrinſecè mala eſt, ac mendacium in verbis, vt docet S. Thomas infrà qu. 111. modò etiam tunc non

vrgeat

Digitized by Google

vrgeat præceptum affirmatiuum confitendi fidem; puta ſi de fide non interrogeris, neque alia ſubſit neceſſitas confitendi, ſecundùm ſuperiùs dicta. Denique; modò tunc abſit omne ſcandalum, vt nimirum hac ſimulatione non videaris quempiam in errore confirmare, aut à fide auertere.

Verùm contraria opinio eſt, ne ſic quidem licere vmquam ſimulare idololatriam, aut aliquam falſam in religione ſectam, adeoque noſtra Propoſitio, communis eſt ſententia Antonini 2. parte, titulo 12. cap. 6. Angeli & Silueſtri, verbo Fides, & verbo Infidelitas, Caietani, Baneſij, Valentiæ hîc, Nauarri in cap. Humanæ aures, 22. qu. 5. vbi teſtatur omnes ita ſentire, excepto Archidiacono, & Hugatione. Ratio autem, quare hæc opinio Adriani non ſit admittenda, eſt, quòd etiamſi hîc ſimulatio fortè careat mendacio facti, & abſit acceſſorium peccatum ſcandali, & denique non incurratur peccatum omiſſæ confeſſionis præceptę, per cautelas ab Adriano adhibitas; non tamen eſt immunis à peccato. Sicuti enim infici poterat per malum finem operantis, aut per aliam vitioſam circumſtantiam; ita verè inficitur per finem operis quod ſimulatur. Cùm enim hoc ſit intrinſecè malum, non ſufficit, formaliter illud non intendere, vt peccatum euadas; quando in interpretatione illud probas & amplecteris, iam peccaſti. Amplectitur autẽ illud interpretatiuè, qui coram proximo illud exteriùs exercet, aut ſe exercere dicit: præcepta enim quibus talia vetantur, etiam vetant, ne proximo ad iſta nos duces præbeamus; ſed ab illis volunt nos omnino abſtinere, quæ aliquo modo ſpecimen & exemplum mali præ ſe ferunt. Neque refert, te ipſa te exiſtimare, proximum non ſcandalizandum: hoc enim ſolùm ſufficit in aliis, quæ intrinſecè non ſunt mala: hîc autem non ſufficit, & ſemper ſcandalizas quantum in te eſt. Indicat hanc rationem Nauarrus ſuprà, & confirmatur ex ſacra Scriptura, ad Rom. 12. ***Prouidentes bona, non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus***. & 2. ad Corinth. 8. ***Prouidemus bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus***. & c. 6. ***Nemini dantes vllam offenſionem***. Et hæc quidem idololatriæ communis cauſſa eſt, cum omni opere intrinſecè malo. Peculiaris tamen eſt ratio, quare ſimulare idololatriam ſit peius quàm ſimulare adulterium, aut ſimile intrinſecè malum; quia nimirum virtutes, quibus alia peccata contrariantur, non ita exteriùs tenemur profiteri, ſicut fidem. Obligatio autem illa confitendi fidem, peculiarem adducit obligationem non confitendi contrariam ſectam verbis aut æquiualentibus ſignis; æquiualent autem verbis res illæ quæ propriè ſunt idolicæ. Vbi & illa aduertenda paritas verborum & rerum, quòd ſicuti Chriſtiano interrogato à priuato, cui non teneatur reſpondere tunc ſe eſſe Chriſtianum, non licet vti verbis ambiguis, quæ ſecundùm mentalem ſuam reſtrictionem vera ſint; ſecundùm communem autem, & audientis intellectum, falsò ſignificant ipſum eſſe falſæ alicuius ſectæ: ita neque licet vti alia intentione rebus aut ritibus idolicis, quando ſignificaturus eſſet ſe idololatram.

Obiect. 1. 1. Reg. 21. Obiectiones pro ſententia Adriani ferè ſunt iſtæ: Dauid ſimulauit ſe furere coram Achis, vt poſſet euadere: ergo etiam potuiſſet ſimulare exteriori actu idololatriam. Si dicas, non ſequi, eò quòd alienatio illa mentis in moribus ſit res indifferens, non autem idololatria, vt Dauid non tam peccatum, quàm morbum ſimulauerit: contrà, Thamar ſimulauit ſe meretricem, neque tamen in eo reprehenditur à Scriptura. Gen. 38.

Reſpondeo, in eo eſſe reprehendendam. Rectè enim dicit Auguſtinus 22. contra Fauſtum cap. 61. quòd Iudas dicat Thamar, *Iuſtior me es*; non quia iuſta erat, ſed quia minùs erat culpabilis quàm ipſe.

Secundum argumentum: Eliſeus conceſſit Naaman Syro, vt Rege Syriæ adorante in templo Remmon, in eodem templo liceret ei adorare: 4. Regum cap. 5. Obiect. 2.

Reſpondeo, ſecundùm quoſdam, quibus fauet Valentia, Naaman ab Eliſeo petiiſſe vt poſſet ſimulare cultum idoli, ſed non obtinuiſſe. Verba enim illa, *Vade in pace*, non eſſe concedentis, ſed dimittentis, & nolentis dicere erroneam eſſe conſcientiam Naaman, qua putabat ſibi licere poſſe (ſaltem deprecante pro eo Dominum Eliſeo) eiuſmodi ſimulationem idololatriæ. Cùm enim videret, non eſſe ſpem auertendi Naaman ab eiuſmodi propoſito, noluiſſe eum grauare, omnino inhibendo eiuſmodi ſimulationem: ceterùm dixiſſe ei, ***Vade in pace***; quò ſignificaret, ſe nolle de hac difficultate grauius aliquid inculcare. In qua ſententia nobis fauet, quòd cùm Naaman putauerit ſibi non licere ſimulare idololatriam, adorando in templo Remmon, ſaltem ſine ſingulari diſpenſatione & indulto, hoc enim ſignificauit quando dixit: ***Hoc ſolùm eſt, de quo depreceris Dominum pro ſeruo tuo***: in eo tamen non fuit eius conſcientia ab Eliſeo correcta, quaſi ſenſerit ſibi non licere quod licebat: correxiſſet autem Eliſeus, ſi aliter ſenſiſſet; quia ſemper expedit corrigere eiuſmodi errorem, quo putatur eſſe illicitum, quod eſt licitum.

Alia reſponſio eſt communior & verior, Naaman nihil illiciti petiiſſe, adeoque obtinuiſſe ab Eliſeo quod petiit; & quod ex timorata conſcientia verebatur, ne fortè ſibi non liceret: petiit enim non ſimulare idololatriam, ſed poſſe miniſterium, quod Regi ſuo etiam extra templum exhibebat, in templo idoli præſtare. Petiit itaque vt poſſet adorare in templo Remmon, id eſt, vt poſſet ibi genua flectere, nimirum non exercendo actum cultus diuini, ſed obſequij humani. Qui enim ſeruit Regi in inceſſu, poteſt eidem ſeruire in geniculatione, eum ſuſtentando, vt ſicut innititur ſuper manum congredientis, ita geniculans innitatur geniculanti. Rectè enim Tertullianus libro de Idololatria cap. 16. dicit, Chriſtiano licere domino ſuo idololatræ aſſiſtere, tamquam ſpectatorem, non autem vt cooperatorem ſacrificij, vt ea ſolùm præſtet, quæ nos homini, non idolo officioſos habent. *Si propter ſacrificium*, inquit, *vocatus aſſiſtam, ero particeps idololatriæ: ſi me alia cauſſa coniungit ſacrificanti, ero tantùm ſpectator ſacrificij*. Item cap. 17. ita ſeruis permittit miniſterium idololatrarum, vt idololatriæ omne miniſterium interdicat. Sic Nicolaus de Lyra in c. 5. lib. 4. Regum dicit, captiuæ Chriſtianæ licitum fore, eadem obſequia dominæ præſtare in æde Mahumetica, quæ in ædibus & alibi præſtare ſolebat.

Ex eodem capite reſoluere licet, non peccare illum in fidei Catholicæ profeſſionem, qui vadit ad conuiuium nuptiale hæreticorum, ſponſiſque benè precatur, etſi more ſuo coram miniſtro ſectæ

ſuæ

Digitized by Google

ſuæ contraxerint, niſi aliunde hîc culpa ſubrepat. eaque videtur ſententia Tertulliani dicto capite 16. *Circa officia ſolemnitatum nuptiarum & ſponſalium, nullum putem periculum obſeruari de flatu idololatriæ quæ interuenit.*

Non tamen ſunt excuſandi Catholici, qui in Eccleſia hæreticorum, coram hæretico miniſtro, ritu hæretico Matrimonium contrahunt, proferendo formam præeunte miniſtro, qua profiteantur, ſe coram communitate ſancta Dei (Caluinianamirum) coniungi, præſertim miniſtro apprecante eis generationem filiorum, qui ſancti ſint ex vi fœderis cum Abrahamo à Deo initi; quaſi ſancti naſcantur filij fidelium.

Obiect. 3. Tertium argumentum: D. Hieronymus commendat in Iehu, quòd ſimulauerit ſe cultorem Baal, vt faciliùs occideret omnes eius cultores. In cap. enim 2. ad Galatas ita ſcribit: *Vtilem verò ſimulationem, & aſſumendam in tempore, Iehu regis Iſraël nos doceat exemplum: qui, cùm non potuiſſet interficere ſacerdotes Baal, niſi ſe finxiſſet velle idolum colere,* &c. imò ipſe Dominus videtur Iehu in

4. Reg. 10. hac ſimulatione commendaſſe: *Quia,* inquit, *ſtudioſè egiſti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab; filij tui ſedebunt vſque ad quartam generationem ſuper thronum Iſraël.* Ex hoc autem facto Iehu in exemplum admiſſo, ſequi, licitam eſſe idololatriæ ſimulationem, quando alioqui Chriſtianus periclitaretur de vita; rectè colligimus cum Auguſtino, hoc argumento à minori: Si Iehu rectè mentitus eſt ſe ſeruum Baal, vt ſeruos eius occideret: quanto iuſtiùs tempore perſecutionis, ſeruos dæmonum ſe mentirentur ſerui Chriſti, ne ſerui dæmonum occiderent ſeruos Chriſti; & ſacrificarent idolis, ne interficerentur homines, ſi ſacrificauit ille Baali, vt interficeret homines.

Reſpondeo; Hieronymus longiùs abductus per commentaria Origenis, nimius fuit in defendendis huiuſmodi ſimulationibus: ideoque Auguſtino potiùs aſſentiendum eſt, qui in hoc contra Hieronymum ſenſit. Dominus autem commendat zelum, & quòd magno ſtudio diuinæ voluntati ſit obſecutus in delenda domo Achab. In electione tamen multùm peccauit zelus huius Regis. Quapropter D. Auguſtinus contra mendacium cap. 2. dicit, Iehu mendacio impio & ſacrificio ſacrilego occidendos impios & ſacrilegos inquiſiuiſſe; neque Scripturam ipſum nobis commendare imitandum, quandoquidem commemoret, cor rectum non habuiſſe cum Deo; neque multùm ei profuiſſe, quòd pro nonnulla obedientia, quam de domo Achab omnino delenda, pro cupiditate ſuæ dominationis exhibuit, aliqualem mercedem tranſitoriam temporalis regni accepit.

Obiect. 4. Quartum argumentum hîc eſſe poterit ex Ambroſio, ſerm. 69. vbi de Euſebio Vercellenſi ita loquitur: *Sicut ait S. Paulus, Factus ſum Iudæis Iudeus, vt Iudæos lucrifacerem: ita Euſebius hæreticis ſe hæreticum eſſe mentitus eſt, vt de hæreſi filium liberaret. Dixit enim illorũ ſe conſentire perfidiæ, hoc ſibi placere, quod illis; ſed quòd ſibi filium Dionyſium in ſubſcribendo præponerent, grauiter ſe moueri: Vos enim, inquit, qui dicitis filium Dei Patri Deo æqualem eſſe non poſſe; cur mihi filium prætuliſtis?* Cùm itaque Euſebius hac ratione obtinuiſſet filij chirographum deleri, inſultauit Arianis, dicens: *Neque ego me veſtris ſceleribus polluo, neque filium meum vobiſcum participare permitto.*

Reſpondeo, Sermonem non eſſe Ambroſij, & in eo non parum errari, quòd dici videtur, licere hæreticis fieri hæreticum, ſicut Paulus Iudæis ſe dicit factum eſſe Iudæum. Rectè enim ex Auguſtino epiſtola ad Hieronymum, Beda & Anſelmus (in illud prioris ad Corinthios 9. *Omnibus omnia factus ſum:*) *Omnibus omnia factus eſt, non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu; non ſimulatione fallaciæ, ſed compaſſione miſericordiæ.* Neque enim eum, quando dicit, *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* infirmitatem alterius potiùs ſimulaſſe quàm doluiſſe volebat intelligi. Adde, etiamſi conſtaret, Euſebium hîc ea vſum eſſe ſimulatione, non tamen ideò imitandus erit; vt qui in hoc non habuerit zelum ſecundùm ſcientiam, & fortè ex errore inuincibili, putauerit ſibi huiuſmodi ſimulationem tali caſu licere.

Quintum denique argumentum addi poteſt ex Tertulliano ſuprà cap. 7. & 18. petitum ex exemplo Ioſeph & Danielis, qui apud Reges idololatras magiſtratum geſſerunt in purpura & habitu idolis ſacro. Obiect. 5.

Sed reſpondet Tertullianus, purpuram fuiſſe honoris ciuilis, non ſuperſtitioſæ profeſſionis: magiſtratum quoque ſub infideli principe, licere Chriſtiano; modò neque ſacrificet, neque ſacrificiis aut falſæ religionis exercitiis auctoritatem ſuam accommodet, neque hoſtias locet, neque curas templorum deleget, neque vectigalia eorum procuret, neque ſpectacula edat de ſuo, aut de publico, aut edendis præſit. Hactenus de rebus omnino & merè idolicis, aut pertinentibus ad falſæ religionis cultum.

Nunc dicendum aliquid de veſtibus, non quidem idolo ſacris, aut eius cultui propriis, ſed aliquid cum vano cultu aut perfidia commune habentibus: quæ ſunt in duplici genere: quædam enim conſenſu populi, aut per magiſtratum præſcriptæ ſunt, verbi gratia, certi coloris, ad diſtinctionem infidelium à fidelibus: aliæ ſunt, non quidem ad diſtinctionem religionum præſcriptæ, ſed ex gentium vſu, propriæ illi populo, qui falſam ſectam profitetur; qualis erit communis habitus Turcarum.

SECVNDA PROPOSITIO. Certum eſt, poſterioris generis veſtibus, verbi gratia Turcicis, licere interdum vti Chriſtiano.

Probatur exemplis Sanctorum. Iuſtinus enim iam Chriſtianus geſtabat pallium philoſophicum, & Sebaſtianus chlamydem militarem: Daniël cum ſuis Perſico habitu verſabatur in aula Regis innoxius, vt loquitur Tertullianus ſuprà lib. de Idololatria: imò & in camino ignis, ſolis aduſtis vinculis, gentilis habitus in ſanctis, ſanctus fuit & illæſus.

TERTIA PROPOSITIO. Veſte ſacra idolo, aut quæ diſtinguat miniſtros ſuperſtitioſi cultus à reliquo vulgo infidelium, numquam licet vti Chriſtiano. Eadem enim illius ratio, quæ aliarum ſimilium rerum, de quibus diximus ſuprà Propoſitione prima. Rectè de illa Tertullianus: *Tunicam ſi induas inquinatam per ſe, poteris forſitan illam non inquinare per te, ſed tu per illam mundus eſſe non poteris.*

QVARTA PROPOSITIO. Si quis eſſet Chriſtianorum habitus, quo diſtinguantur ab infideli-

fidelibus, liceret Chriſtiano extra caſum ſcandali, metu mortis, illum interdum deponere aut tegere; maximè quando is eſſet à tyranno conſtitutus, quo perpetuò dignoſcantur Chriſtiani. Imò probabile eſt, ſepoſito ſcandalo (quod tamen non æquè facilè hîc ſeponitur, quàm in priori caſu noſtræ Propoſitionis) licere interdum aſſumere habitum quem magiſtratus præſcripſerit infidelibus, vt eo dignoſcantur à Chriſtianis. Si tamen ſit veſtis aliqua, etiam propter ſolum finem politicum à magiſtratu deſignata, vt ſignificet, geſtantem eſſe falſæ alicuius ſectæ in religione, puta Mahumetanæ aut Iudaicæ; probabile eſt, quòd non liceat ea veſte vti Chriſtiano coram aliis, qui ipſum inde iudicarent eſſe illius ſectæ; puta quia veſtis non aliter in vſu eſt. Si tamen priùs fuiſſet hæc veſtis communis potiùs gentis quàm ſectæ, etiamſi poſteà magiſtratus infidelis, ob finem politicum ſtatuat eſſe diſtinctiuam religionis; probabilius eſt, licere Chriſtiano ea vti, ad euitandum mortis periculum, quando neque ſcandalum ſubeſſet, neque honor Dei læderetur, neque vtilitas proximo debita ſubtraheretur. Idem dicendum quandò lex de veſte diſtinctiua non fuerit apud omnes in viridi obſeruantia. Ita ferè Bannes, Valentia, & alij recentiores. Neque Silueſter & Angelus contrarium ſentiunt, quando dicunt, eſſe peccatum mortale, ſi quis geſtet veſtem aliquam deſtinatam ad aliquod determinatum ſignum infidelitatis. Vel enim intelligendi ſunt ita locuti, quia ferè ſemper ſubeſt ſcandalum: vel accipiendi ſunt de ſignis, quæ ſunt propria religionis; quale eſt, veſci idolothytis. Quo exemplo vtuntur ex cap. Sicut. 32. quæſt. 4. vbi Gloſſa in extrema famis neceſſitate dicit licitum eſſe veſci idolothytis, modò non fiat ad venerationem idoli. Neque enim ratio Caietani contra nos hîc ſentientis ſolida eſt: putat enim legem, qua tyrannus præſcribit eiuſmodi veſtē, qua conſtet quiſnam ſit Chriſtianus, æquiparandam eſſe quaſi perpetuæ cuidam interrogationi, qua tyrannus te interroget, num ſis Chriſtianus. Verum enim illud non eſt: neque enim poteſt tyrannus pro ſuo libitu extendere interrogationem, qua poſita obliget lex diuina de confitenda fide. Quid enim, ſi conſtituat eum habendum pro abnegatore fidei Chriſtianæ; qui ſe vltrò non repræſentauerit pro fide occidendum?

Confirmatur hæc ſententia, quia religio non adfert peculiarem veſtitum, ſed honeſtum veſtimentum relinquit homini pro neceſſitatibus corporalis vitæ, interdictis veſtimentis idolo ſacris: itaque reliquo politico veſtitu, per religionem licebit Chriſtiano vti in neceſſitate vitæ quando alioqui occidendus eſſet, modò nullum ſubſit ſcandalum. Secundò, alioqui conuerſus ad fidem infidelis, non poterit ad momentum differre veſtis eiuſmodi abiectionem: ſicuti non poteſt ad momentum continuare idololatrię ſimulationem. Tertiò, alioqui non liceret Chriſtianis contra infideles ſic veſtitu diſtinctos vti veſtibus & inſignibus eorum in ſtratagemate bellico, quod eſt contra communem praxim. Imò poſſit cuipiam videri, tunc licere vti etiam illis inſignibus, quæ continent imaginem idoli, proprium tamen vſum habent politicum ſigni militaris.

QVÆSTIO QVARTA.

De Fidei virtute.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm ſit competens Fidei hæc definitio: Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium?

Hebr. 11. TRIA hoc loco excutienda ſunt: An illis Apoſtoli verbis definiatur fides? Quomodo intelligenda definitio? &, Quę fides definiatur?

Quoad Primum, Caluinus & Eraſmus exiſtimant, non definiri illis Apoſtoli verbis fidem: ſed exiſtimat Caluinus, ſolùm partem quamdam naturæ ipſius explicari; quòd nimirum cum patientia ſemper coniuncta ſit: ideoque perperàm verba illa Apoſtoli auulſa eſſe à capite ſuperiori. Eraſmus verò dicit, eſſe potiùs encomium fidei, quàm definitionem Dialecticam: ideò tamen à veterum nonnullis definitionem appellari, quòd ſpeciem habeat definitionis aliquã, qua rei naturam explicant Dialectici. Ille, longè falli eos qui definitionem putant: iſte etiam deridendos exiſtimat, vt qui vbicumque legerint, *eſt*, ſuſpicentur eſſe rei definitionem. D. Thomas etiam indicat ſuo tempore non defuiſſe, qui negarent eſſe definitionem. Sanè Gloſſa in cap. Firmiter, de ſumma Trinitate, dicit non eſſe veram definitionem, ſed tantùm quamdam notificationem; eò quòd etiam ſpei conueniat, & ſolùm contineat fidem rerum futurarum, non autem præteritarum & præſentium.

Verùm hanc eſſe fidei definitionem, non tantùm Scholaſticorum opinio eſt in 3. diſt. 23. ſed etiam veterum Patrum, Hieronymi in c. 5. ad Galatas, Auguſtini tract. 79. in Ioannem, Theophylacti in eum locum, Bernardi epiſt. 190. Non diſplicet tamen, quod eruditus quidam annotauit, præcipuè ſpectando priorem partem, non tam eſſentialem definitionem, quàm deſcriptionem aut materiam hîc eſſe deſcriptionis, per officium & propriam paſſionem fidei, per quam ipſius eſſentia nobis innoteſcat, non ſolùm ex parte, quod fatetur Caluinus, ſed tota adæquatè.

Neque verum eſt (quod Eraſmus videtur po-

nere) encomium rei, ita cum eius definitione pugnare; vt in definitione nequeat eſſe encomium, aut in encomio definitio.

Quoad ſecundum, dicitur fides ſubſtantia, ſiue vt Græcè eſt, ὑπόστασις rerum ſperandarum. Quia verò ſubſtantiæ nomen variè accipitur, & fidei reſpectu rerum ſperandarum variè congruit, pluribus modis hîc intelligunt Theologi, fidem dici rerum ſperandarum ſubſtantiam. Primò enim ſubſtantiam accipiunt pro baſi ac fundamẽto. Vt enim dicit Bernardus ſerm. 10. in Pſal. Qui habitat, Non magis poſſibile eſt ſuper inane pingere, quàm non credita ſperare. Neque malè congruit vox Græca ὑπόστασις. ex hac enim interpretatione, alia ſequitur valdè affinis, qua per ſubſtantiam intelligitur certitudo: quomodo vrget Apoſtoli ſenſum Bernardus contra Petrum Abailardum, qui fidem dixerat eſſe exiſtimationem, nimis abiectè & contemptim, quaſi nullo fundamento nixa, incerta vacillet. Confirmat tranſlatio Syriaca, quæ ita habet: *Eſt autem fides certitudo de iis rebus quæ ſunt in ſpe, ac ſi iam exiſterent actu.*

Subſtantiæ nomen variè accipitur.

Secundò, Accipiunt ſubſtantiam, vt ſignificet poſſeſſiones & facultates; quomodo accipitur apud Lucam, *Da mihi portionem ſubſtantiæ quæ me contingit.* Hæc quidem interpretatio, aliàs vera, quia fidei magnæ ſunt diuitiæ, non videtur genuina, propter nomen ὑπόστασις, quod non ſolet accipi pro poſſeſſionibus & facultatibus, ſicut Latinum ſubſtantia. Veterum tamen nonnulli vſi ſunt hac interpretatione.

Lucæ 15.

Tertiò, Accipiunt ſubſtantiam rerum ſperandarum, pro inchoatione quadam totius boni ſperandi, virtute totum illud continente: quomodo D. Thomas hîc videtur accipere. Sed rurſus nomen ὑπόστασις non ſatis congruit.

Quartò, Accipiunt ſubſtantiam, tamquam ſubſtantem accidentibus, & ea ſuſtinentem; vt ſignificatum ſit, à fide ita pendere res ſperandas, ſicut à ſubſtantia pendent accidentia.

Quintò, Accipiunt ſubſtantiam, vt idem ſit quod eſſentia, aut ſubſiſtentia; & ſignificetur, per fidem res quæ ſperantur & in ſe nondum ſubſiſtunt, iam eſſe & ſubſiſtere, nimirum in corde eius qui credit, & in animo, & certas eas habet non minùs quàm ſi reipſa ſubſiſterent aut eſſent. Quæ interpretatio optimè conuenit cum voce ὑπόστασις, & videtur genuina, eſtque communis Græcorum: hoc ſolo differt à prima, quòd illa dicat, fidem eſſe fundamentum; hæc autem, quia fides eſt rerum ſperandarum fundamentum, dicit in ſenſu cauſſali, fidem eſſe earũ exiſtentiam; quia ſcilicet faciat exiſtere, modo iam explicato.

Rerum ſperandarum. In Græco ambiguum eſt, an πραγμάτων debeat conſtrui cum ἐλπιζομένων, an verò cum eo quod ſequitur, οὐ βλεπομένων, quomodo legit Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis cap 31. Fides eſt ſperandorum ſubſtantia, conuictio rerum quæ non videntur. Sed eòdem pænè recidit. Illud maioris fuerit momenti, cùm ἐλπιζομένων dicatur à verbo medio, & poſſit etiam ſumi actiuè, an cum D. Auguſtino tractatu 79. in Ioannem, rectè hîc legerimus, *ſperantium*, vt fides dicatur hypoſtaſis ſperantium: quaſi ſignificetur, fidem eſſe id quo nituntur ſperantes & credentes. Vbi dicendum eſt, omnino retinendam eſſe communem ac vulgatam verſionem, & intellectum paſſiuum; tum quia is intellectus plus elegantiæ habet, & etiam Græcorum communis eſt; tum etiam, quia Auguſtinus alibi legit, *ſperandorum*, vt patet loco producto De peccatorum meritis. Fatendum tamen, lectionem illam, & ſenſum actiuum, nihil habere falſi: verè enim dixit Dionyſius cap. 7. de diuin. nom. fidem eſſe fundamentum quoddam aut ſtabilem ſedem eorum qui credunt.

At, Quare potiùs dicitur fides ſubſtantia rerum ſperandarum, quàm timendarum; cùm etiam res timendas credamus?

Reſpondeo; Quia fides natura ſua inchoat in nobis res ſperandas. Eſt enim vnitiua cum Deo, vt dicit Dionyſius ſuprà. Primariò autem fides, vt nos cum Deo vnit, reſpicit res ſperandas; & ſecundariò timendas. Ideò enim horremus & timemus æternum ſupplicium, quia timemus à Deo ſeparari. Accedit quòd ſcopo Apoſtoli magis congruebat: hortatur enim ad tolerantiam malorum præſentium, & quantum ad eam conferat fides, dum ſperanda bona proponit, oſtendit.

Dices, Cùm charitas maximè Deo nos vniat, quare ſaltem non dicitur fides, ſubſtantia rerũm amandarum?

Reſpondeo; Quia charitas eſt etiam præſentium, & eorum quæ iam videntur & poſſidentur; ideoque non ſatis explicaretur propria virtus fidei, ſi res diligendas diceretur exhibere præſentes: ſed maior eius virtus eſt, quòd quæ non ſunt præſentia, ſed ſperantur futura, quodammodò præſentia exhibeat. Sicut enim eſt oppoſitio quædam in elencho, & non apparẽti, vt mox dicemus, ſecundùm elegantiam ſtili Apoſtolici, quam obſeruant Chryſoſtomus & alij; ita & oppoſitionem oportebat eſſe inter ſubſtantiam & res, quarum dicatur ſubſtantia. Eſt autem maior, ſi eæ ſperari dicantur, quàm ſi amari. Secundò, Fides non eſt ita fundamentum charitatis, ſicut ſpei; charitas enim cum viſione eſſe poteſt, eiq; inniti; ſed ſpes ſubſiſtere non poteſt, ſi fidei fulcium ſubtrahatur.

Argumentum non apparentium. Græcè ἔλεγχος, quod alij vertunt, *conuictionem*, vt Auguſtinus ſuprà: alij, *indicium*, vt Eraſmus: alij, *demonſtrationem*: noſter Interpres, *argumentum*. Quæ explicationes omnes ferè eòdem recidunt, vt ſignificetur modus, quo fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum; conuincendo nimirum, certumque reddendo intellectum de rebus quæ non apparent, ſed ſperantur; non ſecùs ac ſi coràm apparerent & viderentur: quòd enim omnes res ſperandæ, ſiue quæ ſperantur (ille enim eſt ſenſus Græci vocabuli, vt meritò ita verterit Eraſmus) ſunt in non apparentibus; quamuis non contrà omnes non apparentes ſperentur; alibi idem Apoſtolus oſtendit, dicens: *Quod enim videt quis, quid ſperat?* Rectè Primaſius: *Fides eſt ita animum firmum eſſe de his quæ non videntur, ſicut de his quæ iam videntur; & dum hoc fit, fides facit ea ſubſiſtere in nobis, credendo.* Non minùs opportunè D. Thomas monet, *argumentum* hîc ſumi pro ſuo effectu, nimirum pro firma adhæſione intellectus ad veritatem fidei non apparentem. Itaque ſenſus huius partis eſt, fidem eſſe aſſenſum quemdam firmiſſimum, rerum alioquin obſcurarum, & argumentum non habentium; viſionem ac euidentiam quãdam rerum ineuidentium. ἔλεγχος enim dicit aliquid repugnans ineuidentiæ, vt benè obſeruat Chryſoſtomus.

Rom. 8.

Ex

Digitized by Google

Ex his patet reſponſio ad dubia, quæ circa hanc definitionem moueri poterant. Siquis enim addubitet, quî fieri queat, vt fides, quæ virtus eſt Theologica, rectè cenſeatur definita, nulla interueniente mentione ipſius Dei; dicendum erit, implicitè hîc Dei mentionem fieri: conuictio enim illa certiſſima rerum non apparentium, non fit niſi auctoritate Dei reuelantis.

Quod verò ſuprà ex gloſſa quadam Decretalium opponebatur, videri hanc definitionem etiam ſpei conuenire; apertè falſum eſt. Vt enim demus, ſpem poſſe dici ſubſtantiam rerum ſperandarum (quamuis rectè annotet Bonauentura, non eſſe fundamentum ſicut fides, cùm non ſit prima virtutum) vt, inquam, hoc demus; nulla tamen probabilitate dici poteſt argumentum non apparentium. Denique quod eadem gloſſa arguebat, hîc ſolam definiri fidem rerum futurarum; diluitur, ſi aduertamus, res non apparentes poſſe intelligi etiam præſentes & præteritas nobis obſcuras. Rectè enim Primaſius, *Dum ea*, inquit, *credimus in veritate fuiſſe, aut eſſe, aut futura eſſe quæ non vidimus; ipſa fides facit ea ſubſiſtere in corde noſtro*, &c. Confirmatur, quia de eadem fide dicit Apoſtolus eodem cap. *Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo. Accedentem ad Deum credere oportet quia eſt.* Adde, quòd etiam res ſperandæ aliquo modo poſſint cogitari præſentes, modò earum fruitio præſens non habeatur, ſed futura ſperetur.

Quæ fides definiatur in verbis Apoſtoli.

Quoad tertium, tres ſunt ſententiæ: vna eſt Eraſmi, fidem hîc vſurpari non propriè pro ea qua credimus credenda, ſed qua ſperamus, id eſt, ipſa fiducia.

Sed hæc ſententia eſt manifeſtè falſa: Fiducia enim non eſt conuictio aut argumentum; conuictio enim iſta eſt res intellectus, ſicut & iudicium, argumentum, demonſtratio, & euidentia. Quibus poſtremis duobus, ἔλεγχον hîc poſſe explicari, placet etiam Caluino; cui alioquin ſatis probatur, quod de fiducia Eraſmus annotauit. Secundò, Fides hîc ſignificatur eſſe fundamentum fiduciæ; non niſi ineptè autem diceretur fundamentum ſuiipſius. Tertiò, Quæ Apoſtolus toto capite proſequitur, competunt fidei propriè dictæ, potiùs quàm fiduciæ; verbi gratia, illud, *Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo.* Si enim fides hîc definita non pertineat ad intellectum; quomodo fide intelligimus? Item illud, *Fide Noë metuens, aptauit arcam*, &c. Ex fiducia enim non rectè metuiſſe quis diceretur; ſed fides propriè dicta gignit metum. Denique illud, *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt.* Neque enim confidimus Deum eſſe; ſed certo intellectus aſſenſu iudicamus & credimus.

Sententia ſecunda excludit ab hac definitione fidem informem, ſolumque definiri putat formatam. Ita D. Bonauentura in 3. diſtinct. 23. art. 1. qu. 5. qui pro ratione dicit, quòd fides informis non ſit ſubſtantia rerum ſperandarum; quia, inquit, non ſuſtentat totam fabricam ſpiritualem. Fauere videbitur & ipſe D. Thomas art. 7. ad 4. vbi dicit, fidem ſine charitate fundamentum eſſe non poſſe.

Verùm neque iſta ſententia placet: verè enim fides informis etiam eſt fundamentum & baſis rerum ſperandarum; non quidem vt informis, ſed vt fides: ſic enim eſt inchoatio quædam, & initium ſpiritualis ædificij, adeoque rerum ſperandarum. Neque D. Thomas articulo illo 7. contrarium dicit: non enim agit de fundamento, eo ſenſu quo hîc dicitur fides ſubſtantia rerum ſperandarum; ſed de fundamento, quod re ipſa fundamenti partes agit & exequitur, totam ædificij molem aptè connexam ſuſtentando: quod fidem ſine charitate non poſſe, patet ex illo ad Coloſſenſes 3. *Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.*

Tertia itaque vt communis, ita veriſſima eſt ſententia; fidem hîc definiri prout communis eſt formatæ & informi, prout virtus eſt Theologica, à ſpe diſtincta & charitate, prout nata quidem & apta ſemper vincere; quamuis contingat non vincere in illis qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent. Rom. 1. Sicut enim fundamentum eſſe poteſt ſine ædificio, ita fides poteſt eſſe in eo, in quo per vinculum charitatis nondum connexa & compacta eſt ſpiritualis ædificatio.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Fides ſit in intellectu ſicut in ſubiecto?

RESPONDET D. Thomas affirmatiuè, & probat: quia credere eſt actus intellectus, ſecundùm quod mouetur à voluntate ad aſſentiendum. Oportet autem hic actus ſit perfectus, cùm ſit actus virtutis: non eſt autem perfectus, niſi procedat à principio ad ſic operandum benè diſpoſito, quod fit per habitum. Oportet itaque fidei habitus ſit in intellectu, qui ipſum perficiat tamquam principium credendi, in quo actio immanens aſſenſus fidei ſecundùm ſubſtantiam reſidet: neque enim ſtabili & ſuaui ratione naturæ ſuæ conformi, perfici hæ potentiæ, vt ſint iſtorum actuum principium, poſſunt ſine habitibus. Adde, quòd non appareat, quomodo in intellectu reformetur imago Dei, niſi per fidem. De hac re ſuprà q. 2. ar. 1. nonnulla diximus.

Quædam tamen hîc notanda ſunt. Primò, Caluinum in c. 10. ad Romanos, ex illis Apoſtoli verbis, *Corde creditur ad iuſtitiam*, docere contrarium. *Obſeruemus*, inquit, *fidei ſedem non in cerebro eſſe, ſed in corde; & nomen cordis pro ſerio & ſincero affectu poni.* Sed malè exiſtimat Caluinus, cor hîc accipi pro nudo affectu: includi enim, aut ſimpliciter intelligi intellectum, patet; quia Apoſtolus eodem modo loquitur quo Moyſes, quando dicit: *Propè eſt verbum in corde tuo.* Certum autem eſt, verbum pertinere ad intellectum. Deinde, fides hiſtorica pertinet ad intellectum: loqui autem hîc Apoſtolum de fide hiſtorica, patet ex illis verbis: *Quòd ſi credideris in corde tuo quòd Deus ſuſcitauit illum ex mortuis*, &c.

Notandum Secundò, D. Bonauenturam exiſtimare, fidem, quatenus eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, rem eſſe voluntatis; pertinere autem ad intellectum, quatenus eſt argumentum non apparentium. Sed patet ex dictis, quomodo etiam, vt eſt hypoſtaſis aut ſubſiſtentia ſperandorum, ad intellectum pertineat: certitudine enim aſſenſus, iam quaſi præſentia exhibentur; certitudo autem iſta ad intellectum pertinet.

Illud maiorem difficultatem habet, quòd idem Bonauentura dicit, fidem, vt virtus eſt hominem

Digitized by Google

reddens laudabilem, eſſe in libero arbitrio: quatenus autem eſt habitus, & innititur veritati primæ propter ſe, eſſe in intellectu. Verùm de hac re infrà art. 5.

Notandum Tertiò ex reſponſione ad 2. fidem in voluntate etiam habere habitualem quemdam pium affectum, quo imperetur ipſe actus credendi; ſimpliciter tamen dicitur eſſe in intellectu, quia is eſt qui elicit aſſenſum: aſſenſus autem propriè eſt fides; aſſentiri eſt credere: velle enim credere, nondum formaliter eſt credere.

Notandum denique circa reſponſionem ad 3. fidem pertinere ad intellectum ſpeculatiuum, fieri tamen practicam, quadam intellectus extenſione; quam extenſionem dicit Bonauentura fieri tribus modis: videlicet, coniunctione fidei cum affectu credulitatis, vnde ipſa procedit; quo modo ex Auguſtino dicitur, quòd nemo credat niſi volens: vel coniunctione ipſius cum affectu charitatis, ad quem ipſa inclinat; quo modo fides inclinat & præparat ad Deum amandum: vel denique coniunctione ipſius fidei cum operatione, quam dirigit; quo modo Apoſtolus dicit, fidem per charitatem operari. Gal. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrùm charitas ſit forma fidei?

RESPONDET affirmatiuè. Probat, quia finis ad quem actus ordinatur, quodammodò eſt eius forma; fidei autem actus ordinatur ad bonum diuinum: imperatur enim à voluntate mota à Deo, cuius obiectum eſt bonum diuinum: in ordine autem ad bonum diuinum non plenè perficitur voluntas, niſi per charitatem. Charitas ergo erit forma fidei; per eam ſiquidem actus fidei formatur, quando ſuo fini bono ſcilicet diuino, coniungitur.

Notandum hîc Primò, non quæri, An charitas ſit ſubſtantialis forma fidei: certum enim eſt non eſſe, cùm charitas ſit in voluntate, fides autem in intellectu ſecundùm ſubſtantiam ſuam, vt ſuperiori articulo dictum eſt. Vbi nobis videbitur contrarius Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacramentis, parte 10. c. 3. ***Fides in affectu habet ſubſtantiam, quia affectus ipſe fides eſt: in cognitione habet materiam, quia de illo & ad illud quod in cognitione eſt, fides eſt.*** Sed reſpondeo, per cognitionem Hugonem intelligere cognitionem apprehenſiuam, quam etiam habet qui audit & non credit; in qua non eſt fidei ſubſtantia, ſed in aſſenſu, qui non præbetur, niſi ex affectu credulitatis; ratione cuius affectus putauit Hugo, ſubſtantiam fidei ſtatuendam eſſe in affectu. Paulò aliter reſpondet D. Thomas in 3. dicit enim, Hugonem per ſubſtantiam non intelligere eſſentiam fidei, ſed formam, quam hoc articulo dicimus eſſe charitatem; vt ſolùm ſignificare voluerit, charitatem eſſe in voluntate.

Notandum Secundò, charitatem non eſſe fidei formam phyſicam & intrinſecam; ſed, vt hîc dicit D. Thomas ad 2. ſolùm eſt fidei forma, prout informat & perficit actum eius.

Variè interim explicari poteſt modus quo charitas ſit fidei forma. Vnus eſt, ſi conſideremus, fidem à coniuncta charitate accipere peculiarem rationem virtutis: cùm enim virtutis ſit, benè diſponere habentem; abſolutè autem tum demum benè diſponatur homo, quando capax eſt meriti æternæ beatitudinis; rectè aliquid virtutis fidei accedere dicitur, eo ipſo quo redditur meritoria vitæ æternæ. Quamuis autem etiam aliarum virtutum hac ratione charitas forma dici queat; peculiariter tamen fidei forma ſiue vita dicitur, quia iuſtus ex fide magis dicitur in Scriptura viuere, & reuerà viuit, quàm ex aliis virtutibus. Vt itaque conſtet, vnde fides id habeat, quòd per eam dicatur iuſtus viuere; D. Iacobus in ipſa fide vitam quamdam conſiderauit, quam per opera expreſſit: & ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum, ita fidem ſine operibus mortuam eſſe pronuntiauit. Hunc ſpiritum, hanc vitam in ipſa fide intellexerunt Scholaſtici à Iacobo ſtatui operatricem charitatem; eumque imitati dixerunt, fidem aliquando eſſe informem, quando mortua eſt, & non habet coniunctum ſpiritum charitatis; aliquando autem formatam, quando viuit & energetica ſit per charitatem coniunctam. Quia verò hæreticis noſtri temporis valdè diſplicet huius articuli doctrina, qui potiùs fidem (cui ſoli iuſtitiam totam adſcribunt) volunt vitam & formam eſſe charitatis, quàm contrà; quidam ipſorum reiecerunt epiſtolam Iacobi, vt Lutherus, qui & ſtramineam eam vocat, & neſcio quid ſpiritus Apoſtolici ei deeſſe dicit. Caluiniſtæ fatentur, non eſſe iuſtam rationem vllam, epiſtolam hanc reiiciendi, aut canonicam eius auctoritatem in dubium reuocandi: ceterùm dicunt, Apoſtolum non voluiſſe fidem ſine operibus veram eſſe fidem; ſed aut nullam eſſe, aut ſaltem mortuam, propter inane fidei ſimulachrum, quod eſt in homine inani, qui non habet charitatem, neque ex operibus oſtendit fidem ſuam. Rom. 1. Iac. 2.

Verùm enimuerò, voluiſſe Apoſtolum, quod alibi dicit Auguſtinus, ſine charitate fidem quidem eſſe poſſe, ſed prodeſſe non poſſe; vel ex ſimilitudine corporis & ſpiritus colligere licet. Corpus enim anima deſtitutum verè corpus eſt. Deinde, ſi tantùm ſit mortua ſine operibus fides in inani ſuo ſimulachro, quomodo Iacobus dicit, mortuam eſſe in ſemetipſa, ſiue per ſe, vt vertit Eraſmus? quomodo dicit otioſam eſſe? Sed hac de re latiùs diximus in materia de Iuſt. 1. 2. q. 113.

Alter modus eſt, quo charitas eſt forma fidei, ſi conſideretur fides participare charitatem, à qua imperatur, tamquam formam; ſicut participat voluntarium à voluntate à qua imperatur.

Tertius eſt, ſi conſideretur charitas vt coniungens fidem cum vltimo fine. Quos duos modos videre licet apud D. Thomam in 3.

Quartus eſſe poteſt, ſi conſideretur fides per charitatem operari, vt Apoſtolus dicit: res enim quæque per formam & vitam ſuam operatur. Vide Bernardum ſerm. 2. de Reſurrectione.

Quintus, ſi conſideretur charitas vt conſummatio fidei, roborans eam ad perfectiùs eliciendum aſſenſum, vt dicemus art. 5.

Præter locum Iacobi, & alium D. Pauli, qui eſt 1. ad Cor. c. 13. in quo fidelis ſine charitate dicitur nihil eſſe, doctrinam huius articuli probat illud 1. Ioannis 3. *Qui non diligit manet in morte.* Ex Patribus videre licet librum de cognitione veræ vitæ Auguſtino inſcriptum, tomo 9. cap. 37. Bernardum ſuprà & epiſt. 42. Venerabilem Bedam & alios in cap. 2. Iacobi.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICVLVS IV.
Vtrùm Fides informis poſſit fieri formata, vel è conuerſo?

RESPONDET D. Thomas, eumdem eſſe habitum fidei formatæ & informis.

Suppoſita doctrina ſuperioris articuli, diſputarunt olim Scholaſtici, Vtrùm, quando ex formata fide fit informis, aut contrà ex informi formata, ſit idem habitus fidei ſub vtroque termino. Diſputarunt inquam olim: quia poſt Concilium Tridentinum, non tam inter Catholicos, quàm cum hæreticis iſta diſputatio inſtituitur, vt mox patebit.

Erant itaque variæ hîc ſententiæ. Quidam enim dicebant, adueniente fide formata, deſtrui ſecundùm ſubſtantiam illum habitum, qui erat fides informis.

Secunda ſententia habebat, non quidem deſtrui fidem informem, ſed manere ſimul cum fide formata adueniente; eſſe tamen duos diſtinctos habitus. Vtraque in eo conuenit, quòd ſaltem numero diſtinguat fidem informem à formata. Item quòd ſecundùm vtramque poſſit dici, has fides etiam ſpecie differre: imò ſi fortè poſterioris ſectatores in ea fuerint opinione, quòd duo accidentia eiuſdem ſpeciei non poſſint eſſe in eodem; neceſſariò poſterior intelligenda erit de habitibus ſpecie diſtinctis. Atque has duas opiniones recenſet D. Thomas.

Bonauentura autem in 3. diſtinct. 23. tres ponit opiniones eorum qui dicunt fidem informem non deſtrui, ſuperueniente gratia iuſtificante eius forma. Quoſdam enim refert dicentes, fidem informem ita manere, vt alia fides formata ad infuſionem gratiæ reſultet, quomodo in homine ad infuſionem animæ reſultant potentiæ; ipſa autem fides informis maneat informis, neque à gratia, neque ab illa fide, quæ ſimul cum gratia aduenit, formata. Alios dicentes, fidem informem non quidem ab ipſa gratia, ſed à fide illa altera, quam gratia iuſtificans adducit, formari. Alios denique, qui dicunt formari ab ipſa gratia aut charitate, vt quæ erat informis, eadem numero fiat formata; ſolaque ſit in homine iuſto. Quæ poſtrema ſententia eſt veriſſima, ipſius Bonauenturę, D. Thomæ, Durandi, & communis.

Contraria, quatenus negat fidem infuſam informem eſſe eamdem ſpecie cum formata, eſt hæretica: Tridentinum enim ſeſſ. 6. Can. 28. definit, fidem quæ in peccatore remanet, licet non ſit viua, eſſe tamen veram fidem; & anathema dicit ei, qui dixerit talem peccatorē non eſſe Chriſtianum: quatenus verò negat eſſe eamdem numero, eſt temeraria, quia in re graui, contra cōmunem.

Probatur hæc ſententia primùm ex Scripturis, vbi parabolæ quædam ſatis indicant eſſe vnam & eamdem fidem, vt illa de decem virginibus, vbi fidem licet informem intelligere per lampadem ſine oleo, viuam autem per lampadem oleo refertam. Vide Auguſtinum tract. 23. in Ioannem. Sic alibi legimus quemdam ad nuptias intraſſe non habentem veſtem nuptialem. Fide vtique intrauit, ſed veſte nuptiali caruit, quia charitate deſtitutus fuit: qua vt veſtiretur, quis dixerit fide exſpoliandum, & non potiùs ſuperinduendum charitate? Efficaciſſima probatio eſt apud Iacobum, qui indicat, eamdem eſſe fidem viuam & mortuam, ſicut idem corpus nunc viuit, nunc mortuum eſt.

Ex Patribus Irenæus lib. 4 cap. 25. dicit, fidem vt & prophetiam, & ſimilia, ſine dilectione vacua eſſe & fruſtrà: intellexit ergo, accedente dilectione non deſinere eſſe, ſed incipere prodeſſe. Chryſoſtomus homil. in Encœniis, comparat peccatorem habentem fidem informem militi ignauo: certum autem eſt, eum, qui ex ignauo milite fit ſtrenuus, eamdem retinere teſſeram militarem. Auguſtinus in Pſalmum 31. comparat fidem & opera fundamento & ædificationi, radici & fructui: certum autem eſt, fundamentum manere idem, quando ſuperædificatur; radicem manere eamdem quando fructificat. Item lib. 15. de Trinit. cap. 18. ***Sine charitate fides poteſt quidem eſſe, ſed non prodeſſe.*** Beda in cap. 2. Iacobi dicit, Fidem mortuam per opera charitatis reuiuiſcere, & animari; tantum abeſt, vt extingui exiſtimauerit.

Probatur denique ratione. Primò, Fides ordine generationis prior eſt charitate, & habet ſe fides informis ad viuam, ſicut imperfectum ad perfectum in eadem ſpecie, vt docet S. Thomas ſeq. artic. ad 3. Poteſt itaque charitatis habitus tolli, remanente fide: prius enim non tollitur, poſteriori ſublato. Secundò, Alioquin vel nullus peccator habet fidem infuſam: quod non eſſe verum diximus, & oſtendimus in tractatu de iuſtificatione: vel oportet Deum infundere ſuum donum, eo ipſo quo quis mortaliter peccat; quod eſt inconueniens: tunc enim homo chariſmata Spiritus non accipit, quando Spiritum ſanctum amittit.

Superſunt ſoluendæ obiectiones. Vna fieri poteſt eiuſmodi: Iuſtificatio hominis fidelis non eſt minoris perfectionis, quàm ſit iuſtificatio hominis infidelis: ergo ſicut hæc producit nouum habitum fidei, ita & iſta.

Reſpondeo, non ſequi. Sicut enim pluuia non eſt imperfectior quando cadit in terram vbi herbam inuenit, quam ad incrementum promoueat, quàm dum cadit in terram, vbi ex ſemine herba de nouo producenda eſt: ita iuſtificatio hominis fidelis non ideò debet cenſeri imperfectior, quòd germen fidei non de nouo producat, ſed ibi inuentum creſcere faciat.

Secunda obiectio: Opus mortuum non poteſt fieri viuum. Ergo nec habitus mortuus poteſt fieri viuus. Antecedens eſt commune dictum Theologorum, qui ita diſtinguunt opus mortuum à mortificato.

Reſpondeo, negando conſequentiam. Quia quòd opus mortuum non reuiuiſcat, ideò eſt, quia non manet neq; in ſe, neque in acceptatione diuina. Si enim aliquod opus inchoëtur in peccato, & continuetur donec homo iuſtificetur; illud quodammodò reuiuiſcit, quia quodammodò manet. Cùm itaque habitus abſolutè maneat, non eſt mirum, ſi abſolutè dicatur reuiuiſcere.

ARTICVLVS V.
Vtrùm Fides ſit virtus?

RESPONDET D. Thomas, virtutem eſſe fidem formatam, non autem informem; vtpote cuius actus non habeat debitam perfectionem ex parte voluntatis.

Maioris methodi gratia articuli doctrinam in tria dubia diſtinguemus.

DVBIVM I.

An ſaltem Fides formata ſit virtus?

NON magnopere opus erat iſtud mouere, niſi Durandus in 3. d. 23. q. 6. quædam de hac re contra communem ſententiam docuiſſet. Quærens enim, An Fides ſit virtus; dicit, virtutem accipi duobus modis: vno, pro habitu quocumque laudabili, inclinante potentiam ad bonum actum; altero ſtrictiùs, pro habitu ponente potentiam in vltimo perfectionis debitæ ſuo actui. Ita enim virtutem dici vltimum de potentia. Priori modo dicit fidem eſſe virtutem, ſed non magis formatam quàm informem. Secundo autem modo dicit, neque formatam neque informem eſſe virtutem, eò quòd non ponat intellectum in vltimo perfectionis ſuo actui debitæ; quia nimirum non perficiat eum ad conſpiciendum ſuum obiectum in ſe, vel per reſolutionem ad id quod in ſe conſpicitur.

Opinio Durandi.

Eò itaque abit ſententia Durandi, vt propriè & ſtrictè loquendo, exiſtimet fidem non eſſe virtutem, etiamſi viua & formata ſit. Cuius contrarium duobus modis in primis oſtẽdere poſſumus: vno, congerendo illa teſtimonia, quæ probant fidem eſſe virtutem: ſi enim fides ſit virtus, omnino fides formata virtus erit; hoc enim nec Durandus negat: altero per illa quæ probant peculiariter, ſaltem fidem formatam eſſe virtutem. Fidem itaque eſſe virtutem, adeóque viuam fidem formatam & conſummatam, eſſe perfectam virtutem, colligere licet ex prioris ad Corinthios cap. 13. vbi dicuntur eſſe tria hæc, Fides, Spes, Charitas; atque innuitur eſſe magnas virtutes: nihil enim alioquin magni eſſet, maiorem harum eſſe charitatem. Sanè communis Theologorum ſchola tres inde ſtatuit virtutes Theologicas. Huc faciunt omnia Scripturæ loca, quæ dicunt fidem iuſtificare: per virtutem enim iuſtificamur, cùm iuſtitia ſit tota virtus, vt ex Philoſopho hîc D. Thomas. Item illa quæ dicunt, per fidem fieri vt non confundamur, vt purificentur corda, vt ſaluemur, & ſimilia.

Vera ſententia.

Rom. 10. Act. 15. Epheſ. 2.

Fidem formatam eſſe virtutem perfectam, peculiariter oſtendit Apoſtolus ad Galatas cap. 5. vbi pronuntiat, ſolam fidem quę per dilectionem operatur, aliquid valere. Rectè D. Bonauentura, fidem hanc dicit non ſolùm eſſe virtutem, ſed aurigam omnium virtutum: idemque, vno excepto Durando, paſſim omnes dicunt Scholaſtici.

Neque difficile fuerit Durandum refutare. Quod enim dicit, per fidem nõ ſtatui intellectum in vltimo perfectionis debitæ ſuo actui, propter ipſius fidei ineuidentiam; cõcidet, ſi aduerterimus tantum abeſſe, vt in fide virtutis rationem auferat ineuidentia, vt ipſa illa ineuidentia ad talem virtutis rationem prorſus ſit neceſſaria. Meritum enim fidei euacuatur, vbi eſt euidentia; meritum autem fundatur in ratione virtutis. Iſtud vnde proueniat intelligemus, ſi aduertamus, fidem ita eſſe rem intellectus, vt dependeat ab imperio voluntatis. Quamuis ergo maior eſſet perfectio intellectus, videre clarè quod obſcurè credit; maior tamen eſt perfectio voluntatis, velle aſſentiri non viſis. Deinde, etiamſi conſideremus fidem vt perficit intellectum; obſeruat rectè Baneſius, eum magis perficere intellectum, quàm habitum alium quemcumque, ſiue naturalem ſiue acquiſitum: eò quòd maxima perfectio intellectus, ſit certiſſima illa rerum diuinarum cognitio. Neque enim multùm refert, abeſſe euidentiam, cùm aliunde maxima illa certitudo habeatur, propter quam euidentia ſolet deſiderari. Adde, quòd de rebus præſtantiſſimis, etiam minima cognitio, magnæ ſit delectationis, vt alibi docet Philoſophus.

Reſponſ. ad argumen. Durandi.

Lib. 1. de partibus animalium cap. 5.

Quòd verò vrget Durandus, virtutem eſſe extremum potentiæ, aut diſpoſitionem perfecti ad optimum; intelligendum id eſt, quantum ſtatus ſubiecti requirit. Sicut enim in naturalibus virtus eſt oculi noctuæ, quod vitium eſſet oculi aquilæ: ita in propoſito, quamuis fides ex parte ſit, & imperfecta cognitio, ideoque cùm peruenerit ad id quod perfectum eſt euacuanda, in viatore tamen magna eſt perfectio. Sicuti enim non perficit aërem lucerna, quando iam ſolis radiis illuſtratur, perficit autem in noctis caligine: ita & fides tamquam lucerna lucens in caliginoſo loco, multùm perficit caliginoſum noſtrum intellectum, *donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus noſtris.* Fides enim eſt illud incorruptum lumen, cui qui rebelles ſunt, digni ſunt carere luce, & cum Ægyptiis pati carcerem tenebrarum: de quo Sapientiæ cap. 18. Pulchrè de lucerna iſta Auguſtinus tract. 23. in Ioannem. vbi rectè monet, eam oleo miſericordiæ foueri & conſeruari, vento ſuperbiæ extingui.

2. Pet. 1.

Neque difficile fuerit conuellere quod Durandus dicit, formatam fidem non magis eſſe virtutem, quàm informem. Quamuis enim charitas ſit forma fidei externa, multum tamen ei confert perfectionis internæ: perficiente enim imperium voluntatis charitate, promptiùs, firmiùs, certiùs & conſtantiùs intellectus per fidem inhæret primæ veritati. Ad hæc, ſi virtus eſt quæ reddit habentem bonum; maior erit virtus quæ reddit meliorem. Certum autem eſt, fidem formatam reddere hominem meliorem, quàm reddat fides informis: bonitas enim ex ordine voluntatis pendet, quem conſtat in fide formata eſſe perfectiorem. Inſuper huc facit, quòd ſecundùm ſtatum virtutis, omnes virtutes morales ſint connexæ. Vt enim quis non patiatur difficultatem, vel ubi gratia, in materia temperantiæ, ratione circumſtantiæ quæ requirat exercitationem in alia virtute; oportet ipſum etiam in illius exercitio expeditum eſſe. Aduertendum tamen, magis perfici fidem per charitatem, quàm perficiatur temperantia aut alia moralis virtus per prudentiam: efficit enim vt ipſe fidei actus & conatus magis roboretur circa proprium obiectum: prudentia autem inſtar aurigæ tantùm dirigit temperantiam.

Dices: Scientia acquiſita ex coniunctione charitatis, non induit rationem virtutis: ergo neque fides infuſa.

Reſpondeo, non ſequi. Per ſcientiam enim acquiſitam tam perfectè cognoſcit peccator, quàm iuſtus; per fidem infuſam autem, quatenus ea pendet ex imperio voluntatis, perfectiùs credit iuſtus quàm peccator.

DVBIVM II.

An Fides informis ſit virtus?

DIVVS Thomas hoc articulo videtur negare: ſed ex reſponſione ad 3. liquet, non aliud ipſum

Digitized by Google

ipſum voluiſſe, quàm fidem informem non habere rationem perfectam virtutis.

Reſpondeo itaque, Fidem informem eſſe quidem virtutem, ſed imperfectam. Prior pars probatur, Quia eſt habitus inclinans ad honeſtum ſub ratione honeſti, & formaliter principium actus moraliter boni, captiuans intellectum in obſequium Chriſti. Secundò, Si fides per ſe ſit virtus (quod ſuperiori dubio ſatis oſtenſum eſt) non apparet quomodo non ſit virtus vbicumque reperiatur, adeoque etiam in peccatore. Confirmatur, Quia nô ſatis apparet, quomodo tres ſint virtutes Theologicæ, ſi omnis ratio virtutis, quæ eſt in fide, ſumatur à charitate. Imò fides tunc propriè non erit virtus: nam etiam actus fidei acquiſitæ poteſt imperari à charitate, atque ab ea mutuare rationem virtutis: nemo tamen propterea dixerit fidem acquiſitam eſſe virtutem. Tertiò, Virtus opponitur vitio, & bonum malo: fides etiam informis opponitur ſic infidelitati, quæ magnum eſt vitium: ergo, &c. Quartò, D. Auguſtinus lib. de vera innocentia citatus à D. Thoma, & Bonauentura in 3. docet, ceteras virtutes, præter charitatem, poſſe ineſſe bonis & malis. Quintò & poſtremò, Eſt communis Theologorum, fidem quidem informem eſſe virtutem, ſed neque perfectam, neque in ſtatu virtutis; quæ erat altera noſtræ reſpôſionis pars breuiter hîc probanda. Probant autem eam omnia quæ in ſpeciem videntur priorem partem improbare: vt quòd fides informis non coniungat hominem vltimo fini. Perfecta enim virtus ſecundùm D. Auguſtinum 4. in Iulianum cap. 3. coniungit habentem vltimo fini. Item quòd ſine charitate ſit mortua, otioſa, & ſimilis fruſtraneæ pauperum conſolationi, ſine vero ſubſidio, vt inanibus verbis ſolis eis dicatur, *Ite in pace, calefacimini & ſaturamini*; virtus autem perfecta ſit viua & operatoria. Denique quòd virtus ſimpliciter faciat hominem promptè & delectabiliter operari. Hoc enim eſt habere ſtatum virtutis, quod non præſtat fides informis. Obiectum enim fidei, cùm ſit ineuidens, ſenſuum & naturalis rationis argumentis deſtitutum, ita difficile creditu eſt, vt promptè & delectabiliter illud non credat is, in quo credendi affectus nondum profecerit vſque ad charitatem. Neque aliud exiſtimo voluiſſe D. Chryſoſtomum in illud 2. ad Timoth. cap. 3. *Habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes*, ſcribentem in hûc modum: *Fides ſine operibus, figura ſolùm abſque virtute eſt. Rectè ergo pulchro & venuſto corpori virtute deſtituto picturæque comparatur.* Vult enim Chryſoſtomus, fidem informem pulchritudinem quamdam conferre; ſed quando ſine operibus eſt, eſſe ſine virtute operatrice, eoque ſenſu quodammodò ſine virtute.

Iac. 2.

DVBIVM III.
An Fides informis ſit virtus intellectualis?

Divvs Thomas in 3. apertè dicit, fidem informem non eſſe virtutem intellectualem, eò quòd non habeat conſpicuam veritatem cui adhæreat.

Caietanus verò in hunc articulum, dicit quidem fidem eſſe virtutem intellectus, non tamen intellectualem; eò quòd ponat quidem intellectum in vltima perfectione, quam natus eſt ſupernaturaliter habere in via; ſed nô faciat euidentiam in intellectu ſpeculatiuo, in quo reſidet.

Alij ſimpliciter admittunt, fidem etiam informem eſſe virtutem intellectualem. Ita Baneſius. Quam opinionem licebit confirmare hoc argumento: Definitio virtutis intellectualis, quam tradit Philoſophus, conuenit fidei etiam informi. Eſt enim virtus qua anima dicit verum affirmando aut negando; eſtque maxima intellectus perfectio, cùm certiſſima ſit rerum diuinarum cognitio, quæ nuſquam fallat, eo præſertim accedente, quòd eius ineuidentia certitudine compenſetur: neque, vt ſuprà monuimus, eadem ineuidentia obſit, quò minùs pro ſtatu viatoris, fides benè afficiat intellectum. Neque conuenit fidei ratio, propter quam Philoſophus reiicit à virtutibus intellectualibus opinionem & exiſtimationem: neque enim contingit fidei ſubeſſe falſum, ſicut illis, vt oſtendimus ſuprà. Sicuti ergo virtus eſt voluntatis, qua ſemper benè vtimur operando; ita virtus erit intellectus, qua ſemper benè vtimur rectè iudicando & enuntiando. Viderint autem qui fidem negant virtutem eſſe intellectualem, ne accedant nimiùm ad errorem Petri Abaillardi, qui fidem volebat eſſe ſolùm exiſtimationem. Neque tamen diſplicuerit ea hîc moderatio, vt dicatur quidem fides virtus intellectualis, ſed non ſimpliciter: virtus, inquam, intellectualis, propter omnimodam certitudinem, & nullius alterius argumenti indigentiam: non ſimpliciter autem, quia reuerà ſimpliciter melius eſt intellectui videre quàm credere, quamuis propter meritum beatiores ſint ſecundùm verbum Chriſti, qui non viderunt & crediderunt. Sed hoc effecerit fortè, non tam vt intellectualis virtus ſit fides, quàm vt virtus ſit hominis viatoris. Ioan. 20.

Hactenus itaque dictum ſit, qua ratione fides virtus intellectualis dici mereatur, propter ſuam certitudinem. Accedit autem ad virtutes morales, propter imperium quod requirit ex parte voluntatis, eaq; cauſſa fuit, cur D. Thomas neque intellectualem, neque moralem, ſed Theologicam tantùm exiſtimauerit appellandam.

ARTICVLVS VI.
Vtrùm Fides ſit vna virtus?

Assertio prima pro Reſponſione: Fides in ſingulis fidelibus, non tantùm aggregatione, ſed abſolutè eſt vnus numero, & ſimplex habitus. De hac aſſertione ſatis conſtat inter omnes Theologos, modò eam intelligas de fide, vt dicit habitum intellectus: alioquin conſiderando fidem vt ſimul inuoluit habitum exiſtentem in voluntate, quo voluntas prompta fiat ad credendum; erit quidem vna numero virtus, ſed non dicetur perinde vnus numero habitus: quomodo actum internum & externum dicimus vnum eſſe actum, non perinde dicturi eſſe vnam rem. Nomen enim ſpecificum, magis interdum ſignificat illam vnitatem aut côpoſitionem, quàm genericum: duo enim habitus poſſunt eſſe vna virtus, duæ res vnus actus. Debere autem fidei reſpondere habitum quemdam piæ affectionis in volũtate, conſtat ex illis quæ ſuprà ad artic. 2. diximus. Diſplicet tamen id Scoto in 3. d. 25. *Poſita, inquit, fide acquiſita, credibili præſente, poteſt*

Digitized by Google

intellectus per habitum infuſum credere; dummodò voluntas non contrà moueat, nec plus requiratur: & eſto quòd requiratur motio poſitiua voluntatis, etiam ſufficit voluntas ad ſic mouendum in puris naturalibus: quia poſito vero ſupernaturali præſente in intellectu, poteſt voluntas intellectum mouere ad illud intelligendum, dummodò in intellectu ſit habitus in illud inclinans. hactenus ille. Sed in eo fallitur, quòd non ſatis aduertat, fidem ex parte voluntatis requirere & promptitudinem inclinandi in aſſenſum, & proportionem ad ipſum aſſenſum. Ratione prioris, requirit in voluntate habitum; ratione poſterioris, requirit pium affectum eiuſdem ordinis cum aſſenſu fidei, adeoque ſupernaturalem. Sicuti enim ad fidem, qua filius facilè parenti credit, pietas concurrit quam habet erga patrem, quem nouit ſe nolle decipere; ita ad fidem qua quis Deo ſupernaturalia reuelanti credit, oportet concurrat affectus pius in Deum, vt infallibili veritate etiam ſupernaturalia reuelantem, adeoque vt luminis ſupernaturalis Patrem.

Suppoſito itaque quòd hoc ſenſu fides ſit habitus quodammodò compoſitus, aut potiùs quòd præter ſe, alium in voluntate habitum requirat; oſtendamus non eſſe compoſitum aut aggregatum ex pluribus, conſiderando ſolum habitum qui eſt in intellectu; quomodo multæ ſcientiæ dicunt habitum tantùm coordinatione vnû. Oſtendi autem id poteſt hoc modo: Quando aſſentior alicui propoſitioni, non ſolùm apprehendo prædicatum & ſubiectum & copulam, quod fit tribus actibus apprehenſiuis diſtinctis; hoc enim ſolùm eſt quoddam ſentire: ſed animo probo, agnoſco, talem reuerà eſſe coniunctionem mente enuntio, iudico, decerno, qualem propoſitio præ ſe fert; adeoque conſentio. Quod dum facio, ſi naturas extremorum conferam, & propter congruentiam quam inter ea inuenio aſſentiam; pro extremorum varietate variabitur ſpecies aſſenſus; idemque dixero, ſi vel ex parte concurrat eiuſmodi extremorum inſpectio: quò fit vt diuerſi ſpecie aſſenſus ſint harum propoſitionum: Deus eſt, Deus eſt vnus, Deus eſt principium rerum, &c. ſi cum reuelatione diuina ad eos concurrat medium demonſtratiuum. Quando verò aſſenſus præbetur purè propter auctoritatem dicẽtis, eſt aſſenſus ſpecie idem, etiamſi propoſitiones ſint diuerſiſſimæ. Quia verò hominis auctoritati non tantum deferimus, quin etiam per rationem naturalem extrema conferamus, & ex eorum collatione firmius aut infirmius aſſentiamus: diuinæ autem totum deferimus, ita vt omni extremorum conſideratione neglecta, ſoli diuinæ auctoritati innixi, aſſenſum præbeamus; fit vt magis in fide diuina omnes aſſenſus ſint eiuſdem ſpeciei, quàm in fide humana. Vnde manifeſtum eſt, in vnoquoque fideli eſſe tantùm vnum indiuiduum ſimplicem habitum fidei infuſæ. Conſequens etiam eſt, in omnibus fidelibus fidem eſſe eiuſdem ſpeciei.

Sit itaque SECVNDA ASSERTIO noſtra: Fides non tantùm vna eſt ſpecie in omnibus fidelibus, ſicut facies omnium hominum poſſunt dici vna ſpecie facies; ſed omnimoda ſimilitudine vna eſt, ſicuti de faciebus omnino ſimilium, dicimus eſſe vnam faciem. Confirmatur ex cap. 4. ad Epheſios: *Vnus Deus, vna fides*. Et ex D. Auguſtino lib. 13. de Trinitate cap. 2. vbi de fidei vnitate ita loquitur: *Non enim numero eſt vna, ſed genere. Propter ſimilitudinem tamen & nullam diuerſitatem, magis vnam dicimus eſſe quàm multas.* Addit; quando dictum eſt, fuiſſe Apoſtolis animam vnam; magis potuiſſe plures animas in illis conſiderari, quàm poſſint plures fides, aut tot fides dici quot fideles, quorum Apoſtolus dixit vnam eſſe fidem.

TERTIA ASSERTIO. Si fides ſumatur pro eo quod creditur, ſic etiam eſt vna fides, quatenus eſt vnum eius obiectum principale, ad quod cetera credenda ordinem certum habent, videlicet Deus.

Diſplicet iſta Aſſertio Scoto, diſt. 25. in fine; eò quòd Deus non ſit tale primarium obiectum fidei, vt ex illo reliqua omnia, quæ fides conſiderat, deduci poſſint. Sed benè reſpondet Caietanus, ad veritatem noſtræ aſſertionis ſufficere, quòd in Deo, vt obiecto, omnia credenda concipiantur, propter reſpectum quem habent ad Deum: plenè enim cognito Deo, non poſſunt remanere ignota quæ Dei ſunt.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm fides ſit prima inter virtutes?

RESPONDET D. Thomas, Fidem eſſe per ſe primam virtutem: per accidens autem contingere, vt impedimentum fidei remoueat fortitudo, aut aliqua alia virtus; eaque ratione, fide quodammodò ſit prior.

Notandum, articulum inſtitui de virtute prima, non tempore: quia fortè fides numquam ſola infunditur ſine ſpe, aut etiam charitate: neque dignitate (certum enim eſt ex Apoſtolo charitatem ſic eſſe primam:) ſed origine & natura.

Prior pars Aſſertionis probatur auctoritate omnium veterum, qui paſſim fidem dicunt primam eſſe virtutem, & fundamentum omnis boni operis. Ita Ambroſius lib. 1. offic. cap. 29. Chryſoſtomus homil. de Fide, Spe, & Charitate: Auguſtinus lib. 22. de Ciuitate cap 6. vbi dicit fidem eſſe fundamentum ciuitatis Dei: Gregorius homilia 16. in Ezechielem, fidem ſignificari per marginem ante thalamum, eò quòd charitatem præcedat: & homil. 17. dicit, fidem ſignificari per portam; ſpem, per locum qui ad faciem veſtibuli portæ interioris propinquat; per atrium, charitatem; & ſine his tribus neminem ingredi poſſe ad cæleſte ædificium. Beda libello de ſubſtantiis, tomo 2. dicit fidem eſſe fundamentum omnium virtutum, & primam in corde ponendam. Idem docet Proſper ad excerpta Genuenſium dub. 8. Item Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. c. 6. Ratio etiam D. Thomæ eſt admodum idonea: Fides vt Theologica, eſt prior virtutibus non Theologicis; Theologicæ enim cùm verſentur circa Deum, qui eſt finis vltimus, ſunt priores aliis: vt autem fides ad intellectum pertinet, prior eſt ſpe & charitate, quæ ad voluntatem pertinent: rem enim ignotam nemo ſperat, nemo diligit.

Poſterior pars ſatis declaratur apud D. Thom.

Si'quis hîc nobis opponat, affectum piæ credulitatis videri virtutem priorem fide; reſpondebimus illam non ſtatuendam virtutem diſtinctam à fide. Hic enim affectus & fides habent ſe vt imperium & actus imperatus, quæ vnum actum moralem conſtituunt.

Quæ-

Digitized by Google

Quæres iterùm, An ergo nulla ſit moralis virtus in infidelibus: hoc enim conſequens videtur, ſi fides ſit prima virtutum.

Reſpondeo, fidem eſſe primam virtutum ſupernaturalium & infuſarum, quæ pertineant ad ædificationem cæleſtis Ieruſalem; non autem moralium, quæ terrenam magis quàm cæleſtem ciuitatem ędificát. Ruffinus tamen in expoſitione Symboli, quę reperitur in operibus Cypriani, docet, fidem aliquam præcedere, etiam in exercitio virtutum moralium. *Quid mirum*, inquit, *ſi accedentes ad Deum credere nos primo omnium profitemur, cum ſine hoc nec ipſa exigi poſſit vita communis?* &c.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Fides ſit certior ſcientiâ & aliis virtutibus intellectualibus?

QVAMVIS D. Thomas hîc ſolam fidem comparet cum tribus virtutibus intellectualibus, quas ſtatuit Philoſophus 6. Ethicorum, & cum tribus donis Spiritus ſancti, ſapientiæ, ſcientiæ, & intellectus: poſſumus tamen eamdem comparationem extendere ad viſionem beatificam, experientiam ſenſus, & pertinaciam hæreſis. Dicitur auté vna cognitio certior altera, vel ex parte cauſſæ, vel ex parte ſubiecti. Ratione cauſſæ, illa eſt certior, quæ ſuperat certitudine medij, aut luminis, aut alterius quod ſit loco medij; ratione ſubiecti autem, cuius ſubiectum meliùs & perſpicaciùs aſſequitur medium aut lumen.

Cap. 3. & 6.

Continget itaque certitudinem vnius cognitionis eſſe maiorem quatuor modis. Primo, ex parte cauſſę & ſubiecti ſimul, quo modo ſcientia eſt certior opinione. Secundo, ex parte cauſſæ, ſed ita vt ſuperetur ex parte ſubiecti; quo modo fides eſt certior ſcientiâ. Tertio, ex parte ſubiecti: ita vt ex parte cauſſæ neutra aliam ſuperet, quo modo viſio beatifica ſuperat fidem. Quarto, ſecundùm quid tantùm ex parte ſubiecti, quando nimirum ita ex parte ſubiecti certitudo prævalet, vt interim ex parte cauſſę planè vincatur; quo modo ſcientia ſuperat certitudine fidem ſecundùm quid, à qua tamen dicitur ſimpliciter ſuperari; quia (vt rectè diuus Thomas) certitudo quæ eſt ex parte cauſſæ, potiùs conſideranda eſt.

Ex his inferuntur aliquot concluſiones explicantes articulum.

PRIMA CONCLVSIO. Simpliciter loquendo, fides eſt certior ſcientiâ & reliquis virtutibus intellectualibus, etiam intellectu principiorum.

Probatur Primò, Quia per fidem participamus cognitionem qua Deus res cognoſcit, & aſſenſus noſter nititur certitudine & infallibilitate Dei cognoſcentis: ideò enim fides dicitur Dei ſapientia, 1. Cor. 2. reuelata à Deo, ad Galat. 1. verbum Dei, 1. ad Theſſ. 2. teſtimoniũ Dei, 1. Ioan. 5. Cùm itaque Deus certiſſimè cognoſcat res etiam contingentes; imò tam certò quàm ſuam eſſentiam, aut alia quæcumque neceſſaria, vt qui non accipiat cognitionem ab ipſis rebus; conſequens eſt, noſtram illam diuinæ ſcientiæ participationē longè ſuperare certitudine quamuis aliam noſtram notitiam: ſicuti beatorum cognitio matutina quam habent in Verbo, longè ſuperat cognitionem veſpertinam, qua res in ſeipſis cognoſcunt. Confirmatur: Quando alicui credimus, quò certior & minùs fallibilis eius eſt veritas & auctoritas, eò noſter aſſenſus eſt certior: ergo cùm Dei ſumma eſt veritas & auctoritas, quòd ei credimus, certiſſimò cognoſcimus.

Dices, hinc ſolùm ſequi, fidem diuinam fore certiorem quauis fide acquiſita, qua hominibus aut Angelis credimus; non autem fore certiorem ſcientiâ. At ſi benè res inſpiciatur, ſequitur etiam, ſcientiâ noſtrâ eſſe certiorem, ſicuti ſcientia Dei noſtram certitudine ſuperat; neque noſtræ propriæ indagini tantum fidimus, quantum ſcientiæ diuinæ: certitudo autem in fide nititur ſcientiâ Dei tamquam cauſſâ propriâ, cùm noſtrę ſcientię certitudo longè incertiori exploratione nitatur.

Probatur Secundò ex cap. 24 Matthęi, vbi Dominus dicit verba ſua non prętéritura, etiam cælo & terra pereuntibus: certitudo ergo maior eſt fidei à verbo Dei, quam ſcientiæ à rebus acceptæ, quæ intercidere poſſunt, quantumuis videantur incorruptibiles.

Probatur Tertiò ex PP. Chryſoſtom. hom. 21. in epiſtolam ad Hebræos: *Si de iis quæ non cadunt ſub aſpectum, non apertiùs fuerit quiſpiam perſuaſus, quàm de iis quæ videntur, non poteſt eſſe fides.* Baſilius epiſt. 43. ad Gregorium fratrem dicit, quòd in fidei dogmatibus potior ſit fides quarumuis ratiocinationum complexione, ſicut in rebus ſenſibilibus experientia ſuperat rationis redditionem.

Denique hæc eſt communis ſententia Theologorum in 3. excepto Durando, qui putat, non debere illam cognitionem dici certiorem, quæ non eſt certior quoad nos: qualis tum demum eſt, quando medium cauſſans cognitionem, eſt certius non ſolùm in ſe, ſed etiam quoad nos, vt nimirum nos certiores faciat quàm medium alterius cognitionis, cum qua fit comparatio. Exiſtimat itaq; Durandus, multas ſcientias eſſe certiores fide, duobus modis. Primo, Extenſiuè, id eſt, propter plures modos certitudinis, puta euidentiæ & adhæſionis: cùm enim fides ſola adhæſione certa ſit, contingit (inquit) ſcientias eſſe certas adhæſione ſimul & euidentia. Secundo, Intenſiuè; quo modo certius eſt quod minùs admittit ſibi permiſceri dubitationem. Conſtat autem (inquit Durandus) ſcientiam nullo modo poſſe habere permixtam dubitationem; fidem autem, etiam ſaluam permanentem, poſſe habere aliquem modum dubitationis permixtum. Verùm hîc Durandus dum non vult via communi incedere, non ſolùm incidit in opinionem falſam, ſed etiam temerariam. Quod enim dicit, fidem ſola adhæſionis firmitate certam eſſe, nullo modo tolerandum eſt: Primò, quia ſic non haberet maiorem certitudinem quàm idololatria aut hæreſis: imò nullam haberet certitudinem. Nam, vt Durandus ipſe notat, firmitas adhæſionis non niſi impropriè dicitur certitudo, de quo diximus 1. 2. quando de certitudine gratiæ. Secundò, vt benè obſeruat Almainus contra Durandum in 3. ſi fides propter ſolam adhęſionem credentis certior dicatur ſcientiâ, eò quòd difficiliùs poſſit homo diuelli ab aſſenſu fidei, quàm ab aſſenſu ſcientiæ; verè non dicetur certior: quamuis enim, ſi liberam vtrobique conſideres adhæſionem, faciliùs relinquatur illa quæ ſcientiæ eſt, quàm quæ fidei; tamen quia ſcientiæ adhæſio poſitis principiis neceſſaria eſt, & non ſubeſt libero arbitrio, ſicuti fides ſubeſt,

etiam

etiam plenè propoſita & applicata Dei auctoritate; ſimpliciter loquendo, fidei adhæſio ex parte ſubiecti conſiderata, faciliùs relinqui poteſt quàm ſcientiæ. Quòd ergo faciliùs relinquamus ſcientiam, aliunde prouenit quàm ex parte ſubiecti. Prouenit autem ex parte cauſſæ & rationis aſſentiendi, quæ eſt omnino infallibilis Dei dicentis auctoritas. Quòd verò dicit Durandus diuinam auctoritatem, licet in ſe ſit certiſſima, non poſſe fidem noſtram reddere certiſſimam, eò quòd non ſit nobis certa; quia nimirum non ipſi audiuimus Deum hoc loquentem, ſed quia Eccleſia dicit, credimus Deum hoc dixiſſe: facilè reiicitur ex dictis q. 1. Eadem enim certitudine credimus Deum reuelaſſe ſe eſſe trinum in perſonis, qua crederemus hoc eſſe verum, ſi nobis immediatè per ſe reuelaret, ſicut reuelauit Apoſtolis. Habet itaque fides veram certitudinẽ cauſſæ, qua ſuperet ſcientiam, vt rectè hìc D. Thomas. Quòd autem ex parte Durandus exiſtimat, fidem ſuperari certitudine à ſcientia, quia admittat dubitationem; à vero eſt alienum. Cùm enim actus fidei liber ſit, non repugnat eius certitudini dubitatio aliqua non libera: quando enim indeliberata dubitatio ſurrepit, non vtitur homo medio aſſenſus fidei: at ſi deliberatè dubitet de veritate reuelata, cenſetur ei ad vſum applicatæ minus deferre quàm fidelis debeat, ideoque rectè dicitur de hæreticis cap. 1. dubius in fide eſſe infidelis.

Obiiciet hìc quiſpiam; Saltem ex cognitione naturalis principij, Quodlibet eſt vel non eſt, tam certò ſcio hanc diſiunctiuam eſſe veram, Verbum eſt incarnatum, vel non eſt incarnatum; ac per fidem teneo priorem partem: ergo fides non eſt certior habitu principiorum.

Duæ hìc adferũtur reſponſiones: vna eſt, Quandocumque aliquid credendum fide Deus reuelat, ſemper in eo inuolui reuelationem huius primi principij, Quodlibet eſt vel non eſt: ideoque non poſſe fieri comparationem inter propoſitionem de fide, & primum iſtud principium; quod niſi credatur, nil credi poteſt. Altera eſt, Poſſe duobus modis conſiderari iſtud principium; vno, vt cognoſcitur ſolo naturali lumine, & ſic fidem eſſe certiorem eius cognitione: altero, vt cognoſcitur etiam fide, eoque modo paris cum fide eſſe certitudinis. Prior reſponſio vera eſt, quia illud principium tam eſt generale, vt non tantùm in naturali cognitione, ſed etiam ſupernaturali quacumque neceſſariò ſupponatur. Neque tamen diſplicet ſecunda reſponſio: quia impoſſibile eſt, hanc propoſitionem, Verbum eſt incarnatum, eſſe fidei, quin etiam ſit fidei iſta diſiunctiua. Quæ enim ita eadem ſunt illis quæ ſunt fidei, vt non niſi nugatoriè ex illis colligantur, illa verè ſunt fidei. Neque vllum eſt incommodum, ſi dicatur iſti diſiunctiuæ per reuelationem alterius partis accedere aliquid certitudinis ex parte cauſſæ cognoſcendi: incipit enim Deus per ſe reuelare, quod priùs ſolùm reuelabatur mediante lumine rationis naturalis.

Secunda conclusio. Fides ſimpliciter eſt certior dono intellectus, ſapientia, & ſcientia, quatenus ſunt dona præſentis vitæ; nam (vt rectè diuus Thomas) comparantur ad fidem, ſicut ad principium ſuum.

Tertia conclusio. Fides eſt certior experientiâ ſenſus. Probatur ex Patribus citatis concluſione prima, & D. Auguſtino libro 7. Confeſſionum cap. 10. *Faciliùs dubitarem viuere me, quàm non eſſe veritatem, quæ per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpicitur.* Accedit quòd ſenſus interdum errare, & etiam circa proprium obiectum ſubinde faſcinari poſſit.

Quarta conclusio. Fides eſt certior pertinaci perſuaſione hæreticorum. Probatur, Quia hæc ex parte cauſſæ admittit falſitatem. Neque refert, quòd ex parte ſubiecti, hæreticorum aſſenſio valdè ſit firma: multùm enim diſtinguuntur firmitas quæ eſt ex parte ſubiecti, & certitudo quæ eſt ex parte cauſſæ; vt diximus quando de certitudine gratiæ.

Quinta conclusio. Viſio beatifica non eſt certior fide quoad cauſſam, cùm vtrobique ſit prima veritas reuelans: eſt tamen certior ex parte ſubiecti; quia clara eſt & manifeſta apparentium rerum reuelatio, cùm fides ſit obſcura rerum non apparentium. Ita Caietanus. Ex qua concluſione conciliari inter ſe poterunt Bonauentura affirmans, & Gabriel negans viſionem beatificam fide eſſe certiorem.

Sexta conclusio. Scientia, ſapientia, & intellectus, vt ſunt virtutes intellectuales, ſecundùm quid ſuperant fidem certitudine quoad nos, ſiue ex parte ſubiecti. Et ſecundùm hanc Concluſionem explicandæ ſunt auctoritates quæ adferri poterant contra Concluſionem primam.

Obſerua tamen, quando dicimus, has virtutes intellectuales certiores eſſe quoad nos; non hoc nos velle, quòd fides reuerà non reddat nos certiores, quàm iſtæ virtutes: quamuis enim non ſit hęc certitudo fidei tanta quoad nos; hactenus quia quod ex nobis eſt, ſolemus certitudinem metiri euidentia; eſt tamen ea certitudo in nobis, & reuerà nos afficit: per voluntatem enim imperamus intellectui, vt inhæreat primæ veritati, tamquam captiuantes omnem intellectum in obſequium Chriſti. 1. Cor. 10. Quo fit, vt in intellectu maior ſit certitudo fidei quàm ſcientiæ, ſed dependens à voluntate, qualis non eſt certitudo ſcientiæ: dependens inquam, non quòd cauſſa certitudinis ex obiecto deſit, ſed quòd reuelatio ſit obſcura.

Obiici poteſt contra doctrinam huius articuli, quod habet Hugo de ſancto Victore lib. 1. de Sacramentis p. 10. cap. 2. Fidem eſſe certitudinem quamdam animi de rebus abſentibus, ſupra opinionem & infra ſcientiam conſtitutam.

Reſpondeo, ita eum loqui propter ineuidentiam fidei, qua fit, vt ſecundùm extenſionem certitudine à ſcientia ſuperetur: ſcientia enim non ſolùm adhæſione, ſed euidentiâ certa eſt; fides autem quodammodò ſola adhæſione. Per fidem tamen diuinam ſine euidentia, ſola adhæſione, certiores reddimur quàm ſcientiâ, propter cauſſam certitudinis omnino perfectam, quæ poſita eſt in ſumma auctoritate Dei reuelantis.

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO QVINTA.

De habentibus Fidem.

ARTICVLVS I.

Vtrùm angelus aut homo in prima ſui conditione habuerit Fidem?

VIDETVR fidei cognitio imperfectior eſſe, quàm conueniat primæ illi felicitati, in qua conditus eſt homo aut angelus: ideoque Hugo Vict. libro 1. de Sacramentis parte ſexta, cap. 14. videtur primo homini tribuere cognitionem quamdam mediam, maiorem fide, minorem clara & beatifica diuinæ eſſentiæ viſione. Dicit, maiorem fuiſſe fide, quia non fuerit accepta foris per auditum, ſed intùs per inſpirationem. Secundò, quia eâ non quærebatur Deus abſens, ſicut fide nunc quæritur à credentibus: ſed per præſentiam contemplationis, quaſi à ſciente, manifeſtiùs cernebatur. Tertiò, dicit illam cognitionem fuiſſe certiorem noſtra fide. Poſtremò addit, per internam inſpirationem, viſibiliter ita edoctum fuiſſe Adamum, vt nullatenus de creatore ſuo dubitare potuerit. Hugonem ſequitur Magiſter lib. 2. diſt. 23. & lib. 4. diſt. 1. vbi dicit, hominem ante peccatum Deum vidiſſe ſine medio. Bonauentura ſimiliter in 3. diſt. 23. q. 3. dicit, Angelos in via non habuiſſe fidem, ſed potiùs cognitionem contemplationis, propter abſentiam ænigmatis. Durandus eadem diſt. prope finem, negat angelos habuiſſe fidem: à qua opinione non videtur alienus Gabriel, ibidem. Accedit & ratio, qua Durandus egregiè exercet Thomiſtas: Fidei eſſentialis eſt ineuidentia, quam tollit euidentia, qua euidenter conſtat Deum eſſe, qui hoc aut illud credendum reuelet: quomodo enim quod reuelatur, poterit eſſe ineuidentis veritatis ei, cui ſimul euidens eſt Deum non poſſe fallere, & Deum illud reuelare?

Suppoſito autem, tamquam ab omnibus admiſſo, angelis fuiſſe euidens, Deum aut primam veritatem non poſſe fallere; probatur eos euidenter ſciuiſſe reuelationes quas interiùs habebant, ſibi fieri à Deo; ab aliis enim angelis non fieri ſciebant: quia non latent angelos actiones quas habent ad inuicem; & ſaltem ſupremus angelus potuit ſcire euidenter reuelationem ſibi fieri à Deo. Cùm enim ſciret ſe eſſe ſummum, & ab inferioribus non poſſe illuminari, reſtabat, Deum eſſe qui reuelaret.

Sit nihilominus pro reſponſione Aſſertio noſtra eiuſmodi: Angelus viator, & homo in ſtatu innocentiæ, habuerunt fidem. Eſt communis D. Thomæ & Caietani hîc, D. Antonini 4. part. tit. 8. cap. 2. §. 3.

Omiſſis illis, quæ diximus de angelorum fide in prima parte, probatur Aſſertio: Angelus & homo eo ipſo quòd erant viatores, debebant accedere ad Deum; accedentem autem ad Deum, oportet credere; ergo, &c.

Secundò, Quoad primum hominem, eſt ſententia Proſperi ad excerpta Genuenſium reſponſione primâ: quoad angelos, idoneus eſt teſtis Fulgentius lib. 2. ad Traſimundum c. 3. vbi dicit, eadem gratia angelum fuiſſe cuſtoditum vt ſtaret, qua homo fuit poſt ruinã reparatus. Reparatur autẽ maximè per fidem; ergo per eam angelus in veritate ſtetit.

Notandum tamen ex D. Anſelmo, in 12. cap. Matthæi, maiorem de Deo cognitionem, adeoque explicatiorem fidem habuiſſe angelum in via, quàm hominem in paradiſo. Similis tamen conditionis fuit gratia vtriuſque, vt docet Auguſtinus de correptione & gratia cap. 11.

Tertiò probatur ex Scriptura, quæ teſtatur angelum in via, & hominẽ in paradiſo, fuiſſe plenos diuina cognitione. Diximus autem ex D. Thoma q. 4. ar. 8. dona intellectus, ſapientiæ, & ſcientiæ, in viatore comparari ad fidem, tamquam ad principium ſuũ. Ioan. 8. *In veritate non ſtetit.* Ezech. 28. dicitur angelus antequam caderet, fuiſſe plenus ſapientia, & perfectus decore. Non diſſimilia de primis parentibus habemus Eccleſiaſtici 17. *Diſciplina intellectus repleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu impleuit cor illorum, & mala & bona oſtendit illis. Poſuit oculum ſuum ſuper corda illorum, oſtendere illis magnalia operum ſuorum.*

Reſtat ſoluere contraria argumenta.

Ad Primum. Ratio requirit (& auctoritas Hugonis & aliorum hoc ſolùm concludit) ſpeculum illud fidei, quo Deum contemplabatur primus homo, fuiſſe multo clarius & limpidius, quàm quo nunc Deum in ænigmate ſpeculamur: illa tamen claritate non euacuabatur fides; quam diu enim ſumus in corpore non glorioſo, *Per fidem ambulamus, & non per ſpeciem*, vt dicit Apoſtolus 2. ad Corinthios 5. Sine medio autem dixit Magiſter hominem ante peccatum Deum vidiſſe, non quòd viderit Deum facie ad faciem ſine vllo medio adminiculante, quod medium ſpeculare vocant Scholaſtici: ſed quod viderit ſine medio obumbrante, quod vocant ænigmaticum. Quamuis ergo Deus Adamo clariùs quàm nobis manifeſtabatur, intus in animo ſe reuelans ſine corporali & exteriùs adumbrante ænigmate; quamuis etiam angelus clariùs in via, quàm homo in paradiſo cognouerit Deum; neutèr tamen habuit intuitiuam Dei viſionem, qualem habent beati, adeoque neuter habuit talem viſionem quę fidem euacuauerit, ſed vterque habuit fidem cum cognitione minùs obſcura.

Ad rationem Durandi supereſt reſpondeamus, quæ poſtulat examen huius dubij, An fides euacuetur, quando euidens eſt, Deum eſſe qui loquitur; etiam ſi illud quod loquendo reuelat, in ſe obſcurum nobis maneat. *Dubium.*

Duæ hîc ſunt opiniones. Vna negat euacuari:

ita

ita Caietanus hoc articulo: altera affirmat, quam ſequitur Baneſius. Prior videtur verior, eamque ſecundùm rem ſatis probat D. Thomas hoc & ſequenti articulo. Certè nec hominem primum, nec Angelum, talem habuiſſe euidentiam de Deo atteſtante, quin ſimul fidem habere potuerint de obiecto ſupernaturali, naturaliter ipſis obſcuro & ignoto, puta, quòd Deus ſit trinus in perſonis, quòd ſit auctor beatitudinis ſupernaturalis; citra omnem controuerſiam admittendum eſſe exiſtimo: imò probabilius eſt, ſolam euidentiam de Deo reuelante, vt ſic, non ſufficere ad euacuandam fidem: nec enim eſt idem, euidens eſſe hoc à Deo eſſe reuelatum, & ſimpliciter in ſe eſſe euidens: poteſt enim ſecundùm ſe nobis manere obſcurum, & ſimul eſſe euidens, à Deo eſſe reuelatum. Atque hactenus quidem, etiam ſecundùm illorum opinionem id verum eſt, qui per euidentiam ſenſus aut ſcientiæ, qualem in hac vita habemus, putant circa idem obiectum euacuari fidem: multò autem magis verum erit, ſecundùm opinionem (quam ſuperiùs ſecuti ſumus) dicentem, nulla euidentia euacuari fidem, niſi quæ adæquet fidei certitudinem. Non apparet autem, tali euidentia poſſe conſtare, Deum eſſe qui reuelet, extra viſionem beatificam: eoque ſenſu verè dixiſſe intelligi poterit Baneſius, extra beatificam viſionem non reperiri hanc euidentiam de Deo atteſtante. His conformiter addo, hanc euidentiam de Deo atteſtante ne quidem minuere fidei meritum. Quando enim D. Gregorius dicit, fidem
Hom. 26. in Euang. non habere meritum, vbi humana ratio præbet experimentum; loquitur de experimento quod acceptetur in ſupplementum ineuidentiæ eius quod creditur: hæc autem de Deo atteſtante euidentia, potiùs pertinet ad euidentiam credibilitatis. Illud verum habet, ſi quis aliàs habens euidentiam credibilitatis ſufficientem ad credendum nolit credere, niſi maiorem euidentiam Dei atteſtantis habeat; minoris meriti fidem eius futuram. Non ergo minoris meriti fuit in illo qui di-
Pſal. 84. cit, *Audiam quid loquatur in me Dominus*, aut in aliis Prophetis, quos euidenter cognouiſſe, Deum eſſe qui ſibi reuelaret, docent D. Thomas & Caietanus infrà qu. 171. ar. 5. Sed minoris fides fuit
Ioan. 4. meriti in illis, de quibus Dominus dicit, *Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis*. Ex his patet reſponſio ad rationem Durandi.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in dæmonibus ſit Fides?

VARIÆ hac de re ſunt ſententiæ. Prima eſt, Dæmones ante peccatum non habuiſſe fidem infuſam, ſed loco eius quamdam claram cognitionem rerum ſupernaturalium, quæ, quoad ſubſtantiam habitus, manſerit in eis poſt lapſum, ſed amiſſa priore claritate, vt iam ſit ænigmatica, adeoque fidei informis nomine cenſenda: quamuis non moueat affectum, ſed ſolùm illuminet intellectum. Addit inſuper, præter iſtum infuſum habitum fidei, eſſe quemdam in dæmonibus acquiſitum per actus ſupernaturales, quibus in via veritates ſupernaturales cognouerunt. Refert Malonius in 2. diſt. 2. diſput. 14. ſect. 1.

Secunda eſt Durandi, in 3. diſt. 23. qui admittit, non eſſe in dæmonibus fidem, ſi non fuerit ante peccatum: ſi autem dicatur fuiſſe ante peccatum, etiam nunc debere in eis poni. Eadem eſt ſententia quorumdam aliorum, qui ſimpliciter ponunt in eis fidem informem.

Tertia ſententia in altero extremo verſatur; non enim ſolùm adimit dæmonibus fidem infuſam, ſed coactam illam veri interioris aſſenſus, nullam in eis agnoſcit, præterquam vnius articuli, qui eſt de potentia vnius Dei, quam experiuntur in ſuis pœnis. In ceteris enim, vtpote de Trinitate diuinarum perſonarum, de Christo Deo & homine, ac Patris Filio naturali, Chriſto in Euchariſtia; exiſtimat, dæmones nullum omnino habere interiorem aſſenſum, ſed ſolam exteriorem confeſſionem, quam vel fallendi ſtudium exprimat, vel metus extorqueat.

Quarta ſententia vt adimit fidem infuſam dæmonibus, ita relinquit illis coactam illam de plurimis articulis, quos experientiâ didicerint. Imò generatim dicit, credere eos, veram eſſe doctrinam Eccleſiæ, vtpote quam ex multis manifeſtis indiciis ſciunt eſſe à Deo. Hæc ſententia communis eſt & D. Thomæ hoc articulo.

Reſpondeo, & DICO PRIMO: Certum eſt, aliquo modo dæmones credere. Patet Epiſt. Iacobi cap. 2. *Dæmones credunt & contremiſcunt*.

Dices, Iacobum non tam de interiori aſſenſu locutum eſſe, quàm de exteriori fidei confeſſione, quam dæmones compulſi cruciatibus edunt inuiti, dum confitentur quod ex animo non credunt.

Reſpondeo, id dici non poſſe: Primò, quia Iacobus loquitur de fide huius articuli, quòd vnus ſit Deus: quem articulum certum eſt dæmones non ſolùm exteriùs confiteri, ſed etiam interiori fide, licet coacta, per experientiam certam tenere. Præterea ſignificat Apoſtolus, quòd dæmones ex fide contremiſcant: ſi autem ſolùm exteriùs confiterentur, non tam ex fide cõtremiſcerent, quàm ex timore & tremore confiterentur. Tertiò, diuus Auguſtinus infrà citandus, dicit, illos qui fidem habent ſine operibus, eaque ſola ſaluari putant, habere ex ſententia Iacobi fidem dæmonum; illi autem quos refutat, non dicebant confeſſionem ſufficere ad ſalutem ſine interiore fide, ſed interiorem fidem ſine opere. Fidem ergo dæmonum intellexit Iacobus eſſe verum aſſenſum, non ſolam confeſſionem.

DICO SECVNDO: Dæmones non ſolùm credunt articulum de vnius Dei potentia, ſed etiam vident, illam fidem eſſe veram, quam Eccleſia profitetur.

Probatur contra tertiam opinionem: Certum enim eſt, dæmones nunc poſt Chriſti reſurrectionem agnoſcere eius diuinitatem, quamuis fortè eam ante reſurrectionem coniecturaliter ſolùm nouerint, vt diximus prima parte, q. 57. ar. 5. Fidem autem totam Chriſtianam eſſe veram, vident partim ex miraculis quibus confirmata eſt, partim ex conſenſione & duratione huius religionis, partim ex eo, quòd videant, eos qui fidei Chriſtianæ conformantur, non poſſe damnari, vt benè Bonauentura.

DICO TERTIO: Omnino dicendum eſt, dæmones poſt lapſum non retinuiſſe fidem infuſam. Malonius dicit contrarium eſſe erroneum. Sanè hæc noſtra, communis eſt Theologorum ſententia.

Proba-

Digitized by Google

Probatur Primò, Fides etiam informis requirit ſupernaturalem, humilem, pium ac bonum affectum credulitatis in voluntate, quo captiuetur intellectus in obſequium fidei: eiuſmodi autẽ bonum affectum dæmones non habent; imò in eis nulla eſt voluntas deliberata bona, vt diximus prima parte quæſt.64.art.2. Hæc cauſſa fuit, quare Iacobus, cùm de informi hominis fide loquitur, dicat, *Credis quod vnus eſt Deus: benè facis.* quando autem de fide dæmonum; non dicit, dæmones credunt & benè faciunt, ſed, *Credunt & contremiſcunt*; coacti enim credunt, & tantum abeſt vt credere vellẽt, niſi euidens eſſet quod credunt, vt etiã velint non credere, ſi id poſſibile eſſet: credunt enim cum murmure, experientia coacti, timore adacti: cogit enim eos natura bona, quæ remanſit, & ad tantum de hoſte in ſe teſtimonium contremiſcunt: excutere tamen non poſſunt, quia ipſum intellectum abijcere nequeunt.

Secundò, Fides nititur lumine Dei reuelantis, iuxta illud ad Epheſios 1. *Det vobis Spiritum ſapientiæ & reuelationis, in agnitione eius, illuminatos oculos cordis veſtri*, &c. Atqui dæmones ſunt toti in tenebris; vnde & dicuntur poteſtates tenebrarum & oſtia tenebroſa, Iob cap.38. interprete Hieronymo. In eos enim quadrat illud Prouerbiorum cap.13. *Lucerna impiorum extinguetur*. Itaque rectè D. Thomas quæſt.14. de verit. a.9. ad 4. docet, credere æquiuocè dici de hominibus & dæmonibus; nec eſſe in dæmonibus fidem ex aliquo lumine gratiæ infuſo, ſicut eſt in fidelibus.

Tertiò, Fides eſt ſubſtãtia rerum ſperandarũ: dæmones nil ampliùs ſperant: ergo nõ eſt in eis fides.

Quartò, Dionyſius de diuinis nominibus cap.4. dicit, dæmones à toto bono, quod eis datum erat, deflexiſſe.

Obijcies; Auguſtinus Iacobi locum ita intellexit, vt eâdem fide dicti ſint credere dæmones, qua Chriſtiani malè viuentes; ideoque ſæpiſſimè fidem informem vocat fidem dæmonum. Ita lib. 50. homiliarum, homilia 17. tract. 6. & 22. in Ioannem: item in Pſal. 130. lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap.9. & lib. de fide & operibus aliquoties.

Reſpondeo; Fides informis, quatenus informis, aut quatenus charitate aut operibus fidei deſtituta, rectè dicitur fides dæmonum; quia in illa qualitate dæmones eam habere ex Iacobo diſcimus: cum eo tamen benè ſtat, quòd fides infuſa peccatoris hominis, magis eum diſponat ad benè operandum, quàm dæmonem diſponat fides ſua; adeoque quòd alterius rationis ſit, quatenus fides eſt, tam ex parte intellectualis luminis, quàm ex parte obſequentis affectus.

Obijcies ſecundò; Fides non repugnat ſtatui, in quo ſunt dæmones: neque enim vident Deum, vt quod perfectum eſt, euacuet id quod eſt ex parte; neque peccarunt infidelitate; neque talem habent euidentiam, quæ deſtruat fidem: ſi enim fideli in via ſuperueniret omnis illa euidentia, quam de rebus fidei habent dæmones, non propterea amitteret fidem. Confirmatur, quia dæmones cum ſimili euidentia in via habuerunt fidem.

Reſpondeo; Dæmones ideò non habent fidei habitum, quia quando de cælo proiecti ſunt, ablatum eſt ab eis talentum. Ideò autem nec actum habent fidei diuinæ, quia neque in veritate Dei ſtant, neque lumen fidei habent, neque obiecto formali fidei mouentur, ſed ſola euidentia, quæ poteſt eſſe quidem cum fide ſecundùm ſe ſpectata in ea perfectione, qua dæmones habent; ſed non poteſt, quando ipſa eſt tota cauſſa credendi.

Pro ſupplemento huius articuli, proponemus quædam dubia.

DVBIVM I.

An in hominibus damnatis fides maneat, quam hinc decedentes fortè habebant?

RESPONDEO, non manere. Eſt communis, & ferè ſequitur ex iiſdem principijs, quibus id de dæmonibus aſtruximus. Confirmatur ex illo Ioannis capite 15. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum.* Et infrà: *Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet.* Hic ſignificatur, quòd ſaltem in fine vitæ amittat inutilem fidem, qui noluit hic exercere charitatem: qui enim nil ſucci accipit à vite, non poteſt iam dici habere donum Chriſti quo credat. Eòdem pertinet, quòd Matth. 25. tollatur talentum à ſeruo inutili, quando proijcitur in tenebras exteriores. Verùm in huiuſmodi accommodatione parabolæ, difficultatem habet quod dicitur, talentum ablatum ab inutili, dari illi qui habet decem talenta. Neque enim apparet, quomodo fides damnato ablata, cedat in præmium ſeruo bono. Quidam eruditus putat ſignificari, quòd in theſauro Eccleſiæ reponantur etiam reproborum merita, & ex illis ditentur ſerui boni & fideles. Verùm hoc non placet; redundantia enim ſatiſfactionum ac meritorum, cogitari non debet, vbi reſpectu merentis aut ſatisfacientis nec menſura præmij nec ſatisfactionis eſt plenitudo. Meliùs ergo Anſelmus dicit, ſignificatum eſſe, eos qui Deum promeruerint, benè vtendo ſcientia exteriorum, in futura vita accepturos cognitionem rerum diuinarum, quaſi tranſlatam à ſeruis, qui ea hîc vſi non ſunt. Aut ſanè cum alijs hîc dici poterit, ſignificatum eſſe præmium accidentale quòd ſancti percipiunt, quando de bonis operibus etiam reproborum gaudent.

Obijcitur; Vermis conſcientiæ in damnatis videtur præſupponere fidem: cruciabuntur enim de carentia viſionis diuinæ, de qua nil nouerunt niſi per fidem; item de hoc, quòd fidei opera non fecerint, vt ea fides præſcribit: habebunt ergo fidem quoad habitum, & quoſdam etiam actus. Propter hoc argumentum contrarium ſentit Durandus.

Reſpondeo, beatitudinem ſitam eſſe in Dei viſione, damnatos non credere fide infuſa, ſed aliter in genere ſcire magnam eſſe gloriam beatorum, vt inde crucientur: quomodo autem ſciant, variant Doctores, vt videre licet in fine quarti Sententiarũ. Fortè non improbabile eſt, etiam animas ſeparatas ad quamcumque diſtantiam poſſe videre alium quemcumq; ſpiritum creatum, quando attendunt, & Deus permittit: quomodo epulonis anima vidit animã Abrahę & Lazari. Quamuis autem ſimiliter de gloria quæ ſupernaturalis eſt, loqui non poſſimus; dici tamen poteſt, quòd viſa anima Lazari, epulo benè videat eam affici; atque ita ſi videret eam in cælis, colligeret facilè eſſe beatam, licet non videret id, quo formaliter aut obiectiuè eſt beata: non ſcire autem hoc damnatos, certiſſimum argumentum eſt: quia hæc

ſcientia eſt communis etiam illis damnatis, qui numquam habuerunt fidem diuinam; nemo autem dixerit, eis infundi lumen fidei eo ipſo quo damnantur.

Obijcitur ſecundò; D. Thomas infrà, quæſt. 18. art. 3. ad ſecundum, vbi cùm obiectum eſſet, fidem eſſe in damnatis; reſpondet, fidem poſſe eſſe magis in damnatis, quàm ſpem.

Reſpondeo, D. Thomam admittere, fidem informem eſſe in damnatis, non illam infuſam quam habent mali Chriſtiani in hac vita, ſed qualem diximus eſſe in dæmonibus: cui fidei poſſet reſpondere etiam ſpes quædam informis & acquiſita. Negat autem vel talem ſpem in damnatis reperiri: deſperant enim, ſibique impoſſibilem ſalutem certiſſimè norunt, ita vt ex ipſa fide quam habent, deſperent; ſitque in illis fides deſperationis fundamentum, non autem ſubſtantia rerum ſperandarum.

Obijcitur tertiò ex Durando, Non fore diſtinctionem inter fideles damnatos & infideles, niſi in illis manſerit fides.

Reſpondeo, fideles præter fidem infuſam habuiſſe etiam acquiſitam de iiſdem articulis; & per hanc acquiſitam in inferno remanentem, diſtingui ab eis qui non crediderunt. Confugiunt quidam ad characterem Baptiſmi. ſed quamuis verum ſit, illum in damnatis manere, eò quòd character non ordinetur ad actum ſicut fides, velut ſi militi propter ignauiam damnato, arma quidem detrahantur, non tamen ſignum militare: non eſt tamẽ generalis iſta diſtinctio: multi enim ſunt fideles, præcipuè qui vixerunt ante Chriſtum, nullo inſigniti charactere: nullus autem eſt fidelis in inferno, quin habeat fidem acquiſitam.

DVBIVM II.

An fides ſit in beatis?

RESPONDETVR negatiuè. Videtur ſententia Apoſtoli 1. Corinth. 13. *Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt.* & infrà, *Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc.* Item 2. ad Corinthios 5. ſignificatur fides eſſe peregrinorum, *Dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, (per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem.)* Accedit & definitio fidei ex epiſtola ad Hebræos cap. 11. vbi ipſa dicitur ſubſtantia ſperandarum rerum: quod autem videt quis, quid

Rom. 8. ſperat? Dicitur etiam argumentum non apparentium: non poterit ergo tunc fides eſſe de Deo, quod eſt proprium eius obiectum, quatenus eſt virtus Theologica; quia Deus beatis clarè apparebit, ſecundùm illud 1. Ioannis 3. *Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus.* Pſal. 16. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* 1. Pet. 5. *Cùm apparuerit Princeps paſtorum, percipietis immarceſcibilẽ gloriæ coronam.* Docet idem D. Thomas 1. 2. quæſt. 67. art. 3. Eſtque communis Theologorum in 3. d. 31.

Durandus tamen docet, non conſtare, an habitus fidei de facto in beatis maneat; ſatis autem conſtare, quòd manere poſſit. Secundò, dicit conſtare ſatis quòd actus fidei non maneat in patria; ſi autem dicatur, ibi non poſſe eſſe ſimul cum viſione, hoc non eſſe propter oppoſitionem iſtorum actuum: cùm enim non diſtent ſub eodem genere, non eſſe contrarios, ſed poſſe ex hac parte eſſe ſimul, ſicut albedo & dulcedo: aliunde tamen prouenire, quòd non poſſit actus fidei eſſe in patria; quia ibi non ſit futurum medium cauſans actum fidei, eò quòd auctoritas Scripturæ ſacræ clarè conſpiciatur à beatis, euidentia autem Dei atteſtantis euacuet fidem.

Vt hæc doctrina explicetur, quatuor oſtendenda. Primò, Actum fidei non eſſe in patria. Secundò, Habitum fidei ibidem non eſſe. Tertiò, Per Dei potentiam poſſe habitum fidei ibidem remanere. Quartò, Implicare contradictionem, ſi ponatur actus fidei remanere circa idem obiectum, quod clarè beatifica viſione conſpiciatur.

Primum ſatis probant Scripturæ allegatæ. Neque hoc negat Durandus, & qui eum ſequitur, Almainus.

Obiici poteſt Irenæus libro 2. capite 47. vbi verba illa Apoſtoli, *Nunc autem manent fides, ſpes, charitas,* accipit dicta eo ſenſu quo ſignificetur, tria hæc etiam manere in futura vita. Idem videtur ſentire Tertullian. lib. de Patientia, cap. 12.

Reſpondeo, Hos Auctores non benè intellexiſſe locum Apoſtoli. Non enim ſine violentia, quando Apoſtolus dicit, *Nunc manent*, illud *nunc* aliò refertur, quàm ad vitam præſentem. Atque ita intelligunt communiter alij, inter quos Theophylactus rectè docet, ſignificare Apoſtolum, quòd dona illa gratis data ceſſent, fide in omnes diffuſa: tunc autem manere adhuc fidem, ſpem, & charitatem, ex quibus tamen ſola charitas in futurum ſæculum extendatur. Vero tamen ſenſu intelligunt Irenæus & Tertullianus, fidem manere in patria: quia nimirum etiam ibi homo ſemper aliquid diſcet à Deo, cuius immenſa eſt diſciplina, & ſemper aliquid ab eo ſperabit accipere. Ita enim ſemetipſum explicat Irenæus. Non tamen diſcet fide propriè dicta, ſed beata illa diſciplina, quæ per ſpeciem eſt, & ſuccedit fidei. Similiter dicendum de ſpe. Eòdem recidit, quod dicit Feuardentius in annotatione ad locũ Irenæi: vult enim in fide duo conſiderari; certitudinem & obſcuritatem obiecti: voluiſſe autem Irenæum, fidem manere quoad certitudinem in patria, non autem quoad obſcuritatem.

Secundum verò, Nec habitum fidei manere de facto in beatis, probatur; quia habitus eſt propter actum. Cùm ergo actus fidei ibi numquam ſit futurus, vt diximus, fruſtrà eſſet habitus: nam ad ornatum nil conferre poterit, cùm omnis eius perfectio reperiatur in viſione.

Tertium, Per Dei potentiam poſſe ibi conſeruari habitum fidei, cùm non implicet contradictionem, manifeſtum eſt. Neq; videtur verum, ſaltem reſpiciendo ad potentiam Dei abſolutam, quod Caietanus contra Scotum docet, habitum fidei ceſſare in patria, non tantùm ratione ſuperfluitatis, vt vult Scotus, ſed etiam ratione incompoſſibilitatis. Confirmatur: Quia ſecundùm probabilem ſententiam, Paulus & Moyſes viderunt Deum, non amiſſo habitu fidei.

Poſtremum verò, Implicare contradictionem, quòd ibi dicatur eſſe poſſe actus fidei circa obiectum clarè viſum, probatur: Si fides maneat cum viſione, vel ipſa fides ſit viſio, vel tantùm cum ea manet. Prius non poteſt dici, quia fides eſt cognitio ſecundùm ſubſtantiam ſuam imperfecta, rei videlicet non apparentis; viſio autem eſt rei apparentis, & perfecta cognitio. Itaq; eoipſo quo cognitio proficit vt iam ſit viſio, deſinit eſſe fides.

Poſte-

Poſterius etiam dici non poteſt: quia ſic oppoſita ſecundùm idem ineſſent eidem, perfecta ſcilicet ex parte ſubiecti cognitio, & imperfecta ex parte eiuſdẽ ſubiecti. Ita ferè D. Thomas 1.2 dicit. Vbi nota, hoc ideò implicare, quia vt quæſt. 1. diximus, non viſum includitur in ratione formali obiecti fidei, ita vt eo ipſo quo obiectum certiſſimò per viſionem cognoſcitur, impoſſibile ſit illud ab eodem homine credi: priuatiuè enim & contradictoriè oppoſita conuenirent eidem; idem enim obiectum eſſet viſum & non viſum, idemque homo videret & viſione priuatus eſſet; nam (vt benè Caietanus) imperfectio quam fides dicit ex parte ſubiecti, ponit ſubiectum eſſe priuatum viſione.

Ceterùm ſi quis quærat, An implicet, viſione Dei beatum aliquid Deo credere, quod fortè extra ſe obſcurè reuelet, verbi gratia, diem iudicij? Reſpondeo, non implicare: ſed neque ita fieri, neque conuenire ipſius ſtatus perfectioni obſcuram eiuſmodi reuelationem.

DVBIVM III.
An animæ in Purgatorio retineant fidem?

RESPONDEO affirmatiuè, donec admittantur ad viſionem Dei. Similiter ſentiendum de animabus Patrum in Limbo, patet ex dictis; ſola enim viſione euacuatur fides. manet etiam magnus fidei vſus: quamuis enim non mereantur, opus tamen habent certa ſpe, quam habere non poſſunt ſine fide. Confirmatur ex Concilio Florentino, quando definit, prodeſſe Purgatorij animabus ſuffragia quæ pro alijs fidelibus fieri conſueuerunt.

ARTICVLVS III.
Vtrùm qui diſcredit vnum articulum fidei, poſſit habere fidem informem de alijs articulis?

VARIÆ hîc ſunt opiniones. Prima eſt Durandi, non eſſe improbabile, habitum fidei infuſæ manere in hæretico errante de nouo circa aliquem articulum fidei.

Secunda eſt D. Bonauenturæ diſt. 23. quæſt. 2. de fide informi, vbi docet eum qui ex infidelitate, verbi gratia, ex Turciſmo, tranſit ad hæreſin, veros articulos non tenere niſi fide humana: illum autem qui ex Catholico fit hæreticus, veros, quos adhuc tenet articulos, non credere ſola fide acquiſita: ſed quamuis non retineat virtutem fidei, retinere aliquid ex priori illuminatione ſupernaturali, quod permiſceatur quodammodò falſitati erroris.

Tertia eſt, eum qui per hæreſin à fide Catholica diſcedit, quaſdam adhuc fidei particulas velut quædam fragmenta ex Dei dono retinere.

Quarta eſt quorumdam recentiorum, non retinere hæreticos fidem circa articulos omnes quos retinent, ſed ſolùm circa difficiliores & grauiores.

Hæ ſententiæ in eo conueniunt, quòd Catholicus in hæreſin incidens, reliquias veræ fidei ſupernaturalis habere poſſit.

Quinta eſt D. Thomæ, & communis, non ſolùm virtutem, ſed totum habitum fidei deſtrui in eo, qui cum pertinacia negat vel minimum fidei articulum. Quæ ſententia omnino tenenda eſt: reliquarum verò maximè illa vitanda, quam Durandus dicit non eſſe improbabilem; eſt enim temeraria: habitum enim fidei, non tantùm omnes alij communiter negant in hæreticis manere, ſed ſolidiſſimis argumentis probant. Videtur non malè probari illo ad Gal. 5. *Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini.* Et infrà: *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit.* Vnde non immeritò Gregorius XIII. ſuſtulit Gloſſam illam Rubricę de ſumma Trinitate & fide Catholica, quę habebat, fidem informem etiam eſſe in dæmonibus & infidelibus, quos hæreticos intellexit ſecundùm Baneſium. Totum autem habituale fidei lumen perire in hæretico, probatur; quia donum fidei deſtruitur in eo demeritoriè, non tam per aſſenſum contrarium, quàm per adiunctam errori pertinaciam. Sicut ergo charitas tota demeritoriè aufertur, quando offenditur Deus in vno aliquo pręcepto; ita & fides per infidelitatem.

Secundò, Idem videtur docere Apoſtolus 1. ad Timoth. 1. quando dicit, *Hæreticos naufragos eſſe circa fidem.* Sicut enim qui naufragium facit, vix nudus euadit, & nihil habet vbi figatur; ita qui ad hæreſim declinant, dono fidei ſpoliantur, & nihil iam habent vbi pedem figant, vt rectè in eum locum Chryſoſtomus.

Tertiò, Sentire idem videtur Tridentinum, Seſſ. 6. cap. 15. vbi dicit, per infidelitatem amitti fidem, id eſt, per quemlibet actum infidelitatis.

Quartò, Fauet Auguſtinus lib. 17. contra Fauſtum cap. 3. *Qui in Euangelio quod vultis creditis, quod vultis non creditis, vobis potiùs quàm Euangelio creditis.* Et lib. 33. cap. 19. *Videtis vos id agere, vt omnis de medio auferatur Scripturarum auctoritas, & ſuus cuiuſque animus auctor ſit quod in quaque Scriptura probet aut improbet, vt non ſeſe auctoritati Scripturarum ad fidem, ſed ſibi Scripturas ipſe ſubijciat.*

Quintò, Hæreticus non retinet obiectum formale fidei. Si enim crederet Caluiniſta, Deum eſſe trinum in perſonis, quia Deus dixit; etiam crederet, corpus Chriſti eſſe in Euchariſtia, quia & illud dixit. Reſoluitur ergo fides quam hæreticus retinet de ſancta Trinitate, in perſuaſionem humanam, qua ſibi perſuadet, hoc Deum reuelaſſe potiùs quàm illud; perſuadet autem, quia hoc potiùs quàm illud eligit, vt meritò ab electione nomen habeat.

Sextò, Tertullianus lib. de carne Chriſti cap. 5. vocat hæreticum interfectorem veritatis, & dicit ipſum deſtruere neceſſarium decus fidei. Hieronymus autem in illud Abdiæ, *Superbia cordis tui extulit te habitantem in ſciſſuris petrarum:* dicit, hæreticos habitare in ſciſſuris petræ. Exciderunt itaque à petra fidei.

Contra hanc doctrinam quædam obiici poſſunt argumenta.

Obiectio 1. pro opinione Durandi. Primò, Pro opinione quam probabilem ponit Durandus, videmus habitum acquiſitum remanere ſaluum, etiamſi quis eo pręditus, non ſatis reſpuat contraria; quamuis enim habitus inclinet ad contraria refutanda, non tamen neceſſitat.

2. Secundò, Similes actus arguunt ſimilem habitum: ergo, cùm hæreticus pleriſque credibilibus aſſentiat vt priùs; apparet quòd retinuerit eumdem habitum fidei.

Digitized by Google

3. Tertiò, Poſſumus habere veram ſcientiam de aliquibus paſſionibus ſubiecti, etiamſi decipiamur circa alias: ergo ſimiliter poſſumus credere quaſdam ſacræ Scripturæ partes, etiamſi erremus circa alias.

4. Quartò, Habitus acquiſitus non amittitur vnico actu contrario, vt patet in actu intemperantiæ: ergo nec infuſus.

5. Quintò, Sequitur alioqui, Theologum quando fit hæreticus, amittere ſcientiam Theologicam, quaſi amiſſo habitu principiorum, à quo illa dependeat: quod videtur contra experientiam.

Reſp. ad 1. Reſpondeo ad Primum, Verum eſſe quòd qui præditus eſt habitu fidei infuſæ, non neceſſitetur ad contrarios errores refutandum: ſed verum non eſt, Deum errore offenſum, non ſubtrahere ſuum concurſum neceſſarium conſeruationi habitus fidei infuſæ.

Ad 2. Ad Secundum, Similitudo aſſenſus iſtius cum aſſenſu fidei infuſæ, non eſt fundata in identitate ſpeciei, & naturæ vtriuſque actus; ſed in quibuſdam quæ materialiter ſe habent in actu fidei, vt ſupernaturalis eſt, aut quæ comitantur, & diſcerni ab ipſo credente poſſunt. Nam, vt alibi diximus, non poteſt homo certò ſcire, an id quod credit, credat auxilio ſupernaturali; multo minùs, an ex habitu infuſo. Talis ergo ſimilitudo à ſpiritu hominis naturaliter perceptibilis, non arguit remanſiſſe eumdem habitum; imò neque arguit, ex ſupernaturali Dei auxilio proficiſci actum veri aſſenſus circa credibile etiam ſecundùm ſubſtantiam ſupernaturale in hæretico, ſicuti proficiſcebatur in eodem homine, dum erat Catholicus: non arguit (inquam) quamuis nil vetet, ſubinde ita fieri Deo miſericorditer perfidorum corda pulſante, & vel ſic præparante ad reſipiſcentiam.

Ad 3. Ad Tertium reſpondeo, Non ſequi, neque eſſe ſimile; quia in ſcientiarum concluſionibus contingit diuerſa eſſe media; in fide autem vnicum eſt medium, diuina auctoritas.

Dices; Fidem qua homini credo, habitualem ſeruo, etiamſi in aliquo ei non credam: ergo, etiamſi in aliquo Deo non credam, poſſum fidei habitum retinere; vtrobique enim vnum eſt medium, ibi hominis auctoritas, hîc Dei.

Reſpondeo, Diuerſitatem inde prouenire, quòd hominis auctoritas non ſit ſola per ſe ſufficiens medium; ſed admittat alia argumenta, quaſi in ſubſidium ſuæ infirmitatis, quæ argumenta ex varietate materiæ contingit eſſe varia, ita vt contingat in eiuſmodi fide humana, medium eſſe aliud atque aliud.

Ad 4. Ad Quartum reſpondeo, negando ſequelam. Habitus enim infuſus deſtruitur demeritoriè per actum contrarium; quod mirum videri non debet, quia etiam ad vnicum actum infunditur.

Ad 5. Ad Quintum; Quando Theologus fit hęreticus, verè amittit ſcientiam Theologicam, ſicut amittit fidem: attamen ſicut in eo manet aliquid fidei ita ſimile, vt per experientiam à fide diſcerni non poſſit circa articulos indubitatos; ita etiam tali iam principio infirmiori nitens, manet in eo quidam habitus ſimilis ſcientiæ Theologicæ in quem Theologia degenerauit, experientia minimè talem degenerationem conteſtante.

Obiectiones pro alijs opinionibus. Pro alijs opinionibus argumentari licet, Primò: Hęretici credũt myſteriũ Trinitatis; illud tam ſublime eſt, vt ſine illuminatione ſupernaturali credi non poſſit; retinent itaq; aliquam illuminationem.

Secundò, Non apparet, quomodo circa indubitatos articulos hæreticus non retineat obiectum formale fidei. Diximus enim quæſt. 1. non eſſe de ratione fidei, vt ſit propoſita per Eccleſiam, & certum eſt, hęreticum iſtos articulos ideò credere, quia habet ipſos pro reuelatis à Deo; imò in eo quòd Chriſtum credit, ſincerè ſuum iudicium Scripturæ auctoritati ſubmittit, non auctoritate motus humana; ergo diuina. 2.

Tertiò, *Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto*; pertinet itaque verus iſte aſſenſus fidei in hæretico, quo in Chriſtum credit, ad donum Dei; non aliud autem illud donum eſt quàm fidei. Item, *Non ſumus ſufficientes aliquid cogitare à nobis, quaſi ex nobis*; ergo multo minùs credere, quod potiſſimùm verum erit in magnis fidei myſterijs; verbi gratia, S. crucis, quod Iudęis eſt ſcandalũ, Gentibus autem ſtultitia; tantũ abeſt vt ſolis naturę viribus in Crucifixum quis credat. 3. 1. Cor. 12. 2. Cor. 3. 1. Cor. 1.

Quartò, Sicut non ſolùm integritas vitæ bonæ, Dei donum eſt ſed ſingulæ bonæ actiones; ita non ſolùm integra fides, ſed ſinguli eius aſſenſus circa ſingulos articulos ex Dei dono ſunt. 4.

Quintò, Rediens ad Eccleſiam hæreticus, non corrigitur in eiuſmodi aſſenſu verorum articulorum, quos retinuit; itaque ex ea parte credidit vt oportet, nihilque ei defuit ad veram fidem, præter correctionem erroris in alijs articulis. 5.

Poſtremò, Quemadmodum ratio credendi, eſt Dei reuelantis auctoritas; ita fidelibus ratio faciendi in moribus, eſt diuina auctoritas præcipiens iuſtitiam, & prohibens iniquitatem; ergo ſicut fidelis poteſt propter Dei auctoritatem quędam bona facere, etiamſi in alijs peccet; ita & hæreticus poterit propter Dei auctoritatem quędam credere, etiamſi alia ſimiliter reuelata non credat. Neque enim ſemper propter ęmulationem vera credit, ſed aliquando propter veritatis guſtum & doni cæleſtis. 6. Heb. 6.

Reſp. ad 1. Reſpondeo ad Primum, Etiam illos, qui à paganiſmo tranſeunt ad hæreſim, poſſe credere myſterium Trinitatis: quos tamen fatentur aduerſarij, non credere fide diuina: quomodo autem credant fide humana, diximus 1. 2. quæſt. 109. art. 1.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo; Quamuis propoſitio Eccleſiæ ſit vera regula, qua diſcernantur credenda; eam tamen abſolutè non eſſe neceſſariam, ſuprà quæſt. 1. diximus; vbi etiam explicuimus, quo ſenſu hîc de illa re loquatur D. Thomas. Quòd verò dicitur, hæreticum hos articulos credere, quia habeat eos pro reuelatis à Deo, & ſubmittat, quoad illos, iudicium ſuum auctoritati diuinæ; non ſufficit, vt dicatur credere propter propriùm motiuum, & obiectum formale fidei. Vt enim credat fide diuina, oportet Dei tantam agnoſcat auctoritatem, vt ſine vlla hæſitantia, aut humanæ perſuaſionis ſubſidio, omnia illa credat, quæ Deus credenda proponit. Si enim quę vult credit, quæ vult non credit, ex ęquè propoſitis; non Deo, ſed ſibi credit, vt ait Auguſtinus: ex æquè autem propoſitis, certum eſt, hæreticum quædam credere præ alijs; præiudicat itaque diuinæ reuelationi, non ei deferens quid potius credat, ſed ſibi eligens; non ſe in Dei obſequium & fidei obedientiam captiuans, ſed veritatem Dei mentis ſuæ idolo poſtponens. Addere poſſumus, etiamſi dicatur (quod non improbabile eſt) hæreticum veros

Digitized by Google

ros articulos ideò tenere, quia ex electione acceptat tamquam euidens, illos eſſe credibiles fide diuina, tamquam à Deo reuelatos, & nouit firmiſſimè Deo eſſe adhærendum; nondum tamen crediturum fide diuina, ſed aſſenſu quodam proportionato viribus naturæ, qui nitatur euidentia conſecutionis: imò fide tantùm humana credet; quia concluſio ſequitur debiliorem partem antecedentis: illam autem antecedentis partem, quæ habebat, iſtos articulos eſſe à Deo reuelatos, ſolùm tenet aſſenſu libero; alioqui enim alios ſimiliter teneret eſſe reuelatos: aſſenſus autem ille liber non nititur hic euidentia, alioqui liber non eſſet; neque auctoritate Dei, quia illa pariter habet locum in illis quæ reſpuuntur; ſed ſolùm perſuaſione humana.

Ad 3. Ad tertium reſpondeo, Hæreticos non dicere, Dominus Ieſus, ad ſenſum Apoſtoli: de quo vide Auguſtinum expoſitione inchoata in epiſt. ad Romanos. Anſelmus Apoſtoli ſenſum dicit eſſe, quòd nemo deuotè poſſit Dei gloriam prædicare, niſi mentem eius illuminet Spiritus ſanctus, & affectum amore veritatis accendat. Non dicunt ergo, Dominus Ieſus, hæretici, qui Chriſti gloriam non Lucæ 4. quærunt, ſicuti nec dæmones cùm eum clamabant eſſe ſanctum Dei; aut illi qui dicunt ei, Do- Mat. 7. mine, Domine, & non faciunt eius voluntatem; imò nec iſti qui leguntur ei dicturi, *Domine, nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus?*

Ad alterum locum: Si ad pietatem veram aliquid prodeſſet hæreticorum iſta fides, fateremur eſſe à Spiritu ſancto: ſed poſſe ex ſolis naturæ viribus humanam fidem concipi de myſterijs fidei ſufficienter propoſitis, alibi diximus.

Ad 4. Ad quartum: Si agatur de ſingulis actibus fidei infuſæ, verum eſt, ſed petitur principium: ſi verò de fide humana & eius actibus, nec illa nec iſti, ad donum gratiæ pertinent.

Ad 5. Ad quintum: Ab Eccleſia hæreticus non corrigitur in veris articulis quoad obiectum, ſed à Deo ab hæreſi reſipiſcens emendatur interiùs, vt quod humana perſuaſione credebat, iam incipiat credere fide diuina, & ſuſcipiat vt verbum Dei, quale reuerà eſt. Sanè hæreticum verbum Dei non ſuſcepiſſe vt tale eſt, indicio eſſe poteſt: quia ſi caro & ſanguis reuelaſſet ei contrarium, ſicuti in alijs in quibus errabat, reuelationem Patris etiam ibi reliquiſſet. Vnde etiam fit, vt paulatim plures ac plures fidei articulos ſoleant hæretici negare, vt obſeruat Vincentius Lirinenſis in ſuo Commonitorio. Imò ipſe Apoſtolus idem videbitur tradere 2. ad Timoth. 2. *Quorum ſermo* (inquit) *vt cancer ſerpit*. At (inquies) ſi vt cancer ſerpat hæreſis, ergo ſanæ adhuc hæreticis ſunt illæ fidei partes, quas non negant: ſicuti in cancro laborantibus adhuc ſanæ ſunt partes corporis, ad quas nondum ſerpſit malum. Confirmatur; Secundùm Auguſtinum & Bedam hæreſis aut falſa doctrina comparatur lepræ, quòd quædam ſana dogmata retineat, ſicut lepra & maculas habet, & ſanitatis intercapedines.

Reſpondeo: Sicut cancer aut lepra ſimpliciter ſanitatem tollunt, quamuis non æquè omnes partes inficiunt; ita & hæreſis ſimpliciter tollit fidem. Rurſum, ſicut lepra & cancer illas partes quas videntur ſanas relinquere, quodam contagio deteriores reddunt; ita hæreſis eneruat & debilitat veros iſtos aſſenſus, quos reliquos habet hæreticus circa fidem. Alioqui quòd dicatur hæreſis vt cancer ſerpere, poteſt non ſolùm quoad diuerſos articulos quos paulatim idem homo relinquat, ſed etiam quoad contagium alios homines inficiens intelligi. Et vt lepræ comparetur, ſufficit ſecundùm obiectum retineri ſanam in quibuſdam doctrinam quaſi exteriùs immaculatam.

Ad ſextum Reſpondeo cum D. Thoma ad Ad 6. tertium: *Qui in vno offendit, factus eſt omnium reus*; quia reuerà donec cum Deo in gratiam redeat, iam deſiit vlla eius præcepta in eo honore habere, quo oportet; neque enim auctoritatem Dei mandantis eo loco quo par eſt habet, ſi vel in vno præcepto eam contemnat, aut ſuæ libidini poſtponat.

Pro coronide huius articuli quæri poteſt, An implicet contradictionem, eum qui reſpuit vnum articulum ſufficienter propoſitum, habere fidem de alijs articulis fidei?

Reſpondeo, implicare. Implicat enim, eum qui non credit Deo, eo ipſo quo Deus reuelat, credere aliquid Deo fide diuina, id eſt quæ debeatur primæ veritati: implicat ergo, hunc hæreticum credere aliquid purè quia Deus dixit; alioqui enim ſibi non credenda quædam ex reuelatis non eligeret, adeóque hæreticus non eſſet: per omnipotentiam tamen Dei fortè fieri poſſet, vt habitus fidei ſecundùm ſubſtantiam etiam in hæretico maneat ſaluus, ſaltem prout ſe extendit ad veros articulos quos retinet.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Fides poſſit eſſe maior in vno quàm in altero?

RESPONDET Thomas, ex parte obiecti formalis, cùm illud ſit vnum & ſimplex in omnibus, ſcilicet veritas prima, nô variari fidê in fidelibus, ſed ex parte obiecti materialis; quia vnus habet fidem explicitam de pluribus obiectis materialibus quàm alter: ſi verò conſideretur fides ſecundùm participationem ſubiecti, duobus modis eſſe eam maiorem in vno quàm in altero: vno, ex parte intellectus propter maiorem certitudinem & firmitatem: altero, ex parte voluntatis propter maiorem promptitudinem, deuotionem, aut confidentiam.

Sit itaque PRIMA ASSERTIO. De fide eſt, habitum fidei in vno eſſe maiorem, quàm in alio. Ita Bannes & Valentia. Probatur Matth. 8. *Non inueni tantam fidem in Iſrael.* & 14. *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* item cap. 15. *O mulier magna eſt fides tua*. ad Rom. 12. *Vnicuique diuiſit Deus menſuram fidei.* Docet idem Hugo de ſancto Victore de Sacramentis lib. 1. parte 10. cap. 4. vbi dicit, fidem creſcere vel ſecundùm cognitionem, vel ſecundùm affectum. Vnde quatuor diſtinguit genera fidelium: quoſdam dicit habere fidem magnam cognitione, affectu paruam; alios affectu magnam, cognitione paruam; alios affectu & cognitione magnam; alios deniq; affectu & cognitione paruam. Addit, ex affectus magnitudine fidem in Euangelio eſſe commendatam, ideóque fidem cognitione paruam, affectu magnam, grano ſinapis eſſe comparatam, quod quantitate quidem paruum eſt, ſed non feruore. Similia habet in Miſcellaneis lib. 1. cap. 18.

ASSERTIO SECVNDA. Etiam fides eadem

Digitized by Google

dem numero in eodẽ poteſt creſcere. Luc. 17. *Adauge nobis fidem.* Quod imitatur Eccleſia, quando orat, *Deus, da nobis fidei, ſpei, & charitatis augmentum.* 2. ad Theſſal. 1. *Supercreſcit fides veſtra.* 2. ad Cor. 10. *Spem habentes creſcentis fidei veſtræ.*

Notandum tamen, in homine eodem non poſſe fidem fieri minorem, vt pauciora incipiat credere explicitè quàm priùs: huiuſmodi enim regreſſus, manente eadem applicatione, propoſitione, & credibilitate fidei, eſt totius fidei defectus & amiſſio. Imò ſecundùm intentionem, habitum fidei eumdem numero, non fieri minorem, omnino dicendum eſt: habitus enim infuſi non diminuuntur, ſed à Deo ſine diminutione conſeruantur donec fortè contingat omnino amitti. Fieri tamen poteſt, in operatione fidei habitum fieri remiſſiorem: poteſt enim fidelis, etiam in charitate manens, ſecundum aut tertium actum fidei elicere remiſſiorem primo: conſtat etiam ex dictis, amiſſa charitate, fidem eſſe minùs expeditam ad proprium actum.

Dices; Summo nil poteſt eſſe maius, ergo fides non poteſt augeri ſecundùm intenſionem: eſt enim eo ipſo quo Dei ſummam veritatem reſpicit, tanta vt maior eſſe nequeat.

Reſpondeo, negando conſequentiam. Nam etiam charitas tendit in ſummam Dei bonitatem: circa illam tamen augeri poteſt. Quamuis itaque fides ſemper adhæreat ſummæ Dei veritati, tamen adhæret interueniente imperio voluntatis, quod contingit maiori aut minori conatu applicare intellectum primæ veritati; vnde ſequitur maior vel minor adhæſio habitualis etiam in intellectu. Atque hinc colligitur, fieri poſſe, vt idem homo habeat maiorem aut minorem fidem, ſecundùm intenſionem, qui æqualem habeat ſecundùm extenſionem ad obiecta explicitè credita.

Dubitari autem hîc poſſet, An etiam in peccatore fides interdum creſcat? Videtur enim quòd non: quia per actus non augetur fides effectiuè ſicut habitus acquiſiti, ſed meritoriè ſolùm, vt habet communior Theologorum: in peccatore autem nullum eſt meritum.

Probabiliter tamen dici poteſt, etiam in peccatore poſſe augeri fidem: eâdem enim Dei miſericordiâ, quæ peccatori relinquit fidei donum, videtur fieri, vt fidei habitus in ipſo augeatur, vbi actus exercuerit iſti augmento proportionatos, id eſt, tales vt per eos ſimilis habitus acquiſitus phyſicè augeretur. Neque incommodè dixeris cum Valentia, in tali fidem auctum iri meritoriè, reſpiciendo ad meritum congrui, ad quod extendi poterit Theologorum opinio, quæ dicit, fidem non augeri effectiuè per actus, ſed meritoriè.

Vtuntur hîc & alio argumento. Fides, inquiunt, etiã peccatori ſine charitate interdum infunditur; ergo etiam augeri in peccatore interdũ poteſt. Verùm antecedens illud non eſt notius conſequẽte.

Breuiter itaque hîc inquirendum, Sitne verum, fidei habitum informem peccatori aliquando infundi ſine charitate. Sine aſſertione, referam quid Doctores ſentiant.

Tres ſunt ſententiæ, Prima abſolutè affirmat. Ita multi recentiores, Valentia, Bannes hîc & q. ſequenti art. 2. Suarez 3. parte q. 69. art. 10. diſp. 18. ſect. 3. Fauet D. Thomas infrà quæſt. 6. art. 2. ad 3. vbi apertè eam tenet Caietanus.

Secunda ſententia diſtinguit. Dicit enim, in Baptiſmo aliquando ita contingere, aliàs autem numquam. Ita Soto lib. 2 de natura & gratia, c. 8.

Tertia abſolutè negat ita vmquam fieri; quamuis non neget fieri poſſe. Ita D. Thomas 1. 2. q. 62. art. vltimo: *Ordine*, inquit, *generationis in vno & eodem, fides præcedit ſpem, & ſpes charitatem, ſecundum actus: nam habitus ſimul infunduntur.* Vbi nimis violenta eſt euaſio Caietani & Baneſij, intelligi habitus vt ſunt virtutes; ipſe enim modus loquendi præ ſe fert ſubſtantiam habituum. Alius locus D. Thomæ eſt in 3. d. 23. q. 2. articulo vltimo, ad primum, vbi cum argumentum exigeret huius rei explicationem, dixit, virtutes omnes ſimul à Deo infundi, ſicut potentiæ ſimul cum anima oriuntur: ex actibus autem tam illarum quàm iſtarum, ordinem eſſe æſtimandum. Non diſſimilia habet de ſpiritualibus creaturis quæſt. 3 art. 10. Verba autem D. Thomæ, quæ fauere primæ ſententiæ diximus, poſſunt accipi de actuali lumine fidei, infuſo per modum tranſeuntis impreſſionis. Quod confirmatur, quia facit in hoc D. Thomas fidem ſimilem prophetiæ, quam tamen non eſſe habitum, docet infrà quæſt. 171. art. 2. Deinde non dicit D. Thomas, peccatori abſolutè dari donum fidei, ſed dari ei vt credat. Tenet eamdem ſententiam Scotus in 3. d. 23. & 36. quem ſequuntur Gabriel & Vega, lib. 7. in Tridentinum, cap. 28. qui dicit eſſe communem Scholaſticorum, fauet Magiſter d. 25. tenet etiam Almainus d. 26.

Omnes iſtæ ſententiæ ſunt probabiles: tertia tamen apud recentiores magis in dubium reuocatur, dum toti in eo ſunt, vt contra hæreticos oſtendant, fidem poſſe eſſe ſine charitate, & non ſatis diſtinguunt inter actuale lumen fidei (quod peccatori, antequam primò iuſtificetur, infunditur à Deo, vt iam verè credat; quod negant hæretici) & habitualem fidem infuſam.

Verùm etiam hanc eſſe probabilem, probatur Primò: Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 7. agens de iuſtificatione eius qui numquam priùs fuit iuſtus, *In ipſa iuſtificatione*, inquit, *cum remiſſione peccatorum hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur, fidem, ſpem & charitatem.* Hoc loco, vt benè dicit Vega, Concilium non obſcurè indicat hanc tertiam ſententiam.

Reſpondet Suarez, non voluiſſe Concilium, fidem informem, ſecundùm habitum numquam ſeorſim infundi, quia nulla erat neceſſitas hoc definiendi, nec pertinebat ad inſtitutum eius: itaq; ſolùm voluiſſe, in inſtanti iuſtificationis, illa tria, videlicet fidem, ſpem & charitatem, eſſe inſeparabilia à vera iuſtitia, atque ita ſimul eſſe debere in homine iuſto: atque hactenus, ea ſimul hominem dum iuſtificatur, accipere, vt nihil eorum deſit: neque aliud probare rationem quam Concilium ſubiungit; videlicet fidem ſine ſpe & charitate, non vnire perfectè cum Chriſto. Quando ergo Concilium dicit, hæc omnia ſimul infuſa hominem accipere in iuſtificatione; vel verbum *accipere* poni pro habere, vel aduerbium *ſimul* non ſignificare coniunctionem harum virtutum in origine, ſed ſimpliciter coniunctionem ipſarum inter ſe, quæ fiat in iuſtificatione, ſumendo iuſtificationem non pro inſtanti infuſionis gratiæ ſanctificantis, ſed pro tota ſpirituali immutatione, quæ fit in homine à prima vocatione vſq; ad gratiæ infuſionem: quæ acceptio & aliàs in Concilio reperiatur.

Verùm

Digitized by Google

Verùm vt demus, hæc omnia facere probabilē euaſionem, & ex illis conſtare quod fatemur, non definiuiſſe Concilium ſententiam D. Thomę; negari tamen non poteſt, alterum ſenſum, qui tertię iſti ſententiæ faueat, magis eſſe obuium, & minùs violentum. Adde, fortè nec probabiliter dici, iuſtificationem ibi ſumi pro tota illa immutatione, quæ incipit à prima vocatione: quia initio capitis Concilium apertè dicit, iuſtificationem, de qua loquitur, ſequi poſt diſpoſitiones: vt omnino hoc capite videatur ita loqui de iuſtificatione; vt ea poſita, iam verè iuſti nominemur & ſimus, non ſolùm ad iuſtitiam præparemur.

Ex Patribus etiam nō deſunt, qui faueant huic ſententiæ. Oecumenius enim in caput ſecundum Iacobi, videtur generaliter negare, fidei donū vmquam à Deo infundi homini impuro; aut ſaltem ratio quam adfert, illud includit: *Quis*, inquit, *negabit verum eſſe, quòd fides nequaquam ad impurum accederet. Dico autem veram fidem: neque enim vnguentum in capſula conderetur quæ luto plena eſſet, neq; homini impuro fides immitteretur à Deo.*

Probatur etiam ratione. Dei perfecta ſunt opera, vt eſt in cantico Moyſis; totum hominem ſanum fecit in ſabbato; non ſanat niſi perfectè, vt dicitur cap. 9. libri de vera & falſa pœnitentia, qui licet non ſit Auguſtini, refertur tamen hæc ex eo ſententia apud Gratianum de pœnitentia diſt. 3. cap. Sunt plures. Conſentaneum itaque eſt, Deum infuſis habitibus neminem de nouo ſanare, niſi perfectè. Quo argumento Innocentius III. cap. Maiores, de Baptiſmo & eius effectu, concludit, numquam remitti vnum peccatum ſine alio. Prætereà, ſi fides infundatur ad quemlibet actum fidei diuinæ, qui attingat formale obiectum virtutis Theologicæ, ſicut charitas ad actum primum dilectionis Dei ſuper omnia; erit homo fidelis antequam perfectè catechumenus. Deinde cōtinget ordinariè infundi habitum fidei, antequam perueniatur ad Baptiſma. quod quamuis admittit Suarez, non videtur verum: quia ſacramentum Baptiſmi vt regeneratio, ita & illuminatio in Scripturis & apud veteres ſæpè dicitur, eò quòd fidei habitus in hoc Sacramento infundatur, quando homo in Chriſto interiùs regeneratur, vt obſeruat Bellarminus initio controuerſiæ de Baptiſmo. Vnde & Dionyſius cap. 3. de Eccleſiaſtica hierarchia, 1. parte, dicit Baptiſmum omnium diuinarum illuſtrationum principium, ideoque illuminationis nomine appellari. Et Nicetas in ſcholio orationis Nazianzeni in ſancta lumina, dicit, in huius rei ſignificationem ſolere faces in Baptiſmo accendi.

Deut. 32.

Sed obijcies pro ſententia Soti, Si in Baptiſmo informi numquam infundatur fides informis, futurū vt illi non ſint Chriſtiani, & membra Eccleſiæ, qui licet baptizati, & charactere ſignati, propter aliquod tamen impedimentum, puta quia nolunt reſtituere ablata, non conſequuntur remiſſionem peccatorum.

Reſpondeo, tales credere fide diuina & infuſa, per modum actus, ſicuti & catechumeni; eamque fidem cum charactere Baptiſmi & exteriori profeſſione eos conſtituere membra Eccleſiæ; imò efficere, vt inchoatiuè etiam ad animam Eccleſiæ pertineāt: nondum tamen conuenienter in eis ponitur habitus fidei, qui pertinet ad Spiritum ſanctum inhabitantem, aut ad reliquias Spiritus qui inhabitauit: hoc enim conſentaneum eſt, vt non tam facilè quis priuetur eo quod habet, ac differtur ab eo accipiendo quod nondum habet.

Vnde facilè reſpondetur etiam ad argumentum quod proferunt pro prima ſententia; non poſſe dari rationem diſcriminis, quare potiùs in peccatore remaneat fides, quàm de nouo accedat.

Quæri hîc poſſet & illud, An fides in homine iuſto augeatur non tantùm actibus fidei, ſed etiam charitatis, & omnibus illis quibus augetur charitas?

Reſpondeo, ſolùm augeri per ſuos actus: ita Almainus diſt. 23.

Poſtremò hîc quæritur, An fieri poſſit, vt fides informis ſit maior quàm formata?

Reſpondeo; Secundùm extenſionem, & ex parte obiecti, fieri poteſt, vt maiorem, id eſt explicatiorem, fidem habeat peccator quàm iuſtus: imò & ſecundùm cognitionem circa vnum & idem obiectum, fieri poteſt, vt peccator magis ſit illuminatus quàm iuſtus: ſed quatenus fides pendet ab affectu, maior ſemper eſt formata quàm informis. Et quia etiam firmitas eius & certitudo quam habet in intellectu, pendet ex voluntatis imperio aliquatenus, vt ſuprà diximus; fit, vt ſimpliciter dicatur minima fides formata maior eſſe qualibet informi, non tam vt eſt habitus, quàm vt virtus intellectualis.

QVÆSTIO SEXTA.

De cauſſa Fidei.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Fides ſit homini infuſa à Deo?

RESPONDET diuus Thomas, fidem eſſe à Deo, tam quoad propoſitionem credibilium, quæ ſolus Deus reuelare poteſt, quàm quoad aſſenſum. Propoſitione enim fidei facta, inclinatur homo ad aſſenſum exteriori motiuo miraculorum: ſed hoc non ſufficit; neque enim omnes credunt, qui vident miracula: eſt ergo aliud interius motiuum, quod diſcernit credentem à non credente: & illud Pelagiani dicebant eſſe liberum arbitrium. Eſt autem de fide, eſſe Deum per ſuam gratiam. Verùm de hac re diximus in materia de Gratia.

Digitized by Google

ARTICVLVS II.

Vtrùm Fides informis ſit donum Dei?

RESPONDEO; Deus eſt cauſſa huius fidei, quatenus eſt fides, non autem quatenus informis eſt: neque enim eadem eſt cauſſa fidei & informitatis: informitas enim non eſt de ratione fidei vt fides eſt; ſi enim eſſet, eo ipſo quo Deus eſſet cauſſa fidei, etiam eſſet informitatis cauſſa; ſicuti qui eſt cauſſa ægritudinis, eo ipſo eſt cauſſa priuationis debitæ proportionis humorum, eò quòd eiuſmodi priuatio, ſit de ſubſtantia ægritudinis: ſed qui cauſſa eſt diaphani, non continuò debet cenſeri cauſſa tenebrarum, etiamſi fortè diaphanum ſit tenebroſum; eò quòd tenebræ non ſint de ſubſtantia diaphani.

Ceterùm fidem etiam informem eſſe donum Dei, & non eſſe ex nobis, ſententia eſt D. Auguſtini, quoties negat fidem eſſe ex nobis, contra ſententiam quam iunior tenuerat. Actus enim fidei in catechumenis eſt fides informis. Certum autem eſt, illum D. Auguſtino eſſe donum Dei; idemque ſatis conſtat ex Tridentino, ſeſſ.6.c.6. & confirmatur: Niſi enim fides informis ſit donum Dei, nullum donum Dei erit in peccatore, adeoq; ſine dono Dei adducetur ad pœnitentiam; quia fides eſt quæ primò datur ſecundùm Auguſtinum.

Notandum tamen ex B. Bonauentura, quamdam fidem informem eſſe acquiſitam, qua nimirum humana tantùm perſuaſione creditur: aliam autem infuſam, quæ nititur auctoritate primæ veritatis reuelantis; & in hac, apprehenſionem propoſitionis credendæ poſſe ſecundùm ſubſtantiam eſſe acquiſitam, & viribus naturæ conceptam: nam vt Auguſtinus dicit de prædeſt. Sanct. cap. 2. *Quidam ideò cogitant, ne credant*: ſed aſſenſum non poſſe eſſe ſine lumine ſupernaturali diuinitus infuſo. Neque tamen illud ipſum cogitare eſt à nobis, quaſi ex nobis; ſed quatenus ad pietatem confert, initium ex Dei motione habet. Itaque fides etiam informis eſt donum Dei, non ſolùm propter vocationem, prædicationem & interiorem ſuggeſtionem; neque ſolùm propter impedimentorum ablationem, præcipuè ex parte ſatanæ prouenientium, quem à fortiori ligari oportet, quoties homo ad fidem conuertitur; ſed propter ſecretam gratiæ diuinæ operationem, qua Deus intus in animo dat incrementum, & efficit vt ſemen verbi in agro cordis poſitum, à volucribus cuſtoditum germinet, gratia non tantùm ſuadente, ſed etiam ineffabili illo tractu perſuadente. Hæc omnia Dei beneficia ſunt, etiam in fide informi: quando verò accedit vt ſemen iſtud fructum adferat 100.60.30. fides formata per dilectionem operatur.

QVÆSTIO SEPTIMA.

De effectibus Fidei.

ARTICVLVS I.

Vtrùm timor ſit effectus Fidei?

RESPONDET D. Thomas, Timorem eſſe effectum fidei, eò quòd per fidem apprehendamus illa mala, quæ peccatori iuſto Dei iudicio inferuntur, & ipſum Deum tamquam immenſum bonum, à quo ſeparari peſſimum ſit, & cui ſe æquare non poſſit, non eſſe creaturæ malum. Priori modo fidem informem eſſe cauſſam timoris ſeruilis; poſteriori formatam timoris filialis.

Timorem eſſe fidei effectum, patet ex loco Iacobi: *Dæmones credunt & contremiſcunt.* qui videtur D. Thomæ occaſionem articuli dediſſe. Pſalmo 138. *Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es.* Habacuc 3. *Domine audiui auditionem tuam, & timui.* Pſal. 118. *A verbis tuis formidauit cor meum.* Docet idem S. Chryſoſtomus, hom. de incomprehenſibili Dei natura, vbi inter cetera dicit: *Sicut non ſine metu inſpicimus maris altitudinem; ita nos metuere, quando per fidem vaſtum illud diuinæ eſſentiæ & ſapientiæ pelagus inſpicimus.*

Dubitari hîc etiam poteſt, An fides formata non ſit cauſſa etiam ſeruilis timoris?

Reſpondeo ex D. Thoma infrà quæſt. 19. art. 4. Sicut eadem fides ſecundùm ſubſtantiam nunc formata, nunc informis eſt: ita idem timor nunc eſt timor pœnæ vt principalis mali; nunc pœnæ timor, non vt principalis mali. Si ergo per timorem ſeruilem intelligatur poſterior timor, ille etiam eſt effectus fidei formatæ; ſi autem intelligatur prior, non eſt effectus fidei formatæ.

Dubitari poteſt Secundò, In quo genere cauſſæ fides ſit cauſſa timoris?

Reſpondeo; Fides informis producit timorem ſeruilem, eo modo quo cognitio mali imminentis ſolet producere timorem: ſed fides formata alio præterea modo producit timorem filialem, videlicet eo modo quo amor alicuius boni producere ſolet timorem eius boni amittendi, aut contrarium malum incurrendi: timor enim ſeruilis ſolùm eſt ex amore ſui, qui non oritur ex fide; ſed timor filialis ex amore charitatis eſt, quæ oritur ex fide. Vnde patet, fidem perfectiùs eſſe cauſſam timoris filialis quàm ſeruilis.

Ad quod autem genus cauſſæ pertineat principium timoris, quod in cognitione imminẽtis mali conſtituitur, alterius inſtituti eſt explicare.

Breuiter dici poteſt, modum quo cognitio imminentis mali voluntatem mouet ad timorem, pertinere ad motionem metaphoricam cauſſę finalis; fit enim per propoſitionem obiecti: accedit tamen tamquam impulſus quidam, iudicium practicè practicum, ratione cuius intellectus cauſſalitatem quamdam, ſaltem vt inſtrumentum, hîc

habet

habet pertinentem ad genus cauſſæ efficientis. In quo autem genere amor ſit cauſſa timoris, explicat D.Thomas 1.2. quæſt.43.art.1. & dicit eſſe cauſſam per modum diſpoſitionis materialis.

ARTICVLVS II.

Vtrùm purificatio cordis ſit effectus fidei?

RESPONDET affirmatiuè ex capite 15. Actorum, *Fide purificans corda eorum.* Explicat autem S. Thomas modum quo fides cor purificet, retrahendo nimirum illud ab inquinatione, quam cōtrahit ex affectu inordinato, ad res ſe viliores: retrahit autem fides tum demum perfectè, quando inordinato amori ſuccedit charitas. D.Auguſtinus 11. de ciuitate cap. 2. præter iam dictam rationem inſinuat aliam qua fides purificet cor, etiam peccato non inquinatum, ſed naturaliter fæculentius, quàm vt incommutabile lumen perferre queat, niſi fide imbuatur atque purgetur.

Notandum hîc eſt, quando Apoſtolus Petrus dicit fide purificari corda, non ipſam fidem diſtinguere contra charitatem, ſed contra opera legis. Hoc quippe agebat, ne fruſtrà legalibus oneribus grauarentur, quorum iam fide purificata erant corda: neque enim opus habebant circumciſione carnis, & munditie legali, quorum corda, per fidem purificante ſpiritu, erant circumciſa & mundata, vt rectè Theophylactus.

Notandum ſecundò, per fidem commodiſſimè in hac ſententia Apoſtolica intelligi ipſam legem fidei, adeoque fidem quæ per dilectionem opera ſua exercet. Eſt tamen verum, etiam fidem ſecundùm ſe præciſè ſumptam, hoc diſpoſitiuè agere, vt cor emundetur, vnde & Dominus dixit: *Vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis.* quod mirum videri non debet, quia & peccata quæ contra charitatem admittuntur, ita obſcurant corda & maculant, vt tandem etiam fidem extinguere contingat: ſordes enim peccatorum ita ſanæ fidei aduerſantur, vt quamuis non ſtatim, tandem tamen per illas circa fidem naufragium fieri contingat. Ioan.15.

Notandum poſtremò, etiam ad paruulos poſſe extendi purificationem cordis per fidem; ſed ſi actualem intelligas fidem, illa alterius erit in paruuli purificatione, ſicut alterius actu maculatus eſt: ſi verò habitualem fidem conſideres, ſicut macula ſibi inhærente paruulus immundus eſt, ita & habituali infuſa fide purificatur. Vide Bernardum, epiſtola 77.

QVÆSTIO OCTAVA.

De dono Intellectus.

QVÆSTIO NONA.

De dono Scientiæ.

AD has Queſtiones nihil peculiare addendum occurrit, niſi dubium illud celebre, An dona diſtinguantur à virtutibus? Non diſtingui realiter, eſt ſententia Scoti & Gabrielis in 3. diſt.24. Imò videtur eſſe Magiſtri ibidem. Sequuntur eam Altiſiodorenſis, Almainus, Nicolaus de Nyſe, Flauius, & paſſim Scotiſtæ.

Diſtingui tamen ſentit diuus Thomas 1. 2. quæſt.68.art.1. Conradus, Caietanus, Valentia ibidem, Antoninus 4. parte, titulo 10. cap.1.& 2. Lælius in Summa ſua moralis Theologiæ, cap.de donis: eaq; ſententia vtitur Suarez 3. parte, tom.1. diſput.20.

Alij ſunt quibus res iſta ita videtur incerta, vt eam determinare non audeant: Durandus, Petrus de Aquila, & ex recentioribus Gabriel Vaſquius in 1.2.

Argumenta primæ ſententiæ ferè ſunt iſta: Primò, Nō ſunt multiplicandi habitus ſine neceſſitate; atqui nulla eſt neceſſitas, præter tres virtutes Theologicas, & quatuor Cardinales, ſtatuendi ſeptem habitus, qui ſint dona Spiritus ſancti: nam quidquid tribuitur dono ſapientiæ, ſcientiæ & intellectus; aut per ſolam fidem, aut ſanè per tres virtutes Theologicas abundè præſtatur: ad virtutem autem iuſtitiæ, pertinet donum pietatis; ad prudentiam, donum conſilij; ad fortitudinem, donum fortitudinis; ad temperantiam, donum timoris Domini. Confirmatur: In ordine ad Deum ſufficienter diſponunt tres virtutes Theologicæ; quoad vſum verò creaturarum, quatuor Cardinales.

Secundum eſt ex Patribus, qui ſolent dona appellare virtutes, vt Ambroſius lib. 1. de Spiritu ſancto, cap.20. Auguſtinus quæſt.8. in Euangelia, Gregorius lib.2. Moralium cap.36.& alibi.

Tertium, Vel dona ſunt actus, vel habitus: ſi actus, nihil ſunt aliud, quàm peculiares operationes virtutum, vt virtus ſit in communi operatione, donum in expeditiori, beatitudo in perfecta, fructus in iucunda: ſi verò dona ſint habitus, non poſſunt non eſſe virtutes; quia virtutis definitio eis competit. Definitur enim virtus; Bona qualitas mentis, qua nullus malè vtitur, & quam Deus in nobis ſine nobis operatur; aut (vt ex Auguſtino Durandus) Bona qualitas mentis, qua rectè viuitur.

Si dicas, etiam dona eſſe virtutes generaliter loquendo, ſed realiter diſtingui à Theologicis & Cardinalibus, eò quòd per virtutes illas ſeptem humano modo, per dona autem ſuperhumano modo operemur: contrà, ſic ſequeretur charitatem non eſſe præſtantiſſimam virtutem, quod eſt contra Apoſtolum & Auguſtinum lib.15. de Trinitate

Digitized by Google

nitate cap. 18. imò & contra D. Thomam, qui ampliùs dicit, nimirum, virtutes Theologicas ex toto genere ſuo, eſſe perfectiores donis Spiritus ſancti, & dona virtutibus moralibus. Sequeretur ſecundò, aliud eſſe obiectum formale in donis, quod non ſit in virtutibus; illud autem difficillimum fuerit aſſignare: oporteret enim in donis, quæ ad voluntatem pertinent, diuerſam rationem boni & honeſti conſiderare: in illis verò quæ ad intellectum, diuerſam veritatem aut diuerſum modum cognoſcendi: non apparet autem, quomodo donum intellectus, ſapientiæ & ſcientiæ, quando obiectum ſupernaturale eſt, non nitantur teſtimonio Dei, quod eſt obiectum formale fidei. Neque facile erit oſtendere, donum conſilij non eſſe aliquid prudentiæ infuſæ; donum timoris filialis, non eſſe aliquid charitatis.

Pro ſententia D. Thomæ proferri poſſunt argumenta non contemnenda: Primum, Dona Spiritus ſancti in Scriptura ſignificantur nomine ſpirituum; conſiderantur ergo ſecundùm quod inſunt nobis ex inſpiratione diuina: inſpiratio autem eſt motio ab exteriori: ratio autem interiùs mouet: itaque virtutes conſiderantur, vt proportionatæ motioni rationis ſiue naturalis, ſiue auctæ donis ſupernaturalibus: dona autem, vt proportionata motioni Dei: eam verò mobilis diſpoſitionem, quæ proportionata eſt altiori mouenti, perfectiorem eſſe oportet. Itaque oportet donum ſit habitus quidam perfectior virtute. Simile quid videtur Philoſophus agnouiſſe, quando dixit, eos qui per diuinum inſtinctum mouentur, non oportere conſiderari ſecundùm rationem humanam, eò quòd à meliori moueantur principio.

Secundum argumentum: Dona faciunt hominem vltra communem modum operari: non ergo ſunt confundenda cum communibus virtutibus; ſed ſunt inſtar virtutum heroicarum, quas à communibus diſtinguit Philoſophus ſeptimo Ethicorum.

Tertium argumentum: Si dona intellectus, ſapientiæ & ſcientiæ, non haberent aliam rationem formalem, quàm fidei, non potuiſſent eſſe in Chriſto, in quo non fuit fides; fuiſſe autem, docet Iſaias cap. 11.

Quartum ex Gregorio, qui aptè diſtinguit ſeptem hæc dona à tribus virtutibus Theologicis lib. 1. Moralium c. 28. vbi dicit, per tres filias Iob, ſignificari tres virtutes Theologicas: per ſeptem autem filios, ſeptem dona Spiritus ſancti. Diſtinguit etiam à quatuor virtutibus Cardinalibus, libro 2. Moralium cap. 36. vbi per quatuor angulos domus, quatuor intelligit virtutes Cardinales, quibus collabentibus, opprimantur ſeptem filij Iob, id eſt, ſeptem dona Spiritus ſancti.

Pro dubij huius ſolutione, Notandum, malè illud quoſdam intellexiſſe, adeoque graues Auctores inter ſe commiſiſſe, qui reuerà non ſunt contrarij. Putarunt enim quæri, An dona ſint virtutes? quod non quæri patet ex reſponſione D. Thomæ ad primum loco ſuprà citato ex 1. 2. vbi fatetur, dona eſſe virtutes. Quæritur ergo, An diſtinguantur dona ab illis virtutibus, cum quibus affinitatem habere noſcuntur, aut ſanè à virtutibus Theologicis & Cardinalibus? aut, vt, ſemel dicatur, ab illis habitibus, qui virtutes tantùm dicuntur, non autem peculiari ratione, dona Spiritus ſancti, ſicut iſta ſeptem ab Iſaia enumerata, quamuis interim certum ſit, & virtutes omnes infuſas, de quibus hîc eſt quæſtio, eſſe dona Spiritus ſancti, & hæc ſeptem dona Spiritus ſancti, eſſe virtutes?

Notandum ſecundò, Satis certum eſſe, hæc dona potuiſſe ita conferri, vt à reliquis virtutibus non eſſent diſtincta, & etiam ita, vt reuerà diſtincta eſſent. Addo cum Durando, vtro modo factum ſit, non eſſe certum; vt probabiliorem tamen poſſe defendi ſententiam diui Thomæ. Potuerunt, inquam, ita dari, vt non eſſent diſtincta: virtutibus enim infuſis, non tam reddimur promptè obſequentes rationi, quàm rationi rectæ rectitudine ſupernaturali, & auctæ donis ſupernaturalibus. Quod dum fit, etiam motioni Dei recipiendæ videbimur reddi idonei: inſtinctus enim Dei ſupernaturales videntur eſſe eiuſdem ordinis & rationis cum Dei motione, quæ eſt in operatione virtutum infuſarum. Neque refert, ſingularia videri opera, quæ interdum fiunt per Spiritus ſancti peculiares inſtinctus: non enim diuini iſti habitus inclinant ad opera diuina, quia communia ſunt, ſed quia diuina. Videbitur ergo motio quidem diuina diſtincta in donis neceſſariò ſtatuẽda; ſed habitus quo motioni inſtinctus peculiaris, facilè homo obſequatur, non neceſſariò alius ſtatuendus eſt, ab habitu cõmunium virtutum infuſarum. Potuerunt tamen hæc dona Spiritus ſancti ita conferri, vt ſint à virtutibus diſtincta. Quamuis enim qui habet virtutes, magis ſit diſpoſitus ad recipiendum peculiares inſtinctus Spiritus ſancti, quàm ſi eas non haberet; poterit tamen magis diſponi, ſi in genere habitus aliquid præciſè reſpondeat iſtis inſtinctibus, quod Deo facilè eſſe euidens eſt. Eſſe autem incertum, vtro potiùs modo fiat, patet: quia neque Scripturę ſacræ, aut veterum indubitata auctoritate, aut euidenti ratione, aut certa experientia alterutrum ſtatui poteſt: quamuis enim ſola ratione dona à virtutibus diſtingui ponantur, potuit ita loqui Gregorius, vt ſuprà allegatum eſt. Nonnihil tamen maioris probabilitatis reperiri in ſententia D. Thomæ, libenter fatemur, quia facilius eſt reſpondere ad argumenta contra eam, quàm pro ea.

Ad Primum enim reſpondeo, Nullum eſſe donum Spiritus ſancti, quod non queat reduci ad aliquam virtutem, cum qua ſimilitudinem habeat; ſed verum non eſſe, quòd æquè expeditè per ſolam illam virtutem diuinis inſtinctibus obtemperetur, ac per adiunctum donum. *Reſpond. argumentis primæ ſententiæ.*

Ad Secundum, Solum concludit dona eſſe virtutes; non autem, non eſſe alias à cõmunibus illis.

Ad Tertium reſpondeo, Non ſolùm charitatem, ſed omnes Theologicas eſſe perfectiores donis Spiritus ſancti, vt docet ſanctus Thomas 1. 2. q. 68. ſuprà citata, a. 8. dona enim ſolùm perficiunt ad patiendum à Deo; virtutes autem Theologicæ perficiunt ad immediatè agendum circa Deum. Illis ergo tantùm virtutibus dona ſunt præſtantiora, quæ non verſantur immediatè circa Deum, ſicut ipſa dona: ſicut enim intellectualis virtus præfertur morali, eò quòd perficiat rationem, quæ motiua eſt virtutum moralium, ita donis Spiritus ſancti præferuntur virtutes Theologicæ, quia regulant ea: per virtutes enim Theologicas, coniungimur Spiritui ſancto mouenti. Sicut enim appetitus non mouetur ſecundùm morales virtutes, niſi præſuppoſitis intellectualibus; ita homo

non

non mouetur ſecundùm dona Spiritus ſancti, niſi præſuppoſitis Theologicis virtutibus. Cum hoc tamen benè conſiſtit, quòd operatio doni dicatur præſtantior, quatenus in ea conſideratur peculiaris inſtinctus Spiritus ſancti, ſuperadditus directioni virtutis Theologicæ, & operationi habitualis doni.

Ad difficultatem quæ mouetur de obiecto formali, quod in dono oporteret diſtingui, ſi ipſum à virtute diſtinguatur, dici poteſt, diuerſum modum operationis hîc ſufficere ad diſtinctionem habituum. Deinde, ſicuti ars inchoata in diſcipulo, & obedientia qua ſequitur directionem magiſtri, habent diuerſum obiectum formale, licet in opere diuerſitas non appareat; ita fieri poteſt in dono & virtute.

QVÆSTIO DECIMA.

De Infidelitate in genere.

ARTICLVS I.

Vtrùm infidelitas ſit peccatum?

RESPONDET S. Thomas; Si infidelitas accipiatur ſecundùm puram negationem, vt dicatur infidelis hoc ſolo, quòd non habeat fidem, non eſſe peccatum, ſed potiùs pœnam: quia talis ignorantia diuinorum conſecuta ſit ex peccato primi parentis; indeque fieri, vt qui nihil audiuerunt de fide, nō damnentur propter infidelitatis peccatum, ſed propter alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt. Si verò infidelitas accipiatur ſecundùm contrarietatem, quæ ſita in repugnantia vel contemptu auditus fidei, perficit rationem infidelitatis, eſſe eam peccatum.

Itaque circa hunc articulum videndum, quomodo infidelitas ſit vel non ſit peccatum.

Sonat infidelitas negationem fidei. Contingit autem fidem deeſſe pluribus modis in homine, cui naturale eſt, poſſe habere fidem: qui modi omnes ad pœnam vel culpam pertinent; nam beatis non tam deeſt fides, quàm adeſt illud, quod deerat in fide, viſio per ſpeciem clara, facie ad faciem.

Primò, Deeſt fides, propter ſtatus miſeriam in damnatis: quod etiam poteſt contingere ſine peccato aut demerito infidelitatis, vt conſtat ex dictis ſuprà De fidem habentibus.

Secundò, Deeſt fides ei qui per ætatem credere non poteſt: quomodo certum etiam eſt, ſine peccato infidelitatis eam deeſſe.

Tertiò, Deeſt fides adulto, qui non habet à quo audiat fidem.

Quartò, Deeſt illi cui ſufficienter eſt propoſita.

Sit PRIMA CONCLVSIO: Infidelitas merè negatiua, qualis eſt illorum quibus fides non eſt ſufficienter annuntiata & propoſita, non eſt peccatum.

Probatur Primò, quia contrarium eſt damnatum à Pio V. & Gregorio XIII. in hoc articulo: *Infidelitas purè negatiua in iis quibus Chriſtus non eſt prædicatus, peccatum eſt.* Secundò ex capite 15. Ioannis: *Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Hoc eſt peccatum,* (inquit Auguſtinus tract. 91. in Ioannem) *quo in eum loquentem & operantem non crediderunt.* Et tractatu 89. & 91. dicit eos quibus nō eſt locutus Chriſtus, ne quidem per prædicatores, habere excuſationem de peccato quo in Chriſtum non crediderunt. Peccatum itaque infidelitatis non habent, qui prædicantem non audierunt. Tertiò, Nemo obligatur præcepto quod non eſt ſufficienter promulgatum: atqui illis qui nihil de fide audierunt, non eſt promulgatum mandatum credendi; ergo, &c.

SECVNDA CONCLVSIO: Quicumque non crediderit fide iam ſibi ſufficienter propoſita, eo ipſo indubiè grauiſſimè peccat.

Probatur, Quia excuſationem non habet de peccato ſuo. Nemo enim Euangelio ſufficienter propoſito non credit ſolo defectu auxilij, quod nullo modo ſit in ſua poteſtate: adeoque propoſita ſufficienter fide, nemo adultus eſt infidelis ſola infidelitate negatiua, quam diximus non eſſe peccatum. Illa enim intelligitur negatiua infidelitas, qua homo, ne interpretatiuè quidem, repugnat, aut contemnit fidem; ſed eſt infidelis, vel priuatiuè ſolùm, vel etiam contrariè: priuatiuè ſolùm, ſi contrario errori non adhæreat, ſed fidem tamen reſpuat ſufficienter propoſitam, quod non ſit ſine interpretatiuo contemptu: contrariè autem, ſi non tantùm fidem propoſitam reſpuat, ſed inſuper contrario errori adhæreat, aut adhærere pergat. Sic ergo infidelitatem eſſe peccatum, eſt fide credendum. Marci vltimo: *Qui non crediderit, condemnabitur.* Ioannis 3. *Qui non credit, iam iudicatus eſt* & infrà: *Qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam.* Ad Hebr. 3. *Quibus autem iurauit non introire in requiem ipſius, niſi illis qui increduli fuerunt?* Plura huc pertinentia dicemus art. 3.

Quæret hic aliquis, An vt incurratur peccatum infidelitatis, aliquando ſufficiat interior gratia inſtinctus, aut motio diuina ad credendum ſine exteriori prædicatione?

Reſpondeo, rarò aut numquam infideles ita in intellectu illuminari aut in affectu commoneri per Dei gratiam, ſine hominis externa prædicatione, per verba, aut alia ſigna, vt fidem reſpuendo incurrant completum peccatum infidelitatis: ad eiuſmodi enim peccatum requiritur auerſio à formali obiecto fidei ſufficienter applicato, & credibili ſufficienter propoſito: ordinarius autem modus ſufficienter proponendi, eſt per miniſterium prædicationis; fides enim ex auditu eſt: illu- Rom. 10.
ſtrationes namque interiores, communiter non tam

Digitized by Google

tam diſtinctè & apertè reuelant veritatem credendam; neque ita diſcerni poteſt, an ſint à Spiritu ſancto, an à proprio ſpiritu. Denique per communes inſtinctus Deus nihil præcipit, aut tamquam ex præcepto faciendum pronuntiat & proponit, ſed per propheticas aut peculiares reuelationes.

Hinc patet, quare fidelis omittens præceptum affirmatiuum fidei, non ſemper incurrat peccatum infidelitatis, quamuis incurrat peccatum contra fidem, quod ſit quaſi quædam participata infidelitas. Sicut enim non omnis qui peccat contra charitatis præcepta, peccat formali odio Dei, ſed aliquando ſolùm participato; ita non omnis qui peccat contra fidei præceptum, peccat formali infidelitate, ſed aliquando ſolùm participata.

Patet vlteriùs, non amitti fidem quouis peccato contra præceptum exercendi actum fidei, ſed peccato infidelitatis.

Vbi differentia obſeruanda eſt charitatis & fidei, quòd in amiſſione fidei magis requiratur formalis infidelitas, quàm in amiſſione charitatis formale Dei odium.

Patet denique, errorem qui poteſt ex fideli conſtituere non fidelem, poſitiuè non continuò poſſe ſimiliter ex infideli negatiuè, facere infidelitatis reum. Cùm enim fideli obiectum formale fidei ſit ſufficienter propoſitum, non autem infideli, negatiuè magis ille recedit à Deo quàm iſte.

Quæri hìc poteſt ſecundò, Quomodo oporteat fidem eſſe propoſitam, antequam incurratur peccatum infidelitatis?

Reſpondeo, Non ſufficere qualemcumq; Euangelij prædicationem, ſed opus eſſe, vt fides euidenter facta ſit credibilis, productis argumentis de quibus q. 1. diximus. Credibilis inquam non quomodocumque, ſed magis quàm ſit vlla religio alia veri Dei. Quod notandum contra noſtri temporis reformatores.

Contra primam concluſionem obijci poteſt hoc modo: Carentia fidei in infante non eſt minùs voluntaria voluntate primi parentis, quàm priuatio originalis iuſtitiæ; atqui hæc eſt peccatum; ergo & illa.

Reſpondeo, negando ſequelam. Illa enim eſt differentia peccati originalis & peccati propriç vitæ, quòd in peccato originis, vt contrahitur à paruulo, ſolùm remaneat generalis ratio peccati, quæ iniuſtitiam inuoluit, quia iuſtitia generalis eſt virtus; non autem ſpecialis reatus intemperantiæ aut infidelitatis, etiamſi ea detur fuiſſe in actuali peccato Adæ, in quo omnes peccauimus. De qua re latiùs diximus 1.2.q.82.art.1.dub.5.

Obijci poteſt ſecundò; Infidelitas negatiua etiam apponitur virtuti; eſt ergo peccatum.

Reſpondeo, Omne peccatum opponi virtuti, quatenus ea ad voluntatis perfectionem pertinet; infidelitas autem inuoluntaria, non apponitur virtuti fidei, vt pertinet ad perfectionem voluntatis; ſed ſolùm vt pertinet ad perfectionem intellectus: dicit enim negatiua infidelitas negationem perfectionis in intellectu, ſed non ponit diſpoſitionem prauæ affectionis in voluntate; non ergo magis eſt peccatum, quàm amentia quæ ineſt à natiuitate.

Obijcitur tertiò; Etiam negatiua infidelitas trahit in damnationem; ergo eſt peccatum.

Reſpondeo, Trahere in damnationem, non eſt ſolius peccati, ſed trahere ad damnationem ſibi debitam: trahit itaque infidelitas negatiua ad damnationem debitam non ſibi, ſed alijs peccatis, eò quòd ſine fide nullum remittatur peccatum. Ita ferè D. Auguſtinus ſuprà citatus in Ioannem.

Contra ſecundam concluſionem eſt argumentum apud Caietanum ferè eiuſmodi: Nemo tenetur aſpirare ad perfectionem quæ eſt ſupra naturam ſuam: neque enim peccabit plebeius ſi nolit aſcendere ad gradum nobilium; ergò non poterit homini verti vitio, ſi naturali cognitione contentus, renuat fidem ſupernaturalem; aut ſaltem propter infidelitatem non poterit priuari beatitudine naturali, ſed ſolùm ſupernaturali.

Reſpondeo, negando conſequentiam. Non eſt enim ſimile: nam ciuis ſupponitur ab initio non fuiſſe nobilis, & Rex, niſi magna ingruat neceſſitas, non poteſt ſuo imperio in talibus præiudicare libertati ciuium: homo autem eſt conditus in gratia & fide, eſtque pleniſſimè Deo ſubiectus tamquam figmentum factori ſuo. Sicut ergo poteſt Rex illos ciues, qui reuerà nobiles ſunt, cogere vt redeant ad originalem ſuam conditionem, quando id aliqua reip. poſtulat et neceſſitas; ita Deus, cuius voluntas eſt rerum neceſſitas, poteſt creaturam rationalem obligare, vt redeat ad primæuum ſuum ſtatum, ad quem & in quo condita eſt; præſertim cùm quçlibet natura inferior naturali quaſi indigentia poſtulet perfici à ſuperiori, & perfectio eius confirmetur ex participatione ſuperioris.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Infidelitas ſit in intellectu ſicut in ſubiecto?

RESPONDET D. Thomas, Actum infidelitatis eſſe in intellectu ſicut in proximo ſubiecto, ſed in voluntate eſſe ſicut in proximo motiuo; quo modo & omne peccatum eſt in voluntate.

Contrà opponi poteſt, reperiri aliquando infidelitatis vitium, ſine vllo defectu intellectus circa fidem. Qui enim per demonſtrationem ſciret Deum eſſe, erit infidelis, ſi dicat ſe non crediturum, niſi demonſtratione ſciret. Rurſus quando Thomas videbat Chriſtum reſurrexiſſe per ſenſus experientiam, ſi manſiſſet ita diſpoſitus vt diceret, Niſi expertus ſenſu fuiſſem, nollem credere; reuerà fuiſſet incredulus, ſine tamen vllo vitio intellectus. Ad hęc Catholicus deliberatè dubitans de aliquo fidei articulo, eſt infidelis; nullum tamen habet errorem in intellectu; ergo poteſt infidelitas conſiſtere in ſola voluntate.

Reſpondet Valentia, infidelitatem completam eſſe in intellectu vt ſubiecto, & in voluntate vt motiuo: ſed nihil obeſſe quo minùs infidelitas inchoata, qualis eſt in caſibus obiectionis, ſit in ſola voluntate: completam autem infidelitatem vocat contrarium fidei aſſenſum, aut negationem veritatis fidei, aut omiſſionem aſſenſus tempore quo eſt debitus.

Sed aliter dici poteſt, etiam in his caſibus infidelitatem pertinere ad intellectum. In ſingulis enim verè degenerat intellectus, & habet quodammodò obiectum formale fidei loco inferiori quàm deberet, præponendo ei euidentiam ſcientiæ aut ſenſus, aut aliquid ei opponendo, quod

Digitized by Google

quod veritatem fidei in dubium reuocet, quaſi Deus non eſſet ſummæ veritatis. Neque refert, quòd fortè, quando homo de fide dubitat, non tenebatur pro illo tempore elicere aſſenſum fidei ex præcepto affirmatiuo: tenetur enim ſemper non reuocare in dubium illa quæ ſunt fidei, quaſi præcepto negatiuo obligante pro omni momento. Itaque ad infidelitatem hîc non requiritur, vt præceptum affirmatiuum fidei vrgeat; neque ſufficit, vt ſuprà monuimus, præceptum credendi vrgere, & omitti, vt infidelis dicatur qui omittit: ſi enim ex negligentia fidelis omittat tempore debito elicere actum fidei, non tam quia actus fidei eſt, quàm quia actus & negotium aliquod eſt, cui nunc non libet vacare; peccabit quidem, ſed non propterea erit infidelis: ſed tum demum omiſſio aſſenſus eſt infidelitas, quando omittitur quia aſſenſus fidei eſt, quæ nondum placeat, & cui animus audientis adhuc repugnet, cum aliquo contemptu ſaltem interpretatiuo. Adde, quòd infidelitas illa quæ tantùm in voluntate conſideratur, non videatur pertinere ad propriam ſpeciem infidelitatis, prout opponitur fidei; ſicut voluntas credendi, quæ reflexa aut conditionata ponitur in beatis, non pertinet ad ſpeciem fidei. Denique non ſatis apparet, quomodo fieri poſſit, vt ſit in voluntate propoſitum non credendi, ſine detrimento fidei in intellectu, qui definit inhærere primæ veritati, ceſſante imperio voluntatis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Infidelitas ſit maximum peccatorum?

RESPONDEO; Infidelitas peccatum maius eſt omnibus peccatis quæ contingunt in peruerſitate morum, non autem omnibus peccatis quæ committuntur contra alias virtutes Theologicas; nam odium Dei ſimpliciter maius eſt: & quamuis infidelitas ſimpliciter ſit peccatum maius deſperatione; deſperatio tamen eſt periculoſior, & ex parte noſtra execrabilior.

Magnitudo peccati infidelitatis manifeſta eſt in Scripturis, quando nomine peccati, quaſi per antonomaſiam, hoc peccatum appellant. Ioannis 8. *Quæretis me, & non inuenietis, & in peccato veſtro moriemini.* Ioannis 15. *Si non veniſſem & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent.* & capite 16. *Ille arguet mundum de peccato.* Quod exponens Dominus addit, *De peccato quidem, quia non crediderunt in me.* Quæ loca adducens Auguſtinus lib. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum c. 3. *Filios*, inquit, *diaboli, infidelitas facit; quod peccatum proprium vocatur, quaſi ſolum ſit, ſi non exprimatur quale peccatum ſit.* Hinc ad Epheſ. 2. filij diaboli vocantur filij diffidentiæ ſiue infidelitatis.

Rationes autem ob quas infidelitas ſit maius peccatum omni peccato quod committitur contra virtutes morales, ferè ſunt iſtæ: Prima, Peccato infidelitatis maximè homo recedit à Deo; prima enim ad Deum acceſſio eſt per verã Dei cognitionem, ita D. Thomas. Secunda, Peccatũ incredulitatis impedit directè remiſſionẽ aliorum peccatorum, ſecundùm illud Ioan. 8. *Si non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro.* Ad Heb. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Actorum 4. *Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri.* Explicat hanc rationem Auguſtinus tractatu 89. in Ioan. *Sed magnum quoddam peccatum non omne peccatum, quaſi ſub generali nomine vult intelligi; hoc eſt enim peccatum; quo tenentur cuncta peccata, quod vnuſquiſque ſi non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata, hoc eſt autem quia non crediderunt in Chriſtum.* Similia habet tractatu 91. Vtrobique refutat hæreticos, qui dicunt nullum eſſe peccatum mortale niſi infidelitatis, quos etiam damnat Tridentinum, de Iuſtificatione, Canone 27.

In corpore articuli obſcuritatem aliquam habent verba illa D. Thomæ, *Nec poteſt eſſe quòd quantum ad quid Deum cognoſcat, qui falſam opinionem de eo habet, quia id quod ipſe opinatur, non eſt Deus.* Videtur enim hîc D. Thomas dicere, fieri non poſſe, vt aliquis erret circa vnum aliquem fidei articulum per infidelitatem, quin ſimul ignoret Deum verum: quod videtur falſum. Qui enim crederet Chriſtum eſſe Deum, & in hoc ſolo erraret, quòd crederet ipſum non eſſe verum hominem, is non videretur ignorare verum Deum; ſed ſolùm errare in Chriſti humanitate. Dico nihilominùs, eſſe veriſſimum quod D. Thomas docet: quia qui negat aliquid quod Deus dicit, iam negat Deum eſſe veracem; Deus autem non verax, non eſt Deus: imò cùm Deus ſit ſua veritas & res ſimpliciſſima, patet eum, qui veritatem Dei aut aliquid Dei negat, ipſum Deum negare. Quædam de hac re diximus q. 2. art. 2. occaſione reſponſionis ad 3. Neque videtur Valentia rectè dicere, quòd Caietanus hîc meliùs quàm ibi hac de re ſit locutus. Ibi enim cum D. Thoma explicat peculiarem illam rationem, qua Deum dicatur negare, qui aliquid Dei negat. Hîc autem ſolùm explicat modum, quo verum ſit, generaliter eum tollere ſubiectum, qui tribuit illi falſum prædicatum. Probabile autem videtur D. Thomam vtrobique Dei ſimplicitatem conſiderare, qua fiat, vt totum ex parte rei ſemper tollatur, quando aliquid Dei tollitur; in ſimplicibus enim idem eſt totum & pars.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm omnis actio Infidelium ſit peccatum?

PRIMA hîc eſt ſententia, Omne opus quod infidelis facit, ex ſolis naturæ viribus ſine gratia, eſſe peccatum. Eſt Lutheri a. 36. qui ita habet: *Liberum arbitrium poſt peccatum, eſt res de ſolo titulo; & dum facit quod in ſe eſt, peccat mortaliter.* Verùm quòd Lutherus dicat infidelem in quolibet opere peccare, non eſt mirum, cùm dicat iuſtum etiam in bono opere peccare mortaliter.

Caluinus lib. 2. Inſtitutionum cap. 3. ferè eiuſdem eſt ſententiæ: dicit enim, infideles viribus naturæ, nihil boni operis vmquam feciſſe; ſed ita naturam in nobis eſſe deprauatam, vt nihil vmquam boni operis proferat, idque non ſolùm prauæ conſuetudinis vitio, ſed ingenita malitia: ſed, ſicut cadauer perpetuò exhalat fœtorem, ita ipſam corruptam naturam perpetuò in malas libidines ebullire, ſecundùm illud Pſalmi 5. *Sepulchrum patens eſt guttur eorũ.* Vbi ſi Camillos, Fabricios, Regulos, Fabios aut Scipiones ei opponas, qui

Digitized by Google

egregijs facinoribus excelluerint, aut à vitijs multùm abſtinuerint; dicit nos meminiſſe debere, inter illam naturæ corruptionem eſſe nonnullum gratiæ Dei locum, non quæ illam purget, ſed quæ intus cohibeat: itaque quidquid in gentilibus illis moraliter boni operis fortè repertum fuerit, non ad naturæ reliquias, ſed ad diuinæ gratiæ nouum pertinere præſidium.

Secunda ſententia eſt Gregorij Ariminenſis in 2. diſt. 41. Illorum qui omni ex parte ſunt infideles, nullum eſſe opus moraliter bonum: poſſe autem eſſe aliquod opus moraliter bonum in hæretico, qui aliquorum adhuc articulorum fidem retineat. Probat, quia ad opus bonum requiritur, vt fiat ex dilectione Dei, aut vltimò propter Deum; non autem ita fieri poſſit, quando nulla Dei ſubeſt cognitio.

Tertia eſt communis, & D. Thomæ, Infideles non poſſe quidem operari bona opera, qualia fiunt ex gratia, videlicet æternæ vitæ meritoria; aliqualiter tamen operari poſſe moraliter bona, ad quæ ſufficiat bonum naturæ quod per infidelitatem non eſt ablatum, ſicut bonum gratiæ. Hæc ſententia omnino tenenda eſt, & meritò damnatus eſt contrarius iſte articulus: *Omnia opera infidelium ſunt peccata, & virtutes Philoſophorum ſunt vitia.* Item iſte: *Cum Pelagio ſentit, qui boni aliquid naturalis, id eſt, quod à ſolis naturæ viribus ortum ducit, agnoſcit.* Denique iſte: *Non niſi Pelagiano errore admitti poteſt vſus aliquis liberi arbitrij bonus, ſiue non malus; & gratiæ Chriſti iniuriam facit qui ita ſentit & docet.*

Pro explicatione huius articuli notandum eſt, triplicem eſſe bonitatem in actibus humanis: vna eſt naturalis, quo modo bonum eſt agrum colere: altera moralis, quo modo propter honeſtatem bonum eſt colere viros probos: tertia meritoria vitæ æternæ, quo modo ex charitate bonum eſt Deum colere. De prima & tertia bonitate non quęritur, An infidelis bonum aliquod opus facere poſſit; quia primo modo poſſe, & tertio non poſſe, certiſſimum eſt: ſed quæritur, An naturaliter bona facere ita ſufficiat, vt aliquando etiam in illis liberè verſans non peccet? Item quæritur, An opera moraliter bona ita exercere queat interdum ſine merito æternæ vitæ, vt tamen peccatum in illis vitet, quod damnationem nouam mereatur; an verò ſemper vitioſa aliqua circumſtantia, præſertim mali finis, opus eius vitiet. Vbi miſcetur & illa quæſtio, de qua in materia De gratia dictum eſt, An ſine gratiæ auxilio poſſit homo per vires ſolas naturæ corruptæ aliquod opus moraliter bonum facere? Item iſta, An fides in omni opere bono debeat intentionem dirigere? Item, An quæ in Deum per fidem non referuntur opera, eo ipſo ſint peccata? Item, An infidelis omnia referat in malum finem vltimum, in quo errat; verbi gratia, in idolum? Denique, An quando non refert, id gratiæ diuinæ ſit? &, An gratia qua ſaltem ita operetur aliquando, vt tunc non peccet, aut etiam vt morale opus bonum faciat, infideli detur?

Non eſſe itaq; omnia infidelium opera peccata, probatur in primis apertiſſimis teſtimonijs ſacrę Scripturæ. Exodi 1. *Benefecit Deus obſtetricibus; & quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificauit eis domus.* Hîc timor Domini non fuit in obſtetricibus peccatum: neq; dici poteſt vitiatus per mendacium: nam illud alio tempore ex timore Pharaonis addiderunt. Matthæi 5. *Si ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid ampliùs facitis? nónne & ethnici hoc faciunt?* Hîc ethnicis tribuitur opus moraliter bonum. Quamuis enim loco (*ethnici*) quędam exemplaria Gręca habeant ſicuti in ſuperiori ſententia (*Publicani*) vetuſtiſſima tamen alia Gręca habent (*ethnici*;) & ita conſtat legiſſe ſuo tempore Chryſoſtomum, vt meritò hanc lectionem Vaticana retinuerint, quamuis alteri lectioni faueat Syrus. Accedit quòd Lucæ 6. vbi de peccatoribus dicitur, quòd diligentes ſe diligant; ethnici, ſi non ſoli (vt intellexit Baſilius regula 165.) ſaltem ſimul cum alijs peccatoribus intelligendi ſint. Huc etiam facit illud ad Romanos 2. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt.* Quem locum pro hac ſententia inſigniter illuſtrat Hieronymus in caput 29. Ezechielis: *Perſpicuum*, inquit, *eſt, condemnari nos comparatione gentilium, ſi illi lege faciant naturali, quæ nos etiam ſcripta negligimus. De quo pleniſſimè ad Romanos Paulus Apoſtolus diſputat.* Ad hæc, quis dixerit Pharaonem qui peccauerat auferendo vxorem Abrahę, etiam peccaſſe eam reſtituendo, & ſaluum conductum præbendo, vt eſt Geneſ. 12.

Secundò probatur ex Patribus. Apertè enim ita ſentit Auguſtinus de ſpiritu & littera cap. 27. & 28. Conſentit Proſper contra Collatorem capite 26. Fulgentius de incarnatione & gratia capite 26. Gregorius homil. 27. in Euangelia, Primaſius in cap. 2. ad Romanos. Omitto Græcos, quia aduerſarij fatentur ita eos ſenſiſſe.

Tertiò probatur ratione: Sicut quædam opera moraliter bona, quæ fieri poſſunt ſine gratia, vt cum D. Thoma diximus 1. 2. q. 109. art. 2. neque neceſſarium eſt illa actu aut virtute, id eſt ex præcedenti actuali intentione referri in Deum, vt bona ſint; nam eiuſmodi intentionem neque auctoritas vlla, neque ratio requirit ad quoduis opus bonum, vt patet ex illis quæ diximus eadem 1. 2. quæſt. 18. art. 9. Neque veriſimile eſt denique, omnia eiuſmodi opera referri ad idoli cultum aut alium peruerſum finem, quod valdè operoſum eſſet, vt manifeſtum ſit, interdum omiſſum iri ſine ſpeciali gratiæ auxilio; & hoc ipſum potiùs eſſe gratiæ, quod vel tantillæ vires, in reliquiis naturalis boni reperiantur, quamuis illæ reliquiæ non debeant propriè nomine gratiæ appellari, cùm non ſint reliquiæ primæ gratiæ, aut originalis iuſtitiæ, ſed naturæ, vt alibi obſeruauimus. Manent ergo hæc opera in naturali ſua conditione, ſecundùm quam tacitè referuntur in Deum auctorem luminis naturalis, & conſcientiæ illa dictantis, & ſcriptorem legis naturalis in cordibus omnium. Accedit quòd cognitio vnius Dei inſit quibuſdam infidelibus, quos nemo dixerit peccare libero exercitio eiuſmodi cognitionis. Deinde ſicut fidelis non omnia facit fideliter, ſed aliquando venialiter peccat, imò interdum etiam ſine amiſſione fidei mortaliter; ita non facit infidelis omnia infideliter, ſed ſaltem paruum aliquod & facile opus bonum ex naturalis boni reliquiis ita poteſt exercere, vt hîc & nunc contra naturam non peccet, verbi gratia, honorem exhibere parentibus. Sicut enim contra dominatum mentis in homine iuſtificato aliquando ſe exerunt motus remanentis concupiſcentiæ, non tantùm inuoluntarij,

luntarij, ſed etiam ita voluntarij, vt iam venialia ſint peccata, adeoque pœnam, licet non damnationem æternam mereantur: ita in homine infideli ſubdito peccatis, poſſunt interdum erumpere boni aliqui motus ex naturæ reliquiis, qui laudem nonnullam virtutis mereantur, quamuis non vitam æternam. Prætereà, videmus etiam illos qui ad omne opus bonum reprobi ſunt, pigri & refractarij, virtutem in aliis laudare; in qua laude fieri poteſt, vt non peccent appoſita aliqua mala circumſtantia. Videmus etiam eos benefacere, ſalutare, diligere illos à quibus ſimilia acceperunt: quod mirum eſſet ſecundùm naturam ſuam hominem non poſſe, cùm id etiam bruta quædam animantia, aliquouſque ſecundùm naturæ ſuæ proportionem, facere videamus. Denique ſi infidelis non poſſet facere opus moraliter bonum, eſſet pari conditione cum damnatis, qui rarò bonum, & numquam benè volunt. Hoc autem non videtur; quia ratio ob quam damnati numquam habent actionem bonam, & ſine qua aliquando haberent, nimirum magna naturæ deiectio, & continuum Dei odium, non habet locum in viatore, vt patet ex dictis prima parte quæſt. 64. art. 2. Verè enim dixit Auguſtinus dicto cap. 28. de ſpiritu & littera, ſine quibuſdam bonis operibus difficillimè hîc vitam cuiuſlibet peſſimi hominis reperiri.

Contra hanc doctrinam, Argumentum primum eſt ex Apoſtolo ad Rom. cap. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Hoc enim loco videtur Apoſtolus damnare, quidquid non procedit ex fide, adeoque omne opus hominis infidelis: ita enim Apoſtolum videtur intellexiſſe Auguſtinus libro 4. in Iulianum cap. 3. & alibi.

De Auguſtini ſententia paulò pòſt dicemus. Verus autem Apoſtoli ſenſus eſt, eſſe peccatum quidquid non eſt ex conſcientia, qua ſaltem credas aut confidas tibi id licere; fides enim hîc illa eſt, qua credimus & fidimus de aliqua actione, quòd non ſit illicita; atque ita eſt conſcientia quæ dictet, quod agis licere tibi: omnis autem actio humana, quæ non dirigitur eiuſmodi practico iudicio, indubiè peccatum eſt. Nam vt ſuo loco diximus, ne quidem ex dubia conſcientia operari licet. Ita interpretatur Apoſtolum Chryſoſtomus & alij paſſim, vtiturque eo ſenſu Concilium Lateranenſe, ſiue Innocentius III. capitulo finali De præſcriptionibus.

Secundum argumentum eſt ex illo ad Titum 1. *Coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum.*

Reſpondent quidam, ſenſum eſſe, infidelibus formaliter conſideratis, id eſt, vt ex infidelitate operantur, nihil eſſe mundum. ita refert Adamus Saſbout. Alij dicunt, ſenſum eſſe, quòd coinquinati & infideles omnem cibum dicturi ſint immundum, eadem ratione qua aliquem: nam cibi qui ſecundùm legem tamquam mundi diſtinguuntur à vetitis & immundis, facilè ab illis qui proprio ſenſui indulgentes, putant legalem immunditiam tamquam naturalem etiam in nouo Teſtamẽto debere manere, iudicabuntur immundi; verbi gratia, ceruus quia ſerpentes comedat, vinum quia ex fimo creſcat: atque ita ipſi prauo ſuo iudicio, ex immunda mente & conſcientia, etiam vniuerſam Dei creaturam coinquinabunt, immundam eam dicentes, eò quòd ipſi immundi de rebus perperàm iudicent: ſicuti febricitanti ſtomacho, etiam dulcia videntur amara. Ita ſcholia Chryſoſtomi, & videtur genuinus commentarius. Auguſtinus contra Fauſtum lib. 31. cap. 4. aliter explicat: *Immundis & infidelibus*, inquit, *ideò Apoſtolus dicit nihil eſſe mundum, quia & iis quæ reſpuebant, & iis quæ ſumebant, non ſanctè nec iuſtè vtebantur.* Verùm neque iſte intellectus nobis aduerſatur.

Tertium argumentum ex capite 11. ad Hebræos: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Ergo etiam aliquod opus Deo placere non poteſt, niſi fide informetur. Confirmatur ex D. Auguſtino qui dicto libro 3. contra Iulianum cap. 4. eum reprehendens ita ſcribit: *Cùm ſine fide impoſſibile ſit Deo placere, tibi virtutes ſine fide ſic placent, vt eas veras prædices, iiſque bonos eſſe homines.*

Reſpondeo, Apoſtolum loqui de homine, non de opere hominis. Secundò, etiamſi de opere hominis intelligas, & fateamur ſine fide non poſſe opus hominis Deo placere ſimpliciter loquendo, quia neque vitam æternam (cuius candidatus factus eſt illa tranſlatione Enoch, de quo agit Apoſtolus) ſine fide meretur, neque Deum placat, quem aliunde fortè homo habet offenſum; quod voluit Auguſtinus, quando ſine fide negat vllam eſſe veram virtutem, aut facere homines bonos: non tamen propter opus quodcumque ſine fide factum homo Deo diſplicet, & de nouo offendit. Itaq; ſicuti iuſtus Deo placet, etiamſi veniale eius peccatum Deo diſpliceat; ita infidelis Deo diſplicet, etiamſi aliquod eius opus bonum placeat.

Quartum eſt Caluini ex cap. 3. Ioannis: *Quod natum eſt ex carne*, id eſt, quidquid facit infidelis nondum renatus, *caro eſt:* quod autem caro eſt, Deo eſt inimicum; dicit enim Apoſtolus ad Romanos 8. *Prudentia carnis mors eſt; ſapientia carnis inimica eſt Deo; legi enim Dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt.*

Reſpondeo, apud Ioannem carnem ſumi pro homine: vt ſignificetur, quod ex homine naſcitur, nihil eſſe aliud quàm hominem; adeoque vt ſpiritualis ſit & Dei filius diuinæ conſors naturæ, & quodammodò Deus, oportere naſci denuò regeneratione illa ſpirituali, qua nos Deus in Baptiſmo regenerat: apud Apoſtolum autem ſumitur caro pro homine ſecundùm carnem viuente, aut pro carne ſpiritui dominante. Vnde patet, longè alium eſſe ſenſum Apoſtoli.

Quintum argumentum & præcipuum eſt ex D. Auguſtino, qui etiam quibuſdam noſtræ alioqui ſententiæ ſubſcribentibus videtur affirmaſſe, omne opus infidelium eſſe peccatum: ita enim diuum Auguſtinum ſenſiſſe probabilius exiſtimat Ruardus a. 11. Ex duplici autem capite videtur Auguſtinus omnia infidelium opera damnaſſe; videlicet, aut propter defectum debiti finis, aut propter appoſitionem mali finis. Prius conſiderat lib. 4. in Iulianum cap. 3. *Quidquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit propter quod fieri debere ſapientia præcipit, etiamſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt.* Eodem capite dicit, non eſſe verè pudicum, qui ſeruat quidem cõnubij fidem, ſed non propter Deum. Idem dicit libro 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 3. de prædeſtinatione Sanctorum cap. 10. *Non ſunt bona opera niſi ex fide.* Poſterius conſiderat de ſpiritu & littera capite 27. vbi de infidelium bonis

 operibus

operibus agens, ita ſcribit: *Si diſcutiatur quo fine fiant, vix inueniuntur quæ iuſtitiæ debitam laudem defenſionémve mereantur.*

Sed reſpondeo, ex neutro capite Auguſtinum omnia infidelium opera abſolutè damnaſſe; ſed ex priori capite ſolùm ea reprobaſſe, tamquam quæ non poſſint dici vera virtutum opera, eò quòd non ſint vtilia ad vitam æternam, etiamſi officio videantur bona, neque homines faciant bonos. Patet hoc: quia aliquando ita loquitur, vt videatur ſimiliter negare aliquam eſſe virtutem hominis nō iuſtificati. Dicit enim in Iulianum ſuprà, eum qui nō facit opera bona intentione fidei bonæ, id eſt eius quæ per dilectionem operatur, habere totum corpus tenebroſum. Secundò, quia eodem capite ita ſcribit: *Scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum ſine Dei gratia, quæ datur per vnum mediatorem Dei & hominū, nemini poſſe conferri, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumque perduci.* Et iterùm: *Ideò veras virtutes habemus, quia verum eſt propter quod facimus, id eſt, hoc naturæ noſtræ conſentaneum eſt ad ſalutem & veram felicitatem.* Et infrà: *Si ergo ad conſequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides quæ in Chriſto eſt vera promittit, nihil proſint homini virtutes; nullo modo verè poſſunt eſſe virtutes.*

Dices, Auguſtinus defectu vtilitatis ad veram beatitudinem non ſolùm negat infidelium virtutes eſſe virtutes; ſed apertè dicit, eo ipſo eſſe peccata: *Ipſo*, inquit, *non rectè fine peccatum eſt.* Et iterùm eodem capite dicit, quando per fidem non dirigitur opus alioqui bonum, eſſe tenebroſum, hoc eſt, plenum nigredine peccatorum.

Reſpondeo ad priorem locum, Præſupponere ibi Auguſtinum, quod ferè, quando ſine fidei directione infideles operantur, apponāt circumſtantiam mali finis: ideoque quod dicit, *Ipſo non rectè fine peccatum eſt*; accipiendum eſt vt ſit idem quod peruerſo fine peccatum eſt. Ad poſteriorem verò locum reſpondeo non dicere Auguſtinum, opus quod fide non dirigitur eſſe peccatum; ſed vbi oculus fidelis deeſt, totum corpus & congeriem operum eſſe plenam nigredine peccatorum, quòd nimirum pauca inueniantur in illis, quæ non ſint peccata. Ex poſteriori autem capite, infidelium operibus officio bonis, non ſolùm adimit Auguſtinus rationem veræ virtutis, ſed peccati rationem tribuit. Verùm non id omnibus abſolutè, ſed ferè omnibus, eò quòd vix contingat, ſine appoſito malo fine ab infidelibus iſta exerceri. Hoc manifeſtum eſt vel ex ipſo loco de ſpiritu & littera, vbi non dicit non inueniri omnino, ſed vix inueniri quæ iuſtitiæ laudem defenſionémve mereantur, ſi diſcutiatur quo fine fiant.

Sextum argumentum eſt ex Proſpero Sententia enim 106. ex Auguſtino ita dicit: *Omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil eſt bonum ſine ſummo bono; vbi enim deeſt agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falſa virtus eſt, etiam in optimis moribus.* Et in carmine de ingratis cap. 16.

Omne etenim probitatis opus, niſi ſemine veræ
Exoritur fidei, peccatum eſt, inque reatum
Vertitur, & ſterilis cumulat ſibi gloria pœnam.

Reſpondeo ad priorem locum, non eſſe improbabile, Auguſtinum & Proſperum vocare peccata omnia infidelium opera, peccati nomen extendendo ad omne illud, quod non ita ſit vt proſit ad beatitudinem æternam, ad quam prodeſſe poterat, niſi ſterile eſſet defectu veræ fidei. Ita Bellarminus. Sed ad poſteriorem locum illud reſponderi non poterit; quia opus, quà ſterile, non mox vertitur in reatum, neque peccato tam latè accepto reſpondet pœna. Alia igitur eſt ſolutio, quæ etiam Auguſtini pleriſque locis poterit ſeruire, hos Patres exiſtimaſſe, vix vmquam in infidelium huiuſmodi officio bonis operibus abeſſe vitioſam intentionem. Quæ res ſi non omnimodam habeat veritatem (vt meritò Auguſtinus aliquoties inſinuauerit, interdum, licet rariùs, id fallere) moraliter tamen, & quod vix fit non fieri æſtimando, ita loqui potuerunt, quaſi omnia infidelium opera exiſtimauerint eſſe peccata.

ARTICVLVS V.

Vtrùm ſint plures Infidelitatis ſpecies?

RESPONDET diuus Thomas, eſſe tres, ſecundùm tres modos, quibus contingat quempiam reniti fidei. Vel enim renititur fidei numquam priùs à ſe ſuſceptæ; quæ eſt infidelitas Paganorum, ſiue Gentilium: vel renititur quam in figura ſuſcepit; eſtque infidelitas iſta Iudæorum: vel denique renititur fidei quam in manifeſtatione veritatis ſe habere profitetur; eſtque ea infidelitas hæreticorum.

Circa hunc articulum diſputatio inſtituenda eſt, An rectè diuidatur infidelitas in paganiſmum, Iudaiſmum, & hæreſim? Non rectè diuidi ſuadetur Primò: Siue quis temperantiam vmquam habuerit, ſiue non, eadem ſpecie intemperantiæ peccat: ergo eadem ſpecie infidelitatis peccabit, ſiue fidem vmquam habuerit infidelis, ſiue non; ergo non rectè diſtinguitur paganiſmus ab hæreſi aut Iudaiſmo.

Secundò, Dictum eſt 1. 2. peccata diſtingui ſpecie per obiecta: non ergo rectè diſtinguuntur ſpecies infidelitatis ex parte veritatis à qua receditur; ſed potiùs erunt diſtinguendæ ex parte erroris ad quem acceditur.

Tertiò, Eadem eſt contrariorum diſciplina; fides autem Iudæorum ante Chriſti aduentum, eſt eadem ſpecie cum fide Chriſtiana, vt patet ex dictis ſuprà: ergo infidelitas contra fidem implicitam, quæ eſt in perfidia Iudæorum; & infidelitas contra fidem explicitam, quæ eſt in perfidia hæreticorum, etiam erit eiuſdem ſpeciei.

Quartò, Fieri poteſt vt quis ex Chriſtiano fiat paganus, & tunc eius infidelitas erit verè paganiſmus; neque tamen erit reniſus contra fidem numquam ſuſceptam. Rurſus fieri poteſt, vt hæreticorum filij verè ſint hæretici, etiamſi numquam receperint Catholicam fidem; non ergo rectè dicitur paganiſmus eſſe contra fidem numquam receptam, hæreſis autem contra receptam.

Quintò, Etiam in Iudaiſmo ante Chriſtum, quando vera erat ipſorum fides in venturum, erant hæreſes: non ergo rectè dicitur tunc demum eſſe hæreſis, quando receditur à fide recepta ſecundùm manifeſtationem lucis Euangelicæ.

Sextò, Prætermiſſa videtur perfidia Herodianorum, qui Herodem pro Chriſto receperunt, vt teſtatur Epiphanius hæreſ. 20. Item illa perfidia, qua dicuntur Iudæi recepturi Antichriſtum pro Chriſto, ſecundùm illud Ioannis 5. *Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.*

Poſtremò,

Digitized by Google

Poſtremò, Turciſmus ad nullam iſtarum ſpecierum videtur pertinere. Neque enim eſt paganiſmus: quia aliquouſque recipit veram fidem: imò fieri poteſt, vt aliqui hæretici, verbi gratia, Manichæi, in pluribus articulis fidem reiiciant, quàm Turcæ, vt fatetur D. Thomas art. ſeq. Neque eſt hæreſis: quia non profitentur ſe Chriſtianos: neque Iudaiſmus, quia non adhærent figuræ contra figuratum.

Reſpondeo tamen, communem doctrinam diui Thomæ retinendam eſſe; videlicet hanc eſſe diuiſionem adæquatam, & generis in ſpecies. Addo tertiò, probabile eſſe, quòd ſit in ſpecies infimas, vt ſentit & probat Caietanus.

Pro qua re intelligenda, meminiſſe oportet eius quod art. 1. dictum eſt, infidelitatis rationem in eo maximè ſpectandam eſſe, quòd quis renitatur fidei per prædicationem propoſitæ. Itaque ſecundùm gradus huius contrarij niſus, ſumi poterunt infidelitatis ſpecies: gradus autem iſti poſſunt ſumi ſecundùm obiectum quod retinendo abiicitur. Sed quia illud obiectum in fide materiale eſt, & videtur pertinere ad extenſionem aut contractionem materiæ fidei, erit quidem adæquata diuiſio, quæ hac ratione ſumetur; ſed fortè non erit generis in ſpecies. Rectè ergo ſecundùm hanc extenſionem, infidelitas alia dicetur reſpuere totam fidem, quæ eſt paganorum: alia partem, idque vel quia figuram Chriſti retinet, ipſo Chriſto repudiato, quæ eſt perfidia Iudæorum; vel quia ex fide Chriſtiana retinet quod lubet, aliis reiectis, quæ eſt hæreſis. Itaque accuratiùs alio modo iſti gradus reniſus ſumentur ex parte ipſius abiectionis, quæ maior aut minor eſt, quo magis aut minùs res quæ abiicitur, fuerit recepta. Vnus ergo gradus erit illorum, qui non profitentur vllo modo ſe recipere fidem Chriſtianam, cui reſponderet paganiſmus. Secundus illorum, qui in figura eam recipiunt, ſed figuratì veritatem negant; quo gradu ſunt perfidi Iudæi, qui ſunt Chriſti propter figuram; aduerſarij autem, quia in propria venientem non recipiunt. Tertius illorum, qui profitentur ſe veritatem Chriſtianæ religionis in manifeſtatione veritatis per Chriſtum factæ recipere, interim tamen veritatis illius aliquam partem reiiciunt; qui ſunt hæretici.

Hoc modo accepta infidelitatis diuiſio, non ſolùm eſt adæquata, ſed etiam in veras ſpecies: differentiæ enim ſpecificæ ſumuntur ſecundùm naturam generis. Cùm ergo infidelitatis ſpecies per contrariam auditui fidei reluctationem quodammodò abſoluatur; ſpecies infidelitatis erunt diſtinguendæ ſecundùm ſpeciales modos reluctandi fidei: modi autem illi rectè diſtinguuntur ſecundùm receptam vel non receptam fidem, vt differat ſpecie infidelitas eius qui fidei quam ſe recipere profitetur renititur, ab infidelitate eius qui eam non profitetur vllo modo ſe recipere: ſicuti ſpecie differt fornicatio eius qui ex voto profitetur quam Deo promiſit caſtitatem, à fornicatione eius qui non promiſit. Sicuti enim qui circumciditur debitor eſt vniuerſæ Legis faciendæ; ita qui profitetur aliquo modo fidem Chriſti, ſiue iam nati, ſiue naſcituri, peculiari iam ratione debitor eſt totius religionis & fidei veræ de Chriſto recipiendæ.

Laborant hîc quidam, vt vitia infidelitatis oſtendant eſſe ſecundùm exceſſum & defectum: quaſi paganiſmus ad ſiniſtram declinet deficiendo, Dei verbum non recipiens; Iudaiſmus verò & hæreſis ad dextram excedendo, vt quæ intellectum de ſe diuini ſenſus præſumant: vel quia paganus minus credit quàm oportet; Iudæus verò & hæreticus plus quàm oportet, quando pro verbo Dei illud obtrudunt, quod Dominus non eſt locutus, ex verbo Dei ſtatuentes errores ſuos. Verùm iſta conſideratio magis locum habet in vitiis contra virtutes morales, quàm in peccatis contra Theologicas, quæ per ſe non conſiſtunt in medio, ſed ſolum per accidens ex parte noſtra, vt docet S. Thomas 1. 2. q. 64. a. 4.

Supereſt reſponſio ad argumenta contraria.

Ad Primum reſpondeo, Non ex eo diſtingui ſpecies infidelitatis, quòd fidem quis habuerit, vel non habuerit; ſed quòd eam profiteatur vel non profiteatur.

Ad Secundum, Etiam in hac doctrina diſtingui ſpecies peccati infidelitatis per obiecta, quatenus in eis conſideratur reniſus ille & repugnantia ad fidem. Reniſus enim obiectum eſt cui homo renititur: in vna autem ſpecie illud eſt fides recepta; in altera, fides non recepta: quę ſunt obiecta, vt ſic, ſpecie diſtincta.

Ad Tertium reſpondeo; Quamuis Iudæorum vna fuerit fides nobiſcum, habent tamen modum diuerſum, qui in contemptu ſpecialem parit rationem.

Ad Quartum patet reſponſio ex dictis. Neque enim dicimus eum eſſe paganum, qui non habuit fidem, hæreticum autem qui habuit: ſed paganum, qui non profitetur ſe habere; hæreticum, qui profitetur.

Ad Quintum reſpondeo; D. Thomas de his ſpeciebus infidelitatis loquitur in ordine ad fidem Chriſtianorum, vera alioqui potuit eſſe hæreſis in profitentibus fidem Meſſiæ venturi; quando ea erat vera, ſi quis in aliquo erraſſet, quod tunc in fide quam profitebatur ſatis erat reuelatum: quo modo errarunt Sadducæi & alij, de quibus Ioſephus lib. 13. Antiquitatum cap. 8.

Ad Sextum reſpondeo, Vtramque illam perfidiam poſſe reduci ad perfidiam Iudaicam; ſuperinducit enim aliquid falſi erroris fidei in Chriſtum venturum.

Ad Septimum reſpondeo cum Caietano, Turciſmum pertinere ad paganiſmum. Non enim eſt larua Chriſtianæ fidei, ſicut erat hæreſis Neſtoriana, ex qua multa habent Turcæ; ſed omni modo & ex profeſſo diſceſſio: neque eſt perfidia Iudaica, quia fidem Chriſti in figura non profitentur, neque de ſcriptis Iudaicis plus recipiunt quàm dux ipſorum voluit, ſicuti nec de Euangelio.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Infidelitas Gentilium ſeu Paganorum ſit ceteris grauior?

RESPONDET S. Thomas, grauitatem in infidelitate ſumi vel ex renitentia, vel ex abiectione. Ex renitentia grauiorem eſſe illam, quæ plus renititur; plus autem renititur, quæ eſt contra fidem receptam: ſic ergo maximum peccatum erit hęreſis, ſecundo loco erit perfidia Iudaica, tertio & infimo paganiſmus.

Ex abiectione autem illa erit grauior infidelitas, quæ totam fidem abiicit: atque ita peſſima erit paganorum; Iudaiſmus autem communi hæreſi erit peior. Quædam tamen hæreſes tam multa abiiciunt, vt etiam hac parte ſuperent malitia Iudaiſmum: quia verò renitentia magis in culpa ſpectatur, quàm negatio illa credendorum, ſimpliciter loquendo hæreſis grauior erit ceteris, & Iudaiſmus paganiſmo. Neque enim hæreticos iuuabit quòd Legem & Prophetas recipiant, quia de illis dicit Dominus: (Ierem. 15.) *Si ſteterit Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum: eÿce eos*, &c. Ita applicat hanc Scripturã Iſidorus libro 1. Sententiarum cap. 16. per Moyſen legem, per Samuelem Prophetas intelligens. Videri poteſt hac de re Auguſtinus lib. 21. de Ciuitate, capite 25. Hieronymus in illud Iſaiæ 18. *Væ terræ cymbalo alarum.* Confirmatur ex D. Petro 2. epiſtolæ cap. 2. *Melius erat eis viam iuſtitiæ non cognoſcere, quàm poſt cognitionem retrorſum conuerti.* (Lucæ 10.) Plus vapulat ſeruus cognita Domini negligens mandata; (Iacob. 4.) & ſcienti bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm ſit cum Infidelibus publicè diſputandum?

DISPVTATIONEM cum hęreticis inutilem & periculoſam eſſe, atque adeò cùm aliunde periculum non cauetur & compenſatur, omnino eſſe vitandam, omnis generis teſtimoniis probari poteſt.

In primis, Scripturis ſacris. 2. ad Timotheum 2. *Noli verbis contendere, ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium.* Vbi Apoſtolus indicat, niſi magna ſit vtilitas, & periculum omne amoueatur ſubuerſionis tam audientium quàm diſputantium, non eſſe cum hęreticis diſputandum. Ad Titum 3. iubet idem Apoſtolus hęreticum hominem deuitari, non poſt diſputationem, ſed poſt vnam, vt legit Tertullianus, aut vt Hieronymus, poſt vnam aut alteram correptionem. Si enim ſæpè corripiatur, aut cum eo multùm diſputetur, excitatur vt magis ſolicitus ſit ad perditionem multorum: quare ne pereat, ſemel aut iterùm corripiendus; vt autem ſolus pereat, non eſt pluribus cum ipſo agendum. Videri poteſt Ambroſius in illum locum primæ ad Timotheum 6. *Languent circa quæſtiones & pugnas verborum; ex quibus oriuntur inuidia, contentiones, blaſphemia, ſuſpiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum.*

Secundò probatur ex Patribus; Tertulliano de præſcriptionibus cap. 15. & aliquot ſequentibus: Irenæo lib. 3. cap. 2. vbi oſtendit, hæreticos, præſertim ſui temporis Gnoſticos, principia ex quibus eſſet diſputatio inſtituenda, Scripturam & Traditionem pro ſuo errore impudentiſſimè deprauare, aut ſanè tamquam nullius auctoritatis contemnere. Idem docet Vincentius Lirinenſis, libello ſuo contra hæreſes, & Iſidorus epiſtola ad Claudium ducem. Gelaſius Papa in Commonitorio ad Fauſtum: *Nobis nullum fas eſt inire certamen cum hominibus communionis alienæ.* Refertur capitulo Cum quibus 24. q. 3.

Tertiò Probatur rationibus: præcipuæ ſunt iſtæ. Prima eſt D. Auguſtini lib. 13. contra Fauſtũ cap. 12. *Non enim, inquit, diſputare amant heretici, ſed quoquo modo ſuperare impudentiſſima pertinacia, vt congregent quæ non pepererunt.* Sanè, vt experientia didici, parum proficitur conferentia quantumuis familiari & ſuaui, quando obſtinati, dum vnum dicis, aliud extra propoſitum animo voluunt quod opponant, neque vmquam animum applicant vt veritatem diſcant, ſed perpetuò toti ſunt in tuenda & propaganda falſitate, quo fit, vt ſæpè neſciant quid eis dixeris, præſertim idiotæ (nam quilibet apud eos diſputat) qui parum ſoliciti ſunt, vt conſequenter loquantur, pro omni arte habentes vnicam pertinacem garrulitatem. Secunda Tertulliani ſuprà citati: *Scripturas*, inquit, *obtendunt, & hac ſua audacia ſtatim quoſdam mouent, in ipſo verò congreſſu firmos quidem fatigant; infirmos capiunt, medios cum ſcrupulo dimittunt.* Tertia, Indignũ eſt cum illis agere de Scripturis, qui illas ſolas quas volunt & quomodo volunt recipiunt, vt enim ipſi de Eccleſia ſciſſi ſunt, ita vnius capituli ſententiam ſcindunt, inquit Cyprianus de vnitate Eccleſiæ. Quarta ex Clemente lib. 8. Recognitionum, vbi Petrus publicè cum quodã ſene diſputaturus, dicit, ſe hoc ſolum vereri, ne conuictus coram multitudine, ſenex veritatem præ verecundia non fateatur. Poſtremò, probatur experientia. Atteſtantur enim hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, vix vmquam benè ſucceſſiſſe colloquia publica cum hæreticis. Vide Nicephorum lib. 8. cap. 13. Driedonem de ſacra Scriptura lib. 2. cap. 3. Ruardum oratione 5. quodlibetica.

Hactenus in genere de incommodis diſputationis, maximè publicæ cum hæreticis: quia tamen aliquando licita, aliquando etiam neceſſaria eſt eiuſmodi diſputatio, quædam hîc Propoſitiones addendæ ſunt.

PRIMA PROPOSITIO. Numquam licet cum infidelibus diſputationem ſuſcipere, quaſi in dubium reuocando articulos fidei: Catholicus enim qui deliberatè de fide dubitat, eo ipſo fit infidelis.

Dico, Catholicus: quia benè facit infidelis quando incipit vacillare, an fides Catholica ſit vera, & poteſt diſputationem ſuſcipere veritatis inquirendæ cauſſa. Habetur, propoſitio ex capitulo Maiores 24. q. 1. & Lege Nemo, Codice de ſumma Trinitate & fide Catholica, quę deſumpta eſt ex edicto Marciani Imperatoris pro confirmatione Concilij Chalcedonenſis.

SECVNDA PROPOSITIO. Laico aut indocto non licet ſuſcipere diſputationem de fide cum hęreticis. De laico patet cap. Quicumque. de hæreticis in 6. ita enim habet: *Inhibemus quoque ne cuiquam laicæ perſonæ liceat publicè vel priuatim de fide Catholica diſputare: qui verò contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.* Gloſſa dubitat, an per laicum intelligatur illiteratus more vltramontanorum, qui illiteratos vocant laicos, & litteratos clericos, ſed immeritò. Quamuis enim ratio inhibitionis ea videatur eſſe, ſaltem bona ex parte, quòd communiter laici non ſint ſufficienter eruditi; neque tamen idcircò liceret continuò laico erudito diſputare de fide: nam vt benè Silueſter, verbo Diſputare, leges id reſpiciunt, quod in pluribus accidit. Deinde canone 64. ſextę Synodi, vbi idem laico inhibetur, alia additur ratio quæ numquam

Digitized by Google

quam ceſſat; quòd nimirum oporteat laicum ordini à Domino tradito cedere. Adde, periculum eſſe, ne diſputante docto, indocti eius exemplo diſputare audeant.

Excipiunt tamen Doctores quoſdam caſus, quibus concedant etiam laicis diſputare de fide. Primus eſt, Si diſputatio non inſtituatur ad perſuadendum ei cum quo agitur, ſed ſolùm exercitij cauſſa: hæc enim non eſt formalis diſputatio, ſed ſolùm materialis, ita Caietanus reſtringit dictum capitulum. Secundus, Poteſt etiam deficiente clerico æquè idoneo laicus eruditus diſputare, vbi reddendo rationem de ſua fide probabiliter fructum ſuæ diſputationis ſperaret: tunc enim non videtur ſecundùm verba legis, ſed ſecundùm intentionem agendum. Tertius eſt, Si diſputatio ſuſcipiatur in illis locis, vbi contraria conſuetudine dicta lex Eccleſiaſtica eſt abolita, ſicuti videtur eſſe in locis vbi hæreſes graſſantur, vt rectè Valentia: ibi enim res iſta redit ad ſtatum legis naturæ, vt ſi idoneus ſit laicus, poſſit diſputare, quando aliud nihil obeſt. Iuuat hanc conſuetudinis præſcriptionem, quòd excommunicatio Canonis illius, non ſit ipſo iure lata, ſed à iudice ferenda, præuia monitione, vt annotauit Philippus Francus: ſic enim fit, vt ex ſuperiorum diſſimulatione faciliùs conſuetudo firmetur.

Extra hos caſus diſputatio ſolis clericis erit licita, per clericos etiam comprehendendo Religioſos; ipſi enim in dicto Canone non veniunt intelligendi nomine laicorum, vt obſeruant ibi Iuris interpretes.

De clerici ſufficienti doctrina, notant Doctores, vt liceat ei de fide ſuſcipere diſputationem, non ſufficere quòd paris cum aduerſario ſit eruditionis; facilius enim eſſe obiicere, quàm plenè ſoluere, præſertim in materiis fidei, quæ captum naturalis intellectus excedunt.

Tertia propositio. Coram rudioribus, qui nondum ſunt ab hæreticis ſolicitati, non expedit diſputare de fide; ſecùs ſi iam ſint ab hæreticis ſolicitati, imò tunc aliquando neceſſarium erit, vt viri idonei, ne indiſcreto ſilentio, vt loquitur Gregorius, fidem prodant, argumenta aduerſariorum refellant, quod ſępè Sancti feciſſe leguntur, vt Stephanus & Paulus in Actis, imò ipſe Chriſtus Ioannis. 8.

Propter ſeductos etiam vtiliter ſubinde diſputatio inſtituitur: de his enim licebit accipere illud Apoſtoli 2. ad Tim. 2. *Seruum Domini non oportet litigare, ſed cum modeſtia corripere eos qui reſiſtunt, nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem.* At operę pretium non eſt diſputationem ſuſcipere propter contumaces, præſertim hæreſiarchas, qui etiam veritatem agnitam oppugnare parati ſunt, & aliquando iuramento ſe adſtringunt, vſque ad mortem errorem ſuum ſe defenſuros.

Qvarta propositio. In diſputatione cum hæreticis, abſtinendum eſt à maledictis, contentione, ambitione & iactantia vltra captum auditorum; ſed argumentorum vi, & ſententiarum pondere agendum. Vide Apoſtolum prioris ad Corinth. 11. 2. ad Timotheum 2. ad Titum 3. Nazianzenum Oratione de modeſtia in diſputatione ſeruanda, Gregorium parte 2. Paſtoralis capite quarto.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Infideles ſint compellendi ad Fidem?

Respondet D. Thomas, eos qui numquam fidem ſuſceperunt, non eſſe compellendos vt fidem ſuſcipiant, ſed eſſe coërcendos ſolùm, ne contra eam aliquid moliantur: eos autem qui fidem aliquando ſuſceperunt, cogendos eſſe corporaliter vt eam teneant.

Quatuor præcipua hîc dicenda ſunt: De paganis principi Catholico non ſubditis: De hæreticis ſubditis: De hæreticis non ſubditis: Et de paganis ſubditis.

Prima propositio. Non poteſt Princeps ad fidem eos compellere, qui neque ſibi ſunt ſubditi, neque fidem vmquam profeſſi: poteſt tamen eos coërcere, ne fidem impediant. Eſt communis Doctorum: diui Thomæ hîc, Richardi in 4. diſtinct. 6. art. 3. quæſt. 1. Victoriæ Relectione 5. Caſtri lib. 2. de hæreticorum punitione capite 14. Soti in 4. diſt. 5. art. 10.

Probatur prior pars: Quia eiuſmodi poteſtatem non habet Princeps à iure naturæ, neque ex lege Dei poſitiua ſuperaddita; aliunde autem habere non poteſt. Quòd non habeat manendo in iure naturæ, patet: Quia fidei præceptum eſt ſupernaturale, ideoque ad eam multò minùs poterit Princeps ſibi non ſubditos compellere, quàm ad ſeruanda pręcepta temperantiæ. Quòd Dei peculiari lege poſitiua non habeat Princeps hanc auctoritatem, tamquam certum & exploratum ſuppono. Neque enim Deus ſemper iubet, quòd ſemel Iſraëlitis iniunxit, vt Chananæos idololatras delerent; qui & poſteà abſtinuerunt à ſimilibus bellis inferendis, vbi ſimilis Dei iuſſio non vrgebat. Quod notandum contra Scotum in 4. diſtinctione 4. vbi contrarium ſentit, & exemplo Iſraëlitarum probat. Ab Eccleſia autem aut aliunde, Princeps huiuſmodi poteſtatem non habet: Eccleſiæ enim ſuæ non reliquit poteſtatem Chriſtus, alia via Gentes conuertendi, quàm per prædicationem, ſuauem monitionem, terrorem incuſſum metu gehennæ & futuri iudicij. Marci vltimo: *Qui non crediderit, condemnabitur.* Non dicit, Condemnabitur à vobis; ſed ab illo qui ſaluos facit credentes. *Quid enim mihi eſt de illis qui foris ſunt iudicare,* inquit Apoſtololus: *eos qui foris ſunt Deus iudicabit.* Itaque eorum condemnationem qui non credunt, credentes debent Deo relinquere, non ſibi vſurpare. Matth. 10. iubet ſuis Dominus ad conuerſionem hominum procurandam, ſanare ægros, non vulnerare ſanos; mortuos ſuſcitare, non viuos occidere. Rurſum, ſi conſideres coactionem per mulctas pecuniarias, tantum abeſt, vt eos velit ſpolium auferre ab aliis, vt etiam nolit aurum aut argentum circumgeſtare proprium, aut ab aliis ſponte oblatum. Denique in legationem ſuos Chriſtus ſubornat omnino pacificam: *Dicite*, inquit, *primùm, Pax huic domui: & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra; ſin minus, ad vos reuertetur.* Nuſquam aliquid violenti pretendit. Quod non intelligentes Iacobus & Ioannes, reprehenduntur, quando eis petentibus vt ignis de cęlo deſcenderet in Samaritanos non recipientes Chriſtum, dicit Dominus: *Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis*

Deut. 7.

1. Cor. 5.

Matth. 10.

Lucæ 10.

Lucæ 9.

Digitized by Google

hominis, non venit animas perdere ſed ſaluare. Sanè quantum clementia hîc proſit, vel ex eo colligitur, quòd Samaritani citiùs poſteà crediderint, à quibus hoc loco ignis arcetur, vt obſeruat Ambroſius. Fuiſſent autem ſecundùm animum & corpus perditi, ſi tunc fuiſſent abſumpti.

Suffragantur etiam Concilia & Patres: Toletanum 4. Can. 55. ſtatuit, nemini deinceps ad credendum eſſe vim inferendam. quod etiam refertur capitulo de Iudæis diſt. 45.

Neque reſponderi poteſt, quod voluit Gabriel aſtipulator Scoti in 4. diſt. 4. quęſt. 2. iſtud ſolùm prohiberi, tamquam ſcandaloſum: ratio enim quam Concilium ſubiungit; quòd propriæ mentis conuerſione credere oporteat; ſatis oſtendit, ex natura fidei naſci hanc prohibitioné, non tantùm ex ſcandalo. Gregor. lib. 1. ep. 45. & l. 2. ep. 52. *Noua & inaudita eſt*, inquit, *iſta prædicatio quæ verberibus exigit fidem.* Idem habemus diſt. 45. capitulo Qui ſincera. Conſentit Chryſoſtomus homilia 34. in Matthæum, Auguſtinus ſermone 6. de verbis Domini, Ambroſius lib. 7. in Lucam in illud cap. decimi: *Nolite portare ſacculum*, &c.

Ex his colligitur, non licere Chriſtiano Principi indicere bellum idololatris ſibi non ſubditis, vt cogat eos ceſſare ab idololatria, vt benè contra Alphonſum à Caſtro docet Molina, de iuſtitia & iure tract. 2. diſput. 106. Licebit tamen eis bellum mouere, ſi in ſacrificiis ſuis innocentes occidant, etiamſi ipſi innocentes conſentirent: pro defenſione enim innocentis licet bellum ſuſcipere. Neque refert, quòd immolationi innocens conſentiat; quia etiam ſeipſum volenti ſuſpendere, oportet laqueum eripere. Victores tamen Chriſtiani in huiuſmodi bello non poterunt plus ſibi vſurpare, quàm æſtimationem impenſarum & laboris, belli & iniuriæ ſibi fortè illatę, niſi in tutelam innocentium, aut alia de cauſſa, etiam temporaliter, regno ipſi expediat adminiſtrationem transferri ad Chriſtianum Principem. Quod plerumque vſu venire exiſtimat Molina ſuprà. Verùm id erit maximè, quando ſanior Reip. pars ita expetierit.

Poſterior pars Propoſitionis probatur; Quia data eſt Eccleſiæ poteſtas à Deo, vbique terrarum Euangelium prædicandi: fit ergo ei iniuria, ſi impediatur prædicatio. A qua iniuria vt ceſſent infideles, etiam armis coërceri poſſunt, ſepoſito ſcandalo, vt rectè Victoria & Soto ſuprà citati, non ſecùs, ac ſi aliam aliquam in temporalibus bonis iniuriam inferrent reip. Chriſtianæ.

Secunda propositio. Certum eſt, poſſe Principes compellere ſibi ſubditos, vt exteriùs retineant profeſſionem & exercitium Religionis Catholicæ, quam priùs fuerant profeſſi. Fuit aliquando in contraria ſententia Auguſtinus, ſed eam mutauit, vt videre licet epiſtola 48. Probatur, quia iſti ſe iam obligarunt ad ſeruandam fidem, & poteſt Eccleſia & Principes ad hanc obligationem ſeruandam ipſos cogere, & ſi non ſeruent, punire: multùm enim huiuſmodi mutatione turbatur ſtatus Eccleſiæ & Reip. Eſtque rationi conſentaneum, vt caput Reip. habeat poteſtatem ciues ſuos continendi in illa vnitate, ad quam ſemel ſe ritè obligauerunt. Confirmatur ex 13. cap. ad Romanos: *Si malum feceris, time: non enim ſine cauſſa gladium portat: Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit.* Hîc oportet dicant hæreticorum patroni, an eos non habeant inter malefactores.

Dicent hæreſim ad mentem pertinere, ideóque non eſſe contra eam pugnandum gladio materiali, ſed gladio Spiritus, quod eſt verbum Dei.

Reſpondeo; Si ſola mente hæreſim foueant, non exteriùs prodant, vtcumque id verum fore: at ſi quis in hæreſis propagationem foras ſe effundat, non ſecùs qui blaſphemare docet nunc puniri poterit, quàm olim qui blaſphemaſſet. Addo, lege naturæ Principes teneri ad hæreticorum in Rep. ſua punitionem, tamquam debitam paci ſalutique communi.

Tertia propositio. Eccleſia poteſt cogere quemcumque infidelem, qui fidem ſemel ſuſceptam reliquit, ad eam denuò recipiendam: Princeps tamen id non poteſt, niſi ſint ſibi ſubiecti, aut fortè ad hoc ab Eccleſia, aut ipſorum Principe fuerit requiſitus; coactio enim præſupponit legitimam poteſtatem.

Qvarta propositio. Non licet Principi cogere infideles, qui numquam ſuſceperunt fidem, ſibi alioquin ſubditos, vt fiant Chriſtiani & baptizentur; ſed benè, vt deſinant blaſphemare, & publicè idololatriam in templis ſuis exercere.

Probatur prior pars ex dicto Concilio Toletano: Iudæi namque quos coëgit ad fidem Rex Siſebutus, erant eius ſubditi, & tamen Concilium ſtatuit, ne in poſterum ita fiat. Extraneos itaque Princeps ne quidem ab idololatria poteſt compeſcere extra regnum ſuum; ſuos poteſt, ſi quidem ſint idololatræ, coërcere ab idololatria; ſi autem ſint Iudæi, non ſimiliter ſunt impediendi à ſuis ritibus. Nullos autem cogere poteſt ad fidem, prę- ter fidei deſertores, aut qui ſub Chriſti nomine Chriſtum oppugnant. Si tamen rei ſint læſæ maieſtatis Iudæi, aut pagani ſubditi Principi Chriſtiano, adeóque mortem commeruerint, puta ob rebellionem; poterit eis culpa hac conditione remitti à Principe, ſi religionem Chriſtianam ſuſceperint: quomodo Granatæ aliquando feliciter factum fuiſſe, narrat Aluarus Gomezius in vita Franciſci Ximenij.

Dubitabit hîc aliquis, An ſufficiat, natum eſſe ex Chriſtianis parentibus, vt Princeps poſſit cogere ad fidem Chriſtianam; an verò requiratur, vt ipſi qui cogantur ſint baptizati: verbi gratia, habet Anabaptiſta filiũ quatuordecim annorum nondũ baptizatũ, an is poſſit cogi ad Baptiſmum?

Reſpondeo, Poſſe cogi omnes illos, qui profitentur ſe Chriſtianos, ad Catholicam Religionem à ſuo Principe, ſiue ſint baptizati, ſiue non; ſiue orti ex Chriſtianis parentibus, ſiue non. Eo ipſo enim quo profitentur ſe Chriſtianos, debitores fiunt vniuerſæ legis Chriſtianæ. Si autem qui Iudaiſmum aut paganiſmum profiteri pergunt, fuerint baptizati coacti, verè tamen acceperint characterem Baptiſmi, vt factum eſt in illis Iudæis, tempore Siſebuti regis; *Oportet*, inquit Toletana Synodus, *& fidem etiam, quam vi vel neceſſitate ſuſceperunt tenere cogantur, ne nomen Domini blaſphemetur, & fides quam ſuſceperunt contemptibilis habeatur.* Si adoleſcens nõdum baptizatus, ſub cura & poteſtate patris Chriſtiani, paganiſmum aut Iudaiſmum profiteatur; cogi poteſt per Eccleſiam & Principem ad Baptiſma: ſi patriã poteſtatem iam euaſerit, ſub pœna mortis non poterit cogi,

quam-

quamuis, ne ſit aliis ſcandalo, poſſit, & fortè debeat in exilium relegari, aut moderati carceris pœna à publico arceri. Sanè aliquo modo poſſe puniri, eo ipſo quo eſt natus Chriſtianis parentibus, patet ex Concilio 4. Aurelianenſi can. 31. vbi de Chriſtianis natus, à Iudæo domino manumiſſus vt Iudaiſmum ſequatur, retrahitur Eccleſiaſtica conſtitutione in ſeruitutem.

Iudæi, vt ſuprà inſinuaui, aliter tractandi ſunt quàm idololatræ aut hæretici: nam (vt D. Auguſtinus docet lib. 18. de ciuitate cap. 46.) noluit eos Deus occidi, ſed quaquauerſum diſpergi, vt prædicit Pſalmiſta Pſal. 58. quò Eccleſia quæ vbique eſt, eos Prophetiarum, quæ de Chriſto ſunt præmiſſæ, teſtes in omnibus gentibus haberet. Similia habet cap. vltimo lib. 4. & Theodoretus oratione 10. de Prouidentia; qui benè oſtendit, etiam ipſorum incredulitatem promouere fidem Chriſti in Gentibus. Quæ ratio notanda eſt contra Scotum, qui putat ſatis fore, ſi pauci aliquot Iudæi, qui ſecundùm prophetiam Scripturæ ſacræ in fine mundi conuertantur, in inſula aliqua conſeruentur.

Secundò, Tolerandi ſunt Iudæi inter Chriſtianos, ne ad alias gentes diſperſi, à ſalute & conuerſione, quæ reliquiis Iſrael promiſſa eſt, reddantur alieni. Eſt enim eis hæc peregrinatio in emendationem à Domino conſtituta, vt ſaltem ſic emendati ſuperbire deſiſtant, vt vel in hac diſperſione, ſcelus ſuum pœnitendo deplorent. Ita ferè diuus Hieronymus in Pſalmum 58.

Denique de Iudæis non perſequendis extat epiſtola Gregorij 34. lib. 1. item alia 15. lib. 11. vbi permitti eis vult, vt celebrent ſuas ferias & feſtiuitates; quod inde relatum reperitur diſt. 45. cap. Qui ſincera.

Ceterùm de quibus delictis Iudæi, aut alij infideles inter Chriſtianos tolerati, ſint puniendi; videre licet Decretalem Gregorij XIII. titulo De Iudęis lib. 7. Decretalium.

Illud etiam hîc conſideratione dignum, quod in libello ſuo ad Concilium Conſtantienſe, proponit Petrus de Aliaco, & in ſermone ad idem Concilium Ioannes Gerſon; An rectè faciant Chriſtiani Principes, qui Iudæis dant locum in Chriſtianorum ciuitatibus, non eos compellendo ad artes mechanicas, agriculturam & ſeruitia Chriſtianorum; ſed permittendo vt exerceant damnabiles vſuras, ſibi in peccatum, Chriſtianis in ſpolium?

Poſterior pars Propoſitionis probatur, Quia poteſt Rex ſubditos ſuos cogere ad ſeruandam legem naturæ. Sic Conſtantinus iuſſit claudi omnia templa paganorum, vt patet Lege Nemo, Codice De paganis, laudata ab Ambroſio epiſtola 30. & Auguſtino epiſtola 48.

Nota tamen, non poſſe Principem paganorum ſibi ſubditorum idololatriam punire, niſi poſtquam ipſe eam prohibuit: deinde non ſemper expedire, vt ea poteſtate vtatur.

Quæres, An Princeps infidelibus regni ſui mandare poſſit ſub moderata aliqua pœna, vt interſint concionibus Chriſtianis ſemel in menſe aut ſeptimana?

Baneſius putat, infideles poſſe cogi à ſuo Principe, vt ſaltem ſemel audiant Euangelium: quod credo verum eſſe, ſepoſito ſcandalo. Sanè ſub pœna exilij quidam Principes cogunt Iudæos certis temporibus intereſſe Chriſtianæ concioni; quod vel eo nomine videtur licitum, quia iidem Iudæi, ne ſint aliis ſcandalo, poſſint vel regno eiici, vel in commodiori loco conſtringi. Hoc ergo ne ipſis fiat, cenſentur redimere, audiendo Chriſtianas conciones. Similiter licebit Principi imponere iuſta aliqua tributa & onera Iudæis, quæ ſe promittat remiſſurum, ſi conuertantur: ſic mulctis Paulus III. & alij Pontifices ad fidem Iudæos inuitarunt.

Contra Propoſitionem noſtram obiicit Scotus, Etiam ipſis infidelibus minùs eſſe malum, ſi non ſinantur impunè legem ſuam ſeruare. *In 4. diſt. 4. Concl. vlt.*

Secundò, Etiamſi initio non verè conuerterentur, & pro apertis hoſtibus fictos haberemus Chriſtianos; ex illis tamen tandem in tertia ſaltem aut quarta generatione veros futuros fideles, modò filij eorum benè educentur.

Tertiò, Concilium Toletanum laudaſſe Sizebutum Regem, tamquam religioſiſſimum Principem, itaque commendaſſe quòd coëgerat Iudæos ad fidem.

Quartò addi poteſt ex cap. 14. Lucæ, *Exi in vias & ſepes, & compelle intrare.*

Ad primum & ſecundum reſpondeo; Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, aut minùs mala; idque multo minùs, quando incertum eſt, an ſint euentura bona illa, aut minùs mala; hîc autem incertum eſt: nam vt benè Richardus, potiùs contraria & peiora timenda ſunt, ne quos ſermo pacificus corrigere poterat, alienet à fide indiſcreta compulſio: vel vt Gregorius ſuprà citatus, lib. 1. epiſt. 34. *Ne quos dulcedo prædicationis, & prætentus futuri iudicis terror ad credendum inuitare poterat, minis & terroribus repellantur.* Et vt ait idem altero loco ſuprà citato, *Ne mentem illorum procul pellat aduerſitas compulſionis.*

Ad tertium, Commendat Synodus Sizebutum tamquam religioſiſſimum Principem, titulo Regibus Chriſtianis communi: quia tamen zelus eius exceſſit, & non fuit ſecundùm ſcientiam; factum ipſius non commendat, ſed ne ita in poſterum fiat, prohibet.

Ad quartum variis modis reſponderi poteſt. Vno ex Auguſtino epiſtola 50. illud accipiendum eſſe de ſolis hæreticis & ſchiſmaticis, qui dicuntur eſſe in viis & ſepibus. Altero ex D. Thoma q. 22. de veritate a. 9. ad vltimum, compulſionem generaliter accipiendam eſſe, vt extendatur ad eam quæ eſt per argumenta fidei. Addit Euthymius, ſignificari vehementiorem & conſtantiorem adhibendam eſſe prædicationem, vt tandem reſipiſcant altiori ſomno infidelitatis oppreſſi. Tertiò ex Beda & Richardo ſuprà, Ianſen. cap. 91. Concordiæ, compulſionem illam poſſe intelligi eam, qua Deus per aduerſitates aliquos peccatores conuertit.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm cum Infidelibus poſſit communicari?

RESPONDEO cum D. Thoma, Duplici de cauſa negari communionem cum infidelibus; ad cautelam fidelium, & in pœnam infidelium. Priori modo vitandos eſſe Iudæos & paganos ab infirmis Chriſtianis, non autem à firmioribus, quibus non imminet peruer-

ſionis

Digitized by Google

ſionis periculum: poſteriori modo ab omnibus eſſe vitãdos hæreticos & apoſtatas. Priorem cauſſam indicat Apoſtolus prioris ad Corin. 5. *Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?* poſteriorem 2. ad Theſſal. 3. *Ne commiſceamini cum illo vt cõfundatur.* & 1. ad Timoth. 1. *Quos tradidi ſatanæ, vt diſcant non blaſphemare.*

Notandum tamen, nunc etiam notorios hæreticos ex poſteriori capite non eſſe neceſſariò vitandos, quaſi propter legem poſitiuam, niſi ſint ſpecialiter denuntiati à legitimo Iudice, per moderationem Concilij Conſtantienſis, quam hoc ſenſu in vſu & praxi receptam & recipiendam eſſe docet Suarez de Cenſuris diſp. 9. ſectione ſecunda.

Addidi (quaſi propter legem poſitiuam) quia tales ſemper ſunt vitandi, quantum ius naturale exigit.

Dubium hîc eſt, An liceat Chriſtiano vendere infideli agnum, thus, & ſimilia, quibus ſcitur abuſurus in cultu ſuæ infidelitatis.

Reſpondeo; Quando res ſunt tales, vt non habeant communiter alium vſum, quàm in exercitio infidelitatis, non licebit eas vendere: quando autem etiam alium vſum habent, cum diſtinctione reſpondendum eſt ex Silueſtro, verbo Infidelitas. Si enim ſit cauſſa rationabilis, propter quam, præciſo illo abuſu infidelitatis, venditurus es infideli, verbi gratia, propter notabilem tuam vtilitatem aut neceſſitatem; non teneris omittere eiuſmodi venditionem, etiamſi præſciueris abuſum: ſecùs ſi non ſit tibi vtile multùm, aut neceſſarium, aut aliam non habeas rationabilem cauſſam. Ratio Silueſtri eſt, quia poſſum meæ vtilitati & neceſſitati conſulere, etiamſi videro, ex malitia alterius inde ſecuturum aliquod peccatum, modò ego immediatè non cooperer illi, quod natura ſua peccatum eſt. Cuius conditionis defectu addit Silueſter, non licere à mago petere, vt ſoluat maleficium, ſi facturus id ſit nouo maleficio. Cum Silueſtro ſentit Aſorius lib. 8. moralium, cap. 22. qui benè monet, non eſſe eamdem rationem veneni quo Iudæus ſit abuſurus in alicuius perniciem.

Illud hîc addendum eſt de Iudæis, multos eſſe caſus, in quibus per ius poſitiuum interdicta ſit cum illis communio. Neque enim licet Chriſtiano cum illis habitare, comedere, balneum intrare; non licet eis tamquam medicis vti, aut medicinam ab eis accipere; non licet eorum filios domi nutrire, aut azymis ipſorum veſci, neque vllo ſeruitutis vinculo eis ſubeſſe. Quæ omnia colliguntur ex capitulo Nullus, & capitulo Omnes 28. quæſt. 1. Ceterùm quàm ſit Chriſtianis etiam quoad temporalia incommoda conſultum, abſtinere à conuerſatione cum Iudæis, ex profeſſo neque infeliciter oſtendit libro eius argumenti edito quidam recentior ſcriptor, licet extra Eccleſiæ caſtra militans.

ARTICVLVS X.

Vtrùm Infideles poſſint habere prælationem ſeu dominium ſuper Fideles?

CERTVM in primis eſt, infideles iure diuino non priuari priùs obtento dominio, eo ipſo quo fit Chriſtianus qui ipſis ſuberat. Ita docet Auguſtinus in Pſal. 125. Dicit enim, Chriſtum non tam ex ſeruis ſuos facere liberos, nimirum à ſeruitio temporali dominiorum infidelium, quàm ex malis ſeruis ſeruos facere bonos. Idem docet Apoſtolus Rom. 13. ad Coloſſen. 3. & ad Titum 2. & Petrus 1. c. 2. Ideò autem ſacri Scriptores & Patres diligentiùs iſtud inculcarunt; quia Gentiles opinionẽ habebant de noſtris, quòd liberos ſeſe aſſererẽt à poteſtate humana; fortè quia primi diſcipuli plerique ex Galilæa erant, vnde erat & ille Iudas ſeditioſus, de quo Actorum 5. capite.

Dico Secundò, Poteſt Eccleſia impedire, ne infideles de nouo præficiantur fidelibus, propter periculum, ne fortè auctoritate dominiorum alienentur à fide, & ſcandalum oriatur contra fidem, quando domini cognoſcunt defectus ſubditorum fidelium. Quò pertinet, quòd Apoſtolus increpet fideles, qui iudicio contendebant apud infideles. Poteſt ergo Eccleſia Iudæos & alios infideles arcere ab omni magiſtratu & officio publico inter Chriſtianos, ne occaſio eis tribuatur, Chriſtianis pœnam aliquam inferendi. Ita de Iudæis conſtituit Concilium Toletanum tertium, canon. 14. Matiſconenſe primum, can. 8. & Aruenenſe can. 5. Paulus IV. ſtatuit, vt Iudæi non poſſint habere bona immobilia inter Chriſtianos, aut ex Chriſtianis nutrices, ſeruos, aut ancillas. Quod etiam decretum fuit in Concilio Baſileenſi ſeſſ. 19. vbi ſimiliter cauetur, ne Iudæi admittantur ad publica officia vel gradus ſcholaſticos.

Inhibet etiam Iudæis idem Paulus, ne ſe à Chriſtianis pauperibus dominos vocari patiantur. Ne mancipia Chriſtiana habeant, conſtitutio antiqua eſt, tam Legum quàm Canonum. Gregorius ad Brunichilden reginam Francorum l. 7. epiſtola 113. *Ne*, inquit, *membra Chriſti hoſtibus calcanda permittantur.* Vide appendicem Concilij Lateranenſis ſub Alexandro III. præcipuè parte 20. vbi ex profeſſo plura de hac re collecta habentur: Toletanum 12. can. 9.

Vt poſſint à Chriſtianis redimi Chriſtiani ſerui Iudæorum, ſtatuit Concilium quartum Aurelianenſe: vt autem redimi poſſint duodecim ſolidis ſingula, quantumuis bona mancipia, Matiſconenſe primum, canon. decimo ſexto. Imò ferè talia digna ſupplicia à Chriſtianis paſſi ſunt iam inde à deſtructis Ieroſolymis Iudæi. Nam vt Clemens ſcribit, & interpretatur Turrianus lib. 6. conſtitutionum Apoſtolicarum cap. 24. fideles Romani, qui erant de Cæſaris domo, iam inde ab initio Iudæos coëgerunt conferre tributum, & eos legibus ſuis vti non permiſerunt: vt meritò Iudæi, quando Romanis, deſtructa Ieroſolyma ſeruire cœperunt, facti videantur ſerui Chriſtianorum.

Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. parte 1. can. 26. dicit, quòd Iudęos oporteat ſubiacere Chriſtianis, & ab eis pro ſola humanitate foueri. Idem voluit D. Thomas quando dicit, Iudæos eſſe ſeruos Eccleſiæ. Aſtipulatur Gloſſa in capitulum Conſuluit, de Iudęis, quæ dicit, Conſtantinum libertatem contuliſſe Eccleſiis, & Iudęos ſeruituti ſubieciſſe. Idem habet Innocentius III. capitulo Etſi Iudęos, Extra. de Iudęis.

Sed benè obſeruat Suarez in tract. de Baptiſmo, diſput. 25. ſect. 5. Iudęos non eſſe propriè mancipia Chriſtianorum; ſed ſeruiliter tributarios, & hoc ſenſu ſeruos.

Dico

Dico tertiò; Quamuis ab infidelium aliorum, qui nec Iudæi nec hæretici ſint, dominio non poſſit directè fideles Eccleſia eximere, eò quòd in illos non habeat poteſtatem, ſicut in Iudęos & hęreticos: poteſt tamen indirectè Chriſtianos eorum poteſtati ſubtrahere, ſi certò conſtet, non niſi magno fidei periculo infideles præeſſe. Habet enim ius procurandi media neceſſaria ſalutis, & amouendi contraria impedimenta.

Dico quartò; Quando non ſubeſt, neque ſubfuturum timetur periculum ſubuerſionis fidei ex principatu Gentilium, qui nullo modo Eccleſiæ ſubſint; non habet ipſa poteſtatem, Chriſtianos ſolùm propter dignitatem nominis Chriſtiani, eximendi ab ipſorum dominio, etiamſi aliàs ſine ſcandalo id poſſet. Videtur contrarium ſentire Valentia; ſed tenet nobiſcum Durandus in ſecundum diſt. 44. quæſt. 3. art. 2. Fortè tamen caſus ille vix poteſt euenire, vt nullum omninò timeri debeat, ne quidem in futurum, periculum auerſionis à fide, ex infidelium principatu: & hoc poterit dici conſideraſſe D. Thomas, quando hîc in corpore videtur fauere contrariæ ſententiæ, vt ſolùm voluerit, propter hoc periculum, quod numquam ſatis remouetur, Eccleſiam poſſe ſtatuere, ne Chriſtiani ſubſint Principi infideli, ad hoc iuuante, quòd infidelis mereatur priuari dominio ſuo, & Chriſtiani dignitas poſtulet, ne infidelibus ſubſit. Quamuis verò hoc cum D. Thoma de rigore dicamus Eccleſiam poſſe; non tamen dicimus, ſubditos eodem caſu, propria auctoritate ſe poſſe à dominio ſui Principis ſubtrahere, aut ſeruos fugere poſſe à dominis ſuis infidelibus.

ARTICVLVS XI.

Vtrùm Infidelium ritus ſint tolerandi?

RESPONDET D. Thomas, Mala illa poſſe à Principe diſſimulari, quæ impediri non poſſunt, niſi impediantur maiora bona, & eueniant maiora mala: ideoque quando ex impeditis ritibus infidelium vel magnum ſcandalum, vel diſſidium, vel impedimentum ſalutis eorum qui paulatim ſic tolerati conuertuntur ad fidem, ſequeretur, eos poſſe tolerari.

Dico itaque Primò; Inter ritus infidelium, Iudaici faciliùs ſunt tolerandi. Probatur, quia minùs nocent Chriſtianæ religioni: hactenus enim proſunt, quòd figuram eorum quæ credimus contineant. Ideò & Gregorius lib. 11. epiſtola 15. ſuprà relatus, permitti vult Iudæis, vt celebrent ſuas ferias & feſtiuitates. Aliquando tamen, ne eſſent ſcãdalo fidelibus, in ſuis ritibus & feſtis celebrandis leguntur Iudæi à Chriſtianis impediti; & meritò in illis ritibus omnino impediuntur, quos excogitarunt in odium Chriſtianæ religionis, de quo videre licet capitulum Etſi Iudæus, Extra de Iudęis. Huc pertinet quod etiam per miraculum prohibiti ſunt Iudæi à ſuis ritibus: tempore enim Iuliani diuinitus prohibiti ſunt ne reſtaurarent templum Ieroſolymitanum. Teſtis Caſſiodorus in Tripartita lib. 6. cap. 43. Ab Apoſtolica etiam Sede conſtitutum eſt, ne eis liceat plures habere ſynagogas in vna ciuitate, aut nouas vſquam ædificare, aut eam, quæ permittitur, ampliare. Extra. de Iudæis, capitulo Iudæi, & capitulo Conſuluit.

Dico Secundò; Princeps Chriſtianus poteſt in ſuis terris tolerare ritus paganorum & Sarracenorum, quando eos impedire non poteſt ſine graui aliqua iactura boni publici, aut ſperatur eorum conuerſio per tolerantiam: quo modo olim Chriſtiani Imperatores ethnicos tolerarunt. Excipiendi tamen illi ritus, quos fortè nec veteri ſectæ congruos nouos excogitauerint: illos enim tolerare, indignum eſt Principe Chriſtiano.

Dico Tertiò; Quando magna id poſtularet ratio, liceret Principi Catholico, etiam hęreticis concedere publicum exercitium religionis, ſecundùm ſuam ſectam. Ita hîc videtur ſentire D. Thomas. Eritque potiſſimùm id verum, quando hæretici multa loca munita occuparunt, in quibus & ex quibus multos corrumpunt, admiſſuri in illis exercitium religionis Catholicæ, ſi aliqua ipſis Eccleſia relinquatur. Quod confirmatur exemplo Athanaſij, quem narrat Theodoretus lib. 2. capite 12. obtuliſſe Arianis vnam Eccleſiam Alexandriç, modò viciſſim ipſi vnam Catholicis vellent concedere Antiochiæ: atque eo modo Conſtantio Imperatori ſatisfeciſſe. Sanè etiam Concilium Baſileenſe ſeſſ. 4. conceſſit Bohemis, vt Baſileç in ſuis hoſpitijs ſuo ritu diuina celebrarent.

Difficiliùs tamen hæreticorum ritus quàm aliorum infidelium eſſe tolerandos, colligitur non ſolùm ex ratione naturali, quia perículoſius ſit illud mali; ſed auctoritate Concilij Lateranenſis, in quo Innocentius III. voluit Principes Chriſtianos ſub pœna excommunicationis compelli, ad exigendum è terris ſuis pro virili hęreticos vniuerſos ab Eccleſia denotatos; vt videre licet capitulo Excommunicamus. §. Moneantur, de hęreticis.

ARTICVLVS XII.

An pueri Iudæorum & aliorum infidelium ſint inuitis parentibus baptizandi?

RESPONDET negatiuè: quod notat Azorius etiam tunc verum eſſe, quando parentes in infidelitate infantes educaturi, non ex animo eis flagitarent Baptiſma, ſed ſolùm ne corpora eorum fœteant, aut ne à dæmonibus vexentur: quomodo dicit ex Siluestro, Sarracenos nobiles factitare ſolere. Ita ille lib. 8. cap. 25. quęſt. 6.

Contrarium quoad infantes ſic oblatos, eſt probabile, videlicet tales licere baptizare, etiamſi tunc ex tempore non occurrat modus, quo impediri parentes queant ab infideli educatione: alioqui videbitur cuipiam conſequens fore, quòd non eſſet baptizandus filius Catholicorum parentum, ſi neceſſitas ſimilis efficiat, vt relinquatur educandus infidelibus. Verùm deciſio huius dubij, vt & totus iſte articulus, pertinet ad materiam De Baptiſmo, vbi latiùs tractari ſolet.

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO VNDECIMA.

De Hęreſi.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Hæreſis ſit infidelitatis ſpecies?

ARTICVLVS II.

Vtrùm Hæreſis ſit propriè circa ea quæ ſunt fidei?

MEMBRVM I.

De nomine Hæreſis.

HÆRESIS electionem ſignificat, atq; etiam vt infidelitatis ſpeciem denotat, ab eligendo nomen ſuum habet. Teſtis Tertullianus cap.6.de Præſcriptionibus: *Hæreſes dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis ſiue ad inſtituendas ſiue ad ſuſcipiendas eas vtitur. Ideò & ſibi damnatum dixit* (Apoſtolus) *hæreticum, quia & in quo damnatur, ſibi elegit.* Idem teſtatur Hieronymus in caput 5. ad Galatas, Iſidorus Originum lib.8.cap.3.

Sed quæ electio hæreſi nomen dedit? Reſpondeo; Quia eligunt quid de fide Chriſtiana retineant, quidve abijciant. Ita ſentit D. Hieronymus; qui monet, in alijs diſciplinis profanis hæreſin ſeu electionem licere, in fide autem Chriſtiana vitio verti. Indicat aliam rationem D. Thomas, quaſi hæreſis circa fidem benè intendat, quia intendit credere Chriſto; quo differt à paganiſmo & Iudaiſmo; ſed malè eligat, quia deficit in illis eligendis, quibus Chriſto credat. Vtraque ratio ferè redit in idem: prior tamen videtur verior & ſimplicior; inde dictam eſſe hæreſin, quòd, cùm propter Dei auctoritatem credendum ſit, ideò potiùs credatur illud præ iſto, quia lubet vnum potiùs eligere, quàm alterum.

Opponitur apertè hac ex parte hæreſis Prophetię, id eſt fidei per Prophetas traditæ, de qua dicit Petrus epiſt.2.cap.1. *Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia.* Hęreſis enim electione voluntatis humanę allata eſt. Similiter Catholicæ fidei opponitur; quia, vt Iſidorus dicit ex Tertulliano, *Nihil arbitrio noſtro eligere debemus in rebus fidei: Apoſtolos enim Dei habemus auctores, qui nec ipſi quidquam, quod ex arbitrio ſuo inducerent, elegerunt, ſed acceptam à Chriſto doctrinam rationibus fideliter aſſignarunt.*

Itaque in rebus fidei vſus Eccleſiaſticus obtinuit, vt hæreſis nomen ferè non niſi in vitio ſumatur. Actor. c. 5. *Quæ eſt hæreſis Sadducæorum.* Et c. 11. prioris ad Corinth. *Oportet hæreſes eſſe.* Quo fit, vt Chriſtiani non patiantur fidem Chriſti hęreſim appellari, quamuis ab aduerſarijs aut externis ita ſit appellata, Actor. 24. Ita vocatur à Tertullo, quando Paulum dicit auctorem ſectæ (Gręcè, hæreſeos) Nazarenorum. Quod reijciens Paulus infrà, *Secundùm ſectam*, inquit, *quam dicunt hæreſin, ſic deſeruio Patri, & Deo meo.* Vbi loco *ſecta*, meliùs Gręcè eſt, via; nam etiam ſecta in malam partem ſumitur, & pro hęreſi vſurpatur etiam apud ipſum vulgatum noſtrum interpretem, ad Galat. cap. 5. & hoc ipſo capite Actorum 24. num. 5. Excuſari tamen poteſt interpres, quando ſectam pro via poſuit; quia ſolet ſectę nomen potiùs quàm hæreſis extendi ad diſciplinas, vt ſecta ſit certa quædam & ab aliis diſtincta diſciplinæ via. Vnde factum eſt, vt Tertullianus & Cyprianus religionem noſtram ſectam interdum appellauerint. Philo Iudęus fidem Chriſtianorum hęreſim appellat apud Euſebium l. 2. hiſtor. capite 17. ſed apud noſtros non ita appellari, teſtatur Theophylactus in cap. 2. ad Coloſſenſ. & in cap. Actor. 24.

Apud profanos tamen Auctores, hęreſis nomen in bonam aliquando partē vſurpatum reperitur; vt apud Ciceronē paradoxo 1. imò & S. Scriptura illud tribuit doctrinę etiam verę, ſed veteris Teſtamenti, Act.26. *Secundùm certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus.* Gręcè eſt αἵρεσιν. & ſecundùm quoſdam, idem dicendum Act. 15. *Surrexerunt autem quidā de hæreſi Phariſæorum.*

Volunt nonnulli, nomen hęretici in 6. Synodo can.72. ſumi pro infideli qui nullo modo ſe Chriſtianum profiteatur, quando decernitur, nuptias Catholici cum hęretica eſſe irritas. Sed dicunt alij, inter quos Couarruuias in 4. Decret. 2. p. capite 6.§.11.num.4.& Turrianus lib. de actis ſextæ Synodi non eſſe certam illius Canonis auctoritatem. Hoc ſatis conſtat, non eſſe ſextæ Synodi illos Canones: dicit enim Taraſius in 7. Synodo actione 4. eſſe editos non ſub Conſtantino, cuius tempore fuit ſexta Synodus; ſed quatuor aut quinque annis poſt ſextam Synodum ſub Iuſtiniano Conſtantini filio. Quamuis autem in annorum numero reprehendat Taraſium Turrianus; poſt ſextam tamen Synodum editos eſſe hos Canones, & non eſſe Oecumenicæ auctoritatis, ſufficienter probat: itaq; in Canonis huius explicatione non eſt laborandum: certumq; exiſtimo, non dici ſolidè vocē (hęretici) inuſitato illo modo ibi accipi.

Apud Gratianum Canone, Quod autem 4. quęſtione 1. videntur excommunicati dici hęretici. Sed hoc accipiendum eſt eo ſenſu, quòd æquiparentur hæreticis in eo, quòd arceantur à ferendis teſtimonijs contra Orthodoxos, pręſertim in Epiſcopos, & ſimilibus.

MEM-

Digitized by Google

MEMBRVM II.

Quòd ad hæreſim requiratur error, & qualis.

HÆRESIS non poteſt conſtare ſine errore ex parte intellectus, ita vt proximum quidem ipſius genus ſit infidelitas; remotum autem error. Quod confirmatur in primis ex communi modo loquendi, & ſenſu omnium: nemo enim hæreſim ponit, niſi in falſo dogmate, eoque non quouis, ſed circa fidem.

Contrà tamen objicitur ex cap. 11. prioris ad Corinth. Vbi enim nos habemus, *Nam oportet & hæreſes eſſe*; Chryſoſtomus contendit, hæreſis nomine, non opinionum, ſed animorum ſignificari diſſidium. Ita in illum locum homilia 26. & alia peculiari homilia in idem illud dictum Apoſtoli, *Oportet hæreſes eſſe. Dic quæ illa hæreſes? hîc attendite, quòd non de articulis fidei dictum eſt, Oportet inter vos hæreſes eſſe; ſed de diſcordia & ſectis circa menſam.* Iuuat hûc ſenſum quòd Græcè ſit, *Oportet etiam hæreſes eſſe in vobis*; quò magis ſignificetur, pertinere ad diſſidia de menſa, de quibus ex inſtituto tunc agebat. Chryſoſtomum ſequitur Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus.

Reſpondeo, Ita quidem voluiſſe Chryſoſtomum cum ſua ſchola; ſed verius eſſe quod alij voluerunt, hæreſes ibi accipi pro erroribus circa dogmata. Ita Beda, Anſelmus, Primaſius & alij in illum locum, Hieronymus in cap. 12. Ieremię, Auguſtinus lib. 12. contra Fauſtum cap. 24. Tertullianus de præſcriptionibus cap. 39. *Nec periclitor dicere, ipſas quoque Scripturas ſic eſſe ex Dei voluntate diſpoſitas, vt hæreticis materiam ſubminiſtrarent, cùm legam, Oportet hæreſes eſſe, quæ ſine Scripturis eſſe non poſſent.* Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 93. *Prædictum quòd hæreſes futuræ eſſent, in epiſtola Pauli ad Corinth. 1. Oportet & hæreſes eſſe.* Facit pro hoc intellectu coniunctio *&*, vt ſenſus ſit; Credo eſſe ſciſſuras, quod mirum non eſt, cùm oporteat & hæreſes eſſe.

Dici poteſt Secundò, Etiam Chryſoſtomi ſenſum nobis non repugnare. Ipſe enim ſolùm vult, Apoſtolum ibi hæreſes impropriè accepiſſe; quomodo facilè admiſerimus, ſolius affectus diſſidium, poſſe hæreſis nomine appellari.

Objicitur Secundò; Dubius in fide, infidelis eſt, vt dicit Stephanus Papa de hæreticis cap. 1. & habet idem Hieronymus in caput 12. Habacuc. Dubius tamen nondum errat: ſicuti à ſcopo non errat qui iaculum non mittit, ſed ſuſpendit; datur ergo hæreſis ſine errore.

Reſpondeo, Dubium in fide, eſſe infidelem, ſed non continuò eſſe hęreticum: hæreſis enim dicit perfectam mentis adhæſionem, adeoque perfectum errorem, & contrariatur aſſenſui fidei, non tam vt certus, quàm vt verus eſt. Reducitur itaque iſta infidelitas dubitantis ad hæreſim, ſicut imperfectum ad perfectum, ſi non dubitet an ſit ſibi relinquenda profeſſio Chriſtianiſmi: tunc enim, ſi dubitaret an melior ſit Iudaiſmus an paganiſmus; pertineret ad inchoatum Iudaiſmum aut paganiſmum.

Quærit Valentia, An huiuſmodi dubius debeat dici infidelis contrariè, an tantùm priuatiuè?

Reſponderi poterit, In fide duo reperiri, certitudinem & veritatem. Si ſpectetur certitudo; dubitatio repugnat fidei contrariè, non ſolum moraliter, ſed phyſicè: ſi autem veritas; phyſicè quidem dubius ſolùm eſt infidelis priuatiuè, moraliter tamen etiam contrariè, quatenus non venit in dubitationem deliberatam, niſi per contrarietatem quamdam voluntatis, ſaltem interpretatiuam ad obiectum fidei ſufficienter propoſitum; & per dubitationem exponit ſe periculo contrarij aſſenſus, ſi pro eo rationes occurrerent: exponit enim ſe omni doctrinæ vento circumferendum, ſemel depoſito dubitationis repagulo, credulitatis affectu, quo intellectus captiuabatur in obſequium fidei.

Objicitur Tertiò; Si quis ſola opinione teneret ea dogmata fidei Catholicæ, in quibus diſſentiunt Caluiniſtæ, verè is potiùs eſſet Caluiniſta, quàm Catholicus; non haberet tamen errorem; ergo poteſt eſſe hæreſis ſine errore.

Reſpondeo; Azorius putat, talem, ſi in opinione illa ſit pertinax, eſſe hæreticum, eò quòd opinetur & pertinaciter credat, poſſe eſſe verum contrarium eius, quod fides docet. Quæ ſententia nobis hactenus non aduerſatur: quia vt oſtendat talem eſſe hæreticum, oſtendit ipſum habere in fide errorem. Videtur tamen dicendum, talem non eſſe propriè hæreticum, quamuis incurrat peccatum infidelitatis contra præceptum fidei. Sicuti enim opinio opponitur quidem ſcientiæ, ſed non eſt error ſcientiæ contrarius, etiamſi per eam quod ſciendum erat, aliter ſe poſſe habere putetur: ita etiam opinio de rebus fidei, aliàs non falſa, opponitur quidem fidei, ſed non eſt contrarius error: quamuis enim non dicat neceſſariò aut infallibiliter ita ſe habere; dicit tamen ita ſe habere, & fides non dicit aliud: nam quòd non poſſit ſe aliter habere, hoc non eſt id quod directè fides dicit, ſed potiùs inde reſultat, quia fides dicit. Deficit ergo ſic opinans in exercitio perfecti aſſenſus, non autem errat circa obiectum aſſenſus, niſi fortè errore facti potiùs quàm dicti; actu potiùs exercito, quàm ſignificante; practicè potiùs quàm ſpeculatiuè.

Objicitur Quartò; Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæreſis, vt dixiſſe D Hieronymum refert Magiſter lib. 4. diſt. 13. & vt dicit Gloſſa in capitulum, Hæc eſt. 24. q. 1. *Propter ſolum dictum cenſetur quis hæreticus*; ergo poteſt incurri hæreſis ſine ſenſu erroneo.

Reſpondeo; Melchior Canus l. 12. de locis c. 9. putat illam ſententiam non eſſe D. Hieronymi: imò ſi ea ſignificetur, ſufficere ad hæreſim verba inordinata, ſine erroneo ſenſu; manifeſtè repugnare D. Hieronymo in epiſtola ad Damaſum de tribus hypoſtaſibus, & D. Hilario lib. 2. de Trinitate, vbi dicit, *De intelligentia hæreſis, non de Scriptura orta eſt; & ſenſus, non ſermo, fit crimen.* Ceterùm, vndecumque ea ſententia ſit deprompta, hactenus vera erit, vt interpretatur D. Thomas in illam diſtinct. Quòd verba inordinatè prolata, ſint cauſſa & occaſio erroris; quamuis in eis per ſe hæreſis non conſiſtat. In foro etiam exteriori ſuſpectus redditur de hæreſi, qui inordinatè loquitur de rebus fidei: alioquin hæreſim ſapere, & malè ſonare potiùs dicendus eſt huiuſmodi ſermo, quàm eſſe hæreſis. Præſumptio enim illa ex verbis (vti etiam ex factis quibuſdam) eſt de errore mentis: nemo enim exiſtimandus eſt dixiſſe, quod mente non cogitauit; & ex fructibus arbor,

Digitized by Google

ex operibus hæreticus cognoſcitur. Si quis ergo crimen ore vel opere admittat, ad quod non facilè cenſebitur impulſus, niſi quia hæreſis errorem animo fouet; is ex dicto vel facto præſumetur meritò hæreticus. Hoc etiam modo Simonia dicitur hæreſis: quamuis & alias huius rationes producturi ſimus in tractatu De Simonia.

Obijcitur Quintò; Si quis putet Romanam Eccleſiam definire quod non definit, & contrarium teneat, etiamſi non ſit falſum, erit hæreticus.

Reſpondeo cum Lælio, talem non eſſe hæreticum ſine errore; quia ſaltem in eo errat, quòd putet Eccleſiam errare.

Obiicitur Sextò; Si hæreſis ſit error, nemo poteſt eſſe hæreticus, qui fateatur aut iudicet ſe eſſe hæreticum.

Reſpondeo ita eſſe: ſi enim iudicet eſſe errorem quem tenebat, iam deſinit eum tenere. Oportet ergo qui hæreticus eſt, ignoret ſe errare, alioquin non errat: quia agnitus error, non conſtituit errantem: neque tamen inuincibiliter illud ignorabit, alioquin enim non eſſet pertinax.

MEMBRVM III.

Ad hæreſim requiri profeſſionem Chriſtianiſmi.

QVI errat in fide, non dicetur hæreticus, niſi retineat profeſſionem nominis Chriſtiani: hoc enim differt hæreſis ab apoſtaſia. Quocircà rectè Siluester verbo Hæreſis 1. requirit ad hæreticum, vt credat aliquem articulum de humanitate aut diuinitate Chriſti. Non videtur tamen omnino requiri, vt ſit baptizatus: poteſt enim quis ex Catechumeno fieri hęreticus; imò ex Turciſmo, paganiſmo, aut Iudaiſmo immediatè tranſire ad hæreticos, qui vel Baptiſmum non recipiunt, ad metaphoram detorquentes, quod Chriſtus de eius neceſſitate dixit; vel in aqua non baptizant, ſed alio ſuperſtitioſo ritu Chriſti ſacris initiantur, vt Iacobitæ in igne.

Sufficit itaque profeſſio nominis Chriſtiani, non ſolùm vt coram Deo quis hæreticus ſit, ſed etiam vt talis habeatur ab Eccleſia; quamuis prius tantùm admittat Azorius, & verum ſit quoad cenſuras Eccleſiæ, eum ſolum illas incurrere per hæreſim, qui fuerit baptizatus. Confirmatur hoc ex Auguſtino lib. 18. de Ciuitate c. 51. vbi hæreticos definit, qui ſub vocabulo Chriſtiano, doctrinæ reſiſtunt Chriſtianæ. Poterit tamen dici, quòd ſicuti fidelium nomine ſolent cenſeri ſoli baptizati: ita profiteri Chriſtianam fidem, vt hæretici dici queant, ordinariè ſolos illos cenſeri, qui vel verè fuerint baptizati, vel pro talibus vulgò habentur.

MEMBRVM IV.

An præter errorem in fide, hæreſis requirat pertinaciam, & qualem?

PERTINACIAM ad hæreſim requirunt omnes Doctores veteres & recentiores, & requirit capitulum Dixit. & capitulum Qui in Eccleſia. 24. quæſt. 3. vtrumque deſumptum ex Auguſtino. Prius enim capitulum dicit, non eſſe hęreticos, qui hæreticam quam tenent opinionem, non pertinaciter defendunt; præſertim ſi eam ſua temeritate non ipſi inuenerint, ſed à parentibus ſeductis acceperint. Clementina vnica de ſumma Trinitate, tum demum, qui dixerit animam rationalem non eſſe formam corporis humani, declarat hæreticum eſſe cenſendum, quando pertinaciter id tenet. Similiter loquitur Clementina Ex graui, de vſuris, de eo qui affirmare præſumpſerit, exercere vſuras non eſſe peccatum.

Suppoſito itaque quòd ad hæreſim requiratur pertinacia, dubitatio magna eſt inter Doctores, qualem oporteat eſſe hanc pertinaciam.

Turrecremata lib. 4. Summæ de Eccleſia p. 2. cap. 17. dicit, eum eſſe pertinacem in opinione hæretica, qui in animi pręparatione non eſt paratus tenere contrarium, ſi illud verum eſſe oſtenſum fuerit aut ratione, aut Scripturę ſanctæ, aut vniuerſalis Eccleſiæ auctoritate. Siluestro adſcribit eam ſententiam Baneſius, quaſi ad pertinaciam requirat temporis diuturnitatem. Verùm Silueſter hoc non dicit, ſed ſolùm, quòd non ſit neceſſarium vt verbis vel ſcriptis monitus ſit, & etiam illum qui in errore diu latuit habendum eſſe pro pertinace. Eodem modo de hac re loquitur Antoninus 2. parte tit. 12. cap. 5. Sotus verò in 4. diſtinctione 22. quæſt. 2. art. 3. docet, ad pertinaciam hæreſeos ſufficere ignorantiam craſſam. Canus lib. 12. de locis cap. 9. putat craſſam non ſufficere, ſufficere tamen ignorantiam affectatam. Baneſius ne affectatam quidem putat ſufficere; quem ſequitur Azorius, qui videtur ad pertinaciam hæreticum conſtituentem requirere, vt ſit electio voluntatis cum certa ſcientia, & notitia eius quod credit & ſentit Eccleſia. Caſtro lib. 1. de punitione hæreticorum cap. 9. cum dicit in hæreſi cenſendum pertinacem, qui nouerit aſſertionem ſuam eſſe contra ſacram Scripturam, aut alicuius generalis Concilij decretum, aut Papæ legitimam definitionem, aut contra communem omnium Catholicorum Doctorum ſententiam, aut contra tacitum totius Eccleſiæ conſenſum. Secundò, etiamſi id non nouerit, quando legitimè admonitus errorem non corrigit. Tertiò, ſi poſt admonitionem, etiam non legitimam, pergat adhærere errori, nolitque conſulere viros doctos & Catholicos, cum præparatione animi ad eis acquieſcendum. Quartò, quicumque iurat ſe perpetuò adhęſurum ſuo errori.

Pro huius difficultatis explicatione, DICO PRIMO, Vt quis in hæreſi ſit & cenſeatur pertinax, non eſſe opus longa temporis mora: neque enim actus hæreſeos qui conſtituat hæreticum, multò longiorem requirit moram, quàm oppoſitus actus fidei, vt conſtituat fidelem.

DICO SECVNDO, Vt ſit hæreticus qui ex ignorantia in fide errat, non ſufficit quòd illa ignorantia ſit craſſa, vt rectè contra Sotum oſtendit Canus ex D. Thoma in cap. 3. ad Titum. Talis enim ignorantia non excludit formale obiectum fidei, & relinquit hominem adhuc paratum obedire Eccleſiæ in rebus fidei.

DICO TERTIO; Si ille qui ex ignorantia affectata errat, ideò ignorare affectet, vt liberiùs in moribus peccet; verbi gratia, ſi vt fornicetur liberiùs, affectet ignorare fornicationem eſſe peccatum mortale; non cenſebitur is eo ipſo pertinax in errore, vt dici queat hæreticus: ſi autem ex auerſione à fide, puta quia non ſtatuit credere, quomodocumque proponatur per Eccleſiam, affectet ignorare eiuſmodi fidei veritatem; erit ſufficienter pertinax, vt dici queat hæreticus: eſt enim perfectè Deo incredulus, ſicuti perfectè homini eſt in-

Digitized by Google

incredulus, qui ne quidem audire ipſum vult, eò quòd ſtatuerit ei non credere. Priori autem modo diſpoſitus non eſt perfectè incredulus: eligit enim ignorantiam potiùs, vt veritatem fidei non aduertat, quàm vt non credat etiam vbi aduerterit: imò ideò eligit non aduertere, quia crederet ſi aduerteret. Peccat ergo quidem contra præceptum fidei, non ſolùm contra peccatum temperantię. Verius tamen exiſtimo, ipſum non amittere habitum fidei, & non peccare perfectè peccato infidelitatis: probabilius enim eſt, eum qui cenſeri adhuc vult Chriſtianus, non amiſiſſe habitum fidei infuſum per ſuum errorem, quamdiu non eſt infidelis, defectu pertinaciæ.

Nota tamen vt amittat fidem, ſufficere pertinaciam, conſideratam in eo quòd auerſetur pertinaciter fidem ſufficienter propoſitam: hanc tamen non ſufficere vt perfectè dici queat hæreticus; ſed ad hæreſim requiritur, vt pertinaciter adhæreat errori contrario: ad hæreſim enim requiritur formaliter error. Eſt autem error ſecundùm Auguſtinum cap. 17. Enchiridij, *verum putare quod falſum eſt, falſumque quod verum eſt; vel certum habere pro incerto, incertúmve pro certo.* Itaq; dubius in fide pertinaciam habere poterit, qua fidem amittat; ſed non eam qua propriè ſit hæreticus, niſi iam deſinat eſſe dubius, & amplectatur errorem: quod quia ferè facit per actum reflexum, iudicans eſſe dubium quod fidei eſt; moraliter loquendo pertinaciter in re fidei dubij ſunt hæretici. quod etiam de illo erit dicendum, qui dixerit, rem fidei eſſe tantùm rem opinionis, adeóque poſſe probabiliter contrarium defendi.

Dico qvarto, Si quis ideò nō credat, quia non obſtante ſibi facta ſufficiente propoſitione, pergit exiſtimare non eſſe hunc fidei articulum verum, is habebit pertinaciam quæ ad conſtituendum hęreticum ſufficiat. Illa enim quæ tunc eſt in errore perſeuerātia, nihil eſt aliud quàm pertinacia hæreſeos aut infidelitatis. De hac re Cyprianus epiſtola 63. ad Iubaianum ita ſcribit: *Ignoſci poteſt ſimpliciter erranti; poſt inſpirationem verò & reuelationem factam, qui in eo quod errauerat perſeuerat prudens & ſciens, ſine venia ignorantiæ peccat: præſumptione enim & obſtinatione quadam nititur, cùm ratione ſuperetur.*

Ex hac Propoſitione colligitur Primò, Non ſufficere ad hæreſim pertinaciam illam, qua reluctetur quis doctis viris, aut etiam proprio Epiſcopo; quamuis fieri poſſit, vt mortaliter peccet: homines enim iſti ſunt, neque auctoritatem habent omnino infallibilem; ſed requiritur vt infallibili auctoritati Dei reluctetur; quod fit, quando non recipit ea quæ nouit Eccleſiam vniuerſam credenda proponere. Videri poteſt de hac re Canus ſuprà citatus.

Colligitur Secundò contra Canum, non ſufficere quòd pertinaciter neget concluſionem Theologicam quæ non eſt fidei: ſi tamen eiuſmodi concluſio euidentiſſimè ſequatur ex reuelatis, erit hæreſi proximus error. Neque refert quòd ex oppoſito conſequentis ſequatur oppoſitum antecedentis; poteſt enim ſine hæreſi negare conſequētiam, alioquin euidentiſſimam. In foro tamen exteriori illud eſſet magnum indicium hæreſeos: talis enim præſumetur faciliùs negare præmiſſam de fide ineuidentem, quàm euidentiſſimam conſequentiam, etſi exteriùs aliud profiteatur.

Colligitur Tertiò, Quomodo in foro exteriori ſufficientia ſint ſigna pertinaciæ, quæ ex Caſtro recitauimus, & reperiuntur cum ſimilibus alijs apud Turrecrematam, videlicet quatenus arguunt quòd non ideò erret, quia putet Eccleſiæ doctrinam hoc non habere, ſed quia malit ſuo iudicio niti, quàm eorum, per quos nobis fidem voluit Deus proponi, hoc eſt, Eccleſiæ.

Ex dictis colligi poteſt hæc definitio hæreſeos, vt dicatur error profitentis ſe Chriſtianum ita pertinacis, vt diſſentiat propoſitioni ſufficienter ſibi propoſitæ tamquam fide diuina credendæ. Vnde colligo, etiam illum fore hæreticum, qui diſſenſerit propoſitioni à Deo ſibi priuatim ſufficienter reuelatæ. Erit etiam hæreticus, qui ita pertinaciter aſſenſerit propoſitioni nondum ab Eccleſia definitæ, vt dicat eam ſe defenſurum, etiamſi Eccleſia contrarium definierit; videtur enim ſentire, quòd Eccleſia poſſit errare, quando ei paratus eſt diſſentire.

MEMBRVM V.

De propoſitione hæretica, & reliquis damnabilibus.

Diximvs, ſine pertinacia hominem non eſſe hæreticum. Videtur quibuſdam operæ pretium, idem quærere de propoſitione quæ enuntiat aliquid hæreticum; an ea tum demum dicenda ſit hæretica, quando ex pertinaci errore profertur?

Reſpondeo; Si eam vocemus hæreticam propoſitionem, quæ idonea eſt conſtituere hæreticum, quantum eſt de ſe, modò reliqua adſint, rectè cum Alphonſo à Caſtro & Adriano in quartum q. 1. de confeſſione dixerimus, eſſe propoſitionem hęreticam, quæ enuntiat hæreſim à quocumque proferatur.

Caietanus tamen hîc art. 1. putat non rectè dici hæreticam, quando non profertur animo tam pertinaci, vt conſtituat hæreticum.

Pro qua ſententia argumentatur Baneſius hoc articulo: Si eſt, inquit, hęretica, etiam erit hæreticus qui eam protulerit; ſicuti qui fecerit adulterium, adulter eſt.

Reſpondeo, ita fore, ſi nouerit eſſe aduerſam Romanæ Eccleſiæ, ſicuti non eſt adulter, qui neſcit eſſe non ſuam.

Secundò obijcit; Propoſitio tantùm pertinet ad intellectum; hæreſis eſt ſimul vitium voluntatis.

Reſpondeo, Ideò propoſitionem hæreticam non eſſe hæreſim, niſi ex parte intellectus, & materialiter tantùm; ſicuti propoſitio erronea non eſt error, quando materialiter profertur; neque falſa conſtituit hominem mendacem, quando non profertur contra mentem.

Obijcit Tertiò; In Concilio Conſtantienſi propoſitiones contrarias fidei diſtingui in hæreticas, erroneas, ſcandaloſas, piarum aurium offenſiuas, & temerarias. Erroneam autem non diſtingui ab hæretica, niſi hæretica includat pertinaciam.

Reſpondeo; Erronea ibi ea dicitur, quæ non repugnat formaliter fidei, ſed alicui concluſioni, quæ apertè ſequitur ex propoſitionibus de fide; adeò vt non ſit apta conſtituere hæreticum propoſitio erronea, vt ibi accipitur, etiamſi reliqua non defuerint.

Digitized by Google

Obijcit Quartò, Nullas fore nouas hæreſes, ſi ſecundùm ſe propoſitiones ſint hæreticæ: ſed meminiſſe poterat, dici poſſe, nouam hęreſim electionem antiquæ propoſitionis hæreticæ.

Obiicit Quintò; Hæc propoſitio, Chriſtus non eſt mortuus, nunc eſt hæretica; non fuit autem hæretica antequam Chriſtus moreretur: non ergo verum eſt, propoſitionem, quæ ſemel eſt hæretica, ſemper fuiſſe talem.

Reſpondeo, Nos ſolùm velle, quòd propoſitio cōtrarium, cuius quando ipſa profertur, à Deo reuelatum eſt, & ſufficienter per Eccleſiam declaratum, nata ſit conſtituere hæreticum, eoque ſenſu hæretica dici poſſit. Sufficit itaque quòd ſemper, etiam dum neminem conſtituebat hęreticum, fuerit hæretica hæc propoſitio, Chriſtus non eſt mortuus, poſtquam Dei teſtimonio mors eius vt iam præterita credenda propoſita eſt.

De reliquis damnabilibus propoſitionibus, quædam diximus in materia De Pontifice. Conſuli poteſt Turrecremata lib. 4. p. 2. cap. 11. Summę, de Eccleſia; & Melchior Canus lib. 2. De locis, cap. 11.

Illud ſolum quęrere operæ pretium; An quando Pontifex aut Eccleſia in generali Concilio definit, aliquam propoſitionem eſſe temerariam, ſit hęreticum, pertinaciter negare eam eſſe temerariam; an verò ſolum ſit temerarium. Eadem erit ratio de erronea, ſcandaloſa, offenſiua. Proponit hanc quæſtionem Baneſius, ſub hac forma; An ſit hæreticum dicere, quòd Eccleſia poſſit falli, definiendo aliquam propoſitionem eſſe malè ſonantem, ſcandaloſam, aut ſapientem hæreſim?

Reſpondet, Sine dubio grauius eſſe, aſſerere quòd Eccleſia poſſit errare in huiuſmodi rebus definiendis, quàm aſſerere ipſaſmet propoſitiones malè ſonantes & offenſiuas. Probat, quia magis accedit ad contumaciam. Dicit ergo errorem eſſe vel errori proximum, aſſerere quòd Eccleſia in eiuſmodi cenſuris poſſit errare. Alij dicunt eo ipſo quo Eccleſia definit propoſitionem eſſe offenſiuam, &c. id fieri fidei, quòd reuerà talis ſit propoſitio.

Dicendum videtur, reuelatum quidem eſſe à Deo, Eccleſiam non poſſe errare in definitionibus circa doctrinam, adeoque qui hoc negaret cum pertinacia, fore hæreticum: ſi autem ipſe affirmaret propoſitionem, quam Eccleſia cenſuit eſſe temerariam, non eſſe temerariam, ſed veram; niſi ſimul dicat Eccleſiam errare in huiuſmodi cēſura, non erit hęreticus, ſed incurret in errorem hęreſi proximum. Si enim hæc propoſitio non ſit temeraria, ſequitur aliquid contra fidem, nimirum, Eccleſiam errare in definitionibus circa doctrinam. Itaque diſtinguendum eſt. Vel enim qui negat hanc propoſitionem eſſe temerariam, ſolùm intendit dicere, eam eſſe veram; & ſic non erit hęreticus, etiamſi nouerit Eccleſiam determinaſſe, quòd ſit temeraria: poteſt enim fieri, vt non niſi probabile putet, Eccleſiam in talibus non poſſe errare; aut vt nouerit quidem Eccleſiam hoc damnaſſe tamquam temerarium, & credat quidquid vt temerarium damnat Eccleſia, eſſe reuerà tale; ſed non pertractet illa ſimul ad concludendum hoc eſſe verè temerarium: vel intendit ſuſtinere pertinaciter Eccleſiam errare in cenſura iſtius propoſitionis; & erit hæreticus.

Obſeruandum tamen, poſſe mutari conditionem huiuſmodi propoſitionum, ratione temporis & perſonarum; quæ mutatio non infirmabit iudicium Eccleſiæ, quod reſpicit huiuſmodi propoſitiones, præſuppoſitis omnibus circumſtantijs: atque ita fieri poterit, vt quod olim temerarium ab Eccleſia habitum, nunc poſt apertiorem deciſionem, ſit hęreticum.

ARTICVLVS III.

Vtrùm hæretici ſint tolerandi?

RESPONDET negatiuè. Tradit autem duos modos hæreticos puniendi: vnum per excommunicationem, quod eſt extremum ſupplicium ſpirituale: alterum per occiſionem corporalem. Tertius modus eſt per priuationem famæ, honoris & bonorum temporalium, aut exilium: ad quem pertinet priuatio dignitatum, publicorum officiorum & beneficiorum.

MEMBRVM I.

De pæna mortis iuſtè hæreticis inferenda à magiſtratu ciuili.

CONTROVERSIA antiqua eſt, An hæretici ſint morte mulctandi? Quam renouarunt noſtro tempore Lutherani.

Negabant occidendos Donatiſtæ, Parmenianus, Petilianus, Gaudentius. Teſtis Auguſtinus epiſtola 50. lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 10. & lib. 2. contra epiſtolam Gaudentij cap. 17. Negabat etiam Ioannes Hus, vt patet in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 15. a. 14. Tribuunt hunc errorem Magdeburgenſes cuidam Raimundo Lullo centuria 13. cap. 5. ex Bernardo Luxemburgenſi: imò in Indice ſe idem ſentire ſatis profitentur, vt Lutheri diſcipulos agnoſcas. Refert in eodem errore fuiſſe quemdam Hermannum Bodium Sixtus Senenſis lib. 6 Bibliothecæ cap. 60.

Contra hunc errorem ſit noſtra PROPOSITIO ex D. Thoma; Si hæretici morte plectantur, non eſt id contra Domini mandatum: imò rectiſſimè relinquit Eccleſia hæreticos incorrigibiles iuſto iudicio magiſtratus occidendos. Baneſius infrà art. 4. putat eſſe fidei ex Concilio Toletano 4. quod ſtatuit, baptizatos etiam per vim Iudęos cogendos vt fidem ſeruent. Rectiùs dixerimus, eſſe certum ſecundùm fidem, propter conſenſum Eccleſiæ, & omniū Doctorum, qui illud tamquā dogma fidei tradunt, vt non immeritò Roffenſis tamquam hęreticum exiſtimet à Leone X. damnatum articulum 33. Lutheri, qui ita habet; *Hæreticos comburi eſt contra voluntatem Spiritus.* Lęlius tamen c. 11. de fide n. 3. hanc propoſitionem; *Hæretici non ſunt puniendi*; non videtur habere inter hæreticas, ſed fauentes hæreticis.

Probatur Propoſitio noſtra ex Scripturis. In veteri enim Teſtamento, interfici iubentur nouatores in religione, ſuadentes cultum aliorum deorum, falſi prophetæ, inobedientes ſacerdoti, blaſphemi: quod mandatum executi ſunt Moyſes, Exodi 32. filij Iſrael contra filios Ruben & Gad & dimidiam tribum Manaſſe, Ioſue 22. Elias, tertio Regum 1. Ozias, Iehu & alij, 1. Regum 18. & 4. Reg. 10. & 23. Mathathias, 1. Machabæorum 2. Et ne quis exiſtimet, eos qui ad noui Teſtamenti

Digitized by Google

Chriſtianam manſuetudinem hæc præcepta putant pertinere, neſcire cuius ſpiritus ſint: habemus propter agelli vnius pretium defraudatum, Ananiam cum vxore morte mulctatos, Elymam à Paulo excæcatum, & Corinthium traditum ſatanæ in interitum carnis. Sanè certum eſt, gladij vſum contra malefactores ab Apoſtolo commendatum ad Rom. 13. etiam in Chriſtiano magiſtratu relictum.

Actor. 5. Actor. 13. 1. Cor. 5.

At dicent, Ananiam Petrus occidit, Simonem Petrus increpauit: verbis igitur corrigendi hæretici, quamuis alij malefactores occidendi.

Actor. 8.

Reſpondeo cum Chryſoſtomo homil. 18. in Acta, Petrum non occidiſſe Simonem magum, ſicut occiderat Ananiam cum vxore: non quia Simon id perinde non merebatur, aut quia minùs conueniebat hæreticum occidi quàm ſacrilegum; ſed quia iam ſufficiebat exemplum ſtatuiſſe.

Probatur Secundò teſtimoniis Patrum. Auguſtinus epiſtola 50. comparat hæreticos cum Abſalone, ſine cuius morte non potuerit domus Dauid pacem habere. Tract. 11. in Ioannem docet, meritò illud contra Donatiſtas ſtatui poſſe, quod Nabuchodonoſor ſtatuit contra illos, qui blaſphemaſſent Deum trium puerorum. Similia habet lib. 1. contra epiſtolam Parmeniani cap. 8. & libro 2. contra litteras Petiliani cap. 83. & 86. vbi dicit, Etſi Donatiſtæ nondum capitali ſupplicio coërcerentur ab Imperatoribus, non id factum fuiſſe, quòd eo non fuerint digni; ſed vt ſupplicio Cain parricidæ, vita ipſa carnifice, diu torquerentur. Sanè dicti lib. contra epiſtolam Parmeniani cap. 11. egregiè refutat Donatiſtas, dicentes, ad Principum ſæcularium poteſtatem non pertinere animaduerſionem in hæreticos. Refutat inquam, ex eo, quòd ipſi Donatiſtæ cõtra ſchiſmaticos ſuos Maximinianiſtas, extrema per ſæcularem gladium ſupplicia procuraſſent. Dioſcorus Epiſcopus Alexandrinus in Concilio Chalcedonenſi Act. 1. dum adhuc ſynodico conuentui nondum damnatus conſideret, Eutychem dignum igne non eſt veritus dicere: *Si Eutyches*, inquiebat, *præter dogmata Eccleſiæ ſapit, non ſolùm pœna dignus eſt, ſed & igne.* Ex quo conſtat, vel ſuo iudicio hæreticos ad mortem condemnari. Non fuiſſe autem Orthodoxorum tum temporis aliam opinionem, videre licet apud Leonem epiſtola 93. ad Turbium, vbi vtilitatem huius ſeueritatis indicat, quando dicit: *Ad ſpirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale ſupplicium.* Videri etiam poteſt Bernardus ſerm. 66. in Cantica.

Dan. 3.

Probatur Tertiò ex hiſtorijs. Priſcillianus hæreticus occiſus eſt ab Imperatore Maximo, teſte Hieronymo de viris illuſtribus: & vt dicit idem epiſtola ad Cteſiphontem cap. 2. ſæculi gladio, & totius orbis auctoritate damnatus eſt. Quod notandum eſt, ne Maximus tyrannicè putetur occidiſſe Priſcillianum: tyrannus enim fuit, ſed non in hoc iuſto ſupplicio. Vide Baronium ad annum 385. Similia exempla videri poſſunt apud ipſos Magdeburgenſes Centuria 6. c. 7. & Centuria 12. cap. 5.

Probatur denique ratione. Tribus de cauſſis occidendi ſunt homines ſcelerati, vt docet Galenus in opuſculo, cui titulus eſt, *Quòd animi mores corporis temperamentum ſequantur*: videlicet, ne alijs noceant; vt morte ipſorum alij à ſcelere terreantur; & ne ſuperſtites deteriores fiant, cùm nulla ſit ſpes emendationis. Atqui vel maximè tres illæ cauſſæ in hæreticis relapſis & alijs deſperatæ conuerſionis locum habent, præcipuè ſecunda, quam vrget Moyſes Deuter. 13. *vt omnis Iſraël audiens timeat, & nequaquam faciat vltrà quidquam huius rei ſimile.*

Obijcit Lutherus, A tot retrò ſæculis nullos eſſe ab Orthodoxis hæreticos combuſtos. Nam quòd Conſtantiæ Ioannes Hus & Hieronymus à Praga exuſti ſunt, ad rem hanc non pertinere, cùm iſti Catholici ab Antichriſti diſcipulis id paſſi ſint. Confirmatur, Tempore enim Auguſtini lex pecuniaria ſtatuebatur in Donatiſtas, crudeles alioquin latrones, ad ſeruandam etiam contra indignos manſuetudinem Chriſtianam, vt ipſe dicit epiſtola 50. Imò cap. 83. lib. 2. contra litteras Petiliani dicit, ne quidem pecuniariam pœnam decem librarum auri, priùs in hæreticos conſtitutam, à Donatiſtis rigidè fuiſſe exactam. Ita ferè hoc vrget Eraſmus in Annot. ad dictam epiſtolam Auguſtini.

Secundò dicit Lutherus, Chriſtum non aliam pœnam ſtatuiſſe hæreticis, quàm vt habeātur tamquam ethnici & publicani: Apoſtolum etiam hominem hæreticum non tam occidi voluiſſe quàm vitari.

Tertiò, De hæreſi cognoſcere pertinet ad iudicium Eccleſiaſticum: Eccleſiaſticis autem non licet interficere quemquam. & tantum abeſt, vt poſſint occidendos tradere brachio ſæculari, vt debeant etiam allaborare, ne à iudicibus ſæculi comprehenſi occidantur: hoc enim Canones voluiſſe, hoc exempla docere ſanctorum Patrum.

Omiſſis alijs Lutheri argumentis, quia parum habent roboris, quartum ſit eiuſmodi: Matth. 13. quando paterfamilias dicit: *Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem*; multi Patres intellexerunt, prohiberi necem hæreticorum. Chryſoſtomus homilia 47. in Matth. *Non prohibet Chriſtus concilia hæreticorum diſſipari, &c. ſed prohibet interficere & trucidare.* Euthymius in illum locum: *Iubet ergo, vt vtriuſque generis homines*, id eſt Orthodoxos & hæreticos, *ſinant viuere creſcentes*, &c.

Quintò, Punitio hæretici debet eò ſpectare vt corrigatur: quocircà Auguſtinus epiſtola 127. Donatum proconſulem Africæ rogat, ne occidantur hæretici, vt ſint quos pœniteat erraſſe.

Ad hæc argumenta facilis eſt reſponſio ex illis quæ adduximus, ſi loca etiam ab ipſis Lutheranis citata inſpiciantur, liquidò conſtare, aliquando zelo Chriſtianorum populorum & Principum, hæreticos mortis, adeoque ignis ſupplicio affectos eſſe, vt meritò hoc imitatum ſit Concilium Conſtantienſe in Ioanne Hus & Hieronymo de Praga. Quod enim de fide Ioanni Hus violata obtendunt, violata non eſt, quia data non erat: data inquam non fuit à Concilio. Neque tamen diffitemur, pro diuerſitate temporum diuerſis modis hæreticos fuiſſe mulctatos. In primitiua enim Eccleſia cui nondum ſeruiebant, ſed ſæuiebant Reges, non afficiebantur pœna temporali, ſed excommunicabantur. Tempore Conſtantini, vt liquet ex Concilio Nicæno, decreta pœna exilij. Theodoſius conſtituit mulctam decem librarum auri, vt teſtatur Auguſtinus ſæpè citata epiſtola 50. Martianus autem & Valentinianus decreuerunt in illos pœnam capitalem L. Quicumque, Codice de hæreticis. Eccleſiaſtica pœna acceſſit,

excommunicatio ipſo iure: & tandem cùm priora non ſatis prodeſſent, etiam ipſa Eccleſia conſtituit, vt pertinaces & relapſi, iudicio poteſtatis ſæcularis, pro meritis & ciuilibus legibus relinquantur puniendi. Capitulo Ad abolendam, de hæreticis; capitulo Super eo, eodem tit. in 6. capitulo Accuſatus, ibidem: relapſus declaratur, qui abiurata vna hæreſi reciderit in aliam. Honorius & Theodoſius pœnam capitis in rebaptizantes conſtituerunt, L. Si quis. Cod. Ne ſanctum Baptiſma iteretur. Fredericus Imperator (cuius conſtitutionem à Lombardis & alijs obſeruari mandauit Innocentius IIII.) ſtatuit, vt hæretici qui metu mortis conuerſi fuerint, in perpetuum carcerem recludantur. quod etiam antiqui canones ſtatuerunt, vt patet capitulo pęnultimo de hæreticis. Item vt per iudicem Eccleſiaſticum damnati, morte plectantur. Huic Chriſtianæ ſeueritati etiam ipſe Caluinus ſubſcripſit libro huius argumenti edito contra Seruetum; quem ſequuntur Beza & Benedictus Aretius, & alij ex ſectariis plurimi. Vide epiſtolam Bulingeri ad Caluinum inter epiſtolas Caluini, Caſaubonum in Præfatione ſua ad Regem Angliæ præfixa Exercitationibus contra Baronium, vbi laudat eumdem Regem, quòd nuper quemdam Arrianum flammis vltricibus tradi iuſſerit. Iuſta itaque eſt capitis pœna in hæreticos. Quòd verò eam non ſemper infligi voluerit Eccleſia, vel ideò accidit, quia non potuit, quando Imperatores erant ethnici; vel quia ſtudioſa clementiæ, mitiori pœna voluit eorum correctionem tentare. quod charitatis conſilium omnino commendandum eſt: ſed quod charitas indulget, non ſibi debitum arroget hæreſis, ea præſertim, quæ parcere alterius ſectæ hominibus tum demum ſolet, quando ſæuire non audet. Quare autem Circumcelliones non adeò voluerint Catholici Epiſcopi à poteſtatibus ſæculi occidi, alia fuit ratio; ne videlicet paſſiones ſeruorum Dei quos illi occiderant, inimicorum ſanguine dehoneſtarentur; vel ne inuidia grauarentur Eccleſiaſtici, per quos oportebat hæreticos declarari.

Ad Secundum; Chriſtus Dominus inſtruit ibi fratrem, non iudicem ſæcularem: Apoſtolus verò inſtruit Epiſcopum, cuius eſt vitare, & vitandos declarare hæreticos. An autem, quando ſalus reliqui ouilis id poſtularet, & poteſtatis ſæcularis gladius famularetur Eccleſiæ, ſint tradendi aut relinquendi iudicio ſæculari, neque affirmat neque negat.

Ad Tertium; Verum niholominùs eſt, quando pertinacia id exigit, & ſalus publica requirit, poſſe Eccleſiaſticos deſiſtere ab interceſſione pro auertenda hæreticorum nece apud iudices, eoſque in genere monere, ne deſint officio.

Ad Quartum reſpondeo, Significari, non eſſe omnes improbos, hoc eſt filios illius nequam, ſcilicet diaboli, vt interpretatur ipſe Dominus, ex orbe eradicandos ante diem iudicij: cum quo tamen benè conſiſtit, quod iudicibus datur præceptum de occidendis maleficis Rempub. turbantibus. Iuuabit hunc intellectum, ſi cum D. Hieronymo ſeruos patrisfamilias, quibus hæc verba dicta ſunt, intelligamus Angelos: illos enim non ſinit Dñs extirpare malos ante diem iudicij; certis alioquin legibus quoſdam voluit extirpari per homines iudices. Fortè tamen meliùs cum D. Auguſtino per ſeruos illos, homines intelligimus.

Alia eſt reſponſio, Non prohiberi omnino hæreticorum necem, ſed ne fiat cum periculo euellendi triticum. Subeſt autē illud periculum multis modis: vel quia atroci bello excitata, multitudo hæreticorum opprimet Catholicos, quod annotat Euthymius; vel quia hæreſis tales habet defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere, vt dicit Auguſtinus lib. 3. contra epiſtolam Parmeniani c. 2. vel, vt dicit Chryſoſtomus, & alij communiter, quia perirent illi mali, qui aliquando futuri erant boni, ſi viuere permitterentur: vel quia cum malis poſſet ab hominibus, qui facilè errant, interimi qui malus non eſt, vt inſinuat Auguſtinus ſerm. 46. de diuerſis; vel denique, quia ſine vtilitate bonorum non viuunt mali, adeoque quodammodò videtur obeſſe bonis, qui malos omnes è medio tollit. Ita Auguſtinus q. 12. in Matth.

Ad Chryſoſtomum & Euthymium reſpondeo; Quidam putant eos non poſſe excuſari à contraria ſententia: inter quos eſt Baneſius, qui tamen eos hactenus excuſat, quòd ea ſententia tunc non fuerit ſatis ab Eccleſia explicata, ita vt eam etiam aliquando tenuerit Auguſtinus; quamuis Auguſtinus non tam dubitauerit, an iuſtum & licitum ſit hæreticos occidere, quàm an expediat? Sed rectiùs dixerimus cum Sixto Senenſi, hos Patres eſſe intelligendos de occiſione, qua ſimul euelleretur & triticum.

Ad Quintum reſpondeo; Si, ne pereant impij, quorum ſi viuant ſperatur emendatio, aliquando laxetur diſciplina; quantò magis ſeuerior ea interdum exerceri debet, ne pereant etiam boni à malis ſeducti; aut vt à talibus criminibus legum terrore & ſupplicij exemplo multitudō auocetur. Adde, quòd maior ſæpè ſpes ſit conuertendi hęreticos, ſi ſibi moriendum intelligant, quàm ſi viuere permittantur. Denique eadem epiſtola vbi pro vita hæreticorum iudicem Auguſtinus deprecatur, fatetur iuſtè eos poſſe occidi: tantum abeſt vt deprecatio eius obiurgatio iudicis debeat intelligi. Sanè niſi iuſtè occidi poterant, occiſurus iudex ab Epiſcopo potiùs erat corripiendus quàm rogandus.

MEMBRVM II.

De Eccleſiaſtica hæreticorum pœna.

DE hac pœna videnda ſunt quę tradi ſolent in tractatu De cenſuris: hîc tamen dubitatio propriè moueri poteſt, An hæretici ſint iure diuino excommunicati? Vbi certum eſt, quando hæretici ab Eccleſia ſiue per legem ſiue per ſententiam excommunicantur, illud fieri auctoritate à Deo ad hoc accepta.

Sed quæro, An quando hæretici ipſo iure dicuntur excommunicati, poſſit hoc veritatem habere aliquo modo, ſpectato ſolo iure diuino? An videlicet ipſo iure diuino, nulla accedente humana lege aut ſententia, hæreticus quiſpiam ſit excommunicatus?

Pars negatiua magis placet. Quamuis enim Chriſtus Dominus eum qui Eccleſiam non audiuerit, ſtatuat habendū ſicut ethnicum & publicanum; nihil tamen aliud ibi conſtituiſſe cenſendus eſt, quàm talem eſſe vitandum iuxta gradum & modum, quo eum vitandum eſſe Eccleſia determinauerit. Illa etiam Apoſtoli verba ad Titum 3. *Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam*

Digitized by Google

dam correptionem deuita, non ſunt idonea quę probent ipſo iure diuino hæreticum eſſe excommunicatum; ſed ſolùm eſſe excommunicandum: imò nec hoc quidem efficaciter; partim quia dici poteſt, non eſſe illud præceptum diuinum, ſed Apoſtolicum; partim, quia deuitatio illa hæretici poſſet accipi, prout iure naturæ eum deuitare tenemur ad ipſius correptionem & noſtram cautelam, vt non ſignificetur vlla cenſura. Ita tenet cum communi Suarez diſput. 2. De cenſuris. vbi addit contra Couarruuiam, etiam in diuinis vitare excommunicatos, non eſſe iuris diuini, ſed Eccleſiaſtici, (quod verum puto extra caſum ſcandali & periculi ſubuerſionis:) vnde Eccleſia in Concilio Conſtantienſi potuit obligationem excommunicatos vitandi, etiam in ſacris, reſtringere ad denuntiatos, aut percuſſores Clericorum.

Altera dubitatio hìc moueri poterat, An ius diuinum permittat hæreticos excommunicari ipſo facto; an verò ſecundùm præceptum Apoſtoli ad Titum 3. ſemper requiratur vna aut altera correptio?

Reſpondeo; Quando excommunicatio eſt à iure, non requiritur monitio: ipſum enim ius quaſi continuò cenſetur monere, quando cum interminatione excommunicationis latæ ſententiæ aliquid vetat. Deinde requiritur monitio vt conſtet de contumacia; hìc autem ſatis conſtat de contumacia: magnæ enim eſt contumaciæ, non obſtante tanta pœna, legi contrauenire.

Cęterùm de irregularitate hæreticorum & filiorum vſque ad ſecundam generationem, habemus capitulo Quicumque, de hæreticis in 6. Quod intellige de linea paterna: nam in linea materna, ſoli filij ſunt irregulares, non autem nepotes, vt patet per capitulum Statutum, ibidem. Quare ſi pater fuerit hæreticus, & filia eius Catholica habuerit filium, is ab auo materno non contrahet irregularitatem. Vbi etiam aduerte, reſtringi hanc pœnam ad parentes, qui in hæreſi deceſſerint, aut in illa perſeuerant, vt intelligenda non ſit de reconciliatis. Quod etiam declarat Honorius I V. in 7. Decretalium, tit. De hæreticis, capitulo 6.

De hæreticorum depoſitione ab officiis tam Eccleſiaſticis quàm ſæcularibus, item de priuatione beneficiorum, multa paſſim occurrunt in Decreto & Decretalibus.

MEMBRVM III.
De punitione hæreſis per ablationem bonorum temporalium.

PRÆTER Imperatorum mulctas, de quibus ſuprà diximus, hæretici prohibentur hereditario iure ſuccedere Catholico, capitulo Si quis Epiſcopus. De hæreticis, & ibi Gloſſa. Item capitulo In eos, ibidem. Panormitanus extendit ad quoduis legatum, Aſorius ad fidei commiſſum & donationem, ex L. Diuinam, Cod. De hæreticis. Imò Epiſcopus & Clericus aliquid legans hęretico, etiam conſanguineo, excommunicatur etiam poſt mortem. Eorum bona confiſcantur, & ſtatuitur, ad ea publicanda Principes cenſura Eccleſiaſtica compellendos, non obſtante quòd filios habeant Catholicos, capitulo Vergentis, eod. tit. capitulo autem, Cùm ſecundùm leges, in 6. eodem tit. ipſo iure decernuntur confiſcata; ſic tamen vt ſententia Eccleſiaſtici iudicis ſuper crimine debeat promulgari, antequam confiſcatio executioni mandetur. Si quis ergo poſt mortem probetur hæreticus, poterit fiſcus eius capere bona, quod non poterit per capitulum Vergentis.

Notat hìc Panormitanus, etiam illum qui conuertitur ab hæreſi, non niſi ex quadam miſericordia recuperare ſua bona.

Item capitulo Abſolutos, Extra. De hæreticis, liberantur ab omni obligatione, qui hæreticis de fidelitate aut obſequio tenebantur obſtricti: quod intelligunt de ciuili etiam debito ex contractu Gloſſa & Panormitanus. Neque id mirum, cùm omnia hæretici bona iam ſint fiſci ipſo iure, vt dictum eſt. Eſt hæc ſententia probabilis: verùm de ea in materia De reſtitutione. Extendit idem Panormitanus etiam ad filios, vt eo ipſo ſint ſui iuris, & exempti à patria poteſtate, quo pater incidit in hæreſim.

MEMBRVM IV.
De libris hæreticorum non tolerandis.

QVÆSTIO nobis cum hæreticis eſt, An rectè eorum libros comburamus?

DICO PRIMO; Etiam manendo in ſolo iure naturæ, hæreticorum libri non ſunt legendi niſi à doctis, iiſque conſtantibus in fide, non obnoxiis tentationi contra fidem. His enim lege naturæ id non eſt prohibitum, ſed poteſt multum eſſe meritorium, ſi id faciant vt conſulant fidelibus. Ita Alphonſus à Caſtro lib. 2. de hæreticorum punitione.

DICO SECVNDO; Lege poſitiua, tam Imperatoria ac Politica quàm Eccleſiaſtica, rectè ſtatuitur, hæreticorum libros non eſſe legendos, ſed comburendos. Probatur exemplo illorum, qui Actor. cap. 19. Epheſi combuſſerunt libros magicos, ex quibus erant curioſa ſectati. Ex quo loco Lutherus probat, ſe in Academia Wittembergenſi meritò libros iuris Pontificij publicè flammis tradidiſſe. Extat edictum Conſtantini de comburendis libris Arrianorum, quod refert Caſtro. In quinta etiam Synodo Conſtantinopolitana inſeritur conſtitutio Iuſtiniani contra Antimum, Seuerum, & alios. Vbi inter alia conſtituitur, ne libri Seueri apud aliquem maneant Chriſtianorum, ſed comburantur: & ſi quem contingat eos deſcribere, manus ei amputetur. Idem de Neſtorij libris Theodoſius & Valentinianus conſtituerunt, vt ibidem refertur. Quæ lex annexa reperitur dicto Concilio Conſtantinopolitano, & agnoſcitur à Centuriatoribus, Centuria 5. cap. 7. Vide etiam Decretum Martiani Imperatoris contra hæreticos, adiunctum Concilio Calcedonenſi, tomo 2. Conciliorum. In epiſtola Leonis Papæ 93. c. 15. mandatur, ne legantur, ſed comburantur libri Priſcillianiſtarum. Accedit 2. Synodus Nicęna actione 5. vbi Itinerarium Apoſtolorum damnatur & prohibetur. Adrianus etiam II. in epiſtola ad Baſilium Imperatorem, ſub grauiſſima pœna iuſſit exuri acta cuiuſdam Conciliabuli hæretici. Huc etiam facit capitulum Fraternitatis, & capitulum Excommunicamus, §. Credentes, Extra. De hæreticis. Denique inhibitionem lectionis librorum Ioannis Wicleff, habemus in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. At poſtquam cœpit graſſari hæreſis Lutheri, & infinita penè hæreſeon portenta

Digitized by Google

tenta ex ea ſecuta ſunt; meritò ardentiùs in abolendis pernicioſis libris, diſciplina Eccleſiæ inuigilauit; decretumque eſt, vt innumera praui dogmatis volumina, quos Indices vix capiebant, flamma abſumeret: partim, ne corrumpendis ſimplicioribus, aut etiam litteratis, ſed minùs in fide conſtantibus ſupereſſent; partim, vt memoria auctorum damnatorum deleretur; partim, vt quam in proprijs corporibus merebantur, in ſuis libris pœnam hæreſiarchæ ſuſtinerent. Vbi obiter obſerua, ex dictis non relinqui mirum, quod adeò mirum ſibi viſum fuiſſe ſcriptum reliquit Lycoſtenes in theatro vitæ humanæ, etiam Grammaticam Melanchthonis aliquando ab Orthodoxis fuiſſe exuſtam.

Addita eſt excommunicationis pœna in legentes, retinentes, imprimentes. Extat conſtitutio Leonis X. in Concilio Lateranenſi, Pauli III. Iulij III. Pauli IV. Pij IV. ex Concilio Tridentino, & ipſius Concilij ſeſſ. 18. Gregorij XIII. qui etiam profeſſoribus Theologiæ adimit facultatem libros hæreticorum legendi. De his conſulendus eſt ſeptimus Decretalium, poſt cuius editionem Clemens VIII. multa nuper ad Indicis Pij V. Regulas adiecit. Accedit, quæ ſingulis annis renouatur, Bulla Cœnæ: circa quam notat Aſorius differentiam inter eos qui legunt libros hæreticorum tractantes de hæreſi, & eos qui legunt eorumdem libros non tractantes de hæreſi; quod priores ab excommunicatione non abſoluantur, niſi à Papa, & excõmunicentur per Bullam Cœnæ; poſteriores autem licet incurrant excommunicationem latæ ſententiæ in Indice librorum prohibitorum, non tamen eorum abſolutio Papæ reſeruatur.

Sed pro tolerandis hæreticorum libris, aut etiam legendis, obijciet quiſpiam illud prioris ad Theſſ. 5. *Omnia probate, quod bonum eſt tenete*: per illam enim ſententiam D. Hieronymus excuſauit ſe, quòd hæreticorum ſententias attuliſſet, in epiſtola ad Minerium & Alexandrum 152.

Secundò, adferunt exemplum Theophili Alexandrini, qui libros Origenis à ſe damnatos nihilominùs legebat, vt teſtatur Socrates libro 6. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ.

Tertiò allegatur viſio Dionyſij Martyris, in qua ei dictum ſit, Lege omnia, valebis enim expendere & probare: refert Euſebius lib. 7. c. 6.

Ad primum reſpondeo, Apoſtolum contra eos agere, qui ſpiritum extinguebant, & prophetiam prohibebant, hoc eſt (interprete Anſelmo, Oecumenio & alijs) tamquam falſos prophetas, alios alioqui bonos, prophetare ex inuidia prohibebant. Iſtos ergo monet, vt antequam probarint, non reijciant totum quod eiuſmodi eſt prophetiarum: vbi autem probauerint, teneant quod bonum eſt, & malum reijciant. Qui locus nihil facit pro legendis hæreticorum libris: illi enim iam probati & examinati per eos quibus id muneris incumbit, & qui diſcernere valent inter bonum & malum, inuenti ſunt reprobi; ideò ab ipſis abſtinendum vult Apoſtolus, qui etiam ab omni ſpecie mali abſtinendum monet verbis proximè ſequentibus.

Ad Hieronymum reſpondeo, eruditionem ipſius hoc poſtulare, vt eum non redigamus in ordinem vulgi, ſed nummularium habeamus, cuius iudicio alij ſtent de proba aut adulterina moneta. Legat ergo Hieronymus, & eius ſimiles, hæreticorum libros, ne alij legant iudiciò ipſorum cognoſcentes reprobatos eſſe.

Idem poſſumus de Theophilo & Dionyſio reſpondere, præſertim cùm tunc non extabat lex poſitiua, omnes omnino prohibens hæreticorum libros; & manendo in ſolo iure naturæ, licitum ſit eiuſmodi probatis viris hæreticos legere.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm reuertentes ab hæreſi ſint ab Eccleſia recipiendi?

RESPONDEO cum D. Thoma, & DICO PRIMO, Eccleſia ſemper recipit hæreticos ad pœnitentiam & communionem, etiam relapſos, quando per Dei gratiam ad fidem conuertuntur. Patet ex capitulo Excommunicamus, De hæreticis, & capitulo Super eo, eodem titulo in 6. Vide diuum Hieronymum in caput ſecundum Oſeæ. Eccleſia enim non claudit gremium redeuntibus ad ipſam, & delicti veniam dat pœnitentibus, vt dicitur L. Inter claras, Codice de ſumma Trinitate: vult enim Chriſtus omnes laborantes & oneratos ad ſe venire, & omnes homines ſaluos fieri: quare Nouati & Montani contrarium dogma Eccleſia damnauit.

DICO SECVNDO; Eccleſia primò reuertentes ab hæreſi, conſeruat in vita, imò interdum reſtituit eos in priſtinum ſuum gradum dignitatis Eccleſiaſticæ. Prior pars in eo fundatur, quòd præſumantur ſeriò conuerti, & futuri ſtabiles in poſterum in fide.

Alphonſus à Caſtro lib. 1. de hæreticorum punitione cap. 22. diſtinguit inter eos qui non ſunt relapſi, nec tamen ex animo conuerti præſumuntur, ideoque nihilominùs iudici ſæculari relinquuntur; & eos qui ex animo conuertuntur. Ponit enim quinque gradus eorum qui hæreſin abiurant, & miſericordiam petunt. Primus, eſt eorum qui contrarium errorem habuerunt circa articulum quem ſcire non tenebantur. Secundus, eorum qui ex negligentia ignoranter errarunt circa articulum quem ſcire tenebantur; illis dicit ignoſcendum leui iniuncta pœnitentia; ſecundis tamen paulò maiori. Tertius, eſt eorum qui non errarunt ex ignorantia, ſed ex malitia & ſcienter; ſed durante tempore gratiæ à iudice conſtituto, licet fortè accuſati, & accerſiti veniant, errorem ſuum agnoſcunt. etiam hos dicit dimittendos, ſed iniuncta grauiori pœnitentia. Quartus, eſt eorum qui tranſacto tempore gratiæ vocati, crimen ſuum negarunt, & poſteà per teſtes idoneos conuicti, peccatum ſuum fatentur & deprecantur; quos dicit euadere pœnam mortis, ſed non perpetui carceris, eò quòd Canones ei vitam concedant, qui mox vt deprehenſus fuerit, errori renunciat. Vbi deprehenſionem Caſtro intelligit per conuictionem legitimam: tales ergo ſecundùm capitulum penultimum de hæreticis, perpetui carceris pœnam ſuſtinebunt. Quintus gradus, eſt eorum qui conuicti negauerunt & damnati ſunt vt relinquantur iudici ſæculari: ſed poſt hanc damnationem, crimen ſuum ſpe veniæ fatentur: de his dicit Caſtro, eſſe relinquendos iudici ſæculari ad necem, & habendos pro incorrigibilibus quoad forum exterius, per capitulum Ad abolendam, De hæreticis. Panormitanus tamen nec hos quidem

putat

Digitized by Google

putat occidendos, ſed ſolos relapſos, cui fauet capitulum Accuſatus, de hæreticis in 6. atque etiam doctrina D. Thomæ hoc articulo. Sed ad capitulum Accuſatus, reſpondet Caſtro, ibi non dici ſolos relapſos eſſe occidendos, ſed quinam tamquam relapſi ſint occidendi. Et ſanè certum eſt ex aliis iuris Canonici locis, incorrigibiles etiam qui non ſunt relapſi eſſe occidendos. Videntur autem poſſe præſumi incorrigibiles, qui etiam ſtatim poſtquam in iudicio conuicti ſunt, non reuertuntur, ſed differunt donec iam per ſententiam diffinitiuam tradantur occidendi, atque ita etiam poterit facilè pro Caſtro explicari D. Thomas, vt ſit locutus de illis qui verè reuertuntur, & reuerti præſumuntur.

Excipit Lęlius, ſecutus Simancam, ab hac priori parte noſtræ Propoſitionis, hæreſiarchas, hæreſeon doctores, item eum qui principi, filiis, vxori vel ſororibus eius, hæreſes perſuadere tentauerit: hos enim putat ſæculari poteſtati relinquendos, etiamſi relapſi non fuerint, neque incorrigibiles.

Annotat idem Lęlius, reuertentem ab hæreſi cui venia datur, debere abiurare hęreſim; & ſi quidem fuerit ſolùm leuiter ſuſpectus, ſufficere in domo Epiſcopi abiurare, neque ſic relapſum puniri vt relapſum: aliàs in publico debere fieri abiurationem, niſi aliud ſuadeat rationabilis cauſſa.

Eſt autem inhabilis ad officia & beneficia abiurans hæreſim, niſi ſolùm abiuret de leui aut vehementi, non autem de violenta. Emmanuel verbo Hæreſis, & Alexander 4. in 7. Decretalium.

Poſterioris partis rationem aſſignat Auguſtinus epiſtola 50. pacem Eccleſiæ. Sicut enim dum frutex inſeritur arbori, nonnihil læditur arboris integritas; ita par eſt nonnihil lædi Eccleſiaſticam ſeueritatem, dum inſeruntur hæretici. Hinc ipſi Nouatiani, lapſis tam iniqui, Nicæno canone 8. poſt pœnitentiam ſuis dignitatibus reſtitui permittuntur. Non abſimiles ſunt canon 12. Concilij primi Aurelianenſis, & 37. Concilij Agathenſis, qui loquuntur de quibuſuis hæreticis. Sic in 7. Synodo Actione 3. reſtitutus eſt Gregorius Næoceſarienſis.

Dicitur in aſſertione, ita interdum fieri: non enim eſt perpetuum, imò nec ordinarium, vt meritò D. Thomas dicat, fieri diſpenſatiuè; Concilium enim Elibertinum can. 51. & Cyprianus libro 2. epiſtola 1. reuerſis hæreticis adimunt ſacerdotium: Innocentius in epiſtola ad Epiſcopos Macedoniæ ſtatuit, non poſſe vlteriùs promoueri; quamuis non adimat eis Ordinem quem priùs obtinuerant. Denique fuit & illa D. Auguſtini loco citato ſententia, tum demum reſtituendos eſſe, quando aliter multitudini per hæreſes & ſchiſmata pereunti ſubueniri non poteſt.

QVÆSTIO DVODECIMA.

De Apoſtaſia.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Apoſtaſia pertineat ad infidelitatem?

ARTICVLVS II.

Vtrùm Princeps propter apoſtaſiam à fide amittat dominium in ſubditos, ita vt ei obedire non teneantur?

SECTIO I.

De nomine & diuerſitate Apoſtaſiæ.

SVMITVR apoſtaſia varijs modis: Primò dicitur apoſtata, qui Ordinem in quo profeſſus erat & vouerat, deſerit; aut qui poſt ſuſceptum Ordinem ſacrum, ſine diſpenſatione vxorem ducit, vel fit miles ſæcularis. Ita accipitur capitulo Prætereà. de apoſtatis. vbi Gloſſa dicit hanc eſſe apoſtaſiam irregularitatis. Immeritò autem Eraſmus reprehendit hanc acceptionem apoſtaſiæ, verè enim deſertor & tranſfuga eſt, qui ſuſceptum Ordinem relinquit, quod Græca voce apoſtatæ ſignificatur.

Secundò dicitur apoſtata, qui deſerit fidem Catholicam, quomodo hac quæſtione maximè conſideratur; atque ita poteſt reperiri apoſtaſia in hæretico, pagano, Iudæo, & Saraceno.

Tertiò dicitur apoſtata quaſi per antonomaſiam, qui non ſolùm fidem Catholicam deſerit, ſed etiam profeſſionem nominis Chriſtiani; quo modo hæretici non poſſunt dici apoſtatæ, ſed ſoli illi qui ad Iudaiſmum aut paganiſmum deficiunt.

Quartò, in Scriptura ſacra, aut potiùs in verſione vulgata, dicitur apoſtatare, qui recedit per inobedientiam à diuinis mandatis, Eccleſiaſtici 10. *Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare à Deo.* In Græco tamen eſt, ἀνθρώπου ἀφισταμένου, *hominis deficientis.* Eſt ergo apoſtaſia, ab arctiore vitæ genere, quam dicunt à Religione; eſt à fide Catholica, & à fide Chriſtiana; & denique eſt apoſtaſia à lege Dei. Poſtrema tamen acceptio non eſt in vſu: vſus enim obtinuit, vt odioſius ſit apoſtatarum nomen, quàm vt cuilibet peccatori tribui poſſit.

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO II.

Quomodo ſe habeat Apoſtaſia ad tres ſpecies infidelitatis, hæreſim, Iudaiſmum, & paganiſmum?

EST apoſtaſia, vti hîc docet D. Thomas art. 1. ad 3. quædam circumſtantia aggrauans, non tamen ſecundùm ſe mutat ſpeciem: quia ſpecies non ſumitur à termino à quo, ſed à termino ad quem: apoſtaſia autem, vt diximus, ſignificat deſertionem & receſſum à termino; quare ſecundùm rem ſemper oportet apoſtaſiam coincidere cum aliqua ſpecie infidelitatis, ſicut receſſus à liberalitate coincidit cum vitio prodigalitatis aut auaritiæ. Neque tamen vice verſa dicendum eſt, non poſſe infidelitatem eſſe ſine apoſtaſia. Quamuis enim verum ſit, non poſſe eſſe ſine apoſtaſia à lege Dei; poteſt tamen eſſe ſine apoſtaſia à fide. Neque enim ad hæreſim requiritur, vt ſuprà diximus, quòd quis priùs veram habuerit fidem quam reliquerit, multò minùs ad Iudaiſmum aut paganiſmum. Si quis autem contendat, eos qui à Catholicis ad hæreſim deficiunt, non debere dici apoſtatas, eò quòd retineant profeſſionē nominis Chriſtiani; reſpondendum eſt, ſatis eos à fide deficere, qui Dei veritatem in vno articulo negantes, iam ipſum Deum negaſſe cenſentur, vt ſuprà ex D. Thoma diximus. Sanè Actorum cap. 21. vbi interpres vulgatus habet, *Audierunt de te, quia diſceßionem doceas à Moyſe*, &c. Græcè eſt, *quia apoſtaſiam doces à Moyſe*; quam tamen apoſtaſiam ſolùm probant in vno articulo, *dicens*, inquiunt, *non debere eos circumcidere filios ſuos.* Sicut ergo apoſtaſiam à Moyſe illi iudicabant, ſi quis doceret, pueros non eſſe circumcidendos, quam doctrinam vocabant hæreſim; ita rectè dixerimus, apoſtaſiam eſſe à Chriſto, ſi quis priùs Catholicus, incipiat negare vnum articulum de lege Chriſti; verbi gratia, eum non eſſe in Sacramento. Hoc tamen fatendum, eos qui ad hæreticos deficiunt, minùs eſſe apoſtatas, quàm qui ad Iudęos aut paganos: quamuis enim hæreſis ſit maius peccatum, apoſtaſia tamen dicit deſertionem; deſertio autem eſt maior, quando plus de fide abijcitur.

SECTIO III.

De pœna Apoſtatarum.

APOSTATAS eaſdem pœnas cum hęreticis incurrere, communis Doctorum opinio eſt, quos videre licet apud Azorium; eſtque textus apertus capitulo Contra Chriſtianos, De hæreticis in 6. Inter has pœnas eſt illa quam tractat D. Thomas art. 2. Verùm de illa ſatis diximus in ſuperioribus.

Quòd verò quidam dicunt, apoſtatas etiam non relapſos, quando ad Eccleſiam reuertuntur, debere tradi poteſtati ſæculari morte puniendos; meritò ab alijs refutatur: eſt enim hac in parte idem etiam de apoſtatis dicendum, quod de hæreticis dictum, vt benè contra Ioannem Arelatanum Alphonſus à Caſtro lib. 1. cap. 23. de hæreticorum punitione.

Neque obeſt L. Hi qui. Codice de Apoſtatis; quia illa correcta eſt per canones, ſaltem quatenus ſtatuunt, ne iudex ſæcularis quomodolibet de hęreticis cognoſcere aut iudicare præſumat, capitulo Vt inquiſitionis. §. Prohibemus, De hęreticis in 6.

Si dicas, de hæreticis id eſſe conſtitutum, non autem de apoſtatis; eſſe autem ſtandum iuri ciuili, etiam in foro Eccleſiaſtico, quando contrarium non reperitur in iure Canonico: reſpondeo, id non eſſe verum, niſi in ijs rebus, quæ iuri ciuili poſſunt eſſe ſubiectæ, qualis non eſt apoſtaſia à fide; eſt enim crimen merè fori Eccleſiaſtici, ſecundùm illa quæ diximus 1.2.q.96.a.2.

QVÆSTIO DECIMA TERTIA, ET DECIMAQVARTA.

De Blaſphemia.

SECTIO I.

Quid ſit Blaſphemia?

BLASPHEMIA eſt derogatio quædam alicuius excellentis bonitatis, præcipuè diuinæ. Quæ derogatio vel fit ſecundùm ſolam opinionem intellectus, vel coniuncta quadam affectus deteſtatione: vtraque vel eſt tantum cordis, vel etiam oris blaſphemia; quæ poſterior opponitur confeſſioni fidei. Ita diuus Thomas.

Hugo Victorinus, aut quicumque eſt auctor libelli De fructibus carnis & ſpiritus, cap. 6. ita definit: Blaſphemia eſt cum quadam probroſa irreligioſitate conuitiorum iaculata in alium maledictio. Concordat etymon Græcum: dicitur enim à proiectione aut nocumento famæ, vt annotat Petrus Matthæus in 7. Decretalium.

In Scripturis ſacris blaſphemare aliquando ita latè accipitur, vt non ſit aliud quàm vituperare.
Sic gigas quidam dicitur blaſphemaſſe Iſrael: ſic 2.Reg.21.
Apoſtolus ſe dicit blaſphemari, quaſi dicat, fa- 1.Paral.20
cienda eſſe mala vt eueniant bona: & alibi, Rom.3.
Blaſphemamur & obſecramus. & in Apocal. c. 2. di- 1.Cor.4.
citur angelo Smyrnæ: *Blaſphemaris ab his qui ſe dicunt Iudaos eſſe.* Hac ſignificatione etiam mali poſſunt dici blaſphemari, vt obſeruat Lorinus in cap. 6. Actorum. At nos hîc blaſphemiam accipimus, vt eſt contra Deum, aut ei coniunctos Sanctos; quo modo ita horrenda eſt, vt etiam diabolus & impia ac procax mulier vxor Iob, Iob 2.
& Ieſabel, & calumniatores Naboth, ne voce 3.Reg.21.
quidem

quidem eius vſi ſint; ſed contrarij nomine horrorem eius diſſimulauerint, per antiphraſim, aut euphemiſmon, id eſt bonam ominationem, benedicere pro blaſphemare vſurpantes. *Pineda in Iob.*

Controuertunt hîc Scholaſtici, Sitne blaſphemia dicenda potiùs opponi fidei, quàm religioni?

Omiſſis varijs opinionibus, DICO PRIMO; Certum eſt, blaſphemiam poſſe eſſe ſine infidelitate: conuitium enim poteſt eſſe contra mentem conuitiantis, qui non credat vera eſſe quæ dicit; deinde eſt aliqua blaſphemia omnino aliena ab infidelitate; vt cùm indecenter nominantur aliqua membra Chriſti aut Sanctorum.

DICO SECVNDO; Blaſphemia illa oris, quæ Deo aliquid tribuit quod ei non conuenit, aut aliquid de ipſo negat quod ei conuenit, ſe habet ad infidelitatem, ſicut ſe habet confeſſio fidei ad fidem: & hoc modo intelligendi ſunt, qui dicunt blaſphemiam opponi confeſſioni fidei. Neque refert, quòd aliquando ſalua fide contingat, ſic quempiam blaſphemare ex mera malitia; quia etiam ex infirmitate & timore contingit exteriùs negari fidem, quæ corde retineatur. Hoc etiam modo poterit intelligi D. Auguſtinus quando lib. contra mendacium cap. 19. dicit, neminem poſſe eſſe blaſphemum per veritatem, & blaſphemando falſa dici de Deo.

DICO TERTIO; Si blaſphemia conſideretur prout ex affectu malo prouenit, rectiſſimè dicitur repugnare virtuti religionis. Ita ſentiunt communiter recentiores, Azorius, Lælius, & alij. Confirmatur ex definitione Hugonis communiter recepta. Secundò, ex eo quòd blaſphemiam videatur Eccleſiaſticus infrà citandus opponere periurio, aut iuramento malè vſurpato. Certum enim eſt, peierare eſſe contra religionem, retenta conteſtatione diuinæ veritatis: erit ergo blaſphemia contra religionem, conuulſa Dei veritate: aut ſi omnem omnino blaſphemiam complecti velis, ſicut omne iuramentum malè vſurpatum religioni repugnat, Dei veritatem quaſi honoris ſpecie malè conteſtando; ita omnis blaſphemia repugnat religioni, Dei veritatem quaſi conuitio traducendo.

Hinc colligitur, quinam blaſphemi ſint ab Inquiſitoribus fidei aut Ordinariis cogendi abiurare, tamquam ſuſpecti de hæreſi, & qui non: qui enim blaſphemando profitentur aliquem errorem contra fidem, præſumuntur contra fidem ſentire. vt enim Lex dicit, *Nemo præſumitur aliter ſentire, quàm loquitur*; adeoq; tamquam de hæreſi ſuſpecti, abiurare meritò coguntur.

SECTIO II.

De grauitate peccati Blaſphemiæ.

GRAVITAS huius peccati multis modis in Scriptura indicatur; Primò, quia etiam à nomine blaſphemiæ abhorret, vt ſuprà dixi. Secundò, quia audita blaſphemia, narrat, ſolere cultores Dei veſtimenta ſua lacerare. Tertiò, quia blaſphemus iubetur occidi, Leuitici 24. Imò Eccleſiaſtici 23. dicitur de blaſphemia, *Eſt & alia loquela contraria morti. Non inueniatur in hereditate Iacob contraria.* id eſt, è vicino reſpondens: aut dicitur contraria iuramento etiam malè vſurpato, de quo ibi ſermo præceſſerat; quia peierans profitetur ſe honorare Deum, blaſphemans autem profitetur Dei conuitium: quo modo ſi acceperis cum Ianſenio, erit ſenſus, blaſphemiam contrariam iuramento, eſſe in mortem. Huc etiam facit illud capitis ſecundi Iob, *Benedic Deo & morere.* id eſt, prouoca Deum per blaſphemiam, vt te interimat. Memorabilis eſt punitio blaſphemi Sennacherib cum exercitu ſuo. Deinde Danielis 7. etiam gentilis rex Nabuchodonoſor, mortis pœnam ſtatuit blaſphemantibus Deum Danielis.

4.Reg. 18. & 19. *4.Reg. 19.*

Vnde patet, rectè Principes gladio animaduertere in blaſphemos. Iuſtinianus in Authenticis, fames, terræmotus, peſtilentias, ab irato propter blaſphemias Deo immitti ait; haſque vltimo ſupplicio extirpandas. Nunc tamen mortis pœna conſuetudine abrogata eſt, vt obſeruat Azorius: grauiſſimæ tamen aliæ, tam ciuili, quàm Canonico iure irrogantur. Recentiorum Pontificum Iulij III. & Leonis X. Conſtitutiones in blaſphemos videre licet in 7. Decretalium, titulo de blaſphemis & aleatoribus.

Quamuis autem blaſphemia grauiſſimum & maximum ſit peccatum; materialis tamẽ blaſphemia, quæ ex ſuggeſtione diaboli, ſolet in mente neophytorum ſuſcitari, non eſt peccatum hominis non conſentientis, ſed diaboli tentantis: nam etiam damnatos Deum blaſphemare, eoque peccare, quamuis nihil de nouo mereantur, rectè & conformiter Scripturæ docet D. Thomas.

Remedia eorum qui ſic tentantur, & inuiti patiuntur blaſphemas dæmonis ſuggeſtiones, videre licet apud Ioannem Gerſonem, Alphab. 71. lit. N.

Non eſſe ſtatim abſoluendos, qui in priùs confeſſam aliquoties blaſphemiam relapſi ſunt, ſed differendum eſſe ad aliquot dies, quibus prauam conſuetudinem emendent, ſalubriter monet Graffius.

SECTIO III.

De Blaſphemia Spiritus.

BLASPHEMIA Spiritus ſancti, de qua in Euangelio, non eſt peccatum quodlibet hominis baptizati, vt quidam antiquorum voluerunt; neque finalis impœnitentia, quæ poteſt dici peccatum in Spiritum ſanctum, ſed non habet ſpeciem blaſphemiæ; neq; etiam peccatum quod ex malitia admittitur, propter eamdem cauſſam: qui enim ex malitia fraternam oppugnat charitatem, non propriè peccat in religionem, adeoque non eſt blaſphemus. Blaſphemia ergo in Spiritum ſanctum erit, quando ex malitia Deus aut Sancti eius blaſphemantur: malitia enim opponitur bonitati, quæ appropriatur Spiritui ſancto. *Matth. 12.*

Dices; Omnis blaſphemia videtur eſſe in Spiritum ſanctum, quia vt docet D. Thomas hîc q. 13. art. 1. blaſphemia ſemper derogat excellenti bonitati.

Reſpondeo, hoc non ſufficere: poteſt enim derogari diuinæ bonitati ex paſſione, quomodo ex ira quidam blaſphemant, quæ erit blaſphemia in Patrem; eſt enim ex animi impotentia: Patri autem appropriatur potentia. Poteſt etiam diuinæ bonitati derogari per ignorantiam, quæ eſt blaſphemia in Filium, cui ſapientia & ſcientia appropriantur; quo modo Paulus blaſphemus fuit, ignorans in incredulitate. Confirmatur hæc ſententia *1. Tim. 1.*

tentia ex verbis Marci; ipſe enim explicans quam dixerit Dominus blaſphemiam Spiritus, addit: Marci 3. *Quoniam dicebant, ſpiritum immundum habet.* Hoc autem in Filium dicebant; ſed quia ex ingrati animi malitia dicebant, non in Filium, ſed in Spiritum ſanctum dicuntur blaſphemi: neque enim ex offenſione & paſſione animi id dicere potuerunt in eum, à quo beneficia per eadem miracula accipiebant, quæ calumniabantur: neque ex ignorantia; quia nulla erat probabilis ratio, quare Scribæ homines docti, tam euidentia Dei opera principi dæmoniorum adſcriberent. Datur ergo blaſphemia, quæ non eſt Spiritus blaſphemia; & datur peccatum in Spiritum ſanctum, quod non eſt blaſphemia.

De reliquis ſatis clarè diſſerit D. Thomas, quæ addi poterant pertinentia ad blaſphemiam Spiritus, ſicut etiam de q. ſeq. De illis verò quæ pertinent ad q. 16. quæ eſt de præceptis fidei, ſatis diximus in ſuperioribus, præſertim q. 2.

QVÆSTIO DECIMASEPTIMA.

De Spe.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Spes ſit virtus?

SPEI nomen variè accipitur; Impropriè, pro contrario accipitur ſperare pro timere, vt ex Virgilio obſeruat Auguſtinus c. 8. Enchiridij. Sic Iudith capite 13. *Sperabant eam iam non eſſe venturam.* Generatim alioqui ſpes ſonat expectationem boni; ſed aliquando accipitur pro paſſione, quo modo etiam brutis communis eſt; eſtque boni, futuri, ardui, & poſſibilis: quia boni, differt à timore: quia futuri, differt à gaudio: quia ardui, differt à communi deſiderio & cupiditate: denique quia poſſibilis, differt à deſperatione. De ſpe vt paſſio eſt, accuratè tractat D. Thomas 1. 2. q. 40.

Eſt prætereà ſpes conſideranda in rationali parte, qua ſperetur bonum aliquod quod ſuperet ſenſitiuam partem, puta honeſtum. Verùm ſicuti per iraſcibilem partis ſenſitiuæ, non ſperatur bonum rationis, ſed tantùm ſenſus; ita animalis homo non ſperat ea quæ Dei ſunt, vt præter ſenſitiuam ſpem & naturalem illam rationalis partis, conſtituenda ſit ſpes diuina, qua ſperetur bonum ſupernaturale & diuinum: atq; hæc eſt ſpes Theologica de qua agimus. Sicut enim bonum, Theologicè loquendo, non aliud abſolutè dicitur, quàm ſupernaturale illud pertinens ad beatitudinem ſupernaturalem; ita ſpei nomen peculiare eſt illius boni expectationi. Quæ ſpes retinet generalia illa, quæ etiam in ſpe ſenſitiua reperiuntur, quod ſit boni, futuri, ardui, & poſſibilis, & (vt addit Auguſtinus) pertinentis ad ſperantem.

In hac ſignificatione varietas illa obſeruanda eſt, quæ in ſimilibus vſu venire ſolet: vſurpatur enim vox ſpei nunc pro habitu, nunc pro actu, nunc pro obiecto quod ſperatur, vt apud Apoſtolum ad Rom. 8. *Spes quæ videtur non eſt ſpes.* nunc pro eo à quo ſperamus; quomodo Deus dicitur ſpes noſtra, Pſ. 13. *Dominus ſpes eius eſt.* quamuis multis placeat, ſpē ibi pro obiecto ſpei ſumi; nam Deus non ſolùm eſt in quo ſperamus, ſed quem ſperamus: ſed prior ſenſus eſt illuſtrior. Denique aliquando accipitur pro eo per quem aliquid obtinere ſperamus; quo modo Chriſtus homo eſt ſpes noſtra, quia per eius merita ſperamus ſaluari: & D. Virgo ſalutatur ſpes noſtra, quòd per eius interceſſionem ſperemus ſaluari.

De habitu ſpei Theologicæ quæritur, An ſit virtus? Reſpondet D. Thomas affirmatiuè. Probat, quia actus ſpei eſt bonus, eò quòd attingat propriam regulam, quæ eſt Deus: qui enim ſperat beatitudinem, eam ſperat vt poſſibilem non ſuis viribus, ſed auxilio Dei: nititur ergo diuino auxilio, adeoque benè agit: omnis autem actus bonus eſt actus virtutis; ſpes ergo virtus eſt. Idem ſatis indicant Sacræ litteræ, quando nos ad ſpem hortantur, eam laudant, eius merita commendant ad Hebræos 10. *Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem.* Ad Romanos 8. *Spe ſalui facti ſumus.* & cap. 5. *Spes non confundit.* Pſal. 90. *Quoniam in me ſperauit, liberabo eum.* Similia in Pſalmis ſæpè alibi occurrunt: nam (vt notat Genebrardus in Pſal. 3.) in Pſalmis beatitudo adſcribitur ſpei, quę in epiſtolis Pauli fidei aſſignatur; eò quòd Dauid cum fidelibus agat, Paulus cum infidelibus aut recèns conuerſis. Imò prioris ad Corinth. 13. apertè ipſe Apoſtolus ſpem virtutibus annumerat. Accedit quòd Auguſtinus lib. 2. qq. Euangelicarum c. 22. & epiſtola 121. ad Probam cap. 8. inter præcipua Dei dona ſpem recenſeat, ſignificatam Lucę 11. ſimilitudine oui. Denique tantum bonum eſt ſpes, vt ſine illa nullum à Deo bonum petamus.

Obiicies, Spem informem non videri virtutem, itaque verum non eſſe, includi virtutis rationem in ratione ſpei; ratio enim ſpei tota reperitur in ſpe informi. Antecedens probatur, Quia temerè ſperatur beatitudo ſine charitate, vt patet ex Apoſtolo prioris ad Corinth. 13. At ſpes hypocritæ & impiorum dicitur peritura, Prou. 10. & Iob cap. 8.

Reſpondeo, Spem etiam informem eſſe virtutem. Ad confirmationem antecedentis dico, eum qui habet ſpem informem, non ſperare quòd ſine charitate obtinebit beatitudinem, ſed ſperat beatitudinem obtinere per Dei auxilium: per Dei enim gratiam ei poſſibilis eſt: atque ita ſi non explicitè, ſaltem tacitè, & virtute priùs ſperat obtinere remiſſionem peccati ſui, & tam charitatem quàm beatitudinem. Illud tamen lubenter damus, ſpem informem non habere ſtatum virtutis, ſicuti ſuprà diximus de fide.

Obijcies

Digitized by Google

Obiicies Secundò, Paſſiones non eſſe virtutes, ſed earum moderationes; itaque quod in mente reſpondet paſſioni ſpei, non erit virtus.

Reſpondeo negando ſequelam. Hoc enim argumento ſolùm efficitur, paſſionem non poſſe eſſe virtutem moralem aut intellectualem: ſed vt benè D. Thomas q. 7. de ſpiritualibus creaturis art. 1. ad 6. non ſequitur, amorem & ſpem, quando ſecundùm Dei leges attingunt Deum, non poſſe eſſe virtutes Theologicas; ſummo enim bono per amorem & ſpem non poſſumus nimis coniungi præſenti inhæſione aut ſpirituali contactu.

Obiicies Tertiò: Timor non eſt vitium; ergo ſpes non eſt virtus.

Reſpondeo, Non ſequi. Spes enim non eſt virtus quatenus eſt expectatio rei bonæ, alioqui etiam ſpes humana eſſet virtus: neque rurſus quatenus eſt expectatio boni à Deo, quia ſic etiam præſumptio eſſet virtus; ſed tum demum induit rationem virtutis, quando ſecundùm Dei legem à Deo bonum expectatur. Timor opponitur ſpei ſecundùm primam illam generalem rationem, qua eſt expectatio boni: itaque non illi opponitur vt eſt virtus; ne mirum ſit ſpem poſſe eſſe virtutem, etiamſi timor non ſit vitium: alioqui ſi ex vitiis oppoſitis hîc argumentari libeat, ita argumentum inuertemus; Deſperatio & præſumptio ſunt vitia; ergo ſpes eſt virtus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm beatitudo æterna ſit obiectum proprium Spei?

SECTIO I.

De obiecto materiali Spei.

Hic examinandum in primis eſt, quidnam potiſſimùm ſperemus, an Deum ipſum in ſe, an Deum viſum, an viſionem Dei, an bona aliqua creata? ſequenti autem ſectione videbimus, quodnam ſit obiectum formale ſpei.

Assertio prima. Beatitudo ſiue vita æterna eſt obiectum materiale ſpei, ſiue res quæ ſperatur. Eſt de fide, ad Titum 2. *Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei.* & cap. 3. *In ſpem vitæ æternæ.* Ad Rom. 5. *Gloriamur in ſpe gloriæ.* & 8. *Spe ſalui facti ſumus.* Ad Epheſ. 1. *Vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis veſtræ, & diuitiæ gloriæ hereditatis.* Ad Hebr. 6. dicitur ſpes incedere vſque ad interiora velaminis, hoc eſt in ipſum cælum beatorum, vbi Dei vultus cernitur, vt explicat ipſemet Apoſtolus cap. 9.

Secvnda assertio. Parum refert, ſiue dicatur obiectum materiale ſpei beatitudo obiectiua, id eſt ipſe Deus; ſiue beatitudo formalis, id eſt viſio Dei. Eòdem enim recidit, ſiue Deum ſperari dixeris, ſiue Dei viſionem: Deus enim per viſionem poſſidetur & comprehenditur; ſicuti parum refert, an auarum dicas ſperare pecuniam, an pecuniæ poſſeſſionem. Ratio eſt, quia per ſpem homo tendit in bonum vt ſummum, ſecundùm Auguſtinū Enchiridij 8. Hinc enim fit, vt Deus non ſit obiectum ſpei, niſi vt videndus. Neq; rurſus Deus vt videndus ſit ſpei obiectum, niſi vt viſio illa eſt comprehenſio, & poſſeſſio ſummi boni ſupernaturalis ipſius ſperantis.

Si quis autem quærat, Sitne viſio Dei eodem modo obiectum ſpei, quo Deus ipſe? Reſpondeo; Si in viſione ſpectes poſſeſſionem Dei, tentionem ac comprehenſionem, fruſtrà id quæritur: quia (vt dictum eſt) idem eſt ſperare Deum, & ſperare Dei viſionem, niſi quòd poſterius ſit explicatius. Si verò viſionem conſideres vt creatum quoddam bonum inhærens homini; vel eam conſiderabis vt id quod obtinetur, & ſic erit inter ſecundaria obiecta ſpei; vel vt id quo aliud, videlicet Deus ipſe obtinetur, quo modo redibit conſideratio altera, qua diximus, non poſſe Deum & viſionem diſtingui, tamquam duo obiecta ſpei.

Assertio tertia. Bona creata pertinent ad obiectum ſpei, quatenus conducunt ad Dei comprehenſionem, aut inde conſequuntur. Intelligo tam naturalia quàm ſupernaturalia: per ſe tamen magis ſperantur ſupernaturalia, quia per ſe conducunt aut conſequuntur ad beatitudinem ſupernaturalem: quæ verò naturalis ſunt ordinis, hactenus dum ſperantur, induunt rationem boni ſupernaturalis, quia bonitas finis propter quam expetuntur, ſupernaturalis eſt. Quidquid ergo ſperatur, vel beatitudo eſt, vel cauſſa eius, aut medium, vel effectus; ita vt ipſe Deus, qui beatitudo noſtra eſt, quodammodò ſolus ſperetur, dum hęc omnia ſperantur ſecundùm legem eius.

SECTIO II.

De formali obiecto Spei.

Nonnvllvm eſt diſſidium Theologorum de obiecto formali huius virtutis. D. Bonauentura in 3. diſt. 26. q. 4. dicit bonum eſſe obiectum ſpei ſub ratione ardui, ſiue magni. quod declarat hoc modo: *Spei*, inquit, *duplex eſt actus; facit enim ſpes confidere, & confidendo facit expectare: qui autem rectè confidit, eo nititur, qui ſimul & potentiſſimus ſit & munificentiſſimus.* Potentiſſimo autem & munificentiſſimo iam fidens & innitēs, magna & ardua ab eo expectat. Hoc itaque modo, magnum bonum ſperantis, eique arduum, erit obiectum ſpei, & quidem ſpei diuinæ obiectum erit ſummum bonum ſperantis, ita arduum, vt non niſi diuino auxilio expectari queat.

D. Thomas q. 7. de ſpiritualibus creaturis a. 1. apertè dicit, obiectum formale ſpei, eſſe auxilium diuinæ poteſtatis & pietatis.

Vaſquius in primam partem diſput. 84. & in primam 2. diſt. 15. cap. 5. dicit, ſpem non verſari circa arduum bonum, tamquam obiectum formale, cùm etiam deſiderium circa arduum & difficile bonum verſetur: res enim, inquit, quò ſunt difficiliores, eò ardentiùs deſiderare ſolemus. Dicit ergo, rationem formalem obiecti affectus ſpei in eo conſiſtere, quòd reſpiciat illum à quo res ſperatur, tamquam ſuperiorem & potentiorem, qui poſſit præſtare id quod ſperatur, & forſitan in eo conſiſtere rationem difficilis, quam dicit ſanctus Thomas ad obiectum ſpei pertinere. Vult itaque Vaſquius, Deum à quo bonum ſperatur, vt ſic, eſſe obiectum formale ſpei, non autem id quod ſperatur: quemadmodum & obiectum formale fidei non eſt id quod credimus, ſed cui credimus, quod confirmans adiungit: nam formale, inquit, obiectum ſpei, eſt difficile; difficultas autem in eo eſt, quòd ab alio aliquid ſperetur. Præterea ſi quis ſperaret regnum cælorum & ipſum Deum, ab

aliquo angelo aut homine, ſpes non eſſet diuina & Theologica, ſed humana aut angelica. Formale ergo obiectum ſpei, eſt is à quo ſperamus. Ita Vaſquius.

De hac re ſatis difficili, illud in primis monendum arbitror, in ſpe diuina obiectum formale quærendum eſſe ſecundùm proportionem ſpei in genere: in ſpe autem generaliter conſiderata, ſubeſt radicalis quidam amor, ex quo dum abeſt bonum quod amatur, oritur deſiderium eius habendi. Deſiderium autem tranſit in fiduciam adipiſcendi, quando bonum apprehenditur vt poſſibile, & ſi quidem proprijs viribus, abſque alterius auxilio ſit obtinendum, adhuc non dicitur propriè ſperari: ſi autem non niſi alterius auxilio obtineri queat, expectari ab eo dicetur & ſperari, quando ipſe & ſatis potens, & ſatis beneficus ad nos iuuandum fuerit. Spes ergo pro obiecto formali habet ipſum à quo accipere ſperamus, conſideratum ſub ratione auxiliatoris: ſpes autem diuina, tamquā obiectum formale, reſpiciet Deum vt auxiliatorem, vel quod in idem redit, auxilium diuinæ poteſtatis & pietatis, vt loquitur diuus Thomas. Sicut enim in fide, Dei reuelantis auctoritas, vt diximus ſuprà, eſt ratio immediatè mouens & inducens ad aſſenſum veritatis obſcuræ; ita in ſpe, auxilium Dei potentis & pij eſt ratio immediatè mouens & inducens ad expectandum bonum arduum tali largitore dignum. Arduum itaque in ſpe ſe quodammodò habet ſicut obſcuritas in fide: boni autem & propitij Dei conceptum auxilium ſe habet in ſpe, ſicut auctoritas Dei in fide. Quocircà ſicut quando obſcuritatem vincit Dei veracitas, adhibetur fides; infidelitas autem oritur, quando obſcuritas vincit reuelationem: ita ſpes oritur, quando rationem ardui vincit auxilium eius in quem ſperamus; oritur autem deſperatio, quando contrà tale auxilium apprehenditur ſuperare rei difficultas. Quando ergo bonum fit nobis poſſibile Dei ſupernaturali auxilio, aliàs impoſſibile, illud tam arduum eſt, & tranſmutat deſiderium in ſpem & expectationem.

Confirmatur hæc ſententia ſacris Scripturis, quæ ſatis indicant, ſpem humanam reſpicere in auxilium hominum, & ſpem diuinam in auxilium Dei; Eccleſiaſtici 51. *Reſpiciens eram in adiutorium hominum, & non erat.* Pſalm. 17. *Deus meus, adiutor meus, & ſperabo in eum.* 2. Machab. 15. *Machabæus autem ſemper confidebat cum omni ſpe auxilium ſibi à Deo adfuturum.*

SECTIO III.

Argumenta contra doctrinam articuli proponuntur & ſoluuntur.

PRIMO arguitur, Deum non eſſe qui ſperatur: bonum enim quod ſperatur, appetitur amore concupiſcentię tamquam bonum ipſius ſperantis. Dicit enim Auguſtinus in Enchiridio c. 8. ſpem non eſſe niſi earum rerum quæ pertineant ad ſperantem: inordinatum eſt autem appetere Deum propter hominis aut alicuius creaturæ bonum; hoc enim eſt vti fruendis, quod inordinatum eſſe oſtendit Auguſtinus lib. 1. de doctrina Chriſtiana; ergo inordinatum eſt Deum ſperare propter bonum ſperantis.

Reſpondeo; Quandò fidelis ſibi appetit Deum, non appetit Deum propter creaturam, tamquam propter finem, quod inordinatum eſſet; ſed ſuum finem ſibi aut creaturæ, tamquam ſubiecto appetit; quod non eſt aliud, quàm velle ſibi illam fruitionem, qua Deo tamquam vltimo fini, propter gloriam ipſius Dei inhæreat: ſibi ergo Deum ſperat, ſed Deo etiam hoc ipſo ſeipſum ſubiectum perfectè eſſe deſiderat.

Obiicitur Secundò: Omnis amor concupiſcentiæ, id eſt, quo quis aliquid amat vt bonum proprium, eſt naturalis; itaque ſi ſpes oriatur ex eiuſmodi amore, videbitur & ipſa naturalis.

Reſpondeo, Amorem concupiſcentiæ oriri duobus modis ex amore beneuolentiæ, quo quiſque ſibimetipſi benè vult: vno, vt amor iſte beneuolentiæ ſit cauſſa, quare mihi bonum velim, ſub communi ratione boni; & hactenus amor concupiſcentiæ qui eſt in actu ſpei, poteſt dici radicari ex parte in amore naturali, quo ſeipſum quiſque diligit: altero, vt amor beneuolentiæ ſit cauſſa ſpecificationis, quare hoc bonum mihi velim; atque ita amor concupiſcentiæ, in qua radicatur actus ſpei, non oritur ex amore beneuolentiæ naturali, ſed ſupernaturali, quo homo ſibi vult vitam æternam.

Obiicitur Tertiò: Prius eſt finem ſperare, quàm ſperare alicuius auxilium ad illud obtinendum; non ergo rectè dictum eſt, Deum vt auxiliatorem eſſe formale obiectum ſpei.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens; Quando aliquid ſic eſt medium finis obtinendi, vt ſimul ſit ratio poſſibilitatis ipſius finis, non repugnat illud eſſe obiectum formale ſpei, qua iſte finis ſperetur. Atqui ita eſt in propoſito: auxilium enim Dei conſtituit beatitudinem nobis poſſibilem, non tantùm facit vt eam obtineamus.

Obiicitur Quartò: Auxilia Dei ſunt res creatæ, verbi gratia, dona illa gratuita, quæ nobis inhærent: obiectum autem formale ſpei eſt quid increatum, vt latiùs dicetur infrà articulo quinto.

Reſpondeo, Auxilium diuinæ potentiæ & miſericordię, quod eſt obiectum formale ſpei, conſiderari vt eſt in ipſo Deo; ſicuti quando ab homine aliquid ſperas, vires reſpicis & fauorem tui, quæ in ipſo ſunt; auxilium ergo Dei hîc eſt ipſe Deus, auxiliator fortis.

Obiicitur Quintò: Spes non tantùm attingit Deum ſicut primam cauſſam efficientem, quatenus eius auxilio nititur; ſed etiam ſicut vltimam cauſſam finalem, vt dicit S. Thomas infra art. 5. ergo obiectum formale eius non rectè ponitur in ſolo Dei auxilio.

Reſpondeo, Quatuor eſſe actus vnius & eiuſdem habitus ſecundùm ſubſtantiam: videlicet amorem concupiſcentiæ beatitudinis ſupernaturalis, deſiderium, ſpem, & gaudium ſeu delectationem. Finis autem vltimus ſeu beatitudo, eſt obiectum omnibus illis quatuor commune: ſed adiutorium Dei ad futuram beatitudinem obtinendam nobis paratum, eſt proprium obiectum ſpei. Illud ergo rectè aſſignatur, quamuis generaliori ratione ſpes attingat Deum vt finem vltimum.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Vtrùm aliquis poßit alteri vitam æternam ſperare?

RESPONDEO cum D. Thoma; Simpliciter loquendo, ſpes directè reſpicit proprium bonum, non autem alterius: ſed præſuppoſita vnione ſperantis cum altero per amorem, poteſt alteri ſperare vitam æternam, quatenus ſibi vnito per amorem; vt non ſolùm ſibi, ſed etiam proximo quiſque ſperet, per eamdem virtutem ſpei, ſicuti per eamdem charitatem diligit Deum, ſeipſum, & proximum. Sic defunctis ſperamus glorioſam reſurrectionem. Quò referunt quidam illud Apoſtoli Actor. c. 23. *De ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor.* Quibus fauet Syrus: habet enim; *De ſpe reſurrectionis mortuorum ego iudicor.*

Obiicitur; Cùm alteri ſpero beatitudinem, potiùs ex charitate id proficiſci, quàm ex virtute ſpei, præſertim cùm etiam Chriſtus & beati nobis ſperent beatitudinem. Deinde ſi oportet eſſe coniunctum vinculo charitatis illum cui ſperamus; ſequeretur, neque iuſtum peccatori, neque peccatorem iuſto poſſe ſperare vitam æternam.

Reſpondeo ad primum ex Almaino in 3. diſtinct. 26. Sicuti poſſum mihi optare beatitudinem duobus modis: vno tamquam in ſe bonam, quæ pertinet ad charitatem, qua etiam meipſum diligo; altero tamquam mihi commodam, quaſi ex amore concupiſcentiæ, qui pertinet ad virtutem ſpei: ita etiam proximo poſſum optare beatitudinem, vel ſimpliciter vt eſt in ſe bona, quod pertinet ad virtutem charitatis; vel vt eſt commoda ipſi mihi coniuncto, quod pertinet ad virtutem ſpei. Alij hanc diſtinctionem aliter explicant. Dicunt enim, optare beatitudinem proximo, pertinere ad ſpem, ſi eam optem quatenus in meum cedit commodum, ex amore concupiſcentiæ, puta quia pro me eſt oraturus: pertinere autem ad charitatem, ſi ex amore beneuolentiæ erga proximum, optem ei æternam ſalutem. Ita videtur conſiderare Suarez 3. parte q. 7. a. 4. Sed prior magis placet, tum quia videtur conformior D. Thomæ hoc articulo; tum etiam quia in propoſito, quando ſpei actum à charitatis actu diſtinguimus, debemus amorem beneuolentiæ & concupiſcentiæ conſiderare vt circa Deum verſantur, & vt amores Dei; proximum autem debemus conſiderare ſicut noſipſos.

Ad confirmationem reſpondeo, Beatos habere ſpem de quibuſdam rebus futuris, inter quas eſſe poteſt noſtra beatitudo, quamuis non habeant ſpem virtutem Theologicam, qua fruuntur Dei viſione: Chriſtus verò non ita propriè dici videtur ſperare beatitudinem noſtram, quia ipſe nobis illam præſtabit: ſpes autem reſpicit alterius, & quidem ſuperioris auxilium. Quia tamen diuus Thomas tertia parte q. 18. a. 4. admittit, Chriſtum habuiſſe ſpem aliquorum quæ nondum erat adeptus; poterit idem de ipſo, ſecundùm humanam naturam conſiderato, dici quod de beatis dictum eſt: prеſertim cùm in Scripturis, Chriſtus dicatur in Deum ſperaſſe. Pſal. 21.

Ad ſecundum reſpondeo, Doctrinam S. Thomæ non habere, quòd illum cui ſperemus, oporteat eſſe coniunctum nobis vinculo charitatis; ſed ſolùm quòd coniunctus eſſe debeat vinculo amoris, quomodo omnis proximus ex lege Dei coniunctus nobis eſſe debet: amor autem latiùs patet quàm charitas, quatenus eſt amicitia & mutua, vt infrà dicemus, q. 23.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm aliquis licitè poßit ſperare in homine?

RESPONDEO cum D. Thoma, non licere ſperare in homine, aut in alia creatura tamquam prima cauſſa mouente in beatitudinem, ſed ſolùm tamquam in agente ſecundo & inſtrumentali.

Priorem partem probant omnes illæ Scripturę, quæ maledicunt & reprehendunt ſperantes in homine, in carne, aut in ſemetipſis, quæ dicunt in ſolo Deo eſſe ſperandum, 2. Par. 16. Pſ. 43. & 146. Ieremiæ 17. & alibi ſæpè. De quo videre licet Auguſtinum epiſtola 52. Chryſoſtomum homil. 56. in Geneſim, & in Pſ. 117. vbi illud, *Bonum eſt ſperare in Domino quàm ſperare in principibus*, dicit, non accipiendum comparatiuè, quaſi aliquo modo ſit bonum ſperare in principibus; ſed Scripturam pro ſuo more, ad faciliorem rudiorum capium ſignificare, ſimpliciter malum eſſe, ſperare in homine etiam principe.

Poſterior pars probatur, Quia reuerà Sancti poſſunt nobis eſſe auxilio ad conſequendam beatitudinem; poſſumus itaque hoc ab eis petere & ſperare: & vt eſt Iob cap. 5. poſſumus in neceſſitate noſtra ad aliquem Sanctorum nos conuertere: quod conſilium Elipham videtur Iob ſequutus cap. 19. vbi dicit, *Miſeremini mei, ſaltem vos amici mei:* in illa enim verba ita ſcribit Auguſtinus: *Angelos videtur poſtulare, vt pro eo deprecentur; aut certè Sanctos, vt pro pœnitente orent.*

ARTICVLVS V.

Vtrùm Spes ſit virtus Theologica?

RESPONDET affirmatiuè, & probat: Quia virtus Theologica eſt quæ Deum habet pro immediato obiecto, prout excedit cognitionem rationis naturalis, ſpes autem Deum attingit, & tamquam efficientem primam cauſſam, & tamquam vltimum finem ſupernaturalem.

SECTIO I.

Quid virtus Theologica?

VIRTVTEM Theologicam rectè definieris virtutem, quæ actu ſuo interno immediatè attingit ipſum Deum, prout naturalem cognitionem excedit. Nam quòd D. Thomas 1. 2. q. 62. a. 1. ad virtutem Theologicam requirit, vt ſit à Deo infuſa, & vt ſola diuina reuelatione in Scriptura ſacra nobis reueletur; inde prouenit, quia verſatur circa Deum vt ſupernaturaliter notum: ſpes autem acquiſita de Dei bonitate, non erit virtus Theologica, quidquid de hac ſenſerint Scotus & Gabriel; quia non tendit in Deum modo ſupernaturali: ob eamdem cauſſam neque ſapientia erit virtus Theologica ſecundùm Almainum.

Quæres, Quomodo oporteat virtutem Theologicam verſari circa Deum, An ita, vt verſetur circa Dei eſſentiam; an verò ſufficiat vt verſetur circa Dei bonitatem, veritatem, aut aliud ſimile attributum Dei?

Reſpondeo, hoc ſufficere: Deus enim eſt ſua bonitas, ſua veritas, &c. Poterit itaque ſpes eſſe virtus Theologica, etiamſi verſetur immediatè circa auxiliatricem Dei miſericordiam, vt benè obſeruat Lælius.

Quæres Secundò, Cùm duplex ſit obiectum; vnum quod vocant obiectum quod, alterum quod vocant obiectum cui; vtrum in virtute Theologica oporteat eſſe Deum?

Reſpondeo, Eo ipſo quo obiectum quod eſt Deus; conſequi vt etiam obiectum cui quodammodò ſit Deus. Si enim ſupernaturalem Dei veritatem credas; oportet eam credas Deo reuelanti: nemo enim nouit quæ Dei ſunt, niſi Spiritus Dei. Si Deum affectu beneuolentiæ diligas, oportet illi velis diuinam ſuam perfectionem. Si Deum ſperas, oportet Deo confidas, cuius auxilio Dei viſionem conſequaris. E conuerſo, ſi Deo credis, oportet vt Deum credas: ſi in Deum munificum ſperas, oportet vt Deum ſeu Dei viſionem ſperes: ſua enim munificentia dignum nihil præſtabit, niſi ſeipſum exhibeat. Si Deo benè velis per charitatem, oportet ipſi ſuam velis naturam & perfectionem: vtrumque ergo in virtute Theologica ſpectandum eſt.

SECTIO II.

Probatur Spem eſſe virtutem Theologicam.

EX iam dictis non erit difficile probare, ſpem eſſe virtutem Theologicam: attingit enim Deum immediatè, tam in ratione primi efficientis, quàm in ratione vltimi finis. Confirmatur ex capite ſexto ad Hebræos: *Qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, incedentem vſque ad interiora velaminis.* Anchora ſpei noſtræ firma eſſe non poteſt, niſi incedat vſque ad interiora velaminis, id eſt niſi ipſo Deo, qui habitat in ſancto Sanctorum in interioribus velaminis, nitatur; ſpes enim quæ in creatura ponitur, non eſt tuta & firma anchora, ſed, vt benè dixit Philoſophus, *eſt vigilantium ſomnium*; & timorem deceptionis coniunctum habet; vt meritò Seneca dixerit, ſpem vnà cum timore eadem catena reuinctam eſſe, & poſt ſpem metum ſequi. Accedit auctoritas Apoſtoli, ſpem connumerantis virtutibus Theologicis.

Verùm quòd ſpes non ſit virtus Theologica, præter argumenta quæ ſunt apud D. Thomam, ſuadetur Primò, Spes potiùs verſatur circa Dei viſionem, quàm circa Deum: non eſt ergo magis virtus Theologica, quàm viſio Dei ſit Deus.

Verùm ad iſtud argumentum patet reſponſio ex dictis ſuprà art. 2. ſect. 1. vbi diximus, ſpem immediatè attingere Deum, quãdo ſperamus Dei viſionem; eò quòd illa viſio ſperetur tamquam poſſeſſio quædam Dei, ſiue ſummi boni.

Secundò, Speratur non tantùm Dei viſio ſiue gloria, ſed etiam venia & gratia, imò & quæcumque oratione Dominica continentur: hæc enim oratio ſpem Chriſtianam cõtinet, ſicut Symbolum fidem, & Decalogus charitatem. Verſatur ergo ſpes circa illa quæ ſunt ad finem, quod eſt virtutis moralis, cùm Theologicæ potiùs ſit, verſari circa ipſum finem.

Reſpondeo cum D. Bonauentura, Spem non verſari circa bona creata, niſi ex motiuo ſummi boni: ideò enim ſperamus veniam & gratiam, quia conducunt ad ſupernaturalem beatitudinem.

Tertiò, Obiectum cui in ſpe, eſt ipſe homo qui amore concupiſcentiæ tamquam ſibi commodam appetit Dei viſionem: dictum autem eſt ſuprà, in virtute Theologica Deum eſſe non ſolùm obiectum quod, ſed etiam obiectum cui; ergo ſpes non eſt virtus Theologica.

Reſpondeo; Iam explicuimus quomodo etiam obiectum cui in ſpe quodammodò ſit ipſe Deus; erit itaque virtus Theologica etiamſi obiectum cui ſperamus, non ſit ipſe Deus, ſed nosipſi: hoc enim in conſtituenda ſpecie virtutis, in affectibus amoris concupiſcentiæ non conſideratur.

Dices; Quando ex amore concupiſcentiæ nobis Deum ſperamus, Deum ad nos tamquam ad finem referimus.

Reſpondeo, Nullo modo; ſed nobis tamquam ſubiecto, vltimum finem noſtrum Deum ſperamus. Si autem vltimus noſter finis in ſpe Deus ſit, ſequitur quòd quodammodò dum ſperamus in ipſum Deum, nos & omnia noſtra, etiam ſpem noſtram, viſionem noſtram, imò & Deum vt noſtra poſſeſſio eſt, aut futura ſperatur, referamus.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Spes ſit virtus diſtincta ab alijs virtutibus Theologicis?

REFERT Almainus tres opiniones de hac re. Voluerunt enim quidam, ſpem ſola ratione diſtingui à fide & charitate, quaſi ſit fides & charitas aggregatione quadam. Alij voluerunt ſpem cum fide eſſe eamdem, eoque ſolo differre, quòd ſpes ſit particula quædam fidei, eius nimirum propoſitionis aut ſimilis: Habebo beatitudinem ex gratia & meritis; vt ſpes ſit fides in particulari, fides autem ſit in vniuerſali. Cuius opinionis etiam meminit D. Thomas in 3. quando agit de certitudine ſpei. Alij voluerunt actum quidem ſpei eſſe diſtinctum ab actu fidei & charitatis, ſed tollebant neceſſitatem habitus ſpei: quia dicebant, actum ſpei neceſſariò ſequi ad illos duos.

Ceterùm fidei eſt, tres iſtas virtutes eſſe diſtinguendas. Clariſſimè enim eas diſtinguit Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. *Nunc autem manent fides, ſpes, charitas; tria hæc.* Vbi videtur voluiſſe excludere errorem Caluini, qui in commentario loci, dicit ſpem nihil eſſe aliud, quàm fidei perſeuerantiam. Si enim ita eſſet, manſiſſent quidem fides, ſpes, charitas; ſed non fuiſſent *tria hæc*: neque enim duo ſunt fides & perſeuerans fides. quid enim eſt perſeuerare, niſi vnam & eamdem perſeuerare? Præterea, contra noſtri temporis hæreticos ſpem à fide diſtinguit Trident. ſeſſ. 6. can. 12. quæ etiam eſt communis ſententia Patrum in dictum Apoſtoli locum, Chryſoſtomi, Theodoreti, Theophylacti, & Auguſtini Enchiridij c. 8.

Confirmatur ratione. Spes non eſt niſi bonarum rerum futurarum, & ad eum pertinentium, qui

Digitized by Google

qui earum ſpem gerere perhibetur; fides autem eſt etiam malarum & timendarum rerum, eſt etiam præſentium, & præteritarum, & alienarum. Ita ferè Auguſtinus loco citato. Rurſum, charitas eſt amor beneuolentiæ, ſpes autem pertinet ad amorem concupiſcentiæ: per charitatem, Deo benè volumus propter ſe, in ſpe nobis poſſeſſionem tanti boni volumus per viſionem Dei. Quamuis ergo ſpes non ſit ſine amore, vt benè Auguſtinus; non eſt tamen ille amor charitatis: imò charitas eſt vnum ex illis, quæ ſibi peccator per Dei gratiam ſperare poteſt.

Quod verò attinet ad illam opinionem, quæ ita dicit ex fide & charitate ſequi actus ſpei, vt habitus ſpei ſit ſuperuacaneus: partim ea ex dictis iam eſt refutata, partim ex duobus ſequentibus articulis refutabitur: ex ea enim ſequitur, ſpem non eſſe origine priorem charitate, ſed poſteriorem.

ARTICVLVS VII. & VIII.

Vtrùm Spes præcedat fidem & charitatem?

PRIMA CONCLVSIO: Ordine originis certum eſt, primam harum virtutum eſſe fidem, ſecundam ſpem, tertiam charitatem. Illo enim ordine Scriptura & Concilia recenſent; imò Concilium Trident. apertiſſimè ordinem eſſe generationis oſtendit. Idem docent Patres apertiſſimè. Gloſſa in illud Matthæi, *Abraham genuit Iſaac*: fides generat ſpem, ſpes autem charitatem. Scholaſtici, inter quos Bonauentura, fidem faciunt ſimilem fundamento, reliquam molem ſuſtentanti in ſpirituali ædificio; ſpem parieti erigenti; charitatem tecto conſummanti. Confirmatur idem ex certa alia doctrina: Prius poteſt remanere ablato poſteriore; non contrà, poſterius ſublato priore: atqui manet ſpes ſublata charitate, & fides ſublata ſpe, quamuis id rarius: eſt ergo ſpes charitate prior, fide poſterior: neque enim ſine ſpe eſt charitas, aut ſine fide ſpes.

Obiicitur; Spes oritur ex amore, vt docet Auguſtinus Enchiridij 8. & Ambroſius in 17. Lucæ; ergo eſt poſterior.

Reſpondeo, Amorem amore priorem eſſe, amor imperfectus & concupiſcentiæ, prior eſt amore perfecto beneuolentiæ aut amicitiæ; ex amore concupiſcentiæ oritur ſpes, charitas autem eſt amor amicitiæ ſeu beneuolentiæ.

Ad Auguſtinum reſpondeo cum D. Thoma queſtione diſputata de ſpe, ipſum loqui de ſpe quę eſt ex meritis præcedentibus. Ad Ambroſium verò, quòd velit ſpem formatam ex charitate oriri. De amico enim magis confidimus, alioquin & ipſam amicitiam ſperare poſſumus.

CONCLVSIO SECVNDA. Ordine dignitatis certum eſt primam eſſe charitatem. Probatur ex Apoſtolo priore ad Corinth. 13. *Maior autem horum eſt charitas.* Quem locum mirè deprauat Caluinus, ne cogatur fateri charitatem eſſe perfectiorem fide ſpeciali: dicit enim primò, Apoſtolum per fidem qua maiorem facit charitatem, non intelligere illam ſpecialem, in qua eſt ſumma iuſtitiæ, ſed generalem quæ eſt Dei & diuinæ voluntatis cognitio, quam per Eccleſiæ miniſterium conſequimur. Secundò, Apoſtolum non ſimpliciter facere charitatem præſtantiorem, ſed ſolùm conſiderando quòd in æternum maneat, euacuata fide & ſpe; aut quia primas nunc tenet in conſeruanda Eccleſia; aut denique ita loqui Apoſtolum, conſideratis effectis quę enumerauerat quando dixit, *Charitas patiens eſt, benigna eſt*, &c. alioquin ſimpliciter loquendo, fidem eſſe perfectiorem, cùm cauſſa ſit perfectior effectu, fides autem cauſſa ſit charitatis ſecúdùm illud 1. ad Timoth. 1. *Charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.*

Verùm, ſimpliciter Apoſtolum maiorem dixiſſe charitatem, & verè talem eſſe, alibi contra Caluinum latiùs: nunc illud ſolùm monuerim, ſi ideò maior charitas, quia manet (quod etiam apud Chryſoſtomum repetitur homilia de fide, ſpe & charitate, & in locum Apoſtoli) etiam ideò maior erit, quia magis quàm fides aut ſpes iuſtificat: iuſtitia enim manet in ſæculum ſæculi, vt meritò illi virtuti ſit adſcribenda, quæ numquam excidit, quæ non eſt ex parte, quæ non includit imperfectionem obſcuritatis, reique non viſæ. Spes ergo cedit charitati, quia, vt monet Auguſtinus, commune habet cum fide, quòd ſit rei non viſæ. *Quod enim videt quis, quid ſperat?*

Deinde quòd Caluinus vrget, charitatem eſſe effectum fidei, quia de fide non ficta; ſolutionem ſuam ſecum adfert. præcedit enim: *Finis præcepti eſt charitas.* Eſt ergo etiam fidei finis; finis autem eſt quid præſtantiſſimum. Sanè quandocumque effectus eſt finis ſuæ cauſſæ, præſtantior eſt ſuâ cauſsâ.

CONCLVSIO TERTIA. Probabilius eſt quòd fides ordine dignitatis ſpem præcedat. Eſt Baneſij ſuprà q.4. a.7. & probat, quia ſpes certitudinem ſuam accipit à fide, vt proptereà dicatur fides fundamentum rerum ſperandarum. Fauet D. Thomas infrà, q. 20. a. 3. quando docet infidelitatem eſſe ſecundùm ſe peccatum maius deſperatione.

Contrà tamen ſentit Valentia, argumentum inde ſumens, quòd Apoſtolus ſpem mediam poſuit inter fidem & charitatem.

Item quòd voluntas in hac vita per ſupernaturales virtutes perfectiùs tendat in Deum, quàm intellectus, eò quòd voluntas quodammodò intret in ipſam rem vtcumque cognitam; cognitio autem terminetur in rem prout eſt in intellectu, adeoque imperfectè, niſi quando intelligendi principium omnino perfectum & perfectè coniunctum fuerit, vt erit in viſione patriæ.

Tertium, quòd fides poſſit eſſe ſine alia virtute Theologica: ſpes autem non poſſit eſſe ſine fide.

Quartum addi poteſt ex doctrina D. Thomæ, docentis, in his virtutibus Theologicis eam eſſe priorem origine, quæ eſt imperfectior: dictum eſt autem, fidem eſſe priorem ſpe origine.

Reſpondeo ad primum, Apoſtolum ſeruaſſe ordinem generationis; de ordine autem dignitatis ſolùm dixit, maiorem eſſe charitatem.

Ad ſecundum, Imperfectionem ſpes habet eamdem quam fides; eſt enim rei nondum apparentis: perfectionem autem ſuam accipit à fide; eſt enim in ea participata quædam fidei certitudo, atque ex ea participatione habet ſpes, quòd in Deum tendat, qua oportet fiducia: itaque per hoc non poteſt ſuperare fidem. Quo fit, vt multò faciliùs ex fide ſequatur ſpes, quàm ex ſpe ſequatur charitas, quamuis fides ſine ſpe aliquando eſſe poſſit. Aliter dici poteſt, fidem habere coniunctum pium

affectum, per quem ſaltem compenſari poterit quod deeſt virtutis ex parte intellectus.

Ad tertium, Non eſt generaliter etiam verum, quamlibet ſemper virtutem eſſe digniorem ea quam neceſſariò ſupponit: nam dona Spiritus ſancti prout ſunt in via, præſupponunt fidem, non tamen ſunt præſtantiora fide.

Ad poſtremum reſpondeo, Non ſemper eſſe præſtantius, quod origine eſt poſterius; ſed tum demum, quando magis habet rationem formæ: hîc autem è contrà accidit, quia fides quodammodò fit forma ſpei, quam firmat & ſtabilit. ſecùs eſt in charitate reſpectu fidei & ſpei, ideoque in comparatione ſpei cum charitate, non autem cum fide, vtitur iſta philoſophia diuus Thomas.

QVÆSTIO DECIMAOCTAVA.

De ſubiecto Spei.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Spes ſit in voluntate ſicut in ſubiecto?

RESPONDET D. Thomas, Spem eſſe in appetitu, quia obiectum eius eſt bonum: eſſe autem in appetitu ſuperiori ſiue rationali, quia obiectum eius non eſt bonum ſenſibile, ſed diuinum, adeoque bonum ſecundùm vel potiùs ſupra rationem.

Sunt hîc aliquot obiectiunculæ, ſed faciles, qualis illa; Spes reſpicit Deum vt veracem in promiſſis; ergo non pertinet ad voluntatem, ſed ad intellectum, ad quem pertinet veritas.

Reſpondeo, illud non ſequi, ſed ſolùm inde conſequens eſſe, quòd fides ſit ſubſtantia rerum ſperandarum, & fundamentum ſpei. Quòd ergo Deus in promiſſis non fallat, fide credimus; ſed bonum quod promiſit, ſpe expectamus.

ARTICVLVS II. & III.

Vtrùm Spes ſit in beatis & damnatis?

CIRCA habentes ſpem proponit Bonauentura ſex dubitationes; An ſpem habeant angeli boni, animæ beatæ, angeli mali, animæ in limbo, animæ in purgatorio, denique ipſe Chriſtus? addi poteſt ſeptima, An ſpem habeat peccator fidelis? & octaua, An etiam hæreticus?

PRIMA CONCLVSIO. Spes, vt eſt virtus Theologica, non eſt quoad actum in beatis, imò neq; ſecundùm habitum: habent tamen beati, præcipuè ante diem iudicij, ſecundarios quoſdam actus ſpei ſupernaturalis.

Prima pars, quæ negat actum ſpei manere in patria vt eſt virtus Theologica, eſt de fide. Ad Romanos 8. *Spes quæ videtur, non eſt ſpes; nam quod videt quis, quid ſperat?* Hîc enim apertè dicitur, quando ſpes videtur, hoc eſt, quando res ſperata poſſidetur, naturali quadã ſequela ſpem euacuari, vt iam ſperari deſinat quod habetur. Idem definit Benedictus XI. in Extrauagante Benedictus; videlicet quòd viſio Dei, eiuſque fructus actum fidei & ſpei euacuant, prout ſunt virtutes Theologicæ.

At dices; Quare beati non poſſunt dici virtutis Theologicæ actum exercere, quando ſperant continuationem ſuæ beatitudinis?

Reſpondet quidam ex recentioribus, rationem eſſe, quòd ſpes non oriatur ex cognitione clara rei futuræ, ſed ex cognitione obſcura, qualis eſt fidei; beati autem perſpicuam habeant notitiam de perpetuitate ſuæ beatitudinis: vnde etiam proueniat, quòd ab ipſis hæc continuatio non apprehendatur vt ardua. Simile eſt quod alij dicunt, bonum quod mutari non poteſt, ſi poſſideatur, perpetuò eo ipſo poſſideri; beatitudinem autem ſtabilem & immutabilem eſſe, aliàs enim non fore beatitudinem. Aliter cum D. Thoma dicere poſſumus, vitam ęternam beatorum participare æternitatem Dei, vt in eorum beatitudine non ſit conſiderare præteritum & futurum, adeoque nihil habeant quod expectent, cùm totum ſimul poſſideant.

Secunda pars, Spem vt eſt virtus Theologica, ne quidem ſecundùm habitum in beatis manere, non eſt de fide, neque ita euidenter demonſtrari poteſt ſicut de actu: actum enim manere, contradictionem implicat, ſicut diximus de actu fidei q.1.a.1. ſuprà: quod enim ſperatur, nondum comprehenditur. Quod autem videtur, iam comprehenditur; viſio enim Dei eſt ipſius comprehenſio & poſſeſſio quædam.

An autem habitus quo hîc ſperabamus, ibi non relinquatur, quamuis quoad primarium ſuum actum otioſus, dubitari cuipiam poſſe videbitur. Quod enim de fidei habitu diximus, non implicare quin maneat in patria; idem omnino de ſpei habitu dicendum. Sanè re ipſa manere, aut ſaltem certum non eſſe quòd non maneat, ſententia eſt quorumdam Theologorum, quibus fauet Durandus lib.3. diſt.26. q.3.

At multò probabilior, imò certa eſt contraria ſententia, ne quidem ſecundùm habitum ſpem vt eſt virtus Theologica, in patria manere: vbi enim actus proprius alicuius habitus non ſolùm nõ eſt, ſed nec poſſibilis eſt, fruſtrà maneret ipſe habitus. quę ratio etiam Durand. mouit. Secundò, Procliue eſt, Apoſtolum ita intelligere in priore ad Corinth. c.13. vt voluerit etiam ſpem ſecundùm habitum in patria euacuari. Dicit enim quod ex parte eſt euacuari. Spes autem eſt ex parte: includit enim imperfectionem. Deinde quando dicit, nunc tria manere, indicat ſe loqui etiam de habitibus; illi enim magis propriè manere dicuntur: inſinuat autem, ex illis tribus in patria manere ſolam charitatem, vt communiter interpretes: imò D. Chryſo-

Digitized by Google

D. Chryſoſtomus exiſtimat, hoc ipſo dici maiorem charitatem, quòd fide & ſpe excidentibus ipſa numquam excidat.

Obiicies; Virtus temperantiæ manet in patria, vbi tamen non manet actus temperantiæ, niſi conditionatus & reflexus; qualis etiam ſpei, vt eſt virtus Theologica, poteſt ibi dici manere.

Reſpondeo cum D. Thoma 1. 2. q. 67. art. 4. virtutes Cardinales manere in patria quoad formale ſuum, videlicet, quoad rectum ordinem rationis, quem beatitudo non tollit, ſed ſine eius diminutione perficit. Actus itaque virtutum moralium in patria non excluduntur, niſi fortè ratione materię, eò quòd non ſint ibi paſſiones; ſpes autem ſecundùm formale ſuum ibi excluditur: formaliter enim & ex parte ſua inuoluit motum in Deum non viſum; vnde non magis poſſibile eſt ibi eſſe ſpem, quàm motum eſſe ſimul cum quiete. Conſentaneum ergo eſt, vt Theologica virtus ſpei non maneat, ſicuti temperantiæ, etiamſi reflexus aliquis actus ſpei ibi cogitari poſſit: ille enim prouenire poteſt ex eo quòd perfectio tota quæ in ſpe eſt, ibi maneat.

Tertia pars, Habere beatos ſpei quoſdam actus ſecundarios, patet: quia nobis ſperant beatitudinem, ſibi gloriam corporis, aut aliquam accidentalem. Hos autem actus non eſſe virtutis Theologicæ, patet, excepto primo, quem diximus ſuprà elici ex eadem virtute in viatore, qua ſperat ſibi beatitudinem. Verùm ſi hoc ſufficeret, ſequeretur etiam in deſperante manere ſpem, quia ſperat aliis beatitudinem. Sicut ergo in deſperante hanc ſpem de beatitudine aliorum efficit aliquis alius bonus affectus, ſiue naturalis ſiue ſupernaturalis: ita in beatis hunc bonum affectum producit vel charitas, vel amor ſupernaturalis concupiſcentiæ, quo volunt nobis beatitudinem, vt nobis commodam, ſecundùm illa quæ diximus ſuprà art. 3. qui amor concupiſcentiæ ſecundùm ſubſtantiam non eſt diſtinctus habitus à virtute ſpei, ſed in beatis non habet rationem virtutis Theologicæ, propter Dei clarè viſi præſentiam.

Secvnda conclvsio. In Chriſto viatore non fuit ſpes, vt virtus eſt Theologica; multò minùs poſt reſurrectionem. Patet; quia ſemper vidit Deum, de quo latiùs in tertia parte.

Tertia conclvsio. Spem, quæ virtus eſt Theologica, habent omnes iuſti, qui Deum clarè non vident; quales erant Patres in limbo, & ſunt animę in purgatorio, Angeli in via. De Patribus in limbo patet Sapientiæ 3. *Spes tamen illorum immortalitate plena eſt.* De animabus purgatorij, probatur; Quia etiam ipſę de ſua ſalute certæ ſunt. Impiè enim dixit Lutherus, eas de ſua ſalute deſperare: hoc enim non eſſet purgari, ſed inquinari: & ita ſentiens diſponitur ad negandum purgatorium, quod poſteà fecit Lutherus. Si certæ ſunt, ſpe ergo ſaluæ factæ ſunt; nondum enim re, quam adhuc per patientiam expectant.

Qvarta conclvsio. Damnati nec habitum vllum ſpei retinent, nec actum habent naturalem aut ſupernaturalem. Probatur; Sicut ad beatitudinem pertinet ſcire eius perpetuitatem, ita ad perfectam damnationem pertinet ſcire eius æternitatem. Sciunt ergo damnati, ſe numquam liberandos, adeoque beatitudinem non poſſunt vt ſibi poſſibilem apprehendere. Quocircà ſi quis diſcedat ad infernum cum errore Origenis, qui putabat omnes pœnas eſſe purgatorias, & nullam rationalium creaturarum perire perpetuò; de illo errore eo ipſo quo damnatur corrigitur: damnati enim agnoſcunt omnes illos errores, quorum agnitio magis cedit in ipſorum confuſionem, vt patet Sapientiæ cap. 5.

Dices; Per potentiam abſolutam poteſt Deus damnatos liberare: imò re ipſa videtur id aliquando feciſſe, quando per Sanctos ad vitam reuocauit impios, qui in ſtatu damnationis diſceſſerant. Neque enim eſt veriſimile, inter tam multos quos Apoſtoli & alij Sancti de mortuis ſuſcitarunt, nullos fuiſſe mortuos in infidelitate, aut alio peccato mortali; ergo vt poſſibilem poſſunt damnati ſperare ſuam liberationem.

Reſpondeo, negando ſequelam. Quotquot enim ſuſcitati fuerunt ex mortuis in peccato mortali, ſuſpenſi fuerunt à diuina ſententia abſoluta damnationis, quæ ordinariè in malis in ipſa morte profertur, aut immediatè poſt eam, vt colligitur ex Extrauagante Benedicti ſuprà citata, & ex illo ad Heb. 9. *Statutũ eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium.* Item ex diuitis epulonis & Lazari exemplo Lucæ 16. & illo Iob 21. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* Reliqui ergo, qui ſententiam ſuam acceperunt, paucorum illorum exemplo nihil ſperare poſſunt. Ita ferè ſentit D. Thomas in 4. diſt. 45. eſtque multò probabilius, quàm quod dicit Sotus eadem diſt. nullos fuiſſe ſuſcitatos, niſi qui inuincibili ignorantia Chriſtianæ legis laborantes, in lege naturæ ſaluari poterant; aut ſanè catechumeni, aut Chriſtiani in purgatorio erant: aut quod Baneſius dicit, quamuis aliquando abſolutè damnati liberentur, non tamen inde remanere ſpem in damnatis, eò quòd de rariſſimè & ex priuilegio tantùm ſpeciali contingentibus non ſit ſpes; & ad miſeriæ iſtius ſtatum pertineat, ne putent ſibi damnati id eſſe poſſibile.

Qvinta conclvsio. Spes non amittitur per quoduis peccatum mortale; amittitur tamen per deſperationem & infidelitatem: vnde fit, vt fidelis etiam in peccato mortali exiſtens, ſpem retineat; non autẽ hæreticus. In peccatore ſpem ponit Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 6. & ſeſſ. 14. cap. 4. quamuis obſeruet Lælius, certius eſſe, fidem in peccatore manere quàm ſpem.

De præſumptione & deſperatione plura infrà; nunc ſolùm oſtendemus, in hæretico non manere ſpem. Oſtenditur autem ex definitione fidei, qua dicitur ipſa hypoſtaſis & ſubſtantia rerum ſperandarum: ruit itaque ſpes ſublato fidei fundamento. Secundò, Spes quæ ſit virtus aut virtutis actus, debet eſſe per media vera & ordinata: hæreticus autem ſperat obtinere beatitudinem, & placere Deo per ſuam hæreſim. Differt enim ab alio peccatore, quòd peccator ſe peccatorem agnoſcat, & ſubinde ſperet deleto & emendato peccato, de ipſo peccato ſuo veniam & ſalutem: hæreticus autem non agnoſcit ſe hæreticum, vt ſuprà diximus, ſed ſperat manendo in hæreſi ſaluari; quod meræ præſumptionis eſt.

Ex his colligitur quid reſpondendum ſit, ſi quis obiiciat videri in hæretico poſſe manere ſpem, eò quòd quamuis non credat, eadem tamen quæ Catholicus, ſperet. Dicendum enim eſt, ſpem non tantùm corrumpi per contrariam deſperationem, aut ſubiecti corruptionem; ſed etiam euerſo

Digitized by Google

fundamento ſuo fide, aut Deo deſinente conſeruare, aut quando bonum quod ſperatur non apprehenditur vt poſſibile & obtinendum per verum Dei auxilium, ſed per imaginarium voluntate humana excogitatum: hoc enim eſt ſperare in homine, adeò vt non ſolùm Pelagiani, qui proprijs viribus ſperant ſaluari; ſed etiam Lutherani, qui ſine meritis ſperant ſaluari per ſolam fidem ſuam ſpecialem, in homine ſperare dicendi ſint.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Spes viatorum habeat certitudinem?

MEMBRVM I.

Spem eſſe firmam & certam.

ALIQVAM eſſe in ſpe viatorum certitudinem, omnes admittunt Theologi, eſtque certum ſecundùm fidem. Scriptura enim Baptiſmi & Pœnitentiæ Sacramenta ſuſcipientibus certò promittit peccati remiſſionem & vitam æternam, ſi legitimè diſpoſiti ſuſceperint, & in accepta gratia perſeuerauerint: Marci vltimo, Ioannis 20. alibi etiam apertè conteſtatur ſpei certitudinem ad Hebr. 6. *Fortiſſimum ſolatium habemus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam tamquam anchoram habemus animæ tutam & firmam.* Ibidem cap. 10. *Nolite amittere confidentiam veſtram.* Ad Rom. 5. *Spes non confundit.* 2. ad Timoth. cap. 1. *Ob quam cauſſam etiam hæc patior, ſed non confundor; ſcio enim cui credidi, & certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare.* Pſalmo 26. *Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.* Accedit Trident. ſeſſ. 6. cap. 13. *Nemo de perſeuerantiæ munere ſibi certi aliquid abſoluta certitudine polliceatur, tametſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare & reponere omnes debent.* Denique Magiſter ſpem definit certam expectationem futuræ beatitudinis, venientem ex Dei gratia & meritis.

Vnum hîc eſt dubium, An etiam illa quæ Deus non promiſit, certò ſperare poſſimus?

Reſpondeo; Probabile eſt, virtutem ſpei etiam ſe extendere ad illa quæ Deus ex benignitate confert ſupra promiſſum; ſed talia non ſunt tam certò ſperanda, ac beatitudo & neceſſaria ad eam quæ Deus promiſit. Accidentaria ergo ſunt illa, neq; propriè ad ſpem pertinent prout eſt virtus Theologica: ſic enim nititur diuina promiſſione, & ex fide diuinarum promiſſionum oritur, vt ſæpè indicat Scriptura.

MEMBRVM II.

Vnde oriatur hæc Spei certitudo?

PRIMA opinio eſt, quam referunt S. Thomas & Bonauentura in 3. d. 26. certitudinem ſpei eſſe certitudinem fidei, & non aliter ab ea differre, quàm quòd fidei certitudo ſit in vniuerſali & abſoluta; ſpei autem in particulari & conditionata. Verùm reiicitur hęc opinio, quòd ſpem confundat cum fide.

Secunda opinio eſt Bonauenturæ, ſpem habere certitudinem, non ſolùm illam quam accipit à fide, ſed etiam propriam, quæ diſtinguatur à certitudine fidei, tam ratione obiecti, quàm ratione oppoſiti. Ratione obiecti quidem; quia certitudo fidei verſetur circa totum cõplexum enuntiabile, ſpei autem certitudo tantùm verſetur circa attributũ: quod declarat hoc modo: *Cùm dico,* inquit, *Spero me habiturum vitam æternam, non ſpero hoc dictum totale, ſed vitam æternam.* Ratione autem oppoſiti; quia certitudo fidei repugnet errori & dubitationi; certitudo autem ſpei, diffidentiæ & hæſitationi. In reſponſione autem ad quoddam argumentum dicit idem Bonauentura, ſpem habere certitudinem ordinis, non euentus; id eſt, efficaciter & infallibiliter veram ſpem ordinare ad ſalutem, quamuis abſolutus euentus tantùm probabiliter expectetur; quare in reſponſione alterius argumenti dicit in ſpe eſſe duplicem certitudinem, vnam conditionatam, alteram abſolutam: & conditionatam eſſe omnino infallibilem, abſolutã verò eſſe ſolùm probabilem: infallibile enim eſſe, ſi benè fecero, vitam æternam habebo; quamuis non ſit prorſus infallibile quòd eam habebo, quia ſolùm probabile eſt, quòd in bonis perſeuerabo.

Tertia opinio, quæ eſt S. Thomæ dicta diſt. triplicem ponit certitudinem. Vnam quam habet vt eſt virtus; quo modo Philoſophus virtutem in genere dicit eſſe certiorem arte: ſecundam, inquit D. Thomas, ſpes habet certitudinem ex aliis virtutibus in ſe redundantem; ſpes enim oritur ex meritis, merita autem opera ſunt etiam aliarum virtutum: tertiam habet certitudinem ſecundùm D. Thomam diuinæ ordinationis, quæ oritur ex liberalitate diuina nos in finem ordinante.

Quarta ſententia eſt eorum, qui dicunt, ſpem ſola denominatione extrinſeca dici certam, vt eius certitudo ſit in hoc iudicio intellectus: coronabor ſi legitimè certauero. Atque hi putant quando ſpes dicitur certa, non reſpici ad certitudinem euentus, ſed ſolùm ad certitudinem ordinis. Fauet huic opinioni Almainus.

Quinta eſt Durandi, certitudinem propriè dictam, quæ fallere non poſſit, non reperiri in ſpe, ſed pertinere ad intellectum: eſſe tamen analogicam quamdam certitudinem in parte appetitiua & motiua, adeoque in ſpe; hanc autem certitudinem poſſe interdum impediri in actu, etiamſi habitualiter quodammodò maneat. Sicut ergo contingit lapidem à deſcenſu impediri, qui tamẽ non impediatur quo minùs certam ſuam retineat ad deſcenſum inclinationem: ita fieri, vt ſpes Chriſtiana non conſequatur rem ſperatam, videlicet beatitudinem, quamuis eius inclinatio in beatitudinem certiſſima ſit.

Pro vera huius difficultatis deciſione, DICO PRIMO, Certum videri, ſpem huius vitæ dicere certitudinem, quæ excludat deſperationem, hæſitationem & diffidentiam; non autem talem, quæ omnino excludat timorem de non obtinenda re ſperata; ſpem autem animarum in purgatorio hunc timorem coniunctum non habere. Vnde colligimus, timorem poſſe conſiſtere cum ſpe, & ſpem poſſe conſiſtere ſine timore. De quo plura ſequenti membro.

DICO SECVNDO; Ad actum ſpei requiritur iudicium certum certitudine fidei, quòd Deus omnipotens & miſericors ſit coronaturus legitimè certantes, & quòd vnicuique hominum, ſaltem credentium, (eſt enim ſaluator omnium, maximè autem

Digitized by Google

autem fidelium) ſufficiens det auxilium, quo legitimè certare poſſit, niſi ipſe praua ſua voluntate ponat impedimentum: item quòd legitimè certantes vel iuſtificatos in certamine non deſerat, niſi libera ipſorum voluntate priùs ab eis deſeratur, ſecundùm illud ad Philippenſes 1. *Confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu.* Ex huius indicij certitudine oritur in ſpe certitudo quædam omnimoda, quatenus nititur auxilio omnipotentiæ & miſericordiæ diuinæ: ne tamen hæc certitudo omnino abſoluta ſit in ipſa ſpe, qualis eſt certitudo illius iudicij fidei, efficit conditio quæ ſupponitur in iudicio fidei, cooperatio nimirum liberi arbitrij. Inde enim fit, vt quamdiu illa cooperatio non eſt liberi arbitrij in bono confirmati, ſpei ſit adiunctus timor. Quando tamen Deus etiam hanc difficultatem, quæ poteſt conſiderari ex parte infirmitatis noſtræ, quodam modo in ſe ſuſcipit (habet enim ipſe primarias partes per gratiam ſuam in omni bona electione noſtræ voluntatis) præſuppoſito quaſi diſſimulanter, quòd vt volumus, ita in poſterum volemus Deo adhærere tamquam re facillima (malum enim culpæ, cùm à voluntate noſtra libera pendeat, non habet propriè rationem terribilis, neque propriè timetur vt dicit D. Thomas 1. 2. quæſt 41. art. 3.) firmamur ſimpliciter analogica quadam certitudine in ſpe vitæ æternæ, & extenditur anima fidelis vltra opinionem propriarum virium, à Dei miſericordia infirmitatis ſuæ ſtabilitatem expectans, & innitens ſuper dilectum ſuum ſecundùm illud
Rom. 14. Apoſtoli: *Stabit autem, quoniam potens eſt Deus ſtatuere eum.* Hinc fit vt ſpes in hac vita non planè aſſequatur certitudinem fidei quam participat: neque tamen deijcitur vſque ad illam incertitudinem, quam habet iudicium quo abſolutè iudicamus, attenta ſimul noſtra infirmitate, & Dei auxilio, nos reipſa perſeueraturos & ſaluandos; illud enim iudicium de euentu, eſt ſolùm probabile, & admittit formidinem de oppoſito: neque enim eſt fidei, vt hæretici volunt; ſpes autem noſtra certa eſt.

Ex eodem conſequitur, deſperationem conſiſtere cum fide: deſperatio enim ſolùm deſtruit illud iudicium quod non eſt fidei, videlicet; beatitudo mihi obueniet.

Sequitur etiam, non malè D. Bonauenturam in ſpei certitudine conſideraſſe, quòd verſetur potiùs circa ſolum attributum, quàm circa totam enuntiationem. Conditio enim ſupponitur ex parte ſperantis, adeoque ex parte ſubiecti: beatitudo autem eſt attributum quod ſperatur. Supponit itaque ſpes hominis ſperantis voluntatem, qua id velit quod ſperatur. Dum enim dico me aliquid ſperare, dico me ſperare illud obtenturum quod volo, non autem voliturum: quia tamen velle à Deo eſt, à quo etiam perſeueranter velle expectamus (voluit enim non niſi ad ſuam gratiam pertinere, vt homo à ſe non recedat) fit vt ſpei noſtræ ſecundarium & reflexum obiectum ſit ipſa fidei, ſpei, & charitatis perſeuerantia, vbi ſe timor quidam immiſcet propter ſperantis infirmitatem: circa primarium autem obiectum, tanta & tam ſincera eſt certitudo, vt nullum omnino de ſe primò illud timorem admittat. Neque enim vllo modo diffidere licet de Dei potentia & miſericordia, quibus primariò ſpes nititur. Anchora ergo ſpei noſtræ firma eſt, modò firmiter eam teneamus.

MEMBRVM III.

An certitudo de re ſperata poſſit eſſe tanta, vt ſpes non ſit dicenda, ſed res?

DICVNT aliqui ex Scholaſticis, ſpei naturam poſtulare, ne euidenter cognoſcatur futurum quod ſperatur; eoque remouêt ſpem à Deo, vtpote cui omne futurum ſit euidens. Similiter ſentiunt, qui, vt ſuprà attigi, ex eo ſtatuunt, beatos non ſperare continuationem ſuæ beatitudinis, quòd euidenter eam futuram videant.

E contrà Vaſquius diſputatione 84. in primam partem putat, eiuſmodi cognitionem euidentem ſpem non impedire; quod probat, quia deſperatio eſſe poſſit eius quod euidenter ſcitur non eſſe futurum: videri itaque, etiam ſpem eſſe poſſe eius quod euidenter videatur futurum: quod enim Apoſtolus dixit, *Quod enim vidit quis, quid ſperat?* ad præſentis rei viſionem pertinere.

Hæc ſententia Vaſquij videtur vera, & tenet eam Suarez in tertiam partem q. 15. a. 7. ratio enim ardui ſatis ſaluatur in obiecto ſpei, eo ipſo quo eſt largitatis alienæ, non poſſibilitatis propriæ, etiamſi euidenter futurum cognoſcatur. Confirmatur, quia Chriſtus Dominus euidenter cognoſcebat futuram ſui corporis gloriam; admittit tamen diuus Thomas, quòd eam ſperauerit. Secundò, Animæ in purgatorio certiſſimò ſciunt ſe fore aliquando beatas, ſperant tamen beatitudinem: itaq; ſumma certitudo de euentu non tollit ſpem; non enim ſperatur viſio, qua videamus quòd res futura ſit, ſed viſio Dei quæ futura eſt.

Hinc patet, Spem poſſe eſſe tam certam, vt excludat omnem timorem; in hac autem vita, citra priuilegium peculiaris reuelationis, coniunctum habet timorem, qui tamen minuitur, quando per bona opera certam facimus noſtram vocationem. 2. Pet. 1.
Spes enim, vt Theologi dicunt, nititur meritis. De qua re nonnulla diximus in materia De gratia.

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO DECIMANONA.

De dono Timoris.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Deus poſſit timeri?

RESPONSIO eſt affirmatiua, Deum poſſe timeri, non quidem vt malum, ſed vt à quo malum pœnæ per iuſtam vindictam, & vt per comparationem ad ipſum poteſt nobis, ſi à Deo ſeparemur, prouenire malum culpæ. Sic enim legendum in corpore Art. non (pœnæ) vt ferè habent exemplaria: tum quia id patet ex reſponſione ad tertium, & infrà art. 5. ad ſecundum; tum etiam, quia alioquin non declararet D. Thomas, quomodo Deus timeri poſſit timore filiali.

Ex hoc articulo conſtat, timorem non verſari immediatè circa Deum tamquam id quod timetur, cùm nihil in ipſo ſit mali. Quo pacto in primis multùm differt timor à ſpe, quæ virtus eſt Theologica, & immediatè circa ipſum Deum occupatur, vt ſuprà diximus.

Inquirendum hîc, quid ſit timor. Timorem hîc accipimus non pro paſſione partis ſenſitiuæ, de qua 1. 2. quæſt. 41. diuus Thomas: neque pro timiditate, quæ vitium eſt oppoſitum fortitudini, de quo infrà q. 125. quamuis cum timore mundano, de quo hîc art. 3. magnam habeat coniunctionem iſtud vitium: ſed pro timore partis intellectualis, præcipuè vt eſt donum Spiritus ſancti. In genere itaque timor eſt fuga ſenſu aut intellectu apprehenſi mali futuri imminentis, cui reſiſti facilè non poteſt. Theologus verò timorem cõſiderat, prout malum, quod intellectus refugit, peculiarem habet reſpectum ad Deum. Poteſt autem is reſpectus eſſe quadruplex: vel enim reſpicitur ad Deum tamquam auctorem mali pœnæ quod timetur; quod quidem quatenus à Deo eſt, non eſt malum, ſed iuſtum, adeoque ſimpliciter bonum: eſt tamen malum nobis, quatenus nobis adimit aliquod particulare bonum: vel reſpicitur ad Deum, prout lege ſua vetat malum quod timetur, vel tamquam ad terminum ad quem timore mali excitati cõuertimur: vel denique reſpicitur ad Deum, tamquam ad terminum à quo homo auertitur timore alicuius mali. Duobus primis modis timetur ipſe Deus non vt malus, ſed vt infligens, aut prohibens malum: poſterioribus verò non timetur Deus, ſed propter alicuius mali timorem ad Deum conuertimur, vel ab eo auertimur.

Ceterùm & illud hîc notandum, timorem Domini in Scriptura ſubinde accipi non pro metu futuri mali, ſed pro reuerentia, pietate & religione in Deum: quo modo Simeon dicitur vir iuſtus & timoratus Lucæ 2. Iuſtus erga homines, timoratus quoad Deum; quia nimirum cautus & ſollicitus circa ea quæ pertinent ad cultum diuinum. Eodem nomine idem Lucas in Actis honorat eos qui curarunt ſepulturam Stephani. Huc pertinet quòd ipſe Deus vocetur timor, Geneſis 31. Iurauit Iacob per timorem patris ſui. Item quòd Latria ſignificet vehementiam & intenſionem timoris.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Timor conuenienter diuidatur in filialem, initialem, ſeruilem, & mundanum?

RESPONDEO cum D. Thoma; Timor vel auertit à Deo, vel conuertit ad Deum: ſi auertit, mundanus eſt, quando ex timore amittendi ea quæ mundi ſunt Deus offenditur: ſi conuertit, vel eſt pœnæ tantùm, qui eſt timor ſeruilis, quo ad Deum conuertimur, ne incidamus in plagas quas ſeruis fugitiuis immittit; vel eſt culpæ & offenſæ tantùm, qui dicitur filialis, filiorum enim eſt timere offenſam patris; vel ſimul eſt pœnæ & offenſæ, qui dicitur timor initialis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Timor mundanus ſemper ſit malus?

RESPONDET D. Thomas affirmatiuè. Probatur, quia timor in genere moris, ſimilis eſt amori ex quo oritur: ſi ergo amor boni quod amittere aut non obtinere timemus, ſit malus; etiam timor erit malus: cùm itaque timor mundanus oriatur ex amore mundano, ſemper ipſe erit malus, ſi amor mundanus ſit malus. Malum autem eſſe amorem mundanum, quo mundo innitamur tamquam fini, quo vti debemus tamquam non vtentes, multò magis tamquam non fruentes; oſtendit manifeſta peruerſio finium. De hoc timore licebit accipere illud Iſaiæ cap. 8. *Timorem eius ne timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipſum ſanctificate, ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter.* Item illud 2. Machabæorum 6. *Propter modicum corruptibilis vitæ tempus, decipiantur,* &c. Et Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus,* &c. Ex quibus locis colligimus, quàm ſit imprudens timor mundanus, qui pro corpore temporaliter conſeruando, & corpus & animam perdit in æternum. Meritò ergo timor Dei timorem vincit mundi.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Timor ſeruilis ſit bonus?

RESPONDEO cum D. Thoma, Timorem ſeruilem ſecundùm ſubſtantiam, ſolùm dicere timorem pœnæ, atque hactenus non eſſe malum ſecundùm ſubſtantiam. Eius tamen ſeruilitatem ſemper eſſe malam, ſi inde dicatur ſeruilis, quòd bonum à Deo præce-

ptum

Digitized by Google

ptum faciat ſolùm, aut præcipuè ad vitandam pœnam ex peruerſo amore boni creati: hoc enim non eſt more liberorum agere, ex amore intrinſeco agendi principio; ſed more mancipiorum adigi externo terriculamento. Habet ergo ſeruilitas iſta peruerſionem finis, quia amori Dei præponit amorem commutabilis boni, quod per pœnam timet amittere.

Notanda hæc ſunt contra hæreticos, qui timorem pœnæ ex toto genere tamquam ſeruilem damnant, cùm is indifferens ſit ad ordinatum & inordinatum. Poteſt itaque timor pœnæ conſiderari vel ſolus vt præciſè oritur ex amore boni particularis per pœnam amittendi, non comparato ad amorem Dei aut honeſtatis; vel cum timore culpæ coniunctus, vt magis culpa timeatur quàm pœna, adeoque amor ex quo oritur iam ordinatus ſit; vel denique, poteſt conſiderari, vt oritur ex amore inordinato boni particularis per pœnam amittendi; puta quia magis diligitur quàm Deus aut iuſtitia. Primo modo non meretur vituperium: ſecundo, meretur laudem: tertio meretur ſupplicium: eſtque propriè ſeruilis cum ſeruilitate, vt loquuntur, qualis erit, ſi is qui timet ita ſit affectus, vt peccatum, quod ex timore pœnæ vitat, proponat deliberato animo non vitare, ſi pœna ſtatuta non eſſet; ſecùs ſi mente indeliberata dicat, Non omitterem, niſi eſſem alioquin puniẽdus. Seruilitas ergo ex hoc affectu metienda eſt, adeoq; eſſentiã timoris non ingreditur.

Ceterùm timorem gehennæ non eſſe malum definit Trident. ſeſſ. 6. can. 8. eſtque tam euidens, ac amare beatitudinem qua priuat gehenna, eſſe bonum: timor enim eſt eiuſdem moris cum amore ex quo oritur. Deinde etiamſi conſideretur ſolùm gehenna vt priuans bona conſtitutione naturali; tam erit bonum eam timere, quàm eſt bonum appetere eiuſmodi naturale bonum. Ad hæc Deus excitat ad timorem gehennæ, vt patet cap. 6. ſeſſionis 6. eiuſdem Concilij: eſt ergo bonus; neque enim Deus ad malum excitat. Denique vtilitatem huius timoris variæ ſimilitudines exprimunt: à Clemente Alexandrino [a] dicitur pædagogus legis; à Baſilio [b] frenum peccatorum; ab Auguſtino [c] ſeta qua filum charitatis introducitur; apud Iſaiam [d] ſemen, quo concepto parturiamus ſpiritum; apud Pſalmiſtam [e] clauus, qui nos fixos in officio teneat.

[a] Clem. Pædag. l. 1. c. 9.
[b] Baſil in Pſal. 33.
[c] Aug. tractatu 9. in Epiſt. Ioan.
[d] Iſa. 26.
[e] Pſ. 118.

Quæres, Si timor gehennæ ſit actus bonus, cuius eſt virtutis? omnis enim actus bonus eſt virtutis, vt docet S. Thomas ſuprà q. 17. a. 1.

Reſpondeo, ſaltem reductiuè eſſe virtutis ſpei: eiuſdem enim virtutis eſt, diligere bonum, & odio habere contrarium. Ita Suarez de pœnitentia diſput. 5. ſect. 2. n. 10.

Aliter ſentit Baneſius hîc, articulo 6. Sed veriſſimum eſt quod dicit Suarez, ſi virtutem ſpei in radice ſua accipias, vt ſit ordinatus ille amor concupiſcentiæ ſupernaturalis.

ARTICVLVS V.

Vtrùm ſeruilis Timor ſit idem in ſubſtantia cum filiali?

RESPONSIO negatiua eſt. Probat, quia ſpecie differunt, vt & ipſorum obiecta: filialis enim non eſt timor damni viſionis beatificæ, aut alicuius pœnæ, ſicut voluit Durandus in 3. diſtinct. 34. q. 4. Nam ſi quis Deum timeat ſolùm, ne priuetur regno cælorum, eſt timor ſeruilis: ſed filialis timor eſt timor offenſæ & culpæ incurrendæ.

Dices; Culpa non propriè timetur, vt dicit D. Thomas 1. 2. q. 41. a. 3.

Reſpondeo culpam conſiderari poſſe duobus modis: vno vt procedit à libera voluntate; atque ita eſt obiectum odij, non timoris: & ſic Philoſophus in Rhetoricis dicit, neminem timere quòd ſit futurus iniuſtus: quem ſequitur D. Thomas loco citato. Altero, vt procedit ab alijs cauſſis, quæ hominem incitant & inclinant ad peccandum; qualis eſt ſocietas malorum, ignorantia, carnis praua inclinatio & infirmitas, tentatio dæmonis, & ſimilia: atq; ita malum culpæ redditur arduum, & poteſt timeri. Eſt autem honeſtiſſimus timor filialis, vtpote qui oriatur ex amore beneuolentiæ & charitatis erga Deum, cùm timor ſeruilis oriatur ex amore concupiſcentiæ: aut ſi dicatur filialis timor oriri poſſe ex amore concupiſcentiæ, quo ſibi quis bonum velit; ſaltem non poterit illud bonum conſiderari vt oppoſitum pœnæ, etiam iuſtę, quod non eſt ſimpliciter bonum ipſius hominis, ſicut pœna non eſt ſimpliciter malum; ſed vt oppoſitum iniuſtitiæ & culpæ, quod eſt propriè bonum rationalis naturæ, ſicuti malum culpæ propriè eſt eius malum.

Diceș iterùm pro ſententia Durandi; Timor hîc diuiditur prout per ipſum conuertimur ad Deum, relinquendo ſeu fugiendo peccatum, vel ab ipſo auertimur committendo peccatum; ideoq; peccare vel peccatum fugere, eſt actus timoris imperatus, & non ab ipſo immediatè elicitus: peccatum ergo non eſt immediatum obiectum actus eliciti à timore, adeoque timoris filialis obiectum non eſt malum culpæ, ſed potiùs pœna damni æternæ illius ſeparationis à Deo quæ eſt in damnatis.

Reſpondeo; Quamuis mundani timoris actus elicitus non ſit, ſed ſolùm imperatus, commiſſio illa peccati quam diximus ex huiuſmodi timore fieri; fuga tamen peccati, quam dicimus eſſe ex timore filiali, poteſt illius timoris intelligi actus elicitus. Neque obeſt quidquam quo minùs proximum obiectum timoris dicatur malum culpæ, quod propriè malum eſt, quando iam induit rationem terribilis, propter occaſiones quæ faciunt vt difficile ſit illud vitare. Itaque timor filialis potiùs eſt timor ne à Deo per peccatum excidamus, quàm ne meritas ſiue damni ſiue ſenſus pœnas luamus: hoc enim timore *timet*, inquit Cyrillus libro 2. Stromatum, *quis non Deum, ſed à Deo excidere.*

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Timor ſeruilis remaneat cum charitate?

RESPONDET D. Thomas, Timorem, quatenus eſt ſeruilis, non manere cum charitate; poſſe tamẽ ſubſtantiam timoris ſeruilis manere cum charitate, ſicuti cum ea manet amor boni particularis proprij non inordinatus, ex quo timor ſeruilis ſecundùm ſubſtantiam oritur: timorem autem caſtum includi in charita-

te

Digitized by Google

te tamquam propriam eius quamdam paſſionem.

Quæ circa hunc articulum dicenda ſunt, ſatis clarè habet D. Thomas, & patent ex dictis art. 4. & 1. 2. in materia De Iuſtificatione.

Illud notandum eſt, timorem caſtum hoc articulo videri poſſe cuipiam non ita accipi, vt ſit planè idem cum filiali; ſed vt ſit timor pœnæ illius, quæ ſita eſt in ſeparatione à Deo: articulo tamen 7. & 9. ſatis apertè videtur D. Thomas ita loqui de caſto timore, vt non differat à filiali.

Obiicies, Qui timet pœnam iuſtam, videtur eſſe affectu alieno à iuſtitia.

Reſpondeo, Non eſſe. Benè enim conſiſtit cum amore iuſtitiæ timor pœnæ, quam iuſtè propter peccata meremur, ſecundùm illud Apoſtoli: *Si malum feceris, time*; quod non diceret, ſi timere iuſtam pœnam, eſſet execrari iuſtitiam. Rom. 13.

Dices Secundò, *Timor non eſt in charitate*: 1. Ioannis 4.

Reſpondeo; Seruilis timor cum in ſeruilitate non eſt in charitate; vel vt alij, timor deſperationis quæ excludat fiduciam illam in die iudicij, de qua ibidem Ioannes. Tertullianus in Scorpiaco cap. 12. putat Ioannem loqui de timore mundano: ſed hoc veriſimile non eſt; loquitur enim non de timore qui pœnam meretur, ſed qui pœnam habet, propter cruciatum pungentis conſcientiæ, vt interpretatur Auguſtinus tractatu nono in hanc Epiſtolam.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm Timor ſit initium ſapientiæ?

De intellectu huius ſententiæ Pſ. 110. *Initium ſapientiæ timor Domini*, variant Doctores & Interpretes. Vnus intellectus eſt, ſignificari, quòd timor Domini ſit primus effectus ſapientiæ. Ita hîc D. Thomas, qui illud explicat tam de timore ſeruili, quàm de caſto & filiali. Similis eſt ſententia Prouerbiorum 1. *Timor Domini principium ſapientiæ*. Prouerb. 9. *Principium ſapientiæ timor Domini*. Eccleſiaſtici 1. *Initium ſapientiæ timor Domini.*

Alter intellectus eſt Ianſſenij in caput 1. Prouerbiorum, qui putat illâ ſententiâ non ſignificari vnde ſapientia in nobis incipiat operari, ſed vnde oriatur; vt ſignificetur, tum demum incipere nos ſapere, quando incipimus Deum timere, accipiendo timorem Dei pro Theoſebia, pietate & religione in Deum. Quæ explicatio melior eſt, quia Eccleſiaſtici 1. dicitur, timorem Dei eſſe radicem ſapientiæ, & plenitudinem ſapientiæ: quæ commodiſſimè ſecundùm poſteriorem intellectum dicuntur. Inchoatus enim timor Domini, qualis in timore pœnę conſiderari poteſt, inchoata quædam eſt ſapientia: perfectus autem Dei timor, ſiue pietas perfecta in Deum, conſummata ſapientia eſt. Approbat hunc intellectum Bellarminus in illud Pſal. 110.

Alij ſic accipiunt Pſalmiſtæ ſententiam, vt *initium*, pro capite ac ſumma accipiatur; & ſenſus ſit, quidquid ſummatim habetur de ſapientia, ad timorem Domini referendum eſſe. Ita Genebrardus; & parum videtur differre à ſecunda interpretatione.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Timor initialis differat ſecundùm ſubſtantiam à filiali?

Respondet D. Thomas, Timorem initialem nihil eſſe aliud quàm imperfectum quemdam timorem filialem, adeoq; ſecundùm ſubſtantiam & ſpeciem eſſe eumdem.

Obijcies; Articulo ſecundo dicit D. Thomas, timorem initialem verſari partim circa pœnam, partim circa culpam: non conuenit ergo in obiecto cum filiali, qui tantùm verſatur circa culpam, ſed mixtus eſt ex filiali & ſeruili.

Reſpondet Baneſius, Non velle D. Thomam quòd initialis partim verſetur circa pœnam vt obiectum, ſed ſolùm vt concomitans. Quod aliis verbis ita dici poteſt, duo hæc eſſe diſtinguenda. Vnum verum, & ibi aſſertum à D. Thoma; ſi quis conuertatur ad Deum, propter timorem pœnæ & culpæ; talem habere timorem initialem, qui medius ſit inter filialem & ſeruilem. Alterum falſum, & hîc negatum à D. Thoma; timorem initialem verſari circa pœnam & culpam tamquam duo obiecta: verſatur enim circa culpam tantùm; ſed admittit ſimul in eodẽ ſubiecto multum alterius timoris, qui verſetur circa pœnam, eò quòd timens nondum habeat charitatem perfectam, quæ foras mittit timorem pœnæ.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm Timor ſit donum Spiritus ſancti?

Respondet affirmatiuè.

Quæres; Quis timor ſit apud Iſaiam inter ſeptem dona?

Reſpondeo, Certum eſt, non eſſe mundanum; quia ille non eſt timor Domini, ſed mundi, pellendus & ſuperandus dono timoris: neque eſt timor ſeruilis, quia dona Spiritus ſancti, de quibus Iſaias, præſupponunt charitatem; ſeruilis autem timor quamuis ſit à Spiritu ſancto, eoque excuſari poſſit Bonauentura, qui dicit eſſe donum Spiritus ſancti; non eſt tamen cum charitate quatenus ſeruilis, vt ſuprà dictum eſt. Dicit itaque S. Thomas, timorem filialem, ſeu caſtum, eſſe donum Spiritus ſancti; quod conforme eſt ſancto Auguſtino.

Aliis videtur, apud Iſaiam per timorem Domini intelligendum non illum quo malum aliquod impendens timemus, ſed quo ſollicitè diuino cultui inſiſtimus, à quo Simeon dictus eſt timoratus. Luc. 2. His fauet, quòd de Chriſto, aut iuſto dicatur, non quòd requieſcet ſuper eum ſpiritus timoris Domini, ſicuti dictum erat de Spiritu ſapientiæ & reliquis donis; ſed quòd replebit eum ſpiritus timoris Domini: hoc enim videtur accipiendum non de timore alicuius mali, ſed de religione in Deum: quem timorem diximus ſuprà Eccleſiaſticum vocare plenitudinem ſapientiæ. Neque hæc ſententia planè excludit communem: nam, vt notat Ianſſenius in caput 1. Prouerbiorum, timor ita acceptus, tamquam partem ſui includit timorem illum quodammodò ſpei oppoſitum,

Digitized by Google

ſitum, & malum aliquod reſpicientem, præſertim illum qui reſpicit malum culpæ ſiue filialem: timorati enim maximè timent à Deo per culpam ſeparari.

ARTICVLVS X.

Vtrùm creſcente charitate diminuatur Timor?

RESPONDET, Timorem ſeruilem, qui ſecundùm ſubſtantiam cum charitate manet, minui, maximè quoad actum, ea creſcente: tum quia creſcente charitate homo minùs attendit ad proprium bonum, cui aduerſatur pœna; tum etiam, quia magis confidit de pręmio, atque adeò de euaſione pœnæ.

Occaſione eius quod dicit D. Thomas, timorem creſcente charitate minui, maximè quoad actum; notandum eſt, verius eſſe, præter actualem timorem pœnæ eſſe admittendum aliquem habitualem, etiam quatenus bonus eſt. Hoc enim non ſolùm hîc ipſe D. Thomas indicat, ſed apertiùs docet in 3. Addit D. Thomas timorem filialem cum charitate augeri; quod confirmatur illo Pſal. 111. *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis.* Timorem ergo qui pœnam habet, charitas perfecta excludit: timorem verò qui beat & voluntatem ad Dei mandatis parendum inclinat, charitas promouet.

ARTICVLVS XI.

Vtrùm Timor maneat in patria?

RESPONDEO cum D. Thoma; In patria timor ſeruilis ne quidem ſecundùm ſubſtantiam manet: pœna enim ibi non ampliùs reſpicitur tamquam poſſibilis; manet tamen timor filialis, quo timetur malum culpæ, aut ſeparatio à Deo tamquam naturæ poſſibilis.

Dices; Etiam malum pœnæ eſt poſſibile ſecundùm naturam; quarè ergo in patria minùs illud timetur, quàm malum culpæ? Neque enim dici poteſt, effugium culpæ beatis magis eſſe arduum quàm pœnæ.

Reſpondeo; Beda in cap. 1. Prouerbiorum videtur dicere, in patria neutrum manere timorem, neque filialem, neque ſeruilem: ſed fortè intelligit quoad anxietatem de periculo venientem. Itaque dicendum eſt, timorem illum ſanctum & caſtum magis manere in ſæculum ſæculi, vt eſt Pſal. 18. quàm timorem pœnæ. Beati enim magis ſunt intenti poſſibilitati ipſius culpæ quàm pœnæ, eò quòd proprij boni in ipſis amor abſorbeatur amore illo diuino. Cum quo benè conſiſtet doctrina D. Auguſtini lib. 14. de Ciuitate cap. 9. vbi nonnihil dubius de hac difficultate; *Si*, inquit, *maneat in beatis timor, non eſt ille exterrens à malo quod accidere poſſit, ſed tenens in bono quod amitti non poteſt: eſtque quodammodò timor ſecurus.* Eſt itaque timor & tremor quidam naturæ ſeipſam conferentis cum diuina maieſtate, & abhorrentis à ſeparatione ab eadem, tamquam à maximo malo: ſicuti horremus inſpecta magna profunditate putei aut præcipitij: quomodo fortè in pręfatione Canonis dicuntur Angeli ſeu Poteſtates Deum tremere; quamuis id magis ſonet tremorem reuerentiæ in acceſſu, quàm timorem de receſſu. Simile quid reperitur Iob cap. 9. *Sub quo curuantur qui portant orbem.* & c. 26: *Columnæ cæli contremiſcunt & pauent ad nutum eius.*

ARTICVLVS XII.

Vtrùm paupertas ſpiritus ſit beatitudo reſpondens dono Timoris?

RESPONSIO eſt affirmatiua. Probatur; Paupertas ſpiritus quæ beat, vel eſt exinanitio ſuperbi & inflati ſpiritus, vt intelligit Auguſtinus; vel eſt abiectio bonorum temporalium, quæ fiat proprio hominis ſpiritu, per Spiritus ſancti inſtinctum, vt Hieronymus. Vtroque modo prouenit à filiali timore, quo homo ſe ſubiicit Deo, eique neglectis aliis totus inhæret, ea fugiens quæ à Deo ſolent auertere, qualis eſt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.

QVÆSTIO VIGESIMA,

De Deſperatione.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Deſperatio ſit peccatum?

DESPERATIONEM eſſe peccatum, multis modis liquidè oſtendi poteſt. Vnus eſt D. Thomæ: Motus voluntatis conformiter ſe habens intellectui falſo, eſt malus: deſperatio eſt talis; ergo, &c. Maior probatur; Quod in intellectu eſt affirmatio & negatio, hoc in voluntate eſt proſecutio & fuga: & quod in intellectu verum & falſum, hoc in voluntate bonum & malum. Minor probatur; Nam qui deſperat, præ ſe fert quòd Deus in hac vita non recipiat peccatores ad pœnitentiam.

Quæres, Quomodo hæc ratio D. Thomæ ſit bona, cùm videatur præſupponere, non eſſe deſperationem ſine infidelitate, quod articulo 2. reiicitur.

Reſpondetur, hoc non ſupponere: neque enim dicitur, eum qui deſperat hanc in intellectu ſuo habere opinionem, Deus peccatores non recipit ad pœnitentiam; ſed in voluntate habere motionem, quæ conformis ſit tali erroneæ opinioni, à quocumque ea habeatur.

Digitized by Google

Probatur ſecundò ex Scriptura, quæ reprehendit deſperantes, vt patet de Cain & Iuda proditore. Eccleſiaſtici 2. *Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam.* Ad Epheſ. 4. *Deſperantes ſeipſos tradiderunt impudicitiæ.* Ad hæc, ſi ſpe ſalui facti ſumus, vt inquit Apoſtolus, manifeſtum eſt quòd deſperando pereamus. Rom. 8.

At quæres, Cùm multiplex ſit deſperatio (eſt enim deſperatio beatitudinis obtinendæ, eſt deſperatio de venia peccati conſequenda, & eſt deſperatio de euitanda miſeria) quænam hîc intelligenda?

Reſpondetur, illam eſſe intelligendam, qua quis deſperat de vita æterna, aut venia obtinenda, aut æterna damnatione euitanda.

Dubium hîc eſt, Sitne verum diſcrimen, quod tradit diuus Thomas ad 1. inter peccata contra virtutes Theologicas & alia, quòd illa principaliter conſiſtant in auerſione à bono incommutabili, ex conſequenti verò ſolùm in conuerſione ad bonum commutabile: hæc autem è contrà principaliter conſiſtant in conuerſione ad bonum commutabile, & ſolùm ex conſequenti in auerſione.

Reſpondetur, non voluiſſe dicere D. Thomam, ex auerſione tamquam formali ipſius peccati, non eſſe vtrobique principaliter æſtimandam malitiam, ſed in his priorem eſſe conuerſionem, in illis auerſionem. In his enim ex conuerſione venitur quodammodò ad auerſionem; ideóque non tam arctè habent coniunctam malitiam, quæ potiſſimùm, aut etiam ſolùm ſpectatur in auerſione, ſed quaſi dumtaxat ex conſequenti: in illis autem ex auerſione itur ad conuerſionem, ita vt quod peſſimum eſt, in eis ſit primarium: quod prouenit inde, quia vt virtutes Theologicæ verſantur in inhæſione immediatè ad Deum; ita peccata oppoſita, in deſertione quadam iſtius inhæſionis; ita vt auerſio quodammodò eis det ſpeciem: in ipſam enim auerſionem tendit, qui, verbi gratia, Deum odit, deſperat, aut infidelis eſt.

Aliud dubium eſt, de illo cui Deus hîc reuelaret ſuam reprobationem, an peccaret deſperando? Si enim peccet, tenetur ad impoſſibile: eſt enim impoſſibile ſperare, quod ſcitur certiſſimò non futurum: ſi non peccet, deſperatio non eſt intrinſecè mala.

Azorius lib. 2. cap. vlt. putat eſſe eamdem rationem peccati deſperationis, quæ reliquorum; ita vt non minùs deſperando talis ſit peccaturus, quàm ſit peccaturus ille, cui Deus peccatum ſuum prædixit; verbi gratia, quam Petrus peccauerit negando, cui Dominus negationem prædixerat. Confirmat, quia quando Deus reuelat alicui ſuam reprobationem, idem eſt ac ſi nuntiaret, Præuideo te in fine vitæ peccaturum, quo præuiſo, ſtatui vt condemneris.

Verius videtur quod docet de hac re Banesius infrà q. 22. talem poſſe deſperare negatiuè, id eſt, non teneri ſperare, ſed non poſſe deſperare poſitiuè: hoc enim eſſet auerti ab incommutabili bono, adeoque eſt intrinſecè malum. Illud tamen monuerim cum D. Thoma q. 23. De veritate a. 8. ad 2. de potentia ordinaria, non poſſe Deum abſolutè reuelare alicui viatori ſuam damnationem; ſed ſi fiat talis reuelatio, eam eſſe accipiendam per modum comminationis, non per modum prophetiæ abſolutæ.

Suppoſito tamen, diſputationis & illuſtrandæ rei gratia, Deum abſolutè facere eiuſmodi reuelationem; diſcerno ea quæ tali reprobo licerent, ab illicitis: illicitum ei maneret odium Dei, etiam quatenus eſt obiectum amoris concupiſcentiæ, adeoque non deberet velle damnationem ſuam abſolutè, ſed ſolùm ſecundùm ordinem iuſtitiæ, quo Deus permanentes in peccato vult damnare. In ſumma, abſoluitur ab omni præcepto boni actus in ſpe incluſi, quatenus id pendet ex poſſibilitate obiecti; ſed manet obligatio affectus boni in ſpe incluſi, quatenus ea oritur ex obiecti bonitate. Itaque tenebitur adhuc Deo benè affici, etiam tamquam ſuo bono; hic enim affectus eſt prior actu ſpei; prius autem non tollitur ſublato poſteriori. Deſperatio ergo non eſt intrinſecè mala, quando per modum ſimplicis negationis ſumitur, in eo cui res ſperanda ſupponitur non eſſe poſſibilis: damnati enim non peccant, omittendo actum ſpei. Atque ita patet reſponſio ad primam rationem dubitandi.

Ad argumentum Azorij reſpondetur; Quando Deus abſolutè reuelaret alicui ſuam damnationem, teneretur nihilominùs illa omnia præcepta ſeruare, præter præceptum ſperandi. Ratio eſt, quia implicat ſperari, quod certò tibi perſuadeas non futurum: deberet autem talis certò ſibi perſuadere, ſe non euaſurum damnationem.

Hinc infertur, quodammodò implicare, quòd Deus reuelaret alicui ita ſuam damnationem, vt diceret, Video te in exitu vitæ à me non expectaturum vitam æternam, & propter prouiſum hoc peccatum omiſſionis ſpei, ſtatui vt condemneris. De aliis autem peccatis non proinde implicat, quamuis abſolutè ſuaui Dei prouidentiæ repugnet eiuſmodi reprobationis reuelatio.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Deſperatio ſine infidelitate eſſe poſſit?

RESPONDETVR affirmatiuè. Probatur, Quia cum iudicio generali, quo iudicem in Eccleſia eſſe remiſſionem peccatorum, poſſum pati motum deſperationis, quòd ſcilicet mihi in tali ſtatu exiſtenti non ſit ſperandum de venia. Quod fit propter corruptum iudicium de particulari, quo iudicem mihi in particulari non obuenturum (propter aliquod impedimentum) bonum illud remiſſionis, à quo Dei miſericordia neminem viatorem per fidem ita excludi ſcio, quin ipſum tamquam ſibi poſſibile ſperare queat. Itaque ſpeculatiuè per fidem ſcio poſſibilem mihi eſſe ſalutem; practicè idem nego, quando deſpero.

Dices, Poteſt deſperatio contingere, quòd iudicem me non ſaluandum, etiamſi iudicem poſſe ſaluari.

Reſpondetur, eòdem hæc recidere: ideò enim iudico me non ſaluandum, quia iudicem practicè, Deum nolle vel non poſſe peccatis meis ignoſcere; adeoq; indulgentiam mihi eſſe impoſſibilem.

Quæres, An ergo deſperatio tam facilè conſiſtat cum fide, ac peccata propria cõtra charitatem, præcipuè proximi, aut contra virtutes morales?

Reſpondetur, non æquè facilè fidelem deſperare, ac proximo iniuriam facere, aut ſimilia peccata

Digitized by Google

peccata patrare: nam (vt ſuprà attigi q. 17. a. 7.) ſuppoſita fide, facillimè oritur ſpes, eò quòd certitudo ſpei ſit communicata quædam fidei certitudo. Adde, quòd iudicium practicum, quo erroneè iudicat deſperans, ſibi non eſſe poſſibilem iuſtificationem, facilè etiam corrumpat iudicium ſpeculatiuum, quo ſibi adhuc viatori iudicet poſſibilem conuerſionem.

Obiicitur; Chryſoſtomus homil. de Fide, Spe, & Charitate negat ſpem poſſe intercidere ſalua fide: *Fides & ſpes*, inquit, *ſibi mutua vice ita connexa ſunt, vt altera ſine altera ſtare non poſſit.*

Reſpondetur, Vicinum eſſe infidelitati deſperantem, multumque ad eam diſponi; ideoque rectè intelligi poſſe à Chryſoſtomo dictum, ſine ſpe fidem ſtare, id eſt, perſeuerare non poſſe, quamuis eſſe ſine ea, non implicet.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Deſperatio ſit maximum peccatorum?

RESPONDET, Secundùm ſe odium Dei & infidelitatem eſſe maius, ſed deſperationem eſſe nobis periculoſiorem. Reliqua enim peccata ita adducunt damnationis meritum, vt conuerſionis poſſibile relinquant remedium: deſperans autem quaſi de ſe ſententiam damnationis anticipans, etiam remedium ipſum vt impoſſibile ſibi proponit; ideoque facit, vt etiam de aliorum peccatorum remedio nihil cogitet. Huc pertinet, quòd ſicuti ſpes eſt ouum, ita deſperatio ſit ſcorpius ille, qui cauda ſua, id eſt in exitu vitæ, hominem lædit, quando non ſequitur tempus pœnitentiæ; vt vel ideò adumbrata rectè intelligatur, quando Dominus in Euangelio dicit, *Numquid porriget ei ſcorpionem?* Luc. 11.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Deſperatio ex acedia oriatur?

RESPONDET D. Thomas, Quatenus ſpes eſt boni ardui, deſperationem oriri ex luxuria, per quam fiat, vt homo non afficiatur cæleſtibus bonis: quatenus autem eſt ſpes rei poſſibilis, oriri deſperationem ex acedia, quæ eſt triſtitia quædam deiectiua ſpiritus; deiectionem enim nimiam efficere, vt poſſibile non videatur bonum arduum.

QVÆSTIO VIGESIMAPRIMA.

De Præſumptione.

DOCTRINA huius quæſtionis clara eſt apud D. Thomam. Vna ſolùm hîc eſt examinanda difficultas, An per præſumptionem amittatur non ſolùm charitas & amicitia Dei, ſed etiam fides aut ſpes?

Præſumptio ſumitur multis modis. Primò, Pro coniectura quadam: quæ acceptio familiaris eſt Iuriſperitis, eſtque actus intellectus, quo iudicamus de aliquo occulto, ex alio apertiore.

Secundò, Sumitur in bonum pro ſpe valida: Iudith 6. *Oſtende quoniam non derelinquis præſumentes de te.* & cap. 9. *Exaudi de tua miſericordia præſumentem.* Quod non eſt mirum: quia etiam ſpes aliquando ſumitur pro præſumptione, vt apud Auguſtinum in Pſal. 144. *Et ſpes & deſperatio timenda eſt in peccatis. Videte vocem deſperantis ad augenda peccata, & videte vocem ſperantis ad augenda peccata: & quomodo vtrique voci occurrit prouidentia & miſericordia Dei. Audi vocem deſperantis: Iam, inquit, damnandus ſum, quare non facio quidquid volo? Audi & vocem ſperantis; Miſericordia Domini magna eſt, quando me conuertero, dimittet mihi omnia. Quare non facio quidquid volo? Deſperat, vt peccet, ſperat, vt peccet. Vtrumq; metuendum eſt.*

Tertiò, Sumitur præſumptio pro vitio oppoſito magnanimitati, de quo D. Thomas infrà q. 130.

Quartò, Hîc ſumitur pro peccato contrario virtuti ſpei, quomodo eſſe graue peccatum, & per illud ſolui amicitiam Dei, niſi diminuatur per imperfectionem deliberationis, ſatis indicat Scriptura, Iudith cap. 6. *Præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes, humilias.*

Dico vlteriùs, certum eſſe, præſumptionē poſſe ſimul ſtare cum fide: neque enim magis repugnat fidei quàm deſperatio, de qua id ſuprà aſſertū eſt.

Addo poſtremò, quamdam præſumptionem poſſe, quamdā verò non poſſe conſiſtere cum ſpei virtute Theologica. Notandum enim eſt, præſumptionem huic virtuti oppoſitam, vel eſſe de propriis viribus, quæ eſt Pelagiana; vel eſſe de viribus Dei inordinatè, puta de præmio ſine meritis, quæ eſt Lutherana; vel de præmio improportionato, adeoque de meritis imparibus; vel de facili remiſſione peccati grauiſſimi præter modum legibus Dei præſcriptum.

Quando quis ſperat obtinere beatitudinem viribus propriis, aut ſine bonis meritis; tali præſumptione deſtruitur habitus ſpei: ſi quis autem immodicam gloriam ſperet ſupra merita ſua, puta qualem habet D. Virgo, aut nimis facilè ſibi magni criminis remiſſionem polliceatur; is non amittet habitum ſpei tali præſumptione; retinet enim formale obiectum ſpei, diuinæ potentiæ & miſericordiæ auxilium.

QVÆSTIO VIGESIMASECVNDA.

De præceptis pertinentibus ad Spem & Timorem.

IN hac quæſtione ſolùm illud occurrit inquiſitione dignum, An poſſit certum aliquod tempus aſſignari, quo obliget præceptum ſpei?

Reſpondeo cum Baneſio; Quando quiſque in principio vſus rationis fuerit Dei gratia illuminatus circa ſupernaturalem beatitudinem, debere illum elicere actum ſpei circa eamdem. Secundò, Teneri ad actum ſpei ſæpè nos ex obligatione alterius præcepti, verbi gratia, quotieſcumq; tenebimur agere pœnitentiam, quæ vtilis non eſt ſine ſpe veniæ. Denique ad eumdem teneri eum qui tentaretur ad deſperandum.

QVÆSTIO VIGESIMATERTIA.

De Charitate.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Charitas ſit amicitia?

SECTIO I.

De nomine Charitatis.

CHARITATIS nomen non improbabiliter quidam deriuant à Græco χάρις, alij à Latino *charus*.

Illud maioris fuerit momenti, etiam à veteribus quæſitum, Quomodo tria hæc nomina diſtinguantur, charitas, amor, dilectio?

Vbi certum eſt, pro eodem in Scripturis ſacris accipi: quod probat Auguſtinus 14. de Ciuitate, cap. 7. vbi cùm promiſcuè nunc an amaret, nunc an diligeret, eſſet interrogatus Petrus; notat
Ioan. 21. repetentem id Euangeliſtam dixiſſe: *Contriſtatus eſt Petrus quia dixit ei tertiò, Amas me?* cùm tamen ſolùm ſemel dixiſſet, *Amas me?* bis autem, *Diligis me?* Idem eſt iudicium de Græcis vocibus ἀγάπη & φιλία: vtitur enim promiſcuè Euangeliſta eodem loco ἀγαπᾷν & φιλεῖν. Ideò autem diligentiùs id inculcat Auguſtinus, quia tum temporis non deerant, qui arbitrarentur aliud eſſe dilectionem ſiue charitatem, atque aliud amorem: dilectionem namq; volebant tantùm in bonum ſumi, amorem in malum.

Verùm dilectionem etiam in malum accipi, liquet ex illo Pſal. 10. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* Imò neque ἀγάπη ſemper in bonum accipi videtur, vt in epiſtola Iudæ: *Hi ſunt in epulis ſuis*, Græcè ἀγάπαις, *maculæ*. Græcè tamen non legit Eraſmus *ſuis*, ſed, *veſtris*; quomodo ἀγάπη poſſet adhuc in bonam partem accipi. Hoc certum eſt, ἀγάπην ibi non tam pro charitate accipi, quàm pro epulo, quod pro charitate pauperibus aut fratribus largiri ſolebant Chriſtiani; de quo videre licet Tertullianum Apologetici c. 39. Clarior itaque erit locus Iudith cap. 9. vbi charitas non videtur in bonum accipi, quando dicitur, *Percuties eum ex labijs charitatis meæ.* præcipuè ſi attendamus, Græcum textum habere *labia fraudis*. Poſſumus tamen per *labia charitatis*, ibi intelligere gratiam ſermonis. Vix ergo reperitur charitas in malum: vnde & Clemens lib. 2. Pædagog. ſpectando proprium vſum vocis, reprehendit eos qui epulas carnales ἀγάπας ſiue charitates vocabant. Illud in confeſſo eſt, apud veteres profanos Auctores charitatis nomen non reſtringi ad virtutem ſignificandam.

Ex recentioribus quidam diſtinguunt charitatem à dilectione, quòd charitas ſit inter ſolos homines, dilectio etiam ad Deum ſpectet: quod non ſolùm eſt contra omnes Theologos, ſed etiam contra ipſum Ciceronem, qui amicitiam definit omnium diuinarum humanarumque rerum cum beneuolentia & charitate ſummam conſenſionem. Illud verius, ad bruta & inter bruta amorem eſſe, charitatem aut amicitiam non eſſe.

Neque inficias imus, eſſe & aliud inter has affines voces diſcrimen. Charitas enim frequentiùs apud noſtros pro ipſa virtute vſurpatur, dilectio pro actu. Item amor & dilectio non perinde inuoluunt amicitiam, ſicut de charitate docet præſens articulus. Bernardus lib. De natura & dignitate diuini amoris, cap. 2. & 5. amorem diſtinguit à charitate, quòd charitas ſit quidam perfectus & illuminatus amor. *Iam*, inquit, *amor incipit confortari & illuminari, & tranſire in affectum & nomen maioris virtutis & amplioris dignitatis: amor quippe illuminatus charitas eſt.* Dilectionem tamen Dei à charitate diſtingui, niſi fortè quòd alterum Græcum, alterum Latinum ſit, negat Hugo de S. Victore lib. 2. De Sacramentis p. 13. cap. 12. eos inde refutans, qui charitatem dicebant non poſſe vmquam amitti: dilectionem autem, tamquam imperfectiorem, amitti poſſe. Huc pertinet illud Auguſtini De doctrina Chriſtiana, capite 5. *Quid eſt charitas? Dilectio.* Sanè magnam eſſe dilectionis cum charitate coniunctionem, aliquoties indicat Ioannes in prima Epiſtola. Dilectio igitur Dei ſuper omnia, charitas eſt, vel charitatis actus. Origenes Prologo in Cantica annotauit, Scripturam libentiùs nomine charitatis & dilectionis quàm amoris vti; *Et in his*, inquit, *&*

in

Digitized by Google

in pluribus alijs locis inuenies, Scripturam diuinam refugiſſe amoris vocabulum, & charitatis dilectioniſque poſuiſſe. Interdum, licet raro, proprio tamen vocabulo amorem nominat, & inuitat ad eum atque incitat animas; vt cum dicit in Prouerbijs de Sapientia: Adama eam, & ſeruabit te; circumda eam, & exaltabit te; honora eam, & complectetur te. Sed & in eo libello qui dicitur Sapientia Salomonis, ita ſcriptum eſt de ipſa Sapientia; Amator factus ſum decoris eius. Arbitror autem, quod vbi nulla lapſus videbatur occaſio, ibi tantum nomen amoris inſerant.

SECTIO II.

De amicitia in Charitate.

NVNC videamus, quomodo in charitate inueniatur ratio amicitiæ. Reperiri enim, etiam ex Scripturis colligitur.

Tradit amicitiæ conditiones Philoſophus lib. 8. Ethicorum, Ambroſius lib. 3. Officiorum, cap. vlt. & D. Thomas hîc, quæ probandæ ſunt conuenire charitati, vt eam oſtendamus eſſe amicitiam.

Prima eſt, Quòd ſit amor beneuolentiæ. Neque enim ad vinum habet amicitiam, qui vinum amat; neq; omnino ad res inanimatas hominis eſt amicitia, vtpote quas non alia ratione diligit, quàm quòd ſibi eas velit eſſe commodas. Amore itaque cõcupiſcentiæ res illas inanimatas poſſumus diligere, non autem amore amicitiæ aut beneuolentiæ.

Hæc conditio videbitur cuipiam non conuenire charitati: Deus enim amat nos propter ſe, *Vniuerſa enim propter ſemetipſum operatus eſt Dominus*: Prouerb. 16. Amat ergo nos potiùs amore concupiſcentiæ quàm beneuolentiæ.

Nihilominùs omnino dicendum eſt, hanc amicitiæ conditionem conuenire charitati: neque enim, etiam à nobis, ita amicus amore beneuolentiæ diligitur, vt non ſimul eum diligamus in ordine ad vltimum ſuum finem, niſi ſit ipſe Deus, qui quò referatur vlteriùs, non habet. Cùm itaque ipſe Deus ſit vltimus finis hominis, hoc ipſum pertinebit ad amorem diuinæ in nos beneuolentiæ, ſi ad ſe, tamquam ad deſtinatum finem, nos referat; præſertim cùm inde non ipſe Deus meliùs habeat, ſed nobis meliùs ſit.

Secunda conditio eſt, Vt ſit mutua beneuolentia.

Hanc conditionem non quadrare in charitatem, ex eo arguitur, quòd ipſâ etiam inimicos diligamus.

Verùm ad hoc dicendum eſt, charitatem principaliter conſiderandam vt eſt Dei amor; adeoque non tam laborandum eſt, vt oſtendatur eſſe amicitia cum aliquo hominum, quos fortè ſimul propter Deum amamus, quàm cum ipſo Deo; quod iam facilè fuerit: neq; enim ita quiſquam Deum diligit, vt etiam inimicos propter ipſum vt oportet diligat, quin viciſſim ipſe à Deo diligatur.

Dices, Deus nos ex charitate diligit antequam ipſum diligamus; ergo eſt reperire charitatem ſine amicitia.

Reſpondeo, nobis hîc ſufficere, quòd charitas quæ eſt virtus Theologica in homine, ſit amicitia quædam hominis ad Deum, vt loquitur D. Thomas in fine corporis.

Tertia conditio eſt, Communicatio quædam amici ad amicum, in qua fundetur mutua illa beneuolentia.

Hæc videtur deeſſe charitati, quia ſerui potiùs inutiles Dei ſumus, quàm vtiles amici, qui nihil ei conferimus.

Sed reſpondeo, hanc conditionem non eſſe ita intelligendam, quaſi citra mutuam beneficentiam non conſiſtat amicitia: conſiſtere enim poteſt, quando alter beneficus eſt, alter autem gratanti animo beneficium refert acceptum, idque retribuit quod poteſt, puta honorem & obſequium, ſeque totum amico potentiori offert & deuouet. Imò nec hoc quidem abſolutè requiritur, vt amicus aliquid amico conferat; ſufficit quòd in aliquo bono communicent; quomodo duo virtute præditi, quorum neuter alteri benefecit, amici ſunt. Ea enim in bono, præcipuè honeſto, ſimilitudo tantam habet vim conciliandæ amicitiæ, vt proptereà veterum quidam amicitiam nihil aliud eſſe definiuerint, quàm ſimilitudinem, vt teſtatur Philoſophus 8. Ethicorum, capite primo. Dico (*præcipuè honeſto*) quia amicitiæ fundatæ in communicatione boni vtilis, aut iucundi, amicitiæ nomen non merentur: in illis enim vix relinquitur purus amor beneuolentiæ. Neque enim tam amicus diligitur, quàm proprium commodum aut voluptas; adeoque eſt potiùs amor ſui & concupiſcentiæ, quàm amor amici & beneuolentiæ. Pulchrè ex quodam Pythagorico Clemens lib. 2. Stromatum dicit, eam amicitiam quæ ex virtute & honeſtate eſt, ac ſcientia Deorum, eſſe dignam Philoſopho; illam autem quæ eſt ex vtilitate, eſſe vulgarium hominum; illam denique quæ eſt ex voluptate, eſſe brutorum animantium.

Ex hac conditione ſtatui poteſt diſcrimen inter amicitiam hanc charitatis, & amicitiam in honeſto morali fundatam, quam optimam dixerunt Philoſophi: hæc enim charitatis amicitia fundatur in bono diuino ſupernaturalis beatitudinis; illa autem Philoſophica fundatur in bono hominis vt homo eſt, naturæ vires non excedente.

Quartò requirit amicitia, Vt non lateat mutua illa beneuolentia. Quod non videbitur competere in charitatem, quia neſcimus, an amore an odio dignì ſimus. Eccleſ. 9.

Verùm, omnino conuenit. Non enim poſtulat amicitia omnimodam de illo mutuo amore certitudinem, alioquin inter homines nulla erit amicitia: ſed talis ſufficit, qualem in materia De gratia diximus hominem habere poſſe de ſua iuſtitia, ex teſtimonio Spiritus ſancti, conteſtantis quòd ſimus filij Dei.

Quintò, Vt alter alterius voluntatem faciat. Ioannis 15. *Amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis.* Matth. 12. *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus frater & ſoror & mater eſt.* Facere autem eum qui charitatem habet Dei voluntatem, vel ex eo manifeſtum eſt, quòd plenitudo legis ſit dilectio: è contrà, Deum Rom. 13. facere voluntatem timentium ſe, teſtatur Pſ. 144.

Sextò, Vt alter alteri ſua ſecreta committat. Conuenit charitati; quia iuſti effundunt coram Deo cor ſuum, & Dominus apud Ioannẽ oſtendit, quomodo ipſe arcana ſua diligentibus ſe reuelet: *Iam non dicam vos ſeruos; quia ſeruus neſcit quid* Ioan. 15. *faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis.*

Septimò, Vt ſit vnitas animorum inter amicos. Hinc enim amicus eſt alter ego, ſiue ἑταῖρος, quaſi

ἕτερος ἐγὼ, vt docet Cyrillus lib. 2. Stromatum. Philoſophus in Magnis moralibus lib. 2. cap. 13. Cicero de amicitia. Illud reperiri in charitate, pa-
Math. 5. tet ex oratione Dominica, *Fiat voluntas tua.* Credentium etiam Actor. c. 4. dicitur fuiſſe cor vnum & anima vna in Domino, qui Ioannis 17. rogauerat, vt omnes vnum ſint, *ſicuti*, inquit, *tu Pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint.*

Octauò, Vt ſint æquales. Hinc Philoſophi dixerunt, amicitiam eſſe æqualitatem: & Reges eos nobilitant & exaltant, quos volunt habere amicos, vt primi Machabæorum 10. Alexander Ionathan, *Conſtituimus te hodie ſummum ſacerdotem gentis tuæ, vt amicus voceris Regis.* Rectè enim Dionyſius Philoſophus cuidam diuiti pauperem amicum ſuum dicenti reſpondit, *Si amicus eſt, tu quomodo diues, ille pauper?*

Hæc amicitiæ conditio p[illegible]na facie minimè videtur charitati conuenire; [illegible]iam propter nimiam inæqualitatem negauit Philoſophus hominis ad Deum poſſe eſſe amicitiam. Conuenire tamen fa-
1. Pet. 2. tebimur, ſi conſideremus, per dona ſua Deum nos ita exaltare, vt ſimus ei regale ſacerdotium, diuinæ conſortes naturæ. Ex ſua autem parte, quo faciliùs hæc amicitia conſtaret, humiliando ſe de æqualitate Dei, eò Filius Dei demiſſus eſt, vt per
Heb. 4. omnia ſimilis factus ſit nobis abſque peccato.

Denique & illud hîc monendum, amicitiam non poſtulare omnimodam æqualitatem: eſt enim quoddam genus amicitiæ, quod Philoſophus 8. Ethicorum cap. 7. vocat ſupereminentiæ, vbi alter ſupereminet: talis eſt inter parentes & liberos, Principes & ſubditos. Atque huius etiam generis eſt amicitia hominis cum Deo per charitatem.

Nona amicitiæ conditio eſt, Ne ſit cum multis. Quæ ſatis etiam charitati conuenit: ex parte enim noſtra vnus diligitur Deus, & reliqua propter ipſum: ex parte autem Dei ceſſat ratio ob quam amicitia requirit ne ſit cum multis. Ratio enim eſt, quia plures ſimul perfectè diligi nequeant; & periculum longo tempore oporteat facere, an idoneus ſit futurus amicus: Deus verò non ideò minùs vnumquemque amicorum ſuorum diligit, quia cum pluribus; neque indiget experientia amici, ſecundùm illud Ioannis 6. *Sciebat ab initio* IESVS, *qui eſſent non credentes, & quis traditurus eſſet eum.*

Poſtrema conditio eſt, Ne ſit diuturna amici abſentia. Conuenit charitati; quia per illam conuerſatio noſtra in cælis eſt, ad Philippenſ. 3. Sine charitate autem & ſcientia Dei ſupernaturali, rectè de ſe & ſui ſimilibus dicebant Chaldæi, Danielis 2. Deorum conuerſationem non eſſe cum hominibus.

Dubitatio huius loci eſt, An actus charitatis, quantumuis neceſſarius, reddat hominem iuſtum & Dei amicum?

Reſpondet Vaſquius 1. 2. diſputat. 55. in fine affirmatiuè, eò quòd actio charitatis talis ſit naturæ, vt quantumuis ſit omnino neceſſaria, faciat tamen hominem iuſtum & ſanctum, non quia tunc ſit actio moraliter bona & ſtudioſa, talis enim non eſt, quando non eſt libera: ſed quia ſuapte natura eſt amicitia erga Deum, quæ hoc ipſo conſtituit hominem amicum Deo, & proinde iuſtum & ſanctum apud Deum. Formam enim iuſtificantē non poſtulare naturâ ſuâ libertatem, cùm & habitu & vnione hypoſtatica ſine vllo actu iuſtus quis eſſe poſſit. Ita ille. Quæ ſententia vel ex eo confirmatur, quòd in beatis, vbi amicitia perficitur, neceſſitetur operatio charitatis. Crediderim tamen, per potentiam Dei abſolutam actum hunc neceſſarium, quantumuis aliàs intenſum, ſine libera appretiatione Dei ſuper omnia poſſe conſiſtere cum Dei inimicitia.

SECTIO III.

Soluuntur obiectiones.

CONTRA hunc articulum obiicitur Primò: Amor Dei naturalis non eſt amicitia hominis cum Deo, alioquin poſſet quis eſſe iuſtus ſine charitate: videtur itaque neque eſſe amicitia amor charitatis.

Secundò: Si charitas ſit amicitia, non erit ſimplex virtus; quia etiam amicitia per ſe videtur habere laudem virtutis.

Ad Primum reſpondeo; In primis certum eſt, in homine lapſo ad amicitiam cum Deo non ſufficere amorem Dei naturalem, id eſt talem qualem viribus naturæ lapſæ erga Deum, vt finem naturalem, habere poteſt. Certum etiam eſt, in quocumque ſtatu hominis deſtinati ad finem ſupernaturalem, non conſiſtere eius cum Deo amicitiam, niſi habeat propoſitum ſeruandi mandata ſupernaturalia: ſed tota difficultas eſt, An homo conditus in puris naturàlibus, poſſit Dei eſſe amicus per ſolum amorem eius ſuper omnia, vt eſt finis ſuus naturalis? Baneſius hîc negat, Primò, quia D. Thomas ad 1. videtur ſentire, ſecundùm naturam etiam rationalem, quatenus ex operationibus ſenſibilibus haberi poteſt, non eſſe nobis cum Deo conuerſationē; adeoq; deerit amori naturali vltima conditio amicitiæ. Secundò, Quia manendo in ſolis naturalibus, Deus non reuelat homini ſua ſecreta; adeoque videtur deeſſe ſexta conditio amicitiæ ſupradicta. Tertiò addi poteſt, deeſſe octauam conditionem: eſt enim nimis magna inæqualitas inter Deum & hominem nondum per gratiam eleuatum, vt ſit diuinæ conſors naturæ. Quartò, Amicitiæ ratio videtur poſtulare, vt cùm poſſit, aliquando tandem ſe amicus amico videndum ſicuti eſt, & fruendum præſentem exhibeat; quod reduci poteſt ad vltimam conditionem, Ne ſit diuturna amici abſentia: hoc autem Deus ſine ſupernaturali operandi modo homini non poteſt præſtare. Propter hæc argumenta probabile eſt antecedens obiectionis; ſed ex dictis liquidum eſt, conſequentiam non valere. Nihilominùs tamen aliqualem amicitiam hominis cum Deo poſſe conſtitui, in amore illo naturali ſtatus naturæ nudæ admitti poteſt: quamuis fatendum ſit, non tot, neque tam perfectè ibi reperiri conditiones amicitiæ ſicut in charitate: neque enim ſatis apparet, quare Deus non poſſit dici amicus creaturæ rationalis, viciſſim ſe vt poteſt & debet diligentis. Fauet D. Thomas 1. parte quæſt. 20. art. 2. Molina ibidem, & Ferrarienſis libro 1. contra Gentes cap. 91.

Ad Secundam reſpondeo, Amicitiam non eſſe virtutem ab alijs diſtinctam, ſed aliquid cum virtute coniunctum: per ſe enim non habet laudem, ſed ratione virtutis & boni in quo fundari contingat. De quo videri poteſt D. Thomas infrà, art. 3.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrùm Charitas ſit aliquid creatum in anima?

SECTIO I.

Referuntur ſententiæ, præſertim Magiſtri.

MAGISTER lib. 1. diſt. 17. docet, Spiritum ſanctum non eſſe ſolùm illum amorem Patris & Filij, quo ſe inuicem amant, & nos; ſed etiam eſſe amorem ſiue charitatem, qua nos diligimus Deum & proximum. Neque tamen voluit Magiſter, ipſum actum noſtræ dilectionis eſſe Spiritum ſanctum; quamuis ita loquatur, vt hoc ſentire prima facie videri queat: ab hac enim ridicula opinione vindicat Magiſtrum D. Thomas tum hoc articulo, tum etiam quæſt. diſputata de charitate art 1. vbi eam ridiculam vocat. Et ſanè ipſe Magiſter ſatis indicat, de immediato principio dilectionis, quod ſit loco habitualis charitatis, non de ipſo actu accipiendum eſſe quod dicit, Deum eſſe charitatem, aut dilectionem: indicat, inquam, §. 2. & 6. illis verbis: *Quæ charitas cùm ita eſt in nobis, vt nos faciat diligere Deum & proximum, tunc Spiritus ſanctus dicitur mitti vel dari nobis.* Inde enim conſtat, quòd Spiritum ſanctum dixerit non actum quo diligimus, ſed illam charitatem quæ in nobis facit iſtum actum, & ad eum nos accendit: tali enim locutione ex D. Auguſtino ſuam ſententiam confirmat. Solùm itaque negauit Magiſter habitum charitatis creatum, quem ſuppleri voluit per ſubſtantiam ipſam Spiritus ſancti, partim inductus nobilitate & ſingulari præſtantia actus dilectionis, partim quibuſdam verbis D. Auguſtini reſpicientis ad illud 1. Ioannis 4. *Deus charitas eſt.*

Declarant autem quidam, citati apud Bonauenturam, hanc Magiſtri opinionem ſimilitudine lucis, luminis, & coloris. Sicuti enim lux conſideratur in primo ſuo fonte, videlicet ſole, lumen autem transfuſum in corpore diaphano, color denique in perſpicuo terminato; ita volunt Spiritum ſanctum eſſe charitatem diuinam, vt à Patre Filioque per modum amoris procedit: eſſe autem gratiam, quatenus vnitur eſſentiæ animæ noſtræ: denique eſſe charitatem animæ noſtræ, quatenus voluntati noſtræ vnitus, mouet ipſam ad diligendum Deum ſuper omnia, & proximum propter Deum. Addebant autem iſti, Spiritum ſanctum ita proprium eſſe terminum huius vnionis cum humana voluntate, ſicuti Verbum eſt terminus in vnione hypoſtatica; adeò vt ſicuti, quamuis tota Trinitas faciat vnionem incarnationis, ſolus tamen Filius carnem aſſumit; ita, quamuis tota Trinitas faciat vnionem Spiritus ſancti cum noſtra voluntate, ſolus tamen Spiritus ſanctus noſtræ voluntati vniatur, & ideò ſolus ſit charitas: idque Apoſtolum voluiſſe quando dixit 2. ad Corinth. 6. *Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt.*

Aliorum communis opinio eſt, admittentium diuiſionem charitatis in creatam & increatam, non ſolùm quoad actum, ſed etiam quoad habitum, aut illud quod ſe habet per modum habitus.

SECTIO II.

Quid hic tenendum?

RES tota aliquot aſſertionibus poterit comprehendi.

PRIMA ASSERTIO. Certum eſt, Deum poſſe ſine charitatis aliquo habitu creato nos conſtituere ſui amantes, per actuale auxilium gratiæ ſuæ: imò probabile eſt, Deum id poſſe, etiam ſine creato auxilio diſtincto ab ipſo actu, per ſolum concurſum ſuum ſupernaturalem. Atque hinc fit, vt gratia adiuuans diuidi poſſit in increatam & creatam, ſiue per modum tranſeuntis, ſiue per modum habitus eam conſideres. Poteſt enim Deus ſupplere per ſe efficientiam habitus & qualitatis ſuperadditæ potentiæ voluntatis, qua conſtituitur proportionata ſupernaturali actioni. Neque hoc poteſt reuocari in dubium, niſi fortè ab illis, qui exiſtimant habitum ita iuuare potentiam, vt ipſe ſit tota vis agendi, & potentia per ſe ipſam nihil conferat. Quod manifeſtè falſum eſt in actibus vitalibus & liberis. Addo denique, non ſolùm de potentia abſoluta hæc procedere, ſed etiam ordinaria, ſaltem probabiliter: imò de facto ita fieri, quando Deus per vltimas diſpoſitiones hominem ad ſe conuertit, ſentit Suarez lib. 3. cap. 4. de auxilijs gratiæ. Nobis hîc ſufficit, ita poſſe fieri.

Nota tamen, aliud eſſe nos conſtitui Dei amantes, aliud amicos. Amantes Dei conſtitui poſſumus, ſi non ſine gratia ſupernaturali nobis inhærente, ſaltem ſine habitu creato charitatis: ita enim videmus fieri, quando ad primam iuſtitiam diſponimur per actualem Dei amorem qui præcedat habitum charitatis: amici autem Dei non poſſumus conſtitui potentia ordinaria, niſi per creatum habitum charitatis; quamuis potentia abſoluta etiam ſine eo vtcumque poſſimus Dei conſiderari amici, vt infrà dicemus.

ASSERTIO SECVNDA. Non poteſt Deus efficere, etiam potentia abſoluta, vt ipſum diligamus ſine vitali influxu animæ noſtræ & voluntatis. Neque enim poteſt ſupplere actus vitales, quorum modus intrinſecus requirit, vt proficiſcantur à vita ſubſtantiali & principio interno.

ASSERTIO TERTIA. Non poſſumus Deum diligere ſine actuali amore, qui ſit qualitas quædam nobis inhærens. Sicuti enim ſine albedine nihil eſt album, ita ſine amore nihil amat. Neque fieri poteſt per vllam potentiam, vt nos amemus illo amore formaliter qui Deus eſt, ſine creato nobis inhærente amore; tum quia Deus nobis inhærere non poteſt, non amamus autem niſi amor nobis inhæreat; tum etiam, quia, vt dixi, amor noſter germen & effectus debet eſſe noſtræ voluntatis, Deus autem effectus rationem non ſubit.

ASSERTIO QVARTA. Vt conformiter naturæ noſtræ per amorem Deo perfectè inhæreamus tamquam vltimo fini, opus eſt creato habitu charitatis, ita vt ſine eo, ne quidem per abſolutam Dei potentiam, cum illa conformitate id fieri poſſit. Patet, quia per habitum charitatis & gratiæ accipit homo quodammodò eſſe diuinum, vt iam ſibi quaſi connaturales fiant iſtæ operationes, alioquin ſupernaturales. Neque ſufficit ad hoc ſolus habitus gratiæ cum auxilio ſupernaturali: cùm enim gratia (quã ex ſententia D. Thomæ à charitate diſtinguimus) non inclinet ad operandum, non ea

Digitized by Google

ſufficit vt conformiter naturæ ſuæ homo poſſit dicit operari in operibus iſtis ſupernaturalibus; quia tum demum conformiter naturæ operamur, quando ex inclinatione potentiæ aut habitus.

VLTIMA ASSERTIO. Certum eſt, nos non conſtitui Dei amicos, niſi infuſo habitu creato charitatis, neque potentia ordinaria aliter fieri poteſt. Hæc nobis contra Magiſtrum ex communi omnium ſententia probanda eſt. Probatur autem Primò ex Scripturis. Prioris ad Corinth. 13. & ad Coloſſ. 3. charitas annumeratur & præfertur aliis virtutibus, adeò vt ſi ideò ſolùm eam facias virtutem, quòd ea præſtet quæ virtus Deo ſupplente; iam periclitetis admittere, etiam fidem non aliter eſſe virtutem. Alius locus eſt admodum idoneus, ad Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Hìc enim diſtinguitur charitas infuſa ab ipſo Spiritu ſancto, qui ſimul in iuſtificatione nobis datur: quod è diametro pugnat cum ſententia Magiſtri, hæc duo ita confundentis, vt nihil dari, nihil infundi habituale nobis velit, quod ſit proprium principium dilectionis, præter ipſum donum increatum Spiritus ſancti. Vtrumque ponit Apoſtolus: Spiritum ſanctum dicit dari, contra quoſdam, qui negant eum ſecundùm ſubſtantiam ſuam eſſe donum; contra quos egimus in prima parte: charitatem dicit in cordibus noſtris diffundi, contra opinionem Magiſtri; ſic enim loquendo indicat, charitatem cordibus noſtris inhærere, & non eſſe ipſum Spiritum ſanctum, ſed Spiritus ſancti effectum, donum & fructum, vt dicitur ad Galat. 5. De charitate qua nos Deum diligimus, explicat hunc locum Anſelmus, Oecumenius, Primaſius, Hugo Victorinus q. 127. in epiſtolam ad Rom. & ipſe Auguſtinus de ſpiritu & littera cap. 32. *Charitas Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos.*

Dices; Chryſoſtomus, Theophylactus, & alij, quos ſequitur Toletus, charitatem Dei in hac ſententia intelligunt eam, qua nos diligit Deus.

Reſpondeo; Quamuis probabilior ſit prior interpretatio, hanc tamen nobis non ſolùm non obeſſe, ſed etiam nonnihil prodeſſe, quamuis altera magis. Prodeſt, inquam; quia, vt fatetur Toletus, non alio ſenſu charitas qua nos Deus diligit, dicitur diffuſa in cordibus noſtris, quàm quia in nobis efficit gratiam, charitatem, & omnia dona & virtutes quæ ſunt à Spiritu ſancto. Probabilior tamen eſt, vt dixi, Auguſtini interpretatio, quam ſequitur Concilium Arauſicanum can. 25. & Tridentinum ſeſſ. 6. can. 7. & can. 11. Per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Sanè etiam ipſe Magiſter fatetur, locum Apoſtoli accipiendum eſſe de charitate Dei, qua nos Deum diligamus; quamuis putet eamdem eſſe, qua nos ipſe diligit, & qua ſui dilectores facit.

Verùm obiicit Toletus, propoſitum Apoſtoli aliud poſtulare: probat enim ſpem non confundere; magis autem vrget, ſi dicatur, ideò ſpem non confundere, quia Deus nos diligendo nobis donet Spiritum ſanctum, qui omnia in nobis chariſmata operetur; quàm ſi ſolùm dicatur, Spiritum ſanctum diffundere vnum donum & virtutem charitatis.

Reſpondeo, Etiamſi ſola dicatur hîc infundi nobis per Spiritum ſanctum charitas, hoc tamen abundè ſufficere, vt ſpes nos non confundat, quia Rom. 13.
plenitudo legis eſt dilectio; factores autem legis Rom. 2.
iuſtificantur; quos autem iuſtificauit, hos & glorificauit. Ibid. 8.

Secundò probatur aſſertio noſtra ex Patribus. Auguſtinus tract. 6. in 1. Ioannis: *Quid eſt*, inquit, *Ipſe Spiritus ſanctus interpellat pro Sanctis, niſi ipſa charitas quæ in te per Spiritum ſanctum facta eſt?* Ambroſius lib. 10. epiſtola 84. ſecundùm eamdem ſententiam loquitur, vt & Hieronymus in cap. 5. ad Galat. Gregorius lib 1. in Iob cap. 28. Bernardus epiſtola 11. *Charitas dat charitatem ſubſtantia accidentalem.*

Tertiò probatur ratione. Deus diſponit omnia ſuauiter, Sapientiæ 8. ergo quando nos facit ſuos ex toto corde dilectores, infundit cordibus noſtris habitum charitatis; quia ſine habitus inclinatione non ſumus ad hunc amorem proportionati. Requirit autem ſuauis diſpoſitio, vt quadam facilitate, ex interiori diſpoſitione prouenienıte, operemur. Prouenit autem facilitas iſta maximè ex habitu charitatis; nulla enim virtus æquè inclinat in ſuum actum, ac charitas: eſt enim charitas eſſentialiter amor, cuius participatione omnis conſtat inclinatio. Vnde etiam fit, vt nulla æquè delectabiliter operetur, vt hîc docet D. Thomas. Confirmatur hæc ratio: Quia videmus Deum cuilibet naturali agenti dediſſe formam & facultatem naturalem in eo inhærentem & permanentem, per quam propenſum & accommodatum ſit ad proprium ſuum opus.

Quæres, An ſit fidei charitatem eſſe aliquid habituale creatum in anima iuſtificati?

Valentia poſt Concilium Tridentinum putat eſſe de fide; Baneſius ſolùm damnat Magiſtri ſententiam tamquam temerariam & errori proximam, non autem tamquam hæreticam. Sanè ſi negetur dari charitatem, quæ ſit qualitas per modum habitus iuſtis inhærens, exiſtimarim nunc iſtud ad hæreſim pertinere, vt diximus De habitu gratiæ 1.2. q. 110. art. 2.

SECTIO III.
Solutio argumentorum.

ARGVMENTA pro opinione Magiſtri facilè ſoluuntur. Illud enim 1. Ioan. 4. *Deus charitas eſt*; intelligitur de charitate increata, qua Deus nos diligit, non qua ipſi Deum diligimus: imò idem eſt Deum diligere, & Deum eſſe ſuam charitatem ſeu dilectionem: in Deo enim actus non reperitur diſtinctus ab habitu, imò nec à ſubſtantia. Ita locum Ioannis communiter accipiunt Patres & Interpretes, & fauet textus, quando ſubiungit modum, quo manifeſtú fiat, Deum eſſe charitatem. *In hoc*, inquit, *apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum.* Deum ergo eſſe charitatem, inde probat, quòd nos ita dilexerit, vt Filium ſuum mitteret. De quo videre licet Oecumenium.

Sed contrà obiicies, Auguſtinum illa verba accipere de charitate qua nos diligimus Deum & proximum: octauo enim lib. de Trinit. c. 8. dicit, Deum nobis eſſe notiorem quàm fratrem, eò quòd fratre nobis ſit notior dilectio qua diligimus; Deus autem ſit dilectio, vt ait Ioannes. Vbi

apertè

Digitized by Google

apertè videtur dicere Auguſtinus, quod vult Magiſter, Deum eſſe dilectionem illam, qua nos diligimus proximum; eſſe autem ſimul eam qua Deum ipſum diligimus, ſubiungit: *Videtur*, inquit, *dilectionem Dei tacuiſſe, quod numquam faceret, niſi quia in ipſa fraterna dilectione vult intelligi Deum.* & infrà: *Iſta contextio ſatis aperteque declarat, eamdem ipſam fraternam dilectionem, non ſolùm ex Deo, ſed etiam Deum eſſe, quem videmus tanta auctoritate prædicari.* Ad hæc ſerm. 13. de verbis Apoſtoli: *Charitas vſque adeò donum Dei eſt, vt Deus vocetur.* Item epiſtola 143. *Ipſa charitas in omnibus donis Dei ita excellit, vt Deus dicta ſit.* Rurſum de gratia & libero arbitrio c. 19. *Deus dilectio eſt, & Pelagiani*, inquit, *ipſum etiam Deum ex ſemetipſis habere ſe dicunt.*

Reſpondeo, Auguſtinum non hoc velle: quòd illa dilectio qua proximum & Deum diligimus, ſit formaliter illa dilectio quę ſubſtantialiter Deus eſt: hoc enim non ſolùm falſum eſt, ſed etiam ita impoſſibile & inopinabile, vt ne quidem id Magiſter voluerit, vt ſuprà monuimus: ſic enim charitas increata non ſolùm eſſet nobis loco habitualis charitatis, ſed eſſet ipſe actus dilectionis; quod apertè implicat. Quid autem voluerit, apertè indicat lib. 15. eiuſdem operis de Trinitate, capite 17. vbi in primis dicit, non ita Deum dici charitatem, quo modo dicitur patientia noſtra in

Pſal. 70. illo Pſalmi; *Quoniam tu es patientia mea.* nuſquam enim eſſe dictum, *Deus patientia eſt*; ſed, *Tu es patientia mea*, ſicuti, *Tu es ſpes mea*; ſimpliciter autem dictum, *Deus charitas eſt*, ſicuti, *Deus ſpiritus eſt*. Deinde docet, quãdo dicitur, *Deus charitas eſt*, id intelligi de Deo: qui ſit ex Deo, eò quòd Apoſtolus dicat; *Charitas ex Deo eſt.* Tertiò dicit, debere intelligi de Spiritu ſancto, non de Filio, qui etiam eſt Deus de Deo: quia Apoſtolus dicat; *De Spiritu ſuo dedit nobis.* Spiritum ſanctum ergo vult Auguſtinus eſſe charitatem increatam. Origenes Prolog in Cantic. Patrem & Filium dicit eſſe charitatem. Verùm licet Pater & Filius ſint charitas eſſentialis, propriè tamen charitatis vox, vt & amoris, in Spiritu ſancto intelligitur, qui eſt amor notionalis. Eumdem autem etiam vult Auguſtinus dici dilectionem, qua nos Deum & proximum diligimus; quia cùm datus fuerit homini, inquit, accendit eum in dilectionem Dei & proximi: non enim habet homo vnde Deum diligat, niſi ex Deo; propter quod & paulò pòſt dicit, *Nos diligamus, quia ipſe prior dilexit nos.* Apoſtolus

Rom. 5. quoque Paulus, *Charitas*, inquit, *Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Actus itaque dilectionis Dei in nobis, eſt Spiritus ſanctus: quia accenſio quædam & diffuſio eſt ſpirationis diuinæ. Eſt ergo participata & effecta charitas per charitatem increatam, quæ exemplar & fons eſt omnis dilectionis creatæ. Quando ergo homo in ſe Dei aut fratris experitur dilectionem; Deum in ſe experitur, adeoque iam quodam ſenſu Deus ei notior eſt quàm frater, quia interior, ac ſenſu & experientiâ certior. Illuſtrat hanc doctrinam Hugo ſuprà citatus his verbis: *Hoc quod Auguſtinus dicit, quòd charitas fraterna, qua diligimus inuicem, Deus eſt, cõcedimus dicentes quòd Deus charitas facit nos etiam diligere inuicem, ſed charitate mediante, ſicut nos facit credere, fide mediante. Neque tamen ideò duæ ſunt charitates, ſicut non duo dicuntur nos illuminare, quando ſol & radius nos illuminant.* Hinc etiam patet, quomodo ex eo quòd charitas increata ſit Deus, incitemur in Dei amorem, vt nos incitat D. Ioannes: quando enim habemus diuinum hunc amorem, in illo manemus, & ipſe in nobis eſt, Deum habemus, Deus in nobis eſt. Non repugnat autem, quòd Spiritus ſanctus hunc in nobis amorem faciat per habitum charitatis creatum, ſicut conſtat facere per actum creatum.

Similis eſt reſponſio ad alia Auguſtini loca.

Obiici poteſt ex argumentis quæ ſunt apud diuum Thomam, Charitatem videri infinitæ virtutis, quòd animam hominis perducat ad bonum infinitum.

Sed reſpondeo cum D. Thoma, quia obſcurè loquitur, eius mentem explico, Infinitum effectum non arguere perpetuò infinitudinem formę accidentalis, per quam producitur, ſed infinitudinem agentis. Quando enim effectus non eſt infinitus, niſi ratione termini cui vnit, vt ſit in propoſito; poteſt contingere vt forma non ſit infinita: ſed agens ſemper oportet eſſe infinitum primum enim agens debet eſſe proportionatum vltimo fini; quare nulla creatura poteſt nos per vllam qualitatem Deo vnire, niſi huius vnionis Deus ipſe auctor fuerit.

ARTICVLVS III. IV. & V.

Vtrùm Charitas ſit virtus ſpecialis & vna?

PRIMA CONCLVSIO. Charitas eſt virtus. Docent paſſim Patres: Chryſoſtomus homilia de charitate tom. 3. Auguſtinus De natura & gratia, c. 63. vbi charitatem dicit eſſe iuſtitiam qua iuſti ſumus: iuſtitiam enim illam eſſe virtutem animi, quam Deus in nobis efficiat, docet concione 26. in Pſ. 118. & apertè diſtinguit iuſtitiam habitualem à iuſtitia ſumpta pro opere iuſtitiæ. Videri etiam poteſt Hugo Victorinus libello De laude charitatis.

Probatur Concluſio, Quia actus charitatis bonus eſt; eſt enim conformis regulæ ſuæ: imò per charitatem attingimus ipſum Deum, qui magis eſt regula noſtra, quàm ratio humana.

Si quæras, An etiam parua & admodum remiſſa charitas ſit vera virtus?

Omnino dicendum eſt, Si vera ſit & non ficta charitas, non poſſe non eſſe virtutem: ſimpliciter enim virtus eſt, quæ proximè hominem diſponit ad veram beatitudinem; vera enim virtus ſumenda eſt in ordine ad vltimum finem. Vnde conſequitur minimam charitatem potiùs eſſe virtutem, quàm maximam virtutem acquiſitam.

SECVNDA CONCLVSIO. Charitas eſt ſpecialis virtus. Probat D. Thomas, Quia bonum diuinum habet ſpecialem rationem boni, quatenus eſt beatitudinis obiectum: habebit ergo etiam ſpecialem rationem virtutis charitas, quæ circa tale bonum verſatur.

Dices, Beatitudo eſt aggregatio omnium bonorum; ergo charitas ſolùm erit aggregatum quoddam virtutum.

Reſpondeo, Eſſe quidem beatitudinem plenitudinem omnis boni, ſecundùm illud, *Super omnia bona ſua conſtituet eum.* Sed eam ipſam pleni- Matth. 25.
tudinem & generalitatem omnis boni, adducere ſpecialem

Digitized by Google

ſpecialem quamdam rationem boni, videlicet ſummi boni, vt charitas non tam verſetur circa bonum commune, quàm circa bonum ſummum, vt rectè D. Thomas q. diſputata De charitate a. 5. ad 4. Poſſet tamen charitas conſiderari, vt verſetur circa bonum commune, & nihilominùs retinere rationem ſpecialis virtutis: ſicuti Metaphyſica habet ſpecialem rationem ſcientiæ, etiamſi verſetur circa ens quatenus omnibus commune. De quo videre licet D. Thom. in 3. diſt. 27. q 2. a. 4.

Inquirendum hîc eſt, quo ſenſu dicat D. Thomas, charitatem verſari circa bonum diuinum vt eſt obiectum beatitudinis?

Scotus in dicta diſtinct. a. 2. reprehendit eiuſmodi locutionem: dicit enim, rationem obiectiuam charitatis: poſſe tripliciter intelligi, Vno modo propriè, pro ea quæ ſecundùm ſe nata ſit eſſe ratio terminandi actum charitatis, quam dicit eſſe rationem Dei in ſe. Altero, pro ratione præcedente actum, propter quam natus eſt actus elici circa obiectum: quam rationem dicit eſſe ſecundariam, talemque eſſe ſi amicus propter virtutem iam incipiat diligi, quia ſcitur redamare; & hanc in charitate dicit eſſe bonitatem Dei, vt nos diligit, ſeque nobis communicat: quod voluit S. Ioannes quando dicit, *Diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos*, primæ Epiſtolæ cap. 4. Tertio, pro ratione reſultante ex actu charitatis, eumque inſtar quietis cuiuſdam excipiente, qualem in charitatis actu dicit eſſe Deum, vt eſt noſtra beatitudo, eamque vult impropriſſimè eſſe rationem obiectiuam charitatis. Itaque non niſi valdè impropriè dici poſſe, charitatem pro obiecto habere beatitudinem æternam; aut Deum, vt eſt obiectum beatificum, eſſe charitatis obiectum. Ita ferè Scotus.

Verùm quidquid ſit de hac Scoti ſatis obſcura doctrina, non deeſt ſenſus quo commodiſſimè explicari queat, à D. Thoma dictum obiectum charitatis Deum, vt eſt obiectum beatificum. Primò, vt Baneſius explicat, vt nihil voluerit aliud, quàm bonum diuinum, vt eſt abſolutè & ſimpliciter beatificans, quod non fit niſi beatitudine ſupernaturali, eſſe obiectum charitatis, quando dicitur bonum diuinum ſupernaturale eſſe charitatis obiectum. Secundò, vt Valentia, quaſi velit bonum diuinum eſſe obiectum charitatis, non ſecundùm vnam aliquam perfectionem ſuam, ſed ſecundùm omnem prout eſt in ſeipſo, quomodo etiam attingitur à beatis, ſecundùm il-
1. Ioan. 3. lud: *Videbimus eum ſicuti eſt*. Tertiò, vt alij volunt, dici poteſt, D. Thomam reſpexiſſe ad amicitiam cum Deo, quam dixerat eſſe charitatem, vt Deus beatificans non tam ſit obiectum charitatis vt charitas eſt, quàm vt amicitia eſt fundata in communicatione æternæ beatitudinis. Quartò, & omnium optimè, ex ipſo D. Thoma q. diſputata ſuprà citata diximus, eum nihil aliud voluiſſe, quàm quòd per charitatem homo reddatur benè diſpoſitus ad vltimum ſuum finem ſeu beatitudinem; adeoque meritò diſtingui ab illis virtutibus, quæ hominem benè diſponunt ad media illius finis. Supponere autem D. Thomam, fidem & ſpem non verſari circa vltimum finem, eo modo quo charitas: fides enim Deum qui eſt vltimus finis reſpicit, vt eſt prima veritas, ſpes vt eſt ſummum bonum nobis, charitas vt eſt ſummum bonum ſibi.

Tertia conclvsio. Charitas eſt ſimpliciter vna virtus non diſtincta in plures ſpecies. Probat eam D. Thomas ex natura amicitiæ, quæ tum demum diſtinguatur, quando aut finis, aut communicatio ipſam fundans variatur. Certum autem eſt, vnicum eſſe in charitate finem, ſcilicet diuinam bonitatem; item eſſe vnicam communicationem beatitudinis æternæ, in qua fundetur amicitia charitatis. Charitatem qua proximum diligimus, eſſe eamdem cum charitate Dei, docet Auguſtinus lib. 8. de Trinitate cap. 8. & ex ipſo Magiſter lib. 3. diſt. 27. qui benè monet, geminam dici charitatem, etiamſi vna ſit Dei & proximi, propter duo dilecta. Et confirmatur, Quia proximum diligimus, vt aliquid Dei: hinc enim fit, vt etiam impios & inimicos diligamus ex amicitia quæ nobis eſt cum Deo, qui iubet etiam inimicos diligere, & illi adhuc coniungi poſſunt per charitatem, quàm diu in via ſunt.

An verò præter charitatem hanc proximi, quæ eadem eſt cum charitate Dei, & amorem naturalem Dei & proximi, non ſit aliquis amor ipſius proximi ſupernaturalis, qui non ſit concupiſcentiæ (qualem dari ex ſuprà dictis ſuppono) dubitari poteſt.

Sanè vtrumuis dicatur, nihil oberit concluſioni noſtræ: neque enim erit alia charitas, ſed ſolùm alius amor. Illud certum eſt, quando peccator proximum amat amore aliquo imperfecto propter Deum, quem tamquam iuſtitiæ fontem diligere incipit, nondum eſſe charitatem. At fortè etiam iuſtus, quando proximum diligit non ex amicitia quam habet cum Deo, ſed ex amore ſupernaturalis beneuolentiæ, quem habet immediatè in proximum, non propriè exercet actum charitatis. Si quis tamen velit, huiuſmodi amorem eſſe virtualiter charitatis; non magnopere cum eo contendendum erit: eoque pertinebit quod diuus Thomas q. diſputata De charitate a. 4. in corpore dicit, eſſe charitatem, quandocumque diligitur proximus quia in eo eſt Deus, vel vt in eo ſit Deus, aut omnino ratione Dei. Ibidem in reſponſione ad ſeptimum, quo obiiciebatur, alio honore Deum honorari, alio proximum, ideoque videri etiam alio amore amari; indicat diſcrimen inter honorem proximi, & eius amorem ſupernaturalem, quòd honoremus etiam proprium bonum proximi, amemus autem ſolùm bonum diuinum in ipſo.

Alia dubitatio hîc eſſe poteſt, An præter charitatem Dei infuſam, ſit aliqua in nobis acquiſita? Talem enim nonnulli Theologi admittunt, eamque dicunt eſſe habitum Theologicum, non tamen virtutem Theologicam, eò quòd ad rationem virtutis Theologicæ requiratur infuſio: quam eſſe ſententiam D. Thomæ ſuprà diximus quando agebamus De ſpe.

Affirmatiua pars ſatis probabiliter ſuſtineri poteſt. Verùm de hac re alibi latiùs.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Charitas ſit excellentiſsima virtutum?

Respondetvr, Charitatem eſſe excellentiorem virtutibus moralibus, quia Theologica eſt: fide autem & ſpe, quia

Deum

Deum in ſe attingat, ſicut prudentia rationem; fides autem & ſpes Deum attingunt dumtaxat, vt ab eo prouenit nobis cognitio veri, aut adeptio boni.

Probatur hæc reſponſio ex Scripturis ſacris. Eſſe enim charitatem maiorem fide & ſpe, docet apertè Apoſtolus prioris ad Corinth. 12. & 13. Priori enim loco hanc excellentiorem viam appellat; poſteriori autem apertè eam fide & ſpe maiorem facit: *Maior*, inquit, *horum eſt charitas.* Maiorem autem eſſe virtutibus moralibus, docet idem Apoſtolus ad Coloſſ. 3. *Super omnia autem hæc charitatem habete, quæ eſt vinculum perfectionis.* Huc pertinet, quòd dilectio dicatur plenitudo legis & finis præcepti: eſt enim finis quid perfectiſſimum. Imò Pſal. 118. charitas dicitur omnis conſummationis finis, interprete Beda. Deniq; rectiſſimè ab Auguſtino dictum eſt in Pſal. 103. Conc. 1. *In omnibus Scripturis ſupereminentiſſimam viam, ſupereminentiſſimum locum charitas obtinet.*

Secundò probatur ex Patribus. Irenæus lib. 4. cap. 63. *Præcipuum dilectionis munus, quod eſt pretioſius quàm agnitio, glorioſius autem quàm prophetia, omnibus autem reliquis chariſmatibus ſupereminentius.* Origenes homil. 2. in Cantica, *Charitas in hoc omnino principalem obtinet locum.* Chryſoſtomus homil. 1. de incomprehenſibili Dei natura dicit, charitatem eſſe caput omnium bonorum, radicem, fontem, & parentem. Hieronymus in cap. 5. ad Galatas, *Quæ alia inter fructus Spiritus debuit tenere primatum, niſi charitas; ſiquidem & in Lege & in Euangelio ipſa obtinet primatum?* Auguſtinus 15. de Ciuit. cap. 18. de charitate agens, *Nullum*, inquit, *eſt iſto dono excellentius.*

Tertiò probatur Ratione. Chryſoſtomus homil. de charitate tomo 3. hac ratione probat charitatem eſſe digniorem virtutibus moralibus, quæ cohibitione affectuum occupantur, quòd diligere nobis cum Deo commune ſit, vnde & per dilectionem inimicorum, Patris cæleſtis imitatores eſſe iubeamur: homilia autem de fide, ſpe & charitate, ideò maiorem dictam putat fide & ſpe, quòd præ illis maneat in patria. Sed potiùs ideò in patria manet, quia maior eſt; & ideò maior eſt, quia non ex parte eſt: non enim includit imperfectionem, neque ſupponit. Adde, quando Apoſtolus dicit, nunc manere charitatem; ſimul dicit, nunc eſſe maiorem: vt procliue ſit intelligere, independenter à ſtatu beatifico eſſe in ſe maiorem etiam prout hîc eſt. Auguſtinus (quod & Chryſoſtomus attigit) vrget in argumentum excellentiæ charitatis, quòd non tantùm donum Dei, ſed Deus dicatur à D. Ioanne. Ita epiſtola 143. Enchiridij autem cap. 117. vrget, quòd à charitate ſimpliciter dicatur quiſque bonus: *Cùm enim quæritur*, inquit, *vtrùm quiſque ſit homo bonus; non quæritur, quid credat, aut quid ſperet; ſed quid amet.* Et in ſententijs à Proſpero collectis, n. 327. *Quanta eſt charitas? quæ ſi deſit, fruſtrà habentur cætera; ſi adſit, habentur omnia.* Denique de Trinitate loco ſuprà citato vrget, quòd ſolùm donum charitatis diuidat inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. Hieronymus ſuprà citatus vrget, ſine charitate reliquas non reputari eſſe virtutes, & ex charitate naſci vniuerſa quæ bona ſunt: item quòd omnis lex in ea recapituletur, quòd ſola cor mundum efficiat.

Sentiunt contra doctrinam huius articuli noſtri temporis hæretici, qui non ferunt, charitatem dici maiorem fide; & Apoſtolum hoc apertè dicentem mirè detorquent. Dicunt enim, non ſimpliciter hoc voluiſſe, ſed dixiſſe maiorem, quia ſemper maneat, vel quia primas teneat in conſeruanda Eccleſia, vel quia quoſdam habeat effectus, qui eam videantur fidei præferre, licet omnibus effectibus ſimul conſideratis, fides ſit præſtantior; cùm in illis etiam ipſa charitas reperiatur, & victoria noſtra, quæ vincit mundum, ſit fides, vt inquit Ioannes primæ epiſtolæ cap. 5. Ita ferè Caluinus.

Verùm quomodo potiùs dicendum ſit, charitatem ideò manere quia maior eſt, quàm ideò maiorem eſſe quia maneat; iam antè monuimus. Quòd verò charitas nos vniat proximo, & ita ſeruet vnitatem Eccleſiæ; magnum quidem eſt, ſed maius eſt quòd nos vniat Deo; vniat inquam magis quàm fides aut vlla alia virtus, vt patet ex dictis.

Quomodo autem nobis non obſit quòd charitas dicatur eſſe de fide non ficta, aut ſequi cognitionem, partim diximus q. 17. a. 8. Hîc addimus, fidem, ſpem & charitatem habere perfectionem à Deo, circa quem verſantur; ſuperare autem charitatem, quia perfectiùs Deum attingat: charitas enim tota diuina eſt, aut potiùs Deus eſt, noſque in Deum transfert: fides autem cum quadam obſcuritate nobis Dei cognitionem præbet: ſpes nobis abſentem ſperat, charitate Deum Deo volumus, ſpe Deum nobis, per fidem autem nobis Dei quærimus cognitionem, vt proficiamus in amorem. 1. Tim. 1.

Quòd verò obiicitur, fidem eſſe victoriam quæ vincit mundum; bis peccatur: ſemel, quòd fides illa per charitatem viua ſit intelligenda & operans, non mortua, quæ nihil eſt. Secundò, quòd victoria adimatur dilectioni; hoc enim repugnat Scripturæ, Cantic. 8. *Fortis vt mors dilectio.* & in ipſa epiſtola Ioannis cap. 4. victoria iſta tribuitur charitati; *Vos ex Deo eſtis, & viciſtis eum, quoniam maior qui in vobis eſt quàm qui in mundo.* Hîc enim ſignificatur, nos vincere mundum & malignum, per Deum nos inhabitantem; inhabitare autem per charitatem, ibidem Apoſtolus ſubiungit. 1. Ioan. 5.

Sed vrget Caluinus vlteriùs, per fidem nos renaſci, effici filios Dei, obtinere vitam æternam, Chriſtum in nobis habitare.

Reſpondeo, per charitatem nos renaſci & effici Dei filios, 1. Ioannis 3. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & ſimus.* Item per charitatem nos obtinere vitam æternam: quia dicit ibidem Ioannes, *Nos ſcimus quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte.* Denique per charitatem Deum nos inhabitare, ſubiungit idem Apoſtolus cap. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

ARTICVLVS VII.

Vtrùm ſine Charitate poſſit eſſe aliqua vera virtus?

RESPONDET D. Thomas, Virtutem ſimpliciter veram, quæ ordinet hominem ad vltimum ſuum finem, non eſſe ſine charitate: virtutem autem veram, ſed imperfectam, quæ

quæ ipſum ordinet ad aliquod particulare bonum, poſſe eſſe ſine charitate.

Duæ hîc extremę ſententiæ à D. Thoma reprobantur. Vna quæ dicit, ſine infuſa diuinitus charitate poſſe eſſe virtutem veram & perfectam, quæ ſufficiat homini beando ex ſolis naturæ viribus: quæ eſt Pelagiana, ſatis refutata in 1. 2. in materia De gratia. Altera, virtutes Philoſophorum eſſe vitia: quam damnarunt, ſaltem tanquam offenſiuam, Pius V. & Gregorius XIII. Contra hanc egimus in tractatu De peccatis.

Reprobatur etiam hîc & illa opinio, & quidem propriè, quę in peccatore fideli omnem negat virtutem, etiam imperfectam.

Denique etiam iſtud reprobatur, ſi quis dixerit, in puris naturalibus à Deo conſtitutum hominem non poſſe habere vllam veram virtutem, quamuis imperfectam, quin ſubleuetur ad ſtatum gratiæ ſupernaturalis.

Contra duas iſtas poſteriores opiniones breuiter hîc nobis agendum eſt.

Conclvsio prima. Fidelis in peccatum lapſus etiamſi charitatem amiſerit, poteſt habere aliquam veram virtutem, quæ tamen imperfecta erit, & ſimpliciter virtus vera non erit dicenda, quoad in peccato manſerit priuatus charitate.

Prior pars declaratur; Virtus enim moralis, & ex infuſis fides & ſpes, non amittunt omnem rationem virtutis in peccatore: reliquas tamen infuſas morales fatemur ſaltem meritoriè cum ipſa charitate expelli. De fide & ſpe ſatis ſuprà id oſtendimus: de moralibus acquiſitis patet ex definitione virtutis, quam tradit Philoſophus, qui nihil ſciuit de ſupernaturali charitate: poteſt enim ſine charitate habitus virtutis moralis eſſe principium actionis ſtudioſæ.

Poſterior pars declaratur; Quia Theologicè loquendo, ea non poteſt ſimpliciter dici vera virtus, quæ non facit habentem bonum ſimpliciter in ordine ad finem vltimum, qui re ipſa nunc ſupernaturalis eſt, ad quem nemo poteſt eſſe aptus, niſi per charitatem. Philoſophicè tamen loquendo, poterunt dici ſimpliciter veræ virtutes ſine charitate: eoque modo poterunt conciliari in ſpeciem pugnantes hac de re ſententiæ, etiam inter ipſos Thomiſtas, vt benè hîc Valentia & Vaſquius in 1. 2. diſput. 88. obſeruarunt. Huc etiam pertinet, quod ex Apoſtolo Auguſtinus dicit, ſine charitate cetera nihil prodeſſe, lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas, & alibi ſæpè. Similiter etiam accipi poteſt, quod idem Auguſtinus habet De gratia & libero arbitrio cap. 18. *Quod fit ſine charitate, non benè fit.* Quod verò alibi dicit, voluntatem ſine charitate totam eſſe vitioſam cupiditatem, propter amorem vitioſum ſui dominantem dictum intelligi poteſt, non propter omnis virtutis vacuitatem. Eòdem pertinebit quod ſuperiori articulo ex Hieronymo produximus, ſine charitate reliquas non reputari virtutes.

Conclvsio secvnda. In puris naturalibus conſtituto homini virtutes illæ morales eſſent veriores virtutes, quàm ſint in peccatore à charitate lapſo; non tamen eſſent virtutes perfectæ.

Prior pars patet; Quia virtus moralis habet proportionem cum fine hominis naturali: itaque ordinaret hominem vtcumque ad verum ſuum finem vltimum in illo ſtatu.

Poſterior probatur; Quia talis virtus imperfectè, & nimis fragiliter, adeoque non ſatis ſecundùm ſtatum virtutis, ordinaret hominem ad ſuum vltimum finem naturalem, propter rebellionem carnis, quam non ita poſſet in illo ſtatu reprimere, quin ſæpè pro fragilitate ſua peccaret mortaliter, adeoque excideret à præmio beatitudinis naturalis. Accedit quòd toties interruptum virtutis exercitium phyſicè perfectam virtutem ingenerare vix potuiſſet: quomodo quidam volunt ab Auguſtino dictum eſſe, virtutes morales etiam in infidelibus eſſe dona Dei; quòd nimirum actus quibus acquirantur, non contingat frequentari, niſi tentationibus reſiſtatur; quod non fit ſine Dei auxilio & protectione. Ita Bellarminus lib. 5. De gratia cap. 11.

Ex his patet reſponſio ad argumenta Scoti & Durandi, quibus probare nituntur, ſine charitate morales veras eſſe virtutes: quæ apud ipſos videri poterunt.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Charitas ſit forma virtutum?

Responsio eſt affirmatiua ex D. Ambroſio. Variis autem modis explicatur.

Primus & præcipuus eſt, quòd actus reliquarum virtutum à charitate habeant quòd ſimpliciter boni ſint, id eſt conducentes ad veram beatitudinem; hoc enim eſt formaliter officium virtutis, facere habentis opus bonum. Hinc intelligitur, charitatem non ſolùm eſſe formam virtutum, quæ ipſam præcedunt, & ad quas ipſa accedit, ſed etiam illarum quarum ipſa dicitur mater, radix, & fundamentum.

Secundus modus quo charitas ſit forma virtutum, ita poterit explicari: In actibus voluntariis quod eſt ex parte finis, eſt formale; forma enim voluntatis, eſt obiectum eius: charitas autem pro obiecto habet finem omnium virtutum; itaque eius actus erit forma cuiuſque virtutis. Ita ferè D. Thomas hîc, & quæſt. diſputata De charitate articulo tertio.

Tertiò, Charitas eſt forma virtutum, quia ſtatum eis virtutum præbet: agit enim vt Deo vera pietate ſeruiant, quæ ſine charitatis imperio & dilectione facilè abripiuntur in ſeruitutem & tributum diaboli, per cupiditatem ad praua allicientem, & à bono abſtrahentem. Hoc modo facilè intelligitur, charitatem etiam formam poſſe dici virtutum moralium acquiſitarum; nam de infuſis moralibus res extra controuerſiam eſt.

Quartò, eſt quodammodò exemplaris forma virtutum, vt Baneſius obſeruat, quatenus ad imitationem charitatis omnes virtutes operantur: eſt enim charitas rectus amor ſimpliciter, omnis autem virtus participatio quædam recti amoris. Propriè tamen loquendo, rectè D. Thomas annotauit in reſponſione ad primum, non eſſentialiter, neque exemplariter, ſed potiùs effectiuè charitatem eſſe formam virtutum: effectiuè inquam, propter imperium charitatis; illud enim recipiendo, virtutes quodammodò deaurantur, & iam vitam quaſi nouam, adeoque formam accipiunt, dum vitæ æternæ promerendæ proportionantur. Alia huc pertinentia vide quæſt. 4. articulo tertio ſuprà.

Mirabitur

Digitized by Google

Mirabitur hîc quiſpiam, Quare virtus voluntatis in Theologicis ſit forma virtutis intellectus, charitas fidei; cùm in moralibus acquiſitis econtrà accidat? Prudentia enim quæ eſt in intellectu, forma eſt virtutum exiſtentium in voluntate: à prudentia enim virtutes illæ ſtatum virtutis accipiunt.

Reſpondet D. Thomas dicta q. diſputata a. 3. rationem eſſe, quòd virtutes morales, obiectum habeant infra hominem, Theologicæ autem ſupra hominem: illa autem quæ ſunt infra hominem, intelligere, homini melius & præſtantius ſit, quàm velle; eò quòd intellectio fiat, rebus intellectis quaſi tranſlatis ad intelligentem, & per modum eius in quo recipiantur iam ſe habentibus: ideoque ex inferiori conditione, meliorem in propoſito, quando inferiores ſunt intelligente, ſortientibus: voluntatis autem actus ſunt quodammodò egreſſiones ad res ipſas vt in ſe ſunt; econtrà autem accidat in intellectu & voluntate rerum nobiliorum ipſo intelligente & volente.

QVÆSTIO VIGESIMAQVARTA.

De ſubiecto Charitatis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm voluntas ſit ſubiectum Charitatis?

RESPONDEO cum D. Thoma, Charitatem eſſe in appetitu non ſenſitiuo, ſed rationali, quæ eſt voluntas: quia bonum quod diligit, non eſt bonum ſenſu apprehenſum, ſed diuinum, quod ſolo intellectu apprehenditur: neque tamen rationem eſſe regulam charitatis, vt virtutum humanarum, ſed Dei ſapientiam.

In reſponſione ad 3. inſinuat D. Thomas, charitatem potiùs eſſe in voluntate vt eſt appetitus finis, quàm vt eſt liberum arbitrium, ſiue vt electiua mediorum, eò quòd obiectum eius ſit vltimus finis: eſt tamen charitas principium liberi & meritorij actus, non tam ratione proprij ſui ſubiecti, quàm ratione ſtatus ſui ſubiecti, ideoq; eadem in patria non habet actus meritorios, imò neque liberos circa proprium obiectum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Charitas per infuſionem in nobis cauſſetur?

RESPONDET D. Thomas, Eam neque nobis naturaliter ineſſe, neque viribus noſtris acquiri poſſe; ſed ineſſe nobis per infuſionem ſancti Spiritus, qui eſt amor Patris & Filij, cuius participatio in nobis eſt ipſa charitas cauſſata. Hanc reſponſionem probant eædem auctoritates & rationes, quæ probant charitatem non eſſe ex nobis, ſed diffuſam eſſe in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis, vt inquit Apoſtolus ad Romanos cap. 5. Videri poteſt de hac re Concilium Arauſ. can. 25. Mileuitanum can. 4. & Trident. ſeſſ. 6. cap. 7. vbi non ſolùm actualem charitatem videtur dicere eſſe in nobis ex Dei infuſione, ſed etiam habitualem, quæ nobis inhæreat.

Sed quæres, Quare infuſa intellectui fide, non poteſt voluntas Deum iam cognitum amare per ſympathiam & redundantiam quamdam vnius potentiæ in aliam, ſicuti videmus ex rationali appetitu deriuari quodammodò in ſenſitiuum bonos quoſdam affectus, ad res diuinas?

Reſpondeo; Charitatis habitus neceſſarius eſt, etiam ſuppoſita fide: quia voluntas ſibi relicta, ſine inclinatione ſupernaturali, non ſequitur iudicium intellectus ſupernaturale; redundat tamen aliquid ex voluntate charitatis dono inſtructa, in appetitum inferiorem nullo præditum habitu ſupernaturali, quia voluntas imperat appetitui ſenſitiuo, eumque imperitando ad conſonos actus habilitat; quale imperium non reperitur intellectus habere in voluntatem.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Charitas infundatur ſecundùm capacitatem naturalium?

CONCLVSIO eſt, Non infundi hominibus charitatem ſecundùm capacitatem naturalium. De hoc articulo quædam diximus 1. p. q. 62. a. 6. & 1. 2. quæſt. 112. art. 4. quibus hîc ſuppoſitis, breuiter explico, & probo concluſionem.

Tribus modis intelligi poteſt, charitatem infundi ſecundùm proportionem naturalium: videlicet vt ea in actu primo ſint diſpoſitio ad ipſam, aut in actu ſecundo, aut vt non ſint quidem diſpoſitio, ſed Deus pro beneplacito ſuo inſtituat eiuſmodi ordinem, quo talis proportio ſeruetur. Primo & ſecundo modo eſſet Pelagianum, dicere quòd infundatur Angelis aut hominibus gratia & charitas ſecundùm proportionem naturalium: tertio autem modo probabile eſt hanc proportionem ſeruari in Angelis. Sed certú eſt rurſum, ſecundùm fidem, non ſeruari in hominibus: paſſim enim Scripturæ indicant, Deum pro liberrima ſua voluntate, hominibus diſtribuiſſe ſine tali proportione menſuram gratiæ ſuæ. priori ad Corinth. 12. *Hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult.* ad Epheſ. 4. *Vnicuique noſtrûm data eſt gratia, ſecundùm menſuram donationis Chriſti*, id eſt, ſecundùm arbitrium donantis Chriſti, vt explicat Theophylactus. Secundò, alioqui non contuliſſet Deus hominibus abiectiſſimis

Digitized by Google

ctiſſimis maximam charitatem, ſed ſapientibus ſecundùm carnem, potentibus, & nobilibus; quod eum feciſſe negat Apoſtolus prioris ad Corin.1. Tertiò, alioqui minimus Angelorum haberet maiorem charitatem quàm ſanctiſſimus hominum; cùm tamen certum ſit, D. Virginem in charitate ſuperare Angelos. Denique non poſſet vel ipſos homines D. Virgo charitate omnes anteire, vtpote quæ ſecundùm naturam inferioris ſit ſexus.

Illud hîc notandum, quando Trident. ſeſſ. 6. cap.7. dicit, nos in nobis iuſtitiam recipere vnumquemque ſuam, ſecundùm propriam cuiuſq; diſpoſitionem & cooperationem; non hoc dici, quòd pro quantitate phyſica præuenientis gratiæ nobis infundatur iuſtitia aut charitas: ſicuti enim nulla infunditur quando non conſentimus aut cooperamur; ita neque tanta infunditur, quando magnitudini præuenientis gratiæ non ſatis reſpondet conſentiendi conatus & promptitudo. Neque tamen vult Concilium, totam proportionem ſumendam eſſe ab influxu liberi arbitrij, conſiderati in ordine naturæ: quia vt ſic, conatus liberi arbitrij non eſt diſpoſitio ad gratiam, ſed accipiendus eſt actus qui eſt diſpoſitio, vt ſupernaturalis, & liberi arbitrij per gratiam adiuti, & ad talem actum fecundati: ſic enim profert fructum iniuſtitiæ, aliàs in ſe ſterile.

Notandum Secundò, Quando charitas non tantùm primò infunditur, ſed quaſi priſtina per pœnitentiam recuperatur; habendam eſſe rationem non ſolùm diſpoſitionis quæ nunc eſt, ſed etiam charitatis primæ, quæ non tam huic diſpoſitioni, quæ nunc eſt, quàm ſuæ quam habuit cùm primò infundebatur (ſi ad diſpoſitionem hominis infuſa eſt) reſpondet. Verùm hoc alterius eſt loci.

Notandum Tertiò, Quamuis Deus infundat charitatem ſecundùm proportionem noſtræ diſpoſitionis; rectè tamen dicitur, eam infundere ſecundùm beneplacitam ſibi menſuram: quia & diſpoſitio noſtra aut cooperatio ſecundùm totam ſuam latitudinem ex Dei dono eſt, adeoque ex voluntaria eius diſtributione deſcendit: quapropter ſicuti quando dicimus, tantam fecit imaginem plaſtes, quia tantam habebat materiæ molem; ſimiliter etiam dicere poſſumus, tantam feciſſe, quia tantam eſſe voluit, modò quantitas materiæ in eius fuerit arbitrio: ita etiam dicere poſſumus, charitatem infundi ſecundùm proportionem noſtræ diſpoſitionis & cooperationis, & nihilominùs infundi ad menſuram beneplaciti Dei diſtribuentis ſingulis prout vult.

ARTICVLVS IV.V.VI.& VII.

An Charitas augeatur? An per additionem? An quolibet actu? An in infinitum?

CONCLVSIO PRIMA: Charitas viæ poteſt augeri; imò de eſſentia eius, vt viæ, eſt quòd augeri poſſit. Quòd augeatur in via charitas, colligimus ex c. 1. ad Philippenſes: *Oro vt charitas veſtra magis ac magis abundet*, & c. 2. ad Theſſal. cap. 1. *Supercreſcit fides veſtra, & abundat charitas.* ad Epheſ. 4. *Veritatem autem facientes in veritate, creſcamus in illo per omnia*, &c. & infrà: *Augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate.* Accedit Oratio Eccleſię, qua petit à Domino fidei, ſpei, & charitatis augmentum, ex qua illud probat Concilium Trident. ſeſſ. 6. cap. 10. Huc etiam faciunt, quæcumque adducuntur pro iuſtitiæ incremento: nam imperfecta charitas imperfecta iuſtitia eſt; perfecta charitas, perfecta iuſtitia, ſecundùm D. Auguſtinum. Eódem pertinet, quod D. Thomas attigit, charitatem viæ eſſe illam ipſam viam, in qua viator quiſque proficere debeat. De quo conſulendi ſunt interpretes in illud prioris ad Corinth. 12. *Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro.* vbi prȩclarè Anſelmus: *Charitas*, inquit, *eſt via per quam illi gradiuntur, qui tendunt ad regnum cælorum; nam per cæterarum virtutum vias ambulare poſſunt & illi, qui ad inferiora deſcendunt.* Denique id docet Auguſtinus pȩnultimo capite Enchiridij: *Minuetur cupiditas charitate creſcente, donec veniat hîc ad tantam magnitudinem, qua maior eſſe non poßit.* Proſper libro Sententiarum, cap 95. *Creſcit ſemper charitatis facultas, dum vſu maior, & largitate fit ditior.* Fulgentius ſerm. de charitate: *In charitate debemus, quamdiu in hoc ſæculo viuimus, creſcere inuicem diligendo, ſicut eam iubemur ſemper debere reddendo.*

SECVNDA CONCLVSIO: Habitus charitatis augetur acceſſu noui gradus.

Difficultas hîc eſt omnibus qualitatibus communis, Quomodo fiat augmentum charitatis. Quærunt enim, An qualitates intendantur firmiori radicatione in eodem ſubiecto, aut meliùs diſponendo ſubiectum, aut noui gradus acceſſu?

Vbi probabilior videtur ea ſententia, quæ dicit fieri acceſſu noui gradus, qui ſit eiuſdem naturæ cum præexiſtenti, & cum ipſo in vnum tertium maiorem coaleſcat. Ita ſentiunt in 1.d.17. Scotus, Bonauentura, Gregorius, Gabriel, & alij multi ex antiquioribus, quos ferè ſequuntur recentiores. Fonſeca lib. 5. Metaphyſicorum c. 10. q. 1. ſect. 3. Vaſquez 1.2. diſput. 82 Probant, quòd videatur impoſſibile, ſubiectum reddi magis tale, niſi acquirat maiorem formam, qua ſit magis tale. Adde quòd niſi verè noui quid accedat ipſi qualitati, ſed bona ſolùm accedat diſpoſitio ſubiecto, aut mala recedat; conſequens erit, omnes beatos parem habere charitatem cum Chriſto Domino & inter ſe: ibi enim perfectè diſpoſitum eſt ſubiectum, & nulla omnino contrariæ cupiditatis repugnantia.

Itaque quod habet reſponſio, probatur à ſufficienti diuiſione, & reiectione aliorum modorum. Cùm enim quatuor ferè ſint imaginabiles modi, quibus augmentum in charitate fiat ſecundùm gradus intenſionis; ſolus ille reperitur verus, quem habet reſponſio.

Primus modus eſt, Si ſola maneat entitas habitualis quæ priùs fuit, contingat tamen ſubiectum fieri magis tale, propter receſſum contrarij, vel quia inhærentia intenditur.

Verùm intenſionem non fieri per ſolum receſſum contrarij, vel ex eo probatur, quòd videamus nonnulla accedentia intendi, quæ non habent contrarium, vt patet in lumine. Adde charitatem Angelorum in via potuiſſe augeri, ſicuti & hominis ante lapſum, vbi tamen nulla erat cupiditas charitati contraria. Neque etiam fieri intenſionem qualitatis, intenſa inhæſione ſine intenſione inhærentis, patet; quia alioqui, quando

per

Digitized by Google

per Dei potentiam qualitates inæquales ponerentur ſine ſubiecto, fierent eo ipſo æquales, quod non eſt credibile.

Secundus modus concipiendi augmentum charitatis eſt, Si ponatur prior gradus deſtrui, & ſolus manere poſterior, qui ſit perfectior.

Verùm iſte modus hoc habet incommodi, quòd ſic corrumperetur charitas in ſui augmento, quæ tamen non tollitur, niſi per peccatum mortale. Deinde continget Deum etiam breuiſſimo tempore ſæpè deſtruere charitatem. Denique ſine demerito, aut contrario, aut corruptione ſubiecti, vix reperiuntur accidentia, præcipuè perfectiua, perire.

Tertius modus erit, Si ponantur duo gradus manere, & æquiualere vni tertio, ſed in vnum tertium non coaleſcere; ſicut duo lumina diſtincta æquiualent vni tertio intenſiori.

Verùm & iſte reiicitur: nam quidquid ſit de luminibus duorum illuminantium, (quæ vult ſic Fonſeca in vnum tertium coaleſcere) quando vnum & idem luminoſum nunc magis illuminat quàm priùs vnum ſubiectum quod continuò illuminauit, non eſt credibile duo lumina ſimul reperiri in eodem illo ſubiecto: ergo cùm Deus vnicus ſit, vnde tamquam radius quidam procedit charitas, non poterunt diſtingui in vna anima duo habitus charitatis.

Solus itaque remanet quartus modus, quem probabiliorem eſſe diximus, ſecundùm quem maneat vterque gradus, & prior & poſterior; ſed ita, vt coaleſcant in vnum qui ſit maior priori, & virtute eum contineat. Hinc patet, non neceſſariò eſſe maiorem illum gradum qui poſteriùs accedit, ſed neceſſariò eſſe priori maiorem illum, qui reſultat poſtquam nouus acceſſerit.

Obiicies, præter dictos modos alium eſſe quo videatur charitas poſſe dici augeri, videlicet, ex parte obiecti; verbi gratia, ſi incipiam inimicum diligere propter Deum, quem antè nō diligebam.

Reſpondeo eſſe controuerſum inter Scholaſticos, An habitus non ſolùm intenſiuè, ſed etiam extenſiuè augeantur.

Quidam recentiorum negant: dicunt enim, vnumquemq; habitum eſſe ſimplicem, & eo ipſo quo reperitur in aliquo ſubiecto, ſatis illud diſponere ad quodcumque obiectum materiale, in quo reperitur eius formale: itaque non eſſe cogitandum poſteà fieri aliquem acceſſum ad primam diſpoſitionem reſpectu huius aut illius obiecti. Addunt, quando hoc ſimplici habitu non redditur homo facilis & promptus ab initio niſi ad vnum certum obiectum, vt fiat promptus circa alia obiecta, opus eſſe alio habitu: vnde putant tot eſſe ſcientias in Geometria, quot ſciuntur concluſiones; vt aggregatione & ordine tantùm ſit vna ſcientia, non autem ſimpliciter vnus habitus.

Probabilior eſt ſententia, habitus quidem acquiſitos ſecundùm ſe admittere augmentum extenſionis circa noua obiecta materialia: infuſos autem non admittere, vt apertè de charitate docet hîc D. Thomas a. 5. Ita tenet Vaſquius 1. 2. diſputatione 80. c. 3. atque huius diſcriminis ſequenti capite talem ferè dat rationem: Habitus acquiſiti dant facilè operari: infuſi autem quodammodò æquiparantur potentijs, & non tam dant facilè operari, quàm omnino operari; itaque mirum non eſt, quando circa nouum obiectum noua eſt difficultas, quamdam fieri acceſſionem ipſi habitui acquiſito illa difficultate ſublata; habitum autem infuſum ab initio proportionatum conſtituere hominem toti latitudini ſui obiecti ſicuti & potentia: vnde non magis augeri charitatem in ſe, quando plures proximi diliguntur, quàm augeatur potentia videndi, quando plures homines videntur.

Dicendum itaque, actualem quidem charitatem poſſe augeri ſecundùm quantitatem extenſiuam ad obiectum, non autem habitualem. Qui enim habuerit minimum charitatis habitum, inclinabitur ad omnia omnino charitatis obiecta diligenda. Si tamen citra letalem culpam in vno, non perinde in altero diligendo negligentior fuerit; orietur diſparitas quoad teporem & feruorem in actu, non autem diminuetur propriè habitus charitatis. Vnde conſequens eſt, quando charitas augetur circa vnum obiectum, habitum eius verè augeri circa quoduis ipſius obiectum, adeoque ſi circa proximum augeatur, etiam augeri circa Deum, & contrà.

CONCLVSIO TERTIA: Quilibet actus charitatis, etiam remiſſior, meretur augmentum charitatis. Eſt D. Thomæ hîc art. 6. ad 1. contra Durandum in primum diſt. 17. q. 8. qui fatetur, omnem actum charitatis mereri augmentum præmij eſſentialis, ſed non perinde charitatis; eò quòd non ſit dignus, inquit, accipiendis, qui non benè vſus fuerit acceptis.

Verùm contra Durandum rectè pro noſtra concluſione hîc argumentabimur ex conceſſis: Si enim remiſſior actus charitatis mereatur augmentum præmij eſſentialis, oportet etiam mereatur augmentum charitatis: prēmium enim eſſentiale ſecundùm proportionem reſpondet charitati: Deus enim eum plus diligit, cui plus gloriæ largitur; diligit autem ampliùs eum, qui magis diligit. qui ergo plus præmij refert, maiorem habet charitatem. Accedit quòd alioqui in merito augmenti charitatis obeſſet, hominem merentem Deo eſſe gratiorem, quod eſt contra ea quæ diximus in tractatu De merito: quo enim quis Deo eſt gratior, eo, ceteris paribus, maioris meriti eſt eius opus: qui ergo habet charitatis habitum vt 8. & actum vt 5. non minus merebitur augmenti, quàm per ſimilem actum mereretur, qui haberet habitum vt 4. quamuis iſte eliceret actum habitu maiorem, ille minorem.

CONCLVSIO QVARTA: Probabilius eſt, quolibet actu ſuo augeri charitatem, nec differri augmentum quod meretur actus remiſſior, ſed ſtatim dari. Tenent hanc concluſionem ex Scholaſticis complures in 1. diſt. 17. Occam, Gabriel, Almainus, Maior, quos ſequitur Suarez relectione De reuiuiſcentia meritorum diſput. 2. ſect. 3. num. 34. Henriquez De pœnitentia lib. 1. cap. 33.

Probatur primò; Quia cauſſa meritoria ſtatim operatur quantum poteſt, nec requirit aliam diſpoſitionem, ſed ſolam capacitatem ſubiecti & ſtatus cum remotione impedimenti. Cùm ergo augmentum charitatis ſit præmium pertinens ad hanc vitam, non videtur ratio iuſta ſubeſſe, ob quam negetur ſtatim dari, & dicatur ſolùm dari in ingreſſu gloriæ, vt voluit Scotus: debet enim dari prēmiū iſtud augmenti charitatis in hac vita, eò quòd præmiū futuræ vitæ detur ad menſuram charitatis datæ in hac vita. Datur ergo hoc augmen-

Digitized by Google

mentum ſtatim quando illud iuſtus meretur; alioqui ſi contingeret ipſum tunc mori, ſine alio intenſiori charitatis actu, contingeret perpetuò ipſum carere iſto præmio. Accedit ſecundò, quòd propter meritum gloriæ ſtatim datur intrinſecum ius & proportio ad illam: illud autem ius inuoluit charitatis habitum in ſimili gradu reſpondentem gloriæ. Accedit tertiò can. 32. Tridentini de iuſtificatione, quo videtur inſinuari, ſtatim dari illud augmentum charitatis, quando definitur, iuſtificatum bonis operibus verè mereri augmentum gratiæ; vitam autem æternam, & ipſius vitæ æternæ conſecutionem, ſi in gratia diſceſſerit. Niſi enim exiſtimaſſet Concilium, hoc differre meritum vitæ & augmenti gratiæ, (eadem eſt ratio charitatis) quod vitam æternam contingat mereri, etiamſi non ſtatim eā conſequatur, non autem augmentum gratiæ: debuiſſet ſimilem aliquam conditionem apponere, quando loquitur de merito augmenti gratiæ. Quartò, neq; ex parte Dei, neque ex parte hominis merentis obeſt quidquam, quo minùs ſtatim recipiat iſtud augmentum quod meretur. Quòd enim dicunt, ex parte Dei illud obeſſe, quòd ipſum dedeceat conferre hoc augmentum illi, qui non priùs ſit vſus toto quod habebat diuino talento, ſicuti qui alium docet, non ſolet noua tradere, priuſquam priùs tradita diſcipulus ſit aſſecutus; parum roboris habet. eodem enim argumento cōficeretur, apud Deum iuſtos non mereri augmentum remiſſis illis actibus, quod tamen eos mereri etiam aduerſarij volunt. Quod verò dicunt, ex parte merentis hîc aliquod eſſe impedimentum, eò quòd non ſit dignus maiora de nouo accipere, qui minoribus priùs acceptis non vtitur: ſolùm arguit, non debere tali in duplum charitatem augeri; ſed ſicut nihil meretur ſibi adiici qui nihil agit, ita aliquid meretur ſibi adiici qui aliquid agit. Ad hæc, ſi non eſt dignus augmento gratiæ; quomodo dicitur illud mereri? Neque enim rectè dicitur nunc aliquid mereri, qui nunc non eſt, aut non ſit dignus illud accipere: quamuis enim aliquando contingat præmium differri, non tamen differtur propter indignitatem merentis, conſiderati pro tempore quo illud meretur.

Contra hanc concluſionem obiicitur Primò, Sicuti extra Sacramentum adultus non iuſtificatur, niſi conetur & curet habere perfectam diſpoſitionem contritionis, aut amoris Dei ſuper omnia, quamuis gratia iuſtificans non acquiratur ſine Dei infuſione; ita etiam non videtur iam iuſtificatus cōſequi charitatis aut gratię illius augmentum, niſi conetur ad actum feruentiorem proportionatum tali augmento, etiamſi ipſum augmentum detur per infuſionem.

Secundò, Si actus meritorius durans vno momento, habeat ſibi reſpondens augmentum quod ſtatim addatur; actus ſimilis durans aliquo tempore mox augebit charitatem in infinitum: in quolibet enim tempore ſunt infinita momenta.

Tertiò, Si minimus actus continuò augeat habitum, augebitur habitus ſecundùm totam latitudinem ipſius actus; alioqui enim poſſet accipi tam exiguus actus, vt nullum faceret incrementum. Incommodum autem videtur, ſecundùm totam latitudinem actus augeri habitum: quia ſic fieret breui tempore incredibile augmentum. Si enim ponas, iuſtum decies vno die exercere actum charitatis æqualem ſecundùm gradus intenſionis ipſi habitui, qui ſit verbi gratia initio vt quatuor; ſiet vt ad ſingulos actus, duplicato habitu, qui manè erat vt quatuor, veſperi ſit graduum quatuor millium nonaginta ſex.

Quartò, Si quouis actu augetur charitas, numquam actus eſt tam intenſus ac habitus, niſi in primo momento iuſtificationis; quod videtur mirum & incommodum.

Quintò, Lumen gloriæ non poterit actuali merito proportionari, ſed ſolùm habituali charitati, quæ ſemper excedit actuale meritum.

Poſtremò, Habitus acquiſitus non augetur actu remiſſiori, ergo nec infuſus: quamuis enim vtrobique non ſit eadem efficientia, videtur tamen eadem ſeruari proportio.

Ad hæc argumenta non improbabilis eſt reſponſio. Ad primum enim dici poteſt, eſſe iuſtam cauſſam, quare quilibet actus imperfectioris conuerſionis non ſufficiat in peccatore ad primam iuſtitiam accipiendam; ſufficiat autem in homine iuſto quilibet actus charitatis, etiam remiſſior, ad augendam iuſtitiam & charitatem: nimirum quia actus charitatis eſt à ſubiecto Deo grato, adeoque verè meritorius eſt augmenti, tam habitualis charitatis & iuſtitiæ, quam eſſentialis præmij gloriæ cæleſtis, vt etiam aduerſarij fatentur. Solùm itaq; quæſtio eſt, Quando Deus præmium illud reddat? Ad quam ſoluendam parum momenti attulerit, comparatio actus remiſſi facti in charitate, & extra charitatem. Quid enim mirum eſt, in peccatore ad actum remiſſum conuerſionis non infundi charitatem, cùm neque vltima ſit ad eam diſpoſitio, neque verum meritum de condigno: quale eſſe fatentur aduerſarij etiam minimum actum charitatis, reſpectu augmenti in homine iuſto?

Ad ſecundum & tertium patebit reſponſio ex dictis infrà Dubio 3.

Ad quartum, Nihil incommodi, actum charitatis in homine iuſto numquam eſſe tam intenſum, ac eſt charitas habitualis, conſiderata cum augmento quod ex ipſo actu reſultat.

At quærit Baneſius, Quare in prima iuſtificatione non ſimiliter contingat actum ſuperari ab habitu, præſertim cùm (vti alibi diximus) vltima diſpoſitione ad iuſtitiam, cōſiderata prout iam eſt hominis iuſti, mereatur homo vitam æternam, ſiue primam gloriam? Mirum enim videtur, ſi ad meritum augmenti charitatis, non requiratur actus intenſior habitu, ibi non ſimul interuenire huius augmenti meritum.

Ad hoc dici poteſt, Quando vnicus eſt actus, qui ſit vltima diſpoſitio ad iuſtificationem, & non concurrit vllum Sacramentum; reſpondere habitum charitatis, qui infunditur iſti diſpoſitioni, pro momento infuſionis adæquatè, ſi non ſecundùm proportionem Arithmeticā, de qua nihil eſt certi, ſaltem ſecundùm Geometricam. Itaque mirum non eſt, non poſſe aſſignari augmentum in habitu, quod ille actus primò iſto momento mereatur.

Ad quintum, Nihil iſtud eſſe incommodi, non reperiri vnum aliquem actum meritorium in via, cui adæquatè reſpondeat lumen gloriæ: eſt enim iſtud lumen proportionatum toti cumulo bonorum operum, non vni alicui certo operi. Verùm de hoc nonnulla infrà adiiciemus Dubio 4.

Ad poſtremum reſpondeo, Quidquid ſit de antecedente (verius enim putat Vaſquius 1.2. diſput. 80.

put.80. etiam per remiſſiores actus, ſaltem aliquos, augeri habitum acquiſitum) nego ſequelam: meritoriè enim aliter fit augmentum, aliter phyſicè. Quando enim fit meritoriè, multùm influit dignitas operantis: vnde etiam fit, vt non tantùm ſimilis virtutis, ſed etiam aliarum ſequatur augmentum: imò quod leue eſt & momentaneum,
1.Cor.4. æternæ gloriæ pondus operetur in nobis. Omnino enim eadem hic non eſt ſtatuenda proportio in infuſis, quæ eſt in acquiſitis.

Conclvsio qvinta & poſtrema. Charitatis augmento nullus terminus præfigitur in hac vita. Probat S. Thomas, quia terminus formæ præfigitur, vel ex parte ipſius formæ, vel ex parte agentis, vel ex parte ſubiecti. Primo modo terminum habet pallor: ſecundo, ars quam docet imperitus: tertio, ars quam diſcit incapax. Atqui nullo iſtorum modorum charitas habet ſibi præfixum terminum in hac vita: neque enim ipſa deſinit eſſe charitas, quantumuis multùm augeatur, ſicut pallor in albedinem abit vel nigredinem: ſed eſt participatio quædam infinitæ diuinæ charitatis, nullo concluſa termino intrinſeco; neque Deus efficiens eius, finitæ virtutis eſt; neque capacitas animæ certa eius portione expletur, cùm potiùs charitas cor noſtrum dilatet, & magis reddat idoneum ad vlterius augmentum. Quamuis ergo anima noſtra non ſit capax infinitæ charitatis, eſt tamen capax ſemper maioris & maioris in infinitum. Neque enim audiendi ſunt, qui eam ponunt animarum naturalem & ſubſtantialem diſparitatem, vt quædam minoris, aliæ maioris habitualis charitatis capaces ſint.

Neque hinc ſequitur, quempiam profecturum vſque ad gradum perfectionis B. Virginis, multo minùs ipſius Chriſti: quia quamuis homo quiſq; vlteriùs proficere poſſit, Deus tamen præſcius quouſq; cum tali auxilio profecturus eſſet reipſa, nulli dat gratiam tam vberem, quin Chriſto & eius Matri dederit vberiorem.

Occurrunt circa hanc quæſtionem quædam dubia.

DVBIVM I.

An homo Charitatem ſuam augeat ſolùm meritoriè, an etiam effectiuè?

Commvnis & certa eſt reſponſio, non effectiuè, ſed meritoriè tantùm augere: imò probabile eſt, nec gratiam habitualem, nec charitatem per potentiam Dei abſolutam, poſſe produci ab vlla creatura tamquam cauſſa efficiente principali, licet pro modo creaturæ ſecundaria, vt De gratia diximus 1.2.q.112. teneteque ita Baneſius, quamuis aliter opinetur Valentia. Reipſa tamen datur cauſſa phyſica inſtrumentalis creata ipſius charitatis in Sacramentis. Verùm extra Sacramenta, actus proprij ipſius hominis, numquam ſunt cauſſa efficiens aut phyſicum inſtrumentum producendæ in ipſo gratiæ aut charitatis; imò ſecundùm legem Dei ordinariam, extra Sacramentum non poteſt homo in ſe augere charitatem niſi meritoriè; efficiens enim eius ſolus eſt Deus: neque minùs pendet à Deo infuſio augmenti, quàm primi habitus. Effectiuè itaque auget homo habitus, quos effectiuè produxit; meritoriè autem, quos Deus infudit.

DVBIVM II.

An ſemper augeantur ſimul Charitas & gratia?

Sentit Victoria relectione de augmento charitatis num. 12. non ſemper augeri ſimul: vult enim actu remiſſo augeri gratiam, non tamen charitatem.

Verùm hæc doctrina eſt apertè contra D. Thomam 1.2.q.114.a.8. ad 3. Eſt etiam contra diuum Auguſtinum: quando enim dicit, inchoatam charitatem eſſe inchoatam iuſtitiam, & perfectam charitatem eſſe perfectam iuſtitiam; indicat, ſi non eadem eſſe, ſaltem paribus paſſibus progredi charitatem & iuſtitiam ſiue gratiam iuſtificantem.

Itaque omnino reſpondendum eſt affirmatiuè: neque vllum argumentum obiicitur, quin facilè diluatur. Probatur verò optimo hoc argumento: Fac charitatem eſſe maiorem; pro gradu illo excedente, homo non erat acceptatus ad regnum, niſi externa quadam deputatione. quale quid ſi ſemel dixerimus de augmento; anſam præbebimus ſectariis, qui illud dicunt de prima iuſtitia. Rurſum, pone gratiam maiorem; ſequetur eum plus à Deo diligi, qui minùs diligat, contra illud Chriſti Domini, *Qui diligit me, diligetur à Patre meo.* Accedit quòd Auguſtinus tractatu vltimo in Ioannem dicat, ſe non videre qua iuſtitia illum Deus minùs diligat, à quo plus diligitur, & eum plus à quo minùs diligitur. Neque tamen neceſſariò idem dicendum eſt de aliis virtutibus, quòd ſemper ſint charitati æquales quoad intenſionem. Quamuis enim demus probabile eſſe, æquales infundi; quamuis etiam probabile ſit, per ipſarum actus charitatem augeri: tamen non eſt neceſſarium, vt dicatur æquè augeri charitas atque illa virtus cuius eſt actus meritorius elicitus: aut ſanè ſi quis hoc dixerit, eò quòd exiſtimet, in actu illo vt ſit meritorius, opus eſſe formali imperio charitatis; non apparet neceſſarium, vt quæuis alia virtus ſimiliter augeatur. Videmus enim iuſtos in quibuſdam virtutibus magis excellere, ratione cuius de ſingulis ſanctis dici poſſit; *Non eſt inuentus ſimi-* Eccli.44.
lis illi qui conſeruaret legem Excelſi.

Dices, S. Thomas 1.2.q.66.a.2. dicit, virtutes omnes in vno & eodem homine, licet inæquales ſint ſecundùm dignitatem obiecti & ſpeciei, æquali tamen proportione creſcere; quomodo digiti inæquales, æqualiter in homine creſcunt: ergo, quando charitas augetur, ſecundùm proportionem augentur omnes virtutes.

Reſpondeo in primis, eſſe nihilominùs differentiam inter virtutes & gratiam, quòd gratia creſcat cum charitate, non tantùm ſeruata eadem proportione, ſed etiam vt ſit æqualis quantitate. Secundò dico cum Caietano, ibi ſolùm velle diuum Thomam, quoad formale quod accipiunt à charitate aut prudentia, eſſe æquales omnes vnius hominis virtutes, & ſumere æquale ſecundùm proportionem augmentum; quamuis in ſe ſpectatæ reuerà ſint inæquales etiam ſecundùm augmenti proportionem. Sunt ergo ſolùm æquales, vt benè annotauit Valentia, ſi conſiderentur ea ratione, qua in obiectis propriis illarum elucet vis prudentiæ aut charitatis: maius autẽ augmentum ſumet illa virtus, cõſiderata quatenus reſpicit obiectum propriũ, in qua ſe homo magis exercuerit,

Dices iterùm, Gratia habitualis eminenter continet omnes virtutes infuſas; ergo, aucta gratia, etiam illæ augentur.

Reſpondeo, Etiam hoc toto admiſſo, non ſequi quòd æqualiter ſemper omnes augeantur; ad hoc enim non ſufficit, ex vna parte qua augentur ſimul augeri; ſed oporteret ex omni æqualiter: videtur autem non ita eſſe, quia ad augmentum cuiuſque virtutis infuſæ, peculiariter conducit exercitium proprij ipſius actus, etiam via ſola meriti, quæ hìc locum habet.

Fatemur tamen alteram ſententiam eſſe probabilem, eo præcipuè modo, quo eam explicat Suarez relectione de reuiuiſcentia meritorum diſput. 2. q. 3. num. 24. vt dicantur reliquæ illæ virtutes non infundi aut augeri per ſe primò, ſed per quamdam concomitantiam ad gratiam, & quaſi reſultantiam ex illa.

DVBIVM III.

Quam proportionem Deus ſeruet in augmento Charitatis?

AN quando actus charitatis eſt vt ſex, accipiat habitus augmentum ſecundùm totam ipſius actus latitudinem ad æqualitatem, ita vt ſi charitas priùs fuerit ſolùm vt 4. nunc fiat vt 10.

Reſpondeo, & DICO PRIMO; De proportione Geometrica illud hìc certum eſſe, quòd illa ſit proportio in tota ſerie actionum meritoriarum augmenti ad augmentum, quæ eſt actionis ad actionem, quando ſumuntur actiones omnino ſimiles quoad reliqua, excepta intenſione; verbi gratia, duæ quæ eliciantur ambæ à charitate, & verſentur purè circa ipſum Deum: ſi enim vnum actum ſumas imperatum tantùm à charitate, aut etiam vnum alterius virtutis infuſæ, ſine vllo imperio charitatis formali, & alterum dilectionis Dei ex charitate elicitæ; actus elicitus, ceteris paribus, plus augebit charitatis habitum, quàm imperatus, aut alterius virtutis.

DICO SECVNDO, Quodam ſenſu hoc augmentum fieri ſecundùm totam latitudinem actus. Pro cuius rei intellectu nota, duobus modis accipi poſſe, quod dicitur charitatem augeri ſecundùm totam latitudinem actus: vno, vt ſolùm ſignificetur ſingulos gradus, qui ſunt in actu, aliquid conferre ad augmentum, & in ipſo augmento aliquid ſibi habere reſpondens; quo modo facilè iam intelligas, etiam minimum actum augere habitum. Si enim actus vt ſex, augeat habitum ad vnum gradum, actus qui habebit ſolùm dimidium vnius gradus, augebit ad duodecimam partem illius gradus. Altero modo id poteſt intelligi, vt ad æqualitatem actus, tot gradus æquales gradibus qui ſunt in actu, accedant ipſi habitui. De priori modo intelligenda 2. aſſertio: de ſecundo,

DICO TERTIO: Certum videtur, quando fit augmentum charitatis per actus aliarum virtutum infuſarum, aut etiam per actum charitatis proximi, non augeri habitum ſecundùm totam latitudiné actus ad æqualitatem. Cùm enim maius fiat incrementum per actum charitatis elicitum purè verſantem circa ipſum Deum, & non ſit veriſimile, illud excedere latitudinem graduum qui fuerint in ipſo actu, vt mox probabimus; neceſſariò dicendum eſt, minus eſſe augmentum ipſo actu in eiuſmodi actibus inferioris meriti.

DICO QVARTO: Probabilius eſt, ne quidem actibus ipſis dilectionis Dei, augmentum habitus fieri ſecundùm latitudinem actus ad æqualitatem. Incredibile enim videtur immoderatú illud augmentum, & parum conforme Scripturis ſacris. Matth. enim 25. poſt multum temporis duplicatum ſolùm ſignificatur talentorum lucrum. Lucæ 8. ſemen in terra bona fert fructum centuplum, ſed in patientia. quo ſignificatur, neminem ordinaria via facilè in charitate ſummum euadere, ſed vt Iacobus dicit cap. 1. patientiam demum opus perfectum habere: oportet enim ſeminare in lacrymis, tolerando labores, tentationes, afflictiones.

Illud tamen hîc obſeruandum, etiamſi poneretur augmentum fieri ſecundùm totam latitudinem actus ad æqualitatem, non tamen illud euaſurum tam immenſum, ac nonnulli exaggerant: neque enim iuſtus toties purè eiuſmodi actus dilectionis exercet, quoties videtur. Neque verum eſt, ſi dilectio durans ad momentum augeat charitatem ad vnum gradum, propterea eamdem, ſi duret tempore quod habeat mille momenta, aucturum ad mille gradus: ad meritú enim multum momenti adfert ſuperata difficultas in opere: eſt autem maior difficultas de nouo elicere actum charitatis, poſtpoſitis omnibus aliis cogitationibus & impedimentis, quàm inchoatam aliquamdiu continuare. Duratio itaque cum libertatis exercitio maior in actu charitatis, facit quidem ad maius meritum, ceteris paribus; ſed vt ſit proportio eadem meriti ad meritum, quæ eſt durationis ad durationem, etiam ſumendo actus æquè intenſos, efficit in primis moralis valor actus, qui penſatur etiam ex difficultate, de qua dixi.

Dixi, *cum libertatis exercitio*. Si enim contingat, voluntatem in amore liberè inchoato perſeuerare, veluti naturali modo, ſine exercitio libertatis; non valebit continuatio talis perinde ad meritum augmenti: eoque modo intelligi poterunt Doctores, qui nolunt ex continuatione ſola augeri charitatem.

DICO QVINTO, Quantum augmentum gratię, charitatis aut gloriæ debeatur ex actu perfecto, verbi gratia, vt quatuor; pondere ſupremi Sanctuarij ſolus Deus æſtimare poteſt. Nos enim hìc ſcire non poſſumus eiuſmodi proportionem Arithmeticam, ſed tantùm Geometricam, de qua aſſertione prima diximus: nam vt benè Suarez ſuprà ſect. 3. num. 48. nullum eſt reuelatum principium, ex quo poſſit certò id à nobis definiri.

DVBIVM IV.

An Charitas viæ poſſit eſſe maior Charitate patriæ?

VNA ſententia dicit, neceſſariò eſſe maiorem: imò Conradus 1. 2. q. 67. a. 6. ita hoc certum putat, vt contrarium non ſit probabile.

Altera dicit, neceſſariò eſſe æqualem: quam ita aſſeueranter tenet Suarez de purgatorio diſp. 47. ſect. 2. vt contrarium dicat nec fundamentum habere, nec conſonare Scripturis dicentibus, quòd vnuſquiſque referet prout geſſit corpore, & 2. Cor. 5.
ſimilia.

Reſpondeo, & DICO PRIMO: In diuerſis ſaltem fieri poteſt, vt perfectior intenſione ſit habitualis charitas viæ quàm patriæ. Eſt hæc aſſertio multorum

Digitized by Google

rum Scholaſticorum, quos ſequuntur Durandus in 1.d.17.q.9.ad 1. Conradus ſuprà 1.2.q.67.a.6. Azorius, Baneſius, & alij.

Probatur; Non enim eſt veriſimile, infantem baptizatum tantam habere charitatem habitualem in cælis, quantam D. Virgo habuit in terris.

Dices, Matth. 11. *Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta: qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo:* ergo, minima charitas patriæ, maior eſt maxima charitate viatoris.

Reſpondent quidam, Non agi ibi de magnitudine Ioannis ſecundùm charitatem, ſed ſecundùm cognitionem rerum diuinarum, qua ipſe quidem ſuperet omnes Prophetas, ſuperetur autem à minimo Angelorum, qui ex puris creaturis ſoli tunc erant beati. Sanè ad Prophetas fieri comparationem, patet ex Luca cap. 7. Sed non eſt veteribus conforme, neque veriſimile, Dominum loqui de ſola magnitudine ſecundùm donum prophetiæ; ſed omnino videtur loqui de magnitudine etiam ſanctitatis, adeoque amoris Dei. Dicitur ergo minimus in regno cælorum, quod in beatitudine intelligere poſſumus (licet alij etiam probabiliter aliter intelligant) eſſe maior in charitate, quàm ſit Ioannes adhuc viator, non propter intenſiorem habitum charitatis; fieri enim poteſt, vt Ioannes tunc habuerit charitatem, ob quam aſſumptus ſit ad ordinem Seraphinorum: ſed propter obiecti præſentiam & perfectiorem ſtatum charitatis in cælo, & ex altera parte corpus corruptibile quod hîc aggrauat animam: item quia iam victrix eſt illa beatorum charitas, viatorum adhuc in prælio eſt.

Dices Secundò, D. Thomas 1. p. q. 117. art. 2. ad 3. homines aliquos in via eſſe maiores dicit aliquibus Angelis, non actu, ſed virtute; eò quòd habeant charitatem tantæ virtutis, vt poſſint mereri maiorem beatitudinis gradum, quàm quidam Angeli habeant: ſicuti ſi dicamus ſemen alicuius magnæ arboris eſſe maius virtute quàm ſit parua aliqua arbuſcula, quæ tamen actu ſit maior.

Reſpondeo, D. Thomam ſeipſum ſatis explicare in 2.d.11.art.4.ad 2. Indicat enim, ſe nihil aliud velle, quàm Angelorum quemlibet eſſe quidem ſimpliciter maiorem ſecundùm ſtatum qui actu habeatur; eſſe tamen homines quoſdam quibuſdam Angelis maiores, ſi in ipſis ſpectetur cauſſa illius ſtatus, videlicet meritum quod reſpondet altiori gradui, quàm habeant aliqui Angelorum. Confirmat idem ſimilitudo ſeminis: neque enim charitas tam eſt ſemen charitatis, quàm gloriæ: itaque Ioannis Baptiſtæ adhuc viatoris gloria in ſemine maior eſt, quàm ſit actu infimi Angeli gloria: charitatis autem habitus, etiam actu, ſecundùm ſe maior eſt in Ioanne.

Dices Tertiò, Charitas patriæ in Scripturis comparatur cum virili ætate, meridie, & fructu; viæ autem charitas cum pueritia, aurora, & ſemine.

Reſpondeo & Dico secvndo: Hæ aut ſimiles comparationes non plus conficere poſſunt, quàm ratione ſtatus ac intenſioris, purioris, perfectioris & durabilioris actus, charitatem minimam patriæ eſſe maiorem maximam charitate viæ, non autem ratione habitus præciſè conſiderati. Quod enim attinet ad intenſiorem actum, quamuis Archangelus in 1. diſt. 17. exiſtimet, eum arguere intenſiorem habitum; benè tamen oſtendit Azorius lib. 9 cap. 3. aliunde maiorem intenſionem poſſe prouenire in actu, nimirum ex præſentia Dei amati ex maiori auxilio Dei actuali concurrente, ex Dei fruitione, ex cupiditatis abſentia, de qua Auguſtinus Enchiridij cap. 121. *Quis explicet, quanta charitas erit, vbi cupiditas, quam vel coërcendo ſuperet, nulla erit, quando ſumma ſanctitas erit, quando contentio mortis nulla erit?* Denique hoc ipſum confirmari poteſt ex eo, quòd actus amoris hîc liber, ibi erit neceſſarius, adeoque maiori impetu reſultabit; itaque ratione perfectioris ſtatus, ſimpliciter dici poteſt charitas patriæ in perfectione excedere quamcumque charitatem viæ.

Dico tertio: Probabile eſt, habitum charitatis patriæ in ſe conſideratum, quoad intrinſecam & phyſicam perfectionem in eodem homine numquam excedere charitatem finalem viæ; finalem autem hanc charitatem viæ ſemper eſſe maiorem qualibet præcedente, à qua fortè iuſtus aliquando lapſus fuit.

Prior pars huius aſſertionis, quæ propriè eſt huius loci, tenetur à multis Theologis, inter quos Almainus in 3. diſt. 31. Suarez relectione de reuiuiſcentia meritorum ſuprà citata ſectione 3. numero 50. Scotus in 3.d.13. ibidem Flauius, & alij Scotiſtæ communiter. Probant autem hac ratione; Charitas dicitur ab Apoſtolo ſimpliciter manere in patria, aut numquam excidere: videtur itaque manere, quoad ſubſtantiale augmentum, eiuſdem rationis, cuius eſt hîc in via. Atqui hîc in via (vt vrget Almainus) charitas non augetur, niſi vel ratione operis operati in Sacramenti ſuſceptione, vel ratione operantis; adeoque via meriti, quæ ceſſat in termino, vbi non eſt ampliùs tempus operandi aut merendi. Vnde conſequens eſt, in primo inſtanti mortis nec gratiam nec charitatem ampliùs creſcere, ſed in perfectè purgatis lumen gloriæ mox infundi ſecundùm charitatis quæ ex via reperitur proportionem, adeoque cum charitate in eadem, qua fuit in exitu, intenſione perpetuò durare. Si enim charitas tunc intenderetur, deberet eſſe maior habituali gratia; adeoque contra ea, quæ ſuprà diximus, ſecundùm apertam D. Thomæ doctrinam, non ſemper æquè eſſet intenſa gratia ac charitas: videtur enim in fine vitæ homo tam eſſe gratus Deo, quàm eſt in ipſa beatitudine, eo ipſo quo iam acceptus eſt ad talem gradum beatitudinis. 1. Cor. 13.

Secunda itaque ratio hîc eſſe poteſt eiuſmodi: Phyſica gratiæ magnitudo reſpondet acceptationi ad certum gradum gloriæ; acceptatio autem ad certum gradum gloriæ eadem perſeuerat in tota æternitate, quæ fuit in fine vitæ: charitas autem ſemper eſt æqualis gratiæ in doctrina D. Thomæ; ergo charitas finalis viæ & patriæ in eodem homine ſunt æquales: quæ enim ſunt æqualia vni tertio, etiam inter ſe ſunt æqualia.

Tertia ratio eſſe poteſt: Si habitus charitatis fiat intenſior eo ipſo quo quis fit beatus; vel acquirit illud augmentum natura priùs quàm Deum videat, vel poſteriùs. Non priùs, quia ſic viſio non eſſet cauſſa huius augmenti, quod tamen, qui contrarium ſentiunt, dicere ſolent. Neque poſteriùs: quia viſio eſt proportionata lumini gloriæ; lumen autem eſt proportionatum gratiæ præcedenti, quæ eſt viæ, adeoque etiam charitati viæ.

Quarta ratio: Eadem potentia videndi non intenſa,

tenſa, in maiori lumine acutiùs videt; ergo ex eodem habitu charitatis, ſuccedente fidei maiori lumine, & clarè applicato obiecto, poterit homo perfectiùs Deum diligere ſine intenſione ipſius habitus charitatis.

Poſtrema: Beatitudo conſiſtit in operatione; itaque ſufficit in beato operationem amoris eſſe perfectiorem euacuata fide & ſpe, quæ ex parte ſunt, & manente eiuſdem intenſionis charitate.

Quæ contra hîc obiici poterant ex veteribus, qui videntur interdum dicere, charitaté in patria eſſe intenſiorem, facilè ſoluuntur ex dictis. Non enim tam dicunt eſſe intenſioré, quàm ſimpliciter maiorem aut perfectiorem: loquuntur autem ferè de actu, aut ſtatu charitatis, & abſentia contrariæ concupiſcentiæ, non de gradibus intenſionis habitualis. Sic Auguſtinus loco ſuprà producto ex Enchiridio, intelligi poterit dicere, maiorem ibi fore charitatem, vbi nulla erit cupiditas. Sic libro De perfectione iuſtitiæ cap. 8. *Charitas quæ in his tribus maior eſt, non auferetur, ſed augebitur & implebitur, contemplata quod credebat, & quod ſpectabat adepta. in qua plenitudine charitatis, præceptum illud implebitur; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente tua,* &c. *Nam cùm eſt adhuc aliquid carnalis concupiſcentiæ, quod vel continendo frenetur, non omnino ex tota anima diligitur Deus.* Hîc manifeſtum eſt, potuiſſe ita loqui Auguſtinum, etiamſi charitas patriæ ſolùm conſideretur in actu, & vt minùs impedita propter abſentiam concupiſcentiæ. Item lib. 1. Retractationum c. 7. *Quòd autem dixi, eum ipſum quem cognoſcere volumus, hoc eſt Deum, priùs plena charitate diligamus; meliùs diceretur ſincera quàm plena, ne fortè putaretur charitatem Dei non futuram eſſe maiorem, quando videbimus facie ad faciem. Sic itaque hoc accipiatur, tamquam plena dicta ſit, qua maior eſſe non poſſit, quamdiu ambulamus per fidem: erit enim plenior, imò pleniſſima, ſed per ſpeciem.* Hactenus Auguſtinus. Sed quis non videat, in actu charitatis hæc omnia poſſe ſaluari, etiamſi nulla eſſet habitualis charitas. Sicuti enim ſine reali ſui diminutione, charitas per peccata venialia hîc videtur minui cùm non minuatur, & voluntatis eadem potentia, ſine ſuo augmento intenſiùs fertur in amorem rei iam præſentis; ita in patria charitas erit in actu feruentior, expeditior, conſtantior ſine ſubſtantiali augmento habitus.

Obiicies, Tractatu vltimo in Ioannem quædam dicere Auguſtinũ, quæ dictis modis exponi non valeant. Dicit enim, quòd in beatitudine meliores erimus; meliores autem eſſe non poſſe, niſi plus diligendo Deum, adeoq; multò tunc ampliorem fore amorem noſtrum in Deum: denique, quòd Chriſtus nos minùs amet miſeros quàm beatos.

Reſpondeo, etiam iſta dictis modis intelligi. Manifeſtum enim eſt, Auguſtinum loqui de actuali amore, qui amor maior etiam quodammodò nos reddit Deo gratiores, quia quædam Deo diſplicentia excludit: nam & neceſſarius amor Dei ſuper omnia ad hoc conducit, vt Deo ſimus gratiores, vt alibi diximus. quod præcipuè verum erit, quando actualis amor perpetuus eſt, non minùs confirmatus quàm habitus.

Dixi, *quodammodò*, quia ſimpliciter loquendo, non ideò beatus gratior eſt Deo, quia beatifico amore plus amat; ſed ideò plus amat, quia perfectiùs videt; perfectiùs autem videt, quia Deo gratior: ſimpliciter ergo non datur, niſi vſque ad mortem, iuſtificari, vt inſinuat Scriptura Eccleſiaſtici cap. 18. Apoc. 22. Vrget etiam Auguſtinus carentiam concupiſcentiæ his verbis: *ibi verò nos ampliùs diliget, quoniam quod ei diſpliceat, & quod à nobis auferat, non habebimus.*

Dices, Habitus cognitiuus erit in patria in ſe perfectior, videlicet ipſum lumen gloriæ; ergo & habitus charitatis.

Reſpondeo; Sicuti non ſequitur, Fides hîc eſt ex parte, ergo & charitas; ita etiam non ſequitur, Cognitio ibi perficitur intenſiuè, ergo & habitualis charitas. Quamquam etiam inde ſit differẽtia, quòd fides & lumen gloriæ non ſint comparabilia ſecundùm intenſionem, ſicuti ſunt charitas viæ & patriæ.

Poſterior aſſertionis pars latiùs tractatur in tertia parte; nunc tamen hoc ſolo argumento confirmatur: Quando peccator reſurgit, merita mortificata reuiuiſcunt ſecundùm totam ſuam latitudinem, tamquam remoto impedimento: itaque acceptatur ad gradum gloriæ, qui reſpondeat non ſolùm iuſtitię quam nunc vi conuerſionis aut ſuſcepti Sacramenti acquirit; ſed ad eum qui reſultet ex hac ſimul & alia reuiuiſcente iuſtitia: itaque non fuit vmquam ad tantum gradum acceptus. & quia acceptatio ad certum gradum gloriæ, habet eiuſdem proportionis ſibi reſpondentem gratiam & charitatem, ſequitur, numquam fuiſſe in tanta gratia & charitate.

DVBIVM V.

An poſſit dari Charitas tam magna, vt Deus non poſſit creare maiorem?

RESPONDEO; Eſt charitas Dei, cui Deus non poteſt creare æqualem; ſed non eſt charitas hominis aut Angeli tanta creabilis, quin Deus poſſit creare maiorem: infinita enim creari non poteſt, finita augeri ſemper poteſt.

At quæres, An in quolibet homine & Angelo poſſit charitas in infinitum augeri; an verò ſolùm per ſe, conſiderata ex parte ſua & poteſtate Dei; verbi gratia, ſi extra ſubiectum poſſet produci.

Reſpondeo; Quidam Scholaſtici voluerunt, ex parte ſua Deum poſſe in infinitum charitatem augere; ex parte autem hominis aut Angeli, cui ineſt, id fieri non poſſe, eò quòd capacitas creaturæ finita ſit: neque tamen crediderim, ex hac ſententia conſequens eſſe, vt quibuſdam videtur, non poſſe Deum charitatem in infinitum augere, niſi fortè extra ſubiectum, ſed ſolùm eum id non poſſe in homine aut Angelo, qui reipſa creatus ſit ſecundùm ordinem a Deo iam inſtitutum: alioqui non video, quare dici non poſſit, etiam eo ſuppoſito, quòd hominis aut Angeli capacitas de facto ad eiuſmodi augmentum non ſufficiat: Deum tamen vt charitatem, ita & creaturam rationalem poſſe ſemper in infinitum creare perfectiorem.

Verùm neque illo tantùm ſenſu Deo poſſibile dicimus, augere in infinitum charitatẽ, ſed id putamus eum facere poſſe in quolibet etiam infimo ſubiecto charitatem habente, argumento quo vſi ſumus ſuprà ex D. Thoma; quòd nimirum capacitas cum ipſa charitate quodammodò augeatur. Confirmatur Apocal. vltimo: *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc,* &c. Eccleſiaſtici 18. *Non impediaris orare ſemper, & ne verearis vſque ad mortem iuſtificari.*

Digitized by Google

ficari. Vbi videtur reprobari error Beguardorum & Beguinarum, prout refertur & damnatur capitulo Ad noſtrum. Clementina de hæreticis, ex Concilio Viennenſi: videlicet quòd homo in vita præſenti tantum ac talem perfectionis gradum poſſit acquirere, quòd reddetur penitus impeccabilis, & ampliùs in gratia proficere non valebit: nam vt dicunt, ſi quis ſemper poſſet proficere, poſſet aliquis Chriſto perfectior inueniri. Deinde quòd ieiunare non oporteat hominem, nec orare, poſtquam gradum perfectionis huiuſmodi fuerit aſſecutus.

Ceterùm quod de Chriſto hîc obiicitur, ſuprà refutauimus Concluſione 5.

Denique confirmatur noſtra reſponſio ratione: Si enim in hac vita non poſſit homo ſemper proficere, continget perfectiſſimos in gratia carere præmio ſuo, nimirum augmento gratiæ quod merentur.

Obiicies, Auguſtinum capite penultimo Enchiridij dicere, charitatem hîc peruenire ad tantam magnitudinem, qua maior eſſe non poſſit.

Obiici etiam poſſunt verba ex lib. 1. Retractationum paulò antè citata.

Reſpondeo, Eum in Enchiridio loqui non de quantitate intenſionis, ſed æſtimationis ſiue appretiationis: ſicuti & Dñs Ioan. 15. cuius verbis Auguſtinus ſententiam ſuam confirmat, *Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Nam inter bona quæ pro amico ordinatè expenduntur, vita temporalis maximum eſt: creſcit verò æſtimatio charitatis, ex magnitudine boni quod pro amico expenditur. Libro autem 1. Retractationum Auguſtinus non voluit eſſe in hac vita charitatem, qua maior in hac vita eſſe non poſſit maioritate huic vitæ conueniente; ſed qua maior eſſe hîc non poſſit, maioritate conueniente futuræ tantùm vitæ: vel dici poteſt, quòd reſpiciat ad tertium illum generalem modum, de quo art. ſequenti.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Charitas in hac vita poſſit eſſe perfecta?

RESPONDET S. Thomas, Charitatem poſſe quatuor modis intelligi perfectam. Vnus eſt, vt Deus diligatur quantum eſt diligibilis: quæ perfectio ſoli Deo eſt poſſibilis, neque poteſt haberi ab vlla creatura, etiam beata. Secundus eſt, quo, non quidem quantum eſt diligibilis, ſed quantum ipſa poteſt, creatura diligit Deum, ſemper actualiter eius amori inſiſtendo: quæ perfectio non eſt huius vitæ, ſed futuræ. Tertius, quo non quidem ſemper actu Deus diligitur, eius tamen amori vacatur ſepoſitis omnibus impedimentis, quoad licet per huius vitæ infirmitatem: quo modo charitas perfecta eſt in illis, qui relicto ſæculo ſtatum perfectionis in hac vita amplectuntur. Quartus eſt communis omnibus iuſtis, quo habitualiter homo totum cor ſuum ponit in Deo, vt nihil velit contrarium dilectioni Dei. Primum gradum habet per naturam impeccabilis; ſecundum, impeccabilis per gratiam; tertium, qui conatur quantum poteſt etiam venialia vitare; quartum, qui non peccat mortaliter.

De duplici perfectione charitatis, vna patriæ, altera viæ, diſſerit beatus Auguſtinus in Pſal. 38. tractans locum ad Philipp. 3. *Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſapiamus. Quid eſt*, inquit, *quotquot perfecti ſumus? Iam dudum tu dixeras; non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim: ſequere ordinem dictorum; vnum autem, quæ retro oblitus, in ea quæ antè ſunt extentus, ſecundùm intenſionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu: ideò nondum perfectus, quia ſequitur ad palmam ſupernæ vocationis Dei: quam nondum inuenit, ad quam nondum peruenit. Si autem non eſt perfectus, qui non illuc peruenit; quis noſtrûm perfectus eſt? tamen ſequitur & ait, Quotquot enim perfecti hoc ſapiamus. Tu non es perfectus ô Apoſtole, & nos perfecti?* &c. Item lib. De perfectione iuſtitiæ, cap. 8. *Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus: id eſt, quotquot perfectè currimus, hoc ſapiamus quòd nondum perfecti ſumus, vt illic perficiamur quò perfectè adhuc currimus.* Eodem modo locum illum ad Philippenſ. 3. explicat Hieronymus lib. 1. aduerſus Pelagianos, cap. 5 oſtendens perfectionem noſtram in hac vita eſſe agnitionem propriæ imperfectionis: *Hæc*, inquit, *eſt hominis vera ſapientia, imperfectum eſſe ſe noſſe, atque, vt ita loquar, cunctorum in carne iuſtorum imperfecta perfectio eſt.* Hugo Victorinus in Miſcellaneis lib. 1. titulo 156. dicit, charitatem eſſe perfectam duobus modis, conſtantia & deuotione: conſtantia, quando fortis eſt ad toleranda quæuis aduerſa; qualis aliquando reperiatur in hac vita: deuotione, quando ſic ardet, vt non debeat ampliùs inflammari; quæ tantùm reperiatur in futura vita.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm conuenienter diſtinguantur tres gradus charitatis, incipiens, proficiens, & perfecta?

RESPONDEO; Poteſt charitas conſiderari tribus modis: Primo, vt abiiciens ſuum contrarium: ſecundo, vt appropinquans Deo tamquam termino ſuo: tertio, vt inhærens & fruens Deo, in eoque quieſcens. Primo modo rectè dicitur incipiens: ſecundo, proficiens: tertio, perfecta. Primo comparatur principio, ſecundo medio, tertio termino.

ARTICVLVS X.

Vtrùm Charitas poſſit minui?

RESPONDET S. Thomas, Quòd charitas ſecundùm quantitatem quam habet in comparatione ad proprium obiectum, neque minuatur neque augeatur: per comparationem autem ad ſubiectum ſumpta eius quantitas, augeri quidem poſſit, vt dictum eſt, non autem minui: vel enim minueretur per aliquem actum, vel per ſolam ceſſationem ab actu. Per ſolam ceſſationem non minuitur nec deſtruitur, quia hoc eſt habituum, qui per actus acquirûtur; conſeruatio enim cuiuſque rei pendet ex ſua cauſſa: ſi minuatur per actum, ille erit peccatum; bono enim actu certum eſt non minui: neque à Deo minui dici poteſt, niſi in pœnam peccati.

Si

Digitized by Google

Si peccato minuatur, vel illud erit mortale, quod dici non poteſt; quia per mortale omnino tollitur charitas, vt infrà oſtendetur: vel erit veniale. Verùm nec illud rectè dixeris: vel enim minueret effectiuè, vel meritoriè. Non effectiuè, quia veniale peccatum non eſt inordinatio circa finem, circa quem charitas eſt ordinatio; ſed ſolùm circa media, adeoqae non eſt propriè contrarium charitati, vt eam effectiuè minuat. Neque etiam meritoriè, quia Deus non plus ſe auertit ab homine, quàm homo ſe auertat à Deo: circa Deum autem, qui finis eſt, manet æquè benè affectus ac priùs, qui inciderit in aliquam inordinationem, quæ ſolùm ſit circa media; ſicut infirmus non propterea minùs incipit amare ſanitatem, etiamſi nonnihil peccet in dietam.

Directè itaque charitas nullo modo minuitur; indirectè tamen dici poteſt minui, quando ad corruptionem diſponitur ſiue veniali peccato, ſiue etiam ſola ceſſatione ab exercitio ſuorum operum.

Vt hæc doctrina magis illuſtretur, ſubiiciemus aliquot Dubitationes.

DVBITATIO I.

An Charitas ſaltem per abſolutam Dei potentiam poſſit minui?

RESPONDEO; Sicuti charitas ſecundùm naturam ſuam admittit augmentum, ita & diminutionem, eo ipſo quo magnitudinis ſuæ intenſionis partes habet; adeoque ſi vellet Deus, nullo modo implicat, charitatem minui, vt benè Gregorius Ariminenſis & alij in primum, diſt. 17.

DVBITATIO II.

An Charitas reipſa aliquando minuatur ſecundùm gradus intenſionis, ſecundùm quos eam augeri ſuprà diximus?

RESPONDEO; Vera eſt communis & diui Thomæ ſententia, numquam ſic minui charitatem, atque adeò nec minui poſſe, ſecundùm ordinariam Dei legem. Si enim minueretur, id fieret per peccatum veniale; non fit autem, quia repugnat peccato veniali, quantumuis multiplicato, tolli charitatem: fieri autem non poteſt, vt minuat tollendo aliquotam eius partem, puta centeſimam, quin multiplicatum tollat totum habitum. Neque rectè dixeris, quod quidam dixerunt, charitatem per venialia non minui per partes æquales, ſed proportionales, atque ita in infinitum poſſe minui, ſicuti de continui diuiſione dicunt Philoſophi: quia ſi charitas per peccatum veniale minueretur, non id fieret effectiuè, vt ſatis ſuprà oſtenſum: & licet effectiuè fieret, ſequeretur idem incommodum; actus enim intemperantię, minuens virtutem acquiſitam temperantię, aliquoties repetitus, generat perfectum habitum intemperantiæ, qui omnino excludat totum habitum virtutis oppoſitæ. Itaque ſimile quid eueniret, ſi charitas effectiuè per venialia minueretur.

Supereſt ergo, vt meritoriè. Atqui nec illa via vitabitur allegatum incommodum: in punitione enim Deus exactè ſeruat proportionem Geometricam, vt diximus 1.2. Si ergo hoc peccatum veniale centeſimam partem auferat charitatis ſuo demerito, centies repetitum totam auferet. Si enim Deus puniendo auferret ſolam charitatem ſecundùm partes proportionales; ſequeretur, eum qui haberet quatuor gradus charitatis, plus puniri pro furto vnius aſſis, quàm puniretur alius, qui haberet tantùm vnum gradum charitatis pro furto quatuor aſſium.

Verùm apud Ariminenſem quidam aliud hîc habet effugium: dicit enim, vltimum peccatum ex eiuſmodi venialibus eo ipſo fieri mortale, quo aufert homini modicum illud quod ſupereſt charitatis, ad eum ferè modum, quo mortale eſſet, auferre fruſtum panis pauperi in extrema neceſſitate: teneri enim hominem ſub mortali conſeruare charitatem in eiuſmodi anguſtias redactam.

At neque id dici poteſt: ſic enim numquam poſſet peccare venialiter, qui valdè exiguam haberet charitatem; imò nec vllus iuſtus: cùm enim neſciamus an charitatem habeamus, multò minùs ſcimus quantam Deus infuderit, aut ſanè quanta ſit relicta poſt venialium detrimentum. cùm ergo peccando venialiter, ſemper nos ſic exponamus periculo amittendi charitatem; continget quolibet peccato nos peccare mortaliter, vtpote qui numquam ſatis erimus conſcij, an hîc & nunc non obliget eiuſmodi præceptum conſeruandi deficientem charitatem.

Aliud effugium hîc eſt eorum qui dicunt, fieri non poſſe moraliter loquendo, quin intercurrat obligatio alicuius præcepti ſatis magni momenti, vt obliget ſub mortali, pendente adhuc ſub diminutione venialium habitu charitatis; quod præceptum ſi ſeruetur, augebitur charitas, & reparabitur detrimentum: ſin verò minùs ſeruetur, peccabitur mortaliter, adeoque tolletur tota charitas.

Verùm neque iſtud alicuius eſt momenti. Cùm enim venialia & frequentiſſima ſint, atque interdum ſatis grauia, & contingere poſſit, præcepta affirmatiua vtcumque longo tempore aut non occurrere, aut ſanè quoad ſubſtantiam operis ſic ſeruari, vt non peccetur mortaliter, neque tamen meritum accedat augmenti charitatis; veriſimile eſt tam paruo gradu poſſe inueniri charitatem, vt citiùs per venialia abſumatur, quàm bono opere augeatur, aut aliquo crimine prorſus interimatur.

Aliud effugium eſt, numquam per venialia charitatem abſumendam, eò quòd Deus, qui omnia videt antequam fiant, ſua prouidentia impediat, quo minùs iuſti tanto numero grauentur venialium delictorum, quantus ſufficiat toti charitati exhauriendæ.

Sed contrà. Non ſolùm eſt incommodum, per venialia corrumpi charitatem; ſed etiam, niſi Deus ſic præuideat, poſſe corrumpi. Adde hoc eſſe contra experientiam: ferè enim videmus, eos qui frequentiùs aſſueuerunt peccare venialiter, non ſubitò ab illis peccatis retrahi, ſed quò diutiùs, eò procliuiùs peccare.

Poſtremum effugium eſt, vbi venialia ſatis fuerint multiplicata, generari prauam quamdam diſpoſitionem, per quam ſi homo vlteriùs peccet, omnino ſit peccaturus mortaliter.

Sed contrà, Intelligi non poteſt, quomodo alterius generis, quale numquam admiſit, talis non poſſit tunc admittere peccatum veniale, quo poſito, rurſus minuetur charitas; aut ſi ampliùs minui non poſſit, deſtruetur per ſolùm veniale,

Deinde

Digitized by Google

Deinde neque ſatis oſtenditur, quomodo praua illa diſpoſitio non relinquat homini libertatem vt non peccandi, ita etiam ſolùm venialiter peccandi in illo eodem genere.

DVBITATIO III.

An Charitas dicenda ſit minui ſecundùm quantitatem ſuam extenſiuam, quâ ſe extendit ad plura partialia obiecta?

DIVVS Thomas in reſponſione articuli dicit, quantitatem charitatis, quam habet ad obiectum proprium, minui non poſſe, ſicuti nec augeri. Verùm illud alio ſenſu accipiendum erit, indicato ſuprà articulo 4. ad 2. vt ſignificetur, ideò ex parte obiecti non contingere accretionem aut decretionem in charitate, quòd ſemper ipſa verſetur circa ſummum bonum: quantitas enim obiectiua rectè intelligitur eſſentialis illa charitati quę eſt ſecundùm appretiationem ſiue æſtimationem, & ſemper maxima, eo ipſo quo Deus amatur ſuper omnia.

Reſpondeo itaque, Charitatem habitualem non habere peculiare augmentum aut decrementum, ſpectata quantitate extenſiua reſpectu obiectorum diligendorum; minima enim charitas habitualis, quantum eſt de ſe, extenditur ad omnia diligenda, quæ ex charitate diligenda ſunt, & pro gradu ſuo ad ea diligenda inclinat: quatenus tamen charitas infuſa, vt in opus facilè exeat, indiget exercitio, aut vt loquuntur quidam, quaſi acquiſito habitu amoris circa idem obiectum. Extenſiuè eam augeri per exercitium, aut minui per otium, aut diſtractionem auertentem à talibus, certum eſt: ſed hoc non eſt ſubſtantiam charitatis minui, ſed ſolùm circa pauciora operari. Atq; hoc erit conforme ei quod ſuprà monuimus, habitus acquiſitos admittere augmentum illud ſecundùm quantitatem extenſiuam, tam in ſe quàm in actibus ſuis; infuſos autem in actibus tantùm. Per venialia peccata poterit hoc modo charitas dici diminui, quatenus ipſa ſunt contraria actibus illis, ad quos charitas operando ſeſe extendebat.

DVBITATIO IV.

Quibus modis indirectè Charitas dici queat diminui.

PRÆTER modum quo iam diminui diximus ſecundùm quantitatem extenſiuam, eſt ille quem habet D. Thomas, quando vel peccato veniali, vel ceſſatione ab exercitio operum charitatis, iuſtus diſponitur ad peccandum mortaliter, adeoque ad amittendam charitatem; quod enim prope interitum eſt, iam ſeneſcere & virtute ſua minui cenſetur: propriiſſimè autem ſic diſponitur per actus malos, qui ſolùm ſunt veniales propter imperfectionem operis: imperfectum enim in eodem genere, propriè diſponit ad perfectum;
Eccli.19. & qui ſpernit modica paulatim decidet. Efficacior autem eſt hæc diſpoſitio in peccatis carnis, quæ ſunt maioris illecebræ.

Per quoduis tamen veniale hactenus poterit hîc intelligi charitas minui, quatenus eo offenſus Deus minuit auxilia gratiæ ſuæ, & præſidia quibus charitatem in nobis fouet & conſeruat.

Tertiò dicitur per venialia minui charitas, quia per ea augetur cupiditas, quæ eſt quaſi venenum charitatis, ipſamque languidiorem reddit in opere, quamuis in ſubſtantia habitum non minuat: ponit enim impedimentum, quo minùs ignis charitatis prorumpat in feruorem ſuum.

Quartò, idem explicare poſſumus cum Archangelo in 1. diſt. 17. in hunc modum: Charitas, vt diximus, vim ſuam exerit etiam in vires inferiores, propter imperium quod in eas habet voluntas; per actus autem peccatorum venialium fouetur & augetur rebellio partis inferioris, vt iam plus negotij faceſſat ſuperiori; quo fit vt multum detrimenti accipiat feruor ille charitatis, qui reperitur in parte ſenſitiua.

Contra reſponſionem huius articuli, prꝗter obiectiones D. Thomæ, obiicitur Primò: Venialia efficiunt hominem minùs à Deo dilectum, ergo & gratiam & charitatem minuunt: charitatis enim diminutio ſequitur diminutionem gratiæ: minuitur autem gratia, quando homo fit Deo minùs gratus aut dilectus. Antecedens probatur; quia qui neque minùs dilectus eſt, neque minùs bonus, non poteſt à iuſto Deo magis puniri.

Obiicitur Secundò: Si charitatis feruor aliquouſque impediatur per peccatum veniale, ergo illud ſæpiſſimè repetitum, totum feruorem charitatis abſumet: atqui toto feruore abſumpto, charitas non videtur poſſe ſubſiſtere, ergo veniale non ita minuit feruorem charitatis, vt ipſi charitati in ſua ſubſtantia nullum inferat detrimentum.

Obiicitur Tertiò, Si actus peccati venialis impediat actum charitatis, apparet quòd pari ratione habitus ex peccatis venialibus generatus, impediet habitum charitatis; non quidem omnino tollendo, ſed minuendo.

Obiicitur Quartò: Bernardus ſermone 2. De purificatione; *Si quis forſitan proficere diſſimulat, & proficiſci de virtute in virtutem, nouerit quiſquis huiuſmodi eſt, in ſtatione non in proceſſione ſe eſſe: imò verò & in regreſſione; quoniam in via vitæ non progredi, eſt regredi, cùm nihil adhuc in eodem ſtatu remaneat.* Ita Bernardus. Atqui peccans venialiter in via charitatis non progreditur; ergo regreditur, & minuitur eius charitas.

Obiicitur Quintò: Quodlibet peccatum, etiam veniale, eſt quædam ſpiritualis ægritudo; ergo minuit charitatem in qua poſita eſt ſpiritualis ſanitas, ſicut corporalis etiam minima ægritudo ſanitatem corporalem.

Obiicitur Sextò: Apoc. 2. *Habeo aduerſũ te quòd charitatem tuam primam reliquiſti.* Hîc videtur agi non de amiſſione charitatis per peccatum mortale, ſed de eius decremento per venialia; prꝗcedit enim, *non defeciſti*; & ſignificatur etiam, tum multa pro Chriſto hunc Præſulem ſuſtinuiſſe. vnde & Ribera exiſtimat probabilius eſſe, quòd charitatem adhuc retinuerit.

Reſpondeo ad Primum, Iuſtum vt octo qui habet peccata venialia, eſſe Deo magis gratum & dilectum, quàm ſit iuſtus vt ſex, qui nulla fortè ponitur habere venialia: eſt enim acceptus ad maiorem gradum gloriæ, & præditus maiori ſanctitate habituali: ſi tamen in ſeipſo non puniat quod deliquit venialiter, à Deo corripietur, ne cum hoc mundo damnetur: quæ punitio non eſt ex inimicitia aut minori amicitia; ſed purgatoria & paterna.

Ad Secundum reſpondeo ex D. Thoma, 1. 2. quæſt. 85.

quæſt.85.a.2.quando aliquid minuitur per aliud, non in ſubſtantia ſua directè, ſed ſolùm per modum impedimenti in ſuo actu; non contingere, vt hac ratione totaliter auferatur: ſic enim peccatum minuit bonum naturæ, numquam tamen totaliter aufert. Nota tamen,magis propriè habitus prauos minuere naturalem hominis inclinationem ad virtutem, quàm charitatem, eò quòd ipſam naturalem inclinationem quaſi in ſe inficiant & debilitent: recipiuntur enim praui iſti habitus, non tam vt ſimul ſint cum inclinatione bona naturæ, quàm vt ſint quodammodò loco eius ſecundùm partem; imò ipſa bona inclinatio naturalis, videlicet potentia voluntatis, in ſe recipit contrariam iſtam inclinationem. Non recipitur autem prauus habitus, qui ſimul cum charitate conſiſtit, loco charitatis, aut in ipſa charitate; ſed ſolùm in eodem eſt cum ipſa.

Secundò dico, Vel feruor conſideratur in ſolo actu,vel in ipſo habitu ſecundùm radicem. Priori modo, ſine eo poteſt eſſe habitualis charitas; quia poteſt eſſe ſine actu: poſteriori autem, ne quidem minuitur per peccatum veniale. Neque tamen verum eſt, per venialia poſſe ita ſopiri ignem habitualis charitatis,vt non aliquando foras ſeſe exerat. Quamuis enim dum actu iuſtus venialiter peccat, non exerceat opus charitatis; aliàs tamen etiam quodammodò perrupto aggere,ſiue labefactato impedimento habitualis cupiditatis ingeneratæ per actus veniales, operatur ſubinde ſecundùm ordinatam dilectionem. Charitas enim adhuc tenet clauum mentis, & dominatur prauæ concupiſcentiæ.

Ad Tertium; Si praua inclinatio habitualis, quam cauſſant venialia, eſſet in eodem & circa idem cum charitate; meritò videretur eam minuere: nunc autem non eſt in eodem circa idem, vt benè obſeruat D. Tho.q.2. de malo a.2.ad 9.

Ad Quartum reſpondeo; Qui peccat venialiter, hactenus regreditur; quia ponitur in deteriori diſpoſitione ad profectum, quàm eſſet ſine illo peccato. Qui autem ſola omiſſione profectus non progreditur, hactenus eo ipſo regreditur, quando moralis eſt eiuſmodi omiſſio; aliàs enim non cenſetur vel ſubſiſtere, quia diſponitur ad lapſum. Idem voluit D.Leo ſerm.8. de Paſſione: *Qui non proficit, deficit; & qui nihil acquirit, nonnihil perdit.*

Ad Quintum; Peccatum veniale potiùs debet comparari cum cibis difficilioris digeſtionis, quàm cum ægritudine; impediet ergo functionem faciliorem ſanitatis ſpiritualis, ſed ipſam ſanitatem non minuet. Ita ferè D.Thom.ſup.ad 15.

Ad Sextum reſpondeo, Illum Epiſcopum in opere primam charitatem reliquiſſe, ideoque ei dicitur, *Et prima opera fac.* De feruore ergo operis agitur, non de intenſione habitus; quamuis non deſint, qui eum dicant à charitate excidiſſe, ideoque audiuiſſe, *Memor eſto vnde excideris, & age pœnitentiam.*

ARTICVLVS XI.

Vtrùm Charitas ſemel habita poſſit amitti?

CHARITATEM ſiue iuſtitiam ſemel habitam non poſſe vmquam amitti, error fuit Iouiniani, vt teſtatur contra eum Hieronymus lib.1.cap.2. & lib.2. cap. 1. docebat enim, qui plena fide in Baptiſmo renati ſunt, à diabolo non poſſe tentari aut ſubuerti; quicumque autem tentati fuerint, eo ipſo oſtendi, eos aqua & non Spiritu baptizatos, ſicut de Simone Mago legimus.

Pelagianorum affinem quidam putant fuiſſe errorem; verùm illi videntur potiùs iuſtum quamdiu iuſtus eſt, ab omni etiam veniali peccato, adeoque etiam neceſſitate peccandi venialiter eximere, quàm à poſſibilitate decidendi à iuſtitia aut charitate per mortale.

Verè itaque ſimilis fuit error quorumdam tempore Hugonis de ſancto Victore, contra quos accuratè ipſe agit lib. 2. de Sacramentis p. 13.c.11. & 12. vbi omnino conuincit, charitatem poſſe amitti.

Beguardi etiam & Beguinæ damnati Clementina Ad noſtrum, de hæreticis, dicebant, in hac vita poſſe hominem tantum ac talem perfectionis gradum acquirere, quòd reddatur penitus impeccabilis.

Caluinus lib. 3. Inſtitut.cap.2. num. 11 & 40. duo docet; videlicet, ſolos electos iuſtificari; & ſemé vitæ per regenerationem cordibus ipſorum inſitum, numquam diſperire. Volunt itaque noſtri temporis ſectarij, eum qui à iuſtitia videtur excidere,numquam verè iuſtitiam aut charitatem habuiſſe, atque adeò non verè eam vmquam amitti.

Petrus Martyr tamen in commentario ad 8.caput ad Romanos ſentire videtur, poſſe quidem charitatem verè habitam amitti, ſed ante finem vitæ ſemper recuperari.

Dum iſta recognoſco, mihi liquet ex libellis in Hollandia editis, Caluiniſtarum quàm plurimos in Catholicam ſententiam iam conſentire, & nobiſcum fateri, veram charitatem ſeu iuſtitiam in hac vita poſſe amitti, & contrariam perſuaſionem eſſe infidam præſumptionem, ceruical incuriæ carnalis, pietati pernicioſiſſimam; eamque rem ad fidem pertinere, vtpote in Scripturis ſatis expreſſam. Videatur libellus Conferentiæ Delfenſis editus anno 1613.

PRIMA ASSERTIO: Fidei eſt, charitatem verè ſemel habitam poſſe amitti; adeoque poſſe fieri, vt qui labitur, verè fuerit iuſtificatus ante eiuſmodi lapſum. Ita definit Trident.can.23. De iuſtificatione. Teſtatur Hieronymus, Iouiniani errorem contrarium ſuo tempore Romę fuiſſe damnatum,& in quodam Africano Concilio.

Probatur ex Scripturis. Primus locus prioris ad Corinthos 10. *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.*

Contra hunc locum dicit Caluinus, hoc loco nos moneri, non quòd cadere poſſimus, ſed quòd noſtræ infirmitatis memores, expediat nos humiliari ſub potenti manu Dei, vt monet Petrus epiſtola 1.cap.5.

Videbitur & illud fortè cuipiam vrgendum, quòd non dicat Apoſtolus, *Qui ſtat*, ſed, *Qui ſe exiſtimat ſtare*: nam etiam ex illis qui ſe exiſtimant ſtare, aliquos cadere fatentur aduerſarij, non autem ex ijs qui verè ſtant.

Ad prius Reſpondeo; Sicut Pelagiani humilitatis cauſſa dicebant iuſtos dicere, *Dimitte nobis debita noſtra*, cùm peccatum non habeant; ita Caluinus humilitatis gratia dictum iuſto putat,

vt

vt ſibi caueat ne labatur, cùm reuerà labi non poſſit; quomodo etiam beatis id dici poſſet. Meliùs hunc locum expendens Hugo Victorinus, oſtendit in hac vita non tantùm ex natura iuſtos non habere ne cadere poſſint, ſed neque ex gratia: in futura autem vita habere quidem quòd cadere non poſſint, ſed non ex natura, verùm ex gratia.

Ad poſterius reſpondeo; Qui omnino certò ſibi perſuadent ſe ſtare, eo ipſo cadunt, vt inquit Primaſius. Vnde certiſſimò ſcimus, nullum ſectariorum ſtare, quia certiſſimò ſibi perſuadent ſe ſtare. At etiam illum qui verè exiſtimaret ſe ſtare, hîc moneri vt videat ne cadat, nullus interpretum vmquam in dubium vocauit: quinimò volunt vtrumque monuiſſe Apoſtolum, & eum qui per arrogantiam exiſtimat ſe ſtare, reuerà non ſtare; & rurſus eum qui verè ſtaret, poſſe per arrogantiam labi. Vide Theophylactum & Oecumenium.

Alia plurima noſtram aſſertionem probant in Scripturis. Ad Hebr. 6. apertè dicitur, eos qui ſemel illuminati ſunt, interdum prolabi. & c. 10. *Voluntariè enim peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia.* Matth. 24. apertiſſimè dicitur, non omnes perſeuerare qui charitatem habent: *Refrigeſcet charitas multorum; qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Ezechielis 18. *Cùm auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua*, &c. Lucæ 8. *Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Ad Galat. 5. *Euacuati eſtis à Chriſto qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis.*

Ad hæc leguntur aliquot Sancti excidiſſe à charitate: omitto primum hominem, ne fortè dicant eum non habuiſſe gratiam Chriſti, quę non ſit niſi

Actor. 13. eum non habuiſſe gratiam Chriſti, quę non ſit niſi
2. Reg. 11. perſeuerans. Dauid erat vir ſecundùm cor Dei, & tamen ſtupro addidit homicidium, & charitatem
1. Cor. 13. indubiè amiſit, quæ non agit perperàm, quæ ne ſua quidem quærit, multo minùs alienam coniugem rapit, quæ plenitudo legis eſt, dicentis, *Non occides, Non mœchaberis.*

Verùm hic obiiciebant olim quidam, quod habemus primi Regum 16. *Directus eſt Spiritus Domini à die illa in Dauid & deinceps.*

Sed reſpondeo cum Victorino, Spiritum Domini poſſe intelligi manſiſſe in Dauid, ſecundùm alia multa, etiamſi in caſu Vriæ ſecundùm charitatis donum receſſerit: nam etiam cum illis manet Spiritus ſanctus, quos cadentes cuſtodit ne pereant, etiamſi ſtantes non cuſtodiat ne cadant:
Pſal. 36. iuſtus enim *cùm ceciderit, non collidetur; quia Dominus ſupponit manum ſuam.* Ideò, inquit Hugo, Dauid colliſus non eſt, quia cecidit ſuper manum; ſi manus ſuper eum cecidiſſet, colliſus fuiſſet.

Obiiciunt & illud Pſalmi 50. *Ne proiicias me à facie tua, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me*; quaſi per peccatum ſuum Dauid non amiſerit Spiritum ſanctum.

Sed eadem eſt reſponſio. Si enim Dauid conſideretur hæc dicere, nondum recuperato Spiritu ſancto inhabitante, ſaltem non poterit conſiderari hæc dicere ſine Spiritu ſancto, qui omnis ſalutaris pœnitentiæ inſpirator eſt.

Obiicit quidam nouus ſcriptor, Dauidis peccatum ex infirmitate admiſſum, non abſtuliſſe ei iuſtitiam: eiuſmodi enim peccata iuſtorum, qui numquam omnino deponunt Deum placandi ſtudium, quamuis per ea damnationem mereantur, ſolere Dñm diſſimulare: explicans autem quomodo diſſimulet, *Deo*, inquit, *eiuſmodi indicia permittimus, qui filios ſuos cuſtodire nouit, ne in peccatis ſuis & æterna damnatione obdormiſcant: & cum eis non agit tamquam iuſtus iudex ſecundùm iuſtitiam ſuam, ſed vt miſericors pater ſecundùm gratiam & miſericordiam ſuam, vt ipſe declarat, dicens 2. Regum 7. Si iniquè aliquid geſſerit, arguam eum in virga virorum*, &c.

Reſpondeo; Fruſtrà ſeſe torquent, & in omnem partem vertunt nouatores, vt retia effugiant veritatis: niſi enim dicant nobiſcum, Deum electos ſuos educere è delicto ſuo, & ſua miſericordia efficere, vt in ſtatu damnationis & amiſſæ iuſtitiæ non diu permaneant, ſed iterùm reconcilientur; numquã explicabunt, quomodo Dauid adulterij & homicidij reus, Deo tamquam iuſtus placuerit, antequam pœnitentis peccatum, indicante Propheta tranſtulit, & Chriſtus, vt Eccleſiaſticus di- Eccli. 47.
cit, peccatum eius purgauit; aut quomodo æternę ſimul damnationis fuerit reus, & ad vitam æternam Deo acceptus.

Apoſtolus etiam Petrus negando Chriſtum, amiſit charitatem: vbi enim charitas eſt, ibi Spiritus ſanctus, per quem illa in cordibus noſtris diffuſa eſt. Spiritum ſanctum autem tunc Petrus amiſit, quia nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Ieſu.

Sed contrà opponet nobis hîc quiſpiam, quod dicit S. Leo ſerm. 9. de Paſſione Domini, Petrum compellans: *Vidit in te Dominus non fidem fictam, non dilectionem auerſam* (fortè meliùs alij legunt, *euerſam*) *ſed conſtantiam fuiſſe turbatam.*

Reſpondeo, Leonem ſolùm velle, quòd Petrus nec odio Dei aut Chriſti, nec infidelitate peccauerit, ſed animi inconſtantia, quæ tamen peccatum mortale fuit: in eaque lapſum agnoſcit Leo, quamuis dilectionem omnimodam non admittat. Vel cũ Guilielmo Paruo in c. 8. Cantic. dici poteſt, *Floruit*
voluiſſe Leonem, quòd in Petro remanſerit quaſi *circa an-*
cadauer quoddam charitatis quod cõſiderari poſ- *num Domi-*
ſit in quodam ad Deum intus inaniter manente *ni 1100.*
affectu, quem Acquiſitum dicimus in ſcholis. Vel denique, quòd manſerit dilectio quædam Dei etiam ſupernaturalis, ſed quæ non pertingeret ad dilectionem Dei ſuper omnia, quæ eſt charitas. Ceterùm benè monet D. Auguſtinus tract. 66. in Ioannem, illos accuſare Chriſtum dicentem Petro, *Ter me es negaturus*, qui peccatum excuſant Marci 14.
Petri, quod ipſe quàm graue fuerit, lacrymarum vbertate oſtendit.

Probatur Secundò teſtimoniis veterum. Præclarum eſt Tertulliani de præſcriptionibus cap. 3. item Iuſtini quæſtione à Gentibus poſita 97. vbi Dauidem dicit duobus ſceleribus mortiferis ſe cõtaminaſſe: addit, ſeptuagies ſepties quempiam poſſe per pœnitentiam veniam conſequi. Vnde conſequens eſt, etiam toties iuſtum poſſe labi. Cyprianus lib de vnitate Eccleſiæ: *Ideò ſcriptum eſt, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam; quòd vtique Dominus non minaretur auferri poſſe coronam iuſtitiæ, niſi quia recedente iuſtitia, recedat neceſſe eſt & corona.* Proſper ad Capitula Gallorum cap. 2. & 7. Idem paſſim & alij dicunt.

Probatur Tertiò ratione. Quis enim credat, omnes qui infantes baptizantur, adeòque iuſtificantur, tota vita retinere quam in Baptiſmo acceperunt iuſtitiam & charitatem, etiamſi aliàs flagi-

Digitized by Google

flagitioſiſſimi euaſerint, aut etiam ad hoſtes fidei defecerint?

Nonnulla à nobis dicta ſunt 1.2.q.113.tum de hac ratione, tum de toto argumento.

Verùm obiiciunt illud 1.Ioannis 3. *Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quia ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare.*

Reſpondeo; Quamuis non omnes eodem modo Orthodoxi hæc verba Ioannis accipiant; nemo tamen dicit, illis ſignificari, quòd ſemel adepta charitas non poſſit amitti. Vna eſt interpretatio, quòd in ſenſu compoſito iuſtus non poſſit peccare mortaliter; quia manens in ſua regeneratione, non degenerat. Neque poteſt mortale peccatum conſiſtere cum iuſtitia: quomodo dixeris, laurum ſemper virere, quia viret donec prorſus pereat. Ita ferè Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, qui rectè vrget, quod Ioannes ſubiungit; *Filioli cuſtodite vos a ſimulacris.* Hac enim cautione opus non eſſet, ſi voluiſſet eum qui ſemel ex Deo natus eſt, non poſſe peccare. Eódem refert Hieronymus, quod præmittit Apoſtolus cap. 2. *Hæc ſcribo vobis vt non peccetis.* Secundò, obſeruant ſignificari, quod regeneratio & ſemen Dei validum ſit antidotum contra peccatum: habent enim iuſti magna Dei auxilia ad non peccandum, quæ peccatores non habent: imò ipſamet habitualis charitas & habitualis iuſtitia vt inclinat ad bona opera, ita etiam à malis reuocat contraria quadam inclinatione. Vide Oecumenium, & ex recentioribus Heſſelium. Tertiò, obſeruant ſignificari, ex regeneratione aut charitate nullum prouenire peccatum: *Charitas* enim, *non agit perperàm, non cogitat malum.* Auguſtinus c.21. De gratia Chriſti: *Cùm peccat homo, non ſecundùm charitatem, ſed ſecundùm cupiditatem peccat, ſecundùm quam non eſt natus ex Deo*, &c. Quartò, Idem Auguſtinus De natura & gratia c. 14. illud *non poteſt peccare*, ita accipit, quaſi dictum ſit, *non debet peccare.* Denique ſunt qui de prædeſtinatis locum intelligant, vt illi dicantur non poſſe peccare vſque in finem: quomodo intellexit Heſſelius, & ante ipſum D. Bernardus, cuius hæc ſunt verba ſerm. 23. in Cantica: *Vidi hæc, & intellexi illius ſententiæ veritatem; Omnis qui natus eſt ex Deo non peccat; quia generatio cæleſtis ſeruat eum. Generatio cæleſtis, æterna prædeſtinatio eſt*, &c. *Hos ergo aduertis quaſi nūquam peccaſſe; quoniam etſi qua deliquiſſe videntur in tempore, non apparent in æternitate.* Denique Auguſtinus lib. 2. De pecc. meritis cap. 7. & 8. exponit de plenè nato ex Deo & perfectè, vt is demum dicatur non poſſe peccare: in hac autem vita non perfectè naſci ex Deo, eò quòd multum remaneat vetuſtatis; itaq; ſpem potiùs & arrham nos hîc habere felicitatis illius, in qua peccare non poſſimus, quàm hîc peccare non poſſe.

Obiicitur Secundò, ex cap 8. ad Rom. *Certus ſum, quia neque mors, neque vita*, &c. *neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto.* qui ergo ſemel habet charitatem, numquam ab ea ſeparatur.

Reſpondeo, Commodiſſimè poſſe locum iſtum intelligi de charitate qua Deus nos diligit; vt ſignificetur, non poſſe electos ab hac Dei charitate omnino excidere: omnia enim quæ ſeparatura videri queant, Deus ita moderatur, vt non ſeparent. Si intelligas de charitate qua nos Deum diligimus; poteſt accipi dictum in perſona electorum, qui finaliter non ſeparantur à Dei charitate. Siquis velit de omnibus intelligere qui charitatem aliquando habent, dicat ſignificatum eſſe, eam charitatis eſſe fortitudinem & immobilitatem, vt neque ipſa per ſe deſinat, neque ab vlla creatura, etiam poſſibili, euerti aut extingui poſſit, niſi ipſe homo eam deſerat. Verùm prima reſponſio, vt dixi, commodiſſima eſt, & textui accommodatior, quam ſequuntur Toletus & Pererius.

Obiicitur Tertiò ex prioris ad Corinth. 13. *Charitas numquam excidit.*

Reſpondet Hugo Victorinus, charitatem numquam excidere, quia etiam in patria manet, vbi fides & ſpes non manent: *Non enim dixit Apoſtolus*, inquit Hugo, *Charitas à nullis excidit, ſed, Numquā excidit; quia non in omnibus manet, & tamen ſemper manet in quibus manet.* Nam ſi propterea non ſemper manet, quia non in omnibus manet; ergo nec fides aut ſpes hîc manet, quia non in omnibus manet: multi enim à fide & ſpe, quæ in Deum eſt, receſſerunt; nec tamen idcircò minùs verum eſt, Nunc manent fides, ſpes, charitas. Ita ferè Hugo.

Obiicitur Quartò, Canticorum 8. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.*

Reſpondeo; Sicut diximus ad locum ſimilem ex epiſtola ad Romanos, quòd ſignificetur, illud eſſe robur charitatis, vt nullæ eam ſuperare valeant perſecutiones, per aquas multas ſignificatæ: qui enim habet charitatem, fundauit domum ſuam ſupra petram; veniunt flumina, & in eam impetum faciunt, nec tamen corruit.

Obiiciebant Quintò & illud ex c. 17. Prouerbiorum: *Omni tempore diligit qui amicus eſt.* Sic enim argumentabantur: Qui diligit, amicus eſt; qui amicus eſt, ſemper diligit; ergo qui amicus eſt, ſemper amicus eſt.

Reſpondet Hugo, Etiamſi amicus ſemper diligat, & inimicus ſemper odio habeat, poſſe nihilominùs quempiam ex amico fieri inimicum, ſicuti ex inimico poteſt fieri amicus. Dicitur autem amicus ſemper diligere, quia & in proſperis & in aduerſis diligit: non enim ſunt veri amici qui tantùm diligunt in proſperitate; conuincuntur enim non fuiſſe amici hominis qui manet, ſed proſperitatis & pecuniæ, cum qua tranſeunt & deficiunt.

Obiicitur Sextò Auguſtinus lib. De ſalutaribus documentis cap. 7. *Charitas quæ deſeri poteſt, numquam vera fuit.* & illud Pſalmi 103. *Qui tegis aquis ſuperiora eius*, dicit charitatem eſſe fontem proprium bonorum, cui non communicet alienus: alienos autem eſſe omnes, qui audituri ſunt, *Non noui vos.*

Ad prius reſpondeo, Non teneri nos illud pro ſalutari documento agnoſcere: quia palàm eſt, librum illum nihil habere Auguſtino dignum, quamuis ei falsò aſcriptus ſit. Secundò, dico auctorem ſolùm velle, quòd non ſit vera charitas, quæ propter ſolam loci mutationem deſeritur.

Ad poſterius reſpondeo, Solùm ibi docere Auguſtinum, eum qui alienus eſt, non habere charitatem quamdiu alienus eſt: non autem velle, quòd alienus non poſſit fieri proximus, aut quòd proximus non poſſit fieri alienus, vt benè obſeruat Hugo. Eſt ergo alienus, qui ſecundùm præſentem qualitatem eſſet auditurus, *Non noui vos.*

Digitized by Google

Obiicies Septimò ex Caluino ſuprà citato, eos qui non perſeuerant, non habuiſſe vmquam veram charitatem, ſed ſolùm ſimilem verę & hypocriticam, aut guſtum aliquem charitatis; ſicuti damnatis ad ſupplicium indulgeri ſolet guſtus aliquis vini; aut ſicut filiis concubinarum Abraham dabat munera, non autem hereditatem, aut pignus hereditatis.

Reſpondeo, Hæc non niſi impiè dici poſſe. Impium enim eſt dicere, quòd Deus per illuſoriam gratiam afficiat temporaliter credentes. Illuſoriè non vnxit Saulem bonum præ ceteris; illuſoriè non donauit omni gratia & ſapientia Salomonem; niſi velis quòd etiam illuſoriè ipſe Lucifer decore & ſapientia plenus in ſpiritualis Paradiſi delicijs creatus fuerit. Verè ſtellæ de cælo cadunt, quando reprobi de magna iuſtitia in ſuperbiam elati, cadunt in iudicium diaboli, cuius ſunt filij, quando iam pleni ſunt iniquitate, qui priùs ſtabant in plenitudine iuſtitiæ. Si non fuit vera charitas quæ non perſeuerauit; quare non ſimiliter dicis, inquit Hugo, quòd numquam albus fuit, qui aliquando albus eſſe ceſſauit? non intelligis, quòd in eo ipſo aliquando illud fuiſſe dicitur, qui aliquando eſſe illud deſiſſe memoratur? Sicuti verum odium fuit, quod ad tempus fuit; ita & verus amor fuit, qui ad tempus fuit; ſed tunc non verus eſſe cœpit, quando quod erat eſſe deſiit. Hactenus contra doctrinam Caluini. Sanè, vt ſuprà monui, eiuſmodi argumentis conuicti, iam à ſuo magiſtro deſciſcere incipiunt; & præcipui ipſorum Catholicæ ſententiæ, vt & in aliis quibuſdam, ſubſcribunt. Quare fateri eos neceſſum eſt, reformatores illos, à quibus ipſi ſeſe reformatos iactant, eorumque hactenus in Eccleſiis traditos catechiſmos, reformatione in ipſis præcipuis fidei dogmatis indiguiſſe. Hoc expendens, nemo deinceps excuſabitur à deſerenda prætenſa illa reformatione.

Contra pſeudomartyris paradoxum, qui retinens cum Caluino ſolos prædeſtinatos iuſtificari, admittit aliquando eos excidere, ſed ſemper iuſtitiam recuperare, ſit

Secvnda assertio: Fidei eſt non omnes iuſtos eſſe prædeſtinatos, adeoque non ſemper recuperari amiſſam charitatem ab illis qui verè eam aliquando habuerint. Ita Trident. ſeſſ.6. can.17. Aliquos enim à charitate labi, qui numquam eam recuperent, probatur ex Scripturis ſacris. Dicunt
Ezech.18. enim illę, *Si iuſtus auerterit ſe à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem*, eum in ſua iniquitate moriturum. Item ſi negauerimus Deum, etiam ipſum Deum viciſſim nos negaturum. Rurſum quòd palmes non faciens fructum, abſcindetur, areſcet, & in ignem mittetur. Memorant etiam lapſum diaboli, Saulis, Salomonis, Iudæ proditoris, Simonis Magi, qui non narrantur rediiſſe ad iuſtitiam.

Neque refert, non omnino deeſſe, quod ad exempla iſta reſpondeant. Dicent enim aliam longè rationem diaboli, qui & natura ſit inconuertibilis, & alterius conditionis gratiam habuerit; Saulem dicit Caluinus numquam fuiſſe iuſtum; de Salomone dicunt, non conſtare quòd non reſipuerit; de Iuda & multò minùs de Simone non ſatis conſtare quòd vmquam habuerit veram charitatem: non enim eiuſmodi reſponſio planè euertit noſtrum argumentum. Satanæ enim exemplo ſatis conſtat, ex natura rei non fieri vt ſemper amiſſa charitas recuperetur. Reliquorum verò exemplum ex probabili multorum veterum ſententia, quos inde conſtat nobiſcum ſenſiſſe, plurimùm valebit. Saulem enim fuiſſe iuſtum, præterquam quòd ſatis id teſtetur Scriptura quando dicit eum fuiſſe electum & bonum, Tertullianus De præſcriptionibus apertè docet; *Saul*, inquit, *bonus præ ceteris, liuore poſteà euertitur*. Salomonem iuſtum & lapſum fuiſſe, Scriptura refert; emendatum ex ea non conſtat: multi periiſſe arbitrantur. 1.Reg.9.
Iudam proditorem aliquando iuſtum fuiſſe, ſentit Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos. De Simone Mago, quòd verè crediderit, nonnulli exiſtimarunt ſatis Scripturam innuere, quamuis interpretum ſententia variet. Conſtat itaque ex Scriptura, neque ex natura rei fieri vt charitas amiſſa ſemper recuperetur, neque vllam eſſe huius certò recuperandæ ex Dei benignitate promiſſionem generalem.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm Charitas amittatur per vnum actum peccati mortalis?

Respondeo cum D. Thoma, Statim per quemlibet actum peccati mortalis amitti habitum charitatis.

In hac reſponſione multi refutantur errores.

Primus eſt in articulo à Pio V. damnato, *Charitas illa quæ eſt plenitudo legis, non eſt ſemper coniuncta cum remiſſione peccatorum.*

Secundus eſt ſimilis quorumdam Scholaſticorum, qui dixerunt, dari charitatem informem, ſicut datur fides informis, decepti ſimilitudine amoris acquiſiti, aut naturalis cum charitate: aut certè non ſatis diſtinguentes imperfectum amorem ſupernaturalem Dei, ab amore charitatis: aut denique omni exploſo amore Dei naturali, putantes quemuis amorem creaturæ rationalis aut charitatem eſſe, aut vitioſam cupiditatem.

Tertius eſt eorum, qui dicunt, non ſtatim vno actu mortali deſtrui charitatem, ſed opus eſſe pluribus; fortè conſiderantes modum quo habitus acquiſiti deſtruuntur, & exiſtimantes habitum charitatis infundi quidem diuinitus, ſed per peccatum non aliter deſtrui quàm phyſicè, vt deſtruitur per actus contrarios habitus acquiſitus.

Quartus huic affinis ex relatu Franciſci Victoriæ refertur à Vega lib.14.cap.1. non quouis peccato mortali amitti gratiam aut charitatem, ſed tum ſolùm, cùm quis ſe effrænem & præcipitem tradiderit vitiis: cui errori ſatis affine eſt, quod ex Caluinianis quidam contra ſuos ſymmyſtas hodie defendunt, cum Dei amicitia conſiſtere peccata ſanctorum etiam enormia, modò ea infirmitate præoccupati admiſerint; amitti autem, aut potiùs non veram fuiſſe declarari iuſtitiam, quando quis in criminoſa vita, ſine cura Deum placandi pergit, & in ea complacet ſibi ac delectatur. Vbi aduerte, ferè ſectarios iſtos eiuſmodi peccatum requirere quo charitas tollatur, quale requirunt vt ab Eccleſia quis excommunicetur.

Quintus & poſtremus erit noſtri temporis hæreticorum, qui non omni, ſed ſolo infidelitatis peccato iuſtitiam, adeoque charitatem quæ iuſtitia eſt & plenitudo legis, amitti volunt.

Contra hos omnes breuiter probanda eſt reſponſio.

Digitized by Google

Primò ex Scriptura ſacra, quæ charitatem vocat plenitudinem legis, eam, dicit non agere perperàm, non cogitare malum: item qui in vno offenderit, factum eſſe omnium reum; ſi quis diligit Deum, mandata eius ſeruaturum.

Secundò ex Conciliis. Florentinum definit eorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali diſcedunt, mox in infernum deſcendere. Trident. ſeſſ. 6. c. 27. dicit anathema ei, qui dixerit, nullo alio quàm infidelitatis peccato amitti ſemel acceptam gratiam. Et c. 15. hanc do-
1. Cor. 6. ctrinam confirmat ex eo, quòd Scriptura à regno Dei, non ſolùm infideles excludat, ſed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, &c. ceteroſque omnes qui eiuſmodi enormia aut letalia admiſerint.

Tertiò ex Patribus. Baſilius lib. 1. de Baptiſmo cap. 2. *Obſeruandum neceſſariò, quòd non in multa peccata, ſed in vnum eſt adeo horrendum & ineuitabile iudicium*, &c. Hieronymus in caput 5. ad Galatas: *Neque refert, vno quis peccato à beatitudine excludatur an pluribus, cùm omnia ſimiliter excludant.*

Dvbivm hîc eſt inter Scholaſticos, Quomodo peccatum mortale excludat charitatem, an meritoriè ſolùm, an effectiuè?

Quòd non ſolùm meritoriè ſed effectiuè, putant nonnulli eſſe opinionem D. Thomę, eò quòd a. 10 ita loquatur: *Peccatum mortale totaliter corrumpit charitatem, idque effectiuè, quia contrariatur charitati.* Sequuntur hanc ſententiam communiter Thomiſtæ in dictum articulum. Caietanus, Baneſius, Valentia & Medina, 1. 2. q. 113. art. 2. Vaſquez in eamdem primam 2. diſputatione 91. Azorius libro quarto Moralium cap. 24. q. 4.

Aliorum ſententia eſt contraria, quòd ſolùm meritoriè. Ita Scotus in 2. diſt. 37. & in 3. diſt. 23. q. 1. Gabriel & Durandus in 1. diſt. 17. Conradus 1. 2. q. 71. a. 4. Rada 2. parte, controuerſia 19. vbi eam probat multis argumentis.

Prior opinio his ferè rationibus ſuaderi poteſt. Prima, peccatū ita vi & natura ſua repugnat charitati, vt etiamſi nullum eſſet meritum hominis ad Deum, nihilominùs eam excluderet; ergo, per ſe efficienter eam deſtruit, non tantùm demeritoriè.

Secunda, Maior eſt repugnantia inter peccatum mortale & charitatem, quàm inter album & nigrum: opponuntur enim non tam abſolutè contrariè, quam relatiuè, ſicut ęquale & inęquale, ita vt ne quidem per Dei potentiam poſſint eſſe ſimul. Ita Vaſquez.

Tertia, Charitas reddit hominem Deo charum, gratum & acceptum; peccatum verò hominem alienat prorſus & auertit à Deo, ac proinde facit eum indignum amicitia & charitate diuina. Ita ferè Azorius.

Pro altera tamen ſententia non contemnendum eſt eiuſmodi argumentum. Peccatum non videtur effectiuè magis deſtruere charitatem, quàm habitus vitioſus eamdem deſtruat formaliter: atqui certum eſt, habitum vitioſum non excludere charitatem formaliter, vt patet in ebrioſo iam conuerſo adhuc luctante cum praui habitus pondere, & mala conſuetudine.

Ceterùm, vtraque opinio aliquid habet veri, adeoque mediâ viâ hîc nobis incedendum eſt.

Dico itaque primo; Charitas non tollitur per peccatum mortale eodem prorſus modo, quo tollitur per illud bonitas actus ordinati: neque enim ita peccatum mortale extinguit charitatem, ſicuti, verbi gratia, actus odij Dei excludit contrarium actum amoris Dei ſuper omnia. Videtur hæc eſſe ſententia D. Thomæ 1. 2. dicta q. 85. a. 4. vbi cùm dixiſſet, per peccatum mortale totaliter tolli bonum virtutis & gratiæ; quaſi alium modum indicans ſubiungit, illud bonum quod eſt ipſe actus ordinatus, tolli per peccatum, vtpote quod ſit eſſentialiter eius priuatio. quo modo loquendi conciliat D. Thomam cum Scoto interpres eius Conradus ſuprà citatus.

Dico secvndo; Peccatum mortale non eo tantùm modo meritoriè tollit charitatem, quo in Adamo ſuſtulit immortalitatem, aut quo peccatum homicidij tolleret etiam infuſum habitum fidei, ſi Deo placeret, ſtatim, vt meretur, homicidam punire. Certum enim eſt, peccati maiorem eſſe repugnantiam ad charitatem, quæ vita eſt animæ ſupernaturalis, quàm ad immortalitatem, aut donum fidei: eſt enim peccatum cum immortalitate in angelo malo, & cum fide in peccatore fideli.

Dico tertio; Quatenus charitas eſt iuſtitia & amicitia cum Deo, excluditur formaliter per peccatum mortale habituale, quod formaliter eſt iniuſtitia, auerſio à Deo, inimicitia Dei: per actuale autē effectiuè deſtruitur, vt dixit D. Thomas. Neque aliud videtur velle Azorius. Sicut ergo peccatum actuale, tamquam eſſentialis priuatio eius, tollit bonitatem recti ordinis in actu humano formaliter; ita peccatum habituale, ſiue macula eius, tollit formaliter pulchritudinem iuſtitiæ & charitatis, qua anima Deo grata & amica eſt: effectiuè autem eam tollit peccatum actuale, quatenus eiuſmodi maculam & priuationem adducit.

Dico qvarto; Quodam ſenſu peccatum non niſi demeritoriè excludit charitatem; videlicet, quia eam non corrumpit niſi quatenus eſt quoddam demeritum: demeritum enim adducit indignitatem quamdam iuſtitiæ & amicitię Dei, ideoque charitatem, quatenus hominem reddit amicitia Dei dignum, morali quadam efficientia corrumpit, quando actualiter conſideratur; formaliter autem excludit, quando habitualiter. Peccatum ergo non niſi demeritoriè, deſtruendo & excludendo charitatem, reuerà in genere moris ex natura ſua effectiuè eam deſtruit & formaliter excludit.

Dico qvinto; Spectando præciſè charitatis habitum ſecundùm phyſicam ſiue realem ipſius ſubſtantiam, rectiſſimè dicitur, eius realem deſtructionem peccatum non attingere niſi demeritoriè, adeoque non eſſe phyſicum agens in deſtructione ipſius. Probatur, Quia in peccato duo ſunt; vnum eſt formale, quod eſt morale, & phyſicè non agit, tum quia morale, tum etiam quia priuatio eſt: aliud eſt materiale, quod etiam non agit phyſicè ad deſtructionem charitatis; quia alioqui ageret etiam quando idem actus ex inuincibili ignorantia committeretur.

Dico sexto; Simpliciter loquendo non malè dicitur, quòd peccatum mortale charitatem aut gratiam effectiuè corrumpat, & formaliter excludat, quia reipſa per eam homo iuſtus, eſt Deo gratus & amicus. Neque obeſt quòd potentia abſo-

luta

luta Dei poſſit gratia aut charitas eſſe ſimul cum peccato; quia multa contraria, vt calidum & frigidum, album & nigrum, poſſunt per Dei potentiam eſſe ſimul; tamen rectè dicuntur formaliter ſeſe excludere. Accedit, quòd charitas, vt eſt amicitia, non poſſit eſſe per Dei omnipotentiam cum peccato; quamuis ipſa in ſe conſiderata, per abſolutam Dei potentiam poſſit non eſſe amicitia.

Atque ex his patet, quouſque veræ ſint dictæ ſententiæ, in ſpeciem alioqui pugnantes. Prior enim cum ſuis argumentis recipi poterit, ſi charitas accipiatur, vt eſt iuſtitia hominis, & amicitia cum Deo: poſterior autem, ſi eadem charitas conſideretur vt qualitas quædam realis, animæ inhærens ſecundùm eſſe phyſicum.

Dvbitabit hìc quiſpiam, An peccatum infidelitatis effectiuè corrumpat habitum fidei infuſæ, an ſolùm demeritoriè.

Rem eſſe dubiam fatetur Vaſquez. Azorius autem admittit effectiuè corrumpere.

Probabiliter dici poteſt, demeritoriè corrumpere, non effectiuè. Eadem eſt ratio deſperationis, reſpectu ſpei.

Quare autem peccatum infidelitatis minùs corrumpere dicatur effectiuè fidem, quàm charitatem; ratio eſt, quia in fide non conſideratur ratio amicitiæ cum Deo, ſicut in charitate.

Notandum tamen hìc eſt, quatuor modis poſſe peccatum cogitari corrumpere habitum infuſum. Primo effectiuè, propriè loquendo; quo modo iam diximus charitatem, vt eſt realis qualitas, non corrumpi per peccatum: quod puto eſſe verum, etiam extenſum ad peccatum odij Dei. Atque hoc modo ſatis probabile videtur, infidelitate non corrumpi habitum fidei: idemque erit iudicium de reliquis virtutibus infuſis.

Secundo poteſt peccatum dici corrumpere habitũ infuſum, quia eſt actus formaliter ſecundùm ſe contrarius proprio ipſius actui, adeoque eſt proprium impedimentum infuſionis talis habitus, & ex conſequenti conſeruationis, ſecundùm doctrinam D. Thomæ hoc articulo: atque hoc modo peccatum odij charitatem deſtruit; infidelitatis verò ac deſperationis, fidem & ſpem.

Tertio peccatum corrumpit habitum infuſum, generale impedimentum infuſioni eius & conſeruationi ponendo; quo modo per omne peccatum mortale corrumpitur charitas, quatenus eſt inclinatio ad quoduis Dei dilecti mandatum ſeruandum, qui modus eſt proprius charitati aut gratiæ. Hoc tertio modo infidelitatis peccatum deſtruit charitatem, quando ſecundo modo deſtruit fidem.

Quarto fit hæc deſtructio infuſæ virtutis via meriti: quo modo certum eſt per infidelitatem deſtrui fidem, non tamen peccato odij Dei, etiamſi illud ſit maioris demeriti; quia Deus miſericorditer nobiſcum agens, & ſuauiter naturis rerum ſe accommodans, ſtatuit non ſtatim ſic peccanti auferre talentum fidei, ſed ſolùm quando propter peccatũ proiicietur in tenebras exteriores.

Poteſt addi & quintus modus, quo infuſæ illæ virtutes, quæ inſeparabiles ſunt à charitate, per quoduis peccatum mortale corrumpantur, videlicet ex conſequenti & indirectè, ſicuti durities in aqua congelata deſtruitur per calefactionem; hoc modo per peccatum infidelitatis deſtruitur ſpes: fides autem nullo peccato ſic deſtruitur; quia prima eſt virtus, & non dependet à poſterioribus, ſaltem in conſeruatione. Vnde cautè hìc accipiendum eſt, quod D. Thomas videtur dicere, idem impedimentum ſufficere tollendæ conſeruationi infuſi habitus, quod ſufficit impediendæ infuſioni: ſicuti eadem nubes quæ impedit ne ſol incipiat illuminare aërem, etiam impediret quo minùs pergeret illuminare: hac enim doctrina ſolùm vult D. Thomas, fidem, quatenus eſt virtus perfecta, amitti quolibet actu, qui impediret primam eius infuſionem, vt patet ex 1.2.q.71. art.4. aut ſi hoc non ſatisfaciat, reſtringatur eius doctrina ad impedimentum directum infuſionis, quale eſt quodlibet peccatum mortale reſpectu charitatis, non autem reſpectu fidei, ſed ſolùm peccatum infidelitatis.

QVÆSTIO VIGESIMAQVINTA.

De obiecto Charitatis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm dilectio Charitatis ſiſtat in Deo, an ſe extendat etiam ad proximos?

CIRCA hunc articulum quæritur primò, Quodnam ſit obiectum formale charitatis?

Reſpondeo; Charitas, quia amor eſt, pro obiecto formali habet aliquid bonum; quia autem eſt amor beneuolentiæ, quo Deum propter ſe amamus, rectiſſimè D. Thomas dicit, bonum diuinum eſſe obiectum formale charitatis: charitate enim Deo volumus beatificum ſuum bonum, hoc eſt ipſam ſuam bonitatem. Quia verò charitas eſt amor Dei non naturalis, ſed ſupernaturalis; bonum illud diuinum quod ſtatuitur obiectum formale charitatis, eſt ſumendum quatenus nobis cõmunicatur per vitam gratiæ. Quamuis enim Deo, omne bonum ſuum ſit naturale; quia tamen amor amicitię poſtulat communicationem in vita, amor amicitiæ ſupernaturalis poſtulat communicationem diligentis ad dilectum in vita ſupernaturali: quia verò conſummata vita noſtra ſupernaturalis eſt in viſione clara diuinæ eſſentiæ, rectè à D. Thoma bonum diuinum, quatenus beatitudinis obiectum eſt, ſtatuitur obiectum formale charitatis ſuprà q. 23. a.4. aut vt loquitur quæſtione diſputata

Digitized by Google

tata De charitate a.7. proprium obiectum charitatis, rectè dicitur bonum beatitudinis diuinę. Cùm enim Deus natura ſua beatus ſit, diuinæ naturæ conſortes maximè tum efficiemur, quando in participato eius lumine videbimus eum ſicuti eſt; tunc enim ſimiles ei erimus. Hinc etiam colligitur, quomodo rectè ab eodem D. Thoma dicta q. 23. a.6. dictum ſit, charitatem ſic attingere ipſum Deum, vt in ipſo ſiſtat, non vt ex eo aliquid nobis proueniat. Nam quamuis reuerà per charitatem feramur in Deum, vt eſt beatitudinis obiectum; ipſum tamen beatitudinis obiectum, charitatis amore magis Deo volumus, quàm nobis; & mallemus ipſi non eſſe beati, quàm Deum non eſſe beatificum.

Vt res illa magis declaretur, Poſſunt in amore charitatis duo quædam conſiderari. Vnum eſt, allubeſcentia illa pulchritudinis, quæ reperitur in bonitate honeſtatis ſupernaturalis: eo ipſo enim quo obiicitur voluntati diuinitus adiutæ, iſta pulchritudo per lumen ſupernaturale repręſentata, oritur quædam allubeſcentia, quæ confirmata fit amor; oritur inquam liberè, quando lumen eſt obſcurum, vt eſt in fide: neceſſariò autem, & per modum naturæ reſultat, quando lumen clarum eſt, vt fit in viſione beatifica. Alterum eſt, quòd ex affectu illius pulchritudinis approbemus eſſe diuinum in ſe, & mallemus etiam ipſi potiùs non eſſe, quàm non eſſet ſuprema illa bonitatis pulchritudo, adeoque tunc gratulamur & benè volumus Deo omnem ſuam perfectionem, omnem ſuam gloriam tamquam amico noſtro & auctori noſtræ deificationis, in quo noſtra perfectio meliùs reperiatur quàm in nobis ipſis, ſicut pars naturaliter ſe periculo exponit pro conſeruatione totius, eò quòd in ſeipſa ſit imperfecta, in toto autem perfectionem ſuam habeat, vt dicit S. Thomas in 3.diſt. 29. Ex hoc amore pendet omnis amor charitatis ad creaturas: diuinæ enim gloriæ ſtudioſi, Deo tamquam amico, etiam nos ipſos & proximos addicatos volumus, quos beando oſtendat diuitias gloriæ ſuę, adeoque verè bonum effuſione ſui ſeſe exhibeat agnoſcendum. Hac itaque ratione charitas cùm verè attingat Deum vt in ſe eſt, nihilominùs eo ipſo tendit in Deum vt diffuſiuus eſt ſuæ bonitatis: neque enim poteſt bonitas mouere voluntatem ſine ſui diffuſione: nemo enim ita Deum amat in ſe, vt non ſimul amet ſaltem illam diffuſionem bonitatis diuinæ, qua communicetur Deus amanti, vel hoc ipſo quo diligitur. Communis ergo iſte reſpectus communicationis, non tollit in amore charitatis rationem amoris beneuolentiæ, nihilominùs enim etiam hîc charitas non quærit quæ ſua ſunt.

Quæri hîc poteſt ſecundò, Quodnam ſit præcipuum obiectum materiale charitatis?

Certiſſima eſt reſponſio, Eſſe ipſum Deum, ſicut & in reliquis virtutibus Theologicis: per ſe enim & propter ſe, charitate diligimus ipſum Deum, reliqua propter Deum. Itaque habet ſe bonitas illa immenſa Dei, ſupernaturaliter nobis communicanda in charitate, ſicut lumen in viſum; Deus autem ſicut color; nos ipſi & proximus ſicut res colorata: ſicut enim color reſpectu corporis colorati eſt quodammodò ratio ſub qua videatur; ita etiam Deus quodammodò ratio eſt, ſub qua per charitatem reliqua diligantur.

Quæritur tertiò, eſtque hic propriè D. Thomæ articulus, An debeat dici charitas, quæ virtus eſt Theologica, non ſiſtere in Deo, ſed etiam extendi ad proximum diligendum?

Omnino dicendum eſt, Eadem charitate qua Deus diligitur propter ſe, proximum diligi propter Deum, de quo nonnulla diximus ſuprà quęſtione 23. art. 5. Confirmatur ex iam dictis. Volumus enim Deo proximi beatitudinem, vt quæ cedat in ipſius gloriam. Indicat Ioannes 1. Epiſtolę cap. 2. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.* Rectè Auguſtinus lib. 8. de Trinitate cap. 7. *Qui diligit Deum, conſequens eſt vt faciat quod præcepit Deus: & in tantum diligit, in quantum facit. Conſequens ergo eſt, vt & proximum diligat, quia hoc præcepit Deus.* Rationem non abſimilem adducit Scotus in 3.d.28. Deus, inquit, diligendus vtique eſt eo modo quo vult diligi: vult autem non à te ſolo diligi, ſed etiam à proximo tuo: debes ergo eodem amore quo Deum diligis, velle tuo proximo ipſius Dei amorem. Benè idem explicat D. Thomas quæſt. diſputata De charitate a.4. Qui Petrum diligit, omnes qui Petro coniuncti ſunt, diligit: itaq; qui Deum diligit, oportet omnes illos diligat, qui ad Deum ordinantur: in illis enim Deum diligit, ſicuti in corpore colorem videmus, quando ipſum corpus videmus propter colorem, vna & eadem viſione.

Quæres, An ergo non ſolùm ſit vna habitualis charitas, qua Deus diligitur & proximus, ſed vnus etiam & idem actus?

Reſpondetur; Sicuti impoſſibile eſt videri corpus, quin eadem viſione videatur etiam color; ita impoſſibile eſt, amore charitatis proximum diligi, quin eodem actu diligatur Deus, ſaltem quatenus ratio ſub qua diligitur proximus.

Dices, Ergo dilectio proximi non minùs eſt meritoria quàm dilectio Dei.

Reſpondeo, Non ſequi. Pręſtantior enim eſt & maior dilectio, qua Deus diligitur, vt id quod, quàm qua diligitur proximus propter Deum; ſicuti clarior eſt viſio, qua ipſum Solem intuemur, illâ quâ in lumine, & propter lumen Solis, aſpicimus hæc inferiora.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Charitas ſit ex charitate diligenda?

RESPONDEO cum D. Thoma, Charitatem eſſe ex charitate diligendam, non vt amicum cui bonum volumus, ſed vt illud bonum quod amico volumus. Eadem eſt ratio de beatitudine & aliis virtutibus.

Notandum hîc Primò, Impoſſibile eſſe vt charitatem habeamus, & ipſam charitatem non diligamus; & econtrà, vt ipſam charitatem diligamus, & charitatem non habeamus, vt benè oſtendit S. Fulgentius epiſtola 5. poſt Auguſtinum libro 8. de Trinitate c.8. Quo differt charitas à beatitudine: quæ licet habita non poſſit non diligi, non habita tamen etiam poteſt diligi, imò & perfectè diligi; nam imperfecto amore charitas quoque non habita fortè diligi poterit.

Notandum Secundò, Veterum nonnullos, inter quos Fulgentius & Anſelmus, illud ad Romanos 12. *Charitatem fraternitatis inuicem diligentes,* ſic intellexiſſe, vt Apoſtolus ibi hortatus ſit ad diligendam ipſam charitatem.

Sed

Sed cùm Vaticana conformiùs Græcis legant *charitate*, nòn *charitatem*, non poterit inde magnum peti argumentum.

Notandú Tertiò, Rectiùs dici charitatē diligi ex charitate, quàm charitate: charitas enim eſt amor amicitiæ; ad charitatem autem non eſt nobis amicitia, ex amore tamen amicitiæ charitatem diligimus; quia ex illo amore prouenit, quòd amico charitatem velimus. Neque tamen propriè videtur charitas diligi amore concupiſcentiæ: quia charitas maximè dicit amorem finis, amor autem concupiſcentiæ tendit in illud quod aliò tamquam in finem refertur.

Non tamen reprehendendus erit, qui hactenus etiam charitatem & reliquas virtutes amore concupiſcentiæ nos dixerit amare, quòd eas diligamus tamquam nobis commodas, & beatitudinis obtinendæ inſtrumenta. Rectiſſimè autem dixerimus, amore complacentiæ ex charitate diligi charitatem.

ARTICVLVS III.

Vtrùm etiam creaturæ irrationales ſint ex Charitate diligendæ?

RESPONDEO, Non diligi eas charitate, quaſi eis benè velimus, ſicut amico: neque enim libero arbitrio deſtitutæ, vti aut frui bono poſſunt; neque nobiſcum in rationali vita aut beatitudine communicant: ſed ex charitate poſſe amari, tamquam quæ alteri velimus bona, quatenus eas ex charitate deſideramus ad Dei gloriam & proximi vtilitatem conſeruari.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm homo debeat ſeipſum ex Charitate diligere?

RESPONDET D.Thomas, Cùm charitas ſit amicitia, ex ea nos poſſe duobus modis quippiam diligere. Vno quidem modo vt amicum; altero vt aliquid ad amicum pertinens. Vt amicum, non diligimus noſmetipſos, ſed potiùs amicum ſicut nos: eſt enim amicus alter ego, ſicuti vnio eſt quædam vnitas: amor ergo hominis ad ſeipſum, non eſt amicitia, ſed aliquid maius amicitia, quod forma ſit & radix amicitiæ. Itaque diligimus ex charitate noſipſos, tamquam ad Deum quem diligimus pertinentes, adeoque tamquam aliquid amici.

Verè ex charitate ſeipſum quemque diligere, Scriptura indicat Matth.22. *Diliges proximū tuum ſicut teipſum.* Ibi enim adeò ſignificatur rectus eſſe quidam ex charitate amor hominis ad ſeipſum, vt is etiam tamquam forma charitatis ad proximum commendetur: Proximi, dico, non Dei: is enim non ſicut nos, ſed ſupra nos diligendus.

Neque refert, quòd generatim hîc tradat diuus Thomas, amorem ſui eſſe formam amicitiæ: hoc enim verum eſt in amicitia ad creaturam: generatim autem à Philoſopho rectè aſſeritur de omni amicitia; quia quòd ſit aliqua hominis ad Deum amicitia, ſupra naturam eſt.

Obſerua ſecundò, ſeipſum hominem diligere ex charitate duobus modis. Vno, qui communis eſt dilectioni virtutum & creaturarum irrationalium, de quibus ſecundo & tertio articulo diximus: altero, qui communis eſt dilectioni proximi, de quo articulo primo. Priore nos ipſi Deo, quaſi aliquid ad gloriam eius collaturi, diligendo deuouemus: poſteriore peculiariter ideò noſipſos diligimus, quia beatitudinis capaces ſumus, adeoque principale quiddam in hac ſocietate ad proximum; quamuis etiam hoc in Dei gloriam cedat: imò eo ipſo quo quis Deum diligit, ſeipſum diligit, quia diligere Deum non poteſt, quin etiam ſibi velit dilectionem Dei: eſt enim amor ſpontaneus motus. Vult ergo ſibi magnum bonum, quia beatitudo huius vitæ ſita eſt in charitate, vti & ſemen futuræ: velle autem bonum alicui, eſt ipſum diligere.

ARTICVLVS V.

Vtrùm debeat corpus ſuum homo ex Charitate diligere?

RESPONDET affirmatiuè, corpus noſtrum nobis ex charitate eſſe diligendum, tamquam inſtrumentum diuini myſterij, & in hoc ipſum nobis à Deo datum. Adde, conſors futurum corpus in beatitudine, prioris ad Corinth.15. *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria.* Huc pertinet quòd Apoſtolus eos reprehendat, qui carnem ſuam odio habent; ad Epheſ.5. *Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit.* Ad Coloſſenſes 2. *Quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis.* Quare & ipſe alibi cupit ſuperindui, non exſpo- 2.Cor.5.
liari.

Duo contrarij errores hîc vitandi ſunt: vnus Manichæorum, Priſcillianiſtarum, & Patricianorum, quos refert Alphonſus à Caſtro libro 4. contra hæreſes dixiſſe, carnem à diabolo eſſe, ideoque odio habendam, & interficiendam. Contra hos hactenus dictum.

Alius eſt error noſtri temporis hæreticorum, nimiùm relaxans carni habenas; cui non obſcurè fauet Caluinus in dictum locum ad Coloſſenſes, quando primos illos monachos carnis domitores, vicinos temporibus Apoſtolorum, traducit tamquam Apoſtolicæ iſtius doctrinæ violatores.

Contra eumdem ſalubriter à D. Thoma & omnibus Orthodoxis ex Sacris litteris ſemper inculcatum eſt, carnem eſſe ſecundùm prudentiæ moderationem, & temperantiæ leges coërcendam: hoc ipſum enim pertinet ad eius dilectionem, vt hîc odio habeatur, quatenus id facit vt in vitam æternam eam cuſtodiamus: corpus enim noſtrum diligimus propter nos; vt mirum non ſit, dilectionem eius debere ad ſalutem noſtram acōmodari.

Vtramque hanc doctrinam de corpore fouendo, & carnis corruptæ motibus caſtigandis, videre licet apud D. Proſperum lib.3. De vita contemplatiua cap.15.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm peccatores ſint ex Charitate diligendi?

RESPONDET affirmatiuè. Imò eo ipſo ex charitate peccatores diligi, quo in eis oderimus quòd peccatores ſint, & dilexerimus

Digitized by Google

mus quòd homines ſint beatitudinis capaces. Rectè Proſper ſententia 2. ***Sic diligendi ſunt homines, vt eorum non diligantur errores; quia aliud eſt amare quod facti ſunt, aliud odiſſe quod faciunt.*** Et ipſe Auguſtinus lib. 14. de Ciuitate cap. 6. ***Nec propter vitium oderit hominem; ſed oderit vitium, amet hominem.***

Peccatores, vt ſunt homines æternæ beatitudinis capaces, eſſe diligendos, patet: quia Chriſtus
Matth. 9. Dñs adeò dilexit peccatores, vt dixerit; ***Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores.***

Secundò, Certum eſt, fratris & proximi nomine etiam peccatorem comprehendi: patet Matth. 18. ***Si peccauerit in te frater tuus,*** &c.

Tertiò, Quando Lucæ 10. Legiſperitus dicit, ***Et quis eſt meus proximus?*** quidam veteres eum reprehendunt, quaſi putauerit ſe iuſtum eſſe, neminem autem eſſe iuſti proximum, niſi qui ſimul ſit iuſtus. ***Lex,*** inquit Euthymius, ***proximum nominauit eum qui alterius egeret auxilio; ipſe verò illum dici opinabatur, qui virtute æqualis eſſet.***

Vbi obiter aduertimus, vel ea ratione magis proximi nomine intelligendum peccatorem, quòd magis ope noſtra indigeat.

Denique ſi ſolus iuſtus ſit proximus, ceſſabit pænè omnis vſus correptionis fraternæ; imò vacillabit in incertum omnis proximi, quem hîc videmus, dilectio: neſcimus enim an iuſtus quiſque ſit. Verùm ſicuti ſeipſum quiſque diligit, etiamſi neſciat an iuſtus ſit; ita & proximum. Neque enim dilectio charitatis ſolùm in eum fertur qui Deo gratus eſt, ſed in vnumquemque proximum, vt Deo ſit gratus. Quòd verò ex charitate odio habeamus in proximo ipſum peccatum, ex priori dilectione prouenit: ex amore enim fratris ſequitur odium eius quod ipſi malum eſt.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm peccatores diligant ſeipſos?

RESPONDEO; Triplex eſt in homine amor ſui ipſius: vnus naturalis, qui eſt communis bonis & malis; quamuis in malis multùm peruertatur: alter quo plus diligitur quod in homine præcipuum eſt, videlicet interior homo; quo modo ſoli boni ſeipſos diligunt: tertius quo plus diligitur quod in homine inferius eſt, videlicet exterior & animalis homo; quo modo ſe mali diligunt contra charitatem, vſque ad contemptum Dei. Quia verò ſecundùm principale homo æſtimandus eſt, ita vt Apoſtolus di-
Rom. 7. cat, ſe non operari illud quod reluctante ſpiritu caro operatur; ſeipſos, abſolutè loquendo, mali non diligunt: oderunt enim quòd præcipuè ſunt, eoque peruerſiùs, quòd etiam id non eſſe præci-
Pſal. 10. puum velint: qui enim diligit iniquitatem, odit
Ioan. 12. animam ſuam; & qui amat animam ſuam, perdet eam. Hunc peruerſum ſui amorem à ſe remouet Paulus Actor. cap. 20. ***Nec facio animam meam,*** id eſt temporalem vitam, ***pretioſiorem quàm me.*** Contra eum etiam agit Iudas: ***Odientes & eam, quæ carnalis eſt maculatam tunicam. Carnalem enim tunicam*** (inquit Beda) ***corpus noſtrum dicit: non autem corpus noſtrum odiſſe debemus, ſed maculatum hoc omnimodis debemus odiſſe; & quantum valemus agere, vt hoc immaculatum reddamus, vt de carnali ſpiritale mereatur effici.***

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm ſit de neceſsitate Charitatis, vt inimici diligantur?

ARTICVLVS IX.

Vtrùm ſit de neceſsitate ſalutis, quòd aliquis ſigna & effectus dilectionis inimico exhibeat?

DICO PRIMO, Certum eſt, in genere aliquod eſſe Dei præceptum de diligendis inimicis, id eſt illis qui in nos peccauerint.

Probatur Matth. 5. ***Diligite inimicos veſtros, & benefacite his qui oderunt vos.*** Ad Rom. 12. & Prouerbiorum 25. ***Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; & ſi ſitit, potum da illi.*** Exodi 23. ***Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc eum.*** Huc pertinet quòd inimicitiæ illæ mutuæ ad Galat. cap. 5. ab Apoſtolo recenſeantur inter opera carnis, contra quæ eſt lex, & quæ excludunt à regno Dei. Facit huc illud Iob cap. 31. ***Si gauiſus ſum ad ruinam eius qui me oderat, & exultaui quod inueniſſet eum malum.*** vbi certiſſimo ſigno comprobat, ſe inimicos dilexiſſe. Quod etiam percipi videtur Prouerb. 24. ***Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas,*** &c.

DICO SECVNDO; Certum eſt, etiam in veteri Lege obligaſſe præceptum de diligendis inimicis. Probatur ex loco Exodi citato.

Dices, Per inimicum ibi intelligi talem, qui cùm Iudæus ſit propter generis coniunctionem, debuerit eſſe amicus; non autem abſolutè inimicum. Ita obiicit Maldonatus in caput quintum Matthæi.

Reſpondeo, Probabilius eſſe, per inimicum ibi intelligi quemuis inimicum, ſiue Iudæus fuerit ſiue alienigena. Quod confirmatur primò ex c. 22. vbi ſimile officium Dñs iubet præſtari fratri, etiam ignoto & non propinquo. Quando itaque extenditur ad inimicos, videtur etiam extendi ad eos qui alterius generis fuerint, præſertim cùm eodem capite præcipiatur, ne aduenis ſint moleſti. Neque enim eſt veriſimile, qui miſericordes eſſe iubentur in beſtias, non etiam iuſſos miſereri aduenæ, quamuis inimici, vbi illius id neceſſitas poſtulauerit.

Obiicitur illud Matth. 5. ***Audiſtis quia dictum eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.*** Hîc enim videtur antiquis potiùs præceptum eſſe odium inimicorum, quàm amor.

Reſpondeo; Obſcuri huius loci bipartitum eſt genus commentariorum: quidam enim admittunt, verè dictum eſſe in veteris Inſtrumenti libris, ***Odio habebis inimicum tuum:*** ſed variant deſignando Vbi.

Quidam eo ſunt contenti, quòd de dilectione inimici nullum extet in Lege præceptum, ſed dilectionis mandatum ſemper ad proximum aut fratrem reſtringatur: inde enim colligunt, permiſſum ſaltem eſſe, odium inimicorum. Hi poterunt tolerari, ſi non dicant, odium inimicorum fuiſſe licitum, ſed tantùm permiſſum; id eſt, poſitiua lege non fuiſſe vetitum, ſed vel diſſimulando,

do, vel etiam expreſſa ipſa permiſſione relictum in iure naturali: quo modo accipere licebit, quod de hac re tradidit Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte cap. 21. *Nec quòd in lege dictum eſt, Oderis inimicum tuum, vox iubentis iuſto accipienda eſt, ſed permittentis infirmo.*

Aliis non ſufficit hoc, ſed putant, in verbis Chriſti ad ea loca veteris Teſtamenti reſpici, quibus Iſraelitæ iubentur Amalechitas, Moabitas, Ammonitas, & ſimiles gentes quaſdam penitus delere & extirpare. Deuteron. 23. *Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ.* Nehemiæ 4. *Peccatum eorum coram facie tua non deleatur.*

Verùm hoc coactius eſt: neque enim in iſtas Gentes ſæuiebant Iudæi præciſè ratione inimicitiæ, ſed potiùs tamquam diuinæ vindictæ executores.

Alij illud, *Odio habebis inimicum tuum*, ita explicant, vt quoad rem ipſam ſententia reperiatur in Sacris litteris: verbi gratia, quòd ſignificetur odio habendum inimicum, quatenus eſt inimicus, hoc eſt, odio habenda eſſe eius peccata, ipſamque inimicitiam. Hic ſenſus videtur eſſe diui Auguſtini lib. 19. contra Fauſtum cap. 24.

Verùm ideò minùs probatur, quia opponitur, ſaltem tamquam imperfectiori iſti doctrinæ, doctrina Chriſtiana: atqui verè Chriſtianum eſt, ita odiſſe inimicum: hoc enim eſt perfectum odium proprium filiorum noui Teſtamenti, vt veriſimile non ſit, hac in parte quidquam Chriſtum correxiſſe, præſertim cùm, vt ſuprà monuimus, tale odium proficiſcatur ex charitate & vera dilectione inimicorum. Si quis tamen cum Auguſtino dixerit, à Chriſto non tam perfici quod dictum eſt, quàm corrigi quod auditum & malè intellectum, minùs erit ipſe ſenſus improbabilis.

Alij, per *inimicum* ſolùm diabolum intelligunt; & vrgent non dici *inimicos*, ſed *inimicum*. verùm ſermo 59. inter ſermones D. Auguſtini, cuius auctoritate nituntur, non eſt Auguſtini.

Alij denique illud, *Odio habebis*, intelligebant ſecundùm iuris ordinem & iuſtitię, puniendo, atque adeò abſtinendo ab eius conuerſatione, propter periculum peruerſionis. quo modo præceptum illud intelligetur pertinere ad pædagogiam legis, vt rectè Hieronymus in c. 5. ad Galat. Sicuti enim Deus vtiliter poſuit inimicitias inter mulierem & ſerpentem; ita etiam inter ſemen mulieris & ſerpentis, inter filios Dei & diaboli. In hoc commentario illud habemus commodi, quòd non ſit opus confugere ad prauum intellectum Phariſæorum, ſatiſq; appareat, quid perfectionis addiderit Chriſtus, ideoque probabilis eſt. Qui verò negant, verè dictum eſſe antiquis, *Odium habebis inimicum tuum*; aduertunt, non dixiſſe hîc Dominum, *Audiſtis quia dictum eſt antiquis*, ſed, *Audiſtis quia dictum eſt*. Eſt ergo impium dictum illud, non legis, neque intellectus antiquorum, ſed recentiorum, qui tunc plebem inſtruebant legiſperitorum, malè legem interpretantium: ex illo enim, *Diliges proximum tuum*, ipſi colligebant per locum Dialecticum, à contrarijs eodem ordine poſitis, inimicos eſſe odio habendos. Confirmatur ex c. 10. Lucæ, vbi Dn̄s oſtendit Legiſperito de hoc dubitanti, etiam Samaritanum, id eſt inimicum (Samaritanis enim Iudæi non coütebantur) proximi nomine comprehendi. Ioan. 4.

Vbi aduerte, ex eadem voce, *proximi*, & legiſperitos collegiſſe ſuum errorem, & Dominum eiuſdem erroris correctionem: quando enim pręcipiebantur proximum diligere, quem ſolum amicum ſibi intelligebant, putabant ſibi ſuggeri inimicos eſſe odio perſequendos: Dominus verò oſtendit, etiam inimicos proximi nomine cenſeri. Eſt & iſte commentarius probabilis, quem ſequuntur Ianſenius, Heſſelius, & alij.

Dico tertio; Præceptum de diligendis inimicis non fuit ita clarè explicatum in veteri Lege, ſicut in noua: nihil enim eſt in veteri, niſi de ope ferenda inimico in neceſſitate, aut de non expetenda vindicta, aut de non gaudendo ſuper ruina eius: in noua autem abſolutè & expreſsè dicitur, diligendos eſſe inimicos corde, benefaciendum eis opere: *Benefacite illis qui oderunt vos.* Orandum pro eis ore: *Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.*

Diſſerit hac de re Auguſtinus q. 53. ex 83. *Non iam erant idonei, quibus diceretur, Diligite inimicos veſtros; ſed tales erant, quibus tantummodò dici poterat, Diliges proximum tuum, & oderis inimicum tuum: adhuc enim ille proximus quàm latè intelligendus eſſet, non erat tempus tradere.* Inchoatio ergo quædam facta eſt ſub pędagogo, vt magiſtro perfectio ſeruaretur.

Dico qvarto; Propter maiorem gratiam & exemplum Chriſti pro inimicis mortui, & Sanctorum qui pro inimicis rogarunt, arctiùs obligat præceptum iſtud in nouo, quàm in veteri Teſtamento: Lex enim vetus ſpiritum magis habebat timoris, Euangelica autem ſpiritum charitatis, in quo filij Dei clamant, Abba Pater; qui ſub lege Rom. 8. ſunt ſcripta in tabulis lapideis, inimicos lapidant; qui ad Chriſti legem pertinent, precibus ſuis à corde ſe lapidantium lapides remouent. Hoc enim mandatum nouum docuit Chriſtus, qui pro inimicis ſuis mortuus eſt, vt & nos pro fratribus noſtris animas ponamus, non tantùm conſeruandis, ſed etiam lucrandis, adeoque etiam pro inimicis, vt deſinant eſſe inimici.

Dico qvinto; Lex de diligendis inimicis non eſt merè poſitiua, ſed eſt iuris naturæ, quamuis ſit ſupernaturalis, quatenus diligendi ſunt ex charitate ad beatitudinem ſupernaturalem: continetur enim illa lege, *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Per proximum enim intelligitur quilibet homo hîc viuens, illeque maximè, qui nobiſcum aliquid habet negotij: habet autem aliquid negotij nobiſcum, contra quem aliquid habemus; ita vt iam peculiari ratione ad nos pertineat, adeoque eo modo à nobis tractandus ſit, quo nos tractari vellemus.

Dico postremo; Beneficia & ſigna dilectionis omnibus communia, ſunt etiam inimicis exhibenda ſub præcepto: peculiaria autem exhibere inimicis, eſt quidem conſilij, ſed non eſt de neceſſitate ſalutis, niſi ſecundùm præparationem animi, vt ſcilicet eis ſubueniatur in articulo neceſſitatis. Ita D. Thomas, quem ſequitur Silueſter & alij communiter.

Ex his ſequitur, Si oras pro tota communitate, non poſſe te excipere inimicum: idem dixero de ſalutatione, eleemoſyna, & ſimilibus.

Secundò ſequitur, Inimicum ſalutantem non reſalutare, eſſe ordinariè peccatum; mortale autem, quando exiſtimaretur is notabilis contemptus;

Digitized by Google

ptus; attenta circumſtantia temporis, loci,& perſonarum, & conſuetudine patriæ.

Ceterùm benè monet Baneſius, Si videas te non poſſe abſtinere ab odio inimici, niſi animum applices conſiderandæ illius virtuti; ad eiuſmodi conſiderationem te obligatum iri, & ad ſimilia eódem conducentia, eò quòd non tantùm alterius, ſed etiam proprium ſcandalum auertendum tibi curæ eſſe oporteat.

Sed quid ſi inimicus veniam roget, & ſatisfactionem offerat, tenebórne ei etiam illam ſatisfactionem remittere, quam licitè poteram coram iudice exigere?

Reſpondeo, Teneri ex charitate, niſi ſatisfactio legitimè à iudice taxanda, nihilominùs neceſſaria ſit reparando tuo aut tuorum honori; tunc enim exigi poterit, niſi rurſus ex eo oriretur præponderans ſcandalum, reſpectu ſalutis animæ vel corporis. Ita ferè Silueſter verbo Charitas quæſt.6. Vbi notandum, nos loqui de ſatisfactione pro iniuria; alia enim erit ratio de damni illati reſtitutione.

ARTICVLVS X.

An debeamus Angelos ex Charitate diligere?

REFERT Auguſtinus lib. 19. de Ciuitate cap. 3. veteres Academicos voluiſſe, non tantùm huius orbis incolas homines, ſed etiam Angelos, ſiue vt ipſi appellabant, Deos, homini ſapienti tamquam amicos diligendos, vt qui ſint nobiſcum ciues magnæ vniuerſitatis.

Iuſtinus tamen in ſuo Dialogo cum Triphone, videtur negare, proximi nomine comprehendi Angelum, agens enim de præcepto dilectionis, *Proximus*, inquit, *hominis aliud nihil eſt, niſi ſimilis cōditionis atq; rationis particeps animans, id eſt homo.*

D. Auguſtinus verò, quem ſequitur S. Thomas hîc, & Theologi communiter, dicunt, præcepto quo iubemur diligere proximum, etiam ſanctos Angelos contineri. Quæ ſententia veriſſima eſt & certiſſima: conueniunt enim nobiſcum ea parte qua ſumus capaces diuinæ amicitiæ & beatitudinis, ipſamque habent, ad quam aſpiramus: pertinent ergo ad ciuitatis Dei ſanctam ſocietatem, adeoque ad charitatis obiectum. Vnde & Apoc. cap. 19. & 22. Angelus non tantùm Ioannem, ſed & omnes qui ſeruant verba libri iſtius, conſeruos vocat. Ad Hebræos primo, dicuntur Angeli mitti in miniſterium propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis. Vnde intelligimus, non tantùm diligendos vt ſocios, ſed vt adminiſtros noſtræ ſalutis. Et Lucæ 15. dicuntur gaudere ſuper vno peccatore pœnitentiam agente: quod gaudium charitatis eſt, quæ congaudet veritati: ſicut enim gaudere de ruina alterius, ad inimicitiam pertinet; ita gaudere de reſurrectione, charitatis & amicitiæ eſt. Amici ergo nobis ſunt Angeli, præcipuè cùm per nos eorum ruinæ ſint inſtaurandæ.

ARTICVLVS XI.

Vtrùm debeamus dæmones ex Charitate diligere?

RESPONDEO, Dæmones aut damnatos ex charitate non diligimus: neque enim poſſumus illis velle bonum vitæ æternæ, quod reſpicit charitas; hoc enim repugnaret charitati Dei, per quam eius iuſtitiam approbamus: eo tamen modo quo irrationales creaturas, etiam dæmones ex charitate diligimus, quatenus eos in ſuis naturalibus conſeruari volumus, ad Dei gloriam.

Hinc colligimus, beatos non dolere de cruciatibus quos pro peccatis ſuis in inferno ſubeunt parentes eorum, & amici ſecundùm carnem.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm conuenienter enumerentur quatuor ex Charitate diligenda, ſcilicet Deus, proximus, corpus noſtrum, & noſipſi?

RESPONSIO eſt affirmatiua. Vel enim cauſſam beatitudinis diligimus, vel id quod beatitudinem participat. Vt cauſſam diligimus Deum: vt id quod participat, duobus modis aliquid diligimus; totidem enim participare contingit. Quod namque per quamdam redundantiam beatitudinem participat, ſecundariò ſolùm & quaſi conſecutiuè ex charitate diligimus, videlicet corpus noſtrum. Quod verò directè participat, vel noſipſi ſumus, vel proximus. *Deus*, inquit Proſper (lib. 3. De vita contemplatiua capite 15.) *præcipit, vt corpora noſtra propter nos, proximum ſicut nos, & ipſum plus quàm nos diligere debeamus.* Itaque ſupra nos Deum, prope nos proximum, infra nos corpus noſtrum niſi diligamus, neque noſipſos diligimus.

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA.

De ordine Charitatis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm in Charitate ſit ordo?

RESPONDET S. Thomas, In his quæ ex charitate diliguntur, conſiderandum eſſe aliquem ordinem, ſecundùm relationem ad primum principium huius dilectionis, quod eſt Deus. Probatur Canticorum 2. *Ordinauit in me charitatem.* Quem locum quamuis D. Hieronymus lib. 3. in Zachariam cap. 14. verterit, *Ponite in me charitatem*; lib. tamen 15. in Ezechielem ad illud cap. 44. *Et ſabbata mea ſanctificabunt*, legit, *Ordinate in me charitatem*: quæ diuerſitas orta eſt ex verbo τάξαι, quo

quo vtuntur Septuaginta. Probat autem ibidem Hieronymus ex hac Scriptura noſtram reſponſionem: quod etiam facit in illud Matth. 10. *Qui amat patrem aut matrẽ plus quàm me*, &c. addens, in omni affectu ordinem neceſſarium eſſe. Si enim non ames Deum eo ordine quo debes, iam odiſti: imò etiamſi liberum eſſet amare, ſuppoſito tamen quòd ames, oportet ordine ſuo amare: ſicuti liberum eſt inuitare; at conuiuam inuitatum non eſt liberum non ponere ſuo loco. Vide plura apud D. Auguſtinum lib. 1. De doctrina Chriſtiana capite 27. & lib. 10. de Ciuitate cap. 4. item lib. 15. cap. 22. vbi docet, virtutem nihil eſſe aliud, quàm ordinem amoris. Videndus etiam Proſper lib. 3. De vita contemplatiua ſuprà citatus, cap. 15.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Deus ſit magis diligendus quàm proximus?

RESPONSIO affirmatiua eſt de fide, Lucæ 14. & Matth. 10. & 22. *Hoc eſt maximum & primum mandatum.*

Probatur; Impoſſibile eſt, ex charitate proximum magis diligere quàm Deum; ex charitate enim proximum diligimus propter Deum: ſi autem magis quàm Deum proximum diligeremus, non iam propter Deum, ſed pro Deo potiùs diligeretur. Hoc conſiderantes exiſtimant quidam Scripturam dicere, proximi dilectionem eſſe totius Legis impletionem, vt Matth. 7. *Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc enim eſt Lex & Prophetæ.* Ad Romanos 13. *Qui diligit proximum, legem impleuit.* Ad Galat 5. *Omnis lex in vno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Verùm illis locis non dicitur proximi dilectione vniuerſa omnino lex contineri; ſed ſolùm legem impleri, illam nimirum quæ eſt ſecundæ tabulæ, & ad proximum pertinet, vt patet ex inductione, quam facit Apoſtolus ad Rom.

Secundò, In omni amicitia is potiſſimùm & primo loco diligitur, in quo principaliter reperitur illud bonum, ſuper cuius communicatione ipſa fundatur: certum autem eſt, beatitudinem principaliter in Deo reperiri, in quo eſt eſſentialiter, quique cauſſa eſt omnis beatitudinis in aliis. Primo ergo loco diligendus Deus.

Dubitatio hîc mouetur, Sitne præcepti, intenſiùs diligere Deum quàm proximum? Eſt enim triplex modus vnum magis quàm alterum diligendi; videlicet obiectiuè, appretiatiuè, & intenſiuè.

Obiectiuè magis diligimus eum, cui maius bonum volumus: ſic beatus magis diligit proximum ſe beatiorem, quàm ſeipſum.

Æſtimatiuè ſiue appretiatiuè magis diligimus, pro cuius vitanda offenſione, alterius potiùs indignationem ſubimus; aut cui malumus non deeſſe ſuum bonum, quàm alteri. Quod quia ferè prouenit ex quadam magis dilecti ſuperioritate, & maiori eminentia: quibuſdam videtur, quidquid obiectiuè magis diligimus, etiam appretiatiuè nos magis diligere. Vnde & D. Bonauentura in 4. d. 16. a. 4. q. 1. ad 1. videtur intenſionem appretiatiuam vocare intenſionem ex parte obiecti, ſiue obiectiuam: quando tamen ratione coniunctionis, quam nobiſcum habet proximus, appretiatiuè eum magis diligimus; fieri poteſt, vt ſecundùm præſentem iuſtitiam, obiectiuè eum minùs diligamus, vt videbimus infrà art. 7. è contrà contingit, beatum proximum illum appretiatiuè minùs diligere, quem magis diligit quàm ſeipſum obiectiuè, vt dicemus art. vltimo. Sanè in futura vita, quoad illos qui à diligente diſtincti ſunt, coincidunt magis dilectus æſtimatiuè & obiectiuè.

Denique intenſiuè eum magis diligimus, in cuius amorem intenſiùs conamur & incumbimus. Hanc intenſionem ſolent vocare intenſionem ex parte ſubiecti: hoc modo parentes ſolent iuniores filios diligere teneriùs, licet primogenitum æſtimatiuè & obiectiuè plus diligant, vtpote qui malint illos quàm iſtum amittere, cui etiam maiorem volunt eſſe hereditatem.

His poſitis, reſpondeo ad dubitationem, & DICO PRIMO: Certum eſt, Deum dignum eſſe, vt omnibus iſtis modis magis diligatur quàm proximus. Patet ex dictis q. 24. a. 8. vbi diximus, Deum non poſſe ab vlla creatura tam perfectè diligi, quin perfectiori dilectione ſit dignus; quantumcumque enim glorificetur aut diligatur, ſuperualebit adhuc, vt dicitur Eccleſiaſtici 43.

DICO SECVNDO: Obiectiuè certum eſt, debere nos ſub præcepto Deum magis diligere quàm proximum; quia Deo volumus ſuam naturalem bonitatem, cui nihil par cogitari poteſt: proximo autem participationem aliquam iſtius bonitatis, pro creaturæ modulo.

DICO TERTIO: Certum eſt de fide, ſaltem appretiatiuè, oportere nos Deum ſub præcepto magis diligere quàm proximum, Matth. 10. *Qui amat patrem & matrem plus quàm me, non eſt me dignus.* Actorum 5. *Oportet magis obedire Deo, quam hominibus.* & cap. 4. *Si iuſtum eſt in conſpectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, iudicate.* Hactenus ea in quibus omnes conueniunt.

Supereſt punctum difficultatis, An charitatis præcepto ſatisfaciat, qui intenſiùs diligit proximum quàm Deum.

Petrus Soto in Inſtitutione ſacerdotum lectione 15. tenet, non ſatisfacere; & diſtinctionem illam amoris Dei in appretiatiuum & intenſiuum, damnat tamquam minùs conſonam Scripturæ, Patribus, & Rationi, & inutilem animarum ſaluti; imò periculoſam. Probat, quia quando Scriptura docet Deum plus diligendum, intelligendum hoc eſt ſicuti in aliis rebus loqui ſolemus: atqui quando dicimus, rem vnam plus alia diligi, intelligere ſolemus maiorem perfectionem amoris, quæ in eius intenſione ſita ſit.

Verùm Scriptura ita loquens, quatenus præceptum continet, rectiſſimè accipitur ſecundùm appretiationem. Quando enim dicit, *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me*, apertè is ſenſus eſt quo ſignificetur, vt Hieronymus ibi annotat, quòd ſi neceſſitas venerit, vt amor parentum Dei amori comparetur, & non poſſit vtrumque ſeruari; odium in ſuos, pietas in Deum ſit.

Quod verò dicit Soto, non ſolere nos in aliis aliam perfectionem intelligere, quàm iſtam intenſionis; verum non eſt. Si enim dixeris, patrem plus amare primogenitum quàm iuniorem, quem fortè intenſiùs amat, eò quòd plus diligat primogenitum æſtimatiuè & obiectiuè; neque à veritate,

tate, neque à loquendi conſuetudine ſermo fuerit alienus. Similem ſenſum ferè admittunt verba Auguſtini, quæ pro ſe adducit Soto.

Itaque oppoſita ſententia, non eſſe in præcepto intenſiorè illum quouis alio amore amorem Dei, eſt communis reliquorum Doctorum, & videtur veriſſima. Certum enim in primis eſt, vt etiam Soto fatetur, nos non teneri ad maximam intenſionem nobis poſſibilem in amore Dei; alioqui mandata Dei graue eſſent iugum, non ſuaue. Certum eſt etiam, non opus eſſe illo gradu, quem habent qui renuntiant omnibus non neceſſariis rebus & affectibus, vt vni vacent dilectioni; ſic enim conſilium cum præcepto confunderetur. Faciamus igitur actum amoris Dei, quo ſatiſfiat præcepto, eſſe vt ſex; proximum autem quoad intenſionem diligi vt ſeptem, qui potuiſſet ſalua Dei lege ſolùm diligi amore vt quinque: non apparet eo ipſo, quòd abundet charitas in proximum, peccari in Deum. Deinde quando dicit Soto, eum non ſatisfacere præcepto, qui proximum intenſiùs diligit quàm Deum: interrogandus eſſet, an hoc intelligat de amore proximi præſenti, an præterito, an etiam extendat ad futurum? Si enim de præterito etiam & futuro intelligat, ita vt non potuerit vmquam fuiſſe, aut futurus eſſe amor proximi intenſior, quàm nunc ſit iſte amor Dei; redit ad illam ſententiam, quæ ita graue facit præceptum dilectionis, vt in hac vita moraliter vix impleri queat, ſaltem ab illis qui non amplectuntur perfectionem conſiliorum Euangelicorum. Difficile enim erit noſſe, quàm perfectè dilexeris antehac vmquam proximum tuum: cauere autem ne in poſterum perfectiùs diligas, ne præſcriptas iam diuini amoris metas excedas; etiam inſaniæ quid præ ſe tulerit.

Supereſt itaque, ad præſentem dumtaxat reſpici amorem proximi, & quidem actualem: atqui iſtum non neceſſariò eſſe remiſſiorem quam ſit amor Dei, vel inde patet, quòd alioqui peccaret, qui in proximi quem videt dilectione ſe exerceret, vt in Dei, quem non videt, dilectionem poſſit aſcendere, ſi fortè intenſior fuerit amor, quo ſe ad meliorem excitat.

At fortè videbitur cuipiam impoſſibile, quòd ſupponimus, fieri, vt ex charitate magis diligatur proximus intenſiuè quàm Deus; eò quòd Deus in charitate ſit ratio diligendi.

At reuerà nihil impedit, quo minùs ita fiat. Eſt quidem verum, ſecundùm æſtimationem magis diligi ipſam rationem diligendi: at in propoſito fieri poteſt, vt intenſiùs ex parte ſubiecti diligatur proximus qui videtur, quàm Deus qui non videtur, etiamſi ipſe hîc ſit ratio diligendi. Sicuti enim manente omnino eodem obiecto formali, intenſiorem fieri contingit noſtrum amorem in vnum fratrem quàm in alterum, ratione maioris familiaritatis, aut ſimili de cauſſa; quamuis interim ſecundùm æſtimationem, neutrum alteri præferamus: ita contingere poterit, conatum & intenſionem noſtri amoris in proximum, ex familiari conuerſatione, & mutuis officiis charitatis, eouſque creſcere, vt ex parte ſubiecti non ſit tam intenſus amor Dei. Si enim vbi ratio formalis perfectiùs reperitur, oporteat ex natura rei neceſſariò intenſiorem eſſe amorem; etiam oporteret eſſe parem, vbi reperitur pár.

Dices, Habitus charitatis & auxilium Spiritus ſancti, magis inclinat hominem ad amandum Deum, quàm proximum; ergo, quando eſt ex charitate, ſemper eſt amor Dei intenſior quàm proximi.

Reſpondeo negando conſequentiã; Poſita enim inclinatione habitus, & auxilio gratię præuenĩetis, poſſumus omnino adhuc ceſſare ab amore Dei; ergo etiam intenſiùs amare proximum, & remiſſiùs Deum. Neque enim exiſtimandum eſt, quoties ex charitate Deum diligimus, tam perfectè in hac vita nos ipſum diligere, ac poſtularet vel illa ipſa menſura charitatis habitualis, quam habemus: vera enim charitas, quantumuis parua, nos inclinat ad Deum totaliter & omnino ex toto corde, tota anima, totis viribus diligendum (quod ex Auguſtino certum eſt hîc à iuſtis iam præſtari) alioqui erit charitas noſtra hîc imperfecta ex parte Dei: quæ etiam cauſſa eſt, quare vel paruus habitus ſufficiat, cum auxiliis illius ſtatus, ad perfectionem amoris quæ eſt in patria.

Arbitrantur Baneſius, Lælius & alij, quando iuſtus intenſiùs proximum diligit quàm Deum, exceſſum illum quo amor proximi ſuperat amorem Dei, non eſſe ex habitu ſupernaturali charitatis, aut gratiæ auxilio, ſed tantùm ex viribus humanæ naturæ, nimirum ex attentione ad rem ſenſibilem, ex delectatione appetitus ſenſitiui, qui mouet voluntatem. Sicuti, inquiunt, ſi quis intenſiùs aſſentiatur concluſioni quàm principiis, eò quòd concluſio aliàs ei per ſenſum ſit notior; eiuſmodi maior aſſenſio non erit ex aſſenſu principiorum. Hinc vlteriùs inferunt, licitè quidem iuſtum intenſiùs diligere proximum quàm Deum: verùm ex charitate non poſſe magis in proximum ferri amore, qui Dei amore ſecundùm intenſionem maior ſit, quàm poſſet ferri amore qui ſit maior ſecundùm æſtimationem.

Hæc opinio non placet. Cùm enim vſus charitatis & auxilij gratiæ ſit in poteſtate iuſti, quòd magis intensè amet proximum quàm Deum, prouenire poterit ex eo quòd maiori conatu vtatur illis ad amorem proximi quàm Dei; qui maior conatus ſecundùm latitudinem graduum ſuorum eſt à diuino auxilio, non à nobis, quaſi ex nobis; ſed quod minùs conemur in amore Dei, hoc à nobis eſt. Niſi ita dicamus, ſequetur, maiorem hanc dilectionem proximi non eſſe magis meritoriam; non enim eſt meritoria, niſi quatenus à charitate, aut ſaltem ex gratiæ ſupernaturali auxilio proficiſcitur. Quomodo autem propter Deum proximus diligatur, quando intenſiùs diligitur quàm ipſe Deus; ſuprà ſatis explicuimus: ſufficit enim æſtimatiuè Deum magis diligi, quæ eſt maior intenſio eſſentialis.

Ceterùm per iam dicta non negamus, quin aliquando verum eſſe queat, quòd maior intenſio in dilectione proximi oriatur potiùs ex motiuo naturali, quàm ſupernaturali.

ARTICVLVS III.

Vtrùm homo debeat ex Charitate plus Deum diligere quàm ſeipſum?

RESPONSIO affirmatiua eſt de fide. Scriptura enim monet, Chriſti diſcipulum etiam animam ſuam pro Deo debere Marci 8. Lucæ 9.
odiſſe, & ſeipſum abnegare, ne Deum abneget. Sed

Sed difficultas eſt, An naturaliter inclinetur homo ad plus amandum Deum quàm ſeipſum?

Bonauentura, & Gabriel in 3. diſt. 29. ſentiunt, naturaliter magis diligere ſeipſum. Hic enim illum pro ſe citans, apertè dicit, in hoc gratiam repugnare naturæ, quòd per gratiam homo Deum plus diligat quàm ſeipſum: ex eoque infert, aliquando inclinationé naturalem non eſſe rectam, neque voluntatem ei conformem ſemper eſſe rectam; eò quòd tempore perſecutionis, inclinatio naturalis ſit ad conſeruandam vitam, quæ pro Chriſto profundenda eſt.

Communior tamen & verior ſentẽtia eſt, quam ſequuntur dicta diſt. D. Thomas, Scotus, & Durandus; videlicet, ſecundùm æſtimationem teneri vnumquemque ex vi ſolius legis naturę, Deum plus quàm ſeipſum diligere: idque conforme eſſe inclinationi naturali, quæ etiam in homine corrupto non ita omnino ſit extincta, quin eius remanſerit veſtigium.

Probatur Primò, Si homo naturaliter ſit inclinatus, vt plus ſeipſum diligat quàm Deum; ergo auctor naturæ indidit ei aliquam vitioſam inclinationem: neque enim naturalis eſt inclinatio, quæ non eſt ab auctore naturæ.

Secundò, Videmus naturaliter partem ſe obijcere periculo pro conſeruatione totius, quaſi pars quæque eſſe ſuum, quod in toto perfectius habet quàm in ſeipſa, magis in toto diligat, quàm in ſe; itaque etiam homo naturaliter magis diliget bonum totius vniuerſi, quod eſt Deus, quàm ſeipſum.

Tertiò, Gratia perficit naturam, non deſtruit; ergo nulla eſt naturalis inclinatio contraria inclinationi gratiæ aut charitatis.

Sed reſpondet D. Bonauentura, antecedens eſſe intelligendum de illis, quæ in natura ſunt per modum poſitionis; inclinationem autem ad ſeipſum amandum pluſquam Deum, eſſe in natura non per modum poſitionis, ſed priuationis, defectus, & corruptionis; ideoque per gratiam potiùs eſſe tollendam, quàm perficiendam.

Verùm ſi hæc inclinatio praua ſit defectus & vitium naturæ; eſt ergo contra naturam, atque adeò verè contraria potiùs inclinatio naturalis eſt; & non niſi modo loquendi, à nobis differet S. Bonauentura.

Quartò, Leo X. in Concilio Lateranenſi definit, nullam veritatem naturalem eſſe fidei contrariam. Idem definiuit Gregorius XIII. qui condemnauit hunc articulum, *Ratio naturalis in rebus religionis, eſt fidei contraria.* Atqui ex contraria ſententia eiuſmodi articulus ſequitur: ratio enim naturalis dictabit, hominem plus ſeipſum debere diligere quàm Deum; fides autem, Deum debere ſuper omnia diligi.

Ceterùm quomodo, licet admittenda ſit diſtinctio amoris Dei ſuper omnia, in naturalem & ſupernaturalem, & ponenda quædam etiam in homine lapſo inclinatio ad amandum Deum pluſquam ſeipſum & ſuper omnia; non tamen ponendum ſit, reipſa ex ſolis naturæ viribus hominem à lapſu diligere Deum ſuper omnia; patet ex dictis in materia De gratia.

Ex quo facilè intelligitur, quomodo accipiendum ſit, quod dicit Bernardus libro De diligendo Deo; amorem quo Deus propter ſe aut ſuper omnia diligitur, eſſe gratuitum.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm homo magis ex Charitate debeat diligere ſeipſum quàm proximum.

INQVIRENDVM hîc, An cum proprio detrimento illorum bonorum ſpiritualium, quæ reddunt hominem meliorem & Deo gratiorem, poſſit cõſulere proximo? Item, An idem præſtare liceat cum detrimento illorum bonorum ſpiritualium, quæ non reddunt Deo gratiorem; qualia ſunt dona gratiæ gratis datæ?

Notanda erit in primis diſtinctio bonorum ſpiritualium, quæ gratum Deo faciunt. Quædam enim ad iuſtitiam & ſalutem ita ſunt neceſſaria, vt ſine eis iuſti aut ſalui eſſe non poſſimus; qualia ſunt fides, ſpes, charitas: alia potiùs conducunt ad maiorem beatitudinem, quàm omnino ad beatitudinem aut iuſtitiam ſint neceſſaria, verbi gratia, obſeruatio conſiliorum Euangelicorum.

Non patitur rei certitudo, hîc in controuerſiam venire, An pro temporali proximorum ſalute prioris generis bona propria prodigere poſſimus aut negligere. At hoc forſan inquirere operępretium, An pro auertenda damnatione proximi, vel profectu eius ſpirituali procurando, fas ſit diſpendium ſubire proprij profectus; vel ſanè, Vtrùm, ne plures è proximis grauiſſima & plurima in Deum crimina admittant, vnum, quo illa impedias, admittere charitas, ſi non præcipiat, ſaltem inclinando ſuadeat; aut ſi non ſuadeat quidem, ſaltem permittat: omnia enim hæc eſſe diſtincta, palàm eſt.

Sit PRIMA ASSERTIO: Adeò debemus nos ipſos omnino magis quàm proximos diligere, vt ſemper potiùs reliquorum omnium, quantumuis multa & maxima, crimina debeamus permittere, quàm in nobis ipſis vnum quo Deum letaliter offendamus, admittere.

Eſt hæc aſſertio certa ſecundùm fidem Catholicam. Matth. 16. Marci 8. Lucæ 9. *Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Si manus aut pes tuus ſcandalizat te; proijce eum abs te: melius enim eſt tibi,* &c. Ad Rom. 3. *Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona.* Vbi etiam propter Dei gloriam dicit Apoſtolus non eſſe admittendum peccatum, multo ergo minùs propter proximi ſalutem.

Secundò Probatur ex Patribus. Auguſtinus libro contra mendacium oſtendit, ne quidem propter vtilitatem proixmi vnquam eſſe mentiendum.

Tertiò Ratione. Debemus proximum diligere ſicut nos ipſos, vt regula quodammodò amoris noſtri, ſit amoris in proximum: *Dilector enim,* inquit Auguſtinus primo de Ciuitate Dei cap. 20. *regulam diligendi proximum, à ſeipſo accipit.* menſuram ergo ſuam excedit amor in proximum, ſi maior fuerit quàm in noſipſos.

Secunda ratio, Proximum charitate diligimus, non tantùm propter coniunctionem eius cum Deo, ſed etiam, quia proximus noſter eſt, adeoque coniunctus nobiſcum in eiuſdem beatitudinis communicatione: atqui ſicut vnio eſt vnitatis quædam participatio, ita proximus eſt alter ego, adeoque imperfectior eius eſt nobiſcum vnitas, quàm vnicuique ſecum. Priorem ergo quiſque

Digitized by Google

ſeſe in dilectione habebit, quàm proximum.

Tertia ratio, Illa dilectio, ſine qua Dei dilectio ſubſiſtere nullo modo poteſt, eſt ei præferenda, ſine qua ſubſiſtere magis poteſt: atqui magis poteſt Dei dilectio in nobis ſubſiſtere, ſi non diligamus proximum, quàm ſi non diligamus nos ipſos; non enim implicat, Dei dilectorem nullum habere proximum; implicat autem, nos diligere Deum, & ipſam dilectionem, tamquam bonum quoddam, nobis non velle: non enim eſt imaginabile, quomodo verè diligat, qui non ſponte, ad-
Sup. q. 25. a. 2. eoque ſibi volendo dilectionem, diligit. Cùm ergo velle alicui bonum, ſit eum diligere; impoſſibile eſt quòd Deum diligamus, quin etiam diligamus noſipſos, volendo nobis bonum dilectionis.

Quarta, Sicut vnumquodque pondus potiùs mouet proximum & proprium ſuum ſubiectum, quàm annexa & coniuncta; ita amor charitatis (qui pondus noſtrum eſt in Deum) noſipſos principaliùs mouet in Deum, quàm proximos.

Quinta, Gratia perficit naturam: atqui homo naturaliter magis ſeipſum amat quàm amicum; dicit enim Philoſophus 9. Ethicor. cap. 4. amicitiam immoderatam ſolere dici ſimilem illi quæ cuique ſecum eſt.

Sexta, Quoad ſpiritualem ſalutem magis diligere proximum ex charitate quàm ſeipſum ſecundùm æſtimationem; nihil eſt aliud, quàm ex dilectione Dei abijcere dilectionem Dei; imò quodammodò odiſſe Deum, & magis diligere proximum quàm Deum: relinquitur enim pro amore proximi amor Dei, quando vt proximus Deum amet, tu Deum non amas.

Contra hanc aſſertionem obijcitur Primò, Apoſtolus ad Rom. 9. vbi videtur Iudęos pluſquam ſeipſum dilexiſſe; *Optabam* (inquit) *ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundùm carnem*. Idem videtur feciſſe Moyſes Exodi 32. quando in hunc modum orat Dominum, *Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti.*

Reſpondeo; Probabiliter vtrumque locum accipi eo ſenſu, vt tam Moyſes quàm Paulus, ſolùm voluerint temporalem vitam prodigere & occidi pro Iudæis, quod ſequens articulus docet licere.

Cui intellectui ſi obijcias, eum qui occiditur, non fieri anathema à Chriſto, ſed diſſolui vt ſit cum Chriſto.

Reſpondeo, Illud, *à Chriſto*, accipiendum eſſe phraſi Hebraica; vt ſit idem, quod propter Chriſtum iam creditum, cuius charitas nos inclinat, & exemplum mouet, vt pro fratribus animam ponamus, & inclinabat Paulum pro Iudæis mortem ſubire, ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, id eſt, non tantùm pro ſuis, ſed etiam pro Chriſti cognatis ſecundùm carnem.

Pſal. 118. Confirmatur ſimili modo loquendi Scripturę,
Pſal. 106. *A mandatis tuis intellexi*, id eſt, propter mandata tua. *Poſuit terram fructiferam in ſalſuginem, à malitia*, id eſt, propter malitiam, *inhabitantium in ea.* Aut *à Chriſto* hic idem ſit, quod poſt Chriſtum ſuſceptum: quo modo Genebrardus notat accipi poſſe illud *à malitia inhabitantium in ea*, vt ſignificata ſit ſalſugo & ſterilitas ſecuta poſt malitiam habitantium: ſecundùm quem ſenſum ſignificauerit Apoſtolus, ſe qui ante conuerſionem pro Iudaiſmo occidebat Chriſtianos, nunc Chriſtianum tantum abeſſe vt perſequatur aut odio habeat Iudæos, vt etiam pro illis occidi paratus ſit.

Dices iterùm ex Chryſoſtomo: Si Apoſtolus explicetur de morte corporis, nihil admodum ſingulare hîc præſtiterit: nam prioris ad Cor. 15. dicit, *Quotidie morior propter veſtram gloriam, fratres:* deferueſcet ergo hic Apoſtolicus zelus, vt præter quotidiana vota nihil peculiare habeat.

Verùm facilè quiſque perſpexerit, non adeò magni faciendam eſſe eiuſmodi obiectionem: eximium enim amorem eſſe, ſi quis animam Ioan. 15.
ſuam ponat pro amicis ſuis, Scriptura teſtatur; neque opus eſt, vt eum Apoſtolus in Corinthios non habuerit, vt in Iudæos fuerit eximius.

Reſtat vt eumdem ſenſum comprobemus in loco Exodi: ſolùm autem eſt difficultas, Quomodo dicatur Deus eum delere de libro quem ſcripſit, quem corporaliter occidit: nam potuiſſe Moyſen pro morte deprecari, ne videret mala populi ſui, patet ex cap. 11. Numerorum: *Sin aliter tibi videtur, obſecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.*

Ceterùm, cùm duplex ſit vita, temporalis corporis, & ęterna animę; quid obeſt, quo minùs cum Hieronymo, Gregorio, & ex recentioribus Pererio in cap. 9. ad Rom. Genebrardo in Pſal. 69. & alijs multis dicamus, hîc per librum intelligi illum librum Dei, in quo cogitetur ſcribere omnes qui ingrediuntur in hanc mortalem vitam, eis vitæ termino præſcripto, qui præteriri non poterit: vt deleri de hoc libro nihil ſit aliud, quàm vita priuari. Neque obeſt magnopere, quòd Dominus reſponderit, *Qui peccauerit mihi, delebo illum de libro meo.* poteſt enim ſenſus eſſe, Non punio, niſi iuſtè in pœnam peccati: ne opus ſit intelligere, quòd Moyſes pro populo voluerit eo modo deleri de libro vitæ, quo deletur quiſque eo ipſo quo in Deum peccat.

Ex his liquet, Paulum aut Moyſen nihil contra ordinem charitatis vel optaſſe, vel poſtulaſſe. Hæc quidem probabiliter.

Sed Lectori ingratum non fuerit, ſi & alias explicationes propoſuerimus, in quibus quiſque in ſuo ſenſu abundare poſſit. Sanè ea quæ dicat, Paulum pro fratribus voluiſſe hîc ſeparari à charitate Chriſti ſimpliciter; nullum habet colorem. Iam enim paulò antè dixerat, vt benè Hieronymus obſeruat epiſtola ad Algaſiam q. 9. *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* Abſit vt fratres ſeparare poſſe voluerit, qui nihil ſeparare poſſe iam dixerat. Tolerabilius dixeris, in ſeparatione à Chriſto Paulum ſpectaſſe exteriorem ſeparationem, quale eſt in anathemate priuari communione ac ſocietate fidelium exteriori, haberi tamquam ethnicum & publicanum, & proijci quaſi de corpore Chriſti, ſpectata exteriori forma Eccleſiæ, qualis conſideratur in retibus Sacramentorum, & ſimili externa cohærentia.

Sed maluntalij, etiam propriè *à Chriſto* accipientes, anathema quoad corporis mortem intelligere; quibus fauebit, quòd anathematizari 1. Machabæorum 5. accipiatur, pro, internecione deleri: *Applicuit ad eos, & anathematizauit eos.*

Alij conſiderantes quòd per mortem potiùs diſſoluamur vt ſimus cum Chriſto, quàm anathema fiamus à Chriſto; reſpiciendum putarunt ad tempus quo Paulus zelo gentis ſuæ, Chriſti diſcipulos perſequebatur. Verùm cum iſto ſenſu non ſatis videtur cohærere, quod inter alia vrget,

Digitized by Google

get, *Ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem:* his enim verbis eò pellicimur, vt votum Pauli ſeparationis à Chriſto, ex amore, non odio Chriſti, quamuis pro fratribus conceptum interpretemur. Verum quidem eſt, fauere iſti interpretationi vocem ***optabam***; at non ita hoc euincit ad præteritum referendum fuiſſe, quin eo ritè expenſo, Grecè peritiſſimi, imò Græcanicæ eloquentiæ antiſtites, & ſanctiſſimi Patres, ad præſens vocem retulerint. Quibus Eraſmi verſio fauet, quæ loco ***optabam***, ***optarim*** reddidit. Vbi cùm via ſternitur alteri commentario, vt velleitate quadam aut conditionato voto Apoſtolus tale optarit anathema, ſi fieri poſſet, Deique id leges permitterent; aut vt etiam in æternum beatitudine carere malit potiùs Apoſtolus, quàm Deum in promiſſis fallere; aut tamquam fallacem traduci, vt iam non magis fratres, quàm ſeipſum dilexerit, ſed Deum, pro quo malit etiam potiùs non eſſe, quàm ipſe Deus ſit infidelis, adeoque non eſſe Deus credatur. Fauet Chryſoſtomus.

Qui abhorrentes ab æterno illo anathemate, moderatius votum in præſenti, & quoad ſpiritualem vitam contemplati ſunt; dixerunt ad tempus in hac vita voluiſſe Apoſtolum à Chriſto ſeparari, vt in æternum fratribus benè eſſet. At ſanè charitas non inclinat, vt vel ad tempus Dei amore careamus pro fratribus: imò implicat, propter Deum amari fratres, & Deum non amari vt amentur fratres.

Hoc alij videntes, ſalua charitate dixerunt Apoſtolicum votum fuiſſe, vt ad tempus beatitudine priuaretur. At hoc parum habet veriſimilitudinis: neque enim ſunt anathema à Chriſto, qui ad tempus beatitudine priuantur: alioquin & Apoſtolus ipſe propter Philippenſes in carne moram trahens, & omnino omnes animæ purgatorij eſſent anathema à Chriſto.

Sanè Concilium Laodicenſe, anathema à Chriſto longè acerbiùs accepit, quando dixit in quodam Canone, *Quòd ſi inuenti fuerint Iudaizare, anathema ſint à Chriſto.*

Obiicitur Secundò, ſequi ex hac doctrina, debere nos ex charitate magis noſmetipſos diligere, quàm Chriſtum Dominum vt eſt homo.

Reſpondeo, Non ſequi, niſi fortè Chriſtus conſideretur prçcisè vt proximus noſter, ratione communis naturæ. Si enim conſideretur vt auctor ſalutis noſtræ, & cauſſa meritoria noſtræ charitatis, magis eum debemus diligere, quàm noſipſos, hoc eſt, efficientem tamquam nobiliorem cauſſam, magis quàm materiam aut ſubiectum charitatis: idque eo magis, quòd effectus hìc perpetuò dependeat ab efficiente; charitas enim in nobis non conſeruatur, niſi intuitu meritorum Chriſti. Sicut ergo Deus (vt articulo ſecundo dicit D. Thomas) quia cauſſa eſt beatitudinis, ſuper omnia diligitur; ita etiam Chriſtus Dominus tamquam communicans in hac cauſſalitate, etiam vt homo, debet à nobis diligi ſupra noſipſos.

In reliquis Sanctis hoc verum non eſt: nullum enim appretiatiuè magis diligimus, quàm noſipſos, quamuis obiectiuè hactenus magis diligamus, verbi gratia, beatam Virginem, quatenus maiora bona ei volumus quàm nobiſipſis, quia maiora ei decreta à Deo certò ſcimus.

Obiicitur Tertiò: Charitas Deus eſt; ergo quos Deus magis diligit, charitas magis diligit: atqui Deus magis diligit meliores: ergo charitas quæ in nobis eſt quædam participatio increatæ charitatis, magis participabit de amore melioris, adeóque meliorem, per charitatem quiſque magis diliget, quàm ſeipſum.

Reſpondeo, Rectè dicere Auguſtinum Enchiridij cap. 101. non conuenire, vt eadem velit homo quæ Deus. Inclinat ergo charitas, non tam vt eo ordine diligamus quo Deus diligit, quàm quo nos diligere vult: ex eo enim quòd inclinet nos ad Deum diligendum ſuper omnia, prouenit, vt ſuprà diximus, hoc ipſum, quòd noſipſos nullius creaturæ amore, à charitate Dei ſeparari velimus, adeoq; nos pluſquam proximum diligamus.

Secvnda assertio. Non inclinat charitas ad committendum peccatum veniale pro ſpirituali proximi curanda ſalute, aut auertendo eius peccato mortali. Veniale enim non eſt ordinatum medium auertendi mortalis, ne quidem proprij: proximus autem diligendus eſt ſicut noſipſi, & charitatis inclinatio ordinata eſt.

Tertia assertio. Poſſumus, imò fieri poteſt, quòd teneamur ſecundùm inclinationem charitatis, pro ſalute proximi velle nobis dilationem gloriæ, aut aliquem ſtatum honeſtum, in quo probabile ſit, minùs nos in charitate profecturos. Non tamen ex charitate inclinamur, neque vnquam obligamur ipſum detrimentum in charitate per ſe appetere pro ſalute proximi, quamuis licitè illud pati poſſimus, ſaltem tunc, quando quod ex vna parte perdere videtur charitas, lucratur ex altera: nam etiam ad noſtrum profectum pertinet, curare in neceſſitate ſalutem proximi, poſtpoſito ingreſſu religionis, per aliquod vitæ genus honeſtum.

Probatur; Ita enim affectus fuit Apoſtolus ad Philippenſes 1. *Manere autem in carne, neceſſarium propter vos.* Et communis ſententia Doctorum, etiam propter neceſſitatem corporalem parentum & neceſſariorum, ſaltem ad tempus, permittit differri ingreſſum Religionis: imò & ingreſſos egredi ad tempus, in magna neceſſitate parentum, cum conſenſu Superiorum, teſte D. Thoma Iuuant hìc Inf. q. 101. a. 4. ad 4. quæ ad verba Pauli & Moyſis, volentium pro populo ſuo anathema eſſe, aut de libro Dei deleri, veterum quidam dixerunt. Chryſoſtomus enim homil. 16. in epiſt. ad Romanos, vt ſuprà monuimus, in eum ferè ſenſum Apoſtoli dictum accipit, vt optauerit carere potiùs diuina fruitione, quàm Deus blaſphemaretur, & fidelis in promiſſis eſſe deſineret. Ne ergo Dei gloria per proximorum peccata lędatur, poſſumus, ſaltem ad tempus, velle carere diuina fruitione.

Qvarta assertio. Licet optare vt noſipſi potiùs careamus gratijs gratis datis, quàm proximus careat gratia gratum faciente. Hoc modo Michæas c. 2. optabat potiùs non eſſe Propheta, quàm periret Iudæorum multitudo per incredulitatem; *Vtinam*, inquit, ***non eſſem vir habens ſpiritum, & mendacium potius loquerer***, hoc eſt, falſum.

Aliquando tamen, imò magis ordinariè, gratia gratis data, cùm propriè ſeruiat vtilitati proximorum, ob eumdem finem viris ſanctis admodum curæ fuiſſe legitur: vt Ionæ, qui quiduis agere & pati paratus fuit, ne prophetia ſua videretur mendacium; ne videlicet ſemel in mendacio deprehenſus, non poſſet poſteà proximis prophetica gratia conſulere.

ARTICVLVS V.

Vtrùm homo magis debeat diligere proximum quàm corpus proprium.

ASSERTIO PRIMA. Si proximus ſit in extrema neceſſitate ſpirituali, tenemur ei cum periculo vitæ corporalis ſuccurrere. In hanc aſſertionem generaliter ita propoſitam facilè omnes conſentiunt. D. Thomas hîc ad tertium, Theologi communiter in tertium, diſtinctione 27. & 29.

Probatur Primò ex Scripturis: 1. Ioannis 3. *Et nos debemus pro fratribus animas ponere*. Ioannis 15. *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut ego dilexi vos*: atqui Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Rurſum Matthæi 22. *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*: atqui tenemur mori pro ſalute animæ propriæ; ergo & pro proximi.

Secundò, Sentit nobiſcum Auguſtinus lib. De mendacio cap. 6. *Temporalem vitam ſuam pro æterna vita proximi non dubitabit Chriſtianus amittere*. Item lib. 1. De doctrina Chriſtiana cap 27. vbi & rationem adfert, *Amplius* (inquit) *alius homo diligendus eſt, quàm corpus noſtrum: quia propter Deum omnia iſta diligenda ſunt; & poteſt nobiſcum alius homo Deo perfrui, quod non poteſt corpus, quia corpus per animam viuit, qua fruimur Deo*. Eamdem rationem ſecutus eſt D. Thomas.

Quæres, An ergo poſſet homo pro æterna ſalute proximi, velle etiam perpetuò carere ſuo corpore, ita vt non ſolùm velit occidi, ſed numquam reſurgere?

Reſpondeo, Non poſſe: quia charitas non inclinat niſi ſecundùm Dei leges, ſecundùm quas temporalis quidem mors noſtri corporis poteſt eſſe medium æternæ ſalutis proximi; mors autem illa perpetua corporis, non eſt remedium ſalutis proximi, ſed impedimentum propriæ: ſi enim mortui non reſurgũt, tantùm in hac vita in Chriſto ſperantes ſumus, & animæ etiam retributio intercidet: gratia enim perficit naturam, & nullũ violentum perpetuum; adeò vt ſine corporis reſurrectione, nobis perpetuam animæ, quæ naturaliter corpus deſiderat, beatitudinem ſperare nequeamus, vt videre licet apud Apoſtolum 1. ad Corinthios 15.

Sed DVBITATIO hîc non parua eſt, Quando debeat cenſeri proximus eſſe in extrema animæ neceſſitate, vt ei cum vitæ noſtræ periculo ſuccurrere teneamur?

Reſpondeo, & dico Primò: Certum eſt, non eſſe proximum, in propoſito, tum demum cenſendum in extrema ſpirituali neceſſitate, quando omnino ei eſt impoſſibilis ſalus etiam facienti quod per gratiam poteſt: quia ſic adultus vix vmquam eſſet in extrema neceſſitate. Neque enim deſertus ab omni homine ita deſeritur in hac vita homo à Deo, vt non magis ſit in poteſtate eius vita animę, quàm ſit in poteſtate eius vita corporis in extrema neceſſitate famis. Quia tamen in medijs quibus Deus proximo in ſpiritualibus prouidit, etiam tu ipſe es, qui eum inſtruere potes, nunc alioqui ſine fide moriturum; quoad te ſaltem infidelis ſic videtur poſſe eſſe in ſufficienti neceſſitate, vt ſi certò eum ſaluaturus ſis, vitam debeas exponere periculo. Idem iudicium de fideli, quem ſcis eſſe in eo errore, quòd attritio, etiam ſine Sacramento, ſufficiat; & noſti quòd ſolùm attritus ſine Sacramento morietur. Item de illo qui etiam ſine tali errore ſic ſciretur moriturus.

Dico Secundò: Certum eſt, non eſſe eum à te tractandum quaſi eſſet in extrema neceſſitate, qui per puram malitiam exponit ſeipſum certiſſimo periculo damnationis æternæ, puta quia vadit ad bellum iniuſtum, aut duellum, aut incurrit in arma tua volens te iniuſtè opprimere: talem enim potes interficere, aut ſaltem cum moderamine inculpatæ tutelæ ita lædere, vt poſſis ipſe euadere, etiam ſi ex tali læſione exiſtimes ſecuturam inuaſoris mortem non tantùm temporalem, ſed æternam. Verùm de hac re ſuo loco.

Dico Tertiò: Vt tenearis vitam pro ſaluanda proximi anima exponere tamquam extremè tua ope ad hoc indigentis, tria iſta moraliter certò tibi conſtare debent: primò, quòd tunc æternùm pereat, niſi conuertatur aut iuuetur; ſecundò, non adiutum iri ab alio, qui magis ad illud obligetur; tertiò, propria contritione, aut alia diuinæ gratiæ operatione ſine te non conuertendum.

Ex his ſequitur, infantem Chriſtianis parentibus natum, moriturum alioquin ſine Baptiſmo, puta quia inter infideles eſt, aut in ædibus infectis quas omnes fugiunt; teneri vnumquemque Chriſtianum, qui formam Baptiſmi nouit, cum euidenti propriæ periculo vitæ baptizare, vt docet Nauarrus cap. 24. numero 9. Idem eſt iudicium de adulto in caſibus ſuprà explicatis quoad quemlibet Chriſtianum, & quoad Sacerdotem in caſu neceſſitatis Sacramenti Pœnitentiæ: qui licet fortè rarior præſumi debeat eſſe extremæ neceſſitatis, quando tamen ſecundùm prædicta præſumeretur, quilibet Sacerdos, etiam Religioſus, deberet ad excipiendam Confeſſionem talis moribundi accedere, cum certiſſimo propriæ vitæ periculo.

Quæres, An ergo, ſi baptizaturo infans elabatur è naui in mare, vt eum eripiat, aut ibi baptizet, debeat ſe deijcere in mare cum certiſſimo vitæ periculo?

Reſpondeo, Moraliter non contingere vt debeat; tum quia fortè in tam ſubito caſu, ipſe peccati mortalis ſibi conſcius, non ita ſibi præſens eſſet, vt per veram contritionem ad mortem ſe parare poſſit; tum etiam, quia quo maius eſſet periculum volentis ita baptizare, eo minor eſt ſpes perficiendi Baptiſmi: probabilis autem apparentia quòd non ſuccedet attentatus à te ſuccurſus, aut omnino tollit, aut ſanè multùm minuit obligationem ſuccurrendi.

SECVNDA ASSERTIO. Si proximus fuerit in graui neceſſitate ſpirituali non extrema, non tenemur ſuccurrere cum periculo vitę proprię; ſecùs ſi tota Reſpublica ſit in tali neceſſitate, aut peculiariter ex officio ſimus obligati. Prima pars probatur: Quoniam enim nõ eſt extrema neceſſitas, ſperare potes aliter proximi animam ſaluandam: atque ita ſi tuam vitam ei ſaluandæ non impendas, non cenſeris æſtimare pluris vitam tuam quàm proximi animam. Nota tamen, cum diſpendio aliorum bonorum temporalium, oportere ſuccurrere neceſſitati graui ſpirituali proximorum: vbi quouſque ſit progrediendum, prudens iudicabit. Secunda pars probatur: Quia quãdo Reſpublica eſt in graui neceſſitate, facilè contingit, multos priuatos

Digitized by Google

tos eſſe in extrema: quare ſi noueris Rempublicam occultè infici hæreſi, oportet etiam cum vitæ periculo obſiſtas. Tertia eſt communis doctorum: qui enim ex ſuſcepto munere curam habent animarum, aliter eam habent quàm quilibet alij, de quibus ſcriptum eſt Eccleſiaſtici 17. *Mandauit illis vnicuique de proximo ſuo*. ex tacito enim & acceſſorio pacto ad officium peculiare præſtandum tenentur in grauiori neceſſitate cum periculo ſuæ vitæ; & extra neceſſitatem grauem in communi ſine tali periculo; & extra communem neceſſitatem non tantùm debent impedire damnationem ſubditorum, ſed etiam eorum promouere ſalutem vt tempus poſtulat.

Hinc patet, grauiter eos qui curam habent animarum peccaturos, ſi ſubdito, quem credunt eſſe in ſtatu peccati mortalis, negligant adminiſtrare Sacramentum Pœnitentiæ ob metum contagij, eo prætextu quòd non ſit in extrema neceſſitate, & per contritionem probabiliter ſperetur ſaluãdus ſine Sacramento. Si enim non ſit probabile ſaluandum per contritionem, niſi accedat Sacramentum, quiuis alius ſacerdos (vt diximus) teneretur ſuccurrere tamquam extremè indigenti cum vitæ periculo: certum autem eſt, eum cui ex officio incumbit, citiùs teneri.

Patet ſecundò, grauiùs illos peccare, qui totum ouile ſuum in graui neceſſitate deſerunt, propter periculum ex morbo aut perſecutione non perſonali ipſorum Paſtorum; concurrit enim etiam tunc ratio ſecundæ aſſertionis, rectéque à D. Auguſtino dictum eſt Epiſtola 180. ad Honoratum, ***Si miniſtri deſunt, quantum exitium ſequitur eos, qui de iſto ſæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati?***

Tertia assertio. In graui neceſſitate ſpirituali proximi, licet vnicuique priuato cum propriæ vitæ periculo ſuccurrere; niſi fortè periculum in certitudine ita excedat ſpem iuuandi, vt imprudenter illud ſit ſubiturus: vbi enim nimiùm deeſſet ſpes ſpiritualis fructus, pertineret ad quãdam iſtius generis prodigalitatem, vitam exponere euidentiſſimo periculo: imò eſſet contra charitatem, quatenus ea ſe extendit ad dilectionem proprij corporis.

Assertio vltima. Si proximus, etiam priuatus, fuerit in extrema neceſſitate temporalis vitæ, poſſumus quidem ſuccurrere, non tamen tenemur cum periculo noſtræ vitæ, ceſſante particulari obligatione ex officio.

Quòd poſſimus, probatur Ioannis 15. ***Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis***. Docet etiam Philoſophus 9. Ethicor. c. 8. maximæ eſſe honeſtatis, mortem oppetere pro amicis; quòd filius patrem potiùs alat aut redimat quàm ſeipſum. Idem docet Hieronymus in cap. 7. Michææ, vbi probare videtur illorum Pythagoræorum exemplum, quorum alter pro altero obtulit ſe vadem Dionyſio tyranno, quod latiùs proſequitur Lactantius lib. 5. Inſtitutionum cap. 18. Eadem eſt ſententia Auguſtini, qui lib. 4. Confeſſ. cap. 6. videtur non improbare exemplum Piladis & Oreſtis, qui narrantur aut finguntur pro inuicem voluiſſe mori. Idem ſentit Auctor libri De amicitia Auguſtino adſcripti cap. 10. Ambroſius lib. 3. Officiorum cap. 12. Vbi commendat illos Pythagoræos. Conſentit & D. Thomas in 3. diſtinct. 29. q. vnica a. 5. ad 3. Franc. Victoria Relect. de homicidio, numero 25.

At contrà obijcies; Sicuti nos ipſos tenemur magis diligere quàm proximos, ita & corpus noſtrum quàm corpus proximi; ergo non poſſumus vitam noſtram temporalem ponere pro temporali proximi. Confirmatur ex D. Auguſtino De mendacio, capite ſexto: *Si pro illius temporali vita ſuam ipſam temporalem perdit, non eſt diligere ſicut ſeipſum, ſed pluſquam ſeipſum: quod ſana doctrina regulam excedit.*

Reſpondeo; Qui moritur ne amicus moriatur, non in eo laudatur quòd vitam propriam pro vita proximi ponat, quaſi maioris æſtimet alienam quàm ſuam; hoc enim inordinatum eſt, vt dicit Auguſtinus, & contra inclinationem recti amoris naturalis, quem non tollit, ſed perficit charitas: verùm ideò laudatur, quia pro amico moritur, pluris faciens, ſibique magis volens honeſtatem amicitiæ, quàm vitam corporis, vt dicit D. Thomas ſuprà, quem ſequitur Valentia hîc.

Vt itaque prudenter quis pro amico moriatur; conſiderandum erit, an moriendo conſeruet bonum notabiliter & euidenter maius bono propriæ vitæ, cuius diſpendium facit, non tantùm in ſe conſiderato, ſed etiam in adiunctis. Ex quo conſequens eſt, non licere cuipiam ſe morti obijcere pro amico extra obligationem præcepti, quando amici vita minùs eſt Reip. neceſſaria quàm ipſius; quia amicus priuatus eſt, ipſe autem Princeps, aut perſona aliàs Reipub. admodum vtilis: item quãdo proles habet, quibus, vt in vita maneat, admodũ expedit: rurſum quando non eſſet ſatis certus, ſe eſſe in gratia; aut ſanè ſi in hac vita diutiùs permanſerit, multùm ſperat in gratia proficere.

Vnde vlteriùs colligitur, rarò accidere, vt Chriſtianus prudenter agat, ſi pro ſola honeſtate morali humanæ amicitiæ, mortem amici cum ſua commutet. Cùm enim ſpiritualia & ſupernaturalia bona magis conſideranda ſint; facilè continget ea præponderare, quæ annexa conſiderabuntur propriæ vitæ. Faciliùs autem continget prudenter id fieri, quando mors oppetitur propter bonum charitatis, vel ſpiritualem ſalutem proximi, quæ pendet ex eius vita temporali, ſine diſpendio ſpirituali proprio: imò id continget ſubinde eſſe præcepti, ſecundùm illud 1. Ioannis 3. ***Et nos debemus pro fratribus animas ponere.***

Alia hîc eſt obiectio, quam magni facit Franciſcus Victoria. Si enim poſſim meam potiùs quàm amici mortem eligere, & non tenear meam potiùs eligere quam patris; ſequitur, quòd in naufragio poſſim cum vitæ meæ pernicie cedere tabulam amico, præterito patre; poſſim eam mihi retinere, relicto patre; & poſſim quod mihi retineo, cedere amico.

Sed Reſpondeo, nihil tale ſecuturum: quamuis enim pater ius non habeat, vt tabulam ſibi cedat filius; ius tamen habet, ne ſe præterito, extraneo cedat; hoc enim in aliis multis locum habet, vt ad quidpiam agendum non tenearis, ordinatè tamen tenearis agere quando agis.

Pro altera aſſertionis parte, quæ habet, non teneri nos vitæ periculum ſubire, ne proximus interimatur, niſi fortè ex officio peculiariter ſimus obligati, facit illud cap. 5. ad Romanos, quo tamquam heroicum, rarum, excellens, & præcepti conſuetudine maius commendatur, ſi quis mo-

tiatur pro iuſto & bono: *Vix enim pro iuſto quis moritur, nam pro bono forſitan quis audeat mori.* Patet etiam ex dictis: quia ferè ſemper poterit, ſi non teneatur, conſiderare quiſque incommoda ex propria morte non minora prouentura, quàm ex morte proximi, quæque magis, aut ſanè non minùs, ſibi incumbat hîc & nunc auertere.

Neque obeſt quod dicit Auctor libri de Amicitia ſuprà citatus, diuinam auctoritatem ſanxiſſe, vt etiam vitam corporis pro amico ponamus: quia in primis Auctor ille non magnæ auctoritatis eſt. Deinde, longè aliud eſt, ſi exactè loquamur, pro fratre aut amico mori, quàm mori pro vita eius temporali: ferè enim intelligitur principalis eius vita, quæ eſt animæ: homo namque ſecundùm illud dici intelligitur, quod principaliter in ipſo eſt, vt benè D. Thomas.

Dixi, *niſi fortè ex officio*, &c. propter milites, qui ex iuſtitia tenentur cum propriæ vitæ periculo vitam innocentium defendere. Vbi rurſum benè monet quidam, non eſſe hoc extendendum ad famulos, quaſi ſimiliter ipſi teneantur ex officio vitam pro vita heri exponere.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm vnus proximus ſit magis diligendus quàm alius?

RESPONDEO cum D. Thoma, Neque quoad effectum, quod omnes concedunt; neque quoad affectum, vbi aliqui immeritò contrarium ſenſerunt, omnes æqualiter eſſe diligendos: ſed eos magis qui principio dilectionis, hoc eſt Deo, aut diligenti magis fuerint coniuncti.

Confirmatur; Si enim ſecundùm æſtimationem non debeamus affectu vnum proximum magis diligere quàm alterum; fiet vt neque in effectu aut exhibendo operè futurus ſit ordo, aut ſanè admodum incertus. Vnde enim fit, quòd patrem extraneo in ope exteriùs ferenda præferam, niſi quia interior magis mihi eius cura & amor eſt? Eadem enim ſors quæ me patri coniungit, vt præferendus ſit exteriùs, etiam interiùs maiorem ei dilectionem præparat.

Contrà videtur facere Auguſtinus lib. 1. De doctrina Chriſtiana cap. 28. *Omnes homines æquè diligendi ſunt; ſed cùm omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimùm conſulendum eſt, qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictiùs tibi quaſi quadam ſorte iunguntur.*

Magiſter lib. 3. diſtinct. 29. duas ſuggerit reſponſiones. Vna eſt, Auguſtinum ad bonum illud reſpicere, quod proximis optare debemus, eo ipſo quo eos diligimus ſicut nos ipſos. Charitatem enim omnibus optare debemus vt paria bona
1. Cor. 7. mereantur, & cum Apoſtolo dicere, *Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum.* Altera eſt, pari dilectione, id eſt eadem dilectione, omnes diligendos eſſe: quo modo locutus eſt Auguſtinus in expoſitione Epiſtolæ ad Galatas capite ſexto. Tertia addi poteſt, Auguſtinum loqui de hominibus, præueniendo conſiderationem qua nobis peculiariter coniuncti ſunt, & ceteris paribus: ſicuti quando duo ſunt in extrema neceſſitate, quorum vni tantùm conſulere poſſis; ſi per ſortem dirimas, vtri potiùs ſuccurrendum ſit, vtrumque diceris æquè diligere præueniendo ſortem, etiam ſi poſt ſortem illum præferas, cui non tam tu quàm ſors magis fauerit. Itaque vult Auguſtinus, tamquam ſortem quamdam poſſe ſeparari conſiderationem peculiaris coniunctionis, quæ nobis eſt cum proximo vno potiùs quàm alio: adeò vt aliquid prius ſit, ratione cuius omnes omnino æquè ſint diligendi, & non tam per accidens debeat videri quòd alij præter coniunctos diligantur, quàm quòd coniuncti magis quàm alij diligantur. Significauerit ergo Auguſtinus, primariò quidem & ex parte obiecti charitatem inclinare ad amandum omnes æqualiter, prouenire autem ex parte ſubiecti, eſſeque quaſi acceſſorium, quod inclinet ad magis amandum coniunctum quàm externum.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm magis debeamus diligere meliores quàm nobis coniunctiores?

DICTVM eſt ſuperiori articulo, eos magis eſſe diligendos, qui Deo aut nobis fuerint coniunctiores. Hîc quæritur, An debeat præferri coniunctio quæ eſt cum diligente, an ea quæ eſt cum Deo, vt etiam ordo conſtet inter coniunctum Deo, & coniunctum nobis, vter magis ſit diligendus, An qui nobis coniunctior, an qui melior, adeoque Deo coniunctior?

Reſpondeo, In hac vita charitatem nos inclinare ad magis (ſecundùm intenſionem) diligendum nobis coniunctiores: ſecundùm obiectiuam autem quantitatem maior debet eſſe charitas in meliores, hoc ſenſu, quòd maiorem gradum beatitudinis eis debeamus velle, quàm nobis coniunctiori, ſed minùs ſancto. Quod tamen rurſum in ſenſu formali accipiendum eſt: alioqui poſſumus nobis coniunctiori optare, vt etiam Deo ſit coniunctior: hoc enim ſecundùm vitæ huius conditionem poſſibile eſt, vbi *iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit vſque ad perfectam diem*: Prouerb. 5. Atque ita mediatè poſſumus ei maiorem beatitudinis gradum optare, quàm illi qui nunc ſanctior eſt; tunc autem, ſi noſtrum votum expleretur, ſanctior non eſſet.

Secundùm appretiationem hactenus etiam nobis propinquiores poſſumus magis diligere; quia poſſumus malle quòd ipſi non peccet aut pereant, quàm quòd meliores eis non peccent aut pereant: poſſumus enim malle, quòd propinquiores nobis in gratia confirmentur, quando neutri confirmati ſunt: vnde etiam ſubuentionis & curæ ſpiritualis ordo pullulat in opere. *Si quis enim ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit*: 1. Timoth. 5. Denique eos qui nobis honeſta amicitia coniuncti ſunt diligimus pluribus modis, etiam ex charitate: quamuis enim charitas non eliciat actum honeſti illius amoris ordinis naturalis; ad eum tamen imperandum prompta eſt, vtpote qui ſubſeruiat fini charitatis, quomodo creſcit imperium ducis, vbi milites plures acceſſerint.

Notandum eſt hîc, Durandum in 3. diſt. 29. quæſt. 1. docere, quòd charitas deſideret omnibus hominibus æqualem beatitudinem, eò quòd, ſpectatis naturalibus, omnes ſint æquè capaces beatitudinis, cùm ſint eiuſdem ſpeciei & naturæ; non deſiderare autem proximo illud bonum cuius eſt capax,

Digitized by Google

capax, pertineat ad quamdam æmulationem de 1.Cor.13. qua ſcriptum ſit, *Charitas non æmulatur*.

Verùm hæc Durandi doctrina in eo exorbitat, quòd præ ſe ferat, charitatem dirigi illa naturali cognitione, qua omnes homines conſideramus vt eiuſdem capacitatis naturalis, & non potiùs cognitione fidei, qua ſcimus in domo Patris eſſe manſiones multas, & Spiritum diſtribuere vnicuique ſicut vult, ſecundùm menſuram donationis Chriſti. Deſiderat itaque charitas omnes perduci ad illam gratiæ perfectionem, ad quam Dei ordinatione perduci poſſunt. Quæ ordinatio cùm nos in particulari lateat, deſideramus eam eſſe liberaliorem erga nobis coniunctiores. Neque hoc ad æmulationem vllam pertinet: non enim cuiquam inuidemus rem debitam, ſed omnibus optamus gratuitam; vni tamen magis quàm alteri.

Neque etiam hæc votorum noſtrorum inæqualitas diuinæ voluntati præiudicat: neque enim volumus maiorem gloriam vni quàm alteri, vbi ſcimus Deum velle æqualem; ſed deſideramus nobis coniuncto maiorem Deum velle, quamdiu magis de his rebus nobis conſtat, quid nos velle velit Deus, quàm quid ipſe velit: nam iſtud vbi conſtiterit, maiora volemus eidem cui Deus, adeoque meliori, non autem nobis coniunctiori; quamquam tunc etiam nobis erit quodammodò coniunctior idem qui Deo, quia erit Deus omnia in omnibus.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm ſit magis diligendus ille qui nobis magis eſt coniunctus ſecundùm carnalem originem?

Hoc articulo ipſi nobis coniuncti inter ſe conferuntur, & quæritur, An in dilectione rectè primas obtineant, qui nobis ſanguine fuerint coniuncti? Neque enim vna tantùm nobiſcum coniunctio eſt, ſed quadruplex ferè ſtatuenda. Vna ſpiritualis, quando communicamus inuicem ſpiritualia bona: quo modo catechumenus catechiſtæ, illuminatus patrino coniunctus eſt, pœnitens confeſſario, &c. Secunda eſt ſecundùm carnis originem, qualis eſt cuique cum parentibus, fratribus, & cognatis. Tertia ſecundùm ſocietatem politicam, qualis eſt ciuium vel commilitonum inter ſe, aut cum duce ſuo ac Principe. Quarta eſt coniugum, in qua ferè reperitur aliquid trium dictarum: eſt enim ſpiritualis propter Sacramentum; carnalis, quia ſunt duo in carne vna; politica, quia voluntaria & ex electione, &c.

Hoc articulo quæritur, An ſecunda illa coniunctio ſit præferenda reliquis? Quia tamen peculiarem habet difficultatem collatio parentis cum coniuge, ſeorſim illa tractatur articulo vndecimo.

Pro huius autem articuli explicatione obſeruandum Primò, poſſe ipſum intelligi de maiori dilectione obiectiuè vel appretiatiuè; & poſſe comparationes iſtas ſic variari, vt quæratur, Secundùm quæ bona quiſque ſit præferendus?

Secundò notandum ex Philoſophi & D. Thomæ doctrina, quemque præferendum eſſe ſecundùm illud bonum, in quo fundata eſt ſocietas quam cum ipſo habes: quapropter ad nuptias volunt potiùs cognatos eſſe vocandos, quàm alia neceſſitudine acceſſoria deuinctos, eò quòd ad cognationis propaginem illæ pertineant.

Notandum tamen Tertiò, quia charitatis amicitia fundatur proximè & per ſe in communione beatitudinis, ipſam beatitudinem, & quæcumque ad eam neceſſaria ſunt, illis ſimpliciter ſecundùm inclinationem charitatis magis optanda eſſe, qui nobis ſunt coniunctiores, ceteris paribus: illud enim bonum generale eſt, omne complectens bonum. Quocircà quando agitur, quis in eius deſiderio ſit præferendus; conſiderandum erit, quis ſimpliciter coniunctior ſit.

Notandum Quartò, quando hîc dicimus, hunc aut illum ex charitate magis eſſe diligendum, non continuò velle, ſi quis ſecùs fecerit, crimen fore letale: imò exiſtimat Baneſius, numquam mortale fore deſiderare magis vel minùs vni homini beatitudinem quàm alteri, dummodò non deficias in exercitio debito ſecundùm aliarum virtutum pręcepta, orationis, eleemoſynæ & beneficentiæ, in quibus charitas ordinem conſtituit.

Notandum Quintò, etiam in ipſa inclinatione charitatis diſtinguenda eſſe tempora: fieri enim poteſt, vt tempore quo non vrget neceſſitas, charitas magis te inclinet ad promouendum bonum ſpirituale filij ſpiritualis, quàm parentis ſecundùm carnem, quæ tamen in neceſſitate magis inclinaret ad ſubueniendum parenti carnali; extra neceſſitatem enim charitas ad ibi agendum inclinat, vbi maior erit profectus: in neceſſitate autem reſtringitur ad ordinem æſtimationis ſiue appretiationis qui hîc fauet parenti, quia beatitudo eſt generale bonum, & coniunctio cum parente maior, antiquior, firmior, quàm cum filio ſpirituali.

His prænotatis, duo tractanda ſunt dubia. Vnum eſt, An aliquando quoad temporalia ſubſidia, poſſit amicus præferri parenti, quando vterque eſſet in extrema neceſſitate?

Videbitur poſſe. Fieri enim poteſt, vt peſſimè pater, & optimè de te meritus ſit extraneus: fortè enim in te educando curam nullam poſuit, qui in gignendo nihil minùs quàm tibi conſuluerit: amicus autem cum euidenti vitæ ſuæ periculo tuam conſeruauerit magno labore & impenſa. Deinde plus illi debeo in minoribus bonis, qui in maioribus profuit, ſecundùm Apoſtolum ad Galat. 6. *Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat, in omnibus bonis*. & 1. ad Corinth. 9. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus?* Faciamus itaque, me in Chriſto regeneratum & conuerſum ab aliquo ſacerdote, à patre autem ethnico aut hæretico omnem adhibitam operã vt me peruerteret; videbor magis debere in neceſſitate ſeruare vitam ſacerdoti, quàm tali parenti; præſertim cùm ſalutem noſtram impedientes iubeamur in Euangelio parentes odiſſe.

In contrarium tamen facit Apoſtolus 1. ad Timoth. 5. *Si quis autem ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Suorum*, id eſt, eorum qui ad propriam ſuam familiam pertinent, ſiue fuerint parẽtes, ſiue filij, ſiue cognati: hos enim prętextu fidei deſerere, eſt negare fidem, quæ docet non eſſe deſerendos: quare etiam reprehenduntur Scribæ & Phariſæi Matth. 15. & Marci 7. quòd religionis cauſſa docerent, deſerendos eſſe parentes. Huc etiam facit, peculiariter in Decalogo demandari honorem deferendum

ferendum parentibus, quem vel maximè in neceſſariarum rerum ſubminiſtratione omnes intelligunt.

Suffragatur & ratio. Nullus enim proximus ita realiter, perfectè, & ab initio auctor eſt vitę noſtrę, ſicut ipſi parentes: itaque cùm omne temporale ſubſidium pro fine habeat vitam noſtram, quidquid præſtiterimus parentibus ſubſidiorum temporalium, numquam compenſabimus quod in illo genere, quaſi eminentius ab illis recepimus.

Dicendum igitur, omnino parentes in temporalibus illis ſubſidijs præferendos eſſe quibuſcumque aliis benefactoribus ſpiritualibus: quod etiam ad conſanguineos extendendum, ſalua proportione, & ceteris paribus. Quod ita reſtrinxerim, quia faciliùs poteſt contingere, vt ita mihi quiſpiam ſit in ſpiritualibus aut temporalibus benefactor, quòd teneat illum præferre cognatis in tertio aut etiam ſecundo gradu, vt cum Baneſio Lælius & alij quidam in ſpecie obſeruarunt.

Ad Primum argumentum reſpondeo, Ne quidem tali caſu me teneri parenti præponere benefactorem. Quamuis ita vtrimque res exaggerari fortè poſſit, hinc à parente accepta iniuria, inde ab amico beneficium, vt liceret hunc illi pręferre: alioqui ſemper meminiſſe oportebit, vt monet Eccleſiaſticus cap. 7. *Memento quoniam niſi per illos natus non fuiſſes.* Sicuti enim corpus quod forte quadam nobis contigit, peculiari ratione diligimus: ita & parentes, ex quibus nobis corpus Deus dedit, imò per quos & animam dedit; eoq; magis quàm corpus noſtrum, quò beatitudinis ipſi capaciores ſunt.

Ad Secundum reſpondeo; Quod à ſpirituali benefactore accipimus, maius eſt quàm quod à parente: ſed non æquè accipimus à puro homine regenerationis nouæ excellentiam, ſicut à parentibus generationis ſubſtantiam; hoc enim auctori ſalutis noſtræ ſoli Chriſto & Deo proprium eſt: itaque cetera non ſunt paria. Quamobrem etiam ſi conuertiſſes patrem ab hæreſi, nondum ei reddidiſſes æquale; quod numquam reddi parentibus, rectè dixerunt Philoſophi. Neque ergo abſolutè parenti æquiparandus eſt ille, per quem tu fortè ab hæreſi conuerſus es. Aliud forſan dicendum eſſet de eo, qui per impoſſibile poneretur aliquem iam damnatorum ex inferno liberaſſe.

Alterum dubium hîc eſt, An in ſpirituali neceſſitate, quoad ſpiritualia ſubſidia, poſſis aliquando extraneum, cum quo ſpiritualis tibi coniunctio, præferre parenti proprio?

Reſpondeo, Certum in primis eſſe extra neceſſitatem poſſe te, imò & debere ſubinde magis curare ſpirituale bonum externorum, quorum eiuſmodi curam ſuſceperis, quàm parentum. Et hoc videntur velle D. Ambroſius li. 1. Officiorum cap. 7. & D. Thomas hîc ad ſecundum.

Certum videtur Secundò, Si Paſtor totam Parochiam ſuam deberet deſerere in neceſſitate ſpirituali vt ſuccurrat parenti; potiùs debere integræ communitati conſulere: bonum enim commune diuinius eſt, & facilè hîc præponderat.

Tertiò tamen dicendum, priuato cuilibet in neceſſitate ſpirituali, etiamſi ipſi ex officio fueris obligatus, præferendum eſſe parentem, vtpote ad quem obligatio antiquior ſit & maior. Neque refert illi extraneo priuato ex officio te obligari: nam (vt ſuprà diximus) bonum diuinæ beatitudinis ita generale eſt, vt non debeat cenſeri ſpeciale certæ alicuius coniunctionis, ſed commune ſpectandum in omni coniunctione, quatenus in ea verſantur officia charitatis: charitas enim propriè bonum iſtud beatitudinis ſpectat, eſtque in neceſſitate ſimpliciter illud magis curandum in eo, cuius nobiſcum coniunctio ſimpliciter maior eſt.

Quandò dico, Non videri peccatum mortale, ſi hîc ordo mutetur poſtpoſito parente, quando ſpiritualiter coniunctus te fortè in fide & moribus probè erudierit, quod parens neglexerat.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm ex Charitate homo debeat magis diligere filium quàm patrem?

RESPONSIO tribus aſſertionibus comprehenditur.

PRIMA, Obiectiuè magis diligendus eſt pater quàm filius.

SECVNDA, Tamquam quid nobis coniunctius, magis diligendus eſt filius quàm pater.

TERTIA, Simpliciter tamen appretiatiuè magis diligendus eſt pater.

Prima probatur; Quia amor quo patrem diligimus, magis accedit ad amorem quo diligimus Deum; vtrumque enim diligimus vt principium noſtrum: vnde & Deum appellamus Patrem. Fauet D. Hieronymus in caput 44. Ezechielis, *Poſt omnium Patrem Deum, carnis quoque pater diligatur, & mater, filius & filia.* Gloſſa ordinaria in caput 2. Canticorum, *Deus diligendus eſt, ſecundò parentes, inde filij.*

Secunda Propoſitio probatur; Quia filius eſt magis aliquid patris, quàm pater filij. Quod enim proficiſcitur ab aliquo, magis propriè eius eſt, quàm contrà ipſe ſit illius; ſicuti dens magis eſt hominis, quàm homo ſit dentis. Cùm ergo vnumquodque magis illud diligat, quod magis ſuum eſt; magis afficietur pater filio, quàm filius patri. Quod etiam experientia conſtare, vel ipſe Philoſophus teſtatur lib. 8. Ethicorum. Sanè bruta animantia pro ſuis prolibus ad necem ſtant, non pro parentibus.

Tertia Propoſitio probatur; Quia obligatio erga parentes antiquior eſt, ideoq; priùs exoluenda. Vnde ceteris paribus, ſi pater periclitetur de vita ſimul cum filio, potiùs erit ſuccurrendum patri. Quod de patre dico, etiam ad matrem extendendum eſt. Minùs tamen peccaret, qui filium matri, quàm qui patri præferret; quamuis neuter mortaliter, vt communiter Theologi: non enim videtur tanta diſtantia inter patrem & filium, quantam hîc requireret peccatum mortale. Debet tamen quis extra neceſſitatem magis curare res filiorum, & prouidere domui ſuæ, quàm parentum: cùm enim cura illa experientiam requirat, quam potiùs pater habet quàm filius, etiamſi plus patri debeatur quàm filiis, trahunt tamen ſecum filij maiorem neceſſitatem, ob quam cetera hîc non ſunt paria. Hinc Apoſtolus poſterioris ad Cor. 12. *Filij non debent parentibus theſaurizare, ſed parentes filijs.* Rurſus, cùm antiquo dierum omnium prouiſori vicinior ſit pater, eique tamquam principio, quod dedit filio eſſe, committatur aptiùs à Deo conſeruatio eiuſdem, & viatico ipſe

Digitized by Google

ipſe indigeat iam minori, vtpote cui eò reſtet minus viæ, quo diutiùs peregrinatus eſt; æquius eſt ipſum theſaurizare filio, quàm filium patri.

Quæres, An non ſolùm ex ordine charitatis, ſed etiam ex ordine naturalis amoris parens præferatur filio?

Reſpondeo, Quamuis quidam Scholaſtici, vt Bonauentura & Gabriel, exiſtimēt id fieri tantùm ordine charitatis, non autem amoris naturalis; vtroque fieri dicendum eſt: nam, vt diximus ſuprà, inclinationes iſtæ non pugnant, ſed ſupernaturalis gratia perficit naturam.

ARTICVLVS X.

Vtrùm homo debeat magis diligere patrem quàm matrem?

PATREM matri anteferendum eſſe, certum eſt: quòd dignius ſit principium, cui maior cura prolis incumbat, ſiue tempus ſpectes, ſiue curæ qualitatem: pauculis enim annis enutritam à matre, alendi & inſtituendi deinceps tota cura, aut ſanè præcipua, patris eſt. Hæc tamen accipienda ceteris paribus: cùm enim non adeò magnum ſit diſcrimen inter amorem patri & matri debitum; facilè contingit aliquid accedere matri & deeſſe patri, ratione cuius ipſa magis diligatur: vt ſi pater filium neglexerit, quem mater diligenter educauerit.

ARTICVLVS XI.

Vtrùm homo debeat plus diligere vxorem quàm patrem aut matrem?

RESPONDEO; Si ſpectetur ratio diligendi, parentes eſſe magis diligendos; diliguntur enim ſub ratione principij & eminentioris cuiuſdam boni: ſi autem ſpectetur dilectionis gradus ex parte coniunctionis ad diligentem, magis diligitur vxor, quæ eſt vna caro cum diligente. Atque ita verum erit quod in apocryphis Eſdræ lib. 3. cap. 4. dicitur: ***Diligit homo vxorem magis quàm patrem aut matrem.*** Et quod Geneſis 2. & Matth. 19. per Adamum Dominus dicit, ***Propter quod dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.***

Dices, Et pater & filius, imò & alij conſanguinei ſunt vna caro: dicit enim Laban ad Iacob,
Geneſ. 29. *Os meum es, & caro mea.*

Reſpondeo; Origine ſunt vna caro pater & filius, ſed non ita propriè: ſemen enim non propriè, ſed virtute caro eſt. Vxor autem propter commixtionem coniugalem cum viro fit vna caro, non ſolùm ipſo facto, ſed ſimul iure & poteſtate & diuina inſtitutione, vt iam vxorem tamquam corpus ſuum vir diligere debeat, eique adhærere & prouidere, relicto patre & matre.

Nota, Sicut ſuprà de liberis dictum eſt, extra neceſſitatem vxorem potiùs alendam quàm parentes, hos tamen in extrema neceſſitate præferendos: æſtimatiuè enim parentes ſecundùm Deum maximè ſunt diligendi. Quod confirmari poteſt ex ordine qui eſt in futura vita: tunc enim parentes, quorum nomen ſemper manet, magis retinent nomen ſuum, quàm quę hîc fuerunt vxores. Fieri enim poteſt, vt vna ſucceſſiuè plurium fuerit vxor, atque ita iniquum ſit, eo loco haberi à ſingulis, quo habetur quæ vna eſt vxor. Nomen ergo ibi mutat vxor, vt iam non vxor, ſed ſoror ſit, vt benè obſeruat Cyrillus lib. 6. Stromatum. Quo non obſeruato, ne plures viri haberent eamdem vxorem, Sadducæi oppugnabant reſurrectionem, & Tertullianus ſecundas nuptias. Ad hæc aliam habere vxorem potes, ſi hæc intereat; alios autem parentes habere non potes: parentum ergo arbitrio vxorem habes, non exitio. Eſt tamen vxor præferenda liberis, vt rectè Caietanus & Banneſius articulo ſequenti. Concauſſa enim eſt dignior effectu. Neque refert, vxorem aſſumi filiorum cauſſa; nam etiam arborem diligimus propter fructum, ipſam tamen magis quàm hunc aut illum fructum, eò quòd ſit principium, & virtute multa. Rectè D. Thomas dicit, vxorem in eodem gradu ponendam cum filiis; ſed quia ipſa virtute omnes eſt, meritò dici præferendam.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm homo magis debeat diligere benefactorem quàm beneficiatum?

RESPONDEO; Si excellentia boni, ratione cuius diligitur, ſpectetur, magis diligitur benefactor; ſecùs ſi ſpectetur coniunctio: benefactor enim eum cui benefecit, tamquam opus quoddam ſuum diligit. Vide D. Thomam, & Philoſophum.

ARTICVLVS XIII.

Vtrùm ordo Charitatis maneat in patria?

RESPONDEO; Ordo quoad Deum & humanitatem Chriſti ſimpliciter manet. Quoad ipſum diligentem manet hactenus, quòd etiam in patria ſe appretiatiuè magis diligat, quàm proximum meliorem, hoc eſt, malit potiùs proximum meliorem à beatitudine excidere, quàm ſeipſum. Hactenus tamen non manet, quia maiorem gradum gloriæ vult meliori quàm ſibi: eſt enim ſuo gradu contentus, & nouit ſe non ampliùs poſſe proficere. Quoad proximos verò, neque obiectiuè neque intenſiuè ſeruat eumdem ordinem beatus, quem viator; nam coniuncti minùs boni neutro modo ibi magis diliguntur quàm meliores non coniuncti. Hactenus tamen idem ordo manet, quòd coniunctiores nobis pluribus modis ſimus dilecturi; neque enim beatitudo excludet honeſtas dilectionis cauſſas, ſed coniunctioni quæ nobiſcum eſt, præponderat coniunctio quæ cum Deo eſt, quæ ibi certa eſt & inuariabilis; quamuis hîc (vbi certa & immutabilis eſt coniunctio cognationis ſecundùm carnem, non autem illa, quam iuſti habent cum Deo) coniunctus nobis poſſit magis diligi, quàm poſtulet ordo dilectionis deſumptus ex coniunctione quam ipſe habet cum Deo, præſertum cùm hoc ipſum de noſtris maximè nobis incumbat, vt curemus, Deo eos eſſe coniunctiores.

Dubitarunt quidam, An quando hîc D. Thomas dicit, quòd beatus plus aut intenſiùs diliget ſeipſum quàm proximum quemcumque, etiam Deo coniunctiorem, extendendum ſit ad dilectionem maiorem ſecundùm æſtimationem:

Gabriel

Digitized by Google

Gabriel enim in 3. diſt. 29. exiſtimat, ſimpliciter loquendo ex mente D. Thomæ, beatum plus diligere meliorem quàm ſe ipſum. Sed contrarium voluiſſe S. Thomam, patet ex reſponſione ad 1. vt meritò illud eò extenderimus, quo etiam ſignificatum ſit, beatum ſeipſum appretiatiuè magis diligere, quàm quemuis proximum. Neque refert, quòd Deus ibi ſit tota ratio diligendi: ita enim eſt tota, vt propter illam rationem ſibi beatus magis velit hunc ipſum quo Deum diligit amorem, quàm cuiuis alteri: hoc enim poſtulat natura amoris Dei ſuper omnia, vt maximè ordinet ipſum amantem in Deum, vt oſtendimus ſuprà, quando agebamus de charitate hominis in ſeipſum.

QVÆSTIO VIGESIMASEPTIMA.

De principali actu Charitatis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Charitati ſit magis proprium amari quàm amare?

RESPONDEO, Magis proprium eſſe amare, quàm amari, aut quàm reddere amore dignum. Amabile enim eſt omne bonum, ſecundùm communem rationem boni: ſed inclinare ad actum dilectionis, proprium eſt charitatis, vt quæ ſit habitus quidam in hoc genere operatiuus. Amicitia etiam ſecundùm Philoſophum magis ſita eſt in eo quod eſt amare, quàm in eo quod eſt amari; charitas autem eſt amicitia.

ARTICVLVS II.

Vtrùm amare, ſecundùm quod eſt actus charitatis, ſit idem quod beneuolentia?

RESPONDEO, Beneuolentiam non tam eſſe ipſum amorem, quàm principium quoddam amoris: addit enim amor ad beneuolentiam vnionem affectus, vt exiſtimemus eum ad nos pertinere, cui benè volumus, ideoque in ipſum moueamur. Benè autem velle alicui poſſumus, præueniendo conſiderationem quòd ad nos pertineat; verbi gratia, propter ordinem iuſtitiæ quem videmus hoc poſtulare: ſicuti bono hiſtrioni benè volumus, quæ beneuolentia non eſt propriè amor; benè volumus enim ei, non tam vt ei benè ſit, quàm vt nobis, qui naturaliter offendimur ipſa inæqualitate conſpecta, verbi gratia, ianua aut columna parum accommodata reliqui ædificij proportioni, vt docet S. Auguſtinus lib. 2. De ordine cap. 11. ad ſimilem enim modum naturaliter offendimur, quando eum videmus minus referre qui plus meretur, etſi non conſideretur ad nos pertinere.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Deus ſit propter ſeipſum ex Charitate diligendus?

RESPONDEO; Non poteſt diligi propter aliud tamquam propter finem, quomodo medicinam diligimus propter ſanitatem: hoc enim eſſet vti re fruenda, & peruertere ordinem finium. Eſt enim Deus vltimus finis; & quando ad alium finem Deus refertur, aliud Deo melius æſtimatur. Neque etiam diligitur Deus propter aliud tamquam formam, ſicuti diligimus hominem propter virtutem; eſt enim ipſe omnis ſua perfectio, & ſubſtantia eius eſt ipſius bonitas. Neque diligitur propter aliud tamquam cauſſam efficientem, quomodo filium diligimus propter patrem: efficientem enim Deus non habet, ſed omnium ipſe effector eſt. Poteſt tamen Deus rectè diligi propter aliud, tamquam diſpoſitionem ad ipſum Deum propter ſe diligendum, ſicut diligimus benefactorem noſtrum, ad eius amorem per accepta beneficia diſpoſiti; quamuis in eo non ſolùm beneficentiam, ſed etiam alias virtutes diligamus. Idem eſt iudicium de ſperatis per Deum obtinendis bonis, aut auertendis malis.

Hinc colligitur, quomodo liceat aut non liceat Deum diligere aut non diligere propter retributionem æternam aut temporalem. Si enim ſignificetur cauſſa finalis, non licet; ſecùs ſi ſignificetur cauſſa inductiua recti finis; cuius indicium erit, ſi ita animo affecti ſumus quando iam Deum diligimus, vt etiam eum diligere velimus, guſtata eius bonitate, licet tale non eſſet aut ſperaretur beneficium: imò ipſum actum dilectionis Dei licet tamquam finem referre in ipſam beatitudinem, tamquam meritorium eius & ordinatum medium. Neque enim per hoc excludimus, quo minùs etiam noſtra formalis ipſa beatitudo ordinetur in Deum tamquam vltimum finem, ſed ſolùm exercemus actum amoris Dei ſuper omnia, vt per eum mereamur Deum, qui eſt ſuper omnia, videre, & tamquam ſummum bonum & vltimum finem noſtrum glorificare.

Quæres, An nullus ſit licitus amor Dei, qui ſit propter beneficia temporalia, non tamquam diſpoſitionem, ſed tamquam verum motiuum amoris: ſicuti quando hominem ideò præciſè diligimus, quia nobis ſimilia beneficia præſtet?

Reſpondeo, Talem dilectionem non fore ex charitate: neque tamen erit vitioſa cupiditas, ſed bonus quidam naturalis inchoatus ergaDeum affectus, modò potiorem rationem diligendi neque excludat neque poſtponat. Eiuſmodi modum maximè inſipientibus & pueris proponendum, alibi conſulit Ioannes Gerſon, vt Deum conſiderent tamquam patrem abſentem, qui eis mittat quidquid habet in delicijs, & ſic amare incipiant.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Deus in hac vita poſſit immediatè amari?

RESPONDEO cum D. Thoma, Appetitum tendere in res ipſas prout in ſe ſunt; intellectum autem perfici eo ipſo quo cognitum eſt in cognoſcente: indeque fieri, vt etiam in hac vita Deum immediatè & in eſſentia ſua diligamus per charitatem, quamuis eius eſſentiam non cognoſcamus niſi in effectibus notis per ſenſum, à quo hîc eſt omnis noſtra cognitio. Eſt quidem verum, quòd fides eo ipſo quo eſt virtus Theologica, immediatè etiam attingat Deum: ſed notandum, Deum poſſe immediatè hîc attingi à nobis duobus modis: Vno propriè, nimirum per eſſentiam ſuam; & ſic dicimus charitatem attingere immediatè Deum, non autem fidem: non enim immediatè veritas diuinæ eſſentiæ per fidem in ſe cognoſcitur, ſicut ipſa eſſentialis Dei bonitas per charitatem immediatè amatur: cognitio enim fit recipiendo; quod autem recipitur, pro modulo recipientis recipitur: dilectio autem fit egrediendo, tenditque amor in rem vt ipſa in ſe eſt, nullis medijs interceptus. Vnde illud, *Anima potiùs eſt vbi amat, quàm vbi animat.* Item illud
Matth. 6. Euangelij, *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.*
Lib. 13. Rurſum illud Auguſtini, *Pondus meum amor meus,*
Conf. c. 9. *eo feror quocumque feror.* Vnde etiam fit, vt rerum ſe viliorum cognitione, homo non fiat vilior, amore autem fiat: res enim cognita fit quodammodò ſpiritalior, quando in ſpiritualem hominis intellectum recipitur: ſi autem terrena homo diligat, fit terrenus; ſi abominanda, fit abominabilis:
Oſeæ 9. *Facti enim ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt.* Deum ergo hîc per ſpeculum in ænigmate cognoſcimus, ſed immediatè diligimus: cognoſcimus eum propter creaturas, quas tamen non diligimus, niſi propter illum; vt oppoſitus ſit ordo cognitionis & dilectionis. Alter modus quo immediatè poteſt dici attingi Deus, eſt, quando attributum Dei, virtualiter ab eſſentia diſtinctum, immediatè attingitur; quod alibi diximus ſufficere ad virtutem Theologicam. Sic fides veracitate Dei immediatè nititur, quamuis Dei eſſentiam ſine velo non cognoſcat. Nunc ergo Deum ſicuti eſt diligimus, ſicut in patria, non tamen eum videmus ſicuti eſt: quamuis enim ignoti nullus ſit amor, & perfectior ſoleat eſſe amor perfectioris boni præſentis quàm abſentis; in ſe tamen diligimus, quod in ſe habere bonitatem quam diligimus non niſi per aliud, ſiue arguendo ſiue credendo cognoſcimus: cuius argumentum eſt deſiderium, quod oritur ex re per aliud cognita. Si enim Regis videas imaginem, ipſum præſentem videre deſideras; quod non fieret, ſi ſolùm in imagine diligeres, ſicut in ſola imagine cognoſcis.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Deus poſſit totaliter amari?

TOTVM & perfectum vocamus, cui nihil deeſt. Poteſt ergo totalitas hîc conſiderari tribus modis; totidem enim aliquid in dilectione deeſt. Vel enim ex parte obiecti aliquid deeſt, puta quando res ſolùm ex parte diligitur, non tota, ſed aliquid eius: hoc modo totaliter debet diligi Deus; omnia enim Dei diligi debent, ſempiterna eius virtus, diuinitas, &c. Vel deeſt aliquid ex parte ſubiecti diligentis; puta quia non diligit ex totis viribus ſuis, neque omnia ſua refert & ordinat ad rei dilectæ amorem: hoc modo Deum eſſe diligendum Scriptura monet, quando iubet diligere ex toto corde, &c. Vel deeſt aliquid in amoris & rei amatę adæquatione; quo modo dicitur non perfectè diligi, quod non diligitur quantum eſt diligibile: hoc modo nulla creatura totaliter Deum diligere poteſt; numquam enim ſic diligitur, glorificatur, benedicitur aut exaltatur, quin ſuperualeat adhuc maior omni laude & incomprehenſus, vt dicit Eccleſiaſticus cap. 43.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm diuinæ dilectionis ſit aliquis modus habendus?

RESPONDET S. Thomas, In dilectione Dei non poſſe accipi modum ſicut in re menſurata, vt ſit in ea plus & minus; eò quòd ipſa ſit appetitus finis, qui eſt menſura reliquorum, non res menſurata: eſſe tamen in dilectione Dei modum, ſicut modus reperitur in ipſa menſura, in qua non poteſt eſſe exceſſus: nihil enim poteſt nimis perfectè aſſequi finem ſuum aut menſuram; ſed quo perfectiùs attingit regulam ſuam, eo melius eſt.

Nota, in charitate Dei non eſſe ſeruandum modum quoad æſtimationem, aut obiectiuam quantitatem, aut etiam intenſionem: eſt enim Deus ſimpliciter omnibus anteferendus, infinitum ei bonum volendum, & ſemper in amoris diuini, quantum fieri poteſt, intenſione proficiendum. In exterioribus tamen actionibus ſeruandus eſt modus, ſicut in re menſurata. Sunt enim media quibus proficiamus in ea animæ ad Deum coniunctione, de qua ſcriptum eſt, *Mihi adhærere Deo bonum eſt.* Eſt etiam ſeruandus modus in hac vita in continuatione internæ dilectionis: ſed hoc eſt per accidens; quia infirmitas noſtra modum quem non inuenit ex lege, ponit ex neceſſitate quæ legem non habet. Vnde in beatis etiam ex hac parte in dilectione Dei modus non eſt. Hoc voluit S. Thomas 1. 2. q. 64. a. 4. quando docet, per accidens ex parte noſtra in virtute Theologica conſiderari medium, defectum, & exceſſum.

Vbi iterùm obſeruandum eſt, & ſequitur ex dictis, actum dilectionis Dei elicitum ex charitate, non fieri in ſe vitioſum, etiamſi conatus corporalis, qui præuius reperitur, vitioſus fuerit, quando fortè vltra mediocritatem quam patitur humana infirmitas, producitur dilectio Dei.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm ſit magis meritorium, diligere inimicum quàm amicum?

RESPONDET S. Thomas diſtinguendo. Si conſideretur bonitas amoris ex coniunctione dilecti ad diligentem; melior adeoque magis meritorius erit amor amici: ſi verò ſpecte-

ſpectetur ex ratione propter quam diligimus; melior & maioris meriti erit dilectio inimici duobus modis. Vno, quia amicus poteſt ob aliam rationem diligi, inimicus autem puriùs diligitur propter Deum. Altero, quia etiamſi vterque propter Deum diligatur, oſtenditur fortior eſſe dilectio eius, qui etiam non obſtante inimicitia, propter Deum diligit inimicum. Vna tamen conſideratione, etiam hac ex parte, hactenus poterit melior dici dilectio amici, quòd propter Deum viciniores Deo feruentiùs diligamus: ſicuti, etiamſi indicium ſit fortioris ignis, quòd ad remotiora ſuum diffundat calorem; viciniora tamen magis calefacit.

Hinc colligitur abſoluta reſponſio. Cùm enim ex ratione diligendi æſtimandum ſit maximè amoris meritum magis meritorium, vti & meliorem fore amorem inimici, ſi comparetur cum amore amici eiuſdem intenſionis: item è contrà, odium amici peius eſſe odio inimici. Confirmatur: Quòd amor proximi ſit meritorius, non inde habet quòd ſit amici (nam etiam ethnici & publicani amicos diligunt) ſed quòd ſit proximi propter Deum. Signum autem eſt, proximum perfectiùs amari propter Deum, quando non obſtante inimicitia diligitur. E contrario, ſignum eſt parui fieri Deum in dilectione proximi, quando nequidem accedente illecebra amicitiæ, is propter Deum diligitur, quem præcipit diligi Deus, vt potiùs pro amico velis Deum habere inimicum, quàm pro inimico non tractes amicum proximum.

Pro reſponſione iſta non parum facit, quòd ipſe Deus Matth. 5. multùm eleuet dilectionem amicorum præ dilectione inimicorum: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* quaſi dicat, Si ſolùm propter amicitiam humanam diligitis, non propter Deum; nulla merces expectanda: ſolùm enim rependitis quod viciſſim accipitis. Imò, vos ipſos tantùm diligitis, non aliud in alijs diligentes, quàm veſtri amorem. Facit etiam Apoſtolus, pro priori quidem parte ad Rom. 5. *Commendat autem charitatem ſuam Deus, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt*. Pro poſteriori autem prioris ad Timoth. 5. *Siquis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit*, &c.

Verùm poſterior pars certior eſt, quàm vt indigeat vlteriùs probari: prior itaque etiam ex Patribus nobis eſt confirmanda. Non obſcurè enim tenent Auguſtinus cap. 73. Enchiridij, Chryſoſtomus homil. de charitate tom. 5. Gregorius lib. 9. Moralium cap. 12. & 13. & homil. 27. in Euangelia: *Vna quippe & ſumma eſt probatio charitatis, ſi & ipſe diligatur qui aduerſatur.*

Ceterùm quamuis hac de re magnam litem quidam ſuſcitet, vt de qua multùm inter ſe Scholaſtici diſſideant; exiſtimo tamen neque multùm re ipſa pleroſque diſſidere, neque diſſidere poſſe in re tam euidenti. Vt enim demus pro vitæ huius infirmitate, vix contingere, vt tanta ſit vnius & eiuſdem dilectio erga inimicos, quanta eſt erga amicos; atque ita ferè amicorum dilectionem eſſe & intenſiorem, & ex conſequenti meliorem, & fortè etiam maioris meriti, idque voluiſſe eos qui nobis hîc videntur aduerſari: verum erit nihilominùs, ſicubi detur reperiri dilectio inimicorum æquè intenſa ac amicorum, eam fore maioris meriti, propter maiorem difficultatem, & quia accedit aliquid ad æſtimationem Dei, quando propter ipſum etiam inimicum tuum diligis, & propter alias cauſſas ſuprà allegatas.

Opponit quidam, maiorem illam difficultatem facere quidem vt dilectio inimicorum plus habeat de ſatisfactione, non autem vt plus habeat de ratione meriti.

Sed reſpondeo, Difficultatem obiecti non minùs facere ad actus bonitatem & meritum, quàm ad ſatisfactionem: imò quando ratione pœnalitatis & laboris difficultas facit vt opus ſit magis ſatisfactorium; neceſſum eſt vt ſimul faciat eſſe magis meritorium. Neque enim erit magis ſatisfactorium, niſi prompta ſit voluntas in ſubeundo & ſuſtinendo eiuſmodi labore & pœna; promptitudo autem animi in operis difficilioris exercitio, indubiè meritum auget. Tenent ex Scholaſticis ſecundùm ſenſum iam explicatum, inimici dilectionem eſſe meliorem, S. Thomas, Bonauentura, Argentinenſis, Durandus, Gabriel, Almainus in 3. diſtinct. 30. & fatetur Magiſter, eſſe hanc ſententiam Auguſtini.

Notabile eſt quod apud Almainum reperitur, fieri poſſe, vt dilectio inimici maioris ſit meriti, etiam quando fuerit minùs intenſa quàm dilectio amici, modò fiat ex maiori charitate. Vbi aduertimus etiam, quando intenſione ſuperatur dilectio inimici à dilectione amici, æſtimandum prudenter fore, an hic exceſſus ſit tantus, vt maioris momenti non ſit incrementum meriti quod accedit dilectioni inimici ex maiori difficultate & alijs circumſtantijs, quæ in meritorum æſtimatione penſandæ ſunt.

Ceterùm qui contrarium hîc tenent, vt Caietanus, Valentia, & Baneſius à Lelio, qui aliàs eum ſequi ſolet, refutatus, obijciunt, ſemper dilectionem amicorum eſſe intenſiorem, adeoque meliorem & maioris meriti. Sed patet reſponſio ex dictis.

Obijciunt Secundò, ex cap. 15. Ioannis, *Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.*

Reſpondeo, Non fieri comparationem inter amicum & inimicum, ſed inter dilectionem quæ vitam ponit pro dilecto, & eam quæ tantùm alia minora bona.

Obijciunt Tertiò, ad Rom. 5. *Vix enim pro iuſto quis moritur, nam pro bono forſitan quis audeat mori?*

Reſpondeo, Vt demus ſignificari, quòd faciliùs quis pro amico moriatur quàm pro extraneo etiam iuſto, nedum inimico & iniuſto; nihilominùs ex eodem contextu patet, commendare eum ſuam charitatem, qui etiam pro inimicis mortuus fuerit.

Obijciunt poſtremò, Dilectio amici maiorem conformitatem habet cum lege Dei, quàm dilectio inimici; ergo & maius meritum.

Reſpondeo, Non aliter habere maiorem conformitatem, quàm ſi dicas, reddere depoſitum eſſe conformius legi, quàm dare mutuum; ſoluere debitum, quàm dare eleemoſynam; non furari, quàm renuntiare omnibus poſſeſſis propter Deum. Nemo tamen non videt, illa ipſa maioris eſſe meriti, ſi fiant quæ lex liberiora reliquit vt fiant; vt liqueat poſteriorem partem noſtræ reſponſionis potiùs huiuſmodi argumento confirmari, quàm priorem infirmari.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm ſit magis meritorium diligere proximum quàm diligere Deum?

RESPONDEO; Certum eſt, dilectionem Dei eſſe magis meritoriam, abſolutè loquendo. Nota tamen, poſſe hanc comparationem pluribus modis fieri. Vno, vt Dei dilectio ſumatur, prout tamquam cauſſa non includit proximi dilectionem; & ſimiliter proximi dilectio, prout tamquam effectus cauſſam non includit Dei dilectionem. Et hoc modo certum eſt, præſtantiorem eſſe Dei dilectionem: eſt enim præſtantius, dignius & amabilius eius obiectum; eoque modo non eſt dilectio proximi actus charitatis, quia non eſt propter Deum. Secundo modo poteſt dilectio Dei cōſiderari, vt ſolius Dei; proximi autem vt eſt propter Deum: vt proximi dilectio non tantùm includat dilectionem Dei, ſicut cauſſa eſt in effectu, aut cognitio principij in cognitione concluſionis; ſed vt ſit ipſa cognitio Dei extenſa vſque ad proximū, tamquam aliquid Dei. Hoc modo dilectio proximi erit perfectior quædam dilectio Dei, adeoque magis meritoria quàm dilectio Dei ſolius. Tertiò & cōmuniſſimè accipimus dilectionem Dei, vt terminatur tamquam in id quod diligitur in ipſum Deum, quamuis ſimul ſit cauſſa dilectionis proximi; & dilectionem proximi vt terminatur in proximum, quamuis ſimul ſit virtute dilectio Dei, quia proximus diligitur propter Deum. Atque hoc modo potiſſimùm accipienda erit reſponſio, dilectionem Dei eſſe maioris meriti præ dilectione proximi, vt qua remunerator perfectiùs attingatur, qui dixit, *Ego diligentes me diligo*. Accedit quòd de dilectione Dei ſit primum & maximum mandatum, Matth. 22. Neque tantùm ideò maximum dicitur, quòd maximè obliget ad ſui obſeruationem; ſed etiam quia eius impletio eſt maioris meriti apud Deum. Ad eumdem enim ſenſum apud Marcum cap. 12. dicitur dilectio eſſe maior omnibus holocauſtomatis, id eſt, magis Deo grata & meritoria.

Nota tamen, hanc comparationem intelligendam eſſe de actibus æquè intenſis, & ceteris paribus: poſſet enim fieri, vt actus perfectus dilectionis proximi ſuperet in ratione meriti aliquem alium actum dilectionis Dei; ſicut in vita actiua contingit quempiam plus mereri, quàm alius mereatur in contemplatiua, quamuis hæc ſecundùm ſe ſit magis meritoria.

Notandum Secundò, Impoſſibile eſſe vt eadem numero dilectio dici queat magis meritoria, quatenus terminatur ad proximum propter Deum, quàm vt terminatur ad Deum: nam propter quod vnumquodque, & ipſum magis: ſicuti impoſſibile eſt, certiorem eſſe cognitionem concluſionis ex principijs ipſo habitu principiorum.

QVÆSTIO VIGESIMAOCTAVA.

De Gaudio.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Gaudium in nobis ſit effectus charitatis?

RESPONSIO eſt affirmatiua. Probatur; Quia gaudium ex amore procedit, vt patet ex 1.2. Eſt autē gaudium ſimul cum charitate effectus Spiritus ſancti, vt patet ex c.5.&14. ad Rom. Eſt autem mediante amore charitatis effectus Spiritus ſancti gaudium ſpirituale, quod de Deo habetur, quo congaudemus veritati, quo gaudemus tam benè eſſe Deo. Nam illud gaudium quo gaudemus ex Deo nobis benè eſſe, non ita principaliter charitatis eſt, ſed procedit etiam ex ſpe, ſiue ex amore illo concupiſcentiæ, quo nobis beatitudinem volumus: hactenus tamen etiam charitatis eſt, quatenus ad Dei gloriam pertinet, quòd tanta nobis donet hîc in pignore, in patria verò in ipſa re.

Hinc ſequitur, ex gaudio de impleta, aut triſtitia de non impleta Dei voluntate, admodum probabiliter poſſe colligi, hominem eſſe in gratia.

Notandum hîc eſt, delectationem eſſe genus comparatum ad gaudium & delectationem preſſiùs acceptam: gaudium enim eſt delectatio in appetitu rationali; delectatio autem ſpeciatim dicta, erit ſolùm in appetitu ſenſitiuo. Vnde ſequitur gaudium eſſe de bono amici & proprio; delectationem autem de proprio tantùm. Sequitur etiam, rectè D. Thomam lib. 1. cōtra Gentes c. 90. dixiſſe, gaudium eſſe de bono tam coniuncto realiter, quàm de exteriori, de quo iam voluntas quieta ſit: delectationem autem, ſi propriè ſumatur, eſſe tantùm de bono coniuncto, quia nimirum ſenſus non habet cognitionem tam generalem & abſtractam ſicut intellectus. Et quamuis etiam abſentia bona, ſenſitiua imaginatione voluamus; non tamen ipſa imaginata delectant, niſi reali ſenſus aliqua immutatione, aut intellectus operatione interueniente.

Dices, Si gaudij obiectum latiùs pateat obiecto delectationis (nam de coniuncto & non coniuncto gaudemus, de coniuncto tantùm delectamur) ergo gaudium potiùs eſt genus quàm ſpecies delectationis.

Reſpondet Silueſter Ferrarienſis in locum citatum contra Gentes, & ipſum ſecutus Gabriel Vaſquez in 1.2. diſp. 14. n. 24. ſi gaudium conferatur cum illa delectatione, quæ tantùm reperitur in voluntate; gaudium eſſe genus, & delectationem eſſe eius ſpeciem: reuera enim illa delectatio nihil eſt aliud quàm gaudium quoddam, quod delectationis modum in operatione imitetur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Gaudium ſpirituale, quod ex charitate cauſſatur, recipiat admixtionem triſtitiæ?

RESPONDEO; Quamdiu gaudium noſtrum non eſt plenum, oportet nos in hac vita flere cum flentibus, & dolere quòd non perfectiùs noſipſi & proximi noſtri participemus inhabitantem Spiritum ſanctum. Principale tamen gaudium charitatis, quod eſt de Dei perfectione & bonitate, quæ nihil habet admixtum mali in ſe, non habet admixtam triſtitiam.

ARTICVLVS III.

Vtrùm ſpirituale Gaudium, quod ex charitate cauſſatur, poſſit in nobis impleri?

RESPONDEO, In hac vita non impleri, ſed in futura: non tamen eo ſenſu, quaſi vel ibi tantũ ſit de Deo gaudium, quanto dignus eſt; in illud enim gaudiũ potiùs intrãt beati, quàm intret in eos: neq; enim eius plenè capaces ſunt.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Gaudium ſit virtus?

RESPONDET S. Thomas, non eſſe virtutem à charitate diſtinctam: ſed eius actum, effectum & fructum.

QVÆSTIO VIGESIMANONA.

De Pace.

PRIMA CONCLVSIO. Pax Pax concordiam includit. Eſt enim vnius pax concordia, non contrà. Concordia enim nihil aliud dicit, quàm diuerſorum appetentium, vnionem appetituum. Verùm iſtud ad pacem non ſufficit: neque enim pax propriè eſt, ſi cum alio conſentias; ſed etiam requiritur, vt tecum ipſe conſentias: homo enim ſibi ipſi diſſentit, partim quia contrarios quodãmodò habet appetitus, rationalem & ſenſitiuum; partim quia etiam vno appetitu, bona aliquando plura appetit, quæ ſimul aſſequi non poteſt. Concordia ergo vnit homines inter ſe, ſed pax præterea vnit diuerſos appetitus vnius & eiuſdem hominis inter ſe, & vnumquemque appetitum ſedatum reddit & tranquillum quam tranquillitatem quia omnia appetunt, rectè dicuntur omnia appetere pacem. De quo videre licet S. Auguſtinum lib. 19. de Ciuitate Dei.

SECVNDA. Cùm charitas noſtros appetitus Deo conformet, & proximos nobis per affectum vniat; manifeſtum eſt, pacem non eſſe virtutem à charitate diſtinctam, ſed effectum charitatis.

QVÆSTIO TRIGESIMA.

De Miſericordia.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm malum ſit propriè motiuum ad Miſericordiam?

CONCLVSIO. Malum inuoluntarium proximi eſt proprium motiuum miſericordiæ. Eſt enim miſericordia (inquit Iſidorus lib. Differentiarum) affectus cordis, quo compellimur vt miſeris ſubueniamus. Similiter loquitur Auguſtinus lib. 9. de Ciuitate, citatus à D. Thoma. Miſeria autem propriè eſt malum inuoluntarium: eſt enim felicitati ſeu beatitudini contraria. Beatitudo autem eſt, habere quod vis, & nihil mali velle. Eſt autem inuoluntarium tribus modis; vel quia eſt contra appetitum naturalem; quo modo morbus eſt malum inuoluntarium; vel quia eſt contra electionem particularem, & ex quodam infortunio; vt ſi in morbum incidat, quia venenum hauſit, quod putabat eſſe ſalutare antidotum: vel denique eſt contra electionem conſtantem totius vitæ decurſus; vt ſi quis incidat in ea mala, quorum etiam cauſſas tota vita ſua diligentiſſimè præcauit, vt minimè illa pati dignus videatur. Primo modo miſeri miſeremur quia miſer eſt, licet ſua culpa: ſecundo magis, quia miſer eſt immeritò & ſine culpa: tertio maximè, quia miſer eſt qui ſemper felix eſſe ſit meritus. Compatimur ergo & merenti pati, & non merenti pati, & merenti non pati; ſed inæquali gradu, tertij magis quàm ſecundi, & ſecundi magis quàm primi.

ARTICVLVS II.

Vtrùm defectus ſit ratio miſerendi ex parte miſerentis?

RESPONSIO eſt affirmatiua. Ratio eſt, Quia miſericordia eſt compaſſio: non compatitur autem, niſi qui aliquo modo alterius defectum reputat vt ſuum, propter coniunctionem quam cum ipſo habet, ſiue realem, qualis eſt inter conſanguineos; ſiue per amorem, qualis

Digitized by Google

qualis inter amicos. Poſteriori modo etiam Deus noſtri miſeretur quos amat: quamuis de malo noſtro non habeat triſtitiam aut dolorem, qui in hominibus per accidens annexus eſt amori, quo amatur proximus dolens aut afflictus.

ARTICVLVS III. & IV.

Vtrùm Miſericordia non ſolùm ſit virtus, ſed maxima virtutum?

PRIMA CONCLVSIO. Miſericordia eſt virtus, quatenus eſt motus voluntatis, directus ſecundùm regulam rationis, & dirigens motum compaſſionis in appetitu inferiori, quæ non virtus, ſed paſſio eſt. Docet Auguſtinus miſericordiam eſſe virtutem lib. 9. de Ciuitate cap. 5. vbi & Stoicos miſericordiam culpantes cum Peripateticis conciliat, quaſi non tam re ipſa quàm verbis diſſentiant.

SECVNDA CONCLVSIO. Miſericordiam eſſe virtutem diſtinctam à charitate, probabilius eſt. Eſt ſentẽtia D. Thomæ hîc a. 3. ad 3. & ſeq. q. a. 1. ad 3. vbi docet, non minùs diſtingui miſericordiam à charitate, quàm iuſtitiam. Confirmatur: Quia miſericordia habet ſpecialem rationem formalem quam reſpiciat, videlicet releuationem miſeriæ.

Dices, Actus miſericordiæ, videlicet eleemoſyna, eſt actus charitatis; ergo virtus miſericordiæ non eſt aliud, quàm virtus charitatis.

Reſpondeo, negando ſequelam. Ideò enim actus miſericordiæ eſt actus charitatis, quæ virtus eſt Theologica, quia (vt docet S. Thomas infrà q. 32. art. 1.) charitas eleemoſynam facit mediante virtute miſericordiæ, quæ & ipſa eſt quodammodò effectus charitatis & virtus moralis, ſecundùm rationis regulam moderans appetitum inferiorem. Quò etiam pertinebit, quòd actus miſericordiæ Scriptura paſſim adſcribat charitati, vt 1. Ioannis 3. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceßitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?*

Confirmari poteſt hæc concluſio ex Apoſtolo ad Coloſſen. 3. vbi videtur de miſericordia & charitate tamquam diſtinctis virtutibus agere. Cùm enim dixiſſet, *Induite vos viſcera miſericordia*; addit, *ſuper omnia autem hac charitatem habete.* Videtur eadem ſententia D. Auguſtini ſuprà citati, qui loquitur de miſericordia tamquam virtute ſpeciali & morali.

Neque verum eſt, non apparere quænam ſit ſpecialis difficultas benefacere proximo miſeriam patienti, diſtincta à difficultate quæ generalis eſt in beneficentia charitatis. Eſt enim ſpecialis hæc difficultas in ponenda mediocritate inter paſſiones crudelitatis ſiue nemeſis, qua æſtimamus proximum digna pati, ideoque non miſeremur; & oppoſitam paſſionem, qua pluſquam ratio patitur, affectus impetu abripimur, ad leuandam proximi miſeriam.

Sed dices, Idem ignis qui introducit calorem, etiam expellit frigus; ergo charitas quæ vult proximo bonum, etiam amouet ab eo miſeriam.

Reſpondeo; Miſeriam quatenus malum quoddam eſt, amouet à proximo charitas, abſtrahendo à malo voluntario & inuoluntario; quatenus autem eſt malum inuoluntarium, quale eſt ex propria ſua natura, vt miſeria eſt; amouet miſericordia, idque ſeruato moderamine moralis virtutis, ne aut tardiùs compatiamur iuſtè patienti prætextu iuſtitiæ, aut immoderatiùs inuoluntariè patienti ex nimia commiſeratione.

Hinc infero cum Nauarro in capitulum Quieſcamus, diſt. 42. eleemoſynam eſſe actum virtutis, etiamſi non fiat formaliter propter Deum, modò fiat ad ſubleuandam miſeriam proximi, quod proprium eſt motiuum huius virtutis.

TERTIA CONCLVSIO. Miſericordia eſt maxima virtutum ſecundùm ſe, imò etiam quoad habentem, ſi ipſe non habeat ſuperiorem. In illis autem qui ſuperiorem habent, melior eſt illa virtus, quæ illos ſuperiori, videlicet Deo, coniungit, nimirum charitas. Iterùm tamen in illis virtutibus quæ ad proximum pertinent, generatim potiſſima eſt miſericordia. Supplere enim alterius defectum quatenus tale, eſt ſuperioris & melioris. Ita ferè diuus Thomas. Probatur: Quia virtus illa maxima eſt, quæ magis tollit quemcumque defectum: atqui hoc facit miſericordia in Deo præ aliis virtutibus: omnipotentiam enim ſuam maximè parcendo & miſerando manifeſtat; miſeratio autem miſericordię actus eſt, inquit Iſidorus ſuprà citatus, & *Miſerationes eius ſuper omnia opera eius.* In Pſal. 144. nobis autem qui proprium habemus defectum, quem per noſipſos tollere nõ poſſumus, illa virtus maxima eſt, quæ maximè Deo nos reddit ſimiles, & miſericordię diuinę participes, quę eſt charitas.

Ad charitatis tamen & iuſtitiæ acquiſitionem plurimùm facit miſericordia, vt meritò dixerit Ambroſius lib. 1. Officiorum cap. 11. *Bona miſericordia, qua & ipſa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Chriſtianam animam, quam miſericordia.* & infrà: *Si nudum veſtias, ipſum te induis iuſtitia.* Adde, quòd ex miſericordiæ operibus præſtitis aut neglectis, quaſi in illis ſumma iuſtitiæ eſſet, iudicandos nos monuerit Dominus. Hinc factum rectè monet quidam, vt Scriptura iuſtitiæ & ſanctitatis nomine ſubinde intelligat miſericordiam, vt quæ nos mirificè iuuet ad omne genus virtutum. Hebræorum autem eſt iſte modus loquendi, qui per miſericordem ſolent intelligere ſanctum; & per iuſtitiam, miſericordiam: vt patet ex illo Danielis 4. *Peccata tua eleemoſynis redime.* vbi Chaldęus vertit, *Peccata tua in iuſtitia redime.* Michęæ 7. *Periit ſanctus de terra.* Hebraicè eſt *miſericors.*

QVÆSTIO TRIGESIMAPRIMA.

DOCET S. Thomas hac quæſtione, quæ explicatione non indiget, Beneficentiam eſſe actum charitatis, non autem alterius ſpecialis virtutis, omnibus impendendum, maximè coniunctis.

QVÆSTIO TRIGESIMASECVNDA.

De Eleemoſyna.

ARTICVLVS I.

Vtrùm dare Eleemoſynam ſit actus Charitatis?

ELEEMOSYNA Græcis idem eſt quod Latinis miſericordia; Theologi tamen hanc virtutem, illam verò eius actum ferè nuncupare ſolent. Eleemoſynam autem eſſe actum ſtudioſum, laudabilem, atque adeò alicuius virtutis, probatur varijs Scripturæ locis, quæ latè proſequitur Cyprianus tractatu De opere & eleemoſynis, & Innocentius III. libri De eleemoſyna cap. 1. Dicunt enim Scripturæ, eleemoſynis delicta purgari, Eccleſiaſtici 3. Lucæ 11. Dan. 4. Tobiæ 12. Idem docet Auguſtinus Enchiridij cap. 72. & lib. 1. contra aduerſarium Legis & Prophetarum cap. 16. vbi docet ex Euangelio, eleemoſynam neglectam eſſe cauſſam ęterni ſupplicij; & pauperibus erogatam, eſſe vitæ æternæ meritum. Irenæus quoque lib. 4. cap. 26. docet exemplo Zacchęi, eleemoſynâ ſolutionem fieri præteritæ cupiditatis. Imò aliquando Patres ita loquuntur, quaſi eleemoſyna eſſet ſecundus Baptiſmus, vt Cyprianus ſuprà.

Vnde meritò oritur quæſtio, An etiam peccatori proſit?

Vbi ſententia eſt quorumdam veterum, eleemoſynam etiam ſine pœnitentia hominem liberare à gehenna: de quibus videre licet Auguſtinum lib. 21. de Ciuitate cap. 21. vbi refert, eos pro hoc errore adduxiſſe locum Iacobi 2. *Iudicium ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam.* Vnde inferebāt per locum à contrarijs eodem ordine poſitis; ergo iudicium cum miſericordia illi, qui fecit miſericordiam. Confirmabant ex forma iudicij, quæ in Euangelio refertur, & Ora-
Matth. 25. tione Dominica, quæ videtur dimittenti debitoribus ſuis remiſſionem polliceri: eſt enim remittere peccatum debitori eleemoſyna quædam, de qua apertè Dn̄s dixerit, dimittenda nobis à Patre cęleſti peccata, ſi dimiſerimus peccata hominibus.

Horum argumentis reſpondet Auguſtinus eodem libro cap. 27. & Enchiridij 77. Eſt autem aptiſſima reſponſio ex illo Apoſtoli 1. ad Cor. 13. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* & illo Eccleſiaſtici 30. *Miſerere animæ tuæ placens Deo*; neque enim diligit proximum ſicut ſeipſum, ſed quodammodò pluſquam ſeipſum, qui proximi quidem miſeretur, ſed animæ ſuæ non miſeretur negligendo charitatem Dei, ſine qua Deo placere non poteſt. Item illud Iſaiæ 1. *Quieſcite agere peruersè, diſcite benè facere, quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo.* Non verò ſufficit ſubuenire oppreſſo, ſi quis pergat agere peruersè.

Dicendum itaque eſt, per eleemoſynas impios niſi reſipiſcant, non euadere æternas pœnas, neque mereri æternam vitam; nihilominùs tamen multùm eis commendandas.

Primò, Quia per eas poſſunt euadere pœnas temporales, quas in hac vita luerent: nam (vt rectè Cyprianus ſuprà) etiam impijſſimus Nabuchodonoſor aduerſa illa & infeſta, quæ in ſomnis viderat, euadere potuiſſet, ſi peccata ſua eleemoſynis redemiſſet; ſed quia Danielem non audiit, ideò iſta perpeſſus eſt.

Secundò, Eleemoſyna peccatorem diſponit ad pœnitentiam, quando fit ex motione diuinæ gratiæ.

Tertiò, Etiam quando ex ſolo motiuo naturalis commiſerationis erogatur eleemoſyna, vtilis eſt peccatori ad inſtificationem, quia prouocat pauperem, vt pro ipſo oret Deum. Propter has cauſſas factum eſt, vt Ioannes Baptiſta à Iudæis conſultus, tamquam ſingulare remedium præſcripſerit eleemoſynam Lucæ 3. *Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas ſimiliter faciat.* Hinc etiam factum eſt, vt ipſe Dominus tantoperè Phariſęis hypocritis, & pęnè deſperatis commendauerit eleemoſynam Luc. 11. *Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis:* vbi Dominus illis qui intus pleni erant rapina, tamquam peritus medicus, præſcribit purgationem & euacuationem per eleemoſynam: quomodo etiam Daniel oppreſſori ſubditorum Regi ſuaſerat, peccata eleemoſynis redimere.

Circa illud Euangeliſtæ, *quod ſupereſt* notandum, non eodem modo ab omnibus accipi. Quidam enim ita accipiunt, quaſi ſignificatum ſit, non aliud præter eleemoſynam ſupereſſe remedium: ita venerabilis Beda. Alij putant hunc cōmentarium non eſſe genuinum, eò quòd Græca vox τὰ ἐνόντα, ſcilicet facultates quę ſuperſunt aut adſunt, vt ſit ſenſus, Date eleemoſynam de eo quod habetis: ita refert idem Beda, & ſequitur Ianſſenius. Conſentit ſatis quod annotatum reliquit Maldonatus, qui τὰ ἐνόντα poſitum putat pro κατὰ τὰ ἐνόντα, quod dicitur pro facultatibus veſtris, date eleemoſynam. Vtrouis modo dicatur, apertum manet quantopere eleemoſyna peccatoribus commendata ſit: neque minùs eiuſmodi commendationem habebit Domini ſententia, ſi exponatur illud, *quod ſupereſt*, eo modo quo Toletus accepit, quòd dixiſſet Dominus, *Quod deforis eſt calicis & catini mundatis, & quod intus eſt, rapina plenum manet*, quia videlicet ex rapina & iniquitate potus veſter & cibus comparatus eſt. Itaque abluendo ſolùm exteriùs, non comparatur tota mundities; ſed quod ſupereſt, id eſt, quod reliquum eſt à vaſis, nimirum quod in eis eſt, cibum & potum, date in eleemoſynam, de ſubſtantia veſtra cibando & potando pauperes, & erunt etiam munda quæ intus ſunt, non tantùm vaſa forinſecus munda (inquam) erunt, quia deſinent eſſe malè parta, reparatione facta per eleemoſynam.

Itaque eleemoſyna præter charitatem, vel potiùs ante charitatē donata, prodeſt quidem, etiamſi non

Digitized by Google

non ſufficiat; non enim eſt promeritoria gratiæ vel ſalutis; per illam tamen peruenitur ad gratiam & ſalutem. Cōſentit Baſilius in Regulis breuioribus, reſpōſione 271. vbi eleemoſynam dicit per ſe non ſufficere delendis peccatis, ſed indigere miſericordia Dei, ſanguine Chriſti, & fructibus dignis pœnitentiæ. Auctor operis imperfecti homilia 26. in Matthæum ex Clemente docet, Si infidelis hîc fecerit opus bonum, hîc ei prodeſſe opus ipſius, non in futuro ſæculo; eò quòd naturali motu, non propter Deum operatus, in corpore potiùs quàm in anima mereatur mercedem.

Quęres Secundò, Quomodo eleemoſyna dicatur actus charitatis, cùm ſit actus miſericordiæ, quæ virtus moralis eſt diſtincta à charitate?

Verùm ad hoc ſatis patet reſponſio ex dictis quæſt. 30. art. 3. Eſt ergo eleemoſyna actus charitatis, non tantùm imperatus, vt quidam dicunt; neque immediatè tamen elicitus, vt volunt qui miſericordiam non diſtinguunt à charitate; ſed elicitus mediante eleemoſyna, quæ charitatis quędam ſoboles eſt; ſicuti dicimus, nepotem genitum ab auo. Imperatur tamen eleemoſynæ actus ſæpè à religionis virtute, quatenus refertur ad placandum Deum; quamuis Scriptura, quando eleemoſynam æquiparat ſacrificio, ſubinde ſolùm ſignificet, quòd non minùs Deo ſit grata, quàm ſacrificium; vt Eccleſiaſtici 35. *Qui facit miſericordiam, offert ſacrificium.* Ad Hebræos 13. *Talibus enim hoſtijs promeretur Deus.* Oſeæ 6. *Miſericordiam volui, & non ſacrificium.* Matth. 25. *Quamdiu feciſtis vni ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* Sanè quando eleemoſyna fit propter Deum, vt ſancta ſocietate inhęreatur Deo, ſpirituale quoddam eſt ſacrificium, vt ideò dixerit Auguſtinus libro 10. de Ciuitate cap. 5. in verbis citatis ex Oſea, ſacrificium ſacrificio anteponi.

Ceterùm ſalubriter mouet Nauarrus ſuprà numero 12. vt qui dant eleemoſynam, quàmplurimos bonos fines coniungant, ſubleuamen proximi, redemptionem peccati, honorem Dei, &c. Res enim magni lucri erit, & minimi negotij.

Aliquando etiam imperatur eleemoſyna à virtute iuſtitiæ, quando adhibetur ad ſatisfaciendum Deo; quomodo cenſeri ſolet inter opera ſatiſfactoria.

Quæres Tertiò, An ergo fieri poſſit, vt inferior virtus imperet actum ſuperioris? Iuſtitia namque charitate inferior eſt: videtur enim non poſſe id fieri, quia imperare ſuperioris eſt.

Sed nulla eſt difficultas. Quamuis enim quando imperans & cui imperatur, diuerſa ſunt ſuppoſita, non contingat inferiorem imperare ſuperiori; virtus tamen eiuſdem ſuppoſiti poteſt imperare actum alterius virtutis, licet ſuperioris, præcipuè in eadem potentia; imò in voluntate noſtra mutua quodammodò ſunt virtutum imperia: ſicuti enim nunc Rex Duci imperat per Comitem, nunc Comiti per Ducem; ita noſtra voluntas nunc per inferiorem virtutē imperat actū ſuperioris, nunc per ſuperiorem, actum inferioris, prout contingit actum ad finem cuiuſque virtutis aſſumi tamquam medium. Vbi licebit cum Caietano materialiter actum ſuperioris virtutis conſiderare vt inferiorem actu inferioris cui ſubſeruit, vt formaliter numquam contingat, virtutem inferiorem imperare ſuperiori.

Quæres Quartò, An verum ſit quod dicit S. Thomas, exteriorem actum ad illam referri virtutem, ad quam pertinet ſuum motiuum?

Reſpondeo cum Baneſio, verum eſſe, ſi intelligatur de motiuo formali, quod eſt virtus & finis ipſius actus ſecundùm ſe, quod dicere poſſumus motiuum & finem operis; non autem eſſe verum de motiuo & fine operantis. Finis operis dat ſpeciem eſſentialem actui; finis operantis eſt ſolùm circumſtantia adijciens ſpeciem accidentariam. Quando tamen non eſt alius finis operis, qui principalior in genere moris conſiderari queat, vt contingit in actibus indifferentibus; referuntur eiuſmodi actus ad illam virtutem, ad quam pertinet finis operantis. Hæc ratio eſt, quare etiamſi ſacerdos ſacrificando, & operarius fodiendo fortè intendant ſibi cōparare vnde viuant; ſacerdotis tamen actio, non obſtante eiuſmodi minùs principali motiuo, maneat actus religionis; & foſſio pertinet ad virtutem prouidentiæ moralis, eò quòd ab ea ſortiatur primam ſpeciem in genere moris.

Ex his patet, quomodo ſecundùm materiam diuerſiſſima opera, ad vnam miſericordiæ virtutem pertineant, quatenus conducunt ad ſubleuandam proximi miſeriam, qui finis eſt miſericordiæ.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienter Eleemoſynarum genera diſtinguantur?

ELEEMOSYNA alia corporalis, qua leuatur proximi miſeria corporalis; alia ſpiritualis, qua leuatur eius miſeria ſpiritualis. Vtriuſque ſeptena capita ad quæ reliqua reuocentur, his vulgatis verſiculis comprehenduntur.

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo,
Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.

Cuius numeri rationem elegantem videre licet apud D. Thomam, qui metro indulget, vt *conſulere* intelligatur tam quoad ſpeculatiuum quàm ad practicum intellectum, adeoq; etiam (docere) complectatur.

Diuus Auguſtinus Enchiridij cap. 72. quædam recenſet miſericordiæ opera, quæ ad memorata capita reducenda ſunt; quale eſt fugienti latebras concedere, debilem ſubuehere, cæcum ducere, ægro mederi, erranti oſtendere iter; adde ex Maiore in 4. d. 15. feſſum in itinere ſubleuare, protegere innocentem ab inuaſoribus.

DVBIVM, An ſepelire mortuos rectè connumeretur inter opera miſericordiæ? Matthæi enim 25. omittitur, & videtur omittendum: neque enim ad hominis miſeriam videtur pertinere carere ſepulchro. Lucæ 12. *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent ampliùs quod faciant. Non ſentienti* enim, inquit Auguſtinus tractatu 44. in Ioannem, *nihil faciunt.* Fauet illud, *Facilis iactura ſepulchri*; item, *Cælo tegitur, quem non tegit vrna.*

Verùm ex varijs locis Scripturæ conſtat, ſepulturam ad miſericordiæ opera pertinere, magnamque apud Deum habere mercedem. Tobiæ 12. *Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos,* &c. Certum autem eſt, Tobiam in mortuorum ſepultura, quam occultè exercebat, non ſpectaſſe ſolatium viuorum, ad quod alioquin eam

prodeſſe docet Auguſtinus De cura pro mortuis cap. 2. & lib. 1. de Ciuitate cap. 12. Spectauit ergo miſericordiam in defunctos. 2. Reg. c. 2. Dauid dicit eos feciſſe cum Saul miſericordiam, qui eum ſepeliuerant. Huc pertinet quòd in Scriptura pro maledicto habeatur, non inferri ſepulchris patrum ſuorum; & pro maiori, ſepeliri ſepultura aſini, aut proijci inſepultum, ſepultura etiam peregrina carere.

3. Reg. 13. Ierem. 22. 2. Mach. 5.

Pertinet autem ſepultura ad miſericordiam defunctorum multis modis. Primò, Quia dum certo tumulo conduntur, aliquo adhuc loco cenſentur apud viuos, & in memoria eorum viuere. Secundò, Quia qui ſepulturæ gratiâ conueniunt, item qui monumentum aſpiciunt, benè precantur defuncto, lugent, prædicant, & cetera: quibus emolumentis carere, magnum malum eſſe ſignificauit Ieremias cap. 22. *Non concrepabunt ei, Væ Domine, & væ inclyta: ſepultura aſini ſepelietur.* Tertiò, Honor ſepulturæ redundat in animam & coniunctos defuncto. 4. Regum 9. *Sepelite eam, quia filia regis eſt.* Si enim paternam veſtem videres conculcari, doleres; multò ergo magis, ſi corpus videris proijci. Ita ferè Auguſtinus lib. 1. de Ciuitate cap. 13. Quartò, Sicut ſpiritus redit ad Deum, qui fecit eum; ita ſuo quodã iure poſtulat corpus, poſt diuinã ſententiam, in terram matrem omnium reuerti, & in ſpe reſurrectionis quieſcere, vt inde poſteà reſumatur vnde ſumptum erat. Quintò, Nudum veſtire, & periclitantem ſaluare, opus eſt miſericordiæ: itaque & mortuum corpus ſepulchro veſtire, & communis naturæ conſortem à beſtiarum & volatilium iniurijs vindicare, vt rectè Ambroſius lib. 1. de Tobia cap. 1.

Ad rationem dubitandi Reſpondeo, Chriſtum Matth. 25. ſepulturæ inter omnia opera miſericordiæ non meminiſſe, quia non eſt euidentis neceſſitatis, neque ſolet eius eſſe magnus defectus, ſicut aliorum operum miſericordiæ, præcipuè apud Iudæos, quibuſcum agebatur qui potiùs nimij fuerunt in ſepulchris curandis.

Ad illud verò quod ex Luca opponebatur, benè reſpondit D. Auguſtinus De cura pro mortuis cap 6. poſt mortem tyrannos non habere ampliùs quod faciant, quo minuatur Chriſtiana felicitas, quódve perueniat ad ſenſum poſt mortem viuentium, quod denique impediat quo minùs ipſa corpora integerrima reſurgant.

Quæres, An ſit peccatum mortale, negligere ſepulturam?

Reſpondeo cùm Valentia & Baneſio, ſi abſque tuo poſſis incommodo, & alius non ſit qui curet, notabilem negligentiam hîc poſſe habere crimen.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Eleemoſynæ corporales ſint potiores quàm ſpirituales?

RESPONDEO cum D. Thoma, Spirituales ſimpliciter eſſe potiores, quia nobilius dant, tum quia nobiliori dant, tum quia nobiliori actu dant: dant enim ſpirituale, dant ſpiritui, dant ſpirituali actu: ſpiritus autem corpore præſtantior eſt. Confirmatur ex Gregorio lib. 22. Moralium cap. 12. *Qui omnino dimittit, & non dat, etiamſi non plenè operatus eſt, meliorem tamen miſericordiæ partem tenuit.* Et Auguſtino epiſtola 199. *Si habet ibi magnum locum panis fractus eſurienti, quantum locum ibi credenda eſt habere miſericordia, qua homo eripitur diabolo, tamquam leoni rugienti, & quem deuoret inquirenti?* Quòd autem interdum pauper potiùs ſit ſecundùm corpus iuuandus quàm ſecundùm animam; non arguit, meliorem eſſe eleemoſynam corporalem, ſed hîc & nunc magis vrgere eius neceſſitatem.

ARTICVLVS IV.

An Eleemoſynæ corporales habeant effectum ſpiritualem.

RESPONDET diuus Thomas, ſecundùm ſe non habere, ſed habere ratione cauſſæ & effectus: ſecundùm ſe enim ſubleuant corporis neceſſitatem; ſed quando illud ſubleuamen proficiſcitur ex charitate Dei aut proximi, ſeminando temporale, metimus fructum ſpiritualem. Similiter quando per eleemoſynam pauper excitatur, vt pro nobis oret. Quocircà meritò reprehendit eos Gregorius lib. 12. Moralium cap. 25. qui tantùm ob prolongandam vitam temporalem erogabant eleemoſynas: quamuis enim ad eam prolongandam, imò etiam ad eam recuperandam (vt patet in Dorcade, Actorum 9.) multùm valeant eleemoſynæ; promiſſionem tamen habet pietas, non tantùm vitæ quæ nunc eſt, ſed futuræ. 1. Tim. 4.

DVBITATIO hîc eſt; Quomodo proſit eleemoſyna corporalis ad effectum ſpiritualem?

Suppoſito ex dictis articulo primo, etiam peccatori ad effectus quoſdam ſpirituales prodeſſe eleemoſynam; hîc generatim inquirimus de modo, quo tam peccatori quàm iuſto proſit?

Reſpondeo & DICO PRIMO, Contra fidem eſt, ſi quis dixerit eleemoſynis remitti peccata quoad culpam ſine pœnitentia. Rectè enim Gregorius parte 3. Paſtoralis, admonitione 21. dicit eos qui hoc opinantur, exiſtimare Dei iuſtitiam venalem, quaſi etiam Chriſtum iudicem donis ſuis poſſint corrumpere. Verùm de hac re ſuprà a. 1.

DICO SECVNDO, Eleemoſyna non dimittit peccata ex opere operato, ſicut Sacramenta. Rectè enim dicit ſanctus Thomas in 4. diſtinctione 15. eleemoſynam eius qui eſt in peccato mortali, non aliter ipſum à peccato illo liberare, quàm diſponendo ad recuperandam gratiam, vt & alia bona opera recta intentione facta. Habet tamen peculiarem vim hæc diſpoſitio ad impetrandam à Deo peccatorum veniam, id eſt eleemoſyna ad eleemoſynam, miſericordia ad miſericordiam; quò pertinent illa, *Dimittite, & dimittetur vobis; date, & dabitur vobis*; & ſimilia. Atque ita accipi poterunt Patres, qui eleemoſynam videntur facere alterum Baptiſmum. Cyprianus ſuprà citatus, Ambroſius ſermone 3. & in caput 4. 1. ad Timotheum.

DICO TERTIO, In charitate & ex charitate facta eleemoſyna, plurimùm valet ad augmentum meriti & ſatisfactionem pro peccatis. Hinc Scripturę & Sancti paſſim comparant eleemoſynam ſemini fructus ſpiritualis. Oſeæ 10. *Seminate vobis in iuſtitia*, id eſt, per eleemoſynas. 2. ad Corinth. 9. *Qui parcè*

Digitized by Google

parcè ſeminat, parcè & metet. Vide Ambroſium de Nabuthe Iezraëlita cap. 7. Hinc etiam fit, vt paſſim doceant Theologi, eleemoſynam eſſe maioris virtutis, quàm orationem aut ieiunium. Gabriel in 4. diſtinctione 16. Durandus diſtinct. 15.

DICO QVARTO, Extra charitatem eleemoſyna non eſt infallibilis ad gratiam diſpoſitio: eſt tamen diſpoſitio, ſi fiat ex motione gratiæ; & plerumque qui aſſiduas pro Deo faciunt eleemoſynas, maximè ſi ex fragilitate peccent, ad veram contritionem, quæ infallibilis eſt ad remiſſionem diſpoſitio, conuertútur. Prima pars colligitur Danielis 4. *Forſitan ignoſcet delictis tuis.* Secunda patet ex materia De gratia. Tertia probatur ex illo Eccleſiaſtici 3. *Ignem ardentem exſtinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Græcè eſt, *expiat peccata,* vt ſignificetur, hac aqua infernalem ignem extingui. Pſalmo 111. *Iucundus homo qui miſeretur & commodat, quia in æternum non commouebitur.*

ARTICVLVS V.

Vtrùm dare Eleemoſynam ſit in præcepto?

RESPONDET ſanctus Thomas affirmatiuè. Probatur, Quia ſine ea interdum non poteſt conſeruari amor ad proximum: ſi enim habeas ſubſtantiam huius mundi tibi & tuis ſuperfluam, & videris fratrem tuum talem pati neceſſitatem, vt niſi iuues, periturus ſit; charitas in te non manet, niſi iuues. Eſt hæc reſponſio diui Thomæ de fide: eſt enim fidei, aliquando eleemoſynam eſſe in præcepto: alioquin enim nemo damnaretur propter eius neglectum: damnari autem multos patet Matth. 25. Iacobi 2. Probatur Secundò, Præcepti eſt, diligere proximum ſicut nos ipſos; illud autem non præſtamus ſine eleemoſynis, eo communicato quod nobis ſupereſt, & proximo deeſt. Tertiò, Charitas non amittitur niſi violato præcepto; amittitur autem neglecta eleemoſyna: Prouerbiorum 21. 1. Ioannis 3. Quartò, Eccleſiaſticus cap. 29. apertè huius præcepti meminit, *Propter mandatum aſſume pauperem, & propter inopiam ne dimittas eum vacuum: perde pecuniam propter fratrem.* Hac breui ſententia oſtenditur eleemoſyna eſſe præcepti diuini & naturalis: diuini quidem, quia præceptum hoc morale, quod etiam in noua lege obligat, ſæpè in Scripturis diuinis inculcatur: naturalis autem, tum quia ius naturæ dictat, etiamſi ſcriptum non eſſet, in neceſſitate ſubueniendum proximo, ſicut in neceſſaria inopia nobis ſubuentum vellemus; tum etiam quia res ipſa loquitur, pecuniam eſſe rem multò viliorem, quàm ſit frater, vt meritò propter ipſum illius eſſe faciendam iacturam moneat Eccleſiaſticus. Adhæc, Apoſtolus præcepit, eum qui furabatur, operari manibus, vt habeat vnde tribuat patienti neceſſitatem. *Præceptum* (inquit in eum locum Hieronymus) *Apoſtoli non implet, qui ad hoc tantùm laborat, vt ipſe non indigeat, & à cæteris retrahit manum.*

Obijcitur, Daniel cap. 4. vocat conſilium: *Conſilium*, inquit, *meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime.*

Reſpondeo; Nihil impedit, eleemoſynam eſſe conſilium hominis, Dei autem non tam conſilium, quàm præceptum: nam poteſt inferior ſuperiori conſulere, vt Dei præceptum ſeruet: quomodo hîc conſuluiſſe Danielem Regi dicere poſſumus. Vel conſiderare poſſumus Danielem Regi perplexo conſulentem, quomodo Dei minas euadat; veluti ſi quis conſulat reo, modumque demonſtret, quo poſſit iudicem placare. Conſilium verò hîc eſt ſuggeſtio quædam remedij, quod, an ſimul ſit in præcepto, an non, ibi non dicitur: ſignificatur enim Regi potiùs conſuli quàm pauperibus, quando eleemoſyna ei conſulitur ita Deo grata, vt facta ipſum ex irato reddat placatum; quia omiſſa, ex placato fortè redderet iratum. Ipſum autem Deum in eumdem finem mandaſſe quod Daniel hîc conſulit, patet ex Iſaia cap. 1. *Subuenite oppreſſo. Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur:* & ex Euangelio, *Date, & dabitur vobis.*

At quæres, Si præceptum ſit dare eleemoſynam, vbi in Decalogo continetur?

Variè de hac re ſentiunt Doctores. Quidam enim dixerunt, contineri in præcepto *Non occides*, propter illud Ambroſij, *Paſce fame morientem; ſi non paviſti, occidiſti.*

Alij dixerunt contineri in præcepto *Non furaberis*, eò quòd videatur ad furtum pertinere, non largiri egenis quod eis debetur. Ita ferè Albertus in 4.d.15.

Sed vtramque ſententiam refutat D. Thomas, quòd præceptum eleemoſynæ ſit affirmatiuum, hæc autem aſſignata ſit negatiua.

Tertia ſententia eſt D. Thomæ, quam ſequitur Bellarminus, Eleemoſynam præcipi quarto præcepto, quod eſt de honorandis parentibus, vt per honorem omnis ſubuentio intelligatur, & per parentes omnis proximus. Hæc ſententia probabilis eſt: certum enim eſt, honorem in Scriptura extendi ad largitionem, 1. ad Timotheum 5. *Viduas honora.* Item: *Qui benè præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur.* Matthæi etiam 15. & Marci 7. opponitur honori parentum, nihil eis dare, aut non facere eis quidquam. Deniq; Tobias c. 1. dicitur decem talentis honoratus fuiſſe à Rege.

Parentum etiam nomine omnes proximos intelligi, quatenus omnes ab vno primo parente originem ducimus, poſt Bonauenturam notat Nauarrus cap. 14. numero 3. Confirmat hanc ſententiam diuus Thomas ex Apoſtolo prioris ad Timoth. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ.* Hîc enim Apoſtolus dicit, pietatem habere promiſſionem vitæ. Primum autem mandatum eſt in promiſſione de honorandis parẽtibus, vt dicit idem Apoſtolus ad Epheſ. 6. Pietas ergo, miſericordia & eleemoſyna quia pietatis opus eſt, quarto præcepto mandata eſt. Heſſelius tamen loco ad Timotheum non putat Apoſtolum reſpicere ad promiſſionem annexam quarto præcepto, ſed generatim vel ad promiſſa legis, quibus vita promittitur obedientibus, vel ad promiſſionem illam Euangelicam, *Primùm quærite regnum Dei & iuſtitiam eius, & reliqua adijcientur vobis.* Diuus Chryſoſtomus pietatem etiam latiùs in ſententia Apoſtolica accipit, quàm vt tota pertinere queat ad quartum præceptum. Ambroſius tamen hactenus D. Thomæ fauet, quòd per pietatem hîc miſericordiam intellexerit.

Quarta ſententia eſt, Præceptum de danda eleemoſyna generalius eſſe, quàm vt vno aliquo præ-

Digitized by Google

cepto Decalogi contineatur; ſed contineri tota ſecunda tabula, potiſſimùm autem quarto præcepto, quod ibi primum & ſolum affirmatiuum eſt.

Hæc ſententia maximè placet. Quando enim Eccleſiaſtici 17. dicitur, *Mandauit illis vnicuique de proximo ſuo:* manifeſtum eſt, ſermonem eſſe de Decalogo quoad ſecundam tabulam, quia tota comprehẽditur, vt Scriptura docet, hoc vno præcepto, *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum:* aut illo, *Quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Ex violato enim præcepto de danda eleemoſyna, contingit violari ſingula præcepta ſecundæ tabulæ. Quartum enim violatur apertè, quando non tribuimus neceſſitatem patienti quod Deus nobis conceſſit: is enim honor eſt proximis communis parentelæ illo caſu debitus. Quintum, quando fame morientem non paſcimus: inferimus enim interpretatiuè miſeriam quando eam non tollimus, cùm poſſimus & debeamus. Neque tamen omittens eleemoſynam peccat, vt dicemus infrà, contra iuſtitiam, ſed contra legem charitatis; neque incurrit obligationem reſtituendi, neque irregularitatem, neque cenſuras latas contra occidentes, vt poſt Alexandrum Alenſem & Adrianum notat Nauarrus ſuprà citatus in capitulum Quieſcamus. Contra 6. & 9. peccat, qui pauperem ſinit opprimi violatione tori. Contra 7. & 10. qui ſinit eum opprimi in rerum ſuarum iniuſta ablatione. Contra 8. qui ſinit opprimi falſo teſtimonio. Diſcurrit ergo eleemoſyna per omnia præcepta ſecundæ tabulæ, ſicut dilectio proximi. In hac enim vita ferè diligendo miſeremur, quando iidem quibus benè volumus, miſeri ſunt.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm debeat quis dare Eleemoſynam de neceſſario?

ELEEMOSYNÆ præceptum duplici ex capite ceſſat obligare; aut quia non eget proximus, aut quia non habes vnde tribuas neceſſitatem patienti. Vtrumque autem contingit varijs modis. Dicitur enim indigere proximus, quia eſt in extrema, graui, aut communi neceſſitate: Diceris etiam non habere quod tribuas, vel quia omnino non habes, vel quia quod habes tibi neceſſarium eſt ad vitam, vel ad ſtatum.

Extrema hîc vitæ neceſſitas in proximo erit, quando eò deuenerit anguſtiæ, vt niſi tunc ſuccurras, periculum ei ſit moraliter certum amittendæ vitæ. Vnde colligitur, extremam neceſſitatem hîc etiam illam intelligi, quæ quaſi extrema eſt. Neque enim requiritur vt proximus ſit in articulo ſtatim ſecuturæ mortis; ſed ſufficit euidentia adeſſe ſigna eiuſmodi articuli ſecuturi, niſi ei ſubueniatur: quando enim ſubuentio differtur in mortis articulum, ferè fit impoſſibilis. Neque tamen ſufficit, vel quod mendici (quorum ſæpè fides ſuſpecta eſt) dicant ſe eſſe in extrema neceſſitate: quia teſtantur in propria cauſſa; vel qualiacumque leuia eius neceſſitatis ſigna apparere; ſed, vt poſt diuum Thomam Nauarrus, debent eſſe euidentia: neque etiam ſufficit quòd pauper proferat ſchedulam parochi aut confeſſarij eiuſdem neceſſitatem teſtantis; quia fortè non teſtantur de viſu, quod in teſte requiritur; neque conſtat an alius non iuuerit. tamen ſufficiet ſi vnus aut alter fide dignus de viſu teſtetur, modò ſimul conſtet aliunde non iri ſubuentum. Grauis neceſſitas proximi eſt, quãdo notabile malum, minus tamen morte, certò imminet, aut etiam ipſa mors; non tamen certitudine morali, ſed quadam non improbabili coniectura. Si certò aliquod notabile malum minus morte immineat; eſt extrema ſecundùm quid, & æquiparatur graui neceſſitati. Si non improbabili coniectura immineat ipſa mors, aut periculum vitæ; eſt grauis propriè & abſolutè. Si verò aliud notabile malum, minus morte, ſolùm coniectura non improbabili immineat, eſt grauis ſecundùm quid.

Communis neceſſitas eſt quam patiuntur communiter pauperes.

Bona autem quibus pauperibus ſuccurrimus, vel ſunt neceſſaria vitæ noſtræ, vel perſonæ, vel ſuperflua. Neceſſaria vitæ, ſine quibus ipſe in neceſſitatem extremam aut quaſi extremam deuenires. Neceſſaria perſonæ, ſine quibus ſtatui tuo congruenter viuere non poſſes. Vbi obſeruat Petrus Nauarra, etiam illa contineri quæ probabiliter fuerint neceſſaria ad ſtatum ad quem licitè aſpiras. Superflua ſunt, quæ neque vitæ, neque perſonæ ad ſtatus conditionem ſunt neceſſaria.

DVBITATIO I.

Vtrùm de neceſſarijs vitæ tuæ tenearis fratri ſuccurrere extremam neceſſitatem patienti?

RESPONDEO, Neque teneri, neque poſſe quempiam, vt alicui extraneo ſic laboranti ſuccurrat, impendere neceſſaria vitæ ſuæ & filiorum; niſi fortè qui periclitatur, ſit perſona valdè neceſſaria Eccleſiæ vel Reipublicæ. Ita diuus Thomas.

Vbi notandum eſt, tibi neceſſaria ex iuſta cauſſa (ſecundùm reſtrictiones, quibus diximus amicum pro amico poſſe mortem ſubire) te poſſe alteri, etiam priuato ſimiliter laboranti cedere, non tamen neceſſaria filijs tuis.

Notandum Secundò, Si certiſſimò ſis moriturus niſi retineas, non debere te ſub mortali dare perſonæ neceſſariæ Reipublicæ aut Eccleſiæ; imò fortè poſſe in neceſſitate pari, præferre parentes, vxorem & filios, quamuis non fratres. Id enim problematicè poſſe diſputari, ſentit Dominicus Sotus lib.4. de iuſtitia & iure quæſtione 7. articulo primo circa finem.

Non obeſt huic doctrinæ, quòd 3. Regum 17. neque Elias petendo, neque mulier Sareptana dando neceſſaria propriæ vitæ & filij peccauerint: ſperabat enim illa, & futurum nouerat Propheta, quòd non auferret filius mater, quod Eliæ dabat, ſed magis conferret, vt obſeruat Cyprianus de opere & eleemoſyna.

Quæres, An qui non habet ſuperflua vitæ, teneatur habere voluntatem ſubueniendi & facere eleemoſynam mentalem, vbi videt alium pauperem extremè indigere.

Reſpondet Nauarrus, Pauperes perinde obligari ad præceptum de eleemoſyna facienda quoad actum interiorem, ac diuites quoad exteriorem.

Verùm probabilius eſt, ſufficere quòd talis pauper

per

Digitized by Google

per in præparatione animi ita affectus ſit, vt largiri vellet, ſi haberet, atque ita vt non inuideat alteri, neque improbet miſericordiam à diuite ei factam aut faciendam. Non videtur autem obligari ad poſitiuè volendum iſti egeno eleemoſynam, ſiue quæ nunc per alium datur, ſiue quæ daretur per ipſum ſi haberet: tale enim affirmatiuum præceptum hîc non obligat niſi habentem quod largiatur. Momentum enim obligationis non pendet ex ſola egeſtate aliena, ſed etiam ex facultate tua: potes ergo non velle ſubuenire, quia impoſſibile eſt, quamuis non poſſis nolle ſubuenire ſi poſſibile eſſet, quia præceptum tunc eſſet: quamuis enim quando ſubuenire non potes, poſſis velle ſubuenire; indigentia tamen pauperis non eſt reſpectu tuæ volitionis, ſed reſpectu ſubuentionis; quam quidem, dum fit, humanam & voluntariam eſſe vult Deus, qui hilarem datorem diligit: ſed votum eius pauperi non prodeſt, tibi autem ſoli prodeſt; atque ita tunc non eſt in pręcepto, quando præcipitur formaliter quod pauperi proſit.

DVBITATIO II.

Vtrùm quicumque habet non neceſſaria propriæ vitæ, teneatur ſuccurrere proximo in extrema neceſſitate?

DICO PRIMO, De ſuperfluis perſonæ non dubium eſt quin ſuccurrendum ſit extremè egenti ſub peccato mortali. Hanc aſſertionem omnes admittunt, neque poteſt vllo colore in dubium reuocari. Non tamen eſt neceſſarium, in locis diſſitis quærere pauperes, qui extremè indigeant; ſufficit enim illis elargiri, qui occurrunt. Imò quamuis non ſit in vitam pauperum ſtudioſè inquirendum, ad eum effectum vt laudabiliter eis detur eleemoſyna; licebit tamen ſedulò inquirere, an verè ſit extremè indigens, quoad effectum, vt ei obligeris ſubuenire: non enim continuò teneris ei credere.

DICO SECVNDO, De ſuperfluis vitæ, etiamſi perſonæ ſint neceſſaria, præcepti eſt ſub mortali ſuccurrere extremè indigenti. Eſt communis omnium vt teſtatur Nauarrus: tamen S. Antoninus 2. parte, titulo 1. cap. 24. numero 5. putauit diuum Thomam ſenſiſſe, non eſſe tibi mortale, in extrema neceſſitate negare pauperi ſubſidium ex bonis tibi neceſſariis ad ſtatum proprium, etiamſi non fuerint tibi neceſſaria ad vitam. Verùm ſanctus Thomas hoc non dixit. Quando enim in fine huius articuli ſexti dicit, laudabiliter eum facturum, qui vt proximo etiam priuato extremè indigenti ſubueniat, prætermitteret id quod ad ſtatus ſui decentiam pertinere videretur: non voluit retractare id quod docuerat in 4. diſp. 15. quæſt. 2. articulo 1. his verbis: *Præceptum legis obligat, quòd etiam neceſſitati extraneorum abſoluè prius ſubueniatur quàm propriæ neceſſitati, vel propinquorum conditionatæ.* Vbi apertè dicit, eſſe præcepti dare eleemoſynam extremè indigenti de neceſſario ad ſtatum. Imò idem hîc intendit: quando enim vtitur illo generali modo loquendi, vt laudabiliter eum facere dicat; non negauit ex præcepto debere: nam etiam qui opus præceptum implet, laudabiliter facit. Secundò, reſpiciebat ad diminutionem ſtatus; quia aliquando inordinatè minuitur, quando id non poſtulat ſatis vrgens proximi neceſſitas. Declarat ergo hîc inordinatum ad minimè cēſendum, ſed laudabile, quando proximus extremè indiget. Neq; refert quòd generatim dixerat, de neceſſarijs ad ſtatum dare eleemoſynam non eſſe pręcepti, ſed tantùm cōſilij: intelligendum enim id eſſe extra neceſſitatem extremam, ſi de egente priuato agatur; aut grauem, ſi de Republica, aut extra ingreſſum Religionis, aut caſum quo facilè reſarciri poteſt eiuſmodi diminutio, vt non ſequatur maximum inconueniens, puta magnum damnum aut periculum animæ vel corporis, manifeſtum eſt ex ſubiectis exceptionibus apud ipſum D. Thomam.

Probatur noſtra aſſertio: Proximum debemus diligere ſicut nos ipſos; natura autem noſtra non concedit conuerti in augmentum, quod neceſſarium eſt ad nutrimentum; illud ergo ſine quo proximus viuere non poteſt, ſubtrahendum eſt ſtatui noſtro; quo non tam ſubſiſtimus quàm ampliamur. Eſt argumentum S. Thomæ in 4. ſuprà. Confirmatur ex c. 3. Lucæ, vbi Ioannes dicit, *Qui habet duas tunicas, det non habenti; & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.* Duas enim tunicas, id eſt, veſtimentum neceſſitati vitæ ſuperfluum habet diues, cui pro ſtatu prouiſum eſt: iubetur ergo vnam dare non habenti.

Sed quæres, Quid ſi frater extremè indigeat eſcis, diues autem non habeat eſcas niſi vitæ neceſſarias, ſed habeat duas tunicas.

Reſpondeo; Vnam illarum in eſcam pauperis vendere debebit. Neque enim ſolus piſtor habet eſcas, ſed quicumque eas emere poteſt.

Quæres Secundò, Quid ſi nunc dando de ſuperfluo vitæ, non ſtatus, incurſurus ſim probabile periculum extremæ neceſſitatis paullò pòſt ſecuturæ; tenebórne dare extremè indigenti?

Reſpondeo; Non teneberis, modò rurſum hîc caueas, ne ſollicitudo nimia in craſtinum ſit pręiudicium fratris.

Quæres Tertiò, An tenear pretioſam, qua vtor ſecundùm ſtatum, veſtem, diuendere, ſi aliam non habeam, & ex eius pretio viliores duas, mihi vnam, alteram pauperi extremè indigenti comparare?

Reſpondeo cum Nauarro contra Silueſtrum, teneri.

Quæres Quartò, An pauperibus qui ad mendicandum in publicis locis expoſiti, vel ex nuditate, vel ex morbo, extremæ neceſſitatis euidentia ſigna oſtendunt, ſub præcepto debeam ſuccurrere, ſi habeam ſuperfluum vitæ?

Reſpondeo, Rariùs euenire vt tenearis, quia ferè ad mouendum ſpectatores, iſtiuſmodi neceſſitas exaggerari, aliquando etiam ſimulari ab eis ſolet; vel ſanè ab aliis iuuandi faciliùs præſumuntur. Alias rationes refert Nauarrus.

DVBITATIO III.

An extremè indigenti quando ſubueniendo in eamdem neceſſitatem non incideremus, teneamur non ſolùm ex charitate, ſed etiam ex iuſtitia ſuccurrere?

RESPONDEO; Quamuis quidam exiſtimarint, nos teneri ex iuſtitia, non quidem commutatiua, ſed alia quadam, quam ſubſidiariam vocant, vt Caietanus infrà q. 118. a. 4. Aragonius hîc & infrà quæſtione 66. articulo 7. Petrus Nauarra lib. 3. De reſtitutione cap. 1. num. 343. longè tamen probabilior eſt communis ſententia,

non

Digitized by Google

non eſſe hîc obligationem iuſtitiæ, ſed charitatis: quam ſequitur Nauarrus cap.24. num.7. Sotus de Iuſtitia & Iure quæſt.7. Neque enim habet vſus piorum, vt qui neglexerit in extrema neceſſitate dare eleemoſynam, obligetur ad reſtitutionem; ſed certum eſt, ſolam charitatem aut virtutem miſericordiæ habere vim obligandi iure naturæ, remota omni obligatione alterius virtutis, à qua interdum contingit imperari eleemoſynam. Qualis eſt iuſtitia qua Deo ſatisfacimus, aut qua reſtituimus pauperibus ex iuris poſitiui præſcripto per maleficium acquiſita, quorum dominus ignoratur. Ad hæc, vbi debitum iuſtitiæ eſt in vna parte, ibi etiam ius eſt exigendi in altera: atqui pauperes in neceſſitate præteriti, aut eorum filij, non habent eiuſmodi ius exigendi reſtitutionem.

Dices, Cogi poſſunt ad eleemoſynam in neceſſitate largiendam diuites; ergo tenentur ex iuſtitia.

Reſpondeo in primis; Antecedens nonnullam habet difficultatem: quando enim ſuperior rogando obtinere poſſet, priùs deberet rogare quàm præcipiendo cogere, vt inſinuat Nauarrus in citatum cap. Quieſcamus. quod ſignum eſt, non prȩiacere hîc obligationem iuſtitiæ: vnde etiam per pauperes non poteſt pro eiuſmodi coactione inſtitui actio. Deinde ſequela non eſt firma: eſto enim, liceat pauperibus implorare officium iudicis, vt cogat diuites ad eleemoſynam, quod tenet Gloſſa in capitulum Sicut, diſt.47. quam ſequitur Pan orm. in capitulum Si quis. De furtis; Couarruuias lib.3. variarum Reſolutionum cap.14. num.5. & alij multi: inde tamen conſequens non eſt, quòd tenebantur ad eleemoſynam ex iuſtitia: quia ſuperior poteſt ſubditos cogere, vt ſeruent illam legem naturæ & charitatis, quam ſeruari tanti intereſt Reipub. Neque enim rectè dixit Sotus lib.5. de Iuſtitia quæſt.3. art.4. neminem cogi poſſe ad illud præſtandum, ad quod ex iuſtitia non tenebatur, vt benè contra eum Petrus Nauarra ſuprà num.374. Confirmatur ex cap. Apoſtolicam. De ſimonia, & Gloſſa ibidem: vbi ſtatuitur, clericos, qui nihil poſſunt petere pro exequijs, & benedictionibus nubentium, & ſimilibus, poſſe tamen implorare iudicem, vt cogat laicos ſeruare conſuetudinem piam & laudabilem aliquid certi erogandi.

Obiicies iterùm, D. Thomam infrà quȩſt.118. art.4. ad 2. docere hîc ſubeſſe obligationem debiti legalis. Ita enim intelligit illud Baſilij homil. ad diuites auaros; *Eſt panis famelici quem tu tenes.*

Reſpondeo; Legale debitum intelligit S. Thomas (vt patet ex quæſtione 80.) ad quod reddendum aliquis lege tenetur, non tantùm ex inclinatione honeſtatis. Ad eiuſmodi ergo legale debitum ſufficit obligatio charitatis. Confirmatur: Quia alioquin ſanctus Thomas eſſet ſibi contrarius: nam Quodlibeto 6. a.12. dicit, diuitem non dantem eleemoſynam ex patrimonio ſuo, non vſurpare ſibi tamquam proprium quod alienum eſt, vt faciunt clerici malè diſtribuentes pauperibus bona Eccleſiaſtica eis debita; ſed ſolùm peccare abuſu rei ſuæ, eam non erogando quando oportet.

Obiicies Tertiò; Debitum iuſtitiæ ſimul & charitatis maius eſt quàm debitum charitatis ſolùm: ſi ergo extremè egenti non debeatur panis diuitis ex iuſtitia; ſequetur quòd Petrus cui Paulus debitor dedit panem deferendum ad Ioannem cui debebatur, non poſſit eum retinere, poſito quòd ipſe ſimul cum creditore incidit in extremam neceſſitatem.

Reſpondeo, Non ſequi. Imò nec creditor poſſet Petro eripere panem, quamuis ſit ei debitus, imò (vt etiam hoc ponamus) fortè ſit in eius dominio: niſi ponatur Petrus ipſi prior eripuiſſe, non poterit ei eripere. Poſſeſſor enim panis eo ipſo quo eſt in extrema neceſſitate, ius habet eo vtendi, ita vt ſine iuſtitia inuito eripi non poſſet: neque tenetur domino eum reſtituere; quia in extrema neceſſitate omnia, quoad ius hîc & nunc vtendi, ſunt communia; & rei occupatio quæ citra iniuriam alterius præceſſit, loco diuiſionis eſt.

Obiicitur Quartò, Patres ſæpè dicunt, in extrema neceſſitate non dantes eleemoſynam, res alienas detinere & inuadere, eſſe raptores, & ſimilia. Fauet Scriptura Eccleſiaſtici 4. *Eleemoſynam pauperis ne defraudes.* & infrà, *Redde debitum tuum.*

Reſpondeo, Alienum eos vocare, quod alijs eſt debitum non debito iuſtitiæ particularis, ſed charitatis. Simili tropo dicuntur iidem diuites occidere pauperes, quo hîc dicuntur raptores: non dando enim quod debent, quando id ad vitam pauperis eſt neceſſarium, rapiendo cenſentur occidere.

Obiicitur Quintò, Introducta eſt rerum diuiſio, ſine præiudicio extremè indigentis, cui res tua ex iure naturæ debebatur: ergo ſicuti illi qui tibi rem aliquam commodauit, teneris ex iuſtitia repetenti reſtituere, ita hunc panem ex iuſtitia teneris reddere pauperi, cui iure gentium in ipſa diuiſione reſeruatus eſt.

Reſpondeo; Rerum diuiſio reliquit pauperi ius aliquod, quod ei ex iure naturæ competebat ad hanc rem ſibi neceſſariam, non quatenus illud ius conſiderari poteſt vt poſitiuum, quale eſt commodantis in rem commodatam; ſed ſolùm quatenus eſt negatiuum: ita vt ſine iniuria non poſſit pauper prohiberi, quo minùs petat à diuite panem, aut quo minùs negatum pro ſubleuanda neceſſitate auferat: diuiſio autem iure gentium introducta effecit, vt ex iuſtitia non teneatur diues dare, ſed ſolùm ex miſericordia.

DVBITATIO IV.

An præceptum Eleemoſynæ non obliget ſub mortali extra neceſſitatem extremam?

Eo iam conſtituto, quòd in extrema neceſſitate ex ſuperfluis eleemoſyna ſit præcepti; hîc inquirimus, quid ſentiendum ſit de graui aut communi neceſſitate: variè enim Doctores opinantur.

Quidam dicunt, nō fore mortale, etiamſi diues qui habuerit ſuperflua perſonæ pauperes neglexerit in communi aut etiam graui neceſſitate, modò ea non ſit extrema. Ita tenet Gabriel in 4. diſtinct.16. quæſt.4. concluſ.5. Docet enim, eum qui habet ſuperflua, in extrema neceſſitate peccare mortaliter, niſi eroget; in graui, venialiter; in communi, non peccare. Probat: Quia alioquin vix vllus diuitum ſaluaretur. Secundò, quia nihil oporteat damnare culpæ mortalis, niſi ſit euidens ratio, vel ſacrȩ Scripturæ auctoritas.

Aliorum ſententia in alio eſt extremo, non ſolùm in graui, ſed etiam in communi neceſſitate ſub mortali præceptam eſſe diuitibus ex ſuis ſuperfluis

Digitized by Google

perfluis eleemoſynam. Ita tenet Baneſius, Dominicus Sotus Deliberatione in cauſſa pauperum capite 8. & alij citati à Baneſio. Fundamentúm eſt, quia ſuperflua eo ipſo quo talia, debeantur pauperibus.

Aliorum denique vt moderatior, ita & verior eſt opinio, Diuites teneri in graui neceſſitate ex ſuperfluis ſtatus, ſub mortali ad eleemoſynam; in communi autem, non niſi ſub veniali. Pro qua ſententia ſit

Prima propositio. Veriſſimum eſt, non tantùm in extrema, ſed etiam graui neceſſitate proximi, eleemoſynam ſub mortali eſſe præceptam ex ſuperfluo perſonæ. Eſt diui Thomæ multis locis, quæ cap. 2. opuſculi De eleemoſyna producit Caietanus contra quoſdam qui D. Thomæ impegerant ſententiam contrariam. Tenet idem Silueſter verbo Eleemoſyna, quæſt. 1. concl. 5. Idem etiam habet Couarruuias lib. 3. variarum Reſolutionum cap. 14 Richardus & Paludanus in 4. diſtinctione 15. Petrus Nauarra lib. 3. De reſtitutione cap. 1. n. 358. qui exempla grauis neceſſitatis adfert, grauem infirmitatem, notabilem infamiam, amiſſionem ſtatus, captiuitatem iniuſtam.

Notandum cum Couarruuia, magis aut minùs certam fore noſtram aſſertionem, prout neceſſitas grauis, magis aut minùs acceſſerit ad extremam. Idem eueniet ex diuerſo gradu ſuperfluorum.

Probatur eadem propoſitiò. Primò, Certum eſt, præceptum eleemoſynæ oriri ex neceſſitate proximi, & tua facultate, vt Lucæ 3. & alibi ſæpè indicat Scriptura: grauis autem hîc eſt neceſſitas, & facultas proportionata; ſi enim ſuperfluum vitæ ſit medium proportionatum ſubleuandæ neceſſitati extremæ, ſuperfluum ſtatus erit proportionatum neceſſitati graui: non ergo apparet, quomodo ſuppoſito præcepto eleemoſynæ toties in Scripturis fundato & commendato, ex natura rei hîc non relinquatur grauis obligatio ſub peccato mortali. Quocircà aduertenda hîc erit diligenter proportio tibi neceſſarij ad ſtatum, & neceſſitatis grauis proximi, vt etiam de neceſſario ad ſtatum non teneatis ſuccurrere ſub mortali in graui neceſſitate: probabiliter enim ſentit Victoria, Sotus, & Canus, quos ſequitur & citat Baneſius, quibus accedit Valentia, poſſe contingere infra latitudinem neceſſitatis grauis & neceſſarij ad ſtatum, vt propter maximam aliquam proximi neceſſitatem, quamuis non ſit extrema, tenearis etiam de illis ei ſuccurrere, quæ aliquo modo tibi ad ſtatum ſunt neceſſaria, præſertim quando ea expenſa facilè recuperari poſſunt, vt diuus Thomas monet, & ſine magno incommodo potes illis carere.

Contra hanc propoſitionem obiiciunt, Rariſſimè aut numquam contingere, vt alicui occurrat pauper in graui, non tamen extrema neceſſitate conſtitutus, quem ipſe aliter adiutum iri ſperare nequeat; aut ſanè vix vmquam contingere, vt quis habeat ſuperfluum ſtatus, cùm poſſit quilibet cogitare de ſtatu augendo, imò ſtatus cum diuitiis creſcat; vt meritò dicat Nauarrus, ſe numquam deprehendiſſe caſum, quo locum habeat iſta propoſitio.

Reſpondeo; Propter hoc argumentum, & ſimilia quæ adducit Nauarrus, manebit probabilis ſententia Gabrielis. Dico tamen, poſſe contingere vt ſcias illo loco non eſſe alium qui ſuccurret, eò quòd notorium ſit, te ſolùm habere ſuperfluum perſonæ. Quòd verò dicatur, rariùs contingere vt quis habeat eiuſmodi ſuperfluum: eſto, ſimpliciter loquendo verum ſit; nobis tamen ſufficit aliquando ita contingere, præſertim in Eccleſiaſticis, qui potiùs debent pauperes iuuare, quàm augere ſtatum, vel conſanguineos & amicos ditare. Deinde facilè continget, ea quæ aliquo modo ad ſtatum poſſunt dici neceſſaria, in valdè grauem proximi neceſſitatem ſubleuandam, ſub mortali eſſe expendenda, vt ex plurium Theologorum ſententia diximus.

Secunda propositio. Probabilius eſt, in communi neceſſitate pauperum, non teneri diuites ſub mortali, vlli in particulari determinatè, aut etiam in confuſo alicui dare eleemoſynam. Tenet Couarruuias, Petrus Nauarra, & alij. Poſſunt enim ſua ſuperflua deſtinare ædificandis templis aut altaribus, aut in ſimiles laudabiles vſus: vt eleemoſyna in communem neceſſitatem pauperum ex his bonis numquam abſolutè neceſſaria ſit, ſed totum diſiunctum, in quo pars quædam etiam ſit ipſa eleemoſyna. Hoc tamen verum eſt, eiuſmodi diuitem qui numquam dare vellet in communi neceſſitate eleemoſynam, non tantùm inhumanum fore in pauperes, ſed quodammodò crudelem in ſeipſum, cùm nullum ſit efficacius remedium redimendis peccatis, quàm eleemoſyna. Deinde malo ſuo exemplo cauſſa erit, cur plures ab eleemoſyna abſtinebunt; atque ita graui damno afficiendo communitatem pauperum, & quoſdam fortè etiam in grauem neceſſitatem coniiciendo, peccabit mortaliter: & propter eiuſmodi cauſſas, non ſine omni probabilitate, teneri poterit altera ſententia, quòd etiam in communi neceſſitate ſub mortali de ſuperfluo diues teneatur pauperi alicui in confuſo interdum erogare, quamuis non in particulari huic aut illi.

DVBITATIO V.

An ſit præcepti, donare abſolutè pauperi extremè indigenti: an verò ſufficiat ei ſuccurrere vendendo credito, mutuando, aut ſimili alio contractu oneroſo?

Non eſſe opus donare abſolutè, ſed ſufficere mutuare, eſt ſententia Adriani Quodlibeto 1. articulo 2. & in 4. tractatu De reſtitutione. Nauarri Enchiridij cap 24. numero 5. & cap. 17. num. 61. Item in capitulum Quieſcamus. diſt. 42. n. 23. Couarruuiæ in Regulam Peccatum, parte 2. §. 1. num. 3.

Non ſufficere docet Sotus lib. 4. de Iuſtitia quæſt. 7. Baneſius & Valentia hîc, Petrus Nauarra lib. 3. De reſtitutione cap. 1. num. 365. Ioannes Medina tractatu De eleemoſyna, Angelus, & Silueſter verbo Furtum.

Pro reſolutione duo nobis notanda principia. Vnum, neminem teneri ſubleuare neceſſitatem talem proximi, in qualem ipſe incideret ſubleuando. Secundum, diuiti qui habet ſuperflua ſtatus, aut ſanè talia ſuperflua vitæ, vt ex illis etiam grauem, non ſolùm extremam proximi neceſſitatem ſubleuare ſecundùm ſuprà dicta teneretur; non ſufficere quòd ponat pauperem extra extremam neceſſitatem, ſed teneri eum ponere extra grauem, & tam abundanter ei ſuccurrere, vt nō ſit reliqua

reliqua tanta neceſſitas, quæ ſub mortali obliget ad iſto tempore ei ſuccurrendum.

Ex his principijs infertur reſponſio, quæ conſtat tribus aſſertionibus.

Prima assertio. Si pauper ita ſit in extrema neceſſitate accipiendi, verbi gratia, panem, vt etiam ſit in graui neceſſitate accipiendi eum gratis; teneris eum gratis dare. Patet, Quia alioquin non eximis eum à neceſſitate, ſed ſolùm ex maiori neceſſitate transfers in minorem, quæ tamen abſolutè adhuc grauis ſit. De tali neceſſitate pauperum intelligenda eſt poſterior ſententia, quę ſatis communis eſt, & bono nititur fundamento: mutuum enim dare, aut credito vendere, non eſt propriè eleemoſynam dare. Itaque propriè dicta eleemoſyna numquam erit in præcepto, ſi ſemper ſufficiat mutuum dare. Sanè quando Scriptura vel præcipit vel commendat eleemoſynam, vix aliam intelligit quàm gratuitam donationem. Patet hoc ex cap. 12. Eccleſiaſtici: *Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam; & ſi non ab ipſo, certè à Domino*. Et cap. 4. *Secundùm vires tuas exporrigens da pauperi. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Nónne alijs relinques dolores & labores tuos in diuiſione ſortis? Da, & accipe, & iuſtifica animam tuam* Et cap 29. *Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum*. Pſal. 111. *Diſperſit, dedit pauperibus* Eſt quidem verum, illum qui mutuo dat pauperi, aliquam miſericordiam præſtare, ſecundùm illud Eccleſiaſtici 29. *Qui facit miſericordiam, fœneratur proximo ſuo*: ſed ad liberaliorem miſericordiam nos hortatur Scriptura, quando mandat aut commendat eleemoſynam, ad illam nimirum, qua non tam proximo quàm ipſi Deo fœneremur: ipſe enim retribuet, quod pauperi non retributuro datu fuerit, ſecundùm illud Prouerbiorum cap. 19. *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis; & viciſſitudinem ſuam reddet ei*. Adhæc poſterioris ad Corinth. 8. dicitur per eleemoſynam vnius abundantia ſupplere inopiam alterius; quod non fit niſi liberali donatione: neque enim deſinit eſſe inops, qui nihil acquirit niſi tantumdem debendo. Imò eo fit quodammodò pauperior, quòd priùs quidem non habebat, ſed tibi nihil debebat: nunc autem & non habeat vt priùs, quia conſumpſit; & tibi obæratus eſt, à quo, loco eleemoſynæ mutuum accepit.

Secvnda assertio. Sufficit dare mutuum, quando non habes quo proximo in extrema neceſſitate ſuccurras, niſi neceſſaria perſonæ ſiue ſtatui tuo, ita vt illa gratis largienda, in grauem incideres neceſſitatem, etiamſi tibi reſtituendo proximus incideret in ſimilem; gratis tamen deberes dare, ſi recideret in extremam. Patet, Quia nemo tenetur ſe in eamdem neceſſitatem conijcere, vt ab ea proximum liberet. Itaque generatim, quando pauper reſtituendo probabiliter recideret in talem neceſſitatem, vt tu conſideratus cum ſuperfluis tuis tenereris ei etiam tunc ſuccurrere; teneris ei nunc ſine obligatione reſtituendi donare. Si autem mutuando tantùm, tua non ſit tanta futura abundantia, neque ipſius tanta inopia, vt tua abundantia ipſius inopiam ſupplere ſub mortali deberet; non peccas mortaliter, etiamſi aliter non ſuccurras quàm per mutuum.

Tertia assertio. Si proximus ſolùm ſit in neceſſitate accipiendi mutuum, non peccabis mortaliter dando mutuum, etiamſi habueris ſuperflua perſonæ, quia ipſe petit ſibi gratis dari. Eoque ſenſu poterit ſuſtineri opinio prior, quæ negat opus eſſe gratuita donatione, & nititur non improbandis argumentis, quale eſt iſtud: Extra neceſſitatem conſtituto non teneris ſubuenire: conſtituitur autem proximus per mutuum extra neceſſitatem; ergo poſtquam mutuaſti, ad nihil teneris ampliùs. Confirmatur, Si aliquis alius per mutuum leuaſſet eius inopiam, non teneris ad quidquam: mirum ergo eſt, quòd nunc vbi mutuum præſtitiſti, ad ampliùs tenearis. Secundò, ſequeretur per alteram ſententiam, ſufficere quòd quis hîc & nunc ſit in extrema neceſſitate, vt tenearis ei de ſuperfluo vitæ ſuccurrere liberali donatione; quod non eſt verum: quia alioquin, vt benè Nauarrus, pauper deberet diuiti, qui ſecundùm locum & tempus incideret in talem neceſſitatem, gratis ſuccurrere.

DVBITATIO VI.

Poſſit ne pauper in extrema vel etiam graui neceſſitate clàm ſubripere, aut inuito domino auferre quo neceſſitatem leuet?

Respondeo, Non poſſe ſurripere, niſi priùs petierit ſi dominus præſens ſit, & rogatus ſperetur daturus; ſi tamen ſurripiat antequam petat, modò ſit in extrema neceſſitate, non peccat abſumendo. Probabile tamen eſt, ſi venerit ad pinguiorem fortunam, quòd tenebitur reſtituere. In extrema autem neceſſitate, quando dominus tenebatur gratis dare, ſi rogatus non dederit, poterit egenus ſurripere, neque tenebitur reſtituere. Quandocumque autem dominus tenebatur quidem mutuare, ſed non donare; auferens ipſo inuito etiamſi rogatus fuerit, tenetur poſtmodum reſtituere; quamuis fieri poſſit, vt auferendo & conſumendo nunc non peccauerit. Hactenus de extrema neceſſitate, in qua facilè Doctores conſentiunt, licere pauperi auferre ſuperflua diuitis etiam inuiti, neque id furtum fore, eò quòd ſaltem quoad vſum in extrema neceſſitate omnia ſint communia, hactenus vt prohiberi non poſſit pauper à rationabiliter inuito, quin ex ſuperfluis alterius inopiam ſuam ſubleuet.

Notat tamen Sotus lib. 5. de Iuſtitia quæſt. 3. articulo 4. propter iura quædam ciuilia, quæ hoc requirunt, debere pauperem antequam ſurripiat, indicare magiſtratui ſuam inopiam, quando id commodè fieri poteſt: tenetur etiam diuiti à quo vult auferre, ſi ſperet daturum, priùs indicare. Quamuis enim nō ſit rationabiliter inuitus quoad ſubſtantiam ablationis, eſt tamen quoad modum inordinatum. Itaque talis furtum committeret auferendo, non tamen committeret iniuſtitiam conſumendo; quia etiam furto ſublata poteſt in tali neceſſitate abſumere.

Maior eſt difficultas, quando ſolùm eſt grauis, non extrema neceſſitas, An liceat pauperi auferre quo videt alium abundare, ſe autem indigere? Quidam enim dicunt, id non licere: ita Couarr. in Regulam Peccatum 2. parte. §. 1. numero 3. Sotus lib. 5. de Iuſtitia ſuprà, Caietanus infrà quæſt. 66. art. 7. Alij dicunt, licere: vt Angelus, & Silueſter verbo

Digitized by Google

verbo Furtum, quos ſequitur Nauarrus cap. 17. numero 5.

Reſpondeo; In graui neceſſitate, etiamſi ea non fuerit extrema, probabile eſt licere pauperi auferre illud quo indiget à diuite, qui per hanc ablationem non incidet in grauem vllam neceſſitatem, aut notabile ſtatus detrimentum: quod maximè vſu venit in neceſſitate famis, quæ & grauiter vrget, & minori detrimento reſtauratur. Contingit tamen caſus, vbi ex neceſſarijs ad ſtatum admodum extenſè conſideratis teneatur diues ſuccurrere pauperi in graui neceſſitate, quæ non ſit extrema, in quo fortè non licet pauperi inuito auferre. Neque enim omnino generaliter verum videtur, extra neceſſitatem extremam, quod quandocumque diues tenetur dare, pauper eo non dante poſſit ſibi ſurripere: quod tamquam regulariter verum videtur ſentire Silueſter & alij plures. Eſt enim rationi conſentaneum, paulò maiorem eſſe inopiam, vt poſſis auferre inuito, quàm vt dominus teneatur dare. Eſt tamen è contrà caſus, vbi tu poſſis auferre, & dominus tibi in particulari non tenebatur dare; quia fortè plures eſtis in eadem neceſſitate admodum graui, & ipſe vni tantùm ſuccurrere poteſt.

Obijciunt capitulum Siquis, De furtis: *Siquis propter neceſſitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria, veſtem, vel pecus; pœniteat hebdomadas tres: & ſi reddiderit, non cogatur ieiunare.* Hîc (inquit Couarr.) non agitur de neceſſitate extrema, in qua non committeretur furtum, ſed de alia graui, in qua ſine furto ſignificatur rem alterius ditioris pauperem non poſſe auferre.

Reſpondeo ex Gloſſa & diuo Thoma infrà quæſt. 66 art. 7. capitulum loqui de neceſſitate neque extrema, neque ita graui, vt licuerit auferre; ſed modica, vt minuat quidem peccatum furti, non tamen auferat. Veriſimile enim eſt, reſpici ad illud Prouerbiorum 6. *Non grandis eſt culpa cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt eſurientem impleat animam: deprehenſus quoque reddet ſeptuplum.* Itaque propter culpam aliqualem dicitur furatus. Quia autem reſtituere tenebatur, & ſatis hoc graue ei erat, vbi non grauior ſubfuiſſet culpa; ſtatuit Canon, vt ipſa reſtitutio quaſi in partem ſatisfactionis aut pœnitentiæ ei reputetur; vt vbi reddiderit, non cogatur ieiunare. Petrus Nauarra putat illum de quo Canon, non peccare auferendo, ſed ſolùm non reſtituendo. Verùm quod diximus, ſolidius videtur. Niſi enim etiam auferendo peccaret, non diceretur auferendo furatus: licita enim alienæ rei ablatio non eſt furtum, vt docent communiter Summiſtæ verbo Furtum, & Philoſophus 2. Ethicorum: furtum enim intrinſecè malum eſt. Deinde quamuis per vocis abuſum, furtum accipi poſſit pro clandeſtina ablatione, etiam iuſta, vt patet 4. Regum 11. & 2. Paralipomenon 22. *Furatus eſt eum de medio filiorũ regis;* non tamen videtur hîc ita accipi: quia ſimpliciter iubetur ita furatus tres hebdomadas pœnitere, non tantùm in caſu non reſtitutionis; quamuis in caſu reſtitutionis tunc factæ, laxetur ei ieiunium.

Obijciunt Secundò auctoritatem D. Thomæ Quodlibeto 8. art. 12. vbi docet, ſi non appareant euidentia ſigna extremæ neceſſitatis, non teneri diuitem pauperi dare eleemoſynam; ergo multo minùs licet pauperi ſurripere.

Reſpondeo, Diuum Thomam ibi appellare extremam neceſſitatem, quam vocat dicta quæſtione 66. euidentem & vrgentem, eamque diſtinguit, non contra grauem ſimpliciter, de qua noſtra reſponſio; ſed contra grauem ſecundùm quid, aut communem: tantùm enim ponit duas neceſſitates, vnam extremam, & alteram communem, ſub extrema comprehendens omnes quæ ad ipſam accedunt.

Obijcitur Poſtremò, Si liceat pauperi in neceſſitate graui ſurripere, omnia implebuntur furtis & rapinis. Facilè enim quiſque prætendet ſuam neceſſitatem grauem, & alterius bona eſſe ſuperflua: imò etiam qui mendicando poterunt neceſſitatem euadere, prætextu grauioris detrimenti in honore ſuo aut ſtatu, clanculùm potiùs per furta ſibi conſulent, quàm mendicitatis infamiam ſubeant.

Reſpondeo, Hæc incommoda ex noſtra ſententia non ſequi. Primò, Quia requirimus valdè grauem neceſſitatem, antequam permittamus rem auferri inuito aut inſcio domino. Secundo, Quia non facilè poteſt quis de alio præſumere quòd habeat ſuperflua ſtatus, ſecundùm ea quæ ſuprà diximus. Tertiò, Quando poteſt quis mendicando à pluribus neceſſitatem ſuam ſubleuare; non habet iuſtam neceſſitatem, totum quo indiget ſurripiendi ab vno. Quod enim de mẽdicationis dedecore opponitur, quamuis tanti faciat Baneſius ſub finem articuli ſequentis, vt exiſtimet virum honeſtum, cui magnum dedecus eſſet mendicare, poſſe clanculùm ſurripere in extrema neceſſitate, ne cogatur publicè mendicare: rectiùs tamen videtur contrarium ſentire poſt Titelmannum in Pſal. 36. Nauarrus in ſæpè citatum capit. Quieſcamus, numero 34. Idque multò magis verum erit, quando non eſt extrema neceſſitas, præſertim cùm pudor ille in neceſſitate mendicandi non videatur ſanctus aut Chriſtianus; ſed ſi Nauarro credimus, potiùs vana ſuperbia. Eſt tamen verum, vt benè monet D. Ambroſius lib. 1. Officiorum cap. 30. & refertur capit. Conſideranda, diſt. 88. in delectu pauperum quibus eroges, habendam eſſe rationem verecundiæ, quę ingenuos prodit natales.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm poſſit fieri Eleemoſyna de iniuſtè acquiſitis?

RESPONDEO; Si iniuſtè acquiſita ſint à reſtitutione libera, quale eſt acquiſitum per meretricium: aut ſi ſint reſtitutioni quidem obnoxia, non tamen ei reddenda qui dedit, eò quòd ipſe etiam contra iuſtitiam ea dederit, vt contingit in eo quod Simoniacè datur & accipitur; poterit de ipſis fieri eleemoſyna. Eadem eſt ratio, ſi reddenda quidem ſint illi qui dedit, ſed is non reperiatur: tunc enim ſi per iniuſtitiam ſint acquiſita, danda ſunt neceſſariò in pium vſum, aut eleemoſynam: ſi autem licitè ſint à te acquiſita, ſaltem ea poteris in pauperes elargiri: quando autem reſtitutioni ſunt obnoxia quæ fortè illicitè habes acquiſita, & extat cui debentur; non potes ea pauperibus elargiri, niſi in extrema neceſſitate, & niſi fortè ſint pecuniæ tuis permixtæ, & largiendo non reddaris impotentior ad reſtituendum;

V

dum; aut generatim, niſi ſine præiudicio creditoris fieret de ijs eleemoſyna: quomodo excuſabimus vſurarios dantes eleemoſynam de vſuris, ſi habeant vnde reſtituant vſuras aliunde. E contrà etiam de licitè quæſito non facienda eſt eleemoſyna, quando id cederet in præiudicium creditoris.

Vnde colligimus, quando de illicitè acquiſitis non poteſt fieri eleemoſyna, potiùs id ex eo prouenire, quòd data pauperibus, ea nõ haberet is cui debentur, quàm ex eo quòd illi ablata ſint qui ea debebat retinere; aut is ea acceperit, qui accipere non debebat.

De meretricio lucro litem mouet Bartholomæus Camerarius Dialogo de eleemoſyna. Putat enim, lucrum iſtud non poſſe conferri in vſum pauperum etiam extra altare pro ſatisfactione peccatorum; Quia, inquit, ſi de ſuo aliquo modo meretrix dat, non tamen de ſuo, id eſt de munere quod à Deo habet, dat: & eleemoſyna quę de Dei bonis non fit, quorum diſpenſatores nos ſumus, nihil valet; eò quòd doceat Auctor libri Auguſtino inſcripti De ſalutaribus documentis cap. 31. de ſuo quemq; dare debere, id eſt de eo quod ſibi à Deo datum eſt, non autem de dato diaboli. Addit, eos qui eiuſmodi eleemoſynas probant, malè intellexiſſe D. Thomam. Huc pertinere putat, quòd peccatrici ex turpi lucro comparato vnguento Chriſtum vngenti, non tam vnguentum quàm fides profuiſſe dicta ſit.

Verùm apertiſſima D. Thomæ ſententia eſt, non quidem de meretricio fieri poſſe oblationem ad altare, rectè tamen fieri eleemoſynam. Hactenus enim de ſuo & à Deo ſibi dato faciet hanc eleemoſynam peccatrix, quòd eius acquiſitio non fuerit iniuſta, quamuis ex opere illicito. Confirmatur; Quia etiamſi Magdalenæ vnguentum fuerit ex tali lucro comparatum (vt nimis facilè ſupponit aduerſarius) ſine errore tamen potuiſſet quis dicere, cui de pauperibus ſincera cura fuiſſet, *Potuit hoc vnguentum venumdari multo, & dari pauperibus.*

Contra illam Reſponſionis partem, qua de illicitè acquiſitis reſtitutioni certæ perſonę obnoxijs, negamus dandam eleemoſynam, opponi poteſt illud Lucæ 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*; quo Dominus iubet nos dando eleemoſynam imitari illum ſeruum, qui ex alieno liberalis fuit. Item quod cap. 11. eiuſdem Euangelij Dominus Phariſæos, quorum interiora erant plena rapina & iniquitate, hortetur ad eleemoſynas.

Sed Reſpondeo, Si mammona iniquitatis ibi velis intelligere diuitias ex alieno per iniuſtitiam quæſitas (quod neceſſarium fortè non eſt, cùm alius poſſit eſſe ſenſus:) dici poterit, hoc accipiendum de illis tantùm quæ pauperibus dari poſſunt ſine præiudicio eius cui ex iuſtitia debentur, ſecundùm ea quæ ſuprà diximus. Neq; enim villici iniquitatem, ſed prudentiam imitandam Dominus proponit. Quòd verò Dominus plenis iniquitate & rapina Phariſæis dicat, *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*. quamuis à D. Baſilio in Regulis breuioribus reſponſ. 17. ita acceptum videri queat, quaſi dictum ſit, Omnia quæ rapinâ & auaritiâ peccaſtis, mundabitis per eleemoſynam; non tamen id excluſa neceſſaria reſtitutione intelligendum fuerit: debebant enim dicere cum Zacchæo, cuius etiam meminit Baſilius, *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus: & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.*

Contra id quod D. Thomas dicit aliquando Simoniacè acquiſita danda eſſe in eleemoſynam; videtur facere Gregorius lib. 7. epiſtola 110. Sed ſolùm vult, non poſſe ideò committi Simoniam, vt pretium detur pauperibus. Item per modum eleemoſynæ non comparare ſibi meritum, qui ſic dederit; quia dat quaſi ex neceſſitate, non vt hilaris dator & liberalis; neque enim de ſuo dat.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm ille qui eſt in alterius poteſtate conſtitutus, poſſit facere Eleemoſynam.

RESPONDET D. Thomas, Non poſſe de eo, ſecundùm quod eſt ſub poteſtate alterius; poſſe autem de eo, ſecundùm quod ſui iuris eſt. Vxor ergo ſecundùm præſcriptum mariti dabit eleemoſynam; neque dicet, Facio de meo quod volo, vt docet Auguſtinus epiſtola 199. cùm & ipſa non ſit ſua, ſed capitis ſui, id eſt, viri ſui.

Sunt tamen aliquot modi & caſus, quibus eleemoſyna illis licita eſt, qui ſunt ſub poteſtate alterius conſtituti.

Primus eſt, Quando pauper fuerit in extrema neceſſitatę: tunc enim de alieno liceret ei ſubuenire, multò magis de proprio, quamuis ſubſit alterius arbitrio.

Secundus, Quando accedit mariti, patris, domini aut Abbatis ſaltem tacitus & meritò præſumptus conſenſus: non tamen ſufficit ad præſumendum hunc conſenſum, quòd maritus conſenſerit in votum caſtitatis ſimplex vxoris, & ipſe etiam continentiam ſimili voto promiſerit, vt patet ex D. Auguſtino citato.

Tertius, Quando per eleemoſynam conſulendum eſt ſaluti auari mariti: hoc enim poteſt vxor etiam inuito marito pro arcta ſocietate quam cum eo habet; ſicut & medicos cum magno ſumptu adhibere poteſt in infirmitate eius corporali, quantumuis reluctetur. Ita fecit Abigail vxor Nabal. 1. Reg. 25.

Quartus, Quando res quæ datur modica eſt, vt panis, ita vt non inferat notabile damnum: quomodo etiam famulos qui aliquam habent poteſtatem diſpenſandi rem familiarem, aut in vtilitatem domini tractandi, exiſtimat Silueſter, inſcio domino poſſe eleemoſynam facere. Baneſius vxori permittit diſpenſationem vigeſimæ partis annui prouentus inſcio viro.

Quintus, Quando conſuetudo ipſis licitam facit certi modi aut generis eleemoſynam: quomodo inconſulto viro conſuetudo habet, vt eroget vxor de eſculentis & poculentis ſuo arbitrio. Neque id mirum: eiuſmodi enim res cenſentur annexæ curæ culinariæ, quæ ſolet matribus familias incumbere: neque enim in eiuſmodi vxor tam ſubdita eſt, quàm ſocia marito, vt etiam Philoſophus in Oeconomicis docuit. Quia tamen conſuetudo nihil poteſt contra ius naturæ, ſi exceſſerit rectæ rationis limites, non ſuffragante conſuetudine, peccabit largiendo contra voluntatem mariti.

ARTI-

ARTICVLVS IX.

Vtrùm propinquioribus ſit magis Eleemoſyna danda?

ARTICVLVS iſte ſatis patet ex dictis De ordine charitatis.

Occaſione tamen primi argumenti quęritur, An etiam malis ſit danda eleemoſyna?

Reſpondeo ex ſancto Thoma, eſſe dandam malis ſpectatis quatenus homines ſunt, non autem quatenus mali ſunt. Idem dixit Gregorius 3. parte Paſtoralis, admonitione 21. *Qui indigenti etiam peccatori panem ſuum, non quia peccator, ſed quia homo eſt, tribuit, nimirum non peccatorem, ſed iuſtum pauperem nutrit, quia in illo non culpam, ſed naturam diligit.* Siquis ergo malis in extrema neceſſitate neget eleemoſynam, peccabit mortaliter, etiamſi eſſent Turcæ aut alij infideles, niſi fortè iure illos occidere poſſit: qui caſus in bello facilè contingit. Antequam enim hoſtis captus donatus eſt vita, licet ei vitæ neceſſaria negare; ſecùs quando vita iam donatus eſt. In neceſſitate autem communi, quando ſolùm cibus petitur, ſine inquiſitione curioſa dandus eſt omnibus, vt ſæpè monuit Chryſoſtomus, & eſt conforme doctrinæ
Lucæ 6. Chriſtianæ: *Omni petenti te tribue. Si eſurierit ini-*
Rom. 12. *micus tuus, ciba illum.* Conſuli poteſt capitulum Quieſcamus, diſt. 42. & cap. Quam pio 1. q. 2. & capitulum Quoniam multos 11. q. 3. Vbi tamen excipitur caſus quo daretur excommunicatis eleemoſyna in ſuſtentationem ſuperbiæ. Similiter excipitur ab eleemoſyna ille peccator, qui per ſecuritatem cibi negligeret iuſtitiam. De quo videre licet Auguſt. ep. 48. & cap. Non omnis 5. q. 5.

Ceterùm an rigor ille ſit commendabilis, quo nonnulli voluerunt aliquando omnes pauperes aſtringere ad Confeſſionem ſacramentalem faciendam, antequam permittantur mendicare; videre licet tractatum apud Dominicum Soto, Deliberatione in cauſſa pauperum cap. 10. vbi non multùm videtur eum probare. Verùm de hac re prudentia Chriſtiana, inſpectis circumſtantiis, iudicabit, ne prætextu ſalutis neglectæ animæ, occidatur pauper in corpore; aut ne occaſione corporalis ſubuentionis negligamus ſubuenire in anima, vbi fortè non minor eſt inopia. Sanè quando communis tantùm eſt neceſſitas eorum, qui ad publica noſocomia diuertunt; rectè iubétur initio confiteri, alioqui non recipiendi aut dimittendi.

Obiicitur contra doctrinam huius articuli, Non videri malis dandam eleemoſynam, Primò, ex illo Euangelij Lucæ 16. *Vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Inde enim apparet, ſolis iuſtis, qui futuri ſunt in tabernaculis illis in quæ ſuſcipi ſperamus, dandas eleemoſynas.

Accedit Eccleſiaſticus cap. 12. *Benefac humili, & non dederis impio; prohibe panes illi dari, ne in ipſis potentior te ſit.*

Denique ſanctus Hieronymus ad Damaſum, & habetur 16. quæſt. 1. capitulo finali, dicit in pauperibus non tam paupertatem quàm religionem eſſe attendendam.

Ad primum Reſpondeo, Non hoc voluiſſe Dominum, omnes illos pauperes quibus benefecerimus, & qui nos recipient in tabernacula ęterna, futuros beatos: ſed hoc voluit, propter pauperes quibus benè fecerimus, nos in cælum recipiendos non ſecùs ac villicus ille iniquitatis à debitoribus ſui domini quibus multa donarat, receptus eſt. Vel dici poteſt, pauperes hîc conſiderari vt bonos, diuites vt iniquos; non quòd omnes pauperes boni, aut omnes diuites iniqui ſint; ſed quòd hi difficiliùs, illi faciliùs iuſtificentur.

Ad ſecundum & tertium Reſpondeo, Eiuſmodi auctoritatem non concludere, in communi eleemoſyna planè reiiciendos eſſe malos, ſi verè pauperes fuerint; ſed potiùs in notabili beneficentia aut diſtributione præferendos eſſe bonos. Denique ſeruandum eſſe illud ad Galat. 6. *Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei.*

ARTICVLVS X.

Vtrùm Eleemoſyna ſit abundanter facienda?

RESPONDEO, Multum dare reſpectu eius quod habes, vt vidua obtulit in ga- Lucæ 21.
zophylacium, laudabile eſt, modò ſeruetur, quod ſuprà dictum de inordinatè ſeipſo non exuendo rebus neceſſariis; ſicuti etiam multùm dare reſpectu accipientis hactenus quatenus eius inopia perfectè ſubleuatur, non autem vt ſuperfluè ei detur: præſtat ęnim in plures diuidere, quàm vni nimium dare.

Quæres, An etiam potiùs expediat plures imperfectè iuuare, quàm pauciores perfectè.

Reſpondeo, Potiùs quàm communis iſte modus pluribus elargiendi aboleretur, retinendum eum eſſe præ altero, propter plurima quæ ſecum adfert commoda, quæ videre licet apud Dominicum Sotum Deliberatione in cauſſa pauperum. Si tamen eo ſaluo poſſis aliquibus, quamuis paucioribus, prodeſſe efficaciùs; fieri poterit, vt iſtud ſatius ſit: quamuis enim ex genere bonum commune ſit præſtantius; fieri tamen poteſt, vt iſte exceſſus aliunde compenſetur etiam cum fœnore.

QVÆSTIO TRIGESIMATERTIA.

De Correptione fraterna.

ARTICVLVS I.

Vtrùm fraterna Correptio ſit actus charitatis?

POST corporalem eleemoſynam agit D. Thomas de ſpirituali, qualis eſt correptio fraterna, qua ditior in ſpiritualibus bonis, alterius ſpiritualem defectum auferre nititur.

Ad vocem correptionis quod attinet, illam inter corripere & corrigere differentiam ſignificauit diuus Auguſtinus libro primo de Ciuitate capite 9. quòd corripiamus vt corrigamus. Verùm ſicuti medicinam dicere ſolemus etiam illam, quæ propter infirmi intemperantiam non

medetur; ita Gregorius parte 2. Paſtoralis cap 6. & eum ſecuti Scholaſtici, omnem correptionem vocant correctionem, eò quòd ſit in correctionem: fraternam autem dicunt, vel à fine, quia in bonum fratris delinquentis adhibetur, non propter aliquem tertium; vel ſanè ab efficiente, quia non fit à iudice, ſed à fratre.

D. Thomas in 4. diſt. 19. quæſt. 2. art. 1. diſtinguit inter correctionem & correptionem, quòd illa ſit Prælati & actus iuſtitiæ, hæc fratris & actus charitatis. Quæ diſtinctio inde videtur prouenire (vt conijcit Sotus De tegendo ſecreto, membro 2. quæſt. 1.) quòd Prælati cùm habeant vim coactiuam, non tam expectent vt ſe emendent delinquentes, quàm ipſi eos corrigant puniendo, vt legi quam agendo contempſerunt, patiendo ſatisfaciant, adeoque iam meliores & regulæ ſuæ magis conformes euadant.

Quidam hæretici noſtri temporis corripere apud Matthæum cap. 18. dicunt nihil eſſe aliud, quàm corripere demonſtratione & concluſione argumentorũ: Græcè enim eſſe ἔλεγξον, quod meliùs vertatur argue, quàm corripe. Chryſoſtomus tamẽ hìc potiùs audiendus, melior Græcus, melior Doctor, qui in correptione peccatorum cõmemorationem & exaggerationem intelligit. Sanè apud Luc. c. 17. *increpa* loco *corripe* ſcriptum reperitur. *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum*: & etiam apud Matth. vox Syra increpationem ſignificat.

Reſponſio D. Thomæ ad articulum eſt, fraternam correptionem, id eſt quæ ordinatur ad bonum delinquentis, eſſe actum charitatis magis quàm eleemoſyna corporalis; quamuis correctio quæ eſt in bonum potiùs aliorum quàm delinquentis, ſit actus iuſtitiæ. Confirmatur ex illo ad Hebr. 12. Apoc. 3. & Prouerb. 3. *Quem enim diligit Dominus, corripit.*

Quæres, An correptio verè ſit actus miſericordiæ. Cùm enim verſatur circa proximi peccatum, non videtur verſari circa malum eius inuoluntarium, quod ſuprà diximus eſſe obiectum miſericordiæ.

Sed Reſpondeo, Correptionem eſſe actum proximè elicitum à charitate, ſi conſideretur vt tollit defectum gratiæ & charitatis à proximo quatenus eſt talis: eſt autem mediatè ſolùm à charitate, & proximè à miſericordia, quatenus tollit miſeriam ſpiritualem & defectum quemdam quodammodò inuoluntarium ipſius proximi. Defectum ergo proximi tollit miſericordia, defectum charitatis & gratiæ charitas. Quomodo autem peccatum poſſit ſubire rationem mali inuoluntarij, partim patet ex 1.2. quando dictum eſt, quomodo vnum peccatum poſſit eſſe pœna alterius; partim ex eo quòd non omnia peccata committantur ex malitia, ſed quædam ex ignorantia & paſſione ſeu infirmitate, de quibus ſolis, an proximus ſit corripiendus, infrà dicemus. Denique quomodo vtiliter corripiantur etiam illi qui probè norunt malum eſſe quod faciunt, Chryſoſtomus oſtendit homil. 30. in epiſtolam ad Hebræos exemplo infirmi qui à frigidæ aquæ potu cohibendus eſt, non quòd ignoret ſibi noxiam, ſed quòd vincatur paſſione, niſi à te ſano abſtineatur.

Quæres Secundò, Quomodo poteſt eſſe correptio actus miſericordiæ, cùm remiſſioni peccati ac indulgentiæ quæ eſt actus miſericordiæ, opponatur.

Reſpondeo; Habet quidem correptio plus iuſtitiæ quàm remiſſio peccati; vt propterea habeat Gloſſa Rabani in caput 18. Matthæi, *Peccantem zelo iuſtitia corrigamus.* Eſt tamen verè actus miſericordiæ potiùs quàm iuſtitiæ, quia eſt præparatio quędam ad remiſſionem mediante pœnitentia, vt patet apud Lucam, *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum.* Quid enim increpando & corripiendo intendere debeamus, poſtquam increpandum fratrem monuerat, ſubiungit, *Et ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi.* Correptio ergo quæ increpat vt dimittat, non poteſt non eſſe actus miſericordię, quandoquidem dimittere ei peccatum qui in nos peccauerit, ſit opus miſericordiæ. Confirmatur ex Pſalmo 140. *Corripiet me iuſtus in miſericordia.* Apertè idem dicitur capitulo Tria ſunt, diſt. 45.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Correptio fraterna ſit in præcepto?

MAIORIS methodi cauſſa in tres dubitationes materiam huius articuli diuidemus.

DVBITATIO I.

An ſit vllum præceptum legis naturæ, quo ſub mortali obligemur fratrem corripere?

RESPONDEO; Dicendum, certum eſſe de fide, quod præceptum legis naturæ, quo ſub mortali obligamur corripere, comprehendatur generali præcepto charitatis & eleemoſynæ. Ita Dominicus Soto De ratione tegendi ſecreti, ſuprà. Probatur; Dictum eſt ſuprà, eleemoſynam ſpiritualẽ eſſe corporali potiorem; erit ergo maior obligatio ſuccurrẽdi animæ proximi, quàm corpori, vt rectè monet D. Gregorius hom. 6. in Euangelia, & Chryſoſtomus homil. 3. in 1. ad Corinth. Secundò, Si tenemur lege naturæ, proximi bouem errantem reducere, multo magis ipſum proximum errantem. Tertiò, Cùm homo natura ſua ſit animal ciuile, opus eſt hominum multitudinem coaleſcere in vnum quaſi corpus: atqui in vno corpore membra ſeſe mutuò corrigunt; ſi enim pes labatur, corripitur ab oculo.

Hoc præceptum naturale pluribus locis indicat Scriptura, 1. ad Theſſal. 5 *Corripite inquietos.* 2. ad Theſſ. 3 *Corripite vt fratrem.* Eccleſiaſtici 7. *Melius eſt à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi.* & Prouerb. 27. *Melior eſt manifeſta correptio, quàm amor abſconditus* Eccleſiaſtici 19. *Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & dicat: Non feci: aut ſi fecerit, ne iterùm addat facere,* &c. Item cap. 11. *Priuſquam interroges ne vituperes quemquam, & cùm interrogaueris, corripe iuſtè.* Denique illuſtris eſt locus in Euangelio Lucę 17. *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum.* Et maximè Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolùm.* Neque enim illi audiendi ſunt, qui vel nullum hìc volunt continere præceptum, vel ſolùm de ordine correptionis, ſi fiat, non autem de ipſa correptione, vt fiat: vti nec illi, qui præceptam quidem hìc correptionem

Digitized by Google

nem dicunt, ſed ſolis Prælatis: certum enim ſatis eſt, non contineri his verbis ſolum conſilium. Si enim tempore veteris Legis, etiam quoad correptionem, Deus vnicuique mandauit de proximo ſuo, vt ſatis patet ex locis citatis: quomodo conſequens eſt, vt in noua Lege, in qua ſpiritualis ſalutis maior eſt cura, conſilio nos tantùm moneri, non autem præcepto vrgeri putemus, quando de fratre perdito lucrando agitur per correptionem? Similiter ſi tunc vnicuique Deus mandauit de proximo ſuo, quomodo nunc ſolis Prælatis? Denique non ſolùm ordinem correptionis, ſed ipſam correptionem hîc præcipi, eadem neceſſitas poſtulat fratris, qui non ſolùm perit dum fortè inordinatè præcipis, ſed etiam quando omnino non corripis.

Si quis hîc Patrum teſtimonia deſiderat, conſulat Auguſtinum tract. 7. in Ioannem, & ſerm. 16. De verbis Domini; Gregorium lib. 16. Moralium c. 5. Accedit Innocentius III. capitulo Nouit, De iudiciis. Ioannes VIII. capitulo Facientis, diſt. 86.

Obiicitur, Nemo peccat in eo quod vitare non poteſt; non eſt ergo præceptum de correptione fraterna. Probatur ſequela: Quia ſicuti nemo neceſſariò peccat, ita nemo neceſſitatem habet moriendi in peccato: poterit ergo ſine te euadere peccatum, qui ſine te non euaderet neceſſitatem inedia moriendi.

Reſpondeo; Vt diſſimulemus, difficilius eſſe quempiam à peccato reſurgere, quàm non peccare; (magis enim poſtquam peccauit premitur conſuetudine, & deſtituitur gratiæ auxilio) & demus poſſe reſurgere; non inde ſequitur, quòd ſine te reſurget. Vt enim alibi monuimus, tu ipſe es in illis auxiliis, quibus Deus voluit fratri poſſibile eſſe reſurgere. Subtrahimus ergo ei medium à Deo ordinatum, quando non corripimus.

Dices, Si proximus habeat cibum, ſed comedere nolit, non teneor alium ei ſuppeditare; ergo ſi Dei gratiâ poſſit ſine mea correptione reſurgere, non teneor eum corripere vt reſurgat.

Reſpondeo, Sicuti illum teneris monere vt cibis ſuis vtatur, ita hunc vt Dei gratia vtatur.

Obiicitur Secundò, Vel Deus deſpexit fratrem, vel non deſpexit. Si deſpexerit, fruſtrà corrigo: quia dicit Eccleſiaſtes cap. 7. *quòd nemo poſſit corrigere quem ille deſpexerit.* Si non deſpexerit, ſine me ipſum corriget Deus.

Reſpondeo, Præſumendum facilè eſſe, niſi conſtet contrarium, quòd Deus peccatorem non deſpiciat, ita vt in pœnam præcedentium delictorum non ſit ei daturus pœnitentiam per efficacem gratiam & altiorem miſericordiam: ſed potiùs præſumendum, quòd tibi velit Deus ad meritum cedere proximi conuerſionem; vt dum conuertis peccatorem, operias multitudinem tuorum peccatorum, vt dicit Iacobus cap. 5.

Verùm de hac re ex profeſſo tractata plura videri poterunt apud D. Auguſtinum lib. De correptione & gratia.

Obiicitur Tertiò, Ipſe peccator non tenetur ſtatim reconciliari; ergo neque alius tenetur eum corripere.

Reſpondet Baneſius, Non ſequi; eò quòd quiſque ſit dominus bonorum ſuorum ſpiritualium, bonorum autem fratris cuſtos ſolùm.

Aliter reſpondeo; Quamuis peccator non teneatur confiteri niſi ſemel in anno, tenetur tamen pœnitere tempore & loco. Neque diſputo, an ſub nouo peccato obliget ipſum præceptum virtutis pœnitentiæ, antequam obliget præceptum Sacramenti: in propoſito enim nobis ſufficit, quòd incumbat ei pœnitere eo ipſo quo cecidit, vt tibi ex fraternæ charitatis officio incumbat, tempore & loco monitionem correptionis tuę interponere, ſi videas eo medio opus eſſe. Nondum ergo fortè præceptum pœnitendi vrget fratrem, ſed te vrget præceptum corripiendi, ipſumque præparandi, ne quod alioqui times futurum, quando præceptum pœnitendi vrgebit, ipſe ſuo officio deſit. Neque adeò mirum videri debebit, te obligari priùs ad correptionem; cùm ipſa medium ſit ad pœnitentiam, & tu ditior ſis in hoc genere. Occurret ergo tempus monendi, ne deſit ſuo officio frater tempore quo tenebitur pœnitere: occurret, inquam, citiùs quàm illud ipſum pœnitendi tempus, præſertim cùm fortè etiam ad abſtinendum, aut ad propoſitum abſtinendi, & ſuo tempore pœnitendi, aut etiam ad hoc vt ſe peccaſſe agnoſcat, correptio ſit neceſſaria. Quæ omnia certum eſt non poſſe æquè differri ac ipſam contritionem aut confeſſionem.

DVBITATIO II.

An quilibet proximus ſit ex præcepto Corripiendus quando peccauerit?

RATIO dubitandi eſt, quia proximi nomen ad quemlibet hominem extenditur, vt ſuprà diximus: præceptum autem correptionis non videtur eò vſque extendendum, tum quia Euangelium ſolius fratris corripiendi legem ponit; frater Matth. 18. autem non videtur eſſe quilibet homo, quia Deuteronomij 23. diſtinguitur contra alienum; *Non fœnerabis fratri tuo, ſed alieno:* tum quia pœna non ſe corrigentis fratris ſtatuitur, vt ſit ſicut ethnicus, id eſt, ſine vlla correptione & monitione. Imò Origenes putauit hîc, non eſſe fratrem, ſed ſolùm Tract. 6. in nominari fratrem eum, qui mortali peccato ami- Matth. ſiſſet ſpiritum adoptionis, in quo clamamus Abba Pater.

Reſpondeo; Quamuis Chriſtus eo loco potiſſimùm velit nos docere, quomodo debeamus cum fratribus fidelibus agere, neque poſſit cum ethnicis per omnia ſeruari ordo iſte Euangelicus in correptione, vt rectè monet Theophylactus; generali tamen præcepto correptionis, prout ex naturali lege dilectionis pullulat, quemlibet proximum, cui dilectionem debemus, comprehendit. Nam quod Origenes dicit, fratrem non eſſe qui mortaliter peccauerit, manifeſti erroris eſt, vt infrà oſtendemus. Quamuis ergo faciliùs corri- Dub. ſeq. piendi ſint fideles quàm infideles, eò quòd ad ipſos maximè bonum operari debeamus, & fortè Galat 6. rarior ſit ſpes emendationis in iſtis; neque tamen infideles prorſus ab hac lege exempti ſunt: quin potiùs naturæ lex & infidelibus ipſis inter ſe correptionis regulas ponit, ſicut & dilectionis.

DVBITATIO III.

An de quolibet peccato ſit præcepta fratris Correptio?

VIDETVR ex præcepto Euangelico non eſſe: Primùm, ex verbo *peccauerit.* Græcè enim ἁμαρ-

ἁμαρτήσῃ potiùs ſignificat, errore, ignorantia, aut infirmitate peccare, quàm deſtinata malitia: non habet ergo locum fraterna correptio in peccatis ex mera malitia.

Secundò, Euangelium reſtringit peccatum corripiendum ad peccatum in te commiſſum; ergo quæ frater admiſerit in Deum, in ſeipſum, aut etiam in alios proximos præter te, non erunt à te corripienda.

Tertiò, Quando frater dicitur, videtur ſignificari non peccaſſe niſi venialiter; vt inde collegit Origenes.

Quartò, de ſolis mortalibus accipiendum eſſe Euangelicum præceptum, ex eo quod ſubiungitur, apparet, *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*. Non enim corrigendo lucrareris, niſi peccando periiſſet, vt obſeruat Auguſtinus ſerm. 16. De verbis Domini.

Quintò, Ex eodem textu videtur frater non corripiendus de peccato, quod ipſe iam per pœnitentiam emendauit; neque enim lucrandus ſupereſt, qui iam emendatus eſt.

Sextò, Non niſi de illis quę coram te, id eſt te vidente peccauerit, videtur à te corripiendus; tum quia nonnulli veterum ſic intelligere videntur illud *in te*; tum etiam, quia Sapiens monet, tum demum correptionem eſſe inſtituendam, quando certò de crimine cõſtiterit Eccleſiaſtici 11. *Priuſquam interroges, ne vituperes quemquam; & cùm interrogaueris, corripe iuſtè.*

Septimò, Magiſtratus quædam peccata tolerat, puta vſuram & fornicationem; ergo eadem non tenemur, imò non poſſumus corripere, vt quibus ſublatis ſequerentur alia grauiora, ob quæ vitanda publicè hæc tolerantur.

Reſpondeo, & DICO PRIMO, De peccatis ex ignorantia & infirmitate ideò magis commendatur correptio, quia in illis facilior eſt ſpes emendationis, quàm in peccatis ex malitia: eaque potuit eſſe cauſſa quare tam Græcè quàm Syriacè textus potiùs locutus videatur de illo qui peccauerit ex ignorantia aut infirmitate. Fieri tamen poteſt, vt etiam eius ſperetur emendatio, qui ex malitia peccauit, qui tunc corripiendus eſſet. Secundò, Fieri poteſt, vt qui ex malitia peccauit, ex ignauia quadam & negligentia, aut ignorantia, aut infirmitate, aut humano pudore, nonnihil iam in affectu correctus, adhuc maneat in peccato, non reconcilians ſe Deo aut proximo offenſo, qui omnino eſſet per correptionis aculeum excitandus.

DICO SECVNDO, Præceptum correptionis non ſolùm extendit ſe ad peccata quæ in corripientem fuerint admiſſa, ſed etiam quæ in alios, ſiue Deum, ſiue proximos, ſiue ipſum peccantem. Probatur; Quia correptio non tam eſt inſtituenda vt reparetur læſio aut offenſa, quàm ne frater qui peccauit, pereat: perit autem quocumque peccato mortali. Deinde etiamſi in correptione ſpectanda eſſet offenſæ reparatio, peccata in Deum ſunt offenſæ maioris, vt patet 1. Reg. 2. *Si in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo?* Itaque vel maximè de illis corripiendus erit frater. Tertiò, Peccata in Deum, quæ coram nobis aut nobis conſciis admittuntur, etiam in nos redundant; ſicut in filium peccatur, ſi eo vidente pater afficiatur iniuria. Quomodo D. Auguſtinus Euangelij verba extendit ad peccata in Deum nobis videntibus admiſſa, non quòd *in te*, in Euangelio idem ſit, quod *coram te*, & *te ſolo ſciente*; ſed quòd redundet in te peccatum in Patrem cæleſtem admiſſum coram te. Ideò ergo Chriſtus, quod generalius erat, explicat de ſolo peccato in nos admiſſo, cuius etiã à nobis venia danda ſit, vt patet apud Lucam: quia ſolemus magis offendi, & concitatiores eſſe ad inordinatè traducendum fratrem, quando in nos peccauerit. Cohibet ergo nos, vbi maximè opus erat. Secundò, Illud *in te* idoneum eſt ad ſignificandum peccati qualitatem, de quo corripiẽdus ſit hoc ordine frater. Debet enim eſſe occultum: nam publicè peccantes coram omnibus redarguendi eſſent, vt dicit Apoſtolus prioris ad Timoth. cap. 5. Debet etiam eſſe tibi, qui correpturus es, benè exploratum, quale magis eſſe ſolet peccatũ in te quàm in alios admiſſum. Tertiò, Spes emẽdationis in eiuſmodi peccato maior erit hactenus, quòd meritò mouebitur frater, quando te etiam ab ipſo offenſum, videbit non de vindicta, ſed de emendatione ipſius ac ſalute eſſe ſollicitum. Illa enim eſt perfectio Chriſtiana, nulli malum pro malo reddere, ſed benefacere etiam oſoribus ſuis. Quartò, Facilè reliqua peccata comprehenduntur illo modo loquendi: ſi enim etiam quando te lædendo periit, curare iuberis vulnus proximi; multò magis ſi perierit impingendo in alium: magis enim tunc tibi erit proximus minùs aduerſus; opitulationi ergo vicinior eris. Remotiora itaque dum præcipit Chriſtus, viciniora includit.

Cap. 17.

DICO TERTIO, Error eſt Origenis, ſola venialia cadere ſub correptionem Euangelicam. Certum enim eſt, Dominum agere de peccato quo perierat frater, & ratione cuius, ſi in eo contumax fuerit, poſſit haberi ſicut ethnicus & publicanus, adeoque excommunicari; idque non tantùm coram Eccleſia, vt vult Origenes, ſed etiam coram Deo: Eccleſia enim non excommunicat, niſi quem pręſumit peccaſſe coram Deo mortaliter, vt patet in Concilio Aurelianenſi 5. can. 2.

Neque verum eſt, eum qui in crimen aliquod inciderit, eo ipſo vel fidem amittere, vel ius omne fraternitatis inter fideles. Quamuis enim non ita perfectè ſit Dei filius, eſt tamen adhuc filius Eccleſiæ propter fidem & fidei Sacramentum: nam & Apoſtolus 2. ad Theſſal. 3. meminit fratris ambulantis inordinatè, & 1. ad Corinth. 5. *Si is qui frater nominatur, eſt fornicator*, &c.

Neque eſt quòd Origenes obiiciat, nominari fratrem, ſed verè non eſſe: nominari enim in Scriptura frequentiùs accipitur pro verè nominari, *Vt filij Dei nominemur & ſimus*. *Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei*. & alibi ſæpè. Omitto quòd Oecumenius non malè monuit, *nominatur*, poſſe coniungi cum *fornicator*, vt ſenſus ſit, Si frater ſit nominatus (id eſt famoſus) fornicator.

1. Ioan. 3. Lucæ 1.

DICO QVARTO, Quamuis Magiſtratus ſecularis non teneatur ſub mortali, tollere conſueta venialia peccata, niſi turbent aut multùm incommodent Reip. Prælati tamen Religioſorum, quibus ex officio incumbit, ſuos ad maiorem perfectionem promouere, tenentur etiam ſub mortali, corripere illos abuſus, qui in ſingulis quidem ſunt tantùm veniales, in communitate tamen multùm eneruant diſciplinam; quam ita notabiliter negligere, in Prælatis non eſt leue peccatum.

DICO

Dico qvinto, Veniale erit peccatum, ſi cùm poſſis fratrem corripiendo liberare à conſuetudine, verbi gratia, venialiter mentiendi, negligas corripere: erit tamen minus culpæ in hac omiſſione, quàm in fratris mendacio. Nullum autem erit peccatum, ſi veniale ex genere ſuo ſemel admiſſum non corripias: impoſſibile enim eſt, omnia talia vitare. Quando tamen coniiceret peccatum veniale fratrem in euidens periculum peccandi mortaliter, maximè ſi idem diſponat ex genere ſuo ad mortale; teneris ex præcepto corripere, vt rectè Sotus ſuprà membro ſecundo, q. 2. concl. 3. & Gabriel lect. 74. in Canonem Miſſæ.

Dices, Quodlibet veniale peccatum eſt maius malum, quàm fames aut ſimilis neceſſitas corporis; ergo, ſi ſub mortali tenear tollere famem, etiam tenebor corrigere peccatum veniale.

Reſpondeo, negando conſequentiam. Obligatio enim eleemoſynæ non tam eſt ſpectanda ex magnitudine mali, quàm ex neceſſitate proximi, & tua facultate. Certum autem eſt, peccantis venialiter neque tantam eſſe neceſſitatem, neque tantam tibi eſſe eius curandi facultatem, cùm fortè non minùs ipſe indigeas tali monitore, vt dici tibi poſſit, Medice cura teipſum: aut vno veniali emendato, vel aliud ſimile, vel grauius, vel fortè plura contingit admitti; aut denique, quia huiuſmodi alicuius incommodi facilè ſubeſt periculum quo excuſeris.

Dico sexto, Non licet proximum corripere de peccato, quod eum conſtat iam emendaſſe per pœnitentiam. Tali enim ignoſcendum eſt, eò magis, quòd correptionem tuam præuenerit. Poſt correptionem enim, ſi pœnitentiam egerit, iubet Dominus apud Lucam c. 17. illi dimittere: multò magis ex Chriſti lege dimiſſurus es, ſi etiam ante correptionem pœnituerit, ſiue in te peccauerit ſiue in alios: agendum enim tibi potiùs vt ab offenſis dimittatur ei, quàm vt ſuperflua correptione ipſe offendatur. Vt enim peccatum præteritum ſit materia legitima correptionis, debet quodammodò pendere in futurum. Præteritum quidem oportet eſſe, quia nemo increpandus eſt de eo quod nondum admiſit corde, ore, aut opere: ſi enim propoſitum eius conſtat, maximè de eo corripiendus eſt: ſi tamen ita ſit præteritum, vt iam animus planè correctus ſit, neque periculum ſit ne adiiciat iterùm; neque per modum remedij, neque per modum antidoti, correptionis amarum pharmacum adhibendum eſt fratri: quia ſine te neque iam periit, neque periturus eſt, adeoque non eſt quem corripiendo lucreris. Ita ferè Dominicus Soto ſuprà; vbi citat Gloſſam in capitulum Si peccauerit 2. quæſt. 1. quæ dicere videtur, quòd corripere peccata tam præterita quàm futura, ſit præceptum Prælatis: priuato autem præceptum quidem eſſe, corripere peccatum proximi futurum; conſilium autem, etiam corripere præteritum. Quam Gloſſam vt ex parte excuſemus, intelligemus per futurum peccatum illud, quod quidem animo ſaltem admiſſum eſt, vt hactenus in præteritum abiiſſe videri queat: ſed manet adhuc eius complacentia, & perficiendi aut iterandi propoſitum aut periculum: niſi enim tale ſit peccatum quod proximus admiſit, non tenemur corripere; imò eius correptio ne quidem erit in conſilio, ſed illicita, quidquid ſit de intellectu Gloſſæ.

Dico septimo, Debet peccatum, de quo corripis, certò tibi conſtare: grauiter enim offendi ſolent, qui de peccato quod non admiſerunt, corripiuntur. Intelligenda eſt hæc aſſertio de correptione, quæ fit cum increpatione & comminatione: quando enim probabiliter, aut etiam dubiè intellexiſti amici delictum; corripere potes ſolùm monendo. Hoc enim dicit Eccleſiaſticus cap. 19. *Corripe amicum: ſæpè enim fit commiſſio, vt non omni verbo credas.* Hîc ergo maximè cauendum, ne obiiciatur ei crimen tamquam certum. Videbitur autem ei eiuſmodi admonitio maximè adhibenda in peccatis, ad quæ proximus videtur propendere, & ſeſe iam parare: vel ſanè, quando peccatum eſt graue magnique incommodi, & periculum nullum offenſæ, ſed magna ſpes emendationis; quod inter familiares citiùs euenire poteſt.

Dico postremo, Etiam de iis criminibus proximus eſt tibi corripiendus, quæ Magiſtratus publicè tolerat. Magiſtratus enim fornicationem, verbi gratia, in hoc Reipub. membro tolerat, ne Reipub. corpus, cuius ei proxima cura incumbit, in aliis melioribus membris ſtupro polluatur aut adulterio. Quò pertinet illud Auguſtini lib. 2 De ordine cap. 4. *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaueris omnia libidinibus.* Quare ſi tibi, cui priuata fratris tui cura incumbit; ita vſu veniat, vt ipſum qui de fornicatione eripiendus ſit, hac ratione putes in adulterium præcipitandum; conſilio charitatis mitigabitur præceptum correptionis, quod ordinariè alioquin obligabit. Eſt & aliud hîc conſiderandum. Magiſtratus enim publica illa diſſimulatione ſolùm præſtat ſecuritatem de non inferenda vi aut pœna ſui fori; ſed non præſtat ſecuritatem contra caſtigationem paternam, aut monitionem ac correptionem fraternam, quæ eiuſdē penè rationis ſunt cum ipſa ſynderesi peccantis; adeoque ei tamquam ſubſidia quædam proportionata omnino relinquenda ſunt. Ne ergo huiuſmodi peccatores non tantùm non impediantur coërtione, ſed etiam ſalutaribus deſtituantur pœnitentiæ præſidiis: rectè à concionatoribus publicè; à parentibus & amicis, & quouis ad hoc idoneo proximo, tempore & loco priuatim, grauiter corripiuntur.

At, inquies, ſequentur incommoda ſi te audierint, quæ permittendo volebat euitare Magiſtratus.

Reſpondeo in primis, Quò plures corriguntur, eò pauciora erunt huiuſmodi incommoda. Neq; enim ſicut Magiſtratus manum cohibet non animum, dum lege prohibet; ita corripiens ſolùm exterius peccatum impedit, ſed ad veram pœnitentiam fratrem conatur perducere; vt iam periculum de ipſo correcto non ſit futurum ne illa admittat, quæ vitare volebat permittendo Magiſtratus: Deinde, eſto, ſequantur aliqua ex illis incommodis; non idcircò magis teneris non corripere, ceteris paribus, quàm mulier teneatur in peccato fornicationis perſeuerare, vt in aliis vitentur adulteria. Bonum enim publicum mihi quidem incumbit curare, ſed non immediatè, neque aliter quàm curando vt mecum ij ſint boni ciues, quorum mihi cura incumbit. Aliud eſt de Magiſtratu qui à Deo gladium accepit, non vt exerceat vindictam quantam poteſt, ſed quantam permittit aut poſtulat vtilitas Reipublicæ. Non enim in hoc ſæculo omnis pœna infligenda, ſed omnis culpa corrigenda eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Correptio fraterna pertineat ſolùm ad Prælatos?

PRO reſponſione ſit PRIMA ASSERTIO. Omnes omnino homines, tam infideles quàm fideles, tenentur naturæ lege, tempore & loco proximum ſuum corripere correptione illa fraternæ charitatis, quæ deſtinatur in commodum eius qui corripitur. Præceptum enim de diligendo proximo omnes obligat: neque ratio eſt, quare ad eleemoſynam corporalem omnes obligentur, non autem ad hanc ſpiritualem. Docet id D. Auguſtinus lib.1.de Ciuitate, capite 9. Chryſoſtomus homil. 30. in Epiſtolam ad Hebræos: *Nolite rectoribus cuncta tribuere. Poteſtis enim & vos mutuò vos ædificare.*

SECVNDA ASSERTIO. Priuatus quiſque non tenetur ad correptionem iudicialem, quæ fit in bonum publicum; neque tenetur ad fraternam ex iuſtitia, ſed ſolùm ex charitate. Ita D.Thomas.

TERTIA ASSERTIO. Ad iudicialem correptionem & punitionem coactiuam, tenentur ex iuſtitia Prælati. Debent enim ex officio Reipublicæ conſulere.

QVARTA ASSERTIO. Prælatus multò arctiùs tenetur ex charitate ad correptionem fraternam, quàm priuatus. Prælatis enim dictum eſt: *Vos eſtis ſal terræ. Vos eſtis lux mundi.* (Matth.5.) & apud Ezech. cap.3.& 33. dicitur ſpeculatori, *Si dicente me ad impium, Morte morieris, nõ annuntiaueris ei vt auertatur à via ſua impia; ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram.* Ad hæc videmus naturalem rerum ordinem hoc poſtulare, vt vbi inferiora indigent aliqua directione aut motione, eam accipiant à ſuperioribus, vt patet in cælorum motibus, Angelorum hierarchiis: idem ergo in Prælatis vſu veniet, qui & ipſi Angelis & cælis in Scriptura ſacra aſſimilantur. Accedit quòd Prælatus ſit cuſtos iuſtitiæ, qui ex officio teneatur meliores facere ſubditos, vt rectè Philoſophus 5. Ethicorum. Denique obligatur quiſque ex lege naturæ, filios plus diligere, quàm fratres, illiſque potiùs in eleemoſynis corporalibus ſubuenire: ergo Prælatus, qui eſt pater ſpiritualis, in eleemoſyna ſpirituali correptionis potiùs tenebitur quàm extraneus quiſpiam, aut frater collateralis; pręcipuè cùm Pręlati in hoc genere & ditiores ſint, & maiori cum fructu verſari ordinariè poſſint.

QVINTA ASSERTIO. Prælatus tenetur ex charitate inquirere in ſubditorum vitam, vt ipſos in eorum bonum paternè ex charitate corripiat. Tenet Sotus de ſecreto, ſuprà q.3. & Valentia hîc.

Caietanus tamen hîc articulo 2. exiſtimat, ſpectando ſolam obligationem charitatis, non teneri Prælatum inquirere in vitia ſubditorum vt corrigat; ea enim, inquit, obligatio incumbit Prælato, non vt tali, ſed vt homini: certum autẽ eſt ex Auguſtino ſerm. 16. De verbis Domini, non debere paſſim homines inquirere quod corrigant. Deinde vt magis ad ſpiritualem hanc eleemoſynam Prælati teneantur, tamquam ditiores & potentiores verbo & auctoritate, ideoque teneantur, ſi cum aliis ſimul deprehendant, potiùs ipſi corripere; non tamen apparet, quomodo magis teneantur inquirere quos corrigant, quàm diuites quos corporaliter paſcant.

Contra hanc opinionem Caietani facit, quòd in Pręlato tres qualitates, non tantùm duas conſiderare oporteat. Non enim ſolùm conſiderandus eſt vt Pręlatus ſeu iudex, & vt frater ſecundùm communem naturam aut fidem; ſed etiam vt ſpiritualis pater. Quare magis ad noſtram ſententiam accedens Baneſius dicit, Prælatum vt eſt frater, neque poſſe neque debere inquirere: vt eſt ſpiritualis pater, poſſe quidem, ſed non debere: vt autem eſt iudex, & poſſe & debere. Verùm quòd non tantùm poſſit vt eſt pater ſpiritualis, ſed etiam debeat, vt habet noſtra aſſertio, probatur: Quod enim debetur determinatæ perſonæ, (inquit S.Thomas hac q.art. 2. ad 4.) ſiue ſpirituale ſit ſiue temporale, non oportet nos tum demum reddere, quando ea perſona occurrerit; ſed oportet adhibeamus ſolicitudinem ad eam inquirendam. Confirmatur: Quia ideò Pręlati dicuntur ſpeculatores apud Ezechielem: & rectè Gregorius libro ſecundo epiſtola 52. *Quæ poteſt eſſe paſtoris excuſatio, ſi lupus oues comedit, & paſtor neſcit?*

Ad argumentum Caietani, patet ex dictis reſponſio: neque enim aſſertio noſtra conſiderat Prælatum vt priuatam perſonam, ſed vt patrem ſpiritualem.

Ad alterum reſpondeo, Diſparitatem eſſe, quòd Prælatus certos & determinatos habeat ſubditos, quibus hanc eleemoſynam ipſe debeat. Accedit quòd in ſpirituali eleemoſyna magis ſit neceſſaria huiuſmodi inquiſitio; eò quòd magis ſoleant homines occultare delicta, quàm egeſtatem; adeò vt ipſa occultatio delicti, ſubinde peccatum quoddam ſit: quod niſi per inquiſitionem Prælati corrigatur, contingit omnia reliqua incorrecta manere.

Ceterùm hîc rectè monent Caietanus & Valentia, cauendum Prælato, ne fiat multa ſuſpicione præceps & odioſus; néve contrà committat, vt per incuriam ſuam inualeſcant occulta delicta. Ad quam rem conferet plurimùm, ſi habeatur vir prudens, experientia & indole ſagaciori perſpicax, vt magis videantur ei occurrere defectus ſubditorum, quàm curioſa anxietate inquiri.

Cauendum tamen, ne quem Prælatus infamet ſine indiciis in particulari in ipſum inquirendo.

At quæres, An cum periculo vitæ teneatur Pręlatus corripere?

Reſpondeo, In extrema neceſſitate ſpirituali teneri quemlibet ad correptionem, etiam cum periculo vitæ: in alia autem graui, pręſertim quando frater ex ignorantia peccat, teneri priuatum cum aliquo damno externorum bonorum, non autem cum periculo vitæ, aut valdè graui damno in fama aut fortunis, vt docet Sotus ſuprà q.2. concluſ.6. Prælatus tamen qui curam habet animarum, ſæpè etiam in graui ſolùm neceſſitate tenetur cum periculo vitæ. Verùm hæc ferè pendent ex illis, quæ diximus De ordine charitatis.

Ceterùm quod de Prælato dicimus, eum magis obligari ad corripiendum, capitulum Duo iſta 23. q. 4. ex Auguſtino deſumptum, extendit ad patresfamilias, maritos, parentes, iudices, reges, ſecundùm diſciplinã cuiq; aptam & accommodatam. Neq; tamen tenentur Reges importunè corripiendo, periculum amittendi regni ſubire, vt

accidit

Digitized by Google

2.Reg.3. vt accidit Iſboſeth, qui intempeſtiua Ducis caſtigatione patrium regnum amiſit: ſed poſſunt prudenter opportunitatem expectare, vt Dauid
3.Reg.2. & Salomon fecerunt in cauſſa Semei.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm quis teneatur corripere Prælatum ſuum?

RESPONDEO, & DICO PRIMO. Subditi non poſſunt Prælatum ſuum corripere correptione coactiua, quæ eſt actus iuſtitiæ.

Peccauit in hac doctrina Ioannes Wicleff, quando docuit, ſubditos poſſe propter peccata Prælatorum ſuorum, ad libitum ſuum priuare eos decimis: quod damnauit Concilium Conſtantienſe in art. eius 18.

DICO SECVNDO. Non ſolùm poſſunt, ſed tenentur ſubditi ſuos Prælatos ſtrictiùs quàm alios corripere, quando circumſtantiæ quibus id prudenter fiat, concurrerint. Patet, Quia Prælato tamquam parenti præ reliquis maior debetur dilectio. Secundò, Quia maius eſt periculum Reip. ſi non corrigatur: Periculum enim eſt, vt inquit Gregorius lib. 10. ep. 36. *ne totum corpus incipiat morbus inuadere, ſi languor non fuerit curatus in capite.* Tertiò, Quia Prælatus verſatur in maiori periculo, vt dicit Auguſtinus in Regula. Quartò, Quia Prælati magis ſolent carere neceſſaria correptione.

DICO TERTIO. Rariùs concurrunt omnes circumſtantiæ neceſſariæ, vt prudenter ſubditus corripiat Prælatum ſuum, quàm vt fratrem quemuis alium. Debent enim plures circumſtantiæ in correptione Prælati concurrere.

In primis enim magna habenda eſt ratio famæ & pudoris, ne Cham reuelando turpitudinem patris, referat maledictionem. Quare non poterit publicè coram omnibus argui, aut in faciem ei reſiſti; niſi quando doceret hæreſim, aut publicè populum ſcandalizaret: quo modo Chriſtus Dominus publicè maiores Iudæorum reprehendit,
Lucæ 11. qui tollebant clauem ſcientiæ, nec ipſi intrabant, nec alios ſinebant intrare.

Neque tamen æquè licebit cuilibet è populo Chriſtiano, ſine ſpe correctionis eiuſmodi Prælatos corripere, ſicuti licebat Chriſto, qui non tam ſubditus quàm iudex eorum erat quos arguebat, & in iudicium venerat in hunc mundum.
Ioan.9. Peccant enim qui Prælatos, quantumuis id meritos, corripiunt publicè, quando ex eo non ſperatur ſalus multitudinis: hoc enim non eſt ſcandalum tollere, ſed nouum ſerere. Quapropter meritò Clementina Religioſi, De priuilegiis, valdè diſtrictè inhibetur Religioſis, ne in ſermonibus ſuis, Eccleſiarum Prælatis detrahant: quod renouauit Leo X. in Concilio Lateranenſi ſeſſ. 11. Cõſtitutione quæ incipit, Supernę maieſtatis, &c.

Secundò, Oportet vt qui vadit correptum Prælatum ſuum, ſpectatæ ſit virtutis & prudentiæ:
2.Reg.6. *Si enim beſtia tetigerit montem, lapidabitur*; & per-
Heb.12. cuſſit Dominus Ozam, quando temerè tangebat Arcam.

Excipiunt tamen caſum, quo quis iniquè vexaretur à Prælato: ei enim permittunt, vt cum aſina
Num.22. Balaàm dicat, *Cur percutis me ecce iam tertiò?* &c. Ita Dominicus Soto.

Tertiò, Oportet Prælatus, etiam quando priuatim corripitur, non niſi manſuetè & reuerenter moneatur, vt hîc D. Thomas. Apoſtolus enim ſeniorem increpare prohibuit. Videre licet præter 1.Tim.5.
epiſtolam Dionyſij à D. Thoma citatam, 1. epiſtolam Anacleti qui dicit, Apoſtolos ſtatuiſſe ne quis facilè turbet Prælatum, ſed priùs familiari colloquio moneat. Similia habet Euariſtus poſteriori ſua epiſtola ad Ægyptios, Gregorius lib. 5. Moralium c. 10. & 3. parte Paſtoralis, monitione 5. vbi vtitur exemplo Dauidis, dolentis quòd abſcidiſſet oram veſtimenti Regis Saul.

ARTICVLVS V.

Vtrùm peccator debeat corripere delinquentem?

DICO PRIMO. Non deſinit peccator obligari ad correptionem fraternam, modò ſeruet has circumſtantias.

Prima eſt, Ne cõſtet ipſum correptorem maioribus criminibus eſſe obnoxium; ne dici ei poſſit, *Quid autẽ vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem* Luc.6.
autem, quæ in oculo tuo eſt, non conſideras? Hoc enim eſſet agere hypocritam: ſimulat enim ſe ea eſſe ſanctitate, vt medicũ agere poſſit, cùm ipſe medicina indigeat. Secundò, ſimulat ſe curare ſalutẽ proximi, cùm vel inde aliud ſpectare cõuincatur, quòd propriæ ſalutis ſit negligentiſſimus: neque enim magis fratris debebat, quàm propria corrigere delicta, præſertim cùm ea habeat ſibi notiora. Tertiò, corripere eſt eius qui meliùs videt: atqui meliùs videt qui feſtucã habet in oculo, quàm qui trabem: ne ergo cęcus ducat cæcutientem, qui minora habet peccata, potiùs corripere debebat.

Secunda circumſtantia eſt, Ne publicè corripiat, qui publicè ipſe eſt peccator: plus enim nocebit quàm proderit, vt docet Chryſoſtomus homil. 24. in Matth. *Erit enim talis* (vt alibi Seneca de Philoſophis recta monentibus, diuerſa facientibus) *in proprium ſuum conuitium & opprobrium diſertus. Legem enim ſibi indicit virtutum omnium, qui ab altero rationem vitæ repoſcit.*

Tertia, Ne ſuperbiat ex indigna illa elatione contra proximum, ſed gemendo corripiat. Rectè Auguſtinus De ſerm. Domini in monte lib. 2. *Si inuenerimus nos in eodem vitio eſſe, non obiurgemus, ſed congemiſcamus vt non alium ſolùm ad pœnitendum, ſed æqualiter conandum inuitemus.*

His poſitis probatur aſſertio. Eleemoſyna ſpiritualis fraternæ correptionis, in peccatore eſt quædam diſpoſitio ad pœnitentiam; ergo non eſt ab ea omnino repellendus. Sicuti enim qui alterum iudicat, ſeipſum condemnat, dum eadem agit quæ iudicat; ita qui alium corripit in iiſdem ſeipſum reprehendit, vt dicat illi conſcientia, *Tu* 2.Reg.12.
es ille vir; & ipſe reſpondeat, *Peccaui Domino*; vt audire mereatur, *Dominus tranſtulit peccatum tuum.* Secundò, Peccatum non adimit homini ita iudicium rationis, quin proximo conſulere poſſit; neque ergo in peccatore ceſſat vel finis, vel facultas correptionis.

DICO SECVNDO. Non peccat de nouo mortaliter iudex, ſi ſcandalum abſit, in peccato mortali iudicando, & iudicialiter corrigendo ſubditum. Correctio enim iſta non habet peculiarem ex parte ſua ſanctitatem, ratione cuius ſine nouo peccato

peccato non poſſit fieri in peccato, ſicut admini-ſtratio Sacramentorum. Eſt D. Thomę infrà queſtione 60. articulo 2. ad 3. quamuis in 4. diſtinctione 19. aliter docuerat. Sequitur Nauarrus in Rubricam de iudiciis num. 43. qui tamen putat peccare venialiter, niſi humiliter iudicet.

Dico tertio. Qui propter peccata ſua non eſt vtilis ad corripiendum fratrem, non tenetur ſub nouo mortali pœnitere, ad eum finem vt ſit correptioni idoneus: ſicut nemo tenetur ſub mortali conquirere diuitias, vt poſſit largiri eleemoſynam corporalem; aut acquirere ſcientiam, vt poſſit eleemoſynam ſpiritualem facere docendo & conſulendo. Ita Sotus, Baneſius & Valentia, contra Richardum & Nauarrum. Excipe tamen Prælatos & peccatorem ſcandaloſum: tenentur enim iſti, ſaltem exteriùs, ceſſare à ſcandalo, vt proximos corrigant. Item excipiendus eſt caſus neceſſitatis: quando enim proximus eſt in extrema neceſſitate ſpirituali, tenetur peccator, ſi hac ratione ſe correcturum ſperet, abſtinere idcircò, ſaltem exteriùs, à peccato: ſi enim cum vitæ diſpendio deberet tunc ſuccurrere, quantò magis cum diſpendio noxiæ voluptatis?

ARTICVLVS VI.

Vtrùm quis debeat à Correptione ceſſare propter timorem, ne proximus fiat deterior?

Respondeo; Quando finis præcepti ceſſat contrariè, non tantùm negatiuè, ceſſat obligatio: imò in præceptis legis naturæ ceſſat obligatio, quando negatiuè ceſſat finis proximus & internus actui. Quare cùm preceptum de corripiendo proximo ſit legis naturæ, non ſolùm ceſſat eius obligatio, quando proximus ex correptione fieret deterior, ſed etiam quando non fieret melior: finis enim eius eſt, emendatio & pœnitentia fratris: quia autem correctionis iudicialis finis, non tam eſt ſalus delinquētis, quàm Reipublicæ & communis iuſtitiæ obſeruatio, & aliorum exemplum; etiamſi putetur peccator futurus deterior, tenetur nihilominùs iudex corrigere. Prior pars probatur Prouerbiorum 9. *Noli arguere deriſorem, ne oderit te.* Neque tamen cùm ab eius correptione deſiſtimus, in ipſo odio quod declinamus, noſtrum vitamus malum, ſed ipſius: alioquin non lucra Dei, ſed noſtra quæremus, inquit Gregorius lib. 20. Moralium cap. 19.

Notandum, non tunc demum nos obligari ad correptionem, quando ſperamus veram emendationem continuò ſecuturam: ſufficit enim initio ſperemus, quòd ab exteriori peccato ceſſabit, ſaltem ex pudore aut timore humano, vt docet Chryſoſtomus hom. 30. in Epiſtolam ad Hebręos.

Ex hac doctrina ſequitur Primò, Nimis afflictos non eſſe corripiendos in ipſa afflictione: eſt enim periculum, ne impatientia fiant deteriores, aut triſtitia abſorbeantur; & conſolatione tunc opus eſt: conſolator autem increpando dolorem augebit, vt monet Gregorius in illud Iob cap. 16. *Conſolatores oneroſi omnes vos eſtis.*

Sequitur Secundò, Mites & ſubditos ſtatim eſſe corripiendos, potentes autem & proteruos non niſi opportunè, & priùs generatim in concione publica: ſicut medici corpora multùm oppleta noxiis humoribus præparare ſolent ad purgationem, vt monet idem Gregorius lib. 13. Moral. cap. 3. & 4.

Sequitur Tertiò, quod notatum reliquit Caietanus, Peccare parentes, aut patresfamilias, qui licet experientia edocti, filios aut domeſticos ſuos eſſe incorrigibiles, nihilominùs non deſinunt eos importunè corripere.

Ceterùm totum fraternæ correptionis artificium optimè tradit Gregorius 3. parte Paſtoralis, per 36. monitiones.

Poſterior reſponſionis pars confirmatur ex 1. Timoth. 5. *Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant.* Prælatus enim arguit, non ſolùm vt pœniteat qui peccauit, ſed vt ceteri timorem habeant. Vbi aduertendum eſt, vt Prælatus rectè corripiat eum qui futurus eſt deterior, oportere vt eiuſmodi correptio multitudini proſit: ſi enim obeſſet etiam multitudini, imò etiamſi ſolùm non prodeſſet; non rectè fieret, quando fratri qui corripitur obeſt.

Contra doctrinam articuli obiicitur: Deus etiam illos corripit quos nouit non emendandos, ſicut & Chriſtus Phariſæos; ergo etiam nobis id licebit.

Reſpondeo; Non ſequi: Quia Deus non corripit reprobos tamquam frater, ſed tamquam iudex. Deinde, cùm Deus vt generalis prouiſor ſuauiter omnia diſponit, non vult cuiquam mortalium omnino ſuam deeſſe correptionem; ſed omnes corripit, ſiue per ſtimulum conſcientiæ naturaliter aut ſupernaturaliter, ſiue aliis modis ſibi notis, vt bonis id cedat in auxilium, reprobis in teſtimonium, ſecundùm illud Sapientiæ 12. *Eos qui exerrant, partibus* (id eſt paulatim, ſeu per partes) *corripis.*

Dubium circa hunc articulum occurrit, An quando initio exacerbandus & deterior futurus eſt frater, ſed poſtmodum ex eadem correptione emendandus, ſit adhibenda correptio?

Videtur enim non eſſe, Quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona.

Secundò, Numquam ſatis certum eſt, quòd poſt exacerbationem ad mentem redibit: caſus ergo de quo quæritur, numquam incidet.

Tertiò, Aliàs ſequitur, quòd erit mihi corripiendus, etiamſi nouero propter peccatum, quod ex impatientia admittet, capite plectendum, modò ſub manu iudicis credam, vt ſæpè fit, ſeriò conuertendum.

Nihilominùs videtur verior reſponſio, talem eſſe corripiendum. Quam tenet diuus Thomas in 4. diſtinct. 19. queſt. 2. art. 2. Adrianus eodem libro, tractatu De fraterna correptione, Baneſius, Valentia & alij. Dominus enim, quando frater primò monitus te non audit, quid vlteriùs agendum ſit, præſcribit, ſupponens etiam tunc corripiendum eſſe, quando non putatur ad primam monitionem ſtatim emendandus: poterit ergo priuata monitio adhiberi, quando profutura ſperatur, etiamſi non ſtatim frater ſit emendandus, ſed occaſione eius nonnihil initiò tumultuaturus. Declarat rem iſtam Chryſoſtomus ſuprà citatus homil. 30. in Epiſtolam Pauli ad Hebræos, ſimilitudine medici: neque enim curat cùm infirmum ſecat, quòd valdè contra ipſum vociferetur, modò poſtmodum ſecuturam ſperet ex hac ſectione ſanitatem.

Exci-

Digitized by Google

Excipiendi tamen hîc ſunt aliquot caſus. Primus, Si peccatum, quo ad tempus deterior euadit correptus, vergat in alterius damnum; vt ſi eum cui iraſcebatur, ſit occiſurus: aut cedat in magnam Dei irreuerentiam; vt ſi blaſphematurus ſit Deum: aut ſi ex eo oriretur magnum ſcandalum: potiùs enim Dei honor ſpectandus, & bonorum auertenda pernicies, quàm curandum, vt tanto diſpendio mali fiant boni; ius enim innocentis potius eſt. Quare in actu blaſphemiæ, etiam incorrigibilis, ſine omni ſpe correctionis eſt increpandus: non erit enim tam fraterna correptio, quàm diuini honoris vindicatio, qui poſtulat vt blaſphemo contradicatur.

Secundus caſus, Si non ſit certius ſubſecuturam emendationem, quàm grauius peccatum intercurſurum. Ita Baneſius: quod verum erit cum limitatione Adriani; niſi exiſtimes eum ſine tua correptione, vel multò plura peccata admiſſurum, vel etiam in peccato mortali moriturum.

Supereſt reſponſio ad argumenta. Ad Primum reſpondeo, Quod boni ſequitur ex correptione, hoc corripiens intendit, & hoc per ſe ſequitur, quia correptio natura ſua ſpiritualis eſt medicina: quod autem mali interuenit, hoc non intendit corripiens, ſed ſolùm permittit & ſequitur per accidens, non tam ex correptione, quàm occaſione bonæ correptionis, ex malitia correpti. Vnde noſcitur, corripientem non facere aut procurare malum vt eueniat bonum, quod faceret qui fratrem in peccatum aliquod induceret, vt in eo deprehenſus ſalubriter erubeſceret; ſed ſolùm permittit minus malum, vt euitentur maiora; temporaneum, vt vitetur æternum, & eueniant æterna bona.

Ad Secundum, Propter iſtud argumentum Baneſius exiſtimat, caſum iſtum potiùs eſſe metaphyſicum, quàm moralem; ſed immeritò: quia, vt dicit Auguſtinus epiſtola 87. ſolet fieri & frequenter accidit, vt ad horam contriſtetur cùm reprehenditur, & reſiſtat & contendat; & tamen poſteà conſideret in ſilentio, & deinceps non faciat illud in quo iuſtè reprehenditur. Auguſtinus ergo ſæpè accidere dicit, quod Baneſius vix vmquam accidere putat.

Ad Tertium reſpondeo, Non ſequi: Quia planè per accidens eſt reſpectu monitionis tuæ, quòd talis corrigatur. Neque enim correctio ſperatur ex tua correptione, ſed ex terrore mortis à iudice infligendæ. Itaque erit huiuſmodi correptio contra conſilium charitatis, & ita corripiens faciet malum vt eueniat bonum. Imò videbitur intendere peccatum illud, quod puniendo, iudex correctionis cauſſam fratri præbeat.

Alia hîc eſt DVBITATIO, An ſit corripiendus, qui ex ignorantia inuincibili externum actum peccati exercet ſine peccato?

Reſpondeo; Iudex, item ille cui ex officio incumbet, poterit corripere, etiamſi nulla ſit ſpes emendationis, quando Reip. intererit, huiuſmodi peccata non relinqui inemendata: priuatus autem, ſi nulla ſit ſpes emendationis, non debet corripere, quæcumque ſit ignorantia iuris aut facti: ſi verò ſperetur emendatio, & fuerit ignorantia aliqua iuris, ſiue naturalis, ſiue diuini poſitiui, ſiue humani, aut fortè etiam facti, ſed contra legem Dei poſitiuam aut naturalem; tenetur quilibet fratrem ſuum monere: ſi verò ſit ignorantia facti contra legem humanam, etiamſi ſpectetur emendatio, non eſt præcepti ſub mortali monere, niſi ratione magnæ alicuius in Deum irreuerentię, aut ſcandali, vel damni in proximum. Conſuli poteſt Adrianus de Confeſſione dub. 7. Sotus in 4. diſtinct. 18. q. 2. a. 4. Baneſius hîc art. 2. Graffius libro 2. Deciſion. c. 68.

Sequitur hinc, non peccare eum mortaliter, qui non monet alterum obligatum ad Horas Canonicas, officij ſui, etiamſi videat eum aliquo die, ex inuincibili inaduertentia Horas non legere, & ſciat lecturum ſi moneatur: ſecùs eſt de eo qui ſemper Horas omitteret; lex enim humana non eſt cenſenda cum tanto onere obligationem ſuam exerere.

Sequitur Secundò, peccaturum eum mortaliter, qui non moneret illum quem ſcit fornicari, quia putat ſimplicem fornicationem non eſſe peccatum mortale; modò ſua monitione nouerit emendandum, niſi fortè eum excuſet rationabilis verecundia, aut quid ſimile.

Sequitur Tertiò, non eſſe illum neceſſariò monendum, qui ex ignorantia inuincibili duxit conſanguineam, aut affinem in gradu prohibito, aut falsò exiſtimat ſe validam diſpenſationem ſuper huiuſmodi impedimento impetraſſe, ſi timeatur eam nihilominùs non dimiſſurus, aut ſcandalum magnum oriturum. De quo conſuli poteſt capitulum Quia circa, De cõſanguinitate & affinitate.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm in Correptione fraterna, debeat ex neceſſitate præcepti admonitio ſecreta præcedere denuntiationem?

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm teſtium inductio debeat præcedere publicam denuntiationem?

HIs articulis tractat D. Thomas de ordine correptionis Euangelicæ, quem præ ſe ferunt verba Chriſti Matth. capite 18. De quo ſit

DVBITATIO PRIMA, An ordo iſte ſit iuris naturæ, an verò iuris merè poſitiui, per Chriſtum legiſlatorem noui Teſtamenti introducti?

Eſſe enim aliquod præceptum de ordine correptionis fraternæ, vt quàm minimo ſuo incommodo emendetur frater, omnino certiſſimum eſt ſecundùm omnes Theologos, excepto quodam Bernardino apud Baneſium. Imò hunc ordinem apud Matthęum, tamquam regula quadam Euangelica nobis eſſe mãdatum, dicit Innocentius III. capitulo Nouit, De iudiciis. Idem ſentiunt communiter Patres; Chryſoſtomus homil. 61. in Matthæum, Theophylactus & Euthymius in illum locum, Hilarius can. 18. in Matth. *Eum ordinem continendæ charitatis nobis Dominus impoſuit, quem ipſe in conſeruando Iſrael tenuerat.*

At difficultas eſt, An iure poſitiuo tantùm pręceptus ſit hic ordo, an etiam naturali?

Vbi in primis ſuppono, non quæri, An Chriſtus poteſtate ſua legiſlatoria vſus ſit, quando præceptum iſtud nobis impoſuit; hoc enim facilè

cilè concedendum eſt: neque inde ſequitur, ordinem hunc non eſſe iuris naturæ; nam etiam in danda lege Decalogi, Deus vſus eſt poteſtate legiſlatoris, manet tamen Decalogus legis naturæ.

Hoc ergo quæritur, An poteſtate ſua legiſlatoria, Chriſtus aliquid hîc addiderit legi naturæ, quod illa non continebat, ſicut Decalogo acceſſit determinatio colendi Sabbati.

Reſpondeo; Certum eſt, Chriſtum nihil addidiſſe poſitiui iuri naturæ, quando regulam iſtam poſuit de ordine correptionis fraternæ. Eſt enim communis ſententia, in lege Euangelica nullam eſſe factam additionem ad legem naturæ per legem aliquam merè poſitiuam, niſi in illis quæ pertinent ad Sacramenta, vbi etiā ſacrificium Euchariſtiæ intelligendum eſt. Tenet ita D. Thomas 1. 2. q. 108. art. 2. & Quodlibeto 4. art. 13. Sotus de ſecreto, memb. 2. q. 1. Baneſius & Valentia hîc, Ludouicus Carbo lib. 18. De legibus diſputatione 4. Lęlius in ſua Theologia morali De charitate cap. 11. vbi teſtatur eſſe communem. Supereſt ergo, vt ille ordo correptionis lateat in legibus iuris naturę, ſicut dilectio inimicorum, & alia nonnulla, quæ in luce Euangelica à ſole iuſtitiæ magis illuſtrantur, quamuis reuerà ſint iuris naturæ.

Non eſſe tamen hunc ordinem ſecundùm pręſcriptum legis naturę, argui poteſt Primò, Quando enim peccatum fratris eſt omnino occultum, vt tu ſolus noueris; non apparet quomodo ſeruari poterit iſte ordo: ſi enim te non audierit priuatè monentem, quomodo adhibebis vnum aut duos teſtes, nemine huius criminis conſcio? ſi enim aliis indices, iam infamas proximum tuum, & paruo fructu; quia teſtes illi eſſe non poterunt, niſi fortè tuæ criminationis contra te pro proximo: inutiles enim tibi erunt pro te teſtes criminis contra proximum, quem de eis ignoto incuſas.

Reſpondeo; Durandus in 4. diſt. 19. q. 4. putauit, illo caſu ſiſtendum eſſe in primo gradu correptionis. Adrianus in 4. tract. De correptione fraterna, vtitur diſtinctione: tenet enim cum Durando, caſu quo peccatum omnino tranſactum ſit, ita vt non continuandum, puta rei alienæ detentione, & ſimilibus modis, aut iterandum: ſi autem ſit peccatum ſuum occultum frater continuaturus, aut iterùm admiſſurus; exiſtimat poſſe aperiri teſtibus & Prælato.

Verùm omnino dicendum eſt, ſiue peccatum fratris ſit tertio noxium ſiue non ſit; ſiue continuandum aut iterandum, ſiue non; modò conſtet quòd ſe non emendauerit per pœnitentiam, debere à te corripi ſecundùm ordinem hunc Euangelicum, etſi tibi ſoli notum fuerit. Ita tenet Sotus ſuprà. Neque hoc eſt diffamare fratrem, ſed cum aliquo detrimento in minori bono famæ, maius eius bonum in conſcientia curare: quomodo medicus pro conſeruatione totius corporis abſcindit membrum minùs neceſſarium. Imò vix vllum erit iſtud detrimentum; quia apud prudentes, quales adhibendi erunt, ferè tantumdem recuperabit frater pœnitendo, quantum amiſit peccando.

Ad incommoda dico, Quæ vtilitas huiuſmodi teſtium futura ſit, infrà dicemus. Si autem de criminatione ipſa coram iudice, qui peccauit, putetur proteruè tecum expoſtulaturus; iam non teneberis teſtibus adhibitis corripere, quia ſpes non eſt emendationis. Quamuis nec illud tantum fuerit incommodum: neque enim conuincet te falſum dixiſſe, neque fraternè corripiens aut denuntians, tenetur ad talionem, ſi fortè in probatione defecerit: hæc enim inter eum & accuſatorem eſt differentia, quòd accuſator vt talis, non teneatur monere, ſed nomen ſuum dare, ipſe puniendus, ſi in probatione defecerit: corripientis autem fraternè, è contrà ſit monere, non autem ſubire periculum talionis. De quo videre licet capitulum Super his, De accuſationibus.

Arguitur Secundò, In quibuſdam Religionibus, vbi ſtudium eſt perfectionis, moris eſt ante priuatam monitionem denuntiare fratres: ergo ordo iſte neque præcepti eſt, neque conſilij; alioqui enim non negligeretur à ſtudioſis perfectionis.

Reſpondeo, negando conſequentiam: Quia in Religionibus, vbi iſta eſt conſuetudo, cenſentur Regulares renuntiaſſe iuri ſuo quoad læſionem famæ, quæ contingit prætermiſſo hoc ordine, eo ipſo quo tale inſtitutum ſuſcipiunt. An autem eiuſmodi conſuetudo ad maiorem faciat ſpiritualem profectum, diſputant quidam Doctores. De venialibus ſatis certum eſt, carere reprehenſione: nam ita tenet D. Thomas, Gabriel, Sotus, & alij. Verius etiam eſt, de mortalibus hanc praxim eſſe laudabilem in Religionibus, vbi ſine aliis incommodis faciliùs ſeruari poteſt, quia verè conducit ad humilitatis exercitium, maiorem profectum ſpiritualem, & cautelam recidiuæ.

Arguitur Tertiò, Crimen hæreſis iubent Inquiſitores publicis edictis denuntiari ſine pręuia monitione; ergo ordo hic non eſt legis naturæ.

Reſpondeo, Edicta illa in præſumptione fundari, quia præſumuntur hæretici, & ferè ſunt incorrigibiles, & moniti ſolent cautiùs venena ſua ſpargere. Quare ſi certò conſtet, priuata monitione hæreticum emendandum, erit monendus, non obſtante lege humana, quæ intelligenda eſt ſalua lege naturę. Quia tamen illæ monitiones vix fiunt ſine periculo Reipub. rectè generaliter cauent leges innocentibus. Simile eſt iudicium de aliis criminibus tertio pernicioſis, vt machinatione homicidij, & ſimilibus. Ex eodem capite prouenit, quòd etiam monitus non ſit denuntiandus, ſi denuntiatus putetur admiſſurus deteriora in perniciem innocentum, vt monuit Adrianus.

Arguitur Quartò, Non ſufficit ſemel tantùm priuatim monuiſſe fratrem, vt coram aliis arguas: fieri enim poteſt, vt ſecunda aut tertia monitione priuata ſperes emendandum.

Reſpondeo; Sententia Chriſti Domini eſt, conandum ante omnia, vt emendetur frater priuata admonitione, etiam aliquoties repetita, prout circumſtantiæ poſtulabunt, ſpes emendationis ſuadebit, & vnctio docebit. Ita Dominicus Soto ſuprà q. 4. Silueſter verbo Correptio q. 5. Petrus Nauarra lib. 2. De reſtitut. cap. 4. n. 264.

Arguitur Quintò, Si tanta hîc ſit habenda cura, vt quàm minimè lædatur frater; poſt priuatam monitionem inter ipſum & me, tenebor priùs vnico adhibito teſte monere quàm duobus: imò antequam Prælato nuntiem, tenebor ſæpiùs in teſtium numero gradatim aſcendere, ſi hoc leuiùs ſit fratri futurum, quàm vt diffametur apud Prælatum.

Reſpondeo, admittendo priorem ſequelam. Si

Digitized by Google

Si enim ſperes, vno teſte adhibito corrigendum fratrem, teneris adhibere tantùm vnum: vult enim Dominus vnum aut duos adhiberi, prout videbitur neceſſarium. Alioquin in hoc ſecundo gradu iſtam latitudinem obſeruauit D. Hieronymus, vt priùs vno tèſte adhibito moneatur: nam etiam tunc in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum. Ipſe enim corripiens etiam teſtis eſt: ideoque dicitur, *Adhibe tecum adhuc vnum.* Obſeruant id paſſim Doctores & interpretes, quamuis Maldonatus in ſecundo gradu plures teſtes requirat, vt quadret illud Deuteronomij quod adducitur, *In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum.* Sed non videtur otioſum, quòd ſub diſiunctione Dominus dicat, *Adhibe tecum adhuc vnum vel duos.*

Deut.17.

Ad poſteriorem ſequelam Reſpondeo, eam negando: ordinariè enim iſtud non eſt neceſſarium. Si enim grauius ſit fratri, malè audire apud Prælatum, quàm apud decem teſtes: conſiderandum eſt, grauius etiam eſſe tot adhibere teſtes corrigenti, quàm ſemel defungi indicando Prælato. Aliquouſque ergo charitas conſulet hîc famæ delinquentis, at præcepto non erit nimiùm oneranda anxiè conſcientia corripientis.

Sextò arguitur: Ioſeph fratres patri denuntiauit ante monitionem.

Reſpondet S.Thomas, Credendum quòd monuerit, quamuis non ſit ſcriptum; deinde fratrum peccatum non fuiſſe occultum: erant enim plures accuſandi, inter quos de peccato conſtabat. Addit Dominicus Soto, fortè zelo non ſecundùm ſcientiam iuuenem inordinatè in hac accuſatione proceſſiſſe. In quo ſecutus eſt ſententiam quorumdam Hebræorum, quorum mentionem facit Lyranus, qui aliam multò probabiliorem reſponſionem habet, videlicet, non ſperaſſe Ioſephum vllam emendationem per ſuam priuatam monitionem, quia oderant & tamquam iuniorem deſpiciebant eum fratres, & magis fuiſſent exacerbati. Illud etiam rectè monet Pererius, Ioſeph non diffamaſſe fratres apud vulgus, aut accuſaſſe apud externum iudicem; ſed ſolùm detuliſſe ad benignum & prudentem patrem, quos per ſe corripere non valebat.

Addo denique, Patresfamilias peculiare ius habere cognoſcendi per eiuſmodi denuntiationem peccata filiorum, vt dicemus De iuſtitia & iure tractatu 7.cap.1.dub.4.

Poſtremò arguitur, prioris ad Tim.5. *Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant:* non eſt ergo frater priuatim primò monendus.

Reſpondeo, Apoſtolum loqui de peccante publicè, vt docet Auguſtinus ſerm.16. De verbis Domini. In publicè autem peccante ceſſat cauſſa priuatæ monitionis: neque enim adeò in famę ipſius conſeruatione nobis laborandum eſt, quam conſtat publicè ipſum prodegiſſe.

Quæres, Quando cenſebitur peccatum fratris publicum, vt liceat prætermiſſo primo gradu priuatæ monitionis eum mox corripere publicè coram aliis?

Tractant hac de re ſuprà citatus Sotus membro 2. q.6.dub.3. Couarruuias in epitome 4. Decretalium, parte 2.cap.6.num.13. Nauarrus c.24. num.14. Valentia hîc.

Reſpondeo, Salua lege naturali in Euangelio declarata, poterit ille ſine præuia monitione coram aliqua communitate argui, cuius peccatum innotuit maiori parti illius communitatis.

Quæres, Quid ſi poſſim priuatim monendo corrigere eum qui publicè peccauit; tenéorne nihilominùs arguere publicè, aut Prçlato denútiare?

Reſpondeo, Eo caſu fratrem non eſſe denuntiandum neceſſariò, neque arguendum coram pluribus, niſi ſcandalum quod paſſi ſunt, aliter reparari non poſſit; aut niſi eo publicè reprehenſo, etiam illi ſint corrigendi, qui ipſius exemplo deliquerunt. Rectè tamen talis denútiabitur Prçlato inquirenti: habet enim ius inquirendi & iudicandi de publicis. Ita Silueſt. verbo Correctio, dub.5.

Dvbitatio secvnda, An poſſim ſecundo loco antequam teſtes adhibeam, fratrem nondum correctum priuata monitione denuntiare Prælato tamquam priuatę perſonę, ad minimo detrimento corrigendum, vt ipſe Prælatus ſit hîc loco teſtis?

Annuunt ex Theologis D.Thomas, Richardus, Gabriel, Adrianus, Sotus, Silueſter, Graffius, & alij. Negant autem Hugo Victorinus in Regulam D.Auguſtini, Baneſius, & Valentia.

Oritur maximè hæc quæſtio ex verbis Auguſtini epiſtola 109. in Regula: *Sed antequam alijs demonſtretur, per quas conuincenda eſt ſi negauerit; priùs Præpoſitæ debet oſtendi, ſi admonita neglexerit corrigi, ne fortè poſſit ſecretiùs correpta innoteſcere ceteris.* Qui enim tenent partem affirmantem, exiſtimant Auguſtinum hîc præſcribere, ſororem delinquentem & monitione priuata non correctam, priùs eſſe oſtendendam Præpoſitæ, tamquam priuatæ perſonæ, quàm adhibeantur ad eius correctionem aliç. Valentia autem putat, Prçpoſitæ denuntiandam hîc dici ſororem, non antequam coram vna aut altera corripiatur, ſed antequam prodatur pluribus, quæ illam obſeruent ad conuincendum in iudicio. Prior tamen explicatio Auguſtini videtur genuina.

Neque tamen Religioſarum iſta Regula in certo genere peccati, ad omnes omnino Chriſtianos, & omnia peccata, & quemuis Prælatum extendenda eſt: poteſt enim peculiaris ſubeſſe ratio, vt magis in monaſterio pro Regula huiuſmodi denuntiatio conſtitui poſſit, quàm alibi. Fortè enim leuiori incommodo, ſecundo loco adhibetur ibi denuntiatio potiùs quàm teſtes, quibus peccatum occultum aperiendum eſſet. Nam (vt benè Hugo Victorinus) ſi qui ſint conſcij; illi eſſent etiam ex mente Auguſtini adhibendi in correctionem antequam veniatur ad Præpoſitum. Quando ergo ſimiliter ſecundùm Chriſtianam prudentiam iudicari poterit, minùs lædendam proximi famam, ſi omiſſis teſtibus aliis Prælatus tamquam frater ſecundo loco adhibeatur; poterit frater denuntiari antequam corripiatur coram teſtibus. Quod in Regula Auguſtini locum habet, propter diſcretionem Prælati, & damnum quod incurreret, ſi aliis proderetur frater, qui ſecretiùs per Prælatum ſine tanta infamia corrigi fortè poterit. Aliquando enim coram teſtibus minùs ſperatur emendatio, & magis timetur confuſio, quàm coram Prælato, præcipuè quando peccatum occultum fuerit ſoli corripienti notum, & frater qui Deliquit, cœperit negare, vt benè Graffius lib. 1. deciſ.cap.68.n.14.

Dvbitatio tertia, Quem vſum habeant qui ex norma Euangelica adhibentur in correptione teſtes?

X Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondeo; Quatuor ferè de cauſſis adhibentur, etiam quando ſoli corripienti peccatum erat notum.

Primò, Vt teſtentur eſſe peccatum quod frater admiſit: quod eſt eſſe teſtem iuris potiùs quàm facti. Ita Maldonatus.

Secundò, Adhibentur vt ipſi obſeruent & verè cognoſcant fratrem peccaſſe, adeoque in ſecundo gradu terreant, vtpote futuri teſtes in tertio gradu, quando dicetur Eccleſiæ. Hanc rationem attigit Auguſtinus in Regula.

Tertiò, Adhibentur quò Prælato & aliis conſtare poſſit proteruia correpti, & corripientem officio ſuo functum. Neque per ipſum ſtetiſſe, quo minùs, ſalua fama ſua, ſecretiùs correptus fuerit, quem fortè ob proteruiam cogetur magis infamare, quando dicit Eccleſiæ. Ita ferè Chryſoſtomus in illum locum, & Euthymius.

Quartò, quòd ſemper locum habet, Adhibentur, vt ſimul corripiant, & auctoritate moueant, & ſalutarem pudorem iniiciant. Ita Hieronymus, quem ſequitur Petrus Nauarra lib. 2. De reſtitutione, cap.4. num.264. & inſinuatur illis verbis Domini: *Quòd ſi non audierit eos*, &c. vbi Græcè ampliùs eſt quàm in primo gradu: ibi enim *ἀκύσῃ*, hîc *παρακύσῃ*, vt non tam audire, quàm obedire debuiſſe, aucta iam auctoritate correptionis, ſignificetur. Illud autem hîc eruditus quidam monet, teſtes non nimiùm anxiè hîc nos debere propriè intelligere; ſed generatim poſſe etiam comprehendi arbitros, & qui interſunt rei gerendæ, quales hîc ſunt monitores adhibiti; quamuis, vt diximus, alia ratione etiam hi propriè teſtes ſint.

Dvbitatio qvarta, An frater correptus & emendatus debeat vlteriùs corripi aut denuntiari, quò vitetur periculum, quod fortè adhuc ſubeſt recidiuę?

Reſpondeo, & Dico primo, Propter commune periculum recidiuæ non licet fratrem iam emendatum, & notabiliter non deficientem, in vitandis relapſus occaſionibus, moleſtia vlterioris correptionis aut denuntiationis afficere. Ita ferè Adrianus tract. De correptione fraterna. Sotus ſuprà memb.2.q.4. Nauarrus cap.24 n.14. quamuis contrarium videatur tenere Richardus in 4. d.19.a.3.q.1.

Probatur: Quia Euangelium ſignificat eſſe deſiſtendum, correpto iam fratre, *Si te audierit, lucratus es fratrem tuum.* Secundò, non licebat fratris famam lædere, niſi quia erat in periculo & neceſſitate maioris mali, à quo aliter non poterat eripi: ſicuti, ne pereat vita, licet ægro membrum abſcindere, non autem quando nullum eſt huiuſmodi periculum.

Hinc infertur, Eos peccare, qui fratres iam emendatos eo ſolo prætextu denuntiant, vt in poſterum magis cauere diſcant à ſuperiore obiurgati. Excipio tamen caſum, quo frater in eum finem famę, quam habet apud Superiorem, renuntiaſſet, vt in quibuſdam Religionibus fieri iam ſuprà diximus.

Dico secvndo, Quando frater iam per tuam monitionem, aut etiam ſpontanea pœnitentia correctus notabiliter deficit in vitandis occaſionibus eiuſdem peccati; poterit per te priuatim moneri, non tamen teſtibus aperiri, multò minùs Pręlato, niſi aliter non ſperes emendandum: tunc enim id liceret, ſi profuturum ſperares, & euidens ſatis ſit occaſio peccandi, in qua frater periclitatur, adeò vt plenè nondum cenſearis eum lucratus, quem in tanto reliquiſti pereundi periculo. Qui enim amat periculum, peribit in eo. Ita D.Thomas in 4 d.29. q.2.a.2.

Dvbitatio qvinta, An liceat Prælato iudicialiter procedere contra fraternè tantùm denuntiatum?

Reſpondeo, & Dico primo, Quando crimen eſt noxium Reip. & poteſt ſufficienter idoneis teſtibus in iudicio probari, ita vt licitum eſſet denuntianti inſtituere accuſationem; poterit, imò debebit iudex iudicialiter procedere, vbi iam correptionem fraternam ſecundùm omnes gradus ſuos nihil viderit profuiſſe. Tenet Dominicus Sotus. Ratio eſt, Quia ex huiuſmodi notitia vrgente Reip. periculo oportet iudicem procedere ad notitiam publicam, ne deſit officio. Neq; deeſt hîc planè accuſator: quia vt dicit Nauarrus in Rubricam De iudiciis n. 82. fictione iuris inter alia, accuſatoris loco haberi poteſt rebellio denuntiati, qua denuntiantem ſecretò, & amicè corripientem non vult audire. Deinde quando proceditur ad auertendum magnum periculum Reipublicæ potiùs quàm ad punitionem delicti, non debet videri mirum, non haberi tantam rationem illius legis quæ dicit, neminem damnandum ſine accuſatore vero aut ficto, cùm & alias patiatur ex Doctorum ſententia ea lex moderationes, de quibus in materia De iudiciis: ex quibus vna eſt, vt tunc ceſſet, quando agitur ad euitanda & impedienda mala futura, pręſertim animarum, & tollendam eorum occaſionem.

Dico secvndo, In crimine hæreſis certum eſt, denuntiantem fraternè poſſe fieri teſtem iudicialem, quando iudex, apud quem denuntiauit, deſperata correctione fraterna, tranſit ad iudicialem.

Sed quęrit Sotus, An etiam in aliis criminibus id locum habere poſſit?

Reſpondeo, Licet quando agitur potiùs de punitione, quàm emendatione, aut impediendis malis adhuc pendentibus, non ita expediat denuntiatorem fieri teſtem; nihil tamen eſt quod impediat. Neque enim idem erit accuſator & teſtis, quia fraternè denuntians non eſt accuſator; imò eſt teſtis, vt inſinuatur in Euangelio, *Adhibe tecum adhuc vnum vel duos*; & apertè dicitur capitulo In omni. De teſtibus. Non ergo ex accuſatore fit teſtis; ſed ex teſte fraternæ correptionis fit teſtis iudicialis, ſicut Prælatus ex patre fit iudex.

Dico tertio, Quando delictum occultum ſolùm delinquenti nocet, probabilius eſt, non licere Prælato, cui tamquam fratri à fraterno correptore ex charitate denuntiatum eſt, illud trahere, fruſtrata correptione fraterna, ad iudiciale tribunal, etiamſi teſtes ſuppetant, per quos conuinci poſſit, & per huiuſmodi correptionē frater ſperetur emendandus. Eſt Baneſij contra Sotum.

Probatur: Quia iudiciaria animaduerſio non eſt medium proportionatum procurando bono fratris, ſed Reip. Quocircà illæſa Rep. non videtur tam dura adhibenda correptio. Adhibenda inquam non eſt, tum quia durior eſt fratri pro delicti modo; tum quia in propoſito deſinit eſſe medium procurandi publici boni. Suppono enim, peccatum eſſe huiuſmodi, vt in nullo Remp. lędat,

neque

Digitized by Google

neque ratione ſui, neque ratione notitiæ; id eſt, neque quia admiſſum, neq; quia cognitum. Itaq; ſicuti morbus non nocet, ita remedium nō iuuat.

Ex quo patet reſponſio ſi quis obiiciat, licere benefacere Reip. vt beneficium illud redundet in emolumentum amici, qui fortè pars eſt Reipub.

Dico qvarto. Quamuis ex hoc ſolo capite, quod per iudicialem proceſſum ſperetur emendatio, non teneatur, imò ſubinde nec poſſit Prælatus iudicialiter procedere: probabilius tamen eſt, poſſe contingere, quando aliàs licitus eſſet huiuſmodi proceſſus, vt fiat Prælato neceſſarius, propter præceptum charitatis quando ex eo ſcitur pendere fratris ſalus & emendatio.

Obiiciet quiſpiam contra iam dicta, Chriſtum præcipere, vt procedatur in fratris correptione, vſque ad excommunicationem: excommunicari autem neminem poſſe, niſi cuius crimen iudicialiter probatum fuerit: ergo ſemper, fratre non correcto per monitionem fraternam, tranſeundum eſſe ad forum iudiciale.

Reſpondeo, Chriſtum Dominum hoc ſolùm velle, vt vbi notoriè conſtiterit fratrem pertinaciter etiam Eccleſiam contemnere, eum habeas pro incommunicabili, cum quo nullam vmquam ineas vitæ ſocietatem, vtpote cuius emendationem non ſperes conuerſatione, ſed potiùs hac confuſione, & à quo ipſe potiùs peruerti timeas.

Vbi liquet, quamuis his verbis rectè fundata intelligatur poteſtas & vſus eccleſiaſticę excōmunicationis; tam generaliter tamen iis excommunicationem pręcipi, vt iuris poſitiui proceſſum aut iudicialem ſtrepitum non requirat, ſed abſoluatur etiam in illis ſolis ſiſtendo, quæ ex iure naturæ aliàs ſuggeruntur.

Dvbitatio sexta. An quando Prælatus aduertit, contra charitatem omiſſà monitione quempiam accuſari, aut ad ſe deferri, poſſit iudicialiter procedere, antequam curet ſuppleri correptionem fraternam?

Reſpondeo; Ex charitate tenetur iudex curare ſuppleri quod hîc neglectum eſt, & hac ratione tentare emendationem proximi: quæ ſi ſucceſſerit, tenebitur abſtinere à iudiciali proceſſu, ſi poſſit ſine ſcandalo; ſin minùs, tenetur ex iuſtitia procedere, quamuis grauiſſimè peccent inordinati iſti delatores.

An autem teneatur accuſator priùs monere, tractat Petrus Nauarra lib. 2. De reſtit. cap. 4. numero 250. Ex cuius ſententia dicendum erit, quamuis ex iuſtitia non teneatur monere; teneri tamen ex charitate, quando ideò ſolùm accuſat, ne peccatum maneat impunitum: ſecùs, ſi accuſationē ſine alterius pręiudicio omittere non poſſit.

Dvbitatio septima. An liceat Prælato denuntiare fratris crimen in Confeſſione, vt eum corripiat?

Reſpondeo, In ſe hoc non eſſe illicitum: quia hac ratione ſecretiùs reuelatur peccatum fratris, & magis conſulitur eius famæ, dum magis cauetur omne periculum infamiæ. Cauendum tamen eſt, ne id fiat cum aliquo periculo ſcandali, vel odioſam reddendi Confeſſionem. Quandoquidem verò huiuſmodi periculum ordinariè videbitur ſubeſſe, & pluris id faciendum ſit, quàm maius illud ſecretum quod procuratur hac via; communiter potiùs expediret extra Cōfeſſionem aperire, ne ea odioſa reddatur; cuius apud carnales ea eſt moleſtia, eaq; apud omnes lapſos neceſſitas, vt onere nullo acceſſorio facilè ſit grauanda.

QVÆSTIO TRIGESIMAQVARTA.

De Odio.

ARTICVLVS I.

Vtrùm quis Deum poßit habere Odio?

HAc quæſtione incipit ſanctus Thomas agere de vitiis charitati oppoſitis, in quibus pręcipuū eſt odium. Quia autem vnum oppoſitorum dicatur tot modis quot alterum; ſicut amor alius eſt amicitię, alius concupiſcentiæ; ita & odium aliud eſt inimicitiæ, aliud abominationis. Odium inimicitiæ, quo eius quem odimus, malum diligimus. Odium abominationis eſt, quo eius quem diligimus, malum odimus. In vtroque ergo odio eſt amor quidam; in odio inimicitię eſt odium perſonę & amor mali quatenus eius eſt: in odio abominationis eſt amor perſonæ & odium mali quatenus eius eſt. Quia autem peius eſt odiſſe perſonam quàm malum eius; nam perſona ſecundùm ſe non poteſt eſſe odibilis, malum autem etiam pœnæ ſecundùm ſe, poteſt iuſtè eſſe odibile, ſi iniuſtè infligatur; patet, in genere moris peius eſſe odium inimicitię quàm abominationis.

Reſpondet D. Thomas, Deum non poſſe odio haberi, ſi ſpectetur ſecundùm eſſentiam, aut ſecundùm illos effectus qui ne prauæ quidem voluntati poſſunt eſſe contrarij, vt eſſe, viuere, intelligere: poſſe tamen ab improbis odio haberi vt eſt auctor eorum effectuum, qui prauę eorum voluntati diſplicent, puta iuſtæ pœnæ & coërtionis.

Hinc conſequens eſt Primò, Beatos qui clarè intuentur Dei eſſentiam, per nullam potentiam, quamdiu Deum clarè vident, poſſe ipſum odiſſe; quamuis poſſint per abſolutam potentiam ſuſpendi ab actuali Dei amore, Deo ſubtrahente concurſum ſuum. Impoſſibile enim eſt per omnem potentiam, voluntatem moueri ſine intellectu: intellectus autem Deum clarè videntis, nihil poteſt in ipſo apprehendere mali: malum enim eſt defectus boni; videt autem plenitudinem omnis boni in Deo, qui eſt ipſa bonitas, ipſa lux, & tenebræ in eo non ſunt vllæ.

Conſequitur Secundò, Malos Deum odiſſe, non quòd Deus mali quid habeat, ſed quòd ipſi mali ſint, quibus bonus Deus difformis eſt coërcendo & iuſtè puniendo. De his Apocal. cap. 16. *Blaſphemauerunt nomen Dei habentis poteſtatem*

Digitized by Google

ſuper his plagas. Item Pſal. 49. *Tu verò odiſti diſciplinam* Ioannis 15. *Oderunt & me & Patrem meum.* Quocircà Auguſtinus li. 1. Retractationum cap. 19. retractat quod dixerat, Nullius ferè conſcientiam poſſe Deum odiſſe: *Multi enim,* inquit, *ſunt, de quibus ſcriptum eſt, Superbia eorum qui te oderunt.*

Conſequitur Tertiò, Impoſſibile eſſe Deum poſſe haberi odio propter effectus qui nihil moleſtiæ inferunt, aut voluptatis auferunt; ſed bonis ac malis ſimul grati ſunt. De quo vide Auguſtinum lib. 10. Confeſſionum cap. 23. & libro 13. de Trinitate cap. 3.

Conſequitur Quartò, Odium quo mali oderunt Deum, habere originem ex amore quo ſeipſos inordinatè diligunt: ex amore enim ſui, primò communibus peccatis impingunt in odium Dei participatum, deinde concipiunt odium abominationis contra iuſtas Dei plagas, & ex illo odio veniunt tandem in odium inimicitiæ, potiſſimùm iam damnati poſt mortem in inferno, aut deſperatiſſimæ vitæ: propter plagas enim ita oderunt Deum, vt iam velint ei malè tamquam inimico.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Odium Dei ſit maximũ peccatum?

RESPONDET S. Thomas, Odium Dei eſſe maximum peccatum, eò quòd peccati defectus poſitus ſit in auerſione à Deo; auerſio autem odium quoddam ſit, ita vt odium Dei per ſe ſit auerſio à Deo, reliqua autem peccata participatione quadam auertant à Deo, quia fortè tendant in bonum commutabile, cui annexa ſit auerſio à Deo, aut, quod eòdem recidit, quia Deum contemnimus, & malum ei volumus, eo ipſo quo nolumus implere quod præcipit. Eſt enim hoc interpretatiuum quoddam malum præcipientis. Aliam dat rationẽ Almainus in 3. diſtinct. 27. quòd peccator non velit Deum eſſe talem, quo maius eſſe nihil cogitari poteſt, quia vellet eum ignorare peccatum ſuum, atque ita non eſſe omniſcium; aut non punire, atque ita non eſſe perfectè iuſtum. Secundò, Charitas Dei eſt maxima virtutum, vt patet ex dictis; ergo, odium eſt maximum vitium & peccatum. Quando enim vitium oppoſitum euertit ſecundùm ſe ſubſtantiam & rationem formalem optimæ virtutis, non poteſt illud non eſſe maximum vitium; quamuis aliquando contingat inter peccata contra eamdem virtutem, illud eſſe maius, quod ſecundùm ſe & formaliter magis euertit rationem formalem ipſius virtutis, quàm quod ſolùm euertit perfectionem quamdam virtutis, cum qua tamen perfectione virtus melior ſit, quàm ſine illa. Quod notandum eſt, vt videamus, quare potiùs ſequatur: Amor Dei eſt optimus; ergo, odium Dei eſt peſſimum: quam, Dilectio inimici melior eſt dilectione amici; ergo, odium inimici peius eſt quàm odium amici. Tertiò, Qui Deum odit, rem ſummè diligendam odit; hoc autem eſt peſſimum: cùm enim omne peccatum ſit odiſſe amanda, aut diligere odienda; manifeſtum eſt, quòd peius ſit odiſſe ſummè diligendum, quàm diligere ſummè odiendum: in omni enim odiendo quod diligitur, eſt aliquid boni; quia malum non ſubſiſtit per ſe, ſed eſt bonum vitiatum: in ſummè autem diligendo, nihil eſt mali. Quartò, Omne peccatum eſt quidam receſſus à Deo; receſſus autem perfectior, quando etiam pedes amputantur quibus rediri poterat. Ille autem qui odit Deum, non tantùm ab ipſo recedit, ſed quodammodò pedes, quibus ad Deum redire poterat, ſibi abſcindit, cùm formaliter excludit omnem bonum erga Deum affectum, ſine cuius adminiculo, tamquam animæ quibuſdam pedibus, ad Deum non reditur. Quintò, Odium Dei ita malum eſt in genere moris, vt nulla circumſtantia addita, nulla ablata, deſinat eſſe malum; adeò vt etiam malum eſſet, præueniendo omnem prohibitionem, & peccaret qui amenti, alioquin non peccaturo, daret occaſionem odij Dei, ſuppoſito quòd eius ſit capax. Vnde etiam Pariſienſes meritò damnarunt articulum, qui habebat, Deum poſſe præcipere odium ſui. Quæ omnia arguunt inſignem malitiam huius odij.

Obijcies, Viſioni Dei quæ eſt ſummum bonum, non opponitur odium Dei, ſed potiùs error; ergo, odium Dei non eſt ſummum malum.

Reſpondeo cum Gabriele Vaſques in 1.2. diſput. 11. cap. 8. Si intelligas in genere naturæ, verum eſt conſequens, & rectè infertur; non autem rectè infertur, ſi intelligas in genere moris, vt hîc intelligimus: quia oppoſitio non rectè ſumitur, quando genus mutatur.

ARTICVLVS III.

Vtrùm omne Odiũ proximi ſit peccatum?

RESPONDET S. Thomas, Odium fratris ſemper eſſe peccatum, eò quòd odium peccati in fratre, & eius quod pertinet ad effectum diuinæ iuſtitiæ, non ſit odium fratris, ſed ex amore eius odium vitij ipſius, quod omnino licitum eſt. Odium ergo inimicitię in proximum ſemper eſt malum; odium autem abominationis, vt illud articulo primo deſcripſimus ex amore proprio, in Deum quidem ſemper eſt malum, in proximum non item; quia contingit interdum proximum nobis in amore Dei aduerſari, & ad Dei odium velle pertrahere, aut ſanè ſeipſum ſecundùm animæ bona odiſſe; quam inordinationem poſſumus in ipſo abominari: hoc enim non eſt aliud, quàm ex recto amore odiſſe in proximo odium Dei, ſui ipſius, & proximi.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Odium proximi ſit grauiſſimum peccatorum quæ in proximum committuntur?

RESPONDEO cum D. Thoma, quoad affectum & ſimpliciter loquendo, odium proximi eſt grauiſſimum peccatum in proximum, quamuis peiora ſint exteriora peccata, quàm interius odium, ſi ſpectes nocumentum quod proximo infertur: illud tamen nocumentum iterùm non eſt culpabile, niſi quatenus ex odio proficiſcitur. Omnia ergo alia peccata in proximum non ſunt aliud, quàm participatum quoddam eius odium & limitatum: verbi gratia, fur malè vult proximo quoad res eius, ſed non quoad vitam. Qui autem odio inimicitię ſimpliciter malè vult proximo, nihil omnino boni ei derelinquit: peſſimum ergo eſt illud odij peccatum.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICVLVS V.

Vtrùm Odium ſit vitium capitale?

RESPONSIO eſt negatiua, eò quòd capitale vitium debeat eſſe caput, aut principium ac initium quoddam in deſtructione virtutis; odium autem potiùs conſummatio ſit illius deſtructionis.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Odium oriatur ex inuidia?

RESPONDET D. Thomas affirmatiuè. Sicut enim delectabile allicit ad amorem, ita triſtitia de bono proximi facit vt nobis bonum illud ſit odioſum.

QVÆSTIONES XXXV. XXXVI. XXXVII. & XXXVIII.

De Acedia, Inuidia, Diſcordia, & Contentione.

ASSERTIO I.

CVM Acedia ſit triſtitia quędam de bono diuino, certum eſt, ſemper eſſe malam. Erit autem peccatum mortale ex genere ſuo, & multorum aliorum cauſſa, quando conſideratur vt perfecta triſtitia in parte rationali de bono diuino neceſſario. Probatur: Quia eſt peccatum valdè affine odio Dei. Sicut enim triſtari de bono diuino quatenus eſt in ipſo Deo, eſt peccatum odij; ita triſtari de eodem quatenus in nobis eſt, erit peccatum acediæ. Eſt etiam quaſi ſpiritualis quædam animæ enecatio per abominationem eſcæ ſpiritualis: anima enim viuit & paſcitur verbo diuino, quod per acediæ tædium abominamur.

Notandum tamen hîc Primò cum Nauarro, Rariùs contingere, vt animo deliberato & aduertente admittatur acedia; atque inde fieri, vt ſubinde non ſit peccatum mortale.

Nota Secundò, Acediam ſuperari reſiſtendo, luxuriam fugiendo, vt ex Caſſiano docet ſanctus Thomas, & D. Bernardus ſerm. 3. de Aſcenſione.

Tertiò notandum, Acediam circa bonum diuinum eſſe ſpeciale vitium, non autem acediam aut triſtitiam de bono cuiuſque virtutis; eò quòd vnumquodque vitium tædioſum faciat bonum virtutis oppoſitæ, Eccleſiaſtici capite 37. *Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum iniuſto de iuſtitia, & cum muliere de ea quæ æmulatur: cum timido de bello*, &c. Ratio diuerſitatis eſt, quòd bonum diuinum, de quo gaudet charitas oppoſita acediæ, eſt quoddam ſpeciale bonum; cum plenitudine tamen bonitatis, cuius amor quotieſcumque exercitus, abſolutè virtus eſt. Fuga autem eius, abſolutè vitium. Inferiorum autem bonorum amor non abſolutè virtus eſt, ſed quatenus conformis amori ſummi boni. Fuga ergo boni inferioris non continuò erit in vitio, ſed tum demum, quando virtus quæ circa illud moderatur affectum, eam vetuerit.

Notandum Quartò, Si quem etiâm animo deliberato tædeat boni ſupererogationis, quod ſibi per votum non fecit neceſſarium, ſed ad quod fortè ab eo cogitur, qui eius curam habet, non continuò fore peccatum mortale eiuſmodi acediam.

Notandum Quintò, Acediam ex mente D. Thomæ cenſeri prohibitam, quatenus eſt peccatum mortale, præcepto de colendo Sabbato. Conformis eſt Gregorius lib. 5. Moral. cap. 22.

ASSERTIO II.

INVIDIA eſt peccatum mortale. Probatur: Quia contrariatur charitati, quæ eſt vita animæ; inuidia enim triſtitia eſt de illo bono proximi, de quo gaudet charitas: amor enim gaudium gignit de bono amici, & reputans omnia communia, non æmulatur. Hinc charitas gignit miſericordiam, quæ eſt triſtitia quædam de malo proximi: inuidia autem de eodem malo exultationem gignit, ſobolem miſericordiæ contrariam. Confirmatur Iob 5. *Paruulum occidit inuidia.* vbi ſignificatur inuidiam eſſe indicium puſilli animi, puerilis inſcitiæ coniunctæ cum ſtulta ſuperbia. Ad Rom. 1. de inuidis dicit inter alia vitia Apoſtolus, quòd digni ſint morte. Idem repetit clariſſimè ad Galatas 5. Idem docet Cyprianus lib. De zelo & liuore, vbi etiam dicit, inuidiam eſſe radicem omnium malorum, vt meritò Gregorius & D. Thomas eam in vitiis capitalibus ponant. Similiter docet Proſper lib. 3. De vita contemplatiua cap. 9.

Differt autem inuidia à zelo, quòd zelus aliquando in bonum accipiatur, inuidia numquam; teſte Hieronymo in cap. 5. ad Galatas.

Differt autem ab odio, quòd odium ſit nolitio boni, vt proximo bonum eſt; inuidia autem de eodem bono, quatenus eo videtur nos ſuperare & obſcurare: vnde non eſt inter multùm inæquales.

A nemeſi autem ſiue indignatione, quòd ea ſit dolor de bono alterius, quia eo videtur indignus; quæ tamen Chriſtianis etiam in vitio eſt, quamuis non philoſophis, qui non legerunt illud Pſ. 36. *Noli æmulari in eo qui proſperatur in via ſua.* Bona enim illa quæ indignis obueniunt, bona non ſunt, ſecundùm illud Chriſti Domini Lucæ 16. *Si in iniquo mammona fideles non fuiſtis: quod verum eſt, quis credet vobis?* Deinde, vt alibi diximus ex Clemente, ille ordo eſt diuinæ remunerationis, vt pro ſteriliter quibuſdam bonis operibus, terrenam accipiant peccatores mercedem, quam eis inuidere non debemus Deo datore. Denique Dei iudicio hæc remittenda ſunt, qui fortè iratus, in maius iudicium ea concedit, pœnas exacturus pro abuſu.

ASSERTIO III.

DISCORDIA qua quis ſcienter & ex intentione diſſentit proximo circa bonum diuinum, aut ipſius proximi, vbi oportebat conſentire, eſt peccatum mortale, aliquando vtriuſque, aliquando alterius tantùm partis diſſentientiū: eſt enim contraria charitati, cuius effectus eſt concordia. Quare Prouerbiorum 6. dicitur Deus deteſtari eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias, & ad Galat. 5. cenſentur diſſenſiones inter opera carnis, quæ excludunt à regno Dei.

ASSERTIO IV.

CONTENTIO, quæ in voce eſt quod diſcordia in corde, eſt peccatum mortale, quando diſcordia quæ ei reſpondet eſt mortalis; vt ſi quis ſciens & volens oppugnet veritatem fidei, aut rectam in moribus doctrinam, aut ſanè aliàs contentione ſua inordinata grauiùs offendat proximum.

QVÆSTIO TRIGESIMANONA.

De Schiſmate.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Schiſma ſit ſpeciale peccatum?

SCHISMA ſciſſionem ſignificat: vnde mox clarum eſt, ſchiſma opponi charitati, quæ vinculum eſt pacis & vnitatis. Eſt autem ſchiſma diſceſſio, qua quis ſeſe ex intentione ſeparat ab vnitate Eccleſiæ, retenta tamen Chriſtiani nominis profeſſione.

Diuiditur in coniunctum hæreſi, & non coniunctum. Poteſt enim ſchiſma eſſe ſalua fide: quomodo fuit in Core, Dathan, & Abiron, qui inNum. 16. naſcerunt ſacerdotium contra Moyſen & Aaron. Item Euſtachianorum & Melitianorum, apud Theodoretum lib. 3. hiſt. cap. 4. Sine hæreſi enim poſſe eſſe ſchiſma, docet Auguſtinus De fide & ſymbolo cap. 10. Hieronymus in caput 3. ad Titum. Rectè tamen contra Creſconium docet Auguſtinus, omne ſchiſma habere aliquam ſententiarum diuerſitatem, vt non rectè dixerit Creſconius, ſchiſma eſſe ſeparationē eadem ſequentium.

Schiſmatis autem cum hæreſi coniuncti typus quidam fuit in rege Ieroboam, teſte D. Proſpero De promiſſionibus & prędictionibus Dei, parte 2. cap. 28. Exemplum verò fuit in Donatiſtis, qui quamuis initio tantùm viderentur ſchiſmatici; in progreſſu tamen ſchiſma hæreſim peperit: ferè enim inueteratum ſchiſma in hæreſim abire ſolet, vt docet Hieronymus ſuprà, & Auguſtinus lib. 2. contra Creſconium c. 7. Schiſma ergo quodammodò magis commune eſt ad hæreſim.

Diuidi poteſt ſecundò ex parte termini à quo, in illud quo receditur à Pontifice ſummo, & quo immediatè proceditur ab inferioribus Paſtoribus, quale fuit Donatiſtarum, qui recedebant à Cæciliano Epiſcopo Carthaginenſi, appellantes pro ſuo Maiorino ad Melchiadem Papam, vt videre licet apud Auguſtinum hæreſi 68. Hoc poſteriori modo etiam Papa eſſet ſchiſmaticus, ſi (quod tamen non continget) communionem abiiceret rectè ſentientium & conuerſantium Epiſcoporum, & fidelium; quamuis frequentiùs oriatur ſchiſma, quando à Papa receditur, qui ad vnitatem maximè redigit Eccleſiæ membra. Vnde generatim dicit Cyprianus epiſtola 55. non aliunde naſci hæreſes aut ſchiſmata, quàm inde quòd non obtēperetur ſacerdoti Dei, id eſt ſummo Pontifici.

Ad articulum itaque reſponſio eſt, Schiſma peculiare eſſe peccatum contra charitatem. Primò, proximi: dicit enim Gregorius libro 18. Moralium cap. 15. *Qui de Deo recta ſentiens a ſanctæ Eccleſiæ vnitate diuiſus eſt; conſtat quia proximum non amat, quem habere ſocium recuſat.* Secundò, etiam Dei & Chriſti, cuius tunicam & Eccleſiam ſcindit. Tertiò, ipſius ſchiſmatici: omni enim fraternitatis emolumento ſe priuat, & etiam illa quæ videtur habere, ſibi inutilia reddit, vt cuius ne martyrium quidem præmium habeat, ſed ſit pœna ſupplicij, vt docet Auguſtinus libro 1. contra Donatiſtas cap. 9.

ARTICVLVS II.

An Schiſma ſit grauius peccatum infidelitate?

RESPONDEO, Ex obiecto quidem infidelitatem eſſe grauiorem, quamuis ſchiſma interdum grauius ſit propter maiorem contemptum aut periculum: quomodo illud exaggerat D. Auguſtinus lib. 2. contra Donatiſtas cap 6. vbi obſeruat, idololatriam gladio fuiſſe punitam; ſchiſma autem hiatu terræ & cæleſti igne. Item Chryſoſtomus homilia 11. in Epiſtolam ad Epheſios, vbi ſchiſmaticos æquiparat Chriſti crucifixoribus, & dicit, non eſſe peccatum minus hæreſi: imò cuiuſdam Sancti dictum laudat, ne quidem ſanguinem martyrij poſſe delere hoc peccatum. *Quid enim prodeſt*, inquit, *pro Chriſto ſanguinem prodigere, ſi eius vaſtas Eccleſiam, pro qua ipſe ſanguinem fudit?* Originem autem ſchiſmatis rectè monet Chryſoſtomus eſſe ambitionem, & amorem imperij aut gerendi magiſtratus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Schiſmatici habeant aliquam poteſtatem?

RESPONDET S. Thomas, Habere poteſtatē Ordinis, non tamen licere eis vſum poteſtatem autem iuriſdictionis non habere.

ARTI-

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Schiſma ſufficiat ad excommunicandum?

RESPONDET, Conueniens eſſe, vt qui ſeipſos ſeparant, per excommunicationem ſeparentur; & qui nolunt obedire ſacerdoti, coërceantur per iudicem ſæcularem.

Diſputat Turrecremata li. 4. de Eccleſia, parte 1. cap. 14. An aliqui ſint habendi & puniendi tamquam ſchiſmatici, tantùm eo nomine, quia quando duo electi ſunt Pontifices qui inter ſe contendunt, fortè illi adhærent, qui verè non eſt Pontifex, credentes verè eſſe.

Reſpondet, eſſe, ſi ignorantia iſta ipſorum ſit affectata, craſſa, aut ſupina; ſecùs ſi fuerit probabilis vel inuincibilis, vtpote ſi diligenter inquiſitam veritatem non potuerint inuenire, & probabiliter exiſtiment, hunc eſſe verum Papam; parati vero Papæ, vbi conſtiterit quiſnam ſit, adhærere.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA.

De Bello.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Bellare ſemper ſit peccatum?

PRIMA opinio eſt, Bellum adeò natura ſua & ex obiecto eſſe malum, vt nullo vmquam tempore licuerit aut licere poſſit. Ita ſenſerunt Manichęi, vt teſtatur Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum c. 74. & ſequentibus, hoc nomine reprehendentes Sanctos veteris Teſtamenti, quòd fortes fuerint in bello, caſtra verterint exterorum, vnde eos commendauit Apoſtolus ad Hebræos 11.

Secunda eſt, Licuiſſe quidem bellum in veteri Teſtamento, ſed in nouo non licere; aut, quia cùm in ſe ſit illicitum, veteribus ſolùm fuerit permiſſum; aut ſanè, quia cùm licitum in ſe ſit, pro manſuetudine Chriſtiana interdictum ſit in noua Lege. Ita Oecolampadius, teſte Caſtro, verbo Bellum; Cornelius Agrippa De vanitate ſcientiarum cap. 79. qui fatetur ſuam ſententiam eſſe contra Auguſtinum, Bernardum, & Ius Canonicum; Ioannes Wicleff, vt teſtatur Thomas Waldenſis de Sacramentalibus titulo 24. cap. 169. Eraſmus peculiari opuſculo ſeu declamatione de bello, & in annotatione ad cap. 3 & 22. Lucæ: Ioannes Ferus in c. 26. Matthæi. Anabaptiſtæ, vt teſtatur Melanchthon in Loco de Magiſtratu. Verùm iſti ne Iudicibus quidem gladium relinquunt. In eodem errore eſt Beatus Rhenanus in Annotationibus ad Tertullianum De corona militis.

Tertia ſententia eſt Lutheri in articulo 34. Si non omne bellum, ſaltem bellum contra Turcas eſſe illicitum; quem errorem quia videbat ſe Germanis perſuadere non poſſe, retractauit libro De viſitatione Saxonica.

Quarta ſententia eſt de fide, Bellum ſiue in Turcas, ſiue in alios, aliquando etiam Chriſtianis eſſe licitum & neceſſarium. Probatur Primò ex Scripturis. Omiſſis locis veteris Teſtamenti, quibus narrantur Sancti prælia Domini geſſiſſe, Deo non tantùm permittente, ſed etiam iubente: quia Manichęi non recipiunt vetus Teſtamentum; & alij aduerſarij fatentur, ſaltem diuino permiſſu licuiſſe veteribus illis bella; ſed Chriſtianis, vt polygamiam & libellum repudij, eſſe interdicta. Lucæ 3. Ioannes Baptiſta, & Actorum 10. Petrus, catechizantes milites, non eis militiam diſſuaſerunt tamquam illicitam; ſed ille contentos eſſe voluit ſtipendiis ſuis, neminem concutere, nemini calumniam inferre. Vtitur hoc argumento Auguſtinus ſuprà contra Fauſtum, & epiſtola 5. ad Marcellinum. Accedit quòd Cornelius Centurio plurimùm commendetur in Actibus Apoſtolorum; & ipſe Dominus fidem commendauit alterius Centurionis, Matthæi 8. Sanè pater fidei noſtrę Abraham ante Legem bella geſſit, nec vllo colore bellum ad legalia iam antiquata reiicitur.

Secundò, probatur ex Patribus; vbi in primis obſeruandú eſt, Tertull. non improbaſſe in Chriſtianis omnẽ militiam, ſed obnoxiam idololatriæ aut alicui nequitiæ, qualis ferè erat eo tẽpore, quo deleta Rep. Iudęorum, in qua etiã Deo duce bella geſta ſunt, nondum imperabant Chriſtiani, ſed vincebant paulatim in Romano Imperio diabolum, non rebellione contra magiſtratum crudelem, ſed martyrij tolerantia. *Puta*, inquit Tertullianus c. 11. De corona militis, *licere militiam vſque ad cauſſam coronæ*, id eſt, vſque ad habitum aliquem idololatriæ, vt ibi Pamelius; qui ex pluribus locis oſtendit, Tertullianum immeritò à quibuſdam (in quibus fuit Franciſcus Victoria Relectione de iure belli) cenſeri in hoc errore, qui omne bellum in Chriſtiano damnat. Tertulliano conſentit Ambroſius lib. 1. De officiis c. 40 & in illud Lucę 3. *Contenti eſtote ſtipendijs veſtris*, Chryſoſtomus homilia 21. in Acta; Auguſtinus ſuprà, & epiſtola 50. ad Bonifacium comitem; Gregorius lib. 1. epiſtola 72. Bernardus ſermone ad milites templi cap. 3. *Si percutere in gladio omnino fas non eſt Chriſtiano; cur ergo præco Saluatoris contentos fore ſuis ſtipendijs militibus indixit, & non potiùs omnem militiam interdixit?*

Tertiò probatur Ratione. Bellum vel eſt defenſiuum, vel offenſiuum. Si defenſiuum; manifeſtum eſt, licere: quia etiam priuato vim vi repellere licet, multò magis Reip. quando autem eſt offenſiuum, etiam contingit eſſe licitum: quando enim aliter Reipub. damna reparari aut vitari non poſſunt, niſi ſuſcepto bello; æquum eſt, vt non minùs liceat Reipublicæ bello rem tentare, quàm liceat priuato via iuris intentare actionem iniuriarum.

Vnde infertur, Bellum aliquando Principi, etiam offenſiuum, eſſe non tantùm melius quàm eius omiſſionem, ſed etiam in præcepto: tantum abeſt vt ſemper pugnet cum conſiliis Euangelicis.

Meritò autem Lutheri opinionem à Germanis, nimiùm alioqui ei credulis, non fuiſſe receptam, vel inde patet: ſi enim bellum à Turcis illatum defendere non liceat, eò quòd ſit flagellum Dei, eadem ratione neq; famem licebit arcere, neque morbum: imò, vt rectè Roffenſis, neque carnis fomitem licebit reprimere. Rurſus bellum à Turcis illatum ſæpè effectus eſt noſtræ ſocordiæ: & neſcimus an Deus velit nos ſolùm oppugnari, an etiam expugnari: fortè enim pro religione certantes iuuabit, quos punit vt à vitiorum ſomno excitet.

Obiiciunt illud Matthæi 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Hoc loco, inquit Tertull. lib. De idololatria c. 19. *Omnem militem Dominus in Petro exarmando diſcinxit.* & cap. 11. De corona militis: *Licebit in gladio conuerſari, Domino pronuntiante, gladio periturum, qui gladio fuerit vſus?*

Reſpondeo; Dominus vſurpationem gladij in vindictam damnat in eo qui ad hoc auctoritatem non habet, non autem legitimum gladij vſum; ſiue in magiſtratu quem approbat Apoſtolus ad Rom. 13. ſiue in militibus legitimi magiſtratus executoribus, ſiue in priuato cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt videre licet apud Hilarium can. 32. in Matth.

Ad Tertull. Reſp. Priori quidem loco damnare ipſum eos, qui militiæ Chriſti per Baptiſmum adſcripti, cum periculo illiciti actus, nomen militiæ ſęculari dabant ſub ducibus idololatris, etiamſi tantùm gregarij, aut (vt ipſe loquitur) caligati fuiſſent, quibus non erat neceſſitas immolationum vel capitalium iudiciorum; ſed non damnare ſimpliciter omnem militiam: & in Petro diſcinctum intelligere ſolùm illum militem, qui cum periculo praui actus gladium habuerit, docent verba ſubiecta, *Nullus habitus licitus eſt apud nos illicito actui adſcriptus.* Poſteriori loco de ſententia Tertulliani, ſatis coniicimus ex illis quæ ſuprà obſeruauimus, quamuis in his verbis nonnihil videatur ſtudio diſſuadendæ militiæ exceſſiſſe: neq; enim Dominus omnem vſum gladij interdixit, quem monuerat comparandum, & permiſit apud ſuos reperiri; ſed ſolum, vt ex Hilario diximus, abuſum vetuit: quocirca neque poſt inconſultum illum Petri abuſum abiici mandat, ſed conuerti in locum ſuum.

Obiiciunt Secundò ad Rom. 12. *Non vos defendentes chariſſimi.*

Reſpondeo, Græcè eſſe ἐκδικοῦντες, id eſt, *vlciſcentes*, vt vertit Hieronymus Apologia aduerſus Ruffinum; in qua ſignificatione aliquando interpres noſter accipit, defendere, vt patet Iudith cap. 1.

Obiiciunt Tertiò Anabaptiſtæ, ex cap. 10 poſterioris ad Corinthios, *Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt.*

Reſpondeo, Velle Apoſtolum, militiam propriam Chriſtianis non eſſe carnalem, neque fidem gladio potiùs quàm verbo Dei propagandam, contra quam de ſecta ſua dicebat Mahumet.

Obiiciunt Quartò contra bellum defenſiuum ex cap. 5. Matthæi: *Ego autem dico vobis non reſiſtere malo; ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram.*

Reſpondeo. Si hunc locum ita accipere velimus, vt aliquid præcepti contineat; dicere licebit, Dominum voluiſſe, nos debere potiùs eſſe paratos ad nouam ferendam iniuriam, quàm ad reſiſtendum animo vlciſcendi exardeſcere. Veriſimilius tamen eſt, continere perfectionis conſilium, vt patienter iniurias illatas toleremus potiùs quàm noſipſos defendamus. Verùm illud ipſum conſilium aliquas rurſum habet exceptiones. Quando enim deterior futurus eſſet proximus qui te læſit, monet Gregorius opus miſericordiæ futurum, ſi eum repuleris. Deinde nemo non videt non poſſe magiſtratum, qui à Deo gladium accepit ad defenſionem & laudem bonorum, ac vindictam malorum, non reſiſtere malo, quando illud vergit in Reip. oppreſſionem; quin potiùs tunc ex officio bellum ei neceſſariò ſuſcipiendum eſſe.

Obiiciunt Quintò quædam ex Conciliis & Pontificibus. Canone enim 11. Nicæno, grauis ei iniungitur pœnitentia, qui militiam repetierit.

Verùm agitur de militia repetita ſub tyrannide Licinij, cum implicita negatione fidei: illi enim de quibus agitur, propter fidem Chriſtianam depoſuerant militiæ cingulum; quod repetentes, cenſebantur parati fuiſſe negare fidem.

Rurſus Leo epiſtola 92. cap. 10. ad Ruſticum, & refertur capitulo Contrarium, De pœnitentia d. 5. dicit, Contrarium eſſe Eccleſiaſticis regulis, poſt pœnitentię actioné redire ad militiam ſęcularem.

Verùm agit Leo de illis, qui iam experti ſunt, ſe in militia viuere non poſſe, ſine euidenti periculo peccandi: ita explicat Gloſſa in capitulum Si quis, diſt. 50. talibus enim, qui peccatum de quo pœnitent, in militia commiſerunt, ſolet iniungi, ne ad militiam redeant, vt patet capitulo Falſis, De pœnitentia diſt. 5.

Aliorum, quæ Eraſmus obiicit, ſolutio patet ex dictis.

Obiici Sextò poteſt, Nicephorum Imperatorem legem ſanxiſſe, vt milites qui in bello occubuiſſent, inſtar Martyrum colerentur: ſed reclamatum ei fuiſſe ab Epiſcopis, propter canonem ſancti Baſilij, epiſtola ad Amphilochium, iubentem triennio Communionis expertem eſſe, qui hoſtem in bello occidiſſet, vt refert Baronius ad annum Domini 964. tom. 10.

Reſpondeo, Milites etiamſi in bello propter fidei defenſionem occumbant, non eſſe Martyres; quia in mortem pro fide incidunt, potiùs intendentes occidere, quàm pro fide mortem ſufferre. Cum pietate itaque dormitionem accipiunt, in re licita & meritoria; ſed auream, ſine martyrij aureola, à Deo referunt. Baſilius verò non damnat bellum quod inter pœnæ mala recenſet homilia *Quòd Deus non eſt auctor malorum.* quamuis iuſtè abſtineat aliquamdiu à Communione eum qui ſanguinis humani effuſione minùs aptus diuinis rebus effectus fuerit; ſicuti & Dauid à templi ædificatione fuit impeditus.

Obiicit denique Eraſmus dicto opuſculo de bello, cuius verba annotaſſe iuuerit, quamuis vis argumentorum ſuperioribus ſolutionibus pænè ſublata ſit. *Poſteaquam Chriſtus iuſſit recondi gladium, non decet pugnare Chriſtianos, niſi pulcherrimum illud prælium cum teterrimis hoſti-*

bus

bus Eccleſia, cum ſtudio pecuniæ, cum iracundia, cum ambitione, cum metu mortis: hi ſunt Philiſthæi noſtri, hi Nabuchodonoſor, hi Moabitæ & Ammonitæ: hic qui vicerit, cum nemine mortalium belligerari velit. Obyciunt Decreta Patrum, in quibus bellum approbari videtur. Sunt quidem eiuſmodi quædam, ſed apud recentiores Chriſti vigore iam relangueſcente, ſed ea perpauca, cùm ſint innumera apud probatæ ſanctitatis Scriptores, quæ à bello deterreant. Hæc inquam Eraſmi obiectio iam è dictis diluta manet: non ſunt ex recentioribus Ambroſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Gregorius, ſuprà citati.

DVBIVM I.

Penes quem ſit legitima auctoritas indicendi Bellum?

CITRA controuerſiam eſt, Principem Reipub. perfectæ, qui ſuperiorem in temporalibus non agnoſcit, habere auctoritatem indicendi bellum. Eſt Auguſtini libro 22. contra Fauſtum capite 75. *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas atque conſilium penes Principem ſit.* Auguſtinum ſequuntur omnes Scholaſtici cum D. Thoma hîc, Siluester verbo Bellum, 1. q. 1. Couarruuias in Regulam Peccatum 2. p. §. 9. numero 1. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 3. num. 269. Nauarrus in Rubricam de iudiciis n. 104. Turrecremata in cap. Quid culpatur 23. q. 2. Molina de Iuſtitia tom. 1. tract. 2. diſp. 100.

Dicitur perfecta Reſpublica, quæ non eſt pars alterius Reipublicæ: perfectum enim & totum idem eſt. Eiuſmodi autem Principes ſunt Imperator, Reges Hiſpaniarum & Galliæ, Duces Brabantiæ, & ſimiles.

Quæres, An etiam Papa?

Reſpondeo; Non ſolùm Papa, ſed quiuis Prælatus Eccleſiaſticus, quando ſimul eſt ſupremus Princeps, poteſt ratione principatus ſui indicere bellum; quomodo, vt Princeps Romani populi, legitur Papa aliquando ſuos ad arma conuocaſſe, 23. q. 8. capitulo Igitur. Poteſt prætereà Papa pro ſuæ poteſtatis plenitudine, quam indirectè habet in temporalia, prout ad ſpiritualia ordinantur, & in omnes poteſtates laicas, vel bellum mouere, vel mouendi aliis facultatem concedere ex iuſta cauſſa, vt docet Molina ſuprà tom. 1. tract. 2. de Iuſtitia diſp. 100. poſt Panormitanum in capitulum Sicut 3. de iureiurando.

At quæres, Vnde habeant poteſtatem inconſulto Imperatore indicendi bellum, Reges & Duces quidam ipſi inferiores?

Reſpondet Couarruuias in Regulam Peccatum, parte 2. §. 9. vel ditiones ſuas ſine ope Imperatoris occupaſſe, vel priuilegio per Pōtificem eſſe exemptos à iuriſdictione Imperatoria, aut ſanè conſuetudine legitimè præſcripta.

Quæres Secundò, An etiam in bello defenſiuo opus ſit eiuſmodi auctoritate principali?

Reſpondeo, Non eſſe: ius enim ſe defendendi habet etiam quiſque particularis, multò magis Reſpub. quamuis imperfecta, & eius Princeps. Actus autem ſupremæ iuſtitiæ vindicatiuę, qualis eſt indictio belli offenſiui, conuenit ſupremæ poteſtati; niſi fortè quatenus offenſiuum neceſſarium eſt iuſtæ defenſioni: aut quando Princeps negligit vlciſci Reip. iniurias, aut inferior præſcripta conſuetudine obtinuit vt poſſit pro iniuriis ſibi illatis indicere bellum. Ita Franciſcus Victoria; quod tamen rectè Caietanus & Molina reſtringunt, vt opus ſit bona fide in eam poſſeſſionem veniſſe, non autem per vim & potentiam contra iuſtitiam. Excipiunt & illum caſum, quando Princeps inferior non poteſt proprios ſubditos continere in officio, niſi eis bellum indicat: quod tamen reſtringendum eſt ad limites effectuum, ad quos huius inferioris Principis poteſtas ſe extendit; de quo conſulere licet Panormitanum ſuprà.

Certum eſt prætereà, Reſpub perfectas habere hanc poteſtatem indicendi belli etiam offenſiui per ſe, quando non habent Principem: quando autem habent, reſidet hæc poteſtas penes Principem à Repub. ei tranſlata. Vnde conſequitur, duo regna eiuſdem Regis, non poſſe inuito Rege inter ſe ſuſcipere bellum, vt rectè Molina, quidquid de eo dixerit Victoria.

Rectè etiam monent Doctores, quando pars alia alterius Reipub. læſit hanc Remp. non poſſe Remp. læſam indicere bellum alteri, ſed debere tamquam actorem ſequi forum rei, & ante omnia Remp. cuius pars eſt quæ læſit, requirere, vt iuſtitiam adminiſtret; quam ſi negauerit, poterit læſa non tantùm in partem quæ læſit, ſed etiam in totam Remp. bellum mouere.

Certum eſt Poſtremò, inconſulto Papa poſſe Reges bellum indicere; quando tamen Pontifex iudicaret Eccleſiæ intereſſe, vt ſuam auctoritatem interponat, tenentur ipſum audire.

At quæres, An teneantur ad reſtitutionem qui bellum intulerunt alioqui iuſtum, ſed ſine legitima auctoritate?

Nauarrus in Rubrica de iudiciis num. 105. generatim dicit, teneri: ſed meliùs diſtinguit Molina diſputatione 111. hoc modo: Si negata, inquit, fuerit auctoritas ſolùm ad ſeruandam diſciplinam militarem, non tenentur: ſi autem ideò negata, quia noluit Princeps tantum damni, aut omnino vllum hoſti inferri; tenentur de tanto, aut de toto: ſi autem finis negatæ poteſtatis ſit, ne hoſtes laceſſiti maiora damna inferant; de ſic illatis tenentur Reip. non hoſtibus.

Notandum tamen præſumptam Principis voluntatem hîc ſufficere, non ſolùm ad retinendum quod hoſti ademptum eſt, ſed etiam ad iuſtè inuadendum & diripiendum: imò ea præſumptio interdum locum habebit, vt vult Molina, quando Princeps propter alias cauſſas, etiam rogatus, nollet concedere eiuſmodi inuaſionem, modò aliunde ſuppetant argumenta voluntatis Principis.

DVBIVM II.

Quæ ſit iuſta cauſſa Belli?

ALIA conditio iuſti belli eſt iuſta cauſſa, de qua ſit

PRIMA ASSERTIO. Diuerſitas Religionis, amplificatio Imperij, gloria Principis, aut aliud ipſius commodum proprium, nō ſunt iuſtę cauſſę belli. Fides enim debet eſſe voluntaria, non coacta per arma: lucra autem Principis priuata aliàs indebita in titulis honoris aut potentia, non debent tantis impendiis Reip. & diſpendiis procurari quanta ſolent eſſe ex bello: deinde eiuſmodi amplifi-

amplificatio ſæpè non fit ſine iniuria partis; quando autē ſine eius iniuria fieret, quia fortè ipſa prior lęſit; expendendum eſſet an tanti intereſſit Reip. ſic augeri potentiam Principis, vt iuſtum ſit ſubire incommoda quę veriſimiliter ex bello imminent.

Secunda assertio. Vnica & ſola cauſſa iuſti belli inferendi, eſt iniuria Reipub. nimirum impedienda, reſarcienda, aut vindicanda. Ita Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, & q. 10. ſuper Ioſue, D. Thomas & Victoria.

Nota tamen, quando iniuria eſt illata ſolùm materialiter, puta per ignorantiam inuincibilem, non eſſe iuſtam cauſſam belli, niſi damnificator ſit factus ditior, & nolit ex eo quod ſibi per iniuſtitiam illam acceſſit, reparare quod Reip. damnificatæ deceſſit: neque enim tenetur ratione acceptionis, aut rei acceptæ: imò etiam quando inde factus eſt ditior, non poterit in progreſſu belli interfici, niſi ceſſaret ignorantia inuincibilis, & ipſe non ceſſaret ab iniuria.

Nota Secundò, Quando per ignorantiam inuincibilem alia Reſpub. occuparet regionem debitam huic principi, aut Reipublicę; poſſe verum dominum non tantùm mouere bellum nolenti cedere, ſed etiam interficere detentores, quatenus opus eſt ad regionem recuperandam: vlteriùs autem nihil poſſe tentare, adeoque nec expenſas repetere. Neque refert quòd Iſraelitæ hoc moderamen exceſſerint in Chananæos & Amorrhæos, quia duplici titulo eos bello infeſtabant: vno quòd terra eorum, donatione diuina Iſraeli eſſet tranſlata; altero quòd à Deo vindices eſſent conſtituti completæ malitiæ illarum gentium: & hoc poſteriori titulo, maior illa cædes quàm neceſſaria erat ad occupandam terram, facilè iuſtificatur.

Assertio tertia. Non quælibet iniuria eſt iuſta cauſſa belli, ſed oportet vt tam notabilis ſit, vt æquum ſit propter illam quæ futura ſunt belli incōmoda ſubire & inferre. Probatur, Quia alioqui ex leui cauſſa ſuſcipiens bellum Princeps, & aduerſæ & ſuæ Reip. iniuriam facit. Aduerſæ quidem; quia ſicut non quodlibet crimen morte puniendum eſt in priuato, ita non quælibet iniuria à Rep. illata eſt punienda bello, in quo tot hominum cædes admitti ſolent: propriæ autem; quia prout euentus belli varij ſunt, ita ferè contingit vtriuſque partis detrimento bellum geri.

Vt autem iudicemus, An iniuria ad bellum ſufficiat, non parum conducent exempla, potiſſimùm ex Scripturis deprompta. Talis ergo erit in primis inoxij tranſitus negatio, Numerorum 21. aut ſimilium, quæ iure gentium debentur omnibus, de quo videri poteſt capitul. Notandum 23. quæſt. 2. ex Auguſtin. q. 44. ſuper Numeros. Sicut enim quilibet priuatus poteſt tranſire per agrum tuum, ſi habeat ſeruitutem viæ publicæ: ita quælibet gens poteſt ex æquitate & iure communis ſocietatis humanæ tranſire per vias publicas regni alterius. Quamuis autem priuato non liceat hanc iniuriam vindicare, licet tamen Principi.

Secundò, Detentæ res Principis, inuaſa ciuitas, etiam parua, propter periculum amittendi maiores. Ita Baneſius.

Tertiò, Suppetiæ latæ inimicis. Sic Dauid 2. Regum 8. percuſſit Syriam Damaſci, quæ ſuppetias tulerat Adarezer regi Soba.

Quartò, Publica Principis contumelia, 2. Regum 10.

Quintò, Rebellio ſubditorum, eodem 2. Regum cap. 20.

Sextò, Hæreſis ſubditorum, Gregorius lib. 1. epiſtola 72.

Septimò, Defenſio malefactorum, ne iuſtas pœnas luant, Iudicum 20.

Octauò, Violatum fœdus, 4. Reg. 3.

Nonò, Negatus locus Prædicatoribus Euangelij. Victoria Relectione de Indis. ſectione 3. numero 12.

Decimò, Imploratum auxilium ab eo qui iuſtam cauſſam tuetur; quo titulo putat Molina etiam regna infidelium poſſe occupari.

Vndecimò, Innocentium, etiam conſentientium, dęmonibus facta immolatio.

Addit Victoria 2. parte dictę Relectionis de Indis, cauſſam iuſtam noſtris fore apud Indos, qui negauerint peregrinationem, commorationem, nauigationem, piſcationem gemmarum, aut commercia. Sed putat rectiùs Molina, non eſſe has iuſtas cauſſas belli, eò quòd iure gentium talia non debeantur omnibus.

Sanè nemo dixerit, eſſe iniuſtū Decretum, quo Princeps vel Reſpublica vetat, ne tales exteri ad mercatum aut habitationem in Regionę admittantur, niſi vtile hoc ipſum Decretum non ſit ciuibus. Et quando tale Decretum eſſet contra vtilitatem ciuium, non poteſt tamen eſſe exteris iuſta cauſſa belli, quo non ciuium ſed ſuam cauſſam agant.

Quærunt nonnulli, Vtrùm ſit ſufficiens cauſſa belli brutalitas & hebitudo mentis, quæ in Barbaris reperitur, quaque inſufficientes ſunt vt ſeipſos benè regant in politica & rationali vita? Videtur enim eſſe opus charitatis tales bello ſubiicere, vt patiantur ſe bonis legibus gubernari.

Reſpondeo, Quamuis hoc quibuſdam probabile videatur, longè tamen verius eſſe, non eſſe hanc iuſtam belli cauſſam; imò hoc eſſet prætextu charitatis magnam tyrannidem exercere. quid enim eſt aliud, quàm multos occidere vt reliquos erudias? quàm facere malum vt eueniat bonum? Erudire itaque tales, & pro eorum eruditione occidi, charitas ſuadet, non autem occidere, vt fit, quando hac de cauſſa bellum eis infertur.

Nota, punitionem bellicam metiendam eſſe ex qualitate rei ablatæ, & culpa auferentis aut detinentis, eoque fieri, vt iuſtè inferatur damnum maius, quàm ſit res ablata, modò ſeruetur proportio congrua ad culpam.

DVBIVM III.

Quantum debeat quiſque ad Bellum concurrentium ponere diligentiæ & prouidentiæ in examinanda & expendenda iuſtitia Belli?

Assertio prima. Tenetur Princeps, antequam bellum indicat, diligenter examinare, an ſufficientes & iuſtæ ſint cauſſæ; & vbi iuſtas repererit, tenetur ab aduerſario petere ſatisfactionem antequam bellum indicat; eamque ſi offeratur, acceptare: quod etiam verum erit indicto, ſed non inchoato bello. Prior pars patet: Quia Princeps hîc eſt iudex, & bellum indicendo profert

fert ſententiam: oportet ergo cauſſam ritè examinet per viros prudentes & intelligentes, in quibus affectus iudicium non excæcet, auditis etiam rationibus aduerſariorum. Poſterior patet etiam Deuter. 20. & ex eo quod ſcitè admodum ſcribit Auguſtinus ad Bonifacium, *Pacem debet habere voluntas, bellum neceſſitas.* Imò hoc adeò verum eſt, vt ſi ponas (quod tamen vix contingere dicunt) poſt inchoatum bellum, imò etiam durante actuali pugna, partem aduerſam offerre ea omnia quæ in ſatisfactionem & iuſtam vindictam Princeps poterat bellando conſequi, ita vt reipſa ſine vlteriori difficultate omnia certò præſtanda ſint; deberet non ſolùm ex charitate, ſed etiam iuſtitia à bello deſiſtere: pro iniuria enim præterita tanta offertur ſatisfactio, quanta de rigore exigi poterat, vt ſuppono, & ab vlteriore iniuria eo ipſo ceſſatur. Iuſta ergo cauſſa belli in poſterum non ſupereſt; nam rectiſſimè dixeris, nullum eſſe iuſtum bellum, niſi neceſſarium.

Obiicit quidā in caſu quādo ad vindictā bellum infertur, ſupereſſe iuſtā cauſſam belli: ſicuti enim poteſt ſalua iuſtitia procedere iudex ad vindictam, etiamſi ſatisfactio offeratur; ita videtur Princeps in propoſito poſſe pergere in bello ſalua iuſtitia.

Sed Reſpondeo, Eſſe diſparitatem, quia vindicta, quæ per bellum fit, inuoluit ex parte etiam innocentes, ratione cuius non poteſt eſſe iuſtum bellū, niſi quod neceſſitas excuſat. Quia tamen vix oblatio talis fieri ſolet, præcipuè quando ex aduerſariis aliqui nece puniendi eſſent; rectè dicitur, ex iuſtitia poſt inchoatum bellum, Principem non teneri acceptare conditiones quæ offerri ſolent; tenebitur tamen ex charitate, maximè quando actuale prælium non durat, imò aliquando etiam eo durante, à bello deſiſtere, acceptando conditiones pacis, quando tales concurrent circumſtantiæ, quæ hîc & nunc, ſecundùm inclinationem charitatis, belli potiùs finem poſtulare videbuntur. Ita ferè Molina.

Assertio secunda. *S*i poſt diligens examen adhuc maneat vtrimque æquè dubia iuſtitia belli, & alter ſit in bonæ fidei poſſeſſione; non poteſt ei Princeps mouere bellum, ſed rationibus negotium tranſigendum eſt: melior enim eſt conditio poſſidentis, & reo potiùs quàm actori fauendum, quando partium iura obſcura ſunt, ſecundùm Regulas Iuris: ſi autem non fuerit in tali poſſeſſione, niſi velit æqualiter ſecum diuidere, aut inæqualitatem compenſare; poteſt inferre bellum.

At quid ſi ille qui eſt in poſſeſſione bonæ fidei, re iam meliùs expenſa, deprehendat, veriſimilius eſſe ad alium pertinere regnum, qui pro eo inſtat & bellum minatur?

Reſpondeo, Eo caſu debebit cum altero componere, & offerre diuiſionem ſecundùm proportionem remanentis adhuc dubij ad arbitrium prudentium: quamuis in ſimili caſu priuatus, qui haberet iudicem, poſſet expectare ſententiam. Si tamen in neutram partem ſe reſoluere poſſet, aut aliàs depoſito quod habuit in alteram partem iudicio, maneret verè dubius, etſi pro aduerſario fortè haberet rationes probabiliores, non teneretur pro rata dubij maiorem partem cedere aduerſario: nam etiam in bello dubio melior eſt conditio poſſidentis.

Tertia assertio. Milites externi, ſaltem gregarij & minores, qui non adhibentur in conſilium belli ſuſcipiendi, poſſunt Principi, cuius pridem militiæ ſunt inſcripti aut ex pacto adſtricti, militare, etiamſi ſpeculatiuè dubitent de iuſtitia belli, niſi nouerint ipſum Principem practicè eſſe dubium. Eſt Auguſtini lib. 22. contra Fauſtum cap. 75. vbi tales excuſat, quia ipſos innocentes faciat ordo ſeruiendi, quamdiu quod eis iubetur non eſſe contra præceptum Dei certum eſt, vel vtrùm ſit, certum non eſt. Eſt etiam communis Doctorum, Victoriæ Relectione de iure belli, Driedonis De libertate Chriſtiana lib. 1. Gabrielis & Maioris in 4. d. 15.

Molina tamen diſp. 113. monet, ſi magis inclinentur in eam partem, quæ habet, bellum eſſe iniuſtum, teneri eos recedere, ſi commodè poſſint, vbi tempus expleuerint quo ſe obligauerant; eamque vult eſſe differentiam inter ſimpliciter ſubditos Principi, & externos qui ei militant, quòd etiam tunc ſubditi non teneantur, etiamſi poſſint, relinquere militiam: quamuis ex ſententia Caietani in aliis ferè æquiparentur dum militant: nam ſicut in diſceſſu, ita in acceſſu nonnullum eſt diſcrimen, de quo ſit

Qvarta assertio. Externi, qui de nouo merè voluntariè inſcribuntur militiæ, peccant ſi dubitent de iuſtitia belli; ſubditi autem minores, qui non adhibentur in conſilium, etſi ſpeculatiuè dubitent de belli iuſtitia, modò non iudicent eſſe iniuſtum, poſſunt militiæ nomen dare, & committere ſe iudicio Principis & Concilij, niſi tam aperta ſint indicia & rumores de iniuſtitia, vt etiam communes milites oporteat rem examinare.

Prima pars probatur, Quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis: debent ergo partem, contra quam bellum ſuſcipitur, vtramque relinquere in poſſeſſione vitæ & bonorum ſuorum, quæ ſolent per bella auferri.

Ex quo fundamento patet ſecunda pars. Cùm enim Princeps ſit in poſſeſſione ſubditi; excuſat in dubio ſubditum ciuicæ pacis ordo, ſecundùm quem debet potiùs fauere ſuæ Reip. & Principi, quale nihil pro ſe habent externi.

Vnde colligitur, Si poſteà deprehendatur bellum fuiſſe iniuſtum, extraneos qui in bello dubio iuuerunt, teneri ad reſtitutionem, deficiente Principe, omnium damnorum quæ intulerunt, vel quę ſine ipſis illata non fuiſſent; ſubditi autem ſolùm tenebuntur in quantum facti ſunt ditiores.

Tertia pars probatur: Quia alioqui milites qui Chriſtum crucifixerunt, eſſent innocentes, ſi ordo ſeruiendi etiam in manifeſta iniquitate excuſaret. Vnde meritò Auguſtinus ſuprà, tunc non vult militem obedire, quando certò conſtiterit, eſſe contra Deum quod præcipitur.

Quæres, Quando ſubditus non ſolùm ſpeculatiuè, ſed etiam practicè dubitat, an bellare ſibi ſit iuſtum, poſſitne nihilominùs Principi ſuo militare?

Reſpondeo, Poſſe, ſi iubeat Princeps: non enim dubitabat, an accedente præcepto Principis ſibi liceret, ſed ſimpliciter. Si tamen etiam tunc practicè dubiam habeat conſcientiam, ligatur conſcientia ſua erronea ne militare poſſit; ſed tenetur eam deponere, ſecundùm quæ alibi hac de re diximus. Si tamen ſtante eiuſmodi conſcientia militet, etiamſi ex parte rei deprehendatur poſteà bellum fuiſſe iniuſtum, non tenebitur ratione acceptionis, ſed ſolùm ratione rei acceptæ

qua-

Digitized by Google

quatenus factus ditior: nam, vt rectè Molina contra Victoriam diſp. 113. iniuſtitia quæ prouenit ex conſcientia erronea, qua putat quis ſe iniuſtè facere quod facit iuſtè, non inducit obligationem rei reſtituendæ ex parte acceptionis, ſed ſolùm ex parte rei acceptæ.

Ex dictis patet, ſiue quis ſubditus ſit, ſiue externus, grauiſſimè eum peccare, ſi paratus ſit alicui Principi in quouis bello, quod ipſe elegerit, ſeruire, nihil omnino curando de iuſtitia belli. Quo loco etiam cenſendi ſunt parati ſeruire vtriuis parti, quando ex altera manifeſta eſt iniuſtitia; aut priùs requirenti, aut melius ſtipendium promittenti, nihil omnino curando de iuſtitia cauſſę: nam etiam iſti grauiter peccant, ſi actum aliquem eliciant; nam ſolo habitu nemo peccat: imò tenentur ad reſtitutionem, quando conſtiterit de belli iniuſtitia, etiamſi Princeps, quia fortè propter inuincibilem ignorantiam non peccauit, non teneretur ratione acceptionis.

DVBIVM IV.

An detur Bellum vtrimque iuſtum?

NOTANDVM, bellum tribus modis eſſe iuſtum, formaliter tantùm, materialiter tantùm, & vtroque modo ſimul.

Primo modo iuſtum eſt, quando ſecundùm dicta, prudenter practicè quis iudicat, ſibi eſſe licitum, etiamſi ex parte rei ſit occulta quædam iniuſtitia, quæ ipſum lateat.

Secundo modo, quando quis inuadit quod ſibi debetur, ſed putat ſibi non deberi.

Tertio, quando & in conſcientia gerentis, & etiam ex parte rei iuſtum eſt.

Primo modo bellum poteſt eſſe vtrimque iuſtum, & frequenter contingit.

Secundo autem & tertio numquam eſt vtrimque iuſtum. Quamuis enim probabilis ſententia, aut ignorantia inuincibilis efficiat, vt vtrique parti licitum & iuſtum ſit bellum; numquam tamen eueniet, quin ex vna ſaltem parte reipſa iniuſtum ſit. Aliquando autem vtrimque contingit, ex parte rei eſſe iniuſtum; ſicuti dum alter dicit alteri, Hæc res mea eſt, & non tua; fieri poteſt, vt probabiliter aſſerat vterque: fieri etiam poteſt, vt vterque dicat falſum; at fieri non poteſt, vt vterque dicat verum.

Bellum ergo vtrimque iuſtum non eſt niſi ex ignorantia, vt communiter obſeruant Doctores, Victoria De iure belli, num. 32. Couarruuias in Regulam Peccatum, parte 2. §. 10. num. vltimo.

Notant tamen quidam & alium modum, quo bellum poſſit eſſe vtrimque iuſtum, quando nimirum non eſt vtrimque circa vnum & idem. Verùm tale bellum non eſt propriè bellum; ſicuti non pugnant propoſitiones quæ non accipiuntur ſecundùm idem. Non erit ergo bellum vtrimq; iuſtum, etiamſi miles iuſtæ partis poſſit occidere innocentem, quando aliter hoſtilis ciuitas capi non poteſt, & ipſe innocens ſeruato moderamine tutelæ ſeſe defendere poſſit, vt benè hîc Valentia.

Neque etiam contra hanc doctrinam erit inſtantia, in duobus iuſtè capitis damnatis, qui ex iudicis ſententia duellum ineunt ea lege, vt victor dimittatur: quia hic non tam eſt partium pugna, quàm vnius & eiuſdem iudicis quaſi manuum in ſortem colliſio.

DVBIVM V.

Qua intentione oporteat Bellum gerere?

QVIA ſæpè contingit, eos qui bella gerunt, alioqui iuſta non iuſtè exequi; rectè monet D. Thomas, vt licitè bellum geratur, præter auctoritatem indicentis, & iuſtam cauſſam, etiam opus eſſe recta intentione. Cùm enim bellum non ſolùm ex ſe bonitatem non habeat, ſed multum mali annexum, ratione cuius non ſit facilè appetendum; debet aſſumi peculiari bono fine, videlicet pacis ſtudio, vt mali coërceantur, & boni ſubleuentur, vt ex Auguſtino S. Thomas.

Tres ergo fines belli: ſtabilienda pax Reipublicæ, recuperatio amiſſorum, & iuſta vindicta. In eo rurſum ſat conueniunt Doctores, quando aliàs iuſtum eſt bellum, etſi illicitè geratur, propter ſiniſtram intentionem non induci obligationem reſtitutionis. Rectè tamen monent, teneri Principem Reip. ſuæ reſtituere, quando propter vanam gloriam, temerè alioqui iuſtum bellum aggrediendo, cauſſa fuerit notabilis alicuius damni ſuis ciuibus ab hoſtibus illati, quod euitaſſet, ſi recto dumtaxat fine negotia belli direxiſſet: imò tenebitur propriè reſtituere Princeps Reip. damna ex bello ſecuta, quando ea etiam præuiſa ab eo fuerint, & tanta fuerint, vt propterea à bello abſtinere debuerit, vt docet Molina diſputatione 101. & 107.

Quæres, Quid ſi bona intentione quærat Princeps occaſionem iuſti belli contra gentem aliquam, præſertim infidelem, an peccet?

Reſpondeo, Ordinariè tanta, eſſe belli incommoda temporalia & ſpiritualia, vt facilè contingat, peccare mortaliter non ſolùm illum qui quærit, ſed etiam eum qui non vitat occaſiones iuſti belli.

Admittit tamen Molina, licere Principi quęrere contra barbaram aliquam & infidelem gentem iuſtam occaſionem belli, quando certò exploratum haberet, iſtud ceſſurum in magnum Eccleſiæ & Chriſtianæ Reip. adeoque ipſius gentis debellandæ commodum ſpirituale: imò tunc etiam permittit Principi, vt in compenſationem operæ ſuæ ſecundariò intendat imperium & dominium iſtius gentis, & temporalia ſua emolumenta.

DVBIVM VI.

Quis modus ſeruandus in Belli executione, progreſſu, & victoria?

ASSERTIO PRIMA. Non licet Chriſtiano Principi contra Chriſtianos, cum quibus alioqui iuſtum habet bellum, in auxilium vocare infideles, præcipuè bellum cum Chriſtianis iam actu habentes. Eſt communis Doctorum, Caietani & Baneſij hîc, Siluestri verbo Bellum 1. q. 8. Antonini 3. parte tit. 4. cap. 2. Lyrani 1. Reg. 28. Eſt quidem verum, licere Chriſtiano Principi iuuare infideles in bello iuſto contra alios infideles; quomodo Machabæi Romanos iuuare pacti ſunt, & alios quoſdam iuuiſſe leguntur. Verum etiam eſt, non eſſe ex ſe illicitum aduocare infideles contra fideles, cùm quibus ipſi priùs non habebant bellum: neque enim in auxiliatore fides requiritur, cùm etiam beſtiis in prælio vtamur; ſed propter ſcandala & pericula quæ ſolent inde imminere communi fidei Chriſtianæ, meritò etiam tunc id deteſtabile cenſetur.

Se-

Digitized by Google

Secvnda assertio. Ex iuſtitia debet Princeps militibus ſtipendia: interceſſit enim inter eos contractus conducti & locati.

Ex quo ſequitur, Teneri Principem ad reſtitutionem damnorum, quæ milites, poſtquam ex ſua parte contractum impleuerunt, defectu ſtipendij neceſſitate iuſta inferunt Reip. Secùs dicendum de ijs quę malitia ſua, occaſione deficientis ſtipendij ſuperaddunt, vt ſolent in ſeditionibus: ad hæc enim integrè non tenetur Princeps, ſed pro latitudine culpæ, neque enim horum eſt efficax cauſſa, ſicut priorum.

Sequitur Secundò, Licere militi occultam facere compenſationem, ſi abſque ſcandalo poſſit, neque alia via ſperet ſolutionem. Ita Molina diſputat. 116. Neque tamen hoc eis licet ex bonis innocentium membrorum Reip. quæ non ſunt eis cauſſa deficientis ſolutionis.

Notandum, Quamuis poſſit Princeps militem ad placitum dimittere, quando Reſp. eo non indiget; militem tamen non poſſe deſerere militiam ſine ducis aut Principis facultate ſub pœna capitis, L. Non omnes. ff. De re militari.

Tertia assertio. Militi hæc incumbunt, neminem, præſertim pauperem, concutere; ditioribus non ſtruere calumniam, quærendo prętextum ſpolij pro ſtipēdiis; pactam operam etiam cum vitæ periculo præſtare. Patet Lucæ 3. & ex communi Doctorum.

Hinc ſequitur, Militem, quamdiu eſt ſpes præualendi aut ſubſiſtendi, non poſſe relinquere ſtationem, licet certum immineat mortis periculum: alioqui peccaturum mortaliter, cum obligatione reſtituendi ea damna, quæ Reſp. ex eius fuga accepit, & iuſtè poterit ob hanc fugam plecti capite, vt conſtitutum eſt L. 3. ad Legem Iuliam maieſtatis, vbi crimine læſæ maieſtatis declarantur teneri, qui in bellis ceſſerint, aut arcem non tenuerint, aut hoſtibus caſtra conceſſerint.

Dixi *quamdiu ſpes eſt ſubſiſtendi*: quia quando non eſt vlla ſpes, fugere poteſt eſſe actus fortitudinis reuocantis temeritatem ad medium rationis. Spem autem intelligo, non quòd particularis ipſe miles euadet mortem, ſed quòd ipſo fortiter pugnante, etiamſi occumbat, exercitus tamen ſubſiſtet, aut etiam præualebit.

Sequitur Secundò, Non ſolùm peccare mortaliter, ſed teneri ad reſtitutionem duces, qui in delectu plures milites computant Principi, quàm verè habeant. Ad reſtitutionem inquam non ſolùm eius quod ampliùs hîc accipiunt, ſed etiam damnorum quæ inde accipit Reſp. quando putantur milites belli vſibus ſufficere, qui eiuſmodi fraude imminuti non ſufficiunt.

Grauiſſimè etiam peccant, & tamquam cooperatores damni ad reſtitutionem tenentur, qui in delectu ſubornantur.

Non diſſimile eſt iudicium de illis ducibus, qui donaria ampla à ciuitatibus & pagis accipiunt, ne apud eos hoſpitentur milites.

Sequitur Tertiò, Cum obligatione reſtituendi eos peccare milites, qui à ſuis hoſpitibus plus exigunt quàm ſibi conſtitutum eſt, etiamſi duces conniueant, & ſtipendia non ſoluantur, vt rectè Caietanus verbo Bellum, Driedo lib. 1. De libertate Chriſtiana cap. 2. Molina diſp. 118.

Eadem eſt ratio illorum militum, qui à metatore plura acipiunt chirographa, & ab illis quorum hoſpitium prætereunt, pretium extorquent.

Excuſantur tamen milites grauantes hoſpitia ſua,

Primò, Si fuerint in extrema famis neceſſitate.

Secundò, Si defenſioni hoſpitum ſint neceſſarij, & ſtipendia non accipiant: quo caſu tamen hoſpitibus Princeps impenſas compenſabit.

Tertiò, Si in pœnam delicti id iuſtè conſtituat Princeps.

Quartò, Si illa ſolùm accipiant quæ conſuetudine legitima eis debentur; ſicut in quibuſdam locis in præſidio accipiunt ligna, ſal, & in tranſitu neceſſarium & communem victum.

Qvarta assertio. Pro hoſtibus, etiam quoad direptionem bonorum, habendi non ſunt peregrini, mercatores, exteri, hoſpites, & quicumque non ſunt pars Reip. hoſtilis, quamuis in terra eius inueniantur. Ita Victoria De iure belli, numero 36. Caietanus ſuprà, & patet ex capitulo Innouamus, De treuga & pace. & Panormitano ibidem. Vbi meritò eodem iure cenſentur Eccleſiaſtici, qui verè etiam non ſunt pars populi hoſtilis, vt benè Caietanus. His adiunguntur oratores ſiue legati, capitulo Paternarum 24. q. 3. Quod verò legatis hîc iure gentium competit, ex Principis voluntate competet etiam illis, quibus publica fide conceſſus eſt ſaluus conductus. Quinam autem ex Repub. hoſtili ſpoliari quidem poſſint, non autem occidi, infrà dicemus.

Qvinta assertio. Mobilia quæ hoſtes ab amicis occupauerant, exceptis quibuſdam quæ habent ius poſtliminij vſu & conſuetudine confirmatum, fiunt militum recuperantium, ſi modò ea hoſtes iam in tuta ſua loca aſportauerant. Non cenſebuntur autem aſportaſſe, quamdiu dominus perſequitur; alioqui terrâ prædantes cenſebuntur in loca tuta aſportaſſe, quando res vna nocte apud ipſos fuerit.

Pro intellectu huius aſſertionis notandum eſt, Manendo in ſolo iure naturæ, res omnes adhuc extantes ius habere poſtliminij, & extractas ab hoſtibus reſtituendas eſſe domino ſuo. Deduci tamen poterunt expenſę, & compenſatio extraordinariæ & voluntariæ induſtriæ, ſi fuerint ereptæ ex locis hoſtium tutis: aliàs quando nondum ſunt loco tuto, tenentur milites, etiam cum vitæ periculo pro rei magnitudine, gratis eripere, ſi ſint ciuium: ſi verò ſint extraneorum, non tenentur; & ſi eripiant, habent actionē negotiorum actoris.

Vnde patet, quando res extrahendæ nondum ſunt loco tuto, deterioris cōditionis eſſe externos; qui tamen melioris ſunt conditionis, quando res ſunt extractæ è loco tuto; quia ſemper & qualibet eis reſtituuntur, ſalua exiſtimatione negotij acti. Ciuibus autem ſolæ illæ reſtituuntur, quæ gaudent priuilegio poſtliminij: & hæ quidem ſine onere compenſandæ extractionis, vbi ſolùm debito officio functi fuerint milites; aliæ autem, etſi non iure naturæ, ex conſuetudine tamen retinente ius Cæſareum, fiunt militum recuperantium.

Vbi obſeruandum, ius illud Cæſareum niti falſo fundamento: putabant enim meritò Romani, gentes quibus ipſi ex libidine dominandi bellum inferebant, licitè ſibi debellare & facere prædas ſuas, ita vt iam deſinerent eſſe prioris domini: quia verò etiam ex parte ſua iuſtum eſſe bellum putabant, cenſebant excepto iure poſtliminij, eas

fieri militum extrahentium; quaſi bello vtrimque iuſto (ſicuti fit in ludis puerilibus) is dominus & rex fieret, qui ſuperaſſet.

Ad hoc fundamentum ius illud reſpicere docet Couarruuias in Regul. Peccatum, parte 2. §. 11. & manifeſtum eſt ex L. Hoſtes, ff. De captiuis. vbi dicitur, à latrunculis captum poſtliminio non egere, eò quòd ſeruus ipſorum non ſit factus; ab hoſtibus autem captum, verè ipſorum ſeruum eſſe factum, & poſtliminio ſtatum priſtinum recuperare. Eſſe autem falſum illud fundamentum, patet ex dictis: quia nullum eſt bellum vtrimque iuſtum, & debent Chriſtiani in bello ſupponere iniuſtitiam ex parte hoſtili. Vnde ſequitur, prædarum dominium non tranſire ad hoſtes, ſed manere penes priores dominos: quia tamen horum ſpoliorum conceſſio indulta militibus, alia ratione iuſtam habet cauſſam (quòd nimirum Reip. expediat hoc pacto animum addi militibus) vera manet aſſertio, non tam vigore iuris Cæſarei, quàm conſuetudine vim legis obtinente: conſuetudo enim poteſt eſſe iuſta, quæ aliam iuſtam rationem habet, etſi primum motiuum dum cœpit introduci, non fuerit iuſtum. Accedit quòd nonnullæ aliæ rationes, quas leges ſecundariò conſiderant, iuſtæ ſint: verbi gratia, vt in poſtliminio negligatur ille, qui res ſuas turpiter in bello amiſerit; ſicut miles præſumitur amittere arma, vt patet ex L. 2. eodem titulo, vbi latiùs videre licet, in quibus ex iure ſit poſtliminium, & in quibus præda.

Sexta assertio. Non poteſt Princeps cum aduerſariis componere, inuitis & neglectis ſubditis, quibus damna intulerunt: & ſi compoſuerit, ipſe ad ea reſarcienda tenetur, niſi è Republica fuerit omnino componi: tunc enim irrationabiliter ſubditi cenſebuntur inuiti, & habere Reſpub. ius ad ipſorum bona. Ita ferè Molina diſp. 123. poſt Silueſtrum verbo Bellum 1. q. 12. Antoninum ſuprà cap. 2. §. 11. Adrianum De reſtitutione, Gabrielem & Maiorem in 4. d. 15.

Neque tamen leuantur aduerſarij qui euidenter iniuſtè vexarunt Remp. & ad compoſitionem coëgerunt, onere reſtituendi in conſcientia: quia remiſſio extorta & non ſatis libera non excuſat.

Dico *euidenter iniuſtè*, quia ſi dubia tempore compoſitionis fuiſſet belli iuſtitia, talis remiſſio ſubſiſteret etiam in conſcientia.

Notandum hîc diſcrimen ciuium & Clericorum; neque etiam poteſt Princeps ſine Prælatorum conſenſu remittere damna Eccleſiç, etſi iſtud eſſet in rem Eccleſiæ; quamuis tunc Prælati debeant conſentire: ſubditorum enim Principi ea cura incumbit, vt poſſit etiam ipſis inuitis, eorum vtilitatem curare; inuitis autem Prælatis non poteſt eſſe actor negotiorum Eccleſiæ.

Septima assertio. Mobilia hoſtibus erepta in bello iuſto, iure gentium fiunt capientium, etſi excedant compenſationem damnorum & iuſtam vindictam; ſunt tamen ſecundùm peculiares leges cuiuſque populi diuidenda Principi, ducibus aut militibus.

Dico *iure Gentium*, quia manendo in iure naturæ, non poſſet ampliùs ex rebus ſiue mobilibus ſiue immobilibus hoſtium occupari, quàm quod ſufficiat ad iuſtam damni compenſationem, & iniuriæ vindictam. Quare initio belli non poſſet propter oppidum aliquod direptum, totum regnum hoſtile diripi; in progreſſu tamen creſcente damno, iniuria, & impenſis, poterit amplius eis auferri, ita tamen vt conſuetudine præſcripta Chriſtianus à Chriſtiano in bello captus, non fiat ſeruus, ſed redimatur, non propriè pretio eius perſoluto, ſed moderata aliqua mulcta, quaſi in præmium capientis.

Octava assertio. Quãuis per ſe non ſit illicitum tradere hoſtile aliquod oppidum, etiam Chriſtianorum, in prædam militibus; non facilè tamen id faciendum, propter varia flagitia quæ ſolent à militibus admitti, quæ etiam, quando neceſſitas extremam huiuſmodi ſuadet vindictam, tenentur duces quoad poſſunt impedire. Ita ferè Silueſter ſuprà q. 10. quem ſequitur Victoria num. 52.

Nona assertio. Immobilia hoſtibus pulſis occupata, non ſunt militis occupantis, ſed ſolius Principis; in cuius erit arbitrio, vbi publica vtilitas poſtulauerit, hoſtiles arces demoliri, aut etiam ciuitates. De quo videre licet Couarruuiam ſuprà, § 11. n. 6.

At dubitabis, An poſſit Princeps loca hoſti erepta, iure belli in perpetuum ſibi retinere?

Reſpondeo; Si hoſtes ſint Chriſtiani, ipſorum regnum non continuò poteſt in perpetuum à victore retineri; ſed poſt ſatisfactionem & iuſtæ vindictæ modum, eſt reſtituendum prioribus Principibus, aut eorum heredibus. Aliter dicendum de locis Turcæ, perpetui inimici Chriſtiani nominis: Turcæ enim numquam ſatisfacere poſſunt de iniuriis illatis, vt rectè Victoria numero 42.

Hinc patet, etiam hæreticorum loca, quia & ipſi Chriſtiano nomine cenſentur, tum quoad ſeruitutem tum quoad propoſitum, in perpetuum non retineri à victore ſolo iure belli, ſi aliàs ſatisfecerint, & debitam cautionem dederint. An autem alio titulo poſſint hæretici ſuis dominiis priuari, diximus in tractatu De infidelitate ſuprà.

Notandum tamen, etiam ex Chriſtianorum hoſtium ciuitatibus & agris poſſe victorem tutò retineri, quantum poſtulat iuſta compenſatio damnorum, impenſarum, & iniuriæ: item licere victis, ſecundùm idem moderamen imponere tributa & vectigalia; quod Iſraelitæ Deo mandante feciſſe leguntur Deut. 20.

Denique etiam Chriſtianis hoſtibus erepta poterit ſibi victor retinere dominia, ſi delicti, & iniuriæ, & damnorum atrocitas ita poſtulet, potiſſimùm quando aliter pax Reipublicæ non ſperatur.

Illud rectè hîc nonnulli monent, debere victorem tractare Remp. deuictam non quaſi illius ſit hoſtis, ſed ſicut decet iudicem æquum, cuius partes ſuſtinet, vt non eam ampliùs affligat, quàm exigant benè expenſa hinc inde rationum momenta, & Chriſtiana modeſtia permittat.

Decima assertio. Occupata ciuitate hoſtili; ſi pauci ſint nocentes, illos licebit occidere; ſi multi, oportet parcere multitudini, quando id ſatis tutum eſt, quamuis etiam tunc nocentes occidendo non peccaret victor contra iuſtitiam: ſi aliter pax & ſecuritas non ſperetur, noxiæ multitudinis etiam magna pars poterit occidi. Molina diſp. 122. Victoria num. 47. Ratio eſt, Quia multitudinis occiſio eſt contra bonum commune, qui finis eſt belli. Ne tamen rurſus parcatur nocentibus

Digitized by Google

bus contra commune bonum, iniuriæ licentia eis eripienda eſt. Inter nocentes autem, quando de nece agitur, non ſunt habendi, qui probabili ignorantia decepti, bellum iniquum inchoarunt & geſſerunt; ita vt non peccauerint.

Assertio vndecima. Innocentes, etſi ex parte hoſtium ſint, numquam licet occidere niſi per accidens; puta quando alter ciuitas, quam omnino capere expedit, capi non poteſt. Eſto, ab hoſtibus quidam à noſtra parte occiſi ſint, aut innocentes hi obſides relicti ſint, & fidem fallant hoſtes, aut futuri aliquando timeantur nocentes. Ita Driedo lib. 1. De libertate Chriſtiana, Victoria num. 35. 38. & 43.

Innocentes autem quoad bellum præſumuntur in primis Eccleſiaſtici, tum quia arma aut conſilia belli non tractant, tum quia pars populi non ſunt; ſicuti nec peregrini, & ſimiles, de quibus ſuprà.

Ex partibus autem populi innocentes ſunt pueri, mulieres, agricolæ, imò vniuerſa gens togata & pacifica, niſi contrarium conſtiterit, vt rectè Victoria num. 36. Cùm enim fundamentum iuſti belli ſit iniuria; ſoli illi in bello ex intentione occidi poſſunt, à quibus iniuria illata fuerit: iniuria autem non eſt ab innocente. Vnde patet, Infantes aut mulieres paganorum in bello occidi non debere, niſi conſtet eas in culpa eſſe. Nam quòd Iſraelitæ ſecùs feciſſe leguntur; Dei potiùs iuſſu, quàm ordinariæ legis iuſtitia fecerunt. Ceterùm de non occidendis infantibus propter peccata parentum, quædam diximus ad 1. 2. q. 81. a. 2.

Assertio dvodecima. Licet innocentes qui ſunt pars Reipub. hoſtilis, ſpoliare bonis externis, non excedendo quantitatem quæ licitè ab hoſtibus accipi poterat. Ita poſt Victoriam & Caietanum Molina diſput. 121. Neque obſtat capitulum Innouamus, De treuga & pace, quod vetat ſpoliari agricolas. Ius enim illud quatenus poſitiuum eſt, fortè non eſt receptum, aut conſuetudine contraria abrogatum, vt inſinuat Caietanus: vel locū habebit ex vtriuſque partis conſenſu; quia ex iure naturæ ſecuritati agriculturæ meritò proſpicitur ab vtraque parte, quia fames vtriuſq; partis eſſet internecio: vel denique intelligitur capitulum de caſu, quo parcendo eiuſmodi innocentibus, commodè bellum geri poſſet; tunc enim eos ſpoliari non liceret, vt docent Silueſter & Victoria.

Poterit hæc aſſertio extendi ad eos etiam innocentes, qui non ſunt pars Reip. hoſtilis, modò ipſorum bonis vſuri ſint hoſtes: tunc enim licebit illa auferre aut deſtruere, cum onere tamen reſtituendi, niſi deſtinata fuerint à poſſeſſoribus ad hoſtes: quo caſu deſinerent eſſe innocentes.

Illud eſt hìc obſeruandum, eos qui cauſſa fuerint iniuſti belli, teneri innocentibus de damnis acceptis.

Probatur hæc aſſertio, tum ex vſu repræſaliarum aut pignorationum, de quibus nonnulla ſubiiciemus; tum ex eo, quòd liceat victæ Reip. imponere tributum, quod pendant etiam innocentes, imò & poſteri.

Assertio decimatertia. Poteſt Princeps interdum cōcedere repræſalias ſiue pignorationes.

Vocant autem repræſalias, quando Princeps permittit ſuis, vt tantum auferant eis etiam innocentibus, ſi opus ſit, qui membra ſint alterius Reipublicæ, quantum iidem vel alij eiuſdem Reipub. damni intulerint ipſi Principi aut ſubditis.

Vt hæ iuſtæ ſint extra bellum, & contra innocentes, oportet moneatur Reſpublica ſub qua ſunt qui damnum intulerunt, vt curet reſtitui: neque enim repræſaliæ ſunt concedendæ, niſi contra Remp. in hoc deficientem. Concedunt tamen Molina & Lælius detentionem mercium aut mercatorum, quando cum periculo damnificati eſſent ſuſpecti de fuga, interim dum res defertur ad alteram Remp. potiſſimùm quādo ipſius Reip. ſuę conſenſu, aut Principis, damnum datum eſſet.

Secundò, Requiritur auctoritas eadem quæ in bello indicendo, vt monet Lælius. Minor tamen cauſſa ſufficit quàm ad bellum, quamuis reuerà non facilè ſint concedendæ propter multa quæ ſequuntur incommoda, pericula, & occaſiones rapinarum: vt propter illa non immeritò Gregorius X. in Concilio Viennenſi, capitulo Etſi, De iniuriis, in 6. eas dicat graues eſſe legibus, & æquitati naturali contrarias. Iniquitas tamen tollitur ex vna parte, quādo aliter damnum ſarciri cōmodiùs non poterat; ex altera, quando qui cauſſa fuerunt pignorationis, innocentibus dāna reſarciunt.

Tertiò, Non poſſunt contra Eccleſiaſticas perſonas concedi per idem capitulum Etſi; vbi hoc prohibetur ſub pœna excommunicationis, particularibus; & ſub pœna interdicti, cōmunitatibus.

Repræſalias non eſſe licitas contendit quidam eruditus. Primò, Eò quòd modus iſte compenſationis reuerà ſit natura ſua iniuſtus, quando innocens luit peccatum alterius.

Secundò, Quòd iure ciuili ſit prohibitus, maximè Authent. Vt non fiant pignorationes, coll. 5.

Tertiò, Quòd aptè reprobatus ſit per ius Canonicum d. capitulo Etſi.

Sed non eſſe repræſalias contra legem naturę, colligi poteſt ex capitulo Dominus 23. q. 2. *Iuſta bella ſolent definiri, quæ vlciſcuntur iniurias, ſi gens vel ciuitas plectenda eſt, quæ vel vindicare neglexerit quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere quod per iniuriam eſt ablatum.* Ex hoc enim capitulo ita argumentor: Quando cauſſa ſatis magna eſt, licet ob neglectam in ſuos vindictam, Remp. bello laceſſere, adeoque eius ciues innocentes fortunis exuere: ergo licebit ſaltem repræſaliis vti, quando cauſſa non quidem bello, ſed ipſis repræſaliis in caſu ſimili proportionata fuerit. Poſito autem quòd repræſaliæ non ſint contra ius naturæ, & quòd apud Chriſtianos ſint in vſu; facilè dixerimus, contrarias leges eſſe abrogatas: quamuis Authentica Iuſtiniani agat ſolùm contra pignorationes, quæ fiunt ſine Principis auctoritate per violētiam, & cōtra ciues alterius loci eidem Principi ſubiecti. quomodo etiam accipere licebit dictum cap. Etſi, ſuprà citatum, quia videtur reſpicere ad dictam Authenticam & ſimiles leges, quando dicit repræſalias eſſe graues legibus, & ciuili conſtitutione prohibitas.

Assertio decimaqvarta. Innocentes qui verè partes ſunt Reipub. hoſtilis, modò non ſint Chriſtiani, poſſunt per bellum iuſtum capti in ſeruitutem redigi. Victoria numero 42. Molina diſput. 120. Probant; Quia etiam libertas eſt quodammodò in bonis fortunæ, quibus poteſt tota Reſpub. hoſtilis in membris ſuis ſpoliari, quando grauitas culpæ, damni & iniuriæ hoc exigit. Valentia tamen mauult totam rationem aſſertionis reiicere in ius gentium.

Obiicies; Innocentem puniri, iniuſtitiæ eſt maniſeſtæ;

niſeſtæ; neque moralis coniunctio quæ eſt inter hos innocentes & Rempub. quæ meritò punitur, ſufficit vt & ipſi meritò in ſeruitutem trahantur, alioqui filius portaret iniquitatem patris contra Scripturam Ezech. 18.

Reſpondeo; Propter hoc argumentum quidam putat contrarium eſſe tenendum, niſi in caſu quando bellum eſt diuturnum contra aliquam gentem, & expedit quouis modo vires eius infringi; quomodo euenit Chriſtianis contra Turcas, quorum innocentes rectè in ſeruitutem trahuntur: quia vt eſt Deuteronomij cap. 20. poſſent bellantium contra nos augere numerum. Sed dicendum ad argumentum, Coniunctionem iſtam quæ eſt membrorum ad Remp. ſufficere ad communicationẽ in pœna quæ conſiſtat in priuatione bonorum fortunæ, ſicuti & propter delictũ patris filius in ſeruitutẽ cadit, cap. Cùm multæ 15. q. 8.

Excipio Chriſtianos, quia Chriſtiano Chriſtianus non fit ſeruus per bellum, vt habet legitimè præſcripta & valdè laudabilis conſuetudo; imò eſt quorumdam opinio, Chriſtianos etiam apud infideles in bello iuſto, non fieri eorum verè ſeruos. Ita tenet poſt Couarruuiam & Angelum, Arragonius infrà q. 62. Ratio eſt fauor fidei, præſumpta voluntas ſuperiorum Chriſtianorum, & quòd iniqua aliorum Chriſtianorum captiuitas hoc modo iuſtè compenſetur. Verùm, an ita ſe res habeat, opportuniùs alibi examinabimus.

Sanè Nauarrus infrà citandus, Molina tract. 2. diſp. 32. & Rebellus lib. 1. De præludiis iuſtitiæ q. 9. contrarium tenent, idq; videtur probabilius, & communibus principiis de ſeruitute eorum qui iuſto bello capti occidi poterant, conformius.

Quæritur, Vtrùm Chriſtianus militans infidelibus contra Chriſtianos, per bellum poſſit Chriſtianis fieri ſeruus?

Reſpondeo poſſe fieri. Patet cap. Ita quorumdam, & capitulo Ad liberandam, De Iudæis.

DVBIVM VII.

Sitne licitum ſeruis iuſto Bello captis fugere?

PARTEM negantem tenet Silueſter verbo Seruitus quæſt. 3. Turrecremata in capitulum Ius gentium d. 1. Molina tractatu 2. diſput. 37. quẽ ſequitur Lælius 2. parte Theologiæ moralis, cap. De ſeruis. Nauarrus Enchiridij cap. 17. numero 104. qui putat etiam Chriſtianum in bello iuſto ab infidelibus captum non poſſe fugere: imò citat Couarruuias quemdam, qui exiſtimet etiam in bello iniuſto à Turca captum Chriſtianum non poſſe fugere.

Verùm vt iſtud manifeſtè erroneum eſt, ita probabilius eſt, ſeruitutem quæ eſt ex bello, permittere fugam, vt ſeruo non minùs liceat fugere, quàm ſi non effectus ſeruus tantùm detineretur captiuus. Ita tenet Couarruuias libro 1. variarum Reſolutionum c. 2. num. 10. & in Regulam Peccatum, parte 2. §. 11. n. 6. Baneſius hîc dubio 13. Valentia puncto 3. Probatur ex §. Item ea quæ ex hoſtibus, Inſtitut. De rerum diuiſione, vbi dicitur eiuſmodi ſeruos recipere priſtinum ſtatum, ſi euaſerint heri ſui poteſtatẽ, & ad ſuos reuerſi fuerint. Confirmatur ex L. Nihil intereſt, ff. De captiuis.

Sed obiicit Molina, Iura iſta procedere quando bellum ex parte captiui non fuit apertè iniuſtum, & ex parte capientis apertè iuſtum; imò non habere locum in foro conſcientiæ, niſi ex parte captiui fuerit bellum ſaltem formaliter iuſtum.

At ſanè hæc voluntariè videntur dici, quia vtraque lex planè generalis eſt, & fundatur in æquitate naturali: ſi enim bello iuſto equum ab hoſte capias, tuus quidem eſt: at ſi euaſerit ad dominum priorem, indubiè fit rurſus ipſius. Quare deterioris conditionis erit homo, cùm ſuus non ſit futurus, ſi ad ſuos euaſerit.

Iterùm obiicies; Debet ſe & ſua victori, qui ei liberaliter vitam donauit cùm poſſet occidere. Ita Turrecremata.

Sed reſpondeo, Verè eſſe ſeruum eius à quo ſic ſuperatus eſt, hactenus vt ei debeat fideliter ſeruire quamdiu ſeruit; ſed quia fortunâ belli in eius poteſtatem venit, poteſt experiri fortunam, an elabi poſſit. Neque refert quòd moderata coërtione poſſit dominus impedire ne fugiat, & à fuga retrahere: idem enim poteſt etiam iudex in captum ratione criminis capitalis, qui tamen licitè effringeret. Neque eſt ibi bellum vtrimque iuſtum: quia dominus non habet ius vt ſeruus ſua ſponte maneat, quando opportuna eſt fuga: ſed habet ius ipſum retinendi, adhibita diligenti & competenti cuſtodia, & cauendo ne fuga ſit opportuna. Itaque dum vterque pro ſuo iure agit, non eſt pugna, quia neuter oppugnat ius alterius. Obſeruandum hîc eſt, quod argumentum ſupponit, non eſſe perpetuò verum, eum poſſe poſt victoriam occidi, qui poteſt in ſeruitutem rapi: quia etiam innocentes, qui occidi non poſſunt, poſſe in ſeruitutẽ redigi, ſuperiùs diximus, & ſaltem quando bellum eſt diuturnum, & timetur quòd augebunt hoſtium vires ſi dimittantur. Conforme id eſt Chriſtianorũ praxi cõtra Turcas.

Obiicies tertiò ex Molina; Si ita eſt, ergo è Luſitania fugiens mancipiũ in regnũ Caſtellę, fiet vel ſui iuris, vel eius qui illud ibi de nouo capiet, cùm tamen lex regni & conſuetudo contrariũ habeat.

Reſpondeo, Non ſequi: Chriſtiani enim meritò ſibi mutuò eam præſtant operam, vt Mahumetana illa mancipia ad priorem dominum reducant, quando repererint adhuc intra limites Chriſtianæ ditionis. Neque enim etiam apud ſuos tunc adhuc poſſunt dici poſtliminiò rediiſſe. Neque opus hîc eſt cum Couarruuia ſcrupuloſiùs inquirere, quando præcisè recuperent libertatem, & an poſſint fugere dominos ſuos, animo hærendi in illis partibus, & non redeundi ad ſuos: imperfectè enim recuperarunt libertatem, quamdiu hoſtium limites non euaſerunt, ſed ſolùm manus dominorum, ita vt iuſtè & ab aliis negotium dominorum in hoc gerentibus, in priorem ſeruitutem retrahantur: perfectè autem iure gentium, quando poſtliminiò redierint ad ſuos.

Obiicies quartò; Seruitus illa eſt quaſi per ſententiam inflicta pœna, & quidem talis naturæ, vt eam per ſe debeat reus ſubire, ſicuti exilium.

Reſpondeo; Sententia hîc nulla eſt, ſed lex generalis diſponens de talibus, quòd verè ſerui ſint quamdiu fuerint in domini poteſtate: liberi autem fiant, ſi euaſerint, ſiue dolo, ſiue caſu. Et hoc æquius eſt, vt melioris ſint conditionis quàm alij ſerui, qui ſeipſos vendiderunt, vel à parentibus venditi legitimè ſunt, aut ob flagitium ſeruituti per ſententiam mancipati ſunt, aut è ſerua non bello capta, ſed iuſto alio titulo ſeruiente progeniti. Neque debet videri mirum, hîc tantum valere ius gentium, aut ciuile, aut conſuetudinem; cùm

Digitized by Google

eùm ſeruitus non ſit iuris naturę, ſed iure gentium introducta.

Obiicies Poſtremò, Legem 1. Codice De ſeruis fugitiuis: vbi generaliter dicitur, manifeſtè ſui furtum facere quemcumque ſeruum fugitiuum.

Reſpondeo, Hoc eſſe contra Molinam, qui putat ſine furto ſeruum fugere, quando à parte ſua bellũ in quo captus fuerit, probabiliter fuerit iuſtum, etiamſi verè iniuſtum. Itaque ſicuti lex iſta neceſſariò patitur inſtantiam in caſu illo Molinæ, ita etiam ex æquitate, quam reſpexerunt Leges ex Inſtitutionibus & ff. ſuprà citatæ, poterit pati generatim in ſeruitute ex bello.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Clericis & Epiſcopis ſit licitum pugnare?

RESPONDET negatiuè; eſtque ſententia communis certiſſima, vt patet apud Gratianum 23.q.8. Probatur ex illo 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus.* Si enim qui Imperatori militant, negotiari prohibeantur, ne à militia ſua impediantur: quanto magis qui Deo militant, ſæculo militare non debent; quia militia ſæcularis non tantùm inquietat & impedit officium Eccleſiaſticæ perſonæ, ſed per ſe repugnat lenitati quam poſtulat altaris miniſterium, in quo recolitur Paſſio Domini, qui pro inimicis mortuus eſt; vt meritò miniſtri altaris potiùs candidati ſint patientiæ ad martyrium, & proprium profundendum ſanguinem, quàm militiæ, ad effundendum alienum. Secundò, Dauid non potuit ædificare templum; quia multum ſanguinem fuderat. Tertiò, Occidere hominẽ, alioqui iuſtè, in templo, eſt ſacrilegium propter indecentiam loci; ergo & militare, alioqui iuſtè, ſacrilegium erit ſacerdoti, propter indecentiam perſonæ. Quartò, Clericus bellator non ſolùm ſit irregularis, ſed pro ipſo mortuo in bello & oblatio & oratio interdicitur capitulo Quicumque clericus, 23. quæſt. 8. ſuprà citata. Quintò, Idem paſſim docent Patres. Nazianzenus oratione 2. de pace; Ambroſius oratione in Auxentium quæ extat lib. 5. epiſtolarum, *Arma Epiſcopi lacrymæ ſunt, & orationes.* Hieronymus, vel potiùs Origenes, in Leuiticum, relatus diſt. 36. capitulo Si quis, dicit, Pontificem ad bella non ire. Chryſoſtomus epiſtola ad Innocentium Papam improperat ſuis aduerſariis Epiſcopis, quòd loco Diaconorum haberent præcedentes ſe milites. Bernardus lib. 4. ad Eugenium docet, ſacerdotis nutu non manu materialem gladium eſſe exerendum.

Notandum tamen Primò, Clericis licitum eſſe hortari laicos ad bellum pro defenſione oppreſſorum & Eccleſiæ. Patet cauſſa ſuprà citata 23. quæſt. 8. capitulo Omni timore, & cap. Hortatu. item ex Auguſtino epiſt. 50. ad Bonifacium Comitem, & Gregorio lib. 12 epiſt. 21. Itaque in genere poterunt hortari ad fortiter pugnandum, ſicut olim ſacerdotes ſacris buccinis ad bella Domini incitabant Iſraelitas; idque non ſolùm ante prælium, ſed etiam in ipſo prælio. In particulari tamen non licet hortari ad occidendum aut mutilandum.

Item poſſunt Clerici qui dominium temporalem habent cum auctoritate indicendi bellum, non ſolùm indicere bellum, ſed ad illud gerendum ſuo nomine aliquem ducem aduocare, inducere, conſtituere, vt communiter Doctores colligunt ex ſimili, quia capitulo Epiſcopus, Ne Clerici vel Monachi in 6. declaratur, Clericos ſine metu irregularitatis poſſe cauſſas ſanguinis aliis delegare. Non poſſunt tamen ipſi duces eſſe in bello, etiamſi perſonaliter non ſint pugnaturi.

Tertiò, Poſſunt Clerici intereſſe bello de conſenſu Superiorum, ſaltem præſumpto, vt exhortentur & abſoluant, aliaque ſpiritualia ſolatia militibus exhibeant. Si tamen vt pugnaturi adſint, extra caſus mox excipiendos, peccabunt mortaliter, etſi non pugnauerint. Non tamen incurrent irregularitatem, ſi bellum ſit iuſtum, & neminem manu ſua occidant aut mutilent, aut mutilari aut occidi particulari hortatu faciant, etiamſi verberent, & ab aliis quidam occidantur. Ita ferè Molina diſp. 110.

Quartò, Poſſunt Clerici ex conſenſu ducis, ſaltem probabiliter præſumpto, aliquid de ſpoliis ſibi ſumere. Quod tamen ferè propter ſcandalum omittere expediret.

Notandum Secundò, Aliquot caſibus licitum eſſe Clericis pugnare. Primo, ſi Papa diſpenſet. Cautè enim legendus eſt Gratianus initio dictæ q. 8. vbi dicit, Clericos ne quidem auctoritate Papæ arma capere poſſe. Vt enim verum dicat, oportet benigniùs intelligere; nimirum vt voluerit, quando Clerici habent conſenſum Papæ ad mouendum alicui bellum, illum non debere intelligi vt propriis manibus pugnent. Verùm non adeò laborandum eſt de auctoritate Gratiani.

Sanè quamuis rationi admodum ſit conſentaneum, Clericos ab armis abſtinere; eſt tamen ſolius iuris poſitiui, vt omnino abſtineant à bello per ſe exercendo, vt habet communior opinio, quam ſequuntur Baneſius & Molina; adeoque in eo poteſt Pontifex diſpenſare: ſi tamen diſpenſet ſine iuſta cauſſa, peccat Clericus: nihilominùs diſpenſatione tali vſus, non incurrit irregularitatem, vt docet Molina diſput. 108.

Secundo, Si aliter Clerici non poſſint vitam tueri quàm propriis manibus pugnando.

Tertio, Si Clericis pugnantibus ciuitas ſit liberanda à certiſſima alioqui futura expugnatione. Quo caſu putat Caietanus, Clericos teneri ad pugnam, cuius rei extat exemplum Eunomij Epiſcopi apud Theodoretum libro 5. hiſtoriæ, capite 37.

Quarto, Si victoria, à qua ſalus communis pendet, pendeat à pugna Clericorum.

Quinto, Quando ſine notabili ſuo periculo poſſet Clericus pugnando eripere innocentem, ſuam opem implorantem à nece iniqua.

Notandum Tertiò, Quando bellum dicitur Clericis interdictum, per Clericos comprehendi quidem illos qui ſolùm habent primam tonſuram, vt docet Silueſter verbo Clericus 1. Non erit tamen peccatum mortale Clerico nondum maioribus Ordinibus initiato, niſi habeat Beneficium, ratione cuius teneatur vitare irregularitatem. Erit autem veniale, quamdiu gaudet priuilegio fori, etiamſi beneficio non gaudeat. Si autem neutro; non erit nunc per conſuetudinem vllum peccatum, vt docet Couarruuias in Clemen-

mentinam Si furioſus, parte 2. §. 3. num. 2. Et Molina diſputatione 108. Quamuis qui primi conſuetudinem introduxerunt, ſine peccato non fuerint; quia inuenerunt Clericos arctiùs ſeruitio diuino mancipatos.

Notandum Poſtremò, Quando Clericus tenetur ſub peccato mortali concurrere ad mutilationem aut occiſionem alicuius, modò neque ex officio ſuſcepto ea neceſſitas ipſi incumbat, ſicut in Principibus, iudicibus, & militibus contingit: neque ipſe cauſſam dederit ſua culpa huic neceſſitati; non erit irregularis. Quod extendo ad caſum defenſionis ſuæ vitæ, cum debito moderamine, etiamſi ad eam non teneatur ſub peccato. Imò extendit Suarez diſput.46. De cenſuris, ad quamcumque licitam occiſionem à priuato factam, non ex officio ſuſcepto, etiamſi neceſſitati huic cauſſam dederit ſua culpa; modò eiuſmodi neceſſitatem euenturam ſufficienti cautela adhibita, probabiliter timere non potuerit, & fugâ, etiam cum diſpendio honoris, elabi non potuerit. Verùm accuratior de hac re tractatus, alterius loci eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm licitum ſit in Bellis vti inſidijs?

RESPONDEO, In bello iuſto licere vti inſidiis, modò non non admiſceatur mendacium, neque violetur fides quæ data fuerit hoſti. Probatur: Ioſue 8. Dominus præcipit vti inſidiis contra vrbem Hai. Iacob diuino in-
Gen.27. ſtinctu fraudulenter, & quaſi per inſidias debitam ſibi primogeniti intercepit benedictionem. Dauid Achis regem ambiguo ſermone decepit,
Iudith 11. 1.Regum 27. Iudith Holofernem.

Ratio manifeſta eſt; neque enim hoſtis ius habet, vt cognitione conſiliorum noſtrorum ſeſe muniat: poſſumus ergo id conantem fallere. Hinc & aduocatus, quando fouet iuſtam cauſſam, poteſt aduerſarium fallere, vt dicit Gloſſa in capitulum Dominus 32. q. 2. Conſentit Auguſtinus q. 10. in Ioſue, vnde deſumptum eſt illud capitulum Dominus. Hieronymus in 2. ad Galatas, ex quo capitulum Vtilem 22. q. 2. Fauet capitulum In mandatis, diſt. 43. & Lex 1. ff. De dolo malo.

Dixi *modò non admiſceatur mendacium:* quia illud numquam licitum, vt docet Auguſtinus contra mendacium cap. 15.

Addidi *neque violetur fides:* quia ea etiam hoſti ſeruanda eſt, vt habemus 23. q. 1. capitulo Noli. ex Auguſtino ad Bonifacium epiſtola 205. Quapropter & punita fuit domus Saul, quòd Gabaonitis non ſeruaſſet fidem 2. Regum capite 21.

Non tamen hoſti ſeruanda fides, ſi eam ipſe prior violauerit: tunc enim conditio, ſub qua promiſſa eſt, ceſſat, vt omnes fatentur, & habetur capitulo Peruenit 2. De iureiurando. *Nec tu ei, etiamſi promiſſum tuum iuramento vel fidei obligatione interpoſita conditione firmaſſes, aliquatenus teneris, ſi conſtat, eum conditioni minimè paruiſſe.* Item ſi Princeps qui iuſtum gerit bellum, aliquid hoſti promiſerit, metu cadente in conſtantem virum, quo apertè iniuſtè ipſe aut Reſpublica grauetur, non tenetur niſi iuramento firmauerit. Verùm de hac re plura, quando de iuramento.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm liceat diebus Feſtis Bellare?

RESPONDEO cum D. Thoma affirmatiuè, ſi ſit neceſſitas; imò tunc eſſe præcepti, ne tentemus Deum: non eſſe autem licitum extra neceſſitatẽ. Licere in neceſſitate nũc quando Feſta ſunt iuris Eccleſiaſtici, patet argumento à minori; quia licuit etiam Sabbato quod erat 1.Mac.1.
iuris diuini. Quod tamen Ioſephus lib. 14. Antiquitatum cap. 8. monet intelligendum eſſe quoad defenſionem.

Extendenda eſt reſponſio ad caſum quo die Feſto daretur occaſio meliùs pugnandi, vt communiter Doctores, & colligunt Caietanus & Molina ex cap. Licet, De Feriis. Ex quo generatim conſtat ea ſeruilia opera licere diebus Feſtis, quibus intenditur rei tempore perituræ. Si tamen ea Feſta non ſint de maioribus anni ſolemnitatibus, in quibus tamen etiam licet bellare, quando neceſſitas poſtulat; imò etiam ſola ſe offerente commoditate, quando bellum iuſtum eſt; quia ipſius belli onus ſatis magna eſt neceſſitas, vt meritò ſemper liceat, quando opportunum fuerit tentare belli ſucceſſum, qui pacem reſtituat. Nam omnis belli ſucceſſus paci debet militare. Confirmatur hæc ſententia, ex eo quòd conſtet, belli meditationes diebus Feſtis licere, quando aliàs licitæ fuerint: puta ſi non ſint admodum periculoſæ, ſed periculum paruum & rarum quod in ipſis eſt, verbi gratia, in haſtiludiis, compenſetur vtilitate, quæ inde ad vſum belli dimanet: neque enim bella plus habent ſeruilis operis, quàm hæc ipſa haſtiludia. Verum quidem eſt, bella mentem diſtrahere multùm à diuinis, & ipſa effuſione ſanguinis aliquid decedere ſanctificationi & ſanctæ lætitiæ Feſti, vt proptereà in Feſtis non ſumantur ſupplicia de ſontibus. Quod etiam Iudæis vetitum fuit, vt patet Ioannis 8. *Nobis non licet interficere quemquam.* & Actorum 12. Herodes poſt Paſcha voluit occidere Petrum, quia in diebus Azymorum religio vetabat. Verùm iſta incommoda facilè compenſantur neceſſitate & vtilitate promouendi belli: ſi enim priuatorum neceſſitas excuſet opus die Feſto, quanto magis publica?

Confirmatur ex cap. Si nulla 23. q. 8. deſumpto ex Nicolao Papa ad Conſulta Bulgarorum: *Si nulla vrget neceſſitas, non ſolùm in Quadrageſimali tempore, ſed omni eſt à prælijs abſtinendum. Si autem ineuitabilis vrget importunitas, nec Quadrageſimali tempore eſt bellorum præparationi parcendum.* Hactenus Canon. Originale autem Nicolai adiicit in huius comprobationem, quòd muri Iericho die Sabbati conciderint & expugnati ſint, Ioſue cap. 6.

Obiicies capitulum Treugas, De treuga & pace: vbi conſtituitur, treugas eſſe ſeruandas ab occaſu ſolis Feria 4. vſque ad ortum ſolis Feriæ 2. Item ab Aduentu vſque ad Octauas Epiphaniæ, & à Septuageſima vſque ad Octauas Paſchæ.

Reſpondeo, Capitulum illud non eſſe vſu receptum, vt docet ibi Gloſſa. Deinde poteſt intelligi, vt ſolùm vetet bellum offenſiuum extra neceſſitatem: nam in neceſſitate, etiam in Quadrageſima oportere bellare, habemus ex dicto cap. Si nulla.

Digitized by Google

nulla. Vbi ratio patet: quia alioqui tentaremus Deum, quæ ratio etiam habet locum in Feſtis, vt meritò ea hîc vſus ſit D. Thomas.

Quæres, An milites excuſentur, propter bellum die Feſto omittentes Sacrum?

Reſpondeo, Si commodè non poſſint audire, etiamſi bellum gerant offenſiuum, modò licitè propter maiorem opportunitatem, etiamſi non ſit neceſſitas, neque milites neque duces peccare omittendo: ſi verò commodè præcepto Eccleſię ſatisfacere poſſint, peccabunt.

Quęres Secundò, An audito Sacro pugnare die Feſto ſine neceſſitate aut maiori commoditate ſit mortale?

Reſpondet Molina, Non eſſe. Addit, eſſe probabile, in militibus vix eſſe peccatum, eò quòd ipſi pugnando non tam à rebus Dei, quàm à peccatis retrahi ſoleant.

QVÆSTIO QVADRAGESIMAPRIMA.

De Rixa.

DOCET D. Thomas, rixam eſſe bellum quoddam, ſeu potiùs pugnam priuatorum inter ſe: conſiſtere enim in facto, ſicut contentio eſt in verbis. Cùm autem dictum ſit, ad bellum offenſiuum opus eſſe publica auctoritate, non autem ad defenſiuum; patet hîc rixam eſſe mortale peccatum ex genere ſuo in inuaſore: in defenſore aliquando eſt mortale, ſi notabiliter procedat ex odio, aut ardore vindictæ; aliquando veniale, ſi leuiter; aliquando nullum, quando ſeruat moderamen inculpatæ tutelæ.

Conformiter huic doctrinæ, prouocatus punitur in foro externo, ſi animo tranquillo percuſſit ex interuallo; non æquè puniendus, ſi continuò vt fuit laceſſitus, quaſi ex repentina ira, vt obſeruat Lælius. Et ratio huius diſcriminis in promptu eſt clara & manifeſta: priori enim caſu præſumitur degenerare in inuaſorem.

De Duello.

RIXÆ affine eſt duellum, de quo hîc quæritur, An aliquo caſu ſit licitum?

Eſt autem duellum rixa ſeu pugna paucorum; & ſi propriè ſumas, duorum priuata ex pacto & condicto; quamuis veteres omne bellum, duellum dixerint: Tertullianus de ſpectaculis, Varro lib. 6. De lingua Latina.

Ex natura duelli in primis manifeſtum eſt, vtrimque illicitum eſſe, quando ſine publica auctoritate liberè ſuſcipitur: quia quodammodò vtrimque eſt inuaſiuum, quamuis ex parte prouocantis magis.

Poteſt autem conſiderari octo ferè de cauſſis ſuſcipi. Pro oſtentatione, pro defenſione honoris, pro defenſione bonorum temporalium, pro voluptate ſpectaculi, pro vindicta, pro obiecti criminis purgatione, pro dirimendo bello, pro euadenda certò alioqui imminente morte.

DICO PRIMO. Tribus ferè caſibus duellum ſit alteri parti licitum. Primo, Quando Princeps, qui iuſtum bellum gerit, probabiliter timet ſuccumbere, niſi bellum mutet in duellum; quo caſu non ſolùm licebit tunc acceptare, ſed etiam offerre & prouocare, vt docet Caietanus infrà quęſtione 95. art. 8. Malitia enim duelli quam habet præ bello, etiam quando fit Principis auctoritate, hîc locum non habet. Eſt enim in eo ſita, quòd pars etiam iuſtam habens cauſſam, ſeipſam in magno periculo conſtituat ſuccumbendi. Solent enim duella inſtitui paribus viribus: & multis modis euenire poteſt, vt etiam ille qui fortior videbatur, ſubitò ſuccumbat. In propoſito autem pars iuſta non inijcit ſe maiori periculo quàm in quo ſe reperit; ſed potiùs eximit maiori, & eligit minus periculum.

Secundo, Quando duo eſſent iuſtè condemnati ad mortem, poſſent, ſi à iudice cogerentur, certare duello ea lege, vt victor viuat. Vterque enim executor erit ſententiæ in alterum. Exiſtimo tamen, quòd neque tenebuntur ad eiuſmodi executionem, neque ſine peccato & periculo cenſurarum iudex mandabit: quia ſine neceſſitate occupare reos, quando iam vel morituri ſunt, vel in eiuſmodi periculum mortis venturi, actu parum tempeſtiuo & conducibili ad hinc emigrandum cum pœnitentia congrua, videtur inordinatum. Nam & militia pœnitentibus olim interdicebatur propter eiuſmodi cauſſam.

Tertio, Quando aliter mortem aut mutilationem priuatus quiſque iniuſtè inuaſus euadere non poteſt, niſi ſuſcepto aut oblato duello. Ex parte enim inuaſi ſolùm eſt defenſio inculpata: imò non purè ex condicto pugnam ſuſcipit. Offerre tamen duellum non poterit, imò nec acceptare, ſi aliter poſſit inuaſorem, etiam occidendo, impedire; tum quia per duellum tunc cooperaretur malitiæ alterius, tum quia ſeipſum exponeret fruſtrà maiori periculo mortis, vt benè Nauarra.

Dubitabit hîc quiſpiam, An etiam contra inuaſorem rerum poſſit quis ſuſcipere duellum, prę cipuè quando illud inuaſor offert, & aliter damnum vitari non poteſt?

Reſpondeo, Ordinariè id non licere, non quòd iniuria fiat inuaſori, qui licitè eo caſu poſſet occidi, ſeruato moderamine defenſionis; ſed quia vitam ſuam inuaſus exponit periculo inconſultiùs, pro bonis fortunæ conſeruandis. Poſſet tamen ita certus eſſe de victoria, & ita poſſent eſſe magni momenti res auferendæ, vt liceret ei ſuſcipere, aut etiam offerre duellum ſine quo perirent.

DICO SECVNDO. Vnus eſt caſus, quo problematicè poſſit diſputari, An duellum ſit licitum: quando nimirum accuſator innocentis illud offert ipſi innocenti, & iudex cogit, alioqui innocentem capitis damnaturus. Quod olim frequens fuiſſe colligitur ex capitulo Monomachiam 2. q. 4. & capitulo Henricus, De Clericis pugnantibus in duello. Item de purgatione vulgari, capitulo

tulo 1. & 2. Et quidem iudices ita mandantes, grauiſſimè peccare, omnes conſentiunt, & patet ex dictis capitulis, præſertim capitulo Henricus; vbi dicitur eſſe praua conſuetudo.

Coacto tamen innocenti pro defenſione vitæ id licere, docet Lyranus in c. 17. 1.Regum. Imò etiam extendit (quamuis non ſatis probabiliter) ad defenſionem bonorum. Angelus verbo Duellum, num. 2. idem ſentit cum Lyrano; ſed benè reſtringit defenſionem bonorum ad caſum, quo ex duello non immineat periculum mortis. Caietanus verbo Duellum, & infrà q. 95. art. 8. cum Lyrano tenet, quando auertenda eſt occiſio aut mutilatio. Quod etiam ſentit Nauarrus cap. 15. num. 9. & Petrus Nauarra lib. 2. De reſtitutione cap. 3. num. 289.

Argumentum pro hac parte affirmante eſt apud Caietanum & alios, quòd hoc caſu accuſator reum inuadat gladio iudicis, ſicut Vriam dicitur Dauid occidiſſe gladio filiorum Ammon, & Chriſtum Iudæi gladio linguæ; ita vt habeat innocens contra iſtum, iuſtum bellum defenſiuum, quando aliter euadere non poteſt.

Non licere tamen iſto caſu reo duellum contra accuſatorem, docuit Antoninus 3. parte, titulo 4. cap. vltimo, Silueſter verbo Duellum, & alij apud ipſos citati.

Argumentum eorum eſt, Si iſto caſu propter defenſionem vitæ aut membrorum liceret ſuſcipere duellum, etiam liceret ſacerdoti ſuſcipere; nam in eo ſacerdos eſt par laico: atqui fatentur qui ſunt alterius opinionis, vt teſtatur Antoninus, ſacerdoti non licere; ergo neque aliis licet. Confirmatur: In propoſito reus aggreditur occidere, ſi poſſit, accuſatorem non damnatum, imò nec probatum nocentem; itaque peccat in proximum: in ſeipſum autem peccat, quia exponit propriam vitam periculo, alterum inuadendo, quod non licet. Neque refert quòd ſit coactus: quia non eſt coactus coactione abſoluta, ſed conditionata, quæ conſiſtit cum voluntario: in Deum autem peccat, quem tentat duellum ſuſcipiendo, vt dicitur dicto capitulo Monomachiam.

Accedit quòd facilè reſpondeatur ad argumentum cōtrarię opinionis: ius enim defenſionis, quo poſſumus vim vi repellere, eouſq; ſeſe non extendit, vt calumniam occiſione calumniatoris repellamus; ſed potiùs veritatis manifeſtatione aliqua licita. Neque refert, ex ea calumnia ſequi innocenti vitæ periculum: neque enim calumniator eo loco eſt quoad efficaciam nocumenti iſtius, quo eſſet, ſi manu ſua mortem intentaret: nam alioqui ſi innocens tantùm eſſet notabili pecunia mulctandus, niſi ſuſcepto duello crimen aut ciuile debitum purgaret; liceret ſuſcipere duellum, ſicuti licet occidere inuaſorem fortunarum. Liceret inquam, niſi obſtaret periculum quod ſubit innocens. Neque enim eodem loco habendæ ſunt mors in nos imminens per iniquam ſententiam iudicis, & quæ imminet ex ipſa inuaſione aduerſarij: huius enim aduerſarius eſt cauſſa efficax, non illius, ſed potiùs malitia iudicis.

Ceterùm quamuis vtraque ſententia ſit probabilis, magis tamen videtur inclinandum in poſteriorem, non propter tentationem Dei, quam facilè admiſerim ibi non ſubeſſe, quia ſolùm habet locum quando aliud ſupereſt remedium, vt patet capitulo Quæritur 22. q. 4. & cap. Si nulla 23. q. 8. Neq; etiam propter periculum in quod ſe inijcit innocens; quia ponit ſe in minori periculo, vt ſuppono, quàm ſit ſine duello. Sed quia illum conatur occidere ex illegitimo mandato iudicis per duellum, quem extra duellum propter accuſationem talem non poſſet occidere.

Hinc itaque pendebit reſolutio, An liceat eum qui me falsò accuſatū vadit, aut contra me falſum teſtimonium dicet, aut alicui mandat vt me occidat, manu præuenire?

Hoc enim quamuis nonnulli admittant, & ſuo loco examinandum ſit; non tamen videtur ſatis tutum, quia fortè ius naturę, quod concedit vim vi repellere, non concedet vi repellere calumniam & falſam accuſationem; quia nimis frequens eſſet huius licentiæ abuſus, & ex genere ſuo nimis periculoſa eſt Reip. bono, cui bonum partis debet ſubordinari.

Dico tertio. Certum eſt, duellum eſſe illicitum, quando ſuſcipitur ad ſolam oſtentationem virium, aut peritiæ rei militaris, vt patet ex capitulo 1. de Torneamentis. Eſt communis.

Quia verò in propoſito eadem eſt ratio partialis certaminis quæ certaminis ſingularis ſiue duelli, conſequens eſt, ducibus non licere inter ſe committere duodecim hinc & duodecim inde, ſicut fecerunt 2. Reg. 2. Abner & Ioab.

Verum tamen videtur quod docet Nauarrus capite 15. num. 28. poſſe milites ſuſcipere duellum, quo recuſato, hoſtilis exercitus fieret animoſior, quia hoc non eſt ad ſolam oſtentationem, ſed ad verè promouendum iuſtum bellum. Quo modo excuſari poterit duellum Dauidis cum Goliath: quamuis hac excuſatione non indigeat, quia certus erat Dauid diuina reuelatione, quòd eſſet ſuperaturus gigantem, atque ceſſabat omnis deformitas duelli: licitè enim poterat, etiam propoſito à Rege præmio, occidi blaſphemus hoſtis. In ſeipſum autem non fuit temerarius, neque Deum tentauit, quem facti ſui habebat auctorem. Ex parte etiam Reipub. magna vrgebat ratio; quia hoc vno cæſo, victurus erat exercitum hoſtilem, adeò vt hoc rerum ſtatu, & tali ſpe, etiam ordinariè liceret bellum duello commutare.

Item illicitum eſt, ad ſolam honoris defenſionem ſuſcipere duellum, vt docet Nauarrus ſuprà, & alij paſſim. Probatur, Quia etiam eo conceſſo quòd pro honoris defenſione liceat inuaſorem occidere (de quo alibi:) honor tamen non amittitur præciſè recuſato duello; imò nec inuaditur oblato duello, quando non eſt coniuncta contumelia aut alia læſio honoris, quæ vbi coniuncta eſſet, nihilominùs non liceret acceptare duellum, ſed pura defenſione eſſet vtendum, relicto deteſtabili & diabolico remedio, ab Eccleſia damnato; in cuius vſu apud prudentes magnum eſt dedecus.

Quocircà parum religioſum eſt ſtatutum, quod refert Petrus Nauarra eſſe in quibuſdam militaribus Religionibus, ad quas ſit ille inhabilis, qui prouocatus abnuerit ſingulare certamen: quod fortè ſupereſt ex reliquiis prauæ quæ olim fuit conſuetudinis, cum qua diu Canones quaſi cum lege quadam luctati ſunt.

Quæres, An pro Dei honore licitum ſit duellum ſuſcipere, puta quia infidelis offert ſingulare certamen pro idolo?

Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondeo, ſine inſtinctu peculiari Dei, qualem habuit Dauid, non licere, quia eſt tentare Deum.

Similiter illicitum eſt duellum pro ſola vindicta, quæ ſoli publicæ perſonæ licita eſt, idque via iuris. Adeoque duellum ne quidem Principi erit hac in cauſſa licitum, niſi in caſu ſuprà poſito, quo neceſſitas iuſta cogeret reſoluere bellum in duellum.

Multò minùs licebit duellum pro voluptate ſpectaculi. Crudele enim & inordinatum eſt, voluptatis illud infimum bonum (ſi tamen bonum) redimere iactura vitæ, cui potiùs ſeruire debebat.

Denique illicitum eſt pro ſpontanea criminis purgatione. Neque enim Canones hîc recipiunt dictum illud Ciceronis pro Ligario, *Nunc certè melior ea cauſſa iudicanda eſt, quam etiam dij adiuuerint*. Eſt enim Dei tentatio, & ſæpè contingit occumbere innocentem, aliis peccatis id exigentibus, vt patet capitulo Significantibus, De purgatione vulgari.

DICO QVARTO. Quando his modis certò illicitis duellum committitur, grauiſſimè peccatur contra ius diuinum & naturale, *Non occides*, quo quiſque tenetur vitam ſuam non temerè exponere periculo: item contra illud Deuteronomij 6. *Non tentabis Dominum Deum tuum*: contra ius Canonicum locis ſuprà citatis. Quibus adde Concilium Trident. ſeſſ. 25. can. 19. Contra ius ciuile, L. vnica, Codice De gladiatoribus, & incurrunt grauiſſimas pœnas ipſi pugnantes, ipſi Principes qui locum ad duellum in ditione ſua inter Chriſtianos concedunt; patrini, conſilium dantes, ſuaſores, ſacerdotes qui pugnantibus adferunt reliquias, præcipuè ſi alioqui pugnaturi non erant, aut benedictionem impendunt, vt patet apud Angelum, Silueſtrum & alios. Item ſpectatores, quamuis ex loco occulto, & non ex intentione caſu ſpectantes, non inuoluantur: incurrunt inquam pœnam excommunicationis, perpetuæ maledictionis, infamiæ, priuationis bonorum, & alias per dictum canonem Tridentinum. Quas pœnas Gregorius XIII. extendit ad duellum non ſolemne, ad locorum dominos permittentes, aut quantum in ſe fuerit non prohibentes, aut quomodocumque iuuantes, etiamſi aliàs fortè impediti actu non commiſerint pugnam.

Pius V. excommunicationis pœnam extenderat ad ludos, quibus ad ſpectaculum quibuſdam locis tauri agitantur. Sed Gregorius XIII. relaxauit.

Notandum, has pœnas non incurrere, imò nec peccare Principem qui ſubditos ſibi regulos permittit bellum (quod alioqui magna hominum cæde & regni vexatione inter ſe gererent) commutare in duellum, modò ſolùm permittat, ſicut permittuntur vſuræ & fornicationes. Neque enim poteſt inducere aut concedere tamquam licitum, multò minùs vt ſua auctoritate fiat.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA SECVNDA, De Seditione, facilis eſt.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA TERTIA.

De Scandalo.

TRIA de ſcandalo cum D. Thoma tractabimus, naturam & deformitatem eius, ſubiectum, & quomodo vitandum.

De natura & malitia Scandali.

ARTICVLVS I. II. III. & IV.

Quid ſit Scandalum, & an ſit peccatum, ſpeciale, mortale?

SCANDALVM vox Græca, ſignificat omne offendiculum in via. Quia verò effectum cauſſæ nomine, & contrà nuncupare ſolemus; ipſa ſcandali actiua obiectio, ipſa etiam impactio in offendiculum, & denique ipſa ruina, ſcandali nomen acceperunt.

Hinc diuiſio ſcandali in actiuum & paſſiuum: vt actiuum intelligatur in eo quòd offendiculum ponatur à ſcandalizante; paſſiuum in eo, quòd impingatur in offendiculum à ſcandalizato.

Paſſiuum diuidunt in datum & acceptum. Acceptum vocant paſſiuum ſine morali actiuo, quod eſt ſcandalum Phariſæorum. Datum vocant illud paſſiuum, cui reſpondet morale actiuum, & eſt ſcandalum puſillorum. Non ergo ſcandalum datum ita accipiendum eſt, quaſi qui ſcandalizatur non acceptet voluntariè peccati occaſionem; ſed quia quòd occaſionem capiat peccandi, verè non tantùm ipſius culpa, ſed ſcandalizantis accidat: quia opus tale eſt, vt natum ſit ſcandalum parere; in ſcandalo autem accepto tale non eſt.

Scandalum verò actiuum poteſt diſtingui in formale, quo explicitè intenditur ruina proximi; & virtuale ſeu interpretatiuum, quo ruina proximi ſolùm implicitè intenditur, eo ipſo quo opus eſt ſcandaloſum, id eſt, non omnino rectum, aut habens ſpeciem mali, fit cum notitia proximi, & aliquo periculo ruinæ eius.

Vnde colligimus, reperiri aliquod ſcandalum actiuum ſine paſſiuo: neque enim ad actiuum ſcandalum requiritur actualis proximi inde ſecuta ruina, ſed ſufficit periculum.

De ſcandalo actiuo propoſitum hîc eſt agere, quod cum D. Hieronymo in caput 15. Matthæi, & D. Thoma definire poſſumus, *Dictum vel factum minùs rectum, præbens occaſionem ruinæ.* Vbi omittitur tertia particula, quæ eſt in definitione peccati (concupitum) quia ſolo actu interno nemo proximum ſcandalizat. Interior tamen actus contrahit culpam ſcandali, quatenus habet obiectum dictum vel factum ſcandaloſum.

Dicitur potiùs *minùs rectum* quàm malum, vt ſignificetur ſæpè actiuum ſcandalum, quando actio vnius tantùm circumſtantiæ defectu minùs recta eſt, aut ſolùm ſpeciem habet mali, eoque

ſolùm

Digitized by Google

ſolùm nomine prohibita eſt,ſecundùm illud 1.ad Theſſal. 5. *Ab omni ſpecie mali abſtinete vos.*

Dicitur *prabens occaſionem ruinæ*; quia efficax cauſſa ſiue inductiuum perfectum ad ſpiritualem ruinam, eſt potiùs voluntas eius qui ſcandalizatur. Sequitur autem illa occaſio ruinæ ex imperfectione rectitudinis in actu ſcandaloſo,puta quia quamuis fortè in ſe rectus ſit, non tamen ſit cum omnibus debitis circumſtantiis. Significatur etiam hac parte, ſcandalo actiuo, quod hîc definitur, reſpondere ſcandalum paſſiuum datum; eſt enim ſcandalum non quidem cauſſa propriè, ſed occaſio ruinæ,non tamen accepta ſolùm,ſed data: alioqui lex eſſet ſcandalum, quia eſt occaſio peccati; ideò tamen non eſſe malam,docet Apoſtolus ad Rom.7. In eumdem ſenſum Tertullianus libro De velandis virginibus cap.3. ſcandalum definit, malæ rei exemplum ædificans ad delictum: *Bonæ enim res*, ait, *neminem ſcandaliZant*, *niſi malam mentem.*

Aduertendum hîc eſt, quamuis ſcandalo actiuo reſpondeat paſſiuum, opus tamen ſcandaloſum coram infirmis factum, culpam ſcandali habiturum,etiamſi fortè per accidens contingat neminem ſcandalizari: ſufficit enim periculum, vt ſuprà diximus.

DVBITATIO I.

In quo ſita ſit deformitas Scandali, & an ſit mortale peccatum?

PROPRIA deformitas ſcandali in eo ſita eſt, quòd proximum ſuum quis à regula ſua faciat deficere. Hoc ipſo namq; ſcandalizans à regula ſua deficit. Dei enim voluntas,quæ eſt regula noſtra, eſt, vt proximum noſtrum conuertamus quantum in nobis fuerit; multò magis ne peruertamus. Vnde patet, ſcandalum ex genere ſuo eſſe peccatum mortale, contrarium charitati proximi & miſericordiæ, quatenus inclinat ad correctionem fraternam. Sicut enim corripiendo lapſum fratrem lucramur, ita ſcandalizans illum perdit, pro quo Chriſtus mortuus eſt,quando ſtantem & in via Dei ambulantem propellit in ruinam.

Probatur ex Scripturis: Matth.18. ſcandalizatori dicitur meliùs futurũ ſi mola aſinaria prægrauatus demergatur. Quo inſigniter grauitas huius peccati exaggeratur, & oſtenditur quàm malè ſibi conſulat qui coram aliis peccat. Sicut enim qui conuerti fecerit peccatorem, operit multitudinem peccatorum; ita qui labi fecerit puſillum, peccati pondere ad ima deprimitur, vt qui etiam alieno ponderi alligatus,difficiliùs enatare valeat. Quò pertinet quod ibidem ſubiungitur, *Væ homini illi per quem ſcandalum venit.* Quando enim propter peccatum væ dicitur, ferè ſignificatur in Scripturis eſſe mortale.

Notandum autẽ quòd dicatur, *venit*, vt intelligamus, non ſolùm formaliter intentum ſcandalum eſſe peccatum mortale, ſed etiam virtuale, vt notat Antoninus 2.parte tit.7. §.4. Prioris ad Corinth.8.idem indicat Apoſtolus, *Percutientes conſcientiam fratrum infirmam, in Chriſtum peccatis.* & ad Rom.14. *Si propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundùm charitatem ambulas*, id eſt, contra charitatem. Si ſcandalum eſt contra charitatem quæ vita eſt animæ, ergo eſt mortale. Vbi & notandum, Apoſtolum agere de opere indifferenti, quod ſolùm habeat ſpeciem mali, vt intelligamus in ſcandalo eſſe ſpecialem quamdam deformitatem,quę ex opere aliàs indifferenti, imò etiam recto, valeat facere malum. Poteſt enim contingere, vt peccatum ſcandali ſolùm ſit, & pro materiali habeat opus aliàs rectum, quod tamen in definitione dicitur minùs rectum, non propter malitiam quam ſcandalo tribuit, ſed quam à ſcandalo accipit: vel ſanè ſi minùs rectum dicatur propter inordinationem præiacentem, ea interdum non erit vera inordinatio, ſed ſolùm apparens; ſit autem vera, quando quod ſpeciem habebat mali, alioqui non malum, induit ſpeciem ſcandali.

Tres ergo defectus rectitudinis in opere ſcandaloſo inueniuntur. Vnus proprius actui eius qui ſcandalizat, qui tamen aliquãdo potiùs apparens quàm verus eſt defectus, eſtque materia offendiculi, quam præbet ſcandalizans. Secundus eſt proprius ſcandalizato, ſed quodammodò participatur à ſcandalizante, verbi gratia, infidelitas eorum,qui propter eorum qui præſunt defectus,deficiunt à fide. Dicitur enim capitulo Hi quoſcumque 1.d.1. ex Hieronymo in caput 3. Michææ, reos illos eſſe infidelitatis eorum qui ſcandalizantur, qui promouent malæ vitæ ſacerdotes. Tertius defectus eſt proprius ipſi ſcandalo, & conſideratur formaliter in eo quòd detur ſpiritualis ruinæ occaſio, quæ ex charitate debebat caueri. Vnde patet,primum & ſecundum defectum non ponere ſcandalum in certa ſpecie, ſed tertium. Patet etiam, quomodo quando ſcandalizati in diuerſa ſpecie peccata cadunt, vnum nihilominùs eſſe queat peccatum ſcandali in eo qui ſcãdalizat.

Notandum verò, tunc certò ſcandalum eſſe mortale,quando intenditur ruina in mortale: eſſe autem ordinariè veniale, quando per opus indifferens aut veniale, virtute aut formaliter intenditur peccatum proximi veniale. Si quis autem vexando, irridendo, ſic vt peccet mortaliter, velit alium inducere in peccatum veniale; putat Antoninus ſcandali peccatum fore mortale. Puto tunc non eſſe ibi duo mortalia, ſi non ſit periculum quòd inde proximo erit occaſio peccati mortalis. Si enim probabiliter timeret proruptūrum in blaſphemiam mortalem; peccaret mortaliter nouo peccato ſcandali, etiam quando vel omnino non ſequeretur blaſphemia, vel ſolùm venialis. Deniq; poteſt excuſari à nouo mortali,quod accedat ratione ſcandali, qui moraliter loquendo ſatis videtur cauiſſe,ne quis ſui peccati conſcius fieret, qui inde ſcandalizandus probabiliter timeatur, etiamſi contrarium eueniat, decepto ignorantia leuiter culpabili: ex tali enim euentu non ſunt metienda peccata, vt 1.2. q.73.diximus. Aliàs enim bis peccabit mortaliter,qui non circumſpectiſſimè peccauerit,ne quis peccato ſuo,incidente aliquo caſu ſcandalizari poſſit.

Aduertendum porrò ex dictis,ſcandalum duobus modis præberi; via exempli in ſimili peccato, & via alienationis in diſſimili. Vtriuſque exemplum eſt in filiis Heli: vnus enim alium ſcandalizare potuit ad ſacrificiorum abuſum; populum autem alienabant à ſacrificio Domini per iſtum abuſum. Vtrouis modo fiat, ſcandala ſunt grauiora, quo perſona eſt dignior quæ ſcandalizat: paſtor enim infamis & oues faciliùs in præcipitium ducit, & errantes ab ouili quod infamat, magis alienat. Vnde fit,vt ſcandalum in Prælato ſit

Digitized by Google

ſit quandoque mortale, quod in alio tantùm eſſet veniale.

DVBITATIO II.

An Scandalum ſit ſpeciale peccatum?

SVPPOSITO quòd ſit ſpeciale peccatum ſcandali, quando formaliter intenditur; item quòd ſaltem in infinitum aggrauari poſſit circumſtantia ſcandali, quando ſolùm virtualiter intenditur, in quibus duobus facilè conueniunt Doctores: ſatis anceps inter eos eſt diſputatio, quando ruina proximi ſolùm intenditur virtualiter, aut ſit aliquid tale quod natura ſua aptum eſt præbere occaſionem ruinæ, An tale ſcandalum ſit peccatum ſpeciale?

Non eſſe, tenent Antoninus ſuprà, Caietanus hîc articulo 3. & verbo Scandalum, Palud. & Durandus in 4. d. 38. Couarruuias in Reg. Peccatum 1. p. num. 4. Baneſius hîc a. 4. Videtur conſentire Lælius, & Graſſius: putauerunt autem hi Auctores, huic ſententiæ fauere D. Thomam a. 3. hîc. Sed quamuis obſcurè loquatur, illis tamen adiunctis quæ dixit a. 1. ad 4. clariſſimè loquitur, & contrarium ſentit, videlicet ſcandalum actiuum etiam tunc eſſe ſpeciale peccatum, quando ſcandalizans eſt alteri cauſſa peccandi per ſe, etiamſi hoc non intendat, modò ex conditione operis nata ſit ſequi eiuſmodi proximi ruina. Quod ergo art. 3. dicit, ſolùm illud eſſe ſpeciale peccatum ſcandali, quod eſt ſcandalum per ſe, non autem ſcandalum per accidens, omnino verum eſt: ſed quodnam ſcandalum per accidens ſit, quodnam per ſe, ex art. 1. petendum. Sanè etiam a. 6. ſpeciem ſcãdali actiui reſtringit ad formalem intentionem ruinæ proximi, ſed ita latè eam explicat, vt etiam includat ſcandalum quod virtute tantùm datur, quando ſit opus ſcandaloſum ſine alia intentione ſcandalizandi. Itaque hæc ſententia probabilior eſt, eamque ſequitur Silueſter verbo Scandalum q. 2. Nauarrus cap. 6. num. 19. Valentia hîc punct. 2.

Probatur Primò. In aliis peccatis ſufficit ad ſpeciem propriam interpretatiua intentio, verbi gratia, ſi quis ſolùm intendens ſatisfacere libidini ſuæ fornicetur in loco ſacro, accedit ſpecies ſacrilegij: ergo ſi publicè cum ſcandalo aliorum peccet, etſi hoc non intendat, accedit ſpecies ſcandali. Fatetur Caietanus, ſe ad hoc argumentum reſpondere nõ poſſe; retinetur tamen in altera ſententia propter argumentum ſecundo loco ſoluendum.

Probatur Secundò. Peccatum ſcandali, etiam quando ſolùm virtualiter intenditur ruina proximi, reperitur ſine alio peccato, vt obſeruauimus ſuprà ex Apoſtolo: ergo ſufficit ad dandam ſpeciem peccati opus ſcandaloſum, etiam ſine intentione ſcandalizandi. Neque rectè aduerſarij hîc diſcrimen aſſignant, quaſi operi aliàs indifferenti virtualiter ſolùm intentum ſcandalum poſſit dare ſpeciem ſcandali, non autem operi aliàs malo.

Probatur Tertiò. Quia alioqui rariſſimum erit peccatum ſcandali, & ſolis dæmonibus familiare; quod tamen hominum conditione ſpectata, etiam ſatis in iis eſſe obuium, & ex communi fragilitate neceſſariò conſequens, oſtendunt illa verba Domini, *Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim vt veniant ſcandala.* Ea enim ſcandala intelligi quæ per homines veniunt, ſubiecta verba declarant, *Veruntamen væ homini illi per quem ſcandalum venit.*

Dices, Hinc conſequens eſſe, contra ea quæ 1. 2. diximus, peccatum externum ſemper adijcere nouam malitiam interiori.

Reſpondeo, Non ſequi: poteſt enim peccatum etiam exteriùs admitti ſine hominum conſcientia, aut ſanè ſine eorum ſcitu, qui inde ſint ſcandalizandi: neq; enim in omnes cadit ſcandalum, vt infrà dicemus. Adde, quorundam aliqua eſſe peccata, quibus nemo ſcandalizetur.

Obiicies Secundò: Saltem fornicatio ſemper erit duplex peccatum propter ſcandalum complicis: præter intemperantiam enim erit ſpirituale quoddam homicidium proximi, qui inducitur ad peccandum.

Verùm nec illud ſequitur, quamuis magni hoc argumentum faciat Caietanus. Sicut enim occiſio propriæ animæ non ponit diſtinctam ſpecie deformitatem, quia communis eſt omni mortali; ita neque diſtinctam peccati ſpeciem adducit in fornicatione ruina complicis, quia cùm circumſtantia ſit generalis in toto iſto genere, eius deformitas includitur in ſubſtantiali deformitate fornicationis. Si quis tamen complicis ruinam formaliter intenderet, accederet deformitas ſcandali, quia talis intentionis deformitas non includitur communiter in deformitate fornicationis. An verò eiuſmodi peccata eò fiant leniora, quòd per accidens ſine complicis peccato admittantur, vtpote propter probabilem ignorantiam iuris vel facti, ebrietatem, vel amentiam, aut quòd non quidem ſine peccato eius fiant, ſed tali ad quod non inducitur per alterum; non difficile erit diſcernere. Si enim aliàs non erant committenda, nonnihil extenuabunt, non ita tamen quin relinquant mortalem culpam. Sanè ſi vir mulierem non paratam induxit, circumſtantia fatenda eſt: idem dixero, ſi mulier virum etiam paratum induxit.

Quare autem inducat obligationem potiùs in muliere fatendi quòd induxerit complicem paratum, quàm in viro; ratio eſt, quòd vir confitens fornicationem, ſatis fateatur ſe complicem induxiſſe, eò quòd hoc ordinarium ſit, mulieres à viris induci: econtrà autem propter verecundiam naturalẽ maiorem illius ſexus res ſeſe habeat in feminis, adeò vt probroſum eis ſit, ſi vltrò appetant virum, vt patet 1. Reg. 20. & Ezech. 16.

Obiicitur Tertiò: Si quis furetur à Paulo, cuius exemplo alius furetur à Petro, ſequitur ex dictis, eum qui exemplo ſuo alterum ædificauit ad furtum, non ſolùm peccare in Paulũ & in eum quem ſcandalizat, ſed etiam iniuſtitiam committere cum obligatione reſtituendi in ipſum Petrum, etiamſi non intendat iniuſtitiam in ipſum Petrum.

Reſpondeo; Talis, deficiente eo qui ſuo exemplo furatus eſt, non tenetur Petro reſtituere, neque contra eum peccauit propriè peccato iniuſtitiæ, ſed ſolùm contra charitatem, ſi præuidebat, ex furto ſuo ſecundum illud furtum ſecuturum: quamuis enim inficiatur actus eius quodammodò huius furti iniuſtitia; inficitur tamen, non quia illius furti cauſſa eſt efficax; ſed quia cauſſam efficacem in altero non impediuit, quam ex charitate tenebatur impedire: imò etiamſi furando quis intenderet exemplum præbere, vt alter

Petro

Petro quid ſurripiat; non tenebitur Petro de eiuſmodi furto, quia intentio illa præbendi malum exemplum in corde latens, non influit in iniuſtitiam ab altero commiſſam, vt benè obſeruat Sanchez lib. 1. c. 6. in Decalogum. Cuius tamen circa hanc dubitationem opinio non per omnia placet: dicit enim, ſpeciale peccatum ſcandali tunc demum contingere, quando occaſionem ruinæ eo affectu & animo quis præbet, vt alter in peccatum incidat; eò quòd tunc demum ſpecialis ſit peccati finis, & ſpecialis virtus oppoſita: item quòd correctio fraterna, cui ſcandalum opponitur, non ſpecificetur, niſi ab intento bono ſpirituali proximi. Fatetur tamen, eum qui incitat prauo ſuo exemplo ad furandum, non eo animo vt incitatus iacturam boni ſpiritualis patiatur furando, eſſe reum peccati cuiuſdam ſcandali generici, in eo nimirum ſiti, quòd ſcandalizans ad furtum participet malitiam furti; quem rectitudinis defectum ſuperiori dubitatione ſecundo loco poſuimus. Itaque vult eum qui exemplo ſui furti incitat ad furtum, eſſe duplicis furti reum, adeoque ſemper hoc ſcandalum genericum, tamquam diſtinctum peccatum, debere in Confeſſione exprimi; ſcandali tamen ſpecialis peccatum nullum incurrere, niſi ruinam in peccatum furti, adeoque damnum illud proximi ſpirituale formaliter intendat.

Hæc, inquam, opinio in hoc non placet, quòd ſcandali ſpecialis culpam tunc demum agnoſcat, quando fuerit intentio illa ruinæ ſpiritualis explicita: nam fundamentum de fine ſpeciali & correctione fraterna, quo nititur, infirmum eſt; quia (vt ex iis quæ 1. 2. diximus, liquet) longè faciliùs cenſemur intendere finem inhoneſtum, quàm honeſtum; eò quòd bonum conſtet integra cauſſa, malum autem ſingulis defectibus. Vt enim cenſear intendere finem peccati, ſufficit, quòd non obſtante inhibitione illud non ſatis vitem; non ſufficit autem honeſtatem non fugiſſe, ſed oportet eam ſim proſecutus, vt dicar ſecundùm virtutem operari. Hoc ipſum conuincit quod auctor iſte fatetur. Si enim, verbi gratia, ordinando malæ vitæ ſacerdotem Epiſcopus reus fiat infidelitatis eorum qui ſcandalizantur, etiamſi non intendat eorum ruinam ſpiritualem; eò quòd nimirum ſatis cenſeatur intendiſſe illud vitium infidelitatis, quando ſatis præuiſum non cauit, vt patet ex D. Hieronymo ſuperiori dubitatione allegato, quare non ſimiliter ſatis cenſetur intendiſſe eorum ruinam, qui ſcandalizati decidunt? Imò vix eſt intelligibile, quomodo peccatum infidelitatis ſatis intenderit, vt iam infidelitatis culpam ipſe incurrerit & ruinam in peccatum, quæ æquè præuiſa æquè caueri debebat, neque magis excluſa aut præcauta eſt, non ſatis intenderit, vt ſpecies æquè hìc ſit ſcandali, atque eſt ipſius infidelitatis.

DVBITATIO III.

An ſemper ſit peccatum Scandali, facere quod habet ſpeciem mali?

OPVS quod habet ſpeciem mali, hìc intelligimus, quod ſecundùm ſuam ſpeciem non eſt malum, ſed ſolet fieri malo fine, eoque habet offendiculum, quòd ſic fieri præſumatur, etiam quando bono fine fit. Itaque vt non ſit peccatum ſcandali, non ſatis eſt benè fieri; ſed oportet ſic benè fiat, vt malè fieri à nemine meritò præſumi poſſit.

Reſpondeo itaque, Quamdiu non exuit quodammodò ſpeciem mali, non fieri illud opus ſine ſcandalo: exuit autem, quando excuſat neceſſitas, quomodo Dauid comedit panes propoſitionis, diſcipuli vellicarunt ſpicas, & Machabæi pugnarunt, in Sabbato.

Secundò, Quando aliunde conſtiterit operantem intendere bonum finem, quomodo Naaman Syrus ſine ſcandalo officioſus fuit ſuo regi adeundo templum Remmon, & ibi geniculando; quia cùm publicè coleret verum Deum, ſatis conſtabat, ipſum miniſterio illo non fuiſſe officioſum idolo.

Tertiò, Propter vtilitatem operantis, quando alioqui damnum ei emergeret, aut lucrum ceſſaret temporale aut ſpirituale, ad quod vitandum poſſit vti iure ſuo: quomodo excuſatur Chriſtianus vendens agnum Iudæo immolaturo, mulier in publicum egrediens audiendi ſacri gratia, etiamſi cognouerit eam quorumdam malitiam, vt ipſam ad concupiſcendum ſint viſuri. Imò non improbabiliter quidam excuſant à mortali mulierem, quæ ne det occaſionem viris, quos nouit ſeſe ad turpitudinem amaturos, non vult ſe priuare libertate egrediendi domo, ſtandi ad oſtium domus vel feneſtram, aut diſcurrendi per ciuitatem. Non eſt tamen à mortali excuſanda, quæ data opera ſine neceſſitate ſe ei conſpiciendam offert, à quo ſe turpiter nouit adamandam, etiamſi eiuſmodi amorem non intenderet.

Notandum tamen, in eiuſmodi diiudicandis, in conſiderationem debere venire, quàm latè pateat conſuetudo abuſus, quæ ſit certitudo aut incertitudo futuri abuſus, quantum ſit periculum ſcandali puſillorum, an nihilominùs peccatum admittetur, etiamſi per indifferẽtem tuum actum occaſionem nullam præbueris, an ſcandalum ex infirmitate, an malitia patientis? denique quanta & quomodo malo proportionata, & quàm euidens neceſſitas aut vtilitas, & contraria intentio. Ex his enim ferè tota pendet ſcandali in talibus æſtimatio.

Notandum Secundò, Non fore continuò peccatum mortale, ſi nonnihil in iſtorum æſtimatione prudentiæ deſideretur, ſed ſubinde ſolùm veniale, quale fuit Apoſtoli Petri reprehenſi à Paulo ad Galat. 3. Sanè multum in hac re prudentis iudicio eſt deferẽdum, qui iudicabit quantum bonum quanto malo occaſionato excuſando ſufficiat; quàm ſit occaſio quæ præbetur propinqua, quàm remota; quàm ſit paratus ad malum vſum qui abutetur; quæ ſit ſpes eum diuertendi, & ſimilia.

DVBITATIO VI.

An is ſemper peccatum Scandali incurrat, qui proximum inducit ad id faciendum, quod nouerit eum non facturum ſine peccato?

RESPONDEO & DICO PRIMO. Determinatè ad illud inducere quod ſine peccato præſtari non poteſt, ſemper eſt peccatum ſcandali. Ab eo tamen excuſatur, qui ſuadet vt potiùs minus peccatum committat quàm maius; quia practicè verum eſt quod ſuadetur, verbi gratia, potiùs furtum eſſe committendum quàm homicidium. Patet ex capitulo Si quid veriùs 23. q. 2. & capi-

capitulo Nerui.d.13. Conſuli etiam poteſt Adrianus Quodlibeto 1.a.3. Non licet tamen ſuadere minus malum, quando aliter proximum potes auertere à maiori. Item non licet ei qui ſolo habitu determinatus eſt ad peccatum maius, præueniendo conatum ſuadere vt nunc faciat hoc aut illud minus, quo videtur impediendus à maiori: verbi gratia, illi qui ſolet adulterium committere, quod fortè cras eſt commiſſurus, non liceret hodie, quando nihil de adulterio cogitat, ſuadere fornicationem, etiamſi per eam à craſtino adulterio eſſet impediendus: liceret tamen ſuadere, vt quando fornicaturus eſſet, potiùs cognoſceret propriam vxorem, ob ſolam voluptatem, quod eſt veniale peccatum, vt patet ex dicto capitulo Nerui. Imò etiam de minori mortali potiùs eligendo, quando maius admiſſurus eſſet, præmoneri poſſet; modò ſimul moneatur, quòd vtrumque oporteret vitare. Denique non licet ſuadere vt potiùs minus malum faciat, quando minus illud malum vergit in detrimentum tertij in particulari. An autem hoc ſuadens teneretur tertio, alibi dicemus.

Dico secundo; Licet mihi aliquando petere à proximo, vt illud faciat quod ſine peccato facere poteſt, etiamſi nouerim, non facturum ſine peccato, modò habeam iuſtam petendi cauſſam.

Vbi duo conſideranda ſunt: vnum ex parte eius qui petit, alterũ ex parte eius à quo petitur. Si enim ius ſpeciale habeat petendi qui petit, quale habet ſubditus petendi Sacramenta à Parocho, multùm minuitur de malo ſcandali: ſimiliter ſi is à quo petit, non ſit multùm inducendus, quia ſeſe exponit & exhibet paratum: neutrũ tamen ſufficit ſine alia iuſta cauſſa, imò nec vtrumque ſimul. Præberet enim ſine cauſſa proximo occaſionem actualis peccati, quamuis minor cauſſa excuſet, quando alterum concurrit; & adhuc minor, quando vtrumque, ceteris paribus. Imò fieri poteſt, vt qui ius habet ſpeciale petendi, petendo à parato ſine alia cauſſa, non niſi venialiter peccet.

Quæ autem iuſta hîc cenſeri poſſit cauſſa, præſertim vt etiam à non parato, & ſine ſpeciali iure petere poſſis, prudens iudicabit: illud certum eſt, iuſtam eſſe extremam neceſſitatem. Cui addere generatim licebit eam commoditatem, quæ tanta ſit, vt non tenearis ea carere ad peccatum alterius auertendum.

Dico tertio; Sunt quędam peccata, ſine quibus ſi nouerim proximum non facturum quod peto, etiamſi facere poſſit ſine peccato, ſemper teneor deſiſtere à petendo.

Ad eiuſmodi autem peccata diſcernenda, ex variis auctoribus hæc occurrunt. In primis generale illud ex D. Thoma hîc q.78.a.4.& q.13.de malo a.4.ad 17. licere quidem vti malitia alterius, non autem in eam conſentire: eum autem dicit conſentire, cui malitia placet. Verùm hæc regula parum hîc conducit: quærimus enim, Quando non liceat vti peccato proximi, etiam quod diſplicet? Silueſter verbo Maleficium dicit, fidem & reuerentiam quam Deo debemus, obſtare quo minùs liceat vti maleficio malefici ad hoc parati, & quòd omnis ſocietas dæmoniorum, & amor eorũ, tamquã benefactorum, qui naturaliter ſequitur acceptũ beneficiũ, nobis ſint interdicta. Quod ſi recipiamus; iam ratio diſcriminis elucet, quare liceat iuramentum exigere à iuraturo per idolum potiùs quàm vti maleficio magi ad hoc parati: quia nimirum ſocietas liceat cum homine, non cum dæmone: erit ergo intrinſecè malum, accipere beneficium aliquod à dæmone virtute pacti quod cum ipſo habeat magus, quatenus accipiens non omnino immunis eſt à cooperatione, participatione & ſocietate operis intrinſecè mali, vt dicit idem Silueſter, verbo Infidelitas. Quod magis placet, quàm quod quidam hîc vrgent, quaſi ex ſolo iure poſitiuo hoc illicitum eſſet, quia prohibitum, vel iure diuino, Leuit. 19. vt Adrianus Quolibeto 3. vel Eccleſiaſtico, capitulo Non obſeruetis 26.q.7.

Poterit & illa regula hîc addi: Non licere tibi vti alterius, aliàs parati, malitia in proprium commodum ad quod ius habes, ſi ex eiuſmodi peccato ſequatur detrimentum tertij innocentis, ad quod inferendum ius fortè non habes. Quomodo non liceret tibi ab vſurario petere mutuum, quando id fieret magno damno creditorum eius, qui fortè inciderent in maiorem neceſſitatem quàm ſit tua. De hac re conſule Adrianum dicto Quodlibeto 3.q.2.

De ſubiecto Scandali.

ARTICVLVS V. & VI.

An Scandalum paſſiuum & actiuum cadat in viros perfectos?

Respondeo & dico primo; Scandalum paſſiuum non cadit in viros perfectos. Cùm enim perfectè inhęreant Deo per amorem, qui fortis eſt vt mors; nulla creatura facilè eos à Deo ſeparat, ſed immobiles fiunt à bono, ſicut & ipſe Deus. Vt enim Deo non adhęrent propter homines, ita nec Deum relinquunt propter homines. Indicat Scriptura Pſalmo 118. ***Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.*** Matth. 18. ***Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis.*** Significatur enim, eum qui ſcandalizatur, eſſe paruum, ait Hieronymus.

Dico secundo; Actiuum ſcandalum non poteſt reperiri in viris perfectis, id eſt, illis qui pro modo huius vitæ reiiciunt impedimenta omnia perfectæ charitatis. Probatur; Quia dum ſibi inuigilant, etiam à proximi ſcandalo cauent: peccata enim ex ſurreptione, quæ etiam perfectis accidere ſolent, non ſcandalizant; tùm quia ferè occulta eſſe ſolent, tum etiam quia tam ſunt leuia, vt meritò non cenſeantur præbere offendiculum.

De vitando Scandalo.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm bona ſpiritualia ſint propter Scandalum dimittenda?

Respondet S. Thomas, Neceſſaria ad ſalutem numquam eſſe dimittenda: non neceſſaria autem, non eſſe dimittenda propter ſcandalum Phariſaicum; propter ſcandalum autem puſillorum, occultanda interdum eſſe & differenda. Quæ doctrina vt explicetur,

Dico primo; Quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem neceſſitate medij, non ſunt dimittenda vmquam propter ſcandalum: verbi gratia, moriturus eſt infans ſine Baptiſmo, teneris eum baptizare, etiamſi inde timeas futurum ſcandalum, puta quia locum ſuſpectum ingredi debeas. Scandalum enim tali caſu non erit datum, ſed acceptum. Ita Baneſius & Lælius.

Dico secundo; Contingit aliquando, præceptum naturale affirmatiuum hîc & nunc non obligare, propter concurſum negatiui præcepti naturalis de vitando ſcandalo puſillorum: verbi gratia, præceptum de puniendis ſontibus. De quo videri poteſt capitulum Duo mala. d. 13. Adrianus Quodlibeto 1. articulo tertio. Valentia hîc puncto 4.

Dico tertio; Præcepta negatiua iuris naturæ prohibentia aliquid intrinſecè malum, numquam prætextu vitandi ſcandali violari poſſunt. Vnde ſequitur, ne venialiter quidem eſſe mentiendum, vt vitetur ſcandalum: neque enim ſunt facienda mala vt eueniant bona. Poſſunt tamen in aliis tolerari minora peccata, etiam contra legem naturæ negatiuam, vt euitentur maiora. capitulo Denique d. 4. aut ſanè ad vitandum ſcandalum, inſtituenda mitiùs peccatorum correptio, capitulo Comeſſationes d. 43.

Dico quarto; Frequenter contingit præceptum legis humanæ cedere præcepto naturali de vitando ſcandalo, ita vt propter ſcandalum ſit omittendum, quod lex humana præcipit. Vnde capitulo Aliquantos diſt. 51. tolerantur contra Canones promoti in gradu Eccleſiaſtico, qui fuerant aduocati, milites, curiales & hiſtriones; quia ſine ſcandalo amoueri non poterant. Simile eſt capitulo, De Syracuſanæ d. 28.

Dico qvinto; Spirituale bonum quod ſolùm eſt in conſilio, ſubinde differendum eſt ad tempus, ne ſcandalum oriatur. Scandalum tamen puſillorum vix poſtulabit omnino eiuſmodi bona omitti: ſed quando id requirere videbitur, degenerabit in ſcandalum Phariſæorum.

Vnde ſequitur, ne parentes turbentur, ad tempus quidem rectè differri ingreſſum Religionis, non autem omnino omitti. Videri poteſt Valentia. Vnde generatim

Dico postremo; Propter ſcandalum Phariſæorum numquam ſunt omittenda bona ſpiritualia, quando alioqui iuſta cauſſa ſubeſt ea non diutiùs differendi. Nam ſine omni cauſſa, etiam ex malitia peccaturo, nō permittit charitas offerri peccati occaſionem, vt benè docet Caſtro De hęreticorum punitione lib. 1. c. 20. Huc pertinet illud Matth. 15. *Sinite eos, cæci ſunt, & duces cæcorum.* Item Regula iuris: *Vtiliùs ſcandalum naſci permittitur, quam veritas relinquatur.* Veritas inquam vitæ, iuſtitiæ, & diſciplinæ. Si enim loquaris de ſcandalo Phariſæorum, nil horum propter ſcandalum eſt relinquendum: ſi autem de ſcandalo puſillorum, dicit Gloſſa, non quidem veritatem vitæ eſſe relinquendam, ſed aliquando veritatē iuſtitiæ, quæ pertinet ad iudicem, & veritatem diſciplinæ, quæ ad Prælatum, vt nimirum aliquando propter ſcandalum non puniant illum, quem iuſtitia & diſciplina puniri poſtularent.

Ex his ſequitur Primò, Propter ſcandalum puſillorum, debere omitti quidquid ſine peccato omittere poſſumus, ſalua ſuauitate diuinarum legum, vt rectè Gregorius homil. 7. in Ezechielem, Innocentius III. capite ſecundo De noui operis nuntiatione.

Sequitur Secundò, Eos peccare, qui propter ſcandalum Phariſaicum ommittunt præcepta etiam poſitiua legis humanæ.

Infertur Poſtremò, Non ſatis accuratam eſſe quorumdam hîc doctrinam, quaſi propter ſcandalum omnia ea & ſola poſſent omitti, quæ vel non ſunt iuris naturæ, vel ſunt diſpenſabilia.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm propter Scandalum ſint temporalia dimittenda?

Respondeo cum D. Thoma; Quæ noſtra non ſunt, ſed tantùm curæ noſtræ commiſſa, non debemus dimittere propter ſcandalum: quia ea tueri eſt de neceſſitate ſalutis; niſi fortè etiam dominus tacitè conſentiret, quod ex incommodi magnitudine, & rei dimittendæ quantitate venit æſtimandum, quæ ratio multò faciliùs ſufficiet ad ſolam dilationem recuperationis. Noſtra verò propria, ſi modò iis carere poſſumus, propter puſillorum ſcandalum debemus dimittere; vel ſanè monendo aut aliter ſcandalum tollere, non autem propter ſcandalum Phariſæorum: imò propter iſtud dimittere, ſubinde foret contra charitatem proximi, & poteſt eſſe peccatum ſcandali, eò quòd non ſatis amoueamus à proximo occaſionem peccati, imò ipſe proximus, cui ne ſcandalizetur, nimiùm indulgetur, aliquo modo ſcandalizabit, ita vt ei indulgendo peccemus contra charitatem, quam nobiſipſis debemus, ſecundùm illud Matthæi 18. *Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te,* &c. Eòdem pertinet cap. Illud 24. quæſt. 3. & cap. Vxor 28. quæſt. 1.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA QVARTA.

De præceptis Charitatis.

Qvamvis hæc quæſtio, ſuppoſitis iis quę ſparſim à nobis dicta ſunt, ſatis explicetur à D. Thoma; circa eam tamen duplex examinanda eſt dubitatio. Vna

An præcepta dilectionis Dei & proximi ſint præcepta ſpecialia ab aliis præceptis diſtincta? Sunt enim qui exiſtiment non eſſe; ſed immeritò: cùm enim charitas ſit virtus ſpecialis, ſpecialem habet actum; qui cùm ſit neceſſarius ad ſalutem, omnino præceptus eſt. Imò charitatis ſunt duo maxima mandata nobis in Euangelica lege commendata. Eſt quidem verum, cauſſalitate quadam ea eſſe generalia, & ad omnia

omnia præcepta ſe extendere, vt propterea Do- Matth. 22. minus dicat, *In his duobus mandatis vniuerſa Lex pendet & Prophetæ.* Eſt etiam verum, præceptum ſeruandi Dei mandata quæcumque, eſſe præce- Ioan. 14. ptum charitatis, ſecundùm illud, *Si diligitis me, mãdata mea ſeruate*; eò quòd imperium charitatis generale ſit ad omnem effectum implendæ legis Dei: ſed inde conſequens non eſt, non eſſe de affectu charitatis Dei & proximi ſpeciale præceptum; præceptum inquam quod diſponat de actu elicito charitatis. Tantum ergo abeſt vt nullum ſit ſpeciale præceptum de affectu charitatis, vt etiam duplex omnino ſtatuendum ſit; vnum de Dei, alterum de proximi dilectione. Neque enim de Dei dilectione poteſt eſſe primum & maximum mandatum, ſi nullum ſit aliud quod contra ſpeciale illud diſtingui queat. Si enim ſit vnum tantùm, quomodo primum, quomodo maximum? Deinde, quomodo ab iis reliqua dependent, ſi cum reliquis eadem ſint?

Secunda dubitatio eſt: Vtrùm ſaltē proximo nõ ſufficiat exhibere opus externum dilectionis, ſed præceptũ ſit affectu interno etiam ipſum diligere? Variè de hoc dubio ſentiunt Doctores.

Vna eſt ſententia, In particulari non teneri quemquam, diligere actu interno hunc aut illum proximum, niſi neceſſitas aliqua fuerit huius actus, aut in amouendo odio, aut in exhibendo opere externo: in genere tamen aliquando proximum ex præcepto eſſe diligendum, Prælatos etiam in particulari teneri ſuos diligere. Ita ferè Baneſius art 2.

Alia ſententia eſt, quæ aſſerit ſimpliciter, Non ſolùm effectu, ſed etiam affectu interno præceptum eſſe diligere proximum. Ita Andreas Vega lib. 11. in Trident. c. 16. vbi refert tertiam quamdam opinionem, Dilectionē Dei iuſſam eſſe viatoribus actu, non autem affectu: proximorum autem dilectionem, mandatam eſſe potiùs quoad affectum, quàm quoad actum. Verùm hoc vel eo facilè refutatur argumento, quòd beneficentia in proximis, ſimul cum beneuolentia ex qua oritur, in diuinis præceptis coniuncta cenſeri debeat.

Quartam inſinuat ibidem, quam dicit accedere ad ſententiam Proteſtantium, Præceptũ diligendi Deum, ad affectum dumtaxat interiorem referri; præceptum verò diligendi proximum, ad officia tantùm exteriora. Quam opinionem ex eo refutat, quòd ſicuti peccata interioris concupiſcentiæ prohibentur contra proximum duobus poſtremis præceptis; ita primo ſecundæ tabulæ præcepto, honor interior, & amor parentum, & pius in eos affectus præcipitur.

Nauarra Enchiridij cap. 14. num. 8. fatetur dilectionem proximi internam eſſe ſub præcepto; & dicit, virtute illius præcepti, Primò, Nos obligari neminem in particulari, niſi iam damnatum, excludere ab amore, quo in genere proximum ex charitate diligimus. Secundò, Vt ſaltem naturali amore petentem veniam inimicum diligamus, eique ſpecialia amoris ſigna oſtendamus. Tertiò, Vt quando neceſſitas eſt beneficentiæ, id ex amore erga proximum, ſaltem ex naturali externi operis, ei impendamus, ad quod ex charitate tenemur. Vbi tamen quando fuerit ſpirituale beneficium, facilè contingat virtute includi amorem charitatis. De hoc dubio ſatis difficili

Dico primo; Verius videri, præceptum de diligendo proximo, quod in Scriptura toties inculcatur, accipiendum eſſe non de ſola exhibitione operis, ſed etiam de affectu internæ dilectionis. Primò, Quia dilectio ſonat potiùs affectum quàm effectũ. Secundò, Quia bona ſpiritualia, quę proximo maximè debemus velle ex pręcepto, per amorē ei non exhibemus, ſed ei potiùs à Deo exhiberi optamus. Tertiò, Quòd non reſpiciat hoc præceptũ ſolum actũ externum, probatur à ſimili: Quando enim viri iubentur diligere vxores ſuas, aut Prælati ſubditos, plus iubentur quàm externa officia exhibere quando neceſſe fuerit. Confirmatur 1. Petri cap. 1. *In fraternitatis amore ſimplici ex corde inuicem diligite attentiùs.* Deinde iubemur parati eſſe, quando neceſſitas poſtularet, pro ſalute ſpirituali proximi ponere vitam noſtram corporalem; quam animi præparationem non habebimus ſine aliquo affectu dilectionis erga proximum. Quomodo enim pro proximo, quem non diligimus, parati erimus corpus noſtrum morti obiicere, quod diligimus, nutrimus & fouemus? Sequitur hanc ſententiam D. Thomas ſuprà q. 25 articulo 9. vbi dicit, dilectionem interiorem ad inimicum in communi, eſſe de neceſſitate præcepti abſolutè; in ſpeciali autem, non abſolutè, ſed ſecundùm præparationem animi. Apertiùs idem dicit Quodlibeto 4. art. 24. ad 1. Dicit enim, præceptum illud, *Diliges proximum tuum, ſicut teipſum*, pertinere ad interiorem actum. Idem ſentit Auguſtinus lib. 1. De doctrina Chriſtiana c. 28. vbi dicit, *omnes homines affectu diligi debere; effectu autem cùm non poſſint omnes diligi, eos eſſe diligendos, quos ſors quadam nobis coniunxerit.*

Dico secvndo; Saltem in genere oportet aliquando habere affectum dilectionis erga proximum, niſi fortè temporis breuitas, defectus opportunitatis, aut diſtractio nos excuſauerit.

Probatur, Quia hoc eſt præceptum nouum Chriſti, plurimùm ab ipſo commendatum Ioannis 13. & 15. Interiorem dilectionem hîc commendari, aut ſaltem includi, patet, quia Chriſtus præcipit, vt nos mutuò diligamus, ſicut ipſe dilexit nos: certum autem eſt, quòd ipſe dilexerit nos etiam interiori affectu. Quare omnino dicendum eſt, debere proximos diligi, in genere ſaltem, præparatorio quodam affectu, qui interdum renouetur.

Probabile tamen eſt, eum non peccaturum mortaliter, qui tunc ſaltem affectũ dilectionis proximi habuerit, quando illum poſtulat vel neceſſitas exteriùs ſubueniendi, vel deponendi contrarium odium, aut quid ſimile. Exiſtimo tamen non ſemper ſufficere amorem naturalem, ſed opus eſſe aliquouſq; ſupernaturali, quando neceſſitas proximi fuerit ſupernaturalis, in defectu ſubſidij ſupernaturalis ordinis: econtrà tamen ſupernaturalis dilectio ſufficiet etiam in iis quæ ordinis ſunt naturalis, quia ſupernaturalis dilectio eminenter continet naturalem, ſicut beatitudo ſupernaturalis continet beatitudinem naturalem.

Dices, Proximus non ſubleuatur affectu, ſed opere; ergo ſufficit, hoc ſine illo exhibere.

Reſpondeo, non ſequi. Tenemur enim non tantùm ſubleuare, ſed ſubleuare ex animo. Imò lex naturæ non præcipit vmquam actum externum ſine interno reſpondente: interior autem reſpondens exteriori beneficentiæ, eſt beneuolentiæ. Non nego tamen, quando de corporali elee-

moſyna agitur, poſſe contingere, vt proximi neceſſitas ſolo externo opere ita ſubleuetur, vt deſinat obligare præceptum. Verùm hoc non eſt propriè implere præceptum, ſed efficere vt deſinat eſſe articulus quo obliget: neque in propoſito ſufficiet eiuſmodi euaſio, quia ſaltem in ſpirituali neceſſitate id locum non habebit. Deinde etiamſi difficile ſit aſſignare tempus quo præceptum hoc affirmatiuum obliget; non tamen eſt dicendum, proptereà non obligare, Scriptura ſacra tam apertè illud ſignificante, cùm & alia eiuſmodi ſint præcepta, quæ quando præcisè obligent, haud facilè aſſignatur.

Obiicies Secundò Bernardum ſerm. 50 in Cantica: *Eſt charitas in actu, eſt & in affectu; & de illa quidem quæ operis eſt, puta datam eſſe legem hominibus, mandatumque formatum; nam in affectu, quis ita habeat vt mandatur? ergo illa mandatur ad meritum, iſta in præmium datur.*

Reſpondeo, Bernardum non negare, præceptum eſſe proximi amorem internum; ſed videtur fauere opinioni, quam dicimus eſſe probabilem, quòd illi præcepto ſatisfaciat, qui quando neceſſitas proximi poſtulauerit, exhibitioni operis internum coniunxerit affectum. *An*, inquit, *non ſatis tibi eſſe indices ad implendum iſtud de proximi dilectione mandatum, ſi iſtud perfectè obſerues in quo omni homini rectè de lege naturæ præſcribitur, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris? & item illud: Quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis? Neque hoc dico, vt ſine affectione ſimus, & corde arido ſolas moueamus manus ad opera.* Ita Bernardus. Vbi pro noſtra eſt ſententia, eamque confirmat ex eo, quòd Apoſtolus damnet homines ſine affectione, & quòd Ioannes dicat, *Non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate. Veritate*, inquit, *idem eſt ac viuida veritatis impulſu*, qui non eſt ſine interno amore.

Reliquæ duæ ſequentes Quæſtiones 45. & 46. explicatione non indigent.

FINIS.

INDEX

Digitized by Google

INDEX ET ORDO COMMENTARII

DE VIRTVTIBVS THEOLOGICIS.

QVÆSTIO I.
De obiecto Fidei. *pag.* 1.

ARTICVLVS I. *Vtrum obiectum fidei ſit veritas prima?* 2
SECTIO I. *Varij modi quibus obiectū fidei accipi queat.* 2
2 *De materiali obiecto fidei.* 2
3 *De obiecto formali.* 3
4 *De credibilitate ſumma quæ in obiectis fidei conſideratur.* 3
5 *An fieri nequeat aliquid pertinere ad obiectum fidei, quin propoſitum ſit per Eccleſiam.* 3
6 *An fides aliquo modo reſoluatur in auctoritatem Eccleſiæ.* 5
7 *De reſolutione fidei in auctoritatem primæ veritatis.* 6
8 *Obiectiones & earum ſolutio.* 7
ARTIC. II. *Vtrùm obiectum fidei ſit aliquid complexum per modum enuntiabilis.* 8
ARTIC. III. *Vtrum fidei poſſit ſubeſſe falſum.* 9
DVBIVM I. *An per potentiam abſolutam Deus poſſit fallere vel mentiri.* 9
2 *An fides infuſa poſſet aſſentiri ad aſſenſum falſum.* 11
ARTIC. IV. *Vtrum obiectum fidei poſſit eſſe aliquid viſum.* 12
ARTIC. V. *Vtrum ea quæ ſunt fidei, poſſint eſſe ſcita.* 12
DVB. I. *An vera ſit doctrina D. Thomæ, vnum & idem ab eodem non poſſe eſſe ſimul fide diuina creditū, & viſum aut ſcitū.* 12
SECTIO I. *Opinio D. Thomæ cum ſuis argumentis.* 12
2 *Aliæ opiniones & ipſarum argumenta.* 12
3 *Verior ſententia cum ſuis probationibus.* 13
4 *Soluuntur obiectiones pro contraria opinione.* 13
DVB. 2. *Quomodo non viſum pertineat ad obiectum fidei.* 14
3 *An liber & non ſine pio affectu ſit aſſenſus fidei diuinæ.* 14
4 *Sitne verum quod dicit D. Thomas art. 4. ad ſecundum, creditum fide diuina non eſſe euidentis veritatis; eſſe tamen debere euidentis credibilitatis.* 15
SECTIO I. *Quod fide diuina creditur, debere eſſe euidentis credibilitatis.* 15
2 *Vnde oriatur hæc euidentia credibilitatis.* 16
3 *Eſſe euidens, fidem Catholicam Romanam eſſe credibilem, & quæ ſunt huius euidentiæ ſigna.* 16
De miraculis. 16
De oraculis & reliquis argumentis. 20
ARTIC. VI. *Vtrum credibilia ſint per certos articulos diſtinguenda.* 21
ARTIC. VII. *Vtrum articuli fidei ſecundùm ſucceſſionem temporum creuerint.* 21
ARTIC. VIII. *Vtrum conuenienter enumerentur.* 21
ARTIC. IX. *Vtrum conuenienter in Symbolo ponantur.* 21
ARTIC. X. *Vtrum ad Summum Pontificem pertineat fidei Symbolum ordinare.* 25

TRACTATVS
De ſummo Pontifice. 25

DISPVTATIO I. *An conueniens fuerit, vnum aliquem in terris relinqui Chriſti vicarium, qui ſit caput viſibile Eccleſiæ.* 25
2 *An Chriſtus præfecerit Petrum toti Eccleſiæ.* 26
3 *An ex Chriſti inſtituto Petrus aliquem habeat in ſummo Pontificatu ſucceſſorem, & quiſnam ſit ille.* 32
DVB. I. *An Petrus Romæ Epiſcopatum tenens ibidem ſit mortuus.* 33
2 *An Romanus Epiſcopatus per Petrum euectus ſit in ſummum Pontificatum.* 33
3 *Quo iure vrbis, orbis ſit Pontifex.* 35
4 *A quo accipiat poteſtatem ſuam nouus Pontifex.* 36
DISPVT. 4. *An Romanus Pontifex habeat poteſtatem immediatè in omnia membra Eccleſiæ militantis.* 36
DVB. I. *An Papa habeat poteſtatem in ſingulos Epiſcopos.* 36
2 *An Papa habeat iuriſdictionem in ſingulos fideles immediatè.* 38
3 *An Romanus Pontifex ſit ſuperior Concilio vniuerſali omnium Epiſcoporum Chriſtiani orbis.* 39
DISPVT. 5. *An Romanus Pontifex poſſit errare in decidendis fidei quæſtionibus.* 42

Digitized by Google

6 *An Pontifex in legibus ferendis, & in alijs definitionibus ſuis, item in canonizatione Sanctorum, & qualificatione propoſitionum poßit errare.* 44

7 *An Pontifex vt particularis perſona poßit eſſe hæreticus; & an eo ipſo excidat Pontificatu.* 46

8 *An Papa habeat aliquam poteſtatem temporalem.* 48

TRACTATVS
De Eccleſia. 51

DISPVT. I. *In quo conſiſtat eſſentia Eccleſiæ.* 51

2 *De Eccleſiæ origine, duratione, ac vnitate.* 57

3 *An Eccleſia ſit viſibilis.* 60

TRACTATVS
De Conciliis. 61

DISPVT. I. *Quid Concilium, & quomodo in eo procedendum.* 61

DVB. I. *Quid ſit Concilium.* 61

2 *Quotuplex ſit Concilium.* 61

3 *Ad quid conducant Concilia.* 61

4 *Quinam vocandi & admittendi ſint ad Concilium vniuerſale, & qui ex illis vocem deciſiuam habeant.* 62

5 *Quæ cauſſæ tractandæ ſint in Concilijs.* 62

DISP. 2. *Cuius ſit conuocare Concilium eiq; præſidere.* 62

3 *Quanta auctoritas Conciliorum.* 63

DVB. I. *Vtrum Concilium generale ſit infallibilis auctoritatis antequam confirmetur à Pontifice.* 63

2 *An ſua vel ſuperiorum Conciliorum vniuerſalium decreta Concilium generale reuocare poßit.* 64

Relectio de Concilijs Oecumenicis. 64

CAPVT I. *De definitione Concilij generalis.* 64

2 *De vtilitate Concilij generalis.* 66

3 *De neceßitate Concilij generalis.* 68

4 *De conuocatione Concilij.* 71

5 *De præſidentia in Concilio.* 74

TRACTATVS
De Traditionibus. 80

QVÆSTIO VNICA. *Sitne recipiendum aliquod Dei verbum non ſcriptum.* 80

DVB. I. *Quid & quotuplex traditio.* 80

2 *An ſit aliqua traditio diuina.* 81

3 *Quomodo diſcerni queant traditiones diuinæ aut Apoſtolicæ.* 82

DVB. POSTREMVM. *An traditio diuina ſit paris auctoritatis cum Scriptura diuina.* 83

QVÆSTIO II.
De interiori actu Fidei. 83

ARTIC. I. *Vtrum credere ſit cum aſſenſione cogitare.* 83

ARTIC. II. *Vtrum conuenienter diſtinguantur actus fidei per hoc quod eſt credere Deo, Deum, & in Deum.* 84

DVB. I. *An peccatores credant in Deum.* 84

2 *An ſicuti dicimur non ſolùm credere Deum, ſed etiam in Deum, ita dici poßimus non ſolùm credere Eccleſiam, ſed etiam in Eccleſiam.* 84

3 *An rectè dicat S. Thomas in reſponſione ad 3. infideles non verè credere Deum.* 85

DVB. POSTREMVM. *Quomodo vno & eodem actu dicat S. Thomas in reſponſione ad primum, nos credere Deo, Deũ, & in Deum.* 85

ARTIC. III. *Vtrum credere aliquid ſupra rationem naturalem, ſit neceſſarium ad ſalutem.* 85

ARTIC. IV. *Vtrum credere ea quæ naturali ratione probari poſſunt, ſit neceſſarium.* 88

ARTIC. V. *Vtrum homo teneatur ad credendum aliquid explicitè.* 88

ART. VI. *Vtrum omnes æqualiter teneantur ad habendam fidem explicitam.* 88

DVB. *Qui ſuperiores quid teneantur explicitè credere.* 89

ARTIC. VII. *Vtrum explicitè credere myſterium incarnationis Chriſti, ſit de neceßitate ſalutis apud omnes.* 90

ARTIC. VIII. *Vtrum explicitè credere Trinitatem, ſit de neceßitate ſalutis.* 96

ART. IX. *Vtrum credere ſit meritorium.* 97

DVB. I. *An qui credunt Deo, ſatis in eo ſui ſint arbitrij, vt apud Deum fides merito ſuo non careat.* 97

2. *An credere Deo ſatis honeſtum ſit & Deo gratum, vt queat eſſe meritorium.* 97

3 *An actus internus fidei ita ſit bonus vt non poßit fieri malus.* 98

4 *An credere ſit actus ſupernaturalis.* 99

5 *An aliquando contingat actum fidei imperari à charitate.* 99

ARTIC. X. *Vtrum ratio inductiua ad ea quæ ſunt fidei, minuat meritum fidei.* 99

QVÆSTIO III.
De externo Fidei actu. 100

ART. I. *Vtrum Confeßio ſit actus fidei.* 100

ART. II. *Vtrum confeßio fidei ſit neceſſaria ad ſalutem.* 101

MEMBRVM I. *De obligatione non negandi exteriùs fidem per verba.* 101

2 *De præcepto confeßionis fidei vt verbo facienda eſt.* 103

3 *De confeßione per alia ſigna.* 106

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO IV.

De Fidei virtute. 109

ART. I. *Vtrum ſit competens fidei hæc definitio: Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium.* 109
ART. II. *Vtrum fides ſit in intellectu ſicut in ſubiecto.* 111
ART. III. *Vtrum charitas ſit forma fidei.* 112
ART. IV. *Vtrum fides informis poſſit fieri formata, vel è conuerſo.* 113
ART. V. *Vtrum fides ſit virtus.* 113
DVB. I. *An ſaltē fides formata ſit virtus.* 114
2 *An fides informis ſit virtus.* 114
3 *An fides informis ſit virtus intellectualis.* 115
ART. VI. *Vtrum fides ſit vna virtus.* 115
ART. VII. *Vtrum fides ſit prima inter virtutes.* 116
ART. VIII. *Vtrum fides ſit certior ſcientiâ & alÿs virtutibus intellectualibus.* 117

QVÆSTIO V.

De habentibus Fidem. 119

ART. I. *Vtrum Angelus aut homo in prima ſua conditione habuerit fidem.* 119
ART. II. *Vtrum in dæmonibus ſit fides.* 120
DVB. I. *An in hominibus damnatis fides maneat quam hinc decedentes fortè habebant.* 121
2 *An fides ſit in beatis.* 122
3 *An animæ in Purgatorio detineant fidem.* 123
ART. III. *Vtrum qui diſcredit vnum articulum fidei, poſſit habere fidem informem de alÿs articulis.* 123
ART. IV. *Vtrum fides poſſit maior eſſe in vno quàm in altero.* 125

QVÆSTIO VI.

De cauſſa Fidei. 127

ARTIC. I. *Vtrum fides ſit homini infuſa à Deo.* 127
ART. II. *Vtrum fides informis ſit donum Dei.* 128

QVÆSTIO VII.

De effectibus Fidei. 128

ART. I. *Vtrum timor ſit effectus fidei.* 128
ART. II. *Vtrum purificatio cordis ſit effectus fidei.* 129

QVÆSTIO VIII.

De dono Intellectus. 129

QVÆSTIO IX.

De dono Scientiæ. 129

QVÆSTIO X.

De Infidelitate in genere. 131

ART. I. *Vtrum infidelitas ſit peccatum.* 131
ART. II. *Vtrum infidelitas ſit in intellectu ſicut in ſubiecto.* 132
ART. III. *Vtrum infidelitas ſit maximum peccatorum.* 133
ART. IV. *Vtrum omnis actio infidelium ſit peccatum.* 135
ART. V. *Vtrum ſint plures infidelitatis ſpecies.* 136
ART. VI. *Vtrum infidelitas Gentilium ſeu Paganorum ſit ceteris grauior.* 137
ART. VII. *Vtrum ſit cum infidelibus publicè diſputandum.* 138
ART. VIII. *Vtrum infideles ſint compellendi ad fidem.* 139
ART. IX. *Vtrum cum infidelibus poſſit communicari.* 141
ART. X. *Vtrum infideles poſſint habere prælationem ſeu dominium ſuper fideles.* 142
ART. XI. *Vtrum infidelium ritus ſint tolerandi.* 143
ART. XII. *An pueri Iudæorum infidelium ſint inuitis parentibus baptizandi.* 143

QVÆSTIO XI.

De Hæreſi. 144

ARTIC. I. *Vtrum hæreſis ſit infidelitatis ſpecies.* 144
ART. II. *Vtrum hæreſis ſit propriè circa ea quæ ſunt fidei.* 144
MEMBRVM I. *De nomine hæreſis.* 144
2 *Quòd ad hæreſim requiratur error, & qualis.* 145
3 *Ad hæreſim requiri profeſſionem Chriſtianiſmi.* 146
4 *An præter errorem in fide hæreſis requirat pertinaciam, & qualem.* 146
5 *De propoſitione hæretica & reliquis damnabilibus.* 147
ART. III. *Vtrum hæretici ſint tolerandi.* 148
MEMB. I. *De pœna mortis iuſtè hæreticis inferenda à Magiſtratu ciuili.* 148
2 *De Eccleſiaſtica hæreticorum pœna.* 150
3 *De punitione hæreſis per ablationem bonorum temporalium.* 151
4 *De libris hæreticorum non tolerandis.* 151
ART. IV. *Vtrum reuertentes ab hæreſi ab Eccleſia ſint recipiendi.* 152

QVÆSTIO XII.

De Apoſtaſia. 153

ART. I. *Vtrum apoſtaſia pertineat ad infidelitatem.* 153
ART. II. *Vtrum Princeps propter apoſtaſiam*

Digitized by Google

à fide amittat dominium in ſubditos, ita vt ei obedire non teneantur. 153
SECTIO I. *De nomine & diuerſitate apoſtaſiæ.* 153
2 *Quomodo ſe habeat apoſtaſia ad tres ſpecies infidelitatis, hæreſim, Iudaiſmum, & Paganiſmum.* 154
3 *De pœna apoſtatarum.* 153

QVÆSTIO XIII. & XIV.
De Blaſphemia. 154

SECT. I. *Quid ſit Blaſphemia.* 154
2 *De grauitate peccati blaſphemiæ.* 155
3 *De blaſphemia ſpiritus.* 155

QVÆSTIO XVII.
De Spe. 156

ART. I. *Vtrum ſpes ſit virtus.* 156
ART. II. *Vtrum beatitudo æterna ſit obiectum proprium ſpei.* 157
SECT. I. *De obiecto materiali ſpei.* 157
2 *De formali obiecto ſpei.* 157
3 *Argumenta contra doctrinam articuli proponuntur & ſoluuntur.* 158
ART. III. *Vtrum aliquis poßit alteri vitam æternam ſperare.* 159
ART. IV. *Vtrum aliquis licitè poßit ſperare in homine.* 159
ART. V. *Vtrũ ſpes ſit virtus Theologica.* 159
SECT. I. *Quid virtus Theologica.* 159
2 *Probatur ſpem eſſe virtutem Theologicam.* 160
ART. VI. *Vtrum ſpes ſit virtus diſtincta ab aliis virtutibus Theologicis.* 160
ART. VII. & VIII. *Vtrum ſpes præcedat fidem & charitatem.* 161

QVÆSTIO XVIII.
De ſubiecto Spei. 162

ARTIC. I. *Vtrum ſpes ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.* 162
ART. II. & III. *Vtrum ſpes ſit in beatis & damnatis.* 162
ART. IV. *Vtrum ſpes viatorum habeat certitudinem.* 164
MEMB. I. *Spem eſſe firmam & certam.* 164
2 *Vnde oriatur hæc ſpei certitudo.* 164
3 *An certitudo de re ſperata poßit eſſe tanta, vt ſpes non ſit dicenda, ſed res.* 165

QVÆSTIO XIX.
De dono Timoris. 166

ARTIC. I. *Vtrum Deus poßit timeri.* 166
ART. II. *Vtrum timor conuenienter diuidatur in filialem, initialem, ſeruilem, & mundanum.* 166
ART. III. *Vtrum timor mundanus ſemper ſit malus.* 166
ART. IV. *Vtrum timor ſeruilis ſit bonus.* 166
ART. V. *Vtrum ſeruilis timor ſit idem in ſubſtantia cum filiali.* 167
ART. VI. *Vtrum timor ſeruilis remaneat cum charitate.* 167
ARTIC. VII. *Vtrum timor ſit initium ſapientiæ.* 168
ART. VIII. *Vtrum timor initialis differat ſecundùm ſubſtantiam à filiali.* 168
ART. IX. *Vtrum timor ſit donum Spiritus ſancti.* 168
ART. X. *Vtrum creſcente charitate diminuatur timor.* 169
ART. XI. *Vtrum timor maneat in patria.* 169
ART. XII. *Vtrum paupertas ſpiritus ſit beatitudo reſpondens dono timoris.* 169

QVÆSTIO XX.
De Deſperatione. 169

ART. I. *Vtrum deſperatio ſit peccatum.* 169
ART. II. *Vtrum deſperatio ſine infidelitate eſſe poßit.* 170
ART. III. *Vtrum deſperatio ſit maximum peccatorum.* 171
ART. IV. *Vtrum deſperatio ex acedia oriatur.* 171

QVÆSTIO XXI.
De Præſumptione. 171

QVÆSTIO XXII.
De præceptis pertinentibus ad Spem & Timorem. 172

QVÆSTIO XXIII.
De Charitate. 172

ART. I. *Vtrum charitas ſit amicitia.* 172
SECT. I. *De nomine charitatis.* 172
2 *De amicitia in charitate.* 173
3 *Soluuntur obiectiones.* 174
ART. II. *Vtrum charitas ſit aliquid creatum in anima.* 175
SECT. I. *Referuntur ſententiæ, præſertim Magiſtri.* 175
2 *Quid hìc tenendum.* 175
3 *Solutio argumentorum.* 176
ART. III. IV. & V. *Vtrum charitas ſit virtus ſpecialis & vna.* 177
ART. VI. *Vtrum charitas ſit excellentiſsima virtutum.* 178
ART. VII. *Vtrum ſine charitate poſsit eſſe aliqua vera virtus.* 179
ART. VIII. *Vtrum charitas ſit forma virtutum.* 180

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO XXIV.

De ſubiecto Charitatis. 181

ARTIC. I. *Vtrum voluntas ſit ſubiectum charitatis.* 181
ART. II. *Vtrum charitas per infuſionem in nobis cauſſetur.* 181
ART. III. *Vtrum charitas infundatur ſecundùm capacitatem naturalium.* 181
ART. IV. V. VI. & VII. *An charitas augeatur, an per additionem, an quolibet actu, an in infinitum.* 182
DVB. I. *An homo charitatem ſuam augeat ſolùm meritoriè, an etiam effectiuè.* 185
2 *An ſemper augeantur ſimul charitas & gratia.* 185
3 *Quam proportionem Deus ſeruet in augmento charitatis.* 186
4 *An charitas via poßit eſſe maior charitate patriæ.* 186
5 *An poßit dari charitas tam magna vt Deus non poßit creare maiorem.* 188
ART. VIII. *Vtrum charitas in hac vita poßit eſſe perfecta.* 189
ART. IX. *Vtrum conuenienter diſtinguantur tres gradus charitatis, incipiens, proficiens, & perfecta.* 189
ART. X. *Vtrum charitas poßit minui.* 189
DVB. I. *An charitas ſaltem per abſolutam Dei potentiam poßit minui.* 190
2 *An charitas reipſa aliquando minuatur ſecundùm gradus intentionis, ſecundùm quos eam augeri ſuprà diximus.* 190
3 *An charitas poßit minui ſecundùm quantitatem ſuam extenſiuam, qua ſe extendit ad plura partialia obiecta.* 191
4 *Quibus modis indirectè charitas dici queat diminui.* 191
ART. XI. *Vtrum charitas ſemel habita poßit amitti.* 192
ART. XII. *Vtrum charitas amittatur per vnum actum peccati mortalis.* 195

QVÆSTIO XXV.

De obiecto Charitatis. 197

ART. I. *Vtrum dilectio charitatis ſiſtat in Deo, an ſe extendat etiam ad proximos.* 197
ART. II. *Vtrum charitas ſit ex charitate diligenda.* 198
ART. III. *Vtrum etiam creaturæ irrationales ſint ex charitate diligendæ.* 199
ART. IV. *Vtrum homo debeat ſeipſum ex charitate diligere.* 199
ART. V. *Vtrum debeat corpus ſuum homo ex charitate diligere.* 199
ART. VI. *Vtrum peccatores ſint ex charitate diligendi.* 199
ART. VII. *Vtrum peccatores diligant ſeipſos.* 200
ART. VIII. *Vtrum ſit de neceßitate charitatis vt inimici diligantur.* 200
ART. IX. *Vtrum ſit de neceßitate ſalutis quod aliquis ſigna & effectus dilectionis inimico exhibeat.* 200
ART. X. *An debeamus Angelos ex charitate diligere.* 202
ART. XI. *Vtrum debeamus dæmones ex charitate diligere.* 202
AR. XII. *Vtrũ conuenienter enumerẽtur quatuor ex charitate diligenda, ſcilicet Deus, proximus, corpus noſtrum, & noſipſi.* 202

QVÆSTIO XXVI.

De ordine Charitatis. 202

ARTIC. I. *Vtrum in charitate ſit ordo.* 202
ART. II. *Vtrum Deus ſit magis diligendus quàm proximus.* 203
ART. III. *Vtrum homo debeat ex charitate plus Deum diligere quàm ſeipſum.* 204
ART. IV. *Vtrum homo magis ex charitate debeat diligere ſeipſum quàm proximũ.* 205
ART. V. *Vtrum homo magis debeat diligere proximum quàm corpus proprium.* 208
ART. VI. *Vtrum vnus proximus ſit magis diligendus quàm alius.* 210
ART. VII. *Vtrum magis debeamus diligere meliores quàm coniunctiores.* 211
ART. VIII. *Vtrum magis ſit diligendus ille qui nobis eſt coniunctus ſecundùm carnalem originem.* 211
ART. IX. *Vtrum ex charitate homo debeat magis diligere filium quàm patrem.* 212
ART. X. *Vtrum homo debeat magis diligere patrem quàm matrem.* 213
ART. XI. *Vtrum homo debeat plus diligere vxorem quàm patrem aut matrem.* 213
ART. XII. *Vtrum homo debeat magis diligere benefactorem quàm beneficiatum.* 213
ART. XIII. *Vtrum ordo charitatis maneat in patria.* 213

QVÆSTIO XXVII.

De principali actu Charitatis. 214

ART. I. *Vtrum charitati ſit magis proprium amari quàm amare.* 214
ART. II. *Vtrum amare ſecundùm quod eſt actus charitatis, ſit idem quod beneuolentia.* 214
ART. III. *Vtrum Deus ſit propter ſeipſum ex charitate diligendus.* 214
ART. IV. *Vtrum Deus in hac vita poſſit immediatè amari.* 215
ART. V. *Vtrũ Deus poſſit totaliter amari.* 215

ART.

Art.vi. *Vtrum diuinæ dilectionis ſit aliquis modus habendus.* 215
Art.vii. *Vtrum ſit magis meritorium, diligere inimicum quàm amicum.* 215
Art.viii. *Vtrum ſit magis meritorium, diligere proximum quàm diligere Deum.* 217

QVÆSTIO XXVIII.

De Gaudio. 217

Artic.i. *Vtrum gaudium in nobis ſit effectus charitatis.* 217
Art.ii. *Vtrum gaudium ſpirituale, quod ex charitate cauſſatur, recipiat admixtionem triſtitiæ.* 218
Art.iii. *Vtrum ſpirituale gaudium, quod ex charitate cauſſatur, poßit in nobis impleri.* 218
Art.iv. *Vtrum gaudium ſit virtus.* 218

QVÆSTIO XXIX.

De Pace. 218

QVÆSTIO XXX.

De Miſericordia. 218

Artic.i. *Vtrum malum ſit propriè motiuum ad miſericordiam.* 218
Art.ii. *Vtrum defectus ſit ratio miſerendi, ex parte miſerentis.* 218
Art.iii. & iv. *Vtrum miſericordia non ſolùm ſit virtus, ſed maxima virtutum.* 219

QVÆSTIO XXXI. 219

QVÆSTIO XXXII.

De Eleemoſyna. 220

Art. i. *Vtrum dare eleemoſynam ſit actus charitatis.* 220
Art. ii. *Vtrum conuenienter eleemoſynarum genera diſtinguantur.* 221
Art.iii. *Vtrum eleemoſynæ corporales ſint potiores quàm ſpirituales.* 222
Art.iv. *An eleemoſynæ corporales habeant effectum ſpiritualem.* 222
Art.v. *Vtrum dare eleemoſynam ſit in præcepto.* 223
Art. vi. *Vtrum debeat quis dare eleemoſynam de neceſſario.* 224
Dvbitatio i. *Vtrum de neceſſarÿs vitæ tuæ tenearis fratri ſuccurrere extremam neceßitatem patienti.* 224
2 *Vtrum quicumque habet non neceſſaria propriæ vitæ, teneatur ſuccurrere proximo in extrema neceßitate.* 225
3 *An extremè indigenti, quando ſubueniendo in eamdem neceßitatem non incideremus, teneamur non ſolùm ex charitate, ſed etiam ex iuſtitia ſuccurrere.* 225
4 *An præceptum eleemoſynæ non obliget ſub mortali extra neceßitatem extremam.* 226
5 *An ſit præcepti, donare abſolutè pauperi extremè indigenti: an verò ſufficiat, ei ſuccurrere vendendo credito, mutuando, aut ſimili alio contractu oneroſo.* 227
6 *Poſsitne pauper in extrema vel etiam graui neceſsitate clàm ſubripere, aut inuito domino auferre, quo neceſsitatem leuet.* 228
Art.vii. *Vtrum poſsit fieri eleemoſyna de iniuſtis acquiſitis.* 229
Artic.viii. *Vtrum ille qui eſt in alterius poteſtate conſtitutus, poſsit facere eleemoſynam.* 230
Art.ix. *Vtrum propinquioribus ſit magis eleemoſyna danda.* 231
Art. x. *Vtrum eleemoſyna ſit abundanter facienda.* 231

QVÆSTIO XXXIII.

De Correptione fraterna. 231

Art.i. *Vtrum fraterna correptio ſit actus charitatis.* 231
Art.ii. *Vtrum correptio fraterna ſit in præcepto.* 232
Dvbit.i. *An ſit vllum præceptum legis naturæ, quo ſub mortali obligemur fratrem corripere.* 232
2 *An quilibet proximus ſit ex præcepto corripiendus quando peccauerit.* 233
3 *An de quolibet peccato ſit præcepta fratris correptio.* 233
Art.iii. *Vtrum correptio fraterna pertineat ſolùm ad Prælatos.* 236
Art. iv. *Vtrum quis teneatur corripere Prælatum ſuum.* 237
Art. v. *Vtrum peccator debeat corripere delinquentem.* 237
Art. vi. *Vtrum quis debeat à correptione ceſſare propter timorem ne proximus fiat deterior.* 238
Art.vii. *Vtrum in correptione fraterna debeat ex neceſsitate præcepti admonitio ſecreta præcedere denuntiationem.* 239
Art. viii. *Vtrum teſtium inductio debeat præcedere publicam denuntiationem.* 239

QVÆSTIO XXXIV.

De Odio. 243

Art. i. *Vtrum quis Deum poſsit habere odio* 243
Art. ii. *Vtrum odium Dei ſit maximum peccatum.* 244

Art. III. *Vtrum omne odium proximi ſit peccatum.* 244
Art. IV. *Vtrum odium proximi ſit grauiſſimum peccatorum quæ in proximum committuntur.* 244
Art. V. *Vtrum odium ſit vitium capitale.* 245
Artic. VI. *Vtrum odium oriatur ex inuidia.* 245

QVÆSTIONES XXXV. XXXVI. XXXVII. XXXVIII.

De Acedia, Inuidia, Diſcordia & Contentione. 245

Assertio 1. 245 Assertio 2. 245
Assertio 3. 246 Assertio 4. 246

QVÆSTIO XXXIX.

De Schiſmate. 246

Art. I. *Vtrum ſchiſma ſit ſpeciale peccatum.* 246
Artic. II. *An ſchiſma ſit grauius peccatum infidelitate.* 246
Art. III. *Vtrum ſchiſmatici habeant aliquam poteſtatem.* 246
Art. IV. *Vtrum ſchiſma ſufficiat ad excommunicandum.* 247

QVÆSTIO XL.

De Bello. 247

Art. I. *Vtrum bellare ſemper ſit peccatum.* 247
Dvb. I. *Penes quem ſit legitima auctoritas indicendi bellum.* 249
2 *Quæ ſit iuſta cauſſa belli.* 249
3 *Quantum debeat quiſque ad bellum concurrentium ponere diligentia & prouidentia in examinanda & expendenda iuſtitia belli.* 250
4 *An detur bellum vtrimque iuſtum.* 252
5 *Qua intentione oporteat bellũ gerere.* 252
6 *Quis modus ſeruandus in belli executione, progreſſu & victoria.* 252
7 *Sitne licitum ſeruis iuſto bello captis fugere.* 256
Art. II. *Vtrum Clericis & Epiſcopis ſit licitum pugnare.* 257
Art. III. *Vtrum licitum ſit in bellis vti inſidijs.* 258
Art. IV. *Vtrum liceat diebus Feſtis bellare.* 258

QVÆSTIO XLII.

De Rixa. 259 De Duello. 259

QVÆSTIO XLIII.

De Scandalo. 261

De natura & malitia Scandali. 261

Art. I. II. III. & IV. *Quid ſit ſcandalum, & an ſit peccatum ſpeciale, mortale.* 261
Dvb. I. *In quo ſita ſit deformitas ſcandali, & an ſit mortale peccatum.* 262
2 *An ſcandalum ſit ſpeciale peccatum.* 263
3 *An ſemper ſit peccatum ſcandali, facere quod habet ſpeciem mali.* 264
4 *An is ſemper peccatum ſcandali incurrat, qui proximum inducit ad id faciendum, quod nouerit eum non facturum ſine peccato.* 264

De ſubiecto Scandali. 265

Art. V. & VI. *An ſcandalum paſsiuum & actiuum cadat in viros perfectos.* 265

De vitando Scandalo. 265

Art. VII. *Vtrum bona ſpiritualia ſint propter ſcandalum dimittenda.* 265
Art. VIII. *Vtrum propter ſcandalum ſint temporalia dimittenda.* 266

QVÆSTIO XLIV.

De Præceptis Charitatis. 266

APPROBATIO.

Hvnc R^{mi} D.D. Ioannis Malderi, Antuerpienſis Epiſcopi, De Virtvtibvs Theologicis, & oppoſitis vitiis aliiſq; annexis Tractatum, omnibus S. Theologiæ ſtudioſis perutilem cenſeo, vt qui & eruditam contineat XLIV. Quæſtionum D. Thomæ Aquinatis de eadem materia explicationem, & ſolidam exortarum hac tempeſtate hæreſeon circa eamdem materiam confutationem.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apoſtolicus & Archiducalis librorum Cenſor.

IOANNIS MALDERI EPISCOPI ANTVERPIENSIS DE IVSTITIA ET RELIGIONE COMMENTARIVS

Ad Secundam Secundæ D. THOMAE, à Quæſt. LVII. vſque ad Quæſt. CI.

THEOLOGIA *quæ diuina eſt Sapientia, vel ipſo Sapiente teſte, Iuſtitiam docet, quamuis enim de Iuſtitia & Iure à Iuriſconſultis potiùs videatur expectanda tractatio, meritò tamen eam Theologi etiam inſtituunt, vtpote quæ hominum conſcientiæ dirigendæ omnino ſit neceſſaria; cuius paci cum Deo licitum ab illicito diſcernens conſulit Theologia. Sanè de hoc argumento D. Thomas, & eum ſecuti Theologi complures, multa quæ apud Iuriſperitos intacta, aut minùs explicata erant, ad normam diuinæ doctrinæ ea methodo ex fundamentis & principijs proprijs tradiderunt, vt vel hoc ipſorum exemplo, commodiùs, breuiùs, perſpicaciùs & abſolutiùs, quantum praxi Theologicæ ſufficiat, iſtud ſubſidij conſcientiarum directores petere iam poſſe ex Theologica inſtitutione, ſatis compertum ſit.* Sap. 8.

Quæſtiones autem D. Thomæ breuitatis gratia contrahemus in aliquot TRACTATVS.

Digitized by Google

Digitized by Google

IOANNIS MALDERI
EPISCOPI ANTVERPIENSIS
DE IVSTITIA ET RELIGIONE
COMMENTARIVS

Ad Secundam Secundæ D. THOMAE,
à Quæſt. LVII. vſque ad Quæſt. CI.

THEOLOGIA *quæ diuina eſt Sapientia, vel ipſo Sapiente teſte, Iuſtitiam docet, quamuis* Sap. 8. *enim de Iuſtitia & Iure à Iuriſconſultis potiùs videatur expectanda tractatio, meritò tamen eam Theologi etiam inſtituunt, vtpote quæ hominum conſcientiæ dirigendæ omnino ſit neceſſaria; cuius paci cum Deo licitum ab illicito diſcernens conſulit Theologia. Sanè de hoc argumento D. Thomas, & eum ſecuti Theologi complures, multa quæ apud Iuriſperitos intacta, aut minùs explicata erant, ad normam diuinæ doctrinæ ea methodo ex fundamentis & principijs proprijs tradiderunt, vt vel hoc ipſorum exemplo, commodiùs, breuiùs, perſpicaciùs & abſolutiùs, quantum praxi Theologicæ ſufficiat, iſtud ſubſidij conſcientiarum directores petere iam poſſe ex Theologica inſtitutione, ſatis compertum ſit.*

Quæſtiones autem D. Thomæ breuitatis gratia contrahemus in aliquot TRACTATVS.

TRACTATVS PRIMVS
De Iuſtitia, Iure, & Dominio in genere.

CAPVT PRIMVM
De Iuſtitiæ acceptionibus, definitione & diuiſione.
D. Thomas quæſt. 58.

DVBIVM PRIMVM.
Quot modis Iuſtitia accipiatur & diuidatur.

IVSTITIA æqualitatem dicit, æqualitas autem eſt in illis quæ ad aliud dicuntur. Duo ergo includit Iuſtitia, reſpectum ad alterum, & æqualitatem: quorum illud cum oppoſito ſibi vitio commune habet. Quòd ergo virtus ſit, habet ab æqualitate; æquitatis enim cum virtute tam obuia eſt affinitas, quàm iniquitatis cum vitio, de quo Scriptura, *Peccatum eſt iniquitas.* (1. Ioan. 3.)

Quamuis autem ſimilitudo eò maior ſit, quò magis ad identitatem accedit; æqualitas tamen in illis, quorum vnum conſideratur vt aliquid alterius, ita vt alterum non viciſſim dicatur eſſe ipſius, multum amittit de ſui ratione. Hinc in acceptionibus Iuſtitiæ diſcernendis meritò habetur ratio, quomodo inter ſeſe comparentur illi inter quos dicitur eſſe Iuſtitia: eſt autem is reſpectus ferè triplex, partis ad partem, totius ad partem, & partis ad totum. Totum autem tam latè hîc accipimus, vt omne illud ſit, cuius aliquid eſt alterum, non econuerſò; quomodo filius eſt aliquid patris, ſeruus domini, creatura creatoris, ciuis reipublicę. Itaq; partis ad totum Iuſtitia, ſi quidem totum intelligatur, vel reſpublica, cuius bono leges ſeruiunt, vel creator ſeu Deus qui lex æterna eſt, erit Iuſtitia quam legalem vocant: particularis autem Iuſtitia erit, quando particulari perſonæ redditur quod æquum eſt. (*Diuiſio Iuſtitiæ.*)

Sumunt & aliter diuiſionem Iuſtitiæ: conſiderato enim quòd alter ad quem reſpicit Iuſtitia, vel eſt alter ſolùm ſecundùm quid, vel ſimpliciter; diuidunt itidem Iuſtitiam in eam quæ ſimpliciter eſt Iuſtitia, & eam quæ ſecundùm quid. Igitur inter duos ciues erit Iuſtitia ſimpliciter; inter patrem autem & filium, Iuſtitia ſecundùm quid, quia filius eſt aliquid patris, neque ſunt perfectè alter & alter.

Hinc colligitur, Iuſtitiam legalem hac ex parte eſſe Iuſtitiam ſecundùm quid; & particularem Iuſtitiam, aliam eſſe Iuſtitiam ſimpliciter, aliam ſecundùm quid, prout particularis perſona in qua æqualitas conſtituenda, aliquando perfectè, aliquando verò imperfectè ſolùm eſt altera. Sicut autem legalis Iuſtitia ordinat partem ad totum, ita eſt quædam ſpecies Iuſtitiæ, quæ ordinat totius emolumenta ad partem, eique ſecundùm dignitatem diſtribuit; eſtque hæc Iuſtitia particularis, quia reſpicit partem tamquam terminum ad quem, à quo potiùs ſpecies ſumenda eſt, vocaturque diſtributiua; alia eſt partis ad partem, quæ dicitur commutatiua. (*Iuſtitia particularis.*)

DVBIVM II.
An Iuſtitia legalis ſit particularis virtus?

VNA eſt opinio, Iuſtitiam legalem non eſſe particularem aliquam virtutem, ſed aggregatum quoddam ex omnibus virtutibus. Particularis enim quiſquam tum demum nihil legibus debet, quando Deo & reipublicæ per vniuerſa virtutum officia legitimè ſeſe ſubditum exhibet. (1. *Sent.*)

Alia opinio particularé quidem virtutem facit Iuſtitiam hanc legalé, ſed non diſtinguit à pietate. 2.

Tertia non diſtinguit ab obedientia. 3.

Quarta ab his omnibus diſtinctam particularem virtutem eſſe ponit Iuſtitiam hanc legalem ſeu generalem, dicitque in eo conſiſtere, quòd reipub. ſeruetur Ius illud altum quod vocant, quod habet in bona ciuium ſuorum. 4.

PRIMA ASSERTIO: Iuſtitia legalis ex mente Philoſophi, verè ſecundùm rem nihil eſt aliud, quàm complexio omnium virtutum, lib. 5. Ethic. cap. 1. & 2. Dicit enim Iuſtitiam legalem in eo ſitam eſſe, quòd quis legibus pareat. item inducit illud quaſi vetus verbum, *Iuſtitia vna alias virtutes continet omnes*; & clariſſimè infrà, *Hæc Iuſtitia non virtutis pars eſt, ſed virtus vniuerſa.* Voluit tamen ratione diſtingui Iuſtitiam legalem à virtute, in fine illius capitis 1. vt nimirum temperantia, verbi gratia, virtus ſit, quatenus hominem benè in ſe diſponit; ſit autem pars quædam legalis Iuſtitiæ, quatenus eum benè diſponit in ordine ad rempublicam, cuius intereſt ciues habere temperantes. (*Iuſtitia legalis complexio virtutum.*)

Non diſſimilis Iuſtitiæ conſideratio eſt apud Theologos, qui gratiam habitualem aut charitatem vocant Iuſtitiam, quòd nimirum regulæ noſtræ diuinæ legi per eam conformemur & pareamus. Sanè Scriptura ſacra Iuſtitiæ nomen frequentiſſimè hoc modo vſurpat; Geneſ. 15. 1. Reg. 26. Iob 19. Pſal. 17. Matth. 5. & 6. Rom. 6. 2. Timoth. 4 & alibi.

SECVNDA ASSERTIO: Iuſtitia legalis etiam ex mente Philoſophi formalem rationem habet

Digitized by Google

habet diuerſam à ſingulis virtutibus. Indicāt hoc eius verba: *Quid autem interſit inter virtutem & hanc Iuſtitiam, ex ijs quæ diximus perſpicuum eſt; eſt enim eadem illa quidem, ſed eius eſſentia non eſt eadem. Verùm quà cum altero rationem habet, Iuſtitia eſt; quà talis quidam habitus eſt, abſolutè virtus eſt.* Sequitur hanc ſententiam D. Thomas quæſt. 58. art.6. eſtque ſatis communis apud Theologos, ex quibus Arragonius dicta quæſt. art. 5. dicit, Iuſtitiam illam legalem non eſſe ſpeciem infimam, ſed tamquam genus complecti legalem ſpeciatim dictam, & ἐπιείκειαν. Quod vt verū ſit, oportet ſecundùm ea intelligere, quæ habet D. Thomas infrà quæſt. 120. art. 2. vbi diſtinguit Iuſtitiam legalem in eam, quæ vel verba vel mentem legiſlatoris ſequitur; & in eam, quæ ſequitur verba legis tantùm: prioris dicit ἐπιείκειαν eſſe partem, poſteriorem verò diuidi contra ἐπιείκειαν.

Tertia assertio: Iuſtitia legalis non eſt formaliter idem quod pietas. Eſt D. Thomæ quæſt. 101. art. 3. ad 3. Iuſtitia enim legalis reſpicit formaliter bonum commune, vt tale; eſt enim Iuſtitia partis ad totum: pietas autem quamuis generalis admodum ſit, non tamen reſpicit bonum totius vt tale, ſed rationem principij effectiui conſeruantis aut gubernantis; eſt enim pietas in patriam & parentes: Iuſtitia autem legalis reſpicit generatim Dei & reipublicæ leges.

Quarta assertio: Quamuis Iuſtitia legalis multùm accedat ad virtutem obedientiæ, non eſt tamen formaliter eadem virtus cum obedientia. Prior pars vel ex ipſis Philoſophi verbis patet, qui Iuſtitiam hanc in eo ponit, quòd legibus quis pareat. Altera tamen probatur: Quia etiam in principe eſt Iuſtitia legalis, non tantùm reſpectu ſui ſuperioris, ſed ſimpliciter: neq; ſolùm effectiuè, quo modo etiam vniuerſalis obedientia in eo conſiderari queat, quia curat vt ſubditi ſeruent leges; ſed formaliter: obedientiam enim ciuium materialiter curat, quatenus ea ad hoc conducit, vt pars vnaquæque aptetur bono vniuerſi, iuſtaq; commenſuratione reſpondeat. Itaq; obedientia & hæc Iuſtitia materiæ generalitate conueniunt, ſed formali ratione differunt. Obedientia enim idem opus ſuperiori exhibet vt præceptum, quod Iuſtitia legalis exhibet vt debitum; quæ facilè videmus eſſe diſtincta, etiamſi frequenter contingat & debitum oriri ex præcepto, & præceptum ex debito.

DVBIVM III.

Quid ſit Iuſtitia?

Quid Iuſtitia.

Vlpianvs L. Iuſtitia. ff. De Iuſtitia & Iure definit hoc modo: *Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuique tribuendi.* Quam definitionem ita S. Thomas interpretatus eſt, quaſi hic ſit ſenſus: Iuſtitia eſt habitus, ſecundùm quem aliquis conſtanti & perpetua voluntate ius ſuum vnicuique tribuit. Voluntas enim & actum & habitum ſignificare poterat, ſed conſtās volūtas vix ſine habitu poterat intelligi. *Perpetua voluntas tribuendi*, idem eſt quod voluntas perpetuò tribuendi, vt *conſtans* ad habitum pertineat, qui ſemper ſibi par eſt, immobilis aut motu difficilis; *perpetua* autem ad obiectum transferatur.

Voluntas ergo perpetuò cuique ius ſuum tribuendi non erit Iuſtitia, niſi ſit in habitum confirmata: conſtans etiam voluntas ius ſuum ſemel alicui tribuendi, nondum erit Iuſtitia, ſed oportet ſit voluntas perpetuò & vnicuique tribuendi.

Ius cuiuſque intelligimus, quod ſimpliciter loquendo, aut, vt alij dicunt, ſtricta obligatione proximo debetur. Neque enim liberalitas, gratitudo, miſericordia, charitas aut virtus vlla Theologica, quæ non ius proximi, ſed Deum habet pro obiecto, hac definitione comprehenduntur. Ius ſuum cuique tribuit, qui quod ratione Iuris debetur, habenti relinquit, & non habenti vt habeat, quatenus ſibi incumbit, ad æqualitatem procurat. Tribuere enim ius hîc non eſt concedere & creare in aliquo nouum ius, ſed potiùs non contrauenire & ſatisfacere iuri priùs habito.

Vnde colligas, Non ſolius iudicis Iuſtitiam hîc definiri; neq; tamen definiri religionē, pietatem, aut obſeruantiam: quia hæ virtutes ſunt ad illos, quibus æquale reddi non poteſt, quamuis D. Auguſt. l. 19. de Ciuit. c. 21. ita extēdat hanc definitionem, vt etiam virtutes iſtas complectatur. Eadem pænè erit ratio de Iuſtitia legali. Cùm enim in ea pars reddat debitum toti, facilè excludi intelligitur eo ipſo quo numquā reddit ad æqualitatem; ita enim ſoluit, vt numquā perſoluat, quod & de charitatis debito ex Apoſtolo docent Theologi.

Denique, vt generatim ſemel dicamus, ad Iuſtitiam hîc definitam tria ferè concurrunt. Vnum, vt is cui ius ſuum tribuitur, perfectè alius ſit: ſecundò, vt ſimpliciter ei debitum ſit: tertiò, vt ad æqualitatem ei reddatur. *Qua Iuſtitia hîc definita ſit.*

Vnde inprimis generatim colligo, Hanc definitionem non conuenire Iuſtitiæ ſimpliciter, & Iuſtitiæ ſecundùm quid, vniuocè, ſed ſolùm analogicè; ſimpliciter autem conuenire ſoli Iuſtitiæ commutatiuæ.

Colligitur ſecundò, Iuſtitiam quæ eſt inter dominum & ſeruum, patrem & filium, hîc non comprehendi, vt quæ non ſit perfectè ad alterum, cùm ſeruus ſit in rebus domini, & filius ſit aliquid patris: formaliter tamen hoc intelligendum eſt; ſunt enim quædam, verbi gratia, vita, membrorum integritas, quæ ex propriè dicta Iuſtitia debet relinquere dominus ſeruo, pater filio, tamquam alteri perſonæ; & quidam etiam contractus inter eos conſiſtere poſſunt, qui ex Iuſtitia commutatiua vtrimque ſeruandi ſint.

Colligitur tertiò, Non niſi analogicè contineri hîc Iuſtitiam diſtributiuam: quod enim illa tribuit, non eſt Ius ſtrictæ obligationis.

Colligitur quartò, Iuſtitiam vindicatiuam propriè etiam & directè hac definitione nō cōprehendi; comprehenditur tamen reductiuè. Sicuti enim in vnoquoque homine iuſtum eſt cuique tribuere quod ei debetur, ita iudicis eſt, eo quemque priuare bono, quo debet carere, quodque ob iniuriam & inæqualitatem quam poſuit, quaſi nimium habet ſecundùm leges, vt Philoſophus conſiderat 5. Ethic. cap. 4. & quod eiuſdem moris eſt, illud infligere mali, quo puniri meritus eſt. Hinc D. Thomas quæſt. 108. art. 2. ad 1. docet punitionem peccatorum, prout pertinet ad publicam Iuſtitiam, eſſe actum Iuſtitiæ commutatiuæ & 3. parte quæſt. 85. art. 3. dicit, vindicatiuam Iuſtitiam contineri ſub commutatiua. Quamuis autem Iuſtitia vindicatiua vtatur modo quodam Iuſtitiæ commutatiuæ, præſertim in pœna talionis; reuerā tamen videtur potiùs eſſe

 pars

Digitized by Google

pars quædam Iuſtitiæ legalis, quatenus ea architectonicè eſt in principe: ſic enim in ea licet conſiderare aliquid quod reſpondeat appetitui cócupiſcibili, quo directè curetur, vt ſubditi leges ſeruent; & aliquid quod reſpondeat parti iraſcibili, quo caput multitudinis commune bonum turbantes, in ordinem redigat iuſta animaduerſione. Hactenus tamen etiam in particulari homine erit Iuſtitia vindicatiua, quòd eam quiſque vindictam à iudice deſiderare poſſit, quam bonum commune poſtulat, & grauitas delicti patitur, ne excedatur in pœna. Vnde differentia quædam colligitur iudicis & priuati, quoad modum Iuſtitiæ commutatiuæ in Iuſtitia vindicatiua: quia ex Iuſtitia iudex, quando ita poſtulat bonum reipublicæ, tenetur punire ſontes digno ſupplicio; priuatus autem ex Iuſtitia ſolùm tenetur non velle vt vltra cõdignum quis puniatur. Vnde ſequitur, quando princeps aliter conſulere poteſt bono reipublicæ, quàm puniendo ſontes (quod Deus ſemper poteſt) ex Iuſtitia etiam ipſum ad illud non teneri, ſicuti nec Deus. Indicauit hanc vindicatiuã Iuſtitiam Apoſtolus 2. ad Theſſ. 1. *Si tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem ijs qui vos tribulant*.

Quando princeps nõ tenetur punire ſontes.

Hoc obſeruandum in hac Iuſtitia vindicatiua, potiùs Iuſtum quàm Ius in ea reddi: neque enim reus ius habet vt puniatur, quia neminem ſibi habet obnoxium; ſed ipſe obnoxius eſt, & iuſtum eſt ipſum puniri: alius tamen ius habere poteſt, vt hic puniatur. Itaque ſi puniatur, fit Iuſtitia ei qui puniri merebatur; ſi non puniatur, non fit ei iniuria; ſi puniatur, reparatur iniuria facta læſo, & ſic fortè ei ius ſuum redditur. Sed neque hæc conſideratio in Deo vindictam exercente locum habebit, cui rectè dicit Anſelmus Proſol. cap. 10. *Cùm punis malos, iuſtum eſt, quia illorum meritis conuenit; cùm verò parcis malis, iuſtum eſt, non quia illorum meritis, ſed quia bonitati tuæ condecens eſt.*

Hominis ad ſeipſum non eſt Iuſtitia.

Colligitur quintò, Hominis ad ſeipſum non eſſe Iuſtitiam, adeoque quomodo ea diſtinguatur à reliquis virtutibus cardinalibus, & vniuerſim omnibus moralibus: aliis enim virtutibus ſeipſum homo in ſe benè ordinat, & Iuſtitiam quamdam metaphoricam ſeruat, vt pars inferior ſuperiori ſeruiat; per Iuſtitiam autem ſeipſum & ſuas actiones componit in ordine ad alterum, vt ſuum vnicuique tribuat: vnde Philoſophus Iuſtitiam vocat alienum bonum. Hinc etiam fit, vt Iuſtitia non verſetur circa paſſiones, aut circa medium rationis, ſed circa medium rei: reliquæ enim virtutes non habent ex parte rei certum medium, ſed illud expectant à rationis dictamine: verbi gratia, temperantia non habet in particulari certam quantitatem cibi aut potus; ſed illam ſibi præfigendam expectat à ratione, conſiderata perſona & reliquis circumſtantijs: at Iuſtitia non reſpicit perſonas, neque ita per circumſtantias euagatur, vt incerta ſit quantitas rei præſtandæ, donec iudicio rationis æſtimetur; ſed ex parte rei æqualitatem quamdam anticipatam habet, quam ratio ſequatur: vt qui operam præſtiterit vt decem, recipiat mercedem vt decem, ſiue pauper fuerit ſiue diues. Fieri tamen poteſt, vt ex habitu Iuſtitiæ paſſiones ſuas quis moderetur, ſi illæ inclinabant, verbi gratia, ira aut metus, ne cui quod ſuum eſt reddatur.

Iuſtitia verſatur circa medium rei.

DVBIVM IV.

An Iuſtitia particularis rectè diuidatur in Diſtributiuam & Commutatiuam?

RESPONDEO affirmatiuè ex Philoſopho 5. Ethic. 2. D. Thoma quæſt. 61. art. 1. Probatur ex definitione Iuſtitiæ, quæ ſaltem analogicè conuenit etiam diſtributiuæ. Si enim Iuſtitia ſit, quæ cuique quod ſuum eſt tribuit, duplex erit Iuſtitia. Vel enim tribuit pars parti quod ſuum eſt, vel diſtribuit totius communitatis nomine quiſpiam aliquid alteri vt ſuum ſit: quia attẽta proportione eius cum reliquis membris, hoc ei ex iuſta diſtributione de bonis communibus obuenire debeat. Priori modo reſultat commutatiua, poſteriori diſtributiua.

Secundò, Idem ex Iuris diuiſione confirmari poteſt. Ius enim quod cuique ſuum tribuit, Iuſtitia, vel proprium eius eſt; ita vt iam, quando res tribuenda eſt, eius habeat dominium, aut tale ius ad eam, quod æquiparari poſſit dominio; vel tale eſt, vt ipſa diſtributione demum ita ei proprium fiat, cùm anteà ſolùm remiſſius quoddam ius ad illud habeat tamquam pars ad bonum communitatis. Perfectum illud Ius parit Iuſtitiam commutatiuam, alterum autem remiſſius diſtributiuam.

Tertiò, Idem licebit colligere ex æqualitatis diſtinctione. Quando enim cuique ius ſuum tribuitur ad æqualitatem, vel æqualitas illa eſt tantùm inter id quod ipſe præſtitit, & quod accipit; vocaturque æqualitas ſeu proportio Arithmetica: vel ſanè æqualitas in eo ſita eſt, vt ea ſit proportio accepti à Petro ad acceptum à Paulo, quæ eſt præſtiti à Petro ad præſtitum à Paulo, quam vocant æqualitatem Geometricam. Priorem ſeruat commutatiua, poſteriorem diſtributiua Iuſtitia. Cùm enim hæc quod ex communi bono tribuit non inueniat appropriatum huic potiùs quàm illi; vt iuſtè approprietur, curare debet, ne huic parti dando habeat plus qui minùs dignus eſt, aut minus habeat qui dignior eſt. Qua circumſpectione quia vtitur collator, etiam quando vnus ſolùm dignus eſt beneficio Eccleſiaſtico, patet etiam tunc eiuſmodi collationem ex Iuſtitia diſtributiua fieri.

Æqualitas Arithmetica & Geometrica.

Quartò, Idem confirmabitur ex peculiari difficultate quæ eſt in ſeruanda æqualitate illa Geometrica. Plura enim ſimul conſideranda ſunt, quàm ſi ſolùm inuenienda eſſet æqualitas Arithmetica; ſicuti facilius & ſimplicius eſt numerare, quàm ad numeros Muſicos canere. Sicuti ergo Muſica aut Geometria, quæ magis compoſitum habent obiectum, differunt ſpecie ab Arithmetica, cuius obiectum eſt ſimplicius; ita diſtributiua Iuſtitia differet ſpecie à commutatiua.

Circa hanc diuiſionem notandum eſt, Non ſufficere ad Iuſtitiam diſtributiuam, quòd ex bonis communitatis particularibus aliquibus quidpiam diſtribuatur. Fieri enim poteſt, vt ſtricto Iure id eis debeatur, puta ratione conducti & locati: quomodo militibus reſpublica diſtribuit ſtipendia pro meritorum diuerſitate. Neque tamen ibi Iuſtitia eſt diſtributiua, ſed commutatiua. Si enim ſeruetur proportio Geometrica, ſeruatur tamen propter ſe ſolùm Arithmetica, quamuis inde conſequatur ibi etiam altera. Ius ergo quod reddit Iuſtitia diſtributiua, natura ſua tale eſt

(quia

Digitized by Google

(quia ex communi bono venit) vt antequam huius eſſe decernatur, adeoque illi tribuendum ſit, videndum ſit quam ipſe proportionem habeat cum alijs eiuſdem communitatis partibus, ne fortè dignior inueniatur cui fieret iniuria oppoſita Iuſtitiæ diſtributiuæ. Quando tamen quod tribuitur diuidi non poteſt, puta officium aut beneficium, ex æquè dignis quibus nemo alius eſt dignior, eligens alterum collator, non committit iniuſtitiam aut acceptionem perſonarum.

Notandum Secundò, & patet ex dictis, Non rectè quoſdam dixiſſe, Iuſtitiam diſtributiuam ſemper oriri ex commutatiua, quaſi violari non poſſet diſtributiua, quin violetur commutatiua; neque obligari quis poſſit ad diſtribuendum aliqua ex Iuſtitia diſtributiua, quin obligetur ad idem ex commutatiua; imò vt benè oſtendit Suarez opuſculo de Iuſtitia Dei, hoc eſt tollere hanc diuiſionem Iuſtitiæ in commutatiuam & diſtributiuam.

Notandum Tertiò, Aliquando in eamdem materiam concurrere vtramque Iuſtitiam: vt ſi quis accipiat à republica centum, diſtribuenda decem certis pauperibus ſecundùm proportionem meritorum & paupertatis cuiuſque, is tenebitur ita diſtribuere ex vtraque Iuſtitia; ex commutatiua quidem, quia ad certam & aliquotam partem totius ſummæ ſingulis illis pauperibus quęſitum eſt Ius ſtrictum, dominio æquiparabile; ex diſtributiua autem, quatenus ipſe cenſetur hîc manus reipublicæ, ex cuius ærario tali proportione pauperes iſti Ius quoddam remotius habebant tantundem percipiendi.

CAPVT II.

De Iuris acceptionibus, definitione, & diuiſione.

D. Thomas quæſt. 57.

QVOMODO Iuſtitia, ita & Ius non vno modo dicitur. Aliquando enim ſumitur, vt idem ſit quod Iuſtum legale, vt nimirum reſpondeat Iuſtitiæ quæ omnem virtutem complectitur, ſitque idem quod legitimum, ſeu legi conforme. 2. Machab. 9. *Iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo.* Strictiùs aliàs accipitur, vt opponatur iniuriæ quæ committitur in proximum per aliquam inæqualitatem; quod Ius quia legibus & ſententijs iudicum præſcribitur, ipſæ leges & ſententiæ, etiam iniquæ, Iuris nomine appellantur. Vlpianus Digeſt. de Iuſtitia & Iure L. 1. Ius vocat artem boni & æqui. vbi Ius pro notitiâ Iuris ſumitur, vt Ius ſit collectio præceptorum naturalium & poſitiuorum. Nos hîc de Iure agimus vt opponitur iniuriæ; ſic enim eſt obiectum Iuſtitiæ.

Ius variè accipitur.

DVBIVM I.

An Ius ſiue Iuſtum dici poſſit ſine conformitate ad rectam rationem, & ſine bona diſpoſitione operantis?

D. THOMAS quæſt. 57. art. 1, duo hac de re dicit in ſpeciem contraria. Vnum eſt, Rectum quod eſt in opere Iuſtitiæ præter comparationem ad agentem, conſtitui per comparationem ad aliud. Alterum eſt, Iuſtum aliquid dici, etiam non conſiderato qualiter ab agente fiat. Priori dicto videtur velle, Iuſtum non dici, niſi quod iuſtè exequimur & recta intentione: poſteriori idem videtur negare.

Sed reſpondeo vtrumque eſſe verum: Si enim conſideres Iuſtum vt præcisè diſtinctiuum virtutis Iuſtitiæ à reliquis virtutibus, non inuoluit rectam intentionem operantis: non enim ſumitur in ordine ad ſubiectum, ſed in ordine ad alterum; ſicuti relatiuum quatenus tale, ſolùm dicit reſpectum ad terminum. Si autem conſideres vt obiectum Iuſtitiæ, non tantùm quatenus Iuſtitia eſt, ſed etiam quatenus virtus eſt, inuoluit & conformitatem ad rectam rationem. Simile ferè eſt in relatiuis accidentibus, quæ vt accidentia, reſpiciunt ſubiectum; vt relatiua, terminum.

Hinc patet, quare potiùs opus iuſtum dici queat quod non fit recta intentione, quàm temperatum, forte, aut prudẽs; nimirum, quia tres iſtæ virtutes medium rationis reſpiciunt, Iuſtum autem ſeu Ius ſolùm dicat medium rei: hinc enim fit, vt Ius etiam non rectè redditum, tollat deformitatem quam ex ſuo genere Iuſtitia, quatenus benè hominem ad alterum diſponit, tollere debet. At verò dum ab exceſſu in cibo aut potu abſtinetur ex auaritia, non tollitur generica illa deformitas, quam ex genere ſuo temperantia, quatenus eſt virtus hominem in ſeipſo benè diſponens, tollere debet.

DVBIVM II.

Quid ſit Ius quod dicitur eſſe obiectum Iuſtitiæ?

RESPONDEO; Ius eſt facultas ad rem quampiam obtinendam, vel ad functionem aliquam, aut quaſi functionem quæ ſine iniuria non violetur. Vel, vt diſtinctiùs alij, Ius eſt facultas quædam aliquid faciendi, obtinendi, retinendi, vtendi, accipiendi, aut pro voluntate ſua ſe ad aliquam rem habendi, cui ſi ſine legitima cauſſa contrauenıatur, iniuria fit eam habenti. Facultas aliquid faciendi, verbi gratia, incedendi via publica: facultas obtinẽdi, puta beneficiũ, officium, &c. retinendi, verbi gratia, poſſeſſionem agri proprij: vtendi re ſua: accipiendi etiam quod gratis datur, qualem habẽt pauperes ad eleẽmoſynam. & quiſque ad rem ex liberali donatione aut teſtamento ſibi relinquendam: facultas pro voluntate ſua ſe ad aliquam rem habendi, verbi gratia, vt pauper poſſit petere eleẽmoſynam.

Quid Ius?

Dicitur in definitione, futuram iniuriam quando ſine legitima cauſſa contrauenitur. Primò, Quia facultas liberi arbitrij, qua quis poteſt alteri iniuriam inferre, non eſt Ius, vt quæ ſemper impediri poſſit ſine ipſius iniuria. Secundò, Quia poteſt ſine iniuria Iuri cuiuſpiam contraueniri, propter maius reipublicæ bonum, aut alia legitima de cauſſa.

Hæc quidem legitima Iuris deſcriptio: ſed Notandum, illud Ius non eſſe propriè obiectum Iuſtitiæ, ſed potiùs quod ratione eiuſmodi Iuris debetur quatenus tale, quod debitum nomine Iuris in definitione Iuſtitiæ intelligimus. Neque enim reddimus aut auferimus Ius hîc definitum proximo, quando iuſtè aut iniuſtè cum eo agimus; ſed quod ſecundùm illud Ius ei debetur:

Iuris obiectum.

 adeò

adeò vt etiam dum quis Iure ſuo per iniuriam ſpoliatur, fingatur ſemper aliud Ius habere ad illud Ius retinendum quo non ſpoliatur: implicat enim, per iniuriam ita alicui Ius auferri, vt ſimul retinendi Ius non retineat.

Notandum Secundò, Ex eo quòd Iuſtitia ſit ad alterum, conſequẽs eſſe, Iuſtitiam, & Ius quod eius eſt obiectum, in diuerſis hominibus eſſe conſideranda. Ex quo conſequens eſt, non eſſe actum Iuſtitiæ, ſi quis rem ſuam ſibi vendicet, aut Ius ſuum exactiùs ſibi reddi curet.

DVBIVM III.

Quomodo Ius ſit diuidendum?

DIXIMVS Ius eſſe poteſtatem quamdam legitimam. Inde oritur duplex modus Ius diuidendi. *Diuiditur Ius.* Vel enim diuiditur hæc facultas vt eſt legitima, id eſt, lege conceſſa; vel vt eſt facultas ſeu poteſtas. Priori modo diuidendum eſt Ius ſecundùm legis diuiſiones. Primò itaque diuidetur in naturale & poſitiuum. Poſitiuum autem in diuinum & humanum. Denique humanum in Ius gentium, ciuile, & canonicum.

Ius naturale. Ius naturale definit Philoſophus, Quod vbique gentium idem valet, non quia ita decretum ſit, vel non decretum: Ius enim naturale oritur ex natura rationali & conditione naturali operum; res autem eædem ſunt apud omnes.

Poſitiuum. Poſitiuum autem ſeu legitimum, Quod ab initio hoc an illo modo fiat, nihil refert; cùm verò conſtitutum fuerit, tunc demum refert.

Vbi Notãdum, Quę Iure naturę prohibita ſunt, prohibita eſſe quia mala; quæ autem Iure poſitiuo, contrà mala eſſe, quia prohibita: item neceſſitatem boni in Iure poſitiuo oriri ex præcepto, in naturali autem contrà ex neceſſitate oriri præceptum.

Notandum Secundò, Ius naturale etiam complecti nonnulla quæ ordinis ſunt ſupernaturalis, quando contra poſitiuum diſtinguitur; illa nimirum, quorum obligatio non oritur præcisè ex natura rei & ipſius hominis, ſed ex natura rei & hominis, præſuppoſita poſitiua Dei ordinatione, qua hominem ad ſtatum gratiæ eleuat: atque ita Iuris naturæ eſt; credere, ſperare, amare ſupernaturaliter. Vnde poterit hîc diſtingui Ius naturale in Ius naturale ſimpliciter, & Ius connaturale gratiæ, quod aliqui vocant Ius naturale diuinum. *Ius naturale diuiditur.*

Notandum Tertiò, Et aliter poſſe ea diuidi quæ Iuris naturæ ſunt, in mutabilia & non mutabilia. Mutabilia erunt, quæ adæquatè in ſe non includunt cauſſam, ob quam neceſſariò vel amplectenda ſint vel fugienda; vt depoſitum reddere, duas vxores habere: naturaliter enim illud bonum, iſtud malum, eò quòd plerumque coniunctæ ſint circumſtantiæ, cum quibus alterum neceſſarium, alterum pernicioſum natura ſua ſit, ſicut dextera manus plerumque fortior eſt. Poſſunt tamen circumſtantiæ concurrere, quibus illud fiat illicitúm, vt ſi furioſus depoſitum depoſcat; & iſtud licitum, vt factum eſt in Patriarchis. Neque tamen omnino hîc eſt ſimilis mutatio, qualis in lege poſitiua. Quando enim mutatur Ius naturale, non mutatur lex naturalis, ſicuti quando mutatur Ius poſitiuum, mutatur lex poſitiua: numquam enim fuit præceptum, reddere depoſitum tali furioſo.

Ius poſitiuum diuinum eſt, quod Deus præter Ius naturale, aut Chriſtus condidit, ſiue angelico, ſiue humano miniſterio, ſiue per ſe. *Ius diuinũ.*

Ius humanum, quod homines poteſtate à Deo accepta tulerunt. *Ius humanum.*

Ius gentium eſt Ius poſitiuum, omnium aut multarum gentium conſenſu in ſocietatis humanæ vtilitatem conſtitutum. Quomodo autem Ius gentium poſitiuum ſit, diximus 1. 2. quæſt. 95. art. 4. *Ius gentiũ.*

Ius ciuile eſt, quod conditum eſt per Magiſtratum ciuilem. Neque enim hîc tam latè accipitur, vt contineat omne Ius quo ciues vtuntur, ſicuti accepit Philoſophus 5. Ethic. capite 7. quando Ius ciuile diuidit in naturale & legitimum. *Ius ciuile.*

Canonicum, quod conditum eſt per Magiſtratum Eccleſiaſticum. Latè enim hîc accipimus, vt non tantùm complectatur Ius Pontificium, pertinens ad regimen vniuerſalis Eccleſiæ, ſicut aliquando accipitur. *Ius Canonicum.*

Altero autem modo, vt eſt poteſtas ſeu facultas, Ius diuiditur in Ius in re & Ius ad rem. Qua diſtinctione vſus eſt Pontifex Clementina vnica De ſequeſtratione poſſeſſionum.

Ius in re, eſt Ius circa rem aliquam, ad quod res ipſa deuincta eſt, paritque actionem realem. *Ius in re.*

Ius ad rem, eſt Ius circa rem aliquam, ad quod res ipſa nondum eſt deuincta, paritque actionem perſonalem. *Ius ad rẽ.*

Iuris in re perfectiſſima quædam ſpecies eſt Dominium, de quo ſequenti capite. Nihil enim nobis magis eſt deuinctum, quàm cuius habemus dominium.

Ex his colligitur, Ius ad rem interdum eſſe circa rem nondum exiſtentem, non autem Ius in re.

Secundò, Ius ad rem oriri mox facta venditione; Ius autem in re non ſequi niſi facta traditione. Vnde ſi vnam rem duo emant, & poſteriori tradatur, ſolus poſterior habet Ius in re; prior autem ſolùm habet Ius ad rem, & actionem perſonalem in venditorem.

Tertiò, Etiam creditorem habere circa pignus Ius in re, quamuis non tam perfectum, vt proptereà aliqui malint vocare Ius in rem.

Poſtremò ſequitur, Ius ad rem eſſe debilius, & faciliùs amitti quàm Ius in re, vt obſeruat Gloſſa in Clementinam vnicam De Clericis coniugatis.

Præter has Iuris diuiſiones diuidi poteſt Ius, vt aliud ſit æquale, aliud inæquale. *Alia diuiſio* Æquale, quod eſt inter æquales, & quod perfectè æquale vtrimque reddit; quale eſt ciuium inter ſe. *Aequale.* Inæquale, quod eſt inter inæquales, neque æquale vtrimque reddi poteſt; *Inæquale.* quale eſt inter patrem & filium, dominum & ſeruum, quoad illa in quibus ſeruituti ſubiectus eſt: nam quoad alia, poteſt eſſe inter eos ius æquale: Et quamuis creatura in omnibus Dei ſeruituti obnoxia ſit, poterit tamen homo, ſuppoſito Dei pacto, ex Iuſtitia apud Deum mereri vitam æternam, ſed non ex rigida Iuſtitia; adeoque Ius quoddam poterit habere ad eiuſmodi à Deo accipiendam mercedem, ſed non rigidum & exactum.

CA-

Digitized by Google

CAPVT III.

De Dominio, Titulo dominij, & Poſſeſſione.

DVBIVM I.

Quid ſit Dominium?

Dominium RESPONDEO; Dominium eſt Ius in re ad quemlibet eius vſum, niſi lege prohibeatur. Ita communiter DD. Neque tamen in hoc ſequendi Iuriſperiti, quòd reſtringant definitionem ad dominium rei corporalis: redituum enim dominium etiam hîc comprehendi certum eſt, vt alia omittamus.

Genus dominij, eſt Ius in re: omne enim dominium eſt Ius in re; non contrà. Nam etiam creditor, vt ſuprà dixi, habet Ius in re, in pignore; non tamen habet dominium. Eſſentialiter autem dominium eſſe Ius in re, non tantùm cauſſaliter, vt voluit Molina. Patet, Quia verè nihil aliud eſt eſſe alicuius rei dominum, quàm poteſtatem habere legitimam, ea tamquam propria vtendi. Poteſtas itaque ipſa ſeu Ius, dominium ipſum eſt.

Obijcitur. Sed obijcit Molina Primò, Non æquè rectè dixeris, Quia Petrus habet poteſtatem diſponendi de hac re, eſt eius dominus; ſicuti dicis: Quia Petrus eſt dominus huius rei, plenam habet de ea diſponendi poteſtatem: ergo prius natura eſt eſſe dominum, quàm habere hanc poteſtatem.

2. Secundò, Potes amico concedere poteſtatem ad omnem vſum rei tuæ, retento tibi dominio: ergo hæc poteſtas non eſt dominium.

3. Tertiò, In emphyteuſi manifeſtum eſt retineri dominium abdicata poteſtate vtendi; eſt ergo dominium diſtinctum ab hac poteſtate.

Reſp. ad Obiectiones. Reſpondeo ad Primum, Iſtius modi loquendi non illam eſſe rationem, quòd dominium ſit aliquid prius Iure quomodolibet vtendi; ſed potiùs illam, quòd actualis illius vſus legitimi cauſſa ſit dominium, ſicut habitus aut potentia ſui actus: quomodo dicimus, hominem poſſe intelligere aut videre, quia intellectum habeat aut viſum, etiamſi intellectus aut viſus nihil ſit aliud, quàm intelligendi aut videndi potentia.

Ad Secundum reſpondeo; Qui in amicum transfert omnem poteſtatem independenter à ſe vtendi re ſua, adeoque quomodolibet de ea diſponendi, abdicat ſe eius dominio; quod retinere poteſt, ſi dumtaxat nomine ſuo vtendi, aut etiam alienandi quaſi procuratori, mandatario, aut negotiorum geſtori amico faciat poteſtatem.

Ad Tertium reſpondeo; Dominium directum, quod retinet qui rem dat in emphyteuſim, non eſt dominium hîc definitum, vt infrà patebit.

Dico, *ad quemlibet eius vſum*; latè ſumendo vſum, vt comprehendat omnem diſpoſitionem de re, atque etiam abuſum, alienationem, deſtructionem. Abuſum inquam, hoc eſt vſum quo res conſumitur: quo modo & Imperatoriæ leges, & Canones voce iſta vtuntur; quamuis propter illam locutionem multa contra Ioannem XXII. ſcripſerit Ockam in Opere 90. dierū.

Ius enim vſuarij & vſufructuarij hoc differt à dominio, quòd tantùm ſit Ius vtendi & fruendi re, ſalua ſubſtantia. Eadem parte excludimus Ius dominij directi, de quo infrà: item Ius hypothecæ; non enim poteſt creditor hypothecam aut pignus vendere.

Dico, *niſi lege prohibeatur.* Quia leges iuſtis de cauſſis interdicunt quibuſdam vſum rerum, quarum eis relinquunt dominium. Sic infans nihil differt à ſeruo, cùm ſit dominus omnium. *Galat. 4.* Sic primogenitus primogenituræ ſuæ ſiue maioratus plenè dominus eſt, etiamſi maioratus bona lege vinculata ſint, vt loquuntur, ita vt alienari nequeant.

DVBIVM II.

Quid Vſus, Vſusfructus, & reliqua imperfecta Dominia.

PRÆTER dominium iam definitum, ſunt alia quædam quæ dominij nomine cenſentur, quamuis reuerà ſint ſolùm pars illius pleni dominij. Eiuſmodi eſt dominium directum, & dominium vtile. *Dominium directum. Dominium vtile.* Dominium directum hîc vocamus nudæ proprietatis ſine vſu fructu: dominum vtile eſt Ius vtendi ſine proprietate eiuſmodi, vt impediat quò minùs proprietarius plenum rei dominium habeat. Tale dominium habet emphyteuta, libellarius, id eſt, qui bona habet in emphyteuſim ab emphyteuta, item ſuperficiarius, ſaltem perpetuus, feudatarius, atque etiam vſufructuarius.

Vſusfructus. Vſusfructus eſt Ius vtendi fruendi, ſalua rei ſubſtantia. Dicitur *Ius vtendi*: neque enim per vſumfructum hîc intelligimus ipſum actū vtendi aut fruendi, ſed Ius. Diſtingunt enim vſumfacti ab vſu, vt hîc accipitur ſiue Iure ad factum.

Secunda pars, *vtendi fruendi*, excludit Ius hypothecę, & nudi vſus. Qui enim hypothecam habet aut pignus, non poteſt eo vti; qui vſum habet rei, non continuò habet ius ad fructus eius: at qui vſumfructum habet, ita habet ius ad fructus rei, vt eo ipſi quo illos colligit faciat ſuos, quamuis antequam colligantur, ſint obnoxij domino directo, adeò vt ei cedant ſi contingat mori vſufructuarium.

Dicitur, *ſalua rei ſubſtantia*, quia vſufructuarius non poteſt rem deſtruere aut alienare, ſed tenetur ita frui & vti, vt ſalua maneat domino. Vnde etiam patet, quare vſumfructum ſtatuant in rebus alienis, non in proprijs. Hinc etiam fit, vt vſusfructus in illis rebus conſtitui non poſſit quarum vſus eſt abuſus, id eſt, quæ ipſo vſu abſumuntur. Vbi tamen remedium inuentum dicit Iuſtinianus, vt per cautionem de ſarciēda ſemper & integra ſeruanda ſorte etiam in pecunia, non quidem vſusfructus, ſed quaſi vſusfructus conſtituatur. Ex eadem cauſſa euenit, vt quando vſufructuarius proprietatem rei acquiſierit, quę dicitur conſolidatio, vel quando vſumfructum proprietarius, vſusfructus finiatur.

Vſusfructus quibus modis extinguatur. Ne autem inutiles ſint proprietates, varijs præterea modis extinguitur vſusfructus. Primò morte vſufructuarij naturali vel ciuili. Ciuilis mors quæ vſumfructum extinguat eſt, vel maxima diminutione capitis, vel media. Maximam dicebāt, quando quis ciuitate ſimul & libertate exuebatur; puta capitis damnatus, aut ad beſtias, aut ad metalla: mediam, quando libertas quidem retinebatur, ſed ciuitas amittebatur; quod in deportatis & perpetuò proſcriptis locum habebat.

Secundò, Extinguitur vſusfructus præſcriptione decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes.

Tertiò, Si ædes perierint incendio, terræ motu, vel etiam vitio ſuo; ne areæ quidem vſusfructus debetur.

Quartò, Si pater fiat hæreticus, amittit vſumfructum in bonis aduentitijs filij nondum emancipati.

Ab efficiente cauſſa vſusfructus diuiditur in legalem & conuentionalem. Legalis eſt qui lege conſtituitur. Conuentionalis, qui priuata diſpoſitione, verbi gratia, teſtamentaria.

Vſus. Vſus eſt Ius vtendi re aliena, ſalua eius ſubſtantia. Omnia quæ vſusfructus in ſui ratione includit, etiam vſus includit, eo excepto, quòd minus Iuris ſit in vſu, quàm in vſufructu: extendit enim ſe dumtaxat ad nudum rei vſum, non ad fructus; imò & in ipſum vſum multo reſtrictius eſt Ius vſuarij: neq; enim poteſt alteri vſum concedere, locare, vendere, quod poteſt vſufructuarius, vt dicitur Inſtitut. De vſu & habitatione. vbi aduertit Molina, domus habitationem eſſe ius quoddam medium inter vſum & vſumfructum. Sanè maius eſſe vſu, manifeſtum eſt. Quia qui habitationem habet, poteſt alteri locare, neque tamen proinde minus vſufructu oſtenditur: nam quòd ſola morte finiatur habitatio, vſusfructus autem alijs modis, aliud quidem, non tamen minus in habitatione Ius oſtendit.

Dico, *re aliena*, quia in re propria Iuriſperiti non conſiderant domini formalem vſum, ſed vocant vſum cauſſalem, qui nimirum cauſſetur à dominio cui coniungitur.

DVBIVM III.

Quid ſit Dominium altum, item Dominium iuriſdictionis?

Diuiditur dominium. Baſſum. Altum. Præter dominium quod ciuis quiſque habet in res ſuas, quod baſſum ſeu propinquum dicunt, eſt aliud reipublicæ & principis in eaſdem res, quod altum ſeu remotum dicitur, neque impedit dominij propinqui perfectionem: ſunt enim diuerſi ordinis & ſubordinata, ſicuti quòd cælum ſit cauſſa generationis, non impedit perfectionem cauſſæ particularis. Neque tamen quoad omnia dominium altum perfectius eſt, ſed quodammodò ſe mutuò excedunt. Propinquum enim in eo ſuperat, quòd expeditius ſit ad vſum; altum verò præſtantius eſt virtute & efficacia: in neceſſitate enim ei cedit propinquum. Dominij alti ius reddit Iuſtitia legalis, propinqui particularis.

Perſonarũ. Rerum. Diſtinguunt etiam dominium in perſonarum, & rerum. Perſonarum vocant iuriſdictionis quod habet ſuperior Eccleſiaſticus aut ciuilis in homines liberos. Rerum dominium in poſſeſſiones habetur, ſiue perſonæ ſint, vt mancipia; ſiue iumenta, ſiue res inaminatæ. Dominium iuriſdictionis non eſt in commodum domini ſicut dominium rerum.

Diuiditur dominium perſonarũ. Diuiditur dominium iuriſdictionis in ſæculare & Eccleſiaſticum, quamuis iuriſdictio Eccleſiaſtica ideò minùs dominij nomine ſoleat appellari, quia magis eſt in vtilitatem ſubditorum, quàm ciuilis.

Diuidunt etiam dominium iuriſdictionis in altum, verbi gratia Imperatoris; & medium verbi gratia Ducis Imperatori ſubiecti; & infimum, quale erit verbi gratia Comitis, ſubiecti tam Imperatori quàm Duci.

DVBIVM IV.

Vtrùm in rebus vſu conſumptibilibus Dominium diſtinguatur ab vſu ſeu Iure vtendi?

Agitata fuit hæc quæſtio tempore Ioannis XXII. occaſione Ordinis Minorum, qui profitentur, ſe neque in communi neque in particulari habere alicuius rei dominium. Quod refutare volens Ioannes XXII. dicebat, ſaltem in rebus vſu conſumptibilibus, puta cibo & potu, non poſſe id eſſe verum, eò quòd in talibus vſus, quem conſtat habere Minores, à dominio non poſſit ſeparari: quod multis argumentis confirmat in ſua hac de re Extrauaganti, quæ incipit, Ad conditorem. De verborum ſignificatione, & duabus ſequentibus. *Opinio Ioannis XXII.*

Altera ſententia eſt huic contraria, etiam in talibus rebus vſum poſſe diſtingui à dominio; cui multi alij Pontifices fauēt. Michael enim Generalis Minorum, in Epiſtola ad Ludouicum Imperatorem, enumerat nouem, videlicet Gregorium IX. Innocentium IV. Alexandrum IV. Clementem IV. Gregorium IV. Martinum itidem IV. Nicolaum III. Bonifacium IIX. & Clementem V. Videri poteſt Nicolaus III. capit. Exijt. De verborum ſignificatione lib. 6. & Clementina Exiui. eodem tit. *Alterum ſententia.*

Sit vnica Assertio, In rebus quæ vnico actu abſumuntur, Ius vtendi independens, quem vocant vſum Iuris, non diſtinguitur à dominio; Ius autem vtendi à voluntate alterius dependens, ita diſtinguitur à dominio, vt ille alter poſſit ſibi ſeruare proprietatem ſeu dominium, conceſſo vſu facti alteri, qui non fiat rei dominus.

Probatur, Quia eiuſmodi vſum habent illi qui renuntiarunt omni proprietati ſeu dominio, vt Minores de Obſeruantia & Capucini, qui ne quidem in communi bona illa poſſident, vt patet ex Trident. Can. 3. de Regularibus ſeſſ. 25. Confirmatur, Quia perfectior ille eſt gradus paupertatis, quando ne quidem in communi aliquid poſſidetur, vt docuiſſe Innocentium V. qui fuit Ordinis S. Dominici, ideoque in hac re maioris fidei, fatetur ipſemet Ioannes XXII. in Extrauag. Quia quorumdam. tit. ſuprà citato.

Secundò, Eiuſmodi vſum facti, ſine vſu Iuris & dominio, habent ſinguli Religioſi, etiam in alijs familijs: de eſſentia enim paupertatis votiuæ eſt, ne ciborum aut aliarum rerum vſum habeant omnino independentem à voluntate ſuperioris. Habebant & fideles illi, de quibus Actorum 4. Lucas, *nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia.* Cùm enim quædam etiam vſu conſumptibilia poſſiderent, verbi gratia, cibum, quem vel maximè inter ſe communicabant, non tamen eum dicebant eſſe ſuum, quia omni dominio ſe exuerant.

Tertiò, Coniuuæ habent vſum facti ciborum appoſitorum, quorum tamen dominium manet apud hoſpitem. Tranſeuntes vineam poterant comedere vuas, Deuter. 23. quarum tamen proprietas erat apud dominum vineæ. Extremè in-

digns

zed by Google

dignus poteſt alterius panem abſumere, non tamen ei neceſſariò concedendum eſt eius dominium, vt diximus in materia De eleëmoſyna.

Quartò, Vſus facti eſt aliquid minus quàm Ius vſuarij, in rebus iſtis conſumptibilibus vſu. Qui enim habent ſolum vſum facti, poteſt ſine iniuria à domino prohiberi, vtpote à quo ſemper dependeat in eiuſmodi vſu.

Guil. pro pena ſententia. Obijcitur Inprimis auctoritas Ioannis XXII. in dicta Extrauag. Ad conditorem.

Reſpondeo, Pontificem laceſſitum à Guilielmo Ockamo maximè intendiſſe, quòd Franciſcani non habeant merum vſum facti, ſed etiam Iuris, adeoque habere dominium. Quod vt probet, aſſumit, in rebus vſu conſumptibilibus nec Ius vtendi, nec legitimum vſum facti poſſe ſeparari à proprietate ſeu dominio. In quo ſi errauit, non errauit in re quæ ad fidem pertineat: quare potiùs credendum eſt Nicolao III. & alijs Pontificibus ſuprà citatis.

At inquies, In Extrauaganti Quia quorumdam, idem Ioannes ſtatuit, vt quiſquis contra definita, ordinata, ſeu facta per dictam Extrauagantem Ad conditorem, verbo vel ſcripto ſcienter aliquid approbauerit, tamquam contumax & rebellis Romanæ Eccleſiæ ab omnibus habeatur.

Reſpondeo, Rem de qua hìc agitur non eſſe ex definitis, ordinatis, aut factis in Extrauag. Ad conditorem: ſolùm enim ea definitur & ſtatuitur, rerum vſu conſumptibilium Franciſcanis oblatarum dominium in poſterum non eſſe Romanæ Eccleſiæ aut Pontificis, & alia quædam eòdem pertinentia.

Obijcitur Secundò, Vſus eſt ſalua rei ſubſtantia: his rebus non vtimur ſalua ſubſtantia; ergo, &c. Confirmatur: L.2. ff. De vſufructu earum rerum quæ vſu conſumuntur, ſtatuitur: Si legetur alicui vſus pecuniæ vel alterius rei vſu conſumptibilis, etiam, ipſam pecuniam legari, quia nemo poſſit vti his rebus, niſi eas conſumendo.

Reſpondeo; Vſus facti dependens à voluntate domini, non eſt ſalua rei ſubſtantia, ſed vſus ille independés, de quo ſuprà. Poſteriori modo de vſu loquitur lex citata, tum quia teſtator poſt mortē, non poteſt cenſeri dominium ſibi pecuniæ reſeruaſſe, tum quia abſolutè ſupponitur donaſſe.

Obijcitur Tertiò, Ex hac doctrina ſequi, vſuram fore licitam, vt docet D. Thomas quæſt.78. art.1. Poterit enim mutuans, diuendito priùs vſu pecuniæ, poſteà aliquid vltra ſortem exigere quaſi pretium dominij.

Reſpondeo; Si quis vſum pecuniæ ſuæ dependentem à voluntate ſua minoris vendiderit quàm ipſa pecunia valeat, poteſt poſteà pro dominio ipſo pecuniæ, tantum accipere ſine vſura, quantum pretio pecuniæ deerat: vſus enim ille facti ſimul cum dominio adæquat valorem pecuniæ, adeò vt ſi mutuatarius ſortem reddiderit, nihil poſſit exigi vlteriùs pro conceſſo dominio.

Obijcitur Poſtremò, Sequitur ex iſta opinione, eleëmoſynas Franciſcanorum eſſe ſine domino. Si enim dicas eſſe penes Papam earum dominium, id Ioannes XXII. excluſit, quando apertè renuntiauit. Neque dici poteſt, manere proprietatem apud priores dominos; tum quia abſolutè donarunt, tum etiam quia fratres poſſunt eiuſmodi donis pro ſuo arbitrio quomodolibet vti, non ſecùs ac ſi ipſi vel communitas ipſorum plenum eorum dominium haberet.

Reſpondeo; Ioannes abdicauit à Sede Apoſtolica dominium eiuſmodi rerum ad Minoritas pertinentium, exceptis Eccleſijs, oratorijs, officinis, habitationibus, vaſis, libris, aut veſtimentis ſacris, vt patet in ipſa Extrauaganti: ſed alij Pontifices rurſus admiſerunt, vt habetur in priuilegijs Minorum, verbo Paupertas. Hodie ego quidquid abſolutè donatur Minoribus, tranſit in dominium Eccleſiæ, & ſedis Romanæ, adeò vt ſine iniuria poſſit eo Ordinem priuare Pontifex. Cenſetur autem abſolutè donari, quamdiu aliud non exprimitur, neque facto vllo ſignificatur, vt dicit Nicolaus III. in dicta Extrauaganti Exijt. Si autem hoc velit donator, dominium ſibi retinet, conceſſo fratribus ſolo vſu. Neque tamen alius poteſt violentè auferre quod eiuſmodi Minoribus fuerit donatum, vt rectè Nauarrus de redditibus Eccleſiaſticis monito 15. Quia qui nomine alterius rem aliquam poſſidet, non poteſt ſine iniuria ea per tertium priuari, vt patet in ſeruo & depoſitario. *Penes quem dominium rerum Minoritarum.*

Dices, Videri mirum, Religioſum, panem quem dentibus terit, nomine alterius poſſidere.

Reſpondet rectè Nauarrus ſuprà monito 12. non eſſe id magis mirum in Religioſo quàm in ſeruo.

DVBIVM V.

Quid ſit Titulus?

TITVLVS eſt radix, fundamentum ſeu ratio fundandi, vnde manat relatio Iuris aut dominij. Verbi gratia, poſſidet quis regnum titulo electionis, ſucceſſionis, emptionis, Iure belli aut legitimæ præſcriptionis. Neque tamen ſolus titulus ad dominium ſufficit, ſed prætereà ordinariè requiritur traditio & apprehenſio rei. *Titulus.*

Titulus alius verus, alius præſumptus. Verus, ſi à vero domino emam: Præſumptus, ſi à fure; quem tamen non improbabili ratione præſumo eſſe verum dominum. Præſumptus quamuis non ſufficiat ad dominium, multos tamen habet effectus, qui locum non habent in eo qui rem ſine titulo poſſidet, quorum vnus illuſtris eſt, quòd ſufficiat ad rem bona fide præſcribendam, adeòque ad pariendum verum titulum. Imò aliquando contingit ipſum præſumptum titulum eſſe verum, non quidem in ſe, ſed quia præſumitur à lege vel legiſlatore. Publica enim præſumptio in quibuſdam dat verum titulum, vt quando colonus poſt terminum conductionis manet domino tacente, Ius præſumit titulum reconductionis, ff. Locati & conducti. L. Item quæritur. *Verus. Præſumptus.*

DVBIVM VI.

Quid Poſſeſſio?

POSSESSIONEM à poſitione ſedium deriuat Labeo, ff. De acquirenda poſſeſſione. L.1. Id enim quiſque poſſidere dicitur, cui inſidet; & initio quam quiſque occupaſſet terram, eius fiebat dominus: vt vel inde conſtet, quantum momenti conferat poſſeſſio ad dominij acquiſitionem.

Definitur autem Poſſeſſio, detentio rei, corporis, animi, & Iuris adminiculo. Detentio etiam apprehenſionem includit, quæ eſt inchoata quædam *Poſſeſſio.*

Digitized by Google

dam detentio, ſicuti detentio eſt inſiſtentia quædam in re apprehenſa. Corporis adminiculo rem poſſidemus, quando eam corporaliter apprehendimus contactu, ingreſſu, conſpectu, vel ſimili modo; vel partem eius, vel aliquid vice eius, conſuetudine probatum: vt ſi particula terræ offeratur Eccleſiæ, quando fundus offertur, cenſetur Eccleſia poni in poſſeſſionē fundi. C. Ex litteris. De conſuetudine. Vbi Panorm. plures alios modos adfert, quibus artificio Iuris dominium transferatur ſine corporali traditione. Apprehendimus autem vel per nos, vel alium qui noſtras in eo vices ſuppleat; vel quia noſter eſt, puta ſeruus, vel quia ſe in hoc pro noſtro gerit: poſſumus enim animo ſimul & corpore alieno quidpiam poſſidere.

Animi adminiculo indiget poſſeſſio, quia debet fieri animo tamquam rem ſuam poſſidendi. Quare ſi theſaurus in fundo tuo lateat, & ignores, fundum poſſides, non theſaurum. Hinc amens aut puer poſſeſſionem ſibi acquirere non poteſt, quia aff ctionem tenendi non habet, ff. ſuprà, §. Adipiſcimur. Domino tamen poſſeſſionem ſeruus acquirere poteſt, etiamſi ipſe ſeruus ignorans poſſideat: cenſetur enim domini voluntate poſſidere. Ceterùm quamuis poſſeſſio non niſi animo ſimul & corpore acquiratur, ſolo tamen animo retineri poteſt & amitti.

Additur, Iuris adminiculo, quia Ius aliquando impedit, quo minùs corporalis apprehenſio rei etiam animo tamquam ſuam poſſidendi ſufficiat, vt quis eam poſſidere dici queat: verbi gratia, ſi laicus ita detineat locum religioſum. Vbi nota, hac particula non excludi poſſeſſionem iniuſtam.

DVBIVM VII.

Quotuplex ſit Poſſeſſio?

Triplex Poſſeſſio.

POSSESSIO triplex eſt, Naturalis, Ciuilis, & Ciuiliſſima. Naturalis & Ciuilis requirunt intentionem retinendi & poſſidendi rem vt ſuam: Naturalis requirit vt corpore teneatur, ſi ſit res corporea: Ciuilis hoc non requirit, ſed ſufficit præceſſiſſe in rebus illis, in quibus Iura requirunt, & continuatum eſſe animum poſſidendi, ſaltem habitū. Verùm quia res quædam ſunt, quæ ex Iuris diſpoſitione poſſidentur, etiamſi nulla corporea apprehenſio aut intentio apprehendendi vt ſuam in poſſeſſore præceſſerit, vt contingit in maioratibus, qui cenſentur poſſideri à ſucceſſore, eo ipſo quo moritur prior poſſeſſor.

Præter dictas poſſeſſionis ſpecies, eſt hæc tertia, quam vocant Ciuiliſſimam, vtpote maximè recedentem à Naturali.

Notandum hîc eſt, Quamuis poſſeſſio Naturalis & Ciuilis ſint duæ, coaleſcere tamen in vnam totam & perfectam. Neque enim qui vtroque modo poſſidet, dici ſolet habere duas formales poſſeſſiones, ſed vnam tantùm; ſicuti res ipſa quæ poſſidetur vna eſt, quæ & ipſa ſolet vocari poſſeſſio, quia poſſeſſionis eſt obiectum, L. Interdum. ff. De verborum ſignificatione. Itaque poſſeſſio quæ verè naturalis eſt, ſi per Ius ciuile abſque corporis inſiſtentia probetur, & admittatur ad ciuiles effectus, dicetur ciuilis, qualitate quadam Iuris ciuilis ei præbentis auctoritatem. Ita Couarruias ad regulam Poſſeſſor, initio partis 2. §. 5.

Si quis rem poſſideat nomine alterius, vt commodatarius, non dicitur is poſſeſſor, ne quidem naturalis, ſed per eum poſſidet rem naturaliter dominus qui commodauit. Hæc ratio eſt, quare emphyteuta non poſſit proprietatem rei emphyteuticæ præſcribere, quia numquam eſt rei poſſeſſor; poteſt tamen præſcribere Ius Emphyteutæ, quia illius eſt poſſeſſor. Hic tamen modus loquendi in Iure non eſt perpetuus: quia aliquando vſufructuarius dicitur rem naturaliter poſſidere, vt L. Naturaliter. ff. De acquirenda poſſeſſione.

Diuidi etiam poteſt poſſeſſio in Clandeſtinam & Publicam. Clandeſtinè enim quidam ſubinde poſſeſſionem ingrediuntur, ne reſciſcat is quem ſibi controuerſiam facturum timent: quæ clandeſtina poſſeſſio minoris vigoris eſt, vt patet L. Clàm poſſidere. ff. De acquirenda vel amittenda poſſeſſione. Imò minoris eſt vigoris quàm ſit poſſeſſio per vim, vt indicatur ibidem L. Etſi. & L. Quod meo.

DVBIVM VIII.

Quomodo acquiratur Poſſeſſio & amittatur?

POSSESSIO acquiritur apprehenſione vera, vel ficta, vel Iuris diſpoſitione. Aliquando enim Ius declarat, eum eſſe in poſſeſſione, qui rem neque verè neque fictè apprehendit; aliquando autem artificio quodam effictam requirit apprehenſionem: denique caſus eſt, vbi non ſufficit ficta, ſed requiritur vera; verbi gratia, vt venias in dominium ferarum quæ nullius erant. Itaque varij modi ſunt quibus poſſeſſio acquiratur.

Quibus modis acquiratur poſſeſſio.

Primus eſt vera apprehenſio aut inſiſtentia per manum aut pedem. Vbi nihil peculiare, niſi quòd ſubinde non nihil fictionis habeat admixtum iſte modus. Quando enim manu res tenetur, aut pede teritur, ſecundùm aliquam ſui partem fictione Iuris cenſetur tota apprehēdi, ſi modò apprehēdentis & poſſeſſionem tradentis intentio reſpondeat.

Notandum & illud, Actum fictum non ſolere ſufficere, ſed opus eſſe vero, quando poſſeſſio capitur non interueniente voluntate prioris poſſeſſoris.

Secundus modus eſt per viſum, quo quaſi manu quadam rem apprehendimus. Quare ſi antiquus poſſeſſor tibi rem demonſtret animo tradēdi, & tu acceptes, transfertur poſſeſſio. L. Quod meo. ff. De acquirenda poſſeſſione.

Tertius, Si quis donet alteri ſcripturam, quâ conſtet de rei à ſe poſſeſſæ titulo, animo transferendi poſſeſſionem: ſecùs ſi tantùm donet inſtrumentum contractus, venditionis cum ipſo initæ; hoc enim ad tradendam poſſeſſionem Iure communi non ſufficit, niſi aliter lege Regni ſit conſtitutum.

Quartus, Quando antiquus poſſeſſor tradit claues domus in conſpectu ſitæ, intendens tradere poſſeſſionem eorum quæ in ea ſunt, transfert eorum poſſeſſionem, §. Item ſi quis merces. Inſtitut. De rerum diuiſione.

Quintus, Si antiquus poſſeſſor agrum vendat vel donet, reſeruato ſibi vſufructu, cenſetur emptor aut donatarius acquiſiuiſſe poſſeſſionem atrij; vſusfructus enim non eſt niſi rei alienæ.

Sextus, Si vendendo agrum, conductionem ſtipuletur.

Septimus,

Septimus, Si vendat rem ſuam depoſitario.

Octauus, Si nomine emptoris, rei apponatur cuſtodia.

Nonus, Si de voluntate vendentis emptor rem tamquam ſuam ſignauerit.

Decimus, Si venditor tradat rem per clauſulam conſtituti, id eſt, coram tabellione conſtituat ſe poſſidere nomine emptoris.

Quibus modis amittatur poſſeſſio. Amittitur autem poſſeſſio varijs modis. Communis eſt mobilibus & immobilibus, ſi poſſeſſor animum poſſidendi deponat, quod non cenſetur poſſe facere, vbi in amentiam inciderit: neque cenſetur feciſſe, quando ſub conditione fecit quæ ſecuta non eſt, vt ſi cedat ea conditione, vt alius habeat & non aliter. L. Si me. ff. De acquirenda rerum poſſeſſione. Pupilli etiam voluntas non ſufficit ſine conſenſu tutoris, L. Poſſeſſionem, ibidem. Item amittit poſſeſſionem, ſi rem ſciat ab alio occupatam, & negligat.

Immobilia quando deſinant poſſideri. Immobilia autem deſinunt poſſideri, Primò id fiebat olim, ſi mortuum quis in agrum ſuum intuliſſet: locum enim religioſum aut ſacrum poſſidere nemo poteſt. Idem nunc dixerimus, ſi permiſerit fundum ſuum Deo conſecrari.

Secundò, Si longo tempore quis abſit, neque per aliud poſſideat, neque proteſtatus ſit, ſe nolle amittere poſſeſſionem.

Tertiò, Si mare aut flumen aſſiduè inundet.

Quartò, Si te ſciente alius per iniuriam agrum tuum occupet, quem, verbi gratia, à colono tuo emit: ſi potentiam occupantis veritus, repetere negligas, amittis poſſeſſionem, quamuis dominium retineas. Plura hac de re videre licet ff. De acquirenda vel amittenda poſſeſſione.

Quando mobilia. Rei mobilis poſſeſſio amittitur per furtum alterius, per fraudem depoſitarij contrectantis eam vt ſuam, & eo animo loco mouentis, ff. eodem, L. 3. Item per amiſſionem, etiamſi nullus inueniat. Per fugam animalium ſine animo redeundi: non tamen ſeruorum, ne ipſi videantur dominos poſſe priuare poſſeſſione. L. Pomponius, ibidem. Videri etiam poteſt L. Poſſideri. §. Nerua. Item L. Si rem mobilem, eodem titulo.

DVBIVM IX.

Quid emolumenti ac priuilegij ſecum ferat poſſeſſio?

Priuilegia poſſeſſoris. RESPONDEO Primò; Poſſeſſor bonæ fidei poteſt rem præſcribere; ſine poſſeſſione autem non poteſt, vt dicitur de Regulis Iuris in 6.

Secundò, Si controuerſia oriatur, non tenetur poſſeſſor probare rem eſſe ſuam, ſed alter qui controuerſiam facit. Inſtitut. De Interdictis. §. Retinendæ.

Tertiò, Si probatio actoris ſit obſcura, iudicatur pro poſſeſſore. Inſtitut. ibidem.

Quartò, Cuilibet licet ædificatum in fundo à ſe poſſeſſo tamquam rem propriam deſtruere, etiamſi ab alio factum ſit, L. Adeò quidem. ff De acquirendo rerum dominio.

Quintò, Poteſt poſſeſſor armis poſſeſſionem ſuam defendere: imò etiam ſibi ereptam armis recuperare, modò id faciat ex continenti, non ex interuallo, L. Quod eſt. ff. De vi & vi armata.

CAPVT IV.

De ſubiecto Dominij.

DVBIVM I.

An rationalis natura ſit ſubiectum Dominij.

RESPONDEO; Omnis & ſola rationalis natura, dominij capax eſt: eſt enim dominij capacitas adæquata proprietas libertatis. *Sola rationalis creatura dominij capax.* Quòd omnis, patet; Quia dominium & poteſtatem habet proprij actus, eo ipſo quo liberi eſt arbitrij. Quòd ſola, ſimiliter oſtenditur: quod enim ne proprij quidem actus dominium habere poteſt, non apparet quomodo aliarum rerum dominium habere poſſit. Confir. Primò, Quia rationis expertia non ſunt capacia Iuris, vti nec iniuriæ: neque enim qui brutum occiderit, ei iniuriam facit, ſed fortè domino eius. Secundò, Quia vſus quem reſpicit dominium, non quadrat in rationis expertia: neque enim medijs vtuntur, cùm finis rationem non cognoſcant: vſus enim ordinationem in finem inuoluit. Confir. etiam ex litteris Sacris, quæ indicant ex imagine & ſimilitudine Dei hominem habere, quòd dominij ſit capax: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris*, &c. Gen. 1.

Obiect. Dices, Etiam ſol ibidem dicitur præeſſe diei, & luna nocti: item luna dicitur dominari humidis, cælum regere ac dominari in hæc inferiora.

Reſp. Reſpondeo; Conradus Tract. 1 de contractibus quæſt. 6. putat etiam cælos habere dominium in hæc inferiora, leonem in animalia greſſibilia: verùm iſtud dominium non niſi metaphoricum intelligendum eſt.

Dominium Dei. Dominium Dei in vniuerſam creaturam multis modis excedit dominium humanum. Primò, Quia omnino eſt independens: ſecundò, Quia incommunicabile alteri, ſicuti titulus creationis in quo fundatur: tertiò, Quia abdicari non poteſt: quartò, Nullis legibus reſtringitur, niſi fortè liberali ipſius Dei promiſſo; inde enim fit vt creaturam rationalem annihilare non poſſit.

Angelorū. Angelorum dominium videtur indicare Scriptura, quando eos dominos vocat & principes, Danielis 10. & alibi.

Quæres, Quarum rerum ſunt domini?

Reſpondet Soto lib. 4. quæſt 1. art 2. eſſe tantùm dominos ſuarum actionum & habituum ſupernaturalium. Aragonius tamen tract. De dominio dicit, habere dominium horum inferiorum, etiam ipſorum hominum, quos tamquam clientes regunt & diligunt. Ceterùm quamuis Angelorum dominium nobis ignotum ſit, probabilior tamen videtur ſententia Soti, vt ab hominibus domini vocentur, ſicut domini vocantur præfecti, qui nomine Regis rempublicam adminiſtrant, etiamſi non ſint domini terræ. quo modo & Ioſeph vocabatur dominus Ægypti.

DVBIVM II.

Vtrùm pueri & amentes capaces ſint Dominij?

Pueri capaces dominij. RESPONDEO affirmatiuè. Quamuis enim dominium requirat liberum arbitrium; ad habi-

habituale tamen dominium non eſt neceſſarius actualis vſus liberi arbitrij, ſed ſufficit potentia. Confir. ex Apoſtolo ad Galatas 4. Vbi dicit paruulum heredem ſeruo ſimilem, omnium tamen eſſe dominum. Secundò, Ex Iure naturæ rerum dominia non tam huic aut illi perſonæ, quàm toti humanæ naturæ competunt; vnde ante rerum diuiſionem nullus omnino hominum excluſus reperitur à dominio quod hominibus Deus conceſſit. Tertiò, Capaces ſunt iniuriç, quamuis enim Philoſophus l. 1. Magnorum moral. rectè obſeruet, infantes nemini iniuriam poſſe facere; certum tamen eſt pati poſſe, quam facere non poſſunt. Quartò, Sunt imago Dei, creati propter ſe, non ſicut bruta propter alios homines. Poſtremò, Verè ſunt heredes.

An etiam perpetuò amentes.

De perpetuò tamen amentibus rem non tam certam habere videtur Franciſcus Victoria, Relect. 5. numero 22. Videtur tamen propter rationes iam dictas certiſſima.

DVBIVM III.

Vtrùm peccator habeat Dominium?

Hæreticorum quorumdam error.

AB eo qui iuſtus non eſt & charitatem Dei non habet, nihil iuſtè poſſe fieri, nihil iuſtè poſſideri, ita vt rerum externarum dominium quilibet eo ipſo amittat quo charitatem amittit, quorumdam hæreticorum error fuit, quem potiſſimùm aſſerebant de dominio iuriſdictionis, maximè Eccleſiaſticæ. Vnde illæ voces Wiclef damnatæ in Concilio Conſtantienſi, *Si Papa ſit præſcitus & malus, & per conſequẽs membrum diaboli, non habet poteſtatem ſuper fideles, niſi fortè à Cæſare. Nullus eſt dominus ciuilis, nullus eſt Prælatus, nullus eſt Epiſcopus, dum eſt in peccato mortali.* Vbi aduertimus, Wiclefum non tantùm charitatem, ſed prædeſtinationem Dei fundamentum dominij poſuiſſe, quod manifeſtius euadit ex articulo Ioannis Hus ſectatoris eius: *Non oportet credere, quòd iſte quicumque eſt particularis Romanus Pontifex, ſit caput cuiuſcumque particularis Eccleſiæ, niſi Deus eum prædeſtinauerit.*

Alius hîc eſt error, qui non quidem charitatem, ſed veram & ſupernaturalem fidem requirit vt quis dominium habeat. Hunc errorem Banneſius tribuit Hoſtienſi in c. Quod ſuper his, De voto & voti redemptione.

Sententia Conradi.

Denique ſenſit Conradus De contractibus tract. 1. quæſt. 2. peccatores aliquod quidem dominium retinere, amittere tamẽ illud gratificum, vt vocat, quo iuſti poſſident omnia quæ in cælo & in terra ſunt. Ex illo enim dominio vult iuſtos habere ius aſſumendi omnes creaturas ad ſuum vſum ſecundùm leges charitatis: quò pertinere vult illud Apoſtoli, *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Item illud: *Tamquam nihil habentes, & omnia poſſidentes.* Rurſum, quòd omnia nobis cum Chriſto Deum dicat donaſſe. & alibi: *Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti.* & iterùm: *Qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum.*

Rom 8.
2.Cor.6.
1 Cor. 3.
1.Tim.6.

Excuſatur Conradus contra Banneſium.

Hanc ſententiam Conradi reprehendit Banneſius, quaſi accedat ad hæreſim Wiclefi; quod ſanè verum non eſt. Fatetur enim Conradus, dominium ciuile non fundari in charitate, & illud ſuum gratificum quod in charitate fundat, vult alterius eſſe generis, quo peculiariter, tamquam Dei amicus, iuſtus dominus ſit & heres omnium, eò quòd omnia Dei ſint, & amicorum omnia ſint communia. Quæ opinio non grauiorem videtur mereri cenſuram, ſi rectè ſecundùm quãdam accommodationem intelligatur, præſertim cùm illi faueant Scripturæ. Nam quod Banneſius dicit, inutile eſſe hoc dominium, cùm nemo ſciat vtrùm ſit in charitate; parui momenti eſt, cùm etiam ipſius charitatis homo ſit dominus, ſecundùm Banneſium. Deinde, etiamſi omnino certò non ſciat quis ſe eſſe iuſtum; fieri tamen poteſt vt ſciat certitudine quadam morali, vt alibi diximus.

Itaque ſine præiudicio huius ſententiæ contra Wiclefum dicendum eſt, cum peccato mortali conſiſtere dominium tam proprietatis quàm iuriſdictionis, tam ciuile quàm Eccleſiaſticum. Ita definit Conſtantienſe, quando ſupradictos damnat articulos; & confirmatur, Quia Scriptura impios & peccatores paſſim vocat reges, dominos, vt Saulem, Manaſſem, &c. & Apoſtolus Petrus etiam dyſcolis præpoſitis nos vult obedire. 1.Pet.2.
Denique maxima eſſet confuſio, ſi rerum dominia non eſſent nobis certiùs nota quàm ſit charitas.

DVBIVM IV.

Vtrùm filiusfamilias, qui adhuc eſt in poteſtate patris, habeat Dominium?

RESPONDEO; In bonis paternis aut maternis, viuente vtroque parente, filius non habet dominium proprietatis, aut vſum fructum, ſed planè in illis dependet à parentibus: quamuis enim creditor ſit ſuæ legitimæ, non tamen dominus.

Filius in bonis paternis non habet dominium.

In bonis profectitijs non habet quidem proprietatem aut vſumfructum, ſed hoc habet, quòd publicatis alijs bonis patris, illa non publicentur: Silueſter verbo Peculium 1. quæſt. 3. Item quòd extrahere ex illis poſſit æſtimationem operarum ſuarum, etiamſi de eo non ſit proteſtatus: Petrus Nauarra lib. 3. De reſtitut. c. 1. n. 72.

Quale in profectitijs.

In aduentitijs habet proprietatem, pater vſumfructum: fortè tamen non poterit horum alienationem à patre factam filius reuocare, quando in patris poteſtate exiſtit; illam enim dicunt communem eſſe ſententiam Deciſiones Rotæ, part. 2. deciſione 47.

Quale in aduentitijs.

In peculio denique caſtrenſi & quaſi caſtrenſi, filius plenum habet dominium & vſum tamquam paterfamilias, ita vt liberè de eo diſponere poſſit donatione inter viuos, mortis cauſſa, teſtamento, modò tamen ſit pubes, id eſt 14. annorum.

In peculio caſtrenſi habet filius dominium.

Caſtrenſe peculium eſt, quod à parentibus vel cognatis in militia agenti donatum eſt, vel quod ipſe filiusfamilias in militia acquiſiuit, & quod niſi militaret acquiſiturus non fuiſſet, ita L. 11. C. De caſtrenſi peculio. Similiter L. 1. ff. titul. De caſtrenſi peculio militum, quæ reſtringit peculium caſtrenſe ad res mobiles, ita tamen vt velit etiam prædia ex caſtrenſi peculio empta contineri.

Quaſi caſtrenſe peculium eſt, quod filius tamquam artis ſuæ aut operæ publicum ſtipendium, aut ſanè ex publico munere lucratur. Hoc enim ſufficere, quamuis non ſit ſtipendium publicum, rectè tenet Nauarra. Idem etiam eſt dicendum de acquiſitis ex beneficio Eccleſiaſtico ſecundùm eumdem L. 3. De reſtitutione, ſuprà, numero 72.

Imò

Digitized by Google

Imò de omnibus quæ quomodocumque veniunt in dominium filiorum, qui iam Clerici ſunt, & fori priuilegio gaudent, vt patet ex Authent. Presbyteros, C. De Epiſcopis & Clericis. Videri poteſt Molina, tract.2.diſp.138.

Aduentitia bona.

Aduentitia bona dicuntur, quæ ſeorſim ab exercitio domeſtico filius lucratur ſuo labore aut induſtria, vel accipit donatione ab aliqua priuata perſona, non intuitu patris.

Dico *priuata perſona*; quia ſi Auguſtus aut Auguſta Rex aut Regina donet, induit naturam peculij quaſi caſtrenſis, vt docet ex Iure Silueſter ſuprà quæſt. 1. Item ſi donetur ea conditione, vt pater non habeat vſumfructum, poteſt filius liberè de dono diſponere. Ita poſt Nauarrum Petrus Nauarra ſuprà. Quod etiam videbitur poſſe dici de ordinarijs filij lucris, ſi non alatur à patre, ſed ſeruiat, verbi gratia, in extera regione.

Profectitia bona.

Profectitia bona dicuntur, quæ proficiſcuntur ex ſubſtantia vel rebus patris, vel intuitu patris filio donantur.

DVBIVM V.

An vxor habeat alicuius rei Dominium?

Vxor quorum habeat dominium.

RESPONDEO, Quorumdam bonorum vxorem habere liberam diſpoſitionẽ & plenum dominium. Talia ſunt paraphernа, quę præter dotem à ſuis accepit; item ea quæ ſuperſunt ex certa ſumma quam maritus donauit in hunc aut illum vſum, vt videlicet certo tempore totam familiam eo ſuſtentet, aut partem: quod enim ſuperẽrit honeſtæ ſuſtentationi, erit in pleno dominio vxoris.

In alijs quibuſdam vxor ita habet dominium, vt marito cedat vſusfructus; qualia ſunt moribus noſtris quæ durante matrimonio inter ſe acquiſierunt, pro dimidia parte niſi aliter aut ſtipulatum ſit, aut lex municipalis habeat. item dos, & fructus patrimonij vxoris.

Nota tamen, maritum non eſſe vſufructuarium patrimonij vxoris matrimonio inito, aut etiam conſummato, ſed ferè opus eſſe vt ſimul habitent: hic enim vſusfructus marito cedit ad ſuſtentandum onus matrimonij. Conſuli poteſt Petrus Nauarra De reſtitut. ſuprà citatus.

Nota ſecundò, Non poſſe vxorem ſine marito conſentire reuocationi donationis factæ ex cauſſâ dotis, quia maritus habet titulum onerosum.

Nota tertiò, Vxorem adulteram poſſe priuari dote: fortè tamen ante ſententiam non amittet. Deciſio Rotæ 605. parte 1.

DVBIVM VI.

An ſeruus habeat Dominium?

Serui aliquarum rerum habent dominium.

RESPONDEO, Aliquarum rerum imperfectum ſaltem & dependens à domino ſeruum habere dominium in quibuſdã caſibus, omnes conſentiunt. Sunt tamen aliqui Doctores, qui putent, in illis pleriſq; caſibus abſolutũ dominium ſeruos acquirere, ita vt ſine iniuria dominus non poſſit eis auferre, & ipſi re eiuſmodi fraudati poſſent vti compenſatione occulta. Cui ſentẽtię videntur aduerſari Leges, quę dicunt, ſeruos nihil poſſe ſuum habere, ſed ex quacumque cauſſa acquiſierint, domino acquirere. Inſtit. Per quas perſonas nobis acquirimus. Item ff. De peculio, L. Nec ſeruus. vbi dicitur, ſeruum nec debere poſſe, nec ei quidquam deberi.

Verùm ad has & ſimiles Leges duobus modis reſpondent: vel enim dicunt eſſe intelligendas regulariter, & quando aliunde contrarium non conſtat; vel conſuetudine eſſe mitigatas.

Caſus autem in quibus ſeruus peculiare aliquid poſſidere poſſit, ferè ſunt iſti:

Quibus modis id ſibi acquirāt.

Primò, Quando aliquid ei ea lege donatur, ne domino cedat. ſi enim dominus nõ cõ radicat, poteſt id tranſire abſolutè in peculium ſerui, ita vt ex eo ſe redimere queat. L. Vix certis. ff. De Iudicijs.

Secundò, Si de victu ſibi debito parcè viuendo ſerui aliquid detraxerint, ſine vllo domini incommodo, ſibi id acquirunt, vt rectè Petrus Nauarra. Eadem erit ratio, ſi aliquid lucrati fuerint, quando à domini obſequijs vacant.

Tertiò, Si dominus conſentiat vt ſeruus habeat peculium, cui etiam accedet quidquid ex eo aut aliàs ſua pecunia ſeruus lucrabitur.

Quartò, Si aliquid ſeruo donetur non intuitu domini. Cùm enim detur propter ſerui induſtriam aut operam extraordinariam, tacitè videtur dari ea lege vt non fiat domini, ſed integrè & perfectè maneat ſerui.

Poſtremò, Si aliquid detur ſeruo in compenſationem iniuriæ illatæ.

DVBIVM VII.

Vtrùm Religioſi habeant Dominium aliquarum rerum.

QVÆRI hic in primis poteſt, An ſaltem ſpiritualium bonorum Religioſi habeant dominium?

Religioſi rerum ſpiritualium habent dominium.

In communi quemuis Ordinem, imò & in particulari quemuis Religioſum habere dominium aut quaſi dominium bonorum ſpiritualium, communis eſt ſententia DD. Cùm enim quilibet certorum eiuſmodi bonorum dominus ſit, vt infrà dicemus, & Religioſi voto ſuo ſeſe eiuſmodi dominio non abdicent, extra controuerſiam eſt, tale dominium penes ipſos remanere.

Ad bona ſpiritualia hîc etiam pertinebunt illa Iura, quæ Religioſi habent in Beneficia ſua regularia, ad eligendum, ad accipienda alimenta, ad manendum in tali vel tali monaſterio. Itaque Religioſi Beneficiarij, Abbates, Priores, Præpoſiti, Commendatores, & ſimiles, non quidem habent dominium fructuum ſuorum Beneficiorum, ſicut de Clericis ſæcularibus infrà dicemus; habent tamen Ius liberè bona eorum adminiſtrandi in ſuos proprios vſus decentes, & alios pios, niſi peculiari Statuto impediantur, ita vt non dependeant in hoc à voluntate Superiorum. Molina tamen tract. 2. diſp. 141. putat contra Nauarrum, Commendatores coniugatos habere dominium non tantùm patrimonij ſui, ſed etiam fructuum ſuarum Commendarum, & in eo deficere à ſtatu Religioſo quoad votum paupertatis; & ad Motum proprium Pij V. qui in contrarium facit, reſpondet, Non eſſe receptum, vel non eſſe intelligendum de eiuſmodi Commendatarijs.

Quæritur ſecundò, An communitas Religioſorum habeat dominium bonorũ immobilium?

Reſpondeo; Certum eſt habere, exceptis Capucinis, & Minoribus de Obſeruantia. Ita Trident. ſeſſ. 25. c. 3. de Regularibus. Cõfirmatur; Quia hoc non repugnat voto paupertatis; ſinguli enim non habent proprium, adeoq; à vitio proprietatis immunes ſunt, etiamſi omnes aliquid habeãt cõmune; & fortè huius paupertatis formã Eccleſia primitiua

Digitized by Google

mitiua ex Iudæis exhibuit; habebant enim omnia communia, nec ſuum quiſq; aliquid eſſe dicebat.

Opinio Nauarri. Nauarrus tamen commentario 1. de Regularibus, n. 31. bona monaſteriorum dicit quoad proprietatem eſſe ſolius Chriſti; quoad adminiſtrationem autem, Prælatorum; quoad vſum denique facti, particularium Religioſorum.

Repudiatur. Verùm hæc Nauarri opinio non probatur, tum propter auctoritatem Concilij, quæ non poteſt exponi de ſolo iure adminiſtrandi, quia apertè dat facultatem poſſidendi, idque tamquam reditus proprios, vt poſteà loquitur; tum etiam propter auctoritatem Pontificum, qui ſatis apertè dixerunt, exceptis Minoribus, reliquos Regulares in communi habere rerum ſuarum dominium: imò Ioannes XXII. idem etiam de ipſis Minoribus dicendum contendebat. Accedit, quòd Monachus quæ acquirit, dicatur monaſterio acquirere. Ita Nicolaus III. c. Exijt. De verborum ſignificatione in 6. §. Ad hæc.

Denique ſi monaſterium non habeat ſuarum rerum dominium, talium rerum dominium erit incertum, vt æquè opus ſit illud ſibi ſumere Sedem Apoſtolicam, ac fecit in rebus Minorum.

Tertiò videndum, Quibus modis licitè aut illicitè contingat aliquod peculium concedi particularibus Religioſis.

Religioſi ſunt dominij incapaces. Dico primo, Votiuæ paupertati ita repugnat, aliquid proprium ſingularē monachum independenter à Superiore poſſidere, vt ne Papa quidem in eo diſpẽſare poſſit; imò omnis eiuſmodi dominij per votum ſolemne paupertatis Religioſus fit incapax. c. Monachi, & c. Cùm ad monaſterium. De ſtatu Monachorum. c. Non dicatis 12. q. 1.

Dominium Monachi & ſerui in quo differat. Hoc itaque diſcrimen eſt Monachi & ſerui, quòd ſeruus volente domino dominij ſit capax; Monachus autem etiam volente Prælato non ſit capax.

Extendenda eſt iſta Aſſertio etiam ad vſumfructum, vſum, aut adminiſtrationem à Superiore independentem; nam etiam illi qui tale Ius habent, proprium aliquid habere cenſentur.

Dico secundo, Sunt aliqui modi, quibus ſine vitio proprietatis, & aliàs etiam licitè, perfectè Religioſis particularibus conceditur aliquarum rerum vſus aut adminiſtratio dependenter à voluntate Superioris.

Perfectè Religioſi. Dico *perfectè Religioſis*; quia ſunt quidam Religioſi militares & Beneficiati, qui non videtur perfectè vouere paupertatẽ: ſingulariter enim in domibus ſuis degunt, & reditus quoſdam vitales percipiunt, de quibus etiam regulariter habent facultatem liberè diſponẽdi, aut in pias cauſſas alienandi, de quibus hic non agimus, ſed ſolùm de illis, qui abſolutè ſolẽmniter vouent paupertatem; nam voto ſimplici obſtricti capaces ſunt dominij.

Poſſunt habere diſpoſitionem de aliqua re. Vnus itaque modus, quo Religioſis liceat habere nonnullam diſpoſitionem de re quapiam, erit, Si parentes relinquant reditum vitalem ipſi Religioſo aut Moniali, poterit eiuſmodi reditus diſpenſari in Religioſi vſum per Officialem publicum monaſterij dependenter à voluntate Superioris; tunc enim ipſe Superior cenſetur de eo diſponere, quem expedit interdum in communes vſus monaſterij inde expendere, vt magis eliminet ſpeciem proprietatis. Ita Petrus Nauarra l. 3. de Reſtitut. cap. 1. n. 173.

Secundus modus, Poteſt fieri vt monaſterium præbeat Religioſo ſolum victum ea lege & conditione, vt pro veſtitu ſibi ſumat quę proprio labore aut induſtria, aut donatione alterius comparare poterit, ita tamen vt etiam illud diſpoſitioni Superioris ſubſit, & ad nutum reuocabile ſit, & ſuperflua nouam hîc diſpoſitionem Superioris expectet. Approbat hunc modum Azorius l. 12. c. 9. ex ſententia Ioannis Andreæ & Panormitani.

Tertius, Quando ex Romani Pontificis diſpenſatione penſio aliqua Religioſo cõceditur, poteſt quod ex ea ſupereſt, in pios vſus pro ſuo arbitrio expendere, etiãſi in facultate Pontificis id minimè exprimatur; videtur enim tacitè ſubintelligendũ.

Quartus, Quãdo Religioſus Beneficium habet. Tunc enim debet cõſiderari, quid ſecundùm conſuetudinem Beneficiatus ſæcularis in tali Beneficio ſibi acquireret, & quid Eccleſiæ vel Beneficio. Quod enim acquireret Eccleſię, id etiam Regularis ſimiliter Eccleſiæ acquirit. c. Statutum 18. q. 1. Quod autem ſibi acquireret ſęcularis, hoc Monachus monaſterio acquirit quoad dominiũ, ſic tamẽ vt ipſe in ſuos & alios pios vſus habeat adminiſtrationẽ, ſecundùm modũ in Ordine receptũ.

Dico tertio, Præter modos quibus vitium proprietatis etiam Iure veteri incurritur, Concilium Trident. nouo Iure modos quoſdam introduxit, quibus licebat Religioſo priùs de rebus quibuſdam diſponere, nunc non licet. Conſtitutio autem habet hæc puncta:

Conſtitutio Concilij Trident. Primò, Vetat ne Religioſus poſſideat vlla bona, etiam mobilia, etiam nomine conuentus, quouis modo acquiſita, ſed ſtatim ea vult incorporari Conuentui, & Superiori tradi. Vbi aduerto, non prohiberi quo minùs ex conceſſione Superioris mobilia quædam teneat: cenſentur enim Superiori tradita, quando eius conſenſu tenentur.

Secundò, Vetat ne Superiores concedant bona ſtabilia alicui Regulari, etiam ad vſumfructum, vſum, aut adminiſtrationem, aut commendam.

Tertiò, Vult omnem adminiſtrationem bonorum monaſterij pertinere ad ſolos Officiales amouibiles ad nutum Superiorum.

Quartò, Conceſſionem mobilium quam facere poſſint Religioſis Superiores, vult eſſe talem, vt nihil ſuperflui eis permittatur, aut neceſſarium denegetur.

Per hanc Conſtitutionem quædam quæ priùs licebant, nunc non licent.

Primò, Non licet Monialibus conceſſu Superiorum tenere reditus vitales, ſibi à parentibus relictos, etiamſi nihil ſuperflui inde ſint percepturæ: ſunt enim hi reditus inter bona ſtabilia.

Secundò, Non poteſt nunc Prælatus, quod olim erat frequens, concedere alicui Religioſo aliqua monaſterij bona immobilia, ea lege, vt inde certam penſionem reddat monaſterio, & ſibi neceſſaria deſumat, & reliquum pro ſuo arbitrio expendat in pios vſus.

Tertiò, Non licet Prælatis permittere, vt aliqua femina Religionem profiteatur, & ex ſuo viuat, etiamſi ex votiua paupertate illud nutu Superioris ab ea auferri poſſe intelligatur, adeòque in eo purgetur vitium proprietatis.

Quartò, Non licet conſenſu Superiorum Religioſo nunc habere certam pecuniæ quantitatem in ſingulos menſes, ea lege & conditione, vt quod ex frugalitate ipſius ſupererit, pro arbitrio eroget in pios vſus. Ita tenent communiter DD. contra Nauarrum Commẽtario 2. De Regularibus, n. 18. qui

Digitized by Google

qui putat Concil. Trident. non indicere Ius nouum, ſed tantùm renouare antiquum, quod reperitur cap. Monachi, & cap. Ad monaſterium. ſuprà citatis. Videri poteſt hac de re Petrus Nauarta ſuprà n. 174. qui citat Cordubam: Azorius lib. 12. cap. 9.

Nota tamen, Poſſe Sedem Apoſtolicam in hoc diſpenſare: attamen tantum abeſt vt facilè diſpenſet, vt etiam ſtrictiora quædam mandauerit. Nam anno 1594. vt refert idem Azorius, Clemens VIII. per Conſtitutionem, quæ incipit, Religioſæ congregationes, vniuerſim inhibet omnibus Religioſis omnem donationem ex bonis monaſterij aut quomodocumque à ſe acquiſitis, niſi ex vnamini conſenſu Capituli generalis, aut generalis Congregationis.

Quouſque autem in hac re, quatenus merè eſt Iuris poſitiui, & non tangit ſubſtantialem paupertatem, valeant conſuetudo & neceſſitas, ex illis quæ in tractatu De Legibus diximus, colligi poteſt.

DVBIVM VIII.

Vtrùm Clerici non Religioſi ſint capaces Dominij?

Triplicia bona Beneficiatorum.

TRIPLICIA ſunt bona Beneficiatorum, Patrimonialia, Quaſi patrimonialia, & merè Eccleſiaſtica.

Patrimonialia.

Patrimonialia aut merè ſæcularia voco, quæ poſſident ciuili titulo, non pertinente ad ſtatum Eccleſiaſticum; puta ſucceſſione hereditaria, teſtamento, legato, opificio, dono conſanguineorum aut amicorum, non habito reſpectu ad Eccleſiam, ſed ſolo intuitu perſonæ.

Quaſi patrimonialia.

Quaſi patrimonialia, quæ acquirunt quidem ratione Clericatus, ſed non ratione beneficij: qualia ſunt ſtipendia Miſſarum, concionis, cantus Eccleſiaſtici, auditarum confeſſionum, & ſimilium officiorum.

Merè Eccleſiaſtica.

Merè Eccleſiaſtica ſunt, quæ recipiuntur ex Beneficio Eccleſiaſtico perpetuo, puta Canonicatu, Decanatu, Præpoſitura, &c.

Patrimonialium habent dominium.

Bonorum primi generis certum eſt plenum Clericos habere dominium, & tam liberè poſſe diſponere, ac ſi laici eſſent. De quo eſt apertus textus, cap. Quia nos, De teſtamentis, quod eſt Alexandri III. Imò diſpoſitio Clerici in quibuſdam quoad hæc bona eſt priuilegiata, puta quòd aduentitia ei reputentur tamquam caſtrenſia, & quòd teſtamentum eius non infirmetur præteritione filiorum vel parentum, vt annotat Panormitan. in dictum cap. Quia nos. Neq; tamen hoc in dubium vocare conuenit, decere Clericos etiam ex patrimonio ſuo liberaliores eſſe in pauperes, eò quòd ipſos deceat maior charitas.

Item Quaſi patrimonialium.

De ſecundi generis bonis, quamuis non eadem certitudine, verum tamen eſt, etiam ipſorum Clericos non ſolùm dominos eſſe, ſed liberam habere diſpoſitionem. Dominos eſſe, quamuis id negauerit Innocentius in citatum cap. De teſtamentis, communis eſt ſententia, vt allegatis auctoribus oſtendit Nauarrus De reditibus Eccleſiaſticis, monito 19. Liberam habere diſpoſitionem. Probatur, Quia qui ea ipſis tribuunt, dant tamquam mercedem laboris vel operis perſonalis, aut in ſuſtentationem, ſine vllo onere tacito aut expreſſo ſuperflua dandi pauperibus.

Accidentiū quale habeant.

Quæres, An eadem ſit ratio accidentium quæ Beneficiatus acquirit ratione particularis laboris aut operis, ad quod nihilominùs ratione Beneficij tenetur; verbi gratia, quod Paſtor accipit dum confeſſiones excipit, ad quas ex officio tenetur.

Item quæri poteſt, An ſit eadem ratio etiam eius quod ſibi ſubtrahit ex debita ſuſtentatione Beneficiatus, parciùs viuendo quàm poterat?

Reſpondeo, Inſtar patrimonialium, adeoque non peculiariter obnoxia pauperibus aut pijs cauſſis eiuſmodi omnia cenſeri. Vnde conſequitur, Beneficiatum liberè poſſe diſponere, etiam in vſus non pios, de eo quod ſibi obuenit ratione talium, adeoque etiam de eo quod ex parſimonia ſupereſt de quantitate congruæ ſuſtentationis, etiam ſecundùm maximam latitudinem iuſtæ æſtimationis.

Dices, D. Thomas videtur contrarium ſentire: in ſolutione enim ad 2. art. 7. quæſt. 185. *Et ideò*, inquit, *ſi de eo quod vſui Epiſcopi vel alicuius Clerici eſt deputatum, velit aliquis ſibi ſubtrahere, & conſanguineis vel alijs dare, non peccat, dummodò illud faciat moderatè, id eſt, vt non indigeant, non autem vt ditiores inde fiant.* Confirmatur, Quia reuerà hæc bona ſunt ſacra ſicut cetera.

Reſpondeo D. Thomam dicere, quòd peccet in iſto caſu, ditando ex eo quod ſibi ſubtraxit, amicos; eò quòd rectè improbetur, ſi quis etiam ex patrimonio ita ſtudeat in ſuperfluis augere amicos, vt non præſtet quod meritò conferendum eſt inopibus, vt auctoritas habet Ambroſij, quam allegat. Ita ergo locutus fuerit D. Thomas, quia ferè peccatum, ſaltem veniale, eſt, ex parſimonia tali, neglectis pauperibus, ditare amicos.

Ad confirmationem dico, Hęc bona eſſe ſacra, ſed exuere quodammodò onus primæuum, quando extrahuntur per parſimoniam ex Clerici alimentis, ſicuti etiam quando titulo oneroſo veniunt ad manus laicorum.

Quale merè Eccleſiaſticorū.

Reſtant itaque merè Eccleſiaſtica alia, quæ ſuperſunt honeſtæ ſuſtentationi, de quibus inquirendum eſt, An ne eorum Beneficiatus ita fiat dominus, vt liberè de illis diſponere poſſit ſicuti de patrimonialibus?

Vbi in primis quæſtionem nullam ſuſcipimus de bonis ſtabilibus Beneficiorum. Certum enim eſt, eorum dominium non eſſe penes Beneficiatum, ſed ſicuti templa ipſa ſunt Cleri ſimul & populi, ita hæc Beneficiorum ſtabilia bona, ſpecialiter Clericis donata, pertinent ad communitatem Clericorum, adminiſtratio autem ad Prælatos, præſertim Romanum Pontificem, neque poſſunt ſine Superioris legitima auctoritate alienari. Imò & legitima cauſſa, vt validè fiat alienatio, requiritur, vt probabilis fert multorum opinio, adeò vt etiamſi Papa ſine legitima cauſſa hæc bona alienet, ſiue in vſum priuatæ perſonæ, ſiue etiam in vſum alterius Eccleſiæ, eiuſmodi perſona aut Eccleſia teneatur ad reſtitutionem. Sanè Paulus IV. Conſtit. quæ incipit, Iniunctum nobis, alienationes etiam Prædeceſſorum ſuorum Romanorum Pontificum auctoritate factas, quæ in damnum fuiſſent Eccleſiæ, ita irritas habet, vt fructus ex eiuſmodi bonis Eccleſiæ perceptos reſtitui velit. Imò Pius IV. Conſtit. quæ incipit, Apoſtolicæ ſeruitutis, apertè declarat, eiuſmodi alienationes

Bona ſtabilia Clericorum ſine legitima cauſſa inualidè à Pontifice alienātur.

Bb 2 nequa-

Digitized by Google

nequaquam tenuiſſe, nec tenere, nec titulum aliquem per eas emptoribus,&c.quæſitum eſſe.

Aduertendum etiam eſt in his bonis, quòd à fidelibus non ſint donata Eccleſiæ aut Clero in quemuis vſum, ſed ad Dei cultum. Vnde conſequens eſt, non poſſe Eccleſiam aut corpus Cleri hæc bona pro libito alienare, eumque teneri ad reſtitutionem, cui fortè in alienos vſus conceſſa fuerint. A qua reſtrictione hæc bona dici patrimonium Chriſti 12. quæſt. 2. pluribus capitulis, quòd nimirum nemo alius eorum omnino liberam habeat tamquam de patrimonio ſuo diſpoſitionem, verius eſt, quàm ex eo, vt Nauarrus Apologia de reditibus Eccleſiaſticis voluit, quòd proprietas ipſorum non ſpectet ad mortales, ſed ad ſolum Chriſtum Dominum: quamuis Suarez aduerſus ſectam Anglicanam lib.4. c.19. dicat, Nauarri ſententiam eſſe ſatis piam & probabilem, & eſſe quæſtionem hanc potiùs de nomine quàm de re. Argumento vtitur pro Nauarro ferè eiuſmodi: Si quis hominum eſſet dominus prædiorum Eccleſiæ, is maximè eſſet Pontifex Romanus, vtpote penes quem ſuprema poteſtas eſt de eis diſponendi; atqui Papa eorum non eſt dominus, ne quidem ſpecialiter pertinentium ad Eccleſiam Romanam, c. Non licet 12. quæſt. 2. neque enim poteſt pro ſuo arbitrio hæc bona alienare, ſed tantùm vt fidelis & prudens diſpenſator; ergo neque tota Vniuerſalis Eccleſia habet proprium eorum dominium quæ Romanæ Eccleſiæ donata ſunt, neque particulares Eccleſiæ eorum quæ ſibi ſunt donata; quia tam vniuerſalis Eccleſia, quàm particulares, pendent in adminiſtratione horum bonorum à Pontifice.

Bona Eccleſiæ dicuntur patrimonium Chriſti.

Sed, vt hoc obiter dicamus, non videtur tali argumento ſententia Nauarri ſufficienter ſtabiliri: fieri enim poteſt, vt Eccleſia inſtar pupilli bonorum iſtorum dominium habeat; tutor tamen & curator eius in iis adminiſtrandis ſit Romanus Pontifex.

His igitur omiſſis, Quærimus de fructibus Beneficiorum, potiſſimùm illis, qui ſuperſunt æſtimatæ debitę ſuſtentationi, An eorum Clerici verè fiant domini, & quouſque.

Pro difficultatis huius reſolutione aduertendum Primò, Eccleſiaſtica bona olim fuiſſe indiuiſa, ita vt deberentur pluribus vſibus ſpectantibus ad Dei cultum, nimirum menſæ Epiſcopali, fabricæ, & reliquo Clero, adeò vt tum temporis eadem pænè fuerit ratio fructuum Eccleſiis oblatorum agrorũ, quæ nunc eſt bonorum ſtabilium; nimirum vt neque Epiſcopus, neque particulares Clerici eorum habuerint dominium, ſed ſolùm Ius in commune inde viuendi.

Eccleſiaſtica bona olim indiuiſa.

Aduertendum Secundò, Cùm pauperũ Eccleſiæ Præpoſiti, præcipuè Epiſcopi, qui erant communium iſtorum bonorum diſpenſatores, vt patet cap. Epiſcopus, & cap. Præcipimus 12. quæſt. 1. curam ab initio ſemper geſſerint, vt colligitur ex illo ad Galatas 2. *Tantum vt pauperum memores eſſemus*, factum eſſe vt peculariter viderentur ea bona etiam pauperibus deſtinata, eo ipſo quo Eccleſiæ offerebantur. Rectè tamen exiſtimat Sotus lib. 10. quæſt. 4. art. 3. pauperes ad illa non habuiſſe propriè Ius poſitiuum, tamquam ſibi ex Iuſtitia debita, adeoque ſi ipſis portio ſua inde poſteà partitò obtigit, hoc ex ſola charitate factum fuiſſe. Quod optima ratione probat, Quia decimæ Clero debeantur, non pauperibus.

Aduertendum Tertiò, Sicut in diuiſione bonorum Eccleſiaſticorum pauperes ſuam habuerunt partem non ex Iuſtitia, ſed charitate, ita etiam ſuperflua bona clericorum ex conſtitutione Eccleſiaſtica nunc obnoxia manere pauperibus non ex Iuſtitia, ſed charitate: & pauperibus deficientibus, obnoxia nihilominùs manere piis cauſſis, ita vt mortaliter peccetur ſi in alios vſus vel à viuis expendantur, vel à morientibus relinquantur teſtamento. Tribus itaque Reſponſio noſtra conſtabit Aſſertionibus.

PRIMA ASSERTIO: Ante diuiſionem ſinguli Clerici non erant domini aliquorum bonorum merè Eccleſiaſticorũ ſibi ſuperfluorum. Probatur; Quia mens diſtribuentis Eccleſiæ aut ſuperioris erat, vt illud vnuſquiſque ſolùm acciperet, quo ſibi opus erat; itaque reliquum manebat quaſi non diſtributum, & ex Iuſtitia obnoxium, ſi non pauperibus, ſaltem Eccleſiæ aut fabricæ, quam mirum in modum Epiſcoporum & Cleri frugalitas promouere poterat, niſi ſimul curam pauperum habuiſſent, qui viua Dei ſunt templa. At ſanè illa ipſa pietas rurſum prouocabat ſæculi potentes, ad magnas in vſum diuini cultus fabricas excitandas & dotandas.

Ante diuiſionem non erant Clerici domini bonorum.

SECVNDA ASSERTIO: Poſt diuiſionem bonorum Eccleſiaſticorum, & erectos Beneficiorum titulos, probabilius eſt fructuum ſuorum Beneficiorum Clericos fieri dominos. Non exiguum pro hac re argumentum deſumitur ex cap. vnico, De Clericis non reſidẽtibus in 6. quod ita habet: *Qui verò aliter de diſtributionibus ipſis quidquã receperit, rerum ſic acceptarum dominium non acquirat, nec faciat eas ſuas.* Et ſimiliter in Concilio Trident. ſeſſ. 22. cap. 3. vbi ſtatuitur, quòd qui perſonaliter non impleuerint incumbens ſibi ſeruitium illius diei, diſtributionem amittant, nec eius quoquomodo dominium acquirant.

Poſt diuiſionẽ ſunt domini fructuum beneficiorũ.

Et ne opponas, hæc tantùm procedere de diſtributionibus, atque adeò de illis ſolis poſſe hinc deſumi argumentum à contrario ſenſu, de quibus etiam diuerſa ſententia aſſertionem admittit; notandus eſt locus ſeſſione 24. eiuſdem Concilii c. 12. Vbi ſtatuitur, vt prouiſi de Canonicatibus faciant fidei profeſſionem, alioqui non faciant fructus ſuos. Igitur à contrario ſenſu voluit Concilium, aliàs dominium acquirere Clericos, & facere fructus ſuos, quod etiam infrà ibidem diſertè dicit, vbi de abſentibus vltra tres menſes ita loquitur: *Primo anno priuetur vnuſquiſque dimidia parte fructuum, quos ratione præbendæ ac reſidentiæ fecit ſuos.*

Pro ſententia altera nihilominùs opponuntur non leuia argumenta. Primum ſumitur ex natura miniſterii ſpiritualis: Clerici ſuſtentationem accipiunt à populo, mercedem autem laborum expectant à Domino: cùm enim ſpiritualia munia obeant, non licet ea pretio æſtimare, vt hîc ſtipendii nomen poſſit obtendi: quidquid ergo ſuſtentationi ſupereſt, vel Eccleſiæ debetur, vel pauperibus: imò quando patrimoniũ habent vnde ſuſtententur, non debent Eccleſiæ bonis ſuſtentari. Quæ omnia confirmantur ex cap. Quoniam 16. quæſt. 1. quod ſumptum eſt ex Hieronymo ad Damaſum: *Quidquid habent Clerici, pauperum eſt.* Et infrà: *Qui bonis parentum & opibus ſuſtentari*

Obiectiones pro contraria ſententia. 1.

tari poſſunt, ſi quod pauperum eſt accipiunt, ſacrilegium profectò committunt. Idem docet Proſper l.2. De vita cōtemplatiua, c.9. & aliquot ſequentibus.

2. Secundum eſt ex vocabulo Clerici. Dicit enim idem Hieron. ad Nepotianum: *Clericus qui Chriſti ſeruit Eccleſiæ, interpretetur primùm vocabulum ſuum.* Et infrà: *Qui Dominum poſſidet, & cum Propheta dicit, Pars mea Dominus; nihil extra Dominum habere poteſt.*

3. Tertium ſumitur ex ſignificatione tonſuræ clericalis, 12. quæſt. 1. cap. Duo ſunt. *Raſio capitis eſt temporalium omnium depoſitio. Clerici enim victu & veſtitu contenti, nullam inter ſe proprietatem habentes, debent habere omnia communia.*

Quando diuiſio bonorum Eccleſiæ facta ſit.

Et ne dicas, hæc procedere ſolùm ante diuiſionem, quæ facta videtur tempore Simplicij Papæ circa annum 470. facta iam diuiſione, anno nimirum 494. Gelaſius Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Siciliæ, quartum ſuppeditat argumentum.

4. Vult enim Epiſcopum etiam de ſua parte debere alere peregrinos & captiuos; ſignificans, vt rectè Baronius, quartam illam pauperibus aſſignatam diſtribuendam fuiſſe in pauperes propriæ diœceſis. Itaque etiam poſt diuiſionem, opulentiores Sacerdotes non ſunt domini ſuæ portionis, ſed diſtributores.

5. Quintum, Decimæ dantur Clero, vt ſuperflua cedant pauperibus. Neque enim veriſimile eſt, ipſas taxari pro ſola ſuſtentatione Cleri: eſſet enim eiuſmodi ſuſtentatio nimis exuberās, quia decimæ ſufficiunt alendæ duodecimæ parti populi, vt patet exemplo Leuitarum: Clerus autem nunc vix eſt centeſima populi pars. Confirmatur ex Clemente Conſtitutionum Apoſtolicarum l. 8. c. 30. *Decima offeratur ad alendos reliquos Clericos, & virgines, ac viduas, & pauperes.* item ex D. Auguſt. ſermone 219. de tempore, vbi decimas dicit eſſe tributa animarum egentium.

6. Sextum ex D. Bernardo Epiſtola 42. vbi dicit, eſſe pauperum quod Clericis eſt ſuperfluum; & pauperes ita inducit expoſtulantes: *Noſtrum eſt quod effunditis, nobis crudeliter ſubtrahitur quod inaniter expenditis.*

7. Septimum, Non apparet quomodo Eccleſia per diuiſionem potuerit bona illa, quæ relicta erant ſic in pios vſus, vt nihil ex eis ſine iniuſtitia in alienos vſus poſſet expendi, quaſi mutata natura ſubijcere ita dominio Clericorum, vt iam citra iniuſtitiam in quoſlibet vſus expendere ea valeant: videntur enim primæuum ſuum onus ſecum trahere; res enim tranſit cum ſuo onere.

8. Octauum, Clerici de his fructibus prohibentur teſtari: quæ inhibitio videtur indicare, quòd non ſint eorum veri domini, præſertim cùm in eadem ſignificetur, quòd etiam in vita non poſſint eiuſmodi fructus donare ad libitum, ſed in eleēmoſynam, vt patet c. Ad hæc, De teſtamentis. Neque refert, quòd contraria conſuetudine eiuſmodi prohibitio nunc ſit antiquata; quia ſaltem adhuc multis locis viget in Epiſcopis, imò vt dicit Nauarrus, etiam in Summo Pontifice: & nihilominùs quod hîc volumus, ſatis indicatur eo ipſo quo tālis prohibitio Iure conſtituitur.

9. Nonum, Canones dicunt, Clericos horum bonorum ſolùm eſſe procuratores, c. Quod autèm 23. quæſt. 7.

10. Decimum, Hæc bona ſæpè vocantur patrimonium Chriſti 12. quæſt. 2.

Hæc argumenta indubiè ſententiam Nauarri reddunt probabilem: conabimur tamen ad ſingula reſpondere.

Ad Primum: Quando Clericus pro ſpirituali miniſterio ſuſtentationem accipit, ea ipſa ſuſtentatio rectè dicitur ſtipendium miniſterij; imò ſtipendium vocatur vel eo ipſo Canone qui obijcitur. Patrimonium etiam Clerici non facit vt ſuis ſtipendijs militare debeat, ſed poteſt nihilominùs qui altari ſeruit, de altari viuere. De quo videre licet Couarruuiam De teſtamentis cap. 1. num. 2. *Reſp. ad argumenta ſententiæ oppoſitæ. Ad 1.*

Ad capitulum Quoniam, reſpondeo, Pauperum eſſe etiam nunc poſt diuiſionem, (quamuis Hieronymus ante eam id ſcripſerit) quidquid poſſident Clerici; quia pauperibus obnoxium eſt, vt infrà dicemus. Non vult autem Hieronymus eos Clericos Eccleſiæ ſtipendijs ali, qui parentum opibus ſuſtentari poſſunt; vel quia quaſi patrimonij titulo promoti, non erant inſcripti Eccleſiæ, neque ei ſeruiebant, vt indicat Gloſſa; vel quia ante diuiſionem quod Clericus habebat vltra ſuſtentationem (quam hîc aliunde habere ſupponitur) reputatur ei ſuperfluum, adeoque priùs obnoxium pauperibus quàm ipſi, ita vt eo ipſo in vſus alienos & illicitos accipere præſumatur, quo ſibi ſuperfluum ſumit, quod neceſſitati pauperum iam erat deſtinatum; vel denique cum D. Thoma quæſt. 185. art. 7. dici poteſt, Hieronymum loqui in caſu quo pauperes ſunt in magna neceſſitate, extra hunc autem poſſe Clericum patrimonio diuitem viuere ex bonis Eccleſiæ cui ſeruit.

Ad D. Proſperum dicendum videtur, Non aliud ipſum velle, quàm quia conſuetudo tunc erat, vt Clerici à communi diſpēſatore neceſſaria acciperent; ij non accipiant, qui aliunde ſibi neceſſaria reſeruaſſent: quod ſanè æquum erat, ſi conſideremus, pleroſque tunc Clericos pro maiori in Dei miniſterio perfectione, conſueuiſſe parentibus aut pauperibus patrimonium ſuum relinquere, quando miniſterijs ſacris ſe mancipabant; vnde par pietas requirebat, vt communis diſpenſator prouentus Eccleſiaſtici daret pauperibus, quod ſupererat neceſſitati Clericorum, adeoque non niſi pauperes Clericos aleret, cùm reliqui ideò ſua viderentur reſeruaſſe, ne pauperibus decederet, quod ipſis tribueretur.

Ad Secundum reſpondeo; Niſi Hieronymi verba rectè intelligantur, non poterunt Clerici vlla bona, etiam patrimonialia, poſſidere, ſed omnino incapaces erunt proprietatis; quod Eccleſia damnauit in illo 10. articulo Wiclefi, *Contra Scripturam eſt, quòd Eccleſiaſtici habeant poſſeſſiones.* Eò itaque Hieronymi verba pertinent, vt Clerici contenti viuere de altari, non inhient patrimonijs aut lucris mundanis. *Ad 2.*

Ad Tertium, Etiam illud capitulū eſt S. Hieronymi, & ſolùm vult, conueniens eſſe, vt Clerici ſine proprietate viuant, & hoc ſignificare tonſuram: ex conuenienti autem debitum quoddam tunc temporis facere potuit conſuetudo. *Ad 3.*

Ad Quartum reſpondeo, Quamuis de Epiſcopis maior ſit dubitatio, an ex Iuſtitia non teneantur de ſuis ſuperfluis alere pauperes; Gelaſium tamen non intelligendum eſſe de obligatione Iuſtitiæ. probabilior enim eſt opinio Soti, maiori quidem obligatione teneri Epiſcopos ad iuuandum pauperes ex menſa ſua Epiſcopali, non *Ad 4.*

Digitized by Google

tamen ex Iuſtitia, ita vt ſi negligant, teneantur ad reſtitutionem.

Ad 5. Ad Quintum, Quamuis minor nunc ſit proportio Sacerdotum, maior tamen eſt ſacerdotij, maior eſt ſacrificij, maior eſt numeri Eccleſiarum & templorum. Denique neque decimæ penduntur ea integritate, quâ in lege Moyſaica, neq; deeſt obligatio, vt verba Auguſtini indicant, quâ Clerici ſibi ſuperflua ex illis in pauperes & pios vſus dare teneantur.

Ad 6. Ad Sextum reſpondeo, Eſſe pauperum quoad debitum, non quoad dominium; quoad debitum inquam charitatis, non Iuſtitiæ.

Ad 7. Ad Septimum reſpondeo, Reditus Eccleſiaſticos, verbi gratia, decimas & ſimiles prouentus, vnde ſucceſſu temporis erecta ſunt Beneficia, ex reſtrictione donatorum numquam habuiſſe illud oneris annexum, vt pauperes inde ex Iuſtitia debuerint ali: ſed cùm hoc ſperarẽt fideles à Clero, ſimpliciter ea Eccleſijs obtulerunt. Ex modo autem adminiſtrandi, quem Eccleſia aliquãdiu ſeruauit, factum eſt, vt ſuperflua ſine iniuſtitia pauperibus à ſingularibus Clericis, aut etiam diſtributore, cui iniuncta erat pauperum cura, non negarentur: quem modum ita potuit ipſa Eccleſia poſtmodum immutare, vt quiſque Beneficiatus faceret fructus ſuos.

Ad 8. Ad Octauum, Etiamſi Clerici beneficiati prohibeantur teſtamento diſponere de ſuorum fructuum reſiduo, non inde ſequitur, verè eos non eſſe dominos eiuſmodi reſidui: potuit enim Eccleſia hoc ſibi reſeruare, quando eos poſt diuiſionem dominos eſſe voluit, & ad omnem vſum poteſtatem fecit, niſi lege prohibeantur. Ab hac ergo diſpoſitione ſine præiudicio dominij lege prohibentur. Eadem eſt ratio de bonis immobilibus, quæ ex fructibus iſtis emerint; retinẽt enim eamdem naturam: imò quando ex pecunia Eccleſiæ nomine ſuo ſibi comparat Clericus prædium, eius dominus non fit, ſed Eccleſia, vt dicit cap. Placuit 12. q. 2. & apertiùs Gloſſa ad verbum Suo.

Ad 9. Ad Nonum reſpondeo, Auguſtin. illo cap. dicere Epiſcopum diſpenſatorem bonorum Eccleſiæ: vnde non ſequitur, quòd poſt diuiſionem, propriorum prouentuum ſui Epiſcopatus non ſit verè dominus.

Ad 10. Ad Poſtremum reſpondeo; Bona Eccleſijs oblata ſunt patrimonium Chriſti, aut bona Dei, etiam illa quorum dominium eſt Sacerdotum: quia Sacerdotum non fiunt, niſi intuitu diuini miniſterij; alioqui ad ius pertinere Sacerdotum, dicitur eadem cauſſa 12. q. 2. c. Nulli. quo modo etiam in ſacrificijs Deo oblatis certa portio fiebat Sacerdotum.

Superflua ex charitate debentur pauperibus. Tertia assertio: Ex charitatis obligatione ſub mortali tenentur Clerici ad ſuperflua quæ habent ex bonis merè Eccleſiaſticis, quæ diximus non æquiparari patrimonialibus, relinquendum pauperibus, aut aliàs in pios vſus.

Hæc aſſertio omnino certiſſima eſt, ita vt contraria nullo modo ſit probabilis, aut vllam ſecuritatem in praxi habere poſſit. Probatur, Quia nemo contrarium ſentit, & vt minimum Canones & auctoritates ſuprà productæ id volunt, & ſeptemdecim rationes, quas pro ſua ſententia adducit Nauarrus De reditibus Eccleſiaſticis, monito 21. Accedit nouiſſima conſtitutio in Conc. Trident. ſeſſ. 25. c. 1. Vbi & Epiſcopi & Cardinales, & quiuis Clerici omnino prohibentur conſanguineos ſuos aut familiares ex reditibus Eccleſiaſticis augere; permittuntur tamen paupertatis intuitu eiſdem ex his reditibus ſubuenire. Verba Concilij ita habent: *Omnino eis interdicit, ne ex reditibus Eccleſiæ conſanguineos familiaréſve ſuos augere ſtudeant, cùm & Apoſtolorum Canones prohibeant, ne res Eccleſiaſticas, quæ Dei ſunt, conſanguineis donent; ſed ſi pauperes ſint, ijs vt pauperibus diſtribuant, eas autem non diſtrahant neque diſſipent illorum cauſſa.* *Conſanguinei vel familiares non ſunt ditandi prouentibus Eccleſiaſticis.*

Petrus Lorcas Ciſtercienſis ad huius partis quæſt. 32. art. 9. putat Concilium hîc nihil præcipere de fructibus & portione quæ ſingulis Clericis & Prælatis deſignata eſt; ſed loqui de bonis quæ ſunt in dominio ipſius Eccleſiæ, qualia ſunt immobilia, & ius ad reditus annuos. Probat hanc eſſe mentem Concilij, Primò, Quia remittit ad antiquos Apoſtolorum Canones, in quibus eſſe ſermonem de bonis immobilibus, patet ex Can. 37. *Sed non eorum* (cognatorum) *prætextu vendat quæ ſunt Eccleſiæ.* Probat item Secundò ex voce, *diſtrahant*; diſtrahere enim non diceretur Clericus proprios fructus, ſed bona Eccleſiæ. Concludit, videri Concilium voluiſſe illis verbis extirpare dumtaxat abuſum, quo multi Eccleſiarum bona aut gratis dabant, aut vili vendebant conſanguineis, aut in emphyteuſim vel feudum cum detrimento Eccleſiæ dabant.

Verùm huic explicationi magnopere repugnat, quòd apertè Canon debeat de illis rebus Eccleſiæ intelligi, quas poſſint clerici conſanguineis ſuis & familiaribus, ſi pauperes ij ſint, diſtribuere vt pauperibus, certum enim eſt, non poſſe diſtribuere eis res Eccleſiæ immobiles. Deinde quam veriſimilitudinem habet, etiam ſimplici Clerico beneficiato hîc inhiberi ne vendat immobilia Eccleſiæ conſanguineis ſuis, cùm certum ſit, non eſſe penes tales vllam facultatem eiuſmodi bona vendendi?

Quæres, An ſit irrita alienatio horum prouentuum aliter à Beneficiario facta? Videtur enim eſſe ex cap. Epiſcopus 12. quæſt. 2. Vbi ita habemus: *Si quid de Eccleſia non in Eccleſiæ cauſſa aut neceſſitate præſumpſerit, quod diſtraxit aut donauit, irritum habeatur.*

Reſpondeo; Caiet. quæſt. 185. art. 7. Driedo, Ledeſma, & alij nonnulli, quamuis exiſtiment Epiſcopos horum redituum eſſe dominos; arbitrantur tamen, de ſuperfluis eos ex Iuſtitia teneri pauperibus: quod Petrus Soto De vita Sacerdotum lectione 3. extendere videtur ad quoſcumque Beneficiarios, qui habeant reditus manifeſtè excedentes honeſtam ſuſtentationem.

Verius tamen videtur, ante diuiſionem quidem ex Iuſtitia hæc pauperibus fuiſſe debita, nunc autem ſolùm ex charitate, adeoque ſine obligatione ad reſtitutionem, aut irritatione alienationis aliter factæ; ſiue de Epiſcopis loquamur, ſiue de alijs Clericis, ſiue de decimis, ſiue de alijs reditibus. *Alienatio illicita non irrita.*

Cap. Epiſcopus vel intelligendum erit, vbi nondum facta eſt diuiſio, vel vbi Epiſcopus de bonis Eccleſiæ, quorum dumtaxat habeat adminiſtrationem, ſecùs quidpiam alienauerit. Si quis tamen de Eccleſiaſticis bonis diſponat in fauorem filiorum ſuorum illegitimorum, irritam facit eiuſmodi diſpoſitionem Conſtitutio Pij V. quæ incipit, Quæ ordini Eccleſiaſtico. Ceterùm de fructi-

Digitized by Google

fructibus beneficiorum ceſſis ante mortem Beneficiati, non tamen exactis, videre licet Conſtitutionem Iulij III. 7. Decretalium edito per Petrum Matthæum tit. 16. cap. 3. quæ tamen non per omnia videtur vſu recepta.

Quæres ſecundò, An quoad hæc ſuperflua Clericorum ita priuilegiati ſint pauperes, vt in alios pios vſus non ſint expendenda, niſi pauperibus deficientibus?

Reſpondeo; Quando magna eſt neceſſitas pauperum, aut captiuorum, præſertim illius loci aut prouinciæ, intuitu cuius accipiuntur reditus, illis prætetitis non licet vel ipſi Eccleſiæ theſaurizare, aut facultates augere, vt docet S. Thomas ſuprà quæſt. 185. art. 7. itaque tunc neque Clericus poterit alios pios vſus pauperum neceſſitati præponere; aliàs licebit.

Profani vſus qui. Quæres tertiò, Qui ſint profani vſus, in quos non liceat expendere ſuperflua ex bonis Eccleſiaſticis?

Reſpondeo; Quidquid piæ cauſſæ nomine non cenſetur, quale eſt, maioratum pro conſanguineis inſtituere, excedere in ſupellectili, in conuiuijs, equis, item in largitionibus aliàs liberalibus, etiamſi iſti actus virtutis eſſent in laico, niſi induant rationem eleëmoſynæ. Conuiuia moderata ſecundùm morem ſimilium proborum licita ſunt, quia in ſtatu computantur; ſicuti etiam largitiones, quæ ex debito gratitudinis fiunt famulis.

Quouſque conſanguineos promouere poſſit. Quæres quartò, Vtrùm non liceat ex eiuſmodi bonis Clerico conſanguineos vel familiares augere eouſque, vt ſibi ſecundùm ſtatus ſui beneficij qualitatem dedecori non ſint?

Reſpondeo; Probabile eſt, poſſe Clericum non tantùm dare conſanguineis quæ eis ſunt ad ſtatum neceſſaria, ſed etiam eà quæ nonnihil eorum ſtatum excedunt; ſed quæ eos decet habere, ne ipſi in dignitate Eccleſiaſtica dedecori ſint: hoc enim non eſt dare eis ſuperflua ſui ſtatus, ſed ſupplere defectum ſtatus ipſius Clerici.

An poſſit augere ſtatum. Cauendum tamen hic, ne putet Clericus ſibi ſtatum augendum eſſe propter ſolam affluentiam temporalis prouentus, quem beneficium habet: ſic enim nihil vmquam pauperibus obnoxium poſſet membeſſe.

Nobilis etiam qui patrimonium habet quod nobilitati reſpondet, non debet ſtatum, quatenus nobilitati reſpondet, excluſis pauperibus, quibus alioqui aliquid ſupereſſet, ex ſolo Chriſti patrimonio ſuſtentare; ſed æſtimabit ſtatum qui beneficio reſpondet, & quanti interſit Eccleſiæ, habere nobilem Prælatum, & quod ſupereſt, cedet pauperibus. Idem ferè dixero de eminenter erudito.

Quæres quintò, Vtrùm ſufficiat eadem quantitas ad mortale, ſi Clericus in profanos vſus expendat reditus Eccleſiaſticos quorum eſt dominus, quæ ſufficit ad mortale furtum?

Quale furtum mortale. Reſpondeo, Clericum peccare mortaliter, prodigendo ſua bona Eccleſiaſtica ad profanos vſus notabili quantitate, in genere profuſionis conſiderata, quæ longè maior conſiderari debet, quàm in genere furti. Sed hoc valdè periculoſum eſt & frequens, Clericum non tantùm peccare mortaliter, hæc bona in profanos vſus expendendo, ſed ea retinendo, cum propoſito ea conuertendi in alios vſus quàm in pios.

CAPVT V.

De obiecto Dominij.

DVBIVM I.

An cæli cadant ſub hominum Dominium?

Hominum dominium. RESPONDEO; Hominum dominium maximè eſt in res externas ſublunares, quarum omnium ante peccatum hominem dominium habuiſſe, docet S. Thomas 1. parte quæſt. 96. art. 2. Confirmatur ex Pſal. 8. *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius*, &c. Exiſtimant quidam, etiam cælos ſubeſſe dominio generis humani, eò quòd creati ſint in miniſterium cunctis gentibus quę ſub cælo ſunt, vt dicitur Deuteronomij 4. Sed verius videtur, potiùs commoditatum quæ ex cælis ad nos proueniunt, quàm ipſorum cælorum dominium nobis eſſe adſcribendum.

DVBIVM II.

An homo cadat ſub Dominium hominis?

RESPONSIO eſt affirmatiua, etiam licitè hominem ab homine poſſideri. Patet ex Sacris litteris, quæ multa habent iudicialia de ſeruis. Apoſtolus etiam voluit ſeruos obedire dominis ſuis, ad Epheſios 6. ad Coloſſ. 3. *Quo Iure ſeruitus introducta.* Neque tamen ſeruitus eſt introducta Iure diuino aut naturali, ſed humano poſitiuo, partim Iure gentium, partim ciuili. Imò dicitur eſſe contra naturam, Inſtitut. De Iure perſonarum §. 1. &. ff. De ſtatu hominum. L. Libertas. quia eſt contra naturalem hominum inter ſe paritatem. Vt enim homo dominetur inferioribus ſe animãtibus, ſecundùm naturam eſt; vt verò homini deſpoticè dominetur, cõtra naturam eſt: quia cùm pares ſint, vnus non eſt propter alterum. Politicè tamen, in bonũ ipſius, ſapientior dominus eſt ſecundùm naturam aliorum non æquè ſapientium, vt rectè Philoſophus 1. Polit. cap. 3. *Seruitus ex peccato.* Denique peccatum quod eſt contra naturam, ſeruitutem ſua iniuſtitia iuſtam fecit. An autem primùm hoc fecerit particulare illud, quod in patrem Cham admiſit, ſi propter dictum Ambroſij cap. 5. de Elia & Ieiunio, qui videtur hoc velle, inquiras, Reſpondeo; Vt non ſatis conſtet, an per hoc peccatum fuerit introducta primùm ſeruitus; quia tamen Scriptura in pœnam illius primùm meminit ſeruitutis, ita Ambroſius eſt locutus, quem imitatur, & hunc ferè in modum explicat Auguſt. de Ciuitate lib. 19. cap. 15. quod immeritò reprehendit Commentarius ille breuior, falsò D. Hieronymo adſcriptus, cùm ſit Pelagianus, in caput 6. ad Epheſios.

Modi quibus fit quis ſeruus. Fit autem quis ſeruus alterius, Primò, Iure belli, ff. De ſtatu hominum. L. Et ſeruorum.

Secundò, Natiuitate, ſi ex ancilla naſcatur, etiamſi pater ſit liber, & proles legitima. L. Partum. C. De rei vindicatione.

Conditiones requiſitæ ſe vendenti. Tertiò, Si ſeipſum vendiderit. Hìc tamen oportet aliquot conditiones concurrere, videlicet, vt ſe vendens ſit maior 20. annis, & ſciat ſe liberum eſſe cùm venditur: vt quando permittit ſe ab alio vendi; id faciat vt de pretio participet, & reipſa de eo participet; & qui ipſum vendit, non ignoret eſſe liberum: & denique vt emptor putet eum

Digitized by Google

eſſe ſeruum, de quo videre licet. ff. tit. Quibus ad libertatem proclamare non licet.

Quartò, Si pater in graui neceſſitate filium in ſua poteſtate exiſtentem vendiderit, qui tamen ſe poterit redimerè, reſtituto pretio. C. De patribus qui filios diſtraxerunt, L. 2.

Quintò, Ratione delicti: quo ſolo modo Chriſtianus Chriſtiano poterit eſſe ſeruus, verbi gratia, ſi merces prohibitas Saracenis detulerit, & in nauibus ipſorum piraticis curam gubernationis ſuſceperit, cap. Ita quorumdam, De Iudæis.

DVBIVM III.

An vita hominis cadat ſub hominis Dominium?

Vita non eſt homo dominus.

SOLVS Deus eſt Dominus vitæ hominis & membrorum; hoc enim Scriptura indicat Sapientiæ cap. 12. *Quis tibi imputabit, ſi perierint nationes quas tu feciſti?* & cap. 16. *Tu es Domine qui vitæ & mortis habes poteſtatem.* Deut. 32. *Ego occidam, & ego viuere faciam.* Patres idem docent, vt Hieronymus in cap. 1. Ionæ; Philoſophi agnouerunt, Pythagoras citatus à Cicerone lib. De ſenectute. Lex ciuilis expreſſit, L. Liber homo. ff. Ad legem Aquiliam. Ratio dictat: ideò enim nullo caſu poteſt homo ſeipſum occidere, quin violet legem Iuſtitiæ, niſi Dei auctoritate. Hinc ſolus Chriſtus Dominus, qui ſimul erat Deus, habuit poteſtatem ponendi animam ſuam, & iterùm ſumendi eam. Ideò brachio mutilatus, nullam poſſet compenſationem admittere in alio genere, ſi ipſum brachium ei poſſet reſtitui. Accedit quòd vita & viuens ſint eiuſdem domini: itaque cùm puræ creaturæ repugnet eſſe dominum ſuiipſius, etiam homini repugnat eſſe dominum propriæ vitæ. Hinc etiam Exodi 21. punitur dominus occidens ſeruum ſuum. Neque refert, quòd pœnæ non ſubiaceat, quando vno aut altero die ſeruus ſuperuiuit; reſpicit enim lex incertitudinem rei, & quòd poſſit fieri, vt non ſit mortuus ex verberibus domini: de quo videre licet D. Thomam 1.2. quæſt. 105. art. 4. ad 5. Simile quid reperitur canone 5. Concil. Elibertini, & habetur diſt. 50. c. Si qua femina. vbi & alia Iura huc pertinentia citat Gloſſa.

Obiect. Objicitur, Homo poteſt pro defenſione rerum ſuarum vitam periculo exponere.

Secundò, Reſpublica non ſolùm poteſt in bello iuſto ciuium capita certiſſimis objicere periculis, ſed vitæ ac necis in maleficos habet poteſtatem.

Tertiò, non ſatis apparet cui faciat iniuriam, qui ſeipſum occidit.

Denique coniuges mutui corporis ab Apoſtolo dicuntur habere poteſtatem; ergo dominium.

Reſp. Reſpondeo ad Primum; Quamuis homo non ſit dominus ſuæ vitæ, ſed cuſtos, non tamen tenetur ad talem eius cuſtodiam, vt iuſta de cauſſa non liceat ei ex auctoris naturæ, adeoq; Domini, conſenſu ipſam exponere periculo. Quomodo autem iuſta ſit cauſſa, defenſio rerum externarum, alibi diximus. Sanè conſiderari poſſunt eiuſmodi bona, vt neceſſaria ad honeſtè viuendum, adeoque iſta defenſio, pro qua periclitatur vita, erit officium virtutis, & pertinebit ad bona animæ, pro quibus licet iacturam facere boni corporis, adeoque etiam vitæ corporalis.

Ad Secundum reſpondeo; Sicut poteſt homo pro defenſione capitis objicere brachium periculo, ita Ius naturæ poſtulat, vt corpus Reipublicæ pro ſui conſeruatione exponere poſſit periculo aliqua ſua membra. In maleficos autem Reſpublica non habet neq; exercet poteſtatem dominij, ſed iudicij, & vindictæ, & conſeruationis ſui, ad eum ferè modum, quo poteſt quilibet putridum membrum, quod reliquum corpus tabefaceret, abſcindere. Hæc enim poteſtas in membrum ſequitur ex iure cuſtodiæ totius, vt non ſit opus reſtringere poteſtatem gladij ſæcularis ad occidendum illos tantùm maleficos, quos ſpeciatim occidendos declarauerit Dominus vitæ humanæ in Scripturis ſacris, vt aliqui voluerunt: imò ex hoc ipſo quòd non tam homines quàm maleficos occidendi Reſpublica habeat poteſtatem, ciuium cuſtodiam ei incumbere colligimus, non autem competere vitæ humanæ dominium; alioqui pro libito etiam innocentes occidere poſſet, ſicut ſua quiſque animalia.

Reſpublica non habet dominium in maleficos, quamuis eos occi tradat.

Ad Tertium, Qui ſe occidit, Deo tamquam Domino, & Reipublicæ tamquam cuſtodi, & dominium altum in commoda ex vtilitate perſonæ ipſius habenti, facit iniuriam, & alijs quibus fortè vita ſua obligata erat.

An coniuges, habeât mutui corporis dominium.

Ad Quartum, Poteſtas latiùs patet quàm dominium, vt manifeſtum ſit, etſi coniuges mutui corporis ad actum coniugij habeant poteſtatem, non propterea habere dominium. Ante coniugium poteſtatem habebat vir continendi, aut corpus ſuum alteri per coniugium tradendi; poſt coniugium hanc poteſtatem & libertatem amittit, & coniugi fit debitor: non ergo ante coniugium ſignificat Apoſtolus quemquam corporis ſui habere dominium, aut illud poſt coniugium ad coniugem pertinere; ſed ſolùm Ius tale eſſe coniugis, vt coniunx vnus continere poſſit ſi velit alter, quo nolente non poſſit, etiamſi ipſe velit.

Si quæras, An ergo nullius boni interni ad corpus ſpectantis, homo ſit dominus?

Reſpondet Aragonius, Illorum bonorum quæ natura ſua non ordinantur ad vitæ conſeruationem, non videri homini negandum dominium, vt pulchritudinis, & ſimilium.

DVBIVM IV.

An bona ſpiritualia cadant ſub hominis Dominium?

RESPONDEO; Quorumdam bonorum ſpiritualium homo habet quaſi dominium, ita vt etiam in illis diues eſſe poſſit, ſecundùm illud Apoſtoli 2. Cor. 8. *Propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſetis.* Ita tenet Sotus, Canus, Aragon, Bannes, Lælius, & alij. actuum enim liberorum homo dominus eſt eo ipſo quo liber: conſentaneum autem eſt, vt etiam habituum, quos per hos actus acquirit, ſit dominus; quia etiam ſeruus, vt ſup. diximus, eius fit dominus, quod ex peculio ſuo ſibi comparat.

Quorum actuum & habituum ſit dominus.

Quia verò etiam ſupernaturales actus liberi ſunt, ij quoque ex Dei dono noſtri ſunt dominij, adeoque etiam virtutes & habitualis gratia, quatenus ab actibus noſtris liberis pendet: priori enim Dei dono, quaſi vno talento, plura talenta iſta lucramur. Donum tamen prophetiæ minùs cenſebitur noſtri eſſe dominij, quia non pendet certa

Donum prophetiæ.

gitized by Google

certa lege à libera noſtra diſpoſitione; ſed magis in eo habet ſe homo paſſiuè, vt Lælius obſeruat: quia tamen & illud Dei donum eſt, quod Prophetis ſubiectum dicit Apoſtolus 1.Cor.14. propter liberum eius in Prophetis vſum; non omnino videtur in eo & ſimilibus donis deeſſe ratio, propter quam eius homo quaſi dominus dici queat.

DVBIVM V.

An homo ſit dominus ſuæ famæ & honoris?

CAIETANVS quæſt.73. art.2. & in Summa verbo Detractio, videtur velle, non propriè dominium, ſed vſum tantùm habere quemque ſuæ famæ, ſicut & vitæ. Cùm enim fama ſit bonum quoddam medium inter vitam & res externas, exiſtimat ipſe, non cum iſtis, ſed cum vita debere cenſeri.

Homo dominus honoris & famæ.

Verùm communis ſententia, & indubiè verior, facit quemque dominum honoris ſui & famæ. Ita D.Thomas eadem quæſt.73.art.4. Antoninus 2.parte, tit.2.cap.1. Adrianus quæſt. pęnultima De reſtitutione: Sotus lib. 4. quæſt.2. art.3. & De ſecreto, membro 1. quæſt. 3. Couarruuias Variarum reſolut. lib.1.cap.2. Banneſius, Valentia, Arragon hîc, Nauarrus, Enchiridij c.18. n 46. & in cap. Inter verba, concluſione 6. corollario 44.

Probatur, Quia honor & fama ſunt partus quidam virtutis, cuius diximus hominem eſſe dominum. Neque pro Caietani opinione argumentum vllum adducitur alicuius momenti: quòd enim Eccleſiaſticus cap.41. monet, vt curam habeamus de bono nomine; non aliò pertinet, quàm vt omni cura excolamus virtutem, cuius fructus eſt bonum nomen apud Deum & homines. Fama etiam ita præſtans & neceſſarium eſt bonum, vt eius prodigalitas ex genere ſuo videatur eſſe peccatum mortale, cùm rerum externarum prodigalitas ſolùm ſit venialis.

CAPVT VI.

De prima rerum diuiſione, & acquiſitione Dominij earum quæ nullius vmquam fuerunt, neque in commune à ſocietate aliqua humana poſſidentur.

DVBIVM I.

An conueniens fuerit inter homines diuidi rerum Dominia?

Ante lapſũ omnia fuiſſent communia.

ASSERTIO PRIMA: Ante lapſum humani generis ſatis commodè manſiſſent indiuiſa rerum dominia, partim quia rectitudo voluntatis pacem facilè conſeruaſſet in communi rerum vſu; partim quia vel nullo, vel ſaltem non laborioſo cultu terra indiguiſſet; partim etiam quia nemo ſuperflui quid appetijſſet, & neceſſaria quiſque proximo facilè conceſſiſſet. Obſeruant DD. communionem rerum ita illum ſtatum decuiſſe, vt tamen vxorum communio etiam tunc omnino contra naturam fuiſſet.

SECVNDA ASSERTIO: Poſt lapſum non tantùm licita, ſed maximè conueniens, imò & neceſſaria fuit rerum diuiſio.

Diuiſionẽ rerum licitam eſſe, fidei eſt.

Licitam eſſe etiam inter Chriſtianos, fidei eſt: Eccleſia enim damnauit eos, qui vel omnes fideles, vel ſaltem Clericos voluerunt neceſſariò omnia habere communia, & particularia non habere dominia, vt patet apud Auguſtinum de Apoſtolicis, Hæreſi 40. & de Pelagio ex Concilio Palæſtino, quod refert idem Auguſtinus Epiſtola 106. de Ioanne Wiclef in Concilio Conſtantienſi.

Poſt lapſũ neceſſaria rerum diuiſio.

Non ſolùm vtilem, ſed neceſſariã eſſe nunc diuiſionem, probo ex incommodis quæ alioqui ſequerentur, pleriſque detrectantibus onus agriculturæ, & inhiantibus, etiam cum detrimento aliorum, ſuperfluis ſibi ex communi agro emolumentis comparandis, aut ſanè de vno & eodem agro inſtar paſtorum Abrahæ & Lot facilè contentionem ſuſcipientibus.

Obiectio.

At inquies, Si ita ſit, quomodo ergo cap. Dilectiſſimis 12. quæſt. 1. dicitur communis vita omnibus eſſe neceſſaria, & non niſi per iniquitatem homines inter ſe dicere, Hoc aut illud meum eſt, & ſic rerum factam eſſe diuiſionem.

Reſp.

Reſpondeo, Clementem illo c. ſcribere ad fideles ex Iudæis, qui communem vitam exemplo Apoſtolorum erant amplexi; & propterea non dicit ſimpliciter, illam omnibus eſſe neceſſariam, ſed æmulis Apoſtolicæ diſciplinæ. Per iniquitatem autem rectè diuiſio facta dicitur, non quòd iniquè ipſa ſit introducta, ſed quòd occaſione peccati. Vnde intelligimus, immeritò hanc epiſtolam Clementis reprehendiſſe Centuriatores Magdeburgenſes. Obiter tamen ex Turriano lib. 5. cap. 2. pro Epiſtolis Pontificum annotandum, illud quod in hoc Canone additum reperitur, *In omnibus autem ſunt ſine dubio & coniuges.* quamuis piè interpretari conetur Gloſſa, non eſſe genuinum, ſed malignè aſſutum ab aliquo Platonicæ vxorum communitatis fautore, quod & Gregoriana annotatio monet. In autographo ita non fuiſſe, docent impreſſa & manuſcripta. Et quomodò eſſe potuit, cùm teſtetur Tertull. in Apolog. cap. 38. Chriſtianis ſuo tempore omnia indiſcreta fuiſſe, præter vxores?

Obiect. 2.

Dices Secundò, Si Religioſi Apoſtolicæ vitæ imitatores omnia poſſint habere communia, ergo non rectè dicitur nunc impoſſibilis eſſe vita communis.

Reſp.

Reſpondeo, Nos non dicere, ſimpliciter eſſe impoſſibilem, ſed moraliter impoſſibilem in Republica perfecta, ſuppoſita hominum iniquitate: neque enim credibile eſt, Vtopiam Thomæ Mori in Morauia Anabaptiſtas aſſecutos eſſe, vt hi faciant quod ille finxit; quamuis aliquouſque communis vitæ tota ipſorum Reſpublica dicatur imaginem habere. In familijs autem Religioſorum ideò magis poſſibilis eſt communis vita, quòd dum Superiori perfectè obeditur, facilè excludantur incommoda, ob quæ neceſſariam diximus nunc eſſe diuiſionem. Accedit quòd perfecta Reſpub. varijs conſtare debeat hominum generibus, agricolis, cuſtodibus ſeu militibus, & legum prudentibus, vt Philoſophus docet. Similia habet Eccleſiaſticus cap. 8. Hos autem omnes ita ſtudijs & officijs diſiunctos, impoſſibile eſſet ſine bonorum diuiſione viuere, vt hodie ſunt hominum mores: qui enim vix legibus coërceri valent vt abſtineant ab alienis, non facilè ſeruarent modum in communibus.

DV-

Digitized by Google

DVBIVM II.

Quo Iure introducta ſit rerum diuiſio?

Rerum diuiſio non eſt introducta Iure naturæ,

RESPONDEO & DICO PRIMO, Rerum externarum diuiſio non eſt introducta Iure naturæ. Probatur ex cap. Quo Iure, diſt. 8. quod deſumptum eſt ex Auguſtini tract. 6. in Ioannem. Quamuis enim Iure naturæ diſtincta ſint dominia famæ, honoris, actuum liberorum, & ſimilium quæ etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſent diuiſa; communio tamen rerum externarum hactenus rectè eſſe dicitur Iuris naturæ, quòd manendo in ſolo Iure naturæ, res eiuſmodi relictæ ſint hominibus communes. Si tamen homo manſiſſet in ſtatu in quo conditus eſt, etiam quodammodò poſitiuè communitas rerum fuiſſet Iuris naturæ. Suppoſita hominum iniquitate, verum eſt, Ius naturæ inclinare ad diuiſionem, quatenus paci hominum conducit: quia tamen ſimul inclinat ad tollenda ea vitia, propter quæ nunc diuiſio eſt neceſſaria, nondum habemus modum quo determinatè ſatis oſtendatur diuiſio eſſe Iuris naturæ.

Neque diuino Iure poſitiuo,

DICO SECVNDO, Diuiſio iſta non eſt introducta diuino Iure poſitiuo. Tale enim neque Scriptura vllum habet, vt dicitur dicto cap. Quo Iure; neque traditio vlla eſt de eiuſmodi Dei lege: meminit enim Scriptura Deum tam in creatione quàm poſt diluuium hominem dominum conſtituiſſe; ſed diſtinctorum dominiorum, vt hoc Petri, illud Pauli ſit, non meminit, quamuis poſt aliunde introductam diuiſionem, populo Iſrael proprietatem Deus dederit terræ promiſſionis.

ſed Iure humano.

DICO TERTIO, Bonorum diuiſio humano Iure, partim Iure gentium, partim ciuili facta eſt. Quòd Iure gentium, dicitur ff. De Iuſtitia & Iure, L. Ex hoc. Quòd partim Iure ciuili, Inſtitut. De rerum diuiſione, §. Singulorum. Iure enim gentium factum eſt, vt homines cùm viderent diuiſione rerum multis incommodis, in quæ per peccatum incurrebant, ſe poſſe obuiare; in eam communi conſenſu conſpirauerunt primùm, vt regna haberent diuiſa & Reges, & ſub illis ciues ſua dominia diſtincta, in quorum diſtinctione Ius ciuile ſubſeruijt; vocem enim illam veterum Iuriſperitorum, *Regis eſſe omnia*, rectè ſic interpretatur Seneca, Iure ciuili omnia Regem imperio poſſidere, ſingulos dominio.

Obiect.

Dices, Qui furtum admittit, contra Ius naturæ peccat; quod non videtur fieri poſſe, ſi ſolo humano Iure hoc meum, illud tuum ſit.

Reſp.

Reſpondeo; Quamuis quidam eruditus magni faciat hoc argumentum, nullius tamen eſt roboris: Ius enim naturæ nos obligat ad vnicuique tribuendum quod ſuum eſt, etiamſi ipſius ſit, ſola voluntate hominum, quorum arbitrio diſtinctio dominiorum eſt relicta: alioqui etiam quod hæc vxor huius ſit, non ex electione, ſed ex Iure erit naturali; quia contra Ius naturæ ſit adulterium.

Communia omnibus.

Notandum hîc, Iure gentium quædam debere eſſe communia omnium, qualia ſunt ſplendor ſolis, aër, fluuij, mare cum littoribus ſuis; quædam publica, quædam vniuerſitatis, vt theatra, & ſimilia. Addebant quædam eſſe nullius, vt loca ſacra. Ita ferè Inſtitut. ſuprà.

DVBIVM III.

Quomodo comparetur ferarum Dominium?

Feræ Iure gentium ſiunt capientis.

DICO PRIMO, Fera Iure gentium fit occupantis. Cùm enim dominatus in feras ab auctore naturæ homini tributus ſit; non potuerunt circa acquiſitionem ferarum commodiùs homines quidquam ſtatuere, quàm vt quæ aliter diuidi non poterant, ei cederent, qui feritatis remedium ipſa captura inueniret. Ita Inſtitut. De rerum diuiſione, §. Feræ.

Feræ non ſunt fructus fundi.

DICO SECVNDO, Non intereſt quoad feras, beſtias, & volucres, vtrùm in ſuo fundo quis capiat, an in alieno, neque enim ſunt fructus fundi; poteſt tamen dominus fundi prohibere, ne quis venandi cauſſa ingrediatur, ita vt ſine eius iniuria nemo ibi ſit venaturus, etiamſi damnum nullum inferat. nam ſi damnum dederit, puta ſegetes conculcauerit, tenebitur ſarcire, eſto etiam permittente domino ſit venatus. Monet Nauarrus, tacitè videri dominum prohibere, ſi prædium ſit muro aut ſepe cinctum. Si verò venator domino fundi nullum inferat damnum, etiamſi iniuriam faciat, ad nihil tenetur, niſi aliud habeat conſuetudo.

Venator ad damna agris illata obligatur.

Sed quid ſi dominus fundi certò erat ipſemet feram capturus, tenebórne eo ipſo ei de fera à me intercepta?

Sanè ſi prohibuerit venari, volunt DD. me teneri ratione intereſſe quod iniuſtè dominus patitur. Aliquando etiam lege conſtituitur, vt in alieno fundo capta inuito eius domino fera, ipſi reddatur: quæ tamen non erit reddenda ante ſententiam Iudicis, ſi ita conſtitutum ſit in pœnam vetiti ingreſſus, vt rectè Couarruuias in regulam Peccatum, parte 2. §. 8. Secùs erit dicendum, ſi lex abſolutè priuet dominio eiuſmodi venatorem: tunc enim ante ſententiam reſtituet.

DICO TERTIO, Quidquid ferarum ceperis, eouſque tuum erit, donec tua cuſtodia coërcetur: cum verò euaſerit, & in libertatem naturalem ſe receperit, tuum eſſe deſinit, & rurſus occupantis fit. Naturalem autem libertatem recipere intelligitur, cùm vel oculos tuos effugerit, vel ita ſit in conſpectu tuo, vt difficilis ſit eius perſecutio. Ita Inſtitut. ſuprà.

Quando fera naturalem libertatem recipiat.

In Pandectis tamen de acquirendo rerum dominio L. 4. excipitur fera, quæ manſuefacta emitti ac reuerti ſoleat: ea enim, quamdiu animum reuertendi habuerit, id eſt, quamdiu nondum deſeruit conſuetudinem reuertendi, prioris domini manet, & conditionem ſubit domeſtici animalis; ita vt etiam pars eius è lupi faucibus extracta, domino ſit reſtituenda. Nauarrus c. 17. numero 128. dicit, animum redeundi cenſeri amiſiſſe, cùm ad dies & horas conſuetas bis redire deſinit, quod idem ſufficere putat Silueſter verbo Inuentum. Verùm præciſè nimis & anxiè id dictum eſſe rectè monet Molina diſp. 41. qui mauult totum prudentis iudicio relinqui, & poſſe contingere, vt non cenſeatur amiſſa, etiamſi menſe integro non reuertatur, eò quòd facilè recuperari queat.

DV-

Digitized by Google

DVBIVM IV.

An à te vulnerata fera, etiam fiat alterius capientis?

INSTITVT. ſuprà §. Illud quæſitum, capientis fieri dicitur, eò quòd multa accidere ſoleant, vt eam non capias. Et hoc ferè ſequuntur DD. Quando tamen ita vulneraſſes, vt moraliter certò eras capturus, ex æquitate ſaltem & epijkia, in foro conſcientiæ tua erit, non capientis, niſi tu perſequi deſieris. præſumptio enim Legis tunc locum non habebit.

DVBIVM V.

An tua erit fera, quæ meo laqueo capta eſt, ſi eam inde abſtuleris?

MVLTI DD. fauent extrahenti, propter L. In laqueum. ff. De acquirendo rerum dominio. Exiſtimo tamen, non tantùm ex æquitate, ſed etiam ex illa ipſa Lege benè intellecta, aliter dicendum eſſe.

Fera tuo laqueo capta, quando tua.

DICO itaque PRIMO, Si fera non poterat iam elabi antequam certò eam eras tibi extracturus, non fiet eius qui eam abſtulerit è laqueo, quem in priuato fundo, vel proprio, vel cum domini conſenſu tetenderas; ſed qui eam inde dimiſerit, aut abſtulerit, tenebitur tibi de valore feræ: nam etiamſi fortè eius non comparaueras dominium, quia nondum manu apprehenderas, de quo infrà; Ius tamen ad rem in eam habebas, ratione cuius actio tibi dabitur in factum extrahentis aut dimittentis.

Quando extrahētis.

DICO SECVNDO, Si verò in fundo publico, aut priuato, ſed alieno, ſine domini conſenſu laqueum poſueris, in quem fera, puta aper, incidit, ſed ita vt diutiùs luctando euadere potuerit; qui ſuperueniens eam extraxerit, faciet ſuam, quamuis ex æquitate fortè tibi aliquid inde debebitur, æſtimandum pro magnitudine cauſſæ, quam vt caperetur dediſti.

DICO TERTIO, Si fera è laqueo tuo, quem fortè loco publico poſuiſti, elabi non poterat, tibi debetur, non extrahenti. Si laqueus in fundo alterius contra eius prohibitionem à te fuerit poſitus, dominus fundi ad nihil tibi tenebitur, ſi eo laxato feram dimiſerit; tenebitur tamen extraneus ſi id fecerit; poteſt enim dominus à fundo ſuo laqueum amouere: ſi verò dominus fundi eam ſibi extraxerit, ex Iure communi tibi reddet, deducto damno quod fortè vel in fundo, vel in libertate ei dediſti ponendo laqueum: niſi aliter habeat lex loci, aut conſuetudo, aut meritò cenſearis ei remittere, ne tecum agat iniuriarum.

Quæres, An fera quæ laqueo tuo ita induta eſt, vt luctando exuere ſe non poſſit, aut fortè iam in eo ſuffocata eſt, in tuo dominio cenſeatur, antequam eam inde extrahendo apprehenderis?

Reſpondeo, Probabilius eſſe quòd ſic, quia L. In laqueum, generatim dicit, quādo aper in poteſtatem meam venit, meum eſſe. Quòd autem in poteſtatem meam Lex voluerit veniſſe aprum, quando incidit in laqueum meum inexplicabilē, indicat verbis ſequentibus, quando addit, eum qui dimiſiſſet è laqueo aprum in naturalem ſuam laxitatē, facto ſuo facere vt deſinat aper eſſe meus. Ita ſentit Molina diſp. 42. Confirmatur; Quia fera laqueo ſic induta, amiſit naturalem libertatem, & in hominis veniſſe videtur dominium vtique eius qui laqueo libertatem ademit, & quaſi artificiali manu apprehenſam & captiuam tenet.

DVBIVM VI.

Vtrùm venatio poſſit prohiberi in locis publici Iuris?

CVM fera Iure gentium fiat occupantis, & Ius gentium ne quidem à Principibus tolli queat, multis Iuriſconſultis viſum eſt, non poſſe Principem interdicere venationem, aucupium, aut piſcationem in locis publici Iuris. Nam quòd quiſque in proprio fundo ea prohibere poſſit, ex diuiſione facta conſequitur, quæ diuiſio non habet locum in locis publicis, non minùs cuilibet ad ingreſſum patentibus, quàm ſi nulla facta eſſet rerum diuiſio.

Verior ſententia.

Aliorum tamen ſententia contraria eſt, quam ferè Theologi ſequuntur, eiuſmodi prohibitionem Principi iuſta de cauſſa eſſe licitam. Quæ ſanè melior eſt ſententia. Quòd enim feræ Iure gentium fiant occupantis, ideò eſt, quia ipſæ per ſe diuidi non poterant, cùm non ſunt in poteſtate hominum: atqui Ius eas occupandi his aut illis locis indubiè conſtituere homines poſſunt; loca enim ad venandum in ipſorum ſunt poteſtate, vt diſtribui poſſint, quamuis ipſę feræ in eorum poteſtate non ſint: itaque non minùs in poteſtate hominum erit, in publicis locis conſenſu ſuo facere, vt huic aut illi ſoli liceat in eis venari, quàm ſit in poteſtate ipſorum, in eiuſmodi locis certæ alicui perſonæ ſeruitutem aliquam concedere.

Princeps poteſt interdicere venationē certo tempore,

DICO itaque PRIMO, Certum eſt, Principem poſſe interdicere venationem certis anni temporibus, puta tempore niuis, aut fœturæ: poſſet enim ſic etiam prohibere, ne quis proprium agrum ante tempus demetat, aut vindemiet. Item certum eſt, poſſe Principem prohibere venationem certis inſtrumentis aut modis, puta ſclopetis, infectione aquæ, &c. intereſt enim Reipublicæ, non nimis vaſtari aut turbari feras.

Et ſibi ad eam certa loca reſeruare.

DICO SECVNDO, Cum populi conſenſu etiam certum eſt, poſſe Principem certa loca publici iuris ſibi reſeruare, in quibus ſolus venetur. Neque enim eiuſmodi loca ita obnoxia ſunt ciuibus, vt non poſſint Principi cedere Ius ſuum. Neque verum eſt, quòd etiam peregrinis ita obnoxia ſint, vt Reſpublica eis interdicere non valeat, quo minùs ibi venentur; ſunt ergo Reipublicæ: vt mirum non ſit, ſuo conſenſu eam poſſe Principi in illis venationem appropriare.

DICO TERTIO, Etiam inuito populo, quibuſdam poſitis, poſſet Princeps ſibi ſoli vendicare certis locis publicis venationem, aucupium aut piſcationem certi generis aut modi, aut etiam ſimpliciter: quamuis inhumanum foret, adimere ſubditis omne genus eiuſmodi voluptatis. Conditio autem iuſtæ prohibitionis erit, vt Princeps ademptam eiuſmodi libertatem populo compenſet, verbi gratia, minora exigendo tributa. Vbi etiam æquum fuerit eò reſpici, an hæc venationis vendicatio Principi æquè ſit vtilis, & populo non magis grauis, quàm erat tributum quod remittitur. Ad hæc cauebit Princeps, ne ſibi ſoli reſeruando venationem, damnum inferat populo in priuatis agris, multiplicatis feris. Neque ſatis eſt

quòd

Digitized by Google

quòd velit illud damnum poſteà ſarcire; tum quia vtrumque cauendum eſt, & ne per iniuriam proximus damnum patiatur, & ne damni negligatur reſtitutio; tum etiam quia eiuſmodi reſtitutio non carebit difficultate, cùm facilè contingat, eos plus damni paſſos eſſe, qui minus ſentiunt commodi ex compenſatione Principis, verbi gratia, remiſſo aliquo vectigali.

Sic etiam inferiores domini, ſed ex Principis conceſſione.

DICO QVARTO, Inferiores domini temporales poſſunt ex Principis conceſſione, iuſta aliqua ex cauſſa ſibi reſeruare venationem in locis publicis: propria tamen auctoritate, inuito populo, nihil eiuſmodi de nouo vendicare ſibi poſſunt, ſicuti nec tributa noua indicere. Poterunt tamen ad tempus interdum, quando bono publico expedit, non quidem lege, ſed edicto venationem interdicere, vt docet Couarruuias ſuprà citatus.

Dico *de nouo*, quia legitimi temporis præſcriptione poterunt etiam inferiores domini ius venandi feciſſe ſuum; niſi per tyrannidem inchoaſſe, aut mala fide, ſubditis obmurmurantibus, per potentiam incuſſo metu, continuaſſe poſſeſſionem reperiantur, aut fortè poſſeſſio ortum habuerit à conceſſione populi ſolùm ad tempus.

DVBIVM VII.

Quomodo puniri poßit, aut teneatur ad reſtitutionem, qui contra legitimam prohibitionem fuerit venatus.

NON poſſe in vita aut etiam corpore puniri, niſi fortè leuiter, vbi ſæpiùs fuerit deprehenſus, communis eſt ſententia: neque tamen id intellexero de illis, qui veneno flumen infecerint, quos grauiter poſſe puniri, indubitatum eſt.

Venator quomodo non teneatur reſtituere.

Ad reſtitutionem quod attinet, illud à Couarruuia ex communi ſententia relatum, non teneri venatorem reſtituere feram, quam contra legis prohibitionem in fundo alieno ceperit, niſi in caſibus quos ſuprà excepimus, quando lex non ſolùm venationem prohibêret, ſed incapacem dominij ſic comparandi venatorem redderet, aut ſanè domino fundi animal adiudicaret.

Hinc patet, Clericum qui contra Canones venatus feram ceperit, eam facere ſuam: idem iudicium de eo, qui die feſto contra inhibitionem Eccleſiæ venaretur, verbi gratia, die Paſchatis.

Verùm quid dicendum, ſi eo loco venatus quis fuerit, vbi Principi aut alicui alteri Ius venandi peculiariter eſt reſeruatum?

Sanè hîc aliquam debere reſtitutionem, admiſerim, non tamen totius feræ quæ capta eſt (niſi fortè certò erat eam Princeps capturus) ſed alicuius minoris pretij, quo æſtimabitur damnũ venatione illatum: quod idem etiam conſiderandum erit, vt iudicemus, an quantitas in hac iniuſtitia ſufficiat ad peccatum mortale. Neque enim mortaliter peccabit, qui feram tanti valoris cepit, vt ad mortale furtum aliàs ſufficeret; ſed qui damnum intulerit contra Iuſtitiam, quod prudens ad eam quantitatem æſtimaret, quæ ad mortale in furto ſufficiat.

Vnde vlteriùs infero, Quando damnum infra eiuſmodi quantitatem illatum fuerit, ſub mortali venatorem ad reſtitutionem vllam non teneri: ad quam tamen tenebitur, quoties damnum attigit eiuſmodi quantitatem, etiamſi quod cepit non attingat.

DVBIVM VIII.

Venæ metallicæ primùm inuentæ cuius Dominio accenſeantur, domini fundi, inuentoris, an Principis?

Venæ quo Iure ſint domini fundi.

RESPONDEO & DICO PRIMO, Manendo in ſolo Iure gentium, venæ iſtæ, etiam antequam inueniantur, pertinent ad dominum fundi, adeoque non debent cenſeri in bonis quæ domino carent; ſunt enim pars fundi naturaliter ei agnata, aut fructus: pars, ſi non renaſcantur ibi metalla aut marmora exciſa; fructus, ſi renaſcantur. Vnde colligitur, quando renaſcuntur, cedere vſufructuario.

DICO SECVNDO, Iure tamen ciuili communi, vel particularium regnorum, metallicæ iſtæ venæ regulariter cenſentur eſſe nullius, antequam inueniantur. & in hoc differunt à lapicidinis, fodinis carbonarijs, & ſimilibus. Ius enim conſiderat venas illas tanti eſſe pretij, vt meritò non debeant cenſeri tamquam acceſſorium vilis alicuius agelli; ſed cùm ſint quaſi matrix metalli admodum neceſſarij publico vſui, & rariùs ac difficiliùs eas reperiri compertum ſit, cenſetur meritò Reſpublica ita reſtringere priuata dominia, vt eiuſmodi venæ eximantur.

DICO TERTIO, Ius tamen effodiendi ad inquirendum eiuſmodi venas ita pertinet ad dominum fundi, vt nemo priuatus ipſo inuito effodere poſſit: poteſt tamen Princeps, aut etiam quiuis auctoritate Principis, modò reſarciatur damnum quod fundo infertur. Reſarciatur inquam habenti Ius ad fructus qui impediuntur, ſi illi ſoli nunc impediantur, aut ſi in poſterum impediendi ſint, etiam illis qui damnum eſſent percepturi.

DICO QVARTO, Vbi inuenta fuerit vena metalli, ea eſt inuentoris vel Principis, in ſolidum vel diuiſim, vt habuerit lex regni, aut conſuetudo: æquitas tamen poſtulat, vt etiam domini fundi habeatur ratio, præſertim ſi eam certò ipſe erat reperturus.

CAPVT VII.

De acquirendo priuatis Dominio rerum, quas homines vel ciues in commune poßident, vel quæ priuati alicuius fuerunt, ſed domini amiſerunt.

DVBIVM I.

An prohiberi poßit lignatio in ſiluis communibus, aut paſtio in paſcuo communi?

DICO PRIMO, Sicut prohiberi poteſt à Republica venatio illa, quæ multùm vaſtat feras, ita etiam in communibus ſiluis ea lignatio, & in compaſcuis ea paſtio, quæ ſiluas aut paſcua nimiùm vaſtaret; puta quando ſurgentia & tenera adhuc ligna ſucciderentur, aut radicitus euellerentur, aut vernantia paſcua intempeſtiua paſtione inutilia redderentur.

DICO SECVNDO, Debet ſeruari proportio in his compaſcuis aut communibus ſiluis, etiam

etiam ab ipſis oppidorum dominis, ne ſibi plus inde ſumant, quàm par ſit.

An teneatur reſtituere. DICO TERTIO, Qui contra prohibitionem hîc fecerit, ſi membrum ſit oppidi, cuius eſt commune paſcuum, ordinariè quidem ad mulctam tenetur poſt ſententiam iudicis; non tamen ad reſtitutionem, niſi damnum magnum eſſet, & conſtaret communitatem velle reſtitui.

DICO QVARTO, Si paueris in paſcuo vicini oppidi, aut lignatus fueris in ſilua, teneris reſtituere. *Quibus caſibus non obligetur.* Excipiendi hi caſus. Primus, Quando cenſentur oppida ſibi mutuò meritò id remittere, eò quòd hinc inde idem faciant. Secundus, Si quis viator neceſſitate compulſus, equum in vicinis pratis paſcit: quod enim non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum. De Regulis Iuris, C. Quod non eſt. Tertius, Si animal amiſſum ſit ſine tua culpa, & alienum depaſcitur, & velis potiùs cedere animal, quàm reſtituere damnum, L.1.ff. Si quadrupes pauperiem fecerit.

Cui pœna ſubijciatur. DICO QVINTO, Pœna contra eiuſmodi lignatores, etiam in ſiluis alicui proprijs, debet eſſe moderata aliqua & leuior pecuniaria, nulla ratione corporalis, ſicut aliorum qui furta admittunt: non enim ſolent hi notari infamia furum, quamuis reuerâ furtum ſit quod admittunt.

DVBIVM II.

Theſaurus inuentus ad quem pertineat?

THESAVRVS aliquando accipitur vt ſignificet quod lucri, metus vel cuſtodiæ cauſſa *εἰς ἄνεων*, hoc eſt in futurum, à domino depoſitum eſt: quo modo certum habet dominũ, cui indubiè ſit reſtituendus ab inuentore. Sed aliter hîc accipimus, vt accipitur L. Numquam. ff. De acquirendo rerum dominio. *Theſaurus quid.* Vbi ita definitur: *Theſaurus eſt vetus quadam depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam dominum non habeat. Pecuniæ* nomine hîc intelligimus quæcumq; mobilia, ex L. Nemo, C. De theſauris, de hoc itaque theſauro quæritur, cuius fiat, quando inuenitur?

In proprio fundo. Reſpondeo, & DICO PRIMO, Si quis theſaurum in proprio ſuo fundo inueniat, fit inuentoris, niſi fortè inuenerit arte aliqua legibus odioſa, de quo infrà. Patet ex citata L. Nemo, & §. Theſauros, Inſtitut. De rerum diuiſione: ſequitur Gloſſa in cap. Si quid 14 quæſt. 5.

At ſi emptor in domo recens empta, dum fabros induxit, inueniat theſaurum, eritne venditoris, an emptoris?

Reſpondet L. A tutore. ff. De rer. vindicatione, fore emptoris. Addo, licere communi pretio tibi emere domum, in qua nôris latere theſaurum, vt eum tuum facias; neque enim theſaurus fuit in bonis venditoris. Ita communiter DD. & confirmant ex parabola Euangelica Matth. 13.

Si duo domini fundi. DICO SECVNDO, Si duo ſint domini fundi, vnus qui habet dominium directum, alter qui vtile, & hic inuenerit theſaurum, retenta ſibi, tamquam inuentori, medietate, reliquam medietatem æqualiter diuidet cum domino directo. ita Molina tract. 56. ex communi ſententia.

At quid ſi inuito emphyteuta dominus directus fundum effoderit, & theſaurum inuenerit?

Sanè videtur nihilominùs dicta diſtributio locum habere, vt quarta ſolùm pars emphyteutæ cedat, niſi fortè in fundo damnum acceperit, quod ipſi reſarciri debeat.

In fundo dotali. DICO TERTIO, Si in fundo dotali theſaurum inuenit maritus, aut quicumque vſufructuarius, in fundo cuius tantùm habet vſumfructum; media pars erit vxoris aut proprietarij: imò nihil ex eo accedet marito, præter vſumfructum, ſed totus erit vxoris, illo caſu quo totus cederet domino fundi. Ita communiter DD.

In loco publico. DICO QVARTO, Si fortuito caſu inueniatur theſaurus in tali loco ſacro, aut publico, qui dicitur eſſe nullius, totus erit inuentoris; ſecùs ſi in loco publico qui ad ciuitatem pertineat, ad Cæſarem, aut fiſcum: tunc enim cum illis erit diuidendus. Ita Inſtitut. ſuprà.

In fundo alterius. DICO QVINTO, Si de induſtria inuito domino in fundo alterius quęras theſaurum, medietas ſtatim eſt domino fundi tradenda, altera autem medietas à te ſeruari poterit vſque ad ſententiam iudicis, qui te compellet ſecundùm leges etiam illam domino fundi reſtituere, vt patet dicta L. Nemo, C. De theſauris. Non diſſimile videtur iudicium, ſi vbi noueris eſſe theſaurum, alio prætextu à domino impetraris facultatem fodiendi.

DICO SEXTO, Poteſt Princeps loco debitorum ſibi vectigalium ærario ſuo applicare theſauros inuentos, aut maiorem eorum partem: cùm enim domino careant, ſatis rationi eſt conſentaneum, vt applicentur communibus Reipublicæ vſibus.

Magica arte inuentus. DICO POSTREMO, Magica arte inuentus theſaurus non eſt inuentoris, ſed Princeps ſibi illud ſumet, quod ad inuentorem alioqui pertineret; non tamen tenetur inuentor ante iudicis ſententiam Principi tradere, quia eſt lex pœnalis. Patet C. De theſauris, ſuprà.

DVBIVM III.

Quomodo comparetur Dominium rerum à priore domino abiectarum & derelictarum?

CVM ea quæ domino carent, Iure gentium fiant occupãtis, & dominium amittatur animo rem non ampliùs habendi pro ſua; dubium non eſt, quin bona abiecta & derelicta fiant occupantis, quod etiam Iura dicunt, Inſtitut. De rerum diuiſione, §. Hoc ampliùs, & ſequenti. & ff. Pro derelicto, per totum. *Quæ pro derelictis non habentur.* Illud tamen hîc cauendum, ne pro abiectis habeantur, aut derelictis, quæ talia non ſunt, verbi gratia, bona vacantia & incerta.

Bona vacantia. Vacantia vocant bona eorum qui inteſtati diſcedunt, & neminem habent, qui ſecundùm leges ab inteſtato ei ſuccedat.

Bona incerta, vt ſunt inuenta. Incerta, quæ longiſſimo tempore poſſideri non deſierunt, tamen ignoratur dominus: cuiuſmodi ſunt communiter inuenta, & agri quorum propter bella, famem, aut peſtem domini ignorantur. Quomodo autem præſumi debeat, dominum res ſuas abieciſſe aut dereliquiſſe, potiùs iudicio prudentis relinquendum eſt, quàm coniecturis æſtimandum, quas tradit Gabriel in 4. diſt. 15. q. 3. Nauarrus Enchirid. c. 17. n 170.

Bona naufragorum. Non debent etiam pro derelictis haberi bona naufragorum, aut quæ in tempeſtate leuandæ nauis cauſſa eijciuntur. Inſtitut. ſuprà, §. Alia ſanè. Imò qui Chriſtianorum naufragorum bona vſurpatint,

Digitized by Google

patint, excommunicantur per Bullam Cœnæ;& à Paulo III. grauiſſimæ in eos pœnæ ſtatuuntur lib.7. Decretalium, tit. De nautis & naufragium patientibus. Poteſt tamen res eiuſmodi recuperans æſtimare operam ſuam, & periculum vitæ quod ſubijt; non tamen periculum pereundi in quo res fuit. Quamuis enim certò erat peritura niſi tu extraxiſſes, non tamen potes eam tibi ideò retinere, niſi ideò iam dominus ſignificauerit, ſe eam donare occupanti, aut opera tua eius pretium adæquet,& eam nolit dominus reſtituere.

Res etiam per vim fluminis abreptæ non habentur pro derelictis, niſi adeò parui ſint pretij, & adeò longè dominus abſit, denique adeò magna induſtria adhibenda fuerit in eis recuperandis, vt meritò cenſeatur eas dominus proijcere potiùs, quàm omnia illa ſubeat diſpendia.

Si agellus ſimul cum vinea & arboribus vi fluminis à fundo tuo auellatur, & fundo alterius coniungatur, tuus manet: ſi tamen arbores in alterius fundo radices egerint, accedunt domino fundi, Inſtitut. ſuprà, §. Prætereà. Quod verò inſenſibiliter per alluuionem tuo agro accreuerit, Iure gentium tibi acquiritur.

CAPVT VIII.

De tranſlatione Dominij, priori domino inuito, potiſſimùm per Præſcriptionem.

QVAMVIS nihil æquè conueniens ſit æquitati naturali, quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transferentis ratam haberi, Inſtitut. De rerum diuiſione, §. Per traditionem: lege tamen effici poteſt, vt etiam iuſta ſit dominij tranſlatio inuito domino, puta per bellum iuſtum, per ſententiam in pœnam criminis, aut ſanè per legem, quo modo bonis ſuis priuantur hæretici; vel denique etiam ſine culpa prioris domini, per legitimam præſcriptionem: qui modus ſolus hîc erit explicandus, quia de alijs alibi commodiùs tractatur, puta in materia de Bello, de Iudicijs, de Hæreſi.

DVBIVM I.

Quid ſit Præſcriptio?

Præſcriptio variè accipitur.

PRÆSCRIPTIO apud antiquos Iureconſultos idem eſt quod Exceptio. Eſt autem Exceptio, qua reus ſe opponit actori, non negato eius fundamento, ſed allegata cauſſa propter quam nihilominùs eius petitio non debeat admitti. Ita accipitur ff. tit. De exceptionibus & præſcriptionibus.

Secundò accipitur præſcriptio pro ſpecie peculiari exceptionis, videlicet pro exceptione peremptoria, quando reus allegat ſe fuiſſe in poſſeſſione rei, Iuris, aut libertatis, tempore legibus definito. Ita accipitur C. De præſcriptione longi temporis, & alibi in Iure ciuili ſæpè. Crediderim autem quaſi antonomaſticè hanc exceptionem dictam præſcriptionem, quòd quàm plurimum actori concedatur: omnibus enim quę allegat non obſtantibus, ſolo quaſi temporis lapſu reus actionem elidere conatur, vt non tam non eſſe, quàm ſenio quaſi emarcuiſſe Ius actoris oſtẽdat.

Ex hac ſecunda acceptione trahitur vox præſcriptionis ad acquiſitionem dominij ipſius rei, quam præſcribendo noſtram facimus: quo modo in Iure canonico & apud recentiores Iureconſultos paſſim accipitur. Neque differt ab vſucapione, quamuis vſucapio ad acceptionem præſcriptionis pro exceptione non ſit extendenda. Vnde natum eſt quod Couarruuias dicit in Regulam Poſſeſſor 1. parte, præſcriptionem eſſe exceptionem, vſucapionem autem eſſe ipſam dominij acquiſitionem per vſum & poſſeſſionem.

Quòd verò vſucapionem ponant in rebus tantùm mobilibus, præſcriptionem in immobilibus; à recentioribus refutatur, tamquam Iuri minùs conforme. Vide Molinam diſp.60.

Quid præſcriptio.

Vſucapio itaque ſiue præſcriptio definitur L.3. ff. De vſucapionibus, vt ſit acquiſitio dominij per continuationem poſſeſſionis, tempore lege definito, cum modo & conditionibus lege ſtatutis.

DVBIVM II.

An ad Præſcriptionem requiratur poſſeſſio?

REQVIRI dicitur De regulis Iuris in ſexto, Regula 3. & patet ex definitione præſcriptionis: ſed inquirendum, qualis debeat eſſe poſſeſſio.

Qualis poſſeſſio requiratur ad præſcriptionem.

Vbi in primis certum eſt, non ſufficere, imò nec requiri naturalem: ſufficit autem & requiritur ciuilis, quamuis efficacior ſit ciuilis naturali coniuncta. Ita ferè Couarruuias, ad Regulam Poſſeſſor, initio 2. partis, numero 7.

Secundò requiritur, vt ſuo nomine proprio poſſideat, qui ſuo vult præſcribere: neque enim tutor poſſidens bona pupilli pręſcribere ea poteſt, neq; colonus aut conductor. L. 1. C. Communia de vſucapionibus. Emphyteuta tamen Ius emphyteuticum præſcribere poteſt. Quamuis enim agrum poſſideat nomine alieno, Ius tamen emphyteuticum ſuo nomine poſſidet.

Tertiò requiritur, vt qui poſſidendo præſcribit, ſit dominij capax, alioqui ſibi non præſcribet, etiamſi rei tamquam ſuæ inſiſtat. Hinc Religioſus ſibi nihil præſcribit, ſed monaſterio, etiamſi vitio proprietatis poſſideat tamquam ſuum. Hinc etiam laicus Ius decimarum non pręſcribit, quantumuis longo tempore eas tamquam ſuas detineat; quia illius Iuris incapax eſt eo ipſo quo laicus, cùm Ius illud ſit Eccleſiaſticum, de quo videre licet c.Cauſſam, De præſcriptionibus.

Quartò, neceſſarium eſt, vt poſſeſſio toto illo tempore quod Iure requiritur, fuerit continuata, vt patet ex definitione. Vbi nota, duplicem eſſe interruptionem poſſeſſionis, naturalem & ciuilem. Naturalis eſt per loci inundationem, & prodeſt quibuſuis quorum intereſt. Ciuilis quandoque fit per litem conteſtatam, quandoque per ſolam citationem, & non prodeſt omnibus quorum intereſt, ſed interrumpenti, ita vt contra alios poſſit currere præſcriptio. Gloſſa in Regulam Sine poſſeſſione, De regulis Iuris in 6.

Quintò, Si quis per ſe poſſidendo præſcribat, debet ei poſſeſſio eſſe cognita. Per ſeruum tamen, aut filium, etiam ignorans, poteſt quis poſſidere & præſcribere. Gloſſa modò citata. Imò in præſcriptione Iurium incorporalium poſſeſſio præſcribentis debet eſſe coniuncta cum ſcientia & patientia eius contra quem præſcribitur, aut illius qui Iura illa tradere poteſt. Couarruuias ſuprà, numero

Digitized by Google

numero 8. Qui tamé quaſdam ponit exceptiones, vtpote quando agitur de præſcribenda libertate, aduerſus olim conſtitutam ſeruitutem; item in præſcribenda ſeruitute cum titulo, aut in præſcriptione temporis immemorabilis.

DVBIVM III.

An titulus ſit ad Præſcriptionem neceſſarius?

Tituli probatio quando requiratur.

ASSERTIO PRIMA: Præſcriptio minor tricennali, requirit vt præſcribens poſſit probare, ſe certo aliquo titulo probabili rem poſſediſſe & poſſidere cœpiſſe, verbi gratia, emptionis: non tamen requirit vt is titulus fuerit verus, ſed exiſtimatus titulus ſufficit, vt præſcriptio verum titulum ſuppeditet, Gloſſ. in cap. Dilectio. 16. quæſt. 3. & in 2. Regulam Iuris in 6.

Quando nō requiratur.

ASSERTIO SECVNDA: In præſcriptione triginta vel quadraginta annorum non requiritur tituli probatio, ſed ſufficit bona fides: excipe niſi quando Ius eſt contrarium, aut aliunde oritur præſumptio malæ fidei.

ASSERTIO TERTIA: In præſcriptione temporis immemorabilis, etiam vbi contra præſcribentem eſt Iuris communis præſumptio, non requiritur tituli probatio.

ASSERTIO QVARTA: In centenaria præſcriptione contra Romanam Eccleſiam, aut quadragenaria contra aliam Eccleſiam, non requiritur tituli probatio, niſi ſit contra præſcribentem Iuris communis præſumptio: tunc enim ea requiritur, aut ſaltem vt eius loco probet immemorabilis temporis quaſi poſſeſſionem. Couarruuias ſuprà §. 5.

DVBIVM IV.

Qualis bona fides ad Præſcriptionem requiratur?

QVANDO res non eſt mea, triplici ratione cogitari poſſum eam bona fide poſſidere vt meam. Primò ſi exiſtimem eſſe meam. Secundò, quia quamuis dubius hæream, & non exiſtimem eſſe meam, non tamen habeo conſcientiam quòd ſit aliena. Tertiò, quia exiſtimo me eam licitè poſſidere, quamuis non certò ſciam eſſe meam. Sit

Præſcriptio bona fide inchoanda.

PRIMA ASSERTIO: Vt currat poſſeſſori præſcriptio, oportet ea fide rem apprehenderit quando eam poſſidere cœpit, vt exiſtimarit eſſe ſuam; ad continuandam autem præſcriptionem talis bona fides in progreſſu non requiritur, ſed ſufficit ſecundi generis, vt nimirum quamuis dubitet an res ſit ſua, non tamen habeat conſcientiam quòd ſit aliena, cùm diligenter inquiſierit veritatem. Eſt communis DD. Prior pars colligitur ex cap. Dilectio 16. quæſt. 3. & cap. Vigilanti, cap. Si diligenti, Extrau. De præſcriptionibus. Poſterior patet ex cap. finali ibidem, & cap. Si virgo 34. quæſt. 1. & 2. Ratio autem aſſertionis eſt, quia plus requiritur vt quis bona fide cenſeatur rem incipere poſſidere, quàm vt poſſidere pergat. Cùm enim in dubio melior ſit conditio poſſidentis, poteſt rem ſibi quiſque poſſeſſor bona fide ſeruare, quamdiu non habet conſcientiam rei alienæ: verùm vt incipiat eam ſibi ſumere bona fide, neceſſum eſt vt exiſtimet eſſe ſuam. Alterutro autem modo neceſſariam eſſe bonam fidem in quacumque præſcriptione, omnino certiſſimum eſt: nam quòd ciuiles leges eam non requirebant in tricennali ſiue longiſſimi temporis præſcriptione, per Canones correctum eſt, eaque correctio etiam in foro ſeruanda eſt.

Dubitant tamen quidam, vtrùm ſine fide bona præſcribi non poſſit contra actionem perſonalem, eò quòd videatur ita præſcribens neque iniuſtus eſſe poſſeſſor, cùm non ſit poſſeſſor; neque peccare, quando debitum non ſoluit, quod non exigitur.

Verior tamen eſt ſententia, etiam in illis opus eſſe bona fide, & iure canonico ciuile eſſe correctum: ita ſentit Lælius ſecutus Couarruuiam. Hactenus de bona fide primo & ſecundo modo.

At magnum eſt dubium, an etiam tertio modo bona fides requiratur ad præſcriptioné; videlicet, an etiam illi poſſeſſori currat præſcriptio, qui non habet quidem conſcientiam rei alienæ, ſed quia dubitat an ſit ſua, putat ſibi non licere eam retinere, & nihilominus retinet?

Probabilior eſt opinio quæ negat, de quo ſit

Error Iuris impedit præſcriptionem.

SECVNDA ASSERTIO: Poſſeſſor in propoſito exiſtimans ſibi non licere rem ſecundùm leges retinere, etiamſi in eo erret, & verè retinere poſſit, propter illum errorem retinendo non præſcribit. Ita habet apertè L. Si fur. ff. De vſurpationibus & vſucapionibus. Quæ Lex meritò hîc obtinet, quia præſcriptio inuentum eſt Iuris poſitiui. Neque deeſt æquitas: meritò enim lex ei non ſuffragatur, qui minùs eam videtur revereri. Itaque hîc habemus ignorantiam quæ tollat bonam fidem, & inutilem faciat ad præſcribendum. Nunc videndum quæ ignorantia hîc ponat bonam fidem, de quo ſit

Ignorantia facti non impedit.

TERTIA ASSERTIO: Bona fides, quæ oritur ex ignorantia inuincibili aut probabili facti, ſufficit ad præſcribendum; ſecùs, ſi oriatur ex ignorantia etiam inuincibili & inculpabili Iuris, niſi Ius illud ſit in ſe valdè ambiguum, & etiam apud peritos controuerſum. Prima pars huius aſſertionis receptiſſima eſt apud omnes, & ex ea ſequitur, ſi inuincibiliter ignorem venditorem furatum eſſe rem quam mihi vendit, poſſe me præſcribere; ſecùs, ſi craſſa ſit ignorantia mea: quia ſi diligentiam debitam adhibuiſſem, facilè deprehendiſſem furto ſublatam. Secunda pars patet ex L. Numquam, ff. eod. Tali enim bonæ fidei, quæ eſt ignorantia Iuris, lex non ſuffragatur quoad præſcriptionem; ſuffragatur tamen ad alios effectus, verbi gratia, vt talis poſſeſſor interim faciat fructus ſuos. Nauarrus de præſcriptionibus, conſilio 2. Tertia pars eſt Nauarri ibidem, Couarruuiæ, & aliorum, quos refert & ſequitur Molina diſp. 64.

Verùm cùm aliquando contingat heredem bona fide poſſidere quod defunctus mala fide acquiſiuit, meritò hîc inquirendum eſt, An eiuſmodi bona fides ad præſcriptionem ſufficiat heredi, de quo ſit

Quando heredi ſua bona fides ſufficit in iis qua prædeceſſor mala fide poſſedit.

QVARTA ASSERTIO: Vt computet præſcriptionem, etiam ſolo tempore quo ipſe poſſedit, heredi vniuerſali non ſufficit ſua bona fides, ſi prædeceſſor immediatus mala fide poſſedit; in particulari autem herede ſufficit. Eſt communis DD. Panorm. cap. Si diligenti, De præſcriptionibus, numero 29. Molinæ diſp. 65. Couarruuiæ in Regulam Poſſeſſor, 2. part. §. 9. qui benè refutat eos, qui hîc faciunt diſtinctionem Iuris

Digitized

canonici & ciuilis, quaſi non perinde vera ſit prior aſſertionis pars iure canonico, ac ciuili. Facit huc L. Cùm heres ff. De diuerſis tẽporalibus præſcriptionibus; item L. Si mala fide, C. Communia, De vſucapionibus. Ratio eſt, Quia heres vniuerſalis perſonã defuncti repræſentat, adeò vt non magis poſſit rem præſcribere, quàm defunctus ſi ſuperuixiſſet: atque ita fictione Iuris hic idem eſt, ac ſi is qui mala fide poſſeſſionem inchoauit, per alium poſſeſſionem continuet. Idem, inquam, eſt quoad præſcriptionem, quidquid ſit de amiſſione poſſeſſionis quibuſdam caſibus, de quo conſulendus Couarruuias.

Eſt tamen probabile, in præſcriptione tricennaria & longioris temporis, quando requiritur titulus, ſufficere bonam fidem heredis vniuerſalis, etiamſi mala fide defunctus poſſederit; modò heres non vtatur acceſſione temporis.

Notandum & illud, ab aſſertione excipiendum hîc eſſe heredem, qui aliunde quàm à defuncto iuſtum titulum habuerit: item heredem eius qui non verè habuit malam fidem, ſed ſolùm ſecundùm præſumptionem & fictionem Iuris. Quapropter etiam reſtringimus aſſertionem ad heredem immediatum; quia heres heredis potuit præſcribere, cùm is quem repræſentat non habuerit verè malam fidem, ſed ſolùm fictione & præſumptione Iuris.

DVBIVM V.

Quantum temporis requirat Præſcriptio?

AD præſcriptionem non ſufficit rem bona fide poſſideri, ſed oportet ſic poſſideatur tempore lege definito.

Præſcriptio rei mobilis.

DICO itaque PRIMO, Ad præſcriptionem cuiuſcumque rei mobilis ſufficit inter præſentes poſſeſſio bonæ fidei triennalis cum titulo. Couarruuias ſuprà §. 2. numero 5. Molina Diſputatione 68. Lælius De præſcription. numero 3. & eſt textus apertus Inſtitut. De vſucapionibus, in principio. Extendenda autem eſt aſſertio etiam ad res Eccleſiæ, etiam Romanæ, vt patet Authentica Quas actiones, C. De ſacroſanctis Eccleſijs.

Immobilis præſcriptio.

DICO SECVNDO, Rei immobilis præſcriptio contra priuatos cum titulo & bona fide abſoluitur decennio inter præſentes, & vicennio inter abſentes, tricennio autem ſine titulo, etiam inter abſentes. Ita de decem & viginti annis Inſtitut. De vſucapionibus. de triginta autem L. Sicut in rem, & L. Si quis emptionis, C. De præſcript. triginta vel quadraginta annorum. Videre etiam licet clariſſimè hæc tradita apud Gratianum 16. quæſt. 3. cap. Placuit. *Præſentes* hîc dicuntur ex L. vltima, C. De longi temporis præſcriptione, qui domicilium habent in eadem prouincia, id eſt, inquit Molina, tractu qui ſubſit vni iudici ſupremo ſub Rege, ſiue interim in ea prouincia ſita ſit res præſcribenda, ſiue non.

At quæres, Quid ſi contra quem præſcribo, partim præſens, partim abſens fuerit?

Reſpondeo, Tunc ſufficere duplicari illud tempus quo abſens fuit, L. Quòd ſi quis, C. eodem.

Contra pupillos non præſcribitur.

Notandum hîc, Contra pupillos non dari præſcriptionem, nec mobilium nec immobilium: contra minores autem vigintiquinque annis datur, ſed ſolùm tricennalis.

Notandum ſecundò, Cùm ſine titulo contra priuatum valeat tricennalis præſcriptio rei immobilis, etiam mobilium valere; & quia quoad res mobiles hîc non eſt priuilegium Eccleſiæ, etiam valebit contra eam.

Datur præſcriptio contra Eccleſiam Romanam.

DICO TERTIO, Res immobilis contra Eccleſiam Romanam præſcribitur ſpatio centum annorum; contra alias verò Eccleſias valet quadragenaria præſcriptio. De Eccleſia Romana patet cap. Ad audientiam, & cap. Cùm vobis, De præſcriptionibus: item cap. Nemo 16. quæſt. 3. & Authentica Quas actiones, C. De ſacroſanctis Eccleſijs. De alijs Eccleſijs patet aſſertio cap. Ad aures, De præſcriptionibus, vbi etiam Eccleſiæ contra Eccleſiam exigitur quadragenaria præſcriptio, & cap. De quarta, dicitur non ſufficere tricennalis, quamuis cap. Illud autem, vbi rurſus ſtatuitur quadragenaria hæc præſcriptio, dicatur, quoſdam Canones admittere tricennalem. Eccleſiæ æquiparantur loca pia, legata, & donationes ad pias cauſſas, monaſteria, & hoſpitalia. Olim omnes Eccleſiæ & pia inſtituta centenariæ præſcriptionis priuilegio gaudebant, vt patet Authentica Vt inter, C. De ſacroſanctis Eccleſijs: verùm illud poſteà proprium factum eſt Romanæ Eccleſiæ, vt diximus.

Contra res Principis.

DICO QVARTO, Res Principis præſcribuntur varijs modis. Bona enim fiſco incorporata non præſcribuntur niſi quadraginta annis; debita Principi in recognitionem ſupremæ poteſtatis numquam præſcribuntur: poteſt tamen quis præſcribere contra Principem, vt ei deſinat eſſe ſubditus, non tamen contra ſummum Pontificem. Principatui reſeruata Iura, verbi gratia, indicendi tributum, inſtituendi tabelliones, & ſimilia, ſine titulo præſcribuntur tempore immemoriali; cum titulo, obnoxia ſunt quadragenariæ præſcriptioni; denique coronæ annexa ſpatio centum annorum præſcribuntur.

Contra Beneficium Eccleſiaſticum.

DICO QVINTO, Beneficium Eccleſiaſticum præſcribitur decennio inter præſentes, vicennio inter abſentes interueniente titulo; nam ſine titulo prætenſo Canonicæ inſtitutionis non poteſt in Beneficij poſſeſſione præſumi bona fides. Trium annorum poſſeſſio ſine ingreſſu Simoniaco, munit Beneficiatum contra cuiuſuis impetitionem. Imò vt probabilis habet opinio, reddit poſſeſſorem bonæ fidei poſteà in conſcientia ſecurum, etiam quando conſtiterit collationem non fuiſſe validam. Ita tenet Emanuel Sà, poſt Nauarrum De præbendis, conſilio 30. qui pro ſe citat antiquum Iuriſconſultum Guillelmum De monte Serrato.

Et contra Ius patronatus.

DICO SEXTO, Ius patronatus tempore ordinario poteſt præſcribi aduerſus priuatum decennio inter præſentes, vicennio inter abſentes; nullo tamen tempore à laico aduerſus Eccleſiam certò liberam: ſi enim certò non ſit libera, Parochiani in Eccleſia parochiali Ius patronatus præſcribunt cum titulo quadraginta annis, ſine titulo, tempore immemoriali. Eſt communis apud Couarruuiam & alios.

Homo liber non fit ſeruus præſcriptione, ſeruus tamen fit liber.

DICO SEPTIMO, Contra hominem liberum, vt ſeruus tibi fiat, nullo tempore præſcribere potes; econtrà tamen ſeruus contra dominum libertatem præſcribit vicennio, etiam ſine titulo. In ſeruitutibus alijs, tam mixtis quàm merè realibus, ferè obtinet temporis ordinarium.

DICO OCTAVO, Debita tam mobilium quàm

Digitized by Google

Debita quomodo præſcribantur. quàm immobilium debitor contra creditorem triginta annis præſcribit, niſi creditor habuerit in bonis debitoris hypothecam: tunc enim opus eſt quadraginta annis. Si tamen hypotheca mea tacito meo reditu vendita ſit tertio, poterit is contra me ordinario tempore præſcribere.

Fiſco delicta. Fiſco debita ratione non ſoluti vectigalis, præſcribuntur quinquennio; debita verò ratione alterius delicti, non præſcribuntur ab eo qui deliquit, ſed ab eius ſucceſſore quinquennio; qui nec ipſe tamen præſcribet, ſi actio ſit ex crimine hæreſis.

Legata. Denique legata & fidei commiſſa non niſi tricennali ſubiacent præſcriptioni. Fuſiùs hæc Couarruuias & Molina.

Ceterùm generatim in omni præſcriptione videndum eſt, vt tempus computetur non interruptum, neque impeditum per bella, cap. Ex tranſmiſſa, De præſcriptionibus. Con. Hiſpal. 2. cap 1. quomodo etiam tempore ſchiſmatis contra Rom. Eccleſiam non currere præſcriptionem, dicitur c. Cùm vobis, ſuprà citato. Poteſt tamen heres quem vocant ſuum, quando defunctus fuit in bona fide, vti acceſſione temporis, vt quaſi continuet poſſeſſionẽ prædeceſſoris quem repræſentat. Vtitur etiam poſſeſſor acceſſione prioris temporis, quãdo præſcriptio ſolùm dormiuit propter bellum, mortalitatem, vacationem Prælaturæ, aut quia is, contra quem præſcribitur, non potuit agere; ſecùs quando verè præſcriptio eſt interrupta. Hactenus de tempore præſcriptionis.

DVBIVM VI.

Vtrùm ſit tutus in conſcientia, qui poſt legitimam præſcriptionem, agnito errore, rem detinet?

Sententia prior. ANCEPS iſta apud DD. eſt controuerſia. Quidam enim cùm omnino exiſtiment præſcriptione non transferri dominium, ſed ſolùm auferri actionem priori domino in foro exteriori; putant in foro animæ præſcribentem non fore tutum, etiam abſoluta legitimè præſcriptione, ſi nouerit certò rem fuiſſe alienam. Ita ferè Summa, Roſella.

Sententia 2. Alij diſtinctionem quamdam adhibent ſatis ſcrupuloſam: dicunt enim præſcriptione verè transferri dominium, quando prior dominus negligentia ſuæ rei peccauit mortaliter; aliàs non transferri, ſed ei eſſe reſtituendam. Ita Adrianus in 4. De reſtitutione.

Sententia 3. Alij dicunt præſcribentem rem non poſſe retinere quando ex cauſſa lucratiua, id eſt, titulo gratioſo fuit cõparata, puta quia accepit dono: poſſe autem ſi titulo oneroſo acceperit, puta emptionis, &c. Refert hanc opinionem Panormitanus, in cap. Vigilanti, De præſcriptionibus.

Sententia 4. Alij etiam, eo conceſſo quòd dominium transferatur in præſcribentem, negant eum poſſe rem retinere, vbi conſcientiam habuerit, quòd verè fuerit aliena quando præſcribebat: aut ſaltem volunt, non poſſe abſque animæ læſione eam contra priorem dominum defendere.

Sententia 5. Alij, quos citat Couarruuias, dominium directum dicunt præſcriptione non transferri, ſed manere apud priorem dominum: qui tamen rurſum in eo variant, quòd quidam dicant, præſcribentem habere ſolùm dominium vtile; alij autem ei concedãt etiam dominium directum, quod dicunt ſimul cum ipſo retinere priorem dominum.

Sententia 6. Alius quiſpiam dixerit, Iure quidem ciuili transferri dominia per præſcriptionem, ſed hoc Iure Pontificio eſſe correctum.

Sententia verior. Ceterùm communior & verior eſt ſententia, Tutum eſſe in conſcientia eum qui præſcripſit cum titulo, bona fide, tempore à lege conſtituto, etiamſi dum iam perfecta præſcriptione intelligit rem fuiſſe alienam, eam ſibi retineat. Tenet ita D. Thomas Quodlibeto 12. art. 25. Gloſſa in c. Vigilanti, De præſcript. Panormitanus ibidem, qui dicit eſſe communiorem Canoniſtarum: Silueſter & Caietan. verbo Præſcriptio: Conradus De contractibus quæſt. 15. concluſ. 3. & 4. Couarruuias ad regulam Poſſeſſor, 3. parte, §. 2. & recentiores tam Theologi quàm Iureconſulti communiter. Sit itaque

PRIMA ASSERTIO: Certum eſt, leges ciuiles non tantùm adimere actionem veteri domino contra quem præſcribitur, ſed verè dominium rei concedere poſſeſſori legitimè præſcribenti. Patet L. 3. ff. De vſucapionibus: vbi dicitur vſucapio eſſe adiectio, vel vt alij legunt, adeptio dominij.

Cauſſa cur præſcriptio conceſſa. SECVNDA ASSERTIO: Iuſtitia legis vſucapione transferentis dominium, neque ſolùm, neque præcipuè fundatur in negligentia punienda prioris domini, ſed quatuor eius ferè ſunt cauſſæ. Prima, vt certa ſint rerum dominia; L. 1. ff. De vſucapionibus, Inſtitut. eodem §. 1. Secunda, Vt lites & contentiones in Republica vitentur, & aliquando finiantur, ff. Pro ſuo, L. vltima. Tertia, Vt quiſq; moneatur rem ſuam non negligere, c. Vigilanti, De præſcriptionibus. Quarta, Vt negligentia veteris domini aliqua ex parte puniatur. Ita colligunt ex dicto cap. Vigilanti; eòque pertinet, quòd Panorm. in Rubricam De præſcriptionibus, præſcriptionem deſcribat, Ius quoddam ex tempore congruenti, auctoritate legum vim capiens, pœnam negligentibus inferens, & finem litibus imponens. Imò quatuor iſtæ cauſſæ ad vnam reuocantur, quam in reliquis intendant leges, nimirum, Vt finis ſit litium quæ oriuntur dum incerta ſunt dominia. Hoc enim ita expedit Reipub. vt meritò propterea iuſtificetur præſcriptio.

Confirmatur Aſſertio; Quia Lex de præſcriptione non eſt pœnalis, alioqui præſcriptio ſtatim lapſo tempore non adimeret dominium priori domino, ſed expectanda eſſet ſententia iudicis; quod tamen nec illi volunt qui dicunt adimere, quando negligentia fuerit mortaliter culpabilis: quod ideò minùs ſolidum eſt, quia, vt rectè Molina, ſi quando leges videntur reſpicere ad negligentiam, non debent cenſeri eam velle punire vt culpam habet Theologicam, ſed ſolùm vt ciuilem quemdam defectum, ex quo lites oriri ſoleant.

TERTIA ASSERTIO: Procedit in iudicio animæ præſcriptio etiam poſſidenti ex cauſſa lucratiua. Eſt communis Panorm. & Molinæ ſuprà; Iura enim ſimpliciter loquuntur de poſſeſſore bonæ fidei.

QVARTA ASSERTIO: Qui legitimè præſcripſit, poteſt ſalua conſcientia in iudicio excipere contra priorem dominum, rem ſuam repetentem: qui enim vtitur Iure ſuo, nemini facit iniuriam.

Digitized by Google

Quinta assertio: Quamuis prior dominus, contra quem res præſcripta eſt, ex multorum ſententia, quæ hîc aliquouſque vera cenſeri poterit, adhuc retineat quaſi natiuam, vt loquuntur, actionem, ratione cuius agere poſſit pro rei vendicatione, ſi reperiatur apud tertium, cauſſam ab eo qui præſcripſit non habentem, quia fortè pro derelicto poſſidet; verius tamen eſt, ipſa prę̈ſcriptione eum non ſolùm amiſiſſe dominium vtile, ſed etiam directum, vt fusè contra multos Iureconſultos oſtendit Couarruuias. Cùm enim certum ſit ſecundùm leges, eum fieri dominum qui præſcripſit; ſatis etiam certum ſit, idem dominium non poſſe in ſolidum pènes duos eſſe, L. Si vt certo. ff. Commodati: conſequens eſt, priorem deſinere eſſe dominum, & à poſteriore poſſe excludi tamquam à re aliena; imò non poſſe contra ipſum præſcribere cum conſcientia præcedentis præſcriptionis, tamquam vitiante bonam fidem, quod multo euidentiùs verum erit, quando priorem dominum ſolùm conducto aut commodato rem iterùm poſſidere contigerit.

In conſcientia tutus eſt qui præſcripſit.

Ex his conſtat, in conſcientia tutum manere qui præſcripſit. Quod confirmatur; Quia Ius Canonicum, cuius finis eſt ſalus animæ, cap. Cùm contingat, De iureiurando, probat præſcriptionis leges cap. De quarta, & alijs varijs capitulis, Extrau. De præſcriptionibus. Accedit quòd lex ciuilis aliàs iuſta, obliget in conſcientia; iuſtam autem eſſe legem, quæ tribuit præſcribenti dominium rei præſcriptæ propter commune bonum, iam ſatis oſtendimus.

Verùm contrà obijcitur Primò ſæpè citatum cap. Vigilanti, vbi videtur derogari legi ciuili, ſtatuenti Ius præſcriptionis. Poſtquam enim Pontifex dixiſſet, Epheſinum legiſlatorem præſcriptionem introduxiſſe, ſubiunxit: *Nobis autem tam in rebus cognitis quàm in latentibus placuit non habere vigorem.*

Reſpondeo, Pontificem ſolùm velle, ſiue conſcio & negligente priore domino, ſiue inſcio quis mala fide rem alterius poſſideat, non poſſe ipſum præſcribere, etiamſi leges in tricennali & quadragenaria præſcriptione bonam fidem olim non requiſierint. Corrigit ergo legiſlatorem Epheſinum, non quoad præſcriptionem ſimpliciter, ſed quoad tricennalem & quadragenariam, quatenus eam etiam mala fide vigorem habere volebat.

Obijciunt & Regulam 48. De regulis Iuris in 6. quæ ita habet: *Locupletari quis non debet cum alterius iniuria aut iactura.*

Reſpondeo, *aut* disiunctiuam poni pro *&* copulatiua. Deinde Regulam habere exceptionem in præſcriptionibus; vtrumque enim ibi dicit Gloſſa.

Denique veriſſimus ſenſus eſt, neminem debere locupletari cum iactura alteri per iniuriam illata; diximus autem quomodo præſcribens iniuriam non inferat.

Tertiò obijcitur, Nemo, inquit, ſua re priuandus ſine ſua culpa.

Reſpondeo verum id eſſe, niſi alia ſubſit iuſta cauſſa, per regulam Sine culpa, De regulis Iuris in 6. hìc autem ſubeſt, videlicet fauor publicæ vtilitatis.

Quartò obijci poteſt argumentum à ſimili: Etiamſi iudex ei rem adiudicet, pro quo falſi teſtes depoſuerunt, non tamen ei confert rei dominium: ergo etiamſi lex ei faueat qui præſcripſit, non tamen verè facit eum dominum.

Reſpondeo negando conſequentiam: Quia iudex non tribuit Ius illud, ſed ſolùm declarat ex prę̈ſcriptione falſa; lex autem Ius prę̈ſcribenti tribuit ex vera cauſſa publici boni.

Quintò obijcitur, Bonum illud publicum ſatis obtinetur, ſi ſolùm negetur actio antiquo poſſeſſori, & nouus poſſeſſor relinquatur ſuæ conſcientiæ.

Reſpondeo, Aſſumptum non eſſe verum; bonum enim publicum, quod leges præſcriptionis intendunt, eſt, ne incerta ſint rerum dominia, quod non obtineretur. Addo ex Couarruuia, etiamſi litium finis immediatè tantùm concernat forum exterius, ſufficere quòd propter iſtam rationem iuſta ſit lex præſcriptionis: omnis enim lex iuſta conſcientiam obligat, niſi fortè iuſta ſolùm ſit propter præſumptionem, quod hîc verum non eſſe (quamuis etiam illud aduerſarij vrgeant) ex dictis ſatis oſtenditur.

Sextò obijcitur, Cauſſa quare præſcribens legitimè poſſideat, eſt bona fides; ergo illa ceſſante, etiam poſt præſcriptionem ceſſat legitima poſſeſſio.

Reſpondeo, Poſt præſcriptionem non ceſſare bonam fidem, ſed potiùs fieri meliorem, etiam in eo qui tunc reſciſcit rem fuiſſe alienam; nouit enim iam certò rem eſſe ſuam vigore legis: neque ſolùm eo excuſatur, quòd non habeat conſcientiam rei alienæ, vt priùs.

DVBIVM VII.

Quænam præſcribi non poſſint?

Decimæ nõ præſcribuntur à laicis.

Primo, Non poſſunt à laicis præſcribi decimæ: quia ciuiliter eas poſſidere numquam cenſentur. Eadem ratione præſcribere non poſſunt eccleſias, loca religioſa, Ius primitiarum, oblationum, aut alia ſpiritualia Iura, vt notat Silueſter.

Secundò, Non poſſunt præſcribi quæ Principi debentur in recognitionem ſupremæ poteſtatis. Similiter contra Superiorem non præſcribit ſubditus nomine ſuo obedientiam, viſitationem, & procurationem, quæ ratione viſitationis debetur. cap. Cùm non liceat, & cap. Accedentes, De præſcriptionibus.

Dico *nomine ſuo*; quia nomine alterius, cui de ſubiectione reſpondet, prę̈ſcribere poteſt. Quamuis enim ſubditus contra Prælatum non præſcribat, Prælatus tamen ſubditos pro ſe præſcribere poteſt contra eum qui olim Prælatus fuit, cui præſcriptioni cooperari ſubditi qui præſcribuntur poſſunt, quando antiquo Prælato obedientiam negant, & nouo præſtant. Conſulatur cap. Cùm ex officij, De præſcriptionibus.

Res furto ſublata non præſcribuntur longo, ſed longiſſimo tēpore.

Tertiò, Præſcriptione longi tēporis, id eſt, trium, decem, aut viginti annorum, non poteſt præſcribi res furto ſublata; ſed benè longiſſimo tempore, triginta videlicet annorum, & vltrà. Inſtitut. De vſucapione, §. Furtiuæ, & ibi Gloſſa. C. De vſucapione pro emptore, L.6. & 7. Eadem eſt ratio de re aliter vitioſa, puta quia vi poſſeſſa eſt.

Quartò, Res indiuiſa non poteſt præſcribi, quocumque tempore ab vno herede contra alios coheredes: neque enim tam ſuo, quàm communi nomine poſſidet.

Quin-

ed by Google

Quintò, Loca publica aut partes eorum vſucapi non poſſunt. ff. De vſucapione, L. Præſcriptio.

Sextò, Succeſſor vniuerſalis bona fide non præſcribit rem mala fide poſſeſſam à prædeceſſore, vt ſuprà diximus.

Septimò, Homo liber non vſucapitur. L. vltima, C. De longi temporis præſcriptione.

Octauò, Limites indubitati prouinciarum, Epiſcopatuum vel Parochiarum non præſcribuntur, cap. Super eo, De Parochijs. Eadem erit ratio Ducatuum, Comitatuum, vt monet Lælius. Prædiorum tamen limites præſcriptioni ſunt obnoxij, cap. Quia iudicante, De præſcript.

Nonò, Contra neruum Eccleſiaſticæ diſciplinæ non præſcribitur, verbi gratia, quòd tempore interdicti pulſari poſſint campanæ, cap. Cùm inter, De conſuetudine.

Decimò, Res fiſci non præſcribuntur niſi quadraginta annis.

Vndecimò, Bona dotalia, bona maioratus, fidei commiſſum, legatum, accepta ab eo qui contra leges alienauit, non admittunt præſcriptionem niſi longiſſimi temporis: aduentitia etiam bona filij per patrem alienata non præſcribuntur contra filium, quamdiu exiſtit in poteſtate patris. Plura videre licet in Gloſſa ad dictum cap. Cùm non liceat.

DVBIVM VIII.

Quibus concedatur reſti u io in integrum contra Præſcriptionem?

Minoribus 25. annis conceditur reſtitutio contra præſcriptionē, etiam longiſſimi temporis.

DICO PRIMO, Minoribus qui nondum expleuerunt vigeſimumquintum annum, etiamſi non ignorauerint contra ſe præſcribi, conceditur reſtitutio in integrum contra præſcriptionem etiam longiſſimi temporis, modò eam petierint ſaltem ante lapſum quadriennij, inchoandi ab anno vigeſimoſexto ſuæ ætatis. L. vnica, C. Si aduerſus vſucapionem: & L. vltima, C. De temporibus in integrum reſtitutionis. Idem priuilegium habet Eccleſia, cap. 1. & 2. De reſtitutione in integrum, in 6. & Gloſſa ibidem; eſtque communis ſententia, imò Eccleſiæ ſubducitur in præſcriptione tempus quo vixit Prælatus qui malè alienauit, vt notat Lælius.

Item maioribus 25. annis, ſed iuſtis ex cauſſis.

DICO SECVNDO, Maiores vigintiquinque annis in integrum reſtituuntur contra præſcriptionem longi temporis, ſi fuerint occupati tempore præſcriptionis contra hoſtes Reipublicæ, aut in ſimili publica cauſſa, vel captiui: imò ex qualibet iuſta cauſſa, L. 1. ff. Ex quibus cauſſis maiores, &c.

Verùm in quæſtionem vertitur, An etiam hi ſint reſtituendi contra præſcriptionem longiſſimi temporis?

Etiam contra præſcriptionem lōgiſſimi temporis.

Reſpondeo, Quamuis Couarruuias id neget, eſt tamen probabile, aliquando reſtituendos eſſe, licet non tam facilè ac minores. Reſtituendi inquam erunt, quando Reipublicæ cauſſa aut aliàs iuſtè impediti, per abſentiam ſuam ignorarunt inuincibiliter, contra ſe præſcribi. Dicta enim L. vltima, De temporibus in integrum reſtitutionis, videtur dicere, durante eiuſmodi cauſſa non magis debere eis præſcriptionem obeſſe, quàm minoribus: requiritur tamen vt plenè poſſint probare ſuam ignorantiam inuincibilem, iuſtam aut probabilem, vt ex illa ſola iuſtam cauſſam habeant petendæ reſtitutionis in integrum: imò Deciſio Rotæ 387. 1. parte, vult, debere ignorantiam iſtam eſſe ex omni parte excuſabilem, circa quam nulla interuenerit negligentia, adeoque probabiliter opus eſſe vt ignorauerint non ſolùm alterum poſſidere, ſed etiam ad ſe rem aut Ius ad illam pertinere.

Quando petenda reſtitutio in integrum.

Nota tamen, numquam concedi illi reſtitutionem in integrum, qui ſinit labi quadriennium poſt abſolutam præſcriptionem.

Sed controuerſia eſt, An quadriennium illud currat etiam ignoranti?

Affirmat Couarruuias, negant alij, & volunt ſolùm à die ſcientiæ computandum eſſe. Quorum ſententia, quæ probabilis eſt, ſi recipiatur, iam aperietur via qua etiam fiat reſtitutio in integrum contra præſcriptionem centenariam, de quò vide Deciſionem Rotæ 42. 3. parte.

An autem ei ſit concedenda reſtitutio in integrum, qui ſcienter permiſit labi tempus præſcriptionis, ſi in Reipublicæ cauſſà abſuerit, aut aliàs iuſta in eo cauſſà conſideranda veniat, diſputatum videre liceat apud Couarruuiam.

CAPVT IX.

De Promiſſione præuia Donationi, qua transfertur dominium volente priore domino.

DVBIVM I.

Quid ſit Promiſſio?

Promiſſio.

PROMISSIO ſimplex definiri poteſt, deliberata & ſpontanea fidei obligatio, qua quis ſe alteri animo exteriùs ad hoc ſignificato obligat ad rem bonam & poſſibilem præſtandam. Promiſſio ſimplex aut nuda dicitur, ſicuti & pactum, quando non roboratur ex eo quòd res promiſſa ſit aliàs debita, nec onus imponitur, nec apponitur iuramentum, neque veſtitur ſtipulatione aut traditione rei, vt videre licet apud Silueſtrum verbo Pactum, quæſt. 2. Eſt enim in propoſito eadem ratio pacti ſimplicis & promiſſionis, niſi fortè per nudam promiſſionem etiam illam intelligas, quæ non eſt acceptata à promiſſario, quam pollicitationem vocant, vt patet L. 3. ff. De pollicitationibus; promiſſio enim acceptata eſt pactum quoddam.

Qualis deliberatio ad eam requiratur.

Dico *deliberata*; quia indeliberata promiſſio non eſt valida; cùm ne quidem ſub veniali obliget, etiamſi Deo fuerit facta: deliberatio autem talis requiritur quæ ſufficiat ad peccatum mortale; adeoque opus erit vt promiſſor conferat actum promiſſionis cum ſuo oppoſito, atque ita aperiatur via liberæ voluntati, vt eam amplecti poſſit aut repudiare, vtrimque oſtenſa aliqua ratione boni quam eligat.

Promiſſio metu extorta, irrita eſt.

Dico *ſpontanea*; quia promiſſio ſimplex non habet vigorem, ſi metu etiam leui aut fraude extorqueatur: eſt enim in illis pactis & quaſi contractibus, quæ natura ſua plenam poſtulant libertatem, ſaltem per iniuriam ad hoc ipſum metu aut fraude non imminutam. Imò hoc ipſum natura nudæ promiſſionis apertè præ ſe fert: cùm enim ſupponatur aliunde eſſe indebitum quod promittitur,

Digitized by Google

tur, non niſi per iniuriam ad id promittendum metu quis adigi poteſt. Exiſtimant tamen nonnulli, ſimplicem promiſſionem non eo ipſo eſſe nullius valoris, quo fit ex metu, ſed poſſe irritari ab eo qui iniuriam paſſus eſt. Verius tamen crediderim, eo ipſo eſſe irritam, quamuis conualeſcat, quando promiſſor læſus in integrum reſtitutionem ſibi debitam omnino liberè remittit, ſaltem adiuncta huius remiſſionis exteriori ſignificatione.

Propoſitum non ſuffi it ad promiſſionem.

Dico *fidei obligatio*; quia ad promiſſionem non ſufficit propoſitum faciendi, aut ſignificatio illius propoſiti, multo minùs ſignificatio futuri beneficij, etiam in gratiam alterius; ſed opus eſt, vt verbis aut ſignis vim obligandi habentibus promiſſor ſe promiſſario ad rem præſtandam obliget: quod fallit incautos, qui dum ſibi ſpem fieri vident, mox promiſſum interpretantur. Vnde non erit promiſſio ſi dicat, Faciam ſi voluero, L. Sub hac, ff. De obligationibus & actionibus: erit autem, ſi dicat, Faciam cùm volam; quia priori verborum forma nullo modo obligat fidem ſuam, poſteriori autem obligat quidem, ſed tempus ſibi liberum ſeruat. Quare ex hac forma etiam heres promiſſoris tenebitur, etiamſi promiſſor moriatur antequam declaret ſe velle; ex priori autem non tenetur, niſi declarauerit ſe velle. De quo videre licet Nauarr. in cap. Hæc autem verba, De pœnitentia, diſt. 1.

Solo animo non fit promiſſio.

Dico *animo exteriùs ad hoc ſignificato*; quia vt coram homine non ſufficit animus ſolus, ita neque ſufficit ſola exterior promiſſio. Si enim animo alio quàm tuam fidelitatem obligandi dicas te facturum, aut etiam promittere, verbi gratia, ciuilitatis aut etiam iactantię cauſſa; non eſt vera eiuſmodi promiſſio. ff. De ædilitio edicto, L. Sciendum. Fieri tamen poteſt, vt qui verbis ſimulat ſe promittere, teneatur ad euitandum aut reſarciendum damnum, quod promiſſarius dum ei fidit incurrit. Ceterùm humanæ & maximæ Chriſtianæ ſinceritati debetur, vt non in corde & corde, ſed veritatem quiſque loquatur cum proximo ſuo, vt vbi os patet, ibi & cor dilatetur (2. Cor. 6.) Denique vt etiam exteriùs tantùm facta promiſſa ſeruentur; nam reuerà exterior promiſſio ſaltem animum quodammodò promittentem promittit, niſi promiſſarius ſecùs accipiat.

Debet eſſe res bona.

Dico *ad rem bonam præſtandam*; quia nemo poteſt ex virtute fidelitatis obligari ad peccandum. Cùm enim ſit obligatus ad non faciendum ex præcepto alterius virtutis; non poteſt fieri vt imponatur ei obligatio ad idem faciendum, ex inclinatione fidelitatis; quia bonum bono non eſt contrarium.

Ad promiſſionem validam non requiritur vt fiat ſine peccato.

Duo tamen hîc notanda ſunt. Vnum eſt, non requiri ad promiſſionem validam, vt ipſa fiat ſine peccato, verbi gratia, vt non fiat contra prudentiam; ſi enim deliberatè promittas, etiamſi ſecundùm prudentiæ leges debebas non promittere, teneris. Alterum eſt, fieri interdum, vt actus qui eſſet vitioſus, ſi fieret ſine promiſſione, fiat honeſtus & licitus, quando fit quia promiſſus eſt, etiamſi promiſſio ipſa illicitè facta ſit: exceſſus enim contra mediocritatem rationis aliquando ceſſat, ſuppoſita promiſſione. Contingit enim vt prodigè promiſſio ſit facta, prodigè tamen non præſtetur quod promiſſum eſt. Vbi tamen videndum, An aliunde non maneat illicita prodiga donatio, verbi gratia, quia donator ſe ſuoſque priuaturus ſit rebus neceſſarijs; tunc enim promiſſio non obligabit.

Poſtremò requiritur poſſibilitas rei præſtandę, quia nemo poteſt ad impoſſibile obligari, vt habet Regula Iuris.

DVBIVM II.

An aliquam obligationem inducat Promiſſio interna?

Sententia quorumdā.

SOTVS lib. 4. quæſt. 5. art. 1. & lib. 7. q. 2. art. 1. Arragonius quæſt. 88. art. 3. docent, probabile eſſe, obligare etiam ſolo animo factam homini promiſſionem: obligare inquam, manendo in ſolo Iure naturę, ſic promittentem, vt eam promiſſario manifeſtet.

Pro qua opinione eiuſmodi produci poteſt argumentum: Promiſſio merè interna, ſi accedat iuramentum etiam merè internum, obligat; ergo etiam ipſa non iurata. Probatur conſequentia, Quia iurata iſta promiſſio non tantùm obligat, ne Deus in falſum teſtem adducatur, ſed etiam quia promiſſario verum Ius ex ea natum eſt, quod remittere poſſit promiſſionem relaxando.

Verior ſententia.

Verior nihilominùs eſt contraria ſententia, ne quidem manendo in ſolo Iure naturæ, vllam obligationem inducere promiſſionem ſolo animo homini factam, quamuis vota Deo ſolo animo nuncupata teneant. Ita tenet S. Thomas quæſt. 88. a. 1.

Promiſſio interna inualida.

Et quidem Iure poſitiuo non obligare merè mentalia eiuſmodi promiſſa, ſatis patet ex L. 1. ff. De verborum obligationibus. Certum etiam eſt, quando promiſſio requirit repromiſſionem, vt cōtingit in matrimonij promiſſione, non poſſe ſola mente hominem immediatè homini obligari. In quo peccauit Wiclef, qui dixit, matrimonium poſſe celebrari ſolo actu interiori, vt teſtatur Waldenſis De Sacramentis cap. 132.

Error VViclefi.

Quare autem etiam Iure naturali generatim interna promiſſa ſint inualida & inefficacia ad obligandum, veram exiſtimo hanc rationem, quòd promiſſio quæ fit homini, vt ei Ius pariat & promiſſorem teneat obligatum, debeat fieri cum quadam ordinatione congrua ſocietati hominum inter ſe: eſt enim promittere, inquit S. Thomas, actus rationis, cuius eſt ordinare. Itaque ſicuti homini nihil iubemus ſola mente, hominem non oramus ſola mente, ſed ſolùm iubere & orare proponimus; ita neque propriè promittimus, ſed ſolùm promittere proponimus. Sicuti enim iubendo & orando proximum ordinamus ad aliquid nobis pręſtandum, ita promittendo noſipſos ordinamus ad aliquid ei præſtandum. Adde, ſicuti in tuum dominium non tranſit res mea, niſi traditione; ita vt Ius habeas ad acceptandum rem à me promiſſam, æquum eſt vt illud tibi quaſi tradam: non trado autem, niſi verbis aut alijs ſignis voluntatem meam exteriùs indicem.

Hinc patet, etiamſi promiſſarius ſine mea ſignificatione, fortè per reuelationem diuinam, ſciret & acceptaret promiſſionem meam internam, nihilominùs per illam me non obligatum iri.

Reſpōdetur ad argumētum contraria ſentētia.

Ad argumentum pro altera opinione reſpondeo, Quando per iuramentum Deus teſtis & fideiuſſor adhibetur, fieri poſſe vt obliget mentalis promiſſio, primariò quidem reſpectu Dei, acceſſoriè autem & conſecutiuè etiam reſpectu hominis

Digitized by Google

nis, cui aliquid præſtare iuraſti. Ita ferè Molina diſp. 166. Sanches tamen infrà citandus rectè monet, etiam eiuſmodi iuramentum non obligare, ſi non Deo, ſed homini fieri intelligatur.

Promiſſio externa nemine præſenti non obligat. Ex dictis colligitur, manendo in Iure naturæ nullam oriri obligationem, ſi quis etiam exteriùs promittat nemine præſente, aut promittat verbis præſenti ſurdo aut infanti; quamuis Iure poſitiuo cautum ſit in fauorem infantis, non opus eſſe acceptatione eius, vt ei facta promiſſio reuocari nequeat.

Obiect. At inquies, Si promiſſio interna nō obliget, quia non eſt acceptata, obligabit ſaltem quoties ſecundùm Iura non requiritur acceptatio, de quo infrà.

Reſp. Reſpondeo vt infrà dicemus, Leges non tam volunt, pollicitationem in quibuſdam caſibus obligare ſine acceptatione, quàm promiſſorem non poſſe reuocare quod pollicitus eſt, ſed debere liberum relinquere promiſſario, vt ſi velit acceptet promiſſionem ſibi factam: promiſſio autem interna nondum ita facta eſt vt acceptari poſſit, multo minùs vt ius eam acceptandi homini vllum creatum ſit.

DVBIVM III.

Vtrùm obliget Promiſſio merè externa, facta ſine animo promittendi aut ſe obligandi?

RESPONDEO, Sine intentione ſeſe obligandi, ſaltem tacita & interpretatiua, neminem poſſe aliquid promittere, aut ſeſe exteriùs promittendo obligare; quia intendens promittere, & non apponens explicitè intentionem contrariam qua velit non obligari, cenſetur intendere ſe obligare. Si tamen qui non vult promittere, velit videri promittere, fieri poteſt vt in foro externo à iudice cogendus ſit ad promiſſum præſtandum, aut, vt ſuprà inſinuauimus, teneatur promiſſario de damno.

Ignorans promiſſionē obligare. Quæres, Si quis ignoret promiſſionem habere vim obligandi, vtrùm talis obligetur, ſi promittat ſine intentione ſe obligandi?

Reſpondet Sanches l. 1. de matrim. diſp. 9. non obligari, etiamſi non habuerit voluntatem poſitiuam ſe non obligandi. Aduerte tamen, talem non habere voluntatem promittendi propriè loquendo; quia probabilius eſt, quamuis obligatio ſit effectus tantùm promiſſionis, voluntatem tamen ſe obligandi, eſſentialiter contineri in promiſſione; non quòd promittere non valeat, niſi qui formaliter nunc intendat ſe obligare, ſed quòd ſaltem virtute & implicitè ſe velit obligare, quicumque vult promittere. Vnde etiam fit, vt qui ignorat hanc naturam promiſſionis, etiam tunc verè promittat & obligetur, quando intendit promittere ſicut alij promittunt: non enim poteſt ſe tueri ignorantiâ, quia ſcientiam aliorum vult eſſe pro ſua. Ex eodem capite prouenit, quòd non obligetur qui tantùm ioco promittit. ff. De obligationibus & actionibus, L. 3. *Ioco promittens.*

Quæres ſecundò, Quid ſi qui promittit & habet animum ſe non obligandi, eodem animo apponat iuramentum, quo coram promiſſario iuret ſe idem facturum, cum animo quidem iurandi, ſed ſine animo ſe obligandi?

Reſpondet Sanches, eſtque multorum opinio, ne talem quidem ex vi promiſſionis aut iuramento teneri: iuramentum enim vt tale, non obligare, niſi iuxta iurantis intentionem.

Sed verius eſt, teneri; quia quòd homo teneatur ad aliquid faciendum ex reuerentia Dei, non pendet ex intentione qua ipſe velit aut non velit teneri ad illud ex Dei reuerentia; nam etiamſi non velit propter Dei reuerentiam ad hoc teneri, nihilominùs verè tenebitur. Tenet noſtram ſententiam Suarez de Religione tom. 2. lib. 2. de iuramento cap. 7. Itaque etiamſi non ſolùm homini, ſed nec Deo intendat ſic iurans obligari, verè obligatur Deo: nam Deo obligari, quando ſolùm intenderet homini non obligari, nihil eſt mirum; obligatio enim Religionis ſubſiſtere poteſt in iuramento, etiamſi expungatur obligatio Iuſtitiæ vel fidelitatis. Addo, etiamſi ſic iurans ne quidem promittere intenderet, fore tamen obligatum, quatenus in aſſertionem quamdam, adeoque in materiam debitam cadit iuramentum.

DVBIVM IV.

An Promiſſio obliget ante acceptationem promiſſarij?

Iure ciuili non obligat. DICO PRIMO, Certum eſt, ante acceptationem Iure ciuili non obligare, L. 1. ff. De pollicitationibus.

At controuerſia eſt, An etiam manendo in ſolo Iure naturæ, promiſſio non ſit inefficax ad obligandum ante acceptationem promiſſarij? Sunt enim qui id negent, vt Couarru. in cap. Quamuis pactum, parte 2. §. 2. & alij. Contraria tamen ſententia, quam cum multis ſequitur Sanches diſp. 6. videtur melior. Vnde

Neq; etiam Iure naturæ. DICO SECVNDO, Etiam Iure naturæ non habet vllam obligationem promiſſio ante acceptationē promiſſarij. Probatur, Quia ea eſt natura promiſſionis, vt ipſâ me obligem facere voluntatem alterius; ſicut præcipiendo & orando hoc agimus, vt alius faciat voluntatem noſtram, vt ſuprà ex D. Thoma obſeruauimus. Sicut ergo ſubditum non vrget obedientia, quando nihil exigit Superior; ita promiſſorem non vrget fidelitas, niſi promiſſarius promiſſa acceptauerit.

Probatur ſecundò, Promiſſio non tantùm eſt de re grata in ſe, ſed opus eſt promiſſario gratum ſit, quod ei à promiſſore præſtetur: ergo ſicuti Deo promittere cum obligatione per votum non poſſumus rem quam ignoramus an ei gratior ſit futura quàm oppoſitum, ita neque homini obligabimur promiſſione eius, de quo adhuc dubitemus an ei grata futura ſit eius à nobis exhibitio; incertum autem id manet, antequam declarauerit, quod ferè fieri ſolet acceptando: ergo antequam acceptet, non obligabimur.

Probatur tertiò, Dictum eſt quòd promiſſor non obligetur, niſi ex animo ſe obligandi: atqui non habet animum aliter ſe obligandi, quàm ſub conditione, ſi promiſſarius acceptauerit, vt colligitur ex L. Qui abſenti, ff. De acquirenda poſſeſſione.

Obijcies, Promiſſio Deo facta obligat, non expectata Dei acceptatione; ergo non eſt de natura promiſſionis in genere, vt non obliget antequam acceptetur.

Reſpondeo, negando conſequentiam. Quia ſcitur, Deo, cui omnia nota ſunt antequam fiant, ſemper eſſe acceptum melius bonum; neque promiſſori poteſt eſſe dubium quin Deo placeat

etiam

etiam ab ipſo fieri quod melius eſt: ſecùs eſt de homine promiſſario, vt patet ex dictis.

Obijcies ſecundò, In promiſſione oneroſa, vbi repromiſſio eſt neceſſaria, expectanda eſt acceptatio promiſſarij: verùm iſtud non videtur neceſſarium, quando promiſſio eſt merè lucroſa; nemo enim præſumitur nolle ſibi benè fieri, ſicuti nec velle ſibi malè fieri: itaque videtur promiſſio potiùs obligare donec eam repudiet, quàm tum demum, quando eam acceptat.

Reſpondeo, Sicut in promiſſione oneroſa obligatio non præuenit repromiſſionem, ita in promiſſione liberali non præuenit acceptationem. Imò hactenus quælibet promiſſio oneroſa conſiderabitur, quòd ſimul atque promiſſor obligatur promiſſario ex fidelitate aut iuſtitia, promiſſarius viciſſim peculiariter ei obligatur ex gratitudine: nam beneficium accipere, eſt libertatem vendere.

Obijcitur tertiò, Sunt quædam promiſſiones, etiam hominibus factæ, quæ obligent ante acceptationem; ergo quòd aliæ non obligent, non eſt ex natura promiſſionis. Antecedens probatur; Quia leges prohibent pœnitentia reuocari promiſſiones ciuitati aut Reipublicæ factas, præſertim ruinæ inſtaurandæ gratia, vt patet ff. De pollicitationibus, L.4.

Reſpondeo, Iſtiuſmodi conſtitutionem ſolùm adimere promiſſori libertatem reuocandi promiſſionem, quam ex lege naturæ habebat, vt Reſpublica tempus habeat, ſi voluerit, acceptandi. Itaque hac Lege non habemus caſum, quo promiſſio obliget ante acceptationem, ſed ſolùm quò promiſſor ſuſpenſus manere debeat, ánne obligandus ſit acceptatione promiſſarij. Idem quoque dici poterit de promiſſione ad pias cauſſas, quam dicunt multi DD. idem habere priuilegium; quamuis verius eſſe contrarium, non malè oſtendat Sanches diſp. 6. numero 18. quando promiſſio non ſit Deo.

An tabellio publicus poſſit pro altero acceptare.

Tabellio tamen publicus videtur pro donatario & promiſſario abſente, in promiſſione & donatione non oneroſa non ſecùs acceptare, ac ſi promiſſarius aut donatarius ipſemet acceptaſſet. Ita enim ſentiunt Couarruu. Molina, & alij multi eruditi ab ipſis citati: quamuis nec alij deſint quibus aliter viſum ſit, quique illud quod de tabellione diximus, ſolùm in iudicio locum habere velint; quæ ſententia etiam eſt probabilis.

Dico tertio, Etiamſi promiſſor vellet obligari ante acceptationem promiſſarij, verè tamen non obligaretur, ſed reuocare poſſet; niſi fortè aliud lege regni conſtituatur, vt in regno Caſtellæ conſtitutum eſſe dicit Molina. Sequitur ex dictis; ad obligationẽ enim non ſolùm hîc requiritur voluntas promiſſoris, ſed etiam promiſſarij; talis igitur vellet obligari per rem quæ non obligat. Aliter tamen dicendum erit, ſi iuret aut voueat non reuocare.

DVBIVM V.

Qualis acceptatio ſit neceſſaria, vt promiſſio reuocari non poſſit?

ILLVD in primis certum eſt, debere acceptationem fieri durante adhuc voluntate promiſſoris: ſi illa enim per pœnitentiam retractata ſit, nihil operatur communiter ſera iſta acceptatio. Quando tamen litteras dederat ad promiſſarium de promiſſione; quæ poſt mortem promiſſoris ad eum deferantur, vtilis erit acceptatio. Similiter ſi dederis procuratorium ad tuo nomine aliquid promittendum, non impoſito vllo onere promiſſario, valida erat promiſſio à procuratore mutationis ignaro facta, etiamſi antequam ipſe munere ſuo fungatur, animum mutaueris. Si te promittere quiſpiam nuntiet promiſſario ſine tuo mandato, non valet ad eiuſmodi ſignificationem facta acceptatio, ſed opus eſt vt tu ipſe ſignifices, vel per te ipſum, vel per proprium inſtrumentum, puta procuratorem, epiſtolam, vel internuntium, Molina diſp. 264. At quid ſi nuntiare mandaueris, & ante mandati executionem reuocaueris? Sanè tunc manifeſtum eſt, expirante mandato non plus operari huius nuntium, quàm alterius, qui ſine mandato nuntiaret. Si tamen non eſſet ſolùm nuntius, ſed haberet à te mandatum pro te pollicendi, ratum erit quod pro te egerit, ignarus mutatæ tuæ voluntatis; ſecùs ſi conſcius fuerit.

Illud magis hîc dubium videri queat, an acceptatio non debeat innoteſcere promiſſori, antequam obligationem inducat, & promiſſionem reddat irreuocabilem?

Reſpondeo, Sufficere quòd fiat acceptatio coram promiſſoris nuntio; per ipſum enim ſatis iam cẽſetur coram illo facta acceptatio. Quãdo tamen promiſſio eſt oneroſa, poteſt promiſſor eam reuocare ante notitiam acceptationis; æquum enim eſt, tali caſu tamdiu ipſum manere liberum, quamdiu liber manet promiſſarius repromittens; is autem liber manet & reuocare poteſt, donec acceptatio eius promiſſori innotuerit.

Quæri & illud poteſt, An heredes promiſſarij validè acceptare poſſint, ſi contingat eum mori ante acceptationem?

Reſpondeo, De rigore Iuris non poſſe. Vnde ſequitur, ſi mandatarij negligentia acciderit, vt tempeſtiuè ante mortem non ſit ſignificata promiſſio, ipſum teneri heredibus promiſſarij de damno.

Quæritur Poſtremò, An quando promiſſarius præſens tacet, cenſeatur ſilentio ſuo acceptare?

Reſpondeo, Cenſeri, niſi ſit oneroſa promiſſio. At quid ſi dicat promiſſarius, Si volueris, Si ita tibi placuerit? Probabiliter docet Molina, promiſſorẽ nõ teneri, ſaltẽ ſub mortali, vtpote cuius arbitrio res relinquitur, imperfecta illa acceptatione. 4

DVBIVM VI.

Quinam poſſint pro abſente promiſſionem aut donationem acceptare?

QVOD quis pro alio ſtipulari poſſit, ex varijs cauſſis prouenit. Vel enim habet ad hoc generalem vel ſpecialem commiſſionem, vel vnum cum ipſo cenſetur, quia aliquid eius eſt; quo modo filius familias pro patre, & ſeruus pro domino ſtipulatur, & princeps pro ſubdito: vel ſub cura eius tamquam ſibi inſufficiens eſt promiſſarius; quomodo curator pro furioſo, tutor pro pupillo: vel etiamſi perſona promiſſarij ad eum non pertineat, cauſſa tamen ad ipſum pertinet, vt ſi ipſius interſit promiſſum impleri; quo modo creditor pro debitore ſtipulatur.

Notarijs etiam tamquam in hoc commiſſarijs Reipublicæ ea poteſtas competit, vt ſup. diximus.

In

Digitized by Google

In fauorem cauſſæ piæ quilibet poteſt ſtipulari, ea tamen ſemper cautione adhibita, vt verba promiſſoria ad ſtipulantem dirigi intelligantur, aut ſanè intelligi poſſint: non enim valet ſtipulatio, ſi Petro abſenti fiat promiſſio, ſed debet fieri hac vel ſimili forma: Promitto tibi; aut, Promitto me Petro daturum centum.

DVBIVM VII.

An Promiſſio facta ob turpem cauſſam obliget?

Ante opus præſtitum non obligat.

DICO PRIMO, Certum eſt ſecundùm omnes, non obligare antequam promiſſarius opus turpe executus fuerit: cuius euidens ratio patet ex dictis dubitatione prima: cùm enim promiſſio hîc ſit reſpectiua, quæ in promiſſore non pariat obligationem niſi viciſſim obligetur promiſſarius ad onus quod ei promiſſor imponit, obligari autem nemo poſſit ad peccandum; manifeſtum eſt, non tantùm illicitè, ſed etiam inualidè fieri eiuſmodi promiſſionem.

Opere præſtito obligat.

DICO SECVNDO, Opere præſtito, manendo in ſolo Iure naturæ, ex tali promiſſione oritur obligatio naturalis. Quod etiam verum videtur, quando opus fuerit contra Iuſtitiam. Prior pars eſt cõmunis DD. Couarruuiæ in Regulam Peccatum, parte 2. §. 2. Soti lib. 4. quæſt. 7. art. 1. Confirmatur ex L. Idem ff. De condictione ob turpem cauſſam: *Meretrix turpiter facit quòd ſit meretrix, ſed non turpiter accipit cùm ſit meretrix.* Ratio à priori eſt, Quia patrato maleficio, promiſſionis materia legitima eſt. Neque eſt quòd obligationem eius extinguat; tranſijt enim iam in abſolutam: & vitioſa non fuit promiſſio, niſi quatenus conditionata; opus enim exigebatur à promiſſario, tamquam conditio promiſſionis: patrato autem opere, mendacij argui poterit promiſſor, niſi etiam quod ipſe promiſit, præſtiterit. Indicatur Geneſis 38. Accedit quòd opera promiſſori præſtita in ſe conſiderari poſſit vt digna eiuſmodi mercede, ſepoſita eius malitia; quomodo valorem auri conſiderare licet in emptione calicis, non conſiderata eius conſecratione, quæ venalis eſſe non poteſt.

Poſterior pars plus habet difficultatis. Dicunt enim nonnulli, quandocumque delictum, pro quo merces eſt promiſſa, eſt iniurioſum tertio, ipſam remunerationem ad nouam ipſius iniuriam pertinere. At ſanè non apparet quænam hæc ſit iniuria: vel enim eſt in honore, vel in rebus quæ pecunia æſtimari ſolent. Poſterius dici non poteſt; nemo enim dixerit, ideò læſo pecuniam eſſe dandam, quia aliquid datum ſit illi qui nocuit. Prius etiam non rectè dicitur; quia ex eo ſequeretur contra priorem aſſertionis partem, numquam licere aliquid dare pro opera in maleficio præſtita: cùm enim omne peccatum ſit contra Dei honorem, ſi eiuſmodi remuneratio cedat in læſi ignominiam, etiam Dei honor læderetur quando meretrici aliquid dabitur.

Coram iudice non habet actionẽ promiſſarius.

DICO TERTIO, Apud iudicem qui maleficium patratum pœna exteriori punire ſolet, actionem non habebit contra promiſſorem pro mercede iniquitatis promiſſarius. Ita Couarruu. ſuprà numero 6. & patet ex L. Mercalem, C. De condictione ob turpem cauſſam. Ex qua itidem patet, quando vtriuſque partis verſatur turpitudo, etiamſi non concedatur actio exigendi promiſſum, neque tamen concedi promiſſori repetitionem eius quod ſoluit; quia nimirum in pari turpitudinis cauſſa lex fauet poſſeſſori. Hinc publicæ meretrici à Republica toleratę actio concedebatur ad meretricium, non item alteri mulieri, præſertim coniugatæ.

Ceterùm non defuerunt DD. qui ex auctoritate eiuſmodi legum negantium actionem pro maleficio à ſe interdicto, exiſtimarint ſtatui poſſe, etiam in conſcientia promiſſorem non obligari, quando delictum venit humana lege exteriùs puniendum: citiùs tamen conceſſerim, propter auctoritatem horum DD. ſententiam iſtam eſſe probabilem, quàm propter auctoritatem legum quas reſpiciunt. Familiare enim eſt legibus, ſubinde negare actionem ciuilem, vbi tamen verè naturalis obligatio ſubeſt; idque vel in hoc ipſo caſu qui tractatur, manifeſtè deprehendas: quando enim vtriuſque turpitudo verſatur, quod datum fuerit vt merces, lex repeti negat; quod datum non fuerit, peti negat. Vbi tamen in conſcientia certum eſt, ſi quod datum eſt tamquam promiſſa merces, retineri poſſit, dominium eſſe tranſlatum, adeoque nullam inæqualitatem conſtitutam; ſed inæqualitatem fore ſi datum non ſit, ideoque exigi poſſe, & ſolui debere.

Corrumpẽs iudicem quãdo obligetur promiſſione.

Hinc ſequitur eum qui iudicem corrupit ad ſententiam iniquam proferendam promiſſo munere, ad illud exoluendum poſt obtentam iniuſtam ſententiam, manendo in lege naturæ, in conſcientia teneri: non teneri autem eum, qui promiſſo munere tamquam mercede, obtinuit ſententiam iuſtam. Poſterior enim iſta promiſſio eſt de pretio eius quod vendi non poteſt, ideoque ſemper inepta eſt ad obligandum: prior autem eſt de pretio rei quæ vendi poteſt, aut ſaltem pecunia æſtimari, nimirum de pretio operæ, quam non ſine periculo honoris ſui & ſtatus præſtet iudex corruptus in gratiam promiſſoris.

DVBIVM VIII.

An ſimplex Promiſſio obliget ſub mortali?

Prima ſententia. Sub veniali tantùm obligat.

VARIE ſentiunt DD. Quidam dicunt, ſolùm ſub veniali ex genere ſuo obligare, eò quòd fidelitas ad veritatis virtutem pertineat, quæ non obliget niſi ſub veniali; inde enim fieri, quòd mendacium ex genere ſuo ſolùm ſit veniale: itaque violationem promiſſi, niſi ſit proximo pernicioſa, aut aliàs notabiliter noxia, puta quia magnum damnum occaſione eiuſmodi fraudis incurrat, nolunt eſſe peccatum mortale, ſed in ſe ſolùm eſſe fraudem venialis culpæ, etiamſi materia magni ſit momenti. Ita ferè Caiet. q. 88. art. 1. & quæſt. 113. & in Summa, verbo Perfidia.

Alij dicunt, rem iſtam dependere ab intentione promiſſoris, adeò vt ſi velit tantùm obligari 2.
ſub veniali, etiam quando grauis eſt materia, non obligetur ſub mortali. Quod confirmant per ſimile in legiſlatore: quamuis enim materia ſit grauis, poteſt tamen legiſlator ſolùm ſub veniali præcipere. Ita ferè Molina tract. 2 diſp. 262.

Alij denique ſimpliciter admittunt promiſſionem 3.
ſimplicem obligare ſub mortali, niſi ſit materia leuis. Hanc tenet Henriques lib. 13. c. 17. & pro ea viginti tres DD. adducit. Sequitur eam Sanches lib. 1. de Matrim. diſp. 5. eſtq; cõmunior.

Ante-

Antequam reſpondeamus, illud notandum, Satis certum eſſe, promiſſionem obligare ſub mortali, quando perfidia eſt proximo notabiliter noxia; & ſolùm ſub veniali, quando deceptio eſt in leui materia, aut quando promiſſor ſolùm intendebat ex quadam honeſtate politica ſe obligare, & promiſſarius non aliter accipit.

Verùm illud potiſſimùm hîc indagandum, An quando ſimpliciter intendit promittere, & promiſſionem naturæ ſuæ relinquere, obligetur ſub mortali: & an ordinariè debeat promiſſarius, & quiuis alius, præſumere eo animo promiſſionem eſſe factam, vt ſolùm velit promiſſor ex quadam honeſtate adſtringi, adeoque ſolùm ſub veniali: denique an eiuſmodi praxis commendanda ſit & ſatis ſincera, ſi quis non maiorem ſuis promiſſis ineſſe velit vim obligandi?

Quando obliget ſub peccato mortali.

DICO PRIMO, Niſi promiſſor actu vel virtute reſtringat animum ad ſe obligandum, ſolùm ex honeſtate quadam politica aut morali, oritur ex promiſſione debitum quoddam Iuſtitiæ, cui ſub mortali, quando materia eſt grauis, teneatur ſatisfacere, etiamſi promiſſarius nullum aliud ſit paſſurus incommodum ex infidelitate, niſi quòd carebit re promiſſa. Virtute autem cenſetur promiſſor ſolùm velle ex honeſtate obligari, quando ex priori quaſi præconcepta huius ſecuritatis opinione, faciliùs promittit quàm facturus eſſet, ſi eo modo promiſſiones non poſſe accipi ſciret; aut quando eo modo intendit ſe obligare, quo in communibus iſtis promiſſionibus homines ſe obligare intendere ſoleant, exiſtimans non niſi ex honeſtate morali ſolere.

Dico ex promiſſione tali oriri quoddam debitum Iuſtitiæ: cùm enim Iuſtitia vnicuique Ius ſuum tribuat ſeu debitum, verè autem & ſimpliciter debeatur cuique à te quod ei ſimpliciter promiſiſti; manifeſtum ſatis eſt, promiſſorem ex Iuſtitia obligari. Quia tamen, quando liberalis & non oneroſa eſt promiſſio, propter originem eius, & ex eo quòd promiſſor viciſſim ſibi debitum gratitudinis acquirat, Ius illud promiſſarij ſit quodammodò debilius; contingit non eſſe tam exactam Iuſtitiæ obligationem ex liberali promiſſo, vt ex pacto oneroſo. Vnde etiam maior materia requiritur vt fallẽdo promiſſor peccet mortaliter quàm requiratur ad furtum mortale, aut fraudem alterius rigidè debiti ex contractu. Sanè Sanchius dicta diſp. 5. requirit, vt ſit quadruplo maius quàm in furto. Neque id mirum; quia & in alijs quibuſdam debitum illud ex promiſſo degenerat à perfecto debito ex Iuſtitia, verbi gratia, quòd promiſſor fallens non teneatur ad intereſſe lucri ceſſantis, quòd non impediat hæc ratio debiti, quo minùs verè gratis res exhiberi cenſeatur, quando impletur promiſſum; quòd faciliùs & pluribus ex cauſſis, non tantùm ad tempus, ſed etiam omnino liberetur promiſſor.

Quæ quantitas obliget ad mortale.

Promiſſio in ſpirituali quomodo obliget.

Quæres, Si promiſero Deum orare pro aliquo, vt bona ei concedat æterna, an ſemper futurum ſit mortale, fallere eiuſmodi promiſſum?

Reſpondeo, Etiam in talibus paruam materiam poſſe conſiderari, quæ non ſufficiat hîc ad peccatum mortale. Vnde meritò hîc recedimus à Nauarro, qui putauit, ſi promiſeris liberaliter celebrare pro aliquo vnũ Sacrum, ſub mortali te obligatum iri. In ſpiritualibus enim, vt recentiorum nonnulli obſeruarunt, non adeò magnum illud promiſſarij damnum cenſebitur. Itaque conferendum erit ſpirituale cum ſpirituali, vt æſtimetur, paruáne ſit an magna materia; alioqui ſi quis conſulat alteri peccatum veniale, mox peccabit mortaliter. Alia tamen eſt ratio voti, quod multo ſtrictiùs obligat, vt ſuo loco dicemus; quamuis & ibi pars aliqua valdè exigua operis promiſſi ſine mortali omitti queat.

DICO SECVNDO, Si dubites quo animo promiſeris, an obligandi te abſolutè, an ſolùm ex honeſtate morali, & ſcias promiſſarium acceptaſſe tamquam abſolutè promiſſum, eò quòd exteriùs ſigna dederis te ſeriò admodum promittere, vt ſi promiſeris ſcripto, ſi cauſſam expreſſeris, verius videtur te ſub mortali obligari.

Neque obeſt, quòd in dubio iudicandum ſit pro poſſeſſore; quia, vt rectè Sanches diſp. 9. numero 13. præſumptio & poſſeſſio eſt pro animo ſe obligandi, vbi conſtat de promiſſione, & dubitatur de animo ſe obligandi. Secùs dicendum erit, ſi ex modo promittendi, aut conſuetudine communi colligi poterat minor obligatio; ex his enim etiam alij iudicium formare debebunt de tua intentione, quando aliunde ea non conſtiterit.

DICO TERTIO, Non eſt commendabilis mentis illa reſtrictio ad minorem obligationem, quando exteriùs non datur ſimul vllum indicium, quo ea colligi queat. Imò grauem virum ne quidem cum eiuſmodi indicio decet facilè vſurpare iſtum modum promittendi, ſicuti neque multùm ea aſſeuerare, quæ perſpecta ſatis non habuerit.

Contra dicta objicitur Primò, Fallere fidem in promiſſis, dumtaxat eſt mendacium quoddam facti, atque ita ſolùm erit contra veritatem, non contra Iuſtitiam; virtus autem veritatis ſolùm obligat ſub veniali ex genere ſuo. *Obiect. 1.*

Reſp. Reſpondeo, Sicut promittere ſe facturum plus eſt quàm dicere ſe facturum, vt patet ex ſupradictis; ita fallere fidem in promiſſis, plus eſt quàm non præſtare veritatem in dictis: non eſt ergo mendacium ſolùm, ſed eſt defraudatio Iuris quod proximo competit, perfida quadam, adeoque iniuſta infidelitate. Verax dicit quod ſentit, & facit quod dicit ſe facturum, etiamſi proximo non oppignoret fidem ſuam; quod dum facit, vlteriùs ſe obligat, adeò vt iam proximus habeat Ius in fidem ipſius, quo fiat vt ex veritate itum ſit in Iuſtitiam. Hinc Philoſophus 4 Ethicorum cap. 7. indicat diſtinguendam virtutem quæ in pactis ſeruat fidem, à veracitate.

Obiect. 2. An promiſſio pariat actionem in foro exteriori.

Objicies Secundò, Si ex iuſtitia obliget promiſſio, ergo pariet obligationem reſtituendi, & actionem in foro exteriori.

Reſp. Reſpondeo, Quoad obligationem reſtituendi admitto; quoad actionem in foro exteriori, Dico, Iure Digeſtorum promiſſio nuda ſine ſtipulatione non parit actionem in foro externo, Iure tamen Codicis ſtipulatio non videtur neceſſaria, propter L. Si quis argentum, C. De donationibus; Iure denique canonico certum eſt concedi actionem ex ſola promiſſione acceptata ſine ſtipulatione, cap. 1. & 3. De pactis, & cap. Quicumque epiſcopi 12. quæſt. 2. vbi conſulendæ ſunt Gloſſæ. Non tamen ſine cauſſæ expreſſione, Silueſter verbo Pactum, q. 3. quamuis in foro conſcientiæ etiam illius conditionis neceſſitas, tamquam in præſumptione fundata, ceſſet; præſumit enim Ius

Ius errorem in promiſſis, quando cauſſa non apponitur, niſi facilè ipſa præſumatur. Itaque non ſequitur, Non dat actionem in foro externo, ergo non obligat: in foro enim externo ſubinde negatur actio, etiamſi verè, vt ita fiat, naturaliter & in conſcientia obligemur, vt patet in decepto citra dimidium iuſti pretij, L. 2. C. De reſcindenda venditione.

DVBIVM IX.

Quibus modis Promiſſio quæ verè obligabat, deſinat obligare?

Non ſtante pactis promiſſario.

CERTVM eſt, quando ſtipulatio acceſſit, & ex ſua parte non ſatisfacit pactis promiſſarius, deſinere obligare.

Hìc ſolùm illud dubium eſſe poſſit, quando cenſeatur obligatio prorſus interimi, & quando ſolùm ſopiri ita vt conualeſcat, altero iam volente implere quod repromiſit, aut pro ſua parte implente?

De quo dicendum videtur, tunc omnino diſtingui, quando ita grauis & inutilis eſt promiſſori eiuſmodi dilatio, vt non cenſeatur tali caſu ſe voluiſſe obligare. Neque tunc ſatis erit ad obligationis conſeruationem, repromiſſorem iuſtam habere neceſſitatem ſuæ moræ; quamuis tunc æquum ſit, moram non tam faciè ei obeſſe.

Secundò poteſt omnino extingui, eò quòd indignus fit repromiſſor per iſtam ſuam infidelitatem, cui fides ſeruetur. quod manifeſtum eſt locum non habere, quando iuſtas habet ſuæ moræ cauſſas.

Tertiò poteſt hìc conſiderari via compenſationis: ſecundùm illam autem videtur ſolùm ſopiri obligatio, ſi probabile ſit, alterum poſteà aliter affectum, rem promiſſam præſtiturum.

Quæres, An deſinā obligari Petro, cui promiſi centum, ſi ipſe mihi non ſoluat rem ſimilis valoris, quam non quidem repromiſit, ſed ſine intuitu huius mei promiſſi, antè vel pòſt promiſit? Nauarrus enim cap. 18. n. 7. ſentit, non deſinere.

Reſpondeo tamen, verius videri contrarium: ſunt enim debita eiuſdem ordinis, vt meritò in illis compenſatio admittatur. omitto etiam ingratitudinis titulum hìc concurrere, de quo infrà. Ita ferè Molina diſp. 272.

Non ſubſiſtente cauſſa.

Secundò deſinet obligare promiſſio, Quando cauſſa, ob quam facta eſt, non inuenitur eſſe, præceſſiſſe, aut ſubſecuta eſſe; quo modo promiſſor exiſtimabat; vt ſi quis officium, quod promittēdo intendebat, non fuerit conſecutus, quia mortuus intereà fuit, non tenentur heredes eius pecuniam promiſſam ſoluere, L. 11. ff. De pollicitationibus.

Relaxatione.

Tertiò deſinit promiſſio obligare, Quando eam relaxat promiſſarius, aut legitima poteſtate ſuperior, vel aliquis à promiſſario poteſtatem relaxandi habens; quomodo Pontifex etiam vota relaxat, tamquam Dei in hoc vicarius, vel, vt alij volunt, tamquam arbiter voluntatis ſubditi, ſicut pater filiæ votum irritat.

Si promiſſum ſit factum impoſſibile vel illicitum.

Quartò, Si res promiſſa facta ſit impoſſibilis aut illicita, vt quia interim lege vetita eſt. Vbi tamen obſerua, ſi promiſſor fuerit in mora, quia antequam fieret res impoſſibilis aut illicita, aduenerat tempus, quo debebat promiſſum præſtare, & non pręſtitit; teneri, etiam quando res eſt impoſſibilis aut illicita, compenſare hanc noxam.

Paupertate promiſſoris.

Quintò, Si promiſſor in paupertatem inciderit, aut valdè ei difficilis facta ſit promiſſio.

Ob ingratitudinem promiſſarij.

Sextò, Si promiſſarius inſignem aliquam ingratitudinem contra promiſſorem oſtēderit; nam etiam donationes ſic reuocantur, C. De reuocandis donationibus, L. vlt.

Et ob mutationem notabilem ſubſecutā.

Denique, Si ea ſit facta mutatio, qua exiſtente noluiſſet promittere, ita vt ipſius intentio ad eiuſmodi caſum ſeſe non extenderit, neque actu, neque virtute, neque interpretatiuè, hæc enim eſt quaſi quædam ἐπιείκεια in lege, quam ſibi quiſque promittendo imponit.

Vbi rectè monet Molina, hìc cauendum eſſe, ne putemus dici omnem illum à promiſſionis obligatione liberari, qui nunc eam in re promiſſa experitur difficultatem, vt ſi eam perſpectam habuiſſet, numquam promiſiſſet. Dicit enim, duobus modis iſtud contingere: Vno quia hoc in re promiſſa verè erat, ſed non videbatur à promiſſore, minùs promiſſæ rei naturam penetrante; altero, quia reuerà hoc in re promiſſa non erat. Prior modus non tollit obligationem, ſed poſterior: hic enim oſtendit, promiſſioni tacitam infuiſſe conditionē, qua talis caſus exciperetur. Propter priorem modum non liberatur, qui eas nunc experitur in Religione moleſtias, vt ſi ipſas præuidiſſet, non vouiſſet vitam religioſam; propter poſteriorem liberatur ab obligatione, qui promiſit hanc ducere vxorem, ſi poſt ſponſalia fornicetur; cap. Quemadmodum, De iureiurando. Fauet Regula Iuris 81. in 6. *In generali conceſſione non veniunt ea quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus.*

DVBIVM X.

Quomodo Promiſſio irrita ſit Iure poſitiuo?

Quæ promiſſiones Iure irritentur.

IN quibuſdam lex poſitiua promiſſionem reſcindit. Sic L. Si vnus, §. Illud multa, ff. De pactis, ſtatuitur, pactum non valere, ſi quis promiſerit alteri, ne futurum dolum præſtet. Vult enim lex, pactum de futuro dolo non valere, ſed ſolùm de præterito; prius enim pactum præbet occaſionem peccandi, non poſterius. Imò generatim dicit Authentica, Pacta, C. De pactis, pacta quæ contra leges, vel conſtitutiones, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere. item L. Cùm lex, ff. De fideiuſſoribus, ſtatuitur, vt fideiuſſio pro illegitimo contractu nulla ſit. Quare autem iuramentum obliget appoſitum promiſſioni, quæ ſolo Iure poſitiuo nudè conſiderato non obligaret, quando nimirum non eſt contra bonos mores naturales, ſed tantùm ciuiles, dicemus infrà.

Contra libertatem matrimonij.

Irritæ etiam ſunt promiſſiones, quæ ſunt contra libertatem matrimonij. Panorm. in cap. 1. Qui matrimonium accuſare poſſunt: verbi gratia, quando ſpōſus promittit ſe non aliò migraturum.

Contra libertatem canonicæ prouiſionis.

Item contra libertatem & puritatem canonicæ prouiſionis in beneficijs Eccleſiaſticis. Nam cap. Deteſtanda, De conceſſione præbendæ, &c. in 6. irritatur promiſſio, quæ prius valebat, qua collator promittit alicui de Beneficio Eccleſiaſtico, cùm potuerit, vel cùm facultas ſeſe obtulerit prouidere, de quo videre licet eumdem Panormit. in cap. Accedens, Extrau. eodem. Eadem promiſſio inhibetur cap. Nulla, De conceſſione præbendæ, eò quòd etiam Gentilium leges damnent pactum de futura ſucceſſione.

Digitized by Google

Contra libertatem teſtandi.

Item contra libertatẽ teſtandi. Neq; enim valet promiſſio quòd non reuocabis teſtamentum, aut quòd dabis tantum, ſi reuoces, L. Stipulatio hoc modo, ff. De verborum obligationibus. vbi irrita dicitur promiſſio, qua ſpondeas dare tantum, ſi heredem me non feceris.

CAPVT X.

De tranſlatione Dominij per Donationem.

DVBIVM I.

Quid ſit Donatio?

Donatio quid.

DONATIO eſt datio liberalis. Vel, vt alij, eſt largitio illimitata, ex mera liberalitate facta. ff. De donationibus, L. 1. Vbi ad donationem puram, ſimplicem & liberalem tria requiruntur. Primum, vt det quis ea mente, vt ſtatim velit accipientis fieri. Secundum, vt non velit vllo caſu donum ad ſe reuerti. Tertium, vt propter nullam aliam cauſſam donet, quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat.

Requiſita ad donationem.

At quæres, An ergo ſi donauero ex gratitudine, non erit propriè donatio?

Donatio ex gratitudine non eſt donatio liberalis.

Reſpondeo, Verius videri, non venire hanc donationem nomine donationis liberalis, quando ea ſtrictè accipitur, vti accipienda eſt quando aliquibus interdicitur, aut quandò propter ingratitudinem donatarij dicitur poſſe reuocari. Patet L. Aquilius, & L. Si pater. ff. eodem; & tenet Panorm. in Rubricam De donationibus.

Quæres ſecundò, An deſinat eſſe donatio, ſi dem quia rogor?

Donatio rogati eſt donatio.

Reſpondeo, Non deſinere; ſecùs ſi exigar, aut petitio libertatem minuat. Nauarrus commentario in Extrauag. Ab ipſo, De datis & promiſſis pro Iuſtitia, numero 55.

Quæres tertiò, Vtrùm non ſit donatio, ſi donem præcipuè vt gratum ſentiam accipientem?

Donatio vt gratum ſentiatur accipiens, non eſt pura.

Reſpondeo, Non eſſe donationem puram; ſecùs ſi ſolùm minùs principaliter tale quid intendas: ad liberalem enim donationem ſufficit, quòd principaliter intendatur liberalitas, ita vt non fiat æquè vel magis propter aliam cauſſam. Idem Nauarrus numero ſequenti. Hinc D. Thomas in 1. diſt. 18. art. 2. donationem ob timorem dicit eſſe potiùs redemptionem quàm donationem.

Quæres quartò, An remiſſio debiti ſit donatio?

Debitum remittens donat.

Reſpondeo, Quamuis remiſſio non ſit omnino propriè donatio, vt propterea dicat Gloſſa communiter recepta in cap. Statutum, §. Si quid autem, De reſcriptis in 6. faciliùs remitti multa, quàm donari pauca; nihil tamen obſtat, quò minùs hæc condonatio donationis naturam habere conſideretur. Ita conſideratur L. Si donatio. C. De donationibus. Qui enim debitum remittit, dare intelligitur, inquit Gloſſa in c. Veniens, 1. De teſtibus & atteſtationibus, & ibi Panormitanus.

Quæres quintò, Rem mihi donatam ſi tibi poſtmodum dederit & tradiderit donator, cuius erit, mea, an tua?

Res duobus donata, illius eſt cui tradita.

Reſpondeo; Erit eius cui non ſolùm donata, ſed etiam tradita, quamuis fuerit in donatione poſterior, ſed actio ſua manebit alteri in donatorem: ad vitandas enim lites cùm res vna faciliùs duobus donari poſſit, quàm tradi, Lex ſtatuit, ad dominij tranſlationem opus eſſe traditione. Inſtitut. De donationibus, §. Perficiuntur.

Quæres poſtremò, An hæc ſit donatio, ſi dicam alicui, Tolle tibi hanc pecuniam?

Reſpondet Panorm. in cap. In cauſſis, De electione, præſumi potiùs mutuum vel depoſitum, quia nemo præſumitur ſuum iactare.

DVBIVM II.

Quotuplex ſit Donatio?

Donatio inter viuos.

DONATIO iam deſcripta liberalis eſt: at in genere diuiditur donatio in donationem inter viuos, quando rem quam tibi dono, malo te habere quàm me; & in donationem mortis cauſſa, quando eam malo me habere quàm te, ſed magis te quàm heredem meum, Inſtitut. De donationibus, §. 1. & aliquot ſequentibus. ff. De mortis cauſſa donationibus, L. 1. Donatio inter viuos irreddibilis eſt; donatio mortis cauſſa æquatur legato, & ante mortem reuocari poteſt.

Donatio mortis cauſſa.

Simplex. Modalis. Abſoluta. Conditionata. Demõſtratiua.

Iterùm donatio inter viuos alia eſt ſimplex, alia modalis, quæ fit propter cauſſam inter poſitam, Vide Silueſtrum verbo Donatio. Donatio ſimplex, alia abſoluta, alia conditionata, quando ſub conditione aliquid promittitur. Demonſtratiua donatio omnibus his communis eſt, ſic dicta, quòd demonſtretur donatarius aut donum.

Propria. Impropria.

Poteſt etiam donatio diuidi, vt alia ſit propria, alia impropria: de quibus L. 1. ff. De donationibus. Propria eſt ferè illa liberalis, de qua diximus, qua ſtatim neque ex alia cauſſa, neque propter aliam cauſſam præter liberalitatem ipſius donatoris, res fiat donatarij.

DVBIVM III.

Quinam poſſint donare?

Amens donare non poteſt.

RESPONDEO, Illi ſoli & omnes donare poſſunt, qui poteſtatem habent alienandi. Vnde colligitur, non ſufficere dominium aut poteſtatem adminiſtrandi. Itaque amens & furioſus ſua donare non poterit, 15. quæſt. 1. cap. Merito. Neque ſatis eſt quòd non habeat curatorem, quamuis tunc donare poſſit, quando lucida fortè durant interualla, Lælius ex Bartolo.

Nec etiam prodigus.

Prodigus etiam, qui iam habet curatorem à prætore datum, donare non poteſt. Eadem eſt ratio, ſi ei fuerit interdicta rerum ſuarum adminiſtratio, etiamſi magiſtratus curatorem nondum dederit; ſecùs ſi nondum ſit interdicta, neque curatorem habeat. Imò monet Lælius, validè adhuc prodigum poſſe alienare, etiamſi vetitum ſit per præconem, ne quis cum ipſo contrahat; modò ei adhuc non ſit facta inhibitio, aut adempta adminiſtratio, aut non ſit per ſententiam declaratus prodigus.

Nec impubes.

Impubes quoque, id eſt maſculus ante decimumquartum, & femina ante duodecimum ætatis annum donare non poteſt, ne quidem ex bonis caſtrenſibus, non defectu dominij, ſed adminiſtrationis. Vnde patet, ne quidem ad pias cauſſas eius teſtamentum aut donationem valere, quamuis id non comprehendatur lege finali C. De teſtamento militis; vbi etiam tribunus impubes impeditur extraneis aliquid legare: nam pia cauſſa non eſt reijcienda ad extraneos. Valebit

tamen

Digitized by Google

tamen ad pias cauſſas, ſi Princeps diſpenſet, quando malitia ſupplet ætatem. Molina diſp.135.

Neque filijfamilias.

Filijfamilias etiam poſt decimumquartum annum donare validè nihil poſſunt, niſi de bonis caſtrenſibus aut quaſi caſtrenſibus, quamuis etiam de illis donatione facta immodica, poſſint petere reſtitutionem in integrum. Hoc verum manebit, etiamſi adminiſtrationem peculij habeant; non enim ideò habent poteſtatem alienandi.

Excipitur ille qui in dignitate aliqua eſt conſtitutus.

Exceptio tamen eſt in filio in dignitate conſtituto, in filio Senatoris, Comitis, aut alterius in dignitate conſtituti: is enim ſi habet à patre adminiſtrationē, validè donat, niſi conſtet de contraria patris voluntate. Ita ferè colligitur ex L. 7. ff. De donationibus. Vbi additur, eum qui à patre habuerit facultatem donandi, non propterea habere poteſtatem donandi mortis cauſſa: imò ſine ſpeciali & expreſſo patris conſenſu, de aduentitijs non poſſe filium donare mortis cauſſa, docet Iulius Clarus lib. 4. Sententiarum, quæſt.6. num 6. eò quòd conſenſus patris requiratur non tantùm ratione præiudicij, quod pateretur in vſufructu, ſed ad ſolemnitatem actus, ita vt paterna auctoritas debeat concurrere ad integrandam perſonam filij. Vnde numero ſequenti infert, vt filius patri donet mortis cauſſa, non ſufficere conſenſum patris, ſed opus eſſe iudicis.

Minor vigintiquinque annis non poteſt donare abſque curatoris cōſenſu.

Pubes minor vigintiquinque annis non poteſt donare ſub curatore, ſine eius conſenſu expreſſo, tacito, aut debito: & quia debet eum curator more aliorum eiuſdem conditionis alere & tractare, poterit eorum quæ ſibi à curatore mittuntur, vigeſimam partem validè donare, vt docet Lælius ex Lopez. De bonis tamen caſtrenſibus aut quaſi caſtrenſibus eamdem habet libertatem quam filiusfamilias; imò probabile eſt, neque ipſum facilè peccare mortaliter, etiam citra conſenſum in reliquis immodicè largiendo, neque inualidam fore donationem, aut donatarium teneri ad reſtitutionem, donec curator repetat, aut donator reſtituatur in integrum.

Verùm quid dicendum erit, ſi minor iam pubes iuramento confirmauerit ſuam donationem?

Reſpondeo, Validam fore; ſed poterit curator, ſi immodica ſit, petere relaxationem iuramenti.

Iterùm quæres, Quid ſi inuito curatore minor ingrediens Religionem, omnia ſua donet Monaſterio, dempta legitima, quæ fortè debeatur aſcendentibus vel deſcendentibus?

Reſpondeo, Validam fore donationem, quamuis ſit reuocabilis caſu quo non teneat profeſſio, modò ſeruentur quę de hac re conſtituit Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 16.

Neque vxor validè donat.

Vxor ne bona quidem propria, quorum ipſa dominium, ſed maritus vſumfructum habet, donare poteſt, etiamſi intenderet ſoluto matrimonio donata deducere in ſortem. Ceterùm quouſque & de quibus bonis vxor validè & licitè donet, ex alibi dictis, quando de eleëmoſyna & ſubiecto dominij, ſatis liquet.

Nec rei læſæ maieſtatis.

Rei læſæ maieſtatis donare prohibentur L. 31. ff. De donationibus.

Quatenus queant Eccleſiaſtici.

Eccleſiaſtici, licet validè, illicitè tamen donant ex bonis merè Eccleſiaſticis in vſus non pios, niſi hoc faciant ſecundùm dicta ſuprà cap.4.

Donare nō poſſunt Religioſi, aut eorum Superiores.

Regularium Superiores non poſſunt validè quidquam ex bonis Monaſterij donare in vſus non pios, etiam ex conſenſu Monaſterij, multo minùs ſubditi Regulares, qui ne quidem ad pias cauſſas largiri poſſunt ſine conſenſu Superioris. De hac re videnda eſt cōſtitutio Clementis VIII. quę incipit, Religioſæ congregationes, apud Azorium lib. 12. cap. 9.

Religioſus per frugalitatem collecta donare non poteſt.

An autem licitum ſit Religioſo dare in vſus non pios, quod per ſuam frugalitatem reliquum habuerit ex viatico ſibi à Superiore dato de bonis Monaſterij, dubitat Lælius. Sed Reſpondeo, Niſi fuerit exiguum quid, quale fortè in ludi honeſti recreationem inſumere poterat, ſpectata conſuetudine rationabiliter in ſimilibus diſſimulanda, probabilius eſt id fore illicitum; imò donatarium debere reſtituere tamquam inualidè donatum.

Religioſus donare poſſet acquiſita ex Beneficio.

Tolerabiliùs aliter dici poterit de eo, quod ex Beneficio, verbi gratia, paſtorali, Religioſus acquirit. Quamuis enim etiam illud non ſibi acquirat, cùm dominij incapax ſit, ſed Beneficio aut Monaſterio; poteſt tamen Superior, præſertim Papa, cenſeri concedere Religioſo de his bonis aliquid moderatum donandi inter viuos poteſtatem: quæ tamen ad nutum reuocari poſſit: quia ex parte fidelium qui ea donant, non magis ſunt aſtricta pijs cauſſis, quàm ſint quando rector Beneficij eſt Clericus ſæcularis. Verùm neque in talibus præſumendum exiſtimo, conſenſum Superioris ſe extendere ad vſus prophanos, ita vt ſemper peccaturi ſint Religioſi contra Iuſtitiam aut Religionem, quando in largitione ſimili peccaret ſæcularis Clericus ſaltem contra charitatem.

DVBIVM IV.

An coniunx validè donet coniugi, aut pater filio non emancipato?

Donatio inter coniuges inualida.

INTER coniuges donatio non valet, L. 1. ff. De donationibus inter virum & vxorem. Ratio legis eſt, ne hac ratione contingat coniugem rebus ſuis nimiùm exſpoliari, quando amore coniugis immoderatas fecerit largitiones. Secundò, ne ſic cura remittatur educandi liberos. Denique, ne fortè non donante eo qui poſſit, matrimonia diſſipentur, néve concordia pretio conciliari videatur, & melioris damno deterior diteſcat. ita ibidem, L. 1. 2. & 3. Hinc fit, vt talis donatio nec initio transferat dominium, nec pòſt, ſi diuortium interceſſerit, aut donatarius ante donatorem diem ſuam obierit, vel donator ſuam donationem reuocauerit. Ita L. A marito, C. eodem. Rectè tamen notat Sanches, donatarium poſſe accipere & retinere quod datur, quamuis non poſſit alienare, quia ſuſpenſa eſt donatio, & non eſt tranſlatum dominium, donec modis infrà dicendis confirmetur.

Item filio nondum emancipio à matre facta.

Huius legis & aliæ complures in Iure & Interpretibus reperiuntur ampliationes & limitationes. Primò ampliatur & extenditur etiam ad filium in patris poteſtate conſtitutum, ita vt mater validè ei non donet, quia patri quæritur; ſecùs ſi in caſtra proficiſcenti filio dederit, quia tunc filio quæritur. ff. eodem, L. 3. imò vniuerſim hac lege caſſatur donatio facta coniugi per interpoſitas perſonas.

Item coniugum ante conſummatum matrimonium.

Secundò extenditur etiam ad coniuges ante conſummatum matrimonium, quidquid quidam dixerint apud Sanchium; imò ſi ante matrimonium donatio quidem facta eſt, ſed non conſummata, & conſummatur poſt matrimonium, do-

Digitized by Google

natio ſuſpenſa eſt tamquam inter coniuges. Vnde ſubtiliter L. Si ſponſus, ff. eodem, definit, Si dederit ſponſus Titio rem tradendam ſponſæ, & Titius eam tradat poſt nuptias, donationem non fore validam, ſi Titius erat procurator ſponſi; fore autem, ſi erat procurator ſponſæ.

Item militum facta focarijs.

Tertiò extenditur ad focarias militum. Quamuis enim non ſint verè vxores, & concubinæ donationem fieri leges permittant; in fauorem tamen militum, ne fictis adulationibus à focarijs ſuis ſpolientur, Imperator ratam eſſe donationem noluit, L. 5. C. eodem.

Quartò extenditur ad coniuges qui diu ſeparati habitarunt. Ita Sanchius ex Lopez. Si tamen diuortium interceſſerit, validè donabit maritus mulieri cauſſà reconciliationis. L. Vir mulieri. ff. eodem.

Limitationes.

Qui contractus inter coniuges ſunt liciti.

Limitationes autem ferè ſunt iſtæ. Declarant in primis leges, non interdici alios contractus inter virum & vxorem, puta venditionis, permutationis, & ſimiles. L. Quod autem, §. Si vxor. ff. eodem.

In matrimonio inualido, valida donatio.

Secundò, Si matrimonium quidem contractum fuerit, ſed inualidè; quia contra legem, donatio inter putatitios coniuges erit valida quoad hoc interdictum, L. Hæc ratio, §. Videamus. ff. eodem. Vbi tamen ex alio capite irritatur, ne videlicet melior ſit conditio eorum qui deliquerunt. De quo conſuli poteſt Sanchius lib. 6. diſp. 2.

Itē donatio donantem non reddens pauperiorē.

Tertiò excipitur ea donatio quæ donantem non reddit pauperiorem, aut quæ non reddit accipientem ditiorem; ff. eodem. L. Si ſponſus, §. Cōceſſa. verbi gratia, ſi cauſſa ſepulturæ fiat donatio, aut ad oblationem Dei: ſi maritus heres inſtitutus, donationis cauſſà repudiet hereditatem, vt vxor ab inteſtato ſuccedat; ſi vxori remittat pecuniam, quam à ſe mutuò acceperat erogandam in ſuum cognatum. Ibidem § vltimo. Item ſi dederit vir vxori in vnguenta, & ipſa inſumpſerit. L. Quod autem, ff. eodem. Si portorium pro ea in itinere ſoluerit, L. Si quis, ibidem. Si manumiſſionis cauſſà vxori ſeruum dederit, L. Maritus, C. eodem.

Valida etiam eſt renuntiatio medietatis lucrorum competentis coniugi quoad lucra futura; imò etiam quoad præterita validam vult eſſe donationem vxoris Sanchius diſp. 5.

Donatio mortis cauſſa.

Quartò excipitur donatio cauſſa mortis facta, cum traditione vera vel ficta, ſecundùm Iuris ordinem. ff. eodem, L. Sed interim. imò generatim omnis donatio, qua aliquid donatur in tempus ſoluti matrimonij, vt tum fiat donatarij, quando donator vita functus fuerit: omnis enim donatio inter coniuges, niſi reuocata fuerit ante mortem, aut diuortium interceſſerit, poſt mortem donatoris, ſi adhuc ſuperſtes fuerit donatarius, ei conualeſcit, imò retrotrahitur quoad fructus à donatario perceptos, L. Ex verbis, C. eodem. niſi propter exceſſum quantitatis fuerit inualida, L. Donationes quas parentes, C. eodem. Quod etiam extenditur ad mortem per extremum ſupplicium. L. Res vxoris, C. eodem. Item ad ciuilem mortem per deportationem. L. Sed ſi mos, ff. eodem. Reuocata tamen præſumitur, ſi poſt donationem maritus rem donatam pignori dederit. ff. eodem. L. Cùm hîc; niſi alium animum expreſſerit.

Facta marito ad refectionem ædium incenſarum.

Quintò excipitur donatio vxoris facta marito ad refectionem incenſarum ædium. L. Quòd ſi vir, ff. eodem. Item gratia adipiſcendæ dignitatis. L. Quod adipiſcendæ, ibidem.

Sextò, Validè dat vxor marito rem emptam ex pretio quod dono à marito ipſa acceperat. L. finali, ff. eodem.

Septimò, Quod maritus vxori in ſingulos menſes vel annos proprij vſus gratia conceſſerit. L. Sicut ceſſat, C. eodem.

Inter Auguſtos coniuges.

Octaua exceptio eſt in donatione quæ eſt inter Auguſtos coniuges. L. Donationes quas Diuus, C. eodem. Quod etiam ad alios ſupremos principes extendit Sanchius diſp. 3.

Si iuramento confirmata fuerit.

Nona exceptio eſt, quando coniunx donans iuramento donationem confirmauerit; tunc enim non ſolùm non poteſt eam reuocare ante mortem, ſed ſtatim transfertur dominium in donatarium, vt contra quoſdam docet Iulius Clarus lib 4. Sententiarum, quæſt. 9. De donatione, & Sanches diſp. 11. Idem tamen diſp. 13. monet, ceſſare hanc exceptionem, quando iuramentum aliud præceſſit de non donando, & tradit generalem Regulam benè notandam: Quando actus contra prius iuramentum geſtus non indiget iuramenti vinculo ad ſui confirmationem & valorem, non obſtare prius iuramentum contrarium eius valori, ſed poſſe eſſe validum & cum iuramento, & ſine eo: quando verò actus contra prius iuramentum eſt Iure inualidus, aliunde robur non habiturus quàm ex iuramento quod apponitur, nec ex ipſo iuramento robur habiturum.

Donatio facta cauſſa remunerationis.

Decimò excipitur donatio facta cauſſà remunerationis. Non enim eſt pura donatio, ſed habet naturam permutationis aut compenſationis. Eſt communior, eamque ſequitur Sanchius. Cenſetur autem condonare in remunerationem maritus, quando fatetur ſe dotem accepiſſe, quam non accepit. Item quando donatarius coniunx eſt multo iunior, poteſt alter donare in compenſationem ætatis, eritque donatio remuneratoria, vt docet Sanches & Iulius Clarus.

Donatio patris in filium non emancipatum.

Hactenus de coniugibus. Nunc de donatione patris facta filio nondum emancipato, de qua non diſſimilia Iure ſancita ſunt. Nam C. eodem, L. Donationes, etiam iſta intra legitimam quantitatem ſine inſinuatione in actis, aut cum ea ſupra eiuſmodi quantitatem, ſilentio donatoris, quamuis non ab initio valida, robur accipit, ita vt in morte patris donatoris retrotraahatur ad tempus quo primùm perfecta eſt cum traditione.

Quæ validæ ſint.

Quædam tamen donationes patris in filium non emancipatum ſtatim valent. Primò, Si detur ad nuptias, aut proficiſcenti ad bellum, aut profeſſuro aliquam diſciplinam; aut ſi condonet pater vſumfructum quem habet in bonis filij, aut aliquid donet in remunerationem præſtiti obſequij.

Secundò, Si iuramentum in confirmationem donationis apponatur, ſtatim valet, etiamſi non fiat traditio.

Quomodo verò donationes ob cauſſam, & donationes ſimplices parentum in filios adducendæ ſint aut non ſint ad partitionem, quando donatarij cum alijs fratribus pro legitima concurrere volunt, tractat Molina diſp. 237. & aliquot ſequentibus.

D V.

Digitized by Google

DVBIVM V.

Quantum liceat donare?

Donatio vltra 300. ſolidos inualida abſque inſinuatione.

VLTRA trecentos ſolidos validè non poſſe donari ſine inſinuatione, Iure cautum erat L. Sancimus, C. De donationibus; ita tamen vt ſic facta donatio valida eſſet vſque ad trecentos ſolidos: poſteà tamen quod de trecentis dictum erat, voluit Imperator extenſum vſque ad quingentos, L. pænultima, ibid. Conficiunt autem hi quingenti ſolidi ſcuta Hiſpanica ſeptingenta, vt ſupputat Iulius Clarus; vel ſeptingenta quinquaginta, vt alij. Sunt qui annotent, ex ſolidis ſeptuaginta duobus confici libram auri: ita Additiones eiuſdem Iulij Clari.

Inſinuatio Iudici facienda.

Inſinuatio quam Lex hîc requirit, debet fieri apud Iudicem loci, per donatorem aut eius procuratorem, quem Molina putat poſſe eſſe etiam ipſum donatarium: neque neceſſarium eſt, vt Iudex vllum decretum interponat, ſed ſufficit vt cognoſcat; quia non eſt cauſſa contentioſa, ſed ita Lex ſtatuit in fauorem promiſſoris & bonum Reipublicæ, vt fraudibus hac ratione obuietur, & impetus nimiæ largitionis frangatur. Itaque poterit Iudex (& debebit, ſi dubitet) inquirere an voluntaria omnino ſit donatio, quis ſtatus donatoris, quæ cauſſa donandi.

Si quis tamen citra inſinuationem dono acceperit, poteſt ſibi retinere non ſolùm quod eſt infra quingentos ſolidos, ſed etiam non tenetur reſtituere quod eſt vltra, antequam id exigat donator, aut eius heredes, vt ſentit Molina: quia Lex non aliter recepta eſt, & fortè legiſlator non plus intendit.

Donatio omnium bonorũ nulla.

Illud etiam hîc obſeruandum, Si quis alicui donet omnia ſua bona, præſentia & futura, donationẽ non valere, ne quidem pro vlla parte, etiamſi fiat cum inſinuatione; imò etiamſi quingentos ſolidos certò ſciatur non excedere. Ratio eſt, Quia eiuſmodi donatio verè continet ſtipulationẽ Iure interdictam per L. 61. ff. De verborum obligationibus, quæ ita habet: *Stipulatio hoc modo concepta, Si heredem me non feceris, tantum dare ſpondes? inutilis eſt, quia contra bonos mores eſt hæc ſtipulatio.* Qui enim omnia ſua, etiam futura, donat, alium à donatario heredem habere non poteſt. Facit ad idem L. Hereditas, C. De pactis conuentis.

Ad pias cauſſas valida.

Si tamen in pias cauſſas fiat, valida erit eiuſmodi donatio; quia deſinet eſſe contra bonos mores, & Ius ciuile non poteſt præiudicare pijs cauſſis, aut bono ſpirituali donatorum. Tenet Couarru. De teſtamentis, parte 2. numero 6. eſtque ſatis communis, vt patet apud Iulium Clarum quæſt. 20. & infrà latiùs declarabitur.

F

Donatio omnium bonorum præſentiũ valida.

Quæres, An etiam irrita donatio omnium bonorum præſentium?

Reſpondeo, Iure communi non eſſe irritam, niſi aliud quid obſtet, verbi gratia, quòd ſit inofficioſa. L. Si quis argentum. §. Sed etſi quis, C. De donationibus, tenet Iulius Clarus q. 19. & alij. Eadem eſt ratio, ſi dicat ſimpliciter ſe donare omnia bona ſua; non enim comprehenduntur futura: eſt communis, vt teſtatur Iulius: imò putat idem Clarus, quando donat omnia bona mobilia & immobilia, non comprehendi Iura & actiones.

Etiam futurorum, ſi donator ſibi vſumfructũ ſeruet.

Quæres iterùm, Quid ſi donans omnia bona præſentia & futura, vſumfructum ſibi ſeruet?

Reſpondeo, Validam fore donationem, quia aliquid reſeruat de quo teſtari poſſit, nimirum ipſos fructus; hi enim excepti intelliguntur, eo ipſo quo vſusfructus reſeruatur. Ita poſt Couarruuiam Molina diſp. 280. Si tamen quod reſeruatur tam ſit modicum, vt pro nullo meritò reputetur, comparatione totius vniuerſitatis bonorum quæ donãtur, non erit valida donatio. Idem dixero, ſi vſusfructus reſeruatus ſuſtentationi donatoris, qui aliunde non ſuſtentabitur, non ſufficiat.

Aut ſi mortis cauſſa ſit facta.

Quæres tertiò, An valida ſaltem ſit mortis cauſſa facta donatio omnium, etiam futurorũ bonorum?

Reſpondeo eſſe, quia ſemper eſt reuocabilis, quoad vixerit donator; atque ita non adimit facultatem teſtandi.

Item ſi iuramento confirmata.

Quæres quartò, An donatio omnium bonorum, etiam futurorum, appoſito iuramento fiat valida?

Reſpondeo affirmatiuè, quia eiuſmodi donatio eſt ſolùm contra bonos mores ciuiles, non naturales. Tenet Molina ſuprà.

Hactenus de donatione omnium bonorum: nunc proſequamur ampliationes & limitationes Legis, quæ in donatione excedente quingentos ſolidos requirit inſinuationem.

Ampliationes Legis de donatione excedente 500. ſolidos.

In primis ea extenditur ad remiſſionem debiti liquidi, non odioſi. Ita Lælius ex communi: & Confirmatur; Quia remiſſio eſt quædam donatio, vt ſuprà diximus. At quid ſi ex diuerſis cauſſis debeas mihi bis quingentos ſolidos, nimirum ex vtraque quingentos, valebitne mea remiſſio mille ſolidorum ſine inſinuatione? Lælius putat valere. Sed verius eſt contrarium, quia cenſetur vna donatio, eo ipſo quo ſimul hæc remittuntur, vt patet ex dicta L. Sancimus. Ita Molina. Confirmatur; Si quis enim Ius ſuum ad vtrumque illud debitum alicui tertio donaret, indigeret inſinuatione.

Secundò extenditur ad donationem reditus, cuius capitale ſuperat quingentos ſolidos.

Tertiò extenditur etiam ad donationem qua aliquid annuum cuipiam donatur, etiamſi illud ſingulis annis non excedat quingentos ſolidos, ſed duobus aut tribus, modò ea donatio non finiatur morte vtriuſuis, donatoris & donatarij, ſed vel onus eius tranſeat ad illius heredes, vel emolumentum ad huius heredes. Patet ex dicta L. Sancimus.

Quartò ad donationẽ factam pluribus, qui ſinguli non accipiant vltra quingentos ſolidos, modò tota ſumma illum valorem excedat. Eadem eſt ratio, quando vni aut etiam pluribus ſimul donantur res plures, quæ ſingulę non excedant, omnes tamen ſimul ſumptæ excedant: ſufficit enim eodem tempore fieri donationem. Vnde patet, fruſtrà in fraudem legis tabelliones in ſuis inſtrumentis multiplicare donationes.

Quintò extenditur ad caſum quo donator renuntiaret beneficio inſinuationis. Eſt communis ſententia, tum quia renuntiatio nihil valet contra diſpoſitionem legis, ſolemnitatem aliquam pro forma inducentis vt actus ſit validus; tum etiam, quia alioqui lex fiet inutilis: qui enim circumuenitur fraude aut dolo vt donet, etiam facilè adigetur vt renuntiet inſinuationi. Similiter enim eodem impetu quo excedit donando, quem lex intendit refrænare, facilè etiam præcipitaret renuntiationem inſinuationis.

Finis inſinuationis.

Denique inſinuatio eſt inuenta propter vtilitatem publicam, cuius inter-

Digitized by Google

eſt, ne quis rem ſuam profundat. Hactenus de ampliatione.

Limitationes dictæ Legis.

Limitatio autem in primis huius Legis erit, quando iuramentum apponitur: tunc enim donatio rata erit in vtroque foro. Eſt communis nunc ſententia, quamuis olim ex Iureconſultis nonnulli contradixerint. Confirmatur à ſimili; Quia fundi dotalis alienatio eſt irrita Iure ciuili: ſi tamen vxor eam iuramento confirmet, fit valida per cap. Cùm contingat, De iureiurando, & c. Licet mulieres, in 6. eodem titulo. Eiuſmodi enim iuramentum non vergit in diſpendium ſalutis æternæ, & cadit in actum licitum; imò in eum qui ex ſe naturalem vim habeat obligandi, quam etiam exerit citra exceſſum: impeditur autem vltra exceſſum, lege irritante, & requirente formulam inſinuationis. At ſanè lex eadem non efficit, ne ſuppleat diuinæ maieſtatis reuerentia, quando formula iuriſiurandi accedit, quod ex Imperatoria lege, forma inſinuationis faceret. Vnde patet, non requiri, vt putauit Iulius Clarus; quamuis non ſine formidine de oppoſito, quod donator apponens iuramentum diſertè renuntiet beneficio inſinuationis: renuntiat enim eoipſo quo iuramentum donationi apponit; imò etiamſi in foro exteriori adhuc maneret irrita donatio donec accederet inſinuatio, teneretur inſinuationem facere virtute iuramenti.

Secundò, Locum non habet inſinuatio, quando donatio diuerſis temporibus & vicibus facta, ſimul aſcendit vltra quingentos ſolidos. Patet L. Sancimus, C. De donationibus, §. Si quis autem. Non enim procedit, niſi de donationibus ſimul cumulatis.

Tertiò, Locum non habet, quando Imperator donat: indignantur enim Imperiales donationes ſub obſeruatione monumentorum fieri, ſed formam habent propriam maieſtatem, L. eadem.

Quartò, A priuatis in Principem ceſſantibus actis fit donatio, ibidem. §. Item.

Quintò, Excipitur donatio pro redemptione captiuorum. L. pænult. C. De donationibus.

Sextò, Donatio rerum mobilium aut ſe mouentium, à ducibus facta militibus, ibid.

Septimò, Donatio ad reparandas ędes incenſas aut caducas.

Octauò, Donatio ante nuptias facta minori vigintiquinque annis, & patri deſtitutæ, L. Minoribus, C. De donationibus ante nuptias.

Nonò, Donatio facta remunerationis cauſſa: remunerationes enim donationes legibus non cenſentur. L. Hoc Iure, §. Labeo, ff. De donationibus.

Decimò, Donatio mortis cauſſa. L. finali, C. De donationibus cauſſa mortis.

Vndecimò, Donatio confirmata ab Imperatore aut ſupremo Principe; is enim poteſt in lege diſpenſare. Ita Lælius.

Duodecimò, Non indiget inſinuatione renuntiatio Iuris, quod acquireres ſi acceptares, quando acceptatio tibi libera eſt: eiuſmodi enim renuntiatio non eſt donatio, ſed quædã non acceptatio.

Poſtremò excipienda eſt donatio quælibet in pias cauſſas. Ita Silueſter verbo Donatio 1. numero 4. qui dicit eſſe ſententiam DD. ſui temporis, & ſequuntur recentiores communiter. Probatur; Quia Imperator videtur tacitè in hoc conſenſiſſe. Cùm enim priùs L. Sancimus, donationes vltra trecentos ſolidos ſine geſtis irritas eſſe ſtatueret, pijs tamen cauſſis indulget vſque ad quingentos ſolidos: itaque quando poſteà L. pænult. omnes vult valere vſque ad quingentos, meritò cenſetur conſentire, vt in pias cauſſas valeat etiam vltra quingentos. Deinde etiamſi fortè aliud voluerint Imperatores, inualida tamen meritò cenſetur hæc conſtitutio: quia ſecundùm Ius naturæ, in pijs cauſſis eiuſmodi, *omnium rerum donatarum immenſitas, optima menſura eſt*, quod etiam Imperator fatetur Authentica De non alienandis aut permutandis rebus Eccleſiaſticis, §. Si nimus. Adhæc, finis legis ceſſat contrariè, quando datur ad pias cauſſas: Lex enim intendit vitioſam nimia prodigalitate donationem cohibere, & reducere ad mediocritatem, vbi vel omnino non peccetur, vel minùs. Quando autem ad pias cauſſas fit donatio, eò plus habet virtutis, quò maior eſt: Deo enim redditur, à quo omnia etiam Imperatores acceperunt, & cui numquam ſatis offerri poteſt.

DVBIVM VI.

An Donatio facta ob cauſſam, irrita ſit, ſi cauſſa verè non ſubſit?

RESPONDEO, Irritam eſſe. eſt communis, Iulij Clari quæſt. 25. Molinæ diſp. 209.

Defectus cauſſæ minùs principalis non irritat.

Limitandum tamen id eſt ad cauſſam principalem. Si enim ſit cauſſa minùs principalis, aut tantùm occaſio, eius defectus non reddit irritam donationẽ, multo minùs ſi tantùm coloris gratiâ addatur: imò in dubio an cauſſa ſit addita tamquam cauſſa, præſumitur donatio abſoluta, neque ſtatur in foro externo affirmationi donatoris poſteà declarantis ſe donaſſe ob cauſſam. Item ſi Iure ſint coniunctim expreſſæ cauſſæ, quæ tamen ſimul ſubſiſtere non poſſint, habentur pro non appoſitis, & donatio eſt abſoluta. Deciſio Rotæ 125. parte 1.

Extenditur hæc Reſponſio etiam ad diſpoſitionem teſtamentariam, ita vt poſterius teſtamentum irritum futurum ſit, ſi in eo cauſſæ principalis error fuerit admiſſus, vt docet Molina ſuprà.

Donatio mixtè voluntaria.

Ratio autem Reſponſionis noſtræ ea eſt, quòd donatio liberalis irrita fiat eo ipſo quo mixtè ſolùm eſt volũtaria: eſt autẽ ſummum mixtè ſolùm voluntaria, quando eiuſmodi error admiſcetur. Item quòd ſine conſenſu donatoris hîc oriri non poſſit obligatio, verè autẽ non ſit ipſius cõſenſus, niſi mediante quodãmodò eiuſmodi cauſſa; ſicuti paries non videtur, niſi per colorem. Itaque conſenſus, adeoque etiam donatio reſoluitur quodammodò in conditionatam. L. Demonſtratio falſa, §. Quod autem, ff. De conditionibus & demõſtrationibus. Eſt enim cõditio quaſi actu exercito & implicitè inuoluta: qui enim dicit, Do tibi, quia es primogenitus meus, quamuis non dicat, Do ſi es primogenitus, ſi tamen primogenitura cauſſa principalis ſit donationis, poſterior formula quodam modò in priori continetur; non contineretur autem, quando primogenitura non eſſet cauſſa principalis, poſſet enim donatio ſubſiſtere ſubſiſtente cauſſa principali.

Dices, Si quis principaliter hanc ducat propter diuitias quas eam putat habere, verum eſt matrimonium, etiamſi eas non habeat; ergo cauſſalis donatio non reſoluitur dicto modo in conditionalem.

Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondeo, negando conſequentiam. Quando enim ſubſtantia contractus aliam habet cauſſam ſuam propriam & internam principalem quæ in ipſo præſumi debeat, vt fit in matrimonio & alijs contractibus ſtricti Iuris, quicumque ſimpliciter in eiuſmodi contractum conſentit, non apponendo conditionem, cenſetur is principaliter ob aliam illam cauſſam quæ contractui eſt ſubſtantialis, contrahere, & ab illa quam exprimit ſolùm occaſionem accipere.

Quænam ſit differentia inter donationem & promiſſionem.

Atque hactenus ſatis conueniunt promiſſio & donatio: eſt tamen inſigne hîc inter eas diſcrimen, quòd ad cōfirmandam donationem faciliùs inueniatur remedium ex ſubſequente approbatione donatoris, agnito iam errore, aut ſanè ex interpretatiua & meritò præſumpta tali eius voluntate, qua fiat, vt etiamſi minùs validè donatarius initio forte acceperat, poſſit tamen retinere poſtquam accepit. Quæ donatoris voluntas vt præſumatur, conſiderandæ erunt circumſtantiæ, tam ex parte ipſius donatoris & donatarij, quàm ex parte rei donatæ: faciliùs enim præſumetur nolle ſibi reſtitui homo generoſus; faciliùs item id præſumetur, quando non nimis longè abeſt donatarius à vera cauſſa donationis, aut quando plures aliæ concurrunt, ob quas meritò velit donare, denique quando donum fuerit exiguum. Hac ratione eos qui ementita paupertate modicum quid accipiunt à pluribus, excuſant communiter DD. à reſtitutione, quamuis & illa eos iuuet, quòd ferè incerti ſint eiuſmodi donatores.

Cui reſtituendum, quando irrita eſt donatio.

Verùm illud hîc controuerſum eſt, poſito quòd conſtiterit non ſolùm irritam fuiſſe donationem, ſed etiam velle donatorem fieri reſtitutionem, cui facienda erit; an illi in quo verè reperiatur cauſſa ob quam dedit, an verò ipſi donatori?

Reſpondeo, Omiſſis varijs ſententijs, regulariter, imò generatim, propriè loquendo, eſſe reſtituendum donatori, ſi is notus fuerit, niſi præſumi poſſit per caſſum hunc donatarium, velle donatorem reſtitutionē fieri ei in quo verè cauſſa ſubiit; quod in eleēmoſynis minoris momenti facilè præſumi poſſet. Rectè autem præſumitur, quando cauſſa ſita eſt in indiuidua aliqua qualitate: verbi gratia, Per errorem putat Titius te eſſe cognatum ſuum Sempronium, ſi propter cognationem tibi leget tantum, reddes non Titij heredibus ab inteſtato, ſed Sempronio. Ita tenet Molina diſp. 210. quamuis fateatur, ex rigore poſitiui Iuris eſſe reſtituendum heredibus.

DVBIVM VII.

An error in demonſtratione vitiet Donationem?

Est, verbi gratia, ager ſeptem iugerum, donator autem dicit, Do tibi hunc agrum qui eſt quinq; iugerum. Quæritur quouſq; ſtet donatio?

Quando valida donatio cum errore in demonſtratione.

Reſpondeo; Quandocumque conſtat de quo donatario, & de qua re donanda donator loquatur, valida erit donatio, etiamſi erretur in demonſtratione, ſiue doni, ſiue donatarij, modò demonſtratio in qua error committitur, non contineat cauſſam donationis, aut conditionem veram, aut Iure præſumptam, ſed ſolùm vice nominis fungatur. Patet L. Demonſtratio falſa, L. Nominatim, L. Quibus diebus, §. Qui dotalem, ff. De conditionibus & demonſtrationibus.

At quid ſi res non exiſtat; vt ſi dicat, Dono centum quæ debet Petrus, & nihil debeat Petrus?

Reſpondeo, Donationem non valere: ſecùs ſi Petrus non quidem centum, ſed quinquaginta debeat; valebit enim ad quinquaginta.

DVBIVM VIII.

Quomodo valida aut inualida ſit Donatio facta ſub conditione?

Conditio quid.

Conditio ſecundùm Panormitanum in Rubricam De conditionibus appoſitis, eſt quædam adiectio, poſita vel ſubintellecta in diſpoſitione, ipſam ſuſpendens & reſoluens. Vt verò generatim dicamus quomodo conditio vitiet aut ſuſpendat diſpoſitionem, obſeruandum eſt, quatuor ferè modis conditiones ſeſe habere, conſiderari poſſe. Vel enim eo ipſo quo apponuntur, vitiant diſpoſitionem; vel vitiantur & habentur pro non appoſitis, ita vt neque omnino irritent diſpoſitionem, neque ſuſpendant; vel neque vitiant neque vitiantur, ſed ſuſpendunt; vel denique cogitari poſſunt neque vitiare, neque vitiari, neque ſuſpendere.

Conditiones ſe quatuor modis habere poſſunt.

Alia diuiſio in Poteſtatiuam, Caſualem, & Mixtā.

Antequam de ſingulis dicamus, & alia diuiſio conditionis notanda eſt, in Poteſtatiuam, quæ pendet tota à voluntate & poteſtate promiſſarij; & Caſualem, quæ nullo modo ab eius voluntate pendet; & Mixtam, quæ partim pendet, partim non pendet ab eius voluntate.

De Conditionibus vitiantibus diſpoſitionem.

Conditiones irritantes diſpoſitionem. Impoſſibilis reipſa.

Conditiones quæ omnino nullam reddunt diſpoſitionem, ferè ſunt iſtæ:

Primò, Donatio inter viuos irrita eſt, ſi conditio appoſita ſit impoſſibilis reipſa ſiue ipſo facto, aut ſimpliciter, aut promiſſario, aut eo modo quo apponitur: imò hoc extenditur etiam ad omnes contractus, vt patet L. Non ſolùm, ff. De obligationibus & actionibus, & probat latè Sanchius lib. 5. diſp. 3. numero 1.

In matrimonio habetur pro non appoſita.

Excipitur tamen contractus matrimonij, de quo infrà. Ratio eſt, quia appoſitio conditionis impoſſibilis, eſt ſignum diſſenſus, niſi fortè putetur eſſe poſſibilis. Verùm ex alio capite etiam tunc irritat diſpoſitionem. Si enim ſeriò ſit appoſita, ſuſpendit diſpoſitionem, & quidem eo modo, vt numquam deſinere poſſit eiuſmodi ſuſpenſio, adeoque euentus conditionis non ſit expectabilis. Sanè quando ioco apponi intelligitur, & conſenſus abſolutus præberi, conditio pro non adiecta habetur. In matrimonio etiam ſtatuit cap. finale, De conditionibus appoſitis, conditionem impoſſibilem haberi pro non appoſita: quod Sanchius tum demum locum habere putat, quando vterq; contrahentium nouerit conditionis impoſſibilitatem, & hanc legis diſpoſitionem.

Impoſſibilis Iure.

Secundò, Irritam facit donationem conditio Iure impoſſibilis, quia turpis & contra legem; ſi conditionem intelligas de re quaſi futura, quomodo propriè conditionē intelligi dicit L. Nominatim, ff. De conditionibus. Ratio, quia animus donatoris tendit in rem impoſſibilem: donando enim vult donatarium obligare ad actum illicitum; impoſſibile autem eſt, quempiam obligari ad idem faciendum, ad quod omittendum obligatur.

In matrimonio tamen etiam eiuſmodi conditio

 habe-

Digitized by Google

habebitur pro non adiecta, ſaltem in dubio an ſeriò appoſita ſit, & quando pro turpi ab vtroque contrahente agnoſcitur, non ignaro Iuris pro non appoſita talem habentis.

Si conditio turpis præterita aut præſens ſit, quamuis ferè cum peccato apponatur, verè tamen donationem nec vitiat, nec vitiatur.

Si inter viuos donetur quid virgini, ea conditione ne nubat, eſt irrita donatio, etiamſi non nupſerit. Sanchius lib. 1. diſp. 34. Imò etiam erit irrita, ſi iubeatur arbitratu Titij nubere, ſecùs ſi tantùm conſilio. Non erit tamen irrita conditio quæ vetat viduam nubere, per Ius Codicis, de quo infrà: quamuis ſi virgini legatum ſit ſub conditione non nubendi, non amittat legatum, etiam cùm ſecundo nupſerit.

De Conditionibus quæ vitiantur, ſed non vitiant.

Pro non appoſitis habentur, Neceſſaria.

TALES quoad effectum ſunt omnes de rebus omnino neceſſarijs, tam præteritis & præſentibus quàm futuris; habentur enim pro non adiectis, imò relinquunt donationem abſolutam. L. Si pupillus, ff. De donationibus. Qui ſub conditione ſtipulatur quæ omnino extitura eſt, purè videtur ſtipulari. Item Iure poſitiuo tales multæ ſunt fauore matrimonij & vltimæ voluntatis, & odio litium; ideoque in donatione cauſſa mortis, legato aut teſtamento, conditio Iure aut reipſa impoſſibilis, habetur pro non adiecta. Cùm enim teſtator iam defunctus, ſuam voluntatem explicare aut corrigere, & reuocare ad debitum modum nequeat, cenſetur inualidè potiùs malle appoſitum quod fieri non poteſt, quàm nolle fieri quod voluiſſe certum eſt. Ita ff. De conditionibus & demonſtrat. L. Obtinuit, L. Non dubitamus. item ff. De conditionibus inſtitutionum, L. Conditiones, & L. Filius.

In vltima voluntate impoſſibilis conditio habetur pro nō adiecta.

Illud tamen locum non habebit, quando conſtat teſtatorem conditionem, quæ reuerà eſt impoſſibilis, habuiſſe pro poſſibili, vt docet Molina diſp. 206. ex L. Seruo manumiſſo, ff. De condictione indebiti.

Impoſſibilis quoad modum.

Aliquando etiam conditio quo ad modum eſt impoſſibilis, tamen quoad ſubſtantiam eſt poſſibilis; & tunc ſolùm quoad modum habebitur pro non adiecta. Si enim teſtator monumētum triduo excitatum voluerit, ſufficiet primo quo fieri poterit tempore excitari. L. Si quis ita inſtitutus, ff. De conditionibus inſtitutionum. Exceptionem etiam patitur, quando conditio nimiùm perplexis verbis expreſſa fuerit, L. Si Titius, ff. eodem.

Conditio qua legatarius à matrimonio prohibetur.

In fauorem matrimonij pro non adiecta conditio habebatur in vltima voluntate, qua legatarius matrimonium contrahere vetaretur, L. 63. ff. De conditionibus & demonſtrat. Vbi id ampliatur ad caſum, quo dictum ſit, Si Titio nupſerit; modò Titius eius nuptijs indignus ſit. Extendit etiam Sanchius lib. 1. diſp. 34. ad caſum quo teſtator diſertè dixiſſet, Si nupſerit, nihil lego; aut, Niſi filios habuerit, lego: item ſi dixerit, Patri hoc lego, niſi filia virgo nupſerit. Item extenditur ad hanc conditionem, Lego ei tantum, ſi continenter vixerit; excluditur enim matrimonium: ſecùs quando dicitur, Lego ſi caſtè vixerit.

Limitatur tamen vt locum habeat conditio, Primò ſi teſtator pro conditione apponat nuptias Titij, & is dignus ſit legatariæ nuptijs. Secundò limitandum ad caſum quo ſecundę nuptię à viro vxori prohiberentur, donec proles ſunt impuberes, L. Sed ſi hoc, §. Cùm vir vxori, ff. De conditionibus & demonſtr. Limitandum Tertiò erit quando fauor matrimonij concurret cum fauore libertatis: ſi enim ſeruus legatus ſit mulieri quoad nupſerit, dum ipſa nubit, liber erit, L. Titio, ff. eodem. Quartò & Poſtremò, Iure Codicis limitatum hoc eſt ad primas nuptias. Authentica Cui relictum, C. De indicta viduitate. Quamuis enim Ius Digeſtorum vetet indici ſterilitatem, Ius tamen Codicis permittit indici viduitatem.

Conditio iuramenti habetur pro nō adiecta.

Si teſtator aliquid tibi relinquat, ea conditione vt iures te aliquid daturum aut facturum, iuramenti conditio habetur pro non adiecta: ſufficit enim dare aut facere, L. Hæc ſcriptura, ff. eodem. Si tamen aliqua alternata conditio cum iureiurando ponatur, quæ ad iurandum vrgeat; vt ſi iubeatur legatarius iurare ſe aliquid facturum, aut niſi iuret decem millia dare; ea habebitur ſimul cum iuriſiurandi conditione pro non adiecta: defungetur enim faciendo quod iurare iuſſus eſt, etiamſi neque iurauerit, neque decem millia dederit, idque propter iuriſiurandi reuerentiam, ne vel eius contemptus ad legata capeſſenda proſit, vel religio obſit. L. Quæ ſub conditione, De conditionibus inſtitutionum.

Si dicat, Lego, niſi Religionem ingrediaris, animo retrahendi à Religione, habebitur pro non adiecta, obtinebit tamen ſi alia iuſta de cauſſa fuerit appoſita.

Conditio à Religione retrahens quando habeatur pro non adiecta.

Si dicat, Lego centum, ſi nuptias contraxeris, habebit illa centum monaſterium, quod legatarius ingreſſus fuerit: Authentica De ſanctiſſimis epiſcopis, Authentica Niſi rogati, C. Ad Senatuſconſultum Trebellianum. Eſt enim idem fauor matrimonij ſpiritualis qui carnalis, quando eadem ratio vtrobique militat, & præſumitur teſtator noluiſſe excludere maius bonum, quando non exprimit.

Si dicat, Lego centum ſi Religionem ingreſſus fueris, ducenta autem ſi matrimonium contraxeris; dubitant DD. an habebit ducenta, etiamſi monaſterium fuerit ingreſſus, omiſſis nuptijs. Ait Panormitanus; negant Couarruuias, Molina, Sanches, & alij. Verius videtur, niſi teſtator aliqua iuſta de cauſſa ita diſpoſuiſſe probabiliter præſumi queat, ducenta habiturum: plerumque autem præſumi poſſe, rectè conſiderarunt Couarruuias & reliqui negatiuæ opinionis auctores. Vnde ipſorum opinio abſolutè videtur verior, quam egregiè probat Sanches. Erit autem extra omnem controuerſiam, ſi ita expreſſerit: Lego Titiæ centum, & ei qui eam duxerit, alia centum.

Poſtremò, Conditio humanitati contraria, vtpote, Si reliquias meas in mare proieceris, habetur in teſtamento pro non adiecta, L. Quidam, ff. De conditionibus inſtitutionum.

De Conditionibus quæ neque vitiant neque vitiantur, ſed ſuſpendunt.

Conditio quæ ex natura rei ineſt, non ſuſpendit diſpoſitionem.

HÆC ordinaria eſt legitimarum conditionum natura, vt ſuſpendant diſpoſitionem. Vnde conſequens eſt, non fieri diſpoſitionem conditionatam, quando ſolùm exprimitur ea conditio, quæ tacitè ſemper ex natura rei ineſt: verbi gratia, Dono, ſi acceptaueris. Patet ex L. Condi-

tiones

Digitized by Google

tiones extrinſecus, & L. Aliquando, ff. De conditionibus & demonſtrationibus.

Limitandum tamen hoc eſt ex communi ſententia, vt non procedat, quando conditio non exprimitur eo modo quo inerat. Si enim legatum ſit alicui tãtum ſi volet, intelligitur eſſe cõditionale, & exigi vt voluntatem ſuam declaret, adeò vt ſi ſimpliciter legatum ſit, etiamſi legatarius moriatur antequam declaret ſe velle, legatum tranſeat ad eius heredes; non autem ſi legatum ſit, ſi volet.

Si donator dicat, Do Petro centum, ſi hoc aut illud fecerit; non ſufficiet Petrum hoc quomodolibet feciſſe, ſed debebit feciſſe non caſu aliquo, ſed conſcius huius conditionis, vt videri queat paruiſſe. L. 2. ff eod. Si tamen per promiſſarium non ſtet quò minùs conditionem impleat, non ſuſpenditur donatio. Ibidem L. Multa. L. Iure ciuili.

Si conditio talis ſit, vt impleri non poſſit niſi totâ vitâ donatarij, verbi gratia, ſi negatiua ſit, puta quòd Capitolium non aſcendet; ne is totâ vitâ careat re donata, Mutius inuenit cautionis remedium, vnde Cautio Mutiana dicta eſt. Itaque ſi cautionem præſtet ei cuius intereſt de implenda conditione, ſuſpenſio donationis ei relaxatur. Ibidem L. Mutianæ. L. Is cui. Talis erit conditio non nubendi tam in viduo quàm in vidua, aut etiam in impotentibus ad generandum, vt videre licet apud Sanchium, lib. 1. diſp. 34 numero 30.

Cautio Mutiana.

Quæres, Quando oporteat donatarium conditionem implere?

Reſpondeo, Si conditio ſit poteſtatiua, hoc eſt, planè pendeat ex voluntate donatarij, primo quoque tempore eam implere debebit. L. Hæc conditio, ibid. Si merè caſualis, ipſius euentus erit expectãdus, ita vt futura ſit irrita donatio, niſi euenerit conditio. Excipe tamen, ſi donator neſciuerit factum, quod tamquam futurum in conditione poſuit. Ita eadem Lege. Si tamen ſciuerit factum, & nihilominùs conditionem apponat, intelligitur iterùm velle fieri. Ibidem, L. Si iam facta. Si mixta ſit conditio, & per eum ſtet in cuius fauorem appoſita eſt quò minùs impleatur, valida eſt donatio.

Quando implenda conditio poteſtatiua. Quando caſualis.

Quando mixta.

De Conditionibus quæ neque vitiant neque vitiantur, neque ſuſpendunt.

TALES nullas eſſe quæ futurum reſpiciant, ſatis manifeſtum eſt, niſi fortè quæ Mutianæ cautionis remedio nituntur: nam quæ ideò ceſſat, quia non vult is in cuius fauorem appoſita eſt, iam vitiata cenſeri poteſt. Sunt tamen verè tales, quæ impletæ quando fit donatio, eam non vitiant: vt quando Titio iam puberi, donantur ipſi centum ſi ſit pubes. Erit etiam eiuſmodi conditio, quando viduæ legatur quidpiam niſi nupſerit, aut virgini legatur aliquid niſi nupſerit, & caſu quo virgo nupſerit, ſubſtituitur pia cauſſa. Fieri enim poteſt, vt neutro caſu ſuſpendatur legatum, ſed fiat viduæ aut virginis donec nubat; quando autem vidua nubit, fiet heredis ab inteſtato; quando autem nubet virgo quia ita expreſſum eſt, cedet in vſum pium.

Quanti autem referat, an hoc modo ſit accipienda conditio, vel rude patet, quòd hoc modo intellecta, non tam ſit cõditio ſub qua habeat rem donatarius, quàm ſine qua ſit amiſſurus, ita vt conditioni contrauenicns, non omnino careat legato, ſed ſolùm poſtquam contrauenit, adeoque non reſtituet fructus, neque tenebitur ad Cautionem Mutianam. Verùm, eiuſmodi conditio multùm accedit ad modum, de quo nunc dicendum.

DVBIVM IX.

Quomodo valida ſit Donatio facta ſub modo?

ALIQVANDO contingit diſpoſitionem fieri ſine vlla quidem propriè dicta conditione, ſed appoſita quadam lege, & præſcripto modo, quam vocant diſpoſitionem ſub modo.

Diſpoſitio ſub modo.

Differt autem modalis eiuſmodi donatio à conditionali, quòd in hac, quando conditio eſt futura, donatio ſuſpendatur, in illa autem non ſuſpendatur, quamuis aliquando modo non impleto poſtmodum concidat; & quando concidit, aliquando inualidetur cum retrotractione, aliquando non; de qua validitate nonnihil hîc dicendum.

Differt modalis à conditionali.

In eo ſatis conueniunt DD. donatarium non amittere donum, quando donatio facta eſt ſolùm cauſſa eum iuuandi, aut alliciendi ad eiuſmodi rem perficiendam, non autem animo abſolutè obligandi.

Secundò docent communiter, non amittere quando onus impoſitum per modum, non eſt principalis cauſſa donationis, ſed ſolùm minùs principalis, niſi apertè ita voluerit donator. Argumentum ex cap. Verùm, De conditionibus appoſitis. Vbi Eccleſia dicitur non amittere donum, etiamſi non impleat onus ſub quo donatum eſt, niſi hoc in donatione fuerit expreſſum: cuius rationem dicit eſſe Panormitanus, quòd donans Eccleſiæ ſub modo, videatur principaliter donare propter Deum, & pro remedio ſuorum peccatorum, ita vt modus quem apponit, non ſit cauſſa finalis donationis.

Quando onus impoſitum non eſt principalis cauſſa donationis, eo non impleto, valida eſt donatio.

Monet tamen idem Panormitanus poſt Gloſſam receptam cap. vlt. 16. quæſt. 6. etiam quando ita pactum fuerit, vt non impleto modo donatio reſoluatur, non ſufficere ad eius reuocationem quòd Prælatus non ſeruet modum, quamuis in acquirendorum amiſſione ſufficiat Prælatum non præſtare conditionem.

Excipit etiam caſum, quo neceſſitatis cuiuſdam ſubleuandæ cauſſa, Eccleſia contra appoſitæ conditionis modum, donatam poſſeſſionem alienaſſet, quòd ſanæ mentis donator non cenſeatur legem poſuiſſe neceſſitati quæ legem non habet.

Tertiò, Quando modus appoſitus ſolùm reſpicit vtilitatem donatarij, præſumitur etiam eo non impleto voluiſſe donatorem ei donum manere. L. Titio centum, ff. De conditionibus & demonſtrat.

Quartò, Si modus appoſitus fuerit in emolumentum tertij, & per eum ſteterit, quò minùs donatarius impleuerit, habetur pro impleto. L. 1. C. De his quæ ſub modo.

Quintò, Modus impoſſibilis aut illicitus habetur pro non adiecto, etiam in donatione inter viuos, vt docet Molina diſp. 208. cùm tamen conditio impoſſibilis eam vitiet, vt ſuprà diximus. Ratio eſt, quòd modus non ſuſpendat donationem ſicut conditio.

Verùm nunc reſtat videndum, quando non implens modum donatarius, non ſolùm amittat donum

Quando nõ implẽs modũ teneatur reſtituere fructus.

donum in poſterum, ſed etiam fructus iam perceptos. Vbi generatim facilè deciditur, ad fructus reſtituendos teneri, quando donatoris ea voluntas eſſe ſcitur, vt non impleto modo, ita reſcindatur diſpoſitio donationis, quaſi numquam facta fuiſſet: non teneri autem, quando lex à donatore impoſita ſolùm habet, rem amittendam in poſterum eſſe niſi onus præſtetur. Imò aliquando non ſufficit reſtituere rem cum fructibus, ſed poteſt donator petere tantum ſibi ſuperaddi, quanti ſua intererat, onus à donatario acceptatum impleri; quod locum habebit, quando ita vtrimque inter ſe conuenerunt, imò etiam quando donator ſe ita velle declaraſſet; donatarius enim rem acceptando, cenſetur legem acceptare. Quare ſi donator noluerit rem fieri donatarij, niſi priùs impleto onere, & donatarius eo neglecto rem occupet, tenebitur præter ipſam rem reſtituere etiam fructus perceptos, & quanti intererat donatoris, ab initio onus impleri; niſi fortè nunc velit onus impleri ad arbitrium donatoris. Hoc tamen caſu modus ferè degenerabit in conditionem, quia ſuſpendit donationem.

Exiſtimat Molina ſuprà, ordinariè etiam fructus eſſe reſtituendos, quando donator ſtatuit eo ipſo rem eſſe amittendam, quo contraueniretur modo, ideoque opus hîc ſemper eſſe cautione quaſi Mutiana, niſi fortè in maioratibus, quorum liberior videtur eſſe conditio: ſi tamen hac cautione non præſtita moriatur donatarius, non amittunt eius heredes donum.

DVBIVM X.

Quibus caſibus Donatio poſſit reuocari?

AGIMVS de donatione perfecta, nam quæ adhuc ſubſiſtit intra limites promiſſionis acceptatæ, reuocatur ſicut promiſſio, de qua ſuprà diximus. Itaque primò reuocatur donatio propter ingratitudinem donatarij in donatorem, L. vltima, C. De reuocandis donationibus, & cap. vlt. De donationibus. Rationem dat Lex, *Ne ſit cuiquam licentia & alienas res capere, & frugalitatem irridere donatoris.*

Reuocatur donatio ob ingratitudinem donatarij.

Neque tamen quæuis ingratitudo ſufficit, ſed quatuor quæ ſingulæ ſufficiant, dicto cap. exprimuntur: Si fortè donatarius in donatorem impias manus iniecerit, aut ei atroces iniurias, ſeu graue rerum ſuarum damnum, vel vitæ periculum inferre præſumpſerit. Quintam addit dicta Lex finalis, Si conuentiones, donationi verbo vel ſcripto à donatore impoſitas, minimè implere voluerit. Addunt quidam ſextam, Quando donatarius non alit donatorem iam inopem factum, ſi donatio magna fuit, adeoque conditio tam donatoris quàm donatarij ita fieri poſtulet, & donator petat. Imò dicunt non pauci DD. ſufficere quamcumque ingratitudinē dictis parem aut maiorem. Ita tenet Iulius Clarus, & alij quos ipſe citat quæſt. 21. imò dicit eſſe communem. Verùm iſtud reijcit Molina, & probat ſolas quinque priores recipiendas eſſe, eò quòd L. finalis citata ſtatuat, ex his tantummodò cauſſis donationes euerti, & quia pœnæ non ſunt extendendæ per argumenta à pari aut maiori ratione. Quæ ſententia vera eſt. Cùm enim donatio natura ſua ſit irreuocabilis, non reuocabitur in pœnam ingratitudinis, niſi caſibus in Iure expreſſis.

Quæ ingratitudo ſufficiat ad reuocationem donationis.

Reuocatur ergo donatio, Si donatarius in donatorem impias manus iniecerit; ſecùs ſi ſolùm attentauerit, aut ignorauerit eſſe donatorem, aut manus iuſtè iniecerit, quia ab eo inuaſus. Secunda etiam cauſſa atrocium iniuriarum quando ſufficiat, ex qualitate perſonarum, & alijs circumſtantijs ponderandum erit. Tertiam non ſufficit attentaſſe. Quartam ſufficit. Quinta hoc habet peculiare, quòd propter non impletam conuentionem, etiam heredes donatoris poſſint conuenire donatarium aut ipſius heredes.

Vt autem ratione ingratitudinis agatur contra donatarium propter quatuor cauſſas priores, opus eſt vt hoc fiat à donatore, viuente adhuc donatario: ad pœnam enim non agitur contra eos qui non peccarunt, ſed benè ad reciprocum onus. Vt tamen heres donatoris contra ingratum donatarium reuocationis Ius habeat, ſufficit donatorem ingratitudinē ignoraſſe, aut tempus non habuiſſe ad reuocandum, aut cœpiſſe quidem agere ad reuocationē, ſed non perfeciſſe, aut minatum fuiſſe reuocationē, & probabiliter aliunde impeditum fuiſſe. Quatenus verò hîc pœna conſideratur, omnino etiam dicendum eſt, locum non habere hanc reuocationem ante ſententiam Iudicis: requirit enim L. ſupradicta, vt cauſſæ illæ ſint in iudicium dilucidis argumentis cognitionaliter approbatæ.

Extendenda porrò eſt hæc reuocatio etiam ad caſum, quo donator appoſita clauſula ſe obſtrinxiſſet ad non reuocandam donationē, etiam in euentum ingratitudinis, niſi hanc ipſam clauſulam iurato eſſet pactus: nam aliàs etiam iuratam donationē licebit propter ingratitudinē reuocare; nam etiam iuratæ donationi ex Iuris diſpoſitione tacitè ineſt conditio excipiens ingratitudinem, quæ conditio amoueri non poteſt ſimplici renuntiatione facultatis reuocandi ob ingratitudinem; renuntiationē enim pro nulla habent leges, tamquam quæ præbeat occaſionem delinquendi. Quia tamen Ius permittit non reuocare, etiamſi donatarius fuerit ingratus, contingit iuramentum cadere in actum licitum, quando non reuocare iurat donator, adeoque obligare.

Donatio iurata poteſt etiam reuocari propter ingratitudinem.

Extenditur etiam hæc reuocatio ad fructus rei donatæ perceptos à lite conteſtata, non autem ad priùs perceptos. ita Molina diſp. 281.

Limitatur tamen communiter reuocatio ob ingratitudinē, vt locum non habeat quando donatio fuit ob cauſſam, aut remuneratoria: hæc enim non eſt pura liberalitas quam ſpectare videtur Iuris diſpoſitio, vt patet dicto cap. finali.

Limitationes.

Limitatur etiam, vt locum non habeat, quando donatio facta eſt Eccleſiæ, etſi non ſolùm Prælatus aut Capitulum, ſed ſimul Capitulum & Prælatus ſint ingrati: tum quia talis donatio præcipuè cenſetur facta Deo, & intuitu beneficiorum à Deo acceptorum & accipiendorum, adeò vt reuocanda non veniat ſecundùm Ripam apud Iulium Clarum, etiam quando donator appoſuerit pactum, quod poſſet ob ingratitudinem reuocari. Quintus tamen modus ingratitudinis hîc extendendus erit ſecundùm ea quæ diximus ſuperiori dubitatione.

Tertiò limitatur, vt locùm non habeat in Beneficio Eccleſiaſtico. Neque enim illud propter ingratitudinē collator poteſt reuocare: quod mirum non eſt, quia collatio non eſt donatio ex liberalitate,

Digitized by Google

tate,ſed ex officio ad eam tenetur collator, quamuis gratia intercedat ratione determinationis ad hanc perſonam, præcipuè quando alij erant æquè digni.

Reuocatur ſecundò ſi donatori filij naſcantur.

Reuocatur ſecundò donatio eò quòd donatori filij naſcantur. Si enim liberos non habeat quando donat, & poſteà ei naſcantur, reuocatur donatio tota facta extraneo, etiam liberto. L. Si vmquam C. De reuocandis donationibus, & ibi Interpretes. Omnes enim communiter Legem extendunt ad alios extraneos, quamuis de ſolis libertis loquatur. Ita Iulius Clarus quæſt. 22. Molina diſp. 282. qui videtur extendere etiam ad donationem factam aſcendentibus.

At quærunt, Quantam oporteat eſſe donationem, quæ reuocetur propter ſuperuenientes liberos.

Quanta debeat eſſe donatio, vt propter prolis reuocari poſſit.

Omiſſis varijs ſententijs, verius videtur, ſufficere eam eſſe tanti momenti, vt meritò præſumatur donator eam non fuiſſe facturus, ſi de liberis cogitaſſet. Quocircà rem iudicis arbitrio committendam vult Iulius Clarus. Molina tamen Iudicis arbitrio dicit non eſſe opus, quando donationem conſtat non relinquere filijs legitimam illam portionẽ, quæ ex paternis bonis ſecundùm leges ipſis debetur. Si autem notabilis fuerit & legitimam non lædat; arbitrio iudicis locus erit. Si verò tam exigua fuerit, vt meritò adminiſtrationis poteſtatem excedere non cenſeatur, qualis erit quando diuerſis temporibus modica donantur diuerſis; non erit locus reuocationi; neque enim eam præſumitur donator non facturus, etiamſi de liberis cogitaſſet.

Roget quiſpiam, An L. Si vmquam, locum habeat, quando donator tempore donationis videtur de liberis cogitaſſe.

Reſpondeo; Si apertè conſtet cogitaſſe, locum non habet; præſumitur tamen non cogitaſſe, quando apertè non conſtat, quæ præſumptio ſimul cum fauore liberorum iuſtam dat cauſſam generali legi, quæ ſtatuat generatim reuocari donationem, quando liberi naſcuntur, ita vt in conſcientia ea obliget, & ſeruanda ſit etiam ante ſententiam iudicis, quotieſcumque non conſtiterit donatorem de liberis cogitaſſe. Non ergo præſumetur de liberis cogitaſſe, etiamſi tempore donationis nuptias celebrabat, aut iam coniugatus erat, & ſpem prolis habebat, vt obſeruat Iulius.

Extenditur L. Si vmquam.

Extendenda etiam eſt Legis hæc diſpoſitio, vt locum habeat quando in donatione donator renuntiat beneficio huius reuocationis. Quamuis enim tunc non reuocetur tota, neque etiam ex parte, ipſo donatore viuente, niſi fortè in neceſſitate liberorum; reuocatur tamen poſt eius mortem vſque ad legitimam liberorum, etiamſi donatio, imò & renuntiatio, beneficio Legis Si vmquam, fuerit iurata; quia iuramentum non eſt vinculum iniquitatis.

Extenditur prætereà ad caſum, quo filius poſt donationem natus, ſtatim moritur. Res enim donata, eo ipſo quo filius eſt natus, redit etiam ſine traditione in dominium donatoris aut filij nati. Si tamen donator poſt mortem filij eam relinquat donatario, iterùm cenſetur eam donare. Ita Additiones Iulij Clari, quæ extendunt huius Legis Si vmquam diſpoſitionem, etiam ad renuntiationem poſt Ius quæſitum.

Extendenda etiam videtur ad caſum, quo filio poſthumus naſceretur: extincto enim filio, quod donaſſet pater, poſthumo nepoti reddetur: nepos enim deſcendens nomine filij cenſetur, quamuis non tranſuerſalis. Panorm. in cap. In præſentia, De probationibus, numero 30.

Limitationes tamen aliquot admittendæ ſunt huius Legis. Prima erit, quando filij naſcuntur illegitimi; imò neque ſufficiet eos legitimari: ſufficiet tamen legitimari per ſubſequens matrimonium, ſi non erant nati quando donatio fiebat. Nam ſi nati erant, nec iſta legitimatio proderit ad reſciſſionem donationis: neque enim præſumitur de liberis non cogitaſſe, quos iam habebat. *Limitatur.*

Secunda, Quando donatio facta eſt Eccleſiæ; tunc enim non reſcindetur tota, ſed ſolùm vſque ad legitimam filiorũ; Eccleſia enim æquiparatur filio: quando autem vni filio donatio facta eſt, & alij poſteà naſcuntur, ſolùm reſcinditur vſque ad legitimam ſuperuenientium, Couarruuias lib. 1. Variarum reſolution. cap. 19. numero 6.

Sed dices; Cap. vltim. 17. quæſt. 4 dicitur donationem Eccleſiæ factam totam reſcindi propter ſuperuenientes liberos: de eiuſmodi enim caſu ibidem dicit Aug. *In poteſtate habebat Epiſcopus non reddere, ſed iure fori, non iure poli.* *Obiect.*

Reſpondeo, Iudicare Aug. Iure ciuili poſſe Epiſcopum eo caſu retinere quod eſt præter legitimã ſuperuenientium liberorum, ſed non Iure poli, id eſt, æquitate naturali vel lege ſcripta in conſcientia cuiuſque, quæ etiam conſilia complectitur, ſicuti lex Euangelica, quæ præter præcepta, ſua etiam habet conſilia, vtpote quæ ſit lex libertatis, vt docet D. Thomas 1. 2. q. 108. art. 4. Ita Canonem illum explicat Gloſſa ibidem, & in c. Si quis iraſcitur 13. q. 2. quam ſequitur Turrecremata, Molina diſp. 228. Couar. ſuprà numero 11. & alij. *Reſp.*

Tertia limitatio erit in donatione propter bona merita, imò generatim in donatione ob cauſſam, ſi talis ſit, vt reſpectu donatoris patris non ſit merè liberalis. Si enim extraneam dotet vt nubat extraneo, quamuis ſit ob cauſſam ex parte accipientis mariti, eſt tamen merè liberalis ex parte donantis, itaque ſubiacebit diſpoſitioni L. Si vmquam, ſaltem vſque ad legitimam: non ſubiacebit autem, ſi ex parte donantis fuerit ob cauſſam, etiam ſolius gratitudinis Ita Molina ſuprà.

Reuocatur etiam donatio inofficioſa.

Tertiò reuocatur donatio inofficioſa, id eſt, facta à patre contra officium patris, quatenus lædit legitimam debitam filijs, vt patet pluribus Legibus, C. De inofficioſis donationibus. Fit autem inofficioſa donatio duobus modis: aliquando re tantùm, aliquando re & conſilio ſimul. Quando re tantùm non conſilio eſt inofficioſa, quia pater non intendit læſionẽ filiorum, non reuocatur, niſi vſque ad debitum bonorum ſubſidium, id eſt, vſque ad legitimam filiorum. Quando autem re & conſilio ſimul eſt inofficioſa, reuocatur tota, ſi facta ſit extraneo, niſi aliquid filio ſit relictum: tunc enim ſolùm ei ſuppletur legitima: ſi autem facta ſit vni filiorum, reuocatur iterùm, ſolùm vſque ad debitum ſubſidium bonorum, L. Si liqueat, C. eodem. Ita ex communi ſententia Iulius Clarus quæſt 24. Vacillat tamen in hac re Molina, & videtur concedere, etiam conſilio inofficioſam factam extraneo non reuocari niſi vſque ad legitimam, ſaltem ante ſententiam iudicis. *Donatio inofficioſa duplex.*

Notandum, Non eſſe hæc extendenda ad contractus oneroſos, etiamſi in fraudem filiorum facti

facti eſſent, niſi forte qui cum patre contraxit, fuiſſet conſcius fraudis; tunc enim querelæ inofficioſi locum facit Iulius Clarus vſq; ad legitimam.

Notandum Secundò, Inofficioſam donationem etiam ad pias cauſſas reuocari, ſaltem vſque ad legitimam. Argumentum cap. Si quis iraſcitur 13 quæſt. 2. Item non confirmari iuramento, vt habet communis opinio.

Notandum Tertiò, etiam reſpectu aſcendentium querelam dari inofficioſæ donationis ex L. Si filius, C. eodem.

Donatio mortis cauſſa tribus modis reuocatur.

Quartò, Donatio cauſſa mortis reuocatur tribus modis: Pœnitudine, euaſione periculi, ſi contingat donatorem euadere periculum mortis in quo donauit. L. 16. ff. De mortis cauſſa donationibus; & morte donatarij ante donatorem, vt patet ex definitione huius donationis.

Reſcinditur etiam ſecuto crimine & ſupplicio. L. Si aliquis, ff. eodem.

Denique, Sic poſſe mortis cauſſa donationem fieri vt nullo caſu repetere liceat, ne quidem ſi conualuerit donator, apertè dicit L. Si alienam, ff. eodem. Quomodo autem id fiat, accuratè tractatum videre licet apud Couarruuiam De teſtamentis, 2. parte à numero 12. vſque ad 15.

CAPVT XI.

De tranſlatione Dominij per Teſtamentum.

DVBIVM I.

Quid Teſtamentum?

INTER eos modos quibus voluntate domini transferatur dominium, admodum celebris eſt ille, qui eſt per teſtamentum, quod eſt vltima hominis voluntas; quamuis vltima voluntas latiùs pateat: complectitur enim præterea codicillum, legatum, fidei commiſſum, & donationem cauſſa mortis. Eſt autem vltima voluntas, voluntatis noſtræ iuſta ſententia de eo quod quis poſt mortem ſuam fieri velit. Ita intelligunt DD. nonnulli hæc verba Iuriſconſulti L. 1. ff. Qui teſtamenta facere poſſunt: ibi enim ſecundùm etymologiam definitur teſtamentum: conuenit autem etymologia cuiuis vltimæ voluntati, vt teſtamentum nihil ſit aliud, quàm mentis quædam teſtatio, vt dicitur Inſtitut. De teſtamentis, in principio: quamuis alij hoc rideant, & dicant dictum eſſe quaſi teſtamen, eò quòd teſtator voluntatem ſuam teſtetur.

Quid vltima voluntas.

Nonnulli tamen Iuriſconſulti eam definitionem ita accipere conati ſunt, vt ſoli teſtamento conueniat, & intelligunt per *iuſtam ſententiam*, perfectam, quæ includat inſtitutionem heredis. Verùm iſtud genuinum non eſt, quia *iuſta* idem eſt quod legitima, ſeu iuri conſentanea: quare alij, vt ex generis definitione teſtamenti definitionem compleant, ita eam reddunt: Teſtamentum eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia, de eo quod quis poſt mortem ſuam fieri velit, cum heredis inſtitutione directa. Cuius loco dicere poſſumus, Teſtamentum eſſe voluntatem vltimam, qua directè inſtituitur heres, ſecluſo quocumque priuilegio.

Quid teſtamẽtum.

Alia teſtamenti definitio.

Genus teſtamenti eſt vltima voluntas, ideoque non niſi in mortuis confirmatur, & non valet dum viuit qui teſtatus eſt, vt dicit Apoſtolus ad Hebræos cap. 9. quia nimirum per mortem conſtat, poſt hanc non fuiſſe aliam teſtatoris voluntatem.

Teſtamentum non valet, niſi poſt teſtatoris mortem.

Teſtamentum adeò requirit heredis inſtitutionem, vt ſine ea expreſſa, nullum ſit. §. Ante heredis, Inſtitut. De legatis.

Requiritur vt heres quiſpiam inſtituatur.

Codicillus, legatum, & donatio cauſſa mortis excluduntur, quia illis non inſtituitur directè heres, ſed codicillo aliquid circa teſtamentum explicatur, mutatur, additur, diminuitur, per legatum, & donationem cauſſa mortis, heres non inſtituitur, ſed grauatur. Additur tamen, *ſecluſo quocumque priuilegio*, quia militis codicillus ex priuilegio heredem directè inſtituit. Fidei commiſſum excluditur, quòd illo heres ſolùm indirectè inſtituatur.

Cur codicillus, legatum, donatio mortis cauſſa, & fidei commiſſum à teſtamenti definitione excludantur.

DVBIVM II.

Quotuplex ſit Teſtamentum?

PRÆTER antiquatam illam diuiſionem teſtamenti, quæ reperitur Inſtitut. De teſtamentis §. 1. diuidi poteſt teſtamentum Primò ratione formæ in ſcriptum & nuncupatiuum. Scriptum illud vocant, in quo interueniunt ſolemnitates requiſitæ in L. Hac conſultiſſima, C. De teſtamentis. Nuncupatiuum autem, quod conficitur per nuncupationem ſine ſcriptis, iuxta formam quæ eſt eadem L. §. Per nuncupationem. Vbi obſerua, non deſinere eſſe nuncupatiuum, etiamſi fuerit in ſcripturam redactum; imò niſi conſtet teſtatorem voluiſſe in ſcriptis teſtari, etiamſi defuerit in ſcripto teſtamento aliqua ſolemnitatum, poterit valere tamquam nuncupatiuum, vt docet Iulius Clarus De teſtamentis quæſt. 4.

Prima diuiſio ratione formæ.

Quid teſtamentum ſcriptum.

Quid nuncupatiuum.

Secundò diuiditur ex fine. Aliud enim eſt ad pias cauſſas, aliud ad profanas.

Secunda diuiſio ex fine.

Tertiò, Ex obiecto in teſtamentum inter liberos, & inter extraneos.

Tertia, ratione obiecti.

Quartò, Ex efficiente. Aliud enim eſt militis, aliud pagani, aliud cæci, aliud videntis.

Quarta, ex cauſſa efficiente.

DVBIVM III.

Quis poſſit Teſtamentum condere?

NON omnibus permiſſum eſt facere teſtamentum. Inteſtabiles enim ſunt in primis impuberes: ij enim, etiam pubertati proximi, ne quidem ad pias cauſſas teſtari poſſunt; fauor enim piæ cauſſæ non ſupplet defectum voluntatis & intellectus. Ita Iulius Clarus quæſt. 5. qui dicit hanc eſſe communẽ. Quamuis autem tutor multa nomine pupilli poſſit, teſtari tamen non poteſt, L. Illa inſtitutio. L. Captatorias, ff. De hered. inſtituendis. Quòd verò ante decimum quartum annum expletum, ita vt ſaltem inchoatus ſit vltimus dies, maſculus; aut ante duodecimum femina, etiamſi malitia ſuppleat ætatem, teſtari nequeat niſi ex diſpenſatione principis, ex communi ſententia docet Molina diſp. 136. & patet L. 5. ff. Qui teſtamenta facere poſſunt.

Nõ poſſunt teſtari qui ſunt impuberes.

Dices, Lex iſta fundatur in præſumptione; ergo in conſcientia non obligat, quando de veritate conſtat.

Reſpondeo, Non ita fundari in præſumptione, quin perpetuam ſui rationem & ſtabilitatem habeat:

beat:pro fundamento enim non habet ſolam prę-ſumptionē defectus diſcretionis in impubere,ſed ſimul amotionem difficultatum, quæ orirentur ſi contra generalem illam pręſumptionem exceptio admitteretur. Vnde quod olim tribunis pupillis fuit conceſſum, vt ſi doli capaces eſſent, teſtari valerent, nunc ſublatum eſt, quando generatim ætas Lege definita eſt.

Quatenus teſtari poſſit furioſus.

Secundò, Teſtari non poteſt furioſus aut mente captus, niſi fortè lucida habeat interualla; in illis enim teſtari poterit, Inſtit. Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum, §. Furioſi, L.2.ff. De teſtamētis. Cenſentur autem carere iudicio rationis ſufficienti ad teſtandum, quando carent ſufficienti ad peccandum mortaliter, vt poſt alios tradit Lælius. Quare vt infirmetur teſtamentum ex hac parte, oportebit furorem probari in eo qui ſolebat eſſe mentis compos; & in eo qui ſciebatur eſſe turbatæ mentis, ad confirmandum teſtamentum, per idoneos teſtes oportebit probari, eiuſmodi lucidum tunc fuiſſe interuallum; nam in dubio non præſumetur. Neque ſufficit in vno aliquo lucido interuallo teſtamentum inchoatum, in alio perfici, ſed totum debet perfici in vno & eodem, L. Furioſum, C. Qui teſtamenta facere poſſunt. Non poteſt etiam furioſus teſtamentum quod mente ſanus, aut in inducijs fecit, reuocare: imò valebit, etiamſi inſtrumentum laceret, L. finali, ff. De iniuſto, rupto, irrito facto teſtamento.

Non poteſt teſtari, qui ſurdus ſimul & mutus natus eſt.

Tertiò, Teſtamentum facere non poteſt, qui à natiuitate perfectè fuerit ſurdus ſimul & mutus, Inſtitut. eodem, §. Item ſurdus; & apertiùs L. Diſcretis, C. Qui teſtamenta facere poſſunt. Qui autem ſurdus tantùm fuerit, aut tantùm mutus, ſiue naturâ ſiue ſuperueniente infortunio, poterit teſtari: hic litteris, ſi fortè eas norit; ille voce, vt ibidem dicit Iuſtinianus. Ceterùm ad pias cauſſas, vbi teſtamentum etiam nutu factum valet, poterit teſtari qui mutus ſimul fuerit & ſurdus. Imò ſi miles ſit, etiam ad cauſſas non pias. Molina diſp. 136.

Secùs qui ſolùm mutus, aut ſolùm ſurdus.

Ad pias cauſſas quoq; valet.

Non poteſt teſtari prodigus.

Quartò, Prodigus & cui adminiſtratio bonorum interdicta eſt, non poteſt teſtari, ne quidem ad pias cauſſas: valet tamen eius teſtamentum quod fortè priùs fecit, Inſtitut. ſuprà.

Non valet teſtamentū ſerui niſi ad cauſſas pias.

Quintò, Serui teſtamentum inualidum eſt, neque conualeſcit, etiamſi poſteà manumittatur: imò inualidum erit, ſi teſtator putet ſe eſſe ſeruum, etiamſi verè ſit liber factus, L. Qui in teſtamento, ff. De teſtamentis. Hîc tamen excipe teſtamentum ad pias cauſſas.

Neque filijfamilias, niſi ex conſenſu patris ad pias cauſſas.

Sextò, Filiusfamilias non habet teſtamenti factionem actiuam ex peculio aduentitio, ne quidem cōſenſu patris, L. Qui in poteſtate, ff. eodem. Inſtitut. ſuprà, §. 1. Valere tamen eius teſtamentum factum permiſſu patris ad pias cauſſas, eſt probabilius, vt docet Iulius Clarus, quæſt. 5. ex cap. Licet, De ſepulturis in 6. Legata tamen in eodem teſtamento ad cauſſas non pias non valebunt, vt monet Lælius. Neque improbabile eſt, ex clauſula codicillari filijfamilias teſtamentum ſuſtineri, quamuis fortè contrarium ſit probabilius, vt admonent Additiones ad Clarum: qui tamen ſentit valere tamquam donationem cauſſa mortis, quando donatarius præſens acceptat, aut conſentire cenſetur, ita quæſt. 6. De donatione.

In eo DD. communiter conueniunt, quòd filiusfamilias ſi fiat Clericus per primam tonſuram, aut vt certiùs alij, per Ordines ſaltem minores, quamuis adhuc maneat in patria poteſtate, poſſit teſtari, etiam ſine conſenſu patris de bonis aduentitijs etiam ante Clericatum acquiſitis; eſtque apertus textus, Authentica, Preſbyteros, C. De Epiſc. & Clericis. Debent tamen eiuſmodi Clerici aſcendentibus aut deſcendentibus relinquere legitimam; quoad alia æquiparantur ipſorum aduentitia quaſi caſtrenſibus, de quo videre licet Panorm. in cap. Quia nos, De teſtamentis. Non tamen abſoluuntur à ſolemnitatibus Iuris communis, Inſtitut. De militari teſtamento, §. Sciendum tamen. Filiusfamilias miles teſtari poteſt de eo quod in caſtris acquiſiuit, quod extenditur etiam ad veteranum ſiue dimiſſum à militia. Inſtitut. eodem.

Si factus fuerit Clericus, validè teſtatur, etiam inuito parente.

De quibus teſtari queat filiusfamilias, miles exiſtens.

Ceterùm quæſtio non exigua eſt, Quæ vera ſit ratio, ob quam filiusfamilias etiam permiſſu patris teſtari nequeat? Neque enim dici poteſt, eſſe patris intereſſe, quia procedit interdictum etiam in illis bonis in quibus pater vſumfructum non habet; deinde hoc intereſſe purgaretur per conſenſum patris, vt benè obſeruat Iulius Clarus quæſt. 18.

Vera ratio videtur, quòd Iura nolint ex arbitrio alieno pendere teſtamenta. Itaque permittunt filio contrahere ſine conſenſu patris, & donare cauſſa mortis cum patris conſenſu; teſtari autem ne quidem cum patris conſenſu. Ita Couarruuias in Rubricam De teſtamentis, 3. parte, numero 7.

Non poteſt teſtari Religioſus.

Septimò, Religioſus teſtari non poteſt. Quod extenditur Primò etiam ad teſtamentum in pias cauſſas, tum quia Religioſi bona non habent, propter votum paupertatis; tum quia voluntatem propriam non habent, adeoque nec vltimam, propter votum obedientiæ.

Neque teſtamentum antè factū reuocare.

2. Extenditur etiam ad reuocationem teſtamenti ante profeſſionem facti. Religioſus enim mundo mortuus, non poteſt teſtamentum reuocare, ſicuti nec condere, vt docet ex communiori ſententia Molina diſp. 140 Regula enim apud Iuriſperitos recepta eſt, eum non poſſe reuocare teſtamentum, qui non poteſt condere.

3. Extenditur etiam ad Abbates & reliquos Superiores Religioſos.

4. Ad volentem teſtari ratione conſuetudinis, quia conſuetudo eiuſmodi non eſt rationabilis, ſi generatim hoc permittat Religioſis. Vnde hîc fallit Regula Iuriſperitorum, Quod quæritur per priuilegium, quæri poſſe per conſuetudinem & præſcriptionem.

5. Extenditur etiam ad illum qui adminiſtrationem perpetuam aliquorum bonorum habet, & ſua induſtria quædam acquiſiuit, quorum vſus ei fortè conceſſus fuit in vita. Niſi enim per diſpenſationem ad teſtandum ei adminiſtratio prorogetur, teſtari non poterit.

Excipitur tamē teſtamentum Nouitij.

Limitandum tamen hîc Primò, vt excipiatur teſtamentum Nouitij nondum profeſſi. Patet ex Authentica Nunc autem, C. De Epiſc. & Clericis, cap. Si qua mulier 19. quæſt. 3.

Sed quærunt, An teſtamentum priùs factum irritum fiat profeſſione Religionis?

Teſtamentum non irritatur profeſſione Religionis.

Reſpondeo, Non fieri, niſi Nouitius dixerit, ſeipſum & ſua ſe offerre monaſterio: tunc enim eſſet reuocatum, non tantùm quoad inſtitutionem heredis, ſed etiam quoad legata, Molina

Digitized by Google

diſp. 139. Ratio eſt, quia quamuis monaſterium Ius habeat ad bona Religioſi iam profeſſi, ita vt ab inteſtato ei ſuccedat, ſi capax ſit poſſeſſionis bonorum in communi, & non renuntiauerit in hac parte ſuo Iuri; non habet tamen Ius ad illa de quibus ipſe aliter ante profeſſionem diſpoſuit, niſi diſpoſitionem ante profeſſionem retractet. Neque enim Iure expreſſum eſt, vt monaſterium ita habeatur loco filij, vt ſicuti natiuitate filij teſtamentum rumpitur, ita ingreſſu monaſterij. Habet tamen monaſterium vſum iſtorum bonorum vſque ad mortem Religioſi, imò etiam proprietatem, ſi inſtitutus moriatur ante Religioſum, niſi aliud in teſtamento fuerit expreſſum, Molina diſp. 140. legitima tamen deſcendentium ſtatim à profeſſione extrahenda eſt, eiſque tradenda, legitima autem aſcendentium poſt mortem naturalem Religioſi.

Religioſus poteſt teſtari ad cauſſas pias, ex diſpenſatione Pontificis Rom.

Secunda Limitatio eſt ex diſpenſatione: Pontifice enim diſpenſante poteſt Religioſus teſtari ad pias cauſſas: non tamen ſufficit conſenſus Abbatis; ſolus enim Pontifex diſpenſat: neque ſolet cum Religioſis ſimplicibus qui in conuentibus perfectæ communitatis viuunt, ſed cum Beneficiarijs, aut qui aliàs extra monaſterium viuere permiſſi ſunt. An verò etiam ad cauſſas non pias hanc teſtandi facultatem eis Pontifex tribuere poſſit, nonnullam habet difficultatem. Verius exiſtimo, poſſe id Pontificem ex cauſſa rationabili, quamuis non præſumatur ita concedere, niſi diſertè exprimat; ſolere etiam Prælati conſenſum exigi, quando cum Religioſo, vt teſtetur, Pontifex diſpenſat, docet Couarruuias ſuprà cap. 2. n. 10.

Etiam ad res profanas.

Eremitæ poſſunt teſtari.

Tertia, Eremitæ teſtari poſſunt. Sic D. Paulus B. Antonio reliquit pallium. Gratianus poſt cap. Perlatum 19. quæſt. 3.

Religioſus itē inteſtatus poteſt filijs ſuis, ſi habeat, bona ſua diſtribuere. Item qui habet prolē vnicam, ſed legitimam.

Quarta, Religioſus inteſtatus ſi liberos habeat, poteſt inter eos bona ſua diuidere, ita vt nullius lædat legitimam; & quod eis non dederit, monaſterio competat, cap. Si qua mulier 19. quæſt. 3. Authentica Nunc autem, C. De Epiſcopis & Clericis. Quod etiam intellige de eo qui vnicam habet prolem, modò legitima ſit aut legitimata, aut naturalis eo loco vbi naturalis ſuccedit. Nauarrus in cap. Non dicatis 12 quæſt. 1. numero 47.

Commendatarij poſſunt validè teſtari.

Quinta, Commendatarij, etiamſi ſuo modo ſint Religioſi, quia tamē non perfectè, præcipuè quoad paupertatē, teſtari poſſunt, potiſſimùm illi qui etiam caſtitatis voto non tenētur, quamuis paulò rigidiùs de his loquatur Nauarrus in dictum c. & quæſt. 3. De reditibus Eccleſiaſticis, monito 12.

Beneficiatus de fructibus Beneficij teſtari non poteſt, niſi ſolùm ad cauſſas pias, idq; conſuetudine, aut diſpenſatione Pontif.

Octauò, Beneficiati de fructibus Beneficiorum ſuorū, qui non tranſeunt in qualitatem quaſi patrimonialiū, ſed manent merè Eccleſiaſtici, teſtari non poſſunt de Iure communi, ita vt inualida ſit eiuſmodi inſtitutio. Quando autem ex conſuetudine, aut Pontificia diſpenſatione teſtantur, non tamen licet eis teſtari niſi in cauſſas pias, quamuis validè teſtentur etiam ad cauſſas non pias.

Tria hìc dicuntur, breuiter hic probanda; nonnulla enim de ijs dicta ſunt ſuprà cap.4.

Primum, De Iure communi Beneficiatos non habere poteſtatem teſtandi. Patet ex cap. Epiſcopi 12. quæſt. 1. cap. Relatum 2. De teſtamentis, & alijs multis Canonibus, quos vel mille proferri poſſe dicit Nauarrus De reditibus Eccleſiaſticis q. 3. monito 1. Vbi addit, neminem omnino DD. tenere contrarium.

Secundum, Vndecumque habeant facultatem teſtandi Clerici, non ea poſſe vti, niſi ad cauſſas pias. Probatur; Quia conſuetudo teſtandi non poteſt Beneficiarijs nouam poteſtatem concedere in fructus Beneficiorum, ſed ſolùm liberiorem vſum poteſtatis quàm priùs habebant: atqui ex primæua conditione poteſtas hæc grauata eſt quadam reſtrictione ad pios vſus. Huc pertinet quod Nauarrus obſeruat, nuſquam gentium Clericos habere tam liberam de his bonis teſtamenti factionem ex conſuetudine, quàm habeant bonorum patrimonialium. Imò veriſſimum eſt quod idem Nauarrus ſentit, nullam conſuetudinem efficere poſſe, vt generatim liceat eiuſmodi bona Eccleſiaſtica teſtamento aut alia donatione, ſiue inter viuos ſiue mortis cauſſa, conuertere in vſus non pios: imò idem dicendum videtur de lege Eccleſiaſtica; ſecùs de diſpenſatione in particulari caſu: quamuis vt ea licitè fiat, aut fortè etiam validè, remotiùs ſaltem aliqua cauſſa pia ſubeſſe debeat, eoipſo quo iuſta & rationabilis ſubeſſe debet, Molina diſp. 147. concluſione 13. Hinc patet, legem prohibentem teſtari de bonis merè Eccleſiaſticis, non eſſe tantùm merè poſitiuam, ſed habere aliquid Iuris naturæ, ratione cuius & ſummum Pontificem obliget coactiuè.

Validum teſtamentū, quamuis illicitum.

Tertium, Valere nihilominùs aliter facta teſtamenta. Probatur; Quia Clerici ſunt verè domini eiuſmodi bonorum, vt alibi oſtendimus; itaque validè de illis diſponunt, donec Lex ipſorum diſpoſitionem irritet. Atqui nulla Lex eſt irritans liberalem diſpoſitionem factam in cauſſas non pias, ſiue inter viuos, ſiue vltimæ voluntatis; ergo validum erit de his Clerici teſtamentum, (vbi conſuetudine, aut priuilegio, aut vigore diſpenſationis ſimpliciter ei conceditur teſtari) etiam in cauſſas non pias, quamuis impium, & mortali culpæ obnoxium. Vnde conſequens eſt, heredes inſtitutos non peccare, adeundo eiuſmodi hereditatem: vtuntur enim Iure ſuo, neque ipſi comprehenduntur Legibus eiuſmodi teſtamenta prohibentibus.

Sequitur ſecundò, Quamuis Clericus habens eiuſmodi bona, de induſtria diſcedendo ab inteſtato, vbi conſuetudo eſt inteſtatis Clericis ſuccedere laicos heredes ab inteſtato, peccet mortaliter, & non poſſit abſolui, quamdiu eſt in tali propoſito, niſi paupertas heredum eiuſmodi ſubleuamen meritò cenſeri queat poſtulare; ipſos tamen heredes ab inteſtato, quamuis diuites, non peccare adeundo hereditatem. Hæc locum habebunt, vbi non obligabit Bulla Pij IV. vndecima, quæ incipit, Graue nobis; nam iſta Clericorum teſtamenta de reditibus ſuorum Beneficiorum facta, etiam in pios vſus, ſine facultate ſpeciali à Sede Apoſtolica obtenta, non ſolùm reprehendit, ſed irritat: aut Pauli III. cōſtitutio quinquageſima tertia, quæ incipit, Romanus Pontifex, vbi voluit, pia loca non niſi decimam partem ex eiuſmodi teſtamentis ſine licentia Sedis Apoſtolicæ factis poſſe capere: vel Pij V. conſtitutio ſeptuageſima prima, Sacroſanctum, vbi facultas teſtandi de his bonis quibuſdam conceſſa reuocatur.

Circa inteſtabilitatem hanc Beneficiatorum vltra ea quæ tam hìc quàm ſuprà cap. 4. diximus, quædam breuiter per modum ampliationis & limitationis addenda ſunt.

Et quidem per modum ampliationis, Primò, Quan-

Digitized by Google

Quando Epiſcopus aut Clericus habet facultatem teſtandi à Pontifice, virtute illius poſſe ipſum toties condere & mutare teſtamentum, quoties voluerit; neque tantùm intelligendam eſſe diſpenſationem de vna vice, vt quidam voluerunt.

Secundò, Quando dubium eſt an bona quæ per teſtamentum Clericus relinquit, ſint merè Eccleſiaſtica, puta quia præter Beneficium etiam patrimonium habuit; inſpecta proportione patrimonij & prouentus Eccleſiaſtici, pars vna cenſebitur de bonis Eccleſiæ parta, pars altera de patrimonio: præſumitur enim ex vtroque peculium auxiſſe, vt neque eo caſu libera ſit in ſolidum teſtamenti factio. Ita ferè Panormitan. in cap. Relatum 2. De teſtamentis.

Per modum autem limitationis dico licere Clericis teſtari etiam ad vſus non pios, quando id fieret per modum iuſtæ remunerationis, ſiue conſanguineis, ſiue famulis, ſiue alijs benè meritis: illud enim excipitur dicto cap. Relatum, etiam pro eo tempore quo in vigore erat prohibitio teſtandi, vel ad pias cauſſas; de meritis tamen non ſtatur confeſſioni teſtatoris, ſed aliter debent probari. Additiones Iulij Clari ad cap. 27.

Secundò, Etiamſi Papa dicat ſe dare facultatem diſponendi de bonis Eccleſiaſticis ad quoſcumque vſus, non intelligi tamen alios quàm pios vſus, niſi diſertè addat, etiam in profanos, Molina diſp. 147. ex Nauarro, qui tamen nonnihil hoc mitigat.

Tertiò, Etiamſi Pontifex concedat facultatem teſtandi Clerico aut Epiſcopo in diuites cognatos ſine pietatis intuitu, hoc non erit accipiendum niſi quoad forum exterius. Hactenus de Clericis beneficiatis.

Damnatus ad mortem teſtari non poteſt.

Nonò, Teſtari non poteſt damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem, vtpote damnatus ad metalla, deportatus, & interdictus aqua & igni: imò etiam antè factum eius teſtamentum eo ipſo fiebat nullum, L. Eius qui, ff. De teſtamentis. Excipe tamen ſi appellauerit, & pendente appellatione mortuus ſit; L. Qui à latronibus, ff. eod. Ita quidem res habet de Iure communi, etiam poſt Iura Authenticorum, quamuis de hoc quidam dubitauerint, vt teſtatur Molina. Conſuetudo tamen, vt docet Iulius Clarus quæſt. 21. eſt in contrarium: vbique enim ea ferè obtinet, vt quando damnati bona non publicantur, condere valeat teſtamentum, & firmum maneat priùs conditum; imò ſi non condat, heredes ab inteſtato habeat ſucceſſores.

Neque publicus vſurarius. *Infamis ob libellum famoſum.* *Reus læſæ maieſtatis.*

Decimò, Sunt quædam crimina, quorum patrator fiat inteſtabilis: nam publicus vſurarius teſtari non permittitur, niſi reſtituat vſuras, aut cautionem det de illis reſtituendis, cap. Quamquam, §. finali, De vſuris, in 6. Quod extendendum eſt etiam ad codicillos, Gloſſa ibidem. Item infamis ob libellum famoſum à ſe editum, teſtari non poteſt. L. Is cui. ff. De teſtamentis. Inteſtabilis etiam eſt reus criminis læſæ maieſtatis, ſed non niſi poſt ſententiam ſaltem declaratoriam. L. Quiſquis, C. Ad Legem Iuliam maieſtatis. Item qui hoſtiliter fuit inſectatus Cardinalem, cap. Felicis, De pœnis, in 6.

DVBIVM IV.

Quis poſſit inſtitui heres?

GENERATIM hîc monere poſſumus, decem illos, quos ſuperiori dubitatione diximus eſſe inteſtabiles, ad tria ferè genera reuocari. Vel enim teſtari non poſſunt, quia vſum plenum rationis, aut facultatem ſufficienter voluntatem exteriùs exprimendi non habent, aut non habere præſumuntur; & tales indubiè habent teſtamenti factionem paſſiuam. Vel teſtari non poſſunt, quia quamuis habeant mentis vſum & expreſſionem, ipſorum tamen voluntas eſt in poteſtate alterius, ſicut ſerui, filijfamilias, Religioſi, prodigi, & ex parte etiam Beneficiati: & tales etiam poſſunt regulariter heredes inſtitui, quamuis ſerui domino, & Religioſi monaſterio quærant. Vel denique teſtari non poſſunt, quia in pœnam delicti ſuis bonis priuantur: & tales ordinariè etiam priuantur teſtamenti factione paſſiua, ſed non niſi poſt ſententiam ſaltem declaratoriam.

Quinam incapaces legati vel hereditatis.

Speciatim autem teſtamento capere hereditatem aut legatum prohibentur hoſtium ciuitates, L. Omnibus, ff. Ad ſenatuſconſultum Trebellianum. Communitas Iudæorum, L. 1. C. De Iudæis. Collegium illicitum aut non approbatum, L. Collegium, C. De hered. inſtituendis. Denique profeſſi Ordinis Minorum, Clementin. Exiui, De verborum ſignificatione, §. Quia igitur. Deberetur tamen his æſtimatio, ſi aliqua ſit clauſula, vel omni meliori modo.

Controuertunt, An idem ſit dicendum, ſi heres inſtituatur Conuentus Minorum, aut ipſorum Eccleſia, vt videre licet in Additionibus Iulij Clari cap. 27.

Verior videtur eorum ſententia, qui etiam ſic teſtamenti factionem negant, quia illud videtur velle Clementina, & ſequitur Iulius Clarus. Eodem loco, quoad propoſitum habendi, erunt particulares profeſſi Societatis Ieſu, vt docet Molina diſp. 154.

Seruus etiam non habet teſtamenti factionem paſſiuam, quando eam dominus non habet, quia domino quærit; aliàs habet, L. Non minùs, ff. De heredib. inſtituendis: niſi fortè ſuſpectus ſit de adulterio cum domina, tunc enim ab ea inſtitui non poteſt, L. His verbis, § Interdum, ff. eodem.

Hæreticus & apoſtata ne quidem à milite inſtitui poſſunt. Si Epiſcopus aut Clericus eos, aut quoſuis alios non Catholicos etiam conſanguineos heredes inſtituerit, anathemate etiam poſt mortem feritur, cap. Si quis Epiſcopus, & cap. In eos, De hæreticis. Quod etiam ad legata eſt extendendum, vt patet poſteriori capitulo.

Qui deportantur, ab extraneo heredes ſcribi non poſſunt, L. 1. C. De heredibus inſtituendis. Alimenta tamen hi & ſimiles per legatum accipere non prohibentur.

Filij illegitimi. Naturales. Spurij.

Supereſt dicamus quouſque filij illegitimi capere poſſint teſtamento parentum. Filij illegitimi vel naturales ſunt, vel ſpurij. Naturales Iure canonico ſunt, quando tempore conceptionis aut natiuitatis poterat inter parentes eſſe validum matrimonium: reliqui ſunt ſpurij.

Dubitabit tamen quiſpiam de nato ex raptore & rapta tempore detentionis, quando ſecundùm decretum Tridentini ſeſſ. 24. cap. 6. nullum inter

Digitized by Google

eos poteſt conſiſtere matrimonium, An eiuſmodi filius naturalis ſit dicendus, an ſpurius.

Exiſtimo naturalem dicendum, quia eſt impedimentum quod ſine diſpenſatione per mutationem circumſtantiarum tolli poteſt arbitrio partium: imò non eſt propriè impedimentum conſenſus matrimonialis, ſed defectus ſaltem præſumptus, qui non magis efficiet ſpurium quàm verus, quando virgo violentè ſtupratur.

Notandum, Si impedimentum occultum ſit alteri eorum qui in facie Eccleſiæ contraxerunt, filium fore legitimum, & pro tali habendum quoad ſucceſſionem vtriuſque parentis poſt detectum errorem. Quod extendit Molina diſp. 165. ad filios in infidelitate à Iudæis aut paganis generatos in præſumpto ſecundùm ipſorum ſectam matrimonio, quamuis verè irrito.

Quando naturalis poſſit inſtitui heres.

Naturales itaque hoc modo, ex teſtamento capiunt Iure communi Authenticarum. Naturalis poteſt inſtitui à patre heres ex aſſe, quando non ſunt legitimi deſcendentes aut aſcendentes: quando autem ſunt legitimi deſcendentes, ſolùm in vnâ vncia, id eſt duodecima parte, etiam cum matre; & mater ſola ſuperſtes in media vncia, id eſt vigeſimaquarta parte. Quando autem deficiunt deſcendentes, ſed ſuperſunt legitimi aſcendentes, habent aſcendentes legitimam ſuam, id eſt tertium bonorum: reliquos duos trientes, ſi velit, poterit pater relinquere naturalibus. Si verò pater diſcedat inteſtatus, neque relinquat vxorem aut deſcendentes legitimos aut legitimatos per ſubſequẽs matrimonium, naturales ſuccedunt in duabus vncijs, id eſt in ſexta parte bonorum; reliquæ quinque partes cedent legitimis heredibus ab inteſtato. Si vel vxor, vel legitimi ſint deſcendentes, ij excludent naturales, ſaluis alimentis, quæ etiam eis debentur, vbi pater in teſtamento omnino ipſos præteriuiſſet.

Nepotes naturales.

Quæ de filijs naturalibus dixi, etiam extenduntur ad nepotes naturales, ſiue ſint ex filio legitimo, ſiue naturali: aſcendentes item naturales eodem modo ſuccedunt filijs, quo filij ſibi. Hæc de ſucceſſione patris: matri enim Iure communi naturales ſuccedunt æquè ac legitimi, & viciſſim mater eis ſuccedit integrè, quando ſine deſcendentibus decedunt.

Spurij non ſuccedunt, ſed ſola accipiunt alimenta.

Spurij verò, ſi ſint ex coitu damnato & punibili lege humana, ne matri quidem ſuccedunt ex teſtamento aut ab inteſtato: imò neque vllis aſcendentibus ſuccedere poſſunt, neque aſcendentes ipſis, ſed ſola accipiunt alimenta, reliquis reſciſſis. Auus tamen inſtituere poteſt heredem, deficiente legitima prole, nepotem, filij ſui ſpurij, naturalem aut legitimum filium; cenſetur enim inſtitutio fieri intuitu nepotis potiùs quàm filij. Ab extraneo etiam poteſt ſpurius heres inſtitui. Iulius Clarus, quæſt. 31. Item poteſt pater quempiam ea conditione heredem ſcribere, vt ipſius inſtituti alia bona habeat ſpurius: imò inſtitutus à patre poterit ſpurium ipſius poſteà inſtituere, ſecluſa omni fraude conuentionis. Si enim inſtitutus fidem accommodauit, quòd hereditatem eamdem tradet ſpurio, occupabit eam fiſcus. Iulius Clarus ſuprà. Fratres denique vterini, licet ſpurij, ſibi mutuò ſuccedent. Hæc de ſpurijs procedunt non legitimatis: nam ſpurius legitimatus

Spurius legitimatus quomodo ſuccedat.

venire poteſt in teſtamentum patris, ſicut legitimus; modò ante mortem patris, aut ſaltem volente patre legitimatus ſit, aut ſub conditione legitimationis inſtitutus. Idem Clarus ſuprà. Additiones tamen eius monent, non poſſe legitimatum portione ſua excedere legitimum, quando cum eo ſuccedit.

Quid alimentorũ nomine intelligatur.

Quæres, Quid alimentorum nomine veniat intelligendum, quando illegitimo ea dicuntur relinquenda?

Reſpondeo, Intelligendum competentem ſecundùm ſtatum patris & reliquas circumſtantias ſuſtentationem in cibo, potu, veſtitu, habitatione, ſepultura, exequijs. Quamuis autem Ius accipiendi alimenta non tranſeat ad heredes ſpurij, præbendi tamen eadem onus tranſit ad heredes patris. Hæc ferè ſecundùm Ius commune: in praxi tamen etiam Iura locorum propria, & conſuetudo conſulenda erunt.

DVBIVM V.

An teſtamentum deſtitutum ſolemnitate Iuris, ſit nullum & irritum etiam in conſcientia?

Iure ciuili ſeptẽ teſtes requirũtur.

IVRE ciuili ſeptem teſtes & Notarius, aut octauus teſtis eius loco, & alia quędam ſolemnia in teſtamentis adhiberi debent, de quibus L. Hac conſultiſſima, C. Qui teſtamentum facere poſſunt, & alibi.

Hîc quærimus, Vtrùm quando hæ ſolemnitates deſunt, pręſertim teſtium numerus, aut aliquid ſimile, teſtamentum inualidum fiat, ita vt per illud dominium hereditatis non deueniat ad inſtitutum?

1. Sententia.

Celebris hæc eſt controuerſia apud Theologos & Iureconſultos. Inualidum fieri ſentit Couarruuias ad Regulam Peccatum, parte 2. §. 3. num. 9. & 10. & in c. Cùm eſſes, De teſtamentis, à numero 6. Sotus De Iuſtitia, quæſt. 5. art. 3. Iulius Clarus quæſt. 89.

2. Sententia probabilior.

Validum fieri ſaltem in conſcientia, docet Panormitanus in dictum cap. Cùm eſſes; Nauarrus De teſtamentis, conſil. 1. Silueſter verbo Hereditas 3 quæſt. 7. Molina diſp. 81. quod etiam tenuit olim Plinius lib. 2. epiſtola ad Annianum & lib. 5. epiſtola ad Caluiſium; eſtque hodie multorum ſententia.

Pro Couarruuiæ opinione nihilominùs non contemnenda proferri poſſunt argumenta. Vnicum ſuggerit Iulius Clarus ex L. 1. ff. De iniuſto, rupto, irrito facto teſtamento: at reuerà illud minoris ideò eſt momenti, quia ſolùm dicit L. citata, teſtamentum, vbi ſolemnia Iuris defuerint, cenſeri non Iure factum; nullius autem eſſe momenti, cùm filius præteritus fuerit, qui erat in patris poteſtate.

Argumẽta pro priori ſententia.

Itaque primum pro ea opinione argumentum ſit, Quòd lex ciuilis, modò ſit iuſta, obliget in conſcientia: iuſtam autem conſtat eſſe legem, quæ nullius eſſe roboris ſtatuit teſtamenta minùs ſolemnia, eò quòd hac ratione obuiàm eatur infinitis fraudibus, & bono publico conſulatur.

Secundum, Iudex etiamſi nouerit, & heres ab inteſtato fateatur, Petrum verè à teſtatore heredem inſtitutum, ſed ſine ſolemnitate Iuris, hereditatem adiudicare tenetur in conſcientia heredibus ab inteſtato; itaque Petrus non poterit contraniti, alioqui leges incertæ erunt quoad animarum tutelam.

Tertium,

Digitized by Google

Tertium, Teſtium ſolemnitas & numerus non eſt tantum forma probatoria, ſed ſubſtantialis validi teſtamenti, vt contendit Couarruuias ex Bartolo & alijs.

Quartum, Teſtamentum impuberis non valet, etiamſi quis præſumitur in Lege illud irritante non ſubſit defectus intellectus, vt diximus ſuprà dub. 3. ergo ſimiliter non valebit teſtamentum minùs ſolemne, etiamſi fortè non ſubſit fraus vlla aut defectus veræ voluntatis defuncti, quem in talibus videtur Lex præſumere.

Quintum, Lex irritans teſtamentum non ſolemne, non videtur fundata in præſumptione: non enim videtur præſumere quòd omne eiuſmodi teſtamentum ſit fraudulentum, quia leges non ſolent præſumere niſi quæ vt plurimùm eueniunt. Rariùs autem euenit eiuſmodi fraudem ſubeſſe; itaque forum conſcientiæ ſequitur hîc forum exterius, ſicut in alijs quæ non fundantur in præſumptione.

Sextum, Leges non ſolùm dicunt ſe non aſſiſtere teſtamento minùs ſolemni, ſed dicunt non valere. ff. Qui teſtamenta facere poſſunt, L. Si quæramus. Item dicunt Iure deficere, L. Si vnus, C. De teſtamentis. Item dicunt pro infecto haberi, & ex eo non tenere voluntatem defuncti, L. Hac conſultiſſima, ſuprà citata. Denique apertè dicunt nullum eſſe § Ex eo, Inſtitut. Quibus modis teſtamenta infirmentur.

Poſtremum, Contractus deſtituti ſolemnitate Iuris irritantur, ergo & teſtamenta.

Argumẽta pro poſteriore ſententia. Pro altera tamen ſententia optima etiam ſunt argumenta; in primis L. vltima, C. De fidei commiſſis, heres cogitur ad præſtandum legatum ſine ſolemnitate conſtitutum, vel iurare eam non fuiſſe voluntatem defuncti. Ex quo contra Couarruuiam benè colligit Molina, teſtium ſolemnitatem ſolùm eſſe formam probatoriam, non autem ſubſtantialem validi teſtamenti.

Similiter L. Etſi inutiliter, ibid. negatur repetitio ei, qui agnoſcens minùs ſolemnem voluntatem fidei commiſſario ſoluit; eò quòd ex conſcientia relicti videatur ſoluiſſe. Itaque ſolemnitatis defectus non tollit obligationem in conſcientia. Quod confirmari poteſt ex communiore ſententia DD. etiam à parte Couarruuiæ ſtantium, quæ admittit, ex teſtamento minùs ſolemni oriri obligationem naturalem. Ita Iulius Clarus quæſt. 90. Teſtatur enim eam eſſe communem opinionem, & ipſe eamdem amplectitur quoad legata, quamuis non quoad hereditatem. *Teſtamẽta minùs ſolemnia, rata ſunt in conſcientia.*

Secundò, *In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum*, Deuter. 17. & 19. Teſtimonium duorum aut trium ſufficit in cauſſa criminali; ergo etiam in ciuili teſtamentorum. Neque euaſeris, ſi Scripturæ teſtimonium vel ita merè poſitiuum Ius continere dixeris, vt ad nouum Teſtamentum non pertineat; vel, vt Couarruuias voluit, hoc ſolùm eo haberi, vnius neminem teſtimonio occidendum eſſe: quia vtrumque excluditur doctrinâ Chriſti Domini Matth. 18. *Adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.* & Ioan. 8. *In lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt.* Accedit cap. Cùm eſſes, De teſtamentis: vbi Pontifex hanc ſententiam eodem argumento confirmat. Sanè ſi leges vltimam voluntatem ſine tanto teſtium numero non ſolùm non ſufficienter probari, ſed etiam irritam omnino eſſe voluiſſent, nimis receſſiſſent ab æquitate naturali.

Ceterùm, quamuis vtraque ſententia ſit probabilis, poſterior tamen videtur probabilior, adeò vt etiam vbi leges in ſuo vigore eſſent, nihilominùs rata ſint in conſcientia teſtamenta minùs ſolemnia: idque ſatis videntur conuincere argumenta pro ea producta, eò magis, quòd ad oppoſita argumenta, quæ pro contraria opinione adduximus, non difficilis ſit reſponſio.

Reſp. ad argumenta prioris ſententia. Ad primum enim dici poteſt, nos non negare, quin Lex iuſta ſit, & in conſcientia obliget, quæ minùs ſolemnia teſtamenta inualida eſſe declarat, ad valorem nimirum teſtimonij in foro externo. Imò etiam conceſſerim, quamuis id Panormitanus negare videatur, iuſtas poſſe conſiderari cauſſas, ob quas Lex omnino irritas pronuntiet minùs ſolemnes voluntates: varijs tamen ijſque firmis argumentis conſtare, eouſque leges his teſtamentis non reſiſtere, ſed tantùm non aſſiſtere.

Ad ſecundum, Quamuis heres ab inteſtato peccet ſeſe opponendo heredi verè ſed minùs ſolemniter inſtituto, iudex tamen non poteſt inſtituto adiudicare, aut heredi ab inteſtato adimere hereditatem, niſi ſecundùm Iuris præſcriptum: heres enim ab inteſtato inſtar poſſeſſoris conſiderari poteſt, donec probetur inſtitutio facta. Si tamen ipſe eam factam fateatur, probabilius eſt, debere iudicem ipſam adiudicare inſtituto.

Ad tertium Reſpondeo, In teſtamento poſſunt duo conſiderari, ipſa diſpoſitio, & diſpoſitionis teſtimonium. Si diſpoſitio per ſe conſideretur, inuoluit quidem in ſubſtantia ſua exteriorem declarationem, ſed teſtium ſeptenarius numerus in ea non inuoluitur tamquam forma ſubſtantialis: ſi tamen conſideretur vt diſpoſitio cum teſtimonio quod in foro exteriori ſufficiat, ſic manifeſtum eſt, ſolemnitatem teſtium eſſe formam ſubſtantialem.

Ad quartum Reſpondeo negando ſequelam, & dico rationem diuerſitatis eſſe, quòd Lex impuberis teſtamento reſiſtat, teſtamento autem minùs ſolemni ſolùm non aſſiſtat.

Ad quintum, Lex de ſolemnitate teſtium non eſt fundata in ſola præſumptione, ſed in optima ratione, vt hoc modo deſperent impoſtores ſe alienæ hereditati poſſe inſidiari, quando tot cautelis proſpectum eſt: itaque ea Lex etiam in conſcientia obtinet, quia in conſcientia non debet cenſeri legitimè probatum publicè, quod ſecundùm legis præſcriptum probatum non fuerit, ſaltem præueniendo Canones, aut alias leges hunc rigorem mitigantes.

Ad ſextum Reſpondeo, Has omnes Leges non aliud probare, quàm voluntatem non ſolemnem ad teſtimonium Iuris perhibendum, inſtar legitimi inſtrumenti non valere, deficere, pro infecta haberi, irritam eſſe & nullam, quãuis Lex poſtremo loco citata, quæ nullum eſſe dicit imperfectum teſtamentum, non omnino pertineat ad propoſitum: quia non tam agit de teſtamento cui ſolemnitas deeſt, quàm de eo quod cœpit teſtator, ſed imperfectum reliquit.

Ad ſeptimum Reſpondeo negando cõſequentiam. Quando enim Iura declarant aliquem contractum ſine certa ſolemnitate eſſe irritum, non habemus cauſſam illum accipiendi ſolùm quoad vim probatiuam in foro exteriori, ſicuti de teſta-

mentis minùs ſolemnibus ex alijs Iuribus indicia habemus, quando pro infectis habentur, quo ad probationem tantùm illud eſſe accipiendum.

Alterius quæſtionis erit, An contractuum eiuſmodi caſſatio naturalem obligationem tum demum extinguat, quando à iudice reſcinduntur, quaſi non aliter Lex irritans ſit recepta: in quibuſdam enim hoc locũ habere, probabiliter dici poterit ex vtentium conſuetudine. Sanè in collatione Beneficiorum & ſimilibus, manifeſtum eſt, locum non habere: de quo videri poteſt Bannes diſp. 5. De dominio.

DVBIVM VI.

An omne teſtamẽtum ſit nunc validum, quod ſit coram Parocho & duobus teſtibus, aut coram quatuor teſtibus ſine Parocho?

A RIGORE illo legum, quo ſeptem teſtes cum Notario ad teſtamentum requiruntur, variè receſſum eſt, & quouſque in vtroque Iure receſſum ſit, non ſatis clarè à DD. explicatur.

Leo Iunior, qui poſt Iuſtinianum Nouellas edidit, (quæ tamen receptæ non ſunt) in communibus teſtamentis quinq; ſolùm teſtes requiſiuit. in paganorum verò teſtamentis tres voluit ſufficere.

In ipſo etiam Corpore Iuris ciuilis priuilegia ſua hîc habet teſtamentum militis, Inſtitut. De militari teſtamento, §. 1. C. & ff. eod. L. 1. Sanè ab omni pænè ſolemnitate eorum abſoluitur militiæ factum teſtamentum: quod extenditur etiam ad non milites, qui ſunt in caſtris in terra hoſtili.

Item teſtamentum inter liberos valet cum duobus teſtibus, ſiue maſculis ſiue feminis. L. Hac conſultiſſima, C. De teſtamentis. Molina diſp. 128. quod de liberis dicitur, extendit etiam ad alios deſcendentes.

Item teſtamentum ruri degentium, vbi pauci ſunt litterati, permittit Lex fieri pręſentibus quinque teſtibus, etiamſi non ſubſcribant, L. finali, C. De teſtamentis.

Solutum quoque eſt à ſolemnitate teſtium teſtamentum factum coram Principe, L. Omnium, C. De teſtamentis. Iulius Clarus q. 561. Molina diſp. 129.

Habet quoque priuilegium ſuum, teſtamentum ad pias cauſſas: ſufficiunt enim ad illud duo teſtes, qui requiruntur Iure gentium. Eſt communis ſeptẽtia, quam ſequitur Clarus quæſt. 6. numero 1. & confirmatur ex cap. Relatum 1. De teſtamentis. Vbi apertè illud habet Summarium, *In codicillo, etiam vltra quinque teſtes Iura non requirunt*. L. vltima, C. De codicillis.

Alexandri III. conſtitutio de teſtamento coram Parocho & duobus teſtibus.

Poſtmodum cap. Cùm eſſes, De teſtamentis, Alexander III. ſcribens Epiſcopo Hoſtienſi, reprehendit rigorem legum, tamquam alienum à diuina lege & vniuerſali conſuetudine Eccleſiæ, & ſub anathematis interminatione prohibet reſcindi teſtamentum quod parochianus fecerit coram Parocho ſuo & duobus teſtibus.

Verùm de hac conſtitutione aliqua exorta ſunt Interpretum dubia, videlicet, An hac derogetur generatim Iuri ciuili, ita vt vbique locorum in omni teſtamento ſufficiant cum Parocho duo teſtes? An, quia Pontifex ſcribit Epiſcopo Hoſtienſi, Hoſtienſis autem ciuitas eſt in ditione temporali Pontificis, ſolùm hæc conſtitutio procedat in terris temporali dominio Papæ ſubiectis? Ad hæc, An exauctorando legem ciuilem, & ſolùm declarando Parochum cum duobus teſtibus ſufficere, Pontifex non efficiat, vt vbique res teſtamentaria reuocata ſit ad Ius gentium, & duo teſtes ſufficere valeant, etiam ſine Parocho? Denique, An ſaltem vbique non poſſint Clerici, qui gaudent priuilegio fori, teſtari ſola hac ſolemnitate canonica?

Panormitanus quatuor refert expoſitiones. Vnam, quòd capitulum tantùm procedat in teſtamento ad pias cauſſas: ſecundam, quòd Papa vniuerſim hîc deroget legibus: tertiam, quòd tantùm obtineat in locis temporali dominio Eccleſię ſubiectis: quartam, quòd tantùm obtineat in foro Eccleſiaſtico, in ſuo vigore manentibus legibus quoad forum ſæculare.

Ex his ſola tertia explicatio videtur vera, quam ſequuntur Ioannes Andreæ, Molina, & alij.

Prima enim voluntariè reſtringit capitulum, quod generaliter loquitur: ſecunda nimis extendit. Neque enim eſt veriſimile, vno verbo, ſine maiori ſolemnitate, Pontificem voluiſſe tam celebrem legem tot Imperatorum abrogare de materia, ciuili in qua non ſolet, imò fortè nec poteſt, ſecundùm ea quæ alibi diximus, Papa, vt talis, derogare legibus ciuilibus; quod etiam monet Gloſſa eiuſdem capituli: idem confirmat Viglius, ex Maximiliani I. conſtitutione De Notarijs.

Quarta explicatio iterùm ex parte nimiùm arctat materiam Decretalis: nam & caſus Pontificis, & poteſtas conſtituentis in ditione ſua temporali, & ratio conſtitutionis, & denique ipſa conſtitutio concernens quoſuis parochianos, eſt generalior.

Illud itaque certum hîc eſt, canonem Cùm eſſes, obtinere in vtroque foro, tam ciuili quàm Eccleſiaſtico, in terris temporali iuriſdictioni Eccleſiæ ſubiectis, extra illas autem non obtinere in foro ciuili.

Sed dubium, An ſaltem in Eccleſiaſtico? Ait Iulius Clarus q. 57. diſtinguit Molina diſp. 133. Vel enim, inquit, teſtator quoad teſtamẽti ſolemnitatem ſubditus erat magiſtratui ciuili, vel ab eo erat exemptus: priori caſu negat etiam in foro Eccleſiaſtico procedendum ſecundùm c. Cùm eſſes: poſteriori autem affirmat ita Iuris canonici ſolemnitatem ſufficere, vt ei oporteat ſtare in vtroque foro, tam ciuili quàm Eccleſiaſtico.

Dubitat tamen idem Molina, An Clericus eo ipſo quo gaudet priuilegio fori, relicta ſolemnitate legali poſſit teſtari cum canonica ſolemnitate huius capituli.

Sanè niſi aliud habeat conſuetudo, apparet probabilius quòd poſſit.

Dubitant DD. An femina poſſit eſſe teſtis Iure canonico? nam quòd ciuili non poſſit, conſtat. *Femina eſſe teſtis non poteſt.*

Reſpondeo, Vt ſolemne ſit teſtamentum, Iure canonico requiritur Parochus cum duobus teſtibus idoneis: ita enim loquitur capitulum. Vbi probabilius exiſtimo cum Couarruuia, excludi feminas. In eo omnes conueniunt, quando Parochus non adeſt, ſufficere quatuor teſtes idoneos. Couarruuias, Iulius Clarus, & alij ab ipſis citati.

Quæres, Quid ſi duo tantùm adſunt teſtes ſine Parocho, non poterit valere teſtamentum Iure canonico?

Reſpon-

Digitized by Google

Duo teſtes ſine Parocho non ſufficiunt.

Reſpondeo, In neutro foro externo futurum validum, niſi ſit ad pias cauſſas, Iulius Clarus quæſt. 57. qui dicit eſſe communiorem, quamuis contrariam videatur Baldus aſſeruiſſe.

Teſtamentum tempore peſtis.

Quæres, An tempore peſtis, teſtamentum vt ſit probatorium in foro externo, indigeat ſolemnitate teſtium?

Reſpondet idem Iulius Clarus q. eadem 57. tunc loco ſeptem teſtium ſufficere quinque, ſi teſtator verè ſit peſte correptus, & plures accedere ægrè vellent. Et hæc eſt communis opinio, vt teſtatur Decius apud eumdem Clarum: qui tamen fatetur, non deeſſe qui teneant, quòd tunc duo ſufficiant. Quod ſanè probabile eſt, modò idonei ſint: eſt enim valdè æquum, in eiuſmodi neceſſitate teſtamentum valere, ſi habeat numerum teſtium qui requiritur Iure gentium. Sanè Molina in Luſitaniæ regno tres teſtes tunc ſufficere concedit, diſp. 127. Confirmatur; Quia Imperator L. vltima, C. De teſtamentis, ad Dei humanitatem, vt dicit, reſpiciens, laxauit ſolemnitatem ruri degentium, vt ſuprà diximus. Eadem certè hîc humanitas & epikia poſtulat, vt ſi non ſtatuatur minor iuſta probatio ſufficere, vt factum eſt in teſtamento militis, ſaltem ea ſufficiat quæ Iure gentium ſufficit, & admittitur in pijs cauſſis: ceterùm à communi opinione & loci conſuetudine in praxi non erit recedendum.

DVBIVM VII.

Quot teſtes oporteat eſſe, vt teſtamentum ſaltem in conſcientia ſit validum?

NAVARRI opinio eſt, De teſtamentis, conſilio 1. quòd qui poſſidet bona ſibi verè & ſponte coram Deo relicta, ſiue ſcripto ſiue verbo tantùm, ſiue coram teſtibus, ſiue ſine illis, poſſit ea ſalua conſcientia liberè retinere, licet poſſint ei tolli per iudicem in foro exteriori. Molina etiam diſp. 134. videtur ſentire, Iure naturæ ad diſpoſitionem teſtamentariam non opus eſſe teſtibus vt ſit valida in conſcientia, ſed ſolùm vt probetur in foro exteriori; ideò enim ad pias cauſſas validum fore dicit teſtamentum ſine teſtibus, imò ſolo nutu factum; quamuis vt in foro probetur, etiam Iure canonico ſaltem duo teſtes requirantur.

Iure naturæ non requiruntur teſtes vt ſit validum.

Hæc Molinæ opinio videtur quidem vera, attamen difficultate non caret, quando ſine duobus teſtibus conditum eſt teſtamentum non priuilegiatum, vtrùm Iure poſitiuo aut Iure gentium non debeat cenſeri irritum; aut ſi ab initio irritum non ſit, ſaltem verè irritum non fiat per ſententiam iudicis pro herede ab inteſtato? Rurſum eo poſito, An heres ab inteſtato licitè poſſit agere ad eiuſmodi teſtamenti reſciſſionem?

Non Iure poſitiuo.

Ad Primum quod attinet, non videtur irritari Iure gentium, aut poſitiuo; quia alioqui non eſſet ratum teſtamentum ad pias cauſſas, ſcriptum manu teſtatoris ſine vllis teſtibus, niſi fortè Iure ciuili aut Eccleſiaſtico, vt ratum ſit, conſtitutum reperiatur: cùm tamẽ nullo poſitiuo Iure ita conſtituẽte ratum id eſſe etiam in foro externo, communis ſententia habeat, in praxi curiæ Romanæ iam recepta, vt patet Rotæ Deciſione 75. parte 2.

Ad Secundum, Verius exiſtimo, teſtamenta minùs ſolemnia verè ſemel rata, non irritari quoad conſcientiam, quando in foro externo hereditas adiudicatur venientibus ab inteſtato; quamuis hi quando bona fide agunt, rem relictam legitimo tempore præſcribant: ſententia enim ideò fauet heredibus ab inteſtato, quia inſtitutio non probatur.

Heres ab inteſtato nõ poteſt agere contra inſtitutionem minùs ſolemnem.

Hinc conſequẽs eſt Reſponſio ad Tertium, Heredem ab inteſtato mortaliter peccare, quando agit ad reſciſſionem inſtitutionis, quam certiſſimè nouerit verè factam ex voluntate teſtatoris, etiamſi ſolemnitas teſtium, imò & ipſi teſtes omnino defuerint.

Sequitur ſecundò, Tutorem nomine pupilli ſuccedentis ab inteſtato non debere agere contra vocatum vera ſed minùs ſolemni voluntate defuncti, niſi fortè ad auertendum damnum ſuum malit vti ſententia contraria tamquam probabili: ſi tamen id nolit, & cogatur per iudicem ſarcire pupillo damnum, poterit quàm optimo modo, etiam occulta compenſatione, ſeipſum ſeruare indemnem.

DVBIVM VIII.

Quas ob cauſſas alias, teſtamentum Iure nullum fiat & irritum?

Irritum eſt teſtamentũ inuoluntarium ſaltẽ mixtè.

IRRITVM in primis eſt, quando non plenè fuit voluntarium, ſed mixtè ſaltem inuoluntarium, ſiue id fiat errore, ſiue vi, ſiue metu iniuſtè illato, ita vt teſtator in animo ita maneat affectus, vt ad alios malit ſua bona deuolui, non obſtante aliter facta diſpoſitione. Vt enim quis titulo merè gratuito alteri ius conferat, oportet id faciat etiam ſine mixto inuoluntario. Conſulenda L. 1. C. Si quis aliquem teſtari prohibuerit.

At quid ſi teſtator dum conderet teſtamentum, fuit ex parte inuoluntarius, ſed poſtmodum ſola mente apud ſe mauult firmum manere quod fecit, aut ſaltem deponit voluntatem contrariam?

Reſpondeo; Quamuis hoc non excuſet à peccato eum qui importuniùs extorſit diſpoſitionem; excuſabit tamen à reſtitutione hereditatis: quia validum erit teſtamentum, niſi mendacia & fraudes interceſſerint contra tertium ad quem hereditas erat ventura.

Irritũ etiã illud, quod vocant captatorium.

Secundò, Irritum eſt teſtamentum captatorium, id eſt, quod diſertis verbis, aut formaliter alterius committitur voluntati; vt ſi teſtator dicat, Inſtituo illum quem Petrus nominabit: eiuſmodi enim teſtamenta leges irritant, L. Captatorias, L. Illa inſtitutio, ff. De heredibus inſtituendis. Secùs ſi ſolùm implicitè in alterius voluntate ponatur vt hic heres fiat, ſi Petrus tali die Capitolium aſcenderit: expreſſa enim nocent, non expreſſa non nocent, ff. De Regulis Iuris, L. Expreſſa, ff. De heredibus inſtituendis, L. Si quis.

Limitatur ſecundò, Quando ſe mutuò duo inſtituunt heredes, ex amoris affectu, vt patet dicta L. Captatorias; non tamen debent conditionem de futuro apponere, Inſtituo hunc, ſi me ipſe inſtituet; ſed poſſunt de præterito, Si me ipſe inſtituit, L. Ille autem, ff De hered. inſtituendis.

Limitatur tertiò, Quando aliquid ad piam cauſſam relinquitur liberæ alicuius voluntati. cap. Cùm tibi, De teſtamentis, L. Id quod pauperibus, C. De Epiſcopis & Clericis.

Limitatur quartò, Ne irritum ſit teſtamentum quo quis inſtituitur, ſi velit, L. Verba hæc, ff. De conditionibus inſtitutionum.

Digitized by Google

Et in quo nō inſtituitur heres.

Tertiò, Irritum eſt teſtamentum in quo heres non inſtituitur; baſis enim & fundamentum teſtamenti, eſt heredis inſtitutio. imò vt ſuprà diximus, teſtamentum non eſt aliud quàm heredis inſtitutio. Verùm etiamſi ita accipiatur, vt etiam legata comprehendat, etiam illa concidunt, quando nemo inſtituitur heres, quaſi debita ſine debitore. Quod tamen fallit in legatis ad pias cauſſas: hæc enim ſubſiſtent, etiamſi nullus ſit inſtitutus heres; multò magis ſi pauperes in genere pro heredibus ſint expreſſi, aut ſi alicui dicat teſtator, Committo res meas tuæ diſpoſitioni: videtur enim illum quodammodò heredem nominare, ſed in vſus pios. Neque enim ei committit, vt heredem aliquem ſibi nominet, quo modo captatorium eſſet teſtamētum; ſed hereditatis ſuæ diſpenſationem ipſi credit, quæ commiſſio ita generalis argumēto eſt, quòd velit diſcedere teſtatus ad pias cauſſas, quomodo quidā intelligunt citatum cap. Cùm tibi, vt videre licet apud Panorm.

Aliquando etiam tacita heredis inſtitutio ſufficit, vt ſi dicat teſtator, Si Petrus heres meus eſſe nolit, ſubſtituo ei Paulum; verè Petrus inſtituitur, ſi non erat talis ipſe heres ab inteſtato, qui neceſſariò vel inſtitui, vel exheredari Iure debebat vt docet Iulius Clarus quæſt. 35. Debet etiam in cauſſa prophana heres ita certò exprimi, vt non relinquatur dubius: ſufficit tamen eum deſignari per relationem ad aliam certam ſcedulam, in qua nominatim exprimatur, poſt mortem teſtatoris reuelandus. Ita ex communiori ſententia Couarruuias in cap. Cùm tibi, De teſtamentis, numero 5. Clarus quæſt. 36. quamuis quoad heredem vniuerſalem quidam iſtud negent. Oportet etiam teſtator proprio ore heredem nominet in teſtamento nuncupatiuo, L. Heredes palàm, ff. De teſtamentis.

Quæres, Si ſufficiat quòd nominet ad alterius interrogationem annuendo?

De hoc agit accuratè Iulius Clarus quæſt. 37. Communior opinio habet, ſufficere quando teſtator non ita morbo grauatur, quin præſumatur ſatis attendere & meminiſſe quid interrogetur, & diſtinctè reſpondere poteſt: neque interrogans eſt ſuſpectæ fidei, neque interrogatio eſt contra priùs declaratam ſatis teſtatoris voluntatem. Addo vix ſuſpicione fraudis carere huiuſmodi modum interrogandi, quando adhibetur ſine vlla neceſſitate, niſi ante interrogationem ita velle ſe teſtator inſinuauerit, ideoque hoc modo conditum teſtamentum non infringet aliud, in quo proprio motu heredem teſtator priùs nuncuparit.

Non valebit etiam teſtamentum quod tabellio aut alius quiſpiam ſine teſtatoris vlla informatione conceperit, etiamſi interrogatus, an ita teſtari velit, dicat ſe velle: quam dicit eſſe communem ſententiam Iulius Clarus.

Item imperfectum

Quartò, Irritum eſt teſtamentum quod inchoauit quidem teſtator, ſed imperfectum reliquit. § Ex eo, Inſtitut. Quibus modis teſtamenta infirmentur. Imperfectum autem reliquiſſe cenſendus eſt, quando alia dicturus erat, etiamſi iam inſtitutionem & legata quædam feciſſet. Limitandum tamen iſtud eſt, vt locum non habeat, quando imperfecto teſtamento ij inſtituuntur, qui venirent ab inteſtato, & priori perfecto vocati erant extranei. Ita Acurtius in dictum § Ex eo.

Quæres, An teſtamentum imperfectum ſit irritum, etiamſi fuerit factum ad pias cauſſas?

Molina tract. 2. diſp. 134. ſecutus Bartolum, Panormit. & Couarr. exiſtimat fore validum, eò quòd ad pias cauſſas ſolùm requiratur quod ſufficit ad validitatem, ſtando in ſolo Iure naturali. Huic ſententiæ aduerſatur Iulius Clarus §. Teſtamentum, quæſt. 7. dicit enim, fauorem piæ cauſſæ ſupplere quidem defectum ſolemnitatis, ſed non defectum voluntatis; eſſe autem in propoſito defectum voluntatis, eò quòd ſoleant teſtatores multa mutare in ipſo actu conficiendi teſtamenti. Quoad forum ſaltem externum probabilior videtur ſententia Clari; ſed maximè probabile eſt, diſtinguendum hîc eſſe. Si enim diſpoſitio quæ iam facta eſt ad pias cauſſas, impugnari nequeat, eò quòd veriſimiliter fuiſſet mutata in progreſſu, aut grauata onere nondum expreſſo ſed exprimendo, habenda erit rata. Si verò eo modo impugnari veriſimiliter poſſit propter nondum ſatis expreſſam voluntatem, erit habenda irrita.

Et inofficioſum.

Quintò, Irritum eſt teſtamentum inofficioſum quoad heredis inſtitutionem, quando omnino prætermus qui velit nolit teſtator, debebat ſuccedere, ſaltem vſque ad legitimam: nam ſi aliquid ei relictum ſit, non quidem irritum eſt teſtamentum, ſed ſupplenda erit legitima. Eſt autem legitima tertia pars bonorum, quando quatuor aut pauciores ſunt liberi, dimidia autem quando plures, æqualiter inter eos diuidenda. Authentica, Vnde ſi pater, C. De inofficioſo teſtamento; quamuis antiquiori Iure ſolùm erat quarta pars.

Legitima quid.

Quando deſunt deſcendentes, aſcendentium legitima eſt tertia pars bonorum: idemque de ea iudicium, quod de legitima deſcendentium. Limitandum tamen hoc eſt, vt locum non habeat actio inofficioſi, quando filius emancipatus nominatim exheredatur, & cauſſa exprimitur, ſuoque tempore probatur.

Legitima aſcendent.

Limitatur.

Quæres, Quando neque ſunt aſcendentes neque deſcendentes, an tranſuerſales poſſint habere querelam inofficioſi teſtamenti.

Reſpondeo non habere, poteſt tamen frater præteritus agere ad reſciſſionem inſtitutionis extranei infamis infamia Iuris aut facti. Molina diſp. 159.

Propter quedā crimina heres amittit hereditatem.

Poſtremò reſcinditur teſtamentum hactenus vt heres hereditatem amittat.

Primò ſi occiderit teſtatorem, aut negligentia vel culpa ipſius extinctus ſit, L. 3. ff. De his quæ vt indignis auferuntur.

Secundò, Si heres interfectores teſtatoris non curet legitimè puniri auctoritate publica. C. De his quibus vt indignis hereditates auferuntur, L. 1. Excuſatur tamen heres minor viginti quinque annis, C. eod. L. Minoribus. Item quia auctor cædis non reperitur, ibid. L. Si ideò, & L. Confratrem.

Tertiò, Si fornicetur cum vxore teſtatoris. Molina diſp. 178.

Quartò, Si aliter ipſum teſtari prohibuerit. L. 1. & 2. C. Si quis aliquem teſtari prohibuerit.

Quintò, Si teſtamentum accuſando falſi, inſtiterit vſque ad vltimam ſententiam: tunc enim ei fit inutile, etiamſi verum fuiſſe pronuntietur. L. 2. C. De his quibus vt indignis auferuntur.

Sextò, Si hereditatem pactus eſt dare ſpurio teſtatoris, aut alicui qui non poteſt accipere teſtamento. L. In fraudem, ff. ſuprà.

Septi-

Digitized by Google

Septimò, Si inſignem ingratitudinem in teſtatorem oſtenderit, vel captum relinquendo mori in carcere, vel in amentiam lapſum negligendo. Ita ferè Molina ſuprà.

DVBIVM IX.

Quas ob cauſſas liceat exheredare aſcendentes vel deſcendentes.

Cauſſæ ingratitudinis quæ ad exheredationem ſufficiunt.

In Authentica Vt cùm, De appellationibus, ſtatuit Iuſtinianus, non licere aſcendentibus filios ſuos exheredare aut præterire niſi cauſſa ingratitudinis, quam teneantur in ſuo teſtamento nominatim deſcribere. Decernit prætereà, iuſtas ingratitudinis cauſſas quatuordecim ſolùm poſſe prætexi. Vnde habemus Iure communi has quatuordecim cauſſas ſolas ad exheredationem ſufficere.

Prima, Si quis parentibus ſuis manus intulerit.

Secunda, Si atrocem & indecentem contumeliam ingeſſerit.

Tertia, Si de criminibus publico ipſos iudicio poſtulauerit, quæ contra Principem aut Rempublicam ciuilem vel Eccleſiaſticam non ſint. Addo *Eccleſiaſticam*, vt hæreſis exempta intelligatur.

Quarta, Si cum veneficis vt veneficus conuerſetur.

Quinta, Si vitæ parentum ſuorum vel veneficio vel alio modo inſidiari conatus fuerit.

Sexta, Si cum nouerca ſua aut patris concubina rem habuerit.

Septima, Si calumniator contra parentes extiterit, & delatione ſua grauia eos diſpendia ſuſtinere fecerit.

Octaua, Si parentem captiuum requiſitus in fidem ſuam recipere, aut pro eo, ſi maſculus ſit, fideiubere noluerit; filia enim à fideiuſſione excuſetur, fortè quòd contra creditores non adeò ſeſe poſſet tueri.

Nona, Si parentem teſtamentum facere prohibuerit.

Decima, Si inuitis parentibus inter arenarios, venatores, aut mimos ſe recenſeat, niſi parentes eiuſdem profeſſionis fuerint.

Vndecima, Si filia volentibus parentibus eam marito cum dote competenti tradere, delegerit vitam turpem: ſecùs ſi parentum culpa in corpus ſuum peccauerit, aut ſine eorum conſenſu, marito ſeſe, libero tamen, coniunxerit, quia iam viginti quinque annorum erat, & nuptias eius parentes neglexerunt.

Filia ſine parentum conſenſu nubēs quādo exheredari poſſit.

In qua cauſſa obiter nota, vt filia ſine parentum conſenſu nubens ex Iure Cæſareo exheredari poſſit, tria requiri, vt obſeruat Sanches, lib. 4. diſp. 24. Vnum eſt, vt parentes eam velint matrimonio collocare, & dotem ſecundùm vires ſuæ ſubſtantiæ tradere: alterum, vt filia illi matrimonio repugnet, & ſimul vitam luxurioſam eligat: tertium, vt ſit minor vigintiquinque annis. Idem tamen Sanches diſp. ſequenti ſuſtinet, probabilius eſſe, Iure canonico in fauorem libertatis matrimonij eſſe correctas leges, quibus liceat filiam exheredare, quòd inuitis parentibus nupſiſſet, de quo latiùs in materia De matrimonio.

Duodecima eſt, Si parentem furioſum filius curare neglexerit; imò etiam in amentia mortuo ſuccedet extraneus, qui filij ingratitudinem ſuppleuerit, ſi modò poſt eius monitionem & atteſtationem heredes nihilominùs neglexerint.

Decima tertia eſt, Si captiuum parentem filius non feſtinauerit redimere. Imò etiamſi inteſtatus moriatur parens, tradenda eſt ingrati filij portio Eccleſiæ in redemptionem captiuorum.

Poſtrema, Si parens ſit catholicus, & filius hæreticus, aut non communicans cum Eccleſia catholica.

Aſcendentes quando à deſcendētibus exheredari poſſint.

Cauſſæ autem ob quas aſcendentes à deſcendentibus exheredari queunt, octo ibidem recenſentur.

Prima eſt, Si parens liberos ad interitum tradiderit, excepta cauſſa quæ ad crimen perduellionis tendit, vbi etiam hæreſis continetur.

Secunda eſt, Si parens veneficijs aut aliter vitæ filiorum ſit inſidiatus.

Tertia, Si cum nuru concubuerit, aut concubina filij.

Quarta, Si teſtamentum filij impediuerit.

Quinta, Si parens parenti mortem aut amentiam veneno aut alio modo machinatus fuerit, machinator exheres eſſe poterit.

Sexta, Si in amentiam lapſum filium parens neglexerit.

Septima, Si in captiuitate eum neglexerit.

Octaua, Si filius ſit Catholicus, & parens hæreticus.

Circa has tamen cauſſas obſeruandum Primò, quod commune pœnis, habere in eis locum, vt per eas nemo exheres ſit ante ſententiam iudicis.

Secundò, Cauſſas quæ ſufficiunt ad exheredandum, etiam ſufficere ad neganda alimenta, non tamen vitæ neceſſaria; item ad filiæ negandam dotem.

Filius exheredatus rediens in gratiam.

Tertiò, Si poſt conditum à patre teſtamentum, quo filius eſt legitimè exheredatus, redeat cum eo in gratiam, manere nihilominùs exheredatum, niſi pater teſtamentum reuocet. Conceditur tamen filio hoc caſu querela inofficioſi teſtamenti. Molina diſp. 176. Neque tenetur pater poſt pœnitentiam filij exheredationem reuocare. Aboletur tamen ingratitudo, adeoque exheredatio, ſi filius Religionem ingrediatur, vt patet ex Nouella 132. prout eam citat Gratianus 19. quæſt. 3. c. vltimo, & rectè ipſum citare, quamuis aliter quidam ſint ſuſpicati, oſtendit Gregoriana editio.

Exheredatio aboletur ingreſſu Religionis.

DVBIVM X.

An teſtamentum ſemper poſſit reuocari?

Semper reuocabile eſt ante mortē teſtatoris.

Testamentvm natura ſua ſemper eſſe reuocabile voluntate teſtatoris, non tantùm Scriptura indicat ad Hebræos 9. quando dicit, primùm in mortuis confirmari, & non valere dum vixerit qui teſtatus eſt; ſed Iure gentium & ciuili apud omnes obtinuit: volunt enim ambulatoriam eſſe voluntatem teſtatoris vſque ad ſupremum vitæ exitum. Idque Imperatores declararunt extendendum eſſe etiam ad teſtamenta facta coram ſua maieſtate, L. Omnium, C. De teſtamentis.

Etiam ab eo qui poſt mortem reſurgeret.

Extendendum item ad illum qui ſtatim poſt mortem per miraculum fortè reſurgeret. Imò tunc teſtamentum ipſo facto ruptum iri, docet Iulius Clarus, quæſt. 86. non ſecùs ac ſi teſtatori naſceretur poſthumus. Petrus Nauarra lib. 1. De reſtitutione cap. 2. numero 4. docet, redituum non quidem reſtitui vxori, aut monaſterio ſi Religioſus

Digitized by Google

ligioſus fuerit, aut beneficio ſuo; reſtituenda tamen ei eſſe temporalia ſua bona, non quòd Ius ad illa non fuerit per mortem extinctum, aut teſtamentum ſemel morte confirmatum non omnino ſit validum; ſed quòd ei tacitè inſit conditio, vt tali caſu bona ad teſtatorem redeant. Quando enim teſtabatur, malebat ea ſe habere quàm ſuum heredem. Si autem inteſtatus diſceſſerit, ſibi ipſe eſt proximus.

Appoſitum teſtamento iuramentũ reddit irreuocabile. Quando appoſitum fuerit iuramentum de non reuocando, non licebit teſtamentum reuocare. Iuramentum enim cadens in actum licitum, obligat. Si tamen reuocetur, rata, quamuis periura, erit reuocatio: ſed ſi fuerit ab herede prius inſtituto acceptata diſpoſitio iurata, aget vel ipſe vel heres eius contra heredes teſtatoris, vt ſatisfiat Iuri, quod ei ex iuramento, quæſitum eſt; niſi fortè interceſſerit dolus aut metus: quamuis tunc ſuper iuramento eſſet petenda diſpenſatio, antequam teſtamentum reuocetur.

Reuocatio rata quamuis illicita & periura. Quòd rata ſit reuocatio teſtamenti ſic iurati, per conditionem noui, ſaltem quando in nouo expreſsè apponitur reuocatio iuramenti, docet Iulius Clarus, quæſt. 94. & dicit eſſe communiorem Canoniſtarum & Legiſtarum. Quòd ſit periura, multi ex Iuriſperitis negarunt, fortè quòd exiſtimarint eiuſmodi iuramentum non obligare tamquam legibus contrarium, per quas non liceat cuiquam ſibi legem inducere, quò minùs diſpoſitionem ſuam in tempus mortis collatam, ante mortem quomodocumque reuocare poſſit. Sed omnino contrarium dicendum eſt. Ita idem Iulius Clarus, & eſt communis ſententia. Quamuis enim lege ſtatutum ſit, teſtamentum poſſe mutari, licet tamen non mutare: itaque iuramentum cadit in id quod licitum eſt, quando quis iurat, quòd non mutabit.

DVBIVM XI.

An mutari poſſit vltima voluntas per reſcriptum Principis, aut diſpenſationem Pontificis?

Relictum ad pias cauſſas: RESPONDEO; Quando vltima voluntas pia eſt, & non poteſt eo modo executioni mandari quo teſtator voluit, non propterea redit legatum ad heredem aut grauatum, ſed Epiſcopus aut Sedis Apoſtolicæ Legatus cum executoribus poteſt aliud opus æquè aut magis pium ſubſtituere. Panormitanus in cap. Nos quidem, De teſtamentis.

Ad vſum profanum. Si autem legatum ſit ciuitati relictum ad vſum profanum, puta ad ludum aut ſpectaculum in memoriam defuncti, & ſpectacula eiuſmodi prohibeantur; poterunt defuncti voluntatem primores oppidi cum heredibus in aliud, quo memoria defuncti celebretur, commutare. L. Legatum, ff. De vſu & vſufructu. An autem Epiſcopus ſe miſcere poſſit relictis ad cauſſas non pias, proponit Panormit. ſuprà, & in cap. Si heredes, ibidem: & reſoluit affirmatiuè, quia omnis voluntas teſtatoris quodam ſenſu dicitur pia, & pium eſt ſuccurrere oppreſſis perſonis; defunctus autem opprimitur, quando non fit eius voluntas.

Quando verò ad certum opus pium aliquid relictum eſt, quod poteſt executioni mandari eo modo quo voluit defunctus, & res eſt integra; voluerunt quidam, Epiſcopum poſſe cum aſſenſu executorum illud conuertere in alium vſum æquè aut magis pium, præcipuè ſi is ſit magis reipublicæ & religioni Chriſtianæ neceſſarius, & aliunde ſine maxima difficultate ſubueniri non poſſit. Ita ferè Couarruuias in cap. Tua nobis, De teſtamentis, numero 7. adducens L. pænultimam De operibus publicis, quæ ſanè nihil illam ſententiam iuuat, vt contra Couarruuiam obſeruat Molina.

Quando opus pium impleri poteſt, ſolus Papa cõmutabit. Itaque longè probabilius eſt, etiam tunc, ſicut in profanis ſummi Principis, ita in pijs ſummi Pontificis opus eſſe auctoritate vt eiuſmodi mutatio fiat, adeò vt neque Epiſcopus neque Apoſtolicæ Sedis Legatus alterare poſſit, vt docet Graſſius Deciſionum lib. 2. cap. 52. Molina tract. 2. diſp. 249. Panormitan. in dictum cap. Tua nobis. Indicat Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 6. Epiſcopis enim tamquam Apoſtolicæ Sedis delegatis, committit cognitionem ſurreptionis impetratæ commutationis, ſupponens, vt apparet, eam à ſola Sede Apoſtolica fieri. Item Clementina Quia contingit, De religioſis domibus: vbi Gloſſa benè notanda, verbo Sedis Apoſtolicæ, monet, hunc caſum mutandæ piæ largitionis à fidelibus factæ in vita vel morte ad certum vſum, eſſe addendum ad illos caſus, quos contra Legatum ſuum Sedes Apoſtolica ſibi reſeruat, & habetur ad cap. Quod tranſlationem, De officio Legati: quales ſunt, ſi agatur de maioribus Eccleſiæ cauſſis, vel de fide, aut exemptione vel depoſitione Epiſcoporum, & ſimiles, in quibus nihil poteſt Legatus ex generali demandatione, ſed opus eſt expreſſa.

Adde, non eſſe à Pontifice concedendam facilè eiuſmodi diſpenſationem, niſi euidens ſit maior illa neceſſitas, & defectus alterius ſubſidij. Indicat Trident. ſuprà, quando dicit: *Non niſi ex iuſta & neceſſaria cauſſa fieri debent. Æquum enim eſt, ne ſint caſſa ſupremæ voluntatis indicia*, vt dicit Conſtantinus L. 1. C. De ſacroſanctis Eccleſijs. imò ex Iure gentium primus ille fons legum Romanorum XII. tabulę ſuppeditant vnam eiuſmodi legem: *Vti legaſſit quiſque de re ſua, ita Ius eſto.* Quam confirmans Iuſtinianus, Nouella De nuptijs, addit, *Nullo valente citra illius voluntatem, nec ſi ſacram impetret formam, nec ſi quidpiam aliud omnium, aliquid aliter diſponere in rebus alienis.* Conſonat cap. Vltima voluntas 13. quæſt. 2.

Denique vt à Pontifice eiuſmodi diſpenſatio impetrata fuerit, non poterit mandari executioni, niſi priùs Epiſcopus tamquam Sedis Apoſtolicæ delegatus, ſummariè & extraiudicialiter cognoſcat, nihil in precibus tacita veritate vel ſuggeſta falſitate fuiſſe narratum. Ita Trident. ſuprà.

DVBIVM XII.

Quinam ſuccedant ab inteſtato?

Inteſtatus qui dicatur. INTESTATVM hîc intelligimus, qui vel teſtamentum non fecit, vel inualidè teſtatus eſt; puta quia reuocauit teſtamentum nullo alio ſurrogato, vel quia teſtamentum eius erat inofficioſum, vel quia ipſe capite diminutus eſt, aut aliter amiſit teſtamenti factionem, vel quia heres nullus exiſtit, aut mortuus eſt ante teſtatorem, vel inſtitutus ſub conditione, eam neglexit; vel quia hereditatem repudiauit.

Ab inteſtato ſuccedũt deſcendentes. Itaque inteſtato ſuccedunt deſcendentes, ſi vlli ſint: filij quidem & filiæ per capita & portiones æqua-

Digitized by Google

æquales, nepotes autem per ſtipitem repræſentantes ſuum parentem. Excludunt itaque deſcendentes etiam patrem defuncti, etiamſi tempore mortis fuiſſet in patris poteſtate.

His deficientibus aſcendentes ſuccedunt. Quando deficiunt deſcendentes, veniunt ab inteſtato aſcendentes; pater & mater excludunt reliquos; in defectum horum, aui ex vtriuſque parentis latere veniunt. Si auus ſolus ex vna parte ſuperſit, ex altera autem auus & auia, mediam partem habet qui ſolus ſuperſtes eſt ab vna parte, ita vt in ſex vncijs ſuccedat, reliqui autem duo ſolùm ſuccedunt ſinguli in tribus vncijs, id eſt, quarta parte hereditatis. Quando aui deeſſent, iretur ad proauos, ſimili ſemper proportione, prælatis propinquioribus.

Fratres & eorum filij quando ſuccedant. Quando verò & aſcendentes & deſcendentes deficerent, veniunt fratres ex vtroque parente, & excludunt ex altero tantùm, id eſt, fratres conſanguineos ex patre tantùm, & vterinos ex matre tantùm. Imò ijdem excluduntur per filios fratris vtrimque coniuncti, & hi ſtipitem repræſentantes cum patruis concurrunt. Si verò etiam deſint fratres vtrimque coniuncti, aut eorum deſcendentes, ſuccedunt fratres ex altera tantùm parte coniuncti, excluſis omnibus collateralibus: ſimiliter ſuccedent per ſtipitem eorum filij. Quando tamen fratres conſanguinei ſuccedunt cum vterinis, hi præferuntur in bonis ex parte matris, illi in bonis ex parte patris; in reliquis ſuccedunt æqualiter.

Quando collaterales. Etiam fratribus & eorum filijs omnino deficientibus, ſucceſſio deuoluitur ad propinquiores collaterales, vſque ad decimum gradum, idque per capita; ita tamen, vt in illis non habeatur ratio, an ex vtroque parente defunctum contingant, an tantùm ex altero, ſicut in fratribus haberi diximus. Vnde ſequitur, Quando patrui ſuccedunt, non præferri fratrem patris ex eodem patre & matre alteri patruo, cuius pater defuncti fuerit frater ſolùm conſanguineus aut vterinus, ſed æqualiter hos venire.

Quando nepotes. At quando ſoli nepotes ex fratribus ſuccedunt, impari numero, ita vt vnus frater tres, alius duos tantùm filios reliquerit, controuerſum eſt, an per capita ęqualiter ſuccedant, an ſolùm per ſtipitem?

Molina putat verius eſſe quòd per capita, diſp.164.

Quando coniunx. Sine dote ſuſcepta quando & quomodo ſuccedat. Deficientibus tranſuerſalibus vſque ad decimum gradum, ſuccedit coniunx, niſi fuerit inter eos diuortium: imò ſi vir vxorem ſine dote ſuſceperit, & ipſa non habeat vnde commodè viuat, modò liberi non ſint plures quàm tres, ſuccedit vxor in quarta parte bonorum. Si plures fuerint liberi, cum illis ſuccedet per capita, ita tamen, vt quando hîc vel ibi portio vxoris excederet centum libras auri, contenta ſit eiuſmodi centum libris, & ſemper dominium maneat liberis ſaluum, matri quæ dicta ſunt ſolùm valentibus ad vſumfructum.

Quando fiſcus. Si etiam coniunx & alij dicti heredes omnes deficiant, ſuccedit fiſcus: niſi ſint peregrini, qui in hoſpitali decedunt; illorum enim bona per Epiſcopum erunt diſtribuenda in pias cauſſas. Hæc de Iure communi, & ferè habentur in Authentica De heredibus ab inteſtato venientibus.

DVBIVM XIII.

Quid Falcidia, & Trebellianica?

Falcidia. FALCIDIA eſt remedium quoddam, ita dictum ab inuentore, quo alijs heredibus per legata grauatis conſulitur, ſicuti per legitimam aſcendentibus & deſcendentibus. Poſſunt enim quartam partem bonorũ heredes inſtituti beneficio huius remedij ſibi ſumere, etiamſi legata tanta eſſent, vt vel nihil vel minus quarta parte ad ipſos fuerit deuenturum: ſupplere enim poſſunt vſque ad quartam partem, & inter legatarios quod reliquum fuerit, proportione legatorum ſeruata, diſtribuere, Inſtitut. De lege Falcidia, C. & ff. Ad Legem Falcidiam.

Trebellianica. Trebellianica etiam eſt quarta pars, beneficio Senatuſconſulti Trebelliani, deducenda ab herede ex fideicommiſſo, adeò vt ſi tota hereditas ſit fideicommiſſum, quartam partem ſibi retineat totius hereditatis, in qua in ſolidum fuerit inſtitutus, & ſimiliter quartam retinebit partem illius in qua fortè ſola fuerit inſtitutus. Si tamen non totum quod ei tamquam heredi relictum eſt, ſit fideicommiſſum, ſed aliquid certi ſibi habeat, eo contentus erit; niſi fortè quarta parte totius ex eo & fideicommiſſo, quo grauatur, cõflati minus ſit: tunc enim hoc vſque ad hanc quartam ex fideicommiſſo ſupplebit. Poteſt tamen teſtator prohibere, ne detrahatur à fideicommiſſis Trebellianica, ſicut & ne à legatis Falcidia: nam de hac Iure id definitum, & illa huic æquiparatur.

DVBIVM XIV.

Quibus modis poßit aliquis heredi ſubſtitui?

Subſtitutio quid. SVBSTITVTIO eſt vnius in alterius locum ad rem aliquam in vltima voluntate facta vocatio.

Dum dico, *vnius in alterius*, non excludo pluralem numerum; nam & vnus in plurium, & plures in vnius locum ſubſtitui poſſunt, Inſtitut. De vulgari ſubſtitut.

Subſtitutio in hereditatem alia eſt directa, quando ſine miniſterio inſtituti ſuccedit ſubſtitutus: alia indirecta aut obliqua, quãdo inſtitutus hereditatem aut eius partem iubetur alteri dare.

Sex ſpecies ſubſtitutionis. Diuiditur autẽ ſubſtitutio in ſex ſpecies. Prima eſt ſubſtitutio Vulgaris, qua quiuis, etiam è vulgo, à Iure non prohibitus, à quouis teſtatore ſubſtitui poteſt: ita dicta, quòd vulgò vſurpari ſoleat.

Secunda dicitur Pupillaris, qua teſtator pupillo, quem habet in ſua poteſtate, non relapſurum in alterius poteſtatem per ſuam mortem, ſi ante pubertatem moriatur, aliquem ſubſtituit.

Tertia dicitur Exemplaris, ſic dicta quòd fiat ad exemplum & ſimilitudinem Pupillaris. Eſt autem ea, qua pater inſtituit heredem filium amentem, ſurdum ſimul & mutum, prodigum, & cui bonorum adminiſtratio eſt interdicta; & ſubſtituit ei alium quempiam ſibi placentem.

Quarta eſt Fideicommiſſaria, qua heres grauatur vt hereditatem aut certam eius partem reſtituat alteri, quem vocant fideicommiſſarium.

Quinta eſt Reciproca, quando aliqui viciſſim ſibi ſubſtituuntur. Hanc Breuiloquam quidam vocant, ſed diſplicet hoc Viglio, Inſtitut. De vulgari ſubſtitutione.

Sexta

Digitized by Google

Sexta eſt Compendioſa, quæ compendio quodam plures ſimplices ſubſtitutiones, quales ſunt quatuor primæ, aut etiam omnes, reſpiciendo diuerſa tempora, comprehendit expreſſas verbis ſaltem generalibus; vt ſi dicat teſtator: Filium meum inſtituo heredem, & quocumque tempore mortuus fuerit, ſubſtituo ei Petrum. Si enim filius decedat impubes, manifeſtum eſt, hîc continere Pupillarem; ſi amens, erit Exemplaris; ſi ſanæ mentis & actiuè teſtabilis, erit Fideicommiſſaria; ſi filius moriatur ante patrem, erit ſubſtitutio Vulgaris. Hactenus de teſtamentis.

CAPVT XII.

De tranſlatione Dominij per ludum & ſponſiones.

DVBIVM I.

An Ludi & Sponſiones ex natura ſua ſint illicita?

CONTRACTVM qui in ludo eſt aut ſponſione de rei alicuius veritate aut euentu, natura ſua nihil habere illiciti, communis eſt opinio DD. quos ſequitur Couarruuias in Regulam Peccatum, §.4. num. 2. Nam quod ad ſponſionem attinet, ſi æquale vtrimque ſit periculum cui ſeſe concertantes exponunt, aut inæqualitati periculi reſpondeat inæqualitas eius quod ſpondetur, manifeſtum eſt eſſe licitam. Sanè periculum quando de futuro aliquo contingenti ſponſio ſuſcipitur, facilè poteſt vtrimque eſſe æquale: quando autem de re præterita aut præſenti debet aliquo modo vtrique ſpondentium eſſe dubia vt licita ſit, non tamen tenebitur ad reſtitutionem lucri, qui tempore ſponſionis certum ſibi eſſe perſuadebat, quod poſtmodum deprehendit non adeò certò debuiſſe ſe perſuaſum habere, eò quòd facilè aliter ſe habere potuerit. Imò quando nulla fraude alterum ad ſponſionem pellexit, exiſtimo eum qui certus fuit ſe lucraturum, ideoque contra liberalitatem ſordido lucro venialiter peccauit, non teneri ad reſtitutionem. *Sponſio licita eſt.*

Contractus qui in ludo fit, licitus. De contractu qui in ludo fit, facilè etiam oſtenditur, manendo in ſolo Iure naturæ, licitum eſſe, etiamſi ludus ex fortuito pendeat euentu, qualis eſt teſſerarum & chartarum: non enim plus habet deformitatis quàm ſponſiones, de quibus iam diximus. Imò hoc etiam extenderim ad ludum qui fieret præcipuè ob lucrum, hactenus vt etiam ille à mortali culpa excuſetur. Quamuis enim aliquid illiberale præ ſe ferat, eoque à veniali non ſit immunis; nihil tamen in eo apparet, quod vel contra Iuſtitiam ſit, vel contra charitatis præcepta ſub mortali obligantia. *Ludus ob lucrum.*

Sunt nihilominùs plurima propter quæ ludi illi cum pacto lucri aut iacturæ aut omnino non ſint adhibendi, aut circũſpectè admodum & parcè, & vt rectè quidam dixit, tamquam ſal & condimentum quoddam vitæ humanæ. Talia enumerantur apud S. Antoninum, 2. part. tit. 1. c. 23. §. 6. Amiſſio temporis, blaſphemia, contumelia, patrimonij dilapidatio, Eccleſiæ inobedientia, furtum, comeſſatio, homicidium, inuidia, egeſtas, vana iactantia, mendacium, neglectus rerum diuinarum, odium, participatio ſceleris alieni, contentio, rapina, ſcandalum, deſperabunda quædam triſtitia, vſura, Chriſtiani nominis vituperium. Quibus adde periuria, varias iniuriarum formas, noctis cum die commutationem, neglectum familiæ, omniſque ſerij & neceſſarij negotij, crimen falſi, fraudes varias, & ſimilia. *Fructus ludi cum pacto lucri.*

DVBIVM II.

Quinam Ludi, & quibus ſint interdicti Iure canonico aut ciuili?

IN primis Iure ciuili interdictus eſt ludus alearum, ff. De aleatoribus, L. 2. & ſequenti. C. De alearum luſu, Authentica Alearum luſus. Sub alearum luſu intelligitur omnis ludus, in quo magis valet fortuna quàm induſtria, ita vt illo luſu etiam comprehendatur ludus taxillorum, teſſerarum, talorum, item chartarum, qui tunc non erat inuentus: imò extendi videtur ad omnem luſum, quo vires non exercentur, hactenus vt eo non liceat in pecuniam ludere, L. Solent, ff. De aleatoribus. Aretinus tamen tractatu De maleficijs, ſecutus Gloſſam receptam, putat non prohiberi ludum quo exerceatur tantùm hominis ingenium, qualis eſt ludus ſchacorum. Idem tenet Iulius Clarus lib. 5. Sententiarum, §. Ludus. *Ludus alearum Iure vetitus.*

Excipitur tamen luſus familiæ in pecuniam conuiuio inſumendam, ff. eod. L. Quod in conuiuio: qua ratione etiam Clericos excuſari poſſe exiſtimat Aug. Ariminenſis in Additionibus ad Aretinum ſuprà; quamuis non defuerint qui hoc negarent. Nemini tamen & in ludum licitum licebat expendere plus quàm vnum ſolidum qui aureus eſt, vt alibi diximus, quales ſeptuaginta duo conſtituunt libram auri. Ita patet dicta Authentica Alearum luſus.

Sed quæro, An hoc intelligatur de ſingulis commiſſionibus, an verò de continuato luſu; nam Aretinus poſteriori modo intelligendum contendit ex ratione Legis, quæ cauere vult, ne victus caſum grauem ſuſtineat: ſuſtinere autem poſſet, ſi liceret ſingulis vicibus vnum ſolidum periculo committere. Verius tamen videtur quod alijs placet, priori modo intelligendum eſſe; hoc enim Lex magis videtur præ ſe ferre.

Iure canonico Clericis prohibetur ludere ad aleas & taxillos, aut eiuſmodi ludis intereſſe. cap. pænult. De vita & honeſtate Clericorum. Imò aleator Clericus à promotione ad dignitatem prohibetur, cap. Inter dilectos, De exceſſibus Prælatorum. Non tamen eſt dicendus aleator, qui ſemel aut iterùm luſit ad aleas, ſed qui conſuetudinem ita ludendi habuerit: ſicuti nec mercator eſt, qui ſemel aliquid mercatus fuerit. Item 35. diſt. cap. 1. ſuſpenditur ab officio, aut priuatur Beneficio Epiſcopus, Preſbyter aut Diaconus, qui aleator eſſe pergat: ita enim verbum *damnatur* intelligunt ibi DD. & fauet vox Græca καθαιρείσθω, quæ depoſitionem ſonat in originali Canone Apoſtolorum, vnde cap. deſumptum eſt: quamuis Bernardus Diaz in Practica ſua criminali canonica, cap. 64. eiuſmodi expoſitionem reprehendat, ſed immeritò. Sanè Gentianus Heruetus, vbi vetus interpres dixerat *damnetur*, vertit *deponatur*. *Clericis prohibetur ludere aleis.* *Aleator quis dicatur.*

In his canonicis pœnis illud obſeruandum, vt Clericus aleator deponatur, opus eſſe præuia monitio-

nitione; neque enim deponendus, ſi ſe emendauerit: vt verò ei negetur vlterior promotio, ſufficit eſſe aleatorem, neque opus eſt monitione.

Quomodo Clerici aleæ vacantes peccent.

Obſeruandum ſecundò, Quamuis quoad pœnas, antiqui Canones de ludis, quatenus Clericos concernunt, & leges ſimul & Canones abſolutè, quatenus laicos concernunt, non ſint in vſu; tamen quoad reatum peccati, Clericos his Canonicis conſtitutionibus non ita eſſe liberos, quin vacantes aleæ & taxillis, ſaltem in notabilis quantitatis pecuniam lucri cauſſa ludentes, incurſuri ſint culpam mortalem, quia Trident. ſeſſ. 22. c. 1. de reformatione, eiuſmodi conſtitutiones obſeruari mandat, & in vſum reuocari, vbi in deſuetudinem abijſſe compertæ fuerint, Epiſcopis diſtrictè præcipit.

DVBIVM III.

Quæ conditiones iuſti lucri per Ludum?

LVDI lucrum aliquando ita iuſtum eſt, vt repetitioni nullo modo ſit obnoxium, adeò vt nec filij eius qui fuerit in ludo victus, legitimam à victore petere poſſint, quando nimirum ludus fuit licitus, & legitimam quantitatem non exceſſit; victor enim in ludo licito cenſetur habere ex contractu oneroſo: ſecùs quoad repetitionem legitimæ dicendum de ludo illicito; quia quidquid habetur ex maleficio, dicitur ex titulo lucratiuo. ff. De doli exceptione, L. Apud Celſum, §. De auctoris dolo.

Videns ſe victurum.

Iſtud nonnulli hîc quærunt, Vtrùm quando qui certò videt ſe victurum, hoc agit vt duplicetur ſponſio, faciat duplicatum lucrum ſuum?

Couarruuias non improbabiliter concedit, maximè quòd ſoleant colluſores talia ſibi mutuo donare.

Quando lucrum reſtitutioni obnoxium.

Reſtitutioni autem obnoxium eſt lucrum, etiam ante ſententiam, Primò, Si victor aut etiam colluſor victus non habebat proprium, quod validè per luſum alienare poterat. Si enim victor non habebat, tenetur reſtituere, quia non ſeruauit æqualitatem; validè enim non potuit deponere aut promittere, fecitque fraudem, non ſecùs ac ſi adulterina moneta appoſita viciſſet. Si verò victus non habebat poteſtatem alienandi, inualida eſt alienatio. Admittunt tamen DD. eos qui ſunt in poteſtate alterius, Religioſos & filiosfamilias, pupillos, &c. modicum quid in ludum honeſtum poſſe impendere, niſi conſtiterit de contraria Superioris aut parentis voluntate.

Non improbabile eſt, poſſe vigeſimam partem alimentorum quæ annuè ſuppeditantur, totius anni decurſu inſumere. Quod de filiofamilias aſſerunt in ſpecie Soto, Bannes, Valentia, & alij. Cui nonnulli addunt etiam illud, quod fortè per ludum fuerit lucratus.

Secundò, Si victor vſus ſit falſis aleis, aut inſtrumētis: teneretur enim crimine ſtellionatus, vt docet Aretinus, & in eius Supplemento Aug. Ariminenſis: imò præter reſtitutionem eſſet extraordinariè à Iudice puniendus.

Tertiò, Si leges ludi non ſeruauerint. Couarru. poſt D. Thomam quæſt. 22. art. 7. ad 2.

Quartò, Si coëgerit victor colluſorem ad ludendum, puta prouocando minis, conuitijs, opprobrijs, aut eiuſmodi importunis precibus, quibus alter non fuerit auſus reniti. Ita D. Thomam intelligunt Caietanus, Sotus, Couarruuias & Caſtro, & defendunt contra Adrianum, qui exiſtimat D. Thomam illam tenere opinionem, quòd omnis attractus, etiam leuis, impediat tranſlationem dominij; quamuis Molina Adriani cenſuram exiſtimet veram, cuius & illa moderatio eſt, pro magnitudine iniuriæ ſufficere ſubinde prudentis arbitrio victorem qui attraxerit partem lucri reſtituere.

Verùm communis opinio ſimpliciter attrahentem obligat ad reſtituendum, eaque videtur verior, vt latitudo iniuriæ in culpa quidem efficiat diuerſitatem, non autem variet onus reſtituendi. Imò hoc etiam extenderim ad illum, qui iam victus importuniùs agit vt iterùm ludatur.

Quintò, Si imperitia ſimulata alterum induxerit ad ludendum.

Sextò, Si cum vno colluſorum contra tertium conſpirauerit.

Septimò, Si plus vna commiſſione ab vno lucratus eſt, quàm ille vnus potuit ab ipſo lucrari. Ita Bannes.

Octauò, Si per legem contractus ludi irritetur: quo modo Carolus V. apud Hiſpanos irritauit omnem ludum, quo creditò luditur. Non eſt tamen irritus, etiamſi cautio aut alius contractus interueniens irritetur, quod notandum eſt, quia Iure communi eiuſmodi cautio eſt irrita.

Repetitio in foro externo quando concedatur.

Repetitioni autem in foro externo locus erit pro victo aut eius herede, etiamſi validè aliàs lucrum ad victorem tranſlatum ſit, Primò, Quando ludus Iure erat prohibitus: imò tunc quando ex parte victi non fit repetitio, repetit fiſcus, non obſtante præſcriptione, niſi illa fuerit quadraginta annorum, ex L. Alearum vſus, C. De alearum luſu: quāuis eadem Lege ſatis indicetur, verè fuiſſe tranſlatum dominium, & opus eſſe reſciſſione Iudicis, quando dicit, *Competentibus actionibus repetatur*. Actio enim eſt in iudicio, pactio extra iudicium, vt ex Acurſio notat Caſtro. Vnde ſequitur, non teneri victorem reſtituere victo priuatim repetenti. Eſt tamen probabilius, quòd victus, ſi nondum ſoluerit, poſſit retinere, quotieſcumque in iudicio poſſet ſolutum repetere: eſt enim Regula Iuris, ei competere exceptionem, cui actio datur, L. Inuitus. ff. De regulis Iuris. Ita Couarru. quamuis aliter Caſtro, De lege pœnali, lib. 2. cap. 2.

Secundò, Quando lucrum exceſſit pretium lege taxatum; repetitio enim erit, ſi ludus aliàs fuerit licitus, non totius lucri, ſed eius quod eſt ſupra vnum ſolidum in ſingulis commiſſionibus.

Non erit tamen repetitioni vmquam locus, ſi victus iurauit non vti hoc beneficio Legis, Alearum vſus, neque poteſt petere relaxationem iuramenti à Superiore, inuito victore, niſi vis aut fraus interuenerit.

Denique non erit repetitioni locus, vbi contraria conſuetudine lex eam concedens abrogata videtur: eſſe autem abrogatam hodie etiam in ciuitatibus quæ legibus Imperij vtuntur, teſtatur Caſtro ſuprà.

Digitized by Google

TRACTATVS SECVNDVS
De Reſtitutione.

CAPVT VNICVM.

DVBIVM PRIMVM.
Quid ſit Reſtitutio?

Reſtitutio in integrũ

APVD Iuriſperitos celebris eſt reſtitutio in integrum, qua minores, vel Eccleſia reſtituuntur, prioris ſtatus vel Iuris integratione. Verùm non omnino ſimiliter hîc accipimus reſtitutionem: illa enim reſtitutione in integrum cõſideratur reſtitui perſona, aut quaſi perſona; hac autem noſtra reſtitutione res potiùs aliqua perſonæ reſtituitur, quamuis in reipſa non adeò magna ſit diſtantia. In illa Ius & ſtatus reparantur, in hac & ſuppoſito ſtatu & Iure reparatur damnum, quod in Iure ac ſtatu ſuo quis paſſus eſt ablata aut deſtructa ſua re, quam redhibitionem Leges appellant ff. De ędilitio edicto, L. Redhibere. *Eſt*, inquit, *redhibere, facere vt rurſum habeat quis quod habuerit.*

Reſtitutio quid.

Poſſumus itaq; reſtitutionem ita definire, vt ſit Redditio qua facimus vt quis iterùm habeat rem quam ab ipſo acceptam habuerimus, vel damnum recuperet quod intulerimus. Eòdem pænè recidit, ſi dicamus cum Petro Nauarra, eſſe actum Iuſtitię quo damnum proximo datum reſarcitur. Damnum enim etiam recuperat, quando res ab eo accepta redditur.

DVBIVM II.
An Reſtitutio ſit actus exterior Iuſtitiæ commutatiuæ?

Eſt actus Iuſtitiæ cõmutatiuæ.

AFFIRMATIVA reſponſio communis eſt & certa: æqualitas enim, quæ ſeruatur in reſtitutione, eſt arithmetica, quam diximus ſuprà tract. 1. cap. 1. dub. 4. ſeruare Iuſtitiam commutatiuam. Si ergo per reſtitutionem aliquando reparetur Iuſtitia diſtributiua læſa, hoc ideò eſt, quia in ipſa etiam læſa ſit commutatiua: numquam enim oritur obligatio reſtituendi, niſi quia læſa eſt Iuſtitia commutatiua; conſeruare autem & reparare æqualitatem, & tollere inæqualitatem, omnino eiuſdem virtutis eſt. Ad hæc, reſtitutione fit vt rurſus habeat qui habuerit, vt ſuprà diximus: atqui certum eſt, ciues bona communia quæ eis ex diſtributiua Iuſtitia debebantur, numquam ſibi propria habuiſſe; itaque reſtitutio non eſt Iuſtitiæ diſtributiuæ, quæ ex communibus facit propria, ſed illius quæ proprium Ius ſuum & ſtrictè debitum cuique tribuit.

Præterea ex ſola Iuſtitia diſtributiuâ læſa non oriri obligationem reſtituendi, argumento eſt, quòd non teneatur, ſi quis ſua bona velit diſtribuere ciuibus ad vllam reſtitutionem, etiamſi non ſeruauerit leges Iuſtitiæ diſtributiuæ. Quòd ergo is qui bona communia malè diſtribuit, teneatur ad reſtitutionem, non eſt quia læſit diſtributiuam, ſed quia violauit commutatiuam Iuſtitiam, ex qua qui nomine alterius diſtribuendum aliquid accepit, tenetur, ſi ſecùs diſtribuerit, ei aut alijs ad arbitrium eius reſtituere. Vbi iterùm aduertimus, quòd ſi obligatio reſtituendi oriretur ex læſa diſtributiua Iuſtitia, deberet reſtitutio directè potiùs fieri particularibus qui fortè præteriti ſunt, quàm comunitati, quæ diſtribuendi munus ei cõmiſit qui infideliter diſpenſauit. Denique, ſi ex læſa diſtributiua obliget reſtitutio, debebit etiam reſtituere qui ex eiuſmodi læſione plus accepit, quàm merita poſtulabant. Sanè in Beneficijs aliter rem ſe habere palàm eſt.

Ex Iuſtitia diſtributiua læſa nõ oritur obligatio reſtituendi.

In contraria tamen ſententia eſt Petrus Nauarra, ſed argumenta eius facilè ſoluuntur ex dictis.

DVBIVM III.
Quomodo differat Reſtitutio à ſolutione & ſatisfactione?

Reſtitutio differt à ſolutione.

A SOLVTIONE differt reſtitutio, quia ſolutio eſt eius quod creditor non habuit. Secundò, Solutio non præſupponit læſionem: nihil enim creditori ademptum eſt, quando ſuo tempore fit ſolutio. Nihil, inquam, ademptum eſt, quia voluntariè loco rei patitur ſibi ſubſtitui Ius ad pretium. Quod addo, ne rei inuentæ reſtitutio videatur cuipiam potiùs eſſe ſolutio. Verùm de hoc diſcrimine reſtitutionis & ſolutionis, videre licet Couarruuiam initio 2. partis in Regulam Peccatum.

Et à ſatisfactione.

A reſtitutione differt ſatisfactio, quòd hæc ſit compenſatio iniuriæ, quæ in perſonam aliquam redundauerit, conſiſtentis potiùs in actione quàm in re: reſtitutio autem quando iniuriam compenſat, potiùs eam compenſat in effectu ex iniuria ſecuto, videlicet in damno quod in rebus ſuis paſſus eſt cui iniuria illata. Verum nihilominùs eſt, aliquando ſatisfactionem largiùs accipi, vt etiam reſtitutionem complectatur.

Ex hoc generali & primario reſtitutionis diſcrimine multa ſequuntur alia, Vtpote quòd reſtitutio non ſemper præſupponat peccatum, ſaltem eius pro quo fit, ſicut ſatisfactio: Secundò, quòd ſatisfactio etiam Deo fiat, non reſtitutio: Tertiò, quòd ſatisfactionis pro defuncto ſuſceptæ neglectus

Digitized by Google

neglectus multùm obſit defuncto, non autem reſtitutionis, de quo videre licet Sotum De Iuſtitia lib.4 quæſt.6.art.1. Quartò, quòd ſatisfactio, ſaltem Deo, fiat etiam per actum merè internum, reſtitutio autem requirat actum externum Denique, quòd onus reſtituendi tranſeat ad heredes, non autem ſatisfaciendi.

DVBIVM IV.

Vnde oriatur obligatio Reſtituendi?

D. Thomas quæſt. 62. articulo 6. ex communi ſententia duplicem ponit radicem obligationis reſtituendi: omnis enim eiuſmodi obligatio vel oritur ratione rei acceptæ, vel ratione acceptionis. Oritur ratione acceptionis, in eo qui per iniuriam rem proximo abſtulit, etiamſi eam ſibi non ſumpſerit, puta quia deſtruxit.

Obligatio reſtituendi ratione acceptionis.

Ratione rei acceptæ.

Ratione rei acceptæ oritur in eo apud quem res ablata reperitur, aut aliquid eius, etiamſi eam ipſe non abſtulerit.

Obiect.1.

Verùm ad duo iſta capita non reuocari omnem reſtitutionem, ſuadetur, & obijcitur Primò, Mutuò quis accepit pecuniam, quæ ſtatim ei à fure aufertur: is mutuatarius tenetur reſtituere mutuatori, non tamen ratione acceptionis, quia illa fuit iuſta; neque ratione rei acceptæ, quia apud ipſum ea non exſtat: ergo eſt tertia radix reſtitutionis ex contractu.

Reſp.

Reſpondeo, talem mutuatarium non tam reſtituere quàm ſoluere.

Obiect.2.

Obijcies ſecundò, Si mutuatarius non reſtituat, ergo rectiùs etiam ſoluere quàm reſtituere dicetur, qui ſolùm tenetur ratione rei acceptæ.

Reſp.

Reſpondeo, Quamuis ita viſum ſit Nauarræ lib. 2. cap. 1. numero 3. verè tamen illud non ſequi, quia ſolutio eſt, vt diximus ſuprà, quando ius proximi non fuit læſum. fieri autem poteſt, vt fuerit quidem læſum, ſed non à te, apud quem res, in qua læſum eſt, fortè reperitur. Hanc itaque ei tunc reſtitues non ratione tuæ acceptionis, quam iniuſtam non fuiſſe ſuppono; ſed ratione rei acceptæ: neque dixerit quiſquam, hanc potiùs eſſe ſolutionem quàm reſtitutionem. Deinde, quando inuenta ab inuentore domino reſtituuntur, quis dixerit eſſe potiùs ſolutionem quàm reſtitutionem, aut non eſſe hîc reſtitutionem ratione rei acceptæ? Communis itaque ſententia tenenda eſt.

DVBIVM V.

Qualis culpa requiratur, vt quis teneatur Reſtituere ratione damni dati?

Per culpam hîc ex vſu Iuriſperitorum intelligimus omiſſionem alicuius diligentiæ, vnde proximo damnum ſequitur. Eſt autem hæc culpa vel *latiſſima*, quando eſt dolus verus & apertus: vel *latior*, quando eſt præſumptus dolus (eſt autem dolus omnis calliditas, fallacia, & machinatio ad decipiendum aliquem adhibita, L.1. ff. De dolo malo:) vel *lata*, quando non adhibetur ea diligentia quam paſſim homines eiuſdem ſortis adhibere ſolent: *leuis*, quando non adhibetur diligentia quam diligentiores adhibere ſolent: *leuiſſima*, quando ea non adhibetur quam adhibere ſolent diligentiſſimi. Ita ferè Silueſter verbo Culpa q.1. Adrianus Quodlib. 4. Certum eſt, culpam latam ſufficere vt tenearis de damno dato. Patet ex c.vltimo De iniurijs. Quando tamen non eſſet in damno dando admiſſum peccatum mortale, non orïretur obligatio reſtituendi, ne quidem ſub veniali in foro conſcientiæ, niſi fortè ideò ſolùm non fuiſſet mortale, quia exigua erat materia; tunc enim negare non volumus, ſub veniali eum qui damnum dederit, teneri.

Ex culpa lata tenetur quis ad reſtitutionem.

Sunt qui obſeruent, aliquando contingere quòd culpa non ſit lata, peccatum tamen mortale, quia damnum præuideatur. Sed rectiùs dixerimus, tunc etiam culpam fieri latam, quia communiter plus cautelæ adhibetur contra noxam præuiſam.

Quando ſufficit culpa leuiſſima.

Aliquando tamen ad obligationem reſtitutionis videtur non requiri culpa lata, ſed ſufficit etiam leuiſſima, non quidem ex Iure naturæ, ſed ſuppoſitis legibus humanis; puta quando habes rem alterius ex cõtractu, qui tantùm in tuam vtilitatem cedet, verbi gratia commodatò: ſi contractus cedat in vtilitatem vtriuſque, teneris ex graui & leui, ſed non ex leuiſſima. Probabile tamen eſt, in conſcientia numquam teneri ex leui, niſi poſt ſententiam Iudicis, quando expreſsè aliter conuentum non fuerit. Communior nihilominùs & verior opinio eſt, leges illas ciuiles, quæ ex culpa leui in caſibus dictis volunt fieri reſtitutionem, in conſcientia etiam ante ſententiam Iudicis obligare, quia non ſunt pœnales. Deinde eiuſmodi legibus poſitis, cenſetur diſpoſitio earum tranſire in conditionem eiuſmodi contractuum, ita vt qui commodatò dat, tali det conditione, vt rem eius diligentiſſimè cuſtodias. Illud tamen fatendum eſt, non fore hîc omnino propriè dictam reſtitutionem: prouenit enim debitum illud, quo commodatarius tenetur ſub mortali rei pretium ſarcire, non ex rei acceptione, aut ratione rei acceptæ, ſed ratione impliciti contractus. Itaque propriè dicta reſtitutio non obligat ſub mortali ratione acceptionis (vbi etiam damnificationem comprehendo) niſi ex lata culpa ciuili, & mortali Theologica, damnum intuleris. Quod contra quoſdam etiam extenderim ad eum qui operã dat rei illicitæ. Item extendendum eſt tam ad damnum quod commiſſione infertur, quàm quod omiſſione. Denique ſi damnum datum ſit ex ignorantia concomitante, quæ facit non voluntarium, ſimiliter etiam à reſtitutione liberabitur qui dedit.

Damnum ex ignorantia.

Obiect.

Dices, cap. finale De iniurijs, tum demum excuſat damnificantem à reſtitutione, quando vt non accideret damnum, de contingentibus nihil omiſit.

Reſp.

Reſpondeo; Quamuis Panormitanus ex illo cap. putet, reſtitutionem deberi etiam ex culpa leuiſſima; verius tamen eſt, Pontificem ſolùm eſſe intelligendum de culpa lata: cenſetur enim de contingentibus nihil omiſiſſe, qui nihil omiſerit quod ſuæ profeſſionis homines communiter facere ſolent; vel vt Nauarra, qui nihil omiſerit eorum quæ vir prudens prouidere & cauere debebat. Eòdem ferè recidit quod alij dicunt, velle Pontificem, quando culpa facit actionem voluntariam qua damnum infertur, non excuſari damnificantem. Similiter in caſu cap. Conſuluiſti 2. quæſt. 5. culpa lata intelligenda eſt: negligentia enim in ſe parua cenſetur magna, quando periculum magnum & frequens eſſe noſcitur, quale eſt in oppreſſione teneriorum infantum.

Digitized by Google

Verùm ſuppoſito quòd in foro exteriori ſubinde tenebitur reſtituere ex lata culpa præſumpta, qui in conſcientia non tenetur; quæſtioni locus erit, An quando Petrus ex culpa leui damnum dedit Ioanni, in quo Iudex latam culpam præſumit, & per errorem exiſtimat illud Paulum dediſſe, quem ideò cogit reſtituere, Petrus in conſcientia debeat Paulum ſeruare indemnem?

Reſpondeo, Non debere; quia de euentu non præuiſo non tenetur: ſi autem præuiſus fuiſſet, non fuiſſet culpa leuis.

At quid ſi ex lata culpa teneatur Petrus Ioanni, & Iudex loco eius ſimili errore compellat Paulum innocentem?

Reſpondeo; Tunc Petrus tenebitur Paulo innocenti refundere quod Ioanni ipſe verè debebat: vlteriùs autem nihil pro moleſtijs quas paſſus eſt, niſi eiuſmodi Pauli vexationem probabiliter ſciebat, aut ſcire debebat ex ſuo facto euenturam. Imò hoc etiam locum habere putat Nauarra l. 2. cap. 1. num.78. quando Petrus haberet animum ſimul damnum inferendi Paulo: quia ne tunc quidem exiſtimat Petrum teneri de vexatione Pauli innocentis, niſi præſciuerit aut præſcire debuerit, eam per factum ſuum Paulo obuenturam, eò quòd eiuſmodi vexationis cauſſa non fuerit.

DVBIVM VI.

An Reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem?

TRES hîc ſunt ſententiæ: Vna erronea, reſtitutionem non eſſe ad ſalutem neceſſariam, quam nonnulli inter Grçcorum errores recenſent.

Altera improbabilis quorumdam Scholaſticorum, eſſe neceſſariam non tantùm neceſſitate præcepti, ſed etiam neceſſitate medij. Citantur pro hac ſententia Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 2. & Angelus verbo Executor, numero 21. Sed videntur poſſe excuſari, quò ſolùm ſenſerint tardiùs è purgatorio liberari, pro quibus vel tardè vel omnino numquam negligentes heredes reſtituunt; non autem ſentiant numquam liberari, etiamſi numquam fiat reſtitutio.

Reſtitutio neceſſaria neceſſitate præcepti.

Tertia eſt communis, Eſſe quidem neceſſariam reſtitutionem neceſſitate præcepti, ſed non neceſſitate medij, niſi fortè in voto, quomodo & reliqua omnia præcepta facilè dici poterunt neceſſaria in voto, quod tamen in charitate continetur, quæ eſt plenitudo legis.

Prior pars probatur Ezechielis 33. *Si dixero impio, Morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, feceritque iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniuſtum, vita viuet.* Ad Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debita.* Iſaiæ 3. *Rapina pauperis in domo veſtra.* Tobiæ 2. *Reddite eum dominis ſuis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid aut contingere.* Auguſtin. epiſtola 54. *Si res aliena propter quam peccatum eſt, cùm reddi poſſit, non redditur, non agitur pœnitentia, ſed fingitur.* De quo plura videre licet apud Gratianum 14. q.6. & in Regula Peccatum, de Regulis Iuris in 6. & ibi apud Couarruuiam initio; vbi oſtendit neceſſariam eſſe reſtitutionem lege naturali, diuina, & humana. Sotus lib.4. De Iuſtitia quæſt.6. art. 2. dicit contrarium non tam hæreſim eſſe quàm phreneſim.

Obijcies, Lucæ 11. Dominus Phariſæis plenis rapina & iniquitate ſolam præcipit eleëmoſynam; ergo reſtitutio non eſt neceſſaria. *Obiect.*

Reſpondeo, Quoſdam recentiores intelligere, Dominum verba illa, *quod ſupereſt date eleëmoſynam*, per Ironiam dixiſſe. Verùm hæc interpretatio eſt improbabilis. Alij vim faciunt in illo *quod ſupereſt*, quaſi Dominus intellexiſſet, quod ſupereſt poſt reſtitutas rapinas, dandum eſſe in eleëmoſynam. Sanè ſicuti non ſuadentur eleëmoſynæ ex eo quod naturæ donatoris neceſſarium eſt, ita neque ex eò quod certis perſonis, ſiue ex maleficio, ſiue ex contractu ipſe debet; ſed pro ſingulari contra peccata remedio commendatur eleëmoſyna, de eo quòd facultates præter iſta ſuppeditauerint. In qua commendatione etiam reſtitutio hactenus comprehendi rectè intelligitur, quòd qui iubetur dare in quibus nihil debet, multo magis iubeatur reddere ſi quid debet. Extirpatur ergo cupiditas quæ radix eſt omnium malorum, maximè illius ſceleris quod in detentione rei alienæ Scriptura poſitum eſſe ſæpè teſtatur. Ita hanc Domini doctrinam intellexit Zachæus, quando dixit: *Dimidium bonorum meorum do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.* Verùm de hac re latiùs, quando de eleëmoſyna ſuprà. *Reſp.*

Poſterior pars Probatur, Quia ſi reſtitutio fuerit impoſſibilis, non eſt neceſſaria: eſſet autem nihilominùs neceſſaria, ſi eſſet de neceſſitate medij; eſt ergo neceſſaria ex præcepto, quod non obligat ad impoſſibilia. Sicut enim non eſt danda eleëmoſyna de obnoxijs reſtitutioni, ita non eſt tibi reſtituendum quo omnino in vitæ neceſſitatibus indiges.

Obijcit Angelus cap. In litteris, De raptoribus; vbi Pontifex dicit: *Heredes eius moneas & compellas, vt his quibus ille per incendium vel alio modo damna contra Iuſtitiam irrogauerit, iuxta facultates ſuas condignè ſatisfaciant, vt ſic à peccato valeat liberari.* Hîc ſignificatur hominem etiam poſt mortem, quando ei impoſſibilis eſt reſtitutio, manere peccato obnoxium, donec reipſa ab heredibus reſtituatur. *Obiect.*

Reſpondeo, Legendum fortè eſſe in plurali, *valeant*, vt ipſi heredes intelligantur. Ita enim notauit Ioannes Andreæ, & ex eo editio Gregoriana, alioqui ab iniquitate, id eſt effectu iniquitatis coram hominibus etiam liberatur, pro quo iam defuncto fit reſtitutio. Fortè etiam dici poteſt, eò reſpicere Pontificem, quòd ille de quo agitur, precibus fidelium iuuandus fuerit, ſi heredes eius Eccleſias quas incenderat reparaſſent. Vel denique fortè fauit Pontifex, vt particularis Doctor, eorum opinioni, qui putarunt non quidem perpetuò in inferno, ſed temporaliter diutiùs in purgatorio animas defunctorum detineri, quando heredes debita non ſoluunt: quamuis neque iſtud dici debeat, niſi ſolutio ad alia remedia, vtpote preces pro defuncto, prouocet, vt docet D. Thomas Quodlibet. 6. art. 13. Silueſter verbo Teſtamentum 2. numero 9. & alij paſſim. *Reſp.*

TRA-

Digitized by Google

TRACTATVS TERTIVS
De iniurijs in corpus proximi per homicidium, mutilationem, verberationem, adulterium, & ſtuprum, & neceſſaria reſtitutione.

CAPVT PRIMVM
De Homicidio voluntario.

DVBIVM PRIMVM.

Vtrùm occidere quæcumque viuentia ad eſum ſit licitum?

D. Thomas quæſt. 64. art. 1.

Manichæorum error.

OPERÆ pretium non erat de re ſatis certa dubitare, niſi is fuiſſet error Manichæorum, vt neque herbis neque brutis animam aut vitam putauerint adimendam, vtpote quam exiſtimabant Dei quamdam eſſe particulam: contra quos agit D. Aug. l. 6. contra Fauſtum c. 4. & alibi: Epiphan. hær. 66. Sed apertiſſimè huic errori repugnat Scriptura veteris Teſtamẽti, quam tamen Manichęi non admittunt. In hac enim tam ante quàm poſt peccatũ herba omnis & vniuerſa ligna dãtur hominibus in eſcam, & poſt diluuium etiam animalia bruta. Verùm quia iſta contemnunt Manichæi, maioris momenti hîc fuerit, quòd etiam electi Chriſti Apoſtoli non ſolùm ſpicas legiſſe, ſed etiam piſcati eſſe, miraculo id comprobante Chriſto, & ipſo mandante, ex captura menſam inſtruxiſſe legantur. Ex hoc enim colligitur, cucurbitarum homicidia, vt loquitur Auguſtinus ſecundùm ſuperſtitionem Manichæorum, ad ſuos auditores non reieciſſe; neque id mirum, cùm in eum vſum hæc à Deo creata ſint, & anima brutis inſtar ſalis addita, quo in vſum hominum cibus conſeruetur, quod Cleanthes Philoſophus dixiſſe fertur apud Clementem lib. 7. Stromatum. Quare & omne quod in macellum venit, comedere permiſit Apoſtolus, & monuit non tam cibo nos immundos fieri, quàm vana ſuperſtitione cibum inquinari. Manichæis non multùm in hoc diſpares fuerunt Ægyptij, qui plantis numen tribuebant: in quorum ſtultitiam luſit Iuuenalis Satyra 15.

Ægyptiorũ error.

Porrum & cape nefas violare & frangere morſu.

Et infrà:

O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis
Numina. ———

Tria tamen hîc quæri poſſunt. Vnum, An etiam ante diluuium licitus fuerit carnium eſus? Secundum, An qui crudeliter enecat bruta animalia, aliquod peccatum committat? Tertium, An aliqua neceſſitas excuſare poſſit eſum humanæ carnis?

Ad Primum, Negatiuam partem videtur tenere Chryſoſt. homil. 27. in Geneſim, Hieron. lib. 1. contra Iouinianum; ex quo cap. Ab exordio, diſt. 35. & Gloſſa ibid. D. Thomas 1. 2. quæſt. 102. art. 6. ad 2. Abulenſis in cap. 9. Geneſis quæſt. 1. Lyra ibid. & Carthuſ. in cap. 4. Geneſ.

Aientem tamen partem, poſt peccatum ſemper licuiſſe carnium eſum, tenet Victoria Relect. De temperantia, Dominicus Soto lib. 5. De Iuſtitia, quęſt. 1. art. 7. Bannes & Arragonius hîc quæſt 64. art. 1. Caiet. in dictum cap. 9. Geneſis. Imò ex his nonnulli, præſertim Caietanus, non tantùm licitum tunc fuiſſe carnium eſum, ſed etiam in vſu fuiſſe tam bonis quàm malis exiſtimarunt, quòd alioqui de gregis ſui primogenitis & adipibus non aptè diceretur Abel ſacrificaſſe, vt qui ea obtuliſſet, quorum nullus erat vſus, ſi ſolùm pelles & lac ex gregibus capiebant.

Eſus carnium poſt peccatum non fuit illicitus.

Verius eſt, eſum carnium, poſt peccatum ſaltem, numquam fuiſſe homini prohibitum aut illicitum, ſed quia erat minùs neceſſarius, partim quia homines erant robuſtiores, partim quia reliqua nutrimenta erant maioris virtutis, carnibus abſtinuiſſe tunc temporis, ſaltem probos & veros Dei cultores, idque maximè præeuntibus primis parentibus, quos non eſt veriſimile victum ſimpliciorem, quem in paradiſo habuerant, è quo propter intemperantem contra Dei legem eſum eiecti erant, cum carnium eſu commutaſſe. Indulſit tamen Deus, & benignitate quadam conceſſum indicauit eſum carniũ poſt diluuium, quando iam magis erat neceſſarius. Hac tamen iterùm indulgentia rectè ad carnem ſpiritui mancipandam, aut Deo pro peccatis ſatisfaciendum, ad cæleſtem paradiſum aſpirantes, non vtimur.

Crudelitas in bruta illicita.

Ad Secundum reſpondeo affirmatiuè: eſt enim ſimilitudo quædam iniuſtitiæ, vt rectè docet Heſſelius cap. 149. in Decalogum, & aſſuefit iſta crudelitate homo vt etiam in hominem faciliùs crudelis ſit. Quò reſpicientem laudat Plutarchus (De vtilitate ex inimicis capienda) Pythagoram, cùm omnium mitium animantium cædem interdiceret, vt in brutis animalibus nos conſuefaceret à crudelitate temperare. Denique eſt abuſus quidam poteſtatis & dominij quod homini conceſ-

Digitized by Google

ſum eſt in beſtias. Confirmatur Prou. 11. *Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas, viſcera autem impiorum crudelia.* Deuteron. 25. *Non alligabis os boui trituranti.* & alibi in veteri Teſtamento plura conſtituta ſunt ad reprimendam in animalia crudelitatem. Neque refert, quòd allegoricus ſenſus in eiuſmodi magis intentus fuerit quàm litteralis, vt propterea Apoſtolus dixerit, *Numquid de bobus cura eſt Deo?* Nam iumentorum etiam rationem habere Dominum, ex pœnitentia Niniuitarum conſtat: vbi tacitè etiam Ionæ obijcit, multo maiorem habendam eſſe rationem iumentorum, quàm cucurbitarum, quarum vnam ægrè ferebat Ionas periiſſe, ne quis Manichæus nos à brutis animantibus etiam ad plantis parcendum trahat. Huc pertinentia videre licet toto c. 39. Iob, & Pſal. 146.

Illud tamen monuerim, non videri hanc in bruta crudelitatem per ſe eſſe plus quàm veniale peccatum.

Eſus carnis humanæ an licitus. Ad Tertium non perinde facilis eſt reſponſio. Quamuis enim certum ſit, in neceſſitate quauis, quæ extrema non ſit, illud non licere, atque etiam in ipſa extrema neceſſitate neminem ad hoc teneri aut compelli poſſe; item ad eſum non licere hominem etiam dignum morte occidere: quæſtio tamen eſt ſatis anceps, An aliter iam occiſi caro licitè poſſit in extrema neceſſitate famis ſine peccato ſumi in cibum?

Affirmantem partem tenet Caietanus q. 148. art. 2. Toletus De peccatis mortalibus cap. 60. qui idem ſentit de bibendo humano ſanguine; & videtur extendere ad caſum infirmitatis quæ hoc requireret, & grauis neceſſitatis. Indicat Nauarrus cap. 23. num. 122. & vult eamdem eſſe rationem eius qui alteri præberet eiuſmodi cibum. Argumentum huius ſententiæ inde petitur, quòd liceat in medicamentis vti humana carne, adipe, & ſanguine. Sanchius lib 1. in Decalogum c. 18. n. 12. cenſet hanc ſententiam eſſe probabiliorem, eò quòd non ſit intrinſecè malum, veſci carnibus humanis: & quamuis eius prohibitio ſit Iuris naturæ, non tamen nouum eſſe, Iuris naturæ prohibitionem deſinere obligare in vitæ diſcrimine, ideoque hanc ſententiam etiam extendit ad caſum quo ab extrinſeco immineret vitæ periculum; puta ſi ſub pœna mortis à quopiam iubearis eiuſmodi carnibus veſci.

Negantem tamen tenet Azorius lib. 7. cap. 22. qui etiam negat licere beſtijs deuorandam humanam carnem obijcere. Victoria Relect. De temperantia, numero 6. Valentia De temperantia, diſp 9. quæſt. 3. puncto 1. qui dicit eſſe intrinſecè malum, humanam carnem comedere, & confirmat hoc argumento, Quòd alimentum debeat eſſe minùs nobile eo quod alitur, vt naturalis ordo ſeruetur.

Lege naturæ illicitus. Pro hac opinione in primis facit, quòd non veſci carne humana, videatur eſſe legis naturæ, adeoque præcepti negatiui, quod ſemper pro omni tempore obliget.

Si dixeris etiam eſſe legis naturæ, quòd frater matrimonio non iungatur ſuæ ſorori, tamen propter neceſſitatem hoc in mundi exordio licuiſſe: contrà longè alia videtur ratio comeſtionis carnis humanæ, quàm coniunctionis huius in primo gradu. D. Thomas enim quæſt. 142. art 4. ad 3. & paſſim alij DD. comparant beſtialem illam comeſtionem cum vitio beſtialitatis in genere luxuriæ, ita vt non magis vmquam ſit licita hæc comeſtio, quàm iſta copula. Sicuti enim inter reliqua animantia nullum eſt homini adiutorium ſimile ſibi, ſed in eſcam ei data ſunt ſicut olera virentia; ita ex humana carne econtrà nihil ei Iuris cibi aſſumendi: ſed vel Ius ſepulturæ competit occiſo; vel ſi ea in pœnam priuari poſſit, beſtijs deuorandus relinqui, aut fortè etiam obijci poterit: quo modo Nicanoris linguam fruſtatim conciſam, auibus comedendam obijci mandauit Iudas Machabæus. 2. Mach. 15.
Fortè etiam ex carne eius multùm alterata aut adipe medicamentum aliquod in humaniorem vſum fieri poterit, cibus autem vt inde fiat, nulla humanitas permiſerit. *Medicamentum ex carne humana licitum.*

Accedit quòd reſurrectioni communi vis inferatur brutâ iſtâ comeſtione, quam Dominus in nouiſſimo die ſit vindicaturus, quando ſuam vnicuique carnem reſtituet: ideò enim Geneſis 9 dicit, *Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarũ beſtiarum, & de manu hominis*, &c. vt exponit Tertullianus De reſurrectione carnis cap. 28. & 39. Vbi aduerte, eodem loco quo cibum Dominus etiam vſque ad animantia ſupermenſus eſt, ipſum non ſolùm non permiſiſſe quidquam in humanam carnem, ſed grauiſſimo interdicto & comminatione ei cauiſſe. Et vt Dominus non cauerit, ita natura abhorret ab eiuſmodi cibo, vt ſemper omnes horruerint, ſi quid tale etiam in extrema neceſſitate accidiſſe audiuiſſent; tantum abeſt vt quis in eiuſmodi caſu tale quid vmquam conſuluiſſe legatur, niſi fortè qui extremæ mox barbariei ab omnibus fuerit inſimulatus.

Vnus Valerius Maximus nos hîc docuerit, quid ſola naturæ face præeunte, hac de re veteres ſenſerint: cùm enim lib. 7. cap. 6. Numantinorum, qui humanorum corporum in famis neceſſitate dapibus vſi eſſent, meminiſſet, cenſuram addidit his verbis: *Nulla eſt in his neceſſitatis excuſatio, nam quibus mori licuit, ſic viuere neceſſe non fuit.*

Ad hæc, ſi aliquando extrema neceſſitas id licitum faciat, quare non ſimiliter licebit morte alioqui dignos & ſepultura indignos publica auctoritate in crudelem hanc annonam necare? à quo etiam aduerſæ ſententiæ auctores videntur abhorrere.

Deinde, ſi hic modus licitus eſt, quare non etiam in præcepto erit, ſaltem illi qui ita ſit Reipublicæ neceſſarius, vt omni modo licito vitam tueri debeat, præſertim cùm & illud addubitari hîc poſſit, An quando vtrumque præceptorum quæ concurrere videntur naturale eſt, & planè à natura omnibus impoſitum, certæque & explicatæ obligationis vnum alteri ita cedere poſſit, vt quod maioris obligationis eſſe conſtiterit, quale hîc eſſe dicent vitæ conſeruandæ, liberum tibi ſit obſeruare quod dicunt, quando in extrema illa neceſſitate neminem obligant quidem, ſed tantùm admittunt ad eſcam illam inhumanam?

At fortè ne quid hîc diſſimulemus, & in alijs ſecùs illud habere deprehenderimus: poſſum enim, ſed non teneor, defendendo inuaſorem occidere. Vtraque ergo ſententia probabilis eſt.

D V-

DVBIVM II.

Vtrùm liceat occidere peccatores?

D. Thomas art. 2.

HIc inquirimus, An publica ſaltem auctoritate liceat peccatores occidere?

Qui occidendi. Reſpondeo, Licere aliquos occidere, nimirum illos qui peccatis ſuis Rempublicam turbant: illi enim non ſolùm merentur mortem, ſed Reſpublica eam poſtulat, ceteri ad pœnitentiam ſunt reſeruandi.

Obijcitur. Dices; Dominus abſolutè in Decalogo dicit, *Non occides*; ergo non licet occidere, niſi eos qui alijs Scripturæ locis dicuntur poſſe occidi.

Opinio Scoti. Reſpondeo, Propter eiuſmodi argumentum Scotus in 4.diſt.15. quæſt.3.exiſtimauit, ſolos illos peccatores poſſe occidi, de quibus id in Scriptura expreſſum fuerit, quales ſunt blaſphemi, adulteri, homicidæ, &c. Quamquam de adulteris dicat id reuocatum Ioannis 8. *Nemo te condemnauit mulier? nec ego te condemnabo.*

Reijcitur ſententia Scoti. Sed hæc ſententia, tamquam minùs ſanæ fidei conſentanea, ab omnibus reijcitur, Primò, Quia ij ipſi quos Dominus in lege ſtatuit eſſe occidendos, non excipiuntur à præcepto *Non occides*, quaſi alioqui eorum occiſio ibi intelligeretur prohibita. Quamuis enim verba ſint generalia, reſtringenda tamen ſunt nón ſolùm ad hominis cædem, quod ex Hebræo ſatis patet; ſed ad hominis cædem formalem, quod homicidium dicimus. Homicidium autem non eſt, niſi quando quaſi pars creaturæ rationalis, partem per violentiam, vt ſibi ſubordinatam, aut ſuæ poteſtati obnoxiam, malè tractat, ad ordinem brutorum (quę cùm humani ſint dominij occidere licet) hominem detrudendo. Illud autem non fit, quando vel Dei iuſſu innocens, vel Reipubl. auctoritate nocens qui ipſam turbat, occiditur, vel inuaſus violentiam non alteri infert, ſed à ſe propulſat.

Anabaptiſtarũ error. Secundò reijcitur ſententia Scoti, Quia ex ea ſequitur error Anabaptiſtarum, qui dicunt, verum Chriſtum in Eccleſia ſua non permittere magiſtratui gladij vſum. Cùm enim particulares leges de occidendis adulteris, blaſphemis & homicidis, & ſimiles, ſint iudiciales; non habent vigorem in nouo Teſtamento, quamuis eas ſeruare liceat, quouſque lex naturalis id permittit. Itaque non ſecundùm illas, ſed ſecundùm quod recta ratio dictat, nunc erunt occidendi malefici.

Tertiò reijcitur, Quia vtraque Lex eſt Iuris naturæ, tam quæ dicit *Non occides*, quàm quæ generatim mandat eos occidi maleficos, qui Rempublicam turbant; non ergo opus eſt Dei lege poſitiua qua iubeatur magiſtratus hunc aut illum malefactorem, verbi gratia, furem occidere: neque enim fruſtrà gladium portat, neque vna lex alteram limitat: qui enim contra Iuſtitiam prohibet hominem occidi, non vetat ſecundùm Iuſtitiæ leges occidi maleficum.

DVBIVM III.

Vtrùm priuata auctoritate liceat occidere maleficum.

D. Thomas art. 3.

RESPONDEO cum D. Thoma, Non licere; præcidere enim membrum putridum à Reipublicæ corpore, pertinet ad Rempublicam aut eum qui curam Reipub. habet, adeoque ad magiſtratum: ad illum ſiquidem pertinet diſcernere, an quis ſit occidendus pro communi ſalute, & æſtimare quid ſubtrahendum ſit partibus pro ſalute totius.

Contingit tamen aliquando per pœnam, quam vocant diffidationis, à quolibet de populo Chriſtiano poſſe quempiam licitè occidi, vt patet c.1. De homicidio in 6. Quod etiam ad Clericum diffidatum extendunt, cùm eo ipſo cenſeatur degradatus. Verùm in hoc caſu manifeſtum eſt, eſſe quidem priuatum qui occidit, ſed auctoritatem qua occidit, eſſe publicam. *Diffidatus à quolibet occiditur.*

Ceterùm quænam ſeruanda ſint in diffidatione & diffidati occiſione, paucis hìc inſerendum. *Obſeruãda in diffidatione.*

Primò, Licet diffidare ſoli ſupremo Principi: Dominicus Soto lib.5.quæſt.1.art.3.

Secundò, Opus eſt vt reus aliter commodè comprehendi nequeat, de crimine ſatis ſit conuictus, & in poſterum adhuc ſit nociturus Reipublicæ. Quamuis enim non peccetur contra Iuſtitiam, ſi in vindictam tantùm criminis priùs admiſſi hæc pœna irrogetur; peccatur tamen contra charitatem, niſi quando exemplum iſtud impuniſtatis Reipublicæ eſt nociturum, aut reo conceditur ſpatium pœnitendi & confitendi, & non occiditur à Clerico, aut in territorio alterius ipſo inuito. Nauarra lib.2.cap.3.numero 119.

Tertiò, Qui occidit diffidatum per ſententiam iniquam, peccat, niſi iniuſtitiam ſententiæ inuincibiliter ignoret. Peccat item ſi diffidatus ſit pater eius, quamuis multi contrà ſenſerint; aut iam in poteſtate Iudicis erat, aut fidem publicam ad tempus impetrauerat, aut diffidata eſt mulier prægnans; proles enim quæ ſimul occideretur, & etiam ſecundùm animã periret, diffidari non potuit, Graffius l.2.c.61. Qui etiam docet, non poſſe occidi prægnantem, quando fœtus nondum eſſet animatus: & patet per L. Prægnantis, ff. De pœnis. Quod extendendum etiam eſt ad prægnantem ex illicito concubitu, & ad eam quæ pręgnans non apparet, ſed talis eſſe ſcitur ab occiſore. Tenet Iulius Clarus, §. Homicidium, numero 61. puniendum eſſe vt homicidam qui bannitum occiderit poſt fidem ei à ſe datam de non offendendo: quod verum erit etiamſi fides data ſit ante bannum, modò ob eamdem cauſſam ſit bannitus, de qua promiſit pacem ſeruare; ſecùs ſi pax de alia cauſſa bannum præceſſerit. *Occiſor diffidati quando peccet.*

Alium caſum quo liceat priuato quempiam interficere, habet ibidem Clarus numero 74. quando nimirum miniſtri aut familia Officialis reum ex decreto Iudicis volunt apprehendere, qui ita reſiſtat vt apprehendi nequeat.

DVBIVM IV.

Vtrùm licitum ſit priuata auctoritate occidere tyrannum?

RESPONDEO; Vel tyrannus eſt tantùm per abuſum poteſtatis, vel etiam per vſurpatam poteſtatem. Priori modo non poteſt priuata auctoritate interfici, poſteriori poteſt, niſi conſtet Rempubl. id nolle, aut probabilem habeat titulum vſurpati regni, aut maiora mala timeantur eo occiſo quàm tolerato; aut Superiorem habeat, cuius iudicio ſtandum erit extra actum ſaltem aggreſſionis; aut eo interfecto, filius à quo nihil *Tyrannus duplex.*

 melius

Digitized by Google

melius ſperetur, eſſet ſucceſſurus; aut niſi pactum aliquod Reſp. cum eo de ipſius regimine tolerando inuerit. Dixi, *extra actum ſaltem aggreßionis*: quia eum qui per tyrannidem Remp. occupat, licet in ipſo aggreſſu Iure defenſionis occidere, etiamſi habeat Superiorem, ad quem alioqui eſſet recurrendum.

Tyrannus per abuſum poteſtatis occidi non debet.

Tyrannum priori modo non eſſe à priuato occidendum, voluit Concilium Conſtantienſe ſeſſ. 15. vbi poſtquam retulit eiuſmodi articulum, *Quilibet tyrannus poteſt & debet licitè & meritoriè occidi per quemcumque vaſallum ſuum, vel ſubditum, etiam per clanculares inſidias, & ſubtiles blãditias, vel adulationes, non obſtante quocumq; præſtito iuramento, ſeu confœderatione factis cum eo, non exſpectata ſententia vel mandato Iudicis cuiuſcumque;* ſubiungit Synodus, eumdem articulum damnare ſe tamquam erroneum in fide & moribus, hęreticũ, ſcandaloſum, & ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, periuria vias dantem. Declarat denique eiuſmodi doctrinam pernicioſiſſimam, aſſerẽtes eſſe hæreticos, & pro talibus puniendos.

Neque audiendus eſt quidam recentior, eleuans huius deciſionis auctoritatem. Prælati enim deputati, & repræſentantes Concilium, eiuſmodi ſententiam, quæ adſcribitur cuidam Ioanni Paruo, damnarunt, & quoad vltimas illas ſeſſiones Concilium recipitur & allegatur ab omnibus Catholicis. Vide Bellarminum lib. 1. De Concilijs cap. 7. Caſtro contra hęreſes, verbo Tyrannus. Sanè ita cordi fuit Conſtantienſibus Patribus refutatio huius erroris, vt in Concilio editus ſit peculiaris contra ipſum liber, quemadmodum ex Gerſone teſtatur idem Caſtro.

Dices Secundò, Concilium non velle cuilibet priuato interdicere interfectionem veri Regis per tyrannidem Remp. opprimentẽ; licere enim etiam illum parentem cuilibet priuato Iure defenſionis occidere, qui abutens patria poteſtate, filium proprium necare attentaret: ſed ſolùm voluiſſe contra Huſſitas putantes quocumque crimine admiſſo Principes Iure principatus excidere, & contra Ioannem Paruum excuſantem cædem Ludouici Aurelianenſis à Ioanne Burgundo Lutetiæ factam, non licere ſubdito continuò Principem de tyrannide infamatum occidere.

Reſpondeo, Damnationem Concilij certum eſt eſſe generaliorem, quàm vt reſtringenda ſit ad caſum Huſſitarum vel Ludouici Aurelianenſis: nam etiam Ioannes Paruus generaliùs illum errorem aſſeruit, & generalioribus terminis à Pariſienſibus damnatus eſt, vt videre licet apud Gerſonem Alphabeto 14. Vbi aduerte, etiam rationes damnationis, qui à Pariſienſibus (qui etiam in Concilio idem vrſerunt) adferuntur, quadrare propoſito noſtro: valdè enim periculoſa erit Regibus ſententia contraria, in quos tamquam vnctos Domini Scriptura manum mitti vetat; cui multò conformior erit doctrina, quæ loco regulæ ponit, quod aduerſarij per exceptiones ſaluare conantur. Accedit quòd dum alterutrum neceſſum eſt, expediat in euentu quodam raro Remp. iniuſtè multa pati à rectore hoſtilitatem aut tyrannidem exercente, quàm perpetuò periclitari veros Principes, ne fortè iudicio priuati cuiuſpiam deprauato ad eum modum exceſſerint, vt iam licitè ab eo queant tamquam tyranni è medio tolli. Nam (vt eſt apud Gerſonem) non expedit mortes Principum committere apparentijs probabilium opinionum. Ad hæc vel ciuis es, vel extraneus Reip. oppreſſæ. Si ciuis, naturali Principi debes quod patri, quem non poſſe te pro defenſione proximi occidere, dicemus dub. 15. Si externus, minor coniunctio facit vt iniquior futura ſit cædes, vt patet ex ijs quæ eadem dubitatione ex communi ſententia dicentur.

Ad obiectam ſimilitudinem parentis filium necantis Reſpondeo, ſimilitudinem deficere, Primò, Quia eſt de actuali inuaſione innocentis vt mortem euadat: neque enim poſſes eiuſmodi patrem occiſorem filiorum à cæde nefaria iam vacantem ex inſidijs occidere. Secundò, ſanctior & diuinior eſt regia quàm paterna poteſtas, vt in hanc minùs liceat priuato: eſt enim bonum commune diuinius, vt docet Philoſophus.

Confirmatur ex Apoſtolo ad Roman. 13. vbi etiam eiuſmodi tyrannis nos vult eſſe ſubiectos, ſecundùm interpretationem D. Auguſt. propoſit. 73. in Epiſtolam ad Romanos: *Ex tyrannis enim bonus ſubditus laudem habet, vel eos lucrando, vel patienter tolerando, non autem eos occidendo.* Subditi enim non eſt iudicare ſuperiorem, aliàs omnia cædibus replerentur, cùm malè affectis, quorum in Republica ſæpè magnus eſt numerus, Iuſtitia facilè tyrannis appareret.

Si tamen legitimus alioqui Princeps ita tyrannicè ageret, vt omnino eſſet intolerabilis; poſſet legitimè is exauctorari, declarari Reipublicę hoſtis, & diffidari; & tum demum liceret priuato manus ei iam publicè diffidato inferre. Itaque non erit ſatis, vt poſſit à quolibet occidi aut etiam regno pelli, quòd ſit exauctoratus; tantum abeſt vt non exauctoratus occidi poſſit.

Tyrannus per vſurpatam poteſtatem poteſt è medio tolli.

Tyrannum poſteriori modo licitè occidi à quouis priuato (niſi fortè peculiari ratione aliqua ex dictis, vel iuramẽto, aut ſimili impediatur, propter quam etiam diffidatum occidere non poſſet) euidens eſt. Vel enim eſt Reipublicæ pars quæ opprimitur; atque ita licet ei tamquam parti ſaltem de expreſſo conſenſu totius Reipublicæ, quæ Ius vindictæ habet, de oppreſſore eius vindictam ſumere: vel eſt externus, quo caſu poterit ſaltem illud per modum defenſionis; nam licet occidere inuaſorem proximi innocentis, multò magis Reipub. Ita Iahel occidit Siſaram, & Iudith Holofernem: ſic Aod Iudic. 3. occidit Eglon, Regem Moabitarum qui opprimebat Iſrael.

Legatus nõ poteſt occidere tyrannum.

Neque refert quòd ſub ſpecie legationis hic ad tyrannum acceſſerit, legato autem non ſit licitum occidere tyrannum, quamdiu legatione ad ipſum fungitur, propter tacitum fœdus quod Iure gentium eſt inter eos, quia iam legationem abſoluerat, & redijt quaſi extra commiſſionem aliquid ſecreti indicaturus. Ceterùm ne huius quæſiti noſtri deciſio iam tradita vllum vel Reipub. vel veriùs Principibus creet periculum, omnino cauendum eſt, ne priuatus quiſpiam ſibi, etiam via defenſionis, licitũ putet eum occidere, qui Reip. gubernacula occupauit per tyrannidem, & per tyrannidem ciues opprimit, niſi omnino certò ſibi conſtet, Primò, quòd tyrannicè regnum occupauerit & adminiſtret. Secundò, quòd reſtrictiones prædictæ locum non habeant. Tertiò, quòd omnino Reſp. velit, vt per necem tyranni, tyrannide ipſa liberetur. Si enim quæ Remp. ita inſigniter tangunt, priuatus quiſque ſuo iudicio decidere præſu-

Digitized by Google

præſumat, magnis & multis ea temeritas obnoxia foret incommodis & periculis.

DVBIVM V.

Vtrùm liceat marito occidere vxorẽ & adulterum, in adulterio deprehenſos?

RESPONDEO; Iure ciuili licet marito adulterum occidere; vxorem autem verius videtur, quòd Iure Cęſareo communi non liceat occidere: denique in conſcientia certum eſt hodie non licere, quantumuis in adulterio deprehendat, vel adulterum vel adulteram ex incontinenti occidere.

De Iure communi licuiſſe olim adulterum cum vxore in adulterio deprehenſum marito occidere, patet L. Marito, ff. Ad L. Iuliam De adulterijs: vbi tamen iſtud reſtringitur ad adulterum vilem in domo ipſius mariti deprehenſum, ita vt occidere nequeat in domo ſoceri aut alibi. Item L. Gracchus, C. eod. vbi etiam per filios marito occidere adulterum conceditur.

Secunda pars, quòd Iure ciuili non liceat marito vxorem in adulterio deprehenſam occidere, patet, Quia Suetonius in Auguſto teſtatur ipſum eiuſmodi licentiam ſuſtuliſſe. Error autem quorumdam recentiorum, qui hoc Iure Cæſareo licitum exiſtimant, prouenit ex c. Inter hæc 33. q.2. vbi indicatur, mundanis legibus id licere. Sed benè monet Gloſſa, hoc licere ſecundùm legem Lombardam, non Romanam. Idem docet Aretinus De maleficijs, & Additiones eius. Sanè L. Marito citata iubetur maritus occiſo adultero vxorem ſine mora dimittere.

In conſcientia numquam licitũ fuit. Illud notandum, numquam in conſcientia tutum fuiſſe, qui vel adulterum vel vxorem in adulterio deprehenſam in ipſo flagitio occiderit, quando capi poterat: verius enim videtur, Leges quæ hoc permiſerunt, ſolùm efficere, vt maritus homicidij reus non ſit in foro externo.

Illud interim certum eſt, ſi alicubi conſuetudo habeat, vt vxor adultera iam audita & iudicata tradatur marito à Iudice, eiuſque arbitrio permittatur occidere vel parcere, ita vt ſi ipſe velit, conſtituatur executor ſententiæ, poſſe tunc licitè ipſum occidere adulteram, quamuis immeritò hoc quidam negauerint, eò quòd neceſſitas occidendi ei non imponatur; ſufficit enim poteſtatem concedi: hoc namque caſu ceſſant incommoda, quæ ſunt in nece illa improuiſa in facto deprehenſæ, quorum illud vnum eſt, quòd ſine neceſſitate periculo exponatur ſalus animæ eius quæ ita occiditur; item quòd iniuſtum videatur, parte non audita, concedere generalem facultatem occidendi reum. Quæ ratio etiam conuincit, Iudici non licere propriam vxorem, mox vt in adulterio deprehenderit, interimere: audiri enim debet, quia fortè metum iuſtum aut ignorantiam allegare poterit, & in propria cauſſa iudex ipſe eſſe non poterit, quando Superiorem habet.

Quæres, Quid ſi etiam ipſe maritus adulter ſit, vtrùm tunc ſibi traditam à Iudice vxorem poſſit pro adulterio interficere?

Reſpondet Sanchius lib. 10. diſp. 8. quæſt. 3. affirmatiuè, eò quòd in hac pœna diſpares ſint cõiuges. Quæ ratio mihi nõ videtur vſq; adeò ſolida, niſi in foro ſæculi, vbi ſunt diſpares. Sanè in foro animæ pares ſunt, vt patet cap. Intelleximus De adulterijs, vbi in hac materia loquens Innocentius III. dicit matrimonij ius in vtroque læſum conſiſtere, & paria delicta mutua compenſatione tolli.

Tertia pars reſponſionis, In conſcientia maritum non eſſe tutum occidendo vel adulterum, vel vxorem in adulterio deprehenſam, patet ex dicto cap. Inter hæc, & D. Auguſt. De adulterinis coniugijs lib. 2. c. 15. qui vocat eiuſmodi occiſionem rem nefariam. Ex quo colligimus, hoc rectè à nobis extenſum eſſe ad tempus quo nondum lege Eccleſiaſtica Ius ſæculare in hoc erat correctum. *Neque modo licitum.* Neque obſiſtit hîc cap. Interfectores 33. quæſt. 2. quod ita habet: *Interfectores ſuarum coniugum ſine iudicio, cùm non addis adulterarum, vel aliquid huiuſmodi: quid aliud habendi ſunt quàm homicidæ?* Neque enim hoc vult, vt benè Gloſſa ibidem, homicidij crimine vacare maritos, quando adulteras occidunt; ſed ſaltem tunc non vacare, quando vxores occidunt quæ adulteræ non ſunt; tunc enim eſſe homicidas habendos, neque minori illa pœna puniendos, qua ſecundùm leges puniuntur, qui adulteras vxores occiderint.

Multo faciliùs reſpondetur ad cap. Admonere, eadem quæſt. vbi ſolùm exaggerat Pontifex vxoricidium, eò quòd ipſa vxor non fuerit inuenta cum alio viro: imò non obſcurè improbat modum illum ex iracundiæ impetu ſubitò occidendi, antequam res examinata fuerit.

Ceterùm noſtra opinio eſt D. Thomæ in 4. diſt. 37. quæſt. 2. art. 1. ad 2. & communis, vt fatetur Iulius Clarus §. Homicidium, quamuis ipſe diſſentiat, eò quòd pro incommodo habeat, apud Chriſtianos vigere aliquam legem, quæ, vt ipſe loquitur, nutriat peccatum mortale. Verùm non magis hęc Lex fouet peccatum, quàm Lex de proſtibulis aut menſis vſurariorũ, quas Reſp. tolerat.

DVBIVM VI.

Vtrùm liceat patri occidere adulterum filiæ & ipſam filiam in adulterio deprehenſam?

RESPONDEO, Lege ciuili hoc impunè licere, quamuis in conſcientia idem hîc dicendum videatur, quod iam de marito & vxore diximus. *Quomodo licitum.* Patet ff. Ad L. Iuliam De adulterijs, L. Patri, & aliquot ſequentib.

Aretinus de maleficijs, & Iulius Clarus lib. 5. §. Homicidium, aliquot hic ponunt limitationes & ampliationes.

Prima limitatio eſt, vt patri non liceat manus inferre adultero, aut filiæ, niſi in ipſo flagitio, aut quaſi in ipſo deprehenſis.

Secunda, Opus eſſe vt deprehendat in propria domo, id eſt, in domo ſuæ habitationis, vel in domo generi.

Tertia, Vt neque filiam ſine adultero, neque adulterum ſine filia voluntariè occidat: ſi enim alter effugerit ſine ipſius voluntate, non tenebitur L. Cornelia De ſicarijs; ſecùs ſi ipſius voluntate.

Quarta, Vt filiam habeat in poteſtate: ſi enim emancipata ſit, aut in aui poteſtate, patri non licet occidere.

Quinta, Vt verè ipſe ſit pater, ſaltem naturalis tantùm, aut legitimus tantùm: matri enim leges hoc non concedunt, multo minùs fratribus.

Sexta, Ne filia iam ſit vidua: requiritur enim vt nupta ſit, quare nec ſufficiet eſſe deſponſatam; quia

Digitized by Google

quia etiam ſponſus non poſſet cum ea fornicantem impunè occidere.

Septima, Vt ſtatim deprehenſos occidat, quaſi ex eodem iræ impetu: ſi enim hodie pepercerit filiæ, non ſufficeret cras occidere.

Octaua, Ne filia ſit prægnans: fortè tamen in foro exteriori etiam tunc pater non eſſet homicida, quamuis coram Deo eſſet duplex homicida, ſaltem quando fœtus eſſet animatus. Sanè etiam illud vnum incommodum erit, ob quod rectè dixerimus, numquam in conſcientia licuiſſe filiam aut vxorem in ipſa deprehenſione nefarij actus interficere.

Nona, Ne filia aut pater ſint viles perſonæ.

Decima, Non licere patri in raptu filiæ, quod in adulterio tantùm Iura concedunt.

Vndecima, Per alios quibus mandet probabiliter non licere, eò quòd non conſtet iræ impetum durare donec mandatarius exequatur. Ita ferè Additiones Aretini: ſed ipſe Aretinus cum Claro videntur contrarium tenere, præcipuè quando mandatarius eſſet filius mandantis.

Denique videtur Lex permittens filiæ occiſionem, abrogata per Authenticam Sed hodie, C. Ad L. Iuliam De adulterijs, vbi dicitur, adulteram verberatam debere biennium degere in monaſterio.

Ampliant autem, vt procedat, etiamſi adulter ſit Iudex aut de magiſtratu; quamuis de hoc quidam dubitent: item etiamſi ſit Clericus. Sanè c. Si verò, De ſentẽtia excommunicationis, non compellitur ad Sedem Apoſtolicam venire, qui in Clericum cum vxore, matre, ſorore, vel filia propria turpiter inuentum manus iniecerit violentas: ſed aliud eſt non peccaſſe, aliud propter iuſtum dolorem non excommunicari. Vnde facile fuerit hîc generatim colligere, tales occiſores adulterorum impunè à poteſtate ſæculi toleratos, non eſſe in foro externo ab Eccleſia eo modo puniendos, quo alij occiſores punirentur, ſed rationem habendam caſus tam acerbi, & iuſti doloris. Ideoque in foro quidem conſcientiæ interno, ſalutaris eis erit iniungenda pœnitentia, publica tamen pœnitentia non æquè, niſi id ædificatio Eccleſiæ fortè requirat. Denique expedit ita Eccleſiaſticum Superiorem hîc agere, vt & adulterium, & tale homicidium oſtendat Eccleſiam deteſtari.

DVBIVM VII.

Vtrùm liceat occidere eum qui te inuadit vt occidat?

D. Thomas art. 7.

Opinio 1. VNA hîc eſt quorumdam opinio, Non licere; fortè quòd parùm conforme doctrinæ Chriſtianæ, quæ vult nos pro fratribus animas ponere, videatur, cùm inuaſor ſit in actuali peccato, adeoque periturus ſecundùm animam, ſi nunc à te occidatur. Citantur pro hac opinione Auguſtinus de Ancona, De poteſtate Eccleſiæ quæſt. 52. Gerſon tract. De Euchariſta, quibus addit Nauarra Abulenſem in cap. 5. Matthæi; Villa Diego tract. De irregularitate.

Opinio altera. Alij in aliud extremum declinantes, dicunt non ſolùm poſſe nos pro vitæ propriæ defenſione inuaſorem occidere, ſed ad hoc teneri, tamquam medium licitum & neceſſarium conſeruãdæ propriæ vitæ; quaſi homicida ſui futurus ſit, & peccaturus contra præceptum *Non occides*, qui hoc caſu occidere noluerit. Pro communi & omnino vera ſententia ſit

PRIMA ASSERTIO, Licitum eſt pro vitæ propriæ defenſione iniuſtum inuaſorem occidere, ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ. Eſt comuniſſima apud Theologos & Iureconſultos, omnium gentium more & conſuetudine recepta, vt inter alios teſtatur Iulius Clarus ſuprà num. 24. *Verior ſententia, licere, ſeruato moderamine.*

Probatur Primò, Quia licebat in veteri Lege impunè occidere furem nocturnum, vt patet Exod. 22. & ex D. Auguſt. quæſt. 84. in Exodum, qui ideò vult licuiſſe furem nocturnum occidere, quia diſcerni nequeat an ad furandum tantùm, an etiam ad occidendum venerit. Quando ergo venit quis ad occidendum, ſi aliter arceri non poteſt, occidi poterit. Vnde confirmat Legem illam ſæcularem, qua fur etiam diurnus ſeſe armis defendens occidi poterat; eò quòd iam ampliùs ſit quàm fur, quod habet Lex XII. tabularũ, & Lex 4. ff. Ad L. Aquiliam. Et ne quis dicat, per huiuſmodi Leges occiſionem quidem impunè permitti, non tamen tamquam licitam concedi; rectè additur dicta Lege, rationem naturalem permittere, vt quis aduerſus periculum ſeſe defendat.

Secundò, Iure Canonico ſatis idem expreſſum eſt: nam cap. Significaſti 2. De homicidio, dicitur, vim vi repellere, Leges omniaque Iura permittere; idque approbat Pontifex, quando fit cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad ſumendam vindictam, ſed ad propulſandum iniuriam. Similia ſunt cap. Si verò, De ſententia excommunicationis, Clementina vnica De homicidio, declaratur, qui ita occiderit, mortem aliter vitare non valens, non eſſe irregularem; eſſet autem irregularis, ſi eſſet homicida.

Tertiò, Iure ciuili, ff. De Iuſtitia & Iure L. 3. *Quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit, Iure feciſſe exiſtimatur.*

Ceterùm quod de moderamine inculpatæ tutelæ in aſſertione addimus, non tantùm Pontifex dicto cap. Significaſti, ſed etiam L. 1. C. Vnde vi, neceſſarium iudicat; quapropter videndum, quando cenſeatur illud moderamen ſeruari: non enim videntur hoc Iureconſulti tam strictè accepiſſe, vt reuerà accipiendum eſt, & accipitur communiter ſecundùm Theologos & Canoniſtas. Secundùm Iureconſultos enim videtur moderamen inculpatæ tutelæ ſatis ſeruari, quando inuaſus reuerberat ex incontinenti, etiamſi reuerberatio illa non ſit neceſſaria ad tuitionem: fortè quia conſiderant ſaltem ad honoris defenſionem neceſſariam eſſe, aut prouenire ex iuſto dolore & paſſione, quæ deliberationem impediat. Vnde admittunt non puniendum, etiamſi fugiendo poterat euadere quem occidit, & fuga non fuiſſet ei dedecori. Ita Clarus §. Homicidium, numero 32. *Moderamẽ inculpatæ tutelæ quomodo ſeruandum.*

Canones autem hoc moderamen non extendũt niſi ad meram tuitionem verè inuaſi, adeò vt inuaſus non plus ſciens & volens mali inferat, quàm defenſio requirat: imò nec quouis modo DD. hanc defenſionem vitæ inſtitui permittunt, ſed in eodem genere in quo fit inuaſio, vt vis vi repellatur, adeò vt per vim eum propulſare non liceat, qui per calumniam tantùm letales inſidias apud Iudicem ſtruit. Quamuis enim de hoc ſecùs quidam ſenſerint, inter quos Banneſius, eò quòd *Defenſio in eodem genere fieri debet.*

gladio

gladio Iudicis eiuſmodi calumniator innocentem inuadat, quomodo Iudæi Chriſtum occiderunt gladio linguæ, & Dauid Vriam gladio filiorum Ammon: verior tamen eſt oppoſita communis ſententia, quam tenet Sotus, & probabiliorem tandem exiſtimat Petrus Nauarra lib. 2. cap. 3. numero 360. Quamuis valdè probabile exiſtimet, licere talem calumniatorem occidere occultè: publicè enim occidendo innocens non euaderet periculum mortis, ſed potiùs augeret. Verùm nec iſtud conceſſerim: inuaſus enim iudicio, debet iudicio experiri; vt vi inuaſus, poteſt armis experiri.

Illud nihilominùs ridiculum fuerit, ſi quis iiſdem armis aſtringat inuaſum, quaſi enſe inuaſus, haſta ſeſe defendere nequeat, quin potiùs cum Nauarro ad moraliter armis iam inuaſum doctrinam extenderimus, vt ſi cubili incluſa vxor à marito iam excitato pugione ad id parato certiſſimò ſit occidenda, ei liceat dormientem manu præuenire. Victoria tamen apud Ludouicum Lopez 1. parte Inſtructorij cap. 62. de hoc caſu dicitur dixiſſe, quòd ante factum eum non vellet approbare, neque poſt factum improbare.

Extendere etiam licebit, vt is hîc inuaſus cenſeatur, & ſeruare moderamen inculpatæ tutelæ, cui cùm ex officio vel alia neceſſitate incumbat reum capere, in eas redigitur anguſtias per iniuſtam rei defenſionem, vt vel eum debeat dimittere, vel occidere, vel ſanè ab ipſo occidi; tunc enim poterit occidere: quo modo videtur intelligenda L. Furem, Ad L. Corneliam De ſicarijs, quæ tum demum furem nocturnum impunè occiſum ſtatuit, quando ei ſine periculo parci non potuit.

Extendit hanc doctrinam Iulius Clarus etiam ad inuaſorem Clericum, eſtque communis. Ad Imperatorem tamen aut Papam non audet extendere, quamuis indicet poſſe extendi ad inferiores magiſtratus; quod verum erit, ſalua ſecunda aſſertione quam ſubiungemus.

Rectè tamen illud notauerimus, moderamen tutelæ non ſeruari, quando iniuria tanta non eſt, in ſe conſiderata & ratione materiæ, vt cum tanto nocumento proximi iuſtè potuerit propulſari: non enim vtcumque baculo inuaſus, mox poteris inuaſorem gladio confodere. Ita Baiardus §. Homicidium, numero 111.

Verius etiam videtur, ſi dominus vocet famulos, iuſſurus vt te occidant, non tibi licere dominum nece præuenire, quidquid nonnulli dixerint: famulum tamen qui iuſſus iam accederet, aut in inſidijs poſitus reperiretur, liceret præuenire; imò etiamſi ſolùm ſe pararet, modò aliud non ſit effugium.

Si quis tamen tibi minetur mortem verbis ſolis, non licet eum occidere, quidquid dixerint quidam Iureconſulti apud Iulium Clarum ſuprà numero 33. Eſt apud Baiardum eiuſmodi caſus, quo liceat iam proſtratum inuaſorem occidere, quando nimirum, niſi præuenias, in eius auxilium venturus eſt amicus eius, à quo ipſe ſis occidendus.

Obiect. 1. Verùm contra hanc aſſertionem obijcitur auctoritas D. Auguſtini. Epiſtola enim 154. ad Publicolam, ex qua deſumptum eſt cap. De occidendis 23. quæſt. 1. ita habet: *De occidendis hominibus, ne ab eis quiſquam occidatur, non mihi placet conſilium, niſi fortè ſit miles, aut publica functione teneatur, vt non pro ſe hoc faciat, ſed pro alijs, vel pro ciuitate, vbi etiam ipſe eſt, accepta legitima poteſtate, ſi eius congruit perſonæ; qui verò repelluntur aliquo terrore ne malefaciant, etiam ipſis aliquid fortaſſe præſtatur.*

Reſpondeo, Auguſtinum non aliud velle, quàm eo ipſo quo vides alium cōſilium capere vt te occidat, non licere tibi cōtinuò inire conſiliū ipſum occidendi; hoc enim pertineret ad vindictam: ſed benè admittit defenſionem inculpatæ tutelæ, quæ in mera conſiſtit repulſione: imò eam tantum abeſſe à vindicta inſinuat, vt etiam aliquid boni per eam inuaſori, qui impeditur à malo, præſtetur; itaque permittit Auguſtinus inuaſorem repelli ſine conſilio occidendi. Sanè ſeipſum occidit, qui repelli ſe non patitur ſine interfectione, quando inuaſus non aliud quàm huiuſmodi innoxiam depulſionem intendit. *Reſp.*

Obijcitur Secundò idem Auguſtinus De lib. arb. lib. 1. c. 5. vbi dicit, eos non eſſe à peccato liberos, qui pro ijs rebus quas contemni oportet (quales ſunt quas etiam inuiti amittimus, adeoque vita corporis) humana cæde polluti ſunt. *Obiect. 2.*

Reſpondeo, Auguſtinus hoc non aſſerit, ſed dicit ſe neſcire: loquitur enim diſputando. Fortè tunc dubitauit, An in caſu quo licitum eſt per leges humanas ſe defendendo inuaſorem occidere, conſultius tamen ſecundùm Legem Dei eſt parcere, & pro eo mori: non ſit aliqua occulta Dei Lex, ob quam quod rectius ſit, ſine peccato omitti non poſſit. *Reſp.*

Obijcitur Tertiò, quod ſuprà inſinuauimus, Quando proximi ſpiritualis ſalus periclitatur, oportere nos animam eius noſtro corpori præferre ſecundùm ordinem charitatis: atqui inuaſoris ſalutem ſpiritualem periclitari manifeſtum eſt. *Obiect. 3.*

Reſpondeo, Eiuſmodi inuaſorem qui ex malitia te inuadit, non eſſe in extrema neceſſitate ſatis inuoluntaria, vt ex miſericordia, quæ reſpicit proximi malum inuoluntarium, tenearis ei parcere cum vitæ tuæ detrimento: hæc enim extremitas non eſt neceſſitatis, ſed voluntariæ malitiæ. Adde, quòd multa hîc incerta ſint, quæ tamquam certa videntur ab arguente ſupponi: quale eſt illud, quòd ſine pœnitentia morietur inuaſor, ſi ita eum læſeris vt te occidere non valeat; imò fortè ita habitus & à malo maiori impeditus, à te aliquid ſpiritualis boni accipit, & ſuæ ſalutis monetur, vt colligitur ex D. Auguſtino ad Publicolam ſuprà citato. *Reſp.*

Ad hæc, vt nunc te occiſo ſuperuiuat, neſcis an hoc ei ad peiora non proficiet: hoc enim exemplo & alios forſan interficiet, aut ſanè bonus quiſque iniuriæ nequiſſimorum exponetur, & multi occidentur, quibus nec ſecundùm animam id expediet.

Tertiò, Cùm neſcias an ſis odio an amore dignus, fortè non imprudenter exiſtimabis ſalutem propriam ſpiritualem periclitari, ſi nunc occidaris, præſertim cùm ad actum contritionis tempus non ſuppetat, & ita diſtractum te videas, vt ſubitò ad illum non ſufficias.

Quartò, Si infantem baptizatum, qui certò nunc occiſus ſaluabitur, non perinde certò, ſi ſuperuiuat, vellet te præſente occidere latro quiſpiam, poſſes defendendo infantem, ſi opus ſit, latronem interficere; ergo idem poſſes ſi te inuadat, etiamſi confidas te eſſe in gratia. Quamuis enim

enim fortè tenearis proximum defendere, in tui autem defenſione liceat tibi iuri tuo cedere; ius tamen non minus, imò maius, habes ad defenſionem tui quàm proximi.

Quintò, Si hoc modo procedere oporteat, ergo ſi quis dicat ſe manus ſibi illaturum, niſi hoc aut illud dederis, verbi gratia, filiam in matrimonium, teneberis illicò cõcedere. Rectè pro noſtra ſententia ſcribit D. Auguſtinus epiſtola 54. ad Macedonium: *Quamuis pro instituto Epiſcopali quoad fieri poteſt, a licentia occidendi recedens, cùm homo*, inquit, *ab homine occiditur, multùm diſtat, vtrùm fiat nocendi cupiditate, vel iniuſtè aliquid auferendi, ſicut fit ab inimico, ſicut à latrone; an vlciſcendi, vel obediendi ordine, ſicut à Iudice, ſicut à carnifice; an euadendi vel ſubueniendi neceſſitate, ſicut interimitur latro à viatore, hoſtis à milite. Et aliquando qui cauſſa mortis fuit, potiùs in culpa eſt, quàm ille qui occidit.* Et infrà: *Quid ſi alius homine liberato, vel ne alius liberetur ſibiipſe mortem inferat? non propter iſtas alienarum mortium cauſſas ſceleri conſentiendum eſt?*

Obiect.4. Objicitur Quartò D. Anſelmus in illud ad Rom. 12. *Non vos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ*. Id eſt, inquit, Sinite iram perſecutoris in vobis expleri: ille enim dat locum iræ, qui aduerſarium permittit facere quod vult.

Reſp. Reſpondeo; Quamuis Gerſon in expoſit. 5. præcepti citet Anſelmum quaſi nobis contrarium, contrarius tamen verè non eſt, ſed ſolùm vult (quod Scripturam tam iſto loco, quàm Matth. 5. *Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dextrã maxillam tuam, prabe ei & alteram*, velle, libenter damus) iniuriam non debere iniuriâ propulſari, quod fit, quando ſemet ipſum priuatus vindicat; ſed potiùs ſine vlla propulſatione patienter iniuriam eſſe tolerandam. Vbi prius eſt præcepti, poſterius conſilij, niſi circumſtantiæ aliud poſtulent: nam & ipſe Dominus & Apoſtolus percuſſi in maxillam, non ab omni defenſione abſtinuerunt. In præparatione tamen animi etiam hoc non ſolùm ſemper conſultum eſt, ſed etiam præceptum.

Secvnda assertio. Perſona publica multùm Reipublicæ neceſſaria, tenetur ſe contra inuaſorem viliorem defendere, eum, ſi opus ſit, occidendo. Ita Dominicus Soto, lib. 5. quæſt. 1. art. 8. Toletus lib. 5. cap. 6.

Tertia assertio. Perſona priuata non admodum vtilis Reipublicæ, ex charitate ſaltem, quamuis non ex Iuſtitia, teneretur potiùs mori, quàm ſe defendendo occidere iniuſtum inuaſorem, qui omnino ſciatur Reipublicæ eſſe neceſſarius; niſi fortè inuaſus probabiliter ſibi metuat ex hac ſubitanea nece periculum animæ. Ita Soto & Toletus ſuprà. Quare actu inuaſus iniuſtè à Principe, non poteſt ſe defendendo ipſum occidere, quando ex eius occiſione, vt ferè fit, magnæ turbæ conſequerentur. Sunt tamen Doctores, quibus durus videtur hic ſermo: & licet fateantur heroicum fore, permittere potiùs te occidi, quàm occidas eo caſu te inuadentem Principem; dicunt tamen, non te obligari ad eiuſmodi duram conditionem. Ita Emmanuel Rodriguez Summæ ſuæ cap. 135. Omnino certum eſt, in hoc caſu charitatem inclinare, vt potiùs occidaris, quàm ita Reſp. turbetur.

DVBIVM VIII.

An inuaſus poſſit ex intentione occidere inuaſorem?

Sententia eſt D. Thomæ hîc articulo 7. Illicitum eſſe, quòd homo priuatus intendat aliquem occidere vt ſeipſum defendat. In quo modo loquendi obſcuriori variant Thomiſtarum explicationes. Sotus enim ſuprà citatus putat, intendere occidere, hîc nihil eſſe aliud, quàm inuadere inuaſorem. Caietan. putat, occiſionem inuaſoris numquam eſſe medium neceſſarium defenſionis, ſed eſſe effectum per accidens, qui numquam poſſit intendi; qualis eſt debilitatio ægri, quam medicus præuidet ex medicamento ſecuturam, non tamen intendit. Bannes dicit, occiſionem inuaſoris debere eſſe nec directè nec indirectè voluntariam. Non directè, vt patet: non indirectè, quia non tenetur inuaſus eiuſmodi effectum euitare.

Alijs aliter hîc loquendum videtur: dicunt enim inuaſum licitè intendere, aut potiùs eligere occiſionem inuaſoris vt medium neceſſarium ſuę defenſionis. Ita Lopez ſuprà cap. 62.

Ceterùm quæſtio hæc de nomine eſt: ſolùm enim voluit D. Thomas, quod ſuprà diximus etiam voluiſſe Auguſtinum, inuaſum debere ſe defendere, ſine conſilio aut voluntate occidendi; aut vt Canones loquuntur, ſine meditatione odij: niſi enim ipſe inuaſus ſit publica perſona, ſolam poteſt velle defenſionem; mors autem pertinet ad vindictam. Neque refert, quòd defenſionem videat non futuram ſine inuaſoris nece: ſufficit enim quòd nihil aliud velit quàm eius repulſionem; & ſibi inuaſor debet imputare, quòd malitia ſua repelli nequeat ſine occiſione.

DVBIVM IX.

Vtrùm qui ſua culpa eſt inuaſus, poſſit ſe defendere?

Respondeo; Etiam quando inuaſus ſua culpa inuaſorem prouocauit, poteſt eum iniuſtè & præter Iuris ordinem inuadentem occidere, quando aliàs ſeruat moderamen inculpatæ tutelæ.

Contra hanc reſponſionem ſentit Nauarrus cap. 15. numero 7. quem ex Iureconſultis ſequitur Baiardus in Additionibus ad Iulium Clarum, §. Homicidium, numero 78. & citat L. Quoniam multa facinora, C. Ad legem Iuliam De vi: quamuis hîc videatur ſolùm loqui de foro externo, in quo præſumitur talis non interficere ad neceſſariam ſuam defenſionem. Sed nobiſcum tenet Petrus Nauarra lib. 2. cap. 3. numero 362.

Probatur, Quia licet inuaſus ſua culpa det cauſſam inuaſioni, ſuppono tamen quòd iniuſtè inuadatur, maximè ita vt occidendus ſit; itaque Ius habet ſeſe tuendi, & iniuriam propulſandi. Quod liquidò verum erit, vbi aliquamdiu offenſio præceſſit, propter quam nunc inuaditur: item quando talis eſt & taliter ab ipſo inſtituta actio offenſiua, vt neque ex ſubſtantia, neque ex circumſtantijs morale periculum habuerit huius rixæ, aut neceſſitatis vel interficiendi vel occumbendi. *Adulter in flagitio deprehenſus poteſt ſe defendere.*

Ex quo colligunt, adulterum etiam in flagitio deprehenſum, poſſe ſeſe contra maritum defendere

dere ne occidatur: imò poſſe occidere, ſi neceſſe ſit, inuaſorem. Tenebitur tamen ſemper eiuſmodi adulter fugere ſi poſſit; quia iuſtus dolor mariti efficit, quò minùs ſit ei fuga probroſa, aut ſanè eiuſmodi probrum debet ſibi imputare potiùs quàm ſe defendendo eiuſmodi iniuria laceſſitum occidere. Aliud dicendum, quando adulter inuaditur ob adulterium aliquamdiu prꝛteritum, vt obſeruat Suarez De cenſuris, diſp.46.ſect.1.numero 6. Non poterit etiam maritum ſe defendendo occidere, quando adulterium ita incautè aggreſſus eſt, vt ipſa aggreſſio etiam contraxerit malitiam homicidij: tunc enim inuaſor habebitur.

Verùm ponamus aliquem, qui rixam quidem inchoauit, ſed videt illum quem ipſe inuaſit, ardentiùs in ſe inſurgere, & omnino excedere moderamen inculpatæ tutelæ; poteritne iſte, ſi fugere non poſſit, vitam ſuam defendendo alterum occidere?

Reſpondeo, Eiuſmodi caſu inuaſum aliquando fieri inuaſorem, & contrà. Itaque tunc prior inuaſor habebit ius ſe defendendi, imò poterit tertius aliquis tunc ipſum tamquam innocentem iuuare, quod aſſerit Lopez de illo qui inuaſerat, ſed iam viſus eſt à pugna ſe retrahere, parte 1.cap.61.

DVBIVM X.

An qui per ſententiam aut ſtatutum à quolibet poteſt occidi, poſſit nihilominùs pro defenſione vitæ ſuæ, in neceſſitate inceuitabili, occidere priuatum aggreſſorem?

VIDETVR quòd non poſſit; quia quilibet priuatus conſtitutus eſt executor iuſtæ ſententiæ necis in ipſum: certum autem eſt, quòd reus lictorem iuſtæ ſententiæ executorem non poſſit occidere.

1. Sententia. Tres ſunt ſententiæ. Vna diſtinguit: ſi enim ſtatutum dicat, Licitum ſit bannitum occidere; dicit tunc non licere ei ſe defendere: ſecùs ſi ſolùm dicat, quòd impunè offendi poſſit. *2.* Secunda dicit, in neutro caſu poſſe ſe defendere. *3. eaq. verior.* Tertia dicit, in vtroque poſſe: & hæc videtur verior, eamque tenet Iulius Clarus §.Homicidium, num. 71. *Diffidatus aggreſſorem occidere poteſt.* Statutum enim non eſſet ſatis conforme Iuri naturali, ſi adimeret ei omnem defenſionem: propriæ enim vitæ & ſalutis defenſio eſt de Iure naturæ. Æquiparatur ergo quilibet priuatus reſpectu huius diffidati miniſtro Iuſtitiæ quoad offenſionem, ſed ipſe diffidatus non æquiparatur reo, qui à lictoribus ad ſupplicium ducitur, quoad defenſionem. Fauet huic doctrinæ Dominicus Soto lib.5. q.1. art.7. vbi docet, etiam militem qui ſcit aduerſarium, à quo inuaditur, habere iuſtam cauſſam belli, poſſe ſe defendere, & inuaſorem occidere, ſi aliter mortem ipſe vitare non valeat.

DVBIVM XI.

Vtrùm vitandæ mutilationis gratia liceat inuaſorem occidere?

RESPONDEO; Quæ de morte vitanda dicta ſunt, etiam extenduntur ad mutilationem, vt benè poſt Silueſtrum & Couarruuiam Petrus Nauarra ſuprà numero 368. Sicut enim non ſolùm iniuſtè occidens, ſed etiam mutilans incurrit irregularitatem; ita eam euitat, adeoque etiam peccatum, non ſolùm qui propriæ mortis vitandæ gratia, ſed etiam qui mutilationis euadendæ cauſſa occiderit. Eſt communior DD. ſententia.

Idem extendendum ad caſum quo quis ab inuaſore iniuſtè in ſeruitutem abriperetur, vt patet cap. Quia te, diſt. 50.

DVBIVM XII.

Vtrùm liceat occidere innocentem, quando iniuſtè te inuadit ex ignorantia, aut quando ſine eius occiſione effugere non potes?

RESPONDEO, & DICO PRIMO, Probabilius eſt, licere cum moderamine inculpatæ tutelæ occidere iniuſtè inuadentem, etiamſi ipſe inuaſor inuadendo non peccet, puta quia ebrius eſt, aut furioſus, aut infans, aut ex ignorantia inculpata putat inuaſum eſſe diffidatum quem liceat occidere. *Innocentem iniuſtè inuadentem occidere licet.* Eſt Soti lib. 5. ſuprà citato. Petri Nauarræ lib.2. cap.3. numero 148. Rectè tamen monet Baiardus ſuprà, numero 78. numquam licere ebrium aut furioſum inuaſorem interficere, quando potes fugere; quia talem fugere non probroſum, ſed potiùs non fugere.

Dices, Tu fortè moraliter certus es quòd ebrius aut alius ſic inuadens ſit in peccato mortali, & tu in gratia, atque ita eum & ſecundùm animam occidis pro tua vita corporali.

Reſpondeo; Non eſt certum inuaſo, quòd ita inuaſorem lædet vt pœnitendi tempus non ſit habiturus, præcipuè cùm ex intentione non infligat vulnus letale: certum etiam ei non eſt, quòd pœnitebit, etiamſi ſpatium habuerit. Stabilem habens amentiam, non ſperatur conuertendus: ſi inducias & interualla interdum habeat, ea licebit tibi ei ſperare poſt vulnus, præcipuè cùm breui tempore poſſit fieri conuerſio ad Deum.

DICO SECVNDO. Si infantem non baptizatum tua fuga ſis occiſurus, teneris potiùs mori, quàm efficere tua fuga vt hic alioqui baptizandus in æternum corpore & anima pereat: charitatis enim is ordo eſt in præcepto, quo corpus noſtrum poſtponimus animæ proximi.

DICO TERTIO. Quando adultus, aut infans baptizatus, aut non baptizandus eſſet occidendus per tuam fugam, probabile eſt, quòd vt vites mortem proximi innocentis, non tenearis fugam vitæ tuæ neceſſariam omittere. Eſt tamen probabilius, illud non licere, quando innocens, verbi gratia, eadem via publica pergeret, & cedere tibi non poſſet, adeò vt ſi pergas, certò eum ſis occiſurus. Rectè enim Petrus Nauarra ſuprà numero 135. eiuſmodi innocentem æquiparat ei qui iam reipſa tabulam in naufragio occupaſſet: ſecùs dicendum, ſi incautiùs iaceat in viæ anguſtiis, & te impediat qui ius habeas illac tranſeundi, cùm ipſe non habeat ius ita anguſtias illas occupandi; aut ſanè quando probabiliter ſperas, tentato tranſitu te non occiſurum.

DICO QVARTO. Si inuaſor tibi obijciat innocentem tamquam clypeum ſuum, vt poſt eum latitans, impunè te interimat, & fugere non poſſis; non teneris mortem ſubire, ſed potes & innocenti & inuaſori inferre, cum moderamine te defendendo.

Dices, Hoc eſt euellere zizania, ſimul eradicando triticum, quod Dominus prohibet in parabola. *Obiect. Matth. 13.*

Reſpondeo, Prohibitionem procedere, quando per modum vindictæ zizania euelluntur; quo modo meliores Angeli ea euellent.

Vnde colligitur, Hoc caſu plus licere priuato in defenſionem ſui, quàm liceat magiſtratui in vindictam: magiſtratus enim in ſolam vindictam non poſſet eo caſu occidendo nocentem, innocentem occidere, ſed ſolùm quando futura adhuc damna ſatis magna ex omiſſa nece nocentis timentur. Ex quo vlteriùs ſequitur, Quòd ex intentione ne quidem magiſtratus poſſet vmquam eiuſmodi innocētem occidere: item Quòd quando ab hoſtibus nihil ampliùs timetur mali, nec reipſa nec impunitatis exemplo, non liceat innocentes, qui fortè ad mœnia exponuntur pro expugnatione ciuitatis hoſtilis, interimere.

DVBIVM XIII.

Vtrùm liceat occidere furem pro defenſione rei ſuæ?

1. Opinio. MVLTORVM opinio eſt, Clerico aut Religioſo illud non licere, ſed tantùm laico. Ita Panorm. in cap. Suſcepimus, De homicidio; quem alij ſequentes, concedunt moderatam ſolùm Clerico pro rerum ſuarum defenſione percuſſionem, non autem occiſionem.

2. Alij dixerunt, neque Clerico licere, neque laico. Ita Couarruu. 3. parte in Clementinam Si furioſus, De homicidio, §. vnico, numero 6. Reiecta enim diſtinctione Clerici & laici, exiſtimat, furem, qui iam cum re tua fugit, nec te inuadit, ſed rem tuam auferet, niſi eum eminùs telo conficias, non licere tibi interficere.

Verior ſententia. Tertia ſententia eſt communis, tam laico quàm Clerico etiam tunc licere furem interficere: quæ ſanè ſententia probabilis eſt. Hîc tamen non diſplicet limitatio quam apponit Suarez De cenſuris, diſp. 46. Requirit enim vt temporale nocumentum iam actu & iniuſtè inferatur: ſecundò vt ſit irreparabile, vel non ſine tanta difficultate & periculo, vt vel ob eam cauſſam poſſit ſatis graue diſpendium reputari: tertiò vt defenſio ſit moderata & pura: quartò vt defenſio habere effectum non poſſit ſine nece raptoris.

Furem nocturnũ occidere licet. Pro explicatione itaque totius quæſtionis DICO PRIMO. Certum eſt, licere furem nocturnum occidere, quando iam rem tuam aufert, & neſcis an tutum ſit tibi, alia via eius recuperationem tentare, eò quòd ignores, an ſolùm ad furandum, an etiam ad occidendum ſaltem potiùs quàm rapinam amittat, venerit. Hinc L. Furem, ff. Ad legem Corneliam De ſicariis, tum demum impunè dicitur occidi fur nocturnus, quando ei parcere ſine tuo periculo non potuiſti. Vt ergo licitè occidatur, inſpicienda erit neceſſitas: ſi enim ſine re tua aufugiat, aut clamore vt fugiat efficere poſſis, aut comprehendere ipſum valeas, occidere non potes. Idem dicendum ſi eum dignoſcas, & ſpes ſit in iudicio recuperandi.

DICO SECVNDO. Quando idem metus, eademque ignorantia, an tutò aliter recuperare rem tuam poſſis, locum habet circa diurnum furem, etiam illum licebit interficere, vt docet Sotus lib. 5. quæſt. 1. art. 8. Nam quoad rem ipſam non eſt magna differentia hîc inter furem nocturnum & diurnum; quamuis in nocturni occiſione faciliùs præſumatur innoxia defenſio in foro externo.

DICO TERTIO. Certum eſt, eum qui ita inuadit res, vt ſimul inuadat perſonam res ſuas defendentem, aut ipſum rapere nitentem, licere ſe ſuaque defendendo occidere, ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ: & in eo etiam Couarru. conſentit.

Pro defenſione rei paruæ occidere furem non licet. DICO QVARTO. Quando res quæ inuaditur parui momenti eſt, non licet pro eius defenſione furem occidere. Ita paſſim Theologi. Limitandum tamen, quando qui rem paruam ſuſtulit, ne reddat, incipit ferro inuadere repetentem; qui caſus eſt in L. Si ex plagis, §. Tabernarius, ff. Ad legem Aquiliam. Nocturnũ etiam furem quidam hîc excipiunt; verùm neque is ob rem modicam, quando aliud ſcitur non ablaturus, occidi poteſt. Denique fieri poteſt, vt res modica, magni momenti ſit reſpectu poſſeſſoris, quod hîc conſiderandum monent Additiones Iulij Clari: quæ fortè cauſſa eſt, quare non exprimant DD. certam quantitatem, ob quam liceat inuaſorem occidere. Annotationes tamen ad Aretinum De maleficiis monent, non debere eſſe minoris valoris quàm duorum aureorum.

DICO QVINTO. Qui facilè in iudicio rem ſuam recuperare poteſt, non poterit pro eius defenſione furem occidere. Eadem erit ratio de eo qui poteſt clamando furem terrere.

DICO SEXTO. Si fur rem tuam irrecuperabiliter erat ablaturus, niſi à te occidatur, licebit eum occidere. Idem dicendum, ſi iam cum re tua aufugiat; ſecùs quando iam aliò tranſportauit: tunc enim per Iudicem eam repetes. Quòd ſi tamen copiam nullam Iudicis habeas, Iureconſulti permittunt, vt eam recuperes etiam vi, ſi opus fuerit. Ita Baiardus ſuprà numero 81. & alij ab ipſo citati.

Ceterùm pro rerum defenſione licitam hanc occiſionem, probat cap. Olim, De reſtitutione ſpoliatorum; vbi Innocentius III. eos pro inculpatis habet, qui ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ poſſeſſionem ſuam per vim ab alio occupatam vi defenderant. Sanè ſic ex communi & recepta diximus ſuprà, bellum defenſiuum etiam priuatis eſſe licitum.

Secunda Probatio eſt ex cap. Dilecto, De ſententia excommunicationis, in 6. vbi Innocentius IV. ita reſcribit, *Cùm omnes leges omniaque iura, vim vi repellere, cunctiſque ſeſe defenſare permittant; licuit vtique ipſi Decano, ſi prædictus Ballinus eum bonis ſuis mundanis iniurioſè ſpoliare, vel ea violenter occupare præſumpſerit, contra illius violentiam iniuriamque ſe tueri*, &c.

Obiect. Dices cum Gloſſa, Licere quidem bona temporalia defendere, ſed pro eis non licere ita ſæuire, vt inuaſorem interimas.

Reſp. Reſpondeo, Hoc ſine fundamento dici: neque enim veriſimile eſt, armis inuadentem, qui ſine nece propulſari non poteſt, non licere propulſare, cùm ſimpliciter defenſio permittatur; niſi fortè aliqualem defenſionem rei mediocritas poſtulet, tam acrem autem non perinde permittat. At quando res ſatis magni momenti eſt, vt erat in caſu Pontificis, non exceditur modus, ſi gladio defendatur.

Tertiò Probatur ex cap. Interfeciſti, De homicidio, quod ita habet: *Si ſine odij meditatione te tuaque liberando huiuſmodi diaboli membra interfeciſti, (ſecundùm indulgentiam dico, propter imaginem Dei) ſi aliquid ieiunare volueris, bonum eſt tibi,*

Digitized by Google

tibi, &c. Hic liberum eum relinquit Canon à pœnitentia, qui ſua bona liberando furem aut latronem occiderit.

Obiect. Dices, Illud *te tuaque* debet copulatim accipi, non copulatiuè, vt tum demum excuſetur qui occidit, quando aliter ſe ſimul cum bonis liberare non poterit: atque ita hic erit textus pro oppoſita ſententia, quæ permittit tum demum occidere inuaſorem rei, quando ſimul perſonæ inuaſor fuerit.

Reſp. Reſpondeo, Illum non eſſe ſenſum, ſed alternatiuè debere illud accipi, vt Couarruuias docet, vt ſenſus ſit, *te vel tua*; aut quod eòdem recidit, copulatiuè, vt coniungantur propoſitiones, non tantùm termini, & dicatur, Si te liberando occidiſti, non peccaſti; & ſimiliter, ſi tua liberando: quomodo accepit Petrus Nauarra ſuprà, numero 406. Patet hoc ex caſu prioris partis, adeoque initio capituli quod ita habet: *Interfeciſti furem aut latronem, vbi comprehendi poterat abſque occiſione*. Poſterioris ergo partis caſus erit, vbi pro liberatione perſonæ occiſus fuerit latro qui comprehendi poterat, vel fur pro liberatione rerum: ex principio enim colligitur intentio diſponentis, L. finali, ff. De heredibus inſtituendis. Ita eſſe accipiendum, confirmatur; Quia in materia fauorabili oportet ampliare. Secundò ex ſimili, quod eſt in cap. Verùm, De iureiurando: vbi Cæleſtinus III. dicit, à iuramento eſſe abſoluendum, qui inuitus pro vita & rebus ſeruandis iurauerit. Probatur denique ratione; Non teneor ex Iuſtitia aut charitate res meas, quas in vſum honeſtum cuſtodiendi ius habeo, amittere, vt iniqui inuaſoris vita, cuius mihi ſolùm in neceſſitate cura incumbit, conſeruetur: non enim eſt in neceſſitate, ſed in iniqua voluntate; & nemini fraus ſua aut vis debet patrocinari.

Obijciunt D. Auguſtinum lib. 1. De libero arbitrio cap. 5. Verùm ad illum locum reſpondimus ſuprà Dubio 7.

Obiect. 2. Obijciunt Secundò cap. Suſcepimus, De homicidio: vbi pœnitentia eis iniungitur, qui occiderant latrones nocturnos pro rerum defenſione.

Reſp. Reſpondeo, Eos non ſeruaſſe moderamen inculpatæ tutelæ. Primò, Quia rebus recuperatis, ligauerant latrones, quod illicitum erat Monachis: Secundò, Quia qui ligatos, quando ſe exuere vinculis conabantur, occidit, potuit ſibi fuga conſulere.

Obiect. 3. Obijcitur Tertiò: Teneor ex charitate plus diligere vitam proximi quàm res meas temporales. Verùm reſponſio patet ex quarta probatione.

Obiect. 4. Obijcitur Quartò Auguſtinus quæſt. 84. in Exodum, qui etiam refertur Canone 3. De homicidio: vbi quando rationem reddit, quare licuerit potiùs nocturnum quàm diurnum furem occidere, ita ſcribit: *Poterat quippe diſcerni, quòd ad furandum, non ad occidendum veniſſet; & ideò non deberet occidi*. Et infrà inſinuat, tunc demum licere occidere, quando plus fuerit quàm fur.

Reſp. Reſpondent Sotus & Nauarra, ibi D. Auguſtinum vehementer inſinuare, quòd lege diuina Exodi, & Lege XII. Tabularũ non ſit licitũ priuato eum occidere in rerum ſuarum defenſionem, qui non fuerit plus quàm fur. Quos ſi ſequamur, dicemus hoc fieri propter præſumptionem; quòd quando fur tantùm eſt, & dignoſcitur, aliter res recuperari queat. Nam etiam lex diuina iudicialis eſt, & reſpicit forum externum, in quo locus eſt præſumptioni: cum quo benè conſiſtit, quando certò conſtiterit te non poſſe recuperare, licere potiùs fugientem occidere, quàm rei tuæ iacturam facias, etiamſi ob eiuſmodi furtum non eſſet à iudice occidendus.

Obiect. 5. Obijcitur Quintò Clementina vnica De homicidio, vbi dicitur eſſe irregularis, qui pro rerum ſuarum defenſione quempiam occiderit: ſolùm enim illum ab irregularitate excuſat, qui mortem aliter vitare non valens, ſuum occidit vel mutilat inuaſorem.

Reſp. Reſpondent multi, non ſequi quòd peccauerit, etiamſi incurrat irregularitatem. Verùm hęc reſponſio non probatur. Quamuis enim qui ex voluntariè ſuſcepto officio iuſtè occidit, fiat irregularis; qui tamen præter intentionem priuatim occidit, non fit irregularis, ſi fuerit ſine culpa, vt habet probabilior opinio, de quo alibi. Nego itaque talem eſſe irregularem, aut hoc in Clementina inſinuari. Quamuis enim illâ ſolùm eximatur, qui pro vitæ defenſione inuaſorem occiderit; tamen à contrario ſenſu non habet locum argumentum in materia odioſa pœnarum & cenſurarum. Neque etiam hîc locum habet argumentum quod vocant à ſpeciali, quaſi ideò reliqui defenſionis caſus intelligantur incluſi, quia iſte ſolus ſpecialiter excipitur; exceptio enim ſtatui non poteſt, niſi vbi regula generalis eſt: atqui nuſquam in Iure pro generali regula traditum eſt, eum omnem fieri irregularem, qui alium occiderit in ſuam defenſionem.

Clerici & Religioſi pro defenſione rerum ſuarum occidere poſſunt.

DICO SEPTIMO. Non ſolùm laicis, ſed etiam & Clericis & Religioſis licet pro defenſione rerum, quando neceſſitas ita poſtularet, occidere inuaſores. De Clericis patet ex cap. Dilecto, De ſententia excommunicationis, in 6. De Religioſis contrarium ſentit S. Antoninus 3. parte, tit. 4. cap. 3. §. 2. eò quòd Iure defenſionis non magis quàm proprietatis gaudere videantur. Verùm eiuſmodi argumentum facilè diluitur: habet enim quiſque ius non ſolùm ea defendendi quæ propria poſſidet, ſed etiam ea quæ poſſidet in communi, imò & ea quorum ſibi vſus conceſſus eſt; neque eum ſine iniuria poteſt ab eorum vſu impediri. Adde quòd & pro vitę proprię & membrorum tuitione non liceret occidere, ſi requiratur vt rei quam defendimus ſimus domini. Illud tamen admitti poteſt, quò perſona minùs indiget, aut magis debet contemnere res mundanas, eò minùs facilè debere venire ad occiſionem inuaſoris pro earum defenſione; minùs enim fortè congruit perſonæ eius. Cuius rei rationem habendam, epiſtola ad Publicolam ſuprà citata indicauit Auguſtinus: nam & pro hoſtium propulſatione non æquè decet mox concurrere Sacerdotes ac ciues.

DICO POSTREMO. Quæ de rerum defenſione dicta ſunt, multo magis locum habebunt in defenſione filię aut vxoris contra raptores & alios vim inferentes.

DVBIVM XIV.

Vtrùm liceat quempiam interficere pro defenſione pudicitiæ & honoris?

Pro defenſione pudicitiæ occidere licet.

RESPONDEO & DICO PRIMO. Pro pudicitia licet inuaſorem occidere. Eſt communis,

Digitized by Google

manis vt teſtatur P. Nauarra ſuprà, numero 393. Tenet Henriquez lib. 14. ca. 10. Silueſter, Sotus, Nauarrus, Caietanus, & Mercado ab ipſo citati. Confirmatur ex L. 1. ff. Ad legem Corneliam De ſicarijs. Probatur; Quia pudicitiæ bonum ſuperat facultates externas: imò quatenus non eripitur ſine periculo peccandi, eius amiſſio peior eſt quàm vitæ, adeò vt ſic inuaſa mulier eligere potiùs poſſit occidi quàm violari; quanto magis poterit ipſa ſe defendendo inuaſorem occidere? Hinc ille Trebonius adoleſcens laudatus, qui interfecit Tribunum ſibi vim inferentem, apud Ciceronem Oratione pro Milone: eadem enim hîc vtriuſque ſexus ratio.

Pro defenſione honoris varius.

DICO SECVNDO. Aliquo caſu pro defenſione honoris licere inuaſorem occidere, probabilior & communis habet ſententia.

DICO tamen TERTIO. Rarò admodum caſus iſte occurrit quo liceat pro honore occidere. Quamuis enim honor ſit magnum bonum, ſæpè tamen euenit, vt aliter quàm occidendo illum qui adimere nititur, retineri poſſit. Secundò, Sæpè contingit, non eſſe rerum honorem qui magni fit à mundanis hominibus. Tertiò, Facilè contingit, occiſione inuaſoris non recuperari honorem; neque enim honorem ſecum aufert, ſicut auferuntur res externæ. Quartò, Sicuti teneor non defendere rem meam occidendo inuaſorem, quando ex eius nece Reſpublica magnum detrimentum acciperet; ita aliquando non licebit eum occidere, qui aliquid molitur contra honorem tuum; quia eiuſmodi modus occidendi repleret Rempublicam cædibus iniuſtis & homicidiis. Denique vel potes idoneis teſtibus probare, quòd hic te iniuſtè ibat diffamatum, & quòd aliter eum impedire non poteras quàm occidendo, vel non potes. Si potes, non es in neceſſitate occidendi; quia in iudicio honorem recuperabis: ſi non potes, teipſum maioris infamiæ periculo exponis, imò & mortis; quia forſan quamuis occultum fore ſperes, prodetur homicidium tuum. Statuamus itaque caſus aliquot, quibus pro honore poſſis aut non poſſis occidere.

Quando liceat pro honore occidere.

Primus, quo poſſis, erit, quando inuadit te iniuſtè aliquis vt occidat, mutilet, [illegible] notabiliter verberet, & fugiendo aut non impediendo eiuſmodi iniuriam incurres grauem infamiam, tamquam ineptus & degener miles, nobilis & defenſor Reipublicæ; potes ſubſiſtere, & inuaſorem ab iniuria prohibere; & ſi aliter prohibere non poſſis, occidere.

Secundus, Miles, vel aliquis alius, cui ignominioſum eſſet, & in honore valdè noxium, aliter facere, poteſt ex incontinenti eum reuerberare, qui ſe ignominioſè prior percuſſerit, & quaſi inſultans adhuc coràm ſubſiſtit, etiamſi vlteriùs non inuadat: & ſi ex huiuſmodi repercuſſione rixa oriatur, non tenetur fugere; ſed poteſt, ſi opus ſit, cum moderamine inculpatæ tutelæ aduerſarium occidere. Hæc tamen non perinde procedunt, quando inuaſor fuerit ſuperior ipſius offenſi, modò ſuperioritas in eiuſmodi offenſione conſiderari debeat. De quo videre licet S. Antoninum ſuprà citatum. Item non procedunt in Clerico aut Religioſo, quibus fugere non eſt indecorum.

Fuga Clericis non indecora.

Si tamen ipſi ſeſe defenderint, aliàs ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ, dubium eſt an peccent contra iuſtitiam, an ſolùm contra charitatem.

Verius eſt, non peccare contra iuſtitiam: quia ius habent iniurioſam offenſionem à ſe propulſandi, neque lædunt moderamen tutelæ in illis quæ iuſtitia ſpecialis conſcribit, ſed in his quæ charitas præſcribit: atque ita poterunt conciliari cũ Theologis Iureconſulti, qui dicunt, tales ſeruare moderamen inculpatæ tutelæ, vt Iulius Clarus ſuprà numero 52. Hinc patet, contra iuſtitiam eum peccare, qui cùm fugere poſſit, occidit inuaſorem, cui ſua iniuſtitia cauſam inuadendi dedit: ex iuſtitia enim fugere tenetur.

Quando non liceat pro defenſione honoris occidere.

Ceterùm caſus quo non poſſis pro defenſione honoris inuaſorem occidere, & ille fuerit, quando ſolùm per verba aut ſigna contumeliam infert. Diximus enim ſuprà, cui vis non infertur, non poſſe vi iniuriam propulſare: erit ergò verbalis iniuria verbis ſolùm amolienda.

Secundus erit, Si ad duellum prouoceris, non licebit tibi illud ſuſcipere contra inuaſorem, etiamſi apud vulgares ex eiuſmodi recuſatione honori tuo aliquid decedet. De quo ſatis diximus ſuprà, quando de Rixa agebamus.

Tertius, Si poſtquam alapam impegit quæ tibi ignominioſa eſt, ſeſe in fugam conuertat offenſor, non licebit eum perſequi, & tantum referire, quantum poſtulare videtur honoris reparatio: habet enim potiùs ſpeciem vindictæ quàm defenſionis. Ita Lopez cap 62. & alij.

Deniq; generatim hîc dicendum, quando honor grauiter non læditur, vel citra occiſionem defendi poteſt, non licere occidere. Sanè apud Chriſtianos non deberet vſq; adeò extendi ad licentiam humanæ cædis, honoris defenſio, eo argumento, quòd honor rebus præſtet, pro quarũ defenſione liceat occidere; fallit enim hoc argumentum ſæpè in particulari caſu: quia non licet tibi, etiam pro rebus defendendis, occidere, quando non occidendo indemnis eſſe potes, vt latiùs ſuprà oſtendimus: multo autem certius eſt, hîc & nunc te indemnem non poſſe eſſe in rebus ſine occiſione inuaſoris, quàm quòd non poſſis eſſe indemnis in honore tuo, licet non occidas hunc baculo tibi minantem, vel alapa inuadentem. Res moralis, qualis eſt honor, facilè mutationem admittit. Eſt & mundanus quidam honor non fundatus in virtute, quem ſi præ vita proximi contemnas, valdè tibi id erit honorificum.

DVBIVM XV.

An pro defenſione proximi liceat iniuſtum inuaſorem occidere.

DVo hîc examinanda, quando liceat, aut non liceat: item quando tenearis, quando non tenearis proximum defendendo iniuſtum eius inuaſorem occidere. Certum enim eſt, aliquando non licere; aliquando licere quidem, ſed non incumbere ex præcepto, aliquando autem ex præcepto eſſe neceſſarium.

Quando non liceat pro defenſione proximi occidere.

Non licet Primò, ſi pater tuus ſit qui iniuſtè inuadit. neque enim teneris cum tanta iactura tua, qualis eſt amiſſio parentis, imò nec potes cum eiuſmodi violatione pietatis, externo ſuccurrere. Eadem erit ratio de alio valdè coniuncto, & generatim quo caſu non poſſem meipſum defen-

defendere, ſi eſſem loco inuaſi, cum circumſtantijs formaliter eiſdem, nec potero ipſum defendere.

Secundò, Si non poſſis defendere extraneum niſi cum propriæ vitæ magno diſcrimine, quæ vel Reipublicæ vel tibi coniunctis obnoxia eſt & neceſſaria.

Quando licet. Licet autem ordinariè hæc defenſio, ſed non eſt neceſſaria ex præcepto: Primò, quando qui inuaditur, non quidem ex coniunctiſſimis eſt, ſed tamen aliqua ratione tibi coniunctus, puta quia ſocius itineris, amicus, vicinus, conciuis: hæc enim omnia etiam in foro externo defenſorem innocentis excuſant, etiamſi inuaſorem occiderit, vt docet Aretinus De maleficijs, verbo Et dictus Titius ſe defendendo, &c.

Secundò, Cuilibet de populo licet defendere innocentem offenſum, ſecundùm communem DD. quos citat Aretinus ſuprà. Aliqui tamẽ, quando offenſus peculiariter non eſt coniunctus defenſori, requirũt vt eius implorauerit auxilium, ſaltem generatim inuocando auxilium audientium. Et pro maiori ſecuritate in foro exteriori, conſulit idem Aretinus, vt defenſor curet defenſionem ſibi mandari ab offenſo; quia tunc ſecundùm omnes defendendo excuſatur: quando autem defendit peculiariter coniunctum, non opus eſt vt fuerit inuocatus, quia ipſius inter erat: quem enim non vocat clamor, impellit amor, & ipſa coniunctio aduocat: ipſe enim læditur in amico ſuo, non minùs quàm in re ſua. Verùm quicumque ſit, modò ſit innocens, & iniuſtè opprimatur, licebit tibi eum tamquam in bello iuſto iuuare, & aduerſarium, ſi opus ſit, occidere; *Exod. 2.* quomodo Moyſes occidit Ægyptium: quilibet enim homo proximus noſter eſt.

Tertiò, Extendunt hæc etiam ad caſum, quo inuaderetur iniuſtè inimicus defenſoris: Quia, inquiunt, per iniuriam quæ fit inimico meo, offenditur Reſpublica. Ita ex Baldo Auguſtinus Ariminenſis in Additionibus ad Aretinum ſuprà: quod multo magis verum erit in Theologia, vbi quodam ſenſu etiam inimicus proximus eſt.

Quartò, Extendendum etiam eſt ad caſum quo innocens nollet defendi cum occiſione ſui inuaſoris: cùm enim non ſit dominus vitæ ſuæ, poſſum eam, etiam ipſo inuito, velle cuſtodire, tamquam mandatarius Domini, qui vnicuique mandauit de proximo ſuo. Hoc rectè à Nauarro annotatum in cap. Non in inferenda 23. q. 3. numero 24. non teneri me defendere, etſi aliàs tenerer, quando inuaſus ſeriò diceret ſe nolle defendi, ſed velle potiùs mori quàm occidatur inuaſor in peccato mortali.

Quando præcepta hæc defenſio. Denique non ſolùm licet, ſed etiam præcepta eſt hæc defenſio, Primò, Quando perſona defendenda eſſet maximè neceſſaria Reipub. vel Princeps, vel proprius pater defendentis aut ſimiliter coniunctus, puta mater, filius, vxor. Ita Suarez De cenſuris, diſp. 46. ſect. 3. Aretinus ſuprà.

Ceterùm quouſque vel in his vel in alijs coniunctionibus, & quanto cum periculo & incommodo obliget quempiam defenſio ſibi coniunctorum, penſatis circũſtantijs prudens iudicabit.

Quando quis teneatur inuaſorem occidere. Secundò, Quando poteſt quis ſine vllo ſuo incommodo, indecentia, horrore, aut periculo à morte liberare innocentem, occidendo inuaſorem, tenetur ex charitate, vt docet Petrus Nauarra. Verùm ex hoc capite vix vmquam contingit, ſecluſa omni alia obligatione, priuatum teneri ad eiuſmodi alterius priuati, præſertim extranei, defenſionem: per ſe enim ſatis incommodum eſt, debere hominẽ occidere, & tantam facere iacturam lenitatis pro defenſione vitæ alterius, quantam pro defenſione propriæ facere non tenearis. Quouſque autem cum facultatum ſuarum iactura teneatur quis proximi vitam defendere, patet ex dictis De charitate & eleẽmoſyna ſuprà.

A Iudice condemnatum non tenemur redimere. Illud hîc addendum ex Nauarro in cap. Non in inferenda, ſuprà; nos non teneri iuſtè à Iudice condemnatum pecunia redimere, etiamſi Iudex permiſerit, & ſine notabili detrimento poſſimus. Cùm enim iuſta ſit condemnatio, quam etiam ipſe, quamuis fugere aut ſe redimere poſſit, non tenetur ſubterfugere, non tenemur pro iuſtitia diuertenda facere, quod fortè pro iniuria auertenda facere deberemus.

Tertiò, Quando ex officio, promiſſo, aut contractu obligatur quis ad cuſtodiam proximi. Aretinus ſuprà, numero 35.

Inter hos caſus ea eſt differentia, quòd quando ex iuſtitia obligabatur quis defendere, teneatur ad reſtitutionem, ſi non defenderit, non autem quando ex ſola pietate aut charitate.

Verùm contra iam dicta duobus modis opponitur: Vno, quo arguatur numquam eſſe licitum, vnum occidere pro defenſione alterius; Altero, quo idem arguatur ſemper eſſe præcepti, quando licitum eſt.

Prioris generis argumentum eſt: Faciamus eos qui inter ſe rixantur, æquè tibi eſſe coniunctos; non erit itaq; ratio, ob quam poſſis vnum in alterius defenſionem occidere: nam quòd vnus iniuriam faciat, alter patiatur, non eſt priuatæ perſonæ ad æqualitatem reducere, ſed publicæ poteſtatis.

Reſpondeo, Ne iniuria proximo fiat, poſſum eum iuuare & defendere, quamuis non poſſim factam vindicare. Nam ſi Moyſes vindicauit quando occidit Ægyptium, hoc fecit Dei auctoritate, volentis hæc eſſe rudimenta quædam futuræ per ipſum liberationis fratrum ſuorum, &, vt Ambroſius loquitur, *tentamenta bellicæ fortitudinis.*

Poſterioris generis argumentum eſt: Quòd proximo in extrema neceſſitate oporteat ſuccurrere ex præcepto, atque ita ſaltem, quoties periclitabitur, tenebimur eum innocentem contra inuaſorem vitæ defendere.

Verùm ad illud ſupradicta ſuppeditant reſponſionem. Sicuti enim teneor vitam meam, ſumendo alimentum quod ad manum eſt, conſeruare, non tamen occidendo inuaſorem; ita quando ſine alterius occiſione, aut alio graui damno poſſum, teneor vel ex ſola charitate ſeruare vitam proximi, non autem quando non poſſum niſi occidendo alium proximum eius inuaſorem. Si enim charitas ad inimicum inuadentem ita ſe extendat in eo qui inuaditur, vt ipſum non teneatur occidere; multo magis iſtud in me effecerit.

Obijcitur Ambroſius. Eſt tamen locus Ambroſij qui hîc objjciatur, lib. 1. Officiorum, cap. 30. & citatur cap. Non ſatis, diſt. 86. Inter alia enim dicit, eſſe grandem culpam, ſi non adiuues fidelem in afflictione ſua, tempore periculi quo rapitur ad mortem.

 Et

Digitized by Google

Et eodem lib. cap. 36. & citatur cap. Non in inferenda, ſuprà citato: *Qui non repellit à ſocio iniuriam ſi poteſt, tam eſt in vitio, quàm ille qui facit.* Quod confirmat exemplo Moyſis, & aliquot alijs Scripturis. Prouerb. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne ceſſes.* Iob 29. *Oculus videns, teſtimonium reddebat mihi, eò quod liberaſſem pauperem vociferantem.*

Verum ad hæc dicere poſſumus, non hoc voluiſſe Ambroſium aut Scripturas quas adducit, promiſcuè quemque obligari ad defendendum alterum innocentem, etiam cum nece inuaſoris; ſed in genere ad defenſionem obligari. Quæ autem impotentia aut incommoditas excuſet ab obligatione, qualem incommoditatem eſſe putamus, quando occidendus eſſet inuaſor, non explicat Ambroſius. Verùm quid tunc cuique cogitandum ſit, ſubiungit ſuprà dicto loco Sapiens: *Si dixeris, Vires non ſuppetunt: qui inſpector eſt cordis, ipſe intelligit, & ſeruatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini iuxta opera ſua.*

Eadem reſponſio poterit accommodari, ſi quis obijciat cap. Quantæ, De ſententia excommunicationis; vbi dicit Innocentius III. *Eos delinquentibus fauere interpretamur, qui cùm poſſunt, manifeſto facinori deſinunt obuiare.*

Ceterùm quæ de vitæ defenſione diximus, ſalua proportione etiam habent locum, quando proximus eſt defendendus in honore, membrorum integritate, & rebus.

DVBIVM XVI.

Vtrùm liceat Medico vel prægnanti cum periculo partus, vel partui cum periculo matris ſuccurrere?

Mater viua non ſecanda vt proles poſſit baptizari.

RESPONDEO, nullo modo licere adhuc viuentem & innocentem matrem ſecare, vt proles viua extrahi & baptizari poſſit, etiamſi ipſa in hoc iam deſperatæ ſalutis conſentiat; quinimò in hoc conſentiendo, mortaliter peccat, & animam propriam occidit. Tenet Nauarrus, conſilio 1. De homicidio voluntario; eſtque communis. Probatur, Quia occidere innocentem, eſt intrinſecè malum, & non ſunt facienda mala vt eueniant bona.

Quamuis mortis rea.

Extendenda hæc reſponſio & ad caſum quo mater eſſet rea mortis: in prægnantem enim non fiet executio, vt patet ex ſuprà dictis Dub. 3. Imò neque circa iam damnatam ad mortem id licere docet ex Soto Lopez, propter periculum quod infanti ex eiuſmodi exciſione imminet. Deinde vt ipſa ad eiuſmodi genus mortis damnetur, humanitas non permittit.

Item ſi quis mulieri medicatam potionem porrexerit, vt conceptionem promoueat, & ipſa inde moriatur, punitur pœna relegationis in foro externo, per L. 3. ff. Ad L. Corneliam De ſicarijs. *Ex Senatuſconſulto relegari iuſſa eſt ea, quæ non quidem malo animo, ſed malo exemplo medicamentum ad conceptionem dedit, ex quo ea quæ acceperat, deceſſerit.* In foro autem conſcientiæ æſtimabitur culpa pro circumſtantiarum concurſu: videndum enim, an dolus an negligentia, & quanta interuenerit.

Conceptionem prolis impediens peccat mortaliter.

Quod attinet ad alteram partem dubitationis, pro eius reſolutione ſuppono Primò, Qui ſeminationem impedit, aut expellit ſemen ſuſceptum, aut aliter conceptionem prolis auertit, ex copula ſiue licita ſiue illicita, peccare mortaliter. Ita ex communi docet Sanchius lib. 9. diſp. 20. & alij multi quos ipſe citat: eſt enim participatum quoddam peccatum contra naturam, de quo egregius eſt locus Tertulliani, Apolog. cap. 9. *Homicidij feſtinatio eſt, prohibere naſci: nec refert natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet.*

Procurans abortum grauiùs peccat.

Suppono Secundò, Fœtu nondum formato abortum procurantem aut cauſſantem, grauiùs peccare; non tamen ordinaria pœna homicidij puniri: verè autem eſſe homicidam, qui fœtu iam animato, abortus cauſſa fuerit. de quo videre licet cap. Si aliquis, de homicidio, & cap. Aliquando 32. q. 2. Grauiſſimas etiam in hoc crimen pœnas ſtatuit Sixtus V. Bulla quæ incipit, Effrænatam perditiſſimorum. Vult enim hoc ſcelus patrantes ordinariæ pœnæ homicidij, & ipſo facto excommunicationi ſubiacere. De qua re accuratè Graffius, lib. 2. cap. 62. & Viualdus in Candelabro aureo. Sed mitigauit iſtas pœnas nonnihil Gregorius XIV. vt teſtatur Henriquez & Emmanuel Sà verbo Homicidium.

Suppono Tertiò, Quoties licet matri medicamento, quod infanti fortè erit noxium, vti, etiam licet alteri ei hoc porrigere, conſulere, &c. quamuis quidam apud Cordubam aliter ſenſerint, ſed ſine fundamento: imò faciliùs dabitur caſus, vbi mater poſſit ab huiuſmodi medicamento abſtinere recedendo à iure ſuo, teneatur nihilominùs Medicus ei, quantum in ſe eſt, proponere.

Medicina directè faciens ad abortum, illicita.

His poſitis, DICO PRIMO, Etiamſi fœtus nondum fuerit formatus aut animatus, non licet tamen prægnanti remedium aut medicinam ſuadere aut porrigere, quæ directè faciat ad abortum, qualis eſt verbi gratia, vehemens agitatio, aut certi generis venenum; ſed benè licet ei tunc eiuſmodi remedium adhibere, quod directè tendat in periculoſi morbi depulſionem, qualis eſt verbi gratia, apertio venæ; etiamſi inde timeatur periculũ fœtui, quando aliter matri ſuccurri non poteſt. Habenda tamen ratio proportionis periculi, quod eſt in morbo matris, & quod incumbit fœtui ex remedio. Eſt hæc communis ſententia. Quamuis enim Sanches putet Petrum Nauarram aliter ſentire, reuerà tamen conſentit.

Tempus animationis fœtus.

An verò fœtus ſit animatus anima rationali, ex Medicorum & obſtetricum iudicio erit decidendum: nam tempus animationis ſecundùm veriorem Medicorum ſententiam habet ſuam latitudinem, ſicut & tempus natiuitatis. Sicuti enim quidam naſcuntur ſeptimo menſe, alij etiam vndecimo; ita etiam maſculum continget animari interdum conceptionis die 30. interdum etiam die demum 45. feminam autem interdum die 35. interdum 50. Sanè, ſi maſſa iam erat organizata aut formata, certum eſt animatam fuiſſe, vt videre licet 32. q. 2. cap. Sicuti, cap. Quod verò, & ca. Moyſes. quamuis poſtremum illud capitulum ſumptum ſit ex libro Quæſtionum Veteris & Noui Teſtamenti, qui non eſt Auguſtini, quamuis ei inſcribatur; & conſulenda hîc erit lectio Septuaginta Interpretum Exodi 21. de percutiente mulierem prægnantem. Neque excuſabit homicidam, quòd fœtus fortè monſtroſus deprehendatur, modò verè hominem fuiſſe conſtiterit, per ea quæ tradit Baiardus q. 68.

Quan-

Digitized by Google

Quando dubium eſt an fœtus fuerit animatus, in foro conſcientiæ habebitur pro animato, quia cum dubia conſcientia operans, aut exponens ſe periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter: in foro autem externo habebitur pro non animato, vt docet Nauarrus De homicidio, conſilio 45. quia cùm partiũ iura ambigua ſunt, potiùs reo fauendum eſt quàm actori: & quia quiſque eſt in poſſeſſione ſuæ immunitatis, quando agitur ad pœnam, in dubio melior erit conditio poſſidentis.

Dico Secvndo. Si fœtus fuerit animatus, & ex remedio quod vnicum pro vita matris putatur ſupereſſe, certò ſciatur occidendus, qui alioqui viuus edendus admodum probabiliter ſperatur; non licet eiuſmodi remedium adhibere, etiamſi directè non in infantis occiſionem, ſed in matris faciat ſalutem: imò, etiamſi vterque eſſet moriturus, remedio non adhibito, eoque adhibito mater ſola ſeruari poſſit, non liceret adhibere aliquid quo directè potiùs infantis mors procuretur, quàm matris ſanitas.

At Quæres, Quid ſi æquè directè per ſe faciat ad matris ſanitatem & prolis necem?

Lopez cap. 63. poſt Almainum & Adrianum quos citat, ſatis probabiliter docet, tunc licere adhibere: cùm enim fœtus pendeat à matre, non cõtrà; & ipſa pereunte, ille, vt ſuppono, non poſſit ſaluari; æquius eſt vt matri ſuccurratur, quæ antiquius ius habet, quãdo vtriq; ſuccurri non poteſt.

DVBIVM XVII.

Sitne homini aliquando licitum, ſeipſum occidere?

D. Thomas art. 5.

Donatiſtarum error.

Donatistæ quidam dicebant, licere ſeipſum interficere; imò eos martyres fieri, qui pro peccatis ſeſe occidiſſent, aut occidi curaſſent. Vnde multi ex ipſis, Circumcelliones dicti, per varias mortes, præcipitiorum, aquarum & ignium ſeipſos necabant, vt teſtatur D. Auguſtinus hæreſi 69. & Caſtro, verbo Martyrium. In eodem errore deprehenſi ſunt noſtro ſæculo Iapones, vt teſtatur Petrus Nauarra, apud quos vſitatum in gentilitate eſt ſupplicium, vt reus, ſi ita iuſſerit Rex, ventrem ſibi aperiat. In eodem errore fuit Seneca, & ex Stoicis alij, quorum popularis erat ſimilitudo, quòd non plus peccem mortem mihi inferendo, quàm ſi in domo conductitia habitans, paulum ante diem penſionis exeam.

Iaponum. *Stoicorum.*

Occiſio ſuiipſius illicita.

Omnino tamen dicendum, ſine Dei iuſſione aut permiſſione non licere vnquam homini ſe occidere: imò, vt benè monet quidam, deberet hęc iuſſio eſſe aperta & clara, alioqui pro tentatione dæmonis habenda eſt, qui ſolet ad eiuſmodi ſcelus hominem incitare.

Probatur hæc reſponſio Primò, Quia occiſo ſuiipſius eſt contra præceptũ *Non occides*, vt patet ex ſenſu huius præcepti, quem dedimus ſup. Dub. [illegible] & D. Auguſtino lib. 1. De ciuitate Dei, cap. 20. qui illud probat, non ſolùm quia regulam diligendi proximum à ſeipſo dilector accepit, ſed etiam ex verbis præcepti, quę abſoluta ſunt: non enim dicit lex, *Non occides proximum*, ſicut dicit, *Non dices aduerſus proximum tuum falſum teſtimonium*; ſed ſimpliciter, *Non occides.*

Secundò, Vt docet idem Auguſtinus lib. De patientia cap. 13. *Qui ſe occidit, non tantùm homicida, ſed parricida, imò pluſquam parricida eſt*, quia nemo ſit homini ſeipſo propinquior.

Tertiò, Occidere ſeipſum eſt contra iuſtitiam, charitatem, patientiam, fortitudinem, & prudentiam. Contra iuſtitiam quidem, quia qui ſe occidit, rem alienam deſtruit inuito domino, Deo nimirum prohibente, qui ſibi vitæ & mortis reſeruauit poteſtatem, & ſolus eſt Dominus vitæ noſtræ: imò ſi inuita Republica ſeſe occidat, etiam contra iuſtitiam in ipſam peccat, quia inuitæ Reipublicæ membrum ſuum amputat. Contra charitatẽ, quia, vt rectè D. Thom. ad 1. eſt contra charitatem quam quiſque ſibi debet. Contra Patientiam, quia, vt benè ait Auguſtinus ſuprà, in eum quadrat illud Eccleſiaſtici 2. *Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam.* Contra fortitudinem eſſe docet idem Auguſtinus lib. 1. De ciuit. cap. 22. Eſt enim potiùs infirmi animi quàm fortis, ſibi potiùs manus inferre, quàm huius vitæ aduerſa fortiter tolerare. Denique eſt contra prudentiam, qui enim ſeipſum occidit, non vitat miſerias, ſed auget. Si enim innocentem ſe occidit, tanto fit nocentior, quanto innocentiorem occidit: ſi nocentem, non expiat præcedentem culpam, ſed cum Iuda proditore auget. Adimit etiam ſibi tempus, quo ad dignos fructus pœnitentiæ indigebat: nouo ergo ſcelere, quamuis propter ſuum ſcelus, ſe occidit; neque enim ſui Iudex eſt, neque in ſeipſum iudicialem capitis ſententiam pronuntiare poteſt, neque in ſeipſum executor iuſtitiæ auctoritate vlla humana fieri poteſt, natura reclamante, quæ multo magis abhorret ab huiuſmodi hominis in ſeipſum executione, quàm in patrem aut matrem, aut alium coniunctiſſimum: eſt enim cuique creaturæ ab Auctore naturæ inſita inclinatio, qua ſeſe ab interitu conſeruet, ita vt eiuſmodi crimen hominis in ſeipſum, omnem beſtialitatem ſuperet, vtpote quòd ſit contra naturam, quam cum omni ente habet communem.

Seipſum occidens contra iuſtitiã peccat. *Cõtra charitatem.* *Contra patientiam.* *Contra fortitudinem.* *Cõtra prudentiam.*

Quartò, Cauſſæ ob quas ſeſe innocens interficiat, facilè refutantur. Vel enim facit ne caſtitas ſua violetur, vel ne pro violata pudorem patiatur, vel ne ad peccatum pertrahatur, vel vt citiùs ad immortalem vitam perueniat: quomodo ille Cleombrotus lecto Platonis Phædone de animæ immortalitate ſeipſum præcipitio interemit, vt poſt Ciceronem refert Auguſtinus ſuprà.

Primam cauſſam certum eſt non debere recipi, quamuis videantur de hac dubitaſſe quidam veterum, vt D. Hieronymus in cap. 1. Ionæ, & recitatur cap. Non eſt noſtrum 23. quæſt. 5. *In perſecutionibus*, inquit, *non licet propria perire manu, abſque eo vbi caſtitas periclitatur.* Hieronymo videtur aſſentire Ambroſius: commendat enim Pelagiam, quæ ſeipſam, ne caſtitas periclitaretur, interemit, lib. 3. De virginibus, & lib. 2. epiſtola 7. Verùm Ambroſius indicat diuino inſtinctu Pelagiam hoc feciſſe, quando Deo plenam commemorat. Potiùs itaque cum Hieronymo facit Euſebius lib. 8. Hiſtoriæ cap. 12. qui nulla inſinuata diuina inſpiratione, narrat duas cum matre virgines fluuio, & duas alias mari ſeſe, ne caſtitatem perderent, perdidiſſe.

Pro caſtitate ſeruanda ſe occidere non licet.

Nihilominùs pro caſtitate ſeruanda non debere virginem Chriſtianam ſibi vitam adimere, rectè oſtendit Auguſtinus lib. 1. De ciuit. cap. 18. Si enim inuita violetur, caſtitas non eripitur, ſed duplicatur ad coronam. Neque enim polluit libido, ſi alie-

ſi aliena ſit: rectè etenim de talibus vſurpatur, quod de Tarquinij filio & Lucretia dictum eſt, *Duo fuerunt, & adulterium vnus admiſit*. Itaque ſanctarum virginum exempla, per Dei auctoritatem quæ manus perſecutorum caſtitatem vel exteriùs violaturas præuenerunt, excuſanda potiùs & miranda ſunt, quàm imitanda. D. Hieronymus fortè plus voluit, attamen dici poteſt hoc ſolùm voluiſſe, caſtitate periclitante ſibi mortem innoxiè acceleraſſe virgines præſumi à nobis debere, eò quòd Dei auctoritas ex peculiari inſtinctu ibi non defuiſſe meritò præſumatur. Imò quando inuincibiliter virgo ignoraret, ſibi non licere eiuſmodi præuentionem, eo ipſo quo communi inſtinctu ſine clara reuelatione à Deo ad martyrium impelleretur, cenſeretur Deus quodammodò poteſtatem ei facere ſeipſam occidendi.

Neque ad euadendum dedecus.

Secunda cauſſa, Ne cum dedecore viuas, qualis in Lucretia fuit, hîc non ſufficit. Quamuis enim fama externa temporali vitæ videri poſſit anteponenda; cauendum tamen, ne hîc fallamur: nam vt rectè Auguſtinus ſup. cap. 19. *Habes intus gloriam caſtitatis teſtimonium conſcientiæ, habes coram oculis Dei tui, nec requiris amplius, vbi quod rectè facias, non amplius habes, ne deuies ab auctoritate legis diuinæ, cùm malè deuitas offenſionem ſuſpicionis humanæ.*

Nota.

Neque ad vitandum peccatum.

Tertia cauſſa, Ne in peccatum pertraharis, non faciet vt iuſtè te interficias: voluntas enim, vt diximus 1. 2. à nulla creatura cogi poteſt: non eſt autem peccatum, niſi ſit voluntarium. Fateor, ſi quiſquam eſſet, qui poſſet à nobis gratiam auferre aut vitam æternam, licitum fore ad eiuſmodi damnum vitandum, ſi hac ratione vitari poſſet, nobiſmet ipſis mortem inferre.

Neque vt citius ad immortalē vitam perueniat.

Quarta cauſſa non erit idonea, quia non tantùm ſecundùm Chriſtianos, ſed etiam ſecundùm Philoſophos, adeoque ipſum Platonem, imò & ſecundùm Poëtas, malè ipſis eſt poſt mortem,

——— qui ſibi letum
Inſontes peperère manu, lucemque peroſi,
Proiecère animas. ———

& communiter illud proloquium receperunt, Non eſſe fas cuiquam ſine iuſſu ſummi Imperatoris ex huius vitæ ſtatione diſcedere.

Obijcitur Sampſonis factum.

Obijci tamen hîc quædam poſſunt. Primò exemplum Sampſonis, quem refert Sacra hiſtoria Iudicum 16. ſeipſum occidiſſe; qui ſi in morte peccaſſet, non cenſeretur ab Apoſtolo ad Hebræos cap. 11. inter Sanctos.

Reſp.

Sed reſpondeo Primò, Inſtinctu, adeoque auctoritate Dei, cuius beneficio & vires ei ad eiuſmodi facinus redierant, ita feciſſe. Eſt reſponſio hæc Innocentij III. cap. Gaudemus, De diuortiis, & Auguſtini ſuprà lib. 1. De ciuit. cap. 21. vbi dicit, Sampſonem aliter non excuſari. Non deſunt tamen, qui aliter excuſent, idque ſatis probabiliter, quòd nimirum Sampſon ſeipſum ſolum in mortem tradiderit indirectè, hoſtes populi Dei directè occidendo; quo modo & Eleazarus 1. Machabæorum 6. ſe ſub Elephanto, quem occidit, oppreſſit, &, vt dicit Ambroſius lib. 1. Offic. cap. 40. *heredem virtutis ſuæ pacem reliquit*. Dicunt enim licere ciui patriam defendere, & in magnum eius bonum hoſtes opprimere, etiamſi ſimul ſe opprimendum præuiderit. Ita Lopez cap. 65.

Eleazarus excuſatur.

Obijcitur exemplum Raziæ.

Obijcitur Secundò, Saltem Razias 2. Machab. 14. ſeipſum non per accidens vt Sampſon interemit, qui tamen videtur à Scriptura commendari, quòd elegerit nobiliter mori potiùs, quàm ſubditus fieri peccatoribus.

Reſp.

Reſpondeo, Hoc argumento vtentes Donatiſtas refutat Auguſtinus Epiſtola 61. quæ eſt ad Dulcitium; refutat autem, negando factum illud in Scriptura laudari. *Scriptum*, inquit, *eſt, quòd voluerit viriliter & nobiliter mori; ſed numquid ideò ſapienter? nobiliter ſcilicet ne libertatem ſui generis captiuus amitteret.* Verùm alij Raziam defendunt, & dicunt Spiritus ſancti inſtinctu ſibi mortem conſciuiſſe, aut inuincibili ignorantia tali caſu id ſibi licitum exiſtimaſſe. Hos ſequitur Victoria Relect. De homicidio, & ſatis accedit Serrarius in illum locum 2. Machabæorum, vbi ad ſingula D. Auguſtini puncta contra Raziam obiecta reſpondere nititur.

DVBIVM XVIII.

Sítne licitum vel Iudici condemnare reum ad bibendum venenū, vel condemnato bibere?

Non hîc inquirimus, An permiſſu magiſtratus licitum ſit veneno ſibi mortem conſciſcere ei, qui cauſſas allegaſſet, propter quas mors ſibi expetenda eſſet; quod ferunt Marſilienſibus olim in vſu fuiſſe: quamuis enim illud à Valerio Maximo laudatum, ſatis tamen ex dictis reprobatum eſt. Sed quærimus, An ad hanc pœnam iuſta ſententia, aut hominis in ſeipſum executio ſeſe extendat?

Pro affirmatiua parte opinatur Franciſcus Victoria, Relect. De homicidio, numero 30. quem ſecuti ſunt Aragonius & Toletus. Licebit autem in hunc modum pro ea argumentari: Quod apud complures etiam ſapientes in vſu fuit, non eſt veriſimile repugnare legi naturæ: atqui apud multos in vſu fuit iſtud per veneni potionem ſupplicium; apud Athenienſes enim Socrates, & alij multi ſapientes veneno hauſto ſententiæ paruerunt.

Pro ſententia Victoriæ & aliorum argumentum 1.

Secundò, Bibere, inquit Aragon, de ſe non eſt letalis actio, etiamſi per accidens letalem eſſe contingat, quando potui venenum admixtum fuerit; ergo ea licebit reo, ſicut & aliæ quæ per ſe non ſunt letales. 2.

Verior ſententia.

Contraria tamen ſententia videtur verior, quam tenet Caietanus hîc quæſt. 69. art. 4. Sotus lib. 5. quæſt. 6. art. vlt. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 3. numero 81. Probatur autem hac ratione: Veneni ſumptio ideò homini lege naturæ interdicta eſt, quia eſt occiſio ſuiipſius: atqui illâ deformitatem non exuit cogente alio homine aut iubente, ſicuti nec ſciſſio ventris aut alia ſimilis ſui occiſio; ergo nullo caſu licebit venenum ſumere, licet fortè poſſit ad hoc coactus permittere vt ſibi applicetur, merè paſſiuè ſe gerendo.

Reſpon. ad 1. argumentū 1. ſententiæ.

Ad prius argumentum oppoſitum reſpondeo, Non ita clarè hoc eſſe Iuris naturæ, quin potuerint in eo caligare Philoſophi, qui & in aliis ſimilibus pluribus errarunt: nam & Græci Marſilienſium illam quam diximus veneni ſumendi conſuetudinem habuiſſe leguntur, qua tamen nemo dixerit non violari legem naturæ. Sanè vſus populi Chriſtiani ſatis oſtendit, ab hoc genere ſupplicij, tamquam à nouo peccato abſtinēdum eſſe.

Ad 2.

Ad poſterius reſpondeo, Actionem non debere conſiderari tantùm in genere, ſed videndum eſſe quam per ſe efficaciam habeat in indiuiduo.

DV-

DVBIVM XIX.

Quibus modis liceat aut non liceat propriæ morti cooperari, aut eius periculum ſubire?

RES iſta nonnullam habet difficultatem, vſum autem frequentiſſimum. Generatim hoc verum eſt, non licere vmquam homini actionem illam phyſicã, quæ directè & per ſe in indiuiduo cõſiderata, tendit ad ſuum ipſius interitum.

Non licet directè cooperari propriæ morti.

Secundò, Verum eſt, in morali concurſu ad propriam cuiuſque mortem, per actionem quæ per ſe non faciat ad eam inferendam, aut per omiſſionem actionis per ſe neceſſariæ ad vitam conſeruandam, conſiderandum eſſe, an cauſſam quis iuſtam habeat ita agendi aut omittendi: quando enim habet, non cenſebitur ſe occidere; ſecùs quando non habet.

Indirectè ex cauſſa licet.

Ex his duobus multa in particulari colligi poſſunt. Primò, Non eſſe ſui occiſorẽ, qui damnatus ad mortem ſcalas patibuli aſcendit, aut ſeſe ad excipiendum letalem ictum diſponit.

Secundò, In naufragio licere permittere vt proximus occupet tabulam, quam ei præripere, & vitam tuam ſaluare potuiſſes; imò etiam à te occupatam poteris ei concedere, deſiliendo in mare: quamuis poſterius illud poſt Sotum neget Lopez cap. 65. exiſtimans hoc eſſe poſitiuè operari ad propriam mortem. Sed vt docet Toletus lib. 5. cap. 6. verius eſt non eſſe, quando ſic niteris tuam aut proximi vitam conſeruare. Si enim miles occupaſſet eiuſmodi tabulam, & videret ea Principem extremè indigere, indubiè poſſet ipſe fluctibus ſe committere, & Principi tabulam cedere; non poteſt autem vt Princeps ſaluetur, ipſe ſe occidere, aut poſitiuè ad hoc cooparari. Deinde ſi nauis incendio pereat, poſſum deſilire in mare, quantumuis ibi nihilominùs periturus: itaque deſilire in mare, non ita eſt ſeipſum occidere, quin iuſta de cauſſa fieri poſſit. Imò quando nauis ab hoſte eſſet occupanda, & qui inſunt occidendi; poſſunt ei ignem inijcere, & ipſi in mare deſilire: cenſebuntur enim non tam ſibi inferre quàm fugere mortem cum graui Reipublicæ incommodo ſubeundam.

Tertiò colligitur, Licere vxori cum euidenti periculo mortis aſſiſtere marito peſte laboranti, etiamſi opera eius non eſſet neceſſaria: excuſatur enim quòd hac ratione fidem ſuam erga maritum teſtatam eſſe cupiat, vtilemque adferat conſolationem.

Quartò colligitur, Militiam & nauigationem non reddi illicitam, propter coniunctum mortis periculum.

Quintò, Non licere ſumere venenum vt experiaris theriacam qua priùs munitus fueris, niſi euidens neceſſitas fuerit capiendi eiuſmodi experimenti, aut ſatis certus fueris, non ſubeſſe in eo periculum: quæ quia moraliter vix contingunt, veriùs ſimpliciter negat Lopez illud licere, c. 63.

Sextò colligitur, Licere ei qui iuſtè fuerit damnatus ad mortem per inediam, abſtinere à cibo occultè ſibi oblato, vt docet Maior in 4 diſt. 15. quæſt. 22. Sotus lib. 5. quæſt. 6. art 4. Valentia diſp. 5 quæſt. 14. puncto 4. Toletus & Petrus Nauarra ſuprà numero 77. quamuis contrarium ſentiat Couarruuias lib. 1. Variar. reſolut. cap. 2. numero 10. & alij quidam.

DVBIVM XX.

Vtrùm quis poßit vitandæ mortis cauſſa ſeipſum mutilare?

D. Thom. quæſt. 65. art. 1.

MVTILARE hìc ſumimus, vt idem ſit quod truncare; quamuis ea quæ dicemus, etiam mutilationi, prout contra truncationem à quibuſdam diſtinguitur, poſſint accommodari. Dicunt enim, mutilare eſſe idem quod debilitare membrum, truncare autem idem quod abſcindere. Ita Silueſter verbo Homicidium 3. quæſt. 3.

Sine neceſſitate ſeipſum mutilans peccat mortaliter.

Itaque Reſpondeo; Peccatum mortale committit, qui ſine neceſſitate ſeipſum mutilat aut truncat, aut per alium mutilari curat, cap. Significauit, De corpore vitiatis, cap. Si quis abſcidit, & cap. Qui partem, diſt. 55. & cap. Maritum, diſt. 33. Confirmatur ratione; Quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum.

Limita tamen Primò; Niſi membrum quod abſcinditur ſit aridum: tunc enim niſi notabilis inde deformitas, quæ ad neceſſariam functionem eſſet impedimento, aut aliud incommodum orietur, liceret amputare. Sanè id fieri ſine irregularitate, oſtendit Suarez De cenſuris diſp. 44. ſect. 2.

Limita Secundò, Niſi ſalus totius corporis membri abſciſſionem requirat. Neque diſcrimen hìc facio, an illa dependentia ſalutis totius à membri detruncatione ex naturali cauſſa proueniat, puta quia cancer membrum inuaſit, aut vipera momordit; an ex violentia, aut voluntate alterius, aut alia cauſſa extrinſeca, puta quia tyrannus te occidet, niſi manũ tibi amputes: nam etiam tunc licere exiſtimo cum Petro Nauarra lib. 2. cap. 3. num 98. Emanuele Sà, & alijs. Æquum enim eſt, vt vniuerſim liceat pro ſalute totius, quo perdito & pars periret, partem abſcindere. Sic Clitus, iubente Ioſepho, ſibi manum læuam abſcidit, vt ſaltem vnam retinere poſſet. Ioſephus De bello Iud. lib. 3. cap. 17.

Obiect. 1. Dices, Ergo liceret ſeipſum interficere pro bono Reipublicæ.

Reſp. At manifeſtum eſt, hoc non ſequi; quia manus quæ abſcinditur, ſeipſam non abſcindit, ſed totus homo; quomodo & Iudex qui vices gerit totius communitatis, poteſt noxium Reipub. membrum è medio tollere. De innocente autem pro bono communi occidendo, aut non occidendo, ſequenti Dubio dicemus.

Obiect. 2. Dices Secundò, Si pro ſalute corporis liceat ſe mutilare, idem multo magis licebit pro ſalute animæ, verbi gratia, licebit ſe caſtrare pro ſeruanda caſtitate, eritq; immeritò reprehenſus Origenes, quem teſtatur ad ann. ccxxx. hiſtoria Eccleſiaſtica id feciſſe, quamuis diſcipuli eius, vt refert Baronius, dicant pharmaco feciſſe, non abſciſſione: videbitur etiam ad aliquam hęc doctrina facere excuſationem Valeſiorum, quos hæreſi 58. Epiphanius narrat non permiſiſſe ſuis eſum carnium, antequam ſe caſtraſſent.

Reſp. Reſpondeo, Nihil tale hinc conſequens fore, quia ſalus animæ ſpiritualis non pendet à membri abſciſſione corporali, quod animæ Deus non dediſſet, ſi ruina eius eſſet habere; ſed membra ſcandalizantia, quę in Euangelio iubemur abſcindere, ſunt coniuncti nobis, qui nos à Deo ſeparare nituntur: & quando laudantur eunuchi qui ſe-

ipſos

ipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum, ſpiritualis commendatur caſtratio, per coërtionem prauæ cogitationis, & votum perpetuæ continentiæ, non autem membri exſectio: nam membris exſectis, præſertim in virili ætate, concupiſcentiæ irritamentum nihilominùs manet. Imò ſi credimus Chryſoſtomo in cap.19. Matthæi, & Baſilio lib. De virginitate, maior in eunuchis ſubinde eſt concupiſcentia: quod etiam indicat Eccleſiaſticus, cap. 20. *Concupiſcentia ſpadonis deuirginauit iuuenculam.* & cap. 30. *Sicut ſpado complectens virginem*, &c. Adhęc, etiamſi poſſet homo ſe caſtrādo, aut pharmacum ſterilitatis ſumendo, priuare ſeſe ſimul potentia generandi, & omni motu libidinis, hoc tamen non licet; quia ſicuti membrorum, ita neque facultatum & potentiarum eiuſmodi naturalium ſumus domini. Quare Democritus ille phyſicus peccauit, qui ſe excæcauit, vt minùs diſtractus, mentis oculis Philoſophiæ intenderet: inimicus enim conditionis diuinæ ſtultè in ſe extinxit, quod in alijs conſiderare voluit.

Obiect. 3. Dices Tertiò, Si licitum ſit ſe mutilare pro ſalute corporis, ergo ad medium eiuſmodi licitum & neceſſarium, quiſque ingruente eiuſmodi caſu obligabitur, & per Superioris præceptum cogi poterit.

Reſp. Reſpondeo, neutrum ſequi. Non prius; Quia nemo tenetur cum tanta difficultate, non omnino certo remedio, vitam conſeruare; & vt quidam dixit, vix tanto eſt digna dolore ſalus. Quare exiſtimo, regulariter grauiſſimum cruciatum, qualis eſt in depoſitione tibiæ, non teneri hominem ſufferre, etiamſi foret certum remedium euadendi mortem. Non poſterius, quamuis de hoc aliqui dubitent; quia leges aut præcepta humana non obligant cum tanta difficultate: præcipiente tamen Superiore, imò etiam ſine eius præcepto ad hoc tenebitur, qui bono communi valdè eſſet neceſſarius; aliàs non tenetur, etiamſi Religioſo Superior, aut ſeruo dominus mandauerit.

Quæres, An Iudex in pœnam delicti poſſit reo præcipere, vt ſibimetipſi manum amputet, & vtrùm ei reus teneatur obedire?

Iudex non poteſt reo præcipere vt ſe mutilet. Ad prius reſpondeo, Verius videri non licere hoc Iudici. Ad poſterius, Si Iudex pręcipiat, poteſt quidem reus, vt ſic euadat, ſibi manum amputare, ſed non tenetur; quia neque legitimè præcipitur, neque tam duro remedio tenetur conſeruare vitam, vt patet ex dictis.

Vna hîc eſt obiectio, ab exemplo D. Marci, quem ferunt pollicem ſibi abſcidiſſe, ne Sacerdos ordinaretur. Gloſſa in c. Si quis abſcidit, diſt. 55.

Reſpondeo, Marcum illum non eſſe Euangeliſtam, ſed Anachoretam, vt oſtendit Baronius circa annum XLV. Anachoretam autem probabile eſt potuiſſe hîc laborare ignorantia inuincibili, qua ſibi id licere putauerit. Hoc ſi non placuerit, dicamus cum Gloſſa citata, illud non eſſe in exemplum trahendum: quia qui Spiritum ſanctum habét impulſorem, communi lege non cenſentur.

DVBIVM XXI.

Vtrùm liceat pro bono publico innocentem occidere, aut tradere tyranno occidendum?

VERBI gratia, interminatur tyrannus exitium ciuitati, niſi tradat aut occidat innocentem, An liceat magiſtratui eum tradere aut occidere?

Innocentem pro bono publico occidere non licet. Quòd non liceat occidere, ſatis conſentiunt DD. eſt enim intrinſecè malum, occidere innocentē, directè eius occiſionem intendendo, aut tamquam medium eligendo: ſecùs quando ſolùm conſecutiuè occiditur, vt fit in oppugnatione ciuitatis, quando hoſtes adhuc nocituri Reipublicæ, obijciunt tormentis obſidentium innocentes.

Obiect. Dices, Innocens cum diſpendio vitæ ſuæ tenetur Rempublicam conſeruare; ergo & Reſpublica poteſt ſe ſeruare cum diſpendio vitæ ipſius.

Reſp. Reſpondeo, Si tyrannus vellet quòd innocens ſeipſum occideret, certum eſt quòd pro conſeruatione ciuitatis id non poſſet. Similiter non poterit eum occidere ciuitas, ſed ſicut ipſe defendendo ciuitatem tenetur vitæ, ſi opus ſit, pro ea extremum periculum, adeoque diſpendium, ſubire; ita vt hoc faciat, poteſt eum Reſpublica in magna neceſſitate cogere: quia talis defenſio eſt medium per ſe ordinatū ad conſeruandam Rempublicam; occiſio autem ciuis innocentis, non eſt medium conſeruandi ciuitatem, niſi ex malitia tyranni, ſed potiùs vita & conſeruatio ciuis innocentis, vt benè docet D. Thomas hac quæſt. 64. art. 6.

Neque poteſt hîc nobis obijci factum Iehu & Samaritanorum, 4. Reg. 10. qui occiderunt ſic 70. filios Achab: quia vel Dei interceſſit mandatum, quem conſtat per Iehu voluiſſe delere domum Achab; vel ſanè peccarunt Samaritani ſi mundano timore ipſius Iehu, non autem reſpiciendo ad Dei voluntatem, de qua eos poſteà ipſo monuit, occiderint filios Regis.

An liceat innocentem tyranno occidendum tradere. Maiorem difficultatem habet altera pars dubitationis: recentiorum enim non pauci exiſtimant, tali caſu licere ciuitati innocentem tyranno tradere. Ita tenere videtur Petrus Nauarra lib. 2. cap. 3. numero 120. quamuis potiùs occupetur in euertendis quibuſdam fundamentis aliter ſentientium, quàm ſtabiliendis ſuis: imò tandem numero 125. ſatis indicat, ſe diſputando ſolùm fuiſſe locutum. Tenet etiam Lopez cap. 60. ſed cum formidine de oppoſito. Valentia De homicidio, puncto 2. dicit eſſe probabiliorem.

Oppoſitam ſententiam tenet Silueſter verbo Homicidium 1. quæſt. 2. Docet enim ex ſententia D. Thomæ, ſine vlla exceptione occiſionem innocentis non eſſe ordinabilem ad commune bonum. Sequitur idem apertiùs Toletus lib. 5. cap. 6. qui admittit quidem, teneri innocentem ſeſe offerre tyranno vt Rempublicam liberet; negat tamen licere Reipublicæ tradere. Similiter Sotus lib. 5. quæſt. 1. art. 7.

Probabilis indubiè eſt vtraque opinio, & quidem pro priori ita licebit argumentari:

Argumenta pro parte affirmatiua 1. Tradere innocentem tyranno, qui certiſſimè eum occidet, non eſt innocentem occidere: aliàs enim ne quidem ipſi innocenti liceret ſe tradere, cùm tamen auctores aduerſæ opinionis non ſolùm dicant hoc ei licere, ſed etiam ad hoc teneri: itaque etiamſi D. Thomas rectè dixerit, occiſionem innocentis non eſſe medium ordinabile ad bonum commune, non tamen propterea præiudicat huic opinioni, quæ non dicit licere occidere, ſed ſolùm tradere.

Secundò, Poteſt Magiſtratus cogere ciuem ſuum, vt ſeruet legem charitatis, præcipuè quando intereſt euidenter Reipublicæ: quod enim dicunt, 2.

Digitized by Google

eunt, non poſſe quempiam cogi ad illa quæ non debet ex Iuſtitia, manifeſtè falſum eſt. Videmus enim diuites iuſtè cogi, vt vendant ſibi ſuperflua frumenta pauperioribus, ad quod tamen ex iuſtitia non tenentur: ſimiliter ad dandam eleēmoſynam in caritate annonæ, ad vitandos ſumptus in conuiuia aut immodicas impenſas funerum, quod apud Romanos vſitatiſſimum fuit. Cùm ergo ciuis innocens teneatur ſe offerre tyranno, poterit vt id præſtet compelli: imò ſi nolit acquieſcere, iam eo ipſo fiet nocens, & poterit non ſolùm tradi, ſed etiam occidi ab ipſa Republica, ſeſe de inofficioſo membro vindicante.

3. Tertiò, Si vnicum panem, ex quo vita eius pendet, habeat ciuis, poteſt cogi vt eum cedat in extrema famis neceſſitate Principi, parenti patriæ.

4. Quartò, Si tyrannus, alioqui occiſurus, velit vt te mutiles, licet tibi teipſum mutilare, vt ſuprà diximus; ergo & Reipublicæ licebit ſe priuare hoc ſuo membro in ſimili neceſſitate.

Argumenta pro parte negatiua. Pro poſteriori autem ita argumentor: In Republica benè conſtituta tale quid ſubinde petitum legimus, factum tamen non legimus. Nicanoris
1. 2. Machab. 14. iſtæ ſunt minæ: ***Niſi Iudam mihi vinctum tradideritis, iſtud Dei fanum in planitiem deducam***, &c. attamen eiuſmodi proditione populus ſibi non conſuluit, aut templo. Athenienſes etiam ſolius Demoſthenis traditione ciuitatem obſidione aliquando liberare potuerunt; ſed intellexerunt, non niſi magnum quoddam Reipublicę bonum à tyrannis ad exitium poſtulari. Quin & Pilati facinus in Chriſtum Dominum ex hac doctrina patrocinium inueniet, ſi licebat innocentem tradere voluntati Iudæorum, quando vidit quòd aliter nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret.

2. Secundò, Tradere innocentem tyranno, qui certò eum ſit occiſurus, eſt actio moraliter ſaltem deſtinata ad necem innocentis, ſicut tradere beſtijs deuoraturis; neque poteſt licitè fieri, niſi fortè volente ipſo innocente pro proximo mori; ipſe enim poteſt iuri innocentiæ ſuæ renuntiare, propter bonum charitatis, & aliquando debet: verùm ad hoc cogi non poteſt, ſicuti poteſt ad panem cedendum Principi, de quo ſuprà; quia in res externas Reſpublica hoc Iuris habet, vt neceſſitati communi ſeruire debeant, ſed immediatè in vitam innocentis eiuſmodi ius non habet.

3. Tertiò, Innocens habet ius ſe defendendi contra tyrannum; ergo & contra quoſcumque, etiam aliàs innocentes, qui ad hoc cooperantur vt ipſum ſuperet tyrannus & occidat: ergo etiam contra Rempublicam ſe tradentem ius habet defenſionis, quamuis ex charitate teneatur eo non vti: ergo Reſpublica non habet ius ipſum tradendi; quia nemo vtens iure ſuo facit alteri iniuriam, & non datur bellum vtrimque iuſtum.

4. Quartò, Si Princeps inuadat innocentem, etiamſi inuaſus fortè teneatur potiùs mori quàm occidere Principem, non tamen licet alicui tertio, cui nota ſit eius innocentia, iuuare in eiuſmodi oppreſſione Principem, tradendo ei innocentem occidendum, niſi fortè cùm fugere poſſit, videat quòd velit Principem occidere.

5. Quintum ſuppeditat D. Thomas dicta q. 64. art. 2. ad 3. Docet enim, non licere hominem occidere, quamdiu per peccatum non decidit à dignitate humana, prout ſcilicet eſt naturaliter liber, & propter ſeipſum exiſtit: quando autem peccauit, tum demum incidere quodammodò in ſeruitutem beſtiarum, vt de ipſo ordinetur ſecundùm quod eſt vtile alijs. Itaque in caſu noſtro Reſpublica non habet poteſtatem ordinandi vitam huius innocentis ſecundùm quod vtile fuerit alijs ciuibus.

Problematica eſt iſta quæſtio: ſi quis tamen velit ſequi opinionem poſteriorem, dicat ad primum oppoſitæ ſententiæ argumentum, Tradere innocentem tyranno, eſt cooperari ad occiſionem, quando non eſt rationabilis cauſſa id faciendi: eſt autem rationabilis, cur ipſe innocens ſeſe offerat, nimirum vt ponat animam pro fratribus; ſed non eſt rationabilis, ob quam Reſpublica inuitum tradat: itaque tradendo cenſebitur cooperari tyranno. *Reſpon. ad 1. argumentũ 1. ſententiæ.*

Ad Secundum, Etiamſi verum ſit, teneri innocentem hoc caſu ſe offerre tyranno, & mortem ſubire ne tota Reſpublica pereat; verum nihilominùs non eſt, ad hoc cogi poſſe per Rempublicam: non quia ex ſola charitate teneatur, aut non ex Iuſtitia, ſed quia vita innocentis non ſubeſt diſpoſitioni Reipublicæ. Neque enim eam Deus auctor naturæ ei ſubiecit, ſed ſimpliciter dixit: *Inſontem & iuſtum non occides.* Exod. 23. Deus ergo, qui vitæ noſtræ Dominus eſt, poteſt hoc lege charitatis præcipere; ſed Reſpublica neque poteſt præcipere, neq; poteſt ad implendum à Deo præceptum cogere: poteſtas enim quam à Deo habet, ordinata eſt ad conſeruandã vitam ciuium innocẽtium. Si propter malitiam tyranni hæc vita, quæ erat medium ordinatum ad Reipublicæ conſeruationem, fiat impedimentum ſalutis publicæ, ordinata poteſtas ipſius Reipub. hîc ſeſe ſiſtet: ſi enim procedat, non Dei in hoc erit miniſtra, ſed tyrãni. Neq; credibile eſt, Deum dediſſe Reipub. poteſtatem eoipſo aliquem occidendi, quo ſe iniuſtè occidendum non præbeat. Deinde quàm debile ſit hoc aduerſæ partis fundamentum ſuper iſta obligatione innocentis, vel inde patet, quòd illud locum non habeat in infante, qui ſimiliter ad mortem poſtularetur à tyranno: is enim nondum obligatur ſe tradere, cùm præcepti non ſit capax per ætatem. Sanè ſi tali caſu ius habeat Reſpublica tradendi vitam adulti, haberet etiam tradendi vitam infantis; ſicuti non minùs poteſt infanti cibum ſubtrahere, quo fortè in extrema famis neceſſitate caput Reipublicæ ſaluaretur, quàm adulto. 2.

Ad Tertium, Hoc mirum non eſſe, quia Reſpublica, vt ſuprà dixi, in panem ius habet, eumque in ciue ſuo poſſidet; in vitam autem ciuis ius non habet, ſed vt anima Principis Dei, ita & ciuis eſt, nec alium nec propinquum in eam Reſpublica habet dominium. 3.

Ad Quartum, Nego conſequentiam: quia in toto politico partes ſuppoſita ſunt diſtincta, & habent ſua iura diſtincta; ideoque niſi membrum Reipublicæ in ſe ſit corruptum aut corruptiuum, non licebit ei qui curam habet communitatis, illud abſcindere, aut vt abſcindatur cooperari. Poſſet tamen permittere, vt tyrannus vnum innocentem potiùs è medio tollat, quàm omnes ciues: poteſt inquam ſinere auferri, quem non poteſt offerre. Item poteſt excludere ciuitate innocentem, & non tueri contra tyrannum, ſed non poteſt nolentem tradere occidendum. Si enim obſides petat inno- 4.

innocentes, quos ſperetur non occiſurus, licebit mittere, quo modo Simon miſit Tryphoni duos filios Ionathæ, 1. Machabæorum 13. tamquam obſides pro patre dimittendo, quos cum patre perfidus tyrannus occidit.

CAPVT II.

De Homicidio caſuali.

DVBIVM I.

Vtrùm Homicidium caſuale ſit peccatum?
D. Thomas quæſt. 64. art. 8.

HACTENVS diximus de Homicidio ex propoſito aut conſulto admiſſo, nunc dicendum de eo quod ſine occidendi animo caſu aliquo admittitur, de quo meritò dubitatur, An ſit peccatum, cùm non videatur eſſe voluntarium. Sanè quando merè caſuale eſt, adeoque omnino inuoluntarium, non eſt peccatum: cap. Lator, De homicidio. Nam, vt Gloſſa in cap. finale, eodem, nemo tenetur diuinare.

Homicidiũ merè caſuale non eſt peccatum.

Sed contingit quod caſuale videtur, & hactenus eſt, quia actu & per ſe non eſt volitum, eſſe per accidens & interpretatiuè volitum; ſi nimirum non ſit factum quod pro eo impediendo & præcauendo debebat fieri: nam qui remouet prohibens, cenſetur cauſſam dare: cenſetur autem prohibens remouere, qui non ponit ipſum prohibens cùm deberet ponere. Itaq; tunc verè admittitur peccatum homicidij, quamuis non tam perfectè; peccatum enim interpretatiuè voluntarium pertinet ad ſpeciem directè voluntarij: directè tamen volitum cenſebitur homicidium etiam tunc, quando proxima cauſſa eius quæ natura ſua ſit ſufficiens ad mortem, ex intentione exercetur.

DVBIVM II.

Quomodo diſcerni queat Homicidium merè caſuale ſeu inculpabile ab interpretatiuè voluntario, in eo qui dat operam rei licitæ?

VTILIS hæc conſideratio, quia iniuſtitiam & mortalem culpam cum effectu occiſionis hîc ferè ſequitur irregularitas in maſculo baptizato, depoſitio in Clericis, & in omnibus obligatio reſtituendi. Quamuis autem formaliter loquendo & propriè, non multùm hîc conducat diſtinctio, an operi honeſto vacabatur, an illicito; quia tamen ea diſtinctio in hac materia vſitata eſt, & quoad irregularitatem nonnullum vſum habet, in ſequentem Dubitationem reiecimus illa, quæ peculiariter videbantur mouenda de vacante operi illicito.

Generaliter autem hîc dicere poſſumus, in occiſione caſuali, an culpa, & quanta ſit, metiendum eſſe ex negligentia, quæ vel nulla, vel leuiſſima, vel leuis, vel lata, vel latiſſima interuenerit. Sanè quando nulla interuenit, occiſio eſſe poteſt, non homicidium, niſi fortè merè caſuale, & nullo modo culpabile: quando autem latiſſima culpa aut negligentia interuenerit, non eſt homicidium caſuale, ſed omnino voluntarium, vt patet ex dictis de reſtitutione in genere Dub. 5. quando leuis aut leuiſſima, poterit eſſe peccatum veniale, ſed non denominabitur ſimpliciter homicidiũ. Debet ergo vt quis ſit homicida caſualis, adeoque homicidium caſuale mortaliter culpabile, negligentia mortalis & grauis, ſiue culpa lata interueniſſe in amoliendo periculo necis humanæ; ſine ea enim non erit homicidium. Debet etiam abeſſe culpa latiſſima, quia alioqui non eſſet caſuale. Itaque videndum quanta diligentia in cauendo homicidio communiter à circumſpectis & prudentibus adhiberi ſoleat in eiuſmodi contingentia: qui enim eam non adhibuerit, etiamſi aliàs operam det rei licitæ, incurret reatum homicidij. Et hæc quidem in genere: in particulari autem praxis dirigi poterit per eiuſmodi regulas.

In occiſione caſuali culpa ex negligentia eſt metienda.

Regulæ ad cognoſcendum homicidij reatũ.

Prima: Peccat mortaliter, qui aliquod opus etiam licitum exercet, cui adiunctum eſt periculum homicidij, niſi vel illud periculum inuincibiliter ignoret, vel non aduertat, vel opus tale omittere non poſſit, vel ſufficientem pro ratione cogniti periculi cautionem adhibuerit, qua eiuſmodi periculum elidat. Conſulendũ eſt cap. Preſbyterum, cap. Lator, cap. Ad audiẽtiam, cap. Dilectus, cap. Ex litteris, & aliquot ſequentia, De homicidio. 1.

Secunda: Quando opus non niſi admodum remotè habet eiuſmodi periculum adiunctum, excuſabitur non ſolùm qui ignorat illud ſubeſſe, aut non aduertit, ſed etiam qui aduerterit poſſe ſubeſſe, modò ſecundùm moralem prudentiam iudicare potuerit, hîc & nunc non ſubeſſe, & ex altera parte iuſta fuerit operandi cauſſa. Exemplum erit in eo qui lapidem proiecerit in locum quem rarò homines tranſeunt, eoque quempiam occidit: item in Medico, qui potionem præbet prægnanti, vnde aliqualiter poſſit periculum infanti timeri. 2.

Tertia: Quando opus habuit adiunctum periculum homicidij, iiſque adhibitis quæ ſunt adhibita, non fuiſſet peccatum mortale non ſecuto homicidio, neque erit mortale, eo caſualiter ſecuto. 3.

Quarta: Parum refert ad culpæ æſtimationem, an ſit admiſſa negligentia in omiſſione, an in commiſſione: verbi gratia, an ęgro mortis cauſſam dederis nimia agitatione, an nimio neglectu remedij neceſſarij. Faciliùs tamen contingit inculpabilis inaduertentia in omiſſione, quàm in commiſſione: multa enim omittimus, quæ ſingula non perinde facilè aduertimus, cùm præter vnum vix aliud ſimul agamus. Hinc cap. Quęſitum, De pœnitẽtijs & remiſſionibus, maior iniungitur pœnitentia opprimentibus infantes in lecto, quàm negligentibus in cunis. Quò etiam pertinet quod docet Couarruuias De homicidio 2. parte, §. 4. numero 9. eam culpam quæ leuis eſſet in omittendo, ſubinde grauem eſſe in committendo. 4.

Quinta: Leuis culpa erit, quando periculum ſuberat parui vulneris, quæ magna foret ſi periculum mortis inde erat timendum. Patet ex dictis: quia prudentes ſolent maiora mala maiori cura præcauere. 5.

Sexta: Contingit in foro externo puniri quem vt homicidam pœna corporali aut irregularitatis, aut compelli ad reſtitutionem, propter præſumptam culpam latam, cùm reuera ſolùm fuerit leuis, aut etiam nulla: eoque caſu forum conſcientiæ, in quo non eſt locus præſumptioni, diſcrepabit à foro externo. Quomodo autem talis ſe exteriùs gerere debeat, alibi diximus. 6.

DV-

Digitized by Google

DVBIVM III.

Quando quis dat operam rei illicitæ, vtrùm ſemper ei imputetur Homicidium quod caſu inde ſecutum fuerit.

Opinio Canoniſtarum.

PVTANT quidam ſimpliciter, ſemper ei imputari. Eſt communis Canoniſtarum, imò & antiquiorum Scholaſticorum. Fauet D. Thomas hîc art. 8. ſtatuens hoc modo admiſſo homicidio incurri irregularitatem: quorum nonnulli eam adferunt cauſſam, quòd effectus qui ſequitur ex actione aliàs mala, ſemper imputetur ad culpam, etiamſi omnis fuerit adhibita cautela ne ſequeretur. Verùm quidquid ſit de irregularitate, qua potuit Eccleſia punire quodcumque delictum mortale, ex quo etiam ſine negligentia ſecuta ſit hominis occiſio; non eſt probabile, homicidium ad culpam præſertim mortalem, ei imputari, qui de contingentibus nihil omiſit quo illud præcaueret, etiamſi ex aliquo alio eius peccato caſu ſecutum fuerit. Diximus enim 1.2. ex mente D. Thomæ, circumſtantiam quæ inuincibiliter ignoratur, non addere nouam malitiam.

Verior ſententia.

Itaq; verior opinio eſt, etiamſi opus cui incumbis, non ſolùm ſit illicitum, ſed etiam in ordine ad homicidium, periculoſum ex genere ſuo, modò eam moralem adhibueris diligentiam, vt ſecundùm prudentis iudicium ſatis excluſeris omne tale periculum, non te maculatum in reatu homicidij, quod fortuitò inde ſecutum fuerit; quamuis in foro externo, quando propter periculum homicidij tibi opus fuit illicitum, non facilè præſumaris ſatis eiuſmodi euentum præcauiſſe. Et ſic accipiendi erunt Canones, qui videntur eiuſmodi caſualem occiſionem tamquam homicidium punire, vt videre licet cap. Tua nos, & cap. Sicut, De homicidio. Eſt hæc communior hodie opinio Theologorum, & inſigniorum Iureconſultorum, Couarruuiæ Relect. De homicidio 2. parte, §. 4. numero 10. Caſtro De lege pœnali, lib. 2. cap. 14. Toleti lib. 5. cap. 7. Suarez De cenſuris, diſp. 45. ſect. 6.

Itaque ad incurrendam irregularitatem non ſufficit quòd dabatur opera rei illicitæ, quamuis generatim ita aſſeruerit Gloſſa in cap. Dilectus, & in cap. Sicut, ſuprà De homicidio: cuius rei probabile argumentum à contrario ſenſu petitur ex cap. vltimo De homicidio, in 6. vbi dicitur: *Si mandas verberare, & mandatarius occidit, te eſſe irregularem; quia quando mandabas, hoc euenire poſſe debuiſti cogitare.* Ergo, quando cogitare non debuiſti, vt fit in opere illicito, ſed non periculoſo, non eris irregularis. Ac neque requiritur vera negligentia in cauendo homicidio, ſed ſufficit quòd præſumatur negligentia grauis & culpa mortalis, vt fias irregularis: ſemper autem Ius præſumit, quando opus propter periculum homicidij erat tibi illicitum, etiamſi ſolùm propter prohibitionem humanam, vt patet ex caſu dicti cap. Tua nos: vbi Monachus de rigore dicitur factus irregularis, qui exercendo Chirurgicam ſibi prohibitam, inciderat apoſtema cuiuſdam mulieris, omni diligentia adhibita ſecundùm artis præſcriptum, ex qua ſectione per imprudentiam mulieris, mors ſecuta fuerat, quia nimirum propter periculum homicidij Monachis & Clericis eiuſmodi ſectio interdicta eſt per cap. Sententiam, Ne Clerici vel Monachi ſæcularibus negotijs ſeſe immiſceant. Quare ſi ob aliam tantùm cauſſam Clerico aut Monacho eiuſmodi ſectio eſſet interdicta, non fieret tali caſu irregularis, ſicuti nec laicus Chirurgus cui magiſtratus, in pœnam periurij verbi gratia, omne exercitium artis interdixiſſet; ſecùs ſi propter imperitiam.

Ad incurrendum verò peccatum mortale coram Deo, non ſufficit quòd ex tuo opere tibi illicito ſecuta ſit occiſio, etiamſi illud intuitu talis periculi tibi fuerit inhibitum; ſed requiritur, ne cautela ſufficienti moraliter eiuſmodi periculum cenſeri potuerit excluſum, quod facilè fit quando remotius eſt.

Quæres, An ſit reus homicidij, qui volens occidere Petrum, cauit morali prudentia ne ibi eſſet Paulus, contigit tamen loco Petri per errorem Paulum occidere?

Ex errore vnum pro altero occidens homicida eſt.

Reſpondeo, omnino eſſe: quia quamuis occiſio Pauli ſit ei merè caſualis, occiſio tamen hominis non eſt caſualis, ſed ſatis voluntaria. [illegible]recta enim intentio occidendi hominem ſufficit ad reale homicidium, etiamſi fuerit error in perſona: neque enim amouetur ab hoc homine, qui directè telo petitur, per diligentiã periculũ necis.

At quid ſi non hominem petat, ſed in incertum quaſi aërem verberans tela iaciat, perſuaſus ſatiſque prudenter exiſtimans, neminem eo loci latere præter ſolum fortè Petrum qui occidi poſſit, & Petro non ſatis prouidentem, occidere contingat Paulum, cui ſatis prouidiſſe videtur?

Reſpondeo, Probabile fore, tali caſu culpam quidem interioris peccati homicidij non defuturam circa occiſionem Petri, ſine exteriori tamen opere; & econtrà, homicidium Pauli fore ſine interiori exterius tantùm, adeoque verè non fore homicidium culpabile, ſed merè caſuale. Ratio eſt; Quia circa neutrum homicidium directè attentatur; indirectè autem attentatum cenſeri non poteſt, niſi vbi de cõtingentibus aliquid omiſſum eſt. Itaque in hoc caſu homicidij deformitas ignorata fuit, in præcedenti autem non fuit ignorata.

DVBIVM IV.

Vtrùm teneatur is qui leue vulnus per Iniuriam inflixit, de morte ſecuta negligentiâ Chirurgi aut vulnerati?

RESPONDEO; Quando quis cum illa cautela percuſſit, vt certitudine morali omne periculum occiſionis excluſerit, non tenetur, neq; reus eſt tamquam homicida, ſed ſolùm vt percuſſor, etiamſi mors ſecuta fuerit ex vulnere ob meram negligentiam aut malitiam vulnerati aut Chirurgi, aut cuiuſcumque alterius: erit autem reus mentalis ſaltem homicidij, ſi ita periculum occiſionis non excluſerit, etiamſi vulnus per ſe non fuerit letale. Non cenſetur autem periculum ſatis excluſiſſe, Primò, Si periculoſo loco vulnerauit, verbi gratia in capite, vt patet cap. Presbyterum, De homicidio. Secundò, Si in ea ciuitate vulnerauit, vbi ſciebat nullũ Chirurgum haberi poſſe. Tertiò, Quando vulnus eiuſmodi fuerit, vt occaſione eius læſus facilè incidere potuerit in febres letales. Quartò, Qui periculoſo inſtrumento percuſſit. Nauarrus conſilio 37. Quintò, Qui vulnerat non letaliter, ſed ita vt vulneratus non poſſit fugere alios à quibus eum præuidere potuit occaſione ſui vulneris occidendum. Panorm. in cap. Significaſti 2. de Homicidio.

Vulnerans quando non cenſeatur occidendi periculum ſatis præcauiſſe.

Notanda autem hîc nonnulla differentia inter forum ciuile, Eccleſiaſticum, & internum. Vt in ciuili vulnerans abſoluatur ab homicidio, ſufficit probare quòd vulneratus ſua culpa triduo, verbi gratia, foris ambulãs mortis ſibi cauſſa fuerit, cùm vulnus non eſſet letale. In foro autem Eccleſiaſtico talis nihilominùs erit irregularis, ſi non cauerit ſufficienter, ne ex percuſſione ſua mors ſequi poſſit, & ea verè fuerit ſecuta, quamuis non niſi intercedente alterius malitia aut negligentia. In foro autem conſcientiæ interno erit reus homicidij, ſiue mors fuerit ſecuta ſiue non, modò tam incautè percuſſerit, vt non tam mors inde ſequens caſualis fuiſſet, quàm caſuale eſt vulnus non eſſe letale. Si tamen verè vulnus non fuit letale, & mors alterius defectu ſecuta fuerit, culpabilis de negligentia, quæ effectum aliter non habuit, in conſcientia non erit tractandus tamquam exterior homicida, quoad onus reſtituendi.

DVBIVM V.

An tibi imputandum ſit, ſi mancipium tuum, fera, iumentum, aut filius hominem occiderit?

Si animal prohibere potueris, teneris de noxa.

RESPONDEO; Si animal tuum noxiam fecerit, cùm prohibere potueris, teneris de noxia etiam homicidij, neque ſufficit ipſum animal noxæ dedere, ſed teneris Lege Aquilia, de toto damno. Si autem occiderit quando tu minimè poteras impedire, quia fortè ignorabas bouem eſſe cornupetam; optio tibi datur, an animal velis in compenſationem damni dare, an verò ipſe aliter damnum ſarcire; alioqui tunc homicidij reus non eris. Patent hæc ex cap. 21. Exodi, & cap. Si culpa, De iniurijs & damno dato. Vbi tamen nonnulla eſt diſtinctio, quando animal ferum fuerit, eò quòd talia cùm nocere ſoleant, diligentiùs debeant cuſtodiri. At L. 1. ff. Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur, accuratior eſt diſtinctio. Si enim contra naturam, & ſine hominis culpa nocuit, competit actio vt noxa dedatur: ſi contra naturam, & hominis culpâ, competit actio Legis Aquiliæ, ſcilicet de toto damno: ſi naturæ ductu ſine hominis culpa, nulla datur actio; vtpote ſi fugit vrſus, & infantem occidit.

Quid ſi ſeruus nocuerit.

De ſeruo ſtatuit L. Si ſeruus, ff. De noxalibus actionibus, quòd ſi domino ſciente ipſe occidit, dominus videatur occidiſſe: illa tamen domini ſcientia poſteà eodem titulo, L. In delictis, explicatur, vt non ſit niſi eius qui prohibere poteſt. Si ergo ignorante aut inuito domino nocuiſſet ſeruus, *ſumma ratione*, inquit Iuſtinianus in Inſtitutionibus, eodem, §. 1 *permiſſum eſt noxa*, id eſt, ipſius corporis quod nocuit, *deditione fungi*: namque erat iniquum, nequitiam eorum vltra ipſorum corpora dominis damnoſam eſſe.

Quæres, Quid ſi ſeruus pluribus noxam dederit, domino non ſciente, cui eum dominus dedet?

Reſpondeo ex L. Si quis, ff. eod. ſi ex illis ſeruum aliquis occupauerit, ei relinquetur; aliàs is præferendus erit, qui prior ad ſententiam peruenerit.

Quæres Secundò, An ante ſententiam debeat noxæ dedi ſeruus aut animal?

Reſpondeo; Verius eſt non debere, non quia lex pœnalis eſt, vt nonnulli dixerunt, ſed quia ex ſola lege poſitiua oriatur hæc obligatio, eaque non videatur diſponere, niſi vt poſt ſententiam dedatur. Argumentum dicta L. Si quis, & ſequenti: item citata L. 1. Si quadrupes, &c. §. Et cùm etiam. Ibi enim dicitur, ſi ante litem conteſtatam deceſſerit animal, extingui actionem.

Hinc ſequitur, Dominum poſſe abſcondere animal aut ſeruum, ne capiatur ante ſententiam, vt docet Nauarra lib. 2. cap. 2. numero 35. Manendo enim in ſolo Iure naturæ, non magis dominus debet animal noxæ dedere, quàm debeat læſo tradere ſtatuam, quæ merè fortuito ſuo caſu ipſum læſerit.

Obijcies dictum cap. Si culpa, quo dicitur, quòd tenearis ad ſatisfactionem, niſi velis, animalia dando paſſis damnum, liberare te ipſum.

Sed reſpondeo, Pontificem hoc non dicturum fuiſſe, niſi Lex ciuilis ita diſponeret; itaque non intendit vlteriùs obligare quàm ipſa Lex.

Quæres Tertiò, Quid ſi ex duobus dominis, vno ſciente, altero ignorante, ſeruus deliquerit?

Reſpondeo; Innocentia ſocij nocenti ſocio non prodeſt, & viciſſim nocentia ſocij innocenti ſocio prodeſt, L. Si ex duobus, ff. ſuprà, De noxalibus actionibus. Si ſocio ſciente, & non impediente ſeruus nocuerit; ſeruus quidem dedetur noxæ, ſed iniquum fuerit, eum cuius culpâ ſeruus nocuit, conſequi aliquid à ſocio.

Quæres Quartò, Quid ſi animal quod noxiam commiſit quando meum erat, iam deſierit eſſe meum?

Reſpondeo, Læſum eo caſu in me non habiturum actionem, quia noxa caput ſequitur. L. 1. ſuprà citata, ff. Si quadrupes, &c. Hæc de animalibus & ſeruis.

Filij pro ſuis delictis conueniri poſſunt.

De filijs olim erat eadem ratio, at §. Sed veteres, Inſtitut De noxalibus actionibus, illud corrigitur tamquam aſperum & inhumanum, iam tum vſu exauctoratum. Non tenetur ergo pater filium aut filiam noxæ tradere: in filij enim, & præſertim filiæ corpore aut pudore, ipſe pater periclitaretur, ſed ipſi filijfamilias pro ſuis delictis poſſunt conueniri.

DVBIVM VI.

Vtrùm tenearis de morte tertij, ſecuta ex tuo maleficio in alium?

RESPONDEO; Vel maleficium tale eſt, vt ex eo nata ſit ſequi, aut plerumque ſequatur occiſio tertij; & tunc certum eſt, te reatum homicidij & ſimul obligationem reſtituendi contrahere, niſi fortè inuincibiliter ignoraueris tale eſſe. Vel omnino per accidens ex hoc tuo in iſtum maleficio ſequitur mors tertij; & tunc variè ad hoc potes eſſe diſpoſitus: vel enim ſcis aut ſperas ſecuturam, & intendis; vel ſcis quidem, ſed non intendis; vel neque ſcis neque intendis. Si poſtremo iſto modo fueris diſpoſitus, & de contingentibus nihil omiſeris ad mortem tertij præcauendam, non es reus eiuſmodi occiſionis. Verbi gratia, occidiſti Paulum cum quo Petrus habebat ſimultates: imponitur per falſos teſtes iſtud homicidium Petro, & à Iudice capitis damnatur, non es homicida Petri ſed tantùm Pauli, ſi nihil ſciueris de illis ſimultatibus, aut occaſione iſta danda necis Petri per tuum homicidium. Eſt

Cùm ex maleficio tuo ſequitur mors tertij, quando peccet.

com-

Digitized by Google

communis hæc omnium ſententia. Si ſecundo modo fueris diſpoſitus, quia probabiliter præuidebas ſecuturam mortem Petri, quam tamen non intendis; verius eſt te mortaliter quidem, quia non cauiſti, ſed ſolùm contra charitatem in Petrum peccaſſe: quamuis contrarium dicat Nauarra lib. 2. cap. 1. prope finem. Imò etiamſi primo modo fueris diſpoſitus, vt intenderis hac ratione mortem Petri, quamuis certum ſit quòd mortaliter pecces contra charitatem debitam Petro, & probabile quòd etiam contra iuſtitiam, adeoque ſecundo homicidio maculeris; probabilius tamen eſt, te peccare etiam tunc ſolùm contra charitatem, quod attinet ad opus externum occiſionis Petri; niſi in eo opere aliquid conferas, quod per ſe faciat ad diuertendam ſuſpicionem homicidij in caput Petri: verbi gratia, ſi gladio Petri occideris, eumque cruentatum familiæ Officialis inſpiciẽdum reliqueris. Hinc ſequitur, Etiamſi quis furando theſaurum Petri, intendat eius mortem per mœrorem, non tamen fore irregularem morte ſecuta.

At tantùm contra charitatem.

Contra iam dicta ſentit Lopez cap. 63. pro quo ita licebit argumentari:

Contingit eo ſolo iniuriam fieri proximo, quòd fiat aliquid animo nocendi, vt patet L. 2. §. 9. ff. De aqua, & aquæ pluuiæ arcendæ. vbi dicitur iniuriam facere, qui auertit flumen vt vicino noceat, non autem ſi faciat ne ſibi noceat. Deinde, qui occidit illum cum quo Petrus habet ſimultates, non minùs videtur operari in particulari vt ſuſpectus homicidij reddatur Petrus, quàm ſi eius gladio occidiſſet.

Reſpondeo ad Primum cum Soto, lib. 4. q. 6. art. 3. Quando vtrùm iure tuo vtaris, ex animo quo operaris pendet, contingit ex animo tuo pendere, vtrùm proximo facias iniuriam nec ne: atque ita eſt in auertente fluuium; habet enim quiſque ius auertendi fluuium ne ſibi noceat, non habet autem ius auertendi vt alteri noceat. Animus itaque nocendi proximo in caſu Legis primariò influit in externum opus diuertendi fluuium; in propoſito autem noſtro, animus nocendi Petro non niſi acceſſorius eſt, & minùs proportionatus tali actui externo quo occidis Paulum, neq; ex eo pendet quòd iure tuo vtaris.

Ad Poſterius dicendum, non eſſe æquale indicium quòd Paulum occideris, ex eo quòd ſimultates cum ipſo habebas, ac ex eo quòd gladio tuo occiſus ſit: illud enim poſterius indicium eſt coniunctum cum facto. Deinde inimicitias illas Petri cum Paulo non ponit neque procurat occiſor, ſed inuenit; gladium autem cruentatum ponit.

CAPVT III.

De reſtitutione Homicidæ.

DVBIVM I.

Debeátne aliquid reſtitui pro vita, membro, aut cicatrice?

Duplex damnum infert homicida.

DVPLEX damnum per iniuſtitiam infert occiſor, mutilator, vulnerator: vnum perſonale in vita, membro, vulnere, cicatrice, aut deformitate; alterum in rebus, quarum acquiſitio vel conſeruatio pendebat ex vita aut corpore integro & illæſo. De hoc in ſequentibus dicemus.

Hîc autem quærimus, An præcisè aliquid pro damno illo perſonali reſtituendum ſit, quando in rebus vel nullum eſt illatum, vel iam reparatum. Eſt enim ea multorum opinio, quòd pro his debeatur reſtitutio, aut ſanè, quod in eodem genere reſtitui non poteſt, in alio nihilominùs, quoad fieri poteſt, compenſandum eſſe ad arbitrium boni viri: pro vita quidem occiſi heredibus, ipſi autem mutilato aut læſo, pro mutilatione aut vulnere. Huius ſententiæ eſt Sotus lib. 4. De Iuſtitia, q. 6. art. 3. ad 3. Adrianus in 4. De reſti. q. vlt. Scotus ibid. diſt. 15. q. 3. Richardus art. 5. q. 2. Gabriel quæſt. 15. Silueſter verbo Reſtitutio 3. §. 2. Aragonius hîc q. 62. art. 2. qui dicit eſſe communem, & videtur fauere D. Thomas ibid. ad 1. Lopez cap. 71. non ſolùm dicit eſſe communem, ſed oppoſitam eſſe falſam & parùm tutam.

Prima opinio.

Altera opinio huic contraria indicatur à Magiſtro lib. 4. diſt. 15. §. vltimo. Tenent multi recentiorum, Bannes, & Victoria ab ipſo citatus, Nauarrus Enchiridij cap. 15. numero 22. Nauarra lib. 4. cap. 1. numero 80. & alij: eſtque hodie communior, & videtur verior, quia Scriptura ſacra Exod. 21. vult læſo reſtitui operas eius & impenſas in Medicos, nulla facta mentione vlterioris reſtitutionis pro damno perſonali. Senſit itaque, pro eo nihil eſſe reſtituendum, vt ex eo loco collegit Gloſſa in cap. 1. De iniurijs, quam approbat ibi Panormitanus.

Altera ſententia, pro damno perſonali nihil perſoluendum eſſe.

Dices cum Richardo, loqui Scripturam de caſu quo ita vulnus per Medicos ſanatum fuerit, vt nulla manſerit cicatrix.

Reſpondeo, Scripturam generatim loqui de omni caſu quo læſus ſurrexerit & ambulauerit foris ſuper baculum ſuum, quod fieri ſolet remanente adhuc cicatrice.

Dices Secundò, Eodem capite Exodi iubetur dominus excuſſum ſeruo oculum aut dentem compenſare libertate.

At Reſpondeo, hoc in pœnam conſtitui, non in propriè dictam reſtitutionem: quamuis in ipſa punitione videatur etiam reſpici ad commodum quod ſeruo erat ex oculo aut dente, & proptereà fortè hæc membra exprimantur, quòd in eis non tam appareat vtilitas ex ſeruo, quàm ipſi ſeruo proueniens.

Secundò, Reſponſioni noſtræ fauent Leges, quæ dicunt corpus liberum nullam recipere æſtimationem, ideoque cicatrices & deformitates non venire æſtimandas. Ita L. vlt. ff. De his qui effuderint vel deiecerint, & aliæ quas citat Gloſſa ſuprà citata. Neque verum eſt quod Lælius & alij ex aduerſarijs dicunt, propter has Leges in foro quidem exteriori non deberi reſtitutionem, deberi tamen in foro conſcientiæ: quomodo enim æſtimatio debebitur vel in conſcientia, quæ fieri non poteſt? Deinde, quæ ratio erit, quare hîc conſcientia non ſequatur forum exterius, cùm ipſum non procedat ex præſumptione, ſed æſtimationis impoſſibilitate; præcipuè cùm talia æſtimare vel maximè videatur ad forum exterius pertinere?

Tertiò, Non eſt obligatio Iuſtitiæ commutatiuæ, niſi vbi poteſt ſeruari proportio arithmetica,

Digitized by Google

tica, id eſt, æqualitas rei ad rem: atqui in reſtitutione pro vita, membro, aut cicatrice non ſeruatur proportio arithmetica; neque enim poteſt quod ablatum eſt per hominem, reſtitui in ſe vel in æquiualenti: ergo eiuſmodi reſtitutio non eſt ex obligatione Iuſtitiæ commutatiuæ. Quod enim Scotus vult, vt pro Religione aut Republica vitam exponat homicida, ad iniuriæ reparationem aut ſatisfactionem reſpectu Reipub. aut Dei pertinere poterit, non autem ad reſtitutionem quæ fiat occiſo aut filijs eius.

Obiect.1. Obijcies Primò, Si cui deberes pecuniam infinitam, ita vt ſecundùm æqualitatem reddere non poſſes, maneres nihilominùs obligatus ad mille tradenda quæ fortè ſoluere poteris: ergo licet vita non habeat proportionem ad centum aut mille aureos, eos nihilominùs teneberis in compenſationem homicidij numerare, vt aliquouſque ſaltem reſtituas.

Reſp. Reſpondeo, iſtud non ſequi: quia in caſu antecedentis æqualitas ſeruatur inter partem debiti, & id quod præſtatur; in noſtro autem caſu nihil tale locum habet, ſed toto genere ſuo alterius ordinis eſt vita quàm pecunia, ideoque hanc ſecundùm partem compenſationem non admittit, ſicuti pro re minima ſpirituali non valeret pretium maximum pecuniarium.

Obiect.2. Obijcies Secundò, Parentibus, à quibus vitam accepimus, non poſſumus reddere æquiualens, pro vita tamen accepta debemus eis omne genus officij; ergo pro vita alicui adempta debebimus eius heredibus quod præſtare poterimus, etiamſi æquiualens reddere nequeamus; ſimiliter læſo pro membro aut cicatrice.

Reſp. Reſpondeo, neque nos omne debitum negare in conſequente, neque in antecedente ſatis probari debitum illud reſtituendi ex iuſtitia, ſed potiùs ex pietate.

Obiect.3. Obijcies Tertiò L.1. ff. De his qui effuderint vel deiecerint; vbi dicit Prętor: *Si eo ictu homo liber periſſe dicetur*, 50. *aureorum iudicium dabo.*

Reſp. Reſpondeo, Hanc non eſſe æſtimationem ad reſtituendum, ſed condemnationem ad pœnam, vt ibidem dicit Iureconſultus. Cùm enim caſuale ſit homicidium de quo agitur, homicida non punitur pœna ordinaria, quia caſuale eſt; neque tamen à pœna liber eſt, quia homicidium eſt; neque ad duplum condẽnatur, vt fit in ſeruis & animalibus, quia hominis liberi vita inæſtimabilis eſt.

Obiect 4. Obijcies Quartò, Si mancipium occidas, imò ſi canem, teneris pro vita eius; ergo multo magis ſi dominum eius occideris, aut alium quemuis hominem liberum. Ita ferè Scotus & ſequaces.

Reſp. Reſpondeo, De cane mirum non eſt, quia eius vita propriè eſt in dominio hominis: de mancipio autem ita ſtatuit Lex, quia vt dicitur Exod.21. *eſt pecunia domini*; non quòd ſerui vita ſit in dominio hominis (hoc enim verum non eſt, quia ad imaginem Dei conditus, quoad vitam ſuam in ſolius Dei eſt dominio; quod etiam gentiles lumine naturæ cognoſcentes, puniebant dominos qui ſeruos occidiſſent:) ſed quia ius habet dominus, vt tota vita ſua ſeruus ſibi in illa parte vitalium operationum ſeruiat, quæ operarum & ſeruitij nomine cenſeri ſolent. Quo etiam fit, vt Interpretes dicant, de ſeruo Hebręo, qui erat anno Iubilæi dimittendus, non procedere mitigationem Legis circa dominos occidentes ſeruos.

Obijcies Quintò, Saltem pro iniuria aliquid præter damna realia reſtituet occiſor. Obiect.5.

Reſpondeo, Pro iniuria ſatisfaciet, ſed non propriè reſtituet. Si honorem læſit, reſtituet vt alias honor reſtitui ſolet. Pro iniuria tam publicè quàm priuatim, vt tam ipſa quàm accuſatio remittatur, pecuniam exigi poſſe docet Couarruuias lib.2. Variarum reſolution. cap.10 numero 7. Vbi & illud addit, poſt remiſſionem quoad odium & rancorem in animæ iudicio non cenſeri remiſſum ius accuſandi, & iniuriam deferendi ad exteriorem Iudicem. Verùm de damno vitæ non propterea conueniri poteſt homicida; de reali autem in ſequentibus dicemus. Reſp. *Pro iniuria exigi poteſt pecunia.*

DVBIVM II.

Vtrùm Homicida teneatur ad expenſas in Medicos & exequias?

RESPONDEO, De impendijs in Medicos certum eſt teneri, vtpote quorum cauſſam dedit: quare & lex Moyſaica obligat percuſſorem ad eiuſmodi expenſas, Exod.21. Idem apertè dicit L. Qua actione, ff. Ad Legem Aquiliam. Conſentit communis DD. *Occiſor tenetur ad expenſas in Medicos.*

At maior eſt difficultas de expenſis funeris & exequiarum: tenent enim quidam, ad eas homicidam obligari. Ita Nauarrus cap.15. numero 22. qui dicit ante ſe neminem hoc expreſſiſſe. At ſanè ratio Nauarri non conuincit, aliter ad eiuſmodi expenſas teneri homicidam, quàm prout earum fuerit cauſſa. Itaque ſi non plures factæ ſint expenſæ quàm futuræ erant, ſi non occiſus, ſed in die ſuo mortuus fuiſſet, harum ratione non grauabitur homicida. Quòd enim citiùs fiant, non videtur cedere in grauamen heredum, ad quos præcipitatur hereditas cum omni reali intereſſe: hereditati enim hoc computabitur in lucri ceſſantis æſtimatione. Conſulendus Petrus Nauarra lib.4. cap.1. numero 73. *Quando teneatur ad expenſas funeris.*

DVBIVM III.

Vtrùm Homicida teneatur ad damna realia?

HOMICIDAM, mutilatorem, aut percuſſorem teneri occiſo aut eius heredibus, mutilato vel læſo, de lucro ceſſante & damno emergente, certiſſima doctrina eſt, quæ probari poteſt Exodi 21. vbi percuſſor damnatur non ſolùm ad impenſas in Medicos, ſed etiam ad operas, vt patet ex Gloſſa ad cap.1. De iniurijs, cui conformes ſunt Interpretes illius loci, Lyra, Dionyſius, & alij. Quamuis autem textus ſolùm videatur loqui de percuſſore, monet tamen Lyranus, etiam agere de occiſore, eo nimirum caſu, quo homicidium præſumitur non tam ex vulnere quàm negligentia curationis ſecutum. Verùm ex eo nihilominùs propoſitum noſtrum generalius ſequitur per argumentum à minori. *Homicida tenetur ad damna realia.*

Probatur Secundò L. Ex hac, ff. Si quadrupes. *Ratio habeatur*, inquit, *non deformitatis, ſed operarum amiſſarum, quaſque amiſſurus quis eſſet inutilis factus*. Argumentum item erit ex L. Qui occidit, ff. Ad Legem Aquiliam, & cap finali De iniurijs, vbi dicitur, videri damnum dediſſe, qui occaſionem damni dederit.

Probatur Tertiò ratione. Qui enim furatus fuerit inſtrumentum artis, quo operarius victum quæreret

Digitized by Google

quærere ſolebat, reſtituet non ſolùm valorem inſtrumenti, ſed damnum quod intulit: itaque etiamſi pro vita, membro, aut deformitate nihil dandum erit, dabitur tamen reliquum damni, tamquam pro coniuncto inſtrumento, per iniuriam ſublato: mirum enim erit, quòd ad intereſſe teneretur qui ſecurim fabro excuſſiſſet, non autem qui manum abſcidiſſet.

Hinc ſequitur, Quia mulier ex percuſſione mutilata aut deformata, maiori dote indiget vt nubat, percuſſorem teneri ad huius damni æſtimationem. Ita Couarruuias lib. 2. Variarum reſolut. cap. 10. numero 7. Vbi & illud notat, damna realia poſſe etiam illum exigere, qui iniuriam remiſiſſet, aut pro ea pecuniam accepiſſet.

Quæ de lucris impeditis obſeruanda.

Ceterùm quamuis de damnis reſtituendis ſatis inter ſe conueniant DD. de lucris tamen impeditis compenſandis nonnulla ſupereſt difficultas. Videndum enim, ſintne integrè reſtituenda, ſicut damna; an verò ſolùm quanti valebat ſpes eorum: ſecundò, quamdiu præſumi debeat victurus fuiſſe, aut impediendus ab eiuſmodi lucris: tertiò, an in his lucris nihil debeat detrahi pro æſtimatione eius quo læſus laborem lubens redemiſſet: quartò & poſtremò, in quibus æſtimanda ſint hæc lucra, an in omnibus, an in ſolis illis qui artificio aliquo victum quærebant.

Sufficit reſtituere quantum valebat ſpes lucri.

Ad Primum reſpondeo, Sufficere quòd reſtituatur quanti valebat ſpes lucri, deductis expenſis conſuetis & neceſſarijs; non autem illis quas vel prodigè vel merè liberaliter facturus erat. Eſt communior opinio, Petri Nauarræ ſuprà numero 71. Soti lib. 4. quæſt. 6. art. 3. ad 3. quamuis videatur diſſentire Nauarrus cap. 15. numero 24. Scotus in 4. diſt. 15. quæſt. 3. & ex eo Adrianus, De reſtitutione, ſub finem.

Anni vitæ hominis quouſque cēputandi.

Ad Secundum reſpondeo, Non placere hîc quod quidam dixerunt, vt Graffius lib. 2. cap. 66. quemlibet debere præſumi victurum vſque ad centum annos, eò quòd L. vlt. C. De ſacroſanctis Eccleſijs, Imperator dicat, longiſſimum tempus vitæ humanæ præſumi centum annorũ: aut quod alij voluerunt ex L. Computationi, ff. Ad Legem Falcidiam, eum qui minor fuerit triginta annis, præſumi adhuc victurum triginta annis: ſi autem fuerit triginta annorum aut ampliùs, præſumi victurum vſque ad ſexageſimum annum. Quæ ſententia tolerabilior erit, ſi & illud ex eadem Lege addatur, eum qui exceſſerit ſexageſimum annum, præſumi adhuc quinque annis victurum. Sic enim illud incommodi tollitur, quòd operæ non eſſent reſtituendæ pro occiſo, qui exceſſiſſet annum ſexageſimum. Verùm aliud nihilominùs manet incommodum: ſequitur enim, quòd minùs pendet qui occiderit hominem quinquaginta octo annorum, quàm qui ſexaginta vnius: hic enim ſoluet operas quinque annorum, iſte ſolùm duorum.

Quamdiu aliquis præſumatur victurus prudens iudicabit.

Rectiùs ergo rem iſtam totam prudentis iudicio remiſerimus, qui conſideratis circumſtantijs, ad eum ferè modum iudicabit, quo de reditibus vitalibus ſolet. Ita Pet. Nauarra. Nam quod nonnulli dicunt, vniuerſim lucrum ad vitam quinquaginta aureis iure taxatum eſſe, non placet; tum quia, vt ſuprà diximus, Lex quæ homicidæ quinquaginta aureos iniungit, eos ſtatuit in pœnam, non in compenſationem damni: quinimò iniqua foret, ſi id faceret: hoc enim non eſſet aliud quàm cuiuis pedi vnam crepidam aptare, cùm maxima ſit varietas in quantitate lucrorum.

At Quæres, Quid ſi occiſus nihilominùs à Iudice aut latrone erat occidendus, à quo nullum heredes ſperare poterant compenſatum iri intereſſe?

Quouſque proſit homicidæ, quòd occiſus aliunde erat occidendus.

Reſpondeo, Non iuuabit homicidam quòd à Iudice debebat occidi qui occiſus eſt, niſi certò aut admodum probabiliter fuerit occidendus: tunc autem ſi occiſio erat iuſta futura, non tenebitur ad compenſanda damna realia, quia reuerà eorum non ita eſt efficax cauſſa, quin perſonæ ipſius vitio nihilominùs eueniſſent, non ſecùs ac ſi iam moribundum, aut incurabili morbo laborantem occidiſſet, aut naufragio iam pereuntem. Secùs ſi erat à latrone aut aliàs iniuſtè occidendus: quia fortuna ea eſt heredum, quòd in te, præueniendo tuo homicidio alterius maleficium, conuertas ipſorum actionem, à quo potiùs reſtitutionem ſperent.

Pro æſtimatione laboris nihil detrahendum.

Ad Tertium, Sententia eſt Maioris, detrahi poſſe æſtimationem laboris: verùm communis hoc non permittit, quia ſic ferè inutilis eſſet hæc reſtituendi obligatio: labor enim in communibus operarijs tanti æſtimatur, quanti ipſa merces, hæc enim cõdignitatem & æqualitatem dicit ad ipſum laborem: itaque ſi eius deducenda ſit æſtimatio, nihil ſupererit reſtituendum. Deinde nomine operarum, quas Lex diuina & humana reſtitui iubet, non venit intelligendum lucrum quod reſtet ſubducta æſtimatione laboris, ſicut in mercatu lucrum dicitur quod vltra ſortem & impendia in operas & ſimilia ſupereſt; ſed verè ſecundùm latitudinem ſuam tota laboris merces.

Vnde ſequitur, Etiamſi certum eſſet, quòd bona portione lucri libenter operarius laborem redemiſſet, non tamen eam portionem poſſe ei aut ipſius heredibus detrahi, quando reſtituit percuſſor. Verùm vt hæc deductio fiat, opus eſt abſoluto & libero conſenſu partis læſæ, ſubſequente ipſam læſionem; ſicuti cuiuis operario quem impediuiſſes à diurno ſuo opere, etiamſi non occupaſſes, ſed otioſum detinuiſſes, tenereris in ſolidum de denario diurno, etiamſi ipſe maluiſſet aliqua parte mercedis laborem redimere, quod ferè ordinariè præſumi poteſt.

Quibus ſit reſtituendū pro lucris.

Ad Quartum reſpondet Baiardus §. Homicidium, numero 69. In illis ſolis æſtimari, qui exercebant aliquam artem. Roſella tamen verbo Reſtitutio 3. vult nihilominùs etiam tunc æſtimari intereſſe arbitrio boni viri. Quod in conſcientia videtur æquius: nam altera ſententia conducet in foro exteriori, vbi multũ præſumptioni tribuitur.

DVBIVM IV.

Vtrùm heredes Homicidæ teneantur pro ipſo reſtituere?

Heredes ad damna realia tenentur, non ad pœnas pro iniuria.

CERTVM eſt ſecundùm omnes, teneri heredes pro viribus hereditatis ad ſarcienda realia damna, quæ defunctus dedit per homicidium, cap. vlt. De ſepulturis, cap. In litteris, De raptoribus. Ad pœnas autem, aut mulctas pro iniuria, non tenentur, niſi fortè ante mortem eius lis fuerit conteſtata. L. Ex iudiciorum, ff. De accuſat. Hinc ſequitur, Si fiſcus ſuccedat, etiam ipſum teneri ad damna iſta realia, L. Non poſſunt, & L. In ſumma, ff. De iure fiſci.

Vltra vires hereditatis non tenetur

At Quæres, Vtrùm teneantur vltra vires hereditatis, ſi non fecerint inuentarium. Gloſſa in cap. In litteris, ſuprà citatum, videtur eos tunc obligare; ſed Iulius Clarus lib. 5. quæſt. 51. dicit eſſe communem, etiam tunc non obligari: & hoc ſequitur Panorm. in idem cap. In litteris; qui tamen etiam vltra vires hereditatis, non confecto inuentario, obligat heredem, cui defunctus iam pœnitens eiuſmodi ſatisfactionem iniunxiſſet. Ceterùm cùm benigniùs ſit agendum cum heredibus quàm cum ipſo homicida, & ipſe non debeat in extremam aut grauem conijci neceſſitatem vt reſtituat, multo minùs heredes, qui tantùm ratione rei acceptæ, aut ex delicto alterius tenentur, erunt conijciendi, vt benè Arragonius.

DVBIVM V.

An excuſentur à reſtitutione heredes Homicidæ, qui luit pœnam capitis?

Sententia quorumdã.

NON ſatis hac de re conſentiunt DD. quidam enim dicunt, tunc à reſtitutione eſſe liberos. Ita Scotus diſt. 15. quamuis ſubobſcurè loquatur; Gabriel ibid. quæſt. 15 Roſella verbo Reſtitutio 3. Bannes hîc quæſt. 62. art. 2. quos ſequitur Emanuel verbo Homicidium, in caſu quo heres occiſi egiſſet ad pœnam talionis. Facit pro hac opinione textus in Exodo c. 21. qui non ſtatuit vllam reſtitutionem, quando pœnam talionis homicida luit.

Verior ſententia, teneri heredes etiamſi homicida capite plectatur.

Altera tamen ſententia verior eſt, de rigore deberi etiam tunc reſtitutionẽ damnorum realium. Ita Couarruuias lib. 2. Variarum reſolut. cap. 10. numero 7. Nauarrus cap. 15. numero 25. Petrus Nauarra lib. 4. cap. 1. numero 91. Lopez 1. parte, cap. 71. Probatur; Si fur, qui rem tuam abſtulit, in vindictam criminis ſuſpendio tollatur, tibi nihilominùs res ablata reddetur: ergo etiamſi in vindictam ſceleris, & vt ceteri audientes timorem habeant, tollatur è medio homicida, incumbet nihilominùs eius heredibus damnorũ reſtitutio: reſtituendo enim homicida non ſatisfacit pro iniuria quam Reſpublica punit, etiam quando occiſus talis eſſet vt nulla ſecundùm ſuperiùs dicta deberetur reſtitutio. Itaque quando punitus, aut eius heres reſtituit, non punitur bis in idipſum. Imò videtur hoc extendendũ, vt etiam locum habeat, quando agente herede occiſi talionis pœna ſecuta eſſet. Diximus enim ſuprà, debere offenſis reſtitutionem damnorum, etiamſi pro iniuria pecuniam accepiſſent. Item videtur hoc onus etiam ad fiſcum tranſire, quamuis Iulius Clarus ſuprà §. Homicidium, numero 23. queratur hoc malè in praxi ſeruari. Denique etiamſi homicida aut percuſſor eſſet abſolutus ab inquiſitione, poteſt offenſus, aut eius heres, contra ipſum ciuiliter agere ad damna & intereſſe, vt docent communiter Iureconſulti. quos citat Baiardus ſup. num. 70.

Limitanda tamen hæc ſententia, vt locum non habeat, vbi eiuſmodi rigorem vſus exauctorauerit. Ibi enim ſaltem antequam heredes occiſi eam exigant, non erunt obligandi heredes homicidæ qui capite luit, ad damnorum reſtitutionem: cenſentur enim heredes occiſi, cùm ille ſit mos ingenuorum, pœnam talionis homicidæ non ſolùm pro vindicta publica acceptare, ſed pro ſatisfactione & reſtitutione ſibi priuatim debita.

DVBIVM VI.

Vtrùm teneatur ad reſtitutionem qui in defenſione moderamen exceſſit?

Qui exceſſit moderamẽ non fugiendo, non tenetur reſtituere.

CERTVM eſt Primò, Qui non aliter exceſſit moderamen inculpatæ tutelæ, quàm quia non fugit cùm debuerit ex charitate aut religione, non teneri ad reſtitutionem, etiamſi ſubſtiterit, & inuaſorem occiderit; quia licet mortaliter peccauerit, non tamen contra iuſtitiam.

Neque qui tantùm venialiter peccauit excedendo.

Certum eſt Secundò, Eum qui tantùm venialiter peccauit contra iuſtitiam, quomodocumque excedendo in ſua defenſione, non teneri in conſcientia ad reſtitutionem. Cùm enim damnorum materia grauis ſit, vt ſuppono, fieri non poteſt, vt ſufficientẽ ipſe eorũ cauſſam dederit, ita vt ad reſtitutionẽ ſit obligandus, niſi mortaliter peccauerit, ſecũdùm ea quæ diximus ſup. Tract. 2. diſp. 5.

Prouocatus liber eſt à reſtitutione

Certum eſt Tertiò, Quando Petrus te prouocauit, etiamſi defendendo exceſſeris moderamen, à reſtitutione te fore liberum; quia prouocando cenſetur reſtitutionem remiſiſſe. Idem in vtroque locum habebit, ſi duo ſe mutuò prouocauerint. Ita Bannes, & alij.

Inuaſo excedenti indulgetur.

Probabile etiam eſt, Quotieſcumque inuaſus excedit moderamen tutelæ non ita atrociter, quin etiamſi contra iuſtitiam mortaliter peccet, iuſto dolori aliquid indulgendum videatur, non eum cogendum eſſe, vt integrè damna reſtituat, ſicuti qui dolo aut culpa latiſſima proximum extra defenſionem occidiſſet, ſed ex æquitate aliquid minuendum eſſe, conſiderata enormitate inuaſionis, ratione cuius non ſolus inuaſus, ſed ipſe ſeſe inuaſor quaſi occidiſſe, cauſſamque necis dediſſe ex parte conſiderari poteſt, atque adeò in ferendis damnis cum inuaſo debere conferre. Ita videtur docere Silueſter verbo Reſtitutio 3. quæſt. 2. numero 2. Angelus verbò Reſtitutio 1. §. Homicida, Vbi nota, non poni huius doctrinæ fundamentum in eo, quòd inuaſus minùs peccet; iſtud enim ſolidum non eſt, quia pœna quidem reſpondet culpæ, reſtitutio autem reſpondet damno dato: nam etiam quando eius obligatio culpam ſupponit, quantitas nihilominùs ex culpa non ſpectatur, quod benè obſeruarunt Nauarrus & Nauarra. Sed pro fundamento eſt, quòd occiſus cauſſam dederit, vt indicat Silueſter, & nuper explicuimus; vel vt Angelus, conſideratur quòd difficillimum ſit iuſtum temperare dolorem; vt dubium videri queat, an paſſio & indeliberatio non reddiderint culpam leuem, de qua non teneatur. Pro qualitate ergo dubij ad arbitrium boni viri reſtituet. Ceterùm quando manifeſtè atrox eſt defenſio, vt ſi pro re minima inuaſor occidatur, integrè reſtituet, non ſecùs ac ſi ipſe inuaſiſſet.

Fundamentum huius ſententiæ.

DVBIVM VII.

Vtrùm Homicida teneatur ex iuſtitia orare & ſatisfacere pro anima occiſi?

DVPLICI titulo videri poſſit teneri: Vno, quòd hac ratione compenſet damnum perſonale vitæ; æquiſſimum enim cenſent DD. qui obligant homicidam ad huius damni compenſationem, vt eam faciat per orationes & ſatiſfactiones, quæ proſint animæ defuncti. Ita Scotus diſt. 15. quæſt. 3. Altero, quòd videatur homicida verè cauſſam dare, quare in Purgatorio pro ſuis pecca-

Digitized by Google

peccatis longiores & acerbiores pœnas luat occiſus, quas, ſi diutiùs eum hîc viuere permiſiſſet, omnino ſtatuerat per opera ſatisfactoria redimere. Itaque videbitur de hoc damno non minùs teneri, quàm de temporalibus damnis. Ita tamquam probabile docuit P. Nauarra lib. 4. c. 1. n. 99.

Reſpondeo quoad primum titulum: Quamuis ſalutare ſit homicidæ, vel eiuſmodi pietatis officia per ſe vel alios occiſo ſponte impendere, vel loco ſatisfactionis in Sacramento iniuncta ad arbitrium Sacerdotis ſubire; ad eiuſmodi tamen compenſationem ex iuſtitia non teneri. Diximus enim ſuprà, iuſtitiam non obligare ad reſtitutionem per compẽſationem rei incommenſurabilis, qualis eſt inferioris aut ſuperioris ordinis: neque enim habet praxis piorum, aut ſenſus Doctorum, vt qui non poteſt ſoluere debitum pecuniarium, teneatur ex iuſtitia, laudãdo aut orando compenſare. Itaque hæc compenſatio tum demum ex iuſtitia debebitur, quando ita Iudex iniunxerit, aut cum heredibus occiſi conuentum fuerit, vt pro ſatisfactione iniuriæ, curet homicida orationes & eleëmoſynas pro occiſi anima.

Homicida non tenetur ex iuſtitia ad compenſationẽ per orationes.

Niſi Iudex iniunxerit.

De altero titulo maior eſt difficultas: attamen verius eſt, nec illum ſufficere ad obligationem iuſtitiæ; occultius enim eſt illud ſi quod ſubſit ius ſatisfaciendi in hoc ſæculo, quàm vt ex eius æſtimatione ex iuſtitia teneri queat, qui occidendo à ſatisfactione pro peccatis impediuerit. Ita videtur ſentire Sotus lib. 4. quæſt. 6. art. 3. ad 3.

DVBIVM VIII.

Quibus Homicida reſtituet?

Reſtituendum heredibus neceſſarijs occiſi.

Ex damnis realibus quæ reſtituit homicida, quędam directè illata ſunt defuncto, vt damnum ipſi emergens, aut lucrum ceſſans: & hæc reſtituenda ſunt heredibus veris quibuſcumque, ſiue neceſſarijs, ſiue extraneis, qui plenè ſuccedũt in ius defuncti. Alia non inferuntur directè defuncto, ſed alijs qui commodum ex ipſo percipiebant, aut percepturi erant; quales ſunt filius, parens, vxor, famuli, creditores, pauperes, &c. Eſt autem inter hos differentia, quòd quidam ita coniuncti ſint defuncto, vt vnum cenſeantur cum ipſo, vt parentes, coniunx, proles: & his ſatis inter DD. conuenit, debere reſtituere homicidam ſua damna, verbi gratia, alimenta, ſi ab occiſo alebantur. Ita Sotus ſuprà; quamuis non tam accuratè vocet hos omnes heredes neceſſarios, quia coniunx non eſt inter heredes neceſſarios, quando cum dote ſuſcepta fuerit, & commodè habet vnde viuat, vt diximus ſup. De teſtamentis Dub. 12. Attamen tolerari poterit modus loquendi Soti, cùm eodem caſu probabile ſit, homicidam vxori non teneri de alimentis, ſicuti nec parenti, quando neque heres eſt occiſi, neque ab eo alebatur, & aliunde viuere poteſt. Ratio autem principalis huius doctrinæ eſt, Quia eiuſmodi vnio quæ eſt inter coniuges, inter parentem & prolem, facit vt vnus cenſeatur lædi quando alter læditur; læditur enim quaſi in parte ſua.

Heredes neceſſarij qui dicãtur.

Quæres, Quid ſi remiſerit occiſus eiuſmodi reſtitutionem?

Si occiſus remiſerit, nõ tenetur.

Reſpondeo, tunc homicidam excuſari, quia iniuria ceſſat in alimentorum impedimento: volenti enim non fit iniuria, & coniunctis hîc non quęritur ius, niſi interueniente iniuria in defuncto. Ita Bannes quæſt. 62. art. 2. dub. 6. ad 1.

At difficultas eſt de alijs, fratribus, cognatis, famulis, pauperibus, creditoribus, quos fortè occiſus alebat.

Verùm probabilius eſt; niſi intenderit his nocere, ad nullam eis reſtitutionem teneri. De fratribus & cognatis patet, quia non ſunt heredes neceſſarij, neque cenſentur vnum cum defuncto: itaque etiamſi eos alebat defunctus, & ei ab inteſtato ſuccedant, agereque poſſint de iniuria, & pecuniam pro ea accipere; nihil tamen accipient in compenſationem alimentorum quæ à defuncto accipiebant. Ita Sotus & Bannes ſup. Lopez c. 71. & alij. De Pauperibus res ſatis eſt manifeſta: eſt enim homicida cauſſa ſolùm per accidens & remota, quare eis non detur eiuſmodi eleëmoſyna; qualis etiam ille eſt, qui per ludum illicitum aliquem in pauperes liberalem exuit fortunis omnibus, vt iam eleëmoſynas largiri nõ poſſit. De creditoribus, quamuis Lælius contradicat, certum eſt peculiariter eis non eſſe obnoxium occiſorẽ, quia vel erat ſpes ſolutionis, vel non erat: ſi erat, eamdem ſatis conſeruat homicida, integrè reſtituendo heredibus omne intereſſe; ſi non erat, nihil eis ademit. Ita ferè communiter DD. Patet etiam de famulis, quia iſti alebãtur intuitu ſeruitij & ſtatus: heres autem neceſſarius fortè non indiget tali famulitio, aut ſi indigeat, & alebantur ei famuli ab occiſo, comprehendentur etiam ipſi in ſuſtentatione, ad quam tenetur homicida. Ita ferè Bannes.

Non tenetur fratribus.

Neque pauperibus.

Neque creditoribus.

Neque famulis.

CAPVT IV.

De iniuria per Stuprum & Adulterium, & eius reſtitutione.

DVBIVM I.

An Stuprum addat fornicationi ſpecialem deformitatem?

D. Thomas quæſt. 154. art. 6.

In ſtupro multæ ſunt deformitates, ratione quarum ad diuerſa luxuriæ vitia nomen deriuatum eſt: eſt enim violentia, virginitatis defloratio, damnatus etiam Lege ciuili concubitus, iniuria parentum aut tutorum. Hinc fit vt ſtuprum aliquando accipiatur pro omni concubitu Legibus punibili, Gen. 39. Num. 5. Cauſſa 28. q. 1. cap. Idololatria, L. In cõcubitu, ff. De concubinis; L. Inter liberas, ff. Ad Legem Iuliam De adulterijs. Aliquando autem pro quocumque violento concubitu, nec virginitatis nec ſexus habita ratione, vt tradit Valla; quo modo etiam corruptæ ſtuprum infertur. Aliquando ſtrictiùs quidem accipitur, vt non niſi virginis ſit, ſed non reſtringitur ad virginem inuitam, 36. quæſt. 1. cap. Lex illa, §. Cùm ergo hæc. Denique ſtrictiſſimè & propriiſſimè ſtuprum nihil eſt aliud quàm defloratio virginis inuitæ. De hoc quærimus, Vtrùm ſimplici fornicationi addat nouam ſpeciem.

Stuprum variè ſumitur.

Tres ſunt ſententiæ: Vna dicit, eoipſo quo virgo eſt quæ violatur, ſiue ipſa & pater conſentiat ſiue non, ſemper addit nouam ſpeciem peccati, eò quòd virginitas quæ aufertur, ſit ſpecialis virtus, vt docet D. Thomas quæſt. 152. art. 3.

1. Sententia.

Secundò, Quia natura virgines clauſtro virginitatis obſignans, quaſi dote quadam matrimo-

Digitized by Google

nio aptiores reddit, adeò vt non minùs contra finem naturæ peculiaris iniuſtitia ſit ſtuprum, etiam virgine conſentiente, quàm adulterium vtroque coniuge conſentiente.

Tertiò, Stupri ſpecies communiter ſtatuitur diſtincta in genere luxuriæ à ſimplici fornicatione, & raptu: atqui raptus erit quando virgo eſt inuita; itaque ſtuprum ſpeciem addit ad fornicationem, etiam quando virgo non eſt inuita. Hanc ſententiam videtur ſequi D. Thomas 154. art. 7. quando dicit, ſtuprum ſine raptu inueniri; Magiſter lib. 4. diſt. 41. & alij plures, Roſella verbo Luxuria, initio, Caietanus verbo Stuprum.

2. Sententia. Altera ſententia vt non requirit ad ſtupri peculiarem ſpeciem diſſenſum virginis, ita dicit non ſufficere deflorationem virginitatis, ſed requirit vt ſaltem fiat parentibus inuitis, in quorum adhuc poteſtate ſit virgo. Probat; Quia manifeſta fit iniuria patri, non ſolùm quia in honore & facultatibus læditur, ſed maximè quia vt alendi onus, ita ius habet virginem ſuam cuſtodiendi, & ſuo tempore viro tradendi, & caſtam exhibendi. Vnde etiam ſine magna cauſſa non poteſt filia inuitis parentibus nubere, quin peccet mortaliter, quaſi propter hanc iniuriam, quæ tamen ibi minor eſt quàm in ſtupro. Hanc ſententiam tenere videtur Angelus verbo Stuprum, in principio; Silueſter verbo Luxuria, q. 1. §. Stuprum.

3. Sententia. Tertia ſententia dicit, ſtuprum non addere nouam ſpeciem quando non fit virgine inuita, itaq; etiamſi fiat inuitis parentibus, in quorum adhuc virgo ſit poteſtate, eſſe ſolùm ſimplicem fornicationem. Huius ſententiæ ſunt plurimi recentiores: Sotus in 4. diſt. 18. q. 2. art. 4. §. De ſimplici; Vaſquez 1. 2. diſp. 112. numero 1. & 3. Sanches De matrimonio lib. 7. diſt. 14.

Virgine & vtroq; patre conſentiente ſtuprum non mutat ſpeciem. Prima Conclusio. Stuprum neque addit nouam ſpeciem, neque intra eamdem mortaliter aggrauat, quando vitium virgini infertur, & ipſa & patre aut tutore conſentiente. Probatur; Quia in quo ſita ſit peculiaris iſta deformitas, hactenus nemo ſatis explicuit, neque explicari poteſt. *Reſponſ. ad 1. ſententiam Probationes Ad 1.* Quod enim dicunt auctores primæ ſententiæ, virginitatis virtuti opponi, parum ſoliditatis habet; quia primus concubitus in viro virgine, etiam virginitati vt virtuti æquæ repugnat: vix tamen aliquis dixerit, in eo ſpeciem nouam fornicationi addere. *Quatuor modis aliquid oppoſitur virginitati.* Dicendum itaque eſt, quatuor modis aliquid cogitari poſſe oppoſitum virginitati. Primo, ſecundùm materiale: quo modo oppoſita eſt fractio clauſtri virginalis extra copulam, quam facillimè accidere docet D. Auguſtinus lib. 1. De ciuitate, cap. 18. hoc modo certum eſt, virginitatis virtutem non amitti. Secundo, ſecundùm formale ſuum, vt habet propoſitum numquam admittendi actum carnalem licitum aut illicitum: quo modo præcisè non opponitur ei vitioſus actus, quia & per propoſitum actum coniugalē virginitas ſic amittitur. Tertio, ſecundùm formale caſtitatis: quo modo, opponitur ei deformitas cōcubitus illiciti, ac illa communis eſt fornicationi ſimplici. Quarto, ſecundùm formale proprium, quo diſtinguitur à caſtitate, ſicut magnificentia à liberalitate. Verùm iſto modo præcisè virginitati nullum eſt vitium oppoſitum, ſicuti nec magnificentiæ vt diſtinguitur à liberalitate.

Ad 2. Ad Secundum argumentum primæ opinionis facilis etiam eſt reſponſio. Solum enim ſequitur, grauiùs in ſeipſam peccare virginem, quando primo concubitu repugulum pudoris amouet: longè aliud eſt in adulterio, in quod vterque coniunx conſentiat; quia vir, verbi gratia, non poteſt ſuo conſenſu efficere, vt alter iure vxorem ſuam cognoſcat, aut vt congreſſus ille non ſit vſurpatio iuris alieni; medium enim ibi non datur: neque enim poteſt efficere, vt adulter non ſit iuris alieni vſurpator, niſi communicando aut cedendo ei ius ſuum, quod repugnat indiſſolubili vinculo matrimonij. Omitto quod alij addunt, etiam repugnare bono prolis & Sacramento, quæ duo alia ſunt matrimonij bona.

Ad Tertium reſpondeo, Stuprum meritò diſtingui contra raptum & ceteras ſpecies luxuriæ, quia raptus non eſt ſolius virginis, ſed etiam alterius feminæ. *Ad 3. Raptus diſtinguitur à ſtupro.* Secundò, Raptus propriè contingit etiam virgine conſentiente quando à domo patris, in cuius adhuc eſt poteſtate, iniuſtè contra voluntatem ipſius abripitur; ſtuprum autem propriè non eſt virgine conſentiente. Tertiò, Raptus virginis poſſet eſſe ſine ſtupro: fieri enim poteſt, vt ipſa contra voluntatem & ſuam & patris abripiatur, poſteà tamen conſentiat in copulam ſiue licitam ſiue illicitam. Rectiùs ergo dixit D. Thomas, ſtuprum inueniri ſine raptu, quàm Sanchius, qui dicit ſtuprum ſemper includere raptum, ſicut ſpecies includit genus.

Secunda Conclusio. Stuprum parente inuito, ſed virgine conſentiente, ſubinde addet fornicationi circumſtantiam mortaliter aggrauantem, quamuis relinquat in eadem ſpecie luxuriæ. *Virgine conſentiente, ſed parente inuito, ſubinde additur circumſtātia mortalis in eadem ſpecie.* Hæc propoſitio maiorem habet difficultatem quàm præcedens; vera tamen videtur, quia iniuſtitia aut iniuria quæ fortè in parentem coniuncta eſt, & mortaliter aggrauat, potiùs eſt circumſtantia fornicationis, quàm eſſentialis differentia conſtituens ſtuprum. Adde, quòd nec iniuſtitia ſemper admittatur, quando inuitis parentibus virgo ſui corporis poteſtatem facit, cuius quoad vſum iſtum eſt domina.

Verùm illud inquirendum, Quare iniuſtitia, qua inuito patre virgo violatur, non trahatur ad hanc ſpeciem luxuriæ, ſicut iniuria qua virgo inuita violatur.

Dico, *ad hanc ſpeciem*; quia ad ſpeciē raptus, vt diximus, videtur ſufficere. Ratio diuerſitatis eſt, quòd raptus non tam dicat corporis virginei abuſum, quàm ablationē iniurioſam ad vſum. Itaq; in eo primò ſpectatur iniuria quæ fit ei cui mulier aufertur: in ablatione enim luxurioſa hoc attenditur, quòd tanta ſit luxuria, vt non obſtante iure alterius, directè hoc impediente, mulier abducatur. Raptor enim quodammodò rumpit clauſtra domus, in qua mulier cuſtoditur, cuius cuſtodia non pertinet propriè ad ius mulieris, ſed patris vel tutoris; ſtuprator autem violat clauſtrum virginitatis, quod cuſtodiendi proprium ius eſt ipſius virginis. Itaque propriè hæc ſpecies non reperietur, niſi vbi virgini inuitę vitium infertur: cuſtos quidem virgineæ voluntatis, & contra violentiam omnem tutor eius eſt pater, ſed cuſtos eſt, hoc agens, vt ipſamet cuſtodiat ſuam virginitatem; quam ſi proſtituat, iniuria quidem fit patri, tam ab ipſa quàm à complice fornicario: ſed ſicuti ipſa ſibi iniuriam non facit peccando in corpus ſuum, ita nec ipſi facit fornicator qui peccat cum conſentiente. Itaque quamuis contra caſti-

Digitized by Google

caſtitatem peccet, per iniuriam tamen non magis clauſtrum virginale violat, quàm ſi inuitis parentibus matrimonium ſine iuſta cauſſa ineant. Quamuis enim abutatur ſine vi, tamen & iniuria eius abutitur, in cuius poteſtate & cuſtodia propriè & proximè res erat: iniuria autem in parentem magis extranea eſt, quàm vt huic luxuriæ ſpeciem præbeat ſtupri; qualis eſt & illa, ſi vt ad virginem vitiandam perueniat, ſegetes patris conculcet, aut agri ſepimentum diruat: imò addo, ſi & oſtium quo virgo cuſtoditur confringat; quamuis hoc poſtremum ad raptus ſpeciem ſufficiat. Itaque confractio oſtij domus paternæ, habebit ſe per accidens in ſtupro, ſicuti conculcatio ſegetum, & diſſipatio ſepimenti in raptu. Hæc quidem probabiliter; nam certè altera ſententia ſua probabilitate non caret, ſufficere ad ſpeciem ſtupri quòd pater inuitus ſit: quamuis & illud tunc ſimul conſiderari queat, ſeductam cenſeri virginem, quando cum tanto ſuo detrimento contra parentis voluntatem, ſtupratoris libidini conſentit; atque hactenus inuitam cenſeri, quòd ſeducta voluntas quodammodò inuoluntaria voluntas ſit.

Stuprum inuitæ illatum conſtituit nouam ſpeciem.

Tertia Conclusio. Stuprum virgini inuitę illatum, ſine dubio eſt noua ſpecies in genere luxuriæ. Patet ex dictis: fit enim iniuria virgini peculiaris, contra ius quod ipſa habet virginitatem ſuam tantiq; momenti integritatem conſeruandi.

Ex dictis ſequitur, feminam cum viro copulam habentem, numquam admittere propriè dictum peccatum ſtupri: ſi enim non conſentit, non peccat, ſi conſentit, non eſt ſtuprum. Vnde ſequitur vlteriùs, non eſſe virginitatis iacturam neceſſariò ei exprimendam in confeſſione, tamquam circumſtantiam quæ mutet ſpeciem.

DVBIVM II.

Vtrùm parentibus aliquid reſtituendum ſit, quando virgo conſenſit in Stuprum.

Stuprator tenetur ſupplere dotem.

Respondeo; Probabile eſt in foro conſcientiæ ante ſententiam, eiuſmodi corruptorem ex iuſtitia teneri patri virginis, qui eam adhuc habet in ſua poteſtate, reparare ſupplemētum dotis, atque etiam honorem & famam quoad poterit, ſi euulgato ſtupro læſa fuerint; huius enim læſionis per iniuſtitiam veram cauſſam dedit: ſi verò nulla fuerit infamia ſecuta, ad nihil tenetur, vt docet Lopez 1. parte cap. 76. niſi ex charitate, ad placandum patrem, vt indicauit S. Antoninus 2. parte tit. 5. cap.6.

Dico, *probabile eſſe*; quia contrarium tenet Sanchius cum multis aliis; ſed pleraque ipſorum argumenta fortè non aliud probare deprehendentur, quàm non teneri patri aut cognatis, quando virgo non eſt in patria poteſtate.

Sed non ante ſententiam ſi virgo liberè conſenſit.

Attamen quando omnino liberè & ſimpliciter virgo conſenſit ſine vlla deceptione, videtur verius, quòd ante ſententiam ſtuprator in conſcientia non teneatur ex iuſtitia neque ad honorem patri reparandum, neque ad ſupplementum dotis. Ratio eſt, Quia ad damnum iſtud non minùs, imò principaliùs & efficaciùs concurrit ipſa virgo, quàm ſtuprator: non apparet autem, quomodo ipſa ex iuſtitia commutatiua teneatur patri iſtud ſarcire, cùm ſolùm peccauerit in ius paternum, non magis contra iuſtitiam commutatiuam, quàm ipſe pater, quando fortè deeſt officio, in procurandis filiæ debitis alimentis. Itaque hoc caſu non magis tenebitur corruptor, quàm ſi à quopiam rei ſuæ prodigo pecuniam accepiſſet. Sanè quòd per filiam pater hîc poſſidet, eiuſdem filiæ voluntate amittere poſſet, illæſa iuſtitia commutatiua. Ita præter Sanchium tenet Toletus lib. 5. cap. 11. Sotus lib. 4.q.7.art.1.ad 2.§. An vice verſa; Veracruce 3. parte Speculi, art. 19. in fine: conſentit Salonius quoad damnum dotis, quamuis non quoad damnum honoris. Verùm non loquitur conſequenter.

Illud magis placet, quod concluſione 4. idem Salonius tradit, poſſe præſumi implicitum pactum in conſenſu virginis ad recipiendam partem dotis, quando corruptor fuerit admodum diues, & ipſa paupercula, vt meritò hoc in conſcientia Confeſſarij ſequi debeant, & declarare, ex iuſtitia ad eiuſmodi partem dotis vitiatorem obligari, non quidem per modum reſtitutionis, ſed quaſi ex contractu. Ceterùm idem operabitur remiſſio damni, etiam poſteà facta per feminam; quod eius conſenſus in foro conſcientiæ: in foro tamen contentioſo, euulgato ſtupro, condemnabitur ſtuprator, & poſt ſententiam tamquam ad iuſtam pœnam obligabitur etiam in conſcientia ad aliquid compenſandum patri, aut etiam filiæ, quæ decepta in dubio ſaltem præſumetur, etiamſi liberè conſenſerit, per ea quæ habet Panormitanus in ca.1.De adulterijs & ſtupro. Diſertè hanc præſumptionem exprimit L. vnica, C. De raptu virginum: *Niſi*, inquit, *eam ſollicitauerit, niſi odioſis actibus circumuenerit, non facit eam velle in tantum dedecus ſeſe prodere.*

DVBIVM III.

Quid reſtituet qui per vim violauit?

Pœna ſtupratorum.

Respondeo; In ſtupratores violentos pœna capitis Iure ciuili ſtatuta eſt. Inſtitut. De publicis iudiciis, §. Sin autem, cui additur tranſlatio omnium bonorum ad puellam, ſi ipſa ingenua fuerit, dicta L. vnica, C. De raptu virginum. Idemque extenditur ad bona ſodalium, comitum, auxiliatorum.

Iure item Eccleſiaſtico tenetur ſtuprator aut raptor virgini ad honeſtam dotem, quod ex imitatione Legis diuinæ ſtatuitur cap. 1. De adulteriis, quod etiam obſeruari vult Trident. ſeſſ. 24. De reformat. matrim. cap. 6. ſiue raptor eam duxerit, ſiue non. Et hæc quidem in foro contentioſo poſt ſententiam locum habebunt, in foro autem conſcientiæ tenetur ſtuprator præciſè ad damna quæ intulit, & ad ſatisfactionem pro iniuria.

Ad quid teneantur in foro conſcientiæ.

Vnde ſequitur, Ante ſententiam non teneri ad integram dotem, aut puellam ducendam. Couarruuias in 4. Decretal. 2. parte cap. 6. §. 8. numero 15. Salonius quæſt. 62. art. 2. controuerſia 5. concluſ.5.

Sequitur Secundò, Etiamſi ante ſtuprum non ſit pollicitus matrimonium, & poſt ſtuprum offerat, nihilominùs teneri ſtupratorem in conſcientia ſarcire omnia damna, ſi ipſa aut parentes has nuptias repudient: non enim alterius maleficium debet præiudicare libertati innocentis. Hoc tamen caſu putauit Couarruuias ſuprà, non eſſe damnandum ſtupratorem abſolutè ad totam dotem,

Digitized by Google

dotem, qua corrupta indiget, ſed ſolùm ad illam quam virgines accipere conſueuerunt, ſi ipſe qui matrimonium offert, ſatis ſit idoneus & æqualis quoad nobilitatem,& diuitias, & ſimilia. Verius tamen videtur, ne tunc quidem innocenti poſſe hanc legem poni.

Quæ de violento ſtupratore dicimus, licebit extendere etiam ad illum qui violentè illecebras luxuriæ mouit, etiamſi in copula habuerit conſenſum; non tamen ad illum qui perſonæ vim non intulit, ſed tantùm oſtio domus, vt ex Bartolo Baiardus ſuprà, numero 36. Item extenduntur ad caſum quo ſine violatione virginitatis imprægnata eſſet, vt fieri poſſe tradit D. Thomas Quodlibeto 6. art. 18. quia ſaltem in partu violaretur, & infamiam ſubit. Ita diſertè Bernardus Diaz cap. 77. Practicæ criminalis Canonicæ.

At quæret quis, Quomodo dos æſtimanda erit? an ſolùm ſecundùm qualitatem virginis, an etiam ſtupratoris qui fortè ditior fuerit?

Quomodo dos æſtimāda.

Reſpondeo, vtriuſque conditionem & qualitatem debere conſiderari. Ita Baiardus ſuprà, numero 17. quod verum eſt in æſtimatione fori contentioſi ad pœnam, aut in æſtimatione ex tacito quaſi contractu: nam præciſè ex obligatione reſtitutionis ſufficit eouſque ſupplere dotem, vt tam decenter nubat, ac nuptura erat.

Illud denique hìc notandum, etiamſi in ordine ad reſtituenda damna, aut mulctam pecuniariam ſubeundam, facilè Iura præſumant inuitam fuiſſe corruptam; in ordine tamen ad pœnam capitis, aut aliam ordinariam violenti ſtupratoris, non præſumunt violentiam,nec creditur virgini nec parentibus, vt tradunt Clarus & Baiardus ſuprà. Puellæ tamen de virginitate creditur, vt communiter DD. ita vt præſumatur virgo,niſi pars probet contrarium: imò & parentibus hoc creditur ſecūdùm Legem diuinam, quando ſigna virginitatis protulerint. Clamando tamen virgo facit indicium violentiæ, & non clamando, ſi fuerit in ciuitate, facit indicium conſenſus; ſicut & quando poſt factum diu tacuerit. In agro autem oppreſſa præſumitur clamaſſe. Ita Deuteronomij 22.

DVBIVM IV.

Quidnam reſtituet qui virginem ſeduxit ſine promiſſione nuptiarum?

DIXIMVS de reſtitutione violenti ſtupratoris: ſupponimus etiam ex dictis,quando ſtuprator non minùs ab ea eſt ſeductus quàm ipſam ſeduxit, in conſcientia ſaltem ipſi virgini nihil debere. Hìc quærimus, quid debeat quando citra vim verbis aut alio modo ſeduxit, ſine promiſſione tamen nuptiarum?

Qui falſis promiſſis induxit, tenetur ac ſi vim intuliſſet.

DICO itaque PRIMO. Si virginem ſtuprator decipit falſis promiſſis, quæ implere non poteſt, aut non vult, tenetur reſtituere, non ſecùs ac ſi vim intuliſſet: ſatisfaciet tamen dando quod promiſit, quando ſolo promiſſo induxit. Limitandum etiam, niſi probabile ſit, impoſſibilitatem promiſſorum ſatis virginem aduertiſſe: tunc enim non eſt decepta. Idem iudicium, ſi aduerterit, aut aduertere facilè potuerit, fictè promitti.

Item qui fraude.

DICO SECVNDO. Tenebitur etiam in ſolidum, ſi fraude, dolo, vel falſo aliquo prætextu induxerit; cuiuſmodi caſus proponitur apud Gratianum 36.q.1.

Item qui minis.

DICO TERTIO. Reſtituet qui minis feminam ad conſenſum adegit. Idem dixero cum Sanches, ſi ignorantem cognouit; metus enim & ignorantia cauſſant inuoluntarium.

Item qui precibus importunis.

DICO QVARTO. Qui precibus importunis aut frequenti ſollicitatione animum virginis labefactauit, tenetur de damno ex ſtupro: ſecùs ſi preces non fuerint frequentes aut importunæ. Eadem planè ratio erit de muneribus. Ita Sallonius ſuprà q. 3. Nauarrus cap. 16. numero 16. fauet Gloſſa in cap. Scienti, De regulis Iuris,in 6. item L. vnica, C. De raptu virginum.

Notandum tamen, raro preces importunas ac munera ſufficere, quando minæ, fraus aut dolus non accedunt, niſi tanta ſit importunitas, à qua ſe aliter virgo expedire nequiuerit, vt videri queat redemiſſe vexationem probabili commutatione. Neque tamen verum eſt, numquam ſolam eiuſmodi importunitatem inducere reſtituendi obligationem,vt putat Petr. Nauarra lib. 2. cap. 3. num. 444. aliquando enim contingit, eiuſmodi importunitatem quodammodò æquiualere violentiæ,vt alij annotarunt.

DVBIVM V.

Quid reſtituet qui promiſſis nuptiis virginem ad peccandum induxit?

Ducere tenetur qui verè promiſit.

DICO PRIMO. Si verè promiſit, & promiſſio candidè credita fuerit, indeque ſecutus conſenſus, teneri ad ducendam, etiamſi fortè inferioris ipſa fuerit conditionis: niſi excuſetur aliquo ex infrà dicendis.

Quando teneatur qui fictè promiſit.

DICO SECVNDO. Si animo ficto promiſit, & ipſa non ſit admodum inferioris conditionis, tenetur ducere. Ita Lopez cap. 76. Si autem femina fuerit longè inferioris conditionis, non tenetur, niſi ipſa imparitatem ignorauerit, aut ipſe non ſolùm promiſſione externa fefellerit,ſed eam etiam iuramento, quantumuis ſine animo iurandi, firmauerit, ita vt ex animo iurare crederetur. Imparitatis enim indicium pro fictione eliditur contrario indicio iuramenti, & verba in contractibus Do vt des, ſolida ſunt facienda, vt benè poſt alios Lopez ſuprà.

DICO TERTIO. Potentior ficta promiſſione nuptiarum virginem decipiens,tenetur deceptæ de damno ſaltem illato, etiamſi ipſa inæqualitatem non ignorauerit: quamuis enim hæc eius ſcientia faciat ne ſit decepta quoad nuptias, non tamen efficit quin decepta ſit quoad dotem, ſi nec illa ſuppleatur à potentiore, à quo tanto magis eam ſperare potuit,quanto minùs nuptias.

Quando non teneatur corruptor deceptam ducere.

DICO QVARTO. Quidam ſunt caſus quibus non tenetur ad matrimonium, qui eo promiſſo ſiue verè ſiue fictè virginem corrupit.

Primus, Quando graue ſcandalum ex eo naſceretur. Nauarrus ſuprà numero 17.

Secundus, Quando ipſe in Sacris eſt, aut aliàs habet votum continentiæ, aut aliam vxorem, etiamſi tempore promiſſionis fuerit ſolutus; aut denique aliud habet quodcumque impedimentum dirimens: promiſſio enim Iure impoſſibilis non obligat.

Tertius, Quando verbis ita ambiguis promiſit, vt

Digitized by Google

vt non difficile fuerit fucum deprehendere; tunc enim verè non fuit decepta.

Quartus, Si pater puellæ aut ipſa nolit. Imò tunc defungitur oblato matrimonio: purgat enim conditionẽ, qua pacta impetrauerat corporis alieni vſuram. Imò hoc etiam procedet, quando fictè promiſerat, niſi fortè iam per fictionem ſe conatus excuſare, poſtmodum repudietur tamquam impoſtor: tunc enim propter iniuriam fictionis probabiliter dicemus adhuc teneri.

Quintus, Si putabat virginem eſſe, & deprehendit aut intellexit fuiſſe priùs corruptam. Imò tunc ne quidem ad damna tenebitur, ſi ipſa ſe virginem eſſe mentita fuerit, quando de nuptijs ſtipulabatur: ſecùs ſi ipſe aliunde putauerit.

Sextus, Si ipſa fornicaretur poſtmodum cum alio: frangenti enim fidem non eſt ſeruanda fides; frangit autem fidem, quia conditio talis implicitè pacta eſt, vt ſeſe ſeruet ipſius matrimonio, quinimò etiam in matrimonio poſteà ſeruandam fidem ſuſpectam reddit.

DVBIVM VI.

Vtrùm voto ſimplici continentiæ aut ingrediendi Religionem aſtrictus, teneatur eam ducere, quam promiſſo coniugio violauit?

Sententia quorundam negatiua.

VNA hîc eſt ſententia, quæ negat poſſe ducere, quam ſecutus eſt Nauarrus lib. 4. conſil. 1. Qui Clerici vel vouentes, nixus cap. Rurſus, eodem At reuerà neque iſtud cap. neque alia quæ Nauarrus adfert, id conuincunt. Capitulum enim non verſatur in caſu noſtro vbi virgo deflorata eſt ab eo qui vouit, ſed ſolùm in eo, vbi qui vouit caſtitatẽ, iurauit quamdam ducere vxorem.

Verior affirmatiua.

Altera itaque ſententia, quæ dicit, non ſolùm poſſe, ſed debere ducere, magis placet, eamque tenet Sanches lib. 1. diſp. 45 Vera ratio eſt, Quia votum eatenus ei cenſetur factum impoſſibile, quatenus ſine alterius iniuria impleri non poteſt: hinc enim iam coniugatus deberet reddere debitum, quamuis non poſſet petere. Quare ſicut obnoxius alijs debitis, priùs ea ſoluere debet, quàm ſecundùm votum ſuum Religionem ingrediatur; ita etiam in propoſito, qui vouit, potiùs vxorem ducere debet quam violauit, imò debet etiam conſummare matrimonium ſi ipſa velit; quia ſolo contractu ſine conſummatione non repararet damnum quod ei intulit, neque impleret promiſſum; promiſit enim eam habere vxorem.

Obiect.

Dices, Debitor non tenetur tota vita manere in ſæculo, ſi aliter non poſſit ſoluere creditoribus: ergo ſufficit pro viribus eam dotare, atque ita honorem & damna reparare, aut ſaltem cõtrahere ſine cõſummatione, & poſteà ingredi Religionem.

Reſp.

Reſpondeo, Diſtinguendum eſſe inter debita: ſi enim debitum natura ſua tale eſt, vt ſoluendo extingui poſſit, quale eſt pecuniarium, verum eſt antecedens ſecundùm moderationem ſuo loco addendã: quando autem debitum eſt de re inſolubili, durante vita vtriuſque contrahentium, quale eſt debitum hanc habendi coniugem, tenetur qui vouit Religionem, etiam tota vita, niſi conſentiat coniunx, aut moriatur, abſtinere ab ingreſſu Religionis.

Notandum tamen ex Sanches ſuprà, ſecùs iudicandum fore, ſi virgo ſciuerit eum cum quo fornicatur, promiſſis nuptijs, voto ſimplici caſtitatis perpetuæ vel Religionis obſtrictum eſſe: tunc enim eam non tenetur ducere, ſi velit Religionem ingredi: imò ducendo peccabit, quamuis ratum futurum ſit matrimonium: virgo enim hoc caſu ſeipſam decipit, & ſimpliciter in copulam conſenſiſſe cenſetur, cùm ſciat rem quæ promittitur Iure eſſe impoſſibilem. Redit enim doctrina ſuprà tradita Dub.4. De promiſſione impoſſibili, quam pro tali agnoſcit promiſſaria, adeoque tamquam in ſponſalibus ſine copula redit diſpoſitio cap. Rurſus, ſuprà citati. Crediderim tamen, quòd ratione promiſſi teneatur ad ſupplementum dotis; quia hoc implicitè in nuptijs continetur, & eatenus ei poſſibilis & licita eſt promiſſionis impletio.

Si ipſa fuerit voti ipſius conſcia, non tenebitur ducere.

DVBIVM VII.

An ſtuprator excuſetur à reſtitutione, ſi corrupta æquè benè nupſerit ac ſi virgo fuiſſet?

RESPONDEO, Verius videri, tunc non teneri. Qui enim cauſſam damni dedit, quod fortè ſecutum non eſt, non tenetur de damno; vt ſi ignem domui alicuius inieceris, qui caſu, vel beneficio alterius extinctus fuerit: reſtitutio enim locum non habet, vbi non eſt ſecuta inæqualitas, cuius ipſa propriè eſt reſtitutio. Si tamen antequam nubat femina, aliquid à corruptore acceperit; ſibi retinebit, quia cenſebitur ea lege accepiſſe, vt in ſe ſuſcipiat periculum damni. Ob eamdem cauſſam, quando pendente adhuc periculo aliquid fuerit promiſſum, & ab ipſa acceptatum, poterit illud exigere etiam ceſſante periculo. Rurſus ſi ipſa duriùs à marito habeatur iam nupta, tenebitur ſtuprator ad arbitrium boni viri, vt docet Nauarra.

Dices, Periculum damni eſt pretio æſtimabile; ergo ſemper aliquid erit reſtituendum eius intuitu. *Obiect.*

Reſpondeo; Quando non intereſſit pactum de æſtimatione periculi, periculum non reputatur pro damno, adeoque non inducit reſtitutionem, ſed ſolùm periculum reſtitutionis; ſufficit enim damna compenſari. *Reſp.*

DVBIVM VIII.

Vtrùm adulter non ſecuto partu, immunis ſit à reſtitutione.

RESPONDEO & DICO PRIMO. Ad reſtitutionem pro damnis realibus tunc non teneri, quia nulla ſecuta eſſe ſuppono.

DICO SECVNDO. Ad reſtitutionem damni quod in perſona vxoris intulit marito, eam adulterando & deteriorem faciendo, non tenetur: quia, vt ſuprà diximus quando de homicidio, damna perſonalia in membrorum aut corporis vitio inæſtimabilia ſunt. Conſentiunt communiter DD. Videri poteſt Lopez 1. parte cap. 90.

DICO TERTIO. Pro iniuria tenetur eiuſmodi adulter marito in conſcientia ante omnem ſententiam ſatisfacere, ſi ipſe reſciſcat adulterium; ſi tamen non reſciuerit, & vxori iniuriam vi, fraude, & dolo non fecit, excuſabitur à ſatiſfactione, quæ non poteſt fieri ignoranti marito, & non debetur adulteræ: nam ſi etiam feminæ iniuriam fecerit, indubiè ipſi pro ea obnoxius erit.

DICO

Digitized by Google

Dico qvarto. Maritus adulteræ non poteſt ratione iniuriæ per adulterium acceptæ paciſci de pretio aliquo ſibi perſoluendo ſecundùm Leges ciuiles, ne videatur leno ſuæ vxoris. Ita L. Tranſigere, C. De tranſactionibus, L. Miles, ff. Ad Legem Iuliam De adulterijs, item L. De crimine, C. eod. Priuatim tamen & ſecretò, ceſſante lenocinij vitio, & omni ſcandalo, non videtur eiuſmodi pactum fore illicitum: neque enim Iura hiſce tranſactionibus adimunt vim obligandi naturalem, ſed actionem ex eis negant in foro contentioſo. Ita Sanches lib. 11. diſp. 8. num. 22.

DVBIVM IX.

Quid reſtituet adulter, ſi proles ex adulterio nata ſit?

Respondeo & Dico primo. Certum eſt, poſt primum triennium teneri adulterum ad alimenta ſpurij, quemadmodum pater aliàs teneri ſolet. Neque enim qui deliquit, melioris debet eſſe conditionis.

Adulter tenetur de damno. Dico secvndo. Si ſuaſit adulteræ vt ſupponeret ſpurium tamquam legitimum, tenetur marito & legitimis de damno quod eis ex hac ſuppoſitione ſequitur, ſimul cum adultera, & in defectum ipſius in ſolidum. Quamuis enim quando conſilium noxium cedit in vtilitatem eius qui conſilium accipit, is teneatur ante ſuaſorem; & quando cedit in vtilitatem ſuadentis, ipſe ſuadens teneatur ante perſuaſum; quando tamen fuerit in vtilitatem vtriuſque, ſimul conferent ad damna ſarcienda.

Dico tertio. Etiamſi non ſuaſerit vt partum marito ſupponeret vxor, ſi tamen ipſa facit, tenetur adulter ad eadem damna ſarcienda. Eſt hoc contra Sotum lib. 4. quæſt. 7. art. 2. Sed aliorum communis ſententia, quamuis Lopez media via conatus ſit incedere, vt hoc caſu neque omnino liber ſit adulter, neque tantum reſtituat quantum deberet ſi ſuppoſitionem ſuaſiſſet, ſed ad arbitrium prudentis, conſiderata quantitate certitudinis, quòd proles ex ipſo ſit, & poſſibilitate aborſus per quem omne damnum ceſſaſſet. Verùm de certitudine infrà dicemus. Poſſibilitas autem abortus ſolùm inducit ſpem euadendi reſtitutionis onus, non ipſam euaſionem, vt in ſimili diximus ſuprà Dub. 7.

At quid ſi adulter ſperabat eam non ſuppoſituram ſpurium cum iniuria aliorum, quia ſciebat ex paraphernis aut aliunde poſſe ſeruare maritum & legitimos indẽnes, ipſa tamen hoc non præſtiterit?

Reſpondeo, Verius videri, etiam tunc teneri. Ita Salonius quæſt. 61. art. 6. Probatur; Quia adulter dabat operam rei illicitæ, ex qua eiuſmodi damna nata ſunt ſequi: ſicuti qui mandauit ſolùm verberare, tenetur de occiſo, quia hoc euenire poſſe debuit cogitare, cap. vlt. De homicidio, in 6. Culpa enim & mora aſtringunt ad caſus qui ſequuntur. cap. vnico, De commodato.

Dices, Saltem non tenebitur niſi deficiente adultera, quæ ſola executa eſt ſuppoſitionem, ex qua propriè & proximè damnum ſequitur.

Adulter cũ adultera tenetur ſarcire damna. Reſpondeo; Quando mulier habet vnde damna ſarcire poſſit, cum ipſa, non autem deficiente ſolùm ipſa, teneri adulterum; quia ex adulterio natura ſua ſequitur proles, ſatiſque eam marito ipſe ſupponit, quando ex ei cohabitante vxore generat: ex coniugio enim nata proles præſumitur, quæ in coniugio naſcitur. Itaque ſeruare debet maritum indemnem contra eiuſmodi præſumptionem tam ipſe quàm adultera: & ſi contigerit adulteram totum reſtituiſſe, tenebitur ei adulter in parte ſua ſubuenire, vt benè Salonius.

Caſus quo ſolus adulter teneatur Adfert caſum Azorius, quo ſolus adulter teneatur pendere totum, quando nimirum ipſe adulteram induxit & ad adulterium prouocauit. Hoc verum videtur, quia inducẽdo ad adulterium, videtur in ſe ſuſcepiſſe eiuſmodi damna: tenetur tamen ipſa deficiente adultero, tamquã voluntariè operata, & influens in damnificationem: neque enim præiudicare debet veris heredibus res inter alios acta.

Quæres Secundò, Quid ſi nulla ſit proles legitima, & pro legitimo ſupponatur ſpurius.

Reſpondeo; Reſtitutio facienda erit ſubſtituto per teſtamentum, ſi quis fuerit: alioqui illi quem maritus heredem erat nominaturus, quod facilè vxor expiſcari poterit, aut denique proximis heredibus ab inteſtato. Ita ferè conſulit Caſtro lib. 2. De L. finali cap. 11.

Quæres Tertiò, An teneatur de dictis damnis, ſi moraliter certus non ſit adulter, eſſe ſuã prolem?

Dubitans an ſit ſua proles, non tenetur. Reſpondeo; Si probabilem habet rationem dubitandi, non tenetur. Imò non tenetur adulteræ in hoc credere, ſi habeat argumenta in contrarium, vt monet Salonius quæſt. 61. art. 6. & Graſſius lib. 2. cap. 131. numero 36. qui deſumit argumentum ex cap. Dominus, De ſecundis nuptijs.

Hinc ſequitur, Verum non eſſe quod Lopez & alij quidam ab eo citati voluerunt, pro quantitate dubij plus minúſve debere adulterum reſtituere, quando certus non eſt eſſe ſuam prolem.

Quæres Quartò, Quomodo adulter reſtituet, quando damna inferentur demum poſt mortem ſuam?

Reſpondeo; Si per heredes ſuos reſtituere non poſſit, æſtimabit nunc probabile periculum eiuſmodi damnorum, deducta ſpe lucri, quod fortè patri putatiuo à ſpurio accedet.

DVBIVM X.

Quomodo adultera reſtituet quando prolem marito ſupponit?

Difficvltas tota eſt, an cum infamia ſua ad hanc reſtitutionem teneatur: nam quòd non teneatur cum vitæ periculo, puta quia à marito eſſet occidenda, facilè admittunt DD. ſicuti etiam in eo conueniunt, quòd quando ſine vlla reuelatione ſui peccati poteſt curare indemnitatem marito aut legitimis heredibus, ad hoc pro viribus teneatur. Item quando probabiliter timetur non ſecutura reſtitutio, etiamſi peccatũ ſuum ipſa filio vel marito reuelauerit, non teneri ad inutilem eiuſmodi reuelationem, paſſim DD. conſentiunt. Itaque Reſpondeo &

Adultera non tenetur ſe prodere vt reſtituere poſſit. Dico primo. Regulare eſt, non teneri adulteram ſeſe prodere, etiamſi aliter cauere non poſſit damna mariti, & legitimorum heredum. Probatur ex cap. Officij, De pœnitentijs & remiſſionibus; vbi dicit Innocentius III. *Mulieri quæ ignorante marito de adulterio prolem ſuſcepit, quamuis id viro ſuo timeat confiteri, non eſt pœnitentia deneganda*. Secundò, Quia fama eſt altioris ordinis, quàm bona fortunæ; melius enim eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ: atqui bona inferioris

Digitized by Google

ris ordinis non ſunt ex obligatione iuſtitiæ reſtituenda, quando ex reſtitutione deberet ſubire reſtituens damna ſuperioris ordinis. Ita docet Caietanus quæſt.62.art.6.& alij multi.

Obiect.1. Obijcitur Primò, Ex cap. Officij, nihil probari: quia vt Gloſſa ibidem dicit, ideò mulier non obligatur ad ſeſe prodendum, quia ſibi non crederetur, obſtante præſumptione de natalibus eius qui in coniugio naſcitur, & prodita periclitaretur de vita.

Reſp. Reſpondeo, Quando alterum horum ſubeſt, indubiè mulierem excuſari quò minùs ſuum adulterium reuelet; ſed etiam ob ſolam infamiam vitandam poſſe celare; eoque extendi mentem Pontificis, multi ſentiunt, & probabilis opinio eſt.

Obiect.2. Obijcitur Secundò ex Gloſſa ſequenti, quæ dicit, pœnitentiam quidem dandam, ſed eam fore inutilem.

Reſp. Verùm iſtud meritò reijcit Panormitanus tamquam nimis durum; addo tamquam improbabile, quia pœnitentiam dare eſt pro verè pœnitente admittere, adeoque abſoluere, niſi ex more ſatiſfactionem præmittere oporteat.

Obiect.3. Obijcitur Tertiò, Damnificatione iniqua adhuc pendente, tenetur quiſque potiùs infamiam ſubire, quàm proximo damnum inferat etiam in rebus inferioris ordinis.

Reſp. Reſpondeo, Eiuſmodi damnificationem tunc non fore iniquam, quando eam cum tanto detrimento tuo in bono ſuperioris ordinis non auertis.

Obiect.4. Obijcitur Quartò ex Soto, Etiamſi fama præſtet diuitijs, multum tamen diuitiarum poteſt æquiparari paruæ famæ; ſicut multum argenti, æqualis pretij eſt cum minori quantitate auri: ergo ſi modica futura ſit famæ læſio, aut mulier non ſit adeò integræ famæ, & læſio in fortunis per ſuppoſitum ſpurium magna foret, tenebitur cum infamia rem aperire.

Reſp. Reſpondeo, Famam, quantumuis exilem, non eſſe cõmenſurabilem pecuniæ, quantumuis maximæ, vt functionem accipere poſſit in commutatione debita ex iuſtitia, ſicut aurum & argentum: quamuis hoc non negauerimus, quãdo verè fama mulieris non læderetur, vel quia priùs adépta erat, vel quia modicum pro nihilo etiam hîc reputari poſſit, obligationem reſtituendi ad prudentis arbitrium ſubſiſtere. Ita Nauarrus ex mente Caietani, quem benè defendit contra Sotum c.17. n.89.

At quærat quis, An non poſſit ingruere caſus, quo etiam cum vitæ diſcrimine teneatur adultera ſeſe prodere?

Reſpondeo, Non paucos DD. vnum admittere, ſi nimirum agatur de ſucceſſione regni, in qua ſpurius noxius, legitimus verò futurus eſſet admodum vtilis: tunc enim quò auertatur ſpurius, dicunt etiam cum vitæ periculo ipſam debere aperire occultum adulterium. Verùm vt hoc probabile ſit quando moralis certitudo de omnibus illis ſubeſſet; nondum tamen habemus caſum, vbi cum periculo vitæ teneatur adultera ex iuſtitia commutatiua auertere damnum heredis legitimi, ſed ſolùm vbi ex charitate aut legali iuſtitia teneatur auertere damnum Reipublicæ. Ad reſtitutionẽ verò quantumuis magnæ hereditatis, etiam regni, ex iuſtitia numquam directè tenebitur cum certo periculo vitæ; imò nec famæ, etiamſi legitimus heres eſſet ex alia matre: nam ſi ipſius ſit filius, meritò cenſetur voluntariè damnum remittere, ne in matre cùm ipſa diffametur, præſertim ſi aliàs honeſta & illuſtris ipſa fuerit.

Denique exiſtimo veriùs cum Azorio 3. parte lib.5.cap.6. non dari caſum, quo ad impediendam iniquam ſucceſſionem teneatur adultera cum certo vitæ periculo ſeſe prodere. Quamuis enim quæ ferè incerta eſſe ſolent, certa moraliter eſſe ſupponantur de malo futuro regimine ſpurij, & bono legitimi, vt ſummum tamen fortè effecerint, vt ad ſeſe prodendum charitas adulteram inclinet cum vitæ periculo, quæ inclinatio poteſt eſſe ſine neceſſitate præcepti.

Secundò quæri poteſt, An rectè mater ſuadeat ſpurio, vt monaſterium aliquod ingrediatur, quòd in bonis Profeſſi non ſuccedant?

Reſpondeo, Multos DD. illud conſilium probare; neque improbum fuerit, ſi ipſe idoneus ſit ad vitam monaſticam, Monaſterio non futurus oneri, aut inutilis, ſpemque præbeat diuinæ ſuæ talis vocationis: neque enim importuniùs vrgendus eſt. Denique ſi Pontificum ſanctiones non obſiſtant: nam Sixtus V. quædam de ſpurijs arcendis à Monaſterijs ſtatuit, quę vbi in vſu eſſent, omnino conſuli deberent; ſed mitigata ſunt per Gregorium XIV. Sanè ſatius id fuerit, quàm quod Alciatus Ireconſultus commendauit, vt referunt Couarruuias, Salonius, Graſſius, & alij, vt mater indicet filijs vnum aliquem ex ipſis eſſe ſpurium, quem ſe indicaturum minetur, niſi ſinguli ſibi mutuò remittant, quod fortè defectu natalium eſſet reſtituendum: talis enim remiſſio re poſtmodum comperta non eſſet firma, vtpote metu extorta; neque declaratio matris obeſſet ſpurio, qui in neutro foro tenetur credere, & hereditatem abdicare ſine alijs indicijs. Multo minùs ea commendanda praxis, quam Salonius habet, vt mater ſpurium vituperet apud maritum, eoque efficiat, vt ipſo neglecto alijs meliùs prouideatur: ſimilia enim plus ſolent habere odioſi exitus, quàm proſperi ſucceſſus.

An ſpurio ſuadendum vt Monaſterium ingrediatur.

Poſtremò quæri poteſt, Quando teneatur ſpurius matri credere dicenti ſe eſſe ſpurium.

Reſpondeo, Ordinariè non teneri credere, etiamſi in mortis articulo id reuelet; imò etiamſi iuramento confirmet. Addunt nonnulli, etiam Confeſſario cõſultum eſſe, vt diſſuadeat ei ne credat: allegranti enim ſuam turpitudinem non creditur. Deinde ſuſpecta facilè eſt inconſtantia illius ſexus: facilè enim ſolent eum odiſſe mulieres, quem non amant, & exoſo impotentiùs & vehementiùs auerſari. Si tamen eiuſmodi fuerint argumenta conceptus adulterini, vt in conſcientia conuincatur, puta quia paterfamilias tempore conceptus abfuiſſe ſatis oſtenditur, aut vt habet L. Filium, ff. De his qui ſui vel alieni iuris ſunt, interueniente infirmitate, aut alia de cauſſa abſtinuiſſe tunc ab vxore, vel ea valetudine fuiſſe, vt generare non potuerit; non iam quærendum eſt an teneatur credere, quia aſſenſus in euidentibus non eſt liber, ſed ſuppoſito quòd argumenta id conuincant, tenetur abſtinere hereditate, & ſeruare legitimos indemnes. Si tamen abſtinere noluerit, in foro quidem exteriori pro ipſo præſumetur, vt ex communi docet Gloſſa in cap. Officij, De pœnitentijs & remiſſionibus: in conſcientia verò liber non erit, niſi fortè quando bona fide hereditatem iam poſſediſſet tempore ad præſcriptionem lege definito.

Spurius non tenetur credere matri dicenti ipſum eſſe ſpurium.

Digitized by Google

TRACTATVS QVARTVS

De iniuria Furti, Rapinæ, aut aliàs damni illati in fortunis, eiúſque reſtitutione.

D. Thomas quæſt. 66.

CAPVT PRIMVM.

Quam & quantam reſtitutionem poſtulent Rapina & Furtum.

DVBIVM PRIMVM.

Quid Furtum? *D. Thomas art. 3.*

Varia acceptiones furti.

FVRTVM varijs modis accipitur. Apud Canoniſtas accipitur ſubinde pro quauis vſurpatione, vt teſtatur Baiardus §. Furtum. Quo modo complectitur etiam iniuſtitiam quæ eſt in contractibus iniquis, quando is cui fit iniuria, non ignorat iniuſtiiam, ſed mauult eam pati quàm non contrahere; vt nihil aliud ſit furtum, quàm ablatio rei alienæ, ſiue planè inuoluntarius ſit dominus, ſiue ſolùm mixtè; ſiue clàm fiat, ſiue domino ſciente; ſiue aliquid lucri accedat furi, ſiue non. In eadem generalitate accipitur ferè furtum in Decalogo.

Legiſtæ ſtrictiùs accipiunt: dicunt enim eſſe *contrectationem rei fraudulosam, lucri faciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiam vſus poſſeſſioniſve.* Ita L. 1. ff. De furtis: quo modo non erit furtum, ſi quis neget depoſitum, niſi intercipiendi cauſſa occultauerit. Quæ definitio furtum diſtinguit ab iniuſtitia in contractibus, & mera damnificatione iniuſta in fortunis: nam ſi genus furti his etiam commune aſſignare voluerimus, dicemus eſſe ablationem iniuſtam rei alienæ inuito domino. Silueſter tamen monet, hac Legis definitione contineri etiam rapinam, latrocinium, & prędam. Et ſanè cùm dictio *fraudulosa* potiùs iniuſtam quàm occultam defraudationem indicet, vt proptereà omiſſa ſit mentio rei alienæ; ſatis apparet, ad occultam fraudem definitionem non reſtringi. Itaque clariſſimè propriè dictum furtum ita definiemus, vt ſit *iniuſta & occulta acceptio rei alienæ inuito domino.*

Furtum propriè quid?

Dico, *iniuſta*; quia ſi legitimè in pœnam auferatur, non eſt furtum: quamuis eiuſmodi ablationem excludere ſoleant, eò quòd tunc dominus non ſit rationabiliter inuitus. Sed præſtat exprimere hanc particulam: quia malum pœnæ ex natura ſua eſt inuoluntarium, adeoque obſcurior maneret definitio. Si quis ioco rem alterius abſtulerit, fur quidem non erit, ſed tenebitur tamquam de luſu pernicioſo. L. In furti, ff. De furtis.

Dico, *occulta*; vt excludatur rapina.

Dico, *acceptio*; quia qui rem alterius deſtruit, non propriè committit furtum, puta quia domum comburit: & ita excluditur damnificatio iniuſta, quæ contrectationem non habet aut acceptionem, licet in conſcientia, ad quam Theologi reſpiciunt, eadem pænè ſit ratio furti, quæ damni ſic illati. Res etiam debet eſſe quæ auferetur ſpectans ad fortunas. Si enim vxor auferatur, aut filia, raptus erit, non furtum; ſi filius vt in ſeruitutem trahatur, plagiatus: ſi tamen ſeruus auferatur vt diſtrahatur, furtum erit, nam pecunia domini eſt. Quare etiam ſui furtum ſeruum poſſe committere Leges dicunt; ſecùs ſi ancilla auferatur luxuriæ tantùm cauſſa: quamuis qui ita abduxerit, etiam de damno teneatur.

Raptus. *Plagiatus.*

Sunt qui ad rem mobilem reſtringant, vt Silueſter verbo Furtum ex §. Quod autē dictum eſt. Inſtitut. De vſucapionibus. Verùm iſtud non placet; quia etiam agri furtum aut rapina cōmitti poteſt, quamuis non ita propriè, Inſtitut. De vi bonorum raptorum, vbi inuaſio dicitur eſſe, quando res eſt immobilis. Neque etiam rectè idem reſtringit ad rem corpoream, quidquid ſit de Iuris vocabulis; in noſtro enim inſtituto non expedit multiplicare voces: quamuis enim alia actione in foro pro re immobili aut incorporea fortaſſe quis ſit conueniendus, in conſcientia tamen eodem modo de his omnibus compellandus eſt.

Oportet etiam rem eſſe alienam cuius furtum committatur, quamuis poſſit quis ſubinde propriæ rei furtum committere, vt ſi directus dominus emphyteutæ aut vſufructuario aut vſuario rem iniuſtè auferat. Verùm hunc manifeſtum eſt in re propria vſurpare aliquid alieni, vel vſumfructum, vel vſum. Similiter & rei communis inter ſocios poteſt ab vno furtum committi, quando ſibi proprium facit quod commune erat. L. Si ſocius, ff. eodem.

Hinc ſequitur, Si quis rem proptiam auferat, exiſtimans eſſe alienam, formale coram Deo furtum committere, ſicuti materiale committit qui aufert rem alienam, exiſtimans eſſe propriam, vnde & actione furti non tenetur. Inſtitut. De vi bonorum raptorum, §. Ita tamen.

Furtum formale tātùm. *Furtum materiale tantùm.*

Poſtremò dico, *inuito domino*; quamuis illam partem D. Thomas omiſerit, fortè quia alienam accipi non exſtimauit, quando domino conſentiente acciperetur; quod verum eſſe, ex dictis conſtat:

ſtat : ſi enim quando vſum concedit dominus, etiam proprietatem vſurpes, non quidem vſus, ſed proprietatis furtum committis.

Obiect. Obijcies contra hanc definitionem, etiam detentionem rei alienæ ad furtum pertinere, quæ tamen non ſit acceptio.

Reſp. Reſpondeo, In detentione qua fur retinet rem furtiuam eſſe malitiam furti, quæ in eo conſiſtit, quòd fraudetur dominus iure ſuo : eſt ergo continua quædam fraudatio. In detentione autem qua depoſitarius aut commodatarius rem detinet inuito domino, Theologi acceptionem nouam conſiderant, & furtum eſſe admittunt : Iureconſulti autem, niſi res occultandi aut furtiui lucri gratia contrectetur, aut loco moueatur, actionem furti non concedunt, diuerſæ præſumptioni locum relinquentes.

DVBIVM II.

Vtrùm Furtum & Rapina differant ſpecie?

D. Thomas art. 4.

RESPONDEO affirmatiuè: quia ſpecies peccati in furto & rapina ſumuntur ex ratione inuoluntarij conſiderati in domino rei; atqui alia eſt ratio inuoluntarij per violentiam, quæ eſt in rapina; alia per ignorantiam, quæ eſt in furto. Ita D. Thomas.

Obiect. 1. Dices, Occultum & apertum non mutant ſpeciem in alijs peccatis; ergo neque in furto.

Reſp. Reſpondeo, Non ſequi: quia in furto inuoluntarium pertinet ad obiectum ſpecificum; eſt enim noua improbitas, ſi res non obſtante præſentis domini diſſenſu, per vim auferatur: in furto enim quaſi virtualis ſolùm eſt diſſenſus, & abeſt omnis violentia; in rapina formalem diſſenſum violentia comprimit.

Hinc ſequitur Primò, Si quis actualiter ita animo affectus ſit, vt quod occultè aufert, etiam violentè eſſet ablaturus, & auferre proponat etiamſi dominus ſuperueniret & prohibere conaretur, nouam ſpeciem peccati admiſiſſe, quam oporteat in confeſſione aperire.

Sequitur Secundò, Si quis exiſtimet dominum ignorare quando rem aufert, reuerà tamen dominus videat, fieri poſſe, vt ſolùm furtum admittat, non rapinam : quia ſi fortè noſſet dominum ſcire & reniti, non auferret; nunc autem putat fortè eum qui non renititur, non eſſe dominum aut rei curatorem, is enim in propoſito domino æquiparatur. Si tamen eiuſmodi error conſideretur ex parte domini, qui fortè quando videt furem venientem fugit, quia plus eſſe putabat quàm furem, quodque violentè rem ſuam erat ablaturus, non erit rapina ſed ſimplex furtum, ſi clàm dumtaxat auferre intendebat, neque ſtudio procurauit eiuſmodi metum aut errorem.

Furtũ manifeſtum & occultũ non differunt ſpecie. Sequitur Tertiò, Furtum manifeſtum & non manifeſtum non differre ſpecie, de qua furti differentia videre licet L. Furtorum, ff. De furtis. Furtum enim manifeſtum non eſt quod violentè admittitur, ſed quod quomodocumque factum manifeſtè reprehenditur, & punitur pœna quadrupli, cùm non manifeſtum tantùm puniatur in duplum.

Obiect. 2. Dices Secundò, Si quis domino ſciente rem auferat, & coram præſente, ſine violentia tamen; non committit rapinam quia deeſt violentia : neque tamen videtur committere furtum, quia quòd dominus ſit inuoluntarius, non prouenit ex ignorantia.

Reſpondet Salonius, eſſe furtum, eò quòd in definitione furti occulta acceptio ſit quæuis quæ non fit domino conſentiente. *Reſp.*

Sed aliter dico, tam furtum quàm rapinam fieri domino rei ſimpliciter inuito; hoc enim differunt ab vſura & ſimilibus. Dicitur autem furtum fieri domino per ignorantiã inuoluntario, nõ quòd conſentiret ſi ſciret, ſed quòd palàm contradiceret, aut etiam quantum poſſet impediret, niſi neſciret, ſecundùm illud Euangelij : *Si ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domũ ſuam.* Similiter rapina fit domino inuito per violentiam, non quòd conſentiret auferri ſi vis non fieret, ſed quòd contradiceret & impediret, niſi per vim ipſe impediretur. Quando ergo dominus præſens eſt, ſi cauſſa ob quam minùs impedit rei ablationem, ſit potentia inuaſoris, aut ſua impotentia, eſt rapina : ſi autem non omittat impedire propter potentiam inuaſoris, aut ſuam impotentiam, & nihilominùs inuito res aufertur, cenſetur non impedire per inaduertentiam aut alicuius rei ignorantiam : ſi enim velit impedire, & neque defectus ſit in executiua potentia, neque in voluntate, oportet defectum eſſe ex parte intellectus, adeoque ignorantiam aliquam; atque ita erit furti ſpecies. Itaque ſi non impedit quia non vult, non eſt inuitus: ſi non impedit quia non nouit quid agatur, etiamſi velit, eſt furtum: ſi denique neque voluntas impediendi deſit, neque facti ſcientia, ſed alterius obſit potentia, aut propria impotentia, eſt rapina. Vnde colligitur, ſi infirmo reclamanti res auferatur, rapinam fore.

Luc. 12.

Furtũ aliter fit inuito domino quàm rapina.

DVBIVM III.

Vtrùm Furtum ſit peccatum mortale?

D. Thomas art. 6.

DICO PRIMO. Furtum ex genere ſuo leuius eſt peccatis alijs quæ ſunt contra Decalogum. Ita Arragonius hìc. Probatur, non ſolùm quia poſteriori loco tam actus quàm concupiſcentia eius prohibetur, ſed quia ex obiecto eſt leuiſſimum, cùm verſetur circa bona fortunæ, quæ infimo loco meritò cenſentur. Quare & Scriptura Prouerb. 6. videtur illud extenuare, præſertim comparatione adulterij. Quamuis autem ſimplicem fornicationem putauerit Martinus De magiſtris leuiorem eſſe furto; certiſſimum tamen eſt, etiam illam ex genere ſuo eſſe grauiorem : qui enim fornicatur, in corpus ſuum peccat; fur autem ſolùm in fortunas proximi. *Furtum leuius peccatum quàm alia contra Decalogum*

Dices, Fornicatio eſt ſolùm contra temperantiam, furtum autem contra iuſtitiam, quæ eſt virtus præſtantior. *Obiect. 1.*

Deinde, In Decalogo poſt furti inhibitionem prohibetur falſum teſtimonium; ergo cùm ſecundùm D. Thomam ibi ſeruetur ordo grauitatis, furtum erit grauius. 2.

Tertiò, Fornicatio apud gentiles minùs habita fuit pro peccato quàm furtum. 3.

Denique, Chryſoſtomus Homilia 53. in Matth. *Peior*, inquit, *rapina multo eſt quàm cædes.* Et Homil. 17. videtur dicere, furtum grauius eſſe periurio. 4.

Digitized by Google

Reſp. ad 1. Reſpondeo ad Primum, Quocumque tandem ſenſu à D. Thoma aſſertum ſit, maius eſſe peccatũ quod digniori virtuti opponitur, de quo in 1.2. etiam fornicationẽ hactenus eſſe cõtra iuſtitiam, quia natura ſua cedit in iniuriam prolis, vt ad noſtrũ propoſitũ obſeruat ipſe D.Thom. q.154.a.3.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo ex eodem D. Thoma 1.2.quæſt.100.art.6. peccatum oris eſſe leuius peccato operis, & ideò falſum teſtimonium prohiberi poſt furtum; alioqui falſum teſtari contra proximum, vt rem ſuam amittat, minus quidem peccatum erit quàm eam auferre, ſed ad ſpeciem furti pertinebit.

Ad 3. Ad Tertium, Hoc ex ignorantia & libidine excæcante accidiſſe, eò quòd læſio prolis nondum exiſtentis non ita conſideretur, ſicuti illa læſio quę fit per furtum.

Ad 4. Ad Chryſoſt. reſpondeo, Priori loco ipſum agere de illa rapina, qua paulatim pauperes enecantur: poſteriori autem non vult periurio furtum eſſe grauius, ſed furto exterminato, vix locum fore periurio.

Furtum ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Dico secundo. Nihilominùs certiſſimum eſt, furtum eſſe ex genere ſuo peccatum mortale. Eſt certiſſima ſecundùm Scripturam ſacram, Eccleſiaſtici 34. *Qui aufert in ſudore panem*, id eſt, in ſudore partum, *quaſi qui occidit proximum ſuum*. Similiter occidere & furari coniunguntur Ieremiæ 7. Zachariæ 5. *Omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur.* Vbi Septuaginta legunt: *Omnis fur vſque ad mortem iudicabitur.* Imò adeò eſt furtum peccatum mortale contra charitatem proximi & Decalogum, vt omne peccatum contra ſecundam tabulam, Zachariam nomine furti comprehendiſſe Interpretes annotarint. Vnde & apertè dicit Apoſtolus 1. Cor. 6. *Neque fures regnum Dei poſſidebunt.* Ita alibi ſocij furum reprehenduntur; & monemur ne quis patiatur vt fur. Accedit auctoritas Canonum, 14.quęſt.6.cap.vlt. & cap. Fures, De furtis: vbi ex Concilio Triburienſi ſtatuitur, pro fure in flagranti crimine occiſo non eſſe orandum.

Veniale ex indeliberatione actus. Dico tertio. Furtum poteſt eſſe veniale ex indeliberatione actus; hoc enim in quouis peccato locum habet. Eſt quidem verum, magis in furto mentali, quàm in exteriori locum habere: in hoc tamen etiam vſu veniet, ſi quis animo non ſatis deliberato alienum in notabili quantitate ex præcipiti quadam conſuetudine, aut vehementiore tentatione impulſus abſtulerit.

Ex materiæ leuitate. Dico qvarto. Ex materiæ leuitate poteſt interdum furtum eſſe ſolùm veniale peccatum. Eſt cõmunior DD. quamuis Gabriel in 4. diſt.15. quæſt.3.notab.5. videatur contrarium ſentire, videlicet furtum rei paruæ ſatis deliberatum, quod fiat animo poſſidendi rem alienam, eſſe peccatum mortale: quæ ſententia ſuadetur Primò, Quia concupiſcentia rei magnæ alienæ minùs nocet proximo quando manus cohibetur, quàm actuale furtum rei paruæ; ergo cùm illa concupiſcentia ſit mortalis, etiam erit mortale furtum rei paruæ.

Obiect.1.

2. id Suadetur Secundò ex cap. vltimo, 14.q.6. vbi D. Hieronymus dicit, furem non ſolùm in maioribus, ſed etiam in minoribus iudicari: non enim id quod furto ſublatum eſt, ſed mentem furantis attendi.

Reſp. ad 1. Verùm ad prius reſpondeo, Ex ſolo actualiter ſecuto proximi detrimento non eſſe æſtimandam malitiam furti, ſed ex affectu magnæ iniuriæ in mente furtum diiudicandum: nam radix iniuriæ, imò etiam omnis mali, eſt cupiditas.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo, Non aliud voluiſſe D. Hieronymum, quàm reuerà furti ſpeciem, etiam in paruę rei furto reperiri, & furẽ etiam poſſe dici & iudicari, qui parua furatur. Ita Nauarrus in dictum cap. & videtur probabilior commentarius. Non improbabiliter tamen alij dicunt, verba D. Hieronymi procedere, quando animus non deeſt furandi maiora, ſed res ipſa maior deeſt: eſt enim in ſeruos dictum, qui minora ideò rapiant, quia maiora impunè non poſſunt, tanto magis peccantes, quò minùs alliciebat ad ſui ablationem quod exiguum erat. Huc etiam pertinere videtur quod D. Thomas hìc ad 3. dicit, eum qui rem paruam aufert animo furandi & inferendi nocumentum proximo, peccare mortaliter. Salonius enim putat D. Thomam non aliud velle, quàm auferentem rem modicam, peccare mortaliter, ſi eam auferat animo maiorem auferendi, atque ita proximo nocendi. Fortè tamen reſpicit D. Thomas ad exempla in argumento propoſita, acus & pennæ, in quarum ablatione nocumentum ſubinde non eſt paruum, quamuis ipſæ res ſint modicæ. Vel denique dici poteſt, D. Thomam ad vtrumque reſpicere, & ad animum furandi maiora, & nocendi in re parua.

De quantitate furti mortalis variæ ſententiæ. His conſtitutis præcipua ſupereſt difficultas, Quomodo diſcerni queat, vtrùm particulare hoc furtum ratione paruæ materiæ excuſetur à mortali: variæ enim hac de re ſunt DD. ſententiæ. Antiquiores Scholaſtici rem iſtam relinquunt iudicio prudentis, & in particulari non decidunt; ſed recẽtiores, Dominicus Soto, & qui poſt ipſum ſcripſerunt, cœperunt in particulari definire: & ipſe quidem Soto lib. 5. quæſt. 3. art. 3. dicit eſſe quamdam quantitatem, quam auferre à quolibet ſit mortale, qualis eſt, inquit, verbi gratia duorum aut trium aureorum ducatorum; in ablatione autem minoris ſummæ vult reſpici ad qualitatem domini: tantam enim poſſe eſſe eius paupertatem, vt & vnum aut alterum argenteum ei auferre ſit mortale. Denique etiam in ablatione minimæ rei poſſe committi furtum mortale vel propter damnum quod dominus patitur, vel propter maiorem concupiſcentiam qua res parua aufertur.

Soti ſententia.

Nauarri ſententia. Nauarrus ſuprà in cap. finale 14.quęſt.6. exiſtimat Sotum quantitatem furti notabilis non determinaſſe, ſed ſolùm exempli gratia expreſſiſſe duos aut tres ducatos.

Exiſtimat Secundò, Eum qui parum furatur, animo tamen furandi multa, peccare mortaliter; venialiter autem, ſi ſolùm habeat animum furandi illud exiguum, etiamſi exiſtimet id fieri domino inuito, vtpote qui contradiceret ſi ſciret. Cum qua ſententia vt conciliemus D. Thomam, qui excuſat paruum furtum à mortali, quia præſumi poſſit non eſſe contra voluntatem domini; dicendum eſſet, in verbis Thomæ conſiderandum non tam quid immeritò nolit dominus, quem conueniebat modicum pro nullo reputare, quàm quid meritò præſumat auferens.

Exiſtimat Tertiò Nauarrus, Quando ex re parua ablata magnum domino infertur detrimentum, eſſe peccatum mortale, auferre, ſi damnum ſecuturum præſciuerit aut præſcire debuerit qui aufert: non eſſe tamen furtum mortale, vt

Digitized by Google

le, vt videtur Soto ſenſiſſe, ſed damnificationem quandam à furto diſtinctam.

Quartò exiſtimat idem Nauarrus, Fore quidem peccatum mortale, non tamen furtum mortale, ſi quis abſtulerit rem paruam, vnde ſciat dominum multùm ſe cruciaturum.

Quintò vult idem Doctor, quod omnino notandum & examinandum eſt, Quando quantitas furto ablata non eſt tanta vt ſufficiat ad furtũ mortale ſi diuiti auferretur, fieri quidem poſſe vt ablata pauperi ſufficiat ad mortale peccatum, qui inde moleſtia aut incommodo afficietur; non tamen ſufficere vnquam ad furtum mortale, ita vt quantitas quæ ad mortale furtum ſufficiat, eadem ſit reſpectu diuitis & pauperis.

Sextò, In determinando valore qui ad furtum notabile ſufficiat, monet reſpiciendum eſſe ad pecuniæ in ea regione abundantiam: tandemque dicit (quod etiam expreſſiùs habet in Enchiridio cap. 17. num. 4.) valorem medij regalis aut argentei ſufficere ad mortale furtum, quando res quæ aufertur in ſe tanti valet; aut ad peccatum mortale damni illati, quando tanti æſtimari poterit ſaltem damnum quod ſequitur.

3. Tertia opinio notabilem dicit eſſe quantitatem medium aureum; id eſt, ſex aut ſeptem regales.

4. Quarta duos regales, vt refert Salonius, ex eo quòd quibuſdam Synodalibus ſtatutis cautum ſit, ne excommunicatio feratur pro debito pecuniario, niſi ſaltem fuerit duorum argenteorum.

5. Quinta eſt ipſius Salonij, qui putat ſecundùm æſtimationem Hiſpaniæ, notabilem ſummam infimam conſtitui ex vno regali ſiue argenteo.

6. Refert tamen & Sextam aliorum, qui ſeſquiregalem requirant.

7. Non deſunt qui centum aureos requirant, ſeclusis alijs incommodis. Vnde apparet, quanta diuerſitas, vt vni medius regalis ſufficiat, vbi alter centum aureos requirat.

Varia conſideranda in æſtimatione furti mortalis.

Vt hanc difficultatem ſuperemus, notandum eſt, in æſtimanda quantitate furti notabilis, plura debere in conſiderationem venire; in quibus in primis eſt quantitas & valor rei quæ aufertur, qui æſtimandus erit ſecundùm commodum quod res ipſa ſolet & nata eſt adferre in ſuo vſu, & incommodum quod per ſe infert eius priuatio. Si enim incommodum illud tantum ſit, vt ſufficiat ad culpam mortalem eius grauitas (quæ ex æquiualentibus conijci poteſt) quando per iniuriam alicui inuito infertur, etiam quantitas rei ſufficiet ad furtum mortale: verbi gratia, ſi vnus argenteus ſufficiat ad victum vnius diei, non quidem tam grauiter peccat qui eum furatur, quàm ille qui vno integro die priuaret quem omni cibo: eſt tamen illud furtum tale in genere furti, qualis in ſuo genere eſt iniuſtitia priuans integro die cibo & potu. Erit ergo notabile furtum, ſicut & altera notabilis eſſet proximo iniuria & vexatio: notabile autem furtum eo ipſo nouimus peccatum eſſe mortale, quo ſcimus furtum ex genere ſuo eſſe mortale: rectiſſimè autem ex ſimilitudine perſonalis iniuriæ in afflictione per famem aut ſimili, menſuramus quantitatem furti, quia res fortunæ, circa quas furtum verſatur, habent pro fine & menſura humanas eiuſmodi commoditates. Itaque ex parte materiæ tale furtum ſatis graue erit vt ſit mortale, niſi fortè fiat veniale propter aliquam aliam cauſſam, verbi gratia, quòd dominus non ſit ſatis inuoluntarius, vel quòd res non ſit ſatis aliena: quomodo excuſari à mortali poſſet quod filius committeret in parentem, præſertim diuitem, qui magis in modo fortè eſt inuoluntarius, etiamſi aliàs haberet quantitatem ſufficientem ad furtum mortale; nondum enim fortè habet adeò notabilem, vt pater ſatis inuoluntarius præſumi queat.

Nota de furtis filiorum.

Neque obſtat illud Prouerb. 28. *Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo, & à matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicida eſt*: quia Sapiens loquitur de eo qui ſuffuratur multum, ita vt ad inopiam redigat, quæ non minùs quàm mors affligat: Hebræa enim habent, *Qui ſpoliat & deprædatur*. Vel eò ſpectat hæc Sapientis monitio, ne filij exiſtiment ſibi furta licere in parentes. Si enim ſatis magna ſint, & contra parentum voluntatem, non eſt in parentum poteſtate efficere, vt furta ſint & mortalia non ſint, quamuis aliquouſque efficere queant, vt abſolutè furta non reputentur. Sicuti autem hîc contingit in notabili quantitate nõ eſſe peccatum mortale, ita econtrariò propter nocumentum ſequens, contingit in re parua eſſe peccatum mortale; aliquando ſolùm contra charitatem, quando nimirum præuidet quis ex paruo furto magnum mœrorem domini; aliquando contra iuſtitiam quidem, ſed non in ſpecie furti, vtpote ſi ſartori acus, ſcribæ penna auferatur, vbi aliam habere non poſſit, & detrimentum inde tantum ſubeat, quod meritò notabilis rei ablationi comparetur. Numquam autem in ſpecie furti erit mortale, niſi quantitas fuerit notabilis, etiamſi damnum quod ſequitur fuerit notabile, vt benè oſtendit Nauarrus in dictum cap. finale, quamuis aliter ſenſerit Sotus. Verùm vel ex ipſa definitione furti conſtat, damnificationem hanc furtum non eſſe; neque pro ea dabitur in foro actio furti, neque pro furto tali manifeſto damnabitur in quadruplum lucri diurni, quod fortè fur abſtulit, ſed ſolùm valoris inſtrumenti: neque talis paruæ rei ſuffurator erit excommunicatus, quando in furem excommunicatio ſtatuta fuerit. Idem dicendum de eo qui animo plus auferendi minus aufert, ideoque mortaliter peccat: quamuis enim hîc ſit peccatum furti, eſt tamen interiùs ſine exteriori notabili.

Ablatio rei paruæ, vnde ſequitur nocumentũ magnũ, eſt mortalis.

Verùm iſtud hîc dubium ſupereſt, An ſicut quantitas, quæ reſpondebat vnius diei conſumptioni, ſufficit ad furtum mortale, ita etiam requiratur?

Sanè abſolutè nonnihil poſſe eſſe minorem, omnino dicendum videtur; fortè tamen nõ ſufficient duo eius trientes, ſufficere autem quod eos ſuperarit, æſtimari poterit: verbi gratia, ſi victus diurnus æſtimetur ad ſex, quatuor non ſufficiunt, ſed quaſi quinque, id eſt, vnus argenteus.

Fauet huic doctrinæ iuramentum militum Romanorum apud Agellium lib. 16. cap. 4. *Si quid ibi inueneris ſuſtulerisve quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit*, &c.

Alterum non minùs intricatum quæri poteſt, An ſicuti dum filius à patre furatur, maior quantitas ad peccatum mortale requiritur, ita etiam quando aliquid à prædiuite quopiam aufertur, qui nullum inde ſentiat nocumentum, aut ſanè multo minus quàm ſi à paupere idem auferatur?

ed by Google

Furti mortalis quantitas eadem reſpectu pauperis & diuitis.

Dicendum eſt, quando reſpectu pauperis, ſecluſa omni conſideratione incommodi ſequentis, quantitas abſolutè ſatis magna eſt ad furtum mortale, non apparere quare reſpectu diuitis non ſufficiat ad notabile, adeoque mortale furtum: niſi hîc rationabilis ſuccurrat præſumptio diminuti in diuite inuoluntarij, quæ præſumptio fortè ſecundùm moralem quamdam æquitatem efficere poterit, vt vbi à pauperrimo vnum argenteum auferre erat furtum mortale, à ditiſſimo auferendo mortaliter non peccetur, niſi ſaltem quaſi duo argentei auferantur. Atque hæc conſideratio locum maximè habebit in illis rebus, quarum neglectiorem cuſtodiam diuites habent, vt ciborum, potus, & ſimilium, quæque iuuant fures, & latent dominos, vt dicit Poëta. Si tamen etiam ditiſſimus ſciretur ſibi velle reſtitutionem fieri, obligaret ea ſub mortali, quando quantitas vel infimo modo eſſet notabilis. Qui ergo diuiti rem notabilem abſtulit, etiamſi diues detrimentum non ſenſerit, peccabit mortaliter, niſi inuoluntarij imperfectio in domino peccatum minuat in fure, quod alioquin ſatis magnum facit quantitas ablata. Neque enim rectè dixerimus, eum qui pauperi gallinam abſtulerit, quæ notabile furtum conſtituere valeat, peccare mortaliter; ſi autem diuiti auferret, eo ipſo quo diues eſt dominus, tam à crimine quàm à reſtitutionis ſub mortali obligatione liberum fore: ſi enim à nocumento ita pendeat furti malitia, quare vel ſola concupiſcentia furti, quæ nihil reipſa aufert, eſt mortalis? quare vel centum aurei reſpectu Regis notabili furto ſufficient. In charitatem plus peccari poterit, quando in pauperem furtum admittitur: at contra iuſtitiam commutatiuam, ſi præcisè furtum ſpectes, æquè peccatur in diuitem; ſpectat enim iuſtitia iſta æqualitatem rei ad rem. Deinde non ideò furtum non eſt ablatio tua, aut notabile non eſt, quia non ſentit is cui aufers, cùm & communis ærarij expilatio grauioris criminis peculatus teneatur, neque in fortuna furis computari debeat, quòd diuitem non lædat quando rem eius aufert; verùm hoc fortuna reliqua diuitis eſt, quam ei non aufert. Quid enim, an diues libertatem amittet plus dandi, aut pauper ab eo accipiendi, quia huic furari libet? aut parum ei auferri cenſebitur, quo vel militi ſtipendium, vel pauperi vnius diei victum ſuppeditare poterat? Si innoxium furtum iudicemus, ex quo hîc & nunc reipſa fortè non ſequuntur incommoda, propter quæ prohibitum videtur, eadem ratione & fornicationes diuitum excuſabimus, ex quibus fortè non ſequitur incommodum educationis in prole. Ad hæc in lege diuina non minor iniungitur reſtitutio ei qui à diuite ouem verbi gratia ſuſtuliſſet, quàm qui à paupere; quamuis magis hîc peccare aliquoties ſignificetur.

Auferens à paupere, plus contra charitatem peccat.

DVBIVM IV.

Vtrùm peccent mortaliter, aut ſaltem ſub mortali teneantur reſtituere, qui multis minutis furtis magnam tandem quantitatem acquirunt?

DISTINCTIONES quædam hîc adhibentur: Vel enim qui ita diteſcit, intendebat minutis illis furtis diteſcere, vel nihil tale cogitabat. Rurſum vel minuta illa furta committuntur in vnam & eamdem perſonam, vel diuerſas: item vel breui admodum tempore ſeſe conſequuntur, vel ſolùm longo demum interuallo. Item vel quæritur, An ſingula furta minuta tunc fiant mortalia, vel an vltimum tantùm, quando iam notabilis quantitas completur; vel an nullum ex illis, ſed omne crimen ſit in voluntate retinendi. Vbi rurſum dubites, An qui propoſuit reſtituere tempore & loco opportuno minutis alijs furtis, etiam ſine propoſito reſtituendi, ſuperadditis, iterùm non peccet mortaliter, donec noua iterùm quantitas ad notabilem magnitudinem excreſcat? Item, An qui abſque vllo reſtituendi propoſito pergit poſt notabilem aggeſtam quantitatem in minutis furtis, toties peccet mortaliter? Quale quid etiam de illo quæri poteſt, qui intentione diteſcendi ea committit ab initio. Denique videndum, quouſque ſub mortali obliget reſtitutio, an integrè & in ſolidum, an dumtaxat quoad exceſſum qui fecit mortale.

Reſpondeo & DICO PRIMO. Qui ideò minuta furta diuerſis vicibus committit, vt rem ſuam tandem inde notabiliter augeat, ſingulis vicibus peccat mortaliter. Probatur ex dictis; Quia ſingulis vicibus aufert rem paruam animo furandi magnam, imò formaliter intendit auferre hanc rem alienam modicam, tamquam partem magnę, quam quaſi membratim ſic extrahit è rebus alienis. Cùm itaque imperium peccatum ſit mortale, etiam actus imperatus mortale erit.

Qui minutis furtis intendit diteſcere, in ſingulis peccat mortaliter.

Quæres, An ergo ſub mortali teneatur reſtituere illud exiguum, ſi fortè poſt vnum aut alterum eiuſmodi furtum pœniteat, antequam quid magni furatus ſit?

Reſpondeo, Solùm teneri ſub veniali: retinere enim rem alienam in quantitate modica, ſine animo mortaliter malo, non eſt niſi veniale; imò etiam antequam animum corrigat, non tenetur ſub mortali reſtituere, quàm diu quantitas eſt modica; quia obligatio reſtituendi ſub mortali non ſequitur quantitatem quæ eſt in animo, ſed quæ eſt in re ablata.

At quæres, Quid ſi à diuerſis modica diuerſis temporibus ita is ſurripuerit, vt ipſi non ſenſerint vllum inde grauamen?

Reſpondeo, Quòd diuerſis ademerit, nō excuſat à reſtitutione: non enim tenetur reſtituere quia læſionem ſenſerit qui fraudatus eſt, ſed quia notabilem ipſe rem detinet alienam. Si tamen valdè longa ſint interualla, quibus conſilio auaritiæ mortali eiuſmodi furta minuta admiſit, quamuis ob animum enormiter furtiuum indubiè peccet mortaliter, dubitari poſſet an teneatur ad reſtitutionem, quia temporis tractus videtur impedire, quò minùs in illam quantitatem furta coëant.

Omnino tamen dixerim, etiam talem ad reſtituendum ſub mortali teneri; quia quod tempus diuidit, intentio coniungit. Illud nihilominùs admiſerim, quò furtum in plures fraudatos, & in maiora diſtrahitur interualla, eò maiorem requiri quantitatem, vt ſub mortali fur teneatur reſtituere: quia fraudati cenſentur minùs inuiti, quò minùs ſenſibiliter res fuerit ſurrepta.

Confirmari hæc poſſunt ex Scriptura ſacra, quæ ſtellionatus crimen in falſis ponderibus abominatur. Leuit.19. Deuteron.25. Prouerb.11. Michææ

tized by Google

Michææ 6. Huc pertinet quod notat Graffius li. 2. cap. 93 non eſſe immunes à reſtitutione eos venditores, qui aliquid vltra pretium à lege præfixum accipiunt à varijs emptoribus, animo inde diteſcendi.

Qui non intendit, vbi peruenerit ad quantitatem notabilem, tenetur ſub mortali ad reſtitutionem.

Dico secvndo. Qui diuerſis modicis furtis, ſine animo inde diteſcendi, peruenit ad quantitatem notabilem, tenetur, vbi id aduerterit, ſub mortali reſtituere. Verius tamen videtur, quòd non peccet mortaliter vllo particulari furto, etiamſi eo iam videat ſe complere notabilem quantitatem, ſed ſola detentione totius notabilis quantitatis: ſingulorum enim furtorum materia exigua eſt, ſed magna detentionis. Itaque complens notabilem materiam, idque aduertens, non quidem præciſè auferendo, ſed volendo ſimul cum præiacente detinere, peccabit mortaliter. Neque fortè, qui dixerunt talem auferendo peccare mortaliter, aliud voluerunt, quàm auferendo verbi gratia decimo furto, ſimul habere animum detinendi, quod diuerſis vicibus ſublatum, iam notabilem effecit quantitatem.

Quando poſſit excuſari à reſtitutione.

Poterit tamen iſte à reſtitutione excuſari, Primò, ſi longa fuerint interualla inter minora illa furta, ita Graſſius ſuprà. Secùs ſi à diuerſis furatus ſit quaſi continuato tempore.

Secundò poterit excuſari, Si illi à quibus ſuſtulit, tenebantur eum alere, & aliter viuere non potuit.

Tertiò, Si meritò præſumere poterat, fraudatos non fuiſſe inuitos, aut reſtitutionem remittere. Inter quos modos ea eſt diuerſitas, quòd duo poſteriores etiam in eo habeant locum, qui intendit per minuta maiorem quantitatem.

Quartò, Excuſabitur non ſolùm à peccato mortali, ſed etiam à reſtitutione, faciendo ſub mortali minuti furti, quod fortè adiunxit poſt notabilem quantitatem minutim priùs ſurreptã, & reſtituendi propoſitum conceptum: excuſabitur inquam, donec iterùm moles furtiua excreuerit. Quod etiam extendendum eſt, quoad reſtitutionem, ad illum qui furatur modica animo diteſcendi: nam quoad peccatum mortale talis perinde excuſari non poterit, niſi fortè à nouo, ſi conſideres multis minutis furtis quaſi vnam quantitatem magnam extrahere.

Verùm contra hanc aſſertionem difficultas eſt, Quî fieri poſſit vt ratione acceptionis teneatur ſub mortali, qui accipiendo non peccauit mortaliter.

Reſpondeo, Hoc fieri, quia in ablationibus materia furti in minuta diuiſa in ordine ad reſtitutionem iam ſimul ſumitur, & conſideratur vt magna.

Obiect. 1. Dices, Fieri poteſt, vt fur non detineat, ſed proiecerit quæ minutis furtis abſtulit, aut aliter apud ipſum perierint; itaque tunc non videbitur obligatus ſub mortali ad vllam reſtitutionem, quia neque ablatio fuit mortalis, vt ſuppono, neque detentio vlla eſt re iam abiecta aut deſtructa.

Reſp. Reſpondeo, Fur qui proijcit aut conſumit rem furtiuam, moraliter ab ea dominum abſtinet, adeoque eam à domino ſuo abſtinet & detinet; quæ moralis detentio oritur quidem ex ablatione, ſed licet iſta ob diuiſam materiam fuerit ſolùm venialis, illa ob coniunctam fit mortalis.

Obiect. 2. Dices iterùm, Reſtitutio reſpondet læſioni; atqui fieri poteſt vt nemo ex defraudatis notabiliter ſit læſus: quis enim dixerit, ideò Petrum notabiliter iam incipere lędi, quia ſimile paruum furtum admittitur contra Paulum?

Reſp. Reſpondeo, Patet ex dictis, in furti propriè dicti æſtimatione non tam eſſe conſiderandam acceſſoriam læſionem, quàm intrinſecam, quæ pendeat ex rei valore; nec diuitias aut numerum defraudatorum excuſare furem, quando ſatis notabilis fuerit quantitas ſublata. Itaque neque hîc mirum fuerit, reſtitutionis obligationem arctam oriri ex multiplicatis furtis: conſideranda enim tota materia tamquam vnum furtum, & omnes defraudati tamquam vnus potentior.

Obiect. 3. Dices Tertiò, Saltem illo caſu ſufficiet reſtituere exceſſum iſtum, quo quantitas ex non notabili facta eſt notabilis: verbi gratia, ſi quatuor non erant quantitas notabilis ſed quinque, ſufficiet ſub mortali reſtituere vnum quando quinq; ſublata fuerint.

Reſp. Reſpondeo; Petrus Nauarra lib. 3. cap. 1. numero 60. & ſeqq. docet non teneri eum ſub mortali ad vlteriorem reſtitutionem, ſed ſolùm ſub veniali. Argumentum ipſius eſt, quòd debitum minoris quantitatis non obliget ſub mortali. Alij, vt Medina, & Corduba apud Nauarrũ, dicunt talem non excuſari à mortali ſoluendo vnum, ſed debere ita ſoluere illam ſummam quam debebat ſub mortali, vt moraliter dici poſſit reſtituiſſe; id eſt, vt tam parum reſtet ſoluendum, vt hoc reſpectu ſummæ totius pro nihilo reputari queat: atque ita eum qui quinque debebat, dicunt non ſatisfacere, neque extinguere arctam obligationem, ſoluendo vnum, ſed ſoluendo quatuor aut quatuor cum dimidio.

Dicendum videtur, Nauarræ ſententiam poſſe teneri hactenus, vt is ſemper deſinat obligari ad reſtitutionem ſub mortali, qui de ſumma, ad quam quaſi in vnam conflatam ſiue vni ſiue multis tenebatur, eouſque reſtituit, vt de ea tota non ſuperſit niſi modica quantitas reſtituenda, quæ ad furtum mortale non ſufficiat. Quare abutetur hac ſententia ſi quis à centum diuerſis ſurripuerit centum aſſes, & putauerit ſufficere ſi reſtituat viginti, auferendo vicies quintam partem ex quinque aſſibus, qui notabilem ſummam infimam conſtituunt: ſed regulariter opus erit, vt ſaltem reſtituat. 96. niſi fortè ita diuerſis temporibus hæc furta acciderint, vt ſic partiri liceat, & non debeant ſecundùm dicta in vnam maſſam computari.

DVBIVM V.

An peccent mortaliter, & ſub mortali teneantur, qui ſinguli exiguum damnum intulerunt, ſed omnes ſimul ſatis magnum?

Respondeo, Etiam hîc diſtinctione opus eſſe. Vel enim omnes ſimul conſpirant conſilio ad eiuſmodi damnum inferendum; vel non conſpirant quidem, ſed ſuo exemplo vident alios peccare; vel neque conſpirant neque exemplo nocent, aduertunt tamen per ſuum furtum, ſi ad aliorum furta accedat, notabile futurum damnum; vel denique de alijs nihil omnino ſciunt, ſed mero caſu eiuſmodi damna concurrunt.

Si conſpirauerint, tenentur omnes. Primo caſu peccant omnes mortaliter, & ſinguli tenẽtur in ſolidum ad totum damnum, ſicut

de cooperantibus dicemus ſequenti capite: reuerà enim cooperantur ad totum, non ſolùm exequuntur ſecundùm partem. Ita communiter DD. quos ſequitur Sotus lib. 4. q. 7. num. 3. qui benè hoc extendit contra Graſſium lib. 2. cap.127. & alios, vt verum ſit etiam quando ſinguli non fuiſſent cauſſa ſine qua non; ſufficit enim, verè fuiſſe cooperatos. Fauet reſolutio quam refert & ſequitur Baiardus num. 38. quæ habet, Si ſtatutum dicat, quòd furtum committens valoris decem ſcutorum ſit capite plectendus; ſi tres aliquam rem illius valoris ſurripuerint & diuiſerint, etiamſi ſinguli non habuerint niſi tria circiter ſcuta, omnes fore reos capitis.

Nota, Si ex his pluribus aliquis fuerit reliquis auctor huius damni inferendi, ipſum ante alios in ſolidum teneri, vt benè obſeruat Azorius 3. parte lib. 5. cap. 13.

Videns exemplo ſuo alios furari, non tenetur. Secundo caſu, quando vident exemplo ſuo alios furari & notabile damnum inferre, verius videtur non peccare hoc ipſo mortaliter contra iuſtitiam, neque ſub mortali teneri, quando ſaltem exemplo ſuo non intenderunt eiuſmodi damnum: nam quando intenderent, mortaliter peccarent, non ſolùm contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam, ſaltem interiori affectu. Crediderim tamen, non obligatum iri ad damna ſuo exemplo ſecuta ex iuſtitia & ſub mortali, quia remotè ſolùm & non ſatis efficaciter cauſſam dederunt: ſola enim cogitatio furti faciendi non facit furem. L. 1. ff. De furtis, de quo videnda quæ diximus ſuprà cap. 2. De homicidio, Dub. vltimo. Secùs tamen dixerim, ſi exemplum æquiualeat adhortationi aut animationi; tunc enim tenerentur ſinguli in ſolidum; eoque modo accipi poterit opinio Lopez cap. 93. parte priore.

Neq; quando non eſt alijs concauſſa. Tertio caſu, quando non ſunt alijs concauſſa, non peccant ſinguli mortaliter, neque tenentur ſinguli ſub mortali totum damnum reſtituere, ſed ſub veniali tantùm illud exiguum quod ſinguli intulerunt, etiamſi aduertant alijs ſimul furantibus notabile damnum inferri. Ita indicat Sotus in 4. diſt. 22. q. 1. art. 2. Contrarium tamen ſentit Couarruuias lib. 1. Variarum reſolut. cap. 3. num. 12. Tenet enim, peccare tales mortaliter; quamuis eos non obliget, niſi ad id quod acceperunt. Verùm neque mortaliter peccare oſtendo; Quia vt ſuprà diximus, etiam ille non peccat modico furto mortaliter, qui videt iunctum præcedentibus excreſcere in notabilem quantitatem, ſi notabilem non intendit. Neque etiam teneri eos ad reſtitutionem ſub mortali, probatur; Quia ſinguli non detinent niſi quid exiguum, quod reſtituere ſub mortali non tenentur.

Neque quãdo de alio nihil ſcit. Quarto caſu certum eſt neque mortaliter peccare, neque teneri ad reſtitutionem ſub mortali: ſequitur à maiori ex dictis. Verumtamen hoc notandum eſt, Quando notabile damnum, multorum minutis furtis illatum eſt, poſſe Epiſcopum ſub pœna excommunicationis præcipere, vt reſtituant quod ſinguli abſtulerunt, etiamſi ſub mortali aliàs non tenebantur. Poteſt enim Superior ex iuſta cauſſa rem etiam indifferentem ſub mortali præcipere, multo magis eam ad quam ſubditus ſaltem ſub veniali tenebatur: atque ita excommunicatio non inferetur pro veniali, ſed pro mortali contra præceptum Superioris in ipſa omiſſione reſtitutionis admiſſo. Ita paſſim notant recentiores poſt Dominicum Soto.

DVBIVM VI.

Anne furtum aut peccatum mortale is committat, qui ſibi occultè rem ſuam, aut ſibi debitam vindicat?

Hæc dubitatio procedit, quando res certò eſt tua: eſt enim extra controuerſiam, quòd mortaliter pecces auferendo, ſtante dubio an ſit tua; in dubio enim melior eſt conditio poſſidentis.

Dico primo. Rem ſuam apud alium detentam cuique priuato licebit auferre, quando iſtæ circumſtantiæ concurrerint. Prima, Ne titulo locati, commodati, aut pignoris ab alio illo detineatur: qui enim tunc præmaturè rẽ ſuam auferret, committeret furtum vſurpando ſibi, & adimendo alteri rei detentionem aut poſſeſſionem, quæ ad ius pertinebat alterius. Vnde ſequitur, hoc caſu ad reſtitutionem teneri. Limita tamen, vt hoc locum non habeat, quando ideò à conductore, iuſto poſſeſſore aut detentore dominus rem aufert, quia de fuga cum ea ineunda ſuſpectus eſt, aut alia defraudatione. *Circumſtantiæ quibus licet rem propriã auferre.*

Secunda, Vt commodè rem tibi furto ſublatam per Iudicem recuperare non poſſis: ſi enim poſſis, ipſi quodammodò Iudici iniuriam facis, iudicium ſiue officium eius vſurpando; imò hac ratione exemplum datur res alienas auferendi. Inſtitut. De vi bonorum raptorum, §. Ita tamen, vbi ne id fiat, cauetur ſub pœna cadendi dominio rei propriæ, ſic recuperatæ. Hoc tamen caſu vſurpans non teneris reſtituere, imò quando inde neque ſcandalizas quemquam, neque turbas Rempublicam, verius eſt licere clàm auferre, etſi abſque peculiari incommodo per Magiſtratum poſſis; neque inuadis munus Iudicis, qui ad pacem publicam tuendam conſtitutus eſt. Ita Valentia, & fauet conſuetudo.

Tertia, Si fur rem tuam tibi veriſimiliter erat aliquando redditurus, teneris ex iuſtitia, quando abſtuliſti ei ſignificare, tibi de ea ſatisfactum eſſe; imò etiamſi exiſtimes redditurum non fuiſſe, teneris ex charitate ei ſignificare, vt conſcientiam rei alienæ deponere valeat, aut ne fortè in laqueum hoc ei ſit, quòd ſe reſtitutioni exiſtimet obnoxium. Addo etiam, ex iuſtitia teneri te furi relinquere facultatem, coram Iudice aut alijs oſtendendi ſe tibi nihil debere, vbi iam rem tuam recuperaſti, quod indicat Silueſter verbo Furtum, quæſt. 12.

Dico secvndo. Non ſolùm occultè, ſed etiam aperta vi licet domino rem ſuam è domo furis auferre, ſi aliter per Magiſtratum recuperare non poſſit: & hoc faciat ſolùm furem turbando, non Rempub. omneque ſcandalum abſit aut periculum maioris incommodi proprij, vel furis: neque enim poteſt ipſum furem inuadere, ſed rem ſuam, aut rem ſeu domum furis, quatenus detinet rem ſuam, & impedit quò minùs recuperet.

Dico tertio. Creditor ſibi compenſans liquidum debitum ex bonis debitoris, non tenetur ad reſtitutionem, modò efficiat ne debitor pergat exiſtimare ſe debere quod compenſatum eſt. Imò etiam à peccato liber erit, qui occulta compenſatione in liquido debito vſus fuerit, quan-

Digitized by Google

quando aliter non poterat debitum obtinere ſine maiori incommodo, puta ſine magnis expenſis, moleſtijs, aut inuidia. Neque obeſt cap. Bona fides. De depoſito, quod videtur quidem confirmare noſtram aſſertionem in compenſationibus alijs, ſed prohibet ne contra depoſitorem debitorum eiuſmodi compenſatio fiat in re depoſita: nam vt Petrus Nauarra docet lib.3. cap.1. numero 390. ſolùm loquitur Pontifex in ordine ad forum exterius, aut in caſu quo debitum aliunde poterat recuperari. Denique æquum eſt, vt ægriùs in depoſito Iudex compenſationem admittat, nè fortè qui bona fide depoſuit, re ſua fraudetur alterius perfidiâ.

Quando qui iurauit ſoluere, poſſit vti compenſatione.

Quæres, An qui iurauit ſoluere, poſſit vti compenſatione?

Tractat hanc quæſtionem Panormitanus in c. Ad noſtram 1. De iureiurando, & ſatis perplexè reſpondet. Verùm reſpondeo, Ex circumſtantijs expendendum eſſe, an qui iurauit ſoluere, hoc iuret etiam pro auertendo metu compenſationis, an verò ſolùm pro auertendo metu fraudis: priori enim caſu non poſſet compenſare, poſſet autem poſteriori. Si enim qui iurauit ſoluere, legitima cauſsâ impeditus, nihilominùs excuſetur, etiam excuſabitur per compenſationem. In priori caſu procedit dictum cap. Ad noſtram. qui enim mutuum accipiens iurat pignoris fructus non repetere antequam ſortem reddiderit, non poteſt ſortem cum eis compenſare, ſed debes poſt ſortem ſolutam eos exigere. Verùm de compenſatione alia addemus infrà, quando De excuſantibus à reſtitutione.

Dico qvarto. Si quis rem ſuam aut ſibi debitam extrahens furti accerſatur, poteſt negare coram Iudice, ſe eam abſtuliſſe, ſi licitè abſtulerit, quia Iudex interrogat de illicita ablatione, imò & iuramento idipſum affirmare poterit: quin etiam veriſimile eſt, quamuis in modo rem ſuam auferendo peccauerit; poſſe ſimiliter in iudicio negare; neque enim interrogatur de ſuæ, ſed alienæ rei ablatione.

DVBIVM VII.

Vtrùm fur continuò peccet donec reſtituat? *D. Thomas quæſt. 62. art. 8.*

Tria hîc dicenda ſunt. Primum, Quomodo fur detinendo peccatum ſuum continuet. Secundum, Quomodo contingat peccatum eius abrumpi. Tertium, Quomodo contingat ita interrumpi, vt de nouo peccet, & peccatum numero diſtinctum admittat.

Ad Primum quod attinet, videri poſſet furem peccatum ſuum actuale, quod auferendo admiſit, non continuare detinendo, tum quia non reſtituendo ſolùm videtur manere in habituali reatu ablationis, tum etiam quia ſi actuale peccatum maneat, illud videatur potiùs eſſe omiſſionis quàm commiſſionis.

Detentio rei alienæ eſt peccatum mortale.

Verùm omnino dicendum eſt, eſſe hîc peccatum actuale, non ſolùm habituale, vt benè ex communi ſententia Arragonius: nam peccatum habituale furti manet etiam in eo qui reſtituit, ſed Deo nondum reconciliatus eſt. Nemo autem negarit eum magis manere in peccato, qui etiam in mora reſtituendi manet; neque enim poteſt peccatum detentionis æquè in eo eſſe qui reſtituit: aut ergo detentio illa peccatum non eſt, aut eſt plus quàm habituale peccatum furti. Conducet hæc obſeruatio ad intelligēdum D. Thomam hoc articulo, quando dicit, ideò ſtatim eſſe reſtituendum, quia ne quidem ad momentum liceat manere in peccato, id eſt, in detentione rei alienæ. Si enim illa detentio ſolùm eſſet peccatum habituale, non eſſet vera doctrina B. Thomæ: neque enim ſingulis momentis peccat peccator, niſi ſtatim per contritionem Deo reconcilietur, vt ſuo loco dicēdum eſt. Eſt ergo detentio peccatum actuale.

Dicendum videtur Secundò, Detentionem eſſe plus quàm omiſſionem reſtitutionis. Sicuti enim reſtituere actus eſt, ità & retinere aut poſſidere alienum, inſtar actus omnino conſiderandum eſt, vt non tam priuatiuè, quàm poſitiuè & contrariè opponantur retinere & reſtituere. Quia tamen actus eſt moralis, non phyſicus, patet, quomodo etiam in fure dormiente actus iſte quodammodò contineatur, quamuis tunc peccatum formaliter non admittat, ſed tantùm in cauſſa. Vnde etiam fit, vt in augmento culpæ, quod eſt ex duratione retentionis, eiuſmodi moræ, quæ potiùs naturalis quàm voluntaria eſt, non habeatur ratio. Patet etiam, quomodo fur poſt conſumptionem rei aut deſtructionem dici queat eam retinere, & quaſi continuare commiſſionem furti, donec animo ſaltem reſtituat. Quamuis enim ponas non eſſe factum ditiorem; plus tamen habet quàm oporteat, & habet alteri debitum, adeoque alienum. Fur ergo actuale furtum quodammodò exercet quoad reſtituat, quia re ſua dominum actualiter fraudat: & quamuis hæc mora per ſe non generet nouam culpam, extendit tamen & auget idem quod præceſſit peccatum.

Modi quibus peccatū detentionis abrumpitur.

Ad Secundum quod attinet, Contingit abrumpi peccatum furtiuæ detentionis, quando iam fur ſeriò proponit rem tempore & loco reſtituere, adeoque eam non tam ſibi vlteriùs vſurpat, quàm domino cuſtodit. 1. Abrumpitur etiam quando contingit dominum aliò profectum eſſe, vt ei reſtitui non poſſit: 2. tunc enim exterior detentio, quamuis à fure ſit volita, non tamen ſecundùm ſe eſt furtiua aut fraudulosa, quia non eum impedit à re ſua, qui eam capere non poteſt: interior tamen detinendi animus, præcipuè ſi ſit cum ea reflexione, Detinetem etiamſi dominus adeſſet, furti reatu non vacabit. Itaque poterit hîc eſſe formale furtum, ſed materiale non erit. Item abrumpitur quotieſcumque dominus non eſt rationabiliter inuitus pro illo tempore, & ideò differtur reſtitutio. 3. Si dominus mortuus ſit, nullique heredes, eadem erit ratio quæ abſentis; niſi quòd ex Lege poſitiua res ea reddenda ſit pauperibus: atque ita quamuis fortè abrumpatur morte domini peccatum furti, aliud tamen ſuccedit valdè ſimile, quo contra iuſtitiam inſolutum maneat debitum pauperum: qui tamen ſi conſiderentur vt ſubſtituti per Rempub. ipſi domino, non ſatis apparet, quomodo vel hîc furti ratio deſit.

Ceterùm vt explicemus quomodo continuè aut interruptè peccet, qui non reſtituit, notandum eſt, Non retinere alienum, ita eſſe præcepti negatiui, vt ad ſemper obliget formaliter conſideratum: conſideratur autem alienum formaliter, quando dominus rationabiliter eſt inuitus. Itaque ſi quid intercedat, ratione cuius retinere rem alterius non ſit furi hîc & nunc peccatum, illud non

Digitized by Google

non tam efficit vt præceptum illud negatiuum deſinat obligare, quam vt detentio non fiat inuito domino: Quia verò dominus non deſinit ita eſſe inuitus, quin tempore & loco rem ſuam velit ſibi reſtitui, fit vt reſtitutionis præceptum obliget per modum affirmatiui, quamuis præceptum non detinendi rem alienam reuerà ſit negatiuum.

Hinc colligimus, Niſi formaliter fur detinere deſinat, aut alienum formaliter eſſe deſinat quod detinet, continuè peccare detinendo: deſinit autem formaliter detinere, proponendo reſtituere; & deſinit res aliena quodammodò eſſe, quando non inuito domino retinetur: non retinetur autem inuito domino, quando irrationabiliter & inordinatè inuitus eſt, vt ex Scoto benè Silueſter verbo Reſtitutio 5.num.3.

Ad Tertium adeoque præcipuum accuratiùs reſpondendum eſt, magnus enim eius reſolutionis eſt vſus: itaque quærimus, Quando fur non reſtituens nouum incurrat peccatum diſtinctum, ſecundùm numerum in confeſſione explicandum? Cùm enim numerus peccatorum in confeſſione explicandus ſit, etiam nouum iſtud peccatum erit explicandum, quando fortè minùs peccaſſet fur interrupto malo animo, quàm ſi in vno & eodem perſeueraſſet.

Quando non reſtituts incurrat nouum peccatum?

DICO PRIMO. Multiplicat peccata fur, quando interrumpit priùs animum furtiuum firmo reſtituendi propoſito, ſi iterùm proponat retinere, aut ſanè occurrente opportunitate non reſtituat. Ita Arragonius hîc, Nauarra lib.4. ca.4. numero 14.

DICO SECVNDO. Si fuerit aliquamdiu reſtitutio impoſſibilis, & vbi denuò fit poſſibilis, fur iterùm proponat non reſtituere, admittit nouum peccatum. Idem dicendum, ſi aliquamdiu dominus non fuerit rationabiliter inuitus, vt differatur reſtitutio iuſtas ob cauſſas, quibus nunc ceſſantibus renouet fur propoſitum non reſtituendi.

DICO TERTIO. Si ſolùm per naturalem quietem vel in aduertentiam fuerit interruptus animus actualis retentionis rei alienæ, hoc non ſufficit vt fur poſtmodum renouans eiuſmodi animum cenſeatur admittere diſtinctum numero peccatum: vt enim actualiter cenſeatur quis ſuo poſſidere nomine, ſufficit quòd animo ſic tenendi rem apprehenderit, eumque animum non retractarit. Deinde non eſt neceſſe, vt is qui idem & moraliter vnum peccatum cenſeatur continuaſſe, continuò peccauerit actu: actus enim ſolùm phyſicè interruptus, poteſt moraliter cenſeri vnus.

De vſu rei furtiuæ.

DICO QVARTO. Quando fur vtitur re furtiua, quæ vſu non fit deterior, puta annulo aureo, aut re ita iam detrita, vt non ipſa ſed pretium eius reſtituendum ſit, non incurrit nouum, neque auget vetus peccatum: ſi autem eam quæ in ſe eſt reſtituenda, vſu ſuo ex vtili reddat domino inutilem, certum eſt augere peccatum, niſi fortè non aduertat; imò non eſt improbabile, nouum admittere. Probabilius tamen exiſtimo, augmentum potiùs hîc admittendum quàm multiplicationem eſſe.

Dices, Quoties raptor abutitur muliere rapta, nouum peccatum admittit: ergo & fur quoties vtitur re ſurrepta.

Reſpondeo, Non ſequi: quia cognoſcere mulierem extra coniugium eſt intrinſecè malum.

DICO QVINTO. Fur non multiplicat peccata, quoties aduertit dominum indigere re ſua, aut quoties dominus exigit, & non reſtituit; multo minùs quoties renouat propoſitum non reſtituendi, aut videt eſſe opportunitatem reſtituendi. Salonius quidem exiſtimat, quoties renouat propoſitum retinendi, peccare de nouo, imò etiam quoties aduertit ſe detinere alienum. Verùm non ſatis videtur diſtinguere nouum eiuſmodi peccati veteris augmentum, & numero aliud peccatum. Illud probabilius eſt quod Arragonius dicit, de nouo peccaturum, ſi animo dicat, Etiamſi retinere perpetuò non propoſuiſſem, nunc omnino propono.

Ex dictis colligitur, quomodo ſe gerere debeat confeſſarius erga furem, quoad exigendum numerum peccati circa debitum reſtitutionis, & quoad negandam abſolutionem defectu reſtitutionis. Si enim ſolùm continuauerit peccatum retentionis iniurioſæ ſine morali abruptione, non de numero, ſed de tempore quo retinuit inquiret. Abſoluere autem eum non poterit, qui probabiliter putatur non habere verum reſtituendi propoſitum: non putatur autem habere tale, qui aliquoties deluſit promittendo reſtitutionem, & nihil præſtitit. Secùs ſi putaretur in priori confeſſione verum habuiſſe propoſitum & ex humana fragilitate poſteà illud mutaſſe, nunc autem verè pœnitere exiſtimetur, & reſtitutionem facturus.

DVBIVM VIII.

Vtrùm fur teneatur reſtituere, etiamſi res furtiua apud ſe perierit ſine ſua culpa.

DICO PRIMO. Niſi res erat peritura apud dominum certò & ſine iure eam recuperandi, tenetur de eius pretio fur, etiamſi apud ſe ſine vlla ſua negligentia perierit, modò ſuam apud dominum moram nondum purgauerit. Eſt communis D. Thomæ quæſt. 62. art. 6. Silueſtri verbo Reſtitut.7.quæſt.5.§.Tertium; Couarruu.in reg. Peccatum, 2. parte §.6. numero 1. Patet ex L. In re furtiua, ff. De condictione furtiua.

Si res non erat certò apud dominum peritura ſine iure recuperandi, tenetur.

Dixi, *niſi certò erat apud dominum peritura*; quia quando hoc eſt dubium, certum eſt teneri furem: periculum enim quod effectum non habet coniunctum, non poteſt tamquam damnum computari extra contractum, multo minùs quando id pro nocente fieret in præiudicium innocentis.

Dixi, *ſine iure eam recuperandi*; quia ſi res apud dominum peritura erat per iniquam direptionem vel deſtructionem, certum eſt nihilominus teneri furem, apud quem periit, ratione ſuæ acceptionis: quod etiam verum eſſe puto, quando propter potentiam eius qui abripuiſſet, ſi apud dominum manſiſſet, actio domino fuiſſet inutilis: non enim te liberat reſtitutione quòd ei te ſubſtitueris qui non reſtituiſſet; ſufficit enim quòd ei te ſubſtitueris qui reſtituere debuiſſet.

Dixi, *modò non purgauerit ſuam moram*; quia qui eſt in mora, tenetur de caſu: fur autem qui domino rem non obtulit eſt in mora, ita vt ſi ea perierit, nihilominùs duret condictio æſtimationis eius, vt expreſſè habetur dicta L. In re furtiua.

DICO SECVNDO. Quando res certò erat peritura apud dominum contra ipſius voluntatē, non ſubeunte domino vllo iure recuperandi, puta

Si certò erat peritura ſine iure recuperandi, non tenetur

zed by Google

puta per caſuale incendium aut naufragium, non tenetur fur reſtituere, ſi ipſa ſimili caſu, eodem tempore & loco apud ſe perierit. Imò idem dicendum tunc videtur, etiamſi culpâ vel malitiâ ipſius furis perierit. Ratio eſt, Quia fur reuera tunc non fuit efficax cauſſa alicuius damni, aut tam exigui vt reputari non debeat; non ſecùs ac ſi bouem iam morientem mactaſſet. Si tamen res iam incendio ſit erepta per furem, & durante adhuc incendio, vel caſu vel culpa ipſius perierit, tenetur: quia res erepta incendio, domino erat vtilis futura, neque erat vitio interitus illius ampliùs obnoxia.

Vnde colligimus, Eum qui in vtilitatem domini rem incendio ſubtrahit, non teneri, ſi caſu apud ſe pereat; furem autem qui extrahit vt ſibi ſeruet, teneri.

Colligimus Secundò, Si quis rem naufragio amiſſam abſtulerit, exiſtimans bona fide, habendam eſſe pro derelicta, non teneri de caſu quo apud ſe perierit; ſecùs ſi furtiuó animo abſtulerit. Idem dicendum quando poſt tempus, quo erat apud dominum peritura, res ſupereſt: tenetur enim de ea fur, etiamſi caſu pereat; multo magis ſi ſua culpa. Imò etiam hoc extendendum ad caſum, quo nihil quidem rei furtiuæ ſupereſſet, ſed tamen ex eius conſumptione fur eſſet factus ditior: tunc enim quaſi in parte pretij ſui res exſtaret hactenus ſaltem, vt domino actionem perſonalem pareret in furem: imò ſaltem ex æquitate Iuris Canonici dominum ſemper habere in furis bona ius tacitæ hypothecæ contra heredes furis & quemcumque alium poſſeſſorem, Iuriſconſultorum communis ſententia habet, vt docet Baiardus §. Furtum, numero 36.

Dixi, *contra ipſius voluntatem*; quia furem à reſtitutione non excuſabit, quòd dominus prodigè rem ſuam erat conſumpturus, aut quòd negligentiâ ipſius domini veſtis erat à tineis abſumenda; ipſi enim cenſetur res valere, quamdiu eius ſubiacet arbitrio.

DVBIVM IX.

Vtrùm fur teneatur ad ſummam rei quæ fuit tempore detentionis æſtimationem?

Res facta melior, reddenda vti eſt

DICO PRIMO. Si res apud furem exſtet iam melior in valore intrinſeco, quàm fuit cùm auferretur, reſtituenda eſt in ſtatu quem nunc habet, etſi apud dominum tam bona futura non fuiſſet. Idem dicendum erit, ſi dominus eam tam diu non erat conſeruaturus, & iam pretium eius extrinſecum auctum ſit: cùm enim res ſit domini, & fur ſemper ſit in mora, oportet eam reſtituat vt nunc eſt; ad hoc enim tenetur ratione rei acceptæ.

Sed quæres, An tunc fur poterit aliquid ſubducere pro expenſis & extraordinaria ſua induſtria quam fortè adhibuit?

Reſpondeo, In foro externo furem amittere has expenſas & æſtimationem induſtriæ; ſed quia pœnale eſt, non obligat in conſcientia ante ſententiam Iudicis. Itaq; poterit ſubducere expenſas vtiles, vt patet apud Silueſtrum verbo Expenſæ. Et quamuis Mercado apud Nauarram id neget de induſtria, videtur tamen ipſius etiam eadem ratio, vt benè ipſe Nauarra.

Si res ſit facta deterior in valore intrinſeco, ſupplebit fur æſtimationem.

DICO SECVNDO. Si res facta ſit apud furem deterior in valore intrinſeco, niſi certiſſimò eamdem diminutionem apud dominum vel naturali neceſſitate, vel caſu, vel per vim maiorem ſine iure recuperandi, ſecundùm prædicta ſuperiori Dubio, fuerit habitura, tenebitur fur ad æſtimationem rei vt erat quando auferebatur, cum omni intereſſe quod ex ablatione dominus habuit. In huius tamen intereſſe æſtimatione, eius poterit haberi ratio, quòd ſpes tanti non ſit facienda ac res.

DICO TERTIO. Si non erat certum quòd dominus rem non erat venditurus, quando maximum eius erat pretium extrinſecum, tenebitur fur apud quem perijt, ad æſtimationem ſummam quam habuit tempore detentionis. Et hoc videtur voluiſſe L. In re furtiua, ff. De condictione furtiua; quamuis forte generaliter damnet furem ad ſummam æſtimationem, quia ſemper præſumitur vt liberum domino, ita incertum fuiſſe an tunc vendidiſſet. In conſcientia tamen ſecùs dicendum, quando conſtaret quòd reuerà dominus non erat tunc venditurus; tunc enim non eſt efficaciter per furtum factus pauperior in exceſſu illius pretij: eamque ſententiam ſequitur Couarruuias in Regulam Peccatum 2. parte, §. 6. num. 2. Silueſter verbo Furtum quæſt 16. Nauarra lib. 4. cap. 1. numero 30. quamuis aliter ſenſerit Nauarrus, Enchiridij cap. 17. numero 26.

DICO QVARTO. Etiamſi certum eſſet quòd in valore intrinſeco res apud dominum neglectu ipſius aut inconſideratione erat futura deterior, nihilominùs tunc eam tenebitur reſtituere, ſaltem ſecundùm valorem quem habuit quando auferebatur. Ratio eſt; Quia reuerà tanto pauperior eſt dominus effectus per furtum, quanti res tunc valebat, etiamſi erat eam neglecturus: neque enim negligentia illa furi poteſt prodeſſe, vt ſuprà oſtendimus.

Dixi, *ſaltem ſecundùm valorem quem habuit quando auferebatur*; quia ſi apud furem facta ſit melior, quæ apud dominum certò erat futura deterior, & nunc apud furem perijt, probabile eſt quòd ſufficiat reſtituere ſecundùm valorem qui erat in ſurreptione; in illo enim exceſſu, neque auferendo neque detinendo fur damnum dedit. Ratione tamen rei acceptæ tenetur ad eam vt eſt, quamuis ratione iniuſtæ acceptionis aut detentionis, poſtquam res perijt, ſolùm teneatur damni quod reipſa dedit. Quæ res notanda eſt tamquam fundamentum totius doctrinæ. Ratione enim rei acceptæ fur ſemper tenetur ad totã rem vt exſtat, aut quãto per eam factus eſt ditior; ratione autem acceptionis tenetur ad ſarcienda integra damna.

Ratione rei acceptæ tenetur fur ad rem vti exſtat, ratione autem acceptionis ad damna ſarcienda.

Vnde ſequitur, Si res in valore intrinſeco apud furem aucta, quæ melior apud dominum non euaſiſſet in meliori illo ſtatu à fure diuendita ſit, furem teneri etiam ad illud augmentum; ratione enim rei acceptæ tenetur de illo pretij exceſſu quo factus eſt ditior. Si autẽ ipſe fur rem ſeruauit donec augeretur pretium extrinſecum, quouſque dominus non ſeruaſſet; probabile eſt ſufficere quòd reſtituat damnum à ſe domino illatum, vt exceſſus ille pretij rei à ſe diſtractæ reputentur potiùs fructus induſtriæ ipſius furis, quàm rei prouentus.

Verius tamen credo, etiam exceſſum illum pretij domino eſſe reſtituendum: cùm enim res maneat domini, pretium etiam extrinſecum eius domino

Digitized by Google

domino creuit, & induſtria furis non eſt verſata circa augendum pretium, ſed circa rei alienę conſeruationem, quæ ſecundùm latitudinem pretij ſui in fortunis domini eſt. Si augmentum illud domino re apud ſe manente perijſſet, quia citiùs eam diſtraxiſſet, eiuſmodi iactura non veniet in conſiderationem, quia eſt ex domini de ſua re diſponentis voluntate, vt in ſimili notauimus Dubio præcedenti.

DVBIVM X.

Vtrùm fur teneatur reſtituere fructus rei furtiuæ?

Fructus rei reſtituendi. RESPONDEO; Fur, & quiuis poſſeſſor malæ fidei, tenetur reſtituere non ſolùm rem ipſam, ſed & fructus ipſius, (ſecùs de fructibus meræ ſuæ induſtriæ,) imò & illos quos non percepit, ſed dominus vel ex re, vel ex induſtria ſua circa illam percepiſſet. Licebit tamen furi deducere impenſas, laborem, induſtriam, quæ vtiliter à ſe adhibita fuerint; niſi fortè ſine illis, aut cum minoribus dominus idem erat præſtiturus. Patent hæc ex cap. Conquerente, & cap. Grauis, De reſtitutione ſpoliatorũ, *Reddi faciatis*, inquit Cæleſtinus poſteriori capitulo, *non tantùm fructus à nouo & violento poſſeſſore perceptos, ſed quos, ſi eis poſſidere fuiſſet licitum, poſſeſſores veteres percepiſſent.*

Dico, *poſſeſſor malæ fidei*; quia bonæ fidei ſolùm tenetur de fructibus exſtantibus, & quanto factus eſt ditior.

Non autem fructus induſtriæ. Dixi, *fructus rei*, non *induſtriæ*; quia ſi fur ſua induſtria, verbi gratia, negotiando aliquid lucratus fuerit pecunia furtiua, lucrum illud, quia potiùs eſt induſtriæ quàm pecuniæ fructus, erit furis: qui tamen ſi dominus etiam erat negotiaturus, tenebitur de intereſſe.

Verùm hìc aduertendum, aliquando multum quidem induſtriæ adhiberi vt fructus ſequatur, qui tamen eſt fructus verè ipſius rei; vt ſi ager antè ſterilis magna induſtria redigatur ad vtilem culturam: hoc caſu fructus erunt domino reſtituendi, quia verè ſunt fructus rei; induſtria autem furis erit æſtimanda, vt deducatur.

At quid ſi res à domino non erat elocanda, & fortè elocetur à fure?

Pretium elocationis reſtituendũ. Reſpondeo; Nihilominùs pretium elocationis erit domino reſtituendum, quia verè eſt fructus rei: ſi tamen res talis ſit quæ elocari non ſolet, verbi gratia, ſi pecuniæ elocentur ad oſtentationem, credo quòd potiùs reputabitur fructus extraordinariæ induſtriæ: & ad hanc ſpeciem videtur Nauarrus extendiſſe elocationem torquis aurei. Verùm eiuſmodi elocatio ſatis videtur idonea vt fructus rei dici queat.

Dixi, etiam illos fructus eſſe reſtituendos, quos dominus percepiſſet, etiamſi fur non perceperit; in his enim dominum læſit, damnoq; affecit.

Si quæras, An hoc etiam extendendum ſit ad fructus melioramenti, quod res apud dominum non habuiſſet, ſed apud furem habuit, adeò vt etiam illos teneatur fur præſtare, etiamſi non receperit?

Reſpondeo; Si loquamur de melioramento quod ordinaria cura habetur, probabilius eſt teneri: ſi autem de extraordinario, probabile eſt non teneri; idque conſonum erit dictis ſuperiori Dubio, propoſitione 4.

Dices, Verè in fructibus illius melioramenti domino damnum fecit, quando rem exſtantem iam meliorem non reſtituit?

Reſpondeo; Damnum non fecit, quia in detentione rei iactura eius commodi non conſideratur inferri petitori, aut domino, quod nec ipſe habuiſſet, neque communiter ex re haberi ſolet: itaque ſi melioramentum fuerit extraordinarium, ad fructus quos fur inde percipere potuiſſet & non percepit, non tenebitur ſecundùm æquitatem in conſcientia ſpectandam, quamuis in rigore fori externi teneretur, vt docet Panorm. in dictum cap. Grauis, numero 14.

CAPVT II.

De Cooperantibus ad Furtum vel damnum.

DVBIVM I.

Quinam cooperari cenſendi ſunt ad Furtum vel damnum?

RESPONDEO ex D. Thoma quæſt. 63. art. 7. ad nouem capita eos reuocari: ſunt enim ſex modi cooperandi poſitiuè aut directè: Vel enim cõcurrit quis cum fure ex parte acceptionis, eam mandando, conſulendo, conſentiendo, vel laudando; Vel ex parte accipiẽtis, eum receptando vel iuuando; Vel ex parte rei acceptæ, in ea participando. *Cooperandi directè 6. modi.* Tres autem ſunt modi concurrendi indirectè: Vnus, Quando non impeditur acceptio, quia omittitur eius prohibitio vel diſſuaſio. *Indirectè 3.* Secundus, Quando non præſtatur auxilium quo impediatur furtum vel damnum. Tertius, Quando res furtiua occultatur.

In omnibus his modis peccari mortaliter, ſatis docet Scriptura Pſalm. 49. *Si videbas furem, currebas cum eo.* Iſaiæ 1. *Principes tui ſocij furum.* Ad Rom. 1. *Non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Prouerb. 29. *Qui cum fure participat, odit animam ſuam.*

Tenentur autem hi omnes ad reſtitutionem ratione acceptionis, etiamſi nihil acceperint aut retinuerint; adeoque etiam occultans tenebitur re poſtmodum amiſſa, vt benè Salonius. *Cooperantes peccant, & tenentur ad reſtitutionem.* Eſt tamen nonnulla inter hos differentia; quia quinque, videlicet mandans, conſentiens, receptans, participans, & non obſtans, ſimpliciter tenentur, quia ſimpliciter ſunt cauſſa efficax damni; reliqui quatuor ſæpè non ſunt ita cauſſa efficax damni, vt docet D. Thomas.

DVBIVM II.

Vtrùm qui poſitiuè concurrunt, non teneantur quando non fuerint cauſſa ſine qua non?

EST ea quorumdam ſententia, illos cooperatores eſſe immunes à reſtitutione, ſine quorum concurſu nihilominùs damnum fuiſſet ſecutum. *Opinio Silueſtri.* Silueſter enim verbo Reſtitutio 3. quæſt. 6. numero 3. alios quoſdam ſecutus docet, iubentem, conſulentem, conſentientem, laudantem, & receptantem teneri ad reſtitutionem totius damni, ſi aliàs illatum non fuiſſet, etiamſi ad ipſos nihil

by Google

nihil peruenerit, neque per ſe quidquam damni intulerint: ſi autem aliàs illatum fuiſſet, ſed non tam graue, exiſtimat quemlibet horum obligatum iri duntaxat ad damni illum exceſſum, non autem in ſolidum: denique ſi nihilominùs æquale damnum fuiſſet acceptum, arbitratur omnino eos liberari, niſi fortè de rapina aliquid ad ipſos peruenerit.

Arg.1. Pro hac ſententia duo ſunt argumenta. Vnum ex L. Vulgaris, ff. De furtis, §. Si duo; vbi dicitur: *Si plures furati ſunt tignum quod ſinguli tollere non potuerint, omnes eos furti in ſolidum teneri, quamuis id contrectare nec tollere ſolus poſſet.* Hinc enim inferunt à contrario ſenſu, Si ſinguli auferre poterant, non teneri in ſolidum ſingulos.

2. Alterum eſt ex D. Thoma in 4. diſt. 15. q.1. art.5. ad 3. vbi dicit, conſentientem tum demum teneri, quando probabiliter credit quòd fuerit cauſſa efficax, & quòd aliàs iniuſta ablatio commiſſa non fuiſſet.

Verùm Reſpondeo & Dico PRIMO. Si per cauſſam ſine qua non, intelligas eam ſine qua in materiali ſuo indiuiduo non fuiſſet ſecutum damnum; certum eſt, etiam illum qui ſic concurrit ad damnum, vt non ita fuerit cauſſa ſine qua non, nihilominùs teneri ad reſtitutionem. Si enim Paulus verè concurrerit ad damnum, quod nihilominùs fur intuliſſet, quia eo non concurrente concurriſſet Petrus, indubiè tenetur Paulus. Excuſabunt tamen hîc concurrentem cum fure, quæ ipſum furem excuſarent, puta quòd nihilominùs per ineluctabilem caſum ſine iure recuperandi dominus rem amiſiſſet.

Quo modo cooperans debeat eſſe cauſſa ſine qua non. DICO SECVNDO. Si per cauſſam ſine qua non, intelligas eam ſine qua ſecundùm ſpeciem conſiderata, id eſt, ſine qua, vel ſimili, non fuiſſet damnum illatum, aut non ita citò & expeditè, rectè dicitur hos concurrentes cum fure non teneri illati damni, niſi fuerint furti vel noxæ cauſſa ſine qua non: verbi gratia, qui ſuaſit furtum, non tenebitur ſi fur ſine alicuius ſuaſu æquè erat furaturus; ſecùs ſi alter ſuaſurus erat, & non ſine ſuaſu hic furaturus, vt habet ſuperior aſſertio. Ita tenet Azorius 3. parte lib. 4. c. 19. Et hoc ſenſu vera eſt ſententia Silueſtri: nihil enim aliud dicit, quàm non teneri concurrentem cum fure, quando non eſt efficax cauſſa damni, aut quando verè in damnum non influit: non influit autem, ſi noxiæ actionis ſecundùm ſubſtantiam & circumſtantias conſideratæ, ipſe conſideratus in ſe & ſuo genere, cauſſa non ſit: indicio autem eſt cauſſam non eſſe, ſi nihilominùs eodem modo erat euentura, etiamſi imperfectionem cauſſæ hîc non compleuiſſet, neque aliud ei ſimile concurriſſet.

Obiect.1. Dices, Signum iſtud fallax eſt, quia duo ignes æquè diſtantes poſſunt producere eumdem calorem; atque ita verum erit, hunc ignem eſſe efficacem cauſſam iſtius caloris, etiamſi non ſit cauſſa ſine qua non.

Reſp. Reſpondeo, Non ideò ſignum eſſe fallax in propoſito: neque enim agimus de cauſſis phyſicè influentibus, quia in illis non omnis cauſſa efficax eſt cauſſa ſine qua non; ſed de cauſſis moraliter confluentibus, quæ non cenſentur efficaciter concurriſſe, quando non ſunt dicto modo cauſſa ſine qua non.

Obiect.2. Dices Secundò, Si quis volenti furari hodie, conſulat vt differat in craſtinum, is cauſſa eſt ſine qua non ipſius furti quod tali die ſequitur, neque tamen eſt cauſſa efficax.

Reſp. Reſpondeo, Propterea ad cauſſam ſine qua non hîc nos requirere, vt ſine ea ſupplente cauſſæ imperfectionem non fuiſſet ſecutus effectus: in caſu autem obiectionis non ſuppletur imperfectio, ſed potiùs nonnihil impeditur & differtur perfectio.

Si tuo ſuaſu fur ſecuriùs aufert, probabile eſt te teneri. DICO TERTIO. Si fur ſine tuo ſuaſu erat quidem rem ablaturus, ſed tamen ſecuriùs, alacriùs abſtulit, & maiori fiducia tuo conſilio munitus; probabilius eſt, te damni illati teneri.

Dico, *probabilius eſt*; nam & alterum probabile eſt. Probatur tamen noſtra aſſertio; quia ſic ſuadens eſt cauſſa efficax, & ſine qua non, indiuidui huius furti alacrioris.

Dices, Solùm eſt cauſſa maioris alacritatis, & ipſa alacritas non eſt cauſſa ſine qua non ipſius damni, ergo ſuaſor non tenebitur.

Reſpondeo; Qui animum addit, ſupplet cauſſam damni, quia animus eſt cauſſa damni efficax, & ſine qua non. Itaque ſicuti qui ignem ſimul cum alio inijceret ad incendendas ædes, de incendio teneretur; ita etiam tenebitur qui accendit furis animum: nam alacritas illa verè eſt cauſſa ſine qua non huius alacrioris indiuiduæ noxiæ, per quam reipſa damnum datur.

Si tuo ſuaſu plus auferat, probabiliter teneris de toto. DICO QVARTO. Si fur non tam multum aut non totum erat ablaturus, ſed ſolùm partem, niſi plus aut totum ſuaſiſſes, probabile eſt teneri te non ſolùm de parte quam propter te abſtulit, ſed etiam in ſolidum de toto. Verius tamen videtur, ſolùm teneri te de eo quod propter te plus abſtulit, ſi animum non addideris vt ſecuriùs, alacriùs & pertinaciùs eam auferat partem, quam ſine te auferre ſtatuerat. Probatur; Quàuis enim qui ſuadet auferre totum ei qui ſolùm erat ablaturus partem videatur eoipſo confirmare priorem animum auferendi partem; fieri tamen poteſt, vt verè non plus animetur fur eiuſmodi conſilio ad auferendam partem, atque ita verè non erit illius ablationis cauſſa.

Reſpondetur ad argumenta prioris ſententiæ. Ad argumenta pro opinione Silueſtri reſpondeo. Ad Primum cum Salonio q.62. art.7. illa Lege ſingulos teneri in ſolidum, non ideò quòd ſint cauſſa ſine qua non, ſed quia concurrerunt effectiuè & verè ad damnum: quia, vt ſuprà diximus in phyſicis concauſſis efficacia conſiſtit, etiam ſi non fuerint cauſſa ſine qua non.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo, D. Thomam eſſe locutum ſecundùm ſenſum ſecundæ Propoſitionis, vt cauſſa ſine qua non coincidit cum cauſſa verè influente aut efficaci, atque ideò art.7. hîc non requirit ad obligationem reſtituendi, vt conſulens fuerit cauſſa ſine qua non, ſed ſolùm vt probabiliter æſtimari poſſit, quòd conſilio ipſius fuerit iniuſta acceptio ſecuta.

DVBIVM III.

Quomodo ſinguli poſitiuè concurrentes ad furtum teneantur?

De Iubente.

Iuſſor ante reliquos mediatè ſolùm concurrentes tenetur. Ex illis qui non immediatè per ſe furtum exequuntur, ſed alio mediante executore concurrunt, facilè primas habet iuſſor: modus enim ille monendi ad liberè efficiendum eſt efficaciſſimus.

Digitized by Google

mus. Vbi enim conſulens ſolùm ducit & inducit, laudans allicit, iuſſor quaſi iniecto quodam vinculo trahit. Quæ ratio eſt, vt etiam in foro exteriori aliquando plus teneatur, quàm executor. Fieri enim poteſt in minoribus delictis, vt filius vel ſeruus mandatarius crediderit obediendo ſe non delinquere: quo caſu contra mandantem erit actio, non contra mandatarium. L. Liber homo, ff. Ad Legem Aquiliam. In atrocioribus tamen & grauioribus, qualis eſt omnis iniuria perſonalis, ſemper mandatarius tenetur, quamuis mandatum nonnihil facere queat ad mitigandam pœnam. Itaque in ſolidum tenetur iuſſor de toto damno quod mandauit inferri.

Iuſſor tenetur de toto damno, etſi ſolùm implicitè iuſſerit.

Quod etiam extendendum eſt ad illum qui implicitè ſolùm iuſſiſſet, puta dicendo ſeruis ſuis, gratum id ſibi fore, aut ſe cum tali pacem habere non poſſe: quomodo Henricus II. Angliæ rex S. Thomam Cantuarienſem fecit occidi.

Item ad eum qui diu antè mandauit, niſi fortè mandauerit fieri intra certum tempus, quod iam ſine executione lapſum eſt.

Item ad nuntium qui ſciens detulit litteras, quibus maleficium mandabatur.

Item ad illum, qui vt mandauit furtum quod ſecutum eſt, ita poſteà mandauit reſtitutionem quæ ſecuta non eſt.

Excuſatur qui mandatum reuocauit.

Non tamen eſt extendendum, vt locum habeat etiam in eo qui mandatum iam reuocauit, & ipſam reuocationem mandatario ſignificauit ante executionem. Si tamen ſint duo mandatarij ſubordinati, & primus iam iniunxerit ſecundo, non ſufficit mandaſſe reuocationem primo: ſi enim ſecũdus exequatur, tenetur primus iuſſor etiamſi mandatum apud primum mandatarium reuocarit. Sufficit tamen tacitè reuocaſſe, puta quia conſcio mandatario iuſſor offenſæ rediјt in gratiam cum offendendo.

Et cuius mãdatum non influxit in actũ.

Secundò Limitandum eſt, vt locum non habeat, quando verè mandatum non influxit in maleficium, puta quia fur hîc & nunc ita erat reſolutus furari, vt ne quidem animoſiùs aut ſecuriùs propter tuum mandatum furatus ſit. Ita Graſſius lib. 2. ca. 127. Imò quando dubium eſt vtrùm influxerit, non oritur obligatio, vt docet Silueſter verbo Reſtitutio 3. q. 6. Idem dixero, quando mandatarius mandatum non acceptauit, & nihilominùs poſteà executus eſt. Nota tamen cum Salonio, quamuis hac ratione de inefficaci conſilio non tenearis, futurum tamen vt tenearis tamquam non obſtans, ſi mandatarius, vt ferè ſolet, ſit ſubditus tuus.

Ratihabitio non obligat ad reſtitutionem.

Tertiò, Non eſt extendendum ad ratihabitionem: qui enim ratum habet furtum ab alio factum, non tenetur reſtituere ſicut mandans, quamuis id putauerit Silueſter ſuprà ex Palude, etiam contra hunc illud addens, quòd ratihabitio tua noxæ nomine tuo factæ te obliget, quamuis per ipſam non impedias quò minùs alter reſtituat.

Verùm quod diximus, alij tenent communiter, & ad cap. Ratihabitio De Regulis Iuris in 6. quo nititur Silueſter, reſpondent, Ratihabitionẽ æquipollere mandato, & retrotrahi in contractibus. Item ſi quis ratam habeat percuſſionem Clerici à ſuo amico factam ad ſibi complacendum, incurrere excommunicationem per cap. Cùm quis, De ſententia excommunicationis in 6. modò tamen percuſſio facta ſit ſuo nomine, & eam ratam habeat tamquam ſuo nomine factam. Ita Aretinus Tract. De maleficijs, tit. De mandatore delicti, numero 34. In illis autem in quibus ſpectatur initium, vt dicit Gloſſa ad dictam Regulam, ratihabitionem non æquiparari mandato; in obligatione autem reſtitutionis conſideratur efficiens cauſſa damni, qualis non eſt ratihabitio, ſed iuſſio. Itaque ratihabitio æquiparabitur mandato quoad valorem contractus, & quoad delicti culpam & pœnam, ſed non quoad efficientiam, quæ prioritatem requirit, & vnde dependet reſtitutionis obligatio.

De Conſulente.

Conſulens etſi reuocauit conſilium, manet obligatum.

CONSVLENS hîc habet multa communia cum iubente, quædã tamen ſunt ei propria. Vnum eſt quòd non liberetur à reſtitutione, etiamſi conſilium ſuum reuocauerit, modò nihilominùs fur ex illo damnum inferat, & perſuaſus vtilitate, noluerit auſcultare quando monitor iam ex legibus honeſtatis contrarium ſuadebat.

Quod tamen non eſt extendendum ad illum qui falsò dixit furtum eſſe licitum: ſufficit enim is re adhuc integra retractet, & dicat eſſe illicitũ. Neque etiam ad illum qui furtum in ſuam propriam vtilitatem tantùm ſuaſit, aut precibus impetrauit; eo enim ipſo quo retractat, impedit quò minùs ſuo nomine fieri cenſeri queat; non tenetur autem quando non fit ſuo nomine, quia vt aliter fiat, non egit. Si tamen quando ſibi per furtum alterius conſulere vult, ita ſuggerat, quibus fur perſuadeatur furtum etiam ſibi admodum vtile, facile & tutum futurum, ne tum quidem à reſtitutione excuſabitur, quando ſuum conſilium retractauerit, niſi eiuſmodi opinionem reipſa animo furis eximat, ſicut reipſa indidit.

Eſt tamen in quo conſultor meliori loco ſit quàm iuſſor. Si enim ſolùm in genere dixeris quomodo furtum cautè committi & impunè poſſit, etiamſi quis inde furandi occaſionem acceperit, non teneris, vt docet Graſſius, adducens illud apud Iureconſultos tritum: *Multa in genere licent, quæ in ſpecie non licerent.* l. 2 c. 64. num. 6. Azorius 3. parte lib. 4. c. 11. putat conſulentem non teneri, ſi ante factum, conſilium ſuum retractauerit, eò quòd furtum tunc non cenſeatur factum conſilio ipſius; ſed ſufficit quòd conſilium, etiam retractatum, verè influat tamquam cauſſa in ipſum furtum.

Obijcies, Quamuis poſt factum non ſufficiat reuocare conſilium, videtur tamen ſufficere quòd retractetur re adhuc integra; videtur enim, omne damnum ſatis ſarcire, qui animum quem malo conſilio infecit, iam bono afficit. *Obiect. 1.*

Reſpondeo; Propter hoc argumentum Salonius q. 62. a. 7. concluſ. 6. contrarium putat: ſed dicendum eſt, non ſufficienter hîc compenſari, quia malo conſilio animus reipſa fuit infectus, bono autem reipſa non fuit affectus, quamuis afficere tentauerit conſilio retractator: ſicuti ſi furioſo ſemel arma dederis, quæ poſtmodum eripere coneris, ſed ſine ſucceſſu. Illud tamen Salonio dederim, ſi ſemel opinionem priorem retractando furi exemeris, etiamſi poſteà ex memoria prioris conſilij furtum attentauerit, immunem te fore: huius enim furti cauſſa non es, *Reſp.*

niſi

Digitized by Google

niſi admodum remotè, & per accidens; & ita in ſimili docet Graffius ſuprà num. 5. Secundò, Vera poterit eſſe Salonij ſententia, aut ſaltem multùm probabilis, ſi diſſuadere ſemel à me perſuaſo non potens, adeam oſtendendum, eumque moneam vt ſibi caueat. Aretinus ſuprà numero 45.

Obiect. 2. Obijcies Secundò §. Interdum, Inſtitut. De obligationibus quæ ex delicto naſcuntur; vbi ita dicitur: *Certè qui nullam opem ad furtum faciendum adhibuit, ſed tantùm conſilium dedit, atque hortatus eſt ad furtum faciendum, non tenetur furti.*

Reſp. Reſpondeo, Hoc ſolum velle §. quòd conſulens in furto (ſicut & in atrocioribus criminibus aliàs euenire ſolet) non veniat puniendus pœna ordinaria furis, cum quo conſiſtit quòd teneatur ad reſtitutionem, quæ pœna non eſt. Ita Graffius numero 2. & Salonius ſuprà, qui tamen aliam etiam habet ſolutionem, quòd in iſto §. agatur de eo qui conſilio ſuo verè non fuit cauſſa furti, quia nec iuuit, nec inflammauit, nec accelerauit voluntatem furandi, nec aliquo modo influxit, ita vt ne quidem per conſilium opem vllam contulerit. Verùm prior ſolutio eſt ſolidior.

Si quæras, Vtrùm teneatur ſuaſor, quando ſicuti ſuaſit furari, ita etiam ſuaſit reſtituere?

Reſpondeo, Teneri donec reipſa fur reſtituat; reipſa enim damnum dedit, oportet vt reipſa reſtituat: neque ſufficit ſuadere reſtitutionem, ſed opus eſſet perſuadere ſicuti furtum perſuaſit.

Quæſtio hîc eſt de ſuaſore, Anne ex conſilio ſuo teneatur, ſi volenti inferre maius damnum, ſuaſerit minus; verbi gratia volenti auferre ſtatuam auream, ſuaſit potiùs auferre argenteam deauratam.

Quomodo liceat ſuadere minus furtum. Reſpondeo & DICO PRIMO. Si omnibus alijs tentatis viis, nullus ſuperſit alius modus auertendi maius furtum quàm conſulendo vt potiùs minus admittatur, & illud minus in eumdem committendum ſit in quem erat committendum maius, non tenetur ad vllam reſtitutionem læſo ſuaſor furti minoris, ſed potiùs ipſe læſus ex gratitudine aliquid debet ſuaſori, vtpote qui vtiliter eius negotium geſſerit. Ita paſſim DD. Salonius ſuprà controuerſia 7.

DICO SECVNDO. Si fur inueniens ſimul rem Petri quæ valeat centum, & rem Pauli quæ valeat ſolùm quinquaginta, certò ſit ablaturus alteram, ſed dubitet vtram auferre velit, ſi tu impedire eum nequeas aliter, potes ſine obligatione reſtituendi ſuadere vt potiùs rem Pauli auferat, ſi modò de ea æquè auferenda cogitabat atque de Petri: ſuadere inquam id potes, in genere inculcando, auferendum potiùs illud quod minus eſt, & hoc eſſe minus. Ita Salonius ſuprà. Ratio eſt, Quia Paulo non facis iniuriam docendo furem à maiori furto potiùs eſſe abſtinendum, aut hanc rem eſſe minoris pretij: neque enim ipſe fur tali iudicio propriè diſponitur ad iniuriam inferendam, ſed malitia ſua abundè infert noxiam concluſionem, Paulum re ſua eſſe priuandum. Cauendum itaque hoc caſu, ne ſuaſor apertè dicat, Aufer hanc rem Pauli, quale quid in caſu prioris concluſionis dicere potuit.

DICO TERTIO. Si tuæ curæ res maior Petri & minor Pauli commiſſa ſit, potes ſine obligatione reſtituendi, raptori apertè ſuadere, vt potiùs auferat rem Pauli minorem, quando vtramque ſeruare non potes. Imò potes ei vt potiùs quod minus eſt auferat, pretium aliquod dare, quod meritò à Petro repetas. Hæc tamen accipienda ſunt quando de vtraque re raptor cogitaret, & certus erat alteram auferre: ſi enim maiorem rem Petri redemeris, obijciendo raptori minorem Pauli de qua non cogitabat, teneris Paulo, niſi reſtituat ei Petrus.

Vnde generatim DICO QVARTO. Si fur non cogitet de minori re Pauli, & ſuadeas ei vt potiùs illam auferat quàm maiorem Petri quam auferre aggreditur, teneris Paulo. Ita Sotus lib. 4. q. 7. artic. 3. ſub finem.

Eſt etiam alia hîc quæſtio de conſulente, An ſicuti qui ſuaſit furari tenetur reſtituere, ita etiam qui ſuaſit non reſtituere poſt furtum admiſſum?

Diſſuadens reſtitutionem quomodo teneatur. Reſpondeo; Si dolo aut culpa lata perſuaſeris furi ne reſtituat quod abſtulit Petro cui alioqui reſtituiſſet, teneris ipſe reſtituere. Qui enim ſua culpa efficax cauſſa eſt quare damnum non reſarciatur, eſt cauſſa damni. Ita paſſim DD. Roſella verbo Reſtitutio 2. numero 5. Angelus verbo Reſtitutio vltimo, numero 5.

Denique hîc quæri poteſt, Quando teneatur ſuaſor ipſi perſuaſo de noxio conſilio per quod fortè in damnum incidit?

Quomodo teneatur malus ſuaſor perſuaſo. Reſpondeo, Teneri quando dolo aut lata culpa conſilio ſuo nocuit, ſi erat ex officio, profeſſione, ſcientia, aut experientia idoneus conſiliarius, aut ratione ſtipendij tenebatur ad conſilium, aut pro idoneo ſe vendicando eum qui conſilium petebat decepit: aliàs autem ſolùm tenebitur de dolo, non autem de culpa lata, etiamſi ſeſe ingeſſerit; debet enim imprudentiæ ſuæ perſuaſus hoc adſcribere, quòd eiuſmodi damnum nimis facilè credendo homini imperito incurrerit. Ita docet Nauarra lib. 3. cap. 3. num. 21. Probatur ex cap. Nullus, De regulis Iuris in 6. *Nullus ex conſilio, dummodò fraudulentum non ſit, obligatur.* fit autem fraudulentum, non ſolùm quando formalis dolus ſuadentis intercedit, ſed quando ſuaſor qui meritò habebatur idoneus, culpam latam admittit.

Verùm illud ex Gloſſa dicti capituli addubitare hîc liceat, Vtrùm ſuaſor delicti, quo damnum reale incurrit ipſe delinquens, teneatur de conſilio? verbi gratia, dubitanti num velit fœnerari, an mercari, ſuaſiſti fœnerari, & contigit amitti ſortem?

Reſpondeo, Eiuſmodi ſuaſorem non teneri de ſorte, niſi per dolum egerit, puta quia mutuatarius erat ſuus debitor. Si tamen ſuaſor ſciat eſſe illicitum quod ſuadet, & perſuaſus putet eſſe licitum, quia dolo malo perſuadetur ei tamquam licitum, tenebitur ſuaſor de damno; quod accipit inde perſuaſus, non ſecùs ac ſi ſuaſiſſet in contractu aut quaſi contractu, & num in maleficio. Argumentum pro hac re eſt ex cap. Tanta, diſtinct. 86. vbi perſuaſo parcitur, & ſuaſores excommunicantur.

De Conſentiente.

Conſentiens quando teneatur ad reſtitutionem. RECTE Salonius & alij docent, conſentientem, quando eſt conſentiens tantùm, etiamſi mortaliter peccet, & pœnam incurrat (ſecundùm

Digitized by Google

dùm Apoſtolum ad Rom. 1. & cap. Notum 1. q.6.) non teneri tamen ad reſtitutionem niſi ſimul fuerit cauſſa damni, aut pro tali meritò habeatur.

Vnde infertur Primò, Si conſenſus ſit illius qui damnum impediendi nullam habebat auctoritatem aut poteſtatem, nec per ſe, nec cum alijs, talem ex nudo conſenſu non poſſe teneri: verbi gratia, ſi iniuſtæ electioni conſentiat, qui nullum habet ius eligendi, ſuffragandi, aut confirmandi.

Colligitur Secundò, Canonicum quidem peccare mortaliter, qui poſtremo loco ſuffragium dat pro indigno, non tamen teneri ad reſtitutionem, ſi palàm datis aliorum ſuffragiis, ſine vlla ſpe eos à propoſito dimouendi, videat rem eſſe conclamatam & confectam pro indigno; niſi fortè electio celeriùs, efficaciùs aut confidentiùs ſit executioni mandanda, propter ipſius aſſenſum. Excipio etiam cum Graſſio, niſi iniquæ concluſioni ſubſcribat, ita vt nomine ſuo mandetur executioni.

Colligitur Tertiò, Si occulta ſint præcedentium ſuffragia, in caſu propoſito, teneri etiam vltimo loco ſuffragantem, multo magis eos qui priores ſuffragantur, etiamſi certò ſciant reliquos conſentire. Neque excuſat quempiam, quòd ideò ſuffragium præcipitet, quia non habeat tempus deliberandi.

Colligitur Quartò, Quando quis habens ius ſuffragij præſens tacet, teneri ad reſtitutionem, ſi poterat impedire iniuſtitiam ſuo ſuffragio: quamuis enim Panormitanus in cap. Irrita erit, De his quæ fiunt à Prælatis, non plus dicat, quàm talem haberi pro conſentiente quoad peccatum & pœnam; Graſſius tamen lib. 2. cap. 127. numero 17. rectè extendit ad obligationem reſtituendi in ſolidum, quamuis illos qui ſe abſentant, quando deberent cum alijs ſuffragium ferre, ita dicat peccatum mortale incurrere, vt immunes ſint à reſtitutione.

De Laudante.

SICVTI conſulens tenetur quando reuerà animum addidit quò alacriùs commiſſum eſt furtum, ita & laudans furem tamquam ſtrenuum ſi auferre audeat, aut ridens vt meticuloſum niſi auferat. Eadem erit ratio, vt benè Palude, ſi quempiam vituperando hoc agas, vt fur ei noceat: eiuſmodi enim omnia pertinent ad incitamentum quoddam furti.

De Receptante.

TENETVR qui ita receptat rem furtiuam vel furem, vt per hoc impediatur non ſolùm punitio, ſed etiam reſtitutio, aut vt ſæpiùs, enormiùs, aut ſecuriùs ideò contingant furta: ſecùs ſi furem ſolùm abſcondat, ne à magiſtratu occidatur, modò tamen ſimilis refugij ſpe caueat fouere, ne ſequentium furtorum hac ratione cauſſa ſit. Multo magis excuſabitur, qui furem abſcondit, ne contra Iuris ordinem à priuatis occidatur. *Receptans quando excuſatur.*

Huc reducere licebit, Aduocatos & alios, qui conſcij iniuſtitiæ admiſſæ, furem ita corà Iudice defendunt & excuſant, vt impediatur reſtitutio, vt benè Petrus Nauarra. De hac re videre licet c. 1. 14. q. 6. deſumptum ex epiſtola 54. Auguſtini ad Macedonium, & cap. Qui aliorum 24. q. 3.

Item huc pertinebunt qui ſarcinas eorum cuſtodiunt, quos latrones eſſe ſciuerint, ſi hac ratione refugium eis tutum præbeant: cap. Sicut dignum, De homicidio.

De Participante.

NON hîc agimus de eo qui in acceptione furtiua particeps eſt, de quo in ſuperioribus ſatis eſt dictum, ſed de eo qui particeps eſt in re furtiua, quem certum eſt teneri de eo quod ad ſe peruenerit, aut quo factus eſt locupletior ratione rei acceptæ, etſi bona fide exiſtimauerit non eſſe furtiuam: quando autem ſcit eſſe furtiuam, tenetur ratione acceptionis etiam de re quam accepit non exſtante, etſi in nullo per eam factus ſit ditior; non tamen tenetur in ſolidum de toto cuius dumtaxat partem accepit, niſi futura eius participatio animum furi addiderit ad committendum aut audendum furtum; tunc enim plus eſt quàm participans in re accepta, cùm etiam participet in tota acceptione. Si tamen credat pecuniam quidem eſſe furtiuam, ſed ita furis pecunijs permixtam, vt iam in furis dominium tranſierit, non tenebitur niſi participando reddat furem impotentem ad reſtituendum; ſecùs ſi certò ſciat nummos eſſe alienos. L. Si alieni, ff. De ſolutionibus. *Participans quando obligetur.*

Hinc ſequitur, Etiam emptorem rei furtiuæ teneri ad reſtitutionem, etiamſi in publica auctione emerit, & ſtatutum habeat ſic empta fieri ementis, modò ſciuerit eſſe furtiuam, vt docet Silueſter verbo Reſtitutio 3. q. 7.

DVBIVM IV.

Quando teneantur qui indirectè aut priuatiuè ad aliorum furta concurrunt?

TRIBVS modis indirectè diximus ad damnum concurri, tacendo, non obſiſtendo, & non manifeſtando; quos vulgaris verſiculus ſic indicat:

——*mutus, non obſtans, non manifeſtans.*

Mutus hîc eſt, qui tacet cùm loquendo impedire poſſet, puta reprehendendo, diſſuadendo, prohibendo, deprecando, clamando. Non obſtans, qui ſuo auxilio potuit impedire, & noluit. Non manifeſtans, quo prodente furem, damnum fuiſſet auerſum aut reſtitutum. *Mutus. Non obſtans. Non manifeſtans.*

Vt iſti teneantur, duo requiruntur communiter à DD. Vnum eſt, vt ex culpa graui aliquid omiſerint, quod facere tenebantur, ad impediendum proximi damnum ex iuſtitia: ratione enim acceptionis vel ſuæ vel alterius nemo tenetur reſtituere, niſi violauerit iuſtitiam commutatiuam. Alterum, vt impedire potuerint ſine proprio (quod notabile iudicari queat pro re ſublata) detrimento, in vita, honore aut fortunis. *Requiſita vt hi teneantur.*

Priorem tamen conditionem non requiri, contra communẽ contendit Caietanus verbo Reſtitutio, cap. 1. Dicit enim etiam illos ad reſtitutionem teneri, quibus non quidem ex officio incumbebat loqui, obſtare, aut manifeſtare, ſed ex occurrenti articulo neceſſitatis manifeſtè tenebantur, & poterant abſque ſuo damno & periculo: verbi gratia, noſti furem inuaſurum domum alterius, & poſſes ſine tuo incommodo impedire; niſi impedias, inquit Caietanus, teneris ad repara- *Opinio Caietani.*

randa damna, non ſecùs ac teneris de homicidio, quando ſimilitèr poteras impedire, & non impediuiſti.

Verior ſententia. Veriſſimum nihilominùs eſt quod diximus, tam in homicidio quàm in furto, eum non teneri ad reſtitutionem damnorum, qui ex iuſtitia non tenebatur impedire. Ita D.Thomas hîc quæſt.62. art.7.ad 3.Siluester verbo Reſtitutio, quæſt.6. & alij paſſim.

Obiect.1. Dices, Hinc ſequi, eum, qui priuato alicui peculiariter non obligato ex officio ad impediendum damnum diſſuaſerit impedire, non teneri de damno: ſi enim non impediens non tenebatur, multo minùs qui ſuaſerit non impedire.

2. Secundò ſequetur, Priuatum qui à Iudice legitimè interrogatus non manifeſtaret furem, non teneri ad reſtituendum.

3. Tertiò ſequetur, Nec eum teneri qui accepit à fure pretium ne eum manifeſtet, niſi fortè ad manifeſtandum conductus, aut aliter ex iuſtitia fuerit obligatus.

4. Quartò, Qui non impedit furtum quando tenetur, verè eſt cauſſa furti, etiamſi ſolùm tenebatur ex charitate.

5. Quintò, Cap. Quantæ, De ſententia excommunicationis: *Eos delinquentibus fauere interpretamur, qui cùm poſſint, deſinunt manifeſto facinori obuiare.*

6. Sextò, Cap. Sicut De homicidio: *Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare.*

Reſp. ad 1. Ad Primum, Admitto ſequelam, modò ſuaſor iſte non vtatur fraude aut dolo, ita vt relinquat ſuaſum in ſua libertate.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo cum Siluestro ſuprà, Non ſequi: quia teſtis ille iam quaſi ex officio tenetur manifeſtare furem: de quo plura ſuo loco.

Ad 3. Ad Tertium, Talem teneri non præcisè quia non manifeſtat, ſed quia ſe furi obligat ad ſecuritatem quamdam ipſi præſtandam, adeoque conſentit in furtum, & furem animat. Eſt tamen etiam probabile, non teneri, vt docet & tenet Graffius. Sed verius eſt, ex iuſtitia teneri non committere vt fur pacto ſilentio ſuo ſecuriùs auferat aut retineat, adeoque obnoxium fieri reſtitutioni, vt diximus.

Ad 4. Ad Quartum reſpondeo, Quando quis moraliter cauſſa damni cēſetur ſolùm quia non impediuit cùm ex charitate teneretur, imperfectè ſatis eſt cauſſa damni: quando autem ex iuſtitia tenebatur, eſt cauſſa damni magis perfectè, quia propriè ei incumbebat ex officio impedire, quomodo nauclerus abſens eſt cauſſa ſubmerſionis nauis ſibi commiſſæ. Itaque priori modo cauſſa damni non tenetur, ſed poſteriori: quando enim ita eſt cauſſa damni, propriè loquendo dicitur damnum eius culpa aut negligentia accidiſſe, vt meritò reſtituat, ſecundùm cap. vlt. De iniurijs. Priori autem modo omittens non dicitur cauſſa damni; vt ſi nauclerus huius nauis videat aliam vicinam ſibi non commiſſam perire, non dicetur cauſſa ſubmerſionis, etiamſi ſaluare potuiſſet.

Ad 5. Ad Quintum reſpondeo, Commodè cum Gloſſa nos poſſe textū illum accipere de illis, qui ratione poteſtatis ex officio tenentur impedire.

Ad 6. Ad Sextum, Qui non impedit, cùm ſine ſuo incommodo poſſit, facinus manifeſtum contra proximum, non caret ſcrupulo quòd occultè communicet peccato alieno, ſed non contra iuſtitiam cum obligatione reſtituendi, niſi ex officio tenebatur impedire.

Ex his colligitur Primò, Non teneri ad reſtitutionem cuſtodem communis ſiluæ, quando permittit auferri ligna ijs quibus iniuſtè id fuerat prohibitum, aut vt addit Salonius, quia aliàs vitam tolerare non poſſunt.

Colligitur Secundò, Eum teneri, qui quando videt furem, promittit ſe non proditurum, etiamſi aliter non cooperetur, neque ex officio aut contractu teneatur ad cuſtodiam: ſuppono enim hac ſecuritate animum ad furtum confirmatum fuiſſe.

Colligitur Tertiò, Etiam illum cuſtodem obligari, qui non indicat patri furta filiorum, quæ nouit eius eſſe quantitatis, vt verè mortalia ſint in genere furti: ſecùs dicendum de minoribus, in quibus parens magis ſecundùm modum, quàm ſecundùm ſubſtantiam inuitus eſt. Ita Petrus Nauarra.

Colligitur Quartò, Si cuſtos loci publici permittat inde furem auferre ligna, accepto ſuæ corruptelæ pretio; vtrumque quidem teneri ad reſtitutionem, ſed ante furem teneri cuſtodem, tamquam præcipuum auctorem damni. Imò hoc Nauarra extendit etiam ad illum cuſtodem, cui ſponte fur pretium obtuliſſet.

Colligitur Quintò, Probabiliter eiuſmodi cuſtodem pretio corruptum teneri Reipubl. etiam ad mulctam quam fur accuſatus ſoluiſſet: teneri inquam ante ſententiam Iudicis, ſaltem pro æſtimatione ſpei quam habere poterat fiſcus ad eiuſmodi mulctam; ſpem enim iſtam cuſtos compenſabit non per modum mulctæ, ſed per modum debitæ reſtitutionis damni æſtimati. Ita Siluester verbo Pœna, quæſt. 28. & Salonius, qui etiam hoc extendit ad cuſtodem, qui ſine pretio gratis furi pepercit. Graffius tamen lib. 2. c. 127. numero 28. hos excuſat à reſtitutione pœnę, quod etiam videtur placuiſſe Siluestro verbo Reſtitutio 3. quæſt. 5. & hæc ſententia videtur probabilior, neminem ita ex officio teneri prodere præuaricatores, vt ſi non prodat, teneatur eoipſo ad mulctam eis conſtitutam: hoc enim verè non ſequitur ex dictis, niſi ſupponas officiales iſtos teneri ex iuſtitia ditare Rempublicam eiuſmodi mulctis, quod verum non eſt; ſolùm enim tenentur impedire ipſa delicta & damna quæ inde ſequuntur. *Cuſtos non prodens non tenetur fiſco ad mulctam.*

Dices ex D.Thoma quæſt.67.art.4.ad 3. Communitati inferri nocumentum per ipſam impunitatem. *Obiect.*

Reſpondeo, Hoc nocumentum etiam habere locum quando capitalis eſſet pœna, tamen illo caſu, ratione pœnæ, cuſtodem diſſimulantem non teneri, diſertè fatetur Siluester priori loco, & recipitur ab omnibus. Illud tamen fateor, ratione huius nocumenti poſſe aliquam pœnam iuſtam conſtitui in Iudicem inferiorem, qui non puniret conuictum ſecundùm Leges; aut in cuſtodem, qui non deferret manifeſtum tranſgreſſorem: verùm ad eam non tenebuntur ante ſententiam Iudicis. *Reſp.*

Colligitur Sextò, Dominos territorij teneri de rapina in eo commiſſa, quam tenebantur ex officio impedire, & potuerunt ſine notabili incom-

Digitized by Google

modo ſuo aut aliorum, quo excuſari queant: teneri inquam, non quidem criminaliter, ſed ciuiliter. Silueſter verbo Rapina, quæſt. 2. & alij communiter. *Patresfamilias quando teneantur de furtis famulorum.* Graſſius illud extendit etiam ad patresfamilias, vt teneantur de furtis famulorum, non tantùm mancipiorum, ſi ea ſciuerint & non impediuerint. Idem videtur dicere Silueſter verbo Dominium, quæſt. 6. qui tamen fatetur, hoc non obtinere in foro externo, quando damna accidunt impertinenter ad domini miniſterium. In conſcientia certum eſt eſſe peccatum mortale, ſed obligatio reſtituendi videtur dubia; imò verius videtur non teneri, niſi quando familia deliquit in illo officio aut miniſterio, in quo dominus præfectus eſt: ei enim imputatur, quòd non magis idoneos aſſumpſerit. Si tamen ſit domini hoc officium publicum, ſufficit tradere eos qui deliquerunt: ſi autem fuerit priuatum, erit in arbitrio offenſi, agere contra dominum aut famulum. Hinc patet, duces teneri de damnis militum, vt benè Panormitanus in cap. Licet, De reſtitutione ſpoliatorum.

Colligitur Septimò, quid dicendum ſit de ſeruo, filio, aut ſubdito, non reuelante maleficium committendum contra dominum, patrem, Principem, Epiſcopum, aut Parochum proprium: quamuis enim hi peculiariter ad hoc teneantur, vt docent Silueſter & Panorm. ſuprà, imò in crimine læſæ maieſtatis etiam teneatur qui tacuit quando maleficium non fuerit ſecutum; in reſtitutionis tamen obligatione reſpicere oportet, ex qua virtute naſcebatur obligatio auertendi damni per maleficij manifeſtationem: niſi enim ex iuſtitia naſcebatur, etiamſi oriebatur ex pietate, religione, aut alia virtute, non obligabitur ad reſtitutionem qui diſſimulauit.

Custos potest se occultare vt furem deprehendat. Sed roget hîc quiſpiam, An liceat cuſtodi ſeſe occultare, & exſpectare donec in ipſo furto deprehendat quem potuiſſet impedire?

Reſpondeo; Si hoc faciat vt ſemel deprehenſus non audeat in poſterum nocere, & exemplo eius alij caueant, certum eſt quòd non teneatur domino de damno ſecuto, quia id compenſatur impedimento damni ſecuturi. Imò neque videtur peccare, ſi ideò non moneat tempeſtiuè ante furtum reipſa admiſſum, vt deprehenſus efficaciùs corrigatur, & in poſterum abſtineat. Ita Nauarrus cap. 17. numero 123.

DVBIVM V.

Vtrùm nouem hi Furis cooperatores ſemper teneantur in ſolidum?

SVPPOSITO quòd teneantur, meritò quæritur, An ſinguli teneantur ad totum damnum, ſaltem quando principalis non reſtituit? In cuius rei deciſione non tam oportet aduertere ad damnum quod datum eſt, quàm ad illud cuius ipſi fuerunt cauſſa efficax, aut quod debebant, & ſatis commodè poterant impedire.

Secundò aduertendum, An qui in parte ſolùm damnum dederunt vno modo, verbi gratia, participando, vel etiam principaliter exequendo; alio modo non influxerint in totius damni effectum, animando verbi gratia, laudando, receptando, conſentiendo.

Hinc facilè colligitur, Gregarium militem in direptione, quæ fit per totam cohortem, ſolùm teneri ad partem damni quam intulit: ipſum autem ducem, cuius erat prohibere, teneri in ſolidum, quia conſenſit aut non obſtitit: atq; ita in reliquis.

DVBIVM VI.

Quo ordine teneantur reſtituere plures, qui ad damnum concurrerunt?

DIFFICVLTAS hîc Primò eſt, Anne certo ordine teneãtur? Non enim deſunt DD. qui ordinem negent, & velint ex omnibus illis vnum quaſi reſtituentem conflari, ſicut ex omnibus ſimul vna quaſi totalis cauſſa damnificans conſtituta eſt. Pro hac ſententia, tamquam valdè probabili, diligenter diſputat Petrus Nauarra lib. 3. cap. 4. numero 101. & ſeq. & videtur eſſe Scoti in 4. diſt. 15. quæſt. 2. §. De quarto. *Sententia Scoti reijcitur.* Verùm non eſt ſolida: ſi enim illius concurſus proportio ſpectetur, ſufficiet eum qui verbi gratia conſuluit damnum, ſi opus ſit etiam ſuadere reſtitutionem, quando eam executor facturus videretur, aut quando eam facturus non eſſet, reſtituere læſum alia via in integrum contra noxam conſilij ſui, vt eo ordine concurrat ad reſtitutionem quo concurrit ad damnum: atque ita contrà quàm diximus Dub. 3. ſequetur quòd ſuaſor immunis euadet à reſtitutione, ſi vel furi ſuaſerit vt rem domino reddat, vel conſilium domino dederit quomodo rem ſuam poſſit recuperare, etiamſi reſtitutio aut recuperatio non ſequatur, quod indubiè verum non eſt. Cùm itaque non æquè principales, ſed quaſi ſubordinati ſint in dãnificatione, erunt ſimiliter ſubordinati in reſtitutione. Atque hæc eſt aperta ſententia D. Thomæ quæſt. 62. art. 7. ad 2. *Sententia D. Thomæ.* neque contradicit articulo 6. ad 3. quamuis eius ſuſpicionem ingerat Nauarra, quia loquitur de ijs, qui ſimul in eodem gradu ſunt, & ſimul rei ablationem ſunt executi: illos autem ita debere ſecundùm proportionem reſtituere, & ei qui ex ipſis fortè integrè reſtituerit refundere, indubitatum eſt, vt infrà dicemus.

Maior eſt difficultas, quis iſte ſit ordo.

Detentor rei iniustus ante omnes tenetur. DICO PRIMO. Certum eſt, teneri ante omnes detentorem rei exſtantis iniuſtum, aut malæ fidei. Exſtantis inquam ſiue in ſe, ſiue in fructu aut emolumento ſuo quo factus eſt locupletior: obligatio enim quæ oritur ex ipſa re, eſt antiquiſſima & perfectiſſima, & in interitu poſtrema, adeò vt ne quidem apud bonæ fidei poſſeſſorem extinguatur. Ita ex D. Thoma quæſt. 62. art. 6. ad 1. docet Silueſter verbo Reſtitutio 3. quæſt. 6. numero 7. qui benè concludit, quoad reſtitutionem ſemper illum eſſe principalem qui rem habet, quamuis non quoad perpetrationem delicti.

Vnde ſequitur, hunc detentorem non abſolui à reſtitutione, etiamſi iuſſor aut executor principalis reſtituerint; debebit enim ipſis ſubuenire rem exhibendo. *Discrimen inter iustum & iniustum detentorem.* Vbi nota diſcrimen inter iuſtum & iniuſtum rei alienæ detentorem: qui enim bona fide rem furtiuam emiſſet, quamuis teneatur domino de re exſtante, ſi ita dominus velit, nolens à fure pretium eius accipere, non tamen tenetur iuſſori aut executori, aut etiam alijs qui ex delicto tenentur, ſi reſtituerint, refundere, ſicuti tenetur malæ fidei detentor. Imò ſi ipſe domino reſtituerit, tenentur ei refundere, qui tenebantur ratione acceptionis. Item ſi rem bona fide conſumpſit, & non eſt inde factus locupletior, ad nihil tenetur; qui

ed by Google

qui autem mala fide abſumpſit, etiamſi non ſit inde factus ditior, nihilominùs tenetur.

At quæri poteſt, An etiam ante iuſſorem & executorem, ſicuti quando res exſtabat?

Vbi omnino affirmatiua pars placet, tum quia abſumendo, & ſecundò peccando non liberatur à reſtitutionis principalitate, cùm potiùs videatur aggrauandus, quia iam facit vt in ſe rem ipſam domino reſtitui fiat impoſſibile, quod nullus aliorum fecit. Deinde voluntatis ſuæ arbitrio ac vſui rem præ reliquis ſubiecit.

At quid ſi citra culpam detentoris perierit?

Tunc ſanè probabile eſt, ipſum teneri ſolùm poſt iuſſorem & executorem: quamuis enim reſpectu domini teneatur de caſu, quia reſpectu eius erat in mora; reſpectu tamen iuſſoris & executoris neque erat in mora, neq; tenetur de caſu.

Iuſſor tenetur poſt detentorem.

DICO SECVNDO. Certum eſt, iuſſorem eſſe principalem reſpectu reliquorum poſt detentorem, ita vt teneatur etiam ante executorem. Ita idem Silueſter. Iuſſori in hoc æquiparatur qui coëgit, dolo vel fraude induxit: item qui ſuo nomine executus fuerit, aut ſuo nomine & in gratiam ſui rogauit vel ſuaſit fieri.

Vnde colligitur, inter hos ſecundùm iudicium prudentis debere diuidi proportione quadam onus conferendi in reſtitutione, quaſi in vno & eodem hoc gradu, quando contingeret plures verè concurrere, non ſecùs atque tenentur eodem gradu plures conſultores.

Deinde executor.

DICO TERTIO. Certum eſt, poſt detentorem & iuſſorem principalem in reſtitutione eſſe executorem. Si plures executi ſunt communi conſilio & conſpiratione, reſpectu ſociorum quiſque tenetur principaliùs ad damni partem quam per ſe intulit, & ad reliquum damnum in defectu ipſorum.

De ordine reliquorum non perinde certa eſt doctrina: omiſſis ſententijs varijs,

Reliqui poſitiuè cooperantes cenſentur eiuſdem gradus

DICO QVARTO. Probabilius eſt, omnes reliquos poſitiuè cõcurrentes debere cenſeri quaſi eiuſdem gradus, quia reuerà non ſunt inter ſe ſubordinati. Vnde in ipſis obtinebit ſententia Scoti, vt quiſque ad æſtimationem prudentis, deficiente detentore, (vbi etiam participans ferè comprehenditur, ſaltem vt factus ditior, & ſecundùm alia ſuprà notata) iuſſore, & executore, teneatur pro rata portionis quæ ſe contingit plus aut minus, prout efficaciùs aut remiſſiùs cauſſam dederunt.

Priuatiuè cooperantes quo ordine teneantur reſtituere.

DICO QVINTO. Probabilius eſt, eos qui priuatiuè ſolùm concurrunt, vt mutus, non obſtans, non manifeſtans, & ordinem habere inter ſe, & ſub poſitiuè concurrentibus, ita vt nihil teneantur cõpenſare poſitiuè concurrentibus, ſi iſti vt debebãt, ante eos reſtituerint, & ſolùm teneantur in defectum ipſorum. Hoc manifeſtum eſt: ſi enim ideò iuſtitiam læſerunt, quia non impediuerunt cùm ex iuſtitia debebant; iuſtitię ſatisfacient, ſi curẽt vt illi reſtituant, quos auferre, aut ad ablationem operari permiſerunt; ergo etiam defungentur, ſi aliunde id curatum fuerit; deſinet enim eſſe inæqualitas.

Inter ipſos autem primo loco tenetur non obſtans, quando ex officio tenebatur obſtare: quia ſicuti cenſetur cauſſam dare, qui non ponit impedimentum quod tenetur, ita efficaciùs cauſſam dare, qui efficacius tenebatur ponere impedimentum: eſt autem impedimentum efficacius, facto reſiſtere & obſtare furi quàm verbo, aut manifeſtare alijs qui verbo vel facto impediant. Ceteris tamen paribus, cum non obſtante in eodem gradu erit ſuperior furis, qui potuit verbo prohibere, & ex iuſtitia tenebatur, & non prohibuit: imò is ſemper tenebitur, ceteris paribus, ante defenſorem offenſi, qui furi non obſtitit.

Itaque ſecundo loco tenebitur mutus: cùm enim per ſe poterat & debebat impedire, efficacior fuit cauſſa damni, quàm qui manifeſtando tenebatur per alium impedire; proinde non manifeſtans tenebitur poſtremo loco.

Illud tamen prætermittendum hîc non eſt, quando ſunt ita plures, vt quorumdam officium impediendi verbo, vel facto, vel manifeſtatione ſit alijs ſubordinatum, teneri eos ante alios, quorum immediatior erat in particulari cura impediendi.

DVBIVM VII.

Vtrùm vno reſtituente ex pluribus in ſolidùm obligatis, reliqui ſint liberi?

QVANDO vnus plenè reſtituit, certum eſt reliquos nihil debere ei qui plenam reſtitutionem accepit. Sed quærimus, An debeant refundere illi, qui ſolus reſtituit, quod ſolus non debebat?

Reſpondeo, Quando ſolùm vertitur quæſtio inter illos qui eodem gradu tenentur, adeoque omnes ęquè ſunt principales, & damnificatio non fuit lucroſa, verbi gratia quia domum ſimul iuſſerunt incendere, tenentur reliqui ſuas portiones ei refundere, qui fortè ſolus omne damnum ſarciuerit. Si autem damnum intulerint ſimul, ſed ita vt aliquid inde lucri acceſſerit, illi quibus lucrum acceſſit, ſiue conſumpſerint ſiue non, tenebuntur de lucro illo ante alios, ita vt de eo reſtituto, etiamſi proportionem excedat, nihil eis compenſandum ſit à reliquis: imò niſi complices hoc donauerint, æqualiter, ceteris paribus, nihilominùs cum eis concurrent inſuper in ſupplementum reſtitutionis.

Si tenebantur eodem gradu, refundit ei qui totum reſtituit.

Quando autem agitur de illis qui diuerſo gradu tenentur, ſubordinatus nihil reſtituit magis principali, ſed contrà.

Quid ſi diuerſo gradu teneantur.

Excipio, niſi fortè inter ſe pacti eſſent ad reſtitutionem conferre certa proportione; verbi gratia, quando nouem ablata ſunt, vt iuſſor quinque, executor tria, ſuaſor vnum reſtituat: tunc enim ſi iuſſor totum reſtituat, ex pacto tenebuntur ei reliqui duo ſuam portionem refundere. Neque eiuſmodi pactum iniquum eſt, quia ex æquitate aliqua videntur ſubinde ad collationem teneri ſubordinati, & minùs principales damni auctores.

Dico, *ſubinde*; quia ſi iuſſus omnino dependebat à iuſſore, iniquum eſſet eum cum hoc in collationem venire, & noua eſſet iniuria, ſi & iſtud iuberetur.

Excipio Secundò caſum, quo reſtituiſſet executor qui ex re iam conſumpta fortè fuit factus ditior, ſed auferre coactus fuit per vim à iuſſore: tunc enim iuſſor in ſolidum reſtituens, intuitu iſtius iniuriæ meritò videtur donare ei quem coëgit portionem quæ ad ipſum deuenit, & quam reſpectu iuſſoris ſatis bona fide videtur conſumpſiſſe.

Digitized by Google

DVBIVM VIII.

Vtrùm reliqui maneant liberi, quando offenſus vni ex offenſoribus damnum remittit?

RESPONDEO; Si in gratiam vnius ex ſecundarijs remittat totum damnum, etiam principales non ampliùs teneri, eſt manifeſtum. Si autem alicui in particulari totum, remittat quod ratione huius damni fuiſſet ad onus ipſius, conſequens eſt, eos qui erant huic ſubordinati, & quibus reſtituentibus ipſe debuiſſet refundere, liberos fore.

Remiſſio vni facta non liberat alios qui eodem gradu tenentur.

Conſequens eſt Secundò, Eos qui ſimul cum ipſo cui remittitur, debebant in eodem gradu concurrere, non liberari in quoquam, neque grauari hac remiſſione, adeò vt ſi quatuor ſint qui æqualiter debeant reſtituere duodecim ablata, & vni ex ipſis fiat remiſſio, vnuſque alius deficiat, reliqui duo non ſint præſtituri nouem, ſed ſolùm octo, ſex pro ſe, & duo pro duobus trientibus debitoris deficientis.

Conſequens eſt Tertiò, Si ille cui remittitur totum quod debet, ſit in gradu huius obligationis poſterior, reliquos priores non liberari, imò in ſolidum teneri: verbi gratia, ſi ille qui conſilium dedit, impetret remiſſionem, nihilominùs in ſolidum tenebitur iuſſor aut executor.

Conſequens eſt ex dictis Poſtremò, Si læſus non ſolùm remittat alicui ex obnoxijs reſtitutioni ſuum onus, ſed in eum transferat totam actionem repetendi ab alijs debitum quam ipſe habet, hunc poſſe magis principales conuenire de toto damno, ſed à minùs principalibus nihil poſſe exigere.

At quæres, An læſus non poſſit offenſori principali remittere ius quod habet contra eum agendi in foro exteriori, non liberatis minùs principalibus.

Reſpondent Salonius & Lælius, poſſe: verùm hoc non eſt abſolutè remittere.

CAPVT III.

De obnoxiis reſtitutioni ratione rei acceptæ.

DVBIVM I.

Vtrùm teneatur reſtituere, qui rem alienam aut fructus eius, bona fide exiſtimans eſſe ſuam, conſumpſit vel alienauit.

RESPONDETVR, Hunc non teneri, niſi quanto factus eſt inde locupletior. Quod extendendum etiã eſt ad eum, cuius negligentia res perijt. Cùm enim non teneatur ratione acceptionis, res domino ſuo perit, & propter ignorantiam de cuſtodia non tenebatur. Locupletior autem inde factus non ſolùm cenſebitur, quando inde aliquid facultatibus eius acceſſit, ſed etiam quando propterea minus deceſſit, æſtimato ſumptu quem ordinariè ſecundùm priſtinum ſuum ſtatum facere ſolebat. Quod addo, ne quis putet, ditiorem debere cenſeri factum in eo quod plus conſumpſit aliàs non conſumpturus, quia ſtatum videbatur ſibi auxiſſe, rem bona fide occupando.

Tenetur in quantum locupletior factus.

Hinc ſequitur, etiam ad fructuum reſtitutionem teneri, ſi aliquid ipſorum extiterit, quando bona fides ceſſat; non tamen tenetur de illis quos per negligentiam non percepit, etiamſi dominus erat percepturus; neque de fructibus meræ induſtriæ, etiam factus inde locupletior, modò ſint conſumpti, vt docet Panorm. in cap. Grauis, De reſtit. ſpoliatorum, numero 6. Tenetur tamen de mixtis, vt ſunt ſegetes, lana, & ſimilia, etiamſi aliter in foro externo quibuſdam locis iudicari ſoleat. Non tenetur etiam de illis fructibus quos per triennium præſcripſit, vt docet Couarruuias lib. 1. Variarum reſolut. cap. 3. numero 7. etiamſi collecti ſint poſtquam iam de rei vero dominio dubium erat exortum, quo tamen bonæ fidei poſſeſſio non eſt interrupta: nam etiam aduerſus Iudicis officium hîc ſufficit præſcriptio triennalis in fructibus induſtrialibus exſtantibus, & contra rei vindicationem in naturalibus: fructus autem exſtare non cenſentur, niſi ſecundùm illud quod ſupereſt deductis expenſis, vt benè Silueſter verbo Fructus.

Poſſeſſor bonæ fidei dubitans poteſt rem retinere.

Ceterùm qui poſtquam bona fide cœpit poſſidere, nunc fortè dubitat ſitne res aliena, poteſt eam retinere, modò diligentiam adhibeat vt veritatem cognoſcat, qua nondum comperta retinere pergat: attamen ſi vendat, emptori indicabit illud vitium aut dubium, vt iterùm teneatur etiam emptor ille bonam fidem munire diligenti veritatis inquiſitione. Ita Couarruuias in Reg. Peccatum 3. parte initio, numero 4.

Si quis ab initio quando rem occupat, dubitet an ſit aliena, bonæ fidei poſſeſſor non eſt: ideoq; cum eo pro ratione dubij etiam poſt diligens examen remanentis, rem diuidet cuius an ſit dubitat, vbi bonæ fidei poſſeſſor totam detineret.

DVBIVM II.

Vtrùm ſi emeris bona fide rem furtiuam à fure, poſſis comparente domino reſcindere contractum, & eam reſtituere furi vt ſic recuperes pretium?

RESPONDEO & DICO PRIMO. Si gratis à fure rem accepiſti, teneris reddere domino; neque potes furi, niſi omnino certus quòd domino reſtituet. Ita Petrus Nauar. lib. 3. cap. 4. numero 194. & alij communiter.

Emptor bonæ fidei poteſt furi rem reſtituere.

DICO SECVNDO. Si bona fide emiſti à fure, & reſtituendo neque à fure, neque à domino pretium es recuperaturus, poteris reſtituere furi, vt ab eo pretium recuperes, etiamſi probabiliter timeas, quòd domino eam non reſtituet. Ita tenet Silueſter verbo Reſtitutio 3. q. 7. Nauarrus, Nauarra, Bannes, Arragonius, Lælius, & multi recentiores: quamuis aliter ſenſerit Sotus lib. 4. q. 7. art. 2. & alij quidam tum demum communiorem ſententiam admittant, quando ſcitur quidem rem eſſe alienam, ſed ignoratur dominus.

Probatur aſſertio; Si tu haberes pecuniam tuam, & dominus rem ſuam, non tenereris facere iacturam pecuniæ tuæ vt dominus rem ſuam ſeruaret: ergo quando neque tu pecuniam tuam habes, neque dominus rem ſuam, non teneris præterita recuperatione tuæ pecuniæ efficere, vt dominus rem ſuam recuperet; in pari enim cauſſa & innocentia nemo tenetur nocere ſibi vt alteri proſit.

Secun-

Secundò, Cognito rei emptæ vitio, potes reſcindere contractum; reſciſſo contractu, pretium iam tuum poſſidet fur, qui titulum eius nullum habet: potes ergo pretium illud recuperare ponendo rem furtiuam eo loco quo inueniſti. Confirmatur; Si bos proximi tui ſimul cum tuo erat eo loco vnde à prædonibus erat abducendus, potes eòdem reducere bouem proximi, ſi quando cœperis abigere, aduertiſti quòd cornupeta eſſet, & tuum in via erat occiſurus.

Hinc patet, Si à fure nihilominùs facilè eras pretium recuperaturus, omnino te debere domino rem ſuam reddere. Argumentum ex L. Bona fides, ff. Depoſiti. Oportet etiam ita emptor rem reſtituat furi, vt apud furem non ſit occultior, quàm apud ſe erat, ne incidat in culpam furtum occultantis.

Emptor malæ fidei tenetur potius carere pretio, quā dominus re ſua.

Dico tertio. Probabilius eſt, ſi mala fide ſciens aut dubitans rem furtiuam, animo eam tibi retinendi emeris, teneri te eam domino reſtituere, facta potiùs iactura pretij quàm dominus careret re ſua. Probatur; Quia non ſolùm teneris ratione rei acceptæ, ſed etiam acceptionis, adeò vt obligeris, etiamſi apud te res perierit, ſecundùm ſupradicta. Itaque mirum non eſt quòd de re tenearis, cuius tibi perierit pretium.

Dices, Si reſcindam contractum, non teneor ampliùs ratione acceptionis: atqui ius habeo reſcindendi contractum, ſaltem conſentiente venditore, etiam inuito domino; ergo reſciſſo contractu, & repoſita re eo loco quo eam inueni, nullam facio domino iniuriam, neque ad vllam teneor reſtitutionem.

Reſpondeo; Propter hoc argumentum ſententia contraria non eſt improbabilis, eamque poſt Alexandrum Alenſem tenet Silueſter ſuprà, & ex recentioribus Lælius De reſtit. numero 26. Dicit enim, talem peccare reddendo furi præterito domino, ſed non contra iuſtitiam.

Dico tamen, per commutationem illam primam inter furem & hunc conſcium furti emptorem, iniici ipſi emptori obligationem rem illam cuſtodiendi domino ſuo; itaque tenetur eam ſeruare domino, & per opportunitatem reſtituere: non ſeruat autem domino ſi reddat furi, qui non reddet domino. Vnde colligitur, ſi is qui initiò rem bona fide emit aliquamdiu retineat ſciens eſſe alienam, cùm habeat opportunitatem vero domino ſine proprio detrimento reſtituendi, non poſſe talem, quando iam à domino vrgetur, rem reddere furi, quia detinendo mala fide, contraxit onus domino reddendi quamdiù res extat; & ſimpliciter etiamſi deſineret extare, contraxit, quaſi ratione acceptionis debitum reſtituendi vero domino. Accedit quod ſuprà diximus, eum ex ſociis furis, qualem eſſe hunc emptorem euidens eſt, teneri primo loco apud quem res extiterit.

Quæres, An dominus non teneatur emptori bonæ fidei pretium refundere?

Dominus ordinariè non tenetur emptori bonæ fidei pretium reſtituere.

Reſpondeo, Ordinariè non teneri. L. Inciuilem, C. De furtis. Tenebitur tamen in vtroq; foro, quando emptor exiguo pretio rem è manibus furis extraxerit, vt domino reſtituat, qui aliàs non erat recuperaturus. Ita Couarruuias ad Reg. Peccatum, 3. parte, initio, numero 5. Requirit tamen Baiardus §. Furtum, numero 110. vt emptor palàm fuerit proteſtatus, ſe pro domino redimere, & non potuerit ſimul furem cum præda capere. Verùm quod de proteſtatione dicitur, ſolùm requiritur quoad forum exterius, vt benè monet Silueſter verbo Reſtitutio 3.q.7.numero 4. qui non ſolùm præceptum, ſed etiam intereſſe ſuum permittit repetere eiuſmodi emptori, tamquam qui vtiliter domini negotium geſſerit.

Quæres Secundò, Si Reſpub. alicui emptori rei furtiuæ concedat priuilegium, vt rem non teneatur domino reſtituere, niſi refundenti pretium, vtrùm obliget dominum in conſcientia ad reddendum pretium?

Reſpondeo, Si ſtatutum ſe extendat etiam ad emptorem malæ fidei, non obligare: imò, etiamſi dominus ſoluiſſet pretium, poterit tamquam indebitè ſolutum recuperare. De emptore tamen bonæ fidei eiuſmodi lex ſtatui poteſt: vt autem iuſta habeatur, vult Lælius conſiderari non ſolùm auctoritatem ferentis, ſed approbationem, vſum, antiquitatem, & temporis ſpatium quod domino conceditur, vt rem ſuam adipiſcatur, & cauſſam, verbi gratia, vt occurratur eiuſmodi fraudi: poſſet enim quis impoſtor colludere cum fure, eique tradere rem ſuam vendendam Petro, cum quo poſteà agat rei vindicatione, quaſi à ſe furto ſublatæ. Imò etiam de iure communi, ſi dominus emptori bonæ fidei ſemel pretium refuderit, repetere illud non poteſt. L. Seruus cuiuſdam, ff. De condictione indebiti; vbi ea quæ hic diximus de emptore rei furtiuæ, ſatis ſignificantur etiam poſſe extendi ad illum qui in pignus accepit rem furtiuam. Baiardus ſuprà numero 116. extendit etiam ad illum qui rem furtiuam in ſolutum accepiſſet; & numero. 119. ad illum, qui emiſſet à filiofamilias quod patri ſurripuit; & numero 126. ad illum, qui in publica auctione emiſſet.

Obiect. 1.

Contra ea quæ hac dubitatione diximus, quædam obijci poſſunt, & in primis quò ſuadeatur, ſemper furi rem eſſe reſtituendam, eſt argumentum ex cap. In litteris, De reſtit. ſpoliatorum; vbi dicitur etiam prædo eſſe reſtituendus ſecundùm Iuris rigorem, ex ff. De vi & vi armata, L.1.§. Qui à me, &c.

Reſp.

Reſponderi poteſt in primis cum Gloſſa, excipiendum eſſe caſum quo dominus eodem tempore peteret cum prædone: verùm hoc videtur eſſe correctum per Authenticam Si quis, §. Sed iam cautum eſt, C. Depoſiti; vbi generatim ſtatuitur, depoſitum eſſe reddendum ei qui depoſuit, non obſtante quouis extrinſecus interdicente. Aliter reſpondet Petrus Nauarra, agi de eo qui iuſtè prædatus eſt in bello iuſto. Verùm iſtud nec veriſimile eſt: magis placet agi de prædone qui nondum eſſet prædo iuridicè conuictus, aut in facto deprehenſus quoad forum externum; cui conuicto aut deprehenſo quoad conſcientiam par erit, qui certò ſcitur eſſe prædo: vt hinc habeamus, quando aliquo modo dubium eſt, an verè res ſit furtiua, venditori potiùs eſſe reſtituendam, quàm alteri qui ſe dominum facit. Ius ergo accipiendum eſt in caſu quo Iudex cogniturus eſt, an hic verè ſit dominus, & ille prædo: quod confirmari poteſt ex cap. Ad decimas, eodem, in 6.

Obiect. 2.

Secundò hîc obijci poteſt, quò ſuadeatur, ſem-

Digitized by Google

ſemper potiùs domino reſtituendum eſſe quàm furi, ex Soto ſuprà: Si fur non poſſet inueniri qui pretium redderet, non liceret emptori rem diuendere vt ſuum pretium recuperet, ſed amiſſo pretio teneretur eam domino cedere: atqui non minuit ius domini quòd fortè fur ad manum ſit; ergo etiam tunc ſine ambagibus domino eſt reſtituenda. Nam quod dicitur ex recepta ſententia, non teneri bonæ fidei poſſeſſorem cum ſuo detrimento reſtituere; de illo detrimento aut periculo accipiendum eſt, quod reſtitutioni extrinſecum eſt, & ab alio timetur: detrimentum autem quod hîc vult vitare emptor, reſtitutioni eſt intrinſecum, & prouenit ex incauta eius emptione, adeoque ſibi debet imputare, quòd non ſit mercatus cautiùs aut peritiùs, ſi inculpatus fuit ſuæ fortunæ; ſi negligens, ſuæ culpæ adſcribat.

Reſp. Reſpondeo; Si fur non compareret, non poſſet ſe indemnem ſeruare reſciſſione contractus: vendendo enim iam confirmat contractum, adeoque ſeſe onerat, tamquam ex conſcientia contrectatorem rei alienæ.

Quod attinet ad diſcrimen illud detrimenti intrinſeci & extrinſeci ipſi reſtitutioni, credo hactenus eſſe verum, quòd reſtitutioni obnoxius ab ea non excuſetur per detrimentum quod naturaliter ineſt reſtitutioni; hoc enim vel eſt carentia ipſius rei reſtituendæ, vel ad eam reducitur: at verum non eſt, non excuſare illud detrimentum, quod ex vitio quodam rei naſcitur, quale eſt reſpectu huius emptoris, rem occultè fuiſſe furtiuam tempore emptionis, ratione cuius etiam domino non comparente ius erat emptori reſcindendi contractum; itaque ſi dominus non ſit deteriori iure, quia fur comparet, neque emptor erit deteriori iure quia dominus comparet.

DVBIVM III.

Vtrùm emptor bonæ fidei, ſi rem furtiuam diſtraxerit, teneatur domino de pretio.

Tenetur ſolùm in quantum factus ditior. RESPONDEO; Non tenebitur domino de pretio, niſi fortè pluris vendiderit quàm emerat: tunc enim tenebitur ad illud quo factus eſt ditior, ſi verè iſtud fuerit pretium rei, non autem quaſi fructus induſtriæ, vt ſuprà diximus. Tenebitur tamen emptori reſtituere pretium ſi is velit reſcindere contractum, quando intelligit rem eſſe alienam, & dominus pro reſtitutione vrget. Si tamen venditore inconſulto ſtatim reſtituerit domino, atque ita verè cauſſa fuerit quare venditor bonæ fidei non potuerit pretium recuperare à fure, retinebit venditor ille bonæ fidei pretium quod ab emptore illo acceperat. Ita communiter DD. & conſentit D. Thomas, q. 77. a. 2.

Obiect. 1. Dices Primò, Videtur ſufficere, quòd venditor emptori cedat ſua actione quam habet in furem.

Reſp. Reſpondeo; Hoc ſufficere voluit Nauarrus cap. 17. numero 8. ſed verè non ſufficit, vt alij communiter; quando enim ex vitio rei occulto damnum pateretur emptor, etiamſi venditor vitium ignorauerit, tenebitur de eo monitus emptorem ſeruare indemnem, vt diſertè docet D. Thomas.

Dicet Nauarrus, hoc obtinere quando vitium fuit rei intrinſecum, non autem quando eſt extrinſecum, ſicut in propoſito.

Sed reſpondeo, Rationem intrinſeci aut extrinſeci hîc non inducere diſparitatem: in vtroq; enim manet vera ratio, ob quam emptor habeat ius reſcindendi contractum, & venditor teneatur ei de euictione ſecundùm Leges, quia nimirum occultum rei vitium ſufficit, vt emptor meritò ſit inuitus & inuoluntarius.

Dices Secundò, Venditor numquam potuit pretium facere ſuum; itaque quamdiu apud ipſum exſtat pretium, ſemper tenebitur ratione rei acceptæ; pretium enim in locum rei ſucceſſit, & eius naturam induit: imò videtur ille pretio etiam factus ditior; nam pretium quod furi dedit, ſi perijt, domino ſuo perijt, neque enim in dominium furis tranſiuit. *Obiect. 2.*

Reſpondeo; Propter hoc argumentum Bannesius & Aragoniusq 62. a. 6. obligant venditorem bonæ fidei ad reſtituendum pretium rei furtiuæ vero domino cui res ſublata eſt, quando emptor qui rem abduxit reperiri non poteſt. Sed immeritò: ſi enim penes venditorem manſit dominium pecuniæ quam furi dedit, etiam penes emptorem ſecundum manſiſſe videbitur dominium pretij; itaque ei, non domino rei illud eſſet reſtituendum. Imò verius eſt, pretium tranſiiſſe in dominium venditoris, neque debere eum illud reſtituere, niſi emptor reſcindat cõtractum. Quando enim emptor ignorat rem eſſe furtiuam, validus eſt contractus emptionis; quamuis enim in dominium eius res vendita non tranſeat, tranſit tamen in dominium venditoris pretium rei, & pro eo tenetur emptori de rei euictione, vt docet Molina tract. 2. diſp. 317. & patet ex L. Si in emptione, §. Item ſi & emptor, ff. De contrahenda emptione. *Reſp.*

Dices Tertiò, Ergo venditor non tenebitur domino reſtituere pretium, etiamſi rem à fure dono accepiſſet. *Obiect. 3.*

Reſpondeo, Omnino tenebitur ratione rei acceptæ, quia re aliena factus eſt ditior. Quod etiam extendo ad illum qui pro re ſibi à fure donata, aliam commutando nactus eſſet, eamque vendidiſſet; nam & pretium illud obnoxium erit domino comparenti: liber tamen erit à reſtitutione, qui fortè dono accepit pretium rei furtiuæ, quod venditor bonæ fidei iam fecerat ſuum, & bona fide ei donauit: ipſe enim non eſt factus ditior re furtiua, ſed ea quæ verè erat donatoris. *Reſp.*

CAPVT IV.

Cui ſit facienda reſtitutio.

DVBIVM I.

Vtrùm debitor ille liberetur, qui ſatisfecerit creditori ſui creditoris, ipſo inſcio & inuito?

IN vtroque foro liberatur, Primò, Si res debita eſt creditori creditoris obligata, aut ſecundus debitor debet ex eadem cauſſa qua primus: verbi gratia, conduxi à te domum quam tu conduxeras à Petro, ſoluendo Petro defungor. Ita Siluester verbo Solutio, q. 4. ex Bartolo, & patet L. Vtrùm præſente, ff. De pecunia cõſtituta. *Quando liberetur in foro externo.*

Secun-

Digitized by Google

Secundò, Si creditor meus mei cauſſa ſit factus debitor Petro, vtpote à quo in negotio meo mutuum accepit, ſoluendo Petro ſatisfacio negotiorum geſtori. L. Si liber homo, ff. De negotiis geſtis.

Quando in foro conſcientiæ.

In foro autem conſcientiæ, quamuis non in foró exteriori, liberatur, etiamſi cauſſa huius & illius debiti omnino fuerit diuerſa & ſeparata, modò debitum fuerit perſonale, & abſit fraus ſoluentis, & damnum eius pro quo ſoluitur. Imò vult Nauarra, tunc ne quidem contra charitatem peccare vtriuſque debitorem. Verùm quidquid ſit de peccato, quod pendet ex circumſtantijs & iuſta ratione ita contraueniendi voluntati creditoris, facilè oſtenditur non peccari contra iuſtitiam, quando non anteuertitur tempus penſionis, ſed compenſatione quadam extingui debitum quo obligor Paulo, quando Petro eius creditori tantumdem perſoluo, qui mihi quodammodò cedit actionem, quam habet in Paulum: imò etiam in foro exteriori Paulum remouebo exceptione doli mali, ſi Petro creditori eius numeratam pecuniam ratam non habeat, per L. Si opera, ff. De doli exceptione. Quæ fortè cauſſa, quare Gloſſa Inſtitut. Quibus tollitur obligatio, initio abſolutè dicat, obligationem tolli, quando ſatisfacio creditori creditoris mei: & fauet textus ibidem.

DVBIVM II.

Vtrùm bona ſeu debita incerta ſint pauperibus reſtituenda.

Incerta bona.

INCERTA voco, quorum dominus aut creditor incertus aut ignotus eſt, ita vt ne quidem poſt diligentem pro rei magnitudine & apparentia inueniendi inquiſitionem inuenta ſit perſona particularis, aut communitas cui res debebatur, ſiue priùs fuerit cognitus dominus, ſiue non: nam in illis quæ communitati aut maiori eius parti debentur, non erunt bona iudicanda incerta, etiamſi in particulari ignores, quid cuique debeatur; reſtitues enim communitati, & ſuperiori diſtributionem relinques. Quinimò ſi tunc, aut ante debitam inquiſitionem præcipitanter res fuerit data pauperibus, poſtmodum integrè qui donationem iſtam inordinatè accelerauit, dominos ſeruare tenetur indemnes, &, ſi opus ſit, de ſuo ſarcire quod ademit, quia pro incertis diſtribuit, quæ incerta non erant. Ita communiter DD. Imò addit Banneſius, quando facta inquiſitione dubium remanſerit de paucis, puta duobus aut tribus, ad quem ex iis res pertineat, oportere pro ratione dubij in illos rem diuidere. Item ſi pluribus ex aliqua communitate ablatum ſcias, non licebit aliò reſtitutionem diuertere, ſed illi communitati erit reſtituendum. Si tamen res tam foret exigua, vt parum admodum ex ea partita ad ſingulos dominos veniret, non neceſſariò erit illi communitati reſtituenda, ſed tamquam de re incerta aliter diſponi poterit, ſecundùm doctrinam ſequentem. Denique ſi dominus quidem abiit ſine ſpe redeundi, res quæ ei propter abſentiam reſtitui fortè non poteſt, erit danda non pauperibus ſed ipſius heredibus, vt monet Salonius q.62. a.5. controuerſia 6.

Vbi nonnulli non improbabiliter putant, non ſolùm propinquitatis maioris, ſed etiam indigentiæ & paupertatis in heredibus rationem poſſe haberi.

Quando ergo res verè incerta fuerit, circa eius reſtitutionem

Res incerta maleficio parta pauperibus danda.

DICO PRIMO. Si per vſuram aut aliud maleficium parta fuerit, Iure poſitiuo debet dari pauperibus. Patet per cap. Cùm tu, De vſuris. vbi Alexander III. vult vt vſurarij reſtituant pauperibus vſuras, quando mutuatarij aut eorum heredes non ſuperſunt; quam conſtitutionem communiter extendunt DD. ad parta iniuſtè per aliud quodcumque delictum, puta furtum, rapinam, ſtellionatum, aliámve fraudem in contractibus, & damnum quodcumque iniuſtè illatum; & ſuffragatur piorum conſuetudo.

Pauper ſibi applicare poteſt.

Pauperes autem extendunt, vt comprehendatur etiam ipſe debitor, ſi verè fuerit pauper, non tantùm ſecundùm locum aut tempus, ſed ſimpliciter: quamuis hoc non videatur approbare Gloſſa dicti cap. ad verbum In facultatibus. vbi dicit, in compulſione ad hanc reſtitutionem in foro conſcientiæ non eſſe habendam rationem, ne reſtituens egeat, quod etiam ſecutus eſt Panormitanus. Sed omnino tenendum, talem poſſe ſibi bona incerta tamquam pauperi applicare, Ita ex communi Salonius ſuprà: quod puto verum, etiam ſine conſilio Epiſcopi, Parochi, aut Confeſſarij; quamuis eorum conſilium adhiberi expediat, præcipuè quando aliquo modo debitoris paupertas aut incertitudo domini eſſet dubia, & res maioris momenti; alioqui non eſſe neceſſarium, docet Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. artic. 4. membro 4. & probat; Quia vbi Ius poſitiuum nihil diſponit, ſtandum eſt Iuri naturæ, quod non requirit vt per alium aut alterius conſilio quis hìc reſtituat. Scotum ſequuntur alij multi contra Palude, eadem diſt. q. 2. & Hoſtienſem in dictum cap. Cùm tu. Rectè Richardus eadem diſtinct. artic. 5. monet Ius ſcriptum non exigere, vt per Epiſcopum fiat huiuſmodi reſtitutio, ſed ſicubi ea fuerit conſuetudo, ei ſtandum eſſe; Lopez verò priori parte cap. 137. vult Epiſcopos non poſſe generaliter ſtatuere, vt ſibi deferatur bonorum incertorum diſtributio, neque conſuetudinem contrariam fore rationi conſentaneam; quamuis modos quoſdam ſubiungat, quibus ea excuſari queat. Sanè ex Iure ſcripto per dictum cap. Cùm tu, incumbit Epiſcopo tamquam patri pauperum, quando defectus eſſet in hac reſtitutione, auctoritatem ſuam interponere. Item quando qui reſtituere debet ſuſpectus eſt, quòd non fideliter eam faciet, volunt Canones intercedere conſcientiã & arbitrium Epiſcopi, c. Cùm ſic, De Iudæis; & c. Quamquam, De vſuris, in 6.

Ceterùm per pauperes hìc intelligendi ſunt quibus neceſſaria ad ſtatum deſunt: neque enim neceſſarium eſt dare pauperioribus, ſed ſufficit reſtituere verè pauperibus. Item quæuis pia opera etiam pauperum nomine comprehenduntur. Silueſter verbo Reſtitutio 8. numero 3. Neque neceſſum eſt pauperibus aut piis locis illius ciuitatis, in qua vel ex qua parta ſunt, ſed ſufficit aliis reſtituere, vt monet idem Silueſter.

Notandum, Per Ius poſitiuum in confuſo pauperes vel opera pia ſubſtitui in locum ignoti domini, vt intelligamus hìc non conſtitui pœnam, ſed reſtitutionem, quæ ſuppoſita diſpoſitione Iuris, quaſi ex lege naturæ debeatur.

DICO

Incerta ſolo Iure poſitiuo reſtituenda.

DICO SECVNDO. Verius videtur, dictam reſtituendi obligationem oriri ex ſolo Iure poſitiuo, adeoque incerta etiam ex delicto acquiſita, manendo in ſolo Iure naturæ, non debere reſtitui, ſed poſſe retineri à poſſeſſore, aut debitore, quamuis ex æquitate quadam congruat dari pauperibus, aut in pios vſus. Ita Sotus, Nauarra, Bannesius, & alij.

Probatur; Quia congruentia illa quam habet D. Thomas quæſt. 62. art. 5. ad 2. quando dominus fuerit ignotus, oportere debitorem reſtituere prout potuerit, videlicet dando in eleēmoſynam pro ſalute ipſius, ſiue viuus ſit ſiue mortuus, non poteſt conuincere obligationem iuſtitiæ; quando enim temporale debitum ſolui non poteſt, non eſt ex iuſtitia neceſſarium illud compenſare per aliquod bonum ſpirituale ſuperioris ordinis, vt in ſuperioribus oſtendimus; quamuis in pœnam delicti, quod fortè in contrahendo debito interceſſerit, eiuſmodi compenſatio conſtitui poſſit per Legem poſitiuam. Secundò, Alioqui compoſitiones cum Pontifice non poſſent fieri ſuper incertis iſtis, vt ea liceat etiam illi retinere, qui per maleficia acquiſierit, quas tamen eſſe licitas infrà oſtendemus.

Ex conſuetudine pauperibus deberi verius videtur.

DICO TERTIO. Bona ſeu debita incerta acquiſita aut contracta ſine iniuſtitia, neque Iure naturæ, neque poſitiuo ſcripto debent reſtitui: ex conſuetudine tamēn, quæ hîc vim legis habeat, verius videtur, deberi pauperibus aut pijs vſibus, niſi inuenta ſint; de quibus ſeorſum agendum ſequenti Dubio.

Sentit Petrus Nauarra, poſſe hæc retineri: eſtque ſententia probabilis, quia fortè conſuetudo quæ in contrarium allegatur, non habet vim legis; quia vt diximus in tractatu De legibus, quando conſuetudo ſeruat aliquid tamquam conſilium, non inducit legem.

Attamen quia hæc verè debita & aliena ſunt, & Reſpublica per conſuetudinem videtur verè ſubſtituiſſe ignotis dominis, in remedium animarum ipſorum & ſubſidium pietatis, cauſſas pias, verius eſt ex iuſtitia hæc deberi cauſſis pijs, etiamſi ſubſtitutio ſolùm facta ſit ex pietate. Confirmatur; Quia quando proprius dominus ignotus eſt, videtur emergere caſus quo ſibi Reſpublica in prima diuiſione ſeruauerit de rei domino diſpoſitionem. Et hæc eſt ſententia communis D. Thomæ quæſt. 62. art. 5. Palude in 4. diſt. 15. quæſt. 2. Scoti eadem diſt. quæſt. 2. art. 4. num. 4. Richardi ibid. art. 5. ad 2. nullam enim faciunt diſtinctionem quoad propoſitum, ſiue debitum ſit ex delicto, ſiue ex contractu: imò Silueſter verbo Reſtitutio 8. numero 2. docet, conſilij eſſe illa quæ à tempore acquiſitionis tuæ non habuerunt dominum, puta quia turpiter data & accepta ſunt, ita vt dans priuetur dominio, & accipiens non acquiras, te dare pauperibus, niſi ſint fructus Beneficij ſimoniacè accepti, qui ſunt reſtituendi propriæ Eccleſiæ, vel Cameræ Apoſtolicæ: illa autem incerta quæ poſt tempus acquiſitionis tuæ aliquando habuerunt dominum, quamuis fortè modò non habeant, quia ſine herede deceſſit, ex præcepto danda eſſe in eleēmoſynas.

Compoſitio cum Pontifice ſuper bonis incertis iuſta eſt.

DICO QVARTO. Compoſitio ſuper bonis & debitis incertis cum Pontifice iuſta eſt & legitima, vereque exonerat in conſcientia. Probatur; Quia bona illa ſunt ſubiecta diſpoſitioni Reipublicæ, quæ tamquam ſuperflua aut Chriſto Domino debita, qui heres & Dominus vniuerſorum eſt, aut tamquam ita optent domini qui ignorantur, meritò ea relinquit pauperibus & pijs vſibus: pietati autem in pauperes, & reliquis pijs cauſſis, ſuperintendit ſupremus Pontifex; itaq; cum ipſo tamquam horum curatore, de illis tranſigere licebit. Monet tamen Sotus lib 4. quæſt. 7. art. 2. ad 3. quem ſequitur Bannes, videndum eſſe ne tam modicum præſtetur, vt inde neque ſubleuentur, quibus accedere aliquid oporteat ex hac reſtitutione, neque ſatis ab iniquis lucris compeſcantur, qui reſtitutioni ſunt obnoxij, quod euenire timendum eſt, quando ex ducentis quinquaginta vix duobus reſtitutis liberantur.

Probabile tamen eſt, eum qui compoſuit, etiam tunc deſinere obligari ad reſtituendum ex iuſtitia, vt tenet Corduba; quamuis eum refutare conetur Lopez 1. parte, cap. 132. & certum ſit grauiter peccare: imò non teneri reſtituere, videtur certiſſimò ſequi ex eo quod ſuprà diximus, Iure tantùm poſitiuo hæc incerta deberi pauperibus aut pijs vſibus; Papa enim Ius illud poſitiuum poteſt cenſeri in compoſitione relaxare, tamquam ſupremus diſpenſator & piarum cauſſarum curator.

Quæres, An compoſitio eiuſmodi de ſoluenda minori quantitate liceat Papæ, quando certum eſt quòd debitor poſſit totum ſoluere?

Reſpondeo cum Antonino 2. parte tit. 2. cap. 6. Non licere de notabiliter minori, niſi quando ſubeſt rationabilis cauſſa.

Quæres Secundò, An liceat cum Epiſcopo tranſigere ſuper incertis.

Quando Epiſcopus poſſit tranſigere ſuper incertis.

Reſpondeo; Quando incerta habentur aut debentur ex delicto, non poteſt res tranſigi cum Epiſcopo, quia ex Iure communi in quo non diſpenſat Epiſcopus, debentur pauperibus: ſi autem ex contractu licito ſint quæſita, maior eſt difficultas. Sed verius eſt, ne tunc quidem id licere de notabiliter minori quantitate, niſi paupertas & impotentia debitoris, quoad redendum totum debitum, probabiliter præſumi poſſint. Ita ex Antonino Silueſter verbo Reſtitutio 8. numero 8. Excipit etiam caſum Lopez, quo quis Epiſcopus legitimè eiuſmodi facultatem præſcripſiſſet.

Quæres Tertiò, An liceat etiam cum Principe ſuper his incertis componere.

Non eſt tutum componere cum Principe.

Reſpondeo, Non eſſe id tutum, niſi fortè de inuentis, de quibus infrà; quæ enim ſemel obnoxia ſunt piis cauſſis, non poſſunt auctoritate ſæculari, inconſulto ſupremo eorum curatore, in alios vſus conuerti. Addit aliam rationem Lopez, quòd proprium Pontificis ſit cauere conſcientijs fidelium. Super debitis tamen certo creditori licet tranſigere cum Principe, quando is propter delictum mereretur puniri; quo modo qui ab hoſtibus Reipublicæ multa iniuſtè lucratus eſſet, componere poſſet non ſolùm cum Pontifice, ſed etiam cum Principe.

Quæres Quartò, An etiam ſit tutus in conſcientia, non reſtituendo reſiduum, qui compoſuit admodum paruo, non cum Pontifice, ſed cum eius Commiſſario. Videtur enim non eſſe tutus, quia Commiſſarius Papæ non ita infallibiliter eſt recti iudicij, ſicut ipſe Papa, vt diximus in tract. De Pontifice.

Reſpondeo, Tutum eſſe; quia validè per delegatum Papa in Canonibus diſpenſat, & de talibus diſponit.

Digitized by Google

diſponit. Nam quoad illud quod facti eſt, verbi gratia, vtrùm in particulari iſte iuſtã habeat cauſſam, ob quam dando quinque loco quinquaginta quæ debet, liberetur, etiam Papa falli poteſt, quamuis non erret, generatim ſtatuendo certam quantitatem minorem, qua quis incertorum debitor, à maiori ſoluenda certo reſpectu liberetur.

Sed quid ſi Diploma dicat, Qui debet 20. aureos, defungatur ſoluendo quinque; an virtute eiuſdem Diplomatis liber erit qui debet viginti millia, ſoluendo quinque millia?

Reſpondet Lopez, Non fore liberum ſoluendo quinque millia, ſed ſuper ſumma quæ excedit 20. aureos, debere componere cum Papę delegato.

At quæret circa dicta hoc Dubio quiſpiam, Quid Iuris ſit, ſi alicui dedi, puta Confeſſario, vt pauperibus reſtituat, & ille non dederit, tenebórne ſecundò reſtituere?

Reſpondeo, Si citra delictum debebas, & creditores erant incerti, te de caſu non teneri; imò etiamſi ex delicto debebas, probabile eſt ſi bona fide egiſti, huic committendo te liberatum iri quoad ſecundò dandum pauperibus. Secùs dicendum ſi dominus poſteà compareat: illi enim verius eſt te debere nihilominùs reſtituere. Ratio eſt, Quia pauperibus res debebatur ex Lege poſitiua, contra quam non es in mora: domino autem, ſi ex maleficio debes, ſemper es in mora, quia Ius poſitiuum ab eo te non liberat, niſi quamdiu ignotus eſt.

Secundò quæritur, Si pauperibus dederim quando incerta erant bona, anne liber ſim etiam domino comparente?

Qui pauperibus dedit, non tenetur comparenti domino.

Reſpondeo affirmatiuè: imò & ipſi pauperes liberi ſunt à reſtitutione, ſi nihil rei apud ipſos exſtet, etiamſi fortè nonnihil paupertatem ſuam ſubleuauerint eius conſumptione: ſecùs ſi pretium notabile adhuc apud ipſos exſtaret, multo magis ſi res ipſa; nam ea ſemper domino comparenti reſtituenda eſt: in pauperes enim non eſt translatum dominium bonorum incertorum, niſi cum iſto onere. Si compoſitio facta ſit cum Papa, dominus poſteà repertus petet reſiduum quod Papa remiſerat, non tamen illud quod poſt compoſitionem ſine ſuo lucro compoſitus bona fide abſumpſit, etiamſi per delictum fuerint hæc bona primò acquiſita: ſecùs dicendum de ijs quæ ante compoſitionem ſic conſumpſiſſet. Ita ferè Corduba apud Lopez.

Tertiò quæritur, Vtrùm ad nihil tenear domino comparenti, ſi mihimetipſi tamquam pauperi legitimè applicuerim bona incerta, citra delictum occupata?

Reſpondeo, Non teneri, niſi de re exſtante, & quanto factus es ditior. Ita Toletus lib. 5. cap. 18. numero 5.

DVBIVM III.

Vtrùm inuenta, quorum dominus quidem aliquis eſt, ſed diligenter inquiſitus non reperitur, ſint pauperibus loco ipſius domini reſtituenda?

PLVS difficultatis habet iſta dubitatio quàm præcedens: certius enim eſt, etiam ex contractu debita, quorum creditor inueniri non poteſt, pauperibus eſſe ſoluenda, quàm inuenta eis eſſe tradenda: cùm enim neque ex Iure naturæ ſtrictè hæc pauperibus debeantur, neque ex Iure poſitiuo, aut generali conſuetudine, videntur ea poſſe haberi pro adeſpotis, & retineri ab inuentore. Quæ quidem ſententia probabilis eſt, & placuit Petro Nauarræ & alijs quos ipſe citat: neque diſplicuit Dominico Soto lib. 5. quæſt. 3. art. 3. ad 2. Eamdem ſequuntur Salonius, & Emanuel Sà verbo Theſaurus, qui addit, vbi Lex dicit inuenta eſſe applicanda Principi, non obligare ante ſententiam Iudicis. Confirmatur; Quia inuenta ex parte ſua magis accedunt ad derelicta, quàm incerta bona quæ ex delicto aut contractu poſſidentur; & faciliùs pręſumitur in eis domini negligentia, & melior eſt fides & conditio eius cui ſors fauerit vt inueniret, quàm eius qui defraudauit accipiendo, aut ſub ſtipulatione, vt ſine fraude redderet, accepit. Deinde, vt benè obſeruat quidam, inuentio dat titulum, vt patet in theſauris, gemmis, & alijs quæ numquam habuerunt dominum; delictum autem defraudans quempiam re ſua, aut contractus quo te alicui obligas, non dat tibi titulum vt tibi res debeatur, ſed potiùs contra te quo debeas.

Inuenta quorum dominus non reperitur, poſſunt haberi pro adeſpotis.

Veterum Scholaſticorum ſententia fuit, hæc tradenda eſſe ad manum eius qui curam habet Reipublicæ: quem morem admodum fuiſſe antiquum, patet ex L. Falſus, §. Qui alienum, ff. De furtis. Ita tenet Scotus in 4. diſt. 15. quæſt. 2. §. Ad argumenta; quamuis non apertè excludat pauperes, ſed indicet, ante inquiſitionem domini rem deferendam ad Magiſtratum, & domino poſt publicationem non inuento, iudicio Magiſtratus de ea eſſe diſponendum. Richardus eadem diſt. art. 5. quęſt. 7. vult tradi Magiſtratui poſtquam inuentor diligenter inquiſitum dominum non inuenerit. Palude eadem diſt. quęſt. 2. *Quando perditum*, inquit, *inuenitur, reddatur iuſtitiæ*, id eſt Magiſtratui. Idem docet Siluester verbo Inuentum.

Sententia veterum.

Ex qua ſententia illud retinendum videtur, vt res ab inuentore poſt diligens examen non reperto domino, applicetur vero pauperi, ſiue ipſi inuentori, ſi pauper verè ſit, ſiue alteri; niſi conſuetudo aut lex regni ſtatuat deferendam eſſe ad Magiſtratum. Imò tutum videtur inuentori eam retinere, ſi neceſſaria ſibi ſit ad ſupplendum quæ deſunt ad decentem ſtatum: alioqui ſi etiam ipſi in ſuperfluis futura ſit, communis ſenſus videtur habere, vt ex iuſtitia debeat eam egentibus cedere, quibus Reſpublica tali caſu cenſetur eam velle applicari, præcipuè accedente huius voluntatis interprete piorum conſuetudine. Fateor tamen, quòd ad longum tempus poſſit eam retinere, eaque ſine eius detrimento vti, quando aliquo modo ſperari poſſet dominum fortè adhuc reperiendum: faciliùs enim dominus eam repetiet apud primum inuentorem, qui curauit publicari. Imò valdè probabile eſt, ſaltem quando inuenta non ſunt ex ſe mouentibus, ſed inanimata, poſſe ea retineri ab inuentore: quando autem ſunt ex ſe mouentibus, æquius eſt ea dari mediante Magiſtratus auctoritate in publicos aut pios vſus; & ita dicit Salonius quæſt. 66. art. 5. controuerſia 1. diſponi per leges Caſtellæ. Ratio eſt, Quia animalia quæ ſe mouent, non tam cenſentur derelicta à dominis, quàm dereliquiſſe dominos.

Tutius vt pauperibus erogentur.

Quæres, Quid ſi inuentum fuerit ex bonis Eccleſiæ, ſed neſcitur cuius, poteritne ſimiliter inuentor ſibi retinere?

Ll Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondeo, Non poſſe, ſed Prælato exhibendum erit: quod enim ſemel fuit Eccleſiæ, non debet in alios vſus conuerti. Ita Salonius ſuprà.

Quæres Secundò, Quid ſi Religioſus inueniat?

Reſpondeo; In caſu quo ſit inuentoris, fiet monaſterij, aut ſi nec illud in communi habeat dominium, fiet eius cuius ſunt reliqua ſimilia illius Monaſterij.

Quæres Tertiò, An inuentori qui reſtituit dandum ſit præmium?

Reſpondeo, Si quid fuerit propoſitum præmij per legem, aut promiſſum per dominum, ex iuſtitia eſſe ſoluendum, ſicuti & illud quo æſtimabitur quod induſtriæ, laboris, aut ſimile in re occupanda aut conſeruanda inuentor impenderit. Si aliàs aliquid oblatum fuerit, licitè retinebit, tamquam ex grato, liberali, aut hilari animo recuperatoris profectum; tutus tamen non erit ſi dominus dederit ad redimendam vexationem, quia extorſit, aliter non redditurus. Ita ferè Molina tract. 2. diſp.83.

DVBIVM IV.

Vtrùm etiam illi domino ſit reſtituendum, aut creditori ſoluendum, qui vel ſibi vel alijs re obtenta nocebit.

RESPONDEO; Aliquando licebit non reſtituere, aut reſtitutionem ex hac cauſſa differre; aliquando ex charitate differenda quidem erit reſtitutio, non tamen ex iuſtitia; aliquando etiam contra iuſtitiam peccabit, qui ex iuſtitia videbitur reſtituere, & tenebitur de damno.

Quando contra charitatem tantùm peccet.

DICO itaque PRIMO. Si creditor ſolùm ſit peccaturus contra charitatem, non peccabis contra iuſtitiam, ſed ſolùm contra charitatem, rem qua abuſurus eſt ei nunc reſtituendo; imò ſi ſine alio tuo ipſius vel tertij incommodo negare aut differre non poteras, non peccaſti. Ordinariè tamen licet tunc differre: quia vt benè Scotus dicta quæſt.2.art.4.memb.4. non retines domino rationabiliter inuito, & vt D. Thomas quæſt.62. art.5.ad 1.reſtitutio obligat in vtilitatem creditoris, in propoſito autem non eſt ei vtile.

Excipe tamen caſum, quo creditor eſſet ſub alterius tutela, qui nollet ei reſtitui, quando ſciretur prodigè conſumpturus: tunc enim reſtituens peccaret contra iuſtitiam, etiamſi creditor ſolùm eſſet peccaturus contra charitatem; quia reſtituens quodammodò dilapidaret rem alienam, & læderet ius tutoris, cuius eſt de ea diſponere.

Quando contra iuſtitiam.

DICO SECVNDO. Si creditor ſit reſtituta ſibi re abuſurus contra iuſtitiam, inferendo damnum alteri, teneris ex iuſtitia reſtitutionem differre, niſi differendo tantum damnum ipſe ſubire deberes, vt meritò propter illud euitandum excuſeris à præcauendo damno proximi. Hinc cap. Ne quis 22. quæſt. 2. dicitur, non eſſe reſtituendum furioſo gladium depoſitum, quo ſe vel alium eſſet occiſurus: quod verum eſt, etiamſi depoſitarius iuraſſet ſe redditurum quandocumque fuerit requiſitus; non enim quando promittebat cogitabat furentem poſſe repetere: verba enim generalia non extenduntur ad illa de quibus non eſt dictum aut cogitatum, vt dicit & varijs textibus probat Gloſſa ibidem.

Quod dixi, *ex iuſtitia teneri differre*, quidam negant: Quia, inquiunt, debitor ille ex iuſtitia non tenebitur defendere proximum, quem videt lædendum, ſed ſolùm ex charitate.

Verior nihilominùs eſt noſtra aſſertio, quam poſt Sotum & alios tenet Salonius in dictum art. D. Thomæ, & Sanchius in Decalogum lib. 1. cap.7.numero 19. talem reſtituendo peccare contra iuſtitiam, & teneri tertio damnificato, ſiue creditor ex furore, ſiue ex ira aut cupiditate ſit nociturus, modò id certò præſciat debitor. Confirmatur; Quia etiam in foro exteriori ille eſſet reus furti, qui ſic ad furtum concurreret, reſtituendo verbi gratia ſcalas depoſitas: nam L. Si pignore, §. Qui ferramenta, ff. De furtis, furti actione tenetur, qui ſciens furi commodauerit ſcalas aut ferramenta.

Ad argumentum contrariæ ſententiæ reſpondeo, Talem non ſolùm omittere defenſionem, ſed offenſori quodammodò opem ferre, quod ex iuſtitia omittere debebat: ſi tamen fineret ſolum dominum rem ſuam auferre, ſolùm peccaret contra charitatem.

Quæres, Quid ſi nihilominùs creditor damnum erat daturus, verbi gratia, ſi enſem depoſitum non reſtituam, alio gladio erat interfecturus?

Reſpondeo, Siue domi repoſito, ſiue ab alio depoſitario accepto gladio ſit abuſurus, adeò vt tu negando depoſitum, non ſis impediturus necem proximi, non peccabis reſtituendo depoſitum: neque enim potes dici opem ferre ad proximi necem, quam vides te non poſſe impedire.

Quæres Secundò, An peccem ſi creditori ſoluam pecuniam qua abutetur intemperanter viuendo, verbi gratia ſe inebriando, quando non ſpero eum, negando debitum, auocari poſſe à conſuetudine ſe inebriandi, imò nec interiorem affectum in eo reprimere potero.

Abuſuro re ſua an ſit reſtituendum.

Reſpondeo, Verius videri, eo caſu te non peccaturum ſtatim reſtituendo: verè enim damnum ſpirituale creditor non euadet, etiamſi reſtitutionem diſtuleris. Neque tamen placet quod quidam dicunt, quoties creditor non eſt abuſurus re ſua contra iuſtitiam, teneri debitorem ſtatim reddere, ſi ab ipſo monitus creditor nolit conſentire in dilationem. Vnde illud etiam extendunt ad caſum, quo tertio inde damnum ſpirituale immineret citra iniuriam, vt puta quia ſine dolo & fraude ad peccandum ſollicitabitur. Hoc inquam non placet: ſi enim cum aliqua iactura famæ ipſius poſſim fratrem delinquentem corripiendo impedire à peccato ne adijciat iterùm, non apparet quare cum eo detrimento, quod eſt in aliquali dilatione reſtitutionis rei externæ, adeoq; inferioris ordinis quàm ſit fama, non poſſim impedire eius peccatū, & alterius quod inde prouenier; hęc enim non tam ſunt damna fortunæ quàm lucra charitatis: ſi tamen ſæpiùs petendo vel ſic peccata multiplicabit, dandum erit quò peccetur ſemel, ne eo negato ſæpiùs peccetur in malum finem petendo.

Quæres Tertiò, Vtrùm tenear ſubire indignationem grauem creditoris, negando ei rem ſuam quam à me flagitat, quando ea vel ſibi vel alteri nociturus eſt.

Nocituro quomodo neganda.

Reſpondeo; Quando tantùm ſibi nociturus eſt in illis quorum eſt dominus, non teneris; ſi autem notabiliter nociturus ſit alijs, aut Reipublicæ, teneris cum hoc tuo incommodo negare debitum, præcipuè quando incommodum quod per iniuriam alteri creditor inferet, eſt longè maius quàm hæc

hæc eius inimicitia. Argumentum ex L. Si quis fumo, ff. Ad Legem Aquiliam, & cap. Licet, De Regularibus. Conſulendi DD. in cap. Officij, De pœnitentijs & remiſſionibus. Quando autem ſibi creditor nociturus eſt in ijs quorum non eſt dominus, puta in membris aut vita, peccas contra iuſtitiam, ſi ex leui metu gladium verbi gratia depoſitum reſtituas, non tamen teneris ad reſtitutionem, ſi damna ſecuta talia ſunt, quæ ſibi illata læſus remittere poterat; exigendo enim remiſiſſe cenſetur.

Quæres Quartò, Vtrùm quando damnum quod ſibi, ſi neget ſolutionem vel reſtitutionem, debitor timet, minus eſt quàm quod ex reſtitutione à creditore imminet tertio, teneatur neglecto proprio damno nihilominùs reſtituere?

Reſpondeo; Si notabiliter minus ſit, & in genere inferiori, tenetur illud debitor ſubire; ſecùs ſi eſſet in ſuperiori genere, aut in eodem, notabile tamen, aut ſanè non notabiliter minus.

Quæres Quintò, An quando iuridicè aut quaſi iuridicè creditor rem ſuam repetit, ſemper teneat illi reddere, quando ſolùm ipſi, non tertio inde imminet damnum temporale aut ſpirituale in bonis quorum habet dominium.

Reſpondet Salonius quæſt. 62. art. 5. controuerſ. 1. affirmatiuè, & probat; Quia creditor tunc vtitur iure ſuo: vtenti autem iure ſuo, ex iuſtitia reſtituendum eſt. Quod confirmat exemplo occulti peccatoris, qui publicè à Parocho petit Communionem.

Nihilominùs etiam tunc exiſtimo verius eſſe quòd non teneatur debitor reſtituere, quia poteſt creditori negari quod ſecundùm ſe ex iure debetur, quando exigit vt abutatur. Neque refert quòd publicè exigat, niſi quatenus fortè debitori id incõmodius eſt tunc negare. Verùm hoc non inijcit ei neceſſitatem, ſed facit fortè poteſtatem reddendi liberiorem, non obſtante incommodo quod charitas in proximo diuertere ſuadebat.

Ad argumentum oppoſitum reſpondeo; Occulto peccatori publicè petenti Sacerdos debet dare Communionem; non quòd ius habeat ſic petendi, ſed quòd ius habeat ne publicè cum infamia ſua manifeſtetur ius ad petitionem Euchariſtiæ ipſum amiſiſſe, quod occultè, verè tamen, amiſit.

Quæres Poſtremò, Quid ſi proximo creditor pecunia ſibi debita ſit nociturus in bono ſpirituali, verbi gratia ſollicitaturus ad ſecum peccandum?

Reſpondeo; Teneor differre reſtitutionem, quia potior eſt conditio innocentis, neque poteſt innocenti creditor præiudicare. Quod credo verum, etiamſi citra iniuriam ſine fraude & dolo ſit ſollicitaturus.

CAPVT V.

Cuius expenſis debeat fieri reſtitutio?

DVBIVM VNICVM.

Vtrùm creditoris, an verò debitoris expenſis fiat reſtitutio?

MAGNI hìc refert, vtrùm reſtituens debeat ſolùm ratione rei acceptæ, an verò ratione delicti, an denique ratione contractus. Refert etiam, vtrùm expenſarum quæ fiunt ipſe cauſſam det an creditor? Denique, in vtrius commodum contractus aut quaſi contractus cedat, quando ex contractu debetur.

Si debitũ ſit ratione rei acceptæ, expenſas feret dominus.

Reſpondeo & Dico PRIMO. Quando debes ratione ſolius rei acceptę, verbi gratia quia inueniſti rem alterius, certum eſt, omnem reſtitutionis ſumptum incũbere domino. Cùm enim bonæ fidei poſſeſſor impenſam deducat quam fecit in re cõſeruanda, vt patet L. Si quid poſſeſſor, ff. De hereditatis petitione; multo magis quam fecit in curanda eius reſtitutione; in hac enim magis geſſit negotium domini. In hoc conueniunt omnes, Nauar. cap. 17. numero 42. eſtque euidens hìc ratio: dominus enim non habet obnoxium bonæ fidei detentorem niſi ratione rei; qua reſtituta, ceſſat omnis inter eos inæqualitas: oriretur autem noua inæqualitas, ſi præter rem etiam ſumptum præſtare deberet, qui ſola re erat factus locupletior.

Excipe tamen caſum, quo mala fide longiùs rem trãſtulit poſſeſſor, aut inconſulto domino eò miſit quò nollet dominus: cauebit enim ne domino fraudi ſit, quod non ex fide geſtum eſt; aliàs quando bona fide egit, ſufficit eo loco reſtituere, vbi res exſtat, monito domino vt de re ſua diſponat.

Si ex delicto, debitor.

DICO SECVNDO. Quando debes ex delicto citra cõtractum, feres omnes expenſas reſtitutionis; ſi tamen creditor locum mutauerit, eas ſubduces quas ipſe facturus erat in rei ſuæ tranſlatione. Prior pars Probatur; Quia quando debes ratione acceptionis iniuſtæ, teneris non ſolùm rem ipſam reſtituere, ſed etiam dominũ eius ſeruare indemnem, adeoque omne damnum ſarcire aut auertere quod ſequitur ex ipſa ablatione: non ſeruas autem indemnem, ſi ſolùm rem ipſam reddas, ſed ſumptu domini fiat redditio.

Hinc infertur, Etiamſi ſumptus ſuperet principale, teneri te nihilominùs ad reſtitutionem, ſi ex delicto debeas: poteris tamen differre nonnihil, ſi ſperes minori ſumptu paulò pòſt reſtituere, puta ſi dominus qui longiùs abeſt, rediturus ſit. Item excuſaberis, ſi per hos ſumptus conijcereris in neceſſitatem à reſtitutione excuſantem, de qua infrà.

Obiect.

Dices, Gloſſa in cap. Cùm tu, De vſuris, dicit, vſurarium mutuatario abſenti teneri quidem mittere vſuras, ſed ſumptibus abſentis; & vtitur argumento ex L. Operæ enim, De operis libertorum. Silueſter etiam verbo Reſtitutio 4. in fine, videtur diſtinctionem facere inter poſſeſſorem malæ fidei ex contractu, & ex delicto; quòd hic poſſit deducere ſolas illas expenſas, quas dominus in rei ſuæ tranſlatione feciſſet; ille autem, quando dominus migrauit, poſſit omnes expenſas, quas facit in miſſione, deducere. Similiter ferè ſentit Panormitanus in dictum cap. Cùm tu.

Reſp.

Reſpondeo, Quidquid ſit de Gloſſæ Panormitani aut Silueſtri ſententia, verius eſſe quod Couarruuias docet in Regulam Peccatum, parte 1. numero 7. etiam vſurarium debere ferre ſumptus, quando reſtituit vſuras, neque vllum quoad hoc eius eſſe etiam diſcrimen à fure. Neque iuuat contrariam opinionem oppoſita L. Operæ enim; quia non loquitur de debitore malæ fidei ex delicto, deinde loquitur in caſu, quando patronus aut dominus vagus eſſet: tunc autem nihilominùs

incumberet vſurario, ſicut & furi, ſumptu ſuo conſulere dominum, quo loco rem velit exhiberi, & ibidem cum domini indemnitate exhibere.

Si ex contractu, ille in cuius cedit vtilitatem.

DICO TERTIO. Si rem in ſe eamdem numero tradere debeas ex contractu aut quaſi contractu qui cedat in tuam ſolius vtilitatem, feres expenſas: ſi verò cedat in ſolius creditoris vtilitatem, ipſe feret, vtrobique tamen reſtitutio fiet periculo creditoris: niſi enim intercedat negligentia debitoris, res domino ſuo perit.

Hinc ſequitur, Commodatarium ſuo ſumptu debere reſtituere, niſi dominus locum mutaſſet, eaque ratione fuiſſet cauſſa expenſarum, quę maiores fient in rei tanſlatione: fortè enim cum hoc onere commodatò non accepiſſet.

Sequitur Secundò, Donatarium ſuo ſumptu debere curare rem ſibi deferri, niſi & de ſumptu diſpoſuerit donator.

Sequitur Tertiò, Depoſitoris ſumptu depoſitum eſſe reddendum, ſi depoſitarius gratis rem cuſtodiuit; ſecùs ſi pretium non ſolùm curæ ſuæ, ſed etiam pro ſumptu illo recepit.

DICO QVARTO. Si contractus non requirit vt res eadem numero tradatur, qui accepit vnam rem, pro qua ſimilem, vel aliam, vel pretium debet, niſi aliter cautum ſit, ſoluet expenſas quæ neceſſariæ ſunt vt ibi reddat vbi accepit. Panormitanus in cap. Significante, De pignoribus, & Silueſter verbo Obligatio, numero 9. & verbo Solutio, q. 5. dicunt, ſi ſolutio fiat reſpectu alicuius rei, quomodo emphyteuta ſoluit directo domino, debitorē debere ire ad creditorem, ſi ſint eiuſdem fori; ſi fuerint autem diuerſi fori, ſatis eſſe quòd ſignificet domi ſuæ ſe paratum eſſe ſatisfacere, ſi quis recipiat: ſi verò ſolutio non fiat reſpectu alicuius rei, debere debitorem ire ad creditorem, quando ex ſolutione ſibi vult aliquid acquirere, aut commodum referre, verbi gratia ſi remiſſio partis ei fiet ſoluenti ante certum tempus: ſi autem velit ſoluendo debitor euadere, ne incidat in pœnam, aut ne ſit in mora, locum habere diſtinctionem datam, vt non teneatur adire creditorem, niſi fuerint eiuſdem fori; ſecùs ſi velit purgare moram commiſſam, tunc enim ſemper tenetur adire creditorem.

Hæc tamen intelligenda ſunt cum eo moderamine, vt ſemper ferat expenſas ſiue debitor, ſiue creditor, quarum in reſtitutione facienda ipſe fuerit cauſſa notabili ſuo receſſu à loco habitationis, vbi erat tempore contractus.

CAPVT VI.

De ordine in reſtitutione ſeruando ex parte rerum reſtituendarum & creditorum, quando omnibus ſatisfieri non poteſt.

DVBIVM I.

Sítne reſtituendum ante omnia quod debetur ratione rei acceptæ?

Debitum ratione rei acceptæ ante omnia reſtituendū.

CERTVM eſt, ſemper domino qui certò agnoſcitur, eam eſſe reſtituendam, etiam poſtpoſitis illis qui bona debitoris habent ſibi hypothecata, modò res ipſa in ſpecie reſtitui debeat, & manſerit aliena, ſiue ex delicto ſiue ex contractu aut quaſi contractu poſſideatur, ſiue inuenta ſit, imò etiamſi alijs creditoribus eſſet iam tradita, reddere eam deberent domino. Quinimò hoc etiam extendendum eſt ad caſum, quo dominus fuerit ignotus: ſi enim tunc ſecundùm ſupradicta res danda ſit in pios vſus, non poterit ex ea ſolui creditoribus poſſidentis, niſi eo caſu quo diximus, ſibi vel omnino vel partim poſſe rem applicare; ſecùs dicendum ſi ſit ex functionem recipientibus, quæ in ſpecie non debentur. Ita ferè Nauarra ex communi, lib. 4. cap. vlt. num. 7. poſt Silueſtrum verbo Reſtitutio 6. §. 5. Extenditur etiam vt locum habeat quando res vendita aut alio contractu fuit alienata, ſed propter coactionem & metum, ff. Quod metus cauſſa, L. Metum, §. Cùm autem, & Silueſter ſuprà. Tertiò extenditur etiam ad res ritè venditas, non habita fide de pretio, prout requiritur vt tranſeant in dominium emptoris, L. Iulianus, §. Offerri, ff. De actionibus empti & venditi.

DVBIVM II.

Vtrùm certi creditores ſint præferendi incertis?

Creditores certi incertis præferendi.

AFFIRMANT omnes. Ratio eſt; Quia incerta non debentur pijs cauſſis, niſi ex Iure poſitiuo, certa autem debent reſtitui ex Iure naturæ: ceſſat autem obligatio legis poſitiuæ, quando eſſet contra legem naturæ, neque videntur Legumlatores hîc voluiſſe præiudicare ijs quibus ex lege naturæ debebatur. Ita Petrus Nauarra. Alij dicunt rationem eſſe, quòd reſtitutio ordinetur ad humana damna inſtauranda; reſtitutio autem incertorum, quæ fit ad pias cauſſas, poſſit ſine humano damno omitti. Ita Caietanus verbo Reſtitutio, cap. 8. Paulò aliter etiam dicere poſſumus, incerta ſibi poſſe debitorem applicare, quando ipſe pauper eſt; quia tunc applicat in pium vſum, vt ſuprà diximus. Itaque in propoſito, quando tam multa debet certis perſonis, vt pro debitis incertis ſoluendis poſt ea perſoluta non ſufficeret, cenſebitur illud bonorum incertorum, in quo debitor manet pro viribus facta reſtitutione, eo ipſo applicare in pios vſus, quo ſibi iam per reſtitutionem facto pauperi applicat. Nam quando per reſtitutionem certorum fit impotens, nihil debet pauperibus, quorum iam ipſe vnus eſt: quando autem reſtituiſſet incerta ante certa, peccat, & non liberatur.

Vnde infertur, Non liberari eos à ſolutione certorum, qui cum Pontifice componunt ſuper incertis, & tantum ſoluunt, vt ſe reddant impotentes ad ſoluendum debita certa. Meritò tamen Caietanus hîc ex doctrina ſuperioris Dubij caſum excipit, quo bona incerta exſtarent in propria ſpecie: ſuper illis enim poſſent hæredes vſurariorum componere cùm Pontifice, etiamſi hereditas non ſit ſoluendo certis debitis.

Obiect.

Dices, Qui non ſufficit ſoluendis omnibus debitis, verè pauper eſt; ergo in caſu noſtro numquam tenetur incerta bona in ſpecie aliena dare in pios vſus, ſed ſibi poteſt retinere.

Reſp.

Reſpondeo; Tenetur dare pauperibus non obſtante concurſu creditorum certorum, vt diximus: non tenetur autem dare alijs pauperibus, non obſtante ſua propria paupertate, vt ſuprà diximus.

Digitized by Google

diximus. Si verò contingat paupertatem debitoris eſſe quidem tantam, vt ſibi poſſit applicare bona hæc incerta etiam in ſpecie exſtantia, non tamen tantam vt excuſetur quò minùs reſtituat creditoribus certis, poterit etiam inde his fieri reſtitutio, vt quæ iam tranſierint in dominium pauperis debitoris.

DVBIVM III.

Vtrùm ex debitis certis ea priùs ſoluenda ſint, quæ licitè ſunt contracta?

1. Sentẽtia. SVNT quatuor ſententiæ. Vna præfert licitè contracta, niſi gratis ſint contracta, verbi gratia liberali promiſſione; aut res ex delicto parta exſtet in propria ſpecie, aut denique per illa contracta debitor factus ſit impotens ad ſoluenda priora debita ex delicto. Ita ferè Caietanus verbo Reſtitutio, cap.8.

Probatur; In debitis licitè contractis eſt obligatio non tantùm iuſtitiæ, ſed etiam fidelitatis.

Secundò, Debita ex contractu eſſe ſoluenda nemo dubitat; vtrùm autem vſuræ reſtituendæ ſint, non deſunt qui dubitent.

Tertiò, Detentio vſurarum non ita eſt contra voluntatem domini, ſicut detentio debiti ex contractu.

Quartò, Non ſunt, inquit Caietanus, accipienda aliena inuito domino, vt reſtituantur aliàs malè accepta aliena; qui autem retinet alienum inuito domino, accipit illud eo inuito.

2. Sentẽtia. Secunda ſententia dicit, præferenda eſſe debita ex maleficio, niſi in debitis ex contractu interuenerit hypotheca. Ita tenet Salonius quæſt. 62. art. 8. & probat hoc modo: Quando non potes ſimul recedere ab omnibus peccatis, ſed neceſſum eſt vt ſucceſſiuè recedas, oportet recedere priùs ab eo quod grauius fuerit; reſtitutio autem eſt quaſi quidam receſſus à peccato: oportet ergo priùs reſtituere debita, quæ per maiorem iniuriam contracta ſunt, adeoque primò rapinam, ſecundò furtum, tertiò vſuram, poſtremò quæ ex contractu debentur, id eſt, ſine delicto.

Probatur Secundò: Quod melius eſt, priùs & potiùs eſt eligendum, quando vtrumque fieri non poteſt: atqui melius eſt ſoluere debita ex delicto quàm ex contractu; quia melius eſt iniuriam illatam ſarcire, & ſimul nouam euitare, quàm tantùm euitare nouam.

3. Sentẽtia. Tertia ſententia conflata ex his duabus eſt Ludouici Lopez priori parte cap. 111. Quæ mala fide ablata ſunt citra contractum, puta per furtum, eſſe reſtituenda ante debita ex licito contractu: quæ autem debentur ratione illiciti contractus, quales ſunt vſuræ, eſſe reſtituenda poſt debita ex contractu licito. Ratio eius eſſe potuit, quòd creditor magis nolit detentionem rei furtiuæ, quàm dilationem debiti ex licito contractu etiam oneroſo; minùs tamen ſit inuoluntarius, quando detinentur vſuræ, quàm quando differtur debitum ex licito contractu. Ab hac ſententia non videtur alienus Toletus lib. 5. cap. 25. Conſentit etiam Roſella verbo Reſtitutio 16. numero 4.

4. & verior ſententia. Quarta ſententia, quæ probabilior eſt, dicit ex hoc quòd debita proueniant ex delicto aut contractu licito, nullum inter ſe ordinem habere. Ita tenet Silueſter verbo Reſtitutio 6. quæſt. 5. in fine numeri 3. Angelus verbo Reſtitutio 2. num. 18. Petrus Nauarra lib. 4. cap. 5. numero 41. Probatur; Quia neque Iure naturali, vt patebit ex ſolutione argumentorum; neque poſitiuo communi, vt fatentur aduerſarij, & benè vrget Silueſter; neque peculiari, vt ſuppono, eiuſmodi priuilegium competit creditori vni contra alterum; neque magis vnum debitum expreſſam vel tacitam habet hypothecam quàm alterum: itaque iniuria fiet poſtpoſito, non ſecùs ac ſi rem duobus debitam vnus ſolus auferat. Supereſt reſpondeamus ad argumenta in contrarium obiecta.

Reſponſ. ad 1. argumentum ſententiæ 1. Ad Primum ſententiæ primæ reſpondeo; Fidelitatis obligatio accedens ad obligationem iuſtitiæ, poteſt efficere vt debitor ex parte ſua, quoad eius fieri poteſt, ſine damno alterius magis huic obligetur; ſed neutiquam efficere poteſt, vt magis obligetur cum præiudicio tertij, alioqui debitor ſemper poſſet præferre illum quem vellet, dirimendo nimirum paritatem adiuncto nouo promiſſo.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo; Si tam probabilis eſſet eorum error, qui dicunt vſuras non eſſe reſtituendas, vt verè dubium facere poſſit, vtrùm ſint reſtituendæ, poſſet tunc earum reſtitutio poſtponi: quando enim dubium eſt, vtrùm huic reſtitutio debeatur, libenter fatemur eum creditoribus illis, de quibus non eſt dubium, eſſe poſtponendum; ſed error ille ita exploratus eſt, vt rem non faciat vllo modo dubiam.

Ad 3. Ad Tertium reſpondeo; Magis & minùs inuitos eſſe creditores, non poteſt inter eos ponere ordinem, ita vt cum præiudicio & damno minùs inuiti totum ſoluatur magis inuito, quouſq; extendunt ſe vires debitoris. Deinde qui rationabiliter minùs nolit quàm tu vt differatur reſtitutio, fortè rationabiliter magis nolet fieri impoſſibilem per impotentiam quam incurrat debitor tibi ſoluendo: itaque quandocumque imminutio inuoluntarij in creditore non excuſaret debitorem, ſi illi ſoli deberet, per ſe quoque non deijcit creditorem ab ordine ſuo, quem aliunde habet cum alijs creditoribus. Sanè non excuſat hæc diminutio inuoluntarij in mutuatario vſurarium, quia quòd minùs inuoluntarius ſit, potiùs ex eo prouenit, quòd neceſſitatem ſuam mutuo leuauit, & non ſperet reſtitutionem, quàm quòd vſuram aliàs remittere cogitaret. Fateor tamen, quoad vſuras poſtponendas debitis ex legitimo contractu oneroſo, ſententiam eſſe admodum probabilem, & omnino conceſſerim, magis peccari contra charitatem, quando non reſtituitur illi qui magis inuitus eſt. Neque diſplicet quod dicit Petrus Nauarra, ei gratificandum fore, aſſignando eo loco ſolutionem, vnde commodior erit & facilior.

Ad 4. Ad Quartum reſpondeo, Argumentum illud petere principium: præſupponit enim quod quæritur, rationabiliter inuitum eſſe creditorem ex contractu, quando cum eo venit creditor ex delicto; niſi enim hoc ponatur, debitor inter eos diuidens quod habet, non poteſt dici accipere eo ipſo alienum inuito domino.

Reſponſ. ad 1. argum. ſententiæ 2. Ad Primum ſecundæ ſententiæ reſpondeo; A peccato & iniuria receditur propriè per pœnitentiam, ſatisfactionem, & veniæ petitionem, à damnificatione autem per reſtitutionẽ; priùs ergo tibi placandus quem grauiùs offendiſti: ſed ſæpè contingit ei cui minor eſt illata iniuria, multò maius illatum eſſe damnum, cuius propterea in reſtitutio-

Digitized by Google

ſtitutione maior erit ratio habenda, potiùs quàm eius qui maiorem quidem iniuriam, ſed minus damnum paſſus fuerit.

Ad 2. Ad Secundum ſimiliter dici poteſt: Partem enim dando illi qui maiorem iniuriam paſſus eſt, quæ reſpondet damno quod paſſus eſt ſecundùm proportionem Geometricam, & ſatisfactionem quæ reſpondeat iniuriæ ſecundùm proportionem Arithmeticam, fit planè quod optimum fieri poteſt.

DVBIVM IV.

Vtrùm venditori de re adhuc exſtante apud eum qui creditò emit, aut nondum ſoluit, ſit ſoluendum ante alios creditores?

CERTVM eſt ex dictis, Quando res vendita manſit in dominio venditoris, ipſum poſſe eam ſibi vindicare vbicumque reperiatur, ſiue apud debitorem, ſiue apud alium, niſi ſoluatur ſibi pretium: & quoad iſtud præfertur omnibus creditoribus, etiam hypothecam habentibus, imò etiam impenſis funeris ipſius debitoris, ſaltem aliquouſque, vt infrà dicemus Dub.7.

Certum eſt Secundò, Quando venditor accepit pignus aut fideiuſſorem, non retinere in mercem etiam apud emptorem exſtantem ius tacitæ hypothecæ.

Difficultas tota eſt, quando ſine pignore & fideiuſſore res emptori tradita eſt, nondum ſoluto pretio, ita vt tranſierit verè in eius dominium, eaque apud ipſum exſtat, vtrùm reddenda ſit vel ipſa, vel promiſſum eius pretium venditori, prætermiſſis omnibus alijs creditoribus? Et ſanè probabile eſt, venditorem omnibus eſſe præferendum, eo ſolo excepto qui mutuum dederit ad rei reparationem, conſeruationem, aut tranſuectionem. Ita tenet Caietanus verbo Reſtitutio, cap. 8. Imò dicit, eo loco rem iſtam emptam & non ſolutam eſſe habendam, quaſi non eſſet in dominio emptoris. Quod tamen hactenus non eſt verum, vt etiam ſecundò vendita tacitè maneat hypothecata primo venditori: imò neque pretium eius exſtans apud emptorem primum, tunc erit hypothecatum primo venditori, vt benè Siluester verbo Reſtitutio 6. numero 5. qui aliàs conſentit Caietano. Ante Silueſtrum idem dixit Roſella verbo Reſtitutio 16. num. 3. qui & in eo conueniunt, ſi res pluris valeat quàm debeatur ei qui creditò vendidit, in illo exceſſu non præferri venditorem, etiamſi fortè aliunde ei plus debeatur. In huius ſententiæ probationem dicunt, quòd etiamſi venditor, quando ſequitur fidem emptoris, intendat transferre rei dominium nondum accepto pretio, non tamen intendat ita rem liberam tradere, vt ante pretium perſolutum non maneat ſibi peculiariter obligata; quomodo ex naturali æquitate obligatam manere ſatis in comperto eſt, communique iudicio omnium confirmatum, non aliud ſuperordinante priuata domini, aut publica legis voluntate. Confirmat Roſella ex L. Iulianus, §. Offerri, ff. De actionibus empti. Verùm ibi ſolùm dicitur, venditorem poſſe rem quam vendidit quaſi pignus retinere, adeoque emptorem non poſſe contra eum agere ex empto, niſi oblato pretio. Verùm in caſu noſtro, traditio facta eſt emptori.

Venditorem omnibus præferendũ, probabile.

Obiect. Dices, Eadem Lex adiungit, ſi emptor ſolùm partem pretij dedit, non poſſe eum ex empto conſequi à venditore pretium rei, quæ fortè poſt traditionem euicta eſt, integrum, ſed ſolùm partem quam dedit; itaque etiam re tradita, ſed pretio non plenè ſoluto, non planè à ſe ius omne abdicauit venditor.

Sed iterùm dici poſſet, iſtud quidem ita obtinere in exteriori foro propter doli præſumptionem, in conſcientia autem venditorem teneri emptori, etiam nondum perſoluto pretio, de rei euictione. *Reſp.*

Argumentantur & à minori: Bona inquilini domui illata, manent obligata pro penſione conductionis & domus detrimento; L. 2. ff. In quibus cauſſis pignus per hypothecam, &c. ergo multò magis ipſa domus manebit obligata venditori, donec pretium fuerit ſolutum. *Obiect. 2.*

Hæc quidem probabiliter in vnam partem dicuntur: at ſanè etiam valdè probabile eſt, de rigore iuris venditorem non retinere tacitam hypothecam in mercem iam tranſlatam in dominium emptoris, & quam emptori tradidit pretio non ſoluto, niſi tale quid ſtipulatus fuerit, adeò vt non ſit præferendus alijs creditoribus emptoris, in occupatione huius rei aut pretij eius. Ita tenet Couarruuias lib. 1. Variarum reſolut. cap. 7. num. 3. Petrus Nauarra lib. 4. cap. vlt. numero 8. qui tamen fatetur, quamuis & hoc alij veriùs negent, in foro externo Iudicem, quando officium eius imploraretur, ex quadam æquitate debere præferre venditorem, licet in foro conſcientiæ exiſtimet emptorem aut eius heredes ad hoc non teneri ſub mortali aut reſtitutionis onere. Probat Couarruuias hanc opinionẽ ex L. Quidam fundum, ff. De in rem verſo. Sanè non ſolum ex illa Lege, ſed facilè aliunde probatur, in dominium emptoris rem emptam tranſire, quando ſine pretio tradita eſt, modò ſaltem venditor emptoris fidem ſecutus fuerit; tunc enim fidem emptoris loco perſoluti pretij quodammodò videtur acceptare, vt pretium iam habeatur pro ſoluto. Imò hoc ipſum peculiaris priuilegij eſt in venditione, quòd ad dominij tranſlationem non ſufficiat traditio, ſed requiratur ſatiſdatio ementis, vel ſaltem vt eius fidem ſecutus ſit venditor, vt patet Inſtitut. De rerum diuiſione, §. Per traditionem, & §. Venditæ. Vnde contra Nauarrum colligit Molina diſp. 396. in permutatione & cambio ad dominij tranſlationem ex vna parte ſufficere rei traditionem, etiamſi ex altera res neque ſit tradita, neque oblata, neque habita pro tradita.

Probabile etiam quòd non ſit præferendus.

Reſponſ. ad obiect. 2. Quod verò dicunt, tranſire quidem mercem in dominium emptoris, ita tamen vt maneat venditori tacitè hypothecata, non videtur verum, tum quia DD. qui rem obligatam venditori manere dicunt, ferè negant tranſlatum dominium in emptorem; tum etiam quia ius illud tacitæ hypothecæ non oritur ex iure poſitiuo, quia nullum hactenus allegari potuit; nam argumentum à minori quo vtuntur in illis quæ ſunt iuris poſitiui parum habet roboris: neque ex iure naturæ; neque enim in iure naturæ manendo ſatis apparet quare illud oriretur potiùs dum fides emptoris intercedit, quàm dum fides fideiuſſoris. Sanè vtrobique videtur æquè oriri actio merè perſonalis: fides enim debitoris ita perfectè ſupplet fideiuſſionem, vt non minùs pleno iure res ad ſe tranſeat quàm ſi fideiuſſio interceſſiſſet.

Notan-

Notandum tamen hîc eſt ex Panormitano, in cap. Cùm olim Abbas, De officio delegati, priuilegium fiſci, Eccleſiæ, & minoris, qui ſi per procuratorem vendant, non accepto pretio, retinent rei dominium & vindicationem, etiamſi emptori fuerit tradita; procurator autem alterius transfert dominium, quando credito vendit, ſi eſt generalis; aut ſi ſpecialis eſt, commiſſionem tamen habet, non ſolùm ad vendendum, ſed ad credendum: præſumitur autem non habere mandatum ad creditò vendendum, quando ei commiſſum eſt vt vendat certo pretio, vel vt vendat quò creditoribus ſatisfiat, vel ob aliam expreſſam cauſſam.

DVBIVM V.

Quo ordine ſoluendum ſit hypothecarijs?

HYPOTHECA circa rem immobilem, pignus eſt circa mobilem. Habetur autem duobus modis: expreſsè, facto contrahentium; tacitè, beneficio Legis.

Prima huius Dubij pars erit, An expreſſam hypothecam habentes, perpetuò ſint præferendi illis qui tacitam ſolùm habent, etiam quando hi tempore ſunt priores?

Affirmatiuam partem tenet Silueſter verbo Reſtitutio 6. quæſt. 5. Nauarrus cap. 17. num. 50. Toletus l. 5. cap. 25. Ratio eſt, Quia Lex quæ tacitam indulget hypothecam, non cenſetur id facere cum eius præiudicio, cui ex contractu ius natum fuerit.

Alijs hæc ſententia non placet, ſed dicunt, eum qui tacitam habet hypothecam, potiorem eſſe ſi prior ſit, ita vt ſine diſtinctione & permixtim in omnibus hypothecam ſiue expreſſam ſiue tacitam habentibus, ceſſante alio priuilegio locum habeat Regula Iuris, *Qui prior tempore, potior eſt iure.* Ita tenet Molina, diſput. 536. Hæc ſententia videtur verior, quia vt Lex non præiudicat Iuri, quod fortè ex priore contractu natum eſt inducendo ius tacitæ hypothecæ; ita etiam contractus hypothecæ expreſſę non poteſt ei præiudicare, cui iam priùs ex diſpoſitione Legis ius quæſitum fuerit.

Priores tempore, cæteris præferendi.

Hinc infertur, Vxorem in dote ſua præferri illis qui dote poſteriorem expreſſam habuerint hypothecam in bonis mariti, tacitè priùs obligatis ſoluendæ doti.

Exceptio tamen eſt in eo qui pecuniam ſuppeditauit, qua res conſeruetur aut reparetur: hic enim licet poſterior, potior tamen eſt, L. Interdum, ff. Qui potiores in pignore habeantur.

Altera pars Dubij eſt, An qui ſpecialem habet hypothecam, potior ſit priori habente generalem: verbi gratia, omnia bona hereditatis hypothecata ſunt Petro, poſtmodum vna pars hypothecatur Paulo, vtrùm in illa parte Paulus ſit potior Petro?

Silueſter ſuprà præfert habentem ſpecialem, ſed loquitur in caſu, vbi qui generalem habet, aliam habet ſpecialem in bonis eiuſdem debitoris.

Etſi tantùm gene- [illegible] ha- [illegible] hy- [illegible]tecam.

Verius videtur, ſimpliciter præferendum eſſe illum qui generalem habet, vbi tempore prior eſt: neque obeſt L. 2. C. De pignoribus; quia loquitur in caſu quo iſte prior haberet aliam ſpecialem, quæ ſufficeret debito. Et fortè non aliud voluit Silueſter, & tenet Molina ſuprà, eſtque apertiſſimus pro hac re textus L. Si generaliter, C. Qui potiores in pignore habeantur: vbi hoc etiam extenditur ad illum, qui cauſſam habet à priore generalem hypothecam habente, vt & iſte præferatur poſteriori ſpecialem hypothecam habenti.

Tertia pars Dubij eſſe poteſt, Vtrùm qui hypothecam habent, ſemper præferendi ſint debitoribus merè perſonalibus, aut chirographarijs.

Reſpondeo affirmatiuè: Nam priuilegium prælationis abſque hypotheca ſaltem tacita, non datur contra hypothecam habentes etiam poſteriores, ſed ſolùm contra merè perſonales. Excipe, quibus debetur ratione funeris ipſius debitoris, aut quod debitori curare incumbebat, de quibus Dub. 7. infrà. Item quibus aliquid debetur ratione inſinuationis teſtamenti aut inuentarij bonorum debitoris, aut quia aliquid inſumpſerunt in bonis illius conſeruandis: hi enim præferuntur etiam hypothecarijs prioribus. Molina ſuprà.

Præferuntur debitoribus perſonalibus.

Quarta pars Dubij ſit, Vtrùm mulier in dote ſibi debita ſit præferenda reliquis habentibus tacitam hypothecam.

Reſpondeo, Præferri etiam tempore prioribus, per L. Aſſiduis, C. Qui potiores in pignore habeantur.

Vxor præfertur quoad dotem.

Quod verum erit, etiamſi nihil rei dotalis extiterit, dummodò reuerà dos marito tradita fuerit; item ſiue prolem habuerit, ſiue non: imò ſi habuerit, etiam proles ipſa repræſentabit matrem, & extrahet dotem præ reliquis anterioribus creditoribus habentibus tacitam hypothecam. Heredes tamen mulieris, qui non ſunt ex ea deſcendentes, non gaudent priuilegio vt præponantur anterioribus creditoribus habentibus tacitam hypothecam, vt patet L. vnica, C. De priuilegijs dotis; quamuis retineant beneficium tacitæ hypothecæ, quia illud vxori, hoc doti conceſſum eſt. Molina diſp. 438. Si tamen duæ dotes ſint extrahendæ ex bonis eiuſdem viri, ex tempore erit prærogatiua. Donatio etiam ante nuptias per dictam Legem apertè ab huius ſanctionis beneficio excluditur.

Dices, Hypothecam tacitam habens, ſi anterior ſit, potior eſt habente expreſſam, vt ſuprà dictum eſt; habens autem expreſſam, præfertur mulieri petenti dotem, ſaltem ſi ipſe anterior ſit; ergo etiam præferetur mulieri ille qui habet tacitam antiquiorem hac expreſſa per L. quæ dicit, *Vinco te, ſi vinco vincentem te*, ff. De diuerſis temporalibus præſcriptionibus, L. De acceſſionibus.

Obiect.

Reſpondeo; Quamuis hoc regulare ſit, Vincam te, ſi vinco vincentem te, non tamen ita generale eſt, quin Legis diſpoſitione poſſit habere exceptionem. Videri poteſt Silueſter verbo Dos, quæſt. 14.

Reſp.

Quinta pars ſit, Vtrùm mulier petens dotem, ſit potior eo qui expreſſam habet hypothecam, ſed tempore eſt poſterior.

Reſpondeo affirmatiuè cum Couarruuia lib. 1. Variarum reſolut. cap. 7. quia in præiudicium dotis iam conſtitutæ non potuit expreſſâ hypotheca conſignari. Imò huic quæſtioni locus non eſt, ſemel eo poſito quod ſuprà diximus, eum qui tacitam habet hypothecam, ſi tempore ſit prior, potiorem eſſe eo qui habet expreſſam.

Sexta pars, Vtrùm fiſcus habeat tacitam hypothecam

thecam cum eadem prerogatiua quam habet mulier pro dote.

Fiſcus quando præfertur. Reſpondeo affirmatiuè, ſiue debeatur tamquam tributum, ſiue ex contractu; Vxor tamen in dote eſt potior fiſco, ſi ſit anterior: quo modo & dotem doti præferri diximus; mulier enim & fiſcus, paribus paſſibus ambulant in tacita hypotheca, L. Quamuis, C. De priuilegio fiſci. Si minor emat à fiſco, ſola res empta eſt tacitè hypothecata fiſco, non autem alia bona minoris.

Septima pars, Quibus alijs competat tacita hypotheca.

Quibus competat tacita hypotheca. Reſpondeo; Vxor in paraphernis, quæ fortè adminiſtrauit maritus, habet tacitam hypothecam, ſed non cum iure prælationis, ſicut in dote.

Minor etiam tacitam habet hypothecam in bonis tutoris, ſine prælationis priuilegio, pro bonis ſuis, & illorum adminiſtratione. Vnde ſi mater tutrix ad ſecundas nuptias tranſeat, etiam bona ſecundi mariti minori erunt hypothecata. Et quia Eccleſia gaudet priuilegio minorum, etiam ipſa ſic habet ſibi hypothecata bona Prælatorum. Ita Panorm. in cap. Ex litteris, De pignoribus. Eodem priuilegio minorum gaudere ciuitatem contra ſuorum bonorum adminiſtratores, Iureconſultorum quorumdam eſt ſententia apud Molinam diſp. 536.

Si ex pecunia pupilli res aliqua ematur, habet in ea pupillus pro pretio recuperando non ſolùm tacitam hypothecam, ſed etiam cum iure prælationis ante alios quantumuis anteriores, etiam expreſſam habentes hypothecam.

Habent etiam tacitam in bonis matris hypothecam filij ex priori toro, pro bonis quæ matri pater vel alius intuitu patris donauit.

Item filius pro bonis aduentitijs in bonis patris ea adminiſtrantis.

Dominus fundi pro penſione locationis, in fructibus fundi aut rebus à conductore inuectis in fundum.

Legatarius pro legato in bonis defuncti, quæ remanent deducto ære alieno.

Si cui des mutuum vt prædium emat, qui tibi prædium hypothecæ ſubiecerit pro mutuata pecunia, potior es in prædio omnibus anterioribus, quibus generatim omnia bona ſua, etiam futura emptor ſubiecerat. Idem in mutuante ad reparationem aut conſeruationem, ſaluo priuilegio dotali. Qui tamen dederit mutuum ad inſtruendum equo aut armis militem, præfertur etiam doti anteriori. de his latiùs Molina ſuprà. Procedunt quidem iſta ſecundùm ius commune, at nihilominùs ſtatuta municipalia preualebunt, niſi manifeſtam contineant iniquitatem.

DVBIVM VI.

Vtrùm priùs petenti liceat priùs ſoluere?

Priùs petens non præfertur. RESPONDEO; Propter priorem petitionem non licet ordinem inuertere, quem habent creditores hypothecarij anteriores, & ſecundùm dicta potiores; alioqui illis fiet iniuria cum obligatione reſtituendi. Itaque priùs petenti tum demum cum excluſione aliorum licebit, imò oportebit priùs ſoluere, quando qui poſtponuntur, neque hypothecam neque priuilegium habent, etiamſi fuerint priores tempore, L. Pupillus, ff. Quæ in fraudem creditorum; petens enim ſua vigilantia meliorem ſuam conditionem facit. Si tamen ab inuito extorſerim, reuocabitur quod in aliorum præiudicium accepi, vt dicitur in eadem L. Ceterùm non licebit debitori, quando videt ſe non poſſe omnibus ſatisfacere, gratificari illis quos elegerit, integrè eis ſatisfaciendo antequam petant. Imò ad ſatisfaciendum eo caſu ſingulis prò rata tenetur ex iuſtitia, ita vt ſi ſecùs attentauerit, teneatur damnum ſarcire.

At numquid perinde tenebitur reſtituere creditor, cui vltrò non petenti ſic præ reliquis inordinatè ex fauore debitoris plena obtigit ſolutio, præcipuè ſi nouerit illud cedere in præiudicium aliorum?

Verius exiſtimo non teneri, ſed ſecurum eſſe in vtroque foro: quia neque quod accepit erat alijs obligatum, vt ſuppono, quia ſunt merè chirographarij, neque ipſe eis obligatur aliunde. Quinimò Molina diſp. 536. hoc extendit etiam ad caſum, quo præteritus haberet priuilegium prælationis, & patet ex L. Qui autem, §. Apud Labeonem, ff. Quæ in fraudem creditorum.

Obijcies, Regula Iuris generalis eſt, *Qui prior tempore, potior eſt iure*, De Reg. Iuris in 6. ergo etiam locum habebit in creditoribus merè chirographarijs. *Obiect.*

Reſpondeo, Id complures DD. exiſtimaſſe. *Reſp.* Ita Medina, C. De reſtitutione, q.1.dub.5.concluſ. 5. Toletus lib. 5. cap. 25. Salonius q. 62. art.8. fauet Gloſſa in dictam Regulam. Sed rectiùs alij dixerunt, Regulam illam ſolùm habere locum in creditoribus hypothecarijs, non autem in chirographarijs. Ita Silueſter verbo Reſtitutio 6. q. 5. Pet. Nauarra lib.4. cap. vlt. num. 40. Confirm. ex L. 1. ff. De ſeparationibus, §. Ex contrario; vbi dicitur, licere alicui adijciendo ſibi creditorem, creditoris ſui facere deteriorem conditionem. Vnde Lex infert, creditores Titij non poſſe impedire, quò minùs ipſe habeat hereditatem quæ ſoluendo non eſt cum ipſorum detrimento; meritò autem impediunt, quando habent hypothecam vel priuilegium, quia hæc ipſa vel pacto contrahentium, vel Legis beneficio ad excluſionem aliorum tendunt.

Reſpondeo Secundò, Etiamſi vera eſſet ſententia, quæ ſanè non eſt improbabilis, etiã inter chirographarios potiorem eſſe antiquiorem; nihil tamen id facere contra id quod diximus, inter eos etiam anteriore potiorem eſſe qui vigilauerit in petendo debito: illa enim ſententia ſecundùm ſuos auctores locum non habet, niſi ceſſante priuilegio, & ceteris paribus. Vigilantiæ autem creditoris hoc priuilegium indulſit Lex, vt etiam anteriore creditore ſit potior, quando ambo ſunt chirographarij; nam in hypothecarijs potius eſt anteriorem eſſe, quàm priùs petiiſſe.

DVBIVM VII.

Vtrùm liceat ex bonis defuncti accipere expenſas funeris, quando eius debita excedunt hereditatem?

EXPENSÆ funeris debent præcedere creditum quodcumque & quoſcumque creditores, quorum res in propria ſpecie non extat, etiamſi habuerint hypothecam expreſſam, L. Impenſa, ff. De *Expenſæ funeris omnibus præferuntur.*

Digitized by Google

ff. De Religioſis & ſumptibus funerum. Hoc tamen de ſuperfluis non procedit, ſed de neceſſarijs ſumptibus & honeſtis; cùm pompa enim in conſcientia non liceret ex eo quod alijs debetur funus ducere. Silueſter verbo Funus, & patet ex L. Et ſi quis, §. Hæc actio, ff. eod. quamuis fortè Lex imperatoria pompam indulgeat congruam ſtatui debitoris, quam in conſcientia nonnihil oporteret minuere, quando hereditas non eſt ſoluendo. Quæ tamen omnino neceſſaria ſunt ad ſimpliciſſimam ſepulturam, etiam ex re aliena exſtante in hereditate accipi poſſe, docet Nauarra ſuprà numero 26. eſt enim hæc vel extrema vel grauis neceſſitas.

Quæ de expenſis funeris diximus, extendit Serola parte 1. verbo Funus, etiam ad expenſas factas in infirmitate, & ſuprà Dub. 5. indicaui ex Molina, extendi ad expenſas factas à debitore in funus alterius ſibi incumbens.

Ex his rectè docent Couarruuias in cap. Rainaldus, De teſtamentis §. 3. & Serola ſuprà, non poſſe creditorem detineri facere corpus debitoris inſepultum, donec ſibi ſatisfiat, quidquid in contrarium, quando debitum eſt liquidum, dixerit Gloſſa in c. Et qui, verbo Defuncti 2. q. 6. Vſurarij tamen corpus inſepultum detineri poteſt per Iudicem Eccleſiaſticum, donec heres caueat de reſtitutione, Serola ſuprà, & patet cap. Quamquam, De vſuris in 6. Verùm hac de re latiùs infrà, quando de vſuris Dub. 25. Interdum etiam contingit ſucceſſorem defuncti teneri ad quaſdam funeris expenſas: tenetur enim ſucceſſor in Eccleſia ad impenſam ſimplicis funeris, factam in ſepeliendo Eccleſiæ rectore, veſtes autem lugubres & monumentum incumbunt heredi in patrimonio. In detrahenda etiam impenſa videndum an ea ſecundùm ius loci non debeatur ex quinta aut tertia parte bonorum: tunc enim ſi ea pars ſufficiat, alij creditores non grauabuntur, niſi fortè eo modo quo ſucceſſorem in Eccleſia grauari diximus funere deceſſoris. Couarruuias ſuprà.

DVBIVM VIII.

An debitor poſſit præferre æqualibus aut potioribus eum creditorem qui pauperior eſt.

Quorumdam ſententia. PAVPERI omiſſis ditioribus eſſe ſoluendum, docent nõ pauci DD. Silueſter verbo Reſtitutio 6. in fine, qui tamẽ non loquitur aſſeueranter: Ioannes Medina C. De reſtitutione q. 2. dub. 5. Salonius q. 62. artic. vlt. in fine. Ratio eſſe poteſt, quòd paupertas ſatis videatur interpellare pro homine; ergo ſaltem aliis creditoribus non exigentibus, poterit pauper præferri, ſicuti Dub. 6. diximus poſſe præferri priùs petentem.

Hæc ſententia eſt valdè probabilis, maximè quando agitur de creditoribus eiuſdem ordinis: nihilominùs oppoſitum videtur verius, paupertatem non poſſe hìc conſiderari vt mutare queat ordinem ex iuſtitia debitum; ſolùm enim prouocat ad eleëmoſynam, quæ debet fieri de proprio, & ſine alterius iniuria. Sicut ergo nemo poteſt ſe facere impotentem ad ſoluendum æs alienum, ſuccurrendo communi neceſſitati pauperum; ita neque poteſt præferre in propoſito hunc pauperem creditorem, niſi tanta eius ſit neceſſitas, vt ei dando ex charitate, liceat debitori ſe reddere impotentem. Hæc ſententia eſt Petri Nauarræ ſuprà numero 46. qui tamen non videtur ſatis conſequenter loqui, quando alteram ſententiam putat poſſe habere locum inter creditores quoad cetera pares.

Ad argumentum oppoſitum reſpondeo, Priùs petentem Iure poſitiuo eſſe potiorem, ideoque ex iuſtitia præ æqualibus ei eſſe reſtituendum; magis autem indigens non habet pro ſe eiuſmodi ius. *Reſp. ad 1. arg. 1. ſententiæ.*

Multò faciliùs reſpondetur ad alterum quod adiungunt argumentum, petitum ex maiori damno quod ſuſtinet pauperior niſi ei ſoluatur: hoc enim conuincet, citiùs quidem pauperi eſſe reſtituendum, non autem ei ſic eſſe reſtituendum, vt alijs certò ſua portio numquam ſoluenda ſit.

CAPVT VII.

De excuſantibus à reſtitutione.

DVBIVM I.

Vtrùm impotentia debitoris excuſet à reſtitutione.

IMPOTENTIA duplex eſt, phyſica, & moralis. Phyſica, quando omnino debitor nec in re nec in ſpe habet quo ſoluat. Hanc excuſare, dubitari non poteſt; quia vt habet Regula Iuris, *Nemo poteſt ad impoſſibile obligari*, videre etiam licet cap. Cùm tu, De vſuris. Cenſetur tamen habere in ſpe, quando etiamſi otioſus non habeat, manibus laborando habere poteſt, niſi talis eius ſit conditio, vt laborare non debeat. *Impotentia phyſica excuſat.*

Moralis impotentia eſt, quando habet quidem quod reſtituat, ſed ſine magno ſuo aut ſuorum incommodo eo carere non poteſt, quæ pro latitudine incommodorum & perſonarum coniunctarum debitori, magnam rurſus habet latitudinem, in qua diſcernere oportet, quouſque hìc progredi liceat. *Moralis.*

DICO PRIMO. Differre poteſt debitor reſtitutionem, etiamſi aliàs numquam ea futura eſſet, quando res reſtituenda eſt ſibi extremè neceſſaria, coniugi, parentibus, aut filijs ad vitam, etiamſi creditor eſſet in eadem neceſſitate; modò in eam non inciderit ex rei iniuſta ablatione. Quod extendendum eſt ad debitorem ex delicto, & rem alienam exſtantem, & reddendam in propria ſpecie. Ratio eſt; Quia in extrema neceſſitate melior eſt conditio poſſidentis, ita vt ei potiùs ſit ius ad vſum quàm domino. Diuiſio enim rerum cum hac humanitate introducta eſt, vt non magis impediat eum qui prior rem occupauerit, quò minùs ea vtatur in extrema neceſſitate quàm ſi omnia forent communia, vt patet cap. Exiit, De verborum ſignificatione, in 6. vbi dicitur, iure poli in extremæ neceſſitatis articulo, cuilibet conceſſum eſſe vt ſibi prouideat. Et in eo quidem quoad perſonam propriam debitoris, facilè DD. conueniunt: nam vt rectè Silueſter, qui tantùm habet neceſſaria vitæ, poteſt dici non aliud habere quàm vitam, adeoque æquiparatur ei qui nihil habet quod reſtituat. Quinimò cum Soto l. 4. q. 7. art. 1. ad 4. quem *Cui res extremè neceſſaria poteſt differre reſtitutionem.*

ſequitur

Digitized by Google

ſequitur Lopez 1. parte cap. 53. illud extendimus etiam ad neceſſitatem coniugis, prolis, & parentis; nam ad fratrum neceſſitatem Sotus non audet perinde extendere, quando par eſſet neceſſitas creditoris. Probabile tamen exiſtimo cum Toleto lib. De peccatis mortalibus cap. 39. ad fratres, adeoque ad totum gradum primum debitoris hoc poſſe extendi, quando eorum neceſſitas extrema eſt. Itaque quod Scotus dicit in 4. d. 15. q. 2. §. Ad argumenta, non licere in vtriuſque extrema neceſſitate debitorem ſeipſum præferre domino, quando ſimul in eam inciderint, non ſatis probabile eſt; ſicut nec illud quod Tabiena verbo Reſtitutio dicit, ſeipſum quidem poſſe præferre, non tamen vllum alium, quantumuis coniunctiſſimum, non parentem, non vxorem, non filium: probabile autem erit, fratres non poſſe præferri.

Maior eſt difficultas, Verùm ratione extremæ neceſſitatis debitum ſolùm ſopiatur vt differri poſſit; an verò prorſus extinguatur, vt etiam poſt pinguiorem fortunam ſolui non debeat?

Scotus ſuprà in eo qui rem quam in neceſſitate conſumpſit, occupauit antequam incideret in neceſſitatem, admittit ſolùm ſopiri; in eo autem qui in ipſa demum neceſſitate occupauerit, ait omnino extingui. Idem ſequitur Angelus verbo Reſtitutio 3. numero 3.

Verius eſt, debitum ſolùm ſopiri ratione neceſſitatis.

Reſpondeo, Si debitum fuerit priùs contractum, verbi gratia per furtum aut licitam emptionem, non extingui, ſed redire ceſſante impotentia. Idem dicendum quando res in ſpecie aliena adhuc exſtat, etiamſi ea accepta ſit in ipſa neceſſitate; quia fortè vſus eius debitori erat neceſſarius ad vitam conſeruandam. Patent hæc ſatis ex cap. Odoardus, De ſolutionibus. Imò verius crediderim, eum qui iam poſitus in extrema neceſſitate rem alterius inſcio vel inuito domino, vel per contractum onEroſum domino volente acceperit, ſemper teneri, vbi ad pinguiorem fortunam venerit, reſtituere. Quæ ſententia eſt Adriani in 4. De Reſtitut. & ſequitur Ioannes Medina C. De Reſtitutione q. 3. qui tamen illud reſtringit ad debitum alicuius momenti, nam in re modica facilè præſumitur dominus donare aut condonare. Confirmari poteſt ex doctrina D. Thomæ Quodlibeto 5 art. 16. quæ habet, captiuum in extrema neceſſitate vitæ mutuum accipientem quo ſe redimat, debere eò magis reſtituere, quò in maiori neceſſitate ei creditor ſubuenerit. Sanè quando à domino volente accipis in neceſſitate, non cenſetur aliter concedere quàm ea lege, vt reſtituas ſi ditior factus fueris, niſi aliud expreſſerit: quando autem ipſo inſcio aut nolente, non excuſaris à reſtitutione, niſi quatenus ipſe irrationabiliter non vult te retinere; rationabiliter autem vult vt locupletior factus damnum ſibi illatum ſarcias, id ergo niſi feceris, rationabiliter inuitum lædis. Vnde patet, hanc reſtituendi obligationem non oriri propriè ex re accepta, quia manet etiam re non exſtante; neque ex iniuſta acceptione, ſed quaſi contractu: ineſt enim ablationi conditio reſtituendi in pinguiori fortuna, quam conditionem ſubis eo ipſo quo aufers.

Notandum, Aliquando non tam rem ipſam quàm vſum eius eſſe extremè neceſſarium, vbi ſi res caſu pereat, domino ſuo perit; ſecùs ſi pereat per ipſum vſum, idque præuideri facilè poterat, puta ſi equus pereat longo & incitato curſu: quando enim caſu perit qui hoſtes per equum alienum effugit, ſolùm reſtituet pro vſu equi; ſi in curſu pereat, reſtituet ipſum equum.

Notandum Secundò, Qui inuito aufert alicui rem qua ipſe poſſeſſor extremè indiget, etiamſi eſſet ipſius auferentis, & auferens ſimiliter in extrema neceſſitate, debere ſtatim reddere ei qui in pari neceſſitate poſſidebat, eoque nomine potior erat; nam contra iuſtitiam ſpoliatus eſt poſſeſſione ſua: quo caſu in foro conſcientiæ etiam prædo eſſet reſtituendus, niſi eo tempore domino abſtuliſſet, quo re extremè iam indigebat; talis enim poſſeſſio violento raptori ſuffragari non poteſt, quia & ipſa poſſeſſione violat legem qua vti vult, quæ hoc ipſum dicit in pari neceſſitate extrema potiorem eſſe poſſidentem.

Quæres, Quid ſi cui res tradatur deferenda domino, exiſtantque ambo in extrema eius conſumendæ neceſſitate, poteritne baiulus ſibi conſulere, neglecto domino.

Reſpondeo, Non poſſe: quando enim deferendam domino acceptauit, non tam ipſe quàm dominus eam hic poſſidere cenſebitur; pro illo enim quodammodò poſſidet. Vnde etiam patet, quare huic baiulo & non exiſtenti in neceſſitate non poſſet quiſpiam alius rem eripere exiſtens in neceſſitate etiam extrema, ſi dominus fuerit in pari, imò ereptam continuò debere reſtituere.

Non tenetur quis ſe vendere vt reſtituat.

Dico secvndo. Non tenetur debitor ſeſe in ſeruum vendere vt debita reſtituat. Ita ex communi Toletus lib. 5. cap. 27. libertas enim eſt bonum inæſtimabile.

Neque famam amittere.

Dico tertio. Cum iactura famæ aut honoris ſui non obligatur, etiam ex delicto, debitor ſtatim reſtituere. Diximus enim ſuprà tract. 3 cap. 5. Dub. vlt. bona inferioris ordinis non eſſe neceſſariò reſtituenda cum debitoris detrimento in bonis ſuperioris ordinis.

Excipe tamen caſum quo fur non haberet verè bonam famam, ſed re furtiua fortè tegeret ſuam infamiam.

Secundò, Excipiendus caſus, quo debitor auferendo iniuſtè creditori damnum intuliſſet ſimul in honore aut bono ſuperiori; tunc enim deberet reſtituere etiam cum ſua infamia, ſicuti diximus debere eum qui auferendo poſuiſſet creditorem in extrema neceſſitate, debere etiam in ſua extrema neceſſitate ſtatim reſtituere.

Tertiò, Secundùm Angelum ſuprà num. 5. excipiendus caſus, quo creditor indiget extremè credito ad conſeruandam vitam, quo debitor non poteſt carere ſine iactura famæ, etiamſi auferendo non poſuiſſet creditorem in illa neceſſitate.

Quartò, Excipe caſum, quo deberetur Reipublicæ, eaque, niſi reſtituatur, ſimiliter periclitetur in bono eiuſdem aut ſuperioris ordinis.

Quomodo teneatur cum detrimento ſtatus.

Dico qvarto. Etiamſi creditor in nulla ſit neceſſitate, tenetur nihilominùs debitor ex delicto cum detrimento ſtatus ſui, quem malis artibus ſibi comparauit, ſtatim reſtituere; niſi fortè poſſit obtinere dilationem à creditore. Hoc enim non eſt decidere à ſtatu ſuo, ſed ad eum redire. Si autem ſtatus, de cuius dimiſſione agitur, iuſtè competat debitori, hoc eſt, iuſtè ſit acquiſitus, & ex iuſtis facultatibus ſubſiſtat; nō tenetur, etiamſi ex delicto debeat eo amiſſo reſtituere ſtatim, niſi idem

Digitized by Google

idem periculum fuerit in creditore: neque enim vt poteſt propriam vitam vitæ creditoris præponere, ita poteſt & ſtatum; quia neceſſitas ſtatus non facit omnia communia, ſicut neceſſitas vitæ.

Dixi, *amiſſo*; quia teneri te minuere ſtatum vt ſoluas æs alienum, communiter docent DD. de quo videri poteſt Silueſter verbo Reſtitutio 5. numero 1. Sententiæ etiam Iudicis qui fortè ad maiorem, inſtante creditore, quàm aliàs tenearis in conſcientia ſtatus diminutionem coget, in conſcientia parendum erit hactenus, vt non impedias executionem; retentis tamen ſemper vitæ neceſſarijs.

Obiect. Obijcit Richardus quæſt. 4. qui contrarium tenet, Non licere de alieno viuere cum ſæculari honore.

Reſp. Sed reſpondeo, Inde non ſequi quòd ad tempus non liceat differre reſtitutionem, donec ſine iactura eiuſmodi honoris reſtituas, cùm honoris illius iactura magno damno æquiparari valeat. Aduertendum tamen eſt, rigidam illam ſententiam Richardi meritò locum habere, quando decoctor quiſpiam non ex improuiſo, ſed inexcuſabili culpa venerit in has anguſtias.

Cum periculo ſpiritualis damni non tenetur Dico qvinto. Cum notabili periculo ſpiritualis damni ſui aut ſuorum non tenetur quis reſtituere, ſed poteſt ad tempus differre, donec ſine eiuſmodi periculo reſtituere valeat. Ita Antoninus 2. parte, tit. 2. cap. 8. Reſtringit Pet. Nauarra lib. 4. cap. 4. numero 38. quando damnum euenturum eſt ex infirmitate, non ex malitia, eò quòd propter infirmitatem creditor conſentire debeat in dilationem, non propter malitiam.

Dico sexto. Etiamſi ex pecunia alijs debita eſſes lucraturus, teneris nihilominùs ſtatim ſoluere creditori ſi petat, etiamſi ſimile intereſſe ipſe non habeat, aut compenſaturus ſis quod ipſe habebit. Ita Ioannes Medina, C. De reſtit. quæſt. 3. qui tamen excipit caſum, quo lucrum eiuſmodi futurum videretur neceſſarium ad vitæ ſuſtentationem: addunt alij, ad aliorum creditorum ſolutionem.

Dico septimo. Si damnum notabile nunc ſoluendo ſis incurſurus, puta merces nimis vili diſtrahendo, inſtrumenta artis tuæ vendendo, potes ad tempus reſtitutionem differre. Eſt communis Antonini ſuprà. Si tamen ex delicto debeas, & videas fore poſteà reſtitutionem impoſſibilem, non potes nunc omittere.

Sed meritò hîc dubitant, vtrùm exiguum illud damnum quod incurrit creditor ex mora tua, per quam licitè longè maius euitas, debeas ei ſarcire?

Reſpondet Petrus Nauarra ſuprà numero 56. Non debere: quod verum credo, quando neque ex delicto debes, neque priùs per culpam tuam fuiſti in mora, neque vitas damnum lucri ceſſantis, ſed deberes relinquere ſtatum tuum. Imò probabile eſt, etiam illum qui ex delicto debebat, non teneri de damnò leuiori ſui creditoris, quando iuſtè diſtulit ſolutionem ex graui neceſſitate amittendi alioqui ſtatum: ſicut communiter à admiſerim, debitorem ex contractu, qui non iacturam ſtatus, ſed damnum pecuniarium euitat, teneri ſuo creditori de minori illo damno, quod fortè interim patitur.

Dico octavo. In valdè graui neceſſitate, non tamen extrema, in qua ſecundùm ea quæ diximus De eleëmoſyna, probabile eſt licere egenti clàm alienum ſurripere, etiam probabile eſt licere debitori differre ſolutionem, etiamſi creditor eſſet in eadem neceſſitate.

Ceterùm vtuntur hîc DD. Regula iſta, vt ſemper liceat ſolutionem differre, quando creditor meritò in eiuſmodi dilationem deberet conſentire. Ita Silueſter verbo Reſtitutio 5. numero 3. qui alios plures pro ea citat, & probat ex cap. Ne quis 22. quæſt. 2. Nauarra ſuprà n. 34. dicit hanc Regulam eſſe omnium DD. eamque propugnat contra Medinam ſuprà quæſt. 2. vt ipſe exiſtimat, quamuis verè Medina diſputando ſit locutus. Et ſanè videtur hæc Regula fundata in definitione furti, quæ requirit vt dominus ſit rationabiliter inuitus; imò tunc demum, vt ſuprà diximus c. 1. Dub. 7. formaliter eſt detentio alieni, quando rationabiliter eſt inuitus.

Non deeſt tamen quod obijciatur; ita enim quis argumentabitur: Si detentionem rei alienæ hîc & nunc excuſet quòd dominus non ſit rationabiliter inuitus, etiam excuſabit ablationem: ſunt enim eiuſdem moris & rationis ablatio & detentio; quod verum non eſſe manifeſtum eſt, alioqui liceret pauperi toties auferre, quoties irrationabiliter ei negatur eleëmoſyna: itaque quando dominus debet conſenſum ex ſola charitate, non ex iuſtitia, videbor peccaturus contra iuſtitiam, etiamſi ipſo irrationabiliter inuito rem eius detineam. *Obiect.* Confirm. Quia in multis alijs manifeſtū eſt, non operari idem conſenſum debitum, & verè adhibitum verbi gratia in diſpenſatione, venditione, mutuo, in reuelatione confeſſionis. Neque enim poteſt Confeſſor reuelare confeſſionem inuito pœnitente, etiamſi fortè tales concurrant circumſtantiæ, vt teneatur in eiuſmodi reuelationem pœnitens conſentire.

Reſpondeo, Quòd liceat aliquamdiu alienum detinere, ex eo dependere, quòd non ſit contra iuſtitiam; non eſt autem contra iuſtitiam, quando dominus non habet ius, ſtantibus his circumſtantijs, exigēdi, & circumſtantiæ tales ſunt, vt ſaltem ex charitate debeat creditor inducias. Neque hinc ſequitur, etiam tali caſu licere à domino rem auferre, quia multò maior debet eſſe neceſſitas tua, in qua dominus amittat ius te prohibendi, ne ſe inuito rem auferas, quàm ſit illa in qua ius eius ſuſpenditur & impeditur, quò minùs pro illo tempore, quaſi iure ſuo vtens, te ad reſtituendum compellere valeat: poſſeſſio enim ius corroborat, neque tanti ſolent homines facere temporalem moram reſtitutionis, quanti nouam rei ſuæ ablationem. Neque refert quòd conſenſus domini ſolùm debeatur ex charitate; quia obligatio charitatis valet ad ſuſpendendum vſum iuris, vt patet in diuite, cui ſuſpenditur ius, quò minùs prohibere poſſit pauperem in extrema neceſſitate rem ſuam ſe inuito auferentem, in quam tamen ablationem ſolùm ex charitate tenebatur conſentire. *Reſp.*

Dvbivm II.

Vtrùm remiſſio creditoris excuſet à reſtitutione?

Respondeo, Si creditor verè poterat condonare, libereque condonauerit, & Iure poſitiuo debitor non fuerit inhabilis ad beneficium remiſſionis, ipſum liberari ab onere reſtituendi. Quod verum exiſtimo, etiamſi rem debitam *Quomodo per remiſſionem liberetur à reſtitutione.*

Digitized by Google

tam non poſuerit priùs in manibus creditoris, imò neque reipſa, neque verbis, aut animo obtulerit, neque animum offerendi aut reſtituendi habuerit. Ita ex communi Panormitanus in c. Cùm tu, De vſuris, contra Dinum; Salonius quæſt. 62. art. 8. controuerſia 2.

Requiro in primis in creditore poteſtatem remittendi; huius enim defectu non proderit remiſſio pupilli aut alterius, per legem aut naturam inhabilis ad donationem, adeóque condonationem. Hinc Prælatus poteſt remittere debitum Eccleſiæ, quod in ſuam tantùm vtilitatem cedit, non autem quod aliàs concernit vtilitatem Eccleſiæ, vt docet Panormitanus in cap. Veniens 1. De teſtibus; & eſt argumentum ex cap. 1. De in integrum reſtitutione.

Secundò, Opus eſt, vt remiſſio ſit liberè facta, non vi ad eam obtinendam iniuſtè adhibita, non ex ignorantia, non metu ad eam extorquendam iniuſtè incuſſo; de quibus vide Medinam C. De reſtit. q. 3. Huc pertinet c. Sollicitè, De reſtit. ſpoliatorũ; vbi irritatur renuntiatio ſpoliati, eò quòd non præſumatur ſponte renuntiaſſe, quia renuntiauerit ſpoliatus. Neque tamen requiritur, vt præſenti pecunia oblata nihilominùs creditor fuerit remiſſurus; imò pauper timens ne ſi offerat pecuniam, ſit remiſſionem obtenturus, poteſt ea non oblata etiam precibus inſtare pro remiſſione: faciliùs enim remittuntur multa non oblata, quàm donentur pauca oblata, & iam quaſi obtenta. Minæ tamen de non ſoluendo, aut preces ita importunæ vt creditor vexationem redemiſſe cenſeri queat, irritam facerent remiſſionem, tamquam non ſatis voluntariam. Minis æquiparabitur hîc ſimulatio paupertatis, & quiuis alius dolus circa principalem cauſſam remiſſionis, atque etiam deſperatio recuperandi debitum in quam fortè conijcit creditorem debitor nimia ſua & iniuſta tenacitate.

Quinam incapaces remiſſionis.

Tertiò, Neceſſarium eſt ne debitor ſit incapax remiſſionis per Legem poſitiuam: talis enim eſt Primò Iudex Eccleſiaſticus delegatus, quando aliquid accipit à partibus, prçterquam eſculentum aut poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis diebus conſummi poſſit; cogitur enim eiuſmodi munus integrè reſtituere, etiamſi donatores remiſerint, cap. Statutum, §. Inſuper, & §. Si quid, De reſcriptis, in 6. Exiſtimat tamen Gloſſa, Iudicem retinere poſſe, ſi poſtquam reſtituit, rurſum pars ei donet, niſi fortè in fraudem reſtituerit, eo animo vt donatio repetatur, quod etiam ſenſit Graffius lib. 2. c. 132. Rectè etiam Silueſter verbo Iudex 1. quæſt. 8. hanc Gloſſæ mitigationem non admittit, niſi finito iudicio. Secundò, Si Viſitator accipiat procurationem in pecunia à locis viſitatis, aut etiam in victualibus à non viſitatis, aut alia munera, duplum reſtituere iubetur, etiamſi donatores remiſerint. Ita Gregorius X. cap. Exigit. De cenſibus, in 6. quæ omnia confirmantur ibidem ſequenti cap. Felicis, per Bonifacium VIII. eo ſolo excepto, quòd procurationem permittat accipi in pecunia, volentibus viſitatis. Tertiò, Si Inquiſitor prætextu officij ſui pecuniam extorſerit, iubetur reſtituere, nulla ſuper hoc remiſſione valitura; Clementina Nolentes, De hæreticis. Quartò, Canonicus qui non intereſt diuino Officio, tenetur reſtituere diſtributiones, etiamſi illi remiſerint, quibus accreſcunt; Trident. ſeſſ. 14. cap. 12. De reformat.

DVBIVM III.

Vtrùm ceſſio bonorum excuſet à reſtitutione?

Ceſſio bonorum.

CEDERE quempiam bonis, nihil eſt aliud, quàm profiteri ſe non eſſe ſoluendo omnibus debitis, ac proinde ſe cedere omnibus ſuis bonis, eáque diuidenda tradere, vt inde ſatisfiat quouſque poteſt. Inuentum autem eſt potiſſimùm ceſſionis beneficium, ne præter humanitatem paruo creditorum commodo, & magno ſuo incommodo debitores qui ſoluendo non ſunt iudicati, capiantur, & perpetuò detineantur in carcere. Etiamſi verò hoc beneficio non liberabãtur, quin pinguiorem adepti fortunam tenerentur in ſolidum pro viribus, vt patet L. 1. C. Qui bonis cedere poſſunt, (quamuis, vt benè Silueſter, non teneantur cauere de ſoluendo, etiamſi pinguius quid fuerint adepti) poterant tamen ex bonis poſt ceſſionem quæſitis retinere ſibi, quod Iudicis prudentis arbitrio ſatis ſit ad congruam & frugalem ſuam ſuſtentationem. L. Qui bonis, ff. De ceſſione bonorum.

Dubitatur à DD. Vtrùm etiam in ipſa bonorum ceſſione alimenta ſibi debitor iure retineat? Sanè ſecundùm Iuris rigorem non videtur retinere; Iura tamen quorumdam Regnorum permittunt vt retineat veſtes quibus tempore ceſſionis fuerit indutus: ſecundùm Ius tamen naturale ſunt debitori cedenti bonis ſuis, ex eis relinquenda alimenta, vt indicat dicta L. Qui bonis, eáque tutò retinere poteſt, imò & in eum finem abſcondere. Idem dixero de inſtrumentis artis quibus vitam ſuſtentet, cuiuſcumque valoris aut pretij ſint: ex bonis autem in ſpecie alienis, ſolùm ex miſericordia creditoris ei relinquendum aliquid per modum eleëmoſynæ, ne extremè indigeat.

Illud maioris quæſtionis hîc eſt, Vtrùm quando Lex ſiue communis ſiue municipalis debitori cedenti bonis plus indulget quàm ei liceret, manendo in ſolo Iure naturæ, quoad retinendum ex bonis ſuis, ne indecenter viuat cum vxore & prolibus, tutus ſit in conſcientia retinendo, an ſolùm in foro?

Reſpondeo, Niſi manifeſtam ea Lex contineat iniquitatem, eſſe tutum in conſcientia: quia vt benè Molina diſp. 572. Lex de ceſſione bonorum ad hoc valet, vt qui contractus celebrant, ſciant debitores hoc priuilegio gaudere, idque in ſuis contractibus præſupponant. Itaque in hoc grauamen cenſentur ſibi mutuò condeſcendere, quando tacitè etiam hac lege contrahunt. Conſentit Lopez 1. parte cap. 119. eſtque argumentum ex L. In condemnatione, ff. De Regulis Iuris; vbi dicitur, etiam eorum qui damnantur vt faciant quod poſſunt, rationem habendam eſſe ne egeant. Quod ergo ex æquitatis ratione indulgent Leges, vel maximè in conſcientia obtinebit.

Beneficio ceſſionis non gaudet debitor ex delicto.

Non gaudebit tamen beneficio ceſſionis qui debet ex delicto, ſiue delictum ſit admiſſum in contractu, ſiue extra contractum, ſiue debeatur tamquam pœna, ſiue pro reparatione damni & intereſſe: nam Iura beneficium ceſſionis illis ſolis concedunt, qui merè ciuiliter debent: & quando agitur de publica vtilitate, excluditur bonorum ceſſio, L. Propter honorem, C. Qui bonis cedere poſſunt. Intereſt autem publicæ vtilitatis, ne delicta maneant impunita, cap. Vt famæ, De ſenten-

tia

Digitized by Google

tiæ excommunicationis. Ita ferè Molina diſp. 572. Silueſter tamen verbo Reſtitutio 7. quæſt. 6. eum qui ex delicto debet, putat contra priuatum poſſe vti ceſſione, ſiue priuatus petat damna, ſiue pœnam ſibi per ſententiam applicatam, ne fruſtrà homo in hominem ſæuiat, per cap. Si res 14. q. 6.

Quinam hoc beneficio non indigeant.

Sunt porrò aliqui qui beneficio ceſſionis non indigent, hi nimirum qui priuilegio gaudent vt in carceré pro ciuili debito conijci non poſſint; tales ſunt Clerici, per cap. Odoardus, De ſolutionibus; mulieres honeſtæ, per L. Hodie nouo, C. De cuſtodia reorum; milites, L. Miles, ff. De re iudicata. Si tamen Clericus in fraudem ſecum contrahentis ſimulauerit ſe non eſſe Clericum, poſſet propter debitum ex tali contractu incarcerari, Molina diſp. 571. Idem dicendum de Clerico de fuga ſuſpecto: filius etiam emancipatus licet pater cedat bonis, de patrimonio quod ei iam quæſitum fuerit, non inquietatur, L. Si pater ff. Qui bonis cedere poſſunt.

Quærunt hic & illud, Vtrùm quando in ceſſione bonorum ritus aliquis adhibetur debitori ignominioſus, teneatur nihilominùs ſoluere quando peruenerit ad pinguiorem fortunam? Quibuſdam enim viſum eſt non teneri, eò quòd creditor videatur huiuſmodi ignominiam loco ſolutionis acceptare.

Sed verius eſt teneri. Ita Couarruu. lib. 2. Variarum reſolut. cap. 1. numero 6. Nam ignominia illa ad pœnam pertinet culpæ ſaltem præſumptæ, pœna autem non extinguit onus reſtituendi, vt alibi diximus. Huc pertinet quòd iure Caſtellæ, vt refert Molina, debitor cedens bonis tradatur creditori ad ſeruiendum, ea lege, vt torquem ferreum palàm geſtet collo circumligatum.

Solent interdum creditores rogati inducias concedere quinquennales, circa quas Notandum Primò, Eas poſſe concedi à creditore cui plus debetur, vocatis & non conſentientibus illis quibus iunctim non tantum debetur: imò etiam quando ſunt duo creditores æquales, quorum vnus vult, alius non vult concedere inducias, eæ nihilominùs conceduntur in fauorem pietatis. L. vlt. C. Qui bonis cedere poſſunt. Si plures fuerint ab altera aut vtraque parte pares quoad creditum, ſuperant illi qui numero fuerint ſuperiores.

Notandum Secundò, Induciarum hunc eſſe effectum, vt neque eis currentibus neque decurſis, integrum ſit debitori remedium ceſſionis.

Tertiò, Principalem creditorem vt inducias dare, ita etiam partem poſſe remittere debitorum defuncti, & in eo alios creditores ſe debere conformare: quod tamen non eſſe extendendum ad debita viuentium, monet Molina diſp. 572.

Ceſſio bonorum non prodeſt fideiuſſoribus.

Hoc etiam in ceſſione bonorum notandum, Eam non prodeſſe fideiuſſoribus debitoris, quin ipſi nihilominùs in ſolidum teneantur; in eum enim euentum maximè videtur ſibi creditor fideiuſſione cauiſſe, Inſtit. De replicationibus, §. vlt.

Si qui bonis ceſſit pœnitudine ducatur antequam bona ſunt diuendita, & dicat ſe poſſe creditoribus ſatisfacere, reſtituuntur ei bona, L. 2. C. Qui bonis cedere poſſunt. Hoc tamen locum non habet, quando ipſe debitor cedens bonis ea tradidit creditoribus in ſolutum. ibid. L. 4. Præiudicat etiam ſibi qui bonis ceſſit, ſi iterùm promittat in ſolidum ſatisfacere; ceſſio enim ad ſequentia debita non pertinet, hìc autem videtur nouum debitum contrahere, & ceſſionem ſuam eneruare, §. 1. Inſtitut. De replicationibus.

Denique illud roget hìc quiſpiam, Quando quis iuramento renuntiauit in contractu ceſſioni bonorum, an poſſit nihilominùs ea vti?

Reſpondeo, Non poſſe, niſi aliàs periclitaretur vita eius; ſecùs ſi tantùm iuraſſet ſoluere debitum, aut ſine iuraméto renuntiaſſet ceſſioni bonorum. Couarruuias lib. 2. Variarum reſolut. ſuprà, n. 7.

DVBIVM IV.

Vtrùm Religionis ingreſſus excuſet à reſtitutione?

SVPPONO tamquam certum, eum qui Religionem fuerit ingreſſus non perſoluto ære alieno, verè nihilominus fieri Religioſum: quamuis enim debeat, ſuus tamen eſt vt validè ſe dare poſſit Religioni. Secùs dicendum de ſeruo, qui ſuus non eſt, ſed alterius; aut coniuge poſtquam duo fuerint in carne vna, quando iam corporis ſui poteſtatem non habet, ſed alter coniunx.

Sed quæritur Primò, Vtrùm debitori liceat inuito creditore Religionem ingredi? Secundò, An vbi ingreſſus fuerit ſiue licitè ſiue illicitè, ſopiatur aut extinguatur debitum?

Sententia quorumdã.

Eſt opinio quorumdam, Si debitor in ſæculo manens poſſet creditoribus ſatisfacere, peccare eum, quando per ingreſſum Religionis ſe reddit impotentem. Imò nec iam in Religione liberum eſſe, ſed teneri ſua debita ſoluere ſi facultas ſuppetat, ars, aut induſtria, per quam poſſit acquirere & ſatisfacere. Ita tenet Gerſon Alphabeto 39. littera *X*. Imò vt refert Azorius lib. 12. cap. 1. & indicat Gerſon, dicitur hæc ſententia fuiſſe totius Academiæ Pariſienſis, & eam ſecuti ſunt Maior in 4. diſt. 38. Ioannes Medina & Nauarrus Commentario 1. De Regularibus, num. 8.

Probant Primò, Quia debitor facit contra Legem naturæ, reddendo ſe ingreſſu Religionis impotentem; facit enim alteri, quod ſibi non vellet fieri: neque excuſatur quòd ad vitam aſpiret perfectiorem, quia non ſunt facienda mala vt eueniant bona.

Secundò, Non eſt ſacrificandum Deo de alieno, vt ſæpè indicat Scriptura.

Tertiò, Nemo debet locupletari corporaliter aut ſpiritualiter cum iniuria alterius, per Regulam Iuris 48. De Regulis Iuris, in 6. & cap. Suam, De pœnis.

Quartò, Religionem ingredi eſt conſilij, debita ſoluere præcepti; conſilia autem intelliguntur ſaluis præceptis.

Quintò, Non liceret alienum ſurripere quo habeas vt te ad Monaſterium fortè diſſitum poſſis conferre.

Sextò, Ratiocinijs obnoxius non poteſt ingredi Religionem; ergo neque alius quiuis debitor. Antecedens patet per cap. Legem, diſt. 35.

Denique cap. Commiſſum, De ſponſalibus, Pontifex dicit, ei qui matrimonium promiſit iuramento, tutius eſſe priùs vxorem ducere, deinde Religionem ingredi, ergo & debita priùs ſoluenda. Verum contraria ſententia probabilior eſt, pro qua

Verior ſententia.

DICO PRIMO. Quando breui tempore, verbi gratia paucis annis differendo ingreſſum Religionis, & adhibendo labores conſuetos poſſet

debitor ſatisfacere creditoribus, verius eſt ad eiuſmodi dilationem teneri; non item ſi opus eſſet longo tempore, vel inſolitis laboribus, ſed tunc poteſt cedere bonis in vtilitatem creditorum, & ſtatim ingredi Monaſterium. Ita P. Nauarra lib.4. cap.4. numero 93, Lopez 1. parte, cap.129. Victoria ab ipſo citatus, Azorius ſuprà. Eſtque credibile, non aliud antiquiores Scholaſticos & Summiſtas voluiſſe, quando ſimpliciter dixerunt, debitorem vbi fecerit quod poteſt, & ceſſerit bonis, etiamſi integrè non ſatisfecerit, poſſe Religionem ingredi. D. Thomas hac parte, quæſt. vlt. art. 6. ad 3. Palude diſt. 38. quæſt. 4 art. 1. concluſ. 7. Angelus verbo Religioſus, numero 6. Ratio huius aſſertionis eſt, Quia liber homo per debita eiuſmodi pecuniaria non adimit ſibi poteſtatem in illis quæ perpetuum ſtatum concernunt, quem liberè poteſt ſecundùm Dei vocationem eligere: non poteſt itaque per debita impediri quò minùs ſibi licitum ſit in perpetuo cœlibatu manere, aut Religionem aliquando ingredi; cenſetur enim ſoluere non poſſe, quando ſine perpetuo præiudicio huius libertatis non poteſt: ſecùs ſi ſolùm ad breue tempus in huius libertatis vſu impediatur; nam quoad iſtud ſibi cenſetur præiudicaſſe contrahendo æs alienum, quod breui tempore ſolito opificio aut artificio poteſt ſoluere. In priori ergo caſu impotens erit, & relinquendo bona ſua creditoribus, excuſabitur ingreſſu Religionis, quatenus per eam inhabilis eſt ad ſibi quærendum quo creditoribus ſatisfaciat. Si tamen contigerit eum dimitti à Religione, ita vt iam iterùm ſibi incipiat lucrari, reuiuiſcent debita, quia non propriè fuerunt extincta, ſed ſopita.

Hinc ſequitur, Si habuerit aliqua in ſpecie aliena, ea reſtituenda eſſe antequam Religionem capeſſat; quia eorum reſtitutio, vt ſuppono, nec impoſſibilis eſt, nec longam requirit moram. Si debita ſint incerta, id eſt incertorum creditorum, poterit ingredi Religionem, & bona ſecum inferre Monaſterio, quia ſatisfacit applicando incerta pio loco. Duos tamen caſus rectè excipit Palude ſuprà. Vnus eſt, quando incerta ſunt per Eccleſiam certificata, id eſt certo vſui deſtinata, vtpute in ſubſidium Terræ ſanctæ: tunc enim non poſſet ea Religioſus dare Monaſterio. Alter eſt, quando debitor hæc incerta ſolùm obtineret tamquam executor; tunc enim eorum deberet fieri diſtributio auctoritate Superioris.

Sequitur Secundò, Quamuis & fauor Religionis, & beneficium ceſſionis hìc concurrant, potiùs tamen ex natura rei propter rationabilem impotentiam fieri, vt excuſet ingreſſus Religionis, quàm beneficio Legis poſitiuæ aut ſingulari Religionis fauore. Ceſſio tamen bonorum hoc beneficij debitori addit, quòd ſi vrgeatur à creditoribus, in carcerem alioqui mittendus, ſtatim poſſit Religionem ingredi, etiam quando breui tempore, ſi induciæ darêtur, poſſet eſſe ſoluendo.

Dico secundo. Debitor talis ſic ingrediens licitè Religionem, non tenetur in Religione exiſtens, labore aut induſtria ſua conquirere media quibus reſtituat; quinimò etiamſi aliqua lucratus fuerit, neque ipſe neque Monaſterium tenetur inde ſatisfacere creditoribus: ſecùs ſi Monaſterium aliqua bona Religioſi ad ſe ſumpſiſſet, aut eius intuitu, ſucceſſione, donatione, aut vltima voluntate accepiſſet. Eſt communior ſententia, contra Nauarrum Commentario 2. De Regularibus, numero 42. & ſatis colligitur ex dictis: ſi enim ære alieno non obſtante, liceat mihi Religionem ingredi, cùm ea ſit Religioſi conditio vt proprium non habeat, ſed Monaſterio quærat, liquidum eſt, neque me qui maneo impotens, neque Monaſterium cuius non eſt debitum, teneri.

Dico tertio. Quando is qui propter debita debebat ſecundùm dicta differre, intempeſtiuè ad Religionem fuerit admiſſus, ſi in eo admittendo per ignorantiam non excuſentur Superiores aut Monaſterium, probabile eſt eos tamquam cooperatores teneri creditoribus de hac impotentia, ſaltem quouſque donatio qua ſe debitor Monaſterio donat, cenſeri poteſt eis lucratiua: ſi autem ipſi excuſentur per ignorantiam, probabile eſt ex iuſtitia, ne quidem lucra Religioſi obnoxia fore creditoribus.

Ad argumenta pro contraria ſententia, reſpondeo. Ad Primum, Ordinem charitatis aut iuſtitiæ non exigere, vt talis differat ingreſſum Religionis; adeoque verum non eſſe, quòd alteri aliquid faciat, quod meritò ſibi nollet fieri. *Reſp. ad argumenta 1 ſententiæ. Ad 1.*

Ad Secundum, Non ſacrificat de alieno, niſi ſeruus ſit vel matrimonium conſummauerit. *Ad 2.*

Ad Tertium, Quartum, & Quintum, patet ex dictis. *Ad 3.4.5.*

Ad Sextum reſpondeo, Prius cap. ex D. Gregorio ita habet: *Quod ſi etiam tales Monaſterium petunt, ſuſcipiendi nullo modo ſunt, niſi prius à ratiocinijs publicis abſoluti fuerint.* Verùm loco *ratiocinijs*, emendatiùs legitur *actionibus*, vt habet originale. A ratiocinijs igitur (nam de illis præcedit in eodem textu,) & actionibus publicis priùs abſolui eum vult Canon iſte, qui ad Religionem ſit admittendus, ſed non tam quia iniuria fiat illis quibus obligatus erat, quaſi aliquid eis inde ſit deceſſurum, quàm quia Religioni per occupationem ratiociniorum & ſæculares actiones aliquid decederet. Vnde etiam factum eſt, vt potiùs id ſtatutum ſit de obnoxio publicis ratiocinijs, quàm priuatis; publica enim plus occupationis & ſtrepitus habent. *Ad 6.*

Ad Septimum reſpondeo, Verum ſenſum illius cap. eſſe, ei qui iam incipit deliberare, & ſuſpirat, vt habet textus, ad frugem melioris vitæ, nondum tamen abſolutè ſtatuit vtrùm velit ingredi Religionem, vrgente iam tempore quo iurauit ducere vxorem, tutius eſſe priùs contrahere, & poſteà, ſi elegerit, ad Religionem migrare. Pro quo ſenſu vrgenda verba, *ſuſpirat*, & *ſi elegerit*. Ita ex ſententia aliorum DD. quos citat Sanches lib. 1. De matrimonio, diſp. 43. Vt itaque hìc cum noſtro debitore ſubſit paritas, faciamus etiam ipſum iuraſſe ſolutionem creditoribus præſtare, & nondum elegiſſe ſtatum Religioſum, ſed de eo eligendo deliberare, omnino admiſerimus, ſi tempus inſter quo debet & poteſt ſoluere, tutius illi eſſe, ſi priùs alieno ære ſe liberet. *Ad 7.*

Poſtquam hæc à me prælecta fuerunt, ad notitiam meam venit Bulla Sixti V. quæ incipit, Cùm de omnibus Eccleſiaſticis ordinibus, edita anno M. D. LXXXVII. & altera Conſtitutio eiuſdem Pontificis, prioris declaratoria, quæ incipit, Ad Romanum ſpectat Pontificem, edita anno M. D. LXXXVIII. quibus Conſtitutionibus efficiuntur

ciuntur perpetuò ad Religionem inhabiles, ære alieno ſupra vires facultatum ſuarum grauati. Hæ Conſtitutiones vbi publicatæ & receptæ fuerint, dubitationis noſtræ anſam magna ex parte reſcindent. Sciendum tamẽ, Clementem VIII. quoad nullitatem profeſſionis, has prædeceſſoris ſui Conſtitutiones iterùm ad terminos Iuris communis reduxiſſe.

DVBIVM V.

Vtrùm compenſatio excuſet à reſtitutione?

RESPONDEO affirmatiuè. Qui enim compenſat, ſoluere dicitur, L. Si debitor, ff. Qui potiores in pignore. Seruanda tamen quæ diximus Dub.6.cap.1.

In quibus compẽſatio locũ habeat

Notandum Primò, Compenſationem propriè non habere locum, niſi in rebus quæ conſiſtunt in pondere, numero, & menſura: in alijs loco iuſtæ compenſationis potiùs erit detentio, quamuis eam aliqui vocent compenſationem indirectam, vt Siluester verbo Compenſatio. Cùm enim compenſatio ſit debiti & crediti inter ſe contributio, ff. De compenſationibus, L. 1. vix inter ſe liquidò commenſurantur, niſi functionem recipiant.

In quibus non habeat.

Neque tamen in his ſemper locum habet compenſatio; in depoſito enim locum non habet, vt diximus loco citato: quod limitant, niſi etiam alterum debitum ſit ex depoſito. Item in commodato non dicitur habere locum, per L. vlt. C. De commodato: ita enim ex ea opinatur Molina diſp. 197. At fortè ſolidum hoc non eſt: vt enim omittamus cuiuſdam coniecturam, loco *commodati* legendum eſſe *commendati*, id eſt, depoſiti; vt item omittamus, res quæ functionem recipiunt potiùs mutuari ſolere quàm commodari; fieri poteſt quod alij dicunt, agi de debito non liquido. Verùm quia illud dicitur magis quàm probatur, probabile maneat, etiam commodatum excipi. Quo tamen admiſſo, non perinde negabitur compenſatio pecuniæ, quam fortè debebit commodatarius ex commodato amiſſo, ſicuti nec expenſarum quæ factæ fuerint in rem ipſam, quando iam erat commodata. Certius eſt de quibuſdam alijs, vtpote de pecunia data Quæſtori in frumentum Reipublicæ emendum: nam illam eum compenſare non poſſe, ſtatutum eſt L. Ob negotium, ff. De compenſationibus. Item mandatarius qui non ſolet ſtipendium accipere, ſi nihil ei promiſſum fuerit, non compenſat mercedem, etiamſi ex gratitudine aliquid debeatur. Item ſi reditum mihi debeas ſex florenorum, & ego tibi debeam centum, currit mihi reditus, nec compenſas etiamſi redimibilis ſit per ſimilia centum, niſi ſignificaueris te centum iſta velle haberi à me in ſolutum pro ſorte reditus; Molina ex Nauarra diſp. 560. Item ſi debeam tibi in diem, non potes ante diem compenſare creditum meum cum hoc debito. Similiter ſi debeam ſub conditione, ſuſpenditur ea pendente compenſatio. Item ſi debeam fiſco in certum opus publicum, reparationem aut conſtructionem murorum, pontium, & ſimilium, aut ſtipendia militum, non potero compenſare; ſecùs ſi debeam alio titulo, puta pro mulcta, aut quia domum à fiſco conduxi. Ita Lælius parte 2. cap. 54. Item ſi quis poſſeſſionem alienam indebitè occupat, non habet locum compenſatio, L. vlt. C. De compenſationibus. Item eius quod non illi debetur qui conuenitur, ſed alteri, compenſatio fieri non poteſt, L. Eius, C. eodem. Filius tamen eius quod patri debetur, compenſationem objicit, modò de rato caueat, L. Si cum filio, ff. eodem. Item contra fideiuſſorem non eſt compenſatio neque actio, quando creditor habet in promptu compenſationem contra principalem debitorem; imò fideiuſſor poteſt deducere non ſolùm quod ſibi debet creditor, ſed etiam quod idem creditor debet principali debitori, L. Verum, ff. eodem. Item qui condemnatur vt aliquid ei reddat cui vim intulit, aut furto abſtulit, aut alio maleficio, ſoluet nulla ſuffragante exceptione compenſationis, ſaltem in foro externo; nam in foro conſcientiæ, quando eius qui compenſatione vtitur creditum non minùs liquidum eſt & certum quàm debitum, tuta ſemper erit compenſatio, etiam in depoſito, ſi aliter recuperari debitum non poteſt, neque ſequuntur incommoda, quæ fortè à Lege aliter diſponente præſumuntur, & omnino abeſt ſcandalum, & cuiuſcumque incommodi periculum.

DVBIVM VI.

Vtrùm excommunicatio creditoris excuſet à reſtitutione?

1. ſententia.

PRIMA eſt ſententia quorumdam; qui abſolutè affirmant excuſare. Ita Adrianus in 4. quæſt. 5. De clauibus; Panormitanus in cap. Inter alia, De ſententia excommunicationis; qui addit, debere eiuſmodi debitum deponi in æde ſacra. Idem tenuit tamquam probabile Gloſſa in cap. Nos ſanctorum, verbo Conſtricti ſunt, 15. quæſt. 6. Vbi etiam extendi videtur ſententia iſta ad debitorem qui iuraſſet ſoluere.

2. ſententia.

Secunda ſententia diſtinctione vtitur: dicit enim, Si nominatim excommunicato, aut notorio Clerici percuſſori (qui ſoli tamquam excommunicati nunc vitandi ſunt) debeas ratione furti, mutui, commodati, aut ſimili titulo, vbi debitum ſit naturale aut diuinum ex ipſa re contractum, oportere ſoluere, non obſtante excommunicatione creditoris; ſi verò debitum fuerit non ex ipſa re, ſed verbis, puta promiſſione, aut ſtipulatione etiam iurata, contractum, ſuſpendi ipſa excommunicatione. Ita tenet Medina C. De reſtitutione, quæſt. 3. cauſſa. 9.

3. ſententia verior.

Tertia, eaque admodum communis apud Iureconſultos & Theologos, abſolutè negat debitorem excuſari per excommunicationem creditoris. Hanc tenet Siluester verbo Excommunicatio 5. quæſt. 12. & probat ex illo axiomate D. Thomæ in 4. quod habet, obligatum excommunicato ante ſententiam, manere etiam obligatum in excommunicatione, niſi à Iure abſoluatur, ſicuti à fidelitate præſtanda abſoluitur Vaſallus dicto cap. Nos ſanctorum, & cap. Iuratos milites 15. quæſt. 6. Cùm itaque nuſquam in Iure debitor ratione excommunicationis creditoris abſoluatur, manet obligatus. Hæc ſententia verior eſt, eamque ſequitur ex recentioribus Suarez De cenſuris diſp. 15. ſect. 8.

Obiectioni reſpõdetur.

Quod itaque objiciunt, non eſſe Iure exceptam hanc communicationem, quæ eſt cum excommunicato in ſolutione debiti, diluitur; Quia

ized by Google

vbi debitum antiquius intercedit, non opus eſt exceptam eſſe communionem, vt liceat aut obliget, ſed potiùs opus eſſet exceptione, vt deſinat obligare aut licere: nuſquam enim generatim ita interdicta eſt communicatio cum excommunicato, vt etiam ijs qui priùs aliquid ei debebant, prohibiti ſint illud præſtare. Declarauit tamen Ius, quoſdam peculiariter obligatos excommunicato, poſſe ei communicare, vtpote vxorem, filios, ſeruos, & ſimiles, cap. Quoniam multos 11. quæſt. 3. non autem id declarauit de debitoribus, quia communicatio quæ eſt in ſolutione debiti pecuniarij, leuis eſt, adeoque non videbatur de ea poſſe eſſe ſcrupulus: neque enim neceſſaria eſt debitori abſolutè & ſimpliciter ciuilis communicatio, ſicut iſtis alijs. Sanè ſi hæc communicatio magnifacienda ſit, ne quidem liceret ab excommunicato recipere debitam pecuniam, neque ipſe teneretur eam ſoluere; cuius tamen contrarium Ius definit cap. Si verè, De ſententia excommunicationis. Deinde eodem cap. Quoniam multos, Gregorius VII. dicit ſe non prohibere illos qui humanitatis cauſſa aliquid dare voluerint excommunicatis, non in ſuſtentationem ſuperbiæ; multo minùs ergo prohibet ſoluendi debiti gratia aliquid eis dare: quod notandum eſt contra quoſdam, qui ex illo cap. volebant ſolis domeſticis concedi, vt debita & conſueta officia præſtent excommunicatis, quibus Silueſter opponit eodem cap. excipi etiam ruſticos ſeu colonos ſeruientes excommunicatis.

Denique illud obſeruandum, Etiamſi vbi ęqualis aut minor ratio ſubeſt, non liceat quæ Iuris priuilegiati ſunt extendere, licet tamen extendere ad caſum vbi maior ratio ſubeſt, vt docet idem Silueſter: quod tunc ſaltem erit veriſſimum, quando conceſſio Iuris ſolùm eſt declaratio, non autem Iuris noui conſtitutio. Ratio autem maior ſubeſt in ſoluente debitum, quàm in eo qui donet ſolius humanitatis cauſſa.

Obiect. 1. Dices, Dicto cap. Inter alia, De ſententia excommunicationis, dicitur, extra caſus qui ſunt in cap. Quoniam multos, neminem teneri communicare excommunicato; ergo debitor qui ibi non exprimitur, non tenetur.

Resp. Reſpondeo, Satis contineri illo cap. Debitorem; deinde exceptiones illas intelligi de communione ciuili ſimpliciter, vt iam ſuprà indicauimus.

Dices Secundò, Sociorum in mercatura communio magna eſt; ergo ſi quis cum Petro contraxerit eiuſmodi ſocietatem, ea ſolutus erit ſi Petrus excommunicetur. *Obiect. 2.*

Reſpondeo, Non fore ſolutum, ſed debere ſtáre pactis, ſi remota excommunicatione tenebatur ex iuſtitia: generatim enim docent cap. Inter alia, & cap. Si verè, ſuprà citata, vinculum arctæ obligationis quod præceſſerit excommunicationem, non ſolui quando creditor excommunicatur. Ita tenet Gloſſa in 1. cap. diſt. 41. & ſequitur Suarez ſuprà. *Resp.*

Dices Tertiò, Cap. Excommunicamus, §. Credentes, De hæreticis, ita ſtatutum legimus: *Nullus præterea ipſi excommunicato ſuper quocumque negotio, ſed ipſe alijs reſpondere cogatur.* Item cap. Decernimus, De ſententia excommunicationis, in 6. repelluntur excommunicati ab omni actione in iudicio. *Obiect. 3.*

Reſpondeo, Excommunicatum ſiue occultè ſiue nominatim denuntiatum in iudicio non poſſe petere aut agere, niſi ſuper excommunicationis ſuę nullitate aut abſolutione, quia apertè hoc Iura ſtatuunt, & in illis quæ fauorem ſpectant excommunicati, nihil immutatú eſt per Conſtitutionem Conſtantienſem, quæ incipit, Ad euitanda, de vitandis ſolùm denuntiatis & Clerici per cuſſoribus. Verùm ex hac forenſis communionis priuatione, quæ multum haberet publici ſcandali, non rectè infertur quòd non poſſet excommunicatus priuatim petere ſibi debitam pecuniam, neque hoc vllo Iure prohibetur, vt teſtatur Suarez ſuprà: multò minùs inde infertur, quòd non teneatur debitor ei ſoluere. *Resp.*

Dices Poſtremò pro ſententia Medinæ, Quicumque contrahit, ſemper intelligitur ſolùm obligari prout Iura permittunt, contractus enim ſubſunt diſpoſitioni Legis: cùm itaque Ius prohibeat omnem communionem cum excommunicato, non cenſebor ei obligatus ex contractu, ſed ſolùm ex delicto, aut aliàs ratione rei. *Obiect. 4.*

Reſpondeo; Suprà ſatis oſtenſum eſt, talem communionē quæ eſt in ſolutione, Ius non prohibere. *Resp.*

TRA-

TRACTATVS QVINTVS De Contractibus.

CAPVT PRIMVM. De Contractibus in genere.

DVBIVM PRIMVM. *Quid ſit, & quotuplex Contractus?*

Contractus. CONTRACTVS eſt vltrò citroque obligatio. Vlpianus L. 19. ff. De verborum ſignificatione. Obligatio ſumitur pro pacto obligante: pactum enim eſt quaſi genus contractus, & dici poteſt ſecundùm eumdem Vlpianum, *duorum aut plurium in idem conſenſus*. Quando autem eſt mutua obligatio, vel eſt tantùm perſonarum de rebus, vel de perſonis, qualis eſt matrimonij. In rebus autem tria conſideranda ſunt, vt ex dictis primo Tractatu patet, dominium, vſusfructus, & vſus. Contractu ergo transfertur in alium vel dominium, vel vſusfructus, vel vſus. Si dominium, *Venditio. Emptio.* vel id transfertur pro æſtimato pretio, & eſt Venditio ex parte eius qui rem præſtat, & Emptio ex parte alterius qui pretium reddit, de quo L. 2. C. De reſcindenda venditione; vel vna res pro alia traditur non tamquam pretium eius, vt pi- *Cambium.* leus pro calceo, eſtque Cambium, quo etiam pretia inter ſe commutantur; vel debet res quæ traditur, poſt aliquod tempus reſtitui, nō quidem *Mutuum.* in in diuiduo, ſed in ſua ſpecie, & dicitur Mutuum. Si vſusfructus detur pro pretio, ferè eſt *Emphyteuſis.* Emphyteuſis, quando res eſt immobilis, & datur dominium vtile vt minimum ad decennium, aut ad vitam vnius. Si vſus tantùm, vel id fit gratis, ita vt ſatisfaciat qui accepit reſtituendo rem ſe- *Commodatio.* cundùm ſubſtantiam, & dicitur Commodatio; vel pro vſu alterius rei, quæ eſt Permutata commodatio; vel pro pretio, eſtque Locatio & Con- *Locatio. Conductio.* ductio.

Obligatio triplex. Obligatio alia naturalis tantùm, quæ vera quidem eſt, & cui Ius ciuile non reſiſtit, ſed neque aſſiſtit concedendo actionem; alia ciuilis tantùm, ex qua datur actio in foro externo, cùm tamen actori non competat Ius in foro conſcientiæ: alia eſt naturalis & ciuilis ſimul.

Contractus diuiditur primò in nominatum & innominatum. Variæ ſunt contractus ſeu pacti diuiſiones: diuidunt enim contractum Primò in nominatum & innominatum. Nominatus eſt, qui in nomine generalis pactionis aut contractus non ſtat, ſed tranſit in proprium & ſpecificum nomen contractus. L. Iuris gentium, ff. De pactis. Contractus innominatus eſt, qui proprio ac ſpecifico nomine caret.

Dico, *ſpecifice*; permutatio enim erit contractus innominatus, quòd hoc nomen generale ſit.

Quatuor ſpecies contractus innominati. Quatuor contractus innominati ſunt ſpecies, Do vt des, Do vt facias, Facio vt des, & Facio vt facias. L. Naturalis, ff. De præſcriptis verbis; vbi benè monet Molina, ſub affirmatione comprehendi negationem: ſi enim dem vt deſiſtas à lite, do vt facias. Per ſtipulationem innominatus contractus tranſit in contractum nominatum, & obligatio naturalis in ciuilem.

Secundò diuiditur in bonæ fidei, & stricti iuris. Secundò diuiditur contractus in bonæ fidei, & ſtricti iuris. Bonæ fidei contractus eſt, in quo propter eius neceſſitatem & communem vſum ad humanum conuictum Iudici permittitur, ex æquo & bono ſtatuere etiam illud quod inter partes expreſſum non fuit, ſed ſuppoſita bona fide ineſſe cenſetur; tales ſunt emptio, locatio, & ſimiles. Stricti iuris contractus eſt, in quo iudex ad verba aſtringitur, vt fit in ſtipulationibus. Vide Couarruuiam in Regulam Poſſeſſor, parte 2. §. 6.

Tertiò, in onerosum & lucratiuum. Diuiditur etiam contractus in oneroſum, qualis eſt venditio, emptio, locatio, &c. & lucratiuum, qualis eſt commodatio.

Quartò, in nudum & veſtitum. Denique diuiditur pactum in nudum & veſtitum, de quo alibi diximus. Pactum nudum non parit obligationem in foro externo, tribuit tamen exceptionem, L. Iuris gentium, ff. De pactis. Impedit ſoluti repetitionem, tribuit ius compenſandi in conſcientia, & retinendi pignus. denique ſi acceſſerit fideiuſſor, efficaciter obligat.

Quintò, in proprium, improprium, & magis improprium. Diuidunt etiam contractum, vt alius ſit proprius, qui ſuprà definitus, quando vltrò citroque eſt obligatio: alius improprius, quando ex vna tantùm parte, vt in donatione, vbi donans obligatur ad tradendum; alius magis improprius, quando ex neutra, vt in tranſactione verbi gratia ſi conuentum ſit ita ſeruari, donec vni aut alteri parti aliter viſum fuerit. Videri poteſt Lælius 2. parte cap. 26.

Alij monent, quatuor modis contractum iniri, re, verbis, litteris, & conſenſu. Re, vt in mutuo; verbis, in ſtipulatione; litteris, per chirographum, quo quis fatetur ſe recepiſſe quod non recepit; conſenſu, vt fit in ſocietate. Angelus verbo Obligatio, §. 3.

Digitized by Google

DVBIVM II.

Qui poſſunt contrahere?

Pubertati proximi quomodo contrahere poſſint.

HVc pertinentia quædam diximus quando De donatione; hìc addo, impuberem pubertati proximum, id eſt maſculum decem cum medio, & feminam nouem, cum medio annorum, in ſuum quidem commodum poſſe validè contrahere, non tamen in ſuum incommodum, niſi cum tutoris conſenſu. Obligabitur ergo ciuiliter tunc demum, quando ex contractu factus fuerit ditior. Sanches De Matrimonio lib. 6. diſp. 38. numero 7. Ratio eſt, Quia minoribus ætas in damnis ſubuenit, in proſperè geſtis obeſſe in aliquo non conſueuit, L. Non eo minùs, C. De procuratoribus.

Probabile tamen eſt, impuberem pubertati proximum & alium quemuis minorem & pupillum naturaliter obligari, etiam in ſuum incommodum, quando res quam alienant talis eſt, vt interuenire non debeat Iudicis, ſed tantùm tutoris auctoritas, quamuis etiam tunc gaudeant beneficio reſtitutionis in integrum, nam & illo gaudent, quando auctoritate curatoris contraxerint, ſi modò læſi ſint, L. 2. C. Si tutor interuenerit. Semper autem cenſentur læſi, quando ex contractu nulla eis poteſt eſſe vtilitas, ſed damnum.

Si pubes minor iuret ſe ſeruaturum contractum, etiam ſine conſenſu curatoris initum, tenetur ex eo, etiamſi oneroſus ſit ciuiliter: imò nec habet reſtitutionem in integrũ, quamuis lædatur, quia iuramentum ſupplet ætatem. Quod extende, ſiue iuramentum in ipſo contractu, ſiue antè ſiue pòſt apponatur, ſiue per ſe ſiue per procuratorem cum ſpeciali mandato minor iuret: quod etiam ad alienationem immobilium extendit Sanches ſuprà numero 13. vbi addit numero 16. non habere hanc vim iuramentum præſtitum à proximo pubertati, excepta cauſſa matrimoniali.

Hinc infertur, Quando quis contraxit cum minore, in caſu quo minor obligatur naturaliter, non teneri in conſcientia reſtituere minori quod ab eo accepit, donec minor, ſi læſus fuerit, vtatur beneficio reſtitutionis, & Iudex per ſententiam cogat: neque aliter poterit minor occultè, quod dedit, recuperare aut compenſare; imò ius compenſandi occultè competet ei qui cum pupillo contraxit, ad illud enim ſufficit obligatio naturalis.

DVBIVM III.

Quomodo Contractus irriti ſint, aut obnoxij reſtitutioni in integrum?

DIXIMVS quomodo ratione perſonarum contrahentium contractus vitientur, hìc aliæ cauſſæ & modi proferendi ſunt. Ratione rerum de quibus ſunt, vitiantur, quia de quibuſdam contrahere Lege vetitum eſt: & Lege quidem naturæ euaneſcunt ſtipulationes de re impoſſibili, vt verbi gratia ne factum ſit quod factum eſt, vt iuri ſanguinis quis renuntiet. L. Ius agnationis, ff. De pactis. Lege autem poſitiua contractus qui lædunt Ius publicum, vt quòd vectigalia non ſoluantur, & alia multa quæ videre licet apud Silueſtrum verbo Pactum, & Lælium ſuprà numero 11.

Inualidi etiam ſunt ab initio contractus qui non fuerunt ſatis liberè initi, obligatio enim in contractibus eſt neceſſitas quædam orta ex libertate. Quia tamen non quiuis defectus libertatis continuò inualidat contractum, quædam hìc examinanda ſunt.

Primum, Quomodo error inualidet contractum. *Error quomodo irritet contractum.*

Sanè quando eſt circa rei ſubſtantiam, ſemper irritat; ſi autem fuerit circa aliquid aliud, verbi gratia qualitatem, pretium, &c. & dolus non dederit cauſſam contractui, contractus eſt validus, vt ſi in valore rei emptor decipiatur, etiam vltra iuſti pretij dimidium, hactenus erit contractus validus, quòd ſaltem inuito emptore qui fuerit à venditore circumuentus, non poterit reſcindi, ſed ad æqualitatem debebit reduci. Quando autem dolus dat cauſſam contractui, cuius conſcia ſit pars cum qua contrahitur, ſecundùm Ius naturæ eſt in arbitrio decepti reſcindere contractum, niſi natura ſua ſit inſolubilis, qualis eſt matrimonij: tunc enim omnino manet validus, aliàs ſemper Iure poſitiuo doli exceptione poteſt elidi.

Verùm dubites, An ante ſententiam deceptor teneatur implere, ſi deceptus velit?

Reſpondeo, Si ſit contractus ſtricti Iuris, teneri; ſi ſit bonæ fidei contractus, quia is ſecundùm probabilem ſententiam Iure poſitiuo abſolutè propter dolum eſt irritus, probabile eſt non teneri. Verius tamen videtur, neque contractum bonæ fidei ita Iure eſſe irritum, quin remaneat in deceptore, etiam ſemoto omni damno alterius contrahentis, obligatio ſaltem naturalis implendi, ſi deceptus velit.

Si autem is cum quo contrahis non ſit particeps doli, verius exiſtimo, talem contractum eſſe validum: ſi tamen fuerit gratuitus, poterit in irritum reuocari arbitrio læſi, vt ſi per dolum Petri dones Paulo, aut voueas aliquid Deo. Imò verius exiſtimo, etiam in oneroſis deceptum in conſcientia liberum fore, ſi res adhuc ſit integra, vbi errorem agnouerit, donec per Iudicem compellatur.

Quando autem res non eſt integra, Iura concedunt læſo reſciſſionem, ſi pars altera fuerit conſcia vitij, aliàs ſolùm actionem quanti minoris: quamuis manendo in Iure naturæ ſemper videatur poſſe reſcindi.

Secundò videndum, Quomodo metus irritet contractum. *Quomodo metus irritet.*

Vbi ea ſententia videtur probabilior, quæ dicit, contractum verè factum ex metu ad hoc per iniuriam ab eo cum quo contrahitur incuſſo, ex Iure naturæ hactenus ſemper eſſe irritum, vt læſus non teneatur ei ſtare, niſi de nouo expreſsè [illegible]acitè conſentiat. Verùm de hoc pluribus [illegible]us 1. 2. q. 6. art. 6. neq; ſanè multùm reipſa diſſentiunt, qui dicunt, eſſe quidem validum, ſed pendere ab arbitrio læſi, vtrùm velit eum reuocare, an non: ſi enim ab arbitrio eius pendet vt poſſit reuocare ſine vlla Iudicis ſententia, verè non obligatur. Hactenus tamen Iure naturæ poterit dici non eſſe omnino irritus, quòd pars quæ incuſſit metum teneatur, niſi pars læſa remittat, alioqui ex parte læſi vt oriatur obligatio, potiùs dicen-

dicendum eſt requiri nouum conſenſum, quàm requiratur reſciſſio ne oriatur obligatio; & ex parte altera quæ metum incuſſit contrà accidit, vt maneat obligatio, niſi partis læſæ interceſſerit remiſſio.

At Quæres, Quid hîc irritat contractum, defectus voluntarij, an iniuria? Non enim videtur ille irritare; quia ſi metus aliunde aut iuſtè incutiatur, æquè reddit actum inuoluntarium, non tamen irritat contractum. Non videtur etiam irritare iniuria; quia etiam quando dolus interuenit circa rei valorem, fit iniuria, tamen, vt diximus, non irritatur contractus.

Reſpondeo, Vtrumque debere concurrere, ſed immediatè concurrere defectum voluntarij, mediante autem illo iniuriam. Quando enim per iniuriam metu adigor, non ſolùm phyſicè, ſed etiam moraliter ſum inuoluntarius, & quod ibi eſt admixtum voluntarij, eliditur tamquam totum ab illo poſitum cum quo contrahitur, quaſi & illud voluntarium quod in me eſt, non tam meum ſit, quàm eius qui me metu adigit, itaque moraliter conſenſus meus omnino deeſt: ſecùs quando vel iuſtè vel ex alia cauſſa extrinſeca in me oritur metus ex quo contraho; voluntarium enim illud quod tunc eſt in me quando ex metu volo, meum eſt, neque poteſt ſimiliter transferri ad alterum metum inferentem: etiamſi enim metum ad hoc incutiat vt contraham, cauſſam tamen dedi priori voluntate mea & culpa, vt ſic adigi poſſim. At quare non ſimiliter dolus, per iniuriam interueniens irritum facit contractum? Ideò quòd metus, de quo agimus, cum iniuria ad contrahendum à parte incuſſus, ſimpliciter faciat actum ſecundùm ſubſtantiam moraliter inuoluntarium; dolus autem, qui non omnino irritat, non facit ſecundùm ſubſtantiam inuoluntarium, ſed tantùm in exceſſu pretij, vel ſimili modo.

Reſtitutio in integrū. Tertiò videndum de reſtitutione in integrum, cui aliquando contractus ſunt obnoxij. Reſtitutio in integrum eſt prioris ſtatus vel iuris redintegratio, vt dicit Silueſter verbo Reſtitutio, initio; & locum habet, quando contractus fuit quidem ratus mero Iure, & ſecundùm communem Iuris formam, ſed ex fauore læſi in irritum reuocatur auctoritate Iudicis. Sic minor reſtituitur in contractu inito ante vigeſimum quintum annum expletum, modò primo quadriennio inde computando, id eſt ante vigeſimum nonum impletum, petierit, niſi fortè maior factus contractum approbauerit, in quo priùs læſus fuit. Si tamen contractus quem ratificat iam maior factus, Iure ab initio non fuerit ratus, excidit quidem beneficio reſtitutionis, ſed habet aliud Iuris remedium, L. 1. C. Si maior factus alienationem, &c.

Caret etiam beneficio reſtitutionis minor, ſi contractum, in quo læſus eſt, iuramento confirmauerit, Authentica Sacramenta puberum, C. Si aduerſus venditionem.

Reſtituitur etiam Eccleſia, non tamen ſingulæ perſonæ Eccleſiaſticæ in priuatis contractibus.

Item Reſpublica alicuius oppidi, ſupremus Princeps, Vniuerſitas ſtudiorum; rudes, vt ruſtici & mulieres. Fructus etiam veniunt in hac reſtitutione, ſi non ſolùm in re, ſed etiam in illis minor læſus fuerit.

CAPVT II.

De Emptione & Venditione.

QVATVOR ferè radices fraudis ſunt in hoc contractu, vt rectè Toletus De peccatis mortalibus cap. 47. Prima eſt in pretio, ſecunda in merce, tertia in modo vendendi creditò aut parata pecunia, quarta in pacto retrouendendi.

DVBIVM I.

Quódnam cenſeri debeat iuſtum rei pretium?

IN rerum venalium æſtimando pretio non tam phyſica rei præſtantia quàm vtilitas ad vitam & vſum hominum conſideranda. Erit etiam habenda ratio multitudinis aut paucitatis tam rerum quàm emptorum; denique ordinarij laboris, periculi in negotiatione ſubeundi, impenſæ, curæ, induſtriæ. Standum autem eſt in hac æſtimatione iudicio Magiſtratus, quando is pretium ſtatuere voluerit, quod legitimum (quaſi lege poſitum) dicere ſolemus: ſtandum inquam, tum quia minùs corruptum eſt Magiſtratus hîc iudicium, tum etiam quia prudentius, vtpote qui accuratiùs perſpectas habeat hîc conſiderandas circumſtantias. *Pretium legitimū.*

Aliud tamen eſt iuſtum pretium vulgare, quod æſtimatur iudicio intelligentium mercatorum & aliorum. *Vulgare.*

Differunt hæc pretia, quòd legitimum conſiſtat in indiuiſibili, vulgare latitudinem ſuam habeat; vnde quoddam dicitur infimum, aliud medium, aliud ſummum: quæ varietas prouenit ex circumſtantiarum varietate & incertitudine, à quibus pretium vulgare magis pendet quàm legitimum: in legitimo enim ex incertitudine æſtimata aliquid certi præfigitur, quaſi ex auctoritate, in vulgari autem æſtimatio non tam certò præfixa eſt quàm mobilitati affixa, præſertim cùm & ipſi æſtimatores ita varij ſint, vt non facilè conſpirent in quantitatem Mathematicè eamdem. Vnde & aliud diſcrimen ſequitur, quòd legitimum ſtabilius ſit, neque tam facilè mutetur. *Quomodo hæc duo inter ſe differant.*

Si obieceris, Iuſtitiam quæ in commutationibus eſt, habere medium rei, adeóque ſemper iuſtum pretium in indiuiſibili conſiſtere. *Obiect.*

Reſpondeo, Quando ipſum medium rei metiendum eſt ex vario concurſu circumſtantiarum, & varia æſtimatione iudicantium, retinere nihilominùs quam diximus latitudinem. *Reſp.*

Quæres, Vtrùm ſequi oporteat Magiſtratus æſtimationem, quando euidens fuerit propter circumſtantias iam mutatas, pretium legitimum quod priùs erat iuſtum, nunc eſſe iniuſtum?

Reſpondeo, Niſi omnino euidens id fuerit, non licere recedere à iudicio Magiſtratus, pro quo in dubio ſemper præſumitur: ſecùs ſi manifeſta ſit iniquitas, ex errore, odio, aut fauore proueniens; tunc enim liceret relicto pretio legitimo, ſequi vulgare. Ita Medina De reſtitut. quæſt. 31. contingit etiam interdum legitimum, quamuis taxatum, vt ferè ſolet in fauorem emptorum, excedere, & vulgari maius eſſe; quo

euentu verius eſt non licere venditori aſcendere vſque ad legitimum, niſi fortè contineatur intra latitudinem ſummi pretij vulgaris. Magiſtratus enim eo ipſo quo pretium præfixit in fauorem ementium, non cenſetur ſua auctoritate venditoribus poteſtatem facere cariùs vendendi, quàm alioqui ſine lege pretij licuiſſet; ſed cenſetur potiùs modum ponere ne ſaltem excedant legitimam æſtimationem, reliquum relinquendo in Iure naturæ. Si in gratiam venditoris pretium lege ſtatutum ſit, vt fit in redditibus qui ex paupertate ferè ſolent vendi, non licebit emptori infra illud pretium ſoluere, etiamſi neceſſitate compulſus venditor velit.

Quæres iterùm, Quid agendum, quando res neque legitimum neque vulgare habet pretium?

Reſpondeo, Non eſſe tunc illud omnino in arbitrio venditoris, cùm in proprijs cauſſis etiam prudentiores cæcutire ſoleant; ſed ſtandum iudicio alicuius intelligentis æſtimatoris, aut plurium, ſi haberi poſſint. Confirmatur L. Pretia, ff. Ad Legem Falcidiam, qua dicitur, pretia rerum non ex affectu aut vtilitate ſingulorum, ſed communiter æſtimanda eſſe.

Dices, Fieri poteſt vt nemo æſtimator ad manum ſit, & gemma quæ venditur, ignoti ſit pretij, vulgoque fortè non æſtimetur vno floreno, quæ centum valeat.

Reſpondeo, Vulgare pretium huius gemmæ non à vulgo ſimpliciter, ſed à vulgo gemmariorum æſtimandum eſſe, adeoque tanti poſſe vendi, quanti æſtimaret gemmarius: imperitum enim vulgus errorem hîc habet manifeſtum, qui ne quidem in Magiſtratu ſequendus eſſet, vt ſuprà diximus.

Dices, Tanti res valet quanti vendi poteſt, L. Si vxori, §. 22. ff. De furtis.

Reſpondeo, Senſum eſſe, tanti valere quanti vendi poteſt ſine fraude, vi & dolo, ita vt emptor ſit voluntarius.

Dices iterùm, Videtur quiſque rem ſuam poſſe æſtimare, quia vt dicitur L. In re mandata, C. Mandati, *quiſque rei ſuæ eſt moderator atque arbiter*.

Reſpondeo; Moderator quiſque eſt rei ſuæ, vt de illa diſponat vt lubet, adeoque poteſt ſtatuere num vendere velit: ſed non poteſt pro arbitrio ſtatuere pretium ſi vendat; hoc enim eſſet etiam in alieno pretio nimium arbitrari. Lex ergo aut commune iudicium hîc ſe medium ponet, ſuoq; arbitrio æqualitatem vtrimque ſeruabit, vt quod pro communi vtilitate introductum eſt, vnum non grauet præ alio.

DVBIVM II.

Vtrùm liceat rem vendere pluris quàm valeat, aut emere minoris?

Pretium Lege taxatum ſeruãdum.

DICO PRIMO. Quando pretium Lege taxatum eſt, tam venditor quàm emptor ad illud obligantur. Quod tamen intellige, ſi taxatum ſit hoc ſenſu, vt illud ſolum ſit iuſtum: ſi enim ſolùm hoc ſenſu, vt ſupra illud ſit iniuſtum, peccabit quidem vendens vltra, ſed non peccabit emens citra, modò intra terminos iuſti pretij vulgaris. Si autem hoc ſenſu, vt citra illud ſit iniuſtum, peccabit emens citra, non autem vendens vltra. Ratio huius eſt, Quia primo modo taxatum eſt vtrique, ſecundo ſolùm venditori, tertio ſolùm emptori. Itaque formaliter verum eſt, quatenus taxatum, eſſe neceſſariò ſeruandum, modò aliàs æſtimatio Legis non ſit manifeſtè iniqua, vt ſuprà diximus.

At quærunt, Cuius loci legitimum pretium obliget, an vbi contractus fit, an vbi traditio? verbi gratia vendo Louanij modium tritici, vbi pretium legitimum eſt octo florenorum, tradendum Antuerpiæ, vbi præfixum eſt pretium decem florenorum, vtrùm Louanij non poſſim vendere decem, ſi meo ſumptu ſim Antuerpiæ traditurus.

Reſpondeo, Poſſe, ſi triticum interim in tuo dominio maneat; ſecùs ſi Louanij transferas dominium, tunc enim potes ſolùm vendere octo: ſi tamen vectura valeat duos, eamque in te ſuſcipias, illos poteris adijcere, vt iam decem recipias, accedente (ſaltem virtute) ſecundo contractu locationis operarum. Rurſum, ſi eras triticum Antuerpiam tranſlaturus, poteris Louanij vendere pretio Antuerpienſi, deductis vectura & periculo, quæ in ſe ſuſcipit emptor.

Pretio Lege non taxato, vulgari aſtringuntur.

DICO SECVNDO. Vbi non eſt legitimum pretium, tam venditori quàm emptori ſtandum eſt intra latitudinem iuſti vulgaris: aliàs iſte excedendo notabiliter, & hic deficiendo, peccant mortaliter cum obligatione reſtituendi. Eſt communis Theologorum. Iureconſulti tamen quidam ſenſerunt, neque peccari, neque incurri obligationem reſtitutionis, quando venditor non decipit vltra, aut emptor citra dimidium iuſti pretij; & Ioannes Gerſon quamuis peccari aliàs fateatur, negat tamen oriri obligationem reſtituendi. Ita Alphabeto 24. De auaritia, prope finem.

Verùm illi errarunt confundendo forum exterius reſcindens contractum, cum foro interiori inducente peccatum & obligationem reſtituendi; Gerſon autem ſeparando quæ ſeparari non debebant, peccatum mortale iniuſtitiæ ponens inæqualitatem & obligationem reducendi æqualitatem.

Itaque hac de re ſic ſtatuendum eſt, in foro quidem exteriori tum demum reſcindi emptionem petente id venditore læſo, quando pretium fuerit minus dimidio iuſti, & emptor in cuius hoc arbitrio relinquitur, ſupplere noluerit, aut petente emptore læſo, quando ſupra iuſtum pretium fuerit ſolutum plus quàm dimidium eius, niſi venditor maluerit deſcendere vſque ad iuſtum, vt docet Silueſter verbo Emptio, q. 8. & ita pro venditore ſtatuitur L. Rem maioris, C. De reſcindenda venditione, & cap. Cùm dilecti, & cap. Cùm cauſſa, De emptione. Si autem dimidium iuſti pretij aut amplius venditor acceperit, non poteſt reſcindere contractum, etiamſi duplum eius quod accepit, aut etiam iuſti pretij, reſtituere velit; L. Non eſt probabilis, C. De reſcindenda venditione. Quando autem cenſeatur fieri deceptio vltra aut citra dimidium iuſti pretij, benè explicat Gloſſa in dictum cap. Cùm cauſſa: ſtatuendum enim eſt pretium ſummum vulgare, quod verbi gratia ſit decem; ſi emeris quindecim, es deceptus in medio iuſti pretij, non tamen vltra, itaque non petes reſciſſionem, niſi dederis plus quàm quindecim, verbi gratia, quindecim cum dimidio, vel ſedecim. Si quod valet infimo

mo

mo pretio vulgari decem, vendideris quatuor, es deceptus citra dimidium iuſti pretij; ſecùs ſi quinq; acceperis. Ita ferè Gloſſæ, & communem interpretationem accepit ex Couarruuia lib. 2. Variarum reſolut. cap. 3. Molina diſp. 349. qui etiam monet, quod alioqui ſatis obuium, reſpiciendum eſſe ad pretium iuſtum quod fuerit tempore contractus.

Verùm quamuis forum exterius non corrigat venditionem, niſi excedat iuſtum pretium in dimidio eius; & emptionem niſi minus datum ſit quàm dimidium iuſti pretij, forum tamen conſcientiæ ſemper eum peccati damnat & reſtitutionis, qui notabiliter pluris vendiderit aut emerit minoris iuſto pretio ſecundùm totam ſuam latitudinem conſiderato, ita vt liber ſit venditor, ſi ſummo vendiderit, & emptor ſi infimo emerit. Ratio eſt; Quia in foro conſcientiæ omnis inæqualitas iniuſta reparanda eſt, in foro autem externo multa impunè permittuntur, quæ alioqui punienda eſſent, ne ſint lites nimis frequentes: in quibus & iſtud fuerit, vt in venditione deceptus non vltra dimidium, actionem non habeat. Ita ex communi ſententia Scotus diſt. 15. q. 2. art. 2. Sanè hoc videtur voluiſſe D. Auguſtinus quando lib. 13. De Trinitate, cap. 3. in vitio poſuit quod Mimus quidam cum plauſu dixerat, omnes velle vili emere, & caro vendere.

Obiect. 1. Obijciunt, L. Item ſi pretio, §. vlt. ff. Locati, in emendo & vendendo naturaliter conceſſum eſt quod pluris ſit minoris emere, quod minoris ſit pluris vendere, & ita inuicem ſe circumſcribere.

Reſp. Reſpondeo, Circumſcriptionem illam Iure gentium adeoque naturaliter licere intra latitudinem iuſti pretij, & hoc Legem voluiſſe. Ita Couarruuias ſuprà, numero 2. Alij reſpondent, Legem intelligendam de deceptione intra medium iuſti pretij, & conceſſum volunt in foro externo, idque naturaliter, quòd naturalis ratio dictet eiuſmodi conceſſione vitandas eſſe lites. Secundùm rationem ergo naturalem in foro externo ſignificatur permitti, quod coram Deo & ſecundùm eamdem rationem naturalem non licet. Ita Gloſſa in cap. Cùm dilecti, De emptione; D. Thomas q. 77. art. 1. ad 1. & Quodlibeto 2. art. 10. idemque habet Summarium iſtius §.

Obiect. 2. Obijcies Secundò, Etiam Ius Canonicum, cuius eſt conſcientiis conſulere, videri probare omnem deceptionem intra medium iuſti pretij, dicto cap. Cùm dilecti.

Reſp. Reſpondeo, Non probare niſi quoad vſum fori exterioris, vt hinc liqueat naturaliter eſſe permiſſum; alioqui Eccleſia etiam dum plus offerenti rem ſuam vendit, & emptor offert ſupra valorem, non admittit exceſſum illum pretij iuſti, vt docet Gloſſa in cap. Ea enim, verbo Vt plus 10. q. 2. & probat ex cap. Per tuas, De donationibus, vbi dicitur, quòd Eccleſia in actibus ſuis fraudem non debet aliquam adhibere.

Verùm non abs re diſputat Petrus Nauarra lib. 3. cap. 2. numero 17. cùm vendens intra latitudinem iuſti pretij ſit tutus in conſcientia, neque teneatur reſtituere, vtrùm qui medio pretio vendit, poſſit ſine onere reſtitutionis fallendo in menſura aut alia occulta fraude tantum adimere emptori, quantum abeſt à pretio ſummo? Cùm enim poſſet tanti vendere ſine iniuſtitia, non videtur iniuſtitiam admittere, quando vſurpat ſibi illius quantitatis pretium.

Reſpondeo, Indubiè talem teneri reſtituere, non enim habet iuſtum titulum ex vendito ad exceſſum illum pretij ſummi ſupra medium.

Caſus quando non aſtringuntur ad legitimum neque vulgare.

DICO TERTIO. Sunt tamen aliqui caſus, quibus ceſſante legitimo non aſtringuntur vendentes & ementes ad pretium vulgare. Primus eſt in ſubhaſtationibus & auctionibus publicis. Ita Caietanus, Toletus, & alij. Poteſtas enim publica tacita quadam Lege cenſetur illud pro iuſto pretio iſtius extraordinarij fori æſtimare, quod in publico emptorum concurſu tamquam examine quodam probatum fuerit. Quod extendo etiam ad caſum, quo ex contentione licitatorum res duplo veneat quàm valeat: hoc enim fortunæ venditoris relinquendum æquitas poſtulat, cùm in multis aliis infra iuſtum pretium vendere contingat. Ita Nauarra ſuprà numero 37. Non eſt tamen improbabile, ei qui in ſubhaſtatione fuerit grauatus plus quàm in dimidio pretij iuſti, deberi reſtitutionem, eò quòd Magiſtratus huc vſque non permittat contrahentes ſe inuicem circumuenire. & hoc tenet Lopez 2. parte cap. 63.

Secundus caſus eſt, Quando venditor damnum aliquod ſubit ratione venditionis, aut à lucro deſiſtit, puta quia venditurus alibi vbi res carior eſt, & emptor eum rogat vt hîc vendat; tunc enim non ſolam rem vendit, ſed aliquid adijcit pro ſua indemnitate. Si verò venditor damnum non ſentiat, etiamſi pro venditione ſollicitetur, & emptor multum lucri conſequatur ex re empta, non augebit propterea pretium, aliàs venderet rem non ſuam: commodum enim illud non eſt in fortunis venditoris ſed emptoris. Silueſter verbo Emptio q. 6. Non liceret etiam venditori propter intereſſe ſuum augere pretium, niſi monito de hoc emptore, qui fortè ſi iſtud intelligeret, quod nunc rogat, ne rogatus quidem emere vellet cum tanto ſuo grauamine. Deinde hoc natura contractus duplicis, quem diximus ſubeſſe, requirit; neque enim vnus (regulariter) ineſt alteri, vt tacitè comprehenſus videri queat.

Verùm meritò quis dubitet, Vtrùm venditor tamquam intereſſe ſuum æſtimare poſſit, quòd res ſibi valdè chara ſit, puta quia annulus eſt quem ſeruat in memoriam patris à quo accepit, adeò vt eum duplo pluris æſtimet quàm valeat, vtrùm liceat tanti vendere.

Verius exiſtimo, Non licere: tale enim intereſſe integrum computari non poteſt, quod ex iuſtitia non deberet reſtituere qui rem furto ſuſtuliſſet.

Dico, *integrum*; quia aliquid ratione eius poteſt exigi: facit enim hoc intereſſe, vt hæc res indiuidua non ſit venalis; eam ergo venalem exhibendo in gratiam alterius, meritò videbitur aliquid pretio æſtimabile ſupra rem ipſam præſtitiſſe.

Quæri & hoc poteſt, Vtrùm quando venditor rem venalem offert, poſſit nihilominùs ſtipulari intereſſe ſuum?

Reſpondeo, Non poſſe, niſi offerat in gratiam emptoris; tunc enim virtute emptor cenſetur petere, quia ipſius, non venditoris neceſſitas venditionem poſtulat. Ita Petrus Nauarra ſuprà numero 23.

Tertius

Digitized by Google

Tertius caſus eſt, Quando ex conſpiratione venditorum aut emptorum pretium vulgare eſt maius aut minus iuſto; hoc enim ſolùm eſt ſe ab iniuria tutari.

Quartus, Quando venditor offert & rogat emptorem, & vtile admodum eſt illi vendere, non autem huic emere, poteſt emere minoris quàm res in ſe valeat. Idem Silueſter quæſt. 7. Rationem aſſignat Petrus Nauarra num. 31. quòd in manibus offerentis res minoris valeat & quodammodò vileſcat.

Quintus, Quando tempore ſolutionis certò ſcitur res pluris valitura, poterit eo reſpectu pluris vendi quàm nunc valeat, vt docet Angelus verbo Emptio, num. 7. & patet ex cap. In ciuitate, De vſuris. Vbi tamen deducendum erit onus & periculum rem tam diu conſeruandi, quod ſubijſſet venditor.

Sextus, Quando expenſæ factæ in re procuranda non ſunt æſtimatæ in vulgari pretio; illæ enim æſtimari poterunt, ſi aliter merces in Republica procurari non poſſint. Verùm hoc potiùs eſt augeri vulgare pretium, quàm ſupra illud rem diſtrahi. Aliàs regulariter ratione expenſarum non poteſt res pluris vendi, niſi fuerit ita exotica, vt neque legitimum neque vulgare pretium habeat: vel enim expenſæ ſunt ordinariæ, quarum non eſt habenda ratio, quia comprehenduntur in taxatione pretij communis; vel ſunt maiores, quarum ſimiliter non poterit haberi ratio, quia hoc ad proſperam aut aduerſam fortunam pertinet mercatorum, quòd expenſas ſubeant ordinarijs minores aut maiores; neque ratione maiorum magis poſſunt augere pretium, quàm ſoleat quiſquam eorum minuere ratione minorum.

Septimus, Quando præſumitur venditor aut emptor donare quod deficit aut excedit. Ita Ioannes Medina quæſt. 32. Petrus Nauarra ſuprà, numer. 27. Conradus De contract. tract. 3. quæſt. 57. neque in hoc vlla eſt difficultas, quin poſſit in ipſo hoc contractu admiſceri donatio eius qui aliàs donare poteſt.

Sed difficultas eſt, quæ regula ſtatui poſſit, vnde colligatur contrahens hoc liberè voluiſſe donare?

Sanè non præſumetur donare emptor, quando ex imprudentia & animi leuitate maius iuſto pretium offert, vt benè Silueſter & Angelus ex mente Scoti. Item non præſumitur donare, quando ex ignorantia valoris auxit pretium, ſicuti nec quando ex magna neceſſitate cogitur quocumque pretio rem ſibi comparare. An verò præſumatur exceſſum pretij donare, qui probè ſciens rem non niſi decem valere, emit eam duodecim, ex inordinata ad eam affectione, diſputat Medina. Dicendum eſt, eo ipſo non poſſe præſumi donare; ſi tamen aliunde conſtet voluiſſe donare, non impedietur per hoc venditor acceptare, quamuis id videatur velle Conradus. Ceterùm non facilè præſumitur donare, qui in hoc contractu plus dat vel minus accipit, niſi coniunctio inter contrahentes, aut alia ratio ſubſit.

Octauus, Quando vterque contrahentium verum ignorat pretium: qui enim ex tali ignorantia plus acceperit, non peccabit, tenetur tamen reſtituere vbi errorem intellexerit, niſi legitimo tempore bona fide altera parte iam erroris conſcia & diſſimulante præſcripſerit. Medina ſuprà.

Nonus eſt, Quando quid emitur extra ordinem ab eo qui mercatum talis rei non exercet: ratione enim officij mercandi paulò pluris vendere licet, vt docet poſt Medinam Petrus Nauarra; quia in pretij æſtimatione inter reliquas circumſtantias etiam eius habetur ratio, quòd oporteat mercatores inde viuere. Nota tamen, ſi multùm rogetur qui ex officio non vendit, hanc circumſtantiam poſſe compenſare illam alteram, vt meritò tam carè vendat ac mercator. Imò ſi vendiderit eo pretio quo ſolent mercatores, etiam non rogatus, non tenetur reſtituere: pretium enim iuſtum eſt, neque tenetur magis aliquid minuere ea ratione quòd mercator non ſit, quàm ratione minoris impenſæ quam fortè infra ordinariam in re procuranda ſubierit: itaque habemus caſum quo venditori liceat quodammodò aſcendere vltra ſummam iuſti pretij, & emptori deſcendere etiam infra infimum.

Dubitabit quiſpiam, Vtrùm peregrino emptori liceat plus vendere quàm ciui?

Reſpondeo, Regulariter id non licere, per cap. 1. De emptione; & ne fiat, coget Epiſcopus, quia verſatur pia cauſſa. Panormitanus in dictum cap. atque in eo nonnulla ex parte ſitum fortè erat peccatum eorum mercatorum, quos Dominus eiecit è templo. Si tamen Lege conſtitutum ſit, vt ciuibus res non vendatur niſi tanti, licebit pluris vendere peregrino intra latitudinem iuſti pretij. *Matth. 11. Marc. 11. Luc. 19.*

Alia quæſtio, Vtrùm licitè pluris vendantur merces illis qui minutim emunt, quàm ſi emerent magna quantitate?

Reſpondeo; Ijs qui minutim emunt, vulgari pretio vendendæ ſunt; illis autem qui maiori quantitate, meritò nonnihil de communi pretio minuitur, quia in communi pretio etiam æſtimatus eſt labor ſubeundus in diſtractione, qui valdè minuitur, quando vna & eadem opera multæ merces præſenti pecunia ſimul commutantur: ſi enim creditò vendantur, commune pretium meritò poterit exigi, præcipuè quando moleſtia quæ probabiliter ſubeunda erit in proſequenda ſolutione, conferri queat cum moleſtia minutim vendendi qua venditor liberatur.

DVBIVM III.

Vtrùm tenearis minoris vendere, ſi noueris ſimilium rerum breuì adfore magnam copiam, adeoq́; pretium minuendum?

DISPVTAVIT iſtud Cicero lib. 3. Offic. & in partem reſoluit affirmantem, quod nonnulli etiam ex Theologis ſecuti ſunt, vt Ioannes Medina C. De reſtitut. quæſt. 35. & Conradus q. 62. qui refert Secundam quamdam opinionem, quæ diſtinguendo reſpondet, vt tenearis minoris vendere, quando tu quidem agis vt lucreris, emptor verò vt damnum vitet; non tenearis autem quando vel ambo agitis de damno vitando, vel lucro quærendo, vel tu de damno vitando, emptor de lucro quærẽdo. Ex qua ſententia habemus, aliquid peculiaris ſubeſſe rationis, quare liceat pecuniam, cuius paulò pòſt noueris pretium minuendum, exponere pretio currenti; tunc enim exponens ferè agit de damno vitando. *Prima ſententia. Secunda ſententia.*

Tertia opinio abſolutè concedit vendere pretio currenti; quæ non ſolùm communior eſt, ſed *Tertia ſententia verior.*

grauio-

Digitized by Google

grauiorum auctorum, D. Thomæ quæſt. 77. art. 3. ad 4 Siluestri verbo Emptio, quæſt. 15. Gabrielis in 4. diſt. 15. quæſt. 10. art. 3. dub. 3. Soto lib. 6. quæſt. 3. art. 2. Couarruuiæ in Regulam Peccatum, 2. parte, §. 4 numero 6. & aliorum. Hæc ſententia omnino verior eſt; pretia enim rerum, vt ſuprà ex Iure probauimus, non ſunt affectu & iudicio ſingulorum, ſed communi iudicio adeoque ſcientia æſtimanda: iudicium enim & ſcientia debent eſſe proportionata, vt docet D. Thomas quæſt. 67. art. 2. itaque quod pendet ex iudicio publico, non priuato, etiam ex ſcientia publica, non priuata pendebit. Ad hæc, ſi ob præſcitam vilitatem non liceat communi pretio mihi vendere, neque licebit ob præſcitam annonæ caritatem communi pretio triticum emere; atque ita, vt benè Molina diſp. 254. peccauerit Ioſeph, ſaluando ſic Ægyptum, quod mirum eſt Ioannem Medinam ſibi non oppoſuiſſe, quando docuit eum qui diuina reuelatione ſciret futuram pretij diminutionem per fertilitatem, non poſſe pretio communi vendere. Denique aliàs neque liber à reſtitutione erit, qui ignarus breuì futuræ copiæ, ſiue per cæli clementiam, ſiue per mercatorum frequentiam, præſenti pretio vendiderit: neque enim ignorantia à reſtitutione, ſed à culpa ſolùm liberat, vt ſuprà diximus. Addit Gabriel, futura contingentia pro ſui incertitudine facilè poſſe impediri, ideoque venditorem non vſque adeò certum eſſe, vtrùm ſuperuenient merces quas putat ſuperuenturas.

Obiect. 1. Obijcitur tamen hîc Primò, Non minùs videri ad vitium rei pertinere hanc mox futuram copiam, quàm ſi alio occulto vitio paulò pòſt afficienda eſſet quo nunc non laborat; itaque videri etiam illud debere venditorem emptori indicare, aut ſanè pretium minuere.

2\. Secundò, Etiamſi commune iudicium in pretio ſequi oporteat, non tamen ſequi oportet communem errorem.

3\. Tertiò, Non videntur emptores liberè conſentire in pretij quantitatem, ſolùm enim conſentiunt ex ignorantia: parum autem refert, vtrùm contra verba, an contra mentem fratrem circumuenias; propriè enim ea fraus eſt, vt patet per L. Fraus, ff. De legibus.

4\. Quartò, Fieri poteſt vt ſcias emptorem ſibi merces iſtas comparare, vt ijs poſteà diuenditis lucrum referat quo vitam ſuam & ſuorum ſuſtentet, ad quem finem planè inutiles, imò noxiæ ei erunt; itaque tunc ſaltem vendere non licebit currenti pretio.

5\. Quintò, Aliàs ſequeretur, quempiam è Magiſtratu, qui iam ſciret legem latam eſſe de minuendo pretio rei, poſſe eam magna quantitate diſtrahere ante promulgationem pretio maiori tunc adhuc communi.

Verùm, quamuis his ferè argumentis Ioannes Medina C. De reſtitut. quæſt. 35. motus conceſſerit in ſententiam Conradi, facilem tamen habent ſolutionem.

Reſp. ad argumenta. Ad 1. Ad Primum enim reſpondeo; Illa diſpoſitio intrinſeca, ob quam res breuì erit deterior, facit vt verè nunc valor eius intrinſecus ſit minor; hæc autem ſcientia tua non facit vt pretium rei ſit minus. Si dicas copiam mox futuram id facere; Contrà eſt, quòd illa hoc non faciat niſi ſcientia publica interueniente: pretium enim de quo quærimus, non eſt valor rei internus, ſed impoſitus vulgi ſcientia & æſtimatione, ſecundùm qualitates in quibus res adhuc perſeuerat.

Ad Secundum, Error nullus hîc eſt practicè *Ad 2.* loquendo, quia non æſtimatur res ſecundùm copiam futuram quæ ignota eſt, ſed ſecundùm inopiam præſentem & notam.

Ad Tertium, Si contra mentem Legis venias, *Ad 3.* vult Lex illa fraudem committi, etiamſi non facias contra id quod verbis expreſſum eſt, Legis enim anima in mente eius eſt; ſed venire contra eiuſmodi habitualem mentem contrahentis, fraus non eſt, modò contractuum Leges tam ſecundùm verba quàm ſecundùm mentem Principis ſeruentur, vt fit quando hîc vendis pretio currenti.

Ad Quartum, Tali euentu, niſi & tu ſimile *Ad 4.* damnum timeas, ex charitate teneris abſtinere ab eiuſmodi venditione, non tamen ex iuſtitia.

Ad Quintum reſpondeo, Non ſequi: qui enim de *Ad 5.* Magiſtratu ſunt, non poſſunt ſcientia quam vt tales habent, vti in detrimentum ciuium ſine iniuſtitia, cùm eorum officium ſit bonum ciuium curare & conſeruare. Ciuis tamen particularis, qui fortè idem reſciuerit, id ſine iniuſtitia poterit, quia ei non incumbit cura conciuium, ſed poteſt domui ſuæ proſpicere: vnde illæſa iuſtitia poterit per hanc ſcientiam ſibi conſulere, etiam plus iſtius mercis diſtrahendo, quàm erat alioqui venditurus. Peccabit tamen contra iuſtitiam, ſi pragmaticam ipſe muneribus ſollicitauerit, qua nunc ante publicationem contra vtilitatis communis æquam diſtributionem abutitur in commodum priuatum; ſimiliter ſi dolo hoc agat, ne de futura pretij mutatione emptor quidquam intelligere poſſit, argumenta in diuerſum proferendo, &c.

Ex dictis patet, Immeritò Conradum inuehi in praxim illam mercatorum, qui diligenter curant per litteras ſibi nuntiari aduentantes aliunde merces, quò præſciant mutationem pretij, ſuaſque pro commodo ſuo vel diſtrahant vel ſeruent: vult enim eos peiores eſſe quàm ſi ſcienter iniuſtitiam ſolùm committerent, vt qui ſtudioſam dent operam, vt ſciant quo iniuſti ſint. Patet nihilominùs, non ſolùm abundantioris eſſe virtutis hæc commoda pro charitate negligere, verùm ſubinde etiam eſſe præcepti charitatis, in caſu etiam præcepti iuſtitiæ.

DVBIVM IV.

Liceátne pluris rem diuendere quàm emeris?

D. Thomas quæſt. 77. art. 4.

DVPLEX eſt commutatio, œconomica & negotiatoria, vt ex Philoſopho D. Thomas. Oeconomica eſt quaſi naturalis & neceſſaria, *Commutatio œconomica.* quando res cum re aut pretio pro vitæ neceſſitate permutatur. Hanc non licitam ſolùm, ſed laudabilem eſſe, eſt euidens, Prouerb. vlt. *Vidit quia bona eſt negotiatio eius.* Ad hanc etiam pertinet Poli- *Politica.* tica, cuius finis eſt ſubleuare publicam neceſſitatem. Negotiatoria eſt, quando res cum re aut pre- *Negotiatoria.* tio, aut pretium cum pretio commutatur, vt iterùm in eodem ſtatu commutata lucrum pariat. De hac quæritur, Vtrùm ſit licita?

DICO PRIMO. Negotiatio nonnihil deficit ab honeſtate, ſi nudè ſpectetur: ex ſe enim ſolùm ſeruit cupiditati lucri, quæ terminum neſcit, ſed in infinitum tendit, adeoque nullo honeſtatis

Digitized by Google

neſtatis fine continetur. Ita D. Thomas.

Negotiatio periculoſa eſt.

DICO SECVNDO. Negotiatio multa habet peccandi pericula. Eccleſiaſtici 26. *Difficilè exuitur negotians à negligẽtia.* Grecè, πλημμελείας, id eſt, delicto, quaſi otium negetur ea curandi, quæ conſcientia requirit, ſecũdùm illud Pſal. 70. *Quoniam non cognoui litteraturam,* aliàs negotiationem, *introibo in potentias Domini*, &c. Vbi diuerſitas oritur ex Græca verſione Septuaginta: quædam enim exemplaria habent γραμματείας, alia πραγματείας. Quinimò ex lucri cupiditate blaſphemia oritur, mendacium, & periurium, aliaque plurima peccata: *Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.* *Auaro nihil eſt ſceleſtius, qui & animam venalem habet. Et qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli.* Similis locus eſt Eccleſiaſtici 27. *Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, ſic & inter medium emptionis & venditionis anguſtiabitur peccatum.* Quando enim *malum eſt dicit omnis emptor*, Prouerb. 20. & contrà nititur venditor, facilè inter ſe colliſi charitatis damna patiuntur.

1. Tim. 6.

Interdicta publicè pœnitentibus.

DICO TERTIO. Negotiatio publicè pœnitentibus meritò interdici ſolet. cap. Falſas, cap. finali, cap. Qualitas, De pœnitentia, diſt. 5. adiuncta Gloſſa; quamuis Nauarrus in illud cap. Qualitas, velit ſolùm eſſe conſilij.

Item Sacris initiatis & Monachis.

DICO QVARTO. Negotiatio Clericis Sacris initiatis, & Monáchis ſimpliciter, etiam non initiatis, eſt interdicta cap. Secundùm, Ne Clerici vel Monachi, vbi additur pœna excommunicationis; cap. Fornicarij, diſt. 88. vbi & alia plura huc pertinentia; cap. vltimo, De vita & honeſtate Clericorum, vbi ſi ter admoniti à negotiis non deſiſtant, Clerici priuantur immunitate à vectigalibus ex bonis quaſi patrimonialibus, donec deſiſtant; ex bonis autem in quibus negotiantur, priuantur ſine monitione; ex bonis autem Eccleſiæ ne quidem poſt monitionem, vt dicit Gloſſa: retinent etiam priuilegium fori, & Canonis, Si quis ſuadente.

Confirmatur aſſertio ex illo Apoſtoli 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo, implicat ſe negotijs ſæcularibus.* Hæc enim Clericum vilem reddunt, & reuerentiam ei adîmunt, cap. Perlatum, dicta diſt. 88. Deinde, vt diximus, facilè conſcientiam maculant, adeoque non conueniunt ei de quo dicitur, *Ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.* Deinde multùm diſtrahunt & tollunt otium quod Scriptura commendat, quando dicit, *Vacate & videte*, &c. Vnde patet, non ſolùm lucratiuam negotiationem, ſed etiam politicam Clerico eſſe interdictam, quod luculentè docet Conradus Tract. 3. q. 52. concluſ. 4. Secùs de œconomica; debẽt enim domui ſuæ ritè præeſſe, & domeſticorum curam gerere cap. Multa, Ne Clerici vel Monachi, ex Concilio Maguntino. *Nec tamen iuſtum negotium eſt contradicendum propter neceſſitates diuerſas, quia legimus ſanctos Apoſtolos negotiatos fuiſſe.* Et in Regula B. Benedicti præcipitur prouideri per quorum manus negotia Monaſterij procurentur. Ceterùm quæ ex Medina q. 30. diximus de Clerico in Sacris conſtituto, alij extendunt etiam ad Beneficiatum, vt Fumus verbo Emptio, numero 27.

Pſal. 100.

Pſal. 45.

Notandum hîc Primò, Poſſe à mortali excuſari Clericum, qui ſemel aliquid mercatus fuerit reuendendi gratia, quando non multùm negotiationi dederit operam.

Secundò, Non eſſe prohibitum Clericis materiam emere, ex qua ſuo artificio aliquid poſtmodum diuendendum conficiant. Hoc enim non eſt negotiari propriè; negotiatio enim fit re prorſus immutata, vt patet ex cap. Eiiciens, diſt. 88. ſed ſolùm eſt negotiari œconomicè, quomodo etiam Paulus Apoſtolus eſt negotiatus, quando vixit ex ſcenofactoria arte, cap. 1. 21. q. 1. cap. Clericus, diſt. 91. Neque tamen poſſunt lanam emere, ex qua per alios ad hoc conductos pannos, aut vuas ex quibus vinum conficiant vt reuendant; quia hæc accedunt ad negotiationem Molina diſp. 342.

Tertiò, Eſſe etiam prohibitam Clericis conductionem rei alienæ, Can. 14. Concilij Arelatenſis Secundi, cap. 1. Ne Clerici vel Monachi, cap. Placuit 21. q. 3. Excipe tamen caſum quo pauper Eccleſiaſticus non poſſet commodè viuere, niſi conducto agro, eiuſque fructus partim conſumendo, partim vendendo; cap. Dilecti, De decimis, & ibi Gloſſa.

Quartò notandum, Clericos qui mercaturam exercent non per ſe ſed per alios, neque pœnam dictam, neque culpam mortalem incurrere. Eſt tamen etiam hoc eis illicitum, vt docet Molina, quamuis Fumus ſuprà num. 28. & alij quidam ſimpliciter hoc eis putent eſſe licitum. Quod faciliùs probauerim quando id Clericus faceret iuſta neceſſitate compulſus, pro ſua & ſuorum honeſta ſuſtentatione.

Quintò notandum, Licere Clerico reuendere etiam cum lucro quod pro ſuo vſu emerat, ſi aliqua neceſſitas vel vtilitas ſuperueniat, aut ſi fortè ſibi iam ſuperfluum futurum videat. Ita Praxis Archiepiſcopalis Neapolitana in Additionibus cap. 63.

DICO QVINTO. Negotiatio in ſe nihil includit ita virtuti contrarium, quin debitis circumſtantijs concurrentibus, & potiſſimùm fine aliquo neceſſario aut honeſto, licita fiat. Ita D. Thomas. Probatur dicto cap. Fornicarij, diſt. 88. *Antequam Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negotiari; facto, iam non licet.* Verùm iſte Canon deſumptus eſt ex libro Quæſtionum Veteris & Noui teſtamenti, cap. 127. qui non eſt Auguſtini, imò ne probati auctoris. Item cap. Quoniam, eadem diſt. *Negotiatio me non facit malum, ſed iniquitas mea & mendacium meum.*

Quomodo negotiatio licita.

Dices, Caput illud palea eſt.

Reſpondeo, Eſſe verba Auguſtini in Pſal. 70. ad illud, *Quoniam non cognoui litteraturam.*

Dices, Sunt apud Auguſtinum non Auguſtini, ſed negotiatorum.

Reſpondeo, Eſſe ab Auguſtino probata, cùm ſubiungit, *Quando verum dicitur, non eſt quod contrà dicatur.* Eòdem facit cap. Qualitas, De pœnitentia, diſt. 5. & ratio quæ apud Auguſtinum reperitur, ferè eiuſmodi: Mercator bonam operam præſtat emptoribus, dum eis merces ex longinquo procurat. Meritò ergo inde viuit; *dignus eſt enim operarius mercede ſua.* Lucæ 10.
Quare niſi in hoc excedat aut fraudulenter agat, quod vitium ipſius eſt, non negotiationis, culpabilis non eſt. Tertull. lib. De idololatria, cap. 11. reiecta negotiatione idolicarum mercium, ſubiungit: *Nemo contendat poſſe hoc modo*

omnibus

Digitized by Google

omnibus negotiationibus controuerſiam fieri; indicans aliquam eſſe negotiationem de iuſtitia ſecuram, quod etiam indicauit cap. 5. lib. 1. Ad vxorem.

Obiect. 1. Pſal. 70. Contrà tamen obijcitur Primò illud Pſal. *Quoniam non cognoui litteraturam,* (aliàs negotiationem,) *introibo in potentias Domini.*

2. Secundò factum Chriſti, qui ementes & vendentes eiecit è templo, Matth. 21. quaſi negotium eſſet latrocinium, pro eo quod eſt apud Matthæum: *Vos feciſtis eam ſpeluncam latronum,* Ioannes cap. 2. habet: *Nolite eam facere domum negotiationis.*

3. Tertiò, Chriſtiani omnes Deo militant, nemo ergo ipſorum debet ſe implicare negotijs ſæcularibus.

4. Quartò, Cap. Eijciens, ſuprà citato, apertè dicitur: *Nullus Chriſtianus debet eſſe mercator, aut ſi voluerit eſſe, proijciatur de Eccleſia Dei.*

5. Quintò, *Qui amat periculum peribit in illo,* Eccleſiaſtici 3. Certum autem eſt ſecundùm Scripturam ex dictis, multum periculi peccandi eſſe in negotiatione; & qui fit mercator, certus eſſe moraliter poteſt, quod occaſione mercatus aliquando peccabit mortaliter.

6. Sextò, Dominus vult ſermonem noſtrum eſſe, *Eſt, eſt; Non, non:* hoc non poteſt eſſe in mercatu, quia *malum eſt dicit omnis emptor.*

7. Poſtremò, Si honeſta eſſet & licita negotiatio, non eſſet Clericis & pœnitentibus interdicta.

Verùm ad ſingula facilè reſpondetur.

Reſp. ad 1. Ad Primum, Significari quidem, negotiationem à rerum diuinarum conſideratione animum auocare, vt ſuprà diximus; verùm inde non ſequitur ipſam eſſe illicitam, modò nihil operis præcepti omittatur, aut mali admittatur.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo, Argumentum deficere, Primò, Quia multa licent, quæ in loco ſacro non licent, in quibus etiam ſit negotiatio. Secundò, Quia negotiatio illorum quos Dominus è templo eiecit, erat latrocinium: excedebant enim in pretio, eoque pauperes emptores, ſicut ſolent latrones ex auaritia homines necare, quodammodò deglubebant. Ita ferè Theophylactus. Vel vt Hieronymus in eum locum, vſuram in ſua negotiatione admiſcebant, & lucra de Religione ſectabantur. Quòd verò apud Ioannem mitiùs loquatur Dominus, eò pertinere exiſtimat quidam eruditus, quòd tunc nondum ſermone & ſignis auctoritatem ſuam ſtabilierat. Ceterùm quomodo in templo liceat vel non liceat negotiari, tractat latè Conradus q. 51.

Ad 3. Ad Tertium, Sicuti aliter militat Deo Sacerdos, qui ſpiritalis ſementis agricola eſt, quàm commune fidelium vulgus; ita etiam peculiariter oportet eum vacare rebus diuinis: laicus ergo non ſe implicet, videndo ne à ſollicitudinibus, & diuitiis, & voluptatibus huius vitæ ſuffocetur, & non referat fructum; Clericus autem tamquam agricola primus de fructibus percipiat, id eſt, in ſe ipſo primò operetur quod docet, vt exponit Oecumenius. Docet autem cęleſtia quęrere, totus ergo abſtineat à quæſtu mundano.

Ad 4. Ad Quartum, Cap. illud deſumptum ex Opere imperfecto, quod Chryſoſtomo falsò inſcriptum, paruæ vel nullius eſt auctoritatis, vnde etiam meritò inter paleas cenſetur.

Reſpondeo ſecundò, Si aliqua Operis huius ſit auctoritas, quod à Paulo IV. ſolùm damnatum vult Sixtus Senenſis prout corruptum exſtat; ſi nonnullam etiam paleæ habeant auctoritatem, vt monet Editio Gregoriana, poſſe per negotiatorem intelligi, qui vitiis, quæ adhærere ſolent negotiationi, ſimul ſit deditus. Quæ reſponſio placuit Medinæ & aliis.

Ad Quintum reſpondeo cum Nauarra ad cap. Qualitas, De pœnitentia, diſt. 5. num. 22. Ad 5. Exercitium alicuius officij aut operis, duobus modis habere periculum peccandi adiunctum: Vno, vt moraliter ſaltem fieri nequeat, ſingulos actus iſtius officij aut exercitij perfici ſine peccato; Altero, vt quamuis ſatis certò ſcias, omnes actus ſimul non futuros ſine peccato, non dubites tamen, imò credas te Dei gratia quẽlibet illius actum ſine peccato efficere poſſe. Qui poſteriori modo dumtaxat periculoſum officium ſuſcipit, quale erit negotiãdi, licitè illud ſuſcipit, neq; amat periculum, ſecùs qui priori. Eòdem recidit quod alij dicunt, eum qui ſe exponit peccandi periculo obruenti, peccare; non autem eum qui ſe exponit periculo euenienti aut accidenti. Periculum obruens oritur ex ipſa re, adeoque rei ipſius vitium eſt; periculum autem eueniens à perſona potiùs eſt, adeoque potiùs ab eius vitio pendet.

Ad Sextum, Conſilium illud Domini non Ad 6. eſt præceptum, neque magis tollit mercaturam quàm iuramentum.

Ad Septimum, Multa alia in ſe licita prohi- Ad 7. bentur Clericis & publicè pœnitentibus; his in cautelam infirmitatis, illis in ſecuritatem auctoritatis.

DVBIVM V.

Vtrùm chirographa iuſtè emantur minoris quàm contineant, & emi poſſint etiam dimidio pretij, quando difficilis futura videtur ſolutio, etiamſi emptori ratio in promptu ſit eam facilè obtinendi?

DICO PRIMO, Si probabile ſit ſolutionem fore difficilem, ambiguam, & per *Quomodo liceat.* moleſtias obtinendam, poſſunt emi minoris, quanto quis redimere meritò vellet huiuſmodi difficultatem, incertitudinem, & moleſtiam. Idem iudicium, ſi emptori ex ſolutione paratæ pecuniæ damnum emergit, aut lucrum ceſſet.

Excipe tamen caſum, quo emeret ipſe debitor; is enim non poteſt deducere illa in quibus creditori debet indemnitatem.

Hinc patet, licere actionem litigioſam ſemper minoris emere, quamuis emptio huiuſmodi actionis nonnullam habeat ſpeciem turpitudinis. Fumus verbo Emptio, numero 5.

DICO SECVNDO. Quando nihil horum *Quomodo non liceat.* ſubeſt, probabilius eſt non licere chirographa minoris emere quàm contineant. Ratio eſt; Quia tunc ſola prætexi poteſt dilatio ſolutionis, ratione cuius, ſi liceat minus dare, videbatur mutuator ſemper poſſe plus exigere ratione mutui, quia actio eius in mutuatarium, verbi gratia ad centum, minoris valet quàm centum præſenti pecunia. Eſtque hæc ſententia communior: An-

toninus parte 2. tit. 1. cap. 8. §. 12. Angelus verbo Vſura 1. numero 63. Silueſter verbo Vſura, 2. q. 14. numero 2.

Obiect. pro ſententia Caietani 1. Contrarium tamen tenet Caietanus eodem verbo, ſub finem; quæ ſententia probabilis eſt, & pro ea poſſunt nobis opponi hæc argumenta.

Primum, Ius recipiendi centum ſine difficultate poſt vnum annum, minus eſt ſecundùm rem, humanum vſum, & communem æſtimationem, quàm totidem in præſenti pecunia; quia potentia, etiam proxima, minor eſt actu. Confirmatur L. Minus, ff. De Regulis Iuris.

2. Secundum, Si quod vitium eſſet in hoc contractu, eſſet vſura: non eſt autem vſura, quia illa ſolùm reperitur in mutuo, hîc autem eſt mera emptio & venditio; emitur enim ius quod habet creditor, & ipſe tradito ſibi pretio, cedens chirographo, in nullo manet obligatus emptori, etiamſi caſu debitor fiat impotens: non eſt itaq; mutuum, quia in mutuo manet mutuatarius obligatus.

3. Tertium, Tam iuſtus eſt hic contractus quàm emptio reditus perſonalis: ſi enim ius recipiendi centum poſt ſedecim annos nunc non poſſim minoris emere quàm centum, ergo ſi reditum perſonalem emam eadem pecunia nummo decimoſexto, poſt ſedecim annos inde nihil amplius licebit recipere; quòd enim per partes ſortem etiam priùs recipere inceperim, potiùs facit meliorem conditionem meam, quàm deteriorem.

4. Quartum, Obligatio non exigendi pecuniam debitam niſi certo tempore euoluto, eſt pretio æſtimabilis; ergo ſi à te nunc emam chirographum præſenti pecunia, quo tibi Petrus poſt annum debet centum, potero nunc deducere aliquid pro onere illius obligationis.

5. Quintum, Fructus nondum maturus venditur meritò minoris quàm maturus; ergo ſimiliter obligatio ſeu actio quæ nondum matura eſt.

Verùm ad hæc argumenta reſponderi poteſt.

Reſp. ad 1. Ad Primum, Rectè dicit Regula Iuris, Minus eſſe actionem habere quàm rem, quia rei maior eſt vſus quàm actionis, & ferè qui actionem habet, ſine difficultate aut periculo rem debitam non obtinet, aut non obtenturus præſumitur. Ita Lopez 2. parte, cap. 57. Verùm in noſtra aſſertione iſta ſecluſimus, & negamus, ſolùm intuitu diſtantiæ ſecundùm tempus licere actionem minoris emere. Sanè illis incommodis ſecluſis, actionem faciunt rei parem Iureconſulti, pro quo Bartolum & Baldum citat Molina diſp. 361.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo, Fore vſuram, & virtuale quoddam ſubeſſe mutuum: das enim nonaginta quinque verbi gratia, vt totidem recipias, & ſupra ſortem alia quinque, quando chirographum continet centum. Ita tenet Molina loco citato. Alij quidam negant eſſe vſuram, ſed dicunt eſſe iniuſtam emptionem: Sed verius eſt eſſe vſuram, & virtuale mutuum, quia in mutuo non opus eſt vt mutuatori in propria perſona maneat obligatus mutuatarius, ſed ſufficit vt ſit ei obligatus, qui in locum mutuatoris ſuccedit.

Ad 3. Ad Tertium reſpondeo, In reditu perſonali ſemper aliquid ſubeſſe periculi amittendi ſortem, quod periculum cum reliquis incommodis quæ oriuntur ex diutina pecuniæ carentia, Reſpublica æſtimauit vt iam ordinarium quoddam & legitimum ſit pretium, quo emi queat reditus perſonalis; in emptione autem chirographi neque legitimum neque vulgare aliud eſt pretium, quàm quod continet, niſi emptor habeat intereſſe, quod non habere ſupponimus.

Ad 4. Ad Quartum, Nego pecuniam (quam nunc do) non repetendi obligationem ante certum tempus aliter eſſe pretio æſtimabilem, quàm propter intereſſe quod fortè habebo, aut periculum eius.

Ad 5. Ad Quintum, Nego conſequentiam: quia fructus in ſe fit melior, actio autem non creſcit: fructus viridis multo ſubiacet periculo; actio, vt ſuppono, nulli periculo eſt obnoxia.

Si ſolutio ſit emptori facilis, an poſſit minoris emere. Altera pars Dubij noſtri difficilis eſt: cùm enim dictum ſit, poſſe in emptione chirographi deduci intereſſe, aut periculum, moleſtiam aut incertitudinem; meritò dubitatur, vtrùm quando mercator ſua induſtria apud Principem facilè impetrabit ſolutionem, poſſit militis chirographum aut libranciam, vt vocant, emere dimidio, ſi intereſſe, periculum, incertitudo & moleſtia, quæ alij communiter ſubire deberent, in hac actione proſequenda iudicio intelligentium mercatorum facilè æſtimentur ad chirographi dimidium. Et quidē Molina dicta diſp. 361. partem amplectitur affirmantem. *Sententia Molinæ.* Quæ ſententia probabilis eſt: quando enim actio offertur venalis, poteſt eius valor conſiderari quem vulgò habet cum his difficultatibus; induſtria autem, qua poterit hic mercator ſine tantis difficultatibus ſolutionem obtinere, cenſebitur in vtilitatibus bona ſorte ei obuenientibus: vtrumque enim conforme videtur dictis; diximus enim, pretia communi iudicio eſſe æſtimanda, & non poſſe venditorem augere pretium propter vtilitatem quam ex re empta habebit emptor.

Verior ſententia. Nihilominùs probabilior eſt ſententia contraria, eiuſmodi emptorem commiſſurum iniuſtitiam cum obligatione reſtituendi, ſi plus deduxerit, quàm reuerà in particulari apud ſe expectatio & ſollicitatio illius debiti habitura ſit incommodi, moleſtiæ, periculi, ſeu incertitudinis in æſtimatione ſumma, cum nonnulla compenſatione oneris quod ſitum eſt in obligatione hoc pro altero curandi ad eius inſtantiā. Moueor, quia hoc ſequi videtur ex doctrina 1. & 2. noſtræ propoſitionis. Si enim tibi liceat hanc libranciam emere dimidio, quia quamuis tu non habeas periculum, moleſtiam, aut intereſſe in obtinenda ſolutione, alij tamen communiter habent, & quidem talia, vt ab eis liberari vulgò æſtimetur dimidio eius quod continet chirographum; etiam in actionibus alijs emendis paſſim habebitur ratio non illius tantùm intereſſe & periculi quod emptor ſubit, ſed illius quod alij ſubirent ſi emerent: atqui communior opinio, quam ſecuti ſumus in Prima & Secunda concluſione, non reſpicit ad iſta incommoda, niſi quatenus in particulari locum habent in hoc emptore. Deinde hîc eſt virtuale mutuum: atqui non licet mutuatori plus accipere ſupra ſortem ratione intereſſe quod certò ſcitur in particulari non ſubeſſe, etiam-

Digitized by Google

etiamſi in alijs ſubeſſet; ideò enim Eccleſiaſticus mutuator non poterit ſtipulari de lucro ceſſante, eo titulo quòd vulgus mercatorum ita ſtipularetur. Deinde, nulla eſt actio, quantumuis de ſolutione ſecura, quin communi hominum iudicio minoris fiat quàm præſens pecunia: itaque niſi æſtimatio fieri debeat ex ſolo periculo & incommodo quod emptor ſubit, vera erit ſententia Caietani, quòd omnis actio minoris emi poſſit.

Obiect. Dices, Quando in pretio communi expenſæ ſunt æſtimatæ, quas communiter faciunt mercatores pro tali merce aduehenda, non teneor minuere pretium, etiamſi fortè minores expenſas fecerim, vt ſuprà dictum eſt. Eadem eſt ratio de emptore: ſi enim inter mercatores res viliùs veneat propter ſumptus qui faciendi ſunt, vt eò transferatur vbi reuendi poſſit, potes communi pretio emere, licet aliquam habeas opportunitatem rem ſine ſumptu transferendi.

Resp. Reſpondeo, In primis hîc videndum, an potiùs debeat eſſe tua fortuna quòd debitum facilè obtinere poſſis, quàm infortunium chirographiarij, quòd non poſſit niſi difficulter obtinere, adeò vt non magis tu pluris locare poſſis operam quam illi nauabis tamquam fortuitò ei vtiliorem, quàm ipſe tibi poſſit pluris vendere chirographum ſuum quàm alijs, propter meliorem commoditatem quam bonâ fortunâ tuâ inde tu præ alijs conſequêris. Deinde vt hæc procedant vtcumque in pura venditione & emptione, vbi ferè pretium rei certo taxatum eſt; non procedunt tamen in propoſito, vbi non eſt mera venditio, ſed virtuale mutuum. Neque chirographum debet conſiderari vt pura quædam merx, quæ infra illud quod continet, habeat certum vulgare vel legitimum pretium propter pericula & incommoda obtinendæ ſolutionis. Et hanc ſententiam ſequitur Graffius lib. 2. cap. 112. num. 27.

In publica tamen ſubhaſtatione, vbi chirographum merè mercis rationem ſubit, vereque eius taxatur pretium, & legitimè videtur venditor ſatiſque liberè cedere omni reliquo iure ſuo, liceret ei etiam minoris emere, qui facilè plenam accepturus ſit ſolutionē. Excipio tamen etiam tunc ipſum debitorem, aut eius negotiorum geſtorem vel receptorem: hi enim cùm ſint cauſſa huius diſpendij quod ſubit chirographiarius, ſemper de eo tenentur, etiam quando ipſi emunt: imò dum alij emunt, fieri poteſt, ſaltem manendo in iure naturæ, vt debitor teneatur integrè ſoluere eis qui emerunt actionem, & nihilominùs ſupplere creditori, quod minus ab eis receperit, quamuis Lex poſitiua C. Mandati, L. Per diuerſas, & L. Ab Anaſtaſio, ſtatuat, ceſſionario non deberi, niſi quanti actionem emit.

DVBIVM VI.

Si tradam tibi rem meam vendendam, verbi gratia decem, & pluris te vendere contigerit, vtrùm mihi ſatisfacias dando ſolùm decem?

RESPONDEO, Non ſatisfacturum, niſi illa decem ſint ſummum pretium iuſtum; tunc enim reliquum erit emptori reſtituendum. Ita Silueſter verbo Emptio, quæſt. 24. Expreſſiùs Roſella eodem, numero 12. Graffius lib. 2. cap. 116. numero 16.

Contrarium tamen tenet Angelus eodem verbo, numero 28. cuius ſententia teneri poterit, quando proxeneta rem priùs ſibi tamquam à ſe emptam applicuit, exiſtimans bona fide, pluris tunc ſe vendere non poſſe, ſuoque periculo emptorem quæſiuit, ſiue minus ſiue ampliùs daturum.

DVBIVM VII.

Vtrùm monopolia ſint illicita?

MONOPOLIA, latè ſumpto vocabulo, quatuor ferè modis fiunt: vnius enim venditio monopolium eſt. Quòd autem vnus ſolus, aut quaſi vnus tantùm vendat; Primò curatur conſpiratione mercatorum, quando inter ſe conſpirant, ne quis minoris vendat: eiuſmodi enim conſpiratione fiunt quaſi vnus mercator, qui maiori ciuium commoditate plures erant, quòd ſinguli minuendo pretium ſoleant ad ſe emptores allicere. Hæc conſpiratio peccatum eſt mortale contra charitatem, quando auget pretium etiam intra latitudinem iuſti, niſi fortè hoc faciant in paruo augmento pro ſola ſua indemnitate. Eſt autem contra iuſtitiam, & obligat ad reſtitutionem, quando auget ſupra iſtam latitudinem. *Monopolia quatuor modis fiunt. Primus modus.*

Secundò committitur monopolium, quando vnus aliquis mercator eo tempore quo copia mercium eſt, omnes coëmit, aut priùs in magna copia apud ſe exſtantes ſupprimit, donec alijs exhauſtis, ipſe pro libidine ſua pretio impoſito diſtrahat: quo modo ſi pretium citra iuſtum excreuerit, indubiè peccatur contra iuſtitiam. *Secundus modus.*

Sed dubium eſt, Vtrùm etiam contra iuſtitiam peccet, qui in copia iuſto pretio ſolus omnes merces vnius generis emit, & in inopia iuſto pretio vendit, quod tunc longè maius eſt, & quia ſolus eſt, enorme & rigidum facilè obtinet, quod obtinere non potuiſſet, niſi tali artificio.

Hîc DD. non conſentiunt. Multi dicunt eſſe iniuſtitiam: ita Conradus quæſt. 65. Medina q. 36. Probatur; Quia ille coaceruando merces cauſſa eſt maioris pretij: neque enim tantum vmquam fuiſſet ſine tali monopolio, vt ſuppono; tenetur ergo vendere non pretio quod ſua machinatione procurauit, ſed quod ſine monopolio ſuo fuiſſet. Molina autem diſp. 345. & alij nonnulli fatentur quidem hunc peccare contra charitatem, negant tamen peccare contra iuſtitiam.

Reſpondeo; Si talis ſua immodica coëmptione fecit vltra illud quod alioqui iuſtum fuiſſet accreſcere pretium, & vendat poſteà enormi illo pretio, quamuis tunc iuſto, peccat contra iuſtitiam, & tenetur de illo exceſſu, quod benè probat ratio allegata. Si autem pretium quo vendit, non ſit maius iuſto rigido, quod fuiſſet citra monopolium, non peccat contra iuſtitiam.

Obiect. Dices cum Molina, Non ſatis apparet quam iniuſtitiam iſte committat in Rempublicam aut partes eius, inducendo ita per accidens caritatem rerum; emendo enim vtitur iure ſuo, & ſoluit iuſtum pretium, res autem empta pleno iure tranſit in eius dominium, ita vt ſine cuiuſquam iniuria poſſet eam aqua aut igni abſumere. Confirmatur; Quia ſi iniuſtitiam admitteret emendo, etiam alij ab iniuſtitia non eſſent immunes qui ei ſcienter vendidiſſent, quod tamen nemo dixerit. Adhæc, ſi contingat multitudine emptorum induci annonæ carita-

Digitized by Google

caritatem, nemo dicet illos emptores teneri Reipublicæ ad reſtitutionem; ergo neque is tenebitur, cuius immodica emptio pretium auxerit.

Reſp. Ceterùm quamuis iſta argumenta faciant hanc ſententiam valdè probabilem, dici tamen poteſt, tali mercium congeſta emptione, ſuppreſſione, & cariori venditione hactenus iniuriam fieri Reipublicæ eiuſque partibus, quibus ideò cariùs venditur, quia monopola iſte non vendit ſecundùm pretium ex circumſtantiis aliunde concurrentibus vulgò æſtimatum, ſed quaſi pretio pro ſua libidine aucto: non enim refert quòd non immediatè auxerit, verè enim auxit, & tanto iniquiùs, quò maiori machinatione. Itaque contra charitatem peccat emendo & ſupprimendo, ſed enormi illo pretio vendendo, etiam contra iuſtitiam: & ex illo patet reſponſio ad incommoda quæ contrà allegantur.

Tertius modus. Tertiò committitur monopolium, ſi quis, vt ſuas cariùs diuendat, auertat ſimiles merces à ciuitate. Vbi ſi dehortando ſolùm id egerit, ſine vi, fraude, dolo, mendacijs, ſolùm contra charitatem, non contra iuſtitiam peccat: aliàs peccabit contra iuſtitiam, & tenebitur læſis, tum ciuibus qui viliùs emiſſent, tum mercatoribus qui vtiliùs vendidiſſent. Ciuitas enim quamuis ius non habeat ad iſtas merces, ius tamen habet ne quis fraude aut dolo impediat volentem inferre. Vnde patet, ſi quis non mercator dolo impediret, etiam illum teneri de damno.

At quæres, Quomodo priori modo cariùs vendens non tenetur, cùm vendat in exceſſu pretij à ſe procurato?

Reſpondeo; Talis non tam cenſetur addidiſſe exceſſum pretij, quàm auertiſſe decrementum, conſulendo aliis ne aduehe rent. Vbi ſi egit ſine dolo, & ex officio ſibi non incumbebat meliorare forum, ſolùm peccabit contra charitatem, ſicuti ſi proprias merces aduehi prohibuiſſet.

Quartus modus. Quartò committitur monopolium, quando quis mercator à Principe impetrat priuilegium, quo ſibi ſoli liceat certas merces vendere. Illud licitum erit, quando iuſta fuerit cauſſa, & commune bonum hoc poſtulauerit: aliàs facilè contingit admitti iniuſtitiam à concedente & impetrante, tam contra emptores qui cariùs emunt, quàm contra alios mercatores, qui ex tali negotiatione iuſtè erant ſibi neceſſaria lucraturi. Facilè autem contingit iuſtam eſſe cauſſam, quando ſine tali priuilegio nemo merces illas eſſet Reipublicæ curaturus, aut non tam bonas, aut non tam rationabili pretio; quo modo iuſta ſunt priuilegia Typographorum. Vt autem priuilegiati rationabili pretio ciuibus diuendant, præcipuè ad victum neceſſaria, Principi in primis curæ eſſe oportebit.

Ad monopolij vitium pertinet, quando conſpirant opifices, ne quis opus ab altero inchoatum perficiat. Quod prohibetur L. vnica, C. De monopoliis. Item quando quis artem Reipublicæ vtilem nonniſi ea conditione docere alium vult, vt nemini niſi filio aut nepoti communicet. Ita Silueſter verbo Emptio, quæſt 18. Conradus quæſt. 51. Iſtud tamen nonnihil limitat Petrus Nauarra lib. 2. cap. 2. numero 4. Vt tum demum ſit verum, quando ars eſt neceſſaria, & aliter ſuppleri non poteſt eius neceſſitas.

DVBIVM VIII.

Vtrùm venditor debeat emptori indicare vitium mercis?

D. Thomas quæſt. 77. art. 2. & 3.

PRIMA CONCLVSIO. Si res habeat defectum in quantitate, quem venditor celat emptorem, exigens nihilominùs integrum pretium, aperta eſt iniuſtitia, & tenetur venditor emptori actione quanto minoris. Ita ferè D. Thomas, eſtque communis. Eſt tamen caſus vbi emptore inſcio liceat diminuta menſura vendere, puta quando pretium legitimum omnino conſtat eſſe tam exiguum, vt niſi in quantitate fallant venditores, non poſſint ſeſe ſeruare indemnes. Molina diſp. 353. & ſequitur ex dictis Dub. 1. Alius eſt caſus, vbi ne quidem conſentiente vtcumque emptore tutus eſt qui vendit menſura aut pondere minori, quando nimirum iniuſtè in eiuſmodi fraudem conſpirant venditores, falsò cauſſantes pretium legitimum minus eſſe iuſto. Idem Molina. *Occultans defectum res, tenetur.*

SECVNDA CONCLVSIO. Qui ignarus ignorantia inculpabili rem vendiderit cum defectu, excuſatur quidem à formali iniuſtitia, propter materialem tamen iniuſtitiam & inæqualitatem tenebitur, vbi errorem agnouerit, defectum ſarcire emptori, non tamen damna quæ ex defectu illo emptori fortè ſecuta ſunt, quia illorum non fuit cauſſa. Ita D. Thomas. Si tamen vterque contrahentium ignoret defectum, & res vendatur hac lege, vt eam habeat emptor qualis inuenietur, ſiue integram ſiue cum defectu, non erit inæqualitas, modò pretium attemperetur incertitudini quæ poteſt de defectu ſubeſſe. Si ignoret venditor defectum ignorantia craſſa aut affectata, quoad reſtitutionem idem erit dicendum, ac ſi ſciuiſſet; à culpa etiam mortali non planè excuſabitur, quando ſic vẽdendo exponit emptores graui periculo, vt benè Conradus quæſt. 54. *Id? ſi ignorarit defectum.*

TERTIA CONCLVSIO. Si emptor cognoſcat rem eſſe maioris pretij quàm exiſtimet venditor, propter eius ſubſtantiam, quantitatem, aut qualitatem, peccat emens minoris iuſto, & tenetur pretium augere vſque ad infimum iuſti: ſi autem tempore contractus hoc etiam emptor ignoret, ſufficit ſupplere pretium re cognita. Ita ferè D Thomas art. 2. Conradus quæſt. 55. *Qui rem maioris pretij minoris emit, augebit pretium.*

Verùm dubitant nonnulli, Vtrùm quando res duplex habet pretium pro duplici ſuo vſu, vnum vulgò notum pro vulgari vſu, alterum notum peritis pro vſu alicuius artis, puta Medicæ, vtrùm liceat perito emere minori illo pretio à venditore qui exponit rem venalem in vſum vulgarem.

Reſpondeo, Licere: quamuis enim pluris res valeat, non valet tamen pluris in illo foro & modo vendendi.

QVARTA CONCLVSIO. Venditor tenetur indicare emptori vitium mercis occultum, ex quo ei damnum aut periculum euenire poſſet. Neque ſufficit tanto minoris vendere, ſed etiam ad æſtimationem damni illius & periculi adhuc pendentis venditor tenebitur. L. Si vina quæ in dolijs, ff. De periculo & commodo rei venditæ: argumentum ex cap. Si culpa. De iniurijs & damno dato. Venditor enim rem venalem exhibendo, ex officio tenetur ea præſtare, quæ ex parte rei venditæ *Vitiū mercis occultū emptori indicandum.*

Digitized by Google

venditæ ſe tenent, ſicuti emptor ea quæ ſe tenent ex parte pretij. Imò ſi nullo modo propter iſtud vitium res ſit futura vtilis emptori, tenetur venditor, quod in contractu non fecit, etiam poſteà vitium indicare, & offerre reſciſſionem repræſentato pretio. At ſi res aliquouſque pro ratione pretij nihilominùs emptori ſit vtilis futura, non eſt opus reſciſſione contractus, quamuis emptor non erat rem vitioſam empturus ſi ſciuiſſet; modò hoc ipſum non indicauerit quòd nolit emere rem cum vitio, aut non interrogauerit num res aliquo vitio laboraret, neque res fuit laudata à venditore tamquam integra, aut inter non vitiatas expoſita; aut vitium doloſè occultatum. Cenſetur autem ſatis vtilis res futura, quando facilè poteſt iterùm eo pretio vendi ab emptore, etiam detecto vitio; quod facilè præſumitur, quando vitium tale eſt, vt communiter ſoleant illud, vel ſimile, merces illius generis habere.

Eſt tamen probabilis etiam ſententia contraria, quòd quando propter vitium occultum emptor non erat empturus, oporteat ei offerre reſciſſionem contractus, quod Conradus voluit quæſt.54. & Medina quæſt.34.

Verùm opiniones iſtæ conciliari poſſunt, quòd prior noſtra agat de obligatione reſcindendi ſub mortali, hæc autem poſterior vera ſit de obligatione ſolùm ſub veniali. Sanè non ſemper ſponte debere vitium occultum venditorem aperire, docet Lopez 2.parte cap. 42. hoc argumento, quòd vitio detecto emptores ſoleant minoris rem facere quàm reuerà facienda ſit. Neque refert, quòd Iura ſemper concedant actionem redhibitoriam, qua contractus reſcinditur, & pretium recuperatur, quoties emptor cognito vitio non erat empturus; actio autem quanto minoris, quando empturus quidem erat, ſed exceſſum eſt in pretio, vt docet Panormitanus in cap. Iniuſtum, De rerum permutatione. Hoc inquam non refert: quod enim de actione quanto minoris dicitur, eſt quidem Iuris naturæ; ſed quod dicitur de actione redhibitoria, aliquid in ſua generalitate habet admixtum Iuris merè poſitiui.

Qvinta conclvsio. Quando vitium eſt in ſubſtãtia, ita vt vna ſubſtantia vendatur pro alia, ignotus emptori error irritat contractum, etiamſi hæc impoſtura ita aperta ſit, vt facilè potuerit emptor aduertere, ſi paulò egiſſet circumſpectiùs. Addo, etiamſi iuſto pretio vendatur, interdum tamen non cenſetur error in ſubſtantia, quando ex ſpeciebus, verbi gratia vini, ferè æquiualentibus vna venditur pro alia. Ratio eſt, Quia error dat cauſſam contractui, adeoque facit inuoluntarium.

Sexta conclvsio. Quando vitium in qualitate aut integritate eſt manifeſtum, & emptor ſuo iudicio fidit, non tenetur venditor illud ei aperire ſponte ſua ex iuſtitia.

Notandum tamen, Aliquando vitium ſimpliciter manifeſtum reſpectu huius emptoris, qui fortè multùm feſtinat, & tempus conſiderandi non habet, debere cenſeri occultum, ita vt niſi indices, non ſecùs pecces ac ſi occultum fuiſſet.

Notandum Secundò, Eum qui curat aliquo dolo ne emptor vitium etiam manifeſtum aduertat, deteriori habendum eſſe loco, quàm ſi occultum non manifeſtaſſet.

Notandum Tertiò ex Panormitano ſuprà, Si venditor dicat ſe nolle teneri de vitio quocumque, expreſſis quibuſdam rei vitijs, teneri nihilominùs redhibitoriâ de vitio non expreſſo. Idem erit iudicium, ſi expreſſerit quidem vitium, ſed addidit multa alia quæ euidens erat rem non habere, quia etiam hîc videbitur eſſe in dolo.

Ex dictis ſequi videtur, Si quis habeat creditum perſonale, & occultè ſciat debitorem eſſe impotentem, non ſolùm contra charitatem eum peccaturum, ſed etiam contra iuſtitiam, ſi alicui huius impotentiæ ignaro vendiderit hanc actionem: eſt enim illa impotentia vitium verè intrinſecum ipſius actionis, ratione cuius etiam contra iuſtitiam peccant, qui titulo lucratiuo aliquid à debitore impetrant, vnde norint eum fieri impotentem, cùm aliàs ſoluturus eſſet, quòd nimirum cooperentur ad vitiandam alterius actionem.

De actione hypothecaria eadem erit ratio, ſi hypotheca fuerit ſterilis, & emptor hoc ignoret. Idem vſu veniet in venditione reditus tam perſonalis quàm realis, ſi venditor occultè pauper ſit, aut ineptus ad lucra, aut ager qui in hypothecã aſſignatur, prioribus ſimilibus actionibus grauatur.

Itaque ad Dubitationem reſponſum ſit, Vendentem cum vitio aliquando ad nihil teneri, aliquando teneri actione quanto minoris, aliquando actione redhibitoria, aliquando etiam de damno dato: quamdiu autem durent iſtæ actiones in foro externo, à Iureconſultis petendum erit.

DVBIVM IX.

Vtrùm in contractu ſocietatis mercatoriæ poſſit ſocius paciſci de certo lucro, ſalua ſorte? ſiue, Vtrùm triplex contractus, ſcilicet ſocietatis, aſſecurationis ſortis, & aſſecurationis certi lucri, ſimul inter eoſdẽ iniri poſſit?

Plvres ſunt hac de re ſententiæ. Prima abſolutè negat, ſiue ſimul ſiue ex interuallo poſſe contractum aſſecurationis & lucri fieri cum eodem cum quo initus eſt contractus ſocietatis. Ita Sotus lib.6. quæſt.6. art.2. *Prima ſententia.*

Secunda diſtinguit hoc modo, vt liceat quidem ex interuallo, non tamen ita ex incontinenti, aut ſimul cum eodem quamuis liceat cum tertio. Ita Caietanus Opuſc.17. Reſponſionum, reſponſione 11. Vult enim contractum ſocietatis debere fieri ſine dependentia à contractu aſſecurationis, vt nimirum non ea lege mecum ineas ſocietatem, vt te ſecurum faciam de ſorte & lucro, ſed poſtquam iniiſti ſocietatem, quia moleſtum tibi eſſet intendere & periclitari, paciſceris mecum quid daturus aut ceſſurus ſis pro aſſecuratione ſortis & certi lucri. Idem videtur tenere Angelus verbo Societas 1. numero 7. Silueſter eod. quæſt.2. *2. ſententia.*

Tertia dicit, poſſe quidem addi contractum aſſecurationis, ſed non ita ſtrictè obligaturum, quin aſſecuratus teneatur in conſcientia ſortem amittere in caſu merè fortuito. Ita Hoſtienſis apud Panormitanum ſuprà. *3. ſententia.*

Quarta putat, in triplici hoc contractu, etiam quando ſimul fit cum eodem, nihil interuenire iniuſtitiæ, ſed tamen ſimpliciter eſſe illicitum ita contrahere, eò quòd ſpeciem habeat mutui cum pacto vſuræ, adeoque ſcandalum inducat. Ita Conradus quæſt.97. *4. ſententia.*

Quinta opinio tres apponit conditiones vt licitus *5. ſententia.*

Digitized by Google

tus ſit iſte contractus: Vna, vt verè aſſecurans teneatur negotiari, ne ſit mutuum potiùs quàm ſocietas mercatoria: Secunda, vt ipſe aſſecurans expetat ſic contrahere: Tertia, vt exiguum ſit lucrum, verbi gratia quatuor in centum. Ita Lopez 2. parte, cap. 72.

6. & verior ſententia, licitum eſſe. Sexta ſententia abſolutè hos contractus approbat, & licitos eſſe dicit etiam quando cum eodem, & ſimul & dependenter à ſe mutuò fiunt. Ita tenet Nauarrus cap. 17. numero 255. Emanuel Rodriguez in Summa caſuum conſcientiæ, parte 1. cap. 46. Silueſter verbo Societas 1. quæſt. 1. n. 2. Ioannes Maior in 4. diſt. 15. Couarruuias Variarum reſolut. lib. 3. cap. 2. n. 4. Leſſius lib. 2. cap. 25.

Hæc poſtrema ſententia probabilior videtur. Vt autem eius veritatem oſtendamus, ſingula quę in triplici hoc contractu eo modo inito concurrunt, licita eſſe probemus.

Primum eſt contractus ſocietatis. Iſte quin licitus ſit, nemo dubitare poteſt: quod enim per me ſolum poſſum, etiam poſſum cum alio; & hominem, qui animal ſociale eſt, mutuam cum alio homine ad rem honeſtam inire ſocietatem, omnia Iura permittunt. Videre licet D. Thomam, q. 78. art. 2. ad 5. & Gloſſam in cap. Plerique 14. q. 3. & ſatis apertus textus eſt cap. Per veſtras, De donationibus inter virum & vxorem.

Secundum eſt contractus aſſecurationis, qua ſors aſſecuratur. Hunc contractum de ſe licitum eſſe, ſaltem cum tertio cui iuſta fiat compenſatio, facilè Doctores fatentur: cùm enim aſſecurando tibi ſortem, onus ſubeam pecunia æſtimabile, ſicut & in fideiuſſione, propter periculum adiunctum euidens eſt, per contractum innominatum, Do vt facias, poſſe hîc poni æqualitatem.

Tertium, Quòd aſſecuratio iſta fiat de ſorte ſocij. Videtur quidem iſta aſſecuratio efficere vt pecunia deſinat eſſe tua, adeoque vt tibi ampliùs lucrari in negotio non poſſit, ſicuti nec tibi perit ſi pereat; res enim quæque domino ſuo perit: verùm euidens eſt, non lædi ſocietatem, ſi cum tertio aſſecurationis pactum iniuerim; ille enim tertius aſſecurans, mecum vt vna perſona conſiderabitur, neque magis ad ſocios quid inter nos geſtum fuerit pertinet, quàm ſi pater filio gratis ſortem aſſecurando pecuniam donet in hanc ſocietatem. Rurſum rem meam poſſe ex pacto perire damno alterius, puta commodatarij, nemo ignorat.

Quartum, Quòd aſſecuratio iſta non ſolùm de ſorte ſocij, ſed à ſocio fiat. Nec iſtud illicitum aut contra naturam ſocietatis, ſed ſolùm præter eam eſſe eſt euidens: nulla enim ratio impedit, quò minùs ſocius poſt liberè initum contractum ſocietatis, in ſe ſuſpiciat aſſecurationem ſortis eo pretio quo tertius fortè ſuſcepit aut ſuſcipere paratus eſt; imò & minori ipſe ſuſcipiet, quia fortè ſuſcipere deſiderat, vt hac ratione liberetur à moleſtijs computus, & ſeruitute ſua ſecreta prodendi, & hoc Angelus, Silueſter & Caietanus libenter admittunt. *Aſſecuratarius manet dominus ſuæ ſortis.* Sanè manere te nihilominùs dominum tuæ ſortis, eſt manifeſtum; quia manebas aſſecurante tertio, cuius ſocius hîc partes ſuſcipit: vnde etiam ante omnes creditores hypothecarios ages rei vindicatione pro hac ſorte tua, ſi ſocius qui aſſecurauit foro ceſſerit, adeoque ſocietas ſoluta fuerit. Item ſi furto quis ſortem tuam abſtulerit, eam recuperabis tamquam plenum ius habens in ipſam rem: itaque poteris nihilominùs tamquam ſocius mercaturæ lucrum prætendere, etiamſi ſocius in ſe ſuſceperit hanc aſſecurationem. Deinde etiamſi concederetur quòd degeneret ſocietas in alium contractum, quando vni reliqui ſocij ſortem aſſecurant; non inde ſequitur, degenerare in contractum iniuſtum, præcipuè cùm virtute ſaltem ſocietas adhuc maneat, & aſſecuratus vt dominium ſortis, ita & ius retineat ex ea ſuo nomine ad mercaturam applicata reliquum lucri fructum percipiendi, qui ſupereſt deducto pretio aſſecurationis.

Quintum eſt, Quòd aſſecuratio iſta non ſolùm fiat à ſocio, ſed dependeat ab ea contractus ſocietatis, ita vt nolis ſocius eſſe eius qui nolit aſſecurare. Iſtud quam iniquitatem habeat, non facilè oſtenderis: cùm enim & ſocietatis & aſſecurationis contractus liciti ſint, & nobis liberi, & in propoſito compatibiles, vt oſtenſum eſt, poſſumus has nobis mutuò ponere leges, vt vnum ſine alio non ineamus. Si enim poſſum tibi vendere equum ea lege vt mihi domum vendas, etiam poſſum fieri ſocius mercaturæ, vt aſſecurator fias meus aut fideiuſſor; eſt enim ſolùm libertatis quędam mutuæ commutatio, quæ etiam in mutuo liceret, puta ſi mutuem tibi triticum, ea lege vt viciſſim mihi mutues nunc hordeum.

Sextum eſt aſſecuratio certi lucri. Verùm iſta peculiarem difficultatem non habet, modò ſeruetur æqualitas, vt ſuppono.

Itaque ex iſto diſcurſu planum eſt, hos contractus & per ſe, & ſimul, & cum mutua dependentia licitè conſiſtere: quæ ſententia hodie non ſolùm praxi paſſim recepta eſt, vt oſtendit Molina diſp. 417. ſed communior DD. Ita enim tenet Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 11. dub. 10. & poſt Nauarrum & Couarruuiam pęnè omnes recentiores, è quibus Valentia dicit, Romæ anno 1581. ſe præſente complures Theologos ſuo ſuffragio eam comprobaſſe. Eruditè eam propugnat Molina ſuprà, Petrus Nauarra lib. 3. cap. 2. numero 443. Lopez ſuprà citatus dicit, olim fuiſſe hanc opinionem (vt fertur) inter Pariſienſes communem.

Verùm pro pleniori doctrina videndum eſt, quibus modis contingat hîc perperàm contrahi, & quibus legitimè.

Modi illiciti aſſecurationis. Quod ad prius attinet, Si pecuniam cum tribus prædictis pactis tradas alicui, quem non credis eâ negotiaturum, palliata vſura eſt. Similiter ſi des ei quem quidem negotiaturum credas, ſed non curas ſiue eâ negotietur ſiue non, & dominium verè in eum transfers, ea conditione vt ſortem reſtituat tempore conſtituto cum certo lucro. Non diſſimilis erit ratio, ſi des alicui vt ipſe ſolus ſine tua ſocietate actuali aut virtuali inde negotietur, pacta ſecuritate eius & certo emolumento pro eius vſu, ſimul cum ſorte reddendo poſt certum tempus. Excipio tamen, vbi per verum intereſſe excuſari poſſis.

Modi liciti. Modi autem liciti ſunt, præter eum quem diximus, in primis, Si certam pecuniam tradas mercatori, qui non ſolùm te aſſecuret de ſorte, ſed in eius ea dominium tranſeat, & tu certum inde commodum ſtipuleris ratione intereſſe, quod eo ipſo habes, quo poteras cum alio legitimè inire triplicem illum contractum, & tantundem lucrari. Secundò, Non opus eſt explicitè dictos contractus inire, ſed ſufficit virtute & implicitè: vt ſi tradas mercatori centum, extracturus inde certum

certum

Digitized by Google

tum quotannis lucrum, puta quatuor aut quinque, eo modo quo probata praxis habet, aut quo DD. licere tradunt. Ita Nauarrus ſuprà. Qui tamen non probat illud efficaciter ex cap. illo Per veſtras, De donationibus inter virum & vxorem; quia vt benè alij obſeruant, Pontifex non ſupponit dotem apud illum mercatorem, apud quem eam deponere iubet, planè ſecuram fore, ſed fore ſecuriorem quàm fuiſſet apud maritum ad inopiam vergentem.

Obiect.1. Obijcitur Primò cap. Vſura 14. quæſt. 3. *Vſura eſt vbi amplius requiritur quàm datur.*

Reſp. Verùm iſtud in mutuo locum habet, hîc autem non eſt mutuum.

Obiect.2. Secundò obijcitur cap. Nauiganti, De vſuris, quod ita habet: *Nauiganti vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quòd ſuſcipit in ſe periculum, recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarius eſt cenſendus.*

Reſp. Reſpondeo, Etiam caſum huius cap. verſari in mutuo. Dicitur ergo vſurarium fore qui mutuat nauiganti ad nundinas pecuniam, ea lege vt mutuatarius periculum ſortis in ſe ſuſcipiat, & tamen nihilominùs aliquid certi lucri ſibi mutuanti cedat; hic enim ratione mutui verè aliquid accipit vltra ſortem: in noſtro autem caſu lucrum iuſto titulo accipitur, iure ſocietatis, tamquam reſiduum ex æſtimatione ſperati lucri de dicto ſumptu duplicis aſſecurationis. Ceterùm cap. illud Nauiganti apertiorem habebit ſenſum, ſi ita verba tranſponantur; Nauiganti pro eo quòd in ſe (ipſe nauigans ſcilicet) ſuſcipit periculum mutuans pecuniam, recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarius eſt cenſendus. Illud enim *pro eo quòd in ſe ſuſcipit periculum*, cauſſa eſt eius quod præcedit. Hic intellectus facillimus videtur; communiter tamen ſolent dicere, damnari eum qui mutuum dat eo onere, vt mutuatarius ineat ſecum contractum aſſecurationis, quo ipſe mutuans certo pretio aſſecuret mutuatarium: dicunt enim, fieri poſſe vt onus illud, quod tunc imponitur mutuatario, pretio ſit æſtimabile. Ita Silueſter verbo Vſura 1. quæſt. 35.

Obiect.3. Tertiò obijciunt, Per pactum aſſecurationis euerti pactum ſocietatis; ſocietas enim fraternitas eſt, de cuius ratione eſt, vt partes ſint æquales, vel abſolutè, vel proportione: ſi ergo aliquis ſociorum non ſit ſocius in periculo ſortis ſicut alij, cùm quoad alia eis ſit æqualis, iam erit leonina ſocietas, vt loquitur L. Si non fuerint, ff. Pro ſocio.

Reſp. Reſpondeo; Ratione ſocietatis habent æqualitatem aut proportionem in periculo & lucro, alioqui non eſſet opus alio contractu vt quis eorum de ſorte & lucro ſecurus ſit: verùm iſte contractus non euertit, ſed ſupponit ſocietatem; neque inducit inæqualitatem ratione cuius leonina ſit ſocietas, quia onus ſuſcipientis in ſe periculum, ei compenſatur per partem æſtimati lucri.

Obiect.4. Obijcitur Quartò, Aſſecuratus de ſorte non retinet eius dominium, quia res perit domino ſuo, adeoque nec lucri capax eſt; quia lucri iuſtitiam D. Thomas dicta quæſt. 78. art. 2. ad 5. ponit in eo, quòd ſocius maneat dominus ſortis, eamque amittere poſſit; quinimò ſit verum mutuum, adeoq; vſura, quãdo vltra ſortem lucrum accedit.

Reſp. Reſpondeo, Aſſecuratum hîc retinere dominium ſortis: poteſt enim alius quiſpiam mihi rem meam aſſecurare, vt ſuprà oſtendimus. D. Thomæ doctrina formalis eſt, & procedit de ſocio quatenus eſt ſocius, ſed non negat, contractui ſocietatis poſſe accedere alium aſſecurationis; hoc enim ius etiam apertè concedit dicta L. Si non fuerint, ff. Pro ſocio. *Ita*, inquit, *coiri ſocietatem poſſe, vt nullius partem damni alter ſentiat, lucrum verò commune ſit, Caſſius putat: quod ita demum valebit, vt & Sabinus ſcribit, ſi tanti ſit opera, quanti damnum eſt.* Item Inſtitut. De ſocietate §. 1. apertè dicitur, poſſe inter ſocios conueniri vt quis lucri partem ferat, de damno non teneatur.

Obijcies Quintò, Frequens abuſus eſt in eiuſmodi contractu, & quando non eſt abuſus, ſaltem Reipublicæ nocet, quia virtute emuntur reditus, vnde nummi quos vocamus libratiles, ad Rempub. vt par erat, nulli veniunt; meritò ergo exterminandus eſt. *Obiect.5.*

Reſpondeo ad prius, Ab abuſu nullum eſſe argumentum, eoque argumento plures alios honeſtos contractus, imò ipſam negotiationem omnem è medio ſublatum iri. Ad poſterius dico, Meritò Rempub. iſtud qualecumque incommodum diſſimulare pro maiori & ſuo & ciuium commodo. Suo; quia hac ratione pecunia retinetur in Prouincia, & Reſpublica quando indiget, faciliùs à mercatoribus eiuſmodi ſocietate potentioribus factis, mutuum accipere poteſt. Ciuium etiam commodo conſulitur; quia cùm difficulter pecuniam ſuam poſſint fundis aut reditibus emendis impendere, inueniunt modum vnde viduæ & orphani illæſa ſorte viuere valeant, denique vnde dotes conſeruari queant; de quo Innocentius III. ſollicitus fuit in cap. illo Per veſtras, ſuprà citato. *Reſp.*

Obijcies Sextò, In taxando lucro quod aſſecuratus percipiat, hîc facilè peccari. *Obiect.6.*

Reſpondeo, Non videri quare non poſſit accipere ad proportionem annui reditus, habita ſaltem ratione differentiæ quæ poſſit in eo eſſe, quòd hîc fortè recuperet ſortem quando vult, non autem in reditu, qui quoad cetera minùs ſecurus eſt quàm redituarius; ſæpè enim contingit mercatorum fortunas declinare, eoſque foro cedere: quæ etiam ratio eſt, vt malint hoc modo dare ſeptem in centum, quàm recognoſcere realem reditum nummo decimoſexto. *Reſp.*

Obijcies Poſtremò Bullam Sixti V. quæ incipit Deteſtabilis; vbi ita diſponit: *Damnamus & reprobamus omnes & quoſcumq; contractus, conuentiones, & pactiones, poſthac ineundos, ſeu ineundas, per quos, ſeu quas cauebitur perſonis pecunias, aut animalia, aut quaſlibet alias res ſocietatis nomine tradentibus, vt etiamſi fortuito caſu quamlibet iacturam, damnum aut amiſſionem ſequi contingat, ſors ipſa ſeu capitale ſemper ſaluum ſit, & integrum à ſocio ſuſcipiente reſtituatur, ſiue vt de certa quantitate vel ſumma in ſingulos annos aut menſes, durante ſocietate, reſpondeatur: ſtatuimuſque, huiuſmodi contractus, conuentiones & pactiones, vſurarios & illicitos poſthac cenſeri debere, & in poſterum non licere ijs qui pecunias vel animalia aut alias res in ſocietatem tradent, de certo lucro, vt præfertur, percipiendo inter ſe paciſci.* *Obiect.7.*

Reſpondeo, Verum eſſe quòd Sixtus hac Conſtitutione triplicem hunc contractum prohibuerit, & ex præſumptione fori externi Lege poſitiua damnauerit; ſed cùm ea recepta non ſit, ne qui- *Reſp.*

Digitized by Google

dem per Italiam, relinquitur negotium hoc in terminis Iuris naturæ. Neque enim exiſtimandum eſt, Pontificem declaraſſe ſimpliciter, eſſe hos contractus ſic initos natura ſua illicitos; ſed, quod & verba ſonant, ſolùm voluit poſthac non licere.

Dices, Dicit Pontifex, poſthac vſurarios & illicitos cenſeri debere, quod videtur ſonare declarationem illiciti ex natura rei præiacentis.

Reſpondeo, Solùm velle, tales cenſeri in poſterum debere ex præſumptione Iuris & de Iure, ita vt omnino prohibeantur. Si enim natura ſua voluiſſet Pontifex declarare illicitos, non reſtrinxiſſet ad tempus futurum, quando dicit ſe damnare poſthac ineundos. Itaque hactenus Bulla iſta eſt quodammodò pro nobis, quia ſubindicat non eſſe damnabiles hos contractus Iure naturæ.

DVBIVM X.

Quæ iuſta lucrorum diuiſio in ſocietate mercatoria?

ILLVD generatim extra quæſtionem facilè hîc ponitur, eam debere eſſe proportionem lucri quod habeat Paulus ad totam maſſam lucri, quæ fuerit eius quod ipſe cōtulit ad totum quod in ſocietatē ſimul ab omnibus collatum eſt, niſi aliter cautum ſit. Ita ferè Inſtitut. De ſocietate § 1. Quod adeò verum eſt, vt ſi de lucro ſolo, aut de ſolo damno fuerit expreſſum, de vtroque intelligatur § illud expeditum, ibidem. Intelligitur autem proportio Geometrica, vtrimque æſtimatis ſiue operis, ſiue pecunijs, ſiue periculis. Annotat tamen rectè Molina diſp. 415. operarum & periculi æſtimationem magnam habere latitudinem, & ſufficere ſi ad viciniores limites iuſti fiat reductio, vbi æqualitas deeſſe comperietur.

Quomodo diuident, quorum vnus pecuniam, alter operas confert

Verùm difficultas eſt, quando Paulus operam confert & induſtriam, Petrus verò certam pecuniæ ſummā puta centum aureos, quomodo iuſta proportio inueniri poterit eius quod contulerit Paulus, ad illud quod contulit Petrus?

Pro qua æſtimatione facienda notandum eſt, in eo quod conferre ponitur Petrus, tria quædam eſſe diſcernenda. Primum ſunt ipſi centum aurei: Secundum eſt, quòd centum illi aurei ſubijciantur periculo, quale eſſe ſolet in mercatu; quod periculum variè æſtimabitur, & pro concurſu circumſtantiarum fortè æſtimari poterit ad quatuor aureos: Tertium eſt vſus fructus pecuniæ, id eſt, illud quod ampliùs valet pecunia mercaturæ impenſa quàm otioſa, quod vocant interuſorium, & poterit in his centum aureis fortè æſtimari ad duodecim aureos.

Item in opera quam confert Paulus, ſimiliter tria diſtingui poterunt. Primum, æſtimatio ipſius operæ, quæ verbi gratia ſit viginti aureorum, eò quòd tanti eam æſtimaret Paulus, ſi ſuſciperet agendum negotium ſolius Petri. Secundum, aſſecuratio huius operæ & induſtriæ, quam fortè licebit æſtimare ad ſex, etiamſi aſſecuratio Petri ſolùm æſtimetur ad quatuor; quia faciliùs contingit Petrum eſſe indemnem quàm Paulum, eò quòd ſi ſuperfuerint ſolùm centum, Petrus recuperet ſortem, Paulus autem ſuam quaſi ſortem non recuperet, etiamſi ſuperfuerint centum viginti, quia in viginti illis Petrus etiam participat tamquam de lucro. Tertium erit augmentum æſtimationis quod habet opera Pauli eoipſo quo mercaturæ impenditur: pluris enim ea meritò æſtimatur quàm ſi mercenarius alterius eſſet Paulus, imò pluris in caſu propoſito quàm interuſorium pecuniæ Petri, quia induſtria principaliter parit lucrum, pecunia ſolùm inſtrumentaliter. Vbi ergo pro interuſorio Petrus computat duodecim, Paulus hîc computet verbi gratia quatuordecim.

Dico, *in propoſito*; quia ſi opera manente eadem multùm augeatur ſors, poterit pecuniæ interuſorium ſuperare hanc æſtimationem operæ.

Hoc notato, videndum, Vtrùm Petrus & Paulus omnia illa tria computare valeant in ſocietate.

Reſpondeo, Eum qui ſolam ponit induſtriam & operam, tria quæ à parte ſua ſunt poſſe computare; eum autem qui pecuniam ponit, debere hîc ſola duo poſtrema æſtimare, videlicet interuſorium, & pretium aſſecurationis; ſortem autem ſuam aliter non æſtimabit, quia eam ſaluam deducet ante omne lucrum. Vnde ſequitur in propoſito, Petrum dum centum confert, cenſeri ſolùm conferre ſedecim, videlicet pro interuſorio duodecim, & quatuor pro æſtimata aſſecuratione; Paulum autem conferre quadraginta, videlicet ex opera viginti, ex quaſi interuſorio operæ quatuordecim, & pro aſſecuratione ſex. Vnde vlteriùs ſequitur, ſi lucrum fuerit viginti octo aureorum, Petrum habiturum octo ex illis, & Paulum viginti.

Obijcies, Periculum ſortis in diutino mercatu ferè adæquat ipſam ſortem; poterit ergo tunc Petrus integrè computare ſua centum. *Obiect. 1.*

Reſpondeo, Quod aſſumitur facti eſſe, eoque conceſſo, ſicut nonnulli concedunt apud Petrum Nauarram lib. 3. cap. 2. numero 450. non vitiari noſtram priorem doctrinam; formaliter enim non computabitur ſors, ſed ſolùm periculum. *Reſp.*

Dico tamen Secundò, Illud aſſumptum eſſe improbabile, vt oſtendit idem Nauarra ex ſententia Soti, qui rectè dixit, ſemper periculum ſortis minoris æſtimari, quàm ipſam ſortem; oportet enim deducere ſpem ſalutis, ſine qua nemo mercatur.

Obijcies Secundò, Sicut ſocij æquali proportione lucrum partiuntur, ita etiam debere diuidere damna; atq; ita ſi contingat capitale ſolùm eſſe ſaluum, non deductis operis, non poterit Petrus capitale ſuum integrum recipere, ſed inde debebit ſubleuare Paulum in damno operarum ſuarum. *Obiect. 2.*

Reſpondeo, In ſocietate omnino perfecta verum eſſe quod infertur, ſed non eſſe verum in ſocietate imperfectiori. Societas omnino perfecta eſt, quando ſocius non ſolùm admittitur ad communionem ſperati lucri ſecundùm proportionem ſuæ ſortis aut operæ, ſed etiam ad communionem ipſius ſortis aut æſtimatæ operæ: tunc enim totum quod ſupereſt, erit diuidendum ſecundùm proportionem collationis, & integrè æſtimabitur ipſa ſors pecuniaria, non ſolùm interuſorium eius. Verùm frequēter initur illa imperfectior ſocietas, vt ſolùm lucra ſint communia; quo modo verum eſt quod diximus. Atque hæc quidem obtinebunt, niſi de damnis inter eos iuſta pactione aliter ſit conuentum, aut conſuetudo vel ſtatutum loci aliter præſcribat. Sanè quantum intereſſit vtro modo inita fuerit ſocietas, vel inde *Reſp.* *Societas perfecta quid.* *Imperfecta quid.*

patet,

Digitized by Google

patet, quia ſi perfecto illo modo eſſet inita, Petrus quem diximus ex lucro viginti octo habiturum ſolùm octo, haberet plus quàm viginti tria: Paulus enim ſolùm haberet ſextam partem lucri. Item ea manifeſta eſt diſparitas, quòd ſors pecuniaria in ſocietate illa perfecta fiat ipſius ſocietatis, adeoque ſi pereat, ei pereat; in altero autem modo, tota perit ponenti: ſi ne in parte quidem ponenti periret ſecluſa aſſecuratione, eſſet potiùs mutuum, vt benè hæc tria diſtinguens obſeruat Conradus q. 93. An autem ſecluſa libera remiſſione, quæ nihil habeat admixtum inuoluntarij, ſemper liceat vtrouis modo ſocietatem inire, dubitare quis poſſit. Sanè æquum eſt reſpici, vtrùm opera huius adæquetur pecuniæ quam alter confert antequam admittatur in communionem plenam etiam ſortis, ſicuti reſpicitur num opera æqualis ſit interuſorio pecuniæ, vtrimque deducto periculo, antequam de lucro ſocietas ineatur. Ita ferè Molina diſp.416.

DVBIVM XI.

Vtrùm liceat rem vendere creditò vltra iuſtum pretium quo vendi ſolet præſenti pecunia, aut anticipato pretio liceat emere citra iuſtum?

SVPPONO, Non tantùm iuſtum, ſed etiam æquum eſſe, vt intra limites iuſti cariùs vendas creditò, vt omnes admittunt.

Suppono Secundò, Aliquando videri rem cariùs vendi quàm iuſtum ferat pretium, reuerà tamen non vendi cariùs, eò quòd incrementum quod limites iuſti excedit, accipiatur virtute (impliciti ſaltem) alterius contractus.

Suppono Tertiò, Quamuis ordinarium ſit, pretia rerum æſtimari ſecundùm quod præſenti pecunia vendi ſolent, eſſe tamen quaſdam merces, quarum pretia æſtimentur potiùs ſecundùm quod creditò aut anticipatò venum ire ſolent. His poſitis

Vendens vltra iuſtum pretium peccat.

DICO PRIMO. Iniuſtitia admittitur, ſi eo ſolo titulo rem vendas vltra rigorem iuſti pretij, quia creditò vendis; eſt enim vſura: nam qui creditò vendit, implicitè & virtute mutuat; accipit autem vltra ſortem, quod accipit vltra limites iuſti pretij. Eſt communis, & patet ex cap. In ciuitate, & cap. Nauiganti, De vſuris, adiuncta Gloſſa; clariſſimè autem cap. Conſuluit, eodem.

Cauſſæ, ob quas liceat excedere iuſtum pretium. Prima, Lucrum ceſſans.

DICO SECVNDO. Sunt tamen aliquot cauſſæ ob quas liceat excedere limites iuſti pretij quando venditio fit creditò. Prima eſt, Lucrum ex venditione tali ceſſans, aut damnum emergens. Ita communiter DD. qui tamen monent, verè debere damnum ex venditione emergere, aut lucrum ceſſare: ſi enim potiùs ex negligentia venditoris quàm ex venditione damnum euenturum ſit, non poterit inde augeri pretium. Ita Conradus in ſimili tradit de mutuatore q.30. cuius eadem eſt ratio cum noſtro venditore, qui, vt dixi, vendendo virtute mutuat. Idem dicendum erit, ſi damnum inde oriatur, quòd venditor fortè rem emerit eo tempore, quo carior erat quàm ſit modò; neque enim propterea poterit cariùs vendere, credendo pretium in illud tempus quo redibit eadem caritas, vt benè Molina diſp. 355. Monent Secundò, Non teneri venditorem expectare euentum ſui intereſſe quod deprehendetur tempore ſolutionis, ſed poſſe ex nunc æſtimare eius probabile periculum. Ita Medina q. 38. cauſſa 2. & patet ex dicto cap. In ciuitate. non tamen æſtimabit totum lucrum, quia illud multis modis poteſt impediri, ſed quanti nunc valet eius ſpes, quod benè conuincit Sotus: qui tamen in eo fallitur, quòd hinc neget omnino conſiderari poſſe intereſſe lucri ceſſantis.

Ad hanc cauſſam pertinet caſus quo venditor erat merces ſeruaturus vſque ad tempus ſolutionis: ſi enim tunc cariùs venditurus putetur, ita vt probabile ſit, rem quæ nunc valet ſex, valituram octo plus minùs, licebit eam nunc vendere octo: patet ex dicto cap. In ciuitate. Secùs ſi non erat rem ſeruaturus, etiamſi tempore ſolutionis putetur plus valitura, vt patet ex cap. Nauiganti, ſuprà citato; quamuis aliter putet Caietanus q. 78. art. 2. ad 7. ex falſo fundamento: exiſtimat enim iuſtum pretium in venditione illud poſſe iudicari, quod fuerit iuſtum tempore ſolutionis, eò quòd tunc demum emptio perficiatur. Verùm vt de pretio conuenitur in contractu, ita illius temporis quo contractus initur, per ſe pretium ſpectandum eſt: cap. Cùm dilecti, De emptione; vbi Gloſſa pluribus textibus id probat. Venditor enim ſecutus fidem emptoris, transfert ei dominium rei venditæ, quæ ſicuti in valore intrinſeco melioratur domino, ita & in pretio impoſito. Verum quidem eſt, emptorem tum demum, quando ſoluit, contractum ex parte ſua implere; ſed implere debet vt contractum eſt: iuſtè autem de eo pretio pactum eſt, quod erat rei quando vendebatur. Confirmatur; Quia incertum eſt, an res ſit ſuperfutura tempore ſolutionis. Non itaque poterit pretium illud habere quod erit ſimilium rerum quando fiet ſolutio.

Obijcit Caietanus cap. In ciuitate; vbi abſolutè dicitur, licere vendere pretio quod futurum putatur tempore ſolutionis, nulla facta mentione num venditor ſit eouſque ſeruaturus. *Obiect.*

Reſpondeo cum Gloſſa, Eumdem eſſe caſum huius cap. & cap. Nauiganti, vbi reſtringitur, vt tum demum liceat, quando tempore contractus non erat venditurus, ſed ſeruaturus in tempus, quando valebit eo pretio aut circiter, quo creditò nunc venditur: Pontificem autem in priori cap. præſupponere, quòd venditores erant rem ſeruaturi in illud tempus, quo præſumatur valitura eo pretio, quo nunc creditò venditur, vel inde manifeſtum eſt, quòd creditò vendens pluris, quia tempore ſolutionis res pluris ſit valitura, debeat allegare lucrum ceſſans; lucrum autem non ceſſat, niſi tunc erat probabiliter eo pretio plus minùs venditurus. *Reſp.*

Vnde vlteriùs colligitur, Non licere vendere eo pretio quod erit tempore ſolutionis, etiam deducto onere rem conſeruandi & periculo defectuum, ſi in illud quidem tempus venditor erat ſeruaturus, ſed tunc non venditurus: habenda enim ratio eſt temporis quo erat venditurus, ſiue id ſolutione prius, ſiue poſterius ſit. Neque tamen etiam illius temporis quo erat venditurus, aut menſis aut diei interuenientis ſummum pretium licebit præſcribere, ſed ſolùm mediocre, vt benè ex communi Graffius lib. 2. c. 115.

Colli-

Digitized by Google

Colligitur Secundò, Vſuram fore ſi ita contraxeris, Vendo frumentum in annum, ea lege vt ſummum ſoluas quod erit toto tempore anni: quamuis enim intendebas ſeruare frumentum, donec videretur tibi ſummũ illius anni pretium, erat tamen pretio tibi æſtimabile, certò tunc præcisè poſſe vendere, quando verè eſſet futurum ſummum, de quo cùm virtute te cogas emptorem hunc aſſecurare, accipis aliquid ab eo in virtuali mutuo vltra ſortem & verum intereſſe.

Si tamen roget te emptor, vt ita vendas, & velit ſummi pretij aſſecurationem gratis pręſtare; ex hac parte non erit iniuſtitia, modò præſumere poſſis, donationem iſtam omnino liberè fieri ſecundùm ea quæ diximus Dub. 2. quia mixtum voluntarium non ſufficit in donatione merè liberali.

Colligitur Tertiò, Vſuram fore ſi ideò ſolùm cariùs agrum ſupra iuſtum pretium vendas, quia interim dum expectabis pretium, carebis fructibus eius: quod enim venditor careat, & emptor gaudeat fructibus rei venditæ, ineſt naturaliter contractui venditionis, adeoque ſemel ſatis æſtimatum eſt in taxando rei pretio vulgari aut legitimo. Ita ferè Conradus q. 59.

Secunda, Incerta ſolutio. Secunda cauſſa ob quam liceat cariùs vendere creditò, eſt, Si incerta futura ſit ſolutio: tunc enim in pretio aſcendere potes, vſque ad æſtimationem aſſecurationis quam tibi debet de ſolutione emptor. Eſt quidem verum, ſecuritatem per ſe eſſe petendam, quando ea ſine incommodo haberi poteſt; ſed quando venditorem emptores fugerent, ſi pro pignore, fideiuſſore, aut alia aſſecuratione eis moleſtus eſſet, poteſt indemnitatem ſuam aliter curare.

Eadem eſt ratio, quando moleſtiæ aut ſumptus meritò timentur in poſtulanda ſolutione: tunc enim pretij incrementum reſpondebit indemnitati, quam debet venditori emptor, neque tenebitur venditor pretium minuere, quando tempore ſolutionis deprehenderit nullas moleſtias aut impenſas interueniſſe; quia non tam pro impenſis, quàm pro periculo earum quod verè ſubiit, pretium auxit. Ita Conradus q. 59. E contrariò tamen ſi tempore ſolutionis culpâ emptoris inueniantur expenſæ excreuiſſe vltra id quod erat in pactum deductum, tenebitur emptor in conſcientia hoc ſupplere. Medina quæſt. 38. cauſſa 4.

Sed quærunt, Quomodo vendens creditò ratione periculi augere poſſit pretium, cùm magis ſit periclitaturus pretio aucto; quo enim creditum maius eſt, eò maius iſtud periculum. Ita opponit Conradus.

Sed dico, Non quidem maiori ſecuritate, ſed maius pretium talem expectare. Et ſanè ſicuti periculum pretij, vt decem non facit vt nihili fiat creditum; ita periculum quod accedit in duobus quando exigitur pretium vt duodecim, non facit vt nihil cenſeatur acceſſiſſe pretio æſtimabile. Hæc itaque ratio non concludet quòd venditor non poterit propter periculum augere pretium, ſed potiùs quòd plus poterit augmenti apponere quàm iuſtè poſſet præſentis pecuniæ pro aſſecurationis onere in ſe ſuſcepto accipere.

Fateor tamen, quod Molina valdè vrget diſput. 356. quando auget venditor pretium ratione periculi aut moleſtiæ, oportere eius rei monere emptorem, qui fortè nolit tanto cum onere emere. Ratio eſt; Quia in redemptione illa periculorum & moleſtiarum quæ venditor timet, conſiderandus eſt quaſi nouus contractus, adeoque nouus pro eo conſenſus erit requirendus.

Tertia cauſſa erit, Quando merces talis ſunt conditionis, vt commodè diſtrahi nequeant niſi creditò, ideoque ſecundùm modum emendi creditò, iam quaſi vulgò æſtimatum habent pretium quod maius ſit pretio præſentis pecuniæ. *Tertia, Si aliter commodè vendi merces non poſſint.*

Hanc cauſſam tum demum iuſtificat Molina diſp. 357. quando iſtæ merces ferè haberent tale pretium auctum etiam præſenti pecunia, niſi multitudini emptorum, qui eas petunt, deeſſet facultas numerandi præſentem pecuniam, eoque fieret vt pauci relinquantur emptores, qui præſenti pretio licitentur, eaque paucitate pretium minuatur quoad modum vendendi præſenti pecunia. Cùm autem multi ſunt emptores creditò, fit vt illud pretium iuſtum maius ſit, eò quòd in iſto genere tales ſint emptores ordinarij, quorum multitudo ſoleat augere pretium. In alijs tamen communibus mercibus, etiamſi plures ſint qui velint creditò quàm præſenti pecunia emere, non licet ex hoc ſolo vendere creditò vltra limites iuſti, quo veneunt præſenti pecunia, quamuis hoc quidam dicere voluerint. Ratio eſt; Quia multitudo emptorum hîc non inducit peculiare pretium emptionis creditò, eſt enim virtute potiùs multitudo mutuatariorum quàm ordinariorum emptorum, & nollent præſenti pecunia tanti emere, etiamſi eam haberent. Sanè ſi id liceat, non rectè Iura vetuerunt ne creditò res pluris vendatur, niſi ex cauſſa peculiari, cùm iam ratio inuenta ſit, qua ſemper liceat cariùs vendere creditò. Ita ferè ex ſententia Molinæ.

Non facilè tamen contraria praxis damnanda eſt, ſi verè ex conſenſu mercatorum conſtitutum ſit aliud pretium rei vendendæ creditò, & circumſtantiæ tales ſint, vt Reipublicæ expediat, in eiuſmodi caſu quaſi nouum forum eſſe quo res vendatur ad terminum, & aliunde in eiuſmodi pretio non ſit iniuſtitia.

DICO TERTIO. Non licet citra infimum iuſti emere anticipato pretio, niſi ex tribus ſimilibus cauſſis ex quibus diximus licere cariùs vendere creditò: quando nimirum ſimili modo emptor ratione anticipatæ ſolutionis damnum aut periculum ſubit, aut merces pretium habent quo communiter vendantur anticipatò, præter illud quo numeratò venduntur.

Ex dictis patet, quomodo excuſari poſſunt qui cariùs creditò vendunt merces magna quantitate ex Indiis aduectas, aut ſiluas cæduas; item qui anticipatò viliùs emunt magna quantitate lanas.

DVBIVM XII.

Vtrùm liceat tibi numerato pretio redimere ex incontinenti minoris, quod pluris creditò vendidiſti?

VERBI gratia, vendidiſti creditò duodecim, quod numeratò venditurus eras ſolùm decem, vtrùm liceat tibi ſtatim illud redimere, dando decem?

Illud in primis certum, non licere venditori empto-

emptorem ad eiuſmodi reuenditionem ſibi aut ſocio ſuo ſtatim faciendam obligare. Ita Angelus verbo Vſura 1. numero 60. Imò hoc etiam extenderim, ex mente eiuſdem Angeli, ad eum qui ſine pacto, eo tamen animo vendit cariùs creditò, vt ſtatim redimat viliùs numeratò; eſt enim vſura palliata. Si tamen poſtquam bona intentione ſimpliciter vendidit, redimat ſicuti alius quiſpiam iuſtè emere poterat, pretio numerato, non peccat, modò abſit omne ſcandalum. Meritò tamen Lege interdicitur quibuſdam locis, vt refert Molina diſp. 310. ne quis ei creditò vendat merces, quem nouerit eas velle ſtatim minoris reuendere parata pecunia: hoc enim modo multi ſolent ſe ſuoſque fideiuſſores perdere.

DVBIVM XIII.

Cuius periculo pereat res vendita nondum emptori tradita?

De re tradita traditione vera vel ficta, qua emptor ponatur in eius poſſeſſionem, dubium non eſt quin emptori pereat, cùm plenè iam ex parte ſua venditor contractui fecerit ſatis: ante traditionem autem, quando venditio ita perfecta eſt, vt non ſit liberum partibus à contractu recedere, diſtinctione opus eſt. Si enim res particularis in indiuiduo deſignata vendita fuerit, quod eſt vendi in ſpecie ſua, vt Iureconſulti loquuntur, ea perit emptori, niſi res vendatur non ad corpus, id eſt prout corpus ſenſibus objicitur, ſed ad menſuram; ante menſurationem enim pertinet periculum ad venditorem.

Excipe caſum quo emptor fuerit in mora, ne tempore conſtituto res ſit dimenſa, L. Lectos, ff. De periculo & commodo rei venditæ.

Quando autem venditur ad corpus, periculum eſt emptoris, niſi venditoris culpâ res pereat, aut venditor fuerit in mora tradendi, aut aliter in contractu cautum ſit, aut res empta fiſco cedat propter delictum venditoris, aut venditor affirmauerit eam rei bonitatem, vt tam citò perituram emptor credere non potuerit, aut denique aliqua pendeat adhuc venditionis conditio nondum impleta. Si tamen pretium rei tempore quo pendet conditio, decreſcat, damnum illud erit emptoris.

Si vendita eſt res indeterminata, puta tot menſuræ tritici, tot oues de grege, quod Iureconſulti dicunt vendi in genere, eiuſmodi res non tradita perit venditori, emptore retinente ius non in aliquod certum indiuiduum, ſed in genus quod perire non poteſt. Vnde etiamſi venditori totus grex periret, ex quo intendebat oues venditas ſumere, deberet nihilominùs numerum quem vendidit indeterminatè aliunde præbere. Secùs ſi in pactum deduxerit, quòd ex iſto grege decem tradet nunc indeterminatas; ſi enim grex pereat, ſufficit reddere pretium.

Obiect. Objicies, Res domino perit: emptor ante traditionem non eſt dominus, vt dictum eſt ſuprà: ergo numquam ei perit res non tradita.

Reſp. Reſpondeo ad Minorem, Hoc prouenire ex Iure poſitiuo, quod Ius, licet nolit emptorē mox à contractu rei eſſe dominum, vt eſſet Iure gentium, vult tamen aliquando penes eum rei commodum & incommodum eſſe, quaſi hoc relinquens ex dominio, quod ei Iure gentiū cõpetebat.

DVBIVM XIV.

Vtri tradenda ſit res duobus vendita?

Respondeo, Ceteris paribus, eſſe tradendam ei cui priùs fuerit vendita. Secùs dicendum, ſi poſterior emptor eiuſmodi habeat priuilegium, vt res in eius dominium tranſierit ſine traditione, aut in ſecuritatem contractus eam ſibi habeat hypothecatam. Vnde ſi Eccleſia emat, quæ gaudet tali priuilegio, ei res tradenda eſt, non priori emptori. *Res priori emptori tradenda.*

Excipe hîc caſum, quo poſterior emptor ſciuit priùs alteri rem venditam fuiſſe; tunc enim nullo ſuffragante priuilegio res priori tradenda, imò etiam tradita poſteriori emptori, ei foret adimenda.

Hinc colligitur, Non ita ſe habere promiſſum venditionis aut donationis ad venditionem & donationem, ſicut ſe habet venditio ad traditionem; quia res promiſſa Eccleſiæ, & poſteà vendita aut donata Petro, relinquenda eſt Petro: data autem aut vendita ſine traditione Eccleſiæ, & poſteà iterùm vendita Petro aut donata, eſt reſtituenda Eccleſiæ.

Quæres, Quando vterque emptor dicit ſibi rem traditam fuiſſe, & non conſtat vtri priùs ſit tradita, cuius erit?

Reſpondeo, Præſumptionem fore pro eo cui priùs fuerit vendita, de quo, adeoque de tota hac dubitatione, benè diſſerit Couarruuias lib. 2. Variarum reſolut. c. 19.

DVBIVM XV.

Vtrùm liceat venditori rei venditæ fructus percipere, donec ſoluatur ſibi pretium, non deducendo eos in ſortem?

Respondeo, Non licere: res enim domino ſuo fructificat, emptor autem re ſibi tradita à venditore ſuam fidem ſecuto, eſt rei dominus. Ita ferè Silueſter verbo Vſura 2. q. 11. Gabriel in 4. diſt. 15. q. 11. art. 2. concluſ. 4. vbi teſtatur eſſe communem Theologorum, addens, fore vſuram palliatam: reciperet enim venditor fructus ratione mutuò dati pretij ſupra ſortem. Imò probabile eſt, etiam non traditæ rei fructus eſſe emptoris, & ſufficere per ſolum conſenſum contrahentium perfectam eſſe venditionem: diximus enim ſuprà, commodum & incommodum rei regulariter eſſe emptoris. Excipio tamen caſus ſequentes. *Res emptori fructificat.*

Primus, Si in pœnam moræ, conſenſu contrahentium ita ſtatuatur, vt niſi certo tempore ſoluerit emptor, res exinde fructificet venditori, donec pretium ſoluatur. Ita Gabriel. Adhibendæ tamen hîc erunt limitationes, quas ſequenti Capite in ſimili tradémus, quando agemus De mutuatore ſimilem pœnam ſtipulante. *Excipitur 1.*

Secundus, Si fructus compenſent intereſſe venditoris: tenetur enim damnificator ad omne illud damnum, quod potuit præuidere ſecuturum ex culpabili ſua actione aut mora. In foro tamen externo ſolùm æſtimabitur intereſſe intrinſecum, quod non per accidens, ſed quaſi per ſe oritur ex dilata ſolutione: verbi gratia, ſi venditor erat rem fructiferam pecunia ſua empturus, hoc æſtimabitur, quia eſt intereſſe intrinſecum; 2.

Digitized by Google

cum; ſi autem erat ea pecunia aliturus mancipium quod intereà perijt inediâ, aut reparaturus ædes caducas, quę interim lapſæ ſunt, non æſtimabitur, quia eſt intereſſe extrinſecum. Ceterùm quouſque etiam in conſcientia intereſſe extrinſecum veniat conſiderandum, ſequenti Capite dicemus.

3. Tertius, Quando tantò minoris res fuerit vendita, & in tempus certum fructus venditori reſeruati: tunc enim venditor virtute redimit fructus.

4. Quartus, Quando venditio non tam eſt inita quàm promiſſa in tempus quo emptor pretium exhibuerit: tunc enim manifeſtum eſt, venditorem plenè manſiſſe dominum.

5. Quintus, Quando venditor non eſt ſecutus fidem emptoris, & emptor pretium non obtulit, niſi aliter inter eos conuenerit; probabile eſt, & dicunt quidam, etiam in conſcientia venditorem poſſe rei fructus ſibi vindicare, nam in foro exteriori hoc ei conceditur L. Iulianus, ff. De actionibus empti, etiam quando res emptori tradita fuerit, vt patet §. Ex vendito. Imò videtur Lex Cæſarea vſuras concedere venditori in compenſationem fructuum ex non ſoluto pretio rei ipſi emptori traditæ: dicit enim L. illa Iulianus, *Cùm re emptor fruatur, æquiſſimum eſt eum vſuras pretij pendere* Similiter L. Curabit Præſes, C. eod. *Curabit Præſes prouinciæ compellere emptorem, qui nactus poſſeſſionem fructus percepit, partem pretij quam penes ſe habet cum vſuris reſtituere.*

Probabilius tamen videtur, ex Legibus iſtis conſcientiam non eſſe ſatis tutam, quia loquuntur etiam in caſu, quo dominium rei eſſet translatum in emptorem. Certum autem eſt, tunc non poſſe venditorem ratione fructuum ab emptore perceptorum, peculiare ius prætendere, cùm res domino ſuo fructificet. Sunt qui excuſent has Leges, quòd ſolùm conſtituerint venditori vſuras compenſatorias. Verùm non rectè; quia non allegatur intereſſe venditoris, ſed quòd perceptorum fructuum ratio ius eiuſmodi vſurarum producat. Omitto quòd intereſſe illud magis varium ſit quàm vt certa eius compenſatio ſtatui potuerit, quando paſſim omnibus conceditur dimidiam centeſimę vſurarum nomine ſtipulari, id eſt ſex in cētum, vt patet L. Eos, C. De vſuris. Verius itaque videtur, has Leges eſſe correctas per Ius canonicum, & vſuras conceſſiſſe quas Lex naturæ prohibet: quamuis enim æquitatem in eo reſpexerint, quòd voluerint pretium poſſe fructificare venditori, ſicuti res fructificat emptori; generalis tamen illa æquitatis præſumptio non ſaluat conſcientiam venditoris, quando reuerà ipſe aut nullum, aut non tam magnum intereſſe prætendere poteſt.

Quæres, Qui fructus cedant emptori?

Fructus ex re pendentes ſunt emptoris. Reſpondeo; Secundùm probabilem quam ſequimur ſententiam, eo ipſo quo conſenſu contrahentium venditio facta eſt, fructus adhuc eo tempore ex re pendentes ſunt emptoris, vt & illi qui in poſterum inde prouenient: quamuis quoad poſteriores fructus aliqui requirant vt ij ſint emptoris, vel venditorem ipſius fidem eſſe ſecutum, vel ipſum venditori pretium obtuliſſe. Verùm ſine hac diſtinctione ſimpliciter exiſtimamus, eos eſſe emptoris, quod ſenſit Couarruuias lib. 1. Variarum reſolut. cap. 15. quamuis Molina videatur eum aliter intelligere, quaſi diſtinctionem hîc faciat fructuum tempore venditionis ex re pendentium, à fructibus qui poſtmodum proueniunt; cùm ſolùm diſtinguat fructus illos ex re tunc pendentes, ab ijs qui ante venditionem ex re pependerunt, nunc autem non pendent.

Hinc ſequitur, Ad venditorem agri pertinere meſſem quæ erat ante venditionem collecta, etiamſi ex ea conductor penſionem nondum debebat, quia terminus penſioni præſtitutus nondum aduenerat.

Sequitur Secundò, Si tempore vindemiæ maturæ, ſed nondum collectæ, vendatur vinea, emptoris fore totum fructum vuarum nondum decerptarum.

Sequitur Tertiò, Si domus vendatur tertio alicui locata, à tempore venditionis pretium locationis cedere emptori, & pro rata debere illud diuidi inter emptorem & venditorem, quando terminus ſolutionis poſt venditionem demum exſpirat. Excipe, niſi venditor ſit fiſcus: tunc enim tota penſio cedit emptori, qui in huius compenſationem tenetur ratum habere contractum locationis à fiſco initum, qualem contractum initum à priuato venditore nõ tenetur ratum habere, L. Emptorem, C. Locati.

Quæres Secundò, Cuius ſint fructus qui percepti ſunt à tempore contractus vſque ad eius reſciſſionem ſi contingat reſcindi?

Reſpondeo, Fructus intermedio tempore collectos fore primi emptoris, ſi nouo ſuperueniente contractu fiat reſciſſio; item ſi fiat vi pacti retrouenditionis, & res eodem redimatur pretio quo empta eſt. Imò tunc etiam pendentes fructus erunt primi emptoris, ceditque redimenti ſolùm melioratio fructuum, quæ fiet poſt retrouenditionem cum fructibus ſequentibus. Retrouenditioni hic æquiparabitur oblatio pretij, facta ab eo qui ius habet redimendi: quamuis enim emptor aut eius heres non pareat, ex eo tamen die fructus erunt venditoris, L. Si fundum, C. De pactis inter emptorem & venditorem.

Hinc colligitur, Si redemptio fiat eo tempore quo fructus iam maturi ſunt in agro empto, emptoris fore æſtimationem fructuum quæ potuit eſſe toto tempore quo ager fuit ipſius, vt ex Couarruuia docet Molina diſp. 374. ſecùs ſi fiat redemptio pretio eo tempore currente; tunc enim ſine incommodo fructus pendentes erunt redimentis, quia eorum æſtimatione poterit augeri pretium.

Si ex pacto Legis commiſſoriæ contractus diſſoluatur, pertinebunt fructus ad venditorem, quando verbis directis hoc pactum conceptum fuerit; ad emptorem autem, quando indirectis ſolùm.

Pactum Legis commiſſoriæ eſt, quando res alicui venditur ea lege, vt ſit inempta, niſi ſolutio fiat intra certũ tempus. Fit directis verbis, quando diſertè ſignificatur, contractum ab initio fore irritum, aut rem inemptam: indirectis, quando ſignificatur, potiùs in poſterum reſcindendum fore contractum. *Pactum Legis commiſſoria quid.*

Eadem diſtinctio & doctrina locum habebit, ſi reſcindatur ex pacto addictionis in diem, id eſt quia vendita eſt res ea lege, vt ſi intra certum tempus venditor inuenerit alium emptorem, qui meliorem conditionem obtulerit, res ſit inempta, & iam fortè contingit per alium emptorem offerri meliorem conditionem. *Pactum addictionis in diem.*

Denius

igitized by Google

Denique quando res ſub conditione vendita eſt, & ea non fuit impleta, fructus manet venditoris, quia verè numquam venditio fuit perfecta: ſi conditio fuerit impleta, retrotrahitur contractus, quaſi ab initio fuiſſet abſolutus, niſi ea conditio ſit poteſtatiua, id eſt quæ tota ſit in poteſtate eius cui imponitur; tunc enim eius impletio non retrotrahit.

DVBIVM XVI.

Vtrùm liceat vendere cum pacto redimendi, aut emere cum pacto retrouendendi?

Vendere cũ pacto redimendi licitum.

DICO PRIMO. Dubium non eſt, quin ſit licitum vendere alicui rem ſuam appoſito pacto, vt ſibi liceat eam redimere, ſi voluerit, reddito eodem pretio. Patet Leuitici 25. vbi Lex diuina ſtatuit, vt domos vrbanas liceat intra annum redimere, prædia autem ruſtica tempore Iubilæi redeant ad priorem dominum. Ex quo poſteriori ita hìc licebit argumentari: Si liceat paciſci vt tempore certo etiam gratis dominus recipiat rem ſuam quam modò vendit, multò magis vt reſtituto pretio. Denique res hæc certiſſima eſt in Iure ciuili, C. De pactis inter emptorem & venditorem, L. Si fundum, & L. Cùm te. Item ex emptione cenſuum, quorum iſte modus vendendi ita ordinarius eſt, vt intellectum cenſeatur pactum redimendi in fauorem venditoris, etiam quando expreſsè appoſitum non fuerit, vt ſuo loco dicemus. Eſt etiam argumentum ex cap. Ad noſtram, De emptione; vbi eiuſmodi venditio damnatur, ſi pretium quo fit redemptio, ſit nimis exiguum. Vnde rectè colligunt DD. per argumentum à contrario ſenſu, licere, ſi fuerit iuſtum, comprehenſa æſtimatione oneris redimendi. Notandum enim, eiuſmodi venditorem debere pretium minuere pro ratione oneris illius, quod in ſui fauorem emptori imponit, quod dicunt etiam vſque ad tertiam partem valoris iuſti æſtimari poſſe: nam & Lex diuina monuit, pro ratione breuioris temporis quo venditio diſtat à Iubilæo, pretium minuendum eſſe.

Quæres, Vtrùm venditor quando ſtipulatus eſt quod poterit redimere, habeat actionem in rem venditam, an ſolùm in factum ſeu perſonam emptoris?

Reſpondeo; Exiſtimo ſolùm habere in factum & perſonam emptoris. Vnde ſequitur, Si emptor cõtraueniens pactis, rem diuendat & tradat tertio, venditorem primum non poſſe quidquam prætendere contra illum tertium aut in rem ipſam, ſed ſolùm contra primum ſuum emptorem. Ita ſentit ex communiori Molina diſp. 347. & probatur à maiori: Res enim vni vendita & non tradita, ſi alteri poſteà vendatur & tradatur, non manebit obligata priori emptori, ſed ſolus venditor eidem manet obligatus.

Maior difficultas eſt, Vtrùm etiam in fauorem emptoris poſſet in vẽditione apponi pactum, quo teneatur venditor redimere, vbi placuerit emptori retrouendere?

Item cum pacto retrouendendi.

DICO tamen SECVNDO, Verius eſſe, hoc licere. Ita ex communiori Conradus quæſt. 83. quem ſequitur Molina diſp. 375. Probatur; Quia nulla Lege prohibitum eſt pactum retrouendendi. Iuſtum autem illud erit, ſi compenſatio iuſta ei fiat, qui eiuſmodi pacto videtur grauari. Indubiè autem poteſt hìc ea compenſatio fieri, ſi emptor tanto cariùs emat. Deinde non ſubeſſe vſuræ vitium, vel inde patet, quòd nullum hìc ſit mutuum: ſi enim res pereat, perit emptori; neque ius habet repetendi pretium; itaque non rectè conſideratur mutuò dediſſe pretium, & illud recuperare pro libito ſupra ſortem acceptis rei fructibus.

DICO TERTIO. Nihil impedit quò minùs venditor, qui rem vendit cum pacto redimendi, ineat ſimul cum emptore contractum conductionis eiuſdem rei, donec eam redimat. Ita poſt Silueſtrum, Conradum, Caietanum & Nauarrum, Molina diſp. 376. Videndum tamen hìc, ne potiùs vſuræ ſit pallium, quàm vera emptio & conductio; ſecundò, vt pretium iuſtum ſit in vtroque contractu.

DICO QVARTO. Licet interdum rem emere cum pacto retrouendendi maiori pretio, quando nimirum probabiliter putatur tempore retrouenditionis plus valitura. Ita Medina quæſt. vlt. De vſuris. Eadem eſt ratio de pacto in fauorem venditoris redimendi rem minoris quàm ſit vendita; nam & iſtud licet, quando minoris valitura eſt tempore redemptionis. Imò etiam eiuſmodi pacta apponi poſſunt, quando res præſumitur eodem modo valitura tempore reuenditionis, quo nunc paſſim emitur: ſed tunc duplex onus compenſabit is in cuius fauorem pactum apponitur. Si enim emptor promittat non ſolùm retrouendere, ſed etiam minoris; pro retrouenditionis onere ſubleuabitur in pretio, ita vt pro re valente, verbi gratia nouem, ſolùm ſoluat ſeptem: item pro altero onere retrouendendi minoris, ſubleuabitur tanto minoris inſuper nunc emẽdo, quanto deficiet redẽptionis pretium à iuſto quod erit illo tempore. Verbi gratia, Si pretium ſit nouem tam tempore emptionis quàm redemptionis, & velit vẽditor rem ſuam redimere, non ſufficit nunc deſcendere ad ſeptem in prima venditione, ſed debebit adhuc in duobus deſcendere, vt vendat ſolùm quinque. Hæc tamen ita accipienda ſunt, vt non damnemus eum qui infra limites iuſti vẽdat rigido, & ſtipuletur de redẽptione vel mediocri, vel infimo pretio. Semper tamen obſeruandum, vt vera fiat æſtimatio oneris redimendi aut retrouẽdẽdi: vera autem erit, ſi ex communi fiat iudicio, non ex commodo aut incommodo partium. Quamuis & hìc ſuam habeat æſtimatio latitudinem, & qui rogatur vt onus tale ſuſcipiat, poſſit allegare ſuum extraordinarium quod fortè habet intereſſe, & indemnitatem ſtipulari.

DVBIVM XVII.

Vtrùm venditor teneatur emptori de euictione?

EVICTIONEM rei venditæ vocamus, quando de poteſtate emptoris eripitur, quia alius probat eſſe ſuam. *Euictio quid.*

Quæritur itaque, Vtrùm venditor de hoc teneatur emptori?

Reſpondeo, Regulariter teneri, ita vt emptori tunc aduerſus vẽditorem competat actio non ſolùm repetendi pretium, ſed etiam exigendi, quanti ſua intereſt, rem non fuiſſe euictam. Ita Ius naturale dictat, quia tenetur venditor rem tradere cum effectu, & ſtatuitur L. Libera, C. De ſententijs *Venditor de ea tenetur emptori.*

Digitized by Google

tijs & interlocutorijs omniū Iudicum, L. Si cùm quæſtio, C. De euictionibus. Quod de vendente dicimus, etiam ad permutantem eſt extendendum, L. Si permutationis, C. eod.

Donator autem de rei donatæ euictione non tenetur, niſi de euictione cauerit, L. Quoniam auus, C. eodem. Tenebitur ergo is ſolus, qui titulo oneroſo rem tranſtulit; neque is ſemper: tres enim caſus excipit cap. finale De emptione. Primus eſt, Si lite mota emptor non inſinuauerit venditori, vt rem ſibi venditam defendat. Secundus, Si emptor contumax fuerit, non comparendo poſt citationem, ideoque litem amiſit: tunc enim videtur rem amittere potiùs propter ſuam contumaciam, quàm ob aliam cauſſam. Tertius, Si per iniuriam Iudex contra emptorem rem alteri adiudicauerit. Quartus erit, Si in contractu expreſſum ſit, ne venditor de euictione teneatur. Quintus, Si emptor à ſententia qua ſibi res adimitur, abſente venditore neglexerit appellare. Sextus, Quando emptor conſenſit in arbitrium Iudicis aut alterius qui rem adiudicauerit. Septimus, Si tempore emptionis emptor nouerit rem eſſe alienam. Octauus, Quando emptor rem præſcribere potuit. Nonus, Quando ſua culpa emptor rei poſſeſſionem amiſit. Decimus, Quando empta eſt tota aliqua hereditas, & euicta aliqua pars illius: qui enim totam hereditatem vendit, non tenetur de euictione ſingularum eius rerum, L. Emptor, C. De euictionibus.

Caſus quibus non tenetur.

CAPVT III.

De Mutuo & Vſura.

DVBIVM I.

Quid ſit Mutuum?

DE mutuo ita Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio §. 1. *Mutui datio in ijs rebus conſiſtit, quæ pondere, numero, menſura conſtant: veluti vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro: quas res aut numerando, aut metiendo, aut appendendo in hoc damus, vt accipientium fiant. Et quoniam nobis non eadem res, ſed aliæ eiuſdem naturæ & qualitatis redduntur; inde etiam mutuum appellatum eſt, quia ita à me tibi datur, vt ex meo tuum fiat.*

Ex quo conſequens videbitur, non ſatis rectè quoſdam dicere, verum mutuum in ſolis illis rebus reperiri, quæ vſu conſumuntur. Nam ex hoc ipſo textu quem pro ſe citant, conſtat, æris maſſam, argenti, aut auri, mutuò dari poſſe ad pondus, quæ tamen conſtet non conſumi ipſo vſu. Illud verum eſt, omnia quæ vnico actu ſimul vſu abſumuntur, numero, pondere, & menſura conſtare, ideoque in illis omnibus propriè locum eſſe mutuo in ijs autē quæ numero, pondere, & menſura non cōſtant, mutuum virtuale ſolùm reperitur; verbi gratia, lana, quia pondere cōſtat, mutuò dabitur ſine alio cōtractu; veſtis autē ex lana confecta, non dabitur mutuò, niſi fortè virtute in ſuo pretio, quando creditò venditur. Ratio autē quare quæ mutuò dantur, numero, pondere, & menſura conſtent, eſt iſta, quod mutuum poſtulet reddi rem aliam numero diſtinctam in eodem valore, qui valor debet conſtare ex numero, pondere, aut menſura. Vnde etiam fit, vt quæ numero, pondere, & menſura non conſtant, ſi mutuò dentur, iam quodammodò conſtare incipiant, eo ipſo quo valor eorum æſtimatur.

Mutuum quid.

Colligitur etiam definitio mutui, vt ſit rei ad numerum, pondus, aut menſuram traditio, eo animo facta, vt ſtatim fiat accipientis, ea lege vt is poſteà reſtituat non eamdem, ſed aliam ſimilis naturæ, qualitatis, & bonitatis.

Dico, *poſteà reſtituat*; quia de ratione mutui eſt, ne reſtitutio fiat ſtatim, alioqui eſſet potiùs permutatio aut venditio, vt benè Siluester verbo Mutuum. Itaque redditio fiet, vel tempore conſtituto, vel ſi illud conſtitutum non ſit, quando mutuator repetierit, modò non ſtatim, niſi ex iuſta cauſſa ſuperueniente repetat, aut tales non ſint circumſtantiæ, vt tacitè cenſeatur in longius tempus mutuaſſe.

Dico, *reſtituat non eamdem*; quia (vt dicitur L. 2. ff. Si certum petetur) mutuum eſt contractus, quo qui indiuiduum accipit, ſpeciem reddere obligatur, alioqui ſi idem numero vi pacti reddatur, commodatum foret aut depoſitum.

Dico, *vi pacti*; quia, vt benè Molina diſp. 299. poteſt mutuatarius rem eamdem reddere, modò eiuſdem manſerit bonitatis, ſed ex mutuo non tenetur. Si reddatur aliud ſecundùm naturam ac ſpeciem, puta pro tritico vinum, non erit mutuum. Quando redditur pecunia argentea pro aurea, non mutatur ſpecies, quia omnis pecunia, ſiue materia in monetam cuſa, eſt eiuſdem ſpeciei formaliter conſiderata, nimirum vt menſura rerum venalium. In virtuali mutuo non requiritur vt eiuſdem ſit ſpeciei quod redditur; nam in venditione ad terminū, virtuale mutuum eſt vbi pecunia pro quauis merce redditur. Verùm vt benè Siluester, conſideratur mutuari non tam res ipſa quæ venditur, quàm eius valor; quia idem ſecundùm ſpeciem redditur, quando pecunia ſoluitur.

Dixi, *ad numerum, pondus, aut menſuram traditio*; quia res quæ mutuò datur, cùm numero, pondere, aut menſura conſtet, functionem recipit, vt vnam eiuſdem generis pro alia reddere ſoleamus: talis enim res tradita non tam parit ius, vt quod acceptum eſt reſtituatur, quàm vt creditum ſoluatur; credere enim maximè dicimur in mutuo.

Menſuram hîc intelligunt contentiuam, qualis eſt frumenti & liquidorum, ne pannus etiam videatur menſurâ conſtare, qui per vlnas venditur.

Quis poſſit mutuum dare, quis accipere.

Verùm cùm dictum ſit, quid poſſit mutuò dari, meritò quæritur, quis poſſit mutuum dare, quiſve accipere?

Vbi in primis certum eſt, eos non poſſe mutuum dare, qui non poſſunt alienare: mutuum ergo dabit dominus rei, liberam eius habens diſpoſitionem. Dare tamen poteſt quis mutuò de ſuo, nomine alterius, vt is cuius nomine datur, comparet actionem, L. Certi conditio, §. Si nummos, ff. Si certum petetur.

Mutuatarij priuilegiati.

De mutuatarijs autem notandum, Eccleſiam, adeoque loca pia, ciuitates & oppida, minores & filiosfamilias, quædam habere priuilegia in mutuo. Si enim ciuitas mutuum à te ſumpſerit, non repetes, niſi probes in eius vtilitatem fuiſſe conuerſum, L. Ciuitas, ff. Si certum petetur. Idem ſtatuitur de Eccleſia, Authentica Hoc Ius porrectum, C. De ſacroſanctis Eccleſijs, & 10. quæſt. 2. cap. Ea enim. Non repetes, inquam, ab ipſa Eccleſia aut ciuitate, ſed ab eo ſolùm, qui eius nomine à te

Digitized by Google

à te accepit. Si tamen Capituli ſimul & Prælati in mutuo accipiendo conſenſus interuenerit, repetes ab Eccleſia ſine onere talis probationis, niſi tibi ſatisfieri nequeat ſine rei immobilis aut pretioſæ, quæ ſeruando ſeruari poteſt, alienatione. Si verò concilium ciuitatis conſentit vt à te mutuum pro ciuitate peteretur, non teneris ad talem probationem, etiamſi immobilia ciuitatis, vt tibi ſatisfiat, ſint vendenda.

De ſimili priuilegio minoris conſtat ex L. Si in rem, C. Quando ex facto tutoris.

Senatuſcô-ſultũ Macedonianum.

De filiis familiâs mutuatariis Notandum eſt, Eis competere exceptionem Senatuſconſulti Macedoniani, quo ſtatuitur, non eſſe ſoluendum mutuum, quod filius accepit ſine conſenſu patris, ſub cuius adhuc erat poteſtate, non ignorante id mutuatore, niſi habeat bona caſtrenſia, aut ſit miles, aut pecunia verſa ſit in vtilitatem patris, aut in eum ſumptum quem pater filio debuiſſet ſuppeditare. Verba Conſtitutionis ita ferè habent: *Placet ne cui qui filio familias mutuam pecuniam dedit, etiam poſt mortẽ parentis eius cuius in poteſtate fuit, actio petitioque detur*. Hoc priuilegium etiam in foro conſcientiæ obtinere docet Molina diſp. 301. ex opinione Panormitani, & communi. Solùm tamen procedit de pecunia mutuata, non de alia re, niſi ea in fraudem Legis loco pecuniæ data ſit. Verùm de hac re videre licet ff. De Senatuſconſulto Macedoniano.

Eſt & alia exceptio circa mutuum. Si quis enim ſpe accipiendi mutuum, chirographum expediat, quo ſe fateatur ex mutuo tantam pecuniæ ſummam debere, poteſt intra biennium à die dati chirographi excipere ſeu opponere, pecuniam non fuiſſe verè numeratam; quod niſi probet mutuator, abſoluitur mutuatarius, Inſtit. De litterarum obligationibus.

DVBIVM II.

Quid ſit Vſura?

VSVRAM lucis dicimus pro vſu huius vitæ. Vſus enim & vſura ſe habent ſicut cultus & cultura. Hinc eò itum eſt, vt ſignificaretur hac voce fructus rei, ex vſu proueniens: quo modo vſuræ nomen etiam in bonis accipi poteſt, vt etiam lucra iuſta, ſiue rei, ſiue induſtriæ ac laboris, ſiue compenſatoria complectatur; quomodo illud Ambroſij accipere licet, quod eſt 14. q. 4. cap. vlt. ex lib. De Tobia cap. 15. *Ab illo exige vſuram, cui meritò nocere deſideras*. Verùm vſus obtinuit, vt frequentiſſimè vſura in malum accipiatur; quomodo iterùm vſuræ nomen tribus commune eſt: vel enim ſignificat ipſum lucrum quod ex mutuo accipitur, vel ipſam eius acceptionem, vel animum accipiendi. Primo itaque modo vſura eſt lucrum ex mutuo immediatè proueniens. Lucrum eſt omnis ſuperabundantia ſupra ſortem, impendia, & indemnitatem, & quoduis aliud aliunde debitum, quod ideò turpe & iniuſtum eſt in mutuo, quia mutuum inde dictum eſt, quòd mutuò & viciſſim reddatur quod datum eſt, quamuis per alluſionem ſibi familiarem Iureconſulti inde dictum velint, quòd in eo fiat ex meo tuum: non redditur autem mutuò & viciſſim quod datum eſt, quando mutuator ſupra mutuas vices ſortis plus ſtipulatur, fœnus exigens contra iuſtitiam, cùm ad mutuas tantùm redeuntis ſortis vices ius habeat.

Varia ſignificationes vſuræ.

Dico, *ex mutuo immediatè*; quia mediante amicitia mutuatarij, lucrum ex mutuo proueniens mutuatori, vſura non eſt. Non refert tamen an mutuum formale ſit, an ſolùm virtuale. Ad obiectum iſtud malum, vel ſola voluntas aſpirans inficitur, vitiumque eius vſura dicitur.

Vſura autem quæ in acceptione eſt, definiri poteſt, Intenta acceptio lucri pretio æſtimabilis, vltra ſortem, cauſſa mutui principaliter.

Vſura quid.

Dico, *intenta*, non autem *pacta*, vt comprehendam vtramque vſuram, & mentalem & realem. Quando enim ſine pacto accipitur lucrum ex mutuo, etiamſi actus externus coniunctus ſit, dicitur vſura mentalis, non quòd actus merè mentalis ſit (quomodo voluntas vſuraria eſt vſura mentalis) ſed quòd in exteriori acceptione vſura mentalis ſit. Quando autem intentio etiam ipſa exteriùs in pactum deducitur, eſt vſura realis.

Vſura mentalis. *Vſura realis.*

Dico, *pretio æſtimabilis*; quia vt dicit D. Hieronymus in cap. 18. Ezechielis, & citatur cap. Putant 14. quæſt. 3. *falluntur qui putant vſuram tantùm eſſe in pecunia*. Simile habet in caput 21. Matthæi; vbi reprehendit Iudæos, quòd in templo collibiſtas poſuerint, qui cùm pecuniam mutuaſſent, non quidem pecuniarium fœnus, (quod Lege vetitum ſciebant) ſed tragemata, id eſt vilia quædam munuſcula pro vſuris accipiebant, reprehenſi Ezechielis 22. *Vſuram & ſuperabundantiam accepiſti*. Et cap. 18. *Ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit*. Idem docet Auguſtinus in Pſal. 36. citatus eadem 14. quæſt. 3. cap. Si fœneraueris.

Dico, *cauſſa mutui principaliter*; quia ſecundaria intentio lucri non facit vſuram: eſt autem intentio principalis ſecundùm Silueſtrum verbo Vſura 1. initio, qua quis maximè ad mutuandum mouetur, & ſine qua mutuum non fieret; verbi gratia, in mutuante partim ex beneuolentia, partim ex ſpe lucri, principalis intentio eſt lucri, ſi eo ceſſante non mutuaret. Imò ad vſuram ſufficit, ſi intentio principalis lucri mutuo ſuperueniat, poſtquam iam recta intentione conceſſum fuerit. Ita ferè Silueſter. Verùm ſimpliciùs & rectiùs dixerimus, *principaliter* hîc idem eſſe quod primariò & proximè ſeu immediatè, ne putetur eſſe vſura, quando non eſſes mutuaturus, niſi mediante amicitia & gratitudine mutuatarij lucrum aliquod ſperares, de quo benè ſcribit Caietanus in art. 1. quæſt. 78. Principalitas ergo iſta conſideranda eſt in cauſſa ob quam lucrum accipitur, non autem in cauſſa ob quam mutuum datur.

Præter eam quam inſinuaui vſuræ diuiſionẽ in mentalem & realem, aliter diuiditur in apertam & palliatam. Aperta duo requirit, vt & mutuum formale ſit, & propter ipſum lucrum accipiatur apertè, ſine vllo alio prætextu. Palliata autem eſt, quando vel mutuum, ratione cuius lucrum accipitur, non eſt niſi virtuale; vel ſi mutuum formale ſit, prætexitur aliud, ratione cuius lucrum accipiatur, puta intereſſe.

Vſuræ diuiſio in Apertam & Palliatã.

DVBIVM III.

Vtrùm Vſura ſit illicita, & quo Iure ſit prohibita?

D. Thomas quæſt. 78. art. 1.

FIDEI eſt, nullam vſuram, vt ſuperiore Dubio eam definiuimus, eſſe licitam, vt

 patet

Digitized by Google

patet Clementina vnica De vſuris; vbi cum Concilio Viennenſi id definit Clemens V. & qui pertinaciter affirmet contrarium, decernit velut hæreticum puniendum.

Dico, ***nullam***, contra eos qui moderatas vſuras licere volunt; neque enim magis moderatæ vſuræ licent quàm moderata furta.

At maioris quæſtionis erit altera Dubij pars, Quo Iure vſuræ ſunt prohibitæ?

Vſuræ prohibitæ Iure diuino.

Reſpondeo, & DICO PRIMO. Eſſe prohibitas Iure diuino, tam in veteri quàm in noua Lege. De Veteri patet Ezechielis 18. *Qui ad vſuram non cõmodauerit, & amplius non acceperit*, &c. *hic iuſtus eſt.* & infrà: *Si genuerit filium ad vſuram dantem, & amplius accipientem, numquid viuet?* Pſal. 14. is demum dicitur aſcenſurus in montem Domini, qui pecuniam ſuam non dederit ad vſuram: & de ciuitate impia Pſal. 54. dicitur: *Non defecit de plateis eius vſura & dolus.* In Noua Lege, quamuis & prædicta, cùm morale præceptum indicent, ad hanc pertineant, habemus celebrem Domini ſententiam Luc. 6. *Benefacite & mutuum date, nihil inde ſperantes.* Certum enim eſt, quæcumque tandem probabilis detur illius loci interpretatio, non aliam poſſe dari, quàm vt eo vſuræ prohibitio certiſſimè contineatur. Quamuis enim varij variè locum iſtum interpretes intelligant, in eo tamen conuenire oportet, in hanc ſententiam Domini eum impingere, qui ſuperabundantiam ex mutuo ſperauerit.

Dicunt quidam, conſilium eſſe Domini, ne omittamus etiam illis mutuando benefacere, à quibus vt viciſſim nobis mutuent, aut alterius quidquam beneficij impendant, non expectamus. Cui ſenſui vtcumque fauet quod præcedit, ***Si mutuum dederitis his à quibus ſperatis accipere, quæ gratia eſt vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur vt recipiant æqualia.*** Quid enim ſit, ***nihil inde ſperantes***, indicant iſta verba, ***à quibus ſperatis accipere:*** ibi enim ſubaudiendum eſſe ***æqualia***, non ***fœnus***, ex ſequentibus patet: ***Peccatores peccatoribus fœnerantur vt recipiant æqualia.*** Ita ferè explicat eum locum Toletus in Commentario. Verùm ſi Dominus ne vices quidem mutuò accipiendi velit nos ex mutuo ſperare, quanto minùs aliquid pecunia æſtimabile tamquam certum mutui lucrum ſtipulari permiſerit?

Alij volunt conſilium dari, vt mutuum detur etiam quando propter mutuatarij paupertatem ne ſortem quidem recipere ſperes; & ſi dixeris hoc non eſſe mutuare, ſed ſimpliciter donare, dicunt reſpectu pauperis eſſe donum, ſed reſpectu Dei, qui quodammodò fideiuſſor eſt pauperis, eſſe mutuum, ſecundùm illud Prouerb. 19. ***Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis.*** Cui fauet quod ſequitur: ***Et erit merces veſtra multa, & eritis filij Altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.*** Ita ferè D. Baſilius in Pſal. 14. Verùm vt & iſte ſuam probabilitatem ſenſus habeat, facilè apparet Dominum indicare ſimul & ſupponere, quòd debeamus eſſe alieniſſimi à fœnebri lucro, quos non dubitet monere, vt mutuando etiam iacturam faciamus.

Alij dicunt, Dominum hac ſententia prohibere intentionem aliquid accipiendi vltra ſortem ex mutuo, quæ vſura eſt; & inſuper diſſuadere omnem ſpem cuiuſuis emolumenti inde obtinendi, quæ non eſt continuò vſuraria, ſed illiberalem quodammodò facit mutuationem: vt ſi ideò mutues, quia ſperes quòd viciſſim tibi mutuabit, aut alia beneficia præſtabit. Hic commentarius videtur genuinus, & conciliat eos qui quod perfectionis eſt conſuli dixerunt, ne ex mutuo compenſatio humana, ſed potiùs diuina expectetur remuneratio, cum Canonibus illis & Pontificibus, qui dicunt hîc prohiberi vſuram, vt Vrbanus III. cap. Conſuluit, De vſuris, & Alexander III. cap. Super eo, eodem, qui dicit, vſuras vtriuſque Teſtamenti paginam deteſtari. Cùm enim vix clarior alius contra vſuras ex nouo Teſtamento locus produci queat, non dubium eſt, quin ad hunc Pontifex reſpexerit.

Item Canonico.

DICO SECVNDO. Vſuræ etiam Iure Canonico vniuerſim prohibitæ ſunt. vide 14. q. 3. & 4. & in titulis De vſuris in 5. Decret. & in 6.

Et Naturali.

DICO TERTIO. Vſuræ prohibitæ ſunt non tantùm Iure poſitiuo, ſed naturali. Tenent hanc omnes Theologi & Philoſophi: ex quibus quidam rectè dixit, fœnerari eſſe idem quod hominem occidere.

Probatur Primò; Quia vſura eſt contra Iuſtitiã commutatiuam non minùs iniqua, quàm ſi in numero, pondere, aut menſura fallas. Diximus enim ſuprà, mutuum conſiſtere in rebus numero, pondere, & menſura conſtantibus. Vnde conſequens eſt, conſiſtere in indiuiſibili æqualitatem rei quæ in mutuo datur ad eam quæ redditur: ad hoc enim numeratur, ponderatur, aut menſuratur, præcipuè cùm mutuæ vices non reddantur, niſi etiam in bonitate ſit paritas. Quando ergo vi mutui aliquid emungis vltra ſortem pretio æſtimabile, illud mutuatario abſq; iuſto titulo adimis, & tibi vſurpas, adeoque contra iuſtitiam reſtitutioni obnoxius, peccas, non ſecùs ac ſi in ipſa pecuniæ numeratione fraudem admiſiſſes, computando & repetendo decem vbi nouem ſolùm fuiſſent numerata.

Secundò, Præceptum quo tempore veteris Legis prohibitæ ſunt vſuræ, etiam hodie viget, vt patet cap. Conſuluit, De vſuris, cap. Si quis oblitus 14. q. 4. & ex can. 17. Concilij Nicæni: atqui non vigeret, niſi eſſet morale, adeoque Legis naturæ, quia cetera nunc non obligant.

Tertiò, Legis naturæ eſt, ne res ſterilis proximo æſtimetur, transferatur, aut vendatur quaſi fructifera; vſurarius autem valorem mutui, quem transfert, æſtimat tamquam rem fructiferam, cùm ſit ſterilis; itaque impingit contra Legem naturæ.

Quartò, Etiamſi res mutuata eſſet fructifera, non tamen deberet fructificare mutuatori; nemo enim ſecundùm Legem naturæ lucrum prætendere poteſt ex re aliena, mutuum autem tranſit in dominium mutuatarij. Confirmatur; Quia meritò eius eſt commodum, cuius eſt periculum, ceſſante alio pacto & titulo: atqui periculum rei mutuò acceptæ totum eſt mutuatarij; nullum ergo eius debet eſſe commodum mutuatoris.

Quintò, Vſurarius virtute vendit quod non eſt, aut quod non ita ſeparatim æſtimari poteſt, quin ſemel iam ſit venditum priùs eidem emptori, aut ſanè ſupra valorem rem ſuam vendit. De quo videre licet Conradum quæſt. 22. vbi & alia plurima habet ſimilia huc pertinentia.

Denique

Digitized by Google

Denique probatur ex cap. Super eo, De vſuris; vbi dicitur, non poſſe ſuper vſura diſpenſari cuiuſcumque pietatis intuitu, ſicuti nec ſuper mendacio.

Obiect. 1. Verùm contra dicta, præſertim tertia iſta propoſitione, objicitur Primò, Vſuras non videri contra Legem naturæ, eò quòd licuerint in veteri Lege, quamuis poſitiuo præcepto vetitum fuerit eas accipere à fratre Iſraelita, Exod. 22. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi,* &c. *nec vſuris opprimes.* Simile eſt 2. Eſdræ 5. Clariſſimè autem Deuteronomij 23. vbi ſimul conceſſio vſurarum quoad alienos adiungitur: *Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, aut fruges, aut quamlibet aliam rem, ſed alieno.* Et cap. 28. *Fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies.*

Reſp. ad locum Deuteronomij 28. Verùm ad poſtremum illud facillima eſt reſponſio: Fœnerare enim accipitur pro mutuare, quo modo Prouerb. 19. *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.* vbi quamuis ſenſus ferat, vt fœnerari accipiatur pro mutuare cum fœnore (nam vt docet Auguſtinus Concione 3. in Pſal. 36. *Conſultum nobis eſt, vt Deo demus ad vſuram*) ex Hebræo tamen oſtendit Ianſenius, accipi ſimpliciter pro mutuare: quo modo & cap. 22. *Qui mutuum accipit, ſeruus eſt fœnerantis.* Eccleſiaſtici 28. *Qui facit miſericordiam, fœneratur proximo ſuo.* Et infrà: *Fœnerare proximo tuo in tempore neceſſitatis illius.* Similiter ſemel aut iterùm in ſequentibus, & Lucæ 6. *Peccatores peccatoribus fœnerantur.*

Ad locum Deuter. 23. Ad alia loca, præſertim ad locum qui opponitur ex c. 23. Deuteronomij, reſpondeo, Numquam Deum conceſſiſſe Iudæis cum vſura mutuare alienis, ſed ſolùm impunè id permiſiſſe. Impunè inquam, quòd inſtitutis Legibus eorum formans Rempubl. crimen vſuræ contra alienigenas, vt & alia quædam, noluerit per Iudices puniri.

Dicunt quidam, per *alienum* ibi intelligi populum illum, cuius terram adeoque ſpolia Dominus donauerat Iſraeli, quibus ideò ad vſuram dare potuerint, quòd, vt loquitur Ambroſius, meritò eis deſiderarint nocere in temporalibus iſtis bonis, ad quæ ex Dei diſpoſitione ius habebant.

Sed verius eſt, extendi etiam ad alios alienos, puta Idumæos, adeoque quod priùs dictum eſt, magis placet. Vtrumque refert Emanuel Sà, & probabile putat Molina diſp. 304. Rectè D. Hieronymus in cap. 18. Ezechielis triplicem in vſuræ prohibitione notat gradum: vnum, quo fœnus remouetur à fratribus, qui fuit in Lege Moſaica; ſecundum, quo ab omnibus vniuerſim prohibetur, qui propoſitus fuit per Dauidem & Ezechielem prophetam; tertium, quo ſine ſpe æqualia recipiendi mutuum detur, quem propoſuit in Euangelica Lege Chriſtus Dominus, perfectionis magiſter.

Obiect. 2. Secundò objicitur ex cap. 20. Matth. vbi Deus dicitur vſuram exercere: *Veniens ego recepiſſem vtique quod meum cum vſura.*

Reſp. Reſpondeo, Sicuti in ſpirituali fœnore expectando ſine vitio nos ad vſuram damus Deo, quando proximi miſeremur; ita & Deus, quando nobis ſua talenta partitur. Vſura enim, quam à nobis Deus exigit, Deo reddita nos facit ditiores, vt benè Chryſoſtomus Homil. 41. in Geneſim. Molina notat, poſſe intelligi hanc Metaphoram de pecunia impenſa legitimæ negotiationi, vt vſuræ nomine iuſtum lucrum intelligatur. Verùm Chryſoſtomo ſatis conformis eſt D. Thomas hìc ad 1.

Obiect. 3. Tertiò objicitur, Ius ciuile permittere, imò approbare vſuras moderatas; quod futurum fuiſſe non videtur, ſi Legi naturæ repugnarent.

Reſp. Reſpondent aliqui, Ius quidem ciuile vſuras permittere, ſed non concedere aut approbare tamquam licitas, quomodo de Iure diuino veteri diximus quod attinet ad vſuras accipiendas ab alienigenis. Sed verius eſt, Iure ciuili non ſolùm permiſſas fuiſſe vſuras moderatas, ſed etiam approbatas: nam 14. q. 4. cap. Quid dicam, ex Auguſtino dicitur, Leges iubere vſuras iniquas reddi; quod conſtat ex L. Curabit Præſes, C. De actionibus empti; & L. Tutor, ff. De vſuris, ſatis indicatur, actionem dari ad vſuras legitimas ſeu moderatas ſub chirographo mutuatarij promiſſas. Summa autem vſura legitima tēpore Iuſtiniani erat centeſima, id eſt, per quam centeſima pars ſortis ſingulis Kalendis pendebatur, vt patet L. Eos, C. De vſuris; eaque tantùm cōcedebatur in traiectitijs pecunijs, quarum periculum penes mutuantem manebat, quod notandum pro intellectu cap. Nauiganti, De vſuris, de quo diximus ſuperiori Cap. Dub. 9.

Mercatoribus aliàs licebat ſolùm exigere beſſem centeſimæ, id eſt, octo in centum. Illuſtribus verò perſonis ſolùm concedebatur tertia pars centeſimæ, id eſt quatuor in centum: communis verò vſura erat dimidia centeſimæ, id eſt, ſex in centum; anatociſmus verò, ſiue vſuræ vſurarum numquam licuerunt, vt meritò Nauarrus in cap. Si fœneraueris 14. q. 3. num. 14. conqueratur, hodie grauiores vſuras apud Chriſtianos tamquam excuſabiles vſurpari, quando decem in centum pro ſingulis nundinis ter in anno recurrentibus, & de cambijs recambia exiguntur. Si itaque in hoc abuſu etiamnum Chriſtiani caligent, non mirum eſt quòd Ethnici aut etiam alij illius temporis Imperatores eorumque Iureconſulti minùs hìc ad amuſſim in vitio ita inolito, & ſpecioſum titulum compenſationis prætendente, omnem vſuræ prauitatem reſecauerint. Verùm iſte error correctus eſt per Canones. Illuſtris autem eſt hac de re conſtitutio Clementina vnica De vſuris, qua excommunicantur Superiores & Officiales, qui mutuatarios cogunt ad ſoluendum vſuras promiſſas, aut ſtatuunt quòd ſolutæ, etiam cùm repetentur, non reſtituentur. Vbi tamen notandum eſt, non præcipi vt mutuatarijs repetentibus vſuras actio detur in foro exteriori; ad hoc enim Principes reſpectu vſurarij publici quem in bonum publicum permittunt, non tenentur, quamuis non poſſint ipſum liberare, quò minùs teneatur in conſcientia vſuras reſtituere. Imò idem error ab ipſis Imperatoribus agnitus videtur. *Mutuatario non datur actio in foro exteriori, vſurarius tamen in conſcientia tenetur.* Omittam quod habet Gloſſa in dictum cap. Quid dicam 14. q. 4. Iuſtinianum probaſſe Concilium Nicænum per conſtitutionem quæ in Nouellis eſt 131. In eo autem Concilio omnino damnari vſuras: hoc inquam omittam, eò quòd poſteà idem Iuſtinianus aliquoties videatur vſuras permiſiſſe Nouella 136. 138. & 160. Gloſſæque hoc

Digitized by Google

hoc refugium adeò longè petitum ſit, vt nec ipſa ſatis ſibi fidens, meritò Lectorem remittat ad notata in cap. Lege, diſt. 10. vbi inter reliqua dicit, Iuſtinianum permiſiſſe vſuras vt vitarentur rapinæ, ſicuti & permiſit coniugia diſſolui, vt vitentur vxoricidia. Verùm ſine omni dubio Baſilius Imperator omnes vſuras interdixit, quamuis illud iterùm filius eius Leo reuocauerit.

Obiect. 4. Obijcitur Quartò, Scienti & volenti non fit iniuria; ergo mutuatario qui conſentit in vſuras, non fit iniuria.

Reſp. Reſpondeo cum D. Thoma hîc ad 7. & q. 13. De malo, art. 4. ad 7. 8. & 9. Volenti liberè non fieri iniuriam, ſed volenti coactè tunc fieri iniuriam, quando aliquid cogitur velle dare ex quadam neceſſitate, quod ſine ea non daret, & quod aliàs non debet.

Si dicas, fieri poſſe vt ſine neceſſitate petat quis mutuum, itaque tunc ſaltem vſuram non fore peccatum.

Reſpondeo; Etiamſi quis ſine neceſſitate petat mutuum, vſuram tamen non dat niſi ex quadam neceſſitate, in quam eum mutuator conijcit: ſuppoſita enim mutuatarij voluntate libera qua mutuum petit, quia putat ſibi vtile futurum, mutuator conijcit eum in neceſſitatem dandi fœnus, adeoque quodammodò inuoluntarium per iniuriam cogit.

DVBIVM IV.

Vtrùm ſit vſura, ſi tibi ea lege dem mutuum, vt viciſſim mihi remutues, aut à me certas merces emas?

Obligatio remutuandi vſuraria eſt. RESPONDEO & DICO PRIMO. Probabilius eſt eſſe vſurarium, ſi is qui nunc mutuat, imponat mutuatario obligationem ciuilem ſupra redditionem ſortis futuro aliquo tempore tantumdem ſibi remutuandi. Ita tenet hîc D. Thomas art. 2. ad 4. & Gloſſa in cap. Si fœneraueris 14. quæſt. 3. eſtque communis recentiorum.

Opinio Angeli. Contrarium tamen tenuit Angelus verbo Vſura 1. §. 4. nimirum, licere eiuſmodi ſtipulationem, quando mutuator non plus mutuatario ſuperimponit ciuilis obligationis, quàm iam contraxerat obligationis naturalis ſiue antidoralis; quocircà ſi dicat, Ea lege mutuo nunc centum, vt tali tempore, ſi ſimiliter indiguero, & tu ſimiliter potueris, mihi remutues centum; ad hoc enim mutuatarius ex gratitudine obligatur. Angelum ſequitur Adrianus in 4. De vſura, § Dico igitur, & alij nonnulli.

Sed Probatur noſtra aſſertio, Quia integra natura vſurariæ acceptionis hîc reperitur: vltra ſortem enim immediatè propter mutuum mutuator accipit ius illud pretio vtrimque æſtimabile, quod eſt alterum ſibi habere ciuiliter obligatum ad remutuandum; hoc enim eſſe pretio æſtimabile, vſqueadeò certum eſt, vt propterea Sotus, Nauarrus, Molina, & alij concedant, ſi quis mutuandi officium in Republica ſuſcipiat, poſſe eum inde mercedem ſtipulari.

Reſp. ad argumentum Angeli. Ad argumentum Angeli reſpondetur ex Gloſſa ſuprà citata. Hanc obligationem naturalem ad antidora non poſſe deduci in ciuilem.

Si dicas, etiam in collatione Beneficij poſſe pactum apponi, ad quod Beneficiatus aliàs obligatur, aut quod rei ineſt; verbi gratia, Si Beneficium conferatur ea lege, vt prouiſus perſonaliter reſideat, aut ne Officium negligat, non fore Simoniam; itaque ſimiliter non fore vſuram, ſi mutuatario imponatur obligatio remutuandi, cùm verè ex mutuo ad hoc naturaliter obligetur.

Reſpondeo, Eſſe diuerſam rationem: quæ enim rei ſic inſunt, vt in ſpiritualibus poſſint in pactum deduci, verè ſimilem obligationem habent etiam citra pactum, qualem habent poſt illud: at in propoſito, vbi ſolùm præceſſit obligatio gratitudinis, alterius generis obligatio & longè arctior imponitur mutuatario, quæ etiam in foro exteriori actionem pariat, & ſub mortali nata ſit obligare cum onere reſtitutionis, quale nihil habebat obligatio gratitudinis ad antidora. Vnde patet, pretio hoc ipſum eſſe æſtimabile, quòd obligatio ad antidora mutetur in ciuilem, quod benè obſeruat Silueſter verbo Vſura 1. q. 2. Si quis ergo velit hîc verſari ſine vſura, non imponat mutuatario obligationem ciuilem, ſed ſolùm gratitudinis, quæ ex natura rei ineſt.

Ex dictis colligitur, Etiamſi opus ad quod quis obligatur, non ſit pretio æſtimabile, ſufficere quòd ipſa priuatio libertatis, quæ ineſt obligationi mutuatario iniectæ, ſit pretio æſtimabilis, vt admittatur vſura. Vnde vlteriùs colligo, Si collatori mutues, ea lege vt tibi vel filio tuo Beneficium conferat, præter Simoniæ labem (de qua alibi) dupliciter vſuram committi. Vno modo, quia beneficium ratione fructuum ſuorum pretio eſt æſtimabile, quod in hac ſpecie conſiderat Nauarrus in cap. Si fœneraueris. Altero, quia etiamſi Beneficium conſideretur vt nullo pretio temporali æſtimabile, obligatio tamen illud potiùs huic quàm alteri conferendi, eſt onus pretio æſtimabile: libertas enim alteri gratificandi, qua ſe priuat collator, eſt pretio æſtimabilis.

DICO SECVNDO. Quando mutuo vt ſtatim remutues, non eſt vſura. Eſt D. Thomæ ſuprà. Cùm enim mutuare non teneat, poſſum tamquam conditionem exigere vt remutues; & ſi id nolis, negare mutuum tamquam indigno.

Dices, Exigitur aliquid ſupra ſortem; mutuatarius enim reddendo ſortem compenſat mutuum.

Reſpondeo; Poſſum non tantùm compenſationem mutui per ſortis redditionem exigere, ſed etiam remutuationem tamquam conditionem ſine qua non meæ mutuationis, vt etiam mutuatarius in amicitia conſors ſit, modò non plus ipſe grauetur remutuando, quàm ego mutuando, puta quia neque minus poteſt, neq; plus tribuit, neque in longius tempus: imò vt ſuprà inſinuaui, etiam in futurum liceret tamquam ex amicitia mutui vices exigere. Hoc diſcriminis eſt, quòd efficaciùs eas exigam de præſenti, deſtiturus à mutuo, niſi remutues.

Ex dictis oritur quæſtio, Sitne vſura in hoc contractu, Debeo tibi mille aureos ſoluendos poſt duos annos; nunc ita paciſcor, quòd euoluto primo anno numeraturus ſim quingẽtos, ea lege vt reliquos quingentos non ſoluam niſi euoluto triennio. Videtur enim eſſe, quia mutuo quingentos ea lege vt remutues poſteà quingentos.

Reſpondeo, Non videri vſuram, quia poſſum ſine

ſine vſura me tibi obligare ad mutuandum quingentos poſt vnum annum, ea lege vt tu poſt duos annos mihi mutues ſimiliter quingentos; tunc enim ciuilis obligatio compenſatur alia ſimili.

Maior difficultas erit, ſi cùm poſt annum debeo mille, nunc anticipem quingentos, ea lege vt reliquos quingentos non debeam niſi poſt biennium; tunc enim pro mutuo quod nunc præſto, videor te ciuiliter obligare ad remutuandum poſt annum.

Verùm fortè vtrumque mutuum virtute hîc in præſenti fieri conſiderari poterit, vt Molina notat, vt ex nunc etiam tu remutues pro ſecundo anno, ſicut mutuo pro primo: vel vt Petrus Nauarra lib. 3. cap. 2. numero 241. indicat, poteſt cenſeri prior contractus irritari, & nouus iniri, quo nunc ſoluam quingentos, & totidem alios debeam ſolùm poſt biennium; vel certè ſi tacitè ſic contrahere non ſufficiat, fiat expreſsè.

DICO TERTIO. Vſura eſt, quando mutuatarium tuum propter mutuum ciuiliter obligas, vt à te in poſterum merces emat ſibi neceſſarias. Ita ferè tenent Silueſter ſuprà quæſt. 7. & Panormitanus in cap. finale De vſuris; eſtque communior. Etſi enim in pretio non grauetur, ſemper tamen in eo grauatur, quòd adimatur ei ſua libertas, quæ etiam per ſe pretio eſt æſtimabilis. Sicuti enim aſtrictum eſſe potiùs huic vendere quàm illi, meritò reputatur onus venditoris; ita emptoris, ſi cogas eum vt potiùs à te quàm ab alio emat.

Sed dubitant quidam, Vtrùm quando eiuſmodi onus apponis, non tamen tamquam lucrum ex mutuo, ſed fortè tamquam compenſationem amicitiæ, ſit vſura?

Reſpondeo, Si apponas cum obligatione ciuili, erit vſura: cùm enim talis obligatio non poſſit imponi ratione exhibiti officij amiſſæ mutuationis, cenſetur reipſa imponi tamquam lucrum mutui, cùm alius non ſuppetat titulus.

Quia tamen mutuatori liberum eſt præfigere tempus quo ſors redeat, fortè poteſt illud ſine vſurę vitio hoc modo determinare, vt tunc redeat, quando mutuatarius deſierit ex gratitudine frequentare ſuam officinam. Verùm & huiuſmodi pactio diſſuadenda eſt, vt quæ ſaltem ſpeciem vſurariæ prauitatis habeat. Molina diſp. 309.

DICO QVARTO. Dictæ tres propoſitiones extendendæ ſunt ad ſimilia alia onera, quæ ratione mutui mutuatario imponuntur. Vnde colligitur (quod obſeruat Nauarra) licere mutuum dare, adiecto pacto de alio contractu oneroſo, in quo aliàs ſeruetur æqualitas, ſtatim ineundo: ſecùs ſi obligatio in futurum ſuſpendatur. Vult tamen idem Nauarra ſuprà numero 2 2 poſſe mutuatorem ſtipulari ſtatim faciendam venditionem, & mutuatarium petere vt differatur aliquamdiu rei venditæ traditio, de quo nonnihil dicemus Dubio 6.

DICO QVINTO. Si contra ſuperiores propoſitiones onus pro mutuo ſupra ſortem impoſueris, teneris ad illius compenſationem, aut relaxationem, niſi intelligas mutuatarium gratis illud velle ſubire, & liberè remittere tibi hanc inæqualitatem.

Vbi notandum, Iuſta lucra ſecuta ex emptione, ad quam propter mutuum alterum obligaſti, non eſſe obnoxia reſtitutioni, quamuis Panormitanus in dictum cap. finale, voluerit debere reſtitui pauperibus, ſed ſolùm quanti æſtimatur libertas quam ademiſti emptori, etiamſi aliud inde damnum non fuerit ſecutum: nam ſi quod aliud inde habeat intereſſe, illud etiam ſarcies. Ita ferè Molina diſp. 309. ex Medina quæſt. 4. De rebus per vſuram acquiſitis. Reſtitutionis enim aut compenſationis obligatio non tam oritur ex eo quòd tibi aliquid iniuſtè acceſſerit, quàm quòd alteri per tuam iniuriam aliquid commodi deceſſerit.

Contra ea quæ diximus, obijci poteſt hoc modo: Ponamus aliquem mihi ex charitate debere rem pretio æſtimabilem, videbor ex dictis non poſſe ei dare mutuum, ea lege vt hanc præſtet, ciuiliter ipſum obligando: atqui hoc non videtur verum, quia lucrum non eſt niſi rei aliàs indebitę. *Obiect. 1.*

Reſpondeo, Si mutuatarius ex charitate debebat tibi rem illam in particulari gratis præſtare, non commiſiſti vſuram, eam exigendo quando ei mutuas: ſi enim debebat quidem pręſtare, ſed non gratis, & gratis exigas ratione mutui, es vſurarius. Ita Medina dicta quæſt. 4. Sanè quando ex iuſtitia debet, quamuis non habeas ciuilem actionem, vt ſi debeat ex teſtamento minùs ſolemni, ſatis apparet, ſine vſura poſſe eius ſolutionem faciendam ſimul cum reſtitutione ſortis deduci in pactum, quando datur mutuum. Quando autem ex ſola charitate debet, probabile eſt, hoc non eſſe concedendum: quia quòd debitum charitatis mutetur in iuſtitiæ debitum, eſt quid tibi quodammodò indebitum, & accedens huiuſmodi mutatio, pretio eſt æſtimabilis, tibi in emolumentum, mutuatario in onus. *Reſp.*

Medinæ tamen ſententiam, ſecundùm quam reſpondimus, approbat Molina dicta diſp. 309. eamque inde confirmat, quòd publica poteſtas poſſit ciuem cogere ad illud, quod ſolùm ex charitate debet. Fortè non abs re dixerit quis, Medinæ opinionem procedere, quando quod ex charitate debetur, exigitur tamquam conditio mutui, præſtandum eo tempore quo datur mutuum: aliàs ſanè, ſi agatur de obligatione quaſi in futurum iniicienda, non caret difficultate. Nam quod Molina dicit, poſſe publicam poteſtatem ex obligatione charitatis inducere obligationem iuſtitiæ, diximus in materia De homicidio Cap. 1. Dub. 21. non eſſe vniuerſaliter verum: & fortè, etiamſi eſſet, non ſufficeret, quia multa licent publicæ poteſtati, quæ non poteſt priuata perſona. Maioris momenti erit, ſi dicas, quòd rationi ſit conſentaneum, eum mixtè inuoluntarium à priuato poſſe adigi ad rem ex charitate debitam præſtandam, qui à Magiſtratu poſſet cogi omnino inuoluntarius: mutuatarius autem quoad vſuras eſt ſolùm mixtè inuolũtarius. Iuuabit hanc cauſſam, ſi faciamus mutuatorem ne quidem ex charitate teneri ad mutuum.

Obijcitur Secundò, Non minùs eſt pretio æſtimabile onus quod in ſe ſuſcipit mutuator, quando ſeſe obligat ad non repetendam ſortem ante annum, quàm onus quod fortè imponitur mutuatario, quando ciuiliter ſe obligat ad eodem illo anno frequentandam mutuatoris officinam. *Obiect. 2.*

Reſpondeo, Onus non repetendi certo tempore ſortem, non venire in mutuo per ſe æſtimandum, infrà peculiari de hoc inſtituta Quæſtione declarabimus. *Reſp.*

ed by Google

Obiect. 3. Obijcitur Tertiò, Si licet mutuare mihi vt ſtatim remutues, multò magis vt poſt vnius anni lapſum; maior enim eſt obligatio ſtatim remutuandi, quàm poſt annum, & hanc præ illa potius eligeret mutuatarius.

Reſp. Reſpondeo, Parum hoc referre, vtrùm onus maius ſit; vnum enim poſſum mutuatario imponere, non item alterum: poſſum enim deſiſtere à gratuito beneficio, niſi & tu ſimile mihi præſtes; ſed non poſſum ex mutuo ciuiliter te obligare ad præſtandum in poſterum, quando eiuſmodi obligatio cederet in onus pretio æſtimabile. Priori ergo caſu gratis datur mutuum, non poſteriori.

DVBIVM V.

Vtrùm ſine Vſura liceat ex mutuo ſperare amicitiam & eius emolumenta?

Amicitiam ex mutuo ſperare licet. RESPONDEO, Certum eſt, licere ex mutuo ſperare amicitiam mutuatarij. Ita ſentit D. Thomas hic art. 2. ad 4. & alij communiter. Imò hoc adeò bonum eſt, vt neque Dominus diſſuaſerit Lucæ 6. quando nihil ex mutuo voluit nos ſperare; eſt enim in proximo ſperare actum virtutis. Facit tamen contra conſilium Domini, qui ex rationabili cauſſa petenti mutuum nolit dare, niſi ſperet inde eius amicitiam.

Reſtringunt reſponſionem iſtam quidam, Modò ex amicitia illa vlteriùs non ſperentur temporalia. Ita Conradus quæſt. 29. quod Silueſter verbo Vſura 1. quæſt. 5. recipit limitatum ad ſpem principalem lucri, item vt tum demum vſuram admittat ſperans ex mutuatarij amicitia lucrum, quando magis reſpicit ad lucrum, quàm ad ipſam amicitiam.

Et ex amicitia lucrũ. Sed verius eſt, non fore quidem vſuram, etiamſi ex amicitia proueniens lucrum magis intendas quàm ipſam amicitiam, modò non ex mutuo immediatè, ſed verè ex amicitia accipere velis. Imò poteſt hoc fieri ſine peccato, quamuis collatori non liceat Beneficium Eccleſiaſticum conferre principaliter propter remunerationem gratuitam, ſed ſolùm ſecundariò: de quo videre licet Caietanum Opuſc. De vſura, quæſt. 2. Ratio diſcriminis eſt, quòd Beneficium Eccleſiaſticum, cùm ſit Chriſti aut Eccleſiæ, non collatoris, non rectè poſſit conferri principaliter ob alium finem quàm intendat Chriſtus aut Eccleſia; mutuum autem eſt ex propriis bonis temporalibus mutuantis: neque deforme eſt, principaliter illud referri in aliud bonum temporale ipſius, modò hoc fiat mediante libera, aut antidorali ſolùm gratitudine & amicitia mutuatarij, quomodo & ex aliis ciuilibus officiis licet ſperare alterius in ſimilibus gratitudinem. Ita ferè D. Thomas quæſt. 13. De malo, art. vlt. ad 13.

Obiect. 1. Dices, Vſura eſt, principaliter ex mutuo intendere lucrum; ergo ſemper eſt vſura, ſi mutuator principaliter intendat commodum temporale, etiamſi mediante mutuatarij amicitia.

Reſp. Reſpondeo; Patet ex definitione vſuræ ſuprà explicata, non ſufficere ad eius rationem quòd mutuatio principaliter fiat propter lucrum, ſed opus eſſe vt lucrum primariò & immediatè conſideretur prouenire ex mutuo: poſſum enim mutuare, principaliter intendendo lucrum, ſed prouenturum ſolùm occaſionaliter ex meo mutuo, propriè autem & principaliter ex gratitudine alterius prouocata per meum mutuum.

Obiect. 2. Dices iterum, Eamdem eſſe deformitatem vtrobique, vtrobis modo principaliter lucrum ſperes.

Reſp. Reſpondeo, Plurimum intereſſe: quando enim ex mutuo ſpero, ſine titulo concupiſco rem alienam contra Dei præceptum; quando autem ex amicitia ſpero, titulum ſimul ſpero, liberalem videlicet mutuatarij donationem.

Obiect. 3. Dices Tertiò, Cap. Conſuluit, De vſuris, generaliter damnari eum, qui non aliàs mutuò traditurus, eo propoſito mutuam pecuniam credit, vt licet omni conuentione ceſſante, plus tamen ſorte accipiat.

Reſp. Reſpondeo, Vrbanum III. illo cap. talem dumtaxat damnare pro intentione quam habet. Videtur autem in caſu Pontifici propoſito praua ea fuiſſe, quia indicatur is de quo conſulitur, propoſitum habuiſſe lucri, eo modo quo ſolent vſurarij, ſed ſolum pactum exterius defuiſſe; ſperabat ergo lucrum propter mutuum, non tantùm occaſione mutui.

DVBIVM VI.

Vtrùm ſit Vſura, mutuare ea lege, vt Beneficium aut officium tibi conferatur?

DICO PRIMO. Si mutuum des, ea lege vt ſtatim accipias officium ſæculare, quod gratis conferri ſolet, non erit vſura, modò intendas ſolam obligationem amicitiæ, eſto officij emolumenta ſuperent operas. Patet ex dictis Dub. 4. Si enim poſſum tibi mutuare vt remutuando gratificeris, etiam poſſum vt gratificeris alio modo, adeoque vt conferas officium ſæculare; ſolùm enim differunt iſta materialiter, & vtrobique intenditur ſolùm amicitia cum ſuo fructu. *Mutuare vt ſtatim accipias officium, non eſt vſura.*

Contrarium tamen ſentit Medina, C. De vſura, quæſt. 4. §. Inde ſequitur. vbi generatim dicit, eſſe illicitum pacisci pro mutuo collationem officij aut Beneficij.

Contra poſteriorem autem partem peculiariter tenet Adrianus in 4. De reſtitutione, §. Ex his ſuboritur; vult enim tum demum licere pro mutuo etiam ſtatim ex pacto accipere officium temporale, quando officij opera non eſt minor emolumento.

Verùm etiam iſta pars Probatur; Quia etiamſi demus, quando ex pacto amicitiæ continuò fit remuneratio aut reciproca gratificatio, debere caueri ne mutuatarius plus grauetur quàm mutuator, vt ſuprà diximus; illud tamen grauamen non eſt æſtimandum ex commodo quod mutuator Beneficiarius accipit, ſed ex incommodo benefactoris: contingit autem etiam quando officij emolumenta ſuperant operas, non maius eſſe onus collatori officium iſtud mihi conferre, quod gratis conferri ſolet, quàm mihi ſit mutuare.

DICO SECVNDO. Si mutues ea lege vt ſtatim tibi conferat mutuatarius Beneficium Eccleſiaſticum, etiamſi Beneficij emolumenta ſint minora oneribus, eris Simoniacus, non tamen vſurarius. Quamuis enim non des rem pretio æſtimabilem pro Beneficio, das tamen temporale pro ſpirituali: mutui enim beneficium res quædam temporalis eſt. *Si vt conferatur Beneficium, eſt Simonia.*

Si tamen dicas, te mutuum dare non vt pretium Beneficij Eccleſiaſtici, ſed vt hac ratione prouoces

Digitized by Google

prouoces amicitiam collatoris, aut vt gratiam præſtes quam nolis præſtare niſi alter ſtatim gratificetur conferendo Beneficium, probabile eſt nec vſuram nec Simoniam fore; ſed propter periculum aut ſpeciem mali, eiuſmodi pacta eſſe cauenda, & in foro exteriori præſumenda Simoniaca: quod etiam propter præſumptam vſuram in caſu ſuperioris aſſertionis locum habebit. Addo, pactum cum ſtipulatione formali, natura ſua plus quàm legem amicitiæ videri imponere, ideoque etiamſi verbis proteſtatio fiat de ſola hîc amicitia pacta, meritò hoc præſumi in pallium vſuræ aut Simoniæ appoſitum.

Vt conferatur in poſterum, vſura.

DICO TERTIO. Semper eſt vſura, quando mutuator paciſcitur collationem officij aut Beneficij ſibi in futurum dandi, modò intendat mutuatarium ad hoc ex iuſtitia obligare. Eſt communis. Et quidem quoad officium, D. Thomæ, De regimine Iudæorum ad Duciſſam Brabantiæ; Nauarri autem in cap. Si fœneraueris 14. quæſt. 3. quoad Beneficium, vbi benè addit, eam eſſe vſuram Simoniacam, aut Simoniam vſurariam.

At Quæres, Quando dicimus, ſine vſura ſtatim ex amicitia poſſe pro mutuo peti antidoralem gratificationem, ita vt obligatio ciuilis in futurum non pendeat, vtrùm excludamus etiam illam obligationem, quæ non tam ex mutuo imponitur, quàm ex natura rei ſequitur ad illud quod mutuatarius nunc liberè inchoat: verbi gratia, confert nunc, quantum in ſe eſt, officium aut Beneficium, de quo interpellauit mutuator, ſed ſolemnitate aliqua hoc ipſum poſteà debet perficere; vendit nunc hanc aut illam rem, quam poſteà tradat; conſentit nunc in remutuationem, ſed vt poſt aliquot dies reipſa eam perficiat ipſe requirit.

Reſpondeo, Ambiguè de hac re diſputat Petrus Nauarra lib. 3. cap. 2. numero 171. Dicendum videtur, quando conſideratur obligatio iuſtitiæ in futurum pendens grauare mutuatarium vt talem, eſſe vſuram: ſi autem ſolùm cenſeatur eum grauare vt venditorem, locatorem, aut alteri ſimili vtrimque æquè oneroſo contractui obnoxium, etiamſi is de præſenti ſit initus propter mutuum, non puto eſſe iniuſtitiam. Quando autem eum grauat ex contractu, aut quaſi contractu, natura ſua ſubleuante partes ipſius mutuatoris, quale quid eſt quando ei datur officium aut Beneficium; exiſtimo etiam eſſe vſuram, niſi mutuatori fortè integrum non ſit, obligationem illam habere pro ſola antidorali, puta quia detrimentum pateretur, ſi collatio ex parte iam facta relinquatur imperfecta.

Vnde colligo, Non eſſe vſuram, ſi mutuo tibi centum, ea lege vt mihi nunc vendas oues quas tradas poſt menſem; fore autem vſuram, ſi ea conditione mutuem centum aureos, vt mihi nunc remutues decem menſuras tritici, & tu nunc ſolùm tradas quinque, poſt menſes aliquot traditurus reliquas quinque, ad quas interim ex iuſtitia te obligatum habeam. Similiter erit dicendum in officij quod gratis conferri ſolet, & Beneficij collatione: ſi enim poſt inchoatam collationem, eius quod ſupereſt obligatio habeatur pro ciuili, probabile eſt fore vſuram. Sanè ſemper ferè in his mali ſpeciem ſubeſſe manifeſtum eſt.

DVBIVM VII.

Sitne Vſura, ſi quis ea lege det ei mutuum quem offendit, vt iniuriam condonet?

DICO PRIMO. Citra pactum ciuile aut iuſtitiæ licet mutuando offenſi ſic prouocare amicitiam, vt liberè & libenter iniuriam remittat. Hoc enim non eſt lucrum immediatè ex mutuo, ſed ex amicitia, quæ eſt ordinatiſſimum ad eiuſmodi remiſſionem medium. Hæc propoſitio omnino certa & communis eſt.

Mutuare vt ex amicitia iniuriam condones, licitum.

DICO SECVNDO. Si vindicta quam times non ſit futura iuſta, quia vel in ſe iniuſta, vel ſecundùm modum, quia ſine iuſtitiæ ordine; potes dare mutuum, ea lege vt remittatur, etiam intendendo obligationem iuſtitiæ: talis enim remiſſio non eſt tibi lucrum aliàs indebitum, neque per eam quidquam alteri decedit per iniuriam. Ita Silueſter verbo Vſura 1. quæſt. 11. Confirmatur; Quia hoc non eſt aliud quàm redimere vexationem, quod licere dicitur cap. Dilectus, De Simonia. Confirmatur Secundò ex cap. Ab illo 14. q. 4. *Vbi ius belli, ibi etiam ius vſuræ.*

Nota tamen ex Conrado quæſt. 37. quando vindicta iniuſta timetur propter defectum legitimi ordinis, non aboleri hac pactione ius legitimè ad eam agendi.

DICO TERTIO. Vſura erit, ſi mutuando in pactum ciuile deducas, vt mutuatarius tibi remittat damnum quod per iniuriam intuliſti, aut mulctam ſeu pœnam per ſententiam latam aut ferendam tibi iuſtè irrogandam, aut ne te accuſet, vel iniuriarum agat, etiamſi ex mulcta nullum ei pecuniarium emolumentum ſit obuenturum.

Vt ex pacto ciuili remittat damnum, vſura eſt.

Quidam hîc contrà ſentiunt, eò quòd iniuria ſoleat ex amicitia remitti, quæ ex mutuo ſperari poteſt: itaque volunt, quando ſimpliciter mutuatarius ſtipulatur iniuriæ remiſſionem, id licitum eſſe, eò quòd intelligatur ſtipulari amicitiam. Ita ferè Sotus lib. 6. quæſt. 1. art. 2.

Verùm ſi hoc ſolum velit Sotus, licere quando eſt pactum amicitiæ, idem dicit quod habet prima noſtra aſſertio. Attamen verum non eſt, ita eiuſmodi actiones ſolere ex amicitia remitti, vt de earum remiſſione non poſſit iniri pactum ciuile, quod damnat hæc noſtra aſſertio in mutuo, quamuis non exiſtimem eo ipſo eſſe ciuile pactum, quo in particulari exprimitur obſequium quod à mutuatario expectas, licet id videatur velle Petrus Nauarra lib. 3. cap. 2. numero 284. Dixi, *Non eo ipſo* eſſe; in foro enim exteriori non nego præſumi, præſertim quando res exigitur quæ ex amicitia præſtari non ſolet; ſed vt verè tale ſit, pendet ex mente contrahentium, quam aliam eſſe poſſe manifeſtum eſt.

Vrgent etiam quidam diſtinctionem pœnæ ante & poſt ſententiam, quaſi ante ſententiam liceat de ea remittenda paciſci, eò quòd tunc nondum debeatur, non autem poſt. Ita Nauarrus cap. 17. numero 238.

Verùm hæc diſtinctio non rectè accommodatur: quamuis enim ante ſententiam non debeas pœnam, læſus tamen ius habet eam exigendi in iudicio, quod ius ſi remittat, eſt ea remiſſio ita pretio æſtimabilis, quamuis infra æſtimationem pœnæ per ſententiam conſtitutæ, vt illam ſupra ſortem ex mutuo ſtipulari, meritò cenſeatur vſurarium,

Digitized by Google

rarium. Ita Nauarra ſuprà numero 384. Molina diſp. 307. Medina C. De vſura, quæſt. 1. Vbi benè explicat, quomodo mutuator lucrum hic ex mutuo quærat, quando indebitam obtinet pœnæ remiſſionem.

DVBIVM VIII.

Si mutuo cum pacto, vt ſimul cum ſorte mihi aliunde debitum ſoluas, an ſit Vſura?

Mutuare vt debitum recuperes, licet.

Respondeo, Certa eſt apud omnes, non eſſe vſuram, & patet ex definitione vſuræ, quia non eſt lucrum; & cap. 1. De vſuris, vbi permittitur Clerico, vt dato mutuo præter ſortem ſtipuletur, vt Eccleſiæ reſtituatur Beneficium. Argumentum etiam eſt ex cap. Dominus 23. q. 2. & cap. vltimo 14. quæſt 4. Conſulenda Gloſſa in dictum cap. 1. De vſuris, & Panormitanus, qui benè obſeruat, non eſſe iſtud priuilegium Eccleſiæ, ſed etiam laicum ab vſuræ vitio eſſe immunem, quando non alienum ſed ſuum recipit. Sic dicunt DD. licuiſſe Iſraelitis vſuras accipere ab illis gentibus, quarum ſibi bona ex Dei largitione erant debita. Sic etiam dicunt, vſuras licere iuſtum bellum fouenti contra hoſtes.

Vtrùm verò etiam ad debita ex ſola charitate hæc reſponſio ſit extendenda, ſatis diximus ſuprà Dub. 4. Sanè limitatio illa, cuius meminit Conradus quæſt. 24. & Molina diſp. 309. vt hæc procedant quando ſcandalum abfuerit, vel maximè erit obſeruanda in eo quod ex ſola charitate debetur.

Limitat idem Molina noſtram reſponſionem ad debitum liquidum, eò quòd ſit vſura, ſi non liquidi ſolutionem ſupra ſortem ſtipuleris.

Monendum denique, vt peccato hîc vacet mutuator, debere ſeruare leges compenſationis, quas tradidimus quando agebamus De excuſantibus à reſtitutione.

DVBIVM IX.

Vtrùm peccet qui ſine pacto intendit lucrum ex Mutuo?

Hic explicandum nobis eſt, in quo ſitum ſit peccatum vſuræ mentale, & vſura mentalis; hæc enim duo quomodo diſtinguantur, ſuprà obſeruauimus.

Vſura mentalis eſt, ſi immediatè ex mutuo intendas lucrum.

Dico primo. Eſt peccatum mentale vſuræ, ſi quis ex mutuo immediatè accipere intendat lucrum: fiet autem peccatum exterius vſuræ mentalis, ſi reipſa ex huiuſmodi intentione mutuum dederit, aut etiam lucrum acceperit ſine vllo pacto. Patet ex cap. Conſuluit, De vſuris. Extendo aſſertionem ad caſum, quo intenderet præcipuè quidem per mutuum amicitiam mutuatarij, minùs tamen principaliter lucrum ex ipſo mutuo tamquam ciuiliter debitum. Neque enim excuſo ab vſura mentali eum, qui etiamſi lucrum ex mutuo habere non potuiſſet, erat nihilominùs gratis mutuaturus; ſufficit enim quòd ſic lucrum intendat.

Obiect.

Si obijcias Gloſſam dicti cap. quæ dicit, non eſſe malum, ſecundariò aliquid ſperare ex mutuo;

Reſp.

Reſpondeo, Veriſimile eſſe ſecundùm mentem Gloſſæ, illud *ſecundariò* non debere coniungi cum *ſperare*, ſed eſſe determinationem alterius particulæ *ex mutuo*, vt monuimus circa definitionem vſuræ. Certè mutuum ob lucrum principaliter dare, (puta quando mediante amicitia ſperatur) licitū eſt; accipere autem aut ſperare lucrum immediatè ex mutuo, ne quidē ſecundariò licet.

Dico secundo. Si quis intenderit lucrum ex mutuo quando mutuabat, quando autem lucrum accipit, illud accipit mente mutata, quaſi liberaliter oblatum; mutuum dando mentalem commiſit vſuram, non autem accipiendo lucrum. Econtrariò fieri poteſt, vt pura ſit intentio quando mutuum datur, vſuraria autem lucri acceptio ſubſequatur. Ita Medina C. De vſura, q. 1. §. Hic tamen dicendi modus.

Triplex vſura mentalis.

Affine eſt quod Toletus notat, Vſuram mentalem poſſe tribus modis admitti: ſcilicet ex parte mutuantis tantùm, ſi ipſe det mutuum aut accipiat lucrum mente vſuraria, altero mutuum accipiente, & ſuperabundantiam alio animo donante. Item ex parte mutuatarij tantùm, quando is ſoluit lucrum tamquam ex mutuo debitum, quod alter accipit vt liberaliter oblatum. Denique ex parte vtriuſque, quando ſine pacto tacitè vterque reputat quod vltra ſortem ſoluitur tamquam lucrum ex mutuo.

Dico tertio. Licitum eſt mutuanti ſperare amicitiam mutuatarij. Patet ex dictis.

Quæri hîc poteſt, Vtrùm ad vſuram mentalem ſufficiat deſiderium & ſpes habendi lucrum ex mutuo, an verò requiratur intentio? Quidam enim dixerunt, ſpem & deſiderium non ſufficere. Ita Toletus lib. 5. cap. 29. Alij dicunt, ſpem antecedentem ſufficere, non autem concomitatem: dicunt enim licere mutuare cum ſpe lucri, non autem ex ſpe lucri. Ita Medina ſuprà, §. Hoc tamen non de omni.

Quomodo ſpes lucri ſufficiat ad vſuram.

Ceterùm ſpem aut etiam deſiderium lucri ſufficere hîc ad peccatum vſuræ mentale, non videtur dubitandum. Si autem ſpes illa merè concomitanter ſe habeat quando das mutuum, credo non eſſe vſuram mentalem; ſecùs ſi ſe habeat antecedenter.

DVBIVM X.

Vtrùm Vſura mentalis obliget ad reſtitutionem?

Si ſit ex parte vtriuſque, obligat.

Dico primo. Quando mentalis vſura perficitur tam ex parte mutuantis quàm mutuatarij, puta quia ſicut ille intendit ex mutuo lucrum accipere, ita hic dat quaſi pretium mutui ſine vllo pacto; certum eſt debere reſtitui eiuſmodi lucrum. Ita paſſim DD. Conradus q. 29. Silueſter verbo Vſura 6. q. 4. Molina diſp. 306. Patet ratio; Quia pro titulo mutuatoris hîc ſolum eſt coacta donatio mutuatarij, quæ non eſt tranſlatiua dominij.

Si ex parte mutuatarij tantùm, quando teneatur.

Dico secundo. Si verò det mutuatarius tamquam debitum, alter autem accipiat tamquam donum, tenebitur ad reſtitutionem non ratione acceptionis, ſed ratione rei acceptæ, vbi nouerit ſe ſine titulo lucrum illud poſſidere. Vnde conſequens eſt, Si bona fide interim abſumpſerit, ad nihil teneri; ſolùm enim tenetur quatenus factus inde ditior. Idem dixero cum Silueſtro ſuprà, quando durante bona fide, abſoluta fuerit legitima præſcriptio vel vſucapio. De hac re plura notat Conradus ſuprà, & extendit ad mutuatarium dantem ad redimendam vexationem, ne citiùs repeta-

Digitized by Google

repetatur ſors, aut aliàs negetur mutuum.

Item ſi ex parte mutuatoris tantum. Dico tertio. Si mutuator acceperit tamquam vſuram quod mutuatarius liberaliter donauit; verius eſt, ex erronea quidem conſcientia mutuatorem teneri ad reſtitutionem, quamdiu donationis illius eſt ignarus: vbi autem eius fuerit conſcius, non ampliùs tenebitur.

Excipio caſum ſcandali, nam iſte etiam excipiendus eſſet, quando vterque ab vſura vel danda vel accipienda alienus fuiſſet, ſed hic liberaliter donaret, quod alter pro dono viciſſim acceptaret. Scandalum autem præſumi debet, ſi mutuatarius qui donat, eſt pauper, ſi nondum reſtituit ſortem; præſumitur enim dare, ne ea repetatur: ſi mutuator ſoleat ægrè ferre quando talia non dantur, aut non dantibus adimere ſortem, aut ad vſuram dare, aut ſignificauerit donum ſe deſiderare quando dabat mutuum.

De hac tamen aſſertione non ſatis conuenit inter D D. Præter noſtram enim ſunt duæ aliæ extremæ ſententiæ. *Alia opinio laxior.* Quidam enim dixerunt, tunc non teneri mutuatorem reſtituere, ſi nullam dederit ſignificationem, ſe lucrum illud tamquam debitum ex mutuo exigere. Qui videntur hunc mentalem vſurarium, eo ſuppoſito, abſoluere ab omni cura inueſtigandi, qua mente mutuatarius lucrum illud ſibi adiecerit. Eſt in hac ſententia Scotus in 4. diſt. 15. quæſt. 2.

Verùm nimis laxa eſt: & ſi fundamentum eius recipiatur, numquam tenebitur vſurarius mentalis ad reſtitutionem (eſt enim plus quàm mentalis, quando iam exteriùs ſignificat, ſe propter mutuum lucrum exigere) cùm tamen cap. Conſuluit, De vſuris, mentalem vſurarium obliget ad reſtitutionem.

Alia opinio ſtrictior. Altera ſententia nimis ſtricta, eſt in altero extremo. Dicit enim, in caſu noſtræ propoſitionis ſemper teneri vſurarium mentalem ad reſtitutionem, nihilque ei poſſe prodeſſe donationem mutuatarij, etiamſi poſtmodum eam reſciuerit, modò verè ex intentione vſuraria tamquam fœnus acceperit quod ille donauit. Ita tenet Panormitanus in dictum cap. Conſuluit: ex quo ſuam ſententiam putat poſſe deduci, eò quòd Pontifex generaliter complectens eos qui vſuraria intentione aliquid acceperunt, concludat, ipſos inducendos eſſe efficaciter in animarum iudicio, ad taliter acceptorum reſtitutionem. *Obiect. 1.*

Obiect. 2. Sunt & alia pro eadem opinione argumenta. Dicunt enim Secundò, Non videri quomodo donatio hîc iuuet vſurarium, à quo non fuit acceptata. Vnde in eam veniunt quidam ſententiam, vt nolint quidem hoc lucrum reſtitui mutuatario qui dedit, ſed pauperibus, ſicuti derelicta; donando enim, inquiunt, ſe quidem dominio exuit mutuatarius, mutuator autem non acceptando tamquam donatum, ſed alio titulo qui idoneus non eſt, rem vſurpando poſſedit alienum.

Obiect. 3. Tertiò, Sola acceptio iniuſta ſufficit, vt tenearis reſtituere; talis autem hîc non deeſt.

Obiect. 4. Quartò, Quando non tantùm lucrari, ſed ipſum lucrum prohibitum eſt, non excuſat te à reſtitutione alterius voluntaria donatio, ſed ſolùm quando lucrari quidem eſt contra Legem, non autem lucrum, vt accidit in lucro meretricum. Ita ferè Adrianus in 4. De reſtit. vſurarij.

Probatur aſſertio. Probatur nihilominùs noſtra aſſertio ex ſimili, de quo alibi quando De furto. Si quis enim rem propriam ſurripiat, exiſtimans eſſe alienam, tenetur quidem eam reſtituere durante erronea conſcientia, non autem vbi nouerit eſſe ſuam. Fauet L. Inter omnes, ff. De furtis, §. Per contrarium; vbi dicitur: ***Verum tamen eſt, vt cùm ego velim eum vti, licet ignoret, ne furti ſit obligatus.*** Confir. per cap. finale de Simonia, vbi ſine reſtitutione abſoluitur Simoniacus mentalis, qui ſine vllo pacto aliquid Simoniacè accepit. Cuius rationem putat eſſe Petrus Nauarra lib. 3. c. 2. numero 217. quamuis alij varient, quòd alter liberaliter illud dederit; & refutat Adrianum, qui exiſtimat, Eccleſiam, cui Simoniacè accepta ſunt reſtituenda, ibi remittere ius ſuum, quòd non ſit veriſimile tantum fauoris indulgeri Simoniacis.

Ad argumenta in contrarium adducta reſpondeo. Ad Primum, Cap. Conſuluit, non verſari in noſtro caſu, vbi præſumatur donatio mutuatarij; quando enim ex probabilibus indicijs non conſtat de mutuatarij liberali donatione, præſumitur tamquam vſuræ facta ſolutio, adeoq; reſtitutio facienda eſt. Qui enim hîc dubitat de donatione, dubitat de iuſto titulo, adeoque inchoat rei poſſeſſionem mala fide, vt benè Conradus ſuprà. Non tamen diſplicet quod placuit Petro Nauarræ ſuprà, numero 230. probabiliter poſſe exiſtimari donum, quando mutuator non ſignificauit vllo modo ſpem lucri, & mutuatarius hilari vultu obtulit, & alia ſigna in neutram partem ſuppetunt, quod & approbat Graſſius lib. 2. c. 104. num. 31. *Reſp. ad 1.*

Ad ſecundum reſpondeo, Hîc non deeſſe ſufficientem acceptationem, ſaltem poſtquam donationem mutuator intelligit: virtute enim quo poteſt optimo modo acceptat. *Ad 2.*

Si dicas, Ex animi prauitate ſecùs facere.

Reſpondeo, Saltem correcta praua illa voluntate, & durante adhuc liberali voluntate ipſius mutuatarij, acceptabit: neq; tenebitur de fructibus inde perceptis, pendente mala volũtate: quia mutuatarius nihil retractans, cenſetur velle vt retrotrahatur effectus acceptationis vſque ad tempus donationis. Quod verò dicunt de reſtitutione facienda pauperibus, certum eſt ex rei natura non colligi. Niſi ergo proferant Ius poſitiuum ita diſponens, audiendi non erunt.

Ad Tertium reſpondeo, Eſſe iniuſtam acceptionem ſolùm formaliter, quę non ſufficit vt abſolutè inducat onus reſtituendi, quia à parte rei non ponit inæqualitatem. *Ad 3.*

Ad Quartum reſpondeo, In propoſito, formaliter loquendo, nec ipſum lucrari eſſe contra Legem; ſuppono enim mutuatorem titulo donationis lucrari. *Ad 4.*

DVBIVM XI.

Vtrùm ratione ſecundarij vſus pecuniæ mutuò datæ, puta quia danda ſit in pignus, liceat quid vltra ſortem accipere?

Respondeo ex D. Thoma hîc art. 1. ad 6. Hunc ſecundarium vſum pecuniæ eſſe vendibilem, adeoque ratione huius pecuniam ipſam eſſe locabilem & commodabilem: quia tamen in mutuo rei dominium transfertur, non potes *Secundarius vſus pecuniæ vendibilis eſt.*

potes

potes mutuare propriè, & ratione huius vſus ſupra plenam ſortem aliquid exigere; vſus enim iſte eſt mutuatarij. Potes ergo ad huiuſmodi ſecundarios vſus pecuniam tuam elocare, & inde lucrum percipere, ſed non potes tibi vſum vindicare eius pecuniæ quam iam feciſti alterius per mutuum.

Vbi obſerua, res hanc ſubire viciſſitudinem, vt quarum vſus eſt in pretium aliarum expendi & conſumi, non vendantur ſecundùm primarium vſum, ſed ſecundarium tantùm; econtrà verò quæ merces eſſe ſolent, vendi non poſſint ſecundùm ſecundarium vſum, quo in pretia aliarum diſpendantur, de quo videre licet in hunc articulum Caietanum & Aragonium, multumq; id facit pro intelligenda iuſtitia cambiorum.

Confirmari poteſt hæc reſponſio ex L. Sed mihi, §. vlt. & L. Sæpè etiam, ff. Commodati: vbi dicitur, pecuniam non poſſe commodari niſi ad pompam vel oſtentationem, vel dictis gratia. Quando commodatur, non poteſt pro eius vſu lucrum accipi, non eſt tamen vſura ſi accipiatur, ſed eſt locatio ſi lucrum ſit pecunia; erit autem contractus innominatus Do vt des, vel Do vt facias, ſi lucrum fuerit res alia. Ita ferè Gloſſa in titulum Cauſſæ 14. q. 3.

DVBIVM XII.

An liceat mutuatori aliquid accipere vltra ſortem ratione damni emergentis?

INTERESSE eſt iuſta vtilitas hominis, habita vel habenda; eſtque duplex, damni emergentis, & lucri ceſſantis, L. vnica, C. De ſententiis quæ pro eo quod intereſt proferuntur.

Intereſſe diuiditur primò in intrinſecum & extrinſecum.

Intereſſe diuidunt in illud quod eſt circa rem, quod licet vocare intrinſecum; & quod eſt extra rem, ſiue extrinſecum: ſi enim triticum, quod mutuo, eram venditurus quando carius erat futurum quàm dum reddis, eſt intereſſe intrinſecum; ſi ex pretio tritici eram ædes reparaturus, quæ intereà collapſæ ſunt, eſt intereſſe extrinſecum. Conſulenda Gloſſa cap. Sacro, De ſententia excommunicationis.

Secundò in conuentum, commune, ſingulare.

Diuidunt & hoc modo, vt intereſſe aliud ſit conuentum, aliud commune, aliud ſingulare. Conuentum, quod in pactum deductum eſt. Commune, cuius æſtimatio communiter fit apud omnes. Singulare, quod plus vni valet quàm alteri, ex peculiari cauſſa. Commune eſt, quando communis commoditas æſtimatur, quam paſſim etiam alij habent; ſingulare, quando ſingularis commoditas æſtimatur eius qui habet intereſſe Conſulendus Graffius Lib. 2 cap. 105.

Quid damnum. Quid lucrum.

Damnum, rei habitæ aut certò debitæ priuatio eſt; Lucrum verò, rei neque habitæ neque debitæ acquiſitio.

Accipere aliquid ratione damni emergentis licet.

Reſpondeo itaque & DICO PRIMO. Licet mutuatori aliquid vltra ſortem accipere ratione damni quod ſibi ex mutuo emergit. Ita D. Thomas art. 2. ad 1. Eſt communis, & procedit non ſolùm ſecundùm Ius ciuile, ſed etiam Canonicum, vt docet Gloſſa in cap. Conqueſtus, De vſuris, & ibi Panormitanus: & eſt argumentum ex cap. Peruenit, De fideiuſſoribus; per hoc enim cap. fideiuſſor damna repetit; fideiuſſio autem eſt quodammodò mutuum, vt dicit Petrus Nauarra numero 278. Leo X. in Decretali pro Montibus pietatis, teſtatur, mutuare cum pacto indemnitatis ipſius mutuatoris, ne quidem ſpeciem mali præ ſe ferre.

Denique, probari poteſt ratione: Nulla enim æquitas poſtulat, vt mutuator pro beneficio damnum referat, & diſpendium patiatur vnde videtur præmium meruiſſe, vt loquitur dictum cap. Peruenit, niſi fortè quando mutuatarij ea foret neceſſitas, vt negligere debeat damnum propter amicum, ſecundùm illud Prouerb. 12. *Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt.* Secundò, Mutuatarius pro ſuo commodo mutuum petit, & contingit aliquando pecunia mutuata ipſum multum lucrari: atqui æquitas non poſtulat vt hoc fiat cum incommodo mutuatoris, vt benè obſeruat D. Thomas. Tertiò, Si aliter hoc damnum mutuatarius intuliſſet, de eo teneretur, non ſubleuat autem eum quòd commodo ſuo intulerit. Denique, Qui ſortem cum damno accipit, minus quodammodò quàm ipſam ſortem accipit; vt enim lucrum ſuperabundantia ſortis eſt, ita damnum diminutio quædam ſortis: atqui in mutuo debet ſors integra redire; ergo, &c.

Opinio Scoti.

Contra hanc aſſertionem ſentit Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. §. De tertio, non licere mutuatori paciſci ſuam indemnitatem, ſed ſi damnum timeat, inquit, ſeruet pecuniam ſuam, nemo enim cogit mutuare; at ſi mutuet, cogit Lex diuina ne quid vltra ſortem accipiat. Medina C. De vſura, q. 3. §. Nec obſtat, ob hoc reprehenſus à Petro Nauarra, putat Scotum non receſſiſſe à communi, quamuis immeritò Adrianus ei hoc impingat. Sed verius eſt, ſaltem quoad damnum quod citra moram mutuatarij emergit, Scotum noſtram aſſertionem negaſſe: nam quoad damnum quod ex mora mutuatarij emergit, eam admittit eadem quæſt. § præcedenti. Sanè de vtroque procedere quod diximus, ex ſubiungendis patebit.

Reſp. ad Scotum.

Ad argumentum Scoti dico, Legem Euangelicam, aut etiam vniuerſim Legem Dei, quatenus fœnus in mutuo prohibet, coincidere cum Lege naturali, quam permittere vt ſe mutuator ſeruet indemnem, ſatis iam oſtendimus.

Obiect.

Dices, Fieri poteſt, vt intereſſe damni emergentis ſuperet ipſam ſortem; atqui inconueniens eſt ita grauari mutuatarium, vt ſortem duplicare debeat.

Reſp.

Reſpondeo, Maius eſſe incommodum quòd tantum damnum in gratiam alterius ſubeat mutuator: imò illud non eſt inconueniens; ſuppono enim mutuatarium verè eſſe damni cauſſam vel accipiendo vel retinendo mutuum. Rectè itaq; dixit Medina ſuprà citatus, parum ad rem facere, ſiue id quod intereſt ſuperet, ſiue non ſuperet ſortem. Eſt tamen verum, L. illa vnica C. De ſententiis quæ pro eo quod intereſt proferuntur, Iuſtinianum ſtatuiſſe, quod intereſt in poſterum, dupli quantitatem non poſſe excedere: ſed aliud eſt præſumptio fori, atque aliud veritas conſcientiæ; hæc enim verum intereſſe abſolutè admittit, illa, ne in eo, quando dubitatur, æſtimando Iudices excedant, modum ponit.

Dixi, *quod ſibi ex mutuo emergit.* Si enim verè damnum non emergat ex mutuo, & eius auerſione oneretur mutuatarius, ea ipſa vitatio damni lucrum

lucrum

Digitized by Google

lucrum erit mutuatoris ex mutuo, adeoque vſurarium; quia verò mutuatarius non poſitiuè concurrit ad damnum, ſed ſolùm priuatiuè, vt teneatur ad intereſſe, debet mutuum verè damni cauſſa eſſe ſine qua non. Vnde ſequitur, Non licere mutuatori etiam ſponte oblatum aliquid recipere vltra ſortem ratione damni quod ſubijt, niſi damnum illud verè ſit ſecutum ratione mutuationis.

Paciſci de damno licet. DICO SECVNDO. Poteſt mutuator paciſci de damno aut eius periculo, ſed non poteſt præſcribere mutuatario, vt potiùs de periculo quàm de damno tranſigat. Poſſe non ſolùm exigi aliquando damnum quod emerſit, ſed etiam ab initio pactum apponi, vt ſarciatur ſi emergat; quinimò ſiue emergat ſiue non, modò probabile eius ſit periculum, poſſe mutuatorem de periculo illo ſtipulari, & vbi inter eos conuenerit, poſſe exigere quod pactum fuerit, etiamſi nullum emerſerit damnum, ſatis ex iis patet quæ alibi diximus, eſtque communis ſententia DD.

Altera verò propoſitionis pars, Non poſſe mutuatorem adimere hanc libertatem mutuatario, vt potiùs de periculo quàm de damno paciſcatur, patet; Quia hoc eſt imponere onus pretio æſtimabile ſupra ſortem & indemnitatem mutuatoris, quam ſatis cauet mutuatarius, offerendo reparationem damni quod reipſa eueniet. Quod tamen non ita intelligo, quin poſſit mutuator deſiſtere à mutuo, niſi alterum eo modo velle paciſci videat, qui ſibi magis placuerit, ſiue pro damno, ſiue pro eius periculo; neque enim tenetur in gratiam mutuatarij vel periculum maioris damni quàm pactum ſit, vel moleſtias æſtimationis ſubire: ſed hoc ſolùm aſſertum intelligo, quòd non poſſit ita ſe gerere, vt mutuatarius deſiderio mutui cogatur potiùs paciſci de periculo, quàm de damno. Si enim hoc aduertat, aut probabiliter ſuſpicetur mutuator, debet ab eiuſmodi pacto in præiudicium libertatis alterius reſtricto, tamquam lucro ſuo vſurario, & alterius onere pretio æſtimabili abſtinere.

Si non ſit pactus de damno, nihil exiget. DICO TERTIO. Si mutuator non ſit pactus de damno, non poterit ratione eius poſteà quidquam exigere, exiget tamen ſi mutuatarius fuerit in mora, ex qua ſecutum damnum. Probatur prior pars à ſimili: Non poteſt emptor grauari occulto vitio mercis, itaque nec mutuatarius occulto illo onere mutui: fortè enim ſine tali onere, alibi mutuum inueniſſet, aut ſanè omnino maluiſſet abſtinere ab accipiẽdo mutuo.

Sed quærunt, An ſufficiat monuiſſe tempore mutui mutuatarium de damno forſan euenturo, an verò opus ſit formali pacto?

Sanè ſi mutuator monuit cum ſignificatione illa probabilitatis aut certitudinis quam reuerà habet de euentu damni futuri, credo ſufficere vt repetat poſteà quod emerſerit damnum; eſt enim implicitum pactum, quo cum tali onere accipitur mutuum, ſicuti quando res emitur cuius occultum vitium indicatum eſt.

Quærunt iterùm, Vtrùm à reſtitutione ſit liber mutuator, qui nulla facta mentione damni, ſtipulatur, & accipit ſupra ſortem eius æſtimationem, ſi certò ſit euenturum, aut æſtimationem periculi, ſi ſolùm veriſimiliter?

Reſpondeo, Quando damnum certò eſt euenturum ad nihil teneri mutuatorem, quia ſuum recepit, quamuis alter fortè vt fœnus ſoluerit: quando autem æſtimatur periculum damni, credo teneri, quanti interẽat libertatem in hoc non lædi, quæ ſecundùm dicta ſuprà Concluſ. 2. debetur mutuatario; atque ita ſi poſtmodum deprehendatur damnum fuiſſe minus æſtimatione anticipata, in eo eſſet ſubleuandus mutuatarius.

Poſterior pars aſſertionis patet, Quia dies interpellat pro homine, & qui in mora eſt, tenetur etiam de caſu. Argumentum ex L. Arbitraria, §. vlt. ff. De eo quod certo loco dari oportet. *Niſi alter fuerit in mora,*

Æquiparabitur ei qui in mora eſt, qui alterum coëgerit per vim aut metum, vt ſibi mutuet: is enim tenetur de intereſſe, etiam non conuento, & ſine mora (culpa enim loco moræ eſt) & minùs purgatur quàm mora. Hanc dicit eſſe communem omnium Nauarrus, in cap. Si fœneraueris 14. q. 3. num. 42. *Vel coëgerit ad mutuandum.*

Sed quæritur, An ratione moræ etiam teneatur mutuatarius de intereſſe extrinſeco.

Reſpondeo, Ad intereſſe intrinſecum ſemper teneri, etiam citra monitionem ſubſequentem poſt contractum: ad extrinſecum autem tenetur, quando in re non inuenitur intrinſecum, qualis eſt pecunia numerata, vt ex Bartolo docet Nauarrus ſuprà numero 35. Hæc tamen diſtinctio magis conducet ad æſtimationem intereſſe in foro externo, quàm ad liberandam conſcientiam: ſemper enim verè tenetur mutuatarius ad omne illud damnum, cuius per moram ſuam cauſſa fuerit, ſiue fuerit intrinſecum, ſiue extrinſecum, modò non ſit tam remotum quin cogitare debuerit poſſe euenire. Indicat Siluester verbo Reſtitutio 3. numero 9.

Quæritur Secundò, Vtrùm ſi accepi ad vſuram, quia quod tibi mutuaui, conſtituto tempore non reddis, tenearis de vſuris?

Reſpondeo, Certum eſt teneri, ſi mutuator ſine fœnore non potuerit inuenire, à quo in defectum tibi crediti mutui, in quo nunc fallis, acciperet neceſſarium ſibi mutuum.

At quid ſi potuerit ſine vſura inuenire, ſed non ſatis diligenter quæſierit, & nihilominùs acceperit ad vſuram? Item, quid ſi hoc ipſum non indicauerit mutuatario, qui fortè tanto intellecto incommodo, mutuum reddidiſſet.

Reſpondeo, Neutrum excuſare quò minùs teneatur ad reſtituendas vſuras qui fuerit in mora, vt docet Nauarr. ſuprà numero 35. In poſteriori conſentit Petrus Nauarra, ſuprà num. 281. De priori tamen monendum, verum hoc eſſe, quando ſaltem animo grauandi mutuatarium non egit negligentiùs.

Quæritur Tertiò, Si accepero pecuniam ad vſuram, vtrùm poſſim eam alteri mutuare, ea lege vt vſuras ſoluat?

Reſpondeo, Poſſe, modò hoc tuum intereſſe verè ſequatur ex ſecunda mutuatione, & conuentum ſit, aut alter te ad mutuandum cogat: non tamen vſuras iſtas exigere poteris, ſi hæc non ſubſint, etiamſi ad diem conſtitutum non ſoluendo mutuatarius fuerit in mora.

At quid ſi res heri ita erant diſpoſitæ, vt profuturum mihi videretur mutuum quod tũc ſumpſi ſub vſura, hodie autem rebus mutatis pœniteat me huius mutui, & veniat tertius quis petens mutuum, vtrùm poſſim ei cedere mutuum quod heri ſumpſi, cum onere vſurarum?

Digitized by Google

Reſpondet Molina diſp. 314. Hoc non licere: cuius ratio reddi poteſt, quòd tunc non verè agas cum mutuatario de damno ex hac ſecunda mutuatione tibi emergente vitando, ſed de recuperando eo damno quod tibi ex priori mutuatione, aut potiùs ex rerum mutatione iam emerſit. Vt ergo iuſtè paciſcaris hîc indemnitatem, oportet virtute præcisè illud reſpiciatur damnum, quod incurriſſes pro diſpoſitione quæ nunc eſt pecuniam tuam remutuando. Et hoc videtur voluiſſe Conradus q. 41.

Quæres Quartò, Quando cenſeatur debitor hîc eſſe in mora?

Reſpondeo ex Silueſtro verbo Mora, q. 1. Obligatus ex delicto, ſemper eſt in mora; obligatus autem ex contractu, ſi præſcriptum ei ſit certum tempus, quo debeat ex mutuo conſenſu, mox eo lapſo eſt in mora, etiamſi non fuerit monitus. Quod tamen limitandum eſt, niſi iuſta cauſſa excuſet: quamdiu enim ea durauerit, non erit in mora. Item ſi debitor bona fide exiſtimet creditorem conſentire in dilationem, non cenſebitur eſſe in mora. Si verò dies non eſt appoſitus, conſtituetur debitor in mora poſt monitionem, non ante; niſi fortè creditor ex verecundia, timore, aut ignorantia non petat.

Quæres Quintò, Vtrùm de intereſſe poſſit vlterius peti aliud intereſſe?

Reſpondeo ex Graffio lib. 2. cap. 105. Non poſſe, eò quòd intereſſe ſuccedat in locum vſurarum, vſura autem vſurarum ſiue anatociſmus Lege prohibeatur. Affine huic eſt, quod etiam Conradus obſeruauit, ſi mutuaturus decem, conuenio de periculo damni vt numerentur mihi duo, tamquam emerſuri ex decem mutuatis, me fore vſurarium, ſi retineam nunc duo, & præſtem ſolùm octo. Vide hanc partem explicatam Dubio ſequenti, conditione ſeptima.

Quæres Sextò, Vtrùm mutuans vt poſſit ſtipulari de intereſſe, debeat ita eſſe diſpoſitus animo, vt reſpiciendo ad ſola temporalia commoda, malit non mutuando hæc damna euitare, puta mercaturam exercendo, quàm mutuando talem eorum accipere compenſationem?

Reſpondet affirmatiuè Conradus q. 30. eò quòd ſignum illud ſit, plus compenſari quàm abſtinendo à mutuo conſeruatum fuiſſet aut acquiſitum. Verùm iſtud quouſque recipi poſſit, commodiùs ſequenti Dubio dicemus.

DVBIVM XIII.

Vtrùm liceat aliquid accipere vltra mutuatam ſortem ratione lucri ceſſantis.

Quorundam ſententia. Probatur 1.

DE hac re peculiaris eſt difficultas: ex illis enim DD. qui concedunt ratione damni emergentis licere mutuatori accipere aliquid vltra ſortem, quidam negarunt illud licere ratione lucri ceſſantis; quibus videtur aſſentire D. Thomas hîc, art. 2. ad 1. vbi dicit compenſationem damni quod conſideratur in hoc quòd quis de pecunia non lucretur, non poſſe in pactum deduci, quia non potes vendere quod nondum habes, & à quo potes multipliciter impediri.

2. Secundò, Videtur is qui mutuat, eo ipſo à lucro quod illa pecunia facere poterat, ſponte ſua ceſſare, vt iam lucro deſtinari deſinat, quando in mutuum deſtinatur: atqui ex pecunia lucro non deſtinata non poteſt peti intereſſe lucri ceſſantis; ergo neque ex mutuata.

Tertiò, Si ratione lucri ceſſantis liceat aliquid exigere, aperietur feneſtra vſuris; quilibet enim mutuator prætexere poterit lucrum aliquod, quod ex pecunia ſua habere potuiſſet, ſi in mercaturam, mercatoriam ſocietatem, aut rei frugiferæ emptionem eam impendiſſet. Vt diſtinctè in hac materia progrediamur, 3.

DICO PRIMO. Quando quis cogitur per vim aut metum mutuare, debetur ei lucrum ceſſans, etiamſi non deduxerit in pactum. In hoc conueniunt omnes: ſpes enim lucri pretio eſt æſtimabilis, ideoque ſi me eâ per vim aut metum priues, teneris id ſarcire; eſt enim verè damnum emergens, ſecundùm prudentum æſtimationem. Confirmatur; Quia ſpes illa lucri vendi poterat, ſicuti Leges concedunt poſſe vendi iactum retis, ſegetes immaturas, &c. ſi ergo eam mihi eripias, teneris de pretio eius. *Coacto ad mutuandum debetur lucrum ceſſans.*

DICO SECVNDO. Etiamſi ſponte dederis mutuum, potes exigere intereſſe lucri ceſſantis per moram mutuatarij. Etiam in hac conueniunt DD. manifeſtum enim eſt, te inuitum priuari æſtimatione ſperati lucri, quando vltra tempus à te conceſſum alter pecuniam tuam retinet, qua eras lucraturus. Confirmatur; Si commodaueris tibi ad tempus inſtrumentũ quo victum quæro, certũ eſt quòd tenearis mihi de ceſſante illo lucro, niſi conſtituto tẽpore reddideris.

DICO TERTIO. Si mutuator non habeat pecuniam quam mutuet, niſi iam priùs mercaturæ deſtinatam, & tu mutuum petas, illeque ſtipuletur de intereſſe lucri ceſſantis, nullam admittit iniquitatem, accipiendo hanc compenſationem, etiam ante moram tuam. Eſt communior DD. Antonini 2. parte, tit. 1. cap. 7. §. 15. Conradi quæſt. 30. Silueſtri verbo Vſura 1. q. 19. Adriani, Caietani, Bannefij, Nauarri, Petri Nauarræ, Toleti, Graffij, & aliorum. *Licet ſtipulari de lucro ceſſante.*

Sotus tamen lib. 6. quæſt. 1. art. 3. ſecutus Innocentium IV. in cap. finale De vſuris, dicit hanc noſtram aſſertionem non eſſe certam, imò contrarium eſſe probabilius, eò quòd nulla Lex aut Canon eam indicet, & veteres DD. D. Thomas, Scotus, Durandus & Innocentius IV. doceant contrarium. Et ſanè communiter olim aliter ſenſiſſe DD. ſatis teſtatur Antoninus ſuprà. *[illegible]*

Sed Probatur noſtra aſſertio, Quia hoc differt mutuum à venditione, quòd mutuator poſſit ſe ſeruare indemnem, eò quòd in gratiam alterius re ſua careat, venditor autem non poſſit excedere iuſtum pretium, etiamſi damnum pateretur. Cuius ratio eſt, quòd mutuator vt talis conſulat vtilitati mutuatarij, ab eoque rogari ſoleat, non item venditor: quo etiam fit, vt qui vendit in gratiam alterius multùm rogatus, aliàs non venditurus, poſſit paciſci de ſua indemnitate, vt alibi diximus; non ſeruatur autem mutuator indemnis, ſi debeat ſe priuare inſtrumento lucrandi, ſine vlla æſtimati lucri compenſatione; itaque ſaltem rogatus ad mutuandum, licitè poterit paciſci indemnitatem ſuam in lucro euidenter ceſſante.

Secundò, Non facilè reddetur ratio, quare liceat mihi, dum tibi cogor mutuare per vim aut metum, etiam ſine pacto exigere lucri ceſſantis intereſſe; quando autem à te rogor vt mutuem, ne

ne quidem liceat exigere poſt pactum: quamuis enim culpa ſit in eo qui cogit, onus tamen reſtituendi oritur ex inæqualitate, quæ etiam reperitur quando mutuatarius rogat. Cùm enim non teneat mutuare cum meo incommodo, poſſum mutuare & manere inuoluntarius quoad hoc ipſum incommodum ſubeundum, adeoque inuito auferet mihi mutuatarius lucrum aut ſpem lucri, niſi reſarciat hoc intereſſe: quamuis enim ſim voluntarius quoad mutuum, meritò tamen ſum inuoluntarius, etiam ſimul & in ſenſu compoſito, quoad priuationem commodi iſtius; redit ergo coactio quædam, ſi illo commodo ſine compenſatione priuer. Confirmatur; Si enim accipere aliquid ratione lucri ceſſantis ſit vſurarium, erit etiam vſura in eo qui coactus mutuauerit. Sanè ſicuti ſi cogaris mutuare, non idcircò potes vſuras exigere; ita etiamſi liberè mutues, non cogeris lucri ſpem quam æſtimare pretio poteras, amittere. Neque omnino deſunt textus pro hac ſententia, quàmuis id iactet Sotus: L.enim 2.§.finali, ff. De eo quod certo loco dari oportet, dicitur in eo qui merces ſolebat comparare, non tantùm damni, ſed etiam lucri habendam eſſe rationem. Item cap. Nauiganti, De vſuris, excuſatur vendens cariùs creditò, ſi eo tempore in quod vendit, demum erat venditurus, & probabile ſit cariorem tunc fore mercem: cuius non eſt alia ratio, quàm quòd æſtimetur etiam nunc probabilis ſpes lucri, quod haberet rem conſeruando. Ex quo ſequitur, idem licere in mutuo; vendere enim creditò, eſt mutuare mutuum. Vtitur hoc argumento Antoninus ſuprà. Similiter cap. In ciuitate, eodem, excuſatur ab vſura cariùs creditò vendens, ſi dubium ſit vtrùm merces ferè eo pretio tempore ſolutionis ſint valituræ. Vbi iterùm ratione probabilis ſpei lucri qua ſe priuat implicitè mutuans, virtute aliquid accipit vltra ſortem. Vtitur hoc argumento Medina. Facit huc etiam Clementina Religioſus, De priuilegijs, vbi iniungitur ei reſtitutio, qui damnificauerit in legato acquirendo; mutuatarius enim in propoſito damnificat in acquirendo. Vtitur eodem argumento Medina.

Dico qvarto. Licebit ſtipulari mutuatori de intereſſe lucri ceſſantis, etiamſi non rogetur à mutuatario, ſed ipſe offerat ſeſe ad mutuandum. Hæc non eſt tam communis ac præcedens, tenet tamen eam Lopez 2. parte, cap. 61. & alij multi, præſertim recentiores. Probatur; Quia quamuis offeras mutuum, verè tamen illud cedit in ſubleuamen alterius; itaque potes paciſci, ne ratione illius ſubleuaminis, vnde præmium merebaris, diſpendium patiaris.

Dico qvinto. Licebit tibi paciſci de lucro ceſſante, etiamſi nondum hanc pecuniam mercaturæ aut emptioni rei frugiferæ deſtinaueris; ſufficit enim te deſtinaturum fuiſſe, niſi præſciuiſſes multos petituros mutuum, quibus charitas ſuadebat ſubuenire.

Conditiones lucri ceſſantis. Vt autem ſemel dicamus, quibus conditionibus liceat aut non liceat mutuatori ſtipulari de intereſſe lucri ceſſantis, operæ pretium fuerit eas ordine examinare quas propoſuit Conradus quæſtione 3.

1. Prima eſt, Vt reuerà lucrum ceſſet. Hæc conditio eſt neceſſaria, per ea quæ diximus ſuperiori Dubio; hactenus ſaltem, vt oporteat tempore mutui probabile eſſe periculum ceſſaturi lucri, adeoque per mutuum decedat mutuanti ſpes lucri, quæ erat pretio æſtimabilis.

Secunda, Ne plus exigatur quàm reuerà valeat lucrum quod ceſſat, vel eius ſpes. Hæc conditio omnino etiam eſt neceſſaria; & quando deeſt, violatur iuſtitia cum obligatione reſtitutionis, eſtque interpretatiua ſaltem vſura, quia cenſetur ratione mutui accipere mutuator illum exceſſum, ad quem nullum habet iuſtum titulum. Si tamen conſideres vēditionem quamdam ſperati lucri in cuius pretio excedatur, aut iniuſtum contractum innominatum Facio vt des, Cedo iure meo ad illud lucrum, ea lege vt des decem, cùm ius valeat ſolùm nouem, non propriè eſt vſura, ſed nihilominùs iniuſtitia. Vnde infero, quòd talis non incurreret pœnas, quas Leges aut Canones ſtatuunt contra vſurarios. 2.

Tertia conditio eſt, Vt mutuans reſpiciendo ad commoda temporalia, maluiſſet ſortem retinere: aliàs enim putat Conradus, cui conſentit Silueſter verbo Vſura 1. quæſt. 19. & alij multi, ſignum non defuturum, quòd aliquod temporale commodum ſperet vltra reſtaurationem lucri ceſſantis. 3.

Iſta conditio ſecundùm Medinam C. De vſura, quæſt. 3. non eſt neceſſaria, ſi verba in rigore accipias: ſi enim indifferens tibi ſit, vtrùm mutues cum hac compenſatione, aut ſine ea negotieris, certum eſt te poſſe mutuare, accepta eiuſmodi compenſatione; ſi tamen intelligas ſignificatum, non poſſe mutuantem malle compenſationem lucri, quàm ipſam ſpem lucri, non videtur abeſſe indicium vſuræ mentalis, ſicut dixit Conradus, præcipuè quando iſtam compenſationem longè mauult: ſi enim malit tam paruo diſcrimine, vt eiuſmodi differentia conſiſtere valeat intra latitudinem iuſti pretij, quo vendi poterat ſpes iſta lucri, nulla apparet iniquitas, eoque demum ſenſu licebit recipere ſententiam Nauarri dicentis Enchiridij cap. 17. numero 212. hanc conditionem Conradi non eſſe neceſſariam. Fateor tamen eſſe probabile, etiam abſolutè eam non eſſe neceſſariam ad vitandam realem vſuram aut obligationem reſtituendi, quamuis dicto ſenſu ſit neceſſaria ad vitandum peccatum.

Dices, Etſi operarius intuitu proprij commodi malit te comitari, & lucri quod feciſſet operando, compenſationem accipere, quàm operando lucrari; non malè petit, ſi te comitetur, eiuſmodi compenſationem: ergo ſimiliter poterit eſſe diſpoſitus in propoſito mercator, quando pro mutuo petit intereſſe lucri ceſſantis. *Obiect.*

Reſpondet Lopez ſuprà cap. 61. Non ſequi, eò quòd operario vtraque via licitum ſit lucrari, mercatori autem non ſit licitum ſtipulari de lucro ceſſante, quando ſua vtilitate, non autem deſiderio iuuandi proximum mouetur ad mutuandum. Clariùs dixerimus, rationē differentiæ in eo ſitam eſſe, quòd operarius non teneatur operam ſuam deducere in lucri æſtimatione, & fortè leuius ei ſit comitari quàm operari, eoque illud malit: mutuator autem in æſtimatione lucri ex omiſſa mercatura ceſſantis, teneatur deducere operam quam impendere debuiſſet, vt ſtatim dicemus. *Reſp.*

Quarta conditio eſt, Vt lucrum verè ſit ceſſaturum propter mutuum. Hanc eſſe neceſſariam, patet ex dictis ſuperiori Dubio; eſt enim eadem ratio quæ damni emergentis. Vnde infertur, Si 4.

mutuator quando ceſſat à mercatura propter mutuum, tantumdem alia via aut arte cui vacare mercando non potuiſſet, ſit lucraturus, adeò vt non verè ceſſet ei lucrum ex mutuo, non poſſe eum de hoc intereſſe ſtipulari. Idem videtur dicendum, quando lucrari poterit alia via æquè commoda & obuia, ſi voluerit: tunc enim ſicuti incommodum quod ex parte ſua euenit, ex mutuo æſtimat; ita etiam æſtimare debebit commodum, quod ſibi prouenit ex omiſſione mercaturæ.

5. Quinta conditio eſt, Vt mutuum fuerit conſilij tantùm, non præcepti. Si enim præcepti ſit, propter neceſſitatem petentis præſtandum illud voluit Conradus & alij, cum iactura lucri ceſſantis, vt repeti quidem ſors poſſit, ſed ſine intereſſe.

Impugnat hanc conditionem Medina, dicitque eamdem eſſe hîc rationem ſortis & intereſſe: ſi enim propter neceſſitatem proximi iacturam facere debeas tui intereſſe, debere etiam ſortis; ſi non ſortis, nec intereſſe.

Verùm, ipſo etiam Medina fatente, doctrina Conradi locum habebit, quando ea mutuatarij fuerit neceſſitas, vt neque in re neque in ſpe habeat vnde pro intereſſe ſatisfacere poſſit, habeat autem vnde pro ſorte; tunc enim reſpectu æſtimati intereſſe ſibi gratis donandi, eſt in neceſſitate, cùm reſpectu ſortis ſolùm ſit in neceſſitate mutui. Vnde ſecundùm ea quæ diximus quando De eleëmoſynâ, illud gratis erit remittendum, hæc autem mutuò danda.

6. Sexta conditio eſt, Ne ratio aliqua ſcandali hîc interueniat, qua mutuans infametur, cùm fortè videbitur fœnus exigere, prætexendo lucra ceſſantia. Iſta conditio neceſſaria eſt ad vitandum peccatum ſcandali contra charitatem, non autem ad vitandum peccatum iniuſtitiæ aut obligationem reſtitutionis.

7. Septima eſt, Ne quod pro intereſſe lucri ceſſantis pactum fuerit, ſtatim tempore mutuationis exigatur. Hæc conditio neceſſaria eſt, niſi illam ipſam ſummam quam ex pacto tibi vendicas lucro ceſſante, ſeponas aut deducas in æſtimatione ſpei ipſius lucri ceſſantis, quale quid etiam monuimus ſuprà de damno emergente. Verbi gratia, petit Petrus à Paulo ſibi dari mutuò quindecim; paciſcitur Paulus, quòd pro ſpe lucri ſibi ex illo mutuo ceſſantis accipiat quinque: ſi illa quinque velit recipere aut deducere Paulus eodem tépore quo dat mutuum, non poterit ea integrè recipere illo titulo; quia virtute ſolùm daret mutuò decem, & intereſſe acciperet quaſi dediſſet quindecim. Vnde ſequetur, quòd æquale intereſſe accipi poſſit ex inæquali ſorte mutuata, etiam ceteris paribus. Sequeretur etiam, vt benè Medina & alij, poſſe contingere, vt nihil accipiens mutuatarius teneretur de tota ſorte, quam fortè adæquat intereſſe æſtimatum lucri ceſſantis. Sequeretur prætereà, contra naturam mutui ſtatim ſortem, aliquando etiam totam eſſe reddendam. Sequeretur denique, licitam eſſe vſuram vſurarum, ſiue anatociſmum, vt oſtendimus Dubio præcedenti. Itaque quantum pro intereſſe ſtatim redditur, tantumdem de mutuo minuendum erit. Vbi vt calculus iuſtus ineatur, ita licebit procedere: Mutuo quindecim, ex quibus quinque prætendo pro æſtimata ſpe lucri qua me priuo; ſi quinq; illa nunc volo detrahere, debeo conſiderare decem ſolùm data mutuò cum onere intereſſe, quinque autem quaſi gratis mutuata, quæ ſtatim recipio, ita vt poſteà non debeas mihi pro ſorte quindecim, ſed ſolùm decē, & pro lucro ceſſante duos trientes ex quinque.

Octaua & poſtrema conditio eſt, Vt mutuator æſtimando lucrum ceſſans, deducat æſtimationem expenſarum & laboris quæ ſubijſſet in lucro ſectando. Hæc conditio neceſſaria eſt: verè enim non eſt lucrum, niſi quod illis deductis ſupereſt, vt alibi diximus. 8.

Supereſt reſpondeamus ad argumenta initiò oppoſita. *Reſp. ad argumenta.*

Ad Primum reſpondeo, D. Thomam non ſentire contra nos, quia quæſt. 62. art. 4. docet, etiamſi hoc differat damnum emergens à lucro ceſſante, quòd illud oporteat integrè reſtituere, iſtud non integrè; vult tamen eum qui in lucro damnificat, teneri ad aliquam compenſationem, eam nimirum quæ minor quidem ſit lucro quod ſperatur, ſed adæquetur ipſi ſpei illius lucri. Quando ergo hic dicit, lucrum ceſſans non poſſe in pactum deduci, eò quòd illud mutuator nondum habeat, & multipliciter ab eo poſſit impediri; ſolùm vult, ne ipſum lucrum totum æſtimetur, ſed ſpes eius, in qua conſiderandum, quàm certa ſit aut impedibilis: ſi autem eo conſiderato nihilominùs adhuc pretio ipſa ſit æſtimabilis, ex priori doctrina D. Thomæ poterit eius peti compenſatio. Itaque in damno emergente poteſt exigere mutuator reſtitutionem, neque tenetur admittere ab initio periculi æſtimationem; in lucro autem ceſſante potiùs exiget compenſationem ſpei, quàm reſtitutionem lucri, ita vt etiam quando vtcumque conſtiterit quid in ſimili alij aut ipſe lucrentur, non poſſit totum illud lucrum exigere, ſed debeat deducere periculum quod interueniſſet. *Ad 1.*

Ad Secundum patet ex dictis, Voluntariè quidem poſſe dari mutuum, ceſſationem autem à lucro quod euenire poterat ex pecunia mutuata, non ita voluntariam eſſe, quin debeat eam compenſare mutuatarius; ceſſat enim mutuator à lucro non ex ſe, ſed quia in gratiam tui dat mutuum, ceſſat propter te, gratis præſtans officium mutui, modò illum ſerues indemnem in lucro, à quo ceſſare cogitur ſuppoſito tuo mutuo. Sicuti ergo ſi in gratiam tui deſtrueret ſegetes ſui agri, tenereris eas ſarcire; ita etiam quando in pecunia ſua ſpem illam deſtruit lucrandi. *Ad 2.*

Ad Tertium reſpondeo, Nihilominùs multos eſſe qui lucrum ceſſans prætexere non poſſint, vel quia omnino à mercatura ceſſant, vel quia alia nihilominùs pecunia negotiabuntur, vel quia alia via tantumdem lucrabuntur, à qua mercando fuiſſent impediti. *Ad 3.*

Occaſione huius ſolutionis quæri poteſt, Vtrùm qui bona fide facit contractum vſurarium, facturus legitimum niſi per ignorantiam fuiſſet impeditus, poſſit ex vſurario contractu tantumdem ſibi lucri retinere, quaſi titulo lucri ceſſantis, quantum ſibi acceſſiſſet per contractum legitimum, verbi gratia per triplicem contractum, de quo ſuperiori Cap. Dub. 9.

Reſpondeo, Quodam caſu id licere, alio non licere. Licet enim his concurrentibus, Primò, Si actu vel virtute intendas modo legitimo contrahere, quocumque poſſibili, aut eo quo audis viros doctos & pios materialem hunc contractum excuſare, quamuis tibi iſte modus ignotus ſit, aut ſaltem intendas non niſi modo iuſto contrahere.

Secun-

Digitized by Google

Secundò, Si in licitum illum modum virtute ſaltem etiam conſentiat alter contrahens. Non licet autem ſi habitu ſolùm intendas iuſtè contrahere, aut etiamſi tu fortè actu vel virtute id intendas, alter tamen tecum contrahens in contractum illum iuſtum non conſentit.

DVBIVM XIV.

Vtrùm ratione periculi, moleſtia, aut expenſarum quæ timentur in repetenda ſorte, liceat mutuatori aliquid ſupra ſortem exigere?

Verior ſententia. RESPONDEO; Probabilius eſt licere, quia illa omnia pertinent ad indemnitatem mutuatoris. Neceſſum tamen eſt, hoc nullo modo fiat cum indebito grauamine mutuatarij, quale erit, ſi volente mutuatario tradere pignus, aut adducere ſufficientem fideiuſſorem, non contentus his cautionibus, præſcribas ei vt tecum ſuper periculo paciſcatur: ademptio enim eiuſmodi libertatis, pretio eſt æſtimabilis, adeoque ſine vſuræ vitio id non fieret in mutuo ſecundùm communem intellectum cap. Nauiganti, De vſuris, niſi aliunde hoc grauamen compenſetur, puta quia nihil computas pro lucro ceſſante, cùm alioqui poſſis. Sequitur hæc ſententia ex illis quæ tradunt Angelus verbo Vſura 1. numero 38. Silueſter eod. quæſt. 35. Roſella ibidem numero 22. Clariſſimè autē eam tenent multi recentiores, Medina C. De reſtitut. quæſt. 38. §. Ad tertiam cauſſam; Petrus Nauarra lib. 3. cap. 2. numero 342. & alij. Confirmatur; Poteſt mutuator pignus, fideiuſſorem, aut aſſecuratorem exigere, cui mutuatarius deberet pro onere ſuſcepto, ſi ita velit, pretium ſoluere: ſi ergo [illegible]pendij cauſſà onus hoc & periculum in ſe [illegible]piat mutuator, poterit pro eo pretium exigere.

Opinio Nauarri. Contrarium tenet Nauarrus cap. 23. numero 81. & putat definitum per cap. In ciuitate, De vſuris, eò quòd illo cap. Pontifex nolit rem pluris vendi creditò propter periculum ſolutionis, multo minùs id permiſſurus in mutuo, cùm eo ipſo quo mutuum præcipitur gratis dari, vetetur in eo conſideratio eiuſmodi periculi. Eamdem cum *Soti.* Nauarro, quoad periculum ſortis, tenet Sotus lib. 6. quæſt. 4. art. 1. ad 1. multùm deprimens noſtram tamquam nouam & minùs ſolidam aut probabilem. Argumenta eius præcipua ſunt duo.

Pro ea obiect. 1. Vnum: Mutuas non inuitus, ſed tua ſponte; ſi vides quòd minùs tutò, abſtine, vel accipe aliam cautionem.

2. Alterum: Mutuator ſi recipiat ſortem, nullum, vt ſupponitur, patitur reipſa damnum, aut lucri diſpendium; ergo, ratione ſolius metus nihil accipiet. Quamuis enim is ſit pretio æſtimabilis, non eſt tamen ita vendibilis, vt eum vendere poſſit mutuator, qui ſe voluntariè in eum conieçit, & redimere debeat mutuatarius, qui non tenetur aliter conſtituere mutuatorem extra omnem metum, quàm ſoluendo ſortem, & curando quoad alia indemnitatem.

Reſp. ad Nauarrū. Verùm, horum argumentorum ſolutio facilis eſt. Ad cap. In ciuitate, reſpondeo, Nulla veriſimilitudine dici à Nauarro, eo cap. contrarium noſtræ reſponſionis ab Eccleſia eſſe definitum; neque enim vllo modo caſus noſter ibi attingitur, ſed Pontifex tantùm declarat, eos peccatum incurrere, qui ideò rem cariùs vendunt, quòd expectent ad tempus ſolutionem, niſi probabile ſit, tempore ſolutionis valituram plùs minùs eo pretio maiori, quo nunc venditur. Damnat ergo Pontifex eos qui ob ſolam dilatam ſolutionem plus exigunt, & permittit plus exigi ratione lucri ceſſantis. Ex qua permiſſione pro nobis colligere licet, etiam in caſu noſtro poſſe plus exigi ratione damni, quod probabiliter emerget in faciendis expenſis pro recuperanda ſorte, vt non tantùm nobis hoc cap. non aduerſetur, ſed hactenus etiam faueat.

Ad prius argumentum Soti reſpondeo, Eodem probabant quidam, ne quidem damnum emergens poſſe mutuatorem in pactum deducere, vt vidimus Dubio 12. at aliquoties iam oſtendimus, iniquum eſſe, mutuatorem inde diſpendia ſubire, vnde merebatur præmium, etiamſi non inuitus beneficium mutui contulerit; te enim aut tua inopia flagitante contulit. Quod de alia cautione accipienda dicit Sotus, parum facit ad hanc oſtendendam illicitam; argumentabor enim: Si alium poſſim exigere qui caueat, quare non poſſum hoc remittere accepto pretio iuſto cautionis, quod illi alteri ſoluendum eſſet? *Reſp. ad argumenta Soti. Ad 1.*

Ad poſterius reſpondeo, Eodem argumento probaret Sotus, etiā de ſumptuum in recuperanda ſorte faciendorum periculo non licere paciſci, quod tamen admittit; parum certè in eo ſibi conformis. Dico ergo, mutuatarium teneri mutuatori ad ſecuritatem, adeoque ad amotionem periculi amittendæ ſortis, quando ita paciſcitur mutuator, qui poterit ratione talis periculi acceptum non minùs retinere, vbi tota ſors fuerit recuperata, quàm quod accepit ratione periculi expenſarum, quæ timebantur, & factæ tamen non ſunt. Vt enim ſpes ſegetis, & iactus retis, ita & periculum tam ſortis quàm expenſarū vendi poteſt, & ita volente mutuatore emi debet à mutuatario, quatenus exigit illius indemnitas, & permittit huic debita libertas, vt ſuprà diximus. Verum quidem eſt, periculum ſine euentu iam tranſactum non compenſari etiam ab eo qui coëgerit mutuare, niſi ita conuentum ſit aut aſſecuratio aliunde empta. Verum etiam eſt, inanem metum hominis meticuloſi non debere æſtimari. Nihilominùs veriſſimum eſt, quod volumus, poſſe mutuatorem tantumdem paciſci ſupra ſortem ratione periculi quod in ſe ſuſcipit, quantum ex prudentum iudicio meritò quis tertius exigeret, pro aſſecuratione huius ſortis cum his circumſtantiis. *Ad 2.*

DVBIVM XV.

Vtrùm ex eo liceat mutuatori aliquid exigere vltra ſortem, quòd ad tempus cariturus ſit ſua pecunia, & obligatus ſit ante illud tempus eam non repetere?

NON defuerunt ex recentioribus, qui partem aientem auſi ſint ſuſtinere, ſed parum probabiliter. Cùm enim ſit de ratione mutui, vt mutuator ad tempus careat, imò & carere obligetur (niſi det mutuum precariò) ſorte quam mutuat, ratione mutui licebit lucrum exigere: neque erit vſura illicita, ſi ratione carentiæ huius aut obligationis liceat exigere. In hac reſponſione conueniunt communiter DD. Conſulendus Molina diſp. 308. Imò generatim dicere ſolent, ideò vſuras *Pro carentia pecunia nihil accipiendum.*

 ras

Digitized by Google

ſas non licere, quòd in eis vendatur tempus. Ita Conradus quæſt. 22. in ratione 22. Eadem etiam eſt ratio, quare creditò non liceat vendere cariùs, de quo diximus ſuo loco.

Obiect. 1. Dices, Licet accipere pecuniam pro obligatione mutuandi, vt ſuprà diximus; ergo etiam pro obligatione mutuum certo tempore non repetendi.

Reſp. Reſpondeo, Negando conſequentiam: ſocietati enim humanæ illam legem Ius naturæ ponit, ne quis obligetur ciuiliter aut ex iuſtitia, de ſuo alteri priuato mutuum dare ſine aliqua compenſatione; eiuſmodi enim obligatio aliàs poneret inæqualitatem pretio æſtimabilem: ſi autem ſponte ſua rem ſuam quis alteri concedat, vt in ſpecie ſimilem reddat, etiamſi ſe obliget ad non repetendum ante certum tempus, hoc non compenſatur ei peculiariter ex iuſtitia, quia nihil hic pretio æſtimabile eſt: tria enim tantùm conſiderari hîc poſſunt, conceſſio, obligatio ad tempus non repetendi, & intereſſe. Intereſſe, vt ſuppono, abeſt: conceſſio æſtimari non poteſt, vt omnes admittunt, & patet ex Lege naturæ & verbis Chriſti, *Mutuum date, nihil inde ſperantes*: obligatio ad tempus non repetendi, æſtimari etiam non poteſt, quia ea nihil eſt aliud, quàm non precariò facta conceſſio ad tempus, adeoque eſt ipſa mutuatio quæ gratis fieri debet, etiam extenſa ſecundùm longius tempus, quia tempus vendi non debet, omni alio intereſſe ceſſante: benefica ergo iſta obligatio non repetendi ſortem ante certum tempus, ideò vendi non debet huic mutuatario, quia quodammodò ſemel ei donata eſt, eo ipſo quo mutuum datum eſt.

Obiect. 2. Dices Secundò, Etiamſi reipſa in particulari nullum habeam intereſſe, ſufficit eius probabile ſubeſſe periculum ſecundùm commune mercatorum iudicium, quo carentiam centum florenorum ad certum tempus in genere taxare ſolent ſecundùm curſum Burſæ quam vocant. Potero ergo pretium eiuſmodi accipere etiamſi nullum patiar intereſſe.

Reſp. Reſpondeo, Negando conſequentiam, propter rationem quam dedimus ſuprà Cap. 2. Dub. 5. Quamuis enim pretia rerum, etiam in conſcientia, communiter æſtimanda ſint, intereſſe tamen tuum peculiari Lege venit æſtimandum, neque debet commune hîc pretium ſtatui, quia eius iuſtitia pendet ex particulari conſideratione circumſtantiarum, puta induſtriæ & conſuetudinis mutuatoris. Vſus autem ille Burſæ verbi gratia Antuerpienſis vtcumque inter mercatores, quoad forum externum iuſtus erit, & in eo potiùs commodus, quòd in exteriori foro modum ponat nimio intereſſe mercatorum, quàm quòd intereſſe promiſcuè in cõſcientia cuiuis tutum præſcribat. Videndum ergo iis qui eo modo vtuntur vt tuti ſint, vtrùm taxatum intereſſe intra limites veri quod ipſi æſtimare per ſe potuiſſent, conſiſtat.

DVBIVM XVI.

Vtrùm poſſit gener retinere fructus pignoris pro dote ſibi à ſocero aſſignati, non computando eos in ſortem?

De hac re ita conſtituit Innocentius III. cap. Salubriter, De vſuris: *Generum ad fructus poſſeſſionum quæ ſibi à ſocero ſunt pro numerata dote pignori obligatæ, computádos in ſortem, non credimus compellendum, cùm frequenter dotis fructus non ſufficiant ad onera matrimonij ſupportanda.* Ex hac Decretali ſtatuunt communiter DD. affirmatiuam reſponſionem. Quamuis enim regulare ſit, creditorem debere fructus pignoris ſibi pro ſecuritate dati, computare in ſortem, vt patet ex cap. 1. & 2. & cap. Conqueſtus, eodem; gener tamẽ eos in noſtro caſu ſeruare poteſt, quia non eſt ei pignus datum ſolùm in ſecuritatem dotis, ſed vt interim dum ea non ſoluitur, inde ſuſtentet onera matrimonij. Quam rationem ſuggerit Pontifex, quando vrget, onera matrimonij frequenter fructibus dotis eſſe maiora. *Quomodo generi competant fructus dotis.*

Ex qua doctrina multa in particulari huc pertinentia inferri poſſunt.

Primò, Generum non poſſe hos fructus lucrari, ſi in conceſſione pignoris apertè pactum ſit, non aliter illud dari quàm in ſecuritatem dotis, quæ non debeatur ante certum diem. Silueſter verbo Vſura 3. quæſt. 2.

Secundò infertur, Poſſe generum hos fructus ſibi retinere, etiamſi ad onera matrimonij non ſint neceſſarij: non enim dari cenſentur tamquam neceſſarij, ſed in ſubſidium, & vt honeſtiùs vxor alatur, quæ ſumptuoſiùs ali ſolet pro magnitudine dotis.

Tertiò, Non poſſe viduam ſoluto matrimonio ſibi ſeruare fructus pignoris pro dote dati ab heredibus mariti defuncti, niſi ratione intereſſe; tunc enim onera matrimonij ceſſant. Ita tenet Molina diſp. 322. quamuis multi recentiorum aliter ſentiant, quos ſequitur Serola priori parte, verbo Vſura.

Quartò infertur, Diſpoſitionem c[illegible] Salubriter, extendendam eſſe, vt etiam loc[illegible] habeat, quando alius à ſocero, etiam extraneus, dotem promiſit, & pignus dedit, &c. cùm enim maritus onera ferat matrimonij ex contractu innominato, Do vt facias, debentur ei fructus dotis, adeoque pignoris in locum dotis ſubſtituti.

Quintò infertur, Non habere locum iſtud cap. in genero, qui tempore quo percipit fructus pignoris pro dote dati, non fert onera matrimonij, puta quia vxor manſit in domo paterna. Silueſter ſuprà, Molina diſp. 321.

Sextò, Præter fructus pignoris pro dote poſſe generum, niſi conſenſu ſuo ſibi præiudicauerit, exigere intereſſe lucri ceſſantis, ſi quod fortè habeat; puta ſi per induſtriam longè ampliùs erat lucraturus ex dotali pecunia, quàm fructus pignoris conficiunt.

Septimò infertur, Fore vſuram, ſi poſtquam ſocer promiſit ſtatim ſoluere dotem, gener ei concedat dilationem accepto pignore fructifero, ea lege vt fructus non deducat in ſortem: fore inquam vſuram, niſi fructus iſti adæquari poſſint intereſſe. Si tamen virtute intendentes à priori contractu recedere ita paciſcantur, vt quamdiu dos non ſoluitur, gener habeat hos pignoris fructus pro oneribus matrimonij illius temporis, non apparet vſura.

DV-

Digitized by Google

DVBIVM XVII.

Vtrùm interueniat Vſura in Montibus pietatis.

Mons pietatis quid. MONTEM pietatis voco certam pecuniæ, aut alterius rei, qua mutuò data pauperes iuuari queant, quantitatem, in eum finem intuitu pietatis conſtitutam, vt pauperes ſine vſuris quibus opprimuntur, mutuum inueniant, cuius hæ ferè aut ſimiles ſunt aut eſſe poſſunt conditiones.

Conditiones requiſitæ. Prima, Ne detur mutuò vni & eidem ſimul vltra quantitatem trium aureorum, aut diuiſim toto anno vltra decem aureos, vt plures iuuari queant.

Secunda, Vt pro Montis ſecuritate, mutuatarij pignora deponant.

Tertia, Vt pro obligatione mutuandi, & ſuſtentatione miniſtrorum qui deſcribant computus, pignora cuſtodiant & conſeruent, item pro conductione domus in qua hæc conſeruentur, & ſimilibus neceſſarijs, modicum quid in ſingulos menſes mutuatarij contribuant, quod Monti cedat pro ſola ſua indemnitate, ſine vllo lucro.

Quarta, Vt non nimis diu pignora ſeruentur, ſed verbi gratia euoluto anno diſtrahantur, & quod reliquum fuerit, pauperi mutuatario ex pretio reſtituatur, ne contingat paucos tantùm vti hoc beneficio.

Quinta, Ne ſuperflui vlli fiant ſumptus.

Sexta, Vt tantùm mutuum inde detur pauperibus illius loci, non exteris, aut diuitibus.

Septima, Ne in alium vſum ea pecunia expendatur, prę:erquam in mutuum pauperum.

An Montes pietatis ſint liciti. Quæritur, An cum his circumſtantijs licitus ſit Mons pietatis.

Dubitat Silueſter verbo Vſura 5. quæſt. 4. & dicit, Sedem Apoſtolicam eſſe conſulendam. *Opinio Caietani.* Negat autem Caietanus, non obſtante approbatione Pauli II. Sixti IV. Innocentij VIII. & Alexandri VI. Dicit enim non eſſe hanc materiam definitionis Pontificiæ, eò quòd Pontifex non dirigat homines vt homines ſunt, ſed potiùs vt fideles ſunt; hæc autem quæſtio pertineat ad moralem Philoſophiam, adeoque ad directionem hominis vt homo eſt.

Ceterùm cùm huiuſmodi Pontificum definitiones non ſufficerent, præcipuè cùm & corruptelam in eis dicerent aduerſarij eſſe admiſſam, eò quòd Sedes Apoſtolica approbare voluerit Montẽ pietatis non ſimpliciter, vt dictis capp. circumſcribitur, ſed additum in autographo fuerit, (quod mala fide in impreſſis exemplaribus omiſſum) capp. illa ſolùm approbarit, quatenus ſacris Canonibus non eſſent contraria: tandem Leo X. in Concilio Lateranenſi clariorem edidit Conſtitutionem, qua ſimpliciter dicta capp. præſertim tertium approbarentur, & Montis damnatio prohiberetur ſub pœna excommunicationis, ſimulque declararetur, ne ſpeciem quidem mali eiuſmodi Montem prę ſe ferre, ſed pium, laudabilem, & Indulgentiis dignum eſſe. Concilio huic Lateranenſi Caietanus interfuit, vt teſtatur ipſe 2.2. quæſt. 1. art. 10. & patet ex actis Concilij.

Soti. Caietanũ ſequitur Sotus. Verùm in eo fallitur, quòd exiſtimet Caietanum poſt hanc Lateranenſem deciſionem nihilominùs adhuc contra Montes pietatis ſcripſiſſe: opuſculum enim eius De Montibus pietatis multis annis ſcriptum eſt ante hoc Concilium anno videlicet M. CCCC. XCVIII. cùm hoc Concilium Decretalem ſuam ediderit anno M. D. XV.

Simili errore deceptus videtur Bartholomæus Fumus in Armilla aurea, verbo Vſura, num. 48. vt putauerit à Leone non eſſe ſimpliciter probata dicta capp. Montis pietatis. *Fumi.*

Quæ autem Sotus pro ſe dicit, ferè ſunt iſta: *Soti obiect.*
1. Primò, Quòd ſine vſuræ vitio non poſſit Mons pietatis quidquam accipere ratione cuſtodiæ pignorum, cùm cuſtodia iſta incumbat mutuatori, adeoque Monti, cuius ſecuritati ſeruit. Fatetur tamen, ſi pignora natura ſua ſint oneroſa, puta veſtes quæ magna cura conſeruari debeant, eiuſmodi onus incumbere mutuatario, & pro eo poſſe Montem aliquid exigere: ſed iniquum eſſe contra Iuſtitiam commutatiuam & diſtributiuam, quòd tantumdem exigatur ab illis quorum pignora non ſunt oneroſa. Rurſum fatetur quidem poſſe aliquid exigi ratione obligationis mutuandi, ſed exiguum id fore ad illud quod Mons exigit.

Secundum, in quo laborat Sotus, pertinet ad refutationem oppoſitæ ſibi auctoritatis Concilij Lateranenſis; dicit enim (imitatus in hoc Caietanum) veritates illas morales & naturales quæ ex Scripturis decidi non poſſunt, ex quibus vna eſt, quòd hic contractus Montis pietatis ſit, vel non ſit vſurarius, non eſſe materiam deciſionis Pontificiæ. Deinde non aliter approbata eſſe à Leone X. capp. Montis pietatis, quàm prout non ſunt contraria Canonibus. Ad hæc non permittere Papam aliquid accipere Montem, niſi ratione ſolius obligationis mutuandi. Denique, Conſtitutiones huius Concilij non eſſe per omnia receptas. 2.

Tertiò argumentatur hoc modo: Si quis diues pecuniam ſuam mutuaret pauperibus acceptis pignoribus, & ſeruatis reliquis legibus Montis pietatis, non idcircò eſſet immunis ab vſura, aliquid accipiens vltra ſortem; ergo etiam Mons eſt vſurarius. 3.

Poſt Sotum idem tenuit Arragonius, qui inter reliqua & illud vrget, Pauperes non eſſe dominos Montis, adeoque ad eorum onus non eſſe Montis indemnitatem & incolumitatem. 4.

Poſtremum pro ſententia Caietani argumentum eſt, Quòd certiſſimam ſpeciem vſuræ præ ſe ferat, tantò plus exigi vltra ſortem, quò mutuum conceſſum fuerit in longius tempus; hoc enim videtur idem eſſe, ac ſi conceſſionem ipſam ad tempus vendas. 5.

Sit vnica ASSERTIO. Certiſſimum eſt, Montem pietatis, vt ſuprà deſcriptus eſt, eſſe licitum & laudabilem. *Montes pietatis laudabiles eſſe.* Patet ex Decretali Leonis X. in dicto Concilio Lateranenſi ſeſſ. 10. quæ incipit, Inter multiplices, & inter reliqua ita habet: *Sacro approbante Concilio, declaramus & definimus, Montes pietatis antè dictos, per Reſpublicas inſtitutos, & auctoritate Sedis Apoſtolicæ hactenus probatos & confirmatos, in quibus pro eorum impenſis & indemnitate aliquid moderatum ad ſolas miniſtrorum impenſas, &c. pro eorum indemnitate dumtaxat vltra ſortem abſq; lucro eorumdem Montium recipitur, neque ſpeciẽ mali præ ſe ferre, neq; vllo pacto improbari, quinimò meritorium eſſe, & laudari & probari debere tale mutuum*, &c. Ex qua definitione Eccleſiæ patet, Montes pietatis, neque vſurarios

aut iniuſtos eſſe, contra Caietanum; neque Reipublicæ Chriſtianæ inutiles, contra Ieremiam Archiepiſcopum Tranenſem, qui in eodem Lateranenſi Concilio de eis rogatus ſententiam, reliquis PP. Montes approbantibus reſpondit, Montes pietatis ſibi non placere; eò quòd per experientiam didiciſſet, plus eos damnoſos quàm vtiles eſſe. Confirmatur ex vſu Eccleſiæ, & multorum Montium pietatis particularium confirmatione, poſteà per Sedem Apoſtolicam facta: item ex Tridentino, quod Montes iſtos pietatis cenſet inter pias cauſas, ſeſſ. 22. De reformatione, c. 8. 9. & 11.

Patet Secundò ex fundamento quod ipſe Caietanus admittit, Opera miniſtrorum per eos eſt compenſanda, qui cõmodum ex Monte ſentiunt; ſentiunt autem mutuatarij; meritò ergo ij conferent pro operis miniſtrorum, per Regulam Iuris; *Qui ſentit onus, debet ſentire commodum, & contrà*, De Regulis Iuris in 6. Quo eodem fundamento Pontifex vtitur in Bulla confirmationis. Confirmatur; Quia vt aduerſarij fatentur, ſi conficiendum ſit inſtrumentum coram Notario pro ſecuritate mutuatoris, tenebitur impenſas illius inſtrumenti ſoluere mutuatarius, quia in ſecuritate ſortis, debet mutuatorem ſeruare indemnem; debebit ergo in omnibus illis indemnem ſeruare, quæ ad pignoris pertinent conſeruationem & neceſſariam cuſtodiam, nam pro obligatione mutuandi & aduerſarij aliquid concedunt. Ad hæc nemo militat ſuis ſtipendijs vmquam, & dignus eſt operarius mercede ſua: atqui hi Montis adminiſtri ſeruiunt communitati pauperum; meritò ergo à mutuatarijs pauperibus ſuſtentationem accipiunt, non ſecùs ac alij qui publicis muneribus Reipublicæ neceſſarijs funguntur. Acceſſit denique conſenſus pænè omnium DD. quorum nonnulli dicunt eſſe fidei, propter definitionem Lateranenſem. Sanè certiſſimum videtur, contrarium non poſſe ſuſtineri ſine pœna excommunicationis.

Reſp. ad argumenta Soti. Supereſt reſpondeamus ad argumenta pro opinione Soti nobis oppoſita.

Ad 1. Ad Primum dico, Immeritò negare Sotum, poſſe mutuatorem à mutuatario accipere impenſas, quas cogitur facere in conſeruationem & cuſtodiam pignoris: quamuis enim aſſecuratio per pignus proximè cedat in vtilitatem mutuatoris, eſt tamen ei debita à mutuatario, ita vt eam poſſit exigere; mutuatarius enim ſicuti pignus debet, ita illud debet cum indemnitate mutuatoris: cùm enim mutuum natura ſua cedat in vtilitatem ſolius mutuatarij, æquum eſt, vt rationabilis cautio, quam petit mutuator, non cedat in grauamẽ ipſius mutuatoris. Quòd verò iniquum eſſe dicit Sotus, vt tantumdem pro conſeruatione pignoris pendat, qui dedit non onerosum, ac qui onerosum, fateor ita eſſe ſi ibi ſiſtas; ſed cùm moraliter impoſſibile eſſet æqualitatẽ in hac diuerſitate ſeruari, potuit Pontifex, Princeps, aut Reſpublica, quibus hac in parte ſubſunt pauperes, ſtatuere, vt mutuò ſibi hoc pauperes donare cenſeantur, quod poteſt hîc eſſe diſparitatis; ex hoc enim nullum redundat lucrum in Montem, ſed communi ſorte hoc diuidendum ſibi inter ſe indulgent pauperes, quod vel ideò æquius eſt, quia qui adfert hodie pignus minùs onerosum, aliàs fortè mutuum petet aſſignato pignore oneroſo, vt ſit etiam in eodem vtcumque compenſatio.

Ad Secundum, Quo eleuat Sotus auctoritatem Decretalis Lateranenſis, reſpondeo, Veritates etiam illas moralis Philoſophiæ poſſe à Pontificibus & Concilijs definiri, ex quibus pendet vtrùm mortaliter peccetur nec ne; ex mortali enim peccato, etiam contra Legem naturalẽ, pendet finis ſupernaturalis, ad quem fideles dirigit ex munere ſuo Pontifex. Si enim hæc poteſtas Eccleſiæ deeſſet, non eſſet ei ſufficienter, etiam in ordine ad ſupernaturalia, prouiſum. *Ad 2.*

Quæres, Vtrùm ea quæ ſic definit Pontifex, ſint fidei?

Reſpondeo, Abſolutè loquendo, non propriè, eſſe fidei ſupernaturalis, ſed hactenus proximè ad fidem accedere, quòd certitudinem & teſtimonium accipiant à certitudine ſupernaturalis aſſiſtentię Spiritus ſancti, quam etiam in eiuſmodi naturalibus veritatibus ad Legem diuinam ſeu naturalem pertinentibus proponendis habet Pontifex.

Porrò illa iactatio, non aliter approbari à Leone Montis capp. niſi vt conſona Canonibus: vt circa priorum Pontificum approbationem probabiliter fortè vſurpata fuerit à Caietano, malè tamen & inconſideratè Caietani exemplo à Soto vſurpatur circa Decretalem Leonis; quia Leo ſine tali reſtrictione Montem approbauit, quia ſciebat eiuſmodi reſtrictionem controuerſijs ſedandis parum fuiſſe opportunam. Ceterùm ſine vlla probabilitate dicitur, Leonem conceſſiſſe Monti ſolum illud lucrum, quod ratione obligationis mutuandi debeatur; quia expreſſè Papa approbat totum cap. quod habet, etiam ratione pignorum curandorũ, & ſimilium aliquid poſſe accipi.

Quod denique dicitur, fortè conſtitutionem iſtam non eſſe receptam, nullo modo admittendum eſt: definitiones enim veritatum eiuſmodi circa Legem Dei, non magis pendent à receptione vtentium ſubditorum, quàm definitiones fidei. Aliud dicendum de Legibus poſitiuis Pontificum & Cõciliorum, qualis eſt illa quam allegat Sotus, vt Beneficio excidat, qui Horas non legit.

Deniq; hîc notandum contra Caietanum cum ſuis, vel ſolùm confirmationem Pontificiam horum Montium quæ facta eſt non tantùm in forma communi, ſed omnino ex certa ſcientia, omni ſurreptionis ſuſpicione ceſſante, debuiſſe eis ſufficere, vt Nauarrus obſeruat in dictum cap. finale De vſuris, & explicatum reliquit Panormitanus in cap. Si quis, De confirmatione vtili vel inutili.

Ad Tertium, Quamuis poſſit quilibet priuata auctoritate ſtipulari ſuam in mutuo quod pauperi concedit indemnitatem, argumento ex Lege 2. §. vlt. ff. De eo quod certo loco dari oportet; nemo tamen poteſt ſua auctoritate inſtituere Montem pietatis, retento ſibi pecuniæ dominio. Primò, Quia ſcandalo res non carebit; putabitur enim vſuras exercere, quando indemnitatem curabit. Secundò, Quia Reipublicæ intereſt, cognitionem huius rei ad ſe ſumere, & cauere ne in hac re fraudi ſatis obnoxia, exceſſus aliquis admittatur. Tertiò, Quia pro pignorum aſſeruatione non poſſet ſibi æqualem compenſationem æſtimare, ſiue onerosum ſit pignus, ſiue non: vt enim ſuprà diximus, vt hoc iuſtè fiat, opus eſt interuenire Superioris auctoritatem. *Ad 3.*

Cete-

Digitized by Google

Ceterùm dubium non eſt, quin ſimilibus conditionibus quibus inſtitutus eſt Mons pietatis, poſſit auctoritate publica, etiam Principis, conſtitui Officiarius aliquis, qui pauperibus mutuum daret, & pro ſua indemnitate & obligatione mutuandi acciperet moderatum quid ſupra ſortem, vt docet ex Scoto Nauarrus ſuprà, & Enchiridij cap. 17. numero 288. Sed videndum eſſet, vt ad hoc munus deligantur alieni ab omni ſuſpicione vſuræ & auaritiæ: item ne ratione intereſſe, ſub quo dicant ſe leuare pecuniam quam mutuent, plus quàm neceſſarium ſit grauent pauperes: quod etiam cauendum, ne faciant multos titulos comminiſcendo aut exaggerando, qualis eſt aſſecuratio præſtanda illis à quibus pecuniam acceperunt, ſumptus famulitij & domus conducendæ pro aſſeruandis pignoribus, periculum contagij, vitioſorum pignorum, fraudis & negligentiæ famulorum, ſupellex & inſtrumenta, propria cura & induſtria, labor, & ſimilia.

Curandum etiam vt ſub graui pœna ſtatuatur, ne per Principem impoſitus lucro modus excedatur, aut aliæ iuſtæ conditiones violentur. Denique caueatur, vt vel in perpetuum, vel in longum tempus hic Officiarius aut eius heredes obligentur ad mutuum illud pauperum. Quibus cum reliquis conditionibus Montium pietatis ſincerè ſeruatis, (in quo pro humanæ, cupiditatis licentia non parum ſuberit difficultatis) rectè dixerit Nauarrus ſuprà in cap. finale De vſuris, numero 18. meritò optandum eſſe, vt Principes tale officium inſtituant.

Ad Quartum reſpondetur Primò, Negando aſſumptum: dici enim poteſt, pauperum communitatem eſſe dominum Montis. Verùm quia hoc impertinens eſt, meliùs negatur conſequentia. Diximus enim ſuprà, per legitimum contractum fieri poſſe, vt alius mihi teneatur aſſecurare rem meam. Dico ergo, Quamuis Mons non conſideretur eſſe pauperum, meritò tamen pauperes debere cauere, ne ſuum beneficium Montis ſit interitus, benefactorem ſuum ſeruando indemnem: quamuis verum ſit quod etiam Pontifex monet, laudabiliùs ita inſtitui Montes, vt ne in hoc quidem grauentur pauperes.

Ad 5. Ad Poſtremum reſpondeo, Pauperem qui diutiùs mutuo vtitur, plus pendere Monti, non quia diutiùs mutuo vtitur, ſed quia tenetur diutiùs alere miniſtros, qui pignora cuſtodiant, eò quòd pignus eius cuſtodiendo diutiùs ipſius negotium gerant. Accedit quòd pauper diutiùs vtens mutuo, impediat intereà Montem à mutuando alijs, à quibus impenſas acciperet operarum, quas nihilominùs alere debet, pro mutuandi obligatione quam ſuſcepit, atque ita Mons allegare poterit intereſſe. Si cum temporis duratione non æqua currat iuſti impendij per omnia proportio, cùm exactior vix ſeruari ſine magna difficultate poſſit, interueniente auctoritate publica, cenſentur hoc pauperes meritò donare, quod fortè in particulari fuerit inæqualitatis.

Quærere hîc quiſpiam poſſit, Vtrùm non liceret ita Montem pietatis inſtituere, vt ſupra indemnitatem eius ſinguli mutuatarij teneantur aliquid ſuperaddere, quo Mons augeatur?

Reſpondeo, Non licere; quia Eccleſia non approbauit Montem vt lucrum tale poſſit accipere, vt patet ex Bulla Leonis X. neq; approbare poſſet, ſaltem ſi Mons conſideretur eſſe extra dominium communitatis pauperum qui mutuum petunt; quia vſuræ ſunt contra Legem naturæ indiſpenſabilem.

At quid ſi Mons pietatis ſit aceruus tritici, ex quo vendatur pauperibus eo tempore quo triticum carius eſt, verbi gratia, menſe Maio aut Iunio, pretio quod erit tempore ſolutionis in Auguſto aut Septembri, ea tamen lege, vt addant aliquid ſupra pretium quod erit tempore ſolutionis, & infra illud quod erat tempore venditionis, vtrùm erit vſura?

Reſpondeo, Non fore; imò neque erit vſura, ſi mutuum detur ex eiuſmodi Monte in Maio, ea lege vt in Auguſto eadem quantitas reddatur cum aliquo auctario, ſiſtendo infra pretium quod erat in Maio, vt hac ratione Mons augeatur, & nihilominùs in parte bona ſubleuentur mutuatarij. Hîc inquam neque vſura, neque alia iniquitas intercedit; eſt enim virtute venditio & emptio reciproca, vt Mons modium in Maio quando valet duodecim, vendat verbi gratia ſolùm nouem, ea lege vt in Auguſto, quando valebit nouem, pauper Monti reuendat pro octo.

Contrarium tamen ſentire videtur Medina, C. De vſuris, prope finem, q. 10. ſed immeritò, vt luculentiùs patebit infrà Dub. 20.

DVBIVM XVIII.

Sitne vſurarium, pœnam conuentionalem exigere à mutuatorio exiſtente in mora.

RESPONDEO, Non eſſe, modò hæ conditiones obſeruentur. Prima, Ne cogatur eam ſoluere etiam ille, qui ſine omni culpa ſua fuerit in mora. In eum enim euentum, niſi ſubſit intereſſe mutuatoris, iniuſtè ſtatuitur pœna: ſicuti enim per Legem aut ſententiam nemo innocens puniendus eſt, ita neque per pœnam conuentionalem. *Pœna conuentionalis quo modo exigi poſſit.*

Dicit Conradus q. 31. Hanc conditionem ſaltem de rigore iuſtitiæ non eſſe neceſſariam, niſi quando mutuatio fuit præcepti: ſi enim tantùm fuerit conſilij, putat ipſe ſimiliter tantùm eſſe conſilij, non accipere pœnam ab eo qui ſine culpa eſt in mora. Sed quod dixi, probabilius eſt, & alijs paſſim placet. Vnde ſequitur, Si partem ſortis reddiderit, totam pœnam non poſſe exigi, licet quoad reliquum ſortis mutuatarius fuerit in mora culpabili, ſed pœnam pro rata eſſe minuendam; ſolùm enim eſt in mora quoad partem ſortis.

Limitat hîc iterùm Conradus, vt non ſit illicitum totam pœnam exigere parte ſortis recepta, quando ita conuentum fuerit. Sed exiſtimo in ipſa conuentione etiam hoc iniuſtitiam pariturum, niſi eo intuitu pœna valdè fuerit imminuta.

Si culpa ſua mutuatarius factus ſit impotens, erit in mora culpabili; niſi fortè ex ſua omiſſione aut commiſſione non aduerterit nec aduertere facilè potuerit, ſecuturam hanc impotentiam.

Secundò requiritur, Ne pœna immodica ſit; qualis erit, ſi pignus in commiſſum cadat, aut ſors duplicetur, vt patet cap. Significante, De pignoribus, & benè docet Couarruuias lib. 3. Variarum reſolut. cap. 2. per conuentionem enim mutuatarius ſupplet quidem defectû iuriſdictionis

Digitized by Google

nis in mutuatore, ſed non poteſt ſine iniuſtitia hoc agi, vt permittat ei pœnæ petitionem vltra modum culpæ. Talem ergo pœnam conuentionalem ſolùm apponere poſſunt contrahentes, qualis in ſimili culpa poſſet eſſe legalis aut iudicialis.

Tertiò requiritur, Vt mora ſit notabilis, & ſatis longum tempus mutuatario concedatur, quo ſperetur poſſe reſtituere ſortem: aliàs non erit pœna ſatis attemperata culpæ; nam ad breue tempus differre, non magna eſt culpa. Vnde non erit iuſta conſuetudo, ſi ſoleat exigi tota pœna, quando non ſtatim à tempore conſtituto ſoluitur ſors, niſi fortè vbi tempus ſatis longum conſtitutum fuerit, vt compenſare valeat breuitatem moræ.

Quartò requiritur, Ne in fraudem vſuræ eiuſmodi pœna apponatur, quod ferè fit, quando mauult mutuator moram incidere, vt pœnam poſſit lucrari, quàm tempeſtiuè ſortem recuperare, ideoque in ſingulos menſes certum quid tempore moræ ſtipulatur. Ita ferè Conradus quæſt. 31. Qui tamen rectè monet, non opus eſſe vt mutuator ſtipulans pœnam reſpiciat ad ſuum intereſſe: quamuis enim ex mora mutuatarij nullum ſit habiturus intereſſe, poteſt nihilominùs paciſci de pœna, ad cuius iuſtitiam ſufficit culpa & conſenſus mutuatarij.

Quæres, An pœna iſta debeatur ante ſententiam Iudicis?

Pœna conuentionalis debetur ante ſententiam.

Reſpondeo, Probabilius eſſe, deberi ante ſententiam Iudicis, ſed non ante exactionem mutuatoris, cui in hoc mutuatarius tamquam Iudici ſe quodammodò ſubmiſit. Deinde pactum videtur hoc habere vt per ſe obliget; nihil enim ita naturale eſt, ac pacta ſeruari. L. 1. ff. De pactis.

Hinc infero, Non poſſe mutuatarium pœnæ ſolutionem præſcribere, niſi ſilentium mutuatoris intercedat.

Obiect. Dices, Pœna conuentionalis retinet naturam pœnæ; de ratione autem pœnæ eſt, ne ante ſententiam debeatur.

Reſp. Reſpondeo, Propter hoc argumentum Sanches lib. 1. De matrimonio, diſp. 37. & alij multi ab eo citati, tenent contrarium, ſed immeritò: ſi enim de ratione pœnæ ita ſit inuoluntarium, vt non debeatur ante ſententiam Iudicis, potiùs dicendum erat, in pœna quæ debetur ex voluntario pacto, aliquid decedere de ratione perfectæ pœnæ, quàm contra naturam pacti, pœnæ ſuſpendere obligationem. Vt ergo medio modo ſeſe habeat iſta pœna, facit permiſtio contrariarum quaſi conditionum pœnæ & pacti. Ita tenet Molina diſp. 97. & alij multi quos citat.

Quæres Secundò, Vtrùm poſſit mutuator ſtipulari de pœna conuentionali; quando præter illam mutuatarij mora eſſet punienda pœna legali aut iudiciali?

Reſpondeo, Poſſe quidem ſtipulari, quia conuentionalis, vt diximus, debetur ante ſententiam, non autem legalis aut iudicialis; æquitas tamen non videtur permittere, vt exigatur conuentionalis, quando prætereà certò exigenda aut exacta eſſet legalis aut iudicialis.

DVBIVM XIX.

Vtrùm liceat mutuatori aliquid vltra ſortem accipere ratione præſumptæ donationis mutuatarij?

CONSVLENDA ſunt quæ diximus ſuprà Cap. 2. Dub. 2. De emptione & venditione. Sicuti enim vendens citra, aut emens vltra iuſtum pretium, præſumi poteſt donare, ita & mutuatarius offerens plus quàm ſortem, interdum poteſt præſumi illud donare, non tamquam ciuiliter aut ex iuſtitia debitum ex mutuo ſoluere; & tunc licebit, ceſſante ſcandalo, mutuatori illud recipere. Monent tamen DD. præſumendum forè eſſe quòd detur tamquam pretium mutui, quando exteriùs non ſatis exprimitur contrarium, præcipuè ſi nulla neceſſitudine contrahentes aliàs ſunt inuicem coniuncti. Monent etiam, eum qui mutuò ſumpſit vt negotietur, faciliùs præſumi donare, quàm qui mutuum rogauit quo egeſtatem ſuam leuaret.

Sed meritò quæres, Vtrùm quando mutuum petens ſcripto promittit ſe liberaliter ſupra ſortem aliquid additurum, liceat tamquam liberale donum acceptare?

Tractat hanc quæſtionem Medina C. De vſuris, q. 3. §. Tertia cauſſa, & reſoluit in partem negatiuam, idque meritò: neque enim ſemper præſumi poteſt liberalis donatio, quando exteriùs eam præ ſe fert donator. Niſi enim omnino ſit libera, & ſine admixto inuoluntario donatio liberalis, non transfert dominium: præſumitur autem rectè non eſſe libera, quando vel ipſa, vel eius promiſſio fit ad obtinendum mutuum; prouenit enim ex metu carendi mutuo.

Dices, Fieri poteſt, vt mutuatarius eiuſmodi nulla prematur neceſſitate petendi mutuum, ſed illud petat in vſum planè voluntarium, & apponat promiſſionem liberalis donationis; itaque tunc ſaltem licebit accipere donum.

Reſpondeo, Quamuis aliter ſentiat Medina, non videri etiam tunc deeſſe vſuram: quamuis enim cauſſa ob quam mutuatarius petit mutuum, ſit ei planè voluntaria, donatio tamen aut promiſſio mixtè ſolùm voluntaria eſt; promittit enim & dat vltra ſortem, metu mutuo carendi, quamuis mutuo ipſo non indigeat. Si ergo mutuum ei vendere non poteras, quando ſine neceſſitate petit, neque potes quod verè propter mutuum dari præſumitur, etiamſi liberaliter dari dicatur, accipere vltra ſortem.

Dices iterùm, Si furi res quam animo furtiuo aufert, priùs donata fuerit, domino diſertè dicente ſe donare, non tenetur eam reſtituere, ſed ſolùm animum corrigere; ergo ſimiliter in propoſito licebit mutuatori auctarium ſortis, tali mutuatarij quaſi donantis proteſtatione ſibi adiectum retinere, modò animum habeat ab vſura alienum, & conformem exteriori donationi mutuatarij.

Reſpondeo, Non ſequi. Ratio diſparitatis in eo eſt, quòd donatio facta furi, non habeat adiunctum pactum vnde contrahat rationem inuoluntarij, ſicut donatio facta aut promiſſa vt obtineatur mutuum. Ita ferè Medina ſuprà.

DV-

Digitized by Google

DVBIVM XX.

Quando valor rei mutatus eſt pendente mutuo, ſecundùm quem oporteat mutuatarium reſtituere?

CONTINGIT interdum multùm mutari pretium tritici aut valorem pecuniæ dum pendet mutuum; quæritur, Secundùm quod pretium oporteat reſtituere, vtrùm ſecundùm illud quod fuit tempore mutui, an verò ſecundùm illud quod eſt tempore reſtitutionis?

In huius quæſtionis explicatione eius in primis habenda erit ratio, Vtrùm rei valor primariò ſit mutuò datus, an ſolùm ſecundariò, primariò autem res ipſa?

Secundò videndum, Vtrùm tempore mutuationis conſtiterit aliquid contrahentibus de hac mutatione, an verò omnino incerta fuerit.

Si mutues in tempus quo carius certò erit: DICO itaque PRIMO. Si mutues triticum quando minoris venditur, in tempus quo certum eſt carius futurum, licet tibi ſtipulari eamdem quantitatem, ſi in illud tempus eras conſeruaturus, & non obliges mutuatarium ne citiùs reſtituat, & deducas expenſas & periculum quæ ſubijſſes in eius conſeruatione. Tenet Molina diſp. 311.

Quo dubium ſit: DICO SECVNDO. Si incertum ſit, & vtrimque dubium, vtrùm pluris an minoris res tempore reſtitutionis ſit valitura, licet ſtipulari & accipere mutuatori eamdem quantitatem, etiamſi in duplum excreuerit pretium: periculo enim per periculum compenſato, nulla remanet inæqualitas. Eſt Conradi quæſt. 38.

Quo putatur minus valitura. DICO TERTIO. Si putetur res valitura minoris tempore reſtitutionis, poteſt mutuator paciſci tantumdem ſibi addendum in quantitate, quantum ſufficiat compenſationi valoris, etiamſi rem alioqui fuiſſet conſeruaturus in tempus quo minoris valebit. Ratio eſt, Quia poteſt cenſeri valorem rei mutuò dare qui nunc eſt, animo rem ſibi ſeruandi mutato. Conradus ibid. concluſ. 5.

Si mutues pecuniam. DICO QVARTO. Si mutuaui tibi centum in moneta, ceſſante alio pacto, reddes valorem qui nunc eſt quando mutuum trado, ſiue auctus intereà fuerit valor ſiue minutus. Valor enim legitimus potiùs quàm pecuniæ ſpecies mutuò datus eſt. Ita Molina diſp. 312. Qui idem dicit, quando mutuator erat pecuniam conſeruaturus donec valor auctus fuiſſet. Confirmatur cap. Olim, & cap. Cùm Canonicis, De cenſibus, cap. Quanto, De iureiurando; vbi conſulendus Panormitanus, & Gloſſa in dictum cap. Olim. Secùs dicendum, ſi mutuò dederim certam æris quantitatem, vt ſtatuam inde conficias: reddes enim non valorem æris, qui erit tempore reſtitutionis fortè minor, ſed pondus idem, ſiue minor fuerit valor, ſiue maior, quia ad pondus dedi.

Quid ſi mutues, & ſimiles in ſpecie nummi reſtituantur. Quæres, Quid ſi pactum appoſitum habeat, vt ſimiles in ſpecie nummi eodem numero reſtituantur, & pendente mutuo valor mutetur.

Reſpondet Molina, Etiam tunc tam mutuatori quàm mutuatario debere ſufficere, quòd valor qui erat tempore contractus reſtituatur. Iſtud tum demum verum exiſtimo, quando conſtat, de ſpecie pecuniæ reddenda pactum appoſitum eſſe, ne qualitate monetæ mutuator fortè moleſtiam acciperet; ſi enim appoſitum ſit propter periculum mutuandi valoris, aliter dicendum erit, vt fatetur Molina: hoc enim caſu mutuatarius defungetur reſtituendo in eadem ſpecie pecuniam, etiamſi ea, antequam ipſe in mora fuerit, per Principem reprobetur; quamuis priori modo ſtipulatus, ne fortè variata moneta, moleſtiam minutis nummis computandis ſubiret, eamdem non teneretur recipere iam reprobatam. Ratio diuerſitatis eſt, quia altero modo pactus, pecuniam inſtar rei mutuò dedit, cui ſatiſfit, ſi eadem in ſpecie reddatur quoad naturalem valorem materiæ; hoc autem modo pactus, valorem pecuniæ mutuò dediſſe cenſendus eſt. Si tamen mutuator veriſimiliter exiſtimet augendum valorem, & pecuniam in illud tempus ſit ſeruaturus, poterit ratione lucri ceſſantis diſertè ſtipulari de valore qui erit tempore reſtitutionis, vt concedit Conradus dicta quæſt. 38. prope finem: qui tamen aliquoties non abs re monet, etiam à præſumpta vſura hîc abſtinendum eſſe.

DVBIVM XXI.

Vtrùm vſurarius acquirat verum dominium Vſurarum?

AFFIRMANTEM partem multi tenent, Gloſſa in cap. Si quis vſuram 14. q. 4. Scotus in 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 3. Palude ibidem quæſt. 5. *Sententia quorumdd.*

Probant argumento à minori; Qui metu etiam mortis aut alio cadente in conſtantem virum aliquid donat aut tradit, verè transfert eius dominium, vt patet ex cap. Abbas, De ijs quæ vi metúſve cauſſa fiunt; ergo multò magis mutuatarius ſoluens vſuras, earum transfert dominium: magis enim ipſe voluntariè tradit, & minùs contra Legem Dei alter accipit Ita ferè Palude. *Arg. 1.*

Secundò. Si pauper eodem modo inuoluntarius ex neceſſitate aliqui tibi vendat rem ſuam, tenet venditio; ergo etiam tenet eius donatio, quam facit vſurario, non obſtante mixto inuoluntario. 2.

Tertiò, Vſurarius pecunia fœnebri non ſolùm validè negotiatur, ſed etiam facit lucrum inde proueniens verè ſuum; eſt ergo ipſe dominus pecuniæ: ſi enim aliena eſſet, neque contractus eſſet ratus, neque lucrum fieret ipſius vſurarij; res enim quæque domino ſuo fructificat. 3.

Contraria ſententia, Vſuras non tranſire in dominium vſurarij, eſt D. Thomæ hîc quæſt. 78. art. 3. Gabrielis in 4. diſt. ſuprà citata, quæſt. 11. in fine articuli 1. Angeli verbo Vſura 2. q. 18. Silueſtri verbo Vſura 6. quæſt. 1. qui teſtatur eſſe communem Theologorum. Hæc ſententia omnino tenenda eſt, videlicet non magis vſuras tranſire in dominium fœneratoris, quàm furta & rapinas in dominium furis aut raptoris. *Verior ſententia.*

Probatur; Quia vt traditio ſufficiat ad transferendum dominium, requiritur vt fiat à vero domino, item vt fiat cum cauſſa, tertiò vt cauſſa iſta ſit idonea, vt docet Angelus ſuprà; nuda enim traditio non ſufficit ad transferendum dominium ſine titulo, vt patet L. Numquam, ff. De acquirendo rerum dominio. In vſuris autem nullum ſubeſſe titulum idoneum, probat Angelus inductione, eò quòd ſoli eiuſmodi ſint tituli, pro empto, pro mutuo, pro tranſacto, pro herede, pro derelicto, pro legato, pro dote, pro ſuo, pro donato, pro vſucapto, pro præſcripto, pro commiſſo, pro iudica-

iudicato, pro pœna, pro ſocio, pro ſoluto. Atqui nullo iſtorum transferri poſſe vſurarum dominium, facilè oſtenditur: ſi enim dixeris, pro ſoluto vſuras accipi, eò quòd debeantur ex pacto & promiſſo, facilè id diluitur: ex eiuſmodi enim pacto neque debitum, neque obligatio vlla, vel ciuilis vel naturalis oritur, niſi fortè adiunctum fuerit iuramentum, vt patet ex cap. Debitores, De iureiurando, & Gloſſa ibid. Quando enim Lex reſiſtit etiam alteri ſolùm contrahenti, non oritur obligatio, ne quidem naturalis, vt patet ex L. Cùm lex, ff. De fideiuſſoribus, vbi dicitur fideiuſſorem liberari, quando Lex venditioni occurrere voluerit.

Si dixeris, Mutuatarium vel credere ſe debere, atque ita locum habere titulum pro ſoluto; vel non credere, atque ita cùm ſcienter indebitum ſoluat, locum habere titulum pro donato;

Reſpondendum eſt, Etiamſi credat ſe verè debere, non propterea transferre dominium, ſed adhuc ei cōpetet vindicatio rei ſuæ, non autem ſola conditio indebiti; traditio enim per ignorantiam talem damnabilem non ſufficit transferendo dominio, vt indicat Silueſter ſuprà, etiamſi ſolutio facta per eum qui putaret ſe debere, ſubinde ſufficiat, vt tradit Gloſſa in cap. finale, De ſolutionibus. Si credat ſe non debere, & ſoluat, cenſetur donare per L. Cuius per errorem, ff. De Regulis Iuris; niſi ſolutio eſſet Iure improbata, vt benè ex Hoſtienſi Angelus. Verùm ſolutio in propoſito eſt improbata, adeoque nec verè donat, nec donare cenſetur.

Probatur Secundò, Ex contractu nullo, & cui Lex reſiſtit, non transfertur dominium: talis eſt vſurarius; ergo, &c.

Tertiò, Vſurarius tenetur ad reſtitutionem non ex contractu, ſed ex delicto; ergo non acquirit vſuræ dominium: qui enim tenetur ex delicto, non eſt rei dominus.

Quartò, Etiamſi Iuris ciuilis fictione rem alienam capiens efficiatur eius dominus, Iure tamen prætorio penes priorem dominum rei dominium manet, L. Metum autem præſentem, §. Licet tamen in rem, ff. Quod metus cauſſa; vbi apertè dicitur, quòd res in bonis eſt eius qui vim paſſus eſt.

Quintò, Etiamſi nec Iure ciuili nec prætorio maneret res pro vſura tradita mutuatarij, manet tamen Iure Canonico, adeoque naturali in conſcientia ſeruando: ſi enim res pro vſuris data functionem non recipiat, & in ſpecie propria exſtet, ſemper eſt reſtituenda ei qui dedit etiam cum fructibus, neque ſufficit eius dare æſtimationem, vt patet cap. Cùm tu, De vſuris: imò & is qui bona fide eam in ſpecie exſtantem ab vſurario accepit etiam titulo oneroſo, tenetur eamdem in ſpecie cedere mutuatario, vt docet Angelus ſuprà, quamuis aliter loquatur Opuſculum illud De vſuris, D. Thomæ inſcriptum; at fortè non eſt D. Thomæ, vt opinatur Sotus libro 6. quæſt. 8. art. 2.

Probatur Sextò, Dominium non transfertur niſi voluntate prioris domini, aut eo inuito Iure gentium, iuſta Lege, aut ſententia: nihil iſtorum hîc locum habet; ergo non transfertur. Maior patet ex dictis, quando De dominio agebamus. Minor quoad Ius gentium, Legem, aut ſententiam, de ſe clara eſt. Probatur autem non transferri voluntate mutuatarij; quia hoc oporteret fieri liberali donatione, quæ tum demum transfert dominium, quando omnino libera eſt: non eſt autem omnino libera in propoſito, quia, vt ſuppono, non fit ex libera gratitudine, ſed quaſi ex obligatione iuſtitiæ, contra iuſtitiam impoſita mutuatario ſine idoneo titulo. Vnde ſequitur, Etiamſi mutuatarius intenderet transferre dominium, nihilominùs non transferendum; eiuſmodi enim illiberalis donatio, quando materia poſtulat liberalem, non ſufficit transferendo dominio.

Ceterùm, diximus non magis vſurarium ſibi comparare dominium vſuræ, quàm furem rei furtiuæ: ſicuti enim res furtiuæ, quando ita mixtæ ſunt rebus furis vt diſcerni nequeant, in eius tranſeunt dominium; ita etiam res vſurariæ, quando ita rebus vſurarij permixtæ ſunt, tranſeunt in eius dominium, non acceptione vſuraria, ſed eiuſmodi rei acceptæ mixtione; aliàs enim incerta eſſent rerum dominia. Ita etiam de fure ſtatuitur L. Si alieni nummi, ff. De ſolutionibus. Rectè tamen monet Molina, mutuatarium in eiuſmodi aceruum, in quo res ſua confusè continetur, habere Ius in re, vt ſibi ante alios creditores inde ſolutionem petere poſſit: eoque ſenſu illorum recipi poterit opinio, qui mutuatarium dicunt in bonis vſurarij retinere Ius tacitæ hypothecæ, quod alij extendunt ad Ius rei vindicandæ, vt poſſit mutuatarius tantumdem occultè ex eo aceruo accipere quantum ſoluit, per L. Marcellus, §. Pomponius, ff. De rei vindicatione. Addiderim, ſi reliquum aceruî minus fuerit fœnebri pecunia, totum potiùs aceruum tranſire in dominium mutuatarij, cum onere reſtituendi illud reſiduum, vbi eum vindicare poſſet.

Supereſt reſpondeamus ad obiecta. Ad Primum reſpondeo, In cap. Abbas non aliud dici, quàm quæ metu & vi fiunt, de Iure debere in irritum reuocari: vnde non efficaciter colligitur, quod quidam colligunt, talia ab initio irrita non fuiſſe, vt alibi diximus, & benè hîc oſtendit Molina. Addo, etiamſi efficaciter hoc inde colligeretur, vniuerſaliter tamen colligi non poſſe: certum enim eſt, quædam ab initio irrita eſſe quæ per vim aut metum fiunt, vt fatetur ibi Gloſſa in multis caſibus, quibus nos addendum noſtrum dicimus per rationes ſuprà allegatas, & patet ex ſuprà citato cap. Debitores, De iureiurando, adiuncta Gloſſa. *Reſp. ad argumenta Ad 1.*

Ad Secundum, Nego conſequentiam: venditio enim non requirit tam perfectum voluntarium ac donatio, quia in donatione ipſa libertima voluntas donatoris quodammodò dat titulum, in venditione autem præiacet voluntati alius titulus emptori oneroſus, vt meritò ſufficiat voluntarium mixtum. Accedit, quòd donatio non libera non fit vera donatio, quamuis non libera venditio ſit vera venditio. Denique non deſunt qui dicant etiam venditionem eſſe irritam, quando ex metu fit, ab altero contrahente ad hoc per iniuriam incuſſo; & donationem eſſe ratam, etiamſi fiat ex metu, aut alia paſſione multum inuoluntarij admiſcente, modò per iniuriam id non procuretur à donatario. Ita videtur velle Molina. Verùm in propoſito metus prouenit in vna parte ab altera parte contrahente. *Ad 2.*

Poteſt etiam illud conſiderari, quòd inuitus vendens, compenſationem pretij accipiat, adeoque

Digitized by Google

que in ſubſtantia ſaltem ibi commutatio non deſit; qui autem ſoluit vſuram, dat pretium mutui, quod pretium non habet, adeoque pro re in ſubſtantia & tota ſua latitudine inæſtimabili pretium dare cogitur: ſi ignoret eſſe pretio inæſtimabile eiuſmodi mutuum, eſt inuoluntarium ex ignorantia, & errore circa æſtimationis ſubſtantiam: ſi ſciat, eſt inuoluntarium per vim aut metum, quia carere timet mutuo, niſi det.

Dices, Ille metus non incutitur à mutuatore; ergo hoc non magis vitiat donationem, quàm ſi metu diuinæ vindictæ, vt peccata ſua eleëmoſynis redimat, det pauperi.

Reſpondeo, Negando antecedens; quia oritur iſta neceſſitas dandi ex vexatione vſurarij, qui vult dare mutuum, ſed non niſi ſub vſuris.

Ad Tertium, Nego conſequentiam: cùm enim pecunia ſit res ſterilis, lucrum ex ea cenſetur potiùs eſſe fructus induſtriæ, quàm ipſius pecuniæ. Si vendat vſurarius rem fœnebrem in ſpecie exſtantem quæ functionem non recipiat, non transfert quidem dominium in emptorem, ipſe tamen fit dominus illius pretij: quod etiam in fure locum habet, vendente rem furtiuam alicui ignoranti eſſe furtiuam, vt alibi diximus.

DVBIVM XXII.

Vtrùm liceat aliquid ab vſurarijs accipere?

Quomodo liceat ab vſurarijs aliquid accipere.

VT certa hîc diſcernamus à minùs certis, in primis certum eſt, licere ab vſurario ſiue oneroſo ſiue lucratiuo titulo illud accipere, cuius ipſe eſt dominus, modò non reddatur impotens ad reſtituendum vſuras eiuſmodi alienatione, & quod accipitur, nullo modo ex vſuris comparatum ſit, ſed ex iuſto patrimonio vſurarij extrahatur, maneque ita accipiens liber à reſtitutione, etiamſi contingat aliunde vſurarium poſteà fieri impotentem. Molina diſp. 328. Toletus lib. 5. cap. 35.

Certum eſt Secundò, Non licere ab eo accipere lucratiuo titulo ea quæ functionem in eadem ſpecie non recipiunt, & in ſpecie aliena ſunt, puta annulum, torquem, veſtem, &c.

Certum eſt Tertiò, Licere vxori, quæ ex contractu aut conſuetudine loci non habet dimidium bonorum mariti, viuere ex bonis propriis vſurarij, etiamſi per hoc fiat impotens ad ſoluendum creditoribus, quia & ipſa inter creditores concurrere poteſt. Vbi autem habet medietatem bonorum, debet minuere ſtatum ſicut ipſe maritus.

Certum eſt Quartò, Etiam filium qui aliunde viuere non poteſt, poſſe neceſſaria ex propriis vſurarij bonis accipere, licet per hoc fiat impotens ad reſtituendum vſuras, nam & ipſe vtitur iure ſuo.

Certum eſt Quintò, Famulos ſuperfluos, qui ſine vlla vtilitate grauant familiam vſurarij, eumque impotentem reddunt, non eſſe tutos in conſcientia, ſi quando operam ſuam locabant præſciuerint ſecuturam hanc impotentiam: ſecùs eſt de famulis neceſſarijs qui tantum addunt quantum adimunt; hos enim certum eſt poſſe ſua ſtipendia accipere, nam & ipſi ſunt inter legitimos creditores.

Certum eſt Sextò, Creditores vſurarij ex contractu oneroſo & neceſſario non teneri ſua credita remittere, ſed poſſe accipere ex bonis propriis vſurarij, etiamſi ipſe eis ſoluendo futurus ſit non ſoluendo aliis.

Dico, *neceſſario*; ne excuſentur qui vſurariis aut aliis debitoribus vendunt, quæ potiùs ad voluptatem aut ſuperfluum & exceſſiuum veſtitum pertinent, quàm ad alimenti & veſtimenti neceſſitatem.

Certum eſt Septimò, Per teſtamentum nihil accipere heredes ab vſurario, quin obnoxium ſit reſtitutioni vſurarum pro rata. Verùm de hoc ſequenti Dubio.

Minùs certa, probabiliora tamen oppoſitis videntur ſequentia.

In primis, quando omnino ſua ſponte vſurarius de ſuo aliquid donat non rogatus, probabilius eſt poſſe donatarium in conſcientia retinere, etiamſi videat ex ea donatione eum fieri impotentem. Ita tenet Petrus Nauarr. lib. 3. cap. 4. numero 219. Dicit tamen, quod veriſſimum eſt, fore peccatum contra charitatem in ipſa acceptatione, niſi magni interſit donatarij ad legitimos vſus rem acceptare. Idem tenet Molina ſuprà diſp. 328. Ratio aſſertionis eſt, quòd neque expreſsè neque tacitè res donata ſit hypothecata mutuatario, ſed in pleno dominio vſurarij, vt ſuppono: expreſſa enim hypotheca contrahitur conſenſu partium, qualis hîc non fuit; tacita autem hypotheca Iure poſitiuo introducta eſt, quale hîc nullum reperitur. Deinde ex maleficio debita non præferuntur debitis ex contractu, vt alibi diximus: atqui in debitoribus ex contractu non ſolemus, quando liberè ſua ſponte donant, reſpicere ad eiuſmodi impotentiam; talem enim anxietatem communis proborum vſus non habet in ordine ad iuſtitiam; nam aliquando contra charitatem eiuſmodi acceptione peccari, vt ex Petro Nauarra produximus, omnino credibile eſt. *Si de ſuo ſpõte donet.*

Dixi, *manendo in ſolo Iure naturæ*: quamuis enim Ius poſitiuum admittat tali caſu transferri dominium, vt indicatur L. Si ſciens, ff. De contrahenda emptione: ſtatuit tamen, vt res creditoribus reſtituatur, ſi tria iſta concurrant. Primò, Quòd titulo lucratiuo tibi facta ſit alienatio. Secundò, Quòd tam tu quàm alienans ſciueritis rem alienari in fraudem creditorum. Tertiò, Quòd intra annum à die ſcientiæ, huius alienationis creditores repetant. Imò his tribus concurrentibus, non ſolùm de re exſtante, ſed ſimpliciter teneris, etiamſi per eam non ſis factus ditior: quando tamen non teneberis, etiamſi ex titulo lucratiuo accepiſſes, ſi tempore alienationis ignoraueris fraudem. Patet iſtud ex L. Quod autem, ff. Quæ in fraudem creditorum. Non diſſimilis eſt ratio eius qui titulo oneroſo rem accepit, niſi quòd deducatur, quod fortè exſtiterit apud principalem debitorem, & quòd non reſcindatur contractus, quando deprehenditur ipſe fuiſſe ignarus fraudis. Hæ Leges cùm iuſtæ ſint, etiam in conſcientia obligant, & quæ de vſurario dicimus, ferè locum habent in fure, imò & in alio quouis debitore, etiam ex contractu.

Dixi, *omnino ſua ſponte*: ſi enim rogatus à te, donet tibi vſurarius quo fiat impotens, teneris, etiam non exigente parte læſa, de damno quod intuliſti, perſonalem eius actionem ſterilem reddendo. Quod non improbabiliter extendere licebit etiam ad caſum, quo vſurarius putaretur non factu-

Digitized by Google

facturus reſtitutionem; facis enim vt non poſſit in poſterum, etiamſi velit. Deinde creditorum intereſt, facultatem ſoluendi ei ſaluam manere; fieri enim poteſt, vt eo inuito inde ſuæ indemnitati conſulant. Denique, quamuis vſurarius de facto non ſit redditurus vſuras, debitum tamen reddendi non extinguet aut ſuſpendet: ſi ergo tu illud procurando impotentiam ſuſpenderis, teneris de damno, & debiti te facis participem, ſicuti ille qui furatur, quod alter erat furaturus.

Contraria tamen opinio ſua probabilitate non caret, præcipuè quando niſi tibi donaret, aliis erat donaturus.

Ceterùm illud in hac doctrina benè aduertendum, Non dici, eſſe probabilius, quòd licitum ſit, vel ſponte dantem, vel rogatum, vel reſtituturum, vel non reſtituturum vſurarium impotentem reddere acceptione alicuius doni: regulare enim eſt, eiuſmodi acceptionem eſſe contra charitatem, & omnino diſſuadendam. Eadem eſt ratio de aliis debitoribus. Aliud eſt validè & citra reſtituendi onus accipi, aliud accipi licitè: aliud non peccari contra iuſtitiam, aliud non peccari contra charitatem.

Secundò, Probabilius eſt, dicta ſuperiore aſſertione, extendenda eſſe etiam ad ea bona quæ fœnerator per vſurarum alienationem, aut in mercaturam applicationem acquiſiuit: item ad illa quæ emit pecunia vſuraria, & empta donauit. Siluester verbo Vſura 6. quæſt 5 & 11.

Sentiunt contrarium, qui dicunt hæc bona eſſe hypothecata pro vſuris reſtituendis, inter quos eſt Ioannes Medina. Sed fundamentum illud verum non eſſe, vel inde conſtat, quòd aliàs cum eo onere tranſirent etiam alienata titulo oneroſo. Videre licet Panormitanum in cap. Cùm tu, & cap. Tua nos, De vſuris.

Tertiò, Probabilius eſt, non licere citra iniuſtitiam ab vſurario dono accipere ex illa pecunia, cui ita permixta eſt vſuraria, vt dignoſci nequeat, ſi eiuſmodi donatione fiat impotẽs. Probatur; Quia prælatio illa quam habet mutuatarius in eiuſmodi aceruo præ aliis communibus creditoribus, ex natura rei, ſuppoſita diuiſione rerum, quodammodò oritur, vt meritò ex æquitate quadã ferè talis eius habenda ſit ratio, qualis habetur prælationis ex iure hypothecæ ſuperadditæ: atqui non liceret donatario præiudicare hypothecariis; ergo neque in propoſito mutuatariis.

Ementes pignora mutuatariorũ non peccat. Quartò, Probabilius eſt, non peccare eos qui emunt pignora mutuatariorũ ab vſurariis publicis, quando tempore à Principe conſtituto publicè venduntur, niſi ſint res furto ſublatæ aut ſacræ, quæ pignori dari non poſſint, aut pro ſolis vſuris data ſint, non autem pro ſorte. Ratio eſt, Quia pignora eiuſmodi poſſunt præſumi à dominis quaſi vendita pro ſorte & vſuris eo ipſo quo vſurariis relinquuntur: aut ſanè præſumi poteſt tacitus eorum conſenſus in hanc venditionem, cùm eorum interſit plurimos concurrere emptores, & non interſit ad quos perueniant, modò infra iuſtum pretium non diſtrahantur. Tenet hanc aſſertionem Conradus quæſt. 69. & Antoninus 2. parte, tit. 1. cap. 8. §. 17. & probat, Quia hæc emptio neque reddit vſurarium impotentiorem ad reſtituendum, cùm pretium loco pignoris ſuccedat, neque fit iniuria mutuatario, quia ſcienti & conſentienti non fit iniuria, vt habet Regula Iuris: conſentire autem mutuatarium, inde colligimus, quòd non ſoleat ſuper hoc quiſpiam conqueri; & immeritò ſanè conquereretur, quia contractus ille, qui habet, quòd niſi poſt certum tempus reſtituatur mutuum, pignus vendendum ſit, non eſt iniquus, vt meritò Reſpub. eum non improbet, quomodo improbat emptionem rapinarum & furtorum, ſed potiùs probet & ratum haberi velit. Ita ferè Antoninus. Monet tamen, quia res non omnino clara eſt, ante factum quidem non eſſe conſulendam eiuſmodi emptionem, ſed poſt factum, nihilominùs non eſſe damnandum, præſertim cùm neminem dicat Doctorem ſe legiſſe qui damnet: nam quòd Ambroſius 14. quæſt. 4. cap. Si quis vſuram, vſuram vocet rapinam, non faciet vt pignus iſtud inſtar rapinæ emere vetitum ſit; tum quia pignus non eſt vſura, tum quia vſura non niſi impropriè, & generali nomine dicta eſt rapina, quia iniuſtè acquiſita.

Quintò, Verius videtur, ſi gener à ſocero vſurario dotem accipiat, inſcius id fieri in fraudem creditorum, liberum eum fore ab impetitione creditorum, quia titulo oneroſo dotem accepit: filiam autem non fore liberam marito ſine liberis defuncto, quia tunc ad eam dos redit titulo lucratiuo. Ita reſoluit Molina diſp. 318. quamuis ſatis dubiè hanc rem tractauerit Panormitanus in dictum cap. Cùm tu; inter reliqua non improbabiliter pro vidua monens ex Felino, quòd dotem ipſa non accipiat ab vſurario patre, ſed ab heredibus mariti defuncti, adeoque ex pecunia propria hereditatis, nullo modo obnoxia ſoluendis vſuris.

Sextò, Verius videtur, donationem vſurarij quæ fuit irrita quia erat impotens, validam fieri, ſi potens poſtmodum fiat. Idem de remiſſione dicendum.

DVBIVM XXIII.

Vtrùm heredes vſurarij teneantur reſtituere Vſuras, & quouſque.

Heredes vſurarij tenentur. RESPONSIO affirmatiua, quòd ad hanc reſtitutionem heredes teneantur, patet ex cap. Tua nos, De vſuris; vbi Alexander III. hac de re conſultus, reſpondet, quòd tam filij quàm extranei heredes vſurariorum, ad reſtituendas vſuras ea ſint diſtrictione cogendi, qua ipſi vſurarij ſi viuerent, cogerentur. Sanè cùm heredes repræſentent defunctum, & hereditas obligata ſit ſoluendis ipſius debitis, etiam merè perſonalibus, dubium eſſe non poteſt, quin etiam de vſuris teneantur. Secùs dicendum de legatariis; iſti enim *Non autem legatarij.* quando eo tempore quo acceperunt legata, hereditas ſatis potens erat ad ſoluendas vſuras, de ijs non tenentur, etiamſi heredes non ſoluant, aut hereditas poſteà fiat impotens: tenentur tamen pro rata ſarcire Falcidiam heredibus, vt patet ex dictis De teſtamentis.

Quæres, An heredes teneantur vltra vires hereditatis.

Non tenentur vltra vires hereditatis. Reſpondeo, In conſcientia non teneri ſiue vſi ſint beneficio inuentarij, ſiue non, vt docet Panormitanus in dictum cap. Tua nos: in foro autem exteriori tenentur, ſi non fecerint inuentarium: quia Lex præſumit plus fuiſſe in hereditate. Imò non eſt improbabile, tunc etiam in conſcientia teneri, vt ſentit Molina diſp. 332. Neque obeſt

Digitized by Google

eſt cap. Quamquam, De vſuris in 6. Decretalium, quod obligat heredes ſecundùm vires hereditatis; quia textus regulariter loqui cenſeri poteſt, vt locus ſit exceptioni, quando inuentarius fuerit neglectus. Secundò, Quia aliàs ſequeretur, ne quidem in foro externo teneri vltra vires hereditatis heredes, qui inuentarium non fecerint: cap. enim obtinet etiam in foro externo, quod quamuis Fredericus apud Panormitanum admittat, verum tamen non eſt, cùm nulla Lex aut Canon heredes iſtos excipiat à generali Lege, quæ eſt contra heredes non facientes inuentarium. Nihilominùs quod priùs dixi, p[illegible]lius eſt, numquam heredes in conſcientia t[illegible] vltra vires hereditatis.

Quæres iterùm, Vtrùm teneantur heredes vſurarij in ſolidum?

Tenentur pro rata. Reſpondeo, Non teneri niſi pro rata, ita vt quando duo ſunt æqualiter heredes, vno in reſtitutione deficiente, alter ſolùm teneatur ad medietatem vſurarum. Ita contra Nauarrum tenet Medina quæſt. 4. De vſuris, §. In quinto.

Obiect. Dices, Cap. Tua nos, ſuprà citato dicitur, quòd ſint compellendi ſicut ipſi vſurarij: atqui ſi plures ſimul vſuras acceperunt, tenentur in ſolidum; ergo etiam heredes.

Reſp. Reſpondeo, Cap. iſtud non repugnare; ſolùm enim vult, heredes ſimul iunctos teneri ſicut vſurarium, non autem ſingulos: teneri inquam in ſolidum, donec exhauriatur hereditas, ſecundùm partes ſuas vt ad ipſos peruenit. Si tamen filij fuerint participes criminis vſurarij, aut bona quæ ad eos peruenerunt, peculiariter ſint obligata mutuatariis, aut etiam in eorum dominio manſerint, aliter dicendum eſſet: vti etiam ſi quis fideiuſſor ſe obligauerit ad omnes vſuras ſoluendas, exiſtimans hereditatem ſufficere, quæ poſteà deprehendatur non ſufficere, vt docet Siluester verbo Vſura 6. quæſt. 10. Quod tamen non habet locum, quando heres ſe obligat vt euitet pœnas dicti cap. Quamquam; ſufficit enim quòd ſatisfaciat ſecundùm vires hereditatis.

DVBIVM XXIV.
Ad quid teneantur cooperatores Vſurarij?

DICO PRIMO. Qui non aliter vſuris cooperantur, quàm partes agendo mutuatarij, vt mutuum quo indiget inueniat, non tenentur ad reſtitutionem. Ita communiter DD. & ratio eſt manifeſta, quia non cooperantur vſurario, ſed mutuatario.

Conſulens tenetur. DICO SECVNDO. Qui conſulit fœneratori vt ſub vſuris mutuet, aut partes eius agens ſuadet mutuatario vt ad vſuram accipiat, tenetur ad vſuras inde ſecutas; verè enim influit in damnum: tenetur tamen ſolùm in ſubſidium, deficiente eo qui accepit.

Obiect. Dices, Qui ſuadet paciſci in mutuo vſuras, non efficaciter poſteà concurrit ad acceptionem vſurarum: poteſt enim vſurarius ita pactus poſteà eas remittere, poteſt & mutuatarius iniquè promiſſas negare; ergo licet peccauerit, non tamen damnum dedit.

Reſp. Reſpondeo, Propter hoc argumentum Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 11. art. 2. concluſ. 3. tenet contrarium: ſed immeritò; quia vt conſulens teneatur, ſufficit reipſa ipſius conſilio damnum effectum eſſe, eoque ſenſu conſilium fuiſſe efficax, etiamſi efficacia iſta alterius voluntate potuerit impediri: neque enim Regula Iuris, *Qui cauſſam damni dat, damnum dediſſe videtur*, reſtringitur ad eum qui ſic dederit damni cauſſam, vt per alium ea impediri non potuerit. Qui ergo ſuadet vſuram exercere, non minùs tenetur, quàm qui ſuaſerit latrocinium exercere, vt benè oſtendit Sotus lib. 6. quæſt. 1. art. 4. dub. vltimo.

DICO TERTIO. Qui pecuniam ſuam deponit apud vſurarium per eam fœneraturum, neque contra charitatem neque contra iuſtitiam peccat, ſi non minùs erat fœneraturus etiam ſine illa; & vt fœneretur, ipſe deponens non intendat: contra charitatem autem ſed non contra iuſtitiam, ſi non erat ſine ea fœneraturus, aut non ita multum. Tota hæc propoſitio eſt ad mentem D. Thomæ hîc quæſt. 78. art. 4. ad 3. & eam tenet Molina diſp. 331. rectè addens, eamdem eſſe rationem, ſi quis vſurario mutuet, aut alio licito modo ſuppeditet pecuniam. *Ponens pecuniã apud vſurarium quando non peccet.*

Probatur vltima pars, Quia licet talis peccet peccato ſcandali, præbendo proximo materiam ruinæ, & in peccatum ipſius aliquo etiam modo influat deformitas iniuſtitiæ quæ eſt in vſura, ipſe tamen iniuſtitiam non admittit, quia ex iuſtitia non debebat omittere hanc pecuniæ depoſitionem, ne inde alius peccet contra iuſtitiam: ſæpè enim tantùm charitatis eſt auertere iniuſtitiam proximi, aut contra proximum, vt patet in priuato non corripiente furem.

Limitanda hæc propoſitio, vt deponens ne quidem contra charitatem ſit peccaturus, quando ſufficientem habet cauſſam pecuniam ſuam tradendi vſurario, qui ſine ea non erat fœneraturus, puta quia alioqui erat peritura; ſicut ob ſimilem neceſſitatem poteſt pauper petere mutuum, etiamſi videat fœneratorem inde accepturum materiam & occaſionem ruinæ in peccatum vſuræ.

DICO QVARTO. Famuli fœneratoris qui faciunt illa quæ non minùs ſunt in vtilitatem mutuatariorum quàm domini ſui, qualia ſunt, numerare pecuniam quæ pro ſorte datur & redditur, ſcribere datum & acceptum, accipere & cuſtodire pignora, non tenentur de vſuris: ſecùs dicendum de illis, qui reipſa cooperantur vſurario, & verè cum effectu influunt in ſtipulationem, exactionem, acceptionem, & detentionem vſuræ. Ita Nauarra lib. 3. cap. 2. numero 422. *Famuli quinam teneantur vel non.*

Hinc ſequitur, Famulum vſurarij qui ſolùm defert mutuum, ſciens eſſe ad vſuram, non teneri. Tenet Silueſter verbo Vſura 7. quæſt. 4. Soto ſuprà, Lopez 2. parte, cap. 81. & fauet Molina diſp. 331.

Sequitur Secundò, Illum famulum teneri, qui licet mandato domini ſiue ſpeciali ſiue generali, ſtipulatur vſuram quando dat mutuum, eo tamen diſcrimine, quòd teneatur vt principalis, quando ſolùm habet generale mandatum vt fœneretur pecuniã domini quãdo volet; in ſubſidium autem tantùm tenetur, quando eſt ſpeciale mandatum, aut ſanè tale, vt ſua auctoritate voluerit eum dominus aſtringere ad fœnerandum omnibus petentibus. Eſt contra Silueſtrum, ſed tenet Nauarra ſuprà, numero 426. & Nauarrus cap. 17. numero 266.

Sequitur Tertiò, Neque illum excuſari famulum

lum à reſtitutione, qui aliquoties miſſus à domino, petijt à mutuatario ſolutionem vſurarum ſine minis vllis aut coactione, & tandem obtinuit, quamuis eum excuſet Lopez ſuprà; verè enim concurrit ad receptionem vſuræ. Atq; ita tenent Nauarrus ſuprà, & Medina C. De vſuris, q. 4. §. De cooperantibus.

Quomodo excuſentur famuli. Sunt tamen duo modi, quos Sotus & alij ſuggerunt, quibus famuli illi queant excuſari. Vnus eſt, per ignorantiam inuincibilem, qua exiſtimarunt vel non ſubeſſe contractum vſurarium, vel ſe non cooperari iniquitati vſurariæ: tunc enim non tenentur, niſi aliquid de vſuris ad eos peruenerit. Idem dixero, ſi dubitare cœperint de iuſtitia contractuum herilium poſt ſuſceptum miniſterium; poſſunt enim obedire domino, donec ſaltem anno finito commoditatem habuerint conditionem mutandi: ſecùs ſi dubitauerint quando ſeruitium inibant. Ita ferè Lopez ſuprà cap.82. Alter modus eſt, ſi petant à mutuatarijs ſibi remitti, facilè enim hoc obtinebunt, cùm eis non magnopere ſoleat fœnoris iniuria imputari.

Quartò ſequitur, Teneri proxenetas, qui nomine fœneratoris mutuatarios inducunt ad accipiendum ſub vſuris. Ita poſt Sotum & Nauarrum contra Silueſtrum, Molina ſuprà.

Quintò ſequitur, Regulam quæ eſt apud Paludem in 4. diſt. 15. q. 2. eſſe falſam, Non teneri eum qui non eſt principalis, niſi fuerit cauſſa ſine qua non, aut aliquid ex vſura ad eum peruenerit: ſufficit enim quòd verè ſit concauſſa, vt oſtendimus quando De cooperatoribus furis.

Sextò ſequitur, Eodem cum famulis loco habendos eſſe & alios negotiorum geſtores, tutores ac curatores, qui aliorum nomine dant ad vſuras, aut fœnus accipiunt; tenentur enim in ſubſidium, illis deficientibus quorum nomine & vtilitate fœnus exercuerunt: imò vt principales, quando vſura in ſpecie apud eos exſtiterit.

Vnde vlteriùs colligatur, Non eſſe immunes à reſtitutione creditores vſurarij, ſi aſſignatum ſuum creditum apud mutuatarium accipiant ex vſuris, niſi fortè quamdiu dubitauerint, vtrùm verè ſint vſuræ, eò quòd in dubio quiſque præſumendus ſit probus.

Notarius vſurarij inſtrumenti, vt peccet. DICO QVINTO. Notarium qui conficit inſtrumentum vſurarium, ordinariè quidem peccare, non tamen teneri mutuatario de vſuris, niſi in gratiam vſurarij ita vſuram palliauerit, vt per eiuſmodi inſtrumentum in iudicio fœnus obtinendum ſit, eamque vexationem redimens, aut ea coactus mutuatarius vſuram dederit. Ita Silueſter ſuprà q.7. qui addit, etiam teneri, ſi nudè ſine pallio rem teſtetur vti geſta eſt, modò ſciat quod Iudex ex corruptela quæ in tribunali ſeruatur, ſtabit eiuſmodi inſtrumento, & coget mutuatarium ad vſuras.

Illa tamen additio reijcitur à Ioanne Medina: exiſtimat enim, ne tunc quidem Notarium teneri, eò quòd dederit nudum teſtimonium veritatis, quo ſi quis abutatur in iniuriam alterius, ipſe viderit; inſtrumentum enim tale natura ſua potiùs iuuare mutuatarium, cùm vſuram interueniſſe apertè teſtetur, eamque conſtet exigi non debere. Ad hæc eadem ratione tabellionem reſtitutioni obnoxium fore, vbi inſtrumentum emptionis, in qua emptor deceptus fuit, non tamen vltra dimidium iuſti pretij, confecerit: quod contra vſum & rationem eſt. Deniq; ſi Magiſtratus iudicaret Reipublicæ expedire, vt ad moderatas vſuras, quales olim Leges permiſerunt, ex pactis mutuatarij cogantur, certum fore, Notarium de eiuſmodi vſuris ſtipulationem conſcribentem immunem fore.

Verùm contra Medinam, Silueſtri opinionem, quæ communiter ab alijs recipitur, meritò propugnat Petrus Nauarra: eſt enim ſufficiens Notarij cooperatio, adeò vt ſi ſimiliter præſciret ex inſtrumento ſuo ſecuturum homicidium, fieret eo ſecut[illegible]gularis: neque ſimile eſt quod de emptione [illegible]etur, quia etiam ibi Iudex non peccat, condemnando emptorem ad iniuſtum pretium.

Illud magis Notarium iuuerit, quòd non ſoleat ipſe inſtrumenta conficere, niſi rogante vtraque parte: quod ſi fiat, iam mutuatario ipſe non fuerit iniurius, quia volenti & conſentienti non fit iniuria. Addiderim & iſtud, etiam in caſu quo Notarius tenetur de vſuris, non teneri de percepto ſuo honorario.

Denique quæ de Notario diximus, eadem pœnè in teſtibus qui ad inſtrumentum vſurarium adhibentur locum habent; ibi enim voluntariè teſtantur: ſecùs dicendum de illis qui legitimè interrogati à Iudice, teſtimonium ferunt veritatis, adeoque facti contractus vſurarij, vbi Iudex ex iniquo ſtatuto adiudicaturus fœneratori ſit vſuras.

DICO SEXTO. Tenentur vt cooperatores, Poteſtates, Capitanei, Rectores, Conſules, Iudices, Conſiliarij, aut alij quiuis Officiales, qui præſumunt ſtatuta vel ſententiam facere, ferre, ſcribere, vel dictare, per quæ liceat vſuras exigere fœneratoribus, & mutuatarij cogantur eas exactas ſoluere, aut ſolutas non repetere. Patet Clementina vnica De vſuris, vbi tales excommunicantur, vtique propter cooperationem iniuſtitiæ, quæ obligat ad reſtitutionem. *De Iudicibus & Officiarijs.*

Extendenda eſt aſſertio etiam ad Iudæos vſurarios, qui Poteſtatibus Chriſtianis ſubſunt, aut in locis Chriſtianorum vſuras exercere volunt; quia Principis eſt ab iniuſtitia actiua & paſſiua, quæ fit contra Legem naturalem, ſubditos cuſtodire. Et ita tenet Conradus q.25.

DICO SEPTIMO. A peccato tamen & reſtitutione immunes ſunt Principes, qui propter pauperum neceſſitatem, quibus aliter prouideri non poteſt, & mala temporalia & ſpiritualia quæ inde ſequerentur, vitanda, certos eoſque neceſſarios tantùm vſurarios publicè permittunt, qui moderato fœnore mutuent, non niſi certo tempore euoluto pignora, idque publicè vendant, quod pretij ſupra ſortem & permiſſas vſuras ſuperfuerit, veris dominis aut menſæ pauperum reſtituant. Ita in his partibus permitti ſolent accipere viginti vnum cum duobus trientibus in centum, & Gregorius XIII. Iudæis Romæ permiſit vſque ad decem & octo in centum, vt refert Nauarrus conſil. 33. De vſuris. Addo ex Conrado q. 26. poſſe fieri, vt hæc tolerantia non ſolùm liceat, ſed etiam ex præcepto incumbat Magiſtratibus, ſicuti Medicus tenetur omittere curam morbi leuioris, quando ex ea periculum eſt maioris. *Quinam Principes excuſentur.*

Cauendum tamen, ne Princeps quando vſuras

ras permittens excuſatur, eo fiat culpabilis, quòd pro eiuſmodi permiſſione notabilem pecuniæ ſummam exigat, ratione cuius vſurarij plus à mutuatarijs extorquent, aut minùs potentes fiunt ad reſtituendum vſuras extortas; teneretur enim præter peccatum ad reſtitutionem: peccaret autem ſine obligatione reſtitutionis, quando ſine damno mutuatariorum, ex bonis vſurarij, nulli peculiariter obnoxijs, pro nuda permiſſione vſurarum aliquid acciperet, vt docet Nauarrus c. 17. numero 195. ſecutus Caietanum hac parte q. 10. art. 11. Quia tamen Magiſtratus ſupremus non ſolùm poteſt vſurarios permittere, ſed & in ſe ſuſcipere coërtionem eorum qui ipſos fortè voluerint impedire; ſi pro eiuſmodi tutela aliquis ſumptus ſit faciendus, eum poterit ab vſurarijs recipere.

Vtrùm autem Iudæi ad vſuras exercendas inter Chriſtianos admitti poſſint per Principem ſæcularem ſine auctoritate Papæ, tractat Nauarrus dicto conſil. 33. Verior videtur pars negatiua, eamque communem eſſe, teſtatur Annotatio addita ad dictum locum Nauarri.

At quæres, Vtrùm liceat Poteſtati ſæculari aut Eccleſiaſticæ inuitare aliquem præmijs, aut ſaltem dando ei ius ciuitatis, ea lege vt agat vſurarium publicum quo ciuitas indiget.

Reſpondeo, Licere Magiſtratui proponere ei qui iam deditus eſt vſuris, eiuſmodi conditionem, qua mutuare teneatur omnibus petentibus, cũ ſimplici permiſſione vſurarum. Triplex enim eſt conceſſio vſuræ, vna ſimplex permiſſio, quæ tantùm eſt diſſimulatio pœnæ: altera præcedenti addit impedientium coërtionem, vbi ſi includas coactionem ad ſoluendas vſuras, conſtat ex dictis, eam non licere Poteſtati ſæculari: tertia vtramque includit, & permiſſionem, & impedientium repreſſionem, additque prætereà ipſarum vſurarum promotionem; hæc etiam naturali Iure vetita eſt. Vnde patet, vt rectè docet Conradus q. 27. propriè non licere vſurarium conducere ad vſuras exercendas; conductor enim non cenſetur ſolùm permittere locatas operas.

Quæres iterùm, Vtrùm liceat admittere vſurarium publicum, ea lege vt multo minores vſuras accipiat à ciuibus quàm ab extraneis?

Reſpondeo, Hoc in ſe non eſſe illicitum, modò hac ratione non efficias, vt plus ab extraneis, ſed ſolùm vt minus à ciuibus accipiat: monet tamen Nauarrus ſuprà conſil. 35. nec decere nec expedire.

Quæres denique, Vtrùm Magiſtratus ſupremus poſſit declarare quempiam non eſſe vſurarium, quando ipſe ex computubus ſuis reſpondit, ſe vltra ſortem & indemnitatem nihil accipere?

Reſpondeo, Niſi aliunde id ſatis conſtet, non poſſe; quia vt dicit Clementina vnica De vſuris, fœneratores ſic vt plurimùm vſurarios contractus occultè ineunt & doloſè, vt vix conuinci poſſint de vſuraria prauitate, & vt ibi Gloſſa, *rationibus vſurary ſtatur contra eum, non pro eo.*

Compellens ad ſolutionem vſurarum tenetur.

Dico octavo. Ad reſtitutionem tenentur quicumque compellunt ſoluere vſuras, aut repetitionem earumdem impediunt, imò & excommunicationis pœnam incurrunt, per dictam Clementinam.

Quæres, Vtrùm hoc ita ſit Iuris naturæ, vt ne quidem ſummus Pontifex poſſit diſpenſare?

Reſpondeo; Eſt contra Ius naturæ, ſi Magiſtratus compellat ad ſolutionem vſurarum citra iuramentum pactarũ inter mutuatariũ & vſurarium, tamquam verè vſurario debeantur; eoq; reſpicit c. Poſt miſerabilem, De vſuris, vbi præcipitur, vt Iudæi compellantur remittere Chriſtianis vſuras. Et hoc reprehendunt DD. in Iuſtiniano Imperatore, de quo latè Conradus q. 22. & 23. Sed non eſt contra Ius naturæ, ſi Magiſtratus compellat mutuatarios ciues ad eas vſuras, ad quas ſe compulſurum ex iuſta cauſſa promiſit publico fœneratori; quamuis ita promittere & cogere, videatur eſſe contra ius Canonicum, propter dictam Clementinam. Patet, Quia Pontifex, vt teſtatur Nauarrus ſuprà conſil. 33. cogit Chriſtianos in ſtatu Eccleſiaſtico Romæ, Anconæ & Auenione ad ſoluendum Iudæis vſuras promiſſas, cùm Iudæi ad ſoluendum Chriſtianis vſuras promiſſas non cogantur. Idem permittit ex iuſta cauſſa Emanuel verbo Vſura dominis temporalibus, neq; videtur alienus Nauarrus. At verius videtur, debere intercedere diſpenſationem Pontificis, propter dictam Clementinam, vt etiam ſentit Silueſter verbo Vſura 9.q. 22.

Elocãs domum vſurario tenetur.

Dico nono. Tenetur vſurarum, qui fœneratori ad fœnus exercendum domum locauerit, aut ſi vſuræ futuræ ignarus locauerit, non amoueat inquilinum vt de Iure poteſt, quando nouerit ibi exerceri vſuras: & ſi extraneus fuerit fœnerator, locans ei domum ad fœnerandum excommunicatur per cap. 1. De vſuris, in 6. modò ipſe locans fuerit Eccleſiaſticus minor; nam ſi maior fuerit, puta Patriarcha aut Epiſcopus, ſuſpenditur: ſi laicus, ad arbitrium Ordinarij punitur. Tenet aſſertum noſtrum Nauarrus cap. 17. numero 195. & ſuadetur ex cap. finali De iniurijs: talis enim dat occaſionem damni, non ſecùs ac ſi inſtrumentum ſuppeditaret ad furtum perpetrandum. Item ex cap. 1. De officio delegati, vbi conſentientes pari pœna cum agentibus puniuntur. Fauet Lopez parte 2. c. 51. vbi & rationem aſſignat, quare potiùs liceret meretricibus domos locare, quàm vſurarijs.

De Confeſſario vſurary.

Dico postremo. Probabilius eſt, Confeſſarium etiam, ſi Parochus aut alias ex officio huic muneri incumbat, non teneri reſtituere vſuras ex eo ſolùm, quòd culpabiliter omiſerit vſurario iniungere earum reſtitutionem, quam alioqui feciſſet: officium enim quod Confeſſario ex iuſtitia incumbit, ſolùm eſt in ordine ad ſpiritualia; & negligens in officio, contra Religionem peccat potiùs quàm contra iuſtitiam. Ita tenet Sanchez in Decalogum lib. 1. c. 6. n. 5. Suarez tom. 4. in 3. parte diſt. 32. ſect. 6. qui tamen vnum caſum excipit, nimirum quando poſitiuè conſuluit non reſtituere, & tamdiu neglexerit tollere hanc deceptionem donec vſurarius factus ſit impotens ad reſtituendum.

Contrarium tamen, obligari Confeſſarium, qui ex munere ſuo obligatur confeſſiones excipere, & reſtitutionem iniungere negligit, ad reſtitutionem, tenetur à multis, è quibus eſt Silueſter verbo Vſura 7. quæſt. 2. Ceterùm ad quæ vſurarij Confeſſarius teneatur, videre licet cap. Quamquam, De vſuris in 6. & apud Ludouicum Lopez ſuprà cap. 85.

Digitized by Google

DVBIVM XXV.

Quænam ſint pœnæ Vſurariorum?

VARIÆ ſunt pœnæ Iure ſtatutæ contra vſurarios, quæ ferè non incurruntur, niſi à manifeſtis & conſummatis, id eſt qui non tantùm vſuras pacti, ſed etiam pactas adepti fuerint.

Vſurarius eſt quis manifeſtus dupliciter. Facto. Manifeſtus vſurarius eſt, qui facto vel Iure manifeſtus eſt. Facto ſecundùm Silueſtrum verbo Vſura 9.q.1. manifeſtus eſt, qui menſam fœnebrem omnibus paratam habet. Secundùm alios veriùs & adæquatiùs ille, qui ita palàm fœnus exercuerit, vt nulla tergiuerſatione negari id poſſit. Vbi benè obſeruat Graffius, non eſſe neceſſarium, frequenter dediſſe ad vſuram, niſi quatenus actus frequentia ad manifeſtationem facit.

Iure. Iure autem manifeſtus eſt, qui vel Iudicis ſententia talis eſt declaratus, vel per duos teſtes plenè probatus in iudicio, vel legitimè interrogatus, id coram Iudice confeſſus eſt. Ita ferè Gloſſa in dictum cap.1. De vſuris, in 6. Confeſſio extra iudicium poteſt facere notorium facti, non Iuris. Confeſſio coram Parocho & duobus teſtibus, non facit notorium Iure, quamuis hoc quidam voluerint. Secùs videtur ex Gloſſa citata, de confeſſione coram Epiſcopo & teſtibus. An autem ſufficiat conuictos aut confeſſos eſſe de exercitio vſuræ, an verò debeant eſſe confeſſi aut conuicti de publico aut manifeſto exercitio, vt vſurarij publici dici queant, mouet Graffius lib. 2. cap. 103. & ex Baldo reſoluit, requiri vtrumque: ſatis tamen probari manifeſtos ſeu notorios, quando præter publicum factum probatur communis opinio.

Prima pœna vſurarij. Prima pœna manifeſti vſurarij eſt Infamia. L. Improbum fœnus, C. Ex quibus cauſſis infamia irrogetur. Verùm quia Ius ciuile moderatas vſuras concedit, & hîc ſolùm infamia notatur improbum fœnus, & anatociſmus, ſiue vſuræ vſurarum; meritò quærunt DD. Vtrùm hodie hæc pœna ad omnes vſuras extendenda ſit. Vbi veriſſima eſt reſponſio affirmatiua, quam tenet Couarruuias lib. 3 Variar. reſolut. cap. 3. nu. 2. & Iulius Clarus verbo Vſura numero 16. qui teſtantur eſſe communem DD. Ratio eſt, Quia nunc verè omne fœnus eſt improbum: generatim autem Lex infamiâ notat omne fœnus improbum. Fauet huic ſententiæ, quòd Gratianus 3. q. 7. cap. Infames, Legem illam Corpori Iuris inſerens, eam quodammodò Canonem fecerit, Eccleſia Corpus Iuris recipiente aut ſaltem auctoritatem addente nonnullam eiuſmodi Gratiani collectioni, vbi improbum fœnus meritò intelligitur in ea generalitate, qua nunc Eccleſiaſticus vſus intelligit.

Extenditur hæc pœna etiam ad illum, qui aliquando exercuit vſuras, etiamſi nunc deſierit, & habet multos effectus, vtpote, quòd non poſſit vſurarius eſſe teſtis, quòd hereditas teſtamento ei relicta, poſſit ipſi auferri à fratre teſtatoris præterito, quòd non pateant ei portæ dignitatum, & ſimilia.

2. Secunda, Non ſunt abſoluendi in foro pœnitentiæ, niſi de vſuris ſatisfecerint, vel de ſatisfaciendo pro viribus facultatum ſuarum idoneam præſtiterint cautionem, cap. Quamquam, De vſuris. in 6.

Tertia, Non admittuntur ad Communionem altaris, cap. Quia in omnibus, De vſuris. 3.

Quarta, Non admittuntur ad oblationes faciendas, eod. cap. vbi etiam pœna adiungitur eorum, qui vſurarij oblationes ſuſceperint. 4.

Quinta, Chriſtianam non accipiunt ſepulturam, ſi in hoc peccato deceſſerint. Ita dicto cap. 5. Quia in omnibus; & extenditur c. Quamquam, ſuprà, etiam ad illum vſurarium, qui mandauerit de vſuris ſatisfieri in vltima voluntate, donec ſatisfactum fuerit, ſaltem idonea cautione ſecundùm vires hereditatis ipſis mutuatarijs, aut illis qui eis poſſunt acquirere, aut his abſentibus, Ordinario aut Vicario eius, aut Parocho loci in quo teſtator habitat.

Qui ſecùs ſepelierit vſurarios, ſuſpenditur ab officio, donec Ordinario ſatisfecerit, per dictum cap. Quia in omnibus; & cap. Quamquam; & excommunicatur per Clementinam vnicam De ſepulturis. Quod extendit ibi Gloſſa ad illum, qui ſine mandato reſtituendi mortuus fuerit, etiamſi heredes idoneam offerant cautionem, & dicit pœnam hanc accumulatiuè accipiendam eſſe ad pœnam, cap. Quia in omnibus. *Pœna ſepelientis vſurarium.*

Ceterùm cautè legendus Palude in 4. diſt. 14. quando dicit, Religioſos ſolùm vetari Iure Canonico ſepelire vſurarios alienigenas. Contrarium enim manifeſtè patet ex dictis capp. Item quando dicit, toleratum inter communicantes dum viueret, etiam eſſe admittendum ad ſepulturam: hoc enim verum non eſt, quando Iudicis ſententiâ poſt mortem declaratur fuiſſe manifeſtus vſurarius. Item quando addit, ſi Iudex manum non apponit, præſumi datam eſſe cautionem, aut non fuiſſe vſurarium: hæc enim non obtinent, quando ſcitur Iudex negligenter agere, & defunctus fuiſſe manifeſtus vſurarius.

Sexta, Irrita ſunt eorum teſtamenta, ſine idonea cautione de reſtituendis vſuris. Neque poteſt quiſquam factis aliter eorum teſtamentis intereſſe, dicto cap. Quamquam. Rata tamen ſunt teſtamenta eorum, qui tempore mortis nondum erant notorij vſurarij, etiamſi tales poſt mortem ſint declarati, & teneantur vſurarum heredes. Quæ teſtamenti, eadem codicilli ratio, & donationis mortis cauſſa, & vniuerſim cuiuſlibet vltimæ voluntatis. Gloſſa in dictum cap. Quamquam. 6.

Vtrùm autem valeat teſtamentum vſurarij ad pias cauſſas, controuertunt DD. Probabile eſt, valere diſpoſitionem vltimæ voluntatis, quatenus eſt ad pias cauſſas, niſi teſtator impœnitens deceſſerit, quod ex Silueſtro & Couarruuia proponit Molina diſp. 334. Contrarium tamen ſentit Graffius, & alij.

Extendunt quidam hanc pœnam etiam ad vſurarium infidelem, Iudæum, aut Paganum; item ad illum qui poſt teſtamentum, ſed ante mortem, factus eſt vſurarius.

DVBIVM XXVI.

Vtrùm liceat accipere Mutuum ad Vſuram?

RESPONDEO cum D. Thoma quæſt. 78. art. 4 & communi, Licere ab eo qui fœnerari paratus eſt, mutuum accipere ſub vſuris ex cauſſa iuſta, puta propter neceſſitatẽ propriam, aut alterius. Vt licitè hoc fiat, tres ferè conditiones ſunt

Digitized by Google

Conditiones neceſſ. rie petenti ad vſuram. ſunt neceſſariæ. Prima eſt, Vt iuſtam habeat cauſſam mutuatarius petendi mutuum, non obſtante quòd inde alter accepturus ſit occaſionem peccandi per exactionem vſurarum; quæ iuſta cauſſa poſtulat, vt mutuatarius ſaltem mediocriter pecunia indigeat, aut petat propter lucrum notabile quod ſperat, aut vt mercando ſe ſuoſque ſuſtentet, aut ob aliam neceſſitatem.

Quæres Primò, Vtrùm ſufficiat ſpes lucri, ſi lucro illo non indigeat, ne quidem ad ſtatus rationabile augmentum?

Molina indiſtinctè admiſit diſp. 335. cui fauet Angelus verbo Vſura 2. quæſt. 2. Alij tamen communiter videntur lucri cauſſam iuſtificare, quando illud non planè ſuperfluum fuerit, ſed verbi gratia ſaltem ad rationabiliter augendum ſtatum pertinuerit. Ita hîc videtur ſentire D. Thomas, Silueſter verbo Vſura 7. quæſt. 1. Credo tamen priorem ſententiam eſſe veram, quamuis peccet mercator ſaltem venialiter, quando facilè poſſet aliunde habere ſine vſura, & accipit ab vſurario, vt docet Toletus lib. 5. cap. 37. eoque modo accipit reſponſum quoddam hac de re D. Thomæ ad Lectorem quemdam Florentinum, citatum à Dominico Soto lib. 6. quæſt. 1. art. 5.

Quæres Secundò, Vtrùm peccet mortaliter, qui ad vſuram accipit, vt inſumat in vſum qui ſit veniale peccatum, verbi gratia, in ludum vanum aut ſuperfluum.

Reſpondeo, Quatuor ferè modis peccatum poſſe in tali homine conſiderari. Primo, Ipſum veniale pro quo admittendo accipit mutuum. Secundo, Quod contrahit petitio mutui ex fine veniali, vbi etiam ſolùm venialis eſt culpa. Tertio, Peccatum prodigalitatis quod eſt in ſolutione vſurarum, quod per ſe in propoſito etiam eſt tantùm veniale. Quarto, Peccatum cooperationis vſurarum, quando ad peccatum vſuræ ſine cauſſa legitima concurrit præbens proximo occaſionem ruinæ in mortale, aut ſanè interpretatiuè illud approbans & volens. Illud in propoſito eſſe mortale, ſentit Conradus, Valentia, Molina: negant Caietanus, Sotus, Toletus, Fumus. Quorum ſententia eſt valdè probabilis, quia eiuſmodi mutuatarius vtitur Iure communi ſocietatis humanæ, ſolùm petens mutuum cum mera tolerãtia diſplicentis vſuræ: neque directè ex ſe præbet vllam mali illecebram, ſicuti mulier ſe obijciens videndam luxurioſis, aut famelicis offerens cibum prohibitum. Vnde & ſcandali quæ hîc ſubeſt ratio, ſatis imperfecta videtur, quia ſcandalum iſte non præbet, niſi quatenus deficit in cauſſa iuſta: deficit autem ſolùm venialiter, itaque & ſcandalum ipſum erit veniale, ſi non inducat alterum vt det ad vſuram, ſed ſolùm à parato accipiat, & patiatur eius iniuſtitiam. Deinde ſi peccet iſte mortaliter, etiam mortaliter peccabit qui petit ad vſuram in vſum indifferentem: conſiderabitur enim vtrobique peccatum ſcandali, remota iuſta cauſſa rediens ad naturam ſuam.

Generatim itaque videtur poſſe notari regula, eum qui ſciens & volens præbet non tantùm occaſionem ſed etiam illecebram mortaliter peccandi, peccare mortaliter, niſi iuſtam habeat cauſſam ad omnimodam ſuam excuſationem; eum autem qui tantùm materialiter ponit occaſionem ſine illecebra, non ſemper mox peccare mortaliter, etiamſi iuſtum non habeat cauſſam ita agendi, ſed interdum ſolùm venialiter: tunc autem etiam mortaliter, quando cauſſa quam ſic affectus habet, etiam ipſa eſt peccatum mortale, vel quando omnino cauſſam non habet; vt ſi petat mutuum ad vſuram, vt pecuniam otioſam domi includat. Hæc vt probabilia pro DD. iſtorum ſententia dicta ſint.

Illud certius eſt, non rarò contingere, ita prodigè accipientes ad vſuram, ex alio capite peccare mortaliter non tantùm contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam, quando ſe reddunt cum detrimento aliorum impotentes ad ea præſtanda, ad quæ ex iuſtitia tenebantur, puta ad alendum vxorem reliquamque familiam, vt benè obſeruant Sotus, Molina, & alij. Verùm in illam deformitatem non influit deformitas vſuraria; idem enim eſſet, ſi inutiliter emerent ab eo qui vendendo non peccaret.

Quæres Tertiò, Vtrùm iuſta cauſſa petendi mutuum, ſemper ſit iuſta cauſſa accipiendi ad vſuram, ſi aliter habere non poſſis?

Reſpondeo; Vt ſine peccato petas mutuum, non opus eſt cauſſa: vt autem licitè petas aut accipias ad vſuram, requiritur iuſta cauſſa, quæ ſemper ſufficit, quando iuſtam neceſſitatem adducit accipiendi mutuum etiam ſine vſura. Negatiuè itaque accipiendo vt iuſta idem ſit quod non iniuſta, verum non eſt, eſſe iuſtam cauſſam accipiendi ſub vſura, quando eſt accipiendi ſimpliciter mutuum.

Secunda conditio iuſtæ petitionis ad vſuram eſt, Ne petens mutuum inducat ad dandum illud ſub vſura, aut ne petat vt alter velit dare ſub vſura. Ita Conradus quæſt. 47. Si tamen non alia mente dicat, Da mihi ſub vſura, quàm ſi diceret, Da mutuum, quod quia non dabis niſi ſub fœnore, tolerabo iniuriam; nullum admiſerit peccatum, ſicuti neque quando petit pro ſua aut alterius extrema neceſſitate mutuum, etiamſi inducat nolentem mutuum dare gratis, ad quod ex charitate tenetur, vt det ad vſuram; quia hoc non eſt inducere ad vſuram, ſed ſuadere potiùs vſuram quàm homicidium, aut ſanè minus peccatum præ maiori; quod licitum eſſe alibi oſtendimus. Eſtque hæc communis DD. Innocentij communiter recepti in cap. Super eo, De vſuris, Angeli & Silueſtri ſuprà, Nauarri cap. 17. numero 263. Toleti lib. 5. cap. 37. Tertiam excuſationem adducit Antoninus, ignorantiam aut inaduertentiam petentis, quia fortè pro ruditate ſua ignorat formaliter non licere petere ad vſuram. Ita ille 2. parte, cap. 9. §. vlt. *2. Conditio.*

Tertia conditio eſt, Vt mutuatarius, quando ſpes eſt à mutuatore conſequendi mutuum ſine vſura, ſponte non offerat vſuram. Conradus ſuprà: quod non minùs locum habebit quando ab alio ſine vſura accipere commodè poterat. *3. Conditio.*

Cum his conditionibus licere accipere ad vſuram, patet ex ijs quæ diximus quando De ſcandalo; & confirmatur ex Epiſtola D. Auguſtini ad Publicolam, quæ eſt 154. vbi permittit petere iuramentum ab eo qui iuraturus eſt per falſos deos, quod Sancti aliquoties feciſſe leguntur; Iacob enim à Laban petijt, Iudas Machabæus à Romanis, & fortè ſancti Reges, quando tributarios habuerunt Idololatras, vt conijcit Conradus. Sicuti enim iſti non ſociant ſe peccato iurantium per falſos deos, ſed bono pacto quo fidem

malè iurantes benè ſeruant; ita in propoſito mutuatarius non ſe ſociat improbè fœneranti, ſed ſolùm mutuanti.

Obiect.1. Dices, Non licet petere eiuſmodi iuramentum niſi ex cauſſa publicæ vtilitatis; ergo neque mutuum ſub vſura.

Reſp. Reſpondeo, Antecedens quoſdam aſſeruiſſe, ſed ſine fundamento, vt patet vel ex citata Epiſtola D. Auguſtini, & latiùs infrà De iuramento.

Obiect.2. Dices iterùm, Semper peccat mortaliter qui ſine neceſſitate petit iuramentum ab Idololatra iuraturo per falſos deos; ergo ſimiliter qui ſine neceſſitate mutuum petit ab vſurario, ſemper peccabit mortaliter.

Reſp. Reſpondeo, Non ſequi; quia vt iurare ſine neceſſitate, ita & iuramentum exigere peccatum eſt, etiamſi abſque ſuperſtitione iuretur: mutuum autem petere ſine neceſſitate, non eſt peccatum, vt ſuprà diximus.

Obiect.3. Obijcies, Non poſſum vti opera malefici vt ſaner, etiamſi poſſit id facere ſine maleficio, modò ſine eo non ſit facturus; ergo neque opera vſurarij in propoſito.

Reſp. Reſpondeo, Non ſequi; quia vti mutuo vſurarij, ad ſocietatem cum homine pertinet; vti autem opera malefici, pertinet ad ſocietatem dæmoniorum, quæ intrinſecè mala eſt: beneficia enim dæmonum cunctis ſunt nocentiora vulneribus, cùm naturaliter amemus benefactorem, dæmonem autem amare ſit Deum odiſſe.

CAPVT IV.

De Cambijs.

DVBIVM I.

Quid & quotuplex Cambium?

Cambium variè accipitur. CAMBII nomen idem generatim eſt quod permutatio, quæ latiſſima ſua ſignificatione omnem commutationem non gratuitam in contractibus complectitur.

Secundò ſumuntur cambium & permutatio ſtrictiùs, pro cõtractu innominato, Do vt des, quo res vna pro alia commutatur, non pretium pro re, aut res pro actione. Hoc autem duobus ferè fit modis, prout res pretium ſimul eſt, vel non eſt: eſt enim cambium vel permutatio rerum propriè inter ſe, vt equi pro boue. Specialiſſimè autem cambium eſt pretiorum inter ſe, ſeu pecuniarum: pecunia enim vel ex vſu ſecundario, vel conſiderata materialiter vt res quædam, in cambium aut permutationem cadere poteſt.

Vnde tertia oritur cambij acceptio, vt nihil aliud ſit, quàm permutatio numiſmatum, reliquarum rerum permutatione generale nomen retinente.

Quia verò per cambia ſolent campſores lucra ſectari; operæ pretium eſt videre, quouſque ea licita ſint. Rectè enim monet Molina diſp.398. negotiationem illam artis campſoriæ eſſe periculoſiſſimam, quamuis cum ſuis circumſtantiis & licita ſit & vtilis Reipublicæ. Rectè etiam Silueſter dixit verbo Vſura 4. initio, difficilem eſſe hunc tractatum, propter mercatorum ſubtilitates, & opinionum varietatem; quo fit, vt hoc tempore vtiliſſimus ſit, quando frequentiſſimus eſt hic contractus, & pro ſæculi aſtutia artificioſiſſimus.

In ordine ad lucrum, diuidunt cambium in minutum, & per litteras; Numiſmata enim permutantur vel propter diuerſitatem materiæ aut formæ, vel propter diſtantiam localem, quia campſor habet pecuniam eo loco, vbi campſarius indiget. Quando priori modo fit permutatio, dicitur cambium minutum, quod alij vocant manuale, eò quòd non de loco in locum, ſed de manu fiat in manum. Minutum autem dicitur, quòd plerumque fiat propter diuerſitatem in quantitate monetæ. Quando poſteriori, dicitur cambium locale, aut per litteras, eò quòd plerumque fiat per litteras ſiue in eadem, ſiue in diuerſâ moneta: immeritò enim Medina requirit, vt diuerſa moneta reddatur, quaſi aliâs non ſit futura permutatio, quia etiam res eiuſdem ſpeciei propriè inter ſe permutantur, vt benè Conradus quæſt.99. *Diuiditur cambium in minutũ, & locale.*

Addunt quidam cambium ob temporis diuerſitatem. Verùm impropriè illud cambium dicitur, cùm ſit potiùs mutuum: quouſque tamen ſit licitum, infrà dicemus.

Alia diuiſio eſt cambij in reale & ſiccum, quam quidam iam aſſignatæ præponunt, eò quòd iſtam iam explicatam conſiderent vt ſubdiuiſionem cambij realis. At ſanè etiam in locali cambio ſicca cambia intercurrunt. Siccum enim cambium vocant, quod iuſto lucro ineptum eſt, & ad illud ſterile inſtar ſiccæ terræ; quamuis alij, quos hac in parte non ſequimur, ſiccum illud vocent, in quo campſor priùs dat, vt cum incremento poſtmodum accipiat. Reale autem eſt, quod reipſa idoneum lucro titulum habet. *2. diuiſio in reale & ſiccum.*

Tertia eſt diuiſio, vt aliud purum ſit, aliud impurum. Purum vocant, cui non admiſcetur alius contractus, præſertim mutui. Impurum, cui admiſcetur. Ita Conradus & Medina, quamuis Sotus purum ferè cum iuſto, & impurum cum iniuſto confundat. *3. diuiditur in purũ & impurũ.*

DVBIVM II.

Vtrùm ex Cambio minuto licitum ſit aliquid lucrari?

QVAMVIS minutum cambium ſæpè ſolùm ſit œconomicum, eſt tamen interdum lucratiuum, neque deſunt in eo iuſti tituli, ob quos campſor aliquid exigere lucelli poſſit.

Tituli ob quos campſor lucrari poteſt. Primus titulus eſt, Suſceptum publica auctoritate campſoris officium: onera enim iſtius officij, adeoque omnem indemnitatem officiarij meritò præſtant campſarij, in quorum gratiam inſtitutum eſt: accipiet ergo talis campſor in primis aliquid pro obligatione cambiendi, ratione cuius vacare debet iſti rei, & ſolicitus eſſe, ne varietas deſit numiſmatum, qua communitati ſeruiat. Sunt & alij tituli, ſed non ita proprij campſori publico. 1.

Secundus itaque erit, Valor intrinſecus numiſmatis quod datur à campſore. Quamuis enim numiſma datum & acceptum in legitimo valore paria ſint, fieri tamen poteſt, vt intrinſecus valor eius quod ſuppeditat campſor, ſit melior, idque vel quia reuerâ plus ponderis habeat in materia alioqui æquè bona, vel quia purioris auri eſt, vel efficacioris ad medicamentum, vel magis idonei ad 2.

Digitized by Google

ad deaurandum, vel vas inde conficiendum, vel denique politioris figuræ. Ita ferè Nauarrus in cap. finale, De vſuris, numero 20. Conſentiunt Caietanus, Soto, & alij.

Obiect. Si dicas, in numiſmate publico hæc non debere ſeorſim æſtimari, eò quòd pretio legitimo impoſito, non liceat maiori numiſmata vendere, & Magiſtratus hæc omnia ſatis conſiderauerit, aut ſanè æſtimari aliter vetuerit;

Reſp. Reſpondeo, Quamuis ita exiſtimet Medina quæſt. 7. De vſuris, id verum non eſſe, vt docet Silueſter verbo Vſura 4. præſertim numero 3. qui pro ſe citat Philoſophum 1. Politicorum, & D. Thomam lib. 2. De regimine Principum. Quamuis enim Princeps legitimum ſtatuat valorem pecuniæ, vt pecunia ſeu rerum menſura eſt, non tamen eo ipſo eam materialiter conſideratam vt res quædam eſt, vel vendi prohibet, vel vendi pluris quàm Lege definitum eſt; imò vt id ſtatuat, æquitas non permittit, adeò vt ſtatutum eiuſmodi tamquam irrationabile, in conſcientia non obligaret: ſi enim pecunia locabilis eſt ad oſtentationem, vt ſuperiori Capite diximus, quidni etiam vendibilis eſſe queat? Non negarim tamen ob fraudes excludendas, poſſe Statutum eiuſmodi interdum eſſe iuſtum.

3. Tertius titulus eſſe poteſt, Labor computandi, & conquirendi nummos quales campſarius expetit. Cùm enim eiuſmodi laborem campſor in gratiam eius ſubeat, meritò ei compenſatur virtute intercedente contractu locationis operarum.

Hunc titulum non recipit Caietanus: dicit enim cap. 1. Opuſc. De cambiis, pro labore computandi nihil eſſe adijciendum campſori, eò quòd ſæpè contingat, campſarium plus numerare quàm campſorem, & actus numerandi gratis præſtari ſoleat, ſicut vſus libri gratis conceditur; & vt pretio æſtimetur, abundè compenſari, quando viciſſim numerat campſarius. Sed immeritò: non enim magis campſori compenſat laborem computandi quando viciſſim numerat campſarius, quàm labor meus compenſetur per tuum, ſi tecum vadam à te conductus. Si ſoleat ſubinde gratis ſubiri iſtiuſmodi labor, non hoc arguit, vendi aut locari non poſſe, ſicuti & in ſimili, quod adducit Caietanus, liber locari poteſt. Ita ferè ſentiunt Antoninus 2. parte tit. 1. cap. 7. §. 47. & Molina diſp. 399. alijque communiter, & argumentum ſumi poteſt ex cap. Magnæ, De voto, &c. vbi laboris compenſatio facienda ſtatuitur.

Hic titulus etiam vſurpari poteſt ab eo qui priuatim cambit; imò etiamſi ei prohibitum eſſet, & peccaret, non teneretur ad reſtitutionem eius quod pro labore accepiſſet, quidquid in contrarium quidam dixerint: aliud enim eſt actionē aliquam prohiberi, aut pro eius exercitio prohiberi aliquid accipere, & aliud inualidam reddi acceptionem. Molina ſuprà.

4. Quartus titulus eſt, Intereſſe lucri ceſſantis. Si enim aliò nummos campſor erat tranſlaturus vbi pluris valent, vel aliter ei plus erant valituri extra cambium, poterit indemnitatem ſuam in eiuſmodi lucri ſpe æſtimare. Medina ſuprà.

5. Quintus eſt, Quòd fortè nummi quos ſuppeditat campſarius, in loco vbi fit cambium ægrè exponantur, ſaltem illo valore quem prætendit, quamuis in locis vicinis ita valeant.

6. Sextus ſumi poteſt à commoditate quam habent nummi quos ſuppeditat campſor, præſertim quando plures illam commoditatem quærunt quam numiſmatis campſarij; aliquando enim minuti nummi plus expetuntur, aliquando aurei.

Septimus eſt, Si fortè in numiſmate quod campſarius ſuppeditat, periculum ſit ne reprobetur, aut in valore legitimo minuatur. Medina ſuprà. 7.

In his tamen titulis videndum eſt, ne plus iuſto accipiatur: quamuis rectè moneat Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 11. art. 3. dub. 12. non fore vſuram, eò quòd hic non intercedat mutuum, cùm ſit cambium purum, vt ſuppono, & ſtatim reddatur.

Ex dictis facile eſt reſpondere ad argumenta quæ obijci ſolent contra lucrum cambij minuti. Præcipuum ferè eſt iſtud: Quæ æqualia ſunt vni tertio, etiam inter ſe ſunt æqualia: atqui centum floreni in auro & totidem in argento ſunt pares veſtimento centum florenorum; ergo & inter ſe: & per conſequens, ſicuti quando emiſti veſtem centum florenis, non potes minus dare, etiamſi in auro offeras ſolutionem, ita neque in cambio poteris amplius accipere. *Obiect.*

Reſpondeo, Non ſequi; quia in antecedente aurei & argentei ſumuntur ſecundùm rationem numiſmatis, in conſequenti verò ſecundùm quod res ſunt inter ſe permutabiles. *Reſp.*

DVBIVM III.

Quomodo lucra in Cambio locali ſint licita?

DICO PRIMO. Quando campſor prior accipit pecuniam vt alio loco eam reſtituat, varij ſunt iuſti tituli quibus poſſit lucrari. *Tituli cābij localis quādo campſor prior accipit.*

1. Primus eſt, Labor & induſtria, ſine quibus pecuniæ loco diſtanti non numerantur. Gabriel ſuprà. Cùm enim virtute transferat, meritò huius tranſlationis mercedem accipit, eiuſque labor ac induſtria æſtimatur, prout in tranſlationem iſtam commodam terminatur: quamuis enim non poſſit tam multum accipere pro virtuali hac ſua trāſlatione, ac baiulus quis pro reali, (ſicuti nauta non accipit in eadem diſtantia, quantum acciperet auriga, quando longè faciliùs res magna quantitate nauigio quàm curru transferantur) æquum tamen eſt, vt ſicuti tranſlatio quæ fit in gratiam campſarij ex minùs operoſa induſtria campſoris, minùs fit pretioſa quàm alioqui eſſet; ita viciſſim eadem opera & induſtria campſoris magis pretioſa, quàm in ſe ſit, incipiat eſſe ex tranſlationis illius effectu. Neque eſt quòd hîc pro campſario allegetur, transferre ipſum pecuniæ dominium in campſorem, vt is ad tranſlationis mercedem tamquam alienæ rei ius prætendere non valeat: ita enim campſarius dominium pecuniæ huius in campſorem transfert, vt virtute retineat dominium valoris eius; quod ſufficit ad virtualem illam tranſlationem. Imò abdicatio iſta tranſlationi ſeruit, abdicat enim hîc, vt habeat alibi.

2. Secundus titulus eſt, Periculum quod in ſe campſor ſuſcipit. Aſſecurat enim alterum de pecunia ſua tali loco recipienda, quod pretio eſt æſtimabile, eoque maiori, quò pericula itineris maiora, & locus magis diſſitus.

Dices, Aſſecurat ſine vllo ſuo periculo.

Reſpondeo, Id non referre; ſufficit enim quòd obliga-

Digitized by Google

obligatio quam in ſe ſuſcipit, rem ſaluam tali loco exhibendi, ſit æſtimabilis: pericula enim quia ordinaria & quaſi ex natura rei ſequuntur, ad onus ſunt campſarij; comoditas autem illa transferendi ſine periculo, in fortunis cenſenda campſoris, & quaſi partus induſtriæ ipſius. Ita Silueſter verbo Vſura 4 quæſt. 8. numero 2.

3. Tertius titulus eſt, Si fortè pecunia non tanti valeat vbi accepturus eſt campſarius, ac vbi dat.

Conditiones quando prior dat campſor.

DICO SECVNDO. Etiam quando campſor dat prior, recepturus poſteà alio loco, poteſt aliquid lucrari his titulis.

1. Primò, Ratione virtualis traiectus.

2. Secundò, Ratione aſſecurationis, quia non ſolùm pecuniam traijcit, ſed omne periculum traiectionis in ſe ſuſcipit. Eſt tamen verum, non eſſe in vſu, vt ſeorſim pro aſſecuratione paciſcantur; quia dum ſuſcipiunt talem traiectionem, ſimul ſecuritatem ſpondent.

3. Tertiò, Ratione minoris valoris pecuniæ qui fortè eſt in loco vbi numeraturus eſt campſarius.

4. Quartò, Ratione lucri ceſſantis, quem titulum ferè præcipuum exiſtimant mercatores, ſæpè tamen obſcura eſt eius iuſtitia.

5. Quintò, Ratione periculi non recipiendi alibi pecuniam quam hoc loco prorogauit.

DVBIVM IV.

Vtrùm Cambia, in quibus pretium variatur pro temporis intercapedine, ſint licita?

Cambium Francofurtenſe.

VSITATA ſunt hodie huiuſmodi cambia: cambium enim quod vocant Francofurtenſe, ita ferè vſurpatur. Francofurti binæ quotannis ſunt nundinæ, vnæ vernæ circa Paſcha, alteræ autumnales in Septembri. Si quis Antuerpiæ pecuniam ad cambium petat, vt reddat proximis nundinis, campſor eam prorogaturus, conſiderabit quanto tempore nundinæ abſint, & prout longiori abſuerint, pauciores dabit groſſos pro floreno Germanico, quem integrum in nundinis recipiet.

Quæritur, An iuſtè ita fiat?

Quibus titulis excuſetur.

Reſpondeo, Non deeſſe titulos quibus hoc excuſabile videatur, modò illud quod iunctim ex omnibus titulis accipi poteſt, non ſit minus eo quod à campſore accipitur; quæ æſtimatio iudicio bonorum & peritorum eſt relinquenda.

1. Primus enim titulus eſſe poteſt, Intereſſe lucri ceſſantis: potuiſſet enim interim campſor ea pecunia lucrari.

2. Secundus, Quia quò diutiùs abſunt nundinæ, eò diutiùs periclitatur ſors.

Adferunt & alios titulos, ſed non carent illi difficultate. Vnus eſt, quòd emptorum frequentia augeat pretium, plures autem ij ſint quò nundinæ diſtantiores. Verùm iſtud non ſatis tutò videtur dici, quia vt diximus ſuprà De venditione Dub. 11. maior multitudo eorum qui volunt emere creditò potiùs quàm numeratò, non facit in communibus mercibus vt vendenti creditò liceat accipere vltra latitudinem iuſti pretij. Alter eſt, quòd intercurrente illo tempore, ſæpiùs repetitis cambiis plus campſor lucrari potuiſſet. Verùm iſte ad primum titulum pertinebit; eſt enim lucrum ceſſans, aut ſanè ſolùm conſiderantur cauſſæ productiores, ob quas campſori lucrum ceſſare æſtimari poterat.

Tertius eſt ratione moræ. Verùm ratione ſolius temporis plus hîc exigere, vſurarium eſt, vt ex communi docet Medina quæſt. 8. De vſuris. Diſtantia enim temporis lucrum iuſtum non parit, ſicut diſtantia loci, quæ regulariter onera æſtimabilia in tranſlatione coniuncta habet, vt meritò diſtantiam loci conſiderari permittat Pius V. in Bulla De cambiis. 3.

DVBIVM V.

Quænam conſideranda ſint quoad iniuſtitiam in Cambijs ſiccis?

Cambia ſicca quomodo fingantur.

CAMBIA ſicca, conficta ſunt cambia ad palliandum vſuras, aut aliam iniuſtitiam. Confinguntur autem tam quoad locum, quàm quoad tempus: aliquando enim contrahentes ad certas nundinas, ſeu ad loca certa cambia celebrare ſimulant, ad quæ loca ij qui pecuniam recipiunt, litteras quidem ſuas cambij tradunt, ſed non mittuntur; vel ita mittuntur, vt tranſacto tempore, vnde proceſſerant inanes referantur; aut etiam nullis omnino eiuſmodi litteris traditis, pecunia ibi denique cum intereſſe repoſcitur, vbi contractus fuerat celebratus: nam inter dantes & recipientes à principio ita conuenerat, vel certè talis intentio erat, neque quiſquam eſt qui in nundinis aut locis ſupradictis, huiuſmodi litteris receptis ſolutionem faciat.

Exemplum cambij ſicci.

Itaque circa cambium iſtud ſiccum quæritur, Vtrùm Iure naturæ illicitum ſit ita contrahere: Petrus Genuæ cum campſore paciſcitur, vt ſibi centum det ad cambium, reddenda poſt certum tempus à ſe in ciuitate Beſontina, vbi rari ſunt mercatores; & quia Petrus ibi nec pecuniam, nec fideiuſſorem, nec reſpondentem habet, rogat campſorem vt per ſuum reſpondentem curet ſibimetipſi ibidem ſatisfieri, & eadem centum ſuo ſumptu Genuam remitti, deducto ſumptu cambij & recambij.

Vbi in primis certum eſt, in foro externo eiuſmodi cambium non carere præſumptione vſuræ, vt probabiliter colligitur ex cap. Nauiganti, De vſuris, & ex Bulla Pij V. ſuprà citata; quamuis conuinci non poſſit, in hac Bulla eiuſmodi cambium reprobari.

Certum eſt Secundò, Si campſor bona fide egerit, & neſciuerit Petrum non habere pecuniam actu vel virtute in ciuitate Beſontina, habere ipſum ius cogendi Petrum ad ſatisfaciendum contractui.

Certum eſt Tertiò, Ferè peccare contra charitatem proximi eiuſmodi campſorem, quando ſciens per illas ambages campſarium ex neceſſitate pecuniam petentem ducit, & tantis impendiis grauat.

Certum eſt Quartò, Simpliciter ante factum ſemper eiuſmodi contractum eſſe diſſuadendum.

At tota difficultas eſt, Vtrùm in rigore, ſalua iuſtitia, conſiſtat intentum vtrimque eiuſmodi cambium, ita vt poſt factum campſor in foro animæ non ſit obligandus ad reſtitutionem?

Videtur non conſiſtere, quia idem eſt ac ſi Petrus campſori vendat boues quos non habet, eoſque mox ab eo conducat. Sed diſtinguendum eſt: ſi enim Petrus neque Beſontij neque alibi centum illa habeat actu aut poteſtate, in fide vel credito, & illud nouerit campſor, verè cambium

ſiccum

Digitized by Google

ſiccum eſt, & contra iuſtitiam, obnoxium reſtitutioni: ſi autem Petrus non habeat quidem Beſontij, ſed Romæ, aut alibi loco diſſito, actu vel poteſtate illa centum, poteſt campſor ei dicere, ſe nolle Romanum cambium inire, ſed Beſontinum; vbi ſi dicat ſe Petrus reſpondentem non habere, neque pecuniam, probabile eſt quòd poterit ſalua iuſtitia ipſe campſor onus illud in ſe ſuſcipere, & curare per ſuum reſpondentem aut alium fieri quod faceret reſpondens campſarij, adeoq; Ioannes reſpondens campſoris, ab vtroq; acceptis litteris ſibimetipſi vt repręſentanti perſonam campſoris ſatisfaciet, vt repręſentans ſimul perſonam campſarij. Probatur; Quia vt campſor ſuam pecuniam Genuæ exiſtentem permutet cum pecunia Petri exiſtente Beſontij, non opus eſt vt Petrus Beſontij habeat actu pecuniam, ſed ſufficit habeat poteſtate & per amicum, qui pro ea ſpondeat: atqui nihil prohibet quò minùs iſte amicus ſit ipſe campſor; nam & mutuator in mutuo poteſt in ſe ſuſcipere onus fideiuſſionis, vt alibi diximus.

Quomodo excuſatur à reſtitutione.

Hanc ſententiam tenet Nauarrus conſilio 31. De vſuris. & alius quidam vir eruditus, cuius argumenta ibidem apud Nauarrum latè inſeruntur, qui inter reliqua dicit, videri hoc cambium approbatum potiùs quàm improbatum ſecunda Bulla Pij V. de Cambijs, data in gratiam Bononienſium; & in priori, quæ incipit, In eam, non fuiſſe reprobatum, aut inter ſicca cambia relatum cùm verè litteræ mittantur, & non redeant inanes. Idem tenet Silueſter verbo Vſura 4. quæſt. 9. numero 6. Sunt & alij multi recentiores eiuſdem ſententiæ, quamuis Dominicus Soto valdè eam reprobet lib. 6. q. 13. art. 5. Fauet quòd contractus præſumatur licitus, niſi probetur illicitus: dolus enim non præſumitur, niſi probetur, L. Quotiens, §. Qui dolo, ff. De probationibus & præſumptionibus. Conſulendus hac de re Silueſter citatus q. 10. num. 1.

Sanè vt ratio eſt, Lege poſitiua in vtroque foro obligante hæc cambia interdicendi, ita magna eſt, in conſcientia etiam non interdicta diſſuadendi: ita enim intricatè negotians, difficilè exuitur à negligentia, quantumuis rectam dicat ſe tenere intentionem, nam ſæpè ſiniſtra intentione hæc fieri, vt cambium videatur quod reuerà mutuum eſt, omnino fit veriſimile. Si tamen obtineri nequeat ne fiant eiuſmodi cambia; hoc monendum quod tradidit Silueſter, ne ex ſola temporis diſtantia lucrum accipiatur, & ne in alijs campſarius plus grauetur, quàm iuſtum ſit ex arbitrio bonorum & peritorum in arte campſoria.

Quæritur Secundò, Vtrùm excuſari poſſit iſte modus cambij: Campſor prorogat alicui indigenti centum ſcuta, ea lege vt intra certum tempus hoc eodem loco totidem ſcuta ſoluat eo pretio quo ſcuta valebunt in nundinis certi emporij, vbi certò ſciuntur plus valitura?

Reſpondeo, Hic ſimulatum eſſe cambium, ac verè mutuum vſurarium, vt patet ex Bulla Pij V.

Similiter Tertiò dubitari poſſit de hac forma: Petit quis à campſore pecuniam, qui dare recuſat niſi ad modum cambij Siculi, & ita paciſcuntur, cùm tamen ipſe campſor non habeat reſpondentem in Sicilia, aut ſi habeat, eo non ſit vſurus, ſed eodem loco, euoluto certo tempore, recepturus eſt quaſi in Siciliam pecuniam campſarij traieciſſet.

Reſpondeo, Etiam illud cambium ſecundùm omnes ſiccum eſſe & vſurarium, damnatum per eamdem Bullam Pij V. eamque communem eſſe ſententiam, teſtatur Nauarrus in cap. Nauiganti, num. 25. vbi monet, duplicem fore iniuſtitiam, ſi qui pecuniam hîc accipit, non ſolùm ſimuletur in Sicilia ſoluturus, ſed inſuper niſi chirographo illic ſatisfiat, iteratum cambium ſe hîc rurſum ſoluturum promittit.

At quæres, Quid ſi eamdem quam huic campſario dat pecuniam, legitimè erat impenſurus in cambium Siculum.

Reſpondeo, Putauit tunc Caietanus cap. 1. Opuſc. De cambijs, quem ſequitur Nauarrus, poſſe ratione intereſſe excuſari. At benè monet Toletus lib. 5. cap. 52. debere eum in computando hoc intereſſe ſubducere ſumptus, quos ſubiiſſet in cambio Siculo, item pericula quæ nunc reuerà non ſubijt.

Quæritur Quartò, Vtrùm inter realia cambia recipienda ſint, quæ ab initio pro futuris pluribus terminis continent certum intereſſe.

Reſpondeo negatiuè ex ſæpè citata Bulla Pij V. & deciſione Rotæ 315. parte 2. Hoc tamen an ex Iure poſitiuo tantùm & præſumptione procedat, patebit infrà Dubio vltimo.

DVBIVM VI.

Vtrùm licitè accipiant Campſores ſuas prouiſiones ſiue honoraria?

PROVISIONES ſuas vocant campſores lucra quæ detrahunt in compenſationem operæ & curæ ſuæ campſarijs præſtitæ aut præſtandæ. Hæ indubiè licitæ ſunt, quando non excedunt iuſtum modum.

Prouiſiones campſorum licitæ.

Vt autem diſcerni valeat vtrùm is excedatur, notandum Primò, Etiam quando campſor per pecuniam quam prior accepit, eſt lucraturus, eo tēpore quo ex condicto retinere eam poterit, poſſe nihilominùs ſtipulari eum ſuas prouiſiones: lucrum enim illud cùm ſit fructus induſtriæ ſuæ, non debet tranſcribere campſario, cuius eſt pecunia res in ſe ſterilis. Fit tamen interdum, vt propter eiuſmodi lucrum quaſi priùs petentes campſores ipſis campſarijs aliquid addant pro ſuo intereſſe, puta quatuor aut quinque pro mille, vt teſtatur Molina diſp. 409.

Notandum Secundò, Etiamſi campſor aut nummularius ſeu bancharius iuſtè accipiat ſuam prouiſionem ratione cuſtodiæ, puta quinque aut ſex ex mille; videndum tamen, ne is cui ex mandato campſarij aut deponentis numeratur, iniuſtè grauetur ſoluendo illa quinque aut ſex: quamuis enim campſor iuſtè illa detrahere poſſit, ſi ita pactus ſit, aut hoc habeat conſuetudo; fieri tamen poteſt vt iniuſtè decedant creditori, cui pecunia ex aſſignatione campſarij promptè eſt numeranda: quando enim aliter ſatisfacit campſor, puta ſpondendo apud ipſius creditorem, non ſolent ei detrahi iſtæ prouiſiones, ſed tandem ei detrahuntur, cui realis fit ſolutio. Verùm, vt dixi, iniuſtè ei decedunt, habetque actionem contra primum deponentem.

Notandum Tertiò, Si Petrus exiſtens Romæ habeat

habeat centum Antuerpiæ, quæ vellet tranſlata Romæ, & alius eum roget vt ſimilia centum, quæ ipſe habet Romæ, per cambium traijciat Antuerpiam, poſſe nihilominùs Petrum campſorem paciſci de ſuis prouiſionibus, eo ipſo quo prior rogatus eſt.

Ceterùm ex quibus titulis detrimenta illa cambiorum cum prouiſionibus exigi poſſint, vtcumque ex dictis patet. Sanè euidens eſt, ratione aſſecurationis ipſius ſortis & fideiuſſionis, quando ea intercedit, aliquid exigi poſſe: ratione autem operæ & induſtriæ non tantùm à campſore, ſed etiam à reſpondentibus tam campſoris quàm campſarij, exiguntur quaſi ex locatis operis, aut negotijs geſtis. Ceteros titulos operosè & ſatis methodicè congeſtos videre licet apud Conradum q.99.concluſ. 4.

DVBIVM VII.

Vtrùm poßit campſor paciſci de intereſſe aut recambio, ſi campſarius fuerit in mora?

RESPONDEO, Intereſſe ſuum indubiè poſſe exigere, ſicut de mutuatore diximus. Vetuit tamen Pius V. ne certum intereſſe ante euentum paciſcatur campſor, *Ne deinceps*, inquit, *audeat quiſque ſiue à principio, ſiue alias certum & determinatum intereſſe & in caſum non ſolutionis paciſci.* Non eſt etiam iniquum ex Iure naturæ, quòd recambia exigantur, id eſt vt cambium denuò cenſeatur reuolui, quando termino præſtituto campſarius non ſoluerit: hoc inquam iniquum ex ſe non erit, ſi certò recambium non plus ſit præſtitutum quàm poſtulet indemnitas. Verùm quia ſæpè multo plus præſtant recambia, aut ſanè incertum eſt, vtrùm indemnitas campſoris tantum lucri poſtulet; meritò Pontifex interdixit prorogari cambia aliter quàm vſque ad primas nundinas, vel vbi nundinæ non celebrantur, vſque ad primos terminos iuxta receptum locorum vſum. Prouiſiones tamen de recambijs integræ vix vmquam iuſtè accipiuntur, eò quòd faciliùs & ſecuriùs eadem cambia continuentur, quàm noua ineantur.

Recambium Iure naturæ iniquum non eſt.

Hæc recambia, ſubintellecta eiuſmodi limitatione, videtur approbare Nauarrus in dictum cap. Nauiganti, num. 34. fuitque ſententia DD. Pariſienſium, ſuper hoc conſultorum anno 1517. quos Nauarrus defendit contra Sotum lib. 6. q. 12. art. 5.

DVBIVM VIII.

Vtrùm ex Cambio cuſtodiæ licitum ſit lucrari?

CAMPSARIVS aliquando deponit pecuniam, ea lege vt ipſam campſor reſtituat ad placitum & vſum ſuum quando voluerit, aut ſuis creditoribus à ſe deſignandis. Campſor eiuſmodi depoſitarius poteſt ex tali onere ſuſcepto vel à Republica, vel à deponente lucrari ſtipendium operarum ſuarum quaſi conductarum, quia laborat recipiendo & ſeruando depoſitum, & cauendo errorem calculi, & ſimilia alia onera quædam ſubit. Ita Nauarrus in c. Nauiganti, nu. 36. Vbi notandum, aliquando pecuniam in ſpecie non dari nummulario, ſed ſolùm chirographum, & ſimiliter ipſum campſorem vel in pecunia, vel in ſolo chirographo ſolere facere ſolutionem: in quo ea occurret differentia, quòd quando ſolum chirographum cuſtodiæ eius committitur, non debeat tantum accipere, cùm labor longè minor ſit, faciliuſque illud cuſtodiatur quàm pecunia.

Lucrum ex cambio cuſtodiæ licitum.

Ceterùm rectè monet Molina, Iniuſtè, & non ſine onere reſtituendi campſores ſiue nummularios aliquando accipere aliquid eo ſolo nomine, quòd ex depoſita pecunia ſoluant ante tempus: iuſtificari tamen id poſſe, ſi reuerà illud quod intereſt, æquiualenter pro ſe allegare poſſint. Ita ferè ille diſp. 409.

DVBIVM IX.

Vtrùm ratione mutati valoris pecuniæ oporteat campſarium aliquid addere campſori?

RESPONDEO, Niſi aliter pactum ſit, damna diminuti valoris legitimi eſſe penes dominum pecuniæ, adeóque penes campſorem, ſi fortè campſarius prior ei numerauerit pecuniam traijciendam, & antequam traiectio perficiatur, valor minutus ſit. Attamen ſicuti de damni euentu, ita etiam de periculi illius æſtimatione, ſaltem manendo in Iure naturæ, poterit paciſci campſor. Patent hæc ex duobus principijs: vno, quòd res pereat domino ſuo; altero, quòd indemnitatem ſuam etiam in periculo, campſor æſtimare poſſit. Argumentum ex cap. Peruenit, De fideiuſſoribus, & ex L. Nec emptio, ff. De contrahenda emptione. Conſulere licet Molinam diſput. 402. vbi & alium caſum proponit, & ex profeſſo diſputat, Vtrùm lucrum fiat famuli, ſi pecuniam ad creditorem deferendam ſibi à domino traditam, in via per cambium commutet, & ex eo aliquid lucretur.

Ad quod reſpondeo, Quando famulus (eadem ratio nummularij, in cuius dominium pecunia non tranſijt) ſeruat dominum & domini creditorem indemnem, poſſe eum lucrum illud ſibi retinere, tamquam fructum ſuæ induſtriæ, quem ſuo ſolius periculo ſine alienæ rei detrimento acquiſiuerit: non ſeruat autem ſatis indemnem, ſi nouerat dominum habitualiter ſaltem malle vt illud lucrum habeat creditor, & ipſe creditor obtenta pecunia eadem ſpecie ſimiliter erat lucraturus, quod non poterit mutata moneta.

Dices, Etiamſi dominus ſibi mallet illud lucrum habitualiter quàm famulo, maneret nihilominùs famuli; ergo ſimiliter manet famuli, etiamſi dominus malit eſſe creditoris quàm famuli.

Reſpondeo, Iſtud non ſequi: quia dominus eo ipſo quo tradit pecuniam transferendam creditori, abdicat ſe poteſtate per eam lucrandi, non autem creditor eius caret hoc iure, ſi eam in ſpecie meliori voluerit ei tradi. Quòd verò non ſufficiat ad abdicandum ſeruo illud lucrum, voluntas domini malentis potiùs ſuum eſſe quàm ſerui, rectè ex eo oſtenditur, quòd etiam fur per rem furtiuam ſic lucrari poſſit, modò aliàs ſeruet dominum indemnem.

DV-

Digitized by Google

DVBIVM X.

Vtrùm Campſor cui pro ſorte debentur decem, pro intereſſe autem & prouiſionibus tria, quando ad computum recipit tria, poſſit ea accipere in ſolutum pro intereſſe & prouiſionibus, an verò teneatur tria minuere de ſorte?

SVPPONIT hæc quæſtio deciſionem alterius, qua quæritur, Vtrùm liceat campſori intereſſe & prouiſiones ſuas ita adijcere ſorti, vt eam augeant? Si enim ſors & detrimenta illa non maneant diſtincta, fruſtrà proponitur hæc dubitatio. Itaque hoc ipſum videndum eſt, vtrùm diſtincta manere debeant.

Intereſſe ſorti adijcere non licet.

DICO PRIMO. Etiamſi quod intereſt certo pretio, alioqui incertum ſit æſtimatum ab initio, nihilominùs non licebit illud adijcere ſorti, niſi fortè ſolui debebat ante ipſam ſortem ſtatim initio; multo minùs ſi incertum relictum ſit, poterit ante moram campſarij adijci ſorti. Eſt manifeſtum: quia intereſſe ſuccedit in locum vſuræ, ex vſuris autem etiam permiſſis alias exigi vſuras Iura non permittunt.

Neque proviſiones.

DICO SECVNDO. Prouiſiones non poſſunt ſorti adijci, ita vt ſummam augeant ex qua intereſſe debeatur etiam ante moram. Ratio eſt, quia prouiſiones non debentur niſi in cambij termino; & quando citiùs ſoluuntur, ea eſt anticipata ſolutio. Suppoſito ergo, non poſſe ſortem confundi cum intereſſe & campſoris prouiſionibus, reſpondeo ad propoſitam dubitationem, &

DICO TERTIO. Probabilius eſt, vbi campſarius aliud non expreſſit, aut etiam eo aliud exprimente, campſor diſertè proteſtatus eſt, ſe partem debiti quæ nunc ſoluitur, non acceptare pro ſorte, ſed pro cambij detrimentis, non teneri illam deducere ex tunc de ſorte, ſed ſolùm referre in ſolutionem prouiſionum & intereſſe. Hæc ſententia Probatur Primò ex communi & recepta mercatorum praxi. Secundò, quia prouiſiones illæ & intereſſe cenſentur campſori cedere loco fructuum quorumdam ſuæ ſortis, huic negotiationi impenſæ. Fructus autem vti & vſuræ licitæ ſoluuntur ante ſortem, L.1. C. De ſolutionibus.

Si dicas, Legem ſolùm loqui in caſu vbi debitor non expreſſit voluntatem ſuam, & relinquere in poteſtate eius, qui ex pluribus titulis debet, tempore ſolutionis eligere in quam cauſſam reddat, cùm quiſque in re ſua ſit moderator & arbiter.

Reſpondeo ad prius, Si in ſilentij paritate Lex velit priùs ſolui vſuras, æquum erit idem ſeruari vtroque contendente, vno pro ſorte, altero pro vſuris. Sanè redituum praxis fauet campſori; nam & ibi non accipitur quid in ſolutum pro ſorte, niſi priùs deductis canonibus ceſſis.

Ad poſterius reſpondeo, Regulare quidem id eſſe, ſed pati exceptionem in ſolutione eius quod intereſt, quodque, vt dixi, in locum vſurarum ſuccedit. Conſulendus Molina diſp. 565.

Dices iterùm, Id quod magis grauat debitorem, cenſendus eſt priùs ſoluere; ff. eod. L. In his verò.

Reſpondeo, Noſtrum caſum, quatenus intereſſe æquiparatur iuſtis vſuris, ibidem §. vlt. exceptum eſſe, adeò vt ſi dixerit campſor campſario, in ſortem ſimul & intereſſe ſe accipere quod datur, modò ſolùm adæquet intereſſe, pro eo ſolo cenſeri ſolutum debeat.

DVBIVM XI.

Vtrùm conditiones expreſſæ in Bulla Pij V. obligent campſores in conſcientia?

DECRETALIS iſta his ferè conſtat capitulis.

Contenta in Bulla Pij V.

Primò damnat omnia cambia ſicca, in quibus falsò fingitur alio loco futura ſolutio, cùm intendatur futura eodem vbi fit contractus.

Secundò damnat eum contractum, quo pecuniæ traduntur nomine ficti cambij, vt eodem loco vel alio cum lucro repetantur.

Tertiò damnat campſores, qui cùm priores dederint pecuniam, concedunt campſarijs longiorem terminum, quàm initio inter eos conuenerat, ſub expreſſo aut tacito pacto lucri, cùm verum non ſubſit intereſſe.

Quænam ex illa omnes obligent.

Hæc tria capp. omnes obligare, cùm ſint Iuris naturæ, dubium eſſe non poteſt, etiam vbi Bulla non eſt recepta, quia in illis ſolùm declarat Ius naturæ, quod ſignificant illa verba, *Quæ omnia nos vſuraria eſſe declaramus.*

Quartò ſtatuit, ne in realibus cambijs audeat campſor certum intereſſe ab initio vel alias, etiam in caſum non ſolutionis paciſci. Hæc conditio Iuris poſitiui eſt, quia, vt alibi diximus, licet ab initio certum intereſſe paciſci: & quia fundatur in præſumptione, putat Nauarrus cap. 17. numero 301. etiam vbi recepta eſt hæc Bulla, hoc cap. non habere locum in foro conſcientiæ, quando aliàs certificatio eſſet æqua coram Deo.

Triplex præſumptio, & quomodo in conſcientia locum habeat.

Verùm vt iſtud nonnihil examinemus, diſtinguenda eſt præſumptio: eſt enim quædam præſumptio hominis, qualis eſt Iudicis, non Iuris, quæ locum non habet in conſcientia, niſi ad vitandum ſcandalum. Eſt præſumptio quædam Iuris, ſed non de Iure. Hæc etiam locum non habet in conſcientia, imò & in foro externo contra ſe probationem admittit, haberque locum quando Ius in aliquo facto dubio præſumit, ſed non ita firmè ſuper præſumpto facto figit pedes ac ſuper vero. Tertia eſt præſumptio Iuris & de Iure, quando Ius ita ſuper præſumptione nititur, vt cõtra illud quod præſumit, nullã admittat probationem, ſed quod ſtatutum eſt velit haberi pro mero Iure: atque ita ex præſumptione lata Lex videri poſſit in conſcientia obligari, etiamſi præſumptio hîc & nunc locum non habeat, taliſq; videtur eſſe Pij V. in propoſito Conſtitutio, ita vt ſecundùm hanc opinionem peccet hoc modo exercens cambium vbi Bulla recepta eſt, etiamſi ei faueat æquitas certificationis lucri.

Verùm iſtud non per omnia placet, quia communis ſententia DD. eſt, quod ex ſola præſumptione Lex damnat, non eſſe damnandum in conſcientia comperta veritate. Ita Silueſter verbo Lex, q. 9. num. 2. Panorm. in cap. Is qui, De ſponſalibus.

Dixi, *comperta veritate*; quia quando veritas eſt dubia, etiam in foro conſcientiæ oportet

 ſequi

Digitized by Google

ſequi præſumptionem fori externi, vt benè docet Sanches in Decalogum lib. 1. cap. 10. numero 15.

Quæres, An ergo continuò quando quod præſumitur Lege, excluditur facti veritate, liceat quod prohibitum eſt admittere?

Reſpondeo, Non licere: quando enim Lex aliquid ſpeciatim prohibet, quia præſumit non niſi mala mente cum periculo aut ſcandalo fieri; tale factum prohibitum mali animi præſumptionem ſic innatam habet, vt qui illud admittit, verè faciat animo interpretatiuè malo, etiamſi aliàs verè bono & ſimplici animo faciat, niſi particularis aliqua cauſſa excuſet, vt admodum vtiliter notauit Nauarrus in cap. Ita quorumdam, De Iudæis, notabili 10. numero 26. Quod forſan non abs re propoſito noſtro applicauimus.

Quintò prohibet Pontifex, ne vltra primas nundinas, aut conſuetos terminos vbi nundinæ non exſpectantur, cambia exerceantur, videlicet cum extenſione proportionali lucri. Iſtud etiam merè eſt Iuris poſitiui.

Sextò præcipit; vt in præfigendis ſolutionis terminis ratio habeatur longinquitatis & propinquitatis locorum in quibus futura ſit ſolutio, ne quando ſecùs fit, detur occaſio fœnerandi. Iſtud etiam quamuis rationi naturali ſatis conforme, aliquid habet admixtum poſitiui Iuris, quod fundetur in præſumptione vſuræ. Fortè tamen non intendit Pontifex ſimpliciter eos damnare, qui pro maiori diſtantia nundinarum plus exigunt, ſed loquitur de cambio locali, ſine reſpectu ad nundinas. Hinc patet, quouſque in his partibus, vbi recepta non eſt, obligent capp. dictæ Decretalis alioqui ſaluberrimæ.

CAPVT V.

De Reditibus.

DVBIVM I.

Quid ſit Cenſus?

OMISSIS aliis acceptionibus vocabuli Cenſus, quas accuratè refert Couarruuias lib. 3. Variarum reſolut. cap. 7. numero 1. adeoque etiam illa vnde Cenſores apud Romanos dicti, de qua L. 2. §. Poſt deinde, ff. De origine Iuris; nobis hîc reditus ſeu cenſus nihil eſt aliud, quàm ius exigendi penſionem annuam ex re vel perſona alterius vtili vel fructifera.

Cenſus.

Dico, *ius exigendi*; quia cenſus non ſunt ipſæ penſiones, ſed ius eas exigendi, cuius correlatiuum eſt debitum aut ſeruitus præſtandi in re vel perſona obnoxia, vt docet Conradus quæſt. 72. ſuppoſitione 1. Ceterùm cùm iſtæ relationes ſola voluntate exteriùs declarata & acceptata conſtituantur, & ab animo hominis dependeant, patet reditum non eſſe rem corporalem; vt vel hinc liqueat, quantùm pecuniarius reditus à pecunia differat; quamuis & alia manifeſta ſit differentia: cùm enim pecunia ſit res mobilis, reditus inter bona immobilia cenſetur, vt patet Clementina Exiui, §. Cumque annui redditus, De verborum ſignificatione.

Reditus differt à pecunia.

Dico, *annuam*; quia ſi ius emas ad fructus rei vnius anni, potiùs eſt conductio rei quàm emptio cenſus.

Dico, *alterius*; quia ſuper re propria nemo cenſum habet; hoc enim cenſus differt ab emphyteuſi, quia in emphyteutico contractu manet res in dominio directo prioris domini, in conſtitutione autem cenſus dominium transfertur in alium ab emptore, ſi non erat alterius. Ita docent Gloſſa & Panormitanus in cap. Conſtitutus, De religioſis domibus. Vnde natum commune illud elogium, *Cenſum ſoluimus de re noſtra, penſionem de aliena*; quamuis in rigore non ſemper ſeruetur hæc vocum proprietas.

Differt cenſus ab emphyteuſi.

Hinc & aliæ differentiæ naſcuntur, vtpote 1.
quòd res emphyteutica, eo ipſo quo non ſoluitur
penſio intra biennium quando debetur Eccleſiæ,
aut intra triennium quando ſæculari, res cadat in
commiſſum, non autem in cenſu, niſi fortè ita
cautū ſit; quomodo vtrùm liceat, infrà ſuo loco di-
cemus. Item, quod notauit Panormitanus, rem 2.
ſpiritualem non poſſe concedi in emphyteuſim,
ſed benè ad cenſum. Conſiderat enim, in emphy-
teuſi penſionem reſeruari in compenſationem
Iuris conceſſi; in cenſu autem in memoriam con-
ceſſæ libertatis, aut in ſignum prærteritæ ſubiectio-
nis. Poſtremò, quòd emphyteuta non poſſit rem 3.
emphyteuticam vendere, domino directo non
monito, alioqui res cadit in commiſſum, & præ-
tereà ex pretio proprietarius partem accipit, puta
quinquageſimam, quam vocant Laudemium; res
autem cenſualis poſſit vendi inſcio eo qui habet
reditum.

Denique addidi, *vtili vel fructifera*, id eſt quæ fructificat ſalua ſubſtantia; quia res quæ nullo modo poteſt eſſe vtilis, non eſt capax debiti cenſualis, vt infrà patebit: ſimiliter perſona (ſi quæ talis ſit) quę neque bona habet in re, neque in ſpe, neque opera ſua aut induſtria ſua vllo modo poteſt eſſe vtilis. Eadem eſt ratio de re cuius vſus eſt abuſus ſeu conſumptio, vt notat Medina q. 11. De vſuris, initio.

DVBIVM II.

Quotuplex ſit Cenſus?

CENSVS variè diuiditur. Primò, Cenſus quidam realis, qui fructus rei vendicat. Alius perſonalis, qui induſtriam & prouentus perſonæ ſibi habet obnoxios. Alius mixtus ex reali & perſonali, vbi vel perſona principaliter & res in ſubſidium obnoxia eſt, vel econtrà res principaliter, & perſona cum aliis ſuis bonis acceſſoriè obligatur.

Cenſus primò diuiditur in reale, perſonale, & mixtū.

Secundò, Realis alius reſeruatiuus, quando acquirens reditum, rem alienat; alius conſignatiuus, quando reſeruans rem, reditum alienat.

Secundò, in reſignatiuum & conſignatiuū.

Tertiò, Reditus quidam certus, alius incertus eſt. Certus, quando quantitas penſionis abſolutè determinata eſt, puta ſex modij aut ſex floreni. Incertus, quando indeterminata eſt, puta tertia pars fructuum, aut quinta, qualem Ioſeph conſtituit Ægyptiis, Geneſis 43.

Tertiò, in certum & incertum.

Quartò, Reditus alius eſt fructuarius, quando penſio eſt in fructibus, puta in frumento, vino, oleo: alius pecuniarius quando in pecunia.

Quartò, in fructuariū & pecuniarium.

Quintò, Reditus alius eſt perpetuus, qui per ſe numquam exſpirat: alius temporalis, qui certo annorum ſpatio, aut vita vnius vel alterius, aut aliter tempore ita circumſcriptus eſt, vt aliquando per ſe exſpiret. Quando tempus, ad quod eſt definitus,

Quintò, in perpetuum & temporalem.

tus,

Digitized by Google

tus, minus eſt decennio, dicitur ad modicum tempus.

Sextò, in redimibilem & irredimibilem. Sextò, Reditus alius eſt redimibilis, alius irredimibilis. Quæ diuiſio quamuis propriè conueniat reditui perpetuo, poteſt tamen etiam accommodari temporali.

Conſignatiuus, quando aliud non conſtat eſſe pactum, præſumitur redimibilis, reſeruatiuus irredimibilis; alioqui ſecundùm naturam genericam, quatenus cenſus merx quædam eſt quæ tranſit in dominium alterius, nullus cenſus eſt redimibilis. Item omnis cenſus eſt redimibilis volente emptore, quia rei ſuæ quiſque legem ponit.

DVBIVM III.

Vtrùm nouum Reditum liceat emptione & venditione conſtituere?

Opinio Henrici. HENRICVS à Gandauo, Quodlibeto 8. negat quoad reditum conſignatiuum: cui conſentiunt Innocentius & Ioannes Andreas, quos refert Siluester verbo Vſura 2. quæſt. 12.

Reditus licite conſtituuntur. Sed communis & certa ait licere. Sanè Pontifices Martinus V. & Calliſtus III. in ſuis Extrauagantibus, quæ exſtant inter communes De emptione & venditione, nullum faciunt diſcrimen noui & veteris reditus, quando eos ſub certis conditionibus approbant. Deinde cùm fateantur aduerſarij licere emere veteres, & donatione conſtituere nouos; cur non etiam licebit nouos conſtituere venditione & emptione? Qui enim emit reditum veterem, non poteſt melius ius habere, quàm is à quo cauſſam habet. Si ergo hic non rectè emit, nec iſte, vt benè Gabriel in 4. diſt. 15. q. 12. art. 2. concluſ. 2. Item ſi res mea vendibilis ſit, ſicuti eam licet donare, ita etiam vendere, vt per ſe patet; alioqui mirum erit, quòd ius in te tranſlatum per donationem in te melius ſit, quàm erat in donatore, vt tu vendere poſſis, quod ipſe vendere non potuiſſet.

Obiectio Henrici. At inquit Henricus, Venditio quidem videtur, ſed verè eſt mutuum, & ſperatur aliquid vltra ſortem, quia ſupponitur, aut ſaltem ſperatur, quòd penſiones temporis decurſu ſuperabunt ſortem.

Reſp. Verùm iam antè indicauimus, reditum non eſſe ipſas penſiones, ſed ius eas recipiendi, adeòque qui emit reditum, non mutuat, neque emit anticipato pretio, ſed parata pecunia emit ius, quod ſtatim ei traditur, cuius fructus ſunt penſiones, quæ poſteà ſuccedunt, & priùs non debentur antequam cedant; emit, inquam, iuſto pretio, vt nulla hìc iniquitas appareat.

Obiect. 1. Dices, Merx debet exſtare antequam vendatur, vt poſſit quaſi venalis proſtare; atqui nouus reditus non exſtat ante huiuſmodi venditionem.

Reſp. Reſpondeo, Satis exſtare vt vendi poſſit in pleno iure quod dominus habet in re ſua: decerpit enim quando reditum vendit, quaſi particulam quamdam iſtius iuris, ſicuti etiam quando vendit vſumfructum aut ſeruitutem in agro vel domo.

Obiect. 2. Dices iterùm, Nihil fundi ex quo reditus ſoluetur venditur, ſed fundus ſolùm datur in pignus virtualis mutui vſurarij.

Reſp. Reſpondeo, Verè ius quod dominus habet ad hanc fructuum partem vendi, & quamuis fundus ſubiectus reditui ſoleat eius dici hypotheca, non eſſe tamen inſtar communis hypothecæ, ſed potiùs inſtar fundi vectigalis, rectè docet Couarruuias vbi ſuprà numero 7.

Dices Tertiò, Saltem non eſſe iuſtam emptionem, eò quòd ius recipiendi quotannis talem penſionem longè pluris valeat quàm pretium quod ſoluitur pro cenſu; ſæpè enim contingit penſiones in duplum & ampliùs excedere, puta quando reditus emptus nummo decimoſexto durauerit vltra triginta duos annos. *Obiect. 3.*

Reſpondeo, De iuſto pretio reditus infrà dicemus: nunc dico cum communi & Molina diſp. 385. etiamſi excedant poſtmodum decurſu temporis penſiones, nunc tamen ius per interualla eas accipiendi non plus valere. Si enim ius exigendi illas penſiones adæquet in pretio ipſas penſiones, nullo poterit pretio æſtimari ius perpetuò eas exigendi: imò & agri pretium erit infinitum, quia ius perpetuò eius fructus percipiendi in venditione ipſius transfertur. *Reſp.*

DVBIVM IV.

Quæ ſint neceſſaria in contractu cenſuali ex Iure naturæ?

VT emptio & venditio reditus iuſta ſit, ex Iure naturæ Primò requiritur, Vt venditor verè deſignare poſſit rem exſtantem, ſuper qua realem & perpetuum reditum conſignet. Realis enim reditus ab eo conſtitui non poteſt, qui rem non habet: rei enim non exiſtentis actu, aut [illegible]tem ſpe & potentia, fructus aut ius ad illos vendi non poſſunt; emptio enim & venditio ſine re quæ veneat intelligi non poteſt, ff. De contrahenda emptione, L. Nec emptio. Neque tamen opus eſt ſpeciali expreſſione, ſed ſufficit ſi venditor bona omnia ſua immobilia reditui ſubijciat, vt dicemus Dub. 7. *Conditiones Iure naturæ requiſitæ.* 1.

Secundò requiritur, Vt res ſuper qua reditus conſtituitur, verè ſuppeditare tantumdem apta ſit, quantum reditus requirit, in eoque non impediatur prioribus alijs oneribus: aliàs iterùm vendetur quod non eſt, vel ſanè quod alteri priùs obnoxium eſt. 2.

Limitandum tamen hoc Primò ad reditum merè realem: ſi enim mixtus ſit, non eſt neceſſum vt totum ſuppeditare debeat ſubiectus ei fundus quod reditus requirit: quomodo vera erit hac de re ſententia Soti, abſolutè negantis opus eſſe vt fructus rei adæquent cenſum, lib. 6. quæſt. 5. art. 1. quamuis ipſe ex falſo id aſſerat fundamento, exiſtimans nullum eſſe reditum merè realem, de quo infrà.

Limitandum Secundò, Vt locum non habeat, quando res ſaltem mediatè tantumdem præſtare apta eſt. Quod notauerim contra Medinam ſuprà corollario 4 qui exiſtimare videtur, etiamſi domus empta ſit bis mille verbi gratia florenis, non poſſe ſuper ea conſtitui reditum centum florenorum, nummo decimoſexto, ſi annuè non ſuppeditet ex locatione niſi quinquaginta aut ſexaginta; ſufficit enim quòd verè valeat bis mille florenis, & ſit res immobilis, poſſet enim ex eius pretio conſtitui cenſus centum vigintiquatuor florenorum, & ſuper illo maiori, alius centum florenorum, virtute itaque ſufficit ad cenſum centum.

Hinc infertur, non opus eſſe vt res actu ſit

Digitized by Google

fructifera, puta quia cùm elocari poſſit, non elocatur, aut inculta negligitur, vt docet Nauarrus in cap. Si fœnerauetis 14 quæſt. 3. num. 113 & 117.

3. Tertiò requiritur, Vt merè realis reditus pereat pereunte re cenſuali: ius enim recipiendi partem fructuum extinguitur, quandocumque ius vſu-fructuarij omnino cum re ipſa extinguitur.

4. Requiritur denique ex communi Lege venditionis, Vt cenſus ematur iuſto pretio. Quodnam autem ſit illud, dicetur infrà Dubio 16.

DVBIVM V.

Quæ conditiones ſint neceſſariæ ex Iure poſitiuo ad iuſtum Reditum?

Conditiones Martini V. & Calliſti III.

APPROBARVNT redituum conſtitutionem ſummi Pontifices Martinus V. & Calliſtus III. ſed ſub octo ferè conditionibus.

Prima eſt, Vt cenſus ſuper certis bonis immobilibus conſtituatur.

Secunda, Vt ſola illa realis hypotheca maneat obligata redituario, non autem ipſe dominus hypothecæ.

Tertia, Vt certo & competenti pretio reditus conſtituatur.

Quarta, Vt pretium tempore contractus integrè ſoluatur in pecunia numerata.

Quinta, Vt ſemper liberum ſit venditori reditum redimere, vel totum, vel pro parte.

Sexta, Vt nullo caſu venditor maneat obligatus ad reditum redimendum.

Septima, Vt re cenſui obligata pereunte, pereat etiam reditus.

Octaua, Vt res eadem non minùs annuè pariat quàm exigat reditus.

Pius V in Decretali ſua De cenſibus, quæ incipit, Cùm onus Apoſtolicæ ſeruitutis, conditiones illas octo, ſub quibus Martinus & Calliſtus probauerunt cenſus, videtur requirere tamquam neceſſarias: requirit autem diſertè ſequentes.

Conditiones Pij V.

Primò, Ne conſtituatur reditus niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habetur de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit, adeò vt non ſufficiat generatim deſignari omnia bona venditoris.

Secundò, Ne reditus ematur, niſi pecunia verè numerata, præſentibus teſtibus & Notario, & in ipſo actu celebrationis inſtrumenti, adeoque tempore contractus cenſualis.

Tertiò, Ne emptor reditus vllo modo accipiat aut in pactum deducat anticipationem penſionum, antequam reuerà tempus earum aduenerit; verbi gratia, ne de pretio quod numerat, tollat anticipando primum canonem.

Quartò, Ne apponantur conuentiones directè aut indirectè obligantes eum ad caſus fortuitos, qui aliàs ex natura contractus non teneretur: eiuſmodi enim conuentiones non ſolùm prohibet Pontifex, ſed etiam inualidat.

Quintò, Ne reſtringatur vllo modo facultas alienandi rem cenſualem: vult enim Pontifex rem ipſam ſemper ac liberè, ac ſine ſolutione laudemiæ ſeu quinquageſimæ, aut alteriùs quantitatis vel rei tam inter viuos quàm in vltima voluntate, alienari.

Sextò, Vbi res vendenda ſit, vult Pontifex dominum cenſus aliis omnibus præferri, eique denuntiari conditiones quibus vendenda ſit, & per mentem expectari.

Septimò, Vt ex toto irrita ſint pacta quæ habeant, moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, aut certas expenſas, aut certa ſalaria, aut talia ſalaria & expenſas qualia medio creditoris iuramento liquidanda occurrerint, aut quod rem ipſam cenſualem amittet, aut aliquam eius partem aut aliud ius ex eodem contractu vel aliunde quæſitum, aut in aliquam pœnam cadet.

Octauò, Ne canonibus præteritis vel futuris cenſus augeatur, aut nouus creetur ſuper eadem vel alia re in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ.

Nonò, Irritat Pontifex pactum quo onera aliqua imponuntur ei cui ex Lege aut conſuetudine aliàs non incumbunt, vt ſi quid Reipublicæ ex cenſu pendendum ſit.

Decimò, Vt cenſus in poſterum creandus re perempta aut ſterili effecta, in perpetuum, vel tota, vel ſecundùm partem ad ratam pereat, & eodem pretio quo emptus eſt ſemper poſſit extingui, non obſtante vlla præſcriptione aut pacto contrario.

Vndecimò, Vt bimeſtri ante reditus redemptionem, redituario fiat inſinuatio, & poſt eiuſmodi denuntiationem, intra annum tamen, pretium etiam ab inuito repeti poſſit.

Duodecimò, Vt emptor ab inuito venditore pretium non repetat.

Decimotertiò, Vt venditor redimere poſſit quandocumque voluerit, ſeruata denuntiatione, per bimeſtre, vt dictum eſt, præmittenda.

Poſtremò, Vt pretium ſemel cenſui conſtitutum, numquam ob temporum aut contrahentium qualitatem aut aliud accidens, minuatur vel augeatur, ne quidem quoad vltimo contrahentes.

DVBIVM VI.

Vtrùm hæ Martini V. Calliſti III. & Pij V. conditiones vbique obligent.

DE Martini & Calliſti Conſtitutione hoc dubitari poteſt, Vtrùm ipſi conditiones quas exprimunt, ita requirant, vt aliter emptionem cenſuum factam reprobent. Hoc enim quidam putauerunt, è quibus eſt Bartholomæus Carantza in Summa Conciliorum, in actis Martini V. Sotus, Couarruuias, Nauarrus & alij. Cui opinioni, vt ſuprà inſinuaui, videtur fauere Pius V. initio ſuæ Extrauagantis: dicit enim, ab Anteceſſoribus ſuis limites eſſe conſtitutos contractibus cenſualibus. *Sententia.*

Aliorum opinio eſt, Pontifices iſtos ſimpliciter ſolùm approbaſſe ſecundùm illam formam ſibi propoſitam conſtitutos cenſus, non autem damnaſſe aliter conſtitutos. Ita Valentia, & alij complures. *Sententia.*

Dicendum videtur, vtramque opinionem quodam ſenſu veram eſſe. Pontifices enim illi duo non damnarunt expreſsè quidem cenſus aliter conſtitutos, ſed implicitè quodammodò improbarunt: cùm enim cenſus natura ſua odioſi ſint, tamquam vſurarum ſuccedanei, vt ex communi docet Rodericus lib. 1. De cenſibus, quæſt. 6. numero 47. ad eorum iuſtitiam ponderare videntur Pontifices has conditiones, tamquam vel ex natura

tura rei, vel poſitiua iam Lege neceſſarias, eò quòd nemo vſurpare debeat hos contractus aliter quàm Lege ſancitum ſit, cùm natura ſua lubrici ſint, & facilè exorbitent. Vnde patet, quomodo accipiendum ſit, quòd poſteriores Pontifices laxiores poſtmodum conditiones cenſuum indulſerint, vt poſt Martinum V. feciſſe videtur Nicolaus V. in Bulla quadam quæ incipit, Sollicitudo paſtoralis, in qua conſtat ipſum declaraſſe, non eſſe neceſſarium vt res certa deſignetur quæ cenſui ſupponatur; approbat enim emptionem cenſus (eo tamen pretio vt cenſus decimam partem ſortis non excedat) in qua nulla certa bona exprimuntur, ſed obligantur venditoris res in communi: qua forma vtebantur Siculi, pro quibus Pontifex cōſulebatur. Similia ſtatuit Paulus III. in Bulla quæ incipit Dilectus: item Gregorius XIII. iiſdem Siculis conceſſit contractum cenſualem ſub tribus his capitulis: Primo, Vt conſtituatur ſuper re certa vna vel pluribus, poſſitque etiam addi vniuerſitas bonorum vendentis. Secundo, Vt venditor redimere poſſit quandocumque voluerit. Tertio, Ne penſio annua excedat decimam partem ſortis.

Illud interim certum eſt, Pium V. non ſolùm Martini & Calliſti conditiones, ſed etiam alias plures iam memoratas, tamquam neceſſarias requirere. Verùm de hac Pij Conſtitutione ſimiliter ferè ſentiendum eſt ac de ſimili ſuper cambiis edita, de qua ſuprà; multis enim locis recepta non eſt. Vbi autē non eſt recepta, vt conſtat hîc in Belgio non eſſe, & in Hiſpaniis, teſte Roderico ſuprà quæſt. 4. numero 28. non obligabit, niſi quatenus declarat aut innouat quæ aliunde obligant, qualia in primis ſunt quæ obligant ex Iure naturæ, quæ diſcerni poterunt ex illis quæ ſparſim hoc Capite tradimus. Vbi autem recepta eſt, non vult Nauarrus in cap. *Si fœneraueris*, numero 106. præſumptione per eam inducta quempiam in conſcientia iudicandum eſſe vſurarium, ſi contrarium coram Deo conſtet.

Illud credibile, noluiſſe Pontificem hanc ſuam Decretalem obligare, vbi promulgata non fuerit, propter admodum notabilem & præiudicialem quam continet mutationem circa contractum merè ciuilem, quamuis Leges Pontificum, etiamſi non contineant Legem naturæ aut diuinam, debeant ſeruari circa ea in quibus vertitur periculum animæ in vtroque foro apud omnes Chriſtianos, vt docet Nauarrus ſuprà.

Secundò, Vbi promulgata eſt, ſi vſu populi non ſit recepta, aut pro ea deprecanda per Principem ad Pontificem ſupplicatum eſt, vt factum eſſe in Hiſpaniis teſtatur Rodericus, aut decennalis contra eam conſuetudo præſcripſit, iterùm probabile eſt in conſcientia non obligare.

DVBIVM VII.

Super quibus rebus poßit conſtitui Cenſus?

Super alio reditu poteſt.

DICO PRIMO. Etiam ſuper alio reditu poteſt reditus conſtitui, ſeruatis aliquot conditionibus. Eſt communis, Nauarri ſuprà, n. 87. Molinæ diſp. 389. Valentiæ De cenſibus, puncto 2. Fauet Bulla Pij V. in qua propter reditum ſuper reditu conſtituendum videtur dici, quòd poſſit reditus conſtitui etiam ſuper re quæ pro immobili habeatur. Confirmatur ex vſu: ſæpiſſimè enim reditus minores priuatorum conſtituuntur ſuper maioribus reditibus communitatum.

Vna autem conditio hîc requiſita eſt, Ne reditus, ſuper quo alius conſtituatur, ſit minor; debet enim eſſe vel maior, vel ſaltem æqualis, nam & ſuper æquali poſſe conſtitui, tenent Nauarrus & Molina ſuprà.

Altera eſt, Ne reditus obnoxius alteri ſit redimibilis. Ita Medina quæſt. 11. De vſuris, §. Sequitur ampliùs, & Molina ſuprà. Aliàs enim contingeret, priori reditu redempto alterum euaneſcere, vel ſanè fieri merè perſonalem, quod prohibet Pius V. Ceſſante tamen Lege poſitiua contraria, & poſito quòd liceat conſtituere reditum merè perſonalem aut mixtum, de quo infrà, non apparet quomodo non poſſit ſuper reditu redimibili reditus alius conſtitui. Imò ſi ab initio obliget ſe venditor, quòd in caſum redemptionis ſubſtituet aliam rem fructiferam immobilem, ex qua continuetur reditus, ne quidem Conſtitutioni Pij V. videtur contrauenire.

Super re mobili non conſtituitur.

DICO SECVNDO. Super re quæ neque ſit, neque cenſeatur immobilis, non poteſt reditus realis conſtitui perpetuus, poteſt tamen temporalis. Ita Medina vbi ſuprà. Patet prior pars; Quia res mobilis non eſt perpetua: nam quod de gemmis quidam hîc mouet, moralem vix habet conſiderationem, cùm & illæ ſi non perire, ſaltem amitti facilè poſſint.

Poſterior pars Probatur; Quia vt benè Valentia ſuprà, ſi in ſolo Iure naturæ ſiſtamus, poteſt reditus vendi ex quacumque re, ex qua venditor ius habet percipiendi vtilitatem; cuius penſionem velit vendere. Vnde vlteriùs colligitur, etiam ſuper pecunia mercaturæ deſtinata, poſſe vtcumque reditum aliquem ſaltem temporalem conſtitui: ſecùs dicendum de pecunia in ſe conſiderata, prout quolibet vſu conſumitur. Ita ferè Conradus quæſt. 72. ſuppoſitione 5.

Super omnibus bonis indefinitè poteſt.

DICO TERTIO. Secundùm Ius naturæ non peccat qui reditum vendit ex omnibus ſuis bonis, nulla re nominata, aut certis finibus deſignata. Ita ex communi ſententia tenet Gabriel ſuprà quæſt. 12. art. 2. concluſ. 1. Poteſt autem id fieri duobus modis: Vno, vt res ſingulæ obligentur in ſolidum; quo modo cariùs emendus eſſet cenſus, aut aliter hoc grauamen deberet venditori compenſari: Altero, vt cum bonis diuidatur cenſus ſine obligatione illa in ſolidum; & hoc modo ſubleuandus eſſet emptor, qui diuiſa hereditate venditoris cogeretur diuidere reditum.

DICO QVARTO. Super re prorſus inutili reditus conſtitui non poteſt. Patet ex definitione reditus. Sufficit tamen vt poſſit eſſe vtilis, vt ſi turris ſit quæ quidem non elocetur, elocari tamen poſſit.

DICO QVINTO. Quando res cenſui ſubiecta, pro parte ſit ſterilis in perpetuum, puta quia à mari occupatur, & reliqua pars non ſufficit penſioni cenſus, perit cenſus qui ex reliqua parte pendi non poteſt: imò pro rata perit, etiamſi pendi ex altera poſſit, vbi aliter non eſt pactum, etiamſi Bulla Pij V. non obliget; ex natura enim contractus ita dicendum eſſe rectè oſtendit Molina diſp. 391. clauſ. 8. Secùs dicendum, quando nulla pars rei omnino ſit ſterilis, ſed vbertas per totam ſit remiſſior etiam in perpetuum: ſi enim

Digitized by Google

prouentus ita imminuti ferant, pendetur nihilominus cenſus.

Pereunte re, perit cenſus. DICO SEXTO. Quando tota res cenſui ſubiecta perit, aut inutilis fit, etiam cenſus extinguitur, ſi merè realis fuerit, & res illa ſola ſubiecta fuerit & in perpetuum pereat.

Dico, *ſi merè realis fuerit*; quia ſi erat perſonalis, etiamſi hic fundus qui perijt erat hypotheca, non perit cenſus, nec minuitur, ſed ſolùm perit eius aſſecuratio. Excipiendus etiam hic erit caſus, quo venditor cenſus dixerit, rem cenſualem non eſſe caducam, cùm ſciret eſſe; teneretur enim de hoc vitio occulto & occultato, ſicut in alijs mercibus teneri diximus, quando De venditione.

Ceterùm extendenda eſt aſſertio, vt etiam locum habeat quando in contractu non fuerit hoc expreſſum, quòd cenſus re pereunte periret, vt contra Couarruuiam docet Molina diſp. 383.

Dixi, *in perpetuum*; quia ſi res ſit ſolùm ſterilis ad tempus, non perit reditus, remiſſionem tamen pro rata accipit debitor quando extra culpam eſt. Vnde etiam conſequens videtur, ſi pars rei cenſualis ad tempus inutilis eſt, pro rata minuendum cenſum.

DICO SEPTIMO. Nemo poteſt validè rem alienam reditui quem vendit ſubijcere; emptori tamen re euicta non tenetur ſortem reſtituere, ſed aget emptor aduerſus eum vt idoneas hypothecas cenſui ſubijciat. Ita Rodericus lib. 2. q. 7. numero 7.

DICO OCTAVO. Quando cenſui reali duæ res ſubiectæ ſunt, verius videtur, niſi aliter cautum ſit, vtramque in ſolidum obligari, non quidem planè ex natura rei, ſed quia tacitè ineſt eiuſmodi pactum emptioni cenſus, nullo refragante Iure, eò quòd aliter cenſus vix emeretur ſuper pluribus fundis: præſtaret enim vnum habere obligatum qui ſufficiat, quàm ſubire illud periculum in plures minutas partes diuidendi reditum, per heredes aut ſucceſſores venditoris reditus. Ita Molina dicta diſp. 391. clauſula 8. Exiſtimarim, idem eſſe dicendum quando reditus indefinitè conſtitutus eſt ſuper omnibus bonis conſtituentis.

Hinc ſequitur, Etiamſi vna res cenſualis vel in parte, vel tota, vel in perpetuum, vel ad tempus pereat aut ſterilis fiat, nihil debere minuere redituarium de ſua penſione, modò altera res in ſolidum obligata, ei ſoluendæ ſufficientem prouentum habuerit.

DICO NONO. Longè alia eſt ratio immobilis hypothecæ reditus perſonalis & fundi cenſualis, quia hypotheca perſonali cenſui accedit per contractum aſſecurationis, ideoq; ſi plures fundi in hypothecam aſſignentur, ſemper licet in illas hypothecas creditori ex natura contractus agere in ſolidum: & in hoc ſpectata præcisè natura contractus, potior eſt habens perſonalem quàm realē reditum, ſicut & in eo quòd pereunte re obligata non pereat reditus; in alio tamen realis redituarius eſt potior, quòd non teneatur ſequi perſonam debitoris, ſed in rem à quocumq; poſſeſſam principaliter & primariò agere poſſit: poſſeſſor autem reditus perſonalis cum hypotheca non poteſt agere in rem ab alio iam fortè poſſeſſam, niſi in ſubſidium, quando & debitor & omnia eius bona non ſufficiunt.

DICO DECIMO. Poteſt reditus conſtitui etiam ſuper bonis Eccleſiaſticis, ſed maiori id fieri debet ſolemnitate, quia vendere reditum, præſertim perpetuum & irredimibilem, eſt quodammodò alienare.

DICO POSTREMO. Super Eccleſia ipſa, fundo, aut area eius non poteſt reditus conſtitui: eſt enim Eccleſia immunis ab omni penſione & onere, etiam ex priori pacto prouenıente. Suarez contra errores Anglicanos lib. 4. cap. 20. num. 20.

DVBIVM VIII.

Vtrùm liciti ſint Cenſus perſonales?

CONTROVERSA admodum hæc quæſtio eſt, Vtrùm ex natura rei licitum ſit emere reditum perſonalem? multi enim DD. negant; imò hanc communem opinionem teſtantur eſſe Couarruuias lib. 3. Variarum cap. 7. numero 5. & Rodericus lib. 1. q. 4. numero 32. Molina diſp. 387. communiorem eſſe dicit; Nauarrus in cap. Si fœneraueris, (14. q. 3.) numero 81. dicit ferè omnes eam tenere, & eamdem ipſe ſequitur, & fusè ibidem defendit. Pro hac ſententia ita ferè licebit argumentari: *Prior ſententia.*

Primò, Martinus V. & Calliſtus III. ſolos illos approbant cenſus, qui creati fuerint ſuper debitoris bonis, agris, domibus, prædijs, poſſeſſionibus, & hereditatibus, iiſque pereuntibus volunt reditum perire, & debitoris perſonam planè liberam eſſe: ita enim accipienda ſunt verba, quibus vterque Pontifex diſponit, etiam pereuntibus illis bonis, non poſſe venditores conſtringi ad reſtituendam pecuniam. *Probatur 1.*

Dices, Potiùs contrarium inde colligi; eo enim indicare Pontifices, venditores cogendos eſſe ad annuam penſionem, etiam deſtructis bonis: niſi enim ita voluiſſent, hoc ipſum explicuiſſent, vt monet Couarruuias ſuprà citatus. Sanè ſi extincta re, extinctus omnino ſit reditus, videri poſſit non operæ pretium fuiſſe monere, quòd capitale repeti eo caſu non poſſit.

Reſpondeo, In eo falli Couarruuiam, vt benè Molina ſuprà: ideò enim Pontifex vterque dicit, ne quidem eo caſu quo res periiſſet, licere emptori à venditore pretium repetere, quòd tunc reditu prorſus inutili facto, & non ampliùs currente penſione maior ratio videbatur vrgendi repetitionem ſortis.

Secundum argumentum petitur ex Iure Ciuili & Canonico, quod prohibet hominem liberum pignori dari, L. Qui filios, C. Quæ res pignori obligari poſſunt, & cap. Lator, De pignoribus; videtur enim in reditu perſonali homo liber pignoris loco eſſe. 2.

Tertium petitur ex natura emptionis: illa enim poſtulat, vt periculum rei venditæ & traditæ ad emptorem pertineat, vt patet ex dictis De emptione; in venditione autem reditus perſonalis ſemper manet periculum penes venditorem aut eius heredes. 3.

Quartum ex periculo vſuræ: ſi enim reditum perſonalem vendere liceat, iam generale pallium inuentum eſt omnium vſurarum. Dicet enim quiuis mutuator qui lucrum quærit, ſe emere à mutuatario ius accipiendi quotannis ſex, donec centum mutuò data recipiat. 4.

Quin-

Digitized by Google

5. Quintum, Si liceat emere reditum perſonalem perpetuum, etiam licebit temporaneum: atqui ſi emeris decem annua, ſoluenda vndecim annis, ſemel numerando centum, manifeſtam admittis vſuram; ergo reditus perſonales ſunt vſurarij.

6. Sextum, Pius V. apertè cenſus perſonales damnauit propter vſuram ſaltem præſumptam, quæ etiam ſecundùm Legem naturæ, monentem ab omni ſpecie mali abſtinere, cauenda ſit.

Verior ſententia. Alteri nihilominùs ſententiæ, quæ approbat cenſus perſonales, neque auctores deſunt neque argumẽta: eam enim tenet Panormitanus, in c. In ciuitate, De vſuris, quamuis in contrarium à quibuſdam citetur Conradus q. 74. concluſione 2. & q. 49. concluſ. 3. Gabriel in 4. diſt. 15. q. 12. art. 2. concluſ. 1. Medina q. 11. De vſuris, § Sed quæret aliquis; Sotus lib. 6. q. 5. art. 1. concluſ. 4. Couarruuias lib. 3. Variarum, cap. 7. num. 3. Rodericus lib. 1. De reditibus, q. 4. num. 32. Leſſius. l. 2. c. 22. dub. 4.

Argumenta ferè ſunt iſta. Primum, Si quid obeſſet quo minùs licitum ſit cõſtituere per venditionem & emptionem reditum perſonalem, maximè eſſet illud, quòd ea videatur vſuraria: atqui vſuræ periculum abeſſe vel hinc conſtat, quòd vera intercedat emptio & venditio; merx enim eſt ius extrahẽdi quotannis ex perſonæ venditoris emolumentis certam pecuniæ penſionem.

Secundum, Licet ſine venditione ſeſe obligare ad penſionem aliquam annuam; ergo etiam per venditionem. Antecedens patet 2. Eſdræ 10. vbi ſinguli de populo ad cultum Dei & vſum templi recognoſcunt reditum perſonalem tertiæ partis ſicli quotannis pendendum. Patet etiam ex vſu quotidiano, quando ſocer obligat ſe genero pro annua penſione loco dotis. Conſequentia nota eſt: quando enim res eſt vendibilis, quod poſſum donare, etiam poſſum vendere, vt ſuprà in ſimili diximus.

Tertium, Decimæ perſonales, quæ nihil ſunt aliud quàm ſacri quidam reditus perſonales, in quibuſdam Eccleſijs ſoluuntur, vt patet cap. Apoſtolicæ, & cap. Paſtoralis De decimis.

Quartum, Poſſum alteri vendere operas meas, ergo etiam retento earum dominio, ſuper eis reditum conſtituere, quem verè conficiant.

Quintum, Poteſt quis in perſona ſerui ſui conſtitutum reditum vendere, ergo & in perſona propria: poteſt enim etiam ſeipſum in ſeruum vendere, vt indicatur Leuitici 25.

Propter hæc & ſimilia argumenta, poſterior ſententia, quæ dicit, Iure naturæ licere emptionem cenſus merè perſonalis ſuper perſona, quæ tantumdem in re aut in ſpe ex induſtria & lucro aut bonis ſuis habere poteſt, probabilior videtur, quod magis patebit ex argumentorum contrariæ ſententiæ ſolutione.

Reſpondetur ad probationes prioris ſententiæ.

Ad 1. Ad Primum reſpondeo, Nihil facere contra nos, niſi probetur Pontifices iſtos tamquam ex Iure naturæ neceſſariam illam conditionem ſtatuiſſe, quòd ſuper re aliqua cenſus conſtituatur cum qua pereat. Accedit quod ſuprà diximus, reipſa conditionem eiuſmodi & ſimiles potiùs approbatas eſſe à Martino & Calliſto, quàm tamquam neceſſarias requiſitas.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo in primis, Inde non ſequi quòd ita ſit Iure naturæ, etiamſi Iure Ciuili ita cautum eſſet. Secundò dico, in cenſu perſonali liberum hominem non dari pignori, ad mentem Legis id prohibentis: Leges enim ſolùm prohibent perſonam detineri captiuam, aut in ſeruitutem redigi pro debito aliquo ciuili, ſi velit cedere bonis, niſi in caſibus certis, quos refert Gloſſa in dictum cap. Lator. Sic ergo oppignorari liber homo non poteſt, vt ſtatui libertatis eius aliquid decedat, aut in ſeruitutem rapi poſſit, etiamſi bonis ceſſerit. Verùm tale nihil eſt in cenſu perſonali, præſertim cùm ſuprà diximus, etiam rem cenſualem propriè non eſſe pignus aut hypothecam cenſus: niſi enim velint Ius non permittere vt ciuiliter ſuam perſonam quis obliget (quod manifeſtè falſum eſt) nihil hoc argumento agunt contra reditus perſonales, vt benè Rodericus ſuprà. Videre etiam licet Medinam vbi ſuprà, & Conradum q. 74. qui docet contra quoſdam, non obſtantibus eiuſmodi Legibus, famulos poſſe in perpetuum ſeſe obligare ad famulandum dominis, eoque magis licere eis ex ſtipendijs ſuis reditum alicui perſonalem in perpetuum vendere.

Ad Tertium reſpondeo, Verum eſſe, rei emptæ perfecto contractu periculum eſſe emptoris, niſi fortè adiungatur aſſecuratio: at in propoſito hoc exceptionem non patitur, quia reuerà reditus perſonalis perpetuus, ſi pereat, emptori perit, eſtque eius omne periculum, ita tamen vt obligatio eum præſtandi maneat in debitore & eius heredibus, niſi bonis ceſſerint: quòd autem bonis non cedent, neque accipit creditor ſecuritatem, neque accipere poteſt. *Ad 3.*

Ad Quartum reſpondeo, In primis conſtare, hìc non eſſe vſuram, quia non eſt mutuum. Deinde dico, etiamſi vſurarius per hunc contractum poſſet peruenire ad lucrum quod vſurario animo intendit, hoc non efficere vt hic contractus ſit damnandus, quod in ſimili ſatis oſtendimus quando egimus de triplici illo contractu mercatorum. Tertiò dico, non eſſe ſemper opportunum, vt hoc contractu vſuræ pallientur; quia fieri poteſt, vt qui mutuum petit, non velit vendere cenſum perſonalem, præſertim cum pacto redimendi quando emptor voluerit: quod pactum vtrùm licitum ſit, infrà videbimus. Fieri etiam poteſt, vt perſona idonea quidem ſit cui ad breue tempus credatur mutuum, non tamen ſuper qua conſtituatur reditus perſonalis perpetuus aut ad longum tempus. *Ad 4.*

Ad Quintum, Propter hoc argumentum Molina non aliter videtur emptionem reditus perſonalis excuſare, quàm prout eam excuſare poteſt verum emptoris intereſſe. Sed probabiliter dici poteſt, vt infrà dicemus Dub. 15. eum qui emit reditum percipiendum vndecim annis, non committere vſuram, etiamſi pretium ſolùm æquet penſiones decem annorum; quia vt aliàs diximus, penſiones non recipit pro mutuo, aut tamquam mercem, vt propter anticipatum pretium plus accipere cenſendus ſit, ſed tamquam fructum mercis. Verùm quomodo licitus ſit cenſus temperalis, infrà dicemus. *Ad 5.*

Ad Sextum, Fateor Pium V. damnaſſe hos cenſus, ideoq; vbi Conſtitutio eius recepta eſt, non licere cenſus perſonales, niſi fortè ex præſumptione vſuræ ſint damnati; tunc enim illa recurrent, quæ de ſimili Decretali in materia Cambiorum *Ad 6.*

diximus. Sanè priuatis tunc nihilominùs ſimplicem intentionem habentibus licere, ex Nauarro monuit Valentia, quamuis Iudicibus incumbat eos damnare, & nullam in contrarium probationem admittere, indeque fiat, vt parum vſui eſſe poſſint, cùm nō ſoleant priuati eiuſmodi contractus inire, niſi vbi in defectum ſolutionis ad Iudicis auctoritatem recurrere poſſunt. Vbi verò Conſtitutio Pij non eſt recepta, ſicut tam in Belgio quàm in alijs multis locis recepta non eſt, dicendum eſt, rationem Pontificiæ Legis, neque talem, neque ita clarè ex Iure naturæ colligi, vt ſufficiat ad inducendam obligationem vniuerſalem ſine Lege poſitiua. Equidem mali ſpeciem conſuetudo purgat, ex qua ſcitur, quòd vera & iuſta emptione, non autem vſurario mutuo hi reditus nitantur. Certè ſi reditus perſonalis ſit contra Legem naturæ, non poterit eſſe iuſtus reditus mixtus, in quo pereunte re cenſuali, ſola obligatur perſona venditoris: tunc enim redit ad naturam reditus merè perſonalis, atque ita ſecundùm Sotum, Couarruuiam, & alios quoſdam, omnis reditus fieret illicitus, quia ipſi putant, in omni reali ineſſe hanc obligationem perſonalem; & ſecundùm rei veritatem communis & multùm recepta praxis erit damnanda, qua vſurpantur eiuſmodi reditus mixti. Eadem ratio eſt de alio genere reditus mixti, vbi perſona venditoris eſt loco rei cenſualis, res autem ipſius loco pignoris; ſicut in hoc genere econtrà perſona quaſi oppignoratur in ſubſidium rei cenſualis. Ceterùm pro reditibus perſonalibus aut mixtis, conſulendæ Bullæ Nicolai V. & Gregorij XIII. quas citat Rodericus vbi ſuprà.

Quæres, Vtrùm quælibet perſona libera quæ ſui iuris eſt, idonea ſit ad vendendum reditum perſonalem.

Reſpondeo; Banneſius, quamuis nobiſcum ſentiat, debere perſonam, ſuper qua ematur reditus perſonalis, eſſe parem in ſpe vel in re ferendo cenſui, exiſtimat tamen nullam eſſe tam inutilem, vt ex hac parte à reditu vendendo impediatur, cùm ſaltem mendicando ſperari queat tantum habitura, quantum ſoluendo reditui ſufficiat; nam & à mendicis hoc intuitu leguntur Imperatores aliquando cenſum exegiſſe. Quæ ſententia non eſt improbabilis, præſertim ſi agatur de cenſu aliquo admodum exiguo.

Quæres Secundò, Vtrùm poſſit reditus conſtitui ſine obligatione perſonali?

Reſpondeo, Quodam ſenſu poſſe, & alio non poſſe. Poteſt hoc ſenſu, quòd perſona non obligetur re pereunte: non poteſt autem hoc ſenſu, quin defructuator rei cenſualis ipſe cenſus venditor perſonaliter obligetur, ſicut etiam teneri poteſt de euictione per tertium facta; verbi gratia, ſi fundum quem loco hypothecæ reditui ſubijcit, tertius quiſpiam euincat, qui fortè reditum anteriorem habet non expreſſum in noui reditus venditione.

DVBIVM IX.

Vtrùm liciti ſint Cenſus perpetui irredimibiles?

Reditus reſeruatiuus poteſt eſſe irredimibilis.

DICO PRIMO. Reditus realis reſeruatiuus poteſt eſſe perpetuus & irredimibilis. Eſt euidentiſſimum. Si enim emphyteuſes & feuda poſſint ſic eſſe perpetua, vt nullam admittant redemptionem, etiam reditus hi poſſunt: ſicuti enim poſſum rem meam in perpetuum retinere, ita & partem iuris ad fructus eius, aut ius partem fructuum quotannis ex ea percipiendi reſeruare poſſum, quando eam alieno. Confirmatur; Quia reditus in re cenſuali eſt inſtar ſeruitutis, vt ſuprà diximus: poſſum autem quando rem meam alieno, perpetuam ſeruitutem mihi in ea reſeruare, verbi gratia tranſitum, aut ius ponendi tigni.

Item conſignatiuus realis.

DICO SECVNDO. Etiam reditus realis conſignatiuus, quamuis pecunia ematur, poteſt conſtitui perpetuus & irredimibilis. Eſt communior Conradi, q. 82. qui refert quemdam Andream Iureconſultum in contrarium; ſed Probatur: Reditus non minùs habet rationem mercis quàm ager; itaque ſi de ſe illicitum foret emere reditum perpetuo irredimibilem, neque agrum liceret emere, niſi cum pacto retrouendendi, aut aliquando relinquendi. Secundò, Sicuti fideles intuitu diuini miniſterij dant decimas prædiales inſtar cenſus perpetui irredimibilis, ita & ſimiles reditus vendere poſſe videntur, præſertim cùm ex Pontificis diſpenſatione, etiam decimæ vendi poſſint. Tertiò, Eccleſiæ & Beneficia paſſim fundata ſunt ex eiuſmodi reditibus. Quartò, Martinus V. in ſua Extrauagante indicat, ſpectata natura cenſualis contractus, eſſe quodammodò gratiam, ſi apponatur pactum admittendi redemptionem. Quintò, Cenſus irredimibilis emitur ſimpliciori contractu, & magis remoto à ſuſpicione vſuræ quàm redimibilis, vbi intercedit pactum retrouendendi; ergo eo ipſo magis licitus ceteris paribus, quo irredimibilis eſt.

DICO TERTIO. Licet etiam conſtituere reditum perſonalem perpetuum & irredimibilem, eſt enim eadem ratio quoad iſtud realis & perſonalis, vt benè oſtendit Conradus. Sicuti enim emptor eſt quodammodò perpetuus in ſuis heredibus, ita & venditor poteſt eſſe perpetuus in ſuis.

Quæres, An Pius V. abrogauerit reditus irredimibiles, quando ſtatuit, non obſtantibus quibuſcumque pactis, poſſe reditum redimi eo pretio quo emptus fuerit.

Reſpondeo; Molina diſput. 391. clauſula 9. docet, non abrogaſſe: probabile enim exiſtimat, Pontificem; præſertim in illa clauſula, ſolùm loqui de cenſu redimibili, & generatim voluiſſe ſtatuere, quòd redimibilis debeat ſic poſſe redimi, non autem quòd etiam irredimibilis ſic poſſit redimi.

Obiect. 1.

Obijcitur contra cenſus irredimibiles, quòd iniquiores ij ſint vſuris; ab his enim debitor ſe expedit aliquando, ab iſtis numquam poteſt.

Reſp.

Reſpondeo, Nullius momenti eſſe hanc obiectionem. Sicut enim venditor perpetuò ſeſe ſubijcit oneri pendendi reditus, ita viciſſim emptor perpetuò ſeſe abdicat iuſto pretio talis iuris quod ſibi comparat, ideoque non maior hîc querela eſt quàm in venditione agri.

Obiect. 2.

Obijcitur Secundò, Reditus perpetui irredimibilis nullum poſſe eſſe iuſtum pretium; ſi enim reditus centum florenorum ad viginti annos, valeat verbi gratia mille florenis, ad quadraginta annos valebit bis mille; ergo ad infinitum tempus valebit infinito pretio.

Reſp.

Reſpondeo in primis, Reditum non dici perpetuum

petuum quòd verè perpetuus ſit futurus, quia ſaltem terminatur cum mundo qui non eſt futurus perpetuus. Secundò, Verum non eſt, cum tẽpore duplicato ſemper duplicari poſſe pretium cenſus. Tertiò, Etiamſi hoc verum eſſet de tempore vtcumque inſtanti, verum tamen non erit de multùm diſtanti: quò enim penſio diutiùs differenda eſt, eò minoris fit ius ad eam, præcipuè ſi videat emptor ſe illo tempore non victurum, eoque fit vt paulatim ſecundùm proportionem diminuta æſtimatione, non magni fiat penſio recipienda poſt centum annos. Denique ſi quid eiuſmodi argumentum valeret, etiam concluderet, non poſſe eſſe proportionem inter annuam penſionem qua conducitur fundus, & pretium quo emitur, vt frequenter in talibus vrget Conradus.

DVBIVM X.

Vtrùm liciti ſint Cenſus redimibiles?

INDICAVIMVS ſuprà, reditum redimibilem videri plus habere difficultatis quàm habeat irredimibilis, propter pactum retrouendendi; attamen ex alio capite irredimibilis plus habet difficultatis: cùm enim reditum vendere ſoleant pauperiores, pactum redimendi, quando volet venditor, pium cenſetur, vtpote eum ſubleuans, cuius (tamquam miſerioris) grauamen maximè auertendum.

Reditum redimibiles licitus.

DICO itaque PRIMO. Reditus licitè emitur ac venditur ea lege vt eum redimat vbi voluerit venditor. Probatur Primò ex Scriptura ſacra, Leuit. 25. vbi ſtatuitur, eum qui domum vendiderit in ciuitate, poſſe eam redimere intra annum; itaque pactum redimendi emptioni domus appoſitum, ex natura rei non eſt iniquum; ergo neq; appoſitum emptioni reditus. Secundò probatur ex Iure Canonico: Martinus enim V. & Calliſtus III. eiuſmodi cenſuum approbarunt emptionem in ſæpè citatis Extrauagantibus, vt ſine temeritate nunc eam nemo damnare poſſit. Tertiò patet ex dictis De emptione Dub. 16.

DICO SECVNDO. Eadem eſt ratio ſi paciſcatur venditor quòd poterit redimere certo tempore, aut ſi emptor ſperet quòd venditor breuì redimet. Quamuis quidam notent, è quibus Petrus de Aliaco, non poſſe emptorem intendere hanc redemptionem vt ita ſortem cum lucro recuperet. Verùm iſtud emptori licere, rectè oſtendit Conradus q. 82. ex ſimilitudine aliarum mercium, quas ſimili ſpe liceret coëmere.

Extendenda eſt etiam aſſertio, vt in ipſo contractu liceat pactum retrouenditionis in fauorem venditoris apponere, quamuis quidam voluerint, hoc poſteà ſeorſim debere apponi.

DVBIVM XI.

Vtrùm licitus ſit Cenſus vtrimq; redimibilis, aut cum pacto redimendi quando voluerit emptor?

QVAMVIS eiuſmodi modus contrahendi periculum & ſpeciem vſuræ præ ſe ferat, eoque merito à Pontificibus reprobatus; de rigore tamen Scholaſtico, vbi ſimplex contrahentium fuerit intentio, manendo in ſolo iure naturæ, in foro conſcientiæ, vbi præſumptio ceſſat, vterque licitus erit, quamuis omnino diſſuadendus. Huius ſententiæ grauiſſimi ſunt auctores, Conradus q. 84. concluſ. 5. §. Circa, & ſeqq. Medina C. De vſuris, q. vlt. §. Quibus non obſtantibus; Valentia, & alij. Probari autem poſſe videtur hac ratione: Non magis repugnat iuſtæ emptioni pactum retrouendendi ad libitum & in fauorem emptoris, quàm appoſitum pactum redimendi in fauorem venditoris, quod licere iam ſuprà oſtendimus; neque iterùm vnum neceſſariò eſt dicit alterum. Sicuti ergo poteſt cenſus emi omnino irredimibilis, ita etiam poteſt emi cum pacto redimendi in fauorem venditoris, (qui modus per Pontifices & quotidianum vſum probatus eſt) vel cum pacto redimendi in fauorem ſolius emptoris, vel in fauorem vtriuſque, retentis ſemper fructibus ab emptore tamquam verè prouenientibus ex ſua merce.

Reditus cum pacto retrouendi licitus.

Illud tamen Notandum eſt, Pretium debere ſecundùm hæc pacta variari; verbi gratia, ſi reditus vnius floreni irredimibilis & perpetuus ematur viginti quatuor, vbi ſimpliciſſima eſt emptio, & iuſtum, vt ſuppono, pretium, reditus redimibilis in fauorem venditoris vendetur ſedecim florenis, octo iam ſubductis pro grauamine retrouenditionis quod imponitur emptori. Redimibilis autem in fauorem ſolius emptoris, pluris emetur quàm omnino irredimibilis, quia præterquam quòd valeat emptori quantum irredimibilis, inſuper vtilem ei habet obligationem quòd redimetur quando ipſe volet. Vnde pretium talis cenſus deberet eſſe ferè viginti octo florenorum in ſingulos.

Notandum Secundò, Emptorem in redemptione cenſus irredimibilis à ſe permiſſa, poſſe recipere idem pretium quod dedit, quia reuerà reuendit cenſum ſecundùm æſtimationem quam habet vt irredimibilis, quomodo valet viginti quatuor in ſingula, & relaxat ſeruitutem pro ſuo placito retrouendendi eidem, quæ etiam ſuam æſtimationem habet. Accedit quòd virtute pacti ſit reſciſſionem contractus, vt meritò vel hac via totum pretium recuperet, commoditatibus pretij cum fructibus mercis compenſatis.

Contra hanc noſtram reſponſionem tenet Sotus lib. 6. q. 5 art. 3. concluſ. 1. & alij quidam, pro quibus licet obijcere; Si emas reditum cum pacto quòd eidem reuendes recuperato quod dediſti pretio, non tam eſt emptio quàm verum mutuum; quare ſi fructus non es deducturus in ſortem, quos interim ex reditu percepiſti, verè admiſtis vſuram.

Reſpondeo, Hîc non eſſe mutuum; non enim ſufficit ad mutuum, quòd ex pacto pecunia redeat ad eum qui dedit, ſed requiritur vt immediatè redeat, vigore vnius ſimplicis contractus pro pecunia quæ data eſt tamquam mutuas eius vices repræſentans: in propoſito autem datur tamquam iuſtum pretium cenſus in prima emptione, & virtute iſtius contractus pecunia non redit, ſed recipitur denuò ab emptore in ſecunda venditione, in qua ipſe factus eſt venditor: recipitur inquam non ſimplici redditione, vt fit in mutuo, ſed vt pretium, idque non primæ, ſed ſecundæ venditionis, vbi clarum eſt longè hoc abeſſe à natura mutui.

Obijcitur Secundò, Eſto ſit vera emptio, nõ tamen eſt iuſta; quia valdè iniquè grauatur vẽditor.

Reſpon-

Digitized by Google

Reſp. Reſpondeo, Grauamen hoc compenſari augmento pretij, vt dictum eſt.

Obiect. 3. Obijcitur Tertiò, Eſto etiam pretium iuſtū ſit, manet tamen ſcandalum, ſpecies mali, & laubulum præbetur cuiuis vſurario: cùm enim centus aliquid odij contrahant ex affinitate cum vſuris, maxima apparet cum mutuo vſurario affinitas, quādo ex pacto ſors redit ad arbitrium emptoris.

Reſp. Reſpondeo, Eiuſmodi argumento non effici quòd ſecluſo ſcandalo & exceſſa præſumptione vſuræ de rigore non liceat ita contrahere, quamuis ſatis probetur quod in reſponſione aſſerimus, talem contractum eſſe diſſuadendum, & de eius iuſtitia aut permiſſione coram filiis huius ſæculi ſilendum, vt benè monuit Conradus.

Ex dictis hoc Dub. & ſup. quando De emptione & venditione Dub. 16. pulchra reſolutio haberi poteſt dubij quotidiani de praxi, qua accipiens ab aliquo pecuniam, ſe obligat mutuo contractu ad eius placitum eam reſtituere, & intereà dum non repetit, ſoluere ad ratam reditus perpetui redimibilis nummo decimoſexto. Hoc enim ab vſura excuſari non poteſt; quia vt alia diſſimulemus, deberet ſaltem, manendo in Iure naturæ, deduci æſtimatio oneris, quod accipiens pecuniam ſubit, quando ad placitum emptoris ſe obligat ad reſtitutionem ſortis reditus perſonalis, quod onus ferè ad tertiam partem reditus communis perpetui redimibilis æſtimari poſſit, ita vt verbi gratia loco ſex tātùm quatuor aut circiter recipi poſſint. Hæc dicta ſint manendo in Iure naturæ, quia in Concilio Prouinciali Mechlinienſi 1. tit. De vſuris, abſolutè videtur eiuſmodi praxis damnari, quando dicit, *Quoniam vſura Iure diuino & Canonico omnibus Chriſtianis ſub pœna peccati mortalis interdicitur, neque facienda ſunt mala vt eueniant bona; Synodus ſtatuit & ordinat, ne quis tutor aut curator ſub prætextu augmentandi patrimonij pupillorum, aut ſub eorum curatela exiſtentium, pecunias illorum ſub certo lucro ſingulis annis vltra ſortem recipiendo mutuò dent, retenta facultate repetendæ ſortis, quando ad maiorem ætatem peruenerint, aut matrimonium contraxerint, aut aliàs ad illorum voluntatem & arbitrium; declarando omnes huiuſmodi contractus vſurarios: & contrà, vt præmittitur, mutuantes, tamquam contra vſurarios ad pœnas Iuris procedendum.*

DVBIVM XII.

Vtrùm liceat emere Cenſum, ea lege appoſita, vt non redimatur, niſi maiori aliquo pretio quàm emptus eſt?

RESPONDEO, Hoc prohibitum eſſe à Pio V. & hic in Belgo à Carolo V. Manendo tamen in Iure naturæ,

DICO PRIMO. Etiamſi certò putetur, tempore redemptionis reditus fore cariores, quia cùm nunc pauci quærunt, tunc multi deſiderabunt eos emere, ſi non ſit pretium Lege præſcriptum quod venditori non liceat excedere, licebit paciſci emptori quòd non redimatur niſi pretio tempore redemptionis currente: debebit tamen propter hoc onus impoſitum, emptor nonnihil aſcendere in pretio; augmentum enim pretij futurum, vulgare pretium, quando paſſim præſcitur, augere ſolet. Ita ferè Molina diſp. 391. clauſula 9.

DICO SECVNDO. Propter ſpeciem mali abſtinendum eſſe ab eiuſmodi pacto. Ita Conradus quæſt. 83. concluſ. 4.

DICO TERTIO. Si certum ſit, non valiturum reditum plus tempore redemptionis, & aliud non concurrat, non licet eiuſmodi pactum apponere, etiamſi emptor pretium reditus irredimibilis perſoluerit.

DICO QVARTO. Qui reditum emit irredimibilem certo pretio iuſto, ex natura rei poteſt poſteà plus exigere ſi patiatur redimi. Licet enim rem cariùs eidem reuendere intra limites iuſti, aut ita fortè poſtulante retrouendentis intereſſe.

Dico, *ex natura rei*; quia Ius poſitiuum Pij V. fortè videbitur cuipiam obſtare, quò minùs etiam irredimibilis pluris reuendi poſſit quàm emptus ſit, quaſi Conſtitutio Pontificis afficiat generatim modum redemptionis, vt non poſſit pluris reuendi. Eſt tamen, vt ſuprà diximus, verius, hanc partem Conſtitutionis Pontificiæ procedere ſolùm de cenſu redimibili, quidquid alij nonnulli ſenſerint.

DVBIVM XIII.

Vtrùm cenſuali contractui poſſit apponi pactum quod redimetur Cenſus eadem moneta?

RESPONDEO, Etiam hoc iniquum eſſe, quando in alterius partis, præcipuè venditoris cedit grauamen. Et quidem in emptoris grauamen erit, quando probabilius eſt, tempore redemptionis monetam fore minoris valoris legitimi; in venditoris autem, quando putatur futura maioris.

Si tamen vt cenſum emas rogeris, & præſcias pecuniæ legitimum pretium breuì auctum iri, & in illud tempus monetam hanc eras ſeruaturus, potes, quantum eſt ex Lege naturæ, ſtipulari redemptionem adſtrictam ad valorem, numerum, & monetam, prout nunc ſoluis, quaſi pro intereſſe lucri ceſſantis. Eadem erit ratio alterius intereſſe ſi quod fortè ſubfuerit, quo hæc inæqualitas compenſetur; verbi gratia, ſi pretium ſufficiat pro reditu irredimibili, & tanti interſit emptoris ne redimatur, quanti intereſt venditoris redimere moneta currente, poterit emptor paciſci redemptionem eiuſdem monetæ; non tamen idcircò poterit obligare ad redimendum, & ſimul ad redimendum eadem moneta, hoc enim cederet in duplex onus venditoris. *Quomodo liceat.*

Idem dixero, ſi æquè ſit incertum, ſitne minuendus valor; an augendus: non enim erit inæqualitas, quando vtrimque periculum ſpe compenſatur. In hac tamen re conſulendæ Leges Prouinciæ; nam in Belgio Lex fauet venditori, vt redimere poſſit moneta currenti, quod etiam alibi vſu communi & praxi receptum omnino rationi & Iuri communi eſſe conſentaneum, etiam vitiata conditione contrarij pacti, oſtendit Rodericus, lib. 2. quæſt. 15. numero 92.

DVBIVM XIV.

Vtrùm conditiones aliæ quæ in cenſualibus contractibus apponi ſolent, ſint licitæ?

EIVSMODI conditiones & pacta varia ſunt; præcipua proponemus. Primum ſit, de quo pecu-

Digitized by Google

peculiariter Conradus quæſt. 85. quo emptor obliget venditorem ad certam ſibi pœnam ſoluendam, niſi penſionem reddiderit tempore ſuo. Illud pactum non videtur de ſe eſſe illicitum, & vſurpatur in cenſibus quos heriles vocant. Conditiones tamen quædam ad iuſtitiam eius ſunt neceſſariæ. Vna generalis eſt, Ne fortè Lege poſitiua ſit prohibitum, prout Pium V. prohibuiſſe conſtat. Altera, Ne redituarius malit captare pœnam, quàm tempeſtiuè ſibi ſatisfieri; alioqui enim potiùs pro auaritia, quàm pro indemnitate ſua videbitur egiſſe. Tertia, Ne pœna exorbitet, aut citra culpam, vel pro exigua mora exigatur; niſi fortè quantum poſtulauerit iuſtum intereſſe: ſimilia enim de pœna conuentionali in mutuo diximus Dub. 15. De mutuo.

Secundum pactum eſt, Quòd res cenſualis cadet in commiſſum, cenſu non perſoluto. Hæc exorbitans pœna eſt, adeoque iniuſta, quamuis neque contra ſubſtantiam, neque contra naturam ſit contractus cenſualis, ſed præter naturam, & de naturalibus contractus emphyteutici. Itaque meritò amouetur à contractu cenſuali per Bullam Pij V. & generatim interdicitur in pignoribus Iure communi, cap. Significante, De pignoribus. Quod extende ad pactum, quo res cenſualis addicta eſt, quaſi ipſa in caſu non ſolutionis vendita ſit pro cenſu, aut in ſolutum tradita pro cenſibus, aut pignorata creditori in feudum vel emphyteuſim.

Tertium pactū eſt, Quòd quando non ſoluerit venditor condicto tempore, emptor ſuper re cenſuali procedat quatuor vicibus, & quarta vice ſententiam obtineat, quòd cenſus per ſingulas quatuordenas debeat in poſterum duplicari vſque ad concurrentiam valoris rei cenſualis, quæ tum loco cenſus liberè cedat creditori. Iſtud etiam illicitum eſt; eſt enim pœna immoderata.

Quartum eſt, Quòd pro cenſu non ſoluto, poſſit diſtrahi res cenſualis aut hypotheca. Illud licitum eſt, ita tamen vt eius executionem charitas ſubinde impediat, quando magna eſt neceſſitas debitoris. Requirunt etiam DD. vt legitima fiat denuntiatio debitori ante diſtractionem: item vt diſtractio fiat ſolemniter ſecundùm loci conſuetudinem, & quoad eius fieri poteſt, non infra pretium iuſtum, ex quo quod ſupereſt bona fide redditur debitori, neque vnquam defectu alterius emptoris creditor rem ſibi niſi publica auctoritate & æſtimatione vſurpet. Ita ferè Conradus q. 86.

Quintum pactum ſit, Quo emptor ſtipulatur de reditu ſortis. Illud perpetuò tamquam contra naturam huius contractus vitiare emptionem cenſus, vult Rodericus lib. 2. quæſt. 1. numero 3. videnda tamen quæ diximus Dub. 11. & Dub. 5. conditione 11. Pij V.

Sextum, Quando emptor vel in primo vel in vltimo anno, quo fit redemptio, paciſcitur plenum canonem ante tempus. Illud prohibuit Pius V. & per ſe illicitum eſt, niſi alius titulus concurrat, puta iuſti intereſſe, aut ſanè grauamen iſtud venditori compenſetur: imò aliquando annullare contractum cenſualem, docet Rodericus vbi ſuprà numero 9. & 15.

Septimum eſt, Ne per partes reditus redimatur. Hoc pactum non eſt illicitum, quamuis in Martini V. & Calliſti III. Extrauagantibus approbetur pactum contrarium, ex quo liceat per partes redimere. Ita ſentit Graffius lib. 2. cap. 118. numero 24. Rodericus lib. 1. quæſt. 18. numero 35. & alij ab ipſo citati. Neque debet videri hic ſubeſſe iniquum venditoris grauamen, quia ſortem integram ſimul tenetur emptor ſoluere, vt ſuppono: poterit ergo paciſci, quòd non niſi integra ſimul redibit. Vnde ſequitur, reditum totum tunc habiturum curſum, etiamſi maiorem partem ſortis venditor reddiderit: conditione enim non impleta, non poteſt venditor inuito emptore à contractus indiuidua obligatione liberari.

Petes, Quid ſi nihil hac de re pactū ſit, an liceat tunc reditū per partes redimere inuito redituario?

Reſpondet Rodericus vbi ſuprà, numero 36. Ne quidem tunc licere, etiamſi plures fuerint debitoris heredes, aut etiam vni ex creditoris heredibus offeratur pars ſua. Idem ſentit Molina diſp. 393. qui putat non magis contractui cenſus redimibilis natura ſua ineſſe vt per partes redimi poſſit, quàm cuilibet emptioni cum pacto retrouendendi. Addit verò, iniquum fore grauamen emptoris, ſi cogatur citra pactum admittere redemptionem ex parte: quando enim eiuſmodi pactum venditor appoſitum vellet, oporteret nonnihil in pretio reditus deſcendere, vt hoc onus emptori compenſetur.

Ceterùm de pluribus aliis conditionibus quæ contractum hunc cenſualem vitient, aut ſanè in eo vitientur, conſulere licet Rodericum toto lib. 2.

DVBIVM XV.

Quomodo liciti ſint Cenſus temporales, quando penſiones ſperatæ excedunt ſortem?

REDITVS temporarij alij ſunt certorum annorum, alij temporis incerti, puta ad vitam hominis, qui Vitalitij dicuntur.

DICO PRIMO. Etiamſi penſiones ſperatæ excedant ſortem, licet nihilominùs quantum eſt ex natura rei, emere cenſum ſiue realem ſiue perſonalem temporalem incerti temporis. Ita ferè cōmuniter DD. quos ſequitur Molina diſp. 386. ſpes enim metu hic compenſatur, neque plus eſt iniuſtitiæ, quàm ſi ſortem non excederent ſperatæ penſiones, ſed planè æquales futuræ putarentur. Hinc patet, vitalitios reditus licitè emi, modò iuſto pretio emantur, quod etiam ſolemnis Doctorum habet ſententia contra Henricum à Gandauo, Goffredum & Raimundum citatos apud Rodericum lib. 1. quæſt. 5. numero 4. *Reditus temporales liciti.*

Si dicas ex Panormitano in cap. In ciuitate, De vſuris, Per reditum vitalitium dari occaſionem captandæ mortis redituarij, aut illius ad cuius vitam emptus eſt; *Obiect.*

Reſpondeo, Hoc non debere hìc conſiderari; in Iure enim eius non habetur ratio, quando diſpoſitio non eſt de hereditate vel omnibus bonis, ſed de certis: valida enim eſt promiſſio, ſi promittas mihi domum tuam poſt mortem, vt probat multorum auctoritate Rodericus ſuprà. *Reſp.*

Secundò reſpondeo, Hoc eſſe vitium vendentis, non venditionis; & ita multa alia quæ iuſtiſſima ſunt, poſſe improbari. Ita Medina C. De vſuris, quæſt. 14.

Obijciunt & ludi alearum prohibitionem, quaſi huic ludo æquiparetur reditus vitalitij emptio aut venditio. *Obiect. 2.*

Verùm

Digitized by Google

Reſp. Verùm vt hoc obtineat vbi temerè quis eiuſmodi contractus iniet, non inſpecta probabilitate duraturæ vitæ; manifeſtum eſt, plus in alea eſſe temeritatis, vanæ, & vagæ fortunæ, hîc plus prouidentiæ. Sanè in emptione iactus retis non minor eſt fortuna, quàm in emptione reditus vitalitij, eam tamen iura probarunt. Denique pro contractus huius iuſtificatione facit cap. Precariæ 10. quæſt. 2. Vbi probatur contractus precarius, quo Eccleſia triplum de ſuis bonis concedit alicui ad vſumfructum, durante eius vita pro re propria, nunc Eccleſiæ in perpetuum tradita.

Ceterùm quod hîc dicimus de reditu temporali incerti temporis, etiam dicendum eſt de reditu fructuario certi temporis, & vniuerſim de reditu certo quidem ſecundùm proportionem ad fructus annuos rei cenſualis, incerto autem ſimpliciter ſecundùm quantitatem; aſſertio enim nititur incertitudine, & parum refert vtrùm incertitudo proueniat ex incertitudine temporis, an ex incertitudine fructuum qui erunt certo tempore.

Reditus ad certum tempus licitus. DICO SECVNDO. Quando tempus certum eſt ad quod duraturus conſtituitur reditus realis certæ ſummæ pecuniariæ, videbitur licitus, modò ſit duraturus ſaltem vltra decennium. Imò in rigore idem dixerim de perſonali & minori decennio, quamuis propter ſpeciem mali illo modo non ſit ſuadendus, hoc autem etiam diſſuadendus, præcipuè vbi non fauerit conſuetudo. De reali admittit Molina, ſed negat de perſonali, vt & alij quidam. Verùm immeritò: ſiue enim perſona, ſiue res obligetur, non videtur in propoſito hoc morem poſſe mutare, niſi propter maius periculum, aut maiorem præſumptionem vſuræ. Quæ conſideratio rurſum nihil effecerit quoad conſcientiam, vbi ſimplex fuerit oculus emptoris: parum namque mouet, hac via poſſe eum peruenire ad lucrum tale, quale alius quiſpiam fœnerando acciperet; qui enim rem fructiferam emeret cum pacto retrouendendi certis euolutis annis, illos fructus accipit licitè, quos mutuator ex pignore fructifero acciperet illicitè. Huius ſententiæ eſt Conradus quæſt. 80. & Medina ſuprà.

DVBIVM XVI.

Quodnam æſtimandum ſit iuſtum Reditus pretium?

RESPONDEO, Quando Lege definitum eſt pretium, illud omnino obtinebit, eoque neglecto, ſi non vſura, iniuſtitia ſaltem admittetur ab emptore. Monet tamen Nauarrus in fine commentarij cap. Si fœneraueris, Iure communi Ciuili aut Canonico non eſſe definitum pretium cenſus, ſed tantùm Iure particularium Regnorum.

Quomodo æſtimandū pretium reditus reſeruatiui. Quando autem definitum non eſt, ita æſtimari poterit. In primis, reditus reſeruatiuus perpetuus & irredimibilis poterit tertio alicui vendi, æſtimato in hunc modum pretio, ſecundùm valorem fundi ex quo penditur. Si reditus ſit quinquaginta florenorum annuè, & fructus fundi deductis omnibus impendiis, quotannis aſcendat ad centum, fundusque vendi poſſit bis mille quingentis florenis, pretium reditus æſtimabitur ad ratam nummi vigeſimiquinti aut paulo minus, eo nimirum deducto, quòd ab alio redituarius pendeat, à quo debeat expectare ſolutionem, neque ita pleno iure extrahat quinquaginta, ſicut proprietarius reliqua quinquaginta.

Dices, Prædiorum aut domorum pretia admodum varia eſſe, adeò vt Couarruuias moneat, aliquando vendi nummo quinquageſimo.

Reſpondeo, In reditus æſtimatione, etiamſi fortè ſuper tali domo quæ ad ratam nummi quinquageſimi venderetur, reſeruatus eſſet, non eſſe hanc proportionem extraordinariam ſpectandam, ſed eam quæ communiter eſt in fundis ſimplicibus.

Quomodo conſignatiui. Conſignatiuus realis irredimibilis, vbi de nouo emi poteſt (nam hîc in Belgo per Legem Caroli V. non poteſt) eodem ferè pretio conſtitui & vendi poterit, quo venditur reſeruatiuus, eo excepto, quòd magis obnoxius ſit reductioni, neque ita ſtabiliter ſit irredimibilis ſicut reſeruatiuus; hoc enim nonnihil de pretio minuet. Ita ferè Conradus quæſt. 82. Conſentit Rodericus lib. 1. quæſt. 6. num. 19. vbi commendat modum æſtimandi reditum ex collatione fundi, quem ſecuti ſumus.

Quomodo redimibilis. Redimibilis longè minori pretio æſtimabitur, deducto nimirum onere, quòd ad arbitrium alterius iure tuo carere debeas, & eius loco pretium recipere, quod non æquè vtiliter iterùm applicare potes. Vbi latitudinem magnam iuſti pretij parit pecuniæ vſus in mercatu, adeò vt horum cenſuum longè minus poſſit eſſe iuſtum pretium, vbi mercatura viget. Hîc in Belgio ferè nummo decimooctauo vel decimoſexto æſtimantur, in Hiſpanijs nummo decimoquarto. Martinus V. probat in Germania cenſus emptos nummo decimo, vndecimo, decimotertio, decimoquarto, aut circiter. Similiter Nicolaus V. & Gregorius XIII. probarunt emptos nummo decimo in Sicilia, quo pretio etiam in Gallia emi, teſtatur Nauarrus in cap. Si fœneraueris, numero 104.

Quomodo perſonalis. Perſonales perpetui redimibiles & irredimibiles debent æſtimari ad menſuram ſimilium realium, eo deducto quòd minus fortè in illis erit ſecuritatis. Vbi prudentis iudicium conſulendum, & nonnulla iuſti pretij latitudo admittenda.

Quomodo temporalis. In temporalibus reditibus æſtimandis peculiaris eſt difficultas. Sanè vitalitius ad vitam vnius, medio modo diſpoſiti ad vitam protrahendam, poterit æſtimari ad tertiam partem perpetui irredimibilis, vt colligitur ex nuper citato cap. Precariæ. Atque ita ſi pretium irredimibilis perpetui ſint vigintiquatuor, vitalitij erunt octo, ad vitam autem duorum poſſunt eſſe decem. Ita ferè Rodericus lib. 1. quæſt. 5. dicit enim vitalitium medietatem eſſe redimibilis perpetui, hunc aut duos trientes perpetui irredimibilis. Quando autem non ita conſiſtit in medio apparentia longioris vitæ eius ad cuius vitam reditus ſumitur, conſultum videtur certos annos pro incertis præſumere ad inueniendum certum pretium; neque tamen tunc pretium debet adæquari penſionibus ſperatis, ſed multum deducendum erit ex duplici capite: vno quòd commune eſt reditui cuiuis temporali, temporalitate definita, quia ferè aliquod periculum ſit ne merx, id eſt cenſus emptus prouentum ſperatum non ferat: altero hîc peculiari, quòd illa ipſa ſpes præſumpta de futura vita tot annorum, facilè poſſit fallere, eoque faciliùs,

quò

Digitized by Google

quò plures ſumuntur anni. Ex quo fit, vt numquam reditus vitalitius in pretio adæquetur perpetuo, etiamſi triginta annis putetur duratura vita deſignati, & perpetuus etiam irredimibilis vigintiquatuor annis ſortem conficiat.

DVBIVM XVII.

Quid reſtituendum, ſi quis minoris iuſto emerit Cenſum?

Tenetur ſupplere pretium. RESPONDEO, Talem debere pretium reditus vſque ad iuſtum ſupplere, & ſarcire intereſſe, quod fortè ex huiuſmodi defectu paſſus fuerit venditor. Ad reſtitutionem autem partis interim receptarum penſionum non tenetur, ſicuti in ſimili caſu, qui agrum infra iuſtum pretium ſibi comparaſſet, non teneretur eius fructus aut illorum partem reſtituere.

Excipe tamen hîc caſum, quo cenſus pretium Lege eſſet definitũ, cum irritatione emptionis infra illud factæ; tunc enim pro rata defectus, tamquam irritæ, etiam penſiones eſſent reſtituendæ. Vbi autem Lege vel conſuetudine definitum eſt pretium cenſus, citra quod emi eo loci non ſoleat, ſine irritatione vlla ſecùs initæ emptionis, aſcendere debebit emptor vſque ad illud pretium. Vnde patet, cùm vbique ferè ſic definita ſint cenſuum pretia, non ſufficere quouis loco aſcendere vſque ad infimum, quod fortè alibi iuſtum eſt.

Hinc infertur, debere emptorem ſupplere pretium, etiamſi res cenſualis ſecundo aut tertio anno facta ſit inutilis in perpetuum: perit enim domino ſuo cenſus. Ita ferè tenet Medina quæſt. 15. De vſuris, §. Sed pone.

Irritam eſſe emptionem, probabile. Altera tamen ſententia, quæ dicit irritam eſſe emptionem cenſus infra iuſtum pretium, valdè probabilis eſt cum ea moderatione quam adhibet Rodericus lib. 1. quæſt. 7. numero 8. vt tamquam vſurarius irritus cenſeatur contractus, quando reditus multùm excedit pretium, verbi gratia ſi infra nummum decimum emptus ſit.

DVBIVM XVIII.

Vtrùm liceat minoris redimere Cenſum quàm emptus eſt?

Quomodo non liceat. DICO PRIMO. Non licere vbi viget Lex aliqua, ſtatuens ſemper eodem pretio quo empti ſunt cenſus eſſe redimendos. Sanè Pius V. ſtatuit, non poſſe cogi venditorem ad redimendum maiori pretio: vtrùm autem non poſſit, offerente id emptore, redimere minori, non dicit.

DICO SECVNDO. Vbi non obſtat Lex poſitiua, licet minoris redimere, offerente emptore talem redemptionem, modò fiat intra latitudinem iuſti pretij, quod eſt in ea regione tempore redemptionis. Patet, Quia cenſuális poſſet à redituario ſimilem reditum nunc emere minoris, & cum antiquiori illo permutare.

DICO TERTIO. Quando pretium cenſus tempore redemptionis minus eſt, non poteſt venditor inuito emptore pretio illo redimere cenſum pecuniarium redimibilem maiori emptum, etiamſi diſertè non ſit pactum quòd eodem pretio futurus ſit redimibilis, & non minori; redimibilis enim ſemper intelligitur eodem pretio. Vnde etiam fit, vt aucto pretio, non poſſit emptor exigere maius.

DICO QVARTO. Æquum eſt, vt per Legem fiat reductio reditus fructuarij, quando delapſu temporis fructus eiuſmodi multùm in pretio aucti ſunt, & ipſe reditus pecuniâ emptus eſt, æſtimato pretio quod erat tempore venditionis. Imò & irredimibiles fructuarij originaliter pecuniâ empti, ob eamdem cauſſam meritò ad mediocritatem aliquam reducuntur, & fiunt redimibiles eodem pretio quo empti ſunt. Vbi verò non eſſet eiuſmodi per Legem facta reductio, & pactum haberet, non redimi cenſum vnius modij, niſi ſedecim modiis, aut pretio eorum, quod erit tempore redemptionis, pactum eſſet ſeruandum; quin imò etiamſi ita ſolùm pactum ſit, quòd redimetur ſedecim modiis aut eorum valore, exiſtimarim obligari venditorem ad pretium quod eſt tempore redemptionis. Denique idem dixero, etiamſi aliud cautum non ſit, quàm redimibilem eſſe ad ratam decimæſextæ.

Hæc dicta ſint ſatis ad mentem Nauarri in ſæpè citato commentario ad cap. Si fœneraueris, quæſt. 30. numero 120. quamuis Rodericus lib. 1. quæſt. 12. numero 11. nonnihil diſſentiat, multùm fauens venditori reditus fructuarij, quaſi aucto pretio fructuum ipſe cenſeri debeat vendidiſſe infra latitudinem iuſti, eò quòd pretia cenſuum taxata & communia ſoleant eſſe extrema vilitatis, eaque taxatio fiat in gratiam venditoris.

DICO QVINTO. Reditus tam pecuniarius quàm fructuarius iam priùs conſtitutus, minoris poteſt emi ab aliquo tertio quàm initio emptus eſt, modò ematur intra limites iuſti pretij, quod eſt tempore ſecundæ emptionis.

Aduertendum tamen, hîc patere difficultatem, quòd ſæpè contingat reditus pretium manere idem: quo caſu nomen reditus non liceret emere minoris quàm emptus eſt reditus, niſi fortè emptus ſit vltra pretium Lege aut conſuetudine præfixum; quia æſtimatio illa legitima debet accipi ſecundùm minimum iuſti, vt benè Rodericus ſuprà quæſt. 8. numero 19. nam vltra illud pretium licet vendere, quando poteſt inueniri emptor; Leges enim maximè intendunt venditori ſuccurrere, quando pretia cenſuum definiunt. Quando tamen reditus non eſt liquidus, neque in tuto collocatus, ſed litigioſus, vel venditor aut res ſuppoſitæ non ſunt ſoluendo, vel difficilis conuentionis, poteſt minoris emi à tertio, vt in ſimili de chirographis diximus, quando De venditione.

Quæres, Vtrùm eo ipſo reditus non poſſit emi minoris à tertio, quòd iam duo poterunt pro beneplacito illum redimere, primus videlicet & ſecundus venditor.

Reſpondeo, Non eſſe in vſu, vt ille ſecundus venditor ſeruet ius redimendi, ſed transfert totum ius quod habet, non ſecùs ac ſi prędium venderet, ideoque in hac ſecunda venditione eſt maior alienatio, & purior forma commutationis quàm in prima, vbi venditor ſolùm manet obligatus, donec ſortem reddere velit, ſi tamen ſecundus venditor etiam ſibi reſeruet facultatem recuperandi reditum, videtur id grauare emptorem; quia maius eſt grauamen emptoris, ad plurium non ſubordinatorum arbitrium debere reuendere, quamuis illud nolit conſiderari hîc Rode-

Digitized by Google

ricus. Si enim quis ita peregrino vendat reditum, vt quocumque ciue ſortem offerente teneatur ei transferre reditum, indubiè extenſa illa retrouendendi ſeruitus pretium minuet. Verùm hæc de cenſibus ſufficiant.

CAPVT VI.

De Vectigalibus & Tributis.

VECTIGALIA & tributa cenſus quidam ſunt Reipub. nam etiam nomen cēſus tributo commune eſt, vt patet Matth. 22. vt meritò poſt reditus de iis etiam tractandum ſit, præcipuè cùm peculiares ſuas habeant difficultates, quibus non rarò contingat fidelium conſcientias intricari.

DVBIVM I.

Quid Tributum & Vectigal?

TRIBVTVM vel de rebus ac patrimonio cuiuſque exigitur: quo modo mixtum quoddam debitum eſt, neque omnino reale, quia onus pro tempore lapſo illud ſoluendi non tranſit ad nouum poſſeſſorem; neque etiam merè perſonale, quia ad æſtimatum patrimonium cenſetur, ideoque tributum rei appellari poteſt. Vel per capita exigitur, quod capitis tributum dicitur, quale erat illud duarum drachmarum argenti, quod Iudæi tempore Chriſti Imperatori ſoluebant, & ipſe Dominus perſoluit pro ſe & Petro ſtatere vno, valente quatuor drachmas argenti, id eſt vno floreno.

Tributum rei. *Tributum capitis.*

Quamuis autem tributi generali nomine etiam vectigalia comprehendantur, quomodo tributum illud eſſe dixeris, quod in vſum Reipublicæ publica auctoritate præſcriptum exigitur & tribuitur; propriè tamen ſignificat illud tributum rei quod diximus, aut capitis, & vectigal propriè dicitur, quod ſoluitur ex rebus & mercibus, quæ de vno loco in alium vehuntur, ratione loci publici, vnde, per quem, aut ad quem deferuntur; quomodo has voces Apoſtolus diſtinctè poſuit ad Rom. 13. *Cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.*

Vectigal.

Tributum ergo propriè dictum erit, quod non ex liberalitate, ſed iniunctum publica auctoritate ſoluitur, non ratione alicuius rei motæ aut tranſuectæ, vel ob tranſitum, vel venditionem, vel alium contractum aut actum. Quomodo autem à tributo diſtinguatur munus, angaria, parangaria, gabella, portorium, pedagium, guidagium, tallia, collecta, præſtantia, videri poteſt apud Silueſtrum verbo Gabella 1. & Molinam diſp. 661. & ſequenti.

Munus.

Munus eſt, quando loco tributi non exigitur res danda, ſed munus obeundum. Quod vel perſonale eſt, vt quando ſine ſuo ſumptu vaſallus Principi adeſſe debet: vel reale, vt quando ei adeſſe debet per alium ſuo ſumptu: vel mixtum, quando & proprio ſumptu & perſonaliter adeſſe debet.

Angaria. *Parangaria.*

Angaria & Parangaria videntur fuiſſe munera perſonalia aliquid vehendi, præſertim in tranſitu exercitus, quomodo milites Simonem angariauerunt. Angaria autem dicitur, quando propriis ſumptibus obſequia iſta quis præſtat: parangaria quando alienis, ſecundùm Gloſſam in cap. Non minùs, De immunitate Eccleſiarum: quamuis inuerſo modo angaria dicatur Molinæ, quando alienis; parangaria, quando propriis ſumptibus præſtantur.

Gabella.

Gabella ſæpè idem quod vectigal preſsè ſumptum, quamuis ſubinde generaliùs accipiatur.

Portorium. *Pedagium.*

Portorium aut Pedagium propriè eſt vectigal ex rebus quæ inferuntur aut efferuntur aut tranſuehuntur.

Guidagium.

Guidagium, quod pro ducatu aut protectione in tranſitu exigitur.

Tallia. *Collecta.* *Præſtantia.* *Impoſitio.*

Tallia, Collecta, Præſtantia aut Impoſitio apud Silueſtrum eadem ſunt, & ſignificant quod Princeps exigit pro rata ſubſtantiæ cuiuſque. Verùm neque in his qualibuſcumque vocibus magna vis ponenda eſt, cùm earum proprietas non vſqueadeò curæ ſit vel ijs ipſis ſcriptoribus qui eis vtuntur.

DVBIVM II.

Quænam ſint conditiones iuſti Tributi?

SECVNDVM quatuor cauſſarum genera quatuor conditiones ſunt iuſti tributi. Prima ex parte efficientis, vt tributum non imponat, niſi qui legitimam eius imponendi habuerit poteſtatem: ſecùs enim faciens, etiamſi ſolis ſubditis ſuis & non exemptis imponat, non ſolùm mortaliter peccat, ſed excommunicatur per Bullam Cœnæ, & cap. Innouamus, De cenſibus, & cap. Si quis Romipetas 34. quæſt. 3.

Prima conditio, ratione efficientis.

Secunda eſt ex parte finis; cenſus enim ignorantiæ, id eſt cuius cauſſa ignoratur non debetur, vt dicitur in cap. Peruenit, De cenſibus. Debet enim tributum imponi in vſum cōgruum ſuſtentationis Principis aut ſupremæ Poteſtatis: nam Principes, vt dicit Apoſtolus, in hoc ipſum ſeruiunt (Rom. 13.) vt tamquam Dei miniſtri iuſtitiam adminiſtrent, eorumq; prouidentia Reſpub. eiuſque ſinguli ciues in pace conſeruentur, *& ideò*, inquit, *tributa præſtatis*. Alter legitimus finis indicendi aut augendi tributum eſt, quando Reipublicæ videtur imminere vis maior, aut publica aliqua neceſſitas, vel magna vtilitas extraordinaria id poſtulat, verbi gratia, ſi bellū defendendum aut inferendum ſit. Ad hanc conditionem etiam pertinet legitimus tributi vſus, qui duobus conſtat capitibus; ne videlicet diuturnior aut maior ſit exactio quàm cauſſa aut dictus legitimus finis poſtulet, pro quo facit cap. Cùm Apoſtolus, De cenſibus; néve in alienos vſus iam recepta tributa expendantur, alioqui enim ex hac parte iam verè finis legitimus ceſſat.

Secunda, ratione finis.

Tertia conditio eſt ex parte formæ: ſicuti enim ſecunda conducit ad ſeruandam Iuſtitiam commutatiuam, vt ſeruetur æqualitas inter præſtita & debita Principi, ita hæc tertia faciet ad ſeruandam Iuſtitiam diſtributiuam inter ipſos contribuentes, ne vnus grauetur præ alio, ſed quiſque pro rata facultatis ſuæ.

Tertia, ratione formæ.

Quarta eſt ex parte materiæ ſuper qua tributum imponitur: niſi enim eius ratio habeatur, facilè continget grauari non ſubditos contra Iuſtitiam commutatiuam, aut ſubditos contra diſtributiuam, ſi nimirum in rebus iis tributum imponatur, quibus ſoli pauperes vtantur.

Quarta, ratione materiæ.

DV-

Digitized by Google

DVBIVM III.

Quis habeat legitimam poteſtatem imponendi Tributa?

RESPONDEO; Reſolutionem aliquam huius Dubij habemus cap. Super quibuſdam, De verborum ſignificatione, vbi ita Innocentius III. *Auctoritate Apoſtolica duximus declarandum, illa eſſe pedagia, ſalinaria, guidagia interdicta, quæ non apparent Imperatorum vel Regum vel Lateranenſis Concilij largitione conceſſa, vel ex antiqua conſuetudine à tẽpore, cuius non exſtat memoria introducta.* Verùm pro maiori explicatione,

Principes ſummi. DICO PRIMO. Omnes etiam ſoli illi directè & proprio Iure citra præſcriptionis ſubſidium poſſunt indicere ſuis ſubditis noua tributa aut vectigalia, qui habent ius ſummi Principatus, adeoque ſuperiorem in temporalibus non agnoſcunt. Tales ſunt Imperator, omnes ferè hodie Reges, multi etiam Duces, nonnulli Comites, item Reſpublicæ liberæ, Pontifex in ſtatu Eccleſiaſtico, ſeu dominio temporali Eccleſiæ Romanæ.

Ratio eſt, Quia in ſummos hos Principes aut Magiſtratus Reſpub. tranſtulit ſui regendæ poteſtatem, ſeſe obligans tacitè ad neceſſaria iſta ſubſidia eis ſuppeditanda pro munere quod ſuſcipiunt: inferioribus autem dominis, qui non à populo, ſed à ſupremis Poteſtatibus conſtituuntur, non debet populus ſubſidia, ſed Principes ſupremi, qui eis imponunt partem ſui oneris, ſtatuere poſſunt vt etiam partem ſui percipiant emolumenti.

Papa & Concilium. DICO SECVNDO. Indirectè poſſunt indicere tributa ex magna aliqua neceſſitate Reipublicæ Chriſtianæ Papa & Oecumenicum Concilium. Suppono enim ex alibi dictis, Papam ſupremam habere in Eccleſia poteſtatem, vt ſit ſupra Concilium, & ſine ipſo tamquam capite comprehenſo, Concilium non habere ſummam auctoritatem, ſed ſolùm ipſo per ſe vel per ſuos legatos præſidente & dirigente. Concilium autem habere hanc poteſtatem, videtur indicari dicto cap. Super quibuſdam. Eſt tamen nonnulla inter DD. diuerſitas, quid illo cap. dicatur Concilium Lateranenſe poteſtatis exercuiſſe circa tributa, vtrùm dicatur impoſuiſſe aliqua tributa, vt inde habeamus hoc poſſe quoduis Concilium generale, vt videtur intellexiſſe Panormitanus, & dicit eſſe communem Molina; an verò ſolùm dicatur Concilium conceſſiſſe, non autem indixiſſe tributa. Concedere autem poteſt Concilium aut Papa poteſtatem imponendi tributa varijs modis. Primò, Concedendo vt ex locis Eccleſiæ temporaliter ſubiectis, Principes quibus ea dantur in feudum, accipiant tributum. Secundò, Tribuendo alicui ius ſupremi dominij, aut conſtituendo vt ſine Imperatoris conſenſu Rex aliquis ſuis poſſit indicere tributum. Hoſtienſis enim, pro quo etiam argumentatur Panormitanus ſuprà citatus, putat Reges hoc regulariter non poſſe ſine conſenſu Imperatoris, eò quòd Leges ius omne illud imponendi, augendi, minuendi vectigalia, Auguſto reſeruent, L. Vectigalia, ff. De publicanis & vectigalibus, hoc etiam modo Concilium poſſe concedere poteſtatem imponendi vectigalia, certum eſt ex cap. Per venerabilem, Qui filij ſint legitimi, adiuncta Gloſſa eiuſdem cap. Tertiò, Largitione ſua poteſt intelligi Concilium concedere facultatem imponendi tributa, quando declarat quibus modis ea iuſtè imponantur, & quibus iniuſtè; & ſecundùm hunc modum probabiliter intelligetur hoc cap. Super quibuſdã, vt ſolùm ſignificet illa pedagia eſſe interdicta, quæ ſecundùm c. Innouamus, De cenſibus, quod eſt Concilij Lateranenſis ſub Alexandro III. ordine 22. in prima parte, non ſunt conceſſa vel licita. Secundùm hunc intellectum cap. iſtud nihil dicit ſingulare pro auctoritate Concilij in indicendis tributis, ſed virtute dicit ſola tributa per Reges aut ſupremos Principes impoſita vel conceſſa eſſe licita, ad eum modum, quo id aſſertione noſtra prima diximus; neque aliam aut maiorem Concilijs hìc auctoritatem tribuet Innocentius, quàm ipſe vel illa ipſa Conſtitutione exerceat: quando enim vertitur præiudicium animæ, muneris Pontificij eſt pronuntiare quid licitum quídve illicitum. Fortè tamen Innocentius plus voluit, quando largitionis voce vtitur: quamuis ſolum cap. Innouamus, ad marginem notetur; fortè enim ad ea reſpexit quæ Alexander III. conſentiente Concilio Lateranenſi de tallijs Epiſcoporum & Archidiaconorum ſtatuiſſe legitur in Conſtitutionibus eiuſdem Concilij parte 2.

An poſſint Epiſcopi. Quæres, Quam poteſtatẽ habeat Epiſcopus in collectis indicẽdis Clero aut populo ſibi ſubiecto.

Reſpondeo, Extra euidentem neceſſitatem Epiſcopi non poſſunt facere exactiones inſolitas, cap. Quia cognouimus 10. q. 3. c. Seruitium 18. q. 2. c. Cùm Apoſtolus, De cenſibus, §. Prohibemus. In neceſſitate tamen, vt ibidem dicitur, manifeſta, poſſunt cum charitate Epiſcopi moderatum à ſubditis auxilium poſtulare; imò vt ibi dicit Panormitanus, etiam ad illud cogere.

Proreges. DICO TERTIO. Etiam Proregis auctoritas poteſt ſufficere in tributi indictione. Graſſius lib. 2. cap. 135. num. 14.

Ciuitates. DICO QVARTO. Collectas facere poſſunt ciuitates Principi ſubiectæ vt inſtaurent mœnia, portas, turres, pontes, ex ſolo ciuium conſenſu communi. Ita Molina, Graſſius, & alij. Videndum tamen, ne ciues ad conſenſum inuiti cogantur, & inuoluantur exempti, peregrini, & extranei qui ciuitati non ſubſunt, aut non conſenſerunt per ſe, vel legitimè aliorum conſenſu comprehenſi. Principis tamen erit diſpicere, an fortè non nimiùm talibus oneribus grauentur ſui ſubditi.

DICO QVINTO. Præſcriptione temporis immemorabilis poteſt quis habere poteſtatem indicendi tributa. Patet ex dicto cap. Super quibuſdam. Sic exiſtimat quidam, Reges multos, quoad iſtud, ſe exemiſſe à poteſtate Imperatoris, aut Regum Romanorum, quos ſolos intelligunt nomine Regum in dicto cap. Ita Siluester verbo Gabella 2 q. 1. num. 2. & fauet L. Vectigalia, ff. De publicanis & vectigalibus. Ita etiam quædam ciuitates Principibus ſubiectæ hoc in Italia præſcripſerunt, teſte eodem Siluestro.

Sed quæres, An hæc præſcriptio ſemper fieri poſſit?

Reſpondeo, In vectigalibus quæ dantur in merum ſignum recognitionis ſuperioritatis, non habet locum præſcriptio inferioris contra ſuperiorem.

riorem. Patet ex dictis Dub. 7. De præſcriptione.

Quæres Secundò, Vtrùm fieri non poſſit hæc præſcriptio in alijs, niſi tempore immemoriali?

Reſpondeo, Etiam cum titulo fieri non poſſe contra Principem. Ita Molina diſp. 75. & 666. & fauet dictum cap. Super quibuſdam. Sed contra alium ius iſtud poteſt præſcribi minori tempore, vt dicit Panorm. in cap. Innouamus, De cenſibus.

Quæres Tertiò, Vtrùm ſicuti conſuetudine præſcribitur ius recipiendi, ita etiam indicendi tributum per dictam Decretalem Super quibuſdam. Caſtro enim De lege pœnali lib. 1. cap 11. reprehendit Medinam, quòd ad vtrumque eam extenderit.

Reſpondeo, Decretalẽ apertiùs quidem loqui de receptione; ſed veriſimile eſt, etiam ex ea colligi, quod vult Medina, de indictione: vox enim *introducta*, ita poteſt accipi, vt etiam illa tributa conſuetudine dicantur introducta, quorum indicendorum conſuetudo eſt. Illud extra controuerſiam eſt, quidquid ſit de hoc capitulo, etiam ius indicendi noui tributi poſſe conſuetudine præſcribi, quamuis contradicat Caſtro, & verum ſit, ex iure exigendi vetus tributum non poſſe quem ſibi vindicare ius indicendi tributum nouum, vel augendi vetus, vt benè obſeruat Molina.

Neque rectè obijcitur cap. Innouamus, quaſi eo negetur, conſuetudine poſſe præſcribi ius indicendi nouum tributum, quando ea interdicuntur quæ ſine conſenſu Regum & Principum indicuntur: non enim cenſetur ſine conſenſu Principis indictum, quod ab eo indicitur qui hac in parte præſcripſit ius Principis; nam etiam ipſe Principis nomine intelligendus erit.

DVBIVM IV.

Quænam ſit legitima cauſſa indicendi Tributum?

Iuſta cauſſa neceſſaria.

DICO PRIMO. Adeò neceſſatia eſt ad exactionem iuſti tributi iuſta cauſſa, vt ea nequeat ſuppleri, aut eius defectus excuſari vlla præſcriptione conſuetudinis immemorialis, ſicuti ſuppleri poſſe defectum poteſtatis, ſuperiori Dubio diximus. Ratio eſt, quia in tributi iuſta exactione & penſione intercedit quaſi contractus quidam Do vt facias. Quamuis autem conſuetudine præſcribi poſſit, vt Reſpublica teneatur cum hoc aut illo eiuſmodi contractum inire; præſcribi tamen non poteſt ab eo qui accipit, ne teneatur id facere pro quo faciendo vt accipiat, præſcripſit. Neque enim ſi tenear à te emere, propterea teneor donare aut emere pretio quod iuſtum excedat. Ita ſentit Petrus Nauarra lib. 3. c. 1. num. 257. quamuis Ioannes Medina, De reſtitutione q. 13. in gabellis veteribus, de quarum initio nulla eſt memoria, exiſtimet non eſſe curandum, quam ob cauſſam fuerint impoſitæ: eſſe enim præſumendum pro recipientibus, ſiue cauſſa ceſſauerit, ſiue non. Prouenit hæc opinio ex non ſatis obſeruata quadam diſtinctione propriè dictorum tributorum à bonis immobilibus ab initio coronæ à populo attributis; nam in ea qualitate, etiamſi alia cauſſa non ſubſit, poteſt quid præſcribi. Vectigalia autem quæ non æquè naturaliter debentur Principi ac prædia iſta, ſed quaſi acceſſorio contractu, quando cauſſæ obſiſtit ignorantia, initij ſui obliuione non præſcribuntur. Vrget eiuſmodi diſtinctionem Nauarrus in cap. Fraternitas 12. quæſt. 2. numero 48. in fine.

DICO SECVNDO. Vnica eſt iuſta cauſſa imponendi tributi, nimirum bonum publicum, id eſt, vtilitas vel neceſſitas publica, cui non ſufficiat, quod aliàs in eum finem Principi deputatum eſt. Ita communiter DD. Caietanus verbo Vectigalia, Driedo lib. 2. De libertate Chriſtiana, c. 2. §. 9. Quando enim Principes in alium vſum vel ea exigunt, vel conuertunt, quod ſuum non eſt vſurpant, adeoque reſtituere tenentur: neque enim propter Regem populus, ſed propter populum Rex eſt; neque poteſt ſubditorum bona, ſua exiſtimare, ſicuti qui deſpoticum habent dominium, ſeruorum bona in ſua lucra iuſtè conuertunt, vt ex ſententia omnium DD. benè Driedo, & patet Michææ 3. & ex illis quæ diximus 1.2. q 90. art. 2. Dub. 3. Itaque quod 1. Regum 8. dicitur, *Hoc erit ius regis, agros veſtros*, &c. *tollet, & dabit ſeruis ſuis*, ita accipiendum eſt, vt ius Regis idem ſit quod iudicium vel ſtatutum Regis, vt non ſit conceſſio Iuris habendi à Rege, ſed prædictio iniuriæ à Rege ſtultè à populo expetito inferendæ. *Bonum publicum.*

Hîc aduertendum eſt, interdum initio iuſta quidem de cauſſa imponi tributum, ſed ea vel omnino vel magna ex parte ceſſante, iniuſtè totum tributum continuari: quamuis etiam contingat, videri cauſſam ceſſare, vbi non ceſſat; vt ſi hoſtes receſſerunt, ſed putentur redituri, & contra eorum conſilia oporteat Rempub. muniri; aut ſi putetur Princeps accipere hoc tributum, vt piratas quoſdam debellet, quod accipit pro perpetua maris cuſtodia, ne his pulſis noui piratæ venire audeant; aut ſi ceſſet quidem ipſa quę fuit, ſed ſuccedit alia non minùs prægnans, ob quam eſſet imponendum nouum tributum.

DICO TERTIO. Satis ob publicum bonum penditur tributum, quando impenditur neceſſariæ & congruæ ſuſtentationi ſtatus Principalis. In hoc ſatis conueniunt DD.

Sed quærunt, Vtrùm Principi, qui fortè ſua culpa in neceſſitatem incidit, populus tributa debeat, quibus ſtatum inſtauret?

Reſpondeo, Debere populum etiam illo caſu pro circumſtantiarum concurſu iuuare Principem, ne media deſint congrua & neceſſaria: Principis autem fuerit, ex iuſtitiæ obligatione abſtinere ab inutili conſumptione bonorum coronæ, quæ publicis vſibus deſtinata ſunt, quando ijs abſumptis grauantur ſubditi nouo tributo: item quantum commodè poteſt, curare, vt poſſit ſarcire ſubditis damnum duplicati tributi, verbi gratia, relaxando poſtmodum etiam ordinariam Ducatus ſui annonam, quando parſimonia ſtabilitus, rerum id ferat felicior ſtatus. Ita Molina diſp. 667. & eſt argumentum ex cap. 5. Nehemiæ.

Quæres Secundò, Vtrùm Princeps vectigal accipiens pro tuendis itineribus, eaque infeſta relinquens, tutus ſit in conſcientia, proponendo, &c. ſuo tempore faciendo reſtitutionem & integram reparationem damni quod ex neglecta iſta cuſtodia priuatis euenerit?

Medina

Medina q. 14. De reſtit. §. Poſſe igitur, exiſtimat eſſe tutum, eò quòd accipiens eiuſmodi vectigal ſolùm ſub disiunctione obligetur, vel arcere prædonum iniuriam, vel damnum per eos illatum ſarcire. Verùm vt omittam, ſæpè per latrones damna inferri perſonalia in vita aut corpore itinerantium, quæ Princeps ſarcire non poteſt; non ſufficit ad vitandum peccatum, omnia hîc damna ſarcire, ſed ex contractu tenetur Princeps auertere ne ſarcienda inferantur, & ad illata reparãda, quæ impedire potuit, tenetur ex delicto. Hoc manifeſtum eſt quia iuſta alioqui deerit cauſſa tributi; non enim ea eſt vt damna inde ſarciantur, ſed vt auertantur. Vnde conſequens eſt, Principem negligentem non ſolùm hoc caſu teneri ad damna, ſed etiam ad reſtituenda accepta tributa, vt benè Petrus Nauarra ſuprà num. 255. Secùs dicendum, quando præter intentionem, ex culpa tamen notabili, Rex negligit ad breuiſſimum tempus defendere itinera; tunc enim ſufficit reſtituere damna, & poteſt retinere tributa, vt indicat Silueſter verbo Gabella 3. nu. 6.

Quæres Tertiò, Quid ſi Princeps leuiſſimam ſolùm culpam admiſerit, illud negligendo ob quod præſtantur tributa?

Reſpondeo, De leuiſſima culpa non teneri, quia contractus vtrique parti eſt vtilis.

Quando liceat fraudare tributum.

D i c o q v a r t o. Quando certa eſt iniuſtitia cauſſæ ob quam tributum exigitur, licitè poteſt quiuis illud fraudare ſecluſo ſcandalo. Eſt communis DD. Aduerte tamen, cauſſam cuius iuſtitia iuſtificet, & iniuſtitia iniuſtum & refragabile reddat tributum, debere ſumi finem exactionis, non autem exigentis: fieri enim poteſt, vt Rex ex odio iniuſto iuſtam ob cauſſam indicat tributum, quod tunc ſubditus tenebitur ſoluere, etiamſi conſtiterit ei de iniuſto illo fine indicentis, quia finis ille accidentarius non proponitur ſubdito per Legem tributi.

D i c o q v i n t o. Quando cauſſæ iuſtitia eſt ita dubia, vt pro ea probabiliter ſe reſoluere Princeps non poſſit, peccat noui vectigalis indictione; & ſatis probabilis multorum ſententia habet, eo caſu ſubditos non teneri ſoluere. Principis tamen miniſter, qui ad hoc à domino ſuo compellitur, in eiuſmodi dubio poteſt exigere. Tota ferè huius aſſerti ratio ex Iuris Regula petitur, quæ in dubio meliorem facit conditionem poſſidentis; præſumptio enim eſt contra tributa, præſertim noua, cap. Quamquam, De cenſibus, in 6. C. Vectigalia noua inſtitui non poſſe, per totum Titulum. Quando tamen ſubditus dubitat ſolùm negatiuè, non habens pro iniuſtitia tributi vllam probabilem rationem, credo præſumi poſſe pro Principe, & in conſcientia ipſum ſubditum teneri: negatiuè autem dubitans Princeps, & non habens probabilem rationem pro iuſtitia tributi, indubiè peccat imponendo. Attamen ſicuti militem, ita & exactorem poteſt excuſare ordo ſeruiendi in cauſſa dubia, vt habemus ex D. Auguſtini lib. 22. contra Fauſtum, 23. q. 1. cap. Quid culpatur. Non tamen ſunt excuſandi exactores, qui ſpontè ſuſcipiunt eiuſmodi officium, aut non curant inquirere de iuſtitia tributi, dubio iam exorto, vt benè Silueſter ſuprà.

D i c o s e x t o. Si vtrumque probabile ſit, tributi cauſſam eſſe iuſtam, & non eſſe iuſtam, exigit Princeps iuſtè, & negat populus iuſtè, quaſi bello vtrimque iuſto ex ignorantia. Ita Petrus Nauarra ſuprà num. 267. Confeſſor tamen ante factum ſuadebit ſoluere, poſt factum non coget reſtituere. Silueſter ſuprà q. vlt.

Extendenda eſt iſta aſſertio pro rata ad caſum quo ex parte iniuſtum eſt tributum, quia maius quàm cauſſa exigat, vt patet ex cap. Quia plerique, De immunitate Eccleſiarum, vbi ſic extorta iubentur reſtitui. Item ad caſum quo iuſta quidem cauſſa ſubfuerit, ſed quæ nunc ceſſauit.

Ceterùm ex plurimorum ſententia Graffius lib. 2. cap. 125. num. 6. & ſimiliter num. 10. vim facit in diſtinctione noui & veteris vectigalis: exiſtimat enim præſumi poſſe pro Principe in vectigalibus antiquis, etiamſi de cauſſa illorum nihil conſtiterit. Quod vt verum ſit, accipiendum eſt de vectigali antiquo, quod iam tranſijt aut tranſijſſe præſumitur quaſi in patrimoninm Principatus; in talibus enim locum habet præſcriptio, quando de illorum iniuſtitia, currente præſcriptione, non fuit controuerſia aut probabile murmur: ſed in tributis, quæ præter generale onus Principatus adminiſtrandi alteri cauſſæ inniti debere videntur, præſcriptio non ſupplet iuſtitiam illius cauſſæ, vt ſuprà diximus. Quare niſi naturã mutaſſe videantur, vt ipſorum cauſſæ ſubſtitutum cenſeatur generale onus Principatus, cui aliàs fortè non reſpondent ſufficientes prouentus, ſola antiquitate iuſtificari non poterunt.

D V B I V M V.

Quomodo contingat Tributa eſſe iniuſta defectu bonæ formæ ſeu proportionis inter eos qui contribuunt?

D i c o p r i m o. Quando res modica exigitur in ſignum ſubiectionis, citra iniuſtitiam negligitur proportio Geometrica inter ſubditos, & æquale exigitur ab omnibus tributum. Patet Nehemiæ 10. vbi omnes, etiam pauperes, æqualiter dant tertiam partem ſicli. *Proportio quando negligi poſſit.*

D i c o s e c v n d o. In tributo minoris momenti oportet ſeruare proportionem hanc inter ciues, vt ditiores, ceteris paribus, plus contribuant non quidem Mathematicè, ſed moraliter, quoad eius fieri poteſt, proportione ſeruata: æquum enim eſt, vt membrum robuſtius in eodem corpore plus oneris ferat. Ita Caietanus verbo Vectigalia, & alij communiter. *Quando ſeruanda.*

D i c o t e r t i o. Quando cauſſa non æquè ſpectat ad omnes, aut immediatè non eſt ad onus Reipublicæ aut Principis, rectè ita diſtribuitur onus tributi, vt ij plus pendant, quamuis pauperiores, in quorum commodum plus cedit finis tributi: Neque enim æquum eſt, vt pedagia aut vectigalia pro itinere à prædonibus defendendo æqualiter illi ſoluant cum mercatoribus, qui numquam in vijs periclitantur; ſed qui ſentit onus, debet ſentire commodum, & contrà, De Regulis Iuris, in 6.

D i c o q v a r t o. Iniquæ ſunt perſonarum quarumdam voluntariæ & ſine proportionata cauſſa exemptiones à tributis, quando illæ cedunt in aliorum grauamen: ſecùs, ſi tanto minùs exigatur à communitate tributum. Ita Angelus verbo Tallia, nu. 6.

Quæres, An iniuſta ſint tributa quæ hodie ſunt in vſu ſuper eſculentis aut poculentis?

Sententia Caſtri Probatur 1. Ex dictis enim videtur ea eſſe iniqua. Primò, Quia pauperiores qui numeroſiorem habent prolem, aut operarum multitudinem, plus eis grauantur quàm ditiores.

2. Secundò, Æquè grauantur peregrini ac incolæ, cùm tamen cauſſa tributi ad peregrinos non pertineat. Alphonſus à Caſtro lib. 1. De Lege pœnali cap. 5. propter has cauſſas improbat tamquam iniuſta eiuſmodi tributa: quæ doctrina per ſe loquendo vera eſt.

Verior ſententia, Tributa ſuper eſculentis eſſe licita. Exiſtimo tamen cum Molina diſp. 668. poſſe excuſari praxin, Primò, Quia alia ratio commodior vix iniri poteſt: in æſtimando enim cuiuſq; patrimonio multum odij, multum etiam deprauati iudicij ſubinde intercurrit. Secundò, Oportet multos eſſe Officiarios & Cenſores, quorum ſtipendia multùm augent tributum. Tertiò, Contra hanc rationem inueniendi ſubſidia Reipublicæ ex poculentis & eſculentis minora ſunt murmura, quàm eſſent contra cenſum patrimonij aut capitis. Quartò, Quando per minuta ſoluitur Reipublicæ ſubſidium, inſenſibiliter quodammodò eſt detrimentum ſoluentium: itaque publicæ commoditatis gratia meritò iſte modus toleratur.

Reſp. ad Probationes contrariæ ſententiæ. Ad 1. Quintò, Quamuis pauperes in his æquè contribuant ac diuites, aut etiam amplius, hoc ipſum tamen eis à ditioribus vtcumque compenſatur; quò enim cariora ſunt quæ ad communem victum pertinent, eò ſolent cariùs vendi operæ quas pauperiores in Republica præſtant, adeoque merces quæcumque in quibus operæ multum locatur.

Ad 2. Sextò, Quod ad peregrinos attinet, etiam illi meritò hoc donant, cùm vix commoda ratione ipſi eximi queant, & in ſua patria viciſſim ex hac Republica peregrinos ſimiliter ipſi tractent. Omitto quòd tributum eiuſmodi quodammodò in pretium tranſeat, vt meritò quicumque voluerit emere, iuſtum quod fuerit, comprehenſo tributo, pretium ſoluat. Denique vt ita fiat, antiqua conſuetudine iam præſcriptum eſt.

DVBIVM VI.

Vtrùm Clerici ſint exempti à Tributis?

HACTENVS de efficiente, fine, & forma diximus, nunc de materia tributi. Vbi initio peculiaris occurrit difficultas de Eccleſiaſticis exemptis; nam contra eorum exemptionem multi ſenſerunt. *Error quorundam.* Marſilius de Padua (vt referunt Turrecremata lib. 4. De Eccleſia, parte 2. cap. 37. & Albertus Pighius Eccleſiaſticæ hierarchiæ lib. 5. cap. 1.) docuit ipſum Chriſtum non fuiſſe Iure immunem à tributo, ideòque ex vero debito illud ſoluiſſe, & conſequenter voluit multo magis Eccleſiaſticos omnes debere Imperatori tributa. Idem ſenſit Ioannes de Ianduno, vt refert ibid. Turrecremata. Eumdem errorem ſequuntur noſtri temporis hæretici, Caluinus, Petrus Martyr, Brentius, Melanchthon, Beza.

Vera ſententia. Contraria ſententia eſt omnino certiſſima omnium Catholicorum, debere Eccleſias, Clericos, & Eccleſiaſticos immunes eſſe à tributis ſæcularium Principum. Ita frequenter Canones non tantùm Pontificum, ſed etiam Conciliorum Generalium: Canon 19. Concilij Lateranenſis ſub Alexandro III. parte 1. Canon 47. magni Concilij Lateranenſis ſub Innocentio III. cap. Eccleſia B. Mariæ, De conſtitutionibus, & alia plura tit. De immunitate Eccleſiarum. Similia reperiuntur in Conſtitutionibus Chriſtianorum Imperatorum: nam & ante Iuſtinianum liberi fuerunt Eccleſiaſtici à tributo capitis, quamuis non perinde à tributo rei, vt patet C. De Epiſcopis & Clericis, L. 1. & 3. Immunitas autem à tributo rei acceſſit tempore Iuſtiniani, vt patet ex Nouella De Eccleſiaſticis Canonibus & priuilegijs.

Obijcitur, Chriſtum pro ſe & Petro ſoluiſſe tributum, Matth. 17. imò ibidem indicari, ſolitum eſſe ita facere Dominum, quando Petrus ſuper eo interpellatus, nihil cunctatus aſſeuerauit Dominum eſſe tributarium. *Obiect. 1.*

Reſpondeo; Omiſſa opinione Hilarij & aliorum, qui dixerunt tributum illud non fuiſſe Cæſaris, ſed templi, quos ſequuntur eruditi quidam noſtri temporis, Bellarminus, Baronius, & alij; hac inquam opinione omiſſa, tamquam probabilius ſuppono contrarium, quòd fuerit Cæſaris, vt ſenſerunt Hieronymus, Beda, & ex recentioribus Ianſenius, Heſſelius, Maldonatus, & Barradius: qui tamen poſtremus dubitat, vtrùm Cæſaris an Tetrarchæ Herodis fuerit. Dico itaque ad argumentum, Chriſtum pro ſe & Petro tributum illud ſoluiſſe, non quia debebat ipſe aut Petrus, ſed ne ſcandalizaret eos qui exigebant, vt apertè textus indicat. *Reſp.*

Dices, Illud, *ergo liberi ſunt filij*, non pertinere ad Petrum, qui non erat filius Regis, adeoque hactenus ſolum Chriſtum, non autem Epiſcopos aut Clericos eximi à tributo.

Reſpondeo, Etiam Petrum in filiorum immunitate comprehendi: neque enim ſoli filij Regum in perſona ſua ſunt liberi, ſed etiam in familia tota. Qui ergo peculiariter de ſorte Chriſti ſunt, tamquam familiares ipſius filij eximi debere illic ſignificati ſunt: propterea enim non dicit Dominus, *vt non ſcandalizem eos*, ſed, *vt non ſcandalizemus eos*. Accedit quòd Chriſtus ſoluit quando Petrus; ideò enim Petro dicunt, *Magiſter veſter non ſoluit didrachma*? & tamen intelligunt ſimul comprehendi ipſum Petrum; Chriſtum ergo vectigalem faciunt, qui Petrum non habent immunem.

Obijcitur Secundò ex cap. 13. ad Romanos, vbi Apoſtolus ſecundùm interpretationem Chryſoſtomi, Theodoreti, & Theophylacti doceat, etiam Eccleſiaſticos debere Principibus tributa. *Oſtendit*, inquit Chryſoſtomus, *quòd iſta imperentur omnibus, etiam Sacerdotibus & Monachis, non ſolùm ſæcularibus*. Et infrà: *Omnis anima Poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, etiam ſi Apoſtolus ſis, ſi Euangeliſta, ſi Propheta, ſiue quiſquis tandem fueris: neque enim pietatem ſubuertit iſta ſubiectio*. *Obiect. 2.*

Reſpondeo, Chryſoſtomum non dicere, quòd omnis anima debeat tributum, ſed quòd omnes, etiam Eccleſiaſtici, debeant ſubditi eſſe ſublimiori Poteſtati, atque etiam Regem vt Regem honorare, ſiue is ſit Ethnicus ſiue Chriſtianus. Sed honorant Regem Eccleſiaſtici, non temporalia ei præſtando tributa, ſed pro Republica, adeoque pro capite eius penſa Precum Deo perſoluendo, ratione cuius officij ſuſtentari ipſi à Republica merentur, & tributa decimarum accipere tamquam ſpiritualis ſuæ militiæ ſtipendia. Vt ad temporale *Reſp.*

Digitized by Google

porale aliquod obſequiũ Clerici vlteriùs teneantur Regi, non ita immutabile eſt, quin ab eo eximi poſſint, quamuis antequam eximerentur Principibus Ethnicis, de quibus loquitur Apoſtolus, temporalia debuerint.

Obiect.3. Obijcitur Tertiò, Actorum 25. Apoſtolus Cæſarem appellat; ſi autem fuiſſet exemptus, declinaſſet forum.

Reſp. Reſpondeo, Cæſar erat de facto Iudex Pauli, quamuis non de Iure, ideoque eum appellare coactus eſt, ſicuti dicit capite vltimo, vt nimirum à Feſti iudicio, qui ſub Cæſare iudicabat, & in partes calumniatorum Iudæorum iam declinabat, liberaretur. Appellauit ergo ad Cæſarem, non tamquam ſuum, ſed tamquam Feſti Iudicem ordinarium ac competentem: ſi enim cum alio fideli quæſtionem habuiſſet Paulus, non contendiſſet iudicio apud infidelem, quod in aliis ipſe reprehendit 1. Corinth. 6. Ita Turrecremata lib. 2. De Eccleſia, cap. 96. ad 3. Hæc reſponſio optima eſt, præſertim ſi conſideretur cauſſa Pauli vt merè ſpiritualis. Aliter reſponderi poteſt ex Pighio ſuprà cap. 7. & Bellarmino lib. 2. De Pontifice, cap. 29. quos ſequitur Lorinus in illum locum Actorum 25. Chriſtianos tum temporis Gentilibus Imperatoribus fuiſſe ſubditos, atque ita in cauſſis pertinentibus ad forum ciuile, qualis conſiderari poterat illa de excitato tumultu à Paulo, & Epiſcopos & Apoſtolos ſub Ethnicis fuiſſe Imperatoribus. Quòd enim Epiſcopi non ſubſint in illis tribunali Imperatoris Chriſtiani, inde fit, quia indecens eſt ouem de paſtore iudicare. Vnde etiam admitti poterit, Epiſcopos & Clericos debuiſſe Cæſari tunc temporis Ethnico tributa inſtar laicorum fidelium: Imperatoris enim officium ad omnes ſeſe extendit, omnes in pace continet temporali, & corporis vitam quod propter peccatum hac protectione omnino indiget, adeoque reſpondentem ſubiectionem ſubit, tuetur. Solus ergo Chriſtus ita exemptus fuit à poteſtate humana, quia ſolus eius protectione non indigebat, quia ſolus à peccato omnino liber, quia ſolus dicere potuit: *Nemo animam meam tollit à me, ſed ego pono eam à meipſo*: Ioannis 10.

Obiect.4. Obijcit ſectarius quidam, Diſcrimen illud Chriſtiani & Ethnici Imperatoris nihil ad rem facere: nam, inquit, vt ſocietatis humanæ quà humana, ita etiam iuriſdictionis in ea ſocietate ratio communis eſt inter Principes Ethnicos & Chriſtianos; neque ſequitur, Subiecerunt ſe Principes Eccleſiaſticè, ergo & politicè. Ita Iunius contra Bellarminum. Addere poſſumus Chryſoſtomum ſuprà citatum Hom. 23. ad Rom. dicentem, Si iſta Paulus tum cùm Gentiles adhuc eſſent Principes præcepit, multo magis oportet ea fidelibus exhibere.

Reſp. Reſpondeo, Neque nos hîc velle, quòd Princeps quando fit Chriſtianus, Principatum amittat, ſed quòd dum ſe in ſpiritualibus Eccleſiæ ſubijcit, ex natura rei paſtoribus Eccleſiæ, præſertim ſummo, etiam in ciuilibus, quæ ſpiritualibus ſubordinari debent, non perinde conueniat præeſſe. Chryſoſtomus autem rectè docet quod Apoſtolus dixit, Superioribus eſſe deferendum, & omnibus debita reddenda, ita ipſum dixiſſe, vt magis Chriſtianis quàm Ethnicis Principibus voluerit ea exhibenda quæ debita fuerint. Vtrùm autem eadem omnia à ſingulis debita maneant fidelibus, quæ præſtabantur infidelibus, neque Apoſtolus dixit, neque Chryſoſtomus. Certè debitorum compenſationem Ius omne permittit: fiunt autem Reges debitores illorum in ſuppeditandis carnalibus, qui eis ſeminant ſpiritualia, vt idem Apoſtolus docet 1. Corinth. 9.

Obiect.5. Obijcitur Poſtremò Ambroſius Oratione de tradendis Baſilicis: *Si tributum petit, non negamus; agri Eccleſiæ ſoluunt tributum.*

Reſp. Reſpondent quidam, Realia tributa Eccleſias Imperatoribus dediſſe vſque ad tempora Iuſtiniani, vt meritò tunc ita locutus ſit Ambroſius. Sed meliùs dicitur, Ambroſium illis verbis non concedere, quòd ex debito tunc temporis Eccleſia ex ſuis prædiis ſoluerit Imperatori tributum, ſed ſolùm declarat ſe permittere, ſi Imperator vel tributum ex agris Eccleſiæ vel etiam ipſos agros ſibi tollat. Declarant hoc verba ſequentia. Quod enim dixerat, *Si tributum petit, non negamus*, ad ſolam tolerantiam pertinere, oſtendunt iſta verba, *Non faciant de agris inuidiam; tollant eos, ſi libitum eſt Imperatori: non dono, ſed non nego.* Ambroſius itaque nolens ibi contendere de iuſtitia tributi, quod Eccleſiæ agri pendebant Imperatori Ariano, totus in eo eſt, vt Eccleſiam Imperatoriæ poteſtati eximat. *Soluimus*, inquit, *quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo: tributum Cæſaris eſt, non negatur; Eccleſia Dei Cæſari vtique non debet addici, quia ius Cæſaris eſſe non poteſt Dei templum.*

DVBIVM VII.

Quo Iure Clerici ſint exempti à Tributis?

Sententia 1. TRES ſunt ſententiæ. Vna dicit, eſſe Iuris diuini exemptionem hanc Eccleſiæ & Eccleſiaſticorum. Ita multi Canoniſtæ, & quidam Theologi, Gloſſa in cap. Quamquam, De cenſibus in 6. Driedo lib. 1. De libertate Chriſtiana, cap. 2. §. 3 & alij multi, quos citat Couarruuias.

Sententia 2. Altera dicit, eſſe Iuris humani. Ita multi Theologi, & quidam Iureconſulti, Victoria Relect. 1. De poteſtate Eccleſiæ, numero 2. Couarruuias Practicarum quæſtionum cap. 31. Ludouicus Carbo, tractatu De legibus lib. 9. cap. 14. Ioannes Medina C. De reſtitutione, quæſt. 15.

Sententia 3. Tertia dicit, partim & quodammodò eſſe Iuris diuini, partim verò Iuris humani. Ita Bellarminus lib. De exemptione Clericorum. Pro qua ſententia in primis ſuppono, in cauſſis merè Eccleſiaſticis & ſpiritualibus, verbi gratia, in quæſtionibus de Fide, Sacramentis, & ſimilibus à iudicio ſæcularis Poteſtatis diuino & naturali Iure Clerum eſſe exemptum: hoc enim Scripturæ indicant clariſſimè, quando dicunt, Spiritum ſanctum conſtituiſſe Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, Actor. 20. & Petro ouile ſuum Chriſtum commiſiſſe paſcendum & regendum, Ioannis vlt. Hoc ipſum teſtatur vſus Eccleſiæ: neque enim vmquam Epiſcopi Orthodoxi cauſſas Eccleſiaſticas ad laicum tribunal detulerunt, ſed ſchiſmaticos & hæreticos qui id fecerunt, grauiter ſemper reprehenderunt. Videre licet D. Auguſtinum epiſt. 162. ad Glorium & Eleuſium, cap. Si Imperator, diſt. 96. & ipſi Principes hoc Eccleſiæ priuilegium agnouerunt, vt liquidò demonſtrat exemplum Conſtantini in Concilio Niceno, & refertur cap. Continua 11. quæſt. 1. Confirmatur; Quia alioqui di-

Digitized by Google

cendum eſſet, Principes ſæculares à Deo habere ſpiritualem poteſtatem & Eccleſiaſticam, quod velut erroneum contra Marſilium Paduanum Eccleſia damnauit. Sequitur id ſanè clariſſimè ex tribus Fidei dogmatibus. Primò, Quòd ſit in Eccleſia poteſtas gubernandi ſpiritualis, à politica diſtincta. Secundò, Hanc poteſtatem non eſſe in Regibus, ſed Eccleſiæ Paſtoribus, præſertim in ſummo Pontifice. Tertiò, Hanc poteſtatem non eſſe ſubiectam Poteſtati Regiæ, vt pulchrè oſtendit contra Regem Angliæ Suarez lib. 4. cap. 2.

Non ſunt exempti Iure diuino poſitiuo. Quoad tributa autem DICO PRIMO. Exemptio Clericorum à tributis non eſt abſolutè loquendo Iuris diuini poſitiui. Patet, Quia Lex vetus non obligat: in Lege autem Euangelica nuſquam ita apertè præceptum eſt, quòd exempti eſſe debeant à tributis Clerici, vt inde ſine alia Conſtitutione dici queant exempti. Imò ſuppoſita noua Lege, Apoſtolus etiam Clericos voluit ſolita tributa ſoluere, vt ſuprà diximus. Quando Ordinis Sacramentum Dominus compleuit, & hierarchiam Eccleſiaſticam inſtituit, eo ipſo quidem ſuos Sacerdotes voluit eſſe liberos & independentes à iudicio Poteſtatis ſæcularis in iis quæ ad Deum ſunt; verùm in illis quæ ad Regis pertinent officium, Sacerdotes non apertè exemit: neque enim eos conſtituit diuiſores rerum temporalium, ſed potiùs ſuper eos alios diuiſores reliquit.

Neque Iure diuino naturali. DICO SECVNDO. Dici etiam non poteſt exemptio Clericorum à tributis abſolutè eſſe Iuris diuini naturalis. Probatur à priori, Quia ſicuti Clericus non deſinit eſſe ciuis, ita non videtur eo ipſo quo Clericus, Iure naturæ ab illis præſtandis Principi fieri immunis, quæ præſtare poteſt ſine naturali indecentia ſui ſtatus. A poſteriori autem probatur, Quia tributa Clerici ante Iuſtinianum ſoluerunt Imperatoribus etiam Chriſtianis, neque proteſtati leguntur, conſcientias lædi recipientium; quod indubiè feciſſent, cùm liberrimè reprehenderint violantes libertatem Eccleſiaſticam in cauſſis Eccleſiaſticis, niſi agnouiſſent ſe non eſſe exemptos.

Sed quodãmodò Iure diuino & naturali. DICO TERTIO. Exemptio tamen iſta Clericorum à tributis eſt quodammodò Iuris diuini & naturalis. Patet hoc ex cap. Quamquam, De cenſibus, in 6. vbi verba Bonifacij VIII. ita habent: *Eccleſia, Eccleſiaſticæque perſonæ, ac res ipſarum, non ſolùm Iure humano, quinimò & diuino à ſæcularium perſonarum exactionibus ſunt immunes.* Item cap. Non minùs, De immunitate Eccleſiarum, exactio tributi dicitur facere ſacerdotium deterioris cõditionis, quàm ſub Pharaone fuerit, & eſſe cõtra illud Ieremiæ, Thren. 1. *Princeps prouinciarum facta eſt ſub tributo.* Quibus Gloſſa in dictum cap. Quamquam, ſimilem addit locum ex 1. Eſdræ 7. vbi Artaxerxes Sacerdotes, Leuitas, cantores, ianitores, & reliquos miniſtros domus Dei ſtatuit immunes eſſe à vectigalibus & tributis. Quod etiam Lege Dei ſtatutum erat Numerorũ 3. Addere poſſumus & illud Chriſti Matth. 17. *Ergo liberi ſunt filij*; nam vt ſuprà diximus, non tantùm filius Regis liber eſt à tributo, ſed etiam propria eius familia. Denique Concilium Trident. ſeſſ. 25. cap. 20. De reformat. dicit, Eccleſiæ & Eccleſiaſticarum perſonarum immunitatem Dei ordinatione & Canonicis ſanctionibus eſſe conſtitutam. Similia videre licet in Concilio Coloniensi, parte 9. cap. 20. Lateranenſi magno ſub Innocentio III. cap. 43. Alio Lateranenſi ſub Leone X. ſeſſ. 9.

Inueniendus itaque modus, quo hæc exemptio queat dici Iuris diuini & naturalis: quo ſemel inuento, facilè conciliabuntur in ſpeciem diſſidentes Doctorum ſententiæ. Eſt autem Iuris diuini, quia ad exemplum eius quod in diuina Lege mandatum & commendatum exſtat, deſumpta, quomodo & decimæ dicuntur eſſe Iuris diuini, quomodo Couarruuias ſuprà teſtatur ſæpè dici Ius diuinum, quod in vetuſtiſſimis Eccleſiæ vniuerſalis Concilijs ad imaginem & imitationem veteris Legis fuerit ſtatutum. Naturalis autem, adeoque iterùm & magis propriè diuini Iuris eſt, quia naturalis Lex religionis, obſeruantiæ, & gratitudinis Principes inclinat imò obligat ad eximendum Eccleſiaſticos & eorum bona à tributis: ſunt enim eorum bona, & præſertim Eccleſiaſtica, quodammodò Dei, vt meritò humanæ ſeruituti ſint exempta. Imò & ipſi Clerici Dei ſunt, vt meritò hoc ad ipſorum bona etiam patrimonialia, ex quadam æquitate extendere liceat. Ex hac æquitate factum eſt, vt etiam apud Gentiles Sacerdotes fuerint immunes, vt ex Scriptura patet de Ægyptijs & Perſis, de Gallis apud Cæſarem lib. 6. De bello Gallico. Vnde videtur hæc exemptio quodammodò Iure Gentium introducta.

DICO QVARTO. Siue immunitas à tributis Eccleſiæ & perſonis Eccleſiaſticis conceſſa ſit à Principibus, ſiue à Pontificibus, non poſſunt Principes inuita Eccleſia eam abrogare. Si enim Principes conceſſerint, ipſa immunitas inſtar cuiuſdam prouentus Eccleſiaſtici eſt, adeoque in bona Eccleſiæ donata tranſijt, vt reuocari non poſſit donatario inuito. Si Pontifices conceſſerunt, niſi inualidè id feciſſe conſtiterit, non poteſt ab aliis reſcindi. Validè autem feciſſe conſtat. Sicuti enim poteſt Pontifex ratione ſpiritualis ſuæ poteſtatis, quæ ſeſe extendit indirectè etiam ad temporalia quæ ſpiritualibus ſeruire debent, poteſt indicere, id eſt, auctoritatem dare indicendi tributa, vt ſuprà diximus; ita etiam quando illud ad finem ſupernaturalem videbitur conducere, poterit tributa interdicere, atque adeò quia hoc expedit, à tributis ſæcularium Clericos eximere.

Vnde ſequitur, quod notat Henriquez lib. 10. c. 15. etiamſi Principes quando conceſſerunt hanc immunitatem Clericis, excepiſſent certos caſus quibus voluerint Clericos contribuere; exceptionem illam non valituram contra illimitatam exemptionem eorumdem per Canones factam: ſi enim Pontifex Iura quædam ſpiritualia, quæ Rex quiſpiam ex contractu remuneratorio aut immemorabili conſuetudine à Sede Apoſtolica habeat, reuocare non debeat, multò minùs Principes Eccleſiæ libertatem reuocare poterunt.

DVBIVM VIII.

Quænam per Eccleſias & Eccleſiaſticas perſonas intelliguntur, quando à Tributis eximuntur?

DICO PRIMO. Eccleſiæ omnes exemptæ ſunt; imò Eccleſiarum nomine exempta etiam intelliguntur Pia loca, & res deputatæ in eleëmoſynas, ſuſtentationem pauperum, & alia pia *Eccleſia. Pia loca.*

pia opera: Molina diſp. 671. Confirmatur ex Authentica Item nulla communitas, C. De Epiſcopis & Clericis, & cap. Non minùs, De immunitate Eccleſiarum.

Religioſi. DICO SECVNDO. Etiam Religioſi & Religioſæ in Religione approbata, ſiue Profeſſi ſiue Nouitij, liberi ſunt à tributis. De Profeſſis non eſt controuerſia. De Nouitiis probo duplici ratione; Vna, quòd verè ſint de familia Monaſterij & communitatis iſtius Religioſæ, quæ familia exempta eſt. Altera, quòd receptiſſimus vſus habeat, vt tributum merè perſonale Nouitius non ſoluat, quia verè perſona eius habeatur Eccleſiaſtica. Itaque meritò quem ſemel agnoſcunt pro Eccleſiaſtico, etiam in patrimonialibus bonis inſtar reliquorum Eccleſiaſticorum exemptum habebunt. Neque refert quòd Nouitius non ſit verè Religioſus, & tranſire poſſit ad ſæculum, quia etiam Acolythus ad vota ſæcularia, relicto officio Eccleſiaſtico, tranſire poteſt. Neq; iterùm obeſt, quod habetur L. Qui de libertate, ff. De liberali cauſſa, vbi ſtatu dubius, controuerſia pendente, dicitur ſolùm facere vt ſeruus, non vt liber: hoc inquam non obeſt, quia ſolùm procedit de eo de quo dubitatur vtrùm ſeruus ſit an liber: quod ad Nouitium non eſſe extendendum, rectè notauit Gloſſa citata. Deinde Nouitius gaudet priuilegio fori & Canonis Si quis ſuadente, vt patet cap. Religioſo, De ſententia excommunicationis, in 6. & ſubiacet Prælato, ſaltem commutabiliter & reuocabiliter, pro tempore quo eſt Nouitius, vt docet Nauarrus De foro competenti, conſilio 5. & abſolutè cenſetur inter perſonas Eccleſiaſticas, ſecundùm Gloſſam in dictum cap. Religioſo, Nauarram ſuprà, & Azorium tomo 1. lib. 12. c. 3.

Clerici & Beneficiati. DICO TERTIO. Clerici in Sacris conſtituti, aut Beneficiati, etiamſi in Sacris non ſint, immunes ſunt à tributis ſecundùm omnes, etiamſi tantùm habeant tonſuram Clericalem. Coniugatus tamen Clericus hoc priuilegio non gaudet, quamuis coniugatus cum vnica & virgine tonſuram & veſtes deferens Clericales, gaudeat priuilegio Canonis & fori, vt patet cap. vnico, De Clericis coniugatis, in 6. Imò Tridentinum non relinquit eis priuilegium fori, niſi fuerint ab Epiſcopo deputati miniſterio alicuius Eccleſiæ.

Limitandum tamen eſt hoc aſſertum, vt verum non habeat in Clericis ioculatoriam artem exercentibus, per cap. vnicum, De vita & honeſtate Clericorum L. 6. modò per annum exercuerint iſtiuſmodi artem, aut aliàs ter moniti non relinquant. Vtrùm autem iſta limitatio procedat etiam de Clerico in Sacris, ambiguè ibi diſputat Gloſſa. Verius videtur procedere, ne pœnam generatim ſtatutam is euadat, qui eò grauiùs peccat, quo ſuperiori ordini eſt initiatus.

Clerici habitum & tonſuram geſtantes. DICO QVARTO. Alij Clerici qui neque coniugati, neque Sacris ſunt initiati, neque Beneficiati, ſi habitum & tonſuram geſtent Clericalem, manendo in Iure communi, gaudent immunitate Eccleſiaſtica, etiamſi alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi non miniſtrauerint, neque ex Epiſcopi voluntate in ſchola, Seminario, vel Academia ſtuduerint, quamuis hæc duo requirat Concilium Tridentinum vt gaudeant priuilegio fori, ſeſſ. 23. cap. 6. De reformat. Patet, Quia Canones vocant hanc immunitatem priuilegium Clericale; ita cap. vltimo, De vita & honeſtate Clericorum, & alibi ſæpè idem indicant.

Dixi, *manendo in Iure communi*; quia multis locis hi non ſolent eſſe exempti, Eccleſia tolerante, & tacitè eiuſmodi conſuetudinem approbante, propter querelas Principum contra multitudinem eiuſmodi Clericorum, qui in Clericatu ſolam immunitatem ſpectare videntur, de quo videre licet Couarruuiam Practicarum quæſtionum cap. 31. ſub finem. Tacitus autem Pontificis conſenſus, vt monet Henriquez, colligendus erit prudenter ex rationibus & coniecturis, quæ eiuſmodi mentem eius eſſe ſuadeant.

Dicet quiſpiam, Videri etiam Tridentinum tacitè his Clericis abrogaſſe immunitatem à vectigalibus, quando eis abrogat priuilegium fori; priuilegium enim immunitatis à vectigalibus citiùs Clerico ſolet adimi quàm fori, vt patet dicto cap. vnico, De Clericis coniugatis, in 6.

Reſpondeo, Priuilegium immunitatis à tributis non dependere à priuilegio fori, & poſſe habere rationem omnino diuerſam, nam & laicis quibuſdam ſine priuilegio fori conceditur. Quare autem Pontifex ademerit coniugatis Clericis immunitatem à tributis, non item priuilegium fori, ratio eſt; quia tales Clerici conquirendis diuitiis, vt theſaurizent filiis ſuis, incumbere ſolent, quod fieret cum præiudicio Principum, niſi tributa penderét: fori autem priuilegium, & honeſtas eorum meretur, & Principis vtilitas permittit faciliùs. Certè ſola præſcriptione aut conſuetudine immunitas Clericis adimi non poteſt, cap. Ad noſtram, De conſuetudine, Authentica Caſſa, C. De ſacroſanctis Eccleſijs; & Gloſſa in cap. Clerici, De iudiciis. Poteſt tamen Pontifex quibuſdam Clericis immunitatem adimere ex iuſta cauſſa, quæ faciliùs iuſta eſt in Clericis qui nondum fuerint in Sacris, vt docet Couarruuias ſuprà.

DVBIVM IX.

Quæ bona Eccleſiæ vel Eccleſiaſticorum ſint exempta à Tributis?

Onus antea impoſitum rei, etiam Clericus feret. QVAMVIS Eccleſiaſtici ſecundùm modum ſuperiori Dubio expoſitum, omnino immunes ſunt à tributo capitis, à tributo tamen rei non ita abſolutè videbuntur eſſe liberi: ſi enim tributum tale ſit, vt tamquam onus certum & inuariabile merè reale ipſi rei impoſitum ſit antequam ea ad Eccleſiam vel Eccleſiaſticum deueniat, illud etiam Eccleſia & Eccleſiaſticus pendere debebit, ſecundùm Silueſtrum verbo Immunitas 1. q. 5. numero 3.

Excipe tamen fundum in quo Eccleſia exſtructa eſt, cœmeterium, & quidquid in hoc eodem gradu ſacrum eſt, & fundum qui in dotem Eccleſiæ donatus eſt, & alia quædam affinia, de quibus conſulendus Silueſter & cap. Secundùm canonicam 23. quæſt. vlt.

Aliàs autem quando ſimplex tributum de rebus petitur, quod Dubio primo diximus eſſe mixtum debitum, partim perſonale, partim reale, duplices eiuſmodi Clericorum res conſiderandæ ſunt: vel enim ſunt merè Eccleſiaſticæ, ex quibus æquè liquidum eſt non deberi tributum, ac non debere perſonas tributum capitis; res enim Deo ſacra vectigalis Principi eſſe non poteſt, cùm tota iam diuino cultui deſtinata ſit: vel ſunt patrimoniales,

ized by Google

niales, quæ etiam à tributis ſunt liberæ, cap. Quamquam, De cenſibus in 6. & Clementina Præſenti eodem titulo: neque enim ita Princeps habet ius imponendi tributa agris aut prædiis, quin hoc impediri poſſit priuilegio immunitatis, ſiue Eccleſiæ ſiue Eccleſiaſticis, ſiue etiam laicis conceſſo. Imò ſi Clericus titulo patrimonij loco Beneficij ſit ordinatus, gaudet in ſolidum pro eiuſmodi patrimonio priuilegio bonorum Eccleſiæ, etiam in caſibus in Iure non expreſſis, vt docet Nauarrus conſilio 5. De immunitate Eccleſiarum. Si tamen Clericus negotiandi cauſſa res ſuas deferat aut alienet, ad vectigalia & tributa tenetur non ſecùs ac laicus, ſaltem poſt trinam monitionem ſui Superioris, & donec à negotiatione ceſſauerit. Patet cap. vlt. De vita & honeſtate Clericorum, & dicta Clementina Præſenti. Meminiſſe autem oportet ex dictis quando De venditione, non negotiari eum, & adeò non teneri ad tributum Clericum qui fructus ſuæ Præbendæ diſtrahit, aut materiæ quippiam emit, vnde artificio ſuo aliquid poſtmodum vendendum conficiat. Si Clericus res Eccleſiæ ad negotiandum tranſportet, erunt eæ nihilominùs immunes à gabellis, quia delictum Clerici Eccleſiæ nocere non debet. Gloſſa & Panormitanus in dictum cap. vlt. De vita & honeſtate Clericorum.

Sed quæres, Vtrùm Clericus negotiator perdat in illis rebus ſolis immunitatem in quibus negotiatur.

Reſpondeo ex Panormitano citato, Solùm perdit immunitatem in negotiatione, ita vt non in reliquis bonis ſuis Eccleſiaſticis. Si tamen ex ſuo patrimonio negotietur, perdit in toto patrimonio. Ceterùm quando inter Clericum & publicanum quæſtio eſt, vtrùm negotiandi cauſſa res deferatur; ſtatur iuramento Clerici. Gloſſa in Clementinam vlt. De cenſibus, Nauarrus De immunitate Eccleſiarum, conſilio 4.

Malè autem extenditur caſus negotiationis quibuſdam locis, quaſi vt negotiator teneatur de tributo Clericis, qui agrum emerit ſtatui ſuo ſuperfluum, aut menſe Ianuario non inſcripſit quòd transferre volebat. Molina diſp. 672.

Addenda hîc eſt diſſertatiuncula, & paulò accuratiùs expendenda, Quouſque bona quæ ad Eccleſiam veniunt, priùs ſibi impoſitis oneribus, eo ipſo liberentur? Quod enim ex ſententia Silueſtri, adeoque communi diximus, realia inuariabilia tributa ad onus Eccleſiæ manere, videtur maiori explicatione indigere, præſertim cùm non deſint auctores qui dicant indiſtinctè, etiam priùs impoſitis tributis, eo ipſo quo ad Eccleſiam transferuntur prædia, liberari. Suarez lib. 4. contra errores Anglicanos cap. 20. diſtinguit: dicit enim, tributa quæ rebus immobilibus imponuntur, vel eſſe propriè dicta tributa, debita Principi ratione alti dominij ſine priuato pacto; vel eſſe onera impoſita vi proprij dominij circa talem rem, & interueniente pacto inter eum cuius fuit prædium, & eum cui penſio ſoluenda eſt, vel inter antiquiorem dominum & recentiorem. Prioris generis tributis propriè dictis, quæ poteſtate Principis ſunt impoſita, putat liberari agros eo ipſo quo ad Eccleſiam transferuntur, non autem poſterioris generis oneribus, quæ vi proprij dominij potiùs impoſita ſunt. Quæ ſanè poſterior pars extra omnem dubitationem eſt. Imò eſſet hoc contra fauorem Eccleſiæ, ſi non poſſet agrum dono, teſtamento, legato, aut emptione acquirere, niſi ab omni reditu liberum: nam non repugnare Iuri naturali, aut diuino, aut etiam humano, Eccleſiam eiuſmodi penſiones ex agris ſuis ſoluere, nihilque hoc indecentiæ habere, res eſt omnino clariſſima, cùm poſſit cum conſenſu Pontificis per contractum etiam de nouo ſibi eiuſmodi penſionem Eccleſia imponere, vt diximus Dubio 7. De cenſibus.

Prior pars, quæ à tributis propriè dictis priùs impoſitis liberat res eo ipſo quo ad Eccleſiam veniunt, plus habet difficultatis. Probabiliter tamen etiam ipſa ſuſtineri poteſt. Producitur pro ea cap. 1. De immunitate Eccleſiarũ in 6. vbi queritur Pontifex, in Gallijs quoſdam dominos temporales conari ab Eccleſijs accipere tributa prætextu bonorum quæ acquiſiuerunt, niſi eadem relinquant & extra manum ſuam ponant eiuſmodi acquiſita. Conſtituit autem, non licere eiuſmodi dominis tales compulſiones vel exactiones facere ab Eccleſijs vel Eccleſiaſticis perſonis pro earum prædiis quibuſcumque hactenus acquiſitis, vel in poſterum acquirendis.

Attamen ne quid hîc diſſimulemus, videtur mihi Decretalis iſta poſſe ita accipi, vt non loquatur de tributis priùs impoſitis antequam ad Eccleſiam res veniret; nam illa verba, quæ ſunt in querela, *vt illis collectas, & tallias, & alia huiuſmodi eadem Eccleſia prætextu bonorum quæ acquiſiuerint tribuant*, non omnino conuincunt, quamuis ſit probabile, eos contra quos agitur, exegiſſe ab Eccleſia tributa priùs ſuis prædiis impoſita, antequam ad ipſam ſpectarent; ſed cùm occaſio eſſet exigendi tributi, fortè prætexebant iſti exactores, Eccleſiam debere de iis acquiſitis tributa pendere, de quibus laici qui nuper eadem bona poſſidebant, nunc tributa ſoluerent, ſi ea retinuiſſent. Similiter quando in diſpoſitiua dicitur, *legitimè hactenus acquiſitis, vel in poſterum acquirendis*, non neceſſariò, quamuis admodum probabiliter, intelligitur ſignificatum, tributa ſtabilia, antequam bona eſſent Eccleſiæ, impoſita non poſſe exigi, quando ab Eccleſia bona fuerint acquiſita. Sed Pontifex poteſt dici ſolùm ſtatuiſſe, quòd non imponentur noua tributa bonis, ſiue nunc ab Eccleſia acquiſitis, ſiue in poſterum acquirendis: non imponantur, inquam, eo tempore quo ab Eccleſia poſſidentur. Itaque Canon abſolutè Eccleſiam prioribus illis tributis liberans, non facilè reperietur. Eſt quidem verum, de decimis, oblationibus fidelium, manſo, domibus, atrijs & hortis iuxta Eccleſiam poſitis id expreſſum reperiri cap. 1. De cenſibus, & alibi; ſed horum peculiaris eſt ratio, eò quòd magis videntur Eccleſiæ coniuncta, magiſque indecorum ſit ea habere vectigalia.

Optima itaque huius doctrinæ probatio videtur peti ex eiuſmodi ratione: Tributa propria penduntur ratione ſubiectionis, Rom. 13. *Neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam; ideò enim & tributa præſtatis:* atqui bona eo ipſo quo fiunt Eccleſiaſtica, iam ſunt Iuris Eccleſiaſtici, ius autem Eccleſiaſticum Principi non eſt ſubiectum; itaque ratio tributi ceſſat in his bonis. Si enim perſona à Regis iuriſdictione eximatur eo ipſo quo ad aliud regnum migrat, alterique Regi ſubijcitur; quare non ſimiliter

liter ager quando fit Chriſti patrimonium, eximetur Regis iuriſdictioni, vtpote qui iam ſummi Regis ſit? Hæc ſententia eſt probabilis, quatenus conſideratur ſola natura tributi: nam vt habet principium Iuris, vbi diſpoſitio aliqua ad eum caſum venit à quo incipere non potuiſſet, prior diſpoſitio ceſſat, eadem ratione locum habente in vtroque, tam in inchoando quàm in continuando. Quare ſi quæ mutatio ſit in propoſito, ita vt non ſit eadem ratio inchoationis quæ eſt continuationis, aliter dicendum erit, & locum habebit communis ſententia DD. quos veriſimile eſt huc reſpexiſſe; verbi gratia ſi continuetur tributum ex agris ad Eccleſiam venientibus, ne vel Princeps vel laicorum communitas contribuens nimiùm lædatur, id ſaltem aſſentiēte Pontifice non erit iniquum, quia alia hìc eſt ratio continuationis quàm inchoationis; quare non poſſunt Eccleſiæ agri à tributo quod pendebant, liberari ſiue generali Iure ſiue ſpeciali Principis indulto, quando quod remittitur Eccleſiæ, non decedit Principi cui tributa penduntur, ſed alijs contribuentibus, qui nimirum totam prioris tributi ſummam conficere debeant, niſi ea læſio ſit tam exigua, vt meritò eam ipſi remittere debeant in fauorem Eccleſiæ.

DVBIVM X.

Quæ pœnæ ſtatutæ violatoribus iſtud priuilegium Eccleſiaſticæ immunitatis?

Excommunicantur. QVI exigunt vel imponunt exigenda ab Eccleſijs, Eccleſiaſticis perſonis, aut ex earum rebus non delatis negotiationis cauſſa pedagia, guidagia, & ſimilia tributa, per ſe vel per alium, ſuo vel alieno nomine, excommunicantur per cap. Quamquam, De cenſibus, in 6 adiuncto cap. 1. De immunitate Eccleſiarum, eodem lib. 6. Neque abſolui poſſunt, antequam ſic accepta reſtituerint. Si communitas in hoc deliquerit, ipſo facto ſubiacet Eccleſiaſtico interdicto.

Notandum hìc eſt, operæ pretium eſſe conſiderare, vtrùm tributum quod à Clerico exigitur, tale ſit, vt licitè ſaltem à laico exigeretur; an verò ne quidem à laico non exempto exigi licitè poſſit, quales ſunt gabellæ nouæ, exactæ à poteſtatem non habente: quamuis enim vtroque caſu exactor excommunicetur, priori tamen, ſecundùm quoſdam, ſolùm excommunicatur per cap. Quamquam, & excommunicatio non eſt reſeruata; poſteriori autem incidit in excommunicationem Bullæ Cœnæ, eſtque reſeruata Papæ.

Sententia Nauarri. Hæc diſtinctio placet Nauarro Enchiridij cap. 27. numero 61. & 70. Cùm enim ſemel Bulla Cœnæ excommunicet eos qui nouas gabellas ad id poteſtatem non habentes imponunt, vt patet clauſula 5. aut vt alij diſtinguunt, 6. & poſteà clauſula 17. excommunicet omnes qui gabellas imponunt, aut exigunt impoſitas ſuper perſonis Eccleſiaſticis, aut earum bonis Eccleſiaſticis; putat Nauarrus priori non excommunicari eos qui Eccleſiaſticos grauant gabellis, modò eæ licitæ ſint reſpectu non exemptorum; poſteriori autem non excommunicari eos qui eas exigunt ratione bonorum patrimonialium à Clericis, cùm reſtringatur cenſura ad reditus Eccleſiaſticos.

Molina. In altero extremo verſatur Molina diſp. 670. putat enim, vtraque clauſula excommunicari etiam illos qui ex patrimonio Eccleſiaſticæ perſonæ indebitas exigunt gabellas. Mouetur, quia priori clauſula excommunicantur omnes qui exigunt pedagia & gabellas ad id poteſtatem non habentes. Vbi contineri videntur, qui poteſtatem quidem habent exigendi, ſed non exigendi ab his à quibus exigunt, atque adeò omnes omnino verè illicita exigentes tributa: atque ita exiſtimat contineri hac clauſula excommunicationem cap. Quamquam. Cui fauent Silueſter, Angelus, & Tabiena. Poſteriori verò clauſula ſimpliciter vrget Molina excommunicari eos omnes qui exigunt gabellas aut quæcumque onera à perſonis Eccleſiaſticis: grauare autem etiam perſonas Eccleſiaſticas, quando patrimonium ipſarum faciunt vectigale, indubitatum eſt. Hanc opinionem confirmat, quòd Bulla renouet Canonicas cenſuras cap. Non minùs, & cap. Aduerſus. De Immunitate Eccleſiarum, vbi agitur de quocumque grauamine Eccleſiaſticorum, etiam in patrimonio.

Mediam hìc ſententiam tenet Suarez, & fortè veriorem, in priori quidem clauſula veram eſſe ſententiam Nauarri, in poſteriori autem Molinæ: ſi tamen in priori clauſula legatur, ſicuti mutaſſe Sixtum V. refert Graſſius, valdè probabilis erit ſententia Molinæ; excommunicabuntur enim quicumque exigentes pedagia prohibita, præterquam in caſibus à Iure permiſſis. *Suarez.*

Quæres, Vtrùm qui exigunt collectas ab Eccleſiaſticis, ſimiliter excommunicentur.

Reſpondeo, Non excommunicari per dictum cap. Quamquam, ſed per cap. Non minùs, & cap. Aduerſus, De immunitate Eccleſiarum, & ſecundùm dicta videntur etiam comprehendi poſteriori illa clauſula Bullæ Cœnæ, qua generatim excommunicantur imponentes onera quæcumque Eccleſiaſticis. Aggrauat hanc excommunicationis pœnam, quòd Clementina Præſenti, De cenſibus, iniungatur Ordinarijs, vt quando conſtiterit quempiam eam incidiſſe, publicè is denuntietur, quo fiet vt vitandus ſit, non obſtante moderatione Concilij Conſtantienſis.

Denique quæri hìc poſſit, Vtrùm Clericus ſponte ſoluens tributa, incurrat excommunicationem? *Clericus ſponte ſoluens, peccat.*

Reſpondeo, Peccare quidem contra cap. Aduerſus, ſuprà citatum, quia præiudicat Ordini Eccleſiaſtico, cuius priuilegio ſine conſenſu Papæ ipſe renuntiare non poteſt, & fuiſſe olim excommunicatum per cap. Clericis, De immunitate Eccleſiarum, in 6. quod eſt Bonifacij VIII. Verùm illum rigorem temperauit Benedictus XI. Extrauaganti Quod olim, eod. Tit. & maximè Concilium Viennenſe, Clementina vnica, eodem, quod Bonifacij Decretalem reuocauit.

DVBIVM XI.

Quibus caſibus liceat exigere Tributum ab Eccleſia vel Eccleſiaſticis?

PRÆTER negotiationis & merè realis tributi euentum, de quo iam probabilem ſententiam diximus, alij ſunt quibus licitè ab Eccleſiaſticis accipitur tributum.

Primus eſt, Quando contributio fit non ob bonum publicum æquè omnes concernens, ſed vt viæ reparentur, aut commoditas aliqua habeatur, vel *Si non æquè omnes concernat.*

vel incommodum auertatur circa locum, in quo vel circa quem ſita ſunt Eccleſiæ vel Eccleſiaſticorum prædia: concurrent enim in hoc onere pariter cum laicis quorum ibi prædia adiacent. Siluester verbo Immunitas. 1. q. 5. num. 3. & 4. Imò ad hanc collationem compelli poterunt, non tamen per laicos, ſed per ſuos Superiores. Eadem eſt ratio, quando detrimentum quod tributo reparatur, ſpecialiter per Eccleſiaſticum infertur, vt ſi ſpecialiter eius currus pontem terant. Secùs dicendum, quando tributum exigitur ad vſum publicum omnibus æquè communem, vtpote ad murorum ciuitatis inſtaurationem: in his enim remotè ſolùm ſe concernentibus Clerus immunis eſt: aliàs nuſquam immunis erit, quia omne tributum, vt ſuprà diximus, in publicum bonum cedere debet. Hanc moderationem docet Panormitanus in cap. Non minùs, De immunitate Eccleſiarum, & probat ex illo ipſo cap. quamuis non ſatis per omnia conſentire videatur Henriquez lib. 10. cap. 15.

Si Pontificis auctoritate exigatur. Secundus euentus eſt, Quando tributum ab Eccleſiaſticis exigitur auctoritate ſummi Pontificis ex cauſſa rationabili. Ita colligitur cap. Aduerſus, eodem; vbi ſtatuitur, ne id fiat ſine conſenſu ſummi Pontificis, cùm priùs ex Conſtitutione Concilij Lateranenſis ſub Alexandro III. ſuffecerit conſenſus Epiſcopi & Cleri, vt patet dicto cap. Non minùs.

At quæres, Vtrùm nullo caſu nunc ſufficiat conſenſus Epiſcopi & Cleri, ſine conſenſu Papæ? item, Vtrùm numquam ingruat ea neceſſitas, vt etiam ſine conſenſu Epiſcopi, Cleri & Pontificis liceat Principi ab Eccleſiaſticis exigere tributum.

Ad prius reſpondeo affirmatiuè. Quando enim neceſſitas vrget, puta quia hoſtes imminent, quibus compeſcendis ciuium tributa non ſufficiant, & tempus non permittat vt Papa conſulatur, ſufficit conſenſus Epiſcopi & Cleri. Ita Siluester ſuprà numero 4. Imò quando bonum commune omnino periclitaretur, monuit Molina diſput. 672. ſub mortali teneri Clericos non expectare donec conſuluerint Pontificem.

Ad poſterius reſpondet Henriquez ſuprà, Poſſe ingruere tantam neceſſitatem, vt ex tacito conſenſu Pontificis ſine conſenſu Epiſcopi aut Cleri Princeps Clericos inuitos ad conferendum cogere poſſit. Numquam tamen concedendum eſt, vt laicis per ſe liceat compellere Clericos, exequendo aliquid in eorum perſonas, quæ Iure diuino à poteſtate laica exemptæ ſunt. Imò Iuris naturalis videtur iſta exemptio, ſaltem hactenus, vt cum dedecore Ordinis Eccleſiaſtici & graui damno tranquillitatis miniſtrorum Dei, non poſſit violari. Sine illo tamen dedecore & perturbatione, videtur poſſe ex tacito Pontificis ſummi & Cleri conſenſu limitationem aliquam in grauiſſima neceſſitate accipere hæc immunitas Clericalis, vt eruditè Couarruuias Practicarum quæſtionum cap. 31. num. 5.

Tertius euentus eſt, Quando contributio laicis impoſita, in valdè modico grauat Clerum, & ipſe Clerus ſine magna moleſtia eximi non poteſt, vtpote ſi grauamen vino ſit impoſitum, quod ex communi laicis taberna Clerici accipere velint. Ita Henriquez ſuprà. Conſentit Siluester verbo Immunitas 1. in fine. Benè tamen limitat, vt non procedat, quando eo animo tali rei imponeretur tributum, vt Clerici inuoluantur. Item quando tributum nec directè nec indirectè cederet in Cleri vtilitatem; vt ſi ciuibus impoſitum ſit loco mulctæ.

Quartus euentus, Quando tributum imponeretur pro oneribus ad quæ tenetur Eccleſia, quia tunc ſuccedit loco iſtorum onerum.

DVBIVM XII.

Super quibus non debeant imponi Tributa?

Ivs Ciuile res quaſdam eximit à tributis; nam L. Vniuerſi, C. De vectigalibus, pœna capitis in præuaricatores adiuncta, ita ſtatuitur; *Vniuerſi prouinciales pro iis rebus, quas ad vſum proprium vel ad fiſcum inferunt, vel exercendi ruris gratia retrahunt, nullum vectigal à ſtationariis exigantur.* Itaque vectigalia vix exigebantur, niſi de rebus quæ negotiandi cauſſà deferebantur, æquitate quadam id poſtulante, quòd in aliis iuſta proportio non æquè ſeruetur, ſed magis grauentur qui pluribus indigent: at mercatores vectigalibus non grauantur, ſed onus cum mercibus diſtrahunt, quando eò cariùs vendunt, quò plus vectigalium penſitant.

Nota tamen, quando vectigalia ex mercimonijs Reipublicæ non ſufficiunt, licita eſſe etiam alia ex illis quoque quæ quis vſus quotidiani neceſſitati detulerit, de quo videnda quæ diximus Dubio 5. & Siluester verbo Gabella 3. quæſt. 5.

DVBIVM XIII.

Vtrùm mortaliter peccent qui iuſta defraudant Tributa.

De iniuſtis & dubijs ſuprà diximus: hîc quærimus de certò iuſtis, aut quæ probabiliter pro iuſtis habentur ab ipſis ſubditis, vtrùm ea defraudare ſit peccatum mortale?

1. Sententia. Negat Angelus verbo Pedagium, numero 6. quem ſequitur Nauarrus cap. 23. num. 60. Ludouicus Beja caſu 13. in priori parte. Argumentantur pro hac opinione in hunc modum:

Probatur 1. Primò vrgent inſtitutionem tributi, cuius forma non ſonet præceptum obligans ſub mortali, ſed ſolùm ſtatutum quoddam pœnale; fertur enim ferè in hunc modum, Statuimus vt ſoluatur tantum vectigal, aut alioqui res cadat in commiſſum: huiuſmodi autem Lex pœnalis non videtur obligare in conſcientia præcisè ad ſoluendum tributum, ſed videtur ſufficere mulctam ſolui poſt Iudicis ſententiam.

2. Secundò, Conductor vectigalis nullum patitur damnum, quia dum ſcit eiuſmodi fraudes fieri, ſolùm illo pretio conducit, quod ex vigilantia ſua cum lucro poteſt promittere. Princeps etiam his fraudibus non grauatur, quia facilè tantum ei accedit ex mulctis, quantum adimunt fraudes, vt meritò donare cenſeatur iacturam tributi pro compendio mulctæ, & velle quaſi pactum illud cum ſubdito inire, vt ſi fallere is poſſit, lucretur vectigal; ſin minùs, Princeps rem lucretur, quæ in commiſſum cadat pro attentata fraude.

3. Tertiò, Ideò tributa maiora imponi ſolent quàm

quàm ſit neceſſarium, quia probè norunt Principes, ea non ſoluenda ex conſcientia, adeoque in multis defraudanda.

Vera ſententia. Affirmantem partem, hîc eſſe peccatum mortale, communiter alij tuentur. Nam Silueſter verbo Gabella 5. q.8. dicit eam eſſe communem ſententiam omnium Summiſtarum, vno Angelo excepto. Itaque dicendum eſt, Iuſta hæc vectigalia ita deberi in conſcientia, vt letaliter peccent ea defraudantes in materia notabili, quæ ſufficiat ad furtum mortale.

Quod in primis ampliandum eſt, vt locum habeat, etiamſi defraudans non exponat ſe alicui periculo vitæ, famæ, aut bonorum, quod ſub mortali vitare teneatur; nam eo caſu etiam aduerſarij fatentur peccare mortaliter.

Secundò dicendum, Etiã locum habere, quando ſimplici ſubtractione tributa fraudantur ſine mendacio, aut vi illata ſtationarijs vel exactoribus; tunc enim ſimiliter aduerſarij crimen agnoſcunt, vt videre licet apud Bejam.

Tertiò extendo, vt virtute ipſius Legis regiæ, quæ tributum, adiuncta pœna, iuſtum indicit, ſubſit hîc obligatio ſub mortali, non tantùm propter aliam Legem priorem vectigalia conſtituentem, quia ſic etiã Nauarrus obligationẽ ſub mortali hîc admittit, de qua re nonnulla diximus 1.2. quando De Lege pœnali. Neq; etiã debet reſtringi reſpõſio ad caſum ſcandali, quo etiam illegitima& iniuſta tributa ſoluenda eſſe ſuprà diximus.

Quartò, Non ſolùm Lege obedientiæ ſubditus debet tributa, ſed etiam iuſtitiæ, vt non ſolùm mortaliter peccet defraudans, ſed etiam reſtitutioni ſit obnoxius.

Quintò, Si nolit ſoluere ſecundùm quantitatem quam æſtimat publicanus, non ſufficit quòd dicat ſe paratum ſoluere quantum debere publicanus probauerit, ſed iurare tenebitur de mercium quantitate, vt contra Nauarrum docet Molina diſp. 674. & probat; quia apertè Leges, quæ iuſtæ omnino videntur, vt ita fiat præſcribunt. Fateor tamen, vbi Lex talis non eſſet aut conſuetudo, vt iuramentum exigi per publicanum poſſit, præſumi poſſit Rempublicam non conſenſiſſe in tributa tam rigido modo, cum ſpiritualis illa ac periculoſa tortura iuramenti exigenda.

Excipiuntur pauperes. Limitanda tamen eſt reſponſio, ne locum habeat in ſubdito paupere exiſtente in graui neceſſitate, qui neceſſaria victui ſibi deſert: eum enim poſſe citra conſcientiæ grauamen fraudare vectigal, argumentum eſt cap. Licet, De Cenſibus, vbi cæcus & pauper eximitur à cenſu, *Quia enim*, inquit Pontifex, *quem cæcitas ſua grauat, inhumanum eſt nimis in collectione affligere, cui debebat ex collectis, ſi eſſet neceſſitas, miſereri.* Si tamẽ eſſet ſolùm in cõmuni neceſſitate, teneretur ſoluere vbi cõſuetudo eſt. Ita Petrus Nauarra li.3.c.1.n.236.

Ita explicata reſponſio Probatur: Sicuti enim Princeps Reipublicæ debet curam & vigilantiam ſuam, ita Reſpublica debet Principi congruum dignitati ſubſidium: *Quis enim paſcit* *1.Cor.9.* *gregem, & de lacte eius non comedit.* Huius autem ſubſidij præſtatio legitimè, vt ſuppono, determinata eſt ad hanc contributionem; itaque operarium mercede ſua fraudat, qui defraudat tributa, adeoque participat deformitatem peccati clamantis in cælum. Confirmatur alijs Scripturis, Matth. 22. *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari.* vbi Dominus tributum capitis, quod Cæſari Gentili dabatur, & longè odioſius eſt quàm tributum rei quod exigunt Principes Chriſtiani, ita probaſſe videtur, vt indicauerit contra iuſtitiam peccari, quæ ius ſuum cuique tribuit, niſi reddatur, ita enim *reddendi* verbum interpretes vrgent. Item Apoſtolus ad Rom.13. *Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Vnde colligitur, etiam particularem partitionem oneris contribuendi obligare in conſcientia: neque enim ſufficit, ex tributo te velle compenſare, ſed ipſum vectigal reddendum eſt. Omitto locum Matth. 17. vbi Dominus exemplo ſuo fauit tributis, & quod liber fecit vt vitaret ſcandalum, hoc non exemptos facere docuit propter conſcientiam, quamuis ne res Deo iam oblatas temerare videretur profano illo tributo, de mari iuſſerit illud extrahi præter ordinem, vt ſimul potentiæ ſuæ oſtenſione, Deo curaret reddi quæ Dei ſunt, Cæſari autem dare quidem tributum, ſed quod potiùs ab alijs quàm à ſe debitum oſtenderet.

Verùm obijcies, quòd in Deuter. vt legit Tertullian.l.De pudicitia, c.9. & alij quidã veteres, dicatur, *non erit vectigal pendens ex filiis Iſrael.* *Obiect.*

Reſp. Reſpondeo; Voluit ex hoc loco Tertullianus probare, publicanos non fuiſſe ex Iudæis; ſed manifeſtè hoc repugnat Euangelio: nam ex Iudæis fuit Matthæus, & ille qui orabat in templo, & quibuſcum Dominus conuerſabatur, vt benè D.Hieron. ep. ad Damaſum cõtra Tertull. obſeruat. Promiſſio ergo felicitatis eſt in loco illo Deuteronomij, quamuis ille nunc deſignari nequeat; nã c.23. quod aſſignari ſolet, nihil tale reperitur, multo minùs id colligendum ex illo c.6. aut 10. *Illi ſoli ſeruies.* Promiſſio inquam eſt, quòd non eſſent futuri Iſraelitæ tributarij Gentibus, quando Deo ritè ſeruirent; non autẽ dictum eſt, quòd ſeruituti Dei repugnet homini dare tributum, præſertim proprio Regi, quod eos feciſſe conſtat etiam primis ſuis Regibus. Sentit quidam, id numquã in Scriptura expreſſum fuiſſe, ſed Deuter. 23. in Græco additũ fuiſſe ab imperito interprete poſt illa verba, *Nec ſcortator de filiis Iſrael.*

Reſp. ad Probationes primæ ſententiæ. Ad 1. Supereſt reſpondeamus ad argumenta obiecta. Ad Primum reſpondeo, Iniquè eos æſtimare, qui tributa tamquam mulctas quaſdam conſiderant, quæ non debeantur ante Iudicis ſententiam; debentur enim ſummo Iure Principi ex contractu oneroſo, vt ſuprà dictum eſt, quod debitum non minuit Princeps, quando ſub certa pœna ſolui ſtatuit; imò eo ipſo ſufficienter obligat ad tributa ſoluenda ſub mortali, vt diximus De Lege pœnali mixta 1.2.q.96.a.4.Dub.5.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo, Hoc non excuſare à mortali defraudantes, etiamſi fortè nec publicanus nec Princeps damnum patiatur, quia ſibi reſarcit; ſufficit enim iniuſtè inferri à defraudante. Quod eiuſmodi argumento non infringitur: nam quòd colluſionem hîc quamdam Principis fingant, qua cum ſubdito certet hoc agente pro ſpe fraudis, ipſo autem pro ſpe mulctæ, non maiorem habet probabilitatem, quàm ſi dicatur, æquè ſubditum à Principe, ac Principem à ſubdito tributum exigere poſſe; eſſet enim eiuſmodi pactum contra Ius naturæ, & foueret Princeps in ipſo tributo iniuſtitiam, quod pro defenſione iuſtitiæ accipit.

Digitized by Google

Ad 3. Ad Tertium dico, Nō poſſe aduerſarios negare, quin meliùs agant qui fideliter ſoluunt tributa; oportet ergo admittāt peccare eos qui defraudāt, quia hoc cedit in grauamen meliùs facientium, & intuitu fraudis Princeps augeat tributum.

DVBIVM XIV.

Vtrùm Tributum debeatur antequā exigatur.

RESPONDEO & DICO PRIMO. Iuſta tributa debent ſolui etiam antequam exigantur, niſi conſuetudo habeat, vt ne ſoluantur niſi exacta. Non enim ideò debentur quia exiguntur, ſed exiguntur quia debentur, poſtquam iam indicta ſunt. Ita Couarruuias in Regulam Peccatum 2. parte, §. 5.

Aliter videtur ſentire Soto lib. 3. q. 6. art. vlt. Sed fortè in re non diſſentit, quia ſolùm dicit, non deberi ante exactionem, quando rigidè exiguntur, & modicum eſt quod debetur.

DICO SECVNDO. Per conſuetudinem fieri poteſt, vt vectigalia non debeantur niſi exacta. Idem Couarruuias. Probatur, Quia eiuſmodi conſuetudo rationabilis eſſe poteſt, quòd ſatis graue ſit communi populo, exactiones vltrò ſoluere: quamuis non exiſtimem hanc rationem ita eſſe prægnantem, vt impedire queat quò minùs conſuetudine ceſſante Lex valeat obligare ad vltroneam vectigalis ſolutionem. Conſuetudo autem occultandi merces, ne publicanus deprehendat, omnino corruptela eſt. Confirmatur; Quia in tributis conſuetudo poteſt efficere, vt non integrè ſoluantur, itaque poterit etiam vt non niſi exacta ſoluantur.

DICO TERTIO. Lege iuſta fieri poteſt, vt etiam in conſcientia mercatores coram ſtationarijs teneantur ſponte profiteri, & indicare quantitatem mercium, ex quibus vectigal debetur. Tales Leges fuiſſe Romanorum, patet Lucæ 2. & Act. 5. & ff. De vectigalibus, L. vlt. & alibi ſæpè. Fit autem eiuſmodi Lex tolerabilior, quando certa telonia ad publicas vias deſignantur, quæ quaſi continuò vectigalia à prætereuntibus exigant, & præſtò adeſſe iubentur ſtationarij, ne dum permittuntur dolo malo ſeſe ſubducere, vt non inuenti inueniant quos mulctent, quod dicta Lege vetitum reperitur.

DVBIVM XV.

Vtrùm pœnitentes à Confeſſarijs ſint aſtringendi ad reſtitutionem defraudati Tributi?

QVI dicunt non deberi ea in conſcientia, aut non deberi antequam exigantur, facilè hîc abſoluunt pœnitentes; imò & inter eos qui nobiſcum in vtroque contrarium tenent, non deerit qui propter aduerſæ opinionis probabilitatem dicat, non eſſe vrgendos ad reſtituendum. Ita Emanuel Sà verbo Gabella.

Verius eſſe vrgendos. Verius tamen eſt, eſſe vrgendos, quando defraudatio plena fuit in quantitate notabili, & tributum ex omni parte liquidò iuſtum, qualia nonnulla reperiri ſuppono: ſic enim adhuc licere defraudare, non eſt ſatis probabile. Quando tamen eſſet probabile, licere defraudare, etiamſi contrarium eſſet probabilius, & pœnitens eſſet in contraria illa opinione probabiliori, adeoq; defraudando mortaliter peccaſſet, exiſtimaret tamen ſibi licere retinere, deberet Confeſſarius talem abſoluere ſine onere reſtituendi: ſi verò pœnitens putet ſe debere reſtituere, non tenetur eum Confeſſarius ſine iniuncta reſtitutione abſoluere. Si tamen iuſta occurrerit cauſſa, puta quia periculum eſt quòd etiam iniunctam reſtitutionē omittet, poteſt Confeſſarius probabilem ſententiam ei indicare, & ſequi quando ſecundùm eam alter deponit conſcientiam; iſte enim fauor iam rectè impēditur bonæ fidei poſſeſſori: vt autem ad eam fidem bonam inſtruatur à ſpirituali ſuo medico, ſuppono iuſtam eſſe cauſſam; regulariter tamen non occurrente alia cauſa peculiari, vt ita fiat, parum conſultum erit, cùm non ſit Confeſſarij docere pœnitentem ſequi opinionem minùs probabilem & minùs tutam cum præiudicio tertij.

At quærunt hîc, Quid ſi venditor vectigal defraudet, vtrùm teneatur emptor illud de ſuo damnum ſarcire, ad quod non ipſe, ſed venditor tenebatur?

Reſpondeo, Non teneri, niſi fortè in fraude cooperatus ſit, aut cùm à venditore haberi non poſſit, in mercem facta eſt executio, tamquam tacitè pro vectigali obligatam: tunc enim tenetur ſe emptor conformare, ſicut in alijs ſimilibus iuſtis executionibus.

Ad quid ſi certa portio mercis debebatur pro vectigali, puta certa menſura ex tritico?

Ambiguè illud diſputant. Sunt qui eo caſu obligent emptorem, quibus fauet L. Imperatores, ff. De publicanis. Sed verior videtur ſententia Molinæ diſp. 675. qui putat etiam tunc emptorem non teneri. Quamuis enim ratione rei tributum exigatur, ipſum tamen debitum reale non eſt; & quamuis ex Iuris diſpoſitione, tacita fiſco conceſſa ſit hypotheca in bonis debentis tributum, vniuerſalis tamen hypotheca non facit onus tributi reale, adeoque non reddit eum in quem res tranſit, obnoxium, niſi in defectum principalis excutiatur.

DVBIVM XVI.

Vtrùm creditor Principis poſſit fraudando Vectigal ſibi compenſare?

RESPONDEO, Si Princeps per ſuos colligat vectigalia illa ſine elocatione, indubiè poſſe, ſeruatis legibus compenſationis: ſi tamen elocauerit, vtrùm etiam tunc poſſit, cùm id cedat in damnum conductoris, meritò dubitatur. Sed dicendum videtur, etiamſi Princeps elocauerit vectigal, nihilominùs licere creditori hanc compenſationem: ſecùs tamen ſi Princeps illud vendiderit; tunc enim non poterit creditor compenſare, niſi fortè quando creditum antiquius fuerit venditione, & per illam cum emptoris conſcientia ipſe in iure ſuo læſus eſt.

Prima pars reſponſionis eſt Silueſtri verbo Gabella 3. q. 9. Ratio eſt, Quia vel Princeps mihi debet ante elocationem, atque ita malè vendit rem mihi debitam, vt elocatio quoad partem quam mihi debet & aliter recuperare non poſſum, meritò cenſeatur iniuſta & irrita: vel debet poſt elocationem, atque ita ſaltem malè à me exigit per publicanū, quod meum manere debet iure compenſationis.

Secunda pars Probatur, Quia eo caſu creditor Principis non eſt eius debitor, ſed emptoris; neq; vmquam fuit ſimul Principis creditor & debitor, vt læſus dici queat venditione vectigalis.

TRA-

Digitized by Google

TRACTATVS SEXTVS
De Iudicijs.

CAPVT PRIMVM.
De iniuſtitia Iudicis.

DVBIVM PRIMVM.
Vtrùm Iudicium ſit actus Juſtitiæ?

D. Thomas queſt. 60. art. 1.

Phauorinus apud Agell. l. 14. cap. 2.

DISCEPTATIO de Iudicis officio, vt meritò Philoſophus quidam monuit, multiiugæ & ſinuoſæ quæſtionis eſt, multaque & anxia cura & circumſpicientia indigens. E multis & variis primùm id proponimus, ſine quo reliqua ne quæri quidem poſſint, quid ſit, aut cuius virtutis actus iudicium.

Iudicium actus iuſtitiæ.

Reſpondeo, Iudicium eſſe quemdam actum iuſtitiæ, ſicut inclinantis ad rectè iudicandum; prudentiæ autem, ſicut iudicium proferentis. Ita D. Thomas ad 1.

Verùm circa hanc alioqui claram doctrinam, multa à recentioribus mouentur: quibuſdam enim argumentis probare nituntur, non eo dumtaxat modo iudicium pertinere ad iuſtitiã, quem D. Thomas explicuit, ſed verè eius eſſe actum elicitum. Quod vt probet Salonius, quatuor tradit modos, quibus actus quiſpiam elicitus dici queat ab aliqua virtute. Primus, Quando ab eo proximè & immediatè producitur. Secundus, Quando omnem ſuam bonitatem ab eo habet, quomodo martyrium dicitur actus elicitus à charitate. Tertius, Quando pro regula habet aliquam virtutem, cuius actus eſſe dicitur; quomodo etiam actus exteriores dici poſſunt elici ab aliqua virtute, quæ eorum ſit regula. Quartus, Quo is dicitur actus elicitus virtutis, qui obiectum eius proprium & formale ſuapte natura & per ſe reſpicit; quomodo oratio, quamuis ſit actus intellectus, dicitur eſſe actus Religionis quæ eſt in voluntate, quòd nimirum verſetur circa proprium Religionis obiectum.

Primo modo certum eſt iudicium non eſſe actum iuſtitiæ, ſed potiùs ſyneſeos, adeoque prudentiæ, eubulia etiam conſilium bonum præparante. Hoc indicauit Apoſtolus 1. Corinth. 6. *Sic non eſt ſapiens quiſquam in vobis, qui iudicare poſſit fratrem ſuum?* Reliquis modis conſiderari poteſt iudicium vt actus iuſtitiæ; ſed maximè conſiderandum videtur, quòd multis modis obſtetricetur in partu boni iudicij iuſtitia, etiamſi per ſe immediatè illud non pariat. In primis communi illo modo, quia diſponit habentem vt iuſtè iudicet, quomodo etiam iudicium rectum de temperantia ad temperantiam pertinet; qualis enim quiſque eſt, talis finis videtur ei: ideoque Sapiens Eccleſiaſtici 37. monet de iuſtitia non eſſe tractandum cum iniuſto. Coërcet etiam iuſtitia prauos motus qui ſolent intellectum turbare ne rectè iudicet. Imperat etiam rectum rationis iudicium & in Principe aut Iudice affectus clauum tenet, ne in ferenda Lege aut ſententia à recto declinet, vt meritò Sapientiæ 1. moneantur diligere iuſtitiam qui iudicant terram. Adhæc exteriorem actum quo Ius dicitur inter ſubditos, & de quo hîc inſtituitur tractatio, producit & educit; nam iudicium peruerſum, iudicium non eſt, ſecundùm illud Iſaiæ 32. *Principes in iudicio præerunt*. Producit inquam magis quàm prudentia, quia Iudex non poteſt inniti prudentiæ ſuę, neque iudicare ſecundùm quod ſibi videtur, quod meritò periculoſum eſſe dixit Philoſophus, ſed ſecundùm Leges: prudenter enim expenſis vtrimque meritis cauſſæ, pronuntiare debet, quænam ſecundùm Leges æqualitas ſeruanda ſit, ad quam pronuntiandam inclinat iuſtitia. Denique cùm ex iuſtitia teneatur Ius dicere, iudicare erit in ipſo quidam actus exterior iuſtitiæ, ſicuti in priuato reſtitutio actus eſt iuſtitiæ: imò cùm Iudex iuſtitia quædam animata ſit ſecundùm Philoſophum, actus Iudicis, vt talis, non poterit non eſſe iuſtitiæ.

DVBIVM II.
Vtrùm iudicare ſit licitum?
D. Thomas art. 2.

Error hæreticorum.

HÆRETICI quidam publica iudicia negant Chriſtianis licere. Infames ſunt ab hoc errore Waldenſes & noſtri temporis Anabaptiſtæ cum Trinitariis quibuſdam nouis.

Iudicare licitum eſt.

Sed erroris conuincuntur ex apertiſſimis Scripturæ teſtimoniis. Et quidem in Veteri Teſtamẽto licita fuiſſe iudicia, admittunt; ſed inde ea etiam ad nos deriuari debuiſſe fateri debebunt, ſi aduertant vnde ibi fuerint: fuerunt enim ex natura regiminis neceſſarij generi humano, adeò vt Hebræi Reges ſuos meritò Iudices appellauerint. Quamuis ergo iudicialia ceſſarint, iudicia non ceſſarunt, quia Iudices eſſe, eoſque audiri, non eſt

Digitized by Google

iudiciale, ſed ex moralibus præceptis, quæ perfectiùs in lege Chriſti ſeruari debent: vnde & Apoſtolus 1. Corinth. 6. iudicium non prohibuit fidelibus, ſed monuit ex ipſis fidelibus Iudicem eſſe aſſumendum; adeò iudicauit iudicium non eſſe rem profanam.

Obiect. 1. At multa obtendunt ſectarij. In primis illud Matth. 7. *Nolite iudicare, vt non iudicemini.*

Reſp. Sed reſpondeo cum D. Hieronymo, Dominum illis verbis non prohibuiſſe omne iudicium, ſed docuiſſe modum rectè iudicandi. Docet ergo non eſſe curioſè, temerè, & nimis ſeuerè iudicandum, niſi velimus & ipſi curioſè & ſeuerè à Domino iudicari. Irenæus lib. 4. cap. 47. vetitum ibi putat, ne de diuinis diſpoſitionibus iudicemus iniuſtè, non autem prohibitam peccati correptionem, etiam iudicialem. Alij putant præpoſtera prohiberi iudicia eorum qui ſeipſos non iudicant, fratres autem, cùm maioribus ipſi criminibus obnoxij ſint, iudicant. Alij obſeruant nulla prohiberi publica iudicia, neque omnia priuata, ſed ea dumtaxat, quæ iniuſtam aut temerariam proximi damnationem habent. Quinimò non deſunt qui ex Hebræorum more *iudicare* poſitum autument pro *damnare*. Eucherius ad publicum quidem refert iudicium, ſed iudicandi non poteſtatem ſed temeritatem, ambitionem, crudelitatem vult interdictam. Eodem ſenſu licebit accipere Tertullianum De patientia cap. 10. vbi dicit, contra hanc ſententiam Domini iudicantem, vel vltionem quærere, vel per impatientiam honorem vnici Iudicis, id eſt Dei, auferre. Sanè non omnino iudicium, ſed modum quemdam eius prohiberi, vel ipſa verba quæ ſequuntur indicant, *In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini.* Quò pertinet, quòd alibi iubeamur non ſecundùm faciem iudicare, ſed iuſtum iudicium, quo iuſto iudicio etiam Apoſtolus Corinthium iudicauit, 1. Corinth. 5. Ioan. 7.

Obiect. 2. Secundò opponitur illud 1. Corinth. 6. *Iam omnino delictum eſt in vobis, quòd iudicia habetis inter vos.*

Reſp. Reſpondeo in primis, Satis apertè Apoſtolum iudicia permittere Chriſtianis illo eodem cap. quando dicit, *Contemptibiles qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad iudicandum. Ad verecundiam veſtram dico. Sic non eſt inter vos ſapiens quiſquam, qui poſſit iudicare inter fratrem ſuum?* Quòd omnino obtinebimus, ſi illud quod ſequitur, *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate*, propter iudicia dictum eſſe, cum Anſelmo, D. Thoma, vtraque Gloſſa, Lyrano, Burgenſi, Carthuſiano, & communiori, recentiorum præſertim Interpretum ſententia (quæ etiam probabiliſſima eſt) & alijs, accipiamus; iudicijs enim contendendo ſub poteſtate Iudicum redigi quidem licet, ſed non expedit. Sanè quod Græcè eſt loco *delicti*, ἥττημα, potiùs imperfectionem quàm peccatum ſignificat. Ita accepiſſe videtur Theodoretus. Sunt qui notent ſignificare ruinam in bello, ſeu pugnam aduerſam, & colligi poteſt ex cap. 8. Iſaiæ. Qua ſignificatione ſi hic accipiamus, ſignificauerit Apoſtolus, Chriſtianum qui litem aggreditur aut ſuſcipit, eo ipſo victum eſſe, cùm Chriſtiani ſit, ei qui vult ſecum contendere in iudicio, & tunicam ſuam tollere, dimittere & pallium, vt Chriſtiani pugna de caducis illis, tota in ceſſione ſit, & in conceſſione victoria, ita vt eò magis vincatur, quò plus vincere in tribunali nititur: attamen ſic vinci non ſemper peccatum erit, ſed ſubinde defectus à perfectione conſilij.

Secundò, Etiamſi delictum propriè dictum ſeu peccatum ſignificetur, Dico, non inde conſequens eſſe, continuò eum peccare, qui in iudicio rei vel actoris partes ſuſtinet, ſed ex alterius parte eſſe peccatum, eò quòd non ſit vlla lis vtrimque iuſta, niſi fortè ex ignorantia; qua vtrimque ſubſiſtente, ſaltem ex altera parte iterùm peccatur, ſi lite experiri malint quàm pacificè cōponere. Fortè tamen Apoſtolus delictum litigantis non in lite conſiderauit, ſed in eo pro quo litigatur, vt verum habeat ſententia propter eos quos ſubiectis verbis corripit, qui cùm ex Lege Chriſti potiùs iniuriam parati deberent eſſe ſuſtinere, quàm inferre, inferebant tamen, & quidem fratribus. Fauet Primaſius. Alij dicunt, litigari dictum eſſe peccatum, quòd ſine peccato vix litigare contingat, quia ferè vel ex auaritia, vel cum odio, vel admixto dolo & fraude, vel ſanè cum ſcandalo litigatur. D. Thomas quæſt. 43. art. vlt. ad 4. dictum Apoſtoli dicit procedere in caſu quo potiùs expedit iniuriam pati quàm litigare.

Tertiò, Etiamſi litigare omnino eſſet peccatum, ſecundùm hæc Apoſtoli verba, non inde ſequitur, iudicium quo lites finiuntur, etiam eſſe peccatum: poterit enim iudicium eſſe ſanctum, etiamſi litigare ſit profanum; neque enim ſi pugnæ malæ, etiam eas dirimere malum eſt.

Tertiò obijcitur Matth. 5. *Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* *Obiect. 3.* Auguſtinus enim Enchiridij cap. 78. his verbis intellexit prohiberi iudicia Chriſtianis, ſicuti & verbis Apoſtoli ſuperiori obiectione citatis. Verba eius ita habent: *Nam & hic poſſet putari, iudicium habere aduerſus alterum non eſſe peccatum, ſed tantummodò id, extra Eccleſiam velle iudicari, niſi ſecutus adiungeret, Iam quidem omnino delictum eſt inter vos, quia iudicia habetis vobiſcum: & ne quiſquam hoc ita excuſaret vt diceret iuſtum ſe habere negotium, ſed iniquitatem ſe pati quam velit à ſe Iudicum ſententia remoueri; continuò talibus cogitationibus occurrit atque ait: Quare non magis iniquitatem patimini? quare non potiùs fraudamini? vt ad illud redeatur quod Dominus ait, Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte ei & pallium.*

Reſpondeo; Videtur Auguſtinus exiſtimaſſe *Reſp.* propter citatas auctoritates, eſſe ſaltē veniale peccatū iudicio contendere, fortè propter mala coniuncta litibus quæ vitari debebunt, ſed inde rurſus conſequēs non eſt, ex parte Iudicis iudicia eſſe illicita, & omnino videtur potiùs conſilium quàm præceptum Domini eſſe de omnino abſtinendo ab actione in iudicio vt res tuas repetas: certum enim eſt, id quando zelo iuſtitiæ & recto fine fit, licere, præſertim iuſta neceſſitate aut vtilitate compenſante incommoda quæ ſunt in litibus. Sanè non aliter prohibitum iudicio contendere, quàm iurare (quod & in ipſis litibus ſæpè neceſſe eſt) aut bellare; ferè enim iſta à malo ſunt, vt meritò dicat Iacobus cap. 4. *Vnde bella & lites in vobis? nonne hinc? ex concupiſcentijs veſtris quæ militant in membris veſtris?* Hæc itaque tum demum iuſta, quando non amantur.

Obijci denique poteſt illud ad Rom. 14. *Tu* *Obiect. 4.*
quis

Digitized by Google

quis es qui iudicas alienum ſeruum?

Reſp. Sed reſpondeo, Alienum ſeruum non iudicat, qui voluntate Domini, & tamquam miniſter Dei iudicat; in ipſo enim Deus iudicat. Noluit ergo Apoſtolus, inquit Auguſtinus Homilia De pœnitentia, & cap. Multi 2. quæſt. 1. hominem ab homine iudicari ex arbitrio ſuſpicionis, vel etiam extraordinario vſurpato iudicio, ſed potiùs ex Lege Dei ſecundùm ordinem Eccleſiæ. Quò pertinere vult idem Auguſtinus illud 1. Corinth. 5. *Si quis frater nominatur*, id eſt, publico iudicio declaratur, *fornicator*, &c.

DVBIVM III.

Vtrùm liceat ex ſuſpicione iudicare?

D. Thomas art. 3.

Suſpicio ex peccato oritur. RESPONDET D. Thomas, Iudicium ex ſuſpicione oriri ex peccato, & eſſe peccatum. Oriri quidem, quia ſoleant mali alios ex ſe metiri, & malos ſuſpicari; aut ſanè ex contemptu & odio tales iudicare quales eſſe velint, quibus nihil boni volunt, quomodo charitas non ſuſpicatur malum: nam ſi quis propter experientiam faciliùs ſuſpicetur malum, quomodo ſenes Philoſophus dixit eſſe ſuſpicioſos, hoc degenerat quodammodò à ratione ſuſpicionis, quia cùm ſuſpicio ex leui ſit argumento, non leue argumentum ipſa experientia ſuppeditat. Eſſe autem peccatum, declarat *Et eſt peccatum.* D. Thomas ſecundùm triplicem gradum. Vnus eſt, Quando ex leui indicio de alterius bonitate quis dubitat. Secundus, Quando cum aſſenſu & quaſi pro certo exiſtimat in eo eſſe malitiam; quæ ſi venialis, dicit eſſe tantùm veniale, ſicut & primi gradus dubium; eſſe autem mortale, ſi ipſa ſit mortalis. Tertius, Quando non priuatim, ſed in iudicio leuiter ex ſuſpicione & temerè quis condemnatur, quod ſemper vult eſſe mortale. Circa hanc D. Thomæ doctrinam quædam examinanda ſunt.

Dubitare de proximi probitate, quomodo peccatum. Quæritur enim Primò, Vtrùm ſit aliquando peccatum mortale, dubitare de proximi probitate, aut ſuſpicari de improbitate ſine ſufficienti argumento.

Certum eſt, ſic dubitare & malè ſuſpicari, non carere omni peccato, niſi planè indeliberatum ſit; vacillat enim bona de proximo opinio, potiùs noſtro quàm ipſius vitio, adeoque nobis fratri in hoc boni ſui genere iniuriam facientibus.

Secundò, Satis exploratum videtur, illud ex genere ſuo ſolùm eſſe peccatum veniale, quatenus dubium & ſuſpicio quaſi ex natura ſua eſt ademptio parua boni alieni, ſiti in bona æſtimatione alterius: nam ſi conſideretur vt eſt ademptio parui eiuſmodi boni, erit veniale, propter paruitatem materiæ, & mortale ex genere.

Vnde Tertiò colligitur, Poſſe dubium & magis ſuſpicionem habere culpam mortalem, vtpote quando neque parua neque parui boni ademptio eſt, vt ſi cum plena aduertentia & deliberatione ſuſpiceris temerè aliquod crimen inſuſpicabile de viro integerrimo. Ita Sotus lib. 3. q. 4. art. 3. Exiſtimo tamen opus eſſe non ſolùm vt aduertas ſuſpicionem, ſed vt eius aduertas temeritatem, & vt læſio tanta ſit, quæ iudicio prudentis exiſtimanda ſit grauis, & ad peccatum mortale ſufficiens. Vnde ſequitur, ceteris paribus, poſſe contingere, vt mortale ſit ſuſpicari, vbi nonniſi veniale eſſet dubitare: læſio enim eſt grauior in ſuſpicione, quæ eſt in peiorem dubij partem nonnulla declinatio.

Sententia quorūdam. Non deſunt tamen qui dicant, numquam eſſe mortale in eiuſmodi dubitatione aut ſuſpicione, eò quòd ſemper ſolùm leuis ea ſit proximi iniuria, & difficillimè talia vitentur, adeoque ad humanam tentationem pertineant, ſine qua duci iſta vita non poteſt. Quo argumento Auguſtinus eiuſmodi ſuſpiciones ad venialia peccata pertinere dixit, Tractatu 90. in Ioannem.

Hæc ſententia non eſt improbabilis, & videtur eſſe Caietani, qui putat ad peccatum veniale alterutrum ſufficere, quòd æſtimatio vel leuis ſit, qualis eſt ſuſpicio, vel de peccato leui.

Vera ſententia. Verius tamen videtur quod diximus, & ad D. Auguſtinum reſpondeo, Ipſum loqui de ſuſpicione indeliberata & ſurreptitia, aut quæ ex ignorantia & infirmitate humana oritur: in noſtro autem caſu, quo dicimus eam poſſe eſſe mortalem, plenè deliberata & obſtinata eſt, vt iam excedat humanæ tentationis modum; neque enim ſine corrupto de moribus iudicio poteſt quis iudicare volens & ſciens, malè ſibi ſuſpicandum eſſe de proximo, ſine vera cauſſa & fundamento. Docet autem Auguſtinus, tum venialem eſſe de perſonis ſuſpicionem, quando nihilominùs de ipſis rebus quod appetendum eſt appetimus, quod deuitandum deuitamus.

Opinatiuè temerè iudicare, peccatum mortale. Quæritur Secundò, Vtrùm temerè iudicare opinatiuè de malitia proximi, ſit peccatum mortale, an verò tum demum mortale ſit, quando pro moraliter certa habes eius malitiam, neque vllam admittis dubitationem. Hoc enim exiſtimare videtur Caietanus, putans ita voluiſſe D. Thomam.

Sed à minori ex dictis ſequitur, eſſe mortale, proximum temerè iudicare de mortali, etiamſi ita ſis diſpoſitus, vt teipſum interrogans dicturus ſis, fortè falſum eſſe, tamen ſic tibi videri. Ita tenent Banneſius, Arragonius, & Salonius contra Caietanum hic, & in Summula, Lyranum in caput 7. Matth. & 4. Iacobi, Nauarrum in Rubricam De iudiciis, & in cap. Si quis, De pœnitentia, diſt. 7. Emanuelem Sà verbo Iudicium temerarium.

Nihilominùs ſolidum argumentum pro noſtra reſponſione petitur ex Sacris litteris, quæ abſolutè damnant iudicia temeraria, Matth. 7. Lucæ 6. Rom. 2. & 14. 1. Corinth. 4. Iacobi 4. Vnde colligimus, ex genere ſuo ea eſſe peccata mortalia, neque excuſari poſſe à culpa letali, niſi per inaduertentiam, aut materiæ paruitatem. Quod confirmari poterit ex cap. 8. Zachariæ, vbi cogitare in corde malum contra amicum, cenſetur inter illa quæ odit Dominus.

Secundò, Quando frequenter inculcat Scriptura, ne temerè iudicemus, indicat, frequenter ea temeritate grauiter peccari. Rariùs autem contingit ita firmum eſſe temerarium iudicium, vt ne virtute quidem ſubſit dubitatio, ſicuti ad peccatum mortale requirit Caietanus.

Tertiò, Opinatiuo iſto iudicio verè læditur notabiliter bona exiſtimatio quam debemus habere de proximo, & qui tale iudicium animis aliorum ingeneraret detrahendo proximo, non excuſaretur à mortali.

Quartò, Quod opinio bona de proximo ei eſt in genere bonorum, hoc mala opinio in genere

Digitized by Google

malorum: atqui bona opinio magnum eius bonum eſt; ergo mala magnum eius malum, adeoque peccatum mortale, quando temeraria eſt. Confirmatur, Quia iudicia iſta ex genere ſuo pertinent ad opinionem & fidem humanam; non ergo debet in illis exſpectari certitudo qualis in ſcientiis aut fide infuſa reperitur.

Dices, D. Auguſtinum ſuprà per iudicia quæ mortalia ſint, vt ipſe ſe explicat, intelligere definitas firmaſque ſententias, atque adeò non comprehendere opinatiua illa iudicia.

Reſpondeo, D. Auguſtinum per definitum & firmum iudicium illud omne intelligere, quod iam amplius eſt quàm vacillans dubitatio aut ſuſpicio, & in alteram partem ſententiam firmam, & vt loquitur Epiſtola 137. iudicium Dei ſuo præiudicio præuenit. Quod etiam citatum reperitur 2. quæſt. 1. cap. Nomen.

Quæritur Tertiò, De quo obiecto debeat eſſe iudicium temerarium, vt ſit mortale.

Dico primo. Longè alia ratio eſt iudicij de opere, & de perſona operante; cuius intentionem non poſſumus videre, & cui nocet temerarium noſtrum iudicium, quia fit contemptibilior, & iudicamus alienum ſeruum, iudicium in nos Domini prouocantes. De opere autem in ſe ſpectato non rectum iudicium ita ſubinde conſiderari poteſt, vt error non cedat in malum iudicati, ſed tantùm iudicantis; atque ita D. Thomas erroneum iudicium de opere à mortali excuſat art. 4. ad 2. Quia tamen ex opere iudicato procliue eſt iudicare operantem, obſeruanda eſt hac in re doctrina Hugonis Victorini in Miſcellaneis lib. 1. cap. 99. *De proximo tuo*, inquit, *hoc modo iudicare debes: Vide quidquid facit, an certum bonum, an dubium bonum, an certum malum, an dubium malum. Si certum bonum eſt, paruum magnũ, magnum autẽ maius exiſtimes; ſi dubium bonum, verum puta; ſi certum malum eſt, magnum paruum, paruum minus iudica; ſi dubium malum eſt, bonum puta.* Ita ille. Iudicium ergo de opere vel pertinet ad iudicium perſonæ, quando intentio ſimul inuoluitur; vel ad iudicium de rebus, quando intentio operantis non ſimul iudicatur: & hoc modo vix erit peccatum mortale, etiamſi erretur, niſi tangat materiam Fidei, vel generalem doctrinam morum.

Temerè iudicare de veniali, veniale. Dico secundo. Regulariter ſolùm eſt peccatum veniale, quando temerè proximus iudicatur peccare venialiter. Eſt communis. Eſt enim leue illud proximi detrimentum, neque inde fit contemptibilis, cùm nemo hîc viuat ſine eiuſmodi peccatis.

De mortali, mortale eſt. Dico tertio. Regulariter eſt mortale, temerè iudicare proximum de mortali; hoc enim eſt damnare perſonam. Eſt D. Thomæ, & communis, D. Auguſtini De vno Baptiſmo, contra Petilianum, cap. 16. *Si fortè aliter ſe veritas habet, ipſi certè humanitati debitum redditur, cùm homo de homine nihil mali temerè ſuſpicatur, nec cuiquam criminanti facilè credit.*

Aliquando contrà. Dico qvarto. Fieri tamen poteſt vt veniale ſit iudicium de mortali, & mortale de veniali. Prioris exemplum eſt, ſi temerè iudices militem de temerè ſuſcepto duello; poſterioris, ſi virum grauem temerè iudices futilem eſſe & leuitatibus deditum. Ratio eſt apud D. Thomam hîc ad 3. quòd interius iudicium non pertineat ad iniuſtitiam, niſi vt comparatur ad exterius, vt actus interior ad exteriorem, ira ad homicidium. Malum ergo quod proximus ex iniqua noſtra ęſtimatione incurrit, ponderandum eſt ex contemptu qui inde natus eſt etiam exteriùs ſequi: is autem in milite in propoſito coram hominibus leuior, in viro autem graui notabilis eſſet: quare ſi contemptus ſimilis apud te in animo ſequatur, & apud alios ſequi natus ſit ex prauo iudicio de ſcientia, amentia, & natalibus proximi, forſan & in talibus iudicandis temeritas habere poterit culpam mortalem. Si enim qui dicit fratri ſuo, Fatue, Matth. 5. dicitur reus gehennæ ignis; non erit immunis à grandi peccato, qui eum in corde ſuo tamquam fatuum deſpexerit, ſecundùm illud Prouerb. 14. *Qui deſpicit proximum ſuum, peccat.* Tale peccatum incurrit Michol 2. Reg. 6. quando Dauidem deſpexit in corde ſuo tamquam vnum de ſcurris, grauiter in hoc reprehenſa & punita.

Illud tamen notandum, Quando in iudicio temerario de peccato mortali non interuenit culpa mortalis, hoc inde prouenire, quòd multum temeritatis abſtergat viuendi conſuetudo iſtius generis hominum. Quo etiam fit, vt quoad iſtud non tam integrè miles famam in ſuprapoſito exemplo poſſederit.

Quæritur Quartò, Quæ indicia ſufficiant, vt iudicium ex eis conceptum non ſit temerarium?

Reſpondeo, Suppoſito quòd quiſque debeat haberi probus donec probetur improbus, temerè dubitatur de proximi probitate ſine indicio, quod ſufficiat non ſolùm ad indifferentem animum tentandum, ſed etiam ad beneuolum labefactandum. Quamuis autem indicium nactus ſis quo ſine temeritate dubites, non ideò quo ſuſpiceris, & licet habeas quo ſuſpiceris, non tamen quo iudices; & quamuis quo iudices in corde tuo, non tamen quo aliis idipſum reueles, multò minùs quo in iudiciali foro proximum condemnes. Exemplo res iſta declaratur Salomonis, qui licet indicium deprehenderat, quo meretricum litem dirimere prudenter poſſe videbatur, ita tamen illud iudicauit ſufficere ad reddendum filium ei quam dignouit veram eſſe matrem, vt eo vſus non ſit ad puniendam alteram filij necatricem, & ſociæ calumniatricem. Oportet etiam hîc perſonas & crimina quæ in ſuſpicionem veniunt circumſpicere: non enim idem erit ſufficiens indicium contra virum grauem de graui crimine, quod contra leuem, aut de leui. Ea ergo demum de perſonis licitè iudicamus, quæ manifeſta fuerint, & in oculos incurrerint, de quibus ſcriptum eſt, *De fructibus eorum cognoſcetis eos.* & alibi: *Quorumdam hominum peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium.* Illud tamen cauendum, ne eum quem in manifeſto vitio deprehenderimus, ita iudicemus quaſi numquam poſſit corrigi & mutari. Ita ferè D. Auguſtinus lib. 2. De ſermone Domini in monte, cap. 18.

DVBIVM IV.

Vtrùm dubia ſint in meliorem partem interpretanda?

D. Thomas artic. 4.

Respondeo, Dubia de rebus in neutram, de perſonis aliorum in meliorem, de propriis in tutiorem partem declinando, ſunt interpretanda. Ita ferè D. Thomas. Ratio reſponſionis eſt, quòd

quòd in rerum dubio nullius vertatur præiudicium, pręterquam ipſius dubitantis, quatenus eius intereſt de rebus habere verum iudicium: in perſonæ autem alienæ æſtimatione ratio eius eſt habenda, quòd iam in animo tuo Iure ſtricto aut charitatis poſſederit; poſſidet enim quiſque opinionem probitatis, quodam Iure præiacenti, de qua poſſeſſione in dubio deturbari non debet. In perſonæ autem propriæ cauſſa, vbi nec iniuriæ periculum eſt, nec æquè ſecurum vtrimque iudicium, ſecurior pars eſt eligenda, vt patet ex ijs quæ 1.2. diximus, quando De conſcientia. Quod etiam extendendum eſt ad Prælatos, qui paternè agunt ad emendationem & cuſtodiam ſubditorum, de quorum peccatis dubia ingeſta ſunt: agunt enim ipſorum partes, in ſecuriorem partem dubia interpretando, & de cetero opinantur de ipſis meliora, tametſi ita loquantur, vt fecit Apoſtolus ad Heb. 6. Ex eo enim quòd Prælati inuigilare gregi ſuo iubentur, omnia quæ omnino perſpecta non habent, ſuſpecta habere poſſunt, ſicut Iob cap. 1. non tantùm ſua, ſed etiam filiorum opera verebatur, ne fortè peccaſſent. Nunc itaque videamus, quomodo nos gerere debeamus in dubiis circa probitatem proximi.

Dubium negatiuum. Notandum Primò, Dubium vel poſſe eſſe negatiuum, quando in neutram partem ſuppetunt argumenta; quomodo dubitari contingit de homine prorſus ignoto, ſitne probus: vel poſitiuum, *Poſitiuum.* quando vtrimque ſunt argumenta, quomodo dubitare poſſumus, vtrùm probus ſit, quem cùm aliàs probum nouerimus, nunc videmus laborare ſuſpicione alicuius improbitatis.

Notandum Secundò, Pluribus modis in meliorem partem dubia interpretanda poſſe intelligi. Primò, Ex obligatione iuſtitiæ. Secundò, Ex obligatione charitatis. Tertiò, Ex inclinatione & ſuaſione charitatis ſiue præcepti obligatione. Item interpretatio ipſa vel poſitiuè vel negatiuè in meliorem partem intelligi poteſt: poſitiuè quidem, ſi poſt exortum dubium de probitate proximi, nihilominùs iudices ipſum probum eſſe: negatiuè autem, ſi non obſtante dubitatione exorta, nihilominùs te abſtineas à condemnatione de improbitate, quamuis non dicas poſitiuè eſſe probum. Rurſum iudicium de probitate aut improbitate proximi poteſt in te eſſe vel merè ſpeculatiuum, vt ſi iudices, ſecundùm rem verius videri quòd ſit improbus; vel practicum, quando non ſolùm dicis in animo, verius eſſe quòd ſit improbus, ſed apud te ex illo iudicio eum in animo tuo pro tali habes, adeoque contemnis. Vbi notandum eſt, iudicium illud poſſe eſſe practicum, etiamſi exteriùs non intendas vllo modo contemptum iſtum verbo aut facto declarare, aut in aliquo ipſum poſtponere magis quàm ante dubitationem exortam.

Notandum Tertiò, Aliud eſſe dubitare de proximi probitate, aliud iudicium de ea ſuſpendere: fieri enim poteſt vt iudicium ſuſpendat, qui non dubitat propriè, ſed videt quò probabiliora trahant iudicia, & ſequi non vult.

Notandum Poſtremò, Cum iudicio practico de probitate quoad vnum effectum, poſſe conſiſtere dubium quoad alium: verbi gratia, iudicabis probum ne noceas ei ab alio petenti Beneficium; dubitabis vtrùm probus ſit, vt non credas ei negotia tua, vel vt non conferas ei Beneficium.

His notatis, DICO PRIMO. In negatiuo dubio de proximi probitate non licet declinare in partem deteriorem, poſitiuè ipſum iudicando improbum: hoc enim eſt temerè & ſine cauſſa iudicare proximum, qui debet in dubio præſumi bonus. Ita Caietanus hìc.

DICO SECVNDO. Quoad effectum tamen aliquid ei de nouo committendi, de quo diximus notabili 4. poterit ſe quiſque vt dubium gerere in hoc caſu, quod multo magis locum habet in dubio poſitiuo, quia ad talia non præſumitur quiſque idoneus, & qui commiſſurus eſſet, ius habet alterum quoad hoc practicè non habendi pro probo, niſi probetur; agitur enim de acquirendo, non autem de non amittendo. Ita Nauarrus.

DICO TERTIO. Dubio exorto de probitate proximi, ex quo non niſi temerè ipſum eſſe improbum iudicare poſſum, non teneor poſitiuè formare actuale iudicium de eius probitate, ſed ſufficit quòd in animi præparatione habeam iudicium practicum, quo eum corde, verbo, & opere, loco hominis probi habeam & tractem, & non formem iudicium huic contrarium. Si tamen iudicare voluero perſonam, in meliorem partem declinandum eſt, vt poſt D. Thomam & Caietanum rectè Salonius. Excipe à dictis caſum quo non aliter vincere poſſis tentationem ac peruerſum iudicium, niſi elicito practico iudicio, quo decernas habendum proximum pro viro probo; tunc enim ei debita bona opinio eſt, quaſi in extrema neceſſitate, cui te ſuccurrere oporteat.

DICO QVARTO. Non eſt mortale, ſi pro qualitate & merito argumenti in dubium reuocantis proximi probitatem, non tamen probantis improbitatem, iudices ſpeculatiuè, probabilius eſſe ipſum eſſe improbum, modò quia hoc vides certum non eſſe, non iudices ipſum à te aut alijs habendum eſſe pro improbo. Imò neque mortale erit, ſi non æquè firmiter habeas practicè eum pro bono ſicut priùs, modò definitiuo iudicio, ſaltem in animi præparatione, adhuc eum habeas pro bono. Nullo tamen modo licebit, quando iudicium practicum licitum non eſt, ſecundùm illud exterius loqui vel agere cum præiudicio famæ proximi, multo minùs in iudicio publico condemnare. Quod confirmatur, Quia in occultis peccatis, etiam vbi iudicium practicum propter certitudinem in animo licitum eſſet de improbitate proximi, non tamen licet exteriùs illud exercere cum ipſius infamia.

DICO QVINTO. Fieri poteſt, vt dubio exorto liceat ſuſpendere iudicium actuale de proximi probitate aut improbitate, quamuis non ſuppetat argumentum ſufficiens vt dubiam practicè habeas eius probitatem. Ita Caietanus & Salonius; qui tamen diſtinguit inter notum & ignotum, vt de noto priùs probo, non æquè liceat iudicium ſuſpendere ac de ignoto: at cùm non teneat propter occurrens dubium elicere actum iudicij, ſuperuacanea videbitur hæc diſtinctio, vt patet ex tertia propoſitione ſuprà.

DICO SEXTO. In dubium reuocata proximi probitate abſque ſufficienti ad iudicium argumento, iuſtitia me obligat ne eum habeam pro improbo; ex charitate autem teneor, ſaltem ſub veniali, in poſitiuo dubio, quando vtrimque ſunt argumenta, non malè ſuſpicari quoad eius fieri poteſt: ſine præcepto autem ex charitate inclinor,

vt etiam ſpeculatiuè nihil omnino minuam ratione huius dubij de bona quam habebam de ipſo priùs exiſtimatione, quantum hæc diminutio meæ ſubeſt libertati. Huc pertinet quod dicit D. Auguſtinus lib. 2. De ſermone Domini in monte, cap. 18. *Præcipi, inquit, exiſtimo, vt ea facta quæ dubium eſt quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.*

Dico postremo. Si vir probus de alio probo malè loquatur, oportet quoad vtrumque dubium apud te inde exortum interpreteris in meliorem partem: ſi quoad vtrumque non poſſis, ceteris paribus, potiùs reo quàm actori fauendum eſt, quando Iura partium ambigua ſunt, vt habet Regula Iuris.

DVBIVM V.

Quænam ſint conditiones iuſti Iudicis?

Requiritur auctoritas legitima. Respondeo, Ante omnia requiritur legitima auctoritas: ſine illa enim erit iudicium vſurpatum, & iudicabitur alienus ſeruus. Eſt enim ſententia inſtar particularis cuiuſdam Legis; Lex autem ferri non poteſt niſi à Superiore, vt dictum eſt Tractatu De Legibus. Secundò, Iudicium vim habet coactiuam, adeoque ſupponit cogendi in Iudice poteſtatem. Tertiò, Naturâ omnes fratres & pares ſumus; par autem in parem non habet imperium, neque quis ſibi ſumit honorem, ſed qui vocatur à Deo. Denique res illa omni Iure clariſſima eſt, vt videre licet Tit. De foro competenti, in Iure Canonico, & in Iure Ciuili ff. De iuriſdictione, L. Cùm quædam, & L. finali, & C. Si à non competente Iudice iudicatum eſſe dicatur, per totum Titulum.

Vt ex inclinatione iuſtitiæ iudicet. Secundò opus eſt, Vt iudicet ex inclinatione iuſtitiæ. Contra quam conditionem peccatur duobus modis; vno, quando iudicatur contra Ius, quod dicitur iniuſtum iudicium: altero, quando iudicatur contra Iuris ordinem, quod dicitur peruerſum.

Tertiò neceſſum eſt, Vt ſecundùm rectam rationem prudentiæ iudicium proferatur, aliàs dicetur temerarium.

Quartò, Vt Iudex quæ iam dicta ſunt ſeruet, opus eſt ei ſcientia, & Iuriſprudentia, odio auaritiæ, & amore iuſtitiæ. Quamobrem Moyſi
Exod. 18. dicit Iethro: *Prouide de omni plebe viros potentes & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam.* & Deuteronomij 1. ipſe Moyſes: *Date ex vobis viros ſapientes & gnaros,* &c.

Dictis ſubſeruiunt & aliæ conditiones, quas videre licet apud Silueſtrum verbo Iudex 1. q. 2. vtpote, Ne ſit ſurdus, mutus, perpetuò furioſus, impubes, femina, ſeruus, excommunicatus, conſanguineus rei, inimicus actoris, vel aliâ cauſſâ ſuſpectus. Cæcum etiam à iudicio quidam arcent, ſed L. Cæcus, ff. De iudicijs, eum admittit.

Obiect. 1. Dices, Moyſes iudicauit ſine iuriſdictione
2. Ægyptium, quem occidit Exodi 2. Phinees etiam Numerorum 25. puniuit ſine iuriſdictione;
3. denique arbitri ſine iuriſdictione iudicant, &
4. ſpiritualis, vt dicit Apoſtolus 1. Corinth. 2. omnia iudicat.

Reſp. ad 1. Reſpondeo, Vel Moyſes in hoc excuſandus non eſt, quamuis indolis ſuæ bonum ſpecimen ediderit, vt voluit Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap. 70. vel ſpecialem Dei habuit reuelationem, & Dei auctoritate fecit hoc tentamentum ſui ducatus & liberationis, vt indicat Stephanus cap. 7. Actor. Vbi dicit: *Exiſtimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis; at illi non intellexerunt.* Neque obeſt, quòd circumſpectè & cautè ſe geſſerit, quia Dei reuelatio non excludit noſtram induſtriam, vt patet in Iacob agente apud patrem pro benedictione. Geneſ. 27. Hanc ſententiam ſequitur idem Auguſtinus quæſt. 2. in Exodum, priorem emendans. Vel denique hoc fecit defendendo fratrem cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt expoſuit D. Ambroſius lib. 1. Officiorum, cap. 36. Neque enim conſtat non fuiſſe fratrem in ea neceſſitate, vt pro eius defenſione opus fuerit Ægyptium percutientem interficere.

Ad Phinees quod attinet, vel zelo diuinitus *Ad 2.* inſpirato excuſatur, vel ſanè erat ex Iudicibus, ad quos eiuſmodi vltio pertinebat, præſertim cùm iam Moyſes eis dixiſſet, *Occidat vnuſquiſque proximos ſuos, qui initiati ſunt Beelphegor.*

Arbitri verò non vſurpant iudicium, ſed ex *Ad 3.* compromiſſione partium, arbitrio ſuo, ne ad iudicium venire opus ſit, litem componunt, neque aliam habent coactionem, quàm obligationem quæ ex partium promiſſione oritur; & pœnæ ſubſidium, quæ propter defectum iuriſdictionis adiungi ſolet, vt dicit D. Thomas quæſt. 67. art. 1. ad 2.

Denique ſpiritualem dicit Apoſtolus omnia *Ad 4.* iudicare, quia cùm animalis non percipiat ea quæ Spiritus Dei ſunt, ſed tantùm terrena, ſpiritualis & diuina & terrena rectè æſtimat & diſcernit; nouit enim quid bonos præmij, quid malos & carnales maneat ſupplicij, & ita omnia iudicat, vt à nemine iuſtè reprehendatur, aut iudicetur in rerum iudicio damnabiliter erraſſe. Ita ferè Chryſoſtomus Homilia 7. in illam Epiſtolam. Vnde patet, non agi de iudicio fori, ſed conſcientiæ ſeu priuato; quomodo etiam Philoſophus 3. Ethicorum dicit, virum bonum rectè in omnibus iudicare. Sicuti enim qui viſu præditus eſt, & videntes videt & cæcos, ipſe autem à cæcis non videtur; ita ſpiritualis iudicat omnia, & à nemine animali iudicatur.

DVBIVM VI.

Vtrùm in propria cauſſa poſſit quis eſſe Iudex?

Respondeo, Non poſſe, vt patet apud Gratianum 4 quæſt. 4. cap. 1. & 2. & apud Philoſophum 1. Rhetoricorũ. Poteſt tamen Iudex de hoc ipſo iudicare, vtrùm ipſe ſit Iudex competens; & vbi ſe pronuntiat non eſſe Iudicem, partem quæ id ſuſtinuit quòd ipſe eſſet Iudex, in expenſis condemnare. Panormitanus in cap. finale De reſcript. numero 14.

Dices, Daniel cap. 13. in cauſſa Suſannæ fuit *Obiect.* ſimul accuſator & Iudex. Ipſe etiam Deus in propria cauſſâ iudicat, & ſimul Iudex eſt & teſtis: Ieremiæ 23. Denique Princeps ſupremus quando bellum alteri decernit, in cauſſâ propria Iudex eſt.

Reſpondeo, Danielem extraordinariè delega- *Reſp.* tam iudicij illius ad liberandum innoxium ſanguinem habuiſſe poteſtatem à Deo, qui, vt Scri-

ptura

Digitized by Google

ptura dicit, *ad hoc ſuſcitauit ſpiritum pueri*. Quæ autem diuina fiunt peculiari inſpiratione, trahenda non ſunt in actionis ordinariæ exemplum; multo minùs hominum iudicia cum diuinis conferenda ſunt: Deus enim cùm intueatur cor, & falli non poſſit, ſimul teſtis & Iudex eſt. Homo autem qui tantùm ea videt quæ parent, & facilè falli poteſt, teſtimonio indiget alieno, vt ſua certiora ſint iudicia.

Ad ius belli mouendi quod attinet offenſiui, (in defenſiuo enim non eſt difficultas) in manifeſta illud fundatur æquitate, vt ſupplere Princeps poſſit defectum punitionis iniuriæ ſibi vel ſuis illatæ, quando ea maneret inulta, vel quia Iudex alius non eſt, vel quia alius non punit: tunc enim quodammodò ad Principem læſum iuriſdictio deuoluitur. Adde, ratione delicti quodammodò tunc forum Principis offenſi externos illos offenſores ſortiri.

DVBIVM VII.

Quomodo Iudices peccare contingat vſurpato iudicio?

D. Thomas quæſt. 67. art. 1.

Quatuor modis eſt quis ſubditus Iudici. RESPONDEO; Non ſubditum iudicans, vſurpat iudicium. Eſt autem pluribus modis quiſpiam alteri ſubditus, Iure ordinario, poteſtate delegata, ex conſenſu & compromiſſione, & ratione delicti. Si quis eum iudicauerit, qui ſibi nullo ex quatuor iſtis modis fuerit ſubiectus, peccat iudicio vſurpato, niſi fortè cauſſa ad eum fuerit deuoluta; quomodo propter negligentiam Iudicis ſæcularis deuoluitur poteſtas iudicandi ad Iudicem Eccleſiaſticum, ſaltem per iuriſdictionis prorogationem, cap. Licet, & cap. Ex tenore, De foro competenti.

Circa tertium modum diſputat prolixè Caietanus, vtrùm Pontifex poſſit ſeſe iudicio alterius ſubmittere: cuius tandem eò redit reſponſio, poſſe Pontificem in foro iudiciali externo ſe alteri ſubmittere quoad emendationem, verbi gratia, vt reſtituat quod iudicio eius iniuſtè abſtulerit, non autem quoad punitionem, quo modo Leo IV. ſe ſubmiſit Imperatori, cap. Nos ſi incompetenter 2. quæſt. 7. *Papa quo modo poſſit ſe ſubmittere.* Papa ergo in terris non habet Iudicem, ſed poteſt ſibi deligere arbitrum, poteſt aliquem eligere ad cuius iudicium ſatisfaciat, non autem à quo valeat excommunicari vel deponi.

Circa quartum modum notandum eſt, non ſolùm ratione delicti ſortiri quempiam forum, quod habetur cap. Poſtulaſti, De foro competenti, ſed ratione contractus, imò & ratione ſuſceptæ litis initio non declinato Iudice, & per quamdam iuriſdictionis prorogationem, ratione domicilij aut loci deſtinatæ ſolutionis.

DVBIVM VIII.

Vtrùm Clericus iudicari à laico poßit?

Clericus à laico non iudicandus in cauſſis Eccleſiaſticis. DICO PRIMO. Laicus non eſt ordinarius Iudex Eccleſiaſtici, neque quoad Eccleſiaſticas, neque quoad ciuiles cauſſas, ſiue ex ſint propriè ciuiles, ſiue criminales.

Non eſſe quoad Eccleſiaſticas ſeu ſpirituales cauſſas, Iuris diuini & naturalis eſt, & de Fide eſt aſſertio, aut ſanè Fidei proxima. Voco autem ſpirituales cauſſas, quæ pertinent ad Fidem, Sacramenta, & Sacrificium, & denique quæcumque ad diuinum cultum, animæ ſalutem, eiuſque à peccatis curationem & remedium ſpectant.) Probatur Scripturis ſacris, quæ apertè diſtinguunt regimen Eccleſiaſticum à ſæculari, & illud huic præferunt, vt alibi oſtendimus. Tales ſunt: *Paſce oues meas.* Ioan. 21. *Quodcumque ligaueris,* &c. Matth. 16. *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Lucæ 10. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.* Matth. 18. *Quid vultis? in virga veniam ad vos?* 1. Cor. 4. Item, *Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum, qui ſic operatus eſt.* 1. Cor. 5. Et illud: *In promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam.* 2. Cor. 10. Et infrà: *Nam, & ſi ampliùs aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtram: non erubeſcam.* Et iterùm: *Ideò hæc abſens ſcribo, vt non præſens duriùs agam, ſecundùm poteſtatem, quam Dominus dedit mihi.* 2. Cor. 13. Item illud: *Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis.* Hebr. 13. Sanè recipere accuſationem aduerſus Presbyterum, pertinere ad Epiſcopum, patet 1. Tim. 5. *Aduerſus Presbyterum accuſationem noli recipere, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.* Regimen Eccleſiæ Dei Epiſcopis commiſſum eſſe, dicitur Act. 20.

Secundò, Ex Conciliis. Mileuitanum can. 19. (& refertur cap. Placuit 11. quæſt. 1.) deponit Clericum, qui ab Imperatore cognitionem iudiciorum publicorum petierit. Matiſconenſe I. can. 8. (& refertur cap. Nullus Clericus, ead. quæſt.) diſtrictè ſtatuit, ne quis Clericus audeat alium apud Iudicem ſæcularem accuſare, aut ad cauſſam dicendam trahere, ſed omne negotium Clericorum Eccleſiaſtico iudicio eſſe terminandum. Similia habet Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 20. De reformatione.

Tertiò, Ex Pontificibus, quos videre licet dicta quæſt. 1. cap. Si quis, cap. Clericum, cap. Nullus Epiſcopus, & aliis Item in Decretalibus, De foro competenti, De immunitate Eccleſiarum.

Quartò Probatur Ratione. Laicos oportet de rebus ſpiritualibus à Paſtoribus ſuis edoceri, quos in hoc ipſum Dominus conſtituit; itaque iudicium de eiuſmodi rebus non poteſt ad laicos pertinere, ſed tantùm diſcipulatus. Vnde & S. Martinus legitur exclamaſſe, nouum eſſe & inauditum, cauſſam Eccleſiæ à ſæculi Iudice iudicari.

Quoad cauſſas ciuiles, patet aſſertio ex Nouellis Iuſtiniani, Conſtitutione 19. 83. & 123. & epiſtola Caij Papæ ad Felicem Epiſcopum, & epiſtola 2. Marcellini. *Neque in ciuilibus.* Imò pleræque auctoritates pro priori parte notatæ, etiam de ciuilibus cauſſis loquuntur, ſicut & cap. Decernimus, De iudiciis; quamuis quoad merè ciuiles cauſſas, bona tantùm patrimonialia concernentes, non ſit hæc exemptio Iuris diuini.

Sed quæres, Vtrùm etiam Clericus primæ tonſuræ, qui non eſt in Sacris, præſertim ſi coniugatus ſit, gaudeat priuilegio fori, etiam in ciuilibus.

Quinam Clerici gaudeant hoc priuilegio. Reſpondeo, De hac re ſequendam eſſe Conſtitutionem Tridentini ſeſſ. 23. cap. 6. De reformatione, vt nimirum fori priuilegio is demum Clericus coniugatus gaudeat, qui habitum & tonſuram deferens, alicuius Eccleſiæ miniſterio vel ſeruitio ex deputatione Epiſcopi inſtiterit. Non coniugatus autem, in minoribus, tum demum, quando vel Beneficium habuerit Eccleſiaſticum, aut Clericalem habitum & tonſuram deferens, alicui

Digitized by Google

alicui Eccleſiæ ex Epiſcopi mandato inſeruit, vel de licentia eius verſatur in ſtudiis, quibus ad maiores Ordines diſponatur. Vtrùm autem iſti in ſolis criminalibus gaudeant priuilegio fori, an etiam in ciuilibus, diſputat Scaccia lib. 1. De iudiciis, cap. 9. vbi dicit, de conſuetudine in ciuilibus hoc priuilegio non gaudere; at in Clerico maiorum Ordinum dicit locum habere, etiamſi conueniatur tamquam heres laici. Quem etiam conſule, quid dicendum, quando Clericus ſimul ſecum correos habet laicos, aut ordinatus eſt poſt admiſſum delictum: vtrobique enim ex huius auctoris ſententia adeundus erit Iudex Clerici, niſi fortè in fraudem Ordinatio facta ſit.

Obiect. Obijcies, Iuſtinianum Imperatorem multa Clericis præſcripſiſſe in cauſſis merè ſpiritualibus.

Reſp. Reſpondeo, Eumdem Imperatorem iudicio Epiſcoporũ remittere cauſſas Eccleſiaſticas Conſtitutione 83. in Nouellis, vt Clerici apud proprios Epiſcopos primùm conueniantur: neque eius Conſtitutiones in materia ſpirituali & Canonica vim Legis habent, ſed ſolùm per modum inſtructionis accipi debent, & nullius omnino ſunt roboris, vbi Canonibus contradicunt; nam vt dicitur eadem Conſtitutione, *Imperatoris Leges non dedignantur ſacros Canones ſequi.*

Dico secvndo. Poteſt Pontifex Eccleſiaſticorum cauſſas Iudici laico delegare. De pecuniarijs non eſt difficultas, quia illas laico etiam Epiſcopus poteſt delegare. Poteſtatem autem Papæ hic etiam ad criminales & ſpirituales cauſſas extendit Gloſſa in dictum cap. Decernimus, Extra. De iudicijs, & Panormitan. ibid. Verùm tunc laicus non iudicat Eccleſiaſticum Iure proprio (quod eſſet contra Ius diuinum in ſpiritualibus cauſſis) ſed Iure Eccleſiaſtici delegantis. Vnde & appellatio non poſſet fieri ad Superiorem laici Iudicis, ſed ad Eccleſiaſticum delegantem. Poteſt etiam Pontifex Principibus concedere, vt Clericorum controuerſias in poſſeſſorio cognoſcant. Item vt poſſint cauſſas Clericorum ad ſua tribunalia trahere, quando aliquis etiam ſæcularis conqueritur ſe vim pati à Iudice Eccleſiaſtico. Conſulendus Nauarrus in Rubricam De Iudicijs, numero 69.

Eccleſiaſticus non poteſt renuntiare huic priuilegio. Dico tertio. Non poteſt Eccleſiaſticus fori priuilegio renuntiare, aut iuriſdictionem laici in ſe prorogare, etiamſi negligens ſit Iudex Eccleſiaſticus: & ſi tentauerit, non ſubſiſtit eiuſmodi ceſſio, quantumuis iuramento fuerit confirmata, & cauſſa fuerit temporalis, & aduerſarius conſenſerit, quia pacto priuatorum Iuri publico non derogatur, & Beneficium hoc non eſt perſonale cui renuntiari valeat, ſed potiùs toti collegio Eccleſiaſtico publicè eſt indultum, vt patet cap. Si diligenti, De foro competenti. Conſulenda Gloſſa in cap. Placuit 11. quæſt. 1. Nam etiam à laico tractus, tenetur forum ſæculare declinare, & incompetentiam allegare.

Poteſt corã laico reconueniri. Dico qvarto. Poteſt tamen Clericus trahere laicum ad ſæculare tribunal in cauſſa ſæculari, & coram eo reconueniri. Prior pars patet, quia actor ſequitur forum rei. Poſterior ex cap. 2. De mutuis petitionibus; vbi Panormitanus in ſpecie eam tradit, eumque caſum eſſe vult, quo Clericus prorogat iuriſdictionem Iudicis ſæcularis, ſine facultate Epiſcopi.

Dico qvinto. Poteſt Clericus in arbitrum aut ſaltem, vt quidam malunt, in arbitratorem laicum conſentire, modò cauſſa non ſit ſpiritualis. Ita Siluester verbo Arbiter, quæſt. 18. apud quem videre licet, quid interſit inter arbitrum & arbitratorem, item inter arbitrum compromiſſarium & arbitrum Iuris.

Domeſtici & Officiarij Epiſcopi gaudẽt priuilegio fori. Dico sexto. Exempti ſunt à iudicio ſæculari qui ſunt de familia Epiſcopi, item ſæculares Officiarij Curiæ Epiſcopalis. De famulis ſeu domeſticis Epiſcopi, quòd non poſſint, etiamſi delinquant, à Iudice laico puniri, etiamſi fuerint meri laici, ſed gaudere debeant priuilegio fori, eſt communis ſententia Doctorum, vt docet Panormitanus in cap. 2. De foro competenti, num. 6 Iulius Clarus lib. 5 Receptarum ſententiarum in practica criminali quæſt. 35. numero 18. Fauet dictum cap. 2. De foro competenti, & cap. fin. De officio Archidiaconi: quamuis rectè moneat Suarez contra errores Anglicanos lib. 4. cap. 29. non tam Iure, quàm conſuetudine niti hanc exemptionem; conſuetudine inquam admodum rationabili.

De Officiarijs Curiæ ſpiritualis quoad delicta in & circa officium commiſſa, nulla etiam eſt dubitatio. Videantur concordata inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem quæ ſeruantur per Diœceſes Belgij. Imò Baiardus in Additionibus Iulij Clari id extendit meritò etiam ad tempus quo Officiarius iam officium reliquit, quoad cauſſas, officium quo iam defunctus eſt, concernentes.

At meritò quæritur, Vtrùm etiam in exceſſibus aut delictis neque in officio, neque circa officium, ſed tempore officij admiſſis ſint fori Eccleſiaſtici?

Reſpondet Clarus dicta quæſt. 35. num. 22. de conſuetudine eſſe de foro Eccleſiæ etiam quoad iſta. Idem ſentit Zerola in Praxi Epiſcopali 1. parte, verbo Epiſcopus, num. 11.

Dico septimo. Si dubium ſit ánne hæc perſona debeat gaudere priuilegio fori, oportet de illo dubio cognoſcat Iudex Eccleſiaſticus, non autẽ ſæcularis. Probatur ex cap. Si Iudex, De ſententia excommunicationis, in 6. vbi & ratio adfertur, quòd nimirum agatur de re Eccleſiaſtica & ſpirituali.

Dico postremo. Quæ de Eccleſiaſtica perſona dicta ſunt, aliquouſque etiam extendenda ad locum ſacrum. Peccat enim Iudex ſi in eo iudicia ſanguinis exerceat, aut extra illum reos violentè trahat, vt patet De immunitate Eccleſiarum, cap. Cùm Eccleſia, & cap. Inter alia. Vnde cautè legendum Enchiridion rerum criminalium Damhouderij cap. 106. num. 12. vbi videtur hæc Eccleſiæ immunitas tamquam nimis laxa & Reipublicæ noxia ſuggillari. Poteſt tamen Iudex Eccleſiaſticus reos extra locum ſacrum extrahere; quod de reo Eccleſiaſtico vſu receptum eſſe docet, cum auctoritatibus à ſe citatis, Suarez De Religione lib. 3. cap. 10. Diaz in Pract. criminal. can. c. 124. & ibidem Salſedo. Sed etiam de laico reo accipiendum eſſe patet, quia immunitas Eccleſiaſtica non conceditur contra Eccleſiam, aut Eccleſiaſticam poteſtatem. Vnde in dicto cap. Inter alia, diſtinguuntur rectores Eccleſiæ contra Iudices illos contra quos ſit immunitas conceſſa; nam dicitur, quòd rectores Eccleſiarum debeant

reis

Digitized by Google

reis obtinere membra & vitam. Vide ibi Panormitanum.

Limita tamen dicta cum Diaz, vt non poſſit extrahi Clericus è loco ſacro à Iudice Eccleſiaſtico, quando poſt degradationem eſſet tradendus Iudici ſæculari. Excipe tamen crimina quæ excipiuntur in Bulla Gregorij XIV. mox citanda. Aduertendum etiam non poſſe laicum magis extrahere Clericos, etiam fori priuilegio non gaudentes, quàm laicos. Quia verò nonnulla crimina non gaudent Eccleſiaſtica immunitate, committitur Ordinarijs, vt in ſuo carcere ſequeſtrent reos, quando dubitatur an gaudere debeant immunitate per Bullam Gregorij XIV. quæ incipit Cùm aliàs nonnulli.

DVBIVM IX.

Vtrùm tyrannus vſurpato peccet iudicio, quoties Ius dicit?

Duplex tyrannus. NON quærimus de tyranno per abuſum poteſtatis, qui legitimus eſt iudex, ſed de tyranno per vſurpationem poteſtatis, id eſt, qui per tyrannidem tribunal occcupauit. Neque magnopere de eo laborandum, qui initio quidem poteſtatem vſurpauit, ſed conſenſu populi nunc legitimus eſt Princeps, quo modo monarchias ferè cœpiſſe ex hiſtorijs conſtat. Certum enim eſt, talem nunc non vſurpare iudicium, cùm verè Iudex ſit, quamuis olim vſurpauerit vt Iudex eſſet.

De illo ergo quærimus, qui legitimus non eſt Iudex, ſed per tyrannidem occupat locum Iudicis.

Verùm neque de illo abſoluta reſponſio eſt: Vel enim contingit eum à Republica vel Principe tolerari, eò quòd commodè amoueri non poſſit; quo caſu eius iudicia rata quidem ſunt, modò aliàs iuſta, quatenus tacitè à Republica approbantur; non tamen ei licita, quia vſurpatæ alienæ poteſtatis mala fide perpetuò laborat. Vel contingit non eſſe toleratum, ſed exauctoratum; quo caſu non tantùm illicita, ſed etiam irrita erunt eius iudicia, tamquam omni ex parte vſurpata. Ita Victoria Relect. De poteſtate ciuili, num. 23. Banneſius hîc quæſt. 78. art. 1. quamuis Sotus lib. 3. q. 4. art. 6. videatur ſentire, tum demum tyrannorum rata eſſe iudicia, quando facti fuerint legitimi Iudices. At omnino dicendum videtur, ſicuti conſenſu populi ipſi fieri poſſunt legitimi Iudices, ita etiam legitima eorum poſſe fieri iudicia, quamuis adhuc ipſi maneant tyranni, quaſi quoad hoc eos pro Iudicibus populo receptante, vt non tam rata ſint quatenus ab eis proficiſcuntur hęc iudicia, quàm vt nituntur tacito ſaltem conſenſu Reipublicæ. Argumentum optimum eſt ex L. Barbarius, ff. De officio Prætorum, & cap. 1. 3. q. 7. §. Verumtamen. Verùm de hac re aliqua diximus 1. 2. q. 90. art. 3.

Notandum tamen ex Caietano verbo Tyrannus, etiam tunc quando tyrannus peccat dicendo Ius propter vſurpatum iudicium, ſubditum non peccare ab eo petendo Ius; quia virtute ſolùm petit vt minus peccatum potiùs admittat quàm maius, quia peius eſt occupato tribunali non adminiſtrare iuſtitiam aut pronuntiare iniuſtam ſententiam, quàm ius dicere & iuſtum iudicium iudicare, licet vſurpata poteſtate id fiat.

DVBIVM X.

Vtrùm Iudex in peccato mortali exiſtens licitè iudicet?

AD vſurpatum iudicium Iudicis huius ſententiam reijceret Wiclef, qui putauit quolibet peccato mortali amitti iuriſdictionē. Verùm iſtud in Concilio Conſtantienſi damnatum eſt. *Error Wicleſi.*

Itaque ſuppoſito quòd validum ſit iudicium peccatoris, quæritur, Vtrùm iudicando peccet?

Sunt quinque ſententiæ. Prima dicit abſolutè peccare, eò quòd indignè vtatur officio ſuo. Videtur ita tenere D. Thomas in 4. diſt. 19. q. 2. a. 1. ad quæſtiunculam 2.

Secunda ſolùm dicit peccare, quando ipſius peccatum eſt notorium. Refert ita D. Thomas.

Tertia dicit Eccleſiaſticum peccare, non autem Iudicem ſæcularem. Ita Palude in 4. diſt. 19. quæſt. 3.

Quarta dicit peccare quidem, ſed ſolùm venialiter. Ita Sotus lib. 3. q. 4. art. 2.

Quinta abſolutè negat peccare. Ita D. Thomas hîc q. 60. art. 2 ad 3 & Caietanus Opuſculo De vſu ſpiritualium. Quæ ſententia vera eſt, illis additis quæ ſatis indicauit D. Thomas, vt nimirum ſine ſcandalo & cum humilitate congrua alterum iudicet, qui publico vel occulto peccato obnoxius eſt, quando ex officio iudicare conſtringitur. Huc pertinentia nonnulla diximus ad art. 5. q. 33. *Vera ſententia.*

Sed objicitur, Iudex Eccleſiaſticus videtur miniſterium ſacrum polluere, iudicando in peccato, ſicut Sacramentorum miniſter. *Obiect. 1.*

Secundò, Videntur eiuſmodi Iudices in hypocriſis peccatum incidere. 2.

Tertiò, Videntur impingere in illud Ioannis 8. *Qui ſine peccato eſt, primus in eam lapidem mittat.* Et in illud ad Rom. 2. *Inexcuſabilis es ô homo omnis qui iudicas: in quo enim alterum iudicas, teipſum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas.* 3.

Ad Primum reſpondeo cum D. Thoma 3. parte, quæſt. 64. art. 6. ad 1. Actus ſanctos eſſe in duplici genere; quidam enim conſecratione quadam ſanctificantur, & in ſeipſis ſanctificationem quamdam habent per conſecrationem myſticam, qualia ſunt Sacramenta; alij autem faciunt quidem ad diſpoſitionem vel augmentum ſanctitatis, ſed non ſunt ipſi ſanctificati aliqua conſecratione, & talia ſunt communia opera virtutum charitatis & iuſtitiæ, atque adeò actus legitimi iudicij. Itaque peccator priora opera exercens ſeſe ampliùs commaculat; poſteriora autem exercens, ad iuſtitiam recuperandam diſponitur. *Reſp. ad 1. Actus ſanctus duplex.*

Ad Secundum, Eiuſmodi Iudices non eſſe hypocritas, niſi alios ideò iudicent, vt propriam ſignificent iuſtitiam & ſanctitatem quam non habent. *Ad 2.*

Ad Tertij priorem partem reſpondeo, Scribæ illi & Phariſæi Legem contra adulteram vrgebant, hoc in eos Dominus retorquet: ſi enim Leges obſeruationem tanti facerent, ſeipſos priùs iudicarent. Qui ergo, inquit, ſine peccato eſt, talis zelo ſeſe ad illam lapidandam primus ingerat. *Ad 3.*

Digitized by Google

gerat. *Puniatur*, inquit Auguſtinus in eum locum, *peccatrix*, *ſed non à peccatoribus: impleatur Lex, ſed non à præuaricatoribus Legis.* Agitur ergo de illis, qui ſe ingerebant ad iudicandum alios, propria interim peccata negligentes. Vel dici poteſt, ſufficere ad ſententiam Domini, quòd indecens ſit propria peccata non emendare, & aliena corrigere: quomodo etiam indecens eſt miſereri proximi, & non miſereri animæ propriæ. Hæc tamen indecentia non adducit nouum peccatum.

Ad poſteriorem partem, Apoſtolus non intelligit inexcuſabilem eſſe eum qui iudicat à nouo peccato quod iudicando incurrat, (niſi fortè iniuſtè & temerè iudicet) ſed à peccato in quo priùs ipſe reperitur: iudicando enim alium, etiam in ſeipſum ſententiam profert. Ita ferè D. Thomas alijque communiter.

DVBIVM XI.

Vtrùm irrita ſint & illicita iudicia Iudicis excommunicati?

SATIS in eo conueniunt DD. non eſſe irrita geſta Iudicis occultè ſolùm excommunicati. Quod omnino certiſſimum eſt, quia ſaltem error communis præbet iuriſdictionem; niſi fortè in pœnam disertè ſtatutum ſit, vt vbi excommunicatio vel crimen innotuerit, in irritum acta reuocentur; quomodo intelligendum eſt cap. Excommunicamus 1. §. Credentes, De hæreticis, quando dicit: *Si fortè Iudex exſtiterit, eius ſententia nullam obtineat firmitatem.* Verùm & alia communis huius ſententiæ eſt ratio, quòd occultè ſolùm excommunicato nondum adempta ſit iuriſdictio, aut ſuſpenſa, vel impedita. Cap. enim, Ad probandum, De ſententia & re iudicata, apertè reſtringitur ad publicè excommunicatum, quando excommunicati Iudicis ſententia dicitur caſſanda.

Sed quæritur Primò, Vtrùm occultè excommunicatus teneatur ſub mortali abſtinere ab officio Iudicis exercendo tempore excommunicationis?

Occultè excommunicatus iudicans peccat.

Reſpondeo, Quamuis probabile ſit, & ex Caietani doctrina ſequatur, non teneri, niſi ſub veniali; probabilius tamen eſt teneri ſub mortali, vt ſatis oſtendit Suarez De cenſuris, diſp. 16. ſect. 1. quia iudicando præuaricaretur iuſtum Eccleſiæ præceptum, quo iubetur ab eiuſmodi communione, & poteſtatis exercitio abſtinere, idque in materia ſatis graui & notabili. Si tamen in particulari materiam contingat eſſe leuem, aut etiam in graui excuſet inconſideratio, vel iuſta neceſſitas, non erit mortale. Et quia quæ Iudex hîc facit, ferè Reipublicæ aut partibus neceſſaria ſunt, ex hoc capite excuſari poterit à mortali.

Quæritur Secundò, Vtrùm publicè & notoriè excommunicatus, non tamen denuntiatus iudicet validè?

Probabile ratam fuiſſe ſententiam excommunicati notoriè.

Reſpondeo, Ante Extrauagantem Ad euitanda, probabile quidem eſt, ſic excommunicati ſæcularis Iudicis in ciuilibus ſententiam non fuiſſe irritam; probabilius tamen eſt, nullam fuiſſe, & irritam. Prior pars Probatur, Quia cùm multa ex Iure proferantur pro hac nullitate, vix tamen adfertur quidquam quod conuincat; nam in dicto cap. Ad probandum, non dicitur, Iudicis ſæcularis ſententiam fieri nullam, quando eam in excommunicatione notoria tulerit, ſed hoc dicitur in caſu quo ſententia lata fuerit à Iudicibus delegatis Eccleſiaſticis, quorum vnus eo tempore erat excommunicatus; vt hinc habeamus, Iudicem Eccleſiaſticum, etiam quando cum alijs ita iudicat, vt ſine ipſius conſenſu ſententia concludi non poſſit, committere nullitatem ratione ſuæ excommunicationis. Quando enim à pluralitate ſententia cõcluditur, ſubſiſtere poteſt, ſi maior pars in eam conſentiens ſine excommunicati ſuffragio computari valeat: tunc enim non magis excommunicatus inualidat, quàm ſi contradiceret. Quocircà quod ibi Gloſſa generatim notauit, ſententiam publicè excommunicati nullam eſſe, reſtringendum videri queat ad Iudicem Eccleſiaſticum: propiùs enim excommunicatio quæ facit hominem profanum, & inſtar Ethnici & publicani haberi, intelligitur priuare poteſtate validè iudicandi Eccleſiaſticè quàm ciuiliter, quod etiam Ethnici poſſunt. Cap. autem Tanta, De exceſſibus Prælatorum, ſolùm habet, Epiſcopum violatorem interdicti à Sede Apoſtolica poſiti inualidè inſtituere, deſtituere, Beneficia & Dignitates conferre, excommunicare & interdicere, quæ manifeſtum eſt non magis extendi poſſe ad Iudicem ſæcularem, quàm quod cap. illo altero Ad probandum, continebatur. Cap. Audiuimus 34. q. 1. in genuino textu nihil aliud dicitur, quàm excommunicatum non poſſe excommunicare. Illa autẽ quæ Gratianus adiunxit, hæreſiarcham neminem poſſe damnare, iam proſtratum neminem poſſe deijcere, ligandi vel ſoluendi poteſtatem falſis Sacerdotibus non competere, de ſola poteſtate Eccleſiaſtica dici manifeſtum eſt. Cap. Pia, De exceptionibus, in 6. refertur, Conſtitutionem Eccleſiaſticam habere, quòd contra actorem excommunicatum reus excipere valeat, & modus conſtituitur, quo id fieri oporteat. De Iudice autem iſtud non dicitur, & quamuis diceretur, nihil ad rem propoſitam faceret: quamuis enim exceptio oppoſita excommunicationis Iudicem repelleret, non inde ſequitur, tali exceptione non oppoſita, ſponte concidere iudicata ab excommunicato.

Probabilius irritam fuiſſe.

Nihilominùs poſterior reſponſionis noſtræ pars Probatur in primis ex communi ſenſu, vſu, & conſuetudine, quæ vim Legis habet etiam ſine Lege, & vt dare, ita & auferre & ſuſpendere iuriſdictionem poteſt. Omnes enim paſſim DD. dicunt, eiuſmodi iudicia eſſe irrita, & pro talibus habentur ab omnibus. Sicuti ergo ſuprà dicebamus, communem errorem iuriſdictionem dare non habenti, ita hîc dicimus, communem opinionem adimere habenti. Secundò Probatur ex cap. Nos ſanctorum, & cap. Iuratos 15. q. 6. vbi ſubditi excommunicatorum abſoluuntur ab obedientia eis præſtanda, quæ obedientia cùm reſpiciat iuriſdictionem, videtur etiam illa in excommunicatis ſaltem ſuſpendi. Tertiò, Eccleſia habet pro incommodo, quòd Ethnicus iudicet inter fideles 1. Corinth. 6. Excommunicatus autem habendus ſit vt Ethnicus, Matth. 18. Quartò, Vſu iuriſdictionis omnino & omni ex parte interdicto, ipſa iuriſdictio ſuſpendi cenſenda eſt: atqui iuriſdictionis iudiciariæ omnis vſus excommunicato eſt interdictus, vtpote com-

Digitized by Google

communicationem inuoluens quæ ei interdicta eſt. Quintò, Excommunicati excluduntur à partibus actoris & teſtis in publicis iudiciis per ipſos Iudices, vt patet cap. Pia, ſuprà citato 6. & cap. Decernimus, De ſententia excommunicationis, in 6. Oportet ergo & Iudices, ſi excommunicati ſint, à ſuo munere prohiberi: rationes enim quatuor, ob quas dicto cap. Pia, excommunicati arcentur ab actione, multo magis, aut ſanè non minùs locum habent in Iudice excommunicato. Ita enim habet cap. *Repellit excommunicationis exceptio agentes, vt ex hoc magis cenſura Eccleſiaſtica timeatur, communionis periculum euitetur, contumacia vitium reprimatur, & excommunicati, dum à communibus actibus excluduntur, erubeſcant ſalubriter.* Non eſt autem commodior ratio Iudices excludendi, & ab actu ſuo prohibendi, quàm ſuſpendendo eorum iuriſdictionem, aut priuando ipſos vſu iuriſdictionis. Ex his patet probabilis reſponſio ad contrariæ opinionis argumenta.

Quid ſi alibi tantùm notorius ſit?

Sed quid dicendum erit, ſi publica non ſit eius excommunicatio eo loci vbi iudicat, ſit tamen alibi publica?

Reſpondeo, Hoc quidem ſufficere ad declinandum futurum iudicium, ſi pars excipere velit; ſed, vt benè Salonius q.67. ar 1. controuerſ. 3. concluſ. 4. non ſufficere ad irritandum iam factum, quia error populi poteſt facere Ius. Et quamuis ex L. Barbarius, ſuprà citata, videri queat iſtud reſtringendum ad populum tam magnum qui poſſit aliàs dare iuriſdictionem; exiſtimo tamen errorem communem populi ſufficere ad iudicia ratificanda, etiamſi non ipſe populus, ſed Princeps Iudicem conſtituat; imò etiamſi Iudex non conſtituatur Lege ciuili, ſed Eccleſiaſtica poteſtate.

Quæritur Tertiò, Quid dicendum poſt Extrauagantem Ad euitanda?

Reſpondeo; Probabilius eſt, ſolius denuntiati & notorij percuſſoris Clerici iudicia eſſe irrita, quamuis contra cuiuſcumque publici excommunicati iudicium partes excipere poſſint, & ipſe excommunicatus ſemper peccet Iudicis officium exercendo, ſecundùm moderationes ſuprà dictas, nunc mortaliter, nunc venialiter, quando non tam partium aut Reipublicæ, quàm iudicantis ſpectatur in hoc exercitio vtilitas.

Prima pars Probatur, Quia Eccleſia permittit adiri hos Iudices, vt patet per illam Extrauagantem, prout ex Concilio Conſtantienſi refert S. Antoninus, & receptam eſſe docet Suarez De cenſuris diſp. 9. ſect. 2 quod notandum eſt, quia ſeſſ. 20. Concilij Baſilienſis, vbi hæc eadem Extrauagans refertur, videtur non ſolus percuſſor Clerici, ſed quilibet ita notoriè excommunicatus, vt nulla tergiuerſatione excuſari poſſit, relinqui vitandus. Non eſt ergo veriſimile, quòd Eccleſia eos quos adire permittit, ita priuet vſu iuriſdictionis, vt inualida ſint eorum geſta; nullum enim hoc eſſet ſubditorum commodum, quando ſolùm ad ſuſpenſos Iudices ire permitterentur.

Secunda pars Probatur, Quia Extrauagans apertè dicit non ſubleuari eiuſmodi Conſtitutione excommunicatos: itaque poterit contra eos excipi vt priùs. Tertia pars ex dictis patet.

Quæritur Quartò, Vtrùm poſſit alicui publicè excommunicato, etiam denuntiato, validè conferri de nouo officium Iudicis ſæcularis?

Reſpondeo affirmatiuè. Probatur, Quia validè aliæ donationes merè ſæculares poſſunt excommunicato fieri, verbi gratia, inter viuos, aut per teſtamentum.

Quæritur Quintò, Vtrùm etiam de nouo poteſtas aliqua ſpiritualis accedere poſſit eiuſmodi excommunicato, verbi gratia, Ius patronatus?

Reſpondeo, Non poſſe accedere directè, ſed ſolùm indirectè, quatenus annexum alicui temporali quod validè ei conferatur, aut in quo iure hereditario, vel per teſtamentum ſuccedat.

DVBIVM XII.

Vtrùm Iudex officio priuatus, iudicando peccet vſurpato iudicio?

Qui errore communi habetur pro Iudice, validè iudicat.

RESPONDEO & DICO PRIMO. Quamdiu errore communi habetur quis pro Iudice, qui illud officium titulo ſaltem colorato poſſidet, puta quia à Superiore inſtitutus eſt; acta eius rata ſunt, etiamſi verè numquam Iudicis officium habuerit, aut verè eo priuatus ſit. Tenet Sanchez De matrimonio lib. 3. diſp. 22. q. 6. & alij ab illo citati.

Quod ampliatur Primò, Vt etiam locum habeat in foro interiori, quatenus in eo iuriſdictio conſenſu humano suppleri poteſt. Vnde ſequitur, ſi vulgò putetur eſſe Parochus, etiamſi verè non ſit, valere eius abſolutionem: ſecùs ſi putetur eſſe Sacerdos, & non ſit.

Ampliatur Secundò, Vt locum etiam habeat in Iudice delegato, ſiue ad certam cauſſarum vniuerſitatem, ſiue ad vnam aliquam cauſſam particularem.

Ampliatur Tertiò, Vt locum habeat etiam quando ſciens impedimentum Superior, officium inualidè contulerit, multo magis quando litigantes illud nouerint; ſufficit enim cum titulo colorato error communis.

Quartò extenditur etiam ad caſum quo per ſententiam ſit priuatus Iudex officio, aut poteſtas Delegati reuocata eſt; acta enim tenent, donec ad communitatis notitiam deuenerit ſententia aut reuocatio.

Quintò locum habet, quando dubitatur de priuatione eius qui verè priuatus eſt, ſed toleratur, cap. Nónne 8. q. 4. Vnde etiam vocatus à dubio Iudice, tenetur venire; aliàs poteſt puniri à vocante, ff. *Si* quis in Ius vocatus non ierit, L. Ex quacumque.

Denique locum habet reſponſio, etiamſi populi auctoritate occultum impedimentum amoueri non poſſit, vt colligitur ex dictis ſuperiori Dubio.

Reſtrictiones.

Reſtringitur tamen Primò, Ne locum habere exiſtimetur in priuato errore partium; partes enim non prorogant iuriſdictionem Iudicis, quem per errorem exiſtimant competentem, coram eo non acturæ, ſi ſcirent non eſſe ſuum, ff. De iuriſdict. L. Si per errorem: non enim conſentiunt qui errant. Quòd autem error communis det Ius, prouenit ex fauore publico erga partes, quæ alioqui læderentur. Vnde neque ad Principis errorem in particularibus factis hoc extendendum eſt. Neque enim erit abſolutus ab excommunicatione, ſi Papa per errorem ex-

communicatum ſalutauerit, vt docet Palude in 4.diſt.17.quæſt.6.art.2.

Secundò locum non habet, quando occultum impedimentum eſt Legis naturæ, vt ſi iudicauerit qui neſciebatur eſſe furioſus. Irrita enim erunt eius acta, ſi verè furioſum fuiſſe poſtmodum conſtiterit: nullus enim hominum conſenſus efficit, vt iudicium ſine rationis iudicio eſſe poſſit.

Tertiò locum non habet in eo qui geſſit ſe pro Prælato, tamen non fuit in poſſeſſione. Ita Panormitanus in cap Nihil, De electione. Si tamen quis inierit contractum cum intruſo, ſatisfacit ſoluendo eidem, vt monet ibidem Panormitanus.

DVBIVM XIII.

Vtrùm Iudex reum quem priuata ſcientia nouit innocentem, poſſit ad duorum falſum contra eum teſtimonium, tamquam legitimè conuictum, condemnare?

D.Thomas quæſt.67.art.2.

PHAVORINVS apud Gellium lib.14. cap.2. explicatiùs eamdem pænè quæſtionem his verbis proponit: *Quæritur, Si Iudex fortè id ſciat ſuper qua re apud eum litigatur, eaque res vni ei priùs quàm agi cœpta, aut in iudicium deducta ſit, ex alio quodam negotio caſuque aliquo cognita liquidò & comperta ſit, neque id tamen in agenda cauſſa probatur, oporteátne eum ſecundùm ea quæ ſciens venit iudicare, an ſecundùm ea quæ aguntur?*

1.Sententia Variæ hac de re ſunt DD. ſententiæ. Et quidem D.Thomas ſentit, debere hoc caſu Iudicem accuratiùs diſcutere probationes inductas, aut reum ad Superiorem remittere in cauſſa capitis: ſi tamen probationes non poſſit de Iure repellere, neque ad Superiorem remittere; teneri ſecundùm eas innocentem damnare. Ita hoc art. 2. & q. 64. art. 6. Quam ſententiam & alij plurimi ſequuntur, Couarruuias lib. 1. Variarum reſolut. cap. 1. Valentia diſp.5.quæſt.11. puncto 2. Arragonius, Salonius, alijque Thomiſtæ in hunc art. 2. Toletus lib. 5.cap.56. Gloſſa in cap.1. De officio Iudicis ordinarij.

2.Sententia Aliorum ſententia vniuerſim docet, tam in ciuilibus quàm in criminalibus non poſſe vmquam Iudicem à veritate priuatim ſibi cognita recedere propter falſam teſtium depoſitionem. Ita ſenſit Angelus verbo Iudicare, quæſt.7. qui citat Lyranum in cap.23. Exodi, ad illud, *Inſontem & iuſtum non occides*. Verumtamen Lyranus ſolùm loquitur in cauſſa capitis, neque exprimit, vtrùm in aliis etiam D. Thomæ refragetur. Angeli tamen opinionem videtur tenere Panormitanus in cap. Paſtoralis, De officio Iudicis delegati.

3.Sententia Tertia ſententia eſt inter has media, In grauioribus criminalibus, vbi agitur de capite aut membro amittendo, teneri Iudicem ſequi veritatem priuatim ſibi perſpectam, aut ſaltem contra eam non poſſe iudicare: in leuioribus autem criminalibus, & vniuerſim ciuilibus omnibus, contra veritatem priuatim cognitam debere iudicare ſecundùm allegata & probata. Hanc tenet Rudolphus quidam Iuriſperitus antiquus, vt refert Angelus ſuprà, Adrianus Quodlibeto 6.art.3. Petrus Nauarra De reſtitutione lib.2.cap.3. numer. 152. Sequitur eamdem ſententiam Roſella verbo Iudex, quæſt. 18. non tamen in illo rigore quo alij loquuntur: vult enim Iudicem pecuniaria damna potiùs ſubire, quàm plectat talem innocentem; concedit tamen damnare poſſe, ſi alioqui Iudex in ſua perſona periclitaretur.

Ceterùm auctores harum opinionum in eo facilè conueniunt, Debere Iudicem, præcipuè in criminalibus, omnem adhibere diligentiam & induſtriam, vt teſtes à falſo teſtimonio impediantur, aut falſitas detegatur, ac vt etiam ſecundùm probatam falſitatem non iudicetur, quantum permittit Superioris auctoritas, aut populi ſcandalum, aut ipſius Iudicis indemnitas. Vnde dicunt, ſi commodè poſſit, debere Iudicem teſtem falſum curare alibi diſtineri, ne ad iudicium veniat; & vbi hoc non potuerit, debere exemplo Danielis cautè & ſæpiùs ſimul & ſeorſim teſtes examinare, cum obteſtatione diuini iudicij, à nefando falſi teſtimonij crimine deterrere: ſi hæc non profuerint, cauſſam ad Superiorem remittere, & teſtis partes ibi ſuſcipere, aut occultè & ſine ſcandalo innocenti fugam permittere. Variant autem quid Iudici agendum ſit, vbi nihil iſtorum profuerit, ſed vel ſcandalum timetur, vel ipſe Iudex grauiter mulctandus eſt in rebus ſuis, priuatione officij, aut etiam vitæ. Nos paucis aſſertionibus rem totam complectemur.

DICO itaque PRIMO. In cauſſa capitis aut mutilationis tenetur Iudex potiùs grauia damna rerum, officij priuationem, imò & mortem pati, quàm ex falſo teſtimonio eum damnet quem nouerit innocentem. Patet in primis Scripturis ſacris, Exod. 23. *Inſontem & iuſtum non occides*. vbi inſontem illum intelligit Lyranus, qui per falſos teſtes probatus fuerit nocens: iuſtum verò qui apud homines non eſt probatus aut conuictus iniuſtus. Illud ſi cui videatur minùs ſimplicitati Scripturæ congruere, ſanè negari non poteſt, ea geminatione inſontis & iuſti non prohiberi illius tantùm occiſionem qui exierit iuſtus à iudicio, vt Chaldaica paraphraſis habet, ſed etiam cuiuſcumque innocentis, præſertim cùm in textu præcedat, *Non ſequêris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententia, vt à vero devies*. Item illud, *Non ſuſcipies vocem mendacij, nec iunges manum tuam, vt pro impio dicas falſum teſtimonium*. Denique illud *Mendacium fugies*. Ex his enim omnibus rectè colligas, prohiberi Iudici ne ſe iungat mendacibus teſtibus ad interficiendum innocentem. Ad hæc, cui potiùs quàm Iudici incumbet illud Prouerbiorum 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem*, & quæ ſe obſeruaſſe Iob dicit cap. 29 vbi inter reliqua, *Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam?* Apertè in Pſalmo 81. Iudicibus illud iniungit: *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* *In cauſſa capitis, &c. non damnabis quem noueris innocentem.*

Probatur Secundò auctoritate Patrum, & Canonum, cap. Cùm æterni, De ſententia & re iudicata, in 6. Innocentius IV. inhibet Iudicibus illum condemnare, quem æterni tribunal Iudicis reum non habet, & illius imitari monet exemplum, qui querelas populi tabernaculum ingreſſus ad Dominum referebat, vt ſecundùm eius imperium iudicaret. Item cap. Qui ſcandalizauerit, De Regulis Iuris: *Vtilius ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas deſeratur*. Item 3. quæſt.7. cap. Poſtulatus, quod deſumptum eſt ex Beda in cap. 8. Ioannis: *Antequam iudicemus, moneamur in conſcien-*

Digitized by Google

conſcientia noſtra fratris delictum, quantum poſſumus, excuſare.

Si excipias, De priuato iudicio hæc dicta eſſe; Certè etiam potiori ratione intelliguntur de Iudice, ad cuius munus ſpectat, incidentia aliunde pro innocentia rei contra teſtes indicia pōderare, vt probant adducta per Gloſſam in cap. 5. De probationibus; quanto magis quæ propria ſuggerit conſcientia? Item cap. Tunc vera 11. quæſt. 3. *Tunc vera eſt abſolutio præſidentis, cùm interni ſequitur arbitrium Iudicis.* Hinc conſtat, arbitrium internum Iudicis Dei & conſcientiæ Iudici eſſe conſulendum, antequam reum abſoluat, multo magis antequam damnet, vt rectè colligit Angelus. Eódem facit cap. Quæritur 2. quæſt. 7. Denique fauet Auguſtinus lib. 19. De ciuitate Dei cap. 6. Recenſens enim miſerias Iudicum, eam omittit, quòd aliquando occidere eos cogantur per falſa teſtimonia, quos certò ſciunt eſſe innocentes; imò inſinuat, in eiuſmodi neceſſitatem Iudicem non venire, quando dicit, *Ignorantia Iudicis plerumque eſt calamitas innocentis*; ergo ſcientia eſt ſalus innocentis.

Probatur Tertiò Ratione. Primò, Occidere innocentem eſt intrinſecè malum, non ſecùs ac cognoſcere non ſuam: atqui non poteſt quis cognoſcere non ſuam contra propriam ſcientiam, etiamſi falſo aliorum teſtimonio ſua eſſe probetur, & à Iudice debitum reddere compellatur, vt patet cap. Inquiſitioni, De ſententia excommunicationis; ergo neque poteſt Iudex occidere innocentem, etiamſi per falſos teſtes occidendus probetur. Neque iuuat, ſi dixeris, Iudicem perſonam ſuſtinere totius communitatis, quam conueniat operari ſecundùm ſcientiam publicam, non priuatam, ideoque non eſſe ſimile in eo, quod de priuati præſumptis & falsò probatis nuptiis adfertur, cùm illius priuati ſit, conſcientiam ſibi ex ſcientia priuata formare; hoc inquam aduerſarios non iuuat, tum quia Iudex non abſoluitur à Iure naturali propter teſtium nequitiam in præiudicium innocentis; tum etiam, quia verum non eſt, Iudicem non debere ſibi conſcientiam in re iudicāda formare ex priuata ſcientia: quamuis verum ſit, quòd ad iudicandum ex illa ſola non debeat procedere; neque enim prohibentur Iudices deuiare ab illo ſolo quod verum iuridicè probatum nouerint, ſed ſimpliciter à vero, vt patet ex loco Exodi ſuprà citato. Secundò, Occidere innocentem, eſt deſtruere rem quæ in dominio eſt ſolius Dei ſine ipſius facultate: vita enim innocentis non ſubeſt poteſtati Reipublicæ. Imò vt ſuprà, quando De homicidio, diximus, non poteſt Reſpublica pro ſua ſalute tyranno occidendum tradere inuitum innocentem, etiam in caſu quo ipſe tradere ſeſe ex charitate teneretur: itaque neque poſſet Reſpub. ſtatuere, vt conuictus falſis teſtibus, & ab eis in mortem expetitus, tradatur, ne hìc & nunc iudiciorum ordo turbari videatur, quæ res longè minoris neceſſitatis eſt: per ſolum enim maleficium corpus ciuis efficitur quodammodò Principis, vt rectè dicit Gloſſa in cap. Quos Deus 33. q. 2. Sanè ſicuti ſalutē Reipublicæ per ſe iuuat ſalus innocentis, ita iudiciorum rectitudinem innocentis impunitas; ideò enim is ordo iudiciorum inſtitutus eſt, vt ſontes puniantur, & ne vexentur inſontes. Imò maxima, ſi non ſola, ratio puniendi ſontes eſt, vt innocentibus benè ſit. Quando ergo, eo ſeruato ordine, contrarium eueniret in parte peiori, non obligabit iſte iudiciorum ordo: rectè enim dicitur L. Quod fauore, C. De Legibus: *Quod fauore quorumdam conſtitutum eſt, quibuſdam caſibus ad læſionem eorum nolumus inuentum videri.* Tertiò, Quamuis vtcumque etiam Iuris naturæ ſit, vt Iudex pronuntiet ſecundùm geſta (ſi enim poſitiuè hoc accipias, vt neceſſitas iudicandi iniecta intelligatur Iudici per allegata & probata, quoad exercitium & ſpecificationem regulariter ſaltem verum erit; ſi autem negatiuè, vt ſolùm dicatur, non poſſe contra allegata & probata iudicare, vniuerſim verum erit, ſaltem in Iudice non ſupremo:) eſt tamen contra Ius naturæ, ad mortem aut mutilationem damnare eum quem certò noueris innocentem, quantumuis nocens probatus fuerit, adeò vt hoc nulla Lege humana conſtitui poſſit. Si enim fatui dicti ſunt Dan. 13.
filij Iſrael à Daniele, qui ad falſum ſenum teſtimonium per ignorantiam damnauerant Suſannam innocentem; plus quàm fatuus, quia malitia inexcuſabilis, fuiſſet, quicumque eorum agnitam innocentem, vt ipſe Daniel nouerat, propter nocentium mendacium condemnaſſet. Iure ergo nullo talis innocens occidi poteſt, vetante Lege æterna ne quid tale temporalis Reipublicæ Leges in caput innocentis ſtatuere audeant. Quartò, Iudex non iuſtè occidit, niſi quando Lex iuſta occidit: dicit enim Auguſtinus quæſt. 68. in Leuiticum; citatus 23. quæſt 5. cap. Si homicida: *Cùm homo iuſtè occiditur, Lex eum occidit, non tu.* Atqui Lex innocentem non occidit, quia æterna vetat, eaque vetante, nulla iubere poteſt. Quintò, Mendacium, præſertim pernicioſum, in iudicijs vitandum eſt non tantùm teſtibus, ſed etiam Iudici; non tantùm in verbis, ſed etiam in facto, niſi fortè materia mutari ſic queat, vt iam mendacium non ſit. Quomodo enim pro Iure mendacium dici poterit, quod ne quidem dici poteſt?

Dico secvndo. Ne quidem lictor poteſt eum quem certò nouerit innocentem, occidere, etiamſi propter falſa teſtimonia damnatus ſit. Ita Angelus ſup §. 8. ſecùs dicēdum quando dubitat.

Dico tertio. In minoribus cauſſis, vbi *In minoribus cauſſis poteſt ſecundū falsò probata iudicare.*
neque de capite, neque de membrorum mutilatione agitur, ſiue eæ criminales ſint, ſiue ciuiles, ſiue ſæculares, ſiue Eccleſiaſticæ, Iudex quando pro negotij qualitate conatus, videt aliter ſe non poſſe, poteſt ſecundùm allegata & probata Ius dicere contra priuatam ſcientiam. Ratio huius aſſertionis eſt differentia inter vitam vel membra, & reliqua bona hominis, adeoque inter grauiores illas criminales cauſſas, & reliquas. Quando enim agitur de damnis rerum aut fortunarum, Ius naturale poſtulat, ne propter eiuſmodi priuatorum iniuſta incommoda Iuris ordo inuertatur. De his etiam iſtud diſponere poteſt Reſpub. & cenſentur meritò partes in hoc conſentire. Neque id mirum, cùm Reſpublica eiuſmodi ciuium fortunas ad auertendū ſuum exitium tyranno tradere poſſit. Accedit, quòd vitæ & membrorū iactura irreparabilis ſit. *Alia*, inquit quidam, *ſententia poteſt corrigi, de vita trāſactum non patitur immutari.*

Dico qvarto. Probationibus contra priuatam Iudicis ſcientiam ſtabitur, & in cauſſa matrimoniali, & vbi parti innocenti infamiæ nota inuritur. Prior pars patet cap. Si quis 30. q. 5. §. His ita reſpondetur. Poſterior Probatur, Quia

fama eſt in hominis dominio, neque tanti momenti eſt ac vita ipſa, neque æquè irrecuperabilis. Adde, quòd fama Iudicis facilè periclitaretur, niſi acta ſequatur: non autem eſt æquum vt velit reus vitare infamiam cum infamia Iudicis, qui ne publicè quidem nocens eſt. Meritò ergo cenſebitur remittere Ius ſuum ad famam, aut ſanè non tenebitur Iudex pro conſeruanda eius fama ſuam prodigere.

Dico qvinto. Quando contra veritatem per falſum teſtimonium ex Iudicis ſententia cauſsâ quis cadit, non propterea rei ſuæ dominio exuitur, etiamſi poſſeſſione ſpolietur, niſi id quo priuatur, officium ſit aut Beneficium. Colligitur ex Panormitano in cap. 1. De conceſſione præbendæ. Prior pars Probatur, Quia Iudex ſolùm intendit pro pace publica & fine litium actis deferre, cui fini ſufficit adiudicata poſſeſſio, etiamſi innocens ſuo Iure vlteriùs non priuetur. Res manifeſta eſt in matrimoniali cauſſa. Poſterior Probatur, Quia publicâ vtilitas in publicis officijs & Beneficijs poſtulat, vt qui per ſententiam eorum poſſeſſione ſpoliatur, etiam Iure excidat, vt validè alteri cum pleno Iure transferantur. Neque enim expedit Reipublicæ aut Eccleſiæ, iuriſdictiones eſſe dubias, & miniſtros incertos, poteſtque læſis aliter facilè compenſari.

Nota tamen, quamuis is qui iniuſtè ſpoliatur per ſententiam, amittat verè Beneficium; alterum tamen, cui adiudicatur, non acquirere, ſi fuerit conſcius iniuſtitiæ: quare exutus Beneficio, poſtquam ſententia abijt in rem iudicatam, non audietur pro eius recuperatione, audietur tamen contra iniuſtè & ſine titulo poſſidentem, tamquam denuntiator, eoque per Iudicem amoto, poterit Beneficium recuperare.

Superſunt obiectiones diluendæ, quæ multæ hîc ſunt, præſertim contra primam Aſſertionem.

Obiect.1. Obijcitur Primò ex Scripturis, Deuter 17. *In ore duorum vel trium teſtium peribit qui interficietur.*

Reſp. Reſpondeo, Quid voluerit, indicare Scripturam eo quod ſubiungit, *Nemo occidatur vno contra ſe dicente teſtimonium*. Vult ergo non ſufficere ad condemnationem, quòd quis eam mereatur per ſcelus admiſſum; neque iterùm ſufficere, vt vno teſte illud probetur, ſed opus eſſe duobus ſaltem aut tribus teſtibus; vnde Chaldæa habent, *Per dictum duorum aut trium teſtium occidatur qui reus eſt occiſionis.*

Obiect.2. Obijcitur Secundò cap. Quamuis 11. queſt. 3. quod ita habet: *Quamuis vera ſint quædam, non tamen Iudici ſunt credenda, niſi certis indicijs demonſtrentur.* Similia ſunt cap. Si quis 30. quæſt. 5. Item L. Illicitas, §. 1. ff. De officio Præſidis: *Veritas rerum erroribus geſtarum non vitiatur; & ideò Præſes Prouinciæ id ſequatur, quod conuenit eum ex fide eorum quæ probabuntur.*

Reſp. Reſpondeo, Tria hîc conſideranda eſſe: Vnum, Quòd hæc tradantur tamquam communia abſolutioni & condemnationi, ideoque rectè dici, actis potiùs ſtandum quàm compertæ ſed non probatæ veritati; quia, vt infrà dicemus, ex priuata ſcientia Iudicis nemo venit condemnandus; imò & contra eam ex actis abſoluendus eſt. Alterum eſt, Poſſe hæc accipi eo ſenſu, vt præſcribant modum iudicandi quando iudicandum eſt, non autem præſcribant vt neceſſariò ſemper iudicandum ſit, quaſi ex colliſione ſcientiæ priuatæ & publicæ Iudex ita dubius eſſe non poſſit, vt iudicatu illo ſolui queat, iurans verbi gratia ſibi non liquere, vt ſe feciſſe dicit Gellius ſuprà citatus. Tertium eſt, Præſcribi quid regulariter ſeruari oporteat, etiam illis incommodis non obſtantibus, de quibus humana Lex diſponere poſſit, è quibus excipitur, vt ſuprà dixi, occiſio innocentis.

Obijcitur Tertiò cap. Paſtoralis, De officio Iudicis delegati, vbi Innocentius III. vult Ordinarium exequi ſententiam Delegati, etiamſi eam nouerit eſſe iniuſtam. *Obiect.3.*

Reſpondeo in primis, Pontificem non loqui de ſententia capitis aut mutilationis, qualem Eccleſiaſticus ferre non poteſt, ſed de ſententia in cauſſis aliis, in quibus etiam nos dicimus ſecundùm acta eſſe iudicandum contra ſcientiam. Secundò, Pontifex vim ponit in eo, quòd Ordinarius in hac cauſſa ſit merus executor, & non habeat vllam cauſſæ cognitionem: quo fit, vt nullo modo hoc pertineat ad Iudicem, cui cauſſæ cognitio competit, cùm potiùs à contrario ſenſu de illo videatur inſinuari contrarium. Tertiò, Fortè in eo vis ponitur, quòd iniquè à Delegato damnatus, remedium habeat appellationis ad Papam delegantem, quo non vtens videtur cedere Iure ſuo, vt iam volenti non fiat iniuria. Quartò, Non procedit iſta diſpoſitio de ſententia quomodolibet iniuſta: fatetur enim Gloſſa, non procedere quando ſciret Ordinarius ſententiam eſſe nullam, eò quòd lata ſit vigore falſarum litterarum, vel per dolum aduerſarij; qui caſus ſatis accedit ad noſtrum. *Reſp.*

Obijcitur Quartò, Si Iudex ſequatur priuatam ſcientiam contra fidem actorum, plus defert vnius teſtimonio qui teſtis eſſe non poteſt, nimirum ſuiipſius, qui Iudex ſimul & teſtis eſſe nequit, quàm duobus vel tribus qui verè teſtes ſunt, quod valdè inordinatum, & Reipub. pernicioſum eſt, præſertim cùm tali prætextu facilè Iudices omne Ius inuertere valeant. *Obiect.4.*

Reſpondeo; Quamuis non poſſit quiſquam hominum eſſe ſimul Iudex & teſtis, (hoc enim Deo proprium eſſe ſuprà diximus) debet tamen homo non niſi ſecundùm conſcientiæ teſtimonium iudicare, quidquid tandem ex depoſitione teſtium iudicandum eſſe exiſtimauerit; conſcientiam autem in caſu ſubornati teſtimonij in caput innocentis formare non poterit ad condemnandum, quia ſcit eſſe innocentem, quem occidere nefas ſit; neque ad abſoluendum, quia non innocentia, ſed nocentia eius probata eſt: impedietur ergo à iudicando, non autem vſurpabit ſibi officium teſtis. Neque verum eſt, hac ratione aperiri viam, qua contra Iuſtitiæ ordinem ſontes dimittantur; ſed remedium inuenitur, ne à falſis teſtibus opprimantur innocentes, quos peius eſt puniri, quàm dimitti nocentes, vt dicitur L. Abſentem, ff. De pœnis. Rurſum à falſis teſtibus plus periculi Reipub. eſt in præiudicium innocentum, quàm à Iudice cuius iam publicè præſumpta & explorata fides eſt, pro impunitate nocentium. *Reſp.*

Obijcitur Quintò, Iudex hîc damnans innocentem, non eum occidit ſed teſtes, quod indicatur Deuteronomij 17. quando dicitur: *Manus teſtium prima interficiet eum.* Vnde etiam teſtes iubentur manus ſuas ponere ſuper caput rei, Leuitici 24. Iudex enim, vt vrget Salonius, ſolùm applicat *Obiect.5.*

Digitized by Google

applicat Legem crimini probato, teſtes autem, perſonæ applicando crimen, ipſam exhibent ream. Quamuis ergo Lex non occidat innocentem, neque tamen eum Iudex occidit, qui teſtibus dicere poterit quod Pilatus dicebat quando Matth.27. manus lauit, *Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius; vos videritis.*

Reſp. Reſpondeo; Quamuis ad teſtimonium teſtium, per ſententiam tamen & miniſterium Iudicis reus occiditur, adeoque Iudex innocens non eſt, ſi reus non fuerit nocens; ſuſcipit enim vocem mendacij in iudicio in caput innocentis, quod Ius naturæ non permittit. Secùs eſſet ſi inuincibili ignorantia rei innocentiam neſciret; quamuis etiam tunc verè eum dicatur occidere, & irregularitatem incurrat, ſicuti etiam quando ſontem legitimè occidit decreto ſententiæ ſuæ.

Obiect.6. Obijcitur Sextò, Princeps poteſt in oppugnatione ciuitatis occidere illos innocentes, qui fortè in muris objiciuntur, quando ſine eorum cæde ciuitatem hoſtilem expugnare non poteſt; quia non tenetur hîc & nunc omittere oppugnationem huiuſmodi neceſſariam, etiamſi per accidens videat ei coniunctam necem innocentum: ergo ſimiliter Iudex poterit ſeruare ordinem præſcriptum iudiciorum, & pronuntiare ex allegatis & probatis, quemadmodum Reipub. bonum poſtulat, etiamſi hîc & nunc per accidens inde viderit ſecuturam mortem innocentis.

Reſp. Reſpondeo, Non eſſe ſimile, quia Princeps oppugnando aliud agit ex intẽtione etiam in indiuiduo, ex quo ſolùm per accidens ſequitur innocentis occiſio: in noſtro autem caſu occiſio hominis eſt indiuiduum actionis intentæ à Iudice, volente ſeruare iudiciorum ordinem.

Dices, Saltem ſimile erit, quando quis pro defenſione ſui occidit innocentem, qui fortè ex ignorantia inuincibili aut amentia inuadit.

Reſpondeo, Non eſſe ſimile, quia nec ibi occiſio eſt intentæ actionis indiuiduum, ſed potiùs accidens, vt eſt debilitatio maior infirmi reſpectu medici potionem porrigentis, ex qua præuidet initio quidem magis debilitandum infirmum, ſed poſtmodum ſanãdum: occiſio enim iſta per ſe non facit ad defenſionem inuaſi, ſed ſolùm quatenus inuaſorem impedit; occiſio autem rei falsò probati nocentis per ſe facit ad ſeruandum ordinem iudiciorum ſecundùm aduerſarios, ideoque magis eſt ex intentione.

Obiect.7. Obijcitur Septimò Ambroſius Serm. 20. in Pſal. 118. *Bonus Iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed iuxta Leges & Iura pronuntiat, ſtatutis Iuris obtemperat, non indulget propria voluntati, nihil paratum & meditatum domo defert, ſed ſicut audit ita iudicat,* &c.

Reſp. Reſpondeo, Hæc dici contra Iudicem qui ex affectu iudicat, & præiudicia propriæ voluntatis ad tribunal adfert. Verùm hoc nihil facit contra eum, qui ſcientia & conſcientia propria conuictus, propter Legem Dei vetantis occidi innocentem, abſtinet ſe à ſanguine innoxio.

Obiect.8. Obijcitur Octauò, quod eſt contra tertiam aſſertionem, illud Prouerb. 20. *Pondus & pondus, menſura & menſura, vtrumque abominabile eſt apud Deum*; in ciuilibus ergo & criminalibus non erit varianda iudiciorum forma, ſed vel vtrobique, vel neutrobique veritas priuata contra geſta præualebit. Eſt enim iudicium velut pondus quoddam & menſura inuariabilis, etiamſi res quas in iudicio tractamus, & quodammodò menſuramus, admodum variæ ſint.

Reſpondeo, In doctrina noſtrarum aſſertionum non mutari normam iudiciorum, ſed caſum dari vbi Iudex à menſuræ ſeu Legis communis vſu impediatur, propter Ius innocentis, quod Deus ei non eripit, Reſpublica autem eripere non poteſt. Vnde rectè notat Vaſquez 1. 2. diſp. 64. cap. 2. dubitationem illam, Vtrùm Iudex contra ſcientiam debeat ſequi probationes; ex hac altera eſſe decidendam, Vtrùm maius bonum ſit, ſequi geſta cum damnatione innocentis, quàm abſtinere à nece aut damnatione innocentis, ſimul abſtinendo à ſententia quam iudicialis ordo poſtulet. Hanc enim regulam ſi applices in cauſſis minoribus, liquidum erit, non tam regulam mutari, quàm materiæ leuitatem aut grauitatem diuerſitatem omnem parere. *Reſp.*

DVBIVM XIV.

Vtrùm ex priuata ſciẽtia poſſit Iudex reum condemnare?

D. Thomas quæſt. 67. art. 3.

RESPONDET D. Thomas, Cùm Iudicis ſit Ius dicere, Ius autem, vt & iuſtitia, inter duos aliquos conſideretur, non poſſe Iudicem pronuntiare contra reum, niſi in cauſſa criminali contra ſe habeat accuſatorem, aut in ciuili actorem.

DICO PRIMO. Sine accuſatore nemo poteſt damnari. Probatur Primò Scripturis ſacris, quæ indicant, ex inſtinctu quodam naturali etiam apud Gentes illud fuiſſe ſeruatum, ne quis ſine accuſatore, vel inauditus damnaretur, vt patet Actorum 25. vbi Feſtus dicit: *Non eſt Romanis conſuetudo, damnare aliquem hominem, priuſquam is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.* De Scythis idem indicatur 2. Machab. cap. 4. De Iudæis, Ioannis 7. *Sine accuſatore nemo damnãdus.*

Secundò ex Iure Canonico, 3. quæſt. 9. per omnes ferè Canones.

Notandum tamen ex Soto & Salonio, non opus eſſe formali accuſatore, ſed ſufficere virtualem. Sunt autem ferè quinque quæ virtualem accuſatorem efficiunt. Primum eſt infamia publica, quæ non ad condemnandum, ſed ad excitandum Iudicis officium ſufficit, præſertim quando indicia ſufficientia accedunt cum inſinuatione clamoroſa. Secundum eſt ita publicè patratum crimen, vt ſit notorietate facti notorium: euidentia enim patrati ſceleris non indiget clamore accuſatoris; cap. Euidentia, De accuſationibus. Tertium, Quando Iudex illud videt in ſua & aliorum præſentia fieri; ſecùs ſi ſolus Iudex videat cap. De manifeſta 2. quæſt. 1. Quartum, Quando quis fraternè delatus apud Iudicem, poſt monitionem paternam manet contumax: eiuſmodi enim contumacia ſupplet locum accuſatoris, vt contra eum iuridicè ſit procedendum, cap. Qualiter, §. Debet, De accuſationibus. Quintum, Denuntiatio iuridica, quando ea quidem fit ob bonum commune, non ſolius delinquentis, deferens tamen non vult inſcribi, neque tenetur probare; quo modo hæretici ſolent deferri Inquiſitoribus vt inuigilent. *Virtualis accuſator ſufficit.*

Digitized by Google

Accuſatus citari debet.

DICO SECVNDO. Vt quis iudicetur, non ſolo opus eſt accuſatore, ſed etiam ipſe citari debet, & inducias temporis quo ſe defendere poſſit, accipere. Patet ex citato loco Actorum. Hoc eſt quod in Prouerbio dicitur, *alteram partem eſſe audiendam*, ſiue quod aliis verbis commendat Demoſthenes, *pars ratione vtrumque eſſe audiendum.* Et quod Alexander Magnus feciſſe dicitur, qui in capitalibus cauſſis iudicans, alteram claudebat aurem, vt integram ſeruaret reo. Eiuſmodi quoque eſt, quòd accuſatori cuidam in probatione deficienti & dicenti, *Quis nocens poterit eſſe, ſi negaſſe ſufficeret?* Iulianum reſpondiſſe ferunt, *Et quis innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſufficiet?* Hinc Clementina Paſtoralis, §. Ceterùm, De ſententia & re iudicata, dicitur, á Iure naturali prouenire, vt reo detur facultas defenſionis.

Damnari non poteſt niſi teſtibus conuictus.

DICO TERTIO. Nemo damnari poteſt, niſi teſtibus duobus ſaltem aut tribus conuictus. Patet Deuteronomij 17. Matth. 18. & cap. Licet, De teſtibus, vbi ita Alexander III. *Mandamus, quatenus non minùs duorum vel trium virorum, qui ſint probatæ vitæ, & fidelis conuerſationis teſtimonium admittatis, iuxta illud Dominicum, In ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum: quia licet quædam ſint cauſſæ quæ plures quàm duos exigant teſtes, nulla eſt tamen cauſſa quæ vnius teſtimonio, quamuis legitimo, terminetur.* Ita Pontifex. Ad quem Canonem eruditè notat Gloſſa, quòd vnus teſtis præſumptionem inducat, non probationem.

Verùm illud hîc preſſiùs examinandum, Quo Iure neceſſarij ſint duo teſtes, vtrùm ſolo humano, an etiam diuino aut naturali, ita vt nec Princeps nec Reſpub. in eo poſſit diſpenſare? Itaque de hac re

Quodammodo Iure naturæ requiruntur duo teſtes.

DICO QVARTO. Quando ſolus Iudex nouit delictum, quodammodò Iure naturæ prohibetur reum damnare etiam citatum, auditum & deficientem in probatione ſuæ innocentiæ. Quòd ſit quodammodò Legis naturæ, ne talis iudicialiter damnetur, quaſi in vindictam criminis; de paterna enim correctione alia ratio eſt. Probatur, Quia Lex illa diuina, quæ prohibet quempiam occidi ad teſtimonium vnius, videtur moralem hanc Legem inuoluere, qua ex priuata ſcientia vetetur Iudex reum occidere. Vnde & in noua Lege Chriſtus Dominus ea vſus eſt, quando explicuit moralem & naturalem rationem corripiendi delinquentem. Secundò, Cùm vita hominis non ſit in humano dominio, non poteſt in vindictam criminis ei auferri, niſi modo præſcripto à Deo; ille autem modus hoc habet, vt ſine duorum teſtimonio nemo capitis damnetur: cùm enim hoc non ſit commiſſum niſi Poteſtati publicæ, oportet ex ſcientia publica & poteſtati proportionata fiat. Tertiò, Iudex vt talis non poteſt inter ſe & reum tamquam medius ius dicere; medium autem ſe non exhibet, ſi ex ſeipſo præiudicium damnationis adferat. Quartò, Non eſt Poteſtas niſi à Deo; (*Rom. 13.*) Poteſtates autem quæ à Deo ſunt, ordinatæ ſunt; ordinatum autem non eſſet, quòd Iudex priuata ſcientia poſſet quempiam damnare, cùm inde multa ſequantur incommoda. Sicut ergo priuatus non poteſt eum occidere, quem nece dignum viderit, ita neque Iudex, cùm ipſe ſupra priuatum hoc ſolùm habeat in propoſito, quòd eum de cuius crimine legitimè conſtiterit, poſſit occidere. Quintò, Etiam Gentilibus, qui per tyrannidem multa alioqui vſurpabant, religio ſemper fuit, prætextu priuatæ ſcientiæ iudicia publica vſurpare. Vnde illud Scipionis Iunioris: *Scio Licinium peieraſſe, verùm quoniam nullus illum defert, non poſſum ſimul & accuſator eſſe & Iudex.* Poſtremò huc faciunt Canones cap. Vt noſtrum, Vt Eccleſiaſtica Beneficia ſine diminutione conferantur; cap. De manifeſta 2. quæſt. 1. *Iudicis non eſt ſine accuſatore damnare, quia & Dominus Iudam cùm fur eſſet ſciebat, ſed quia non eſt accuſatus, minimè abiecit.* Item cap. Si Sacerdos, De officio Iudicis ordinarij. Hæc opinio placuit Petro Nauarræ lib. 2. cap. 3. numero 197. qui citat Caietanum & Nauarrum; Sotus tamen dicit, Ius naturale expreſsè id non habere.

Ex dictis ſequitur, Non ſolùm Iudicem inferiorem, ſed neque ſupremum poſſe condemnare ex priuata ſciētia, imò nec ipſam Rempub. ad hoc ei poteſtatem dare poſſe: in illis enim quæ non minùs ſunt Iuris naturæ, quàm poteſtas regendi in Republica, non poteſt quidquam humana poteſtas immutare.

Dixi, de paterna correctione aliam eſſe rationem: cùm enim ibi agatur ad emendationem delinquentis, non fit ei iniuria, ſi ex conſcientia ſolius patris corrigatur. Eadem ferè ratio eſt in Religionibus, ſaltem quoad minora delicta: in illis etiam quæ infamiam aliquam inducunt, fieri poteſt vt Religioſi ceſſerint Iure ſuo ad famam, vt in materia De correctione fraterna diximus. Imò & à ſuis adminiſtrationibus faciliùs & liberiùs poſſe amoueri ſine ordine illo iudiciali Religioſos, dicitur cap. Qualiter 2. De accuſationibus, vbi Panormitanus dicit, contra Religioſum particularem citra infamiam poſſe procedi: contra Prælatum autem Religioſum, non poſſe quidem ſine ordine Iuris, ſed tamen eum non exactè ſeruari, ſicut contra alios Prælatos Eccleſiaſticos.

DICO QVINTO. In cauſſis tamen leuioribus, vbi de fortunis agitur, quando ita expediret bono communi, poſſet ſtatui, vt ad teſtimonium vnius reus condemnetur. Ita tenet Bannesius quæſt. 70. art. 2. Ratio eſt, Quia de bonis eiuſmodi ciuium, Reſpublica in ſuum bonum poteſt diſponere; non facilè tamen eò veniendum, propter pericula abuſuum.

Caſus in quo ſupradicta non ſeruantur.

DICO SEXTO. Quamuis non liceat ſine accuſatione, citatione, & ſolemnitate Iuris quempiam damnare, etiam cuius delictum pluribus notum, adeoque legitimè per teſtes probari poteſt; hoc tamen non ita prouenit à Iure naturæ, quin Iudex ſupremus aut Reſpublica in caſu neceſſitatis aliter facere poſſit: vtpote ſi propter rei potentiam, aut aliam cauſſam, ſine magno Reipublicæ incommodo & periculo, publicè teſtes produci non poſſint; poterit enim tunc Iudex ſupremus, priuatim teſtimonio ſaltem duorum audito, procedere ad damnationem. Ita Petrus Nauarra ſuprà numero 191. Nauarrus cap. 25. numero 10. quamuis hic requirat, vt Iudex curet pro parte abſente allegari & probari quæcumque poſſunt. Similiter dicendum erit, quando contra reum non tam agitur pro vindicta, quàm vt periculum ab eo innocentibus imminens amoueatur: item quando reus etiam citatus ſcitur non compariturus; denique ſi coram idoneis teſtibus ab ipſo Iudice in flagranti crimine ſit deprehenſus, aut crimen aliàs omnino publicum ſit & notorium,

& ex

Digitized by Google

& ex proceſſu iudiciali timetur Reipublicæ.

Dico septimo. Non eſt improbabile, poſſe Rempublicam prudentiſſimo alicui Principi illud Ius dare, cedendo Iure quod habent membra ad famam in criminibus occultis, vt poſſit ex priuata ſcientia, ſine alterius teſtimonio, reos damnare. Verius tamen exiſtimo contrarium, ſaltem in cauſſa capitis; quia Ius Reipublicæ ad vitam eripiendam ſontibus ita Iure naturæ videtur reſtrictum, ne eripere poſſit ad teſtimonium vnius.

In ciuilibus etiam illicitum ex priuata ſcientia damnare. Dico octavo. Ne quidem in cauſſis ciuilibus, vbi ſolùm agitur de damnis rerum, licet Iudici damnare ex priuata ſcientia. Oſtendimus enim ſuprà, teſtes in condemnatione planè neceſſarios eſſe, quaſi ex Iure naturæ, eò quòd tribunalia alia lege erecta non ſint, neque erigi poſſint. Excipe tamen caſum quintæ aſſertionis. Tenet Sotus lib. 5. q. 4. art. 3. vbi dicit, id de ciuilibus ideò non tradidiſſe D. Thomam quod in illis manifeſtius erat, eò quòd non perinde ex officio in talibus debeat Iudex procedere, ſed ſolùm ad inſtantiam partis læſæ.

Dico nono. Iudex tenetur de damno reo damnato per eiuſmodi ſententiam ſine teſtibus. Patet ex dictis De reſtitutione; verè eſt enim efficax cauſſa damni per iniuriam.

Dico decimo. Iudex tenetur abſoluere eum qui ex actis probatur innocens, etiamſi priuatim ſciat nocentem; actore enim non probante, reus abſoluitur cap. Vt noſtrum, Vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur.

Sed quæres, Quid ſi conſtet alterum duorum occidiſſe, Iudex autem certò ſciat hunc eſſe innocentem, pro alterius autem innocentia teſtes deponant; abſoluétne ex geſtis illum alterum? Videtur enim non poſſe, quia abſolutio illius eſt damnatio innocentis?

Reſpondeo, Illum pro quo teſtes ſunt, eſſe nihilominùs abſoluendum, ſi omnibus tentatis conuinci nequeat. Neq; tamen probationes quæ pro huius abſolutione ſufficiunt, ſufficient pro alterius damnatione; ſed etiam ille erit abſoluẽdus, niſi directè & determinatè ipſe feciſſe aut iuuiſſe conuincatur, quia in criminalibus ad condemnandum probationes debent eſſe meridiana luce clariores, L. vlt. C. De probationibus: hîc autem probationes non ſunt claræ, quia Iudex priorem abſoluendo, non tam dicit eum non commiſiſſe homicidium, quàm hoc non probari: in quo etiam par eſſe poterit poſterior. Vtrùm autem propter præſumptionem quæ eſt contra reos, non incumbat eis hoc caſu probatio negatiuæ, alterius loci erit inquirere.

Illud hîc obſeruauerim, quamuis à pœna ordinaria in noſtro caſu in criminalibus rei abſoluantur; quando tamen ageretur ad pœnam ciuilem, non perinde abſolui. Argumentum ex L. 1. §. vlt. ff. De his qui effuderunt.

Dico postremo. Iudex etiam ſupremus, numquam iuridicè abſoluit reum, quem priuatim nouit innocentem contra acta quibus probatus eſt nocens. Patet ex dictis ſuperiori Dubio.

DVBIVM XV.

Quot modis Iudex procedat iuridicè in criminalibus?

Respondeo ex cap. Licet Heli, De Simonia, omiſſo caſu quo crimen omnino eſſet notorium, quo neque accuſatore neque teſtibus, neque inquiſitione vel denuntiatione opus eſt, neque purgatio indicenda, vt dicit Gloſſa ibidem verbo Notorijs, procedit tribus modis; per accuſationem videlicet, denuntiationem, & inquiſitionem. Idem habemus cap. Qualiter 2. De accuſationibus. Hæc diuiſio ferè coincidit cum alia bimembri, quæ nonnullis DD. magis placet, vt procedat Iudex vel ex officio, vel ad inſtantiam partis. Ex officio procedit in notorijs, aut ex fama publica per inquiſitionem. Ad inſtantiam partis, quando quis accuſat cui incumbit probare, aut iudicialiter denuntiat, onere probandi ſolutus: niſi malis in via denuntiationis Iudicem etiam ex officio procedere. Certè medius videtur hic modus procedendi inter viam accuſationis ſiue ad inſtantiam partis, & viam inquiſitionis ſiue ex officio. *Tribus modis procedit Iudex.*

Notat hîc Iulius Clarus lib. 5. Receptarum ſentent. q. 3. Iure communi tam Canonico quàm Ciuili viam accuſationis eſſe ordinariam, quamuis Iure Canonico quidam velint ordinariam viam eſſe inquiſitionis; cùm verò ordinarium remedium facit ceſſare extraordinarium, inde conſequens videri, inquiſitionem non habere locum, quando aliquis eſt accuſator. Verùm & iſtud cautè recipiendum eſt, plus enim deferetur accuſatori, qui agit pro reparatione ſuæ aut ſuorum iniuriæ, antequam delictum probatum ſit, quàm ſi pro vindicta publica agat iam inuentis aliunde per viam inquiſitionis probationibus. Denique monet Clarus, hæc omnia ceſſare ferè per contrariam conſuetudinem generalem, quæ permittit ſimul curſum ſuum habere vtramque viam, ita vt Iudex per accuſatorem non impediatur ab inquiſitione. Imò, vt teſtatur idem Clarus, in Galliis accuſator ſolùm agens pro vindicta publica, per Ius regium non admittitur; quamuis econtrariò in quibuſdam ciuitatibus Flandriæ, vt teſtatur Damhouderij Enchiridion rerum criminalium, c. 145. parte læſa non conquerente, Prætor non agat; alioqui regulare omnino eſt, & paſſim receptum, vt parte læſa pacata, poſſit nihilominùs Iudex in delinquentem inquirere.

Dices, Crimen aliquando Iudici innoteſcit per exceptionem, quando ob aliam cauſſam colligans pars crimen parti imponit, ad aliquam in iudicio defenſionem tamquam propoſito ſeruiens, cum proteſtatione ac animo non iniuriandi.

Reſpondeo, Exceptionem non parere nouum modum procedendi; quia ſi probetur, ſolùm repellit à iudicio eum contra quem excipitur, ſine alia pœna in hoc iudicio, vt patet cap. Cùm dilectus, De ordine cognitionum; ſternit tamen viam modo procedendi per inquiſitionem in nouo iudicio.

DVBIVM XVI.

Vtrùm ſufficiat eſſe accuſatum, vt poſſit quis legitimè de crimine à Iudice interrogari?

Accuſatio non ſufficit. RESPONDEO, Non ſufficere, vt docet Nauarrus in cap. Inter verba 11. quæſt. 3. concluſ. 6. num. 344. Debent enim præter accuſationem ſufficientia eſſe indicia, alioqui fit iniuria reo, & imperitiores tentantur, vt ſeipſos infament ſine neceſſitate, adeoque præcipitantur iniuſtè in varia damna, pœnas corporis, honoris, vel facultatum. Nam ſine indiciis Iudex interrogans non minùs peccat quàm accuſator ſine probationibus accuſans. Quare meritò communis DD. ſententia eſt, Non poſſe reum compelli ad confitendum ſuum delictum, niſi oſtendatur ei, quòd ſuper illo ſit diffamatus, & ſemiplenè iam ſit probatum. Vnde patet, peccare Iudicem, quando citiùs præcipit reo vt ſub iuramento dicat veritatem. Erit autem ſemiplena probatio, quando vnus teſtis oculatus de ipſo crimine aut facto principali deponit pro accuſatore. Ne tamen fortè exceptioni locus ſit, vbi eſſe non putatur, ante interrogationem Iudex reo indicabit indicia, probationes, ipſumque accuſatorem, & teſtes. Hæc tamen teſtium publicatio magis de iuſtitia quàm de ſubſtantia eſt, vt docet Panormitanus in cap. 22. De ſententia & re iudicata.

DVBIVM XVII.

Quid & quotuplex Inquiſitio?

Inquiſitio quid. INQVISITIO eſt informatio illa quæ fit ante iudicium auctoritate Iudicis. Si enim non fiat à Iudice, aut eius poteſtatem habente, inualida eſt. Oportet autem inquiſitor ſit inquiſiti Iudex, vel ſaltem delictum in loco ſuæ iuriſdictionis admiſſum ſit. Debet etiam crimen de quo Iudex inquirat, eſſe de maioribus; de leuioribus enim quæ in foro externo puniri non ſolent, non inſtituitur inquiſitio. Sunt autem quædam ſubſtantialia neceſſaria ad formam inſtrumenti inquiſitionis, vtpote per quem facta, quando, quo loco, cuius iuſſu, ætates, iuramenta, nomina, cognomina, qualitates, domicilia teſtium, & ſimiles circumſtantiæ. Silueſter verbo Inquiſitio 1. quæſt. 5.

Eius diuiſio in Generaliſſimam, Diuiditur inquiſitio in generaliſſimam, generalem, ſpecialem, & mixtam. Generaliſſima eſt, quando Prælatus inquirit ſuper ſtatu totius prouinciæ de qua cap. Sicut olim, De accuſationibus. *Generalem,* Generalis, quando inquiritur ſuper ſtatu ciuitatis vel alterius loci; de qua cap. 1. De officio Iudicis *Specialem,* ordinarij. Specialis, quæ fit contra certam perſonam de certo crimine. *& Mixtam.* Mixta, quando fit de certo crimine, ſed non cõtra certam perſonam; vel contra certam perſonam, ſed non de certo crimine. Quo modo auté inquiſitus aut crimen debeat exprimi, vt inquiſitio dici queat ſpecialis, tractat Nauarrus ſuprà n. 248. Vbi oſtendit non ſufficere, quòd nomine ſpeciali appellatiuo exprimantur perſonæ vel delicta; neq; tamé opus eſſe expreſſione per nomina propria, aut appellatiua ita cõgeſta vt propriis æquipolleant: putatque ſpecialem fore inquiſitioné, ſi inquiras, vtrùm aliquis è filijs Petri, quos plures habet, homicidiũ iſtud admiſerit.

Ex fine etiam inquiſitio diuidi poteſt: fit enim aliquando ad pœnam inquiſiti, aliquando ſolùm ad emendationem, aliquando vt ſciatur an inquiſitus ſit idoneus ad certum matrimonium, officium, aut Beneficium, & generatim ad impedienda maleficia, eorumque tollendas occaſiones.

DVBIVM XVIII.

Vtrùm liceat Iudici inſtituere inquiſitionem generalem, nulla præcedente infamia?

Inquiſitio generalis inſtitui poteſt abſque præuia infamia. RESPONDEO, Certum eſt, non tantùm poſſe Prælatum, ſed ſubinde etiam debere inſtituere generaliſſimam aut generalem inquiſitionem, licet nulla præceſſerit infamia. Patet cap. Sicut olim, De accuſationibus; cap. 1. De officio Iudicis ordinarij; cap. Cùm venerabilis, De cenſibus; cap. Romana, eodem, in 6. viſitatio enim etiam citra infamiam aliquando debet fieri à Prælatis. Tenet Sotus De ſecreto, membro 2. quæſt. 6. concluſ. 2. Formam autem generalis inquiſitionis videre licet cap. Placuit 10. quæſt. 1. & dicto cap. Romana, § Sanè.

Ex quo dubitari poteſt, Vtrùm inquiſitor generalis poſſit exigere, vt ſub iuramento inquiſiti veritatem reuelent ſuper interrogatorijs; textus enim ita habet: *Quærat de vita & conuerſatione miniſtrantium in Eccleſiis & locis alijs diuino cultui deputatis, ac ceteris quæ ad officium ipſum ſpectant, abſque coactione & exactione qualibet iuramenti.*

Sed dicendum cum Gloſſa, ab initio quidem generale eiuſmodi iuramentum ibi dici non eſſe exigendum per Archiepiſcopum viſitantem, quo occulta crimina viſitatus prodere conſtringatur: ſi tamen ſine iuramento prodiderit aliqua, poſſe ſuper his Inquiſitorem exigere iuramentum. Fortè ergo de prodendis fideliter illis quæ ſine peccato prodi poterant, etiam ab initio poterit exigi iuramentum, per eum qui inquirendi habuerit poteſtatem, vt apertè ſentit Silueſter verbo Viſitatio, quæſt. 6. numero 4.

Vtrùm autem Inquiſitor debeat monere interrogatum, quem ita rudem eſſe videt, vt etiam occulta quæ prodere non poteſt, exiſtimaturus ſit ſe debere prodere, adeoque putando debitum ſoluere, contracturus ſit nouum debitum, præcipuè quando iuramentum exigitur, meritò hîc dubitari queat.

Reſpondeo, Regulare eſſe, ſaltem quando iuramentũ exigitur, vt eius monere debeat Inquiſitor. Patet ex cap. Qualiter 1. De accuſationibus; vbi in forma iuramenti exigendi, diſertè excipiuntur peccata occulta: aliàs ſi hoc non moneat, oportet inquiſito tempus concedat, & locum capiendi conſilij, vt monuit Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. numero 174.

Hinc ſequitur, Peccare Inquiſitos, quando occulta crimina reuelant in ordine ad pœnam, contra charitatem ſaltem, quando infamia nulla præceſſit, ſed tamen per teſtes in iudicio probari poſſunt: contra iuſtitiam autem, quando ita occulta ſunt, vt ne quidem per teſtes probari poſſint. *Inquiſiti quãdo peccent.*

Vt autem diſcernamus, quouſque poſſint inquiſiti obligari ad tollenda crimina, regulam hanc tradit Sotus De ſecreto, membro 3. q. 6. concluſ. 2. *Quouſque poſſint obligari.* quòd Prælatus in generali inquiſitione ſolùm poſſit compellere ſubditos ad denuntiandum crimina in illis caſibus, & eo ordine, quibus ipſi tenerentur extra inquiſitionem; niſi quòd nunc ſtatim

Digitized by Google

ſtatim teneantur deferre, cùm aliàs citra iuſſum Prælati differre denuntiationem potuiſſent.

Quæres, Vtrùm Iudex ſuper occultis probabilibus generali inquiſitione per imprudentiam detectis, poſſit procedere ad inquiſitionem ſpecialem.

Reſpondeo, Poſſe, & ſubinde teneri, vt docet Nauarrus ſuprà citatus in cap. Inter verba, numero 150.& 181.& dicit eſſe communem, quam ſequitur Antoninus 3 parte, tit.9.cap.7.§.1. Confirmatur; Quia alioqui inutilis eſſet inquiſitio generalis; ex ea enim non poteſt Iudex immediatè procedere ad punitionem, quia pars non audita non poteſt puniri: non enim indicia in ea inuenta ſunt deciſoria, ſed præparatoria, vt docet Nauarrus ſuprà, numero 256. & finis generalis inquiſitionis eſt deſcenſus ad ſpecialem, vt docet Aretinus in Practica criminali, §. De inquiſitione, & probat ex L. 4. ff. Ad Legem Iuliam peculatus, §. 1. Docet tamen Iulius Clarus quæſt. 5. virtute indicij ſufficientis deprehenſi in inquiſitione generali, non ſolùm citari, ſed etiam capi poſſe delatum.

Omnino tamen excipiendus eſt caſus, quo per Sacramentalem confeſſionem ortum habuiſſet cognitio criminis, ne in odium veniat Sacramentum Pœnitentię. Ita ex communi Sotus De ſecreto, membro 3.q.1.concluſ.vlt.

Secundò excipitur caſus, quo per iniuriam aliquam vel culpam Iudex cooperatus ſit inordinatæ reuelationi. Soto ibidem: qui tamen dubitat, Vtrùm iſtud etiam procedat, quando leues fuerint minæ Iudicis, de quo infrà Dubio 25. quando De tortura agetur.

Tertiò, Quando iuramentum, quod Inquiſitor ab inquiſito exigit, apertè reſtringitur ad publica, de quibus fama ſit vel rumor, conſultum videtur Nauarro ſuprà, diſſimulare quæ de occultis per imprudentiam reuelantur.

Quartò, Quando contra non infamatum procedendo, Inquiſitor læderet Ius naturæ. Sotus ſuprà, membro 2. quæſt.6.concluſ.3.

DVBIVM XIX.

Vtrùm inquiſitio ſpecialis regulariter non fiat niſi præcedente infamia?

Inquiſitio ſpecialis nō fit niſi præcedat infamia.

RESPONDEO, Non fieri. Patet cap. Qualiter 2. De accuſationibus; & Confirmari poteſt ex Scriptura, vbi tum demum Deus priùs inquirere legitur contra Sodomam, quando clamor aſcenderat; & dominus contra villicum iniquitatis, poſtquam iam diffamatus eſſet; & contra Iudam nihil inquiritur, quia de proditione infamatus non erat. Talia videre licet De Simonia, cap. Licet Heli.

Sanè numquam poſſe Iudicem particulari inquiſitione contra aliquem quaſi ex ſeipſo procedere, niſi aliquid præcedat quod aperiat viam inquiſitioni, ex communi docet Clarus ſuprà: ſcilicet vel diffamatio, vel querela partis, vel denuntiatio, vel aliquid eiuſmodi. Nos hîc quærimus, Quando poſſit ad particularem inquiſitionem deſcendere, ſine vlla partis inſtantia, merè ex officio? Et dicimus, Hoc ſine infamia regulariter non poſſe. Imò neque ſufficit quælibet fama, ſed debet ea ortum habere à fide dignis, non à maleuolis & maledicis, ſed à prouidis & honeſtis, vt apertè dicitur dicto cap. Qualiter. Eadem ratio, ſi orta ſit ab hoſtibus manifeſtis, aut eorum familiaribus & conſanguineis, cap. Cùm oporteat, eod. Itaque quando conſtaret, famam eſſe ortam à maleuolis, non mouebit ſe Iudex. Verùm quia ſæpè dubium eſt, à quibus aut qualibus orta ſit fama, monet Gloſſa in dictum cap. Qualiter, famam eiuſmodi dubiam ſufficere ad indicendam purgationem, quæ tamen non indicetur quando violenta fuerit ſuſpicio de maleuolentia primorum diffamantium.

Sed quæres, Vtrùm ſufficiat Iudici ſolùm innotuiſſe quòd talis fama circumferatur, an verò opus ſit ad aures eius ſæpiùs perueniſſe cum inſinuatione clamoroſa? Ita enim videtur inſinuare textus illius cap. Qualiter.

Reſpondeo ex Panormitano, Textum ſolùm ſignificare, debere famam eſſe benè ſparſam: ille enim eſt clamor famæ. De Iure tamen videtur requiri, vt ſæpiùs ad aures Iudicis delata ſit, niſi aliud habeat conſuetudo. Imò requiritur, quòd tanta ſit, vt generet ſcandalum, & ſine periculo tolerari non poſſit. Aretinus ſuprà, numero 50. Quod tamen Clarus quæſt.6. numero 21. limitat ad proceſſum contra Prælatos. Sanè contra neminem dicta paucorum faciunt famam, vt dicit Silueſter verbo Inquiſitio 1. q. 8. Monent alij, debere famam Iudici innotuiſſe non in occulto, ſed ſolemniter: vnde conſulunt, vt eam ſedens in loco iudiciali, excipi curet per Notarium maleficiorum.

Quomodo fama probetur.

Quæres, Quomodo fama probetur: variè enim hac de re ſentiunt DD. Quidam dicunt, ſufficere duos teſtes, modò reddant ſufficientem cauſſam ſcientiæ, & deponant ſe audiuiſſe à maiore parte populi. Ita Bartolus, & alij citati à Claro ſuprà, numero 14. Alij dicunt, ſufficere quòd duo teſtes deponant ſe audiuiſſe publicè id referentes, modò illos nominatim exprimant, & rogati quid ſit fama, de eo reſpondere poſſint. Ita ipſe Clarus, & alij quos citat. Additiones eius ibidem, decem teſtes requirunt bonæ famæ, & fatentur vix vmquam famam benè probari.

Vera ſententia eſt, ſufficere quòd duo legitimi teſtes deponant ſe audiuiſſe publicè id dicentem maiorem partem illius communitatis, in qua infamiam probare volunt, modò illa maior pars conſtet vt minimum decem perſonis. Ita Nauarrus in cap. Non ſunt audiendi 11. quæſt. 3. Vnde patet, verum eſſe, difficulter probari famam in magno populo, & non poſſe verè probari duas famas contrarias, quamuis poſt probatam famam admittatur probatio contrariæ famæ, cap. Cùm in tua, De ſponſalibus. Aduertendum itaque hîc eſt Iudicibus, vt ad ſpecialem inquiſitionem contra Petrum procedant, non ſufficere quòd habeant duos teſtes, qui denuntient de actu criminis, ſed opus eſt, vt ſaltem duos habeant teſtes, qui teſtentur ipſum Petrum de tali crimine eſſe infamatum.

DVBIVM XX.

Quando liceat citra infamiam Iudici inſtituere inquiſitionem ſpecialem contra certam perſonam?

RESPONDEO, Pluribus id caſibus licere, adeò vt quidã ex iſtis exceptionibus regulã fecerint,

& loco

Digitized by Google

Caſus, quibus liceat inquiſitio ci ra infamiam. loco exceptionum poſuerint caſus, quibus requiritur infamia: ſed parum conformiter Iuri naturæ, vt docet Nauarrus in Rubricam De iudicis, num. 84.

Primus caſus eſt, Si inquiſitio non fiat ad punitionem, ſed ad eius qui deliquit emendationem. Argumentum ex cap. Reprehenſibilis, De appellationibus.

Secundus, Si fiat non vt aliquid adimatur, vel vt condemnetur, ſed vt conſtet ſitne dignus officio aut Beneficio ſibi conferendo: cap. Nihil, De electione. Quod tamen ita acceptum velim, vt tum demum liceat in eiuſmodi inquiſitione crimen occultum prodere, quando cederet eius promotio in graue detrimentum Eccleſiæ vel Reip. ſi cum tali occulto vitio, in quo timetur perſeueraturus, promoueatur, aut quando putaretur publicandum poſteà cum ſcandalo, vt benè monuit Ludouicus Molina tract. 4. diſp. 24.

Tertius, Quando reus præſens non opponit: cap. 1. De accuſationibus, in 6. Eſt autem caſus capituli, vbi Iudex ad inſtantiam partis procedens, non priùs inquiſiuit de infamia vt debuit, ſed ſuper veritate criminis. Vult autem Pontifex, talem reum non poſſe poſtmodum opponere, malo ordine fuiſſe proceſſum, ſi initio ſeſe non oppoſuit, ſed quaſi innocentiæ fidens, prætermiſſà inquiſitione de infamia, permiſit inquiri ſuper crimine. Vbi obſerua, hunc caſum potiùs locum habere in foro externo quàm in conſcientia: non enim deciditur, talem Iudicem non peccaſſe, ſed non impediri eius proceſſum; exiſtimo enim ſiſtendo in Lege poſitiua quæ non ſit abrogata per conſuetudinem verum eſſe quod Nauarrus in cap. Inter verba, coroll. 48. ſcribit, peccare Iudicem, quando in caſibus non exceptis procedit ex officio via inquiſitionis ad puniendum, nemine accuſante, & infamia nulla præcedente contra quempiam, cuius crimen nouit per duos teſtes in iudicio probatum iri.

Quartus, Quando ita inſtituitur generalis inquiſitio in aliqua communitate, vt inquirendum ſit in caput & ſingula membra: cap. 1. De officio Iudicis ordinarij.

Quintus, Quando ſtatutum aliquod ſub pœna diſponit, quòd Iudex teneatur de certi generе delicti inquirere, tenetur de eo inquirere, etiamſi nulla præceſſerit infamia, quando aliàs indicia habet ſufficientia contra certam perſonam, ſecundùm Aretinum ſuprà num. 51. Idem ſecundùm eamdem opinionem dicendum eſſet, quando Pontifex vel Princeps proprio motu mandat fieri inquiſitionem: ſecùs ſi ad petitionem alterius, ſecundùm Gloſſam in cap. 2. De accuſationibus, in 6. Annotationes tamen ad Aretinum De maleficiis, §. Quòd fama publica, iterùm hoc mitigant, & volunt iuſſum Pontificis aut Principis accipiendum eſſe ſaluo Iuris ordine, vt primò inquiratur de infamia: quod verius eſſe videtur, quando Princeps nullam dat ſignificationem ſibi de infamia liquere. Et ita tenet Nauarrus in Rubricam De iudiciis, num. 90. eſtque eadem ratio ſtatuti: neque enim humanum ſtatutum poteſt præualere contra Ius naturæ.

Sextus, Quando ex criminis impunitate imminet periculum animarum, quo modo in crimine hæreſis proceditur ſine infamia, quia hæreticorum ſermo vt cancer ſerpit, vt dicit Apoſto- *2. Tim. 2.* lus; cap. Excommunicamus, §. Adijcimus, De hæreticis. In talibus ergo ſufficit vehemens ſuſpicio, vt dicit Clarus ſuprà q. 6. num. 7. qui tamen requirit tunc accedere querelam aliquam vel denuntiationem.

Septimus, Quando imminet damnum Reipublicæ, aut alteri innocenti ex impunito crimine, quale eſt teſtis falſi, calumniatoris, præuaricatoris, tergiuerſatoris in iudicio: quamuis etiam ob aliam cauſſam illa veniant extra ordinem Iuris punienda.

Octauus in crimine læſæ maieſtatis, per Extrauagantem Frederici Imperatoris, quæ incipit, Ad reprimendum, quã alij adſcribunt Henrico VII.

Addunt & alios caſus, vtpote propter atrocitatem criminis, aut quando in iudicio commiſſum fuerit in conſpectu Iudicis, & alia nonnulla, de quibus conſulendus Nauarrus ſuprà in Rubricam De iudiciis, num. 84. & ſeqq. vbi oſtendit, magis quàm operæ pretium erat, eiuſmodi caſus à quibuſdam multiplicari.

Quæres, An ſit Iuris naturæ, non inquiri contra non infamatum vel accuſatum?

Reſpondeo, Verius eſt, quando delictum per duos idoneos teſtes probari in iudicio poteſt, & aliàs ſatis vtilis eſt Reip. eius punitio, ſolo Iure humano vetitum eſſe Iudici contra talem delinquentem ex officio procedere, nulla præcedente infamia vel accuſatione. Videtur ita ſentire Nauarrus in dictum cap. Inter verba, coroll. 50. Quod valdè notandum eſt, quia inde ſequitur, conſuetudine poſſe excuſari Iudices, qui Ius illud poſitiuum non obſeruant. Si verò examinare velis, vtrùm talis conſuetudo ſit iuſta; vide vtrùm iuſtum eſſet ſtatutum, quo tam generaliter ſtatueretur, ſine infamia licere inquirere, ac conſuetudo Iudicum habet: ſi enim ſtatuto ciuitatum tale quid conſtitui poſſit, indubiè etiam potuit conſuetudine introduci.

DVBIVM XXI.

Quomodo procedendum ſit ad inquiſitionem, quando crimen eſt notorium, ſed latet auctor?

DIXIMVS de inquiſitione purè generali, & purè ſpeciali; nunc dicendum de mixta, & quidem hoc Dubio de ea quæ inſtituenda ſit, quando nouum fuerit crimen, non perſona: ſequenti autem, de inquiſitione occulti criminis, quando aliunde perſona eſt infamata. Tractant hanc dubitationem Nauarrus in cap. Inter verba, concluſ. 6. corollario 50. Caietanus q. 69. art. 2. Sotus membro 2. q. 6. De ſecreto; Silueſter verbo Correctio, nu. 8. Armilla verbo Accuſatio, n. 28. Panormitanus in cap. Bonæ memoriæ, De electione; Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. num. 154. & ſeqq.

Duæ ſunt ſententiæ. Vna dicit, non poſſe Iudicem ad inquiſitionem contra Petrum aut Paulum procedere, ex eo quòd crimen ſit publicum, niſi ea fuerit ipſorum infamia, & talia contra eos indicia, vt etiam contra ipſos procedi poſſit, ſuppoſito quòd crimen adhuc occultum ſit. Ita videtur ſentire Caietanus, quem ſequitur Sotus. *Prima ſententia.*

Probatur hæc ſententia auctoritate Canonum, qui, vt ſuprà citauimus, tum demum contra quem inquiſitum iri volunt, quando fuerit infamatus: *Probatur 1.*
non

non eſt autem infamatus, quando ipſe occultus eſt, etiamſi crimen ſit publicum. Imò vt Silueſter poſt Paludanum vrget, non videtur peccatum eſſe publicum, quando ipſe actus publicè non fuerit notus, ſed tantùm effectus: peccati enim effectus non eſt ipſum peccatum.

2. Secundò Probatur hac ratione: Dictat naturalis ratio, occulta non ſubeſſe ſcientiæ publicæ: atqui fieri poteſt, vt perſona quæ incendium fecit, omnino occulta ſit, etiamſi ipſum fuerit manifeſtum; itaque non erit obnoxia publicæ cognitioni.

3. Tertiò, Non tenetur quis fateri proprium delictum interrogatus à Iudice, niſi contra ipſum ſit ſemiplena probatio, vt docet D. Thomas dicto art. 2. non poteſt ergo contra ipſum legitimè inquiri, licet factum ſit notorium: ſi enim Iudex legitimè interrogaret, non alij ſolùm, ſed etiam ipſe reus deberet ad interrogata veritatem reſpondere.

2. Sententia. Altera ſententia dicit, aperiri Iudici viam ad inquiſitionem contra reum occultum, quando crimen eſt publicum aut notorium. Ita Nauarrus, qui aliquando ſecutus erat Caietanum. Mouetur, quòd nullum contra eam inueniat textum, quòd praxi communi totius orbis ſit recepta, quòd communis ſit DD. quòd ſit neceſſaria, ne cum pernicie Reipublicæ impunè lateant auctores publicorum ſcelerum.

3. Sententia verior. Reſpondeo, Notorio ſeu publico admiſſo flagitio, Iudex non tantùm poteſt, ſed tenetur inſtituere generalem inquiſitionem & confuſam in auctorem: de nemine tamen poterit in particulari inquirere in ordine ad punitionem, niſi ſecundùm ſuprà dicta de particulari inquiſitione contra infamatum vel indiciatum, ita vt facinoris publica notitia non tribuat ius ſpecialiter inquirendi contra perſonam, & in eo ſint pares duo occulti peccatores, quorum vnius etiam factum occultum eſt, alterius publicum. In hoc autem eſt diſparitas, quòd quando & factum & perſona latent, Iudex de eo nullam inquiſitionem inſtituat, ne quidem generalem, antequam auctor diffametur, niſi in caſibus ſuprà exceptis. Quando autem perſona quidem occulta eſt, ſed factum publicum, generali inquiſitione ad indicia inuenienda de auctore, Iudex ex officio procedere debet, licet nulla infamia, aut indicia contra quemquam in particulari præceſſerint. Ratio eſt, Quia intereſt Reipublicæ, ne cum ſcandalo publica crimina ſiue inquiſitione diſſimulentur. Vnde & Ius & debitum in eorum auctorem inquirendi naſcitur in Iudice; inquirendi, inquam, generatim, quis ſit auctor, non autem vtrùm Petrus fecerit aut Paulus; auctor enim in genere quodammodò ipſo facto infamatus eſt, non autem Petrus. Neque refert, quòd hæc generalis inquiſitio quoad perſonam, particularis quoad crimen, tendat natura ſua & ordinetur ad particularem contra perſonam; hoc enim prouenit ex natura inquiſitionis in genere, vt ſuprà ex Aretino diximus. Itaque hoc ſibi imputet, qui publico flagitio Iudicis officium in caput ſuum prouocauerit.

At quid ſi Iudici conſtet non poſſe prodi auctorem ſine peccato, eò quòd ſic occultus ſit, vt ſecundùm dicta prodere non liceat?

Reſpondeo, Poterit, imò debebit nihilominùs inquirere, quia etiam ſine proditione inquiſitio iſta vtilem Reipublicæ terrorem habet, quem Iudex intendet. Imò neque omittere debebit, etiamſi præſciuerit occultum peccatorem nouo peccato prodendum: rei enim neceſſariæ operam dare poteſt, etiamſi occaſione eius nouerit alios peccaturos.

Quæres, Vtrùm Iudex Eccleſiaſticus poſſit ſub pœna excommunicationis præcipere, vt qui nouerit auctorem publici huius criminis, prodat?

Reſpondeo, Interdum id fieri poſſe, quando nimirum cogitari poteſt præceptum præiacens ante excommunicationem, quod obliget ſub mortali ad crimen prodendum, ſiue hoc Legis naturæ ſit, ſiue poſitiuæ humanæ prioris, ſiue illud ipſum cui annectitur excommunicatio.

Vnde vlteriùs reſolui poteſt dubium, An excommunicari valeat, niſi ſeipſum prodat, de quo exemplum habemus Gregorij Magni 5. q. 1. cap. Quidam: ſi enim caſus ſit eiuſmodi, vt iuſſus teneatur ſub mortali ſe prodere; manifeſtum eſt, poſſe illi præcipi ſub pœna excommunicationis vt ſe prodat. *An poſſit quis excommunicari ſi ſe non prodat.* Sunt tamen alij modi quibus excommunicari poſſe videantur latentes eiuſmodi criminoſi. Vnus quo vſus eſt Gregorius dicto cap. Quidam, Si iubeatur qui fuerit in tali peccato, abſtinere ſe à communione ſacræ Euchariſtiæ donec ſeſe prodiderit, & in euentum quo non paruerit, feriatur anathemate: hic enim non excõmunicatur propter tranſactum crimen ſimpliciter, (quod fieri non debet ſine contumacia; fortè enim de eo iam correctus eſt) neque etiam præcisè ideò, quia ſeſe non prodit, quamuis hoc aliquando fieri poſſit, ſed quia non abſtinuit à Synaxi donec ſe proderet, & vel reuocaret quem emiſerat libellum famoſum, vel iuridicè probaret.

Alter modus eſt, quem habet Caietanus ſuprà citatus, Vt qui propter contumaciam in crimine excommunicari merebatur, excommunicetur in euentum quo ſe non prodiderit. Quo caſu non excommunicatur, quia ſeſe non prodit, ſed quia peccauit, & in peccato ſuo eſt contumax, vt non tam incurrat non prodendo, quàm prodendo euadat excommunicationem. Valida tamen non erit ſic lata excommunicatio, niſi quando ſe prodere reus tenetur: talis enim conditio aliàs vitiaret excommunicationem, quia virtute præciperetur quod magis durum & arduum eſt, quàm vt ſub Legem humanam cadere poſſit.

Tertius eſt cap. Si ſacerdos, De officio Iudicis ordinarij; vbi non expreſſo nomine, ſed indeterminatè dicitur Sacerdos ad inſtantiam partis læſæ poſſe excommunicare occultum criminoſum, etiamſi ſacramentaliter ſibi fuerit delictum confeſſus. Credo tamen, in his caſibus ceſſare excommunicationem, ſi reus ſatisfacere potuerit ſine ſuiipſius proditione: verbi gratia, reparando damnum per aliam perſonam interpoſitam, quod tamen in caſu D. Gregorij vix fieri poterat.

Ad argumenta alterius opinionis reſpondeo. *Reſp. ad probationes primæ ſententiæ. Ad 1.* Ad Primum, Canones ſolùm prohibere, ne immediatè eatur ad ſpecialem inquiſitionem contra certam perſonam. Ita Petrus Nauarra ſuprà num. 163. reprehendens Nauarrum quòd dicat, Canones in hoc conſuetudine contraria eſſe abrogatos. Ad Confirmationem reſpondeo, Per effectum ſuum crimen publicè notum eſſe, vt meritò

Digitized by Google

meritò prouocet Officium ad inquiſitionem contra auctorem.

Ad 2. Ad Secundum, Quamdiu perſona occulta erit, contra eam particulari inquiſitione non procedetur.

Si dicas, Ius naturæ poſtulare, vt occultus relinquatur; Reſpondeo, Verum illud eſſe, quando hoc ipſum non cederet in graue ſcandalum vel damnum Reipublicæ aut innocentum, quod Iudex magis teneatur vitare, quàm iſtius infamiam.

Ad 3. Ad Tertium patet ex dictis. Quomodo tamen reus interrogatus reſpondere debeat de occulto delicto, inferiùs dicemus.

DVBIVM XXII.

Vtrùm infamis aut etiam conuictus de vno crimine, poſſit interrogari de alijs occultis?

Prima ſententia. NON defuerunt qui exiſtimarent, non ſecùs licere contra publicum inquirere de occulto, ac contra occultum de publico; quaſi ad publicam interrogationem alterutrum ſufficiat, vel crimen, vel perſonam publicatam eſſe. Ita tenet Palude in 4.diſt. 19.ſub finem. Imò is videtur dicere, plus ad inquirendi Ius conferre, quòd perſona publicata ſit, quàm quòd delictum; quaſi quamdiu perſona occulta eſt, non liceat inquirere, liceat autem de alio crimine occulto interrogare eum, qui propter vnum iam ſcitur eſſe criminoſus. Hunc ſequuntur Antoninus 3. parte, tit.9 c.7. §.5. & Silueſter verbo Inquiſitio 1.q.4. numero 2.

Secunda verior, De occultis criminibus non eſſe inquirendū. Alij dicunt, de occultis criminibus aliis non poſſe reum de vno diffamatum aut conuictum inquiri. Ita Caietanus quæſt.69.art.1. item q.70. art.1 vbi oſtendit, etiam hoc ſenſiſſe D. Thomam, & in Opuſculo 17. reſponſionum, reſp. 5. ad. 4. Nauarra lib. 2. cap. 4. numero 169. Nauarrus in cap.Inter verba, 11.quęſt.concluſ.6.numero 190. Adrianus Quodlib.11.quæſt.1. Sotus De ſecreto, memb.2.quæſt 6. dub.5.& lib.5. De iuſtitia q 6. art.2. Salonius dicta quæſt.69.a.2.controuerſia 8. Bernardus Diaz, Practicæ criminalis Canonicæ cap. 117. Hæc dubitatio tangit rem Iudicibus & reis periculoſam & quotidianam, in qua frequenter grauiſſimè peccatur. Simpliciter autem poſterior ſententia quæ communis eſt, videtur vera, & Probatur Primò ex cap. Inquiſitionis, De accuſationibus; vbi apertè dicitur, debere inquiſitionem fieri ſolummodò ſuper illis de quibus clamores aliqui præceſſerunt. Similiter cap. Cùm oporteat, eodem, dicitur, ad eorum tantummodò criminum inquiſitionem eſſe procedendum, ſuper quibus rei fama læſa fuerit. Secundò Probatur ratione Adriani: Si enim liceat Iudici inquirere occulta diffamati in vno, etiam priuato licebit ea reuelare, præſertim cùm ſecundùm aduerſarios ſufficiat perſonæ diffamatio in vno, vt omnia eius occulta inquirere liceat. Vnde ſequitur, paucos eſſe quorum occulta non poterunt reuelari; &, ſi quis ebrioſus ſit, aut ieiunium Eccleſiæ non ſeruet, poterit continuò omnia eius crimina, quamuis occulta, reuelari.

Amplianda reſponſio, vt locum habeat etiam in crimine occulto eiuſdem ſpeciei cum conuicto, vt benè Nauarra; niſi fortè infamatus ſit, non quòd ſemel tale peccatum admiſerit, ſed quòd ſoleat eiuſmodi peccata ſæpiùs committere, vt benè Diaz; vel ſecundùm quoſdam, niſi peccatum in quo deprehenſus eſt, tale ſit, vt qui ſemel illud admiſiſſe deprehenduntur, ſæpiùs commiſiſſe ſoleant exiſtimari: quo modo fortè excuſari poterit generalis conſuetudo Iudicum Italiæ, vt teſtatur Diaz, qua conuictus de vno furto, interrogatur & torquetur de alijs furtis ſine vllo alio indicio. Sed verius puto cum ipſo Diaz, eiuſmodi conſuetudinem non eſſe probandam, niſi ſint indicia de frequenti furto, vt ſuprà diximus.

Limitanda tamen eſt hæc reſponſio Primò, quando crimen proditum, indicium fuerit occulti; quomodo in adulterum inquiri poterit de occiſo domi marito mulieris, cum qua ſolebat peccare. Secundò, quando occultum eſt circumſtantia diffamati.

DVBIVM XXIII.

Poſſitne Iudex reum iam conuictum interrogare de ſocijs occultis, nulla infamia laborantibus?

AFFINIS eſt ſuperiori. Quidam affirmant, Palude, & alij ſuperiori Dubio ei conſentientes. Alij diſtinguunt: tenent enim affirmantem in crimine cedente in commodum rei principaliter, quale eſt furtum, falſatio monetæ; negantem autem in ijs quæ cedunt principaliter in odium vel offenſam alterius, quale eſt homicidium. Ita Clarus quæſt. 21. numero 3. Alij abſolutè negant. Ita Sotus & Salonius ſuprà citati, & Nauarra numero 172. Horum ſententia tenenda eſt, & Probatur cap. Cùm Monaſterium, De confeſſis, *Secundùm vtriuſque Iuris ſtatuta de ſe confeſſi ſuper alijs interrogari non debent.* Similia reperiuntur cap. Veniens, De teſtibus, & cap. Nemini 15.quæſt.3. Item C. De accuſationibus, L. finali: *Veteris Iuris auctoritas de ſe confeſſos ne interrogari quidem de alterum conſcientia ſinit. Nemo igitur de proprio crimine confitentem, ſuper conſcientia ſcrutetur aliena.* Probatur Ratione, Quia *Negatiua reſponſio tenenda.* non ſolùm Iudex peccat interrogando, ſed etiam reus iniuriam facit occultis complicibus, ſi eos prodiderit. Accedit quòd confeſſi contra ſe, profeſſio contra alium periculoſa ſit, vt Leges & Canones dicunt: periculoſa inquam, quia vt dicit Lex illa finalis, *Veniam aut liberationem rei ſperare ſolent, propter flagitia adiuncti.* Quo fit, vt Superiores, aut qui apud Iudicem fauore induſtriáve aliquid poſſunt, magis de eorum calumnijs periclitentur. Inimicos etiam quando iam de ſe deſperant, ſupplicio inuoluere eos iuuat.

Excipitur Primò crimen læſæ maieſtatis. Excipitur tamen per pleroſque dictos textus, crimen læſæ maieſtatis. Quando enim ex crimine periculum impendet Reipublicæ aut proximo innocenti, ſemper poteſt Iudex, imò tenetur etiam citra infamiam inquirere, & reus indicare. Vnde conſequens eſt, quando eſt indicium, aliquos eſſe complices à quibus damnum timeatur, poſſe reum leuiùs aut grauiùs pro ratione delicti, damni & indicij vlteriùs torqueri, vt illos ipſos reuelet: ſi autem ſuſpicio non ſit quòd complices habuerit, etiamſi caſu quo laterent ab eis eſſet metuendum, alij pro eorum reuelatione non eſſet extendenda tortura. Ita Salonius. Hinc etiam ſequitur, quod Adrianus ſuprà citatus annotauit, reo licere eos prodere occultos complices, qui niſi prodan-

Digitized by Google

prodantur, de crimine alij infamabuntur, aut fortè propter illud occidentur: per viam enim defenſionis innocentum eo caſu complices prodendi veniunt, aliàs occultandi.

Item crimē Simoniæ. Addit Gloſſa in dictum cap. Nemini, crimen Simoniæ, eò quòd Canones illud æquent crimini læſæ maieſtatis, vt patet cap. Sanè 15. quæſt. 3.

Item latrocinium. Tertiò excipitur latrocinium, quia latro vnus contra alium auditur. Gloſſa in cap. Nemini, ſuprà.

Item Falſarij. Quartò, Falſarius contra ſocium auditur. Gloſſa ibidem.

Quintò, Quando ſtatutum aut conſuetudo loci vel generalis haberet, vt de ſociis fieret interrogatio, ea Iudici eſſet licita, ſecundùm Nauarrum in cap. Inter verba, ſuprà, & alios citatos apud Clarum quæſt. 21. Sed meliùs dicitur cum Petro Nauarra, ſtatutum aut conſuetudinem hoc non poſſe generatim, quia eſſet contra Ius naturæ, niſi fortè ciues iuri ſuo in hoc renuntiaſſent, quod non præſumitur, quando ſtatutum aut conſuetudo originem habet à ſolis Iudicibus.

At quæres, Vtrùm in genere Iudex ſemper poſſit interrogare reum iam conuictum, ſolúſne crimen perpetrauerit, ita vt ipſe occultos quidem complices prodere non teneatur, teneatur autem ſi qui fortè ſufficienti laborent infamia.

Reſpondeo; Quidam affirmant, vt Caietanus Opuſculo ſuprà citato; Nauarrus tamen in dictum cap. Inter verba, concluſ. 6. numero 190. negat. Vera videtur media ſententia, fieri poſſe interrogationem, quando ipſum crimen adducit ſuſpicionem de complicibus in genere, vt ſi plebeius quis occidat nobilem cum quo non habuit inimicitiam, ſuſpicio eſt quòd ſubornatus ab alio id fecerit: non eſſe autem faciendam eiuſmodi interrogationem, quando nulla fuerit talis ſuſpicio. Ita ſenſit Salonius, & Petrus Nauarra. Ratio eſt quòd priori caſu quodammodò crimen, quatenus complicis, ſit notum, ſed lateat auctor, vt meritò redeat doctrina Dubij 21. In poſteriori crimen, vt complicis, eſt planè occultum. Quid verò in indicio operetur dictum ſocij, videre licet apud Clarum ſuprà num. 4. & ſeqq.

DVBIVM XXIV.

Quando poſſit Iudex reum adiudicare torturæ.

Quando nō ſit adhibenda tortura. DICO PRIMO. Non eſt adhibenda tortura in his caſibus.

Primus, Quando pars formalis & aduerſa offert plenam & manifeſtam criminis probationem. L. Quotiens, C. De quæſtionibus; L. Edictum, & L. Diuus, ff. eod.

Secundus, Quando delictum plenè probatum eſt: tunc enim Iudex adhibens torturam, quæ non niſi in ſubſidium probationum, & non in pœnam criminis admiſſi adhiberi debet, peccaret, & ipſe puniendus eſſet, vt tradit Aretinus §. Quod fama, numero 94.

Excipit tamen Clarus caſum, quo rei confeſſio videatur extorquenda, ne per appellationem impedire valeat iuſtæ ſententiæ executionem: eſt enim quibuſdam locis moris, vt etiam capitis damnatus poſſit appellare, niſi delictum fuerit confeſſus.

Tertius, Quando Iudici non certò conſtat delictum eſſe admiſſum, non debet quæſtionem inſtituere ad inueſtigandum auctorem. Damhouderius Enchiridij criminalium cap. 35. Clarus quæſt. 4. & 64. qui addit, non poſſe etiam illum damnari qui confeſſus fuerit in iudicio crimen, quod an admiſſum ſit, aliunde non conſtiterit, modò tale ſit, vt veſtigium poſt ſe relinquat.

Quartus, Ob crimina leuia quæ morte aut mutilatione non puniuntur, nemo torquetur. Damhouder. ſuprà: Clarus tamen vult ſufficere quòd pœna criminis ſit corporalis afflictio. Alij extendunt ad pœnam triremium. Ad pœnam exilij communiter dicunt extendi non poſſe. Quare ſi æquè ſint probabilia indicia quòd Petrus occiderit cauſſa defenſionis ſuæ, ac quòd occiderit, non erit torquendus vt ſemiplenè probatus homicida: ſemper enim eſt cauendum, ne cruciatus torturæ excedat tormentum pœnæ ad quam concludit actor.

Quintus, Quando reus confitetur iuridicè crimen, non torquetur; quia finis torturæ iam habetur. Excipe caſum quo poſſit de complicibus torqueri, de quo Dubio ſuperiori.

Sextus, Nemo torquendus, niſi mandato & conſenſu Iudicis, & ne quidem tunc ſi appellet, donec de appellatione cognoſcatur. Damhouderius ſuprà.

Septimus, Non eſt torquendus qui per Leges à tortura eximitur. Tales ſunt minores quatuordecim annis, in dignitate conſtituti, maior Magiſtratus durante officio, Doctor, Clericus non infamis ſecundùm quoſdam, ſed communiùs alij Clericum non excipiunt; decrepiti, mulier prægnans, & ſecundùm quoſdam puerpera 40. diebus à partu, item lactans prolem. Hi omnes non torquentur, niſi quòd in crimine læſæ maieſtatis, aut hæreſis, vel proditionis ciuitatis, & ſimilibus, torqueantur, qui non ob debilitatem, ſed propter dignitatem erant excepti, vt docet Aretinus ſuprà, numero 102. Vtrùm autem excipiendi etiam ſint milites noſtri temporis (nam olim excepti erant) Aduocati, Conſiliarij ciuitatum, & an teſtes poſſint torqueri, videre licet Additiones Aretini ad Clarum quæſt. 64. Vbi quamuis dicat etiam milites nunc torqueri non poſſe, reſtringit tamen ad eos qui creati ſunt equites, & ad capitaneos ſeu ductores. De nobilibus etiam variat conſuetudo, quæ in hoc vim Legis habet. Vtrùm autem torqueri poſſit mutus, ſurdus, febricitans, conſulendæ Additiones Clari.

DICO SECVNDO. Non quæuis indicia ſufficiunt, ſed ad realem torturam requiruntur talia, quæ faciant probationem ſemiplenam, aut aliàs ſint valdè vrgentia, ne innocens pro incerto ſcelere certiſſimas pœnas luat. Auguſtinus lib. 19. De ciuitate Dei, cap. 6. Sunt enim quædam indicia remota, vtpote in homicidio, infamia, & aliud præcedens homicidium: qui enim ſemel malus, ſemper præſumitur malus cap. Semel, De Regulis Iuris, in 6. Alia ſunt propinqua, quale erit ſi reus erat inimicus occiſi, ſæpè ei mortem minatus, & minas ſuas exequi ſolitus. Alia plena & proxima, vtpote quòd reus viſus ſit gladio cruento fugam capeſſere, vbi & quando homicidium admiſſum erat. Remota & propinqua ſufficere poſſunt ad inquiſitionem, ad torturam autem non ſufficiunt, ſed proxima ſufficiunt, ſi de illis duo teſtes digni non ſuſpecti deponant; niſi fortè pro reo aliqua *Quæ indicia requirantur.*

 ſint

Digitized by Google

ſint in contrarium indicia. Æquipollens probatio erit, & ſimiliter ad torturam ſufficiens, depoſitio vnius teſtis fide digni, & non ſuſpecti de viſu ipſius delicti, vtpote quòd viderit occiſum vulnerari à reo. Quod extendit Clarus q.21. ad eum, qui non vidit, ſed vocem, quam benè dignoſcebat, rei audiuit. Sufficiens etiam erit indicium, ſi reus citatus ſuper illa cæde, fugam inierit, niſi fortè ob aliam cauſſam citatum ſe putauerit, aut neſciuerit ob quam citaretur. Ceterùm quòd fuga ſemiplenè probet, ex communi docet Clarus ſuprà numero 21. Item ſufficiens erit confeſſio extraiudicialis, probata per vnum teſtē idoneum: alij tamen duos teſtes requirunt. Similiter inconſtantia, mendacium, vacillatio, pauor, trepidatio, indicium facient ad torturam, ſi aliæ circumſtantiæ iuuent, & ita iudicauerit prudentia Iudicis, quia in his multum defertur Iudicis arbitrio, cuius erit & perſonæ & criminis qualitatem cum indiciorum concurſu ponderare. Magna etiam erunt indicia, ſi occiſores hoſpitio exceperit, aut vt aufugerent iuuerit, ſi perſuaſerit occiſo vt illac iter faceret, & ſimilia. Erit etiam ſecundùm Clarum ſuprà numero 9. indicium ad torturam depoſitio duorum complicum contra reum in tortura. Ex ſola fama tamen, quamuis ipſa ſimul accuſatrix & teſtis, & etiam indicium ſit, nemo torquendus. Clarus ſuprà citata quæſtione: vbi eos refutat, qui dicunt famam facere probationem ſemiplenam. Excipiunt tamen aliqui validam & vehementem famam, quaſi ob leuitatem aliàs non ſufficere iudicetur. Alij excipiunt iteratam, vt ſi priùs de ſimilibus criminibus infamatus, nunc iterùm infametur: ſi tamen poſſet oſtendere, proximè lapſo triennio ſe fuiſſe bonæ famæ, purgaret in propoſito indicium famæ, vt dicit Clarus.

Ex dictis patet, vnicum aliquando indicium ad torturam ſufficere: fieri tamen poſſe, vt plura ſimul iuncta quaſi vnum faciant ſufficiens, cùm ſingula per ſe non ſufficiant.

Illud verò hic notandum, non ſufficere ad legitimandam quæſtionem indicia ſuperuenientia ex illa vel poſt illam, vt habet communis apud Clarum. Item ad condemnationem non ſufficere confeſſionem in tortura, etiamſi extraiudicialis, aut coram non competente Iudice alia præceſſiſſet, ſed debere ſequi aliam extra torturam, aut prioris ratificationem.

Porrò amplianda eſt aſſertio etiam ad illos qui infamati ſunt de conſuetudine multa & varia peccata admittendi, nam etiam illi non poſſunt torqueri ſine ſufficientibus indiciis. Secundò, Vt neque Iudex ſupremus, aut Princeps iubere poſſit torturam ſine ſufficientibus indiciis.

Quando ſæpiùs poſſit quis torqueri. Quæres, Vtrùm ſæpiùs poſſit quis torqueri?

Reſpondeo, Poſſe, ſi noua & ſpecie diſtincta à prioribus ſuperuenerint indicia, digna repetitione torturæ, aliàs non poſſe. Aretinus §. Quod fama publica, numero 95. niſi fortè non ſatis plena fuerit prior tortura. Clarus quæſt. 64. numero 46. qui etiam excipit caſum, ſaltem ex conſuetudine, quando prima indicia fuerint multùm vrgentia. Cauendum tamen, ne contingat pluſquam ter ſuper eodem delicto reum torqueri non ſuperuenientibus aliis indiciis, quamquam ſemper extra tormenta reuocet, quod in tormentis confitetur. Ita Additiones Clari. Item cauendum, ne exiſtimetur ad repetitionem ſufficere noua probatio indicij, propter quod iam quæſtioni reus ſemel ſubiectus fuit, in quo Iudices nonnullos errare teſtatur Clarus ſuprà. Eſt tamen inſtar noui indicij ad repetitionem torturæ, confeſſio in priori legitima tortura facta, & extra eam iterùm reuocata.

Quæres Secundò, Vtrùm indicium faciat ad torturam ſanguinatio cadaueris occiſi coram reo?

Reſpondeo, Quamuis ex occulta aliqua antipathia, aut alia latentiore cauſſa proueniens, non omnino contemnendum ſit eiuſmodi indicium, ad torturam tamen non ſufficit: imò fortè neque ad capturam, quia ſatis infirmum eſt, & fieri poteſt, vt etiam coram alijs illa emiſſi ſanguinis fiat, puta coram conſanguineis occiſi ex occulta quadā ſympathia, vel alia cauſſa. Crediderim tamen ſufficere ad inquiſitionem aut informationem particularem inſtituendum contra indiciatum.

Quæres Tertiò, Vtrùm contra accuſatum magiæ, indicium ad torturam faciat proba vulgaris aquæ frigidæ, qua certo modo ligati aquis immiſſi contra naturam ſupernatare deprehenduntur.

Reſpondeo, Non facere: imò exiſtimo pro nullo omnino indicio contra reum in iudicio illud habendum eſſe, cùm illicita & ſuperſtitioſa, incerta, & ab ordine iudiciali aliena ſit eiuſmodi proba, vt ex communi ſententia oſtendemus infrà quando De ſuperſtitione Dubio 21.

Cauenda circa torturam. Ceterùm circa torturas cauendum Primò, Ne nouis modis & grauioribus tormentis rei torqueantur. Quare etiam meritò reprehenditur, quòd carceres ita terrici extruantur, vt grauis ſit tortura eis includi, præſertim cùm ij non tam ad pœnam vel torturam, quàm ad cuſtodiam deputentur: cruciatus abſit, cuſtodia firma ſit.

Secundò, Ne abſente Iudice tortura inſtituatur arbitrio lictoris.

Tertiò, Ne reus vi torturæ falſum crimen confeſſus condemnetur. Quod facilè euenire ſolet, & ſæpè in mulierculis de magia accuſatis euenire creditur, præſertim vbi ſexus infirmus incidit in Iudicem rudem. Quare vbi frequens foret hoc crimen, expediret in ſingulis Prouinciis peritos aliquos idoneoſque Iudices deputari, ſine quorum cognitione, aut ſaltem conſilio, magiæ nemo damnari & occidi poſſit.

DVBIVM XXV.

Vtrùm poſſit Iudex reum damnare, cuius confeſſionem extorſit contra Iuris ordinem?

RESPONDEO, Eiuſmodi Iudicem regulariter peccare damnando, & teneri ad reſtitutionem: dari tamen caſum, quo neque peccet, neque ad reſtitutionem teneatur; item quo peccet quidem, ſed ad reſtitutionem non teneatur; denique quo non peccet, ſed nihilominùs ad reſtitutionem teneatur.

Reſponſio quatuor habet partes. Prima eſt communis, Silueſtri verbo Inquiſitio 1. quæſt. 3. numero 6. Nauarræ lib. 2. cap. 3. numero 241. & ſeqq. Nauarri cap. 18. Enchiridij, numero 59. Soti De ſecreto, memb. 3. quæſt. 1. concluſ. 5. Clari, quæſt. 55. numero 7. & ſeqq. Probatur; Quia per iniuſtitiam eiuſmodi Iudex dat cauſſam damni: quiſ-

Digitized by Google

Regulariter peccabit, & ad reſtitutionem tenebitur.

quiſque enim Ius habet ne contra Iuris ordinem vita aut bonis ſuis priuetur, & quando non iuſtè quod iuſtum eſt Iudex exequitur, iam priuato æquiparatur, ita vt non minùs, imò fortè magis peccet, & reſtituere teneatur, quàm ſi priuatus ſimile damnum intuliſſet. Procedit hæc doctrina non ſolùm quando contra Iuris ordinem Iudex venit in ſubſtantialibus, quæ enumerantur quinque, videlicet Vt Iudex ſit competens; Vt inquiſitus ſit de iuriſdictione inquirentis quoad propoſitum articulum; Vt materia talis ſit, de qua poſſit inquiri; Vt inquiſitio habeat formam; denique Vt præcedat infamia: ſed etiam quando in accidentalibus, vt docet Nauarra. Quod tamen Philippus Francus in cap. 1. De accuſationibus, in 6. explicat hoc modo, vt ordo Iuris ſubſtantialis omiſſus vitiet etiam parte tacente, ordo autem congruitatis omiſſus non vitiet, niſi parte reſiſtente & excipiente. Sed hæc diſtinctio magis externo quàm interno foro ſeruiet: in conſcientia enim Iudicem non excuſat quòd pars non excipiat.

Amplianda etiam eſt aſſertio contra Sotum, quando per leuem metum Iudex confeſſionem extorſerit. Quamuis enim grauior ſit iniuria quando per grauem metum; ſuffi it tamen per iniuriam eſſe extortam, etiamſi vel leuis vel nullus incutiatur metus. Ita idem Nauarra. Et rectè extendit Clarus ad caſum, quo blanditijs Iudex promiſſa impunitate confeſſionem impetraſſet.

Aduertendum autem, non dicere nos generatim, peccare Iudicem procedendo ſuper confeſſione extorta, ſed ſuper confeſſione à ſe contra Iuris ordinem extorta: nam vt benè Sotus, & ſuprà indicauimus, poteſt procedere Iudex, etiamſi per iniuriam proditum ſit crimen aut indicia per alios; niſi fortè ex confeſſione Sacramentali reuelatio orta ſit.

Obiect.

Obijcitur cap. Poſtquam, De accuſationibus, in 6. *Poſtquam coram eo qui contra te ſuper certis criminibus inquiſitor fuerat deputatus, eadem crimina fuiſti confeſſus, fruſtrà quò minus puniaris eo prætextu contendis quòd ſuper ijſdem non fueris anteà diffamatus, vel quòd per eumdem inquiſitorem capitula, ſuper quibus contra te volebat inquirere, tibi tradita non fuerunt.*

Reſp.

Reſpondeo, Cap. iſtud continere caſum, quo Iudex quidem peccet non præmittendo inquiſitionem de infamia, aut non exhibendo reo capitula; non tamen teneatur reſtituere, damnando ſaltem extraordinaria pœna, quia læſus confeſſione ſpontanea videtur remiſiſſe Ius ſuum: imò non ſola confeſſio, ſed etiam præſentia & patientia non reclamantis aut excipientis rei, ipſi præiudicat, vt nequeat poſtmodum allegare contra Iudicis proceſſum, ſe non fuiſſe priùs infamatum, vt dicitur ibidem cap. 2. Meminiſſe tamen oportet, longè aliud eſſe, in conſcientia Iudicem excuſari; atque aliud, in foro iudiciali reum non poſſe excipere.

Caſus quo non peccet, neque ad reſtituendum obligetur.

Secundæ partis, quo neque peccet Iudex condemnando, neque reſtitutionis debitum contrahat, exemplum eſt, Quando Iuris ordo in eo violatur, in quo Princeps poterat diſpenſare, qui omnino iubet vt procedatur, & legitimè remittit reſtitutionem reo debitam: his enim concurrentibus quamuis peccauerit Iudex extorquendo, non tamen peccat, neque tenetur procedendo ex confeſſione extorta.

Quo peccet, ſed reſtituere non teneatur.

Tertiæ partis exemplum eſt, Quando reus aliunde conuinci poterat: tunc enim ex confeſſione à ſe extorta, damnando Iudex peccat quidem, ſed non videtur debere reſtituere, quia nihilominùs reus erat aliunde conuincendus & damnandus; habet tamen nonnullam hoc difficultatem, quia cùm pœna non debeatur ante ſententiam Iudicis, non videtur iſti reo nihil deberi, ſi ei pœna contra Iuris ordinem infligatur, ad quam legitimè nondum eſt condemnatus: aliàs qui occideret criminoſum, quem legitimè poterat curare occidi à Iudice, non teneretur ad reſtitutionem. Certius itaque exemplum erit, ſi Principem legitima poteſtate faciamus tali Iudici laxare debitam reſtitutionem.

Quo non peccet, tamen teneatur.

Quartæ partis exemplum eſt ſatis frequens. Contingit enim Iudicem propter ſcandalum aut iuſſum Superioris debere vti indicio orto ex confeſſione à ſe per iniuriam extorta, & teneri nihilominùs ad reſtitutionem tamquam damni huius auctorem: quamuis enim ex officio damnare neceſſe ſit, tenetur tamen Iudex de ipſa neceſſitate, ex qua damnum ſequitur, & in quam contra officium ſuum per iniuriam reum præcipitauit, vt benè Sotus & Nauarra.

DVBIVM XXVI.

Vtrùm liceat Iudici pœnam à Lege conſtitutam augere, minuere, vel remittere?

D. Thomas quæſt. 67. art. 4.

Quando augere poſſit pœnam.

DICO PRIMO. Augere pœnam à Lege conſtitutam Iudici licet, quando eiuſmodi ſeueritate opus eſt ad vtilitatem, aut exemplum publicum. Ita Caſtro lib. 1. De Lege pœnali, cap. 6. Augebit ergo pœnam, quando ex huius rei delicto, alij multi occaſionem ſumpſerint delinquendi: tunc enim locum habet diſpoſitio L. Inter facta, §. vlt. ff. De pœnis; quæ vult exacerbari pœnas, quando multis perſonis graſſantibus exemplo fuerit opus. Sanè æquum eſt, vt eius ſupplicium ædificet ad timorem, cuius delictum præcipitis audaciæ exemplum dederit. Videndum tamen, vt benè monuit Caſtro, ne plurium ſupplicia exacerbentur quàm poſtulet exemplum.

Extendenda eſt aſſertio, vt etiam vltra modum delicti ſecundùm ſe conſiderati liceat pœnam augere, non tamen ſine proportionata ratione acceſſoria.

Limitandum eſt, ſecundùm Caſtro citatum, ne putetur Legiſlator poſſe pro temporali inſolentia pœnam Legis augere vltra meritum delicti in perpetuum, niſi fortè perpetua futura credatur ratio acceſſoria, propter quam nunc augetur; quo modo furtum, quod tempore Moyſis puniebatur redditione dupli, quadrupli, aut quintupli, tempore Salomonis videtur punitum redditione ſeptupli, & amiſſione omnium bonorum. Sic enim habemus Prouerb. 6. *Deprehenſus quoque reddet ſeptuplum, & omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet.* Eaque interpretatio eſt Lirani, quaſi propter inualeſcentem furum multitudinem Legis ibi pœna ſit aucta; quamuis aliter exponat Ianſenius, qui exiſtimat dumtaxat ſignificari, quòd fur abundè, & ſi opus ſit, impenſis omnibus facultatibus ſuis reſtituet. Quidquid ſit de hac re, certum eſt, furti pœnam multùm fuiſſe auctam, quando acceſſit pœna mortis.

Digitized by Google

Vnde occurrit quæſtio, Vtrùm Iudex aliquando poſſit pœnam mortis infligere, vbi Lex ſolùm ſtatuit mulctam pecuniariam, aut aliam morte minorem?

Reſpondeo, Probabile eſt, ex magna cauſſa, propter quam Iure naturæ liceret Magiſtratui mortem infligere, quamuis nulla Lex humana determinaſſet pœnam delicti, poſſe infligere Iudicem pœnam mortis, etiamſi Lex minorem expreſſiſſet.

Communis tamen ſententia, quam refert & ſequitur Clarus q. 83. negat iſtud Iudicem poſſe. Quæ tenenda eſt, & extendenda ad caſum, quo arbitrio Iudicis relinqueretur augere vel minuere pœnam quam Lex expreſſerit minorem morte.

At quid dicendum, quando Lex abſolutè pœnam relinquit arbitrio Iudicis, poteritne Iudex infligere pœnam mortis?

Hac de re DD. controuerſia eſt. Quidam dicunt, Poſſe, exigente aliàs delicto. Tradunt hanc ſententiam Additiones Aretini, & citant pro ea Imolam & Panormitanum, & alia quædam ſatis congrua: fauet Damhouderius Enchiridio rerum criminalium, c. 105.

Benignior tamen pars altera magis placet Iulio Claro, Tunc mortis pœnam cenſeri non permiſſam Iudici, permitti tamen exigente delicto minorem capitis diminutionem per ſeruitutem & exilium. Quod eò magis probatur, Quia Lex relinquendo arbitrio Iudicis videtur non velle puniri crimen morte; aliàs pro cura, quæ de vita hominis Legiſlatori incumbit, non abſolutè pœnam faceret arbitrariam, ſed fortè genus ſupplicij expreſſa pœna mortis. Imò neque puniet morte, ſi credimus Additionibus Clari, etiamſi ſtatutum diceret, Iudicem poſſe arbitrari vſq; ad mortem, aut quòd reus debeat puniri corporaliter arbitrio Iudicis, aut quòd in attentato crimine Iudex arbitretur pœnam. Secùs ſi dicat Lex, Iudicem arbitrio ſuo poſſe imponere quamuis pœnam, aut accedat conſenſus Principis, reſpectu cuius omnes pœnæ ſunt arbitrariæ, vt dicit Aretinus §. Et tibi caput, num. 46.

Quæri & illud hîc poſſit, Vtrùm in pecuniariis mulctis augendis, Iudicis arbitrio ſit ſtandum, quando pœna ſecundùm Legem eſt arbitraria?

Reſpondeo, Nihilominùs teneri Iudicem in pœna decernenda modum ſeruare in ſimilibus conſuetum, & proportionem ad delicta.

Dico, *In ſimilibus*; quia ſi conſuetudo in eodem crimine certam haberet pœnam, non eſſet pœna arbitraria, ſed ea ſeruanda eſſet inſtar Legis.

Quando poſſit vel non poſſit remittere pœnam.

DICO SECVNDO. Quando pœna, pro qua pars inſtat, cedit in damni vel iniuriæ reparationem, ad quam Ius habet, non poteſt eam Iudex, etiam ſupremus, remittere: quando autem ſolùm pertinet ad bonum Reipublicæ, cuius intereſt maleficia puniri, poteſt pœnam Lege ſtatutam laxare Princeps, non autem inferior Iudex. Ita hîc D. Thomas, quem ſequuntur Salonius hîc, & Caſtro lib. 2. De Lege pœnali, cap. 11.

Prior pars Probatur, Quia Iudicis eſt Ius ſuum cuique tribuere. Si tamen pars læſa irrationabiliter renuat pœnam remittere, & reus admodum vtilis ſit Reipublicæ, poterit à Iudice ſupremo, inuita parte, ea relaxari.

Secunda pars, Principem poſſe remittere, patet, Quia Princeps non ſtringitur ſuis Legibus, ita vt valida ſit eius remiſſio, etiamſi peccet forè remittendo, eò quòd non fuerit ſatis iuſta cauſſa.

Notandum, Eſſe quædam crimina, quæ ordinaria poteſtate Princeps non remittit, ſed tantùm abſoluta & extraordinaria. Talia ſunt crimen læſæ maieſtatis, violenta ſtupra, Sodomia, crimen falſæ monetæ, latrocinium, incendium, prædatio, & ſimilia. Conſuli poteſt Enchiridion rerum criminalium Damhouderij cap. 147. Obſeruandum etiam eſt, quamuis Princeps poſſit remittere pœnam Legibus ſtatutam, non tamen poſſe impunitum relinquere delictum, quatenus punitionem poſtulat Ius naturæ, quo ipſe obligatur non ſecùs ac ſubditi; alioqui incideret in comminationem illam 3. Reg. 20. *Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius.* Tunc enim cenſetetur Princeps malo conſentire, vt colligitur ex c. 20 Leuitici, *Quòd ſi neglexerit populus terræ, nec voluerit eum occidere, ſuccidam ipſum, & omnes qui conſenſerunt ei.* Similia habet cap. Facientis, diſt. 86.

Tertia pars patet, Quia inferior non diſpenſat in Lege Superioris. Videndum cap. Licet, De pœnis, adiuncta Gloſſa, quæ dicit, quando ius ſtatuit pœnam ſpiritualem aut corporalem, non poſſe eam à Iudice commutari in aliam, niſi fortè talis ſit Iudex, qui ſuper pœna diſpenſare poſſit.

Quomodo poſſit diminuere.

DICO TERTIO. Eadem ferè diminuendæ, quæ remittendæ pœnæ eſt ratio; nam diminutio quædam eſt remiſſio. Superior ergo qui poteſt remittere, poterit & diminuere; inferior Iudex non poteſt. Iuſtæ autem cauſſæ mitigandi pœnam ſunt ferè iſtæ: ætas vel grauior aut minor, paupertas, doli defectus, conſuetudo, denique ſi pœna ſtatuta per Iudicem infligi non poſſit.

Notandum, Poſt ſententiam Iudicem inferiorem non poſſe relaxare, exacerbare, vel commutare pœnam, etiamſi ea non fuiſſet Lege ſtatuta: functus enim eſt officio, iudicando benè vel malè, neque poteſt ſe ampliùs miſcere cognitioni cauſſæ: vel enim appellatur, & remittenda eſt cauſſa ad Superiorem; vel non appellatur, & tranſit ſententia in rem iudicatam. Conſulendus Panormitanus in cap. In litteris, De officio Iudicis delegati.

Exceptio tamen eſt in caſu hæreſis; cap. Vt commiſſi, De hæreticis in 6. vbi Inquiſitori permittitur poteſtas pœnam hæretici mitigandi vel mutandi, quando viderit expedire.

Notandum Secundò, Iudicem inferiorem negligendo pœnam à Lege ſtatutam, teneri quidem de damnis inde ſecutis, non tamen ſemper venire puniendum eadem pœna, vt docet Caſtro ſuprà citatus, & eſt exemplum in L. Nemo venerandi, C. De paganis.

Quæres, Vtrùm ergo peccent, aut reſtituere teneantur, qui apud Iudices intercedunt pro impunitate reorum?

Reſpondeo, Interdum poſſe grauiter peccare, & teneri tamquam cooperatores iniuſtitiæ.

Intercedentes pro reis quando excuſentur.

Excuſantur tamen Primò, Quando ex charitate ſolùm intercedunt, vt mitiget Iudex pœnam, quãtum tutâ conſcientiâ poteſt. Secundò, Quando non aduertunt, neque facilè potuerunt ſcire, eiuſmodi interceſſione futurum, vt Iudex peccet, aut aliis noceat, aut ſanè quando hoc ipſum Iudici

dici examinandum remittunt: diuerſi enim fines priuati & Iudicis faciunt vt liceat interdum priuato remiſſionem petere, quam Iudici non liceret præſtare. Tertiò, Quando mitigatione pœnæ ſperatur correctio eius qui deliquit. Quartò, Quando id faciunt vt inuidiam à ſe & odium remoueant; quomodo Epiſcopi ſolebant intercedere apud Iudices ſæculi pro hæreticis, quod ſæpè fecit D. Auguſtinus, & faciendum eſſe docet Epiſtola 54.

DVBIVM XXVII.

Vtrùm liceat Iudici aliquod munus accipere?

Munera accipere Iudices non poſſunt.

MVNERA à partibus accipere, frequenter Scripturæ Iudici prohibent, aut ſanè reprehendunt, Exodi 23. Deuteronomij 16. & 27. 1. Regum 8. & 12. Iob 15. Pſal. 15. & 26. Prouerb. 17. & 22 Iſaiæ 1. & 33. Michææ 3. Amos 2. Eccli. 46 Munera enim accipientes, peruertunt ſemitas iudicij, & vendunt pauperes; quia munera excæcant prudentes: ſubuertunt & mutant verba iuſtorum, & animam auferunt accipientium. Vnde & Lege duodecim Tabularum Iudex aut arbiter datus, qui ob rem dicendam pecuniam accepiſſe conuictus eſſet, capite puniebatur. Neque id immeritò, vt id oſtendit apud Gellium lib. 20. cap. 1 Cæcilius, cùm non debeat eius videri acerba pœna, cuius contra Iura omnia diuina & humana, perfidia iuſiurandum pecuniâ vendiderit. Leges tamen ciuiles poſtmodum Iudicem muneribus corruptum, ſtatuerunt in ciuilibus puniendum redditione quadrupli ſupra principale eius quod acceperat; redditione inquam ad vſum fiſci, non autem eius qui dediſſet. In cauſſa autem criminali, ſi ex corrupti Iudicis ſententia innocens capitis damnatus ſit, ipſe Iudex capite & bonorum proſcriptione mulctatur, aut ſanè perpetuo exilio aut aliter, pro menſura delicti. Non minor, imò maior erit culpa & pœna illius Iudicis, cui non vltrò pars obtulit, ſed qui exegit, & quadam concuſſione extorſit munera. Enchiridion rerum criminalium Damhouderij cap. 130.

Ampliationes.

Extenditur hæc inhibitio munerum ex parte finis, vt non liceat Iudici accipere, quò citiùs aut tardiùs iudicet, aut non iudicet, aut malè iudicet, aut nihil prorſus in cauſſa decernat. Ex parte accipientium, ad Officiarios, Aſſeſſores, teſtes; imò & ad eos, qui acceperint vt intercedant apud Iudicem, quando intercedere non poſſunt.

Extenditur ex parte dantium etiam ad illos principales, eorumque procuratores & aduocatos, qui putant ſe iuſtam habere cauſſam, & ideò Iudicem ſollicitant, vt pro ſe ferat ſententiam; hi enim ſaltem in foro exteriori puniuntur. Imò idem dicendum putat Graffius lib. 2. cap. 123. etiamſi certò ſciuerint ſe habere iuſtam cauſſam. In foro tamen conſcientiæ non ſunt damnandi, qui etiam munere pro ſe animum Iudicis ſollicitant, quando certò ſciunt ſe iuſtam habere cauſſam, & ſcandalum abeſt, & aliàs iuſta ſuffragatur neceſſitas.

Ex parte eius quod datur, etiam extenditur ad mutuum. Graffius ſuprà, num. 10.

Ex parte formæ & modi accipiendi, extenditur ad acceptionem ſine promiſſione Iudicis. Graffius ibidem.

Quænam poſſit Iudex accipere.

Limitatur tamen Primò, Ne ordinaria ſtipendia & honoraria Iudicibus adimantur. cap. Militare 23. q. 1.

Secundò, Præter ordinaria honoraria poteſt laicus Iudex delegatus accipere ſportulas: ordinarius autem, ſiue Eccleſiaſticus ſiue laicus, & delegatus Eccleſiaſticus, non poſſunt, quando ordinarium ſtipendium vel prouiſio ſufficit. Imò Eccleſiaſticus à reſtitutione eius quod accepit, nulla partis remiſſione excuſari poteſt; cap. Statutum, §. Si quid autem, De reſcriptis, in 6. Silueſter verbo Iudex. 1. q. 8. Habet tamen Iudex etiam ordinarius, quando cauſſa excedit centum aureos, duos in principio & totidem in fine. Silueſter ibidem.

Tertiò permittitur Iudici accipere aliquid exigui munuſculi in eſculentis aut poculentis mera liberalitate oblatum, quod paucis diebus conſumi poſſit, dicto cap. Statutum, §. Inſuper: tale erit vinum in amphoris, non in dolijs; in amphoris enim tantùm licet apud Gallos Iudicibus vinum accipere. Neque enim eſt veriſimile, re tam modica animum Iudicis mouendum, vt dicit ibi Gloſſa. Simile eſt L. Plebiſcito, De officio Præſidis: xenia enim non ſunt lucra aut munera, ff. De officio Proconſulis, L. Solent. § vlt. Vbi tamen rectè monentur Iudices, ne eiuſmodi xeniola auidiùs captent, néve per auaritiam abutantur humanitatis iſtâ indulgentiâ.

Quartò, Quando Iudex propter cauſſam ſibi commiſſam peregrè proficiſci cogitur extra ſuum domicilium, & partes non ſunt notabiliter pauperes, poteſt accipere moderatas expenſas æqualiter ſuppeditandas à partibus, dicto cap. Statutum, Gloſſa in cap. Cùm ab omni, De vita & honeſtate Clericorum; hoc enim non pertinet ad lucrum muneris, ſed ad cautelam indemnitatis.

Quintò, Non peccat pars donando munus per modum redimendæ vexationis, quia aliter iuſtitiam obtinere non poteſt, & eam ſolam obtinere intendit, non ſollicitando Iudicem vt pro ſe, ſed vt pro iuſtitia pronuntiet: imò etiam datum poterit eiuſmodi pars repetere. Graffius lib. 2. cap. 123.

Sextò, Poſt latam ſententiam quæ iam abierit in rem iudicatam, non eſt prohibitum Iudici liberale munus à parte accipere ſine vllo pacto aut ſiniſtro oculo præcedente, aut ſcandalo ſubſequente: ſolet enim contra ſic accipientes facilè in foro externo præſumi. Facit cap. 1. De Simonia. Ita Graffius ſuprà.

Septimò, Pupillus detrimentum non ſentit ex eo, quòd tutor Iudici munus dediſſe probetur. Authentica De litigatoribus.

Ceterùm ne per munera iudicia corrumpantur, optimum foret, ex publico congrua honoraria Iudicibus liberaliter ſuppeditari. Sanè dum non aliter, ſaltem munerali lege à muneribus accipiendis coërceri eos expedit. Plinius lib. 5. epiſt. vltima refert, tale ſuo tempore propoſitum fuiſſe Senatuſconſultum, quo omnes qui quid negotij haberent, iurare priùs quàm agerent, iubebantur, nihil ſe ob aduocationem cuiquam dediſſe, promiſiſſe, cauiſſe. Videndum tamen, ne

Digitized by Google

dum vitantur pericula corruptionum, incurrantur pericula periuriorum.

Alia ad iniuſtitiam Iudicis pertinentia videre licet infrà De Iuſtitia diſtributiua, Dub. 4.

CAPVT II.

De iniuſtitia Accuſatoris & Teſtis?

DVBIVM I.

Quid Accuſatio, & quænam in ea ſolemnitates Iuris?

D. Thomas quæſt. 68. art. 2. & 3.

Accuſatio quid.

ACCVSATIO eſt delatio alicuius criminis ad vindictam publicam, legitima interueniente ſubſcriptione. Ita Clarus quæſt. 12. qui teſtatur eſſe communem.

Solemnitates in ea requiſita.

Multæ in accuſatione de Iure ſunt ſolemnitates: in primis accuſator iurat, quòd non animo calumniandi reum accuſet. Aretinus De maleficiis, §. Et ad querelam, numero 4.

Secundò, Nomen ſuum ſubſcribit, aut inſcribit per ſe, aut alium quando ſcribere neſcit. L. Libellorum, ff. De accuſationibus, §. 2.

Tertiò, Hac inſcriptione ſe obligat ad probandum ſub pœna talionis, de quo infrà, Dub. 5.

Quartò, Ne inutilis ſit eiuſmodi obligatio, accuſator reo iam cuſtodiæ mancipato, etiam ipſe carceri, habita tamen dignitatis æſtimatione, ſeſe dedere debet, vbi conſiſtat, donec liquidò conſtiterit de delicto. L. vlt. C. eodem.

Quintò, Quamuis in crimine publico regulariter quilibet ſaltem ciuis (nam de extraneo controuerſiam mouent) accuſet, non tamen in crimine priuato: ibi enim is ſolus accuſat cuius intereſt, niſi crimini pœna ſit conſtituta fiſco applicanda. Publicum crimen eſt, quod directè committitur in Deum, vel Sanctos, Sacerdotes, Clericos, Eccleſiam, vel in Magiſtratum aut Gubernatorem Reipublicæ, in Cæſarem, Regem, Principem, Officialem publicum, vel in Religionem diuinam; vel quo non ſingularis quiſpiam offenditur, ſed quaſi hominum genus vniuerſum; vel quo incertæ perſonæ particulares offenduntur: de quibus videre licet Inſtit. De publicis iudiciis. Priuata ſunt reliqua. Non deſunt tamen qui moneant, de Iure Canonico omne crimen eſſe publicum. Ita Additiones Aretini. Aduertendum etiam, Iure ciuili quædam crimina, alioqui priuata, haberi vt publica, vt crimen adulterij, ſicariatus, veneficij, parricidij, vis priuata, & ſimilia, de quibus L. Non omnia, ff. De publicis iudicijs.

Publicum crimen.

Qui accuſare non poſſint?

Sextò, Quidam tamen in publicis criminibus accuſare non poſſunt, vt mulier, niſi proſequatur ſuam aut ſuorum iniuriam; aut crimina excepta ſint, qualia ſunt, hæreſis, ſacrilegium, Simonia, dilapidatio bonorum Eccleſiæ per proprium Eccleſiæ & mulieris paſtorem, crimen falſi circa teſtamentum. Accuſatus etiam prohibetur accuſare ſuum accuſatorem, poſtquam iam inter reos conſcriptus eſt. Nomine alieno nemo ad accuſandum admittitur, adeò vt etiam Syndicus & tutor nomine ſuo accuſent, quamuis ad vtilitatem vniuerſitatis & pupilli. Item non poteſt accuſare, qui expreſsè vel tacitè renuntiauit accuſationi. Item frater non admittitur ad accuſandum fratrem in grauibus, niſi proſequatur ſuam vel ſuorum iniuriam. Repellitur etiam infamis, præſertim infamia Iuris; nam de infami infamia facti dicunt eſſe in arbitrio Iudicis, velitne eius accuſationem admittere. Repellitur etiam excommunicatus, cap. Pia, De exceptionibus, in 6. Item qui iam duos habet accuſatos, ſeruus, familiaris, libertus, alumnus, miles, pupillus, furioſus, ſurdus, mutus, qui pretium acceperit accuſandi vel non accuſandi gratia, qui aliàs in accuſatione falſum teſtimonium dixerit, pauper, eiuſdem criminis ſocius, inimicus capitalis, etiam in criminibus exceptis, filius etiam emancipatus.

Septimò, Accuſatio debet in ſcripto exhiberi, aut ſaltem à Notario excipi; aliàs querela verbalis non ſufficeret. Debet autem exprimi dies & annus porrecti libelli, nomen accuſatoris & accuſati, ſpecies delicti, locus & tempus quo eſt admiſſum; in delicto autem omiſſionis non exprimitur locus.

DVBIVM II.

Vtrùm accuſare aliquando ſit præcepti?

D. Thomas q. 68. art. 1.

RESPONDEO cum D. Thoma, Tunc eſſe præcepti, quando crimen impunitum cederet in detrimentum publicum, & ſatis in iudicio probari poteſt. Si enim per teſtes probari non poſſit, non teneris accuſare, imò neque potes. Rurſum ſi probari poſſit, ſed ſolùm vergit in damnum alicuius particularis, non teneris accuſare; potes tamen, quando agis ad tuam aut tuorum ſarciendam iniuriam aut damnum.

Ex quo ſequitur, nos aliquando accuſare debere; aliquando poſſe, ſed non teneri; aliquando ne poſſe quidem. Singula explicemus.

Aliquando debere, quidam negauerunt: hanc enim ſententiam videtur ſequi Angelus verbo Accuſatio, & tribuit eam Gloſſæ in cap. Quapropter 2. q. 7. quamuis ea apertè hoc non teneat: videtur tamen apertiùs id voluiſſe alia Gloſſa in cap. Licet, De accuſationibus, quæ apertè dicit, neminem compelli accuſare. & probat ex cap. Si quem 2. quæſt. 3. Verùm ille Canon agit de non cogendo eo, vt in accuſatione pergat, quem iam pœnituerit inchoatæ accuſationis. Ceterùm quidquid ſit de propriè dicta accuſatione, ad quam regulariter in foro exteriori nemo compellitur, niſi fortè qui ex officio ſe obligauerit, vt patet L. vnica, C. Vt nemo inuitus accuſare vel agere teneatur; certum tamen eſt, vti etiam fatetur Gloſſa in dictum cap. Quapropter, denuntiare aliquando eſſe præcepti, etiam in ordine ad punitionem. Et hoc videtur voluiſſe hîc D. Thomas, qui denuntiationem ad vindictam, præcipuè vbi denuntiator etiam de teſtibus curam ſuſcipit, accuſationis nomine comprehendit. Neque enim teneor pro meo intereſſe ad mandatum Inquiſitoris delictum deferre, quod Reipublicæ non nocet. Excipio tamen caſum, quo delictum ſecundùm infrà dicenda eſt quidem contra Rempublicam, ſed paruæ noxæ: fieri enim poteſt, vt præcepto Superioris in materiam licitam cadente tenearis, quamuis non tenearis, quando præcipitur in fauorem tuum cui renuntiare valeas.

Quando accuſare ſit præcepti.

Limi-

Limitanda tamen quæ dicta ſunt, ne vera putentur, quando certò ſcitur qui peccauit priuata monitione corrigendus, & exemplum pœnæ non eſt Reipublicæ neceſſariũ pro terrore facinoroſorum hominum, aut amouendo ſcandalo, aut crimen non audiuiſti à fide dignis, aut magno tuo incommodo accuſares, cui fortè hîc & nunc non debeat præualere incommodum Reipublicæ.

Obiect. Dices, Ergo numquam tenebitur quis accuſare; quia ſi deficiat in probatione, ſemper imminet ei periculum luendi pœnam talionis.

Reſp. Reſpondeo, Non ſequi; fieri enim poteſt, vt certus ſit ſe ſufficienter probaturum; aut ſanè ſi teſtes fallant, poterit nihilominùs ipſe à pœna talionis excuſari, vt infrà dicemus. Addunt quidam ex Iureconſultis, vt Bartolus apud Angelum, ex quibuſdam Legibus quæ hîc præcipiunt, ſub pœna amittendæ hereditatis teneri heredes occiſi accuſare homicidam: ſed Lex Chriſti nihil tale præcipit, & Chriſtiani Principes non eſſe præcipiendum intellexerunt. Addunt alij, teneri nos mandante Superiore; ſed hoc non parit nouum caſum, quo abſolutè teneamur accuſare, ſed ſolùm quo ſtatim debeamus deferre, ad quod alioqui ſecundùm dicta tenebamur: quando enim non tenebamur, neque tenemur accedente præcepto Superioris, niſi in caſu ſuprà expreſſo.

Licere, Fidei eſt. Licere autẽ aliquando accuſare, Fidei eſt; neq; hoc quiſquam Catholicorum vmquam negauit, quamuis Salonius impingat iſtum errorem Angelo, qui tamen vt ſummum ſolùm dicit, neminem teneri accuſare. Diſputando quidem objicit, videri accuſatorem contrauenire præcepto Euangelico Luc. 6. *Dimittite, & dimittemini*: ſed §. 4. quò Lectorem remittit, apertè reſoluit, licere Chriſtiano accuſare pro bono communi, vt ceteri quietè viuant, ex cap. Non fruſtrà 23.q.5.vel pro ſuo intereſſe.

Porrò licere aliquando accuſare, quando tamen id non ſit præcepti, euidens in primis eſt, quando quis agit ſolùm ad ſuum intereſſe, cuius quidem remittendi habeat poteſtatem, non neceſſitatem.

Secundò, Quando vertitur quidem cauſſa communis boni, ſed damnum eſt exiguum, aut ſanè per incommodum quod ſubire deberet accuſator, excuſatur ſi velit.

Tertiò, Quando crimina publicè nota ſunt: ſi enim Iudici ſunt nota, neque accuſare, neque denuntiare teneris; ſi ignota, ſufficit denuntiare.

Quæres, Vtrùm poſſit quis criminoſo iurare, quòd eum non ſit accuſaturus?

Reſpondeo, In caſu quo tenetur accuſare, iuramentum tamquam de re illicita non eſſet licitum, imò nec obligaret. Secùs dicendum, quando non teneretur accuſare: neque tamen, ante commiſſum crimen etiam tunc licita erunt eiuſmodi pacta vel iuramenta de non accuſando, vt ex cap. Quemadmodum, De iureiurando, benè Silueſter verbo Accuſatio, num. 6. Crimine enim nondum admiſſo, talia pacta præſtant materiam peccandi, & fouent nequitiam. Deinde in præterito ſciri poteſt, vtrùm ſperanda ſit emendatio, non item in futuro crimine.

DVBIVM III.

Vtrùm poſſimus accuſare priuatim priùs non monitum?

Prima opinio. QVOD non ſolùm denuntiationem Euangelicam, ſed etiam iudicialem accuſationem debeat præcedere monitio, multi DD. ſenſerunt, quibus adſtipulatur Durandus in 4. diſt. 19. ſub finem, Silueſter verbo Accuſatio, num. 3. Pro his facit Primò, Quòd ordo Legis naturæ & Euangelicæ Matth. 18. præſcriptus, vt priùs ſecretè frater moneatur quàm deferatur Eccleſiæ, non minùs locum habeat in accuſatione, quàm in fraterna denuntiatione. Secundò, Quòd omnia Iura quæ allegantur pro oppoſita ſententia, ſatis apertè loquantur de ſolo foro contentioſo.

Secunda opinio. Altera opinio habet, Non debere præcedere monitionem ante accuſationem. Angelus eodem, n.1. Pro hac eſt textus c. Qualiter 2. De accuſationibus. *Sicut accuſationem legitima debet præcedere inſcriptio, & ſic denuntiationem charitatiua monitio, & inquiſitionem clamoſa inſinuatio præuenire.* Neque eſt (inquiunt ſententiæ huius auctores) veriſimile, Pontificem ſolùm loqui de eo quod forum cauſſarum poſtulet, ſed etiam reſpicere ad conſcientiam. Fauet item ratio: Syndicus poteſt accuſare ante priuatam monitionem, imò in officium ſuum peccaret ſi moneret; moniti enim rei ſe ſubducerent, & incorrecti manerent ac impuniti; ergo etiam priuati: præceptum enim naturale & Euangelicum non minùs ligat Officiarios.

Tertia & verior ſententia. Tertia ſententia diſtinguit: quando enim accuſatio & punitio delicti expedit Reipublicæ fortè vt ſcandalum tollatur, aut vt certius periculum auertatur quod Reipub. inde timetur, aut vt neceſſarium exemplum ſtatuatur, etiam in caſu quo per pœnitentiam correctus eſſet reus, vult hæc opinio licere procedere ad accuſandum ſine præuia monitione; ſecùs quando crimen tale eſt, vt de eo non eſſet accuſandus quem priuatim pœniteret, & cuius ſperaretur per monitionẽ emendatio. Silueſter eodem num. 3. Rodriquez tractatu Iudiciali c. 4.

Aſſertio. Hæc Tertia ſententia videtur verior; Ratio enim pro ea, eſt manifeſta: Si enim etiàm obtenta fratris correctione ſit nihilominùs deferendus, poteris etiam eumdem nõ monitum deferre; monitio enim quæ ſoli conducit emendationi, non magis retardat accuſationem quàm finis eius, cùm omnis retardatio eſſet propter finem illum emendationis. Quando autem emendatio delinquentis faceret accuſationẽ illicitam, emendabilis non eſt accuſabilis: ſi enim minori ſuo incommodo cum æquali publico bono & ſine aliorum incommodo poſſit emendari, charitas ſuadet ne accuſatum eas. Si tamen ſecùs feceris, non peccas contra iuſtitiam, modò aliàs ſufficienter infamatus ſit reus.

DVBIVM IV.

Vtrùm Accuſator poſſit deſiſtere ab accuſatione inchoata?

RESPONDEO, Aliquando poſſe, aliquando autem ſine vitio tergiuerſationis non

poſſe. Vtrumque expreſſum eſt cap. Si quem pœnituerit 2.quæſt.3.

Quando accuſator poſſit deſiſtere.

Poteſt deſeri accuſatio Primò, Quando qui bona fide accuſauit, in progreſſu aduertit ſe fuiſſe deceptum. D. Thomas 78. art.3. ad 3. Secundò, Quando vera quidem ſunt crimina quæ obiecit, ſed teſtes ipſum deſerunt qui accuſauit, aut fraude ſui aduocati exiſtimauit in iudicio probari poſſe quod non poteſt. Tertiò, Qui pro ſuo intereſſe agebat, poteſt deſiſtere à Iuris ſui vſu quando voluerit. Quartò, Qui deſiſtit auctoritate Principis, dicto cap. Si quem, §. Si quis. Eadem ratio, ſi repellatur accuſatio à Iudice: quamuis inter Principem & Iudicem hoc interſit, quòd Princeps de Iure ex plenitudine poteſtatis accuſationem impediat inchoandam, & ſiſtat etiam inchoatam; Iudex autem inferior ſolùm ex [illegible] refutare poſſit inchoandam, non autem ſuſpendere ſemel admiſſam. Aliàs regulare eſt, quòd qui præter abolitionem deſiſtit à cauſſa publici criminis, puniatur; de quo videre licet C. Ad Senatuſconſultum Turpillianum, Angelum, Aretinum De maleficiis, §. Et ad querelam, numero 66. Monet tamen Silueſter verbo Accuſatio, numero 7. etiam in caſibus quibus deſiſtens per Leges punitur, poſſe accuſatorem in foro conſcientiæ, deſiſtere ex charitate, modò non deſiſtat ex aliqua colluſione, aut accepto munere. Patet cap. 1. De colluſione detegenda, vbi pleniùs de hac materia tractat Gloſſa.

DVBIVM V.

Vtrùm Accuſator qui in probatione defecerit, ſemper teneatur ad pœnam talionis?

D. Thomas art. 4.

Dico primo. Legibus conſtitutum olim fuit, vt accuſator non probans, eam pœnam luat qua punitus fuiſſet reus. L. 2. C. De exhibendis reis; cauſſa 2.quæſt.3.cap.2. *Calumniator ſi in accuſatione defecerit, talionem recipiat*. Idem dicitur cap. ſequenti. Quod etiam locum habere in accuſatore non inſcripto, docet Iulius Clarus quæſt.12.numero 18.

Dico secvndo. Etiam ſtante hac Lege talionis, quidam euentus excipiendi ſunt. Primò, Vir accuſans vxorem adulterij coram Iudice Eccleſiaſtico, & agens ad pœnam ſeparationis, non ſeparatur ab vxore, etiamſi in probatione defecerit; quia ſic deficiens fortè intentionis ſuæ conſequeretur effectum. Si tamen coram Iudice ſæculari agat ad pœnam Legalem, inſcribitur ad pœnam talionis, ſi defecerit, vt apertè dicitur cap. Tuæ, De procuratoribus. Secundò, Quando pœnæ accuſator non eſt capax, vt ſi Subdiaconus accuſet Diaconum, qui conuictus erat degradandus; tunc enim deficiens Subdiaconus, non degradatur à Diaconatu, quem nondum habet, ſed ſpe eius conſequendi priuatur, & quod deeſt pœnæ, alia pœna ſuppletur. Ita ſtatuitur cap. 3. cauſſa 5. quæſt.6. Tertiò, Quando crimen opponitur ſolùm per modum exceptionis, cap. Super his, De accuſationibus: agitur enim de crimine, ſed non criminaliter; imò neque ad pœnam, ſed ſolùm vt alter ab accuſatione vel teſtimonio repellatur. Quartò, Quando crimen eſt priuatum, cui DD. accommodare ſolent textum cap. Si quem, ſuprà citati. Vbi enim quaſi in gratiam priuati pœna arbitrio Iudicis erat inferenda, non autem Lege præſcripta, non mirum, ſi rigidè non exigatur à deficiente accuſatore pœna talionis, cùm in talibus non parum etiam valeat remiſſio priuata; Turrecremata in cap. Calumniator 2.q.3. Quintò, Quando accuſator, quamuis non plenè, aliquo tamen modo probat: tunc enim non pœna talionis, ſed mitiori punitur, vt dicit idem Turrecremata.

Dico tertio. Lex talionis contra accuſatorem deficientem hodie vix in vſu eſt. Quamuis enim ſatis æqua ſit, ideoque etiam diuina Lege comprobata, Deuteronom. 19. habuit tamen iſte rigor ſua incommoda, quæ videre ex parte licet apud Gellium lib. 20. cap. 1. vnde meritò mitius aliquid ſuaſit Lex Chriſti Matth. 5. *Audiſtis quia dictum eſt, Oculum pro oculo*, &c. & iam Iuſtiniani temporibus Iure Prætorio contra Leges XII. Tabularum, talio abrogata eſt Inſtitut. De iniuriis, §. Pœna. Teſtatur tamen Sotus lib. 5.q.5. art. 4. quibuſdam locis adhuc ſeruari contra eum qui deprehenſus fuerit falſum teſtimonium ex malitia excogitaſſe in cauſſa criminali, ſi innocens occiſus fuerit.

DVBIVM VI.

Quinam in Iudicijs reijciantur à ferendo teſtimonio?

D. Thomas quæſt. 70 art. 3.

Respondet D. Thomas, A teſtimonio ferendo quempiam poſſe repelli vel propter culpam, vt infames, infideles, & qui publico crimine rei ſunt; vel etiam ſine culpa, propter defectum intellectus, vt pueri & amentes; aut propter incertitudinem & ſuſpicionem, quæ oriatur ex parte affectus, quo modo excluduntur inimici; aut coniuncti, vt conſanguinei & domeſtici; vel propter conditionem ſuſpectam, vt pauperes, ſerui, & quibus facilè imperari poteſt. Omnia iſta reuocantur ad vnum, vt ij ſoli & omnes repellantur, quibus deeſt auctoritas ad faciendam fidem: deeſſe autem ferè contingit ſequentibus modis. Primo, Quia veritatem ignorant, quales Iure naturæ repudiantur. Secundo, Quia quamuis ſciant, præſumuntur tamen contra eam dicturi; quo modo propter naturalem inconſtantiam mulier repellitur. Tertio arcentur ſuſpecti propter culpam præcedentem, præſertim per iurij. Quarto, Suſpecti propter affectum prauum contra partem; quo modo repelluntur inimici. Quinto, Suſpecti propter affectum bonum erga partem; quomodo repelluntur ſanguine aut cõiugio coniuncti, aut ſingulari amicitia & familiaritate, affines, domeſtici. Sexto, Suſpecti propter amorem ſui; quomodo in propria cauſſa nemo teſtatur. Septimo, Suſpecti propter ſpem; quomodo pauper reijcitur. Octauo, Suſpecti propter timorem, quomodo reijcitur ſeruus. Nono arcentur laici à teſtificatione contra Clericos in cauſſa criminali, etiamſi accuſare eos poſſint, quando ſuam aut ſuorum iniuriam proſequuntur. Decimo arcetur qui teſtimonium proferre non poteſt.

Teſtes eſſe non poſſunt impuberes.

De Primo dicendum, Impuberes non poſſe eſſe teſtes, ne quidem in ciuilibus, L. Teſtium fides, §. Lege Iulia, ff. De teſtibus. Poteſt tamẽ pubes teſtari de eo quod accidit quando erat pubertati proximus, aut quando per ætatem rem de qua agitur, potuit intelligere. In criminali cauſſa non teſtatur

Digitized by Google

ſtatur puber minor viginti annis, L. In teſtimonium, ff. eodem; aut ſanè eius teſtimonium non ſufficit ad condemnationem, quamuis faciat ad aliquod indicium, ſaltem quando fuerit examinatus ex officio Iudicis: minoris enim eſſe ponderis, quando examinatus eſt ad petitionem partis, tradit Aretinus §. Qui Iudex, numero 5. Vbi nota ex Claro quæſt. 24. eum qui repellitur in ciuilibus, multo magis à teſtimonio repelli in criminalibus, non contrà. Non poteſt etiam teſtis eſſe qui mentis non fuerit compos, niſi fortè in melioribus interuallis. Siluester verbo Teſtis, quæſt. 1.

Mulieres. De Secundo; Vbi criminaliter agitur de crimine, non admittitur mulier: cauſſa 33 q. 5. cap. Mulierem, & cap. Forus, De verborum ſignificatione. De Iure tamen ciuili, antequam aliter ſtatueretur Iure Canonico, promiſcuè ad teſtificandum mulier admittebatur, etiam in criminalibus. Quando de crimine agitur ciuiliter, aut in modum inquiſitionis & exceptionis, etiam Iure Canonico mulier toleratur. Gloſſa in cap. Quoniam, De teſtibus. Idem iudicium, quando alias cauſſa fuerit ciuilis; quo modo accipiendus erit textus cap. Tam litteris, eodem, & ſi quis alius Canon mulieris teſtimonium admittat.

Infames. Periuri. Socij criminis. De Tertio; Infames repelluntur per L. 3. ff. eodem. Periuri per L. Nullum penitus, C. eod. Socij criminis per cap. Veniens, Extra. eodem. Contra Simoniacum tamen admittitur ſocius qui non participauit de pretio, quando ciuiliter agitur, cap. 1. eodem, in 6. Repelluntur pari ratione quicumque ſimili morbo laborant, cap. Perſonas, eodem.

Infideles contra fideles. Infidelis contra fidelem, cap. Si hæreticus 2. quæſt. 7. Fidelis tamen teſtatur contra infidelem; nam priuilegium quod Iudæi habebant à quibuſdam Principibus, vt contra eos Chriſtiani teſtari non poſſent, reprobatur Clementina 1. eodem.

Criminoſi. De criminoſis eſt textus cap. Teſtimonium, Extra. eodem. Sed benè monet Clarus ſuprà citatus numero 16. procedere de eo qui continuat vel frequentat crimen; aliàs ſi ſemel dumtaxat admiſerit, etiamſi correctus non ſit, non repelli in foro ciuili, ſed ſolùm Eccleſiaſtico, vbi demum admittitur, quando ſcitur emendatus. Regulare nihilominùs hoc eſt, vt etiam acta pœnitentia ſemel in iudicio conuictus per accuſatorem, repellatur in criminalibus. Reiectitiis teſtibus annumerandum eſſe etiam eum, qui iam criminaliter accuſatus eſt, habemus cap. vltimo, eodem.

Inimici rei. De Quarto; Repellitur capitalis inimicus rei, ne contra eum teſtetur: ſecùs dicendum de leuiter inimico. Repellitur inquam etiam in caſibus exceptis, cap. Per tuas, De Simonia. Monet Clarus quæſt. illa 24 etiam poſt reconciliationem numquam eum integrum poſſe eſſe teſtem, qui aliquando fuerit capitalis inimicus. Alias ampliationes vide in Additionibus eiuſdem Clari.

Domeſtici. De Quinto; L. 2. C. De teſtibus, & cap. In litteris, eodem, domeſtici teſtimonij fides reprobatur. Limitat Graffius lib. 2. cap. 136. Niſi præſens pars adſit, contra quam producitur teſtis, & taceat. Secundò, In famulo non habente ſalarium, vel qui iam deſijt eſſe domeſticus. Tertiò, Si de eius rei probatione agatur, quæ meliùs per domeſticos quàm per alios ſcitur. Quartò, Si quis agat pro ſola ſua defenſione: is enim poterit in teſtimonium ſuæ innocentiæ domeſticos adducere. Denique, Si agatur de domeſtico Epiſcopi. Aduocatus etiam aut procurator in cauſſa principali non admittitur in teſtem in cauſſa appellationis, cap. Romana, De teſtibus, in 6. Parentes etiam & liberi aduerſus ſe inuicem teſtari prohibentur L. Parentes, C. eod. vbi non ſolùm ea ratio eſt, quòd ipſorum vacillet fides, ſed etiam quòd non deceat, contra ſeſe inuicem venire, quos ita natura coniunxit. Item pro ſe mutuò ijdem non teſtificantur, propter ſuſpectum affectum, cap. Super eo, eodem. Excipienda tamen eſt cauſſa matrimonij ſiue contrahendi ſiue diſiungendi, vbi rectiùs parentes aut cognati quàm extranei adhibentur, vtpote qui meliùs genealogiam ſuam norint & curent. Frater pro fratre teſtari interdum poteſt, ſi credimus Gloſſę in cap. Inſinuante, De officio delegati, & contra fratrem, vt patet in crimine hæreſis, cap. Litteras, De præſumptionibus. Regulariter nihilominùs conſanguinei & affines, quamuis examinari poſſent ad probandam rei innocentiam, plenæ tamen fidei teſtes vix eſſe poſſunt.

De Sexto; In re propria dicendi teſtimonij facultas adimitur L. Omnibus, C. De teſtibus. Membrum tamen Vniuerſitatis aut Collegij poteſt adhiberi in teſtem in cauſſa Vniuerſitatis aut Collegij: quod enim Vniuerſitatis eſt, non eſt ſingulorum, vt dicitur L. 7. ff. Quod cuiuſcumque Vniuerſitatis nomine, &c. Teſtari etiam poteſt Prælatus aut Clericus pro Eccleſia ſua, modò non ſit peculiariter ipſe conſtitutus in cauſſa ad agendum & reſpondendum, cap. Inſuper, De teſtibus.

De Septimo; Pauper reijcitur, niſi ſit perſona honeſta, bonæ conditionis & famæ; aliàs ſpe augendæ fortunæ cenſetur à parte facilè poſſe corrumpi. Silueſter verbo Teſtis q. 1. num. 6. *Pauperes.*

De Octauo; Reijcitur ſeruus per L. Si teſtis, C. eodem; imò nullus eorum pro quopiam rectè teſtabitur, qui eius mandato ad teſtandum adigi poterat. *Serui.*

De Nono; Non tantùm laicus à teſtimonio contra Clericum in criminalibus regulariter reijcitur cap. De cetero, eodem; ſed etiam Clericus contra laicum cap. Sicut 2. quæſt. 7. quòd eorum vt conuerſatio, ita & controuerſiæ debeant eſſe diſtinctæ. Illud tamen moderatum reperitur apud Clarum ſuprà num. 8.

De Decimo & Poſtremo; Mutus arcetur, niſi per litteras aut ſigna infallibilia loqui poſſit. Additiones ad eamdem quæſt. Clari.

Ceterùm edictum de teſtibus eſt prohibitorium, atque adeò quicumque Lege non prohibetur teſtari, cenſendus eſt ad teſtimonium admitti, Lege 1. ff. De teſtibus.

DVBIVM VII.

Vtrùm ſemper ſufficiat duorum aut trium teſtimonium?

D. Thomas quæſt. 70. art. 2.

NEMINEM poſſe ad teſtimonium vnius damnari, niſi fortè in cauſſa ciuili & parui momenti, diximus ſuperiori Capite, Dubio 14. Hìc propriè quærimus, Vtrùm ſemper duo teſtes ſufficiant?

Iure naturæ duo teſtes ſufficiunt. Vbi certum in primis eſt, niſi Lex poſitiua plures requirat, ſiſtendo in Iure naturæ, poſſe ſemper duos

duos ſufficere: aliàs contra Legem naturæ fuiſſet Lex illa Dei, *In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum*, ſi accipiatur poſitiuè, hoc eſt, vt ad duorum aut trium teſtimonium Iudex debeat cauſſam decidere; quomodo accipi poſſe patet Ioannis 8. *In Lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt*. Item ex cap. 10. ad Hebræos, *Irritam quis faciens Legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur*. Denique idem patet cap. Cùm eſſes, De teſtamentis. Plures ergo quàm duo teſtes requiruntur Iure poſitiuo.

Iure ciuili quãdo plures requirantur.

In primis Iure ciuili in teſtamentis requiruntur ſeptem, vt diximus quando De teſtamentis. In donatione cauſſa mortis requiruntur quinque. Item quando debitor chirographo obligatus agit vt probet ſolutionem de qua ſcriptum non habet, opus eſt quinque teſtibus, L. Teſtium C. De teſtibus. Ad damnationem Cardinalis Epiſcopi requiruntur, aut potiùs olim requirebantur ſeptuaginta duo; Cardinalis autem Preſbyteri, quadraginta quatuor; Diaconi verò Cardinalis, viginti ſeptem, cap. Præſul 2. quæſt. 4. Ex Siluestro Papa.

Illud notandum, Quando requiruntur plures ad aliquam probationem complendam teſtes, debere eos eſſe conteſtes, ita vt ſecundùm principales facti circumſtantias idem teſtentur, puta de tempore, loco, & perſonis; alioqui ineſſicaces ſunt & ſingulares, non ſecùs ac ſi de diuerſis factis teſtarentur, vt probari poteſt ex cap. Licet cauſſam, De probationibus, & cap. Bonæ, De electione. Non minuit tamen fidem teſtis ſingularitas, quæ prouenit ex parte ſubiecti, quòd verbi gratia vnus tempus exprimat, alter autem dicat ſe temporis non meminiſſe, vt docet hîc D. Thomas; aut vnus probet de principio actionis controuerſæ, alter de fine, vt monent Additiones Clari q. 53. item neque illa quæ eſt in circumſtantiis parum ad rem pertinentibus, vtpote quòd tempus fuit pluuium aut ſerenum, & ſimilia quæ vix obſeruari ſolent. Item ſecundùm quoſdam, neque quando agitur non de probando delicto in vno aliquo ſingulari actu, ſed in genere, verbi gratia quòd iſte ſit hæreticus: nam licet vnus teſtis dicat ſe audiuiſſe vnam hæreſim proferentem Bruxellæ, alter aliam Louanij, non tamen ſunt ſingulares, ſed verè conteſtes, vt refert Clarus ſuprà. Sed verius eſt, ad damnationem tales non ſufficere ſine conteſtibus de eodem actu, vt ipſe Clarus ibidem ſentit, aut ſaltem de eadem hæreſi, quamuis diuerſo loco & tempore prolata. Imò verius exiſtimo, quòd opus ſit, eſſe conteſtes de eodem actu. Oppoſitum tamen tenet in Additionibus ſuis Baiardus, præſertim in hoc crimine hæreſis: cui iſtud libenter conceſſerimus, eiuſmodi probationem, quamuis non ſit plena, eſſe tamen plus quàm ſemiplenam, cùm teſtes ſibi mutuò indicium addant, & ſinguli ad ſemiplenam ſufficiant, modò iurati de ipſo facto deponant, omniſque ſint exceptione maiores.

Addunt, ſingularitatem teſtis reo non obeſſe, quando is teſtis eſt fiſci, qui pro ipſo reo deponit. Vtrùm autem ſingularitas teſtis non obſit, quando plena fides ſit Iudici, aut tanta teſtis eſt auctoritas, puta ſi ſit ipſe Princeps, vt facilè compenſetur quod deeſt in conteſte, videri poteſt apud eumdem Clarum cum Additionibus. Verius videtur, quando de modico agitur præiudicio, per auctoritatem teſtis poſſe vitium ſingularitatis compenſari; quando de graui, non poſſe. Crederetur tamen Principi, ſi dicat ſibi per teſtes coram ſe auditos conſtare, aut eſſe notorium; eiuſmodi enim aſſertio in Principe plus operatur, quàm ſi vidiſſe ſe dicat. Econtrà euenit in homine priuato: plus enim operatur, ſi dicat ſe vidiſſe, quàm ſi dicat ſe duos audiuiſſe id ſe vidiſſe teſtantes.

Quæres, Quid ſi varient teſtes pro eadem parte producti, quibus ſtandum erit?

Reſpondeo, Illis qui maioris æſtimationis & honeſtatis extiterint: ſi pares in æſtimatione & honeſtate ſint, iis ſtandum qui numero præualent; quod etiam ſeruandum in teſtibus hinc inde productis, vt patet cap. In noſtra, De teſtibus. Si tamen per omnia pares ſint, pro reo erit pronuntiandum, cap. Ex litteris, De probationibus, niſi fortè actor agat pro fauorabili cauſſa, pro libertate, pro matrimonio, pro dote, pro teſtamento: hos enim quatuor caſus excipit Gloſſa in dictum cap. In noſtra.

DVBIVM VIII.

Vtrùm ſemper requiſitus à Iudice debeat ferrè teſtimonium?

D. Thomas quæſt. 70. art. 1.

Legitimè requiſitus tenetur teſtari.

RESPONDEO cum D. Thoma, Si quis legitimè à ſuo Iudice requiratur in eo quod ſatis manifeſtum eſt, & de quo infamia præceſſit, debere eum teſtari. Adde cum Silueſtro, aut in eo quod ſemiplenè probatum fuerit. Secùs ſi requiratur eius teſtimonium de occultis, aut de quibus non præceſſit infamia, aut de ſecreto ſibi commiſſo, quod non cedit in damnum aliorum, aut non à ſuo Iudice, niſi fortè pro reo teſtari poſſit, qui aliàs immeritò periclitaretur: ſed hoc non debet Iudici, ſed reo, adeò vt etiam non poſtulante Iudice teſtari debeat, & conuenienti quo poteſt modo in eiuſmodi euentum indicata veritate reo ſubuenire. Quo fit, vt accuſatore periclitante, qui ſe ſponte in illud diſcrimen coniecit, à non ſuo Iudice interrogatus teſtis veritatem celare poſſit.

Circa hanc doctrinam Notandum Primò, Teſtem interrogatum contra Iuris ordinem, aliquando nihilominùs teneri veritatem manifeſtare, quando nimirum manifeſtatio ad liberandum reum neceſſaria aliunde ex charitate ei incumberet; aliquando autem non teneri quidem veritatem indicare, poſſe tamen ſi velit, quando nimirum libera ei eſſet denuntiatio, ſecundùm ea quæ diximus De accuſatore; aliquando autem teneri celare, quando nimirum ea cederet in damnum tertij inordinatum: item quando omnino occultum eſt crimen, etiamſi Iudex etiam de occulto interroget; Ius enim excipit occulta in Iudicis interrogatione: ideoque dicere poteſt teſtis, ſe nihil ſcire; verè enim reſpondebit ad interrogationem, prout Iure reſtricta eſt. Ita Sotus contra quoſdam recentiores, De ſecreto, membro 3. quæſt. 3. concluſ. 4.

Sed quæſtionem mouet idem Sotus, Vtrùm poſſit dicere, ſe non audiuiſſe, ſi ſub ſecreto audiuit, eamque in ambiguo relinquit.

Reſpondeo, Dici poteſt, quamuis fortè neſcire verius ſe dicat quàm non audiuiſſe, habeatque dum neſciendi voce vtitur Chriſti Domini exemplum, dicentis ſe neſcire diem iudicij: poſſe tamen

Digitized by Google

tamen ſine mendacio eum dicere, ſe non audiuiſſe, commoda aliqua mentali reſtrictione, verbi gratia, intelligendo ſe non audiuiſſe per auditum vt propaletur; ſimili enim modo per ſenſum myſticum ſolamente intentum excuſatur Raphael Tobiæ 5. quando ſe Azariam eſſe dicit Ananiæ magni filium.

Notandum Secundò, Quando impunitas ſceleris, quæ ex omiſſo teſtimonio ſequeretur, cederet in peculiare damnum Reipublicæ, etiam non legitimè interrogatum poſſe, imò ſubinde debere teſtificari pro accuſatore. Idem dicendum, ſi accuſator debuerit accuſare; tunc enim pro eo, ne graue damnum iniuſtè patiatur, aliquando æquum erit, teſtimonium ferre: quod maximè locum habebit, quando honos eiuſmodi accuſatoris Reipublicæ fortè neceſſarius id poſtularet.

Notandum Tertiò, Vt cenſeatur teſtis interrogari ſecundùm Iuris ordinem, non eſſe opus quòd accuſatio in conſcientia fuerit iuſta, ſed ſatis eſſe, quòd iuſta fuerit in foro exteriori, vt docet Salonius.

Notandum Quartò, In cauſſis ciuilibus non teneri quem ex iuſtitia, imò neque ex charitate vltrò teſtimonium ferre, quando non agitur de vitando iniuſto damno magni momenti; imò etiamſi agatur de vitandō magno damno: diſpicere tamen oportet, vtrùm alia ratione vitari nequeat; rurſum vtrùm non maius ſit quod reus incurret in fama, ſi crimen prodideris, vt rectè monuit Nauarrus in cap. Inter verba 11. quæſt. 3. concluſ. 6. corol. 66. numero 407.

Qui non teneantur teſtificari. Notandum Quintò, Quoſdam non teneri teſtificari, etiam vbi alij tenerentur. Clericus enim, maximè Sacris initiatus, non poteſt compelli vt teſtimonium ferat in cauſſa ſanguinis. D. Thomas hîc ad 3. Silueſter verbo Teſtis, q. 8. Conſanguinei, præſertim pater & filius, coniuges & affines, pro ratione cauſſæ ſeu damni quod impendet, & varij gradus coniunctionis, excuſantur à ferendo contra ſe mutuo teſtimonio. Nauarrus ſuprà numero 412. & ſeqq. Salonius hoc articulo. Sunt tamen quædam crimina excepta, in quibus non excuſantur, vt hæreſis, de qua ſatis id expreſſit ſacra Scriptura, Exodi 32. & Deuteronomij 13. proditio patriæ, aut Principis, & ſimilia.

Notandum Sextò, Eum qui ſuſceperit conſcientiam alicuius ſecreti promiſſo ſilentio, non poſſe illud Iudici reuelare, quando ſolùm agitur ad punitionem rei, etiamſi remota illa promiſſione aut fide teneretur ad idem teſtificandum; quidquid hac de re dicat Sotus ſuprà, membro 2. concluſ. vlt. quæſt. 7. Nam vt rectiùs Nauarrus ſuprà citato corollario, numero 408. quando duæ Leges contrariæ concurrunt, affirmatiua cedit negatiuæ, & generalis ſpeciali: eſſe autem obediendum Superiori, affirmatiuum & generale eſt, vt meritò cedat alteri Legi de non reuelando commiſſo ſecreto.

Dices ex Panormitano in cap. Qualiter, De accuſationibus, Quando promiſit aut iurauit ſilentium, vel cogitauit ſe à Iudice de hoc poſſe interrogari, & fuit temerarium iuramentum, adeoque non obligat, argumentum ex cap. Intimauit, De teſtibus; vel non cogitauit de hoc caſu quo Iudex interrogaret, adeoq; is iuramento non cōprehendetur, argumento ex cap. 1. De iureiurando in 6.

Reſpondeo; Promittens abſolutè intelligendus eſt de modo Iure poſſibili, itaque eiuſmodi argumentum petit principium, ſi probare inde velis propoſitum: ſupponis enim illicitum eſſe negare teſtimonium de eo quod ſecretò acceperis; cap. autem Intimauit, de eo loquitur, qui fouet cauſſam iniquam, promittendo quòd contra eam non teſtabitur. Imò non malè ibi monet Gloſſa ex cap. Infames 3. quæſt. 7. Iudicem ſemper debere eos compellere ad ferendum teſtimonium, qui in fraudem legitimarum probationum iurarunt non teſtari; præſumitur enim iniquam cauſſam fouere: & experiri in ſe debet Iudicis auctoritatem eluſam, qui voluit ſubtrahere copiam probationis aduerſario ſuo. *Secreta quando reuelanda.* Non excuſatur etiam à ferēdo teſtimonio prætextu ſuſcepti ſecreti, quando quod ſecretò intellexerit tale eſt, vt mox vbi ad notitiam venerit debeat indicare, vt ſi vergat in pernicem ſpiritualem vel corporalem multitudinis, vel graue damnum particularis; vel ſanè vniuerſim ſi tale ſit, vt etiam non interrogatus teneretur indicare teſtando vel denuntiando: tunc enim etiamſi iuraſſet non reuelare, non ſolùm poterit à Iudice requiſitus, ſed etiam non requiſitus tenebitur ſponte ſua reuelare; quia vt habet Regula Iuris in 6. non eſt obligatoriùm contra bonos mores præſtitum iuramentum; & vt hîc D. Thomas, non poteſt quis obligari vt violet fidem quam alteri iam priùs debet. Adde, quòd etiamſi tamen ipſius teſtis interſit Iudici innoteſcere delictum, poterit aliquando reuelare, non obſtante promiſſione ſilentij; quia ſecretum fortè cum tanto ſuo incommodo non tenebatur ſeruare, niſi etiam hoc promiſiſſet quòd cum eiuſmodi incommodo celaret. Sanè ſi eo tempore quo ſilentium promittebat, non præuidit incommodum tantum ſibi ſecuturum, quo pręuiſo non erat promiſſurus; etiamſi iuramento promiſiſſet, non tenebitur celare. Ita ferè ex communi Molina De iuſtitia, tract. 2. diſp. 272.

At quæres, Quid ſi dubium ſit, vtrùm ſecretum quod intellexi ſub fide ſilentij, ſit futurum in alicuius præiudicium, & Iudex præcipiat reuelari, debeóne reuelare?

Reſpondeo, Debere, quia in dubijs præſumitur pro Superiori, & illi obediendum regulariter, vt docet Silueſter verbo Cōfeſſio, vlt. §. vlt. Poteſt etiam hîc conſiderari, quòd in pari dubio innocenti potiùs fauendum ſit. Credo tamen, verum eſſe, quòd quando ſolùm conſideratur priuatio libertatis in teſte, non teneatur reſpondere ſi dubium ſit, an legitimè Iudex interroget, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. Similiter quando ſolùm agitur de damnatione rei; quia in dubio reo fauendum eſt, vt habet Regula Iuris, & de teſte ita habet communior opinio, quam ſequitur Salonius quæſt. 69. art. 2. controuerſ. 10. concluſ. 3. Eſt tamen in contraria Paludanus diſt. 19. quæſt. 4.

Quæres iterùm, Quid ſi quis ſecretum audiuerit ab eo qui diſertè non eſt ſtipulatus ſilentium, tenebitúrne is Iudici interroganti legitimè iſtud aperire.

Reſpondeo, Secreti reuelationem ſine ſtipulatione aut promiſſione ſilentij, aliquando nihilominùs implicitam habere eiuſmodi ſtipulationem, quando nimirum facilè intelligitur ex modo reuelandi, eo animo aperiri, vt tamquam ſecretum apud te deponatur. Quo caſu omnino idem dicen-

dicendum, ac ſi expreſſa interceſſiſſet ſtipulatio. Quare benè docet Nauarrus ſuprà, aduocatum non poſſe contra reum teſtari de eo quod ipſi tamquam aduocato ſuo communicauit, niſi aliunde illud nouerit.

Scotus in 4. diſtinct. 21. docet, hoc caſu non poſſe priuato reuelari, quod ita ſecretò acceptum fuerit. Verùm iſtud exiſtimarim locum quoque habere poſſe, vbi ne quidem implicita ſubeſſet ſilentij ſtipulatio: nam etiam ſecreti ratio per ſe hoc poſtulat, ne temerè reueletur, quamuis ne Iudici ritè interroganti reuelari debeat, præſertim poſt ſemiplenam probationem, ea ſola non ſufficiat, ſine lege ſilentij ſaltem implicita.

Ceterùm quando ſecretum noſti ſolùm ex confeſſione Sacramentali, non potes reuelare interroganti Iudici id quod cadit ſub ſigillum Sacramentalis confeſſionis, etiamſi magna eo reuelato Reipubl. incommoda vitanda videantur, vt D. Thomas, Siluester, & alij paſſim tradunt. Quare meritò Martyr habetur Antonius Timmermannus Dominicanus, Antuerpiæ anno Domini 1582. occiſus, eò quòd noluiſſet Ioannis Iauregij, qui Principi Aurantio necem intentauerat, Sacramentalem confeſſionem reuelare.

DVBIVM IX.

Quando Teſtis ratione teſtimonij præſtiti vel omiſſi teneatur ad reſtitutionem?

NONNVLLA huc facientia diximus, quando De cooperantibus furis, Dub. 4. nunc breuiter

Qui falſo teſtimonio damnum dedit, tenetur reſtituere.

DICO in primis, eum teneri ad reſtitutionem, qui falſo teſtimonio ſciens & volens damnum intulerit, adeò vt in eodem genere damnum ſubire teneatur, ſi hac ratione auertere effectum ſuæ iniuſtitiæ poſſit. Vnde ſequitur, teneri falſum teſtem ſe morti obijcere retractando, vt eripiat innocentem à morte, quem falsò accuſauit: talis enim non tam eripit à morte innocentem, quod cum propriæ vitæ periculo non tenetur, quàm deſinit occidere, ad quod cum periculo vitæ tenetur, ſicuti & ſimpliciter non occidere: eſt enim inuaſio quædam iniqua innocentis, à qua ſemper tenetur deſiſtere tamquam intrinſecè mala.

Extendenda hæc ſunt ad eum, qui ad falſum teſtimonium concurrit iubendo, ſuadendo, ſubornando.

Et qui interrogatus innocentem non liberat.

DICO SECVNDO. Qui potuit innocentem ab alio falsò accuſatum eripere à morte ſuo teſtimonio, ſi legitimè interrogatus id non fecerit, violat iuſtitiam, & tenetur damnorum. Patet ex dictis citato illo Dub. 4. Is enim cui Iudex partes teſtis legitimè imponit, iam quaſi ex officio tenetur veritatem aperire. Ita Sotus, De ſecreto, membro 2. q. 7. & eſt communis.

Quid ſi fugiat.

DICO TERTIO. Si tamen talis nondum fuerit interrogatus, ſed fugit quando à Iudice quærebatur; peccat quidem mortaliter contra charitatem, non tamen tenetur ad reſtitutionem. Patet ex dictis De reſtitutione: nondum enim ex officio tenetur teſtari, ſed quæritur vt ei officium teſtis imponatur. Hoc probabiliter etiam extendo ad eum, cui iam legitimè inſinuata eſt Iudicis citatio, & falsò prætexit impedimentum: quamuis Sotus & alij quidam iſtud non admittant. Verùm ita tenet Molina diſp. 83. ex hoc fundamento, Quòd ex iuſtitia teſtis non teneatur teſtimonium ferre, etiam quando à Iudice citatus eſt. Non tamen admiſerim contra Secundam concluſionem etiam coram Iudice iam præſentem, & teſtari iuſſum, non teneri ex iuſtitia proferre veritatem, tamquã ex incumbente ſibi munere, etiamſi illud non promiſerit: promiſſio enim iſta ſuppletur auctoritate Iudicis, tale munus ei imponentis: Reſpublica enim ratione alti dominij, aut eminentis poteſtatis, quam in eiuſmodi functiones ſuorum membrorum habet, functionibus illis ſui ciuis etiam inuiti talem ſeruitutem poteſt imponere, vt ex iuſtitia teneatur pro iuuando officio Iudicis quaſi medius inter reum & accuſatorem, vt cuique Ius ſuum tribuatur, veritatem teſtari. Quo modo poteſt ſeruitutem tranſitus ad mœnia priuati alicuius inuiti prædio imponere: neque enim ſolùm habet Ius ad tributa, aut corporales ſeruitutes, ſed etiam ad iſtiuſmodi munera. Sic poteſt Princeps cogere, vt quis tutorem aut pauperum curatorem agat, Conſulatum & ſimilia, præſertim annua, officia ſuſcipiat.

Illud tamen probabile eſt, ſi teſtis etiam coràm à Iudice iuſſus, neque acceptet munus teſtis, ſed per inobedientiam reluctetur, ita vt nullum omnino teſtimonium ferat, neque motus auctoritate Iudicis, quamuis inuitus vel ex parte teſtimonium dicat, non peccare talem contra iuſtitiam: quamuis verius exiſtimem, iuſtitiam violaturum, ſi in præiudicium graue partis, ſine ſuo periculo veritatem celet. Vnde generatim cap. Cùm dilecti, De accuſationibus, æquiparantur iuratus teſtis veritatem celans, & falſum deponens.

DICO QVARTO. Teſtis tergiuerſatus pro reo, & qui veritatem criminis per iniuſtitiam celauit, tenetur quidem parti de damno, non tamen fiſco de mulcta, quam fortè à reo conuicto accepiſſet. Vtrùm verò de æſtimatione ſperatæ mulctæ teneatur, qui ex officio particulari, pro quo ſtipendium accipit, deferre crimen tenebatur, diximus citato illo Dubio 4.

Quid ſi occultum crimen detexerit.

Addunt hîc quidam, quòd teſtis, qui per imprudentiam occultum crimen detexit, ſi bona fide detexit (vt frequenter fieri ſolet) quia putabat ſe legitimè de hoc interrogari à Iudice, non teneatur lege iuſtitiæ retractare teſtimonium ſuum: ſi tamen ſine ſuo detrimento poſſit, & ſperetur retractationem profuturam, tenetur, inquiunt, lege charitatis retractare, ita tamen vt non obligetur ad reſtitutionem ſi non retractauerit. Secùs dicendum volunt, ſi detexit animo nocendi, ſciens ſibi id non licere: peccauit enim contra iuſtitiam, vt teneatur ex iuſtitia retractare, ſi poſſit abſque detrimento ſuo notabiliter maiori, & retractatio ſperetur profutura. Et ſi non retractauerit, volunt eum teneri de damnis inde reo ſecutis. Idem dicendum putant de reo contra Iuris ordinem prodente occultos ſocios. Ita tenet Sanchez lib. 3. in Decalogum cap. 6. num. 28. & alij quos citat. Circa modum autem retractandi dicit idem Sanchez, eiuſmodi teſtem poſſe ſe offerre Iudici, & iurare reum non admiſiſſe iſtud delictum, intelligendo ita vt delictum ſubſit illi iudicio; & ſe falſum dixiſſe, quatenus nimirum falſum fuit, illud delictum reum ita feciſſe in hominum notitia, vt ſubſuerit iſti iudicio.

Digitized by Google

cio. Hanc doctrinam notent Iudices, vt meliùs diſpiciant, ánne continuò ſint vt periuri puniendi, qui in iudicio videntur contraria iuraſſe: quamuis enim recentiorum iſta ſententia non adeò nobis probetur quoad offerenda æquiuoca Iudici teſtimonia, vt dicemus infrà, quando De reſtitutione detractoris, Dubio 7. nolumus tamen alteram ita improbabilem iudicare, vt eius in praxi non debeat poſt factum haberi ratio.

CAPVT III.

De iniuſtitia Rei & Aduocati.

DVBIVM I.

Vtrùm Reus legitimè à Iudice interrogatus, teneatur contra ſe veritatem fateri?

D. Thomas quæſt.69. art.1.

Prima ſententia.

PRÆTER opinionem illam quam vulgi eſſe dicit Salonius, & communem Iuriſperitorum, Iudicum & reorum, Emanuel Sà verbo Reus, Quòd ſemper liceat reo negare, donec plenè contra ſe probatum fuerit, quantumcumq; Iudex legitimè interroget; eſt altera ſententia quorumdam, Quòd ſaltem quando agitur de pœna temporali ſubeunda negare poſſit, quamuis id licere negent, quando agitur de pœna ſpirituali: quòd nimirum illa ſit merè medicinalis, & in vtilitatem ipſius rei. Ponunt etiam diſcrimen inter proceſſum ex mero Iudicis officio, & ad partis inſtantiam; quaſi in priori teneatur reus legitimè interrogatus, quando agitur de pœna ſpirituali, veritatem fateri præcedente infamia; aut notorio exiſtente delicto, aut ſemiplenè iam probato: in poſteriori autem, etiamſi ſolùm agatur ad pœnam ſpiritualem, tum demum oporteat fateri, quando ſufficiens infamia præceſſerit de crimine quod ab Ordinis miniſterio ſuſpendat, vel à retentione Beneficij impediat. Ita videtur ſentire Silueſter verbo Confeſſio 1. q. 1.

Secunda ſententia.

Tertia ſententia.

Tertia ſententia eſt eorum, qui regulariter quidem dicunt, reum legitimè interrogatum debere fateri; excipiunt tamen, quando ageretur de amittenda vita, damnatione ad triremes, confiſcatione omnium bonorum, aut aliqua ſimili grauiſſima pœna, & ſpes eſſet euaſionis.

Quarta ſententia.

Quarta excipit ſolùm periculum vitæ. Ita Nauarra lib. 2. c. 4. num. 142. quamuis in ſequentibus etiam in tertiam ſententiam videatur conſentire.

Quinta ſententia.

Poſtrema abſolutè vult ſemper teneri reum fateri, quando ſecundùm Iuris ordinem interrogatur, etiamſi agatur de vita, quam aliàs ſeruare poſſet. Ita videtur ſentire D. Thomas hîc, Palude in 4. diſt. 19. q. 4. & eſt communis. Imò Salonius dicit, neminem diſſentire; quod tamen verum non eſſe, patet ex relatis ſententiis. Sit

Legitimè interrogatus tenetur fateri.

ASSERTIO PRIMA. Vniuerſaliter verum eſt, quando Iudex legitimè interrogat poſt probationem ſemiplenam, aut ſufficientia indicia reo iam inſinuata, teneri ipſum reum fateri veritatem, ex qua materialiter ſimul & formaliter iuſta contra eum ſententia ſecutura eſt. Probatur Ratione naturali; Quia ius præcipiendi & exigendi hanc confeſſionem in Iudice, quod ſupponitur, habet pro correlatiuo debitum obediendi, & confitendi in reo, alioqui daretur bellum vtrimque iuſtum. Confirmatur ex cap. Cùm dilecta, De accuſationibus. Excipio tamen caſum, quo materialiter ſaltem iniqua eſſet ſecutura ſententia; tunc enim non tenetur fateri de crimine aut circumſtantia inquiſita, vtpote graue damnum ex confeſſione iniuſtè paſſurus. Si enim hoc excuſet teſtem, quò minùs teneatur contra alium teſtari, vt ſuprà diximus, quid ni etiam ipſum reum? Vnde ſequitur, Si citra culpam occidit, & videat innocentiam ſuam non credendam, poſſe etiam iuramento affirmare ſe non occidiſſe: intelligetur enim culpabiliter non occidiſſe. Huiuſmodi plura videre licet apud Azorium tom. 1. lib. 11. cap. 4.

Si ſpes ſit euadendi niſi fateatur, non tenetur fateri.

ASSERTIO SECVNDA. Probabile tamen eſt, non haberi interrogationem pro legitima, hactenus vt teneatur reus veritatem contra ſe fateri, quando interrogatur in cauſſa capitali, in qua aliàs non erat deprehenſus aut conuincendus, ſed ſpes eſt euadendi niſi fateatur. Neque ita deſunt pro hac opinione auctores, vt quidam exiſtimant; nam præter Nauarrum alioſque recentiores, & auctores Secundæ ſententiæ, fauet ſatis Scotus in 4. diſt. 15. prope finem. Probatur, Quia vt Leges, ita etiam præcepta humana eius debent eſſe humanitatis, vt non imponant ſubditis quidquam pro infirmitate communi quodam modò impoſſibile, vt diximus cum D. Thoma ex Iſidoro 1. 2. q. 95. art. 3. & docet ex Iuone Gratianus cap. Erit autem, diſt. 4. Eſt autem ſic impoſſibile, vt ſperes paſſim ab imperfectioribus, quales ferè ſunt eiuſmodi rei, qui non niſi recenter admodum & occaſionabiliter conuerſi eſſe ſolent, actum eiuſmodi heroicum, quo contra caput ſuum verum fatendo Iudici obtemperent. Secundò, Leges, vt ſuprà vidimus, non cogunt teſtem valdè coniunctum reo, contra ipſum deponere, quòd videlicet vel coniunctio periculum inobedientiæ, mendacij & periurij adducat, vel humanitas aliud poſtulet, quod multò magis in cauſſa proprij ſanguinis locum habet, in rei de ſe confeſſione præcipienda. Tertiò, Propter periculum periurij Canones nolunt concubinarium adigi iurare quòd deſeret concubinam, cap. Clericos, De cohabitatione Clericorũ & mulierum: ergo ſimiliter propter periculũ inobedientiæ non eſt iniungendum reo, vt hîc contra ſe crimen capitale fateatur. Quartò, Summum Ius vitę tuendę videtur reum hîc excuſare, vt ipſe qui non Reipublicæ, ſed propriæ vitæ cuſtos eſt, poſſit non ſolùm fugere quando quæritur vt deprehendatur, ſed veritatem celare quando ea legitimè inquiritur: ſi enim nemo cogatur inſtrumentum producere quo conuincatur, L. 6. C. De teſtibus; videtur etiam graue nimis eſſe, ſi cogatur contra ſe confiteri in ſupplementum deficientis alioqui aduerſi teſtimonij. Quintò, Si vnus ſolùm vidiſſet, poſſet reus in iudicio negare, & dicere, vt conſulit Scotus, Nego propoſita vt proponuntur: quare non ſimiliter idem poterit, ſi duo quidem viderint, ſed ſperetur quòd ſecundus non teſtabitur, præcipuè cùm in cauſſa ſanguinis, inhumanum ſit reum obligare, vt publicè ore ſuo ſe condemnet, antequam aliunde condemnetur?

Obiect.

Dices, Hinc ſequitur, bellum eſſe vtraque parte iuſtum, etiam ſepoſita ignorantia: Iudex enim

non ſolùm iubere & iuramentum exigere poteſt ſuper dicenda veritate, ſed & torquere reum vt eam reuelet, & interim ipſe reus celare eam poterit.

Reſp. Reſpondeo, Quamuis Peſantius diſp. vnica, ad quæſt. 70. exiſtimet in ſimilibus, non eſſe abſurdum, dari bellum vtrimque iuſtum; non tamen eſt neceſſe eò venire: quod enim ad iuſſionem attinet, dici poteſt, eam intelligendam eſſe cum moderamine iuſtæ exceptionis, ita vt non cadat in illud idem ad quod dicimus reum non teneri.

Ad iuramentum ſuper dicenda veritate quod attinet, exiſtimo illud non eſſe exigendum ab ipſo reo in cauſſa capitis, ſaltem quando Iudex procedit ex mero officio, & citra magnam neceſſitatem; quia vehemens eſt ſuſpicio quod falſum iurabit: quo caſu iuramentum Iudicem non vult exigere Panormitanus in dictum cap. Clericos. Si tamen procedatur via accuſationis, & pars inſtet, poterit Iudex iuramentum exigere, niſi Lege hoc prohibitum ſit, vt prohiberi forſan expediret: quamuis non improbabiliter dixeris, ne illud quidem Iudici licere, ſimpliciter loquendo de iuramento fatendi veritatem, ſed benè de iuramento calumniæ. Quod calumniæ iuramentum quamuis ſecundùm Gloſſam in cap. 1. De iuramento calumniæ, quinque hæc complectatur, Primò, Vt exiſtimet litigator, ſe litem iuſtam intendere. Secundò, Vt rogatus à Iudice veritatem non celet. Tertiò, Ne ſcienter falſas probationes adhibeat. Quartò, Ne in fraudem proroget litem & cauſſam, aut in tempus differat. Quintò, Vt iuret ſe nihil alicui promiſiſſe, quod Iura non permittant. Quamuis, inquam, hæc omnia contineat iuſiurandum calumniæ; quatenus tamen à reo exigitur (dicta L. 2.) non videtur plus habere quàm vt iuret, quòd putans ſe bona inſtantia vti, ad reluctandum venerit. Ad torturam quod attinet, Per probationem ſemiplenam aut magna indicia naſcitur quidem ius Iudici ad eam adhibendam ſecundùm moderationes ſuprà dictas, donec reus delictum fateatur: at non ſequitur inde, ex aduerſo in reo extingui poteſtatem quam illi dedit Auctor naturæ, vitam ſilentio tuendi, & mortem cum tormentis illis commutandi, quando per illa tolerata vitari mors ipſa poſſit. Iura enim iſta diuerſa ſunt, non aduerſa, Iudice ex officio pro publico bono agente, reo autem ex naturali æquitate pro vitæ incolumitate & bono priuato. Similia enim plura etiam in alijs reperimus: nam ſecundùm ſententiam admodum probabilem, etiam verberibus poteſt herus ſeruum bello iuſto captum à fuga deterrere, quæ nihilominùs ei licita permaneat.

Iuramentũ calumniæ quinque cõplectitur.

Obijcit Arragonius, Teneri reum fateri Iudici Sacerdoti in foro pœnitentiali de peccatis interroganti; indeque videri etiam debere in externo.

Sed reſpondeo, Longè diſparem eſſe rationem: neque enim in foro pœnitentiæ agitur de vita amittenda temporali, ſed de recuperanda ſpirituali, pro qua leuem famæ ſuæ iacturam reus ſubeat, ad quam iacturam faciendam, ſi tamen ea iactura famæ dicenda ſit, vel ipſa naturalis ratio inclinet, ſuppoſita fide.

Quærat aliquis, Vtrùm mendacium, quo neget reus Iudici in noſtro caſu à ſe commiſſum crimen, ſit mortale.

Reſpondeo, Conſequenter loquendo, fore ſolùm veniale, imò de Iure ambiguè loquendi, iurandi, & ſimilibus, quæ ſuprà dicta ſunt in teſte non legitimè interrogato, etiam hîc applicari poſſunt.

Quæres iterùm, An idem dicendum ſit, ſi accuſatori magna immineant damna ex negatione?

Reſpondeo affirmatiuè: ſibi enim imputet qui ſponte ſua illud diſcrimen ſubijt: imò verò propter ſummum Ius tuendæ vitæ, & alia quæ ſuprà adduximus, non improbabiliter illud extenderim ad eum caſum, quo accuſator coactus fuiſſet accuſare, & per talionis pœnam ipſemet eſſet occidendus; nam quò maior pœna talionis, eò maior inuaſio, adeòque maius Ius defenſionis.

Assertio tertia. Etiam quando agitur de pœna triremium, mutilationis, confiſcationis omnium bonorum, aut graui dedecore, probabile eſt ex eodem fundamento, reum non teneri contra ſe fateri, quamuis legitimè videatur interrogari, quando aliàs ſperat euadere: ſecùs in minoribus cauſſis, ſiue agatur de ſpirituali, ſiue de temporali pœna. Eſt Petri Nauarræ ſuprà n. 144.

Assertio quarta. Quando reus in cauſſa ſanguinis legitimè interrogatur, nullaque ſpes eſt euadendi iuſtam damnationem, aut quando de minoribus agitur, ita vt ſecundùm ſuprà dicta teneatur Iudici parere ſub mortali, & veritatem fateri, non eſt abſoluendus in foro pœnitentiali, ſtante adhuc iudicio, niſi Iudici pareat & fateatur. Secùs dicendum iudicio iam abſoluto, & ipſo reo vel nihilominùs mulctato, vel etiam abſoluto; tunc enim ſufficiet iniungere ei reparationem damni, ſi quod dederit. Neque poſt condemnationem legitimam ex plena probatione cogendus eſt à Confeſſario crimen alijs fateri, niſi hoc poſtulet aliorum indemnitas. Quare grauiſſimè peccauit quidam Confeſſarius, qui tempore ſupplicij publicè arguebat mendacij reum coram populo crimen negantem, quod in Sacramentali confeſſione iam faſſus fuerat. Ceterùm inquirat diligenter Confeſſarius, vtrùm legitimè fuerit reus interrogatus; neque tamen tunc demum legitimè interrogatus cenſebitur, quando probatio & indicia ſuffecerint ad torturam, vt benè Nauarra contra Gregorium Lopez ſuprà n. 146.

Quando tenetur fateri.

Assertio qvinta. Quando dubium eſt, vtrùm reus legitimè interrogetur, non tenetur reſpondere, ſed poteſt ſe gerere ſicut quando interrogaretur illegitimè. Eſt communior, quam ſequitur Arragonius, qui indicat, prodigalitate quadam in illo genere reum peccaturum, ſi in eiuſmodi dubio libertatis aut etiam famæ poſſeſſione ſeſe priuauerit.

DVBIVM II.

Vtrùm Reus citra peccatum mortale poſſit verum crimen negando, dicere, accuſatorem contra Iuris ordinem procedentem mentiri, aut calumniari?

Respondeo affirmatiuè. Ita ex communi Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. numero 428. contra Caietanum hîc quæſt. 62. artic. 2. ad 2. Quamuis enim nonnihil in defenſione moderata excedat quia mentitur, is tamen exceſſus non eſt mortalis, ſicuti neque ſi quis inuaſus, nonnihil, ſed modicè in defenſione exceſſerit, vt alibi diximus:

Digitized by Google

mus: eſt enim hîc potiùs peccatum, quia mendacium, quàm quòd proximo noceat: purgatur enim à ratione pernicioſi Iure propriæ tutelæ. Adde quòd accuſatio ſecundùm ſubſtantiam iniuſta ſit, & quodammodò practicè mendax, vel quia actu exercito reuelandum dicitur quod reuelandum non erat, vel quia vt publicum dicitur & tractatur quod publicum non eſt. Ad hæc, licet eo caſu ambiguè loquendo mendacium accuſantis allegare, aut ſanè ſimpliciter crimen obiectum negare, etiamſi alij inde verè opinaturi ſint accuſatorem mentiri, vt communiter DD. quod ſanè indicio eſt, propter accuſantis læſionem (quæ non minor hîc ſubeſt quàm in mendacio) non fieri letale mendacium. Excipit tamen non immeritò Bannesius art. 3. quæſt. 70. caſum, quo magni conuitij loco ex more Gentis haberetur, ſi cui dicatur, Mentiris, & defenſioni ſufficeret, quòd reus dicat accuſatorem falſum obijcere: immodicè enim excederet moderamen inculpatę tutelę.

DVBIVM III.

Vtrùm via exceptionis, aut vt inualident teſtimonia, poſſint Reus & eius Aduocatus occulta teſtium crimina detegere?

Quomodo liceat dete- g rec crimen teſtiu.

DISTINCTIONE opus; vel enim crimen occultum facit ad eleuandum teſtimonium, vel ad hoc ineptum eſt. Si faciat, licet reo occultum prodere, quo ſe tueatur, ne præter Iuris ordinem patiatur: ſecùs dicendum, quando vel crimen ineptum eſt huic repulſæ, vt tradit Bannesius ſuprà; vel repulſa ipſa reo inutilis futura, vtpote quia hoc teſte non deponente, qui propter occultum crimen reijci poteſt, alius nihilominùs contra reum deponet; vel ad repulſam reuelatio criminis non erat neceſſaria, vel repulſa reo parui eſt commodi, teſti autem magni incommodi, puta quia quod reo imponitur parui momenti eſt, teſtis autem qui fortè inuitus à Iudice ad teſtimonium cogitur, occultum crimen omnino eſt capitale: ſeruandus enim in iſtis eſt ordo charitatis, alioqui ſaltem contra ipſam, ſi non contra iuſtitiam, peccabitur.

Dubitabis, Vtrùm etiam quando proceditur ſecundùm ordinem Iuris, reo liceat dicto modo teſtium occulta crimina excipiendo prodere?

Reſpondeo cum Bannesio, Licere, ſi modò talia ſint quæ in iudicio probari poſſint: Ius enim naturale quod quiſque habet ſeſe tuendi, reo poteſtatem facit detegendi vitium illud teſtimonij, quod contra ſe profertur.

Dubitabis Secundò, Vtrùm ſemper mortale ſit, falſum crimen obijcere teſti, falſum, aut contra ordinem Iuris teſtanti?

Si falſum crimen imponat, peccat.

Videtur non eſſe, quia ſuprà diximus, citra mendacium mortale poſſe reum dicere eum mentiri, qui verum ſed occultum crimen obijcit, eò quòd Ius tutelæ purget hîc deformitatem grauis iniuſtitiæ, aut pernicioſi mendacij, quamuis à mendacio non excuſet. Similis autem videtur ratio in propoſito. Secundò, Qui non poteſt ſe defendere ab iniquo inuaſore, niſi contra illum mentiendo, verbi gratia, clamando quòd ſit proditor ciuitatis, poteſt ſe hac ratione defendere citra mortale: ergo ſi nunc à Iudice iniuſtè ſis occidendus, niſi graue aliquod crimen contra teſtem iniquum effingas, non incurres letalem culpam effingendo. Propter hæc argumenta Bannes ſuprà tenet, non eſſe mortale.

Pro aduerſa tamen opinione facit, quòd eiuſmodi reus non facilè excuſetur à mendacio pernicioſo contra iuſtitiam: neque enim eſt ſimile, quod priori loco vrget Bannesius; partim quia teſtimonium eiuſmodi teſtis poteſt non incongruo ſenſu dici mendacium, vt ſuprà diximus; partim quia licet reus mentiatur, pernicioſè tamen non mentitur, ſed officioſè; iniuſtè enim non patitur teſtis, quando in eo falsò traducitur, quo ipſe, quamuis non mentiendo, iniuſtè tamen lædendo, alterum inuadit. Diſcrimen ergo eſt, quòd hîc non tantùm criminator, ſed ipſum crimen quod falsò inſimulatur mendacij, quatenus ab alio ei adſcribitur, ad inuaſionem rei pertineat, adeoque quaſi in vtrumque habeat Ius tutelæ, quamuis nonnihil excedat: ex quo Iure tutelæ fit, vt quatenus mendacium illud eſt contra proximum, non tam queat dici offenſiuum aut pernicioſum, quàm defenſiuum, licet retineat deformitatem, quatenus contra veritatem. In altera autem Bannesij ſimilitudine criminator quidem inuadit, ſed crimen quod ei falsò ab inuaſo impingitur, neque vnquã verè fuit, neque ad inuaſionem pertinere poteſt, atque adeò non poteſt eius obiectio ad defenſionem pertinere, ſed videtur potiùs vindicta, & mortale eſſe peccatum.

Dices, Poſſum deſtruere rem alterius apud me depoſitam, vt ipſe deſinat deſtruere meam apud ſe depoſitam; ergo poſſum criminantem criminari, detrahenti detrahere, maledicenti maledicere, vt deſinat nocere.

Reſpondeo, Non ſequi; quia rem alterius ex cauſſa deſtruere non eſt intrinſecè malum, mentiri autem intrinſecè malum eſt, & mentiri falſum crimen imponendo proximo, eſt mendacium pernicioſum. Neque à pernicioſo hîc excuſatur propter defenſionem, quia mendacium eſt ineptum medium defenſionis, adeoque per eam inexcuſabile etiam à pernicioſa & letalis culpæ iniuria: quando enim per mendacium alterius inuaderis, iiſdem armis in hoc genere defenſio eſt inſtar nouæ inuaſionis, & pertinet ad vindictam, non ad tutelam. Erit ergo quodammodò idem, ac ſi reus non inuaſus inuaderet eiuſmodi mendacio; nam compenſatio à reſtitutione excuſare poterit, à culpa mortali hîc non poterit. Hæc ſi exactiùs expendantur, fortè poſteriorem opinionem tam quoad falſum, quàm quoad contra Iuris ordinem teſtantem, reddent probabiliorem; quæ videtur eſſe Soti lib. 5. quæſt. 9. art. vlt.

DVBIVM IV.

Vtrùm liceat Reo iudicium per appellationem declinare?

D. Thomas quæſt. 69. art. 3.

RESPONDEO, Certiſſimum eſt, licere aliquando appellare. Actorum 25. Paulus Cæſarem appellauit. Imò quando iniuſtitiam continet ſententia, Iuris naturæ eſt, vt appellari poſſit. Iure item Gentium & poſitiuo tam Eccleſiaſtico quàm ciuili conceſſum eſt grauato, appellare in ſuæ innocentiæ refugium, non autem in nequitiæ ſuffugium. Conceſſa appellatio, vt rectè dixit Bernardus lib. 3. De conſiderat. in terrorem malis, non bonis; in antidotum, non in venenum; in miſerorum

Digitized by Google

ſerorum ſolatium, non in præſidium iniquitatis. Sicuti enim appellationis legitimus vſus neceſſarius eſt, non ſecùs ac ſol ipſe mortalibus, ita abuſus pernicioſiſſimus; iniqua autem omnis appellatio, ad quam iuſtitiæ inopia non coëgit. Appellare, non vt graues, ſed ſi graueris, licet: qui non grauatus appellat, liquet quia aut grauare intêdit, aut tempus redimere. Hæc fuſiùs Bernard. Sanè tantus eſt abuſus appellantium, vt quidam exiſtimêt, vtilius fore Reip. remediû ad lites finiendas, ſi paucis iniuſtè oppreſſis beneficium appellationis denegetur, quàm ſi tam multis calamitatibus querelarû ianua aperiatur: quod meritò dixerimus ibi præſertim locum habere, vbi in capitali cauſſa non appellatur, ſed ſolùm in minoribus cauſſis.

Materia appellationis quæ.

Vt itaque appellationes licitas diſcernamus ab vſurpatis, Quærendum Primò, Quæ ſit materia iuſtæ appellationis?

Non dubium in primis, quin generali ea nomine grauaminis veri comprehendi debeat. Sed obſeruandum, etiam extra iudicialem eſſe quamdam appellationem, & de futuro grauamine, Clementina 3. De appellationibus, & ibi Gloſſa; & in iudicio interdum appellari poſſe ante definitiuam ſententiam, cap. Ex parte, Extrau. eodem. Quod extenditur ibidem ad caſum, quo à definitiua delegatio Iudicis intercluderet appellationis remedium. Frequentior autem eſſe ſolet appellatio à ſententia definitiua, quamuis interdum etiam contingat appellari ab executione ſententiæ, non ab ipſa ſententia, quando nimirum modus executionis exceditur, cap. Quod ad cõſultationem, De ſententia & re iudicata. Si dubium ſit vtrùm graueris, diſtinguunt DD. Vel enim noſti probabiliorem eſſe opinionem Iudicis condemnantis, & non poteris à ſententia appellare, vt rectè Bannefius: vel noſti tibi fauentem eſſe probabiliorem, aut ſaltem æquè probabilem, & potes appellare; niſi quòd in probabilitate pari oporteat cedere poſſeſſori, ſi fortè altera pars ſit in poſſeſſione. Si in cauſſa capitali iuſtè dânatus non habeat pro ſe ſaltem probabilem ſentêtiam, non licet ei appellare, etiamſi ſperet ſuperiorem Iudicem ſibi fauturum.

Illud notandum, Quando ſit appellatio ab interlocutoria, aut alio grauamine extra ſententiam definitiuam, oportere exprimere grauamen; imò aliam non licet proſequi cauſſam, quàm quæ appellando nominatim expreſſa eſt. Clementina 5. De appellationibus.

Qui poſſint appellare.

Quærendum Secundò, Quis appellare poſſit?

Reſpondeo, Omnes iniuſtè grauatos à Iudice habente Superiorem, poſſe appellare. Religioſis tamen in materia correctionis, appellatio interdicta eſt cap. Ad noſtram, & cap. Reprehenſibilis, Extrau. eodem. Item regulare eſt, non appellare eum cuius non intereſt: poteſt tamen quilibet appellare pro eo qui ducitur ad ſupplicium, de quo conſulendus Silueſter verbo Appellatio.

A quo liceat appellare.

Quærendum Tertiò, A cuius iudicio valeat appellatio?

Reſpondeo, Non valere à ſententia Principis, aut alterius qui in cauſſa Superiorem non habet, L. 1. ff. A quibus appellari non licet. Eadem ratio de eo Iudice, quem Princeps ſine prouocatione conſtituit. Item arbitri à partibus hac lege electi, vt inde non prouocent: ſecùs de arbitro Iuris, ſeu ex neceſſitate Iuris ſumpto. Executionem item non ſuſpêdit appellatio à mandato, decreto, aut ſententia Epiſcopi, vbi de viſitatione aut correctione morum agitur, Trident. ſeſſ. 24. cap. 10. vel quando proceditur contra Clericos concubinarios, ſeſſ. 25. cap. 14.

Ad quem queat appellari.

Quærendum Quartò, Ad quem fiat appellatio?

Reſpondeo, Non appellari ab Officiali ad Epiſcopum, cùm Epiſcopi & Officialis ipſius ſit idem tribunal, cap. Romana, eodem, in 6. Eſt autem appellandum ad proximè Superiorem, verbi gratia, quando à iudicio Archidiaconi eſſet ad Epiſcopum, non poteſt immediatè appellari ad Archiepiſcopum, vt apertè habetur cap. Dilecti, Extrau. eodem. Excipe ſummum Pontificem, ad quem à quouis Iudice Eccleſiaſtico rectè appellatur, cap. Si duobus, eodem: quod etiam mediatis Superioribus reſpectu ſuorum inferiorum tribuit conſuetudo dicto cap. Romana, §. Ab Archidiaconis. Item à delegato ad delegantem ordinariè quidem appellatur; fallit tamen, quando delegans totius cauſſæ iuriſdictionem delegato mandaſſet: quo caſu appellatur ad delegantis Superiorem, L. 1. ff. Quis à quo appelletur. Ab Eccleſiaſtico Iudice non appellatur ad ſæcularem, etiamſi cauſſa fuerit mixti fori.

Quærendum Quintò, Quis modus interponendæ & admittendæ appellationis?

Reſpondeo, Iudex à quo, concedit appellanti litteras dimiſſorias, ſi deferat appellationi, vulgò Apoſtolos dicunt. Conſulêda Gloſſa in cap. 1. hoc titulo, in 6. quæ addit Apoſtolos eſſe varios, ſcilicet conuentionales, teſtimoniales, delatorios, refutatorios, & reuerentiales. Iudex ad quem fuerit appellatum, non ſemper rectè admittit appellationem, vt benè monuit Bernardus ſuprà. Frequenter enim contingit, quoſdam per appellationes tota vita ſua impunè peccare, imò & innocentes opprimere, cùm tamen pro ſolius innocentiæ refugio appellatio inuenta ſit. Repelli ergo debent appellationes eorum qui iuſtè dânati fuerint in cauſſa criminis notorij, aut à ſe iudicialiter confeſſi. Quo fit, vt in illis tribunalibus, in quibus ad damnationem requiritur in cauſſa criminali cõfeſſio rei, non habeat locum appellatio à definitiua in cauſſa capitis, niſi fortè reus allegare poſſit, quòd velit interpretari ſuam confeſſionem, aut quòd metu vel vi tormentorum fuerit extorta.

Quanto tempore poſſit appellari.

Quærendum Sextò de tempore appellationis. Reperiuntur Iure definiti decem dies à ſententia: dimiſſoriæ autem petendæ ſunt intra triginta dies, cap. Ab eo, hoc titulo, in 6. alioqui appellatio deſerta habetur. Oportet autem proſequi appellationem intra annum, aut ex neceſſaria cauſſa intra biennium, cap. Cùm ſit; Extrau. eodem, niſi aliud tempus Iudex vel Superior definierit, aut ex conſenſu partium fuerit conſtitutum, Clementina Quamdiu, eodem.

Quoties queat appellari.

Quærendum Septimò, Quoties appellari poſſit? De quo Iure conſtitutum eſt, ſuper eodem articulo, non niſi bis ab eadem parte poſſe appellari, L. vnica, C. Ne liceat in vna eademque cauſſa tertiò prouocare; cap. Sua, De appellat. Super diuerſis articulis licet toties appellare, quoties grauaris, Panormitanus ad cap. Directè, eodem. Refert recentior quidam, qui de remedijs litium abbreuiandarum ſcripſit, obſeruatum fuiſſe, quòd in vna lite ſeptuageſies fuerit appellatum.

Qui effectus appellationis.

Quærendum Poſtremò, Quinam ſit appellationis interpoſitæ effectus?

In pri-

Digitized by Google

Reſpondeo; In primis per eam ſententia ſuſpenditur, & executioni mandari non poteſt, & appellatione pendente nihil poteſt innouari, imò per Iudicem appellationis etiam illa reſcinduntur quæ primis decem diebus ad appellandum conceſſis innouata fuerint; cap. Non ſolùm, De appellationibus, in 6.

DVBIVM V.

Vtrùm Reus debeat parêre ſententiæ contra ſe lata, præſertim quando eſt ſecundùm allegata & probata, ſed contra veritatem?

D. Thomas quæſt. 69. art. 4.

Sententia iniuſta non tenetur parêre. RESPONDEO & DICO PRIMO. Sententiæ ſecundùm rem & formam Iuris iniuſtæ non tenetur reus parêre, ſed poteſt eius executioni reſiſtere, ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ, niſi fortè graue ſcandalum aut turbatio timeretur: inuaditur enim iniuſtè, non ſecùs ac ſi à latronibus inuaderetur. Ita hîc D. Thomas. Excipiendus tamen caſus, quo Dei honor aliud poſtularet: quomodo à fuga & à defenſione abſtinuerunt Martyres, & in primis ipſe D. Paulus Act. 16. Item ſecundùm quoſdam tenetur ad carcerem iniuſtum redire, qui iurauit ſe rediturum; quod probabile eſſe de iniuſto carcere, certius autem de iuſto, dicemus quando De iuramento.

Quid ſi iuſta tantùm formaliter, & non ex parte rei. DICO SECVNDO. Quando ſententia eſt iniuſta ex parte rei, iuſta autem formaliter, vtpote quia Iudex veritatis ignarus, ſecutus eſt allegata & probata, non poteſt ſe defendendo reus, vim vllam inferre Iudici aut miniſtris eius. Ita communiter DD. quamuis Victoria, vt refert Salonius, & quidam Iureconſulti, vt refert Couarruuias lib. 1. Variarum cap. 2. numero 13. contrarium ſenſerint. Ratio eſt, Quia hoc caſu ſine publico ſcandalo, publicę Poteſtati reſiſti non poteſt, & ſequerétur grauia incommoda, cùm hac ſemel præſumpta fiducia liberiùs flagitioſi graſſarentur. Si tamen Iudex aut miniſter ſciens eius innocentiam, ſententiam ſecundùm geſta exequatur, probabile eſt quòd poſſit reſiſtere, & ſecluſo ſcandalo contra talem ſe defendere reus, vt habet ſententia Victoriæ. Erit enim tunc bellum iniuſtum ex parte Iudicis. Quod maximè locum habebit, quando Iudex nequidem illa adhibuerit, quæ ex dictis ſecundùm omnes ad reum innocentem liberandum adhibere debebat.

Condemnatus ad mortem poteſt fugere. DICO TERTIO. Quando iuſta eſt ſententia mortis, poteſt nihilominùs reus fugere, carcerem & vincula frangere, etiamſi alij captiui ſimul fugituri ſint, aut ipſi cuſtodes à Iudice occidendi, vt Petro accidit, Actorum 12. Quinimò poteſt ipſe cuſtodes, ſine læſione tamen aut vi illata, impedire ne fugam ſuam impediant; de quo videndus Emanuel Sà.

Circa hanc propoſitionem diuerſæ ſunt opiniones. Quidam dixerunt, non licere fugere iuſtè damnato aut incarcerato, quòd hoc videatur pertinere ad quamdam violationem publici Iuris & obedientiæ quæ Iudici debeatur, cui iam per ipſam captiuitatem reus ſubiectus ſit & obnoxius. Ita refert Salonius. Alij fugam quidem ei concedunt, ſed negant poſſe rumpere vincula, aut frangere carcerem. Ita ſentit Couarruuias ſuprà, numero 14. motus auctoritate Henrici à Gandauo, & Ioannis Maioris, & maximè Legum, quæ grauiſſimæ ſunt contra effractores. Alij fugam ſimul & fractionem licitam hîc dixerunt, quod communiter ferè tenetur. Ita ſentit Caietanus, Salonius, Bannes, Arragonius hîc, Driedo lib. 1. De libertate Chriſtiana, fol. 226 Hæc ſententia veriſſima videtur, propter ſummam inclinationem & Ius quoddam quod homo habet ad vſum membrorum ſuorum, pro cuſtodia animæ in corpore, quo Iure in neceſſitate vti poſſit etiam cum detrimento proximi in bonis fortunæ. *Et carcerem effringere poteſt.*

Obiect. At inquies, Iniuſta ergo erit Legum iſta ſeueritas in eiuſmodi effractores; nam L. 1. ff. De effractoribus & expilatoribus, pœna capitis in eos ſtatuitur. Neque enim dici poteſt, propter præſumptam culpam, cuius pœnam euadere fugâ voluerint, ita ſtatutum eſſe; quia L. In eos, ff. De cuſtodia & exhibitione reorum, ſtatuitur vt puniantur, quamuis innocentes inueniantur ex eo crimine propter quod impacti ſunt in carcerem.

Reſp. Reſpondeo, Si de pœna aliqua moderata intelligas, non eſſe negandum licere eam ſtatuere in effractores, non per modum propriè dictæ pœnæ, ſed iuſti terroris, quo etiam dominus ſeruum, cuius ſeruitus ex bello, aut ſecundùm quoſdam aliunde quàm ex iuſta emptione originem alioqui iuſtam habet, coërcet, quamuis fuga nihilominùs ei ſit licita. Si autem Imperatores in eos pœnam capitis ſtatuerint, illud acerbius eſt quàm vt probare poſſimus, quamuis non ſimpliciter ea ſtatuta ſit in omnes è carcere fugientes, ſed in eos qui conſpiratione facta effregerint, aut præter negligentiam cuſtodum euaſerint; vbi videtur vis præſumi contra cuſtodes.

At ſaltem dicet Couarruuias, Iniungitis effractoribus reparationem damni quod effringendo intulerint, quod æquum non videtur, niſi iniuſtè illud dederint.

Reſpondeo; Non deſunt qui negent eiuſmodi reparationem deberi. Quæ ſententia probabilis eſt, eamque ſequitur Bannesſius. Sed ſi demus cum communi, deberi, non inde rectè colligas culpam effractionis: dici enim poteſt, ex quo iuſtè ibi à Iudice reus detinebatur, non potuiſſe eum carcerem deſtruere, niſi cum onere reparandi: quamuis enim Ius conſeruandi vitam licitam faciat alienæ huius rei deſtructionem, damni tamen directè dati reparationem debitam, & Iudici Ius ad indemnitatem eiuſmodi ſaluum relinquit; ſecùs de damno quod eſt in euaſione aliorum captiuorum: cùm enim mox in momento non poſſit reus carcerem reparare, meritò ab hoc damno (quod conſiderari debet potiùs ſequi ex carceris dilata reparatione, quàm fractione) excuſatur. Sanè ſi diu differat reparationem cùm reparare poſſit, & ex ea mora contingat aliquos è carcere elabi, tenetur de damno. Deinde conſiderandum, quòd euaſio aliorum reorum per accidens hîc ſe habeat, quia Ius vitæ conſeruandæ in reo non poterat vlla in parte grauari onere ſeruandi Iudicem indemnem in cuſtodia aliorum reorum, ſicuti verè grauatum conſideratur onere indemnitatis in carcere & vinculis ordine iuſtitiæ ei circumpoſitis. Carceri itaque poteſt reus vim inferre, cuſtodibus non item; quia his vim inferendo, Poteſtati reſiſteret, & vim inferret, quod non licet quando iuſta eſt captiuitas, vt patet ad Rom. 13. Vim autem inferendo rei inanimæ, per quam captiuus detinetur, non facit *Cuſtodibus vim inferre non poteſt.*

Iudici aut Officio publico iniuriam. Sicuti enim Iudex Ius habet per iſtiuſmodi ſeras & compedes reum detinendi, non autem ipſæ ſeræ aut compedes Ius habent eum retinendi; ita non poteſt reus Iudicem per vim impedire ne liget, ſed vincula ipſa rumpere poteſt, ne ligatus maneat: Ius enim non habet Iudex vt reus ſponte in carcere maneat, ſed vt ità eum ibi cõſtringat, vt etiam volens fugere nequeat. Vnde non improbabiliter Salonius docet, Quacumque de cauſſâ quis carceri incluſus ſit, niſi fortè ſit Religioſus, qui in hoc libertati ſuæ (quando non agitur de pœna mortis aut mutilationis) per votum poteſt intelligi præiudicaſſe, ſemper poſſe ſibi fugã conſulere ante ſententiam.

Condemnatus ad mortem poteſt à fuga abſtinere.

DICO QVARTO. Poteſt tamen, ſi velit, iuſtè ad mortem damnatus à fuga ſibi poſſibili abſtinere; ſicuti & damnatus ad moriendum inedia, poteſt recuſare cibos oblatos. Patet ex illis quæ De homicidio diximus: poteſt enim reus velle iuſtam mortis ſententiam admittere, & patienter tolerare. Tenent Couarruuias, Soto, Valentia, Graffius, & alij communiter.

Obiect. Dices, D. Thomas ad 2. videtur indicare, quòd talis aliquid faciat vnde cita mors ſequatur, quod videtur illicitum.

Reſp. Reſpondeo, D. Thomam ſolùm velle, quòd manere in carcere, vnde ducendus ſit ad mortem, non poſſit præcipi reo propter coniunctionem quam carcer ille habet cum morte: tantam enim habet, vt ſi quis ex præcepto Iudicis obligatus quaſi ex vi illius vinculi maneret in carcere, aliquid faceret vnde ſua mors ſequatur, & quaſi ſeipſum ad necem includere cenſeretur: non cenſetur autem facere quidquam vnde ſua mors ſequatur, quando fugam omittit, quia iuſtam ſententiam pati vult. Vbi notandum, eſſe quædam, ad quæ voluntariè ſuſcipienda non poſſis adigi præcepto humano, obſtante Iure vitæ conſeruandæ; ad quæ tamen voluntariè ſubeunda, non obſtante animali inclinatione ad vitam ſeruandam, inclinatione virtutis iuſtitiæ, Religionis, pietatis, aut alterius ſimilis inclineris. Exemplum de Carthuſiano non comedente carnes in extrema famis neceſſitate; item de filio cedente patri tabulam in naufragio.

DVBIVM VI.

Vtrùm per ſententiam damnatus ad carcerem poſſit fugere?

APPENDIX eſt Dubij præcedentis, An illa quæ dicta ſunt de licita rei fuga, etiam locum habeant, quando ad manendum in carcere per iuſtam ſententiam damnatus eſt? Non deſunt enim DD. qui licet admittant incarceratum poſſe fugere, negent tamen quando per ſententiam ad manendum in carcere fuerit damnatus? Ita ſenſit Caietanus art. 4. q. 69. Driedo, & Couarruuias num. 14. ſuprà: Sotus autem è carcere, vnde reus ducendus ſit ad ſupplicium, etiamſi ad eum damnatus fuerit, fugam permittit, non autem è carcere ad quem perpetuò damnatus eſt.

Quorumdam ſententia.

Verior ſententia.

Alij rectiùs vtuntur maiori moderatione. Si enim carcer anguſtus ſatis & perpetuus ſit, aut ideò iubeatur reus manere in eo, vt inde ducatur ad mortem, vel graue aliquod ſupplicium, aut ad triremes; aut ſanè carcer ipſe in ſe grauis admodum pœna ſit, quia tetricus & valdè incommodus; dicunt, non poſſe Iudicem reum damnare, vt ſponte in carcere maneat, cùm eiuſmodi præceptum grauius ſit, quàm vt ab humana conſuetudine eius ſperari queat obedientia, & non poſſit reus damnari, vt rectè D. Thomas, vt aliquid agat vnde mors ſequatur, ſed tantùm vt eam patiatur. Eadem eſt ratio damnationis ad triremes, & fortè ad quamcumque grauem ſeruitutem perpetuam. Si autem carcer facilis ſit, etiamſi perpetuus, puta quando tota aliqua ciuitas alicui datur pro carcere, vt Salomon fecit in Semei, neque inde grauior alia pœna metuenda ſit, aut ſanè non longi temporis ſit carcer, dicunt eiuſmodi damnationem poſſe eſſe iuſtam, vt etiam vltrò teneatur reus in tali carcere manere. Ita Salonius, & Bannesius dicto art. 4. *3. Reg. 2.*

Quæres, Quid ſi reus rogauerit Iudicem, vt potiùs damnetur ad perpetuos carceres, quàm occidatur, poteritne tunc è carcere fugere, ad quem perpetuò damnatus fuerit?

Reſpondet Salonius, Non poſſe. Sed diſtinguendum eſt. Quando enim obtulit & ſponte promiſit in carcere perpetuò manere, ſi in eum pœna mortis commutaretur, vera eſt ſententia Salonij: ſi autem ſolùm rogauit, ſe potiùs ad illum damnari, exiſtimo verius eſſe contrarium: nam etiam qui iuſto bello captus rogaſſet ſe potiùs in ſeruitutem ſeruari quàm occidi, poſſet fugere.

DVBIVM VII.

Vtrùm ad licitam fugam poſſit quis reum iuſtè incarceratum iuuare aut hortari?

RESPONDEO & DICO PRIMO. Miniſtro iuſtitiæ non licet reum carceri incluſum iuuare, vel conſilium vel inſtrumenta præbere ad fugam. Infideliter enim agit, ſi non potiùs Iudicem iuuet ad reum in carcere retinendum, cùm ad eiuſmodi opem Iudici ex officio & quodammodò ex contractu obligatus ſit.

Miniſter iuſtitiæ non poteſt reum iuuare.

DICO SECVNDO. Etiam alijs priuatis non incarceratis, non licet iuuare reum aliqua cooperatione, puta, ſimul perfodiendo murum, aut funibus extrahendo vt è cuſtodia elabatur; ſecùs facientes peccant mortaliter, & tenentur reſtituere damna, quæ inde Iudex aut pars patitur: ad mulctam tamen, aut eius ſperatæ æſtimationem fiſco probabile eſt non teneri, vt ſuprà in ſimili diximus. Ratio eſt, quamuis enim liceat reo ex indulgentia Iuris naturalis carcerem effringere, Ius tamen idem non permittit illud alteri pro ipſo captiuo. Diximus enim ſuprà, iſtud oriri ex quodam Iure eminenti, quo ſuis vti poteſt quiſq; membris ad ſeipſum in vita ſeruandum, aut è graui ærumna eripiendum, quale Ius in adiutore non reperitur: æquum enim eſt, vt plus liceat pro ſeipſo in talibus, quàm pro alio, & vt Reipublicæ ratio habeatur, quando iam ad alium iuuandum affectus ſeſe in exteriorem effectum exerit.

Quomodo alij priuati reum iuuare non poſſint.

DICO TERTIO. Eſt tamen probabile, licere priuato non tantùm conſulere reo cui licitum eſt fugere vt fugiat, & carcerem tali modo frangat aut aperiat, ſed etiam in eum vſum inſtrumenta ſuppeditare. Ita tenet Caietanus, dicto art. 4. quem ſequitur Salonius. Tolerat hanc ſenten-

Quomodo poſſint.

ten-

Digitized by Google

tentiam Nauarrus citatus apud Salonium: fauet Armilla verbo Carcer, nu. 3. Emanuel Sà verbo Reus, cuius tamen generalis locutio, quòd liceat talem ad fugam iuuare, non placet. Sotus autem quamuis permittat conſulere & hortari ad fugam, non tamen inſtrumenta ſuppeditare, quæ ſententia etiam eſt probabilis, & ſequitur Valentia, Graffius lib. 3. cap. 7. Toletus lib. 5. cap. 6.

Sanè vtcumque ambiguum iſtud eſt; nam pro Caietano ita licebit argumentari: Suppeditare inſtrumẽtum quo legitimè quis vtatur, non videtur eſſe illicitum, præſertim cùm in proximi neceſſitate etiam charitas id ſuadeat. Secundò, Si eſt illicitum ſuppeditare inſtrumentum exterius, quid ni etiam conſilium, cùm conſulens quodammodò internum quoddam inſtrumentum, imò & principium principalius ſuppeditet, viamque & modum vtendi inſtrumento, qui plus ſubinde ad euaſionem conferat, quàm ipſum inſtrumentum. E contrariò pro Soto facit, quòd ſuppeditans inſtrumentum plus videatur operari effractioni, quàm Ius Reipublicæ permittat: non enim ſolùm ſupplet ignorantiam practicam in reo, vt facit conſulens, ſed manus eius armat, & contra Poteſtatem publicam potentiam ſupplet. Deinde non poſſes captiuo mittere famulum tuum, qui tamquam inſtrumentum animatum, ipſum iuuet in carceris fractione; ergo neque ſecurim mittere poteris, præſertim ſi illa plus valitura ſit quàm famulus.

Nihilominùs ſuſtineri tamquam probabilior poterit ſententia Caietani. Dici enim poteſt, pluſculum quidem eſſe ſuppeditare inſtrumentum quàm conſilium, minus tamen quàm mittere famulum qui iuuet, & phyſicè etiam principalis cauſſa ſit. Adde, nullum carcerem tutum fore, ſi miniſtros pro amicorum potentia plures in ſui ſubſidium reus hic ſperare poſſit.

Duo tamen hîc obſeruanda: Vnum, Iudici licere priuatos qui conſilio aut inſtrumentis ſuppeditatis iuuerint effractorem, punire per modum coërtionis cuiuſdam publicæ, vt cuſtodiæ reorum ſint tutiores. Alterum eſt, Poſſe Magiſtratum edicto cauere, ne quis huic reo audeat conſilium, auxilium, aut inſtrumentum quo effringat ſuppeditare, eoque edicto in conſcientia ciues obligandos: quamuis enim non poſſit efficaciter Lege prohiberi ipſe reus ne fugam moliatur, propter naturale Ius quod ſuprà diximus; alius tamen prohiberi poteſt, ne inſtrumenta ei ſuppeditet, ſicuti reus non poteſt prohiberi, ne oblato cibo vtatur, etiam damnatus ad inediam; poteſt tamen alius prohiberi ne offerat, quamuis ante prohibitionem, priuato id licitum eſſe, etiamſi non teneatur, communiter dicant DD. quos ſequitur Toletus ſuprà.

DVBIVM VIII.

Vtrùm Aduocati pauperibus debeant gratis patrocinari?

D. Thomæ quæſt. 61. art. 1.

Aduocatus tenetur pauperi gratis patrocinari. RESPONDEO cum D. Thoma, Teneri aduocatum patrocinari gratis pauperibus ſuæ ciuitatis, quando præſentis ſui patrocinij laborauerint neceſſitate extrema vel graui, cui aliter ſuccurrendum probabiliter non exiſtimet. Vbi ex Caietano obſerua, non ſufficere quòd poſſit aliter ſuccurri; ſed vt excuſetur aduocatus, opus eſſe, quòd exiſtimet aliter ſuccurſum iri, etiamſi de facto nondum ſuccurratur, & pauper adhuc hæreat in neceſſitate. Neque excuſat hîc aduocatum, quòd ſint diuites, quos potiùs exiſtimet teneri in patrocinium ſumptum ſuppeditare: vt enim præ alijs tenearis ad eleemoſynam, ſufficit te in illo genere eſſe diuitem, in quo pauper extremè modò indiget, nam & de operis præſtandam eſſe eleemoſynam, eamque liberalitatem ferè ſplendidiorem & clariorem eſſe, docuit Ambroſius li. 2. De officijs cap. 15. Sanè etiam in hoc genere neglectum ſubinde habere culpam letalem, docuit idem Ambroſius lib. 1. eiuſdem operis, cap. 30. *Grandis culpa, ſi te ſciente fidelis egeat, ſi in cauſſam ceciderit aut captiuitatis ſuorum aut calumnia, & non adiuues, &c.*

Secùs dicendum, ſi leuis aut communis tantùm ſit neceſſitas: non enim erit mortale, tunc negare patrocinium. Reputanda tamen extrema neceſſitas non ſolùm quando pauper in iudicio de capite periclitatur, ſed etiam quando litis æſtimatio, & ea quæ exigit vel defendit in iudicio, neceſſaria ei ſunt ad vitam tolerandam. Huius neceſſitatis fauore permittitur Clerico pro paupere poſtulare, cap. 1. De poſtulando. Qui tamen Clericus, ſi Subdiaconus ſit, aut Eccleſiaſticis ſtipendiis ſuſtentetur, aduocatus eſſe prohibetur in ſæcularibus coram ſæcularibus, niſi in cauſſa propria, vel coniunctorum, vel Eccleſiæ.

Item limitanda reſponſio, Quando incõmodum quod ſubiret aduocatus, tantum eſſet, vt ratione eius meritò ſit excuſandus, verbi gratia, etiamſi pauper periclitetur de vita, ſi certum vitæ periculum deberet ſubire aduocatus, non tenetur cum tanto diſcrimine patrocinari: ſecùs ſi ſolùm ſubiturus ſit detrimentum aliquod in ſibi ſuperfluis. Vbi applicanda quæ in ſimilibus diximus quando De eleemoſyna.

Denique moderanda eſt reſponſio, Quando Iudex tenetur pauperi dare aduocatum ſumptu publico, vt ſi propter potentiam aduerſarij nemo ei patrocinari audeat, aut omnes ab aduerſario auro corrupti ſint, L. Nec quidquam, §. Aduocatos, ff. De officio Proconſulis; L. Illicitas, §. Ne potentiores, ff. De officio Præſidis; Silueſter verbo Aduocatus num. 16. Vnde patet, poſſe dari caſum, quo aduocatus à Iudice cogi poſſit, ad patrocinium pauperis; item non ſemper teneri gratis patrocinari pauperi, quando patrocinari tenetur. Dari tamen caſum, vbi etiam à Iudice cogatur ſub pœna ſuſpenſionis ab officio per annum aduocatus pauperi gratis patrocinari, docuit Couarruuias Practicarum quęſtionum ca. 6. num. 4. Silueſter verò docet, poſſe aliquando priuari in perpetuum, niſi ſaltem ſaluo ſtipendio patrocinetur. Extat de pauperum aduocatis & procuratoribus ſingulis ſemeſtribus eligendis conſtitutio Sixti V. in Bulla quæ incipit, Romanus Pontifex.

Digitized by Google

DVBIVM IX.

Vtrùm Aduocatus poſſit dubiam cauſſam tuendam ſuſcipere.

D. Thomas queſt. 71. art. 3.

In cauſſa dubia poteſt vtriuis parti patrocinari.

In hoc articulo ſatis inter DD. conuenit, Primò, Quòd liceat aduocato vtriuis parti patrocinari, quando vtrimque æquè dubia videtur cauſſa. Secundò, Quòd liceat patrocinari reo, alijs non pernicioſo, etiamſi cauſſa eius minùs ſit probabilis, modò tamen verè ſit probabilis. Tertiò, In cauſſis ciuilibus, quando non vertitur magnum damnum rei in corpore, honore, aut fama, licere aduocato etiam pro actore poſtulare, fouente cauſſam probabilem, licet exiſtimet rei eſſe probabiliorem. Conſulendi Sotus, Salonius, Banneſius, Arragonius, Valentia: qui poſtremus in hoc diſſentit, quòd indiſtinctè aſſerendo, licere ſuſcipere cauſſam actoris, probabilem videatur exiſtimare, quando agitur de vita accuſati probabiliorem cauſſam habentis, licere nihilominùs poſtulare pro accuſatore probabilem cauſſam habente, quod Sotus & Arragon dicunt ingens eſſe peccatum, Banneſius autem contra charitatem, quamuis non contra iuſtitiam.

Illud in primis rectè quidam hîc monuerunt, quando cauſſa ita parum haberet probabilitatis, vt vix moraliter ſpes vlla ſit eam obtinendi, eò quòd non ſoleant vmquam Iudices ſecundùm eius probabilitatem pronuntiare, peccare aduocatum eiuſmodi cauſſam ſuſcipiendo, tum quia probabili periculo ſe exponit defendendi cauſſam iniquam; tum etiam quia cenſetur damnum inferre clienti, cui cauſſa eſt inutilium ſumptuum, quos liti inſumit. Cum qua moderatione admittenda eſt communis ſententia. Et ſanè reo in dubio æquali nemo facilè patrocinium negauerit, cùm etiam Iudex tunc ei fauturus ſit: actori tamen etiam tunc poterit adeſſe aduocatus, quia is non tenetur dubium Ius in hoc æquilibrio alteri cedere, & poteſt aduocatus operam iungere cum eo, qui operam dederit rei licitæ. Reo patrocinium poſſe præſtari, cuius cauſſa minùs ſit probabilis, modò non omnino exigua ſit eius probabilitas, & de hoc ipſo moneatur, quòd aduerſarius plus habeat probabilitatis, facilè fauor rei obtinet. Imò illud ad actorem probabiliter extenditur, vt etiam ipſi aduocatus in ſimili minùs probabili cauſſa adeſſe poſſit, etiamſi vertatur magnum rei præiudicium.

In cauſſa ſanguinis non licet poſtulare cōtra reum probabiliorẽ cauſſam habentem.

Probabilius tamen exiſtimo, non licere poſtulare pro actore in cauſſa ſanguinis contra reum certò & euidenter probabiliorem cauſſam habentem, etiamſi cauſſa actoris ſit probabilis: ſi enim eiuſmodi reus eſſet in extrema neceſſitate, teneretur quicumque poſſet ei ſuccurrere, ferendo teſtimoniũ vt ſuprà diximus; multo ergo magis tenetur aduocatus non adniti, vt conijciat eum in eiuſmodi neceſſitatem. Deinde accuſator hoc caſu malè facit impetendo reum, ergo etiam ſaltem contra charitatem peccant, qui conſentiunt facienti, aut patrocinantur iniuriæ vel inordinato zelo.

Ex dictis ſequitur, teneri aduocatum deſerere cauſſam monito cliente, quando quod initio non videbat, aliquid videt contra aut circa eam, quo ſtante non potuiſſet ipſam ſuſcipere, verbi gratia, quòd actio pro qua poſtulat, tendat in perniciem capitalem rei, pro quo nunc videt maiorem ſtare probabilitatem. Imò quamuis rectè dixerit D. Thomas, & regulariter verum ſit, quòd non teneatur, imò neque poſſit, cauſſam deſerens aduocatus, ſecreta ſui clientis prodere; quando tamen periclitatur aduerſa pars iniuſtè de vita, tenetur etiam ſecretum iſtud tamquam teſtis aperire, ſi ex reuelatione eiuſmodi videat reum liberandum, qui alioqui iniuſtè erat opprimendus; quod ſatis conforme eſt illis quæ de teſtibus in ſimili diximus, & tradit Sotus, & in graui caſu admittit Toletus. Conformia etiam habet L. Rem non nouam, §. Patroni, C. De Iudicijs: *Iuramentum præſtent, quòd omni quidem virtute ſua omnique ope, quod verum & iuſtum exiſtimauerint, clientibus ſuis inferre procurent, nihil ſtudij relinquentes, quod ſibi poſſibile eſt: non autem credita ſibi cauſſa cognita, quod improba ſit, vel penitus deſperata, & ex mendacibus allegationibus compoſita, ipſi ſcientes prudenteſque mala conſcientia liti patrocinentur. ſed & ſi certamine procedente aliquid tale ſibi cognitum fuerit, à cauſſa recedent, ab huiuſmodi communione ſeſe penitus ſeparantes. Hocque ſubſecuto nulla licentia concedatur, ſpreto litigatori ad alterius aduocati patrocinium conuolare, ne melioribus contemptis improba aduocatio ſubrogetur.*

Contra iam dicta duo ſunt argumenta. Vnum ex Regula Iuris, in 6. quæ ita habet: *Cùm ſunt Iura partium obſcura, reo fauendum eſt potiùs quàm actori.* Alterum ex ijs quæ de bello diximus: ibi enim dicebamus, quando dubia eſt belli iuſtitia, non licere extraneo militare. Ex his enim videtur ſequi, non licere aduocato iuuare actorẽ in cauſſa dubia. *Obiect.* 1. 2.

Sed reſpondeo, Regulam illam Iuris Iudici præſcribere, non aduocato aut teſti: eſt enim deſumpta ex ſimili Regula ff. De diuerſis Regulis Iuris, quæ habet, *Fauorabiliores reos haberi quàm actores*, nimirum apud Iudicem, qui medius inter vtrumque eſt. Putatur autem Regula illa originem habere ex Problematibus Ariſtotelis, ſectione 29. numero 12. & 13. vbi pulchras adfert rationes, quare Iudex ſoleat reo dare locum dextrum, & pro eo pronuntiare in ſuffragiorum pari numero, inter alia aliud ponderans, quòd reus minùs meditatam & apparatam ſuam cauſſam habere poſſit. Regula ergo iſta non impedit aduocatum, quò minùs accuſatorem probabiliter experiri volentem iuuare poſſit; ſed Iudicem vult compertis iam per geſta hinc inde meritis cauſſæ, reo in pari dubio fauere. Sanè neque Iudex ante deciſionem ita fauet reo, vt non audiat plenè partem alteram; imò & aduocatum actori dabit, ſi inuenire non potuerit, L. 1. ff. De poſtulando, §. Ait Prætor; generatim enim dicit Prætor: *Si non habebunt aduocatum, ego dabo.* Suppoſito ergo quòd actor nitatur probabili cauſſa, poterit per aduocatum probabilitas eius proponi, eſto pro reo appareat maior: ſæpè enim falſa ſunt probabiliora veris, vt monuit Philoſophus, & eſt è re publica, vt iudicia æqua lance librentur, vbi demum ſi non præpõderet actor, abſoluatur reus. *Reſp. ad 1.*

Quod verò de bello adiungitur, potiùs executioni ſententiæ, quàm iudiciali poſtulationi aut patrocinio æquiparandum eſt, vt conſtat ex dictis De bello; vt mirum non ſit, potiùs aduocatum poſſe in dubio ſtare pro parte minùs probabili, quàm *Ad 2.*

Digitized by Google

quàm militem non ſubditum in militiam minùs probabilem nomen dare.

DVBIVM X.

Quando clienti aut parti teneatur Aduocatus?

CLIENTI tenetur in conſcientia de damno quod dedit dolo vel lata culpa, aut ſi indebita ſtipendia extorſerit. Ad dolum autem pertinebit quod ex imperitia accidit, ſi peritum ſe iactabat, & cliens credebat. Aduerſario autem reſtituet quidquid damni intulerit cauillando, ſuperflua dilatione, falſa allegatione, ſubornando reum aut teſtes ad falſitatem aut veritatis negationem, inducendo ad compoſitionem, poſtquam vidit à ſua parte eſſe iniuſtitiam. Adde ex Caietano in Summa caſum, quo cauſſam iniquam principalem fouens, vexat partem proſequendo aliquem articulum minùs principalem iuſtum. Si vicit cauſſam quam nouit iniuſtam, tenetur victo de damno, deficiente cliente: imò & eo non deficiente, ſi cauſſa ipſi fuerit vt iniuſtam litem proſequeretur. Vtrique tenetur, ſi cauſſam iniuſtam ſciens ſuſtinuerit ignorante cliente; clienti enim aliàs non litigaturo, & ſimul aduerſario tenebitur. Conſulendus Siluester verbo Aduocatus, numero 24. Fiſco non facilè tenebitur, etiamſi iniuſtè fuerit cauſſa quò minùs ad eum venerit mulcta, niſi fuerit aduocatus ipſius fiſci. Imò probabile eſt, neque hunc teneri, etiamſi negligentia ſua reus euaſerit.

Contingit etiam grauiter peccare aduocatos per iniuſtitiam obligantem ad reſtitutionem damnorum, licet iuſtam cauſſam foueant, nimiùm protrahendo lites, ſuperfluè Iura allegando, incidentia multa mouendo, terminos extendendo, quæ litium prorogatio omnino corrigenda eſt. Exiſtimat quidam, Iurium allegationem omnino eis eſſe interdicendam, & dicendum vt fit in Gallijs, *Venite ad factum, Curia ſatis intelligit Iura*. Neque enim debere Medicum ab ægro diſcere medicinam, ſed morbum. Moderatiùs monebuntur, vt ex multis Leges allegent ſolidiùs probantes & inſpectas, & ex concordibus vnam aut alteram tantùm. *Quomodo aduocati in iuſta cauſſa peccent.*

TRACTATVS SEPTIMVS

De iniurijs in Honore & Fama.

CAPVT PRIMVM.

Quando fiat iniuria in Honore & Fama.

DVBIVM PRIMVM.

Quid Honor & Fama?

Honor. HONOR ſecundùm D. Thomam, quæſt. 63. art. 3. eſt teſtimonium quoddam de virtute eius qui honoratur, aut reuerentia quædam alicui exhibita in teſtimonium virtutis. Aduerte tamen, ſicut lumen per ſe quidem viſibile eſt, alia autem ratione ipſius; ita ratione virtutis, quædam alia honorem participare: diuites enim honoramus, quòd inſtrumenta virtutis habeant; Principem & Prælatos, quòd perſonam Dei gerant & communitatis, adeoque virtutis præcipui cuſtodes ſint, & forma gregis ad omnem honeſtatem.

Fama. Fama eſt commune ſermonis humani teſtimonium de alicuius virtute aut bono. Differt enim ab honore, quòd honor poſſit eſſe paucorum, non fama. Item quòd honor bonum tantùm virtutis reſpiciat, fama etiam bonum corporis, Geneſ. 6. *Iſti ſunt potentes à ſæculo, viri famoſi.* Aut potentiam, vt Eſther 9. Denique quòd famæ teſtimonium ferè conſideretur in voce, honor etiam in actibus alijs externis, imò Deo honor vel ſola mente poteſt exhiberi. Iureconſulti famam paulò aliter definiunt ex L. Cognitionum, ff. De extraordinarijs cognitionibus, Vt fama ſit dignitatis illæſæ ſtatus, Legibus ac moribus comprobatus. Qui ſtatus exiſtimationis ſecundùm Leges minuebatur per minorem quam dicunt capitis diminutionem, conſumebatur per maiorem. Verùm iſto modo fama hîc non ſumitur: poteſt enim irrogari infamia per detractionem, vbi adhuc legalis illa fama ſit ſalua, vt oſtendit Nauarrus in cap. Inter verba 11. quæſt. 3 concluſ. 6. corol. 18. Itaque ſtrictior iſta quàm vt propoſito conueniat, erit famæ deſcriptio. Latiorem quàm fortè hîc conueniat addit Nauarrus, Vt fama ſit opinio, habita de quopiam ad aliquid ei vtilis, cui communis contraria non reclamat. Quo modo ad bonam famam mulieris pertinebit, quòd aliquando lapſa ſit, quatenus intendit ingredi Monaſterium Conuerſarum, ad quod ſolæ lapſæ admittuntur. Quamuis autem fortè incommodior videri queat tam lata extenſio famæ, quæ Nauarro placuit; illud tamen verum eſt, ſatis ad propoſitum ſtrictum fore etiam illam quam tradidimus definitionem: ferè enim in hoc tractatu famam pro genere ſuo vſur- *Fama ſecundùm Iureconſultos.*

Digitized by Google

vſurpant DD. vt ſit exiſtimatio quædam de alicuius virtute aut alio bono.

Gloria. Gloria, quæ clara eſt cum laude notitia, partus quidam honoris aut famæ eſt, in ipſo honorato, cùm honor in honorante ſit.

DVBIVM II.
Quid Detractio, Contumelia, & Suſurratio?
D. Thomas quæſt. 72.73. & 74. art. 1.

Detractio. DETRACTIO eſt denigratio alienæ famæ, per occulta verba. Differt à contumelia, ſicut furtum à rapina: contumelioſus enim manifeſtè contra proximum loquitur, detractor ſecretò, ſecundùm illud Pſalmi, *Detrahentem ſecretò proximo*, &c. & Sapien. 1. *Sermo obſcurus in vacuum non ibit*. Vbi detractorum ſermo obſcurus dicitur, quia latet & clanculò fertur: vnde & ipſi ſibi conſcij operis tenebricoſi & luce indigni, ſolent amphibologijs ſua inuoluere. Hinc alia oritur differentia, quòd contumelia honorem propriè proximi lædat, detractio famam.

Suſurratio. Suſurratio autem in materia & forma conuenit cum detractione, ſed differt fine: eſt enim ſuſurratio detractio quædam non tam ad famæ denigrationem, quàm ad amicitiæ diminutionem aut diſſolutionem ſpectans: quod malum latè deſcribitur Eccleſiaſtici 28. & inter alia dicitur turbare multos pacem habentes, & linguam tertiam ſibi credenti non relinquere requiem neque amicum in quo requieſcat.

DVBIVM III.
Vtrùm Detractio ſit peccatum mortale, minus tamen Contumeliâ?

DICO PRIMO. Detractio eſt peccatum mortale. Ita D. Thomas, quæſt. 57. art. 2. Eſt Fidei. Pſal. 100. *Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar*. Pſal. 51. *Dilexiſti omnia verba præcipitationis, lingua doloſa, propterea Deus deſtruet te in finem*. Rom. 1. inter eos qui digni ſunt morte, recenſentur detractores. Eccle. 10. *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit*. vbi Chaldæus Paraphraſtes detractori gehennam minatur, & triplici lingua nocere dicit, quia nimirum ſeipſum, eum cui detrahit, & audientem quaſi triſulcæ linguæ gladio ferit, vt benè Bernardus Sermone De triplici cuſtodia, quippe quæ letaliter, inquit, tres inficiat flatu vno, &c. Eccle. 28. *Suſurro & bilinguis maledictus*. Bilinguis enim rectè intelligitur obtrectator, qui aliud in os coràm, & aliud à tergo loquitur.

DICO SECVNDO. Detractio eſt ex genere ſuo peior furto, leuior tamen homicidio aut adulterio. D. Thomas q. 73. art. 3. Vita enim quam adimit homicida, & ordo debitus generationis humanæ, quem tollit adulter, maioris momenti ſunt quàm honor & fama, quâ priuat detractio, cùm tamen fama ſit potior diuitijs, quibus priuat fur.

DICO TERTIO. Detractione grauior eſt contumelia. D. Thomas ibid. ad 2. Probatur, Quia in contumelia maior eſt proximi contemptus, quomodo grauior eſt rapina furto.

DICO QVARTO. Sunt tamen tres modi quibus detractio ex genere ſuo mortalis, fiat reipſa venialis, videlicet defectu materiæ, defectu finis, & defectu aduertentiæ. Defectu materiæ, quæ ſunt malum quod impingitur, aut bonum quod aufertur, & perſona quæ diffamatur, & perſonæ coram quibus fit detractio. Ex parte primi fit venialis, quando malum aut bonum exiguum eſt. Ex parte ſecundi, quando tale vitium diffamatus iactare potiùs quàm erubeſcere ſolet, verbi gratia, ſi miles diffametur de ſuſcepto vel intètato duello. Ex parte tertij difficiliùs hîc reperietur veniale; fortè tamen erit mortale, apud virum grauem detrahere, quod non eſſet mortale apud alium minùs grauem; & fortè apud multos, quod non eſſet apud vnum. Verùm de hac re nonnulla Dubio ſequenti. Ex Secundo capite fit veniale, quando ioci cauſſa aliquid profertur, quod idoneum ſit diminuendæ famæ proximi, niſi reipſa notabilem videas ſequi læſionem, quod faciliùs in illis fieri ſolet, quę pertinent ad honeſtatem vitæ, vt monuit D. Thomas. Ex Tertio capite, indeliberata detractio poterit aliquando excuſari à mortali, etiamſi magni fuerit nocumenti: quod mirum non eſt, cùm in omni genere peccati, vt alibi diximus, indeliberatio excuſet, & motus ſecundò primi non poſſint eſſe mortales.

DVBIVM IV.
Sitne mortale, vni prudenti reuelare alterius peccatum?

DE hac re eſt controuerſia inter DD. Vna enim opinio habet, Illud licere citra mortale. Ita Caietanus hîc art. 2. Nauarrus cap. 18. numero 33. & in cap. Inter verba, concluſ. 6. numero 109. Petrus Nauarra lib. 2. cap 4. numero 334. Emanuel Sà verbo Infamare, Graffius lib. 2. cap. 137. *Prima ſententia.*

Altera huic oppoſita, dicit eſſe mortale. Ita Sotus lib. 5. quæſt. 10. art. 2. Bannes dicto art. 2. Molina De iuſtitia, tract. 4. diſp. 29. Valentia diſp. 5. quæſt. 17. puncto 2. Salonius eod. art. dicit eſſe communem recentiorum Thomiſtarum. Hæc poſterior ſententia omnino videtur tenenda, ſaltem vt regulariter vera: quamuis enim fieri poſſit, vt vni tantùm hoc aut illud crimen reuelare ſolùm ſit veniale, quod pluribus detegere eſſet mortale, non tamen verum eſt, eoipſo ſolùm eſſe veniale, quòd tantùm vni aut alteri prudenti refertur, vt videtur voluiſſe Caietanus. Imò niſi ex qualitate criminis, aut eius cui detrahitur, qui fortè parui facit viro prudenti hoc referri, aut ex neceſſitate aliqua vel vtilitate, aut alio fine vel inaduertentia detractor ſubleuetur, exiſtimo verum eſſe quòd Sotus, & qui eum ſequuntur, dicunt, detractionem manere mortalem, etiamſi fortè nonnihil minuatur ex hoc culpa, quòd ſecretum ſeruaturus putetur is cui reuelas. Supponimus autem in hac dubitatione verum eſſe crimen, reuelari ſine formali animo nocendi, reuelationem non obfuturam occulto peccatori in alio genere, & detractorem verè curare vt ne prodat vlteriùs is cui reuelat; aliàs enim ſatis inter DD. conuenit non excuſari à mortali. *Secunda ſenten.*

Pro ſententia Soti potiſſimum fundamentum eſt, quòd bona opinio quam vnus aliquis prudens de occulto peccatore habet, & qua per ſe priuat iſta detractio, ſatis magnum bonum ſit vt per iniuſtitiam illud auferre ſit mortale, ita vt quod propter paruitatem materiæ, per ſe loquendo, hîc non

non cadat excuſatio à mortali: eſt enim verè deſtructio famæ proximi, in parte, vt dicit S. Thomas hîc art. 1. ad 2. Et quamuis detractor reputet læſionem hanc non eſſe notabilem, eò quòd effectus illos ſupponat non ſecuturos, propter quos ſolet eiuſmodi læſio notabilis cenſeri; læſus tamen verè ſubit periculum illorum effectuum, & eos habet læſio per ſe coniunctos, vt meritò abſolutè queri poſſit, ſe grauiter læſum, præcipuè cùm ipſum periculum eiuſmodi incommodorum vel per ſe ſolum pro notabili incommodo hîc ſufficiat.

Deinde, ſi temerè de proximo iudices, iniuria eſt mortalis, non obſtante quòd verſetur in materia ſimili, in qua hæc detractio; materiæ ergo paruitas hîc à mortali non excuſat. Confirmatur ex affinitate iſtorum peccatorum, quæ patet Iacobi 4. *Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum, detrahit Legi, & iudicat Legem.*

Tertiò, Etiamſi infamia hîc fortè leuis ſit, malum tamen quod proximo infertur, aut bonum quod detrahitur, non eſt leue: imò ſæpè grauius eſt, apud vnum prudentem malè audire, quàm apud multos minùs prudentes: ſufficit autem ad mortalem detractionem ex doctrina D. Thomæ art. 2. in corpore, quòd grauiter proximus eâ lædatur.

Quartò, Sicuti materia quæ ſufficit ad mortalem rapinam, etiam ſufficit ad mortale furtum; ita inhonoratio quæ ſufficit ad mortalem contumeliam, etiam ſufficit ad mortalem detractionem: atqui ſi illud peccatum per contumeliam ſoli fratri quis exprobraret, peccaret mortaliter; ergo etiam quando apud vnum ei detraheret.

Quintò, Prudens cui reuelas & à te prudenter audit, poterit etiam alios ſimiles prudentes inuenire, atque ita apud plures prudentes periculum infamiæ ſubibit frater.

Sextò, Sapiens non permittit vt prudentem quæras apud quem deponas verbum quod contra fratrem audiſti, ſed vult vt illud commoriatur in te, & fidas quòd te non diſrumpet, Eccleſiaſtici 19.

Septimò, Ex contraria opinione ſequitur aliquid oppoſitum communi doctrinæ Sanctorum, nimirum, auditorem detractionis, quando ſolus detractorem ſecretò audit, non debere deteſtari detractionem tamquam letale peccatum, ſed propter prudentiam ſuam qua celaturus eſt, poſſe tolerare tamquam veniale, de quo infrà plura.

Obiect. 1.

Obijcies pro Caietano, Primò, Quia alioqui vir & vxor mortaliter peccarent, qui ſibi mutuò ſolent reuelare peccata filiorum & famulorum. Item mortaliter peccabit qui complicis perſonam in Confeſſione nominauerit ſine neceſſitate. Item qui de ſecreto ſibi commiſſo prudentem amicum conſuluerit, vt ſciat quomodo ſe debeat in eo gerere.

2\. Secundò, Sicuti non eſt fama vno dicente, ita non erit infamia niſi pluribus dicatur.

3\. Tertiò, Detractio tum demum mortalis eſt, quando proximo nocet; nam etiam mendacium tum demum mortale eſt, quando pernicioſum; ergo innoxia iſta detractio non erit niſi venialis culpæ.

Reſp. ad 1.

Sed Reſpondeo ad Primum, Ordinariè coniuges hîc excuſari. Eadem erit ratio filiorum patri deferentium peccata fratrum, conſeruorum mutua peccata referentium patrifamilias; imò & extraneorum patrifamilias filiorum, vel famulorum peccata denuntiantium. Ratio eſt, Quia hi omnes ſubiecti ſunt curę patrisfamilias, & quia in ipſorum vtilitatem cedat eiuſmodi delatio, vt ſic à malo cohibeantur; item quia in exemplum hoc cedat reliquæ familiæ; denique quòd hæc domeſtica delicta ſine ſtrepitu maiori à patribusfamilias iure œconomico corrigantur, & ratione læſæ familiæ in ea peculiare Ius habeant, & familiam intrantes ea lege recipi cenſeantur, vt benè Molina ſuprà.

De complice ſine neceſſitate in Confeſſione prodito, cùm aliàs peccatum perfectè explicari potuerit, omnino dicendum eſt, eiuſmodi proditionem graue eſſe peccatum, & pœnitentem de vulnere conſcientiæ remedium quærere, ideoque à Confeſſario de hoc increpandum, vt communis habet ſententia quam hîc ſupponimus, niſi per inaduertentiam longiùs progreſſus ſit, vt in celebri illa hiſtoria Nectarij accidit mulieri publicè confitenti. De reuelando ſecreto conſilij cauſſa ſimiliter dicendum eſt, iuſtam neceſſitatem poſſe illud excuſare.

Socrat. l. 5. hiſt. cap. 19.

Ad 2.

Ad Secundum patet ex dictis ſuprà: quamuis enim non ſit infamia perfecta, eſt tamen grauis læſio; quæ dum ſubeſt, eo ipſo detractio ex genere ſuo habet rationem peccati mortalis, vt diſertè hîc tradit D Thomas art. 2. Addit Salonius, negari poſſe quòd hîc non ſit infamia: quamuis enim in rigore Iuris non ſit, eſt tamen moraliter loquendo, eo ipſo quo famæ eſt denigratio.

Ad 3.

Ad Tertium, Patet ex dictis, intrinſecum nocumentum hîc ſufficere ad mortale.

DVBIVM V.

Vtrùm liceat reuelare proximi peccatum, vt euitetur malum, vel procuretur bonum peccantis, vel reuelantis, vel eius cui reuelatur, vel alterius?

Licet ſi reuelatio neceſſaria ſit

RESPONDEO affirmatiuè, modò reuelatio neceſſaria ſit, & remedium non plus habeat incommodi quàm ipſum malum cui mederi velis. De cauendo malo peccatoris per occulti ſui criminis propalationem apud vnum aliquem idoneum monitorem, ſatis diximus quando De correptione fraterna. De vitando malo reuelantis, vel aliorum, patet exemplo Chriſti Domini, qui occultam Phariſæorum hypocriſim ideò reuelauit diſcipulis, vt ab illo fermento ſibi cauerent, Lucæ 12. & Apoſtolus 2. Timoth. cap. 4. *Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit, quem & tu deuita.* Conſulendus Baſilius in Breuioribus, quæſt. 25. Probatur etiam Ratione, Poſſum enim ad meam & aliorum innocentum indemnitatem, & moderatam tutelam repellere inuaſorem cum damno ſuo in vita aut membris, multo magis cum damno in fama; inuaſor enim poteſt mulctari etiam in bonis ſuperioris ordinis: quo fit, vt pro auertendo damno pecuniario ſatis magno, liceret eius crimen occultum propalare, quamuis melius ſit nomen bonum quàm diuitiæ multæ.

At quæres, Vtrùm ſufficiat, reuelationem vtilem eſſe ad vitanda damna, an verò debeat eſſe neceſſaria?

Reſpondeo; Si tantùm vtilis ſit, & non neceſſaria,

Vtilitas non ſufficit. ria, puta quia æquè commodè potes aliter damna iſta vitare, ſecundùm omnes mortaliter peccas, proximi crimen occultum aperiendo: inexcuſabilis enim eſt reuelatio, quæ non tam ex neceſſitate quàm ex voluntate prouenit; ſicuti & inexcuſabilis eſt Medicus, ſi ſine neceſſitate ſuadeat mutilationem; aut qui diuiti aufert vt pauperi tribuat, & vtrique eleemoſyna proſit. Argumentum ex cap. Fortè 14.q.5. quod eſt D. Auguſtini, & cap. Non eſt putanda 1. quæſt. 1. quod eſt D. Gregorij.

Obiect. Dices, Licet ei indicare occultum crimen proximi, qui prodeſſe poteſt & non obeſſe, vt patet ex Auguſtini libro Quæſtionum in Leuiticum, & refertur cap. Hoc videtur 22. q. 5.

Reſp. Reſpondeo cum Adriano Quodlibeto 11.q.1. §. Quoad quartam, Procedere illud dictū in caſu neceſſitatis fratrem à peccato reuocandi. Vel Secundò, & meliùs, Auguſtinum ſolùm velle, quòd quando Lex dicit, eum peccare qui tacuerit, vbi ſe præſente aliquis falſum iurauerit, ſufficiat ei indicare quo profuturus ſit, non autem neceſſarium ſit indicare vindicaturo, quandoquidem Lex non expreſſerit cui indicandum ſit, ſed tantummodò damnauerit ſilentium.

Aduertenda tamen hîc eſt differentia criminis occulti quod probari in iudicio non poteſt, ab eo quod probari poteſt: ad prius enim rectè reuelandum, neceſſitas requiritur; ad poſterius, ſi Adriano credimus, ſufficit vtilitas. Sed rectiùs monuit Nauarrus in ſæpè citatum cap. Inter verba, concluſ. 6. num. 455. hoc tantùm recipiendum eſſe quoad forum exterius; in interiori autem non licere pro ſola vtilitate reuelare occultum, etiamſi probari poſſet.

An peccetur contra iuſtitiam, quando reuelatio non eſt neceſſaria. Quæres iterùm, Vtrùm quando vtilis ſed non neceſſaria hîc eſt iſta reuelatio, non ſolùm contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam peccet reuelans. Videtur enim non niſi contra charitatem peccare, eò quòd peccator Ius non habeat, vt parcas nomini ipſius in defenſione tui; ſicuti non peccas contra iuſtitiam, quando inuaſorem occidis, etiamſi fugiendo poſſis euadere.

Reſpondendum videtur diſtinguendo. Quòd enim poſſis ad vitandum ipſius peccantis, tuum, vel tertij incommodum, peccatum occultum reuelare, vel prouenit ex Iure defenſionis, vel ex eo quòd peccator Ius non habeat ad conſeruandam ſuam famam cum tanto alterius incommodo, vel ex eo quòd tibi cura commiſſa ſit de proximi incommodo auertendo, adeoque Ius habeas minora eius incommoda negligendi in hac cura, quod vſu venit in fraterna correctione. Quando proceditur primo modo, probabile eſt, fieri poſſe vt non peccetur contra iuſtitiam, etiamſi reuelatio non neceſſaria adhibeatur, modò verè vtilis ſit ad tale incommodum repellendum: eoque modo poterit probabiliter ab iniuſtitia, quamuis non à peccato mortali, excuſari reus, ſi teſtem accuſatoris repellat, reuelando occultum eius crimen, quem aliter repellere poterat. Quando autem proceditur duobus reliquis modis, omnino dicendum videtur, contra iuſtitiam eum peccare, qui citra neceſſitatem infamauerit occultum peccatorem, etiamſi reuelatio ad vitandum aliquod incommodum videbatur vtilis. Vnde ſequitur contra iuſtitiam eum peccare, qui diffamat occultum peccatorem apud alios, eo prætextu, vt ab eis emendetur, ſi liquidum erat, priuata ſua monitione poſſe corrigi.

Sequitur etiam, facere contra iuſtitiam eum, qui occultum alicuius crimen prodit, quo Beneficio, Officio, aut certo matrimonio arceatur, ſicuti aliis expedire videtur, ſi æquè efficaciter ſine vlla famæ læſione, & æquè commodè aliter impedire poterat. Ratio eſt, Quia Ius proximi in duobus poſterioribus modis non cedit niſi propter neceſſitatem: in inuaſore autem cedit etiam propter ſolam vtilitatem ſe defendentis; ex inuaſione enim fit, vt ſaluâ iuſtitiâ inuaſus poſſit vti Iure ſe defendendi quocumque modo vtili, remiſſo quoad hoc quodammodò Iure aduerſarij, quamuis charitas obliget ne modum neceſſariæ defenſionis excedat.

Ceterùm eius quod hîc quæri poſſet, Vtrùm debeat præponderare malum quod vitare velis malo infamiæ, quam incurrit proditus peccator, & ſimilium, facilè petetur reſolutio ex illis quæ ſuprà diximus De prodendo occulto crimine teſtis.

DVBIVM VI.

Vtrùm proximi peccata notoria liceat narrare eo loco vbi nondum ſciuntur.

OBSERVANDVM in primis, Notorium aliud eſſe Iuris, aliud facti, vt alibi diximus. Notorium Iuris eſt, de quo quis in iudicio damnatus vel confeſſus eſt. Notorium facti, quod habet operis euidentiam, & ita ſe exhibet conſpectui hominum, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit, vt videre licet cap. Veſtra, De cohabitatione Clericorū & mulierum, & Gloſſa ibidem. *Notorium duplex. Iuris. Facti.* Secundò aduertendum, vt aliàs ſæpè, ita vel maximè hîc contingere, vt quod per iuſtitiam licet, per charitatē non liceat. Denique, quamuis in vno quod obtrectatione detrahitur, peccator ius ſuum amiſerit; videndum tamen ne eadem obtrectatione vel ipſi vel alijs damnum inferatur, etiam in illis in quibus vel ille vel iſti Ius ſuum non amiſerint, alioqui contra iuſtitiam peccabitur. Iſtis conſideratis

Reſpondeo, Si quis hoc loco iuridicè de crimine confeſſus aut damnatus ſit, aut peccatum aliàs notorium admiſerit, ita vt reſpectu totius ciuitatis notorium ſit, regulariter & per ſe loquendo, poteſt vbiuis locorum ſine iniuſtitia de hoc crimine infamari. *Vno loco notorium, alibi ſine iniuſtitia infamatur.* Ratio eſt, Quia quamuis de facto adhuc poſſideat famam apud ignorantes, per notorium tamen delictum in iſto genere infamis eſt, adeoque Iure poſſidendi famam ita priuatus, vt citra iniuriam vbique ei auferri poſſit; cenſetur enim famam ſuam vel profudiſſe, vel ſimul & ſemel quaſi per ſententiam amputatam amiſiſſe: ideò enim tales ſententiæ executioni mandantur diebus celebrioribus, vt omnibus innoteſcant; dominio enim famæ eiuſmodi ſontes priuantur. Tenet Nauarrus in cap. Inter verba, concluſ. 6. corollario 68. & confirmat ſimilitudine excommunicationis: excommunicatus enim ab vno Epiſcopo, vbique excommunicatus eſt, vt in Canonibus Apoſtolorum ſtatutum eſt. Sed aduerte, notorium debere hîc accipi reſpectu totius ciuitatis, aut loci ſatis ampli; alioqui non cenſebitur ſatis notorium, vt vbique ſine

Digitized by Google

ſine iniuſtitia euulgari poſſit, quamuis in eo loco poſſit, vbi ſic notorium eſt.

Dixi *regulariter*; quia fortè poteſt incidere caſus, vbi iniuſtitia eſſet reuelare, vt ſi verè deſierit eſſe notorium facti, quod tale fuit. Cuius exemplum adfert Adrianus quodlibeto 11. q. 1. quando quis peccauit coram exercitu, qui paulò pòſt ad internecionem deletur.

Dixi etiam, *per ſe loquendo*; quia per accidens fieri poteſt, vt ſine iniuſtitia alibi narrare non poſſis, Primò, Quando priùs infamatus iam famam benè viuendo, vel hominum obliuione recuperauit: neque enim dici poteſt, quod quidam dixerunt, narrando crimen non auferre te ei famam quam nunc habet, ſed ſolùm illam quam aliquando Iure poſſidere verè deſijt per infamiam; deſtruendo enim veterem, etiam illam quam nunc habet & Iure poſſidet verè deſtruis, aut ſaltem inutilem reddis, vt benè contra Sotum Toletus lib. 5. cap. 65. Secundò, Si noueris eum qui pro delicto ſuo alibi plenè punitus eſt, hic iterùm, & quidem iniuſtè, conijciendum in carcerem, peccas contra iuſtitiam, crimen eius hîc ſine iuſta aliqua cauſſa propalando, etiamſi alibi ſit notorium: das enim iniuſtè cauſſam damni iſtius tua loquacitate, etiamſi per ſe reuelatio non ſit iniurioſa. Si enim coram Turca dicas, eum quem habet captiuum, zeloſum eſſe Chriſtianum, & virtutes quas in bello contra Turcas fecit enarres, peccas contra iuſtitiam, quia præuides inde eum ab hero ſuo malè mulctandum. Neque tamen idem dixero, ſi peccator ſolùm impediendus ſit ab eo, ad quod nondum habet Ius rigidum; ſed tum demum contra iuſtitiam hîc peccas, quando poſitiuè aliquid ſine iuſta cauſſa facis, vnde ſatis directè & propinquè vides læſum iri Ius ſtrictum proximi. Tertiò, Si parentes aut fratres habeat hoc loco, qui alibi ſupplicio affectus eſt, eoſque iniuſtè videas ex tua narratione multa paſſuros, fortè etiam ex iuſtitia teneris omittere tam noxiam criminis alioqui alibi notorij narrationem.

Peccatur tamen contra charitatem. Dixi, *ſine iniuſtitia*; quia verius eſt, talem propalatorem peccare contra charitatem, niſi probabiliter credat, etiam ſe tacente crimen paulò pòſt per alios ibi euulgandum: tunc enim ne quidem ex charitate tacere tenetur, quia ſilentium eius inutile eſt ad poſſeſſionem honoris proximo conſeruandam: ſecùs ſi non niſi poſt longum tempus eò deferendus erat rumor; nam fama interim proximo ibi poterat eſſe vtilis. Vbi obſerua differentiam inter eum locum vbi notorium eſt, & alium vbi notorium non eſt: in ciuitate enim vbi notorium eſt, non erit peccatum mortale etiam illis narrare, quos veriſimile non ſit citò ſine tua narratione cognituros, vt contra Silueſtrum docet Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. num. 284.

Ceterùm quamuis notorium facti ferè hîc æquiparemus notorio Iuris, cauendum tamen ne publica infamia confundatur cum notorio facti: contingit enim publicè ſciri crimen per iniuſtam reuelationem, quod non eſt notorium, & tunc illud vlteriùs ſpargere, etiam in eadem ciuitate, eſſet iniuſtitia, ſecundùm illud, *Si videbas furem, currebas cum eo*, &c. & illud Prouerb. 24. *Cum detractoribus non commiſcearis.* Ita Nauarra ſuprà num. 190. Eſt tamen probabile, in hoc caſu crimen ſpargere, non eſſe contra iuſtitiam, vbi per Iudicem contra Iuris ordinem tormentis confeſſio fuerit extorta: Iudex enim quamuis iniuſtè, quodammodò de facto vniuerſalem irrogat infamiam, & particularis qui non fuit accuſator, diſſimulare hoc fortè poteſt, ſicuti debitor hereditatis poteſt ei ſoluere, quem nouerit per falſos teſtes hereditatem in iudicio obtinuiſſe. Nihilominùs contrarium etiam hîc tamquam probabilius tenendum exiſtimo, & tenet in hac ſpecie Peſantius q. 62. art. 2. diſp. 9. concluſ. 3.

Denique Salonius & alij diſcrimen hîc faciunt inter crimina atrocia, & Reipublicæ multùm noxia, aliaque minora: & prioris generis dicunt etiam emendata poſſe euulgari, vbi ſemel fuerint notoria, non autem poſterioris generis. Probabile illud eorum dictum, quia Reipub. vix commodè aliter caueri poteſt, quàm longè lateque euulgato eiuſmodi criminum iuridicè punitorum exemplo.

DVBIVM VII.

Vtrùm iuſtè diffamatum in vno, liceat diffamare in alio, præſertim minori?

Affine dubium ſuprà explicatum eſt quando De iudicijs, Vtrùm de vno infamatum liceat de alijs occultis interrogare?

Communis reſponſio huius loci negatiua eſt omnino certa, quamuis contrarium tenuerit Palude in 4. diſt. 19. & eum ſecutus Silueſter verbo Detractio, q. 1. Noſtram tenuit Adrianus Quodlibeto 11. q. 1. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. nu. 231. & alij paſſim. Probatur manifeſta ratione. Qui enim vnum habet peccatum notorium, non ideò amittit ius quod habet in materia aliarum virtutum, in qua occultè peccauit, vt nemo ſine ſufficientibus indicijs eum accuſare, aut quamdiu notorium non eſt peccatum infamare poſſit. Si enim demus oppoſitum, ſequetur, eum qui actum odij Dei notoriè admiſerit, aut in iudicio confeſſus fuerit, poſſe diffamari de quibuſcumque ſuis peccatis occultis, eò quòd Dei odium maximum ſit peccatorum. *Diffamatum de vno, de alio peccato diffamare non licet.*

Excipienda tamen hîc ſunt minora illa crimina, quæ ita maiori, de quo quis infamis eſt, ſunt connexa, vt in eo facilè incluſa intelligantur, neque cenſeatur addere notabilem infamiam, qui ea reuelauerit. Adde, ad infamiam hominis nefarij non pertinere, ſi dicas eum hoc aut illud particulare crimen admiſiſſe, quando ipſe vel paſſim de quibuſuis ſceleribus, vel ſaltem in alijs eiuſdem generis ſeſe iactare conſueuit.

Cetera etiam quæ in ſimili illo dubio De iudicijs diximus & excepimus, ferè hîc accommodari poterunt.

DVBIVM VIII.

Vtrùm liceat mortuorum occulta referre peccata?

Respondeo, Non licere. Eccleſiaſtici 7. *Mortuo non prohibeas gratiam.* Fama enim etiam poſt mortem poſſidetur: imò tunc maximè locum habet, ſecundùm illud eiuſdem Eccleſiaſtici 11. *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.* Neque vlla poteſt hîc in contrarium ratio eſſe ſolida. Si enim memoria defunctorum ho- *Mortuos diffamare non licet.*

Digitized by Google

norari poſſit, non dubium quin & obtrectationi obnoxia ſit: neque enim ſufficit quòd ex infamia temporale damnum ipſi non ſentiant, verè enim patiuntur damnum infamiæ intrinſecum; imò ſi in gratia diſceſſerunt, gaudium eorum accidentaliter creſceret ex bono famæ odore. Adde quòd etiam conſanguinei & coniuncti defunctorum, ex eiuſmodi detractione ſubinde temporalia detrimenta ſubeant, quæ ne inferas vti cauendum, ita indubiè vt illata repares, curandum eſt. Confirmatur hæc reſponſio ex communi doctrina Theologorum in 4. diſt. 21. De ſeruando ſecreto Sacramentalis confeſſionis, etiam poſt mortem pœnitentis. Conſulendus Nauarrus in cap. Inter verba, ſuprà, corollar. 19. Nauarra ſuprà numero 351. Idem ſenſerunt Philoſophi, qui cum laruis pugnare dicebant mortuorum obtrectatores. Sanè ſicut in Problematibus ſect. 29. quæſt. 9. Ariſtoteles teſtatur, inſtius apud antiquos habitum eſt mortuis benefacere, quàm viuis: & mortuis nocere, & eorum quietem turbare, ac monumentum priuata præſumptione quodammodò demoliri per detractionem, quando ſe defendere non poſſunt, probroſum omnino & deteſtandum eſt. Addo, detractorem mortui quodammodò occidere mortuum in eo in quo adhuc viuit; viuit enim in bona ſua apud homines fama, quam ei detractor tollit: hoc enim genus homicidij in detractore agnouit D. Petrus apud Clementem, quem ſequuntur Carthuſianus & Lorinus in 3. cap. 1. Ioannis, ad illud, *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*. eodem ſpectabit præclara illa laus Booz Ruth 2 *Eamdem gratiam quam præbuerat viuis, ſeruauit & mortuis*. Fateor tamen cum Molina tract 4. diſp. 28. eſſe minus peccatum, ceteris paribus, infamare mortuum quàm viuum: ad vitam enim ducendam magna eſt famæ vtilitas aut etiam neceſſitas: neque ſolent æquè homines attendere ad mortuorum peccata, aut æquè facilè ea diſſeminare ac viuorum. Eſſe tamen poteſt infamatio mortuorum mortalis, etiamſi in viuos eis propinquos infamia non redundet, & ad reſtitutionem obligare, niſi conſtet eſſe damnatos, qui non ſunt amplius proximi noſtri.

Infamare mortuos, peccatum mortale eſſe poteſt.

Hinc patet, non omnino excuſandos eſſe Hiſtoricos, qui valdè infamia mortuorum crimina, ſed omnino occulta, ſcriptis euulgant, quamuis propter integritatem hiſtoriæ, communem vtilitatem, publicam eruditionem, & terrorem, pluſculum Hiſtoricis indulgeant quidam DD in prodendis criminibus non omnino occultis defunctorum. Ita Soto lib. 5 quæſt. 10. art. 2. & De ſecreto, memb. 1. quæſt. 2. Adrianus Quodlibeto 11. quæſt. 1. Molina ſuprà.

DVBIVM IX.

Vtrùm vt ſit detractio, oporteat illam verſari circa peccatum mortale?

HIC applicanda ſunt quæ diximus quando De iudicio temerario, vbi ferè ſimile dubium mouebamus, de quo obiecto debeat eſſe iudicium temerarium, vt ſit mortale. Ex illis autem quæ ibi diximus, conſtat, poſſe interdum eſſe mortalem detractionem, quando quod refertur, ſolùm eſt veniale; & non eſſe mortalem, etiamſi quod narratur de proximo, ſit mortale. Hîc enim obſeruandum, generatim illud ad detractionem pertinere, quod pertinet ad famæ denigrationem, hoc eſt deſtructionem aut diminutionem; illud autem ad mortalem detractionem pertinebit, quod per iniuriam notabiliter proximi famam læſerit.

Vnde ſequitur Primò ſecundùm Nauarrum ſuprà corollario 18. Poſſe eſſe detractorem, qui virtutem alicuius prædicat eo loco vbi hoc ei obfuturum eſt; verbi gratia, ſi dicas eſſe Catholicum Sacerdotem apud Anglos, vbi occidendus eſt. Fortè tamen illa non eſt propriè dicta detractio, quæ in Decalogo ad furtum aut falſum teſtimonium reduci ſolet, cùm eiuſmodi peccatum potiùs ad homicidium reducendum videatur. Neque eſt propriè denigratio famæ, niſi ſecundùm opinionem peruerſam, quæ dicit malum bonum, & bonum malum.

Sequitur Secundò, Per contraria poſſe fieri detractionem: quodammodò enim detrahis, ſiue dicas de mendico quòd diues ſit; ſiue de mercatore volente creditò emere, quòd pauper ſit.

Sequitur Tertiò, Detractionem poſſe verſari circa nobilitatem, peritiam, ſcientiam, & reliquas virtutes intellectuales, pulchritudinem, fortitudinem, & reliqua bona corporis, quamuis præcipuè verſetur circa honeſtatem morum, vt ſuprà diximus, & indicat D. Thomas art. 2.

Sequitur Quartò, Septem illis modis, quos tradit D. Thomas art. 1. ad 3. incurri detractionis peccatum circa bonum virtutis, imò pleroſque ex illis poſſe accommodari etiam alijs bonorum generibus. Sunt autem iſti, Falſum vitium imponere, verum exaggerare, occultum prodere, quod bonum eſt in malum interpretari, & quaſi malo animo fiat traducere, vbi ſimul peccatum temerarij iudicij concurrit; negare bonum alterius, minuere, & reticere. Ex quo patet, quomodo etiam frigidè laudans vituperare cenſeatur & detrahere, de quo præter D. Thomam videre licet Gratianum 11. q. 3. c. Quiſquis, & Gellium lib. 19. cap. 3. qui habet inſignem huius rei rationē. Imò aliquando ſolent detractores induſtriam in minori munere extollere, vt à maiori laudatum impediant; aliquando detractori contradicere, vt tanto plura euomat irritatus. Denique etiamſi rectè D. Thomas dixerit, detractionem fieri, quando abſentis fama læditur; non malè tamen obſeruat Nauarrus corolla. 27. ſuprà, detractionem poſſe aliquando conſiſtere in honore coram præſenti exhibito, ſi inde expectetur apud alios læſio famæ ipſius. Quamuis ea non ſit inſtantia contra doctrinam D. Thomæ, vt Nauarrus putat, cùm etiam hîc denigratio occulta ſubſit in manifeſta honoratione.

Septem modi quibus incurritur peccatum detractionis

Sequitur Quintò, Non eſſe neceſſariam actualem intentionem lædendi famam, ſed ſufficere in detractione interpretatiuam: poteſt enim eſſe vera detractio mortalis, vbi actualis læſio non ſequetur, modò ea fuerit formaliter intenta; & econtrà, poteſt eſſe detractio, vbi ſequitur quidem famæ læſio, ſed deeſt eius formalis intentio: ſecundùm ea enim quæ de culpabili euentu in 1. 2. diximus, non ſufficit mala non intendere, niſi etiam ne præter intentionem ex eo quod intendis eueniant, ſufficienter caueris. Denique poteſt eſſe mortalis detractio ſine formali intentione detrahendi, & reali infamia, quando nimirum interpretatiua intentio ſubeſt, ſed effectus per accidens impeditur.

Scotus

Digitized by Google

Scotus in 4.diſt.15. quæſt.4. ad tres modos reducit detractionem, quos in eo ponit, quod eſt falſum crimen imponere, occultum reuelare, & negando ab altero impoſitum, indirectè illum imponentem de calumnia notare: vbi poſtremus non ſatis euidenter videtur in ſeptem illis D.Thomæ contineri.

Quærat hîc quiſpiam, Sitne mortale, dicere de quopiam generatim peccatum, quod poteſt intelligi mortale vel veniale?

Reſpondet Nauarrus corollario 32. ex Antonino & Siluestro, Regulariter eſſe ſolùm veniale, eò quòd nimirum auditor debeat accipere de veniali tantùm, & intelligere eo ſenſu quo minùs lædit, iuxta cap. Eſtote, De Regulis Iuris, & ea quę diximus De dubijs in meliorem partem interpretandis. Hæc tamen intelligenda ſunt citra intentionem grauiter lædendi formalem vel interpretatiuam. Quia autem difficile eſt, ſaltem interpretatiuam hîc non ſubeſſe, eò quòd ferè ſoleant homines ex eiuſmodi dictis grauiora præſumere, adeoque grauioris infamiæ ferè ſemper ſubſit periculum; verius exiſtimo, regulariter eſſe mortale, ſi generatim de aliquo dicas, quòd ſuperbus ſit, aut quid aliud quod æquè mortale ac veniale intelligi poteſt, præſertim cùm venialiter ſolum ſuperbus per abſolutè ſuperbum vix intelligi ſoleat, niſi apud interpretes valdè benignos.

DVBIVM X.

Quale peccatum ſit, ſeipſum infamare?

[*1. ſententia.*] TRES ſunt hac de re ſententiæ. Prima dicit, Eſſe mortale contra iuſtitiam & charitatem; quæ eſt Caietani, exiſtimantis hominem non eſſe dominum ſuæ famæ, vt citauimus ſuprà De obiecto dominij, Dubio 5.

[*2. ſententia.*] Secunda dicit, Non eſſe quidem contra iuſtitiam, eſſe tamen mortale ex genere ſuo contra charitatem, eò quòd ex genere ſuo fama tantam habeat coniunctionem cum fine ſpirituali, vt eius prodigalitas ex genere ſuo meritò cenſeatur mortalis, quamuis prodigere bona fortunæ, ex genere ſuo ſit ſolùm veniale. Huius ſententiæ videtur eſſe Valentia diſp 5. quæſt.17. puncto 2. quando docet, ſine rationabili cauſſa ſeipſum infamare, eſſe ex genere ſuo peccatum mortale.

[*3. ſententia.*] Tertia ſententia dicit, Ex genere ſuo eſſe ſolùm veniale, etiamſi fiat ſine rationabili cauſſa, ſicut prodigere diuitias. Ita Graffius lib.2. cap.138. & eſt communior.

DICO PRIMO. Prodigus famæ ſuæ non peccat contra iuſtitiam. Patet, Quia verè famæ ſuæ quiſque eſt dominus, vt oſtendimus, quando De dominio, & non eſt iuſtitia hominis ad ſeipſum.

[*Quando ſit mortale ſeipſum infamare.*] DICO SECVNDO. Non improbabile eſt eſſe mortale contra charitatem, omninò negligere & profundere propriam famam in illis quæ pertinent ad vitæ honeſtatem ſine rationabili cauſſa. Quòd enim prodigalitas in bonis fortunæ veniale ſit ex ſuo genere, prouenit non ſolùm inde quòd eiuſmodi bona ſint in dominio profundentis; ſed etiam inde, quòd ea minoris momenti ſint, neque tantùm habeant connexionem cum fine charitatis Dei, ſuiipſius, aut proximi. Si enim vt prodigalitas ſit peccatum ex genere veniale, ſufficiat rem quæ prodigitur, eſſe in dominio prodigi; etiam bonorum ſpiritualium, quantumuis neceſſariorum, quæ in hominis dominio ſuprà eſſe diximus, neglectus & profuſio, ex genere venialis erit: cùm tamen quòd cæleſtis patrimonij diſſipatio & decoctio ad perditionem pertineat, parabola Euangelica filij prodigi edoceamur: *Perierat enim & inuentus eſt.* [Lucæ 15.] Famæ autem bonum quamuis rectè pro virtutis lucro ſubinde contemnatur; tam præſtans tamen finique hominis ſpirituali natura ſua coniunctum videtur, vt non paruæ culpæ ſit, omnem eius curam abijcere. Vnde & Scriptura, quæ ad diuitiarum contemptum hortari ſolet, ad curam de bono nomine ſeriò monet, & aliquoties inculcat, melius eſſe nomen bonum diuitijs multis, & vnguentis pretioſis, Prouerb. 22. Eccle. 7. Eccli. 41. Idem videri poteſt inſinuaſſe Auguſtinus lib. 1. De ciuitate Dei, cap. 20. vbi docet, eum qui contra ſe falſum teſtimonium dicit, non ſecùs peccare in Decalogum, quàm ſi diceret contra proximum; ſicuti occidens ſeipſum, non minùs peccat quàm qui alium occidit: *Falſi*, inquit, *teſtimonij non minus reus eſt qui de ſeipſo falſum fatetur, quàm ſi aduerſus proximum hoc faceret.* Ex hac enim Auguſtini doctrina à quibuſdam colligitur, hominis mendaciũ contra ſeipſum eſſe ex genere ſuo mortale, quod ex Scholaſticis admittit Salonius q. 3. De dominio, art. 3. Fatemur tamen, non æquè eſſe graue ac contra proximum, quod ſimul eſt contra iuſtitiam: Auguſtinus enim ſolùm voluit, non minùs peccare, id eſt non minùs admittere actum peccati; non voluit autem non eſſe minoris culpæ mendacium contra ſeipſum, quàm contra proximum. Et quidem hac poſita opinione, ita licebit hîc argumentari: Falſum teſtimonium iſtud hominis contra ſeipſum non eſt mortale ratione iniuſtitiæ, vt patet ex dictis; neque ratione mendacij, quia vt docet D. Thomas quæſt. 70. art. 4 teſtimonium falſum non habet rationem mortalis eo ipſo quo falſum eſt: videtur ergo mortale, quia in re magni momenti eſt contra charitatem, & rationabilis commutatio non excuſat. Verùm quouſque hoc ſit recipiendum, dicetur Dubio ſequenti. Simile quid Gentiles & Philoſophi ex lumine rationis naturalis videntur didiciſſe: ſeuerius enim dixit Cicero: *Negligere quid de ſe quiſque ſentiat, non ſolùm arrogantis eſſe, ſed etiam omnino diſſoluti.* [Lib.1. Offic.] Plato etiam cauit, Ne quis parui faciat, probúſne alijs videatur, an improbus. [Lib.12. De Legibus.]

[*Quando ſolùm veniale.*] DICO TERTIO. Veriùs videtur, ex genere ſuo ſolùm eſſe veniale peccatum, reuelare proprium peccatum occultum, quando neque bonus finis illud honeſtat, neque accedit alius finis vel circumſtantia dehoneſtans, quæ letale reddat, neque ipſum peccatum in ordine ad honorem proprium omnino graue eſt & turpe. Eadem ratio de negligentiùs curante vt ſibi reſtituatur fama, aut nimis facilè eius reſtitutionem remittente. Eſt communis DD. quoad doctrinam principalem, Soti De ſecreto, memb. 1. quæſt. 3. concluſ. 3. Nauarri ſuprà corolla. 44. Salonij dicta quæſt. 3. De dominio. Ratio Soti eſt, quòd neque ſit contra iuſtitiam, vt patet; neque contra charitatem, quæ ad temporalia conſeruanda non obligat, niſi quatenus neceſſaria ſunt ad finem ſpiritualem.

Dixi, *Quando neque bonus finis illud honeſtat*; quamuis enim peculiariter homini cura mandata ſit de bono nomine & famæ cuſtodia, vt ſuprà diximus; poteſt tamen ex iuſta cauſſa interdum

Digitized

eius damna negligere, præſertim cùm ſit in eius dominio. Si enim poteſt quis ſibi membrum præſcindere ne corpus pereat, cùm tamen membrorum non ſit dominus; quanto magis poterit pro vita corporali aut ſpirituali iacturam famæ, quæ in pleno ipſius dominio eſt, ſubire. Imò & ad diuinæ gratiæ miſericordiam prædicandam, poteſt quis peccata publicè prodere, quorum iam veniam ſit conſecutus: confeſſio enim ipſa plus de virtute pœnitentiæ, & recuperato iam ſtatu hominem commendat, quàm prodita & quaſi in triumphum ducta peccata accuſent. Sic Apoſtolus ſe perſecutorem, & in nece Stephani ſupra modum cooperatum fuiſſe prodidit: Auguſtinus, Anſelmus, & alij Sancti ſcriptis vel confeſſi ſunt, vel deplorarunt peccata ſua. Huc pertinebit humilis negatio propriæ virtutis, occultatio, extenuatio; item propriorum delictorum exaggeratio. Ita deniq; pro gloria Dei docet Apoſtolus famam contemnere 1. Corinth. 4. *Mihi pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die.* 2. Corinth. 6. *Per infamiam*, &c.

Dixi, *Neque accedit finis vel circumſtantia dehoneſtans*; ſi enim illi aperias qui nociturus eſt, fieri poteſt vt mortaliter pecces. Vnde Eccleſiaſtici cap. 19. *Amico & inimico noli narrare ſenſum tuum: & ſi eſt tibi delictum, noli denudare; audiet enim te, & cuſtodiet te & quaſi defendens peccatum odiet te, & ſic aderit tibi ſemper.* Item fieri poteſt, vt diffamatio tua nocitura ſit alijs, quibus fortè fama tua ex charitate aut iuſtitia eſt obnoxia: ſi ex iuſtitia, poterit etiam ſeipſum infamans ad reſtitutionem teneri. De hac re benè diſſerit D. Auguſtinus Sermone 40. De diuerſis: *Duæ res ſunt, conſcientia & fama: conſcientia tibi, fama proximo tuo. Qui fidens conſcientiæ ſuæ negligit famam ſuam, crudelis eſt, maximè in loco iſto poſitus, de quo dicit Apoſtolus ſcribens ad diſcipulum ſuum: Circa omnes teipſum bonorum operum præbe exemplum.* Item De bono viduitatis cap. 22. *Dicunt ſibi coram Deo ſufficere conſcientiam, æſtimationem hominum non imprudenter ſolum, verum etiam crudeliter contemnentes, cùm occidant animas aliorum, ſiue blaſphemantium viam Dei, ſiue etiam cum excuſatione imitantium non quod vident, ſed quod putant.* Confirmatur ex Apoſtolo 1. Corinth. 8. *Deuitantes hoc, ne quis vos vituperet in hac plenitudine quæ miniſtratur à nobis. Prouidemus enim bona, non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus.* Et 1. Corinth. 10. *Per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant.* Sic & Philippenſes monet cap. 4. vt cogitent quæ ſunt bonæ famæ. Huc pertinet Gloſſa illa à Caietano pro ſe producta in cap. 1. cauſſa 15. quæſt. 6. ſolùm enim dicit illos peccare, qui metu mortis ſubſcribunt hæreſi, etiamſi fidem mente teneant, & ſimilia quæ pertinent ad infamiam propriam, contra Dei gloriam & proximorum ſalutem. Eodem modo peccant mortaliter, qui iactantiæ cauſſa, vt quia adhuc placeant & meminiſſe iuuet, narrant peccata ſua; de quo videre licet Pſalmum 51. & 93. & Iſaiæ 3. *Peccatum ſuum ſicut Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt.*

Excepi denique peccatum omnino graue & turpe, ſecutus Salonium, eò quòd videatur talis profuſio proprij nominis pertinere ad nimiam honoris & famæ conſumptionem, de qua præcedenti aſſertione diximus, non improbabiliter videri letalem contra charitatem.

DVBIVM XI.

Vtrùm in tormentis liceat ſe vel alium infamare?

DICO PRIMO. Vt euadas tormenta, quando ex confeſſione aliud non timetur incommodum quam infamia, licet tibi proprium crimen occultum, aut alterius priuati, etiam illius cui ſecretum promiſiſti, fateri; modò non promiſeris etiam cum periculo mortis celare, & niſi illius notitiam per iniuriam extorſeris, aut ex confeſſione Sacramentali ea ortum habuerit. Quando enim ex hac crimen ſcitur, non poteſt, etiam ſi adhuc in futurum periculum immineat, puta quia confitens non propoſuit abſtinere, reuelari. *Quando aliud non timetur incommodũ, licet.*

DICO SECVNDO. Imò etiamſi tibi contra Iuris ordinem mors immineat ex tali confeſſione, ſi valdè grauia & diuturna ſint tormenta, licet ſimiliter fateri, vt Sotus, Salonius, Leſſius, & alij docent. Imò probabiliter neque mortale erit, etiamſi fatearis quod verum non eſt, aut falſum imponas tibimetipſi citra iuramentum, etiamſi ideò ſis occidendus: neque teneris retractare, ſi grauia illa tormenta repetenda timeas, etiamſi fortè peierando mortaliter peccaueris. Alteri tamen falſum imponere eſſet mortale, etiamſi ſolùm inde eſſet infamandus. Quod verum puto, etiamſi ſtatim poſt tormenta intenderes retractare, modò retractatio plenè non ſit abolitura proximi infamiam. Non improbabiliter tamen dubitat Nauarrus, verùm cenſeri debeat mortale eiuſmodi mendacium contra proximum, quando ipſe multo minùs, verbi gratia pecuniarium damnum incurrit, tu vitæ euadis iniuſtum periculum. Ita ſuprà coroll. 43. Ex hac doctrina patet, grauiter peccaſſe Vercellenſem illum iuuenem, qui in tormentis adulterium falsò confeſſus eſt, ſimulque mulierem innocentem accuſauit, & dum in proprium mentitur ſanguinem, accuſauit alienum, apud Hieronymum Epiſtola 49. *Alteri falſum imponere, mortale eſt.*

Hinc colligitur, Quamuis quidam ſentiant contrarium, vt ſuperiore Dub. diximus, verius tamen eſſe, mendacio ſibi imponere falſum crimen, ex genere ſuo non eſſe mortale, ſecluſa iactantia, iuramento, ſcandalo, mortis, mutilationis periculo, & aliorum incommodo, quod benè probat Nauarrus in cap. Inter verba, coroll. 44. Et fortè Auguſtinus ibi citatus reſpexit ad caſum quo ſine rationabili cauſſa in caput proprium diceret quis falſum teſtimonium, vt ideò illud dixerit non magis per Decalogum licere, quàm occidere ſeipſum. Neque multùm nos remorabitur adducta in contrarium Salonij auctoritas: is enim hac quæſt. 73. art. 4. ab eo fortè recedens quod in tractatu De dominio ſuprà dixerat, excuſat à mortali mendacium hominis contra ſeipſum.

Dices, In re graui mendacium eſt mortale, ſi cedat in alicuius detrimentum; ergo hîc erit mortale, quando cedit in detrimentum proprium. *Obiect.*

Reſpondeo, Mendacium, quod peculiariter non eſt contra Dei honorem aut proximi vtilitatem, non fieri mortale, etiamſi per illud iacturam facias externorum bonorum, puta famæ, aut pecuniæ, quorum es dominus, modò ſi quam inde vlteriùs facias iacturam, in corpore, vita, aut mem- *Reſp.*

Digitized by Google

membris in eo iuſta ac rationabili compenſatione excuteris, quod fit quando cauſſam habes rationabilem ob quam potiùs mortis aut mutilationis, quàm aliud quod imminet incommodum pati velis; tunc enim inde mendacium tuum non poterit reſpectu tui dici pernicioſum. Et hæc quidem de falſo. Verum autem crimen, non tantùm proprium, ſed etiam alterius, vt grauia tandem tormenta euadas, reuelare licebit, eſto mors inde iſti alteri immineat. Ratio vtriuſque aſſertionis eſt, quòd cum tanto incommodo meo, & iactura in membris, non tenear famam meam aut alterius ſeruare. Addo, quando mortem aut mutilationem te diffamando es euaſurus, duplici ratione te abſolui à cuſtodia famæ: vna, quòd rem tui dominij diſpendere in neceſſitate poſſis; altera, quòd pro conſeruanda vita, minora bona etiam quorum non ſis dominus, abijcere poſſis.

Quomodo verum crimen reuelare liceat.

Secreta Reipub. prodere non licet.

DICO TERTIO. Secreta Reipublicæ magni momenti in tormentis prodere non licet, etiamſi mors alioqui eſſet oppetenda, & tortus non ſit Senator ex Magiſtratu, ſed priuatus ciuis aut miles. Soto De tegendo ſecreto, membro 3. quæſt. 4. concluſ. 6. Nauarrus corollario 43. citato. ſalus enim communis ſuprema eſſe debet. Vnde & grauiſſimâ pœnâ id cautum fuit apud Romanos, L. Si quis aliquid, ff. De pœnis.

At quæres, Vtrùm liceat ſe infamare, vt amicus euadat mortem? verbi gratia, commiſiſti homicidium ſimul cum amico qui à Iudice iam occidendus eſt, vt ipſe dimittatur, prodis te illud homicidium admiſiſſe; Vtrum id liceat?

Reſpondeo, Illud eſſe licitum: iuſtam enim habes cauſſam veritatem hinc fatendi vt inde tegas, cùm inde nullo præcepto cogaris fateri, vt ſuppono; quia de eo non legitimè interrogaris, & hinc nullo præcepto prohibearis fateri, vt iuſtam pœnam pro peccato patienter toleres, cum tanto amici emolumento.

Sed maius dubium eſt, Vtrùm citra mortale liceret tibi falsò profiteri vel confiteri quòd hoc crimen admiſeris, cùm ſis innocens, vt pro amico occidaris, & ille euadat?

Reſpondeo, Si amicus ille innoxius ſit victurus, probabile eſt licere tibi pro virtute amicitiæ, animam ponere pro amico, & mendacium non fore mortale. Neque tunc pateris vt fur aut homicida, ſed vt amicus. Ita Sotus ſuprà, membro 1. quæſt. 3. concluſ. 5. Notandum tamē, Non habere hoc locum, quando ex infamia aut morte tua alijs graue damnum ſequeretur; adde, aut Religionis verteretur præiudicium: neque enim liceret ſibi pro amico hæretico imponere crimen hæreſis. Argumentum ex cap. 1. cauſſa 15. quæſt. 6.

Ceterùm quòd diximus, probabile eſſe, citra culpam mortalem fore, ſi quiſpiam ad vitanda tormenta grauia, aut amici à morte liberandi cauſſa ſibi imponat crimen falſum, etiamſi ipſe ob eiuſmodi ſui falſam accuſationem ſit occidendus; impugnatur grauiter à Ludouico Molina tract. 4. De iuſtitia, diſp. 37. numero 18. & 19.

Sententia Molinæ. Argumentum 1.

Argumentum Primum ipſius tale eſt: Quamuis homo non teneatur cum valdè grauibus tormentis conſeruare vitam, poſſitque licitè potiùs mortem permittere quàm ea ſubire; aliud tamen eſt permittere mortem aut non conſeruare vitam, atque aliud ſuppeditare cauſſam obiectiuam & meritoriam propriæ mortis, illam confingendo, cùm verè non ſubſit. Quamuis itaque liceat non conſeruare vitam propter tormenta vitanda, aut amici vitam ſaluandam; non tamen licet falſum ſibi crimen imponendo cooperari ad propriam mortem iniuſtam. Neque eſt quòd obijcias, ſimiliter cooperari qui crimen verum, occultum tamen, proprium detegit vt vitet tormenta, & potiùs ſupplicio extremo afficiatur, quem tamen conſtet excuſari: is enim non dat cauſſam ſuæ necis, ſed detegit ſolùm priùs datam, cedendo iure ſuo quod habebat ad eam celandam.

Argum. 2.

Secundum Argumentum peculiariter eſt contra innocentem ſibi imponentem patris aut amici crimen. Si pater aut amicus dignus eſt ſupplicio, fraude & mendacio in iudicio non licet impedire executionem iuſtitiæ in eum, deludendo publicam Poteſtatem, & loco nocentis innocentem ſubijciendo.

Verùm quamuis hæc argumenta apparentiam habeant, & non paruam probabilitatem ſententiæ Molinæ tribuant, quam etiam tenuit Nauarrus, priorem retractans Enchiridij cap. 18. num. 29. ſolutionem tamen habent aliqualem. Ad Primum enim reſponderi poteſt, Non tam debere hunc dici cooperari propriæ morti, quàm euaſioni tormentorum ſuorum, vel mortis amici, vel parentis: intendit enim non ſe neci obijcere, ſed alterum eripere. Si enim qui ſuadet, vt quis fornicetur potiùs quàm adulterium admittat, non eſt reus malæ ſuaſionis: ita neque in propoſito cenſetur cooperari directè propriæ neci, qui ſibi crimen letale imponit, vt patrem liberet. Sicuti enim iſtum conſultorem excuſat, quòd ſequatur veritatem practicam intellectus iſtius ſententiæ, quæ dicit, potiùs eſſe fornicandum quàm adulterium committendum; ita in noſtro caſu excuſat veritas practicæ ſententiæ, quæ dicit, honeſtum eſſe mori pro amico. Neque refert, quòd ſibi imponens crimen in noſtro caſu, vtatur medio malo, videlicet mendacio: ſi enim illud mendacium ſit ſolùm veniale, quando ita tibi imponis crimen vt liberes amicum, & ipſe non pericliteris, vt videtur ſequi ex ijs quæ numero 15. admittit Molina; quare mortale fiet, quando proferetur eo caſu, quo per illud mortem tibi accerſas, cui alioqui iuſtè poteras te exponere pro amico? Si finis ſit opus honeſtum, imò heroicum, & medium ſolùm ſit veniale peccatum; vnde hîc irrepit aut obrepit culpa letalis?

Reſp. ad 1. Arg. Molinæ.

Obiect.

Dicet Molina, Ideò eſſe mortale, quòd innocentem facias occidi, quem occidere ſit intrinſecè malum: ſupponitur enim, amicum tuum iuſtè occidendum fuiſſe à Iudice, quem crimine tibi falsò impoſito liberas. Supponitur etiam, te, qui loco eius ſis occidendus, eſſe prorſus innocentem.

Reſp.

Reſpondeo, Etiam his poſitis, non niſi materialiter iniuſtam fore filij loco patris, aut amici loco ſui amici occiſionem: item nec fore occiſionem innocentis, niſi materialem: probabitur enim nocens; quia ſuppono, confeſſionem cum eiuſmodi circumſtantijs à te fieri, vt iuſtè Iudex ignarus innocentiæ tuæ, vt eum eſſe in caſu propoſito ſupponimus, in te capitis ſententiam pronuntiet; aut ſi non ſatis curet, vt ſecundùm Iuris ordinem procedat, non iam obijcies te iuſto Iudici occidendum, ſed potiùs tyranno. Addo, eum qui ita occultè crimen admiſit, vt probari non poſſit in iudicio, & præter Iuris ordinem torquetur, faten-

do crimen efficere vt Iudex ipſum etiam formaliter iniuſtè ſit occiſurus; & hoc tamen licere fatetur Molina numero 7. Ergo ex parte cooperationis ad materialiter iniuſtam necem, hic non eſt ſufficiens fundamentum, ex quo ſibi imponens in caſu noſtro crimen liberandi amici cauſſa, damnetur peccati mortalis.

Reſp. ad 2. Quod attinet autem ad iuſtitiæ deluſionem, quam Molina vrget, ea etiam non videtur hîc poſſe ſtatuere letalem culpam, quia eiuſmodi deluſio etiam ſubeſt, quando quis imponit ſibi crimen hæreſis per falſos teſtes contra ſe probatum, vt ſic quaſi crimen agnoſcens mortem euadat, vt docet idem Molina numero 15.

Hæc dicta ſint veritatis eruendæ gratia. Sanè cùm per ſe illicitum ſit mendacium, & indubiè peccatum ſit mortale, quando quis ſine cauſſa mentitur crimen propter quod ſit occidendus; prudentis erit iudicare, num hîc & nunc ſufficientem habeat cauſſam, præ tormentorum perpeſſione, aut amici amiſſione, mortem eligendi: ſi enim habeat, eò quòd vel omnino, vel ferè mors æquiparetur tali malo, non erit letale mendacium; ſi verò non habeat, erit ex hoc capite letale. Similiter in altero, quod de illuſione iudicij vrgetur, videndum, num ea illuſio etiam Iudice legitimè procedente non excuſetur à mortali, per priuilegiatam illam inclinationem, quam quiſque habet ad corporis vitam ſuam, aut ſuorum, à tormentis morti æquiparandis, aut ab ipſa morte vindicandam, vt in ſimili docuimus ſuprà De iudicijs cap.3. Dubio 1.

DVBIVM XII.

Vtrùm ſit detractio, ſi narres iniuriam tibi ab alio allatam?

Quomodo liceat iniuriam reuelare. RESPONDEO, Non ideò tibi licet peccatum alterius reuelare, quòd per illud iniuriam paſſus ſis, ſed vt iniuriæ effectum iuſtumque dolorem lenias, aut conſolationem ab amico accipias. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. numero 346. Hoc enim non eſt vindicare, ſed pro ſua indemnitate vti Iure ſuo. Videndum tamen, ne peccator lædatur in fama ſua plus quàm ad illum iuſtum tuum finem neceſſarium fuerit; alioqui peccabis contra charitatem, aut etiam contra iuſtitiam, ſecundùm ea quæ diximus Dubio 5. Contra charitatem tantùm, ſi ſaltem vtile ſit ad finem illum, quòd nominetur perſona offenſoris: contra iuſtitiam, ſi ne vtile quidem fuerit.

DVBIVM XIII.

Vtrùm cenſendus ſit detractor, qui narrat ſe crimen alterius audiuiſſe, non tamen aſſerit eſſe verum?

RESPONDEO, Si intendit lædere, & lædit famam proximi, ex natura ſuæ actionis externæ læſione ſequente, eſt detractor contra iuſtitiam: ſi intendat & non lædat, iterùm formalis detractor eſt: ſi non intendit, videat tamen aut videre debeat, vi ſuæ narrationis læſionem iſtam ſecuturam, iterùm detractor eſt contra iuſtitiam: ſi videat ſolùm occaſionaliter inde ſecuturam, peccat mortaliter ſaltem contra charitatem. Itaque tum demum non peccabit, quando ſatis cauerit, ne quid inde nomen proximi detrimenti accipiat: quod cùm non facilè fiat, ab eiuſmodi narratione abſtinendum eſſe, paſſim monent DD. Quamuis enim prudenter auditor non adhibeat fidem, ſecundùm illud Poëtæ,

Rara fides, quia multi multa loquuntur:

eſt tamen ferè nonnulla iſta famæ imperfectio. Idcircò enim in laudibus Iudith legimus cap. 8. quòd non erat qui de ea loqueretur malum: licet interim pleríque tam ſint mali, vt etiam bonis eos laudantibus, fides facilè non adhibeatur; & alij tam boni, vt malis eos vituperantibus credi non poſſit. Quamuis, vt benè Hieronymus Epiſtola 14. ad Celantiam, arduum & rarum hoc ſit, ita quem vitam inſtituiſſe, vt de eo ſiniſtri aliquid ne fingi quidem poſſit, dum aduerſus obtrectatorum libidinem pugnat meriti magnitudo; nec fingere quiſquam auſus eſt, quod à nullo putat eſſe credendum. Imò aliquando hæc ipſa vituperia, quæ à malis patiuntur, in laudem cedunt bonorum, ſecundùm illud Apoſtoli: *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.* Et illud Eccleſiaſtici 11. *Bona in mala conuertens inſidiatur, & in electis imponet maculam.* Accedit quòd, vt Gabriel monuit eadem diſt. quæſt. 16. art. 3. dub. 2. ſæpè ſubſit ſcandalum puſillorum, qui citò credunt, quia leues ſunt corde. Denique vel ita refers vt improbes, vel vt non improbes. Si improbes, non feliciùs id apud alios facere poteras, quàm tacendo: vel enim ſimul prodis detractorem, atque ita in ipſum detractionem nouam admittis; vel non prodis, atque ita animo auditorum non ſatis eximis ſuſpicionem. Si non improbes, cum detractore currere cenſeris, aut ſanè in fratrem quem ſcandalizas peccare.

At quid ſi intendat quidem lædere, & occaſionaliter ex leuitate audientium læſio ſequatur, ipſe tamen ita ſuam narrationem inſtituat, vt læſioni cauſſam propriè non videatur dediſſe?

[illegible] occaſionaliter ſolùm lædis, non tenetur reſtituere. Reſpondeo, Talem peccaturum quidem contra iuſtitiam, quoad malam intentionem, non tamen tenebitur ad reſtitutionem, quia exteriùs non fuit efficax cauſſa damni per iniuſtitiam: ſola enim intentio non dedit damnum, & actio exterior non fuit cauſſa, ſed tantùm occaſio damni, quam ex ſola charitate tenebatur vitare. Et hoc videtur voluiſſe Scotus citata diſt. 15. quæſt. 4. quando dicit, talem peccare contra charitatem, & expreſſiùs tenet Petrus Nauarra ſuprà numero 331. Quinimò generaliter verum puto, quando ad debitum reſtituendi non ſufficeret interpretatiua nocēdi intentio cum opere externo vnde damnum ſequitur, etiam inſufficientem fore intentionem formalem; niſi fortè in euentu, vbi cum iniuria alterius facturus ſis, niſi tibi ius faciendi naſceretur ex principali aliqua intentione iuſta: quo modo teneberis ad reſtitutionem, ſi aquam diuerteris vt vicino noceas, non autem ſi diuerteris vt tibi proſis.

Ex quo colligitur, Non omnino exactam eſſe doctrinam Silueſtri verbo Detractio, quæſt. 4. quando docet, eum qui ſolùm narrat ſe audiuiſſe, nihil ad faciendam fidem de ſuo addens, ſecuta infamia nihilominùs teneri, ſi malo animo retulerit; ſecùs ſi ex inconſiderata loquacitate.

Item ſequitur, etiam ampliùs exorbitare doctrinam Caietani, qui ex auditu aut dubitanter referentem abſoluit à reſtitutione, ſolumque damnat aſſertorem: ferè enim veſtigium aliquod relinquere ſolent in animo audientium etiam illi, qui ſine

Digitized by Google

ſine aſſertione narrarunt; ſuſpiciones autem iſtæ quas prauas ingeris de proximo, non ſunt contemnendæ, vt quæ verè pertineant ad infamiam, ſicuti ad publicam pertinet infamiam, ſi quis per Iudicem declaretur de aliquo crimine ſuſpectus. Deinde etiamſi tui auditores non ſuſpicentur; fortè tamen narrabunt alijs, qui ſuſpicabuntur, aut ſanè maiori firmitate referent aliqui ex ipſis, quod ex tua narratione mediatè vel immediatè habent. Argumentum ex cap. finali De iniurijs; vbi dicitur, ignorantiam non excuſare, quando ſcire debuiſti, ex facto tuo veriſimiliter iniuriam aut ſecuturam poſſe contingere; fateor tamen, quando factum tuum potiùs occaſio quàm cauſſa eſt, te ſolùm contra charitatem, non contra iuſtitiam peccaſſe.

DVBIVM XIV.

Vtrùm liceret eius Famæ derogare, qui nomen ſibi ſimulando comparaſſet?

RESPONDEO, Nec hoc continuò licere, niſi alijs noceat aut nociturus ſit. Nauarrus ſuprà citatus num. 341. Probatur; Quia ſimulatio eius occultum quoddam peccatum eſt, quod detegis, quando eius defectum prodis. Neque hîc magnopere vrgendum eſt diſcrimen inter virtutes intellectuales & morales, quaſi liceat prodere illas ſimulantem, non autem iſtas: neutrum enim licet, quamuis grauius ferè peccatum ſit, prodere defectum in moribus. Imò verò in noſtro caſu, qui in moribus defectum hypocritæ prodit, ferè de duobus ei detrahit peccatis, de principali nimirum vitio, & improba ſimulatione virtutis. Qui autem in alijs bonis ſimulatorem detegit, ſubinde vnum tantùm eius peccatum, quo fortè ſimulauit, prodit.

At quid ſi contingat ſine peccato, aut ſanè cum ſolo veniali ſimulaſſe quem magnam ſcientiam, verbi gratia, Aſtrologię, aut ſimilem, erítne peccatũ detractionis, eiuſmodi ſimulationem detegere?

Reſpondeo, Quamuis ſimulatio, aut defectus abſconſio non eſſet peccatum, poſſet tamen fieri, quòd nihilominùs proditio eiuſmodi ſimulationis aut abſconſionis defectus, ſit peccatum detractionis ſaltẽ veniale, præſertim quando quòd ignoretur ipſius talis inſcitia, nemini obeſt, & ipſi prodeſt. Si enim ipſi non multùm proſit, eùm aliquale malum ſit in ipſo errore, licebit eum proximorum animo eximere. Illud hîc potiùs diſcrimen notandum eſt, non eſſe iniuſtitiam, pro ſola vtilitate aliorum ſine neceſſitate reuelare defectum proximi in alijs bonis, quæ non pertinent ad honeſtatem vitę, quando id fieri poteſt ſine detectione alicuius peccati in moribus; eſſe autem contra iuſtitiam, quando ſine neceſſitate reuelatur defectus talis in honeſtate vitæ, niſi ſimulet probitatem vt alijs noceat, & extra caſum de quo ſuprà Dub. 5. diximus: quiſq; enim ius habet ne præſumatur improbus, donec probetur, conuincatur, aut manifeſtè ſit talis, non autem vt in hac aut illa arte peritus habeatur.

Quæres, Vtrùm ſine peccato poſſit quis nihil occulti, ſed tantùm ea quæ apparent, & ſatis publica ſunt allegando, minuere famam eius qui maiorem quàm par ſit habeat?

Reſpondet Molina tract. 4. De iuſtitia diſp. 26. id licere, ſiue fama ſit in ſcientia, ſiue in moribus, modò abſit inuidia & odium. In moribus tamen non facilè id excuſauero à veniali, niſi excuſetur aliqua vtilitate dicentis vel audientis.

DVBIVM XV.

Vtrùm audire & tolerare detractorem, ſit peccatum?

D. Thomas quæſt. 73. art. 4.

Audiens detractorem variè peccat.

RESPONDEO, Rectè dixit Bernardus lib. 2. De conſid. *Detrahere aut detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit non facilè dixerim.* Tolerare enim detractorem, audienti cedit in peccatum varijs modis, quorum vno ceſſante, contingit ſubinde alios non ceſſare; & vno exiſtente ſolùm contra charitatem, contingit alium eſſe contra iuſtitiam. Fieri tamen aliquando poteſt, vt audiens detractorem ſolùm venialiter peccet, aut ne peccet quidem. Modi autem quibus peccet hîc auditor, ferè ad tria capita poſſunt reuocari. Vel enim peccat in Leges correptionis fraternæ, idque vel negatiuè, non corripiendo; vel poſitiuè, ſcandalizando, & detractionis peccato cauſſam dando interrogatione, diligenti & benigna auſcultatione, & ſimilibus modis. Vel peccat in fratrem cui detrahitur, non ſuccurrendo eius famæ in tali neceſſitate, ſicuti ſi videret aſinum proximi ſuccumbentẽ oneri, & nollet, vt Lex præcipit, ſubleuare. Vel denique peccat participando in nocumento quod ex infamia ſequitur, vel infamato, vel alijs, aut etiam Reipub. In ſingulis modis poteſt concurrere peculiaris obligatio ex officio, quia verbi gratia, audiens eſt Superior lædentis, aut eorum quorum damnum vertitur, teneturque ex illo officio corripere vel damnum auertere: vel ſolùm eſt priuatus, quæ omnia magnam diuerſitatem parere poſſunt. De qua quamuis, vt Caietanus monuit, vtcumque iudicari poſſit ex alibi traditis regulis correctionis, iuſtitiæ, charitatis, furi non obſtantis, vel cum eo participantis; nonnulla tamen propiùs hîc accommodata notanda ſunt, quæ ex huiuſmodi regulis ſequuntur.

Qui inducit ad detrahẽdum, peccat contra iuſtitiam.

Sequitur enim Primò, Eum qui alium inducit ad detrahendum iubendo, excitando, ſciſcitando, non ſolùm ordinariè peccare contra iuſtitiam, ſed ferè grauius admittere peccatum quàm ſit ipſius detractoris. Prior pars patet ex iis quæ De iubente, conſulente, aut inducente ad furtum diximus. Vnde patet, quòd etiam ad reſtitutionem teneatur. Poſterior probatur; Quia non peccat ſolo peccato detractionis, ſed etiam ſcandali: lingua enim alterius & aure ſua calumniatur, & in cauſſa eſt, cur etiam animus detractoris inquinetur. Si tamen inuincibiliter putes ſolùm venialiter & leuiter detracturum, non peccas mortaliter, etiamſi alter præter tuam opinionem proruperit in letalem obtrectationem, vt recenter monuit Fernandus Rebellus; De obligationibus iuſtitiæ, lib. 4. q. 6. Nauarrus ſuprà corollar, 40.

Secundò ſequitur, Eum qui ſolùm quadam complacentia detractionem approbat, ita vt in eam nihil influat, nihilque ad eam exciendam, alacriùs proferendam, aut protrahendam, conferat, verè ſolùm peccare contra charitatem.

Qui ſolùm tolerat quomodo peccet.

Sequitur Tertiò, Eum qui nullo exhibito complacentiæ ſigno ſolùm tolerat detractorem, non congaudens eius iniquitati, nihilominùs inter-

interdum peccare contra iuſtitiam; puta ſi ex iuſtitia tenebatur eius cui detrahitur honorem defendere, quod rariùs fortè continget, niſi ex peculiari contractu: interdum & ſæpiùs contra charitatem ſolam, at nihilominùs mortaliter; puta quando facilis & expedita ei eſſet efficax impeditio, & detractio eſſet grauis, adeoque tria iſta concurrerent. Primò, Quòd ſciat, per detractionem grauiter peccari; nam in dubio an publicum ſit, vel an iuſtam habeat alter cauſſam iſtud euulgandi, non eſt condemnandus. Vbi obſerua, poſſeſſionem famæ dubiam, te quidem arcere à detrahendo, ſed non ſufficere vt detrahentem iudices; quia & ipſe in dubio poſſeſſione bonæ opinionis exuendus non eſt. Secundò, vt ſperet cum fructu impedire. Tertiò, Ne ipſe impediendo grauetur magno aliquo detrimento, quod ex æqua æſtimatione prudentis hîc præponderet: imò & rationabilis verecundiæ & moleſtiæ ex communi DD ſententia hic ratio habenda erit, quando non nimis enorme ex obtrectatione ingrueret detrimentum, quale indubiè eſt periculum vitæ; nam eiuſmodi detrimenti imminentis timor efficeret, ne verecundia aut dubitatio illa de fructu correptionis ſilentem excuſaret. Interdum venialiter, quando detractio non eſſet grauis, aut negligentia eſſet leuis, vel inconſideratio. Denique interdum immunem eſſe à peccato, quando impedire non poſſet, neque diſplicentiæ ſigna poſſet oſtendere ſine magno ſuo detrimento, aut ſpem nullam habet fructuoſæ correptionis, & aſtantes non ſcandalizantur eius ſilentio: imò ſi ideò omittat contradicere, quia timet ne reprehenſus ampliùs criminetur, conſilium charitatis eſt, vt obſeruauit Adrianus Quodlibeto 11.q.2.

Quartò ſequitur, Etiam illum qui impedire detractorem non poteſt redarguendo, ſilentium indicendo, ſæpè teneri ſaltem ex charitate, oſtendere quòd ſibi diſpliceat, vtpote vultu triſti, ſecundùm illud Prouerb. 25. *Ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentis*: vel loco recedendo, vel ſermonem quadam dexteritate aliò diuertendo, vel obſecrando ne de eiuſmodi rebus agatur: aut ſi iam detractio completa ſit, & verum putet crimen, in dubium illud ex probabilibus argumentis reuocet, aut ſanè fratrem excuſet, & peccatum extenuet; ſi falſum, oſtendat falſam eſſe criminationem. Vtrùm autem Superiores ex iuſtitia teneantur impedire detractionem, dicemus Capite ſequenti.

Sequitur Quintò, Non excuſari audientem, quòd fortè putet, patientiâ infamati futurum vt detractio magis ei proſit quàm obſit, Nauarrus ſuprà coroll. 43.

Ceterùm ſubſtantia huius articuli, eum auditorem mortaliter peccare, qui mortali detractioni notabiliter conſentit, videtur eſſe de Fide, Rom 1. vbi non ſolùm detractores dicuntur eſſe digni morte, ſed etiam qui eis conſentiunt. Prouerb. 4. *Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te.* Vbi Beda vult intelligi os alterius, quamuis Ianſenius intelligat os proprium. Sed ſi os proprium nos ſcandalizans abijcere iubeamur, quanto magis alienum? Item cap. 24. *Cum detractoribus ne commiſcearis, quoniam repentè veniet perditio eorum, & ruinam vtriuſque quis nouit?* Videlicet tam illius qui loquitur, quàm eius qui audit loquentem, inquit Hieronymus, quamuis alij aliter: actiuè enim ruinam intelligunt, & vtriuſque, Dei & Regis. Ita Ianſenius. Huc pertinet illud Eccleſiaſtici 28. *Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus tuis.* Eòdem facit Pſalmus 100. Pſal. 14. *Opprobrium non accepit aduerſus proximum ſuum*, &c. & 49. *Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris*, &c. *Exiſtimaſti iniquè quòd ero tui ſimilis, arguam te.* Iſaiæ 33. *Qui obturat aures ſuas ne audiat ſanguinem, iſte in excelſis habitabit.* Idem inculcarunt Patres. Baſilius q.26. in Breuioribus dicit, auditores detractionis eſſe dignos excommunicatione: Hieronymus ad Ruſticum dicit, eſſe inexcuſabiles; & ad Nepotianum, *Caue ne linguam habeas aut aures prurientes.* Huc facit Synodus VIII. cap. Non ſolùm 11. q. 3.

Quæres, Vtrùm qui detractionem audiuit, poſſit occultè inquirere de veritate?

Reſpondeo, In bonum finem cum debita cautela poteſt, ſecundùm illud ad Hebræos 10. *Conſiderate vos inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum.* Si autem faciat propter finem mortalem, peccat mortaliter, contra illud Prouerb. 24. *Ne inſidieris & quæras impietatem in domo iuſti, neque vaſtes requiem eius.* Si autem ex curioſitate, ferè eſt peccatum veniale, vt tradit D. Thomas q. 167. art. 2.

DVBIVM XVI.

Quale peccatum ſit, componere vel euulgare Libellum famoſum?

LIBELLVS famoſus ſcriptura eſt quæcumque qua proximi fama iniuſtè læditur. Peccat mortaliter, qui de graui infamia proximi eiuſmodi libellos componit, edit, ſpargit, vel adhæc quouis modo cooperatur, etiamſi infamia reipſa non ſequatur. Ita communiter DD. quos ſequitur Nauarrus in cap. Sacerdos, De pœnitentia, diſt.6. Iure ciuili, L. Vnica, C. De famoſis libellis, ſtatuitur pœna capitis in auctores, & etiam in inuentores, qui vim eorum manifeſtauerint. Quod maximè iuſtum erit, quando auctor libelli famoſi non ſcitur; quamuis probabilius ſit, Legem velle, quòd etiam tunc locum habeat, quando ſcitur auctor, videtur etiam ſub pœna capitis velle, quòd laceretur ſtatim libellus, & non cõmunicetur. Facit pro hac ſententia, quòd loquatur Lex in caſu, quo quis ignarus inuenerit talem libellum, vt apertè verba eius habent. Certum autem eſt, eum qui præſumitur libelli auctor, non poſſe dici ignarum eum reperiſſe. Præter mortis pœnam, libelli famoſi auctor etiam eſt inteſtabilis, vt diximus ſuprà quando De teſtamentis, Dubio 3. Iure Canonico auctor libelli famoſi verberibus punitur, cauſſa 5. q. 1. cap. 1. Aut ſi in Eccleſia fuerit poſitus, excommunicatur qui poſuerit. Ibid. cap. vlt. Si libellus nihil habeat capitale, dicit Enchiridion rerum criminalium Damhouderij cap. 125. auctorem in pecunia mulctari, quanti ſub iureiurando læſus æſtimauerit redemptionem ſuæ infamiæ, & vult auctori iniungi, vt æquè publicè reuocet per ſcripta contraria, ad modum quo fama inferiùs reſtituenda dicetur. Si auctor ignoretur, vel cooperatores, ſub pœna ſuſpenſionis à Communione,

Libellus famoſus.

Pœnæ auctoris libelli famoſi.

Digitized by Google

ne, & niſi inde abſtineant, ſub pœna excommunicationis adigi poſſunt vt ſeſe prodant, famamq; reſtituant, aut criminationem iuridicè probent, exemplo Gregorij Magni cauſſa 5. q. 1. cap. 2. Cōſulendus Antoninus 2. parte, tit. 8. cap. 4. §. 1. & Decretalis Pij V. in 7. Decretaliū Petri Matthæi, vbi antiquas pœnas innouat, etiam capitis, & nouas adijcit. Item Conſtitutio Gregorij XIII. quæ incipit, Ea eſt rerum humanarum infelicitas.

Nota tamen differentiam inter forum externum & conſcientiæ, quòd etiamſi in foro externo pœnam aliquando euadat, qui offert criminationis ſuæ probationem, in conſcientia tamen à peccato non excuſetur. Refert Antoninus 3. parte, tit. 24. & Caietanus verbo Excommunicatio, cap. 81. Alexandri Papæ Decretales, quibus excommunicentur, qui libellos famoſos edunt, detinent vel publicant in infamiam ſtatus Ordinis SS. Dominici & Franciſci. Item libello famoſo impetens Pontificem vel Cardinales, excommunicatur per Extrauagantem Martini V. citatam apud Sarolam hoc verbo, parte 1.

Addiderim hîc, ſecutus Molinam tractat. 4. diſp. 35. famoſo libello ſeſe mortaliter contaminare, qui eius contenta canunt aut referunt, niſi ſint certa & publica, & fama circa illa iam omnino ſit deſtructa & amiſſa. Item qui non quidem ſcripto, ſed facto aliquo, aut alio ſigno infamatorio appoſito, aut pictura proximum infamant, ſimiliter in crimen letale incidere.

CAPVT II.

De reſtitutione Famæ & Honoris.

DVBIVM I.

Quis obnoxius ſit; & ſpeciatim, Vtrùm ille reparandæ Famæ ſit obnoxius, qui nonniſi ex inuincibili ignorantia vel ſua vel auditorum, Famam læſit?

CONTINGIT eum qui mala de alio refert, exiſtimare bona fide vera ea eſſe & publica, puta quia hoc ipſum à fide dignis ſe accepiſſe exiſtimat. Contingit etiam Iudicem infamiam aliquam irrogare ex falſa informatione quam poſtmodum deprehendit. Denique contingit narrare me quippiam mali iam notorij de Petro, & tu intelligis quaſi loquerer de Paulo, qui aut nihil tale fecit, aut non notoriè. Quæritur, An ita inculpabiliter lædens teneatur ſub mortali famam reparare?

Negatiua ſuadetur 1. Non enim videtur teneri: quando enim peccatum ſolùm veniale eſt, etiamſi contra iuſtitiam, verbi gratia, propter leuitatem materiæ; communis & certa ſententia eſt, non oriri obligationem reſtituendi ſub mortali: itaque multo minùs videbitur oriri, quando ne quidem venialiter peccatum eſt.

2\. Deinde, Vniuerſa radix reſtitutionis ad duo capita reuocatur, vt debeatur reſtitutio ratione rei acceptæ, vel acceptionis. Neutrum hîc videtur habere locum: quia ratione acceptionis non tenetur qui extra culpam eſt; ratione autem rei acceptæ nonniſi quatenus ea factus ditior, aut quatenus in ſpecie apud ipſum exſtat.

3\. Tertiò, Durum eſt, eum qui iniuriam tantùm materialiter intulerit, teneri inſtar detractoris de ea ſatisfacere, & damnum omne infamiæ & ex ea ortum ſarcire.

4\. Denique, Qui ita refert ſe audiuiſſe, vt nihil omnino ad fidem patrati criminis conferat, non peccat contra iuſtitiam, atque adeò a reſtitutione immunis eſt, vt ſuprà diximus; ergo & ille immunis eſt, quo narrante de Petro, alius intelligit de Paulo, ex ſolo ſuo errore, ſine vlla culpa aut cooperatione narrantis.

Affirmatiua tenenda. Nihilominùs dicendum, Eum qui ex inuincibili ſua ignorantia, qua putabat verum & publicum, aliquem infamauit, teneri dictum ſuum reuocare, non quidem pro compenſatione famæ præteritæ, ſed pro cauenda eius in futurum continuatione. Cùm enim virtute ſui dicti in futurum pendeat hæc infamatio, tenetur eiuſmodi dictum retractare, & infamationem pendentem, mox vbi reſciuerit, reſcindere; alioqui iam ceſſante ignorantia, redibit actio ad ſpeciem ſuam, & orietur obligatio reparandi damni vniuerſi, quod in poſterum ſequitur, non ſecùs ac ſi nulla ignorantia præceſſiſſet. Ex his facilè reſpondetur ad argumenta.

Reſp. ad 1. Ad Primum, Auferre & retinere eiuſdem eſſe moris, ceteris paribus; itaque ſi auferre veniale ſit propter materiæ paruitatem, etiam retinere erit veniale: ſed ſi auferre eſſet veniale propter imperfectam aduertentiam, aut nullum peccatum propter ignorantiam, retinere quando ignorantia aut inaduertentia ceſſat, erit mortale, & ita euenit in propoſito.

Ad 2. Ad Secundum, Non eſſe hîc propriè dictam reſtitutionem quæ oritur ex duabus illis radicibus, quæque propriè eſt damni dati reparatio, aut rei ablatæ: eſt enim hîc potiùs quædam cautio, qua in poſterum caues, ne damnum ex tua actione ſequatur.

Ad 3. Ad Tertium, Patet ex dictis, hunc non teneri de damnis pendente ignorantia ex materiali infamia ortis, ſed ſolùm de illis quæ oriuntur poſt malam fidem, & moram ex neglecta reuocatione.

Ad 4. Ad Quartum, In caſu illo ex ſola charitate teneri narratorem, ſi poteſt monere auditores ſui erroris, abſque præponderante incommodo ſuo in ſimili charitatis obligatione conſiderari ſolito: ſi non moneat, etiamſi mortaliter peccaret, non teneretur de damnis ex infamia ſecutis. Atque ita etiam patet reſponſio ad poſteriorem Dubij partem.

Pro maiori tamen explicatione ſuperſunt quædam circa hanc dubitationem ſoluendæ difficultates.

Prima, Vtrùm expenſæ quæ fortè in reſtitutione famæ ab eo qui inculpabiliter læſit faciendæ ſunt, debeant ipſi refundi ab infamato?

Secunda, Vtrùm qui ex ignorantia inuincibili alium infamauit, teneatur retractare etiam cum damno propriæ famæ, aut graui fortunarum.

Tertia, Quid ſi aliquamdiu fuerit in mora, & ſuperueniat ei tunc incommodum ſi reſtituat?

Quarta, Vter melioris ſit conditionis, merè materialis detractor ex proprio, an ex auditorum errore?

Reſtitutio aliquando expenſis læſi facienda. Reſpondeo ad Primam, Aliquando eſſe reſtitutionem faciendam expenſis læſi. Si enim Iudex ex allegatis falsò, & perfidia teſtium probatis, quem infamauerit, non tenetur tamen comperta veritate ſuis ſumptibus parti reſtituere; ſed pars

aduerſa

aduerſa cum omnibus damnis famam reſtituet. In defectum autem eius, Iudex non de præteritis damnis tenebitur, ſed ſolùm ſumptu partis læſæ ex iuſtitia cauebit in poſterum, ne honor læſus maneat innocenti. Idem dixero de illo, qui diffamatum per aliorum iniuriam diffamat, bona fide exiſtimans illud ſibi licere, eò quòd publicum ſit, cùm non licere ſuprà ſatis oſtenderimus. Item de illo qui eis narrauit, quos ex ignorantia inuincibili exiſtimabat ſcire quod ignorabant. Ita Rebellus ſuprà quæſt. 4. lib. 4.

Aliquando eius qui læſit.

Aliquando autem ſumptu eius qui inculpabiliter læſit reſtitutio facienda eſt: verbi gratia, falsò traduxiſti Petrum vt grauia tormenta euaderes, bona fide exiſtimans eum in hoc conſentire; teneris nihilominùs ei reſtituere etiam tuo ſumptu, ſi ipſe eiuſmodi reſtitutionem exegerit, & falſum ei crimen impoſueris; quia etiam in neceſſitate rem alterius conſumens, tenetur, ſi diues ſit, eam poſtmodum reſtituere, vt in materia De eleëmoſyna diximus, & hîc propoſito noſtro accommodat Rebellus quæſt. 5. Imò, vt probabile exiſtimo, hîc generatim grauandus videtur materialis detractor, ex cuius actione per ſe alius de falſo crimine infamatus eſt, ſi origo erroris propriè ex ipſo fuerit, & illo actu non publicum vt Iudex, ſed proprium, aut ſanè non illius quem læſit negotium geſſerit. Sicuti enim ſi inter res meas tuam inueniam mero caſu poſitam ſine mea opera, non eam teneor meo ſumptu reſtituere; teneor autem, ſi per errorem exiſtimans eſſe meam, tibi abſtulerim: teneor inquam, vt patet ex dictis Cap. 5. De reſtitutione, quia per errorem meum cauſſam dedi his ſumptibus. Ita etiam proportionabiliter in fama iudicandum eſt. Si erroris quo puto inuincibiliter me eam poſſe tibi auferre, origo à te eſt, non à me, verbi gratia, quia verè peccaſti, & alij per iniuriam euulgarunt, non magis teneor meo ſumptu quod ademi in fama reſtituere, quàm teneat rem tuam, quæ fortè per alterius erratum inter meas reperitur. Secùs ſi putans te eſſe alium, dixi de te mala, ſicuti ſi rem tuam putans eſſe meam abſtuli.

Qui ex ignorantia infamauit, non tenetur cum proprio damno.

Ad Secundam reſpondeo, In caſibus quibus ne quidem ad ſumptus ſecundùm iam dicta tenetur, conſequenter dicendum eſt, eum poſſe in fama ſua ſe ſeruare indemnem, ſiue iuſtitiæ ſiue charitatis obligationem ſpectes: in facultatibus autem poteſt ſe ſeruare indemnem, ſi obligationem iuſtitiæ ſpectes. Quando tamen non magna in rebus fortunæ eſſet facienda iactura, pro magna infamia proximi abolenda charitas ſuaderet ad huiuſmodi iacturam ſubeundam, imò & obligaret: ſed infamatus, cuius negotium geritur, teneretur tibi ad eiuſmodi iacturæ reparationem, tamquam negotiorum geſtori. In alijs autem euentis, in quibus tenetur ad ſumptus, ſecundùm dicta, ad moderatam etiam iacturam ſubeundam in facultatibus ſimiliter ex iuſtitia videtur obligari, quando ea ad reſtitutionem eſt neceſſaria: ad infamiam autem ſubeundam, in illis præſertim quę pertinent ad honeſtatem vitæ, non videtur obligandus: fama enim propriè tua eſt, non inſtituta ad communem hominum vſum, vt obnoxia ſit neceſſitati proximi, quaſi ex primæua communitate, ſicuti bona fortunæ.

Qui mora ſua nocuit, tenetur.

Ad Tertiam reſpondeo, Eum qui mora ſua alteri nocuit contra iuſtitiam in fama, teneri cum infamia ſua & damno ad reſtitutionem illius nocumenti præcisè ſumpti, ſecundùm ea quæ regulariter obſeruanda infrà trademus De reſtitutione culpabilis infamatoris cum eiuſmodi ſuis damnis: mora enim æquiparat eum quoad inde ſequens detrimentum detractori culpabili.

Ad Quartam, Patet ex dictis ad Primam, melioris eſſe conditionis eum à quo non eſt erroris origo.

DVBIVM II.

Vtrùm Superior infamati aut detractoris obnoxius fiat reſtitutioni, quando obtrectatorem non impedit?

Superior infamati nō tenetur.

QVAMVIS grauiter peccare in hoc contingat, verius tamen exiſtimo regulariter non teneri ad reſtitutionem. Vix enim ex iuſtitia tenentur vmquam Superiores ad talem cuſtodiam famæ ſubditorum, aut curam ipſorum ſubditorum, ne alijs detrahant, vt benè Rebellus ſuprà quæſt. 6. & ſatis fauet Banneſius quæſt. 73. art. 4. quamuis Salonius hîc art. 4. quoad vtramque partem contrarium ſequatur. Et quidem quod ad famam ſubditi ſeruandam attinet, nemo Principem ſæcularem dixerit ad hoc ex iuſtitia obligatum, cùm eius defenſio verſetur potiſſimùm circa vitam & fortunas ſubditorum, vnde ei viciſſim tributa præſtantur & munera. Prælatus etiam Eccleſiaſticus, quidquid aliqui dixerint, vt benè Sotus lib. 5. quæſt. 10. art. 4. non tenetur ex iuſtitia defendere ſubditum ſuum contra detractorem, quem fortè coràm audit, quamuis magis ex charitate quàm alij paſſim, propter ſingularem coniunctionem; niſi fortè in euentu quo fama vnicum eſſet ſubdito medium ad ſalutem, quod raròaut vix continget; & vt eueniat, nihilominùs puto obligationem quoad conſeruandam famam eſſe ſolùm charitatis in Superiore, qui non cenſetur ſe obligaſſe ex iuſtitia ad procurandam ſalutem ſubditi per medium ita extraordinarium. Parentes tamen, præſertim pater, tenentur lege pietatis ad tuendum filijs aut filiabusfamilias famam neceſſariam honeſto ſtatui amplectendo. Verùm neque illa inducit obligationem reſtituendi. Quia verò tutores in hoc quodammodò ſurrogantur parentibus, videntur etiam illi non obligandi ex iuſtitia, præſertim cùm non cenſeantur ſub tali onere officium acceptaſſe.

Quomodo Superior detractorum teneatur.

Quoad famam autem faciendam illis quibus ſubditus abſtulit coram Superiore, non contradicente, maior videri queat difficultas: ſed aduertendum eſt, non teneri Superiorem ex iuſtitia ſemper ex tempore ſe opponere talibus iniurijs ſubditorum, cùm hoc multis incommodis obnoxium eſſet; ad paternam tamen correctionem ex charitate tenetur. Tenebitur ergo Prælatus reſtituere infamato, ſi nolit ſuo tempore detractorem ad reſtitutionem cogere, aut ſi nolit Ius dicere conquerenti, & ſecundùm Leges compellere diffamatorem vt probet, & deficientem punire: neque enim Prælatus ſubdito adeſt, vt eum ex officio cohibeat ne cui detrahat, ſicuti Centurio ex officio adeſt militi, ne quem in itinere concutiat. Præterea etiamſi Prælatus ex iuſtitia teneretur hîc & nunc corripere ſubditum detrahentem, non inde ſequitur quòd omittens teneatur infamato: quid ſi enim ex iuſtitia obligatus ſit ſolùm in bo-

Digitized by Google

in bonum ſpirituale detrahentis, non autem in bonum famæ infamati? Ex quo fundaméto Confeſſarius qui abſoluit non iniuncta debita reſtitutione, non tenetur creditori, vt alibi diximus, quamuis teneatur pœnitenti, ſi iniungat ei ex lata culpa aut dolo reſtitutionem faciendam, quæ facienda eſt per alium.

DVBIVM III.

Vtrùm ad reſtituendam Famam teneantur heredes detractoris?

Heredes non tenentur. QVI famam pecuniâ reſtituendam dicunt, vbi aliter non poteſt, facilè affirmantem reſponſionem hîc admittunt. Verùm vt infrà Dubio 8. dicemus, fundamentum illud non eſt ſolidum. Cum illis ergo ſentimus, qui famam quidem dicunt heredes iſtos non debere reſtituere, ſed ſi cuius alterius damni detractor debebat pecuniariam æſtimationem, in eiuſmodi obligatione eos ſuccedere, qui in hereditate aut bonis, quorum menſura eſt pecunia, detractori ſuccedunt. Quod patet ex cap. vlt. De ſepulturis: famæ enim reſtitutio, ſicut & ſatisfactio pro iniuria, ad perſonalem pertinet obtrectatoris retractationem, neque adhæreſcit eius obligatio rebus fortunæ, in quibus heredes ſuccedunt.

Vnde etiam ſequitur, non deberi eam heredibus infamati, niſi quatenus infamia defuncti ad ipſorum infamiam, aut reale damnum hereditatis pertinuerit; & generatim talem reſtitutionem deberi ab heredibus infamatoris infamato, qualem deberet infamator heredibus infamati. Sicuti enim nemo heres eſt famæ alterius, quia non trâſfertur fama vnius perſonæ in aliam; ita heres infamatoris non ſuccedit in debito illo famam reſtituendi; quia non transfertur etiam illud debitum.

Sequitur denique, ſi detractor heres ſit infamati, non abſolui eum propterea à reſtitutione famæ ipſi defuncto facienda. Ita ferè tenet Salonius queſt.62.art.2.controuerſ.21 Petrus Nauarra lib.2. cap.4. numero 426. Videtur contrarium ſentire Adrianus Quodlibeto 11. ſed rationes & auctoritates quas adfert, vix probant niſi de damnis realibus, quorum reſtitutionem ad heredes deuolui fatentur. Rebellus lib.4 quæſt.2. indicat, duobus modis intelligi hanc ſententiam poſſe: Vno, quòd heredes detractoris ſemper teneantur in pecunia reſtituere infamato; quaſi iam ſublato detractore is ſolus ſuperſit modus poſſibilis. Altero, quòd æquè liberum ei ſit in eodem genere reſtituere, ac fuiſſet infamatori: & hunc modum ipſe approbat.

At quid ſi infamatus detractori litem intentauerit ante mortem, non ſolùm vt experiretur iniuriarum, ſed etiam acturus pro reparatione famæ, vtrùm ea actio plenè non deuoluatur ad heredes?

Reſpondeo, Deuolui: ius enim ad actiones intentatas & conteſtatas eſt pars hereditatis, quando ſaltem per modum mulctæ pecunia actori adiudicanda ſperari poteſt. Aduertendum etiam, non negare nos in ſuprà dictis, quin poſſint heredes, & fortè aliquando teneantur, detractori defuncti litem mouere pro fama reſtituenda, non ſibi, ſed defuncto: poteſt enim heres à Iudice petere vt declaretur defunctus delictum non commiſiſſe. Ita Additiones Clari quæſt.51. numero 32.

DVBIVM IV.

Quid reſtituendum in Fama læſa; & ſpeciatim, An omne damnum ex infamia ſecutum?

OMNE damnum ex generali reſtitutionis lege reſtituendum eſſe communiter omnes tradunt DD. & patet cap Si culpa tua, De iniurijs & damno dato. *Omne damnum ex infamia ſecutum reſtituendum.*

Sed quæſtio peculiaris hîc eſt, Vtrùm æquè ad integra reſtituenda damna teneatur, qui verum per iniuriam prodidit, ac qui falſum crimen detrahendo impoſuit? Negauit enim Sotus lib. 4. quæſt.6. art. 3. exiſtimans eum qui verum prodidit, ſolùm teneri ad arbitrium prudentis.

Contrarium tamen eſt verius, ad integra damna etiam hunc teneri. Ita Petrus Nauarra ſuprà numero 373 Nauarrus cap. 18. numero 45. Salonius ſuprà controuerſ. 20. Sufficit enim tantum damni per iniuſtitiam eſſe illatum, vt de toto tenearis; ſicuti fur ſi æquale cum raptore damnum intulerit, quamuis raptor plus peccauerit, non tamen ad minorem tenetur reparationem: in quantitate enim damni reparandi non tam venit æſtimandum ex quanto crimine, quàm ex vero crimine & iniuſtitia quantum damni intuleris, vt alibi diximus. Fieri tamen poteſt, vt quando crimen verum erat, minor ſit æſtimatio ſpei boni acquirendi, in quo infamatus damnum aut impedimentum paſſus eſt: ſed tunc non ideò minus reſtituet talis detractor, quia verum fuit crimen, ſed quia reuerà minus intulit damni. Neq; enim qui impediuit à bono obtinendo, tenetur reſtituere totum bonum, ſed æſtimationem probabilis ſpei, vt in materia De vſura & alibi diximus. Fieri etiam poteſt, vt damnum infamiæ tantum ſit, quòd totum reparari non poſſit: vbi tunc locus erit iudiciò prudentis, vt pro viribus detractoris æſtimetur futura reſtitutio.

DVBIVM V.

Vtrùm detractor teneatur ad aliquid infamato, pro eo ſpecialiter, quòd tanto tempore ſubiacuerit infamiæ?

TRACTAT Rebellus quæſt.9. Tres ſunt ſententiæ. Vna abſolutè negat, Altera affirmat, Tertia diſtinguit. Dicit ergo Prima, Huius incommodi rationem habendam non eſſe: quando enim reſtituuntur omnia damna realia, & ipſum damnum infamiæ; non videtur ſupereſſe niſi ſola iniuria, pro qua non reſtitutio ſed ſatisfactio debetur. Confirmatur; Si abſtulerim tibi centum, & totidem reſtituam cum damno emergente aut lucro ceſſante ſi quod fuerit, ad nihil vlteriùs teneor ratione temporis quo pecunia tua caruiſti; imò ſi quid vlteriùs prætendas ratione ſolius temporis, vſurarij animi ſuſpicionem incurres Confirmatur Secundò, Quia conſuetudinem non habent etiam pij & docti Confeſſarij, eiuſmodi reſtitutionem iniungendi. Denique Confirmatur à ſimili: Si quem vulneraueris qui multo tempore ex vulnere decubuerit, non teneris ei de tædio illo, aut longo dolore, ſed ſolùm de operis ipſius & impenſis in Medicos, vt patet cap. 21. Exodi, & cap. 1. De iniurijs. Hanc ſententiam dicit eſſe communem, & ſequitur Molina tract. 4. diſp. 42. *1. ſententia.*

Secun-

Digitized by Google

2. ſententia. Secundæ ſententiæ auctores vrgent, Famam non ſolùm habere partes extenſionis, quatenus bonam plurium de te exiſtimationem continet, ſed etiam quatenus plures ſingulorum habet honorificos de te ſermones, auditus, conceptus. Itaque volunt, ſicuti plus reſtituitur quando apud plures infamia ſparſa fuerit, ita etiam quando diutiùs ea durauerit.

3. ſententia. Tertiæ ſententiæ auctores aduertentes fieri poſſe, vt quis apud illos ſit infamatus, qui de ipſo etiam longo illo tempore quo pependit infamia, non fuiſſent honorificè collocuturi, quia de probitate forſan eum non nouiſſent, ſed tamquam de alieno & ignoto ſiluiſſent; dicunt Primam ſententiam veram eſſe de infamia, quatenus aufert famam negatiuam, id eſt, qua de te non malè ſentiunt homines, quamuis poſitiuè laudes tuas non celebrent, & fortè etiam ignorent: Secundam autem eſſe veram de infamia oppoſita famæ poſitiuæ, qua honorificè de te ſentiunt homines & loquuntur. Ita ſentit ipſe Rebellus: exiſtimat enim, in priori euentu reſtituta fama detrimentum eius boni æſtimandum non eſſe quod diffamatus non erat reuerà habiturus, quamuis iudicet etiam eius haberi poſſe rationem, quòd diu ob infamiam ſuam graui moleſtia affectus ſit.

Probabile aliquid deberi pro mora qua infamiæ ſubiectus fuit. Ceterùm Secunda ſententia admodum probabilis eſt. Quamuis enim vera ſit illa diſtinctio famæ in negatiuam & poſitiuam, & ex conſequenti ſimilis admittenda diſtinctio infamiæ; non tamen adeò liquidum eſt, quare ratione productioris infamiæ, etiam illius quæ tantùm opponitur famæ negatiuæ, non debeatur aliqua reſtitutio. Sicuti enim in vulnerato non tantùm æſtimabile eſt, quòd diu caruerit ſoſpitate & congruo membrorum vſu, ſed etiam quòd magnos dolores perpeſſus ſit; ita etiam videtur in infamato æſtimabile, non ſolùm quòd diu caruerit odore bonæ famæ, quo alioqui apud virtutis ſuæ conſcios frui potuiſſet, ſed etiam quòd apud aliàs ſibi ignotos malè audierit, de ſola nimirum infamia notus, ſoloque fœtore illo celebris. Fit ergo probabile, vtrumque compenſandum ad prudentis arbitrium, maiori quadam accumulatione ſignorum honoris, quæ tandem ſufficiat ad ſupplendum bonum ademptum, & compenſandum malum inflictum. Illud nihilominùs Tertiæ ſententiæ dandum eſt, ex hoc capite maiorem reſtitutionem deberi ei cui fama poſitiua oppoſita criminatione adempta fuerit, quàm ei cui ſolùm per criminationem adempta fuerit negatiua.

Reſp. ad argumentũ Primæ ſententiæ. Ad Primæ ſententiæ argumentum reſpondeo, Verum eſſe, pro ſola iniuria non reſtitutionem deberi, ſed ſatisfactionem; ſed nego hîc eſſe iniuriam ſine damno: eſt enim damnum, vt oſtendimus; & quidem tale quod principaliter in ſe ſpectatum in eodem genere ſit reparabile & compenſabile, vt meritò ad eius reparationem obliget iuſtitia.

Ad 1. Cõfir. Ad Primam Confirmationem reſpondeo, Propria damna ex abſente pecunia compenſari, quando intereſſe ſolemni modo compenſatur; in famæ autem extenſa illa per tempus carentia, eſt quoddam magis intrinſecum intereſſe, & proprium, quod etiam compenſandum ſit.

Ad 2. Ad Secundam, Rectè monet quidam, rariſſimè benè reſtituere detractorem: remiſſior autem praxis fortè inde ortum habet, quòd vix obtineatur, vt fama ipſa quaſi ſecundùm capitale ſuum reſtituatur, ne mirum ſit, interuſorium & intereſſe iſtud negligi, præcipuè cùm non ita obuia ſit eius conſideratio, quin Confeſſarios etiam doctos latere potuerit.

Ad 3. Ad Tertiam dico, Legem diuinam & Canonem Eccleſiaſticum inde deſumptum, ei vulnerato qui per operam ſuam ſolet lucrari, adiudicare, non deducto labore, mercedem & pretium integrum operarum ſuarum: vbi fortè nonnulla eſt compenſatio tædij & doloris, quæ ſubijt decumbendo, vt exiſtimauit Rebellus. Malim tamen dicere integras operas perſolui, eò quòd vulnerator citra contractum læſum abſtraxerit ab opere ſuo, quo modo & integram operam deberet, qui propriæ ſuæ voluptatis cauſſa detinet operarium otioſum: dolores autem corporis, & iacturas vſuræ ſoſpitatis, pecuniâ non æſtimari, & in eodem genere exactam compenſationem, quam iuſtitia ſpectare poſſit, non admittere, ſed eiuſdem ordinis cenſeri cum vita liberi hominis, pro qua nihil reſtitui diximus, quando De homicidio. Damna autem quæ conſiderantur in longa infamia, eiuſdem ordinis ſunt cum fama quæ reſtituitur. Hæc ſententia vt probabilis teneri poterit: ſi tamen quis retractet ſuam detractionem ita perfectè, vt eximatur mala opinio apud omnes qui ſucceſſu temporis eam de infamato imbiberint, ſatis tutum fore exiſtimo, etiamſi nihil reſtituat præcisè pro damno quod conſideratur in duratione infamiæ: eo ipſo enim quo dicis hodie, te falsò ante menſem vnum diffamaſſe Petrum, etiam dicis, ipſum immeritò infamiæ iſti integro menſe ſubiacuiſſe, adeoque reſtituis ei quodammodò etiam iſtud damnum famæ, quod in mora temporis conſideratur.

DVBIVM VI.

Quomodo Fama reſtituenda; & ſpeciatim, Anne ſufficiat ſimpliciter retractare, An verò incumbat detractori curare, vt fides adhibeatur retractationi, & An opus ſit retractare apud omnes ad quos infamia peruenit?

RESPONDEO; Patet ex dictis, debere obtrectatorem totum damnum reſtituere, quod per iniuſtitiam dedit. *Tenetur efficaciter retractare.* Debet ergo non ſolùm retractare quod dixit, ſed auferre infamiam qua nocuit: ideoque ſi fides adhibita ſit obtrectanti, non ex leuitate auditoris, ſed ex auctoritate ipſius narrantis, aut aliàs, ita vt ex iuſtitia debebat cauere quod ſecututum videbat, aut videre poterat, famæ detrimentum; viciſſim ex iuſtitia tenebitur totum illud reparare, etiamſi multò maiori cura & induſtria opus ſit ad fidem faciendam retractanti, quàm fuerit obtrectanti. Neque enim ſufficit cauſſam dare ſufficientem tollendæ infamiæ, ſed oportet dare efficacem; niſi fortè per ipſum infamatum ſtaret, quò minùs ſufficiens ſimul eſſet efficax. Ita ferè Arragonius quæſt. 62. art. 2. fol. 129. Si contra charitatem ſolùm peccauit, dando occaſionem prauæ credulitati, non tenebitur ex iuſtitia quod inde ſecutum eſt cum effectu reparare, ſed ſufficiet quoad iuſtitiam ſimplex retractatio. Tenebitur tamen ex charitate, eximere malam opinionem cui occaſionem dedit, alioqui

Digitized by Google

alioqui cenſetur quaſi continuare peccatum, quo contra charitatem nocuit. Intellige tamen, niſi tanto id ſuo faceret incommodo, vt excuſari meritò debeat: quod multo citiùs fiet, quando ſolùm ex charitate tenetur, vt infrà dicemus. Si materialiter ſolùm iuſtitiæ contrauenit, propter inuincibilem ignorantiam, putat quidam ſufficere, quòd ſaltem cum iuramento retractet. Sed verius exiſtimo, quòd etiam tunc debeat ea adhibere quæ videbuntur neceſſaria vt fides palinodiæ habeatur, aut ſanè infamia deleatur.

Apud quos tenetur retractare. De poſteriore Dubij parte duplex eſt opinio. Vna dicit ſufficere quòd retractet apud eos quibus immediatè ipſe reuelauit, ſiue falſum de proximo, ſiue occultum proximi crimen, eò quòd tunc reſtitutionis cauſſa ſit, ſicuti fuit infamiæ, & aliàs videretur ad impoſſibile obligandus.

Altera ſententia dicit, etiam apud alios omnes debere retractare, qui per primos ſuos auditores intellexerint, quandoquidem verè cauſſa fuerit, quare ad eos infamia deueniret, & poſſit per præcones aut concionatores, aut alios curare retractationem.

Nauarra ſuprà numero 442. eumque ſecutus Peſantius diſp. 11. De reſtitutione, diſtinguunt. Priorem veram dicunt, quando prudenter exiſtimabat primos auditores ſecretum ſeruaturos; tunc enim non teneri tamquam de fortuito caſu. Poſteriorem autem veram eſſe, quando præſciuit aut præſcire probabiliter potuit euentum iſtius vlterioris euulgationis. Quæ ſententia conformis eſt principijs communiter receptis de caſu & præſcito euentu. Conueniens modus videtur, vt per eoſdem retractet aut retractari curet, per quos diffamauit: tenetur tamen in ſubſidium, ſi illi deficiant. Imò duo ſunt caſus quibus tenetur principaliter, vnus, quando illi ſola eius auctoritate nocuerunt: alter, quando verum putauerunt, quod ipſe mendaciter dixit.

DVBIVM VII.

Quomodo reſtituet detractor, quando de vero crimine infamauit?

QVIA præceptum reſtitutionis hîc videtur concurrere cum alio naturali negatiuo, quod exprimitur Eccleſiaſtici 4. *Non contradicas verbo veritatis vllo modo*, variant DD. de modo, quo ſeſe hîc expediet obtrectator.

D. Thomas quæſt. 62. art. 2. ad 2. vult generatim eum teneri ad reſtitutionem famæ quantum poteſt, ſine mendacio tamen, vtpote dicendo ſe malè dixiſſe, vel iniuſtè alterum infamaſſe. *Primus modus.* Si autem famam reſtituere nequeat, vult debere aliter compenſare. Non eſt abſimilis ſententia Scoti in 4. diſt. 15. quæſt. 4. ſuggerit enim, omiſſo mendacio talem poſſe monere, ne infamatum credant eſſe eiuſmodi vitio obnoxium, hoc enim malè & ſtultè de ipſo ſe dixiſſe. Affine eſt quod Molina tract. 4. diſp. 44. dicit ſe aliquando ſuaſiſſe, ſi dicat, Quod de tali dixi, ex mea malitia id dixi; atque ſi opus fuerit, iuramento confirmabo, ex mea malitia me id dixiſſe, vnde omnino id non credatis.

2. Secundò, Alij, quamuis fateantur non poſſe mentiri, volunt tamen vt adhibita amphibologia dicat ſe eſſe mentitum, intelligendo de mendacio practico, quale facilè putant poſſe intelligi in omni dicto iniquo. Ita fortè, vt probabiliter loquatur, intelligi poterit Hoſtienſis in Summa De pœnitentia, quando vult infamatorem hunc poſſe dicere ſe fuiſſe mentitum.

Tertiò, Alij ad amphibologicas artes alias confugiunt, verbi gratia, vt dicat, ſe numquam audiuiſſe aut vidiſſe crimen quod de altero anteà affirmauit; ſubintelligendo, vt dicere ſibi licuerit, aut aliquid ſimile: vbi & iuramentum volunt poſſe apponi. Patrocinium ſumunt ab exemplo Chriſti Domini, Marci 13. dicentis: *De die illo vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque Filius.* & Raphaëlis Tobiæ 5. *Ego ſum Azarias*, &c. 3.

Quartò, Alij volunt eum dicere, Neſciui quod dixi, Falſum dixi, Non dixi veritatem. Ita Bartholomæus Medina in Inſtructione Confeſſorum. 4.

Quintò, Alij aptiorem exiſtimant modum, ſi dicat, Quando hunc infamaui, putabam me verum dicere; re tamen diligentiùs conſiderata, inueni me fuiſſe mendacem. Ita Rebellus ſuprà quæſt. 10. qui putat poſſe addi iuramentum, intelligendo mendacem vt in Pſalmo, quando dicitur, *Omnis homo mendax*: vel in aliquo alio mendaci verbo, quo aliquando aliàs peccauerit. 5.

Sextus modus eſt per compenſationem in pecunia, de quo plura ſequenti Dubio. 6.

Septimus eſt, Petendo per ſe aut potiùs per alium remiſſionem perſonæ infamatæ, de quo etiam infrà. Neque dubium eſt, quin iſte liberet detractorem, quando adhiberi poteſt. 7.

Octauus, Per compoſitionem & tranſactionem aliquam, vt pars infamiæ reſtituatur, reliqua gratis remittatur. 8.

Nonus & Poſtremus, Vt nihil dicat aut retractet detractor, ſed infamiam iniuſtam compenſet, læſum paſſim laudando, potiſſimùm apud eos coram quibus infamauerat. Ita Caietanus dicto a. 2. Sotus lib. 4. quæſt. 6. art. 3. ad 4. 9.

Ceterùm de hac re ita breuiter ſtatuendum cenſeo, in primis, Non ſolùm non debere talem nouo mendacio retractare quod dixit, ſed neque adigendum eſſe vt amphibologicè loquendo dicat ſe eſſe mentitum, vt habebat ſecundus modus. Imò neque adigendus erit ad tertium, quartum, quintum, aut ſextum modum: ſed ſi primus putetur plenè deleturus infamiam, ille omnino erit adhibendus; neque tunc ſufficeret adhibere nonum: ſi autem ex parte primus ille infamiam tollet, erit adhibendus, & per nonum reliquum ſupplendum: ſi autem inutilis, aut etiam noxius erit ille primus infamato, debet omitti, & niſi impetretur remiſſio, oportebit adhibere nonum modum.

Amphibologia quando vti liceat. Quòd ad amphibologicos iſtos ſermones, non arbitremur hîc adigendum eſſe pœnitentem; ratio eſt, Quia non exiſtimamus ſatis probum, aut ſimplicitati Chriſtianæ conſentaneum eſſe eorum vſum, quando ſua ſponte quis alium alloquitur, ſed magis quando quodammodò ad reſpondendum cogitur de ea veritate, cuius celandæ ius habeat: interrogans enim de eo quod reuelare non teneris, cenſetur ſibi debere imputare ſi amphibologia aut interna reſtrictione in congreſſu illo eludatur, & in quemdam errorem labatur. Neque aliter ſuffragatur exemplum Chriſti Domini aut Raphaëlis: vterq; enim interrogatione adductus, ambiguo vel tecto illo ſermone vſus eſt. Si tamen illis modis, quos non neceſſarios aut etiam illicitos exiſtimamus, verè infamia deleta ſit, ceſſat

Digitized by Google

vlterior obligatio reſtitutionis. Quocircà etiamſi per mendacium, verum crimen eius quem diffamauerat, opinioni hominum exemerit, liberatur detractor.

DVBIVM VIII.

Vtrùm qui diffamauit, teneatur aliquando Famam pecuniâ compenſare?

Aliquando teneri, probabile.

DICO PRIMO. Probabile eſt, debere famam pecuniâ compenſari, quando aliter non poteſt. Patet, Quia plurimi DD. ita tenent. Adrianus Quodlibeto 11. Sotus lib. 4 q.6.art.3. ad 4. §. Quid autem; Arragon q. 62. art. 2. Valentia diſp. 5.q. 6. puncto 5. Couarruuias lib. 1.
1. Variarum, cap. 2. num. 8. & in Regulam Peccatum 1.parte,§. Sed & ſecundò, Molina tract.4. diſp 45. Rebellus ſuprà q. 10. Videtur hæc ſententia pro ſe habere D. Thomam art. 2. ad 2. q. 62. & Gloſſam in cap. Eccleſia S. Mariæ, Extra. Vt lite pendente nihil innouetur.

2. Confirmatur, Quamuis melius ſit nomen bonum quàm diuitiæ multæ, ſicuti & aurum præſtantius argento; poteſt tamen modica fama multo auro, ſicut & modicum aurum multo argento æquiparari.

3. Præterea, quando non poteſt detractor reſtituere, debet infamati honorem alijs modis promouere, vt diximus ſuperiori Dubio: atqui ſuppeditata pecunia cui omnia obediunt, reddet eum magis honorabilem, ſecundùm illud Eccleſiaſtici 10. *Eſt homo qui honorificatur propter ſubſtantiam ſuam.*

4. Denique vita ſerui, licet in ſe non æſtimetur pecuniâ, tamen propter operas æſtimatur: atqui fama cuique hominum ad res fortunæ comparandas vtilis eſt; ergo ſaltem hoc reſpectu æſtimabitur.

Probabilius, famã pecuniâ non compenſandam.

DICO tamen SECVNDO. Probabilius eſt, pro fama præcisè non eſſe ex iuſtitia dandam pecuniam. Silueſter verbo Detractio, q. 4. Nauarrus cap. 17. num. 90. Banneſius in dictum art. 2. Nauarra ſuprà num. 414. Peſantius De reſtitut. q. 12. Probatur; Nullus habitus inclinat ad impoſſibile, dat enim facilè & promptè operari: atqui iuſtitia inclinaret ad impoſſibile, ſi obligaret ad famam pecuniâ compenſandam: pecunia enim non eſt menſura bonorum ſuperioris ordinis. Neq; poteſt inter eam & iſta bona reperiri proportio Arithmetica, qualem poſtulat æqualitas iuſtitiæ: neque enim licebit æſtimare famam alicuius certo nummo, vt ſolent res venales; ſed erit inæſtimabilis, ſicut & vita liberi hominis, vt diximus quando De reſtitutione homicidæ. Deinde, Si deficiente alio modo, oporteat famam pecuniâ compenſare, etiam oportebit honore compenſare debitum pecuniarium, quando alius modus non ſuppetit. Tertiò, Quamuis diuites honorari ſoleant, non tamen honorantur qui pro famæ reſtitutione pecuniam accipiunt, ſed potiùs parum honeſtum illud ab omnibus reputabitur. Quartò, Si pro fama aut honore læſo debeatur pecunia, poterit debitor detractoris ſui facere compenſationem: quod extra vſum fidelium eſt, & magnam confuſionem pareret, vt dicemus infrà Dubio 14.

Reſp. ad Probationes 1. Propoſitionis.

Denique, Non eſt difficile reſpondere ad argumenta contraria. Nam ad D. Thomam quod attinet, nihil dicit contra nos, quando generatim dicit, eum qui non poteſt famã reſtituere, debere læſo aliter compenſare: vel enim intelligit debitum charitatis, non iuſtitiæ; quia in reſponſione ad 1. dicit, etiam honore debere compenſari mutilationem: vel ſi intelligat obligationem iuſtitiæ, explicandus eſt de compenſatione per honorem, vt ſuperiori Dubio diximus, & multùm placet Peſantio: vel ſanè ſi de pecunia accipias, cenſendum eſt id dici propter damna rerum infamiæ coniuncta. Gloſſa autem accipienda eſt de illis, quæ pecuniâ vendi & æſtimari ſolent, quando vult in æquiualenti reſtitui, quod in ſe non poteſt.

Ad Secundum, Quamuis fieri poſſit, vt magna vis pecuniæ, quatenus eſt inſtrumentum virtutis, alicui paruæ famæ prudenter præferatur, tamquam magis conducibilis ad finem ſpiritualem; ſpectando tamen vſualem valorem pecuniæ, vt menſura eſt fortunarum, & internum ac proprium valorem famæ, non poteſt eſſe inter illa proportio, qualis eſt inter aurum, pretioſa vnguenta, aut pretioſiſſimas gemmas, & reliquas res viliores. Conſulenda quæ diximus ſuprà Dubio vlt. De reſtitutione pro adulterio.

Ad Tertium patet ex dictis, Non eſſe honorificum, pro fama admittere pecuniam; & vt eſſet, ſolùm ſequeretur, illam famam quæ erat de diuitijs, pecuniâ eſſe reſtituendam. Sanè ſicuti non cenſetur fieri reſtitutio, quando illum quem furem dixiſti, nunc diuitem eſſe dicis; ita neque quando eumdem diuitem facis: ſi enim fama de honeſtate vitæ non compenſetur honore illo qui eſt ex diuitijs, quanto minùs compenſabitur pecuniâ?

Ad Poſtremum, Quando quis per iniuſtitiam impeditur à bono aliquo temporali, pretio æſtimabili, conſequendo per infamiam, oportet ſpei æſtimationem reſtituere, vt diximus Dub. 4. Sed neque eiuſmodi incommoda perpetua ſunt, neque hoc pertinet ad reparationem famæ in ſe, aut præcisè de qua hîc agimus.

DVBIVM IX.

Quænam à reſtitutione detractorem excuſent; & ſpeciatim, Vtrùm debeat reſtituere famam cum periculo propriæ vitæ?

Sententia Caietani.

DE hac re eſt ſententia Caietani q 62. art.6. & Opuſc.17. Reſponſionum, ca. 14. Pro reſtitutione bonorum inferioris ordinis neminem teneri ex vi debiti ad faciendam iacturam in rebus ſuperioris ordinis; adeoque ſentit, pro reſtituenda alterius fama neminem teneri ſubire mortem, aut eius periculum. Tenet eamdem Silueſter verbo Detractio, quæſt. 4. Nauarra ſuprà num. 400. & ſeqq. Nauarrus cap. 17. num 89. Medina C. De reſtitutione, q.3. in quarta cauſſà excuſante à reſtitutione. Videtur poſſe probari ex Innocentio III. cap. Cùm officij, De pœnitentijs & remiſſionibus; vbi excuſatur & recipitur ad pœnitentiam mulier, quæ viro ſuo timet indicare quòd prolem ex adulterio ſuſceperit.

Aliorum ſententia.

Aliorum ſententia eſt, Non eſſe Caietani regulam recipiendam, ſed æſtimationem faciendam in particulari boni reſtituendi, & per reſtituentem amittendi, & inter ea, etiamſi diuerſi ordinis fuerint, conſiderandam moralem quamdam

Digitized by Google

dam in valore proportionem; adeoque ſi notabiliter præponderet quod amitteret reſtituens, eum excuſatum iri: ſecùs ſi in paruo præponderet, æquale ſit, aut etiam minus. Putant ergo, in propoſito vitam alicuius plebeij reputari poſſe viliorem famâ alicuius nobilis, eoque caſu plebeium debere reparare nobilis famam cum periculo propriæ vitæ. Ita ſentit Sotus lib.4.q 6.art.3. ad 4. Couarruuias in Regulam Peccatum 1.parte, num.6. & 7. Rebellus lib.4.q.13. Pro ſe adferunt Primò, Quòd Caietani ſententia nimis ſit metaphyſica in re morali. Secundò, Quia alioqui ſequeretur, quòd pecunia numquam deberet cum detrimento famæ reſtitui. Tertiò, Non poteſt vilis detractor vitæ ſuę conſulere cum tanta alterius per ſe quaſi continuata iniuria: vt enim potiùs mori debet quàm detrahere, ita videtur potiùs debere mori quàm vlteriùs, detractatione non retractata alteri nocere. Quartò, In cauſſa pari melior eſt conditio innocentis. Si ergo prudentis iudicio non minùs Reipublicæ ſit noxium, auferri huic nobili famam, quàm vitam iſti ignobili, tenebitur cum periculo vitæ ignobilis alteri famam reparare.

Probatur 1. *2.* *3.*

Detractor non tenetur cum periculo vitæ reſtituere.

Nihilominùs omnino vt verior tenenda eſt opinio Caietani, Neminem teneri amittere vitam, vt præcisè famam reſtituat. Semper enim læſus eſt irrationabiliter inuitus, quando non habet excuſatum detractorem, quò minùs cum tanto ſuo detrimento reſtituat. Si enim furem excuſemus, quò minùs reſtituat cum maximo ſuarum fortunarum detrimento rem parui momenti, etiam excuſandus videtur detractor, ne reſtituere cogatur cum vitæ iactura.

Reſp. ad argumenta in contrarium.

Ad 1. Ad contraria argumenta reſpondeo. Ad Primum, Immeritò reprehendi Caietanum: eſt enim hæc doctrina ſatis moralis, deſumpta ex morali principio vnde morales Philoſophi & Iuriſprudentes dixerunt, neminem debere vitam profundere pro debito ciuili, imò nec libertatem amittere; inde enim hoc dicitur, quòd vita & libertas inæſtimabiles ſint, & altioris ordinis quàm pecunia.

Ad 2. Ad Secundum, Etiam furem non teneri cum infamia ſua reſtituere diximus cum ſuis limitationibus Capite De reſtitut. furis, ſuprà Dub. 1. vnde patet reſponſio.

Ad 3. Ad Tertium, Quamuis non poſſis detrahere vt vitam ſerues, potes tamen non reſtituere famam quam abſtuliſti, ne vitam amittas: detrahere enim intrinſecè malum eſt, adeoque non faciendum vt boni quid eueniat: non reſtituere autem hîc exuit malitiam, quia læſus quoad huiuſmodi dilationem non eſt rationabiliter inuitus.

Ad 4. Ad Quartum, Non eſt hîc conſiderandũ ſolùm quid æquè vtile Reipublicę ſit, ſed etiã quid æquè vtile illi qui læſit & læſus eſt; inde enim iniuſta inęqualitas & rationabiliter exacta reſtitutio penſanda eſt: Iuſtitia enim commutatiua conſtituit æqualitatem partis ad partem, vt ſuprà diximus. Quare ſi vita infamati penderet ex infamia mendacij, deberet detractor cum periculo propriæ vitæ retractare, ceteris paribus. Et ſicuti fortè detractor excuſatur, ſi vita eius neceſſaria eſt ſaluti temporali aut ſpirituali Reipublicæ, quò minùs teneatur infamato etiam de vita periclitanti cum periculo propriæ vitæ reſtituere; ita etiam quando fama ablata æquè vtilis eſt Reipublicæ ac vita ſua, excuſabitur, eò quòd non reſtituere famam ſibi neceſſarium ſit ad vitam.

Quæres, Vtrùm ſaltem non liceat exponere vitam vt famam reſtituas? *Famam reſtitui cum vitæ periculo poteſt.*

Reſpondeo, Licere. Cùm enim verè debeas, cenſeris non famam proximi vitæ tuę, ſed bonum virtutis iuſtitiæ proprium vitæ propriæ anteponere, vt benè aduertit Salonius controuerſia 16.

Illud denique hîc obſeruandum, Quamuis à Soto recedamus in eo, quòd non putemus doctrinam eius vmquam veram eſſe, præcisè in ſe conſideratis hinc inde fama læſa & vita periclitante; quoſdam tamen euentus eſſe, quibus fama reſtituenda ſit cum periculo vitæ, propter acceſſorias quaſdam conſiderationes.

Vnus eſt, Si à te diffamatus ex illa diffamatione laboret ſimili vitæ periculo, vtpote ſi ducatur ad ſupplicium propter tuam detractionem & falſum teſtimonium, teneris ipſe potiùs mortem ſubire, quàm ſinas infamationem tuam hunc effectum ſortiri: hoc enim non tam eſt famam, quàm vitam cum vitæ periculo reſtituere, ad quod non ſecùs obligaris, quàm ad reſtituendam cum ſimili iactura pecuniaria ſurreptam pecuniam. Deinde cùm perduret à tuo maleficio, quaſi adhuc in fieri, occiſio iniuſta proximi, teneris ab eo deſiſtere tamquam intrinſecè malo; non deſiſtis autem, niſi retractando. *Et aliquãdo debet. 1.*

Dixi, *ex illa diffamatione*; ſi enim aliunde quàm te cauſſante alter periclitetur, quia putatur feciſſe quod tu commiſiſti, non teneris te prodere, etiamſi tui cauſſa videatur periclitari, vt paſſim notant DD. Non enim teneris pro infamia quam fortè alter ei intulit, dicens ipſum commiſiſſe quod tu commiſiſti, ei abſtergenda, ſubire damnum vitæ; periculum enim vitæ quod alteri imminet, tibi ex iuſtitia, ratione maleficij tui non incumbit auertere.

Secundus euentus eſt, Si per infamiam Regnum ſit deuoluendũ ad ſucceſſorem infidelem, aut tyrannum, vtpote ſi dixeris falsò, legitimum heredem inſidiari patri, aut eſſe ſpurium. Damna enim ſpiritualia quæ inde Reipublicę imminent, præponderant vitæ infamatoris. *2.*

Alij caſus ex ſententia Soti adduntur, ſed quorum ex dictis pateat refutatio.

Illud generatim hîc monendum, numquam teneri obtrectatorem, vitæ diſcrimen reſtituendo ſubire, niſi malo adhuc pendente, quod reſtituendo impediturus ſit.

DVBIVM X.

Vtrùm cum Famæ propriæ periculo debeat reſtituere obtrectator?

Quando infamator teneatur cum periculo propria fama.

COMMVNIS DD. opinio eſt, Detractorem debere reſtituere cum propria infamia, quando aliter non poteſt; niſi eius infamia tanta eſſet futura, vt irrationabiliter eam pro ſua longè minori diluenda, luere detractorem velit infamatus. Ita Petrus Nauarra ſuprà num. 438. Bannes, Arragon, Peſantius q.62. art.2. Soto lib.4.q.6.art.3.ad 4. dub.2. Couarruuias in Regulam Peccatum, parte 1. num. 6. Ratio prioris partis eſt, quòd in pari aut ferè pari cauſſa, melior debeat eſſe conditio innocentis. Poſterioris verò ratio tradita eſt ſuprà, quando De excu- *Quando non.*

ſantibus à reſtitutione Dubio 1. Quando enim creditor irrationabiliter inuitus eſt, quia ſaltem ex charitate tenetur conſentire in dilationem reſtitutionis, rebus ita ſtantibus, excuſatur debitor. Aduerte tamẽ, ex hac ratione ſolùm videri colligi, quòd liceat tali ad tempus differre famæ reſtitutionem, non autem quòd liceat omnino omittere, quando non ſperatur poſteà minori cum incommodo reſtituenda: imò tunc in propoſito etiam cum notabiliter maiori infamia reſtituẽdam eſſe, argumento erit doctrina Septimæ propoſitionis dicto Dub. 1. vbi de debitore pecuniario ex delicto diximus, quòd teneatur reſtituere, etiam cum maiori ſuo incommodo, quando non ſperatur poſſe ſine tali incommodo poſteà reſtituere.

Dicendum nihilominùs in propoſito, poſſe omitti reſtitutionem famæ in ſpecie, quamdiu durauerit tale incommodum. Quare autem iſtud potiùs liceat, quàm in oppoſito caſu liceat furi omnino omittere reſtitutionem, quando ea numquam futura ſperatur ſine tali ipſius furis incommodo; ratio eſt, quòd fur aliter in eodem genere, vt ſuppono, non compenſet pecuniam à ſe ablatam: diffamator autem in noſtro caſu honorando diffamatum, in eodem genere quodammodò compẽſare poſſit infamiam. Notandum enim eſt, eum qui propter notabiliter maius detrimentum famæ excuſatur à reſtituenda fama in ſeipſa, non excuſari quò minùs in honore eam compenſet. Denique notandum eſt, rationem hîc habendam eſſe, vtrùm detractor mendacio infamauerit, an ſolùm occultum reuelando. Rurſus, an famam quam amitteret retractando, poſſideat iuſtè. Quod enim verum fuit crimen, non cenſetur infamia quam intulit, tam noxia, quatenus ab ipſo eſt, ſi probabile ſuberat periculum, etiam aliunde crimen prodendum. Rurſum quando malis artibus famam ipſe auxit, non ita cenſetur in ſuo lædi, etiamſi eius debeat facere iacturam.

DVBIVM XI.

Vtrùm liberet obtrectatorem, quòd Fama aliunde iam ſit recuperata?

Famâ aliũde recuperatâ liberatur.

RESPONDEO, Liberare: inæqualitate enim ex parte rei ſublata, per ſe ceſſat onus æqualitatem reducendi. Ita Siueſter verbo Detractio, quæſt. 4. Caietanus, & Salonius quæſt. 62. art. 2. Sotus lib. 4. ſuprà, Nauarrus cap. 18. numero 47. Toletus lib. 5. cap. 68. neque alterius opinionis eſt Adrianus in 4. De reſtitutione famæ, §. Contra prædicta, quamuis hoc ei impingat Peſantius.

Sequitur tamen ex hac ipſa ratione, non liberari detractorem etiam recuperata fama, quin reſtituere debeat damna quæ ſubijt infamatus durante infamia, ſecundùm ſuperiùs dicta. Item ſi periculum ſit, ne aliquando recrudeſcat infamia, quod ſæpè ſubeſſe benè monuit Salonius, teneri quo poteſt commodo modo, verbi gratia, laudando quem criminatus erat, hoc amoliri. Caueat tamen, ne in memoriam reuocet infamiam; quia, vt rectè Nauarra ſuprà num. 421. etiam coram illis de peccatis loqui qui habitu ea ſciunt, licet actu non recordentur, ſubinde non caret vitio. Denique non abs re hîc monuit Adrianus Quodlibet. 11. quamuis certum tempus Iure ſtatotum ſit, quo iniuriatum agere oporteat; infamiæ tamen reſtituendæ obligationem, nulla temporis præſcriptione, niſi obliuionem adducat, deleri.

DVBIVM XII.

Vtrùm hîc liberet obtrectatorem, quòd alio euentu nunc crimen factum ſit publicum?

Crimine aliunde facto publico quomodo liber ſit detractor.

RESPONDEO, Liberare. Ita Silueſter verbo Detractio, quæſt. 4. Nauarra ſuprà numero 440. Eſt enim impoſſibilis reſtitutio: nam ſicuti impoſſibile eſt conſeruare famam publico peccatori, ita & recuperare.

Limitandum ad tamen, ne liber ſit à reſtituendo damno infamiæ, quod intermedio tempore paſſus eſt infamatus, ſiue hoc in eo ipſo conſideres quòd eo tempore infamiæ ſubiacuerit, ſiue in detrimento aliquo conſequenti. Liber etiam non erit, ſi per ſuam narrationem cauſſam dederit vt publicum fieret: ſi enim in ſe famam non poſſet reparare, in eodem tamen genere honorando compenſabit. Secùs ſi per alios crimen, etiam iniuſtè, publicatum ſit; tunc enim, vt habet probabilis opinio, ſufficiet honore compenſare, quòd tanto citiùs infamis fuerit, & ſi quod aliud ſit reale detrimentum: ad honorem autem quo famæ ſecundùm ſe fiat compenſatio, non tenebitur, niſi fortè hoc ſuo exemplo ſperet etiam alios infamiam reparaturos, vt hac ratione poſſibilis fiat reſtitutio. Probabilius tamen exiſtimo, etiam tunc obligatum fore ad reſtituendam famam in honore, cuius adhuc capax ſit infamatus, vt eiuſmodi obligatio ſolùm ceſſet, quando crimen ſine iniuſtitia factum eſt publicum aut notorium, puta per publicum iudicium: tale enim notorium extinguit ius ad famam, atque ita obligationem eiuſmodi compenſationis, quamuis priora damna adhuc reparanda maneant.

Verùm quid dicendum, ſi moraliter certò conſtet infamatum malè perijſſe & damnatum eſſe, puta quia inuadendo alium, vel in duello occiſus eſt?

Reſpondet Rebellus lib. 4. quæſt. 11. cùm iam deſierit eſſe proximus, nihil ei deberi. Quod probabile videtur, quando ſatis certò conſtat de damnatione, ita vt pro eo non liceat orare. Illud interim non improbabile, quando de falſo crimine fuiſſet accuſatus, qui nunc damnatus creditur, reſtituendam eſſe hanc opinionem: damnatus enim non eſt à veritate vt patiatur contra veritatem. Erit ergo ei quodammodò reſtituenda fama negatiua in certa materia, non poſitiua, de qua diſtinctione diximus ſuprà Dubio 5. Et non aliud fortè voluit Nauarrus in cap. Inter verba, concluſ. 6. corollar. 19. vbi videtur abſolutè admittere, cadere in damnatos omnem infamiam. Quamuis ergo non mereatur reſtitui ſibi famam, quia damnatus eſt; non meretur tamen de hoc eſſe infamis, de quo damnari non potuit.

DVBIVM XIII.

Vtrùm excuſet, quòd in alio genere detractor læſi Famam auxerit?

Non excuſatur in alio genere famam augendo.

RESPONDEO, Quando per mendacium traduxit in moribus, non ſufficere eiuſmodi compenſationem; quia ad æqualitatem non reparat quod ablatum eſt. Cùm enim bonum conſtet partium integritate, & virtutes morales ſint con-

nexæ,

nexæ, quando in perfectione ſua ſumuntur vt inclinant ad opus bonum benè faciendum, vt docet D. Thomas 1.2.quæſt.65.art.1. & qui offendit in vno, factus eſt omnium reus, Iacobi 2. fieri non poteſt, vt integri nominis ſit etiam in alijs, qui in vno crimine manet infamis. Neq; enim honorem recuperat, ſi eum, quem dixeris incontinentem, nunc dicas vnicuique quod ſuum eſt tribuere, & in Leges iuſtitiæ non peccare, aut eſſe nobilem, diuitem, doctum, liberalem. Si enim fama negatiua, qua quis non habebatur improbus, non reſtituatur, fruſtrà fit compenſatio in poſitiua. Vnde ſequitur, faciliùs tali compenſationi locum eſſe in illis quæ ad alia bona, præterquam moralis virtutis, pertinent; præſertim quando verus fuit defectus quem detexeris: in eiuſmodi enim bonis vix habetur ratio famæ negatiuæ, & poteſt ad æqualitatem fieri compenſatio. Potiſſimùm autem liberari hîc intelligitur detractor, quando poſt infamiam eo fine in alio genere laudauerit infamatum, vt compenſet: ſi enim priùs laudaſſet, non poſſet poſteà liberè vituperare; ſicuti non poſſet ei liberè per furtum auferre, quod antè donaſſet. Imò detractoris peior in hoc conditio eſt quàm furis, quòd fur faciliùs excuſetur, quò minùs ſtatim ditiori reſtituat; grauet autem obtrectatorem, quòd infamatus ſit ditior in bono famæ, vt tradidit Ioannes Maior, quem ſequitur Nauarrus cap.18.numero 42.

DVBIVM XIV.

Vtrùm qui ſe mutuò infamarunt, poſſint vti compenſatione?

Aliquorum ſententia negatiua. NON poſſe, ſed debere vtrimque reſtituere, tenet Caietanus quæſt. 62. art. 2. ad 2. Nauarrus ſuprà numero 47. qui mouetur auctoritate Panormitani in cap. Bona fides, De depoſito; ſed quæ parum ad rem faciat: & ratione, quòd damnum reciproca infamia non tollatur, ſicut in debito pecuniario. Hos ſequitur Petrus Nauarra ſuprà numero 396.

Affirmatiua verior. Aliorum ſatis communis opinio admittit hîc compenſationem, quaſi indirectam & per modum detentionis, quando damnum inæquale eſt; directam autem & omnimodam, quando æquale, nullaque ſpes eſt quòd infamator ex altera parte vmquam reſtituet. Ita Adrianus in 4. De reſtitutione famæ, §. Pro reſponſione; vult enim in fama locum eſſe compenſationi, ſicut in pecunijs ablatis, Sotus lib.4.quæſt 6. art.3.ad 4. Toletus lib.5. cap.70. Salonius in dictum art.2. controuerſ.13. Rebellus quæſt.13. Hæc opinio verior eſt, & Probatur ex cap. Tua fraternitas, De adulterijs & ſtupro; vbi dicitur quòd paria crimina compenſatione mutua deleantur, adeò vt ius quod pars priùs læſa in lędentem habebat, ipſa amittat quando viciſſim lædit; puta adulterium admittendo maritus ius amittat negandi debitum vxori, quæ priùs adulterium admiſit. Secundò, Iura illa vtrimque hîc poſſunt eſſe paria, adeoque compenſabilia, vt in alijs temporalibus Iuribus fieri poteſt.

Caſus quibus compēſatione non eſt vtendū. Moderanda tamen eſt hæc opinio, ne compenſatione putet ſe liberatum, cuius infamia multò minor fuerit: is enim quod deeſſe videbitur, compenſabit honore aut conuenienti modo ſecundùm dicta, vt benè monuit Rebellus. Verum quidem eſt, admodum difficulter iudicari de æqualitate infamiæ, vt oſtendit Petrus Nauarra; ſed ſufficiet eam æqualitatem ſubeſſe, quam prudens ex æquo & bono æſtimabit, ne propter impoſſibilem hanc æſtimationem neceſſe ſit à communi recedere, vt receſſit ipſe Nauarra.

Secundò, Quando ſcandalum alioqui oriretur, teneberis ſaltem ex charitate reſtituere, etiamſi propter compenſationem quoad iuſtitiæ rigorem excuſeris. Idem Rebellus.

Tertiò, Si famam tuus debitor velit reſtituere, non potes repudiata reſtitutione vti compenſatione. Imò quandocumque ille voluerit reſtituere, etiam tu debebis; niſi fortè compenſationi acceſſiſſet pactum perpetuæ remiſſionis Ita ferè Toletus. Ratio manifeſta eſt, Quia in fama non eſt compenſatio qualis in pecunia, ſed ſolùm indirectè per modum detentionis, quando ſpes eſt quòd altera pars reſtituet: ſecùs quando iam mortuus eſt tuus infamator, quem viciſſim infamaſti; tunc enim locus eſt directæ compenſationi.

Quartò, Compenſare non potes reddendo maledictum pro maledicto. Ita Sotus, Nauarra, & alij. Quamuis enim hoc fiat aliquando ſine obligatione reſtitutionis, dum per iniquitatem & iniuſtitiam redit æqualitas, quæ erat reparanda, ſicuti ſi incenderes ædes eius qui tuas incendit; iniuriam tamen Deus & Iudex vlciſcetur: neque enim hîc licet rependere vices, vt in ablata pecunia. Excipe tamen caſum, quo fortè crimen quod obijcis, defenſioni tuæ neceſſarium eſſet; tunc enim non peccabis: ſi autem vtile ſit non neceſſarium, peccas quidem contra charitatem, ſed compenſatione non indiges, quia non peccaſti contra iuſtitiam. Vnde ſic à te læſus deberet nihilominùs tibi famam quam abſtulit reſtituere, ſi non plenè ipſum infamando te purgaſſes, etiamſi tu nolles ei viciſſim reſtituere: debitum enim charitatis & creditum iuſtitiæ minùs functionem inter ſe admittunt.

Quintò, Etiamſi vtrumque ſit debitum iuſtitię quo tu mihi famam, ego tibi pecuniam debeo, non tamen eò erit extendenda hæc compenſationis doctrina, vt fecerunt Rebellus, Ledeſma, & Molina tract.4.diſp.49. quaſi poſſim tibi debitam negare pecuniam, donec famam reſtituas: hoc enim ex illo prouenit fundamento, quod ſuprà refutauimus, famam æſtimabilem eſſe pecuniâ, & in pecunia eſſe reſtituendam, quando aliter non poteſt. Deinde magnum incommodum ſequitur ex illa opinione contra morem omnem, imò & contra Reipublicæ pacem: mox enim vt quiſquam à creditore ſuo verbo laceſſitus fuerit fortè improperantiùs exigente, aut aliqua contumelia affectus, volet pecuniam quam debet, cum accepta hac iniuria compenſare; compenſationem liquidam obtendet, ſeque debito exolutum putabit. Hoc verò adeò magni incommodi eſt, vt vel ideò retinenda ſit doctrina Dubij 8. vt ibidem monuimus: nam eamdem hîc & infamiæ & contumeliæ eſſe rationem, rectè obſeruauit Petrus Nauarra.

Ad rationem Nauarri, quam latè probat Nauarra, reſpondeo ex doctrina dicti cap. Tua fraternitas, Hanc compenſationem non fieri per reparationem mutuam, ſed potiùs per mutuam læſionē: compenſatio enim non ideò tantùm à reſtitutione liberat, quòd ſit virtualis quædam repara- *Reſp. ad argumentum contrariæ ſententiæ.*

 tio

Digitized by Google

tio (vt ſubinde conſiderari poterit) ſed quòd inæqualitatem tollat, quod fieri poteſt tam diminutione eius qui amplius habebat, quàm reſtitutione in priſtinum ſtatum eius, qui ex alterius ablatione minus habebat. Amplius habere cenſetur, qui iniuriam fecit, etiamſi ad eum nihil inde deuenerit, ſecundùm doctrinam Philoſophi 5. Ethicorum c. 3. minus, qui iniuriam paſſus. Si ergo & ille læſus offenſorem lædat, oritur quædam inter eos æqualitas, non tam quòd realiter aliquid recuperauerit priùs offenſus, quàm quòd aliquid æquale amiſerit offenſor.

DVBIVM XV.

Vtrùm valeat & liceat remiſſio infamiæ?

QVANDO liceat remiſſio propriæ infamiæ, ferè patet ex Dubio 10. ſuperioris Capitis: remittere enim infamiam iiſdem caſibus licet, quibus licet ſeipſum infamare. Imò faciliùs licebit reſtitutionem propriæ famæ amiſſæ negligere, quàm nondum amiſſæ iacturam facere. Quatuor enim iſta quaſi ordine quodam ita ſe habent, vt leuiſſimum ſit remittere reſtitutionem famæ, grauiſſimum autem infamare ſe de falſo crimine; leuius verò non occultare, quàm de ſe proferre vera ſed occulta crimina, quæ opportunè diſtinxit Salonius controuerſia 23.

Quãdo infamia remitti poſſit ab infamato. Satis hìc in primis certum eſt, validè quemquam remittere ſuam infamiam, quando fama ipſius non complectitur famam alterius, neque peculiariter ei eſt obnoxia. Suppono enim ex dictis, contra Caietanum, quemquam famæ ſuæ eſſe dominum, & in arbitrio eſſe cuiuſque, famæ pati detrimentum, quando alteri non eſt obnoxia, vt aperta habet ſententia D. Thomæ, q. 73. art. 4.

Certum eſt Secundò, Saltem contra charitatem eos peccare, qui remittunt reſtitutionem famæ, quando infamia vergit in periculum aut damnum aliorum, vt ibidem indicat D. Thomas.

Certum eſt Tertiò, Quando remiſſio eſt contra ſolam charitatem, non eſſe irritam, ſed delere ſaltem obligationem reſtituendi ex iuſtitia; quamuis fortè pro vitando ſcandalo aut aliàs ex charitate detractor adhuc teneatur aliquando tollere infamiam. Patet, Quia qui de re ſui dominij contra charitatem diſponit, licet peccet, validè tamen diſponit. Ita Nauarra ſuprà numero 390. Sufficit enim hìc, quòd ille remittat cui debebatur reſtitutio, alijs autem illis reſtitutio nulla debebatur, etiamſi fortè contra charitatem in remiſſione læſi ſint.

Quando nequeat. Quartò dicendum videtur, Eum qui famam habet ita ex iuſtitia alteri obnoxiam, vt remittendo eius reſtitutionem ſe faciat impotentem ad reddendum quod proximo debet, peccare contra iuſtitiam, & inualidè remittere, ſi aliter ab illo debito ſe expedire non poſſit. Et in hoc videntur ferè DD. conuenire. Conſulendus Salonius ſuprà.

Hinc infertur, Prælatum qui cum infamia non poteſt præſtare officium, ad quod ex iuſtitia obligatur inualidè remittere infamiam, niſi poſſit ſine iniuſtitia officium relinquere: tunc enim etiamſi non relinquat, & peccet contra iuſtitiam remittendo, validè nihilominùs remittet, vt probabilis habet opinio. Secùs ſi in infamia eius verè infamati ſint ſubditi, puta ſi paſſim exiſtimetur talem non poſſe eſſe Prælatum, niſi ipſis cooperantibus: tunc enim etiamſi actu relinquat officium, ſine ipſis tamen validè non remittit infamiam: ſecùs ſi ſolùm in Prælato infamati ſunt, quatenus in genere probroſum eſt, eiuſmodi habere Prælatum. Idem erit iudicium de Religioſo infami, reſpectu Monaſterij; niſi quòd faciliùs per eius infamiam traducitur Monaſterium, quaſi etiam alij in eo ſimiles ſint, ita difficiliùs hìc eueniat, vt ſolius eius remiſſio liberet obtrectatorem. Imò potiùs ſolius Monaſterij remiſſio, eo non remittente, liberaret, ſi Nauarræ credimus. Hoc certius eſt, reſtitutionem eius famæ quam aliunde Monaſterium poſſidebat, per obtrectationem contra hunc Religioſum læſæ, non poſſe remitti per ipſum Religioſum.

Dixi, *qui cum infamia non poteſt præſtare officium*; ſi enim poteſt alia virtute, puta humilitate iacturam compenſare, valida erit remiſſio infamiæ, etiamſi non compenſet.

Quintò dicendum videtur, Etiamſi infamia patris redundet in filios, ſecundùm illud Prouerb. 17. *Gloria filiorum patres eorum*; ſi tamen pater infamiam remittat, validam fore eiuſmodi remiſſionem: niſi etiam cum patre ſaltem tacitè ſignificatus fuiſſet filius peccaſſe; tunc enim non ſufficeret remiſſio ſolius patris. Excipit Nauarra etiam quando non ſolùm negatiuè, ſed poſitiuè maneret filius ex infamia parentum infamatus & damnificatus, quod fit in magnis criminibus, vtpote hæreſis & læſæ maieſtatis.

DVBIVM XVI.

Quomodo Honor per contumeliam læſus ſit reſtituendus?

RESPONDEO cum D. Thoma quæſt. 62. art. 2. ad 3 Debere effectum contumeliæ, ſeu diminutionem dignitatis perſonæ inhonoratæ reparari per exhibitionem reuerentiæ. Cùm autem ex dignitate & excellentia perſonæ offenſæ, grauitas pendeat contumeliæ; & præſtantia reuerentiæ redditæ multùm pendeat ex dignitate reddentis: fit vt in particulari difficiliùs regula hìc ſtatui poſſit, quid huic pro tali contumelia in talem admiſſa reſtituendum ſit, ſed eò perpetuò reſpiciendum eſt, quod penſata vtriuſque dignitate & conſuetudine humana prudens exiſtimauerit ſufficere.

Vnde ſequitur, Aliquando veniam petere non eſſe neceſſarium; quo modo Auguſtinus epiſtola 109. noluit Superiores à ſubditis læſis veniam petere, ne regendi frangatur auctoritas, dum nimia ſeruatur humilitas. Eadem ratio eſt parentum, dominorum, magiſtrorum, atque etiam illuſtrium in Repub. perſonarum, reſpectu filiorum, ſeruorum, diſcipulorum, & plebeiorum. *Remiſſionẽ petere quibus non ſit neceſſe.*

Sequitur Secundò, Aliquando non ſufficere petitionem veniæ; vt ſi quis ignobilis de vulgo magnatem grauiter in honore læſerit.

Sequitur Tertiò, Si per ignorantiam læſiſti etiam Superiorem, non eſſe neceſſariam veniæ petitionem, ſed ſatisfacies fatendo ignorantiam, & exhibendo honorem; quo modo Apoſtolus fecit, quando dixit, *Ignorabam fratres, quòd Princeps Sacerdotum eſſet.*

Sequi-

Digitized by Google

Sequitur Quartò, Etiamſi ex malitia contumeliam feceris æquali, non ſemper opus eſſe petitione veniæ, quamuis is modus ſit conuenientiſſimus, ideoque in Scriptura commendatus, quæ nos faciles eſſe vult ad dimittendum veniam petentibus; Lucæ 17. *Si ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi.* Quamuis & in eiuſmodi Scripturis, vt remiſſio, quã offenſus iubetur remittere, formaliter verbis non debet fieri, ita neque neceſſariò intelligatur offenſoris conuerſi pœnitentia in verbali petitione veniæ; ſed opus eſt ſemper reconciliatione, Matth. 5. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te*, id eſt, inquit Auguſtinus, quòd fratrem in aliquo læſeris, *relinque munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo.* Conſulendus Caietanus Opuſc. 17. quæſtionum, quæſt. 13. dub. 5. Sotus lib. 4. quæſt. 6. art. 3. ad 5. Salonius ſuprà, controuerſia 24.

Reconciliatio neceſſaria, quamuis non petitio veniæ.

Neque dictis repugnat, quòd Auguſtinus Epiſtola illa 109. præſcribat monialibus, vt ſi qua ſororem læſerit, veniam petat: hoc enim non ideò præſcribit, quòd abſolutè Chriſtianis ſit neceſſarium; ſed quòd expeditiſſima illa ratio mutuæ reconciliationis, eis quæ conſilium perfectionis ſecutæ, orationi continuò vacant, commendanda videbatur. Obſerua tamen, non id rigidè præcipi, neque ſub pœna eiectionis; ſed dicit, eam quæ numquam veniam petere voluerit, fruſtrà futuram in Monaſterio, etiamſi non inde proijciatur.

At quæres, Vtrùm petitio veniæ fiat pars reſtitutionis neceſſaria, quando aliter offenſus ſatisfactionem non admittit.

Refert Rebellus Ledeſmam tenentem affirmatiuè, modò non poſſis in genere honoris aliter ad æqualitatem damnum ſarcire; quod verum credo. At ſufficit in eodem æqualiter ſarcire: petitio enim remiſſionis ſeu veniæ non poteſt magis eſſe neceſſaria quàm ipſa remiſſio; remiſſio autem creditoris non eſt neceſſaria, vbi alia poteſt eſſe ſolutio, vt de famæ & alijs debitis ex dictis conſtat. Pecuniariam autem ſatisfactionem neque tenetur læſus admittere, neque offenſor offerre, aut petitam præſtare aliter, quàm vt De famæ reſtitutione diximus.

Quæres Secundò, Vtrùm teneatur reſtituere honorem, qui ſine contumelia ſolùm omittendo debitum honorem non exhibuit?

Reſpondeo, Honor varijs modis debitus poteſt intelligi. Primò ex Iuſtitia commutatiua; quo modo rariùs debetur directè & primariò antequam poſitiuè læſus eſt. Et quod ad reſtitutionem attinet, vix contingit eam ex ſola omiſſione etiam tunc deberi, quando directè fuit debitus honor omiſſus; quia ferè contumeliæ rationem habet, ſi quis notabiliter omittat honorem exhibere, ad quem ex iuſtitia obligatur. Imò & in contumeliam poſitiuam degenerat omiſſus honor conſuetus, præſertim coram alijs. Secundò debetur honos ex debito legali generaliori; quo modo debemus honorem noſtris Superioribus. Tertiò ex debito tantùm morali; quo modo debemus in dignitate aliqua conſtitutis, etiamſi noſtri Superiores non ſint.

Honor varijs modis debitus.

Ex qua diſtinctione patet, vix contingere vt honor purè omiſſus ex iuſtitia ſit reſtituendus. Primo enim modo non purè omittitur, alij verò non obligatione iuſtitiæ, ſed potiùs obſeruantiæ, aut alterius virtutis nituntur.

Quæres Tertiò, Vtrùm liberet tamquam remiſſio virtualis eum qui debet reſtitutionem honoris aut famæ, quòd læſus eo familiariter nunc vtatur?

Reſpondeo, Non liberare: eſt enim ſignum illud iniuriæ quidem remiſſæ, & odij depoſiti; ſed cum eiuſmodi remiſſione benè conſiſtit debitum reſtitutionis, ſiue illud ſit pecuniæ, ſiue famæ, ſiue honoris. Ita Peſantius diſp. 7. De reſtitutione, ex Nauarro, Ledeſma, & communi. Fateor tamen, eiuſmodi familiaritatem plus facere ad præſumendum remiſſum debitum reſtituendæ famæ quàm pecuniæ; & plus facere ad præſumendam remiſſionem honoris, quàm famæ reſtituendæ.

TRACTATVS OCTAVVS

De iniuria & reſtitutione in Bonis ſpiritualibus.

DVBIVM PRIMVM.

Quomodo reſtituet qui læſit in Bono animæ ſiue innato, ſiue acquiſito?

In reſtituendis ex læſa commutante Iuſtitia, poſtremo loco reſeruauimus Bona animæ, ſeu ſpiritualia, quòd ex alijs tamquam magis notis, faciliùs ea intelligantur.

Primò itaque quærimus de naturali bono, vbi licebit intelligere ſenſus internos, adeoque vſum rationis ex illis pendentem, artes & ſcientias; de quibus omnibus vnica generalis hîc doctrina eſt fundatiſſima & ab omnibus receptiſſima, Hæc in ſe, quoad fieri poteſt, ex iuſtitia eſſe reſtituenda, vbi per iniuſtitiam læſa vel ablata fuerint: ſemper autẽ damna quæ reſtitui poſſunt, ex eiuſmodi læſione aut ablatione cauſſam habentia, compenſanda eſſe ſecundùm proportionẽ præſcriptæ reſtitutionis in rebus corporalibus.

Qui in naturali bono læſit, tenetur reſtituere.

Vnde benè intulit Nauarra lib. 2. cap. 2. num. 3. Eos qui ſe obligarunt ad docendam artem aut ſcientiam, teneri damnorum ex notabili ſua negligentia euenientium: & ſi falſum docuerint, teneri vera tradere. Imò etiam quando citra iuſtitiæ obligationem docuiſſent, teneri ſaltem indicare, non eſſe vera quæ tradiderunt.

Infertur Secundò, Eum qui per magiam mentem, memoriam, aut ſenſum alicuius turbauit, teneri, ſi abſque nouo maleficio poteſt, puta remouendo ſigna, læſum ſibi reſtituere: ſi non poteſt, tenetur non pro amentia, quæ in ſe inæſtimabilis eſt, ſed pro damnis inde ſecutis.

DVBIVM II.

Quid reſtituet qui in peccatum cum graui iactura Boni ſpiritualis, ſupernaturalis & infuſi, proximum, maximè per iniuriam, fraudem, aut dolum induxerit?

RESPONDEO, Probabile eſt, etiam ex iuſtitia in eiuſmodi bonis deberi reſtitutionem, quando per iniuſtitiam læſa aut adempta ſunt; quod fit, quando vis, metus, fraus aut dolus adhibetur, ſiue in fieri adhuc pendeat nocumentum, ſiue iam tranſactum ſit, modò ſit reparabile. Si autem non interceſſerit vis, metus, fraus, aut dolus, verius videtur, ad eiuſmodi reparationem, ex iuſtitia non teneri eum qui induxit; quamuis Scotus diſt. 15. q. 3. art. 1. dicat, etiam talem ſecundùm iuſtitiam teneri proximo eiuſmodi bonum reſtituere, quantum ſibi poſſibile fuerit, vtpote inducendo eum efficaciter ad pœnitentiam, & exercitia virtutum. Et ſi ſola inductio non ſufficiat, eò quòd facilius ſit peruertere quàm conuertere, teneri per ſe orando, & per aliorum orationes procuratas impetrare ei conuerſionem, & per alios ſuaſores efficaces, ſaluo debito ſilentio peccati occulti, in viam rectam reducere. Hanc ſententiam & alij Scholaſtici nonnulli ſecuti videntur, quia ſaltem indiſtinctè loquuntur. Richardus eadem diſt. art. 5, q. 2. Palude q. 2. art. 2. concluſ. 1. Gabriel q. 17. Antoninus 2. parte, tit. 2. cap. 2. §. 1. Adrianus in 4. De reſtitutione bonorum animæ, Caietanus verbo Reſtitutio, cap. 7. Sed alij, præſertim recentiores, quoad obligationem quidem charitatis, Scoti ſententiam admittunt, videlicet eum qui induxit in peccatum, teneri peculiariter & præ alijs inductum reducere; ſed dicunt, non teneri ex iuſtitia, niſi per iniuſtitiam induxerit. Hanc ſententiam exiſtimo veriorem, eamque tenent Silueſter verbo Reſtitutio 3. q. 1. Sotus lib. 4. q. 6. art. 3. ad 1. Nauarrus in cap. Noli, De pœnitentia, diſt. 1. Valentia hîc diſp. 5. q. 6. puncto 5. Petrus Nauarra l. 2. c. 2. num. 50. & alij. Pro reſponſione itaque

Ex charitate tenetur, qui peruertit alium.

DICO PRIMO. Peculiariter ſaltem ex charitate tenetur conuertere quicumque peruertit. Probatur, Quia videtur quædam proportio, vt ſicuti qui per iniuriam nocuit, tenetur ex iuſtitia reſtituere; ita qui ſcandalo nocuit, teneatur ex charitatis obligatione ædificare quod deſtruxit, & emendare: aliàs enim cenſetur innouare peccatum ſcandali, ſi quando poteſt, non amouerit offendiculum quod poſuit. Deinde vbi non induxi ad peccandum, teneor corripere vt ſpiritualis medicus; quando autem induxi, teneor non tantùm vt medicus, ſed etiam vt vulnerator: ergo tunc ampliùs teneor, & præ alijs, quos etiam ad medendum excitare debeo. Hinc patet, vix præ alijs illum ex charitate teneri, qui omnino paratum ad peccandum induxerit, ad hîc & nunc ſecum peccandum; moraliter enim vix ille vulneraſſe cenſetur. Ita Salonius controuerſia 2. concluſ. vlt. Patet etiam, non excuſari eum qui ad peccandum induxit, quò minùs ex charitate præ alijs teneatur corripere, & emendationem inducti procurare, quòd peccatum ad quod induxit, non ſit contra iuſtitiam, neque ipſa inductio: eſt enim talis nihilominùs verè vulnerator proximi, vt meritò ad eius curam peculiariter pertineat medicina. Sanè ſi peccatum, ad quod inducit, ſit offenſiuum tertij contra iuſtitiam, etiamſi reſpectu inducti, inductio ſit ſolùm contra charitatem, tenebitur inducens tertium illum ex iuſtitia ſaltem, id non faciente inducto, reſtituere indemnem, quamuis ex ſola charitate teneatur inductum reducere ad iuſtitiam.

DICO SECVNDO. Qui ſine vi, metu, fraude, dolo, induxerit quem ad peccandum, non tenetur reducere ex iuſtitia, ſed ex ſola charitate. Probatur, Quia obligatio reſtitutionis ex iuſtitia non poteſt hîc ſubeſſe, niſi ratione læſæ iuſtitiæ: neque enim hîc eſt res aliqua accepta, aut contractus, aut quid ſimile quod inducere queat obligationem reſtituendi ex iuſtitia. Non admiſit autem iniuſtitiam, neque fecit iniuriam, quia ſcienti & volenti non fit iniuria, vt habet Regula Iuris, cap. Scienti, De Regulis Iuris, in 6. Neque enim ius alterius violat, qui ius ſuum remittenti & relaxanti incommodat; ſicuti fur non eſt, qui non inuito domino rem abſtulerit: ſi enim remiſſio læſi à reſtitutione poſteà liberat, etiam poteſt ab initio debitum reſtitutionis excludere incluſa quædam virtualis remiſſio eius qui læditur.

Probatur Secundò ex alia Regula Iuris, nu. 62. lib. 6. De Regulis Iuris, quæ habet, Neminem obligari ex conſilio, dummodò fraudulentum non fuerit. Ratio huius indicatur lib. 2. §. vlt. ff. Mandati, *Nemo ex conſilio obligatur, etiamſi non expediat ei cui dabitur, quia liberum eſt cuique apud ſe explorare an expediat ſibi conſilium.*

Tertiò à ſimili. Si meo ſuaſu prodigè viuas, tuamque ſubſtantiam diſſipes, non teneor tibi, ceſſante dolo, vi, metu. Imò ſi mihi prodigè dederis precibus inductus, non obligor ex iuſtitia reſtituere.

Qui vi, metu, &c. induxit, tenetur ex iuſtitia.

DICO TERTIO. Quando vi, metu, minis, fraude, dolo, ad peccatum induxit, probabile eſt, teneri ex iuſtitia non ſolùm amouere vim, metum, aut dolum, ſed etiam congruis medijs curare, vt voluntariè ad mentem redeat, quem quodammodò inuoluntariè à bono ſtatu deturbauit. Probatur, Quia nihil hîc deeſt ad huiuſmodi obligationem: eſt enim bonum ablatum magni momenti, & maioris quàm temporalia, vt dicit Anacletus Papa cap. Deteriores 6. q. 1. Iniuria ſufficiens interceſſit: ſi enim ſimili modo pecuniam proximo ademiſſes, ſecundùm omnes tenereris reſtituere; ſimiliter ſi occidiſſes ſecundùm corpus, aut vulneraſſes, tenereris de damnis reparabilibus, vt patet ex dictis De reſtitutione furis & homicidæ. Damnum etiam hîc eſt

eſt per te reparabile, quia poteſt quis peccatorem conuertere, ſecundùm illud Iacobi 5. *Si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, ſcire debet quoniā qui conuerti fecerit peccatorem,* &c. Deus quidem conuertit propriè, & homo ſe, quando peccat, auertit; ſed qui potuiſti facere eum auerti, potes & facere eum conuerti: & ſicuti culparis de conatu, quando tentas peruertere eum qui perſeuerat; ita excuſaberis, ſi omni modo conatus fueris conuertere, etiamſi obſtinatus manſerit.

Obiect. 1. Sed objicies contra Primam aſſertionem: Peccator eo ipſo quo talis, pauperior eſt ad faciendam hanc ſpiritualem eleemoſynam, vt diximus quando De correptione fraterna: ergo qui induxit, non tenetur præ alijs, aut ſanè non tenetur ad correptionem per modum eleemoſynæ.

Reſp. Reſpondeo, Non ſequi; quia fieri poteſt, vt pauperior magis teneatur ex charitate ſubuenire, quando alia non ſunt paria, puta ſi ortu vel ſorte coniunctior ſit egeno: hîc autem ipſa læſio loco ſortis cuiuſdam accipienda eſt, ratione cuius huic potiùs ſuccurrere debeas. Fateor tamen, regulariter hoc debitum præ alijs ſuccurrendi non euidenter ſub mortali obligare.

Obiect. 2. Objicies contra Secundam aſſertionem: Etiamſi volenti & ſcienti adimam vitam corporalem, teneor tamen; ergo etiam quando adimo ſpiritualem. Neque enim tam eò reſpiciendum, quòd inuitus non ſit, quàm quòd inuitus eſſe debeat, præcipuè cum maioris momenti ſit vita ſpiritualis.

Reſp. Reſpondeo, Quòd in corporali teneat, in cauſſa eſt, quia conſenſus proximi non eſt conſenſus domini, eò quòd illa vita non ſit in hominis dominio, ſpiritualis autem eſt in proximi dominio. Neque ſufficit quòd deberet eſſe inuitus; multæ enim donationes & remiſſiones quas cum peccato faciunt prodigi, validæ ſunt, etiamſi in eis debuerint potiùs diſſentire.

Obiect. 3. Denique objicies contra Tertiam aſſertionem: Sufficit, quòd is qui damnum dedit, læſum reſtituat eò vſque, vt rem ſuam recuperet ſi velit, & niſi per ipſum ſteterit; ſic enim ſuprà Dub. 6. De reſtitutione detractoris, diximus excuſari detractorem, quando dat cauſſam ſufficientem reparandæ infamiæ, ſi per infamatum ſtet quò minùs ea ſit efficax: ergo hîc quoad obligationem iuſtitiæ ſufficiet, quòd ſeductor fraudem ſuam aperiat, errorem, vim, metum amoueat; quod ſupereſt, arbitrio relinquat ſeducti iam libertati ſuæ reſtituti vtrùm conuerti velit, vt facilè poteſt, an non.

Reſp. Ad quid teneatur qui vi, metu, &c. ſeduxit. Propter hoc argumentum Reſpondeo & Dico qvarto. Verius eſt & probabilius, quòd qui vi, metu, fraude, aut dolo reduxit, ex iuſtitia debeat amouere illud ratione cuius inductio eius fuit contra iuſtitiam, puta vim, metum, fraudem, dolum; ad conuerſionem autem ſeducti non teneatur, niſi ex charitate. Ita contra Rebellum l.4. q. 14. qui immeritò dicit, contrariam ſententiam eſſe communem. Tenet Sotus lib. 4. q. 6. art. 3. ad 1. & quidam alij ipſum ſecuti, Bannesius q. 62. art. 2. Salonius controuerſia 2. Beja 2. parte Caſuum, caſu 3.

Expedit tamen pro maiori luce, adhibere hîc quamdam diſtinctionem. Sunt enim tria conſideranda in eo qui vi, metu, aut dolo ſeduxit; vis, metus, aut dolus amouendus; damnum ſpirituale quod voluntariè mixtè, pendente vi, metu, dolo incurrit ſeductus, cōpenſandum; & gratia quæ per peccatum ablata eſt, reſtituenda. De Primo non poteſt eſſe dubium, quin ſeductor teneatur ex iuſtitia vim, metum, & dolum amouere. De Secundo, quamuis maior poſſit eſſe difficultas, videbitur enim ad eiuſmodi damni reparationem ſeductorem ex iuſtitia non teneri, niſi remouendo iniuriam, quæ cauſſa ex parte ſua fuit; quia licet hoc damnum ipſe dederit, principaliùs tamen dedit ipſe peccator, ita vt ſeductor non teneatur primo loco, ſi vterque conſideretur obnoxius reſtitutioni. Cùm itaque peccator nunc non teneatur ex iuſtitia, quia ad ſeipſum hominis non eſt iuſtitia; ſeductor non tenebitur, quia læſus virtute remittit ei, qui principaliter & primo loco tenetur; quo caſu diximus in regulis reſtitutionis alios non teneri: in principali enim quodammodò eis remiſſum eſt. Quod enim quidam dicunt remiſſionem hîc non valere, benè oſtendit Salonius ſine fundamento dici, cùm etiam horum bonorum hominem eſſe dominum ſuprà, quando De dominio, probauerimus.

Hæc quidem probabiliter; verius tamen dixerimus, ſi quod ſpirituale damnum per tuam iniuriam proximus incurrit, quod amota iniuria tua non per ſe, ſed per te poſſit ipſe recuperare, teneri te ex iuſtitia allaborare vt recuperet, etiamſi mortaliter ipſe peccauerit, quia tuæ inductioni acquieuit. Probatur à ſimili, Quia ſi per metum eum adegeris ad deſtruendam rem alterius proximi, principaliter teneris ante ipſum, damnum rei deſtructæ reparare; neque te excuſabit ipſius peccatum. Multò magis autem teneberis proximo de damno ſpirituali, ad quod ipſum ita adegiſti, vt quantumuis voluntate repugnaſſet, euadere non potuiſſet; vt ſi per vim detineas, ne viſitando Eccleſias lucretur Indulgentias. quo caſu vult Rebellus detinentem teneri detento ex iuſtitia illud damnum compenſare communicatione ſuarum ſatisfactionum.

De Tertio, quia poſt amotam iniuriam magis pendet ab inducto vt Deo reconcilietur, quàm ab eo qui induxit ad peccandum, rectè in aſſertione noſtra dicitur, ad conuerſionem talis inducti inductorem amota iniuria ſua quam per vim, metum, fraudem, aut dolum intulerat, ex iuſtitia non teneri.

DVBIVM III.

Ad quid teneatur qui abſtraxerit quempiam à Religione.

Dicemvs ordine de nondum ingreſſo, de Nouitio, de Profeſſo.

De nondum ingreſſo Dico primo. Certum eſt, eum qui nondum ingreſſum diuertit à Religione, abſque vi, metu, aut dolo, etiamſi fortè grauiter peccauerit, quod ex circumſtantijs pendet, non teneri ex iuſtitia quidquam reſtituere, vel Monaſterio quod erat ingreſſurus, vel ipſi quem auertit; eſto vtrique magna ex eiuſmodi auerſione damna ſpiritualia aut etiam temporalia euenire videantur. Tenebitur tamen ex æquitate, vel eidem, ſi poteſt, ſuadere vel alteri idoneo ingreſſum, quando ſine iuſta cauſſa, fortè *Quomodo teneatur qui nondum ingreſſum auertit?*

etiam

Digitized by Google

etiam ex odio Religionem diſſuaſit. Si autem vi, metu, aut dolo auerterit, tenetur ex iuſtitia iniuriam illam amouere, eumque ſuæ libertati reſtituere quem impediuit; imò & ad damna illa tenebitur ex iuſtitia, quæ inuitus & moraliter ſeipſum non lædens paſſus fuerit, qualia hîc ſpiritualia poſſe ſubeſſe euidens eſt, ſicut ſuprà De impedito ab Indulgentijs diximus.

An teneatur ad aliquid Monaſterio.

Monaſterio tamen probabile eſt ex iuſtitia ad nihil teneri; quia peccatum eius, quatenus eſt contra Monaſterium, videtur potiùs eſſe contra Religionem, quàm contra iuſtitiam.

Attamen re penitiùs inſpecta, probabilius eſt etiam ipſi Monaſterio teneri de boni illius per ingreſſum talis viri idonei ſperati æſtimatione: eſt enim verè peccatum contra iuſtitiam, etiam quatenus læditur Monaſterium. Si enim impedias per iniuſtitiam, puta per vim, metum, aut dolum, eum qui vult Monaſterio dare centum, teneris Monaſterio de centum, aut ſpe eorum æſtimata: etiamſi enim ad illa Monaſterium non habuerit ius ante acceptationem promiſſionis, vel donationis, aut ſaltem ante ipſam promiſſionem aut donationem; ius tamen habet, ne per iniuriam à te impediri poſſit, quò minùs fiat ei promiſſio vel donatio. Imò ius habet ad æſtimationem illius ſpei obtinendæ donationis, quamuis dependentis à voluntate alterius iam in ſe inclinatæ. Illud tamen admiſerim, non teneri talem diſſuaſorem Monaſterium ingredi, aut alium vt ingrediatur inducere, qui in hoc per ſe propenſus non fuerit: at fortè ſi quis eum conſulat idoneus, qui animum ad idem Monaſterium habeat, & alia via reſtituere non poſſit, tenetur conſulere vt iſte ingrediatur, quò ſic ſaltem damnum ſarciat, non autem importuniùs inſtare; ingreſſus enim Religionis vt proſperum habeat ſucceſſum & exitum, peculiarem Dei vocationem requirit, & debet eſſe liber, cap. Præſens 10. quæſt. 3. ex Nicolao Papa, qui adducit illud Pſal. *Voluntariè ſacrificabo tibi*; & ex alio loco, *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine*. Addit rationem, Quod enim quis non eligit, non diligit; quod non diligit, facilè cõtemnit.

Pſal. 53.
Pſal. 118.

Iuſtæ cauſſæ diſſuadendi Religionem.

At quæres, Quæ ſint iuſtæ cauſſæ diſſuadendi ingreſſum Religionis?

Reſpondeo, Vnam eſſe, ſi videas eum qui te conſulit potiùs temporalem commoditatem ſpectare, quàm lucrum ſpirituale. Talis erat ille quem Dominus Luc. 9. à diſcipulatu ſuo reiecit, aut ſanè monuit, quomodo potiùs pauperem vitam, quàm temporalibus commoditatibus abundantem cogitare debeat, qui Chriſtum non habentem vbi caput reclinet ſequi velit.

Secunda cauſſa erit, Si meliùs in ſæculo putatur Deo militaturus quàm in Religione, propter Religioſorum conuerſationem minùs ei accommodam, propter corporis infirmitatem: noxij enim ſunt Religionibus infirmi, dum propter eos monaſtica relaxatur diſciplina.

Tertia, Si parentes eius opera indigeant.

Quarta, Si impedimentum aliquod habeat ad hanc quam cogitat Religionem. Addo, ſicuti Dei eſt permittere mala vt eueniant bona, ita ſæpè diabolum homines incitare ad bonum Religionis, vt inde eueniant mala, quę probabiliter euentura ſperat.

Nouitium extrahens vi, fraude, &c. tenetur ex iuſtitia.

De Nouitio iam ingreſſo DICO SECVNDO. Si quis ſine vi, metu, aut dolo eum extraxerit, etiamſi fortè peccet grauiter, quia ſine iuſta cauſſa id facit; non tamen tenetur extracto, niſi fortè ex æquitate. Si autem per iniuriam, adhibita vi, metu, dolo, omnino tenetur de damnis, ſicut dictum eſt ſuperiori aſſertione, ſiue ea vis ipſi Monaſterio, ſiue Nouitio illata ſit. Tenetur inquam tam Nouitio, niſi ipſe liberè conſentiat, quàm Monaſterio.

Vtrùm autem teneatur Monaſterio, quando ſine vi, metu, aut dolo Nouitium extraxit, diſputat Rebellus l.4 q. vlt. & reſoluit, ex iuſtitia teneri, eò quòd violet ius cuſtodiæ, quod habet Monaſterium in Nouitium, ne quis inde eum ſine iuſta cauſſa abducat.

Sed verius eſt, ex iuſtitia non teneri. Sicuti enim ſine iniuria Monaſterij potuit ſponte abire Nouitius, ita poteſt ſine vi, fraude, aut dolo perſuaſus: ius enim cuſtodiæ in Monaſterio ceſſat eo ipſo quo Nouitius liberè conſentit in abitum, vt in ſimili diximus de filiafamilias, quando De reſtitutione ſtupratoris.

Profeſſum abducens quomodo teneatur.

De Profeſſo DICO TERTIO. Si quis Profeſſum inuoluntarium vi, metu, dolo, per iniuriam à Monaſterio abſtraxerit, tenetur non ſolùm ab iniuria illa ceſſare, ſed etiam efficere vt per ſe illata damna, tam abducto quàm Monaſterio ceſſent & compenſentur. Patet à minori ex dictis, eſtque communis DD. quamuis de certitudine dubitet Sotus, & Petrus Nauarra moneat, ſi vis, metus, aut dolus intentetur non Religioſo, ſed Monaſterio, nihil ex iuſtitia deberi Monaſterio pro lucro ceſſante ratione abducti Religioſi.

Sed quæritur, Vtrùm teneatur Monaſterio de damno tẽporali, qui omnino citra vim, metum, aut dolum perſuaſit apoſtaſiam vtili alicui Religioſo?

Teneri docet Rebellus ſuprà: ſed verius eſt, ex iuſtitia non teneri. Ita Sotus lib.4. quæſt.6. art. 3. ad 2. Salonius ſuprà controuerſ. 3. & alij paſſim. Neque enim Religioſus ipſe de eiuſmodi temporalibus damnis tenetur Monaſterio, vt monet Peſantius diſp. 2. eiuſmodi enim lucra non debebat Monaſterio ex iuſtitia, ſed ex obedientia aut Religione, adeò vt non obligandus fuerit ad reſtitutionẽ, etiamſi in Monaſterio otioſus fuiſſet. Aliud eſt de eo qui ſeruo ſuaſit fugam; nam & is ſuiipſius fur eſt quando fugit, vt proptereà meritò hîc adducant cap. Si ſeruus, diſt. 54.

Ex dictis patet, rigidam nimis eſſe ſententiam Paludani in 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 2. qui ex iuſtitia obligat retrahentem à Religione, vt ſi aliter reſtituere non poſſit, ipſe ingrediatur: ſæpè enim reſtituere non tenetur, & quando tenetur, non tenetur ad medium illud extraordinarium, vt ſuprà oſtendimus.

TRA-

Digitized by Google

TRACTATVS NONVS
De Iuſtitia diſtributiua.

HACTENVS de Juſtitia commutatiua eiuſq; obligatione varia in rebus humanis, læſione & reſtitutione diximus: ſequitur Diſtributiua, quæ læditur acceptione perſonarum, frequenti, & periculis plena, præſertim in Beneficijs Eccleſiaſticis, vbi etiam temporale pretium, iuſtitiæ ſolet ordinem inuertere per Simoniam. Jtaque naturam Juſtitiæ diſtributiuæ in ſuperioribus ſatis explicatam ſupponentes, & minora quædam prætereuntes, in tres potiſſimùm partes intenti erimus, totidem Capitibus. Primo enim agemus De Acceptione perſonarum, Secundo De Beneficijs, Tertio De Simonia. Quamuis enim Simonia ſit vitium Religioni oppoſitum, Tractatui tamen De Beneficijs eius tractatum annectere volumus, eò quòd abuſus iſte maximè eſſe ſoleat in Beneficijs.

CAPVT PRIMVM.
De Acceptione perſonarum.

DVBIVM PRIMVM.
Quid Perſonarum acceptio, & quale peccatum?

D. Thomas quæſt. 63. art. 1.

Acceptio perſonarũ. ACCEPTIO perſonarum, voce ex phraſi Hebræa deſumpta, eſt peccatum oppoſitum Iuſtitiæ diſtributiuæ, in eo ſitum, quòd agatur contra illius iuſtitiæ debitam proportionem, reſpiciendo perſonam, relicta cauſſa.

Mouet hic quamdam quæſtionem Vaſquez diſp. 86. cap. 4. in 1. partem: dicit enim, acceptionem perſonarum aliquando eſſe contra Iuſtitiam commutatiuam, vt ſi Iudex propter fauorem perſonæ contra famulum exigentem ſtipendium pro hero iudicet.

Sed obſeruandum eſt, quando quæritur proportio Arithmetica, non dici acceptionem perſonarum, etiamſi intuitu perſonæ contingat declinari à recto, ſed ſolùm quando quæritur proportio Geometrica. Cuius ratio eſt, quòd priuatio ſupponat capacitatem habitus, adeoque defectus qui eſt in acceptione perſonarum, debet eſſe materia apta Iuſtitiæ diſtributiuæ. Quando autem quæritur proportio Arithmetica, vt fit in Iuſtitia commutatiua, in latitudine proprij illius conſiderabilis non ita continetur perſona, ſed ſola res ipſa vtrimque penſanda. Quando autem quæritur proportio Geometrica, vt fit in Iuſtitia diſtributiua, conſiderabilis eſt perſona: non enim ſola ſpectatur res ipſa præſtita & reddenda, ſed vt ea ſit proportio accepti ab hac perſona ad acceptum ab altera, quæ eſt hinc inde præſtitorum; vbi manifeſtum eſt, aliquam perſonarum conſiderationem inuolui. Si ergo in iudicio de debito Iuſtitiæ commutatiuæ, aut etiam de infligendis pœnis admittatur acceptio perſonarum, hoc fiet propter læſam ſaltem proportionem Iuſtitiæ diſtributiuæ: adeò enim acceptio perſonarum Iuſtitiæ opponitur diſtributiuæ, non autem commutatiuæ, vt contra Iuſtitiam commutatiuam non inueniatur, niſi propter læſum modum diſtributiuæ, qui erat admixtus.

Notandum hìc, etiam perſonam interdum cauſſę rationem ſubire, ita vt eſſet acceptor perſonarum, qui perſonæ rationem non haberet. Quo ſenſu Philoſophus 5. Ethicorum cap. 4. hoc diſtinguit diſtributiuam à commutatiua, quòd illa perſonarum dignitatem attendat, hæc non item. Perſonam ergo oportet reſpicere, quando dignitas perſonæ ad cauſſæ meritum pertinet.

Acceptio-

Digitized by Google

Acceptio perſonarum eſt peccatū. Acceptionem autem perſonarum eſſe peccatum, Fidei eſt, quia ſæpè in Scriptura prohibetur, Leuit. 19. Deuteron. 1. & 16. Pſalm. 81. Prouerb. 18. 24. & 28. Eccleſiaſtici 42. Malachiæ 2. Ioannis 7. & Iacobi 2. Huc pertinet, quòd ſæpè Deus dicatur perſonam non accipere, Deuteronomij 10. 2. Paralip. 19. Lucæ 20. Actorum 10. Roman. 2. Galatas 2. Epheſ. 6. Coloſſ. 3. & alibi.

Deus nō eſt acceptor perſonarū. Vbi Notandum eſt, Quando Deus vnum aſſumit, alterum relinquit, non eſſe acceptorem perſonarum, vt benè hîc D. Thomas ad 3. Iuſtitia enim diſtributiua verſatur quodammodò in illis quæ neque omnino propria ſunt diſtribuentis, neque ſtricto Iure debentur eis quibus diſtribuuntur, ſed ſunt communitatis, vt dictum eſt Tractatu 1. Quia igitur Dei ſunt omnia, tum demum in ipſo habet locum Iuſtitia diſtributiua, quando aliquo modo ſe obligauit: præueniendo enim conuentionem, non eſt acceptor perſonarum, ſi vnum relinquat, alterum aſſumat: nam vt rectè oſtendit Auguſtinus lib 2. contra duas Epiſtolas Pelagianorum cap. 7. *Non eſt acceptor perſonarum, qui vni donans, alterum non fraudat*, &c.

Eſſe autem ex genere ſuo peccatum mortale acceptionem perſonarum, ex D. Thoma communiter docent DD. eiuſmodi enim argumentum ex ipſius doctrina deſumi poteſt: Omne peccatum contra iuſtitiam ex genere ſuo eſt mortale: acceptio perſonarum eſt contra iuſtitiam; ergo, &c. Maiorem tradit & probat quæſt. 59. art. 4. quòd peccatum contra iuſtitiam includat peccatum contra charitatem quæ eſt vita animæ; charitas enim inclinat & mouet ad volendum bonum alterius: qui autem contra iuſtitiam peccat, nocumentum alteri infert, vbi includitur nolle eius bonum. Minor ex dictis patet.

DVBIVM II.

Vtrùm Perſonarum acceptio locum habeat in diſpenſatione ſpirituali?

HIc articulus potiſſimùm procedit de Beneficijs Eccleſiaſticis, de quibus Cap. ſequenti. Nunc ergo in genere ſolùm dicimus, etiam in ſpiritualium diſpenſatione locū habere acceptionem perſonarum cum D. Thoma hîc art. 2. Neque magna poteſt eſſe dubitandi ratio, cùm hæc bona temporalibus aut corporalibus præſtantiora ſint, imò quædam tam præſtantia, vt à ſolo Deo exſpectanda ſint, qualia ſunt diuinæ gratiæ dona, in quibus diſtribuendis Deum non eſſe perſonarum acceptorem, dicit ſe in veritate comperiſſe D. Petrus Actorum 10. hoc enim non ſolùm diuinæ rectitudini naturali repugnat, ſed etiam naturæ gratiæ: non enim eſt acceptio perſonarum, niſi vbi læditur iuſtitia & ius alterius; ius autem vel debitum non eſt, vbi gratia mera: de quo videre licet D. Auguſtinum citatum ſuperiori Dubio.

DVBIVM III.

Vtrùm Perſonarum acceptio locum habeat in exhibitione honoris & reuerentiæ?

D. Thomas art. 3.

RESPONSIO affirmatiua patet ex cap. 2. Iacobi, vbi reprehendit diuitis honorem, quia diues eſt: alioqui benè monet D. Thomas, poſſe honorari diuitem propter officium quod fortè habet.

Sed quærit Salonius, Vtrùm hoc intelligendum ſit de honore tantùm externo, an verò de integro honore, comprehendente etiam internum: & rectè amplectitur poſteriorem dicendi modum, vt verè & ex animo honoremus Magiſtratus etiam malos, quod Apoſtolus de dominis ſeruos monuit ad Epheſ. 6. ad Coloſſ. 3. Vt enim verè Reges verè Magiſtratus ſunt, non tantùm exteriori ſpecie ſimulati, ita verus, non tantùm externus eis debetur honor. Quamuis enim vera non ſit eorum virtus, verè tamen in eis relucet tamquam in imagine virtus vera: ſecùs dicendum de priuato, qui virtutem externùs ſimulare ſcitur. Aduertendum etiam, honorare ſolo externo honore diuitem quia diues eſt, non videri prohibitum apud Iacobum, qui ſe loqui de honore ex interiori æſtimatione ſatis indicat, quando dicit, *Nónne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis Iudices cogitationum iniquarum?* præſertim cùm externo illo honore excipere diuites, paſſim vſu receptum, & ad vrbanitatem pertinere videatur. *Diuites quomodo honorandi.* Magis autem ſerius debetur honor vero Magiſtratui, etiamſi malæ ſit vitæ: Magiſtratus enim vt imago quædam Dei conſideratur, & in ipſo Deus honoratur; diues autem qui non prodeſt Reipublicæ, inſtrumentum habet virtutis quo non vtitur. *Quomodo Magiſtratus.* Sufficiet itaque ei externus honos aliqualis in corpore, quod animæ inſtrumentum eſt, vel (vt D. Thomas Quodlibeto 10. art. 12.) licet fidelibus honorare eiuſmodi diuites honoribus, qui ad externum conuictum pertinent, vt ciuitas Dei Babyloni, in qua peregrinatur, in illis quæ contra Deum non ſunt, ſeſe accommodet, ſecundùm doctrinam D. Auguſtini lib. 19. De ciuitate cap. 17. Iacobus autem locutus eſt de honore, qui ad Eccleſiaſticam cōmunionem pertineat: de conuentu enim Eccleſiaſtico agit, & initio præmittit: *Nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti gloriæ*; quaſi dicat, in ijs quæ ad fidem pertinent. Hoc modo commodè accipi poterit D. Auguſtinus Epiſtol. 29. & ferè ſequitur Sotus lib. 3. quæſt. 6. art. 6.

Alia hic quæſtio eſt, Quando debeat in hac materia cenſeri mortale peccatum acceptio perſonarum?

Quando acceptio perſonarum ſit peccatum mortale. Reſpondeo, Non ſatis accuratam hîc videri eorum diſtinctionem, qui volunt quòd in publicis honoribus acceptioni perſonarum locus ſit, non in in priuatis: eò quòd publici ſoli ſint debiti, priuati autem gratis exhibeantur, ideoque in publicis peccari mortaliter, niſi materiæ leuitas excuſet; in priuatis autem honoribus exhibitis ex genere ſuo ſolùm peccari venialiter, etiamſi debita proportio non ſeruetur. Hæc, inquam, diſtinctio non placet: quamuis enim facilius in publicis peccetur mortaliter, non tamen rectè dicitur, in priuatis ex genere ſuo ſolùm eſſe veniale, aut non pertinere ad acceptionem perſonarum. Quamuis enim proximus in actus tuos, quibus honoras, per ſe conſideratos ius non habeat, ius tamen in eos habet, ne dum per eos quaſi diſtributoris tibi munus ſumis ordinis inter plures quaſi conſtituendi, diuerſo ordine ipſi in honore notabiliter noceas.

D V-

DVBIVM IV.

Vtrùm in iudicijs locum habeat peccatum Acceptionis perſonarum?

D. Thomas art.4.

RESPONDEO, Certum eſt, locum habere. Pſal. 81. *Vſquequò iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis?* Prouerb. 18. Eccleſiaſtici 42. & alibi ſæpè. Iudex enim formaliter videtur ſeruare proportionem Iuſtitiæ diſtributiuæ, quando inter duos, inter quos eſt inæqualitas, reducit æqualitatem. Quamuis enim ipſa æqualitas quæ reducitur, aliquando ſit Iuſtitiæ commutatiuæ, aliquando diſtributiuæ, ſpectando rem iudicatam; in ipſa tamen forma iudicij etiam ſeruatur proportio diſtributiuæ, quando vni adimitur, quod alteri adijcitur de bono illo de quo litigatur, tamquam de communi, eo ipſo quo iudicio ſubiectum eſt: Iudex enim tamquam vicarius communitatis, quaſi de nouo hactenus indiuiſum debet diſtribuere partibus collitigantibus, inſpectis vtrimque cauſſæ meritis, & ſemota conſideratione perſonæ, niſi quatenus etiam ipſa ad meritum cauſſæ confert. Atq; hæc videtur fuiſſe mens D. Thomæ, quamuis Vaſquez ſuprà citatus dicat, vix commodam explicationem admittere eius doctrinam, quæ habet, perſonarum acceptionem in iudicio etiam tunc opponi Iuſtitiæ diſtributiuæ, quando Iudex contra iuſtitiam ab vno accipit, & alteri dat in materia commutatiuæ Iuſtitiæ. Nunc enim facilè intelligitur, quomodo hîc D. Thomas conſideret proportionem Geometricam; vult enim Iudicem inuenire, quam proportionem Titius & Sempronius habeant in merito cauſſæ; & tum pronuntiando efficere, vt eamdem proportionem habeant in bono pro quo litigant, quod locum habet etiam quando agitur in iudicio de reparanda Iuſtitia commutatiua.

Quæres Primò, Vtrùm in illis quæ Lex arbitrio Iudicis permittit, poſſit eſſe locus acceptioni perſonarum.

In relictis arbitrio Iudicis, acceptio perſonarum inuenitur.

Reſpondeo, Poſſe: non enim committitur arbitrio Iudicis, vt cui voluerit, rem adiudicet; ſed vt Lege poſitiua particulari ſolutus, ſecundùm communes iuſtitiæ Leges ei adiudicet, cuius cauſſa benè diſcuſſa id mereri videbitur. Non ergo defertur Iudici vt præter meritum iudicet, ſed vt quis mereatur diſpiciat.

Excipienda tamen illa, quæ ita in fauorem ſolius Iudicis eius permiſſa ſunt arbitrio, vt ſine præiudicio partis aduerſæ vni concedi valeant, alteri negari; puta ſi in gratiam partis alterius iudicet die feſto, quo iudicare non tenetur, niſi velit. Ita Salonius controuerſ. 1. in hunc articulum.

Inde infertur, Peccare Iudicem acceptione perſonarum, quando vni parti concedit longiorem terminum quàm alteri, etiamſi altera inde detrimentum non patiatur, & termini conceſſio ſit in arbitrio Iudicis. Item quando citiùs finit cauſſam recentiorem, ceteris paribus. Sotus tamen lib. 3. quæſt.6. art. 5. exiſtimauit, in talibus non peccare Iudicem, alteri parti gratificando ſine damno alterius & ſcandalo. Nihilominùs quod diximus, verius eſt, niſi fortè in caſu vbi illius partis, cui gratificatur, iuſtitia liquidò eſſet Iudici perſpecta, aut vna pars difficiliùs inueniret aduocatum, propter ſuam paupertatem, aut aduerſarij potentiam; tunc enim quia grauaretur pauper, & paupertas tranſit in cauſſæ meritum, locum habet illud Eccleſiaſtici 4. *In iudicando eſto pupillis miſericors vt pater*. Aliàs hoc non concurrente, ſeruandum illud Exodi 23. *Pauperis quoque non miſereberis in iudicio.*

Quæres Secundò, Vtrùm Iudex peccet acceptione perſonarum, ſi pro amico iudicet, cui ſententia probabilis fauet, etiamſi aduerſæ partis non minùs probabilis ſit cauſſa.

Quando Iudex peccet iudicãdo pro amico ſecundùm ſententiam probabilem?

Reſpondeo; Verius eſt, non poſſe Iudicem in ciuilibus iudicare ſecundùm ſententiam probabilem in quæſtione facti, contra eam quam habet pro probabiliori, ſine aperta acceptione perſonarum. Ita Salonius controuerſia 2. qui teſtatur eſſe communem, & ab omnibus receptam. Ratio eſt, Quia debet Ius dicere ſecundùm merita cauſſarum, & pronuntiare ſecundùm illum qui probationibus vicit.

Dico, *in ciuilibus*; quia in criminalibus poteſt Iudex abſoluere reum, habentem probabilem cauſſam, etiamſi accuſator habeat probabiliorem, ſaltem quando id ſine graui detrimento fit accuſatoris: neque enim poſſet tunc accuſatorem damnare ad pœnam talionis. Ita quidam recentiores, & fundatum eſt in Regula Iuris, quæ habet, *Quando iura partium ambigua ſunt, potiùs reo quàm actori fauendum*. Item in alia Lege, quæ vult, ad condemnandum debere probationes eſſe luce meridiana clariores. Vnde contra Salonium infero, Iſto caſu non tantùm poſſe, ſed debere Iudicem abſtinere à condemnando reo, ſaltem pœna ordinaria.

Dico, *in quæſtione facti*; quia quando quæritur quid Iuris, tenetur quidem Iudex ſupremus ſequi ſententiam quam ipſe putat probabiliorem, vt benè probat Vaſquez 1. 2. tom. 1. diſp. 64. cap. 2. ſed Iudex inferior poteſt ſequi communiorem, & in praxi receptam, etiamſi contrariam exiſtimet probabiliorem, vt tradit Roſella verbo Opinio, nam alioqui periclitaretur in appellatione eius ſententia.

Sed quid faciet Iudex, quando vtrimque æquè probabilis eſt opinio, poteritne in ciuilibus iudicare pro amico?

Celebris hæc quæſtio eſt. Affirmantem partem cum nonnullis tenet Valentia hîc diſp. 5. quæſt. 7. puncto 4. Probatur, In illis quæ libera & gratuita ſunt, non eſt acceptio perſonarum, quæ Iuſtitiæ diſtributiuæ opponitur, vt patet ex dictis: hîc autem Iudex videtur eſſe liber, quia cùm vterque ſit æquè dignus, Iuſtitiæ diſtributiuæ legibus non aſtringitur, vt vni potiùs quàm alteri faueat: poteſt ergo pro arbitrio ſe reſoluere, ſicuti collator, quando plures æquè digni ſunt Beneficio.

Salonius diſtinguit; quando enim vtrimque æquè probabilis opinio verſatur circa factum, puta quia vtraque pars æquè probabiliter factum ſuum probat, exiſtimat, debere Iudicem partes inter ſe componere, vel ſi res de qua litigatur, ſit diuiſibilis, ex æquo eam diuidere: quando autem probabilis vtrimque opinio verſaretur circa Ius ipſum, & ipſe Iudex vtramque opinionem haberet æquè probabilem, putat Salonius, eum poſſe iudicare pro quo voluerit, & modò hanc, modò oppoſitam ſequi opinionem, quando ſcandalum abeſſet.

Ceterùm quamuis opinio Valentiæ, præcipuè

cum iſta moderatione Salonij, ſit probabilis; veriorem tamen exiſtimo eam, quæ dicit, in vtroque caſu & indiſtinctè ſiue agatur de facto, ſiue de Iure, debere Iudicem in cauſſa pari vtrique parti parem ſeſe exhibere, & pronuntiare, rem aut pretium eius inter partes æqualiter diuidendam; & fore acceptorem perſonarum, ſi pro amico iudicauerit. Ita Bannesius hoc articulo, Nauarrus in cap. Si quis, De pœnitentia, diſt. 7. numero 130. Moueor, quòd Iudex quaſi Lex quædam animata conſtituatur ad Ius ſuum partibus tribuendum, æquale autem Ius vtrimque in propoſito habent: oportet ergo rem æqualiter inter partes diuidat, hoc enim Lex factura eſſet, ſi animata eſſet.

In cauſſa vtrimque æquè probabili, media via procedendum.

Neque mouet quod Valentia pro ſe adduxit, quaſi hîc liber ſit Iudex, vt cui vult adiudicet, quia vni non teneatur præ altero: hoc enim non ſufficit. Nam ſicuti liber non eſt vt neutri det, ita neque vt illi totum det cui placuerit, ſed debet æqualiter diuidere, ſi res eiuſmodi ſit, vt in ſe aut ſecundùm pretium ſuum, aut ſecundùm fructus ſoleat diuidi; quocircà etiam ex officio & Beneficio litigioſo oporteret alteri parti penſionem relinquere. Secùs eſt in collatore, qui ex pluribus æquè dignis poteſt ſibi placentem eligere, nulla alijs facta compenſatione, partim quia ne quidem coloratum titulum habent, partim quia Beneficia ſunt ſine diminutione conferenda, & hoc ipſum redundaret in detrimentum Eccleſiæ, ſi in tot partes fructus Beneficij eſſent diuidendi, quot pro eo digni concurrerent. Nullus ergo eſt caſus pro amicò, quo liberum ſit Iudici, amico ſuo gratificari; ſed ſicuti verum non eſt niſi vnum, ita & iuſtum reſpectu eiuſdem obiecti. Itaque in illis quæ per noſtri iudicij defectum, opinionum aduerſarum æquilibrium, vel aliter nobis ambigua ſunt, media eligenda eſt via, vel rem diuidendo, vel partes ad compoſitionem inducendo ſeu compellendo.

Obiect.

Dices, Illa quæ facti ſunt, ad iura partium ſpectant: ſed diuerſitas opinionum circa ea quæ ſunt Iuris, ſe tenet ex parte Iudicis, qui communi bono proſpicere, & eligere opinionem qua communi bono conſulat, debet; ergo in ijs quæ facti ſunt, Iudex in pari probabilitate rem diuidere, ſed in ijs quæ Iuris ſunt, poterit alterutram ſequi opinionem, quam maluerit, & modò hanc, modò illam, ſi ſcandalum abfuerit?

Reſp.

Reſpondeo, Propter hoc argumentum ita tenet Sanchius lib 1. cap. 9. in Decalogum. Non videtur tamen ſolida eiuſmodi ratiocinatio: quamuis enim ſit Iudicis, Legum habere notitiam, & partium ſua facta probare; certum tamen eſt, ius partium non minùs ex Lege quàm ex facto pendere: Lex enim habet locum maioris, factum verò minoris in practico ſyllogiſmo, quo ſententiam concludit Iudex. Itaque non minùs debet cauſſa cenſeri incerta ex dubio Iuris, quàm ex dubio facti: graue autem eſt, quòd in cauſſa dubia certa proferatur ſententia, vt benè dixit Gregorius lib. 8. epiſt. 30 & refertur cap. Graue 11. quæſt. 3. *Graue eſt & ſatis indecens, vt in re dubia, certa detur ſententia.* Verum eſt quòd cap. vlt. 30. quæſt. 3. certa proferatur ſententia, vbi ius erat dubium; ſed fertur in fauorem Matrimonij, quæ cauſſa priuilegiata eſt, ita vt in pari probabilitate opinionum pro Matrimonio iudicare debeat Iudex, vt diximus 1.2. diſp. 86. propoſitione 9. Sanè quod Sanchius dicit, Iudici incumbere decidere inter opiniones de intellectu Legis, non facit vt nulla vel minor fiat iniuria parti, dum in cauſſa incerta, certa contra eam ſententia fertur; ſed potiùs eò iniuria eſt maior, quòd non ex neglectu partis, vt in rebus facti ſolet, ſed aliunde accidat.

Illud Poſtremò hîc aduerterim, ad acceptionem perſonarum reijciendum id fore, ſi Iudex parti ſuggerat quod allegare vel probare neglexit: hoc enim eſt non Iudicis, ſed partis vices gerere, & aduerſæ parti iniuriam facere, quæ ius habet, vt pro ſe ſententia proferatur ſecundùm allegata & probata.

DVBIVM V.

Vtrùm Acceptio perſonarum locum habeat in collatione officiorum ſæcularium?

VIDETVR non habere: qui enim poteſt rem ſuam vendere plus offerenti, non eſt perſonarum acceptor, etiamſi minùs merito eam donauerit prætterito digniore; ergo cùm Princeps poſſit officia ſæcularia vendere, poterit ea conferre etiam minùs dignis ſibi placentibus, ſine vlla ſpecie acceptionis perſonarum.

Nihilominùs dicendum eſt, non licere Principi conferre officia ſæcularia indignioribus, prætermiſſis dignioribus; imò mortale foret peccatum acceptionis perſonarum, quando eiuſmodi munera fuerint magni momenti. Neque enim Principes ſunt domini eiuſmodi officiorum, ſed Reſpublica eis commiſit diſpenſationem, & eorum diſtributionem, intendens idoneos habere officiarios, [illegible] ſpe promotionis ad virtutem ciues excitari. V[illegible] patet, peccari contra Rempublicam, & quodammodò etiam contra præteritum, quando minùs dignus aſſumitur. Si tamen ipſa Reſpub. per ſe minùs idoneum aſſumeret, vult Lælius non magis hoc ad cuiuſquam iniuriam ſpectaturum, quàm ſi quis operarium minùs idoneum ſibi conducat, poſtpoſito alio magis idoneo: quod magis generale quàm verum eſt; quia ſaltem contra digniores præteritos aliqualiter peccatur, niſi fortè & ipſi ponantur conſenſiſſe electioni minùs digni.

Affirmatiua ſententia verior.

Ad argumentum in contrarium reſpondeo, Celebris eſt inter DD. quæſtio, Vtrùm hæc officia poſſint vendi?

Fuerunt qui dicerent, Principem habere eorum abſolutum dominium, atque adeò pro libito poſſe vendere. Hos tacito nomine refert Sotus lib. 4. quæſt. 6. artic. 4. & Arragonius hîc quæſt. 63. artic. 2.

Alij abſolutè damnarunt eiuſmodi venditionem tamquam ex natura rei illicitam. Ita Adrianus in 4 De reſtitut. §. Ex his oritur. Quamuis enim in hac venditione non appareat iniuſtitia ex inæqualitate rei datæ & acceptæ, quò reſpexerit D. Thomas, quando in Opuſculo ſuo ad Duciſſam Brabantiæ dicit, ſe in ea non videre rationem illiciti. Dicunt tamen, reuerà diſtributorem non ſolùm præter officium ſuum facere hæc munera vendendo, eoque acceptionem incurrere perſonarum, ſed vſurpando venditionem rei non ſuæ, etiam contra Iuſtitiam commutatiuam peccare.

Media ſententia, eaque probabilior dicit, ex natura rei non eſſe ita illicitam hanc venditionem quin

Vendere officia ſæcularia an liceat.

quin licitè fieri poſſit concurrentibus certis circumſtantijs; eſſe tamen (vt communiter concurrunt circumſtantiæ) non ſolùm turpem, ſed Reipub. pernicioſam, ideoque Iure ciuili & quorumdam Regnorum peculiari Lege, atque etiam à Sede Apoſtolica per Bullam Pij V. meritò eſſe interdictam, & omnino diſſuadendam. Ita videtur ſenſiſſe D. Thomas dicto Opuſculo, Caietanus verbo Officiorum ſæcularium venalitas, Sotus, Arragon ſuprà, Rebellus lib. 9. q. 18. ſect. 2. Nauarrus cap. 25. num. 7.

Prior pars Probatur, Quia ſaltem ratione emolumenti pretio æſtimabile eſt eiuſmodi officium, & poteſtas illud vendendi non deeſt in Republica, cùm ea vt totam ſuper ſe iuriſdictionem, ita & partem aut aliquam ſubordinatam partis adminiſtrationem vendere poſſit. Itaque Princeps cui ex magna cauſſa & neceſſitate Reſpub. conceſſiſſe eiuſmodi poteſtatem cenſetur, vendere talia officia poterit, vti & alij ex Principis auctoritate, aut ſanè ex conſuetudine legitimè præſcripta ſaltem ea vendere poterunt, quæ magni non fuerint momenti, neque iuriſdictionem habuerint annexam, ſi modò probis & idoneis vendant, & non immenſa licitatione, ſed taxato moderato & certo pretio, taxatis etiam iuribus ſic promotorum, ne populum immodica exactione grauent. Iuriſdictionem autem habentia, his concurrentibus, ſolus Princeps, aut hac in parte eius vel Reipublicæ poteſtatem habens vendere poterit, idque non niſi ex magna neceſſitate.

Poſterior pars patet ex Conſtitutione 8. Iuſtiniani in Nouellis, vbi multa contra venditionem officiorum ſtatuuntur, & inter reliqua dicitur, eam eſſe omnium malorum cauſſam: & pecuniam ex officijs conquirere, eſſe omnium flagitiorum principium & finem. Item ex Motu proprio Pij V. apud Nauar. ſuprà. Denique euidens eſt ratio. Si enim pecuniâ, non virtute pateat via ad officia & Magiſtratus, non facilè poterunt ad ea peruenire quos Lex diuina vult aſſumi oſores auaritiæ, & ſtudioſi virtutis, ſed conſtituentur vindices iuſtitiæ qui eam aſſueti fuerint violare, & indubiè magno Reipub incommodo, quod cupiditate iniqua collegerant, impenſum, iniquiori recuperare tentabunt.

Ex dictis intulit Salonius hîc articulo 2. controuerſ. 8. peccare illos Dynaſtas ſuperiorem agnoſcentes, qui reſeruant ſibi penſionem ex officio ſæculari quod conferunt. Item eum qui habet à Rege facultatem officium transferendi, non propterea poſſe illud vendere, niſi etiam vendendi expreſſa facultas acceſſerit, aut ſaltem tacita: vt ſi Rex concedat illis officium, cum poteſtate transferendi quos nouit ſolere vendere, aut ſi concedat patri vt transferat in aliquem filiorum ſibi placentem; tunc enim pater alijs filijs penſionem videtur poſſe reſeruare.

Sed quæres, Virùm qui ſine poteſtate vendendi illicitè vendidit, teneatur reſtituere pretium, ſi habuerit facultatem transferendi?

Negant nonnulli apud Salonium, inter quos Petrus Soto. Cùm enim habeat poteſtatem transferendi, & viro idoneo transferat iuſto pretio, non videtur aut emptori, aut Reipub. teneri.

Rebellus putat teneri reſtituere, eò quòd contractus fuerit ab initio irritus, & venditor rem vendiderit non ſuam quoad venditionem. Quod etiam magis placuit Dominico Soto, & Salonio, eò quòd Leges communi ſenſu non tantùm prohibere cenſeantur eiuſmodi venditionem, ſed omnino irritare. Et hoc videtur verius: ſcopus enim Legis eſt, ne contra bonum publicum, priuatorum occulta auaritia præualeat, quod commodiſſimè impeditur ſi contractus fiat ipſo Iure nullus. Argumentum ex cap. vlt. De Regulis Iuris, in 6. & cap. Plerique 14. q. 3.

CAPVT II.

De Beneficiis Eccleſiaſticis.

DVBIVM I.

Quid Beneficium Eccleſiaſticum, & quotuplex?

BENEFICIORVM origo ex Religione eſt, cuius cùm aliquam ſpeciem omnes ab initio gentes habuerint, quaſi Iure quodam gentium annona quædam conſtituta ijs qui rei ſacræ curandæ deputantur: ſic enim in Ægypto Sacerdotibus ex publico vitæ neceſſaria ſuppeditata in Geneſi cap. 47. legimus. Sic tempore Legis, poſtquam non iam capita familiarum aut primogeniti, ſed ex certa tribu ad hoc delecti in populo Dei cœperunt rem diuinam facere, decimæ, primitiæ, oblationes Leuiticis templi miniſtris conſtitutæ ſunt; & tempore Iudicum, etiam apud idololatras in domo Michæ, ſtipendium ſacrum leuitico Sacerdoti aſſignatum legimus. *Iudic. 17.* Fuit itaque & in noua Lege eius rei cura habita, vt qui altari miniſtrarent, de altari viuerent: ſed quia Clerici communem vitam aliquamdiu egerunt, non fuit opus Eccleſiaſtici prouentus diſtributione, niſi quando vitæ illa communio deſijt. Tunc itaque Beneficia Eccleſiaſtica orta, ſumpta nimirum ex bonis Eccleſiæ, & ſingulis attributa certa portione, quam Beneficij nomine appellare cœperunt, eò quòd ius illud percipiendi temporalis ſubſidij, intuitu ſpiritualis officij, Clerico loco alicuius Beneficij eſſe videretur.

Eſt ergo Eccleſiaſticum beneficium Iuris Eccleſiaſtici quædam portio, perpetuò percipiendi fructus ex bonis Eccleſiaſticis perſonæ Eccleſiaſticæ, Eccleſiæ auctoritate conſtitutum in propriam ſuam ſuſtentationem, vt expleat ſpirituale officium, ſibi ex ſpeciali titulo incumbens. *Beneficium Eccleſiaſticum.*

Eſt inquam *Iuris Eccleſiaſtici quædam portio*: neque enim bona ipſa immobilia, aut fructus, aut denique titulus propriè ſunt ipſum Beneficium, ſed titulus Beneficij, & poteſtas explendi talis ſpiritualis muneris, fundamentum ſunt Beneficij, ſiue poteſtatis recipiendi eiuſmodi fructus; ipſe autem fructus obiectum quodammodò huius poteſtatis.

Eſt *Ius perpetuum percipiendorũ fructuum*, non ad tempus; Eccleſiaſtica enim Beneficia natura ſua in perpetuum durant: quo differunt à penſionibus Eccleſiaſticis etiam perpetuis, quia perpetuitatem, iſtæ non habent natura ſua. Vnde etiam fit, vt Beneficium habeat vniuerſitatem & corpus bonorum, & ſit quaſi perſona quædam ficta, cui vt peculio, vel hereditati, aut Capitulo quæri poteſt, non autem penſio etiam perpetua. *Differt à penſione.*

Eſt *Ius proprium perſonæ Eccleſiaſticæ*: laicus enim incapax eſt, cap. Ex litteris, De transfactionibus;

ed by Google

Mulier poteſt habere Beneficium.

nibus; non tamen mulier. Vnde patet, non ſolos Clericos eſſe capaces Beneficiorum, niſi Clericorum nomine etiam mulieres diuino Officio vacantes intelligas, vt facit Peſantius q. 62. art.2.diſp. 1. De Beneficijs. Excluditur ergo hac parte Præbenda ſeparata à Canonicatu; nam illa dari poteſt etiam laico, vt tradit Gloſſa in cap. 9. De conſtitutionibus, & Siluester verbo Beneficium 3. q.4.

Dico, *Eccleſiæ auctoritate*; quia ſine auctoritate Pontificis, Epiſcopi, vel Ordinarij nō poteſt erigi Beneficium. Argumentum ex c. Ad hæc, De religioſis domibus, cap. Cùm laici, & cap. Nobis, De Iure patronatus, & cap. Nullus, De conſecratione, diſt. 1. Eccleſiæ enim Epiſcopales vel Archiepiſcopales non poſſunt erigi ſine auctoritate ſummi Pontificis, cap. Mutationes 7. q. 1. ex Antero Papa. Quare quòd Iuſtinianus ex Epiſcopatu Iuſtinianæ I. fecerit Archiepiſcopatum, vt patet Nouella 11. oportet à ſummo Pontifice vt ratum fuerit, vel præuio vel acceſſorio conſenſu fuiſſe confirmatum, vt benè monuit Petrus Gregorius, tract. De Beneficijs cap. 13. Ad Apoſtolicæ Sedis auctoritatem pertinere erectionem nouorum Epiſcopatuum & Archiepiſcopatuum, diſertis verbis tradit D. Bernardus epiſt. 131. *Poteſt Eccleſia Romana, ſi vtile iudicauerit nouos ordinare Epiſcopatus, vbi hactenus non fuerunt; poteſt eos qui ſunt, alios deprimere, alios ſublimare, prout ratio ſibi dictauerit, ita vt de Epiſcopis creare Archiepiſcopos liceat, & è conuerſo, ſi neceſſe viſum fuerit.* Beneficia inferiora in locis non exemptis poſſunt ab Ordinario creari, diuidi, & vniri, cap. Sicut vnire, De exceſſibus Prælatorum; ſine eius auctoritate conſtitui non poſſunt, cap. Quidam Monachorum 18. q. 2. ex Concil. Chalcedonenſi. In locis exemptis conſulendus Pontifex, in loco non exempto etiam ab exemptis Epiſcopus. Alexander IV. cap. Auctoritate, De priuilegijs, in 6. Hinc patet, Miſſarum fundationem per teſtamentum laici factam, non eſſe Beneficium, de qua re vide Wameſium tom. 1. conſil.131.

Dico, *in propriam ſuſtentationem*; in ſuſtentationem quidem, quia Beneficia non ſunt propriè merces officij; illa enim exſpectanda eſt à Domino: ſed ſunt in ſuſtentationem gratis Deo ſeruientium, & certo loco ſuum miniſterium addicentium. In propriam autem, quia ſi reditus accipiantur in ſuſtentationem aliorum principaliter, vt accipiunt Præfecti hoſpitalium, non eſt Beneficium, Clementina 2. De religioſis domibus. Debet etiam officium, pro quo inſtituitur Beneficium, eſſe ſpirituale, aliàs non erit Beneficium; quomodo feudum Eccleſiæ non eſt Beneficium, vt obſeruauit Peſantius. Debet etiam ſpecialis eſſe titulus: non enim habet Beneficium Canonicus, qui admiſſus eſt ad Collegium vbi Præbendæ non ſunt diuiſæ, neque certus eſt earum numerus, ſed habet ius quoddam, quod cum ipſo electo naſcitur, & deſinit cum defuncto, vt dicitur cap. Dilecto, De Præbendis.

Diuiditur in propriè dictum & impropriè dictum.

Diuiſiones Beneficiorum variæ ſunt. Vna admodum generalis, in Beneficium propriè dictum & impropriè acceptum. Propriè dictum iam definiuimus. Impropriè dictum, quod affinitatem quidem habet cum illis quæ propriè ſunt Beneficia, deficit tamen in aliqua parte dictæ definitionis, quales ſunt Coadiutoriæ, Penſio Eccleſiaſtica ſuper Beneficio, Canonicatus abſque Præbenda, Præſtimonium quod ſine onere eſt ſpirituali aut reſidentiæ, Beneficia manualia regularia, quæ ad nutum Superioris dantur Regularibus, Commenda Beneficij ad tempus facta, Vicariæ, & ſimilia officia Eccleſiaſtica, de quibus hîc non agimus.

Secunda diuiſio in Maiora & Minora.

Itaque quæ propriè ſunt Beneficia, diuiduntur in maiora & minora: huius enim diſtinctionis fit mentio in cap. Maioribus, De Præbendis, & cap. Tua nobis, De verborum ſignificatione. Maiora ſunt Abbatiæ, Epiſcopatus, Cardinalatus, & quidquid ſupra hæc eſt: nam & Papatus Beneficium vocatur cap. 1. De maledicis Reliqua minora dici poſſunt. Attamen etiam inter illa quædam dignitates dicuntur. Eſt autem dignitas, ſi Rebuffo credimus, quædam præeminentia cum iuriſdictione. Petrus Gregorius generaliùs accipit pro qualibet prærogatiua in Eccleſia. Verùm in eiuſmodi vocibus attendenda erit Eccleſiaſtica conſuetudo. Conſulendus Siluester verbo Dignitas.

Dignitas quid.

Tertia diuiſio in Curata & Simplicia.

Item Beneficia alia curam habent animarum, alia non habent. Prioris generis ſubdiuidit Caietanus in omnino talia qualis eſt Epiſcopatus; & non ita perfectè talia, vt eſt Eccleſia parochialis. Curatum Beneficium diuidi poteſt ſecundùm duplex forum, conſcientiæ & externum.

Quando Beneficium iuriſdictionem habet fori exterioris, dici ſolet Prælatura. Et hæc quidem ex obiecto ſumitur diuiſio.

Quarta diuiſio in Regularia &

Ex ſubiecto autem diuiduntur Beneficia in regularia & ſæcularia. Regularia, quæ Religioſis aſtricta ſunt per fundationem, Superioris conſtitutionem, conſuetudinem aut præſcriptionem. Sæcularia, quæ Clericis ſæcularibus cedunt. Commendari tamen ſine mutatione propriæ conditionis ſolent interdum Beneficia regularia ſæcularibus. De eiuſmodi commendis fit mentio cauſſa 21. q. 1. cap. Qui plures, & cap. Nemo deinceps, De electione, in 6. Præſumitur autem Beneficium in dubio ſæculare, vt docet Rebuffus 1. parte, De Beneficijs, cap. 4.

Sæcularia.

Quinta diuiſio in Patronata & Non patronata.

Ab efficiente ſumitur diuiſio Beneficiorum in Patronata & Non patronata. Illa patronum habent fundatorem, aut dotatorem, aut cauſſam ab eo via legitima habentem, cuius ſit præſentare nouum rectorem: iſta patroni ius nullum agnoſcunt.

DVBIVM II.

Quid Ius patronatus, & quotuplex.

Ius patronatum.

Ivs patronatus eſt poteſtas præſentandi inſtituendum ad Beneficium vacans. Ita communiter DD. D. Thomas in 4. diſt. 25. q. 3. art. 2. Siluester verbo Ius patronatus, Antoninus 3. parte, tit. 12. cap. 12.

Non deſunt tamen quæ obijciantur contra hanc definitionem. In primis enim etiam in illis Prælaturis quæ ſine inſtitutione per electionem conferuntur, Ius patronatus locum habet, non vt eligendus per patronum priùs præſentetur, ſed potiùs aſſenſu patroni electio muniatur, cap. Nobis, De Iure patronatus.

Secundò, Ius patronatus non conſiſtit in ſola præſentandi poteſtate, ſed extendit ſe ad quædam

Digitized by Google

dam alia, vtpote ad honorem digniſſimi loci in proceſſione, vt dicitur eodem cap. ad onus Eccleſiam defendendi; vnde & patroni vel aduocati nomen obtinent cap. Filijs 16.q.7. ex Concilio Toletano 9. ad emolumentum ſuſtentationis, ex bonis Eccleſiæ in neceſſitate accipiendæ, dicto cap. Nobis; ad peculiarem facultatem denuntiandi Presbyterum dilapidantem, dicto cap. Filijs.

Tertiò, Ius patronatus non tantùm eſt ius præſentandi ad Beneficium, quia etiam extendit ſe ad Collegia ſcholarium, vt dicit Cęſar Lambertinus, De Iure patronatus lib.1.2. parte, quæſt. 1. num. 15.

Reſp. ad 1. Sed reſpondeo ad Primum, Definitionem ex eo deſumptam eſſe, quod per ſe eſt in iure patronatus: eſt autem per accidens, quòd ad aliqua Beneficia non fiat præſentatio; quamuis etiam in illis, ſi patronata ſint, quædam ſit virtualis præſentatio patroni, in ipſa electione à conſenſu eius dependente.

Ad 2. Ad Secundum, Ius præſentandi poſſe conſiderari tamquam primarium in hoc Iure patronatus, reliqua autem tamquam proprietates quædam inde reſultantes minùs attingunt ſubſtantiam Beneficij, & magis ab euentu pendent.

Ad 3. Ad Tertium, Sicuti præſtimonium & ſimilia propter affinitatem Beneficij nomine extenſiùs ſumpto aliquando comprehenduntur, ita etiam Iuris patronatus nomen ad alia extendi poteſt: ſed nos hîc de eo agimus reſpectu Beneficiorum propriè dictorum.

Diuiditur in Laicale, Eſt autem Ius patronatus duplex: aliud laicale, aliud Eccleſiaſticum, cap. vnico De Iure patronatus, in 6. & Extra. cap. Cùm autem, eod. Laicale non ſic dicitur à ſubiecto, quia etiam Eccleſiaſticus illud habere poteſt; ſed à facultatibus, quibus Eccleſia fundata vel dotata eſt. Eſt enim laicale, quod alicui competit in Eccleſiam ex patrimonio vel quaſi patrimonio ædificatam, quamdiu ipſum Eccleſiæ non eſt donatum: ſi enim Ius patronatus laicale donetur Eccleſiæ, iam tranſit in Eccleſiaſticum quoad ius præſentandi, vt habetur dicto cap. vnico, De Iure patronatus, in 6.

Et Eccleſiaſticum. Eccleſiaſticum autem eſt, quando ex bonis Eccleſiaſticis fundata vel dotata eſt Eccleſia. Ita Couarruuias Practicarum quæſt. cap. 36. Ideò autem huius diuiſionis ratio habenda eſt, quia aliter Eccleſia permiſit laicis, aliter verò Eccleſiaſticis Ius patronatus, vt patebit ſequenti Dubio.

DVBIVM III.

In quibus conueniant aut differant Ius patronatus laicum & Eccleſiaſticum?

In eo in primis conueniunt, quòd neutrum per ſe vendi poſſit: nam etiam Ius patronatus laicum ita ſpirituale vel ſpirituali annexum eſt, vt

Vendi non poteſt. per ſe vendi non poſſit, quamuis tranſeat ad patroni heredes, & in alium transferatur titulo donationis, ita tamen, vt ſi donatarius, qui non eſt compatronus, etiamſi fuerit compatroni filius, ſit laicus, Epiſcopi approbatio debeat accedere, dicto cap. vnico, De Iure patronatus, in 6. Item transferri poteſt titulo permutationis cum alia re ſpirituali, puta cum alio Iure patronatus: argumentum ex cap. Ad quæſtionem, De rerum permutatione: permutatio enim pertinet ad edictum prohibitorium, in quo qui non prohibetur, permittitur. Denique vendi poteſt venditione vniuerſitatis in qua comprehendatur, puta hereditatis, ciuitatis, caſtri & prædij, quibus Ius patronatus inhæreat.

Sicuti in acquiſitione, ita & in amiſſione conueniunt: ſi enim patronus rectorem Beneficij per ſe *Quomodo amittatur.* vel per alios occiderit vel mutilauerit, Ius patronatus amittit, c. In quibuſdã, De pœnis. Similiter ſi in hęreſim inciderit, c. Vergentis, De hęreticis: tunc enim cedit Eccleſiæ, cui iniuria eſt illata. Eadem eſt ratio, ſi in crimen maieſtatis inciderit; niſi quòd tunc fiſco inferatur Ius patronatus, cum ſæculari vniuerſitate bonorum cui adhæret. Amittit etiam Ius patronatus, qui illud per ſe emerit, vt non eſſe venale diximus, per cap. Quia Clerici, De Iure patronatus. Tunc etiam venditor amittit, Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 9. De reform. vbi generatim priuantur Iure patronatus, quicumque illud contra Canonicas ſanctiones alienare præſumpſerint.

Differunt autem, quòd patrono laico, id eſt habenti Ius patronatus laicum, ſolùm currat quadrimeſtre, quo poſſit facere præſentationem; Eccleſiaſtico autem ſemeſtre, dicto cap. vnico, De Iure patronatus, in 6. Si tamen Eccleſiaſticus laicum haberet compatronum, etiam ipſe laicus haberet ſemeſtre. Siluester hoc verbo q. 6. Ignoranti tamen hoc tempus non currit, vt dicit idem Silueſter, quamuis aliter ſenſerit Lambertinus: communior enim & verior eſt ſententia Silueſtri, modò intelligas de probabili ignorantia, cap. Quia diuerſitatem, De conceſſione Præbendæ; eſt enim hîc eadem ratio quæ collationis. Vnde & legitimè impedito tempus non currit, etiamſi culpâ ſuâ in impedimentum incidiſſet. Monuit etiam Serola hoc verbo, exſtare Bullam Pij V. quæ in patronatu parochiali ſolùm concedat ad præſentandum viginti dies.

Differunt Secundò, Quòd Eccleſiaſticus ſi præſentet indignum, excidat iſta vice iure præſentandi; laicus autem non excidat, ſed poſſit ſecundum præſentare: item poteſt laicus, vno etiam digno præſentato, alium ſecundo loco præſentare, & ſi velit Epiſcopus, iſti ſecundo conferet, quod in Eccleſiaſtico patrono locum non habet; ibi enim prior tempore, potior eſt Iure. cap. Cùm autem, De Iure patronatus.

Differunt Tertiò, Quòd Ius patronatus Eccleſiaſticum non poſſit habere merè laicus; laicum autem poteſt, niſi ſit infidelis aut hęreticus.

Dico, *merè laicus*; quia laici geſtantes habitum Religioſum, ita vt regularis collegij ſpeciem habeant, capaces ſunt. Ita Rochus Curtius §. 2. num. 16. in tractatu ſuo De Iure patronatus.

DVBIVM IV.

Cuius ſit conferre Beneficia?

Ivre ordinario conferre, & collatorem eſſe ordinarium, differunt: quia ordinarius ſubinde dicitur collator etiam is cui non Iure ordinario, ſed ex priuilegio, aut conſuetudine ius conferendi competit. Ad validam enim collationem quinque ferè ſunt neceſſaria: Vt gratis fiat, vt *Neceſſaria ad validam collationem.* idoneo, vt vni certæ perſonę, vt non ſurreptitiè, & denique vt legitima auctoritate. De poſtremo potiſſimùm hîc agimus.

Digitized by Google

Laicus conferre non poteſt.

In primis laicus non poteſt conferre Beneficium, cap. Quod autem, De Iure patronatus. Imò eſt contra laicum inſtituentem, & ab ipſo inſtitutum excommunicatio ferendæ ſententiæ, eodem tit cap. Præterea quia.

Excipiendus tamen caſus, quo id laico à Sede Apoſtolica eſſet indultum. Indicat Gloſſa in cap. Imperium, diſt. 10. & expreſſiùs ibi dicit Turrecremata.

Epiſcopus ordinariè poteſt.

Ordinario iure Epiſcopus confert Beneficia ſuæ diœceſis, cap. Conquerente, De officio Iudicis ordinarij; non tamen ante ſuam confirmationem, cap. Noſti, De electione. Poteſt tamen extra diœceſim exiſtens, Beneficium in ea ſitum conferre: conferre enim Beneficium, eſt iuriſdictionis voluntariæ, hoc eſt, quæ non exercetur niſi inter volentes; nemo enim cogitur acceptare Beneficium inuitus; illa autem quæ ſunt iuriſdictionis voluntariæ, poſſunt exerceri extra territorium, L.2 ff. De officio Proconſulis.

Item Capitulum Sede vacante.

Sede vacante, Capitulum confert Beneficia, quæ Epiſcopus ſimul cum Capitulo conferebat. Illa autem quæ pleno iure Epiſcopus ſolus conferebat, non confert, ſed eorum collatio reſeruatur ſucceſſori, cap. 2. Ne ſede vacante aliquid innouetur. Secus de illis in quibus Epiſcopus tantùm inſtituebat præſentatum.

Summus item Pontifex.

Summus Pontifex, vt patet cap. Licet, De præbendis, in 6. reſeruat ſibi collationem Beneficiorum, quorum poſſeſſores obierint in ſua Curia, vel intra duas dietas à loco vbi Curia eſt in aditu aut reditu, ita tamen, vt ſi intra menſem non conferat, redeat ad ordinarios collatores ius conferendi. Ita conſtat ex declaratione Bonifacij VIII. cap. Præſenti, eodem, in 6. Dicitur etiam quoad eumdem effectum Beneficium vacare in Curia, quando in ea fertur ſententia priuationis. Ex deciſione Rotæ, Serola verbo Beneficia, numero 2. Imò omnia Beneficia propter crimen hæreſis vacantia ſibi reſeruauit Pius V. Conſtitutione 32. Sibi etiam reſeruat Sedes Apoſtolica octo menſes, quibus non Ordinarius, ſed ipſa conferat. Quamuis Epiſcopis ſoleat concedere alternos menſes, ita vt Martius ſit Pontificis, Aprilis Epiſcopi, & ita deinceps. Serola ſuprà In Concordatis Germaniæ ijdem alterni menſes omnibus collatoribus liberi relinquuntur, & ſtatuitur, ad eos etiam vacantium in menſe Pontificis redire collationem, ſi tribus menſibus à die notæ vacationis non apparuerit in loco Beneficij, quòd alicui de illo Apoſtolica auctoritate prouiſum fuerit. Addit Serola, mortuo Papa, etiam Ianuarium ſpectare ad Ordinarium.

Adhæc, ſi Pontifex contulerit Beneficium alicui pertinens ad collationem Epiſcopi ſine vlla reſeruatione, & collatio fuerit nulla vel inutilis, non poterit Epiſcopus alteri hoc conferre: imò neque eidem, ſecundùm ſententiam Couarruuiæ in cap. Alma 1.par.§.7.n.8. Contrariū tenet Abbas in cap. Inter dilectos, De exceſſibus Prælatorum.

Anceps ſatis eſt quæſtio. Sanè vera erit ſententia Couarruuiæ, ſi Papa videatur ad ſe collationem Beneficij reuocaſſe iſta vice, per cap. Vt noſtrum, De appellationibus. Si verò exiſtimans ad ſe collationem pertinere, ex errore contulerit, ſatis videtur æqua ſententia Abbatis, quæ probari poteſt ex cap. Cùm ceſſante, eodem, De appellationibus. In dubio quid Pontifex velit, ſententia Couarruuiæ tenenda. Omnino autem in praxi ſtandum erit conſuetudini, quæ magis videtur fauere ſententię Couarruuiæ quam etiam ſequitur Serola ſuprà. Item Monaſteria virorum excedentia annuum prouentum ducentorum florenorum auri, reſeruantur Sedi Apoſtolicæ per Innocentium VII. Conſuetudo tamen immemorabilis & præſcripta efficiet vt conferri poſſint pleno Iure per Ordinarium. Serola ſuprà; quam conſuetudinem confirmant Concordata Germaniæ.

DVBIVM V.

Intra quod tempus debeat fieri collatio?

REGVLARITER collator habet ſex menſes à die veriſimilis notitię vacationis, cap. Nulla, De conceſſione Præbendæ. Si Epiſcopus intra ſex menſes Beneficium non contulerit, deuoluitur collatio ad Capitulum; & è diuerſò, ſi Capituli erat conferre, & eodem ſpatio neglexerit, ad Epiſcopum. His negligentibus, ad Metropolitanum, deinde ad Patriarcham, denique ad ſummum Pontificem, dicto cap Nulla, & cap. Licet, De ſupplenda negligentia Prælatorum. Quando Epiſcopus & Capitulum ſimul conferunt, ſi fuerint negligentes, collatio deuoluitur ad Archiepiſcopum, non ad Epiſcopum aut Capitulum, niſi Epiſcopus cum Capitulo conferat non tamquam Epiſcopus, ſed in inferiori qualitate, puta tamquam Canonicus; tunc enim poteſt ad eum fieri deuolutio, niſi doloſè collationem impedierit, cap Poſtulaſtis, De conceſſione Præbendæ. Limitandū etiam, ne deuolutio intelligatur ab Epiſcopo ad Capitulum, quando Epiſcopus negligens fuerit in collatione, quæ ſibi tantùm iure deuoluto competebat: ſecunda enim deuolutio non erit ad Capitulum, ſed ad Archiepiſcopum. Silueſter verbo Beneficium 2.quæſt.6.

Ceterùm quæ de tempore collationis diximus, de collatione libera procedunt: nam inſtitutioni quæ fit ad alterius præſentationem, non eſt tempus à Iure præſcriptum, ſed à Iudice præſcribendum: Lambertinus lib. 2. parte 3. quæſt. 2. art. 6. De Iure patronatus. Cùm enim præſentator habeat ſuos menſes, inſtituens non habet, ne diutiùs æquo vacet Beneficium. Eadem quæ inſtitutionis, etiam confirmationis hîc eſt ratio; nam nec illa certum habet præfixum tempus, vt monuit Rebuffus. Si tamen præſentator ſuos menſes neglexerit, ſiue is quatuor, ſiue ſex habuerit, Epiſcopus, ad quem ius fuerit deuolutum, habet ſex menſes. Serola ſuprà Dub. 3.

Notandum, Etiam Epiſcopales & Regulares Prælaturas debere, iuſto impedimento ceſſante, conferri intra tres menſes, aliàs deuoluitur collatio iſta vice ad proximum Superiorem: qui ſi vltra tres alios menſes differat, Canonicè punitur, cap. Ne pro defectu, De electione.

Notandum Secundò, Summum Pontificem non ſubeſſe huic Legi, adeò vt maneat ad eius collationem Beneficium, etiamſi ſex menſium ſpatio non conferat. Rebuffus, De deuolutionibus, numero 5.

Notandum Tertiò, Tempus dictum quod conceditur collatori, computandum eſſe non à vacatione, ſed à tempore probabilis ſcientiæ ipſius vacatio-

Digitized by Google

vacationis, cap. Quia diuerſitatem, De conceſſione Præbendæ; punitur enim negligentia: vbi autem non eſt ſcientia, non poteſt eſſe negligentia. Vnde ſicuti ignorantia excuſat, ita & impedimentum aliud ſiue Iuris, vt ſuſpenſio; ſiue facti, etiamſi illud ex collatoris culpa acciderit, ſicut de patrono diximus. Quod de vacatione dicimus quoad deuolutionem collationis, idem dicendum de tempore erecti Beneficij, præcipuè ſi fundator defunctus ſit, aut plenè cum Ordinario tranſegerit.

Notandum Quartò, Euoluto tempore præfixo, ius collationis ita iſta vice ademptum eſſe ei qui neglexit, vt inualidè conferat, etiamſi primo die poſt ſex menſes conferat. Rebuffus ſuprà numero 27. Poteſt tamen is ad quem deuolutum eſt, ei qui neglexit indulgere ſupra ſex menſes tempus aliquod quo conferat, non tam proprio quàm concedentis nomine. Poterit etiam Epiſcopus euoluto tempore quo potuit conferre, nihilominùs adhuc vnire Beneficium vacans, quia vnioni non eſt tempus præfixum. Rebuffus ibid. numero 1. Sequitur eamdem ſententiam Serola verbo Vnio, dub. 2. vbi Panormitanum & alios quoſdam pro ſe citat; quamuis non deſint qui aliter opinêtur. Similiter collatio facta à Superiore, niſi fortè ſit Summus Pontifex, ante deuolutionem eſt inualida, & niſi iteretur, non fit valida, etiam poſt deuolutionem: imò nec coloratum præbere poteſt titulum, ſed omnino nulla eſt. Rebuffus ex Panormitano & communi.

DVBIVM VI.

Vtrùm liceat aliquando conferre Beneficium non idoneo & indigno?

QVANDO dignus haberi poteſt, dubium non eſt, id non licere, cap. Graue nimis. De Præbendis, quod eſt Alexandri III. ex Generali Concilio Lateranenſi. Idem dicendum (vt benè poſt Sotum extendit Nauarrus Miſcellaneo 38. De oratione) etiamſi indignus per ſtatuta fundationis, vel alia, vocaretur.

Quærimus ergo hîc potiſſimùm in caſu quo idoneus aut dignus haberi non poteſt. Et ſanè non videtur Iuri naturali contrauenire, qui tunc ei contulerit, quem ſperet aliquando idoneum aut dignum futurum, etiamſi nunc neque idoneus ſit neque dignus. Si enim dignum & idoneum, cum communi diſtinguamus, vt idoneus ſit qui habet ſcientiam, doctrinam, & induſtriam ad munus Beneficio incumbens neceſſariam; dignum autem qui morum probitatem: certum videtur, Pontificem poſſe diſpenſare cum eo qui idoneus non eſt, modò probus ſit, & idoneus futurus ſperetur. Quamuis autem non æquè certum ſit, poſſe diſpenſari vt indignus Beneficium habeat, etiamſi aliquando dignus futurus ſperetur; probabile tamen eſt, etiam hoc licere, quando alioqui alij indigniores, aut etiam fortè Fidei hoſtes eſſent Beneficium occupaturi. Vtrumque ergo in caſu diſpenſabile, adeoque in neceſſitate non erit contra Ius naturæ.

Idoneus qui.

Dignus qui.

Quæres, Vtrùm ſit contra Ius naturæ, deficientibus alijs, præficere probum, ſed qui numquam ſperetur idoneus futurus?

Reſpondeo diſtinguendo. Si ita deficiant alij idonei, vt ne quidem tempore quo iſte occupabit Beneficium, habendi ſperentur, non fore id contra Ius naturæ; ſi enim probus ſit, etiamſi parùm idoneus, poterit aliqualiter gregi prouidere, ſaltem per alios: ſi autem putentur breui poſtmodum habendi idonei, eſſet contra Ius naturæ talem inidoneum præficere.

Quæres Secundò, Vtrùm in defectum aliorum aliquo caſu liceat deſperatæ vitæ improbum præficere, manendo in Iure naturæ, præſertim ſi probus ne quidem in ſpe alius habeatur?

Reſpondeo, Hoc videri Iure naturæ illicitum, præſertim ſi agatur de curato Beneficio; imò & in alijs, nam in illis minùs excuſabit neceſſitas. Ita videtur ſentire D. Thomas in 4. diſt. 24. quæſt. 1. art. 3. cuius ratio ferè in ſumma hæc eſt, quòd indignum promouens, ſit diſpenſator infidelis. Nam quod de neceſſitate obtenditur, monet D. Thomas hîc recipiendum non eſſe: Deum ſiquidem ita Eccleſiæ ſuæ prouidere, vt non ſint defuturi idonei eius miniſtri, ſi digni promoueantur, & indigni repellantur: præſtat enim paucos eſſe bonos, quàm adiunctis improbis etiam bonos à fructu impediri, quod B. Clemens monuit Epiſtola 2. ad Iacobum fratrem Domini, & refertur diſt 23. cap. Tales. *Tales*, inquit, *ad miniſterium eligantur Clerici, qui dignè poſſint Dominica Sacramenta tractare: melius eſt enim Domini ſacerdoti paucos habere miniſtros, qui poſſint dignè opus Dei exercere; quàm multos inutiles, qui onus graue Ordinatori adducant*. Idem probat alia ratione Cardinalis Turrecremata in cap. Tales, diſt. 23. quòd nullo caſu veritas vitæ relinquenda ſit; qui autem indignum promouet, relinquat veritatem vitæ: morum enim improbitas contraria eſt fini Eccleſiaſtici miniſterij. Eadem eſt ſententia paſſim aliorum. Arragonius tamen hic quæſt. 63. art. 2. contrarium viſus eſt aſſerere, ſed ſine fundamento. Ceterùm quomodo promouendus debeat Iure poſitiuo dignus eſſe aut idoneus, patebit ex ſeqq.

DVBIVM VII.

Vtrùm liceat conferre digno, omiſſo digniore?

AFFIRMANTEM partem videtur tenere Gloſſa in cap. Licet 8. q. 1. & in cap. Conſtitutis 2. De appellationibus. Imò priori loco dicit ſufficere quòd bonus eligatur, id eſt, qui non appareat malus, eò quòd maior bonitas alterius non debeat huic præiudicare. Limitat tamen iſtud poſteà ad eligendos ex eadem Eccleſia: ſi enim aliunde quis ſit aſſumendus, vult optimum eligi. Fortè tamen Gloſſa vtrobique ſolùm voluit eiuſmodi electionem ratam eſſe in foro externo. Caietanus quæſt. 4. Ientaculi pænultimi, per ſe loquendo, putat non eſſe mortale præferre dignum poſtpoſito digniore, etiamſi agatur de Epiſcopatu. Imò peculiarem de illo rationem format, quòd qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſideret, adeoque conferens Epiſcopatum digno, omiſſo digniore, non peccet in diſtributione bonorum communium contra digniorem, ſed potiùs in diſtributione onerum contra dignum peccaret niſi conſentiret: eamque vult cauſſam eſſe, quare Apoſtolus, quando de conditionibus Epiſcopi tractauit, non monuerit alijs debere eſſe digniorem, eò quòd tunc temporis Epiſcopatus non ha-

beret prouentus temporales aut Beneficium, ſed onus tantùm. Fatetur tamen Caietanus, per accidens fore mortale, ſi reſpectus fiat ad diſtributionem emolumentorum inde dependentium.

Aliorum ſententia eſt, Simpliciter & ex genere ſuo eſſe mortale, præterito digniore, promouere dignum. Ita D.Thomas quæſt. 61. art. 2. q. 185. art. 3. & Quodlibeto 6. art. 9. Sanè qui dicat apertè nullum eſſe peccatum, aſſumere dignum, præterito digniore, vix vllus ex claſſicis auctoribus reperietur, quamuis ex alijs quidam, præſertim Canoniſtis, exiſtimantes hoc ſe à peritioribus didiciſſe, ita locuti ſint.

Magis idoneus, licet minùs dignus, præferendus.

DICO ergo PRIMO. Si dignus diſtinguatur contra idoneum, fieri facilè poteſt, vt non ſolùm poſſit, ſed etiam debeat præferri, qui minùs quidem dignus eſt, ſed magis idoneus. Sed dignum hîc accipimus, vt vtrumque complectatur. Argumentum ex cap. Cùm in cunctis, De electione. Imò, vt benè D.Thomas Quodlibeto 6. art. 9. & poſt eum Couarruuias in Regulam Peccatum, 2. parte, §. 7. numero 4. dignior hîc eſt, non qui ſimpliciter melior & doctior, ſed cuius ſanctitas & doctrina vtilior futura eſt.

Dignus ex eadē Eccleſia digniori externo præferri poteſt.

DICO SECVNDO. Non eſt peccatum, promouere ad Beneficium, ſaltem minus Epiſcopatu, aliquem ex eadem Eccleſia dignum, etiamſi noueris ex alia digniorem poſſe haberi. Collator enim non tenetur ex alia Eccleſia digniores quærere. Argumētum ex cap. Metropolitano, diſt. 63. cap. Nullus, diſt. 61. cap. 4. De poſtulatione Prælatorum, cap. Hortamur, diſt. 71. Vbi tamen Gloſſa ponit diſtinctionem quamdam inter patronum laicum & Epiſcopum, quaſi ille teneretur ex eadem Eccleſia ſeu Epiſcopatu præſentare, quamdiu in eo reperitur idoneus; Epiſcopus autem poſſit extraneum promouere, ſi in aliena diœceſi Eccleſiam ædificauerit, ex cap. Si quis Epiſcoporum 16. quæſt. 5. Ratio noſtræ aſſertionis eſt, quòd Clericus eiuſdem Eccleſiæ ſoleat eſſe notior, gratior, & vtilior, & hac ratione non contingat alias Eccleſias idoneis miniſtris deſtitui, & occaſionem dari Clericis frequenter migrandi in Eccleſias alienas. Quia tamen ſæpè contingit, commoditatem, quæ eſt ex eo quòd ſit hîc dignus ex eadem Eccleſia, multùm ſuperari maiore dignitate alieni; non immeritò iudicio prudentis hodie res iſta relicta eſt, & Canones rigidiùs collatorem ad eiuſdem Eccleſiæ Clericos aſtringentes ex ea parte exoleuerunt. Argumentum ex cap. Ad decorem, De inſtitutionibus; vbi Innocentius III. iniungit Legato ſuo, vt moneat Patriarcham Conſtantinopolitanum, vt promoueat viros litteratos, & aliàs idoneos, vndecumque originem duxerint; non enim conuenire vt ſanctuarium Dei iure hereditario videatur poſſideri. Sotus tamen lib. 3. quæſt. 6. art. 2. non malè monet, oportere etiam hodie propriorum Eccleſiæ Clericorum rationem habere, & hoc multùm à quibuſdam Patribus in Concilio Tridentino, vt renouaretur, poſtulatum fuiſſe.

Si ex certa familia aſſumēdus ſit.

DICO TERTIO. Si fundator voluit rectorem Beneficij ex certa familia aut ciuitate aſſumi, ſufficit aſſumi ex ea magis idoneum, etiamſi aliunde haberi poſſit magis idoneus. Ita Rebellus lib. 3. quæſt. 4. Sotus tamen ſuprà duo monet; Vnum, ſi ex familia non reperiatur dignus, aliunde eſſe aſſumendum. Quæ doctrina omnino certa eſt: diximus enim, eſſe Iuris naturæ, vt dignus aſſumatur. Alterum, quando eſt Beneficium curatum, non poſſe ſic aſtringi ad certam familiam per fundatorem, quin dignior ſit aſſumendus, qui fortè aliunde ſeſe obtulerit: putat enim Sotus, eiuſmodi fundationem, quæ præterito digniore extraneo, vellet familiæ certæ minùs idoneum ad curam animarum aſſumi, ceſſuram in contumeliam Euangelij. In hoc Soto contradicit Rebellus, & opponit communem opinionem. Videtur diſtinctione res poſſe componi, vt Rebelli opinionem veram dicamus, quando fundatio non ita conſtringit, quin probabile ſit, ſatis idoneos tales reperiendos, & compenſatum ſatis æſtimari queat Eccleſiæ, quod libertati eius in aſſumendo aliunde magis idoneo decedit per bonum temporale & ſpirituale quod fundatio adfert: aliàs autem veram eſſe ſententiam Soti.

Inſtitui poteſt præſentatus minùs dignus.

DICO QVARTO. Qui ſolùm habet ius inſtituendi, poteſt præſentatum ab alijs, modò dignus ſit, inſtituere, etiamſi nouerit præteritos eſſe digniores. Cùm enim ipſius tantùm ſit inſtituere præſentatum, eodem modo ſe habet, ac ſi vnicus iſte eſſet idoneus, quando vnus tantùm præſentatur. Eſt communis, Caietani verbo Beneficium, Couarruuiæ ſuprà. Eadem erit ratio, ſi tres verbi gratia ſint patroni, vnus eligat præſentandum digniorem, duo dignum. Inſtituendus enim erit dignus, omiſſo digniori, cap. Quoniam, De Iure patronatus, adiuncta Gloſſa. Simile etiam erit iudicium de præſentatore ſiue collatore, quando per Sedem Apoſtolicam quis nominatus eſt ad Beneficium, quem neceſſariò debeat acceptare, ſi idoneum agnouerit. Denique eamdem eſſe rationem eius, qui ſolùm habeat ius confirmandi electum, colligitur ex cap. Cùm nobis, De electione. Excipienda tamen ex dictis Eccleſia parochialis, niſi fuerit patronatus laici; conferendam enim eſſe digniſſimo, ſtatuit Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 18. De reformatione.

Patronus tenetur præſentare digniorem.

DICO QVINTO. Etiam patronus qui non eſt primus fundator, tenetur in conſcientia præſentare digniorem. Argumentum ex cap. 5. De Iure patronatus. Tenet Couarruuias ſuprà numero 5. contra Lambertinum lib. 2. De Iure patronatus, parte 1. quæſt. 10. art. 3. & Petrum Toletanum lib. 2. De reſtitutione, quos fefellit doctrina ſuperioris aſſertionis: non enim eſt conſequens, patronum culpa vacare, etiamſi Epiſcopus præſentatum debeat inſtituere. Adducitur etiam cap. Monaſterium 16. quæſt. 7. ſed de eo mox dicemus. Tertiò vtuntur hac maxima: Quod de Iure Canonico, cuius eſt conſcientiam dirigere, & quælibet peccata prohibere, licitum eſt in foro iudiciali, etiam in foro animæ licitum cenſeri debet. Atqui in foro iudiciali, inquiunt, præſentatio & electio digni præterito digniore eſt licita; ergo & in conſcientia. Sed dicendum eſt, Ius Canonicum nuſquam dicere, patronos ſaltem eos, qui immediatè per ſe Eccleſiam non fundarunt, poſſe licitè præſentare dignum, præterito digniori. Deinde verum non eſt, quidquid in foro iudiciali Ius Canonicum ratum habet, adeòque pœnis appoſitis non prohibet, continuò habendum eſſe pro licito. Quomodo autem Legis Eccleſiaſticæ ſit omnia vitia prohibere, dictum eſt in materia De Legibus.

DICO SEXTO. Patronus qui primus immediatè

Digitized by Google

Fundator poteſt dignũ præferre digniori.

diatè per ſe Eccleſiam aut Beneficium fundauit ex proprijs bonis, non peccat præſentando dignum quemcumque voluerit, etiamſi prætereat ſcienter digniorem. Patet ex dicto cap. Monaſterium, vbi ex Synodo Romana ita habemus: *Monaſterium vel Oratorium canonicè conſtructum, à dominio conſtructoris eo inuito non auferatur, liceatque illi Presbytero cui voluerit, pro ſacro Officio illius diœceſis cum conſenſu Epiſcopi (ne malus exiſtat) commendare.* Mirè in huius Canonis explicatione ſe torquent Interpretes, & quoſdam in falſam opinionem induxit, quaſi liceat cuilibet, qui in patronatu ſuccedit, præſentare dignum, omiſſo digniore: ſed vt benè obſeruant Lambertinus & Rebellus, ſolùm loquitur Canon de primo fundatore, cui Eccleſia hoc indulget in vita ſua. Quamuis enim primus fundator, poſtquam iam fundauit, non poſſit grauare Beneficium ſine conſenſu Ordinarij vel Pontificis; cenſetur tamen arbitrio ſuo reſeruaſſe, conniuente Eccleſia, vt poſſit præſentare quemcumq; dignum in Rectorem. Et hæc ipſa indulgentia Eccleſijs vtilis eſt, vt tanto faciliùs alliciantur fideles ad Oratoria conſtruenda, & Beneficia fundanda, adeoque, quoad iſtud, relinquit patrono primo plus quàm diſpenſationem, qualem relinquit eius ſucceſſoribus.

Pauper quando præferri poſſit.

DICO SEPTIMO. Non eſt acceptio perſonarum, in ſimplicis Beneficij collatione præferre pauperem idoneum, diuiti magis idoneo, ſi modò paupertas æſtimationem iſtius exceſſus adæquet. Ratio eſt, Quia etiam paupertas quodammodò tranſit in cauſam: vult enim Eccleſia in collatione Beneficiorum etiam haberi rationem vtilitatis accipientium, quæ magis ſpectanda in paupere quàm in ditiore. Ita tenet Lambertinus lib. 2. parte 3. De Iure patronatus, quæſt. 5. art. 2. & pro ſe citat Hoſtienſem, & alios. Illud tamen limitandum erit, ne extendatur etiam ad curatum Beneficium, in quo Eccleſia ſemper cenſetur indigere magis idoneo. Limitandum Secundò, Quando diuitiæ magis idonei eſſent ſubleuaturæ paupertatem Eccleſiæ: quomodo excuſari poteſt quòd aliquando diuites aſſumantur, præteritis pauperibus, vt iura Eccleſiæ indigentis augeant, vel defendant, aut debita quibus oneratur exoluant; magis enim conſideranda paupertas Eccleſiæ quàm competitoris.

Quomodo agendum in electionibus.

DICO OCTAVO. In electione tenetur quiſque in conſcientia ad Beneficium eligere digniorem: ſi tamen dignior aliorum ſuffragijs iam excluſus ſit, concurrente ſimul aliquo indigno & alio digno, non teneris digniori ſuffragari, ſed potes eligere dignum in quo ſperes ſuffragium tuum efficax futurum, & periculum quod eſt ab indigno excluſurum. Imò ſi te hunc dignum non eligente, alij certò præualeturi ſint pro aliquo indigno, teneris vt hoc impedias, omiſſo digniori de quo ſpes nulla eſt, ſuffragari digno: dignioris enim electione relicta tamquam impoſſibili, teneris ad electionem digni tamquam vnicum medium, quo Eccleſiaſticæ neceſſitati, in munere tuo conſulere poſſis, arcendo indignum, alioqui Beneficium inuaſurum. Ita ex communi Salonius controuerſ. 4.

At quid ſi concurrant tantùm dignus & dignior, & videas te pro digniore nihil effecturum, ſed dignum ab alijs eligendum?

Reſpondeo, Illo caſu videndum fore, an ne vſum aliquem habeat votum etiam inefficax pro digniore, & an conſpiratio in dignum aliquid conferat, vt ipſe, quem plures deſiderant, vtilior Eccleſiæ ſit futurus. Si enim nihil conferet digno ſuffragium inefficax, & eo ipſo quo concordi ſuffragio qui recturus eſt eligitur, feliciùs reget; iuſta videbitur cauſſa accedendi ad electionem digni, ſaltem quando ſufficienter compenſatur inæqualitas, per hanc ſperatam maiorem ex digno vtilitatem. Aliàs regulariter peccatum erit, eligere dignum, omiſſo digniore, etiamſi probabiliter, aut etiam certò noris dignum præualeturũ. cap. Metropolitano, diſt. 63. & cap. Licet 8. quæſt. 1. ex D. Hieronymo. Quamuis enim (vt hoc obiter dicamus) cap. Licet ex Origene in Leuiticum deſumptum ſit; D. tamen Hieronymus commentarium illum vertendo, & noxia quæque reſecando, pænè fecit ſuum, vt habent Gregorianæ notæ ad cap Si quis, diſt. 36.

DICO NONO. Quando dignior reſeruandus eſt alteri Beneficio, in quo neceſſarius eſt Eccleſiæ, non peccat qui confert digno, omiſſo digniore. Neceſſitas enim Eccleſiæ vtilitati priuatæ, etiam vbi vtraque ſpectanda eſſet, meritò præfertur. Non loquor tamen de caſu quo Beneficium per concurſum conferretur, de quo aliter, vt infrà dicendum.

Collatio digno facta, præterito digniore, valida eſt.

DICO DECIMO. Valida eſt collatio facta digno, omiſſo digniore, atque adeò ſic promotus non tenetur Beneficium dimittere. Ita D. Thomas quæſt. 63. art. 2. ad 3. & alij communiter. Si enim pro Eccleſiæ vtilitate eligendus eſt dignior, pro eiuſdem pace electus dignus, etiam poſtpoſito digniore, eſt acceptandus, & rata eius electio habenda, præſertim cùm alioqui omnia replerentur litibus, & frequenter non ita liquidum ſit, quis cui Eccleſiæ futurus ſit vtilior: nam ſæpè dotes perſonarum latent, & multò magis quæ futura ſit earum induſtria & diligentia; Magiſtratus enim virum oſtendet. Aut ſanè, etiamſi pro formando priuato conſcientiæ iudicio, ſufficienter iſta noſcantur, non perinde tamen ſufficienter ſciri poſſunt, pro formando publico & forenſi iudicio.

Quando ſit mortale cõferre Beneficium minùs idoneo.

DICO VNDECIMO. Conferre Beneficium curatum, aut non curatum, ſed magni momenti, ſatis certò & notabiliter minùs idoneo, quamuis aliàs idoneo, præterito alio magis idoneo illud petente, eſt acceptio perſonarum mortalis. Erit tamen ſolùm venialis, quando Beneficium ſimplex fuerit parui momenti, vel quando non ſatis certò & euidenter, aut non notabiliter fuerit magis idoneus qui præteritur, aut magis idoneo confertur aliud Beneficium non multò minoris æſtimationis. Prior pars patet ex Gloſſa D. Auguſtini in illud Iacobi 2. *Tu ſede hic benè,* &c. deſumpta ex Epiſtola 29. *Si hanc,* inquit Auguſtinus, *diſtantiam ſedendi & ſtandi ad honores Eccleſiaſticos referamus, non eſt putandum, leue eſſe peccatum in acceptione perſonarum habere fidem Domini gloriæ.* Patet etiam ex recepta ſuperiùs doctrina communi & D. Thomæ, acceptionem perſonarum ex genere ſuo, atque ita quoties in materia ſatis graui admittitur, eſſe mortale peccatum. Quamuis autem maior læſio Eccleſiæ ſit in Beneficio curato, nemo tamen negare poteſt, eſſe acceptionem perſonarum in materia graui, quando Beneficium ſimplex eſt magni momenti. Addit Nauarrus

Miſcell.

Digitized by Google

Miſcell. 38. De oratione, interdum in Beneficio ſimplici magni momenti plus damni inferri Eccleſiæ, quàm in aliquo curato, præſertim cùm contingat Beneficiatum ſimplicem eſſe collatorem multorum curatorum, aut ſecum ferentium ius ſuffragij in eligendis alijs Eccleſiæ miniſtris. Poſterior pars ſequitur ex doctrina ſolemni, admittente in omni materia veniale ex imperfectione operis, aut leuitate materiæ. Tenet hîc Salonius controuerſia 3. Non deſunt tamen quæ hîc quæſtionem nouam moueant.

Quæro enim, Vtrùm venialiter ſolùm peccent, qui iurarunt aſſumere digniorem, ſi aſſumant paulò minùs dignum? Rurſùm, Vtrùm etiam illi, qui ad Præbendam inſtitutam ad Sacrum canendum eum promouent, qui in cantu non eſt multò inferior, ſed in alijs quæ ad dignitatem conferre ſolent, longè inferior, puta in ſcientia, &c.

Ad Prius reſpondeo, Tunc videndum eſſe vnde paruitas materiæ ſumatur, quam velis excuſare à mortali: ſi enim illam in eo ponas, quòd magis idoneus in paruo ſuperet, credo fore ſolùm veniale; ſi autem in eo ponas, quòd Beneficium parui momenti ſit, probabile eſt, collatores peccaturos mortaliter. Si enim Beneficij paruitas non obſit, quò minùs ſalua iuramento debita reuerentia potuerit peculiariter de hoc actu iuramentum tale exigi & præſtari, non etiam videtur excuſatura à mortali periurium; quod magis patebit ex dicendis infrà De iuramento.

Ad Secundũ reſpondeo, Etiam tales mortaliter peccaturos: quamuis enim ad proprium munus Beneficij peritia illa cantus multum conferat; præponderare tamen debet conſideratio eorum, quæ in genere ad Beneficium dignam & idoneam perſonam conſtituunt, vt ſunt mores, doctrina, &c. in ſpecie enim genus conſiderandum. Cõſulendus Nauarr. Miſcel. 38. De oratione n. 5.

Reſignare Beneficium digno, omiſſo digniore, licet.

DICO DVODECIMO. Reſignare Beneficium digno, omiſſo digniore, modò reſignatio fiat ſecundùm Iura, non eſt peccatum; ſecùs ſi fiat indigno. Ratio eſt, Quia cùm iſte reſignans non ſit diſtributor, ſi Iure permittatur in fauorem reſignare, poteſt reſignare digno cui voluerit. Neque hîc eſt locus concurſui tamquam ad commune bonum ex parte totius diſtribuendum, ſed pars parti ius ſuum transfert. Vnde patet, etiam tunc collatorem non peccaturum acquieſcendo reſignationi. Eſtque hæc communior DD. Caietani verbo Beneficia, Salonij controuerſia 3. Leſſij hîc dubit. 13. Emanuelis Sà verbo Beneficium, Arragonij hîc quæſt. 63. art. 2. qui dicit eſſe communem conformem praxi receptæ etiam ipſius Pontificis ſummi.

Dices, Conſentire peccato alterius, eſt peccatum: ergo, qui inducit collatorem ſua reſignatione, vt minùs digno conferat, peccat æquè ac ipſe collator.

Reſpondeo; Diximus in caſu noſtro, collatorem non peccare; excuſatur enim eo ipſo quo alter ſecundùm Iuris ordinem permittitur huic reſignare, huic eidem conferendo, acquieſcendo reſignanti, ſicut dum admittit ab alio præſentatum. Sicuti enim præſentator ius habet vt collator præſentato debeat velle conferre; ita & noſter reſignator quodammodò iure ſuo efficit vt collator velle poſſit conferre, & vt non niſi huic reſignatario conferat, ſi conferre voluerit.

Fortè tamen erit obligatio charitatis in Beneficio paſtorali, quando dignior ſeſe offerret, præſertim ſi reſignatarius diutiùs putetur occupaturus Beneficium, & minùs dignè adminiſtraturus, quàm retinere poterat, ac adminiſtraturus putabatur reſignator; quomodo ſuſtineri poterit, quod tradunt Sotus lib. 3. q. 6. a. 2. ſub finem, & Nauarrus dicto Miſcellan. 38.

DVBIVM VIII.

Vtrùm qui promouit dignum, præterito digniore, & ipſe & ſic promotus teneantur reſtituere?

Quorumdam ſententia.

EXISTIMANT quidam teneri. Palude in 4. diſt. 15. q. 2. art. 2. concluſ. 4. generali inductus argumento, quòd iniuria fiat digniori prætermiſſo, quaſi iniuria etiam contra ſolam diſtributiuam Iuſtitiam admiſſa, continuò obliget ad reſtitutionem. Eamdem ſententiam amplectitur Petrus Nauarra lib. 2. cap. 2. num. 144. qui apertè docet, reſtituendi obligationem non ſecùs oriri ex læſa diſtributiua, ac commutatiua Iuſtitia. Caietanus q. 62. art. 2. ſimiliter affirmatiuè reſpondet, ſed longè probabiliori fundamento: fatetur enim reſtitutionis obligationem non oriri, niſi quando damnum alicui datum eſt in eo quod ipſi vt proprium debebatur: ſi enim ſolùm ei debebatur vt commune, non debetur, inquit, reſtitutio quæ reddat ei vt proprium. Vult tamen diſtributorem Beneficij, cui incumbat inchoare & conſummare appropriationem Beneficij huic digniori, damnificare digniorem in eo quod vt proprium debetur, quando eo præterito confert digno. Vult itaque non tantùm diſtributiuam, ſed etiam Iuſtitiam commutatiuam lædi, adeoque reſtitutionem digniori deberi. Ad Caietani ſententiam acceſſit Lopez priori parte, cap. 125.

Aliorum ſententia.

Contraria eſt aliorum ſententia, tales non teneri. Ita Adrianus De reſtitutione, §. Pro deciſione; Soto lib. 4. q. 6. art. 3. ad 6. §. Poſterior concluſio; Nauarrus cap. 17. num. 69. Couarruuias in Regulam Peccatum, 2. parte, §. 7. num. 6. Salonius q. 63. art. 4. controuerſ. 3. Peſantius q. 62. art. 2. diſput. 5. Fundamentum eorum eſt, quòd ſola lædatur Iuſtitia diſtributiua in eiuſmodi diſtributione, commutatiua autem neque à collatore, neque à digno lædatur Beneficium obtinente; illæſa autem commutatiua Iuſtitia, non habere locum reſtitutionis debitum; conſideratur enim in reſtitutione æqualitas rei ad rem, & eſt actus Iuſtitiæ commutatiuæ vt docet D. Thomas q. 62. art. 1. Pro hac ſententia

Qui indignum promouet, tenetur Eccleſiæ.

DICO PRIMO. Tenetur qui indignum promouet, reſtituere Eccleſiæ. Prælatus enim præſentator, collator, elector ex commutatiua Iuſtitia obligatur Eccleſiæ ad eligendum dignum, ſicuti ſimpliciter ad eligendum; ad hoc enim ſtrictè ex officio & quaſi ex pacto & contractu tenetur. Confirmatur, Eiuſmodi collator cauſſa eſt grauium damnorum, vt patet cap. Graue nimis, De Præbendis, & cap. Ita quoſcumque 1. q. 1. ex D. Hieronymo in Michæam. Cauſſa autem damni tenetur cap. vlt. De iniurijs. Excuſatur tamen collator, ſi probabiliter exiſtimabat eſſe dignum poſt congruam inquiſitionem: ſi enim

craſſa

Digitized by Google

craſſa ignorantia neſciebat eſſe indignum, non excuſatur, vt benè obſeruat Adrianus ſuprà.

DICO SECVNDO. Ipſe indignus promotus tenetur Eccleſiæ damna quæ intulit, & fructus Beneficij reſtituere, & ipſum Beneficium relinquere; collatio enim fuit irrita: cap. Nihil, De electione, cap. Tantis, diſt. 81. vbi Cæleſtinus Papa inter reliqua dicit, *Facilius eſt vt hanc dignitatem tali dando ipſe amiſerit ordinator, quam eam obtineat ordinatus.*

Non tamen digno præterito. DICO TERTIO. Digno præterito, neque indignus, neque eius promotor quidquam tenentur reſtituere. Quod etiam locum habet, imò magis, quando dignus aliquis aſſumptus eſt præterito digniore: nihil enim debetur præterito, vtpote qui non habuit ius commutatiuæ Iuſtitiæ in re aut ad rem reſpectu Beneficij, vt ſuppono, ſed ſolùm ius quoddam diſtributiuæ Iuſtitiæ, quod non ſufficit vt inducat obligationem reſtituendi.

Obiect. Dices, D. Thomas quæſt. 62. art. 1. ad 3. apertè fatetur, etiam ex iniqua diſtributione teneri diſtributorem.

Reſp. Reſpondeo, Non dicere D. Thomam, quòd ſemper teneatur, aut quòd præcisè ratione iniquæ diſtributionis: imò indicat, hoc demum contingere, quando ſimul per iniquam diſtributionem læſa eſt Iuſtitia commutatiua, quod per ſe non fit in diſtributione Beneficiorum, in qua non hoc agitur vt benè ſit partibus ex bono communitatis ſecundùm proportionem & virtutem cuiuſque, ſicuti fit quando militi iuſſu Imperatoris donatiua diſtribuuntur: ſed hoc agitur, vt ex partibus communi bono ſeruiatur, vt nimirum Clericus aliquis particularis eiuſmodi officium præſtet communitati. Verum quidem eſt, velle Eccleſiam, vt etiam meritorum & dignitatis cuiuſque competentium ratio habeatur, & vt Beneficia aliquo modo etiam cedant in præmium virtutis: ſed eiuſmodi ſecundaria intentio non dat competitoribus Ius commutatiuum, ſed ſolùm modificat ius illud commune diſtributionis accipiendæ, vt maior eorum habeatur ratio in eo diſtribuendo, quod remiſſiori illo iure dandum videbitur. Dignitas ergo parit ius illud remiſſius accipiendi ex diſtributione, & maior dignitas eiuſmodi ius auget, non autem transfert in aliam ſpeciem Iuris commutatiui: cùm enim annexum ſequatur principale, per cap. Acceſſorium, De Regulis Iuris, in 6. principalis autem hîc ſit intentio Eccleſiæ, ſibi de miniſtris idoneis prouidere, ſecundaria verò, idoneis perſonis prouidere de honore ſui miniſterij, eò quòd etiam eiuſmodi reſpectus in publicam vtilitatem redundet, eoque animentur plures ad virtutem & ſcientiam, adeoque ad diſpoſitionem Beneficijs congruam, trahitur poſterior intentio tamquam acceſſoria ad naturam prioris, & iudicandum eſt quaſi vna tantùm prior fuiſſet. Vbi enim eſt vnũ propter alterum, eſt vnum tantùm. Confirmatur aſſertio & alijs rationibus, præſertim quoad poſteriorem partem. Collatio facta digno præterito digniore, valida eſt, vt ſuprà dictum eſt; contractus ergo qui quodammodò inter Eccleſiam & dignum interceſſit, Do vt facias, (Beneficium enim datur propter officium cap. vlt. De reſcriptis, in 6.) contractus inquam ille non aliam obligationem digno inijcit, quàm præſtandi officium: illud ergo ſi præſtiterit, fructus facit ſuos, nulli reſtitutioni obnoxios.

Confirmatur Secundò, Neque Beneficium, neque fructus eius ſtricto Iure debentur præterito. Non Beneficium: quia ad illud tale ius habere non potuit, niſi mediante voluntate collatoris, ideoque in iudicio non datur ei actio, quantumuis ſe digniorem probauerit; daretur autem actio, ſi de Iure deberetur ei Beneficium. Quando enim quis habet ius ſtrictum, niſi Lege peculiari prohibeatur, poteſt illud proſequi in iudicio quod ſibi inde debetur. Inſtit. De actionibus, in principio: atqui ſine vlla peculiari Lege actionem huiuſmodi prohibente, & ius agnoſcente, dignior præteritus putatur ab omnibus in iudicio non audiendus. Non etiam fructus debentur; quia illi debentur propter officium, & pendent ex Beneficio.

Dices, Dignior, collatione facta, non habet ius ad Beneficium, ſed habuit ante collationem: & quia per iniuriam illud amiſit, debetur ei aliqua reſtitutio. *Obiect.*

Reſpondeo; Per iniuriam materialiter & formaliter iniuſtæ ſententiæ non tam amitti ſolet, quàm lædi eius ius qui cauſsâ cadit. Itaque ſi dignior nullum retineat ius poſt collationem ad Beneficium, non apparet quænam ei debeatur reſtitutio. *Reſp.*

Confirmatur Tertiò, Fac dignum bona fide eſſe electum, præterito digniore; ſecundùm omnes ad nihil tenebitur dignus aut collator: teneretur tamen ſi ius ſtrictum dignioris ſit læſum, quaſi ratione rei acceptæ, vbi bona fides ceſſauerit.

Quartò, Fac magno numero digniores, & inter ſe pares poſtpoſitos fuiſſe huic digno; ſi facienda ſit reſtitutio, vel vni tantùm eâ debebitur, vel omnibus illis poſtpoſitis. Non vni tantùm; quia æquale ius omnium reliquorum: non omnibus illis, quia ex eis vnum tantùm tenebatur collator aſſumere; non ergo ius habent omnes vt aſſumantur.

Dices, Ius habent omnes vt præ illo minùs digno aſſumantur.

Reſpondeo; Ius illud non facit vt debitum eis fuerit Beneficium tamquam ſuum, ſed ſolùm vt in diſpenſatione vel collatione ex Iuſtitia diſtributiua debuerint præferri, vbi nondum læſa reperitur commutatiua.

Quintò, Si collator præterito poſtmodum det Beneficium æquale, ſecundùm omnes ſatisfacit: non ſatisfaceret autem, niſi conſentiente collatario in hanc commutationem, ſi hic habuiſſet ius ad alterum Beneficium quod minùs idoneo datum eſt.

Sextò, Reſtitutio facienda eſt ex proprijs: eſt enim eius quod tamquam proprium debetur, & ab eo debetur qui plus habet, aut contra iuſtitiam alteri plus ademit. Sanè qui ex delicto & proprio nomine debet, quidquid ſit de alijs, non poteſt ex bonis communibus, ſed debet ex proprijs reſtituere. Si ergo collator teneretur præterito, non ſatisfaceret poſteà dando aliud Beneficium, quia Beneficium non eſt in bonis propriis collatoris.

Dices, Clerici à ſorte dicuntur, quia de ſorte & hereditate Domini ſunt, vel quia Domini partem habent. cap. Cleros, diſt. 21. partem autem Domi-

Digitized by Google

Domini habent, quia decimas, & primitias, & reliquas oblationes ex quibus erecta ſunt Beneficia; illa enim dicuntur pars Dei, vt ibi Gloſſa ex cap. Quiſquis 12. quæſt. 2. & probari poterat ex cap. 21. Numerorum, illis verbis, *Et ſeparabis Domino partem.* Beneficia ergo tamquam ſors quædam & hereditas pro meritis cuiuſque erunt inter Clericos diuidenda, ita vt fiat Iniuſtitia commutatiua, ſi proportio meritorum non ſeruetur. Huc pertinet, quòd ſecundùm Canones, vt patet ex cap. Cùm ſecundùm, De Præbendis, & in Concil. Trident. ſeſſ. 21. c. 2. De reformatione, oporteat Clericos tam diu per ordinatores ſuos aut eorum ſucceſſores ali, donec per ipſos Eccleſiaſtica Beneficia conſequantur.

Reſpondeo, Beneficia ad communitatem Cleri indubiè pertinere, ſed propter officia & Dei cultum principaliter, vt dictum eſt, debere diſtribui; ſuſtentationem autem miniſtrorum non deberi ipſis ex iuſtitia, niſi ex bonis illius Eccleſiæ aut Beneficij, ad cuius iam titulum admiſſi fuerint.

Qui promouit dignum, non tenetur reſtituere.

Dico qvarto. Non tenetur Eccleſiæ collator, qui dignum promouit, præterito digniore. Quamuis enim Eccleſia intendat habere digniorem, non tamen cenſetur ad eum aſſumendum obligaſſe collatorem ex iuſtitia, ſed ex ſola fidelitate: ſicuti enim dignus ad nullam tenetur reſtitutionem, ſi officium, pro quo datur Beneficium, præſtet, etiamſi non præſtiterit digniſſimo modo; ita collator ſi conferat digno, etiamſi digniſſimo non contulerit, non tenebitur. Confirmatur; Eccleſiæ debetur officium: qui dignus eſt, eo ipſo par eſt officio; inæqualitas ergo non oritur inter collatorem & Eccleſiam. Eſtque hæc omnino communior ſententia, quam etiam Petrus Nauarra ſuprà num. 175. admittit.

Hactenus de eo diximus, quid ſeruandum ſit in concurſu ſeu competentia pro Beneficio, qualem ex Iure naturæ expectare & ſpectare debet collator; nunc quædam ſubijcienda de concurſu Iure Eccleſiaſtico collatoribus præſcripto: quam diſtinctionem eruditè obſeruauit Nauarrus Miſcell. 40. De oratione.

Dico itaque qvinto. Etiam concurſu indicto, abſque formali aut virtuali pacto de promouendo digniſſimo, promouens dignum omiſſo digniore, ad nihil tenetur: eiuſmodi enim concurſus non eſt propriè concertatio propoſito præmio. Attamen non abs re monuit Rebellus, niſi expreſsè contrarium dicatur, concurſum ſemper implicitè cenſeri habere pactum de aſſumendo digniſſimo concurrentium. Si qui autem DD. negent digniori concurrenti, quando præteritur, aliquid deberi ex iuſtitia, vt Sotus lib. 4. quæſt. 6. art. 3. ad 6. & Nauarr. cap. 17. nu. 74. intelligendi erunt, vt verum dicant de concurſu ſine eiuſmodi pacto expreſſo vel tacito.

Concurſu indicto quando collator teneatur dignioribus præteritis.

Dico itaque sexto. In concurſu ſeu oppoſitione, vbi formale aut virtuale pactum intercedit de aſſumendo digniſſimo, quod ſemper intercedere præſumitur, quando publicè indicitur ex Legis, ſtatuti, conſuetudinis, aut fundationis neceſſitate concurſus, conferens digno, tenetur dignioribus qui concurrerunt. Itaque ſiue in ipſo edicto hoc appoſitum ſit, quòd ad plura ſuffragia, vel per Superioris inſtitutionem conferetur digniſſimo concurrenti, ſiue appoſitum non ſit, modò de eo implicitè intellecto conſtet per conſuetudinem, aut ſtatutum aliquod cui ſuffragatores aut collatores ſubiecti ſint, tenebuntur ad reſtitutionem dignioribus prætermiſſis. Pactum autem eiuſmodi virtuale omnino cenſendum eſt ſufficienter contineri in Lege aut ſtatuto, quo collatoribus præcipitur inſtituere concurſum, & conferre digniori: cuiuſmodi Decretum eſt de Paſtorali cura in Concil. Trident. ſeſſ. 24. c. 18. pactum inquam, quo Eccleſia quodammodò promittat illi Beneficium, qui in hoc concurſu digniorem ſe exhibuerit, aut ſanè quòd non aliter Eccleſia vices ſuas his collatoribus hac vice committat aut permittat, niſi ea lege, vt digniſſimo concurrenti prouideant: quod ſufficit, vt ſecùs facta collatio, ſaltem per ſententiam Iudicis, inſtante parte, irritanda ſit, & reſtitutionem collator, imò etiam & promotus vterque etiam ante ſententiam, digniori præterito in conſcientia debeat. Denique collatores in eiuſmodi concurſu, niſi digniori conferant, cenſentur iam meritò eſſe in fraude & dolo, adeoque tenentur defraudato & impedito, non ſecùs ac ille qui fraude aut dolo quempiam à Beneficio conſequendo impedierit, puta mendacijs auertendo collatorem qui ei iam erat inclinatus. Tenentur ergo digniori tamquam cui promiſſum eſt, & quaſi ex contractu.

Tenentur Secundò ex forma mandati, ſicuti teneris pauperi, ſi per te eleëmoſyna ei ſit miſſa, quam defraudaſti.

Tertiò, Tenentur tamquam fraudulenti, impeditores. Vnde patet, maximè idoneum ius Iuſtitiæ commutatiuæ in concurſu, habere ad ipſum Beneficium tamquam legitimum ſibi decretum: & vt non haberet, deberi ei nihilominùs reſtitutionem, quia ſaltem ius habet, ne per eiuſmodi fraudem à Beneficio impediatur: concurſui enim ea ſe lege obtulit, aliàs fortè non concurſurus. Hanc ſententiam multi DD. amplexi ſunt: apertiſſimè eam tenet Lopez priori parte, cap. 127. Salonius quæſt. 63. art. 2. controu. 3. Rebellus lib. 3. quæſt. 5. Confirmatur: Si extra numerum concurrentium Beneficium conferatur, concurrentibus qui digni ſint, debetur reſtitutio, etiamſi collatarius fuerit multò dignior illis, vt fatetur Nauarrus, idque ideò, quia ſtatutum reſtringit ad concurrentes dignos: atqui vt ſuppono, idem ſtatutum reſtringit ad concurrentem digniorem; ergo etiamſi digno cõcurrenti Beneficium conferatur, debebitur nihilominùs reſtitutio digniori concurrenti. Neque enim veriſimilis vlla ratio adferri poteſt, quare iniuria fiat digniſſimo concurrenti, ſi is præferatur qui non concurrit, adeoque quem non vicit, imò fortè nec victurus fuiſſet ſi concurriſſet; non fiat autem iniuria, ſi is ei præferatur quem in certamine illo iam vicit.

Hinc patet, etiamſi dignior in alia Eccleſia minùs dotata videretur futurus vtilior, eſſet tamen ei de Beneficio prouidendum pro quo concurrit, niſi iure ſuo cedere velit, vt in ſpecie iſta notauit Rebellus ſuprà.

Patet denique, in concurſu digniorem præteritum poſſe appellare, & admittendam eſſe eius appellationem ad ſummum Pontificem, aut Metropolitanum, vel ſi primus collator erat Metropolitanus vel exemptus, ad Epiſcopum antiquiorem, vt ex Bulla quadam Pij V. docet Serola verbo Parochia. Verùm vt idem notauit, nõ obſtante

te

Digitized by Google

te appellatione, prouiſio interim executioni mandari debet.

DICO SEPTIMO. Dignus ad Beneficium promotus non tenetur ad vllam reſtitutionem, niſi vi, fraude, aut dolo in competitione extra concurſum impedierit digniorem, aut in formali concurſu prælatus ſit digniori. Priori caſu tenetur ex maleficio de damno probabiliter dato, aut probabili eius ſecundùm apparentem ſpem æſtimatione, vt in ſimilibus ſuprà diximus: poſteriori autem, quia per iniuſtum iudicium ei adiudicatū eſt, quod alteri liquidò debebatur. Vnde & ſurreptitia eius promotio cenſetur per Tridentin. ſuprà ſeſſ. 24. cap. 18. Extra hos caſus non tenetur, quia neque Eccleſiæ neque dignioris, vt ex dictis patet, ſtrictum & commutatiuum Ius læſit.

Dignus cū dignioribus concurrens non peccat.

DICO OCTAVO. Dignus non continuò peccat concurrendo, etiamſi putet alios digniores concurſuros. Si enim probabiliter ſperet, per examen ſe dignum repertum iri, poteſt ſe offerre, quia in primis neſcit, vtrùm collator iuſtè non poſſit alios magis idoneos alijs Beneficijs, in quibus magis erunt neceſſarij, reſeruare, aut propter alias circumſtantias ſine iniuſtitia poſtponere. Ita Caietanus verbo Beneficium. Cōfirmatur, Quia non tenetur quis ſuum ius dubium dimittere indiſcuſſum, L. Illud, ff. De petitione hereditatis. Fieri etiam poteſt, vt caſu aliquo dignior ante collationem è viuis decedat, deſiſtat, aliter impediatur, aut ineptus fiat; poterit ergo interim ius ſuum dignus experiri. Rebellus lib. 3. q. 6. Aliàs, vt habet probabilis opinio, peccatum erit mortale, concurrere cum manifeſtè digniore, animo contra eam proſequendi concurſum vſq; ad finem. Ita Nauarrus Miſcellaneo 40. De oratione.

Excipe tamen caſum, quo dignior non ſeriò putetur concurrere, ſed vt alios deterreat & auertat, item quo dignus ſatis caueret digniori ne propter ſuum concurſum detrimentum patiatur, puta curando ne quod ei ſuffragium propter ſe decedat, publiceque proteſtando, ſi illi ſit prouidendum, ſe nolle haberi ſui rationem.

Dices, Si concurrerit, aliàs ei proderit.

Reſpondeo, Ne quidem eo intuitu licere, vt ibidem Nauarrus: iniquum enim eſt, ex ſola improbitate ſperare emolumentum.

Hæc quidem probabiliter ex ſententia Nauarri dicta ſint: aliorum tamen ſententia admodum probabilis, & in praxi ſecura, admittit, poſſe dignum tuta conſcientia concurrere, etiamſi digniorem occaſione ſui concurſus videat prætereundum; neque teneri hoc agere, ne illo poſtpoſito, ſibi collatores ſuffragentur: denique tuta conſcientia poſſe delatum ſibi Beneficium acceptare. Ita Azorius tom. 2. l. 6. cap. 15. Hæc inquam ſententia tuta eſt, quando dignus probabiliter perſuaſus eſt, quamuis ipſe concurrentem alium putet ſe digniorem, collatorem tamen ſibi conferentem, propter aliquas circumſtantias, quas ipſi examinandas relinquit, poſſe excuſari ab iniuſtitia.

DVBIVM IX.

Vtrùm illegitimus ſit capax Beneficij?

RESPONDEO, Non eſſe, cap. Per venerabilem, Qui filij ſint legitimi, cap. Cùm in cunctis, De electione; cap. Nimis in tua, De filijs Presbyterorum: quæ capp. quamuis loquantur de Beneficijs curatis, arceri tamen illegitimos à quibuſcumq; Beneficijs Eccleſiaſticis, magnum argumentum eſt ex c. Litteras, De filijs Presbyterorum, & ſaltem indirectè arceri, quando prohibentur ordinari Clerici, manifeſtum eſt cap. Vt filij, eodem, vbi alios plures textus citat Gloſſa. Inter curata tamen, aut dignitates, & reliqua, hoc diſcriminis eſt, quòd in illis ſolus Papa, in his etiam Epiſcopus cum illegitimis diſpenſet, ſaltem quando non habent annexum Ordinem maiorem, aut in eo pater illegitimi nomine proprio anteà non miniſtrauit. c. Ad extirpandas, De filijs Presbyterorum. Imò Clemens VII. cap. vnico, eodem, in 7. Decretal per P. Matth. edito, ne quidem per Sedem Apoſtolicam vult in hoc poſteriori caſu diſpenſationem fieri. Tridentinum etiam ſeſſ. 25. cap. 15. ſtatuit, filium illegitimum non poſſe in eadem Eccleſia vbi pater habet aut habuit Beneficium quodcumque, etiam diſſimile, Beneficium obtinere.

Qui poſſint diſpenſare cum illegitimis.

Quæres, Vtrùm illegitimus, qui per diſpenſationem obtinet aliquod Beneficium, poſſit eo dimiſſo aliud ſimile ſine diſpenſatione noua acceptare?

Reſpondeo, Satis probabile videri quòd poſſit, quia diſpenſatio illa non tam reſpicit Beneficium quàm perſonā. Si tamen diſpenſatio præciſè facta eſt ſuper certo Beneficio, videtur indigere noua ad aliud acceptandum, illo neglecto, vt docet Silueſter verbo Beneficium 3. q. 11. Idem tamen Silueſter cum Angelo verbo eodem, nu. 2. quos ſequitur Armilla, putant diſpenſationem ad vnum valere etiam quoad alterum ſimile, ſi prius dimittere coactus ſit ſine ſua culpa.

Quæres iterùm, Vtrùm ſufficienter intelligatur facta diſpenſatio, ſi illegitimo Beneficium conferat is qui poterat ſuper natalibus diſpenſare?

Reſpondeo, Non ſufficienter intelligi. Ita Gloſſa in cap. vnicum, De ætate & qualitate ordinandorum, in 6. ſufficienter tamen intelligetur, ſi expoſitus fuerit defectus natalium, vt docet Gregorius Toloſanus De Beneficijs cap. 35. Extat etiam Deciſio Romana 425. 1. parte, quòd illegitimus, cum quo eſt diſpenſatum vt ſit Clericus, ſine alia diſpenſatione capax ſit penſionis, etiam ex Beneficio quod pater habuerit.

Quæres, Vtrùm rectè excludantur à quibuſdam Beneficijs legitimi, qui non ſunt nobiles natalibus?

Reſpondeo, Rectè id fieri, quia generis ſplendor Eccleſiam illuſtrat, quod probat Sidonius lib. 7. epiſtola 9. exemplo Ioannis Baptiſtæ, cuius nobilitatem celebrauit Lucas cap. 1. ſed cauendum, ne in maiori parte Beneficiorum id fiat, item ne ſolius vel præcipuè ratio habeatur nobilitatis; nam vt dicit Gregorius IX. c. Venerabilis, De Præbendis, *Non generis, ſed virtutum nobilitas, vitæque honeſtas gratum Deo faciunt & idoneum ſeruitorem, qui non multos ſecundùm carnem nobiles ac potentes elegit, ſed ignobiles & pauperes.*

DVBIVM X.

Quomodo Ordo requiratur ad Beneficium?

Non tonſuratus eſt incapax Beneficij.

DICO PRIMO. Iure Canonico incapax eſt Beneficij quod non niſi Clericis dari ſolet, qui clericali nondum eſt inſignitus tonſura; cap. 2. De inſtitutionibus, cap. Cùm adeò, De reſcriptis, & alibi.

At quid ſi quis ab alieno Epiſcopo Clericus ſit ordinatus?

Reſpondeo, Si inuito proprio ordinatus ſit, non poterit Beneficium obtinere. Azorius ſuprà lib.6. cap. 2.

At quæſtio eſt, Vtrùm ei qui cras certò futurus eſt Clericus, hodie liceat conferre Beneficium? & videtur ſimilis ratio de alio ordine aut gradu Scholaſtico, qui fortè in aſſumendo requiritur. Diſputat Azorius lib.8.cap. 2.ſuprà.

Pro affirmatiua parte facit L. Filius familias, ff. De militari teſtamento, vbi mox cingulo militiæ cingendus, habetur pro cincto, & more militum teſtamentum condit etiamſi filius familias ſit. Facit etiam cap. Si pro Clericis, De Præbendis, in 6. vbi Pontifex vult per litteras Apoſtolicas eum promoueri ad Paſtoratum, qui non eſt in Sacris, etiamſi eiuſmodi defectus nulla in litteris facta ſit mentio, modo primo tempore ad Ordines requiſitos promoueatur. Idem dicitur ſimiliter de præſentato ad curam Paſtoralem, eodem libro De inſtitutionibus, cap. Si is ad quem.

Pro oppoſita tamen magnum argumentum eſt, quòd quæ ab initio ſunt irrita, non conualeſcant elapſu temporis; cap. Non firmatur, De Regulis Iuris, in 6. Vnde gratia Apoſtolica pro curato Beneficio facta minori vigintiquinque annis irrita eſt, etiamſi tempore vacationis ſit iuſtæ ætatis, cap. Si eo tempore, De reſcriptis, eod. item cap. Dudum 1. De electione, Pontifex cuidam electo in Præpoſitum, ſi conſtiterit quòd electionis tempore patiebatur vel in Ordinibus, vel in ſcientia, vel in ætate defectum, qui eius ſecundùm Canones impediret promotionem, perpetuum indicit ſilentium. Confirmatur, Quia, vt notat Gloſſa in dictum cap. Dudum, in electione, collatione, in contractibus aut quaſi contractibus, in delictis vel quaſi delictis, imò & in omni negotio ex quo actio oriri poteſt, & in Decretis ſeu Conſtitutionibus initium eſt ſpectandum, niſi propter fauorem aliud contingat, vt in Matrimonio vel libertate. Facit cap. Principatus 1.q.1.ex Leone epiſtola 87.

Reſpondeo ergo, Regulariter verum eſſe, quando Beneficium ex Iure aut conſuetudine debet dari certam qualitatem, Ordinem, gradum, ætatem habenti, non valere collationem, ſi detur eiuſmodi qualitatem non habenti, etiamſi paulò pòſt habiturus ſit. De duobus quæſtio hîc eſſe poteſt. Vno quidem, Non valere collationem, ſi collatarius actu non ſit Clericus, etiamſi paulò pòſt futurus ſit, vt benè reſoluit & oſtendit Azorius ſuprà. Alterum, Etiamſi Subdiaconatus olim fuerit neceſſarius ad ſuſcipiendum Paſtoratum, cap. Præterea, De ætate, &c. nunc tamen per dicta cap. Si pro Clericis, & cap. Si is ad quem, non eſſe Subdiaconatum neceſſarium, ſaltem in duobus caſibus, videlicet quando promouetur nominatus per litteras Apoſtolicas, & quando præſentatur quis ab eo qui habet ius præſentandi.

Dicunt quidam ſimpliciter, Subdiaconatum nunc non eſſe neceſſarium, quos ſequitur Rochus ſuprà, eſtque ſententia admodum probabilis. Sed Gloſſa in dictum cap. Si pro Clericis, id non probat. Sanè generatim Emanuel Sà verbo Beneficium ex Nauarro docet, etiamſi Cappellania inſtituta ſit cum ea lege, vt detur ei qui ſit Sacerdos, poſſe nihilominùs ei dari qui non ſit Sacerdos, modò quamprimùm fiat. Sed verius eſt contrarium, extra diſpoſitionem iſtorum capp. Si pro Clericis, & Si is ad quem, quæ vt ſummum ſolùm obtinebunt vniuerſim de Parochialibus reſpectu Subdiaconatus. Et ita tenent DD. communiter, Rochus De Iure patronatus, verbo Honorificum, num. 21. Panormitanus in cap. Cùm in cunctis, De electione, §. Inferiora, num. 10. & 11. qui rectè monet, cautè diſpiciendum eſſe, ſitne Ordo annexus Beneficio ſecundùm aptitudinem tantùm, ſicuti Paſtoratui annexus eſt Presbyteratus; an verò ſecundùm actum, ſicut per dictum cap. Præterea Subdiaconatus erat annexus Paſtoratui. Vnde conſequens eſt, cùm in ætate ſolùm actus conſideretur, quandocumque ætas requiritur, debere eam adeſſe tempore collationis, vt collatio ſit valida. Ex dictis patet reſponſio ad argumenta in contrarium.

Quædam beneficia altioris Ordinis requirunt.

DICO SECVNDO. Quædam tamen ſunt Beneficia, quæ Iure communi, vel ex ſtatuto vel fundatione non poſſunt conferri ſimplici Clerico, ſed requirunt altiorem aliquem Ordinem. Qui enim obtinet Epiſcopatum, debet actu ſaltè eſſe Subdiaconus, cap. A multis, De ætate, &c. Item debet Epiſcopus conſecrari intra tres menſes, Tridentinum ſeſſ. 23. c. 2. alioqui tenetur ad fructuum perceptorum reſtitutionem; & ſi intra tres alios menſes conſecrationem neglexerit ipſo Iure priuatus exiſtat. Sed vnde computandi ſunt tres primi menſes? an ab electione, an à confirmatione, an denique à die acceptæ poſſeſſionis? Reſpondeo, A die confirmationis. Silueſter verbo Confirmatio 1. nu 3. Non curret tamen hoc tempus Prælato impedito, accuſato, inquiſito, aut denuntiato, etiam culpâ ſuâ. Serola verbo Conſecratio.

Cardinalatus vel Ordinem Epiſcopalem, vel Sacerdotalem, vel Diaconatus habet annexum: neque enim inter Cardinales ſuffragij ius habet, qui ſaltem non ſit Diaconus, vt colligit Azorius ſuprà cap. 8. ex Clementina 2. De ætate, &c.

Parochialem Eccleſiam adeptus, debet intra annum Preſbyter ordinari, cap. Licet Canon, De electione in 6. Currit autem annus à tempore ſibi commiſſi regiminis, id eſt, vt explicatur eodem titulo, cap. Commiſſa, ex quo habuit pacificam poſſeſſionem, vel per eum ſtetit quò minùs haberet.

Excuſatur tamen, præter caſum legitimi impedimenti qui generalis eſt, Primò, Quando parochialis Eccleſia annexa eſt alteri Beneficio non parochiali, tamquam magis principali; ſequitur enim tunc naturam principalis. Rebuffus tit. De non promotis intra annum.

Dico, *alteri non parochiali*, non autem alteri ſimplici; quia quod de Parochis intra annum ordinandis dicitur, non debet extendi ad quoſuis pro-

prouiſos de curato Beneficio, puta ad Abbates, Decanos, Præpoſitos, Priores, Archipreſbyteros, vt obſeruat Azorius ſuprà, quamuis de Prioribus conuentualibus ſimilis ſit Conſtitutio, Clementina Ne in agro, De ſtatu Monachorum, & de Vicarijs perpetuis in parochiali, Clementina vnica, De officio Vicarij.

Dico etiam, ***tanquam magis principali***; quia parochialis vnita alteri, vt æquè vel magis principalis, retinet ſuam naturam.

Secundò excuſatur, Quando nulli ſunt Parochiani, puta propter bellum. Gloſſa in dictum cap. Licet Canon: debet tamen promoueri intra annum ex quo Parochiani redierint. Tertiò, Quando ratione ſtudij habuerit diſpenſationem.

Sed Quæritur, Vtrùm in eo Epiſcopus diſpenſet?

Reſpondeo, Epiſcopum poſſe diſpenſare ad ſeptennium cum ſtudioſo, modò intra annum fuerit promotus ad Subdiaconatum, vt habetur cap. Cùm in eo, De electione, in 6. Idem tradit Azorius lib.6.cap.5.quæſt.10.& Rebuffus 2.parte, tit. De diſpenſatione, De non promouendo. Subdiaconus autem fieri debet, ne poſtquam in ſtudijs Beneficij fructibus gauiſus eſt, tranſeat ad vota ſæcularia. Denique deuoluto ſeptennio currit annus in quo oporteat eum fieri Sacerdotem.

DVBIVM XI.

Quæ ætas requiratur ad Beneficia?

Ætas Epiſcopi. RESPONDEO, In Epiſcopo requiritur ætas trigeſimi anni expleti, cap. Cùm in cunctis, De electione, cap. Epiſcopus diſt.77. ex Concilio Agathenſi. Simile quid apud Iudæos in more erat, vt ante trigeſimum ætatis annum nemo doceret; quare & Ioannes, & ipſe Chriſtus hanc ætatem exſpectarunt. Iuſtinianus quidem Nouella 123. requirit maiorem ætatem, ſcilicet triginta quinque annorum; ſed illud extra vſum eſt. Non ſufficere autem quòd trigeſimum ingreſſus ſit, ſatis colligitur ex dicto cap. Cùm in cunctis.

Requiritur vigeſimus quintus annus inchoatus in omnibus Beneficiarijs habentibus dignitatem cui annexa eſt cura animarũ, dicto cap. Cùm in cunctis. Trident. ſeſſ.24. cap.12. In dignitatibus alijs ſufficit attigiſſe vigeſimum ſecundum annum. Tridentinum ibidem.

Paſtoris. In parochiali Eccleſia requiritur vigeſimus quintus inchoatus dicto cap. Cùm in cunctis, ſicut etiam in Vicaria perpetua parochiali, Clementina vnica, De officio Vicarij. Eadem eſt ratio eius, cui parochialis Eccleſia commendatur. *Vicarij Paſtoris.* cap. Nemo deinceps, De electione, in 6. Adiutorem autem, qui datur Parocho (quia in Iure ætas eius non eſt expreſſa, vt teſtatur Azorius 2. parte, lib.6.cap.5.) fortè ſufficit eſſe Sacerdotem, etiamſi ante ætatem per diſpenſationem eſſet promotus: vbi enim Beneficium certum Ordinem requirit, arcetur ad Ordines promotus ante legitimam ætatem, vt latè probat Gregorius Toloſanus cap.37.& Azorius ſuprà.

Canonici. In Canonicatu Eccleſiæ Cathedralis qui Ordinem habet ſacrum annexum, requiritur talis ætatis, vt Beneficiarius intra annum iſti Ordini initiari valeat: quia autem ſemper requirit ſaltem Subdiaconatum, nouo Iure Tridentini ſeſſ.23. cap.12. patet eius non eſſe capacem in locis vbi Concilium eſt receptum, qui ſaltem vigeſimum primum ætatis annum non inchoauerit. In Canonicatu Eccleſiæ Collegiatæ & minoribus ſimplicibus Beneficijs requiritur decimusquartus annus inchoatus. Trident. ſeſſ.23. cap.6. Excipit Emanuel verbo Beneficium, niſi in fundatione aliter fuerit cautum, citans Congregationem Cardinalium interpretum Concilij, cap 6. ſeſſ.23. Concilij Trident. fundationi enim non derogari Concilij decreto quod quatuordecim annos requirit, declarant Interpretes.

DVBIVM XII.

Quomodo cælibatus requiratur in Beneficiario?

RESPONDEO, Coniugatos non poſſe Eccleſiaſtica Beneficia poſſidere aut retinere *Coniugati excluduntur à Beneficijs.* cap.1. De Clericis coniugatis. Si quæ ſunt antiquiora capp. in contrarium, vt videtur eſſe cap. Si qui verò, diſt.32. & cap. Quia tua 12.quæſt.1. ex D. Gregorio; vel coniugatis non concedunt Beneficium in titulum, ſed prouentus in eleẽmoſynam aut ſtipendium, vel hodie poſteriori Iure correcta ſunt. Per ſponſalia tamen non amittit Clericus Beneficia, vt docet Sanchius De matrimonio lib.7.diſp.42. qui dicit eſſe certum hoc apud omnes, & plurimos citat; eſtque manifeſta ratio, quia nondum tranſijt ad ſtatum Beneficio incompatibilem, ſed ſolùm eſt in via ad illum.

Sed quæſtio eſt, Vtrùm qui ſponſalia contraxit, eo ipſo debeat à Iudice aut Superiore priuari Beneficio?

Reſpondeo, Quoſdam DD. dicere, quòd mereatur priuari, partim quia iam virtute promiſit dimittere & abijcere, partim quia aſpergit aliqua nota ſtatum Eccleſiaſticum, eo repudiato tranſeundo ad vota ſæcularia. Diſplicet tamen iſtud Sanchio, & dicit, nullo textu aut ratione ſatis ſolida niti, & neminem præter Ludouicum Lopez ſe inueniſſe qui id diceret.

Verius nihilominùs videtur, non deeſſe hîc cauſſam ob quam Lege ſtatui poſſit, talem eſſe priuandum: & ſatis rationi conſentaneum eſt vt priuetur, cùm iam animo repudiaſſe, & miniſterium Eccleſiæ deſeruiſſe publico facto manifeſtè declarauerit; pertinet enim ad decorem domus Dei, eiuſmodi miniſtros retroſpicientes exauctorare: antequam tamen Lex feratur, ſeruanda erit ſententia Sanchij.

Quæres, Vtrùm nullo caſu Clericus coniugatus retineat Beneficium?

Peſantius quæſt.62.art.2.diſp.7.docet, Quando id habet conſuetudo legitimè præſcripta, poſſe retinere ſimplex Beneficium ſine ſeruitio, aut poſſe etiam Epiſcopum diſpenſare cum Clerico coniugato non bigamo, in vno caſu, quando ſcilicet officium ſolum pertinet ad minores Ordines. Sed quidquid ſit de priori, poſterius illud non de diſpenſatione ad Beneficium, ſed ſolùm ad officium accipiendum eſſe, patet ex Trident. ſeſſ.23. cap.17.

Certiorem caſum, quo coniugatus cum vnica & virgine poſſit obtinere Beneficium, tradit *Caſus quo coniugatus poteſt obtinere Beneficium.* Rebuffus in Reg. De publicãdis reſignationibus, Gloſſ. 18. numero 43. videlicet, quando vxor ingreditur Religionem, & ipſe vel ſacros Ordines ſuſcipit, vel ſimiliter fit Religioſus: fundatur

Digitized by Google

enim caſus iſte in cap. 1. De Clericis coniugatis. In caſu etiam diſpenſationis Pontificiæ poteſt coniugatus Clericus Beneficium ſimplex retinere & obtinere; per Epiſcopi autem diſpenſationem nullo modo. Argumentum ex cap. Diuerſis, eodem; vbi coniugati etiam illi ſpoliantur Beneficijs, quibus volens & ſciens Epiſcopus prouiderat.

Quæres Secundò, Vtrùm validè contrahens matrimonium, amittat Beneficium ipſo Iure ante Iudicis ſententiam?

Reſpondeo affirmatiuè; vacat enim eo ipſo Beneficium: neque enim eſt pœnalis iſta Conſtitutio, in qua, etiamſi dicat ipſo Iure amitti abſque alia declaratione, nihilominùs opus ſit ſententia Iudicis. Sed contrario facto Iure proprio Beneficiatius cenſetur cedere: cenſetur enim tacita ea conditione Beneficium poſſidere, ne ſtatum incompatibilem, eo retento, aſſumat. Vnde patet, eum manere priuatum Beneficio, etiamſi nondum conſummato matrimonio vxor moriatur; verè enim aſſumpſit ſtatum incompatibilem Beneficio, neque poteſt Beneficium ſemel amiſſum ſine noua collatione redire. Eſtque hæc communis ſentẽtia, quam ſequitur Rebuffus ſup. n. 40. Imò quælibet Iura ad Beneficia, acceſſus, regreſſus, & ſimilia per matrimonium ratum vacant aut potiùs exſpirant ſtatim ipſo Iure. Argumentum ex Clementina Gratiæ, De reſcriptis. Si tamen cum illegitimo diſpẽſatum ſit, vt poſſit habere Beneficium, eiuſmodi diſpenſatio per ſubſequens eius matrimonium non extinguitur, quin ſine alia diſpenſatione iam viduus Beneficium acceptare poſtmodum poſſit. Per diſpenſationem enim non dabatur ius ad Beneficium, ſed ſolùm remouebatur impedimentum quod erat ex natalibus, quia remotio poteſt manere in vigore, extincto omni iure ad Beneficium per contractum matrimonij. Ita Sanches ſuprà.

Quæres Tertiò, Vtrùm per irritum matrimonium verè etiam Clericus amittat ipſo facto ſuum Beneficium?

Per irritum matrimonium non amittitur Beneficium.

Reſpondeo, Quamuis nonnulli aliter ſenſerint, probabilius eſſe, ipſo facto numquam amittere, quomodocumque matrimonium ſit irritum, ſiue quia ipſe eſt in Sacris, ſiue quia cognationis, aut aliud ſimile ſubeſt impedimentum dirimens, ſiue quia ætas iuſta in alterutro vel vtroque deeſt aut conſenſus, aut quia contractus clandeſtinus eſt.

Vnde ſequitur, antequam eo priuetur per ſententiam, poſſe hunc Clericum Beneficium ſuum in alterius fauorem reſignare. Neque refert quòd fortè ipſe Clericus exiſtimauerit matrimonium fore validum, atque adeò ſeriò attentauerit amplecti ſtatum Beneficio incompatibilem, quia reuerà non eſt amplexus ipſo facto. Itaque non incidet pœnam priuationis; ſicuti qui occidit feram exiſtimans eſſe hominem, non fit irregularis. Non habet ergo in ipſo locum ratio, ob quam per matrimonium diximus Clericum amittere Beneficium ipſo facto: ſi enim ipſum factum attentatum ſit irritum, non mirum ſi etiam irrita ſit amiſſio; conditio enim quæ tacitè inerat collationi vt nimirum non ſuſcipiat reipſa ſtatum illum incompatibilem, retento ſimul Beneficio, hîc nondum ceſſat. Confirmatur ex cap. 1. De Cler. coniug. adiuncta Gloſſa verbo Dimittere; vbi cùm propoſitum poſtularet, vt ſi ita eſſet, Clerici in Sacris dicerentur amittere ipſo facto Beneficia coniugium attentando, non hoc dicit, ſed ſolùm dimiſſis vxoribus dicit eos debere pœnitere: Gloſſa autem dicit, priuandos eſſe Beneficijs, niſi cum eis diſpenſetur, quod non niſi poſt longam pœnitentiam, & vitam laudabiliter in continentia tranſactam, fieri debere, dicitur eodem titulo cap. Sanè. Tales ergo Beneficijs ſuis per iudicem priuandi erunt in pœnam delicti, aut propter Eccleſiaſticæ honeſtatis quamdam violationem, cap. Quiſquis, diſt. 83.

DVBIVM XIII.

Quomodo morum probitas requiratur in Beneficiario?

CRIMINOSVS, vt in Iure accipitur, id eſt ob crimina infamis, excommunicatus, irregularis, ſuſpenſus, vel ſimili cenſura innodatus, non eſt ad Beneficia promouendus, ſed potiùs promotus depoſitione dignus. Gloſſa in cap. vnicum, diſt. 25. Nauarrus De oratione, Miſcel. 34. Azorius parte 2. lib. 6. cap. 7. *Criminoſi arcentur à Beneficijs.*

Secundò, Non ſolùm illicita, ſed prorſus inualida eſt criminoſo facta collatio, quando crimen ipſo Iure inducit irregularitatem, vel aliam ſpecialem inhabilitatem ad Beneficia, aut notorium eſt, & depoſitione dignum. Nauarrus ſuprà, & cap. 27. numero 151. Enchiridij.

Tertiò, Etiamſi crimen neque irregularitatem ſecum adducat, neque abſolutè ſit dignum depoſitione; ſi tamen ſit graue, notorium, vel famoſum & incorrectum, vel ita qualificatum infamia iuris, ſcandalo, diutina continuatione, vel alia qualitate, vt propter illud Iudicis arbitrio criminoſus veniret deponendus ſaltem à Beneficio, collatio in ſtatu tali facta, etiam probabiliter eſt ipſo Iure nulla. Argumentum ex cap. Cùm in cunctis, De electione. Ita docet Nauarrus dicto Miſcell. 34. De oratione, ex Panormitano.

Quartò, Hæretici, credentes, receptatores, defenſores, ac fautores eorum, ipſorumque filij vſque ad ſecundam generationem ad nullum beneficium Eccleſiaſticum aut officium publicum admittuntur, & ſi ſecùs factum fuerit, irritum eſt & inane. Ita cap. Quicumque, De hæreticis, in 6. Verùm huc pertinentia nonnulla diximus ſuprà Quæſtione 11. quando De hæreticorum pœna. Inſuper eodem cap. priuatur etiam Beneficijs Eccleſiaſticis qui ea obtinuerint ad preces hæreticorum, aut eorum qui eis fauent ſecundùm modos antè dictos, etiamſi ignorauerint eos eſſe tales: nam ſi ſciuerint, etiam ad alia quæcumque Beneficia redduntur inhabiles. *Item hæretici, eorum fautores, filij, &c.*

Sed dubium eſt, Vtrùm hæc collatio ſit irrita?

Reſpondet Peſantius, non eſſe, quæſt. 62. art. diſp. 7. & ita videtur, quia textus non dicit, collationem fore irritam & inanem, niſi quando hæreticis eorum fautoribus aut filijs facta eſt; in hoc autem caſu, eo omiſſo, aliter diſponit.

Quintò, Beneficia Simoniacè impetrata vacãt, & impetratio per Simoniam obtenta, nulla eſt, nec collatio valet, cap. Cùm deteſtabile, De Simonia, in Extrauagg. communibus. Obſeruat Gregorius Toloſanus De Beneficijs cap. 26. diſtinctionem inter Simoniam realem, conuentionalem, & mentalem: quòd Beneficium ſibi comparans reali Simonia,

monia, inualidè accipiat; conuentionalis autem Simoniacus priuandus ſit, non priuatus; mentalis autem nec priuatus nec priuandus. Eſt etiam differentia inter realem occultum & manifeſtum; quòd occultus coloratum habeat titulum ex communi præſumptione, non autem manifeſtus.

At quid ſi Simonia circa collationem Beneficij inſcio Beneficiario per alios admiſſa ſit, eritne collatio nulla?

Reſpondeo, Omnino fore nullam, niſi acceſſerit diſpenſatio, in Prælaturis quidem, Pontificis; in inferioribus, ſaltem Epiſcopi, cap. pænult. De electione. Simonia tamen non oberit electo, ſi in odium eius ipſo inſcio ſit admiſſa, ad vitiandam electionem, aut ſi admiſſa ſit ipſo ſciente, ſed reclamante, cap. Sicut tuis litteris, De Simonia. Eſt etiam diſcrimen inter Beneficium Simoniacè obtentum, & aliud quod fortè habet Simoniacus ſine tali vitio obtentum: quamuis enim etiam ab iſto ſuſpenſus ſit, & per ſententiam priuandus, etiamſi Simonia fuerit occulta, tamen dimiſſo per Simoniam acquiſito Beneficio, & acta pœnitentia, poterit occultus Simoniacus alia licitè acquiſita retinere, retento autem Simoniacè acquiſito, pœnitentiam agere non poteſt.

Dico, *occultus*; quia manifeſtus ſine diſpenſatione, etiam pœnitens, alia retinere non poteſt, quantumuis legitimè acquiſita. Toloſanus ſuprà.

Sextò, Qui impetrat à Papa Beneficium viuentis, fit ad illud inhabilis etiam poſt mortem poſſeſſoris obtinendum. Ita habet Regula Cancellariæ 21. & Rebuffus.

Hoſtiliter tractantes Cardinalē. Septimò, Priuatur ipſo Iure Beneficijs, qui hoſtiliter tractat Cardinalem Romanæ Eccleſiæ; eaque pœna extenditur ad omnes adiutores, ac etiam filios tam principalium quàm ſociorum, cap. vlt. De pœnis, in 6. Imò extenditur etiam ad nepotes eorum ex filio, ſed non ex filia. Peſantius ſuprà ex eod. cap.

Priuantur etiam Beneficijs quæ obtinent in diœceſi, quicumque Epiſcopum percuſſerint, ceperint, exulare coëgerint, vel ad hæc quouis modo conſenſum vel auxilium præbuerint. Clementina 1. De pœnis.

Homicida. Octauò, Homicida eſt inhabilis ad Beneficium. Cum voluntario Papa, cum caſuali Epiſcopus diſpenſat, ſaltem ad ſimplex accipiendum, aut curatum retinendum. Trid. ſeſſ. 14. cap. 7.

Concubinarij incorrecti. Nonò, Concubinarij incorrecti poſt primam monitionem tertia parte fructuum ſui Beneficij priuantur; poſt ſecundam integris fructibus priuantur, & ſuſpenduntur à Beneficiorum adminiſtratione: poſt tertiam Beneficio priuantur, & inhabiles fiunt ad quæcumque Beneficia. Trident. ſeſſ. vlt cap. 14.

Decimò, Clericus qui auctor fuerit aut conſentiens vſurpationi in alienum vſum bonorum Eccleſiæ, aut aliorum relictorum in pium vſum, priuatur ſuis Beneficijs, & ad quæcumque Beneficia fit inhabilis. Trident. ſeſſ. 22. cap. vlt.

Vndecimò, Qui procurat Clericum capi vt cogatur reſignare Beneficium, ſi eiuſmodi procurans non ſit Prælatus, eo ipſo obtentis Beneficijs priuatur; ſi verò fuerit Prælatus, triennio ſuſpenditur à perceptione fructuum ſuæ Eccleſiæ. Clement. Multorum, De pœnis.

DVBIVM XIV.

Quæ ſcientia neceſſaria ſit idoneo ad Beneficium?

Illitterati nō admittendi. RESPONDEO & DICO PRIMO. Penitus illitteratus non poteſt ad Beneficium promoueri, cap. Illitteratos, diſt. 36. ex Pelagio Papa, cap. vlt. De temporibus ordinationum, in 6.

Sed quæritur Primò, Quis hic cenſeatur penitus illitteratus?

Illitteratus qui dicatur. Duæ ſunt opiniones. Vna dicit, eum eſſe penitus illitteratum, qui neſcit Latinè legere & conſtruere. Indicat Gloſſa in Clement. vnicam, De conceſſione Præbendæ. Huic ſatis affinis eſt alia, quæ vult illitteratum dici, qui neque vſu neque arte callet Grammaticam: hæc tamen præter lectionem & conſtructionem apertiùs etiam altum vſum & intellectum Latinæ linguæ requirit. Alij, ne tamquam penitus illitterato facta collatio ſimplicis Beneficij ſit irrita, ſolùm requirunt, vt poſſit Latinè legere & ſcribere. Ita ſaltem de conſuetudine tenendum putat Nauarrus in cap. Si quando, De reſcriptis, exceptione 13. numero 8. Eſtque hæc ſententia probabilis, & fauet ei Trident. ſeſſ. 23. cap. 4. vbi indicatur, ad primam tonſuram ſufficere peritiam legendi & ſcribendi: Clerici enim cùm iam ſint de ſorte Domini, eo ipſo videntur (niſi ætas fortè aut aliud ſimile obſit) capaces minimorum ſaltem Beneficiorum.

Nihilominùs probabilior videtur opinio, illitteratum prorſus in materia Beneficiali illum dici, qui non nouit aliquo modo idioma quo fit diuinum Officium, adeoque qui nullo modo nouit apud Latinos Latinè, & apud Græcos Græcè. Vnde conſequens eſt, maiorem litteraturam requiri ad Beneficium quàm ad Clericatum. Hanc ſententiam fatetur Nauarrus eſſe conformem Iuri ſcripto.

Quæritur Secundò, Vtrùm qui aliquando fuit litteratus, ſed nunc oblitus eſt, amittat Beneficium? Videtur enim amittere: quia vt ex Innocentio communiter recepto refert Nauarrus in dictum cap. Si quando, De reſcriptis, illitteratus minùs eſt habilis ad Beneficium quàm homicida.

Dicendum tamen eſt, in hoc illitteratum eſſe melioris conditionis; ſi enim aliquando fuerit litteratus, retinet Beneficium, ſicuti furioſus, vt patet cap. vnico, De Clerico ægrotante, in 6.

Quæritur Tertiò, Vtrùm ille qui ſcientiam ad Beneficium idoneam non habet, poſſit promoueri, ſi ſperetur probabiliter eam ſibi comparaturus?

Reſpondeo, Si actu iam litteratus aliquo modo Latinæ linguæ vſum habuerit, valere collationem ſaltem ſimplicis Beneficij cùm diſpenſatione, quę fortè ex conſuetudine competat Epiſcopo: ſi autem nullo modo ſit litteratus, nec actu nec potentia, irrita erit collatio, & illicita diſpenſatio, neque conſuetudine vlla excuſari poterit praxis contraria; quamuis per Pontificis diſpenſationem non negemus fieri poſſe, vt collatio habeatur valida. Si actu omnino ſit illitteratus, id eſt Latinæ linguæ ignarus, ſperetur tamen quòd eam addiſcet, verius nihilominùs exiſtimo collationē eſſe irritam, ſaltem Iure ſcripto; conſuetudine tamen introduci poſſet, vt valida habeatur: qua in facto poſita, locum habebit opinio Nauarri ſupradicta.

Digitized by Google

Quæritur Quartò, Vtrùm ſicuti qui nouit litteras, omnino tamen dicitur illitteratus in ordine ad Beneficium, ſi nullum Latinæ linguæ vſum habeat; ita etiam qui Latinè vtcumque nouit, quoad cetera rudis, debeat cenſeri prorſus illitteratus reſpectu Beneficij curati, aut Epiſcopatus, aut alterius, reſpectu cuius ſcientiam non habet aliquo modo ſufficientem, ita vt collatio ei facta ſit cenſenda inualida, etiamſi ſpes ſit quòd ad ſcientiam aliquo modo ſufficientem ſucceſſu temporis proficiet?

Reſpondeo, Citra Pontificiam diſpenſationem, & remota conſuetudinis præſcriptione, videri inualidam per cap. Cùm in cunctis, De electione; vbi æquiparantur defectus in moribus, ætate, natalibus & ſcientia, & ſinguli ſignificantur ſufficere vt collatio ſit ipſo Iure nulla. Tenet eamdem ſententiam ibi Panormitanus §. vltim. numero 6. quamuis contrarium ſentiat Nauarrus ſuprà except. 16. In foro tamen externo fortè ſic promotus habebit titulum coloratum, & gaudebit Regulâ de triennali poſſeſſore, vt tradidit idem Nauarrus contra Rebuffum.

Non habēs ſcientiam ſufficientem illicitè promouetur.

Dico secundo. Licitè non promouetur ad Beneficium, neque illud tuta conſcientia ſuſcipit extra caſum neceſſitatis, qui non habet ſufficientem ſcientiam ad ea præſtanda quæ ad officium ſpectant; non tamen opus eſt vt habeat eminentem, imò neque vt mediocrem, prout ea diſtinguitur contra ſufficientem & idoneam.

Scientia eminens.

Eminentem dicitur habere, qui per ſe etiam difficiliora circa ſuum ſtatum & officium occurrentia

Mediocris.

expeditè reſoluere poteſt. Mediocrem verò habet, qui frequenter & communiter occurrentia expeditè reſoluit, in difficilioribus autem alios debet

Sufficiens.

conſulere. Sufficientem denique, qui Doctores legendo, aut doctos conſulendo, officio fungi poſſet, quamuis ne quidem in ordinarijs ſatis ſit expeditus ſine præuio ſtudio aut meditatione. Hanc diſtinctionem ex Innocentio in dictum cap. Cùm in cunctis, & communi, tradit Azorius parte 2. lib. 6. cap. 6.

Quæres, Qualis in Epiſcopo debeat eſſe ſcientia?

Scientia in Epiſcopo requiſita.

De hac re multa Canones tradiderunt. Debet in primis habere notitiam veteris & noui Teſtamenti, cùm omni petenti teneatur reddere rationem, cap. Qui Epiſcopus, diſt. 23. cap. Omnes, diſt. 38. Idem tradit Gratianus cap. Qui Eccleſiaſtici, §. Ecce, diſt. 36. Panormitan. in dictum cap. Cùm in cunctis, §. 1. numero 4. Quando tamen in ordinatione ſua Epiſcopus rogatur, vtrùm ſciat vetus & nouum Teſtamentum, poteſt conſuetæ illi interrogationi de more ſatisfacere, affirmatiuè reſpondendo, ſi modò vtrumque Teſtamentum nouerit quoad ea ſine quibus officium ſuum congruè exercere non poſſit. Silueſter verbo Epiſcopus, quæſt. 4. quem ſequitur Emanuel eodem verbo. Secundò, Debet eſſe peritus Canonum; cap. Statuimus, diſt. 61. ex Leone Papa, *Nobis Eccleſia Domini regenda credatur, qui legitimarum inſtitutionum neſcij*, &c. Tertiò, Expediret etiam Legum eſſe peritum & rerum ſæcularium, quia ſacrorum Canonum ſtatuta, Principum Conſtitutionibus adiuuantur, cap. Intelleximus, De noui operis nuntiatione. Quartò, Oportet Epiſcopum noſſe idioma ſuæ diœceſis; quod etiam extenditur ad Preſbyteros parochiales per Regulam 20. Cancellariæ Apoſtolicæ. Quintò, Per nouum Ius Concilij Tridentini ſeſſ. 22. cap. 2. requiritur vt ad Cathedralem Eccleſiam aſſumendus anteà in Vniuerſitate ſtudiorum Magiſter ſiue Doctor aut Licentiatus in ſacra Theologia vel Iure Canonico meritò ſit promotus, aut publico alicuius Academiæ teſtimonio idoneus ad alios docendos oſtendatur: ſi Regularis fuerit, à Superioribus ſuæ Religionis ſimilem fidem habeat.

Sed quæres, Vtrùm infirmet electionem, quòd immeritò fortè ad gradum ſcholaſticum ſit promotus ante ſufficientem eruditionem, aut quòd contra ſtatuta Academiæ eam obtinuerit?

Reſpondet Azorius, neutro caſu in foro externo electionem inualidari; ſed priori teneri electum ſe reddere dignum & idoneum, poſteriori autem conſiderandum eſſe, vtrùm ita fuerit gradus contra ſtatuta ſuſceptus, vt tamen ipſe non fuerit per Leges & ſtatuta Academiæ irritus: ſi enim irritus fuerit, etiam electionem irritam putat futuram; ſi non fuit irritus, etiam electionem arbitratur fore ratam. Ita ſatis probabiliter ille: priori enim caſu præſumitur, poſteriori autem verè ſubeſt ſcientia ſufficiens, vt ſuppono.

DVBIVM XV.

Quomodo defectus corporis impediat obtentionem Beneficij

Corpore notabiliter vitiati excluduntur à Beneficijs.

Corpore notabiliter vitiatis non poſſunt Eccleſiaſtica Beneficia conferri, quia miniſterium exhibere non poſſunt; vnde & ab Ordine arcentur, cap. Qui in aliquo, diſt. 51. cap. 2. De Clerico ægrotante, cap. 1. diſt. 36. Quocircà DD. paſſim eos diſertè à Beneficijs remouent. Conſulendus Lambertinus lib. 2. De Iure patronatus, parte 1. quæſt. 7. art. 10. Rebuffus De diſpenſatione cum corpore vitiatis. Quænam autem corporis deformitas ad irregularitatem iſtam ſufficiat, videre licet Extrau. toto titulo De corpore vitiatis; & apud Angelum, Armillam, aliosque Summiſtas eodem verbo.

Illud generatim hîc Notandum, Quamuis etiam ſine culpa ſua vitiatus repellatur ab Ordine, ordinatus tamen, ſi corpore poſtmodum vitietur citra ſuam culpam, non amouetur à Beneficio, etiamſi à miniſterio prohibeatur, vt diſertè obſeruat Armilla.

DVBIVM XVI.

Quæ intentio requiratur in Beneficium obtinente?

Paſtoratum ſuſcipiens ſine animo Sacerdotij, tenetur reſtituere.

Exstat textus in cap. Commiſſa, De electione, in 6. in hunc ferè modum diſponens: *Si promoueri ad Sacerdotium non intendens, Parochialem receperis Eccleſiam, vt fructus ex ea per annum percipias, ipſam poſtmodum dimiſſurus, niſi voluntate mutata promotus fueris, teneberis ad reſtitutionem fructuum eorumdem cùm eos receperis fraudulenter: illum autem qui eam tibi contulit, cùm te non crederet ad huiuſmodi Ordinem promouendum, præter diuinam quam exinde incurrit offenſam, ad ſeruandam indemnem eamdem Eccleſiam decernimus obligari.* Hîc apertè diſponitur, eum peccare mortaliter, & teneri ad reſtitutionem fructuum, qui ſuſcipiens paſtoralem Eccleſiam ſine

Digitized by Google

ſine animo ſuſcipiendi intra annum Sacerdotij, reipſa Sacerdotium ſtatuto illo tempore neglexerit.

Verùm circa hanc diſpoſitionem particulariùs quædam expendenda. Primum eſt, Quantum huic proſit, quòd poſteà fortè animum mutet, & proponat ſuſcipere Sacerdotium intra annum: Sotus enim lib. 10. quæſt. 5. art. 6. concluſ. 1. exiſtimat, talem non facere fructus ſuos, niſi pro tempore quo habuit propoſitum ſuſcipiendi Sacerdotij.

Sed verior eſt ſententia Gloſſæ & Azorij lib. 6. cap. 9. parte 2. quodammodò tali reuiuiſcere ius ad integros fructus, modò voluntate mutata promotus fuerit; hoc enim ſatis indicat ipſe textus, & ratio ſuffragatur: fraudem enim ſuam purgat ſuſcipiendo Sacerdotium intra tempus conſtitutum, & non cenſetur conditioni pactæ reipſa deeſſe; ea enim potiſſimùm ſpectatur in ipſa actuali promotione.

Secundum, Vtrùm qui animo non ſuſcipiendi Sacerdotium intra annum, Paſtoralem accipit curam, ſed poſtmodum aliquamdiu intendit promoueri, ſi non promoueatur, teneatur etiam illos fructus reſtituere, quos recepit eo tempore quo intendebat promoueri?

Reſpondeo, Teneri; quia in exceptione Pontifici curæ fuit vtrumque coniungere, quando dicit, Niſi voluntate mutata promotus fuerit, vt manifeſtum ſit, non ſufficere voluntatis mutationem ſine effectu.

Tertium, Quid ſi ſuſcipiens intendat promoueri, ſed poſtmodum mutato animo non promoueatur?

Reſpondeo, Facit fructus ſuos pro illo tempore quo intendit. Ita ex Soto Graſſius lib. 2. cap. 57. numero 54. Imò admodum probabile eſt quòd etiam pro reliquo tempore, ſi curauerit fieri Officium, quia Eccleſia Conſtitutionem ſuam reſtringit ad eum, qui ſine intentione promouendi parochialem Eccleſiam ſuſcepit. Ne quis ergo fructus hîc amittat, alterutrum ſufficit, vt vel intendat promoueri quando Beneficium ſuſcipit, vel promoueatur intra annum quando ſuſcipiens non intendit.

Quid ſi dubius fuerit?

Quartum, Quid dicendum de eo, qui dubius num velit promoueri, accepit Eccleſiam parochialem, vtrùm is ſi non promoueatur, etiam teneatur fructus reſtituere?

Debere exiſtimat Sotus & Azorius, negat Nauarrus: ſed Soti opinio textui eſt accommodatior; non enim dicit Pontifex, Si non promoueri intendens, ſed, Si promoueri non intendens: qui autem dubius eſt, non intendit. Fateor Nauarri opinionem veram eſſe, quando ſuſcepit intendens promoueri ad Sacerdotium, niſi fortè interim offerretur alia Præbenda, in qua eiuſmodi promotione non ſit opus: ſufficit enim habeat in eum euentum intentionem ſuſcipiendi Ordinem quem illa Præbenda requirit. Imò teneri poterit cum Nauarro, eum non amittere fructus qui intendit promoueri, niſi fortè frater maior natu moriatur, adeoque pro conſeruatione familiæ oporteat eum manere in ſæculo: ſecùs ſi ſolùm intendat promoueri caſu quo non inuenerit coniugium, ex animi ſententia. Ratio diuerſitatis eſt, quòd hic non intendat promoueri niſi in caſu, quod non eſt ſimpliciter intendere; illi autem intendant promoueri, niſi caſus quidam ingruat, quod eſt promotionem ponere in principali intentione, non-promotionem autem in caſu exceptionis.

Quintum, Vtrùm in propoſito caſu cap. Commiſſa, debeatur reſtitutio ante Iudicis ſententiam? cùm enim Lex ſit pœnalis, videtur non deberi: ex altera parte fruſtranea videtur Lex, niſi debeatur ante ſententiam, cùm ſolus Beneficiarius ſciat qua intentione Beneficium ſuſceperit.

Tenentur ante ſententiā Iudicis.

Sed dicendum eſt ex communi DD. ſententia, Hanc reſtitutionem non deberi ſimpliciter per modum pœnæ, ſed potiùs per modum pactæ conditionis, adeoque deberi ante ſententiam Iudicis. Cenſetur enim Eccleſia ea lege Eccleſiam parochialem conferre, vt Beneficiarius Sacerdos fiat; ſtatim quidem intentione, reipſa autem ſaltem intra annum. Vbi nota, etiamſi Eccleſia non iudicet de internis, poſſe tamen te obligare ad actum internum ex pacto aliquo, vel quaſi contractu & ſubmiſſione.

Sunt qui aliter hîc ſe expediant, & putent ſufficere quòd actus internus intentionis hîc conſideretur vt coniunctus exteriori operi vel omiſſioni, vt præcipi ab Eccleſia poſſit.

Hoc iterùm alij refutant: dicunt enim, non ſufficere vt actus habeat coniunctum externum, ſed tum demum Lege humana poſſe puniri, quando actus ille externus vi ſua ſatis indicat internum; in propoſito autem non ſatis determinatè & propriè indicare: neque enim poſſe ex tali actu exteriori Eccleſiæ conſtare, quòd Beneficiarius non habuerit intentionem Sacerdotij. Volunt ergo, ex Iure naturali eum qui ſuſcipit parochialem Eccleſiam, debere eſſe vel fieri Presbyterum, alioqui tamquam prorſus inidoneo factam collationem non valere, eò quòd niſi Sacerdos officio Parochi fungi poſſit, propter quod datur Beneficium, Eccleſiam autem dare ei inducias vnius anni, declarando & quaſi in hoc determinando Ius naturale; quæ tamen induciæ ipſi non valeant, niſi vel tempore prouiſionis intentionem Sacerdotij habuerit, vt bona fide ſuſcepiſſe videri queat, vel ſaltem reipſa intra conſtitutum tempus Sacerdotium ſuſcipiat. Ita conſiderauit rem iſtam Vaſquius 1. 2. diſp. 160. cap. vlt. refutat autem quod diximus de pacta conditione, duplici de cauſſa: Primò, Quòd diſpoſitio Eccleſiæ in illo cap. locum etiam in illis habeat qui ſuſceperant Eccleſiam parochialem. Secundò, Quod intentio interior non poſſit eſſe conditio in pacto illo cum Eccleſia, quæ tantùm indicat de externis. Hæc ipſe probabiliter quidem, ſed non omnino liquidè. Ad prius enim, quamuis in reipſa non ſit magna differentia, dicemus, Qui parochialem Eccleſiam ante hanc Conſtitutionem ſuſceperit ſine debita intentione ſuſcipiendi Sacerdotij, niſi reipſa promotus fuerit, debuiſſe reſtituere fructus primi anni, non virtute pacti quod præceſſerit, & quod in poſterum virtute huius Canonis tacitè in collatione inuoluitur: ſed quia cùm fraudulentè irrepſerit & fructus perceperit, Eccleſia ſuam indemnitatem æſtimet, incluſis integris fructibus, niſi fortè reipſa promotus fuerit: quod quidem etiam in poſterum in alijs locum habet, ſed ſimul cum virtuali illo quod diximus pacto. Adde quòd non abſimilis difficultas etiam moueri queat in ſententia Vaſquij: niſi enim pœnalis ſit Conſtitutio, non apparet quomodo induciæ

Ccc 4 etiam

Digitized by Google

etiam pro illo tempore irritentur, quo erant validæ, nondum edita hac conſtitutione. Poſterioris verò ſolutionem petere licebit ex illis quæ diximus 1. 2. De Legibus humanis; inde enim patet, ex peculiari quadam ſubmiſſione, aut quaſi contractu fieri poſſe, vt homo homini ſit obnoxius etiam quoad actum merè internum.

Sextum, Quid dicendum, ſi quis Eccleſiam parochialem acceptet, animo quidem Sacerdotium ſuſcipiendi, ſed non miniſtrandi in cura ſuſcepta?

Reſpondeo, Talem non ſolùm grauiter peccare, ſed etiam probabiliter ad fructuum perceptorum teneri reſtitutionem. Prior pars omnino certa eſt. Cùm enim Eccleſia det Beneficium propter Officium, ſi nullo modo in eiuſmodi conditione Paſtorali reſidere intendat, quæ omni Iure reſidentiam perſonalem requirit, videtur Eccleſiam habere ludibrio in re magni momenti. Poſterius videtur probari ex eod. cap. Commiſſa, verbis illis, *Cum eos fraudulenter receperit*; nam etiam in propoſito Beneficiarius nullo modo intendens reſidere, fructus fraudulenter recipit; videtur ergo eadem ratio. Accedit quòd Eccleſia vrgeat promotionem ad Sacerdotium propter miniſterium. Sicut ergo non intendens promoueri, non facit fructus ſuos; ita neque non intendens reſidere. Denique reſtitutio tam promouentis quàm promoti in caſu quem verbis Bonifacij VIII. ex cap. Commiſſa propoſuimus, videtur eſſe quodammodò Iuris naturæ, non tantùm poſitiui: & hoc indicat Pontifex illis verbis, *Decernimus obligari*; ita vt veriſimile ſit, ſaltem poſt diſpoſitionem cap. Licet, eodem, hanc obligationem naturaliter oriri: fraudulentia enim quoad eum qui non promouetur, ex natura rei tunc oritur; quoad illum autem qui miniſtrare non intendit, oritur ex eo quod naturaliter rei ineſt.

Hæc quidem probabiliter ex ſententia quorumdam: probabiliùs tamen dici poteſt, obligationem illam præcisè reſtituendi fructus, oriri demum ſuppoſita diſpoſitione cap. Commiſſa, & teneri illum qui non intendit reſidere quando ſuſcepit Eccleſiam parochialem, non quidem ad fructus reſtituendos, ſed ad Eccleſiæ indemnitatem.

Septimum, Vtrùm hæc doctrina extendenda etiam ſit ad ſuſcipientem Eccleſiam Cathedralem?

Extenditur ad ſuſcipientem Epiſcopatum.

Extendendam eſſe reſpondet Soto: eſtque res clara ſi proportio ſeruetur, eo ſemel poſito, hanc obligationem reſtituendi oriri ex Iure naturali: tamen quia Eccleſia, vt veriſimilius eſt, poſitiua Lege hoc peculiariter diſpoſuit de Parochiali, verius exiſtimo, ad Cathedralem non eſſe extendendum, niſi quoad effectum indemnitatis præſtandæ, cuius obligatio eſt merè Iuris naturæ, vt non maior fuerit obligatio poſt huius cap. diſpoſitionem, quàm antè erat.

Octauum, Vtrùm extendi poſſit ad alia Beneficia non curata, ſeruata proportione: verbi gratia, Vtrùm teneatur reſtituere fructus, qui Beneficium acceptauerit intendens poſt aliquod tempus eo dimiſſo vxorem ducere, eamque cum familia ex fructibus perceptis alere? Item, Vtrùm teneatur, ſi intendat non geſtare habitum Clericalem?

Non tamen ad alia non curata.

Priori caſu videbitur teneri, non autem poſteriori: intendere enim deſertionem Clericatus, & non intendere Ordinem præſcriptum, videntur æquiparari. Qui autem non intendit geſtare habitum, quamuis grauiter peccet, ſi tamen præſtet officium, cùm nec animo quidem ſtatum Clericalem abijciat, videtur ſufficientem retinere titulum, quo fructus faciat ſuos, donec fortè in pœnam neglecti habitus à Iudice ei adimantur.

Verius tamen exiſtimo, neutro caſu teneri ad reſtitutionem ex iuſtitia. Indicat Silueſter verbo Beneficium 3. num. 23.

Sed quæres, Vtrùm ſaltem oriatur reſtitutionis obligatio, quando ſimplex Beneficium certum ex miniſterio in poſſeſſore ſuo requirit Ordinẽ quem Beneficiarius non intendit ſuſcipere?

Reſpondeo, Neque iſtud neceſſariò dici, quia eiuſmodi conditionem Eccleſia non potuit in ſimplicibus, ſicut in parochialibus Beneficijs. Fauet Sotus ſuprà.

DVBIVM XVII.

Sítne licitum habere plura Beneficia?

HABERE plura Beneficia neque bonum eſt per ſe, neque intrinſecè malum, neque omnino res indifferens; ſed propter ordinariè coniunctam deformitatem, habet ſpeciem mali, quam tamen poſitis certis circumſtantijs interdum exuere poterit. Ita D. Thomas Quodlib. 9. art. 15.

Cauſſæ ob quas pluralitas Beneficiorum illicita.

Cauſſæ autem propter quas ordinariè deforme ſit plura habere Beneficia, ferè ad tres reuocantur, quarum Prima ſumitur ex parte Eccleſiæ, Secunda ex parte proximi, Tertia ex parte ipſius Beneficiarij. Prima eſt, Quòd Eccleſia fraudetur numero & ſeruitio miniſtrorum ſibi debito, quando vnus duobus locis prouentus accipit, qui vno tantùm poteſt miniſtrare.

Secunda, Quòd alij idonei vix vnum habere queant, quando potentiores ſibi hanc plura accipiendi licentiam vſurpant; defraudantur etiam fundatores, eoque exemplo alij alienantur à Beneficijs fundandis.

Tertia, Quia plura congerens Beneficia, videtur non habere animum à cupiditate terreni lucri alienum, qualem habet ipſa profeſſio Clericatus: verus enim Clericus non ex Chriſti patrimonio mundanum quæſtum quærit, exiſtimans quæſtum eſſe pietatem, ſed pro Chriſto, in cuius ſortem tranſijt, ſæcularia deſideria abnegat.

Ex his cauſſis, vel earum aliqua contingit, pluralitatem Beneficiorum eſſe contra Ius naturale, ita vt nulla diſpenſatione Superioris poſſit excuſari: nam diſpenſatio non tollit obligationem Iuris naturæ, ſed tantùm poſitiui, vt benè D. Thomas ſuprà: & ipſe Pontifex diſpenſans peccat, ſine cauſſa bona Eccleſiæ alienando; quanto magis ille qui ſine cauſſa eius auctoritate in alienum ea vſum conuertit, quando ſolus occupat ea quæ pluribus oportebat diſtribui, vt rectè notat Silueſter verbo Beneficium 4. q. 2. Ius iſtud naturæ, quamuis in Scriptura ſacra non ita clarè habeatur expreſſum, quædam tamen ex ea in illius probationẽ non incongruè adduci poſſunt, quale in primis illud eſt, quòd Leuita qui capiebat in Ieruſalem, non poterat capere in Bethleem: quo argu-

argumento vſus D. Chryſoſtomus citatus à D. Thoma.

Synodus autem VII. quæ citatur cap. Clericus 21. q. 1. vtitur Domini ſententia, qua neminem dicit poſſe duobus dominis ſeruire, & Apoſtoli monentis, vt vnuſquiſque in vocatione ea qua vocatus fuerit permaneat.

Eódem pertinentia nonnulla ex Iure ciuili & Philoſophorum ſcriptis deſumi poſſunt. L. His quidem, C. Qui militare poſſunt vel non poſſunt, ſub graui pœna ſtatuitur, ne quis in poſterum pluribus mereat cingulis, ſed vna quiſque contentus ſit militia. Philoſophus 2. Politicorum cap. 9. improbat morem Carthaginenſium, qui honorificum ducebant, vnum & eundem plures genere Magiſtratus: improbat inquam, eò quòd vnum ab vno optimè geratur, neque rectè cogatur vnus & idem vt ſimul ſit tibicen & ſutor.

Beneficiorum pluralitas an Iure licita? At quæſtionis alicuius eſt, Vtrùm Iure Canonico ſit in vniuerſum interdicta Beneficiorum pluralitas.

1. Sententia. Eſt enim quorundam opinio, non eſſe vniuerſaliter interdictam, eò quòd cap. De multa, De Præbendis, dici id ſolùm videatur prohibitum de Dignitatibus aut Perſonatibus, & curatis Beneficijs. Imò ſubiungatur, etiam in his per Sedem Apoſtolicam eſſe diſpenſandum circa ſublimes & litteratas perſonas, quæ maioribus ſint Beneficijs honorandæ. Ita ſentit Gloſſa in Extrau. Execrabilis, De Præbendis, verbo Cùm aliàs non liceret.

2. Aliorum fuit opinio, plura quàm duo habere Beneficia qualiacumque, Iure communi eſſe omnino interdictum, non tamen duo ſimplicia quæ reſidentiam non requirunt, modò neutrum per ſe ſolum ad honeſtam & commodam Clerici ſuſtentationem ſufficiat. Indicat hanc ſententiam Gloſſa in cap. Dudum 2. De electione, & in cap. Gratia, De reſcriptis, in 6. vbi & textus fauet: dicit enim Pontifex: *Vtrumque ſi talia ſint Beneficia quæ ſimul nequeant de Iure teneri, habere non potes.* quod non videtur dicturus, niſi aliqua ſint quæ ſimul poſſint de Iure teneri.

3. Tertia opinio fatetur, Iure antiquo non licuiſſe plura habere Beneficia quorum alterum ſufficiat, ſed dicit conſuetudine hoc eſſe abrogatum, adeóque licitum eſſe habere duo ſimplicia, etiamſi alterum ſufficiat. Pro qua opinione citatur Cardinalis in dictum cap. Gratia.

Quarta & verior ſententia, eſſe illicitam. Quarta exiſtimat, numquam Iure communi licuiſſe, neque conſuetudine contra Ius effectum eſſe vt liceat habere duo Beneficia etiam ſimplicia, altero eorum per ſe ſufficiente. Hæc ſententia veriſſima eſt, & patet cap. Sanctorum diſt. 70. vbi Vrbanus II. ita ſtatuit, *Omnino autem in duabus Eccleſijs aliquem titulari non liceat.* Item cap. Clericus, ſuprà citato. Septima Synodus abſolutè prohibet Clericum connumerari in duabus Eccleſijs. Item ex Chalcedonenſi Concilio ſtatuitur eadem quæſt. cap. Clericum. Eódem denique facit cap. Quia in tantum, De Præbendis.

Diſtinctio tamen nonnulla hîc eſt inter Ius vetus & recentius, quòd veteri Iure, ſicuti omne Beneficium reſidentiam requirebat, ita viciſſim omnis Beneficiorum pluralitas fuerit interdicta: recentiori autem Iure, quod ea tempora reſpicit quibus iam conſuetudine introductum fuit, ne in quibuſdam ſimplicibus Beneficijs neceſſaria eſſet perſonalis reſidentia, præſertim etiam fundatione quorumdam tali accedente, qua exprimeretur non eſſe eiuſmodi reſidentiam neceſſariam, effectum eſt, vt rigor antiqui Iuris laxaretur hactenus, vt ſaltem duo talia per ſe, altero non ſufficiente, liceret poſſidere. Verùm quia Iure illo ſic moderato, quorumdam habenæ cupiditati laxabantur, vt contra Ius naturæ duo vel etiam plura Beneficia occuparent, cùm eis vnum ſufficeret, illud iterùm nouo Iure in Concilio Tridentino ſancitum eſt ſeſſ. 24. c. 17. ne cui poſſit ſecundum, etiam ſimplex & liberum à reſidentia, conferri, ſi primum ſufficiebat. Videtur tamen non prohibere, quin liceat primum ei non ſufficiens retinere cum ſecundo ſufficienti; non quòd hoc ſine cauſſa iuſta continuò liceat, ſed quòd Concilium faciliùs ibi iuſtam cauſſam retinendi poſſe ſubeſſe præuidebat, ideoque noluerit vniuerſim hoc, quibuſcumque etiam eminentibus perſonis, vt Decretum ſonat, interdicere.

Pluralitatem ergo Beneficiorum primi Canones plenè excluſerunt, quia ſingula requirebant reſidentiam, & in eo Iuri naturæ non tantùm formaliter, ſed etiam ſecundùm materialem extenſionem adæquatè conforme fuit Ius Canonicum. Poſteriores autem Canones, iam relaxata in quibuſdam reſidentia, formaliter quidem Iuri naturæ conformes fuerunt, ſed non ſatis adæquatè determinarunt, quouſque, eo ſaluo, ſeſe porrigeret licentia huius pluralitatis, ſed hoc vtcumq; præſtitit nouiſſimum Ius Tridentini, niſi quòd conſcientiæ cuiuſque, vt dixi, adhuc illud circa Ius naturale videatur relinquere, vtrùm cùm priùs obtinuerit Beneficium non ſufficiens, poſtmodum obtento ſufficienti cuiuſcumque conditionis, non teneatur relinquere prius inſufficiens. Itaq; ſi prius erat ſufficiens, ſecundum etiam inſufficiens acceptare Concilium non permittit. De quo deciſionem Interpretum Cardinalium refert Serola hoc verbo, quæſt. 7. concluſ. 2.

Verùm ad Decretum Concilij intelligendum duo ſunt explicanda: Vnum, Quænam Beneficia hodie cenſeri debeant requirere perſonalem reſidentiam, de quo dicemus Dub. 19. Alterum, Quodnam hîc debeat cenſeri Beneficium ſufficiens. *Beneficium ſufficiens.* De quo vix certior poteſt ſtatui regula, quàm illud eſſe ſufficiens, quod ſufficit vt honeſtè Clericus ſe & ſuos queat ſuſtentare, prout communiter boni & timorati eiuſdem conditionis alij Clerici ſolent. In particulari tamen quædam DD. annotarunt: nam Gloſſa in cap. Cùm adeò, De reſcriptis, monet, in primis debere ſufficere Clerico & ſuis: Beneficium enim quo etiam ſuos poſſit ſufficienter ſuſtentare, indulgetur Clerico reo homicidij, ſed pœnitenti, cap. Studeat, diſt. 50.

Sed qui ſunt illi ſui? Reſpondeo cum Azorio, eſſe famulos, parentes, fratres, & conſanguineos egentes.

Secundò, Pro ſtatu & conditione Beneficiarij oportere eum ex Beneficij prouentibus poſſe hoſpitalitatem exercere. Vnde cap. De Monachis, etiam Vicario perpetuo in Eccleſia Parochiali coguntur Religioſi, quibus incumbit eius ſuſtentatio, media ſuppeditare, quibus hoſpitalitatem exerceat, & iura Epiſcopalia ſoluat.

Tertiò, Maiorem Beneficij prouentum qui ſibi

Digitized by Google

bi ſufficiat, exigere nobilem & illuſtrem Beneficiarium; nam etiam Regula D. Auguſtini Epiſtola 109. indulget nobilibus & delicatioribus Religioſis, vt lautiùs in Monaſterio habeantur. Fauet ex eodem Auguſtino cap. Non cogantur, diſt. 4. Accedit quod Eccleſiæ vtile ſit, habere illuſtres perſonas.

Quartò, Habendam etiam eſſe rationem doctrinæ, patet cap. De multa, De Præbendis. Item dignitatis, L. 1. §. In honorarijs, ff. De varijs & extraordinarijs cognitionibus.

Quintò, Habenda eſt ratio loci & ſitus Eccleſiæ. Plus enim requiritur in loco celebriori, aut per quem frequentior tranſitus, vt obſeruat Gloſſa in cap. 1. 21. quæſt. 1.

Quamuis autem propter hanc diuerſam conſiderationem verè ſufficientia iſta relinquenda ſit arbitrio prudentis in foro conſcientiæ, & arbitrio Iudicis in foro externo, quod poſt alios voluit Graffius lib. 2. cap. 97. num. 25. & conſuetudo inſpicienda ſit, vt monuit Gloſſa modò citata ex cap. Erit, diſt. 4. conati tamen ſunt quidam particulariùs nonnulla hîc determinare.

Vbi in primis inutile hoc tempore erit, ſi quis certam quantitatem in omnibus determinet, ſicuti quod de valore decem librarum auri monuit Gloſſa, aut quod de quadragintaquinque aureis annuis Schola Pariſienſis ſtatuiſſe fertur ante annos circiter quadringentos, vt refert Azorius; aut de quindecim libris Pariſienſibus vt refert Nauarrus: quod tamen adeò fidem ſuperat, vt Ioannes Maior Theologus Pariſienſis tale quid vmquam ab Academia definitum eſſe, ſe non credere proteſtatus ſit: quamuis olim, quando Clerici honeſto opificio, quod deerat, ad exemplum Apoſtoli ſupplebant, vt patet cap. Clericus, diſt. 91. ex Concilio IV. Carthaginenſi tale quid ſtatui potuiſſet; nunc etiam ſtatui poterit negatiuè declarando, quæ ſumma non ſufficiat vt Beneficium dici queat ſufficiens etiam abſolutè; quomodo quidam apud Serolam dicit, illud eſſe inſufficiens, quod non aſcendit ad ducentos florenos vel ducatos de Camera annuos. Addit idem, Sacram Congregationem declaraſſe, quod habens Canonicatum & duo ſimplicia, quorum omnium ſimul reditus non aſcendant ad centum vigintiquinque ducatos, non prohiberi ea retinere per Concilium Tridentinum. Ad proportionem itaque Geometricam reſpiciendum erit.

Nauarrus Miſcellaneo 62. De oratione, multa præfatus de rei huius perplexitate, tandem hæc tradit, vt Beneficium dicatur ſufficiens alicui Clerico, quantumlibet ſimplici & ſano, requiri, vt valeat ad minus tantum quantum eſt neceſſarium ad mediocriter & modeſtè ſe & vnum miniſtrum, & cocum, & ad conducendam ſibi neceſſariam habitationem. Vt autẽ dicatur ſufficiens nobili etiam inferioris gradus, & Magiſtro Theologiæ, & Doctori Iuris mediocris litteraturæ, oportere vt ſuppeditet duos miniſtros, vnam equitaturam, & cocum, & domum competentem; nobiliori autem litteratura aut natalibus, duos inſuper adijcit miniſtros, & ita in reliquis proportionem ſeruat. Quæ quidem non inutiliter ſpectari poterunt, ſed habita ſemper ratione conſuetudinis & moris patriæ & communis pretij annonæ.

Illud omnino prudenter à Nauarro adiectum, commodiſſimam fore rationem inueniendi ſufficientiam Beneficij, ſi æſtimes quanto redimere velles Clerici tuæ conditionis totam ſuſtentationem, fortè ex teſtamento aut contractu tibi incumbente.

Quæres, Vtrùm ſecundum Beneficium illicitè accipiens, etiam accipiat inualidè?

Reſpondeo, Ferè triplicem Beneficiorum eſſe incompatibilitatem. Vna eſt, quæ ſolùm facit vt illicitè habeantur ſimul. Eo fortè gradu incompatibilia ſunt duo ſimplicia, primum inſufficiens & ſecundum ſufficiens, quando primũ ſine iuſta cauſſa cum ſecundo retinetur. Secunda facit vt poſſit per ſententiam altero priuari Beneficiarius, quamuis non ſit ipſo Iure priuatus. Sic incompatibilia ſunt duo Beneficia libera à reſidẽtia & ſimplicia, quorum vtrumq; per ſe ſufficit. Nauarrus conſilio 10. De Præbendis. Tertia facit vt ipſo iure ſit altero priuatus. Quomodo incõpatibilia ſunt duo Epiſcopatus, etiamſi alter aut vterque datus ſit in commendam, aut alio quouis nomine. c. De multa, De Præbendis, Trid. ſeſſ. 7. c. 2. Imo eoipſo quo quis Epiſcopus eſt electus & confirmatus, & bonorum Eccleſiæ ſuæ adminiſtrationem habuerit, vel decurrerit tempus præfixum ad petendam conſecrationem, vacant eius Beneficia, c. Cùm in cunctis, De electione. Generatim hoc gradu incõpatibilia ſunt omnia curata, Dignitates vel Perſonatus, Extrau. Execrabilis, De Præbendis. Canonicatus & quæcumque Beneficia vniformia in eadem Eccleſia, c. Litteris, De conceſſione Præbendæ. imò fortè omnia, vbi Concilium eſt receptum, quæ neque ex fundatione, neque ex conſuetudine libera ſunt à continua perſonali reſidentia, & quorum priùs ſuſceptum ſufficiebat. Azorius ſuprà c. 13. *Triplex incompatibilitas Beneficiorum.*

Nota ex Rebuffo, titulo De formula diſpenſationis ad duo, &c. verbo Incompatibilia, non tantùm duo curata eſſe inter ſe incompatibilia, ſed mixtim etiam cum alio incompatibili, verbi gratia, curatum cum dignitate ſine cura: & ita de ceteris.

Notandum Secundò, Eum qui ſecundum hoc modo accipit incompatibile Beneficium, non tantùm ipſo Iure amittere prius, ſed etiam in pœnam priuari poſteriori, ſi prius quod iam de Iure amiſit, retinere ipſo facto contenderit. Ita cap. De multa, De Præbendis. *Pœna acceptantis plura Beneficia.*

DVBIVM XVIII.

Quibus ex cauſsis diſpenſatio licita ſit ſuper pluralitate Beneficiorum?

EIVSMODI cauſſas D. Thomas dicto Quodlibeto eſſe cenſet Neceſſitatem Eccleſiæ, vt ſi plures Eccleſiæ huius Beneficiarij ope indigeant, deficientibus alijs æquè idoneis, & ipſe abſens æquè prodeſſe poſſit, ac alius præſens. Bernardus epiſt. 271. in eamdẽ pænè ſententiam ſcribit: *Non licet*, inquit, *cuiquam plures habere Eccleſiaſticas dignitates in pluribus Eccleſiis, niſi diſpẽſatoriè quidem, ob magnam vel Eccleſiæ neceſſitatem, vel perſonarum vtilitatem.* Conforme eſt c. Clericus 21. quæſt. 1. vbi Synodus VII. ſtatuit, in villis quæ foris ſunt, propter inopiam hominum poſſe indulgeri, vt vni duæ committantur Eccleſiæ. Simile quid etiam Philoſophus voluit 2. Politicorum *Neceſſitas Eccleſiæ.*

corum ſuprà citat, vbi in parua ciuitate Magiſtratus plures vni cenſet poſſe committi.

Sublimitas perſonæ.

Cauſſam iuſtam etiam præbet ſublimitas & excellens doctrina perſonæ; cap. De multa, De Præbendis. Cum Cardinalibus & Regum filijs diſpẽſatur dicta Extra. Execrabilis. Niſi tamen eò reſpiciatur, quòd nobiliores poſſint Eccleſiæ vtiliùs præeſſe, non erit hæc cauſſa ſatis legitima, vt rectè docuit Panormitan. in dictum cap. De multa. Rectè etiam cum benè merito de Eccleſia diſpenſatur cap. Tali 1. quæſt. 7. Faciliùs etiam diſpenſatur, vt cum vno quod habetur in titulum, aliud habeatur in commendam, præcipuè temporalem, cap. Qui plures 21. quæſt. 1.

Beneficiorũ tenuitas.

Tenuitas Beneficiorum etiam hîc iuſta eſt cauſſa diſpenſationis, cap. vnico 10. quæſt. 3. vbi Concilium Toletanum ſtatuit, Eccleſiam quæ minus quàm decem mancipia habuerit, alijs Eccleſijs eſſe coniungendam. Verùm ſi Beneficia ſint curata, neceſſitas Eccleſiæ cum tenuitate concurrit: ſi verò ſimplicia ſint quæ reſidentiam non requirant, dubitari queat, vtrùm opus ſit diſpenſatione, quando plura eiuſmodi pro ſufficienti ſuſtentatione eſſent ſimul habenda. Pro parte quæ neget opus eſſe, producit Azorius ſuprà cap. 11. quòd Pius IV. Pius V. Gregorius XIII. & Sixtus V. ſæpè eiuſmodi habenti plura, aliud prætereà contulerint ſine aperta forma diſpenſationis. Tridentinum tamen, vt patet ex dictis, ſolùm videtur permittere ſecundum ei qui habet inſufficiens, ita vt pro tertio diſpenſatione opus ſit, ſi maneas in Iure ſcripto; nam antiquo Iure etiam in ſecundo erat opus diſpenſatione, & quoad illud tantùm à Tridentino relaxatum eſt. Si tamen hîc aliquid valeat conſuetudo, vt omnino valere dicendum eſt, quando Legi naturali non contrauenitur, dici poteſt, etiam citra diſpenſationem, aut ſaltem cum diſpenſatione ſolius Epiſcopi, tertium inſufficiens nunc poſſe conferri.

Vt expẽdat in pios vſus non ſufficit.

Ceterùm non videtur ſufficiens cauſſa diſpenſationis, quòd Beneficiarius ſit erogaturus ſuos fructus in pios vſus, quamuis id ſenſerit Cardinalis in Clement. Gratiæ, De reſcriptis, ne quidem vt plura iam obtenta retinere poſſit; quamuis ſententiam Cardinalis, quoad retentionem obtentorum ante Concilium probauerit Nauarrus c. 25. numero 129 Sed noſtra ſententia communis eſt, vt teſtatur Azorius, & fatetur ipſe Nauarrus in Commentario De pluralitate Beneficiorum: vbi iterùm dicit, ſe non damnare ſententiam Cardinalis, quando euitantur incommoda propter quæ pluralitas Beneficiorum deformis eſt. Ratio tamen pro communi ſententia euidens eſt, Quia bonus vſus fructuum non eſt cauſſa extraordinaria: diſpenſatio autem eſt effectus extraordinarius, qui cauſſam extraordinariam poſtulet. Secùs fortè dici poteſt, ſi propinqui ipſius Clerici pauperes extraordinario ſumptu ſint ab eo iuuandi, Nauarrus Miſcella. 65. De oratione; aut quando non inuenirentur alij, qui in pios vſus ſua ſuperflua eſſent erogaturi. Sed neutro caſu hæc ſola cauſſa in pio vſu eſt: priori enim inſufficientia recurrit; quia, vt ſuprà diximus, oportet Clericus etiam ſuos poſſit ex Beneficio iuuare: poſteriori verò Eccleſiæ neceſſitas, aut defectus perſonarum recurret.

Sed quæres, Quis poſſit diſpenſare ſuper pluralitate Beneficiorum?

Quis poſſit diſpenſare?

Reſpondeo, Saltem regulariter non poſſe Epiſcopum, ſed opus eſſe diſpenſatione Pontificia; quia generatim interdicta eſt per Concilium Oecumenicum, in cuius ſtatutis particulares Epiſcopi non diſpenſant, vt benè Serola verbo Beneficium, quæſt. 7. quamuis cap. Sanctorum, diſt. 70. Epiſcopo aliquam in his olim fecerit diſpenſandi facultatem, quam Innocentius III. dicto cap. De multa, citato, reſtringit, vt locum non habeat in curatis dignitatibus aut Perſonatibus; & Tridentinum generatim Epiſcopis videtur ademiſſe hanc diſpenſandi poteſtatem, etiam in ſimplicibus, quando primum ſufficit. Poteſt tamen Epiſcopus diſpenſare, vt qui habet inſufficiens, aliud habeat diſſimile ſimplex minus Canonicatu, in eadem Eccleſia, vt ſentit Panormitanus in cap. Litteris, De conceſſione Præbendæ.

DVBIVM XIX.

Quomodo Beneficia requirant reſidentiam?

Beneficia paſtoralia requirunt reſidentiā.

Dico primo. Omnes quibus animarum cura commiſſa eſt, tenentur Iure naturali & diuino ad perſonalem reſidentiam. Videtur ſentire Trident. ſeſſ. 23. cap. 1. Sentit Sotus lib. 3. quæſt. 3. art. 1. Caietanus quæſt. 185. art. 3. Nauarrus cap. 25. numero 121. Bartholomæus Caranza integro libro de hoc edito contra Catharinum. Imò ex ipſo nomine *Paſtoris* reſidentia neceſſaria ſatis colligitur, ſicut ex nomine Medici aut Profeſſoris; perſonæ enim induſtria electa eſt, vt non ſufficiat per ſubſtitutum agere. Vnde patet, diſpenſationem hîc non eſſe tutam, niſi fortè in caſu, vbi Ius Canonicum arctiùs requireret reſidentiam quàm naturale: nam diuinum poſitiuum, quod hîc fortè ſubeſſe conſiderari queat, ex præcepto Sacramenta adminiſtrandi præcisè obligat quando Ius naturale. Neque vlla hîc in contrarium valet conſuetudo aut præſcriptio. Reſidentia tamen intelligenda, non in rigore Mathematico, ſed morali modo: vnde benè notat Serola 2. parte, verbo Reſidentia, ſine cauſſa vrgentiori non poſſe præcipi Parochis ſub anathemate, ne ad diem quidem abſint à ſuis Parochijs.

Si Epiſcopus abſit ſine legitima cauſſa extra diœceſim morando ſex continuis menſibus, amittit ipſo Iure quartã partem fructuum: ſi per alios ſex menſes, amittit aliam quartam; ſi vlteriùs, defertur Pontifici per Metropolitanum, aut ſeniorem Suffraganeum reſidentem, ſi ipſe ſit Metropolitanus. Trident. ſeſſ. 6. cap. 1. Si minore tempore quàm ſex menſibus abſit cauſſam non habens legitimam, peccat nihilominùs in Legem naturæ, Dei, & Eccleſiæ, quamuis vigore illius Conſtitutionis non priuetur quarta parte fructuum.

Eſt & alia antiquior in abſentes Epiſcopos Conſtitutio Gregorij I. cauſſa 7. quæſt. 1. cap. Peruenit: qua tandem recluditur in Monaſterium Epiſcopus non reſidens. Pius IV. in 7. Decret. De Clericis non reſidentibus, Epiſcopos reſidentes excuſat, vt ſine manu propria Pontificis ob quodcumque crimen citati, non teneantur perſonaliter in Vrbe comparere. Item à decimis, & alijs oneribus à Sede Apoſtolica impoſitis eos liberat. Et denique ipſis delegat cognitionem & punitionem Clericorum exemptorum in criminalibus, ſine appellatione.

Alij

Alij curam animarum habentes inferiores Beneficiarij, non poſſunt abeſſe vltra duos menſes, etiam cum cauſſa, ſine conſenſu Epiſcopi, qui non conſentit, niſi ex valdè graui cauſſa, & in ſcriptis; alioqui ſimilem incurrunt fructuum ipſo Iure amiſſionem. Trident. dicto cap. 1. ſeſſ. 23.

Canonici etiam Cathedralium & collegiatarum Eccleſiarum abeſſe non poſſunt vltra tres menſes quolibet anno; alioqui primo anno medios fructus, ſecundo integros amittunt: tertio, creſcente contumacia, contra eos tamquam non reſidentes proceditur. Trident. ſeſſ. 24. cap. 12.

Notanda tamen hîc quædam differentia, maximè circa reſidentiam Paſtoralem, inter ea quæ Ordinis ſunt, & quæ iuriſdictionis fori externi: quòd priora Beneficiarius curam habens animarum, per ſe debeat perſonaliter præſtare, & propter illa reſidere; poſteriora autem poſſit per vicarium. Ita tradit Corſetus verbo Reſidere.

Fieri poteſt vt ſimplicia reſidentiam non requirant.

DICO SECVNDO. In ſimplicibus Beneficijs ex fundatione aut conſuetudine fieri poteſt, vt reſidentia perſonalis non requiratur; & in pluribus ita factum eſt: quando autem eſſet dubium, & non reſidenti non ſubueniret bonæ fidei præſcriptio, ſaltem quadraginta annorum, præſumitur Beneficium requirere reſidentiam; quia, vt docet Gloſſa in cap. Si fortè, De electione, in 6. intrinſeca & originalis qualitas præſumitur ineſſe, niſi probetur contrarium. Ex illis quæ reſidentiam non requirunt, ferè ſunt Cappellaniæ: poteſt enim de conſuetudine incumbens eis officium, aut Miſſarum celebratio per ſubſtitutum expleri. Imò ipſe Beneficiarius Ius habet eligendi ſubſtitutum probandum per Ordinarium, & poteſt eiuſmodi Beneficia obtinere non Sacerdos. Fallunt tamen iſta, quando fundatio requireret perſonale officium Beneficiarij. Serola 1. parte, verbo Beneficium, quæſt. 7.

At quid ſi Beneficium non requirat reſidentiam, ſed ſola perceptio fructuum, quo Iure cenſebitur? eritne ijs annumerandum quæ reſidentiæ aſtricta ſunt, an liberis?

Vt quæſtio iſta explicetur, notandū eſt ex Graſſio lib. 2. c. 97. triplicem in Beneficijs eſſe reſidentiam: quædam enim requirunt continuā ſiue præciſam, quod diximus humano modo non nimis amarè, vt Canoniſtę loquuntur, intelligendum eſſe: requirunt inquam hanc reſidentiam ita, vt ſine ea Beneficia non retineantur, ſed Iure veniant priuandi abſentes, quod in curatis eſt manifeſtū. Alia requirunt quidem hanc reſidentiam continuā, ſed non ita, quin ipſa retineri Iure valeant à non reſidētibus, ita tamen vt fructus eis non cedant. Alia denique ſunt quæ tantùm temporalem requirunt reſidentiam. Sola primi generis perfectam de ſe adducunt incompatibilitatem, ideoque reliqua quodammodò cum liberis, quoad hunc effectum, cenſeri poſſunt.

Dico, *perfectam*; quia incompatibilitatem primi aut ſecundi generis facilè etiam in talibus contingit locum habere, quæ tantùm ſecundo aut tertio modo reſidentiam poſtulant.

Quæres, Quænam cauſſæ excuſent à reſidētia?

Cauſſæ excuſantes à reſidentia.

Reſpondeo, Ad tria ferè capita eas reuocari cap. Relatum, De Clericis non reſidentibus, illis verbis: *Niſi fortè de licentia ſuorum Prælatorum, vel ſtudio litterarum, vel pro alijs honeſtis cauſſis contigerit eos abeſſe, licentia danda cauſſam requirit: ſed in data, forum iudiciale iuſtam cauſſam præſumit.* Studij Theologici gratia, ſine licentia Superioris de Iure communi abeſſe poſſunt Beneficiarij ſimplices quinquennio: qui autem docent Theologiam, toto tempore quo docuerint, abſentes, faciunt fructus ſuos, per cap. finale, De Magiſtris. Reſtringitur tamen hæc licentia ad eos, qui reſident in loco vbi ſtudium ſatis floreat, cap. Tuæ fraternitatis, De Clericis non reſidētibus. Pius V. ſtatuit, diſpenſationem ratione ſtudij requirere conſenſum Ordinariorum, Conſtitutione 117. Verùm vbi hæc Conſtitutio non eſt recepta, & extra caſum eius, de Iure communi verius eſt, ſine Epiſcopi licentia poſſe quem abeſſe cauſſa ſtudij: quam dicit eſſe receptiorem, & vſu probatam ſententiam Toloſanus De Beneficijs, cap. 8. Aliter dicendum de Religioſo, aut de eo qui iurauit in Statuta, quæ fortè aliter diſponunt. Iuſtitia huius cauſſæ patet, Quia qui ſtudij cauſſa abeſt, cenſetur abeſſe pro vtilitate Eccleſiæ vniuerſalis, quæ ad ſui regimen maximè indiget litteratis. cap. Cùm ex eo, De electione, in 6. vbi loco quinquennij ſtudij, tempus ſeptennij ſtatuitur. Imò per Concordata Gallicana decennium concedi refert Toloſanus pro Theologiæ gradum Doctoratus aut Licentiæ ſuſcepturis; ſeptennium pro Canoniſtis, Legiſtis, aut Medicis; quinquennium pro Philoſophis.

Excuſantur etiam qui ſunt in ſeruitio Epiſcopi, cap. De cetero, cap. Ad audientiam, De Clericis non reſidentibus: non tamen recipiunt victualia quæ non ſolent abſentibus dari, id eſt diſtributiones, quæ etiam alijs priuilegiatis non ſolent dari abſentibus. Item abſens pro ſeruitio Eccleſiæ pręſens reputatur, etiamſi iuraſſet reſidere. cap. Ex parte, eodem. Item familiares Papæ, cap. Cùm dilectus, eodem. Si tamen Eccleſia patiatur defectum, etiam priuilegiati ad reſidentiam poſſunt cogi, cap. Cùm ſint, eodem.

Morbo impeditus percipit omnia emolumenta cum ſanis, cap. 1. De Clerico ægrotante.

Excuſat denique abſentem quòd eius abſentiæ ſuffragetur Eccleſiæ conſuetudo non damnoſa, cap. Cùm omnes, & ibi Gloſſa verbo Conſuetudinem, Extra. De Conſtitutionibus. Similiter excuſatur qui abeſt propter loci & aëris intemperiem, vel capitales inimicitias, Gloſſa in cap. Finalem, De Clericis non reſidentibus. Item qui peregrinationis gratiâ abeſt cum licentia Prælati, vel pro negotijs ſuis curandis. Toloſanus ſuprà.

CAPVT III.

De Simonia.

DVBIVM I.

Quid ſit Simonia.

D. Thomas quæſt. 100. art. 1.

QVAMVIS & alij in Scriptura commemorentur infecti iſto vitio, vt Giezi 4. Reg. 5. & Balaam Numerorum 22. vt de vtroque obſeruat Hugo Victorinus lib. 2. De Sacramentis, parte 10. cap. 2. à Simone tamen Mago potiùs nomen accepit quàm ab alijs, tum quòd apertiùs is in Scriptura admodum illuſtri noui Teſtamenti huius peccati cum anathemate argua-

Digitized by Google

arguatur, quòd nimirum exiſtimauerit donum Dei pecuniâ poſſideri: tum etiam, quòd præ alijs iſte negotiator ſacrilegus fuerit; ideò enim voluit emere donum Dei, vt venderet, vt dicit Gregorius Homilia 4. in Euang. Auguſtinus in Pſalmum 130. & Tractatu 10. in Ioannem, Cyrillus Catecheſi 16. tum denique, quòd rem ſacratiorem iſte emere & vendere voluerit, ipſum ſcilicet Spiritum ſanctum. Vnde colligimus, non tantùm emptores rei ſpiritualis, ſed etiam venditores rectè dici Simoniacos, vt non ſit opus diſtincta voce iſtos vocare Gieziticos, vt quoſdam alios ſecutus exiſtimat Graffius lib. 2. cap. 96.

Eodem vitio notantur Annas & Caiphas, qui largitionibus impetrarunt à Romanis, vt alternis annis ſummo Sacerdotio fungerentur, vt tradit Maldonatus ad cap. 3. Lucæ.

Sunt qui eiuſdem criminis inſimulant Ephron Hethæum, qui Abrahamo vendidit locum ſepulturæ, Geneſis 23. neque omnino eum excuſat D. Thomas art. 4. ad 3. Videtur tamen poſſe excuſari; quia ager quem vendidit, ex ijs quæ Scriptura narrat non videtur fuiſſe locus ſacer, ne quidem ſecundùm ſuperſtitionem illius Gentis, ſed potiùs videtur emptus fuiſſe, vt ſepulturæ conſecraretur; in quo non eſt magis ſpecies Simoniæ, quàm ſi quis panem & vinum emat, quo in Sacrificio vtatur.

Eſau etiam quibuſdam videtur fuiſſe Simoniacus, quando vendidit primogenita ſua, quibus annexum erat ius Sacerdotale, præſertim quia Apoſtolus ad Heb. 12. vocat eum profanum. His fauet Pererius. Verumtamen non eſt improbabile, Eſau profanum eſſe dictum, non quòd propriè fuerit Simoniacus; fortè enim ius primogenituræ vendere citra Simoniam licuit, etiamſi annexum ei fuerit ius Sacerdotij; ſicut licet vendere hereditatem, cui annexum eſt ius patronatus: ſed profanus dictus eſt, quia, vt Scriptura teſtatur, parui fecit, quòd primogenita ſua vendidiſſet: contemptor ergo fuit ſacrorum, quæ annexa ſciebat primogenituræ, quam pro pulte re viliſſima alienauit.

Iudas Chriſti venditor à quibuſdam etiam Simoniacis annumeratur, & D. Baſilius epiſtola 76. & Cyrillus ſuprà, dicunt Simoniacos Iudam imitari. Quod quamuis rectè dicatur, tamen non abs re monet Valentia, Iudam non fuiſſe Simoniacum, quòd in ea venditione nulla ſit habita ratio ſpiritualitatis perſonæ quæ vendebatur.

Alij Simoniacum fecerunt Regem Ieroboam 3. Reg. 13. Ita Gloſſa in cap. Eos 1. q. 1. & videtur idem ſenſiſſe Taraſius, ex quo deſumptum eſt cap. & Lira in illum locum. Sed prouenit hoc ex malè intellectis illis verbis: *Quicumque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat Sacerdos excelſorum.* Non enim ſignificatur, Ieroboam accepiſſe pecuniam pro conſtituendis Sacerdotibus, ſed potiùs ritu quodam impleſſe manum eorum quos ſacerdotes conſtituebat, vt patet Iudicum 17. *Impleuitque vnius filiorum ſuorum manum, & factus eſt ei ſacerdos.*

Simonia definitio. Definitur autem Simonia, ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. Ita D. Thomas & alij communiter.

Dicitur *ſtudioſa voluntas*, Vt contineatur etiam Simonia mentalis: ſola enim voluntas poteſt hominem facere Simoniacum, cap. Conſulere, De Simonia. Neq; tamen ea ſola continetur, vt viſum fuit quibuſdam Canoniſtis, qui ſpectantes potiùs pœnas fori contentioſi quàm culpam conſcientiæ, addendum putarunt, *cum opere ſubſecuto*; vt potiùs haberent realis Simoniæ definitionem, quàm tantùm mentalis, vt videre licet ex illis quæ tradit Panormitanus ex Hoſtienſi in cap. Nemo, De Simonia. Mentalis enim includitur in conuentionali & reali, ſicut voluntas peccandi includitur in actuali peccato, & formaliter deformitas ſeu malitia in voluntate eſt: actus enim exterior in genere moris dependet ab interiori, vt explicatum eſt in 1.2.

Additur *ſtudioſa*, id eſt, deliberata, inquit Silueſter & alij, vt per ignorantiam admiſſa Simonia excludatur. Victoria Relect. De Simonia, ex Armacano tradit rectè, eam potiùs per voluntatem quàm per actum definiri, quòd Simon Magus voluerit quidem emere donum Dei, ſed reipſa non emerit.

Hinc ſequitur, Si quis promittat dare pretium pro re ſpirituali ſine voluntate dandi, non fore propriè Simoniam, etiamſi virtute huius promiſſi rem ſpiritualem obtinuerit, vt obſeruat Peſantius q. 1. De Simonia, poſt Caietanum Opuſc. De Simonia q. 2. Vnde neque incurret pœnas Simoniæ in foro exteriori; peccabit tamen mortaliter, Primò, Quia participat, & quodammodò efficaciter concurrit cum animo Simoniaco vendentis. Secundò, Quia alios ſcandalizat qui eum habebunt pro Simoniaco. Eſt etiam irreuerentia rei ſpiritualis, vel ſic exteriori ſimulatione irrationabili eam emere. Eſt etiam quædam grauis ſuiipſius diffamatio. Eſt denique mendacium quoddam, dum fingit quod in corde non gerit; imò ex rationibus dictis mendaciũ pernicioſum.

Dicitur *voluntas emendi vel vendendi*, id eſt accipiendi vel dandi non gratis, ſed quaſi pretio temporali interueniente; vbi tam ex parte contractus oneroſi, quàm ex parte eius quod inſtar pretij conſideratur, magna eſt latitudo. Ad Simoniam enim ſufficit quicumque contractus oneroſus, quo detur vel accipiatur tamquam pro pretio, (hoc eſt pro eo quod ſolet pecuniâ æſtimari) res ſpiritualis: imò ſufficit voluntas vel ſic contrahendi, vel ſic dandi aut accipiendi. Itaque comprehenduntur hîc contractus innominati, Do vt des, Do vt facias, & ſimiles: quod mirum videri non debet, quia etiam in Lege ciuili venditio tam latè ſumitur. L. Sicut, §. Venditionis, ff. Quibus modis pignus.

Videndum hîc Primò, Vtrùm ad Simoniæ rationem hîc ſufficiat, non dare gratis, etiamſi remoueatur conſideratio pretij temporalis. *Ad Simoniam requiritur reſpectus ad aliquod temporale.*

Non ſufficere videtur, quia Actor. 8. Simoni Petrus improperat, quòd donum Dei exiſtimauerit pecuniâ poſſideri. Idem videre licet in Balaam & Giezi, & ſi qui alij memorentur in Scripturis Simoniaci. Neq; repugnat illud Matth. 10. *Gratis accepiſtis, gratis date:* tum quia non apertè ibi omnis ſpiritualium inter ſe, permutatio prohibetur, verbi gratia ne paciſci prædicator poſſit de oratione eorum pro ſe quos inſtruit, præcipuè cùm ipſe Dominus non ita tradat ſpiritualia ſua talenta quæ gratis dicuntur accepiſſe, quin ſtipuletur, vt ij ſerui negotientur, vt patet Lucæ 19.

Digitized by Google

tum etiã quia ſatis indicatur verbis ſequentibus, ad eum reſpici modum non gratis dandi, quo pecunia recipiatur: ſubiungit enim Dominus, *Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris.* Adhæc auctoritate Superiorum poteſt fieri permutatio Beneficiorum, & ſine ea poſſunt duo Sacerdotes inter ſe paciſci, vt pro inuicem celebrent: &, quidquid olim quidam dixerint, duo adulti, vt ſe mutuò baptizent. Denique ab vſura ad Simoniam ſolet traduci argumentum: oſtendimus autem ſuo loco, non eſſe vſuram, ſi mutues triticum ea lege vt mutuatarius continuò aliquid aliud tibi remutuet.

Obiect. 1. Ex oppoſita tamen parte producitur cap. Quæſitum, De rerum permutat. vbi ita ſcribit Vrbanus III. *Generaliter teneas, quòd commutationes Præbendarum de Iure fieri non poſſunt, præſertim pactione præmiſſa, quæ circa ſpiritualia vel connexa ſpiritualibus, labem ſemper continet Simoniæ.* Omnis ergo pactio circa ſpiritualia eſt Simoniaca. Similia ſunt cap. Quàm pio 1. q. 2. ex Bonifacio Papa, & alibi ſæpè in Iure Canonico.

2. Secundò, Quomodocumque non gratis dare ſpiritualia, eſt peccatum: inordinatè enim conuertuntur in fauorem priuatum, quæ data ſunt pro vtilitate communi, vt data eſſe hæc ſpiritualia patet 1. Corinth. 12. *Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem.* Et ad Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam Apoſtolos, &c. ad conſummationem Sanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti.* Non apparet autem quale peccatum ſit, niſi fuerit Simonia.

3. Tertiò, D. Thomas hîc ad 5. generatim dicit, in definitione iſta per venditionem & emptionem intelligi omnem contractum nõ gratuitum; & in corpore vnam tradit Simoniæ deformitatem in eo propriè ſitam, quòd dentur ſpiritualia non gratis, ſicuti gratis à Deo accepta ſunt.

4. Denique, Hæc communis videtur ſententia antiquorum Scholaſticorum, adeò vt ex ipſis Pariſienſis quidam Doctor Simoniam definierit, ſpiritualium acceptionem vel collationem non gratuitam. Sequitur eam & accuratè propugnat Franciſcus Victoria, dicta Relect. De Simonia.

Verior nihilominùs eſt ſententia, in Simoniæ ratione eſſentialiter includi reſpectum ad aliquod temporale, quod quodammodò ſit pretium rei ſpiritualis.

Reſp. ad 1. Ad argumenta reſpondeo. Ad Primum, Iure Canonico omnem eiuſmodi pactionem circa ſpiritualia cenſeri Simoniacam, eò quòd præſumatur finiſter oculus ad temporalia, ſicut infrà Dubio 10. declarabitur.

Ad 2. Ad Secundum, Non eſſe neceſſarium, quòd omnis inordinatus affectus circa collationem aut acceptionem ſpiritualium non gratuitam, pertinere dicatur ad propriè dictam Simoniam. Neque enim ſi permutatio fiat Beneficiorum legitima auctoritate Superioris, erit continuò Simoniaca, etiamſi permutantes non ſatis vt par erat ad communem vtilitatem reſpexerint. Si tamen quis velit inchoatiuè aut reductiuè hîc eſſe Simoniam, de eo non contendimus.

Ad 3. Ad Tertium, Sicut emptio & venditio in definitione ex communi ſententia reſtringitur ad eam quæ fit pretio temporali, ita & contractus non gratuitus, quem D. Thomas ſubſtituit loco emptionis & venditionis. Quod ad deformitatem attinet, quam in eo ponit D. Thomas, quòd non detur gratis ſpirituale ſicuti gratis acceptum eſt, fateor illam poſſe ſeorſim conſiderari: ſed in eo ſolo non poteſt deformitas eſſentialis Simoniæ ſaluari, ſed ad generaliorem quamdam auaritiam & cupiditatem pertinebit. Neque omnino ita generalis ea conſideratio fortè in hoc vitio eſt neceſſaria; non enim minùs eſt Simoniacus, qui vendit Beneficium, etiamſi fortè gratis non acceperat, quia emit & ipſe priùs. Denique, *gratis accepiſtis* non eſt idem, quod ſine vlla conuentione accepiſtis; nam & hoc ipſum vt ſine pretio temporali darent in conuentione tunc ponitur; ſed ſignificatur quòd ſecundùm prophetiam Iſaiæ cap. 55. & ipſi ſine auro, argento, aut ære poteſtatem hanc comparaſſent, & ſine eiuſmodi pretio, quæ inde prouentura erant Dei dona viciſſim diſpenſare deberent.

Ad Quartum, Eiuſmodi DD. vel eſſe intelligendos vt Scriptura; vel ſanè eò reſpexiſſe, quòd Canones præſumant pretio fieri temporali, quod cum priuatorum pacto non gratis, præſertim in Beneficijs, fieri contigerit. Ad 4.

Sub nomine ergo emptionis & venditionis pretio temporali, etiam aliæ commutationes & contractus oneroſi ad idem temporale loco pretij reſtricti intelligentur, vt tranſactio, permutatio, renuntiatio, remiſſio, redemptio.

Nomine etiam pretij temporalis intelligetur, quidquid pecuniâ æſtimari ſolet, vt diximus in definitione Vſuræ: Giezi enim non minùs fuit Simoniacus accipiendo veſtes, quàm accipiendo pecuniam.

Poſtulat tamen Simonia, vt verè detur aut accipiatur res temporalis tamquam pretium ſpiritualis, ſiue alia intentio principalior adſit ſiue non. Quare verè eſſet Simoniacus Clericus, qui intenderet diſtributiones accipere tamquam pretium diuini Officij, etiamſi principaliter propter eas non frequentaret Chorum: econtrà Simoniacus non erit, etiamſi principaliter propter diſtributiones veniat, multo minùs ſi ſolùm non erat venturus, niſi diſtributiones fuiſſet accepturus, modò non veniat vt eas accipiat tamquam pretium ſui officij, ſed ſolùm in ſuſtentationem. Ita recentiores, Peſantius dub. 1. De Simonia, Rebellus lib. 8. q. 3. Quamuis priori modo fieri poſſit vt mortaliter peccet mercenario affectu; poſteriori autem venialiter propter tepiditatem: quod conſonum eſt ijs, quæ in ſimili diximus, quando De vſura. In quo exemplo notandum eſt, ad Simoniam mentalem non opus eſſe, vt formaliter intendas emere vel vendere, vel paciſci; ſed ſufficere vt intendas dare vel accipere temporale tamquam pretium ſpiritualis, etiamſi aliter pactum non intendas, quamuis virtute ſatis intendat pactum, qui hoc modo intendit pretium; Confirmatur; Quia etiam ad vſuram mentalem tale quid ſufficit.

Si dicas, differentiam eſſe, quòd vſura eſſentialiter non ſit contractus aut voluntas contrahendi, ſed acceptio ſuperabundantiæ ratione mutui; Simonia autem eſſentialiter ſit contractus vel voluntas contrahendi.

Contrà, Inde ſequetur, Giezi, qui poſt collatam iam miraculo ſanitatem pecuniam accepit, non fuiſſe Simoniacum. Sequetur etiam, contrauenientes verbis illis, *Gratis accepiſtis, gratis date,*

date; non ſatis argui Simoniæ. Emptio ergo & venditio, quæ ſaltem intendatur in Simonia, ſatis hîc ſaluatur: quòd enim hîc ſtudioſa voluntate intenditur, ferè peragitur, ſicut ſolet in emptione eius cuius pretium iam antè definitum eſt: merx enim ibi datur, & accipitur pretium, quaſi actu exercito inito contractu, ſine alia ſtipulatione.

Neque refert, quòd cap. 1. vltima parte Concilij Lateranenſis ſub Alexandro III. ita ſcriptum ſit: *Non tamen Romana Eccleſia dantem vel accipientem delinquere interpretari conſueuit, niſi iſta interuenirent ex pacto*: ſolùm enim dicitur, quando parua ſunt munera, quæ non ſoleant præſumi dari tamquam pretium, non puniri, præſertim in foro exteriori, quempiam tamquam Simoniacũ, propter eiuſmodi data vel accepta, niſi interuenerit ea dandi pactio. Notandũ tamen, c. Etſi, De Simonia, vbi eadem repetuntur, non habere eam clauſulam, *niſi iſta interuenirent ex pacto*.

Quid per ſpirituale intelligatur in definitione.

Quod in definitione dicitur *ſpirituale*, ſuam etiam poſtulat conſiderationem. Act. 8. eiuſmodi ſpirituale eſt in verbis Simonis, poteſtas dandi Spiritum ſanctum; in verbis autem Petri, donum Dei; in exemplo Balaam, Prophetia, ſeu prophetica maledictio; in exemplo Giezi, miraculoſa (quamuis corporalis) ſanitas. Cùm autem ſpirituale à ſpiritu dicatur, videndum, à quo ſpiritu: nam nomen ſpiritus ambiguum eſt ad ſpiritum procellarum ſiue ventum; quam acceptionem, licet propria ſit, huius non eſſe conſiderationis, certum eſt: ad ſpiritum iumentorum & hominum, vt ſit idem ſpiritus quod anima, quomodo Eccle. 3. Act. 7. Iacobi 2. & alibi ſæpè. Aliquando ſpiritus hominis contra animam diſtinguitur, 1. Theſſ. 2. *Integer ſpiritus veſter & anima & corpus.* Aliquando ſpiritus dicitur Angelus, ſiue bonus ſiue malus: aliquando Deus, vt ſit commune nomen toti Trinitati: aliquando tertia in Diuinitate perſona. Quas acceptiones videre licet apud Didymum lib. 3. de Spiritu ſancto.

Potiſſimùm dubitari poteſt, Vtrùm ſpirituale hîc dicatur etiam à ſpiritu creato, an à ſolo increato: & vt particulariùs proponamus, Vtrùm ſcientia acquiſita, quæ eſt bonum quoddam ſpirituale hominis, hîc cenſeri debeat inter ea ſpiritualia, quæ ſine Simonia vendi non poſſunt? D. Thomas in 4. diſt. 25. q. 3. art. 2. q. 2. ad 8. quamuis admittat licere Magiſtris artium vendere labores ſuos quos ſubeunt docendo; negat tamen poſſe vendere ipſam ſcientiam, ſecundùm illud Prouerb. 23. *Veritatem eme, & noli vendere ſcientiam.* Sed rectè monuit Victoria, ex ſententia antiquorum ita quidem tũc docuiſſe D. Thomam, ſed in Summa illud omittendo, tacitè retractaſſe. Et ſanè locus Prouerbiorum parum ad rem facit; quia *emere* poſitum eſt pro acquirere, & *vendere* pro alienare & repellere. Vnde Septuaginta ita habent: *Veritatem acquire, & ne repellas ſapientiam.* Alioqui, vt benè monuit Ianſenius, cùm veritas hîc ferè idem ſit quod ſcientia, ſi ſcientiam, quia ſpiritualis eſt, vendere non liceat, etiam veritatem emere citra Simoniam non licere. Denique etiamſi fortè aliqua deformitas in eo appareat, quòd naturalis ſcientia pecuniâ æſtimetur; non poteſt ea pertinere ad Simoniam, quæ vitium eſt oppoſitum Religioni.

Spirituale igitur hîc dicitur à ſpiritu increato, imò à Spiritu ſancto, qui per modum amoris procedit: eſt enim, vt Petrus indicauit, Dei donum; ab amore autem omne donum. Quocircà res ſpiritualis hîc erit omne donum Spiritus ſancti ſupernaturale, & quidquid per ſe ad illud pertinet, verbi gratia, vt cauſſa vel effectus. Toletus rem ſpiritualem definit, quæ à Deo eſt vt auctore gratiæ, vel ad Deum ordinatur vt gratiæ auctorem. Sunt ergo res ſpirituales, omnes gratiæ, tam gratum facientes, quàm gratis datæ; Sacramenta omnia, Miſſæ ſacrificium, & quæ antecedenter per ſe ad Dei gratiam impetrandam pertinent, vt ſtatus Religioſus, prædicatio Euangelij, denique effectus miraculoſi, qualis erat ſanitas Naaman Syri, & ſimilia. Intellige effectus miraculoſos vt tales; quia licet non potuiſſet vidua pretio inducere Eliſæum citra Simoniam vt per miraculum produceret oleum; potuit tamen oleum iſtud poſteà vendere, non vt miraculi effectum, ſed vt oleum.

Spirituali annexum quid.

Spirituali annexum eſt, quod antecedenter, comitanter, aut conſequenter alicui ſpirituali annectitur. Antecedenter, vt ius patronatus: eſt enim ius eligendi aliquem qui ſpirituale officium in Eccleſia obeat. Comitanter, vt labor concionis & aliorum miniſteriorum Eccleſiaſticorum. Conſequenter, vt Beneficium: eſt enim ius pro officio ſpirituali percipiendi temporalia emolumenta, quod Præbendæ nomine intelligere ſolent; alioqui ius faciendi Officium, & tali loco Deo ſeruiendi, quod Canonicatus nomine intelligitur, non tam videtur pertinere ad annexa, quàm eſſe res ſpiritualis per ſe. Magni autem refert, vtrùm quid ſit annexum rei ſpirituali tamquam principali, an verò ipſum tamquam principale habeat ſibi annexum aliquod ſpirituale; prioris enim generis rem vendere eſt Simoniacum, etiamſi ſpirituale non æſtimetur; poſterioris generis non item, vt latiùs patebit Dub. 9.

An omiſſio actus ſpiritualis ſit materia Simoniæ.

Quæres, Vtrùm ſit Simonia, ſi pecunia detur ne quis ordinetur, aut ne pœnitens abſoluatur, & generatim vt ceſſetur ab actione aliqua ſpirituali? nam cap. Nemo, De Simonia, dicitur eſſe Simoniacum, ſi quis quocumque liuore, dignè pœnitentem à reconciliatione remoueat. Deinde videmus, omiſſiones eiuſmodi ferè reduci ad actiones, vt patet in definitione peccati. Adhæc reijcere pœnitentem à reconciliatione, eſt quaſi exercitium quoddam ſpiritualis poteſtatis. Denique Epiſcopus, qui Clericum Beneficio priuandum, pretio corruptus, non priuat, eſt Simoniacus, vt docet Silueſter hoc verbo, quæſt. 13. n. 10.

Ex altera tamen parte apparet, non eſſe Simoniam: negatio enim rei ſpiritualis aut promiſſio, non eſt ipſa res aut actio ſpiritualis. Deinde ſequeretur, alioqui non licere pretio auertere Preſbyterum excommunicatum ne celebret: item Sacerdotem illum fore Simoniacum, qui omitteret officium ſuum, intentus lucris & negotijs ſæcularibus.

Affirmantem partem ſequitur Panormitanus in dictum cap. Nemo. Negantem Victoria & Aragon hoc articulo, quæ verior eſt, quando pura omiſſio pretio redimitur; ſecùs ſi ex poteſtate ſpirituali omiſſio fiat inſtar cuiuſdam moralis aut interpretatiui actus, qualis eſt omiſſio abſolutionis, de qua agitur in dicto cap. Nemo, Item tole-

rantia eius qui priuari deberet Beneficio, in Superiore, quo caſu locutus eſt Silueſter, præcipuè cùm habeat effectum poſitiuum, nimirum retentionem Beneficij: cenſetur enim eiuſmodi Epiſcopus cooperari per ſpiritualem ſuam poteſtatem, vt talis retineat Beneficium propter pretium temporale quod obtulit. Secùs etiam dicendum eſt, quando non ſpectatur nuda omiſſio, ſed in ipſa aliquid ſpirituale, ob quod ipſa æſtimetur pluris; verbi gratia, ſi des pecuniam concurrenti ad Beneficium ne tecum concurrat, eſt Simonia, quia omiſſio illa concurſus æſtimabilis eſt, eò quòd faciliorem reddat tibi adeptionem Beneficij. Quando omiſſio actus ſpiritualis neutro modo conſideratur, nec vt moralis actus ſpiritualis poteſtatis, nec vt reſpectum habens ad ſpirituale ob quem æſtimetur, non eſt Simoniæ materia: poteſt tamen Iure poſitiuo fieri Simoniaca etiam talis omiſſio, vt benè obſeruat Suarez cap. 22.

Quæres iterùm, Vtrùm idololatræ vendentes ſua Sacerdotia, admittant Simoniam?

Reſpondet Victoria, admittere, eò quòd eorum Sacerdotes veri ſint Sacerdotes, quamuis officio ſuo abutantur. Alij conſiderantes, eiuſmodi Sacerdotia non eſſe rem ſacram, abſolutè negarunt, vt Peſantius. Sanè eſſe Simoniam, ſaltem ex conſcientia erronea, negari non poteſt. Vtrùm autem ſaltem quoad Legem Chriſti non recipiunt, poteſtatem habeant Gentiles, ſibi quaſi ſecundùm Legem naturæ conſtituendi Sacerdotes, videbimus infrà quando De Religione. Illud verum eſt, in Sacerdotio ſtatus puræ naturæ poſſe conſiderari Religionem quamdam & Simoniam alterius ordinis & ſpeciei, quam dicere liceat naturalem.

DVBIVM II.

Quale peccatum ſit Simonia?

Deformitas Simoniæ triplex.

DEFORMITATEM Simoniæ D. Thomas ſtatuit ferè in his tribus: Quòd vilipendatur res ſacra, quando æſtimatur temporali pretio; Quòd vſurpetur quaſi eſſet in dominio venditoris, aut futura in dominio emptoris, cùm ſola diſpenſatio eius homini credita ſit; denique, Quòd contra naturam originis ſuæ gratis à Deo accepta, non detur gratis.

Dubitabis, Quænam ex tribus præcipua ſit & propria maximè huic vitio.

Reſpondeo, Primam videri maximè propriam: eam enim Petrus exprobrauit Simoni, eaque maximè eſt contra Religionem. Secunda autem videtur eſſe potiùs contra iuſtitiam aut fidelitatem; quamuis hactenus etiam ſit contra debitam Deo ex Religione reuerentiam, quia res ſpirituales peculiariter Dei ſunt, quo nolente venduntur. Tertia generalior eſt, vt ſuperiori Dubio oſtendimus.

Quæres, Vtrùm Simonia ſit hæreſis? ita enim Canones & veteres paſſim locuti reperiuntur. Gregorius lib. 4. epiſtola 95. & lib. 7. epiſtola 110. Cuius alia vrgentiſſima verba ſunt in cap. Presbyte. 1. quæſt. 1. *Altare, decimam, & Spiritum ſanctum emere vel vendere Simoniacam hæreſim eſſe, nullus Catholicorum ignorat.* In hunc ferè modum Taraſius cap. Eos qui, & cap. Qui ſtudet, eadem quæſt. Paſchalis Papa cauſſa 1. cap. vlt. q. vlt. dicit, Simoniacos eſſe primos & præcipuos hæreticos. Concilium Turonenſe Secundum cap. 28. *Non ſolùm ſacrilegium, ſed & hæreticum eſt, ſicut in dogmatibus Eccleſiaſticis habetur inſertum, ad ordinandum Clericum per ambitionem ad imaginem Simonis Magi pecuniam offerre Sacerdoti.*

Simonia non eſt hæreſis propriè.

Reſpondeo, Simoniam non eſſe propriè hæreſim: eſt enim ſpecies quædam ſacrilegij, adeoq; vitium non Fidei, ſed Religioni oppoſitum, totumque reſidet in voluntate. Infamiam tamen hæreſeos Simonia ſibi contraxit in primis à patre ſuo Simone, qui non tantùm hæreticus, ſed primus hæreticus fuit, vt dicit Gregorius lib. 7. dicta epiſtola 110. & in hoc ipſo vitio hæreticus: exiſtimabat enim, magicæ artis conſuetudine deprauatus, vt dicitur cap. Petrus, q. citata, licere Spiritum ſanctum vendere & emere, quod indicatur illis verbis, *Quia exiſtimaſti donum Dei pecuniâ poſſideri.* item illis, *Non eſt tibi pars neque ſors in ſermone iſto*, præcipuè ſi legamus cum Ambroſio lib. De pœnitentia, qui citatur dicto cap. Petrus, *Non eſt tibi pars neque ſors in hac Fide.* Secundò dicitur Simonia hæreſis, quia Simon non tantùm in peccato, ſed etiam in errore ſucceſſores habuit, vt patet de quibuſdam in Gallijs tempore Gregorij, ex locis ſuprà citatis. Senſiſſe enim eos, Simoniam eſſe licitam, ex eo apparet, quia publicè illam ſine vllo pudore exercebant, & Gregorius Concilium coëgit contra eos, quo decerneretur Simoniam eſſe illicitam, vt conſtat ex dicta epiſtola 110. Eumdem errorem habuiſſe videntur Græci & Armeni, vt videre licet apud Guidonem & Alphonſum à Caſtro. Eumdem habuit Henricus IV. Imperator, à quo eius in hoc errore ſequaces, Henriciani ſunt appellati, vt poſt alios teſtatur Lorinus in cap. 8. Actor. Tertiò dicuntur Simoniaci hæretici, quia hæretici præſumuntur, quicumque Simoniaci. Cùm enim deprehendantur exteriùs negotiari, vt hæretici ſolent, etiam in ipſis error facilè præſumitur. Rectè enim dicit Hugo Victorinus lib. 2. De Sacramentis, parte 10. c. 2. *Simoniacus & ipſe hæreticus eſt, ſi non fide, tamen opere.* Vnde, vt concludit Gratianus q. ſuprà citata, cap. Per Iſaiam, §. Conſtat, quod per multa capp. iam oſtenderat, rectè Simoniacè ordinati illis æquiparantur, quos hæretici ordinarunt.

Dubitabis Secundò, Vtrùm Simonia ſit grauiſſimum peccatorum? Videtur enim eſſe, quia Lucius Papa cap. Sicut, De Simonia, dicit, *Simoniaca peſtis ſui magnitudine alios morbos vincit.* Item Paſchalis Papa ſuprà, *Omnia crimina ad comparationem Simoniacæ hæreſis, quaſi pro nihilo reputantur.* cap. Tanta, De Simonia, dicitur quiuis peccator potiùs poſſe Miſſam celebrare, quàm Simoniacus. Taraſius etiã dicta q. 1. c. Eos qui, dicit, hæreſim Macedonij, qui Spiritus ſancti negauit diuinitatem, eſſe tolerabiliorem Simoniâ; quia Macedonius Spiritum ſanctum fecit ſeruum Patris & Filij, ſed Simoniacus ſuum ſeruum facit: quiſque enim vendit quia eſt dominus, vel vt dominus ſit, emit. Denique cap. Citò, ibidem, Ambroſius: *Inexpiabilis eſt venditi culpa miniſterij.*

Non eſt maximum peccatum.

Reſpondeo, Quamuis abſolutè Simonia non ſit peccatum grauiſſimum, quia grauiora ſunt peccata contra virtutes Theologicas, præſertim odium

odium Dei; dicitur tamen alios morbos vincere, id eſt peccata contra virtutes morales, quæ circa paſſiones & morbos animi verſantur, quando ſimul hæreſis eſt, vt indicat ad c. illud Sicut, Panormitanus. Ad c. verò Paſchalis Papæ, quod eſt finale, cauſſa 1. q. vlt. dicit Gloſſa, vel hoc exaggeratione quadam dici ad terrorem, vel quòd facillimè in Deum & res Deo dicatas per Simoniam delinquatur: vel denique, quòd nulla ei pœnitentia certa indicta ſit, niſi quòd ad mortem vſque Simoniacus aſperam pœnitentiam agere debeat. Ad cap. Tantâ, dici poteſt, eò reſpici, quòd quilibet peccator iam correctus, faciliùs ad diuina celebranda iudicetur idoneus quàm Simoniacus, qui Sacerdotij Ordinem aut munus celebrandi pretio emit: æquum enim eſt, in eo quemque puniri, in quo peccauit. Indicat inter reliqua Gloſſa ibidem. Ad cap. Eos, dici poteſt, ſpeciem mali maioris hæreſi Macedonianæ ſolùm ibi in vna parte vrgeri.

Poſtremò dicitur culpa Simoniæ inexpiabilis, vel quia Simoniacus pœnitet vſque ad mortem, vel quia auctorem veniæ Spiritum ſanctum alienauit: æquiſſimum enim eſt, vt eo quis careat quod vendidit, dicto cap. Qui ſtudet, ſuprà; ſicut & Giezi ſanitate, Iudas redemptione caruit, & Simon omni parte & ſorte ſpirituali priuatus eſt, & Dominus è templo eiecit vendentes in eo columbas, id eſt Spiritum ſanctum, vt interpretatur Auguſtinus Tract. 10. in Ioannem: vel fortè Ambroſius ita loquitur propter verba Petri, qui hortans Simonem ad pœnitentiam, ſubiungit, *Si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Vbi quamuis non ſignificetur dubitaſſe Petrum, vtrùm etiam verè pœnitens Simon Deo eſſet reconciliandus; difficultatem tamen conciliationis, adeoque veræ pœnitentiæ indicat propter criminis enormitatem.

Obijcies: 1. Reg. 9. ſignificatur, Sanctos veteris Legis prophetiam vendidiſſe, quia Saul non præſumpſit ire ad Samuelem pro vaticinio, ſine ſportula.

Sed rectè ad hoc reſpondet D. Hieronymus in cap. 3. Michææ, vel Samuelem non accepiſſe, qui potiùs legitur Saulem cum puero ſuo pauiſſe; vel ſi accepit, ſtipes illas æſtimandas magis eſſe tabernaculi, quàm munera prophetiæ.

Quæres, Vtrùm ratione paruæ materiæ, poſſit Simonia eſſe venialis.

Non poteſt eſſe venialis ratione paruæ materiæ.

Reſpondeo, Non poſſe. Vel enim eſſet ratione pretij; & hoc non poteſt dici, quia vendere minori pretio, eſt potiùs rem ſpiritualem viliorem facere: vel ratione gradus ſpiritualitatis ipſius rei; neque iſtud dici poteſt, quia nullo gradu tam paruo poteſt res eſſe ſpiritualis, quin eam vendere ſit inſignis Dei contemptus; itaque hac via materia non eſt leuis.

DVBIVM III.

Quotuplex ſit Simonia; &, An aliqua ſit Iuris humani tantùm?

Simoniæ prima diuiſio.

DIVIDITVR Simonia in mentalem, conuentionalem, & realem. Diuiſum eſt peccatum externum Simoniæ; de peccato enim interno huius vitij nihil peculiare eſt notandum, niſi quòd illud hîc non intelligamus per Simoniam mentalem, quamuis aliàs ita intelligi poſſit, & Simonia mentalis hîc dicatur mentalis, quia ſaltem ſecundùm partem formalem ſola mente perficitur, quando nimirum ſine exteriori conuentione, pro ſpirituali quod das, intendis accipere, vel accipis aliquid temporale, tamquam eius pretium; vel pro ſpirituali quod accipis, intendis dare, vel das aliquid temporale. Ideò autem minor in hac diuiſione ratio habetur peccati merè interni, quòd ferè tradatur in ordine ad pœnas fori externi, vbi non iudicantur interna, niſi limites ſuos egrediantur, & exteriùs ſeſe exerant.

Simonia Mentalis.

Mentalis ergo Simonia eſt collatio vel acceptio rei ſpiritualis, cum intentione accipiendi vel dandi pretium temporale, ſine vlla tamen conuentione.

Conuentionalis.

Si conuentio accedat ſine vlla traditione rei ſpiritualis, aut pretij, dicitur conuentionalis.

Realis.

Si conuentioni accedat traditio, dicitur realis.

Mixta.

Si tamen ſola traditio rei ſpiritualis, aut ſola ſit traditio pretij, eſt mixta ex reali & conuentionali. Sed cui membro erit annumeranda, ſi abſque formali pacto reuerà pro temporali pretio detur Beneficium, & reipſa accipiatur pecunia tamquam pretium? Exiſtimo omnino realem eſſe Simoniam, & virtuale pactum hîc ſufficere, quam doctrinam luculentè tradidit Caietanus hoc verbo.

Simonia altera diuiſio.

Diuiditur Secundò Simonia in prohibitā quia Simonia eſt, & in Simoniam quia prohibita eſt, id eſt, in Simoniam Lege naturæ prohibitam, & prohibitam Lege poſitiua. Reperitur hæc diſtinctio in Gloſſa cap. Ex parte, De officio delegati, & ſimilis indicatur ab Vrbano II. cap. Saluator 1. q. 3. & communiter ab omnibus recipitur.

Simonia Iuris naturæ.

Simonia prohibita quia Simonia, eſt illa quæ Iuris diuini eſt, Iuris inquam diuini & naturalis, & intrinſecè mala propter deformitates ſuprà explicatas; nulla enim eſt Simonia prohibita Iure diuino merè poſitiuo, quod ex D. Thoma Franciſcus Victoria & Suarez probant, eò quòd in Lege noua, quæ à Iacobo dicitur lex libertatis, nulla ſint præcepta negatiua, præter ea quæ ſunt Iuris naturæ, & nulla affirmatiua Iuris merè poſitiui, niſi circa Sacramenta & Fidem.

Sed quæres, Quomodo Simonia eſt intrinſecè mala, cùm Deus poſſit homini dare tale dominium rei ſpiritualis, vt etiam licitè eam venderet?

Reſpondeo; Sufficit Deum cū illa libertate non dediſſe, quamuis nec dare conuenienter poſſit: creaturæ enim expedit reſtringi maiori illa depēdentia, vt vel ſic memor ſit cuius hoc donum ſit.

Dices, Si nulla ſit Simonia Iuris poſitiui diuini, quomodo illa verba, *Gratis accepiſtis, gratis date*, ad vetandam Simoniam pertinent? neque enim contra Ius naturæ eſt, rem gratis acceptam, non gratis dare, alioqui peccaret qui vires corporis gratis à Deo acceptas, pretio alicui locaret.

Reſpondeo, Verba Chriſti nihil dicere, quin ſit Iuris naturæ: eſt enim naturâ ſuâ malum prædicare, & miracula in confirmationem prædicationis facta, ad mundanum quæſtum detorquere, quæ magna eſſet deformitas; vnde etiam vilipendium ſequeretur diuini miniſterij.

An detur Simonia Iuris Eccleſiaſtici.

Maior eſt difficultas, Sitne aliqua Simonia prohibita ſolo Iure Eccleſiaſtico, adeoque Simonia tantùm ideò, quia tali Iure prohibita? Videtur enim nulla talis eſſe. Nam quod ideò dumtaxat malum eſt, quia poſitiua Lege prohibitum,

Digitized by Google

bitum, in ſpecie tantùm generali inobedientiæ eſt, non in alia vitij ſpecie. Secundò, Simonia eſt venditio vel emptio rei ſpiritualis; ſequitur ergo naturam rei, non autem Legem poſitiuam, quæ rerum naturas non mutat: & vt mutaret, nihilominùs locum haberet Lex diuina. Vel enim Lex Eccleſiæ facit ex re non ſpirituali ſpiritualem, atque ita eam vendere eſt contra Ius naturæ: vel non facit, atque ita eam vendere, non eſt vendere rem ſpiritualem, adeoque nec Simonia.

Propter hæc argumenta ita tenet Durandus in 4. diſt. 25. q. vlt. §. Vnde multum; cui multùm fauet. Palude ibid. quæſt. 4. Ex recentioribus Durandum ſequitur Peſantius diſp. 1. De Simonia, ſed non ſatis bona fide pro ſe citat Gerſonem & Sotum: nam Sotus lib. 9. quæſt. 5. art. 2. apertè tenet contrarium; Gerſon autem Tract. De Simonia ſuppoſitione 5. quamuis non apertè contrarium ſentiat, vtitur tamen noſtra, & vt vocat, Iuriſtarum opinione tamquam communi. Exiſtimat autem Durandus cum ſuis, in illis quæ tantùm dicuntur Simoniaca quia per Eccleſiam prohibita, non eſſe veram Simoniam, ſed ſolùm talem præſumi, & vt talem puniri in foro exteriori.

Negat Durandus.

Sententia affirmatiua verior.

Nihilominùs ſtandum eſt pro communi opinione. Ita enim præter Gloſſam citatam tenet Victoria dicta Relectione, n. 16. Lælius 2. parte, cap. 94. n. 3. qui teſtatur eſſe communem Canoniſtarum & Theologorum.

Vt autem intelligamus, quænam ſint iſta Simoniaca Iure tantùm Canonico, obſeruandum eſt, ea quæ Lege tantùm Eccleſiaſtica ſunt ſpiritualia, ferè eſſe duplicis generis. Sunt enim quædam quæ Eccleſia dicitur facere ſpiritualia, quia ea conſecrat, qualia ſunt Sacramentalia, aqua benedicta, veſtes ſacræ, & ſimilia; vel quia ſpiritualibus ea annectit, quomodo ius percipiendi certos fructus fit ſpirituale, quando illud dependere vult Eccleſia à iure & officio miniſterij diuini in tali loco, & ſpirituali titulo Beneficij: & hæc verè ſunt inuendibilia, ita vt ea vendere, ſit contra Ius naturale, niſi fortè annexio reſcindatur, aut temporale præponderans ſolùm vendatur, vt fit in Calice conſecrato; tunc enim venditio licita eſt, vtpote quæ rem ſpiritualem non attingat.

Alia facit Eccleſia ſpiritualia, quia cùm reuerà neque in ſe ſint ſpiritualia, neque ita ſpiritualibus annexa quin vendi poſſint, facit tamen vt debeat haberi ratio remotioris alicuius coniunctionis, quam habent cum ſpiritualibus, adeoque vendi non poſſint, quin ſimul illud ſpirituale vẽdatur, quod remotius reſpiciunt: talia ſunt quæ ex ſententia Concilij Chalcedonenſis ſtatuit Vrbanus II. cap. Saluator 1. q. 3. verbi gratia, Officium Eccleſiaſtici Oeconomi vel Aduocati. In his eſt locus Simoniæ merè Iuris poſitiui & Eccleſiaſtici: venalitas enim intuitu ſpiritualis in eis interdicta eſt ſolo Iure Canonico, indeque venditio eorum trahitur ad ſpeciem veræ Simoniæ, ſicuti ieiunij Eccleſiaſtici violatio trahitur ad veram ſpeciem intemperantiæ.

Præter iſta eſt permutatio rerum ſpiritualium quæ temporalia habent annexa, puta Beneficiorum. In hac etiam videtur eſſe Simonia Iure poſitiuo tantùm prohibita per cap. Quæſitum, & cap. Cùm olim, De rerum permutatione, quæ videtur explicari poſſe hoc modo, vt pactio illa permutationis, cenſeatur iudicio Eccleſiæ vtrimque fieri intuitu temporalis emolumenti, quando fit ſine auctoritate Superioris, cuius eſt iudicare de vtilitate ſpirituali communitatis. Sicuti enim Eccleſia poſſet prohibere venditionem Calicis conſecrati propter reuerentiam conſecrationis, quæ videtur ſimul vendi, ita poteſt prohibere priuatam permutationem Beneficiorum, conſiderando in Beneficio quod dimittitur, id quod ſpirituale eſt, & in illo quod accipitur, quod temporale eſt, quaſi ſpirituale alienetur pro temporali: quæ conſideratio cùm in priuatorum permutatione facta, ſine Superioris auctoritate procliuis ſit, rectè pro periculo talis incommodi vitando, generatim ab Eccleſia interdicitur: quod periculum quando modo ab Eccleſia præſcripto non vitant particulares, pereunt in illo, & verè labem, non tantùm inobedientiæ, ſed etiam irreuerentiæ erga rem ſpiritualem, adeoque veræ Simoniæ contrahunt. Poſſet & alia Simoniæ ratio hic conſiderari, quæ tamen pertineat non ad primam, ſed ad ſecundam Simoniæ deformitatem, quòd nimirum Beneficiarius ſibi plus dominij vſurpet in re quæ peculiariter Dei eſt, quãdo Beneficium præſumit propria auctoritate in alium transferre; quæ vſurpatio irreligioſa eſt, etiamſi non Simonia, ſaltem Simoniaca: quid enim ſupereſt, niſi vt pro libito etiam vendat, qui de re tamquam ſua putat ſe poſſe diſponere? Confirmari poteſt hæc ſententia ex Concilio Trid. ſeſſ. 24. cap. 18. De reformat. vbi de examinatoribus ad Parochiales Eccleſias dicit: *Caueant ne quidquam prorſus occaſione huius examinis nec antè nec poſt accipiant; alioqui Simoniæ vitium tam ipſi quam alij dantes incurrant.* Non dicit pœnam, ſed vitium.

Supereſt reſpondeamus ad argumenta Durandi. Ad prius reſpondeo, Legem humanam poſſe actionem indifferentem transferre ad ſpeciem alicuius vitij particularis, non tantùm ad ſimplicem inobedientiam, vt patet in lege ieiunij, quæ comeſtionem transfert ad legem intemperantiæ. Item in impedimento tertij & quarti gradus conſanguinitatis, vbi Lex Eccleſiæ ex fornicatione facit inceſtum. Neque in hoc differt Lex humana ab diuina poſitiua, quæ fecit hanc translationem, vt patet in prima prohibitione: Adam enim verè intemperans fuit, comedendo de arbore ſcientiæ boni & mali, non tantùm inobediens, vt paſſim veteres dicunt. Et rectè Victoria dicit, generalem hanc in moribus eſſe philoſophiam. Sicuti ergo non abſtinere à cibo Lege poſitiua vetito, intemperantia eſt, quia Lex poſuit circumſtantiam propter quam non niſi intemperanter cibus ille ſumi poſſit (intemperantia enim eſt, comedere eum circumſtantijs quibus non oportet:) ita & Simonia erit, non abſtinere à venditione vel alienatione rei ſpiritualis, prohibita per Legem poſitiuam.

Reſp. ad primum argumentum Durandi.

Dicit Peſantius eſſe diſparitatem, quòd intemperantia verſetur in cibo, Simonia autem non verſetur in temporali, ſed in ſpirituali vendendo; atque ita etiamſi intemperantia ſit, in Quadrageſima veſci carnibus, non fore tamen verè Simoniam, vendere officium Eccleſiaſtici Oeconomi.

Sed reſpondetur, Eſſe hîc paritatem: ſi enim intemperantia ſit, indulgere appetentiæ cibi contra

tra præceptum Eccleſiæ; etiam erit irreligioſa, adeoque Simoniaca venditio, ſi quis illud officium Oeconomi vendat contra præceptum Eccleſiæ, quo Religioni generatim ita cauit. Sicut enim comeſtio in genere materia eſt, in qua poſſit eſſe abuſus intemperantiæ; ita venditio rei temporalis coniunctionem aliquam habentis cum ſpirituali, materia eſt in qua poſſit eſſe abuſus Simoniæ.

Quæres, Vtrùm quando Lex humana trahit actum quem prohibet, ad ſpeciem vitij particularis, præterquam inobedientiæ, debeat actus contrarius eſſe ſecundùm inclinationem contrariæ virtutis, etiam præueniendo Legem poſitiuam, quamuis non ſit præceptus?

Reſpondeo; Cùm Lex humana debeat eſſe rationabilis, non poſſunt ea præcipi ita indifferentia, quin vel ſint ſecundùm inclinationem virtutis, vel ſaltem ex fine honeſto præcipiantur. Quando priori modo præcipiuntur, fiunt de præcepto virtutis illius particularis, cuius erant tantùm materia, & ad cuius honeſtatem & inclinationem pertinebant. Poſteriori autem modo præcipi poſſunt indifferentia, quæ ſolùm pertineant ad obedientiam.

Ad Poſterius reſpondeo, Patet ex dictis, quomodo affectus inordinatus circa venditionem rei ſpiritualis hîc concurrat, dependenter à Lege poſitiua eiuſmodi alienationem prohibente.

Dices, Ergo agros Eccleſiæ alienare etiam erit Simoniacum, nam etiam illud Eccleſia prohibuit.

Reſpondeo, Non ſequi; quia hæc alienatio non eſt prohibita vt Religioni, ſed ſolùm vt Eccleſiaſticæ indemnitati caueatur.

Ceterùm inter Simoniam Iuris merè poſitiui & naturalis hoc eſt diſcriminis, quòd Simonia Iuris naturæ committi etiam potuerit tempore Legis naturæ & ſcriptæ: Simonia autem Iuris merè poſitiui tunc admitti non potuerit, eò quòd nulla talis Lex eſſet, ſicuti nunc eſt in Eccleſia, inducens eiuſmodi Simoniam.

Quæres, An ſit aliqua Simonia mentalis Iuris humani tantùm?

Reſpondeo, Sicuti velle in Quadrageſima comedere carnes, eſt mentalis intemperantia; ita velle permutare Beneficia propria auctoritate, eſt Simonia mentalis: Eccleſia enim prohibendo actum externum, mutat obiectum interni quoad morem.

Quæres, Vtrùm donationes merè gratuitæ pertinere poſſint ad Simoniam Iuris humani?

Quænam donationes gratuitæ pertineant ad Simoniam.

Reſpondeo, Donationes gratuitæ quædam ſunt licitæ, etiamſi ſint rei temporalis, acceptæ intuitu rei ſpiritualis, qualis eſt Iure antiquo donatio gratuita, conſequens poſt plenam rei ſpiritualis adeptionem omnino ſponte ſine præuia vlla petitione facta; cap. Quàm pio, & cap. Sicut Epiſcopum 1. q. 2. Aliæ quidem ſunt illicitæ, non tamen Simoniacæ vllo Iure: tales ſunt donationes acceptatæ quæ viſitanti Epiſcopo fiunt vltra debitas procurationes, de quibus cap. 1. De cenſibus, in 6. Aliæ deniq; ſunt donationes gratuitæ prohibitæ, quæ Iure Eccleſiaſtico ſunt Simoniacæ, quando nimirum prohibentur admitti eiuſmodi donationes intuitu Religionis, ne videatur ſpiritualis rei fieri commutatio pro temporali; quomodo Simoniaca erit omnis etiam gratuita acceptio rei temporalis, non quidem naturali aut diuino, ſed humano Iure, quæ fit antecedenter & concomitanter in collatione Beneficij vel Ordinis. Vide dictum cap. Quàm pio, & cap. Sicut Epiſcopum.

Dixi, licere donationem gratuitam conſequentem Iure antiquo; quia nouo Iure Concilij Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. prohibetur Epiſcopus pro collatione quorumcunque Ordinum, etiam Clericalis tonſuræ, aut pro litteris dimiſſorijs, aut teſtimonialibus, vel pro ſigillo, aut alia quacumque de cauſſa (occaſione talium) etiam ſponte oblatum quidquam accipere. Et ſeſſ. 24. c. 18. examinatores in concurſu pro Beneficio curato prohibentur aliquid accipere occaſione examinis, nec antè nec pòſt, incurſuri alioqui Simoniæ vitium.

Vbi aduerte Primò, Etiam ſpontaneam oblationem poſt collationem poſſe propter præſumptionem ab Eccleſia tamquam Simoniacam prohiberi. Secundò, Reipſa eſſe prohibitam examinatoribus, poſt examen fortè, quia tunc adhuc pendet collatio. Tertiò, Probabile eſſe, per Concilium Trid. non inhiberi quod permiſſum eſt cap. Dilectus 2. De Simonia, illis verbis, *Illud tamen gratanter recipi poterit, quod fuerit ſine taxatione gratis oblatum*; modò intelligas de eo quod omnino ſponte, ſine vlla petitione, etiam citra taxationem facta, offertur: quomodo intellexit hodie licitum eſſe aliquid recipere Graffius lib 2. cap. 96. num. 61. Simile quid de eulogijs ſponte tempore Synodi Epiſcopo oblatis ſtatuitur cap. De eulogijs, diſt. 18. Eſt tamen in iſtis expendendum illud Apoſtoli, *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt*. 1. Cor. 6.

DVBIVM IV.

Vtrùm Pontifex poſſit eſſe Simoniacus?

Simoniam, quæ eſt contra Legem naturæ, poſſe Pontifex incurrere.

RESPONDEO, Poſſe eſſe in illis quæ Simoniaca ſunt Lege naturali vel diuina; non eſſe autem in illis, quæ tantùm Simoniaca ſunt per Legem poſitiuam Eccleſiæ. Similiter pœnas quas ſola Lex humana ſtatuit contra Simoniacos, Pontifex non incurrit. Vt itaque diſcernamus, in quo poſſit Pontifex eſſe Simoniacus, in quo non poſſit; attendenda eſt non conſecratio, ſed inhibitio vendendi, à quo ſit: ſiue enim conſecratio ſit ab Eccleſia, vel aliunde, poterit in rei conſecratæ venditione Pontifex eſſe Simoniacus, modò præueniendo omnem humanam prohibitionem res vendi propter ſpiritualitatem aut conſecrationem non poterat.

Hinc infertur, Pontificem poſſe eſſe Simoniacum, non ſolùm vendendo Sacramenta, & quæcumque per ſe naturâ ſuâ ſacra & ſpiritualia ſunt, ſed etiam vendendo Sacramentalia, & quæ non niſi ex voluntaria ipſius Pontificis & Eccleſiæ conſecratione ſacra ſunt. Et in hoc conueniunt paſſim DD. Victoria, Sotus, Lælius & alij.

Sequitur Secundò, Papam etiam eſſe Simoniacum ſi vendat Beneficia. Ita tenet Victoria, Lælius, Peſantius diſp. 3. num. 18. & videtur eſſe D. Thomæ hîc art. 4. & in 4. diſt. 25. q. 3. art. 3. ad 2. Negat tamen Gloſſa in cap. Ex parte, De officio delegati, & alij quidam Iuriſperiti. Sed Probatur, Quia Papa non eſt dominus Beneficiorum, ſed ſolùm ſupremus diſpenſator, vt habet

Digitized by Google

bet communior Theologorum, quam ſequitur Sotus lib. 9. quæſt. 5. art. 2. Et vt eſſet aliqualiter dominus, non tamen poſſet vendere citra Simoniam: nam etiamſi homo ſit dominus quorumdam actuum ſuorum ſpiritualium, non poteſt tamen eos vendere.

Obiect. Dices, Vendet ſolùm quod eſt temporale in Beneficio.

Reſp. Reſpondeo; Quando Pontifex ſeparat temporale à ſpirituali Beneficij titulo, & iuſtam cauſſam vendendi illud temporale habet, non peccat illud vendendo; ſi non habeat iuſtam cauſſam, peccat quidem infideliter diſpenſando, ſed non eſt Simoniacus: ſemper autem eſt Simoniacus, quando ante ſeparationem talem conatur vendere temporale Beneficij, etiamſi dicat ſe illud ſine ſpirituali vendere velle; quia vt de taliter coniunctis ſcribit Paſchalis Papa cap. Si quis obiecerit 1. q. 3. ***Quiſquis horum alterum vendit, ſine quo nec alterum prouenit, neutrum inuenditum derelinquit.*** Ad hæc, quamuis voluntate humana factum ſit, vt hæc temporalia ſint annexa huic ſpirituali titulo, non tamen humani, ſed diuini Iuris eſt aut naturalis, eorum inuendibilitas, poſtquam iam annexa ſunt: ſuppoſito enim quòd ſpirituali titulo recipiantur bona Præbendæ temporalia, quicumque ius illud quod ad temporalia eiuſmodi extat, vendit ſicuti extat, indubiè vendit aliquid ſpirituale. Vnde Gregorius cap. Si quis dator, eadem q. dicit, quòd rationis vigore debeat pecuniam pro Beneficio acceptam reſtituere, qui Beneficium vendiderit: iudicans Simoniam in Beneficijs Iure naturæ eſſe interdictam. Accedit, quòd Pontifex vendens Beneficium, reuerà vendat Beneficij collationem, quæ ſpiritualis eſt actus, & ex poteſtate ſpirituali. Prætereà Canones æquali Iure cenſent vendentem Præbendas, & Chriſma, & ſimilia, quæ certum eſt Pontificem ſine Simonia vendere non poſſe, cap. vlt. 1. q. 3. Deinde Pontifex vendens Beneficium, verè vendit poteſtatem exercendi ſpiritualis muneris, quæ eſt in omni Beneficio. Si enim gratis det titulum ſpiritualem Beneficij, & vendat ius percipiendi fructus, vendit Clerico rem ſuam; quia eo ipſo quo habet titulum Beneficij, habet etiam ius percipiendi illos fructus, & idem eſſet ac ſi quis dicat, ſe quidem agrum gratis dare & eius dominium, ius autem vtendi, & fructus percipiendi pretio vendere. Denique non habet Pontifex aliud ius ad illos fructus Beneficij, quàm habeat Eccleſia: ius autem quod Eccleſia ad illos habet, eſt ſpirituale; ergo quando Pontifex ius vendit ad Beneficij fructus, vendit reuerà rem ſpiritualem. Neque eſt hìc diſtinctio facienda Beneficij habentis adminiſtrationem Ordinis, vel executionem Clauium, & non habentis; quaſi illud non poſſit, iſtud autem poſſit Papa ſine Simonia vendere, vt voluit Panormitanus in cap. 1. De Simonia: quia omnia Beneficia Eccleſiaſtica Iure diuino naturali ſunt inuendibilia, propter Ius ſpirituale ſeu Clericale Eccleſiaſtici miniſterij, quod in omni Beneficio reperitur, vt benè oſtendit Victoria.

Sequitur Tertiò, Pontificem ſine Simonia poſſe vendere officium Oeconomi Eccleſiaſtici, & ſimilia, quorum venditionem diximus prohiberi ſolo Iure Eccleſiaſtico, de quibus videre licet cap. Conſulere, eod. vbi eiuſmodi adminiſtrationes enumerat Gloſſa ex cap. Saluator, ſuprà citato, 1. q. 3. Quod extendo etiam ad caſum, quo ſine iuſta cauſſa illa venderet: quamuis tunc putet Victoria, neque omnino improbabiliter, eſſe Simoniacum, eo motus argumento, quòd verè Pontifex peccet peccato intemperantiæ, quando ſine cauſſa violat ieiunium Eccleſiæ. Sed non eſt ſimile. Ad illud enim ieiunium Pontifex tenetur ſimul concurrente generali Lege ieiunij, tamquam cauſſa ſine qua non, & ſic obligante eum Lege naturali, vt ſine cauſſa non ſe ſubtrahat abſtinentiæ quam alijs iniungit. Vt autem Pontifex inualidè & Simoniacè vendat officium illud Eccleſiaſticæ œconomiæ, non ſufficit Legem humanam ita generaliter tamquam cauſſam ſine qua non concurrere, ſed debet venditionis eius actum irritum facere, & verè tamquam ſibi ſubiectum afficere, quod non fit niſi in actibus illorum qui coactiuè ſubſunt Legi. Ob eamdem cauſſam in Pontifice etiã ſine cauſſa exercente aut concedente permutationem Beneficiorum, non eſt Simonia, imò neque in alijs Superioribus: permutatio enim Beneficiorum non eſt tamquam Simoniaca interdicta, niſi in illis qui non habent auctoritatem etiam ex cauſſa permutandi, vt videbimus Dubio 10.

Quæres, An in ijs quæ ſolo Iure Eccleſiaſtico ſunt Simoniaca, Papa non poſſit incurrere Simoniam vllo caſu?

Reſpondeo, Moraliter id eſſe impoſſibile; talia enim ſunt vetita vel ad tollendas priuatas pactiones, vel ad cauendam omnem Simoniæ ſuſpicionem: Pontificis autem actiones non debent æquiparari pactionibus priuatorum, neque in Pontificem cadit ſuſpicio Simoniæ, propter perſonæ eminentiam omni ſuſpicione maiorem. Videbitur tamen cuipiam metaphyſicus quidam dari poſſe caſus, quo in his ſit Pontifex Simoniacus; ſi nimirum apertè dicat, ſe nolle ſecum diſpenſare, ſed velle infringere Legem, quamuis obliget.

Inquirendum ſupereſt, Vtrùm qui Simoniacè contraxit cum Pontifice, puta emendo Beneficium, incurrat pœnas Iure Canonico ſtatutas Simoniacis? Item, Quid de illo dicendum, qui à Papa emerit Officium Oeconomi Eccleſiaſtici, ſine legitima cauſſa & neceſſitate, vtrùm iudicandus ſit eſſe Simoniacus, etiamſi cum ipſo contrahens Pontifex non ſit Simoniacus. *An contrahens Simoniacè cum Pontifice, incurrat pœnas.*

Ad priorem quæſtionem; Variant D D. Quidam enim dicunt, talem non incurrere pœnas illas. Ita Sotus lib. 9. quæſt. 5. art. 2. Peſantius diſput. 3. in fine. Tenet idem Iulius Clarus verbo Simonia, num 6. Imò Palude in 4. diſt. 25. q. 4. dicit hoc omnes D D. concedere. Arguunt autem pro hac opinione in hunc ferè modum: Qui vendit, in emptionem conſentit; qui conſentit vt fiat, deſinit prohibere ne fiat; qui non prohibet faciendum, non punit factum: Pontifex ergo vendens Beneficium, cenſetur relaxare pœnas Iuris, ne eas incurrat emptor. Secundò, Crimen ambitus non committitur in Curia Principis: neque enim impingunt in Legem Iuliam ambitus, qui ab Imperatore emunt Magiſtratũ, quamuis in Legem naturæ peccent, vt docet idem Clarus ſuprà, & eſt argumentum ex cap. Si quis ſuadente 17. q. 4. vbi dicit Gratianus, non licere dubitare, vtrùm ſit dignus quem Princeps elegerit. *Prima ſententia.*

Alij

Digitized by Google

Aliorum ſententia. Argumentum 1. Alij tenent incurrere; pro quibus non improbabile eiuſmodi eſt argumentum Diſpenſatio eſt actus poteſtatis legiſlatiuæ: atqui Pontifex admittens Simoniam, ſi aliud non dicat, non vtitur eiuſmodi vlla poteſtate; ſine diſpenſatione autem manent in ſuo vigore Leges pœnales reſpectu ſubditi: ergo in propoſito eiuſmodi pœnas incurrit. 2. Deinde, etiamſi Papa ſalutet excommunicatum verbo, oſculo, litteris, aut alio quouis modo cum ipſo communicet, non propterea eum cenſebitur abſoluere, vt apertè definitum eſt Clementina Si ſummus Pontifex, De ſententia excommunicationis. Hanc ſententiam ſequitur Adrianus Quodlibeto 9.§. Ad quartum principale.

Ceterùm quamuis certum ſit, eiuſmodi Simoniacum pœnas Dei non euadere, vt certum eſt euadere pœnas Iuris, ſi formaliter cum eo Papa diſpẽſet; ita verius videtur, vt habet prior opinio, euadere eas ſolùm cõtrahente cum eo Pontifice.

Ad 1. ſententiæ 2. Ad argumentum primum reſpondeo, Quamuis hîc non ſit propriè diſpenſatio, qua à pœnis liberetur Simoniacus; eſt tamen quædam relaxatio illarum pœnarum per conniuentiam legiſlatoris, qui faceret actus contrarios, ſi eius eſſet vltor cuius eſt auctor.

Ad 2. Ad Secundum, Eſt diſparitas, quia iſte honor ſtare poteſt cum Eccleſiaſtica pœna, & cum improbatione facti, pro quo excommunicatio lata eſt.

Ad poſteriorem quæſtionem ferè ſimilis reſponſio eſt ex eodem fundamento: conſentiendo enim in illam emptionem, Pontifex cenſetur relaxare prohibitionem eius quatenus eſt à Iure Canonico, & quia ex illa pendet ratio Simoniæ, facit ne iſte debeat cenſeri Simoniacus.

DVBIVM V.

Vtrùm ſit Simonia, dare pretium pro Sacramentis etiam in neceſſitate?

D. Thomas art. 2.

RESPONDET D. Thomas, Pro Sacramento tamquam pretium eius non licere quidquam dare vel accipere, quamuis miniſtri poſſint à populo accipere conſuetum ſtipendium neceſſitatis. Vtraque pars ſeruanda decernitur per Innocentium III. cap. Ad Apoſtolicam, De Simonia: *Prauas, inquit, exactiones fieri prohibemus, & pias conſuetudines præcipimus obſeruari, ſtatuentes vt liberè conferantur Eccleſiaſtica Sacramenta: ſed per Epiſcopum compeſcantur, qui malitioſè conantur laudabilem conſuetudinem immutare.* Loquitur autem de conſuetudine, qua ſtipendium ſuſtentationis datur miniſtris.

Pro Sacramento tamquam pretium dare aliquid non licet. In quibuſdam ſatis conueniunt DD. Vnum eſt, Pro ipſo Sacramento tamquam pretium ipſius, quamuis extrema fuerit neceſſitas, non licere vmquam dare pecuniam; eſt enim intrinſecè malum, non tantùm vendere Sacramentum, aut emere vt vendas, ſed etiam ſimpliciter emere, & ita rem ſpiritualem ſub pretio ponere. Imò hoc præcisè Petrus exprobrauit Simoni, ſi errorem hæreſeos ſeponas, quòd voluerit donum Dei pecuniâ poſſidere, id eſt emere. Ideò autem intrinſecè malum eſt, quia vilipendium continet rei ſpiritualis, vt ſuprà diximus: adæquatur enim vili pretio, quia numiſma eſt menſura mercis; menſura autem æqualitatem dicit, vt benè attigit D. Thomas in 4. diſt. 25. Vnde cap. Non ſatis, De Simonia: *Tam ille qui dederit, quàm ille qui receperit, vel conſenſerit, partem ſe cum Simone non dubitet habiturum.* Et cap. Ex tuæ fraternitatis, eodem, punitur quidam, quòd Archidiacono, aliter nolenti ipſum præſentare ad Sacerdotium, ſex ſolidos ſoluerit, & ſic Ordinem ipſum per eum præſentatus acceperit. Similis deciditur caſus cap. Per tuas, 3. eodem. Vt autem ſciamus, hoc Legis eſſe naturæ, inculcatur aliquoties, nulla conſuetudine poſſe eiuſmodi pactionem excuſari, cap. Non ſatis, & cap. Cùm in Eccleſiæ, eodem. Huc pertinet cap. Eos qui 21. q. 1. quod eſt Taraſij ad Adrianum Papam, & quæ habet Chryſoſtomus hom. 13. in Marcum, vbi obſeruat, non ſecùs ementes eijci è templo, ac vendentes.

Alterum in quo conueniunt, eſt, Licere pecuniam dare pro materia Sacramenti ſaltem non conſecrata; verbi gratia, quando Sacerdos nollet baptizare, niſi tanti aquam emeris, licebit tibi in neceſſitate paruuli aquam emere, quale quid tam in Summa hîc quàm in 4. diſt. 25. admiſit D. Thomas. Neque poteſt vllam habere difficultatem: ſicuti enim balſamum & oleum licet emere ad conſecrandum Chriſma, ita & aquam ad conſecrationem Baptiſmatis. Neque refert quòd exceſſiuum fortè pretium detur pro re temporali intuitu ſpiritualis neceſſitatis, modò reuerà non ematur aliud, quàm ipſa res temporalis. Quod euidentius fiet, ſi à Sacerdote aquam emas, & ipſe puerum qui eſt in neceſſitate, potiùs baptizes, qui non es Sacerdos, quàm Sacerdos Simoniacus: quem ferè caſum expreſſit D. Thomas in 4. Addit Henriques lib. 2. cap. 23. etiam pro aqua conſecrata licere dare pretium, quando alia quæ ad Baptiſmum ſufficiat, haberi non poteſt, ſicuti licet emere Calicem conſecratum ſpectata materia, vt dicemus infrà. *Pro materia Sacramenti licet.*

Si quæras, Sitne eadem ratio Chriſmatis?

Reſpondeo, Ex natura rei non eſſe Simoniam, vendere Chriſma conſecratum, ſi cariùs non vendatur quàm ratione materiæ valeat. Suarez tamen lib. 4. De Simonia, cap. 14. putat eſſe Simoniam Iuris humani, propter inhibitionem Eccleſiæ, quæ reperitur cap. Placuit 1. q. 1. Sed Concilium Mechlinienſe I. permittit Archipreſbyterijs expenſas ſeu ſumptus ratione Chriſmatis neceſſariò factas, non quidem in traditione Chriſmatis noui, ſed tempore conuocationis aut viſitationis arbitrio Epiſcopi recipere. Et Concilium II. Braccarenſe, ex quo Canon ille deſumptus eſt, eſt Prouinciale. Tutius tamen fuerit, & omnino expedit, Epiſcopum ſeruare dictum Canonem Placuit.

Controuerſia autem inter DD. eſt, Vtrùm liceat per modum redimendæ vexationis in neceſſitate pecuniam pro Sacramento dare, præſertim ſi ea neceſſitas ſit adulti? *An liceat dare pro redimenda vexatione.*

Sunt qui dicunt, non licere redimere hîc vexationem, ne quidem pro obtinendo Baptiſmo in neceſſitate paruuli. Ita Palude in 4. diſt. 5. q. 3. ar. 3. Sequitur Arragonius & Raphael de la Torre hîc, Gloſſa in c. Baptizandus 1. q. 1. quamuis auctor illius Gloſſæ ridiculè ſatis dicat, licet malè ſit facturus, ſe tamen pro paruulo eo caſu daturum pecuniam. Fauet D. Thomas hîc ad 1. quando dicit idem eſſe ac ſi nullus reperiretur qui baptizaret. *Prima opinio.*

Proba-

Probatur, Quia non licet in ſpiritualibus redimere vexationem temporali munere apud illum, qui poteſt de Iure prodeſſe, ſed ſolùm apud illum qui poteſt de facto obeſſe, non autem de Iure prodeſſe, vt habet communis doctrina Canoniſtarum, & videbimus infrà Dubio 17. Atqui hîc baptizator Simoniacus non ſolùm poteſt, ſed debet de Iure prodeſſe. Si ergo detur ei pecunia, non erit idem ac ſi cuicumque te impedienti ab obtinenda confirmatione in Præbenda iam tibi collata pecuniam offeras; ſed idem erit, ac ſi offeras Superiori, cuius eſt confirmare: ſicuti enim mediante pretio, tibi aliquid ſpiritualis Iuris ibi accedit per confirmationem; ita hîc aliquid ſpirituale confertur, ipſum ſcilicet Sacramentum, adeoque character Baptiſmi, & reliqui ſpirituales effectus.

Accedit quòd vexatio hîc tota conſiſtat in negatione Sacramenti. Qui ergo eam redimit, reuerà emit Sacramentum.

Denique, omnis Simonia ſic facilè excuſabitur in dante pretium pro Sacramento.

Alij, quamuis admittant hîc licere redemptionem vexationis pro paruulo, alioqui ſine Baptiſmo morituro; negant tamen licere pro adulto, eò quòd ipſe poſſit ſaluari per Baptiſmum Flaminis. Ita tenet Caietanus hîc, Panormitanus in c. Cùm in Eccleſiæ, De Simonia, & quidam, quos refert Richardus in 4. diſt. 25. art. 3. q. 1. ad 8.

Alij denique tam in paruuli quàm in adulti neceſſitate admittunt licere pecuniâ per modũ vexationis redimẽdæ hoc agere, ne Baptiſma negetur.

In extrema paruuli neceſſitate licet.

DICO PRIMO. Saltem in extrema Baptiſmi neceſſitate, pro paruulo licet per modum redimendæ vexationis offerre pecuniam ei, qui aliter baptizare nollet.

Dico, *in extrema neceſſitate*; quia in præſenti periculo mortis ſuppono, non eſſe alium qui puerum gratis baptizet, puta quia ipſe offerens mutus eſt, mutilatus, formæ ignarus, vel materia deſtitutus: nam ſi ipſe poſſet, in eo ferè DD. conueniunt, debere ſacrilego Sacerdote præterito, eum baptizare, quod etiam ad feminam meritò extendit D. Thomas. Ita præter ſuprà citatos tenet Gerſon tract. De Simonia, reſp. ad 6.

Probatur Primò. Quia iuſta defenſio poſtulat, vt quiſque in tali ac tanta neceſſitate pro paruulo poſſit, modo aliàs licito, remouere malitiam illius praui hominis: poteſt autem illud pretio, minis, prece.

Obiect.

Dices, Non licet dare pretium Iudæo vt permittat ſe baptizari, depoſita perfidiæ ſuæ malitia; ergo neque huic, vt depoſita malitia paruulum baptizet.

Reſp.

Reſpondeo, Si verè putetur Iudæus hac ratione malitiam depoſiturus, non eſſe illicitum, ad hoc eum pecuniario præmio inuitare, vt docet Panormitanus ſuprà, qui refert, B. Silueſtrum eiuſmodi illecebris infideles ad fidem Chriſtianam pellexiſſe.

Probatur Secundò, Si cura peculiaris alicui incumbat procurandi Baptiſma tali infanti, puta quia pater aut tutor eius eſt, ſummum ei ius competit ad procurandum Sacramentum, ne infans irreparabiliter pereat, in quo ſuo iure ne impediatur, poteſt redimere vexationem: extrema enim neceſſitas ſummum ius concedit, quod facilè æquiualeat iuri in re.

Reſp. ad 1. argu. 1. opinionis.

Vnde patet reſponſio ad Primum argumentum in contrarium pro prima opinione propoſitum. Quando enim dicitur, non licere apud eum redimere vexationem, qui poteſt Iure prodeſſe, non tantùm facto obeſſe; hoc dumtaxat habet locum, quando is qui vexare dicitur, illud dare renuit, ad quod omnino plenum ius non habes, ſed ius aliquod plenius tibi deeſt, quod vt conſequaris validè, à libero pendet vſu ſpiritualis poteſtatis certis perſonis attributæ. Vel vt Adrianus Quodlibeto 9. docet, ſolùm hoc obtinet, quando agitur de ſpirituali quærendo inualidè, ſi detur pecunia, vt fit in Beneficiorum collatione, præſentatione, confirmatione: quando enim hæc fiunt Simoniacè, etiamſi Beneficiarius qui munus obtulit, ſolùm intenderit redemptionem vexationis, inualida eſt, & nihil confert iuris; quo fit vt vexatio cum effectu non ceſſet, vt meritò præſumatur non ea eſſe redempta, ſed Simoniacè pecunia data, ſicut accepta. Vel ſanè hoc dicitur tantùm propter præſumptionem fori externi, vt voluit Valentia. Vel denique ſolùm procedit in Beneficijs Eccleſiaſticis, extra caſum ſimilis neceſſitatis ſpiritualis.

Reſp. ad 2.

Ad Secundum reſpondeo, Negatio Sacramenti præciſè in ſe non eſt vexatio, ſed iniuſta negatio, à qua vt ceſſet Simoniacus, poſſum dare pecunias, etiamſi reuerà ea non fiat Sacramenti pretium: allicio enim ſolùm, vt depoſita malitia, velit gratis dare quod mihi debetur; adeoque impedimentum quod ſitum eſt in eius auaritia remoueo, quod natum eſt remoueri per pecuniam, quamuis à me non detur vt pretium Sacramenti; neque particeps fio peccati accipientis, ſed ſolùm cenſeor non abſtinere ab actione mihi neceſſaria, etiamſi in ea præuideam concurſurum, & me permiſſurum alterius peccatum, quod non eſt infrequens in ſimilibus, vt patet ex dictis in materia De ſcandalo.

Ad 3.

Ad Poſtremum reſpondeo, Manifeſtum eſſe quòd non ſit ſemper in alijs ſimilis ratio.

Licere etiã in neceſſitate adulti probabilius.

DICO tamen SECVNDO. Verius videtur, quòd etiam adultus, qui aliàs Baptiſmo eſſet cariturus, poſſit in neceſſitate extrema redimere vexationem, tradita illi pecunia, qui exigit Sacramenti pretium. Neque iſtud hîc apertè negauit D. Thomas, vt quidam exiſtimant, quia ſolùm dicit, quòd potiùs debeat ſine Baptiſmo decedere, quàm pro eo pretium dare; quod etiam de paruuli caſu dicturus erat. & in 4. apertè dicit, eſſe ſimiliter loquendum de paruulo, & de adulto. Eſt hæc ſententia multorũ DD. præſertim recentiorum, Adriani Quodlibeto 9. §. In hoc articulo, Henriques ſuprà, Valentia hîc. Videtur etiam eſſe Ioannis Gerſonis ſuprà citati. Probatur, Quia prætextu Baptiſmi Flaminis, nemo debet ſibi minori anxietate quærere & procurare Baptiſmum, quouis modo aliàs circa paruulum licito, quàm ipſi paruulo morituro: contritio enim non ſaluat ſine Baptiſmi voto, vt in ſimili tradit Trident. ſeſſ. 14. c. 4. Votum autem hoc poſtulat, vt omni modo in neceſſitate procuretur. Quocircà non placet hîc reſtrictio quam adhibuit Henriques, quaſi tum demum oblata pecunia liceat in propoſito propriam redimere vexationem adulto, quando ſibi perſuadet, difficulter habere ſe poſſe contritionem, & eſt morti proximus.

Dices,

Digitized by Google

Dices, Non eſt in neceſſitate ſimpliciter extrema ſicut paruulus.

Reſpondeo, Neque ius redimendæ vexationis id poſtulare, vt ſit neceſſitas extrema; ſufficit eſſe grauem cauſſam: vt meritò exiſtimemus, vel ſolam præcepti neceſſitatem in materia tam graui hîc ſufficere.

Quæres, Vtrùm non ſolùm poſſit, ſed etiam debeat adultus pro ſe hîc aut pro paruulo redimere vexationem oblata pecunia?

Reſpondet Adrianus, Debere, eò quòd teneatur, quantum poteſt licitè ſibi: & etiam alteri ianuam ſalutis procurare. Sed hæc regula, quòd quando aliquid Lege poſitiua præceptum eſt, eiuſmodi præceptum intelligi debeat obligare, quotieſcumque licitè impleri poteſt, non eſt certa: fortè enim datur caſus, quo Iudæo licuerit potiùs mori, quàm pugnare in Sabbato, quo tantùm pugnare ei licuiſſet pro vita tuenda: præceptum enim aliquando relinquit actum in ſpecie virtutis, pro qua mortem oppetere liceat, quamuis propter mortis periculum ad eiuſmodi actum deſinat obligare: quomodo in materia De Legibus diximus, Carthuſianum in periculo mortis ex ægritudine, poſſe abſtinere à carnibus quibus ſanandus videtur, etiamſi licitus ipſi ſit earum eſus.

Quando redimere vexationem in Baptiſmo ſit præcepti?

Hoc conſiderato, probabile quidem eſt, in præcepto eſſe adulto, vt pro paruuli Baptiſmo vexationem dicto modo redimat, quia Baptiſmus paruulo eſt neceſſarius neceſſitate medij, & religioſa ſua abſtinentia à redimenda vexatione per pecuniam, noceret in æternum paruulo, quod ei non licet, niſi alia impoſſibilitate excuſetur. Idem probabile erit in propria ipſius adulti neceſſitate, ſi putaret ſe contritionem non habiturum. At quando probabiliter ſibi contritus videretur, exiſtimo non improbabiliter dici poſſe, quòd redimere quidem poſſit vexationem, ſed quòd non teneatur: quamuis nolim etiam in eo ab Adriano diſſentire, propter neceſſitatem Baptiſmi in voto, quam ſuprà vrgebamus. Eadem verò quę Baptiſmi in adulto, etiam eſt ratio Sacramenti Pœnitentiæ in relapſo poſt Baptiſmum. Sed Sacramenti Ordinis non eſt eadem ratio, non ſolùm quia non eſt eiuſdem neceſſitatis, ſed etiam quia licet validè conferatur character, Simoniacè tamen ordinatus, etiam per ſolam Simoniam ordinantis vel præſentantis, ſuſpenditur ab executione Ordinis, & in effectu idem eſt, ac ſi ordinatus validè non eſſet. Quocircà meritò punitus eſt, qui in obtinendo Ordine Sacerdotij vexationem redemerat, cap. Ex tuæ fraternitatis, De Simonia.

Quæres Secundò ex Soto, Vtrùm liceat vllo caſu emere Sacramentum, ſi etiam ipſa emptio omnino ſit neceſſaria ad redemptionē vexationis, eoque referatur; ſi verbi gratia, Simoniacus Sacerdos te iurare compellat, quòd pecuniam ſoluas tamquam pretium Sacramenti, vtrùm liceat tibi id iurare, & intendere dare pretium Sacramenti, ſed vlteriùs eiuſmodi emptionem referendo in redemptionem vexationis?

Admiſit Soto, licere hoc caſu, ſed malè; quia ponere Sacramentum ſub pretio, eſt intrinſecè malum, adeoque non eſt eligibile: redimenda ergo vexatio, ne cogaris emere aut carere; non autem redimenda emendo, ne careas: vexatio enim ſic non tollitur, tum quia magna vexatio eſt ſi peccare cogaris, tum etiam quia empta Sacramenta emptori non proſunt, & iam vexanti conſentiendo teipſum etiam magis priuas, eo quo ipſe priuabat. Iuramentum etiam credo tale præſtari non poſſe, etiam cum reſtrictione mentali, qua tolli videatur eius iniquitas, quia eſt exterior profeſſio iniuſtitiæ, quæ aſſumi non poteſt ad tegendam aliquam noxiam veritatem, quantumuis eius tegendæ ius habeas, vt in ſimili diximus, quando De confeſſione fidei.

Quæres Tertiò, Vtrùm liceat redimere vexationem ſimili modo in Confirmatione, Euchariſtia, & Extrema vnctione.

Reſpondeo; Quamuis quæ diximus ferè aſſerantur à DD. tantùm de Sacramento Baptiſmi aut Pœnitentiæ; & iam indicauerimus quare de Sacramento Ordinis aſſeri non poſſint: eſt tamen ſatis probabile, etiam in Confirmatione, Euchariſtia, & Extrema vnctione, licere in forò conſcientiæ redimere vexationem, quando aliter hæc haberi non poſſunt, offerendo pecuniam, qua reſtinguatur auaritiæ ſitis miniſtrorum, vt eâ reſtinctâ Sacramenta ab eis obtineas, quæ adminiſtrare tibi tenentur. Ita apertè tenet Gerſon ſuprà citatus, & ſequitur ex generali fundamento ſecundæ aſſertionis, quòd ſcilicet liceat redimere vexationem, quandocumque tollitur impedimentum, quo quis impediebatur, ne vteretur iure ſuo. Si enim in alijs rebus non ita neceſſariò obtinendis, non obſtante peccato diſpēſatoris, aut alterius vexatoris, liceat ſubinde pecuniâ redimere vexationem, vt patet in Beneficijs; non apparet ratio, quare non etiam in his Sacramentis: quamuis enim non ſint omnino neceſſaria vt Baptiſmus & Pœnitentia; ius tamen ad ea habes, quo vt omnino fruſtreris propter miniſtri ſacrilegam auaritiam, neque ratio, neque charitas, neque Religio ſuadet.

In Sacramento Matrimonij peculiaris hîc eſt conſideratio: ibi enim ipſi contrahentes ſunt miniſtri.

De redimenda vexatione circa Matrimoniū.

Dubitari tamen queat, Vtrùm ſit Simonia, nolle matrimonium contrahere, niſi certam pecuniæ ſummam alter promittat: ſicut & illud, Sitne Paſtor Simoniacus, ſi Matrimonio aſſiſtere nolit, aut ei benedicere, niſi numerato pretio eiuſmodi ſuæ benedictionis aut teſtimonij? Item, An liceat hîc redimere vexationem?

Quod ad Primum attinet, eſt aperta D. Thomæ hîc ad 6. & communis doctrina, immune hoc eſſe à Simoniaca labe: exigitur enim pro Matrimonio quatenus eſt naturæ officium, & ciuilis quidam contractus ſocietatis coniugalis, qui ſua habet onera, hinc inde meritò æſtimanda: nam pro Matrimonio, vt eſt Sacramentum, non licet magis exigere pretium, quàm pro alijs Sacramentis. Quod enim Gloſſa in cap. Quidquid 1.q.1. dicit, pro Matrimonio potius licere, eò quòd non ſit de illis Sacramentis quæ gratiam conferunt, cùm eam ſolùm ſignificet, pridem per Tridentinum ſeſſ. 24. can. 1. exploſum eſt, & annotatione Gregorij XIII. correctam, & refutatur à Soto lib.9.q.6 art.1. Eſt enim Fidei, Matrimonium conferre gratiam; neque ſolùm valere ad remedium concupiſcentiæ, quamuis non ſatis hoc expreſſerit Magiſter lib.4. diſt. 26. fuit enim in ſtatu naturæ integræ in officium naturæ, in ſtatu

Digitized by Google

ſtatu peccati ante Chriſtum etiam in remedium concupiſcentiæ; ſed in Lege noua per Chriſtum Inſuper confert auxilium gratiæ.

Ad Secundum, Si Parochus, vbi ex Decreto Tridentini neceſſarius eſt, neget contractui matrimoniali ſuam præſentiam, niſi pro ea pretium ei detur certa pecunia, eſt Simoniacus; quia non aſſiſtit ſimpliciter vt teſtis, ſed vt ſacer teſtis, & videtur adhiberi intuitu Sacramenti, quod reperitur in hoc contractu, denique ex officio ſpirituali aſſiſtit. Idem euidentiùs eſt dicendum, ſi benedictionem vendat, quod ipſi expreſſo Iure tamquam Simoniacum prohibetur cap. Cùm in Eccleſiæ, & cap. Suam, De Simonia.

Ad Tertium, Non apparet ratio, quare in hoc etiam non liceat redimere vexationem, vt apertè tradidit Gerſon ſuprà citatus: quod multo magis verum erit poſt Concilium Trident. quando iam Parochi præſentia eſt de eſſentiali formula validi Matrimonij.

Si quæras, An Calicem conſecratum liceat emere, vt Sacramentum confici poſſit?

Reſpondeo, Quamuis Canoniſtæ negent, omnino id licere, modò non ampliùs detur quàm materia & artificium ſecluſa conſecratione valeant, aut ſanè quod amplius datur, non detur tamquam pretium conſecrationis, ſed auri tantùm vel argenti ita formati.

DVBIVM VI.

Vtrùm liceat accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus?

D. Thomas art. 3.

RESPONDET D. Thomas, Non licere vendere ſpirituales actus, qui ex ſpirituali gratia procedunt, & ad eam diſponunt: poſſe tamen miniſtros ſtipendium ſuſtentationis accipere, ſecundùm conſtitutionem Eccleſiæ, & conſuetudinem approbatam. Actus autem huiuſmodi multos attigit hoc articulo D. Thomas, vt ſunt vſus prophetiæ, celebratio Miſſarum, oratio, totaque celebratio diuini Officij, prædicatio, laus diuina, proceſſiones, ſupplicationes, ſepulturæ, exequiæ, anniuerſaria defunctorum, diſpenſationes quæcumque ex poteſtate ſpirituali, commiſſiones, viſitationes, correctiones, diſſimulationes correctionis, cenſuræ, & abſolutio ab iiſdem. Huc referre etiam licet litteras teſtimoniales Ordinum ſuſceptorum, dimiſſorias, & ſimiles: generatim enim ſpirituales actus ſunt, qui ex ſpirituali gratia quodammodò procedunt, aut ad eam diſponunt, vt hîc dicit D. Thomas. Tradit verò idem D. Thomas Quodlibeto 8. art. 11. & in 4. diſt. 25. q. 3. art. 2. actum ſpiritualem dici duobus modis, videlicet ex principio ſuo, quando alicui competit ex aliquo ſpirituali dono vel officio: & ex fine tantùm, vt quando per actum ad aliquid ſpirituale dictum à ſpiritu hominis, quod dicere poſſumus ſpirituale naturale, (qualis eſt, verbi gratia, ſcientia Mathematica) peruenitur, ſed ipſe actus non eſt ex gratia aut officio ſpirituali. In prioris generis actibus ſpiritualibus emendis & vendendis dicit admitti Simoniam, non in poſterioris generis, quod non repugnat doctrinæ huius articuli: vbi etiam in ſpirituali ex fine ad quem diſponit, videtur admittere Simoniam, quia finem ſpiritualem hîc intelligit pertinentem ad gratiam ſupernaturalem, ibi autem ad

Actus ſpiritualis duplex, ex principio, & ex fine tantùm.

ſpiritum humanum, in ordine tantùm naturæ conſideratum. Exiſtimo tamen, hanc diuiſionem potiùs ex ſententia antiquorum, qui in vendenda ſcientia humana Simoniam ponebant, à D. Thoma eſſe poſitam, & ideò hîc omiſſam; laborat enim in æquiuoco *ſpiritualis*: neque ſatis oſtenditur, quomodo vendere ſcientiam ſit Simonia, non autem vendere doctrinam. Circumſpectiùs hîc ad 3. dicit D. Thomas, quamuis peccatum ſit vendere ipſam veritatem aut ſcientiam, peccatum, inquam, alterius generis quàm Simoniæ, non tamen eſſe peccatum, locare operam docendi, quia ad Simoniam ſufficit, illud vendi, quod per ſe ad ſpirituale obtinendum facit; ſicut ſi vendere fidem ſit Simonia, etiam vendere Catechiſmum erit Simonia, non tamen æquè in naturali illo ſpirituali idem ſequitur, quoad illicitum aut peccatum, fortè quia in ſpirituali ſupernaturali ferè concurrunt ſpirituale ex principio & ex fine. Vnde ſi quis non ex officio ſpirituali Catechiſmum doceret, ſed ſimul cum profanis litteris, poſſet fortaſſis operas ſuas locare.

Verùm vt cognoſcamus, quouſque pro ſpirituali actu liceat aliquid accipere, notandum eſt, circa actum ſpiritualem ferè quinq; diuerſa poſſe conſiderari. Poteſt enim in primis conſiderari ſecundùm ſubſtantiam ſuam ipſe actus ſpiritualis, abſtrahendo ab omni labore aut moleſtia, ſiue interna ſiue externa. Secundò, Labor acceſſorius antecedens vel conſequens, puta ſi iter ſit moleſtum ſuſcipiendũ miniſtro qui celebratum veniat. Tertiò, Labor intrinſecus ipſi ſpirituali actioni, qualis eſt labor pronuntiationis in concione. Quartò, Suſtentatio perſonæ miniſtrantis. Quintò, Obligatio qua ſe potiùs huic loco quàm alteri aſtringit, vbi fortè commodiorem habere potuiſſet ſuſtentationem.

Conſiderãda circa actum ſpiritualẽ.

Inquirendum igitur Primò, Vtrùm pro ſpirituali actione in ſe conſiderata liceat aliquid exigere, accipere, dare tamquam pretium?

Vbi obuia ſatis eſt reſponſio negatiua: hoc enim propriè eſſet vendere actum ſpiritualem; neque opus eſt alia probatione, quàm qua audimus Simoniam eſſe illicitam.

Secundò inquirendum, Vtrùm liceat accipere pro labore antecedente vel conſequente?

Reſpondeo, Per ſe iſtud licere, quando labor in ſe eſt vendibilis, & ſcandalum abeſt. Ita tenet Sotus ſuprà, Toletus lib. 5. cap. 88. Victoria Relect. De Simonia 2. parte num. 19. qui dicit eſſe omnium DD. & peti poteſt argumentum ex c. Charitatem 12. q. 2. vbi Gregorius Syracuſano Epiſcopo ita ſcribit: *Viſitatores Eccleſiarum Clericique eorum qui cum ipſis per non ſuæ ciuitatis Parochias fatigantur, aliquod laboris ſui capiant te diſponente ſubſidium.* Simile argumentum eſt ex cap. Relatum, ex eodem Gregorio. Eſt tamen hîc cauendum, ne recedatur nimiùm à perfectione Apoſtoli Pauli, ſi præter ſuſtentationem etiam labor iſte acceſſorius vendatur, cùm Apoſtolus labore acceſſorio etiam ſuſtentationem præoccupauerit. Fortè etiam non inutile fuerit, diuerſitatem miniſtrorum conſiderare, vt eis faciliùs huius laboris æſtimatio permittatur, qui ex officio non fuerint obligati; quod etiam indicatur cap. Charitatem, citato. Qui ex officio viſitant, procurationes quidem accipiunt pro ſuſtentatione, præcipuè quando non abundè eis in ordina-

Pro labore antecedente & conſequente accipere licet.

ria

Digitized by Google

ria ſuſtentatione prouiſum fuerit: pro labore autem nihil extra ordinem exigere debent, vt patet Clementina Ad noſtrum, De cenſibus.

An ſit Simonia, accipere pro labore interno actionis ſpiritualis.

Tertiò quæritur, Vtrùm ſit Simonia, aliquid tamquam pretium accipere pro labore interno functioni ſpirituali?

Argumẽta pro ſententia negatiua.

Videtur non eſſe, quia labor ille aut moleſtia non eſt in ſe ſpiritualis aut ordinis gratiæ: quamuis enim fatigationem habeat ſpiritus, vt ſummum tantùm inde dici poterit ſpiritualis à ſpiritu humano, quod diximus ad Simoniã non ſufficere. Deinde habet fatigationem corporis, quam æſtimari poſſe nemo negauerit. Nec obeſt coniunctio interna cum re ſpirituali: neque enim ea maior eſt, quàm ſit auri cum conſecratione in calice, quod tamen vendi poteſt.

Secundò, Ipſe Chriſtus Dominus ſpirituali operi & prædicationis labori interno, dicit temporalem deberi mercedem, Lucæ 10. Quem locum tractans Gregorius homilia 17. in Euangelia dicit, mercedem de labore prædicationis hìc inchoari, quæ in futuro ſæculo perficiatur veritatis viſione.

Tertiò, Cap. Clerici 1. q. 2. ita habet Arelatenſe Concil. *Clerici qui Eccleſiæ fideliter vigilanterque deſeruiunt, ſtipendia ſanctis laboribus debita, ſecundum ſeruitij ſui meritum, vel ordinationem Canonum à Sacerdotibus conſequantur.*

Quartò, Dominus dedit Leuitis decimas pro mercede laboris, quo ei ſeruiebant in tabernaculo. *Pretium*, inquit Dominus Leuitis per Moyſem, *eſt pro miniſterio quo ſeruitis in tabernaculo teſtimonij.* Numerorum 18.

Quintò, De miniſtris ſpiritualia ſeminantibus, & temporalia metentibus dicit Apoſtolus 1. Corinth. 9. rectè eos facere, eò quòd nemo militet ſuis ſtipendijs vmquam: atqui pro interno militiæ labore miles accipit ſtipendium; ergo etiam poterit pro ſacro ſuo labore, veri nominis ſtipendia accipere Clericus.

Sextò, Gloſſa in cap. Significatum, De Præbendis, vbi hãc ſententiam tenet, vtitur cap. Quicumque 12. q. 1. ſed non facit ad rem: quia eſt in caſu, vbi Epiſcopus eis aliquid promittit, qui temporalem Eccleſiæ vtilitatem curant, actione non ſpirituali. Subſtituamus ergo ex eadem Gloſſa cap. Cùm ſit, De Simonia, vbi Epiſcopo procuratio conceditur pro conſecratione Eccleſiæ.

Septimò, Eccleſia dat Præbendam propter ſpirituale Officium, cap. vlt. De reſcriptis, in 6.

Poſtremò, Canonici pro diſtributionibus faciunt diuinum Officium, & ſine crimine ſunt. Pauperes conducimus vt Septem Pſalmos recitent. Cantores denique pretio conducuntur.

Propter hæc argumenta quidam admittunt, licere aliquid temporale accipere pro labore interno fructionis ſpiritualis. Ita præter Gloſſam ſuprà citatam tenet Bonauentura in 4. diſt. 25. art. 1 quæſt. 4. Richardus eadem diſt. art. 3. quæſt. 2. ad 8. Adrianus Quodlibeto 9. quæſt. 1. ad 3. principale, ſub finem.

Affirmatiua verior.

Sed contraria ſententia communior eſt: eam enim tenet Silueſter verbo Simonia, quæſt. 9. num. 3. Durandus dicta diſt. quæſt. 3. Victoria ſuprà, qui refert Aliacum dicentem, neminem veterum ſenſiſſe contrarium; Soto lib. 9. quæſt. 6. art. 1. Caietanus hìc art. 2. Toletus ſuprà, Lælius De Simonia, num. 10. Emanuel Sa, Valentia diſp. 6. q. 16. puncto 2. Suarez in 3. part. tom. 3. diſp. 86. ſect. 1. & lib. De Simonia, cap. 21.

Hæc ſententia videtur verior: quamuis enim labor iſte interiùs æſtimationem aliquam habeat, nullam tamen habet per ſe, niſi propter valorem ſubſtantialem actus ſpiritualis, qui pretio temporali inæſtimabilis eſt.

Obiect.

Dices, Etiam antecedentem laborem omnem ſuam æſtimationem accipere à valore eſſentiali actus ſpiritualis.

Reſp.

Reſpondeo; Ad æſtimationem antecedentis laboris valor ſpiritualis concurrit ſolùm vt externus finis operantis, generaliter vtilis illi, in cuius gratiam ſuſcipitur, & non adhibetur ex ſpirituali principio, puta ex Officio Eccleſiaſtico: profectio enim non eſt propriè ex Officio Eccleſiaſtico aut poteſtate Ordinis, etiamſi Sacerdos proficiſcatur vt celebret. Ad æſtimationem autem interni laboris concurrit vt propria forma, & vt finis operis, & ipſe labor adhibetur ex principio ſpirituali, puta ex Officio Eccleſiaſtico: quo fit, vt in hoc labore potiùs quàm in externo locum habeat illud Paſchalis Papæ, cap. Si quis obiecerit 1. q. 1. *Quiſquis horum alterum vendit, ſine quo nec alterum prouenit, neutrum inuenditum derelinquit.* Deinde vt phyſicè diſtincta conſiderari queant labor iſte & actio, moraliter tamen ſecundùm æſtimationem, quæ ſolet eſſe in opera locata ſeu vendita, & in prouentu quem conductor intendit, ſeorſum vendi non poſſunt: ex parte enim eius qui operam locat, labor impenſus, & ex parte conductoris, prouentus acceptus, quaſi in genere laborum ſpectantur. Vt enim non emitur opera quæ nullius ſolet eſſe prouentus, ita non venditur quæ nihil ſolet habere laboris, aut quaſi laboris vel occupationis. Vnde vulgò dicunt, pro labore ſuo ſe illud accipere, quod pro opere accipiunt.

Dico, *quaſi in genere laborum ſpectari*; quia, vt benè monet Durandus, etiamſi quis ſine labore idem opus faceret, non propterea minùs mereretur, ſicut nec minùs meretur, quando ſine prouentu, qui fortè aliunde impeditur, laborat: labor ergo iſte internus, quando venalis eſt, æſtimatur ratione prouentus, qui per ſe natus eſt ſequi quatenus venditur; prouentus autem, quatenus emitur, æſtimatur ratione laboris, qui per ſe natus eſt adhiberi, ita vt hìc vnum ſine altero vendi non contingat.

Secundò, Si venalis eſſet huiuſmodi internus labor, non opus eſſet, quod tamen Patres paſſim faciunt, D. Thomas, & grauiores Scholaſtici, ita inculcare, quidquid Sacerdotes accipiunt temporalis emolumenti, pro ſola ſuſtentatione accipere: imò nihil vlteriùs pro ſuſtentatione deberetur, ſicut operario non debetur alia ſuſtentatio, ſemel ad æqualitatem ſoluta mercede. Neque ſolet in emptione & venditione, & ſimilibus commutationibus vrgeri ſuſtentatio.

Tertiò, Spirituales actus gratis oportet exercere, ſecundùm illud Chriſti Domini, *Gratis accepiſtis, gratis date*: atqui nemo dicitur gratis exercere opus, qui pro labore qui eſt in opere, mercedem exigit, adeóque operam ſuam locat.

Quartò, Simoniacum eſt, plus accipere quàm Dominus conſtituit accipi poſſe pro re ſpirituali, quando conſtituit, eos qui Euangelio ſeruiunt,

Digitized by Google

de Euangelio viuere:atqui plus accipit, qui etiam laborem inſuper æſtimat.

Reſpondetur ad argumenta ſententiæ negatiuæ.

Supereſt reſponſio ad argumenta. Ad Primum dico, Laborem ſpiritus, & præcipuè corporis intrinſecus coniunctum operi ſpirituali, habere quidem naturalem entitatem diſtinctam ab opere, ſed non habere valorem diſtinctum ab eius valore, quo tamquam merx quædam diſtincta ſeorſim diſtrahi poſſit. Aliud eſt de auro in calice conſecrato, quod non accipit valorem ſuum à conſecratione.

Dices, Præueniendo ſpiritualitatis conſiderationem, tantum laboris pro quopiam aſſumi, eſt pretio æſtimabile.

Reſpondeo, Seorſum æſtimari non poſſe, quia labor per ſe coniunctus eſt cum opere ſpirituali, ſicut corpus coniungitur animæ. Neque refert, quòd fortè ex accidenti maior ſit labor quàm ſubſtantia actionis poſtulet, modò intrinſecus ſit coniunctus. Sicut enim qui opus debet pro denario diurno, non auget ſtipendium, etiamſi per accidens, puta ex infirmitate ſua plus laboret, quàm naturâ ſuâ poſtulet opus; ita qui gratis præſtare debet opus, non auget pretium propter ſimile accidentale augmentum: ſi enim fatigatio ſequitur ex opere quod fit ex principio ſpirituali, inæſtimabilis eſt ſecundùm ſuam totam latitudinem, ſicut ipſum ex quo ſequitur opus.

Ad Secundum, Quamuis Dominus Diſcipulos ſuos ideò velit edere & bibere quæ apud illos, quibus prædicauerint, reperiuntur, quòd dignus ſit operarius mercede ſua; non tamen vult mercedis nomine pro prædicatione accipere cibum, ſed ſolùm ſimpliciter etiam ipſos dignos eſſe cibo ſuo colligit: ſi enim operario debetur merces, Concionatori debetur ſaltem cibus, ideò apud Matthæum cap. 10. tacito nomine mercedis dicitur, *Dignus eſt enim operarius cibo ſuo*, id eſt neceſſarijs ad vitam. Quamuis enim non ſit propriè merces tamquam iuſtum operis & adæquatum ſtipendium, debetur tamen loco mercedis, & non minùs quàm ſi eſſet propriè merces. Vnde & merces vocari poteſt non præciſè pro labore, ſed pro opere: quamuis labor etiam poni poſſit pro ipſo opere, & ita locutus ſit Gregorius, qui & mercedem modo iam dicto ſe intellexiſſe ſatis declarat, quando ſubiungit: *Verus ergo quiſque prædicator non ideò prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat; ſed ideò mercedem recipere, vt prædicare ſubſiſtat.* Eſt ergo merces gratis facto operi debita; quamuis enim gratis fiat prædicatio, non tamen gratis datur prædicatori ſuſtentatio, ſed ex iuſtitia. Imò magis debetur ei ſuſtentatio, quàm ſi conſideretur vt merces, aut pars mercedis: maioris enim meriti eſt non mercenaria diſpenſatio; & eo ipſo quo quis gratis miniſtrat, magis debetur ei ſuſtentatio, vt in meliore opere ſubſiſtat. Concurrit etiam cum obligatione iuſtitiæ obligatio gratitudinis. Ex huiuſmodi conſideratione factum intelligimus, vt aliquando ſtipendij nomine Canones hîc vtantur. Atq; ita etiam patet reſponſio ad Tertium.

Ad Quartum reſpondeo, Pretium ibi idem eſſe, quod mercedem, quomodo etiam verterunt Septuaginta, & humano modo Dominus eſt locutus. Accedit, quòd miniſterium Leuitarum erat merè corporale, vt excubare, cuſtodire, deferre tabernaculum, vt meritò pretium temporale reſpondere ei potu. rit.

Ad Quintum, Iam diximus, ſtipendia ſuſtentationis deberi; & non aliud ſe voluiſſe declarat Apoſtolus ſequentibus verbis: *Dominus ordinauit ijs qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.* Quando enim dicit, *viuere*, non vult quæſtum facere, quaſi de opificio.

Ad Sextum ſimiliter facilè reſpondetur, Quia procurationes tantùm ſunt eſculenta & poculenta, pro temporis neceſſitate ad frugalem victum neceſſaria, vt diſertè explicuit Trident. ſeſſ. 24. cap. 3. De reformatione, & annotauit Serola verbo Viſitatio, q. 6.

Ad Septimum, Beneficiū datur propter Officium, non quòd propriè eius ſit pretiū, ſed quòd eiuſmodi ſuſtentatio non detur niſi pro officio.

Ad Octauum, Qui facit diuinum Officium propter diſtributiones, non tamquam pretium, ſed tamquam partem ſuſtentationis, non eſt Simoniacus: quamuis grauiter peccet, ſi in eo principalem finem ſpiritualis operis ponat: ſecùs ſi vlteriùs ſuſtentationem referat ad magis ac meliùs Deo ſeruiendum, vt tradidit Nauarrus De oratione cap. 18. num. 12. aut principaliter intendat Deo ſeruire vt communiter DD. Fortè etiam ex parte operis diſtinctio adhibenda erit: dicunt enim quidam, ire ad Eccleſiam, & perſonaliter ibi perſiſtere, eſſe pretio æſtimabile, non autem diuinum Officium exequi. Non omnino diſſimile eſt (quod D. Thomas indicauit Quodlibeto 8. art. 11.) ſi dicas non eſſe Simoniam, quòd Clericus primariò quidem vadat ad Eccleſiam pro diuino honore, ſecundariò autem pro diſtributione, tamquam ſuſtentatione ſua neceſſaria, eò quòd ſic diſtributio non ſit cauſſa quare ad Eccleſiam vadat, ſed propriè huius determinatio quare nunc vadat, & non alia vice.

Quæres, Vtrùm ille excuſetur, qui opus ſpirituale aut ſanè Deo magis gratum quàm Officium quod in Choro præſtabit, verbi gratia, audire Confeſſiones, omittit, vt Chorum quando non tenetur adeundo, lucrum faciat diſtributionum?

Reſpondeo, Excuſari, modò quod omittit non ſit præceptum: neque enim ſemper tenemur, quod melius eſt facere. Nauarrus ſuprà.

Ad alteram partem argumenti reſpondeo, Nos non emere orationes pauperum, ſed vt pro nobis orent, eorum animos allicere, & ipſos nobis facere debitores. D. Thomas hîc, & in quartum.

Quomodo pro cantu accipi quid poſſit.

Ad tertiam argumenti partem reſpondeo, Si cantus ex munere Clericali, aut Ordine, aut dono ſpirituali adhibeatur, non licere eius pretium, ſed tantùm perſonæ paciſci ſuſtentationem. Secùs ſi aliunde ad populi deuotionem excitandam adhibeatur: tunc enim non minùs licet eius pretium paciſci, quàm pulſus campanarum, quo homines ad orationem vocantur & incitantur. Ita ferè Adrianus ſuprà ad tertium principale; quamuis ex opinione ſua addat, etiam priori modo poſſe locari operam. Toletus tamen ſuprà cap. 86. cantum Eccleſiaſticum ponit cum illis ſpiritualibus mixtis, in quibus prædominetur temporale, aut quæ plus habeant de temporali, vbi liceat ſimpliciter vendere quod temporale eſt, modò non habeatur ratio ſpiritualitatis.

Inquirendum Quartò, Quomodo liceat aliquid

Titulo ſuſtentationis pro actu ſpirituali accipere aliquid licet.

quid temporale accipere titulo ſuſtentationis pro functione ſpirituali? Nam licere, iam ex dictis ſatis conſtat: & confirmari poteſt hac ratione: Cui gratis præſtari debet aliquod opus, debet nihilominùs ſuo ſumptu inſtrumenta neceſſaria curare: verbi gratia, etiamſi populo gratis debeat fieri Sacrum, debet tamen populus ſuppeditare calicem, ornamenta, & ſimilia, & eorum conſeruationem ſuo ſumptu curare: debebit ergo miniſtrum conſeruare & ſuſtentare, eique tamquam parti altaris, prouidere de alimento & veſtimento tam ſuo quàm ſuorum: participat enim cum altari ex diuina ordinatione, vt teſtatur Apoſtolus 1. Corinth. 9. Imò Iure quodam naturali, cùm ſit quaſi inſtrumentum quoddam animatum, vt egregiè docuit Caietanus in hunc articulum. Qui enim illa ſolùm petit quæ ad vitam ſibi ſunt neceſſaria, ſolùm petit neceſſaria ad gratis miniſtrandum; gratis ergo miniſtrat qui hæc accipit. Ita omnes DD.

Quædam tamen circa iſtud obſeruanda ſunt. Primum, Oportere hanc ſuſtentationem dari & accipi ſecundùm ordinationem Eccleſiæ, & conſuetudinem approbatam, vt monuit D. Thomas. Vtrique enim parti hîc ſeruanda Lex eſt aut conſuetudo: Clerico non licet excedere, populo non eſt fas deficere, vt patet ſuprà citato cap. Ad Apoſtolicam, De Simonia.

Secundum, Nihil pro ſuſtentatione eſſe exigendum ab inuitis cum ſpiritualium ſubſtractione: quamuis enim non ſit Simonia, vt docet Caietanus, habet tamen ſpeciem Simoniæ.

Tertium, Non eſſe pacta adhibenda quæ ſpeciem habeant emptionis & venditionis, aut ſordidæ locationis aut conductionis. Imò generatim priuata pacta ferè videntur Iure interdicta, vt quæ ſpeciem mali habeant, ſaltem extra neceſſitatem, vt patet cap. Tua nos, De Simonia, & cap. finali, De pactis: ſed per Superiorem cum populo de ſuſtentatione miniſtri agendum eſt, vbi neque conſuetudo, neque Eccleſiæ Conſtitutio conſtiterit aut ſuffecerit.

Eſt nihilominùs fatendum, manendo in Iure naturæ, licere etiam priuatas pactiones de miniſterio Eccleſiaſtico, & ſuſtentatione miniſtri, vbi Lex & conſuetudo nihil de certa quantitate ſtipendij præſcribunt. Imò non exiſtimo, Canones, quando dicunt generatim, pactiones & conuentiones pro ſpiritualibus obtinendis non licere, huc vſque ſe extendere, eò quòd moraliter loquendo vix fieri poſſit, vt vnus ſe ad miniſterium ſeruet obligatum, alter ad ſuſtentationis ſtipendium, niſi ſibi mutuò id ſignificent: quæ ſignificatio recidet in ſpeciem quamdam pactionis ſeu conuentionis. Vnde etiam conſuetudine receptum eſt, vt eiuſmodi pacta fiant. Itaque ea exiſtimo licere, ſiue Sacerdos fuerit diues, ſiue pauper; cadit enim eiuſmodi pactio non in permutationem ſpiritualis pro temporali, ſed verſatur circa determinationem ſtipendij, & actuale exercitium functionis ſpiritualis hîc & nunc faciendum. Stipendium autem vitæ ſuſtentandæ poſſe accipere poſt diuiſionem bonorum Eccleſiæ, etiam diuitem patrimonio Sacerdotem, ex alibi dictis ſupponimus. Accedit quòd receptiſſimum vſu ſit, vt Eccleſiæ donet quis certam ſummam in ſuſtentationem miniſtrorum, pro anniuerſario; quam dum Eccleſia ſub eo onere acceptat, indubiè pactum init: imò frequenter talia per modum contractus inter viuos abſoluuntur, & nemo in eo ſcrupulum vllum agnoſcit. Videtur quidem D. Thomas hîc quæſt. 100. art. 3. ad 2. hanc pactionem damnare Simoniæ; ſed illud non potuit, niſi exiſtimans Ius poſitiuum id vetuiſſe, quod fortè ſubſequente conſuetudine vel eſt aliter explicatum, vel in ea parte abrogatum: alioqui Quodlibeto 8. art. 11. ſatis indicat, Iure naturæ hæc pacta non eſſe Simoniaca. *Si*, inquit, *habet principalem finem Deum in tali actu, ad huiuſmodi autem diſtributiones reſpicit ſecundariò, non quaſi in finem, ſed ſicut in id quod neceſſarium eſt ad ſuam ſuſtentationem; conſtat quòd non vendat actum ſpiritualem, & ita Simoniam non committit nec peccat.* Eòdem, ſi expendatur, referri poterit quod in 4. habet diſtinct. 25. quæſt. 3. art. 2. ad 4. facere pactionem de Miſſa celebranda, eſt Simoniacum ſemper: ſi tamen non habet alios ſumptus, & non tenetur ex officio Miſſam cantare, poteſt accipere denarios, ſicut conducti Sacerdotes faciunt, non quaſi pretium Miſſæ, ſed quaſi ſuſtentamentum vitæ. Refertur Iudicum cap. 17. Leuitam quemdam fortè dum ſuſtentare ſeſe non poſſet, eò quòd Iſraëlitæ ad idololatriam delapſi non ſoluerent Leuitis decimas (id enim Lyranus exiſtimat) peregrinatum iuiſſe & quæſitum viuendi conditionem, incidiſſe autem in idololatram Micham, qui ei dixerit, *Mane apud me, & eſto mihi parens, ac ſacerdos, daboque tibi per annos ſingulos decem argenteos, ac veſtem duplicem, & quæ ad victum ſunt neceſſaria.* Ita contrahi per Sacerdotem poſſe, ſeclutis quæ in caſu Scripturæ peculiarem habent deformitatem exiſtimamus.

Quartò obſeruandum eſt, A gentilibus, quibus primùm annuntiatur Euangelium, non eſſe initio petendam ſuſtentationem, ſed potiùs in illum vſum ab alijs fidelibus. Hoc feciſſe primos Euangelij præcones, indicauit Ioannes in tertia ſua Epiſtola, tales Gaio commendans his verbis: *Quos benefaciens deduces dignè Deo: pro nomine enim eius profecti ſunt, nihil accipientes à gentibus. Nos ergo debemus ſuſcipere eiuſmodi, vt cooperatores ſimus veritatis.*

Quintum, Statuit Tridentinum ſeſſ. 22. vitandas eſſe circa Miſſas cuiuſuis generis mercedum conditiones, pacta, & quidquid pro Miſſis nouis celebrandis datur, nec non importunas atque illiberales eleëmoſynarum exactiones potiùs quàm poſtulationes, aliaque huiuſmodi, quæ à Simoniaca labe, vel certè à turpi quæſtu non longè abſunt. His addunt Deciſiones Interpretum exactionem, qua quid exigatur dandum à celebraturo pro facultate celebrandi. Item monent, non licere ſimplici Sacerdoti, qui non eſt Parochus loci, ſine facultate ſtare ad Offertorium; conſuetudo tamen facilè hîc Superioris facultatem ſupplebit.

Obligans ſe certo loco poteſt aliquid accipere.

Quintò inquirendum, Liceátne aliquid accipere Sacerdoti miniſtranti, ratione obligationis, qua ſe certo loco obligat?

Reſpondeo, Secundùm Eccleſiæ conſuetudinem aliquouſque hoc licere, vt oſtendit Caietanus verbo Simonia, reg. 5. Soto ſuprà, Toletus lib. 5. cap. 88. verbi gratia, obligat ſe quiſpiam vt Beneficio deſeruiat ad certum tempus, poteſt is

Digitized by Google

æſtimare libertatem ſuam, & de ea paciſci. Confirmatur ex cap. Significatum, De Præbendis.

Notandum tamen, non debere accipi pretium pro obligatione ad ſpiritualia vt talia ſunt, ſed prout includunt per accidens onus temporale: aliàs enim liceret locare operam in ſpirituali actione, vt benè obſeruat Suarez cap. 21.

Poſtremò hîc quæritur, Vtrùm ad Simoniam pertineat, ſi quis Iudicem Eccleſiaſticum inducat pretio, vt iuſtitiam in cauſſa ſpirituali adminiſtret?

Reſpondet Silueſter hoc verbo, q. 9. num. 9. pertinere.

Sed maioris dubitationis eſt, ſi Iudex quidem ex poteſtate Eccleſiaſtica iudicet, ſed in cauſſa aliàs ſæculari?

Quidam putant, etiam tunc eſſe Simoniam. Fauet cap. Vendentes 1. quæſt. 3. Gloſſa tamen ibidem indicat contrarium, & videtur probabile. Neque enim ſufficit quouis modo à poteſtate ſpirituali actum proficiſci vt Simoniaca ſit eius emptio vel venditio; aliàs qui pretio induceret Clericum ad ſibi locandum fructus ſui Beneficij, etiam eſſet Simoniacus.

Quomodo Iudex committat Simoniam. Alteri tamen ſententiæ fauet D. Thomas ſuprà citata diſt. 25. quæſt. 3. art. 2. vbi abſolutè dicit, Iudicem Simoniam committere vendendo iuſtitiam ſi ſit ſpiritualis Iudex. Idem ſequitur Turrecremata in dictum cap. Vendentes, & videtur verius: licet enim ſit temporale, eſt tamen reuerà vſus poteſtatis ſpiritualis. Aliud eſt, quando elocat Clericus fructus ſui Beneficij, vtitur enim quaſi temporali dominio quod habet in illos, aut in æſtimatam ſpem eorum.

Ad materiam Simoniæ etiam pertinet collatio aut delegatio iuriſdictionis Eccleſiaſticæ. Item omne exercitium talis iuriſdictionis, puta collatio Indulgentiarum, item diſpenſatio in Lege Eccleſiaſtica, in iuramento, in voto.

Dices, Cùm hæc Simonia ſit contra Ius diuinum, quomodo in eo diſpenſat Pontifex, quo vidente, Curia Romana pro diſpenſationibus multa accipit?

Reſpondeo, Pro ipſa diſpenſatione nihil poſſe accipere, ſed benè licere Curiæ Romanæ accipere aliquid in ſuſtentationem aut in tributum iuſtum, vel in commutationem ad pium aliquod opus, vel in pœnam delicti, vel pro Officialium labore in ſcribendo, &c. vt rectè docet Suarez De Religione tom. 1. lib. 4. cap. 20.

Non dubium etiam eſt, quin pertineat ad materiam Simoniæ collatio Beneficiorum. Circa quam notandum, Decreto Concilij Tridentin. ſeſſ. 24. cap. 14. ſeriò mandari Epiſcopis, vt examinent conſuetudines recipiendi aliquid in receptione noui Beneficiarij. Vbi nota, non continuò excuſari receptionem lucri, eò quòd conuertatur in pium vſum. Sicuti enim pro pupillo Canones vetant exerceri vſuram, ita etiam illicitum eſt, aliquid tamquam pretium ſpiritualis functionis accipere, applicandum in pium vſum: deformitas enim manet quæ Simoniæ propria eſt, ſicut in furto & in ſimilibus, etiamſi in pium vſum res acquiſita deſtinetur. Docet id Alexander II. cap. Ex multis 1. q. 3. & Gregorius I. cap. Non eſt putanda 1. q. 1. vbi rectè monet, propter peccata eleemoſynas eſſe faciendas; non eſſe autem peccata committenda, vt eleemoſynæ fiant. Quando tamen eſt Simonia ex præſumptione, aut quando agitur de euadenda ſuſpicione Simoniæ, aut ſordidæ auaritiæ, meritò vult Tridentinum Concilium haberi rationem, vtrùm expendatur, quod accipitur in pium vſum. Erit etiam conſiderandum, vtrùm pro illo opere quod exigunt, ipſi exigentes non ſubleuentur, eò quòd fortè ipſi ſuis ſumptibus id procurare debuiſſent. Item etiam eo ſuppoſito, vtrùm ipſi exigentes ex ſuis Beneficijs ſufficienter dotatis commodè ea onera explere potuiſſent, vtrùm aliqua conſuetudo aut interpretatio Superioris eis ſuffragetur, ánne dubia vel certa ſit impotentia, & ſimilia.

DVBIVM VII.

Vtrùm ſit Simonia, dare aliquid pro ingreſſu Religionis?

RESPONDEO cum D. Thoma hîc art. 3. ad 4. Pro ipſo ingreſſu Religionis non licere aliquid exigere vel accipere tamquam pretium. *Pro ipſo ingreſſu non licet.* Eadem eſt ratio offerentis vel dantis; hoc enim Iure naturali diuino, & poſitiuo Eccleſiaſtico vetitum eſt: naturali quidem, quia receptio aut ingreſſus iſte indubiè eſt actio ſacra & ſpiritualis, & ipſe ſtatus Religioſus omnino ſpiritualis eſt, propter Religionis virtutem, Dei cultum, & vota tria ſubſtantialia, vbi non ſemel Dei donum interuenit. Eccleſiaſtico autem cap. Quàm pio 1. q. 2. vbi Bonifacius Papa generatim pro omni Eccleſiaſtica ſuſceptione munus interdicit. Certum autem eſt, Eccleſiaſticorum nomine cenſeri Religioſos, vt patet ex dictis in materia De vectigalibus ſuprà. Accedit quòd occaſione Monachorum, qui vtrùm pro Abbate ex alio Monaſterio habendo munus dare poſſent interrogauerant, ita generatim reſcripſerit Pontifex dicto cap. Quàm pio. Verùm apertiùs & particulariùs idē ſtatuitur de Religioſis cap. Nullus Abbas, eadem q. ex Vrbano Papa, & cap. Non ſatis, cap. Veniens, cap. Quoniam, De Simonia: ſed luculentiſſimè idem poſteà præſtitum eſt per Extrauag. Sanè in communibus, eod. vbi prohibet Pontifex ſub pœna excommunicationis papalis, ne à volentibus ingredi Religionem, directè vel indirectè petantur vel exigantur, ante vel poſt, vel etiam in ipſo ingreſſu paſtus, prandia, cœnæ, iocalia, aut res aliæ, etiam ad vſum Eccleſiaſticum, ſeu quemuis pium vſum deputata, vel deputanda: ſed illa ſola recipiantur, quæ ingredientes purè, & ſponte, & plena liberalitate, omnique pactione ceſſante, dare vel offerre voluerint. *Sponte dantibus aliquid recipitur.* Vnde iam habemus, non prohiberi Monaſteria à conuerſis illa acceptare, quæ liberaliter obtulerint. Eoque modo ferè ceſſabunt obiecta quæ mouit Gratianus initio dictæ q. 2. cauſſa 1. ab exemplo Annæ, quæ Samuelem ſecum adduxit ad domum Domini in Silo, in tribus vitulis & in tribus modiis farinæ, & amphora vini, 1. Reg. 1. & fidelium, qui venditis ſuis prædijs, eorum pretia ponebant ante pedes Apoſtolorum. Hæc enim non exacta, ſed ſponte oblata ſunt: neque enim punitus Ananias quòd non obtulerit integrum agri pretium, ſed quòd mentitus fuerit Spiritui ſancto.

An liceat pro ſuſtentatione aliquid accipere. Quæſtionem non exiguam habet, Anne liceat pro ſuſtentatione Monaſterij vel Religioſi aliquid exigere, præcipuè quando Monaſteriū indiget

Digitized by Google

get. Tractat hoc D. Thomas in 4. diſt. 25. & attingit hic art. 3. ad 4. Turrecremata ad initium dictæ q. 2. cauſſa 1. Victoria 2. parte, Relect. De Simonia, n. 12. Nauarrus De reditibus Eccleſiaſticis, in fine q. 1. Toletus ſuprà cap. 89. Silueſter verbo Simonia, q. 15. Armilla eodem, n. 50. Roſella eodem 5. cuius opinio eſt, numquam licere inire pactum de ſoluendo aliquo pretio pro ſuſtentatione conuerſi, etiamſi Monaſterium ſit pauper. Eamdem videtur tenere Panormitanus in cap. Non ſatis, De Simonia. Quamuis enim permittat, quando Monaſterium indiget, vt via proteſtationis & inſinuationis dicatur volenti intrare, vt ſecum adferat quo poſſit viuere; non tamen permittit, vt hoc ipſum ducatur in pactum. Cuius etiam ſententiæ eſt Gloſſa in dictũ cap. Quoniam, Ex quo cap. pro hac eadem opinione argumentum ſumi poteſt: damnantur enim Simoniæ Moniales, quæ paupertatis prætextu ab illis quas in ſorores recipiebant pretium exigebant.

Prima opinio, non licere.

Pro ea argumenta.

Secundum argumentum eſt ex cap. Tua, eod. vbi Clericus dicitur Simoniam committere, ſi ea conditione det bona ſua Eccleſiæ, vt illa poſtmodum pro Præbenda retineat, & in Canonicum admittatur: & pro ratione additur, quòd in talibus omnis pactio ceſſare debeat iuxta Canonicas ſanctiones.

Tertium ex Vrbani V. Extrau. quæ incipit, Sanè, ſuprà citata, vbi rurſum prohibetur omnis pactio, & ſolùm liberale donum ſponte oblatum permittitur in Religionis ingreſſu.

Quartum ex cap. Periculoſo, De ſtatu Regularium, in 6 vbi irrita decernitur admiſſio vltra numerum qui ex Monaſterij bonis ali poteſt.

Quintum ex ratione. Eo ipſo enim quo quis recipitur in Religioſum, iam habet æquè ius ad viuendum ex bonis Monaſterij ac ipſi qui eum ad Religionem recipiunt; ergo meritò præſumentur vendere ipſum ingreſſum Religionis: quia, vt in ſimili ſuprà diximus, nemo cenſetur emere quod ſuum eſt.

Pro hac opinione etiam eſt Supplementum citatum apud Silueſtrum, & Dionyſius Carthuſianus lib. 1. & 2. De Simonia, qui latè & acriter hac de re ſcripſit.

Verius, licere.

Aliorum tamen verior opinio eſt, Quãdo Monaſterium indiget, licere paciſci de certa pecunia pro ſuſtentatione noui Religioſi. Ita apertè tenet D. Thomas, Silueſter, Toletus, Nauarrus, Armilla, Victoria, Turrecremata ſuprà citati, Paludanus dicta diſt. 25. quæſt. 5. & alij communiter; eſtque ratio manifeſta: nihil enim venditur hîc ſpirituale aut ſpirituali annexum, ſed ſolùm eſt pactio indemnitatis, in gratuita conceſſione rei ſpiritualis: dant enim ſpirituale quod habent gratis, & quod in caſu illo paupertatis ſeorſum dare nulla Lege, ſaltem vigorem habente, prohibentur: dant inquam, ſed ea lege, ne teneantur ad temporale quod non habent. Sanè, vt rectè aduertit Caietanus, quem ſequitur Suarez, ſtando in Iure naturæ, non eſt illicitum, deducere in pactum, quod licitum eſt ita petere, vt niſi detur, opus non fiat. Confirmatur; Refert D. Hieronymus cap. Numquam, De conſecrat. diſt. 5. Ægyptiorum Monaſteria hunc morem tenuiſſe, vt nullum abſque operis labore ſuſciperent: & quamuis hoc feciſſe ipſos dicat non tam propter victus neceſſitatem quàm propter animæ ſalutem, ne in periculoſo otio viuerent; erat tamen ſtipulatio de temporali, & ſimul etiam intendebant, vt inde viuerent; neque apparet quomodo hoc etiam in pactum deducere nequiuerint. Saltem exemplo illorum licebit Monaſterio egenti paciſci de pretio, quo ſe Religioſus ſuſtentet, ne vagari cogatur cum animæ ſuæ detrimento, quod potiſſimùm in Monialibus locum habet: eoque pertinet Conſtitutio Bonifacij VIII. cap. Periculoſo, citato, vetans in Monaſterijs Ordinum nõ mendicantiũ plures recipi quàm poſſint ſuſtentari de ipſorum Monaſteriorum bonis ſiue prouentibus abſque penuria. Idem ſtatuit Tridentinum ſeſſ. 25. De reformat. Regularium c. 3. extendens illud etiam ad Monaſteria Ordinum mendicantium, quæ bona immobilia non poſſident, vt nimirum plures in illis non recipiantur, quàm ex conſuetis eleemoſynis commodè poſſint ſuſtentari. Vbi & alia continebitur extenſio, ſi credimus Gloſſæ in dictum cap. Periculoſo, ad verbum Abſque penuria, quòd cap. Quàm pio, ſolùm prohibeantur plures recipi quàm abſque penuria poſſint ſuſtentari; Tridentino autem Decreto vetentur plures admitti quàm qui commodè poſſint ſuſtentari: commodè enim plus eſt quàm abſque penuria. Itaque vbi plures ex reditibus Monaſterij commodè ali non poſſunt, interdum licere Monialibus ab ea quam in ſororem recipiunt, accipere eius ſuſtentationem, ad dictum cap. Tridentini indicauit Congregatio Interpretum. Non vult tamen dotis nomine illud appellari, ſed potiùs dici quòd accipiatur pro alimentis ingreſſæ. Monet etiam, non debere certam quantitatem generatim ſtatui, ſed prout qualitas perſonarum & temporum poſtulabit.

Vtrùm verò in Monaſterijs Monialium, in quibus iuxta Decretum Concilij Epiſcopus certum numerum conſtituit, liceat Abbatiſſæ loco Monialium deficientium alias recipere, pacta certa eleëmoſyna pro earum ſuſtentatione, reſoluere dicti Interpretes noluerunt; ſed dixerunt ad Pontificem eſſe referendum, eò quòd conſuetudo hîc ſit contra id quod Iura diſponunt.

Nauarrus ſuprà fatetur quidem expedire vt abſtineatur à tali pacto, & ne plures aſſumantur quàm ſine penuria aut commodè ali poſſint, eò quòd alioqui contingat ineptas quæ dotem habent intrudi, & idoneas quæ non habent excludi. Secundò, Quia difficile ſit eiuſmodi pacta à Simonia excuſare. Adde exprobrationes, quas ditiores facere ſolent illatæ dotis. Subiungit tamen Nauarrus, poſſe excuſari; quamuis oppoſitum eſſet conſultius: licere enim Præfectæ aliquam ad Religionem aſpirantem aliàs idoneam ſufficienter dotatam admittere, etiam vbi expletus eſt numerus earum, quæ ali poſſunt ex reditibus Monaſterij, modò caueatur, ne quid pro ſuffragijs ſuis Moniales accipiant, & ne quid accipiatur ex pacto quod non ſit neceſſarium ſuſtentationi eius quæ ingreditur.

Ad argumentum primum in oppoſitum reſpõdeo, Cap. illud Quoniã, loqui in caſu vbi prætextu paupertatis Moniales ipſum ingreſſum Religionis vendebant. Indicat ibi Gloſſa. Vel ſanè, vt eſt probabilius, prætextus paupertatis verus non erat, ſed prætextus tantùm, vt exponit Turrecremata ſuprà. Quando enim verè Monaſterium

Reſp. ad 1. argumentum. Sententia negatiua.

rium nō indiget, ſed ſufficit alendo Religioſo qui aſſumitur, illicitum eſt ſecundùm omnes paciſci aliquid pro eius ſuſtentatione: imò eſt Simonia ſaltem præſumpta, aut Iuris humani, vt rectè docuerunt Siluester & Toletus. Imò verius exiſtimo, fore Simoniam quodammodò ex natura rei, ſicuti eſt in Beneficijs: idem enim eſt, ac ſi collator Beneficij dicat, ſe Beneficium, adeóque ius recipiendi fructus gratis dare, ſed pro fructibus aliquid exigere: admiſſus enim ad Monaſterium non ſecùs habet ius ad alimenta ex bonis communibus Monaſterij, quàm habeat Beneficiarius ad ſui Beneficij fructus. Itaque vtrobique æquè eſt & Simonia & iniuſtitia, ſeu Simonia iniuſta, vel iniuſtitia Simoniaca.

Ad. 2. Ad Secundum reſpondeo, Cap. Tua, decerni eſſe Simoniacum, ſi quis ea lege admittatur ad Canonicatum, vt ex bonis ſuis fundet Præbendam; hoc enim eſt apertè vendere ſpirituale pro temporali: nam vt rectè Hugo Victorinus lib. 2. De Sacramentis, parte 10. cap. 4. *Si Canonicatum non emit, qui fit vt eum non habeat niſi dato pretio? Si enim dicat gratis ſe eum accepiſſe, idem eſt ac ſi diceret, ouem quidem ſe emiſſe, lanam autem non emiſſe, ſed gratis accepiſſe.* Indicat autem quòd legitimè poſſit quis paciſci de alimento ſuo ad æqualitatem alicuius Præbendæ, & relinquere donatione vel teſtamento bona ſua Eccleſiæ. Secundò ex Turrecremata reſpondeo, Poſſe Decretalem accipi de loco in quo Eccleſia eſt benè dotata.

Ad 3. Ad Tertium fatetur Nauarrus, valdè vrgere illam Extrauagantem pro opinione contraria. Sed reſpondeo, Gloſſam ibidem citare Felinum, qui dicat ſe audiuiſſe à fide dignis, Vrbanum non intendiſſe comprehendere Moniales pauperes, quæ conſueuerunt aliquid vigore conſuetudinis recipere pro ſuſtentatione ſororis admittendæ. Et ſanè cùm non fiat mentio paupertatis aut ſuſtentationis, ſatis obuium eſt, intelligere Conſtitutionē Pontificiam extra noſtrum caſum.

Ad 4. Ad Quartum reſpondet Nauarrus, Indicio eſſe quòd cap. Periculoſo, non faciat contra nos, quia illud viderit D. Thomas, qui pro nobis nihilominùs ſenſit. Sed videtur Nauarrus hîc lapſus in chronologia: viginti enim annis iam mortuus erat D. Thomas, quando Pontifex creatus eſt Bonifacius VIII. cuius eſt illud cap. Erat tamen ante tempora D. Thomæ idem cautum in Concilio Arelatenſi Quarto, tempore Caroli Magni, quod refertur cap. De inſtitutionibus. Intelligenda ergo ſunt huiuſmodi Iura tam antiqua quàm noua, adeoq; etiam Tridentinum, vt ſolùm prohibeant, ne recipiantur ab egenis Monaſterijs Moniales nouæ, cum detrimento Monaſterij, vel periculoſa occaſione vagandi, non autem ne recipiantur, quæ & indemnitati tenuis Monaſterij, & ſpirituali ſuæ ſecuritati caueant promiſſa ſufficienti ſuſtentatione ſuæ perſonæ.

Ad vlt. Ad Poſtremum reſpondeo, Vbi Canonicatus diuiſi ſunt, non eſt eadem ratio quæ in Monaſterijs, vbi communis eſt vita. Quamuis ergo ibi non poſſit ſeorſim dari Canonicatus, & vendi Præbenda; hîc tamen poteſt ſeorſim gratis concedi ingreſſus Religionis, & pactum fieri de ſuſtentatione ſua, ne quæ ingreditur grauet alias, quæ ſolæ ex prouentibus ali poſſunt.

Verùm quia diximus, eiuſmodi pactiones non licere, quando Monaſterium pluribus alendis ſufficit, quæritur Primò, Vtrùm poſſit Præfectus paciſci de ſuſtentatione ingredientis, ſi ſumptibus illis indigeat ad neceſſaria ædificia?

Reſpondeo, Poſſe, quia commoda habitatio etiam pertinet ad commodam ſuſtentationem. Ita Lælius 2. parte De Simonia, num. 27. Quamuis non placeat quod indicat idem, licere, eò quòd fortè hæc quæ nunc admittitur diues ſit, & commoditas ſine onere ſuſtentationis admittendi ſeruanda videatur pauperioribus, vt etiam eiuſmodi exactionem non admiſerim, intuitu ædificij non neceſſarij. Neque poſſet accipi à diuite Monaſterio ex pacto aliquid, eo ſolo titulo, quòd ingrediens ſit corpore debilis, qui minùs ſit lucraturus, & plus abſumpturus; quamuis pauper Monaſterium hoc reſpectu pluris æſtimare poſſit ſuſtentationem, quando eam exigit, vt benè tradidit Aragon hîc art. 3.

Quæritur Secundò, Quid ſentiendum, quando in diuite Monaſterio exigitur aliquid tamquam debitum, pro epulo aut recreatione Conuentus, aut quando hoc ipſum Statuto expreſſum eſt, vel implicitè continetur, puta ſi dicatur, circa talia ſeruandam eſſe conſuetudinem? *Pro epulo tamquam debitum exigere non licet.*

Reſpondeo, Hæc & ſimilia Iure Canonico eſſe interdicta, vt ſatis patet ex Canonibus ſuprà citatis. Conſulendus Turrecremata ſuprà, Lælius num. 21. Non eſt tamen Simonia, ſi promittatur alicui admiſſio, modò diſcat priùs talem artem vel ſcientiam: eſt enim tantùm monitio, vt ſi velit admitti, reddat ſe priùs idoneum. Recipit illud Silueſter, & contra quoſdam extendit etiam ad caſum, quo ſic promittens Prælatus reſpiceret ad temporale lucrum, quod habiturum ſit Monaſterium ex hac arte vel ſcientia.

Quæres, Vtrùm vice verſa poſſit Abbas aliquem in ſtudijs alere, ea lege, vt abſoluto ſtudio, Monaſterium ſuum ingrediatur?

Reſpondeo, Iureconſulti quidam citati apud Adrianum Quodl 9. ad 3. principale, dixerunt, licere quidem pecuniam dare vt allicias ad actum ſpiritualem neceſſarium ad ſalutem, verbi gratia, ad profitendam fidem Chriſtianam, & ſuſcipiendum Baptiſma; ſed non vt allicias ad actum ſupererogationis ſpiritualem, qualis eſt ingreſſus Religionis.

Alios citat idem Adrianus, qui abſolutè dicant, licere cuique ſuppeditare pecuniam volenti ingredi Religionem, vt ex ea viuat in ſtudijs, quibus ſe ad Religionem diſponat, & impedimentum remoueat. Et hoc quidem illis terminis aſſertum videtur verum, ſed non exiſtimo ad Religionem (tum quia ſpiritualis eſt, & omnino liberè ſuſcipi debet) ſub eiuſmodi conditione, ex pacto licitè quempiam poſſe obligari. Poſſet tamen obligari, vt niſi Monaſterium ingrediatur, ſumptus refundat. Prior pars eſt communis, D. Thomæ hîc art. 3. & infrà quæſt. 189. art. 9. & Quodlibeto 4. art. 23. ad 17. Azorij 1. parte, lib. 12. cap. 1. q. 2. & Probatur ex cap. Quàm pio 1. q. 2. Poſterior autem pars Probatur, Quia virtute tales ineunt quaſi duo pacta ſub conditione: in vno eſt liberalis donatio, ſi alter ingrediatur Religionem; in altero eſt mutuatio, ſi non ingrediatur. In his autem nihil apparet illiciti.

Quod verò attinet neceſſaria ad ſalutem, vel

ab

Digitized by Google

Licet aliquid dare vt aliquis ad conuerſionem.

ab ea excludentia, omnino tenendum eſt cum dictis illis Doctoribus, licere dare pecuniam vt quis Baptiſmum ſuſcipere velit, vel vt à fornicatione abſtineat: quomodo vt defineret fornicari Oſeas cap. 3. meretrici dedit pecuniam, interprete D. Hieronymo: vbi enim noſter Interpres habet, *Et fodi eam mihi quindecim argenteis*, Septuaginta legunt, *Et conduxi eam mihi quindecim argenteis.* In quem locum ita ſcribit D. Hieronymus: *Quando dicit, Fodi, oſtendit vineam quæ à Domino plantata eſt, & in multis locis ponitur Scripturarum, ſignificans populum Iudæorum: ſin autem legerimus, Conduxi, adultera pretium eſt, non vt cum Propheta dormiat, ſed vt contenta mercede ſua adulterare deſiſtat, ne paſſim ceteris copuletur.* Ita quidem D. Hieronymus.

Quia tamen ſatis id controuerſum eſt, paulò accuratiùs hîc eſt examinandum, ſitne Simoniacum aut illicitum, dare alicui pecuniam, ea lege vt faciat actum aliquem certum virtutis, in quo actu conſiſteretur ſola ſpiritualis ſalus, aut vtilitas ipſius operantis?

Et quidem ſatis extra controuerſiam hunc fore video caſum D. Hieronymi: nemo enim dubitauerit, quin optimè fecerit quiſquam, ſi exemplo Oſeæ meretrici penſionem det vnde viuat castè, & à turpitudine abſtineat: quinimò non dubito quin liceat ſic cum quouis paciſci, vt potiùs ei pecunia detur, quàm peccare in genere moris, in quo ſola ſalus operantis ſpectetur, pergat, quando aliud non concurrit. Videtur etiam ſatis certum, abſque pactione reciprocè obligante licere promittere alicui centum, in euentum quo ipſe baptizetur, vel in virginitate vitam tranſigit, vt hactenus nulla ſit diſtinctio operis præcepti & conſilii tantùm.

Sed difficultas eſt, vtrùm liceat vltrò citroque paciſci, vt vnus ſe obliget ad dandum centum, alter verò ad Baptiſmum, vel ad vouendam virginitatem, vt in conductione & locatione fieri ſolet?

Quomodo liceat dare alicui pretium vt faciat actū aliquem virtutis.

Vbi rurſus ſatis certum arbitror, quando ex opere virtutis aliquid accedit ipſi contrahenti qui pecuniam promittit, ita vt cenſeatur ipſe aliquid accipere ſpirituale, non licere ita paciſci; verbi gratia, non licere paciſci cum Monaſterio paupere, vt Prælatum ſuum donet Monaſterio diuiti, quod in compenſationem huius numeret certam pecuniæ ſummam: qui caſus fuit capituli Quàm pio 1. q. 2. hac enim ratione videtur Simonia admitti, vt meritò Pontifex Bonifacius id fieri non licere reſponderit. Addiderim & illud, non videri licitum, ita ſtrictè quempiam obligare ad ingreſſum Religionis ſuppeditata pecunia, vt præiudicetur libertati quam conuenit eſſe in tali ſtatu capeſſendo. Neque videtur etiam magnam habere dubietatem, quin inordinatè is faciat, qui principaliter propter lucrum mundanum Religionem aut aliam virtutem colit; ſicuti tamen ſuprà diximus, non fore Simoniacum qui Horas frequentauerit principaliter propter diſtributiones, ſi eas non accipiat tamquam pretium; ita neque hîc Simoniæ labem agnoſco, niſi appretiatio interueniat. Itaque illicitum aliquid interueniet, ſi principaliter ob lucrum temporale quis Chriſtianus fiat, aut Catholicus: eſt enim peruerſio finium, cùm temporalia nobis potiùs concedantur vt ijs tamquam medijs vtamur ad æterna bona comparanda: nondum tamen erit id Simoniacum, ſi abſit pretij pactio. Quia verò dum in rigidum pactum deducitur, vt quis Chriſtianus fiat, & tu ei pecuniam conſignes, ſpecies facti exterior præ ſe ferat, quòd vel pretium ei ſoluas, vel ſaltem quòd ipſe principaliter ob pecuniam Chriſtianus fiat; ideò rectè dicit Pontifex dicto cap. Quàm pio, *Nuſquam legimus Domini Diſcipulos vel eorum miniſterio conuerſos quempiam ad Dei cultum aliquo muneris interuentu prouocaſſe.* Ideò namque id Diſcipuli Chriſti non fecerunt, quia obnoxium reprehenſioni ob dictam cauſſam fuiſſet. Quare etiam meritò D. Thomas infrà q. 189 art. 9. iudicat illicitum, ſi quis pro muneribus datis paciſcatur, vt alter Religionem ingrediatur. Eodemque modo licebit ſaluare ſententiam communem, quæ non tantùm de ingreſſu Religionis, ſed de Baptiſmo ſuſcipiendo & ſimilibus actibus virtutum ſimiliter iudicat.

Exiſtimo nihilominùs, ſi ita paciſcaris cum hæretico, vt ei penſionem ſis præbiturus, modò ſe Catholicis iungat, vt quidem vtrimque ſtricta cenſeatur oriri obligatio, ſed neque ille neque tu intendas principaliter, aut tamquam ob pretium conuerſionem illam futuram, ſed ſolùm vt medium habeat viuendi, vel vt amoueatur impedimentum conuerſionis, quod fortè erat in difficultate victus, vel ob aliquem ſimilem licitum finem; non fore id Simoniacum, neque illicitum. Sanè non fore Simoniacum, ex dictis Dubio 2. conuincetur: nulla enim Simoniæ deformitatum, quas ibidem ex D. Thoma propoſuimus, hîc locum habet. Vna erat, Quòd vilipendatur res ſacra, quando æſtimatur temporali pretio; quæ locum non habet: hîc enim rationē pretij amouemus. Altera, Quòd vſurpetur quaſi eſſet in dominio venditoris. At nihil hîc tale eſt: qui enim pretium accipit, non vendit rem ſacram alteri, cùm potiùs ſibi eam acquirat: quinimò vtiliter domini rem gerit, qui pretium hîc numerat, quia non hîc agit vt ipſe Spiritum ſanctum vel donum Dei cum Simone pecuniâ poſſideat, ſed potiùs vt dominus, & ipſe Pater luminum hunc ſeruum ſibi mancipet. Tertia deformitas in eo ſita, Quòd gratis acceptum à Deo non gratis detur, etiam hîc locum non habet. Qui enim pecuniam accipit, nihil hîc dat numeranti in præiudicium Dei, ſed potiùs ſe Deo dat, inuitatus eius liberalitate. Itaque quando alia non occurrit deformitas, rectè hoc dicunt licere Leſſius lib. 2. De iuſtitia, cap. 35. Dubitatione 12. Sanchius lib. 1. De ſponſalibus, diſp. 39. qui plures alios citat, & multis id rationibus confirmat. Molina de Iuſtitia, tract. 2. diſp. 93. conc. 4.

DVBIVM VIII.

Vtrùm pro doctrina Theologica liceat temporalis pretij ſtipendia paciſci?

DIXIMVS ſuprà, in ſcientijs & artibus humanis, pro mercede docentis, non eſſe periculum Simoniæ. Peculiaris difficultas eſt de ſcientia Theologica. Sentiunt enim quidam, eſſe Simoniam, hanc pretio docere, non minùs, quàm exacto pretio concionari. Ita tenent Palude in 4. diſt. 25. quæſt. 5. ſequitur Silueſter q. 10. hoc verbo, quando ex officio Magiſterij docetur. *1. Opinio.*

Digitized by Google

Hoſtienſis in cap. Quia nonnullis, De Magiſtris.

2\. Secunda opinio dicit; Non eſſe quidem Simoniacum, docere pretio Theologiam ſcholaſticam, vbi multa ex humanis ſcientijs miſcentur: purè tamen docere Theologiam ſine eiuſmodi admixtis pro mercede pretij temporalis, eſſe Simoniacum Ita Arragon hîc, art. 1.

3\. Tertia opinio ſimpliciter docet, Citra Simoniam poſſe exigi pretium pro doctrina Theologica, ſicut pro alijs doctrinis. Ita ſentit Victoria Relect. De Simonia, 1. parte, n. 6. Valentia diſp. 6. quæſt. 16. puncto 2. Sotus lib. 9. quæſt. 6. art. 2. Adrianus ſuprà Reſpon. ad 8. Durandus in 4. diſt 25. quæſt. 3. & alij.

Pro reſolutione notandum, in eo omnes conuenire, quòd liceat paciſci pro ſuſtentatione docentis, aut pro labore antecedente vel conſequente.

Sed quæſtio eſt, Vtrùm liceat de pretio paciſci pro labore interno? Rurſum non quæritur, Vtrùm pro concione explicare ſacram Scripturam, liceat pacto pretio, aut Theologicum quid docere, pro conſilio ſpirituali ad dirigendam conſcientiam: facilè enim in his conueniunt DD. eiuſmodi pacta eſſe Simoniaca. Quæritur ergo de labore interno docentis Theologiam, ſiue explicantis Scripturam, prout in ſcholis doceri ſolet, vt faciat immediatè & per ſe ad ſimilem ſcientiam in auditoris intellectu comparandam; non autem ad ſpirituale aliquod donum ſupernaturale Spiritus ſancti, aut ad ſuſcitandum in affectu peculiarem Spiritus ſancti motionem: quæritur inquam, vtrùm illum liceat temporali pretio æſtimare?

Reijcitur prima opinio. Reſpondeo & DICO PRIMO. Prima opinio quæ abſolutè doctrinam Theologicam & ſcholaſticam comparat ſacræ concioni, non videtur vera; ſicuti enim ſtudium Theologicum eſt præparatorius quidam labor ad contionandum, ita & doctrina Theologica comparari debet non cum interno labore ſacræ concionis, ſed cum labore antecedente. Confirmatur per dictum cap. Quia nonnullis. De Magiſtris, vbi Innocentius in Concilio III. Lateranenſi ſtatuit Theologo Profeſſori ſtipendium prouentus vnius Præbendæ, etiamſi per hoc non fiat Canonicus. Vnde videtur operam ſuam non minùs locare poſſe, quàm aliarum ſcientiarum Profeſſores. Vtitur hoc argumento Adrianus. Verum quidem eſt, habitum Theologicæ ſcientiæ ſupponere fidem, & dependere ab articulis fidei, tamquam à principiis, ſed ideò acquiſitus non eſt, aut ſupernaturaliter infuſus eſt, ſicuti fides. Et vt ipſe habitus ſcientiæ Theologicæ propter dependentiam ſuam à fide eſſet rebus ſpiritualibus annumerandus, non tamen propterea ex genere ſuo Theologiæ doctrina eſſet annumeranda functionibus ſpiritualibus, quas locare ſit Simoniacum, cùm in eiuſmodi munere multùm præualeat quod ſpirituale tantùm eſt à ſpiritu humano, & quod humani laboris eſt & induſtriæ: neque enim ſupernaturaliter Theologia diſcitur aut docetur, quamuis principia eius ſupernaturalia ſint.

Reijcitur ſecunda opinio. DICO SECVNDO. Diſtinctio quam adhibet ſecunda opinio non videtur neceſſaria: ſiue enim Scholaſtica doceatur Theologia, ſiue poſitiua, non propriè exercetur functio aliqua ſpiritualis à ſpiritu diuino, vt Theologi hîc loquuntur, ſed humano, eſtque etiam ſcientia Interpretis ſacræ Scripturæ acquiſita, ideoque licebit pro doctrina Theologica, & interpretatione Scripturæ, quæ in ſcholis fit, temporalis pretij ſtipendia paciſci. Eſt hæc ſententia hodie communis.

Dices, Eodem ſpiritu interpretandæ ſunt Scripturæ, quo ſcriptæ, ſecundùm illud Iobi 32. *Inſpiratio Omnipotentis dat intelligentiam.* Quam ſententiam Eliu veram eſſe ibi docet Gregorius. *Obiect. 1.*

Secundò, Interpretatio ſermonum eſt inter dona Spiritus ſancti. 1. Cor. 12. 2.

Tertiò, Apud Michæam cap. 3. in reprehenſionem dicitur: *Sacerdotes eius mercede docebant.* 3.

Quartò, Pro facultate docendi Theologiam nihil licet exigere, vt patet cap. Quoniam, cap. Prohibeas, cap. Quanto, De Magiſtris. 4.

Quintò, Licet dare Præbendam pro onere docendi Theologiam, cap. Quia nonnullis, eodem: non licet autem dare Præbendam pro eo quod eſt pretio æſtimabile; ergo Theologica doctrina eſt inæſtimabilis. 5.

Sextò, Officium docendi Theologiam, ſacrum eſt; ergo ſaltem qui ex officio docet, citra Simoniam non locabit operam, vt Silueſter voluit. 6.

Septimò, Doctrina Theologiæ ſupernaturalis eſt ex parte principij, quia procedit ex fide, & ex parte termini, quia tendit ad generandum in animo diſcipuli ſcientiam eiuſdem rationis qualis eſt in Magiſtro, vbi ex parte ſaltem principij eſt ſupernaturalis. 7.

Octauò, Doctores ſunt inter miniſtros Eccleſiaſticos, vt patet 1. Cor. 12. 8.

Ad Primum reſpondeo; Quamuis Spiritu Dei Scripturæ ſint interpretandæ, nihilominùs eorum qui Scripturas dignè interpretati ſunt, lectione, & Scripturarum collatione, comparari interpretandi ſcientiam, adeoque eam hactenus inter ſcientias acquiſitas meritò cenſeri, quas docturus operam locare poſſit, non tantùm paciſci de ſuſtentatione. *Reſp. ad 1.*

Ad Secundum, Ex eiuſmodi dono Spiritus ſancti docere aut interpretari pretio, non liceret. Sed de hoc non agi in aſſertione noſtra, manifeſtum eſt. *Ad 2.*

Ad Tertium, Sacerdotes illi habebant ſtipendium, ratione cuius tenebantur docere; damnabilis ergo auaritiæ fuit in mercede inſuper à ſingulis exacta docere, vt benè obſeruat in eum locum eruditus quidam ex recentioribus. Accedit quòd non rectè docebãt, ſed in fauorem plus offerentis doctrinam venalem corrumpebant, vt vult ibi Ribera. Denique quod D. Hieronymus notat, Simoniaci erant, quia gratiam & reſponſa Dei mercede vendebant. *Ad 3.*

Ad Quartum, Licentia docendi vendi non poteſt, Primò, Quia hoc eſt Eccleſiaſticum profectum impedire, vt dicitur dicto cap. Quoniam. Secundò, Quia hoc eſt non gratis dare quod gratis acceptum eſt, quod in eo locum habet, qui ex poteſtate Eccleſiaſtica tribuit eiuſmodi facultatem. Indicatur dicto cap. Prohibeas. Tertiò, Impediuntur hac ratione idonei, & contingit admitti minùs idoneos. Indicat dictum cap. Quanto. Denique huc faciunt eædem rationes, ob quas diximus etiam officia ſæcularia & Magiſtratus non *Ad 4.*

Digitized by Google

non debere eſſe venalia. Sanè ex his nihil contra nos concludi, eſt manifeſtum, cùm certum ſit, ſcientias humanas pacto pretio poſſe doceri, quas tamen docendi licentiam perinde vendi Canones vetent.

Si quæras, An ſit Simonia, vendere licentiam docendi Theologiam?

Reſpondeo, Si ea facultas detur ex iuriſdictione ſpirituali, fore Simoniam Iuris diuini, aliàs non fore.

Ad 5. Ad Quintum, Collator non poteſt ſua auctoritate dare Præbendam, cum illo onere vt quis doceat Theologiam, vt docet Gloſſa in cap. Quia nonnullis: neque contrarium dicit textus, qui tantùm vult fructus vnius Præbendæ applicari ei qui docturus ſit Grammaticam, aut Theologiam; ita tamen, vt propterea non fiat Canonicus. Præbendæ tamẽ vacanti poteſt imponi onus docendi non tantùm Theologiam, ſed etiã Grammaticam, ſaltem accedente auctoritate Pontificia, vt docet ibi Gloſſa, & in cap. Significatum, De Præbendis, vbi indicat generatim hoc licere, quando conditio licita eſt & honeſta, pro diuino cultu appoſita: talis autem eſt vel maximè Theologiæ doctrina, etiamſi ſecundùm internum laborem pretio ſit æſtimabilis.

Illud autem aduertendum, quamuis, quando Præbendæ vacantis fructus dantur Profeſſori, habeant rationem ſtipendij, non tamen ſimiliter habere rationem ſtipendij profeſſionis Præbendam, cui annexum eſt onus profeſſionis: neque qui cum tali onere Præbendam accipit, operam locat, ſed res ad ipſum tranſit cum ſuo onere; onus enim longè latiùs patet, quàm opera locata.

Ad 6. Ad Sextum reſpondeo ad Antecedens, Eiuſmodi munus eſſe ſacrum, quia ipſa ſcientia Theologica ſacra eſt: ſed ſicuti ipſa non eſt donum ſupernaturale, nec cauſſa eius, nec effectus, vt requirit materia Simoniæ; ita neque officium docendi Theologiam. Itaq; poteſtas docendi Theologiam non eſt eo gradu ſacra, quo poteſtas Eccleſiaſticæ iuriſdictionis, quæ verè ſpiritualis eſt poteſtas, deſcendens à Spiritu ſancto Eccleſiam regente: poteſtas autem docendi Theologiam non eſt pars hierarchicę poteſtatis, ſed ſolùm aliqualis participatio, quando communicatur ex poteſtate iuriſdictionis Eccleſiaſticæ.

Ad 7. Ad Septimum reſpondeo, Theologiam docere, non eſſe ſupernaturale ex parte principij, quia non eſt actus Fidei, etiamſi principia Theologicæ ſcientiæ ſint de Fide; ſed ſuppoſito aſſenſu Fidei, naturali diſcurſu in Theologia eliciuntur concluſiones: vnde etiam hæreticus in vno articulo, poteſt in aliis adhuc docere Theologiam, & quod in hac re peculiare, ingenerare auditori Catholico ſcientiam Theologicam, quam ipſe non habet. Non eſt etiam doctrina Theologica ex parte termini ſupernaturalis, quia licet ſcientia Theologiæ habeat principia ſupernaturalia, eſt tamen ipſa acquiſita & naturalis, ſequens debiliorem partem ſui principij, tam in magiſtro quàm in diſcipulo: nititur enim diſcurſu, qui naturalis eſt.

Ad 8. Ad Octauum reſpondeo, Doctores illi apud Apoſtolum non ſunt doctores ſcientiæ, ſed Fidei, vt eos Eccleſia vocat in ordinatione Preſbyterorum: *Hac prouidentia Domine Apoſtolis Filij tui doctores Fidei comites addidiſti.* Si quis verò apud Apoſtolum vel Actor. 13. per Doctores velit intelligere vel paſtores, vel qui in Eccleſia Scripturas ſacras adhibito ſtudio proprio exponebant, non repugnabimus. Id ſanè conſtat, non agi de talibus qui ſola eruditionis gratiâ in ſcholis docent.

DVBIVM IX.

Quomodo committatur Simonia circa collationem Beneficiorum, & alia ſpiritualibus annexa?

D. Thomas art. 4.

CIRCA Beneficia varijs modis Simonia committitur: ſunt enim ita ſpiritualibus annexa, vt nullo modo vendi aut emi poſſint. Quæ enim antecedenter ſpiritualibus tamquam fini annectuntur, vt Ius patronatus, vaſa ſacra, non perinde ſunt inuendibilia vt Beneficia, quæ ita ſpiritualibus annectuntur, vt quamdam dependentiam ab ipſo in eis videre liceat. Quamuis enim in eo conueniant antecedenter & conſequenter ſpiritualibus annexa, quòd in neutris liceat vendere quod eſt ſpirituale, differunt tamen in eo, quòd non vendito ſpirituali, temporale in antecedenter annexis vendatur, non autem in annexis conſequenter, vt hîc tradit D. Thomas: prius enim vendi poteſt ſine poſteriori, à quo non dependet in ſuo valore; poſterius autem, quando non poteſt haberi, niſi dependenter à priori, ſine eo vendi non poteſt, in talibus enim locum habet tritum illud Paſchalis Papæ, *Si quis horum alterum vendat, ſine quo nec alterum prouenit, neutrum inuenditum relinquit.* Erit ergo Simonia, pretium dare vel accipere pro præſentatione, electione, inueſtitura, reſignatione Beneficij. Hinc cap. Mattheus, De Simonia, à Simonia non excuſatur quidam, qui cùm electus eſſet à maiori parte Capituli, paucis contradicentibus, conſenſit vt per amicum ſuum daretur aliquod munus ei qui anteſignanus diſcordiæ videbatur. Vbi DD. colligunt, non excuſare quòd immeritò contradicat ille cui munus datur, modò habeat ius ſuffragij. Silueſter hoc verbo q. 13. Item non excuſare, quòd voluntate nonnihil turbata & quaſi coacta dederit, vt ibi Gloſſa rectè ex textu deducit. Excuſaretur tamen, ſi ipſo non ſciente alij dediſſent; imò ſi dediſſent, vt per malitiam vitiarent eius electionem, aut poſtquam ipſe prohibuit, non ſolùm ipſe non eſt Simoniacus, ſed etiam electio eius, quantum eſt ex parte ſua, validè ſubſiſtere poterit, vtpote & ipſa à Simoniaca labe immunis. Item excuſaretur, ſi dediſſet illis, qui de facto, non de Iure contradicunt electioni iam factæ, vt pertineat ad redemptionem vexationis, de quo Dubio 7. Ita Panormitanus in dictum cap. qui addit, ante electionem nondum Iure quæſito, non licere etiam illi pecuniam dare, qui tantùm de facto eſt contradicturus, cùm ius ſuffragij nullum habeat. *Pretium dans pro præſentatione, reſignatione, &c. eſt Simoniacus.*

Vnde conſequens eſt, non licere dare munus ei qui gratus eſt electori, præſentatori, aut collatori, vt deſinat alium commendare, & promotioni tuæ officere. Item ſi quem largitione pecuniæ curaueris eijci, cuius occupes Beneficium,

Digitized by Google

cium, Simoniæ damnaris per cap. Qui alium, eod.

Similiter promittens. Neque ſolùm dans, ſed etiam promittens pro Beneficio temporale pretium, imò etiam pro temporali promittens Beneficium, eſt Simoniacus, per cap. Cùm eſſent, eod. Eadem erit ratio ſponſionis: ſi enim concertes deponendo centum aureos, quòd Epiſcopus non dabit filio Beneficium, Simonia eſt, vt docet Nauarrus cap. 23. num. 105. & Peſantius diſp. 3. De Simonia, qui teſtatur eſſe communem omnium ſententiam.

Neque excuſat conſuetudo. Neque excuſat in hiſce Simoniacis largitionibus vlla conſuetudo: etiamſi enim per conſuetudinem vel ſolum detur prandium, modò ex pacto & quaſi debitum in receptione Canonici detur, erit damnabile per cap. Iacobus, eodem.

De turnorum lucris & ſimilibus qui accipiuntur in receptione noui Beneficiarij, & non conuertuntur in pium vſum, exſtat Decretum Tridentini ſeſſ. 24. cap. 14. De reform. Idem pænè iudicium erit, ſi non quidem pro Beneficio, ſed pro ſpirituali officio, vel executione Epiſcopalis iuriſdictionis pretium detur, cap. 1. & duobus ſeqq. Ne Prælati vices ſuas vel Eccleſias ſuas ſub annuo cenſu concedant.

Fructus Eccleſiarum poſſunt elocari. Poſſunt tamen fructus Eccleſiarum ſub annuo cenſu concedi vel elocari, cap. Querelam, eod. quamuis locatio priuatim à Beneficiario facta nõ liget ſucceſſorem, niſi quatenus in Eccleſiæ commodum facta probatur, vt tradit ibi Gloſſa; eſt enim Beneficiarius inſtar vſufructuarij, vt meritò cum eius vita exſpiret ius omne quod habet in Beneficij fructus. Silueſter verbo Simonia, q. 14. Cenſetur autem in Eccleſiæ commodum, quando Eccleſia inde percipit reditum maiorem, vel certè talem, aut minorem, ſed commodiorem. Azorius 2. parte, lib 9 cap. 2. Vnde ſi maneas in Iure naturæ, poteſt Beneficiarius ad vitam fructus ſui Beneficij locare, quamuis Paulus II. cap. Ambitioſæ, De bonis Eccleſiæ non alienandis, in 7. Decretalium Petri Matthæi id fieri prohibeat, ſicut & de omnibus alijs bonis Eccleſiaſticis vltra triennium. Verùm iſta Conſtitutio non eſt moribus vtentium recepta, vt teſtatur Silueſter verbo Alienatio, quæſt. 15. & alij multi, quos citat Azorius ſuprà: vbi plura habet ſpectantia ad maiorem huius Decretalis declarationem. Eſt tamen recepta Clementina 1. De rebus Eccleſiæ non alienandis, quę inhibet Religioſis, ne bona ſuæ adminiſtrationis locent niſi ad tempus modicum. Quod Gloſſa ibidem extendit ad alia bona Eccleſiaſtica, eò quòd locare ad tempus non modicum, ſit alienare. Eſt autem tempus modicum, ſecundùm quoſdam, quod minus eſt decennio, vt referunt Gloſſa & Silueſter ſuprà. Itaque ad nouem annos licebit locare fructus Beneficiorum.

In illis autem quæ antecedenter ſolùm ſunt ſpiritualibus annexa, eò quòd ad ſpiritualia ordinentur, faciliùs euitatur Simonia, modò non vendatur in ſeipſo quod ſpirituale eſt. Ius tamen patronatus per ſe vendi non poteſt, licet quatenus habet ius temporalis coniuncti, videatur aliquid habere temporale: eſt enim apertè id Iure cautum, vt attigimus ſuprà Cap. 2. Dubio 3. Licebit tamen in narratiua, & in traditione poſſeſſionis facere mentionem Iuris patronatus, vt habet Deciſio Rotæ apud Genuenſem in praxi Neapolitana. Conductor caſtri, non habet Ius patronatus. Secùs dicẽdum de eo qui habet vtile dominium, & de ſequeſtro hic enim nomine ius habentis præſentabit, ille nomine proprio.

Sed quæres, Vtrùm pro loco honoratiore ſepulturæ liceat paciſci pretium.

De honoratiore loco ſepulturæ. Reſpondet Sotus lib. 9. quæſt. 7. art. 1. ſi nihil pro conſecratione loci accipiatur, ſed vendatur terra, ſicut materia calicis, nihil vendi ſpirituale, ideoque licere modò ſcandalum abſit. Idem comprobat Arragonius hoc art. 4. Toletus autem lib. 5. cap. 89. monet, tutius eſſe non accipere tamquam pretium terræ, ſed per modum oblationis. Probatur ſententia Soti; Quia licet terra ſacra habeat coniunctionem cum Eccleſiaſtica ſepultura omnibus fidelibus debita, ideoque vendi non poſſit, per cap. Abolendæ, De ſepulturis, cap. Non ſatis, & cap. Cùm in Eccleſiæ, De Simonia, hic tamen locus honoratior non habet eiuſmodi coniunctionem, ideoque ſortitur eamdem rationem cum maiori pompa, & officio aliàs indebito, pro quo permittit aliquid accipi Gloſſa in cap. Abolendæ, citatum.

Verùm eum vendi non poſſe. Nihilominùs exiſtimo, non licere vendere in Eccleſia honoratiorem ſepulturam: eſt enim honor ille non planè mundanus, eoipſo quo eſt in loco Dei, & in ordine ad Sanctorum reliquias, aut per altaris viciniam dignior æſtimatur. Secùs dixerim, ſi quis priuatiuè velit ſepulchrum honoratius poſſidere, vt ibi nullus alius ſepeliri poſſit; quamuis tunc potiùs obligatio alium ibi non ſepeliendi, quam ipſa ſepultura vendatur.

Vt verò generaliùs de ſepulturæ venditione dicamus, certum eſt Primò, Licere exemplo Abrahæ emere, adeoque etiam vendere locum, qui poſtmodum ſepulturæ conſecretur: idem enim eſt, ac ſi ad Chriſma conficiendum balſamum emas.

Secundò, Non minùs certum eſt, non poſſe vmquam locum ad ſepulturam fidelium benedictum diuendi cariùs intuitu ſolius benedictionis.

At quæſtionis alicuius erit, Anne poſſit locum ſepulturæ iam conſecratum diuendere, qui eum ante cõſecrationem ſibi licitè pretio comparauit?

Videtur diſtinguendum: ſi enim agatur de loco quem quis in ſuam ſuorumque ſepulturam comparauit, ſicut Abraham ſpeluncam illam; videtur poſſe eam vendere etiam poſt conſecrationem, ſicut vendi poteſt calix conſecratus: neque id Iure vetitum reperitur. At ſi locus ei peculiaris in Eccleſia vel cœmeterio indultus eſt pro ſua ſuorúmve ſepultura, vendere eum non poteſt; vel quia non tranſiuit in eius dominium, vel quia propter annexionem rei ſpiritualis id ab Eccleſia eſt prohibitum cap. In Eccleſiaſtico 13. quæſt. 2. & alibi.

DVBIVM X.

Vtrùm citra Simoniam liceat compenſare fructuum inæqualitatem in permutatione Beneficiorum?

NON tantùm cum temporali, ſed neque cum penſione Eccleſiaſtica permutari poteſt Beneficium Eccleſiaſticum, vt habet communis opinio, quam ſequitur Silueſter verbo Permutatio 2. quæſt. 13. num. 10. Extendit Azorius 2. parte, lib. 7. cap. 29. vt permutari non poſſit cum quocumque Iure ſpirituali quod Beneficium non ſit, cum iure decimarum, ſepulturæ, patronatus, aut

Digitized by Google

aut cum iure quod quis habet ad Beneficium, non in Beneficio. Ratio eſt, Quòd omnis pactio in acquiſitione Beneficij regulariter ſit interdicta, vt patet cap. Tua nos, De Simonia, & cap. vltim. De pactis, ita vt pactum in ea pertineat ad edictum permiſſorium, id eſt non liceat niſi in caſibus à Iure permiſſis. Quare ne quidem cum ſacris Reliquijs, aut ſimili re ſpirituali liceret Beneficium permutare, ſed tantùm cum Beneficio, vt apertè dicit Silueſter ſuprà. Imò & hoc ipſum reſtringendum eſt, vt non liceat tibi etiam auctoritate Ordinarij, vt dicemus Dubio ſequenti, reſignare tuum Beneficiũ Petro, ea lege vt Petrus ſuum non tibi, ſed alicui amico reſignet: eiuſmodi enim contractus vt non eſt permutatio, ſed ſolùm innominatus contractus, Do vt des; ita neque à Canonibus probatus. Sed neque permutatio vlla hìc licet ſine Superioris auctoritate, vt patet cap. Quæſitum, & cap. Cùm olim, De rerum permutatione: priori enim dicitur, eiuſmodi pacta ſemper labem continere Simoniæ; poſteriori autem priuantur Beneficijs ſuis, qui ea propria permutant auctoritate. Quomodo autem eiuſmodi priuata permutatio Simoniaca ſit, diximus ſup. Dubio 3.

Permutatio abſque Superioris conſenſu illicita.

Dubitationem habet, Vtrùm quando Præbendæ omnino æquales ſunt, & eiuſdem conditionis in eadem Eccleſia, permutatio fieri non poſſit ſine Superioris auctoritate?

Reſpondeo, Non poſſe. Ita Panormitanus in cap. Quæſitum, citatum, & Armilla verbo Beneficium, numero 74. contra Innocentium: textus enim generaliter prohibet permutationem Præbendarum, neque ratio eius in eo tota eſt, quòd Superioris ſit iudicare, quæ perſona quo loco vtilior ſit futura, aut quòd Clericis non liceat ab Eccleſia in qua titulati ſunt, in aliam tranſire, vt ſtatuitur cap. Sanctorum, diſt. 70. quod vrget Gloſſa in dictum cap. Quæſitum, vt ſententiam Innocentij tunc ſaltem probet veram eſſe, quando vtrumque Beneficium fuerit ſine onere in eadem Eccleſia: ſed etiam in eo poſita eſt ratio, quòd obtineri non poſſit Beneficium ſine legitima collatione & Canonica inſtitutione, & quòd priuata illa permutatio habeat ambitionis ſpeciem & ingeſtionis, vt docet idem Panormitanus in dictum cap. Cùm olim. Adde etiam, eò ſpectare prohibitionem Eccleſiæ, ne Clerici de Beneficijs tamquam de rebus profanis ſtatuere videantur, & idem in illis ius habere quod in patrimonio.

Quæritur Secundò, Vtrùm Superior poſſit inuitum quempiam & ſine ipſius conſenſu cogere ad permutandum, & transferre ad aliam Eccleſiam?

Reſpondeo, Poſſe id Superiorem eo caſu, quando ne quidem dando coadiutorem Eccleſiaſticæ neceſſitati ſatis prouideretur, & permutatione ſufficienter eius qui amouetur indemnitati conſulitur. Ita Panormitanus ſuprà, qui citat pro ſe Innocentium & Federicum.

Quæritur Tertiò, Quis hîc veniat nomine Superioris?

Superior hic intelligitur Epiſcopus.

Reſpondeo cum Azorio 2. parte, lib. 7. cap. 29. Panormitano & Innocentio in dictum cap. Quæſitum, Gloſſa in Clementinam vnicam, eodem, Superiorem hîc eſſe Epiſcopum ſiue Ordinarium, adeoque etiam Pontificem ſummum, vel etiam Epiſcopo inferiorem Prælatum habentem ius Epiſcopale: talis enim exercere ſolet omnia Epiſcopalia quæ non ſunt Ordinis, ſed merè iuriſdictionis. Vbi adde, ius approbandi permutationes etiam ab aliis poſſe præſcribi, vt docet ex Federico Azorius. Addit Gloſſa citata, eorum eſſe conſentire permutationi, etiamſi non habeant Epiſcopalem iuriſdictionem, quorum eſt conferre vel eligere. Vnde conſequens videtur, etiam patroni conſenſum eſſe neceſſarium. Quod tamen ita accipiendum eſt, vt non tam irrita ſit aliter facta permutatio, quàm irritanda, ſi fiat ſine patroni conſenſu: ſufficit enim poſteà eius conſenſum accedere. Imò ſufficit, eum ſcientem & patientem non reclamaſſe. Deciſio Romana 204. parte 3. lib. 3. quæ addit ex Felino, quod dicitur permutationes & reſignationes ſine conſenſu patronorum non valere, debere intelligi, patronis reclamantibus.

Capitulum Sede vacante.

Capitulum, Sede vacante, auctoritatem præſtat permutationi illorum Beneficiorum, quæ ſimul cum Epiſcopo conferebat, aut quæ conferunt inferiores Prælati, non autem eorum quæ conferebat ſolus Epiſcopus, vt latiùs declarat Gloſſa citata. Rebuffus tamen De deuolutionibus, n. 95. quem ſequitur Serola verbo Capitulum 2. parte, admodum probabiliter dicit, poſſe Capitulum etiam iſtorum admittere permutationem, & plures pro hac opinione citat. Confirmatur, Quòd ea quæ iuriſdictionis ſunt neceſſariæ, Sede vacante exerceat Capitulum: admittere autem permutationes, videatur neceſſariȩ non voluntariȩ iuriſdictionis. Ex contrario tamen fundamento inſurgit Azorius, & ſuſtinet, quòd permutatio non ſit iuriſdictionis neceſſariæ, ſicut electi confirmatio, aut præſentati inſtitutio.

Non item Vicarius Epiſcopi.

Vicarius Epiſcopi non præſtat hunc conſenſum, niſi ſpeciale habeat mandatum; quia eius eſt renuntiationem approbare, cuius eſſet Clericum id merentem priuare, vt dicit Gloſſa in Clementinam vnicam, De renuntiatione: quamuis non conuertatur; quia Sede vacante Capitulum priuat, ſed non perinde renuntiationem recipit. Rebuffus ſuprà numero 96. Atqui priuare non poteſt Vicarius, cap. Licet, De officio Vicarij, in 6. Vti nec conferre Beneficia, cap. Cùm in generali, ibid. Serola tamen vbi ſuprà, putat non opus eſſe ſpeciali mandato.

Legatus.

Legatus à latere eas admittit permutationes, quas Epiſcopus ſuæ Prouinciæ, non autem quas ſolus Papa, quales ſunt Epiſcopatuum.

Quæritur Quartò, Vtrùm inter ſe non poſſint Beneficiati tractare de permutatione, accedente auctoritate Superioris futura.

Quorumdam reſponſio negatiua eſt: ita enim ſentit Hoſtienſis in dictum cap. Quæſitum, quem ſequitur Ioannes Andreæ, vt citat Panormitanus. Fauet illud ipſum cap. & cap. Cùm olim, ſuprà citatum; vbi videtur damnari omnis pactio priuata, & conſenſus partium in permutationem præueniens probationem Superioris. Fauet etiam cap. Cùm vniuerſorum, & ibi Gloſſa, eodem; vbi damnari videtur factum eorum, qui incipiunt tractare inter ſe de permutatione ſuarum Præbendarum, antequam Superiorem conſulant.

Quomodo Beneficiati inter ſe tractare poſſint de permutatione.

Pro reſolutione obſeruandum eſt, Quatuor modis poſſe pactum permutationis inſtitui. Primo, Abſolutè inter priuatos, ſine vlla dependentia à Superioris auctoritate; quod in vtroque foro eſt Simoniacum, etiamſi partes intendant poſteà petere confirmationem, ſicut coram Magiſtratu ſolent

Digitized by Google

ſolent innouari priuati contractus, & ab eo confirmari. Secundo, Priuatim quidem, ſed ſub conditione, ſi ita placeat Superiori cuius intereſt; idque vel tacitè ſolùm intellecta eiuſmodi conditione, vel diſertè expreſſa. Priori modo non quidem in conſcientia verè contraheretur Simonia, ſed in foro exteriori præſumetur, vt docet Siluester: poſteriori, vtrùm tractare liceat, quoad vtrumque forum controuerſia eſt. Tertio, Poteſt qui cogitat permutare, hoc ipſum indicare Superiori vel in genere, vel etiam deſignato certo Beneficio, quod deſideret conſequi; & hunc modum nemo improbat, adeoq; etiam Hoſtienſis admittit, ſicuti & Quartus ab omnibus probatur, quo tota res peragitur nutu Superioris, ſine vllo præuio priuato molimine: tunc enim manifeſtum eſt gratis dari quod gratis acceptum eſt, quia Superior qui videtur totam rem tranſigere, nihil accipit. At quando priuatim paciſcuntur, etiamſi dependenter à Superioris voluntate, neutra pars videtur gratis dimittere, ſed contractum innominatum inire, Do vt des, vel Facio vt facias. Neque enim contractus deſinit eſſe oneroſus, vel ſuam deponit naturam, etiamſi in conſenſum Superioris ſuſpendatur: neque enim deſinet eſſe venditio, ſi Præbendam te vendere dicas, modò Papa conſentiat.

Nihilominùs verior eſt altera ſententia, licere partibus inter ſe tractare de futura permutatione, ſi Superior conſentiat. Eſt communis, Silueſtri ſuprà, Panormitani in dictum cap. Quæſitum, qui citat Innocentium; Rebuffi De permutat. num. 52. Gloſſæ in Clementin. vnicam, eod. & aliorum. Confirmatur ex praxi totius orbis Chriſtiani, & quia eiuſmodi contractus planè reſoluuntur in conditionem, adeoque in conſenſum Superioris. Neque debet hæc conditio haberi pro impoſſibili, vt Iura ſolent habere conditionem illam, quæ pendet à ſola Principis voluntate, vt patet L. Continuus, §. Cùm quis, ff. De verborum obligat. hic enim conſenſus non fertur in præſens, ſed in futurum, & non expectatur diſpenſatio Superioris, ſed ordinaria quædam validatio & auctoritatis impertitio. Quamuis etiam vbi extraordinaria approbatio vel diſpenſatio expectatur, non ſemper illicita ſit ſub eiuſmodi conditione partium tractatio: poſſunt enim collitigantes de Beneficio, ſub beneplacito Pontificis tractare de penſione, vt infrà videbimus, & impediti ſaltem in gradu in quo diſpenſari ſolet, poſſunt contrahere, aut ſaltem promittere ſponſalia ſub ea conditione, ſi Pontifex diſpenſauerit, vt ex multorum ſententia docet Sanches De matrimonio lib. 5. diſp. 5. Imò extendit hæc Rebuffus, vt liceat partibus conficere inſtrumentũ, quo obligentur perficere permutationem coram Superiore, & conſenſum eius curare.

Itaque ad cap. Quæſitum, reſpondeo, Illud loqui de pacto abſolutè præmiſſo: non præmittitur autem, quando ſuſpenditur donec Superior conſentiat appoſita tali conditione. Ad cap. Cùm olim, Similiter apertum eſt, in caſu cap. ſine conſenſu Superioris abſolutam fuiſſe permutationem, quia ex vtraque parte iam erat executioni mandata. Denique ad cap. Cùm vniuerſorum, abſolutam etiam fuiſſe permutationem priuatam inde patet, quòd ſaltem ex vna parte fuerit executioni mandata. Ad rationem, quæ in contrarium mota eſt, quòd ſic permutans nõ videatur gratis dare. Reſpondeo, Eum ne dare quidem, adeoque neque gratis, neque pretio, ſed promittere gratis futuram reſignationem, ſi Superior permutationem admittere voluerit, qui publicam ſpectat Beneficiorum vel Eccleſiæ vtilitatem, non autem priuata Beneficiatorum commoda.

Quæres, An ergo mutuò ſint obligati, ita vt alter non poſſit reſilire altero inuito, præueniendo Superioris conſenſum.

Reſpondeo; Ad hoc ipſum ſunt ſibi mutuò obligati, vt ſtare debeant iudicio Superioris, quatenus hoc pertinet ad vtrumque curantem commune commodum Eccleſiæ, non proprium.

Dices, Omnis promiſſio de dando Beneficio irrita eſt, cap. Deteſtanda, De conceſſione Præbendæ, in 6.

Reſpondeo, Cap. agere de collatoris promiſſione, & potiſſimùm de Beneficio vacaturo per mortem, quæ ingerat votum alienæ mortis, vt dicit textus.

Quæritur Quintò, Quænam Beneficia poſſint permutari?

Reſpondeo, Primò permutare quis non poteſt Beneficium in quod ius non habet, cap. Cùm venerabilis, De exceptionibus. Quod etiam extendo ad Beneficium quod breui certò obtenturus eſt. Vnde benè infert Azorius, non poſſe ſimul quem dare procuratorium ad acceptandum & permutandum idem Beneficium. *Quænam Beneficia permutari non poſſint.*

Infertur etiam, Non eſſe licitum, in permutatione exprimere aliquod fictum Beneficium, aut in quod pars ius nullum habeat, etiamſi compermutans conſentiat, vt collatori claudatur manus, quaſi verè inita permutatione, cùm reuerà non ſit aliud quàm reſignatio in fauorem; quamuis contrarium ſentiat Rebuffus De permutatione, num. 14. qui tamen poſteà num. 44. fatetur in eiuſmodi caſu præſumi fraudem. Sanè quamuis hoc apertè ex Iure naturæ reprobetur, extat nihilominùs in 7. Decretalium Petri Matthæi tit. De reſignationibus, c. 5. apertiſſima Conſtitutio Pij IV. qua eiuſmodi permutationes fictas irritas eſſe declarat, etiam Apoſtolica auctoritate factas ſcienter aut ignoranter.

Permutare etiam nemo poteſt illud Beneficium, quod ratione delicti dimittere debet, ſi lis ſuper crimine iam pendeat, aut ſententia lata ſit. Poteſt tamen permutare Beneficium curatum nondum Sacerdos, etiamſi tempus inſtet quo ſecundùm Canones propter non ſuſceptum Sacerdotium illo eſſet priuãdus. Refert pro hac ſententia Azorius Deciſionem Rotæ. Simoniacè autem aliàs inualidè acquiſitum permutari non poteſt, neque Simoniacus permutans ius vllum acquirit in alterum Beneficium, quod ei ex permutatione obuenit, quia collatio non ſit ſimpliciter, ſed potiùs vi permutationis, quæ inanis eſt & nullius roboris. Ita communiter DD. Silueſter verbo Permutatio 2. quæſt. 13. num. 6. Azorius ſuprà quæſt. 19.

Litigioſum etiam ſecundùm quoſdam permutari non poteſt, eò quòd res litigioſa lite pendente non poſſit alienari vel pignori dari ſecundùm Iura ciuilia. Citat pro hac opinione Deciſionem Rotæ Azorius quæſt. 5. quamuis Rebuffo aliter viſum ſit.

Bene-

Beneficia diuerſarum diœceſium non permutantur coram ſolo alterius diœceſis Epiſcopo, ſed opus eſt conſenſu vtriuſque Ordinarij, vt habet communis opinio, quam ſequitur Azorius ſuprà cap. 29. q. 8. Non eſt tamen neceſſe vt vno eodemque tempore vtriuſque auctoritas concurrat, vt oſtendit Rebuffus ſuprà num. 37. eſt tamen tutius, vt benè Silueſter ſuprà.

Reſeruata Papæ non poſſunt permutari coram Ordinario. Cùm enim opus ſit noua collatione in permutatione, opus etiam eſt eius auctoritate cui collatio eſt reſeruata: ſed ſi partes ignorent reſeruationem, redeunt ad ſua Beneficia; ſi ſciant, vacant ad collationem Pontificis, & redire non poterunt, cap. Si Beneficia, De Præbendis, in 6. Eadem generatim eſt ratio de exemptis à poteſtate Ordinarij, quia etiam illa non confert Ordinarius: oportet autem eum conferre, qui permutationem ſua auctoritate perficit.

Qui non obtinet Beneficium niſi ex diſpenſatione Pontificis ſummi, non poteſt illud inconſulto Pontifice, auctoritate ſolius Ordinarij cum alio permutare. Patet ex ſuprà dictis Dub. 9. De Beneficijs: nam ſuper certo Beneficio diſpenſatus, non poteſt eo liberè dimiſſo, ſine noua diſpenſatione aliud acceptare.

Non poteſt vnum Beneficium permutari cum pluribus auctoritate ſolius Ordinarij, ſed opus eſt Pontificia; niſi fortè talia ſint, vt ad ea ſimul plura retinenda ſufficiat auctoritas Ordinarij. Silueſter ſuprà num. 8. Rebuffus num. 40. Azorius q. 12.

Beneficia manualia inter ſe permutari poſſunt. Azorius q. 9. vt & commendata eiuſdem naturæ, & quoad tempus ſimiliter ſe habentia. Rebuffus n. 51. putat etiam cum non commendato poſſe permutari commendatum, cùm verè præbeat titulum. Panormitanus in cap. Cùm olim, De rerum permutatione, ambiguè illud diſputat; tandem reſoluit, poſſe permutari interueniente auctoritate eius qui commendauit.

Gratiæ expectatiuæ inter ſe permutari non poſſunt. Silueſter ſuprà quæſt. 7. ſunt enim perſonales.

Item non poteſt permutari ius ad rem cum iure in re, etiamſi vtrumque ſit ſpirituale. Imò neque ius in re, cum alio iure in re alterius generis, verbi gratia, decimæ cum Iure patronatus. Rebuffus ſuprà num. 23. & 24. Secùs eſt de iure ſpirituali eiuſdem generis. Panormitanus in c. Ad quæſtiones, De rerum permutatione.

Quæritur Sextò, Vtrùm ſit neceſſaria aliqua cauſſa, & qualis illa, vt licita ſit Beneficiorum permutatio?

Ad permutationem requiritur cauſſa.

Reſpondeo, Cap. Quæſita, De rerum permutatione, indicari, debere in permutatione interuenire neceſſariam aliquam cauſſam. Quod non ita accipiendum, quaſi pro Eccleſiæ vel Beneficij vel communi vtilitate citra aliam neceſſitatem non liceat permutatio. Si enim qui vtilis eſt Eccleſiæ in hoc ſuo Beneficio, vtilior ſit futurus in alio, iam ſatis iuſta eſt cauſſa permutandi, vt docet in illud cap. Panormitanus. Et hoc ipſum indicat Pontifex in fine cap. iuſtum finem permutationis exprimens, vt alibi vtiliùs ſe valeant perſonæ exercere. Erit etiam iuſta cauſſa, ſi permutans vno loco commodiùs propriæ ſaluti ſit conſulturus. Indicat D. Thomas in 4. diſt. 25. q. 3. art. 3. ad 8. Si verò fiat permutatio ſolùm pro aliquo commodo temporali alterius, vel vtriuſq; partis, eſt Simoniaca ſecundùm eumdẽ D. Thomam, Silueſtrum ſuprà citatum, quæſt. 3. & alios pleroſque. Non tamen damnandus erit Simoniæ, qui in hoc Beneficio non inueniens congruam ſuſtentationem, cum alio qui tanta ſuſtentatione non indiget, ſine fraude conſentiente permutat, quia Beneficium eius pinguius eſt, & ad neceſſariam ſuſtentationem ſibi vtilius: hoc ipſum enim etiam ad decorem domus Dei cedit, quòd in ea non indigeant miniſtri, ſecundùm illud Malachiæ 3. *Sit cibus in domo mea, & probate me ſuper hoc*, &c. Similis erit ratio eius quod Azorius ſuprà cap. 30. q. 4. annotauit, Si Clericus permutet quia in loco ſui Beneficij perpetuas & aſſiduas habet inimicitias, vel incommodum patitur propter aëris intemperiem: nam quod de inimicitijs dicitur, expreſſum reperitur in quadam Decretali Pij V. quæ incipit Quanta, De reſignationibus, in 7. Decret.

Sine legitima cauſſa factæ permutationes illicitæ ſunt, non tamen continuò inualidæ. Fauore ſolius perſonæ fieri per Epiſcopum poſſe, nonnullis viſum eſt; quod non probamus, niſi quando fauor perſonæ redundat in fauorem Eccleſiæ.

Septimò quæritur, Quando prouentus Beneficiorum inæquales fuerint, quo pacto legitima fiat compenſatio alteri parti in permutatione?

Reſpondet Silueſter ſuprà quæſt. 6. compenſationem legitimè poſſe fieri dimittenti maius Beneficium, id eſt quod maiores habet temporales prouentus; non autem licere facere temporalem compenſationem pro maiori iuriſdictione aut ſpirituali iure. Idem ſequitur Armilla verbo Beneficium, num. 76. Azorius verò ſuprà cap. 29. quæſt. 15. & ſeq. tum demum admittit eiuſmodi permutationem cum penſione aut compenſatione, quando intercedit auctoritas ſummi Pontificis. Sed priori ſententiæ, quatenus illud permittit etiam Epiſcopo, fauet D. Thomas hîc art. 4. ad 3. quando dicit, Epiſcopum poſſe, antequam Beneficium conferat, ob cauſſam ordinare, vt aliquid de fructibus eius ſubtrahatur in pios vſus expendendum. Fauere etiam videbitur Deciſio cap. Ad quæſtiones, De rerum permutatione, vbi Clemens III concedit, vt duæ Eccleſiæ cum ſuis poſſeſſionibus permutentur, refuſa certa pecuniæ quantitate pro exceſſu, quo vna alteram ſuperet in prouentu temporali. Sed vt benè ibi Panormitanus, non eſt noſter caſus: agitur enim de permutatione Eccleſiarum, quæ poſſidentur iure proprietatis, quo modo conuentualis Eccleſia poſſidet parochialem; nos autem loquimur de permutatione earum, quæ poſſidentur in titulum, quæ permutationes multùm differunt; quia in priori intercedit bonorum Eccleſiæ alienatio, vbi non eſt mirum poſſe agi de æqualitate eius quod datur & accipitur in temporalibus, adeoque de indemnitate alienantis. Imò (vt benè Couarruuias lib. 1. Variarum reſolutionum cap. 5. num. 9.) ex eodem cap. deſumi poteſt argumentum pro ſententia quæ negat poſſe pecuniâ compenſari pinguius Beneficium in permutatione, quia vult Pontifex in permutatione duarum Eccleſiarum, ſeorſum ſpirituale cum ſpirituali, & temporale cum temporali commutari ſine vlla permixtione horum contractuum: per-

miſcerentur autem, ſi etiam ſpiritualium permutatio hac conditione limitetur, vt temporalia inæqualia ſuppleto pretio ad paritatem reuocentur. Vnde meritò reijcitur opinio Angeli verbo Permutatio, num. 6. qui ex malè intellectis Panormitani in hoc cap. verbis, putauit licere in permutatione Beneficiorum pretio reducere fructuum inæqualitatem.

Quomodo compenſatio fieri poſſit in permutatione inæqualium Beneficiorum.

Nihilominùs exiſtimo, ſaltem Iure antiquo licere Ordinarijs in noſtro caſu creare penſionem, quæ duret quamdiu cõpermutans retinuerit Beneficium illud pinguius. Pro qua ſententia allegatur cap. Extirpandæ, §. Qui vero, verſ. Illud autem, De Præbendis: ibi enim prohibetur penſio creari ſuper parochiali Eccleſia in fraudẽ: ex quo à contrario ſenſu colligitur, Ordinarium ſuper Beneficio citra fraudem ex cauſſa iuſta, ne fraudetur nimiùm reſignans, poſſe conſtituere penſionem: quod etiam diſertis verbis admittit Nauarrus conſ. 4. De Simonia; neque diſſentit Rebuffus in Practica Cancellariæ, in notabilibus ſuper penſionibus, & in Practica beneficiaria, tit. De reſeruat. num. 29. quamuis dicat, per non vſum hodie quodammodò amiſiſſe poteſtatem creandi penſiones Epiſcopos. Serola parte 2. verbo Penſio, non ſolùm ſentit Epiſcopos habere hanc poteſtatẽ, ſed mirari ſe dicit, quo tandem modo hodie dicantur eam amiſiſſe. Flaminius tamen tract. De confidentijs q. 28. num. 119. docet, per Bullam Pij V. quæ incipit, Intolerabilis, ademptam eſſe Epiſcopis poteſtatem creandi penſiones, illis verbis: *Si quis contulerit Beneficium ea conditione vt poſteà penſionem inde ad libitum ſuum alteri perſoluat, confidentia cenſeatur.* Idem extenditur ad Epiſcopos collatores & laicos præſentatores. Sed quidquid ſit de huius Bullæ intellectu & vſu, adeoque obligatione, non ſatis clarè videtur ea comprehendi creatio penſionis per Ordinarium in noſtro caſu permutationis inæqualium Beneficiorum, ideoque ſaltem in eo probabile manet, poſſe Epiſcopum compenſatoriam fructuum eiuſmodi creare penſionem, ob iuſtam Eccleſiæ neceſſitatem, vel vtilitatem, quæ duret quoad permutans retinuerit Beneficium grauatum, vt diſertè iterùm tenet Nauarrus eodem tit. conſ. 43. num. 4.

Si dicas, Eſſe contra Ius commune, quo ſtatuitur, ne Beneficia cum diminutione conferantur?

Reſpondeo cum Flaminio De reſignat. Beneficiorum lib. 6. quæſt. 2. num. 3. Canones ſolùm velle, ne ſibi collator aliquid applicet ex ipſis Beneficiorum prouentibus. Vel dici poteſt, collatori ibi legem ſtatui, adeoque ſolùm inde ſequi, ordinario collatori, vt tali, non licere in eiuſmodi permutatione penſionem reſeruare.

Octauò quæritur, Vtrùm Beneficia via permutationis dicenda ſint vacare, & de nouo conferri?

Reſpondeo; Quamuis ea de re olim dubitatum fuerit, & non vacare dixerint nonnulli ex Iuriſperitis, verum eſt tamen vacare, ſed ita ſolùm, vt poſt Clementinam vnicam De rerum permutatione, & cap. Licet, eodem, in 6. non poſſint conferri niſi parti permutanti; de qua re conſuli poteſt Antoninus 3. parte, tit. 13. cap. 3. quæſt. 6. Quamuis fortè de ſummo Iuris rigore olim potuerint etiam alijs conferri, licet non de æquitate, vt docet Couarruuias ſuprà num. 5. Ita etiam vacare & de nouo conferri cenſenda ſunt, vt ſi Beneficium quod ex permutatione à te habeo, euincatur, ad meum liberè redeam, cap. Si Beneficia, De Præbendis, in 6. & cap. Cùm vniuerſorum, De rerum permutatione. Quod generatim verum eſt, quoties permutationis effectus ſine culpa compermutantis non eſt ſubſecutus. Imò probabilius exiſtimat Azorius poſt alios quos pro ſe citat, poſſe permutantem ſic deceptum redire ad ſuum Beneficium ſine noua collatione, quamuis opus ſit Superioris declaratione, quòd ei hoc ipſum liceat: non enim Beneficium dimiſit, niſi ſub conditione quæ non eſt ſecuta, abſque omni ſua culpa vel defectu. Quod addo, quia dicit Rebuffus, ſi antequam ex tua parte reſignes, compermutans qui iam reſignauit ſit mortuus, poſſe te retinere tuum Beneficium, quia non reſignaſti; & ſimul illud, quod compermutans tibi reſignauit; quia defectus ex parte eius eſt, quo minùs tu impleas conditionem. Monet tamen Serola priori parte verbo Renuntiatio, in regreſſu permutantis propter defectum conditionis non adimpletæ, opus eſſe noua collatione, ſi Beneficium interim occupatum ab alio fuerit.

Quæri hîc & illud poteſt, Vtrùm in commutatione aliorum ſpiritualium intercurrat ſimiliter Simonia?

Reſpondeo; Purè ſpiritualia inter ſe poſſunt commutari, verbi gratia, conuenire poſſunt inter ſe Paſtores vicini, vt ſe mutuò in abſentia iuuent adminiſtrando Sacramenta. Si commutatio fiat in alijs quæ temporalia habent annexa, cauendum ne miſceatur compenſatio temporalis pro ſpirituali. Quæ antecedenter ſunt annexa, liberè commutari inter ſe poſſunt, vtpote calix cum calice, Roſarium vnum benedictum cum alio, & poteſt materiæ inæqualitas pretio compenſari, non autem inæqualitas Indulgentiarum quæ fortè vtentibus conceſſæ ſunt. Non poteſt etiam calix conſecratus dari pro Beneficio, quia datur res vendibilis pro inuendibili; conſideratur enim in antecedenter annexo rei ſpirituali quod temporale eſt.

Purè ſpiritualia inter ſe commutari poſſunt.

Quæritur denique, Vtrùm in Beneficialibus inter ſe, aut cum Beneficijs permutari poſſint nudæ prætenſiones nondum ſubſecuta collatione, gratiæ expectatiuæ, & ſimilia iura ad rem?

Reſpondeo, Non poſſe priuata auctoritate: quia talium permutatio ſatis eſt prohibita, quando in Beneficialibus omnis pactio prohibetur. Ceterùm quando etiam legitima auctoritate Superioris fieret eiuſmodi permutatio, cauendum eſt, ne id fiat quando ius ita perſonale eſt, vt in alium transferri non poſſit.

Penſio ſpiritualis in titulum Beneficij erecta, poteſt permutari cum Beneficio coram Epiſcopo; aliàs ſi non ſit in titulum erecta, coram ſolo Papa cum Beneficio permutatur.

DVBIVM XI.

Sitne licitum reſignare Beneficium in fauorem certæ perſonæ?

QVIA pacta omnia quæ rei non inſunt, ſunt inimica Canonibus in Beneficiorum adeptione, & ſæpè præcipiunt ab omni ſpecie mali eſſe

eſſe recedendum, quia videatur hereditate poſſideri ſanctuarium Dei, niſi ſummi Pontificis intercedat auctoritas, qui in Canonibus diſpenſat; plurimi Doctores exiſtimarunt, conditionem appoſitam reſignationi, vel modum quo caueatur ne Beneficium vacet, niſi vt certæ perſonæ conferatur, vitiari, ita vt habeatur pro non appoſito, ſed reſignatio reſoluatur in abſolutam, adeoque commendato, vel eo præterito, alteri cuiuis pro arbitrio collatoris conferri queat Beneficium: vel ſanè tali appoſita conditione ita reſignationem vitiari, vt ipſa & eam ſecuta collatio omnino nulla ſit, & Beneficium non vacet, etiamſi Ordinarius ſic factam renuntiationem acceptet. Priori modo locutus eſt Boërius tractatu De dignitate Legati, quæſt. 2 Poſteriori Rebuffus De reſignatione conditionali, num. 7. cuius modus loquendi indubiè melior eſt.

Sed illud examinandum, in quo hi auctores conueniunt, Vtrùm verè, Iure ſaltem antiquo, prohibitum ſit, ne reſignatio in fauorem alicuius fiat, adeò vt ſic facta coram Legato ſine ſpeciali Pontificis mandato, aut quouis Ordinario non teneat?

Prior ſententia, Non licere. Sanè ſic non tenere, communior videtur eſſe ſententia. Præter Rebuffum ita tenet Gloſſa in cap Ex parte 1. De officio delegati: quamuis enim fateatur, non contrahi Simoniam Iuris humani, quando conditio in ſola mente manet, puta quia non ſis reſignaturus, niſi talem putares obtenturum; exiſtimat tamen contrahi, quando exteriùs eiuſmodi conditio exprimitur. Vnde conſequens eſt, non poſſe ita reſignationem fieri, niſi fortè coram ſummo Pontifice, cuius auctoritas Simoniam Iuris humani purgare poſſit. Panormitanus in idem cap. Ex parte, in hoc à Gloſſa diſſentit, quòd putet etiam illum eſſe Simoniacum, qui coram Ordinario reſignans, ſola mente id faceret in fauorem certæ perſonæ. Communiorem iſtam ſententiam etiam ſecutus eſt Nauarrus cap. 23. numero 107. Azorius 2. parte, lib. 7. cap. 21. Petrus Gregorius tract. De Beneficijs cap 28.

Poſterior ſententia, Licere. Prob. 1. Aliorum ſententia eſt, Licere etiam coram Ordinario reſignare in fauorem certæ perſonæ, & non continere eiuſmodi reſignationem vllam ſpeciem mali, eò quòd ſit ſolùm declaratio quædam liciti propoſiti & voluntatis. Cùm enim mihi liceat ita animo eſſe affectum, quod etiam aduerſarij fatentur, vt nolim reſignare Beneficium meum, niſi ſciam Petrum illud obtenturum, velim autem ſi obtenturum nouero; nulla apparet ratio, quare illud exteriùs exprimere non poſſim, ſaltem vt citra aliud pactum reſignem ſub expreſſa conditione, Si iſti conferatur, & non aliter.

2. Secundò, Qui permutat, ſatis diſertè in ſua reſignatione apponit conditionem, qua collator reſtringatur ad compermutantem; ergo ſimiliter hoc licebit reſignanti in fauorem.

3. Tertiò, Si eſſet Simonia, in fauorem reſignare, non eſt veriſimile quòd ita ordinariè illud liceret coram ſummo Pontifice: neque enim quæ contra Ius commune ſunt, ita facilè & regulariter relaxare cenſendus eſt Pontifex. Quare ſi vera eſſet oppoſita ſententia, meritò videretur recedendum à praxi iſta, vt receſſiſſe Gregorium XIII. dicit Nauarrus; quamuis fateatur, multis ſeculis in Romana Curia fuiſſe vſitatam.

4. Quartò, Non eſt hîc ſpecies hereditariæ ſucceſſionis: quia poteſt Ordinarius non admittere reſignationem in fauorem, ſecundùm omnes; itaque per ſolam eiuſmodi reſignationem præcisè non ſtatuitur deteriori loco Beneficium Eccleſiaſticum. Quamuis enim non poſſit collator liberè cui voluerit conferre, non tamen tenetur conferre reſignatario magis quàm ſi ſolùm ei commendetur in libera, abſoluta, & ſimplici reſignatione, quod omnes fatentur eſſe licitum, & vt etiam coram ſe practicaretur conſtituit Gregorius XIII.

5. Quintò, Nullum hîc eſt pactum ſatis expreſsè per Canones damnatum; quia per Canones liceret dicere collatori, Reſigno huic Petro, ſi eum iudices futurum Eccleſiæ vtiliorem: atqui implicitè iſtud aut ſimile quid (quod in tranſlatione aut mutatione perſonarum legitimè conſiderari poteſt) dici ſatis intelligitur in reſignatione quacumque in fauorem, præſertim quando liberum relinquitur Superiori, reſignationem admittere aut reijcere.

Propter hæc & ſimilia argumenta hanc ſententiam ſecutus eſt Sotus lib. 9. quæſt. 7. art. 2. Couarruuias autem lib. 1. Variarum reſolut. cap. 5. dicit quidem eiuſmodi reſignationem eſſe licitam, ſed putat non aſtringere collatorem, quin poſſit alteri conferre: quod verum non eſſe, iam ex dictis patet. Neque ſibi ſatis conſtat Couarruuias, quando renuntianti permittit tamquam licitum, quod collatori permittit reijcere tamquam contra Canones appoſitum. Sed poſteà doctrinam temperat, vt dicat, non licere coram Ordinario aut inferioribus Prælatis renuntiare in fauorem cum clauſula, & non aliter, hoc ſenſu, vt neceſſitas injiciatur Prælato, ſi voluerit conferre, conferendi reſignatario. Emanuel Sà verbo Simonia, numero 2. aſſerit ſimpliciter non eſſe Simoniam, renuntiare Beneficium in fauorem alterius. Eidem ſententiæ videtur ſubſcribere Serola 1. parte, verbo Renuntiatio, quæſt. 2.

Sed his omnibus obſtat Bulla Pij V. quam videre licet 7. Decretal. Petri Matthęi, De reſignat. c. 3. quæ vbi certis tantùm caſibus Ordinariis permiſiſſet acceptare reſignationes, adiecit hæc verba: *Caueant autem Epiſcopi, &c. ne verbo quidem aut nutu vel ſigno futuri in huiuſmodi Beneficijs & officijs ſucceſſores ab ipſis reſignantibus aut alijs eorum ſignificatione vel hortatu deſignentur, aut de his aſſumẽdis promiſſio inter eos, vel etiam intentio qualiſcumque intercedat.* Hanc credo Conſtitutionem intelligens Azorius dicit, dubium non poſſe eſſe, quin Pius V. interdixerit reſignationes in fauorem coram Ordinariis. Obſtat etiam Deciſio Rotæ 921. parte 3. vbi pronuntiatur commiſſa Simonia in quadam reſignatione facta in fauorem certæ perſonæ, etiamſi omiſſa ſint illa verba, *Non aliàs, aliter, nec alio modo*, & Ordinarius reſignationem admittendo dixerit, ſe functurum officio ſuo, vti deberet, quaſi non acceptans eam, vt erat in fauorem, licet nihilominùs poſteà reſignatario contulerit. Obſtat etiam quod ſcribit Flaminius lib. 2. De reſignat. Benefic. quæſt. 3. ſub finem, & lib. 5. quæſt. 6. in principio, contrariam non ſolùm eſſe communem, ſed obtinere ſecundùm Romanæ Curiæ ſtilum notorium & vulgarem. Sanè Conc. Mechlinienſe II. tit. 19. cap. 6 eiuſmodi reſignationes in fauorem tertij prohibuit, & videntur aliquam implicare impoſſibilitatem, quando

Digitized by Google

quando coram Ordinariis fiunt: quia cùm priùs debeat vacare Beneficium quàm alteri conferatur, reſignans hic ſtipulatur, vt non vacet, niſi huic conferatur. Quæram enim, quomodo conferetur, an vacans, an non vacans? Si vacans, ergo cùm per reſignationem vacet, oportet ea ſimpliciter ſit facta: ſi non vacans, in aliam Eccleſiæ prohibitionem impingitur, quæ eſt cap. Nulla, De conceſſione Præbendæ. *Nulla Eccleſiaſtica miniſteria ſeu etiam Beneficia vel Eccleſiæ tribuantur alicui, ſeu promittantur, antequam vacent.*

Reſignationẽ in fauorẽ coram Ordinario factã irritam eſſe, verius eſt.

Itaque dicendum videtur, omnino has reſignationes coram Ordinariis eſſe illicitas. Addo, verius videri, etiam prorſus eſſe irritas, ita vt ipſas non poſſit collator acceptare, & earum virtute nequeat reiecta conditione, aut modo, vel reſignatario vel alteri conferre, ſiue id facere velit in vim conditionatæ reſignationis, ſiue in vim abſolutæ, reiecta conditione vt inutili. De priori modo patet ex dictis. Quòd autem non poſſit conferre reiecta conditione vt inutili, patet, Quia inſpicienti Iura quæ contra hanc conditionatam reſignationem adferuntur, liquebit conditionem hîc non tam vitiari, quàm vitiare reſignationem, ita vt reſignatio ipſa ſit nulla & inualida. Si tamen non in vim conditionis rigidæ, ſed vt modus apponatur conditio de conferendo huic, exiſtimo Iure communi antiquo licere ita reſignare, & Epiſcopo licere acceptare reſignationem reiecto modo, atque ita liberè vel eidem commendato, vel alteri idoneo conferre. Vbi tamen Bulla Pij V. recepta eſt, nec hoc quidem licebit.

Reſpõdetur ad argumẽta 2. ſententiæ.

Ad argumenta quæ pro ſententia Soti adducta ſunt, reſpondeo. Ad Primum, Non ſemper licet ea in pactum deducere, quæ licet velle: fieri enim poteſt, vt pactum meum alteri libertatem auferat, quam auferre non liceat, & pura mea voluntas plenam ei libertatem relinquat. Et ita fit in propoſito.

Ad 1.

Ad 2.

Ad Secundum, Patet ex dictis ſuperiori Dubio, permutationem faciendam auctoritate Epiſcoporum, diſertè eſſe Iure communi permiſſam; itaque eſt alia permutationis ratio.

Ad 3.

Ad Tertium, Duo hic mouentur. Vnum, Quare Pontifex ſibi ſoli reſeruet, vt coram ſe fieri poſſit reſignatio iſta in fauorem. Alterum, Quare ordinariè eam ſe interpellantibus concedat. Ad prius facilè patet ex dictis reſponſio: hoc enim ideò fit, quia non expedit Eccleſiæ vt gratia talis paſſim apud Ordinarios impetrari poſſit, & contra Ius commune eſt, Beneficium priùs conferri quàm vacet. Ad alterum, an ſatius eſſet non ita paſſim annui, iudicium penes eumdem ſit, cui data eſt poteſtas diſpenſandi in ædificationem Eccleſiæ.

Ad 4.

Ad Quartum reſpondeo, Quando conditio eſt ſuſpenſiua, ſi teneret, eiuſmodi reſignatio indubiè induceret ſpeciem hereditariæ ſucceſſionis: poſſet enim quiuis Beneficiatus, vt heredem in patrimonio, ita pro libito conſtituere ſucceſſorem in Beneficio.

Ad 5.

Ad Quintum, Quamuis veriſimile ſit, in reſignatione iſta in fauorem coram Ordinario impingi in Canones, qui vetant pacta in eiuſmodi materia ſpirituali; dico tamen, vel ideò eſſe illicitam, quòd virtute conferatur aut petatur conferri Beneficium antequam vacet.

Ex dictis etiam colligitur, permutationem, quam triangularem vocant, qua verbi gratia Petrus tibi reſignat ea conditione, vt tu reſignes aliud quod habes Beneficium ipſius nepoti, non licere coram Ordinarijs, quia reuerà immiſcetur reſignatio in fauorem, vt benè obſeruat Suarez De Simonia cap. 35. num. 19.

Permutatio triangularis an licita.

DVBIVM XII.

Vtrùm liceat reſignanti Beneficium ſeruare penſionem?

RESPONDEO, Sine expreſſo Superioris conſenſu non licere; cap. Cùm pridem, De pactis. Cuius autem Superioris auctoritate hîc opus ſit, ſatis controuerſum eſt: ſed vtcumque patet ex dictis Dubio 10. Illud adijcio ex cap. Paſtoralis, De his quæ fiunt à Prælatis, aſſertum eſſe à Rebuffo in Practica Cancellariæ, in notabilibus ſuper penſionibus, poſſe Epiſcopum cum conſenſu Capituli concedere viris Religioſis indigentibus moderatam aliquam portionem obuentionum Eccleſiæ opulentæ. Sed accuratior hac de re tractatus extat Azorij ſuprà lib. 8. cap. 6. qui dicit, quòd Epiſcopus non poſſit quidem grauare Beneficium penſione, ſed benè poſſit grauare Beneficiarium. Probat ex cap. Niſi, De Præbendis, vbi Pontifex penſionem ab inferiore Iudice conſtitutam, cauſſâ terminãdæ litis approbat his verbis: *Nos cum hoc adhibito moderamine toleramus, vt ad præſtationem quadraginta librarum non dignitas Prioratus, ſed perſona Prioris maneat onerata, ne fortè circa prouentus aliqua videatur facta ſectio Prioratus, ita quòd ipſo Priore defuncto ſucceſſor ipſius ad præſtationem quadraginta librarum minimè teneatur.*

Sed inquirendum, quænam ſint cauſſæ iuſtæ reſeruandæ penſionis?

De cauſa penſionis.

Reſpondeo; Cauſſa reſeruatæ penſionis vel lucratiua eſt, vel oneroſa. Lucratiua, quando ex Beneficio iam priùs vacante quod liberè confertur Petro, ſeruatur penſio Paulo. Oneroſa, ſi penſionarius vt obtineat penſionem, reſignet Beneficium, aut permutando det pinguius, aut conſentiat vt ſeparetur Beneficium ſuæ Præbendæ annexum, aut iuri quod in Beneficio prætendit renuntiet, vel aliquod ſimile onus ſuſcipiat. Ad obtinendam penſionem ex cauſſâ lucratiua conducunt litteratura, bona merita, vitæ & morum honeſtas, hoſpitalitas, indigentia. Rebuffus De reſeruat. numero 23. tres tantùm cauſſas, eaſque oneroſas in Gallijs vſitatas eſſe dicit, vt vel detur penſio cauſsâ componendæ litis ſuper Beneficio, vel vt compenſatio fiat permutanti, vel ne reſignans nimiùm grauetur. Et hæ quidem de Iure communi tres cauſſæ ſolæ iuſtæ ſunt; ſed vſu Romanæ Curiæ aliæ illæ ſufficiunt iam recenſitæ, ſecundùm Azorium ſuprà cap. 5. quæſt. 7. Si penſionem ſine vlla iuſta cauſſa Pontifex creet, validè creat, quamuis peccet: ſi verò creet ex falſa cauſſa, creat inualidè. Azorius ibid. quæſt. 8.

Quæritur Secundò, Quæ debeat eſſe proportio penſionis ad fructus Beneficij grauati?

De proportione penſionis ad fructus Beneficij.

Reſpondeo, Fructus debere regulariter tantos eſſe, vt tertiam eorum partem penſio non excedat. Rebuffus ex communi, De reſeruationibus, numero 17. In fructibus autem eſt, quod ſupereſt deductis oneribus realibus, & poſſunt computari etiam in eis diſtributiones, ſi hoc ipſum in conſtitutione penſionis exprimatur. Romæ tamen in

vſu

Digitized by Google

vſu eſt, vt ſufficiat non excedere medietatem, quando penſio eſt ex cauſſa penſionario oneroſa: puta quia reſignauit Beneficium quod grauatur. Ita teſtatur Flaminius lib. 6. De reſignat. Beneficiorum, quæſt. 2. numero 26. teſtatur idem numero 144 quando excedit penſio, non propterea annullari, ſed reduci ad eam mediocritatem, ne excedat. Poteſt etiam Pontifex reſeruare omnes fructus, quod tamen Rebuffus ſuprà, ſolùm dicit ſuſtineri in patria obedientiæ, non perinde in patria conſuetudinaria.

Quæ Beneficia non poſſint grauari penſione. Quæritur Tertiò, Quænam Beneficia non poſſint grauari penſione?

Reſpondeo, Cathedrales Eccleſiæ, quarum reditus ſummam ducatorum mille, & Parochiales quæ ſummam ducatorum centum non excedunt, penſionibus aut fructuum reſeruationibus grauari non poſſunt. Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 13. De reformatione: quod in penſionibus lucratiuis omnino ſeruatur, ſed in oneroſis, verbi gratia, ex cauſſa reſignationis, diſpenſari conſtat ex reſolutionibus Interpretum ad illud cap. Monet tamen Flaminius lib. 6. ſuprà citato, quæſt. 2. numero 22. ſi Parochialis non excedat centum ducatos, ſolere reſignanti ſeruari penſionem ſuper alio Beneficio, ſiue ipſius reſignatarij, ſiue alicuius tertij: ſi autem excedat, poſſe ſuper ipſa Parochiali conſtitui penſionem, quæ tamen non ſit maior exceſſu illo qui eſt ſupra centum. Neque exiſtimo, totum illum exceſſum poſſe aſſignari in penſionem, ſed debere ſeruari proportionem, ſicut in aliis Beneficiis, vt non excedat tertiam partem integrorum fructuum; vel ſi ita ſtilus habeat, medietatem. Præbendæ etiam Theologali non poteſt imponi penſio, vt docet Rebuffus De collationibus, §. 1. verbo Onus. Non poteſt etiam Beneficium grauari penſione, cuius reditus non excedunt viginti quatuor ducatos. Flaminius ſuprà numero 27. Refert idem numero 36. in Concilio Lateranenſi conſtituiſſe Leonem X. vt menſæ Epiſcopales non grauentur penſionibus, niſi ex cauſſa reſignationis, vel alia quæ Conſiſtorio probata fuerit. Vnde docet, aliter creatam ſuper ea penſionem non valere, niſi cum ſpeciali & expreſſa derogatione illius Decreti Lateranenſis, & ex certa Pontificis ſcientia: ſaluo tamen in hoc priuilegio Regis Catholici.

Quæ penſiones ſint materia Simoniæ. Quæritur Quartò, Vtrùm penſio ſit materia Simoniæ?

Reſpondeo; Penſiones quæ laicis dantur ex Beneficiis Eccleſiaſticis, non ſunt materia Simoniæ: certò autē ſunt materia Simoniæ, quæ dantur Clericis cum onere explendi officium ſpirituale?

Sed dubium eſt de illis quæ dantur Clericis ſine onere officij, & quidem poſt Bullam Pij V. qua omnes eiuſmodi penſionarij obligantur ad recitandas Horas B. Virginis, vbi ea Bulla eſt recepta, cēſentur certò materia Simoniæ: ſed præueniendo iſtam Bullam, aut agendo de locis vbi recepta non eſt, non videtur eo ipſo quo Clerico datur penſio tamquam Clerico, ea penſio eſſe materia Simoniæ, aut res ſatis ſpiritualis; ſicuti eleēmoſyna data Clerico tamquam Clerico, non fit res ſpiritualis. Ita Suarez De Religione tom. 1. lib. 4. cap. 26. numero 7. Penſio tamen quæ datur Clerico tamquam Clerico, & ex Beneficio deſumitur Eccleſiaſtico, mihi videtur abſolutè eſſe materia Simoniæ, quod etiam videtur admittere Suarez numero 26. Quamuis enim ex natura ſua non ſit res ſpiritualis, & præſupponatur non recepta diſpoſitio Pij V. ſtilus tamen Romanæ Curiæ qui ſequitur Pontificias conſtitutiones, etiamſi eæ vbique receptæ non ſint, poteſt conſuetudinem quæ in talibus vbique obliget, introducere.

DVBIVM XIII.

Vtrùm redimere penſionem ſit Simoniacum?

ETIAM de hac re non parua eſt Doctorum varietas. Nos certa in primis & ab omnibus recepta, ab incertis & controuerſis diſcernemus.

Certum in primis eſt, Poſſe penſionem extingui gratuita remiſſione ipſius penſionarij. Docet ex communi Flaminius ſuprà, num 123. Quamuis enim Beneficium non poſſit dimitti ſine conſenſu Superioris; poteſt tamen penſio, quia dimiſſa penſio non vacat, ſed extinguitur, & cùm ſit in fauorem penſionarij, eam extingui, Eccleſiæ eſt fauorabilius. Sicut tota, ita & pars eius remitti poteſt ſine auctoritate Superioris: imò & ad tempus tantùm remitti poteſt, ſi ita inter partes conuenerit. Non poteſt tamen relinquere penſionem, qui eius titulo fuerit ordinatus, niſi cum conſenſu Epiſcopi, aut vbi aliunde habuerit vnde viuere poſſit, vt ſtatuit Trident. ſeſſ. 21. cap. 2. De reform. Secùs tamen facta remiſſio, ſicut & vēditio patrimonij, cuius titulo fuerit quis ordinatus, videtur futura valida, quamuis Beneficiū ſuper quo fuerit ordinatus, reſignare validè non poſſit, quoad aliter ei non fuerit prouiſum, niſi in reſignatione expreſſa fiat mētio, quòd ad eius titulum ſit promotus, vt ibid. Tridentinū, & declararunt Interpretes. *Penſio extinguitur gratuita remiſſione.*

Secundò certum eſt, Poſſe ſine conſenſu Superioris redimi penſionem quæ data eſt titulo merè temporali, & perſonæ laicæ, puta militi merito de Eccleſia in ſæculàri militia. Ita ex communi Toletus lib. 5. cap. 92. *Quænam & quomodo redimi poſſit.*

Tertiò certum eſt, Poſſe quaſuis penſiones redimi accedente conſenſu ſummi Pontificis, cuius ſumma eſt in Beneficialibus poteſtas.

Certum denique eſt, Non licere Beneficium reſignare ſeruata penſione cum pacto eam redimendi. Ita Caietanus & Toletus.

Controuerſiam verò aliquam habet, Liceátne penſionem redimere anticipatis ſolutionibus ſine licentia Papæ?

Videtur enim licere, tum quia penſio eſt quid merè temporale, pars nimirum fructuum Beneficij; tum quia etiamſi vt ſpirituale debeat conſiderari ius illud penſionem exigendi, nihil tamen vetat, fructus illius iuris, ſeu ipſas penſiones ſiue canones, etiam ad totam vitam ſiue Beneficiarij grauati, ſiue penſionarij, alicui vendere vel locare pretio anticipato. Priori modo redemptionem hanc admiſit Caietanus in Opuſ. 17. Reſponſionum, Reſponſione 10.

Sotus autem lib. 9. quæſt. 7. art. 2. putat illas penſiones non poſſe redimi, quæ habent quaſi ſpeciem Beneficiorum, quales ſunt quæ dantur ſenum Paſtorum vel Epiſcoporum coadiutoribus, aut ipſi ſeni Epiſcopo vel Paſtori renuntianti: illas autem poſſe, quæ dantur titulo ſæculari, & perſonis ſæcularibus.

Toletus ſuprà dicit, penſiones quæ reſeruantur ex Beneficio reſeruato, poſſe redimi abſque alia

facultate, & ſolere redimi ad ratam quinti nummi. Addit tamen, non licere eiuſmodi penſiones emere vel vendere, eò quòd hoc ſaltem conſuetudine prohibitum ſit.

Azorius ſuprà lib. 8. cap. 10. quæſt. 10. eorum probat ſententiam qui docent, ſimpliciter penſionem ſine conſenſu Romani Pontificis redimi non poſſe, eò quòd ſit ius quoddam ſpirituale, & ita meritò Romana Curia obſeruet, pro euitanda omni ſpecie Simoniç. Si quis tamen redemerit, ita eum peccaturū vt pœnas Simoniæ non incurrat, quod etiam aliis paſſim placet. Idem ſaltem vt regulare aſſerit Flaminius ſuprà num. 128. eò quòd pactio omnis in ſpiritualibus ſine Pontificis beneplacito vitanda ſit, & extendit etiam ad illum, qui accepta ex parte redemptione, penſionem minueret. His conformia habet Tractatu De confidentiis q. 23. numero 5. & q. 42. n. 27. Idem tenet Serola 2. parte, verbo Penſio, Nauarrus conſilio 63. De Simonia, qui non videtur priuatam redemptionem excuſare à Simonia, quamuis vt communiter alij, excuſet à Simoniæ pœna.

Hæc ſententia videtur probabilior, quia fundamentū Caietani falſum eſt, cùm verè penſio Clericalis ſit aut ex conſuetudine habeatur tamquam quid ſpirituali annexum, & nitens iure ſpirituali: eademque videatur ratio redemptionis priuatæ, quę emptionis, vt docet Leſſius lib. 2. cap. 22. ideoque omnis penſio Clericalis habeat quamdā ſpeciem Beneficij quoad hunc effectum; vt inde pateat, etiam diſtinctionem Soti, quatenus diſtinguit inter ſe penſiones Clericales, non eſſe recipiendam. Patet etiam, non per omnia rem attigiſſe Victoriam, quando Relectione De Simonia 1. parte, numero 52. & ſequentibus docet, illam penſionem citra Simoniam poſſe redimi pecuniâ, emi, vendi, & eſſe merè temporalem, quam Papa conceſſerit non impoſito aliquo onere ſpirituali, aut citra commutationem pro Beneficio: nam cùm Beneficium non poſſit commutari cum re temporali, videbat Victoria penſionem Beneficio in commutatione ſuccedentem, debere eſſe quid ſpirituale aut ſpirituali annexum. Hæc, inquam, doctrina non eſt ſatis exacta, quia ſufficit titulo Clericali penſionem recipi, vt ipſa ſit ſpiritualis: recipitur autem titulo Clericali, etiamſi nullum pro ea onus ſit impoſitum Clerico; quamuis Pius V. vt ſuperiori Dubio monuimus, voluerit omnes Clericos penſionarios, id eſt recipientes in qualitate Clericali penſionem vllam Eccleſiaſticam, teneri ad Horas B. Virginis, cap. 2. De fructuum reſtitut. 7. Decretalium P. Matthæi. In qua Bulla notanda verba, *Quicumque penſionem, aut fructus, aut alias res Eccleſiaſticas vt Clericus percipit*, &c. Videtur enim Pontifex conſideraſſe penſiones Eccleſiaſticas quæ ſolis Clericis dantur, vt iam priùs, ante impoſitum officium, aliter ſpirituales quàm ſit eleëmoſyna quæ datur Clerico quia Clericus eſt, cùm etiam laico dari potuerit.

DVBIVM XIV.

Vtrùm liceat reſignare Beneficium in confidentiam, hoc eſt, cum eo pacto, vt reſignatarius illud denuò reſignet pro voluntate reſignantis?

QVAMVIS quæſtio ſolùm propoſita ſit in materia reſignationis; ferè tamen eadem erit ratio in omni diſpoſitione Beneficiaria. Vnde Flaminius confidentiam huius loci generaliter ita definit, vt ſit ſpes quædam quòd collator conferat, patronus præſentet, elector eligat, aut quis accipiat vel renuntiet Beneficium pacto, modo, vel conditione expreſſa vel tacita ſibi aut alteri. *Confidentia quid ſit.*

Reſpondeo, Reſignare in confidentiam non licere. Nam cum tali pacto reſignare Beneficium, vt reſignatarius poſtmodum teneatur ipſi reſignanti vel alicui tertio denuò reſignare, eſt prohibitum Iure diuino, & ſapit Simoniam, ſaltem quatenus non gratis datur quod gratis acceptum eſt, & quaſi dominum rei ſpiritualis ſe gerit qui dominus non eſt. Imò fortè etiam pretio æſtimabile erit, adeoque Simoniam inducet, quòd habeas collatarium tibi aſtrictum, vt in gratiam tui teneatur huic vel illi reſignare. Qui enim apponit pactum retrouendendi, onus imponit emptori quod ei ex pretio rei compenſare debet. Similiter mutuator remutuandi in poſterum obligationem imponens, ſit vſurarius, vt in ſuperioribus diximus. *Licita non eſt.*

Purgare tamen poteſt Pontifex confidentiam à labe Simoniaca, & quauis alia, ſi concedat, vt quis tali pacto Beneficium renuntiet: quia cenſetur tunc fieri non in priuatam, ſed in publicam vtilitatem, ob quam poteſt Papa Beneficium ad tempus conferre vni, quod poſtmodum teneatur cedere alteri. Et hoc videntur voluiſſe DD. qui dixerunt, hîc ſubeſſe Simoniam Iuris humani tantùm, citati apud Flaminium quæſt. 3. De confidentiis; alioqui ſi nihil illiciti ſit in confidentia iſta ante prohibitionem humanam, mirum quomodo Pius IV. quem primum eam prohibuiſſe dicit Flaminius ſuprà quæſt. 6. illam dicat Iure iam priùs prohibitam. Addo ex eodem Flaminio, ante Conſtitutionem Pij IV. Auditorium Rotæ ſemper obſtitiſſe iſti confidentiæ tamquam rei abſurdæ. Vt ergo dicatur eſſe Simoniaca tantùm Iure humano, non tamen dici poterit eſſe illicita tantùm Iure humano. Prohibetur itaque hęc confidentia Beneficiaria, tum generaliter quando Simonia prohibetur, tum ſpecialiter diuerſis Conſtitutionibus Pontificum, Pij IV. cap. 9. De Beneficiorum collatione in 7. Decret. citato, Pij V. ibid. cap. 10. 11. 12. & 13. Sixti V. Conſtitutione 75. qui mandauit, etiam in Gallijs, vbi non ſeruabantur, executioni mandari conſtituta Piorum IV. & V. Affinis eſt Conſtitutio Concilij Trident. ſeſſ. 25. cap. 7. De reformatione, vbi prohibet acceſſus & regreſſus in Beneficiis. Item ſeſſ. 24. cap. 19. vbi gratiæ expectatiuæ abrogantur. *Niſi accedente conſenſu Pontificis.*

Sed quæres, Ad quam ſpeciem Simoniæ pertineat hæc confidentia?

Reſpondeo, Eſſe conuentionalem, quando ſolum pactum initum eſt; mixtam autem, quando Beneficium ſic fuerit reſignatum; realem autem, ſi regreſſus reipſa ſubſecutus fuerit.

Quæres Secundò, Vtrùm intendere regreſſum pro ſe aut alio, ſit damnabile in eo qui Beneficium reſignat, quādo nullum exterius pactum accedit?

Reſpondeo, Si regreſſus ille intendatur obtinendus legitimè, nihil hîc eſt damnabile: ſecùs ſi intendatur ex ineundo pacto, tunc enim eſt peccatum mentale Simoniæ; aut ſi indigno ſperetur propter amicitiam, tunc enim quamuis non ſit Simonia, erit tamen peccatum; Nauarrus cap. 23. numero 109.

Quæres

Digitized by Google

Quæres Tertiò, Vtrùm etiam in manualibus Beneficiis quæ non ſunt perpetua, interdicta ſint pacta confidentiæ?

Etiam in manualibus Beneficiis illicita confidentia.

Reſpondeo, Eſſe: nam & illa gratis ſunt reſignanda & conferenda, ne in eis locum habeat ſpecies hereditariæ ſucceſſionis, quæ in alijs cauetur. Finis etiam Legis, ne vnus plura, aut ne indignus vllum obtineat Beneficium, locum habet: diſpoſitio enim Pij I V. & ad dignitates quaſcumque conuentuales & officia ſe extendit. Tenet ita Flaminius q.16.

Quæres Quartò, Vtrùm confidentia liceat in penſione?

Reſpondeo, In Eccleſiaſtica penſione non licere, quamuis non puniatur pœnis contra confidentiam in Beneficio ſtatutis, vt docet idem Flaminius q. 23. Quod certum eſt, quando non alteri, ſed ſibi penſionem reſignans reſeruat. Quando autem alteri reſeruat, veriſimile eſt, incurrere confidentiæ pœnas, niſi Ius Conſtitutionis Pontificiæ ſit mitigatum contraria conſuetudine. Suarez De Simonia c.43.n.7.

Quæres denique, Vtrùm admittatur Simonia, quando reſignatione ſimpliciter facta, reſignatarius acceptando, vltrò promittit, ſe Beneficium illud dimiſſurum ei cui voluerit reſignãs?

Reſpondet Azorius parte 2. lib. 7. cap. 27. quæſt. 11. Simoniam admitti. Confirmatur, Quia reſignatio in ſuo complemento vitiatur, quando acceptatio fit cum eiuſmodi promiſſione, quæ, ſicut & quæuis pacta, in Beneficiorum acquiſitione vel dimiſſione, prohibita eſt.

DVBIVM XV.

Vtrùm liceat conferre Beneficium pro munere quod eſt à manu, vel ab obſequio, vel à lingua?

D. Thomas art. 5.

MVNVS à manu, eſt pecunia. Munus ab obſequio, eſt ſubiectio indebitè impenſa. Munus à lingua, fauor. Ita Gregorius cap. Sunt nonnulli 1. q.1. vnde hic articulus deſumptus eſt, & ſimilia repetuntur ab Vrbano Papa cap. Saluator, 1.q.3. De munere, quod à manu eſt, non opus eſt hîc quæſtionem inſtituere: nam pro ſpirituali quocumque pecuniam vt pretium dare, ad Simonis, quem hoc feciſſe conſtat, imitationem pertinere nemo dubitat, & ſatis patet ex ſuperioribus Dubijs. At præter pecuniam quæ pretium eſſe ſolet, & res quæ mercis nomine venire ſolent, ita vt gratis dari non ita facilè præſumantur, quæ hîc nomine muneris à manu intelligere licet; & ea quæ vix aliter quàm gratis fieri ſolent, vt ſunt actus amicitiæ, præſertim amoris interni, ſunt media quædam externa obſequia, quæ vel gratuita poſſunt eſſe, quando ex amicitia impenduntur; vel mercenaria, quando intuitu mercedis: alia ſunt quæ in vtilitatem alterius quis agere aut dicere ſolet; de quibus hîc præcipua quæſtio eſt, Vtrùm citra Simoniam pro ſpirituali ex pacto dari, offerri, accipi, vel exſpectari poſſint, quamuis & de obſequijs famulorum, vt muneris loco præſtantur vel admittuntur intuitu conſequendi Eccleſiaſtici Beneficij, nonnulla dicenda ſint.

Munus ergo vel in re eſt, vel in actione, vel in ſermone. Primum à manu, ſecundum ab obſequio, tertium à lingua.

Munus à manu facit Simoniam.

De munere in re, quòd Simoniacum continuò faciat, patet cap. Totum 1.q. 3. facilè enim in pecuniæ appellationem tranſit.

Quod ad reliqua attinet, in primis tamquam certum hîc ſtatuendum eſt, ſi quis famulus à collatore conducatur, ea lege vt idem obſequium cum alijs præſtet, non tamen ſimile cum eis ſtipendium recipiat, ſed loco ſtipendij Beneficium expectet; propriam & formalem admitti conuentionalem Simoniam. Nam vt ſuprà monuimus, emptionis & venditionis nomine, quando de Simonia loquimur, etiam locatio & conductio continentur. Probatur ex cap. Cùm eſſent, De Simonia. Quinimò rectè iſtud extendit Adrianus Quodlibeto 9. Reſp. ad 7. ad caſum, quo diceretur, Soluam ſtipendium, donec prouidero de Beneficio, ſi intendatur vt ſeruitium nunc acceptetur propter Beneficium, aut propter illud ſine ſtipendio cõtinuetur vbi iam collatum fuerit. Vnde etiam conſequens eſt, ſi citra pactum, accipere famulus, vel dare herus Beneficium tamquam pretium intendat, eo ipſo mentale peccatum admitti Simoniæ: mentalem autem Simoniam admitti, ſi reipſa detur aut accipiatur Beneficium ea mente.

Quando munus ab obſequio aut lingua faciat Simoniacum.

Secundò certum eſt, munus ab obſequio aut lingua non facere Simoniacum, niſi etiam ipſum virtute reſoluatur in munus à manu, ſiue pecuniam. Eſt autem tale eo ipſo quo vtilitatem habet temporalem pecuniã æſtimabilem, & quæ poſſit eſſe obiectum auaritiæ; nam Simonia in eo qui rem ſpiritualem vendit, irreligioſa quædam auaritia eſt, aut ſanè idem obiectum habet ex parte pretij, cum auaritia & vſura; auaritiæ autem obiectum eſt bonum vtile, vt docet D. Thomas infrà quæſt. 118. art. 2. ad 2. Itaque quantum eſt ex parte pretij temporalis, idem erit iudicium muneris ab obſequio, & à lingua, quoad conſtituendam Simoniã, quando ſubeunt rationem vtilis & pecuniã æſtimabilis, quod eſt muneris à manu, ſiue ipſius pecuniæ. Vnde ſequitur, Si Prælatus alicui Beneficium conferat ea lege vt teneatur pro Beneficio eum laudare apud populum, non eſſe Simoniam, niſi ea laus referatur vlteriùs ad vtilitatem aliquam temporalem.

Tertiò, Non eſt Simoniacus qui ſeruit collatori, non ſeruiturus niſi ſperaret ei innoteſcere vt Beneficium conſequi poſſit. Neque enim intendit Beneficium tamquam pretium ſui ſeruitij, ſed ſeruitium tamquam teſtimonium probitatis. Gloſſa in cap. Cùm eſſet, De Simonia; Palude in 4. diſt. 25. ſub finem, & alij communiter.

Conferens propter amicorum preces, peccat citra Simoniam.

Quartò, Si conferas Beneficium digno, propter amicorum preces, non quia dignus eſt, coram Deo peccas acceptione perſonarum, non tamen propriè committis Simoniam, niſi fauor ille humanus ad pecuniã æſtimabilem vtilitatem pertineat: puta ſi intendas Beneficium dare, tamquam mercedem alicuius muneris temporalis priùs accepti, ratione cuius iſtorum precibus faues; aut ſi intendas collatione fauorem tibi vtilem comparare.

D.Thomas hîc ad 3. Adrianus Quodlibeto 9. & alij quidam hos ſecuti, dicunt eſſe Simoniam. Sed vt fatetur Victoria, vel impropriè loquuntur, vel cum dicto moderamine accipiendi ſunt.

Palude in 4. diſt. 25. ſub finem, tria docet:

Digitized by Google

Primò, Si quis pro alio indigno per preces obtineat Beneficium, eum committere Simoniam, ſaltem in foro externo; ſi pro digno, non committere. Secundò, Si pro ſeipſo etiam indigno agat per preces, non committere Simoniam, niſi fuerit cura animarum. Tertiò, In foro interno ſemper eſſe Simoniam, accipere vel dare Beneficium propter preces vel fauorem, ſi in eis ponatur principale motiuum.

Secundùm hanc ſententiam ſequitur, quod & nonnulli expreſſerunt, fore etiam Simoniam, ſi propter preces tantùm conferas Beneficium digniori, quod alioqui daturus eras digno. Sed vt diximus, deformitas quidem ſubeſt, non tamen cõtinuò Simoniæ: deformitas, inquam, Quia hoc eſt vili æſtimare rem ſacram, dare eam pro fauore humano. Secundò, Quia perniciofum eſt Eccleſiæ, cùm hac ratione non meliores, ſed potentiores obtineant Beneficia. Tertiò, Quia bona communia pro fauore priuato diſtribuere, pertinet ad acceptionem perſonarum.

Etiamſi indigno conferatur.

Quæres, Vtrùm ſaltem ſi indigno fiat collatio propter fauorem humanum, ſit Simonia?

Eſſe tenent plurimi, & in primis hîc ipſe D. Thomas. Fauet dictum cap. Sunt nonnulli.

Verius tamen exiſtimo, ſiue digno ſiue indigno conferatur, idem eſſe dicendum quoad ſpeciem Simoniæ; quia indigno conferre, ſecundùm ſe non ſufficit ad inducendam Simoniam. Ita Caietanus verbo Simonia. Eſt tamen differentia, quòd quando indigno fit collatio, præſumatur in foro exteriori interceſſiſſe aliquid temporalis pretij, quod eouſque collatoris mentem à recto tramite detorſerit. Secundò, Quòd crimen ſemper admittatur, quando collatio fit indigno; quando autem ex fauore fit digno, contingat non niſi veniâle peccatum admitti, vt docet Victoria Relect. De Simonia, 1. part. n. 30.

Corollarij loco hîc addi poteſt quæſtio, Anne Simonia ſit, dare pecuniam famulo, familiari, aut amico collatoris, vt pro te ab eo Beneficium obtineat?

Vbi omnino placet reſponſio aiens. Quamuis enim collator gratis det, tu tamen verè pretio tibi illud comparas. Si enim Naaman voluiſſet à Giezi interceſſuro emere miraculoſam ſanitatem inſcio Eliſæo, non fuiſſet immunis à Simonia. Sanè qui interceſſionem emit, Beneficium in ea emit. Accedit quòd hæc ſit communis ſententia.

DVBIVM XVI.

Vtrùm ſit Simonia, conferre Beneficium propter timorem?

Prima ſententia.

ADRIANVS ſuprà affirmat, eò quòd qui metu dat, non det gratis, neque liberaliter, ſed ſui cauſſa: carere enim malo quod timetur, ſi temporale ſit, boni cuiuſdam temporalis habet rationem. Vnde quamuis mutuator ſine vſura poſſit apponere pactum de recuperando debito, quod aliunde mutuatarius liquidò ſibi debet, & ipſe niſi mutuet amittere timet; collator tamen non poſſet, quia vſuram non facit niſi lucrum: Simoniam autem facit quodcumque temporale, modò pretij rationem habeat, etiamſi non ſit lucrum. Idem tenet Durandus in 4. diſt. 26. q. 4. Imò & ipſe D. Thomas eadem diſt. quæſt. 3. art. 3. ad 4.

Alij tamen, præſertim recentiores, non admittunt ſimpliciter, collationem factam ex timore temporalis incommodi eſſe Simoniacam. Sotus lib. 9 q. 7. art. 3. Victoria ſuprà n. 25. Beja, 2. parte caſu 2. fol. 51. Peſantius cap. 3. De Simonia, Arragon art. 5.

DICO PRIMO, Conferre ex metu amittendi aut non acquirendi rem temporalem pretio æſtimabilem, tunc erit Simonia, quando eſſet Simonia, ex deſiderio talis rei conſequendæ aut retinendæ Beneficium conferre Timor enim oritur ex amore, eſtque eiuſdem moris cum amore ſeu deſiderio, vt dictum eſt ſuprà quando De dono timoris q. 19. art. 3. Vnde infertur, Non eſſe Simoniam, ſi conferas quia times niſi conferres, te aut amicum tuum occidendum. Si enim propter amicitiam aut cognationem conferre potes digno citra Simoniam, vt apertè ſentit D. Thomas art. 5. ad 2. etiam potes conferre ne occidatur amicus. Neque enim amicitiam, vitam amici, aut propriam, ſtatuis tamquam pretium collationis, ſed vt gratis conferas, tali motiuo inclinaris. Confirmatur, Quia cap. Saluator, citato ſuprà, Vrbanus Papa latè proſequens omnes modos Simoniæ, nullam facit huius mentionem.

DICO SECVNDO. Eſſet Simonia, ſi cui Beneficium conferres ne mulcta à te, quam poſt Iudicis ſententiam iam debes, exigatur, modò libertatem ab hac pœna concipias tamquam cum qua commutes ipſam Beneficij collationem; multo magis ſi hoc ipſum in pactum aut ciuilem obligationem traducas. Si ſolùm ad hanc pœnæ euaſionem reſpicias, tamquam interueniente amicitia collatarij obtinendam; eſt quidem etiam hoc vitioſum, neque omnino caret ſiniſtro oculo Simoniacæ prauitatis, ſed ne quidem mentalis Simonia perfecta eſt: quia non ſolùm deeſt conuentio, ſed etiam ratio pretij aut ſaltem ea valdè imperfecta reperitur, & ſolùm interpretatiua. Imò, ne interpretatiua quidem, quando iſtius lucri temporalis intentio non eſt principalis, ſed tantùm impulſiua, vt loquitur Couarruuias lib. 1. Variarum reſolut. c. 21. pretium enim operæ in fine conſideratur.

DICO TERTIO. Neque tamen quando ſolùm impulſiua cauſſa eſt in conferendo Beneficio metus humanus, continuò dicendum eſt, eum non inficere collationem: quamuis enim per Simoniam non inficiat, fieri tamen poteſt vt inficiat vitio contra fidelitatem diſpenſatoris, vel contra Iuſtitiam diſtributiuam, præcipuè quando non eſt metus cadens in conſtantem virum, & ſic facta collatio minùs vtilis eſt futura Eccleſiæ.

Ceterùm quando defectu voluntarij per metum fiat irrita collatio, alterius loci quæſtio eſt.

DICO QVARTO. Si Beneficium des inimico, cum pacto vt iniuſtas inimicitias nullas contra te ſuſcipiat, eſt Simonia. Probatur, Quia Beneficium datur cum nouo pacto, obligatione pretio æſtimabili in futurum pendente. Secùs dicendum, ſi conferas alicui Beneficium ſine pacto, intendens ne pater eius tibi noceat.

DV-

Digitized by Google

DVBIVM XVII.

Vtrùm in Beneficijs liceat redimere vexationem?

INQVIRENDVM in primis, Vtrùm liceat redimere vexationem ipſius Eccleſiæ cui Paſtor obtrudetur indignus, niſi præſentatori aut collatori pecuniam numeres, ea lege ne eligat hunc indignum, ſed aliquem dignum.

Caietanus Opuſc. De Simonia, q. 3. hanc tractans quæſtionem, monet, quinque ferè reperiri genera actionum: quarum quædam ita bonæ ſint, vt vitiari nequeant, qualis eſt interior actus charitatis; aliæ ita bonæ, vt tamen vitiari poſſint, qualis eſt actus exterior eleëmoſynæ, qui poteſt vitiari malo fine vanæ gloriæ: aliæ ita malæ, vt bonæ fieri non poſſint, vt mentiri, adulterari, & ſimilia; aliæ malæ quidem, ſed purgabiles per acceſſoriam circumſtantiam, in quo genere ponit occidere, mutilare, priuare hominem rebus ſuis: aliæ denique indifferentes. Docet autem, dare pecuniam collatori, eſſe de malis quæ per acceſſorias circumſtantias fiant bonæ. Dari autem poſſe vel per modum emptionis, vt vel Beneficium vel ius recipiendorum fructuum ematur, quod apertè illicitum eſt, & Simoniam continet: vel per modum redemptionis, quæ locum habet quando ſolùm agitur de acquirendo aliquo bono aliàs iure debito, aut excludendo malo iniuſtè illato vel inferendo. Hoc modo pecuniam dare licitum erit, ſi maneat mera redemtio vexationis, & non permiſceatur emptio: & quia Eccleſia ius habet vt idoneus eligatur Paſtor, licebit, inquit Caietanus, per modum redimendæ vexationis quam Eccleſia patitur, dare collatori pecuniam, ne eligat indignum, imò & in genere vt dignum eligat. Quia verò certa perſona particularis ius ad eiuſmodi Beneficium non habet, non licet pro ea eligenda pretium dare per modum redimendæ vexationis, ſed tranſiret eiuſmodi pretij oblatio in ſpeciem emptionis, quæ toto genere hîc damnata eſt. Hæc ſententia Caietani veram continet Doctrinam, eſtque communis DD. Soti lib. 9. q. 6. art. 1. Valentiæ De Simonia, puncto 2.

Licet dare pecuniam ne indignus obtrudatur Eccleſia.

Sed vlteriùs quæritur, Vtrùm ſaltem, ſub formali licitæ redemptionis, ne Eccleſia vexetur electo indigno, liceat cuipiam pro vnico digno, vel ſe vel alio eligendo, quidquam Simoniacis electoribus, certò alioqui indignum electuris, offerre pecuniam?

Reſpondeo, Si electio huius digni præcisè conſideretur vt excluſio electionis indigni, cuius indicium erit, ſi æquè pro alio idoneo, ac pro ſeipſo eligendo, pecuniam eſſet hoc modo daturus; non ſatis hîc apparet vera ratio Simoniæ, vt meritò in eum ſenſum ſcripſerit Sotus. Quia tamen non ſolùm alijs, ſed etiam ipſi ſic danti, difficile eſſet cor ſuum exactè cognoſcere, (prauum enim & inſcrutabile eſt cor hominis, & quis cognoſcet illud?) deberet vt minimũ diſtinctis actibus vti, vt nunc quidem offerat pecuniam pro redimenda vexatione Eccleſiæ, poſtmodum autem pro neceſſitate Eccleſiæ ſine vlla pretij pactione ſe vel alium idoneum ſimpliciter commendet.

Si quæras, An liceat indigno iam promoto dare pecuniam vt reſignet?

Reſpondeo, Per modum redimendæ vexationis ipſi Eccleſiæ aut alteri eius nomine id licere, quomodo Gratianus, poſteà dictus Gregorius VI. pecuniâ datâ, perſuaſit Benedicto & alijs duobus antipapis, vt ſe Pontificatu abdicarent, teſte Baronio ad annum Domini 1044.

Secundò inquirendum, Quouſque liceat Clerico redimere propriam vexationem circa Beneficium ſibi Iure iam debitum?

DICO PRIMO. Poſtquam ei ius quæſitum eſt in Beneficio, poteſt redimere vexationem, & per pecuniam iniuſta impedimenta remouere. Ita D. Thomas hîc, art. 2. ad 5. & alij communiter, quamuis olim aliquis contrarium tenuiſſe teſtetur Gloſſa in cap. Dilectus 1. De Simonia. Sed pro noſtra ſententia multùm facit in primis illud ipſum cap. Quando enim iubetur ei qui vexationem redemerat reſtitui pecunia, ſatis indicatur non fuiſſe turpitudinem ex parte dantis, vt benè obſeruat Gloſſa, & Panormitanus ibidem: quando enim vtrimque verſatur turpitudo, non fit reſtitutio, per Regulam In pari delicto, De Reg. Iuris, in 6. *In pari delicto vel cauſſa, melior eſt conditio poſſidentis.* Confirmatur euidenti ratione: Qui enim iam ius acquiſiuit, & non niſi immeritò in illo ſuo iure impeditur, poteſt facta iactura boni temporalis ius illud ſuum tueri, ſicuti poteſt latroni dare pecuniam, ne ab eo occidatur; & Eccleſiæ quondam tributa ſoluebant tyrannis, ne impedirentur in cultu diuino, vt diximus quando De confeſſione Fidei; & noſtro tempore quibuſdam locis, etiam partem oblationum hæreticis ſoluerunt.

Qui ius habet ad Beneficiũ, poteſt redimere vexationem.

DICO SECVNDO. Electus non poteſt redimere vexationem quoad confirmationem, ſed ſolùm quoad electionem iam perfectam. Ratio eſt, Quia non licet emere ius ſpirituale, ſed tantùm redimere vexationem: emeret autem quodammodò confirmationem, ſi eis pecuniam daret, qui poſſunt non tantùm facto obeſſe, ſed etiam Iure prodeſſe: ſecùs, ſi ijs daret qui tantùm poſſunt facto obeſſe. Argumentum ex cap. Matthæus, De Simonia: qui enim ſolo facto obſunt, ita vt Iure prodeſſe non poſſint, impediunt alterum in ſuo iure nullo vtentes Iure, nullum daturi ius etiamſi deſtiterint. itaque amotio talis impedimenti mera redemptio eſt vexationis, ſine ſpecie emptionis noui iuris. Vnde ſequitur, ſi vexet qui Iure poteſt prodeſſe, vexatione independenti à Iure quo poteſt prodeſſe, puta ſi Superior cuius eſt confirmare, vexet electum, non negando confirmationem, ſed eum publicè diffamando ſine cauſſa, poſſe citra Simoniam, modò ſine ſcandalo, eiuſmodi electum dare pecuniam electori, vt ceſſet à tali vexatione. Sequitur etiam poſſe dari pecuniam Simoniaco competitori, qui pecuniâ ſibi viam ſternit, vt te priuato vel excluſo, Beneficio potiatur, vt benè obſeruat Arragonius hîc art. 2.

Dices, Cap. dicto Matthæus, damnatur Simoniæ electus à maiori parte Capituli, quia electione iam facta promiſerat pro ſe dari pecuniam parti minori quæ contradixerat.

Reſpondeo, Illam non fuiſſe redemptionem vexationis ab eo qui facto tantùm poterat obeſſe: poterant enim iſti contradicentes etiam poſt electionem Iure obeſſe, proponendo exceptiones contra electionem, vel contra eligentes, vel contra

Digitized by Google

tra electum, in quibus vt audirentur Ius habebant. Dum ergo emebatur hoc ſilentium, non præſumebatur ſatis pura redemptio vexationis. Ita ferè Gloſſa ibidem. Addi poteſt, hoc modo impugnantes electionem impedituros fuiſſe confirmationem, atque ita vexationem fuiſſe redemptam etiam quoad confirmationem.

DICO TERTIO. Electus confirmatus & inſtitutus poteſt redimere vexationem, non tantùm quoad electionem, confirmationem, & inſtitutionem, ſed etiam quoad poſſeſſionem quam nondum habet.

Dubitat de veritate huius aſſerti Sotus ſuprà ad 5. eò quòd talis videatur pecuniâ ſibi viam ſternere ad rem ſpiritualem, Beneficij nimirum poſſeſſionem.

Sed opponunt alij in primis, poſſeſſionem non addere ſpiritualitatem titulo in re, quem iam habet Beneficiarius, ſed potiùs ab eo accipere.

Secundò, Etiamſi poſſeſſio hæc ſuam ſpiritualitatem habere conſideretur, licere tamen hîc vexationem redimere, eò quòd poſſeſſionem negare, poſt plenum ius acquiſitum in ipſum Beneficium, eiuſdem pænè moris ſit ac poſſeſſionem turbare, & redimere vexationem hîc non ſit aliud, quàm impedimentum remouere circa ius priùs acquiſitum, vt obſeruat Arragonius ſuprà.

Poſterius illud fortè ideò ſolidius eſt, quòd poſſeſſio detur non tantùm bonorum temporalium, ſed etiam officij ſpiritualis. Secundò, Quod detur ex poteſtate ſpirituali, adeoque ipſa miſſio in poſſeſſionem ſit ſpiritualis. Tertiò, Quia certum eſt eſſe Simoniacum, qui tradit Beneficij poſſeſſionem pro pecunia, vt benè obſeruat Silueſter, qui pluribus probat, hanc poſſeſſionem eſſe ſpiritualem aut ſpirituali annexam.

Reſtringenda tamen eſt aſſertio ad eum, qui non dubitat quin rata ſit ſua electio, confirmatio, & inſtitutio; aliàs cenſeretur redimere iuris incertitudinem, adeoque ex parte emere ipſum ius ſpirituale, quod ex dubio per poſſeſſionem fieret ei certius. Hoc voluit Silueſter verbo Simonia, q. 3. Reg. 4. quando vult, vt redimens vexationem certus ſit ſibi fieri iniuriam. Vnde patet, multo minùs redemptionem vexationis locum habere, quando ab Epiſcopo, ratione alicuius criminis moleſtiam quis patitur in Beneficio ſuo. Panormitanus in dictum cap. Dilectus.

Tertiò inquirendum, Quouſque Clerico liceat redimere vexationem circa Beneficium nondum ſibi debitum, ſed ad quod meritò aſpirat?

Panormitanus in cap. Matthæus, & dictum cap Dilectus, De Simonia, non videtur admittere iuſtam aliquam hîc vexationis redemptionem.

Licet redimere vexationem illorum qui Iure prodeſſe non poſſunt. Verius tamen eſt admittendam eſſe quoad illos qui facto obſunt, Iure autem prodeſſe non poſſunt. Quamuis enim ius non habeas ad Beneficium, multò minùs in Beneficio. Fieri tamen poteſt vt in iure quod habes lædaris, puta ſi per iniuriam vi detinearis, quò minùs pro Beneficio concurrere poſſis. Imò etiamſi ius tuum non ita lædatur, aut tale non ſit vt lædentem obliget ad reſtitutionem, modò verè poſſis dici iniuſtè ab eo per malitiam vexari, qui Iure non poteſt prodeſſe; poteris pecuniâ redimere vexationem. Ita tenet Peſantius, & eſt ratio manifeſta: ſi enim verè iniuſtè vexeris, nihil prohibet eam vexationem pecuniâ tolli, cùm eam tollere non ſit viam ſternere ad Beneficium, ſed ſolùm amouere à via, qua progrediendi ius habes impedimenta per aliorum malitiam obiecta, qui Iure prodeſſe non poſſunt. Confirmatur, Quia manifeſtum eſt, ſic redimendo vexationem te nihil ſpiritualis iuris vel alterius rei ſpiritualis tibi comparare. Conformia tradit Gerſon Opuſc. De Simonia, Reſp. ad 6. rationem.

Quomodo liceat redimere vexationem per rem ſpiritualem. Quartò inquirendum, Vtrùm liceat redimere vexationem circa Beneficium per rem aliquam ſpiritualem, verbi gratia, vtrùm liceat tibi ei qui te iniuſtè impedit à conſecutione huius Beneficij, conferre aliud Beneficium, vt vexare deſinat?

Reſpondeo, Hoc non eſſe Simoniam, niſi fortè intendas per collationem Beneficij euitare incommoda temporalia, quæ tibi ex eiuſmodi vexatione eueniunt. Vtrùm autem peccatum ſubſit, ex illis quæ de collatione facta ex timore aut fauore ſuprà diximus, facilè diiudicabitur.

An vexatio in temporalibus redemi poſſit re ſpirituali. Poſtremò inquirendum, Vtrùm vexationem quam pateris in re temporali, poſſis redimere oblata re ſpirituali: verbi gratia, vexaris concuſſione militum, quia filio tribuni non confers Beneficium, vtrùm liceat pro redimenda tali vexatione conferre?

Non licere docet Silueſter ſuprà, Adrianus Quodlibeto 9. art. 2. in fine; imò & ipſe D. Thomas in 4.

Contrarium Peſantius diſp. 3. num. 8. cui ſuffragatur Angelus verbo Simonia 3. §. 38. quamuis fateatur eſſe contra D. Thomam in 4. diſt. 25.

Rationes pro hac ſententia ſunt duæ. Vna, ex ſimilitudine vſuræ: non eſt enim vſurarius qui mutuat ea conditione ſuo debitori, vt debitum exoluat, vt diximus quando De vſura.

Secunda, ex ratione pretij: non enim videtur nunc pretij rationem ſubire, quod aliunde priùs debitum eſt; neque enim emere quidquam potes eadem pecuniâ, quàm iam priùs debebas venditori.

Negatiua ſententia verior. Verùm iſta difficultas etiam reſoluenda eſt ſecundùm ea quæ diximus de conferente Beneficium ex timore. Si enim principaliter huic conferas quia dignus eſt, quamuis pro impulſiua cauſſa habeas liberationem tui à malo temporali, aut recuperationem debiti, veram credo ſententiam Angeli: ſi autem finis tuus ſit liberatio illa vel recuperatio, non quidem conuentionalem Simoniam admittis, quia pactum deeſt; interpretatiuè tamen in mente tua cenſeris rem ſpiritualem facere pretium rei temporalis, adeoque Simoniam admittis mentalem, quamuis vt ibi quando de timore dixi, non ita perfectam: & hoc ſenſu omnino vera erit altera ſententia.

Et ad argumenta Peſantij Reſpondeo. Ad primum cum Adriano, Non eſſe ſimile iudicium vſuræ & Simoniæ, quia vt vites vſuram, ſufficit non ſperare alienum ex mutuo; vſura enim eſt mala, propter iniuriam quæ fit mutuatario: vt autem committas Simoniam, non requiritur vt rem ſpiritualem des pro temporali alieno aut tibi aliàs indebito, ſed ſatis eſt quòd des pro temporali; quia Simoniæ deformitas æſtimatur ex iniuria quæ fit Deo in re ſacra, quando ea vileſcit, veniens in commutationem pro re temporali, ſicut Chriſtus Dominus viluit Iudæis, quando

triginta argenteis venditus eſt, vt conqueritur Dominus Zachariæ 11. hîc ergo non ſufficit abeſſe iniuriam proximi.

Ad Secundum reſpondeo, Appretiatio ſaltem interpretatiua nihilominùs fit, etiamſi pretium quod accipitur, verè priùs debebatur venderi, aut etiam erat in eius dominio; hoc enim non euertit omnem rationem pretij. Si enim mutuatarius vendat aliquid vſurario, etiamſi ſolutio fiat ex pecunia quam ſupra ſortem priùs ei dedit, vera eſt venditio, & parit venditori nouam actionem ad pretium, adeò vt ſi quod datur accipiatur in ſolutum, maneat actio ex indebitè ſoluta vſura: ſi autem accipiatur vt reſtitutum, maneat actio ad pretium ex venditione. Neque refert quòd in propoſito noſtro deſit conuentio: ſi enim tali animo dare Beneficium ſufficiat ad Simoniam, quando temporale quod principaliter intenditur, aliàs erat indebitum; etiam ſufficiet quando aliàs erat debitum: ſicuti enim ſe habet conuentionale ad conuentionale, ita ſe habet mentale ad mentale.

DVBIVM XVIII.

Quæ ſint pœnæ Simoniacorum?

D. Thomas art. vltimo.

POENÆ Simoniacorum Iure Canonico ſtatutæ ſunt variæ. Ordiemur à Simonia in Ordinibus.

Cõmittentes Simoniã in Ordinibus ſuſpenduntur.

Qui in Ordinibus ſacris Simoniam admittunt, paciſcendo quòd ordinatus non exiget à præſentante vel ordinante debitam ſibi penſionem, tam præſentans ad Ordinem, quàm ipſe ordinatus & ordinans, ipſo facto ſuſpenduntur per cap. pænult. De Simonia; per triennium quidem collator à collatione Ordinum, præſentator verò ab executione Ordinum, & ordinatus donec diſpenſationem impetret à Sede Apoſtolica, ab Ordine ſic ſuſcepto. Requiritur tamen vt verè pactum formale vel virtuale præceſſerit, & re ipſa ſecuta ſit ordinatio. Si enim citra pactum aliquid ab ordinatore accipiatur prætextu conſuetudinis, aut ſuſtentationis, grauiter quidem peccat contra conſtitutionem Concilij Tridentini; non tamen continuò eſt Simoniacus, aut pœnas Simoniacorum incurrit. Hæc pœna etiam incurritur vigore eiuſdem textus ſecundùm communem Interpretum ſententiam, ab eo qui pecuniam accepit vt ordinaret, vt ad Ordinem præſentaret, vel dedit vt ordinaretur. Neque tamen eorum placet opinio, qui in apertiori hac pecuniaria Simonia exiſtimant, præſentatorem & ordinatorem non triennali tantùm, ſed perpetua puniri ſuſpenſione.

Quæritur, Vtrùm poſt Extrau. Pauli II. quæ eſt ſecunda in communibus De Simonia, ordinatus Simoniacè, ſolùm ſit ſuſpenſus ab Ordine Simoniacè ſuſcepto, an verò omnino ab omnibus Ordinibus, etiam illis quos fortè priùs legitimè ſuſceperat? Ratio dubitandi eſt, quia dicit Extrau. generaliter, *Omnes qui Simoniacè ordinati fuerint, à ſuorum ſint Ordinum executione ſuſpenſi*. Secundò dicit Pontifex, ſe auctoritate Apoſtolica id declarare: quo ſignificare videtur, ſe noui aliquid ad priores Canones addere.

Nihilominùs admodum probabile eſt, per hanc Extrau. non extendi, ſed ſolùm renouari priorem ſuſpenſionem; nam & illud quoque auctoritate Pontificia rectè fieri dicetur. Imò in eum ſenſum planè ducunt Pontificis verba: *Confirmantes*, inquit, *& innouantes Apoſtolica auctoritate declaramus*. Quòd enim pluraliter loquatur, addendo vocem *ſuorum*, quæ videatur habere vim diſtribuendi, parum mouet: loquebatur enim de pluribus ſuſcipientibus, quos in diuerſis Ordinibus peccare contingit. Diſtributio etiam admitti poterit, ſed commoda pro materia ſubiecta, vt videlicet ſuſpenſio intelligatur omnium Ordinum, in quibus Simoniacè fuerint ordinati.

Suſpenduntur etiam à priùs ritè ſuſceptis.

Oppoſita tamen ſententia plus habet ſecuritatis, & non parum probabilitatis, eſtque communis DD. Silueſtri verbo Suſpenſio, quæſt. 7. Angeli verbo Simonia 6. initio, Diaz in Practica criminali Canonica, verbo Simoniaci, & aliorum.

Suſpenſionis cenſuram etiam incurrit qui à Simoniaco Epiſcopo, quamuis non Simoniacè, ordinatur, cap. Si qui à Simoniacis 1. q. 1. vbi Vrbanus Papa ſtatuit, eius qui ſcienter à Simoniaco ordinatur, quamuis non Simoniacè, irritam eſſe ordinationẽ, nimirum quoad exercitium, vt in Ordine validè quoad characterem ſuſcepto miniſtrare non valeat, ſermone Canonibus familiari. Imò in deteſtationem Simoniæ etiam illi qui per ignorantiam ordinati fuerint, à Simoniacis non Simoniacè, tum demum, idque miſericorditer, per eundem Canonem tolerantur, quando eos laudabilis vita commendauerit, & ſuam ignorantiam probare potuerint. Intelligenda autem hîc eſt ignorantia facti, vt patet ex cap. Per tuas 2. De Simonia: nam ignorantia Iuris hoc caſu non excuſaret, vt patet in ſimili, cap. Per tuas 3. eod. Non excuſaret inquam, quia apud Superiores non præſumetur fuiſſe inuincibilis, alioqui vbi in conſcientia ita fuerit inuincibilis vt excuſauerit à culpa, etiam excuſabit à pœna.

Sed quid ſi ignoranter à Simoniaco ordinatus, poſtmodum certò reſciuerit fuiſſe Simoniacum, debebit ne tunc ab exercitio Ordinis ſuſcepti, & à ſuſceptione vlterioris ſuperſedere?

Reſponderũt quidam, Debere. Ita Silueſter ſuprà. Sed videtur illud eſſe contra dictum cap. Per tuas 2. ideoque rectiùs dici, quòd talis poſſit miniſtrare, & promoueri ab aliquo Epiſcopo probo, ſi reliqua requiſita concurrerint: ſecùs tamen dicendum erit, ſaltem quando ipſe Epiſcopus qui ordinauit, fuerit Simoniacè ordinatus, & hoc ipſum fuerit publicum; tunc enim tamquam ab excommunicato aut non tantùm quoad ſe, ſed etiam quoad alios ſuſpenſo ordinatus, quantumuis ignoranter, erit ſuſpenſus: & ita D. Thomam hîc ad 2. explicat Suarez De cenſuris, diſp. 31. ſect. 4. num. 37.

Sed quid dicendum, ſi Epiſcopus occultè ſit Simoniacus, & conſtringat ſubditum ſuum ne ab alio ordinetur?

Dixerunt quidam, Poſſe ab eo ordinari, ſed debere occultè petere diſpenſationem. Alij nullo modo permittunt ordinari à Simoniaco. Alij id ſaltem tunc non permittunt, quando ipſe Epiſcopus Simoniacè fuerit ordinatus: permittunt autem, ſi aliter fuerit Simoniacus occultus.

Sed rectiùs alij dicunt, ſecundùm Ius nouum Extrau. Ad euitanda, non teneri ſubditos vitare occultè ſic ſuſpenſum, ſed poſſe ſine culpa aut pœna ab eo ſuſcipere Ordines.

Quæri & illud poteſt, Vtrùm ſuſpenſionis pœnam is incurrat, cuius amicus ipſo inſcio Epiſco-

pum

pum per Simoniam induxit vt eum ordinaret?

Reſpondeo, Non incurrere, vt patet cap. De Simoniacè, eodem. Ita enim ibi dicit Lucius III. *Quidam licet ſecundùm quamdam ſpeciem Simoniæ, vtpote ipſis ignorantibus Simoniacè ordinentur, poſſunt, quia Simoniaci non ſunt, in ſuis Ordinibus remanere.*

Excommunicantur inſuper. Eſt præterea Simoniacè ordinans & ordinatus ipſo Iure excommunicatus, eiuſque abſolutio extra mortis articulum Summo Pontifici reſeruata, per dictam Extrau. 2. De Simonia, in communibus. Extat ſimilis excommunicatio cap. 3. Concilij Toletani Octaui, Item apud Silueſtrum verbo Simonia, quæſt. 19. refertur ſimilis lata per Martinum V. & Eugenium.

Extenditur autem hæc pœna per dictam Extrauagantem Pauli II. ad eos, qui quocumque modo ad eiuſmodi Simoniam mediatores aut procuratores extiterint. Statuuntur etiam ſimilia cap. Si quis Epiſcopus 1. q. 1. ex Concilio Chalcedonenſi, ſed per modum ſententiæ ferendæ.

Cap. Tanta, De Simonia, ſtatuitur in deteſtationem huius criminis, Simoniacum à quocumque poſſe accuſari, à ſeruis, à quibuslibet criminoſis, etiam meretricibus, vt ab Ordine malè accepto remoueatur. Item proceditur contra Simoniacum per ſola ſigna, modò ea euidentia ſatis ſint, & conuincant, vt in Practica criminali dicunt Diaz & Lopez verbo Simoniaci.

Item perpetuò deponitur ab officio & Beneficio, cap. De hoc, eodem. Quod intellige de publico aut notorio, non autem de occulto, quamuis Iudici noto; is enim aliter pro ratione delicti, per ſecretam pœnitentiam punietur, vt docet Diaz citatus.

Incurrit inſuper Simoniacus infamiam. Angelus verbo Simonia 6. n. 8. & patet cap. Sanè 15 quæſt. 3 quod deſumptum eſt ex Codice.

Quæri denique poteſt, Vtrùm has pœnas incurrat, qui ſolùm Simoniacus eſt circa primam tonſuram?

Reſpondeo affirmatiuè. Ita Ignatius Lopez ad Practicam Diaz ſuprà. Quod tamen addit Lopez, de accipientibus vel dantibus aliquid pro litteris dimiſſorijs, vel teſtimonialibus, vel pro ſigillo, idem eſſe iudicium, moderandum erit ſecundùm illud quod initio huius Dubij diximus de accipientibus aliquid ratione Ordinis contra Conſtitutionem Concilij Tridentini.

Simoniacus in Beneficijs excommunicationem incurrit. Secundo loco dicendum de Simonia in Beneficijs, Simoniacus realis in Beneficio incurrit ipſo Iure excommunicationem Papalem, per dictam Extrauag. Pauli II. Suſpenditur autem, quatenus ſuſpenſio includitur in ipſa excommunicatione ipſo facto, ab omni officio, Beneficio, & Ordine, adeoque fit irregularis ſi celebret non abſolutus ab excommunicatione. Nulla tamen extat alia ſpecialis cenſura ſuſpenſionis ipſo Iure ab eo incurrenda, etiamſi manifeſtum fuerit crimen: quæ enim 1. q. 3. cap. 1. & 2. in eum ſtatuuntur per Gregorium I. non ſunt latæ ſed ferendæ ſententiæ, neque propriè ad ſuſpenſionis pœnam pertinent.

Neque diſplicet quòd Suarez annotat lib. De Simonia, cap. 55. per Extrau. Cùm deteſtabile, non effici vt omnes pœnæ priùs contra Simoniacos ſtatutæ ipſo facto incurrantur, ſed vel conſuetudine iſti rigori eſſe derogatum, vel conſuetudine interprete mitiùs eſſe intelligendum, vt non ſit extenſio vniuerſalis ad modum incurrendi ipſo facto, ſed ſolùm ad occultos Simoniacos, qui ante hanc Conſtitutionem pœnas iſtas non incurrebant.

Sed videndum, Vtrùm talis ſuſpendatur ſaltem à Beneficiis ſuis? In primis non ſuſpendi à Simoniacè acquiſito patet, quia omnino tale Beneficium non acquirit, cùm omnino nulla ſit collatio, ſecundùm dictam Extrau. Pauli II. quod & aliunde probatum videre licebit apud Diaz ſuprà. Non ſuſpendi etiam ipſo Iure ab alijs Beneficijs, niſi quatenus eſt excommunicatus, patet, quia nullus de hoc proferri poteſt Canon, vt poſt Innocentium docet Nauarrus cap. 23. num. 111.

Quæres, Vtrùm legitimè adeptus collationem, ſed Simoniacè confirmatus, excidat ipſo Iure etiam collatione.

Reſpondeo, Verius videri quòd non excidat ipſo Iure. Erit tamen priuandus omni iure quod in Beneficium habet, per cap. Inſinuatum, De Simonia, vbi ita debere fieri generatim ſtatuitur contra omnes qui habuerint ingreſſum per Simoniam.

Secundò quæritur, Vtrùm non ante obtentum Beneficium aut Ordinem, ſed poſteà, citra pactum dans pecuniam, vel accipiens, obnoxius ſit pœnis dictæ Extrau.

Reſpondeo, Non eſſe. Lopez ſuprà num. 6.

Tertiò quæritur, Vtrùm in emptione & venditione penſionis incurrantur dictæ pœnæ?

Reſpondeo cum eodem, Non incurri: cùm enim pœnæ ſint reſtringendæ, manifeſtum eſt, excommunicationem latam ipſo Iure in Simoniacum in Beneficio & Ordine, non pertinere ad Simoniacum in penſione, cùm penſio non ſit Beneficium.

Eadem quæ penſionis erit ratio officiorum illorum Eccleſiaſticorum, aut temporalium vicariarum, quæ non veniunt nomine Beneficiorum.

Quæritur Quartò, Quid dicendum, quando alius pecuniam dedit vt hic obtineat Beneficium?

Reſpondeo; Si alius det aut promittat ordinatori vel collatori pecuniam ipſo inſcio aut contradicente qui Beneficium vel Ordines accipit, non incidit in pœnam excommunicationis aut ſuſpenſionis ab Ordine ſuſcepto, vt iam ſuprà dictum eſt: excidit tamen Beneficio tali via acquiſito. Imò illa vice inhabilis eſt ad illud, noua collatione acquirendum, cap. Nobis fuit, De Simonia; niſi in odium eius aduerſarius pecuniam dederit, vt excipitur eodem cap. aut ipſe apertè inhibuerit, ne quis pro ſe pecuniā daret, cap. Sicut tuis litteris, eod. vel niſi qui dederunt, per inculpatam ignorantiam excuſentur: tunc enim ſaltem de nouo poterit ei validè conferri. Poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare, vt retineat Beneficium cuius collationi cauſſam dedit datum vel promiſſum ipſo Beneficiario ignorante, vt docet Adrianus Quodlibeto 9. quæſt. 3. §. Circa prædicta.

Sed quid ſi Beneficiarius amico poſtmodum refundat pecuniam, quam ſe inuito & reclamante dederat collatori vt ipſe promoueretur, incidétne in pœnam priuationis aut inhabilitatis?

Videtur incidere, quia dicto cap. Sicut tuis litteris, apertè hoc ipſum in excuſatione eius qui prohibuit dare excipitur his verbis: *Niſi poſteà conſenſeris, pecuniam ſoluendo promiſſam, aut redden-*

Digitized by Google

reddendo ſolutam. Et hoc ſequitur Panormitanus.

Sed verius eſt, non incidere, vt docet Adrianus ſuprà. Quamuis enim textus non excuſet talem ab omni pœna & culpa, vt planè verba præ ſe ferunt; non tamen conſequens eſt, afficere eum hac pœna. Adde quòd textus de illo loquatur, qui conſenſit promiſſioni aut largitioni Simoniacæ: in noſtro autem caſu fieri poteſt, vt etiam refundendo pecuniam ei qui dedit, non conſentiat largitioni, ſicuti pater non conſentit largitioni eius qui filio ſuppeditauit pecuniam, qua prodigè vixit, etiamſi eam reſtituat.

Quæritur Quintò, Vtrùm per ſolam Simoniam mentalem incidat quis in pœnas Iuris poſitiui?

Per Simoniam mentalem non incurruntur pœna Iuris. Reſpondeo, Non incidere: quia cogitationis in foro externo nemo pœnam patitur, cap. Cogitationis, De Pœnitentia, diſt. 1. ſed ſufficit eam cotam Deo pœnitentiâ expiare, cap. vlt. De Simonia; quod apertè loquitur non tantùm de peccato mentali Simoniæ, ſed etiam de mentali Simonia, vt eam ſuprà diſtinximus à peccato mentali: imò agit de mentali etiam in caſu vbi vtrimque Simoniaca mente aliquid datum & acceptum eſt. Hanc reſponſionem principalem eſſe omnium omnino DD. teſtatur Nauarrus in idem cap. vlt. De Simonia, numero 12. Dico *principalem*; quia vtrùm ſine pœnis Iuris admittatur mentalis Simonia ab illis, qui reipſa ex Simoniaca mente dant & accipiunt temporale & ſpirituale, non æquè inter omnes conuenit. Verius tamen eſt, ſi nullam dent ſignificationem exteriùs animi illius Simoniaci, ſine his pœnis admitti, vt contra Sotum & alios quoſdam latè loco nuper citato docet Nauarrus.

Obiect. Dices, Hæc Simonia non continetur ſola mente, ſed habet exterius opus imperatum; eſt ergo in foro externo punibilis.

Reſp. Reſpondeo; Eſt Regula notanda, Quando opus exterius ita per accidens coniungitur actui interiori, vt propter ſuam indifferentiam ad alias varias intentiones non ſatis prodat interiorem iſtam intentionem, non ſufficienter per tale opus actum internum ſeſe prodere, vt in foro externo puniri poſſit. Argumentum ex dicto cap. finali De Simonia, & tenet Nauarrus ſuprà, Almainus ab ipſo citatus, Vaſquez 1.2. diſp. 160. Fauet Caietanus hoc art. 6.

Quæritur Sextò, Vtrùm Simonia conuentionalis ſit immunis à pœnis Iuris?

Quæ conuentionalis immunis à pœnis. Reſpondeo; Satis certum eſt, immunem eſſe meram conuentionalem, in qua neque res ſacra, neque pretium datum eſt, ſed tantùm conuentio facta de dando & accipiendo. Ita ferè omnes tenere teſtatur Nauarrus ſuprà num. 28.

Secundò dicendum, Etiam illam conuentionalem Simoniam eſſe immunem à pœnis ſuſpenſionis & excommunicationis ipſo Iure incurrendis, in qua res quidem temporalis data fuerit, ſed non data viciſſim res ſpiritualis. Ita tenet Sotus lib. 9. quæſt. 8. art. 1. & alij multi.

Tertiò dicendum videtur, Etiam per illam conuentionalem mixtam (quando non eſt confidentialis, de qua mox dicemus) in qua res ſpiritualis data eſt, ſed non pretium temporale, non incurri dictas pœnas.

Contra hanc opinionem plurimi ſentiunt: Caietanus in Summa, Soto ſuprà, Petrus Nauarra lib. 2. cap. 2. num. 428. Toletus lib. 5. cap. 93. qui dicit noſtram eſſe contra communem. Sed pro nobis eſt Nauarrus Commentario illo ſuprà citato in cap. vlt. De Simonia, numero 28. & alibi, Probatur, Quia ita ſeruat ſtilus Romanæ Curiæ, & Extrau. Pauli II. non magis complectitur caſum conuentionalis Simoniæ, quo traditum eſt Beneficium creditò, quàm quo anticipatò ſolutum eſt pretium: cùm ergo hunc aduerſarij dicant non comprehendi propter Simoniæ imperfectionem, neque comprehendetur iſte.

Obiect. Contrà obijcitur, Collatio facta poſt conuentionalem Simoniam, vel eſt ab initio rata, vel irrita; neque enim eiuſmodi collationes poſſunt eſſe ſuſpenſæ. Si rata, quomodò excommunicati dicuntur eiuſmodi Beneficiarij ab initio collationis, ſi poſteà annumeratum fuerit pretium? Si irrita, quomodo talis Simonia dicitur libera à pœnis Iuris?

Reſp. Reſpondeo, Verè quidem tum demum eſſe irritam, quando ſuccedit pretij ſolutio; ſed fictione Iuris, ſi contingat ſuccedere ſolutionem pretij, ab initio in pœnam cenſeri irritam. Eſt tamen probabile, in foro conſcientiæ non haberi rationem huius fictionis Iuris, ſiue retrotractionis, & in foro externo non ſufficere, vt illo intermedio tempore celebrans fiat irregularis, tamquam celebrans in vera ſuſpenſione, vt docet Nauarrus ſuprà numero 67.

Obijcitur Secundò cap. Nobis fuit, De Simonia; vbi Pontifex dicit, irritã eſſe eius electionem, pro quo eligendo, quamuis idipſum ignorante, promiſſa fuerat pecunia, nondum tamen data.

Reſpondeo, In caſu illius cap. ſupponi, quòd pecunia ſoluta fuerit, quamuis ſolùm exprimatur quòd ante electionem fuerit promiſſa, vt appareat quomodo vitiet electionem.

Ceterùm quamuis merè conuentionalis Simonia non puniatur pœnis ordinariis Iuris, punitur tamen extraordinaria & arbitraria pœna Iudicis, pro qualitate delicti, minori tamen ordinaria Iuris.

Quæritur Septimò, Quænam pœna ſit Simoniæ confidentialis?

Pœna Simoniæ confidentialis. Hæc enim quamuis ſit conuentionalis mixta, & non ſit planè realis ante regreſſum, grauiſſimas tamen habet pœnas. Per Conſtitutionem enim Pij IV. quæ incipit, Omnes & ſingulas, De Beneficiorum collat. in 7. Decretal. P. Matthæi, rei huius criminis, ſi Cardinales aut Prælati fuerint, arceantur ab ingreſſu Eccleſiæ. Si Eccleſiam ingreſſi celebrauerint, incurrunt irregularitatem, vt conſequitur ex cap. Is cui, De ſententia excommunicationis, in 6. Alij autem non Prælati ipſo Iure incurrunt excommunicationem Papalem. Recepta in confidentiam Beneficia ipſo Iure ab initio vacant ad collationem ſummi Pontificis, omniſque ingreſſus, regreſſus, & acceſſus extinguitur: fructus interim ceſſi, Cameræ Apoſtolicæ ceſſerunt, ita vt in vtroque foro eos reſtituere teneantur, tam ſic percipientes, quàm eorum heredes. Hæc quidem Pius IV. Pius autem V. Decretali Frequentibus, eod. lib. & titulo, has pœnas voluit incurri ab ipſo recipiente, etiam quando confidẽtia latet in ſola mente dimittentis Beneficium. Item voluit, quòd teſtes ſingulares, ſingulas probare poſſent coniecturas Simoniacæ huius confidentiæ; & alia quædam admodum rigidè in

confidentiarios ſtatuit. Sed vt refert Flaminius q. vlt. De confidentijs, duæ illæ rigidiſſimæ ampliationes, approbante id Congregatione à Sede Apoſtolica deputata, de qua ipſe tum erat, in compilatione omiſſæ ſunt. Confirmata tamen eſt Pij Conſtitutio, quatenus confidentiarios in Beneficio aut penſione priuat omnibus Beneficijs, penſionibus, & rebus Eccleſiaſticis, & ad talia in futurum inhabiles facit; denique quatenus fert Papali excommunicatione.

Tertio loco dicendum eſt de Simonia quia prohibita. Quæritur enim, Quænam ſit pœna Simoniæ prohibitæ ſolo Iure poſitiuo?

Pœna Simoniæ Iuris poſitiui.

Reſpondeo; De proprio gradu periclitatur Epiſcopus, qui promouerit per pecunias diſpenſatorem aut defenſorem, vel manſionarium, & ipſe ſic promotus eſt deponendus, ſi Clericus; excommunicandus, ſi laicus. Ita ex Synodo Chalcedonenſi cap. Si quis Epiſcopus 1. q. 1. quod iterùm repetitur, & diſtinctiùs exprimitur ab Vrbano Papa, cap. Saluator, ibid. q. 3. Quare regulariter ſtatuendum eſt, in hac Simonia incurri pœnas Iuris contra Simoniacos ſtatutas, quod adeò vulgatum eſt, vt quidam exiſtiment, non alia ratione hanc dici Simoniam, quàm quòd Simoniæ pœna mulctetur, contra quos egimus ſuprà Dub. 3. Addo, fieri poſſe, vt in caſu grauior pœna ſit ſtatuta contra Simoniam Iuris humani, quàm diuini: fortè quia illa magis quàm hæc frequentetur, aut pernicioſior ſit bono communi.

Quartò videndum de Simonia in ingreſſu Religionis, quomodo puniatur?

Pœna Simoniæ circa ingreſſum Religionis.

In perſonis ſingularibus punitur excommunicatione; in Conuentibus vel Capitulis, ſuſpenſione, à quibus abſoluet ſolus Summus Pontifex. Extrau. Sanè, in cõmunibus De Simonia, cap. De Regularibus, eod. priuantur loco ſuo, & ad ſolitudinem aut arctius Monaſterium relegantur, qui ſcienter per Simoniam habuerint ingreſſum. Qui verò ignoranter, renuntiare etiam loco coguntur, ſed reſtitui poſſunt eidem; vel ſi ſcandalum hoc impediat, collocantur in alio eiuſdem ordinis Monaſterio. Similia ſtatuuntur cap. Quoniam, eod. vbi circa illa verba, *Ne damnabiliter in ſæculo euagentur*, benè obſeruat Panormitanus, quòd Simonia non impediat Monachatum, ſicuti impedit & nullam facit collationem Beneficij, quamuis impediat quò minùs in eodem Monaſterio locum habeat Simoniacè receptus.

Aduerte tamen, his pœnis non inuolui Moniales, quando ſecundùm ea quæ diximus Dubio 7. licitè accipiunt vel dant aliquid pro dote.

Videndum Quintò, Quid de alijs Simonijs extra Ordinem, Beneficium, & ingreſſum Religionis ſentiendum ſit?

Reſpondeo; Communis eſt opinio, illas non inducere pœnas Iuris ipſo facto. Conſulendus Nauarrus cap. 23. num. 111.

Inquirendum Sextò, Vtrùm hodie aliquam pœnam incurrat, qui non reuelauerit Simoniacos?

Contra talem enim olim fuiſſe conſtitutam pœnam excommunicationis, patet in Extrauagg. Martini & Eugenij, quas refert Angelus ſuprà num. 10.

Verùm eiuſmodi pœna hodie non eſt in vſu, vt poſt Silueſtrum, eodem verbo q. 19. docet Emanuel Sà num. 4.

Poſtremò quærendum, Quis poſſit diſpenſare in his pœnis?

Reſpondeo; Regulariter ſolus Papa diſpenſat. Sunt tamen caſus in quibus Epiſcopus. Vnus eſt, Quando quis ignoranter eſt Simoniacè ordinatus, parentibus pecuniam dantibus; parentum enim munus, plus obeſt quàm extranei. Poteſt tamen cum ſic ordinato Epiſcopus diſpenſare, ſi eius miniſterium Eccleſię ſit neceſſarium, vt conſtituit Vrbanus II. cap. Præſentium 1. q. 5.

Solus Papa diſpēſat in his pœnis: Quibuſdã tamen caſibus Epiſcopus.

Secundò poteſt Epiſcopus diſpenſare cum Simoniacè promoto ſaltem quoad Beneficium ſimplex, in quo non fuerit admiſſa Simonia. Panormitanus in cap. Ex diligenti, De Simonia.

Tertiò etiam diſpenſat, cùm non Simoniaco, ſed Simoniacè ad Beneficium promoto, ſi ſpontè reſignet, etiamſi fuerit Prælatura. Ita Gloſſa in in cap. Poſt tranſlationem, De renuntiatione.

Hæc probabilia ſunt. Addo tamen, regulas quaſdam eſſe conſulendas, quando in dubium vertitur, an Epiſcopus poſſit diſpenſare.

In quibus caſibus non diſpenſare poſſit.

Prima eſt, Non poſſe Epiſcopum diſpenſare in Legibus Pontificijs aut Conciliorum, quæ nullam faciunt mentionem diſpenſationis, niſi ei concedatur: cap. Dilectus, De temporibus ordinat. *Si de mandato Archiepiſcopi conſtaret, cùm illi einſmodi diſpenſatio à Canone minimè ſit permiſſa, ipſi obtemperare non debuit in hac parte*: concedi autem poteſt vel apertè per Canonem, aut Pontificem Summum, vel conſuetudine præſcribi, vt in materia De Legibus diximus: vel denique cenſetur conceſſum eo ipſo quo non eſt prohibitum, ſi tale ſit vt moraliter eius diſpenſandi poteſtas ſit Epiſcopo neceſſaria ad conueniens regimen.

Secunda regula. Quando Canon dicit, *Niſi miſericorditer cum eis fuerit diſpenſatum*, vel aliquid ſimile, non reſeruando diſpenſationem auctori Canonis, poteſt diſpenſari per Epiſcopum, ſaltem cum eo qui alieno morbo, ſeu vitio laborat, verbi gratia, qui inhabilis eſt propter parentum peccatum. Panormitanus in cap. In quibuſdam De pœnis.

Tertia regula. Quando Canon Superioris ad certum tempus ſuſpendit, non poteſt Epiſcopus intra illud tempus à ſuſpenſione abſoluere.

Quarta regula. Poteſt Epiſcopus diſpenſare in pœna, quando poteſt diſpenſare in Lege quæ pœnam iniungit.

Quinta regula. Poteſt Epiſcopus in irregularitatibus omnibus & ſuſpenſionibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentioſum, diſpenſare. Trident. ſeſſ. 24. can. 6. De reform. Occultum intelligitur, quod non eſt publicum; etiamſi non ita ſit occultum, quin ad forum externũ deduci poſſit. In exceptione deducitur delictũ ad forum externum, ſiue Iure, ſiue iniuria, ſiue per denuntiationem, ſiue per accuſationem. Cenſetur tamen non deductum, ſi deſierit agi, & reus fuerit abſolutus. Non habet hæc Epiſcopi diſpenſatio locum, vbi non eſt receptum Concilium Tridentinum.

Ex dictis colligitur, non eſſe ſatis exactam regulam, quam habet Gloſſa in dictum cap. Dilectus, licere Epiſcopo diſpenſare in criminibus, niſi

Digitized by Google

niſi ſit expreſsè prohibitum; non licere autem in ijs quæ pertinent ad generalem ſtatum Eccleſiæ.

DVBIVM XIX.

Vtrùm Simoniaci teneantur ad aliquam reſtitutionem?

MAGNA in primis difficultas eſt. Vtrùm manendo in Iure naturæ, Simoniacus realis, qui vendidit & tradidit rem ſpiritualem, teneatur reſtituere pretium quod accepit?

Prima ſententia. Negatiua pars eſt Nauarri cap. 23. num. 103. Quamuis enim generatim amouendo obligationem reſtitutionis, ſolùm loquatur de Simonia non reali; fundamenta tamen, ex quibus probat mentalem non inducere reſtitutionem, verè probant, realem non inducere ex Iure naturæ. Eamdem ſententiam tenet Franciſcus Victoria 2. part. Relectionis De Simonia, Caietanus hîc art. 6. Silueſter verbo Simonia, q. 20. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 2. num. 192. Toletus lib. 5. cap 93. Rebellus De obligationibus iuſtitiæ lib. 18. q. 21.

2. Alij diſtinguunt, quaſi in Simonia Iuris diuini oporteat ex Iure diuino pretium reſtituere, non autem in Simonia Iuris humani. Ita Innocentius in c. Tua nos, eod. Angelus verbo Simonia, n. 7.

3. Alij denique dixerunt abſolutè, Iure diuino eſſe reſtituendum. Ita Adrianus Quodlibeto 9. art. 3. Sotus lib. 9. q. 8. art. 1. Medina C. De reſtitutione vſurarum, q. 4. §. Ideò videtur.

Pro indagine veritatis in hac quæſtione ſatis obſcura, Notandum Primò, Non oriri obligationem reſtituendi, niſi vbi acceptio aut detentio fuerit contra iuſtitiam, vt ſuo loco oſtendimus. Vnde conſequens eſt, non ſufficere ad obligationem reſtitutionis, quòd acceptio pretij, de qua agimus, ſit contra Religionem eo ipſo quo Simoniaca eſt; ſed vt generatim & ſermone per ſe vero aſſeratur, eiuſmodi pretium eſſe reſtituendum, opus eſt aliquam per ſe coniunctam hîc eſſe inæqualitatem contra iuſtitiam, quæ ſarciri aut ſanè caueri debeat: nulla autem generaliter & per ſe talis inæqualitas aſſignari poteſt, ſecluſo Iure poſitiuo directè vel indirectè eam inducente. Directè inducit, quando adimit dominium pretij venditori Simoniaco. Indirectè, quando irritat contractum Simoniacum: & qui ſpiritualem rem emit, intendit validè contrahere quaſi implicita conditione, Non do validè pecuniam, niſi validè des Beneficium: ſi enim conſcius inualiditatis quæ eſt ex Lege poſitiua in collatione Beneficij, nihilominùs pro tali quali actu exercendo, velit dare abſolutè illud pretium, manendo in Iure naturæ, verè transfertur pretij illius dominium.

Notandum Secundò, Satis extra controuerſiam illud poni, quòd poſſit cum peccato Simoniæ, quo accipitur pretium pro vendito ſpirituali, concurrere peccatum Iniuſtitiæ commutatiuæ, puta ſi illud ipſum quod venditur, venditor tenebatur ex iuſtitia tunc gratis adminiſtrare, quia fortè pacto ſuſtentationis ſtipendio ad hoc ſeſe obligauerat: atque ita continget Paſtorem Simoniacum qui Sacramenta quæ ſubditis debet, vendit, Iure naturæ teneri ad pretij reſtitutionem, vt paſſim notant DD.

Notandum Tertiò, Non ſufficere ad inducendam reſtituendi pretij obligationem, quòd res quæ venditur, non ſit pretio æſtimabilis, modò verè ſuperet valorem pretij, adeoque eminenter eum in ſe contineat: quamuis vt qui in re ſic inæſtimabili læſit, teneatur in pecunia reſtituere eiuſmodi eminentia non ſufficiat, verbi gratia, mutilatus ſi pro ipſa mutilatione acceperit pretium, non tenetur reſtituere, quamuis mutilator ex iuſtitia non tenebatur illud ſoluere, vt diximus quando De homicidio. Vnde conſequens videbitur, ex ea parte quòd rem inæſtimabilem vendiderit, non teneri Simoniacum Iure naturæ reddere pretium.

Dices, Licet mutilatus poſſit accipere pecuniam ſine obligatione reſtitutionis, Simoniacus tamen non poterit retinere pretium manendo etiam in Iure naturæ, quia eſt differentia inter rem ſpiritualem, & membrum, & ſimilia, vtpote vita, fama, quamuis excedant pecuniæ pretium, nihilominùs ſecundùm vſum & æſtimationem hominum ſolent taxari pretio.

Reſpondeo; Sicuti iſta temporalia, quæ inæſtimabilia ſunt, pretio æſtimari nihilominùs contingit; ita facilè cogitamus etiam ſpiritualia in æſtimationem ventura, ſecluſa Religione, quæ ſola videtur eorum æſtimationem impedire: itaque in ſolam Religionem, non autem in iuſtitiam peccabitur, ſi æſtimentur.

Notandum Quartò, Deformitatem quamdam eſſe in Simonia, vt ex D. Thoma diximus art. 1. quòd res vendatur à diſpenſatore inuito domino. Verùm neque iſta inducit in propoſito ſatis obligationem reſtituendi; quia dicet diſpenſator, ſe non rem ipſam, puta Beneficium vendere, ſed ſuam diſpenſationem: & Simoniacus emptor dicet, ſe non dominium Beneficij emere, ſed ius quale habent legitimi Beneficiarij.

Notandum Quintò, Si dum in gratiam tui alieno rem ſpiritualem meo aliquo id faciam incommodo quod æſtimabile ſit pretio, aut ſanè ſupra pretium, ſufficientem me habere titulum vt faciam illud pretium verè meum, niſi aliud impediat; puta niſi quando incommodum temporale eſt, nimis excedam in æſtimatione; aut quando ſpirituale eſt, fraude aliqua emungam pretium, quæ dantem reddat inuoluntarium.

Notandum Poſtremò, Si pretio tibi vendam aliquam actionem, verè in ſe tanti valentem, aut ſanè ſupra pretium, eò quòd æſtimationem excedat, quam ſine meo incommodo præſtare poſſum, probabiliter me non teneri ad reſtitutionem illius pretij ex iuſtitia, etiamſi fortè gratis tenebar illam actionem ex obligatione alterius virtutis exercere. Ita Rebellus ſuprà; quamuis aliter ſentiat Molina tractat. 2. diſput. 93. qui tamen admittit, me poſſe retinere pecuniam datam liberaliter, ſub conditione operis mihi ex præcepto alterius virtutis quàm iuſtitiæ incumbentis, & à me præſtiti: quomodo filius poteſt conditione impleta retinere pecuniam, quam dedit pater ea lege, vt ſemel in anno confiteatur, vel Sacrum audiat diebus feſtis. His prænotatis, ſit

ASSERTIO PRIMA. Probabile eſt, ſecluſo Iure poſitiuo, reſtitutionem pretij Simoniacè accepti præcipiente aut contractum Simoniacum irritante, ex ſolo Iure naturæ non ſemper debere ex iuſtitia reſtitui acceptum temporale pretium, imò numquã ex vi ſolius acceptionis Simoniacę. *Iure naturæ non eſt reſtituendum pretium Simoniacum.*

Probatur Primò, Simoniaca acceptio verè eſt in Simonia mentali, vbi nulla interuenit conuen-

uentio: verbi gratia, ingrediens Monaſterium animo Simoniaco, temporale munus in pretium rei ſacræ perſoluit Abbati, quod ille viciſſim Simoniaco accipit animo, ſed neuter eiuſmodi animum per vllam conuentionem veram aut virtualem prodit: verè hîc eſt datio & acceptio Simoniaca, attamen non inducit obligationem reſtituendi; ergo, &c. Partem antecedentis vtramque ſatis expreſsè definit Gregorius IX. cap. Mandato, quod eſt vlt. De Simonia; ita enim habet: *Dicimus mandatum Apoſtolicũ etiam ad Abbates extẽdi: & ad reſignationes ſpiritualium & temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi precedente, vtrimq; taliter acquiruntur (in quo caſu delinquentibus ſufficit, per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere creatori) eos pro Simonia eiuſmodi non teneri.* Hîc mirum quàm ſeſe torqueant plerique Interpretum, propter Vrbani III. cap. Conſuluit, De vſuris, vbi de ſimili mentali vſura dicit Pontifex, in iudicio animæ eam admittentes eſſe inducendos efficaciter, ad ea quæ taliter ſunt accepta reſtituenda: rationẽ enim ægrè admodum aſſignare poſſunt, quare Gregorius IX. abſoluat à reſtitutione mentalem Simoniacum, Vrbanus autem obliget ad reſtituendum vſurarium mentalem. Quidam dixerunt, cap. Mandato, non agere de caſu quo quid acceptum fuerit Simoniacè. Sed eſt manifeſtè contra textum, neque ſuccedere eis potuit noua & violenta textus diſtinctio, quam refert & refutat Nauarrus in Enchiridio, ſuprà, & in Commentario ad illud cap.

Alij dixerunt, Simoniacos quidem mentales debere reſtituere, ſed per hunc Canonem hoc eis Eccleſiam aut Pontificem remittere. Sed manifeſtum eſt, Pontificem potiùs declarare quid Iuris ſit naturalis, quàm nouâ indulgentiâ Ius Eccleſiæ remittere.

Alij eò confugiunt, quòd Pontifex loquatur de Simonia Iuris poſitiui tantùm. Sed fruſtrà: tum quia non eſt in propoſito differentia inter Simoniacum Iure poſitiuo & diuino, vt infrà dicemus; tum etiam quia manifeſtum eſt, caſum Pontificis eſſe in Simonia Iuris diuini, circa ingreſſum Religionis, vt obſeruat Silueſter.

Alij dixerunt, ſolùm velle Pontificem, quòd Iure humano, ſiue in foro exteriori tales non obligentur ad reſtitutionem, quamuis verè obligentur Iure diuino in conſcientia. Ita ſenſit Ioannes Medina ſuprà. Sed eſt contra verba Canonis, quæ apertè habent, ſufficere quòd ſuo ſatisfaciant creatori per ſolam pœnitentiam.

Sunt qui aliud non habent quod dicant, quàm Pontificem probabilem quidem opinionem ſecutum, ſed alteram eſſe probabiliorem, vt refert Petrus Nauarra ſuprà num. 397.

Alij denique dicunt, Pontificem ſolùm loqui de caſu, in quo quod Simoniacè datum eſt ab ingrediente Religionem, poteſt retineri tamquam datum pro ſuſtentatione. At vehementer obeſt, quòd Pontifex dicat, etiam ſpirituale tali caſu non debere reſignari, quod tamen non habet ſimilem prætextum, qualis in pretio retento eſt prætextus alimentorum.

Si dicas, Locum dimitti à Simoniaco in Religionis ingreſſu ex ſolo Iure poſitiuo, quod non punit mentalem Simoniam:

Contrà. Quamuis Pontifex occaſione Simoniæ in Religionis ingreſſu loquatur, tamẽ generaliter loquitur quaſi de omni alia mentali. Secundò, nulla fit mentio tenuitatis Monaſterij, aut mutandæ mentis, vt Monaſterium quod Simoniacè recepit, pro ſuſtentatione retineat. Nec denique vlla fit mentio proportionati muneris. Quid ſi enim munus longè excedat alimenta? certe valdè mutila erit deciſio, ſi quod ita indefinitè & per modum vniuerſalis doctrinæ dicitur, tot reſtrictionibus indigeat.

Verius ergo eſt, Pontificem velle, quòd Simonia mentalis, etiamſi in ea ſpirituale, aut temporale, vel vtrumque acceptum ſit, modò ſine pacto, per ſe non obliget ad illorum reſtitutionem. Sed conſiderandum ſemper erit, an interueniat iniuſtitia; ea enim obligabit ad reſtitutionẽ, non Simonia mentalis, quæ aliquando iuſtum retinendi titulum poterit habere coniunctũ.

Probatur Secundò, Reſtitutio quæ debetur Iure naturæ, non eſt pœna peccati, vnde neque Baptiſmo extinguitur: reſtitutio autem quam debet Simoniacus, eſt pœna Iuris poſitiui, aut ſaltem inde originem trahens; inde enim fit quòd characterem Ordinis verè ſuſcipiat Simoniacè ordinatus, non tamen Ordinis executionem, quòd puniendo Eccleſia validam characteris impreſſionem impedire non poſſit, ſicuti poteſt impedire valorem collationis Beneficij. Hinc etiam fit, vt diſpenſante Pontifice, ceſſet pœna iſta reſtitutionis: à reſtitutione enim quæ Iuris naturæ eſt, non remittente particulari creditore, Pontifex liberare non poteſt, niſi fortè in pœnam creditoris. Quamuis autem D. Thomas huius pœnæ congruentiam aſſignet ex Iure naturali, verè tamen fatetur eſſe pœnam.

Probatur Tertiò, Si reſtitutio iſta eſſet Iuris naturæ, non minùs teneretur ad eam Simoniacus in adminiſtratione Sacramentorum, quàm in Ordine, Beneficio, & Religionis ingreſſu: atqui de tribus illis ſolis Canones hoc declararunt, vt omnes fatentur. Victoria tamen ſuprà monet, aliquos ex rationis ſimilitudine hanc reſtitutionem velle extendere ad reliquas Simonias; ſed non rectè, niſi aliunde probent hanc reſtitutionem eſſe Iuris naturæ, non autem pœnam Iuris poſitiui: pœnæ enim propter rationis paritatem, non poſſunt extendi, niſi per ipſum Legiſlatorem. Porrò ſaltem extra has tres Simoniæ ſpecies non oriri reſtituendi obligationem Iure diuino, argumento erit quòd Eliſæus non iuſſerat Giezi reſtituere munera quæ acceperat à Naaman, ſed aliter eum punierit.

Probatur Quartò, Qui dat Simoniacè pretium, etſi turpiter det, voluntariè tamen & liberè dat; illi autem qui liberè dedit, etiamſi turpiter dederit, non debetur reſtitutio, neque debetur Iure naturæ alteri quàm ei qui dedit; igitur Iure naturæ non debetur. Ita ferè Silueſter.

Neque obijci poteſt, eamdem eſſe rationem vſurarij, & æquè liberè vſuras ſolui, quæ tamen reſtitutioni ſint obnoxiæ; iſtud enim verum non eſt: nam licet qui Beneficium pecuniâ emit, mallet gratis habere, ſicuti & qui equum emit aut domum, liberè tamen in emptionem, adeóque in aliquem iuſtum titulum, quo pretium alter poſſideat, conſentit. In vſura autem mutuatarius non conſentit in aliquem iuſtum titulum, ſed omnis ibi titulus deeſt: nam titulus donationis, qui ſolus prætendi poteſt, eo ipſo vitiatur quo donatio

vel

Digitized by Google

vel tali modo coacta eſt, ex iniecta ciuili obligatione, quæ vt nullo titulo nixa titulum præbeat, omnino debebat eſſe libera & liberalis.

Dices, Emptio ipſo Iure eſt irrita, ita vt non poſſit hîc eſſe titulus ex empto.

Reſponſio patet ex dictis, Notabili primo, ex illo capite oriri aliquando obligationem reſtituendi, aliquando autem non oriri, quando nimirum Simoniacus emptor habet voluntatem ſaltem alterius contractus, Do vt facias.

Neque Iure diuino.

Assertio secunda. Ne quidem Simoniacè accepta in Simonia Iure diuino prohibita ſunt Iure diuino reſtituenda. Patet ex dictis, quia cap. Mandato, loquitur in caſu Simoniæ Iuris naturæ, & in pœnis Simonia humani Iuris imitatur eam quæ eſt Iuris diuini, vt diximus ſuperiori Dubio.

Assertio tertia. Res ſpiritualis Simoniacè accepta manendo in ſolo Iure diuino, non eſt neceſſariò dimittenda aut reſtituenda. Patet iiſdem argumentis quæ probant de pretio.

Iure poſitiuo tenetur Simoniacus reſtituere Eccleſiæ.

Assertio qvarta. In Simonia reali commiſſa in Ordine, Beneficio, aut ingreſſu Religionis, & ſpiritualis res quodammodò reſtituenda aut amittenda, & abſolutè pretium Iure poſitiuo reſtituendum eſt: in Ordine quidem & Beneficio reſtituitur Simoniacum pretium Eccleſiæ; niſi fortè qui dedit non habeat vnde viuat: in ingreſſu autem Religionis ei qui dedit.

De pretio accepto pro Beneficio patet cap. De hoc autem, De Simonia; cap. Si quis dator 1.q.3. Imò cap. Audiuimus, eodem, iubentur Simoniaci duplum pretij accepti pro vendito Beneficio reſtituere.

De pretio accepto pro ingreſſu Religionis extat textus eodem tit. cap. Veniens. Reſtituitur autem ipſi qui dedit pretium, ne oneri ſit illi Monaſterio quò migrare iubetur; Gloſſa in dictum cap. De hoc autem: aut fortè quia tolerabiliore errore pro ſuſtentatione dare voluiſſe videtur, quando non licebat.

De Beneficio Simoniacè acquiſito dimittendo, & fructibus reſtituendis, ſatis decernit Extrau. 2. in communibus, eod.

Quænam Eccleſia intelligatur.

Sed quando Eccleſiæ dicitur reſtituendum pretium, quænam ea intelligitur?

Reſpondeo; Si commiſſa ſit Simonia in Beneficio vel Ordine extra Monaſterium, debet pecunia reſtitui illi Eccleſiæ in cuius iniuriam accepta eſt; ſi verò non eſt facta iniuria alicui Eccleſiæ, danda eſt pauperibus, vel Eccleſiæ Cathedrali, vt ex Siluestro & alijs colligit Victoria; qui addit, ſibi videri quòd debeat expendi in opera pia, ad voluntatem Epiſcopi; vel ſi ea ratio non ſit commoda, ad voluntatem eius qui poſſidet.

Aduertendum autem, nos agere de pretio accepto in Simonia reali & omnino completa: ſi enim datum ſit pretium, ſed non collatum Beneficium, Iure naturæ quaſi conditione non impleta, redit pecunia ad eum qui dedit. Hoc modo cap. Dilectus, De Simonia, iubetur reſtituere ei à quo acceperat Archidiaconus, pollicitus non obſiſtere ei in ſuis Beneficijs & dignitatibus, promiſſum tamen non ſeruans. Neque obſtat Regula à Iureconſultis communiter recepta, ei qui turpiter dedit non eſſe quod dedit reſtituendum: poteſt enim ea ſolùm recipi poſt ſententiam Iudicis; in pœnam enim per ſententiam poteſt priuari pretio ſuo, qui turpiter dedit.

Illud nouæ quæſtionis hîc eſſe poteſt, Vtrùm quando hinc pretium, inde autem Beneficium datum eſt, ſed Beneficium ita debebatur ei qui pretium dedit, vt pretij exactione ei facta ſit iniuria contra Iuſtitiam commutatiuam, cenſeatur nihilominùs Ius poſitiuum efficere, ne huic qui dedit, & cui ex Iure naturæ debebatur, ſed Eccleſiæ reſtitutio facienda ſit.

Certè ſi dedit Simoniacè, puto Eccleſiæ eſſe reſtituendum; ſecùs ſi poſſet excuſari per redemptionem vexationis.

Alia eſt quæſtio, Vtrùm quando non ei qui dedit, ſed Iure poſitiuo reſtitutio pretij ſit Eccleſiæ, obliget ante ſententiam Iudicis.

Putant quidam, ante ſententiam vel poſſe retineri, ſi non ſubſit obligatio reſtituendi ex Iure diuino; vel ſi ea ſubſit, poſſe & debere reſtitui ei qui dedit.

Verius, teneri ante ſententiam.

Sed reſpondeo, Quamuis non improbabilis ſit iſta ſententia, ſuoſque habeat auctores, veriorem tamen videri oppoſitam: quia Ius ab initio vt facit irritam collationem, ita incapacem dominij talis pretij facit collatorem; debet ergo reſtituere ante ſententiam.

Obiect.

Dices, Sicuti Ius impedit tranſlationem dominij illius pretij in collatorem ante ſententiam, ita relinquit pecuniam datam in dominio dantis; ergo licet ſit facienda reſtitutio ante ſententiam, non tamen Eccleſiæ, ſed ei qui dedit.

Reſp.

Reſpondeo, Opus hîc eſſe diſtinctione. *Si* enim pretium maneat in dominio eius qui per iniuriam dare coactus eſt, de quo caſu ſuprà diximus, etiamſi dederit Simoniacè, probabile eſt non priuari eius dominio ante ſententiam Iudicis, & ei eſſe reſtituendum, præueniendo ſententiam; quia ex natura rei manſit in eius dominio, non interueniente aliqua irritatione Iuris poſitiui, atque ita meliori & antiquiori Iure meritò iſte cenſetur. Si autem per Legem poſitiuam irritantem ipſam collationem, efficiatur vt validè non transferatur dominium, quia fortè emptor non intendit dare niſi pro collatione valida, vt ſuprà dictum eſt; aut ſi validè quidem tranſlatum eſſet dominium pretij, manendo in Iure naturæ, eò quòd qui dedit, etiam pro inualida collatione dare voluerit; probabilius eſt, ante ſententiam deberi Eccleſiæ: quia priori caſu venditor non punitur qui pretium iubetur dare Eccleſiæ, neque poteſt excuſari vſque ad ſententiam Iudicis eo prætextu, quòd hoc cedat in pœnam Simoniaci emptoris, qui non ſit puniendus niſi poſt ſententiam; ſufficit enim quòd reſpectu reddentis non ſit pœna, & iuſta de cauſſa iubeatur reddi Eccleſiæ. Quam iuſtitiam iuuat, quòd meritò Eccleſia in recuperatione pretij non velit prodeſſe emptori Simoniaco Conſtitutionem ſuam qua irritat collationem; prodeſſet autem hac in parte, ſi ea ſtante recuperare poſſet, ſaltem ante ſententiam, quod ſine Eccleſiæ Conſtitutione recuperare non poterat. Poſteriori autem caſu deſijt pretium eſſe emptoris, & per Legem eius factus eſt incapax venditor: meritò ergo ante ſententiam venditor dat Eccleſiæ, cùm titulum quo retineat, nullum habeat, & Eccleſiæ applicandum iuſtis ex cauſſis conſtitutum ſit.

Digitized by Google

Poſtremò maioris lucis gratiâ hîc inquirendum, Quando actio, vbi Simonia interuenit, ſit valida, quando non?

Quænam actiones inualidentur per Simoniam. Vbi pro regula ſtatui poteſt, ſemper eſſe validam, manendo in ſolo Iure naturæ, niſi ab Eccleſia inualidetur. Quæcumque ergo ab Eccleſia inualidari non poſſunt, qualia ſunt impreſſio characteris in Baptiſmo, Confirmatione, & Ordine, eatenus tenere certum eſt, etiamſi Simonia interuenerit. Quæ autem inualidari poſſunt, non cenſentur inualidari, niſi expreſsè extet Lex Eccleſiæ inualidans. Aduerte tamen, non hîc agi de illis effectibus, qui impediri poſſunt per obicem aut prauam diſpoſitionem operantis: certum enim eſt, tales validè non conſequi Simoniacum, etiamſi non concurrat Lex Eccleſiæ inualidans.

Supereſt ergo dicamus, quænā reipſa per Legem Eccleſiæ irritentur, de qua re luculentiſſimè ſtatuit Paulus II. Extrau. Cùm deteſtabile, in communibus De Simonia. *Declaramus, quòd omnes illi qui Simoniacè ordinati fuerint, à ſuorum ſint Ordinum executione ſuſpenſi. Per electiones verò, poſtulationes, confirmationes, prouiſiones, ſeu quaſuis alias diſpoſitiones, quas Simoniacâ contigerit labe fieri, & quæ viribus omnino careant, in Eccleſiis, Monaſterijs, dignitatibus, perſonatibus, officijs Eccleſiaſticis, & quibuſuis Beneficijs, aut aliquo eorum cuiquam Ius nullatenus acquiratur, nec inde aliquis faciat fructus ſuos, ſed ad illorum omnium quæ percepit reſtitutionem ſub animæ ſuæ periculo ſit aſtrictus.*

Itaque DICO PRIMO. Beneficiorum collatio Simoniaca irrita eſt; cap. Matthæus, De Simonia.

SECVNDO. Irrita etiam eſt collatio Officiorum Eccleſiaſticorum facta Simoniacè, cap. Conſulere, De Simonia.

TERTIO. Ordinationes factæ Simoniacè, irritæ ſunt quoad exercitium, non quoad characterem. Verè ergo ſuſcipitur Ordo Simoniacè, ſed ſuſcipiens manet ab exercitio Ordinis ipſo Iure ſuſpenſus, cap. Per tuas 3. De Simonia, cap. Si quis ordinauerit, eodem; Extrau. Cùm deteſtabile, in communibus, eodem.

QVARTO. Qui Simoniacè fuerint Monaſterium ingreſſi, non acceperunt inualidè habitum, ſed verè ſunt Monachi, inualidè tamen incorporati ſunt iſti Monaſterio, aut ſaltem inde in arctius eijci debent, cap. Dilectus 2. De Simonia, cap. Quoniam, ibidem. Imò quòd inualidè incorporati ſint, eſt argumētum in Extrauagg. communibus De Simonia, cap. Sanè, vbi cum quibuſdam ſic ingreſſis diſpenſatur vt poſſint in Monaſterijs ſuis remanere.

QVINTO. Omnium Sacramentorum collatio Simoniacè facta valida eſſe poteſt. De characterem imprimentibus id clarum eſt, ſimiliter de Euchariſtia, quia Corpus Domini etiam mali ad iudicium ſibi ſumunt. In Extrema vnctione, & Matrimonio effectum impedit Simonia, non Sacramentum. In Pœnitentiæ Sacramento hoc ſpeciale eſt, quòd ſubſtantia Sacramenti aliquo modo pendeat à diſpoſitione ſuſcipientis, atque ita eam contingit impediri peccato Simoniæ, ſicut alio quouis peccato mortali: poteſt etiam Eccleſia impedire hoc Sacramentum, auferendo à miniſtro iuriſdictionem; ſed vendens Abſolutionem, non punitur eoipſo tali pœna.

SEXTO. Conſecrationes Eccleſiatum, altarium & calicum non ſunt irritæ etiamſi fiant Simoniacè. Neque obeſt quòd cap. Eccleſia 1. q. 4. dicatur, *Eccleſia quæ per pactionem conſecrata fuerit, potiùs execrata quàm conſecrata dici debet*; quia debet hoc intelligi dictum formaliter, quatenus ad conſecrationem Simoniaca pactio concurrit: hoc enim execrabilem actum facit, quatenus eſt actio Simoniaci, ſed quatenus fit Eccleſiæ nomine, poteſtate & auctoritate, eſt conſecratio firma.

SEPTIMO. Actus iuriſdictionis Eccleſiaſticæ extra materiam Beneficialem non ſunt ipſo facto irriti ideò quòd fiant Simoniacè; nuſquam enim id Iure ſtatutum reperitur.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA

TRA-

TRACTATVS DECIMVS. De Religione.

POSTQVAM *egimus de Iuſtitia commutatiua & diſtributiua, agendum nobis eſt de Religione, virtute Iuſtitiæ annexa, in hoc à Iuſtitia deficiente, quòd æquiualens Deo non reddat. Diuidemus autem hunc tractatum in octo Capita. Primum erit De Religione in genere; Secundum De Oratione; Tertium De Sacrificio; Quartum De Decimis; Quintum De Voto; Sextum De Iuramento; Septimum De Superſtitione; Octauum De Magia.*

CAPVT PRIMVM.

De Religione in genere.

D. Thomas quæſt. 81.

DVBIVM PRIMVM.

Quid Religio?

Religio vnde dicta. VNDE Religio dicta ſit, variæ ſunt ſententiæ. Quidam dictam putant à relegendo libros diuini cultus. Ita Cicero, lib. 2. De natura deorum. Verùm illud refutat Lactantius lib. 4. Inſtitut. cap. 28. & Lucretium adducens, qui dixerit, ſe nodos Religionum exoluere; exiſtimat potiùs Religionem à religando nos Deo nomen accepiſſe, quod & Iſidoro placuit lib. 8. Originum, cap. 2. vt oſtendunt Notæ ad eumdem, quamuis obſcurius aliquid in alienum ſenſum aſſutum ſit. Placuit & Caietano hîc articulo 1. Auguſtinus verò 10. De ciuit. Dei cap. 4. Religionem deriuat à religendo, quaſi denuò legendo, ſiue eligendo; quòd Deum religere debeamus, quem amiſimus negligentes. Alij à relinquendo, ſicut cæremonia à carendo: vt religioſum dicatur, quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt. Ita Maſſurius Sabinus apud Gellium lib. 4. cap. 9.

Ceterùm Lactantij etymon maximè placet, quod & D. Auguſtinus lib. De vera Religione approbat his verbis: *Ei vni religantes animas noſtras, vnde Religio dicta creditur.* Quod confirmat potiùs quàm excuſat lib. 1. Retract. cap. 13. Neque tamen incommodè religatio iſta Deum habere religantem à Lactantio conſideratur, vt Religio à vinculo pietatis ſit dicta, quòd Deus hominem ſibi religarit, & pietate conſtrinxerit; quia nos ſeruire ei vt Domino, & obſequi vt patri neceſſe eſt.

Hinc patet, quamuis omnis virtus nos Deo coniungat, peculiariter tamen id præſtare Religionem, vt meritò ipſa in virtutibus quæ ad Deum ſunt, ſit reponenda; ſicuti & peccata quædam peculiariter dicuntur contra Deum, quamuis omne peccatum hominis, etiam in ſeipſum vel proximum, ſit contra Deum. Vnde commodior erit explicatio vinculi Religionis, ſi altero ex dictis modis ad Deum referatur, quàm ſi conſideretur illud quo inter nos per Religionem cohæremus; cuius meminit D. Hieronymus in c. 9. Amos. Quamuis & hoc verum ſit, quia vni tertio plenè & ſtrictè alligati, etiam inter ſe quodammodò religantur, ſicuti fieri videmus inter conſeruos eiuſdem domini.

Eſt autem (ex Cicerone probato à D. Auguſtino lib 83. Quæſtionum quæſt. 31.) Religio, quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ, quam diuinam vocant, curam cæremoniamque adfert; hoc eſt, vt inquiunt alijs verbis definientes Scholaſtici, Religio eſt virtus moralis, inclinans voluntatem vt Deo tribuamus cultum debitum, tamquam omnium creatori & Domino. *Definitio Religio.* Eſt ergo Religio virtus moralis, non Theologica. *Religio eſt virtus moralis.* Quamuis enim verſetur circa Deum, non tamen tamquam circa materiam vel obiectum, ſed tamquam circa finem cui: obiectum enim Religionis non Deus, aut aliquod Dei attributum, ſed cultus Dei eſt. Neque enim ſicuti Deus eſt obiectum fidei, non ſolùm quatenus credimus Deum, ſed etiam quatenus credimus Deo; ita dici poteſt Religionis eſſe obiectum Deus, ſiue ſpectetur is cui cultum adferimus, ſiue cultus ipſe quem adferimus. Similiter quando Dei viſionem ſperamus, ipſam Dei poſſeſſio-

ſeſſionem, adeoque ipſum Deum ſperamus: at quando Deo ſuum cultum per Religionem volumus, non Deum aut Dei poſſeſſionem, ſed Deo tantùm propriè aliquid volumus, cultum nimirum & honorem ei debitum; debitum inquam, propter ſeipſum vel attributa illa, in quæ tendit immediatè virtus Theologica.

Obiect. Dices, Ipſe cultus Dei, qui eſt actus Religionis, verſatur immediatè circa Deum; ergo Religio verè eſt virtus Theologica: virtus enim & actus eius habent idem obiectum.

Reſp. Reſpondeo, D. Thomas art. 1. in corpore, apertè negat actus quibus Deus colitur, ipſum Deum attingere: verè enim Religio non attingit Deum actibus ſuis in ſeipſo, ſed occupatur circa aliquid ab eo diſtinctum, quod ei adfert, ſiue hoc in cura quadam conſideretur actus interioris (neque enim Religio ex toto genere ſuo pro obiecto habet actum ſiue cultum exteriorem) ſiue in exteriori cæremonia; vtrumque enim attigit in ſua definitione Cicero ſuprà citatus. Quia tamen Religio magnam habet cum virtute Theologica affinitatem, verſatur & ipſa circa Deum, non tamen in ſe conſideratum aut ſimpliciter, ſed vt cui adferat debitum cultum; adeoque Deum reſpicit in obliquo per aliquid Dei, quod ipſi adfert, vt obſeruauit Caietanus dicto art. 5. Niſi enim ſaltem illo modo Deum reſpiceret, non eſſet virtus ad alterum: quod enim iuſtitia ad proximum, hoc Religio ad Deum. Rurſus ſi λατρεία hoc modo non verſaretur circa Deum, iam degeneraret in idololatriam.

Quæres, Quid nomine cultus diuini hîc intelligatur?

In quo conſiſtat cultus diuinus. Reſpondeo, Cultum in duobus ſitum eſſe: in reuerentia qua Dei proteſtemur excellentiam; & in ſeruitute qua noſtram proteſtemur ſubiectionem, ſiue aliquid ei exhibendo, ſiue aliquid diuinum iterùm aſſumendo. Ita D. Thomas art. 3. ad 2. Vbi aduerte, in omni actu Religionis, etiam illo qui non fit aliquid Deo exhibendo, ſed aliquid diuinum aſſumendo, aliquid nos Deo adferre, vt habet definitio: nam etiam preces mentales, quibus ipſi à Deo aliquid accipere nitimur, Deo offerimus.

Queres Secundò, Quomodo Religio poſſit eſſe vna aliqua virtus, cùm tam varios actus habeat?

Quomodo Religio ſit vna virtus. Reſpondeo; Suarez in 3. partem, tom 4. diſp. 7. ſect. 2. numer. 5. tenet, Religionem non eſſe vnum aliquem habitum, neque aliter poſſe dici vnam virtutem, niſi intelligendo vnam genere, non ſpecie, aut vnam ſolùm per collectionem plurium habituum, habentium inter ſe quamdam affinitatem, vel quaſi artificialem compoſitionem in ordine ad honorem Dei, integrè & omni ex parte ſeruandum. Verùm D. Thomas art. 3. ſimpliciter aſſerit, Religionem eſſe vnam virtutem, eò quòd vnum habeat formale obiectum, videlicet reuerentiam exhibitam Deo, tamquam primo principio creationis & gubernationis rerum, ſecundùm illud Malachiæ 1. *Si ego pater, vbi eſt honor meus?* Qui modus loquendi poterit retineri: quamuis enim materiales actus Religionis ſint admodum varij, conueniunt tamen in vna hac ratione formali proteſtationis ſupremi diuini dominij: nam ſeruitutis aut ſubiectionis noſtræ proteſtatio in ratione formali non differt à proteſtatione dominij & ſummæ excellentiæ.

Vtrùm autem Religionis virtus ſit ſpecies infima, an genus quoddam in ſerie virtutum, ambiguè diſputari poteſt. Verius videtur quòd ſit ſpecies infima: nihil enim prohibet tamquam ſpecificum conſiderari, & ſpeciem vltimam conſtituere obiectum illud formale quod ponimus in ſupremi dominij proteſtatione; quomodo color vt viſibilis, conſtituit viſum ſpeciem infimam ſenſus, etiamſi color ſub ſe ſpecies habeat, materialiter conſideratus in genere entis. *An Religio ſit ſpecies infima.*

Dices, In proteſtatione ſupremi dominij latent quaſi in potentia eſſentiales quædam aliæ differentiæ; quia oratione proteſtamur Dei potentiam, iuramento veracitatem, ſacrificio dominium.

Reſpondeo, Neque pro ratione diuerſorum attributorũ, neque etiam pro ratione diuerſorum Beneficiorum continuò variari hîc ſpecies proteſtationis religioſæ, quod ratio D. Thomæ art. 3. ad 1. ſatis probat: *Diuerſa autem rationes attributorũ*, inquit, *concurrunt ad rationem primi principij, quia Deus producit omnia, & gubernat, ſapientia, voluntate & potentia bonitatis ſuæ.* Vna ergo his omnibus vtens diuina maieſtas, excellentia ſuprema, dominatio, prouidentiaque vna eſt, in qua vna proteſtanda veluti in aliquo ſuo cultu, horum ſimul omnium proteſtationem Religio curat.

Quæres Tertiò, Vtrùm non detur vlla Religio acquiſita, ſed tantùm infuſa?

Videtur nulla dari: quia ſi qua daretur, ea reſpiceret Deum, vt eſt primum principium creationis & gubernationis rerum: atqui hoc dici non poteſt, quia D. Thomas art. 3. de infuſa Religione agens, dicit eam verſari circa reuerentiam Dei ſic conſiderati.

Reſpondeo, Quamuis admodum procliue ſit ita Religionem conſiderare, vt verſatur in Dei cultu, producentis & prouidentis tam in naturali quàm in ſupernaturali ordine, præſertim cùm omnia vtriuſque ordinis beneficia, à primi principij, ſummique Domini ac Patris bonitate promanent, adeoque vnica ſpecies huius virtutis reipſa videatur ſeſe ad omnia iſta extendere; non tamen caret probabilitate quod quidam dicunt, eſſe etiam Religionem aliquam acquiſitam quæ verſetur circa cultum Dei, vt eſt auctor naturæ & vitæ naturalis, diſtincta à Religione infuſa, quæ colat Deum vt eſt auctor gratiæ & vitæ ſupernaturalis, ita vt acquiſita conueniat naturę noſtræ vt rationalis eſt, infuſa autem eidem conueniat vt deſtinatæ ad vitam ſupernaturalem. Ita ſenſit Vaſquez 1. 2. diſp. 86. num. 25. Illud aſſeuerantiùs dixerim, Si non reipſa poſt lapſum ſit vlla Religio acquiſita, eò quòd eius qui ſupernaturaliter Deum amauerit ſuper omnia, Religio vtique infuſa ad omne obiectum acquiſitæ ſeſe extendat; eius autem qui Deum ſupernaturaliter non amauerit, quique adeò (vt cùm De gratia ageremus diximus) non pertigerit ad perfectionem amoris Dei ſuper omnia, quòd nullus eiuſmodi ſit amor, ne quidem naturalis in lapſo ſine gratia, facilè vana fortè reputetur Religio; attamen ſaltem poſſibilem eſſe, & futuram fuiſſe Religionem acquiſitam, ſi ad finem tantùm naturalem homo conditus fuiſſet. Imò verius exiſtimo, per exercitia infuſæ Religionis naſci quamdam acquiſitam; hoc enim etiam virtuti Theologicæ, quæ alioqui per ſe maximè infuſa eſt, aliquouſq; accommodatur: nam exercitio fidei infuſæ, *Verius, Dari etiam Religionem acquiſitam.*

compa-

Digitized by Google

comparamus nobis quamdam acquiſitam.

Quomodo differat ab aliis virtutibus.

Quæres Quartò, Quomodo Religio differat à pietate in Deum, obſeruantia, gratitudine, & humilitate?

Reſpondeo, A pietate in Deum non differre, vt patet ex D. Thoma, q. 101. art. 1. Religio enim nihil eſt aliud quàm pietas in Deum.

Ab obſeruantia, ſi etiam illa erga Deum verſari conſideretur, reipſa parum quoque differet, vt colligitur ex eodem, q. 162. art. 1. ad 1. Religio enim per quamdam ſuperexcellentiam eſt obſeruantia & pietas, ſicuti Deus per eminentiam Pater dicitur aut Princeps.

A gratitudine in Deum hactenus poteſt diſtingui Religio, quòd Religio Deum colat non tam in proteſtationem beneficij ab eo accepti, quàm in proteſtationem ſummæ excellentiæ, ratione cuius fons eſt omnium beneficiorum: gratitudo autem pro obiecto habet ipſum beneficium, adeoque Deum reſpicit vt actu in nos beneficum, quod longè minus eſt infinita eius excellentia. Poterit ergo gratitudo vt particula quædam Religionis conſiderari; nam gratiarum actio pars eſt orationis, vt dicit D. Thomas hîc q. 83. art. 7. oratio autem Religionis eſt actus. Poterit etiam ipſa Religio dici excellens quædam gratitudo, vt docet idem D. Thomas q. 106. art. 1. ad 1. Sed quia Deo, etiam præueniendo conſiderationem beneficiorum quæ ab eo accepimus, debetur ſuus cultus, ſicut obſeruantiâ eos colimus qui virtute præſtant, etiamſi nobis in nullo profuerint; manifeſtum eſt, gratitudinem non exæquare amplitudinem Religionis.

Ab humilitate videtur cuipiam non diſtingui Religio qua parte noſtræ ſubiectionis & ſeruitutis eſt profeſſio: ſed verè diſtinguitur, quâ Religio eſt profeſſio excellentiæ diuinæ, humilitas depreſſio propriæ: Religio pars eſt iuſtitiæ, humilitas ad modeſtiam pertinet temperantiæ.

Quæres Quintò, Sub qua ratione Deus ſit obiectum virtutis Religionis, an præcisè quatenus infinitæ excellentiæ & perfectionis eſt in ſeipſo, an verò vt principium primum creationis & gubernationis creaturarum, an denique vt peculiare habens in creaturas omnes, præſertim in res & actiones humanas, dominium?

Reſpondeo, Religio reſpicit Deum ſub ratione diuinæ ſuæ excellentiæ, quæ coaleſcit ex omnibus diuinis attributis; & quidem quatenus cultum Deo adfert, præuenit quodammodò actuale eius dominium: quatenus verò actualem ſeruitutem hominis ad Deum profitetur, conſiderat Deum vt ſuæ excellentiæ ad nos communicatorem per creationem & gubernationem. Hinc patet, etiamſi Deus conſideraretur præueniendo omnem ad creaturam beneficentiam, eſſe tamen in ſeipſo cultu Religionis dignum, eoque afficiendum: ſeruitutis tamen cultum tum demum ei exhiberi, quando conſideratur vt creator & gubernator.

DVBIVM II.

Vtrùm Religio ſit præſtantiſſima virtutum moralium?

ASSERVIT D. Thomas art. 6. eò quòd Religio quamuis in ſe Deum non attingat, propiùs tamen circa Deum verſetur præ reliquis virtutibus moralibus, vtpote quæ ex proprio munere occupetur in iis quæ proximè ad Dei honorem pertinent.

Quæres, Quomodo iſtud conſentiat cum eo quod alibi D. Thomas docet, iuſtitiam eſſe primam inter virtutes morales.

Reſpondeo, Etiam Religionem eſſe partem iuſtitiæ, eamque nobiliſſimam.

Dices, Saltem iuſtitia legali, quæ etiam illa ordinat quæ ſunt Religionis, Religio non erit præſtantior.

Reſpondet Caietanus, Non comparari hîc Religionem cum iuſtitia legali, ad quam ſe habet inſtar partis: certum enim eſſe, perfectionem partis etiam eſſe in toto. Sed dici poteſt cum Aragonio, q. 58. art. 12. etiam iuſtitia legali Religionem eſſe præſtantiorem: eſt enim iſtud conformius doctrinæ D. Thomæ, & ſatis probatur eius argumentis.

Ad Caietani autem argumentum reſponderi poteſt, Etiamſi iuſtitia legalis vtcumque ordinet, etiam illa quæ Religionis ſunt, non tamen inde ſequi, in genere virtutis abſolutè eſſe digniorem; nam etiam illa ordinat quæ charitatis ſunt: manet ergo nihilominùs ſua Religioni prærogatiua, ex vicinia cum virtutibus Theologicis. Confirmatur, Quia iuſtitia legalis ſolùm eſt præſtantiſſima inter virtutes morales in affectu reſidentes: neq; enim præſtantior eſt intellectuali virtute prudentiæ; iuſtitia verò præſtantior eſt illis moralibus quæ circa appetitum inferiorem verſantur; at Religio abſolutè præſtantiſſima eſt inter omnes omnino morales, & ipſam quoque ſuperat prudentiam.

DVBIVM III.

Quos actus habeat Religio?

Actus religionis interiores: Exteriores.

ACTVS Religionis alij ſunt interiores, alij exteriores. Interiores, deuotio & oratio. Exteriores in triplici ſunt differentia: quibuſdam enim homo tantùm corpus ſuum ad Deum venerandum exhibet, qualis eſt adoratio; aliјs aliquid de rebus exterioribus Deo offertur, quale eſt Sacrificium, oblationes, decimæ, primitiæ; alijs denique in diuini nominis honorem aliquid aſſumitur, puta vel Sacramentum, vel nomen Dei: idque vel iuramento, ad propria verba confirmanda; vel per modum adiurationis, ad alios inducendum; vel denique per modum inuocationis, ad orandum vel laudandum. Quia verò non tantùm Deo cultus adferri, ſed etiam in eius honorem aliquid ei promitti poteſt, fit vt inſuper votum in actibus Religionis locum ſuum habeat, ſiue id ſolo animo, ſiue etiam ore, ſiue de ſolo interiori, ſiue etiam de exteriori actu fiat, ſiue quod promittimus in Dei cultum adorando, vel rem aliquam offerendo, ſiue aliquid diuinum ſuſcipiendo exhibituri ſimus.

Quæritur Primò, Vtrùm ad actus interiores Religionis pertineant actus fidei, ſpei, & charitatis. Pertinere enim, quidam antiqui ſenſerunt, teſte Almaino in 3. diſt. 9.

Religio diſtinguitur à virtutibus Theologicis.

Verùm ij ſatis refutati ſunt Dubio 1. vbi à Theologicis virtutibus Religionem diſtinximus. Eſt quidem verum, Religionis actus à virtute Theologica, præſertim à charitate imperari: ſed hîc

Digitized by Google

hîc quærimus non quemuis actum imperantem, ſed qui elicitus ſit à virtute Religionis: charitas enim tam internum quàm externum Religionis actum imperat; at Religio per actum interiorem à ſe elicitum imperat externum Dei cultum.

Attamen illud dubitationem habere queat, Vtrùm Religio non poſſit viciſſim imperare actus virtutum Theologicarum internos: nam de externis ſatis certum eſt ex illo Iacobi 1. ***Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos,*** &c.

Verius exiſtimo, Imperare poſſe. Tunc autem actus illi imperati, prout ad cultum Deo adferendum ordinantur, verè pertinebunt ad virtutem Religionis. Hoc videtur voluiſſe D. Thomas hîc art. vlt. quando ſanctitatem dixit ſecundùm eſſentiam non differre à Religione ſed ſola ratione, quatenus propriè conſideratur Religio in illis quæ ſpecialiter ad Dei cultum pertinent, cùm ſanctitas Deo famuletur per quæuis bona opera, hoc ipſo quo bona ſunt ad Dei cultum pertinentia. Hoc etiam videtur voluiſſe D. Auguſtinus, quando in fide, ſpe, & charitate ſummam diuini cultus ponit, Enchirid. cap. 3. indubiè enim omnis actus virtutis interior aſſumi poteſt ad mentalem Dei cultum; Deo enim credentes, ſummam eius veracitatem colimus, noſque ei ſubijcimus, captiuantes intellectum in obſequium fidei: & ita in reliquis. Iſtud adeò verum eſſe exiſtimat D. Auguſtinus lib. 10. De ciuitate, cap. 4. vt tamquam potiores actus Religionis eiuſmodi interiora pietatis exercitia commendet. Quamuis enim hæc ſint impropriè dicta ſacrificia, ſunt tamen propriè actus Religionis, quando ſaltem eo fine imperantur, vt Deo cultus adferatur. Imò ſicuti magis propria ſacrificia ſunt exteriora, ita magis vera Religio interior eſt. Hinc etiam ſignificata potiùs, quàm figuralia illa ſacrificia Deus dicitur velle, Pſal. 50. & ſæpè aliàs in Scripturis. ***Non enim vult***, inquit Auguſtinus ſuprà cap. 5. ***ſacrificium trucidati pecoris, ſed vult ſacrificium contriti cordis.***

Interiores iſti actus per ***curam*** in vulgata definitione Religionis ſignificantur. Ad quam pertinet quod Michææ 6. vnicè à nobis requiritur, facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſollicitè ambulare cũ Deo: pertinet, inquam, quando fit in Dei cultum & quaſi in locum exterioris cultus ſubſtituitur. Hinc nata & illa D. Auguſtini definitio ibid. cap. 6. ***Verum ſacrificium eſt omne opus quod agitur vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo:*** hoc enim rationabile eſt obſequium, quo non tantùm noſtra, ſed nos ipſos, animam & corpus, Deo dicamus.

Quæritur Secundò, Vtrùm Religio habeat aliquos actus externos.

De actibus externis Religionis. Argum. 1.

Meritò id quæritur, quia ſæpè in Scriptura Deus ſignificat, ſe nolle iſta ſacrificia externa, vt videre licet apud D. Auguſtinum ſuprà citatum. Cùm enim actus externi per ſe indifferentes ſint, quamuis etiam imperio Religionis fieri poſſint; vix tamen mereri videntur vt dicantur actus Religionis.

2\. Secundò, Si ſit aliquis actus externus Religionis, vel erit proteſtatio interioris, ſicut Confeſſio fidei pertinet ad fidem; vel tantùm generaliter erit imperatus à Religione. Prius non videtur dici poſſe; quia ſic confunderentur actus exteriores Religionis & fidei: nam ſacrificia exteriora non minùs videntur quædam profeſſio fidei quàm Religionis. Vnde qui idolis thurificant, fidem cenſentur negaſſe. Poſterius autem non ſufficit, quia ſic non magis erit actus Religionis oblatio ſacrificij, quàm viſitare pupillos & viduas, & ſimilia.

Tertiò, Quamuis olim Deus rudi Iudæorum populo permiſerit cæremonias, quòd eis in Ægypto adſueuiſſent, nec poſſent infirmis ſubitò eripi ac interdici; fuerunt tamen naturâ ſuâ ad ſpiritalem cultum ex ſeſe inutiles. Nunc itaque quando à Chriſto Domino edocti Ioannis 4. veri adoratores Deum qui ſpiritus eſt, in ſpiritu & veritate debent adorare, reiiciendus erit tamquam inutilis cultus, ille externus. 3.

Duo hîc errores confutandi. Vnus, qui dicit, cæremonias veteris Legis naturâ ſuâ fuiſſe non indifferentes, ſed ſuperſtitioſas per idololatras ſuggerente diabolo excogitatas, & à Deo tantùm permiſſas. Alter, non decere filios noui Teſtamenti cultum illum Dei externum.

Cæremonias legis veteris non fuiſſe ſuperſtitioſas.

Prior manifeſtè eſt contra Scripturas, quæ Deum faciunt harum cæremoniarum auctorem & præceptorem; bonum inquam Deum, Patrem Chriſti Domini, qui promiſit & ſuſcitauit Iſraëli alium Prophetam ſimilem Moyſi. Neque vlla probabilitate dicitur, eaſdem cæremonias priùs ab idololatris, diabolo ſuggerente, fuiſſe excogitatas; quia contrarias potiùs Deus inſtituiſſe reperitur, verbi gratia, vt illa animalia Iudæi mactauerint in ſacrificium, quæ tamquam deos ſuos Ægyptij colebant, ſecundùm illud Exodi 8. ***Abominationes Ægyptiorum immolabimus Deo noſtro? quòd ſi mactauerimus ea quæ colunt Ægyptij coram eis, lapidibus nos obruent.*** Imò alibi Deus prohibet, ad imitationem idololatrarum ſibi cultum exhiberi, Deuteronom. 12. ***Non facies ſimiliter Domino Deo tuo.*** Cæremoniæ igitur veteris Legis erant quidem ex ſe indifferentes, ſed addita eis eſt ſacra ſignificatio ex rationabili Dei inſtituto, & tantum abeſt vt Deus in hoc imitatus ſit diabolum, vt potiùs econtrà idololatræ imitati ſint ſacrificia Dei, 1. Machab. 3. ***Expanderunt libros Legis, de quibus ſcrutabantur gentes ſimilitudinem ſimulacrorum ſuorum.*** Diabolus enim in terra quærit principatum, quem in cælis habere non potuit, vt dicit Nazianzenus Oratione De calamitatibus animæ ſuæ: & vt dicit Auguſtinus lib. 1. Contra aduerſarium Legis & Prophetarum c. 18. ***Sacrificium dæmon non exigeret, niſi vero Deo deberi ſciret.*** Eſt enim ſimia Dei, vt docet idem Auguſtinus Tract. 7. in Ioannem. Denique ipſe Chriſtus ſacrificia Legis à Deo inſtituta fuiſſe, & ſuperſtitione caruiſſe, clariſſimè demonſtrat, quando læproſo à ſe mundato dicit, ***Offer munus quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis.***

Cultus externus in nouo etiam Teſtamento Deo debetur.

Poſterior error exploratam etiam continet hæreſim contra Scripturam & rationem. Quamuis enim vindice Chriſto liberati ſimus à iugo illo multiplici veterum cæremoniarum, omnem tamen exteriorem Dei cultum Dominus non ſuſtulit: nam Actor. cap. 20. illuſtre eſt exemplum Pauli & aliorum fidelium de genuflexione. ***Cùm hæc dixiſſet***, inquit Lucas, ***poſitis genibus orauit cum omnibus illis.*** Idem in extrema oratione inter ſaxa lapidantium fecit Stephanus cap. 7. & Petrus cap. 9. ponens genua orauit. Imò ipſe Chriſtus Dominus

nus Lucæ 22. poſitis genibus orabat. Atque his ferè exemplis eiuſmodi ritum eſſe retinendum, olim ſtatuit Synodus Turonenſis cap. 37. tempore Caroli Magni. Rurſum ad rationem naturalem quod attinet, manifeſtum eſt, cùm anima conſtemus & corpore, oportere nos vtroque Deum colere, vt cor & caro noſtra exultent in Deum viuum. Quo argumento idem probauit Damaſcenus lib. 4. De fide, cap. 13. Neque enim æquum eſt, vt caro quæ Dei figmentum eſt, à tributo ſeruitutis diuinæ ſit libera: imò vt Tertullianus docet lib. De reſurrect. carnis, plurima Deo gratiſſima, caro de ſuo incommodo inſtaurat. Quamuis enim homines ea videant quæ parent, Deus autem intueatur cor; vt tamen cordis noſtri deuotio erga Deum excitetur, opus eſt exteriori quadam corporis excitatione. Cùm enim omnis noſter cogitatus ſenſui in hac vita quodammodò ſit alligatus, oportet nos per ſenſibilia in Dei cultum interiorem proficere, adeoque exteriores quoſdam actus Religioni deputatos exercere, quibus interior Religio foueatur ac ſuſcitetur. Principaliores ergo ſunt actus Religionis interiores, ſed exteriores ſecundarij interioribus ſubſeruiunt & ſubordinantur, vt hîc artic. 7. D. Thomas. Ordinantur autem actus Religionis exteriores ad interiores, partim naturali quadam diſpoſitione; quomodo geniculatio apud omnes ferè gentes ſubiectionis & infirmitatis propriæ proteſtationem ſignificat. Vnde elephantum fecerunt Ægyptij regiæ potentiæ hieroglyphicum, quòd nemini genu flectat. Partim verò humana vel diuina inſtitutione, vt colligitur ex D. Thoma infrà quæſt. 85. art. 1. ad 1.

Ex dictis colligitur, cultum Religionis exteriorem in genere, eſſe Iuris naturæ, adeoque etiam in ſtatu innocentiæ futurum fuiſſe, aut etiam pro modico quo in eo perſtitit homo tempore, non defuiſſe: ſed determinatio rerum & actionum quę in eo adhibentur, varia fuit, & ex Lege pendet poſitiua. Supereſt reſponſio ad argumenta.

Reſpōdetur argumentis oppoſitis. Ad 1. Ad Primum reſpondeo; Deus ſæpè ſignificauit ſe nolle ſacrificia externa, partim quia reſpexit tempus, quo vſitata illa legalia ſacrificia erat aboliturus, partim quia in ſe ſine interiori ſacrificio Deo non placent: neque enim ipſe indiget pecoribus oblatis; & vt indigeret, non repeteret de manibus noſtris, cùm nos de manu ipſius accipiamus quæcumque ei offerimus. Merentur nihilominùs exteriores iſti actus dici Religionis, quia verè faciunt ad Religionem in mente excitandam, & ex interiore Religione proficiſcuntur.

Ad 2. Ad Secundum; Actus exteriores Religionis ſunt in duplici genere: quidam enim quodammodò eliciuntur à Religione, & ſunt illud exteriùs, quod mentalis Religionis actus eſt interiùs; vtpote qui peculiariter deſtinati ſint ad Dei cultum: tales enim ſe habent ad Religionem, ſicuti confeſſio fidei ad fidem, locutio exterior ad habitum ſcientiæ eam dirigentis. Neque mirum eſt, eiuſmodi actus etiam pendere à fide, quia & ipſa interior Religio à fide pendet, & fides intermedia Religione imperat actum ſacrificij, & plurimam hoſtiam offert Deo, Heb. 11. & econtrà infidelitas per ſuperſtitionem ſacrificat idolis. Alij autem ſolùm à Religione imperantur; quo modo eleëmoſyna, verbi gratia, viſitare pupillos, poterit eſſe actus Religionis imperatus, quamuis elicitus à virtute miſericordiæ.

Ad 3. Ad Tertium; Patet ex dictis, admodum à veritate eſſe aliena quæ aſſumuntur. Patet inſuper, in ſpiritu & veritate etiam illos adorare, qui interiùs exteriuſque verè Deum colunt: in ſpiritu enim adorant, quando non tantùm exteriùs adorant, aut in exteriori cultu non ponunt nimiam vim, negligentes interiorem qui in ſpiritu eſt; nam ſine ſpiritu cultus exterior nihil prodeſt: in quo peccarunt Iudæi, reprehenſi Ieremiæ cap. 7. qui nimis ingeminabant illud, *Templum Domini eſt*. In veritate autem adorant, qui verum Deum adorant: in quo peccabant Samaritani, quibus dicit Dominus Ioannis 4. *Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus*. Si ergo vero Deo per veram fidem cognito, ex ſpiritu adferatur cultus externus, iam adoratur in ſpiritu & veritate; quod indubiè adimplebat Paulus, qui Deo ſeruiebat in ſpiritu in Euangelio. Fit etiam ab eo qui ſpiritu pſallit & mente. Hac explicatione vſi ſunt Patres Septimæ Synodi. Toletus tamen in eum locum indicat alium ſenſum, quo poſſint dici Iudæi non adoraſſe in ſpiritu, quòd nimirum ſacrificia habebant, non ad hoc inſtituta vt eſſent actus exteriores virtutis, ſed vt eſſent ſigna & figuræ futurorum myſteriorum. Ceterùm iſtud non obeſt, quò minùs, vt diximus, ſimpliciter dicantur in ſpiritu non adoraſſe, qui tantùm exteriùs illa adhibebant: quamuis indicet vſum quemdam acceſſorium, ratione cuius etiam non in ſpiritu facta, ſpirituale aliquid deſignabant. Denique Vaſquez De adoratione lib. 1. diſp. 1. cap. 2. numero 25. in veritate eos intellexit adorare, qui non ſine vero affectu adorandi exteriùs adorant, eò quòd affectus ille interior ſit quaſi anima adorationis.

Quæritur Tertiò, Vtrùm deuotio ſit actus interior Religionis?

Deuotio eſt actus Religionis. Deuotio nihil aliud eſt, quàm voluntas quædam promptè tradendi ſe ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum.

Pro huius actus intellectu obſeruandum eſt, ſicut virtus Religionis totos nos Deo ſubijcit, ita hunc actum Religionis internum & præcipuum eò pertinere, vt promptè voluntas per eum formaliter ſe ſuaque omnia opera in diuino cultu offerat Deo. Vnde fit, vt & ipſa actus quidam Religionis ſit, & modus omnium reliquorum actuum bonorum. Cùm enim ſit motio quædam in finem, reperitur in omnibus medijs ad illum finem. Ita ſenſit D. Thomas quæſt. 82. art. 1.

Quæres, Vtrùm poſſit eſſe actus deuotionis ſolus, ſine actu alio Religionis vel alterius virtutis?

Reſpondeo, Satis certum eſſe quòd poſſit eſſe ſine alio actu Religionis. Poteſt enim quis etiam cum deuotione in Dei honorem opera aliarum virtutum exercere, ſicut poteſt ea vouere, & vota implere: neque enim vt ex Religione facere cenſeat, requiritur promiſſio, ſed ſufficit intentio & propoſitum. Addo, etiam ſimpliciter actum deuotionis poſſe eſſe ſolum, ſed ipſa ſua promptitudine & pia ſollicitudine hoc agit, ne ſit ſolus. Eſt enim deuotio religioſi animi quædam ſui totius ad Dei cultum & ſeruitium dedicatio: quæ tamen quia in propoſito & quadam eius inſinuatione abſque alia promiſſione conſiſtit, non adducit peculiarem obligationem ſicuti votum: quando enim ſolùm declaramus alicui voluntatem quam habemus

Digitized by Google

habemus illi gratificandi & benefaciendi ſine promiſſione, non parit hoc nouam obligationem.

Quæres iterùm, Vtrùm ille idem actus, modus ſit aliorum actuum; an verò modus ille, quo verbi gratia oratio dicitur deuota, alius ſit actus?

Reſpondeo, Eumdem eſſe ſaltem virtute, ſicuti motio mouentis inuenitur virtute in motibus mobilium. Poteſt tamen in illis alijs actibus promptitudo duplex conſiderari: vna propria deuotionis, ex generali eius imperio, & affectu promptè ſeruiendi Deo promanans: altera propria ipſorum actuum, puta qua quis peculiari Dei dono, vel virtutis exercitio promptus eſt in oratione. Poſterior virtute ſolùm, & non ita propriè deuotionis eſt; prior autem formaliter & propriè.

Adoratio. Quæritur Quartò, Quid ſit adoratio?

Quia de oratione ſequenti Capite dicemus, quæ partim interior partim exterior eſt, hîc de adoratione inquirendum, de qua D. Thomas quæſt. 84.

Adorare quidam ita diſtinguunt à reuereri, vt reuereamur ſolo interiori affectu, adoremus autem ſigno externo. Alij rectiùs & reuerentiam exteriorem & adorationem interiorem agnoſcunt. Quibus apertè fauet Damaſcenus ſuprà citatus. Vbi iterùm vt certum recipimus, quod ab Auguſtino traditum, contra ſermonem Arianorum cap. 23. honorare latiùs patere quàm adorare: æquales enim ſe mutuò honorant, & filius dicit patri, Honorifica me. Deprehenditur & illa apud veteres circa vocem adorationis varietas, vt interdum dicant, eam vni Deo deberi, interdum etiam hominibus. Priores nimirum eam conſiderarunt, vt procedentem ex interiore affectione ſupremæ reuerentiæ ſoli Deo debitæ; poſteriores autem conſiderarunt, quòd exterior actus cõmunis ſit honori hominum, ideoque fieri poſſe, vt ex reuerentia quadam inferiori non excedente modum creaturæ adhibeatur. Longè alia ratio latriæ eſt, de qua Auguſtinus lib. 10. De ciuitate Dei c. 1. teſtatur, quòd ſecundùm conſuetudinem Scripturæ aut ſemper aut pænè ſemper ea tantùm dicatur ſeruitus, quæ pertineat ad colendum Deum. Affinia huic ſunt & quædam alia Græca vocabula ab Auguſtino ibid. commemorata. Θεοσέβεια peculiariter Dei cultum ſignificat. Θρησκεία Religionem, cęremonias, & cultum ſignificat. εὐσέβεια pietatem tam in Deum quàm parentes. Δουλεία, ſi primam ſignificationẽ ſpectes, parũ à λατρείᾳ differt: nam ſicuti λατρεία dicitur ab ingenti timore & tremore debito diuinæ maieſtati, ita δουλεία ſeruitutem eidem debitam deſignat; quamuis vſu Scripturę non perinde diuino cultui aſtringatur δουλεία ac λατρεία: nam & nobis inuicem ſeruire nos monet Apoſtolus ad Galat. 5. Vnde factum eſt, vt λατρεία pro Dei cultu à Theologis ſumeretur, δουλεία verò pro cultu Sanctorum. Item vt in Scriptura λατρεία magis aſtringatur ad Dei cultum quàm adoratio: Matthæi enim 4. ex cap. 6. Deuteronom. cùm dictum eſſet, *Dominum Deum tuum adorabis*, non eſt addita excluſiua, ſed in ſequenti, *& illi ſoli ſeruies*; Græcè λατρεύσεις, vt obſeruat D. Auguſtinus quæſt. 61. in Geneſim: quamuis alij annotent, eo loco parum id diſcriminis ſoliditatis habere, eò quòd dum dicitur, *Dominum Deum tuum adorabis*, per emphaſim quamdam ſignificetur ille ſolus eſſe adorandus, nec in Hebræo, adeoque nec in omnibus Latinis in Deuteronomio addatur excluſiua *ſoli* poſteriori parti, quamuis Vaticana retinuerint. Hactenus de nominum diſtinctione.

Ad naturam verò adorationis vt veniamus, in primis certum eſt, Hunc actum eſſe Religionis, quamuis non habeat ſibi peculiarem virtutem reſpondentem ſub Religione.

Secundò certum eſt, Adorationem eſſe quemdam honorem ei delatum, qui excellat ipſum honorantem. *Adoratio quid.*

Tertiò, Rectè definiri adorationem, vt ſit honor cum ſubmiſſionis nota. Colligitur ex Damaſceno, Oratione 1. De imaginibus.

Quartò certum eſt, Adorationis actum quadam ſui parte, eaque præcipua & primaria, reſidere in voluntate. Præſupponit tamen bonam exiſtimationem excellentiæ eius qui adoratur in intellectu: verùm non conſiſtit in cognitione ſpeculatiua; ſed in recognitione practica, quæ recognitio non ſatis poteſt diſcerni cultu externo; nam idem is eſt in λατρείᾳ & δουλείᾳ, ſed maximè diſcernitur interiori voluntate & intentione.

Difficultas autem non vulgaris eſt, Vtrùm conſummari poſſit adoratio in ſolo actu interno? id eſt, Vtrùm ſicuti actus fidei perficitur interiùs, quamuis habeat exteriorem actum ipſam confeſſionem, ita interiùs perficiatur & abſoluatur aliquis actus adorationis, qui non habeat pro obiecto exteriorem actum. *An adoratio poſſit conſtare ſolo actu interno.*

Eſt enim ſententia quorumdam, quando in definitione dicitur, *cum ſubmiſſionis nota*, illam ſignificationem ſeu notam, debere intelligi in ſigno aliquo exteriori, ita vt non detur magis propriè dicta adoratio interior, quàm ſacrificatio: quamuis vt velle ſacrificare, ita & poſſim ſolo interiori actu velle adorare. Hanc ſententiam ſequitur Vaſquez lib. 1. De adoratione, diſp. 1. cap. 4. & plures pro ea auctores citat. *Sententia negatiua.*

Probatur Primò, Quia D. Thomas ponendo adorationem inter actus Religionis exteriores, videtur ſatis hanc opinionem indicaſſe: ſi enim eſſet aliqua plena adoratio interna, ſicuti eſt oratio, quid cauſſæ erat hanc internis, illam externis actibus annumerandi? *Probatur 1.*

Secundò, Adoro vel ab *ador*, id eſt frumenti genere ſacrificijs olim deſtinato dictum eſt, vt quidam ex præcipuis Grammaticis voluerunt; vel vt Valla, ab *oro*, quod eſt, ore precor. Vtrouis modo dicatur, exterior actus inuoluitur. *2.*

Verùm iſta ſententia non placet, Primò, Quia ex hac ſequitur, Non poſſe nos ſola mente propriè Deum adorare. Secundò ſequeretur, Non poſſe Angelos propriè Deum adorare, niſi alio exteriori aliquo actu adhibito. Tertiò, Adoratio in ſpiritu commendatur nobis Ioannis 4. Quamuis autem ea, vt ſuprà diximus, non excludat exteriorem, non tamen includit, ſed fortè eam infert, quatenus exterior interioris effectus & cauſſa eſt. Confirmatur, Quia Patres Septimæ Synodi ideò videntur dixiſſe, non eſſe imagini Domini exhibendam λατρείαν in ſpiritu & veritate, quòd exiſtimauerint interiorem λατρείαν in ſpiritu & veritate ad prototypum ſolùm debere terminari; exteriorem autem, quæ ad imaginem terminatur, eſſe ſolùm reſpectiuam quamdam λατρείαν. Quartò, Adoratio, vt ſuprà diximus, eſt honor cum ſubmiſſionis nota: atqui ſignificatio iſta ſubmiſſionis coram Deo & beatis ſiue ſpiritibus ſiue hominibus fieri poteſt *Reijcitur ſententia negatiua.*

Digitized by Google

poteſt mente ſola; poſſunt ergo adorari mente ſola, quamuis homines in hac vita non adorentur, niſi ea nota fuerit exterior.

Verior reſp. Itaque verior videtur aliorum ſententia, propoſita per Suarez in 3. partem, tom. 1. diſp. 51. qui diuidentes adorationem in internam & externam, monét in adoratione plura poſſe diſtingui: ſcilicet iudicium de excellentia eius qui adorandus eſt; quò referri poteſt veritas adorationis, (in qua defecerunt Samaritani) vt in veritate adoret qui adorat ex verè æſtimata dignitate eius quem adorat, vt ſuprà attigimus. Item voluntatem exhibendi cultum: illa namque ita eſt neceſſaria, vt ſine ea vera non conſtet adoratio, & potiùs ficta vel irriſoria dicenda ſit. Item ipſum cultum, qui poteſt & interior eſſe & exterior: quamuis quando mortales adorantur, debeat eſſe exterior; oportet enim illum cultum, vt ſit adoratio, cum tali ſignificatione ſubmiſſionis adhiberi, quæ percipi poſſit ab eo qui adoratur. Imò ſignificatio vel nota videtur complere naturam adorationis: nam tria reliqua ferè communia ſunt omni actui Religionis. Sunt ergo in adoratione quatuor: exiſtimatio excellentiæ, voluntas colendi, ipſe cultus, & nota ſubmiſſionis. Primum & ſecundum tantùm interna ſunt, poteſtque in illis ſolis conſiderari quædam interior adoratio, ſicuti in voluntate mœchandi quædam fornicatio, ſed ita aliquam abſolui adorationem interiorem, nemo negat. Tertium ergo, ſcilicet ipſe cultus, non tantùm externus, ſed etiã internus eſt: quid enim oberit, quò minùs in adoratione cultus internus cõſiderari queat, ſicut in alijs Religionis actibus? Exiſtimant tamen quidam, externum ſolùm hîc debere conſiderari, ſed argumentis ſuprà productis id ſatis refutatur.

Illud ſolùm quæſtionem habere poſſit, Vtrùm, ſicuti diximus ſuprà, interiores actus virtutum Theologicarum pertinere poſſe ad cultum Religionis, eos ad diuinæ excellentiæ proteſtationem imperantis, ita etiam per eoſdem & in iiſdem abſolui poſſit adoratio?

Sanè verius videtur, propriè dictam adorationem plus proprij & ſtrictiùs religioſi cultus poſtulare; fortaſſe quòd concurrentibus pluribus reſpectibus, non ſatis diſcreta appareat in his notificatio ſubmiſſionis: nam fides principaliùs ſeruit primo, id eſt exiſtimationi excellentiæ; ſpes autem & charitas in ſecundo, adeoque in voluntate adorandi procliuiùs conſiderantur occupari.

Quartum denique, ſcilicet ipſa nota ſubmiſſionis, ſimiliter non tantùm externum, ſed etiam internum eſſe poteſt: ſequitur enim naturam cultus, cùm per ipſum cultum fiat hæc notificatio. Huc pertinet, quòd ſpirituales creaturæ, ſecundùm modum loquendi Scripturæ, genua habeant ſui ordinis, quibus Deum adorent, de quibus illud Apoſtoli ad Philippenſes 2. *In nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium*, &c. De his etiam genibus intellexit D. Hieronymus Apoſtolum ad Epheſ. 3. *Huius rei gratia flecto genua mea.* Et præter locum iam adductum ad Philippenſes, in eius
Iſaiæ 34. confirmationem producit Iſaiam: *Confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate.* & illud Pſalm. 118. *Adhæſit pauimento anima mea:* & tandem concludit, veram geniculationem eſſe in animo, eò quòd multi corporale flectentes genu, animæ nequaquam poplitem curuent. Verè itaque datur adoratio quędam interna non tantùm propoſitum adorandi, quomodo & homicidium internum datur; ſed ſecundùm ſe, vt datur oratio interna.

Ad argumentum in contrarium reſpondeo, D. Thomam reſpexiſſe ad vulgarem vſurpationem huius vocis: propter notificationem enim quæ in ſola exteriori adoratione apparet hominibus, videtur adoratio magis externa conſideranda, præcipuè cùm illa notificatio videatur non tantùm fieri ipſi qui adoratur, ſed etiam alijs; notificatio autem quæ eſt in oratione, fit tantùm ipſi qui rogatur. *Reſp. ad 1. Prob. ſententia negatiua.*

Ad alterum reſpondeo, Ex vocis etymologia infirmum eſt argumentum, quod vel hinc euidens eſt: ſi enim orare ſit ore precari, iam ne quidem oratio interna dabitur aut mentalis. *Ad 2.*

CAPVT II.

De Oratione.

DVBIVM I.

Quid Oratio, & quotuplex?

OMISSA vocis ambiguitate, quæ ſanè non parua eſt, ſed vtcumque nota (rectè enim quidam dixit, aliter hanc vocem vſurpare Grammaticos, aliter Logicos, aliter Rhetores, aliter Theologos & Iuriſperitos;) hîc orationem accipimus pro petitione facta Deo, vt eam definiuit Nauarrus: vel vt ex D. Thoma colligitur, accuratiùs definiri hîc poteſt oratio, Actus rationis practicæ, voluntatis deſiderium explicantis, & à Deo aliquid petentis. *Oratio quid*

Ex qua definitione in primis intelligimus, Neque Deum neque creaturam irrationalem orare: quando enim Filius in Scriptura oraſſe legitur, id fecit per naturam aſſumptam. Spiritus ſanctus dicitur poſtulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus, quia nos poſtulare facit. Pulli coruorum Deum inuocare dicuntur Pſal. 146. non propriè dicta oratione, ſed quia pro ſuo modulo diuinam bonitatẽ participare cupiunt, vt explicat D. Thomas art. 10. *Rom. 8.*

Colligitur etiam, Nos non orare ſecundùm partem inferiorem aut ſenſualitatem; quia ſenſus non percipit diuina, multo minùs per orationem aſcendit in Deum. Obiectiuè tamen ea quæ ſenſitiui ſunt appetitus, ad orationem pertinere manifeſtum eſt. Sola ergo creatura rationalis orat, Angeli, Beati, homines, & animæ diuina viſione fruentes, & viatores Dei cognitionem habentes: quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt? Animæ purgatorij; quamuis Abulenſis & alij quidam negent has animas orare: quibus fauet D. Thomas art. 11. ad 3. ſed ſine magna aſſeueratione loquitur; ſolùm enim dicit, quòd vt ſunt nobis inferiores, vtpote pœnis ſubiectæ, non ſint in ſtatu orandi pro nobis, ſed potiùs vt oretur pro eis. Verùm has animas non orare, probant, eò quòd ipſorum oratio non poſſit eſſe meritoria vel ſatisfactoria, vtpote quæ ſint extra ſtatum merendi, adeoque etiam extra ſtatum aliter ſatisfaciendi, quàm patiendo pœnam ſibi decretam. *Quinam orent.*

Sed oppoſita ſententia verior & probabilior eſt. Quod enim de merito dicunt aut ſatisfactione, neque Beati orando merentur aut ſatisfaciunt,

ciunt, quos tamen de Fide eſt pro nobis orare. Prætereà quamuis animæ iſtæ non orent pro diminutione pœnæ purgatorij, quam probè norunt ſeſe non poſſe impetrare; neque etiam in particulari pro viuentium neceſſitatibus, quas veriſimile eſt eas in particulari ignorare: non deſunt tamen

Quid animæ petant ſibi & nobis

ália quæ rationabiliter ſaltem in genere petere nobis poſſint, & fortè etiam ſibi petunt & impetrant, ſolatia Angelorum, reuelationes de ſtatu amicorum, & vtrùm pro ipſis orent, & vt ad pro ſe orandum excitentur, & ſimilia.

Sed dicent, In carcere poſitos non reputari dignos qui Regem precentur: ſed magis indigni ſunt Dei inimici, quos tamen compertum eſt ab oratione non repelli.

Hanc ſententiam tenet Bellarminus lib. 2. De purgatorio, cap. 15. ſequitur Suarez De purgatorio diſp. 47. ſect. 2. numero 3. tom. 4. qui addit, etiam à nobis poſſe illas animas rogari vt pro nobis orent. Sed cùm preces noſtras non niſi extraordinaria via cognoſcant, potiùs Bellarmino aſſentior, quòd orandæ non ſint.

Animas in limbo oraſſe pro populo Dei, docetur 2. Machab. cap. vlt. exemplo Ieremiæ & Oniæ.

Damnatus diues epulo pro fratribus orauit, ne venirent in locum illum tormentorũ, Luc. 16.

Dæmones ſi orent, numquam benè orant. Certè rogarunt Chriſtum, ne mitteret eos in infernum, Lucæ 8.

At quæ pars creaturæ rationalis actum orationis elicit? Videtur enim, quòd voluntas, quia eſt actus elicitus virtutis Religionis, quam diximus eſſe in voluntate.

Oratio elicitur ab intellectu.

Certum nihilominùs eſt, orationem elici à ratione: eſt enim oratio quędã locutio; locutio autem interior eſt intellectus, qui eſt quaſi lingua & interpres voluntatis. Deinde ſicuti per intellectum propriè voluntati imperamus, & præcipimus inferiori; ita & ſuperiorem rogamus: neque enim minùs orationes deprecatoriæ quàm imperatiuæ pertinent ad operationes intellectus.

Ad practicum autem intellectum oratio pertinet, quia eſt ordinatio quædam ad aliquid faciendum per alium, quæ non fit per ſolam apprehenſionem ſpeculatiuam, iudicium, vel collectionem.

Differt oratio à deſiderio & deſiderij ſignificatione.

Vnde colligitur quid diſcriminis inter deſiderium, deſiderij ſignificationem, & orationem. Deſiderium enim voluntatis eſt; ſignificatio deſiderij, intellectus ſpeculatiui; oratio autem eſt intellectus practici, & addit ſignificationi deſiderij inductionem, diſpoſitionem, & ordinationem alienæ voluntatis ad deſiderium illud implendum.

Ad rationem itaque dubitandi reſpondeo. Quomodo etiam in alia facultate exiſtens actus poſſit dici elicitus à virtute Religionis, diximus q. 3. art. 1. quando de confeſſione fidei.

Dices, Si oratio ſit actus Religionis, ſolus Deus erit orãdus, vt etiam definitione orationis indicatur; quod tamen non ſatis videtur conſiſtere cum oratione, qua Sanctos inuocamus vt pro nobis orent.

Reſpondeo, Optimè conſiſtere; nam etiam illa oratio eſt implicita Dei precatio: qui enim comprecatorem ſubornat, iam precari dicitur: ex Religione ergo in Deum Sanctos inuocamus; quamuis & ibi inferior cultus admiſceatur. Manifeſtum iſtud erit, ſi conſideremus qua ratione oratio ſit actus Religionis: eſt enim Religionis, quia per eam adferimus cultum Deo vt omnipotenti, qui largiri poſſit; & vt ſummè bono, qui largiri velit quod petimus: quando autem Sanctos vt pro nobis orent ad Deum rogamus, illam omnipotentiam non in ipſis, ſed in Deo agnoſcimus.

Hinc patet, quomodo accipiendum ſit, quòd veteres dixerint, ſolum Deum eſſe orandum. Illuſtris eſt locus Origenis lib. 5. contra Celſum: *Omnis petitio, omnis oratio, omnis ſupplicatio, & generatim actio, ad Deum, qui ſupra omnia eſt, referri debet per eum qui eſt ſupra omnes Angelos, Pontificem maximum, animatum Verbum, & Deum.*

Quid in oratione petendum?

Inquirendum & illud, Quidnam in oratione petere debeamus? Sicuti enim quidam dixerunt, Deum non eſſe orandum, eò quòd neque ſcientia noſtræ indigentiæ, neque voluntas ſuccurrendi deſit omnipotenti Patri: vnde & Chriſtus Dominus monuerit, *Scit enim Pater veſter quid opus ſit vobis antequam petatis eum*, Matth. 6. & Ioannis 16. *Non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis; ipſe enim Pater amat vos*. Ita videbitur cuipiam, non debere nos in particulari quidpiam petere, eò quòd orare ſicut oportet neſciamus, ſed Deus nouerit, vt Apoſtolus docet: qua ratione docuiſſe Socratem, in particulari nihil à dijs petendum eſſe, teſtatur Valerius Maximus, & ex ipſo D. Thomas art. 5. Sed ſi ideò Deus generatim tantùm, vt bona det, rogandus ſit, ne forſan quod particulatim petierimus, nobis bonum non ſit; manifeſtum eſt, ſaltem ea in particulari bona peti poſſe, quibus nemo malè vtitur, vt ſunt dona virtutum. Ceterùm quænam particulatiùs petẽda ſint, pulcherrimè & compendioſiſſimè oſtendit oratio Dominica, adeò vt D. Auguſtinus Epiſtola 121. dicat, licere quidem alijs verbis, ſed non alia petere, quàm quæ illa oratione comprehenduntur.

Quæres, Quid ſi quis aliquid indecens à Deo petierit, eritne verè oratio?

Quidam putant, Non fore, eò quòd Damaſcenus lib. 3. De fide, cap. 24. definiat orationem, decentium à Deo petitionem. Ita tenet Caietanus hîc art. 4. dicit enim, ſi quis à Deo petat aliquid contrarium vitæ æternæ, ita vt oratio eius ſit inordinata poſitiuè, verbi gratia, ſi petat vt poſſit ſeipſum vindicare, fore potiùs execrationem quàm orationem. Alij dicunt, Fore orationem, quamuis vitiatam. Ita Nauarrus ſuprà numero 18. & 29. pro ſe adducens D. Thomam in 4. diſt. 15. q. 4. art. 1. qui doceat, additam à Damaſceno illam particulam *decentium*, non eſſe orationi eſſentialem: nam licet quis indecentia à Deo petierit, orat quidem, inquit D. Thomas, ſed carnaliter orat. Vnde illa conditio magis pertinet ad benè eſſe orationis, quàm ad rationem ſpeciei. Confirmatur ex illo Pſalmi 108. *Fiat oratio eius in peccatum.*

Quomodo petitio rei male ſit oratio.

Dicendum videtur, Si ſubſtantia actus & generalis natura orationis ſpectetur, veram hanc eſſe orationem, & Deo fieri, etiamſi dicto modo malè fiat: at ſi ſpectetur oratio ſtrictiùs, vt eſt actus Religionis, non eſſe veram orationem, ſicuti nec verè eſt actus Religionis, ſed potiùs contra Religionem; ad eum ferè modum, quo quando falſum iuratur, potiùs periurium dicendum eſt, quàm iuramentum. Non eſt inquam verus actus Religionis, nec diſpoſitiuè, ad infundendam vel augendam Religionem; quo modo peccatoris oratio aliàs bona ad Religionem pertinet: neque eliciti-

Digitized by Google

elicitiuè; quomodo ad Religionem ſpectat ſola oratio iuſtorum: imò neque pertinebit ad Religionis virtutem acquiſitam diſpoſitiuè vel elicitiuè.

Si verò peccator non poſitiuè contraria vitæ ſpirituali in oratione ſua petierit, ſed inutilia ad eumdem finem, puta immodicas diuitias, aut ſanitatem corporis, nihil curans vtrùm expediat animæ an obſit, exiſtimat Caietanus, eiuſmodi orationem non mereri nomen orationis ſimpliciter, cùm non ſeruiat ordini Religionis. Quæ doctrina probabilis eſt: nam in peccatorem ſic orantem quadrat illud quod Dominus ſecundùm Septuaginta dixit ad Cain, quòd rectè offerant, non autem rectè diuidant. Quamuis & aliter accipi id poſſit, vt rectè preces offerant, ſed non rectè diuidant peccatores etiam congrua Religioni petentes, ſed non recedentes à peccatis ſuis: non rectè autem offerant, qui in re pro qua orant, Religionem non attendunt, ſed ſolùm in eo quem rogant. Rectè D. Ioannes 1. Epiſt. cap. 3. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita coram eo facimus*, &c. *Et hæc eſt fiducia quam habemus ad eum, quia quodcumque petierimus ſecundùm voluntatem eius, audit nos.* Oportet ergo Deo placeat qui petit, Deo placeat quod petit, Deo denique placeat ipſa petitio. Vt ergo exaudiaris, fac Deo ſis gratus & acceptus: cura etiam, ne petas niſi ſecundùm voluntatem eius; & in volito ſaltem formali petitio tua ſit conformis diuinæ voluntati: denique cum fiducia magna petendum eſt, vt etiam Iacobus monuit cap. 1. Sicuti autem quod petimus, debet in formali volito eſſe conforme diuinæ voluntati, ita quod obtinemus, quando benè petimus, non ſemper eſt idem materiale, ſed formali noſtræ voluntati conforme eſt.

Quæres Poſtremò, Vtrùm oratio poſt deuotionem ſit præſtantiſſimus actus Religionis.

Reſpondeo affirmatiuè ex D. Thoma art. 3. ad 1. Ratio eſt, Quòd voluntas Religioſa primò ſeipſam ordinet ad Dei reuerentiam, quod fit per deuotionem: Secundò vicinam ſibi facultatem intellectiuam, quod fit per orationem: Tertiò corpus proprium, per adorationem: Quartò res externas, per oblationes & ſacrificia.

Diuiditur Primò in publicam & priuatam.

Diuiditur autem oratio Primò in publicam & priuatam. Publica eſt, quæ nomine totius populi à publicis fit miniſtris. Hanc congruum eſt & reliqua habere publica, vt videlicet in templis fiat & clara voce, vt docet D. Thomas art. 12. Priuata fit à quolibet fideli, etiam ſola mente in omni loco: de qua illud Apoſtoli 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus.*

Secundò, in mentalem & vocalem.

Hinc Secunda intelligitur orationis partitio in mentalem tantùm, & ſimul vocalem. Nam quæ vocalis tantùm eſt, ſine mente, orationis animam aut formam non habet, adeoque neque nomen meretur; quamuis quidam tertium illud membrum hîc adiungant, quos ſecutus eſt Nauarrus ſuprà num. 28. Nulla ergo vocalis tantùm eſt; nam illa potiùs Deum offendit, ſecundùm illud Iſaiæ 29. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* Et ad mendacium pertinet, illud non cogitare quod rogas. Gloſſa in cap. Quando autem, De conſecratione, diſt. 1.

Oratio Wicleff. ſcilicet operis.

Intolerabilis autem error eſt eorum, qui quartum membrum addunt, orationem neſcio quam vitalem comminiſcentes, cui cum derogatione veræ orationis nimium tribuunt. Huius erroris auctor fuit Ioannes Wicleff, vt teſtatur Waldenſis tom. 3. cap. 1. cuius eò tandem tendit doctrina, vt oratio mentis & vocis non ſit præcepta à Deo, ſed tantùm oratio operis: *Quia Deus*, inquit, *eſt auctor realis, qui non requirit cogitationem vel vocem, ſed omnino vitam iuſtitiæ ſuæ complacentem.* Vtrumque ergo refutandum, & oſtendendum, quòd oratio mentalis aut vocalis ſit neceſſaria, & quòd ineptè dicatur eſſe aliqua oratio vitalis, quæ quartum membrum in hac diuiſione conſtituat.

Orationis neceſſitas.

Quod ad prius attinet, rectè quadrat in Wiclefum, quod dixit Eliphas, Iob 15. *Quantum in te eſt, euacuaſti timorem, & tuliſti preces coram Deo.* Quanta autem ſit orationis neceſſitas, varijs Scripturæ locis docemur, Lucæ 18. *Oportet ſemper orare, & numquam deficere.* & cap. 21. *Vigilate omni tempore orantes.* 1. Theſſalon. vlt. *Sine intermiſſione orate.* Eccleſiaſtici 18. *Non impediaris orare ſemper.* Ad hæc cùm à nobis non habeamus quidquam, oportet à Deo accipiamus, vt contra Pelagianum errorem tenet Eccleſia, quo tolli orandi ſtudium & neceſſitatem ſæpè docet Auguſtinus. Non accipimus autem niſi petamus, vt contra Monhemium quemdam recentiorem hæreticum, docet Iacobus cap. 4. *Non habetis, propterea quòd non poſtulatis.* In hoc peccarunt gigantes diluuio deleti, de quibus Eccleſiaſtici 16. *Non exorauerunt pro peccatis ſuis antiqui gigantes, qui deſtructi ſunt confidentes ſuæ virtuti.*

Ex his ſatis conſtat, eſſe Fidei, quòd aliquando oporteat Deum orare, ſaltem mentali oratione.

Quando obliget oratio.

De tempore autem quo obliget orandi præceptum, dicunt D D. obligare in primis circa initium vſus rationis. Secundò, in magna tentatione propria. Tertiò, in magno periculo proximi aut Reipublicæ, quod ſolo orationis præſidio auertendum videatur. Quartò, Cùm Sacramentum ſumendum vel conferendum, vel periculum graue ſubeundum, vel negotium magni momenti aggrediendum, vel Dei gratia peculiariter imploranda.

Denique, quia Scriptura monet, ſemper eſſe orandum, vel ipſo lapſu temporis, neglectus orationis culpam contrahet: verbi gratia, ſi quis etiam integro menſe nullo modo Deum oret. Conſulendus Silueſter, Angelus verbo Oratio, Azorius parte 1. lib. 9. cap. 34.

An oratio vocalis ſit laicis præcepta? Epiſt. 128. inter ſelectas.

Vtrùm verè laicis ſit in præcepto oratio vocalis, de quo ſe præſente Regem Angliæ Henricum VIII. diſputaſſe teſtatur Eraſmus in quadam ad eum Epiſtola, magis dubiæ quæſtionis eſt.

Non eſſe putat Durandus in 4. diſt. 15. q. 12. & Arragonius hîc art. 12. qui exiſtimat, eſſe doctrinam S. Thomæ eodem art. Sed ſi attentè legatur D. Thomas, inuenietur hoc non docuiſſe: ſolùm enim dicit, ad priuatam orationem non eſſe neceſſarium quòd ſit vocalis, eſſe tamen tres rationes ob quas etiam priuatæ orationes ſint vocales. Vna, Quòd vox valeat ad excitandam deuotio-

uotionem. Altera, Quòd oporteat non tantùm animo ſed etiam corpore Deo, à quo vtrumque accepimus, debitum præſtare obſequium. Tertia, Quòd interioris affectus vehementia in corpus redundet. In qua D. Thomæ doctrina adhuc relinquitur dubium, Vtrùm ob has cauſſas, Primam præſertim vel Secundam, non ſit ſubinde præcepti etiam laico vocaliter orare? Augent iſtud dubium & aliæ rationes, ob quas conueniat etiam laico vocalis oratio. Recenſet nonnullas Gabriel in Canonem, lect. 62. Vna eſt, Quòd Dominus vocalem orationem omnibus videatur præſcripſiſſe, quando nos docuit orare: hoc enim differt oratio noſtra ad Deum ab oratione ad hominem, quòd oratione noſtra ad Deum, nobis à Deo præſcripta, ipſi potiùs doceamur quid petere debeamus, quàm Deus quid petamus: quamuis ad Philipp. 4. ne apud homines iactentur, vel vt Angelis coram Deo innoteſcant, velit Apoſtolus vt *petitiones noſtræ innoteſcant apud Deum.* Altera, Quòd oratio debeat habere mutuam ædificationem, quam non habet mentalis. Ex his ferè rationibus concludit Gabriel, ſaltem eos laicos qui ita fuerint imperfecti in deuotione, vt externæ orationis incitamento indigeant, debere non tantùm mente, ſed etiam voce orare. Neque id mirum, quia ideò voce debent, vt mente quod debent poſſint. Ita quidem ille.

At ſi D. Auguſtini doctrinam Epiſtola 121. cap. 9. ad Probam De orando Deum, attendamus, communis omnium hæc eſt neceſſitas, vt ſtato tempore etiam verbis oremus, ne quod tepeſcere cœperit, omnino frigeſcat, & penitus extinguatur, niſi crebriùs quaſi orationis vocalis flabro inflammetur. Verba Auguſtini ita habent: *In ipſa ergo fide, & ſpe, & charitate continuato deſiderio ſemper oramus, ſed ideò per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum ſignis noſipſos admoneamus, quantumque ex hoc deſiderio profecerimus, nobis ipſis innoteſcamus, & ad hoc agendum noſipſos acriùs excitemus.* Addo, probabile videri, hominem qui animo conſtat & corpore, etiamſi inter laicos ſubſtiterit, teneri non tantùm corde ſed etiam exteriori gemitu & ore Dominum aliquando precari: exterior enim cultus in genere videtur eſſe Legis naturæ, vt D. Thomas docet de ſacrificio. Videtur ergo eſſe Iuris naturæ, vt reddamus etiam vitulos labiorum noſtrorum, Oſeæ vltimo.

Sentit contrarium Suarez lib. 3. De oratione, cap. 6. & putat pro ſe eſſe communem ſententiam. Sentit inquam, ex vi Iuris naturalis orationem vocalem non eſſe ſub præcepto. Cuius ſententiæ ſuam probabilitatem relinquentes, addimus, ad noſtræ opinionis fundamentum ex Auguſtino deſumptum, non ſufficienter reſponderi, neq; moraliter loquendo, ſolùm per accidens nos obligari ad orationem vocalem: quia quod generale in omnibus eſt, in re morali non debet vt per accidens conſiderari.

Denique illud ab omnibus conceditur, ſi Confeſſarius laico preces iniunxerit vocales, non ſatisfacere eum ſola mente precando, cùm & ipſa exterior precatio aliquam pœnæ habeat portionem.

Addo, extra controuerſiam eſſe, debere ad vocalem orationem obligatum fore quemuis fidelem, ſi vel Eccleſia eiuſmodi Legem ferre, vel ipſe ſibi per votum imponere voluerit. Eruditorum tamen quorumdam ſententiæ, nec Lege naturæ nec diuina poſitiua, nec Eccleſiaſtica impoſitam eſſe laicis eiuſmodi præcepti obligationem, non admodum repugno: quamuis exiſtimem, ſaltem hac ratione, ne interior orandi affectus nimiùm tepeſcat, omnibus eſſe aliquam vocalis orationis impoſitam neceſſitatem.

De oratione vitali, ſeu operis.

Vitalem autem orationem non eſſe diuiſioni addendam. Probatur, Quia ceteræ bonæ operationes, quas Wicleff vocat orationes vitales, non ſunt orationes, ſed paſſim in Scriptura ab orationibus diſtinguuntur.

Obiect.

Dices, Vocari orationes illis locis, quibus iubemur ſemper orare.

Reſp.

Reſpondeo cum D. Auguſtino De hæreſibus cap. 57. Semper orare, eſt nullo die intermittere certa tempora orandi. Oratio ergo propriè ibi accipitur contra Wiclefum, ſed tempus commodè accipitur contra Meſſalianos, Pſallianos, vel Euchitas, qui propter eiuſmodi Scripturæ loca, immodici fuerunt in orationibus. Vel dici poteſt cum eodem Auguſtino in Pſal. 36. cum ſine intermiſſione orare, cuius continuum deſiderium ante Deum eſt, vbi mentalis orationis aſſiduitas commendata intelligi poteſt: vel ſanè orandi perpetuum votum, vel deniq; deſiderium ipſum, quod apud Deum loco orationis eſt: quamuis vt ſuprà diximus, oratio plus ſit quàm deſiderium. Ceterùm non malè quidam annotat, quando monemur non deficere in oratione, non hoc agi, vt intermiſſis bonis operibus vni inſtemus orationi, ſed potiùs, vt quando differuntur petita, intelligamus nos ſalubriter exerceri, & propterea ab oratione non deſiſtamus, exemplo viduæ interpellantis iniquum iudicem, quo ipſe Dominus vtitur. Idem ferè annotauit D. Baſilius Conſtitutionum cap. 1. Bona ergo & beata vita, non tam ipſa oratio eſt, quàm id pro quo oporteat nos orare, vt dicit Auguſtinus Epiſtola ſuprà citata ad Probam. Orare enim eſt colloqui cum Deo, (vt ſæpè dicunt Patres. Conſulendus Chryſoſtomus homil. 30. in Geneſim:) non tantùm ambulare cum Deo. Viuere, non eſt orare; ſicuti neque loqui idem eſt quod viuere. Benefacere eſt quidem virtute orare, eò quòd benefactis mereamur ea à Domino impetrare, pro quibus rogare ſolemus, ſecundùm illud Eccleſiaſtici 29. *Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit.* Vnde & Gloſſa in Epiſtolam ad Theſſalonic. ſuprà dicit, *Non ceſſat orare qui non ceſſat benè agere.* Verùm iſta ita rectè dicta accipienda ſunt, vt tamen non omnino propriè dicta ſint: miſericordiam enim facere, vt miſericordiam conſequaris, non eſt propriè orare, quamuis ſit quodammodò manum porrigere, & quaſi geſtu quodam à Deo mendicare.

Tertia diuiſio ex Apoſtolo.

Tertia diuiſio orationis traditur ex verbis Apoſtoli 1. ad Timoth. 2. *Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus.* Item ex ſimilibus ad Philippenſes 4. *In omni oratione & obſecratione cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.* Hinc enim communis ſententia, quamuis quidam pro iiſdem

acci-

Digitized by Google

accipiant, quatuor orationis partes ſeu ſpecies conſtituit; licet in earum explicatione nonnihil Doctores varient.

Caſſianus Collat.9. cap.9. ſuppoſito tamquam certo & indubitato, Apoſtolum voluiſſe hîc quatuor membra orationis partiri, tria inquirit. Vnum, Quidnam per ſingula ſignificatum voluerit Apoſtolus? Alterum, Vtrùm omnia iſta in ſingulis orationibus iungantur, an verò ſingulatim ac ſeorſim adhibeantur? Tertium, Vtrùm aliqua vis ſit in ordine quem ſeruat Apoſtolus?

Ad Primum quod attinet, Obſecrationem definit implorationem ſeu petitionem pro peccatis, qua vel pro præſentibus, vel pro præteritis amicis ſuis quiſque compunctus veniam deprecatur. Orationes, quibus aliquid vouemus Deo. Poſtulationes intelligit orationes quæ fiunt pro alijs. Gratiarum actiones, quæ fiunt pro beneficijs Dei vel iam olim acceptis, vel præſentibus, vel etiam in futurum Dei benignitate præparatis. Ad Secundum reſpondet, Aliquando ſimul, aliquando ſeorſum exhiberi. Sanè coniungi poſſe, videtur Apoſtolus ad Philippenſes indicaſſe. Ad Tertium, Omnino vult eodem quo poſita ſunt ordine exhibenda eſſe, eò quòd obſecratio ſit eorum qui incipiunt Deo ſeruire, & adhuc peccatorum ſuorum aculeis remordentur. Oratio verò iam maiori boni obtinendi fiducia incedat, quaſi poſt Deo facta vota. Poſtulatio autem etiam pro alijs de ſe ſecura petere aliquid audeat. Denique gratiarum actio iam quaſi obtenta Dei reſpiciat beneficia.

Auguſtinus epiſtola 59. quæſt. 5. plura dicit de hoc loquendi modo Apoſtoli. Fatetur in primis, membra iſta difficillimè diſcerni. Secundò, Non eſſe diſcernenda ſecundùm Latinam interpretationem, quam exactiorem deſiderat, ſed ſecundùm lectionem Græcam. Tertiò aduertit, Apoſtolum non tenuiſſe eiuſdem vocis deriuationem, quando dixit, *Obſecro*: vbi habet verbum παρακαλῶ: & quando dixit, *Obſecrationes*, vbi habet δεήσεις. Vnde factum ſit, vt loco *obſecrationum*, alij codices habeant *deprecationes*. Monet Quartò, Niſi deprecationes intelligamus propriè, vt mala dicimur deprecari, bona autem precari, difficile fore eas diſtinguere ab orationibus ſeu precationibus, quæ ſecundo loco per vocem græcam προσευχὰς exprimuntur. Quintò addit, loco *Poſtulationes*, alios legere *interpellationes*, Græcè ἐντεύξεις. vbi magis videtur poſtulationis interpretationem amplecti. Denique quatuor iſta in Miſſa diſtinguit, vt precationes ſiue obſecrationes intelligamus, quas facimus in celebratione Sacramentorum, antequam illud quod eſt in Domini menſa incipiat benedici; orationes, cùm benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur. Προσευχὴ enim dicitur, inquit, quaſi ad votum; vt meritò ea intelligatur quæ fit ad votum ſeu oblationem: poſtulationes verò intelligit Auguſtinus fieri, quando populus benedicitur: *Tunc enim*, inquit, *Antiſtites velut aduocati, ſuſceptos ſuos per manus impoſitionem miſericordiſſimæ offerunt poteſtati. Quibus peractis, & participato tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis, vltimam commendauit Apoſtolus.* Hactenus Auguſtinus.

Obſecrationes. Sunt & aliæ aliorum explicationes. Sed illud tandem in re obſcura probabile videtur, obſecrationes vel deprecationes pertinere ad deprecanda mala pręterita, præſentia, & futura; quo modo poſt orationē Dominicam precatur Eccleſia in Miſſa, quæ deprecatio reſpondet vltimæ petitioni orationis Dominicæ. Indicat ita intelligi poſſe Auguſtinus: tenet apertè Caſſianus, ſequitur Bellarminus De bonis operibus, in particulari, lib. 1. cap. 2. Orationes verò intelligi petitiones, quas *Orationes.* pro ſe quiſque facit: ſpes enim maior eſt impetrandi, quando quis Deo deuotus pro ſe orat. Fauet ſatis Caſſianus; quamuis videatur parum conſideraſſe quid differant εὐχὴ & προσευχὴ. Poſtulationes verò, quas facit pro alijs. *Poſtulationes.* In quo apertè iterùm conuenit Caſſianus. Denique gratiarum *Gratiarum actiones.* actiones ſibi & alijs communes de acceptis à Deo beneficijs; vt ſicuti ab vltima orationis Dominicæ parte ſumptum eſt exordium, ita corpus orationis deſinat in Dei benedictionem, quæ primæ petitioni reſpondet. Et in hoc omnes ſatis conueniunt.

Alias diuiſiones commemorat Azorius ſuprà lib. 9. cap. 32. vt orationis partes ſint tres, lectio, meditatio, gratiarum actio; quarum prima ſecundæ, & ſecunda tertiæ materiam præparet. Vel vt alij volunt, quatuor; lectio, meditatio, petitio, gratiarum actio. Vel denique vt alij, quinque: addunt enim dictis quatuor, voluntatis affectionem, qua iam cæleſtium rerum deſiderio inardeſcat, ſecundùm illud Pſal. 38. *In meditatione mea exardeſcet ignis.*

DVBIVM II.

Qualis attentio debeat eſſe in Oratione mentali?

D. Thomas art. 13.

ATTENTIO triplex eſt. Ad verba, ne in eis erres. Ad ſenſum, ſi interiùs ores, quod ex- *Attentio triplex.* teriùs verba ſignificant; aut ſanè ſi non deprecatiuè perpetuò & formaliter, ſaltem apprehenſiuè interiùs circa eadem occuperis. Ad finem orationis, ſi interiùs non occuperis circa verborum ſenſum, ſed tamen circa Deum ipſum quem oras, vtpote ſi orationem Dominicam recitans, aliquid mediteris de Chriſti diuinitate, humanitate, vel paſſione, aut aliter iactes cogitatū tuum in Deum.

Sex etiam ferè modis intelligi poteſt neceſſaria *Attentio ſex modis neceſſaria.* in oratione attentio. Primo, Vt vites peccatum, quaſi ſecùs facta oratio, hoc ipſo fiat ſemper in peccatum. Secundo, Vt merearis orando. Tertio, vt quod petis, impetres. Quarto, Vt mentem oratione reficias. Quinto, Vt ſatisfacias præcepto, quo fortè teneris orare. Sexto, Vt oratio tibi cedat in ſatisfactionem pro peccatis.

Primus modus obuius eſt, tres ſequentes ex triplici effectu traduntur à D. Thoma; reliquos duos adijcit Nauarrus De oratione cap. 13.

Diſtingui autem iſtos modos, facile fuerit oſtendere; quia poteſt cogitari vitare peccatum, qui reliquorum effectuum nihil conſequatur. Similiter mereri poteſt orando, qui tamen non exaudiatur, vt patet in Apoſtolo deprecante ſtimulum carnis; neque reficiatur mente, vt patet in eo qui inuoluntariè diſtrahitur. Poteſt etiam impetrare qui non meretur, quia Deus aliquando negat propitius, & exaudit iratus, ſicuti populo Iſrael petenti dedit Regem; & incapacem meriti abſolutè dicti, peccatorem aliquando exaudit. Et ſimiliter ferè in reliquis diſtinctio conſiderari po-

 teſt.

Digitized by Google

teſt. Quo modo autem reipſa ſeparari poſſint, patebit ex dicendis.

Ante omnia ergo hîc inueſtigemus, Vtrùm incurrat aliquod peccatum, ſaltem veniale, qui ſine vlla attentione orat, ſi nullo præcepto ad orationem teneatur?

An peccet ſine attentione orans citra præceptum.

Peccare venialiter, tenet Beja, parte 2. caſu vlt. Pro qua opinione citat Baſilium, qui dicat, mente huc illucque vagante Deum orare, eſſe Deum magis irritare. Confirmatur, Sicuti enim Miſſam celebrare, etiamſi liberum fuerit, non tamen eſt liberum eam ſine deuotione celebrare; ita licet orare liberum ſit, non tamen ſine magna inordinatione ab ea ſeparatur attentio.

Aliorum ſententia eſt, Nullum hîc regulariter eſſe peccatum. Ita Gabriel in Canonem Miſſæ, lect.62. dub. 7. *Si orationes*, inquit, *ita ſint voluntariæ, vt penitus omitti poſſint ſine peccato, non eſt mirum quòd euagatio ſeu diſtractio tollens attentionem, non inducat peccatum; niſi fortè adeſſet contemptus, vel puſillorum ſcandalum.* Indicat eamdem ſententiam Palude in 4 diſt. 15. quæſt. 5. art. 2. concluſ.4. & eum ſecutus Durandus quæſt. 12.

Ceterùm prior ſententia magis videtur fundata: ſemper enim eſt quidam contemptus interpretatiuus, Deum alloqui, & nolle attendere. Rectè Cyprianus lib. De oratione Dominica: *Quæ autem ſegnitia eſt alienari & rapi ineptis cogitationibus & profanis, cùm Dominum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo poſtulas, cùm te ipſe non audias? Vis eſſe Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis? Hoc eſt ab hoſte in totum non cauere; hoc eſt quando oras Deum, maieſtatem Dei negligentiâ orationis offendere, hoc eſt vigilare oculis, & corde dormire, cùm debeat Chriſtianus & cùm dormit oculis, corde vigilare, ſicut ſcriptum eſt ex perſona Eccleſiæ loquentis in Cantico cantic. Ego dormio, & cor meum vigilat.* Hæc Cyprianus.

Sanè extra controuerſiam eſſe debet, fore veniale, ſi quis continuans eiuſmodi liberam orationem, non ſolùm non attendat, ſed irreuerenter ea coniungere velit, quæ etiam minimam attentionẽ prorſus impediant: niſi enim iam alio animo verba precatoria recitet, non poteſt ſine irreuerentia & aliquali contemptu, cum affectata & directè voluntaria eiuſmodi diſtractione Deum alloqui.

Dico, *continuans*; quia videtur implicare, vt quis oret, qui ſaltem initio orandi intentionem non habeat. Ideoque in propoſito erit meliori conditione, qui verba Pſalmi intendit materialiter recitare, ſine vlla intentione orandi, quàm qui ijs intendit Deum alloqui, & cum irreuerentia admiſcet ea quæ omnem intentionem impediant.

Neque tamen D. Baſilij adducta auctoritas omnino pro priori ſententia rigidè intellecta eſt irrefragabilis; ſatis enim ea ſaluatur, ſi dicamus, vaga mente orare, non eſſe vmquam placare Deum, ſed aliquando eſſe irritare Deum; vt rectè dicatur magis eſſe irritare quàm placare.

Ad confirmationem etiam dici poterit, Etiamſi Sacerdos celebret quando non tenetur, peccat tamen voluntaria diſtractione: iam enim non tantùm priuatim ſibi orat, ſed vt Eccleſiæ miniſter in tremendo myſterio ſeſe ad Deum pro populo ponit interceſſorem. Deindè vt docet Baſilius in Breuioribus, quæſt. 202. præſentia Domini peculiariter facit vt attentio debeatur, ſecundùm illud Pſalmi, *Oculi mei ſemper ad Dominum.* item: *Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper.*

Ceterùm pro deuotione & attentione precibus conuenienti, adduci non incongruè poteſt verbum Domini Matth. 6. *Orantes nolite multum loqui.* battologia enim in oratione prohibetur, ne orantis animum frangat, & à propoſito auertat. Ideò viris ſanctis, in priuatis potiùs breues & ſæpiùs repetitæ preces probantur, quàm quæ vltra deuotionẽ prolongentur. Vide D. Chryſoſtomum ad eum locum Matthæi: Ambroſium De Cain & Abel, lib.1.c.9. Caſſianum lib. 2. Inſtit. c. 10. & 11.

Inquirendum Secundò, Vtrùm oratio vocalis, ſaltem quæ in præcepto eſt, debeat fieri cum attentione.

Oratio præcepta requirit attentionem.

Affirmatiua reſponſio eſt certiſſima. Probatur ex cap. Quando autem, De conſecratione, diſt. 1. deſumpto ex B. Cypriano, libro De oratione Dominica: *Vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio carnalis omnis & ſæcularis abſcedat, nec quidquam tunc animus aliud quàm id ſolum cogitet, quod precatur.* Addit, ideò Sacerdotem illud ſublata voce ante orationem præfari, vt ſurſum corda habeamus. Denique, *Claudatur*, inquit, *contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat.*

Probari etiam poteſt ex cap. 1. De celebratione Miſſarum. Verùm clariſſimè colligitur ex Scripturis, Iſaiæ 29. *Populus hic labijs me honorat*, &c. ad Epheſios 5. *Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino.* 1. Corinth. 14. *Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt.* Ioannis 4. *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Idem præclarè Bernardus Serm. 13. ſuper Cantica: *Immolantes hoſtias laudis iungamus verbis ſenſum, ſenſui affectum, affectui exultationem, exultationi grauitatem, grauitati humilitatem, & humilitati libertatem.*

An orationi præceptæ ſatisfiat abſque attentione.

Inquirendum Tertiò, Vtrùm quando Eccleſia certam vocalem orationem præcipit, eius præcepto non ſatisfiat, eam recitando ſine attentione: verbi gratia, Vtrùm Beneficiarius aut aliàs ad Horas Canonicas obligatus non ſatisfaciat præcepto Eccleſiæ, eas recitando ſine attentione?

Opinio quorumdam affirm.

Eſt ſententia quorumdam, Satisfacere. Ita Archidiaconus in Clementin. Graui, De celebratione Miſſarum, verbo Fructum labiorum: ſentit enim, quòd ſatis ſit labijs ſeruire in diuinis, cui Roſella verbo Horæ Canonicæ, numero 3. & alij nonnulli aſſentiuntur. Silueſter tamen, eodem, quæſt. 11. quamuis non requirat interiorem deuotionem ſed attentionem vt ſatisfiat præcepto Eccleſiæ, requirit tamen eam animi ſollicitudinem, qua excludantur impedimenta actus interioris, vtpote confabulationes, opera manualia, & ſimilia.

Probatur 1.

Sine attentione itaque Eccleſiæ præcepto ſatisfieri, ſuadetur Primò, Eccleſia non præcipit actum internum; non enim iudicat de occultis, vt dictum eſt in matera De Legibus: præciperet autem actum internum, ſi deuotionem vel attentionem in Precibus horarijs præciperet: dictum enim eſt ſuprà, deuotionem actum eſſe internum.

Secundò ex cap. Dolentes, De celebratione 2.
Miſſarum: *Diſtrictè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum Officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, ſtudioſè celebrent pariter & deuotè.* Ita enim hinc argumentantur: Quamuis, inquiunt, abſolutè præcipiatur, vt ſtudioſè

Digitized by Google

dioſè diuinum celebrent Officium, hoc eſt, inquit Gloſſa, quoad officium oris: vt tamen deuotè celebrent, potiùs conſuli videtur quàm præcipi, quando propter variam & incertam deuotionem additur, *quantum eis Deus dederit*, præcipuè cùm contingat aliquando viros etiam ſanctos deuotione deſtitui, ſecundùm illud Pſal. 39. *Cor meum dereliquit me.*

3. Tertiò, Si ieiunandum ſit ex præcepto Eccleſiaſtico, ſufficit ieiunare, neque opus eſt ex feruore alicuius deuotionis illud implere; ergo ſimiliter quando oratio præcipitur.

4. Quartò, Leo X. conceſſit Fratribus Minoribus, vt cenſeantur implere mandatum Concilij generalis dicti cap. Dolentes, De recitando Officio ſtudioſè & deuotè, etiamſi cum diſtractione mentis, aut euagatione ſenſuum recitauerint, modò tamen id non faciant ex malitia. Refert Nauarrus, De oratione, cap. 19. num. 84.

Verior ſententia Negatiua. Aliorum tamen ſententia eſt, Non ſatisfacere, niſi ſaltem habeat talem deuotionem & attentionem, quæ requiritur vt oratio vocalis verè cenſeatur eſſe oratio, & actus Religionis. Mouentur Primò, Quia Eccleſia præcipiens actum Religionis, omne illud etiam internum præcipit, ſine quo hic actus non poſſit eſſe Religionis.

Obiect. Si dicas, Hinc ſequi, neque illum ſatisfacere lectioni Horarum, qui attentè quidem eas recitat, & animo Simoniaco, aut alio fine malo, ita vt ipſa recitatio non ſit actus virtutis.

Reſp. Reſpondebunt, Non ſequi; Eccleſiam enim præcipientem actum orationis ea dumtaxat interna cenſendam eſſe præcipere, quæ antecedenter requiruntur, vt hic actus poſſit eſſe Religionis; non autem ſuo præcepto excludere ea, quæ inficere poſſunt quaſi acceſſoria quadam intentione eiuſmodi actum; hoc enim potiùs ad finem præcepti quàm ad ipſum præceptum pertinet.

Secundò, Illud Eccleſiam exiſtimant ſatis declaraſſe dicto cap. Dolentes.

Tertiò, Eccleſia præcipiendo Preces horarias, non præcipit rem indifferentem, vt ſolet fieri in Legibus merè poſitiuis, ſed potiùs præceptum diuinum, quo peculiariter Eccleſiaſtici tenentur Deo in oratione ſeruire, determinat ad certas preces, ſimul declarando, non ſatisfieri diuino præcepto, niſi ſaltem illæ recitentur: quamuis P. Soto De vita ſacerdotum, lect. 4. exiſtimare videatur, ſubinde non ſatisfieri etiam illis recitatis. Sicuti ergo præcepto Eccleſiæ de annua confeſſione non ſatisfacit, qui actu quidem externo, ſed fictè, ſine animo ſeſe accuſandi, confitetur peccata ſua; ita neque ſatisfaciet lectioni Horarum præceptæ, qui eas inſtar amentis, ſine vlla interiori attentione recitauerit.

Huic ſententiæ, quatenus contra priorem requirit aliquam attentionem, omnino adhærendum eſt, & ſatis eam probant adducta argumenta; neque ad oppoſita difficilis eſt reſponſio.

Reſp. ad 1. Probationi ſententiæ affirm. Ad Primum enim reſpondetur, Varijs modis conantur DD. explicare, quomodo Eccleſia cum actu externo præcipiat hîc mentis attentionem.

Quomodo Eccleſia præcipiat attentionẽ. Primus eſt, Illud fieri per modum cuiuſdam pacti impliciti, quaſi Clericis Eccleſia det Beneficia ea lege, vt ipſi viciſſim ſeſe obligent ad deuotè orandum. Verùm iſte modus meritò ab alijs reij-

1. citur, Primò, Quia nimium probat; ſic enim poſſet Eccleſia Beneficiarium obligare ad orationem merè mentalem: atqui planè à tali obligatione ipſa abſtinuit; imò vt habet communis opinio, & abſtinere debet. Secundò, Præceptum Eccleſiæ etiam inuoluit ſuſcipientes maiores Ordines, etiamſi nullum habeant Beneficium, vbi ægriùs poterit intelligi pactum huiuſmodi; niſi dicas, quòd tali demum onere admittantur ad Ordines, vt ſeſe ad deuotè orandum ipſi obligent. Sed quodnam extat indicium huius pacti? Deinde, Quid ſi citra vllam intẽtionem ſuſcipiendi huius oneris, aut etiam ignarus huiuſmodi obligationis ordinetur, eritne liber ab Horis, vtpote qui pactus non ſit? Denique, Sicuti Eccleſia præcipit omnibus fidelibus certis diebus audire Miſſam, cui præcepto non ſatisfit ſine attentione, ita citra vllum pactum certas preces attentè recitare præcipere poteſt, & præcipere cenſenda eſt quibuſdam perſonis Eccleſiaſticis.

Secundus ergo modus explicandi eſt, Non præcipere Eccleſiam deuotionem interiorem, ſed ſolùm attentionem exteriorem, id eſt, vt exteriùs caueatur quidquid poſſit interiorem attentionem impedire, & quidquid ad eam fuerit exteriùs neceſſarium, adhibeatur. Verùm neque iſte ſufficere videtur: ſi enim exteriùs impedientibus amotis, & neceſſarijs admotis, mens interiùs ad attentionem non admoueatur, ſed nihilominùs ſua ſponte diſtrahatur, non videtur ſatisfactum iri præcepto Eccleſiæ. 2.

Reſtat itaque Tertius modus, Vt Eccleſia præcipiens orationem vocalem, dicatur præcipere eam attentionem interiorem, quæ requiritur, vt oratio vocalis ſit vera oratio. Veram enim orationem Eccleſia præcipit. Pro cuius intellectu notandum eſt, Eccleſiæ Legem duobus caſibus cadere in actum interiorem coniunctum exteriori: Vnus eſt, Quando interior eſt quaſi eſſentialis forma exterioris in ea ſpecie in qua exterior præcipitur. Atque ita euenit in propoſito: & tunc non eſt neceſſarium vt quod interiùs in mente ad ſpeciem actus concurrit, ita exteriùs prodatur, vt diſcerni ab homine poſſit. Quamuis enim quis ita orare poſſit ſine interiori attentione, vt exteriùs diſtractio non aduertatur; non tamen ſatisfaciet talis præcepto Eccleſiæ. Verum nihilominùs eſt, quod eruditus quidam monet, non diu ſine attentione interiori recitari Preces horarias, quin etiam exteriùs aduerti poſſit defectus. Alter modus eſt, quando per externum actum ſatis proditur internus; tunc enim poteſt Lex Eccleſiaſtica eiuſmodi internũ actum punire, quod non poteſt quando actus exterior non ſatis eum prodit, qui intus in mente latens ipſum imperat. Vnde fortè non improbabiliter colliges, quamuis Eccleſia præcipiens Preces horarias, ſimul præcipiat attentionem internam, ipſam tamen non punire omiſſionem attentionis internæ, niſi etiam exteriùs ea percipi potuerit, quamuis reuerâ per talem omiſſionem ipſius Eccleſiæ præceptum violatum ſit. Quò pertinentia quædam addemus Dub. 4. 3.

Ad Secundum argumentum reſpondeo, Cap. Dolentes, planè pro nobis eſſe. Quamuis enim prohibeat etiam externa impedimenta deuotionis, diſtrictè tamen præcipit internam deuotionem. Quod verò addat, *quantum Deus dederit*, non eò pertinet, vt indicet, ſe conſilij formâ ſolùm loqui: hoc enim excluſerat verbis præce- *Ad 2.*

Digitized by Google

dentibus, *diſtrictè præcipientes in virtute obedientiæ:* ſed quia valdè magna eſt latitudo deuotionis, indicare voluit Concilium, ſe nolle præcipere certum gradum; præcipere tamen vt ne abſit omnino omnis deuotio, & vt abſit ſaltem voluntaria diſtractio: qui enim voluntariè diſtrahitur, non poteſt ſe excuſare querelâ illâ Sanctorum, *Cor meum dereliquit me*, cùm ipſe potiùs relinquat cor ſuum, & deuotionem cordis, quam Deus dederat, repudiet. Similis ferè eſt Conſtitutio Tridentina ſeſſ. 24. De reform. c.12. *Compellantur in Choro ad pſallendum inſtituto, hymnis & canticis Dei nomen reuerenter, diſtinctè, deuoteque laudare.* quamuis propter vocem, *compellantur*, deuotio hìc quatenus exteriùs proditur, vrgeri potiùs videatur.

Ad 3. Ad Tertium, Vt ſatisfiat præcepto Eccleſiæ de ieiunio, non opus eſt ieiunium deuotè ſuſcipi, quia de ſubſtantia ieiunij non eſt interior aliqua deuotio, ſicuti eſt de ſubſtantia orationis; ſed ſufficit ieiunium ſuſcipi animo obediendi Eccleſiæ. Si quis enim ideò ieiunet, quia cibus negatur, non quia Eccleſia eum prohibet; neceſſitati paret, non Eccleſiæ.

Ad 4. Ad Quartum, Probabile eſt, Pontificem, quando excuſat eos qui diſtrahuntur non ex malitia, propter ſcrupuloſos ita locutum eſſe; vt eam demùm diſtractionem voluntariam haberi velit, quæ quaſi ex malitia ſeu notabili culpa accidit; non autem illam quæ incautis, aut etiam negligentioribus obrepit.

Inquirendum Quartò, Quænam attentio legenti Horas ſit neceſſaria, vt ſatisfaciat præcepto Eccleſiæ.

Attentio quæ requiritur ad Horas Canonicas. Ad huius quæſtionis ſolutionem ſatis iam via ſtrata eſt. Dicimus ergo quidem requiri omnem illam quæ neceſſaria eſt, ne in verbis erretur, adeoque quæ excludat externos ſtrepitus & impedimenta: ſed præter eam exiſtimamus opus eſſe tali mentis affectione, quæ verè ponat orationem vocalem in genere orationis.

Inquirendum ergo vlteriùs, Quænam affectio & attentio illud præſtet?

Attentio triplex. Vbi conducet cum Gabriele in Canonem ſuprà, obſeruare triplicem attentionem, habitualem, virtualem, actualem. Habitualis attentio *Habitualis non ſufficit.* conſiſtit in propenſione quadam habituali animi, qualis poteſt eſſe etiam in dormiente. Talem attentionem non ſufficere in Precibus horarijs, extra omnem eſt controuerſiam: oportet enim eum qui orat, orationi inuigilare, ſecundùm illud Apoſtoli ad Coloſ. 4. *Orationi inſtate, vigilantes in ea in gratiarum actione.* Vbi interprete Cypriano ſuprà citato, docet & oſtendit eos impetrare de Deo quod poſtulant poſſe, quos Deus viderit in oratione vigilare. Vnde benè dixit Nauarrus, eum qui ſolet ſe veſtiendo dicere Horas, ſi in ſomno ſurgat, ſe veſtiat & Horas ſine errore pronuntiationis recitet, non ſatisfacere præcepto, quia non habet attentionem niſi habitualem.

Virtualis. Virtualis autem attentio eſt, quando opus aliquod inchoatum eſt cum formali attentione, virtute cuius ſine interruptione per contrariam aliquam intentionem continuatur.

Actualis. Actualis autem ſiue formalis attentio eſt, quando reipſa expreſſo actu attendimus. Quod fit in propoſito varijs modis; videlicet applicando nos ad orationem, vel ad ſatisfaciendum præcepto verà oratione, attendendo ad id quod petitur, ad Deum qui rogatur, aut ad aliquod diuinum myſterium. Itaque exiſtimo, præter attentionem, quæ eſt circa rectam pronuntiationem, debere ſaltem virtualem eſſe attentionem ad aliquid iſtorum, quæ ex actuali aliqua inchoante actum facilè perdurat, niſi voluntariè contrarium aliquid admittatur.

Vnde ſequitur, Non ſatisfacere eos, qui dum Horas recitant, externa aliqua ad Deum aut ad rem quæ verbis orationis ſignificatur, per ſe non pertinentia meditantur, etiamſi in eorum meditatione Dei gloriam intenderent, & in pronuntiatione verborum nihil indecori admittant, etiamſi quoque geniculatione aut alio exteriori geſtu magnam interim deuotionem præ ſe ferrent. Imò D. Bernardus videtur diſſuadere meditationes etiam pias tempore Pſalmorum, quæ ad propoſitum non pertineant. Verùm iſtud conſilij eſt: conſultiſſimum enim eſt, ſenſum orationis meditari.

Sequitur Secundò, Modò interior iſta attentio ſeruetur cum debito decore pronuntiationis, omnem honeſtum actum externum, aſſumptum ſimul cum lectione Horarum, non impedire quò minùs ſatisfiat præcepto Eccleſiæ: nam & Monachi Ægypti ſimul manibus laborabant & orabant, & Eccleſia Sacerdoti celebraturo præſcribit orationes, quas veſtiendo pronuntiet.

Sequitur Tertiò, Simili attentione poſſe ſatisfieri, etiamſi oratio vocalis iniuncta ſit à Sacerdote pro pœnitentia; imò etiamſi à Deo eſſet immediatè præcepta. Quod tamen ſolùm aſſerimus, orationem ſpectando ex parte attentionis, adhuc locum relinquentes quæſtioni, Vtrùm ſatisfaceret iniunctæ pœnitentiæ, qui eam impleret mortaliter vel venialiter peccando; aut, Vtrùm diuinæ Legi aliquod opus externum præcipienti, ſatisfieri poſſit per opus, quod ita aliqua circumſtantia ſit vitiatum, vt culpam contrahat etiam mortalem: multò minùs illam diſputationem hîc ingredimur, Vtrùm poſſit quis benè mereri apud Deum eo ipſo opere quo venialiter peccet? hæc enim omnia alterius ſunt loci.

Sequitur Quartò, Præter peccatum commiſſionis in eo qui diſtractus legit Horas, ex præcepto Eccleſiæ ſibi incumbentis, eſſe peccatum omiſſionis. Eſt autem inter commiſſionem iſtam & omiſſionem hæc diſparitas, quòd commiſſio quæ eſt contra præceptum negatiuum non recitandi ſine attentione propter irreuerentiam, ſolùm ſit venialis: ſi enim poſteà repetat, durante præſcripto tempore, non peccauit mortaliter. Ita Vaſquez in 1. 2. diſp. 160.

Sequitur Quintò, Expedire, ceteris paribus, quando oratio eſt libera, & priuatim fit, potiùs ea lingua orare quam intelligas: hoc enim attentionem iuuat, & ſine eo præcipua attentio ad ſenſum non habetur. De quo conſulendus Nauarrus De oratione, cap. 13. n. 7. Bonum tamen erit, ſeruare formulam ab Eccleſia approbatam: expedit enim Latinas Eccleſiæ Orationes in vernaculum ſermonem verti pro idiotarum vſu.

Sequitur denique, Satisfacere eum præcepto, qui ex intentione orandi, Deum laudandi, vel pſallendi, vel religioſè recitandi, vel præcepto aut intentioni Eccleſiæ ſatisfaciendi ſe applicuit

lectioni

Digitized by Google

lectioni Horarum. & eius applicationis virtute cum attentione ſufficienti, ne in verbis erret ſine notabili voluntaria diſtractione, lectionem continuat & abſoluit. Itaque attentio talis requiritur & ſufficit ad implendum Eccleſiæ præceptum de recitandis Horis, qualis requiritur & ſufficit ad eſſentiam orationis vocalis.

Pro maiori explicatione totius huius dubitationis, addam nonnullas quæſtiunculas, cum breui ſua reſolutione.

Prima erit, Vtrùm ſufficiat, habitualiter intendere ſatisfacere præcepto Eccleſiæ, an verò neceſſarium ſit habere actualem & formalem eiuſmodi intentionem, vt ſatisfiat Eccleſiaſtico præcepto?

Non requiritur vt intendas ſatisfacere præcepto. Reſpondeo, Non opus eſſe, vt actu initio lectionis Horarum intendas ſatisfacere Eccleſiæ præcepto, ſed ſufficit quòd in præparatione animi intendas, ita vt ſi interrogatus fueris, ſis reſponſurus te hoc intendere: quam intentionem licebit vocare habitualem. Imò ſi quis recitet quotidie Horas, vt ipſe exiſtimat ſine præcepto, ſed verè cum præcepto, talis ſatisfacere poterit præcepto: præceptum enim cadit in recitationem; non in recitationem, ex tali intentione ſatisfaciendi.

Secunda, Vtrùm ad orationem vocalem requiratur intentio orandi?

Intentio orandi eſt neceſſaria. Reſpondeo, Omnino requiri, quia ſine intentione non eſt actio humana, adeoque nec religioſa. Debet itaque qui verè ſit oraturus, aut præcepto de orando ſatisfacturus, ſe ad orationem applicare intentione aliqua Deum colendi. Differt autem hæc intentio ab attentione: eſt enim potiùs intentio cum attentione orandi, quàm ipſa attentio. Quare poteſt virtute intentio permanere ex parte in eo qui attentionem non habet, ne quidem virtute: poteſt enim virtute intentionis durare exterior pronuntiatio cum voluntaria diſtractione.

Tertia quæſtiuncula, Vtrùm attentio ad Deum ſufficiat cũ excluſione attẽtionis ad verba?

Attentionem ad verba excludere non licet. Reſpondeo, In oratione vocali certis verbis præſcripta & præcepta non poteſt aduertenter excludi ſufficiens attentio ad verba, ne in illis erretur ſine peccato, quod pro magnitudine materiæ poterit eſſe mortale. Quando autem ſine obligatione certis verbis vult quis orare, verbi gratia, recitando orationem Dominicam; ſi intendat illis verbis loqui Deo, non videtur à veniali excuſari ita ea recitando, vt nullo modo curet attendere. Non tenetur tamen curare ne quid tranſiliat, ſicut in oratione præcepta.

Quarta quæſtiuncula, Vtrùm attentio ad verba ſufficiat ſine alia attentione in lectione Horarum ex obligatione præcepti?

Quomodo attentio ad ſola verba ſufficiat. Reſpondeo, Attentionem ad verba (ſine voluntaria diſtractione) talem vt caueatur moraliter, ne in verbis erretur, cum virtuali attentione illis verbis orandi, ſufficere. Quod obſeruandum pro Monialibus quæ orant lingua Latina. Rectè enim dixit Paſtor Abbas lib. 5. De Vitis Patrum, libello 5. num. 32. *Incantator virtutem verborum quæ dicit neſcit, ſed ſerpens audit, & ſcit virtutem eorum quæ incantantur, & ſubijcitur incantanti & humiliatur. Sic & nos, quamuis ignoremus virtutem ipſorum quæ loquimur, dæmones tamen audientes terrentur atque diſcedunt.*

Quinta quæſtiuncula, Quando cenſeamur ſufficienter ad verba attendere?

Reſpondeo, Quando voluntariè non admittimus aliquid quod eorum debitam pronuntiationem impediat, ſed ijs pronuntiandis quod in nobis eſt ita inuigilamus, vt verè ſubſeruiat earum pronuntiatio virtuali intentioni orandi. Vnde patet, non eſſe opus vt ſuper illa attentione fiat actualis reflexio; ſufficit humano modo & liberè intendamus legitimæ pronuntiationi, virtute legitimæ intentionis. *Quænam attentio ad verba ſufficiat.*

Sexta quæſtiuncula, Vtrùm Cantores conducti ad pſallendum Horas Canonicas in Choro, teneantur habere attentionem?

Reſpondeo, Quando nec Beneficiati ſunt, nec in Sacris, ſed ſolùm vt conducti canunt, per ſe loquendo non peccant mortaliter non habendo attentionem. *Cantoribus an attentio requiſita?*

Dices, Ita fieri poſſet vt nemo in oratione publica verè oraret.

Reſpondeo, Satis eſſe quòd totum corpus oret: adſunt enim, & vel ob hanc cauſſam omnino conuenit vt adſint Clerici, qui ex obligatione deuotionem habent, & ſimul pſallunt, & cenſetur totum corpus etiam per voces eorum qui conducuntur Deum laudare. Ita ferè Suarez De Religione tomo 2. lib. 4. c. 14.

Dices iterùm, Hinc ſequi, rectè Medinam docuiſſe, Clericum, qui tenetur ad Horas, etiam ſine attentione ſatisfacere præcepto Eccleſiæ, eò quòd in ipſo Eccleſia oret, cuius Officium legit.

Reſpondeo, Hoc non ſequi; quia Clericus obligatus ad Horas, obligatur ad orandum non tantùm vt ipſe ſit organum quo Eccleſia orat; cantor autem conductus ſolùm aſſumitur in ſubſidium vocis, quamuis venialiter peccet ſæpè per irreuerentiam, quando notabiliter negligit omnem attentionem.

Septima quæſtiuncula, Vtrùm qui materialiter intendit recitare verba orationis cum ea intentione, vt quantum Deus dederit, etiam interdum attendat, & verè oret, peccet?

Reſpondeo, Secluſa alia irreuerentia, talem, ſi oratio ei libera ſit, non peccare: quomodo excuſari poterunt, qui ſic legunt Roſaria ſine vlla obligatione. Fateor tamen, non expedire vt ita perfunctoriè orare quis aſſueſcat, quod Scripturam monere quidam exiſtimant illis verbis Eccleſiaſtæ cap. 5. *Ne temerè quid loquaris, neque cor tuum ſit velox ad proferendum ſermonem coram Deo; Deus enim in cælo, & tu ſuper terram; idcircò ſint pauci ſermones tui.*

Octaua quæſtiuncula, Vtrùm qui orat cum aliqua attentione, ſed ex animi propoſito & data opera excludit perfectiorem, peccet?

Opinio Caietani q. 83. art. 13. eſt, Peccare. Sed verius eſt, non peccare, per ſe loquendo; quia (vt ſuppono) attentio quam habet, ſufficit ad excludendum peccatum tam in oratione voluntaria quàm præcepta. Maior ergo attentio eſt planè libera, ipſa tamen oratio inficietur tamquam per malam circumſtantiam, ſi quis ex affectione circa turpem diſtractionem voluntariè excludat perfectiorem attentionem. *Excludens perfectiorem attentionem non peccat.*

Nona quæſtiuncula, Qualis diſtractio ſit mortalis in oratione præcepta, vtrùm quocumque modo voluntariam eſſe ſufficiat, an verò oporteat eſſe voluntariam directè?

Reſpon-

Digitized by Google

Quæ diſtractio ſit mortalis.

Reſpondeo, Dari poſſe caſum, vbi voluntariè diſtractus ſolùm venialiter peccet, etiamſi oratio fuerit in præcepto. Quamuis enim, vt mortaliter peccet, non ſit opus directè voluntariam eſſe diſtractionem, ſed mortaliter peccet, quando valdè craſſa & ſupina eſt negligentia in auertenda diſtractione cum aduertentia actus diſtractiui, & ipſius diſtractionis: peccat tamen ſolùm venialiter propter indeliberationem, quando negligentia auertendi diſtractionem eſt parua, & ne quidem interpretatiuè tam deliberata, vt communiter requirit culpa letalis.

DVBIVM III.

Quinam obligentur ad Horas Canonicas?

PRECES horariæ exemplum habent in ſacra Scriptura. Iudæi enim quater in die legebant in volumine Legis Domini, & quater confitebantur & adorabant Dominum, 2. Eſdræ 9. Dauid etiam media nocte ſurgebat ad confitendum Domino, & inſuper ſepties in die ei laudem dicebat, vt ipſe dicit Pſal. 118. Accedit c. 3. Actorum, vbi fit mentio horæ orationis nonæ, vel vt expreſſiùs in Græco eſt, horæ illius orationis, quæ erat nona. Quod obſeruare oportuit contra Lutherum, qui poſtquam abrogaſſet apud ſuos Horas Canonicas, noua interpretatione in editione noui Teſtamenti erratum ſuum tegere conatus eſt; vertit enim ſic: *Petrus & Ioannes aſcendebant in templum, circa horam nonam ad orandum.* Sed impudenter: nam & Caluinus ibi fatetur, ad imitationem eiuſmodi horarum Hebræis vſitatarum, tranſlatas eſſe in Eccleſiam Horas Canonicas. Sanè antiquiſſimas eas eſſe in Eccleſiaſtico vſu, patet ex Clemente De Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 8. cap. 34. *Precationes facite manè, tertia hora, ac ſexta, & nona, & veſpere, atque ad galli cantum.* Vbi Turrianus annotauit, traditionem de Horis Canonicis vnam eſſe ex illis, de quibus Apoſtolus Theſſalonicenſibus ſcripſerat, *Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram* Cyprianus lib. De oratione Dominica, eaſdem Canonicas Horas ex Daniele probat. Item ex deſcenſu Spiritus ſancti, hora tertia. Ex eo quòd Petrus hora ſexta aſcenderit ad ſuperiora domus vt oraret, Actorum 10.

Ex his patet, neque Pelagium I. aut II. neque Damaſum Horas Canonicas primùm inſtituiſſe, quamuis Pelagius præceperit eas ſeruari quæ iam priùs in conſuetudine erant, & Damaſus cum DD. Hieronymo & Ambroſio quarumdã precãdi aut laudandi formularum auctores ſint. Quòd verò Caſſianus lib. 3. De inſtitut. cœnobiorum, cap. 4. ſuo tempore Primam celebrari cœptam indicet, intelligendum monuit Turrianus, non quaſi verè primùm tunc inſtituta ſit iſta precandi hora, cuius contrarium ſatis vel ex ipſo Clemente iam priùs adducto liquet: ſed quòd fortè hanc Apoſtolicam traditionem tunc nondum in Occidente didicerant, vel quòd apud Monachos nocturnis vigilijs feſſos in deſuetudinem abierat, eoque opus fuerit Apoſtolici inſtituti innouatione.

Initiati ſacris Ordinibus.

Ad Horas itaque Canonicas obligantur in primis initiati ſacris Ordinibus, Preſbyteri, Diaconi, Subdiaconi. De Preſbyteris patet cap. 1. De celebratione Miſſarum, vbi ex Concilio Agathenſi Preſbytero permittitur, vt ex cauſſa omnium Horarum penſum, Completorio excepto, manè perſoluat: quod ijſdem verbis extat cap. Preſbyter, diſt. 91. De Diaconis & Subdiaconis nihil ibi ſtatuitur: neque enim placet quod quidam dicunt, Preſbyteri nomine hîc etiam iſtos intelligi, eò quòd Sacerdotis nomine intelligi apertè dicantur Preſbyter, Diaconus, & Subdiaconus, cap. Si quiſquam, De cohabitatione Clericorum & mulierum. Gloſſa tamen dicit, debere extendi etiam ad ipſos, argumento ſumpto ex cap. Cùm ſecundùm Apoſtolum, De Præbendis; vbi Clerici maiores dicuntur debere viuere de patrimonio Chriſti, & non ordinari ſine titulo Beneficij, eò quòd Chriſti obſequijs deputentur. Verùm ex hoc loco non eſt firmum argumentum, niſi quatenus horum ordinatio titulum requirit, ratione cuius, vt infrà dicemus, teneantur ad Horas. Sumitur etiam argumentum ex cap. Eleutherius, diſt. 91. vbi Pelagius Papa decernit, Clericos compellendos eſſe, vt quotidie Vigilias in Eccleſia celebrent. Quo cap. Gloſſa monuit, per Vigilias omne reliquum Officium poſſe intelligi. Apertiùs ſanè, totum Officium diuinum cum ipſis Vigilijs Clericis incumbere, conſtat diſt. 61. cap. vlt. ex Gregorio Papa. Apertiſſimum verò argumentum ſumitur ex cap. vlt. diſt. 92. deſumpto ex Concilio Martini Papæ, vbi Preſbyter, Diaconus, & quilibet Clericus Eccleſiæ deputatus, deponendus dicitur, ſi contempſerit venire in Eccleſiam ad quotidianum pſallendi Officium matutinis & veſpertinis horis.

Verùm ex his omnibus potiùs colligimus Eccleſiaſticam conſuetudinem, quæ inſtar Legis obliget eos qui firmiter ſunt de Clero (quales ſunt omnes Sacris initiati, aut iam Eccleſiæ deputati per titulum Beneficij) teneri ad Horas, quam peculiare de hoc ſatis expreſſum habeamus præceptum: alioqui hanc obligationem paſſim omnes teſtantur DD. tam Theologi quàm Canoniſtæ, D. Thomas Quodlib. 6. art. 8. qui non aliter eam probat, quàm quòd ſpecialiter Clerici, præſertim in Sacris conſtituti, ad Dei laudem ſint aſſumpti, quam laudem determinauerit Eccleſia ad ſeptem Horas Canonicas. Sequitur illud Antoninus 3. parte, tit. 13. cap 4. § 1. Silueſter verbo Hora, quæſt. 2. Angelus numero 3. Roſella & Armilla numero 1. Panormitanus in dictum c. 1. De celebratione Miſſarum: qui addit, eſſe tutius, vt etiam in minoribus Ordinibus conſtituti Horas legant, quod ex præcepto eſſe neceſſarium videtur ſentire Gloſſa in dictum cap. vlt. diſt. 92. Verùm id tantùm eſſe conſilij, communis ſententia eſt, & rectè monuit Angelus. Addit Nauarrus Enchiridio De oratione, cap. 7. numero 12. neque Iure, neque conſuetudine, neque ſimilitudine rationis præceptum quoad iſtos probari poſſe.

Initiati minoribus Ordinibus tantùm non tenentur.

Si ergo dicas, De ſolis Preſbyteris exſtare textum Iuris Canonici;

Reſpondeo, Id nihil referre: quia ne quidem ex profeſſo de illis hoc conſtitutum eſt Iure ſcripto, ſed ſuppoſitum, & data occaſione inſinuatum potiùs quàm dictum cap illo 1. De celebratione Miſſarum, cùm de conſuetudine conſtaret, qua non ſoli Preſbyteri, ſed & Diaconi & Subdiaconi tenerentur. Adde, dicto cap. videri potiùs agi de pu-

de publica recitatione Officij ratione Beneficij, quàm priuata ratione Ordinis. Clerici minorum Ordinum non tenentur ad Horas; imò ex Iure communi neque ad certas preces: conſuetudo tamen ſeruanda, & ad eam obligandi ſunt ſicubi vigeat, vt certi quid recitent.

Beneficiati. Secundò obligantur ad Horas Beneficiati Clerici, etiamſi in Sacris non fuerint. Probatur ex dicto cap. vlt. diſt. 92. vbi obligantur Clerici Eccleſiæ deputati. Deputantur autem per Beneficium, vt communiter annotant DD. Probatur item ex cap. Quod à te, & cap. Diuerſis, De Clericis coniugatis; vbi dicitur, Beneficiarios debere diuinis & Eccleſiaſticis obſequijs vacare, & proptereà vxoratos eſſe non poſſe. Denique clariſſimè id ſtatuit Leo X. in Concilio Lateranenſi.

An ſufficiat quodcumque Beneficium. Sed quæritur hîc Primò, An ſufficiat habere quodcumque Beneficium, etiamſi nullos vel admodum exiguos habeat fructus?

Prima ſententia affirmat. Probatur 1. Tres ſunt ſententiæ. Vna admodum rigida, Obligari ad Horas quoſcumque Beneficiatos, etiamſi nullos vel exiguos percipere poſſint fructus: hoc enim eos debere ſibi imputare, & ex patrimonio vel alia induſtria & labore ſupplere, ſicuti ſupplet onera matrimonij, qui indotatam duxit. Ducuntur Secundò, Quòd qui nomen 2. militiæ dederit, vbi ſciebat admodum exigua eſſe 3. ſtipendia, nihilominùs militare teneatur. Tertiò, Scienti & volenti non fit iniuria; neque igitur iniuria fiet Beneficiario, ſi ad Officium obſtringatur, ad quod vltrò ſe obtulit ſuſcipiendo Beneficium, præſertim cùm non ineat contractum Faciam vt des, aut locationis operarum, ſed ſimplicitèr diuino ſeruitio ſeſe mancipet, habiturus 4. emolumentum quod fuerit. Quartò, Quamuis Beneficium fuerit tenue, gaudet tamen Benefi- 5. ciarius ceteris Beneficiariorum priuilegiis. Quintò, Clericus recipiens emolumenta ex Beneficio, iam quaſi diuino Iure pro eis orare tenetur quorum metit temporalia; at eo ipſo quo Beneficium 6. habet, tenetur Iure ſaltem Eccleſiaſtico. Denique, Beneficium datur propter Officium, cap. vlt. De reſcriptis, in 6. Vbi autem Ius indiſtinctè de omni Beneficio loquitur, neque nos debemus diſtinguere. Hanc ſententiam adeò multi ſequuntur, vt omnino videatur dicenda communis. Gloſſa in cap. Clericus victum, diſt. 91. quæ vtitur ſimilitudine Matrimonij; Roſella numero 1. addens, etiam illum teneri qui habet Beneficium erectum ex proprio ſuo patrimonio; Armilla numero itidem 1. quæ tamen non obligat, quando nulli omnino citra culpam Beneficiarij perciperentur fructus, aut quando Beneficium eſſet ex patrimonio ipſius erectum. Quod rationabile videbitur, quando nondum eſt erectum in titulum; aliàs conueniet magis ſententia Roſellæ. Silueſter numero 3. Antoninus ſuprà. Addit Azorius alios complures. Idem ſequitur Nauarrus ſuprà numero 27.

Secunda ſententia negat. Reijcitur. Secunda ſententia eſt in altero extremo, Non teneri Beneficiarium ad Preces horarias, niſi poſſit ex Beneficio ſuo viuere. Sed iſtam improbabilem eſſe, meritò dixit Azorius. Neque enim tota ſuſtentatio debetur pro ſola recitatione Horarum: & manifeſtum eſt dicto cap. 1. De celebratione Miſſarum, Beneficiarios non excuſari ab Horis, etiamſi victus ſupplendi gratia, manibus debeant laborare. Neque refert, in caſu dicti cap. etiam ratione Sacerdotij ad lectionem Horarum obligaſſe; quia ratione Beneficij Preſbyter parochialis partim per ſe, partim per alios publicè recitare iubetur, ad quod ratione ſolius Ordinis non tenebatur.

Tertia ſententia eſt media, Eum qui ſolum habet titulum, & nullos fructus, non teneri ad Horas; imò neque illum qui tenues admodum percipit fructus. Quanta autem ſumma ſufficiat ad hanc obligationem, variant DD. Quidam dicunt ſufficere quinque ducatos: alij octo vel decem, vt Sotus. Ducuntur Primò, Quòd ad effectum obtinendi ſecundum Beneficium non cenſeatur habere Beneficium, qui tenue habet, per cap. Is cui, De Præbendis, in 6. itaque volunt, etiam videri non habere quoad hunc effectum, vt teneatur tamquam Beneficiarius legere Horas. Secundò, Quamuis onus legendi Horas per ſe ſolum non reſpondeat toti ſuſtentationi Clerici, reſpondet tamen certæ parti illius ſuſtentationis: qui ergo illam partem non percipit in reſpondentibus fructibus, non videtur obligandus ad lectionem Horarum; qui enim altari ſeruit, debet de altari viuere. Tertiò, Parum in Iure pro nihilo reputatur, vt multis auctoritatibus probat Corſetus verbo Modicum. Idem ergo erit parum & nihil recipere in propoſito. Hanc ſententiam tenet Sotus lib. 10. quæſt 5. art. 3. quem ſequitur Arragonius, & alij viri docti & pij hoc tempore. *Tertia ſententia verior.*

In hac difficultate certum in primis eſt, Si nullos omnino Clericus recipiat per ſe vel alios Beneficij ſui fructus, citra omnem ſuam aut ſuorum negligentiam, non obligari ad Horas. Sententia communior eſt Nauarri, Panormitani, & aliorum. Probatur ratione naturali: Nemo enim militat ſuis ſtipendijs vmquam. Amplianda eſt, vt etiam in illo procedat, cuius Beneficium ab initio aliquos fructus præbebat, ſed nunc non præbet: quamuis in eo quidam diſparitatem faciant. Limitanda tamen ſecundùm Nauarrum ſuprà, ne procedat in eo qui litigat pro Beneficio, cuius fructus ſunt ſequeſtrati. Si enim poſt ſententiam ſit eos recepturus, ſecundùm omnes tenetur ad Horas etiam tempore litis. Verùm hæc limitatio etiam ipſa eſt limitanda, vt tum demum quis ratione Beneficij litigioſi teneatur recitare, quando manet in eius poſſeſſione & adminiſtratione, licet periclitetur de reſtitutione fructuum. Ita ferè Suarez lib. 4. De Horis Canonicis, cap. 19. Item neque is excuſatur, cuius primo anno fructus percipit fabrica, etiamſi illic fortè recepta non ſit Extrauag. Ioannis XXII. quæ nouo Beneficiario, primo anno vult dari medios fructus; nam etiam nihil recipiens, tenetur ad Horas, non ſolùm quando fructus applicantur heredibus prædeceſſoris; quo caſu eoſdem ipſe poſt mortem reciperet: vel quando ſenioribus Canonicis accreſcunt; quo caſu ſimili acceſſione ei compenſantur tempore reſidentiæ: ſed probabiliter etiam quando fabricæ vel alteri pio operi applicantur, quamuis de eo quidam dubitent. Ita Azorius, Nauarrus, & alij. Ratio eſt, Quia potiùs eſt exiſtimandum, quòd fructus ſequentium annorum imputentur huic Beneficiario pro officio primi anni, quàm quòd pia illa conſuetudine ſit derogatum Legi de recitandis Horis cum diminutione diuini Officij. Limitanda denique, ne in eo habeat locum excuſatio, qui ſubſtituto cogitur tantum pẽdere, vt nihil ſu- *Qui nullos percipit fructus, nō tenetur.*

Digitized by Google

hil ſuperſit; talis enim verè percipit fructus: & quamuis ab eo officio excuſetur in quo ſubſtitutum habet, non tamen à perſonali onere Horarum magis videtur excuſandus, quàm ſi perſonaliter deſeruiret, ſed potiùs minùs, vtpote qui magis officio deſit. Item neque in eo qui conſenſit vt ei qui ſibi Beneficium reſignauit, reſeruarentur omnes fructus loco penſionis, vt docet Nauarrus ſuprà num. 30. & cap. 20. num. 15.

At quid ſi retineat quis ſolum titulum, & ex diſpenſatione Pontificis alteri totam adminiſtrationem cum omnibus fructibus Beneficij relinquat? Exiſtimat Suarez tomo 2. De Relig. lib. 4. cap. 10. num. 5. hunc adminiſtratorem teneri recitare; quod videtur æquum.

Quomodo teneatur qui exiguos fructus percipit.

Certum eſt Secundò, Non excuſare illam tenuitatê, quę ſaltem tertiam partem ſuppeditat mediocris ſuſtentationis. Imò admodum probabilis eſt Prima ſententia, quatenus dicit, Beneficiarium obligari ad integram lectionem Horarum, ſi accipiat quoſcumque Beneficij fructus, quantumuis tenues: fructuum enim tenuitas non mutat naturam Beneficij, quamuis cauſſam præbeat petendi à Superiore relaxationem oneris, ſicuti fit in reductione Miſſarum, quæ ſupra vires Beneficio incubuerint. Neque videtur eiuſmodi reductionem & diminutionem poſſe Beneficiarium ſolius Confeſſarij aut propria auctoritate facere, vt patet in alijs ſimilibus.

Nihilominùs quoad plenam recitationem Officij diuini, verius exiſtimo, eum excuſari, qui admodum tenues prouentus habet, qui ſaltem ſint inferiores tertia parte mediocris ſuſtentationis vulgaris alicuius Clerici. Si enim ad obligationem hanc non ſufficiat nudus Beneficij titulus, vt DD. communiter fatentur, & patet ex dictis; mirum eſſet, vnius aurei receptionem, poſſe tantam obligationem inducere; quod non aliam ob cauſſam fieri videtur, quàm quòd vnus aureus non ſit proportionatus tanto oneri inducendo. Quoad igitur quantitas non aſcenderit ad probabilem illius oneris proportionem, ſatis probabile videbitur, excuſari Beneficiarium ab officio Horarum plenè perſoluendo. Verùm ſicuti eo ipſo quo Clericus eſt, naturali quadam Lege tenetur ad maiorem Dei cultum vel laudem, ita ſimili obligatione credibile eſt, pro rata eius quod percipit fructuum infra proportionem penſi horarij, nihilominùs ad alia diuini cultus ſeruitia teneri, ſicuti obligatus fuiſſet, præueniendo determinationem Eccleſiaſticam huius penſi Horarum: quam quidem obligationem exiſtimo Clericum etiam ſine Superioris auctoritate poſſe exoluere, aliquoties recitando Horas pro rata fructuum quos percipit, præſertim diebus Feſtis, Dei maiorem cultum, & otium à ſeruili opere, & curis ſæcularibus, quibus fortè victus ſupplendus eſt, ſuo inſtituto poſtulantibus. Neque tamen exiſtimo, talem, ſi omnino omittat Horas, neque ſuppleat hoc alijs orationibus, vel alio Dei cultu, iam eſſe iudicandum tamquam præuaricatorem præcepti Eccleſiaſtici, ſed ſolùm naturalis Legis, adeoque ſecundùm ea quæ infrà dicemus, non teneri ad reſtitutionem fructuum.

Vnum hîc conſideratu dignum fuerit, quòd Clericus probabiliter non teneatur orare præcisè quod Horæ Canonicæ habent, ſed pro ratione ſuæ vocationis, Lege naturali ad Deum preces fundere debeat. Itaque etiamſi fortè Beneficij fructus pro ſua tenuitate onus Horarum præcisè non poſtulent; fieri tamen facilè poteſt, vt non ſit facturus opus ſupererogationis eiuſmodi Clericus, quando in ſolutionem incumbentis ſibi ex varijs cauſſis orationis, preces ſaltem illas deuotè recitat. In cuius probationem facit, quòd Sacerdos etiam ratione ſolius Ordinis teneatur aliquando celebrare, vt docet D. Thomas 3. parte, quæſt. 82. art. 10. Reprehenduntur enim ſacerdotes veteris Legis grauiſſimè, quòd non circa altaris officia dediti eſſent, contempto templo, & ſacrificijs neglectis, 2. Machab. 4.

Reſp. ad 1. ſententiæ argumenta.

Ad argumenta contrariæ opinionis probabiliter reſponderi poteſt.

Ad 1.

Ad Primum, Cùm intuitu ſtipendij quod ex Beneficio obuenit, Eccleſia imponat Clerico penſum Horarum, meritò cenſetur hoc ei relaxare, quando vel nihil vel admodum parum obuenit, quamuis non relaxet ei onus Clericali modo viuendi, & pro facultate Beneficij Eccleſiaſticis miniſterijs inſiſtendi; ſicuti qui vxorem pauperem ducit, eam quidem alit, ſed non cum eo ſplendore quo alitur dotata.

Ad Secundum, Sic militare tenetur in propoſito, prout Eccleſia eum aſſumens intendit, quæ non cenſetur velle vt ſuis quis militet ſtipendijs. *Ad 2.*

Ad Tertium patet ex eodem fundamento reſponſio. *Ad 3.*

Ad Quartum, Vt alia ſunt priuilegia, ita & alia onera, in habitu, vita, conuerſatione. *Ad 4.*

Ad Quintum patet ex dictis. *Ad 5.*

Ad Sextum, Intenditur quidem officium quando datur Beneficium, ſed fieri poteſt, vt in executione defectu inſtrumentorum & mediorum Beneficiarius excuſetur. *Ad 6.*

An coadiutor in Beneficio teneatur ad Horas.

Quæritur Secundò, Vtrùm coadiutor in aliquo Beneficio teneatur ad Horas?

Reſpondeo, Quamuis aliqui obligent adiutorem, ijs ſaltem diebus quibus officio fungitur vice Beneficiarij, vt Medina De oratione, quæſt. 7. verius tamen videri, vt ſimpliciter eſt talis, non teneri. Ita ſentit Nauarrus ſuprà cap. 20. numero 18. Azorius lib. 10. cap. 4.

Dico, *vt ſimpliciter eſt talis*; quia ſic ad ea dumtaxat tenetur, ad quæ datus eſt coadiutor: fieri autem poteſt, in ijs eſſe aut etiam non eſſe recitationem Horarum, aut ſecundùm partem tantùm eſſe.

Quæritur Tertiò, Vtrùm quæcumque Cappellaniæ obligent ad Horas?

Reſpondeo affirmatiuè, ſi ſint collatiuæ, id eſt, auctoritate Apoſtolica vel ordinaria inſtitutæ: ſecùs ſi ſint inſtitutæ à ſolis teſtatoribus vel donatoribus, citra auctoritatem Pontificis vel Ordinarij. Nauarrus ſuprà num. 17.

De Commendatar.

Quæritur Quartò, Vtrùm Commendatarij teneantur?

Reſpondeo, Teneri pro tempore quo tenent Beneficium commendatum. Ita Medina, Nauarrus, Azorius, poſt Gloſſam in cap. Nemo, De electione, in 6. communiter ab omnibus receptam, quæ Commendatarium obligat ad officium & reſidentiam.

Penſionarij non tenentur ad Horas.

Quæritur Quintò, Vtrùm teneatur Penſionarius?

Reſpondeo, Non teneri. Ita communiter Doctores. Ratio eſt, Quòd penſio ex genere ſuo non

detur

detur propter officium ſpirituale ſicut Beneficium,ſed ſæpè ob priora merita, vel propter ſpem futurorum, vel propter debilitatem, vel in alimenta, &c. Accedit, quòd ratione vnius Beneficij non ſit æquum duos obligari ad Horas: obligatur autem Beneficiarius; ergo Penſionarius eſt liber. Pius tamen V. obligauit eos qui habent Clericalem penſionem, id eſt quæ non datur niſi Clericis,ad Horas B. Virginis minores, cum onere reſtituendi fructus,niſi impleuerint,vt patet ex Conſtitutione, quæ incipit, Ex proximo Lateranenſi, quæ refertur in 7.Decretal. Petri Matthæi, & apud Nauarrum in Enchirid. Eſſe autem vſu receptam, teſtatur Azorius. Si tamen Penſionarius ad Ordines vel Beneficium promoueatur, ratione quorum teneatur ad maiores Horas, deſinit obligatio recitandi Officium B. Virginis, etiamſi penſionem retineat.Azorius ſuprà.

Quæritur Sextò, Vtrùm excuſetur, qui in ſtudijs eſt,& in Choro habet ſubſtitutum?

Reſpondeo, Non excuſari: legitima enim de cauſa abſens à Choro, tenetur nihilominùs priuatim recitare,etiamſi ibi ſubſtitutum habeat. Argumentum ex cap. 1. De celebratione Miſſarum.

Quæritur Septimò, Vtrùm excuſetur, qui nondum accepit poſſeſſionem, quamuis habeat collationem?

Reſpondeo, Non excuſari, quando à die acceptatæ collationis verè eſt Beneficiarius,& ei debentur fructus. Secùs dicendum, ſi nihil fructuum ei currat ante acceptam poſſeſſionem, & non ſtet per ipſum, quò minùs poſſeſſionem habeat. Nauarrus ſuprà cap.7.numero 29. Imò probabilius eſt,regulariter ante poſſeſſionem non teneri, vt poſt Flaminium docet Azorius: & ſic in Curia Romana dicunt obſeruari.

Quæritur Octauò, Vtrùm excuſetur, qui duo parua habet Beneficia exigui prouentus?

Reſpondeo, Si prouentus coniuncti conficiant tertiam partem ſuſtentationis, non ſecùs tenetur, ac ſi ex vno Beneficio tantumdem reciperet. Imò hoc ipſum quòd duo habeat Beneficia, facit vt magis quodammodò teneatur. Quamuis extra dubium ſit,non teneri eum bis legere,qui duo habuerit etiam benè dotata.

Religioſi profeſsi ad Chorum. Tertiò obligantur ad Horas Religioſi ad Chorum profeſſi. Ita cum communi docet Palude in 4. diſt. 15. q. 5. qui admodum rigidè etiam hoc extendit ad Nouitios & Conuerſos, vt illi quidem ſimpliciter teneantur, Conuerſi autem ſecundùm modum ſibi præſcriptum. Docet idem Antoninus 3.parte tit.13.cap.4 § 1. Angelus hoc verbo, numero 3. Silueſter quæſt. 2. numero 6. qui dicit eſſe communem DD. in cap. Licet, De voto & voti redemptione. Textum pro hac ſententia nullum adducunt, ſed rationem, ob quam videri queat inualuiſſe conſuetudinem quæ habeat vim Legis. Cùm enim Religioſi ab Eccleſia approbentur tamquam publici precatores, meritò videntur obligari ad publicam formam precum, quam Eccleſia præſcripſit Eccleſiaſticis, vt poſt Antoninum docet Nauarrus De oratione, cap. 7. numero 4. Eſt tamen quorumdam ſententia, Non obligari Religioſos qui non ſunt in Sacris, eo ſolo titulo quòd Religioſi ſint, multò minùs Moniales (ita tenet Caietanus hoc verbo) eò quòd Monachorum ordo contra Regulares Clericos in eo diſtinguatur, quòd Clerici iſti diuinis Horarum & miniſterijs Miſſarum mancipati ſint: illi autem deſtinentur contemplationi, eoq; nomine eis debeatur victus,vt iam concidat fundamentum Palude, exiſtimantis Religioſos ad Horas obligari ratione ſuſtentationis quam vt Eccleſiæ miniſtri accipiant. Caietanum ſequitur Armilla, num. 4. Emanuel Sà dicit, hanc ſententiam eſſe probabilem, ſed non eſſe vſu receptam: & ſanè qui eam tenent, fatentur ſtandum eſſe conſuetudini.

Dixi, *Profeſſos teneri*; quia communiter tenent DD. contra Palude, Nouitios non teneri: manifeſtum enim eſt, eos nondum eſſe ab Eccleſia in publicos precatores acceptatos. Ita tenent tamquam certum Silueſter, Caietanus, Armilla. Eadem ratione ſequitur, non teneri eos qui profeſſi ſunt in Ordine non approbato: non teneri, inquam,ex præcepto Eccleſiæ, quamuis ex voto teneri poſſint, ſicuti & illi qui vouiſſent Preces horarias ſimplici voto. *Nouitij non tenentur.*

Dixi, *teneri Profeſſos ad Chorum*; quia Conuerſi quos vocant,non tenentur. Silueſter num.7. *Conuerſi nõ tenetur.*

De Monialibus eamdem eſſe rationem dixerunt Turrecremata in cap. 1. diſt. 91. numero 15. Armilla hoc verbo, numero 5. Nauarrus ſuprà numero 11. Azorius lib. 10.cap.6. & exſtat hac de re Conſtitutio Synodi Moguntinæ, ſub Rhabano, cap.16. Procedit hęc doctrina ſine vllo reſpectu ad illud, quòd quædam ex Sanctimonialibus ſoleant eſſe diaconiſſæ, & aliquid ſimile habere Ordinibus Eccleſiaſticis: quamuis (vt videre licet apud Turrecrematam) quidam in hoc vim fecerint, moderanda tamen vt non teneantur niſi ad tales Horas, quæ in ſuo Choro recitari ſolent. *Moniales.*

Religioſi equites militaris Ordinis ſolùm tenentur ad Preces in Regula ſua præſcriptas, vt annotauit Azorius ſuprà quæſt 4. *Militares Religioſi.*

Religioſos fugitiuos non leuari hoc onere, tradit Nauarrus ſuprà numero 20. extendens idem ad eiectum ſua culpa, aut etiam iniuſtè, modò verè maneat Religioſus. *Religioſus fugitiuus.*

Probabile tamen erit contrarium, quando deijcitur à ſtatu deſtinatorum Choro, ad numerum Conuerſorum, vt poſt Sotum annotauit Azorius. Eremitas non obligat Armilla, niſi ratione conſuetudinis.

At neceſſariæ quæſtionis eſt, Vtrùm qui obligantur ad Horas, mortaliter peccent eas omittendo? Opinio enim eſt Richardi Anglici in Quodlibeto, ſi ex ſola negligentia omittas, non eſſe mortale; ſecùs ſi ex faſtidio vel contemptu diuini cultus, vel ex conſuetudine. Eadem ſententia placuit, tamquam humanior, Angelo hoc verbo, numero 10. Roſella recitantem ſine attentione etiam ex negligentia, modò citra contemptum, excuſat quidem à mortali, non tamen omittentem, etiamſi omittat ex ſola negligentia. Quæ quidem opinio quo ad priorem partem ſuprà refutata eſt. Poſterior autem pars eſt communis DD. & omnino videtur aſſerenda. Ita tenet Silueſter q. 12. num. 5. tamquam indubitatum, propter cap. Dolentes, De celebratione Miſſarum; Palude ſuprà, diſt. 15. quæſt. 5. D.Thomas ibid. quæſt. 4. art.2. reſp.ad 4.quæſt. Armilla eodem verbo, numero 1. Nauarrus cap.7. De oratione, numero 5. Azorius lib. 10.cap.7. qui teſtantur eſſe communem. *De obligatione.* *Omittens peccat mortaliter.*

Quamuis autem hæc ſententia ſatis certa ſit, veritatis tamen illuſtrandæ gratia, argumenta etiam oppoſitæ opinionis proponamus. Pro qua *Obiect.1.*

Digitized by Google

in primis videtur facere, quòd illi ſaltem qui priuatim recitando ſatisfaciunt, non peccent mortaliter vnam vel alteram Horam omittendo; quia ſecundùm multorum ſententiam, ſatisfaciunt ſine vlla precatione interiori, modò exteriùs verba recitent: atqui exteriùs verba illa recitare, non videtur eſſe tanti momenti, vt omittens debeat dici peccare mortaliter.

Obiect. 2. Secundò, Fundamentum quod pro altera opinione petitur ex cap. Dolentes, infirmum videtur; tum quia, cap. contra illos agit, qui ex conſuetudine diuinum Officium mutilabant, & irreuerenter recitabant; tum etiam quia non præcipit diſtrictè ſub pœna ſuſpenſionis recitare Horas vniuerſaliter, ſed illas Horas quæ publicè in Eccleſia debebant recitari, præcipit ibidem recitare ſtudioſè & deuotè: cum quo ſtare poteſt, eum qui priuatim Horas omiſerit, quas publicè recitare non tenebatur, non peccaſſe mortaliter. Imò fortè etiam, quòd qui publicè irreuerenter recitauerit, non peccauerit mortaliter peccato omiſſionis, ſed commiſſionis, adeoque peccauerit mortaliter ſic irreuerenter agendo, cùm ſola omiſſione non fuerit mortaliter peccaturus. Confirmatur, Quia tales peccabunt mortaliter, etiamſi poſteà durante eodem die Horas repetant, non peccato omiſſionis, ergo commiſſionis. Non eſt ergo inde ſufficiens argumentum ad inferendum peccatum mortale omiſſionis generaliter eorum omnium qui Horam vnam non legunt.

Pro poſteriore nihilominùs opinione facit, Legem iſtam Eccleſiaſticam de legendis Horis, quæ quodammodò determinatiua eſt Iuris diuini naturalis, quo Eccleſiaſtici tenentur pro populo orare, aut Deum colere, non poſſe dici non obligare ſub mortali, niſi vbi materia fuerit leuis, aut inaduertentia excuſauerit. Inaduertentia autem non excuſat negligentem, neque item materiæ leuitas, ſi vel Matutinum integrum, vel Laudes, vel aliquam ex reliquis Horis omittat: nam ad ſingulas illas Horas olim peculiariter ſolent Clerici conuenire, imò & ſub pœna depoſitionis ſubinde concurrente contumacia conſtringi, vt patet cap. vltimo, diſtinct. 92. ex Concilio Martini Papæ, Pœna autem depoſitionis non ſtatuitur pro peccato, niſi illud fuerit mortale, vt expreſsè docet Bernardus Diaz in Practica, verbo Deponi: æquiparatur enim excommunicationi laicorum, vt paſſim in Canonibus obuium eſt, & pœnæ mortis in pœnis ſæculi, vt ibidem addit Diaz. Clericus ergo Eccleſiæ deputatus, mortaliter tunc peccabat negligens venire ad Matutinum & Veſperas. Vnde infero etiam, nunc peccare mortaliter non legendo Matutinum aut Veſperas: quòd enim nunc leuius eius ſit onus, vt domi poſſit perſoluere, non facit vt quod faciliùs poteſt, non implendo magis excuſetur.

Ex his probabile eſt, eſſe mortale omittere integrum Nocturnum; quia etiam ad ſingula Nocturna ſolent olim diſtinctis Horis conuenire. Imò Nauarrus putat, eſſe mortale, tertiam partem vnius Horæ, etiam minimæ, omittere. Ita cap. 10. De oratione. Quæ ſententia probabilis eſt: nam vt ipſe rectè vrget cap. 7. regulariter quoad peccandum mortiferè, paria ſunt omittere aliquod totum, & partem eius notabilem.

Reſp. ad 1. Ad argumenta oppoſita reſpondeo. Ad Primum, Fundamentum iſtud ſuprà nos refutaſſe; neque ſatis conſequenter eos loqui, qui dicunt obligari ſub mortali, & tantùm obligari vocaliter recitare: vt meritò ex communi ſententia, quæ obligat ad Horas ſub mortali, colligamus etiam obligationem attentionis, & veræ orationis, quam ſuprà aſſeruimus.

Ad Secundum reſpondeo ex cap. Dolentes, Pro noſtra ſententia eſſe quidem ſolidum argumentum, ſed non vnicum fundamentum, vt quidam præ ſe ferunt: abſolutè enim cap. præcipit Officium recitari, idque diſtrictè in virtute obedientiæ, quod ſignum eſt grauis obligationis. Neque refert, quòd etiam modum præcipiat, vt id fiat ſtudioſè & deuotè quantum Deus dederit; quia non præcipit modum accidentalem, ſed ſubſtantialem, id eſt eam ſaltem deuotionem, ſine qua non eſſet verè oratio. *Ad 2.*

Ad Confirmationem reſpondeo, Eum qui Horas recitat cum voluntaria diſtractione, animo ſatisfaciendi præcepto, ſine animo repetendi, non tantùm peccare peccato commiſſionis, ſed etiam omiſſionis interiori, etiamſi poſteà nondum decurſo tempore excludat exteriorem omiſſionem repetendo.

An ſint plura peccata omittere omnes Horas. At quæres, Sintne plura peccata, omittere vno die ſeptem Horas? Nauarrus ſuprà cap. 7. num. 6. diſtinguit: ſi enim tantùm peccetur negligentiâ omittendo Horas, putat eſſe tantùm vnum peccatum, eò quòd ſeptem Horæ ſint vna tantùm oratio per ſeptem horas diſtributa, quam etiam poſſis vno continuo tempore totam perſoluere: ſi autem peccetur propoſito omittendi, toties peccari, quoties propoſitum illud renouatur, & rurſum denuò peccari, quando reipſa omittuntur. Vnde patet fieri poſſe, vt ſeptem Horæ omittantur vno peccato, & vt vnam Horam velle omittere, ſepties repetito propoſito, ſeptem ſint peccata. Idem tenet Azorius, qui Turrecrematam & alios plures citat: quam peccati vnitatem non impediri credo, etiamſi ad ſingulas partiales omiſſiones aduertat.

At quid dicendum, ſi vnam Horam ſciens omittat, ſed proponat reliquas exoluere, poſteà autem contingat etiam illas negligi?

Reſpondeo, Duo hîc eſſe peccata; quia per illud propoſitum voluntas interpretatiua, quæ eſt in omiſſione, fit diſcontinua: illa tamen duo non ſunt tam grauia ſimul, ac eſt vnum eius, qui voluntatem omittendi ita non interrupit, & totidem Horas omiſit.

Poſtremò hîc quæri poſſit, Vtrùm ſatisfaciat quis priuatim recitando Horas, ſi ita ſubmiſsè recitet, vt ne ipſe quidem audire verba poſſit?

Tractat Nauarrus De oratione, cap. 20. num. 14. & refert Medinam dicentem, opus eſſe vt etiam adſtantes audire poſſint. Sed rectiùs ipſe tenet, opus eſſe & ſufficere, ita formari verba, vt ipſe recitans ea audire vel intelligere queat: publica enim oratio debet quidem ex præcepto eſſe vocalis, ſed clara & alta ſolùm de decentia, quæ decentia in propoſito facilè ceſſat. Addit tamen Nauarrus, probabiliter fortè teneri poſſe, ea quæ iubentur in Horis dici ſecretò, ſufficere mentaliter tantùm dicere, eò quòd Leo X. Minoribus conceſſerit, vt quidquid in Horis & Miſſa ſecretò dici debet, poſſint perſoluere ſola mentali oratione. Verùm iſtud non rectè ſuſtinetur: quidquid enim ſit de iſto priuilegio, certum eſt, non poſſe conſe-

Digitized by Google

conſecrationis verba tantùm mentaliter recitari. Certum etiam eſt, Eccleſiam intendere, vt illa quæ ſecretò dici præcipit, voce licet ſubmiſſa pronuntientur, non tantùm mente concipiantur.

DVBIVM IV.

Quomodo teneatur reſtituere fructus Beneficiarius qui Horas non legit?

An teneatur Iure naturæ. Prima ſententia.

PRIMO inquirendum, Vtrùm Iure naturæ Beneficiarius Horas omittens, teneatur ad aliquam reſtitutionem? Teneri, eſt ſententia Angeli hoc verbo, num. 11. quam etiam tenuerunt Chalderinus, Ancharanus, Geminianus, Iaſon, Baldus, citati apud Azorium. Hos ſequitur Coriarruuias lib. 3. Variarum, cap. 13. num. 10. Adrianus in 4. De reſtitut. §. Pro reſponſione ad quæſitum; Sotus lib. 10. q 5. art. 6. concluſ. 3. Argumentum huius opinionis eſt, Quòd percipiens aliquid ob cauſſam quam præſtare non curat, teneatur perceptum reſtituere, vt patet ff. De condictione cauſſà data, cauſſà non ſecuta: atqui Beneficium, inquiunt, datur propter officium, cap. vlt. De reſcriptis, in 6.

Secunda ſententia negans verior.

Contraria, Non teneri, eſt ſententia Panormitani in cap. 1. De celebratione Miſſarum, qui dicit, alteram eſſe nimis rigidam, Roſellæ & Silueſtri verbo Clericus 4. quæſt. 23. Armillæ eod. num. 27. & verbo Beneficium, num. 69. Probatur Primò, Quia Beneficium, inquiunt, non datur ſimpliciter propter officium, ſed & vt Clericus aſſumptus in ſortem Domini, viuat de patrimonio Chriſti, & non mendicet. cap. Diaconi ſunt, ex D. Hieronymo, diſt. 93. & cap. 2. De Præbendis. Secundò ex cap. Si quis in Clero, ex Concilio Agathenſi, cauſſa 7. q. 1. Vbi alia pœnitentia iniungitur Clerico, qui defuit officio, nulla facta mentione reſtitutionis. Tertiò, Iure antiquo Clericus non reſidens priuatur Beneficio, cap. Ex parte, De Clericis non reſidentibus: nuſquam tamen reperitur priuari fructibus perceptis. Quartò, Etiamſi Clericus non ſeruiuit dicendo Officium, ſeruiuit tamen Eccleſiæ vniuerſali in Ordine Clericatus. Quintò, Etiam Clerico malè viuenti tenetur populus ſoluere decimas, cap. Tua nobis, De decimis, & tenet D. Thomas Quodlibeto 6. tenetur ergo etiam non fungenti officio; ergo non tenetur eas Clericus reſtituere. Ita argumentatur Silueſter. Et ſanè ad hominem loquendo, ſequela confirmari poteſt, Quia nonnulli ex aduerſarijs, ex quibus Adrianus ſuprà, non tantùm Clericum non recitantem Officium, ſed etiam malè viuentem obligant ad reſtitutionem.

Poſterior ſententia videtur verior: quia donatio Beneficij Eccleſiaſtici, eſt quidem donatio ſub modo, ſed non eſt donatio ſub conditione, vt benè Silueſter. Inter has autem donationes hoc diſcriminis eſt, quòd quando poſterior donatio ſubeſt, non impleta conditione, donatarius teneatur reſtituere; quando autem eſt donatio ſub modo, multa eum excuſare poſſint, vt non teneatur reſtituere, etiamſi modum non impleuerit; de quibus diximus ſuprà Dubio 9. De tranſlatione dominij per donationem. Tale in primis erit, ſi donator non principaliter, aut non cum tanto rigore modum intenderit, quo modo ibidem diximus ex cap. Verùm, De conditionibus appoſitis, etiam Eccleſiam non teneri reſtituere rem ſibi donatam ſub modo, etiamſi modum non impleuerit: Eccleſia autem conferens Clerico Beneficium, intendit quidem Officium, ſed non apponit donationi Officium tamquam conditionem; imò videtur intendere vt Clericus ſuſtentetur, atque ita gratis ſine mercede Officium implere poſſit. Vbi aduerte, Etiamſi principaliùs dicatur Eccleſia intendere Officium quàm Clerici ſuſtentationem, & ex iuſtitia fortè Beneficiarius teneatur ad Officium; non tamen hoc ingredi formam collationis Beneficij: tenetur enim fortè ex iuſtitia ad ſpirituale Officium, qui illud ſuſcepit, & ſe ad hoc obligauit ſuſcipiendo Beneficium: ex tali enim promiſſione tacita vel expreſſa ius fortè oritur Eccleſiæ ad tale ipſius Officium: ex quo fiat, vt intermiſſum Officium debeat reſarcire, illud poſteà ſupplendo; idque fortè rurſus ex iuſtitia, verbi gratia, ſi debeat aliquoties celebrare, & omiſit, ſupplebit numerum Miſſarum omiſſum, quando obligatio celebrandi non eſt omnino aut principaliter alligata tempori iam lapſo; illa enim ratione qui hodie non legit Horas, non tenetur eas cras bis legere, ſed qui omiſit priori parte diei, tenetur ſupplere poſteriori.

Neq; tamen diſplicet quod Suarez docet lib. 4. De oratione cap. 29. ſi reſtitutio hîc admitteretur debita ex natura rei, poſſe eam fieri in eodem genere: verbi gratia, ſi quis omiſit Officiũ ſex menſibus quando erat Beneficiarius, recitet alijs ſex menſibus occurrens officium quando iam dimiſit Beneficium, aut quotidie idem occurrens bis recitet, ſi Beneficium retinuerit, aut aliàs obligetur. Neq; refert, quòd tempus ei lapſum ſit quoad euadendam inobedientiam mortalem, adhuc enim ei currit quoad reparandam iuſtitiam per reſtitutionem.

Ex dictis patet reſponſio ad contrariæ opinionis argumentum.

Secundò inquirendum, Vtrùm ſaltem Iure poſitiuo teneatur reſtituere fructus Beneficiarius, qui Horas neglexit?

Vbi in primis obſeruandum, eiuſmodi negligentem ſemper dignum eſſe habitum qui fructibus priuetur, ſaltem per ſententiam. Ceterùm tandem Lege poſitiua in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ſtatutum eſt, vt quilibet habens Beneficium, ſi poſt ſex menſes ab eo obtento diuinum Officium non dixerit, legitimo impedimento ceſſante, Beneficiorum ſuorum fructus, ſuos non faciat, pro rata omiſſionis recitationis Officij & temporis, ſed eos tamquam iniuſtè perceptos in fabricas eiuſmodi Beneficiorum, vel pauperum eleëmoſynas erogare teneatur. Denique conſtituitur pœna priuationis Beneficij in ſemeſtrem poſſeſſorem, ſi monitus in ſimili negligentia permanſerit, ita vt quindecim dierum ſpatio Officium ſaltem bis non dixerit. Eamdem Conſtitutionem innouauit, declarauit & auxit Pius V. ſtatuens, vnoquoque die quo Horas Beneficiarius omiſerit, amittere eum omnes fructus illi diei reſpondentes, id eſt, qui ſe habeant ad fructus totius anni, ſicut dies quo neglexit ſe habet ad annum. Secundò, Eum qui omiſerit vel Matutinum, vel ceteras omnes Horas, amittere fructus medios illius diei; quique omiſerit vnam Horam, amittere ſextam eorum partem, etiamſi

Iure poſitiuo tenentur reſtituere.

zed by Google

præſens in Choro diſtributiones acceperit. Tertiò, Qualiacumque Beneficia etiam præſtimonialia huic Legi eſſe ſubiecta. Denique Penſionarios Clericales ſimili proportione & onere obligari ad Horas B. Virginis.

Tertiò circa hanc Conſtitutionem quæritur, Vtrùm qui primo ſemeſtri ab obtento Beneficio omittit Horas, non teneatur reſtituere?

Primo ſemeſtri omittens non tenetur.

Reſpondeo, Non teneri, ſed ſufficere, vt indicat Conſtitutio Lateranenſis, Deo pro eiuſmodi omiſſione ſatisfacere.

Contrarium ſentit Sotus ſuprà citatus, concluſ. 4. quem ſequitur Petrus Matthæus in Notis ſuis ad 7. Decretal. Exiſtimant enim, mendo librariorum, loco *per ſex menſes*, in Concilio legi *poſt ſex menſes*, eò quòd alioqui non ſatis ſibi cohæreant & conſtent verba Concilij, & Conſtitutio partim nimis laxa, partim nimis rigida futura ſit: nimis laxa, ſi toto ſemeſtri negligentem liberum à reſtitutione relinquat; nimis rigida, ſi lapſo ſemeſtri etiam pro vna Hora omiſſa reſtitutionem exigat.

Sed non erit difficile iſta diluere. Primum enim quod de mala cohærentia objicitur, proficiſcitur ex ſiniſtro intellectu illorum verborum: *ſi verò vltra dictum tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit.* Neque enim ſignificatur, citra tempus ſemeſtre negligentiam reſtitutione puniri, vltra ſemeſtre autem etiam priuatione: ſed cùm eſſet conſtitutum de ſemeſtri poſſeſſore negligente, quòd etiam citra contumaciam debeat reſtituere, nunc ſtatuitur de eodem ſemeſtri poſſeſſore, quomodo in caſu contumaciæ debeat priuari Beneficio. Quod autem de nimia remiſſione objicitur, diluitur ex dictis: falsò enim ſupponit obiectio, deberi reſtitutionem iſtam Iure diuino. Denique quod de nimio rigore dicitur, facilè ſoluitur. Cùm enim Beneficium detur propter Officium, poſſunt Beneficiarij compelli ad Officium ſubtractione fructuum etiam illorum, quos manendo in Iure naturæ, aut communi indulgentia, non obſtante negligentia, facerent ſuos: poteſt enim Eccleſia, rationabili de cauſſa, quæ hîc non deeſt, conſtituere, vt fructus ſuos non faciat, qui ſic non ſeruierit: quo modo donatorem diſponere poſſe in donatione modali, patet ex dictis Dubio 9. De donatione, ſuprà citata.

Vnde ſequitur, Etiam ante ſententiam Iudicis hos fructus debere ab omittētibus Horas reſtitui.

Sequitur Secundò, Etiam ab illis debere reſtitui, quibus incumbunt plura alia onera ratione Beneficij quàm lectio Horarū: debere inquam reſtitui non tantùm fructus reſpondentes oneri lectionis Horarum prætermiſſæ, ſed integros illius temporis, vt ſuprà Conſtitutionem Lateranenſem explicuimus. Quod iterùm eſt contra quoſdam: ſed ita explicat Azorius 1. parte, lib. 10. cap. 14. q. 5.

Sequitur Tertiò, Si quis plura habeat Beneficia, ſiue in vno ſiue in nullo reſideat, debere omnium fructus non ſecùs reſtituere ſi Horas omittat, ac ſi eſſent vnius tantùm Beneficij. Ita reſoluit idem Azorius q. 6. & fauet ipſa Conſtitutio Lateranenſis, quæ Beneficia exprimit plurali numero.

At quid ſi ſimul Beneficium habeat cum penſione, reſtituètne etiam fructus penſionis?

Reſpondeo, Probabiliter id aſſeri, quia Horæ quas recitat, ſupplent vices Horarum B. Virginis. Itaque reſtituet, ſicut omittens Horas B. Virginis.

Sequitur Quartò, Non excuſari à graui peccato, qui primo ſemeſtri ab accepto Beneficio non dicit Horas, quod diſertè monet Pius V. & indicat Concilium Lateranenſe.

Sequitur Quintò, Pro arbitrio Beneficiarij poſſe hanc reſtitutionem fieri vel fabricę vel pauperibus: ſufficit enim ſeruare formam Legis poſitiuæ.

Quartò hîc inquirendum, Vtrùm ille qui ſine attentione debita Horas recitat, teneatur reſtituere fructus?

De recitā. te ſine attentione.

Tres ſunt ſententiæ. Vna affirmat, Non ſecùs teneri, ac ſi omnino omiſiſſet. Ita Ludouicus Beja, parte 2. caſu vlt. qui dicit eſſe communem, & citat D. Thomam hîc, art. 13. ſed parum aut nihil pro hac ſententia habentem. Tenet tamquam probabilem Azorius ſuprà q. 8. Peſantiùs q. 62. art. 2. diſp. 2. De Horis Canonicis, Nauarrus De oratione, cap. 20. num. 32. Eamdem ſententiam ſequitur Petrus Nauarra lib. 2. cap. 2. num. 233. ita ſaltem, vt ad lucrandum reditus Beneficij, putet Horas recitari debere cum attentione ad verba. Ludouicus Lopez 2. parte cap. 96. qui putat eum de quo eſt quæſtio, ſaltem cum Papa debere componere ſuper fructibus. Graſſius lib. 2. cap 51. n. 7. Suarez De Relig. tom. 2. lib. 4. cap. 26.

Prima ſententia, Teneri ad reſtitutionem.

Probari poteſt, Quia, vt ſuprà diximus, Eccleſia non tantùm præcipit orationem merè vocalem, ſed ſimul veram orationem, quæ ſaltem aliquam attentionem requirat: ergo qui ſine attentione recitauit, tenetur Horas repetere, & niſi repetat, fructus reſtituere; idem enim eſt, ac ſi non recitaſſet: par autem ratio, par ius parit.

Secundò, Lex pœnalis extenditur de vno in alium caſum duobus concurrentibus, nimirum ſi ſubſit eadem ratio, & ſi contineatur ſaltem ſub ſignificatione larga verborum Conſtitutionis, vt tradunt plures DD. quos citant Nauarrus & Beja. Atqui in propoſito verè eſt quædam omiſſio Horarum, (alioqui non teneretur repetere) & eſt eadem ratio: imò plus peccat qui ſine attentione legit, quia omiſſioni addit peccatum commiſſionis, vt apertè tradunt Nauarrus & Peſantius.

Accedit Tertiò, Quòd Ius commune ſtatutum in vtilitatem publicam, quale eſt de quo agimus, poſſit extendi ſecundùm receptam doctrinam Bartoli, præſertim cùm eò pertineat, vt conſulatur ſaluti eorum qui recitare debent, & ſimul eorum pro quibus recitatur.

Secunda ſententia.

Altera ſententia dicit, Sine attentione recitantem teneri ſolùm ad illam reſtitutionem, quæ ſit Iuris naturæ, adeoque non ad reſtituendos integros fructus, vt Conſtitutio habet, ſed ad receptos vel recipiendos præcisè pro onere Horarum intermiſſarum. Ita ſentit Vaſquez 1. 2. tom. 2. diſp. 160. cap. 5. Verùm iam ſuprà oſtendimus, Iure naturali aut diuino hîc non deberi reſtitutionem fructuum.

Tertia ſententia verior.

Tertia itaque ſententia eſt, Ad nullam reſtitutionem fructuum teneri: quam credo veriorem, licet prima ſit tutior & probabilis, præſertim eo ſuppoſito, quòd non ſatisfiat præcepto Eccleſiæ.

Sed

Digitized by Google

Sed probatur hæc tertia opinio, Quia ex Iure naturæ non tenetur, vt ſuprà oſtendimus; Lex autem Eccleſiaſtica non punit defectum merè internum, niſi quatenus ſatis proditur in externo opere. Vnde conſequens videtur, ſi interior diſtractio etiam exteriùs prodatur, puta per incompatibile attentioni opus exterius, poſſe eam puniri per Eccleſiam. Neque tamen inde continuò ſequitur, reipſa puniri: multò minùs, puniri priuatione dominij fructuum, aut obligatione reſtituendi. Quare generatim exiſtimo, eum qui Horas exteriùs recitauit, quantumuis diſtractus, (ſi tamen aliquo modo ad Eccleſiæ intentionem ſe conformare voluerit initio recitationis) non comprehendi Conſtitutione Lateranenſi aut Pij V. de reſtituendis fructibus, procedit enim contra eos qui non dixerunt diuinum Officium. Quamuis autem iſte non abſolutè dixerit, dixit tamen, quod videtur ſufficere vt pœnali Conſtitutioni eximatur, præcipuè cùm Pius V. qui ex parte Beneficiorum, Horarum, & quoad quædam alia extendit Conſtitutionem, ad ſolùm vocaliter ſine attentione recitantem non extenderit. Ita ſentiunt Medina & Corduba apud Azorium citati, Toletus lib. 2. cap. 12. fauet Leſſius lib. 2. cap. 37. dub. 2. De iuſtitia & iure. Vnde patet, quoad hunc effectum meliori conditione eſſe eum qui diſtractus voluntariè & mortaliter peccando recitauit, quàm qui mentali tantùm oratione aliàs meritoria horarias Preces abſoluit.

Reſp. ad argumentũ 1. ſententia. Ad argumenta Primę opinionis reſpondeo. Ad Primum, Non tam videndum hîc eſſe quid Eccleſia præcipiat, quàm quid ponat oneris, ſine quo non faciat Clericus fructus ſuos: illud autem onus negatiuè exprimit hoc modo, vt non faciat fructus ſuos, qui non dixerit Horas, lapſo primo ſemeſtri: qui ergo dixerit poſt ſex illos menſes, ſed ſine vlla attentione & voluntariè diſtractus, non ſatisfacit præcepto Eccleſiæ; & in eo par eſt illi, qui omiſit primo ſemeſtri: ſed ſicuti hic non tenetur reſtituere, ita nec iſte.

Ad Secundum, De Legis pœnalis extenſione Regula obiecta parum mouet, quia in punitione Eccleſiæ non eſt eadem ratio omittentis & ſine attentione recitantis: Eccleſia enim intendit punire omiſſionem, in qua non eſt par, ſed extenſiuè minùs peccat diſtractè recitans, quia ſaltem exteriorem orationem vocalem non omittit. Quòd verò ſimpliciter fortè magis peccet, quàm purè omittens, parum ad rem facit, quia hoc eſt ex commiſſione, quam Eccleſia non intendit punire hac priuatione fructuum. Adde, non eſſe hìc propriè Conſtitutionem pœnalem; obligat enim, vt diximus, ante ſententiam Iudicis; ſed eſt modus à donatore appoſitus donationi, qui tranſeat in vim appoſitæ conditionis: peculiaris autem eſt ratio conditionem illam oneroſam non extendendi, præcipuè cùm eiuſmodi extenſio poſſet facilè multis eſſe in laqueum, & parere multos ſcrupulos, & fiat ab omiſſione actus exterioris ad omiſſionem interioris, de quo parciùs ſolet Eccleſia ſtatuere. Atque ita etiam patet ad Tertium.

Quintò inquirendum, Vtrùm Conſtitutio Lateranenſis ſit vſu recepta?

Non eſſe, ſentit Sotus. Verùm Azorius ſuprà, Nauarrus cap. 25. num. 122. reprehendens Sotum, & paſſim D D. de ea loquuntur tamquam verè obligante & recepta. Quod omnino verum videtur poſt Bullam Pij V. Henriquez tamen De excommunicatione cap. 13. videtur dicere, in Hiſpanijs eſſe quidem receptam, ſed non in illo rigore, vt integros fructus illius diei reſtituat, qui omiſit Horas Beneficiarius, adeò vt liberent Parochum vel Epiſcopum reſtitutione quintæ partis, quatuor nimirum partibus retentis pro reliquis oneribus: Cappellanũ verò qui præter onus Horarum etiam Miſſarum habet, ſi tertiam partem reſtituat: eum verò qui non habet aliud onus præter has Preces, volunt integrè reſtituere, vt apertiùs conſtat apud Ludouicum Lopez 2. parte cap. 95. Verùm hæ moderationes nullo modo conſiſtunt cum Conſtitutione Pij V. quam ex dictis conſtat ſatis apertè etiam Parochos velle integros fructus reſtituere, ſi Horas omiſerint, & non tantùm obligare poſt ſententiam Iudicis. Vti neque iſta moderatio congruit, quam refert idem Henriquez, quæ eum à reſtitutione liberet, qui hodie omiſſum Officium cras ſuppleuerit: eſt enim communis ſententia, ita tempori eſſe hoc onus alligatum, vt cenſeatur ineuitabilis omiſſio tempore iam lapſo. Denique neque illa placere poteſt moderatio, quam Sotus, Lopez, & alij Sotum ſecuti adhibent, non eſſe in hac reſtitutione parui temporis, verbi gratia vnius aut alterius diei habendam rationem: eſt enim apertè contra Bullam, quæ etiam pro vna Hora reſtitutionem exigit. De quo conſulendus Graſſius ſuprà num. 9. Quòd ergo in rigore non ſit recepta Bulla Pij ab iis qui eam in alienum ſenſum torſerunt, mirum non eſt.

DVBIVM V.

Quænam excuſent à lectione Horarum?

EXCVSATIO ab hoc præcepto ferè æſtimanda eſt ex generalibus regulis de excuſantibus ab obſeruatione Legis humanæ. Pauca tamen monenda occurrunt.

Primò, Quia hoc onus legendi eſt perſonale, numquam occurrere caſum in quo excuſatus à recitatione Horarum, teneatur alium ſubſtituere qui ſuo nomine recitet.

Secundò, Non excuſari vmquam obligatum ad Horas, etiamſi alium ſuo nomine recitantem ſubſtituerit: ſicut enim non ſufficit poſtridie recitare quod hodie omiſſum eſt, eò quòd tempori adhæreat obligatio; ita neque ſufficit per alium recitare, niſi diſpenſauerit Pontifex: nam Epiſcopus diſpenſare non poteſt, vt cum communi ſententia docet Suarez tom. 2. De Relig. lib. 4. De orat. cap. 28.

Tertiò, Non excuſari à peccato mortali Beneficiarum non recitantem, etiamſi intendat omnes fructus donare fabricæ.

Quartò, Non excuſari quempiam ratione cenſuræ Eccleſiaſticæ: nam etiam excommunicatus & interdictus poteſt & tenetur dicere Horas.

Quintò, Excuſat inculpata carentia Breuiarij. Debet tamen tunc memoriter recitari integra Hora, ſi eam fortè Eccleſiaſticus memoriâ teneat: ſecùs dicendum, ſi ſolùm aliquot Pſalmos teneat; cenſetur enim ea non eſſe recitatio Horæ, & excuſat impotentia recitandi vllam Horam.

Sextò, Excuſat infirmitas corporis, non ſo-

lùm ea quæ omnino recitationem impedit, ſed etiam illa quæ iudicio Medici vel euidenter talis eſt, vt recitatio futura ſit cum ſalutis corporis graui detrimento, vel non ſine magno dolore aut vexatione corporis: non excuſat autem leuis moleſtia. Quando etiam Medicus dubitat, pro interpretatione poteſt conſuli confeſſarius, & pro diſpenſatione Epiſcopus, aut etiam inferior Prælatus, qui in rebus iſtiuſmodi minoribus diſpenſare ſolet.

Septimò, Quamuis ſtudium à lectione Horarum non excuſet, poteſt tamen ingruere caſus, vbi occupatio honeſta incompatibilis & neceſſaria excuſet, vtpote ſi Monialis curare debeat infirmos, neque ad tempus abeſſe poſſit.

CAPVT III.

De Sacrificio.

D. Thomas quæſt. 85.

DVBIVM I.

Quid ſit Sacrificium?

Sacrificij ſignificationes. SACRIFICII nomen analogum eſt, & metonymia quadam ad plura traducitur: ipſa enim victima interdum ſacrificij nomine deſignatur, vſitata admodum, ſed non perinde propria ſignificatione. Sacrificium enim actiuæ ſignificationis eſt, ſicut opificium, vt non tam id quod factum eſt ſacrum, quàm ipſam actionem ſacram, qua ſacrum fit, ſignificet. Vnde non ita commodè etymon reſpicientes, definierunt quidam ſacrificium, factum ſacrum cum victimæ ſeu rei oblatæ aliqua mutatione. Quò etiam pertinet illud Iſidori lib. 6. Originum cap. 19. *Sacrificium dictum quaſi ſacrum factum, quia prece myſtica conſecretur*, relatum cauſſa 1. quæſt. 1. cap. Multi.

Sacrificium generaliter dictum. Sumitur Secundò ſacrificium omnino generaliter, pro omni opere quod agitur vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo; relatum ſcilicet in illum finem, quo veraciter beati eſſe poſſimus. Ita accepit D. Auguſtinus lib. 10. De ciuitate Dei, cap. 6. Illud diuidi poteſt in interius & exterius. Interius indicatur Pſalmo 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* Exterius ad Hebræos vltimo. *Beneficentiæ & communicationis nolite obliuiſci; talibus enim hoſtijs promeretur Deus.* Romanos 11. *Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem*, &c. Pſal. 49. *Sacrificium laudis honorificabit me.* Oſeæ 14. *Reddemus vitulos labiorum noſtrorum.*

Pro occiſione. Sumitur Tertiò ſacrificium pro occiſione. Iſaiæ 34. *Victima enim Domini in Boſra, & interfectio magna in terra Edom.* Ezechielis 21. *Vt cadat victimas, exacutus eſt.* & cap. 39. *Concurrite vndique ad victimam meam quam ego immolo vobis.* Congruit verbum Græcum θύω, quod non tantùm ſacrifico, ſed & occido ſignificat: quam ſignificationem imitantur Galli.

Error hæreticorum. Verùm in hac ſignificatione cauendus error ſectariorum noſtri temporis, qui putant illud Marci 14. *Primo die azymorum quando Paſcha immolabant*, hac ſignificatione eludere, vt agni paſchalis immolatio non ſit aliud quàm eius occiſio, ne videlicet Chriſti Domini noua cœna aliam immolationem agni ſurrogatam agnoſcant. Cauendus, inquam, hic error, & hoc modo reijciendus: Etiamſi immolatio aliquando in Scriptura impropriè accipiatur pro nuda occiſione, impropria tamen locutione nō vtitur Deus in diſpoſitione Legis, quam edidit hac de re Exodi 12. & Deuteronom. 16. clariſſima enim & propria oportet eſſe verba Legum & teſtamentorum: Ibi autem diſertè præcipitur non tantùm occidi, ſed immolari. Priori enim loco de agno vel hœdo (vteruis enim in phaſe vſurpari poterat) dicit: *Immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael*, &c. Poſteriori autem, *Immolabis phaſe veſpere ad ſolis occaſum. Certa*, inquit Cyprianus, vel Auctor Sermonis De reſurrectione Chriſti, *data eſt ex Lege diſtinctio, quæ eſſet Paſchalis oblatio, & tempus, & locus, & modus, quando, vel vbi, vel quo modo ſacra deberet hoſtia immolari.*

Voluit quidam hæreticus, in confirmationem dicti erroris aliquid facere, quòd Iacob Geneſis 31. dicatur, immolatis victimis in monte, vocaſſe fratres ſuos vt ederent panem; quaſi neceſſum ſit immolationem hanc profanam intelligere, vtpote de qua edere potuerint idololatræ. Item illud 1. Reg. 9. *Sacrificium eſt hodie populo in excelſo*; quaſi ſacrificium ibi accipiatur pro ſolemni conuiuio. Sed mirum eſt, hunc ſectarium maluiſſe priori loco bis admittere improprietatem ſermonis (non enim dicit textus *immolatis pecoribus*, vel *caſis victimis*, ſed *immolatis victimis*: & vt ſupra communem occiſionem mentem lectoris eleuet, in monte id factum addit) quàm meminiſſe, etiam alios cibos non immolatos potuiſſe apponi infidelibus, vt fuerint cibi ſicut & iuramenti religione diſcreti, quamuis fœdere coniuncti. Mirum etiam, quid cogat ſacrificium propriè dictum ab ea ſolemnitate conuiuij excludere quod celebrauit Samuel in Ramatha, præſertim cùm ſubiungat textus, *Quia ipſe benedicet hoſtiæ*: & excelſus locus iterùm ſupra commune conuiuium, animum attollat. Accedit conformis lectio Septuaginta Interpretum: fauet paraphraſis Chaldaica, *Poſuerunt oblationem ſanctitatis hodie populo in domo conſeſſus.* vbi videtur innui, quod Carthuſianus dicit, fuiſſe oblationem pacificorum, adeoque eo die oblatam hoſtiam pacificam, de qua etiam populus offerens edebat. Fauet ſimilis hiſtoria cap. 16. vbi Samuel dicit ſe ad immolandum Domino veniſſe. Ioſephus quidem fauet alteri opinioni, vti & quæſtiones ſeu traditiones Hebraicæ D. Hieronymo adſcriptæ: ſed quod diximus, longè verius videtur. Et vt eſſet verum quod Auctor illarum quæſtionum dicit, & ſequitur dictus ſectarius, ſacrificium eſſe poſitum pro prandio quod parauerat Samuel populo in Kalendis; quartam quidem iam habebimus ſacrificij acceptionem, ſed cauſſæ noſtræ nihil officientem, vt qui ſatis oſtenderimus, ad aliam ſacrificij acceptionem pertinere immolationem paſchalis agni.

Eſt ergo poſtrema ſacrificij, ſed præcipua & maximè propria acceptio, ſecundùm quam definiri poteſt, Oblatio. qua res ſenſibilis & permanens ita exhibeatur in proteſtationem diuini dominij immediatè ipſi Deo, vt in aliquod ſacrum, quod inde fieri debeat, deſtructiua quadam mutatione conſumatur. *Sacrificium propriè.*

Sed

Digitized by Google

Sed ne leuiter ſacrificium definiendo grauiſſimam difficultatem (in qua Orthodoxos deficere, audent iactare hæretici) vno verbo videamur velle diſſimulare: inueſtigemus potiùs per partes, vt res tota pleniùs intelligatur. Concurrunt autem in ſacrificio quatuor conſideranda, vt docet Auguſtinus lib. 4. De Trinitate, cap. 14. cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, & pro quibus offeratur. Res iſtæ quatuor ſunt, Deus, Sacerdos, victima, populus.

Quatuor conſiderātur circa ſacrificiū.

Actio ſacrificandi quatuor alia inuoluit: Conſecrationem,

Sed & in ipſa actione vnica ſacrificandi quatuor quaſi actiones conſiderantur, ratione formali diſtinctæ.

Prima eſt Conſecratio hoſtiæ, quæ ali quouſque reperitur quodammodò in omni actu Religionis, quo cultus Deo adfertur: ipſa enim ad Dei cultum deſtinatione aut tranſlatione, res aut actio fit peculiariter diuina, ſacra, Deo dicata. Hoc modo res Deo promiſſa per votum, eoipſo ſanctitatem aliquam moralem contrahit, ipſi oblationi præuiam; qualis etiam ferè erat primogenitorum, eo ipſo contracta, quo Deus ea ſibi reſeruabat & offerri volebat. Sanè conſecrationem in omni ſacrificio agnoſcit D. Thomas quæſt. 85. art. 3. ad 3. quando ad ſacrificium (vt etiam nomen indicat) dicit pertinere, quòd fiat aliquid ſacrum, verbi gratia quòd panis benedicatur.

Oblationē,

Secunda eſt Oblatio facta Deo, quæ plus aliquid eſt quàm deſtinatio; ſicuti dare plus eſt quàm deſtinare. Cernitur autem propriè dicta oblatio maximè in rebus externis & permanentibus, cùm generalis illa deſtinatio intelligi queat etiam in actionibus: referre enim & deſtinare aliquam actionem in Deum, non eſt propriè aliquid Deo offerre; reſpicit enim deſtinatio illa Deum vt finē, oblatio autem Deum reſpicit quaſi perſonam cui offeratur, vt benè obſeruat Suarez tom. 3. in 3. partem, diſp. 73. ſect. 5. Hanc oblationem eſſe in actu ſacrificali, concors omnium eſt ſententia, & docet Auguſtinus ſuprà citatus.

Deſtructionem rei quæ offertur,

Tertia eſt Deſtructio quædam, conſumptio, vel mutatio deſtructiua vel conſumptiua ipſius rei quæ offertur. Hanc agnoſcit D. Thomas q. 86. art. 1. vbi docet, hoc differre ſacrificium à nuda oblatione: quòd oblatione, quæ fit ſacrificium, res exhibeatur in cultum diuinum, quaſi in aliquod ſacrum, quod inde fieri debeat conſumenda; ſimplici autem oblatione res ita exhibeatur, vt in ipſa exhibitione integra maneat, quamuis contingat expendi, adeoque conſumi in miniſtrorum vſus. Vbi aduerte, tria iam dicta, vnica actione abſolui; nam vna & eadem actio poteſt eſſe conſecratio, oblatio, & mutatio deſtructiua. Quare Scriptura de ijs qui filios dæmonibus immolabant comburendo, interdum dicit, quòd per ignem eos conſecrabant. 4. Regum 17. *Conſecrauerunt filios ſuos & filias ſuas per ignem.* Aliquando indicat, quòd conſecrando offerebant. Ita Ezechielis cap. 16. *Immolaſti filios meos, & dediſti illos conſecrationem eis.*

Profeſſionē diuini dominij.

Quarta reſultat ex tribus dictis & intentione ſacrificantis, nimirum Externa quædam & peculiaris profeſſio ſupremi dominij ipſius Dei, & noſtræ ſubiectionis. Hanc agnoſcit D. Thomas dicta quæſt. 85. art. 2. & omnes paſſim. Eſt enim ſacrificium honor quidam ſoli Deo appropriatus, ſicuti in Republica ſolet eſſe ſignum aliquod ſingulare honoris, quo ſolus Princeps honoretur. Vnde fit, vt nemo vnquam ei exiſtimauerit ſacrificandum, niſi quem Deum eſſe vel ſciuit, vel putauit, vel finxit, vt docet D. Auguſtinus lib. 10. De ciuitate Dei, cap. 4. Vnde & cap. 19. ibid. eos refutat, qui dicebant, hæc viſibilia ſacrificia dijs alijs congruere, Deo verò inuiſibili inuiſibilia maiora, & meliora puræ mentis officia. Hinc etiam conſequitur, vt ne quidem imagini Trinitatis aut Chriſti Domini offerēdum ſit ſacrificium, quamuis deriuatiua & reſpectiua quadam latriæ adoratione colatur. Adoratio enim exterior non tantùm fit coram imagine, ſed etiam ad ipſam quodammodò terminatur, licet ratione prototypi: communi enim loquendi modo dicimur illud adorare, quod exteriori adoratione contingimus, aut quod adorando oſculamur, aut coram quo genuflectimus, aut ſimilem ſubmiſſionis notam exhibemus: orare autem, laudare illud, vel ſacrificare ei non dicimur, coram quo exteriùs oramus, laudamus, ſacrificamus. Cuius non alia ratio eſt, quàm quòd exterior laus, oratio, & ſacrificium ex hominum vſu non habeant cultum præter eum, qui immediatè eius quod ſpiritu colitur, excellentiam proximè & propriè in eometipſo profiteatur; adoratio autem cultum habeat qui ex hominum vſu eius qui adoratur excellentiam profiteatur, honoris ſigno applicato veſti eius, vel imagini, vel alicui alteri rei ei coniunctæ, quæ & ipſa adoretur, quando per eam ad eum qui in ſpiritu colitur, adoratio quaſi tranſmittitur. Sic Regem adoras, ſi quod geſtat ſceptrum oſculeris & adores: at ſi Regem ores, non ſceptrum oras, ſed tantùm coram ſceptro.

His poſitis, duæ hîc potiſſimùm mouentur difficultates. Vna, Qualis mutatio hoſtiæ ſit de ratione ſacrificij? Altera, Quænam & qualis oblatio ſit de eſſentia ſacrificij?

Qualis mutatio ſit de ratione ſacrificij. Prima ſententia.

Prima ſententia hîc eſt, cuius meminit Matthæus Galenus lib. De ſacrificio, cap. 6. debere eſſe mutationem talem, qua animal viuum occidatur, ita vt ſacrificium ſemper ſit hoſtiæ viuentis occiſio; imò Deum ita inſtituiſſe ſacrificia, vt rariſſimè etiam occiſio ſuffecerit, & in ſolis rebus minutis, vt in paſſere leproſi; in alijs autem ferè vel tota, vel ſecundùm partem victima cremari debuerit.

Oblatio herbarum.

Sed hæc ſententia apertè pugnat cum 7. cap. Leuitici, vbi habemus de ſacrificio ſimilæ in clibano, craticula vel ſartagine, & tollit totam ſpeciem illam ſacrificiorum, quam Hebræi mincham appellant. Sanè ad animalia non debere reſtringi ſacrificium, ſed etiam in reliquis ſaltem viuentibus, puta herbis, debere agnoſci, luculentus teſtis eſt Euſebius: is enim teſtatur ex Porphyrio lib. 1. De præparatione Euangelica, cap. 6. gentiles primùm dijs ſuis herbam viridem obtuliſſe in ſacrificium, & concremaſſe, quòd eæ antiquiores ſint animalibus. Imò ab hac exhalatione *Syriac* vocem manaſſe, quod ſacrificium Latinè dicimus.

Secunda ſententia.

Secunda ſententia eſt Franciſci Suarez, De ratione quidem ſacrificij eſſe aliquam hoſtiæ mutationem, ſed non eſſe neceſſarium vt illa mutatio hoſtiæ ſit deſtructiua; ſufficere enim quòd aliquid ſacrum fiat circa rem oblatam: nam in ſacrificio Melchiſedech non inuenimus mutationem aliquam factam circa rem oblatam, niſi fortaſſe quòd panis ille & vinum aliqua externa demonſtratione oblata ſint Deo, cum aliqua benedictione, ſeu eleuatione, vel fractione & diſtributione ac

Digitized by Google

ac ſumptione per modum cibi & potus ſanctificati. Similiter & in Leuitico ſimilia ſacrificia reperientur, præſertim in panibus propoſitionis, & alijs ſacrificijs ex ſimila. Ita ille loco ſuprà citato: cui ſententiæ inſiſtens infrà diſp. 75. ſect. 5. dicit, agnum poſſe ſacrificari abſque immutatione reali & phyſica, ſi aliquid aliud ſacrum circa eum fieret, quo cenſeretur moraliter manere ſanctificatus, & ad ſacros vſus deputatus. Addit etiam, effectiuam actionem loco deſtructiuæ poſſe in ſacrificiis teſtari ſatis ſupremum Dei dominium, præſertim ſi ad hoc ipſum à Deo deſtinata, ſupernaturalis ſit & diuina, & terminetur ad præſentandam Deo rem illi gratiſſimam, qua ipſe maximè colitur & honoratur. Sentit ergo hic Auctor eruditus, ad ſacrificij rationem ſufficere rei principaliter oblatæ mutationem moralem, qua ex non deputata diuino cultui iam ei deputetur: aut ſi phyſica actio requiratur, non tamen requiri deſtructiuam principalis hoſtiæ; imò poſſe ſufficere productiuam ſeu effectiuam eiuſdem hoſtiæ.

Probatur 1. Neque deſunt pro hac opinione argumenta. Si enim deſtructiua mutatio hoſtiæ requiratur in ſacrificio, Melchiſedech non videtur ſacrificaſſe, vtpote qui panis & vini deſtructionem non legatur vllam adhibuiſſe: imò neque adhibere potuit, cùm eadem quæ Deo ſacrificauerat, Abrahæ & ſociis in epulum exhibuerit, vt docet Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromatum.

2. Secundò, Non videtur eſſe ſacrificium in Miſſa, quia principalis hoſtia eſt ipſe Chriſtus, qui iam non moritur, neque realem vllam deſtructionem, imò neque mutationem ſuſcipit per conſecrationem, vbi ſacrificari & immolari dicitur.

3. Tertiò, Videtur huic ſententiæ fauere D. Thomas hîc quæſt. 85. art. 3. ad 3. *Sacrificia*, inquit, *propriè dicuntur, quando circa res Deo oblatas aliquid fit: ſicut quòd animalia occidebantur, & comburebantur: quòd panis frangitur, & comeditur, & benedicitur: & hoc ipſum nomen ſonat. Nam ſacrificium dicitur ex hoc quòd homo facit aliquid ſacrum.* Hîc enim videtur indicare, vel ſolam benedictionem hoſtiæ ſufficere ex parte mutationis ad ſacrificium.

4. Quartò, Occiſio aut deſtructio hoſtiæ ſolùm ſe habet materialiter in ſacrificio, formaliter autem proteſtatio ſupremi dominij Dei: atqui talis proteſtatio non minùs fieri poteſt hoſtiæ effectione quàm deſtructione.

5. Quintò, Etiam in Lege erant ſacrificia ſine hoſtiæ deſtructione, vt patet in panibus propoſitionis.

6. Sextò, D. Auguſtinus lib. 10. De ciuitate Dei, cap. 5. docet, ſacrificium viſibile ex genere ſuo nihil eſſe aliud, quàm inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt ſacrum ſignum: atqui tale ſignum non requirit mutationem conſumptiuam; ergo neque ſacrificium.

Tertia ſententia probabilior. Tertia nihilominùs ſententia, vt communior, ita & probabilior eſt, Ad eſſentiam veri & propriè dicti ſacrificij debere concurrere non ſolùm mutationem hoſtiæ moralem, ſed talem, vt ex parte rei per ipſum ſacrificandi actum hoſtia, prout ſubſtat termino ſacrificationis, ſtatum accipiat decliuiorem, & deſtructionem vel deſitionem quodammodò includentem. Fatendum tamen, potuiſſe Deum aliam actionem eligere, quæ æquè appropriaretur proteſtationi ſupremi dominij ex diuino inſtituto, & inſtituto humano obtinere nomen ſacrificij, præſertim ſecundùm Latinorum vſum. Sed præſuppoſito quòd ſacrificium ſit ſpecies oblationis, diſtincta ab oblatione ſpeciatim dicta, etiam illa quæ fiat in agnitionem ſupremi dominij diuini, non videtur vera ſententia, quæ moralem mutationem rei oblatæ putat ad ſacrificij rationẽ poſſe ſufficere. Sed oppoſita eſt præferenda, quam tenet hîc D. Thomas art. 1. q. 86. quando docet, ſacrificio non quouis modo rem fieri ſacram, ſed quaſi conſumi in illud ſacrum, quod inde fieri debet. Ex recentioribus Matthæus Galenus lib. ſuprà citato cap. 6. Bellarminus lib. 1. De Miſſa cap. 2. Carbo De Legibus lib. 15. cap. 5. Alanus lib. 2. De Euchariſtia, cap. 3. Peſantius De ſacrificio, diſp. 1. Henriquez lib. 9. cap. 1. Victoria Relect. De temperantia, num. 7. Arragonius hîc art. 2. & alij.

Ratio autem huius rei duplex eſt. Vna moralis, eaque eſſentialis, Quòd hac deſtructione hoſtiæ quaſi vice noſtri oblatæ, noſtram exinanitionem, & reſpectu diuinæ maieſtatis nihilationem & ſubmiſſionem profiteamur. Altera myſtica, Quòd eadem deſtructione Chriſti Domini in cruce ſacrificium ſignificetur. Prior ratio, vt dixi, eſſentialis eſt, & fuiſſet etiam in ſacrificijs ſtatus innocentiæ. Poſterior, quamuis etiam in ſacrificijs illorum locum ſemper habuerit, qui fide ſaltem implicita crediderunt in Chriſtum pro nobis moriturum, propria tamen eſt ſtatui hominis lapſi. Sed alijs modis idem confirmemus. Si ea mutatio moralis ad ſacrificium ſufficiat, quam ſufficere videtur dicere Secunda ſententia, imò etiam ad holocauſtum ſufficiat hoſtiam totam manere Deo dicatam, filia Iephte poterat in holocauſtum offerri Domino, ſicut habebat votum patris, ſine occiſione; quæ tamen, multùm dolente patre totoque Iſraele, errore voti paterni in victimam cæſa eſt, Iudicum cap. 11. Adhæc, verè opinio iſta confundit oblationem ſpeciatim dictam cum ſacrificio, quæ ſæpè diſtinguit Scriptura in veteri Teſtamento, & Apoſtolus ad Heb. cap. 5. & 8. Confundere Probatur; Si enim res oblata phyſicè non mutata, tota conſecretur Domino, vt in perpetuum maneat ei conſecrata, ſecundùm hanc opinionem iam non ſimpliciter offertur, imò nec ſimpliciter tantùm ſacrificatur, ſed offertur in holocauſtum; atqui hæc tantùm eſt oblatio ſpeciatim dicta, aliàs enim ſacrificati dicentur Leuitæ, de quibus Numeri 8. *Offeret Aaron Leuitas munus in conſpectu Domini à filijs Iſrael, vt ſeruiant in miniſterio eius.* aut ſanè ſacrificaretur omne donarium, quod in perpetuum Domino ſacerdotali oblatione conſecratur. Quo modo ſi Iudith per ſacerdotem Deo ſacrauit ſpolia Holofernis, ſacrificaſſe eadem dicetur, quod ab vſu ſacræ & humanæ Scripturæ omnino eſt alienum. Accedit quòd conſecretur res, Deoque iam dedicetur ſacrificali conſumptione: diuini enim dominij profeſſione, ab omni alio vſu ſegregatur. Significat etiam conſumptio iſta, ſacrificium à Deo acceptari, dum Sacerdos vice Dei rem conſumit.

Ex quo obiter colligas, quomodo quaſi irritum ſit ſacrificium quod non fit de proprio, ſed de alieno: non enim poteſt in Dei dominium quaſi transferre quis, abdicando ſibi, & Deo dicando quod ſuum non eſt. Vnde etiam ratio colligi-

Digitized by Google

ligitur, quare ſeipſum aut alium hominem immolare Deo homo non poſſit, cùm vita hominis in ſolius Dei ſit dominio.

Reſp. ad arg. ſecundæ ſententiæ.

Denique ad argumenta iſtius Secundæ opinionis probabilis admodum eſt reſponſio.

Ad 1. Melchiſedech propriè ſacrificauit.

Ad Primum. Suppono in primis tamquam omnino certum, Melchiſedech propriè dictum ſacrificium in pane & vino Deo obtuliſſe, quia hoc ſatis apertè habet Canon Miſſæ. Indicatur Pſal. 109. ad Heb.6. & Geneſis 14. & in Concilio Tridentino ſeſſ. 22. cap. 1. ab Auguſtino lib. 1. Contra aduerſarium Legis & Prophetarũ, c.20. & in Pſal.33. & lib.16. De ciuitate Dei c.22. Clariſſimè autem idem teſtatur Hieronymus ad Euagrium Epiſtola 126. vbi teſtatur eſſe ſententiam Irenæi & aliorum veterum; Ambroſius lib. 3. De fide, cap. 5. & lib. 5. cap. 1. Eucherius lib.2. cap.18. in Geneſim, Theophilact. in cap. 5. ad Hebræos, *Chriſtus*, inquit, *pane & vino ſacrificium conſecrauit perinde ac Melchiſedech.* Denique hanc eſſe communem veterum ſententiam, docet Pererius in dictum c.14. Geneſis. Azorius tom.1. lib. 10. cap.8. dicit eſſe ſententiam omnium Græcorum & Latinorum. Accedit ratio: Fidei eſt, Melchiſedech fuiſſe ſacerdotem; oportet itaque aliquod fuiſſe eius ſacrificium: hæc enim tria, templum, ſacrificium, ſacerdotem, ſeſe quodammodò conſequi, indicat Auguſtinus Epiſtola 49. quæſt. 3. & communiter dicunt DD. Non indicatur autem in Scripturis aliud eius ſacrificium quàm in pane & vino, & illud veteres ſolum commendarunt adeò, vt benè DD. dicant, ordinarium eius ſacrificium (addunt quidam, & ſolum) fuiſſe in pane & vino.

Sed quomodo ſacrificauit? Sanè non erat difficile aſſerere, quamuis ſcriptum non ſit, non defuiſſe ei modum quo ſacrificaret panem ad deſtructionem aliquam alterando, vel particulam comburendo, & vinum libando, aut ſanè vtrumque in honorem Dei conſumendo, vt loquitur Bellarminus ſuprà citatus, difficile, inquã: id non erat, niſi de ſacrificio Melchiſedech participaſſe crederemus Abrahamum cum ſuis, panemque & vinum in ſua adhuc natura ſubſiſtentia ſumpſiſſe. Neque fortè ſatisfacient, qui maſſam oblatam Deo in ſacrificium dicunt, ex qua ignis panem decoxerit, aut qui vino panem perfudiſſe dicunt. Vt enim alia omittam, vtrobique vinum ſacrificatum quod participes bibant deeſt. Sed meminiſſe oportet, non deeſſe modum, quo parua quantitate, vt in myſterijs ſolet, de pane & vino ſufficienter ad ſacrificalem deſtructionem alterato; & etiam ſecundùm eamdem illam partem ſacrificato, ſi omnino neceſſe ſit, victores illi communicauerint: neque enim ad ſacrificalem hoſtiæ mutationem opus eſt totaliter eam deſtrui, vt fit in holocauſto. Quamuis enim moralis eius mutatio non ſufficiat, & animalia non ſoleant ſacrificari niſi occiſione; in ſacrificio tamen quod mincham appellant Hebræi, minor mutatio realis ſufficiebat, vtpote quòd res oblata cum alia miſceretur, liquore conſpergeretur, aut ſimilem mutationem ſubiret. Si tamen vt libetur vinum, debeat ſecundùm ſubſtantiam deſtrui & profundi, ita vt qui de vino iam libato bibunt, non omnino idem bibant; non ſatis apparet quid ſibi velit illud Deuteronomij 32. *De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum.* item illud Eſther cap. 14. *Et non biberim vinum libaminum.* niſi fortè gentiles prælibauerint ſumendo partem, antequam reliquum libarent, vt indicant qui eorum ritus deſcribunt.

Vbi obiter nota, Quamuis in legali libamine offerentes non participabant, ſicuti nec de adipe hoſtiæ, vt indicatur Numeri c.28. & 2. Reg. 23. *Noluit bibere, ſed libauit eam Domino.* eiſque id fuerit interdictum, ne more gentium libare & ſacrificare viderentur, vt docent Lira & Carthuſianus in dictum cap.32. Deuteronomij: in ſacrificio tamen Miſſæ participare de eo quod libatum eſt, atque etiam in ſacrificio Melchiſedech de vino Deo in ſacrificium oblato Abrahamum communicaſſe, quamuis de modo non perinde conſtet.

Henriquez lib. De Miſſæ ſacrificio, cap. 1. n. 5. illum ſuggerit, vt Melchiſedech ſacrificauerit cõſumendo panẽ & vinum ſumptione tã ſua quàm Abrahami & ſociorum. Verùm nullo modo placet confundi participationẽ ſacrificij cum ſacrificali conſumptione aut deſtructione hoſtię. Quod ad panem attinet, Gręci initio liturgię panem lanceolis perfodiendo, quodammodò (vt liturgiæ eorum teſtantur) ſacrificantes, modum oſtendunt non defuiſſe, quo & panem ſacrificare, & nihilominùs de eo Abrahamo communicare Melchiſedech potuerit: cui etiam conſonum eſt quod habet Azorius ſup. lib. 10. c.17. vbi dicit, panem ſolere ſacrificari, quando in fruſta & particulas diſſecabatur. Addo, Melchiſedech fortè panem confregiſſe, & quaſi in far molitum confricatione ac comminutione quadam rurſum detriuiſſe; quo modo veteres immolare ſolebant.

Ad Secundum.

Ad Secundum; Variè Catholici aſſignant ſacrificalem in Miſſa mutationem. Prima ſententia, eſt eorum, qui contenti ſunt mutatione panis & vini per tranſubſtantiationem. Sed eis vehementer obeſt, quòd hac ratione non oſtendant, verè Corpus & Sanguinem Domini, aut ipſum Dominum in Miſſa ſacrificari, ſed tantùm panem & vinum; ipſum autem Chriſtum tantùm in modum Sacramenti adeſſe, quo paſſionis memoria & efficacia applicetur. Oportet etiam iſtos hoc fateri, ſi non foret in conſecratione panis & vini tranſſubſtantiatio, ſed ſimul cum illis eſſet Corpus & Sanguis Chriſti, vt Lutherani volunt, nullam ſupereſſe ſacrificij rationem. Denique in hac opinione, quoad ſacrificij rationem, non magnopere referet, vtrùm in altera tantùm, an in vtraque ſpecie celebretur, cùm panis tranſſubſtantiatio non dependeat à tranſſubſtantiatione vini. Verùm ex tribus iſtis duo poſteriora Matthæus Galenus pro abſurdis non habet, ſed ad primum quod pro incommodo habemus, non ſatis reſpondet, neque fortè reſponderi poteſt.

Prima ſententia de ſacrificali mutatione in Miſſa.

Secunda ſententia.

Secunda itaque ſententia eſt, Mutationem iſtam ſatis in eo ſaluari, quòd conſecratione facta Chriſtus Dominus idem qui in cruce paſſus eſt, iaceat in altari, quaſi occiſa in cruce victima. In cuius confirmationem adducunt, quòd tempore Legis non fuerit neceſſe hoſtiam in ipſo altari mactari, ſed iam loco ad hoc deſtinato mactatam & adornatam ſolere in altari exhiberi, & ibidem ex parte aut omnino cremari & adoleri.

Tertia ſententia.

Tertia ſententia vtrumque coniungit, & panis deſtructionem, & Chriſti occiſi in altari exhibitionem. Ita tenet idem Galenus cap. 7. Sed illud in vtraque iſta ſententia difficile remanet, quæ

tandem

Digitized by Google

tandem ſit deſtructiua mutatio principalis hoſtiæ in hoc Miſſæ ſacrificio; nam ea quæ fuit in cruce, iam quidem peracta eſt: quando autem Chriſtus ſe in Cœna ſub ſpecie panis & vini in ſacrificium offerebat, adhuc erat futura, adeò vt non videatur inde petendum huius ſacrificationis ſupplementum, præcipuè cùm olim, vt etiam citatus auctor iſte fatetur, occiſa alibi hoſtia in altari non tantùm exhibebatur, ſed ſaltem in parte iterùm deſtruebatur. Accedit quòd ſignificatio myſtica in ſacrificio non poſſit ſupplere moralem: moralis enim eſſentialis eſt ſacrificio, imò & fundamentum myſticæ. Cùm ergo repreſentatio paſſionis ſit myſtica, & non niſi in myſterio, non poteſt ſola ſufficere ad ſacrificium Miſſæ.

Quarta ſententia. Quarta ſententia eſt Ruardi art. 16. Sacrificalem mutationem in eo conſiſtere, quòd Chriſtus per conſecrationem accipiat nouum eſſe ſacramentale, quale in cælis non habet. Sed difficultatem hîc parit, quomodo accipere nouum eſſe priori nihil immutato, ad deſtructionem pertineat, cùm potiùs acceſſionem quamdam & acquiſitionem præ ſe ferat.

Quinta ſententia. Quinta ſententia eſt, In tranſſubſtantiatione eſſe tria, panis & vini deſitionem, quæ propter ſe non intendatur; productionem Corporis & Sanguinis Chriſti in eſſe ſacramentali, quæ intendatur propter ſacramentum; & productionem Corporis ſeparatim ſub ſpecie panis, & productionem Sanguinis ſub ſpecie vini; quæ ſeparatim facta productio, vt talis, intendatur propter ſacrificium. Nimirum volunt huius ſententiæ auctores, in hoc ſacrificalem hoſtiæ eſſe mutationem, quòd quaſi mactata exhibeatur, quando ſaltem vi verborum ſeorſum Caro, & ſeorſum Sanguis eius exhibentur, aut Caro exanguis, & Sanguis quaſi effuſus.

Sed moueri poteſt contrà, Reale ſacrificium realem requirere mutationem ipſius hoſtiæ, quæ immolatur, adeò vt per concomitantiam non minùs hîc impediatur reale ſacrificium, quàm realis mors hoſtiæ.

Secundò, Diuiſio ſit eo loco vbi res præexiſtit antequam diuidatur; ſi ergo in hac diuiſione Corporis & Sanguinis ſit Sacrificium, ſacrificatur Chriſtus non in altari, ſed in cælo.

Sexta ſententia. Sexta ſententia eſt Bellarmini lib. 1. De Miſſa cap. vlt. Tria eſſe in conſecratione, quorum duo ad mutationem hoſtiæ, tertium pertineat ad eius oblationem: eſt enim ibi conuerſio panis in Corpus Chriſti, quod tali conuerſione rectè dicatur ſacrificari, quia animalia dicebantur ſacrificari, eò quòd mortua ſupereſſent in ſacrificio ſecundùm partem materialem, quaſi ſacrificari denominet hoſtiam vt ſubſtat termino ſacrificationis. Eſt ſecundò exhibitio Corporis Chriſti quæ oblatio eſt, quia fit in altari aut quaſi altari. Eſt tertiò non qualiſcumque exhibitio, ſed ſub ea forma, vt iam res oblata ordinata intelligatur ad veram realem & externam mutationem & deſtructionem: exhibetur enim Corpus Chriſti in forma cibi, & Sanguis in forma potus.

Verùm contra hanc ſententiam opponi poteſt. Primò, Quòd ſacrificari dicatur non quod reſiduum eſt poſt mutationem ſacrificalem, ſed quod talem mutationem ſubit: neque enim in holocauſto cineres producti ex victima ſacrificari dicebantur; Corpus autem Chriſti non patitur in propoſito mutationem illam panis.

Secundò, Vt infrà oſtendemus, oblatio non diſtinguitur ſubiecto à deſtructione ſacrificali, adeò vt ſaltem in ipſa deſtructione aliqua ſemper ſit oblatio: hæc autem ſententia ſubiecto videtur ea diſtinguere; mutationem enim ponit in pane, oblationem verò in exhibitione Corporis Chriſti ſub ſpecie panis.

Tertiò, Parum videtur referre, quòd ſub ea forma hîc exhibeatur Corpus Chriſti, vt ſatis intelligatur iam deſtinari ad comeſtionem: neque enim deſtinatio ad comeſtionem eſt ipſa deſtructio, ſed deſtinatio ad deſtructionem. Non ergo explicatur, quomodo in conſecratione ſacrificetur Corpus Chriſti, ſed potiùs quomodo ad ſacrificium ſubſecuturum deſtinetur: indeque ortum habuit Septima opinio, quæ mutationem quam inquirimus, ponit in hoſtiæ conſecratæ fractione & mixtione; & Octaua, quæ in ſumptione ſacerdotis; & denique Nona, quæ in ſumptione etiam populi communicantis. *Septima ſententia. Octaua ſententia, & Nona.*

Verùm quamuis non improbabilis ſit ea opinio, quæ ex parte ponit hanc deſtructiuam mutationem ſacrificalem in ſumptione Sacerdotis; quæ tamen totam ponit, non æquè eſt probabilis; multò minùs quæ ponit in fractione aut populi communione, vt in 3. parte dictum eſt.

Reſp. ad arg. Vt igitur in argumento grauiſſimo reſponſionem tandem proferamus, Probabilius exiſtimo, ſubſtantialem ſacrificij Miſſæ mutationem in eo potiſſimùm ſitam eſſe, quòd Chriſtus Dominus, qui naturaliter homo viuus eſt, cibo potuique inidoneus, niſi occidatur, in hoc ſacramento quaſi iterùm mortuum accipiat eſſe, in quo iam tamquam occiſus comedi, & Sanguis eius poſſit potari, quod ſacrificij veri rationem habet, quamuis non realis immolationis, quia immolatio ex vi vocis dicit cruentam ſacrificationem.

Obiect. Si opponas, Ipſum Chriſtum per conſecrationem non verè in ſe mutari;

Reſp. Reſpondeo, Ad veram ſacrificij rationem ſufficere, quòd ipſa hoſtia virtute actionis ſacrificatiuæ exhibeatur verè ſub illis ſpeciebus inanimatis, quaſi occiſa; hoc enim fini deſtructionis ſacrificalis ſufficit, qui conſiſtit in offerentis conteſtatione quadam, qua profiteatur ſuam nihilationem & mentalem ſubmiſſionem, atque adeò æſtimationem ſupremæ Dei maieſtatis, dono in eius honorem quaſi deſtructo quod Chriſtus Dominus principalis in Miſſa offerens, in confectione ſacræ Euchariſtiæ facit, quando in hoc ipſum Corpus ſuum ſub ſpecie cibi ſiſtit in Sacramento, atque iterùm quaſi occiſum (reali meritò occiſione diſſimulata, quaſi ſemel ſufficientiſſimè facta, & perpetuò ſolùm commemoranda) ſeſe exhibet. Moralis ergo ſignificatio externi ſacrificij ex parte deſtructionis hoſtiæ hîc ſatis ſaluatur; ſignificatio autem myſtica, qua realis Chriſti mors ſignificetur, valdè hîc aperta eſt; morali enim illa ſignificatione ſe coram Patre quodammodò humilians Chriſtus vt homo, repræſentat propriam mortem quam in cruce pertulit: ita, inquam, repræſentat, vt quaſi iterùm immoletur, eo ipſo quo ſub ſpecie inanima ponitur; quamuis, (quia talis repræſentatio ſufficit) non iterùm cruentè immoletur, ſed quod in cruce immolatum eſt cruentè, iterùm exhibetur immolatum, ſed incruentè, ſacrificatum

Digitized by Google

rum tamen verè. Quamuis enim Chriſtus hîc non occidatur vt in cruce, quodammodò tamen illud in Sacramento patitur, quod in cruce paſſus eſt. Imò amplius: ibi enim ſeparata eſt anima à corpore, ſed non ſolùm ipſa integra manſit, verùm & corpus non vidit corruptionem: hîc autem eò deſcendit Chriſti dignatio, vt ſeſe tradat ſumendum in cibum & potum, ipſe quidem manſurus incorruptus & integer, attamen pro ſpecierum corruptibilitate, eſſe ſacramentale totaliter dimiſſurus, anima non magis ab huiuſmodi ſacramentali deſitione conſeruante ibi Corpus, quàm ſi coniuncta non adeſſet; Corpore item non magis ibi conſeruante Sanguinem, quàm ſi ibi per concomitantiam non adeſſet ſub ſpecie vini, ſed Sanguis tantùm adeſſet effuſus. Reale ergo in Miſſa eſt ſacrificium, ſed myſtica immolatio. Iuuabit hîc, ſi conſideremus quod paulò pòſt oſtendemus, immutationem hoſtiæ fieri offerendo, in oblatione autem ſpectari rem maximè vt eſt in exhibitionis termino, in termino autem actionis ſacrificalis Chriſtus Dominus hîc eſt in eſſe mortuo. Eſt ergo conſecratio ex parte termini ad quem ſpectata, quaſi quædam Chriſti mutatio, quamuis hîc mutatio ipſius in ſuo eſſe naturali facta ſolùm repræſentetur, & ne fiat quaſi præueniatur per reproductionem, vt ita ſimul Chriſti incorruptioni, & immortalitati, & ſacrificij huius perfectioni conſulatur.

Si ergo huic ſententiæ quis opponat, quod ſuprà Quintæ opinioni obiectum eſt, ſecundùm eam videri Chriſtum in cælo immolari, quando in Miſſa ſacrificatur; dicendum eſt, in altari ſacrificari & immolari, vbi ad hoc ipſum replicatur & reproducitur: ipſa enim productio, vt diximus, eſt quodammodò ſacrificalis in propoſito deſtructio; terminus enim eius eſt eſſe quoddam mortuum rei viuæ, actiones autem à termino ſpeciem habent.

Ad Tertium argumentum principale reſpondeo, Solam benedictionem non ſufficere: ſed tamen ad hoſtiæ conſecrationem (vnde ſacrificij nomen deſumptum eſt) aliquid facere, & non aliud ibi voluiſſe D. Thomam. Sanè vt benedictio ſacrificium diſtinguat à ſimplici oblatione, ſatis patet ex dictis, debere eam non eſſe ſimplicem, ſed adducere realem mutationem, qualis reipſa eſt benedictio ſeu conſecratio panis & vini in ſacra Euchariſtia, vt meritò eius hîc D. Thomas meminerit.

Ad Quartum reſpondeo, Etiam proteſtatio diuini dominij alijs Religionis actibus communis eſt, ſed in ſacrificio debet fieri cum noſtræ ſubmiſſionis tali nota, quæ habeat aliquam hoſtiæ deſtructionem; hoſtia enim vices noſtras ſubit, qui noſtram reſpectu Dei humiliationem, nihilationem, & perfectiſſimam ſeruitutem ac homagium quoddam exactiſſimum, profitemur eius deſtructione, adeò vt ſi iſta deſtructio deſit, aliquid deſit de perfectione huius exterioris profeſſionis, & ſacræ ſignificationis. Adde quòd deſtructione res noſtris vſibus eximatur, vt obſeruat Alanus, & quaſi Domino ſuo, quamuis bonorum noſtrorum non indigo, ſacrificatione ipſa in honorem eius deſtructa reſtituatur, vt indicat Valentia.

Ad Quintum, Quamuis panes propoſitionis à Sacerdotibus coquebantur & conſumebantur, fortè tamen hoc factum non eſt ſacrificandi gratia: ipſorum autem panum propoſitio & oblatio non fuit ſacrificium, ſicuti nec poſitio thuris, quod his panibus adiunctum erat; quamuis id poſteà in ſacrificium adhibebatur, de quo videre licet Riberam lib. 2. De templo, cap. 10. Non fuiſſe autem ſacrificium, panes propoſitionis, diſertè docet Azorius lib 10. cap. 17. q. 2.

Dices, Leuitici 24. de panibus iſtis dicitur: *Eruntque Aaron & filiorum eius, vt comedant eos in loco ſancto, quia Sanctum ſanctorum eſt de ſacrificijs Domini iure perpetuo.* Item Exodi 29. *Panes quoque qui ſunt in caniſtro, in veſtibulo tabernaculi teſtimonij comedent, vt ſit placabile ſacrificium, & ſanctificentur offerentium manus.*

Ad priorem locum reſpondeo, Chaldæum loco *ſacrificiorum*, habere *oblationes*. Ad poſteriorem, Non agi de panibus propoſitionis. Secundò, fortè nec de ſacrificio panum, ſed indicari oblationem ſacrificij pacifici arietis, vt interpretatur Carthuſianus. Addo denique, ſi panes ſiue propoſitionum ſiue alij ſacrificari dici debeant aut reperiantur (de quo modò non contendimus) æquè in illis facilè fore oſtendere realem quam quærimus mutationem ac ipſum ſacrificium.

Ad Sextum reſpondeo, D. Auguſtinum non intendere definire ſacrificium de quo agimus, quando dicit, ſacrificium viſibile eſſe inuiſibilis ſacrificij ſacrum ſignum; ſed ſolùm voluit ſignificare, quid ex genere & natura ſua ſit viſibile ſacrificium: relationem enim in illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſimus, ſacrificium exteriùs ſignificat; ſed præter relationem in Deum, dicit propriè dictam oblationem; præter oblationem dicit hoſtiæ mutationem. Si tamen inde velimus definitionem ſacrificij externi & propriè dicti perficere, qua diſtinguatur ab oblatione ſpeciatim dicta, (quæ & ipſa ſacramentum quoddam, id eſt ſacrum ſignum dici queat inuiſibilis ſacrificij, ſumpti in ea latitudine qua Auguſtinus accipit) dicemus ſacrificium viſibile eſſe ſignum ſacrum ſacrificij inuiſibilis, cum excellentiori noſtræ ſubmiſſionis & diuinæ maieſtatis proteſtatione, ſita in rei oblatæ conſumptione.

De oblatione ad ſacrificium requiſita. Quorundam opinio.

Secunda difficultas eſt, Quænam & qualis oblatio ſit de eſſentia ſacrificij?

De hac re nonnulla eſt inter DD. diuerſitas. Exiſtimãt enim quidam, nullo modo ſufficere illam oblationem quæ reperitur in ipſo actu hoſtiæ deſtructiuo. Imò ibi putant nullam eſſe propriè dictam oblationem, quamuis ſit quædam conſecratio ſeu deſtinatio hoſtiæ in diuinum honorem. Vnde inferunt, ſi ſola illa ſacrificalis mutatio hoſtiæ fiat ſine alia oblatione, non eſſe ſacrificium propriè dictum: ſed eiuſmodi ſacram actionem eſſe reijciendam ad ſacra à ſacrificijs diſtincta.

Iuuare videtur hanc opinionem, quod ſuprà diximus de diſtinctione conſecrationis & oblationis. *Probatur* 1.

Affertur pro ea, Quòd hoſtia ſoleat leuari coram Domino, vt patet Leuitici 23. 2.

Item quòd Malachiæ 1. dicatur, *Sacrificatur* 3.
& offertur. Et quòd Tridentinum dicat, Sacerdotes habere poteſtatem conſecrandi, offerendi & adminiſtrandi. 4.

Accedit, quòd oblatio externa & propriè dicti ſacrifi- 5.

Digitized by Google

ſacrificij debeat eſſe ſenſibilis: atqui non eſt ſenſibilis ea oblatio, quæ ita tacitè fieri dicitur in Euchariſtiæ conſecratione, & hoſtiæ mutatione.

Verior aliorum ſententia.

Nihilominùs vera eſt aliorum communis ſententia, hanc hoſtiæ deſtructiuam mutationem, quando in ſacrificio Deo fit, eſſe realem quamdam oblationem propriè dictam, qua hoſtia non tantùm Deo deſtinetur, dedicetur, aut conſecretur, ſed exhibeatur, transferatur, offeratur.

Probatur Primò. Quia Scriptura paſſim hoc indicat Leuit. 1. *Holocauſtum & oblatio eſt ſuauiſſimi odoris Domino.* Ezechielis 16. *Immolaſti filios meos, & dediſti illos conſecrans eis.* ergo qui conſecrat & conficit immolando, ſecundùm Scripturam dat eoipſo & offert hoſtiam ei cui immolat. Huc pertinet, quòd vbi eodem cap. paulò ſuperiùs nos legimus, *Quos dediſti eis*; Chaldæus habeat, *Quos immolaſti eis.* Item quod eſt cap. 20. eiuſdem Prophetæ: *In oblatione donorum veſtrorum, cùm traducitis filios veſtros, per ignem vel polluimini.* Eccleſiaſtici 34. *Immolantis ex iniquo, oblatio eſt maculata.* Ibid. *Qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris ſui.* Ipſum ergo victimare ſiue conficere hoſtiam, eſt offerre ſacrificium Numeri 15. *Vinum ad liba fundenda eiuſdem menſuræ in oblationem ſuauiſſimi odoris Domino.* Vinum ergo eoipſo quo ſacrificaliter quaſi deſtruitur effuſione libaminis, Deo offerebatur. Idem indicatur Iſaiæ 57. *Ipſis effudiſti libamen, obtuliſti ſacrificium.* Denique libamenta fuiſſe ſacrificia, apertè dicitur Leuitici cap. 7. *Offerat ſimul & ſacrificium, id eſt, libamenta eius.* Ezechielis 44. *Vt offerant mihi adipem & ſanguinem.* Adeps & ſanguis vix alia oblatione Deo videntur à Sacerdote offerri ſoliti, quàm illius crematione, huius autem effuſione, vt patet Leuitici cap. 1. *Et offerent filij Aaron ſacerdotes ſanguinem eius, fundentes per altaris circuitum.* Effuſio ergo erat oblatio. Similia ſunt cap. 4. & 7. de adipe. De vtroque Numeri 18. & ruſum de libatione Eccleſiaſtici cap. 50.

Probatur Secundò ex ſacrificio Euchariſtiæ. In illo enim Chriſtus Dominus non legitur conſecratione facta adhibuiſſe vllam diſtinctam oblationem; imò potiùs prę ſe fert narratio Euangeliſtarum, qui dicunt, dando Diſcipulis conſecraſſe, inter conſecrationem & ſumptionem nullam interceſſiſſe diſtinctam oblationem: obtulit tamen Dominus in ſacrificium Deo Corpus & Sanguinem ſuum, vt dicit Tridentinum ſub ſpeciebus panis & vini. Supereſt ergo, vt hoc fecerit ipſa conſecratione, qua, vt iam diximus, ſacrificalem fecit mutationem: nam ſi verbalem oblationem dicamus eſſe eſſentialem, vt benè obſeruauit Alanus, iam hæreticis arma ſuppeditamus contra Miſſæ ſacrificium, cui hoc ipſo Chriſti exemplum adeoque inſtitutum adimitur, vtpote quem conſtet verbale illud offertorium non exercuiſſe in Cœna.

Probatur Tertiò ex ſacrificio Crucis, vbi nulla apparet diſtincta oblatio, magis quàm in martyrio Sanctorum: ſed indubiè fuit in ipſa hoſtiæ deſtructione, quod Iſaias cap. 53. egregiè indicat illis verbis: *Oblatus eſt quia ipſe voluit.* Et ipſe Dominus Ioannis 17. *Et pro eis ego ſanctifico meipſum.* vbi conſecrationem à ſe exercitam ipſam mortem ſubeundo, & animam ſuam ponendo indicat fuiſſe oblationem ſacrificij.

Probatur Quartò ex Patribus, qui ſacrificium noui Teſtamenti abſolui docent ipſa conſecratione. Ita Chryſoſtomus Homil. De proditione Iudæ, Cyrillus Catecheſi myſtagog. 5. Verba referam, quia mirificè pro nobis ſunt: *Deum*, inquit, *benigniſſimum oramus, vt ſuper illa propoſita Spiritum ſanctum emittat, vt panem quidem faciat Corpus Chriſti, vinum vero Sanguinem Chriſti: omnino enim quod attigerit Spiritus ſanctus, hoc ſanctificatur & transmutatur. Deinde verò poſtquam confectum eſt illud ſpirituale ſacrificium, & ille cultus incruentus, ſuper ipſa propitiationis hoſtia obſecramus Deum, &c.*

Ne quis verò vim faciat in voce *confectum*, conſtat ex Græco, idem hîc eſſe quod perfectum; vt ſignificetur, ipſa conſecratione ſacrificium omni ex parte conſummatum eſſe. Conformia tradit Rupertus lib. 5. De Trinitate cap. 12.

Reſp. ad probationes oppoſitæ ſententiæ. Ad 1.

Supereſt vt ad obiecta in contrarium reſpondeamus. Ad primum dico, Conſecrationem hoſtiæ, quæ fit per confectionem, ſimul eſſe veram oblationem: ſiſtitur enim verè Deo, & quaſi remittitur ei ipſa deſtructione, qui vocat ea quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt: tranſit enim hoſtia ipſa per ſui confectionem in partem Dei; vt benè oſtendit Guilielmus Pariſienſis Tractat. De Legibus, cap. 31. & 32. Et tunc à Deo acceptatur holocauſtum, quando igne conſumitur, in cuius acceptationis confirmationem aliquando ignis cælitus immiſſus deuorabat & incinerabat hoſtiam, vt benè obſeruat Genebrardus in Pſal. 19.

Dices, Ergo thuris crematio eſt ſacrificium.

Reſpondeo, Non ſequi: poteſt enim in Dei honorem thus conſumi, etiamſi ipſa conſumptio non ordinetur in oblationem Deo factam, ſicuti fit in ſacrificijs. Fatemur ergo inſtituto eſſe ſeparabilem oblationem à deſtructione alicuius rei, facta in honorem Dei, aut generaliter relata in Deum tamquam finem. Sed hoc dicimus, eiuſmodi deſtructionem natura ſua eſſe idoneam, vt per eam non ſolùm in Dei honorem tamquam in finem res abſumatur, ſed etiam Deo res per eam offeratur, ſi ita viſum fuerit inſtituere; hoc ipſum autem ſatis inſtitui, quando legitimè aſſumitur in ſacrificalem mutationem. Vt enim hoſtia eſſentialiter munus eſt, ita mactare Deo hoſtiam, eſſentialiter eſt offerre; hoſtia enim formaliter fit ipſa mactatione: verbi gratia, agnus paſchalis actu & formaliter fit hoſtia, ipſa cruenta immolatione: hoſtiam autem facere, eſt munus facere; facere autem munus ſeu donum, non eſt aliud formaliter loquendo, quàm donare ſeu offerre: mactare ergo hoſtiam eſt offerre.

Ad 2.

Ad Secundum, Quamuis controuerti poſſit, vtrùm illa eleuatio hoſtiæ fuerit oblatio, damus fuiſſe oblationem, ſed negamus eo effici, ita pertinuiſſe ad eſſentiam ſacrificij acceſſoriam illam oblationem, vt ſine ea non potuerit alia ſacrificio omni communis intelligi oblatio in ipſa hoſtiæ confectione ſeu deſtructione: perpetuam enim non fuiſſe huiuſmodi eleuationem aut acceſſoriam oblationem in ſacrificijs, ex Scripturis eſt manifeſtum: conſtat enim, ſubinde ſola hoſtię deſtructione conſummatum fuiſſe ſacrificium, vt patet ex dictis, vbi tamen non potuit deeſſe oblatio.

Ad

Ad 3. Ad Tertium reſpondeo, Locum Malachiæ non vrgere: quia vt omittamus quæ ex diuerſa lectione peti poſſent, rectè dicetur, non aliud eo ſignificatum, quàm oblationem mundam ſacrificando offerri, & offerendo ſacrificari.

Ad 4. Ad Quartum, Rectè Tridentinum diſtinguit conſecrare & offerre, quia ſaltem formaliter diſtinguuntur, quamuis in eodem actu reperiantur: & Lutherani poteſtatem conſecrandi admittunt, non autem offerendi ſacrificium. Debebat ergo Concilium vtrumque exprimere, præſertim cùm conſecrare non tantùm ſine oblatione poſſit intelligi, ſed etiam reipſa eſſe ſi ita Chriſto placeret inſtituere, alioqui reipſa vnam & eamdem hanc eſſe poteſtatem, (ita vt Lutheranus ſacerdos intendens conſecrare, etiam offerat, vt probabilius exiſtimo, quidquid alij dicant, ſicuti per tranſſubſtantiationem conſecrat, quamuis hoc non intendat) indicauit D. Thomas 3. parte, quæſt. 82. art. 1. ad 1. dicens, Sacerdotem accipere poteſtatem conſecrandi, quando ei dicitur ab Epiſcopo: ***Accipe poteſtatem offerendi in Eccleſia ſacrificium***, &c. Imò ipſa conſecratione ſacrificium in Miſſa offerri, clariſſimè docet ibid. art. 10. & alibi.

Ad 5. Ad Quintum reſpondeo, Oblatio ſacrificij Miſſæ ſufficienter eſt ſenſibilis: neque enim debet omnino ſenſibus eſſe expoſita, ſicuti eſt manuum eleuatio, aut verbalis oblatio; quia principalis offerens in propria ſpecie hîc non eſt viſibilis. Vnde neque mirum eſt, inuiſibiliter manum eius extendi, & occultiùs hoc myſterium perfici: rectè enim dixit Gregorius Nyſſenus Orat. 1. De reſurrect. Chriſti, Dominum in Cœna præoccupaſſe cæremonia quadam violentum impetum Iudæorum, & iuxta quemdam ineffabilem ſacrificij modum, & qui ab hominibus cerni nequeat, ſeipſum obtuliſſe oblationem & hoſtiam pro nobis. Secundò, Sicuti viſibilis eſſe debet oblatio, ita & hoſtiæ mutatio: imò ſufficit quòd oblatio ſuam ſenſibilitatem habeat in ipſa hoſtiæ mutatione. Si ergo conſecratio ſatis fiat viſibiliter, vt mutatio hoſtiæ ſufficiat ſacrificio viſibili, etiam non deerit viſibilis oblatio, etiamſi ponatur fieri in ipſa tantùm hoſtiæ conſecratione vel confectione. Fit autem mutatio ſacrificalis viſibilis in ſacra Euchariſtia, non ratione ſui ſi paſſiuè conſideretur, aut ratione principalis mutantis qui eſt ipſe Deus, ignis inuiſibiliter conſumens, qui inuiſibiliter tremendum myſterium perficit; ſed eſt viſibilis in miniſteriali Sacerdote, eiuſque ſacrificatiua actione, ipſiſque hoſtiæ ſpeciebus. Sacerdos enim viſibilis, viſibili ſeu ſenſibili actione ac verborũ pronuntiatione, gladio quaſi quodam verbi Dei, hoſtiam viſibilem Corpus Chriſti ſub ſpecie panis, & Sanguinem ſub ſpecie vini conficit, litat, offert, ſacrificat, & incruentè immolat: tantum verò abeſt vt occultè nimis id fieri iure quis queri poſſit, vt meritò Eccleſia Latina etiam de eo quod magis palàm eſſe poterat aliquid ademerit: vult enim verba Chriſti, quibus perficitur ſacrificium, Sacerdotem ſubmiſsè pronuntiare, vt nimirum latente Chriſti virtute, myſterium occultè perfici vel hoc ipſo ſignificet.

DVBIVM II.
Quotuplex ſit Sacrificium?

Prima diuiſio ratione finis. RATIONE finis diuiditur in holocauſtum, pacificum, & pro peccato. Cuius diuiſionis rationem pulchram tradit Philo Iudæus: docet enim, duabus de cauſſis mortales ſacrificare. Vna, Vt Deum ſic colant, inducti ſolo iure ac neceſſitate honeſtatis, quod ſacrificium holocauſtum ſiue holocauſtoma dicitur, totumque Deo cedit, vtpote nihil humanæ philautiæ admixtum habens, vnde dicitur *λατρευτικὸν*, & honorarium. Altera, Vt aliquid ab eo impetrent ipſo cultu: impetrent, inquam, vel boni conſecutionem, vel mali depulſionem. Si conſecutio boni ſpectetur, ſacrificium ſalutare ſeu pacificum dicitur; ſin euaſio vel depulſio mali, dicitur ſacrificium pro peccato, ſeu propitiatorium vel expiatorium: huius ſpecies erat quod dicebatur pro delicto, id eſt pro peccato per errorem vel obliuionem admiſſo, vt poſt longam diſſertationem reſoluit Ribera De templo lib. 4. cap 6. Holocauſti, & ſacrificij pro peccato, & pro delicto, tamquam trium diſtinctorum meminit Ezechiel cap. 40: *Vt immoletur ſuper eas holocauſtum, & pro peccato, & pro delicto.*

Sunt qui aliter diuiſionem hanc quadrimembrem faciant, diſtinguentes nimirum ſacrificium pacificum, in pacificum ſpeciatim dictum, quod & euchariſticum dicere liceat, vtpote quo gratiæ Deo agantur pro beneficiis iam acceptis; & ſacrificium votiuum, cuius finis ſit impetrare noua beneficia, vnde & impetratorium dici poteſt.

Poſſunt & ratione principij hæc eadem quatuor ſacrificia vtcumque diſtingui: holocauſtum enim à ſola Religione eſt, propitiatorium ſimul eſt à virtute ſpei & pœnitentiæ, euchariſticum à virtute gratitudinis, votiuum à virtute ſpei.

Secundò diuiditur ſacrificium ratione efficientis in ſacrificium Legis naturæ, Legis veteris, & nouæ. Primi generis ſacrificia regulariter arbitrio hominum relicta ſunt, quoad determinationem ritus: ſecùs de reliquis, quæ Deus immediatè per ſe inſtituit. Sacrificia Legis naturæ ex opere operato ſaltem adultis nihil conferebant gratiæ ſpiritualis. Sacrificia Legis veteris conferebant ex opere operato munditiam legalem ſiue emundationem carnis. Sacrificium nouæ Legis ſpiritualem effectum habet ex opere operato. *Secunda diuiſio ratione efficientis.*

Tertiò diuiditur ſacrificium ratione materiæ in cruentum & incruentum: ſiue in victimam ſeu hoſtiam, quando ex animalibus offerebatur, quod fiebat cruentè; immolationem, quando ex rebus inanimis, ſed ſolidis: & libamen, quando ex liquidis. Victimæ erant de terreſtribus vel auibus: de illis tantùm ſumebantur oues, capræ, boues; de iſtis tantùm columbæ, turtures, & paſſeres. De piſcibus nihil aſſumebatur, partim quia non æquè ſunt in poteſtate hominis; partim quia non ita facilè viui exhiberi poterant in templo mactandi. *Tertia diuiſio ratione materiæ.*

DVBIVM III.
Vtrùm Sacrificium ſit de Lege naturæ?
D. Thomas quæſt. 85. art. 1.

RESPONDET D. Thomas, Oblationem ſacrificij in communi, eſſe de Lege naturali, ſed determinationem ritus eſſe ex inſtitutione humana vel diuina. *Reſp. Affirmat.*

Verùm iſta reſponſio non caret difficultate; nam contra priorem eius partem obijcitur: Sacrificium habet aliquid in eſſentia ſua incluſum, quod ex ſolo Iure naturæ homo adhibendum non cognoſcit, multò minùs ex præcepto Legis *Argumentum pro oppoſita ſententia.*

Digitized by Google

naturæ neceſſariò adhibendum eſt; igitur non eſt Legis naturæ. Patet ſequela, Quia Lex naturæ naturaliter nota eſt, vt patet ex dictis 1. 2. De Legibus. Antecedens Probatur ex dictis hoc Cap. Dub. 1. vbi diximus, in ſacrificio non tantùm eſſe hoſtiæ conſecrationem & oblationem & diuini dominij profeſſionem, ſed eſſentialiter eſſe aliquam hoſtiæ deſtructiuam immutationem: atqui eiuſmodi mutationem adhibendam eſſe, videtur ex ſuperaddito diuino vel humano inſtituto promanare, non autem immediatè profluere ex æterna Dei Lege vel naturali, vt Iuris naturæ dici queat: deſtructio enim eius quod Deo offertur, non eſt Deo grata niſi tamquam ſignum; non eſt autem ſignum naturale, ſed ex inſtituto: non eſt ergo Deo grata, & ex conſequenti neque adhibenda ſiue congruè ſiue neceſſariò, niſi interueniente Legis poſitiuæ inſtitutione.

Propter hoc argumentum Suarez 3. parte, tom. 3. diſp. 73. ſect. vlt. putat, ſacrificium non eſſe Lege naturæ præceptum, quatenus ſpecialem illum cultum includit qui eſt per hoſtiæ oblatæ mutationem, ſed ſolùm quatenus includit generalem cultum latriæ externum: & non aliud velle D. Thomam, aut ſanè tantùm velle, quòd ſacrificium in ſpeciali ſua ratione ſit conſentaneum Legi naturæ, & impletiuum illius Legis, quamuis ex illa non ſimpliciter neceſſarium.

Hæc ſententia non eſt improbabilis. Exiſtimo tamen, D. Thomam plus voluiſſe, & plus hîc dici poſſe: Lex enim naturæ obligat hominem non tantùm ad cultum Dei externum, ſed ad quàm optimo modo cultu externo profitendam ſummam & infinitam Dei maieſtatem & dominium, & ſuam ſubiectionem & ſeruitutem. Optimus autem iſte modus rurſus quaſi ex naturali quadam determinatione inueſtigabili per humanam rationem, ſitus eſt in ritu ſacrificali, quatenus habet rei oblatæ deſtructiuam immutationem, vt patet ex dictis Dubio 1. Sic ergo ſacrificium Lege naturæ præceptum eſt. Similiter ferè determinat natura ſigna quædam politici honoris & amicitiæ, quale eſt inclinare ſeſe, & iungere dextras. Voluiſſe autem D. Thomam, ſacrificium ſecundùm propriam ſuam rationem eſſe de Lege naturæ, ſatis conuincitur ex reſponſione ad 1. Cùm enim in primo argumento dixiſſet, quæ ſunt Iuris naturæ, communia eſſe apud omnes; & in argumento pro altera parte dixiſſet, quod eſt apud omnes, videri eſſe naturale: in hac reſponſione dicit, ideò in offerendo ſacrificio omnes gentes conuenire, quòd ſit Iuris naturæ; atqui omnes gentes non tantùm conueniunt in eo, quòd aliquid pro Deo etiam exteriùs colant, ſed in eo quòd ſacrificent; quamuis in variis ritibus, qui propterea ſunt Iuris poſitiui, aut inſtituti ſuperadditi, diſcrepent. Quando autem dicit D. Thomas, ſacrificium eſſe de Lege naturæ, aut pertinere ad Ius naturale, indicare vult, eſſe præceptum Lege naturæ, ſicuti occidere maleficos præceptum eſt Magiſtratui: ea enim ſimilitudine hîc vtitur. Confirmatur ex 1. 2. quæſt. 95. art. 2. ad 1. vbi de præceptis Legis naturæ ſe loqui ſatis ſignificat, quando diſputat, an aliquid ſit Iuris naturæ, aut deriuetur à Iure naturæ. Sed omnem hac de re controuerſiam tollit art. vlt. huius quæſt. 85. vbi ex Lege naturæ docet aliquos obligari ad ſacrificia pro ſe & aliis offerenda.

Eſt tamen quod collectioni D. Thomæ poſſit opponi. Quãuis enim apud omnes gentes aliquis ſit vſus ſacrificiorum, fieri tamen poteſt, vt non hoc inde ſit, quòd ſacrificare ſit præcepti Legis naturæ, ſed quòd fideles hoc traditione didicerint, infideles autem ſeu idololatræ non Deo, ſed dæmoniis immolantes ſacrificare edocti ſint ab ipſis quos colunt dæmonibus, latriam hanc affectantibus; vel ſanè ſacrificandum eſſe, ex reliquiis primæuæ inſtitutionis retinuerint. *Obiect.*

Nihilominùs non ita tantùm in genere ſacrificandum eſſe Deo, humanum genus credidiſſe, ſed etiam naturali ratione ſciuiſſe, docet Euſebius lib. 1. Demonſtration. Euangelic. Cùm enim naturali ratione videret homo, ſuam ſe vitam Deo debere offerre, quia non conueniebat humanum ſanguinem ſacrificari, vult Euſebius, Lege naturæ introductũ eſſe, vt loco ipſius hominis animalia, vel aliquæ aliæ hoſtiæ Deo immolarentur, tamquam ἀντίψυχον & ἀντίλυτρον quoddam; in cuius rei ſignum Lege ſtatutum fuerit, vt ſacrificantes manus victimæ imponerent. Senſit ergo Euſebius, Lege naturæ loco ipſius hominis res alias, præcipuè animalia, Deo ſacrificari cœpiſſe. Vbi neque contendimus, defuiſſe Dei inſpirationem ſupernaturalem, in primis Dei cultoribus; ſed agnoſcimus, etiam De Lege naturæ venire ſacrificium, non tantùm de Patriarchalis inſtitutionis reliquiis, aut diabolica æmulatione: nam & ipſos Patriarchas naturali Lege admonitos ſacrificaſſe, docet Clemens lib 6. Conſtitut. cap. 20. *Cùm sciret*, inquit, *Abelem, Noë, Abraham, item alios deinceps non iuſſos, ſed Lege naturæ excitatos vltrò grato animo Deo ſacrificaſſe*, &c. *Reſp.*

Neque veriſimile eſt, de diaboli truculentiſſimi noſtri generis hoſtis æmulatione illa venire ſacrificia, in quibus pro humana vita ſubſtituta eſt vita brutorum, aut (vt Pythagoricis & aliis quibuſdam Philoſophis magis placebat, qui ab omni cruentata victima abſtinendum putabant) quid aliud ex rebus inanimis: nam vt teſtatur Euſebius lib. 4. De præparat. Euang. cap. 6. & 7. dæmones cæde & ſanguine hominum ſummopere gaudent, ideoque non animalium fuerunt mactatione in ſuis ſacrificijs contenti, ſed ipſos ſibi homines crudeliter ſacrificari voluerunt, adeò vt Ariſtomenes Meſſenius Ioui aliquando trecentos ſimul homines ſacrificauerit, & aliquando per oraculum decimam hominum partem ſibi immolari dæmones poſtulauerint; hominibus interim mirè vexatis, & integras regiones pro euitanda huiuſmodi crudelitate deſerentibus; ſubinde ſupponentibus pro charis filijs emptitios pueros; pro innoxijs, capitis aliunde reos, & tandem ſtatuas pro veris hominibus, vt de ſingulis luculentè teſtatur ibidem Euſebius. Suffragatur etiam aſſertioni noſtræ Anacletus Epiſt. 2. qui de Melchiſedech, Abraham, Iſaac & Iacob loquens, *Sed hi*, inquit, *ſpontanea voluntate, non ſacerdotali auctoritate ſacrificia obtulerunt*. Nimirum hoc voluit Pontifex quod ex Clemente diximus, naturali Lege excitatos, veteres illos antequam poſitiua Lege Deus Sacerdotes & ſacrificia inſtitueret, Deo ſacrificaſſe ſponte, non iuſſos, quia nimirum id ſatis iubebat Lex naturæ. Denique Serenus Abbas apud Caſſianum collat. 8. cap. 23. iiſdem inſiſtit veſtigiis: *Quemadmodum*, inquit, *ſcire potuit Abel, necdum Lege mandante, quod offerre Deo de primitiuis*

ouium

Digitized by Google

ouium ſuarum, & de adipe ipſarum ad ſacrificium debuiſſet, niſi per inſitam Legem naturaliter fuiſſet edoctus?

Ex his concludo, etiam ſacrificium ſecundùm generalem cultus diuini ſibi eſſentialem determinationem poſſe aliquo modo dici pertinere non ſolùm ad inclinationem, ſed etiam ad præceptum Legis naturæ: quamuis interim fatendum ſit, vt Caietanus hoc artic. docet, ſacrificandum eſſe Deo, non eſſe ex illis Legis naturæ principijs, quæ omnes ſine difficultate norunt, adeoque non perinde clarè de ſacrificio oſtendi quod ſit Legis naturæ, ſicut de oratione etiam vocali, aut oblatione muneris in genere.

Reſp. ad argumentũ oppoſitæ ſententiæ.

Ad argumentum oppoſitæ ſententiæ reſpondeo, Vt ſacrificium dicatur eſſe Legis naturæ, ſufficit quòd immolatio Deo ex Lege naturæ facienda ſit, eſto vt hæc actio ſit idoneum ſignum honoris, non pendeat merè ex natura rei, ſed aliquo modo ex inſtituto: ſic enim voce Deum laudare Legis naturæ eſt, etiamſi voces ex inſtituto ſignificent. Aduerte tamen, ſicuti non eſt ex inſtituto, quòd voce in genere homo cõceptum ſignificet, ſed naturale; ita neque eſſe ex inſtituto, quòd offerendo cum hoſtiæ mutatione Deum honoret, ſed quòd hoc aut illud offeratur & immoletur.

At quærere hic quiſpiam poſſit, Vtrùm dictamen illud Legis naturæ de ſacrificando, ſupponat cognitionem lapſus totius generis noſtri, aut ſaltem peccati propriæ actionis agnitionem includat?

Sacrificium non præſupponit peccatum.

Reſpondeo; Quamuis hoc ipſo quo ſe peccatorem, & non niſi morti deſtinatum homo agnoſcit, deuinctior ſit ad [illegible] illud quod in ſacrificio ſubeſſe ſuprà diximus, Deo offerendum; hoc tamen non eſt ſacrificio eſſentiale: veriſimile enim eſt, quòd homo etiam in ſtatu innocentiæ obtuliſſet ſacrificium. Quamuis enim Victoria ſuprà citatus putet, in eo ſtatu futura non fuiſſe cruenta animalium ſacrificia, vtpote quæ morti Chriſti præſignandæ ſeruiant; debitum tamen vitæ noſtræ ſupremo Domino conteſtari debuiſſemus, etiamſi peccatores non fuiſſemus. Sufficiens enim huius homagij ſacrificalis debitum eo ipſo contraximus, quòd vitam à Deo accepimus. Ita tenet Gregorius Valentia hìc diſp. 6. quæſt. 4. punc. 3.

Victoriæ tamen ſententia non eſt improbabilis, & hactenus vera; quòd licet in ſtatu innocentiæ hoſtia fuiſſet deſtructa aut immutata propter moralem quamdam ſignificationem & proteſtationem, non tamen æquè congruè fuiſſet ſumpta ex animalibus, quorum mactatio in ſacrificiis maximè commendatur, propter typicam mortis Chriſti ſignificationem, vel etiam moralem noſtræ mortis, cui per peccatum ſumus obnoxij, vt egregiè docuit D. Thomas 1.2. quæſt. 102. art. 3. ad 5.

Quæres Secundò, Quare Adam non obtulerit ſacrificium, ſi ſit Legis naturæ?

Adam obtuliſſe ſacrificium probabile.

Reſpondeo; Quamuis Adam non legatur obtuliſſe ſacrificium, fortè quia à ſacrificio Cain & Abel Scriptura cœpit, eò quòd aliquid ſingulare circa eorum ſacrificium acciderit; vel quia non conueniebat eius propitiationem commendari, quaſi & ipſe eſſet ſanctificationis origo, qui auctor culpæ fuerat: verius tamen videtur, etiam Adamum poſtquam per ſapientiam eductus eſt è delicto ſuo, Deo ſacrificaſſe, vt tenent poſt D. Thomam hìc ad 2. Sotus lib. 9. quæſt. 1. art. 1. & Henriquez lib. 9. cap. 1. Imò credibile eſt, Adamum filios ſuos modum ſacrificandi docuiſſe, vt docet idem Henriquez ex Eugubino De perenni Philoſophia.

Quæres Tertiò, Vtrùm ex natura rei ſacrificium debeat fieri ritu à Deo aut Republ. inſtituto, & per miniſtrum publicum, aut ſanè talem, cui à Deo id muneris ſit demandatum, aut cui nomine publico competat?

Ritus Sacrificij à quo [illegible].

Reſpondeo quoad prius, Quamuis ſacrificium ſit Iuris naturæ, particularem tamen ritum poſſe à Deo aut Republica pro diuerſitate temporum inſtitui, ſine quo oblatum ſacrificium non ſit verè ſacrificium, ſed degenerans quædam ſuperſtitio: & ita in populo Iudaico per Legem Moyſi, & poſteà in Lege noua Deus per ſe inſtituit. Antequam tamen Deus id reſtringeret; erat penes Rempub. aut capita familiarum, vt Sacerdotes conſtituere, ita & ritus præſcribere ſacrificales, adeò vt rati illi non fuerint, niſi diuinitus vel quaſi publica aut Superioris auctoritate inſtituti.

At quomodo reſtrictio iſtorum rituum per Deum facta fuit?

Per Deum reſtricti ſunt ritus.

Reſpondeo, In veteri Lege tantùm fuit facta quoad gentem Iudaicam, ita vt fideles apud alias gentes adhuc manſerint in priori libertate, quamuis potuerint etiam per Sacerdotes Leuiticos victimas legales curare offerri. In nou[illegible] autem Lege generalis eſt, ita vt non magis nunc ſit ſacrificium, quidquid præter vnam Euchariſtiam in ſacrificium vbicumque locorum offertur, quàm ſi canem Iudæus tempore Legis veteris ſacrificaſſet, aut vt Iſaias loquitur cap. 66. in ſacrificium excerebraſſet.

Miniſter legitimus requiritur.

Quoad poſterius reſpondeo, Quando ſine auctoritate capitis aut publica, aut Dei, ſiue ordinariè ſiue extraordinariè data, offertur ſacrificium, non eſſe id legitimum, adeoque Deo non placere. Imò nec abſolutè ea videri debere dici ſacrificia; ſicuti nec illa quæ offeruntur ei cui non oportet, quamuis tam hæc quàm illa propter ſubſtantiæ actus ſimilitudinem, potiùs veniant ſacrificiorum nomine, quàm quæ eo ritu fiunt quem Lex caſſauerit: habetur enim maior ratio eorum quæ in recto veniunt, quàm quæ in obliquo. Quo modo accipi poteſt quod Auguſtinus d[illegible]it Epiſt. 49. quæſt. 3. non culpandum eſſe in gentilibus, quòd conſtruant templa, inſtituant ſacerdotia, & faciant ſacrificia; ſed quòd hæc idolis & dæmonijs exhibeant.

Quæres Quartò, Vtrùm Lex naturalis præueniendo poſitiuam, obliget ad ſacrificia ſolùm vt ſunt publici cultus, an etiam vt priuatæ deuotionis?

Reſpondeo, Priori modo tantùm obligare; quamuis etiam inclinet, vt ex priuata deuotione quiſque particularis per miniſtros publicos offerri curet. Colligitur ex D. Thoma art. vlt. quæſt. 85.

Sacrificia ſunt publici Iuris.

Hinc ſequitur, Sacrificia eſſe publici Iuris, vt docet Iſidorus lib. 5. Originum, cap. 8. & obligari aliquas publicas perſonas, quarum id munus eſt, pro ſe & populo ſacrificare.

Sequitur etiam, Rempub. aut eos quibus Reipublicæ cura incumbit, vigore huius Legis teneri curare, vt ſint qui ſacrificent, ſumptumque ſacrificiorum de publico ſuppeditare.

CAPVT IV.

De Decimis.

D. Thomas quæſt. 87.

DVBIVM I.

Quotuplices ſint Decimæ?

Diuiditur Primò in prædiales, perſonales, SOLEMNIS diuiſio decimarum eſt in prædiales & perſonales. Prædiales vocant, quæ ſoluuntur ex prouentibus prædiorum. Perſonales, quæ ex lucris perſonæ. Reperitur hæc diſtinctio cap. Ad Apoſtolicæ, De decimis. Addunt communiter tertium genus, earum ſcilicet *& mixtas.* decimarum, quas mixtas vocant, quales ſint ex fructibus pecorum, aliorumque animalium. Monet tamen Henricus Caniſius in Summa Iuris Canonici, hoc tit. decimas illas reuocari ad prædiales, quando pecora in prædijs paſcuntur; ad perſonales autem, quando domi aluntur. Fatetur tamen, poſſe oriri hîc mixtionem decimarum, ſi partim domi, partim in prædijs paſcantur. At rectè etiam illæ quæ ſoluuntur ex animalibus quæ in prædijs paſcuntur, dicuntur mixtæ: non enim animalia ſunt fructus prædiorum, ſed humana cura ex huiuſmodi fructibus paſcuntur.

Secundò in maiores, & minutas. Eſt & alia diſtinctio decimarum, cap. Ex multiplici, & cap. Cùm in tua, eodem, in maiores & minutas: vbi Gloſſa minutas vocat, quæ ſunt ex partu animalium & hortis.

DVBIVM II.

A quibus, & quo Iure debeantur Decimæ?

Chriſtiani tenentur ad decimas. RESPONDEO; Certum eſt in primis, Chriſtianos debere decimas. Patet ex Clemente lib. 2. Conſtitut. Apoſtolicarum c. 25. 27. & 34 & lib. 8. cap. 30. & toto tit. De decimis, in Decretalibus, ex Conſtitutionibus Damaſi in Concilio Romano, vt refert Baronius circa annum 382. Panormitanus in Rubric. De decimis, id probat ex Auguſtino, Ambroſio, Gregorio, & Hieronymo. Clementin. Cupientes, De pœnis, excommunicat Religioſos, auertentes à ſolutione decimarum in concionibus. Item dandas eſſe decimas conſtituit Synodus Foroiulienſis, cap. vlt. ſub Carolo & Pipino; Moguntinenſis tempore Lotharij, cap. 17. quæ addit pœnam excommunicationis; Rhemenſis ſub eodem Carolo, can. 38. Moguntina ſub Rhabano, can. 10. Valentina, cap. 10. Aquenſis, can. 18.

Decimæ debentur ex iuſtitia. Certum eſt Secundò, Chriſtianos debere decimas non tantùm ex obligatione charitatis, ſed iuſtitiæ. Eſt contra Wicleſum, cuius art. 18. in Concilio Conſtantienſi damnatus ita habet: *Decimæ ſunt puræ eleemoſynæ, & parochiani poſſunt propter peccata ſuorum Prælatorum ad libitum ſuum eas auferre.*

Quilibet debet decimas. Dicendum Tertiò, Quemlibet teneri ad ſolutionem decimarum, niſi à præſtatione earum ſpecialiter ſit exemptus, cap. A nobis, eodem; cap. Si quis laicus, ex Concilio Moguntinenſi, cauſſa 16. q. 1. Hinc ad prædiales decimas non tantùm Catholici, & iuſtè poſſidentes, ſed etiam Iudæi, hæretici, pagani, & iniuſtè poſſidentes, etiamſi ex furtiuo ſemine ſeminauerint, compelluntur.

Quo Iure debeantur? At celebris controuerſia eſt, vnde illud debitum oriatur, vtrùm ex Iure diuino, an ex ſolo Eccleſiaſtico?

Canoniſtarum opinio. Fundamentum 1. Canoniſtæ enim tenent, debitum decimarum eſſe Iuris diuini. Fundamentum eorum eſt, partim quòd Canones id videantur apertiſſimè dicere; *2.* partim etiam quòd in veteri Lege præceptum de ſoluendis decimis Exodi 22. Leuitici 27. Numeri 18. Deuteronomij 14. exiſtiment fuiſſe merè morale, adeoque non ceſſare in filijs noui Teſtamenti, quorum iuſtitia magis debet abundare quàm Scribarum & Phariſæorum.

Probatur ex Canonibus. Fauet Paſchalis II. cap. Decimas, & Hieronymus cap. vlt. cauſſa 16. quæſt. 1. cap. Tua, cap. Tua nobis, cap. In aliquibus, cap. Parochianos, hoc tit. D. Gregorius cap. Quadrageſima, De conſecratione, diſt. 5. *Iubemur*, inquit, *ab omnipotenti Deo omnium bonorum noſtrorum decimas dare.* Non ceſſaſſe autem præceptum decimarum cum legalibus tanquam cæremoniale aut iudiciale, ſuaderi poteſt Primò ex Clemente, dicto lib. 2. Conſtit. cap. 35. *Vos*, inquit, *ſcire oportet, quòd tametſi vos Deus à ſeruitute adſcitorum vinculorum liberarit, liberarit, inquam, ab emundationibus, à victimis emiſſarijs, à lauationibus aſſiduis, ab aſperſionibus, nondum tamen a penſionibus liberauit,* &c.

Confirm. Confirmatur, Quia Chriſtus Dominus Matthæi 23. & Lucæ 11. de decimis reddendis agens, *Hæc*, inquit, *oportuit facere, & illa non omittere.* Item alio loco Matth. 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo.* Dei autem tributa ſunt decimæ: nam illas ſibi reſeruauit, vt indicatur dicto cap. Tua nobis; & eiuſmodi ius ſuum numquam remiſit. Accedit quòd decimæ fuerint in vſu ante Legem: nam Abraham Sacerdoti Melchiſedech dedit decimas, & Iacob Deo decimas vouit. Imò quaſi naturali quodam inſtinctu etiam *Decimæ gentilium.* gentiles idololatræ dijs ſuis decimas ſe debere agnouerunt, vt patet ex Euſebio ſuprà citato, & Plinio, Diodoro, Plutarcho, Cicerone, Liuio, Herodoto, quos citatos videre licet apud Azorium lib. 7. cap. 23. Hanc ſententiam tenet Gloſſa in cap. 1. De decimis, in 6. & ferè omnes Canoniſtæ. Imò Antonius de Butrio & Innocentius dicunt, contrariam non procul abeſſe ab hæreſi, cùm apertè pugnare videatur cum Iure Canonico: quamuis quidam eorum, inter quos eſt Hoſtienſis, faſſi ſint, perſonales decimas non eſſe Iuris diuini, ſed tantùm Eccleſiaſtici; prædiales autem eſſe Iuris diuini, propter cap. In aliquibus, ſuprà citatum.

Verior ſententia. Contraria nihilominùs ſententia eſt communis Theologorum, Decimas quoad quotam non eſſe nunc Iuris diuini, ſed tantùm Eccleſiaſtici, quamuis ſuſtentatio miniſtrorum Eccleſiæ, quam per decimas populus præſtat, ſit Iuris diuini naturalis, & olim tempore Legis etiam ſecundùm quotam decimæ fuerint Iuris diuini poſitiui. Ita tenet D. Thomas hîc art. 1. & Quodlibeto 2. art. 8. quem paſſim alij ſequuntur. Probatur Primò, Si eſſent decimæ quoad quotam nunc Iuris diuini, vel eſſent Iuris naturalis, vel diuini poſitiui. Neutrum dici poteſt. Non prius, quia tempore Legis naturæ non fuerunt decimæ in præcepto, vt diſertè tradit Hugo Victorinus De Sacramentis lib. 1. parte 10. cap. 3. & 4. & probat ex voto

Digitized by Google

ex voto Iacob: *Quòd enim, inquit, ex voto ſe facturum ſpopondit, quòd hoc ex neceſſitate mandati non deberet, patenter oſtendit.* Secundò, Contra Legem naturæ nulla valet conſuetudo, vt diximus quando De Legibus: atqui debitum decimarum mutatur vigore conſuetudinis, vt ſatis apertè dicitur dicto cap. In aliquibus. *Illa*, inquit ibi Innocentius III. *decimæ ſoluendæ neceſſario ſunt, quæ debentur ex Lege diuina, vel loci conſuetudine approbata.* Tertiò, illud eſt Legis naturæ, quod ex principijs naturalibus colligitur ſine Lege poſitiua adiecta, vt patet Tract. De Legibus: atqui decimam partem Deo exhibendam eſſe potiùs quàm nonam aut vndecimam, determinatè ex eiuſmodi principijs non colligitur, vt per ſe euidens eſt; ſicuti neque colligitur, tributi loco præcisè decimam partem ei pendendam eſſe qui prædium conceſſerit. Vnde etiamſi congruentia aliqua in perfectione denarij numeri, quæ ex rei natura proueniat, conſideretur, ex qua ratio aliqua deſumi queat, quare Deus in Lege naturæ inſpirauerit, & poſtmodum etiam iuſſerit oblationem decimarum; non tamen ea ſufficiens eſt, vt dici queant Legis naturæ: nam & quando iuſſæ ſunt, vt benè obſeruat D. Thomas, ad aliam principaliùs rationem Deus reſpexit, vt nimirum vndecim tribuum contributione, æſtimata ſimul parte quæ moraliter præſumi poterat defraudanda, inueniretur duodecimæ tribus Leuiticæ portio, quæ alioqui exors erat.

Supereſt igitur, vt ſi nunc Iuris diuini ſint decimæ, id proueniat ex Lege Dei merè poſitiua. Illud autem dici non poteſt, niſi vel Lex illa de decimis dicatur non eſſe per Chriſtum abolita & exauctorata, quod eſſet Iudaizare; quia Lex illa erat iudicialis, quatenus per decimam æſtimabat ſuſtentationem miniſtrorum, quamuis ex conſequenti aliquid ſignificabat futurum; quia omnia in figura contingebant illis, videlicet perfectionem quæ denario numero ſignificatur, nobis exſpectandam eſſe à Deo per Chriſtum, reſeruatis nouem partibus nobis, in agnitionem noſtræ imperfectionis. Vel ſupereſt vt dicatur, hac iudiciali Lege abrogata, Chriſtum Dominum ſimilem Legem in Eccleſia ſua ſanxiſſe. Verùm præterquam quòd iſtiuſmodi Legis nullum exſtet veſtigium in Sacris litteris aut traditione, magnum in contrarium argumentum ſuppeditat communis illa DD. ſententia probata à D. Thoma Quodlibet. 4. art. 13. & alibi, quòd in Lege noua, quæ eſt libertatis, nulla ſit Lex Dei poſitiua, niſi quæ pertineat ad articulos Fidei vel Sacramenta.

Reſp. ad argumenta

Pro ſolutione autem argumentorum oppoſitæ ſententiæ, ſolùm aduertere oportet, in decimis conſiderari non tam debitum quotæ, quàm debitam miniſtrorum Eccleſiæ ſuſtentationem, ſemel iam ſic æſtimatam: æſtimationem enim factam in veteri Lege continuauit Eccleſia, atque ita decimæ cenſentur Legis diuinæ, partim quia ſuſtentatio miniſtrorum, quæ in illis æſtimatur, eſt Iuris diuini naturalis; partim quia ipſa æſtimatio ad decimam partem non tam de nouo facta eſt per Eccleſiam, quàm ex Lege Dei retenta.

Reſp. ad Canones.

Ad Canones itaque reſpondeo, Eos hoc reſpexiſſe, quamuis interdum hoc ſenſu videri queant decimas dicere eſſe Iuris diuini, quòd ad Ius miniſtrorũ Dei pertineant, quomodo dicimus decimas eſſe Iuris Parochialis, quòd Baptiſmali Eccleſiæ, vt infrà dicemus, debeantur. Ita commodiſſimè accipitur cap. vlt. cauſſa 16. quæſt. 1.

Ad 2. fundamentum

Ad alterum fundamentum, quomodo præceptum decimæ partim morale ſit, partim non ſit, patet ex dictis. D. Clemens vrget manere qua parte morale eſt. Chriſtus monebat, non omittendas eſſe decimas, ſed obligante adhuc Lege; ita tamen vt ſimul ſignificauerit, Legem de decimis non eſſe ex illis grauioribus & præcipuis Legis, quę ſemper eſſent duratura, qualia ſunt iudicium, miſericordia, fides, & vniuerſim omnia moralia præcepta. Apud Matth. ita Dominus dicit: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum & cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt Legis, iudicium & miſericordiam & fidem; hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Item Deo quæ Dei ſunt, reddenda Dominus monuit, & Legis naturæ eſt: ſed vt præcisè decima ſit Dei, olim Legis Dei poſitiuæ, nunc Eccleſiaſticæ eſt. Iudicialia enim, vt alibi diximus, & hîc docet D. Thomas, quamuis non obligent ex veteri Lege, poſſunt tamen ſeruari in noua Lege. Denique decima gentilium non tam naturæ quàm diaboli Dei ſacra æmulantis inuentum fuit.

Ad Matth. 22.

DVBIVM III.

Quibus debeantur Decimæ.

Debentur Eccleſiæ & eius miniſtris.

IN primis generatim dicendum, Eccleſiæ eiuſque miniſtris deberi. Eas enim meritò Eccleſia ſibi exegit ad diuinorum myſteriorum diſpenſatores, aliosque miniſtros alendos. Si enim vt eſſet cibus in domo Dei, vt dicitur Malach. 3. rectè olim inferebatur omnis decimatio, quando neque tanta erat dignitas miniſterij diuini Sacerdotij, Sacramentorum & ſacrificij, neque tanta multitudo templorum quanta in noua Lege, multo magis nunc pro æſtimata miniſtrorum ſuſtentatione decimæ exiguntur. Addit D. Thomas art. 3. quæſt. 87. olim in veteri Lege pauperes ſeorſim habuiſſe ſuas decimas: nunc autem eo intuitu etiam Clericis ſolui decimas, vt inde pauperes ſint participes, ne de ſuperfluo vlla ſit iuſta futura querela. Præter duas iſtas Leuitarum & pauperum decimas, erant & tertiæ decimæ, quæ deſtinabantur peculiariter ſacrificijs & cæremonijs, & cum ſuo fine ceſſarunt, vt dicit D. Thomas art. 1. ad 4. Iuſtè ergo loco trium, vnam ſaltem decimam pendunt Chriſtiani. In ſpecie autem ſatis Iura declarant, prædiales decimas ſolui debere Parocho, cuius Parochiæ finibus prædia continentur: nam cap. Cùm contingat, hoc tit. apertè dicitur, perceptionem decimarum ad Parochiales Eccleſias de Iure communi pertinere, quod & alibi ſæpè in Canonibus repetitur. cap. Cùm in tua, cap. Quoniam, eod. & cap. Statuimus, ex Anaſtaſio Papa, cap. De decimis, ex Leone IV. cap. Queſti ſunt, ex Concilio Moguntinenſi; cap. In ſacris, ex Concilio Ticinenſi, cauſſa 16. q. 1. Poſſunt tamen prædiales iſtæ decimæ alijs Eccleſijs deberi conſuetudine, præſcriptione, ex priuilegio, ex compromiſſo, ſiue tranſactione: ſed, vt diximus, Iure communi Parochiali Eccleſiæ debentur.

Sed quædam hîc dubia ſuboriuntur. Primum, Quid poſſit Epiſcopus in perceptione decimarum?

Secundum, Vtrùm alij Clerici aut Religioſi, qui

Digitized by Google

qui ex priuilegio aut aliàs legitimè decimas poſſident, dicendi ſint non proprio, ſed nomine Parochialis Eccleſiæ eas poſſidere?

Tertium, Vtrùm ex priuilegio, aut aliàs legitimè, etiam laici poſſint proprio nomine poſſidere decimas?

Quartum, Quomodo præſcribatur ius percipiendi decimas?

Quintum, Cui debeantur perſonales?

Sextum, An quando decimæ indefinitè per priuilegium conceduntur, comprehendantur etiam nouales?

Quomodo Epiſcopo competant decimæ.

Ad Primum, Gloſſa in dictum cap. Cùm contingat, vtrimque re diſputata, non permittit Epiſcopo ius decimarum in Parochijs ex Iure communi, ſed tantùm ex conſuetudine loci, vel in Parochia ſibi propria, ſicut quibuſdam locis habet, vel in loco diœceſis, qui nullius ſit Parochiæ, ex cap. Quoniam, hoc tit. Addit Panormitanus in dictum cap. Cùm contingat, etiam ad Epiſcopum pertinere decimas, quando prædia ex quibus penduntur, ita latè patent, vt non includantur finibus Parochiæ, aut quando Parochiæ non ſunt diſtinctæ. Addit denique, reprehendens Gloſſam contrarium dicentem, etiam vbi de Iure competit decima Parochiali Eccleſiæ, nihilominùs quartam decimarum pertinere ad Epiſcopum, ex cap. Conquerente, De officio Ordinarij: pertinere inquam Iure communi, quia poteſt contra eam allegari præſcriptio, vt patet cap. De quarta, De præſcriptionibus. Extat prætereà in Gloſſa cap. Vnio 10. q. 3. ſententia quorumdam, Poſſe Epiſcopum tertiam partem decimarum ſibi ſumere, ſi velit in ſe ſuſcipere onus reparandi Eccleſiam: quod recipere videtur Serola verbo Decimæ, parte 1. quæſt. 10. Sed ſtandum hîc eſſe conſuetudini, quæ in materia decimarum plurimùm valet, paſſim monent DD.

Religioſi poſſidere poſſunt decimas proprio nomine.

Ad Secundum, Non defuerunt qui ita ſentirent, ex quibus eſt Caietanus: ſed immeritò, vt oſtendunt alij communiter, Sotus lib.9. quæſt.4. art.4. Arragonius hîc, Viualdus De præceptis Eccleſiæ, parte 5. cap.4. Neque enim ita decimæ dantur pro miniſterio verbi & diſpenſatione myſteriorum Dei, vt non etiam ob reliqua Eccleſiaſtica, puta altaris & Chori miniſteria dari intelligi debeant, ſicuti in veteri Teſtamento generatim dabantur Leuitis pro vniuerſo tabernaculi miniſterio & portione totius ſuę tribus, Deuteronomij 14. & Numeri 18. Fauet cap. Decimas 16. quæſt. 1. Atqui etiam alij Eccleſiaſtici in Leuitico ordine computari debent, vtpote quibus competat iſtud, *Dominus pars hereditatis meæ*; & benedictio Leui, Deuteronom. 33. *Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ, Neſcio vos.*

Pſal.15.

Ad Tertium, Certum in primis eſt, Numquam laicos nomine proprio potuiſſe recipere decimas. Eſt enim ius eas percipiendi ſpirituale, quod non cadit in laicum, ſicuti nec miniſterium Eccleſiaſticum pro quo dantur tamquam eius ſtipendium. Ita communiter omnes DD. cum D. Thoma hîc art. 3. & patet cap. Ad hæc, cap. Quamuis, cap. Prohibemus, eodem, & cap. vlt. cauſſa 16. quæſt. 1. quod eſt D. Hieronymi.

Laicis quomodo decimæ competere poſſint.

Conſtat Secundò, Licuiſſe Epiſcopo concedere decimas Laicis in feudum etiam perpetuum, ante Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. Argumentum ex cap. Querelam, Ne Prælati vices ſuas, &c. & cap. Cùm Apoſtolica, De his quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu Capituli.

Conſtat Tertiò, Dicto Concilio Lateranenſi, eiuſmodi conceſſionem Epiſcopis eſſe ademptam, cap. Statuimus, hoc tit. vbi id facere prohibentur ſub pœna ſuccisionis à ſtatu ſuo, id eſt, depoſitionis. vel vt Gloſſa vult, ſuſpenſionis.

Sed hoc obſeruandum eſt, ante Lateranenſe Concilium non potuiſſe quidem laicum vllo tempore præſcribere ius decimarum primarium proprio nomine poſſidendum, quia eius eſt incapax, vt patet ex dictis De præſcriptione; potuiſſe tamen præſcribere ius ſecundarium, quod habet laicus cui decimæ legitimè conceduntur in feudum.

Verùm maioris quæſtionis fuerit, Vtrùm laici, qui ante dictum Lateranenſe Concilium poſſederunt decimas in feudum perpetuum, poſſint poſt illud eiuſmodi ius ſuum non ſolùm retinere, ſed etiam cum conſenſu Epiſcopi illius Eccleſiæ à qua decimas habent, vendere alicui alteri laico?

An laicus poſsit vendere laicis decimas.

Suppono ex communi, Eos poſſe retinere eiuſmodi ius decimarum, tamquam legitimè natum, & ipſis non ademptum. Suppono etiam, Poſſe eos iſtud iuris transferre alicui Eccleſiæ cum conſenſu illius Eccleſiæ vnde habent, per cap. Cùm Apoſtolica, De ijs quæ fiunt à Prælatis. Sed quæro, Vtrùm conſentiente eiuſdem Eccleſiæ Epiſcopo, poſſint etiam transferre alteri laico?

Argumentum pro ſententia negatiua 1.

Videntur enim non poſſe, quia Epiſcopus poſt Lateranenſem Conſtitutionem non poteſt de nouo laico dare decimas in feudum: dare autem videtur, quando conſentit vt in alium laicum illud feudū transferatur. Secundò, Dicto c. Cùm Apoſtolica, tamquam ſpeciale conceditur, vt laicus feudum decimarum poſſit transferre alteri Eccleſiæ cum conſenſu Prælati Eccleſiæ vnde feudum habet. Tertiò, Quia hæc tranſlatio eſt magni præiudicij: Eccleſia enim recuperat decimas, quando laicus qui eas in feudum habet, decedit ſine filijs: atqui ſi liceat ei in alium laicum transferre, facilè impedietur hic reditus. Propter hæc argumenta Panormitanus in cap. Prohibemus, hoc tit. tenet negatiuè, & dicit eſſe ſententiam communem. Sequitur Azorius parte 1. lib.7. cap. 26.

Verior ſententia affirmatiua.

Altera tamen ſententia, quæ iſtud permittit, non eſt improbabilis, & tenet eam Gloſſa in dictum cap. ſequitur Turrecremata in cap. vlt. cauſſa 16. quæſt. 1. Silueſter verbo Decima, quæſt. 10.

Reſp. ad 1. arg. oppoſitæ ſententiæ.

Ad prioris enim opinionis argumentum Primum dici poteſt, Conſentire tranſlationi feudi priùs alienati, non eſſe de nouo concedere feudum, neque ei æquiualere, vt patet ex cap. 2. De feudis.

Ad 2.

Ad Secundum, Innocentium III. ibi ſpecialiter ſolùm decidere, quòd Epiſcopi ſolius ſine Capitulo conſenſus in eo caſu ſufficiat, quia de illo tantùm quæſtio vertebatur.

Ad 3.

Ad Tertium reſpondeo, Huiuſmodi incommoda hîc non obeſſe, neque propter illa claudi manus Prælato: poteſt enim Prælatus feudum ſemel legitimè conſtitutum, ſi ad Eccleſiam morte

te

Digitized by Google

te vaſalli redierit, liberè alteri conferre, vt patet cap. vnico, De rebus Eccleſiæ non alienandis, §. Neque ſuprà. Item ſi à vaſallo feudum illicitè fuerit alienatum, & ſic ipſo Iure commiſſum, poteſt Prælatus idem feudum alteri dare, etiam filio vel conſanguineo eiuſdem vaſalli, vt patet dicto cap.2. De feudis. Manifeſtum ergo eſt, Eccleſiam eiuſmodi preiudicia non curare.

De præſcriptione decimarum. Ad Quartum dubium reſpondeo, Vnam Eccleſiam contra aliam ſpatio quadraginta annorum præſcribere ius decimarum, vt patet cap. Accidentibus, De priuilegijs. Contra Romanam tamen opus eſt ſpatio centum annorum. Imò contra quamcumque Eccleſiam, ſine titulo, præſcriptione immemoriali opus eſt; nam bona fides in præſcriptione non immemorabili non ſufficit, quando ei Ius commune vel præſumptio contrariatur.

Sed difficultatem hîc mouet cap. Si de terra, eodem, De priuilegijs; vbi videtur dici, ſufficere præſcriptionem triginta annorum vnius Eccleſiæ contra alteram in decimis.

Reſpondeo, Hoc cap. agi de præſcriptione Parochialis Eccleſiæ contra priuilegiatos, ne ſoluant decimas; contra priuilegium autem tale æquum videtur citiùs currere præſcriptionem, quia res vnaquæque faciliùs ad naturam ſuam redit, vt obſeruat ibi Gloſſa. Illud etiam de præſcriptione decimarum monendum, etiamſi fortè alia Eccleſia contra Parochialem præſcripſerit decimas prædiales, nouales tamen quæ non potuerunt præſcribi, quia non fuerunt poſſeſſæ, pleno iure ad Parochialem pertinere, cap. Cùm contingat, ſuprà citato.

Decimæ perſonales quibus debeantur. Ad Quintum, Perſonales decimæ, quæ tamen hodie parum ſunt in vſu de lucro perſonarum, debentur non Parochiæ in qua lucrum fecerant, ſed in qua Sacramenta percipiunt. Ita definitur cap. Ad Apoſtolicæ, hoc tit. cap. finali De parochijs, cap. Quæſti ſunt 16. q. 1.

An quando decima per priuilegiu conceduntur, etiam nouales comprehendatur. Ad Sextum reſpondeo, Nouales decimas non comprehendi, patet cap. Tua 1. §. vltimo, De decimis, vbi Innocentius III. ita dicit: *Nec occaſione decimationis antiqua (licet in feudum decima ſint conceſſa) ſunt decima noualium vſurpandæ, cum in talibus non ſit extendenda licentia, ſed potiùs reſtringenda.*

Pro affirmatiua ſententia argumentum. Sed opponitur, Capituli deciſionem tantùm procedere de laicis, quibus decimæ in feudum fuerint conceſſæ: itaque ſi Eccleſiæ competat extra Parochiam ex priuilegio percipere decimas, etiam nouales decimas recipiet. Ita ſentit Gloſſa ibidem, eſtque communis ſententia, vt fatetur Suarez tom. 1. De Religione lib. 1. cap. 23. qui tamen meritò ſentit (quod etiam ſentit Guitierres lib. 2. Canonicarum quæſtionum cap. 21. vbi etiam alios pro ſe citat) indiſtinctè ſiue laicis *Negatiua ſententia verior.* ſiue clericis conceſſum ſit priuilegium, non extendi ad noualia. Ratio eius eſt, quòd priuilegium extra Parochiam colligendi decimas, etiam in odioſis reputari debeat, quatenus lædit ius alterius quàm concedentis, etiam ſi Clericis fuerit conceſſum. Itaque ſtrictè erit interpretandum, & niſi apertè nouales decimæ comprehendantur, aut niſi ita expreſsè totum ius decimandi ſit conceſſum, vt non niſi torquendo verba, nouales poſſint excipi, debent cenſeri excluſæ. Imò etiam vbi expreſsè in priuilegio comprehenduntur, nihilominùs Parochiali Eccleſiæ medietas earum adiudicatur cap. 2. De decimis, in 6. *Statuimus prætereà, quòd idem indultum obtentum ab iis qui tempore impetrationis totaliter veteres percipiebant decimas, vltra medietatem decimarum noualium nullatenus extendatur: quia non eſt veriſimile, ſi tunc de plena & integra perceptione veterum fuiſſet expreſſum, quòd Apoſtolica Sedes pariter & ſimiliter noualium decimas in tam graue Parochialium Eccleſiarum diſpendium indulſiſſet*, &c. Excipit tamen poſteà Pontifex priuilegium Ciſtercienſium & Carthuſienſium.

Obiect. Opponitur Secundò cap. Ex parte. eodem, De decimis; vbi idem Innocentius III. ita reſcribit Abbati S. Columbæ Senonen. *Cùm tibi quod maius eſt ſit conceſſum, vt videlicet decimas de laboribus terra Parochiarum tuarum cum integritate percipias, de noualibus eas exigere ſatis potes; quia vbi maius conceditur, minus conceſſum eſſe videtur.* Hîc videtur Papa dicere, quòd qui priuilegium habet decimarum, etiam habeat noualium.

Reſp. Reſpondeo, Nullo modo hoc dicere Pontificem, ſed ſolùm quòd qui iure Parochiali decimas habet, etiam habeat ius ad nouales, eò quòd minus ſit quodammodò in maiori comprehenſum. Argumentum autem eiuſmodi locum non habet in priuilegijs, quæ reſtringenda ſunt, & non admittunt argui à maiori ad minus, à minori ad maius, aut à ſimili.

Dices, Ergo, qui habet priuilegium non dandi decimas, deberet dare eas ex noualibus, ſi eorum expreſſa non fiat mentio.

Reſpondeo, Id non ſequi, quia negatio diſtribuit. Itaque qui habet priuilegium non dandi decimas, ſatis videtur etiam habere non dandi nouales.

Quibus debeantur mixta. Quæres, Cui Eccleſiæ debeantur decimæ mixtæ? Gloſſa in dictum cap. Ad Apoſtolicæ, decimas animalium vult cenſeri cum prædialibus, ita vt illius ſint Parochiæ, in qua paſcuntur: & ſi partim in vna, partim in altera paſcantur, vult oportere diuidi. Fauet D. Thomas art. 3. ad 2. Silueſter autem hoc verbo, q. 8. dicit, deferendum eſſe conſuetudini; ea autem deficiente, putat, etiam illorum animalium decimas quæ continuò paſcuntur in Parochia aliena, eſſe diuidendas inter illam & propriam Parochiam, quod videtur æquius.

DVBIVM IV.

Ex quibus debeantur Decimæ?

IAM ex dictis patet, ex omnibus rebus & lucris Iure communi deberi. Standum tamen eſſe conſuetudini legitimè præſcriptæ, quæ non tantùm in perſonalibus, ſed etiam in prædialibus non ſoluentes excuſet, quamuis illud poſterius negent Canoniſtæ. Hoc tamen eſt diſcriminis inter prædiales & perſonales, quòd prædiales ſine ſubductione laboris & impenſarum integrè debeantur, cap. Paſtoralis, De decimis.

DVBIVM V.

Quomodo ceſſet obligatio Decimarum?

Ceſſat obligatio decimarum. RESPONDEO, Ceſſat vel conſuetudine præſcripta, vel præſcriptione, vel priuilegio ſummi Pontificis, vel tranſactione,

Digitized by Google

vel denique remiſſione eius cui debentur.

Præſcriptione,

De conſuetudine & præſcriptione patet cap. In aliquibus, eodem, cap.1. De præſcriptionibus, in 6. cap. De quarta, Extra. eod.

Priuilegio,

De priuilegio conſtat cap. Ex multiplici, cap. Suggeſtum, cap. Ex parte, cap. Nuper, hoc tit. Moderatio tamen adhibetur dicto cap. Suggeſtum, vt ita multiplicatis Monaſterijs, vt Parochiales Eccleſiæ per immunitatem eorum lædantur, debeant cum Parochialibus Religioſi componere; & cap. Nuper, Ne priuilegiati emant poſſeſſiones, ex quibus decimæ debeantur Eccleſijs, niſi fortè pro Monaſterijs nouiter fundandis. Imò ſi acquiſiuerint quomodocumque de nouo, ſtatuit Innocentius III. in Concilio generali Lateranenſi, vt de illis decimas ſoluant illis Eccleſijs, quibus ratione prædiorum antè ſoluebantur, etiamſi eas proprijs manibus aut ſumptibus excolant, niſi cum ipſis Eccleſijs aliter duxerint componendum.

Tranſactione,

De tranſactione ſeu compoſitione patet, Quia poteſt quiſq; iuri ſuo renuntiare. Vt tamen renuntiatio obliget ſucceſſores, debet interuenire auctoritas Epiſcopi. Patet c.2. De tranſactionibus: facit ad eamdem cap. De cetero, cap. Veniens, eod. Imò, vt per tranſactionem laicus Eccleſijs vel Clericis in perpetuum decimam non ſoluat, non ſufficit Epiſcopi auctoritas, ſed requiritur Pontificis, vt docet Azorius ſuprà cap.26. quæſt.5.

Vt tranſactio ſit legitima, etiam requiritur, ne pro ſpirituali iure decimarum remiſſo, aliquid temporale ab altero præſtandum interceſſerit, alioqui irrita erit tranſactio, vt apertè ſtatuitur cap. vlt. De rerum permutatione.

Remiſſione.

Per remiſſionem intuitu paupertatis poteſt liberari debitor decimarum, cap. vlt. cauſſa 16. q.1. ex D. Hieronymo. Vitandi ſcandali cauſſa ad tempus etiam remitti à Prælato poſſunt, non tamen in perpetuum, niſi à ſolo Pontifice. Argumentum ex cap.2. De donationibus.

CAPVT V.

De Voto.

D. Thomas quæſt. 88.

DVBIVM I.

Quid ſit Votum?

D. Thomas art. 1. & 5.

Voti definitio.

VOTVM hîc non accipitur pro oratione aut deſiderio, quamuis ita interdum accipiatur; ſed vt eſt promiſſio facta Deo: talis enim deſcriptio traditur hîc à D. Thoma art. 5. & inſinuatur Eccle. 5. *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere; diſplicet enim Deo infidelis & ſtulta promiſſio.* Ambroſius tamen lib.1. De Abel & Cain, c.7. vtramque ſignificationem coniunxit, quando votum definit, Poſtulationem bonorum à Deo, cum ſoluendi muneris promiſſione. Sed hæc potiùs conditionati voti quædam ſpecies, quàm generalis voti definitio eſt; priorem itaque explicemus. Senſum eius luculentè reddit illa quorumdam definitio, quam D. Thomas recenſet art.1. in 1. argumento, Votum eſt conceptio boni propoſiti, cum animi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid faciendum vel non faciendum ſe Deo obligat. Neque multùm recedit illa Hugonis, quam etiam Magiſter adducit l.4. diſt.38. Votú eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ, quæ ad ſolum Deum, & ad ea quæ Dei ſunt, magis propriè refertur: non multùm inquam recedit, niſi quòd aptata ſit voto exteriùs nuncupato, quo matrimonium impediri queat.

Propoſitum non ſufficere ad votum.

Quando ergo dicitur eſſe promiſſio, in primis ſignificatur, non ſufficere ſolum propoſitum. Si enim proponas aliquid in Dei gloriam facere, nondum vouiſti. Imò neque ſufficit ad votum, tale propoſitum cum exteriori eius ſignificatione per verba, vt patet ex cap. Litteraturam, De voto & voti redemptione, vbi Alexander III. ita reſcribit: *Hæc verba protuliſti, Non diu hic morabor, proponens in animo quod Religionis habitum eſſes aliquando ſuſcepturus: tibi ergo reſpondemus, Quod ſi plus non eſt in voto proceſſum, tranſgreſſor iudicari non poteris, ſi non impleas quod dixiſti.* Hactenus Pontifex.

Ex dictis colligitur, deliberatum propoſitum eſſe quamdam inchoationem voti, non tamen eſſe votum, vt rectè D. Thomas moneat, votum tria poſtulare, deliberationem, propoſitum, & promiſſionem.

An votum includat propoſitum faciendi?

Vtrùm autem propoſitum faciendi quod voues, ſit de eſſentia voti, variant DD. Sunt enim qui putent ſufficere ad eſſentiam voti propoſitum ſiue intentionem vouendi, & intentionem promittendi ad eſſentiam promiſſionis. Eſt tamen ſatis probabilis altera ſententia: expreſſè enim D. Thomas de propoſito faciendi loquitur, quando dicit, propoſitum neceſſariò requiri ad votum: & ita tenet Valentia contra Caietanum, Sà, & alios. Vnde ſequeretur, eum qui ſine propoſito faciendi promittit, verè non promittere; eſſe tamen cogendum vt ſeruet materiam promiſſionis, etiamſi eamdem dicat non fuiſſe materiam propoſiti, quia non eſt potiùs poſterius credendum, in quo iam propriam turpitudinem fatetur (certum enim eſt, eſſe illicitum, promittere ſine propoſito faciendi) quàm priùs, in quo adhuc erat melioris fidei. Ceterùm quamuis in voto, vbi Deo, quem non latet propoſitum, aliquid promittitur, non magis videatur eſſe vera promiſſio ſine propoſito faciendi, quàm ſi verbo quidem dicas te facturum, alijs autem indicijs ſimul ſignifices te nihil tale intendere: credo tamen promiſſionem factam homini per ſe obligare, quamuis defuerit faciendi eius quod promittitur propoſitum, modò verè adfuerit intentio promittendi. Imò omnibus conſideratis videtur verius, etiam obligare promiſſionem factam Deo, etiamſi ea fiat cum formali propoſito non implendi: multò magis ſi tantùm fiat ſine propoſito implendi. Quamuis enim promittens Deo, proponens non facere, ei cui omnia nuda & aperta ſunt, apertè mentiatur; ſaluatur tamen natura promiſſionis, adeóque ſequitur vera obligatio. Votum autem à propoſito benè diſtinguit Hugo Victorinus lib.2. De Sacramentis, parte 12. cap.2. & 3. vbi dicit priùs nos cogitare, deinde delectari re cogitata, tertiò deliberatè affici, quartò proponere animo eius proſecutionem, quintò id ipſum promittere homini vel Deo per votum.

Solum propoſitum non obligat.

Colligitur Secundò, Solum propoſitum non habere vim obligandi ſub mortali, (imò regulariter nec ſub veniali) etiam in materia voti Deo-

que

que gratiſſima, etiamſi omnino firmum fuerit, quamuis cum alijs quibuſdam in hoc D. Thomæ aduerſetur Gloſſa in dictum cap. Litteraturã, adducens cap. Qui bona 17. quæſt. 1. vbi ita Gregorius: *Qui bona agunt, ſi meliora agere deliberant, & poſt deliberata non faciunt, licet in bonis prioribus perſeuerent, in conſpectu tamen Dei ceciderunt ex deliberatione*. Verùm originalis locus Gregorij lib. 1. Homilia 5. in Ezechielem, paulò aliter habet, & quidem ita, vt inde pateat, non voluiſſe Gregorium eos continuò peccare mortaliter, qui meliora quæ propoſuerant, non fuerint executi. Neque dicit, in conſpectu Dei cecidiſſe ex deliberatione; ſed, cecidiſſe in deliberatione, & à melioribus iſtis quæ deliberauerant, excidere. Addit, inconſtantiam hos accuſare, & bono in quo pergunt, iam Deo minùs placere, quod fieri ſubinde poterit propter venialem inconſtantiam. Adducitur pro ſententia Gloſſæ cap Conſulti, & cap. Statuimus, De Regularibus; & cap. Beneficium, eod. in 6. Sed explicandi ſunt hi loci de propoſito promiſſione firmato, vel reipſa, vel quia promiſſionem in dubio pro maiori ſecuritate Ius præſumit. Eò autem magis diſtinctio propoſiti & voti obſeruanda eſt, quòd hæretici admittant, licere firmiter proponere continentiam, non tamen vouere, vt nimirum ob cauſſam quam iudicauerint iuſtam, reſilire liceat. Videatur Perkinſus in Catholico reformato, controuerſia 8. cap. 2.

Obiect. Supereſt argumentum pro obligatione propoſiti ex loco Lucæ cap. 9. *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei*. Se ineptum reddere regno Dei, eſt culpabile: atqui à bono propoſito reſiliens, hîc dicitur reſpicere retrò, & ineptum ſe reddere regno Dei; ergo id culpabile eſt.

Reſp. Reſpondeo, Omiſſis varijs explicationibus ſententiæ Dominicæ, verius eſſe, non tam improbari illis propoſiti inconſtantiam, quàm damnari voluntatem quam deſerat intentio bona. Qui enim voluntatem applicat ad Chriſtum ſequendum, ſed intereà ita mentem ad temporalia curanda deflectit, vt à veſtigijs propoſitis aberret, ineptus fit regno Dei; ſicut ineptè arat, qui oculos ſuos aliò diuertit. Atque ita locum accepit Baſilius Conſtit. monaſt. cap. 21.

Quæret quis, An propoſitum non ſufficiat ad tacitam profeſſionẽ in Religione cum ſuſceptione habitus? Videtur enim ſufficere, per cap. Conſulti, De Regularibus, vbi iubetur manere Monachus, qui cum propoſito ſuſcipiendi ſtatum monaſticum, habitum aſſumpſiſſet regularem.

Reſpondeo, Non ſufficere, vt patet cap. Litteraturam, De voto, vbi Pontifex dicit, eum non obligari qui tantùm propoſuerat aliquando Religionis habitum ſuſcipere, quia nimirum deerat promiſſio.

Ad cap. Conſulti, reſpondeo, Illud procedere in caſu non nudi propoſiti, ſed promiſſione firmati. Ita Sanchez in Decalogum lib. 4. cap. 1. & alij ab ipſo citati.

Dices, Cap. apertè loquitur de eo qui ſolùm Nouitij habitum aſſumpſerat, & nondum emiſerat profeſſionem.

Reſpondeo, In caſu quidem ita propoſitum fuerat, ſed dicta reſolutio Pontificis poſt diſtinctionem apertè de eo procedit, qui non probationis cauſſa, ſed abſolutè erat ingreſſus Religionem, & reliquerat ſæculum, licet nondum fuerit profeſſus ſecundùm Regulam Monaſterij.

Colligitur Tertiò, Votum etiam ſola mente interiùs factum obligare. *Votum mentale obligat* Verè enim Deo promittimus, & ipſum oramus etiam ſola mente: homines autem qui non vident cor, oramus, eiſque aliquid promittimus, quando exteriùs mentem aperimus, vt diximus quando de promiſſione Mentalis voti exemplum eſt Annæ matris Samuelis 1. Reg. 1. ex quo imperitè hæreticus quidam confundens propoſitum cum voto mentali, contendit, propoſitum ad votum ſufficere: exiſtimat enim, votum mentale Annæ non niſi propoſitum fuiſſe, & nihilominùs obligaſſe.

Colligitur Quartò, Eodem modo votum indeliberatum non obligare, *Votum indeliberatũ.* quo non obligat indeliberata promiſſio, de quo ibidem diximus. Non tamen continuò debet cenſeri votum defectu deliberationis non obligare, ſi ſtatim poſteà eius pœniteat, vt contra Angelum docent Sotus & Valentia; vel ſi remiſſa paſſione ex qua vouiſti, non eras voturus, vt contra Panormitanum docet Sanchius lib. 1. De matrimonio, diſp. 8 numero 8. Neque etiam voto ſolutus erit, cui aliquid ſuperuenit, quod ſi præſciuiſſet, non vouiſſet: neque opus eſt ea deliberatione, vt omnes circumſtantias, etiam illas quæ communiter præuideri poſſunt, præuiderit vouens, vt patet cap. Veniens, hoc titulo, vbi Pontifex commutat votum, quod quidam in pueritia ſatis inconſideratè fecerat. Illa ergo deliberatio ſufficit ad valorem voti, quæ ſufficeret ad peccandum mortaliter. Vbi manifeſtum eſt, non requiri tálem, qua omnes circumſtantiæ præuideantur, quamuis defectus conſiderationis, vt minuit peccatum, ita hîc cauſſa eſſe poſſit, quæ conſideranda ſit in voti commutatione aut diſpenſatione. Addo etiam, deliberationem ad votum neceſſariam non poſtulare temporis moram, ſed poſſe natura tantùm interdum præcedere ipſum votum. Sanè etiam dum iudicium aliqua paſſione turbatum eſt, parua admodum temporis mora ſufficiet; puta qua cogitet quid agat, & nihilominùs voueat, vt tradunt hîc Caietanus, Arragon, & alij communiter.

Quæres, Quid dicendum de votis puerorum, *De votis puerorum.* in quibus dubitatur an fuerit ſufficiens vſus rationis?

Reſpondeo, Ante ſeptennium præſumitur non fuiſſe ſufficiens; ſecùs poſt ſeptennium.

Quæres, Quid ſi dubium an puer expleuerit ſeptennium quando vouit?

Reſpondet Sanchius in Decalogum lib. 4. c. 1. præſumi debere fuiſſe ſeptennem, & validè vouiſſe; tum quòd rarum ſit ante ſeptennium vouere, præſumi autem debeat quod ſæpiùs euenit eueniſſe; tum quia de voto conſtat, excuſatio autem dubia eſt. Verùm iſto caſu verius eſt, debere iudicari pro libertate ſeu immunitate ab obligatione, ſi reliqua argumenta verè relinquant dubium, an cum vſu rationis votum ſit emiſſum: eſt enim regula generatim vera, in dubio votum non obligare formaliter loquendo: atqui dubium de ætate nihil certitudinis addit, & teſtis qui ſe dubitare dicit, meritò repellitur, præcipuè ſi pro accuſatore dicat; ſemper enim pro libertate, pro reo, aut poſſeſſione præſumitur. Si excuſatio dubia admittenda non ſit, multò minùs accuſatio. Quod verò dicitur, plerumque vota fieri poſt ſepten-

ſeptennium, parum concludit: ſimiliter enim vota plerumque fiunt cum vſu rationis, tamen non ſemper præſumuntur propterea ſic facta, quando rationes ſubſunt dubitandi.

Quæres, Quid ſi ſeptennium exceſſiſſe conſtet eum qui vouit, ſed argumentum pro defectu rationis aliquod opponi poſſit, quod non minoris ſit ponderis quàm præſumptio quæ ex ætate prouenit?

Reſpondeo cum Suare De voto lib. 4 cap. 6. In conſcientiæ foro etiam tunc iudicandum fore, votum non obligare; ætas enim ſeptem annorum poteſt contrario argumento compenſari.

Quæres, Quid dicendum, quando qui vouit dubitat vtrùm paſſio ſibi non ademerit deliberationem ad voti ſubſtantiam neceſſariam?

Reſpondeo, Si vtrimque æquè ſit dubium, aut ſaltem probabile iudicium ſibi formare non poſſit ex proprijs & intrinſecis argumentis quòd vouerit, probabile eſt, poſſe exiſtimare quod non vouerit, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis ſuam libertatem.

Dubitās an deliberatè vouerit, tenetur.

Verius tamen eſt contrarium, & ita tenent communiùs DD. Sanchez ſuprà numero 10. Emanuel Sà hoc verbo, numero 2. qui citat Archidiaconum, Angelum, Siluestrum, & Azorium. Seruandum ergo tale votum dubium, vel petenda erit diſpenſatio, vt nunc dicit idem Sà correctus, qui in priori editione contrarium docuerat. At obſeruandum eſt, ibidem apud Emanuelem Sà iſtud aſſeri non tantùm quando dubium eſt, vtrùm ſatis compos tui fueris dum vouiſti, ſed etiam quando dubium eſt vtrùm voti actum ſecundùm ſubſtantiam feceris: aſſeri, inquam, vtroque caſu pro voto ſtatuendum eſſe. Non tamen abs re videtur, quod docuit Sanchez ſuprà, priorem ſententiam poſſe teneri, quando dubitas an voueris, etiamſi magis in eam partē inclines quòd voueris: poſteriorem autem, quando certus es quòd voueris ſecundùm ſubſtantiā, verbi gratia, quòd ex animo exteriùs dixeris, Voueo Deo quòd illud faciam, ſed dubitas vtrùm hoc feceris cum deliberatione ſufficienti. Ratio diuerſitatis eſt, quòd ſic vtrobique iudicetur quodammodò pro poſſidēte; priori caſu pro homine poſſidente libertatem, poſteriori pro actu hominis, qui præſumitur habere modum agendi humanū, ſaltem poſt iuſtam ætatem agentis, adeoque præſumetur ſufficienter eſſe deliberatus, niſi contrarium conſtet. Imò eoipſo iudicatur pro homine, qui iam quodammodò receſſit à poſſeſſione propriæ libertatis, & poſuit ſe quaſi in poſſeſſione voti. Quomodo etiam reijcientur, qui dicunt, ſe animum quidem vouendi habuiſſe, ſed dubitāt vtrùm habuerint animum ſeſe obligandi.

Quod diximus, votum dubium, hoc eſt, de quo poſt diligentem inquiſitionem manes dubius, non obligare, confirmatur ex cap. Ex parte, De cenſibus, vbi Pontifex declarat, eos quos erat dubium, prius votum ſolere exoluere ad maiorem menſuram, non eſſe cogendos vt maiori menſura exoluant.

Dices, Ab initio dubius de validitate matrimonij, tenetur eo non vti; ergo ſi dubitet an vouerit abſtinere à matrimonio, tenebitur abſtinere.

Reſpondeo, Negando ſequelam; eſt enim diſparitas, quia dubius de validitate matrimonij quod iam contraxit, non eſt in poſſeſſione iuris vtendi matrimonio præueniendo conſiderationem contractus matrimonialis; ſicuti dubius an vouerit abſtinere à matrimonio, eſt in poſſeſſione libertatis ducendi vxorem præueniendo conſiderationem voti.

Votum debet eſſe ſpontaneum, non extortum vi,

Colligitur Quintò, Votum debere eſſe ſpontaneum, non extortum vi, metu, fraude: diximus enim, etiam illud in promiſſione requiri, & vt dicitur ex D. Ambroſio, cap. Non eſt 15. quæſt. 1. voluntarium militem ſibi eligit Deus. Quare ſi votum omnino fuerit inuoluntarium, certum eſt, coram Deo vi ſua non obligare, ex quacumque demum cauſſa exteriùs fiat.

Si autem fuerit inuoluntariū mixtum, maior eſt difficultas, vtrùm ipſo facto nullius ſit roboris?

Neque metu,

Vbi in primis probabilius eſt, ſi per iniuriam metus cadens in virum conſtantem ab homine tibi ad hoc ipſum incutiatur vt voueas, votum eſſe irritum. Conſtat etiam grauiter puniri ſic cogentes, reſtitui ſuæ libertati ſic coactos, ex Tridentino ſeſſ. 25. c. 18. & 19. De Regularibus. Monet tamen Sà hoc verbo, obligare votum ex metu non iuſtè ad hoc incuſſo, ſi acceſſerit iuramentum, De quo quando De iuramento.

Certum eſt Secundò, Non eſſe irritum votum, quando metus, quo extorquetur, aliunde ingruit quàm ab hominibus, vt voueas de induſtria agentibus; puta ſi voueas metu naufragij, aut hoſtis imminentis, quem à Deo per votum depreceris: immeritò enim Lutherus præfatione in librum De votis monaſticis, excuſat à ſe violatum votum Religioſæ caſtitatis, quòd metu concepto naturaliter ex mortis horrore, proueniente, vt Scholaſtici loquuntur, ab intrinſeco, extortum fuerit & coactum. Rectiùs propheta Dauid Pſal. 65. *Reddam tibi vota mea quæ diſtinxerunt labia mea, & locutum eſt os meum in tribulatione mea.* & Ionas cap. 2. *Cùm anguſtiaretur in me anima mea, quæcumque voui, reddam pro ſalute mea Domino.*

At dubitatur à nonnullis, Vtrùm teneat profeſſio eius, qui ad Monaſterium fugit, & ibi vouit, quia timuit extra illud ab inſidiatore reperiri & occidi?

Panormitanus in cap. Sicut, De Regularibus, putat, non tenere. Sed magis placet aliorum generalis regula, metum etiam iniuſtè incuſſum non inualidare votum, niſi ad illud extorquendum ſit incuſſus. Imò id verum exiſtimo, ſiue euaſio periculi in voto apponatur vt conditio, ſiue votum abſolutum fiat in remedium periculi; modò tamen metus eam mentis turbationem non adducat, qua tollatur libertas.

Tertiò, Probabile eſt, quando metus etiam leuis ad hoc per iniuriam incuſſus verè eſt cauſſa voti, Deum eiuſmodi votum non acceptare, adeoque non obligare. Ita tenet Nauarrus cap. 17. numero 30. cap. 22 numero 31. Conſulenda quæ diximus 1. 2. quæſt. 6. art. 6. Vnde cuipiam videbitur, etiam metum reuerentialem irritare profeſſionem. Contrarium tamen, hunc metum non ſufficere irritando voto, admodum probabile facit cap. finale, Qui Clerici vel vouentes, ad hoc allegatum à pluribus DD. huius ſententiæ, quos latè citatos videre licet apud Sanchez lib. 4. diſp. 6. numero 18. Dici ergo poterit, leuem metum non præſumi cauſſam voti, & difficulter probari, ideoque iudicari quaſi cauſſa non fuiſſet.

Nec fraude.

Si fraus notabilis fuit cauſſa voti, erit irritum, vt ſi perſuaſus Ieroſolymam propè eſſe voueat eò peregri-

Digitized by Google

peregrinari. Sotus lib. 7. q. 1. art. 2. ſecùs ſi perſuaſus ſit iter eſſe facile, cùm tamen ſit moleſtum.

Extendenda hæc doctrina ad eum qui putans ſe voto non ſpontaneo teneri, ſponte iterùm illud confirmat vel ratificat, non confirmaturus, niſi falsò exiſtimaret ſeſe obligari. Emmanuel Sà hoc verbo.

Quæres, Vtrùm votum emiſſum propter importunas aliorum preces obliget?

Non obligare, docet Gloſſa in cap. Sunt qui opes 17. q. 4.

Nec importunis precibus, Contrarium tamen eſt verius. Quod enim rogati facimus, non facimus propriè coacti, ſed liberè, niſi metus iuſtus accedat, puta ſi malè ſoleat tractare non obtemperantes, Princeps aut pater qui rogat. Ita tenet Panormitanus in cap. Cùm inter, De electione, num. 8. eſt tamen non omnino improbabilis ſententia Sanchij dicto lib. 4. diſp. 7. Votum irritari, quando preces inſtantiſſimæ concurrunt cum metu reuerentiali.

Quæri etiam poteſt, Quid ſentiendum de voto per errorem emiſſo?

Nec per errorè emiſſum. Reſpondeo, Si quis voueat neſciens quid ſit vouere, vtpote exiſtimans votum non obligare, aut non fieri Deo, non tenetur voto; verè enim non vouit. Error circa materiam voti tunc irritat, quando eſt circa materiam principalem. Idem dixero, quando eſt circa conditiones eius ſubſtantiales, aut circa circumſtantiam ita notabilem, vt meritò conſideretur vt moraliter pertinens ad ſubſtantiam huius particularis voti: verbi gratia, vouet quis ingredi Monaſterium, vbi ignorat perpetuò abſtineri à carnibus: ignorantia efficit vt voto non obligetur ingredi vel hoc vel aliud laxius Monaſterium. Idem etiam dixero quoties quis errat circa circumſtantiam, quæ eſt propria & finalis cauſſa voti: ſecùs ſi tantùm fuerit occaſio impulſiua, ſeu ratio ſecundariò mouens, aut circumſtantia leuis momenti.

Hactenus de voto vt eſt promiſſio, quæ eſt quaſi genus ipſius: nunc quædam adijcienda ad explicationem eius vt ſit Deo, quæ eſt quaſi ipſius differentia. Habet autem votum ex eo quòd fiat Deo, quòd ſit actus Religionis. Cùm enim Religio, vt ſuprà dictum eſt, ſit virtus cultum adferens Deo, & voto aliquid Deo promittatur; manifeſtum eſt, votum ad Religionem pertinere: quia quod Deo promittitur, hoc tamquam ipſi gratum in cultum eius quodammodò ordinatur. Sicuti enim homini ſumus officioſi, eumque ſuo ordine colimus, aliquid ipſi promittendo; ita aliquid promittendo Deo, Dei cultum exercemus: quod adeò verum eſt, vt etiam tunc votum ſit actus Religionis, quando id quod promittitur, alterius virtutis eſt. Neque enim tantùm Religionis eſt, vouere ſacrificium, aut quid ſimile, ſed eſt, vouere caſtitatem, paupertatem, obedientiam. Confirmatur Scripturis, Iſaiæ 19. *Cognoſcent Ægyptij Dominum, & colent eum in hoſtijs & in muneribus, & vota vouebunt Domino, & ſoluent.* Significatur enim Deus coli muneribus, non tantùm quando exhibentur, ſed etiam quando ei per vota promittuntur; quamuis & ipſum promittere ſit quodammodò dare, quia promiſſor fidem ſuam dat obſidem, vnde & gratiæ ei agi ſolent. Accedit quòd voto res Deo promiſſa quodammodò ſanctificetur, ſecundùm illud Deuteronomij 12. *Quæ ſanctificaueris & voueris Domino, tolles,* &c.

Promittere & præſtare an ſint eiuſdem moris. At quæres, Vtrùm præſtare & promittere non pertineant ad eamdem virtutem?

Reſpondeo, Affirmatur illud in primo argumento D. Thomæ art. 5. ſed in Reſponſione diſſimulat. Affirmauit tamen Caietanus, adeò vt velit etiam promiſſionem pertinere ad virtutem fidelitatis, ad quàm pertinet impletio promiſſorum. Sed in hoc videtur excedere, quia promiſſio eſt obiectum potiùs fidelitati & infidelitati commune, quàm actus proprius virtutis fidei ſeu fidelitatis. Dicit ergo aliter Valentia, Iſtud non eſſe vniuersè affirmandum, Quia, inquit, ad virtutem fidelitatis pertinet, exequi quodcumque promiſſum, cùm tamen promiſſio non ſit actus virtutis fidelitatis. Hæc Valentia. Sed credo, hoc ſolùm ſenſu, vt verum ſit quod ex argumento D. Thomæ produximus, accipiendum eſſe, quòd honeſtas quę in opere promiſſo eſt, tranſeat etiam ad promiſſionem, adeoque eam habeant opus & eius promiſſio communem. Poteſt nihilominùs promiſſio & aliam habere honeſtatem, ſicuti in propoſito habet honeſtatem Religionis quam communicat actui promiſſo, à quo aliam illam accipit: verbi gratia, votum eleëmoſynæ habet honeſtatem miſericordiæ ab actu promiſſo, eleëmoſyna autem, quæ fit ex voto, habet à voto honeſtatem Religionis. Tertia autem honeſtas fidelitatis accedit quatenus ideò fit eleëmoſyna, quia promiſſa eſt. Promiſſio ergo in genere primam habet honeſtatem eamdem cum opere promiſſo: opus etiam promiſſum in ſe conſideratum vt primum & directum obiectum promiſſionis, omnem ſuam honeſtatem promiſſioni transfundit, quamuis propriam habeat vt eſt obiectum fidelitatis, vbi iam promiſſum præſupponitur.

Quæres Secundò, Vtrùm votum ſit Religionis actus elicitus, an tantùm imperatus?

Votum quomodo ſit actus Religionis. Reſpondet Valentia, In voto eſſe actum intellectus, quo quis decernit illud facere quod vouet; & actum voluntatis, quo vult & proponit idem facere. Quoad priorem actum dicit, votum pertinere ad prudentiam, cuius obiectum eſt agibile: hactenus tamen etiam elicitiuè pertinere ad Religionem, quatenus hoc ipſum iudicium eſt de opere pertinente ad Religionem; appetitiuas enim virtutes ſeſe ad eiuſmodi iudicia circa ſuum obiectum extendere. Quoad poſteriorem dicit, eum ſimpliciter pertinere ad Religionem, imperatiuè autem ad prudentiam.

Dicendum breuiter, Quamuis ex illis quæ in voto concurrunt, deliberatio eiuſque concluſio ad intellectum pertineant, propoſitum autem ad voluntatem; promiſſio iterùm, quæ, vt ſuprà diximus, genus eſt & ſubſtantia voti, ad intellectum, Religio autem ſit in voluntate; rectè tamen dici, votum elicitiuè pertinere ad Religionem: morales enim quando actum dicunt elici ab aliqua virtute, non tam reſpiciunt potentiarum influxum, quàm habituum energiam, adeò vt ſufficiat actum pertinere intrinſecè ad obiectum & regulam illius virtutis, à qua dicitur elici, & ab alia virtute non elici, etiamſi ab alia potentia eliciatur. Verùm de hac re ſimilia alibi in alijs actibus monuimus.

Quæ-

Digitized by Google

Votum an fiat ſoli Deo. Quæres Tertiò, Quomodo votum ſit actus Religionis, cùm Religio verſetur circa Dei cultum, votum autem etiam fiat Sanctis, imò & homini ſuperiori? Solet enim in Religionibus nuncupari votum, vel vt refert Azorius, in hunc modum: Voueo Deo, D. Auguſtino, & tibi Priori, &c. Vel vt Caietanus refert, hoc modo: Voueo Deo, B. Virgini, S. Dominico, & Sanctis omnibus, quòd obediens ero Prælato meo, &c.

De hac re non eodem modo loquuntur DD. quidam enim dicunt, etiam in illa vouendi forma non fieri votum Sanctis aut homini, ſed ſoli Deo, quamuis vouens Deo promittat quòd ſeruabit promiſſionem factam Sanctis & Prælato. Ita D. Thomas hîc art. 5. ad Tertium. Quæ quidem expoſitio Sanctos ponit cum Prælato, ita vt ipſis non fiat votum, ſed ſoli Deo, Sanctis autem ſicuti & Prælato, tantùm promiſſio.

Alij dicunt, votum fieri Sanctis hoc ſenſu, quòd Deo fiat in Sanctis, ſicuti blaſphemans Sanctum, intelligitur blaſphemare Deum; & ſicuti orationem, quæ & ipſa actus Religionis eſt fundimus etiam ad Sanctos. Ita in eumdem artic. Caietanus. Hæc expoſitio Sanctos ponit cum Deo, vt quodammodò ipſis votum fiat, non tantùm promiſſio, quia nimirum ſunt dij participatiuè, & in ipſis peculiariter eſt & honoratur Deus. Placuit hæc expoſitio etiam Bellarmino lib. 2. De Monachis, cap. 14. & lib. 3. De Eccleſia triumphante, cap. 9. Verùm hæc ipſa explicatio duplicem habet ſenſum. Vel enim dicitur in Sanctis ita votum fieri Deo, vt ad ſolum Deum terminetur, non autem ad Sanctos; quo modo in honorem & memoriam Sanctorum Deo ſacrificium offerimus: vel dicitur, vota etiam terminari ad ipſos Sanctos, vt reuerà ipſis vota fiant ſicut fiunt preces. Prior ſenſus ſatis conſiſtet cum explicatione priori ſancti Thomæ; ſed poſterior nihilominùs etiam videtur verus, ita tamen vt votum quod fit Sanctis, quatenus ad eos terminatur, non ſit latriæ. *Quomodo fiat Sanctis.* Quando enim votum dicimus fieri Sanctis, analogicè votum accipimus, non in illa proprietate qua definimus eſſe promiſſionem Deo factam. Facit pro hoc loquendi modo Euſebius lib. 13. De præparatione Euangelica cap. 17. *Vota*, inquit, *ipſis facimus tamquam viris ſanctis*, &c. Facit etiam D. Auguſtinus lib. 20. Contra Fauſtum: cùm enim iſte Chriſtianis objiceret quòd gentilium ſacrificia vertiſſent in agapas, idola in Martyres, quos votis ſimilibus colerent, defunctorum vmbras vino placarent & dapibus; non aliud reſpondet Auguſtinus, quàm Chriſtianos non Martyribus, ſed in memorijs eorum Deo ſacrificare; ebrietates autem ad memorias Martyrum, ſi fiant, deteſtari. Vbi ſi vota, quæ Martyribus fieri Fauſtus objiciebat, improbaſſet Auguſtinus, indubiè de illis non ſiluiſſet. Præclarū etiam eſt teſtimonium Theodoreti lib. 8. Ad Græcos, prope finem, vbi cum laude commemorat iam tum conſuetum morem, vt in memorijs Martyrum argentea vel aurea oculorum, manuum, vel pedum ſimulachra votorū rei ſuſpenderent, quod ſignum eſt, aliquo ex dictis modo vel Martyribus, vel ſaltem in honorem Martyrum Deo vota fieri tunc ſolita. Neque enim de hoc admodum laboramus, qui propriè dicta vota ſoli Deo fieri debere fatemur, quamuis analogica ratione etiam competat Martyribus, quale nihil in voce ſacrificij habemus, quod ita Deo eſt proprium, vt creaturæ ne ſic quidem fiat commune. Accedat his præclarum teſtimonium Gregorij Turonenſis lib. 2. De hiſtoria Francorum, cap. 37. *Domino gratias agentes, & vota beato Confeſſori promittentes.*

Obiect. 1. Sed dicunt hæretici, citra idololatriam non poſſe eadem forma votum fieri Deo & Sanctis, vt ſit in Religionibus?

Reſp. Reſpondeo, Iuramenta etiam ſimiliter fieri. Imò Matth. 5. indicatur, eum qui per creaturam iurat, quatenus in ea aliquid diuinum relucet, religione iuramenti non ſecùs teneri, ac ſi per Deum iuraſſet. Sicuti ergo per cælum, terram, aut Ieroſolymam iurare, non eſt idololatria, etiamſi eadem forma fiat qua per Deum iuramus, modò Deus ſenſu à creatura diſcernatur; ita neque erit in propoſito: nam & mortales homines orare licet ſimili etiam verborum forma, qua Deo dicimus, Oro te; cùm tamen oratio ſit actus latriæ, vt Deo tribuitur.

Obiect. 2. Dicent iterùm, Æquè ergo poſſet votum fieri hominibus viuentibus nobiſcum, ac Sanctis cum Chriſto regnantibus?

Reſp. Reſpondeo, Quòd aliqua deriuatione etiam ad illos pertinere poſſit, libenter admittemus, ſicut de Prælatis iam vidimus. Quòd autem æquè, vel pari gradu, negamus. Sicuti enim cælum, quod thronus Dei eſt, ſanctius eſt, & cogitatur quid Deo coniunctius, quàm terra quæ ſcabellum eſt pedum eius, ita tamen vt ad vtrumque propter eiuſmodi coniunctionem deriuetur iuramenti religio; ita & voti religio deriuari poteſt ad Sanctos in hac vita, quamuis coniunctio eorum cum Deo non ſit tanta ac Beatorum. Adde quòd vouere, ſit ei promittere, qui bonorum noſtrorum non eget: indigent autem Sancti huius vitæ, quantumuis Deo coniuncti, ope aliorum membrorum, quia non poſſunt oculi dicere pedibus, Non eſtis nobis neceſſarij. Ratio ergo ſubeſt, cur potiùs Beatis quàm viatoribus Sanctis, aut Prælatis voueamus.

Obiect. 3. Dices, Nulla in Scripturis fit mentio voti facti Sanctis.

Reſp. Reſponſionem indicat Bellarminus. Nimirum cauſſam eſſe, quòd non fuerit in vſu tunc cùm Scripturæ ſacræ conſcriberentur, mos ille vouendi Sanctis. Quæ ſanè reſponſio probabilior eſt quàm quod Lyra & Carthuſianus dixerunt, Prouerb. 20. mentionem fieri huius voti, illis verbis: *Ruina eſt homini deuotare Sanctos, & poſt vota retractare.* loco enim *deuotare*, legendum eſt *deuorare*; vt ſenſus ſit, Ruinam eſſe hominis, ſi Sanctos deuoret aut perſequatur, & nihilominùs exiſtimet votis ſe Deo poſſe placere. Non fuerunt ergo in vſu hæc vota, quando nondum erat propalata Sanctorum via, & poſt Chriſti paſſionem ea iam propalata, & quaſi aurora conſurgente Eccleſia, ſuccedente tempore cum memorijs celebrioribus Martyrum, cœperunt etiam eiuſmodi vota frequentari.

Quinque modis votū Sanctis fieri poſſunt. Ceterùm vt clarè explicetur votum quod fit Sanctis, aduerte, quinque modis id intelligi poſſe. Primo, Vt votum capiatur pro promiſſione, ita tamen vt promittendo Sanctis tamquam in Deo noſtra vota videntibus, duliæ cultu eos veneremur. Secundo, Vt votum dicatur fieri Sanctis,

Digitized by Google

Sanctis, quando ſimul Deo & Sanctis aliquid promittimus, maximè ſi Sanctis promittamus, quòd Deo reddemus vota noſtra. Tertiò, Si Deo voueamus aliquid in honorem Sanctorum, vel quòd faciemus aliquid in eorum honorem. Quartò, Si dicamur vouere Sanctis, quia Deo vouemus quatenus in Sanctis relucet, aut quia Sanctis promittimus, quatenus in eis Deus relucet. Quintò & poſtremò, Si voueamus Deo & Sanctis, id eſt coram Sanctis, vt teſtibus: ſolemus enim ita loqui, quaſi etiam teſtibus promitteremus, quod coram ipſis promittimus.

Religioſus inobediens an duplex peccatum admittat.

Quæres Quartò, Vtrùm admittat duplex peccatum, vnum contra Religionem, alterum contra obedientiam, qui poſtquam Deo vouit quòd erit obediens Prælato, ei eſt inobediens?

Videtur admittere, quia Lex Eccleſiæ de Quadrageſima transfert ieiunium ad materiam neceſſariam virtutis temperantiæ: videtur autem in propoſito eamdem vim habere votum, quia eſt Lex quædam ſingularis, quam ſibi quiſque imponit. Si ergo votum transferat actum ad materiam neceſſariæ obedientiæ, tranſgreſſor non tantùm contra Religionem, ſed etiam peculiariter contra obedientiam peccat.

Caietanus hîc ſatis probabiliter hanc quæſtionem expediens, reſpondet, Præceptum & votum in hoc conuenire, quòd vtriuſque materia ſit actus virtutis: hoc autem differre, quòd materia præcepti ſit actus neceſſarius ad virtutem ſeruandam, ſiue ex natura rei, & præueniendo Legem poſitiuam, ſiue ex ipſa Legis poſitione; voti autem materia vt ſic, propriè ſit actus ſupererogationis, neque ex voto fiat actus qui vouetur neceſſarius ad aliam virtutem, quàm ad Religionem. verbi gratia, ſi voueas ieiunare tali die, votum non facit vt ieiunare tali die ſit actus neceſſarius ad ſeruandam virtutem abſtinentiæ: ſi autem Eccleſia præcipiat eodem die ieiunare, præceptum eiuſmodi facit, vt actus ille transferatur ad materiam neceſſariæ abſtinentiæ. Ratio diuerſitatis eſt, inquit Caietanus, quòd votum non reſpiciat virtutem illam vt finem, ſicuti Lex, cuius eſt homines facere virtuoſos. Vnde infert, eum qui violat ieiunium contra Eccleſiæ præceptum, eſſe mortaliter intemperantem: eum autem qui obedientiam quam homini præſtare Deo vouit, non tam peccare mortaliter contra virtutem obedientiæ ſi votum non ſeruet, quàm contra Religionem: itaque tum demum duo peccata mortalia admittere, quando actus voto promiſſus aliunde habebat neceſſitatem ad propriam virtutem ſub mortali obligantem. Et hoc etiam modo intelligendus erit D. Thomas infrà quæſt. 186. art. 10.

DVBIVM II.

Quæ ſit materia Voti.

D. Thomas art. 2.

Materia voti non ſunt mala.

RESPONSIO D. Thomæ eſt, Votum neque eſſe de malis; quæ enim Deo diſplicent, potiùs ei minamur quàm promittamus;

Nec indifferentia.

neque etiam de rebus indifferentibus, quia nemini promittimus quod ei non eſt gratum, ſed adiaphorum, ſiue fiat, ſiue non fiat:

Nec neceſſaria.

neque etiam de abſolutè neceſſarijs aut impoſſibilibus, quia votum dicit promiſſionem voluntariam & per promiſſioné rei ſimpliciter neceſſariæ nihil accedit promiſſario, cùm tamen natura promiſſionis ſit, vt per illam aliquid ei quodammodò accedat: ſtulta ergo eſt eiuſmodi promiſſio. Debet etiam promiſſio eſſe obligatoria: atqui nemo poteſt obligari ad impoſſibile; debet ergo eſſe de re poſſibili, vt alibi diximus. Superſunt ergo illa bona quæ non habent abſolutam neceſſitatem. Hæc iterùm ſunt in duplici genere. Quædam enim habent neceſſitatem finis, quia ſine eis non eſt ſalus. *Hæc*, inquit D. Thomas, ***non cadunt ſub votum quatenus neceſſaria, ſed ſolùm quatenus voluntariè ab homine fiunt.*** Alia ne finis quidem neceſſitatem habent, quæ ſimpliciter ſunt materia voti, quando Deo ſunt gratiora quàm oppoſita, à quibus ad illa aſcenditur. Itaque illa quæ ſunt ſupererogationis, atque adeò melioris boni, maximè cadunt ſub votum. Vnde ſtatui hîc generatim poteſt, tunc præcisè votum obligare, quando quod promittitur, vel per ſe pertinet ad profectum quemdam melioris ſpiritualis boni ſecundùm naturam promittentis & promiſſi ſimul, vel ſecundùm conditionem promiſſi tantùm, ita tamen vt ex parte promittentis non ſit tale impedimentum, quo euidenter fiat vt ſic conati aſcendere non ſit ei aſcendere; vel denique ſecundùm conditionem promittentis tantùm, ita tamen vt reſpectu ipſius liquidum ſit, pertinere ad ſpiritualem aſcenſum: votum enim debet eſſe de meliore bono, hoc eſt de tali vt Deo ſit gratius, illud à vouente fieri, præſcindendo à voto, quàm oppoſitum: niſi enim gratius ſit promiſſario, hoc fieri quod promittis quàm oppoſitum, fruſtrà promittis ipſo non acceptante. Sicuti enim nihil præſtat qui nihil auget aut adijcit, ita nihil promittit qui tantùm in iis ſtat quæ promiſſarius æquè ex animi ſententia iam habet. Vouendum ergo quod Deo gratius.

Melius bonum eſt materia voti.

An autem hoc vel illud gratius ſit, ex parte quidem operis facilè ſciri poteſt: quia verò propter variam conſiderationem ſubiecti contingit in aliquo non eſſe melius quod ſecundùm ſe & ordinariè melius eſt, non adeò certò ſemper ſciri poteſt, vtrùm illud idem quod ſecundùm ſe eſt melius, etiam ſit melius iſti, vel vt ab iſto præſtandum; vel vtrùm quod ſecundùm ſe non eſt melius, ſit futurum melius iſti, vel vt ab eo præſtandum. Vbi dicimus, ſicuti in rebus moralibus fieri ſolet, niſi conſtet de contrario, præſumendum & iudicandum eſſe pro rei natura, atque adeò ſupponendum, melius id eſſe quod ſecundùm ſe melius eſt: ſi autem conſtiterit de contrario illud ſequendum eſſe.

Hoc tamquam fundamento poſito, particulariùs de illis inquiramus, de quibus dubitari ſolet, vtrùm poſſint eſſe voti materia.

An opus præceptum ſit materia voti. Opinio negatiua Probatur 1.

Quæritur ergo Primò, Vtrùm opus præceptum poſſit eſſe materia validi voti?

Videtur enim non poſſe. Primò, Voti eſt, ex non debitore conſtituere debitorem, ſecundùm illud Deuter. 23. *Si nolueris polliceri, abſque peccato eris.*

2.

Secundò, D. Thomas in 4. diſt. 38. dicit, Votum de neceſſarijs ad ſalutem, non propriè ſed communiter votum eſſe: Inuenitur, inquit, aliquando, largè accipiendo, votum eſſe de his quæ

Digitized by Google

ſunt ſub tali neceſſitate ſcilicet præcepti, ſed excludit talis neceſſitas votum propriè dictum, & ideò ſi votum accipiatur ſecundùm propriam ſui rationem, eſt propriè de bonis illis ad quæ non omnes tenentur, quæ ſupererogationis ſunt.

3. Accedit Tertiò, Quod paſſim DD. videantur loqui ſecundùm hanc ſententiam, quos latè citatos videre licet apud Azorium tom. 1. lib. 11. cap. 14. Imò hoc ipſum dici videtur, quando dicitur, votum eſſe de meliori bono, vt explicat hoc articulo D. Thomas; dicit enim, maius bonum, de quo fit votum, intelligi maius comparatione eius quod communiter eſt de neceſſitate ſalutis.

Verior ſententia affirmatiua.

Dicendum tamen eſt, verè etiam illa quæ præcepti ſunt, poſſe cadere in votum. Probant hoc nonnulli, Quia Iacob votum vouit, Geneſis 28. *Si fuerit Dominus mecum, &c. erit mihi Dominus in Deum.*

Si dicas, Debere intelligi, quòd habiturus eſſet Dominum in Deum per ſpecialem cultum ad quem non tenebatur.

Contrà, Quamuis illud probabile putet D. Thomas, videtur tamen abſolutè voueri quod erat præcepti: alioqui enim duo tantùm vouiſſet Iacob, cùm textus diſtinguat tria. Sed hoc argumento omiſſo, quia verius eſt, duo poſteriora eſſe primi explicationem, melius probatur idem

2. Secundò ex rei natura. Cùm enim neceſſitas præcepti nobis relinquat naturalem poteſtatem contraueniendi, quid vetat quò minùs homo non tantùm à Deo Legem accipiat, qua prohibeatur tali poteſtate vti, ſed etiam per votum legem ſibi ponat? Neque enim vinculo vni aliud addi repugnat: nam poteſt Superior Legem poſitiuam addere de illis quæ erant Legis naturæ; & poteſt debitor creditori promittere ſolutionem, vt iam ex fidelitate, aut etiam iuramento, ſi illud appoſuerit, incipit debere quod prius ex aliquo alio iuſtitiæ titulo tantùm debebat. Denique, poteſt ſuperior illud idem quod voui mihi mandare, quare non vice verſa poſſum

3. quod ille mandauit vouere. Tertiò, Religioſi vouent non tantùm caſtitatem ſupererogationis, ſed etiam illam quæ eſt præcepti. Hoc argumentum tanti facit Valentia, vt propter illud oppoſitum reſponſionis noſtræ, dicat eſſe errorem ſcandaloſum in Eccleſia. Quartò, Poſſum votum quod

4. ſuperiori anno feci, nunc renouare, etiamſi in perpetuum vouerim, vt patet ex vſu probatarum Religionum: atqui ibi cadit votum in rem quæ iam prius erat præcepti; ergo etiam ab initio poteſt in eam cadere. Eſt tamen hoc diſcriminis, inter eum qui rem prius præceptam vouet, & eum qui prius votum renouat, quòd iſte præuaricando propter voti iterationem non peccet duplici peccato, ſicuti peccat qui præceptum voto au-

5. xit. Azorius ſuprà cap. 14. Quintò, Etiamſi præcepto ſim obligatus, poſſum tamen eamdem rem vouere, cum intentione me obligandi, etiamſi præcepta non eſſet, vt non ſolùm acceptem, & teſtificer prius vinculum, ſed etiam nouum vinculum Religionis apponam.

Reſp. ad Probationes oppoſitas.

Ad argumenta oppoſita facilis eſt reſponſio.

Ad 1.

Ad Primum, Ea eſt vis voti, vt ex non debitore faciat debitorem: ſed ex eadem iſta vi prouenit, vt ſi ex alio titulo inueniat debitorem, conſtituat nouo titulo debitorem.

Ad locum Deuteronomij reſpondeo, *Si nolueris polliceri, abſque peccato eris:* ſenſus eſt, Liberum tibi erat abſtinere à voto, imò & abſtinere à re quam vouiſti; quare ſi eam non voueris, & omiſeris, eris abſque peccato: quod autem ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis, ſub graui peccato obſeruare teneris. Itaque vis voti hîc explicatur in opere libero vbi magis elucet, non tamen dicitur, quòd ea nulla ſit in opere præcepto.

Ad Secundum, D. Thomam explicat Caietanus, quem ſequitur Azorius & alij communiter, *Ad 2.* quaſi non diceret, de re præcepta non eſſe votum propriè dictum diſtinctum contra votum metaphoricè dictum, ſed ſolùm vellet non eſſe votum propriè, quod nimirum obliget vouentem ad ea ad quæ aliàs non teneatur, & quod diſtinguatur contra votum communiter dictum, quod nimirum obliget ad illa quæ communiter homines ex præcepto debent. Hanc piam explicationem ſi amplectamur, dicemus, obligationem voti propriè, id eſt, ſolam eſſe in liberis, quando vouentur: in præceptis autem non eſſe propriè, id eſt non eſſe ſolam, ſed communiter, quia ſimul concurrit ex præcepto obligatio. Alioqui dici poteſt, D. Thomam hunc loquendi modum hîc in Summa mitigaſſe, quando dicit, quæ præcepti ſunt, cadere ſub votum quatenus voluntariè fiunt, non autem quatenus ſunt neceſſitatis, non præcepta autem propriiſſimè cadere ſub votum; ſubindicans, etiam præcepta cadere ſub votum propriè dictum, quatenus à neceſſitate naturali & obligatione, quæ addi poteſt ex voti religione, libera ſunt, & quatenus per votum circa illa etiam de illa libertate nobis adimimus, quam præceptum nobis reliquerat. Ex quo etiam patet, quid dicendum ſit ad Tertium.

Non obligat votum de implendo omnia præcepta.

Ceterùm circa votum rei præceptæ duo adhuc notanda ſunt. Vnum eſt, Etiamſi eadem poſſit eſſe materia voti, quæ præcepti; non continuò tamen licere homini ſeſe voto adſtringere ad omne omnino præceptum implendum & peccatum vitandum; eſt enim hoc quodam modo impoſſibile: *Si enim dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus.* Eadem eſt ratio voti de vitando omni veniali: eiuſmodi enim votum tamquam ſtulta promiſſio de re impoſſibili, Deo diſplicet, & non obligat niſi ad pœnitentiam temeritatis, adeò vt reus non ſit præuaricati voti, etiamſi in ea inciderit quæ facilè vitare poterat eiuſmodi voto implicitus. In particulari tamen ad vitandum hoc aut illud peccatum veniale, voto ſeſe poteſt quis obligare: ſed verius credo, non niſi venialem fore præuaricationem ſaltem regulariter, vt docet & benè probat Nauarrus cap. 12. num. 65.

Neque de vitando omni veniali peccato.

At quid dicendum de voto vitandi omnia peccata mortalia?

Secùs de vitando omni mortali.

Sotus lib 7 quæſt. 1. art. 3. fatetur quidem de materia aliqua præcepta propriè dictum fieri votum, ſed vt præciſè de ea fiat, dicit non eſſe conſultum, niſi quando vir grauis, prudens & conſtans expertus obligatione voti ſe multùm contineri, ad rem aliquam eſſet procliuis, quæ occaſio ei eſſet mali grauiſſimi & ſcandali, quod voto firmatus ſit euaſurus: multò minùs autem conſultum eſſe dicit vouere numquam peccare mortaliter: imò ſimpliciter id diſſuadendum putat, quia

Digitized by Google

quia difficilè admodum obſeruatu, & diiudicatu pænè impoſſibile, præcipuè in peccatis cordis, cùm vota, ſicut & humanas Leges, conueniat eſſe de re magis comperta & obuia, ne videlicet vltra humanum modum homo ſe ligans illaqueet. Et hactenus quidem rectè.

Sed quærimus, An ſaltem ſi quis ſiue prudenter ſiue temerè voueat non peccare vmquam mortaliter, voto teneatur, ita vt diſpenſatione vel commutatione indigeat? Teneri, indicat Sotus: aſſerunt Toletus & Azorius: dubitat Nauarrus, & propendere videtur in partem negantem.

Tenendum tamen, validum eſſe eiuſmodi votum. Sanè iuramentum de eodem fecit Dauid Pſal. 118. *Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ*. Sed infirmis eiuſmodi iuramenta & vota imitanda non ſunt, quia rectè dicit in eum locum Ambroſius: *Noli vſurpare exemplum ſacramenti, qui implendi ſacramenti non habes poteſtatem.*

In Baptiſmo non fit votum. Alterum hîc notandum eſt, Chriſtianos in Baptiſmo non facere propriè dictum aut veri nominis votum.

Contrarium contendunt noſtri temporis Nouatores; imò eiuſmodi votum renouari volunt, quoties menſæ Dominicæ communicamus. Ita Lutherus & Caluinus cum ſuis.

Obiect. 1. Probant ex definitione voti, quæ competat iſti promiſſioni quam facimus in Baptiſmo: certum enim eſt, quòd Deo fiat; diximus autem, votum nihil eſſe aliud, quàm promiſſionem Deo factam.

2. Secundò auctoritate D. Auguſtini in Pſal. 75. *Quid debemus vouere? credere in illum, ſperare ab illo vitam æternam, benè viuere ſecundùm communem modum, hoc totum omnes vouere debemus*. Accedit in eumdem locum ad verba illa, *Vouete & reddite*, Gloſſa interlinearis, quæ quodlibet opus bonum vouendum eſſe dicit.

3. Tertiò, Conſtat, Chriſtianos, ceteris paribus, grauiùs puniri pro violata Dei Lege, non ob aliam, vt apparet, cauſſam, quàm quòd in Baptiſmo eam voto ſeruare promiſerint.

4. Quartò probant auctoritate Magiſtri, D. Thomæ, Silueſtri, Alphonſi à Caſtro, Dominici Soti, & Viguerij, qui omnes doceant, votum aliud eſſe commune, aliud ſingulare; & commune eſſe illud quod in Baptiſmo omnes faciunt.

5. Quintò adducit recens quidam ſectarius illud 1. Petri 3. *Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit Baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio*, vel vt ipſe legit, *ſtipulatio*, quaſi hîc ſignificetur promiſſio quæ Deo fiat.

Verùm omnino tenendum eſt, in Baptiſmo nec explicitè nec implicitè vllum eſſe veri nominis votum. Non eſſe explicitè, Probatur, Quia promiſſionis forma nulla eſt in verbis quæ baptizandus aut alius eius nomine profert, Abrenuntio, Credo, Volo. Non eſſe autem implicitè, Probatur. Quia ſi ita eſſet, vel hoc eſſet ratione Eccleſiaſticæ Legis, ſicuti votum caſtitatis implicitè fit per ſuſceptionem Ordinis ſacri; vel ex rei ipſius natura, quomodo poſt annum probationis perſeuerans in habitu Religioſo, non diſtincto ab habitu Profeſſorum & conuictu Monaſterij, cenſetur eoipſo tacitè profiteri, & vouere quod ſtatus iſte exigit. Atqui neutrum dici poteſt. Non prius; quia nulla eſt Lex Eccleſiaſtica exigens votum proprij nominis de ſeruanda Lege Chriſti à baptizandis, ſicuti Lex exſtat obſtringens ordinandos ad caſtitatis votum. Non etiam poſterius; quia profeſſio Chriſtiana non eſt profeſſio voti, ſed Legis. Quamuis enim, ſicut de circumcidente ſe dicit Apoſtolus ad Galatas 5. quòd debitor ſit vniuerſæ Legis faciendæ; ita rectè dicatur quòd Baptiſmum ſuſcipiens debitor peculiariter fiat vniuerſæ Legis Chriſtianæ ſeruandæ: non tamen contrahitur per votum eiuſmodi debitum: votum enim eſt lex quædam priuata, quam ſibi quis imponit, ſicut & per alias promiſſiones. Illud autem debitum oritur ex Lege communi Chriſtiana, quam Deus imponit, & in Baptiſmo ſe ſuſcipere quiſque profitetur.

Reſpondeamus ad contraria argumenta. Ad Primum. Nego, in Baptiſmo fieri propriè promiſſionem aliquam Deo; ſed, vt diximus, potiùs exercetur Legis diuinæ quædam acceptatio, & diabolicæ ſeruitutis renuntiatio. *Reſp. ad obiectiones.* *Ad 1.*

Ad Secundum reſpondeo, Auguſtinum de voto impropriè ibi loqui, & nihil velle aliud, quàm omnes debere habere votum implendæ vniuerſæ Legis Chriſtianæ: vel quod eòdem recidit, accipit votum Auguſtinus pro deſiderio; quomodo & Gloſſa accipienda quæ obijcitur. *Ad 2.*

Ad Tertium, Grauiùs quidem peccant, ſed quolibet peccato in communem Legem Chriſti bis peccarent, ſi voto ei adſtricti ſint, quod nemo dixerit; quamuis prius illud paſſim veteres dicant. *Ad 3.*

Ad Quartum, Votum commune, quod Magiſter & alij eum ſecuti dicunt omnes facere in Baptiſmo, non eſt veri nominis votum, vt ex dictis patet: dicitur tamen votum, quia videtur eſſe quædam promiſſio. Verùm, vt omittam quod ex Caietano diximus, formam verborum quæ exiguntur à baptizando non continere promiſſionem, ſanè qualiſcumque hæc promiſſio non eſt talis, quæ ad votum ſufficiat. Declaro. Duobus modis poſſum Deo præcipienti promittere ſeruare eius præceptum: vno, cum intentione noui vinculi adijciendi, quod ſub peccato adijcere non tenebar; & ſic promittimus Deo opus præceptum, vt ſuprà diximus: alterum, cum intentione profitendi me ſuſcipere & ſtatuere implere illam obligationem, & vinculum quod imponit Lex Dei, ſine animo alterius vinculi ſuperaddendi; & hoc non tam eſt propriè promittere vt debeas, quàm admittere quia debes, & ſignificare propoſitum obediendi, ſine animo nouæ obligationis. Priori modo verè fit votum, & vt benè Caietanus, inhibetur Confeſſarijs, inducere pœnitentes ad ſic promittendum, quòd abſtinebunt à peccatis. Poſteriori autem non fit votum, & rectè hoc modo exigunt Confeſſarij promiſſionem aut potiùs propoſitum abſtinendi. Eoque modo intelligendi ſunt Iſraëlitæ Exodi 19. *Cuncta quæ locutus eſt Dominus, faciemus*, nimirum quia Dominus locutus eſt, non quia nos locuti ſumus, vt fit in voto, ſecundùm illud Deuteronomij 23. *Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.* *Ad 4.*

Ad Quintum, ἐπερώτημα rectiùs ibi verti, interrogationem, quam paſſiuè intelligentes Eraſmus & Vatablus verterunt, hoc ferè modo, *Quo fit vt bona conſcientia benè reſpondeat apud Deum*. Viderit ergo iſte ſectarius, qua ratione ſtipulationem vertat, niſi vt promiſſionem, adeoque vo- *Ad 5.*

tum quod in Baptiſmo in Scripturis non inueniebat, huic loco aſſingat.

Sola præcepta non ſunt materia voti. Quæritur Secundò occaſione noſtri temporis hæreticorum, Vtrùm ſola præcepta ſint materia legitima voti, ita vt præſumptionis peccatum incurrant, qui Deo vouent opus aliquod ſupererogationis?

Lutherus lib. De votis monaſticis, & Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 13. docent, non licere aliud vouere, quàm quod præceptum eſt, in illis quæ referimus proximè & propriè ad Dei cultum: licere tamen ad vitanda peccata, aut alios bonos fines, ſi non in perpetuum, ſed ſolùm ad tempus voueas; perpetua enim illa vota de rebus liberis, putant in Lege noua non obligare, & eſſe contra libertatem Chriſtianam, inter Deum & hominem eiuſmodi vinculum ſuperaddi: quamuis fateantur, illam libertatem permittere, vt homo homini maneat in perpetuum obligatus. Vnde Lutherus infert, vota monaſtica non obligare, matrimonij autem vinculum perpetuò obligare.

Hunc errorem ſuum probare conantur Primò, Quòd videatur votum de re non præcepta pertinere ad cultum voluntarium damnatum ab Apoſtolo ad Coloſſenſes 2. his verbis: *Quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione*: Græcè ἐθελοθρησκείᾳ, id eſt voluntario cultu.

2. Secundò prætexunt, Votis illis de voluntario Dei cultu præiudicari libertati Chriſtianæ, & hoc ipſum dicto loco ſatis oſtendiſſe Apoſtolum, quando eos reprehendit, qui dicunt, *Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque contrectaueritis.*

At mirum eſt, in re clara ita eos cæcutire: ſi enim ante Legem Iacob vouit decimas ad quas non obligabatur, quare ſimile quid non licebit etiam poſt Legem, ſed tantùm ſub Lege? Quinimò videtur tempore Legis, vbi ſtrictior erat ratio diuini cultus, quando nimirum Dei cultoribus dictum erat, ne ad verbum Domini quidquam adderent, ſed illud dumtaxat facerent, quod ſibi nouerant præceptum, minùs id quàm aliàs licuiſſe. Quod enim dicunt, certa ratione præſcriptum eis fuiſſe quid vouere deberent, aut ſaltem extra quod vouere non poſſent, abſque Scriptura & fundamento dicunt. Sanè vouere aliquid Deo, conforme ſemper fuit Legi naturæ, vnde & omnes gentes dijs ſuis vota faciunt. Secundùm ſe ergo ad moralem materiam pertinet, quæ in omni Lege manſit inuariata, quamuis ex parte eius quod vouetur, ſemper ſpectandum fuerit quid Deo fuerit gratius, & de melioribus bonis, adeoque quid ex legalibus licitum pro varietate temporis. Verùm de hac re addemus aliqua infrà Dubio 6.

Cùm igitur in ijs quæ ad Dei cultum pertinent, non tantùm Sacramentorum vſum, ſed & ſacrificium, decimas, primitias, aliaſque oblationes liberas habeamus in Lege noua, vt patet ex antiquiſſimo & perpetuo Eccleſiæ vſu, nil vetat etiam in illis vota nunc fieri Deo, etiamſi præcepta non ſint. Nam quod dicunt Chriſtianæ libertati repugnare, ſi nouum Religionis vinculum cum Deo adijciamus vinculo Religioſi mandati ab ipſo accepti, non ſatis cum eo conſiſtit, quòd permittunt in moralibus nos vouere, verbi gratia, vouere abſtinentiam aliquot dierum à vino poſt intemperantiam: fit enim temperantiæ actus Religioſus, quando Deo per votum promiſſus fuerit.

Neque maioris eſt ſoliditatis, quod de perpetuo voto excipiunt. Si enim à carnibus abſtinere aliquot diebus vouere liceat, cur non etiã perpetuò?

At, inquiunt, qui perpetuò à coniugio vouent abſtinere, longiùs progrediuntur in voto quàm liceat, quia præſcire poſſunt ſibi ad tempus id poſſibile fore, non perinde in perpetuum. Quid enim ſi continentiæ donum quod ad tempus habent, in perpetuum non habeant? Perinde ergo erit, ac ſi in voto ſuo dicerent, Seruabo continentiam ſemper, etiam tunc, quando mihi erit impoſſibile, quod indubiè ad ſtultas promiſſiones, quæ Deo diſplicent, reijciendum eſt.

Reſpondeo, Donum continentiæ per ſufficiens auxilium omnes habent, ita vt nemo ſit ab illo voto abſoluendus, tamquam à voto ſibi impoſſibili; hoc tamen verum eſt, vt prudenter tale votum emittas, oportere examinare, non ſolùm vtrùm ſufficiens Dei auxilium ad iſtud habiturus ſis; ſed etiam (quatenus ex ſignis id probabiliter præſciri poteſt) vtrùm efficax: illud enim non omnibus datur, ne quidem illis qui caſtitatem vouerunt; non enim omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Signum autem eſt futuræ huius efficaciæ, ſi Deus aſpiret vt voueas. Vbi iterùm ſpiritus diſcretione opus eſt: confidendum enim, quòd qui cœpit bonum opus, perficiet. Egregius eſt locus huc pertinens Iobi 22. vbi enim verſio noſtra habet, *Vota tua reddes*, habent Septuaginta, *Cum oraueris autem tu ad eum, exaudiet te; dabit autẽ tibi reddere vota.* Vbi egregia paraphaſis exſtat apud Origenem in hæc verba: *Si Deo vllius te voti promiſſiue religione obſtrinxeris, ille ipſe hoc tibi præſtabit, vt quæ illius cauſſa ſuſcepiſti, poſſis perſoluere: ille enim eſt qui operatur in nobis velle & perficere.*

Ad locum Apoſtoli ſuprà obiectum reſpondeo, Damnari ab Apoſtolo ἐθελοθρησκείαν, id eſt ſuperſtitioſum cultum contra Dei voluntatem, ex humana voluntate inuentum, vt nunc vno verbo dicat Apoſtolus, quod in ſuperioribus diuiſis verbis dixerat θέλων ἐν θρησκείᾳ. Vota autem non pertinere etiam in noua Lege ad vllam ſuperſtitionem, patebit ex dicendis Dubio 6. *Reſp. ad 1.*

Ad alterum argumentum reſpondeo, Vouere non eſſe contra libertatem Chriſtianam, modò id quod vouetur, ei non repugnet: nam etiam ſectarij fatentur, quædam nos poſſe vouere. Erit ergo contra Chriſtianam libertatem, vouere Iudaica illa & Legalia, aut ſuperſtitionem Manichæorum, & ſimilium hæreticorum de certis cibis non guſtandis, tamquam adhuc Lege diuina vetitis, aut creatis à malo principio: ſecùs ſi voueas abſtinere temperantiæ cauſſa, vt ſectarij admittunt licere vouere abſtinentiam à vino. *Ad 2.*

Quæritur Tertiò, Quomodo liceat aut non liceat vouere bona quæ non ſunt in præcepto, neque in conſilio, quale eſt verbi gratia ducere vxorem? De bonis enim illud eſſe, non tamen de melioribus, patet, Quia vtrumque dicit Apoſtolus 1. Corinth. 7. *Qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit; & qui non iungit, melius facit.* *An voueri poſſit bonũ quod neque eſt præceptũ neque conſilij.*

Ex fundamento ſuprà à nobis poſito, euidens eſt reſponſio, Regulariter eiuſmodi votum non ſolùm eſſe illicitum, ſed etiam irritum: tunc autem poſſe eſſe ratum, adeoque licitum, quando ex parte perſonæ vouentis liquidum eſt hoc pertinere ad ſpiritualem quemdam aſſenſum; quod quidem pluribus modis euenire poteſt. Primò quidem *Votum matrimonij quando ratum.*

quidem, Si ratione alicuius circumſtantiæ matrimonium cum tali, puta à ſe vitiata, ſit ei in præcepto: nam eo ipſo eſt de meliori bono, facto reſpectu ad bonum quod in eius omiſſione conſiderari poſſit. Secundò, Ratione neceſſitatis vel vtilitatis publicæ: commune enim bonum diuinius eſt, & pro ſimili cauſſa etiam cum Religioſo diſpenſatur, vt relicto ſuo ſtatu ducat vxorem, vt infrà dicemus. Tertiò, Ratione propriæ fragilitatis & concupiſcentiæ, quia videt ſe continere non poſſe: tunc enim in illius mali remedium rectè vouet matrimonium, vt habet probabilior opinio, pro qua plurimos citat Sanchez lib. 1. diſp. 4. ſequitur idem Bellarminus lib. 2. De Monachis, cap. 14. docet enim, tum licere vouere matrimonium, quando melius eſt, certo tempore ac certæ perſonæ nubere, quàm nuptias omittere, idem tenet Suarez lib. 1. De voto, cap. 9.

Probatur, Qui periculosè vritur, meliùs nubit, ſecundùm illud Apoſtoli, *Melius eſt nubere quàm vri.*

Secundò, Sic tentatus poteſt in genere vouere quòd remedium Deo gratum tale adhibebit, quale prudens adhibendum iudicabit: ſi ergo prudenter ſalutarius ei videatur vt nubat, poteſt vouere nuptias.

Tertiò, Quamuis inuoluntarij concupiſcentiæ motus non ſint peccata, ſunt tamen contrarij legi mentis; imo materialiter etiam Legi Dei, & ad morbum quemdam pertinent, captiuant hominem, & ad peccandum inducere conantur, cui malo remedium adhibere eſt virtute peccatum fugere futurum, quod non videtur cenſendum minus in bonis melioribus, quàm pœnitere de peccatis præteritis. Ergo ſicuti poteſt quis poſt peccatum vouere pœnitentiam particularem aliquam & vtilem, etiam ante peccatum poterit vouere remedium aliquod particulare & vtile, quale eſſe poteſt vſus matrimonij, adeoque matrimonium, vt patet ex Apoſtolo, qui non ſolùm vult propter fornicationem & incontinentiam, ne tententur à ſatana, coniuges coniugio vti, ſed etiam viduas quæ ſe non continent, nubere. Ille ergo qui incontinenter viuit, rectè ſecundùm Apoſtolum inducetur vt voueat ſe vxorem ducturum, quò vel ſic abſtineat à vita luxurioſa. Quamuis autem non omnino ſit eadem ratio eius qui tantùm tentatur; in propoſito tamen hactenus eſt eadem, quòd etiam talis intuitu inueniendi remedij, ne tentationi periculoſæ ſuccumbat, votum ducendi vxorem emittere poſſit.

Obiect. Dices, Etiam nuncupato tali voto poterit ingredi Religionem; non ergo elegit bonum melius.

Resp. Reſpondeo, Negando conſequentiam. Quando enim votum dicitur debere eſſe de bono meliori, non eſt neceſſarium vt nullum ſit aliud melius quod vouere poterat, & quod cum actu per votum promiſſo non conſiſtat; ſed ſufficit vt huic melius ſit iſtud facere quàm oppoſitum, adeò vt faciendo cenſeatur aſcendere in profectu ſpirituali. Quæ autem meliora ſunt, non cenſentur in voto excluſa, ita vt per votum in quo ſoli Deo ſeſe obligat, nemo prohibeatur ad Deo gratiora vota tranſire, cap. Peruenit, De iureiurando. Qui ergo vouit medium euadendi incontinentiam minùs perfectum, poteſt eo omiſſo perfectius amplecti, adeoque ingredi Religionem, etiamſi vouerit ducere vxorem, aut etiam conſummato matrimonio vti; ſecùs ſi conſummauerit.

Obiect. 1. Dices iterùm, Videtur vanum eiuſmodi votum, quia non tantùm ingredi Religionem eſt melius matrimonio, ſed etiam virginitas non vota: ſi ergo virgo propter periculum incontinentiæ vouit nubere, beatior nihilominùs erit ſi ſic permanſerit, atque ita redibit delirium ſectariorum, ita vouendum eſſe, vt tamen in arbitrio vouentis maneat implere vel non implere.

Resp. Reſpondeo, Propter hoc argumentum oppoſita ſententia eſt admodum probabilis. Dici tamen poteſt, eiuſmodi virginem beatiorem fore ſi virgo permanſerit: ſed in ſuppoſitione noſtra priori, quando ei conceſſimus votum matrimonij, illud erat, quòd ſine remedio probabiliter non eſſet virgo permanſura. Matrimonium ergo tamquam remedium vouit, cui ſi aliud quod concupiſcentiæ remedium certius adferat, & minùs præbeat impedimentum Dominum obſecrandi, inuenerit, illud amplectens, non erit rea omiſſi voti: ſed ſuppono propter incontinentiæ periculum, beatiorem eam non futuram ſi ſic permanſerit, itaque poſt votum matrimonij non poterit ſic permanere.

Votum de ducenda fornicaria validū eſt. Quartò, Vouere poteſt quis validè matrimonium cum certa femina, quæ alioqui putaretur peritura, puta quia perpetuò victura in fornicatione, ita vt vi voti iſtius teneatur hanc ducere, ſi omnino matrimonium contrahere velit, erit tamen liber ſi voluerit Deo ſeruire in cælibatu, ſaltem adiuncto voto ſolemni perpetuæ caſtitatis. Ita docet Henriquez lib. 11. cap. 6.

Obiect. Sanchez tamen putat, non fore validum eiuſmodi votum, niſi alia cauſſa concurrat, quando eſt abſolutum, puta periculum propriæ incontinentiæ, vel niſi fiat ſub conditione, Si ducam, talem ducam. Præcipua eius ratio eſt, Quòd eiuſmodi votum impletum omnino præcludat viam ad bonum perfectius. Si enim talis conſummet matrimonium, non poteſt tranſire ad ſtatum continentiæ. Adde, ſi liceat vouere matrimonium cum iſta muliere, ne ipſa de incontinentia periclitetur, licebit & ob alias pias cauſſas, vtpote propter eius paupertatem, aut vt ab hæreſi conuertatur, aut vt proles inde ſuſcipiantur quæ piè inſtituantur: quæ omnia & ſingula ſi ſufficiant, facilè & quaſi regulariter licebit matrimonium vouere ſicut caſtitatem.

Resp. Sed reſpondeo, Hæc non efficere, quò minùs ſententia Henriquez ſit probabilis: duo enim hîc ſpectare oportet, cauſſæ pietatem, & boni ſucceſſus certitudinem. Iam verò fieri poteſt, vt cauſſæ pietas non ſit tanta, ſi pauperem ducas, & certitudo non ſit tanta, ſi ob reliquas cauſſas ducas: vnde enim ſcis, vir, ſi mulierem ſaluam facies? Hæc de rato voto in his bonis.

Votum matrimonij quando irritum. Irritum autem erit, ſi voueas matrimonium, niſi ſalutare magis aliquid de te Deus diſpoſuerit: quia cùm hæc conditio tacitè inſit cuilibet voto, reſoluitur illud votum in ſimplex & abſolutum, quod diximus de ineundo matrimonio, niſi aliud addas, non tenere. Ita contra Sotum Sanchez, & colligitur ex dicto cap. Peruenit 2. De iureiurando: non enim propoſitum aut promiſſum infringit, qui in melius illud commutat. Et cap. Scripturæ, De voto: *Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam noſcitur Religionis obſeruantiam commutare.*

zed by Google

Votum de ludo non valet.

Non etiam valet votum de honeſto ludo, de amicorum inſtituendo conuiuio, de cibis ſalubribus ſumendis, quamuis hîc *εὐτραπελίας*, vrbanitatis, aut alicuius ſimilis virtutis ſpecimen occurrat: priuatio enim huius aliquantuli boni ferè adducit maius bonum, vnde fit vt faciliùs rata ſint vota de non contrahendo matrimonio, de omittendo ludo, conuiuio, meliori cibo, ſi in eiuſmodi omiſſione ſpectetur quòd facultatem præbeat liberiùs Deo ſeruiendi, aut occaſionem maioris profectus, vt ferè fieri ſolet.

At quid dicendum, ſi quis voueat, aut in caſtitate ſe victurum, aut pauperculam intuitu pietatis ducturum?

Reſpondeo, Valere votum, ſi iſte ſit ſenſus, Voueo caſtitatem ſeruare, niſi pauperem duxero; non valere autem, ſi tantùm intendat vouere illud diſiunctum: quia virtute tantùm vouet pauperem ducere, quæ pietas, vt ex probabili diximus, non ſufficit.

Votum rei malæ malum eſt.

Quæritur Quartò, Quid ſentiendum de votis, quibus Deo promittitur actus letaliter malus, quale erat votum Iudæorum, Actor. 23. quo vouerãt, ſe nihil guſtaturos donec occidiſſent Paulum?

Reſpondeo, Graue ſacrilegium & quodammodò blaſphemiam admitti in eiuſmodi votis. Significatur enim, Deo eſſe gratum peccatũ, adeoque ipſum eſſe auctorem peccati: ſemper autem nouum peccatum eſt eiuſmodi vota implere; eſt enim in talibus contra officium fidem ſeruare, vt rectè dicit Ambroſius lib. 3. De officijs, & Iſidorus, relatus cap. In malis 22. quæſt. 4. *In turpi voto, muta decretum.* vbi multa videre licet huc pertinentia.

At quæres, Quid ſi votum generale ſit, vt poſſit habere bonum & malum exitum, quale videtur fuiſſe votum Iephte, Iudicum 11?

Reſpondeo, Certum eſt, non obligare in euentum malum, qualis accidit Iephte, ſiue illum intenderit voto ſuo comprehendere, ſiue non. Si enim non intendit, non promiſit, quia verba non obligant vltra intentionem: ſi verò intendit, redit doctrina ſuperior, quia rem Deo ingratam promiſit, adeoque potius ex hac parte Deo minatus eſt. Et quamuis excuſari poſſit à peccato in promiſſione, quia quod generatim promiſit, fortè non præuidit malum exitum habere poſſe: nihilominùs ſi reuerà malum exitum habeat, non tenetur implere; imò tenetur non implere. Argumentum ex cap. Quanto, De iureiurando.

Sed maioris quæſtionis eſt, Quando tale votum debeat cẽſeri ab initio fuiſſe irritum, ita vt ne quidem tunc voto teneatur, quando euentus bonus eſt, aut ſanè talis, vt votum ſpeciale ad eiuſmodi euentum reſtrictum indubiè obligaret?

Votũ Iephte an licitum fuerit.

Reſpondeo, Res explicari poteſt in voto Iephte. Si citra peculiarem Dei circa vitam hominis facultatem Iephte vouerit immolare Domino, quidquid ſibi primùm occurrerit, ſiue de brutis, ſiue de hominibus, reuertenti de cæde filiorum Ammon è domo ſua, non ſolùm illicitum, ſed fortè etiam irritum emiſit votum, niſi diuina inſpiratione id fecerit, quaſi ex facto ſuper ſe Spiritu Domini, Deo dixerit, Quemcumque mihi primùm miſeris obuiàm de domo mea, eoque ipſo conceſſeris à me poſſe occidi, immolabo Domino in holocauſtum. Eſt tamen probabilius, tale votum etiam citra reuelationem poſſe ſuſtineri vt firmum, quatenus cadit in materiam debitam: quia vt inter homines, ita etiam apud Deum poteſt promiſſio cenſeri ex parte acceptata, & ex parte reiecta; & ſi ſub diſiunctione duo voueas, quorum alterum ſit impoſſibile, alterũ poſſibile, teneris ad illud quod eſt poſſibile, vt infrà dicemus.

Secundò dico, Si Iephte nihil cogitans de euentu malo, ſimpliciter vouerit primò occurrens Deo immolare, indubiè tenet votum quoad illa quæ immolari Deo aliàs poſſunt, adeoque ſi aries occurriſſet aut bos, tenebatur ex voto immolare, non autem quãdo filia. Quo autem modo Iephte reipſa illud vouerit, non eſt certum. Veriſimile eſt, niſi reuelatio excuſet, de qua non conſtat, temerè & inualidè vouiſſe, quia quaſi de homine intendens dicit, *Quicumque primus fuerit egreſſus*, &c. Neque refert quod dicatur factus ſuper eum Spiritus Domini, quia factus intelligi poteſt non ad illum effectum, ſed vt ſeſe in hoſtes populi Dei accingeret, alioſque concitaret, vt verba præcedentia indicant: vel ſi etiam ad effectum vouendi in genere, fieri tamen poteſt, vt proprio ſpiritu exceſſerit. In hanc ſententiam ſcribit D. Hieronymus lib. 1. Aduerſus Heluidium, cap. 13. *A pleriſque*, inquit, *Hebræorum reprehenditur Iephte voti temerarij: ſi canis, inquiunt, ſi aſinus occurriſſet, quid faceret?* Ex quo volunt, Dei diſpenſatione eſſe factum, vt qui inproſpectè vouerat, errorem votorum in filiæ morte ſentiret. In eamdem ſententiam, quamuis inquirendo magis quàm reſoluendo, ſcribit Auguſtinus quæſt. 49. in lib. Iudicum: *Diſtat*, inquit, *hoc quod Iephte fecit, à facto Abrahæ: quoniam ipſe iuſſus obtulit filium ſuum, iſte autem fecit quod & Lege vetabatur, & nullo ſpeciali iubebatur imperio.* Imò putat Auguſtinus de homine tantùm immolando votum Iephte intelligendum, quando ſubiungit: *Non vtique his verbis aliquod pecus vouit, quod ſecundùm Legem holocauſtoma poſſet offerre: neque enim eſt aut fuit conſuetudinis, vt redeuntibus cum victoria de bello ducibus pecora occurrerent.* Adiungit, canes qui occurrere ſolent, immolationi per Legem ineptos fuiſſe. Lyranus putat, Iephte per ciuilem tantùm mortem Deo filiam immolaſſe, quo modo Religioſi dicuntur mundo mortui; quod probabile exiſtimat Azorius, niſi obſtaret conſenſus veterum. Rectè enim de hac re monuit S. Antoninus ex cap. Relatum, diſt. 37. non eſſe facilè, relicta communi & probata in Eccleſia expoſitione, nouam proferendam. Hoc tamen boni habemus ex impleto voto Iephte (vt ex Ambroſio tradit Turrianus lib. 1. De votis monaſticis) quòd metus inijciatur ſponſionis præuaricandæ quando cum incredibili patris dolore, filiam mactari Deus permittit. Iuſtinus reſponſione ad quæſt. 99. à gentibus poſitam, putat, Iephte peccaſſe quidem incautè, ita indefinitè vouendo, ſed implendo votum non peccaſſe; imò eius impletione meritum eſſe, vt Sanctorum catalogo ab Apoſtolo adſcriberetur. Verùm hoc dici non poteſt, niſi ex ignorantia hæc immolatio, vel Dei diſpenſatione excuſetur. Exiſtimo autem, non excuſari. Exiſtimat tamen Suarez lib. 2. De voto, cap. 10. per magna virtutis ſigna in eodem opere oſtenſa, maximè verò per fidelitatem & Religionem in Deum, potuiſſe Iephte congruè diſponi, vt faciliùs illius Deus miſereretur.

Quæritur Quintò, Vtrùm voto teneatur, qui rem

De voto ad malum finem.

rem quidem bonam & per ſe voto idoneam vouit, ſed malo fine?

Reſpondeo, Finis malus poteſt eſſe ſolius vouentis, vel voti, vel actionis per votum promiſſæ. Solius vouentis eſt, quando ex malo motiuo quis ſeſe ad vouendum applicat, ſic tamen vt neque voti, neque actionis per votum promiſſæ finem in eo ſtatuat: vt ſi profiteatur in aliquo Monaſterio opulento, vt in eo diuitijs abutatur. Voti malus finis eſt, quando vouet ſe Deo aliquid oblaturum, ſi impetret ab ipſo victoriam in bello iniuſto. Actionis per votum promiſſæ malus finis eſt, ſi voueat dare eleëmoſynam propter vanam gloriam quam ex eleëmoſyna quærit.

Si tantùm malus ſit finis vouentis, rectè dicit Caietanus (quem ſequuntur Sotus lib.7.quæſt.1. art.3. & Azorius 1.parte, lib.11.cap.15.) votum tenere, quamuis ſic vouens peccet mortaliter. Eſt enim promiſſio de re Deo grata, quamuis malè ad eius exercitium alter applicetur, adeò vt validum votum non eſſet, ſi priori aliquo voto voueret talem ſuam ad vouendum applicationem. Non tenet autem, ſi actionis per votum promiſſæ finis ſit malus. Quando autem malus eſt finis voti, diſtinguendum eſt: vel enim qui vouet centum, vt obtineat victoriam in bello iniuſto, intendit dare centum, antequam victoriam obtineat, eo fine vt à Deo obtineat; atque ita iam opus promiſſum vitiatur malo illo fine, vt redeat quod dictum eſt de fine malo rei promiſſæ. Vel intendit dare poſtquam obtinuit, ſed tamen in gratiarum actionem quia obtinuit. Vbi iterùm videtur voti materia ſic vitiari, vt omnino nullum ſit: quia ſic vouens pactum quodammodò init cum Deo, Promitto dare centum, ſi des iniuſtam victoriam; quale pactum nullo modo Deus acceptat, quia in eo per blaſphemiam ſupponitur Deus eſſe fautor & auctor peccati, quaſi & ipſe donis noſtris poſſit corrumpi. Conditio ergo talis turpis appoſita, votum irreligioſum, adeoque nullum reddit. Vel denique intendit dare vbi victoriam obtinuerit, ponendo victoriam vt conditionem meri euentus, ſicuti homini promitteret qui nihil ad victoriam eſſet cooperaturus: quo modo metaphyſicè loquendo videtur votum fore validum, quamuis moraliter vix contingat ſic abſtrahere, vt fatetur Caietanus; vel vt veriùs Sotus, omnino non contingat, quia nemo talis ſub mera conditione vouet, niſi vt Deum ſui ſceleris patronum ac fautorem compellans. Illud itaque potiùs hîc admittendum fuerit, validũ fore votum, ſi apponatur conditio euentus alicuius effectus, quem à Deo exſpectare liceat, qualis eſt incolumitas, in bello iniuſto aut duello, proles in adulterio, & ſimilia.

Quæritur Sextò, Vtrùm vouens ſe veniale aliquod peccatum admiſſurum, peccet eo ipſo mortaliter?

Suppono ex dictis, tale votum non eſſe validum aut obligatorium, & eſſe peccatum. Videtur autem eſſe mortale, propter ſpeciem quamdam blaſphemiæ: videtur enim ſignificari, Deo gratum eſſe peccatum veniale.

Vouens peccatum veniale, venialiter peccat.

Verius tamen eſt, non eſſe niſi veniale, vt docet Sotus ſuprà. Ideò enim peccatum eſt tale votum, quia promittere non potes, quod non potes facere. Si ergo faciendo pecces ſolùm venialiter, etiam ſolùm venialiter peccabis promittendo facere.

Ad rationem dubitandi reſpondeo, Interpretatiuam illam blaſphemiam non magis poſſe efficere vt ſit peccatum mortale eiuſmodi votu[m], quàm vt ſit mortale, admittere aliquod peccatum veniale quaſi Deo placens & in Dei gloriam: verbi gratia, ſi quis officioſè pro Dei gloria mentiatur, non attendens quòd Deus non indigeat mendacio noſtro.

Quæritur Septimò, Vtrùm vouens oppoſita conſiliorum, voto teneatur? verbi gratia, vouens non ingredi Religionem, numquam dare mutuum, aut eleëmoſynam extra neceſſitatem, aut vouens quòd numquam ampliùs quidquam Deo vouebit?

Videtur enim teneri; quia plus eſt omittere, quàm promittere omiſſionem: cùm ergo liceat non ingredi Religionem, etiam licebit hoc ipſum promittere: ſi liceat promittere, ergo & Deo licebit voto promittere; ſi liceat vouere, non apparet ratio quare non teneat votum.

Vouens oppoſita conſiliorum peccat.

Eſt tamen omnino dicendum; Eiuſmodi votum non obligare ad ſui impletionem, ſed ad pœnitentiam; eſt enim peccatum: nam omiſſio melioris boni quod Deus conſulit, non eſt ei grata vt ipſi promitti valeat; ſicuti nemini rectè promitteretur omiſſio ſui conſilij. Ita tenet Caietanus hoc art.1. Azorius ſuprà cap.14. quæſt.6. Sotus, & alij communiter.

At quale peccatum eſt tale votum?

Certum in primis, fore mortale, ſi generatim ita voueas non dare eleëmoſynam (eadem ratio de reliquis) vt etiam caſum complectaris, quo id eſſet in præcepto: redit enim doctrina de vouente peccatum mortale.

Certum eſt Secundò, Si ita vouens ſciat Deo diſplicere, & nihilominùs diſertè velit ſignificare Deo placere omiſſionem conſilij Euangelici, ſimiliter fore hunc Dei contemptum non immunem à crimine.

Tertiò, Erit mortale, ſi ideò Deo velit promittere, quia nouit ei ingratum eſſe: hoc enim non fieret etiam inter homines ſine graui contemptu. Si nihil horum ſubſit, vt regulariter non ſubeſt, eiuſmodi votum non videtur eſſe plus quàm veniale.

Notandum tamen, licere vouere quòd in poſterum non emittes votum niſi ſcripto vel voce, ne deinceps temerè & inconſideratè voueas, vt docent Richardus, Silueſter, Angelus, Azorius. Si tamen poſt tale votum nihilominùs ſola mente voueas, peccabis quidem mentali voto, obſtringêris tamen.

Votum de non petenda diſpenſatione.

Quæritur Octauò, Vtrùm liceat vouere, quòd numquam petes diſpenſationem voti aut iuramenti, etiam quando petere expediret?

Reſpondeo, Non licere, & inualidum eiuſmodi eſſe votum quoad euentum deteriorem: ligaret tamen in caſu quo melius eſt non petere diſpenſationem, niſi fortè ea fuerit vouentis intentio, vt noluerit promittere in vno caſu non petere, niſi ſimpliciter poſſit ſeſe obligare ad numquam petendum. Graffius 2 parte, lib.2. cap.12. num. 50. vbi cautè monet, quando tale votum eſt validum, & nihilominùs petitur diſpenſatio, oportere in ipſa diſpenſatione exprimere non ſolùm primum votum, ſed etiam illud ſecundum de non petenda diſpenſatione: imò & tertium, ſi fortè additum ſit, de non vtendo diſpenſatione, etiam petita & obtenta.

Votum de ſe non defendendo.

Quæritur Nonò, Vtrùm teneat votum quo voues numquam teipſum defendere, etiamſi ab inuaſore eſſes occidendus?

Reſpondeo, Quamuis iſtud votum Graſſius ſuprà num. 14. reijciat tamquam abſolutè inualidum; cenſendum tamen eſſe inter ea quæ ex parte valida ſunt, ex parte inualida. Erit enim validum caſu quo inclinaret Chriſtiana charitas, vt potiùs ipſe permittas te occidi quàm inuaſorem occidas. Neque enim placet quòd hîc Graſſius nos remittat ad Legem aut præceptum Superioris, quaſi certum ſit indicium, votum non obligare, eò quòd in ſimili caſu Lex non obligaret, hoc inquam non placet: quamuis enim non poſſim præcepto aut Lege ad hæc ab homine obligari, poſſum tamen meipſum obligare voto, in caſum quo rectiùs ita facerem: nam in alterum caſum quo meliùs me defenderem, fateor non valere votum. Si cui tamen propter perplexitatem & diſcernendi difficultatem ab his votis abſtinendum videatur, non repugno.

Quætitur poſtremò, Vtrùm nulla res indifferens poſſit eſſe materia voti?

Votum rei indifferentis.

Reſpondeo, Niſi per acceſſoriam aliquam relationem ex indifferenti fiat bona, non eſſe materiam voti. Eſt communis Angeli, Silueſtri, Caietani, Soti, Nauarri. Verbi gratia, proficiſci ad certum locum, eſt res indifferens, ideoque ſi id voueas, non teneris: ad eumdem autẽ locum proficiſci, vt ibi Deum vel Sanctos colas, iam eſt materia legitima voti, quia cultus ille non eſt res indifferens, & relatio non eſt vana. Vtrumque enim requiritur: ſi enim res indifferens non magis conducat ad finem bonum, quò eam refers, quàm eius oppoſitum, non erat materia voti.

Vnde ſequitur, Non tenere votum, ſi ſuppoſita conſuetudine qua veſci liceat, voueas in honorem B. Virginis, Sabbatis inter Natiuitatem & Purificationem veſci carnibus; tenere autem, ſi voueas abſtinere.

Sequitur etiam, Si contingat eiuſmodi relationem ceſſare, eoipſo ceſſare votum: verbi gratia, vouiſti non adire tales ædes, quia ibi erat perſona te ſcandalizans: ſi contingat eam aliò migrare, ceſſat pro eo tempore obligatio voti, redeunte nimirum naturali rei indifferentia.

Votum pro obtinenda re indifferenti validum eſt.

Nota tamen, quòd quamuis votum non ſit validum quando res indifferens vouetur, eſſe tamen validum, etiamſi fiat pro obtinenda re indifferenti: quo modo vouit Iephte, Iacob, & populus, Numeri 21. & paſſim vouetur pro ſalute corporali. Ita docet Silueſter verbo Votum 1. q.4. & ratio euidens eſt, quia naturalium bonorum in genere moris indifferentium appetitus rationabilis, nõ eſt indifferẽs in moribus ſed bonus.

DVBIVM III.

Quotuplex ſit Votum, & quomodo fiat ſolemne?

D. Thomas art. 7.

Diuiditur Primò ratione materiæ in perſonale,

Ex materia votum diuiditur Primò in perſonale, reale, & mixtum. Perſonale eſt quo actus perſonæ vouentis promittuntur, puta oratio, ingreſſus Religionis, ieiunium, abſtinere à nubendo: ſub actu enim etiam omiſſionem intelligimus. Reale, quo non vouetur perſonæ impendium, ſed rei. Tale eſt votum eleëmoſynæ, oblationis, &c. Mixtum eſt, vbi iſta concurrunt, vt partim promiſſum ſit rei diſpendium, & partim perſonæ impendium. Tale iterùm eſt triplex: vel enim principaliter promittitur quod perſonale eſt, vt reale ex ſequela quadam annectatur; vt ſi voueas viſitare ſepulcrum Domini, ex conſequenti promittis ſumptus iſtius itineris. Vel econtrà principaliùs promittitur quod reale eſt, & conſequenter ſolùm quod perſonale; vtpote ſi voueas certo loco aliquid Deo offerre, ex conſequenti promittis labores itineris, quos fortè perſonaliter ſubire debes: vel æquè principaliter promittitur vtrumque, vt ſi tuo ſumptu perſonaliter voueas militare pro recuperãda Terra ſancta.

Reale,

Mixtum.

Quod ipſum triplex eſt.

Diuidi poteſt Secundò ex materia in votum rei præceptæ, & tantùm conſultæ, de quo ſuprà.

Secunda diuiſio, ex materia.

Tertia ex fine.

Diuiditur Tertiò ex fine. Aliquando enim emittitur purè in Dei honorem, vt reſpondeat holocauſto: aliquando in gratiarum actionem, vt reſpondeat ſacrificio euchariſtico: aliquando vouemus pro bono aliquo accipiendo, quod frequentiſſimum eſt, & reſpondet votiuo & impetratorio ſacrificio: aliquando pro malo euitando, & reſpõdet eiuſmodi votũ ſacrificio pro peccato.

Quarta ex forma promiſſionis.

Diuidi poteſt Quartò votum ex forma promiſſionis. Primò in conditionatum & abſolutum. Conditio etiam interdum ſpectatur ex parte Dei promiſſarij, vt in voto Patriarchæ Iacob; aliquando ex parte hominis promittentis, vt ſi dicat, Niſi abſtinuero ab hoc peccato, dabo talem eleëmoſynam; qua forma factum votum, dicitur pœnale.

Secundò, In perpetuum & temporale; quando vel in perpetuum, vel ad tempus tantùm aliquid Deo promittitur.

Tertiò, In explicitum & implicitum, quale eſt in ſuſceptione Ordinum ſacrorum.

Quartò, In mentale, & voce vel ſcripto nuncupatum.

Quintò, In occultum & publicum. Vbi cauendum ne confundatur occultum cum interno, & publicum cum ſolemni; nam etiam externum poteſt eſſe occultum, & ſimplex publicum.

In quo conſiſtat ſolemnitas voti.

Denique votum ratione formæ ad ſolemnitatem pertinentis diuiditur in ſimplex & ſolemne, de qua diuiſione accuratiùs nobis agendum eſt. Eſt enim difficultas non exigua, in quo conſiſtat hæc ſolemnitas, quatenus inducit in voto caſtitatis impedimentum dirimens matrimonium?

Omiſſis opinionibus quæ in hac diſtinctione vrgent, quòd votum publicum ſit aut priuatum, quaſi illud ſolemne ſit, hoc ſimplex; aut quòd ſit de præſenti vel futuro, quaſi præcisè omne votum quo non ſe tradere Religioni quis promittit, ſed iam ſe tradit, ſit ſolemne; aut quæ dicit, ſolemne eſſe quo perſona ſeſe tradit, ſimplex quo ſua tantùm promittit obſequia: aut ſolemne eſſe perpetuum natura ſua, non item ſimplex. His inquam omiſſis, vt quæ nullo negotio refutentur, ſit Prima ſententia, quæ dicit, Solemne conſiſtere in quadam benedictione ſeu conſecratione ſpirituali. Indicat eam hîc D. Thomas, Solemnitas, inquit, voti attenditur ſecundùm aliquid ſpirituale, quod ad Deum pertineat, id eſt, ſecundùm aliquam ſpiritualem benedictionem vel conſecrationem. Idem repetit art. 11. Fauent huic ſententiæ Canones, quando vigent in ſolemni voto, præcipuè virginum aut viduarum,

Prima ſententia.

con-

conſecrationem. Ita frequenter cauſſa 27. q. 1. cap. Nec aliqua, ex Cypriano, cap. Viduas, ex Concilio Aurelianenſi, cap. Si quis ſacro, ex eodem, cap. Sciendum, ex Concilio Arelatenſi: quibus addi poteſt cap. Virgines, diſt. 27. ex Hieronymo. Fauet etiam Dionyſius Eccleſiaſticæ hierarchiæ cap. 6. part. 1. vbi refert formam monaſticæ conſecrationis.

Secunda ſententia. Secunda ſententia dicit, Votum ſolemne & ſimplex eiuſdem materiæ, non differre niſi per Legem Eccleſiaſticam, decernentem illo matrimonium dirimi, non iſto.

Probatur Primò, Quia videtur deſumi ex cap. vnico De voto, in 6. vbi Bonifacius VIII. conſultus ab Epiſcopo Bituricenſi, Quod votum debeat dici ſolemne, & ad dirimendum matrimonium efficax; ita reſpondet: *Nos attendentes quòd voti ſolemnitas ex ſola conſtitutione Eccleſiæ eſt inuenta,* &c. *declarandum duximus, illud ſolum votum debere dici ſolemne, quantum ad poſt contractum matrimonium dirimendum, quod ſolemnizatum fuerit per ſuſceptionem ſacri Ordinis, aut per profeſſionem expreſſam vel tacitam factam alicui de Religionibus per Sedem Apoſtolicam approbatis.*

Probatur Secundò, Quia Gregorius XIII. per Conſtitutionem quæ incipit, Aſcendente Domino, & exſtat apud Azorſum 1. parte lib. 13. in Societate IESV voluit, votum ſimplex, quod in illa Religione poſt biennium emittitur, impedire matrimonium Religioſi, nondum legitimè dimiſſi; & eos, qui dicunt, auctoritate Sedis Apoſtolicæ non poſſe conſtitui, vt hactenus votum illud ſimplex æquiparetur ſolemni, indicat Pontifex non intelligere naturam & vim ſolemnis ac ſimplicis voti, repetens verbis Bonifacij, voti ſolemnitatem ſola Eccleſiæ conſtitutione eſſe infientam: addens denique, non obſtante cap. illo Bonifacij, quod habet, illud demum votum cenſendnm ſolemne, quo dirimatur ſuperueniens matrimonium, quod ſolemnizatum fuerit per Ordinem ſacrum vel profeſſionem in Religione approbata, etiam voto illo ſimplici Societatis matrimonium dirimi, vt dictum eſt. Imò præter tria dicta votorum genera, quartum addit Rebellus, quo etiam matrimonium dirimatur, votum ſcilicet ſolemne continentiæ, quod quis extra ſacros Ordines, vel profeſſionem Religionis, alicubi ex Eccleſiæ inſtituto emittat. Ita ille lib. 3. De iuſtitia, q. 4. ſect 1. num. 7.

Probatur Tertiò per cap. Rurſus, Qui Clerici vel vouentes; vbi dicit Cæleſtinus III. quòd votum ſimplex apud Deum non minùs obliget quàm ſolemne, & tamen iſtud matrimonium dirimat, non illud. Senſit ergo, traditionem in vtroque voto pariter poſſe ſubeſſe, & eiuſdem ordinis eſſe obligationem, ſed ex conſtitutione Eccleſiæ vnum eſſe impedimentum dirimens, non alterum.

Probatur Quartò, Diſtinctionis huius voti ſimplicis & ſolemnis matrimonium dirimentis mentio nulla reperitur ante Calixtum II. c. Presbyteris, diſt. 27. vel Innocentium II. circa annum 1130. cap. Vt lex continentiæ 37. quæſt. 1. vel, vt alij volunt, non reperitur ante Alexandrum III. cap. Meminimus, Qui Clerici vel vouentes, quem ſecuti ſunt Cæleſtinus III. dicto cap. Rurſus, & Innocentius III. cap. Inſinuante, eodem. Videtur ergo olim ratum fuiſſe matrimonium initum poſt quodcumque votum etiam ſolemne aut publicum, antequam Eccleſia hoc impedimentum dirimens inſtitueret; quamuis interdum legatur Eccleſia coëgiſſe eos qui matrimonium contrahendo primam fidem irritam fecerant, redire ad priora vota, relicto coniugio, vt patet ex Nicolao Papa, cap. Quod interrogaſti, diſt. 27. & cap. Sicut 27. quæſt. 1. ex Concilio Carthaginenſi IV. cap. Viduas, ex Gregorio, cap. Nec aliqua, ex Cypriano, & alijs Canonibus ſæpè eadem quæſt. vbi frequenter æquiparantur adulteris eiuſmodi feminæ votifragæ, & votum caſtitatis æquiparatur nuptijs, vt videre licet cap. De viduis, ex Pelagio Papa cap. Quæ Chriſto, ex Innocentio I. Imò citata illa diſt. 27. cap. Si vir, & ſimiliter cap. Si quis votum 27. dicta quæſt. 1. abſolutè ſtatuitur ex Pœnitentiali Theodori Archiepiſcopi Cantuarienſis, qui vixit annô 690. quòd vir qui poſt votum virginitatis duxit vxorem, pœnitere debeat, non autem vxorem dimittere: & D. Auguſtinus eadem diſt. cap. Quidam, dicit, grauiter eos peccare, qui diuidunt coniunctos matrimonio poſt votum inito, & cap. Quotquot virginitatem, eadem q. 1. ſuprà citata, ex Concilio Ancyrano, inter bigamos recenſentur, qui poſt votum matrimonio copulantur. Vbi iterùm eòdem pertinens reperitur teſtimonium Auguſtini cap. Nuptiarum, ex lib. De bono viduitatis, cap. 8. loquens enim de nubentibus poſt votum dicit: *Non quia ipſæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicentur; ſed damnatur propoſiti fraus, damnatur fracta voti fides: damnatur non ſuſceptio à bono inferiore, ſed ruina à bono ſuperiore.*

Probatur Quintò, Quia poſſet Eccleſia efficere, vt voto emiſſo in Religione approbata aut Ordine ſacro ſuſcepto non ſit annexum impedimentum matrimonij, vt omnes fatentur.

Tertia ſententia. Tertia ſententia voti hanc ſolemnitatem putat prouenire ex traditione & acceptatione quadam, qua Deus per Eccleſiam acceptet ita ſe tradentem per ſolemne votum, vt iam peculiariter incipiat eſſe Dominus corporis ipſius, & non magis qui ſic vouit, habeat poteſtatem corporis ſui ad actum coniugalem alicui tradendi, quàm vir aut mulier poſt coniugium. Ita tenet D. Thomas in 4. diſt. 38. q. 1. art. 2. Vult enim votum inde dici ſolemne, quòd completam habeat vim obligandi: ea enim ad ſolemnitatem rei pertinere, quæ completum eſſe ei tribuunt; ſolere autem eos qui promiſſionem ſuam perfectam & completam volunt habere vim obligandi, ponere promiſſarium quaſi in poſſeſſione eius quod promiſſum eſt, quadam traditione: vt ſi agrum det, qui fructus eius promiſit; & qui ſeruitium, ſeſe tradat in ſeruum. Votum ergo ſolemnizari quando quis ſe Deo tradit, diuiniſque ſeruitijs mancipat, quod fit ſuſceptione ſacri Ordinis, & profeſſione certæ Regulæ debito modo facta. Eumdem loquendi modum ſequitur D. Bonauentura eadem diſt. art. 2. q. 1. Vult enim votum ſolemnizari, quando vouens caſtitatem coram Superiore, loco Dei acceptante, transfert in Deum poteſtatem corporis ſui quoad actum coniugalem, ita vt voto ſolemni ſuperueniens matrimonium irritum ſit, quamuis matrimonio non conſummato ſuperueniens votum ſolemne, per Religionis profeſſionem, ipſum matrimonij vinculum

Digitized by Google

culum ſoluat. Idem ſentiunt Richardus, Durandus eadem diſt. Sotus lib. 7. quæſt. 2. art. 5. Valentia puncto 5. De voto, Henriquez lib. 12. cap. 5.

Votum ſolemne non eſt indiſpenſabile.

Circa hanc ſententiam aduertendum Primò, Ex ea non ſequi, votum ſolemne caſtitatis eſſe per Eccleſiam indiſpenſabile; ſicuti enim Prælatus ab Eccleſia approbatus vices ſubit promiſſarij ipſius Dei, in acceptatione voti, ita etiam procliue fuerit eidem vel ſanè ſummo Chriſti Vicario, Dei vices deferre in relaxatione promiſſionis.

Secundò, Non negare huius ſententiæ auctores, pertinere ad Eccleſiam determinare, quomodo fiat aut non fiat validè hæc ſolemnis acceptatio, adeò vt ſi per hoc ſatisfieri poſſit, vt probabile eſt poſſe, modo loquendi Pontificum, qui dicunt (vt ſuprà citauimus) voti ſolemnitatem ſola Eccleſiæ conſtitutione eſſe inuentam, magna pars difficultatis, quæ in hac ſententia eſſe poſſit, iam ſublata ſit. Neque enim huius ſententiæ auctores neceſſariò negabunt, ipſam tradendi & acceptandi formulam, ſine qua ſolemnitas non conſiſtat, ex ſola Eccleſiaſtica conſtitutione pendere, & poſſe ſine tali forma impedimentum matrimonij dirimens voto annecti Eccleſiæ auctoritate, vt factum eſt in Societate IESV; & eadem auctoritate poſſe eiuſmodi impedimentum tolli à tali forma, non tantùm in particulari per diſpenſationem, ſed etiam generatim per Legem. Verùm tota quæſtio eſt, Vtrùm diſpenſatio talis, qua conceditur poſt ſolemne votú contrahi matrimonium, ſit in Iure tantùm humano, quatenus relaxat Legem, vt validum ſit Religioſi matrimonium? an etiam ſit in Iure diuino, ſicuti eſt quatenus relaxát vt liceat? Si enim traditio & tranſlatio poteſtatis corporis ſit ad eum modum facta, quem habet Tertia iſta ſententia, relaxatio vt matrimonium valeat, eſt diſpenſatio in Iure diuino, ſicuti eſt quando Pontifex diſpenſat in matrimonio rato non conſummato. Si autem nulla facta ſit tranſlatio poteſtatis corporis, ſed manens ea penes vouentem ligata potiùs ſit per inductam Eccleſiaſtica Lege inhabilitatem, vt alteri transferri nequeat, dicta diſpenſatio erit merè in Iure Eccleſiaſtico.

Quamuis autem hæc Secunda ſententia multis recentioribus placeat, nonnihil tamen contra eam ſcrupuli ex hoc reperitur, quòd ex ipſa ſequatur, per nullum votum, quantumuis ſolemne, dirimi ſequens matrimonium, niſi poſtquam de eiuſmodi diremptione, Lex Eccleſiaſtica exſtiterit. Vnde ſequitur, vel talem ab initio extitiſſe, vel coniugia Monachorum poſt quæcumque ſolemnia vota, rata aliquando in Eccleſia fuiſſe, poſtmodum autem irritata. Prius tamen non facilè videtur probari, quia Legis eiuſmodi, vt ex dictis in Probatione Secundæ ſententiæ elucet, vix mentio vlla reperitur apud antiquos, vt inter alios fatetur Heſſelius in 1. ad Timoth. 5. de quo tamen accuratiùs videbimus in ſequentibus. Poſterius falſum eſt, quia paſſim ſupponunt veteres, vt ex dictis conſtat, adulteris pares eſſe, qui poſt vota illa perfecta aut ſolemnia Religionis, tranſeunt ad nuptias; quamuis non ſimpliciter loquantur de illis qui poſt ſacros Ordines, præſertim Sacerdotio inferiores, vxoribus copulantur, ſed aliquando miniſtrare tantùm prohibeant, vt patet cap. Diaconi, diſt. 28. Rectè etiam monuit D. Thomas loco ſuprà citato in reſponſione ad quoddam argumentum, quòd antequam eſſent iſtæ Regulæ quæ modò in vſu ſunt, erat aliquis modus viuendi ab Eccleſia approbatus, quem qui ſuſcepiſſent, haberentur poſt certum tempus eodem loco, quo nunc profeſſi certam Regulam.

Secundò, Etiam ſcrupulum hîc mouet, quòd in hac ſententia votum ſolemne profeſſionis monaſticæ per ſe non impediat nuptias carnales, ſed tantùm ratione adiunctæ Legis, vt ſit in crimine impediente coniugium, & ſimilibus; cùm tamen Canones & veteres paſſim vrgeant ſpirituales quaſdam nuptias in profeſſione ſolemni caſtitatis.

Nihilominùs etiam Tertia ſententia ſuam habet difficultatem. Non enim ſatis intelligitur, quomodo in promiſſione Deo ſolemniter facta ſubſit traditio poteſtatis corporis, quæ iam inhabilem reddat matrimonio ex natura rei: videtur enim illa traditio potiùs negatiuè quàm poſitiuè explicanda, vt vouens non tam Deo poteſtatem ſui corporis tradat, quàm à ſe abdicet; nõ videtur autem illa poteſtas ſic abdicabilis, vt in perpetuum maneat alienata, niſi concurrente Eccleſiæ decreto, talium matrimonia irritantis. Imò manendo in Iure naturæ, ſicuti poſitiuè ad vſum copulæ non poteſt homo tradere poteſtatem corporis ſui, ita vt ius ſeu dominium acquirat is cui tradit, niſi per carnale coniugium; ita extra illud coniugium non videtur ex nudo Iure naturæ ei relictus eſſe modus aliquis, quo ſe poſſit priuare poteſtate corporis ſui, ita vt ius illud non retineat, quod retinent in mutua corpora coniuges, poſtquam mutuo conſenſu ingreſſi ſunt Monaſterium. His poſitis,

Rejicitur prima ſententia.

DICO PRIMO. Non videtur ſufficienter explicari ſolemnitas voti dirimens matrimonium, per ſolam conſecrationem. Manente enim eadem conſecratione, poteſt Eccleſia efficere, vt Subdiaconorum matrimonia modò ſint valida, modò inualida. Secundò, Profeſſio Religionis aliquando fit tacitè ſolùm, & ſufficit ad hunc effectum vt dicit Bonifacius VIII. ſuprà citatus, vbi nulla apparet peculiaris conſecratio. Tertiò, Quia in quibuſdam Ordinibus, etiam quando expreſsè fit profeſſio, nulla adhibetur forma præ ſe ferens vllam conſecrationem, neque veſtes aut perſona aliquo peculiari ritu conſecrantur. Quartò, Hæc aſſertio eſt communis ſententia, & contrarium non ſenſiſſe D. Thomam, aliqui opinantur, ſed ſolùm voluiſſe, conſecrationem ſeu benedictionem eſſe cęrimoniam quamdam accidentalem.

Ad auctoritates in contrarium ſuprà allegatas reſpondeo, Eſſe in Religioſis duplicem conſecrationem: vnam cærimonialem, quæ non eſt generalis, adeoque hîc non vrgenda, vt iam diximus; alteram interpretatiuam, & eo ipſo reſultantem, quo ſe Deo vouent: vt enim ſuprà diximus quando De ſacrificio, & iterùm hoc Cap. Dub. 1. quæ Deo vouentur, eoipſo quodammodò ei conſecrantur. Verùm quamuis hæc conſecratio admodum perfectè fiat in voto ſolemni; præueniendo tamen Eccleſiæ conſtitutionem, non irritat ſubſequens matrimonium, quia conſiſtere eam poſſe cum vinculo matrimonij, vel ex eo liquet, quòd coniuges in matrimonij vin-

culo

Digitized by Google

culo permanentes, mutuo conſenſu ingrediantur Monaſterium.

Probabile quòd Iure naturali dirimatur.

DICO SECVNDO. Probabile eſt, dirimi matrimonium per votum ſolemne, non tantùm Iure Eccleſiaſtico, ſed naturali. Eccleſiaſtico quidem, quatenus Eccleſiæ eſt decernere in quibus ipſa loco Dei velit acceptare traditionem, qua ſeipſum Deo mancipat qui vouet, & in quibus non velit: naturali autem, quatenus acceptatione facta, perſona Deo deuota, vt dominij rerum externarum per votum paupertatis, ita poteſtatis aut dominij alieni corporis, vt fit in contractu coniugij accipiendi, incapax ſit per votum caſtitatis. Fauet Tridentinum ſeſſ. 24. can. 9. De matrimonio: *Si quis dixerit, Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos, vel Regulares caſtitatem ſolemniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe, non obſtante Lege Eccleſiaſtica & voto, anathema ſit.* Vbi votum pro Regularibus, Legem verò Eccleſiaſticam videtur vrgere Concilium pro ordinatis. Itaque ſenſit, Religioſos non ſola Eccleſiaſtica Lege impediri. Acceptatio ergo erit in arbitrio Eccleſiæ, ſed votum iam acceptatum ex natura ſua reddet matrimonio inhabilem, ſicuti contractus matrimonij pendet ex arbitrio ſponſæ; ſed inito contractu, Iure diuino eſt ſponſus incapax matrimonij ineundi cum altera.

Dices, Rationem hîc aliquam diuerſitatis eſſe, quòd vnum matrimonium ex naturali aut diuino Iure cum altero ſit incompatibile, non autem matrimonium cum Religionis vinculo, vt patet in coniugatis conuerſis poſt conſummationem. Non tamen plenè iſtud ſatisfacit, quia faciliùs impeditur matrimonium quando de nouo contrahitur, quàm dirimatur iam ſemel validè contractum. Vt enim validè contrahas, oportet verè tradas poteſtatem corporis tui; tradere autem non potes, ſi iam priùs per ſolemne votum eam Deo tradidiſti, aut ſanè tibi amiſiſti: per votum enim ſolemne teipſum propter regnum cælorum caſtraſti, vt iam non poſſis te ad coniugij vſum alteri validè magis tradere, quàm ſi à natura eunuchus eſſes. Neque potes in contractu matrimonij apponere conditionem non vſus, ſed poſt matrimonium initum validè poteſt ex vtriuſque conſenſu Deo promitti continentia, adeoque vinculum eſſentiale coniugio poteſt manere, ſuperueniente vinculo ſeu obligatione non vtendi coniugio.

Denique eodem iure votum ſolemne dirimit ſequentes nuptias, quo dirimitur matrimonium ratum non conſummatum, per ſubſequentem ingreſſum Religionis: atqui, vt multi dicunt, hoc eſt ex Iure diuino; ergo & illud.

Probabilius quòd Eccleſiaſtico tantùm.

DICO TERTIO. Probabilius eſt, Religionis votum ſolemne, vt & ſacrum Ordinem, non ex natura rei, ſed ex ſola Eccleſiaſtica Conſtitutione dirimere matrimonium quod poſteà contrahitur. Tenet Gloſſa in cap. Nuptiarum, verbo Vxores 27. q. 1. Azorius lib. 12. cap. 6. Sanchez, & alij multi. Imò Panormitanus in cap. Rurſus, Qui Clerici vel vouentes, teſtatur eſſe omnium Canoniſtarum. Sequitur Rebellus lib. 3. De iuſtitia, quæſt. 4. ſect. 1. & dicit hanc ſententiam eſſe tam certam, vt abſque ingenti temeritate hoc tempore negari nequeat; propterea quòd eam definierint Bonifacius VIII. & Gregorius XIII. Sed omiſſa hac cenſura, patet aſſertio ex dictis, quia remota Eccleſiaſtica Conſtitutione, numquam ſatis ſolidè oſtenditur irritas eſſe Religioſi nuptias, ſed tantùm ſacrilegas, irreligioſas, & perfidas. Qui enim poſt coniugium ex conſenſu coniugis fit Religioſus, perfectè eſt Religioſus, non tamen adimit ei qui habet poteſtatem corporis ſui, id eſt, coniugi illam poteſtatem; ergo neque ſolutus, quando ingreditur Religionem, adimit ſibi poteſtatem illam corporis, ita vt matrimonio ex natura rei ſit inhabilis, ſed potiùs promittit non vti tali poteſtate, eam alteri non dare, ſeque mundo mortuum fore: atqui niſi per Legem Eccleſiaſticam fiat inhabilis matrimonio, non erit propterea ex natura rei impotens ad validè contrahendum, aut ad copulam cui renuntiauit. Inſinuat eiuſmodi argumentum Auguſtinus illo cap. Nuptiarum, ſuprà citato: *Cùm laudabiliter*, inquit, *etiam viuente viro ex eius conſenſu continentiam femina Christo voueat, iam ſecundùm iſtorum rationem, nulla hoc facere debet, ne ipſum Christum, quod ſentire nefas eſt, adulterum faciat, cui viuente viro nubit*, &c.

Reſpondetur ad Probationes ſecundæ aſſertionis.

Ad locum ex Tridentino pro ſuperiori aſſertione productum, reſpondeo, Nihil illum vrgere: nam in impedimento vtroq; tam Ordinis quàm voti eſt Lex Eccleſiaſtica & votum; ſed in Ordine votum eſt ex Lege, in monaſtice autem Lex eſt ex voto. Adde, vtriuſque, & voti & Legis Eccleſiaſticæ fortè Concilium meminiſſe, quòd obſtante voto illicitum, obſtante Lege Eccleſiaſtica irritum ſit tale matrimonium.

Ad alterum, quo ſuadebatur ex natura rei, vinculum monaſticum, & matrimonij de nouo contrahendum eſſe incompatibilia, reſpondeo, Si ita eſſet, non magis poſſet de facto monaſticum matrimoniali ſuperuenire, quàm matrimoniale monaſtico; quamuis benè reddatur ratio, quare hoc minùs liceat quàm illud.

Ad poſtremum reſpondeo, Non conuenire inter DD. vtrùm Iure diuino poſitiuo, an ex natura rei, an denique Iure tantùm Eccleſiaſtico matrimonium ratum voto ſolemni diſſoluatur; vnde negari poterat Minor, quamuis ea à quibuſdam aſſerta ſit. Maior tamen etiam non eſt vera: fieri enim poſſet, vt Iure diuino diſſoluatur matrimonium ratum per ſequentem profeſſionem Religionis in fauorem melioris ſtatus, etiamſi eodem Iure non ſit irritum matrimonium Religioſi, Deo qui voluntarium militem ſibi eligit, transfugam non retrahente.

DICO QVARTO. Lex irritans matrimonium poſt ſolemnia aut ritè facta vota monaſtica, ab Apoſtolica traditione deſcendit, & ſemper in Eccleſia fuit.

Probatur Primò, Quia tale quid probabiliter colligitur ex Clemente III. Conſtitutionum cap. 1. indicat enim, iam tum temporis in Eccleſia fuiſſe diſtinctionem voti ſolemnis & ſimplicis; ſimplex enim inſinuat, quando dicit, *Cum dono ſuper ſe viduitatis maneat:* habere enim donum viduitatis ſuper ſe, eſt promiſiſſe apud ſe Deo caſtitatem vidualem, vt ibi Turrianus; qui libro 2. De votis monaſticis dicit, huc pertinere illud Apoſtoli 2. Corinth. 8. quo laudat Macedones, quod non ſolùm omnia ſua ſibi dediſſent in eleëmoſynas pauperum, ſed etiam ſeipſos dediſſent primùm Deo, *Deinde nobis*, inquit, *per volun-*

Digitized by Google

voluntatem Dei. Deo dant ſe, qui vouent votum ſimplex: at Prælatis Eccleſiæ miniſtris Dei etiam ſeſe dedunt, qui votum ſolemne emittunt.

Illud hîc meritò conſiderandum eſt, cùm votum ſolemne fiat quaſi coram publico Dei miniſtro, adeoque coram Eccleſia in cuius poteſtate eſt certis de cauſſis matrimonium dirimentia impedimenta ſtatuere, omnino veriſimile eſſe, Eccleſiam his votis appoſuiſſe ab initio impedimentum dirimens: hac enim ratione plurimum potuit votifragos retrahere, quod conſtat omnibus modis eam ab initio conatam ſemper fuiſſe. Accedit (quod benè obſeruat Gloſſa, & ſatis indicat textus cap. Vt Lex 27. quæſt. 1.) eiuſmodi regulas de matrimonijs poſt ſolemne votum non ineundis, debere cenſeri irritatorias. Vnde ſic coniuncti, ſæpè in Canonibus iubentur ſeparari, in Monaſteria retrahi, in carcerem detrudi, non recipi ad communionem viuente coniuge, & ſimilia; quæ omnia videntur irritum ſupponere cõiugium illud ſacrilegum. Sanè Canonem Synodi Chalcedonenſis 15. qui tantùm prohibitionem ſonat cum pœna excommunicationis, Concilium Triburienſe can. 23. allegat, vt inualiditatem ſtatuat & ſeparationem.

Probatur Secundo ex Regula B. Auguſtini lib. 4. De Baptiſmo, cap. 24. *Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Concilijs inſtitutum eſt, ſed ſemper retentum, deſcendit ab Apoſtolica traditione.* Quòd enim Monachorum coniugia ſint irrita, vbi primùm conſtitutum ſit, non facilè reperitur, & ſemper videtur in Eccleſia Romana creditum & retentum.

Tertiò, Innocentius I. Epiſtola 2. cap. 12. eas quæ poſt votum nubunt, dicit eſſe adulteras Chriſti. Refertur cap. Quæ Chriſto 27. quæſt. 1. Vbi notandum, ſimili planè modo adulteras ſpirituales puniri excommunicatione ſicut carnales, & nuptias ſuperadditas pari iure cenſeri in vtriſque.

Quartò Tertullianus lib. De velandis virginibus, ſub finem: *Nupſiſti Chriſto, illi tradidiſti carnem tuam, illi ſponſaſti maturitatem tuam.* Item lib. 1. Ad vxorem: *Malo Deo nubere.* Demum ſub finem Exhortationis ad caſtitatem: *Deo nubere maluerunt,* &c. Similis locus Ambroſij Ad virginem lapſam cap. 5.

Probatur Quintò, Siricius Epiſtola 1. coniugia Monachorum dicit Legibus publicis & Eccleſiaſticis Iuribus damnari. Quænam autem ſint iſtæ Leges Eccleſiaſticæ, declarat Epiſtola 4. vbi poſtquam dixiſſet, *Litteras dare placuit, non quæ noua præcepta aliqua imperent, ſed quibus ea quæ per ignauiam deſidiamque aliquorum neglecta ſunt obſeruari cupiamus, quæ tamen Apoſtolica & P P. Conſtitutione ſunt conſtituta;* ſubiungit tamquam ex huiuſmodi Conſtitutionibus vnam, vt Sacerdotes & Leuitæ ab vxoribus abſtineant. Dubium autem non eſt, nihil minùs conſtitutum fuiſſe de Monachis, quos Dionyſius ſuprà teſtatur ſolere diuiſibili, id eſt coniugali vitæ, in ſua profeſſione renuntiare.

Sextò, Huc facit Concilium IV. Carthaginenſe: deſcripto enim voto viduarum ſolemni, earum quæ ſe Domino deuouerint, & veſte laicali abiecta, ſub teſtimonio Epiſcopi & Eccleſiæ in Religioſo habitu apparuerint, poſteà verò ad nuptias ſæculares tranſierint, eiuſmodi viduas primam fidem irritam facientes, tamquam Dei adulteras excommunicat.

Denique huius ſententiæ, quatenus ab ipſo tempore Apoſtolorum impedimentum hoc dirimens matrimonium aſſerit, in Eccleſia fuiſſe, eſt D. Thomæ in 4. ſuprà, Turriani De votis monaſticis, cap. 2. Pamelij in Cypriani Epiſtolam 62. Henriquez lib. 12. cap. 5. num. 7. qui tamen addit, quod non probamus, eſſe Iuris diuini.

Obiect. 1. Quædam nihilominùs hîc obijci poſſunt. In primis locus Cypriani Epiſtola illa 62. Ad Pomponium, vbi de virginibus quæ ſe Chriſto dicauerant, dicit, *Si perſeuerare nolunt vel non poſſunt, melius eſt nubant, quam in ignẽ delictis ſuis cadant.*

Reſp. Reſpondeo cum Pamelio, Loqui illis verbis Cyprianum de virginibus quæ tantùm habebant ſimplex votum caſtitatis, non de velatis, de quibus eadem Epiſtola longè ſeueriùs loquitur: neque enim velatis ea libertas erat habitus & habitationis, quam in iſtis fuiſſe oſtendit hæc Epiſtola. Bellarminus tamen dicit, agi de illis quæ nondum vouerant ſed deliberabant de vouendo, ſicuti nunc Nouitiæ. Argumentum petit inde, quòd D. Cyprianus illis matrimonium permittat, etiamſi perſeuerare poſſint, ſed nolint; quod ne quidem poſt ſimplex votum ita permitti debet. Sanè verba etiam Apoſtoli, quæ imitatur Cyprianus, *Si ſe non continent, nubant; melius enim eſt nubere quàm vri,* dicta ſunt non nuptis & viduis, adeoque & omni voto caſtitatis ſolutis. Suſpicor tamen Cyprianum vtraque voce vſum eſſe, *nolunt,* aut *non poſſunt,* quia in re tali vix eſt impoſſibilitas, niſi quando imperfecta voluntas. De iis ergo agit, quibus propter infirmitatem meritò indulgeatur diſpenſatio ſimplicis voti, aut ſanè vt nubant tamquam minus malum permittatur.

Obiect. 2. Secundo obijcitur Auguſtinus De bono viduitatis cap. 9. qui refertur cap. Nuptiarum 27. quæſt. 1. de nuptijs enim earum quæ Deo vouetant continentiam, ita loquitur, quaſi illæ ipſæ nuptiæ non ſint damnandæ, *ſed damnatur,* inquit, *propoſiti fraus.* Similia proſequitur cap. 10. & 11. Fauet lib. De ſancta virginitate, cap. 34.

Reſp. Reſpondeo, D. Auguſtinum intelligendum eſſe vt loquatur contra eos, qui votum caſtitatis in feminis ita putabant per ſe æquiualere nuptijs, vt non minùs irritaret ſubſequens matrimonium, quàm ſi viro deſponſata fuiſſet, quæ ſponſa eſt Chriſti. Illud tamen locum habere poſt votum ſolemne, ratione antiquiſſimæ regulæ Eccleſiaſticæ; quamuis non ex natura voti, neque ibi neq; vſquã negat Auguſtinus, & videtur aſſeruiſſe dictum Concilium IV. Carthaginenſe, cui ipſe Auguſtinus interfuit: vt credibile non ſit, contra eius Conſtitutionem, ipſum hîc agere. Sanè Auguſtinum de voto ſimplici tantùm intelligendum eſſe, docet Gratianus in fine diſt. 27. Bellarminus lib. 1. De matrimonio, cap. 21. & eſt communior Catholicorum contra hæreticos reſponſio. Azorius tamen ſuprà citato cap. 6. dicit, non improbabiliter aliquos reſpondere, hæc & ſimilia Patrum dicta etiam de velatis procedere & Monachis, ſed eo tempore aut nondum eſſe editam Eccleſiæ ſanctionem, aut ſaltem vſu non vbique receptam, vt voto Religionis ſolemni, matrimonium ſubſequens diſſolueretur. Hæc

quidem

quidem ille: ſed probabilius eſt, quidquid ſit de receptione, & vniuerſali omnium cognitione per tot perſecutionibus agitata ſæcula, inſtitutum hoc eſſe Apoſtolicum, cuius aliud non exſtet initium. Quinimò poſteriores Canones potiùs acceſſiſſe, vt modum ponerent irritatis matrimonijs, quàm vt Legis indulgentiâ diſſimulatis frenum adderent: modū, inquam, ponerent, declarando quænam tandem vota ſola agnoſcenda ſint ſolemnia vt matrimonia dirimant. Si ergo Auguſtinus omnino debeat accipi de voto ſolemni, quod non eſt certum, conſequenter veriſimile eſt, ipſum, quia fortè in Africa non erat tunc in vſu, latuiſſe hac in parte regulam Eccleſiaſticam, vt probabile eſſe inſinuat Bellarminus lib.2. De Monachis, cap. 34. Hoc interim certum eſt, illa quæ Auguſtinus adfert, ſolùm probare, quòd votum ex natura rei non dirimat matrimonium.

Votū paupertatis iure humano reddit incapacem dominij. Affine dubium eſt de voto ſolemni paupertatis, vtrùm etiam ipſum natura ſua Religioſum reddat incapacem dominij?

Vbi verior eſt reſponſio, Eiuſmodi incapacitatem non niſi humano Iuri tribuendam. Confirmatur ex Authen. De ſanctiſſimis Epiſcopis, Conſtit.9.§. Si qua mulier: quæ Conſtitutio reperitur apud Gratianum 19.quæſt.3. cap. Si qua mulier. Ita tenet Azorius lib. 12. cap.6. Vnde hoc ipſum, quòd non ſibi ſed Monaſterio Monachus acquirat, Iuris etiam humani eſt, de quo diximus quando De ſubiecto dominij.

Huius item loci quæſtio erit, Vtrùm ſint tantùm tria vota ſolemnia, caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ?

Vota ſolemnia varia. Reſpondeo, Hæc tria vota monachatus ſubſtantialia, antiquiora & magis vſitata eſſe; non tamen repugnare, quin etiam alia adiungantur ſolemnia, vtpote obedientiæ peculiaris, in miſſionibus Romano Pontifici præſtitæ, abſtinentiæ à carnibus, viuendi vitam Quadrageſimalem, militandi contra Fidei hoſtes, ſeruiendi ægris, & ſimilia. Imò placet ſententia Azorij, quidquid eſt materia voti, ſaltem natura ſua, etiam poſſe eſſe materiam voti ſolemnis: præcipuè autem eius materia eſt caſtitas, tum quòd inſignis eius ſit effectus in matrimonio impediendo, tum etiam quòd cùm duo tantùm ſint modi ſolemnitatis voti antiquo Iure, per ſacrum Ordinem, vel probatam Religionem, vtroque modo caſtitatis votum fiat ſolemne.

Illud denique hìc monendum, meritò à Pio V. conſtitutum eſſe Conſtitutione vnica, De votis, in 7. Decretal. per P. Matthæum edito, vt congregationes in communi, & ſub obedientia voluntaria cum diſtincto à ſæcularibus habitu extra votum ſolemne Religionis viuentes, teneantur eligere vnam ex Religionibus approbatis quam profiteantur.

DVBIVM IV.

Quanta ſit obligatio Voti?

D. Thomas art.3.

Opinio Hæreticorum. VOTA non obligare docuit Wicleff apud Waldenſem tomo 3.tit.9.cap.75. Lutherus in Iudicio ſuo De votis monaſticis, Zwinglius tom.2.cap. De votis.

Argum.1. Mouentur autem variè. Primò, Quòd vota ſint contra libertatem Chriſtianam. Quod manifeſtum eſſe volunt, quando ſunt de cultu non præcepto.

Secundò, Quòd vota ſint de rebus, quas Deus voluit eſſe liberas, quæque non poſſint fieri neceſſitatis per hominum traditiones. 2.

Tertiò, Quòd vota, præſertim perpetuæ caſtitatis, etiamſi ad tempus ſint poſſibilia, poſtmodum tamen ſucceſſu temporis fiant impoſſibilia, & propter hanc incertitudinem ab initio debeant cenſeri temeraria, irrita, & inania. 3.

Si dicas, Per preces poſſe obtineri, ne ſint impoſſibilia; opponunt, precibus quidem obtineri dona communia, qualia ſunt reſipiſcentia, & virtutes omnibus neceſſariæ; ſed dona particularia, quale eſt continentiæ, non obtineri ab omnibus, etiamſi inſtanter petierint, non magis quàm ſanitas & ſimilia bona temporalia, & hoc indicaſſe Apoſtolum 1. Corinth. 7. *Vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo*, &c.

Quartò, Cùm nemo poſſit eſſe continens niſi Deus det, ſtultum & ſine obligatione eſſe, ſi Deo velis dare vel promittere tuam continentiam, cùm ea tibi potiùs à Deo accipienda ſit: hoc enim, inquit Zwinglius, nihil eſt aliud, quàm ſi promittas alicui, quòd ſumptu eius in perpetuum victurus ſis. 4.

Quintò, Nolunt vota filiorum de ingreſſu Religionis obligare contradicentibus parentibus, quos Deus honorare & audire præcepit, quod vrget Lutherus. 5.

Verùm nihil iſtorum propriè eſt huius loci, ſed diuerticula hæc ſunt occaſiones quærentium recedendi à votis ſuis: votum enim legitimè factum obligare, vix negare audent, ideóque hæc vana ſubterfugia comminiſcuntur.

Nihilominùs arctiſſimam eſſe voti obligationem, Probatur Primò Scripturis SS. quæ ſæpiſſimè hoc indicant, Deuteronomij 23. *Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus*, &c. Prouerb. 20. *Ruina eſt homini deuorare Sanctos, & poſt vota retractare*. Eccleſiaſtæ cap. 5. *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere; diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio, ſed quodcumque voueris, redde; multoque melius eſt non vouere, quàm poſt vota, promiſſa non reddere*. Iob 22. *Vota tua reddes*. Leuit. 7. *Si voto vel ſpõte quiſpiam obtulerit hoſtiam*, &c. Hinc enim colligimus, quod ex voto offertur, non ſponte, ſed quaſi debitum offerri, quamuis votum ſponte fiat, quod videtur quoſdam fallere, qui videntes vota eſſe ſpontanea, etiam votiua crediderunt ſpontanea eſſe & libera: contra quos benè hæc diſtinguit locus ex Deuteronomio ſuprà citatus. Oſtendit hoc debitum vox *reddes*: quod etiam Gentiles agnouerunt, quando eos qui vouiſſent, voti reos vocabant, donec ſoluiſſent; ſi autem non ſoluebant, voti damnatos appellabant. Pſal. 75 *Vouete, & reddite*. &c. *Terribili, & ei qui aufert ſpiritum*, &c. Neque enim Deus eſt cui impunè poſſit illudi, vt ſunt illi de quibus Baruch 6. *Si quis illis votum vouerit, & non reddiderit, neque hoc requirunt*. 1. Timoth. 5. *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. *Sententia Catholicorum.*

Secundò ex Canonibus & Patribus. Luculentiſſimus locus eſt cap. Licet, De voto. Ambroſius lib.9. in Lucam, ad cap. 20. Lucæ. *Quàm grauia vincula promittere Deo & non ſoluere*, Baſilius quæſt. 14. In fusè explicatis, votifragos dicit eſſe ſacrile-

Digitized by Google

ſacrilegij reos, & in eos quadrare illud: *Si in Deum quis peccauerit, quis orabit pro ipſo?*

Tertio, Ratione Si enim homini facta promiſſio obligat, quanto magis facta Deo, quæ non tantùm parit fidelitatis, ſed Religionis vinculum: eſt tamen vnicum quod contrà admittitur peccatum, quia fidelitas erga Deum pertinet ad Religionem, vt docet Caietanus verbo Votum. Quantum verò deſpliceat non ſeruata fides, latè exemplis & auctoritatibus Scripturarum oſtenſum videre licet apud Turrianum lib. 1. De votis.

An materia leuitas in voto à mortali excuſet. Probatur negatiua pars 1.

Quæres Primò, Vtrùm omnis fractio voti ſit mortalis?

Videtur enim eſſe, Quia ſi materia ſit leuis, non tenet promiſſio: indignum enim eſt, leuia iſta Deum acceptare. Quando ergo ſatis grauis viſa eſt voto, etiam videri debet obligationi ſub mortali.

2. Secundò, Magnum & paruum dicũtur reſpectiuè: ſi ergo omittatur non pars aliqua rei promiſſæ, ſed tota, quantumuis parua videatur, erit mortale: multùm enim infidelis eſt, qui rei promiſſæ nihil præſtat.

3. Tertiò, Canones cogunt ad ſoluendum iuratas vſuras, cap. Debitores, De iureiurando: atqui in ſolutione vſurarum videtur parum per ſe eſſe virtutis, præſertim quando non ampliùs indiges vſurarij ope, cui nihil verè debes.

4. Quartò, Per votum homo ſibi ponit Legem: atqui ſi Deus rem exiguam præciperet, ita vt ea eſſet tota præcepti materia, obligaret eiuſmodi Lex ſub mortali; ergo, &c. Propter hæc ferè argumenta Caietanus quæſt. ſequenti, art. 7. quando res leuis eſt tota materia voti vel iuramenti, putat eſſe mortale eam omittere. Nihilominùs

Affirmatiua pars tenenda.

DICO PRIMO. Quamuis ex genere ſuo frangere votum ſit mortale, vt patet ex auctoritatibus allegatis; poteſt tamen eſſe venialis tranſgreſſio, quando materia quæ omittitur, eſt modica reſpectu eius quod voto promiſſum eſt. Eſt communis.

DICO SECVNDO. Idem dicendum eſſe, quando materia leuis eſt tota materia voti: eſtque eadem ratio iuramenti; ſufficit enim materiam in genere eius quod voueri poterat, eſſe exiguam. Ita tenent Sotus, Arragonius, & communiter recentiores contra Caietanum.

DICO TERTIO. Etiam ex indeliberatione præuaricationis fieri poteſt, vt tantùm venialis ſit voti violatio, etiamſi materia fuerit magna: hoc enim ex natura rei prouenit, vt deliberatio imperfecta ſufficiat ad veniale, non ad mortale, & locum habet in omni materia.

Reſp. ad 1. argumentũ oppoſitæ ſententiæ. Ad Primum argumentum reſpondeo, Deum qui & parua & magna largitur, etiam parua acceptare, ſiue donentur ſiue promittantur. Quemadmodum ergo ſacrilegium ratione leuitatis materiæ quæ Deo aufertur, poteſt eſſe veniale, ita & fraus voti.

Ad 2. Ad Secundum, Simili argumento probaretur etiam homini rem paruam promiſſam fraudando, promiſſorem peccare mortaliter. Dico ergo, rei totalitatem non repugnare eius paruitati; poteſt enim ad alia eiuſdem rationis fieri reſpectus.

Ad 3. Ad Tertium, Si tum demum Eccleſia compellat ſoluere, quando mortale eſt non ſoluere; in caſu cap. oppoſiti, iuratæ vſuræ non erunt materia leuis, ſed ſufficiens ad mortale tam in vſurario exigente, accipiente, & retinente, quàm in mutuatario poſt iuramentum non ſoluente. Vt autem metiaris quantitatem materiæ iuramenti, non ſufficit conſiderare quòd præueniendo ipſum iuramentum, actus videatur habere minimum virtutis; ſufficit enim quòd ſit in materia virtutis, & quòd per ſe conſiderata ea non ſit leuis.

Ad Quartum, Diximus in materia de Legibus, vt homo Legem condat quæ obliget ſub mortali, duo debere concurrere, videlicet intentionem ſimpliciter obligandi pro materiæ qualitate, & materiæ ſufficientem qualitatem: vt autem Deus eiuſmodi legem condat, ſufficere intentionem ſub mortali obligandi. Vnde exiſtimo, etiamſi rem paruam homo Deo promitteret, addito iuramento execratorio, nihilominùs non fore eius præuaricationem hoc ipſo mortalem. *Ad 4.*

Ceterùm illud hoc loco monuerim, circumſpectiùs agendum eſſe in diiudicanda materiæ quantitate, quando actus ſæpè iterandus promittitur; ſinguli enim erunt parua materia: velle tamen ſemper omittere, poterit eſſe mortale, non quòd multa venialia faciant vnum mortale, ſed quòd multæ minutæ partes materiæ, vnam notabilem conſtituant.

Quæres Secundò, Quomodo votum debeat impleri, quod factum eſt ſine determinatione circumſtantiarum: verbi gratia, promiſiſti Deo aliquid offerre, ſed non dixiſti quantum, quale, quando, vbi, quæritur ad quid obligeris? *Quomodo exoluẽdum votum?*

Qui ſine intentione & expreſſione determinati temporis aliquid vouit, debet nihilominùs eſſe ſolicitus, vt commodo tempore reddat, ita vt ſecundùm prudentis iudicium non incurrat damnationem moroſi debitoris. Quamuis enim Deus bonorum noſtrorum non indigeat, attamen vt munera piorum exhibita reſpicit, iiſque placatur; ita ſignificant Scripturæ ſacræ, ipſi hanc moram diſplicere: Deuteronomij 23. Eccleſiaſtæ 5. Chryſoſtomus in Pſal. 49. ad citò reddenda vota adhortatur ex incertitudine huius vitæ: neque enim cui tardanti impedimentum ex humanis caſibus obuenerit, inde excuſationem, ſed potiùs reprehenſionem inuenturum: cùm enim ſciamus, incertum nobis eſſe huius vitæ tempus, oportet potiùs accelerare promiſſum, ne tempus deſit, quàm excuſare quia deeſt. Si aliud tempus te non habiturum ſcias, nunc teneris: itaque etiam teneberis, quando aliud habiturum non ſcis, & opportunum te habere vides.

Sunt qui hanc regulam ponant, vt tum demum damnabilis ſit mora, quando qui vouit, remorſum conſcientiæ de ea habuerit. Sed hæc regula inutilis eſt; ſcrupuloſus enim citò, alius ne tardè quidem remordebitur: quærimus enim quando debeat quis remorſum habere. Recurrendum ergo ad tempus, quo ſibi Legem poſuit vouendo: vbi ſi intentio tempori non ſit alligata, ad prudentis iudicium, vt diximus, erit recurrendum. Neque tamen hîc prudens iudicabit ad normam præceptorum affirmatiuorum, quæ obligant tantùm pro tempore neceſſitatis; votum enim vt tale, vt benè Caietanus, non eſt de neceſſario, atque adeò non poteſt inde determinationem temporis ſortiri. Vnde ſequitur, eum, qui vouit ſuſcipere Sacramentum Confirmationis, non poſſe expectare vſque ad articulum quo Lege diuina ſibi incumberet eius ſuſceptio ex alia neceſſitate.

Cete-

Digitized by Google

Cęterùm ſi quis habuerit votum negatiuum abſolutè factum, obligatur ſtatim & ſemper ac pro ſemper, vt obligare ſolent præcepta negatiua, ſaltem quantum materia ſinit, & niſi intentio vouentis reſtringat. Ita Suarez lib. 4. De voto, c. 11.

Quæ quantitate aut qualitate. Sicut de tempore, ita & de reliquis circumſtantijs res ferè iudicio prudentis relinquenda eſt: ſufficit enim ea quantitate & qualitate votum ſoluere, quæ ad executionem promiſſi operis ſufficiat. Vota enim in fauorem vouentis, cùm gratuita ſint ab initio, benigniùs ſunt interpretanda, & diſſimulandum, etiamſi minus offerant poſterioribus annis qui annuam oblationem vouerunt ſine certa menſura, cap. Ex parte, De cenſibus. Neque opus eſt reſpicere ad illud quod expreſſiſſet vouẽdo, ſi memor fuiſſet, aut de quo tunc cogitabat: hoc enim non inducit obligationem, cùm habituale tantùm ſit, aut ſanè extra promiſſum, vt contra Silueſtrum obſeruat Valentia diſp. 6. q. 6. puncto 4.

Temerè vouens quo modo obligetur. Quæres Tertiò, Vtrùm temerè vouens obligetur? Videtur enim non obligari, quia poteſt licitè pœnitere de temerario voto.

Reſpondeo, Temeritatem non excuſare, ſi reliqua adſint, vtpote ſi fuerit alioqui ſufficiens deliberatio, qualis ſufficeret ad peccatum mortale, & ex parte rei promiſſæ conſtet votum, ſecundùm ſuperiùs dicta. Patet cap. Veniens, hoc tit. cap. Sunt qui opes 17. quæſt. 4. ex Ambroſio: vbi ita tenet Turrecremata, & alij.

Ad rationem dubitandi dico, Duobus modis intelligi alicuius pœnitentiam de ſuo voto. Vno ſic, vt votum implere non velit, quæ pœnitentia eſt peccatum, & ipſius pœnitentiæ pœnitentia agenda eſt: ruina enim eſt homini, vt Sapiens dicit ſuprà, poſt vota retractare. Quem locum Hieronymus in cap. 42. Ezechielis ita legit: *Laqueus eſt viri, citò quid de ſuis ſanctificare: cùm enim votum fecerit, ſurrepit pœnitentia.* Alio modo ſubit vouentem facti à ſe voti pœnitentia, ita quidem vt doleat ſe votum feciſſe, non tamen vt habet honeſtatem virtutis (hoc enim iterùm eſſet peccatum) ſed quatenus habuit adiunctam aliquam temeritatem, ſic tamen vt velit implere; & talis non peccat, ſi de ſola temeritate doleat: continget tamen venialiter peccare, ſi de ſubſtantia actus propter ſe doleat. Azorius lib. 11. cap. 15. Secùs ſi propter rationabilem cauſſam. Silueſter verbo Votum 2. quæſt. 20. numero 1.

De voto rei impoſſibilis. Quæres Quartò, Vtrùm teneatur ille cuius votum ſit impoſſibile?

Tractat iſtud D. Thomas hîc ad 2. & ſumma reſponſionis eius eſt, Talem debere hoc facere quod in ſe eſt, & ſaltem debere habere promptam voluntatem faciendi quod poteſt; & ſi culpa ſua inciderit in eam impoſſibilitatem, debere inſuper etiam de illo peccato ſuo pœnitere.

Verùm circa generalem iſtam doctrinam multa moueri poſſunt.

Primò, Ad quid teneatur, cuius culpâ votum factum eſt impoſſibile?

Secundò, An liberetur, qui certo tempore vouit aliquid facere, ſi eodem tempore per morbum fuerit impeditus?

Tertiò, Qui vouit ingredi Religionem, quid faciet ſi non recipiatur?

Quartò, Quæ virginitatem vouit, ad quid teneatur ea amiſſa.

Quintò, Vtrùm excuſet quòd votum fiat ita difficile, vt præuiſa eiuſmodi difficultate non vouiſſes?

De culpabili impoſſibilitate. Ad Primum, Qui data opera votum ſibi impoſſibile facit, eo ipſo præuaricatus eſt. Si tamen impoſſibile manet, non iterùm præuaricatur non implendo. Sed obſeruandum, aliquando ex parte tantùm votum fieri impoſſibile, & tunc regulariter pro parte poſſibili eſſe implendum. Argumentum ex cap. Quanto, De iureiurando. verbi gratia, habet quis votum ſimplex caſtitatis, quam ſibi facit ex parte impoſſibilem quando matrimonium init & conſummat; tunc enim in poſterum vxori tenetur reddere debitum: quia tamen in poteſtate eius adhuc eſt non petere debitum, hac ex parte manet voto ligatus, vt habet communior & verior opinio, pro qua ſunt textus apertiſſimi cap. Quidam, cap. Placet, De conuerſione coniugatorum.

At ſi votum ſit caſtitatis, quæritur, vtrùm eo ligatus, debitum reddendo poſſit matrimonium poſteà initum conſummare?

Voto caſtitatis obſtrictus quomodo poſſit matrimonium conſummare. Reſpondeo, Verius videri quòd poſſit, quia non tenetur Religionem ingrediendo voti poſſibilitatem ſibi reſtituere. Neque enim videtur æquum, eum qui liberaliter promiſit, obligare ad medium ita difficile, præſertim cùm omnis obligatio hîc oriatur ex ipſius intentione, quæ non videtur ſeſe ad Religionis ingreſſum extendiſſe.

Excipe tamen hîc caſum, quo non tenetur reddere debitum, puta quia coniunx adulterium admiſit, aut quia bimeſtre primum adhuc currit, quo poteſt deliberare de ingreſſu Religionis. Quamuis admodum probabiliter quidam dicant, à redditione debiti illo bimeſtri eum non excuſari, qui non deliberat ingredi Religionem, ſed reſoluit non ingredi, quia cap. Ex publico, De conuerſione coniugatorum, duos illos menſes concedit deliberanti de Religione.

At contra dicta oppones cap. Statuimus, De Regularibus, vbi dicitur, quemlibet renuntiare poſſe rei quod pro ſe noſcitur introductum; ergo etiamſi non teneatur reddere debitum quia vxor fornicata eſt, non tamen peccabit reddendo, licet voto caſtitatis ante nuptias ſe obſtrinxerit.

Reſpondeo, Quando redditio debiti ſolùm excuſat, quia negando alteri fieret iniuria, verius eſt quòd non excuſetur in propoſito noſtro reddens: qui enim priuilegium habet vt tempore interdicti poſſit audire Sacrum, peccat die feſto non audiendo Sacrum tempore illo interdicti: renuntiatio enim proprij fauoris non valet, quando inducit ad delinquendum, aut quando eſt contra bonos mores, vt docet Panormitanus in cap. Si diligenti, De foro competenti. Adde, quòd non liceat cuipiam ſuo fauori renuntiare, ſi hoc cedat in læſionem Iuris alterius: in propoſito autem læditur per eiuſmodi renuntiationem Ius quod habet Deus ex promiſſione ſibi facta.

Qui habet votum Religionis, peccat conſummando matrimonium. Si votum ſit de ingreſſu Religionis, peccat prima vice etiam redditione debiti matrimonium conſummando, quia adhuc ei poſſibilis eſt ingreſſus Religionis, quem ſibi reddit impoſſibilem matrimonium conſummando; ſed poſt conſummationem poteſt non ſolùm reddere, ſed etiam petere coniugale debitum. Neque enim qui vouit ingredi Religionem, adſtrictus iam eſt voto caſtitatis antequam ingrediatur, ſicuti qui vouit Or-

Digitized by Google

dines ſacros ſuſcipere, nondum tenetur ad Horas antequam eos ſuſceperit. Aliter dicendum eſſet, ſi vouens ingreſſum Religionis, intenderet ſimul principaliter ſeſe illo voto obligare ad caſtitatem.

Ceterùm ſi quis aliquamdiu in mora fuerit, etiamſi votum ſine alia ſua culpa ei poſteà fiat impoſſibile, exiſtimat Panormitanus in cap. Licet,hoc tit.numero 14. Votum eius redimendum vel commutandum eſſe. Doctrinę tamen D. Thomæ conformius eſt, adeoque probabilius, talem teneri ſolùm ad pœnitentiam quòd tardauerit vota ſua reddere, & ad illud de ſuo voto præſtandum quod poteſt, niſi fortè Eccleſiæ aut homini aliquid ſit ipſo voto promiſſum,quod exigere potuerit; tunc enim vouens obligabitur ad ſarciendum intereſſe.

Ad Secundum, Azorius lib.11.cap.15.q.12. putat, Non teneri. Conſentit Silueſter verbo Votum 2.quæſt.6.

Per morbũ impeditus quomodo teneatur?

Certum in primis eſt, ſi quotannis quis voueat facere certam peregrinationem, & contingat vno anno impediri per morbum, ſufficere quòd alijs annis votum impleat,neque teneri ad vllam commutationem.

Certum eſt Secundò,Quando copulatiuè quis vouit peregrinari, & hoc præſtare ante tale tempus, teneri peregrinari, etiamſi toto illo tempore fuerit ei impoſſibile. Ratio eſt manifeſta: quia duo vouit, quorum alterum tantùm factum eſt impoſſibile.

Certum eſt Tertiò, Si disiunctiuè quis vouerit, puta ieiunare vel orare, etiamſi ieiunare illo tempore non poſſit,teneri tamen orare.

Quartò denique dicendum eſt, Qui non aliter vouit peregrinari, quàm quia certo tantùm die intendebat ſe obligare, puta quia eo die erat futura tranſlatio alicuius Sancti,quem colere volebat, vel etiam qui ſine alia cauſſa ſolùm intendebat copulatim per modum vnius vouere peregrinationem, & quidem tali die faciendam; ſi illo die ei fiat impoſſibilis, etiamſi impoſſibilitas non erat tempore voti, ad nihil tenetur, quia ſecundùm regulam D. Thomæ in 4.diſt.38. quidquid initio impediret votum, puta propter ſui impoſſibilitatem, quando votum fit, impedit etiam poſteà illud iam factum.

Regula D.Thomæ.

Poteſt tota hæc reſolutio ferè reduci ad diſtinctionem qua vtitur Nauarrus. Vel enim tempus in voto apponitur tamquam terminus licitæ dilationis implendi voti: vt ſi dicam, Voueo ingredi Religionem ante Quadrageſimam;ſignifico enim, mihi licere differre ingreſſum Religionis, modò ingrediar ante Quadrageſimam: & hoc caſu certum,obligare votum etiam lapſo illo tempore. Vel apponitur tempus tamquam terminus ipſius voti, ſiue ad finiendam obligationem; vt ſi voueam ieiunare in Vigilia alicuius Sancti principaliter in eius honorem, non teneor alio die ieiunare extra illam Vigiliam.

Dico, *principaliter*; quia ſi quis voueat ingredi Religionem in feſto S.Franciſci, principaliter intendens cultũ Dei per vitam monaſticam, etiamſi ſecundariò intendat honorem Sancti, non eſt liber elapſo feſto. Quando verò dubium eſt, an tempus ſit limes dilationis, an verò finis obligationis, examinanda eſt in primis intentio vouentis. Si & iſta dubia fuerit, coniecturis ſtandum erit viri prudentis.

At quæres, Vtrùm debeat præuenire, qui videt ſe impediendum?

Reſpondeo, Si ſit onus annexum tempori certo, aut intentio vouentis fuerit non obligare niſi lapſo certo tempore, non tenetur præuenire tempus, etiamſi nunc videat ſe tunc impediendum: tenetur autem præuenire, quando tempus appoſitum ſolùm erat limes dilationis; item etiam quando erat finis obligationis,ſi voti materia non erat proprium onus certi temporis.

Qui vouit Religionẽ, quid faciet ſi non recipiatur?

Ad Tertium, Vel vouit principaliter ingredi hoc Monaſterium, & quaſi ex conſequenti Religionem in genere; & tunc voto liberatur,ſi à Religioſis illius Monaſterij poſt iuſtam inſtantiam non recipiatur: vel vouit principaliter ingredi Religionem, cogitauit autem ex conſequenti de iſto loco vbi non recipitur, & tunc repulſus non eſt liber, ſed tenetur in alijs locis ſeriò & ſedulò ſollicitare. In alijs, inquam, tali numero, tali diſtantia loci, tali diligentia, qualiter prudens ſufficere iudicabit. Si autem eiuſmodi diligentia nihil profecerit, voto ſolutus eſt. Ita ferè hic D. Thomas ad 2.& alij communiter. Imò patet ex dictis, talem poſſe ducere vxorem, & non teneri ſeruare caſtitatem,quod tenet Sotus lib.7. quæſt.2. art.1. ad 3.

Limitanda tamen ſunt dicta,quando quis propter impedimentum temporale non admitteretur:is enim ſemel repulſus, ſi poſtmodum admittatur, tenetur; alioqui ſine eiuſmodi cauſſa ſemel poſt debitam inſtantiam plenè repulſus, non teneretur ingredi,etiamſi poſteà admitteretur.

Sed quid ſi tantùm vt laicum recipere velint, qui vouit Religionem ea intentione vt ad ſacros Ordines aſcendere poſſit?

Reſpondeo,Non teneri ad laici ſtatum in Religione ſuſcipiendum, ſed manere liberum tamquam ſimpliciter reiectum: non enim obligatur vltra intentionem ſuam.

Dices, Videntur cum dictis pugnare cap. Quidam, & cap. Placet, De conuerſione coniugatorum,ſuprà citata:ex illis enim conſtat,eum qui inuita vel non conſentiente vxore profeſſus fuerit continentiam, poſt mortem coniugis quæ eum repetiuerat,debere ſeruare caſtitatem,& non poſſe aliam ducere.

Sed reſpondeo,Minimè pugnare:qui enim inuita vxore profeſſus eſt Religionem, iam vouit caſtitatem, quia profeſſioni Religionis quam emiſit, ſubſtantialis eſt profeſſio caſtitatis: & quamuis Religionis profeſſio in ipſo non valeat pro voto ſolemni, reſoluitur tamen in votum quoddam ſimplex, ratione cuius perpetuò teneatur ad caſtitatem quantum in ſe eſt, id eſt quoad poteſt ſine alterius iniuria. In caſu autem noſtro non eſt vllo modo votum caſtitatis, ſed tantùm Religionis obiectiuè.

Quæ vouit virginitatem,ad quid ea amiſſa teneatur.

Ad Quartum reſpondeo, Quæ virginitatem vouet, niſi aliud intendat, perpetuò vouet non cognoſcere virum, adeoque perpetuam vouet caſtitatem. Quod manifeſtum eſt ex propoſito virginitatis ſeruandæ: non enim cenſetur habere abſolutè tale propoſitum,quæ in vllam copulam tota vita futuram conſentit; multò minùs illa, quæ ſolùm in primam non conſentit.

Neque refert, quòd non voueret virginitatem, niſi incorrupta iam eſſet: regula enim B. Thomæ ſuprà allegata, illud impedire ſi ſuperueniat, quod

Digitized by Google

quod votum impediuiſſet ab initio, non eſt intelligenda de illis quæ votum ne fieret impediuiſſent, ſed de illis quæ votum quod iam fit, ſi adeſſent, impedirent; id eſt, quæ impediunt valorem voti ex parte obiecti, etiamſi votum fiat quantum eſt ex parte vouentis, non autem quæ vouentis animum à vouendo diuerterent, vt benè Caietanus, Sotus, & alij communiter notant.

Explicatur Regula D. Thomæ.

Dico, *Niſi aliud intendat*; quia poteſt virgo voto ſe obligare ad ſeruandum tantùm caſtitatem nondum violatam, ita vt intendat non obligari ex voto niſi ad primam copulam vitandam, adeò vt ſi vi opprimatur, iam voto de cetero ſoluta ſit, quaſi ceſſante conditione quâ in promiſſione appoſuit: ſimiliter ſi culpâ ſuâ cadat, côditio voti in poſterum ipſa voti fractione ceſſet. Quando autem dubium eſt, vtro modo virginitatem vouerit, cenſendum eſt, priori vouiſſe: quando enim conſtat votum emiſſum eſſe, ſed dubitatur de illis quæ ex parte vouentis præter naturam voti addi poterant, iudicatur pro voti natura, vt in ſimili diximus Dubio 1.

Ad Quintum reſpondeo, Vt difficultas ſuperueniens excuſet, non eſt ſatis quod ea præuiſa non eras facturus votum, ſed ſi talis ſit vt cum tanta difficultate extraordinaria non cenſearis te voluiſſe obligare, adeoque illum caſum virtute in voto tuo exemiſſe meritò exiſtimeris, verius videtur te non teneri: ex eo enim fundamento ſuprà diximus non teneri eum ad ingreſſum Religionis, cui votum ſimplex caſtitatis per ſequens matrimonium iam factum eſt impoſſibile, niſi ante conſummationem Religionem ingrediatur. Tenet ita Sanchez lib 4. in Decalogum c.2. n.29.

De eo qui non vouiſſet ſi difficultatem præuidiſſet.

Quæres Quintò, Vtrùm votum obliget, cuius conditio fallit?

Reſpondeo, Votum conditionale duplex eſt, non pœnale & pœnale. Dico pœnale, ſi ingreſſum Religionis voueas, caſu quo tale admiſeris peccatum. Non pœnale, ſi eumdem voueas caſu quo mater ante te obierit. Tale erat votum Iacob: *Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſuſque fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum.* Adeò frequens eſt vſus huius voti apud gentiles, vt vix aliter vouiſſe dijs ſuis legantur.

Votum conditionale duplex,

Pœnale, & non pœnale.

Geneſ. 28.

Vtrumque votum præcisè obligat, poſita conditione; ea deficiente, non obligat, cap. Verùm, De conditionibus appoſitis. Hoc tamen pœnale differt à non pœnali, quòd in illo conditionis oppoſitum videatur potiùs eſſe intentum, quàm quod per modum pœnæ adiungitur. In voto etiam non pœnali ea potiſſimùm varietas conſideratur, vt aliud ſit ſub conditione expreſſa, aliud ſub tacita. Tacitæ conditionis latiſſimè patet vſus: quando enim Lege aut natura ineſt conditio, etiamſi forma voti ſit abſoluta, reſoluitur in conditionatum, & conditione non exſtante, non obligat. Tales conditiones generales ſunt in omni voto: Si vixero, Si potero, Si Deo placuerit, Si Superior non ſuſtulerit obligationem, c. Sanctus Paulus 22. quæſt. 2. ex Gelaſio Papa; cap. Quemadmodum, De iureiurando, cap. Non eſt, De voto. Specialis autem conditio cenſetur, quando non ſubintelligitur, niſi ſpeciatim apponatur.

Obligat impleta conditione.

Votum tacita conditionis.

Ceterùm quamuis liberalior modus vouendi ſit, quando abſoluta promiſſione Deus prouocatur, ſicuti & precibus & quolibet bono opere inducitur vt deſiderium noſtrum compleat; modus tamen ſub particulari conditione vouendi omnino licitus eſt: friuolum enim eſt, quòd Innocentius putauerit tale votum pertinere ad Simoniam, quaſi à Deo ſanitatem aut etiam ſecundùm ſubſtantiam ſpiritualia dona promiſſo munere velimus emere: nam in primis qui ſic promittit, non promittit donum tamquam pretium ſanitatis, ſed ſanitatem ponit tamquam conditionem liberalis doni. Deinde propter retributionem Deo ſeruire exemplo Dauidis, ſanctum eſt, vt diximus & limitauimus, quando De meritis. Denique non admittitur cum Deo Simonia, vt rectè obſeruat Gloſſa in cap. Preſbyter, diſt. 81. quia Deus precibus & votis pijs laboribus omnia vendit, & nos ad emendum in Scripturis inuitat: Dominus eſt rei ſpiritualis, à nemine accepit vt gratis acceptum gratis dare debeat; neque eam vilipendit, quando liberali promiſſo nos ad viciſſim promittendum allicit, ſed ſua dona coronat, qui & ipſa vota nobis aſpirat.

Nota, Interdum votum conditionale obligare, etiam non impleta conditione, Primò, Ratione ſcandali, quando conditio ſola mente appoſita eſt, & votum fuit publicum. Argumentum ex cap. Magnæ, §. Prætereà, hoc tit.

Aliquando obligat non impleta conditione.

Secundò, Quando obligatio non pendet tota vel principaliter ab euentu conditionis. Silueſter hoc verbo 2.q.2.

Tertiò, Quando vouentis culpâ impeditur euentus conditionis: verbi gratia, vouiſti centum ſi Deus præſeruet te à tali peccato, & intereà neglecta omni fuga peccati, etiam ſolita & ordinaria, forte etiam eo fine ne voto tenearis, præcipitas te in idem flagitium: tunc enim niſi certò ſcias te intendiſſe adijcere limitem voto, ex euentu quocumque talis peccati, voto nihilominùs tenereris, ſecundùm eumdem Silueſtrum, quem ſequitur Suarez lib. 4. cap. 17. quamuis dicat oppoſitum eſſe probabile, eò quòd videatur in conditione ſpectaſſe quod ex parte Dei ſperari poterat, nimirum gratia efficax ad vitandum peccatum. Imò niſi conſtiterit, intentionem maiorem habuiſſe ad ſeſe obligandum eum qui vouit, verius exiſtimo, tunc demum hanc exceptionem admittendam eſſe, quando in voti fraudem, ne teneatur, peccatum admittit. Et ita tenet Sanchius. lib.4. in Decalogû ſuprà citato c.23. n.53.

Quartò, Quando vouiſti aliquid à te implendum, ſi Petrus Paulo dederit centum, teneris, ſi Petrus obtulerit, etiamſi Paulus noluerit acceptare: quia oblatio habetur pro impleta conditione. Ita Canoniſtæ. Conſulenda tamen erit vouentis intentio.

Quintò, Si conditio adiecta in non faciendo conſiſtat, ſtatim obligaris voto, vbi id non poſſe fieri conſtiterit: præciſa enim cenſetur pendentia conditionis per impotentiam. Imò ſi vouiſti Religionem, niſi Petrus in Hiſpaniam abierit, probabile eſt, quòd ſtatim tenearis, eo, cùm commodè poſſit, non abeunte, nec cogitante abire, niſi aliter expreſſeris.

Ex aduerſo interdum votum etiam eueniente conditione non obligat, puta quando conditio fuit contra ſubſtantiam voti, vt ſi quis ſolemniter Reli-

Quando non obligat impleta conditione.

Religionem voueat ea lege, vt ſibi liceat aliquam domum tamquam propriam poſſidere, etiamſi ea domus ei permittatur, votum non conſtabit, quia ab initio irritum fuit, vt ex communiori contra aliquos tenet Azorius q. 9. cap. 15. ſuprà.

At quid ſi voueat dotare Eccleſiam ea conditione, vt Epiſcopus curam & adminiſtrationem non habeat?

Reſpondeo, Votum non valere: donatio tamen ſic facta teneret vitiata conditione. Argumentum ex cap. Sic quidam 10. q. 1. ex Concilio Toletano III. Ratio prioris partis eſt, quòd talis conditio illicita ſit contra Canones: poſterioris, quòd eiuſmodi conditio auctoritate Canonis in donatione iam facta vitietur.

Quæres, Quomodo is qui vouit, debeat ſe gerere in procuranda vel non impedienda conditione ſub qua vouit?

Reſpondeo Primò, Vi voti conditionati non tenetur qui vouit procurare vt extet conditio; non enim vouit conditionem ponere, ſed hoc aut illud ea poſita.

Secundò, Ratione voti non tenetur qui vouit aliter ſe circa conditionem gerere quàm teneretur ſi non vouiſſet.

Tertiò, Cauere tamen debet, ne in fraudem voti conditionem impedire conetur.

Quartò, Cenſetur etiam obligatus, quando conditio pendet ab alterius hominis voluntate, id præſtare & id omittere, quod præſtandum aut omittendum fuerit, vt alter ille liberam habeat circa conditionem deciſionem. Itaque tenebitur patrem non celare ſuum votum, ſi vouerit ingredi Monaſterium, ſi pater conſenſerit: neque poterit per fraudem efficere, vt pater conſenſum neget; neque ea importunitate vti, vt non cenſeatur patrem ſuæ libertati reliquiſſe. Poterit tamen rationes allegare, ob quas patrem conſentire non conueniat, & ſignificare, ſe deſiderare ne conſentiat: imò rogare poterit, ne conſenſum præbeat. Ratio eſt, quia ſatisfacit voto obſtrictus, ſi conditionem ſuæ naturæ relinquat; ad hoc enim tenetur, non ad alia omittenda, quæ eam in ſua natura non impediant.

De obligatione voti cuius cauſa ceſſat.

Quæres Sextò, An obliget votum, cuius cauſſa ceſſat?

Reſpondeo, Si cauſſa verè ſit finis voti, ea ceſſante votum ceſſare; vouens enim non abſolutè, rem promiſſam vult, ſed per modum vnius cum illo fine: ſecùs ſi ſolùm impellens & inclinans ad vouendum. Prior pars patet ex dictis De donatione ob cauſſam; ferè enim reſoluitur eiuſmodi promiſſio in conditionatam. Ita tenet Panormitanus in cap. Magnæ, hoc tit. quem ſequuntur Silueſter, Azorius, Suarez lib. 4. cap. 18. & alij: quamuis Gloſſa in idem cap. aliter ſentiat: dicit enim, non excuſari vouentem, licet cauſſa voti ceſſet, cùm etiamſi ſine cauſſa vouiſſet, nihilominùs teneretur. Argumentum ex eod. cap. Magnæ, & cap. Ex parte 2. De conuerſione coniugatorum: priori enim Innocentius III. vult eum voto teneri, qui illud emiſerat cauſſa implorandi Patronum Eccleſiæ, etiamſi Patronum obijſſe intellexerit. Et poſteriori cap. idem Pontifex vult mulierem ſolemni voto Religionis teneri, quod nuncupauerat poſt ratum matrimonium, quia virum ſuum falſo rumore audierat lepra laborare. Sed cap. Magnæ, rectè exponitur de cauſſa tantùm impulſiua, de qua ſecunda pars noſtræ reſponſionis.

Maior difficultas eſt de cap. Ex parte. Verùm probabiliter etiam eadem ſolutio hìc accommodari poterit, vt propter illud non debuerit Goffredus facere exceptionem in voto Religionis. Fauent verba illa cap. *Prædicta mulier eſt inducta*, &c. Aliter tamen & probabiliùs dici poteſt, aſſertionem noſtram procedere tantùm in voto ſimplici, adeoque votum ſolemne Religionis non eſſe irritum, etiamſi error ſit in cauſſa finali, etiam ex dolo. Argumentum ex cap. vlt. 20. q. 3. ex Concilio Moguntino, modò non erretur in ſubſtantialibus voti. Ratio eſt, quòd votum ſolemne æquiparetur quoad hoc matrimonio, quod non inualidatur quocumque errore, niſi perſonæ & conditionis: eſt enim inconueniens, in amplectendo ſtatu perpetuo & indiſſolubili finem ſibi præfigere extraneum, vt meritò ille non tamquam finis, ſed tamquam impulſiua tantùm cauſſa æſtimetur: aliàs enim ſequerentur multa incommoda & ſcandala, tumultuariè irritatis ſic nuptijs & profeſſionibus, quod benè expendit Sanchez lib. 10. de Matrim. diſp. 9. n. 20.

Diſcrimen inter votum ſimplex & ſolemne.

Ceterùm ſi dubites in voto ſimplici, vtrùm cauſſa quæ ceſſat, fuerit finalis, an tantùm inductiua? In eo conueniunt DD. habendam eſſe tantùm inductiuam, & tenere votum. Ita Angelus verbo Votum 3. num. 5. Silueſter eodem verbo 2. q. 8. Diſcernit autem Sanchius in Decalogum lib. 4. cap. 2. num. 38. cauſſam finalem ab inductiua, quòd finalis ita animum ad diſponendum moueat, vt ad eam obtinendam res electa dirigatur, ita vt ea non exiſtente, non eſſet quis diſpoſiturus: impulſiua autem animum ad diſponendum iam determinatum impellat vel incitet ad libentiùs, aut celeriùs, aut tali modo diſponendum. Si duæ ſint cauſſæ æquè principales, altera tantùm ceſſante; aut quando vna fuit principalior, ceſſante minùs principali, adhuc ligat votum, vt docet idem Silueſter.

De obligatione voti non nubendi.

Quæres Septimò, Quouſque obliget votum non nubendi, an etiam ad caſtitatem tam præceptam quàm non præceptam?

Sententia Caietani.

Caietanus hoc articulo, & in Opuſculo proprio de hac re docet, votum non nubendi eſſe idem cum voto caſtitatis ſupererogationis: pro qua ſententia multos citat Sanchez lib. 9. diſp. 33. num. 21. Probari poteſt. Qui vouet abſtinere à nuptijs, etiam vouet abſtinere ab vſu nuptiarum: atqui extra coniugium copula carnalis non eſt licita; vouet ergo abſtinere ab omni copula licita. Confirmatur, Negatio eam vim habet vt deſtruat quidquid poſt ſe inuenit; quamuis ergo promittens matrimonium, non promittat actum, tamen promittens non inire matrimonium, etiam promittit non vti.

Altera tamen ſententia eſt verior, quam tenet Sanchez, & eſt communior, vt patet ex auctoribus quos ipſe citat. Pro qua

DICO PRIMO. Qui vouit non inire matrimonium, non peccat contra votum, etiamſi fornicetur contra Dei mandatum, & virtutem caſtitatis. Fatetur id Caietanus. Votum enim caſtitatis, vt manifeſtum eſt, latiùs patet quàm votum non nubendi.

DICO SECVNDO. Qui iniit matrimonium contra votum non ineundi, poteſt etiam petendo

do debitum illud conſummare: neque enim tenetur voto caſtitatis. Tenet inter reliquos quoad petitionem debiti in conſummatione, Emanuel Sà verbo Debitum coniugale, num. 4. Probatur, quia ſolùm vouit abſtinere à ſtatu coniugali, & ſi caſtitatem promiſiſſet, vtique etiam præceptam promiſiſſet: nam abſtinens à nuptijs, non ſolùm à copula coniugali ex conſequenti debet abſtinere, ſed generatim ab omni carnali copula: promiſit ergo ſolùm caſtitatem conſequenter, ſubſiſtente principali voti materia.

DICO TERTIO, Talis, ſi vxor moriatur, non poteſt ad ſecundas nuptias tranſire; redit enim poſſibilitas voti, & lex negatiua, qualem ſibi per votum poſuit, ſemper obligat.

Quæres Octauò, Poſſitne quis voto ſuo ſatiſfacere, etiamſi actum promiſſum expleat immemor ſui voti?

Non abſimilem quæſtionem tractauimus 1. 2. in materia De Legibus quæſt. 90. art. 4. dub. 4. itaq; dicta eo loco, hîc ferè poterunt applicari.

Tertia ſententia, Voto ſatis facere potes, etiã non cogites de eo.

Reſpondeo ergo, Poſſe voto ſatisfieri etiã ab eo qui actu de voto nõ cogitat. Primò, Si virtute volũtatis explendi votũ opus promiſſum exequatur.

Secundò, Si opus liberè à ſe factum poſtmodum referat actu ad explendam voti obligationem, durante adhuc tempore quo voto ſatisfieri poterat. Secùs probabiliter dicetur, ſi tempus lapſum ſit: vel enim inaduertentia fuit inuincibilis, & ſic excuſatur quidem à culpa, attamen votum non impleuit: vel eſt vincibilis, & tunc peccat præuaricatione voti, quod culpabiliter, quantum in ſe eſt, omittit; quia per accidens eſt quòd ex alio motiuo planè materialiter idem opus promiſſum fecerit.

Tertiò, Si votum ſit de aliquo omittendo, impletur omiſſione illius etiam à non cogitante. Hæc ſatis probabiliter & conformiter illis quæ de Legis impletione diximus. Et hoc ferè modo voto applicat Azorius lib. 11. cap. 15. q. 14. Quia tamen probabile eſt, etiam ad præcepti affirmatiui impletionem non eſſe neceſſariam ſcientiam præcepti, vel intentionem illud implendi, ſed ſatis eſſe quòd opus fiat ſcienter, & ex libera electione cum debitis circumſtantijs prout directè præcipitur, adeò vt non tollat præcepti impletionem, quòd ſubditus habeat expreſſam intentionem per tale opus non implendi præceptum, ſed per opus aliquod ſequens, vt docet Vaſquez 1. 2. q. 100. art. 9. Erit quoque probabile, ad ſimilem modum, actum voto promiſſum impleri, etiam ſi non illo, ſed ſecuturo aliquo, intendas votum implere quando eum facis, modò te non obliges nouo promiſſo; adeoque etiamſi nihil de voto cogitans eum feceris, neque poſteà eò retuleris: non enim vouiſti hunc actum facere hac aut illa intentione, ſed facere ſimpliciter, aut non omittere; & ſicut præceptum non obligat ad faciendum ex motiuo obedientiæ, ita neque votum ad faciendum ex motiuo Religionis: quamuis tunc vt non ex voto fieret eiuſmodi actus, ita neque eſſet Religionis.

Ex dictis infero, Valdè probabile eſſe, ſatiſfieri præcepto aut voto per actum præceptum vel promiſſum, ſi is humano modo fiat, etiamſi intentio implendi Legem aut votum nec præcedat, nec comitetur, nec ſequatur: præceptum enim & votum eſt, non de habenda intentione tali, ſed de faciendo tali opere, vt ita ſentiens vrget Sanchius in Decalogum lib. 1. cap. 13. num. 14 Si tamen eleëmoſynam voto promiſiſti, & quod pauperi nunc das, velis cedere in ſolutionem mercedis quam fortè ei debes, nondum feciſti actum promiſſum voto: ſecùs ſi eleëmoſynam pauperi des, animo non tunc, ſed poſteà per aliam eleëmoſynam implendi votum.

At quid ſi quis voto obſtrictus ad dandam eleëmoſynam, eam det planè ignoranter, aut caſu, aut etiam malo fine, ita vt non ſit actus eleëmoſynæ, perſoluétne talis votum eiuſmodi actu? Videtur enim defungi: quia ſi actus eleëmoſynæ propter neceſſitatem ei tunc eſſet præceptus, liberaretur per talem actum obligatione præcepti, etiamſi non faceret actum virtutis eleëmoſynæ.

Reſpondeo, Videtur non ſatisfacere voto. Ratio enim diuerſitatis eſt, quòd præceptum ceſſet, quia tali actu tollitur neceſſitas pauperis, à qua præceptum, non autem votum pendet. Eſt tamen probabile quòd ſatisfaciat, ſi votum, vt ferè in talibus ſit, potiſſimùm cadat in actum externum. Imò exiſtimat Vaſquius, etiam quando non ſatisfieret præcepto diuino in materia, verbi gratia Religionis, per ſubſtantiam actus præcepti ſine modo virtutis; poſſe nihilominùs voto in eadem materia actu ſine modo virtutis exercito ſatisfieri, quia nimirum poteſt quis ſeſe voto ad actum Religionis ſecundùm ſubſtantiam obſtringere, non intendens ſe obligare ad modum virtutis.

Quæres Nonò, Quomodo quis per alium votum ſuum perſoluere teneatur, quando per ſe non poteſt?

Quando tenearis per alium votũ perſoluere.

In votis realibus & mixtis, ſaltem illis vbi quod reale eſt primariò vouetur, oportet per alium ſatisfaciat voto, qui per ſe non poteſt; in perſonalibus autem non tenetur, niſi intenderit ſe ad illud obligare. Cenſetur autem ſatis intendere, quando certò præſcius perpetui impedimenti, nihilominùs vouet: ita enim votum eſt interpretandum, vt non ſit deriſorium. Panormitanus in cap Licet, De voto, num. 13. Patet hæc reſponſio, Quia in realibus non tam reſpicitur per quem fiat, quàm vt fiat: ſecùs in perſonalibus. Vnde Innocentius III. cap. Quod ſuper his, eodem, indicat diſtinctionem inter eos qui pro defenſione Terræ ſanctæ emittunt votum peregrinationis, & eos qui faciunt votum peregrinationis pro ſatisfactione ſuorum peccatorum. Et ita tenet Silueſter verbo Votum 2. Innocentius in c. Scripturæ, De voto, Azorius ſuprà q. 17.

Iudex an cogat implere vota.

Quæres Poſtremò, Poſſitne quis per Iudicem cogi vt votum ſimplex adimpleat?

Negatiua reſponſio videtur colligi ex D. Thoma ad 1. hoc artic. Reſpondet tamen Graffius affirmatiuè parte 2. lib. 2. cap. 12. num. 34. Probatur ex cap. Ex parte, De cenſibus, vbi Panormitanus & Gloſſa in cap. Scimus 12. q. 1. Imò qui vouit ingredi certam Religionem, poteſt cogi per Regulares illius Religionis ingredi vt promiſit; & ſi in genere vouit ingredi vnam ex probatis, ad hoc ipſum poteſt cogere Eccleſia, vt ex Innocentio dicunt Panormitanus & Graffius.

Sed quid ſi de voto facto in iudicio non probetur, aut non probetur niſi confeſſione ipſius qui vouit?

Digitized by Google

Reſpondeo, Priori caſu per Iudicem non cogi, indicat Graffius: non cogi etiam poſteriori, niſi in foro confeſſionis Sacramentalis. Verius tamen credo & conformius prædictis, etiam tunc poſſe cogi: quia nemini præiudicatur niſi confitenti, & vertitur fauor animæ ipſius & Religionis. Subintellige tamen, quoad fieri poteſt ſine detrimento ſecreti, maximè confeſſionis Sacramentalis. Probatur ex ijs quæ habet Gratianus in principio cauſſæ 14. quæſt. 2. & ex cap. 1 & 2. De confeſſis.

Ad D. Thomam in oppoſitum allegatum reſpondeo, Ipſum dumtaxat loqui de promiſſione facta homini: illi enim tribuit obligationem Iuris naturalis, & adimit ciuilem. Secundò, Adimit quidem obligationem ciuilem promiſſioni factæ homini; ſed non negat, voto, ſaltem ex Iure Canonico, ineſſe obligationem quam Iudex exigere valeat. Vnde rectè Panormitanus in dictum cap. Licet, dicit, laicum ratione voti, ſicut & ratione iuramenti, eſſe de foro Eccleſiæ.

DVBIVM V.

Vtrùm vnus poſſit obligari Voto alterius?

Votum merè perſonale vnius alterum non obligat.

DICO PRIMO. Voto alterius merè perſonali citra proprium conſenſum nemo obligatur, ſiue ſit extraneus, ſiue filius aut heres. Eſt communis DD. Angeli verbo Votum 3. §. 5. Silueſtri verbo Votum 2. quæſt. 9. Panormitani in dictum cap. Licet. Probatur Deuter. 23. *Si nolueris polliceri, abſque peccato eris.* Idem docet Baſilius Regula 15. in longioribus, Bernardus epiſtola 1. Eòdem faciunt cap. Puellæ, Leonis Papæ; cap. Sicut, Eugenij II. cap. Illud, Marcelli Papæ, cauſſa 20. quæſt. 1. cap. Cùm ſimus, De Regularibus. Suffragatur & ratio. Votum enim eſt promiſſio actiua, eſt Lex quam ſibi quiſque ponit; præcipere poteſt Superior, & ſic obligare ſubditum; vouendo autem ſubditum non obligat, ſed quiſque votis illis obligatur quæ diſtinxerunt labia ſua: coacta enim ſeruitia Deo non placent.

Obiect. Obijciuntur quædam capp. ex eadem quæſt. 1. cauſſæ 20. cap. Addidiſtis, ex Gregorio; cap. Monachum, ex Concilio Toletano IV. cap. Quicumque, ex Iſidoro; vbi adducitur exemplum ex ſacra Scriptura: nam Anna Samuelem puerum Deo obtulit, qui in templi miniſterio permanſit. Addi poterat ex Nyſſeno Oratione De Chriſti natiuitate, exemplum B. Virginis, quam altera Anna inſtar Samuelis Deo in templo obtulerit. Denique cap. Significatum, De Regularibus: quibus omnibus ſtatui videtur, ſi parens filium Deo in aliquo Monaſterio obtulerit, filium voto parentis teneri.

Reſp. Reſpondeo, Iſtis capp. hoc abſolutè non ſtatui, ſed cum eiuſmodi limitatione, vt videlicet vſque ad pubertatem filius teneatur manere in Monaſterio cui oblatus fuerit à parentibus, poſt pubertatem autem non teneatur, niſi in caſu, quo aliquamdiu iam pubes in Monaſterio perſeuerando tacitè cenſetur paternum votum confirmaſſe. Vt clarius id fiat, ſingula capp. inſpiciamus.

In cap. Addidiſtis, quærebatur, Vtrùm ſic oblatis, poſtquam pubertatis annos impleuerint, liceat egredi, & matrimonio copulari? Reſpondet Gregorius, Non licere. Sed intelligi poteſt de illis, qui poſt pubertatem aliquamdiu in Monaſterio perſeuerarunt, & iam profeſſi fuerunt; non autem de illis, qui ſtatim initio pubertatis egredi voluerint: vel ſanè loquitur de illis, qui parentum voto expreſſum conſenſum præbuerant poſt pubertatem.

Cap. Monachum, dicit, Monachum fieri vel paterna deuotione, vel propria profeſſione. Verùm illud cap. Clemens III. cap. Cùm virum, Extra. De Regularibus, indicat, debere accipi in caſu, quo non conſtat profeſſum ex parentum voluntate contradixiſſe; aut ſi contradixerit, conſtat poſteà ſecuta ratihabitione, quod antè geſtum fuerat, roboraſſe.

Cap. Quicumque, etiam accipi poteſt de eo qui voto parentum conſenſit inſtar Samuelis cuius exemplo vtitur.

Cap. Significatum, ita habet: *Si autem à parentibus fuerit oblatus, ſeu decimum quartum annum compleuerit dum Religionem intrauit, ſeu poſt decimum quartum annum profeſſionem à ſe prius factam, ratam habuerit, tum ad eamdem, vel ad aliam Religionem tranſire compellas.* In quo cap. tribus caſibus præcipitur qui exiuit ad Monaſterium redire: ſi poſt pubertatem intrauit, ſi poſt pubertatem votum priùs factum ratum habuit, & ſi à parentibus oblatus, ante decimum quartum annum exiuit: tunc enim retrahitur, vt ibi ſtet vſq; ad annos pubertatis; poſt annum autem decimum quartum, niſi velit ibi conſiſtere, non cogitur, vt benè Gloſſa eodem cap. & apertiſſimè deciditur eodem tit. dicto cap. Cùm virum. Procedit ergo cap. Significatum, quoad hanc partem, de eo qui oblatus ante decimum quartum annum exiuit: imò ſi Turrecrematæ credimus in cap. Quòd intra 20. quæſt. 1. num. 9. etiam ante pubertatem poteſt exire, qui inuitus à parētibus oblatus fuerit.

DICO SECVNDO. Voto alterius reali poteſt quis obligari. Patet in primis in herede, qui obligatur ad vota realia teſtatoris. Probatur cap. Licet, De voto, vbi dicitur, hæc vota pertinere ad onera hereditatis, & ſub priuatione eiuſdem, poſſe heredem ad ea implenda cogi. Idem dicitur L. Si quis rem, ff. De pollicitationibus, & eſt argumentum ex Gelaſio Papa, cap. Silueſter 11. quæſt. 1. tenetur enim quaſi ex contractu, quia ſub illo onere, adit hereditatem, vt benè Panormitanus in dictum cap. Licet. Vnde ſequitur, non rectè quoſdam dicere, non poſſe perſonali coactione compelli, ſed tantùm ademptione hereditatis: verius enim eſt, etiam excommunicatione poſſe cogi, & omnino ſicuti alij qui ex contractu debent. Quare etiam inuitus heres tenebitur voto reali defuncti. Ea tamen eſt differentia inter eum qui promiſit implere teſtatoris votum, & eum heredem qui ad votum tale implendum prorſus inuitus eſt, & numquam cōſenſit, quòd prior teneatur, etiamſi non adierit hereditatem, modò abſolutè promiſerit; ſecùs ſi promiſit ſpe adeundæ hereditatis quam poſteà non adit. Ita Silueſter verbo Votum 2. q. 11. n. 3. poſterior autem ſi hereditatem non adeat, non tenetur. Similiter ſi votū ſuperet vires hereditatis, ſolùm tenetur pro viribus: & ſecundùm quoſdam poteſt legitimam deducere, quando hereditas eſt diuiſibilis. Gloſſa in dictum cap. Licet. Secundùm omnes autem pro legitima retinenda meritò petit diſpenſationem. Silueſter ſuprà.

Voto reali teſtatoris heres obligatur.

DICO TERTIO. In voto mixto, vbi reale

tantùm

Digitized by Google

Ad votum mixtum quomodo teneatur. tantùm eſt acceſſorium, ad nihil tenetur heres: vbi autem realis promiſſio vel par eſt perſonali, vel principalis, pro ea parte tenetur. Silueſter ſuprà, numero 3. Azorius quæſt. 15. Ex quo infertur, Si teſtator vouerat ingredi Monaſterium, cui ſimul & bona ſua legaſſet, non teneri heredem ad bona quæ ſolùm ex conſequenti obueniſſent Monaſterio.

Quæres, Vtrùm filius teneatur ad vota perſonalia acceptanda, quæ pater iniungit ſub interminatione maledictionis paternæ?

Reſpondet Panormitanus, Teneri. Sanè tenetur ſtrictiùs quàm communi præcepto patris, quando materia talis eſt, quæ meritò cenſeatur præcipi potuiſſe à parente. Huc facit quòd dicto cap. Silueſter, dicatur generatim, ſecundùm Leges auferri, vt indignis, hereditatem contra patris & auctoris ſui factum venientibus. Vbi obſeruat Gloſſa, ſecundùm antiquas Leges filium, ſi patris voluntatem non ſeruet, hereditate priuari, retenta tantùm legitima: extraneum autem heredem non ſimiliter puniri, quando teſtatoris voluntatem non ſeruat. Certè quoad realia vota, vtriuſque eſt eadem ratio, ſimiliter quoad perſonalia vterque tenebitur, ſi voti impletio pro conditione poſita ſit. Si autem teſtator iniunxit perſonalis voti impletionem, & heres non acceptauit, tenebitur ſolùm, prout ex circumſtantijs prudens iudicabit, & filius magis quàm extraneus: ſi verò acceptauit, tenetur; cap. Licet, De voto. ſed tunc ſuum votum facit quod erat alterius.

An per aliũ poſſit quis vouere. Quæres Secundò, Vtrùm nullo caſu poſſit quis per alium vouere?

Reſpondeo, Cùm votum fiat Deo qui vbique præſens & cordis inſpector eſt, per ſe quiſque Deo promittit, & votis tantùm ſuorum labiorum tenetur: ſi tamen coram hominibus teſtificationem addere velit, nihil impedit eam fieri per alium, eſtque hæc illuſtris differentia inter votum & iuramentum, quòd poſſit quis procuratorio nomine iurare, vt patet cap. Tibi Domino, ex Conſtitutione Othonis, diſt. 63. & alijs ibi in Gloſſa citatis, non autem vouere. Ratio diuerſitatis eſt, quòd iuramentum ſit inuocatio Dei in teſtem, teſtimonium autem illud fiat hominibus; votum verò ſit promiſſio Deo facta, vbi minùs interueniunt homines. Quamuis ergo teſtificatio voti poſſit fieri coram hominibus per procuratorem, & reſtringi ex intentione vouentis poſſit, vt non priùs obliget, quàm vbi procurator munere ſuo fuerit functus; iuramenti tamen ea natura eſt, vt magis interuenire procurator poſſit.

Quæres Tertiò, Quid ſi heres obligatus perſonali vel reali voto teſtatoris, per ſe implere non poſſit?

Reſpondeo, Ea quæ teſtator in ſimili impotentia per alium debuiſſet implere, ſecundùm dicta ſuperiori Dubio, debebit & iſte heres facere per alium, alia non item.

Votum reale an pariat actionem realem? Quæres Quartò, Vtrùm in rem promiſſam detur actio realis ex voto teſtatoris?

Reſpondeo, Non dari, ſed tantùm perſonalem in heredem. Vnde ſequitur, ſi rem teſtator alicui alteri alienauerit, donauerit, & tradiderit, non poſſe Eccleſiam cui ex voto obueniebat, prætendere prælationem: votum enim tantùm parit Ius ad rem, non Ius in re. Molina Tractatu 2. diſp. 369. Vnde colligitur, quid dicendum ſit, ſi rem voto promiſſam antequam actu donetur Eccleſiæ, teſtator alicui in particulari leget. Nota tamen, actionem perſonalem, quæ oritur ex voto reali, non eſſe perſonaliſſimam, vt vocant, qualis conſiderari poteſt oriri ex voto perſonali, & non poteſt inſtitui contra heredem debitoris.

Quæres Quintò, Vtrùm quando Canonici aut ciues vouerunt celebrare aliquod Feſtum, teneantur illo voto ſucceſſores? *De voto communitatis.*

Reſpondeo, Non teneri, niſi res abierit in conſuetudinem, conſuetudo in Legem. Azorius ſuprà. Addo ex Suarez lib. 4. cap. 9. niſi per modum præcepti obligentur ad idem faciendum quod Princeps & Reſpub. vouerint: obligẽtur, inquam, interueniente auctoritate Epiſcopi, quia tempore Legis nouæ eſt Eccleſiæ ſtatuere de iis quæ ad Dei cultum pertinent, non Reipublicæ.

DVBIVM VI.

Vtrùm Chriſtianis expediat vouere?

D. Thomas art. 4. & 6.

QVAMVIS vouere liberum ſit, eſt tamen non ſolùm de licitis, ſed ex genere ſuo conſultum. Singula breuiter oſtendamus.

DICO PRIMO. Vouere aliquid Deo, non eſt præceptum, neque fuit in vlla Lege. Quamuis enim diſputent DD. vtrùm illa quæ præcepti ſunt, etiam voueri poſſint, vt ſuprà diximus; nemo tamen dicit, ipſum vouere eſſe præceptum, ſed omnes fatentur id liberum cuique relinqui. Patet Deuteron. 23. *Si nolueris polliceri, abſque peccato eris.* Et apertiùs cap. Licet, De voto: *Vniuerſis liberum arbitrium eſt in vouendo.* Et iterùm cap. Magnæ, eod. *Vouete, & reddite: primum ad conſilium, ſecundum ad imperium refertur.* Hoc adeò notum eſt, vt ſoleant diſtingui votiua contra præcepta, cap. Integritas 32. quæſt. 1. ex Ambroſio: *Virginitas res magis voti eſt quàm præcepti.* *Vouere non eſt præceptum.*

Obijci tamen poteſt illud Eccleſiaſtæ cap. 5. *Multo melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.* Olympiodorus enim in illum locum docet, fieri comparationem inter duo mala, quaſi nihil vouere Deo, etiam malum ſit; & Vrbanus Papa cap. Scimus 12. quæſt. 1. *Grauiùs, inquit, puniuntur qui votum non perfecerunt, quàm illi qui vitam ſine voto finierunt.* *Obiect.*

Sed reſpondeo, Genuinum ſenſum illius Scripturæ nobis fauere. Quando enim dicit, multo melius eſſe non vouere, indicat illud idem quod in Deuteronomio dicitur, *Si nolueris polliceri, abſque peccato eris:* non autem illud quod Olympiodorus voluit, meritò ab alijs in hoc reprehenſus. Eſt tamen verum, ad irreligioſitatis vitium pertinere, ſi quis ita præferat ſolutam votis vitam, vt Religionem contemnat. Vrbanus, vt ibi Gloſſa, ſolùm videtur velle grauiùs puniri Chriſtianos, qui vota præuaricati ſunt, quàm qui ſine fide bona egerunt opera. *Reſp.*

Obijcit quidam ſectarius, vt probet vota non tantùm Iudaica eſſe, ſed etiam Moſaica Lege fuiſſe præcepta, plurimas eſſe apud Moyſen de votis Leges, Leuitici 27. Numeri 6. & 30. Deuteronomij 23. & apud Dauidem Pſal. 75. *Obiect. 2.*

Reſpondeo, De votis extare Leges, ſed non extare Legem qua præcipiantur: eſto apud Pſalmiſtam exſtet adhortatio. *Reſp.*

DICO SECVNDO. In omni Lege tam naturæ

Digitized by Google

Votum ſemper laudabile. turæ quàm Moſaica & noua ſemper fuit, eſtque licitum & laudabile, Deo aliquid vouere. Admittunt ſectarij de Lege naturæ & Moſaica, negant de noua. Sed conuincuntur erroris Primò ex Scripturis ſacris: nam Iſaiæ cap.19. prædicitur, quòd nouæ Legis cultores vota vouebunt Domino, & ſoluent. Neque enim vllius eſt momenti quod Petrus Martyr opponit, Iſaiam votis illis apud Iudæos vſitatis, voluiſſe indicare cultum ſpiritualem Chriſtianorum: quia iurare per Dominum exercituum, colere Deum in hoſtijs & muneribus, erigere ei altare, vouere & ſoluere vota, non tantùm ſpiritualem & internum Dei cultum circumſcribunt, ſed cultum externum noui Teſtamenti, vt benè in illum locum obſeruat Hieronymus, qui ex viſibili altari extra Ieruſalem colligit cum Apoſtolo, tranſlato ſacerdotio, & Legis factam eſſe tranſlationem. Eſt & alter locus Pſal. 64. *Tibi reddetur votum in Ieruſalem*. Pſalmus enim iſte in finem inſcriptus, etiam de noui Teſtamenti Eccleſia intelligitur à D. Hilario, & alijs. Tertius eſt Nahum 1. *Celebra Iuda feſtiuitates tuas, & redde vota tua, quia non adijciet vltra vt pertranſeat in te Belial*. Quam prædictionem de nouo Teſtamento intelligit D. Hieronymus. Adhæc quando Pſal. 75. Eccleſiaſtæ 5. & alibi monemur vouere, vel vota reddere, vt nos moneri Auguſtinus & alij veteres paſſim intelligunt, non monemur alicuius cærimoniæ Iudaicæ: imò neque præciſè alicuius cærimoniæ, cùm votum ſola mente fieri poſſit, & votum externum non magis ad cærimonias Iudaicas reijciendum ſit, quàm oratio externa, vel adoratio. Accedit quòd 1. Timoth. 5. apud Chriſtianos ab initio fuiſſe quædam vota conſtet. *Habentes*, inquit Apoſtolus, *damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. id eſt, Vouerunt, & non reddiderunt, inquit Auguſtinus in dictum Pſal. 75. Idemque paſſim alij confirmant. Baſilius lib. De virginitate, Epiphanius in hæreſi Montaniſtarum, Synodus Carthaginenſis IV. cap. 104. *Damnationem*, inquit, *habebunt, quoniam fidem caſtitatis quam Domino vouerunt, irritam facere auſa ſunt*.

Obiect. Sed opponunt hæretici, Votum quidem generale in Baptiſmo facere Chriſtianos, & eius tranſgreſſi hîc argui viduas, non autem votum ſpeciale caſtitatis, aut ſimile. Ita Brentius, Caluinus, & alij. Confirmatur, Quia Apoſtolus dicit, *Primam fidem irritam fecerunt*; illam nimirum, qua primùm Chriſti fidem profeſſæ ſunt.

Reſp. Verùm facilè id refellitur. Oportet enim eam fidem hîc intelligere, ratione cuius præſtitæ non tantùm nubere, ſed & velle nubere damnabile ſit: ea autem non eſt fides data in Baptiſmo; eſt ergo ea qua caſtitatem iſtæ vouerant, quæ prima dicitur, id eſt prior reſpectu eius quam poſteà dant marito, quaſi dicat Apoſtolus, fidem dando alteri, eam irritam faciunt quam per votum caſtitatis priùs dederunt Chriſto.

Alij aliter elabi conantur. Dicunt enim, fidem, cuius irritatio hîc dicitur damnabilis, eſſe illam quam dederant Eccleſiæ de fideli miniſterio, quod etiam nuptias excludebat.

At ſi miniſterium Eccleſiæ nuptias excludebat, adeoq; cælibatum in electione viduarum Eccleſia ſtipulabatur, quid obeſt quò minùs vt caſtitatem Deo vouerent conſtituerit, niſi quòd hoc ſectarijs non placeat: quãuis veteres & Sancti paſſim dicãt?

Sed aliam rimam inueniunt: Non ideò, inquiunt, damnationem habent quia nubere volunt, ſed quia luxuriatæ ſunt in Chriſto.

Reſpondeo, Hoc Apoſtolus non dicit: *Damnationem*, inquit, *habentes, quia primam fidem irritam fecerunt*, non quia luxuriatæ ſunt.

Denique dicunt, has ideò damnari, quòd coniugio ineptæ ad coniugium poſt fidem Eccleſiæ datam tranſire volebant.

Sed manifeſtè hoc eſt contra textum: loquitur enim Apoſtolus de viduis iunioribus, quas etiam propter eiuſmodi abuſum nolit ab Eccleſia in poſterum aſſumi, vel ad vouendum induci, ſed potiùs nubere.

Exempla quibus vouendi conſuetudo in Eccleſia probetur, paſſim obuia ſunt in hiſtoria Eccleſiaſtica. Illuſtre eſt apud Theodoretum lib. 2. cap.14. vbi virgines perpetuam caſtitatem profeſſæ, narrantur malè tractatæ ab Arianis.

Dico tertio. Expedit vouere. Probatur, *Vouere conſultum eſt.* Quia expedit bona meliora præſtare de quibus ſunt vota, vt patet ex dictis: & melius eſt ea præſtare cum voto, quàm ſine eo; quia induunt bonitatem Religionis, quæ eſt præſtantiſſima inter virtutes morales, quando ex voto præſtantur, & cum maiori firmitate præſtantur, & magis ſeipſum homo Deo mancipat, quàm ſi voto liber, eadem præſtiterit: plus enim eſt arborẽ cum fructibus, quàm fructus ſolos offerre. Qua ſimilitudine id adſtruit Anſelmus libro De ſimilitudinibus, cap.84.

Sed contrà obijcitur, Votum adducit faciendi *Obiect. 1.* neceſſitatem: expedit autem potiùs hilari libertate Deo ſeruire, ſecundùm illud Apoſtoli 2. Corinth. 9. *Non ex neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus*. Et ad Philemonem: *Vt ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium*. Hoc argumento quidam permoti dixerunt, ſtultum eſſe ſe voto obligare, vt refert D. Thomas lib. 3. Contra gentes, cap.138.

Sed reſpondeo, voto adduci neceſſitatem non *Reſp.* coactionis, aut aliam quæ libertatem tollat, ſed eam quam vocamus neceſſitatem ex fine, ex fine, inquam, ſeruandi fidem, niſi præuaricator eſſe velis. Hæc neceſſitas eſt in omni opere præcepto, *Qualem neceſſitatem votum adducat.* quod tamẽ liberè facimus, quia ita facimus vt poſſimus omittere, ſi velimus peccare. Ideò ergo voti implendi incumbit neceſſitas, quia eſt quædam non peccandi, etiam quando poſſumus trãſgredi, neceſſitas: illa, inquam, felix neceſſitas, quam Auguſtinus epiſtola 45. dicit ad meliora compellere, ideò commendabilis, quòd ſit ex adhæſione libera ad finem.

Ad confirmationem ex Apoſtolo reſpondeo, Neceſſitatem hanc quæ ex voto eſt, non eſſe ſimilem illi de qua vtroque loco agit Apoſtolus: de illa enim agit, quæ ſecundùm ſe triſtitiam parit, quando nimirum contra proprium deſiderium, alterius voluntatem quis cogitur quodammodò facere; in voto autem ſuum proprium exequitur quiſque propoſitum, ideoque meritò gaudens & hilaris. Suum, inquam, propoſitum facit, quod tam impensè deſiderauit exequi, vt vouendo ad ea tranſtulerit, quorum immutabile exequendi deſiderium habebat, ſeſe firmans in meliori bono, non auferens, ſed in bono confirmans libertatem: quod manifeſtum eſt, quia & ipſa illa præcepti, adeoque voti implendi voluntas, ad cuius obiectum per hanc confirmationem, vt ſtabilior ſit,

Digitized by Google

ſit, transfertur res quando Deo promittitur, libera eſt. Talis ergo per votum iniјicitur vouenti neceſſitas, qualis eius eſt peccandi impoſſibilitas, vt meritò D. Thomas art.4. ad 1. has inter ſe comparet. Sed eſto, qui vouit, etiam cum triſtitia promiſſum expleat, non ideò ſtatim omne meritum amittit, quia fortè ne triſtitia ipſum auerteret à bono, voto ſe ligauit, ſicuti ſe ligari curat, qui à Medico ſecandus eſt, ne ſalutarem ſectionem doloris impatientia impediat. Ita Anſelmus ſuprà cap. 81.

Obiect. 2. Obijcitur Secundò, Per votum fieri vt damnabiliùs peccetur.

Reſp. Reſpondet D. Thomas art. 4. ad 3. Quando hoc non fit vitio rei, ſed defectu hominis, non propterea deſinere eiuſmodi rem eſſe conſultam. Addit Anſelmus eodem lib. cap. 82. & 83. eum qui poſt votum præuaricatus eſt, ſed pœnitentiam agit, minùs à Domino puniendum, quàm qui ſine voto deliquit, quia caſtigabitur à Domino vt proprius ſeruus: qui autem ideò non vult promittere, vt poſſit liberiùs peccare, meritò grauiùs punitur.

Obiect. 3. Obijcitur Tertiò, D. Proſper lib. 2. De vita contemplatiua, cap. vlt. vbi dicit, ſic nos debere ieiunare, vt nos non neceſſitati ieiunandi ſubdamus.

Reſp. Reſpondeo, Ex ſequentibus colligi, de ea neceſſitate loqui Proſperum, quæ coactionem adferat, deuotionẽ auferat: *Ne, inquit, iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariã faciamus.* Ita ferè D. Thomas art.6. ad 1. Addi poteſt, ieiunium & liberam abſtinentiam poſſe ſubinde meliùs omitti, quando id vel hoſpitalitas vel charitas poſtulat. Agit ergo contra eos Proſper, qui etiam in præiudicium charitatis hæc mordicus ſeruant. Vnde ſubiungit, prætextu pertinacioris propoſiti ieiunandi, non debere negligi charitatis officium erga hoſpites aduentantes, vel contriſtari ſpirituales fratres. Relinquit ergo Proſper ſine reprehenſione ieiunium votiuum, quod eas circumſtantias habet, vt commendabile ſit, eo ipſo fieri commendabilius, quòd ex voto fiat.

Obiect. 4. Obijcitur Quartò, Si vouere eſſet conſilij, præiuiſſet Chriſtus Dominus, & eius nos monuiſſet: atqui non præiuit neque præmonuit.

An Chriſtus non vouerit. Reſpondeo, Quòd Chriſtus non vouerit, ratio eſt, quia non indigebat per votum in bono firmari ſicuti nos. Ita D. Thomas art.4. ad 3. Suarez tamen 3. parte, quæſt. 40. art. 3. diſp. 28 ſect. 2. putat, non ſolùm Chriſtum potuiſſe vouere, ſed valdè probabile eſſe, quòd reipſa vouerit initio conceptionis redimere per mortem ſuam genus humanum. Sanè quidquid ſit de facto, nulla apparet inconuenientia, ob quam Chriſtum non decuerit vouere; quamuis benè appareat, non fuiſſe ei votum neceſſarium, vt firmaretur in bono, & fortè ideò nec vouerit, ſicuti non legitur vſquam vouiſſe, & eò reſpexerit D. Thomas. Non videri inconueniens, Probo, Quia præter firmitatem illam in bono, alium vſum habet votum: eſt enim etiam præciſo illo vſu Deo gratum, quando res grata promittitur, ſicuti & homini ſibi facta promiſſio placet, non conſiderata hac ratione. Confirmatur, Deus, non obſtante ſua ſtabilitate, rectè promittit, & promiſſa iuramento confirmat, ad Hebr. 6. Quamuis ergo Deus non voueat, ſicuti non orat, non offert vt Deus; Chriſtus tamen vt homo, vt orare & offerre, ita & vouere ſine incommodo fortè potuit, vt iam non ſit neceſſarium illud Pſal. 21. *Vota mea Domino reddam*, &c. ita reſtringere ad corpus Chriſti, ne perſonæ conueniat ratione humanæ naturæ. Quòd verò dicitur Chriſtus non eſſe hortatus ad vouendum, verum non eſt: hortatus enim nos eſt, vt noſmetipſos caſtraremus propter regnum Dei, Matth. 19. de hoc enim dicit: *Qui poteſt capere, capiat.* Atqui ſecundùm interpretationem Sanctorum, id facimus per votum continentiæ, quo nobis quodammodò poteſtatem carnalis copulæ exſcindimus, & quaſi Deo totam arborem corporis noſtri conſecramus, vt iam mundo mortui, illi viuamus. Ita interpretatur Epiphanius in hæreſi Valeſiorum, Auguſtinus De ſancta virginitate, cap. 30. Fulgentius De fide ad Petrum, cap. 3.

Obijcitur Quintò, Iurare non eſt conſultum; ergo nec vouere: vtrumque enim periculoſum. Obiect. 5.

Reſpondeo, Richardus Armacanus apud Waldenſem lib. 3. Doctrinæ fidei, cap. 21. ſentit, quando Dominus noſter voluit ſermonem noſtrum eſſe, Eſt, eſt; non ſecùs à votis ac à iuramentis nos auocaſſe. Sed grauiter in eo errauit, quia magis ad Dei cultum pertinet vouere, quàm iurare; ſicuti magis hominem colit, qui ei aliquid ipſi gratum promittit, quàm qui eum in teſtem vocat. Quod facere iuras, vt tale, non tam eſt opus Deo quàm homini (cui fortè iurando promittis) gratum: vouere ergo conſilij eſt, non autem iurare; etiamſi non ſpectetur periculum, ſed ſola vtriuſque natura: quamuis vt in iuramento materia generalior, & occaſio eſt facilior; ita & periculum frequentius ſit. Ad vota facienda, non ſolùm ad reddenda nos monet Scriptura: ad iuramenta ſimpliciter non ſuadet, ſed monet, quando iuratur, quomodo ſit iurandum, & reddenda eſſe iuramenta. Iuramentum ergo à malo eſt, votum verò à malo non eſt. Imò aduerto ex Chryſoſtomo Hom. 12 in Epiſt. ad Romanos, potiùs non iurare eſſe conſilij quàm iurare; quamuis vouere virginitatem aut paupertatem ſit conſilij. Itaque licebit vouere quòd non iurabis niſi coactus, quia abſtinere à iuramento melius eſt. Reſp. Diſcrimen inter votum & iuramentum.

Obijcitur Poſtremò, Si opus ex voto factum maioris ſit meriti, expedit vt Religioſus obſtrictus voto obedientiæ, nihil boni faciat ſine nouo præcepto Superioris. Obiect. 6.

Reſpondeo cum Dominico Soto lib. 7. quæſt. 2. art. 4. Non ſequi; quia promptior obedientia eſt maioris meriti, quæ non exſpectat donec inculcetur præceptum. Monet ergo Sotus, ne eiuſmodi præcepta poſtulent Religioſi, niſi quando res ardua fuerit, vel dubia. Reſp.

DVBIVM VII.

Quinam poßint vouere?

D. Thomas art. 8. & 9.

OMISSIS illis qui omnino voti incapaces ſunt, propter defectum rationis qua deliberare poſſint, vt voti natura poſtulat, quales ſunt amentes, infantes, ebrij: ſeptem ferè ſunt hominum genera, quæ in votis ſuis multùm impediuntur ex duplici capite; vel quia alteri ſunt ſubiecti vel obnoxij, vel quia non præſumuntur ſufficientem habere rationis vſum, videlicet Religioſi, coniux, præſertim vxor, Epiſcopi, Clerici ſæcu- Quinam vouere non poßint.

Digitized by Google

Votum ſemper laudabile. turæ quàm Moſaica & noua ſemper fuit, eſtque licitum & laudabile, Deo aliquid vouere. Admittunt ſectarij de Lege naturæ & Moſaica, negant de noua. Sed conuincuntur erroris Primò ex Scripturis ſacris: nam Iſaiæ cap. 19. prædicitur, quòd nouæ Legis cultores vota vouebunt Domino, & ſoluent. Neque enim vllius eſt momenti quod Petrus Martyr opponit, Iſaiam votis illis apud Iudæos vſitatis, voluiſſe indicare cultum ſpiritualem Chriſtianorum: quia iurare per Dominum exercituum, colere Deum in hoſtijs & muneribus, erigere ei altare, vouere & ſoluere vota, non tantùm ſpiritualem & internum Dei cultum circumſcribunt, ſed cultum externum noui Teſtamenti, vt benè in illum locum obſeruat Hieronymus, qui ex viſibili altari extra Ieruſalem colligit cum Apoſtolo, tranſlato ſacerdotio, & Legis factam eſſe tranſlationem. Eſt & alter locus Pſal. 64. *Tibi reddetur votum in Ieruſalem*. Pſalmus enim iſte in finem inſcriptus, etiam de noui Teſtamenti Eccleſia intelligitur à D. Hilario, & alijs. Tertius eſt Nahum 1. *Celebra Iuda feſtiuitates tuas, & redde vota tua, quia non adyciet vltrà vt pertranſeat in te Belial*. Quam prædictionem de nouo Teſtamento intelligit D. Hieronymus. Adhæc quando Pſal. 75. Eccleſiaſtæ 5. & alibi monemur vouere, vel vota reddere, vt nos moneri Auguſtinus & alij veteres paſſim intelligunt, non monemur alicuius cæremoniæ Iudaicæ: imò neque præcisè alicuius cæremoniæ, cùm votum ſola mente fieri poſſit, & votum externum non magis ad cærimonias Iudaicas reijciendum ſit, quàm oratio externa, vel adoratio. Accedit quòd 1. Timoth. 5. apud Chriſtianos ab initio fuiſſe quædam vota conſtet. *Habentes*, inquit Apoſtolus, ***damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt***. id eſt, Vouerunt, & non reddiderunt, inquit Auguſtinus in dictum Pſal. 75. Idemque paſſim alij confirmant. Baſilius lib. De virginitate, Epiphanius in hæreſi Montaniſtarum, Synodus Carthaginenſis IV. cap. 104. *Damnationem*, inquit, ***habebunt, quoniam fidem caſtitatis quam Domino vouerunt, irritam facere auſæ ſunt***.

Obiect. Sed opponunt hæretici, Votum quidem generale in Baptiſmo facere Chriſtianos, & eius tranſgreſſi hîc argui viduas, non autem votum ſpeciale caſtitatis, aut ſimile. Ita Brentius, Caluinus, & alij. Confirmatur, Quia Apoſtolus dicit, *Primam fidem irritam fecerunt*; illam nimirum, qua primùm Chriſti fidem profeſſæ ſunt.

Reſp. Verùm facilè id refellitur. Oportet enim eam fidem hîc intelligere, ratione cuius præſtitæ non tantùm nubere, ſed & velle nubere damnabile ſit: ea autem non eſt fides data in Baptiſmo; eſt ergo ea qua caſtitatem iſtæ vouerant, quæ prima dicitur, id eſt prior reſpectu eius quam poſteà dant marito, quaſi dicat Apoſtolus, fidem dando alteri, eam irritam faciunt quam per votum caſtitatis priùs dederunt Chriſto.

Alij aliter elabi conantur. Dicunt enim, fidem, cuius irritatio hîc dicitur damnabilis, eſſe illam quam dederant Eccleſiæ de fideli miniſterio, quod etiam nuptias excludebat.

At ſi miniſterium Eccleſiæ nuptias excludebat, adeoq; cælibatum in electione viduarum Eccleſia ſtipulabatur, quid obeſt quò minùs vt caſtitatem Deo vouerent conſtituerit, niſi quòd hoc ſectarijs non placeat: quãuis veteres & Sancti paſſim dicãt?

Sed aliam rimam inueniunt: Non ideò, inquiunt, damnationem habent quia nubere volunt, ſed quia luxuriatæ ſunt in Chriſto.

Reſpondeo, Hoc Apoſtolus non dicit: ***Damnationem***, inquit, ***habentes, quia primam fidem irritam fecerunt***, non quia luxuriatæ ſunt.

Denique dicunt, has ideò damnari, quòd coniugio ineptæ ad coniugium poſt fidem Eccleſiæ datam tranſire volebant.

Sed manifeſtè hoc eſt contra textum: loquitur enim Apoſtolus de viduis iunioribus, quas etiam propter eiuſmodi abuſum nolit ab Eccleſia in poſterum aſſumi, vel ad vouendum induci, ſed potiùs nubere.

Exempla quibus vouendi conſuetudo in Eccleſia probetur, paſſim obuia ſunt in hiſtoria Eccleſiaſtica. Illuſtre eſt apud Theodoretum lib. 2. cap. 14. vbi virgines perpetuam caſtitatem profeſſæ, narrantur malè tractatæ ab Arianis.

DICO TERTIO. Expedit vouere. Probatur, Quia expedit bona meliora præſtare de quibus ſunt vota, vt patet ex dictis: & melius eſt ea præſtare cum voto, quàm ſine eo; quia induunt bonitatem Religionis, quæ eſt præſtantiſſima inter virtutes morales, quando ex voto præſtantur, & cum maiori firmitate præſtantur, & magis ſeipſum homo Deo mancipat, quàm ſi voto liber, eadem præſtiterit: plus enim eſt arborẽ cum fructibus, quàm fructus ſolos offerre. Qua ſimilitudine id adſtruit Anſelmus libro De ſimilitudinibus, cap. 84. *Vouere conſilium eſt.*

Sed contrà obijcitur, Votum adducit faciendi neceſſitatem: expedit autem potiùs hilari libertate Deo ſeruire, ſecundùm illud Apoſtoli 2. Corinth. 9. *Non ex neceſſitate; hilarem enim datorem diligit Deus*. Et ad Philemonem: *Vt ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium*. Hoc argumento quidam permoti dixerunt, ſtultum eſſe ſe voto obligare, vt refert D. Thomas lib. 3. Contra gentes, cap. 138. *Obiect. 1.*

Sed reſpondeo, voto adduci neceſſitatem non coactionis, aut aliam quæ libertatem tollat, ſed eam quam vocamus neceſſitatem ex fine, ex fine, inquam, ſeruandi fidem, niſi præuaricator eſſe velis. Hæc neceſſitas eſt in omni opere præcepto, quod tamẽ liberè facimus, quia ita facimus vt poſſimus omittere, ſi velimus peccare. Ideò ergo voti implendi incumbit neceſſitas, quia eſt quædam non peccandi, etiam quando poſſumus trãſgredi, neceſſitas: illa, inquam, felix neceſſitas, quam Auguſtinus epiſtola 45. dicit ad meliora compellere, ideò commendabilis, quòd ſit ex adhæſione libera ad finem. *Reſp.* *Qualem neceſſitatẽ votum adducat.*

Ad confirmationem ex Apoſtolo reſpondeo, Neceſſitatem hanc quæ ex voto eſt, non eſſe ſimilem illi de qua vtroque loco agit Apoſtolus: de illa enim agit, quæ ſecundùm ſe triſtitiam parit, quando nimirum contra proprium deſiderium, alterius voluntatem quis cogitur quodammodò facere; in voto autem ſuum proprium exequitur quiſque propoſitum, ideoque meritò gaudens & hilaris. Suum, inquam, propoſitum facit, quod tam impensè deſiderauit exequi, vt vouendo ad ea tranſtulerit, quorum immutabile exequendi deſiderium habebat, ſeſe firmans in meliori bono, non auferens, ſed in bono confirmans libertatem: quod manifeſtum eſt, quia & ipſa illa præcepti, adeoque voti implendi voluntas, ad cuius obiectum per hanc confirmationem, vt ſtabilior ſit,

Digitized by Google

ſit, transfertur res quando Deo promittitur, libera eſt. Talis ergo per votum inijcitur vouenti neceſſitas, qualis eius eſt peccandi impoſſibilitas, vt meritò D. Thomas art. 4. ad 1. has inter ſe comparet. Sed eſto, qui vouit, etiam cum triſtitia promiſſum expleat, non ideò ſtatim omne meritum amittit, quia fortè ne triſtitia ipſum auerteret à bono, voto ſe ligauit, ſicuti ſe ligari curat, qui à Medico ſecandus eſt, ne ſalutarem ſectionem doloris impatientia impediat. Ita Anſelmus ſuprà cap. 81.

Obiect. 2. Obijcitur Secundò, Per votum fieri vt damnabiliùs peccetur.

Reſp. Reſpondet D. Thomas art. 4. ad 3. Quando hoc non fit vitio rei, ſed defectu hominis, non propterea deſinere eiuſmodi rem eſſe conſultam. Addit Anſelmus eodem lib. cap. 82. & 83. eum qui poſt votum præuaricatus eſt, ſed pœnitentiam agit, minùs à Domino puniendum, quàm qui ſine voto deliquit, quia caſtigabitur à Domino vt proprius ſeruus: qui autem ideò non vult promittere, vt poſſit liberiùs peccare, meritò grauiùs punitur.

Obiect. 3. Obijcitur Tertiò, D. Proſper lib. 2. De vita contemplatiua, cap. vlt. vbi dicit, ſic nos debere ieiunare, vt nos non neceſſitati ieiunandi ſubdamus.

Reſp. Reſpondeo, Ex ſequentibus colligi, de ea neceſſitate loqui Proſperum, quæ coactionem adferat, deuotionẽ auferat: *Ne*, inquit, *iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariã faciamus*. Ita ferè D. Thomas art. 6. ad 1. Addi poteſt, ieiunium & liberam abſtinentiam poſſe ſubinde meliùs omitti, quando id vel hoſpitalitas vel charitas poſtulat. Agit ergo contra eos Proſper, qui etiam in præiudicium charitatis hæc mordicus ſeruant. Vnde ſubiungit, prætextu pertinacioris propoſiti ieiunandi, non debere negligi charitatis officium erga hoſpites aduentantes, vel contriſtari ſpirituales fratres. Relinquit ergo Proſper ſine reprehenſione ieiunium votiuum, quod eas circumſtantias habet, vt commendabile ſit, eo ipſo fieri commendabilius, quòd ex voto fiat.

Obiect. 4. Obijcitur Quartò, Si vouere eſſet conſilij, præiuiſſet Chriſtus Dominus, & eius nos monuiſſet: atqui non præiuit neque præmonuit.

An Chriſtus non vouerit. Reſpondeo, Quòd Chriſtus non vouerit, ratio eſt, quia non indigebat per votum in bono firmari ſicuti nos. Ita D. Thomas art. 4. ad 3. Suarez tamen 3. parte, quæſt. 40. art. 3. diſp. 28. ſect. 2. putat, non ſolùm Chriſtum potuiſſe vouere, ſed valdè probabile eſſe, quòd reipſa vouerit initio conceptionis redimere per mortem ſuam genus humanum. Sanè quidquid ſit de facto, nulla apparet inconuenientia, ob quam Chriſtum non decuerit vouere; quamuis benè appareat, non fuiſſe ei votum neceſſarium, vt firmaretur in bono, & fortè ideò nec vouerit, ſicuti non legitur vſquam vouiſſe, & eò reſpexerit D. Thomas. Non videri inconueniens, Probo, Quia præter firmitatem illam in bono, alium vſum habet votum: eſt enim etiam præciſo illo vſu Deo gratum, quando res grata promittitur, ſicuti & homini ſibi facta promiſſio placet, non conſiderata hac ratione. Confirmatur, Deus, non obſtante ſua ſtabilitate, rectè promittit, & promiſſa iuramento confirmat, ad Hebr. 6. Quamuis ergo Deus non voueat, ſicuti non orat, non offert vt Deus; Chriſtus tamen vt homo, vt orare & offerre, ita & vouere ſine incommodo fortè potuit, vt iam non ſit neceſſarium illud Pſal. 21. *Vota mea Domino reddam*, &c. ita reſtringere ad corpus Chriſti, ne perſonæ conueniat ratione humanæ naturæ. Quòd verò dicitur Chriſtus non eſſe hortatus ad vouendum, verum non eſt: hortatus enim nos eſt, vt noſmetipſos caſtraremus propter regnum Dei, Matth. 19. de hoc enim dicit: *Qui poteſt capere, capiat*. Atqui ſecundùm interpretationem Sanctorum, id facimus per votum continentiæ, quo nobis quodammodò poteſtatem carnalis copulæ exſcindimus, & quaſi Deo totam arborem corporis noſtri conſecramus, vt iam mundo mortui, illi viuamus. Ita interpretatur Epiphanius in hæreſi Valeſiorum, Auguſtinus De ſancta virginitate, cap. 30. Fulgentius De fide ad Petrum, cap. 3.

Obijcitur Quintò, Iurare non eſt conſultum; ergo nec vouere: vtrumque enim periculoſum. *Obiect. 5.*

Reſpondeo, Richardus Armacanus apud Waldenſem lib. 3. Doctrinæ fidei, cap. 21. ſentit, quando Dominus noſter voluit ſermonem noſtrum eſſe, Eſt, eſt; non ſecùs à votis ac à iuramentis nos auocaſſe. Sed grauiter in eo errauit, quia magis ad Dei cultum pertinet vouere, quàm iurare; ſicuti magis hominem colit, qui ei aliquid ipſi gratum promittit, quàm qui eum in teſtem vocat. Quod facere iuras, vt tale, non tam eſt opus Deo quàm homini (cui fortè iurando promittis) gratum: vouere ergo conſilij eſt, non autem iurare; etiamſi non ſpectetur periculum, ſed ſola vtriuſque natura: quamuis vt in iuramento materia generalior, & occaſio eſt facilior; ita & periculum frequentius ſit. Ad vota facienda, non ſolùm ad reddenda nos monet Scriptura: ad iuramenta ſimpliciter non ſuadet, ſed monet, quando iuratur, quomodo ſit iurandum, & reddenda eſſe iuramenta. Iuramentum ergo à malo eſt, votum verò à malo non eſt. Imò aduerto ex Chryſoſtomo Hom. 12 in Epiſt. ad Romanos, potiùs non iurare eſſe conſilij quàm iurare; quamuis vouere virginitatem aut paupertatem ſit conſilij. Itaque licebit vouere quòd non iurabis niſi coactus, quia abſtinere à iuramento melius eſt. *Reſp.* *Diſcrimen inter votum & iuramentum.*

Obijcitur Poſtremò, Si opus ex voto factum maioris ſit meriti, expedit vt Religioſus obſtrictus voto obedientiæ, nihil boni faciat ſine nouo præcepto Superioris. *Obiect. 6.*

Reſpondeo cum Dominico Soto lib. 7. quæſt. 2. art. 4. Non ſequi; quia promptior obedientia eſt maioris meriti, quæ non exſpectat donec inculcetur præceptum. Monet ergo Sotus, ne eiuſmodi præcepta poſtulent Religioſi, niſi quando res ardua fuerit, vel dubia. *Reſp.*

DVBIVM VII.

Quinam poſſint vouere?

D. Thomas art. 8. & 9.

OMISSIS illis qui omnino voti incapaces ſunt, propter defectum rationis qua deliberare poſſint, vt voti natura poſtulat, quales ſunt amentes, infantes, ebrij: ſeptem ferè ſunt hominum genera, quæ in votis ſuis multùm impediuntur ex duplici capite; vel quia alteri ſunt ſubiecti vel obnoxij, vel quia non præſumuntur ſufficientem habere rationis vſum, videlicet Religioſi, coniunx, præſertim vxor, Epiſcopi, Clerici *Quinam vouere non poſſint*

ſæcu-

Digitized by Google

ſæculares, ſerui, filij familias, & pueri. De ſingulis dicamus.

Vota Religioſorum. Quæritur Primò, Vtrùm Religioſi ſine conſenſu Superioris validè voueant? Nullum enim votum validè emittere, videtur dici ex Baſilio cap. Monacho 20. q. 4. *Monacho non licet votum vouere ſine conſenſu ſui Abbatis: ſi autem vouerit, frangendum erit.* Addi poteſt cap. Non dicatis 12. q. 3. ex Auguſtino, vbi indicatur, Monachum non habere proprium velle, ſed ſe totum reſignaſſe in voluntatem Prælati. Idem videtur dicere D. Thomas hîc art. 8. ad 3. *Nullum*, inquit, *votum Religioſi eſt firmum, niſi de conſenſu Prælati.* Imò & ratio D. Thomæ videtur idipſum euincere: quamuis enim non omni tempore Religioſum occupet Prælatus, quouis tamen tempore occupare poteſt: atque adeò quamuis poſſit Religioſus reipſa vacans extra ordinem ſibi aſſumere liberam orationem vel meditationem, ſi tamen in poſterum ſe vacaturum ſimili operi Deo promittat, iam de otio ſuo tamquam ſibi libero diſponit, quod Prælato erat obnoxium, adeoq; tamquã de re alieni iuris inualidè diſponit. Eiuſdẽ opinionis eſt Richardus in 4. diſt. 38. non propter rationem D. Thomæ: nam illa, licet benè defendatur à Caietano, ei videtur minùs efficax, cùm multa poſſit, inquit, vouere Religioſus, quibus ab obedientia ſui Prælati nullo modo impediatur, puta abſtinere ab his aut illis peccatis: ſed veram rationem exiſtimat eſſe Richardus, vel quia tantùm eſt onus Religionis, tantaque infirmitas humana, vt ſine periculo in neceſſariis deficiendi, adeoque fratres aut Prælatos aliquando moleſtandi, Religioſi nouum onus ſuſcipere nequeant; vel quòd Eccleſia voluerit nullum Monachi votum eſſe ratum dicto cap. Monacho; vel quia vt priora vota in ſubſequentem Religionis profeſſionem commutantur, cap. Scripturæ, De voto, ita etiam poſteriora. Sed duæ iſtæ poſteriores rationes parum ſunt ſolidæ, quia cap. Monacho, non eſt Lex Eccleſiæ, ſed Baſilio adſcribitur. Aliud etiam eſt, votũ ceſſare commutatione Religioſæ profeſſionis, aliud irritatione Prælati: adeò vt hinc non tam ratio aliqua peti poſſit, quàm aliqualis tantùm congruentia.

Hæc itaque ita generatim propoſita ſententia alijs non placet: & ſanè moderatione nonnulla etiam ex mente D. Thomæ indiget, quam per aſſertiones aliquot commodiùs proponemus.

Votum ſtrictioris Religionis. Assertio prima. Poteſt inuito ſuperiore Religioſus vouere tranſitum ad Religionem ſtrictiorem, ad quam de Iure, petita & non obtenta facultate, poterat tranſire. cap. Virgines 20. quæſt. 4. Gratianus, & Gloſſa 5. Verùm, cap. Monachum, eadem quæſt. cap. Licet, De Regularibus: & eſt communis DD. quos ſequitur Caietanus hîc art. 8. Sotus lib. 7. cap. 2. art. 5. Graffius 2. parte lib. 2. cap. 12. num. 30.

Quæres, Vtrùm in tali voto poſſit Prælatus petente Religioſo diſpenſare.

An poſſit Prælatus in eo diſpenſare. Eſt probabilis opinio Soti, quòd poſſit.

Verius tamen credo, non poſſe: quia, vt Caietanus docet, tale votum omnino excedit poteſtatem Prælati, & tale quid in ipſa profeſſione tacitè reſeruatum eſt, ita vt in hoc Prælatus non ſit Prælatus, ita vt nec diſpenſare nec irritare poſſit: quamuis fateamur, non eſſe eiuſdem poteſtatis votum irritare, & in eo diſpenſare, de quo infrà. Secundò, Talia vota minoris momenti erunt, ſi ad arbitrium iſtius Prælati & vouentis petitionem, laxentur per diſpenſationem. Tertiò, Intereſt alterius Monaſterij arctioris, vt votum præſtet qui ingredi vouit: imò ad hoc interdum agere poteſt, vt diximus ſuprà Dubio 4. ſub finem.

Assertio secunda. Poſſunt Regulares licitè quædam vouere in quibus ſubſunt ſuis Prælatis: quia intelligunt tacitè eam conditionem, Si Prælatus conſentiat aut non repugnet: quo caſu votum eorum validum eſt, poſita eiuſmodi conditione. Ita D. Thomas & Caietanus. Sed diſcernere oportet, quando ſufficiat Prælatum non contradicere, quando verò opus ſit poſitiuè conſentire, vt votũ ſit validum, aut licitè impleatur; de quo ſit

Assertio tertia. Si opus quod Religioſus vouet, ſit de illis quæ ſine venia Superioris facere non poſſet, intelligitur in voto ipſius conditio, Si Superior conſentiat; ſi verò ſit de illis quæ ſine venia facere poteſt, intelligitur conditio, Niſi Superior contradicat. Colligitur ex Caietano.

Sed iterùm difficultas eſt, ſi poſterioris modi fuerit votum, vtrùm ſufficiat Superiorem ignorare, & ideò non contradicere: nam in priori modo certum eſt, non obligare votum, niſi ex certa ſcientia Superior conſenſerit. Certum etiam eſt, conſenſum illum debere, ſi non implorari, ſaltem explorari, & votum inſinuari à vouente, alioqui redit doctrina ſuperiùs tradita, de eo qui culpa ſua euentum conditionis impedit: tacitè enim hoc ineſt, vt qui aliquid Deo promittit, ſi iſte conſenſerit, teneatur illius conſenſum vi promiſſi ſui explorare. De poſteriori ergo tantùm videndum eſt, de quo ſit

Assertio quarta. Quando in voto Religioſi aut cuiuſcumque alterius ſubditi tantùm intelligitur conditio, Niſi Superior contradicat; ſtatim obligat votum, etiam nihil ſciente Superiore, donec contradicat. Conditio enim conſiſtit in negatione, quæ ſemper locum habet, donec ſuperueniat Prælati contradictio. Hactenus de Regularibus ſubditis. De Prælatis autẽ ſit

Assertio quinta. Etiam Prælati Regularium in votis ſuis, ſi talia ſint vt impediant, aut dubitetur, vtrùm impediant eorum officium, pendent à voluntate Epiſcoporum; vel ſi exempti ſint, aliorum ſuorum Superiorum. Colligitur ex cap. Abbates 18. q. 2. quod eſt Concilij Aurelianenſis. Quid autem cenſendum ſit de voto Religioſi iam facti Epiſcopi, colligi poterit ex dicendis infrà Dubio 9. ad 7. *Vota Prælatorum.*

Assertio sexta. Nullum votum Religioſi eſt validum contradicente Prælato, niſi de tranſitu ad arctiorem Religionem. Ita tenet poſt D. Thomam Caietanus hîc art. 8. quod Sotus extendit etiam ad illa quæ in Regula quam priùs ſeruare vouit continentur, ita vt nec illud votum contradicente Prælato repetere poſſit: item ad præcepta, aut aliàs ad ſalutem neceſſaria.

Quæres, An ſit extendendum etiam ad vota Nouitij?

Reſpondeo, Non eſſe: Nouitij enim vota non irritat Prælatus. Dicunt tamen quidam DD. poſſe ſuſpendere donec commutentur in profeſſionem. Ita ex Nauarro & alijs docet Sanchez lib. 9. diſp. 39. num. 43. Addit ſequenti numero, poſſe *Nouitiorum vota non irritat Prælatus.*

Præ-

Digitized by Google

Prælatum in omnibus illis Nouitiorum votis diſpenſare, in quibus poteſt cum Profeſſis: quamuis etiam Epiſcopus diſpenſandi cum eis poteſtatem retineat: quod intelligo, etiamſi Ordo fuerit exemptus.

Quæres iterùm, Vtrùm Prælatus poſſit ea vota irritare Profeſſi, quę in ſæculo aut nouitiatu fecit?

De Votis ante profeſſionem factis.

Reſpondeo, Poſſe, eſto noluerit Religioſus ea per profeſſionem extingui: poſſe, inquam, irritare, ita vt non ſolùm ſuſpendantur tempore quo perſiſtit Profeſſus in Religione, ſed etiam in dimiſſo vel expulſo non reuiuiſcant. Si enim velit rata eſſe voluntate quæ profeſſionem præcedat, eiuſmodi voluntas circa votum eodem Iure cenſebitur quo vota præuia Religioni: ſi voluntate quæ comitetur, aut ſequatur profeſſionem, eodem ea Iure cenſebitur cum votis Religioſi, vt benè Silueſter verbo Votum 3. q. 7. num. 5. Ea ergo differentia inter Religioſi vota ex dictis patet, quòd quædam ab initio ſint inualida ſimpliciter, quæ etiam non conualeſcant conſentiente Superiore; vt ſi abſolutum votum emiſerit eius quod Superior prohibuerat, etiamſi poſteà conſentiat Superior, non tenetur niſi denuò voueat: alia inualida donec conſentiat Superior: alia valida donec contradicat Superior: alia denique ſimpliciter valida, etiamſi contradicat Superior.

Vota uxoris.

Secundò quæritur de vxore, Vtrùm ipſius vota teneant contradicẽte marito & quid eo conſentiẽte: & quid de votis mariti, contradicente vxore?

Materiam iſtam attigit Lex diuina Numeri 30. vbi ferè quinq; iſta ſtatuuntur. Primum, Si poſtquam vxor vouerit, vir audierit, tenere votum, ſi tacuerit. Secundum, Si verò cõtradixerit vir voto vxoris ſtatim vt audiuit, ipſam non obligari. Tertium, In arbitrio viri eſſe, vxoris votum de abſtinentia ratum habere vel irritare. Quartum, Si vir audiens vxoris votũ, in alterum diem tranſtulerit ſententiam, ipſam teneri voto. Quintum, Si vir abutens poteſtate ſua, contradixerit vxoris voto, quod priùs diſſimulando iuſto tempore ratificauerat, ipſam quidem vxorem excuſandam, ſed virum portaturum iniquitatem eius, id eſt, reum fore fracti voti, non ſecùs ac ſi ipſe emiſiſſet, & non ſeruaſſet. D. Auguſtinus in Quæſtionibus ſuper Numeros, q. 59. putat duo priora accipienda de vxore quæ vouit exiſtens in poteſtate patris, ipſo conſentiente, ſed antequam votum impleat nupſit. Putat etiam non agi de omnibus votis, ſed de illis in quibus vxor eſt ſubiecta viro, atque adeò non comprehendi hac Lege votum caſtitatis, continentiæ ſiue abſtinentiæ concubitus, in qua paris ambo coniuges ſunt poteſtatis, ſecundùm Apoſtolum 1. Corinth. 7.

De hoc ergo potiſſimùm, adeoque primo loco hîc inquirendum, Anne valeat votum caſtitatis vnius coniugis, ſine conſenſu alterius?

Coniunx vouens caſtitatem ſine conſenſu alterius.

Dicunt quidam, Omnino eſſe inualidum, tam quoad non petendum, quàm quoad non reddendum debitum. Ratio eorum eſt, Quòd eiuſmodi votum ſemper cedat in grauamen alterius coniugis, cui nimirum oneri erit ſemper exigere debitum, aut à coniugij vſu abſtinere.

Alij diſtinguunt. Si enim vir voueat caſtitatem, dicunt locum habere quod dictum eſt, propter verecundiam alterius ſexus. Si mulier vouerit, teneri non petere debitum.

Veriſſima tamen eſt Tertia ſententia, Vtrumuis ita poſt matrimonium conſummatum vouentem, debere vi huius voti abſtinere à petitione debiti, quatenus in petitione nihil concurrit quod quodammodò æquiualeat redditioni. Vnde ſequitur, poſſe petere vt mos geratur alteri coniugi, ſi quod eius periculum timeat niſi petat, ſi deſiderare nouerit, &c. Vnde non malè dicunt, qui docent tres iſtas opiniones non ita multùm reipſa inter ſe diſſidere, & Tertiam eſſe quodammodò conciliationem priorum. In Prima enim verum eſt, iſti grauamini alterius coniugis aliquoties ſaltem petendo ſuccurrendum eſſe: quamuis in eo excedat, quòd omnino votum inualidet. In Secunda verum eſt, poſt votum caſtitatis à ſe emiſſum, faciliùs virum poſſe petere, eò quòd ſi numquam petat, vxori id grauius futurum ſit, quàm ſit viro, ſi vxor numquam petat. In eo tamen etiam iſta opinio excedit, quòd ſimpliciter concedat viro petitionem.

Poteſt reddere, non autem petere debitum.

Si voueat ante conſummationem matrimonij.

Hæc quidem de voto emiſſo poſt conſummatum matrimonium. Si autem alter coniunx voueat caſtitatem ante conſummationem, cum propoſito ingrediendi Religionem, non poteſt conſummare, etiam reddendo debitum primo bimeſtri; imò neque poteſt vmquam reddere debitum, quoties redditio per peccatum coniugis eſt ei prorſus libera: abſoluto tamen bimeſtri poterit conſummare reddendo, imò tenebitur, ſi quaſi ex iuſtitia fuerit exactum quia; ratione nudi propoſiti non tenetur ingredi Religionem. Si verò non habuerit propoſitum ingrediendi Religionem, exiſtimo verius eſſe, quòd non obſtante voto caſtitatis, etiam primo bimeſtri poſſit, imò debeat reddere debitum: nam liberum ei non eſt eo tẽpore negare, niſi animo ingrediendi Religionem, aut ſaltem de eo deliberandi, ideoq; ad illud ſeſe obligare nõ potuit, vt docet Sanchez lib. 9. diſp. 35. num. 23. Quamuis non ſatis id appareat conforme probabili alteri ſententiæ, quam idem auctor ſecutus fuit lib. 2. diſp. 24. num. 25.

Si poſt conſummationem.

Si voueat poſt conſummationem matrimonij caſtitatem, verius videtur poſſe reddere debitum, etiam quando propter crimen coniugis non tenetur; quamuis non poſſit, ſi vouerit ante matrimonium ratum aut conſummatum, vt diximus Dub. 4. quæſt. 4. Ratio diuerſitatis eſt, quòd votum ſuperueniens conſummationi, ſit prorſus irritum quoad redditionem debiti, tamquam natura ſua iniuſtum; neque habeatur ratio extraordinarij caſus, quo per accidens liceat negare debitum. Qui enim vouit aliquid quod ſibi per ſe eſt impoſſibile eo tempore quo vouet, non obligatur, etiamſi poſteà miro caſu & inexpectato ſecundùm particulam aliquam fiat poſſibile. Votum autem præcedens conſummationem, eſt ſecundùm ſe totum validum, etiam quoad non reddendum, & per accidens ſolùm fit inualidum quatenus per Ius alterius fit de re illicita.

Sed dubitant quidam, Vtrùm dicta intelligantur ſolùm de exactione debiti, an etiam de amicabili petitione?

Reſpondeo, De vtraque intelligi: voto enim caſtitatis obſtrictus, nec exigere poteſt, nec petere; petitum tamen poteſt, exactum debet reddere. Imò etiam petitum reddere tenetur, eodem modo ac ſi voto non eſſet obſtrictus.

Quæri & illud poteſt, Vtrùm ſaltem ſub conditione, ſi coniunx conſentiat, intelligi poſſit vo-

uere abſtinentiam à reddendo debito coniunx, qui vouet caſtitatem?

Etſi votum à coniuge approbetur, non poteſt negare debitum.

Reſpondeo, Ne ſic quidem intelligi poſſe. Imò etiamſi votum caſtitatis à coniuge altero approbetur, non cenſetur propterea comprehenſa abſtinentia à reddendo debito: non enim plus confirmauit quàm voto inerat. Aduertendum tamen ſi contingat ſolui matrimonium, ſuperſtitem teneri vi talis voti, abſtinere à ſecundis nuptijs, quia tenetur eatenus, quatenus ſeſe potuit obligare, vt apertè dicitur cap. Placet, De conuerſione coniugatorum. Cùm ergo in voto caſtitatis contineatur abſtinentia à contrahendis nuptijs, eaque libera ſit viduo, debebit abſtinere: ſi tamen ſolùm vouiſſet numquam petere debitum, poterit ſoluto matrimonio alteri coniungi.

Secundò inquirendum, Quænam vota circa talia ſint licita vni coniugi ſine alterius licentia?

Quid circa votum caſtitatis poſſit abſque conſenſu coniugis?

Sanè poteſt coniunx etiam conſummato matrimonio vouere, quòd, ſi fuerit aliquando liber à coniugio, ingredietur Religionem. Idem dicendum ſi voueat in caſum diuortij, per alterius adulterium. Item ſi in ſimiles caſus voueat ſuſcipere ſacros Ordines. Imò etiamſi in voto non exprimat tempus quo erit licitum quod vouetur, non eſt ei illicitum tale votum, quia præſumitur intendiſſe vt licet: delicta enim non præſumuntur, L. Meritò, ff. Pro ſocio. Similiter iudicandum de voto non ineundi aliud matrimonium. De voto autem caſtitatis emiſſo, animo reddendi, non tamen petendi debitum, aut de voto numquam petendi, diſtinguendum eſt: ſi enim per ſe vota iſta conſiderentur, licita ſunt ſine coniugis conſenſu; fieri tamen poteſt, vt aliquid venialis imprudentiæ adiunctum habeant, ratione proprij periculi & grauaminis conſiderandi in altero coniuge.

Tertiò inquirendum, Quomodo hæc vota valeant & liceant cum conſenſu coniugis alterius?

Quid conſentiente coniuge?

Sanè in voto caſtitatis poſt conſummatum matrimonium emiſſo, multum operatur conſenſus alterius coniugis, Primò, Vt qui ſic vouit, certò non poſſit petere debitum: de quo vtrimque ſunt opiniones, quando citra conſenſum vouit. Secundò, Vt non teneatur petere, etiam quando hoc fieret ad vitandum grauamen alterius, qui iam ſuo conſenſu ſibi præiudicauit; niſi fortè quando videret in eo periculum incontinentiæ. Iſte tamen conſenſus non operatur, vt qui conſenſit, non poſſit debitum petere; & qui vouit, non teneatur reddere; quamuis id quidam aſſerant. Si enim ſimpliciter ſolùm conſenſit in votum caſtitatis ſui coniugis, non cenſetur, niſi aliud expreſſum ſit, renuntiaſſe iuri petendi debitum, ſed permiſiſſe vt etiam cum aliquo ſuo præiudicio alter renuntiet ſimili ſuo iuri. Non efficit etiam, quin voto adſtrictus poſſit reddere debitum vxori adulteræ, quæ in votú ſimplex conſenſit nuncupatum poſt conſummationem, & non in ordine ad ingreſſum Religionis; quia ſolùm conſenſit in eam caſtitatem, quæ directè præiudicat ſoli vouenti. Si verò cõiugis aſſenſus datus ſit non tantùm ad vouendam caſtitatèm, ſed ad vouendam omnimodam, quæritur quid fiet, ſi poſt eiuſmodi conſenſum exigat debitum ab eo qui vouit?

Reſpondeo, Debere eum reddere, licet exigens mortaliter peccet: cenſetur enim quoad iſtam vicem irritare votum ſuo conſenſu factum.

Quando vterque caſtitatem vouet.

Inquirendum Quartò, Quouſque obligentur quando vtrimque vouerunt?

Hoc fieri poteſt tribus modis. Primò, vt neuter conſentiat in alterius votum. Secundò, vt alter vel vterque conſentiat in votum alterius, independenter tamen à ſe mutuò voueant, ſine forma reciprocæ conuentionis. Tertiò, Cum tali conuentione. Si Primo modo, neuter petere poteſt, vterque reddere tenetur. In Secundo modo, ſi alter tantùm conſenſit, is quidem ſuo conſenſu ſibi præiudicauit in illis quæ directè grauant alterum vouentem, & indirectè cedunt in grauamem ſuum vt ſuprà dictum eſt; vouens autem efficit, vt illicitè petat: ſi tamen exigat, alter tenetur reddere. Quamuis enim ille exigat contra religionem voti, hic tamen tenetur Lege iuſtitiæ reddere. Si vterque ſic conſenſit, ſimiliter dicendum, ſalua proportione. Si verò Tertio modo, neuter poteſt petere aut reddere, tenentur tamen cohabitare.

Quomodo vir irritet vota vxoris.

Inquirendum Quintò, Quomodo vnus coniunx poſſit irritare votum alterius, & Primò, Quomodo vir vxoris?

Vbi in primis videndum, vtrùm vir irritet vota vxoris ſolùm per poteſtatem quam habet in rem voto promiſſam, an per poteſtatem quam habet in voluntatem vxoris, quomodo Prælatus poteſtatem habet in voluntatem Religioſi. Quidam enim dicunt, tantùm priori modo irritare, quibus videtur fauere Gloſſa, in cap. Manifeſtum 33. q. 5. Azorius lib. 11. cap. 16. Sed veriùs alij dicunt, virum poſteriori modo habere poteſtatem in omnia vota vxoris, excepto voto continentiæ, in quod tantùm habet poteſtatem priori modo. Ita ſentit D. Thomas hîc art. 8. ad 3. & eiuſmodi exceptio videtur eſſe D. Auguſtini ſuprà citata, quæſt. 59. in Numerum, quem multi ſequuntur; quamuis contrarium teneat cum alijs quibuſdam Sanchez lib. 9. diſp. 39. numero 11. Putat enim, etiam votum non petendi debitum, poſſe à marito irritari pro tempore ſui matrimonij.

Sed Probatur noſtra ſententia ex cap. Placet, De conuerſ. coniugat. vbi mulier citra conſenſum mariti ingreſſa Monaſterium, & ab eodem reuocata, adeoque irritato quatenus in mariti poteſtate fuit eius voto, dicitur manere obligata ad non petendum debitum.

Reſpondet Sanchez, Illo caſu virum non omnino irritaſſe votum vxoris, ſed tantùm quoad ingreſſum Religionis, vel quia irrita fuit profeſſio, ſine vlla irritatione voti eam reuocaſſe.

Verùm hæc reſponſio non ſatisfacit, Primò, Quia non eſt veriſimile, virum non irritaſſe tale votum quantum potuit, quando eam à Monaſterio retraxit. Secundò, Quia Pontifex indicat, independenter à viri voluntate, ſine tacita conditione conſenſus ipſius vel non diſſenſus, vxorem potuiſſe vouere non petere debitum. *Promiſit*, inquit, *ſe non exacturam carnis debitum, quod erat in eius poteſtate*. Denique nulla facta eius mentione quòd maritus tale votum quoad petitionem debiti non irritauerit, vult illud ſoluto matrimonio eſſe in vigore, rationem reddens, quòd tunc non deſierit obligare quod priùs obligabat. Facit etiam pro nobis cap. Si dicat, cap. Secundùm verba 33. quæſt. 5. ex Auguſtino. Gratianus cap. Manifeſtum, ibid. dicit, quòd in votis caſtitatis & debito coniugij æquè mulier habeat poteſtatem viri, ſicut & vir mulieris: & idem ſatis apertè dicit

Apoſto-

Digitized by Google

Irritat omnia excepto caſtitatis. Apoſtolus 1. Corinth. 7. Itaque omnia vota vxoris facta tempore coniugij, pro tempore coniugij, vir irritat, excepto illo caſtitatis, quod non eſt ex parte rei promiſſæ in eius præiudicium.

Aliqui excipiunt votum moderatæ eleëmoſynæ. Ceterùm quamuis de bonis familiæ poſſit vxor ſine mariti ſcitu facere moderatam eleëmoſynam, verbi gratia vigeſimam partem annui prouentus non excedentem, non tamen ipſo contradicente, multòque minùs eo renitente poteſt de eiuſmodi quidquam vouere. Itaque poterit maritus talia vota irritare. De paraphernis tamen vouere poteſt etiam in magna quantitate: ſed poteſt maritus, vt probabilius exiſtimo, etiam illud votum irritare, quamuis valeat ſine eius conſenſu.

Alij excipiunt votum de rebus neceſſarijs, vt de non mentiendo, &c. Sed neque ea exceptio eſt admittenda. Cùm enim mulier ob naturalem imprudentiam ſit ſub viri poteſtate in promiſſionibus Deo faciendis, quas alioqui temerè fortè faceret; poteſt eam vir, etiam in eiuſmodi nouis vinculis de rebus neceſſarijs ſibi injciendis impedire.

Multò minùs illi audiendi ſunt, qui excipiunt votum peregrinationis Ieroſolymitanæ.

Adulter quomodo irritet. Alij excipiunt caſum quo vir notoriè eſſet fornicatus. Sed ille tum demum verè excipitur, quando propter viri adulterium mulier diſceſſit, vel legitimè iam fecit diuortium: alioqui manendo ſub ipſo ſine diuortio, ſubiacet legibus mariti in eiuſmodi ſuis votis, modo iam dicto.

Sed quæres, Verùm poſtquam ab adultera receſſit, teneatur ei non reconciliari, vt vota ſua expleat.

Reſpondeo, Niſi ſit votum caſtitatis vel Religionis, non teneri. Sicuti enim diximus ſuprà, propter medij difficultatem non teneri eum ad ingrediendum Religionem, antequam matrimonium conſummet, qui obſtrictus voto caſtitatis vxorem duxit: ita ob eamdem cauſſam hìc dicemus, vt alia ſua vota mulier ſeruet, non obligari ad cælibatum, qui in votis non continetur, & admodum præ illis difficilis eſt.

Sed quid poteſt maritus in ea quæ voto promiſit vxor in tempus ſoluti matrimonij?

Quænam vota in tempus ſoluti matrimonij non poſſit vir irritare. Verius eſt, in illis quæ ad caſtitatem, ingreſſum Religionis, & ad non nubendum pertinent, nihil virum poſſe. Votum enim caſtitatis non poteſt vir irritare, niſi quatenus eſt in ſui præiudicium: in alijs autem, in quibus probabile eſt eum habere poteſtatem in ipſam voluntatem vxoris vouentis, dicendum videtur, poſſe per maritum vxoris vota irritari, etiamſi fiant pro tempore quo non erit ei ſubiecta; quod proportionabiliter etiam applicandum eſt alijs ſubditis qui vouent tempore ſubiectionis in tempus quo non erunt ſubiecti. Conſulendus Silueſter verbo Religio 2. quæſt. 15. & verbo Votum 4. quæſt. 2. numero 5. Azorius lib. 11. cap. 17. quæſt. 15. & 19. Hinc ſequitur, Prælatum poſſe irritare vota Religioſi, emiſſa in tempus quo erit extra ipſius poteſtatem: quamuis id æquè generatim non poſſint maritus & dominus; perfectiùs enim voluntas Religioſi ſubiacet diſpoſitioni Prælati.

An maritus poſſit irritare vota emiſſa ante matrimonium. Similiter videndum, quid dicendum ſit de votis ab vxore ante matrimonium emiſſis?

Reſpondeo ex cap. 30. Numeri, Auguſtino in illum locum, & cap. Noluit 33. quæſt. 5. Illa poſſe maritum ſuſpendere, quatenus eorum executio ſubeſt ipſius poteſtati, aut ei præiudicat, non autem propriè poſſe irritare. Probabiliter tamen & diſtinctè loquitur de hoc Sanchez, & putat omnia poſſe ſuſpendere ſeu irritare, ſi ita vocem extendamus, excepto voto caſtitatis, Religionis, de rebus neceſſarijs; item votis realibus, puta de danda eleëmoſyna: eiuſmodi enim votum vult tranſire etiam ad tempus matrimonij, ſicut alia priora debita, niſi fortè tempore voti mulier non fuerit ſui iuris; tunc enim putat, virum quaſi ſuccedentem in locum patris aut tutoris, per quem votum erat irritabile, poſſe illud irritare. Quod notandum eſt, vt generatim ſtatuatur, ſucceſſorem in poteſtate poſſe irritare votum, quod poterat irritare eius prædeceſſor vt Superior ſub quo fuit emiſſum. Dico, *vt Superior*; quia ſi ſolum irritare poterat propter ſuum grauamen, quod fortè in ſucceſſore locum non habet, non poterit irritare ſucceſſor. Vnde fit, vt poſterior maritus non poſſit euſque irritare votum caſtitatis, quod emiſit vxor ſtante matrimonio priori conſummato, quouſque id poterat prior maritus, ſed ſolùm quouſque is potuiſſet, ſi ante matrimonium aut conſummationem ipſa vouiſſet. Azorius cap. 17. ſuprà putat, maritum ea dumtaxat vota vxoris ante coniugium facta poſſe irritare, quæ in ſibi debitis aliquo modo incommodant. Verùm textus Numeri, & eius interpres Auguſtinus generaliùs loquuntur, & videtur ea Lex in hac parte continere Ius morale, quod etiam in noua Lege ſeruandum ſit.

Hinc ſequitur, Multo magis patrem poſſe irritare vota omnia filij puberis, quæ fecit ante pubertatem, & in pubertate non renouauit, neque ſaltem tacitè ratificauit. Et ita tenet Caietanus hîc quæſt. vltima, art. 5. Nauarrus cap. 12. Enchiridij numero 71. Valentia De voto, puncto 6. Beia parte 1. caſu 49. Hæc enim vota habent conditionem illam implicitam, vt non valeant nolente patre. Vnde probabile eſt, patrem ea irritare poſſe, etiam quando filius omnino eſſet ſui iuris, ſi modò eis nulla acceſſit ratificatio in pubertate.

Si vir conſenſerit, quatenus irritentur. At quid dicendum, quando conſentiente viro vxor vouit, poteritne etiam eiuſmodi votum poſteà idem vir irritare?

Reſpondeo, & colligitur ex cap. 30. Numeri, Validè quidem poſſe, non tamen licitè ſine iuſta cauſſa, neque ita vt res voto promiſſa & iam tradita repeti poſſit. Si tamen conſenſus datus ſit, ſed votum nondum emiſſum, poteſt eum vir pro arbitrio reuocare. Denique à peccato non erit immunis vxor, quæ abſque cauſſa iuſta interpellat maritum, vt votum ſuum, alioqui validum, præcipuè ex eius conſenſu emiſſum, irritet. Verùm iſta communia quoque ſunt alijs ſuperioribus & inferioribus.

Extendendum etiam eſt ad votum caſtitatis, quatenus à viro eſt irritabile, niſi in caſu vbi mutuo conſenſu ambo vouiſſent: tunc enim neuter poteſt alterius illud votum irritare, niſi rurſus vbi fracta ſemel per ſacrilegium Deo data fide iterùm redierint in idipſum. Illud tamen obſeruandum, maritum ſine iuſta cauſſa conſenſum reuocantem, non teneri ad votum quod reuocat, vt quidam dixerunt ex male intellectis verbis Scripturæ, *Portabit ipſe iniquitatem eius*: ſed tenetur ad reſcindendam irritationem: qua reſciſſa, non iam

iterùm redit voti obligatio; quia, vt ſuppono, fuit veri nominis irritatio, quæ planè extinguit obligationem, ſed poteſt ſe de nouo vxor voto adſtringere.

Quænam vota mariti irritet vxor.

Deinde dicere hîc oportet, quænam mariti vota irritet vxor?

Vbi verius eſt, omnia & ſola abſque conſenſu ſuo facta poſſe irritare, quæ ſibi notabiliter præiudicant, quoad debiti redditionem & mutuam cohabitationem. Probatur, Quia quamuis mulieris caput ſit vir, in re tamen coniugali vt mutui corporis habent poteſtatem, ita ſibi mutuò ſunt ſubiecti; quod indicat Apoſtolus ſuprà, quando dicit, *Non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in huiuſmodi.* inſinuat enim, quando conſtat coniugium, etiam maritum in quibuſdam vxori eſſe ſubiectum.

Votum peregrinandi.

Hinc ſequitur, Non poſſe virum vouere, contradicente vxore, peregrinationem longam, etiam in Terram ſanctam, cauſſa ſolius deuotionis; ſi tamen voueat ferendi ſubſidij cauſſa ipſi Terræ ſanctæ, in fauorem eius Ius hoc ei concedit inuita coniuge, cap. Ex multa, De voto. Itaque ſine conſenſu coniugis mulier nullam, vir breuem tantùm peregrinationem vouere poteſt.

Poterit etiam vxor irritare immoderatæ abſtinentiæ ſeu ieiunij votum, quod debiti moderatam redditionem impedit; ita tamen vt non totum irritet, ſed exceſſum, in quem tantùm ius habet.

Sequitur etiam, Non poſſe vxorem irritare votum mariti de non petendo coniugali debito; hoc enim fidei coniugali non præiudicat, ſi fiat cum moderatione ſuprà explicata: quamuis monendi ſint coniuges, ne facilè eiuſmodi votis ſeſe implicent, vbi continuò eodem toro vti volunt; & ſi implicati fuerint, periculo ſuo conſulant maiori cautela, vel per Epiſcopi diſpenſationem. Si autem vir vouit non reddere debitum, ex alieno vouit, ideoque eiuſmodi votum non tam irritandum ab vxore, quàm per ſe irritum eſt, cap. Vna 33. q. 5. ex Auguſtini Epiſtola Ad Armentarium.

Vota Epiſcopi.

Tertiò quæritur de Epiſcopo, Quàm ipſe ſit liber in vouendo?

Reſpondeo, Non licere ei emittere votum, quo diſſoluatur vinculum quod eſt inter ipſum & propriam Eccleſiam, cap. Niſi cùm pridem, §. finali, De renuntiatione. Vnde nôn poteſt ingredi Religionem ſine conſenſu Pontificis, cap. Licet, De Regularibus, D. Thomas quæſt. 185. infrà art. 4. Nihil etiam vouere poteſt quo Eccleſiæ ſuæ grauiter præiudicet, cap. Sicut noſtris, De iureiurando. Vnde cap. Magnæ, Extra. hoc tit, *Non licet Epiſcopo longa peregrinatio.* Imò irrita erunt Epiſcopi vota de longa peregrinatione, quando melius eſt eum reſidere, quàm petere à Pontifice ſummo talis abſentiæ facultatem, vt benè Sanchius lib. 4. in Decalogum cap. 25.

Clericorum ſæcularium

Quartò quæritur idem de Clericis ſæcularibus. Sanè nec ipſis ſine Superioris facultate peregrinationis longæ in præiudicium Eccleſiæ in qua reſidere tenentur, vota côceduntur, cap. Non oportet, De conſecrat. diſt. 5. & dicto cap. Magnæ. Argumentum ex cap. Admonet, De renuntiatione, & alijs ibi in Gloſſa citatis. In voto tamen Religionis Clericus non pendet à conſenſu Epiſcopi. cap. Duæ ſunt 19. quæſt. 2. ex Vrbano Papa. Vnde poſſunt eo contradicente vouere Religionem, etiamſi iurauerint ipſi obedientiam. Qui enim in talibus afflati Spiritu ſancto, priuata Lege ducuntur, Lege publica & communi non ſunt reuocandi; dignior enim eſt Lex priuata quàm publica, vt ibi dicit Pontifex & Gloſſa. Simpliciùs dicetur, in promiſſione obedientiæ facta Epiſcopo, tacitè eſſe exceptum votum Religionis, ſicuti tranſitus ad arctiorem Religionem in voto obedientiæ quod fit Prælato.

Quintò quæritur de votis ſeruorum, quouſque reclamantibus dominis rata eſſe queant?

De votis ſeruorum.

Videntur quidam omnia ſeruorum vota arbitrio dominorum ſubijcere, ſed verius eſt, ea ſola eſſe ſubiecta, quæ præiudicant iuri herili. Neque enim herus ſerui vota irritat ea poteſtate quam habeat in ſerui voluntatem, ſed ea tantùm quam habet in rem promiſſam. Argumentum ex cap. Relatum, De excommunicatione, & cap. Si ſeruus ſciente, diſt. 54. Docet Panormitanus in cap. Scripturæ, De voto.

Vnde ſequitur, Vota quæ ſeruus fecit dum erat liber, & omnino ſuæ poteſtatis, dominum ſuſpendere ſolùm quatenus ſibi præiudicant, ita vt poſt manumiſſionem reuiuiſcant.

Sequitur Secundò, Non poſſe dominum irritare vllum votum ſerui, quod ſpectat tempus futuræ libertatis.

Sequitur Tertiò, Si ſeruus votum ſuum referat partim ad tempus ſeruitutis, partim ad tempus libertatis, dominum pro priori tantùm tempore poſſe irritare: ſi autem ad nullum tempus referat, modò ſit de præiudicantibus, poteſt dominus ſimpliciter irritare. Argumentum ex cap. Quidam, & cap. Placet, De conuerſione coniugatorum, vbi reuocatus à coniuge ex Monaſterio, ea mortua non cogitur ad Monaſterium reuerti.

Sequitur Quartò, Non valere inuito domino votum ſerui de ingreſſu Religionis, ſuſceptione Ordinum; valere tamen de certis precibus recitandis.

De votis filiorum familias.

Quæritur Sextò, Vtrùm ratum ſit votum filiorum familias ſine patris conſenſu?

Reſpondet D. Thomas art. 9. Si vſum rationis non habeant, nulla eſſe eorum vota: ſi ratione vtantur ante annos pubertatis, poſſe quidem, quantum in ipſis eſt, ſe voto obligare, ſed eorum votum poſſe irritari per parentes; nullo autem modo ante annos pubertatis poſſe facere votum ſolemne Religionis, propter Legem id cauentem Eccleſiæ, quæ reſpiciat quod vt plurimum accidit: poſt annos autem pubertatis poſſe ſeſe voto Religionis obligare, vel ſimplici vel ſolemni ſine conſenſu parentum.

Dico itaque primo. Vota ante rationis vſum emiſſa Iure naturæ nulla ſunt. Patet ex definitione voti: diximus enim, eſſe promiſſionem deliberatam; æquiparantur enim pueri ante rationis vſum amentibus aut furioſis, quorum vota eſſe irrita habemus cap. Sicut, De Regularibus.

Dico secundo. Si vſum quidem rationis habeat filius aut filia familias, ſufficientem ad vouendum, ſed ad annos pubertatis non peruenerit, vouet quidem interdum validè, ſed eius votum poteſt irritari à parente vel tutore, ſub cuius eſt poteſtate. Colligitur ex 30. cap. Numeri, & cap. Puella 20. quæſt. 2. ex Concilio Triburienſi.

Sed

Digitized by Google

Quæ ætas requiratur in vouente.

Sed quæres, Quæ ætas ante pubertatem cenſeatur ſufficere ad rationis vſum in voto neceſſarium? Graſſius part. 1. lib. 2. cap. 26. dicit, debere eſſe prope pubertatem, hoc eſt decem annorum cum dimidio in maſculis, & nouem annorum cum dimidio in feminis. Panormitanus autem in cap. Veniens, De voto, indiſtinctè dicit, ætatem non obeſſe ad obligationem Deo quærendam, modò ſit annorum ſeptem. Quæ ſententia videtur vera. Solemne tamen votum non admittitur Iure antiquo ante pubertatem: nam quòd Canon 40. Sextæ Synodi natos decem annorum ad monachatum admittit, receptum non eſt. Tridentinum decimumſextum annum completum exigit ſeſſ. 25. cap. 15. De Regularibus. Baſilius ſimiliter in virgine ſedecim annos exigebat, vt refertur in dicto Canone 40. Sextæ Synodi. Quando autem requiratur conſenſus patris vt votum filij familias ſit ratum, quando autem ſufficiat ipſum non diſſentire, colligitur ex dictis De voto Religioſi.

Differentia inter votum puberis & impuberis.

Eſt differentia inter votum puberis & impuberis, quòd pater poſſit omne votum impuberis irritare (Emanuel Sà verbo Voti irritatio, numero 1.) non autem puberis: tantùm enim illa irritat, quæ præiudicant patriæ poteſtati, qualia ſunt realia de aduentitijs & ſimilibus, non autem de caſtrenſibus. Perſonalia etiam irritare non poteſt, neque mixta, in quibus reale ſolùm ex conſequenti & acceſſoriè venit, vt veniunt bona quando quis ingreditur Religionem; tranſeunt enim cum vouente. Item excipit Silueſter verbo Votum 3. q. 6. votum Terræ ſanctæ, cap. tamen Ex multa, hoc tit. quod Silueſter allegat, non loquitur de filijs familias, ſed tantùm de maritis.

Sed meritò quis quærat, Quamdiu duret poteſtas patria, irritandi vota poſt pubertatem: communis enim ſententia videtur eam reſtringere ad tempus quo filius eſt minor viginti quinque annis.

Non improbabilis tamen eſt opinio Sanchez lib. 6. diſp. 39. num. 10. in quacumque ætate patrem poſſe irritare realia iſta vota filij familias: eò quòd nulla ætas eximat filium à patria poteſtate, licet ſenex ſit, cùm nullo Iure id cautum ſit.

Mater an poſſit irritare vota filij.

Huius etiam loci quæſtio eſt, Vtrùm mater quoque irritet vota filij.

Reſpondeo, Si ipſa tutrix ſit impuberis, aut curatrix puberis, non eſt dubium quin irritet. Probabile tamen eſt, etiam irritare mortuo patre, quando neque tutrix eſt neque curatrix, modò in eius poteſtate maneat filius aut filia, vt docet Emanuel Sà: quamuis contrarium teneat Azorius.

Non minor eſt illa quæſtio, Quomodo diſſimulantibus parentibus, & expreſſum conſenſum neque dantibus, neque negantibus, vota filiorum contingat conualeſcere, ita vt poſtmodum ab eis nequeant irritari?

Reſpondeo, Eiuſmodi conniuentiam non efficere, quin poſteà ſemper, quando quoad hoc ſunt in patria poteſtate, valeant parentes eiuſmodi vota irritare, niſi in caſibus Iure expreſſis, qualis eſt dicto cap. Puella, vbi negatur parentibus irritatio voti, poſtquam impubes filia vno anno integro & die in Monaſterio, ipſis ſcientibus & nihil contrà mouentibus, fuerit, quale quid etiam de filio ſtatuitur cap. Si quis ante, De Regularibus.

Illud denique quæri hîc poſſit, Vtrùm per Conſtitutionem Tridentini, quæ ad profeſſionem ſolemnem Religionis neminem recipit ante annum decimumſextum expletum, patria poteſtas quoad irritanda Religionis vota, vltra decimumquartum annum cenſeatur euſque prorogata?

Vbi omnino negatiuè reſpondendum eſt, vt benè obſeruauit Azorius ſuprà cap. 17.

Quæritur Septimò, Quid dicendum ſit de votis puerorum?

Vota puerorum.

Reſpondeo, Ferè id patet ex dictis: alioqui talium vota non continuò cenſenda irrita, patet ex cap. Venientis, De voto. Faciliùs tamen cum ipſis diſpenſatur, aut vota eorum commutantur, vt ibi Gloſſa, & dicemus infrà Dub. 10. Hactenus in particulari de illis quorum vota irritari valeant.

Irritatio voti an requirat cauſſam.

Circa ipſam autem irritationem generatim quædam obſeruanda ſunt. Primò, Ad ipſam tam vt validè quàm vt licitè fiat, non requiri cauſſam, niſi fortè quando votum ſemel Superioris conſenſu firmatũ eſt. Indicat hoc textus Numeri 30. *In arbitrio viri erit, ſiue faciat ſiue non faciat.* & tenet Antoninus 2. parte tit. 11. cap. 7. §. 6. Azorius lib. 11. cap. 17. qui teſtatur eſſe communem: quamuis Sotus exiſtimet eſſe veniale, ſine cauſſa irritare. Ratio manifeſta eſt, Quia voto ſubditi implicitè ineſt conditio, Niſi Superior contradicat, cui contradictioni ſubditus non ponit Legem, ſed eam tam liberam relinquit, quàm ei liberum fuit vouere. Vbi inſignis eſt differentia inter irritationem & diſpenſationem voti: diſpenſatio enim cauſſam requirit etiam vt validè fiat. Eſt & alia ſatis obuia inter diſpenſationem & irritationem differentia, quòd non omnes qui diſpenſare poſſunt, poſſint etiam irritare: Epiſcopus enim ſuorum ſubditorum vota nonnulla per diſpenſationem relaxat, non tamen poteſt ea irritare. Neque iterùm qui irritare poſſunt, etiam poſſunt diſpenſare, vt patet in coniuge, parente, &c. Tertia eſt differentia, Quòd in voti irritatione, etiamſi ſemel in illud Superior conſenſerit, minor cauſſa ſufficiat quàm in diſpenſatione: quia, vt dicit Sanchez lib. 9 diſp. 40. num. 7. irritatio innititur quodammodò poteſtati dominatiuæ, quæ non ita cauſſam poſtulat vt poteſtas diſpenſatiua.

Differentia inter diſpenſationem & irritationem.

Superior debet in votum conſentire.

Secundò obſeruandum, Quando votum tale eſt vt non ſit ratum niſi conſentiat Superior, regulariter non ſufficere quòd conſentiat in opus voto promiſſum, ſed debere conſentire in ipſam promiſſionem ſeu votum. Ratio eſt, Quia cum conſenſu in opus promiſſum conſiſtit reuocatio & irritatio voti; vt patet in Prælato vel marito, reſcindente votum Religioſi vel vxoris de rebus neceſſarijs ad ſalutem.

Dico, *Regulariter*; quia aliquando ſufficit conſentire in opus, quando nimirum opus eſt tantùm conſenſu Superioris, propter præiudicium quod ipſe pateretur in opere, & non habet directè poteſtatem in voluntatem vouentis. Hoc modo dominus ſatis confirmat ſerui votum, ſi permittat eum peregrinari, etiamſi ignoret eum hoc vouiſſe.

Tertiò obſeruandum, Quando ſubditus obli-

Digitized by Google

gatur voto donec illud irritet Prælatus, non debere continuò cenſeri Prælatum irritaſſe, quando facultatem concedere noluit operis explendi: ſolùm enim propter prohibitionem, ea ſtante, ad tempus excuſabitur ſubditus, neque tenebitur Prælato indicare votum, etiamſi putet eo cognito conſenſurum, vt benè Caietanus hîc art. 8. Imò ſi pœnitudine ductus Prælatus poſteà conſenſum præbeat quem priùs negauit, obligabitur ſubditus, non obligandus ſi primo diſſenſu votum fuiſſet irritum. Ita Sotus, Valentia, & alij.

Vota ſemel irritata non conualeſcunt. Quartò, Vota ſemel abſolutè irritata non conualeſcere, etiamſi ſubiectio deſierit, modò irritatio fuerit propriè dicta, vt diſtinguitur contra ſuſpenſionem voti: votum enim tantùm ſuſpenſum conualeſcit, cùm ad eum caſum peruentum fuerit, à quo poterat efficax habere principium, vt loquitur Cæleſtinus III. cap. Placet, De conuerſione coniugatorum. Ita Sanchez ſuprà num. 35. Azorius, Sotus, Siluester, Angelus, & alij communiter. Suſpenſio enim fit manente vinculo voti, illicitam reddendo pro tempore materiam: irritatio autem ſoluit voti vinculum, ponendo conditionem, qua exiſtente ſubditus noluit votum ſuum obligare.

Poteſtas irritandi non eſt ſpiritualis. Denique obſeruaſſe hîc iuuabit ad pleniorem irritationis intellectum, poteſtatem irritandi non eſſe Eccleſiaſticam aut ſpiritualem, ſed de ſe potiùs eſſe ciuilem & laicam, & deſcendere non ex Iure Canonico, ſed naturali. Ex quo ſequitur, Etiam in infidelibus eſſe, & in ſummo Pontifice non reperiri plenitudinem huius poteſtatis, vt validè reſcindere poſſit quoduis votum laicorum ſine cauſſa, vt natura irritationis poſtulat. Ita docet ex Soto Azorius dicto cap. 17. qui non improbabiliter addit, ne quidem omnia Clericorum ſæcularium vota poſſe ſummum Pontificem irritare; quamuis ea poſſit quæ ad gubernationem Eccleſiaſticam aut res Eccleſiaſticas pertinent: & Regularium ferè omnia vota irritare poſſit, ſaltem quæ humana poteſtate irritari poſſunt. Sanè ſubſtantialia Religionis vota Pontifex irritare nequit, etiamſi in ijs poſſit diſpenſare: neque enim ſine cauſſa & ſine diſpenſatione ſolo ſuo nutu de Religioſo poteſt facere non Religioſum. Vaſquez in 1. 2. diſp. 65. cap. 8.

DVBIVM VIII.

Quot modis contingat Voto quempiam ſolui?

PLVRIBVS id modis contingit, quorum aliqui iam explicati ſunt: per mutationem materiæ, defectum conditionis, defectum cauſſæ finalis, & irritationem. Supereſt via diſpenſationis & commutationis. Commutatio quando fit voti perſonalis in reale, dicitur Redemptio: habet enim redemptio ſe ad commutationem, ſicut emptio ad permutationem. Silueſter verbo Votum 4. q. 1.

DVBIVM IX.

Vtrùm in ſolemni Voto continentiæ diſpenſet Pontifex.

D. Thomas art. 11.

CELEBRIS hæc eſt controuerſia, cui tamen decidendæ via iam præſtructa eſt ex dictis Dubio 3. vbi diximus, votum ſolemne caſtitatis ex ſola conſtitutione Eccleſiaſtica dirimere matrimonium; quamuis, vt ibi inſinuauimus, etiam ex altera ſententia, quæ Iure diuino putat hoc voto irritas fieri ſuperinductas nuptias, non ſequatur, in eo non diſpenſare Pontificem, quem conſtat etiam in quibuſdam Iuris diuini, quæ ex voluntate humana initium ſumpſerunt, poſſe diſpenſare. Vt enim Pontifex hîc diſpenſet quoad valorem matrimonij, alterum ex duobus ſufficit, vt vel poſſit ex Monacho manente Monacho facere maritum; ſiue quod idem eſt, vt voto Religionis poſſit adimere votum caſtitatis, vel ex Religioſo facere non Religioſum. Vt autem non tantùm validè, ſed etiam licitè diſpenſet, requiritur præterea, vt iuſta cauſſa eſſe poſſit ita faciendi: imò ne quidem validè ſine iuſta cauſſa Pontifex ex Monacho faciet non Monachum, vel maritum, ſi Iuris diuini ſit, conſecratum per votum monaſticum Deo cælibem vitam agere, aut ſemper Deo manere ſic conſecratum, vt ad vota mundi, cui iam mortuus eſt, redire non poſſit. De his ergo hoc Dubio implicitè quæritur.

Duæ ſunt opiniones. Vna D. Thomæ hoc art. 11. negans poſſe Pontificem diſpenſare quoad caſtitatem in voto ſolemni Religionis, quam & alij multi ſequuntur, Silueſter verbo Votum 4. q. 5. Sotus lib. 7. q. 4. art. 2. Arragonius hîc, Turrianus lib. 2. De votis monaſticis, Eſtius in 4. diſt. 38. Magnum iſti ſuæ ſententiæ præſidium ponunt in verbis cap. Cùm ad monaſterium, De ſtatu Monachorum, §. vlt. vbi ita habet: *Nec æſtimet Abbas quòd ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo Monacho diſpenſare: quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeò eſt annexa Regulæ monachali, vt contra eam nec Pontifex poſſit licentiam indulgere.* *Prima ſententia.* *Probatur.*

Secundò allegant cap. vlt. Leuitici: *Omne quod Domino conſecratur, ſiue homo fuerit, ſiue animal, ſiue ager, non vendetur, neque redimi poterit. Quidquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino.* Hinc enim haberi volunt, non poſſe ea quæ ſemel Deo ſunt conſecrata, exuere eiuſmodi conſecrationem aut profanari, quoad integra perſeuerauerint. Vnde nec calix, inquiunt, ſemel conſecratus, in profanos vſus diſtrahi poterit, niſi priùs deſtructus. Supponunt autem, voti ſolemnitatem in quadam conſecratione conſiſtere. 2.

Tertiò, Eſt, inquiunt, contra Ius naturæ, rem ſemel alicui traditam iterùm ei adimi; ergo cùm voti ſolemnitas conſiſtat in traditione, non poterit per diſpenſationem relaxari, ſicuti diximus Dubio 7. non poſſe maritum vxoris votum irritare, quando ipſo conſentiente vouit, & rem promiſſam iam Deo tradidit. 3.

Quartò adducunt illud Eccleſiaſtici 26. *Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ.* Quo videtur ſignificari, nihil eſſe tam dignum, quo compenſante poſtponi debeat votum continentiæ. Confirmatur, Status monaſticus eſt dignior matrimonio conſummato: atqui iſtud non ſoluitur ob quamcumque neceſſitatem Reipublicæ ſuperuenientē, quæ non minùs eius ſolutionem exigere poteſt, quàm voti ſolemnis; ergo multò minùs ſolui debet ſtatus monaſticus: minùs enim cõuenit per res Deo conſecratas, & perſonas mundo mortuas, ſæculi neceſſitatibus ſubueniri. 4.

Quan-

Digitized by Google

5. Quintò, Exemplum D. Matthæi, qui noluit cum Iphigenia diſpenſare, vt poſt votum caſtitatis nuberet Regi, per eiuſmodi nuptias cum magna Regni parte ad fidem conuertendo, ſed elegit Apoſtolus potiùs mori, quàm Chriſti ſponſam alteri tradere.

6. Sextò, Ex abſurdo. Sequitur enim, poſſe Pontificem efficere, vt diſſoluatur matrimonium conſummatum inter viuentes, vel vt duas quis ſimul habeat vxores. Faciamus enim Petrum ex conſenſu coniugis amplexum eſſe monaſtica vota, deinde Pontificem cum eo diſpenſare vt ducat vxorem, cùm non teneatur redire ad priorem, imò fortè nec poſſit, eò quòd & ipſa facta ſit Monialis & ſimilem diſpenſationem non habeat, poterit ducere aliam

7. Septimò, Non diſpenſat Pontifex in voto ſolemni paupertatis, vt oſtendit Nauarrus Commentar. De reditibus Eccleſiaſticis, monito 11. ergo neque in voto caſtitatis ſolemni.

8. Octauò, Pontifex non poteſt efficere, vt profeſſione Religionis non dirimatur matrimonium ratum præcedens; ergo neque facere poteſt vt eâ non dirimantur ſequentes nuptiæ.

9. Nonò, Concilium Toletanum VI. Can. 6. contra deſertores inſtituti ſui Regulares ita ſtatuit: *Si quolibet patrocinio deſertores permanere voluerint, ſacerdotali ſententia à Chriſtianorum cœtu habeantur extorres*, &c. Ex hoc Canone format argumentum eiuſmodi Turrianus: Omne patrocinium pro deſerendo ſemel ſuſcepto monaſtico habitu interdictum eſt; ergo etiam patrocinium diſpenſationis: eſt enim genus quoddam patrocinij, diſpenſatio Pontificalis.

Decimò, Si poteſt Pontifex facere, vt maritus ante conſummationem matrimonij factus Monachus iterùm fiat maritus, poterit etiam efficere, vt aliquoties vnius & eiuſdem feminæ deſinat, & iterùm incipiat eſſe maritus, quod eſt abſurdum.

Vndecimò, Status monaſticus æquiparatur matrimonio conſummato quoad immobilitatem, quia monachatum profeſſi comparantur caſtratis Matth. 19. cum caſtratis autem diſpenſari nequit vt vxorem ducant.

Secunda ſententia.

Altera ſententia affirmat, Poſſe Pontificem in caſtitatis voto per Religionis profeſſionem ſolemniter emiſſo diſpenſare. Quæ tenenda eſt tamquam probabilior. Tenuerat eam D. Thomas in 4. diſt. 38. q. 1. art. 4. Tenet Caietanus hoc art. excuſans D. Thomam, quòd ſolùm neget poſſe diſpenſari, cum duplici limitatione. Vna, Si cap. Cùm ad Monaſterium, ita ſtatuat. Altera, Probabiliter hoc teneri poſſe. At magis ingenuè Siluester Ferrarienſis quod res eſt fatetur lib. 3. Contra gentes, cap. 124. D. Thomam ſententiam quam in 4. docuerat, hîc in Summa mutaſſe: quod enim Azorius dicit lib. 12. c. 7. D. Thomam ſolùm velle, quòd non poſſit Pontifex Monacho manenti Monacho indulgere licentiam contra votum caſtitatis; veriſimile non eſt: quia apertè dicit, Pontificem non poſſe ex profeſſo facere non Monachum, ſicuti non poteſt ex Sacerdote facere non Sacerdotem. Tenet nobiſcum Palude dicta diſt. 38. quæſt. 4. concluſ. 11. Ioannes Maior q. 3. Richardus art. 9. quæſt. 1. Durandus q. 2. Valentia hîc puncto 7. Couarruuias De teſtamentis, cap. 2. num. 10. Nauarrus ſuprà, eſtque communis omnium Canoniſtarum, & communior recentiorum Theologorum, vt patet ex illis quos citat & ſequitur Sanchez lib. 8. diſp. 8. num. 7. Vt autem eam probemus,

Pontifex diſpenſare poteſt in voto Religionis:

DICO PRIMO. Poteſt Pontifex diſpenſare in voto ſolemni Religionis, vt validè contrahatur matrimonium ab eo qui profeſſus fuerat. Probatur Primò, Quia vt ſuprà diximus, quòd votum ſolemne dirimat matrimonium ſibi ſuperueniens, eſt ex ſola conſtitutione Eccleſiæ: in Legibus autem Eccleſiaſticis plenam diſpenſandi poteſtatem habet Pontifex. Secundò, Per votum ponit quiſque ſibi Legem: atqui in tali Lege æquum eſt tacitè excipi caſum quo Eccleſia ob publicam neceſſitatem aliud velit.

DICO SECVNDO. Datur caſus quo liceat eiuſmodi diſpenſatio: poſita enim poteſtate, certum eſt, poſſe ingruere eam neceſſitatem Reipublicæ vel Eccleſiæ, aut tantam vtilitatem quæ ſufficiat relaxando huic voto, verbi gratia, vt Regni pax conſeruetur, vt ad fidem aliqua Regio conuertatur. Fatetur enim D. Thomas, continentiam poſſe ſufficienter alio bono compenſari.

Non autem vt qui manet Religioſus habeat vxorem.

DICO TERTIO. Non poteſt Pontifex diſpenſare vt Religioſus manens Religioſus vxorem habeat, & caſtitatis voto non teneatur. Patet dicto cap. Cùm ad Monaſterium, item ex Dionyſio citato ſuprà Dubio 3. qui refert, Monachum renuntiare vitæ diuiſibili, id eſt coniugali, vt ibi diximus. Imò putat D. Thomas, inde dictum Monachum, quòd ſolus ſit ſine vxore, ex oppoſito nimirum illius diuiſionis, ob quam de coniugato Apoſtolus dicat, *Et diuiſus eſt*, quò etiam reſpexit Dionyſius. *1. Cor. 7.* Conformis eſt Caſſianus Collat. 18. cap. 5. vbi Monachos dictos dicit à ſingularis ac ſolitariæ vitæ diſtinctione, eò quòd coniugijs, inquit, parentum conſortio, & mundi conuerſatione abſtineant. Cùm ergo cælibatus monachatui naturaliter inſit, non poteſt Pontifex, imò neque ipſe Deus efficere, vt quis vtatur coniugio, & ſtatum coniugalem ſimul cum ſtatu monaſtico retineat: ſuppono enim, id manifeſtam contradictionem inuoluere.

Matrimonium validum erit, Pontifice etiam ſine cauſſa diſpenſante.

DICO QVARTO. Quando Pontifex ſine cauſſa diſpenſat cum Religioſo vt vxorem ducat, validum eſt matrimonium, & quoad illud valida eſt diſpenſatio; quia vt diximus, irritũ eſt Religioſi matrimonium tantùm Iure Eccleſiaſtico. Talis tamen diſpenſatus manet obligatus voto caſtitatis, & non poteſt petere debitum, quia inualida eſt diſpenſatio, quatenus relaxat naturalem obligationem voti caſtitatis, eò quòd neque in Iure diuino Papa, neque regulariter inferior in Lege Superioris validè diſpenſet ſine cauſſa: imò ſolus Papa poterit poſtmodum cum tali propter periculum animæ diſpenſare, vt qui tenetur reddere, etiam petat debitum, etiamſi diſpenſatio, quando ex voto ſimplici impeditur quis à petitione debiti, concedi ſoleat ab Epiſcopis, vt dicemus Dubio 10.

Pontifex diſpenſat in Ordine ſacro.

DICO QVINTO. Poteſt Pontifex diſpenſare in voto continentiæ ſolemni ex ſuſceptione Ordinis ſacri. In hoc omnes ferè conueniunt. Quamuis enim in eo diſcrepent, vtrùm ſacris Ordinibus ſit annexum votum, an tantùm Lex continentiæ; in eo tamen ferè conueniunt, ſi votum ſit annexum, non eſſe ei eſſentialiter an-

Votum continentiæ Ordinibus ſacris annexum. nexum. Sanè votum illis annexum eſſe, verior habet opinio, & conformior ſacris Canonibus, cap. 1. diſt. 28. ex Gregorio: *Nullum facere Subdiaconum præſumant Epiſcopi, niſi qui ſe victurum caſtè promiſerit.* Lex iſta ſeruatur, quando conſcij eiuſmodi Legis, ſine proteſtatione contraria Subdiaconatum ſuſcipiunt: ſi enim ad profeſſionem ac votum Religionis ſufficiat in habitu vltra tempus probationis more aliorum profeſſorum perſeueraſſe, vt patet cap. Vidua, De Regularibus; etiam ſufficiet ad vouendam caſtitatem, Ordinem Subdiaconatus ſuſcepiſſe, in quo ſuperioribus temporibus conſtet tale votum emitti ſolitum, & vt etiam nunc emittatur, ſaltem tacitè, Eccleſiam velle. Confirmatur ex cap. Diaconi, eadem diſt. ex Concilio Ancyrano: *Quicumque ſanè tacuerunt, & ſuſceperunt manus impoſitionem profeſſi continentiam, ſi poſteà ad nuptias venerint, à miniſterio ceſſare debebunt.* Vbi in ſilentio ſuſcipientium Diaconatum, habemus profeſſionem & votum quoddam continentiæ. Item cap. Cùm olim, De Clericis coniugatis: *Nos attendentes quòd Orientalis Eccleſia votum continentiæ non admiſit,* &c. vbi votum continentiæ intelligit doctiſſimus Pontifex Innocentius III. illud quod in ſuſceptione Ordinum maiorum tacitè emittitur, vt docet ibi Gloſſa. Loquitur ſimiliter Gratianus cap. De Syracuſanæ, dicta diſt. 28. Accedit cap. vnicum De voto, in 6. vbi dicitur, quantum ad matrimonium poſt contractum dirimendum, votum illud eſſe ſolemne, quod ſolemnizatum fuerit per ſuſceptionem ſacri Ordinis, &c.

Differt à profeſſione Religionis. Illud tamen obſeruandum, Votum ſolemne Ordinis ſacri non eſſe omnino eiuſdem efficaciæ cum ſolemni per approbatæ Religionis profeſſionem: quia iſtud dirimit etiam prius matrimonium ratum, non conſummatum; illud autem non dirimit, vt definiuit Ioannes XXII. in Extrau. De voto, quæ incipit, Antiquæ concertationis.

Differunt etiam in eo, quòd in Religioſo per diſpenſationem ſtatus ſeparetur ab homine, caſtitatis autem obligatio inſeparabilis ſit à ſtatu: in Clerico autem ad ſacros Ordines promoto ècontrà diſpenſatio fit ſeparando ab Ordine obligationem caſtitatis, Ordine propter characterem manente inſeparabili ab homine.

Ceterùm notandum hîc eſt, Valentiam tom. 4. diſp. 9. q. 5. puncto 5. §. 1. quando agit de annexis Sacramento Ordinis, ita explicare noſtram ſententiam apud recentiores communiorē, vt reuerà videatur oppoſitum tenere, quod & Scotus, & Palude in 4. diſt. 37. & alij præſertim Iureconſulti non pauci, fecerunt. Dicit enim votum continentiæ annexum Sacris Ordinibus, quod ad rem ipſam attinet, non eſſe aliud quàm obligationem ad non ducendam vxorem, & etiam ad perpetuam continentiam deinceps ſeruandam: nam hæc ipſa, inquit, obligatio, quatenus propter maiorem Dei cultum (qui aliàs in votis expreſſis reſpici ſolet) iis qui Sacris initiantur impoſita eſt, votum continentiæ implicitum à DD. appellatur. Videtur inquam ita implicitum votum explicando Valentia, votum in Ordine ſacro negaſſe: nam alioqui etiam in Baptiſmo propriè dictum votum eſſet admittendum, quod ipſe Valentia cum communi Catholicorum, quam ſuprà Dubio 2. ſecuti ſumus, refutat 3. ſuo tomo, puncto 2. De voto, ſub finem.

Neque tamen ſententiam Valentiæ omni probabilitate deſtitutam exiſtimamus: pro ea enim facit, quòd, vt Palude dicit, non videatur admittendus iſte modus vouendi implicitè ex ſolo ſtatuto Eccleſiæ, & alia ratio ſit de ſolemni voto quod implicitè fit in Religione, vbi ferè votum explicitum præceſſit, aut ſanè quia tota res ibi voti eſt, faciliùs votum præſumitur. Deinde vrgeri poteſt, quòd ſi hîc ſemper eſſet votum propriè dictum & ſolemne, non videatur ſufficiens ratio, quare poſterius eiuſmodi votum non ſoluat matrimonium ratum priùs contractum, vt fit in voto Religionis; nam reuerà quoad rem coniugalem, Clericus non minùs eſſet mundo mortuus quàm Religioſus.

Dicunt quidam, rationem in eo ſitam eſſe, quòd non conueniebat pluribus modis poſſe ſolui maritum matrimonio rato quàm vxorem, quæ tantùm capax eſt Religionis, non Ordinis.

Contrà, Eadem ratione etiam dices contra communem, ne ſponſalia quidem ſolui debere per ſacrum Ordinem; nam etiam in illis oportet contrahentes eſſe pares.

Sed his facilè reſpondebit, qui dixerit Eccleſiam poſſe ſtatuere, non tantùm vt qui ordinatur, eo ipſo ſeſe obliget tacitè ad caſtitatem, ſed vt implicitum votum etiam emiſiſſe cenſeatur. Rurſum quia irritatio prioris matrimonij per ſequens votum eſt ex Iure tantùm Eccleſiaſtico, poſſe ſtatuere Eccleſiam hanc irritationem in voto Religionis, in fauorem nimirum ſtatus illius perfectioris, in quo perfectiùs homo mundo moritur, etiamſi eamdem non ſtatuat in voto ſolemni per ſuſceptionem ſacri Ordinis. Sanè permultum refert vtra ſententia teneatur: ſi enim dicas, in Ordine non ſubeſſe illud votum, ſed ſolam Legem Eccleſiæ, conſequens erit, Clericum qui ex diſpenſatione ſine legitima cauſſa vxorem ducit, non tantùm poſſe reddere, ſed etiam petere debitum: in noſtra autem ſententia non poterit petere. Rurſum in noſtra ſententia Clericus in Sacris peccat peculiariter in Religionem fornicando, in altera autem non item, niſi quaſi ex conſequenti.

Dico sexto. In diſpenſatione quacumque voti ſolemnis caſtitatis non ſufficit cauſſa priuata, puta periculum incontinentiæ in Clerico vel Regulari, ſed opus eſt publica. Ita contra Richardum & Caietanum aſſerit Catharinus, quem ſequitur Valentia, & Sanchez lib. 8. diſp. 8. num. 2. & 8. Præcipua ratio eſt, Quòd Pontifex validè hîc non diſpenſet, niſi ſubſit iuſta cauſſa; nulla autem poſſit peti iuſta cauſſa ex priuata neceſſitate vel vtilitate, quæ ſufficiat tot compenſandis ſcandalis & publicis obloquijs. Adde, eiuſmodi diſpenſationem cum Religioſo non fieri ſine detrimento aliquo ſtatus Religioſi, & nimis frequenter futuram eſſe, ſi ex priuata cauſſa concedatur. Foreetiam non exiguam hinc tentationem ingerendam, ſi tam facilis ſit relaxatio. Denique cùm diſpenſatio numquam ſit facienda cum detrimento boni communis, vt docet D. Thomas 1. 2. q. 97. art. 4. ad 1. & hæc non fiat ſine detrimento boni communis, niſi concurrente neceſſitate vel vtilitate publica, patet ob eam ſolam *Cauſſa priuata non ſufficit ad diſpenſationem voti ſolemnis.*

Digitized by Google

ſolam fieri poſſe. Propter hæc argumenta meritò iſta ſententia communis eſt, vt teſtatur Valentia, præcipuè in diſpenſatione Religioſi; quia in diſpenſatione Clerici fortè ſuſtineri poterit, etiam ſuppoſita opinione probabiliori, quòd in ſacro Ordine ſubſit tacitum votum, Pontificem poſſe in radice illius voti validè diſpenſare, etiam ſine cauſſa, eò quòd eiuſmodi tacitum votum ſubſit ſolùm ex Lege Eccleſiaſtica; quoad effectus autem ex Lege Eccleſiaſtica iam etiam ante ſecutos, poſſit eam Pontifex irritare, vt patet Clementina vnica De immunitate Eccleſiarum. At fortè hîc non tam effectus Legis quàm Lex ipſa quoad præteritum tempus tolleretur. Neque verum videtur, ſi verè votum fuit, poſſe Pontificem efficere vt votum non fuerit: imò neque vt ſolemne non fuerit, adeoque vt ob non publicam cauſſam validè in eo diſpenſari poſſit.

Obiect. Dices, Qui ſolemniter caſtitatem vouet, eam vouet tamquam ſibi expedientem, & cum implicita conditione, niſi ex rationabili cauſſa Pontifex relaxet. Erit ergo ſufficiens cauſſa, ſi compertum ſit, ipſi perſonæ vouenti fore melius tranſire ad nuptias.

Reſp. Reſpondeo, Conditionem generalem quæ tacitè ineſt, relinquere votum verè abſolutum, vt ſuprà dictum eſt, & intelligendam eſſe pro ſubiecta materia.

Dico septimo. Non poteſt Pontifex cum Regulari ad contrahendum coniugium diſpenſare, ea appoſita Lege, vt ſuſcepta prole teneatur, etiam inuita vxore, redire ad Monaſterium. Neque enim poteſt Pontifex diſpenſare vt matrimonium contrahatur ad tempus, quod ex ipſa Lege diuina & naturali eſt Sacramentum, & indiuiduæ ſocietatis perpetuum fœdus. Secundò, Conditio talis appoſita eſt contra ſubſtantiam matrimonij, adeoque illud vitiat, vt patet cap. finali, De conditionibus appoſitis; vbi & nominatim dicitur irritari matrimonium, ſi dicat vir, Contraho tecum donec inueniam aliam ditiorem. Tertiò, Diſpenſaret alioqui Pontifex quodammodò in matrimonio conſummato, & ideò ſic tenet Panormitanus in cap. Ex publico, De conuerſione coniugatorum, numero 15. Poteſt tamen Pontifex addere ſuæ diſpenſationi hanc Legem, vt redeat ad Monaſterium eo caſu quo hoc ei etiam ſtante coniugio foret liberum, puta libere conſentiente vel fornicante vxore; quo modo legitur id feciſſe Nicolaus Iuſtinianus.

Pontifex aliquando diſpenſauit cum Religioſis. Dico octavo. In voto ſolemni caſtitatis cum Religioſis aliquoties Pontifex diſpenſauit: Alexander enim III. diſpenſauit cum dicto Nicolao, vt legitur in Vita B Laurentij Iuſtiniani. Cum Ramiro Aragonum Rege Sedem Apoſtolicam diſpenſaſſe, teſtatur Paludanus. Cum Caſimiro I. Poloniæ Rege ſimilem diſpenſationem refert Azorius. Cum Conſtantia Regis Siciliæ filia, quæ ex Moniali coniunx Henrici VI. Imperatoris peperit Fredericum II. diſpenſaſſe Cæleſtinum III. vel qui ei proximè ſucceſſit Clementem III. conſtat ex Antonino 3. parte, tit. 19.

Obiect. Obijciunt aduerſarij Primò, Hiſtorias iſtas
1. incertas eſſe. Secundò, Fortè Religioſos iſtos tunc
2. adhuc fuiſſe in Nouitiatu; aut ſi fuerint profeſſi, non legitimè fuiſſe profeſſos, puta quia non liberè, aut ſimili de cauſſa. Tertiò, Pontifices de facto
3. quidem diſpenſaſſe, ſed non legitimè; ſecutos quidem eſſe ſententiam quam putabant probabilem, ſed in hoc facto erraſſe, vel ſanè, euulgatam quidem fuiſſe à Principibus eiuſmodi diſpenſationem, non autem verè impetratam. Modeſtè hæc ſuggerens Turrianus, adducit Gelaſium tomo De vinculo anathematis, ita ſcribentem in ſimili cauſſa: *Si aſſenſus Pontificum interfuit, doceatur à quibus & vbi ille geſtus ſit, ſi ſecundùm Eccleſiæ regulam celebratus, ſi à paterna traditione profectus, ſi maiorum more prolatus, ſi competenti examinatione depromptus.* Et paulò pòſt: *Si aſſenſus Pontificum ſecutus eſt, adulationis potiùs fuit quàm legitimæ ſanctionis.* In ſimili, inquam, cauſſa hæc dicta ſunt, ſed ſolùm de inferioribus Epiſcopis, non de ſummo Pontifice, de quo potiùs credendum, falsò eius diſpenſationes tales iactari, ſicuti Zacharias Pontifex ſcribit de diſpenſatione quæ à B. Gregorio facta fingebatur. *De illo,* inquit, *qui viduam auunculi ſui, quæ & ipſa fuit vxor conſobrini ſui, & ſacrum velamen habere monſtrata eſt, & à beatæ memoriæ Prædeceſſore noſtro, ſibi licentiam conceſſam eſſe diuulgauit, vt eam in pernicioſo matrimonio aſſumere debuiſſet. Abſit hoc vt Prædeceſſor noſter ita præciperet: neque enim ab Apoſtolica Sede illa diriguntur, quæ contraria eſſe Patrum ſiue Canonum inſtitutis perhibentur.* Verùm iſta omnia facilè diluuntur.

Ad Primum, Fidem illarum hiſtoriarum eſſe ſatis probatam, & certiorem quàm vt ſimpliciter eam neganti, contra ipſas credendum ſit. *Reſp. ad 1.*

Ad Secundum, Non fuiſſe in Nouitiatu, patet, quia conſtat Ramirum Abbatem fuiſſe, & poſt quadraginta annos in Monaſterio tranſactos, ex diſpenſatione vxorem duxiſſe publica vrgente neceſſitate. Caſimirus non tantùm S. Benedicti Regulam profeſſus, ſed iam tum Diaconus fuiſſe legitur. Conſtantiam etiam quæ iam quinquagenaria erat, fuiſſe ſolùm Nouitiam, ne minimum quidem exſtat argumentum. *Ad 2.*

Alterum illud, *Fortè inualidè*, quia coactè fuiſſe profeſſos, confutatione non indiget, cùm nullum exſtet huius coactionis indicium. Addo quòd Ramirus potiùs coactus legatur exire auctoritate Pontificia, quàm vlla ſit ſuſpicio coactum fuiſſe ingredi.

Ad Tertium reſpondeo, Non eſſe præſumendum, Pontificem diſpenſaſſe ſine prudentum conſilio. Et ſanè in dubio pro Pontificis geſtis præſumendum eſt. *Ad 3.*

Dico nono. Non poſſet Pontifex licitè generatim abrogare Legem cælibatus annexam Ordini ſacro, poſſet tamen validè. Prior pars patet, Quia moraliter loquendo non poteſt eſſe iuſta cauſſa vniuerſim abrogandi hanc Legem, & concedendi nuptias omnibus Clericis. Vnde etiam peccarent priùs implicito voto caſtitatis per ſuſceptum Ordinem adſtricti, hac relaxatione vtentes, ſecùs dicendum de illis qui in poſterum ordinarentur. Semper tamen in generali eiuſmodi relaxatione peccaret Pontifex, quia continentia iſta certam habet & perpetuam decentiæ rationem, ab ipſa Scriptura & ſanctis Patribus deductam, & non poteſt ex relaxatione tantum bonum haberi, aut tantum malum caueri, quin præponderet hæc ratio. Quare meritò Sanchius lib. 8. diſp. 8. numero 3. & Azorius lib. 13. cap. 13. q. 5. reprehendunt Panormitanum in cap. Cùm olim, De Clericis coniugatis, contrarium opinantem, & exiſti- *An poſſit Pontifex abrogare cælibatum Ordinibus ſacris annexum.*

Digitized by Google

exiſtimantem, conſultius fore propter quorumdam Sacerdotum incontinentiam, laxari legem continentiæ: meritò, inquam, id reprehendunt; agendum enim eſt potiùs vt alij ſint Sacerdotes, quàm vt aliæ ſint Sacerdotij leges. Poſterior pars patet, Quia tam cælibatus, quàm votum eius, mero iure Eccleſiaſtico annectitur Ordini ſacro.

Supereſt reſpondeamus ad argumenta initio propoſita contra diſpenſationem cum Religioſo.

Reſp. ad argumenta *Ad 1.* Ad Primum reſpondeo, Quidam dicunt, illo cap. ſolùm ſignificari, quòd Pontifex ſine cauſſa pro libito non poſſit diſpenſare: colligunt ex illis verbis, *dare licentiam*. Alij id refutant, & dicunt, *licentiam* ſonare facultatem rationi conſentaneam, cùm deriuetur à verbo *licet*: itaque ſignificari, non ex facili cauſſa Pontificem in hoc voto diſpenſare; vel ſanè non poſſe omnino, niſi commutando votum in aliud bonum Deo acceptius. Alij dicunt, ita loqui Pontificem, quòd certum non ſit, ipſum poſſe diſpenſare, ſed de hac eius poteſtate dubitetur. Alij non poſſe intelligunt non congruere poteſtati eius. Sed vera ſolutio eſt, Pontificem loqui de Monacho manente Monacho. Colligitur Primò ex illis verbis, *Adeo eſt annexa regulæ monachali*. Si enim etiam in ſenſu diuiſo loqueretur de Monacho, ratio inſinuata deficeret: diceretur enim etiamſi cuſtodia caſtitatis ſit annexa regulæ monachali inſeparabiliter, non tamen regulam aut monachatum inſeparabiliter annecti huic vel illi perſonæ. Colligitur Secundò ex illis verbis: *Nec æſtimet Abbas quòd ſuper habenda proprietate, poſſit cum aliquo Monacho diſpenſare*. ibi enim manifeſtum eſt agi de Monacho manente tali. Refert hanc expoſitionem Gloſſa ibidem, & ſequuntur alij paſſim, ita vt Azorius dicat eſſe communem.

Ad 2. Ad Secundum argumentum, Illud duobus nititur fundamentis. Vno, Quòd res ſemel Deo conſecrata, non poſſit eam conſecrationem amittere, niſi deſtruatur. Altero, Quòd in profeſſione Religionis ſit quædam perſonæ conſecratio. At neutrum hic eſt ſolidum: prius enim vt minimum ſuas habet limitationes, ita vt tempore neceſſitatis liceat etiam rem ſacram adhibere ad vſus non ſacros, verbi gratia, calicem conſecratam ad bibendum potiùs quàm ſiti moriaris; quo modo Dauid in neceſſitate comedit panes propoſitionis. Lex ergo illa Leuitici, ſaltem vt continet Ius naturæ, non ita debet accipi, quin rem Deo conſecratam liceat in neceſſitate ad profanum vſum transferre. Adde, quando agitur de conſecratione per votum, non eſſe abſonum, rem ſic conſecratam poſſe deſinere eſſe conſecratam, per voluntatem alterius diſpenſantis, cùm certum ſit id fieri per voluntatem alterius votum irritantis, vt Scriptura teſtatur Numeri 30. Deinde in illa Scriptura agitur de re etiam per ſimplex votum Deo conſecrata: ſequetur ergo, etiam in voto ſimplici non poſſe diſpenſari, ſi aliquid valeat eiuſmodi collectio. Dicendum denique, Legem illam pro parte eſſe cærimonialem, adeoque non vrgendam, vt quæ morte Chriſti ſit abolita. Secundò limitandum erit, ne ſit neceſſe rem omnino deſtrui, ſed ſufficiat auferri ab ea formam in qua conſecrata eſt: atque ita ablato monachatu in quo conſecratus eſt, auferetur ab hoc homine ea conſecratio, ſicuti à calice aufertur conſecratio, deſtructa tantùm eius figura.

Dices, Ipſe monachatus eſt conſecratio.

Reſpondeo, Id dici non poſſe, cùm votum ſimplex tranſeat in ſolemne interdum per tacitam quamdam profeſſionem, ſine vlla ſpecie conſecrationis, ſine vllo interno charactere, per ſolum habitum externum, qui diſpenſante Pontifice, exui iterùm poteſt. Poſterius etiam, vt patet ex dictis Dubio 3. non eſt omnino verum: oſtendimus enim, ibi eamdem pænè conſecrationem eſſe in voto ſimplici, quæ eſt in ſolemni.

Ad Tertium, Patet ex dictis Dubio 3. non eſſe in profeſſione Religionis eiuſmodi traditionem. *Ad 3.*

Ad Quartum reſpondeo, Bonum continentiæ non eſſe ita ſupremum, quin poſſit alio bono compenſari, vt ſuprà diximus ex D. Thoma. Neque locus Eccleſiaſtici probat contrarium, ſed ſolùm vult, inter bona temporalia nihil eſſe quod vir meritò non poſtponat caſtitati vxoris. Deinde etiamſi caſtitas ſecundùm ſe eſſet præſtantiſſimum bonum, non inde ſequitur, pro publica neceſſitate non eſſe ſubinde relinquendam; nam & vita contemplatiua ob ſimilem neceſſitatem poſtponitur interdum actiuæ, cùm tamen ſit præſtantior. Ad Confirmationem, Ratio diuerſitatis eſt, non quòd nuptiæ ſint digniores Religione, ſed quòd propter Sacramenti religionem in matrimonio conſummato omnem diſpenſandi poteſtatem Chriſtus hominibus ademerit, ſecundùm illud Matthæi 19. *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet*. Indiſſolubilitas ergo matrimonij conſummati eſt Iuris diuini: at quòd Monachus validè non ineat matrimonium, ex Lege eſt Eccleſiaſtica, vt ſuprà diximus. *Ad 4.*

Ad Quintum, Hiſtoria in primis non eſt certa. Paulus IV. hiſtoriam Abdiæ illius Babylonij, ex quo auctore narratio iſta deſumitur, prout nuper edita eſt, vt fide indignam reiecit. Conſulendus Caietanus hic art. 11. Sixtus Senenſis in Bibliotheca, verbo Abdias, & Poſſeuinus in Apparatu. Deinde vt vera ſit hiſtoria, nihil ea officit noſtræ cauſſæ: potuit enim Matthæus Apoſtolus negare hanc diſpenſationem, vel quia Deo reuelante vidit non profuturam fidei propagandæ, vel quia putauit inde naſcentis Eccleſiæ ſcandalum futurum maius, quàm quòd incerto ſucceſſu compenſari potuiſſet; vel denique quia non videbat ſinceram promitti conuerſionem à Rege: ſuſpecta enim eſt illa forma promittendi, de medio regno futuro Chriſtiano, vt eam refert Caietanus. *Ad 5.*

Ad Sextum, Non poteſt Pontifex diſpenſare, vt quis ducat ſecundam viuente ea cum qua matrimonium conſummauit: ſecùs ſi tantùm contraxiſſet, non conſummaſſet; tunc enim priore viuente per diſpenſationem fieri poteſt, vt ducat aliam. Sicuti enim mors naturalis conſummatum, ita & ciuilis per ingreſſum Religionis dirimit matrimonium ratum. *Ad 6.*

Ad Septimum, Vt Monachus ſit proprietarius contra votum paupertatis, non diſpenſat Pontifex, vt conſtat ex dicto cap. Cùm ad Monaſterium: ſed poteſt indubiè Pontifex efficere, vt qui erat Monachus, deſinat eſſe, & ſic iterùm capax fiat dominij. Imò quia ipſa incapacitas eſt ex conſtitutione Eccleſiæ, vt ſuprà diximus, poteſt Pontifex validè illam amouere, etiam manente vtcumque ſtatu monachali; quamuis vt actu habeat proprietatem Regularis manens talis, non poſſit validè indulgere propter ſtatus repugnantiam. *Ad 7.*

Digitized by Google

tiam. Illud tamen hîc diſparitatis erit inter continentiam & paupertatem, quòd non perinde ingruat neceſſitas omnino relaxandi voti paupertatis primariò & per ſe, imò neque ex conſequenti, ſicuti caſtitatis aut continentiæ. Et hoc videtur voluiſſe Nauarrus. In Religioſo tamen facto Epiſcopo aliquouſque laxatur, non quidem vt dominium ipſe habeat, ſed vt liberum & independentem vſumfructum ſui Beneficij: qui fructus, niſi diſpenſatione Pontificia ei indulgeatur, vt teſtamentum condat, (quod extenſione quadam adminiſtrationis indubiè Pontifex poteſt, vt docet D. Thomas quæſt. 185. art. 8.) non cedent poſt mortem Epiſcopi Monaſterio, ſed Eccleſiæ. Imò etiam ipſo viuente ſunt in Eccleſiæ dominio: non enim ſibi aut Monaſterio, ſed Eccleſiæ ſuæ acquirit, cap. Statutum 18. quæſt. 1. adiuncta Gloſſa. Secùs ſi eſſet tantùm titularis Epiſcopatus: in eo enim acquiſita cedunt Monaſterio. Emanuel Sà verbo Religio, numero 52. Caietanus in dictum art. 8. Epiſcopum quidem Religioſum ſubijcit regulæ in illis quæ non impediunt Epiſcopale officium, cum D. Thoma, quod conſentaneum eſt, cap. De Monachis 16. quæſt. 1. Sed exiſtimat, ad ea ipſa ſeruanda non teneri ſub pœnis & cenſuris, ſub quibus fortè regula eadem præcipit; ſicuti, inquit, tenetur magiſter ad legendum & meditandum magis quàm dum erat diſcipulus, quamuis non ſub eadem coactione. Eamdem ſentẽtiam explicat in Opuſc. 27. Quæſt. quæſt. 12. & vult talem Epiſcopum ſolùm teneri ad regulares obſeruantias ex debito morali, non autem legali: cuius veſtigijs inſiſtit Sotus lib. 10. quæſt. 5. art. 7. putat enim, ex Religioſo Epiſcopum, ne quidem in illis quæ officium eius non impediunt, obligari legali debito, ſed tantùm morali, etiamſi implicitè ea vouerit, quando Regulam ſeruare vouit: ad vota autem ſubſtantialia, putat eum legali adhuc obligatione teneri, quatenus cum officio Epiſcopali non pugnant. Videtur autem ſentire, à voto paupertatis, tamquam contrario functioni Epiſcopali, liberari, conuictus hoc argumento: Epiſcopi ex ſæculari Clero aſſumpti faciunt fructus ſuos, & verè ſunt eorum domini, more quo nunc Eccleſia poſt Eccleſiaſticorum bonorum diuiſionem vtitur, & patet ex dictis De dominio: Epiſcopis autem Religioſis eodem planè Iure ab Eccleſia aſſignantur fructus ſui Epiſcopatus, quo alijs qui ex Clero aſſumuntur; ergo etiam ipſi ſuorum fructuum ſunt domini. Confirmatur, Quia poſſunt etiam in patrimonialibus bonis ſuccedere, vt conſtat ex dicto cap. Statutum. Hanc Soti ſententiam putat non improbabilem Serola verbo Epiſcopus, 1. parte: ipſe tamen ab ea recedit, vt etiam Azorius lib. 12. cap. 7. & alij paſſim: & ſatis clarum eſt, hanc eſſe ſententiam D. Thomæ dicto art. 8. ad 3. Neque ſatisfacit quod Sotus dicit, D. Thomam reſpicere ad tempus, quo etiam ex Clero ſæculari aſſumpti Epiſcopi, dominium non habebant ſuorum fructuum: vult enim D. Thomas, adeò Religioſos Epiſcopos manere obſtrictos voto paupertatis, vt ne quidem patrimonij tempore Epiſcopatus ſibi obuenientis fiant domini; ſed, vt habet dictum cap. Statutum, ad altare ad quod fuerint ſanctificati & titulati, debere eamdem hereditatem eos reſtituere, hoc eſt, Eccleſiæ Epiſcopali cui acquiſiuerunt, relinquere. Negandum ergo eſt fundamentum Soti, eodem Iure quoad fructuum dominium cenſeri Religioſum & non Religioſum Epiſcopum. Hæc occaſione Septimi argumenti.

Religioſus factus Epiſcopus quomodo ſeruet votum paupertatis.

Ad Octauum reſpondeo, Negando Antecedens. Quamuis enim quidam opinati ſint, matrimonium ratum ſolui profeſſione Religionis Iure naturæ & quaſi ex natura rei, & alij dixerint id fieri Iure diuino poſitiuo; alij tamen veriùs dicunt, ſolui tantùm Iure Eccleſiaſtico. Quamuis addi poſſit, quando Sancti ex peculiari diuina reuelatione poſt contracta non conſummata matrimonia ad ſtatum perfectiorem ſe tranſtulerunt, quaſi diuina diſpenſatione ſolutum fuiſſe matrimonij vinculum, & hoc conforme erit cap. Ex parte tua, & cap. Verùm, De conuerſ. coniugatorum. Sed eſto, non poſſit Pontifex efficere, ne Religionis profeſſio dirimat quod anteceſſit ratum non conſummatum matrimonium, & ſit eiuſmodi ſolutio Iuris diuini poſitiui; nego inde ſequi, quòd etiam nequeat efficere vt ſuperuenire poſſint poſt eiuſmodi profeſſionem validæ nuptiæ. Quòd enim prius non poſſit, fortè ratio erit, quia in Iure diuino non diſpenſat validè ſine iuſta cauſſa. Non poteſt autem ſubeſſe cauſſa iuſta, propter iniuriam quæ fieret relictæ in ſæculo, quæ numquam poſſet viuente viro Religioſo alteri nubere: neque enim poteſt Papa diſpenſare vt validè contrahat cum ſecundo, manente vinculo cum priore. *Ad 8.*

Ad Nonum reſpondeo, Canonem illum tranſlatum eſſe in Ius Canonicum 20. q. 3. cap. Procliuis: vbi poſt alios Turrecremata illud, *ſi quolibet patrocinio*, explicat de patrocinio alicuius potentis, quomodo apoſtaſiam ſuam defendit Lutherus. Immeritò ergo hoc trahit Turrianus ad abolendum patrocinium diſpenſationis. *Ad 9.*

Ad Decimum, Vis argumenti huius in eo eſt, quòd ſicuti non poteſt quis ſæpiùs ſacramentaliter abſolui ab eiſdem peccatis quoad culpam, neque ſæpiùs manente eodem ſtatu infirmitatis inungi, ita etiam non poſſit repetere contractum matrimonij, qui Sacramentum eſt, cum eadem muliere. In cuius rei confirmationem citatur Magiſter in 4. diſt. 23. vbi dicat, quoad rei qua Sacramentum expletur ſanctificationem, nullum Sacramentum iterari. Verùm huius argumenti vis nulla eſt, duabus de cauſſis. Vna cauſſa eſt, quòd non ſequatur, Pontificis diſpenſatione non poſſe ex Monacho fieri maritum, ex eo quod non poſſit ex Monacho fieri maritus eius, quam ſemel deſeruiſſet. Altera cauſſa eſt, quòd verum non ſit, non poſſe in caſu propoſito, quando ſemel mulier eſt ſoluta à lege viri, cum eodem iterùm contrahere. Quid ſi enim à mortuis reſurgat, cur non poterit cum eodem iterùm matrimonio copulari? Quod de Sacramentorum iteratione dicit Magiſter, potiùs pro nobis eſt: fatetur enim, poſſe frequentiùs ſuſcipi reliqua Sacramenta, exceptis tribus. Neque verum eſt, ab vno & eodem peccato non poſſe quem ſæpiùs abſolui. Sed hoc alterius loci eſt. *Ad 10.*

Ad Vndecimum reſpondeo, Monachi non tantùm caſtratis, ſed etiam mortuis comparantur, eò quòd omne ius amiſerint ad ſæculum aut ſæcularia vota redeundi: at ſicuti ſimilitudine iſta non impediuntur, quò minùs voti ſui violatores de facto ad mundum redeant; & carnaliter cum mulieribus commixti ſæculo filios apoſtatæ generent, quod nec mortui nec eunuchi poſſunt: ita fieri *Ad 11.*

Digitized by Google

fieri poteſt, vt libertas ad ſæculum redeundi, & ad legitimas nuptias tranſeundi eis reſtituatur, pro regno mundi in temporalibus & ſpiritualibus ſeruando, qui ſeipſos caſtrauerant pro regno Dei.

DVBIVM X.

Quis diſpenſet in reliquis Votis?

D. Thomas art. 12.

In ſolemni Voto ſolus Pontifex diſpenſat. DIXIMVS de voto ſolemni caſtitatis, & obiter de ſolemni paupertatis: nunc generatim addo, in omni voto ſolemni ſolum Pontificem diſpenſare. Imò docet hîc Caietanus ad 3. ex D. Thoma hac parte, quæſt. vlt. art. 7. omnia vota quæ per ſe perpetua ſunt, id eſt, quæ in perpetuum obligant, niſi aliud exprimatur, eſſe à ſolo Papa diſpenſabilia. In alijs autem, etiamſi per accidens propter expreſſum tempus perpetua ſint, non eſſe reſeruationem ex hac parte, docet Bartholom. Fumus in Armilla verbo Diſpenſatio, num. 16.

Item peregrinationis in Terram ſanctam. Præter vota ſolemnia perpetua caſtitatis & Religionis, ſunt & alia in quibus ſolus Pontifex diſpenſat: tale in primis eſt votum peregrinationis pro ſuccurſu Terræ ſanctæ, quod ſibi reſeruat Pontifex cap. Ex Multa, De voto.

Sed quæritur, Vtrùm votum illud vltramarinum (ita enim in Iure vocatur) non relaxetur ab alio, quando non eſt nuncupatum in ſubſidium Terræ ſanctæ, ſed ſolùm pro deuotione alia vouentis.

Panormitanus & Gloſſa in dictum cap. verbo Incumbit, Fumus ſuprà, Graffius lib. 2. c. 31. num. 21. putant, priori tantùm modo Pontifici reſeruari: & ſanè ita ſonat dictum cap. Ex multa, & fauet cap. Quod ſuper his, eodem. Silueſter tamen verbo Votum 4. q. 3. num. 5. vtroque modo putat reſeruari, ſi non expreſſo illo Iure antiquo, ſaltem conſuetudine, cui conſonent litteræ Papales, quibus indiſtinctè eiuſmodi votum Sedi Apoſtolicæ reſeruatur. Hæc ſententia videtur verior, eamque ſequitur Azorius, lib. 11. cap. 19. q. 4. Sotus lib. 7. q. 4. art. 3.

Et ad Limina Apoſtolorum. Tale eſt ſecundò, votum peregrinationis ad Limina Apoſtolorum Petri & Pauli, & ad D. Iacobum Compoſtellæ, vt patet in Extrauag. communibus De pœnitentijs & remiſſion. cap. vlt. Etſi Dominici.

Addit Nauarrus Comment. 1. De Regularibus, num. 21. votum peregrinationis Lauretanæ. Sed teſtatur Azorius, hanc reſeruationem non eſſe in vſu, quamuis ſuſpicetur diploma de ea extare.

In votis conditionatis & pœnalibus diſpenſat Epiſcopus. Notat poſt Franciſcum Victoriam Toletus lib. 4. cap. 18. Reſeruationem Papalem intelligendam eſſe de votis abſolutis, adeò vt in omnibus conditionatis & pœnalibus diſpenſet Epiſcopus. Id ſequitur Emanuel Sà verbo Voti irritatio, num. 11. qui citat pro hac opinione Lopez, Henriquez, Arragon, & Bartholomæum Medinam. Eſt tamen contra Nauarrum conſil. 15. De voto, & alibi. Sed tenet Sanchius li. 8. diſp. 10. Extendenda etiam eſt ad tempus, quo fortè iam incurſa eſt pœna vel poſita conditio. Limitanda tamen, vt ſolùm obtineat, quando votum verè eſt conditionatum, appoſita conditione quæ tacitè non ineſt. Debet etiam conditio eſſe de futuro, vt videatur conſenſus ſuſpendi: hæc enim imperfectio voti efficit, ne cenſeatur reſeruatum tamquam abſolutè tale.

Hinc ſequitur, non diſpenſare Epiſcopum in voto caſtitatis emiſſo ſub hac forma, Voueo caſtè viuere, quando vxor erit mortua. Neque erit diſſimile, in quo Si ponitur pro Quando, modò ſit idem ſenſus.

Notandum Secundò, Epiſcopum contra has reſeruationes diſpenſantem, non eſſe excommunicatum per dictam Extrauag. Etſi Dominici; quia Sixtus IV. ibi tantùm excommunicat eos, qui virtute priuilegij à ſe dati in his votis diſpenſant.

Nota Tertiò, Diſcrimen inter votum caſtitatis perpetuæ vel Religionis, & reliqua Pontifici reſeruata, quòd illa duo priora relaxandi poteſtas non cenſeatur conceſſa generali conceſſione, niſi exprimatur. Hæc autem relaxandi poteſtas ſatis in generali cenſeatur expreſſa. Sed quid ſi detur poteſtas relaxandi omnia, excepto Ieroſolymitano? Verius eſt, nondum comprehenſum perpetuæ caſtitatis aut Religionis. Sotus ſuprà.

Notandum Quartò, Non videri omnino generaliter verum quod dicunt plures DD. ſecluſa reſeruatione poſſe Epiſcopos diſpenſare in ſuis diœceſibus in omnibus votis, ſicut poteſt Pontifex in toto orbe, niſi ſupponatur vera ſententia, quæ tamen ſolùm vt probabilis à nobis aſſerta eſt, votum ſolemne Iure tantùm poſitiuo reddere inhabilem matrimonio. Si enim Iure diuino inhabilem reddat, etiamſi Papa eius diſpenſationem ſibi non reſeruet, non poterit Epiſcopus in eo diſpenſare, ſed ſolus Papa, cui ſoli hoc Chriſtus Dominus permiſerit, vt vel ſic publicæ neceſſitati conſulatur, ſicut ſolus Papa diſpenſat in matrimonio rato non conſummato.

Notandum Quintò, Non carere quæſtione aſſertum illud D. Thomæ ſuprà allegatum, In votis perpetuis diſpenſare ſolum Pontificem. Inde enim ſequitur, omnia ferè vota de non faciendo, verbi gratia, de non nubendo, de non ludendo, eſſe reſeruata Pontifici. Neque multùm minuit difficultatem Gloſſa Caietani, intelligendum id eſſe de perpetuis per ſe; quia reuerà iſta duo commemorata ſunt talia, obligant enim in perpetuum, niſi aliud exprimatur.

Dices, Fortè D. Thomas ſolùm intellexit de votis affirmatiuis, & ſic ſaltem cum limitatione Caietani verum dixit. Contrà facit, quòd ſic votum aſſumendi ſacrum Ordinem eſſet reſeruatum Papæ. Alij ergo dicunt, D. Thomam ſolùm intelligere per vota perpetua, vota Religionis & caſtitatis. Ita Silueſter verbo Votum 4. q. 3. num. 6. At certè neque illud ſatisfacit: dicit enim D. Thomas, Epiſcopum ſine facultate Pontificis relinquere Epiſcopatum non poſſe, eò quòd voto perpetuo & ſolemni obligetur ad curam animarum retinendam, ſolus autem Pontifex diſpenſet in votis perpetuis. Votum ergo perpetuum, de quo D. Thomas, non ſolùm complectitur votum caſtitatis, aut Religionis, ſed etiam curæ Epiſcopalis animarum. Itaque verus ſenſus D. Thomæ reſtringendus eſt ad vota de perpetuis diuinis obſequijs & caſtitatis; æquiparat enim Epiſcopum Religioſo: vel ſanè explicari poteſt de voto perpetuo, quod meritò reputetur inter maiores Eccleſiæ cauſſas, qualia ſunt vota caſtitatis, Religionis, & obligationes Epiſco-

ſcoporum: eiuſmodi enim cauſſas ad Petri Sedem referendas eſſe, dicitur cap. Maiores, De Baptiſmo & eius effectu. Quidquid ſit de mente D. Thomæ, retinenda eſt communis doctrina, Non omnia vota perpetua eſſe reſeruata Pontifici, ſed tantùm vota caſtitatis & Religionis, vt colligitur ex dicta Extrauag. Etſi Dominici, & paſſim omnes DD. teſtantur.

Omnia vota perpetua non ſunt reſeruata.

Imò quibuſdam caſibus etiam in voto caſtitatis & Religionis diſpenſat Epiſcopus. Primò, Si non erat caſtitatis perpetuæ, ſed ad tempus, puta quoad fuerit virgo: ſecùs ſi vouerit quòd tota vita permanebit virgo, vt diximus ſuprà debere intelligi votum virginitatis, niſi aliud exprimatur. Ita Silueſter ſuprà, Azorius q. 6.

Epiſcopus aliquando diſpenſat in voto Religionis & caſtitatis.

1\.

2\. Secundò, Si ipſa caſtitas limitata ſit, puta ad coniugalem, ad non petendum debitum, ad non fornicandum: in eiuſmodi enim votis, quatenus diſpenſabilia ſunt, diſpenſat Epiſcopus, quia nõ ſunt abſolutè vota caſtitatis, ſed talis caſtitatis. Emanuel Sà ſuprà. Si tamen votũ non nubendi, quod, verbi gratia, in caſum ſoluti matrimonij coniunx emittit, cedat in fauorem liberorum, quorum gratia alter coniunx id fieri ſollicitauit, non diſpenſat in tali voto Epiſcopus, niſi conſentiente parte, quæ præiudicium pateretur.

3\. Tertiò, Quando probabile imminet incontinentiæ periculum, ſi differatur diſpenſatio donec conſulatur Sedes Apoſtolica, aut eius delegatus, in ſimplici voto caſtitatis diſpenſat Epiſcopus. Silueſter ſuprà q. 4. Non rectè tamen hoc quidam probant ex cap. Veniens, Qui Clerici vel vouentes; quia ibi Epiſcopus diſpenſat vt delegatus Sedis Apoſtolicæ. Imò hoc extenditur ad omne votum Pontifici reſeruatum: ratio enim quòd non credatur tali caſu Pontifex reſeruare, generatim in omnibus locum habet. Et ita tenet Sanchez ſuprà diſp. 9. num. 23.

At quid ſi periculum creetur, quod ne quidem eam patiatur moram, vt Epiſcopus conſulatur, poteritne Parochus diſpenſare?

Reſpondeo, Non poſſe: quamuis enim conſuetudo faciat vt quibuſdam locis Parochus diſpenſet in ieiunij aut feſtorum obſeruatione, in propoſito tamen conſuetudo eſt in contrarium.

4\. Quartò, Quando votum caſtitatis vel Religionis non eſt totum votum, ſed ponuntur iſta vota ſub disiunctione, ſiue alternatiuè cum alijs ab Epiſcopo diſpenſabilibus, verbi gratia, Voueo caſtè viuere, vel ſuſcipere ſacros Ordines: cùm enim ſatisfiat tali voto, implendo partem quæ ab Epiſcopo diſpenſabilis eſt, (impleuiſſe autem vt peccatum vitet cenſeatur, qui diſpenſatione liberatur) manifeſtum eſt, hunc per Epiſcopi diſpenſationem poſſe liberari. Ita Azorius.

At quid ſi iam apud ſe ſtatuerat non ordinari, ita vt vi voti determinatè obligetur ad caſtitatem?

Putat Sanchius, tunc Epiſcopum non poſſe diſpenſare. Ducitur argumento à ſimili, Quia in humanis debitor alternatiuus, creditori declarans quam partem eligat, non poteſt reſilire, per Regulam Iuris in 6. ***Quod ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poteſt.*** Deo autem eoipſo quo in corde ſtatuitur, ſatis illud propoſitum indicatur, cùm omnia eius oculis ſint aperta. Hoc tamen non videtur clarum. Primò, Quia etiam homini facta inſinuatio eiuſmodi reſolutionis, modò non fiat per modum promiſſi vel pacti ex natura rei, & ex Iure naturæ, non videtur eam obligationem parere, vt re adhuc integra à tali electione debitor non poſſit reſilire, quidquid ſit de Iure poſitiuo. Secundò, Etiamſi nudum propoſitum Deus videat, non tamen proponendo cenſemur Deo loqui, aut ei indicare noſtrum propoſitum. Quare probabile exiſtimo, eiuſmodi propoſitum & electionis decretum, quando noua non accedit promiſſio, ita adhuc poſſe arbitrio vouentis mutari, vt reus fracti voti non ſit futurus, ſi variet, & alteram partem poſtmodum eligat, ſiue ea præſtantior, ſiue minùs præſtans fuerit, adeòque ſemper poſſe in talibus Epiſcopum diſpenſare.

Quintò, Poteſt Epiſcopus diſpenſare vt ingrediatur laxiorem, qui vouit ingredi ſtrictiorem Religionem: hoc enim non eſt omnino relaxare votum Religionis. Eſt communior, vt patet apud Sanchez; quamuis in contrarium ſcripſerit Nauarrus Commentario 4. De Regularibus, nu. 10. Verum tamen fortè erit, ſolum Pontificem diſpenſare cum eo qui exiſtens Religioſus vouit ingredi ſtrictiorem, vt benè ex Caietano indicat Emanuel Sà ſuprà num. 18. Sed hoc limita iterùm, ne locum habeat, quando Epiſcopo ſubeſt vtrumque Monaſterium, vnde & quò vouet migrare; tunc enim poterit diſpenſare vt poſſit manere: imò probabile eſt, ſufficere Religioſum ſubditum eſſe Epiſcopo, vt eiuſmodi diſpenſationem ab eo accipere poſſit, quamuis proprius Prælatus non poſſit cum ipſo diſpenſare, vt ſuprà dictum eſt. 5.

Sextò, In voto ingrediendi Religionem non approbatam. Indicat Henriquez lib. 7. cap. 30. num. 6. Patet: non approbata enim Religio non eſt Religio ſeu ſtatus Religioſus; itaque idem erit, ac ſi quis voueat ſe emiſſurum votum ſimplex caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, cum quo ſine dubio diſpenſat Epiſcopus. 6.

Septimò, In voto aſſumendi habitum Beginarum, qui, vt eruditus quidam dicit, eſt tyrocinium quoddam ſeu initium (vt nomen apud Flandros ſonat) Religioſæ vitæ. Colligitur ex ſimili quod dicunt DD. de habitu Beatarum, Henriquez, Sanchez, & alij. 7.

Octauò, In voto ingrediendi & perſeuerandi in Religione, quatenus eſt perſeuerandi. Eſt enim diſtinctum à voto Religionis, cui ſatisfieri poteſt, ſi ingreſſus tempore probationis inueniat ſe minùs idoneum, vt ex D. Thoma docet Graſſius 2. parte cap. 12. num. 32. Vnde ſequitur, Si quis voueat mori in Religione, vbi vtrumque continetur, & ingreſſus & perſeuerantia, vt docet Nauarrus conſilio 7. De voto; non poſſe eiuſmodi votum Epiſcopum relaxare, niſi fortè quatenus eſt perſeuerandi. 8.

Nonò, Poteſt Epiſcopus diſpenſare, vt differatur ingreſſus Religionis vltra tempus in voto expreſſum. Sanchez num. 9. 9.

Decimò, Diſpenſat in voto non reſeruato, etiamſi in illud votum reſeruatum per Pontificem commutatum ſit. Emanuel Sà ſuprà n. 14. Sanchez num. 10. Sed ſequenti Dubio quædam huc pertinentia dicemus. 10.

Vndecimò, Exiſtimat quidam, poſſe Epiſcopum diſpenſare in voto caſtitatis, emiſſo ab exiſtente in alterius poteſtate qui potuiſſet irritare. Sed refutatur id meritò à Sanchio lib. 8. diſp. 9. 11.

 num.

num. 4. reſeruatio enim Pontificia ita illæſum relinquit Ius irritantis, vt diſpenſanti hoc patrocinari non poſſit.

11. Duodecimò, Poteſt Generalis Ordinis ex iuſta cauſſa diſpenſare, vt Religioſus tranſeat ad Ordinem laxiorem. Ita Nauarrus in cap. Statuimus 19. q. 3. num. 11. & conſil. 56. De Regularibus. Conſilio tamen 63. & 65. ſtrictiùs videtur loqui, propter verba Tridentini, cap. 19. De Regularibus, ſeſſ. 25. *Nemo Regularis cuiuſcumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem Religionem.* Probabile tamen eſt, illa conſtitutione ſolùm prohiberi tranſlationem quæ fiat ſolius facultatis vigore, quaſi ex arbitrio Superioris, ſine iuſta cauſſa, & cauſſæ cognitione, & conſenſu Conuentus.

Quæret hîc aliquis, Vtrùm diſpenſare in voto, ſit diſpenſare in Iure diuino. Si enim ita ſit, non diſpenſabit Epiſcopus, cùm vix Pontifici concedatur diſpenſatio in Iure diuino.

Reſpondeo, Voti diſpenſationem non eſſe diſpenſationem propriè dictam, ſed abſolutionem quamdam & relaxationem per materiæ mutationem; quo modo lex naturæ eſt diſpenſabilis, vt diximus quando De Legibus. Diſtinguitur tamen contra interpretationem, quia interpretatio ſolùm declarat, Legem naturæ hîc non obligare, diſpenſatio autem verè facit vt deſinat obligare. Diſtinguitur etiam contra irritationem, quia hæc non requirit cauſſam, vt ſuprà diximus, ſicut diſpenſatio: imò in Lege diuina irrita eſt diſpenſatio ſine iuſta cauſſa: hæc autem poteſtas in votis diſpenſandi, præueniendo reſeruationem, etiam eſt in Epiſcopis; quia hoc Eccleſiæ ſuauis gubernatio poſtulat, vt ſicuti pater poteſt impuberis filij votum irritare, quia facilè contingit in tenera ætate aberrare, ita Eccleſiæ Princeps Epiſcopus poſſit diſpenſare in votis ſubditorum, vbi obligatio naſcitur non ex ſola voluntate diuina, ſed concurrente, imò præcurrente humana, quæ poteſt facilè aberrare ab eo quod magis expedit. Quia tamen ſunt quædam obligationes Legis diuinæ, in quibus ſimiliter concurrit humana voluntas, quæ ſi relaxarentur poteſtate aliqua humana, maiora ex huiuſmodi relaxatione ſequerentur incommoda, quàm ex inproſpectè contractæ obligationis obſeruatione, in illis diſpenſandi poteſtas nulla eſt in Eccleſia: tale eſt matrimonium conſummatum. Eſt & tertium genus, in quo tantùm diſpenſat Pontifex ex grauiſſimis cauſſis, & nihil poteſt Epiſcopus etiam præueniendo reſeruationem: tale eſt matrimonium ratū non conſummatum, vt diximus Notabili 4.

Cauſſa diſpenſandi in voto.

Quæres Secundò, Quænam ſint iuſtæ cauſſæ diſpenſandi in voto?

Reſpondeo, ex Nauarro conſilio 4. De voto,
1. & alijs, talem eſſe Primò, Si votum emiſſum ſit in ætate puerili, vel facilitate potiùs quàm arbitrio diſcretionis; hæc enim cauſſa ſola per ſe ſufficit, vt colligitur ex cap. Venientis, hoc tit.

2. Secundò talis eſt Magna perturbatio animi, quæ mouet ad vouendum; cap. Dudum, De conuerſione coniugatorum. Idem dicendum de metu, quando votum metu emiſſum nonnihil eo ipſo in ſui deliberatione minutum eſt.

3. Tertiò talis eſt cauſſa, Probabile periculum ſæpiùs præuaricandi. cap. Veniens, Qui Clerici vel vouentes, Azorius lib. 11. cap. 19. quæſt. 17. Quomodo facilè diſpenſandum eſt cum coniugato obligato ad votum caſtitatis, vt poſſit petere debitum.

Quartò, Neceſſitas vel vtilitas publica vel priuata. 4.

Quintò, Dubium de rei promiſſæ bonitate, 5.
vtilitate, vel maioris boni impedimento ex ea emergente, aut quando dubitatur an verè votum ſit emiſſum, aut potiùs, vtrùm emiſſum cum ſufficienti deliberatione & intentione: quia dubitans an vouerit, non tenetur, vt ſuprà diximus Dubio 1. adeoque non indiget diſpenſatione.

Sextò, Defectus cauſſæ impulſiuæ ad votum; 6.
nam & defectus ille minuit voluntarium.

Circa cauſſam diſpenſationis huius notandum, Quò votum de maiori bono eſt, eò excellentiorem oportere eſſe cauſſam diſpenſandi; & quando æſtimanda erit præualere, non eſſe tantùm conſiderandam promiſſi operis propriam bonitatem, ſed etiam illam quam habet ſecundùm ſuperiùs dicta ex voto.

Secundò notandum, Non ſufficere quamcumque cauſſam grauem, ſed debere eam eſſe talem, vt obſtet executioni voti: quod etiam locum habet, quando votum commutatur in minus; ſecùs, quando in æquale, aut maius: tunc enim ſufficit quæcumque occaſio, conſiderata maiori promptitudine qua vouens explebit opus commutatum, ex benignitatis agnitione, quæ ſemper in ipſa commutatione reperitur.

Hinc ſequitur, Non eſſe iuſtam cauſſam diſpenſandi, etiamſi vouens offerat magnam pecuniæ ſummam piæ cauſſæ applicandam, quæ tamen poſſit ſufficere ad commutationem, & etiam ad diſpenſationem in quibuſdam alijs materijs.

Tertiò, Sufficere quòd cauſſa probabili prudenti iudicio habeatur ſufficiens, imò quòd dubitetur an ſit ſufficiens.

Quartò notandum, Non ſemper opus eſſe vt maior ſit cauſſa in diſpenſatione voti, quàm requiratur in diſpenſatione Legis humanæ: quamuis enim voti obligatio ſit Iuris diuini, fieri tamen poteſt, vt bonum commune magis reſiſtat diſpenſationi in Lege quàm in voto.

Quintò, Poſſe defectum cauſſæ ſuppleri aliqua admixta compenſatione, ideoque tutius eſſe, ſemper aliquam commutationem admiſceri.

Sextò, Eaſdem cauſſas deſiderari & ſufficere in diſpenſatione iuramenti in ſolius Dei honorem præſtiti, quæ deſiderantur & ſufficiunt in voto. Si tamen ad eamdem rem obligeris ſimul voto & iuramento, maior cauſſa diſpenſandi requiritur, quàm ſi altero tantùm: commutandi tamen cauſſa non requiritur maior. Ratio eſt, quòd materia quæ commutatur, vnica ſit; obligatio autem quæ diſpenſando relaxatur, ſit duplex. Neque tamen opus erit maiori cauſſa ex eo ſolo, quòd ſæpè iteratum ſit votum aut iuramentum; eſt enim eadem repetiti vis & obligatio.

Septimò, Non ſemper eamdem cauſſam ſufficere, quando acceſſit votum de non petenda diſpenſatione, quæ ſuffeciſſet ſine illo: fieri enim poteſt, vt poſterius votum de non petenda diſpenſatione omnino fuerit deliberatum; tunc enim petenti diſpenſationem non ſufficiet allegata imperfectio deliberationis, quæ fuit in priori voto.

DVBIVM

ed by Google

DVBIVM XI.

Cuius ſit Vota commutare, & quo modo?

D. Thomas art. 12.

VIDENDVM Primò, Poſsítne quis propria auctoritate votum ſuum commutare aut redimere.

Proprium votum quo modo commutare non liceat. DICO PRIMO. In minus bonum, certum eſt propria auctoritate non poſſe; quia hoc eſt in parte diſpenſare, quod eſt Superioris.

Limita tamen iſtud, niſi iſte qui vouit, habeat poteſtatem in ſimilibus votis diſpenſandi cum aliqua communitate, cuius ipſe eſt pars: ſiue enim ea poteſtas ordinaria ſit, ſiue delegata, modò non reſtricta ad certas perſonas aut certum numerum, probabilius eſt, talem etiam ſecum poſſe diſpenſare, vt docet Sanchez lib. 8. diſp. 3.

Limita Secundò, Quando votum notoriè eſſet impoſſibile, aut ſanè ita difficile, vt ſecundùm ea quæ diximus Dubio 4. certum ſit non obligare; tunc enim vt prorſus omittere, ita & aliud minus poterit ipſemet vouens ſurrogare. Argumentum ex cap. Licet, De pœnitentijs & remiſſionibus. Tenet Couarruuias in cap. Quamuis 1. parte §. 3. num. 4.

An liceat in æquale. DICO SECUNDO. Non poteſt etiam in aliud æquale propria quis auctoritate votum ſuum commutare. Iſtud non æquè certum eſt ac primum dictum. Tenent tamen vt plurimum DD Caietanus hîc, Couarruuias ſuprà, Azorius lib. 11. cap. 18 Graffius parte 1. lib. 2. cap. 30. num. 6. Emanuel Sà ſuprà num. 10.

Contrarium tamen tenet Henriquez lib. 7. cap. 30 num. 5. Sanchez ſuprà diſp. 9. num. 21. Medina in Inſtructione Confeſſorum, citatus apud Azorium, hoc argumento, Quòd non videatur fraudare, qui quod certò & manifeſtè conſtiterit eſſe æquale, reddiderit, cùm illud Deo æquè ſit gratum & acceptum. Fauet Sotus lib. 7. reſilit tamen & reſpondet ad Medinæ argumentum, Quando agitur de æqualitate, requiri alienum iudicium. Accedit quòd æquale vicinius ſit minori quàm vt certò debeat ſtatuere promiſſor, æquè id gratum fore Deo, ac illud quod promiſit. Deinde ipſa receſſio ab eo quod promiſſum eſt, quando propria fit auctoritate, habet aliquam deformitatem, vt meritò D. Thomas dicat hoc articulo, commutationem, nimirum in bonum æquale, quæ ſola propriè eſt & purè commutatio, non debere fieri ſine auctoritate Prælati qui in perſona Dei determinet, quid ſit Deo acceptum: & non obſcurè idem dicitur cap. 1. De voto.

An liceat in certò melius? DICO TERTIO. Poteſt quis ſine auctoritate Prælati commutare votum ſuum in illud quod certò & euidenter eſt melius, etiamſi illud melius non ſit profeſſio Religionis, de qua omnes admittunt, neque impediatur ipſa re per votum promiſſa.

De hac aſſertione non ita inter ſe conueniunt Doctores; eſt enim quorumdam opinio, tunc opus eſſe conſenſu & auctoritate Superioris. Ita videtur hîc ſentire D. Thomas: quamuis explicari poſſit pro noſtra ſententia, & ita eum explicuerit Caietanus.

Sed apertè ita ſentit Silueſter verbo Votum 4. q. 7. num. 2. Panormitanus in cap. Peruenit 2. De iureiurando. Neque caret hæc ſententia probabilitate vel argumentis. Primò enim adducunt cap. 1. De voto, vbi dicit Alexander III. an compenſatio voti melior ſit & Deo acceptior, debere eum iudicare qui præſidet. *Sententia negatiua. Probatur 1.*

Secundò, Quia ſi homini debes rem certam, non ſufficit ei dare meliorem: quia vt dicit L. 2. ff. Si certum petetur, *aliud pro alio inuito creditore ſolui non poteſt*. Similia habentur Inſtit. Quibus modis tollitur obligatio, §. 1. 2.

Tertiò, Nemo poteſt in propria cauſſa eſſe Iudex, vel iuriſdictione vti in ſeipſum: atqui ſine iuriſdictione votum commutari non poteſt. 3.

Habent & alia argumenta, ſed minoris momenti. Opponunt enim Quartò ex cap. Licet, De voto, non licere cuipiam ſine ſalutis diſpendio 4.
poſt votum reſilire. Et denique ex cap. Licet, De 5.
Regularibus, vbi Religioſo non licet tranſire ad arctiorem Religionem, niſi petita facultate à Superiori.

Verùm noſtra aſſertio communior eſt: eam enim tenet Angelus verbo Votum 4. num. 2. Sotus, Couarruuias, Graffius, & Caietanus ſuprà citati, Armilla eodem verbo num. 14. Emanuel Sà verbo Voti irritatio, n. 10. Nauarrus cap. 12. num. 75. Toletus lib. 4. cap. 8. Probatur Primò ex cap. Peruenit 2. De iureiurando: *Non enim propoſitum aut promiſſum infringit, qui in melius illud commutat.* *Verior affirmatiua.*

Dices, Intelligi de eo qui auctoritate Superioris commutat: ita enim ibi Panormitanus & alij.

Sed contrà, Vbi Lex non diſtinguit, neque nos debemus diſtinguere.

Probatur Secundò ex cap. Scripturæ, De voto, vbi propria auctoritate conceditur cuique temporale promiſſum in perpetuum commutare, quod nõ videtur ex alio fundamento ſtatui, quàm quòd in notoriè melius proprio arbitrio commutare liceat. Eòdem pertinet cap. Sanè, De Regularibus, vbi permittitur ingredi ſine conſenſu Superioris, Monaſterium ſtrictius, profeſſus in laxiori. Imò etiamſi laxior Religio habeat priuilegium, ne id fiat ſine conſenſu Monaſterij quod relinquitur, ſufficit petiiſſe conſenſum, etiamſi non obtineatur, vt ſtatuit Innocentius III. cap. Licet, eodem.

Probatur Tertiò, Quando quod ſubſtituitur, certò melius eſt & Deo gratius, non opus eſt arbitrio Superioris: quia vt colligitur ex D. Thoma, illud tantùm requiritur, vt Superior vice Dei declaret, quid Deo ſit gratius: Deus enim per lumen rationis vel fidei ipſemet iam ſatis declarauit, & Vicarij ſui partes in hoc præuenit.

Aduertendum tamen, Non ſufficere quòd ex genere ſuo aliquid ſit melius, ſed oportere cum omnibus circumſtantijs hîc & nunc prout à tali faciendum, melius eſſe & Deo gratius. Neque enim qui ieiunium vouit ad carnem refrenãdam, continuò poterit illud commutare in orationem: quamuis enim oratio ſit præſtantior, Deo tamen gratius eſt huius perſonæ ieiunium, quæ fortè indiget refrenatione carnis. Non ergo tantùm reſpiciendum quid in ſe præſtantius ſit, ſed etiam quid ad magna bona obtinenda, aut vitanda mala vtilius, aut neceſſarium ſit ipſi vouenti, proximo, vel Reipublicæ, ad quod deſignandum, inquit Innocentius ſuprà citatus, Chriſtus Dominus non de Rachele ſecundùm carnem natus eſt, *Non ſufficit quòd in ſe ſit melius.*

Digitized by Google

ſed de Lia; hoſpitio exceptus non à Maria, ſed à Martha. Ex quo colligitur, ſæpè euidens eſſe quid de ſe ſit melius, vbi tamen ambiguum ſit, quid Deo gratius: quo caſu pro commutatione adeundus erit Superior.

Supereſt reſpondeamus ad argumenta contrariæ opinionis.

Reſp. ad Prob. ſententia oppoſita. Ad 1. Ad Primum reſpondeo, Cap. illud, ne aduerſetur cap. Peruenit, & alijs ſuprà allegatis, debere ita intelligi, vt non determinet, ſine arbitrio Superioris non eſſe commutandum votum, etiam quando res clara eſt, & arbitrio nullo indiget, ſed ſolùm quando arbitrio alieno pro rei ambiguitate opus eſt (vt contingit in commutatione peregrinationis in eleëmoſynam, de qua agitur) illud ad Superiorem pertinere, nimirum propter rationem quam ex D. Thoma adduximus.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo, In illis quæ functionem non recipiunt, Leges non patiuntur, vt aliud, etiam melius, pro alio inuito homini creditori ſoluatur; quia non ſemper quò res melior, eò homini vtilior eſt aut gratior: at verò quò melior eſt, eò etiam ſemper Deo eſt gratior; *iudicia* enim eius *vera* ſunt, *iuſtificata in ſemetipſa*, Pſal. 18. ideoque ſemper functionem apud Deum eiuſmodi res recipiunt.

Ad 3. Ad Tertium, Minor apertè falſa eſt contra Canones ſuprà allegatos, & rationem: quando enim nullum eſt dubium, non eſt opus Iudicis ſententia, aut vlla iuriſdictione in voti commutatione, vt benè Azorius.

Ad 4. Ad Quartũ, Non reſilit qui in melius proficit.

Ad 5. Ad Quintum, Cap. illud pro nobis eſſe iam ſuprà oſtendimus.

Reſeruatũ commutatum an commutet Epiſcopus. Inquirendum hîc Secundò, Poſsítne vlteriùs Epiſcopus commutare votum quod ſibi reſeruatum Pontifex iam ſemel commutauit in aliquid non reſeruatum, verbi gratia, tranſmarinum in eleëmoſynam?

Quidam exiſtimant, Non poſſe. Ita videtur ſentire Nauarrus conſil. 25. De pœnitentijs & remiſſionibus. Fauet Gloſſa in cap. 2. De ſortilegijs, verbo Si tibi viſum; vbi dicit, Epiſcopum non poſſe minorem pœnitentiam imponere, quando Pontifex annuam præfixit. Similia habet Gloſſa *Pro negatiua parte.* in cap. Latorem 33. quæſt. 2. vbi generatim indicat, ſine Pontificis facultate non poſſe per Epiſcopum relaxari pœnitentiam ab ipſo iniunctam. *Argum. 1.* Præcipuum eorum argumentum eſt ex communi Iuriſperitorum dicto, ſubrogatum ſapere vim & naturam eius cui ſubrogatum fuerit. *2.* Et ex L. Minor Magiſtratus, ff. De arbitris, vbi dicitur, Legem, ſententiam, vel pœnam à Superiori impoſitam non poſſe mutari ab inferiori: atqui eo ipſo quo Pontifex commutat votum, materia ſubſtituta habet rationem oneris à Pontifice iuſta de cauſſa iniuncti.

Verior affirmatiua. Nihilominùs verius videtur, commutatione voti reſeruati ſemel facta in materiam non reſeruatam, vlteriorem commutationem eſſe in poteſtate Epiſcopi, vel Confeſſarij, tempore Iubilæi, poteſtatem commutandi non reſeruata habentis, non ſecùs ac eſſet ſi ex primo voto deberetur: tranſlatio enim obligationis voti ad aliam materiam hîc extinguit per ſe reſeruationem; reſeruatio enim non inerat ratione obligationis voti vt talis eſt, ſed ratione talis materiæ. Atque ita patet reſponſio ad argumentum. Subrogatum enim eius cui ſubrogatũ eſt, naturã non ſapit in illis, quæ per ipſam ſubrogationẽ ſubrogatũ ab eo diſtinguunt. *Reſp. ad argumenta oppoſitum.*

Aliter quidam reſpondẽt, Subrogatum non habere naturam accidentalem eius cui ſurrogatur, ſed primæuam: votum autem eſſe reſeruatum, ad accidentalem naturam pertinere, cùm ex primæua natura poteſtati Epiſcopi ſubſit, atque ita illud argumentum pro nobis eſſe. Prior tamen ſolutio melior eſt, quia etiam illud vlteriùs commutare poſſet Epiſcopus, quod veniret ex commutatione voti, ſecundùm primæuam naturam indiſpenſabilis ab Epiſcopo, ſi quod tale daretur, verbi gratia, ſolemne caſtitatis.

Ad alterum reſpondeo, Eo argumento probari, quòd votum etiam non reſeruatum ſemel à Pontifice commutatum, non poſſit ſecundò ab Epiſcopo commutari: quod nullo modo dicendum eſt. Eſt ergo diſcrimen inter Legem, ſententiam, vel pœnam à Superiori manantem, & commutationem voti: quòd in illis Superior per ſe liget, in hac autem non per ſe, ſed applicando obligationem (quam vouendo ſibi quis impoſuit) tali materiæ. Aduerte tamen, quia votum promiſſio eſt, promiſſio autem ſolùm futurum tempus ſpectat; priori modo, hoc eſt per modum legis aut pœnæ, non autem poſteriori, ſcilicet per modum commutati voti, ligare Pontificem quando aliquid iniungit loco voti iam omiſſi, ſed quia peccatum contra votum non eſt reſeruatum, etiamſi votum reſeruatum ſit. Idem iudicium erit de hac ſatisfactione à Pontifice iniuncta, & ab inferiori commutanda, quæ de alia quacumque iniuncta pro peccato non reſeruato. Hanc noſtram ſententiam tenet Azorius, cap. 18. ſuprà, Sanchez lib. 8. diſp. 9. n. 20. Silueſter verbo Votum 4. q. 7. in fine. Fauet Gloſſa in cap. Tempora pœnitudinis 26 q. 7. Henriquez lib. 7. cap. 3. numero 5. probabilem indicat Suarez De pœnitentia, in fine. *Ad 2.*

Obiect. Dices, Non poteſt Epiſcopus mutare pœnitentiam, quam Papa iniunxerit pro peccato ſibi reſeruato; ergo neque rem in quam mutatum eſt votum reſeruatum.

Reſp. Reſpondeo, Verum eſſe Antecedens, niſi ex accidenti præſumi poſſit conſenſus Pontificis; ſed nego ſequelam. In pœnitentiæ enim talis iniunctione Papa vtitur poteſtate ſibi reſeruata, cùm eiuſdẽ ſit pœnitentiam iniungere, cuius eſt abſoluere; vt vtendo tali poteſtate, quamuis efficiat vt peccatum deſinat eſſe reſeruatum, adeoque ſecundò ab eodem poſſit pœnitens abſolui ab inferiori; non tamen efficit vt materia pœnitentiæ iniunctæ ſubſit tribunali Epiſcopi, vel inferioris Sacerdotis: manet enim pœnitẽtia pro reſeruato, quæ ſemper reſeruata eſt. Neque poteſt inferior quidquam in ſolutione illius peccati, niſi vigore iudicij iam à Pontifice facti. Illud itaque ſoluendo, & mitiorem pœnitentiam iniungendo, eneruare non poterit: commutationis autem voti natura eſt, vt materia mutetur, atque adeò inde pendens reſeruatio.

Tertiò inquirendum, Vtrùm poſſit commutare votum, quicumque poteſt in eo diſpenſare, & contrà.

An poſſit commutare qui poteſtatem diſpenſandi delegatam habet. Reſpondeo, Diſtinctione opus eſſe. Certum itaque Primò, Eum qui habet poteſtatem ordinariam diſpẽſandi in votis, etiam poſſe eadem commutare, hoc enim ferè admittunt DD. inter quos hîc vertitur diſputatio. Secundò, Certum etiam eſt, Eum qui habet poteſtatem commutandi vota,

non

Digitized by Google

non habere eo ipſo poteſtatem diſpenſandi, ſine vlla partiali commutatione: maius enim non includitur in minori.

Dubium verò eſt de eo qui habet poteſtatem delegatam diſpenſandi, vtrùm poſſit commutare, ſaltem quando cauſſa ſubeſt, ob quam ſibi commiſſa eſt poteſtas diſpenſandi?

Poſſe videtur per cap. Cui licet, De Regulis Iuris, in 6. *Cui licet quod eſt plus, licet vtique quod eſt minus*. Et ita tenet Palude diſt. 38. quæſt. 4. art. 3. concluſ. 5. Sotus & Henriquez ſuprà, & alij citati apud Sanchez lib. 8. diſp. 3. numero 14. Ipſe tamen Sanchez, licet hanc fateatur probabilem, putat oppoſitam eſſe veriorem, Primo, Quòd regula illa, Cui licet plus, licet quod eſt minus, tum demum habeat locum, quando minus in maiori *Probatur ſententia negatiua.*
1. continetur tamquam pars in toto, vel tamquam ſpecies in genere; certum autem ſit, commutationem neutro modo contineri in diſpenſatione: non enim eſt partialis relaxatio vinculi, ſed tranſ-
2. latio totius vinculi ad aliam materiam. Secundò, Ad diſpenſationē non opus eſt peritia, quæ requi-
3. ritur in commutatione. Tertiò, Quando quis habet vtramque poteſtatem diſpenſandi & commutandi, licet poteſtas commutandi ei auferatur, non
4. propterea diſpenſandi. Quartò, Priuilegium ita quidem interpretari oportet, vt aliquid contra Ius operetur; ſed dato aliquo tali, in reliquis eſt reſtringendum, cap. Porrò, De priuilegijs: atqui poteſtas diſpenſandi ex priuilegio conceſſa, poteſt aliquid operari, etiamſi non includat poteſtatem commutandi; ergo ad iſtam non eſt extendenda. Hanc ſententiam ſequitur Nauarrus in Commentario De Indulgentijs, notab. 27. & Enchiridij cap. 12. numero 79. Azorius lib. 11. cap. 10. quæſt. 4. & cap. 18. quæſt. 7. priori enim loco id docet de iuramento, cuius in propoſito eadem eſt ratio quæ voti. Valentia hîc puncto 7. §. Denique.

Etiam hæc ſententia eſt probabilis, quamuis eius argumenta non planè conuincant.

Reſp. ad 1. Probationē. Ad Primum enim dici poſſet, Licet commutare non ſit diſpenſare, in diſpenſatione tamen eſſe relaxationem omnimodam; & in commutatione eſſe relaxationem quoad hanc materiam, atque ita commutandi poteſtas videbitur incluſa in poteſtate diſpenſandi, quatenus vtraque conſideratur vt quædam poteſtas relaxandi: cuius rei ſignum eſt, quòd etiam fatentibus aduerſarijs, includatur poteſtas commutandi in poteſtate ordinaria diſpenſandi; hoc enim non eſt ob aliam cauſſam, quàm quòd ſimpliciter loquendo, poteſtas commutandi in poteſtate diſpenſandi contineatur.

Ad 2. Ad Secundum, Peritia quæ ſufficit vt diſcernatur, an ſine commutatione, mera vtendum ſit diſpenſatione, etiam ſufficiet ad commutandum. Adde, quòd in votis ſæpè ſoleat diſpenſatio temperari aliqua commutatione, quod etiam ſeruat ſtilus Romanæ Curiæ, & indubiè ſecurius eſt, vt patebit infrà. Quomodo ergo dicitur Pontifex, quando committit poteſtatem diſpenſandi, non committere commutandi, adeoque tutiorem diſpenſandi modum?

Ad 3. Ad Tertium, Non diffitemur, poſſe ſuſpendi poteſtatem commutandi in eo cui relinquitur poteſtas diſpenſandi, ſiue eam ordinariam ſiue delegatam habeat: at ſi nihil de hac ſuſpenſione exprimatur, dicemus talem etiam poſſe commutare.

Ad Quartum, Non erit magnum priuilegium diſpenſandi, ſi eo vti non liceat, niſi quando omnino nulla commutatio videbitur neceſſaria; imò ſi ſtrictè interpretari oporteat, & alterum excludi, rationabilius videbitur, eum qui ex priuilegio diſpenſat in votis, non poſſe relaxationem diſpenſatiuam facere, niſi admixta aliqua commutatione, vt ſufficiat priuilegium in eo quod minoris eſt relaxationis, aliquid contra Ius poſſe operari. *Ad 4.*

Ceterùm quamuis res iſta ſit vtcumque problematica, placet tamen magis poſterior ſententia: poteſt enim intelligi, priuilegium diſpenſandi in eum tantùm euentum concedi, quo liquidum ſatis fuerit non opus eſſe vlla commutatione, adeò vt delegans ſibi reſeruet caſum, quo commutatione, præſertim in rem æqualem, opus eſſet. *Reſponſio negatiua placet.*

Inquirendum Quartò, Vtrùm poteſtas delegata commutandi, tantùm intelligatur in rem æqualem?

Reſpondeo affirmatiuè. Conſtat enim ex dictis, poteſtatem commutandi non inuoluere poteſtatem diſpenſandi: certum autem eſt, quotieſcumque fit commutatio in rem minorem, aliquid admiſceri diſpenſationis. Ita Azorius cap. 18. ſuprà quæſt. 6. Nauarrus dicto Commentario De Indulgentijs, quamuis quidam aliter ſentiant, qui nimirum putant, in bonum æquale poſſe fieri commutationem propria auctoritate. Sed illud iam ſuprà refutauimus. Henriquez tamen lib. 7. cap. 30. numero 5. putat, delegatum ad commutanda vota, ea poſſe mutare in paulo minus, quod moraliter cenſeri queat æquale; quo modo non erat in noſtra ſententia ſuperuacanea poteſtas commutandi, etiamſi poſſet quiſque ſuo arbitrio votum mutare in æquale: quamuis & eo nomine vtilis eſſe poſſit, quòd ſaltem quando dubium eſt ſitne æquale in quod fit commutatio, tutus quis eſſe poſſit, legitima alterius poteſtate facta commutatione, non autem propria auctoritate. *Delegatus commutat tantùm in æquale.*

Inquirendum Quintò, Vtrùm commutatio voti requirat cauſſam?

Reſpondeo, Vt fiat in euidenter melius, non eſt opus alia cauſſa, etiamſi res promiſſa eſſet compatibilis iſti meliori, adeoque non eſſet maioris boni impeditiua: vt autem fiat in aliquod minus, certum eſt, opus eſſe cauſſa; quia vt diximus, tunc admiſcetur diſpenſatio, quam conſtat non poſſe fieri ſine cauſſa. Si verò fiat præcisè in bonum æquale, maior eſt dubitatio: ſed dicendum, etiam tunc cauſſam requiri. Probatur Primò, ex cap. 1. De voto, vbi id tenet Panormitanus cum alijs, eſtque communis DD. Secundò, Quia, vt ſuprà diximus, etiam tunc requiritur Superioris poteſtas, quæ non debet operari ſine proportionata cauſſa. Tertiò, Eſt ademptio obligationis reſpectu huius materiæ, atque adeo ea ex parte quædam relaxatio, vt meritò aliquam cauſſam, qualem habet diſpenſatio, requirat, eamdem ſaltem ſpecie, licet non æqualem; multo enim minor cauſſa ſufficit ad commutandum, quàm ad diſpenſandum. Quando autem partim commutatur, partim diſpenſatur, proportione quadam medium in cauſſa requiſita ſeruandum erit. *Quomodo ad commutationem requiratur cauſſa.*

Neque tamen Soti & quorumdam aliorum placet ſententia, qui non putant vmquam poſſe ſubeſſe legitimam cauſſam ſimpliciter diſpenſandi

ed by Google

ſandi ſine commutatione; illos enim meritò refutat Valentia hîc puncto 7. ſub finem, & Sanchez lib. 8. diſp. 9. numero vltim. tum quòd Eccleſiæ praxis ſit contraria, tum etiam quia quando diſpenſatur ex vrgentiſſima cauſſa publica, vel tali vt dubitetur an propter ipſam non ceſſet omnino voti obligatio, non cenſebitur diſſipare bona domini diſpenſator ſine commutatione votum relaxans.

Quæritur Sextò, Vtrùm delegatus ad commutandum poſſit ſubſtituere aliquem cui vices ſuas committat?

Reſpondeo, Non poſſe, ſi nudum miniſterium non iuriſdictio ei communicetur, vt docet Silueſter verbo Delegatus, & ex eo Azorius ſuprà cap. 19. quæſt. 22.

Commutās votū commutat etiā pœnam per votum incurſam.

Quæritur Septimò, Vtrùm qui habet facultatem delegatam commutandi votum, verbi gratia, Confeſſarius tempore Iubilei, etiam poſſit commutare pœnam per votum pœnale iam priùs incurſam? Nauarrus enim conſil. 32. De voto, exiſtimat non poſſe, quem ſequitur Graffius lib. 2. cap. 28. numero 5.

Sed contradicit Sanchez lib. 8. diſp. 15. numero 14. Cuius opinio videtur magis fundata, quia reuerà talis pœna debetur ex voto, quod cadit ſub commutationem. Imò videtur id extendendum etiam ad caſum, quo pœna eſſet de votis reſeruatis, verbi gratia, ſi vouit ingreſſum Religionis, vel non admittere tale peccatum; ſi admiſit, poterit nihilominùs Confeſſarius delegatus ad commutanda vota non reſeruata Pontifici, commutare obligationem illam ingrediendi Religionem: quia, vt diximus Dubio 10. non veniunt cum reſeruatis, quæ debentur ex voto pœnali.

Quæritur Octauò, Vtrùm omnia vota poſſint commutari in Religionis ingreſſum?

Omnia vota commutari poſſunt in Religionis ingreſſum.

Communis opinio DD. eſt, Omnia vota emiſſa in ſæculo, deſinere obligare per ingreſſum Religionis. Ita D. Thomas hîc ad 1. Palude in 4. diſt. 38. quæſt. 41. art. 3. concluſ. 2. Panormitanus, & alij in cap. Scripturæ, De voto: vbi tamen Gloſſa id reſtringit ad vota Religioni non conſona. Sotus lib. 7. quæſt. 4. art. 3. Couarruuias in cap. Quamuis, De pactis, parte 1. §. 3. numero 4. Nauarrus cap. 12. numero 78. Silueſter verbo Votum 4. q. 7. n. 3 qui tamen excipit votum Terræ ſanctæ, quod diſertè includit Nauarrus, ex Caetano verbo Voti diſpenſatio, Azorius 1. parte, lib. 11. cap. 18. quæſt. 15. Graffius 1. parte, cap. 30. lib. 2. Hæc ſententia generatim aſſerta, ſatis exprimitur dicto cap. Scripturæ, De voto: *Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam noſcitur Religionis obſeruantiam commutare.* Secundò, Hoc ſequitur ex eo quod ſuprà diximus, licere propria auctoritate votum, in euidenter melius commutare. Tertiò Probatur à ſimili, Quia ſatisfactio iniuncta commutatur in profeſſionem Religionis, vt patet cap. Quis aliquando, §. His auctoritatibus, verbo Non ergo neceſſaria. Et apertiùs cap. Admonere 33. quæſt. 2. Vbi Aſtulpho Stephanus V. remittit pœnitentiam, ſi Religionem ingrediatur. Quartò, Si debitor tradat ſe in ſeruum creditori, priora debita extinguuntur. Quintò, Qui totam vitam ſuam Deo dedicat, cenſetur quaſi in toto partem illam ſeruitij, quam voto promiſerat, præſtare, quia particulare in vniuerſali includitur. Sextò, Religionē ingrediens moritur priori vitæ; meritò ergo ſoluitur illis votis, quæ ad rectiùs inſtituendam priorem vitam emiſerat. Septimò, Singulares obſeruantiæ non ſatis congruunt vitæ religioſæ, ſoluetur ergo illis, tamquam maioris boni impeditiuis. Octauò, Regularis ſtatus tam multum ſecum fert oneris, vt grauari non debeat eiuſmodi particularibus votis, ſed meritò per moralem quamdam impotentiam ſuperuenientem, Religioſus à votis eiuſmodi prioribus cenſeatur excuſandus.

In contrarium tamen nonnulla objiciuntur, quorum dilutio pleniorem explicationem certiſſimæ alioqui huic ſententiæ addet.

Obijcitur Primò, Voti commutatione ſemel facta, non redit vmquam obligatio circa eamdem materiam, etiamſi opus ſubſtitutum negligatur: atqui ſi quis ſua culpa relinquat Monaſterium, aut eijciatur inde, redit obligatio votorum ſimplicium, quæ nuncupauerat ante profeſſionem, vt docet cum alijs quibuſdam Graffius ſuprà numero 3. ergo per profeſſionem verè non ſunt commutata, ſed tantùm ſuſpenſa. *Obiect. 1.*

Secundò. Faciamus aliquem ſimplici voto vouiſſe ingreſſum Religionis arctioris, & ingredi poſteà laxiorem; ſi vota omnia ſoluantur ingreſſu Religionis, etiam ſoluetur illud de maiori bono, atque ita dabitur caſus vbi quis propria auctoritate commutet votum in minus bonum, quod eſt contra dicta. 2.

Tertiò, Multa ſunt vota, quæ ſine Religionis detrimento à Regularibus expleri poſſunt; ergo ſaltem illa non erunt commutata. 3.

Quartò, Commutatio non eſt valida, niſi eo acceptante, in cuius gratiam fit: fieri verò poteſt, vt non intendat vllam commutationem, qui ingreditur Religionem. 4.

Quintò, Vota neceſſitatis de rebus præceptis, verbi gratia de non mentiendo, commutari non poſſunt; ergo ſaltem illa non commutantur profeſſione Religionis. 5.

Sextò, Non tantùm profeſſio, ſed etiam ingreſſus Religionis præſtat particularibus illis votis; ergo etiam Nouitius liber eſſet à prioribus votis, & maneret, etſi poſteà egrediatur, & numquam profiteatur. 6.

Septimò, Votum Terræ ſanctæ non poteſt commutari ſine Pontificis auctoritate, vt patet ex dictis Dubio 10. ergo proprio arbitrio nemo illud mutat in Religionem. 7.

Octauò, Voti obligatio maior eſt quàm iuramenti, vt dicemus Capite ſequenti: atqui hæc non ceſſat per ingreſſum Religionis, vt docet Nauarrus conſilio 4 De Regularibus; ergo neque illa. 8.

Nonò, Vota realia tranſeunt ad heredes, vt diximus Dubio 5. ergo ſaltem illis obligabitur Monaſterium, quod ſuccedit in bonis Religioſi. 9.

Poſtremò, Si promiſit quis pro alio votum implere, tenetur promiſſione etiam poſt profeſſionem; ergo multo magis ſi ipſe vouerit. 10.

Reſpondeo ad Primum, Nego Minorem cum Sanchez lib. 8. diſp. 9. numero 21. neque enim commutatio facta eſt in Religionem ſub conditione, Si in ea permanſerit, ſed ſimpliciter. Neque placet diſtinctio commutationis in eam quæ fit à Iure, & quæ fit ab homine; quaſi in illa ſit talis conditio, non in hac: cap. enim Scripturæ nullam habet ſignificationem huius conditionis, & omnino *Reſp. ad 1.*

Digitized by Google

omnino voluntariè videtur ſic diſtingui: quomodo autem ſemper liberum nihilominùs ſit, relicta materia ſurrogata ei qui vouit implere primum votum, infrà dicemus. Citat Graſſius pro ſe D. Thomam, ſed immeritò: nihil enim tale dicit locis citatis, niſi fortè pro ſe rapiat, quòd diſtinctione 38. in 4. ipſe D. Thomas in ſolutione cuiuſdam argumenti dicat, per Religionis ingreſſum non tam fieri voti commutationem quàm ampliationem; inde enim ſequi videtur, quod vult Graſſius: ſi enim à particulari excuſeris, quia aliquid vniuerſalius præſtas in quo illud continetur, indubiè vbi iſtud præſtare deſieris, redibit obligatio particularis, ſi ea erat perpetua: ſed ſuppono, in propoſito eſſe veram commutationem quæ fiat auctoritate Iuris, vt in ſequentibus magis conſtabit.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo, Admiſſo caſu non ſequi quod infertur; quia vt benè Palude, melius eſt experiri & profiteri Religionem laxiorem, quàm tantùm experiri arctiorem. Adde ex Soto, hanc commutationem non fieri propria auctoritate vouentis, ſed potiùs Canonis & Eccleſiæ: atque ita ſecundùm ipſum poſſet etiam fieri in minus bonum, aut de quo dubium ſit, an ſit maius. Neque tamen volumus eum qui vouit non ſolùm ingredi & profiteri, ſed etiam permanere in Religione, liberari ipſo ingreſſu à profeſſione quàm voto promiſit, aut ipſa profeſſione liberari ab obligatione perſeuerandi priori, vti neque ingreſſum laxius Monaſterium liberari ab ingreſſu ſtrictioris, quod fortè vouit ingredi & in eo perſeuerare: eiuſmodi enim vota Religione non ſoluuntur, ſed adimplentur: quare eorum obligatio non ceſſat, niſi perfectè impleantur. Neque enim in propoſito votum continetur in ſurrogato, ſed potiùs contrà, continetur ipſo ſurrogatum, quod propterea ſurrogari dici non debet, ſed ex parte tantùm explere.

Ad 3. Ad Tertium, Eam non eſſe rationem adæquatam, ob quam vota priora in profeſſionem Religionis commutentur, quod ægrè ſingulares obſeruantiæ cum vita monaſtica conſiſtant; ſed quia ferè melior, magis ſtabilis & perpetua eſt vita regularis, aut ſanè, quia Ius ita ſtatuit in fauorem Religionis, & perpetuæ eiuſmodi obligationis.

Ad 4. Ad Quartum, Si voto obſtrictus quando Religionem profitetur, intendat illud ſeruare in Religione, non extinguitur tali profeſſione eius obligatio, modò ſit de talibus, quæ in Religione ſeruari poſſint: ſed, vt diximus Dubio 7. poterit nihilominùs eiuſmodi votum Prælatus irritare. Si autem ante profeſſionem tale quid intenderit, eiuſmodi intentio eodem Iure cenſetur cum votis præuijs, ſi deſierit actu & virtute intendere, quando profitetur, vt benè Silueſter ſuprà.

Ad 5. Ad Quintum, Quamuis à materia præcepta, quamdiu talis eſt, non poſſit tolli obligatio, illa nimirum qua etiam non vouentes tenentur, vt dicitur cap. Sunt quædam 17. quæſt. 1. benè tamen poteſt tolli obligatio voti, & aliò transferri. Quare non videtur neceſſaria reſtrictio Graſſij, qui excepit vota neceſſitatis. Vnde ſequitur, eiuſmodi Religioſum contraueniendo tali voto, peccaturum quidem, ſed non fore votifragum.

Ad 6. Ad Sextum reſpondeo, Vtrùm etiam in Nouitiatum ſeu probationem Religionis vota priùs in ſæculo facta ſine auctoritate Superioris commutentur, non ſatis inter ſe conueniunt DD. Affirmant Couarruuias & Graſſius, negat Silueſter. Quamuis enim vota perſonalia per Nouitiatum fateatur ſuſpendi, de realibus tamen id non fatetur. Dicendum videtur, poſſe quem propria auctoritate quædam vota temporalia in ſæculo facta commutare in probationem Religionis, quam conſtet eſſe meliorem non tantùm ſingulis, ſed omnibus quæ commutata voluerit; atque ita veram eſſe ſententiam Couarruuiæ. Confirmari poteſt, Quia, vt diximus ſuprà ex cap. Licet, De Regularibus, poteſt Religioſus inuito Superiore tranſire ad arctius inſtitutum, & ſoluitur temporali eius obedientia tempore probationis: ſi tamen non profiteatur, tenetur redire ad prius Monaſterium, quia non potuit commutare perpetuum in temporale; & viciſſim tenetur prius Monaſterium eum recipere, vt docet Azorius lib. 12. cap. 14. quæſt. 11. Reliqua vota tam perſonalia quàm realia, quæ in Nouitiatum commutari non potuerunt, manent tempore probationis ſuſpenſa: neque enim cenſenda ſunt prorſus extingui, quia cap. Scripturæ, non loquitur de probatione, ſed perpetua Religionis obſeruantia: ſuſpenſa, inquam, manent certò ea perſonalia quæ Religionis tyrocinio repugnant, probabiliter etiam realia, & ea perſonalia quæ non repugnant. *Probabiliter* dico, qui ſententiam Silueſtri, quoad iſta, plures ſequuntur, inter quos Azorius, lib. 11. cap. 19. q. 21.

Ad 7. Ad Septimum, De voto Ieroſolymitano ſubſidij cauſſa quidam dubitant, an commutari queat in profeſſionem Religionis inconſulto Pontifice: nam de voto tali ſolius deuotionis cauſſa, adeò non dubitant Panormitanus & Gloſſa, in ſæpè citatum cap. Scripturæ, vt etiam de illo, caſum cap. illius forment aut intelligant; quia generatim loquuntur de voto ad Sepulchrum Domini. Omnino tamen generatim omne votum, etiam tranſmarinum ſubſidij cauſſa, continetur dicto cap. Scripturæ, vt præter Caietanum & Nauarrum ſuprà citatos, ſentit D. Thomas in 4. diſt. 38. quæſt. 1. art. 4. §. Ad quartam quæſtionem; Armilla hoc verbo n. 14. Ad rationem ergo dubitandi dicendum eſt, Opus quidem eſſe auctoritate Pontificia, vt voti tranſmarini ab homine fiat commutatio; hìc autem fieri potiùs à Lege. Angelus verbo Votum 4. num. 2. tacitè quidem videtur nobis conſentire; duplicem tamen ponit exceptionem. Vnam, Quando Rex quiſpiam potens nuncupaſſet votum de acquirenda Terra ſancta: talem enim putat inconſulto Pontifice, non poſſe ingredi Religionem. Alteram, Si quis vouerit aliquid dare in ſubſidium Terræ ſanctæ: hunc enim exiſtimat non poſſe ſine Pontificis conſenſu commutare votum ingrediendo Religionem.

Ad 8. Ad Octauum, De iuramentis promiſſorijs quæ ſoli Deo fiunt, aut quibus non homini Ius quæritur, ſed tantùm Deo obligamur ſine vllo reſpectu fauoris humani, eamdem eſſe rationem quæ eſt votorum, communis & verior eſt ſententia, quam ſequitur Sanchez lib. 8. diſp. 2. nu. 18. & 19. Alter dicendum de iuramentis, quibus homini principaliter obligamur: talia enim non commutantur in Religionem, vt benè probat Na-

Nauarrus in argumento citatus. Dico, *principaliter*; ſi quis enim Deo voueat quòd Petro dabit eleemoſynam, non intendens ſe obligare Petro, ſed tantùm Deo, etiamſi votum iuramento confirmet, probabile eſt, poſſe in Religionem commutare ſine conſenſu Petri, vt quoſdam ſentire teſtatur Silueſter ſuprà num. 4. Quid verò cenſendum ſit de opinione Nauarri, de qua in argumento, dicemus Cap. ſequenti, Dub. 3.

Ad 9. Ad Nonum, Probabile eſt, vota realia poſſe commutari in profeſſionem Religionis. Si tamen eiuſmodi commutationem non intendat profitens, non eſt improbabilis opinio Palude, tranſire hoc onus realis voti ad Monaſterium, ſicuti tranſiiſſet ad heredem. Poterit tamen dici, niſi reſeruetur, ipſa profeſſione extingui, vt tenet Emanuel Sà verbo Voti irritatio, num. 6.

Sed roges, Vtrùm etiam quando certa res particularis voto promiſſa eſt, liceat in Religionem vel aliter commutare?

Palude ſentit, Quando eſt votum reale ſpeciale, verbi gratia, ſi quis certum ſuum equum voueat offerre Deo, non licere commutare, niſi eius interueniente auctoritate, qui poſſet Eccleſiæ equum alienare: eius autem conſenſu interueniente, etiamſi non ſit Superior, licere commutationem. Hæc opinio non eſt improbabilis, & ex ea ſequitur, ſi pater vouerit Monaſterio offerre filium minorem, non poſſe ei ſurrogare ſeniorem, etiamſi is vtilior videatur futurus. Quando tamen ſubſtituitur aliquid in quo alterum ita continetur, vt per illud etiam inuito creditori homini in ſimili ſatisfieret, credo & voto ſatisfieri; vt ſi quis argenteam ſtatuam vouit, & eiuſdem magnitudinis reddat auream: hoc enim non eſt deficere, ſed potiùs ſupererogare. Ægrè tamen admittendum videtur, vt talis commutatio fiat per profeſſionem Religionis, niſi fortè res illa certa promiſſa ſit eidem Monaſterio quod vouens ingreditur.

Ad 10. Ad Decimum, Nego Antecedens; talem enim rectè liberat Emanuel Sà ſuprà num. 7. ſuſcipit enim in ſe obligationem alterius, quæ in profeſſionem Religionis commutabilis eſt, quatenus eſt ex voto.

Quæritur Nonò, Vtrùm is cuius votum iam ſemel commutatum eſt, ſatisfaciat, ſi relicto opere ſubſtituto, impleat primum votum?

Commutatione facta etiam ſatisfacies implendo primum votum.

Reſpondeo, Omnino ſatisfacere, quia poteſt quiſque ei renuntiare quod pro ſe noſcitur introductum. cap. Statuimus, De Regularibus. Certum autem eſt, commutationem fieri in fauorem eius qui vouit: imò commutatio ſub ea tacitè fit conditione, vt vouens impleat rem ſubſtitutam, niſi malit votum implere, ne iuſtæ pœnitudinis humanitas amputetur, quo modo & appellationem interpoſitam licet reuocare. L. Si quis libellos, C. De appellationibus.

Vnde colligitur, Hoc locum habere etiam quando commutatio facta eſt in melius: ſemper enim liberum eſt vouenti redire ad primum promiſſum, niſi aliud obſtet; quamuis non continuò teneatur, etiamſi propria ipſius culpa acciderit, vt res ſubſtituta nec impleta ſit, nec præſtari iam poſſit.

Sequitur etiam, Voto pœnali commutato, non incidi in pœnam priori voto appoſitam, etiamſi neq; votum impleatur, neque opus ſubſtitutum, vt docet Nauarrus conſil. 14. De voto.

Sequitur denique, poſſe eum cuius votum ſæpè eſt commutatum, eligere quodcumque voluerit, ſiue primum votum, ſiue vnum ex ſubſtitutis, vt docet Azorius ſuprà cap. 18. q. 12.

Poſtremò quæritur, Vtrùm facultas commutandi voti, quæ datur in Iubileo vel priuilegio, extendatur etiam ad ea vota, quæ emiſſa ſunt poſt datum Iubileum aut poſt acceptum priuilegium; an verò ſolùm habeat locum in votis priùs emiſſis? Poſterius enim aſſeruit Sotus ſuprà, eo tantùm argumento, quòd exiſtimet, non ſatis decere in materia Religionis ita leuiter procedi, vt priùs commutandi votum detur licentia, quàm emiſſum ſit. Nauarrus tamen Enchiridij cap. 12. num. 80. & latiùs Commentario De Indulgentijs, notab. 34. num. 4. & Azorius ſuprà q. 9. docent, extendi etiam ad poſteriùs emiſſa. Quæ ſententia verior eſt, Primò, Quia peccata conſtat eius virtute abſolui, etiamſi poſt priuilegium fuerint admiſſa. Secundò, Quia vſus ita habet, vt teſtatur Nauarrus. Tertiò, Vbi Lex non diſtinguit, neque nos debemus diſtinguere. Quartò, Beneficium Principis, quando non eſt ambitioſum, nec tertio damnoſum, latè eſt interpretandum, cap. Quamuis, De præbendis, in 6.

CAPVT VI.

De Iuramento.

DVBIVM I.

Quid & quotuplex Iuramentum.

D. Thomas quæſt. 89. art. 1.

Iuramentum vnde dicatur.

IVRAMENTVM putat Auguſtinus Sermone 28. De verbis Apoſtoli, inde dictum, quòd Ius reddamus Deo, quando per ipſum iuramus, debitam videlicet veritatem. D. Thomas indicat iuramentum inde dictum, quòd quaſi pro Iure introductum ſit, vt quod ſub inuocatione diuini teſtimonij dicitur, pro vero habeatur. Hoc ferè ſecutus Couarruuias in cap. Quamuis, De pactis, initio, ex L. 5. ff. De iureiurando, inde deriuat, quòd Iure habeatur & Lege quidquid iuratum fuerit. Sumitur interdum ea vox in Scripturis pro voto. Ita enim accipere videtur Auguſtinus illud Pſalmi 62. *Laudabuntur omnes qui iurant in eo.* At nihil prohibet, iurare ibi propriè accipere vt communiter Interpretes. Nihilominùs iuramentum pro voto accipi videbitur Numeri 30. *Mulier ſi quidpiã vouerit, & ſe conſtrinxerit iuramento:* &c. vt obſeruat Heſſelius in explicatione Decalogi. Illud denique Matthæi 5. *Reddes Domino iuramenta tua*, de votis acceperũt nonnulli, ſed malè; iuramenta enim rectè dicuntur etiam Deo reddi, cui nos obligant. Chryſoſtomus in Pſalmum 14. & 109. & alibi obſeruare nos monet, veteres iuramenti nomen pro ſimplici confirmatione & obligatione ſubinde vſurpare, quomodo etiam D. Baſilius in Pſalmum 14. accipi putat illud Pſalmi 109. *Iurauit Dominus*, &c. & illud Pſalmi 118. *Iuraui, & ſtatui.* Verùm quorſum id inculcent iſti Patres, ex ſequenti Dubio patebit.

Quidquid ſit de eiuſmodi improprijs acceptionibus, nos hîc iuramentum propriè accipimus,

Digitized by Google

Iuramentum propriè.

mus, vt eſt inuocatio diuini teſtimonij. Sicuti enim per orationem Deum inuocamus adiutorem, ita per iuramentum ipſum inuocamus in teſtem noſtræ aſſertionis vel promiſſionis; dignatur enim Deus, qui nec falli poteſt nec fallere, etiam in teſtem adhiberi in noſtris negotijs, vt omnis controuerſiæ, quæ propter mutuam diffidentiam aut partium ignorantiam vltrò citroque aſſerendo tolli non poteſt, finis ſit iuramentum, vt dicit Apoſtolus ad Hebr. 6. Huc pertinet, quòd Deus dicatur Iudex & teſtis, Ieremiæ 29. & ſæpè aliàs in Scriptura ſe teſtem eſſe inculcet.

Iurare quid?

Iurare itaque eſt Deum teſtem inuocare. Non dico, adducere; non enim qui diuini verbi teſtimonium adducit continuò iurat: aliud enim eſt quouis modo vti teſtimonio diuino priùs dato, atque aliud vt teſtimonium det, Deum inuocare. Hanc inuocationem exercemus propriè ex virtute Religionis, ſicut & inuocationem quæ eſt in oratione: eſt enim iuramentum quædam Dei veneratio, vt meritò in Rhetoricis ad Alexandrum cap. 17. dicat Philoſophus, iuſiurandum eſſe cum diuina veneratione dictionem probationis expertem: & Cicero De officijs, eſſe affirmationem religioſam. Pertinet enim ad diuini numinis honorem, quòd omniſcientiam & iuſtitiam eius iureiurando profiteamur. Conformis eſt deſcriptio Chryſoſtomi Homilia 9. in Acta: *Iurare eſt Deum vocare teſtem, & quaſi fideiuſſorem dare dictis. Iuramentum enim eſt fideiuſſio, vbi mores fidem non habent.*

Ex fine iuramenti colligitur, Non poſſe id adhiberi in aſſertione generalium veritatum, ſed tantùm in particularibus quæ facti ſunt, & in quibus homines ſolent alios teſtes aut fideiuſſores implorare: ſi ſecùs fiat, ad Dei tentationem id pertinet. Deus enim hîc ſolùm inuocatur in ſubſidium deficientis teſtimonij; vt rectè idem Chryſoſtomus dicat, eum qui iurat, ipſo ſuo iuramento quodammodò notari, vt cui fides non adhibeatur ſine fideiuſſore, & quidem ſine illo maximo.

Colligitur ex eodem fine, Nullum eſſe iuramentum merè mentale quod homini fiat; neque tamen eſt neceſſariò vocale, multò minùs per expreſſum verbum, Iuro, aut diſertè dicendo, Per Deum, quamuis id quidam voluerint: nam non ſolùm muti, ſed etiam alij iurare poſſunt ſolo nutu aut ſolo attactu rei ſacræ, vt quibuſdam locis moris eſt: ſufficit enim quòd habeant animum iurandi, & tali animo exteriorem eiuſmodi attactum exerceant. Conſulendus Couarruuias ſuprà.

Colligitur denique Sola mente ne quidem extendi poſſe prius eiuſmodi inter homines iuramentum, ad materiam eo non comprehenſam, vt etiam illa nunc iurata cenſeri queat: poterit tamen, ſi exteriùs illam ipſam voluntatem ſignifices intentione de nouo iurandi, quamuis reuerà tunc non tam prioris iuramenti ſit extenſio, quàm noui additio. Nihil tamen impedit, quò minùs ſolo mentali actu, vt votum, vt ita & iuramentum promiſſorium Deo fiat. Hactenus de definitione.

Diuiditur Primò in Aſſertoriū & promiſſorium.

Diuiditur autem Primò iuramentum in aſſertorium & promiſſorium. Aſſertorium non tantùm rei præteritæ vel præſentis, ſed etiam futuræ eſſe poteſt: attamen quia de re futura vix iurari debet aut poteſt, niſi eam iurans poſſit ac velit præſtare, ferè intelligitur promiſſorium, quando eſt de re futura. Magni autem refert vtro modo intelligatur: qui enim futurum hoc aut illud iurauit, periurus eſt, ſi non fiat; qui autem iureiurando interpoſito promiſit quidpiam præſtare, non ſtatim erit periurus, modò voluntatem præſtandi habuerit, etiamſi aliqua maiori neceſſitate impediatur quò minùs præſtet. In promiſſorio enim iuramento non tam aſſeritur euentus rei promiſſæ, quàm propoſitum præſtandi, omniſq; legitimus ad hoc conatus, cum religioſa obligatione.

Aſſertorium ſubdiuiditur in iudiciale & extraiudiciale.

Aſſertorium ſubdiuidi poteſt in iudiciale, quod coram Iudice præſtatur, & extraiudiciale. Iudiciale aliud eſt iuramentum calumniæ, quando pars iurat, bona fide, non animo calumniandi, cauſſam mouiſſe, proſequi, & ſe proſecuturam eſſe. Aliud iuramentum in litem, quando de re ipſa controuerſa iuratur. Quod iterùm eſt duplex, neceſſarium ſeu deciſorium, quod exigitur à Iudice ad terminandam litem, & recuſari non poteſt ſine cauſſa: non neceſſarium, quod pars parti defert, & recuſari poteſt, vt patet cap. vlt. De iureiurando. Actor tamen nihil probans non poteſt reum onerare delato iuramento, cùm etiam ſine eo abſoluendus ſit, niſi in caſu quo negaret propriam ſcripturam. Panormitanus ad dictum cap. vlt. & ſatis colligitur ex ipſo textu. Exceptio autem de negante propriam ſcripturam, habetur ex Nouella De inſtrumentorum cautela.

Promiſſorium ſubdiuiditur.

Promiſſorium aliud eſt abſolutum, aliud conditionatum; imò ferè omnem varietatem admittit quam promiſſio, de qua ſuo loco. Chryſippus citatus apud Couarruuiam ſuprà, ita ſtrictè accepit periurium, vt locum habeat in ſolo iuramento promiſſorio: quando autem aſſertoriè contra veritatem iuratur, non tam periurium quàm falſum iuramentum dici volebat, quaſi peierare opponatur ei quod eſt fideliter iurare, non autem ei quod eſt verum iurare. Verùm iſtam diſtinctionem DD. non obſeruant.

Altera iuramenti diuiſio.

Diuidi etiam poteſt iuramentum ex parte teſtimonij diuini. Vel enim iſtud imploratur ſimpliciter vt tale, vel vt eſt à Deo ſimul Iudice. Cùm enim ſententia nō ſolùm ſupponat teſtimonium, ſed ipſa etiam præmia & ſupplicia, quæ per ſententiam Iudicis decernuntur, inſtar teſtimonij cuiuſdam ſint: ſi imploretur Dei teſtimonium priori modo, dicitur iuramentū ſimplex; ſi poſteriori, execratorium, quamuis implicitè ſemper etiam ſimplex ſit execratorium. Quamuis autem periurium ſemper graui pœna dignum ſit, iuramenti tamen execratorij punitio ſæpiùs in hac vita reperitur, cuius exemplum habemus recens in quadam Flandriæ ciuitate, vbi periurus quidam nocte inuentus fuit redactus in cineres, eò quòd falſò cum execratione iuraſſet. Vide etiam ſimile apud Nicephorum lib. 5. cap. 9.

Tertia iuramenti diuiſio.

Diuidi denique poteſt ex parte modi Deum inuocandi: hoc enim fit vel explicitè vel implicitè in creaturis in quibus Dei veritas relucet, vel tangendo rem ſacram, animo iurandi. Conſulendus Silueſter verbo Iuramentum 1. q. 1. & 2.

DVBIVM

Digitized by Google

DVBIVM II.

Vtrùm, & quo modo liceat Iurare?

D.Thomas art.2.4.5. & 10.

Error hæreticorum. NON licere iurare, docent hæretici complures, Cathariſtæ, Waldenſes, Pſeudoapoſtoli, teſte Alphonſo à Caſtro verbo Iuramentum. Addit Arragonius Manichæos: ſed ipſos per Paracletum iuraſſe, teſtis eſt Auguſtinus diſp. 2. Contra Fortunatum. Eumdem errorem Lorinus in cap. 9. Eccleſiaſtæ tribuit Albanenſibus, ex Prateolo & alijs, & Turrecremata Syracuſanis ex Hilario ad Auguſtinum. Denique Origenes Tract. 35. in Matth. non videtur alienus ab hoc errore. Similem fuiſſe errorem quorumdam Pelagianorum, teſtis eſt Auguſtinus Epiſtola 88. & 89. quæſt. 5. quorum ridicula fuit vanitas, quòd putauerint mentem manere iniuratam, modò abſtineatur à Præpoſitione *Per:* ideoque Apoſtolum numquam ea vſum eſſe, vt dixerit Per Deum, ſed Coram Deo, Teſtis eſt Deus, &c. Philo Iudæus putabat, neminem poſſe iurare per Deum, niſi Deum ipſum, quòd nemini natura Dei perſpecta ſit; ſed debere homines iurare per Dei nomen & verbum, quo interprete Deus innotuit. Sed contrà, verbum Dei eſt Deus, & nomen Dei eſt ipſe Deus, Deuteronomij 28. *Niſi timueris nomen eius glorioſum & terribile, hoc eſt, Dominum Deum tuum* Bernardus Sermone 65. in Cantica, quoſdam refellit, qui iurare dicebant illicitum eſſe; pro celanda tamen fide, etiam peierare licitum eſſe, in hoc ſimiles Priſcillianiſtis, de quibus Auguſtinus lib De hæreſibus, cap. 70. teſtatur, vt cetera turpia ſua dogmata celarent, vnum habuiſſe, *Iura, periura, ſecretum prodere noli.* Verùm in hac claſſe non infimi ſunt noſtri temporis Anabaptiſtæ, qui adeò tempore noui Teſtamenti illicitum eſſe putant iuramentum, quamuis olim inſtar libelli repudij permiſſum, vt potiùs ſit moriendum quàm iurandum, id etiam exigente Magiſtratu. Fauebit his Theophylactus in cap. 5. Matthæi: *Porrò ſi dixeris quòd & Lex Moyſi mala erat, quoniam iurare iubet, dic quòd tunc non erat malum iurare; poſt Chriſtum autem malum eſt, ſicut circumcidi, & in ſumma, quidquid eſt Iudaicum: fugere enim puero conuenit, viro minimè.* Wicleſi articulus 43. ita habebat: *Iuramenta illicita ſunt quæ fiunt ad roborandum humanos contractus & commercia ciuilia.* A quo non abhorret Eraſmus in Matthæum, & Iacobus Faber in cap. 5. Iacobi; qui tantùm permittit iuramenta publica in iudicijs, non autem priuata in contractibus.

Catholica ſententia, iuramentum eſſe licitum. Sed contra omnes iſtos Fidei eſt, etiam tempore nouæ Legis, etiam in contractibus ciuilibus licitum eſſe iuramentum. Probatur Primò ex Scripturis, vbi in primis Deus ipſe ſæpiùs dicitur iuraſſe: Geneſis 22. Pſal. 109. & 131. Sapientiæ 12. Ieremiæ 44. Ezechiel. 16. Lucæ 1. Actorum 2. Hebr. 6.

Obiect. 1. Dices ex Ambroſio lib. 1. cap. vlt. De Cain & Abel, cui adſtipulatur quod habet Chryſoſtomus in Pſalmum 109. & alibi, Ideò Scripturam inducere Deum quaſi iurantem, non quòd Deus verè iuret, ſed quæ aſſeuerantiùs promittit, & noſtro loquendi modo iurat; quia quæ aſſeuerantiùs promittimus, iurare ſolemus. *Deus*, inquit Ambroſius, *non iurat, ſed iurantium Iudex eſt, & vltor periurantium.*

Reſp. An iurare Deo competat. Reſpondeo, Non voluiſſe Ambroſium negare, quin Deus verè iurauerit, quod tam aſſeueranter dicit Scriptura, vt etiam iureiurando iuraſſe dicat dicto cap. Actorum 2. & Apoſtolus diſtinguit promiſſionem & iuramentum Dei, tamquam duas res immobiles. Et Innocentius III. cap. Etſi Chriſtus, hoc tit. De vero iuramento Scripturam intelligit, ſed ſolùm voluit, non eo modo iurare quo nos, quòd fide credentis indigeat, aut teſtimoniorum aſtipulationibus deſtitutus ſuffragium ſacramenti requirat, cùm eius ſermo ſacramentum ſit. Apoſtolus etiam hoc obſeruat, homines per maiorem ſe iurare, Deum autem per ſemetipſum, quia maiorem ſe non habet. Vbi apparet, in Dei iuramento non tam teſtimonium accumulari, quàm fidem, ex eo quòd nos aſſueuimus iurantibus magis credere. Hinc etiam fit, vt Deus non poſſit execratorio iuramento iurare, quia iſtud maiorem qui perdat reſpicit: quamuis & alia huius ſit cauſſa, quòd nihil mali admittat, nihil boni amittat immutabilis natura Dei.

Obiect. 2. Dices iterùm, Fortè Deo, qui falli non poteſt, licere iurare; at homines qui falli poſſunt, non niſi temerè iuſiurandum dictis ſuis apponere, quaſi tam certa ſint, vt diuini teſtimonij certitudinem mereantur.

Reſp. Reſpondeo, Qui iurat, non tantam præ ſe fert in ſuis dictis certitudinem, quanta eſt in diuino teſtimonio, aut illis quæ per fidem Deus reuelauit; ſed in aſſertorio iuramento ſolùm inuocat Deum, vt teſtetur quòd tali certitudine qualem aſſerit, res quantum ipſe ſcire poteſt, ita ſeſe habeat. In promiſſorio Deum teſtem inuocat, ſuam animam Deo obligat, & Deum quaſi fideiuſſorem promiſſario præbet, quòd fidem non fallet, quantum in ſe erit.

Probatur Secundò, Quia Dei cultores in veteri Lege, imò & ante Legem leguntur iuraſſe: Abrahamum enim iuraſſe, patet Geneſis 21. rogatus enim iurare, dicit, *Ego iurabo; & inijt fœdus cum Abimelech.* Vnde mirum eſt, D. Chryſoſtomum dicta Homil. 9. in Acta, dicere, Abrahamum tum pacta quidem feciſſe, nondum tamen eius tempore fuiſſe iuramenta, ſed demum ea orta & conceſſa eſſe, quando mala increuerunt. Sanè cap. 24. agens cum ſeruo ſuo, iuramentum exegit, & excepit fidelis à fideli, vt ipſe fatetur Chryſoſtomus in illum locum. Iacob etiam cap. 31. iuraſſe legitur, & iuramentum exegiſſe ab Eſau cap. 25. & à Ioſeph cap. 47. Exodi 22. Dominus præcipit, non tantùm permittit, lites probationibus deſtitutas iuramento terminari. Deuteronomij verò cap. 6. per nomen ſuum iurari, & Exodi cap. 23. non iurari per deos alienos. Fruſtrà ergo hîc opponent, permiſſa tantùm iuramenta, non etiam probata fuiſſe: permiſſum, inquam, vt cùm à iuramento abſtinere non poſſent, non per falſos deos, ſed per Deum ipſum iurarent, aut nomen eius; quia Abraham pater fidei noſtræ non fuit ad idololatriam pronus. Secundò, Similis eſt hic error alteri, ſuprà, quando De ſacrificio, à nobis confutato, qui ſimili modo ſacrificia dicebat Iudæis tantùm permiſſa. Tertiò, Quia etiam in noua Lege iuraturos fideles prædicitur Iſaiæ 19. 45. & 65.

Digitized by Google

& 65. & iuraſſe legitur 1. Corinth. 15. *Quotidie morior per veſtram gloriam, fratres.* Iuramentum enim eſſe, patet ex Græco, vt Auguſtinus & alij paſſim obſeruant. 2. Corinth. 1. *Teſtem Deum inuoco in animam meam.* Rom. 1. & 9. Philipp. 1. Galat. 1. Imò Pſal. 62. *Laudabuntur omnes qui iurant in eo.* & Pſal. 14. in monte ſancto requieſcet, *qui iurat proximo ſuo, & non decipit.* Quintò, Etiam Angeli leguntur iuraſſe, Apocal. 10. Soli dæmones qui à Dei cultu abhorrent, numquam leguntur iuraſſe, tantum abeſt vt ita à malo ſit iuramentum, quaſi ſit à diabolo, ſicut Anabaptiſtæ volunt; quamuis hactenus à diabolo ſit, quòd ipſe iurandi neceſſitatem inuexerit: ſicuti & Medicina à malo eſt.

Probatur Tertiò ex Patribus, Pontificibus, & Concilijs. Auguſtinus lib. 19. Contra Fauſtum, cap. 23. *Verum iurare nullum peccatum eſt.* Item Serm. 38. De verbis Apoſtoli, lib. De mendacio cap. 15. in expoſitione Epiſtolæ ad Galatas, ad illud, *Ecce coram Deo, quia non mentior:* & Epiſtola 154 ad Publicolam. Iſidorus lib. 2 Sententiarum, cap. 31. *Non eſt contra Dei præceptum, iurare.* Tertullianus Apologetici cap. 32. teſtatur ſuo tempore Chriſtianos iuraſſe, non per genios Cæſarum, ſed per ſalutem Cæſarum. Refert Sozomenus lib. 7. cap. 3. pro ſedando motu Antiocheno in cauſſa Meletij & Paulini præſtantiſſimos de illo Clero iuramentum interpoſuiſſe. Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. cap. 3. §. pænult. *Si qui ex eis iuramenti religionem obſtinatione damnabili reſpuentes iurare fortè noluerint, ex hoc ipſo tamquam hæretici reputentur.* Facit huc Toletanum VIII. c. 2. Idem luculentè oſtendit Innocentius III. cap. Etſi Chriſtus, De iureiurando, & Paſchalis Papa, cap. Significaſti, De electione. Denique nimis notorium eſt, Eccleſiam vti iuramento tamquam omnis controuerſiæ fine, ad confirmationem, vt Apoſtolus loquitur ad Hebr. 6. Videantur in Iure Canonico Tituli De iureiurando, De purgatione canonica, De teſtibus, De hæreticis.

Obiect. 1. ex Scriptura. Obijciunt ex c. 5. Matthæi, *Ego autem dico vobis non iurare omnino,* &c. & cap. 5. Iacobi, *Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neque per*
2. *cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem ſermo veſter: Eſt, eſt; Non, non: vt non ſub iudicio decidatis.*

Reſp. ad 1. Reſpondeo, Hæc tria ex Lege eſſe diſtinguenda: iurare; quando iuratur, iurare in nomine veri non falſi Dei; & iurare in vanum. Primum licitum, ſecundum præceptum primo præcepto Decalogi, tertium prohibitum ſecundo præcepto Decalogi. De primo per modum præcipientis nihil hìc dicit Chriſtus, ſed quia legitimè iuratur, etiam tacitè ſolùm inuocato diuino nomine, & expreſſa aliqua creatura, in qua Dei maieſtas reſplendet, vt attigimus ſuperiori, & latiùs dicemus Dub. 4. Poſteriori autem modo, in vanum iurare, & peierare, nihil eſſe putabant Iudæi, niſi fortè quando in dono altaris, ſeu auro templi iurabatur, quod excipiebant propter ſuam auaritiam, vt patet Matthæi 23. De tertio illo propriè hìc loquitur Chriſtus, vt non iurare prohibeat, ſed in vanum iurare, non ſolùm per Deum, ſed etiam per quamcumque creaturam, vt hac ratione
Phariſæorũ error. refutet duplicem Scribarum & Phariſæorum errorem: vnum quem dixi, quòd mendaciter iurare per creaturam non ſit peccatum; alterum, quòd pro re leuiſſima paſſim iurare liceat, modò verum iuretur. Admiſcet tamen etiam conſilium abſtinendi quantum in nobis fuerit à quocumq; iuramento, vt benè expoſitioni priori, quæ eſt D. Auguſtini locis ſuprà citatis, addidit Bernardus dicto Sermone 65. in Cantica.

In eamdem planè ſententiam accipiendus eſt Ad 2.
Iacobus, & aduertendum, tam Dominum quàm Apoſtolum generatim loqui omnibus, inter quos aliqui ſunt, qui omnino à iuramento dehortandi ſunt; imò propter periculum periurij, quod ex infirmitate eis imminet, prohibendi, vt obſeruat Ambroſius in illud Pſalm. 118. *Iuraui, & ſtatui.* Nemo autem eſt, qui quantum in ſe eſt, pro reuerentia diuini nominis, & noſtræ infirmitatis defectu, in cauenda omni vt par eſt irreuerentia in iuramentis, non debeat ab eis abſtinere. Sicuti enim honor Dei exigit, vt non niſi in nomine eius iuretur; ita etiam poſtulat ne iures, niſi quando te quaſi alienum malum cogit. Alienum inquam, quia ex incredulitate, vel ſanè ex aliorum fallendi conſuetudine: proprium enim Chriſtianæ vitæ eſt, vt omnis affirmatio pro iuramento ſit. Vnde patet, quomodo ſermo noſter debeat eſſe Eſt, eſt, Non, non, & quomodo iuramentum à malo ſit. Sat è quod non niſi per neceſſitatem licet, rectè dicetur quodammodò per Legem non licere, quia neceſſitas Legem non habet. Iuramentum ergo is demum licitè vſurpat, qui illud quoad poteſt, tamquam periculoſum fugit; tunc enim demum Deus per iuramentum non inhonoratur, quando pro honore Dei quiſq; vt poteſt tam periculoſam timet profeſſionem diuini honoris.

Obijcitur Secundò, Veteres Chriſtianos ita Obiectiones
paſſim loqui de iuramento, quaſi nobis omnino ex Patribus
interdicto. Iuſtinus Apologia ad Antoninum:
Ne quiſquam iuret omnino, ſemperque omnes ve- 1.
rum dicant, hæc præcepit, &c. Epiphanius ſub fi- 2.
nem lib. 3. *Seruatur ac cauetur, vt ne quis omnino iuret, neque committetur, neque deteſtetur ex præ-*
cepto ipſius Saluatoris. Baſilius in Pſalmum 14. 3.
Iuramentum in Euangelio omnino prohibetur. & infrà: *Turpe eſt ac ſtolidum, ſeipſum velut indignum fide accuſare, & iuramentorum ſecuritatem inferre.*
Addit, Apoſtolum 2. Corinth. 15. non iuraſſe, ne 4.
Euangelicam doctrinam negligeret, ſed ſermonem ſimplicem in iuramenti ſpeciem protuliſſe.
Idem dicit de Ioſepho per ſalutem Pharaonis iu- 5.
rante: & in Homilia Ad adoleſcentes, quomodo
ex Græcis auctoribus vtilitas capienda ſit, laudat 6.
Cliniam Pythagoricum, quòd iuramento abſtinuerit: *Cùm liceret,* inquit, *ipſi per iuſiurandum trium talentorum multam effugere, exoluit potiùs quàm iurauit, & hoc cùm rectè iureiurando vſurus eſſet; gnarus, vt mihi videtur, præcepti, quod nobis*
iureiurando interdicit. D. etiam Hieronymus in 7.
cap. 5. Matth. dicit, Iudæis tamquam paruulis fuiſſe permiſſum iuramentum per Dei nomen, quòd melius eſſet Deo id exhibere quàm dæmonibus: *Euangelica autem veritas,* inquit, *non recipit iuramentum, cùm omnis ſermo fidelis pro iure-*
iurando ſit. Similia habet Chryſoſtomus Homi- 8.
lia 17. in Matthæum. Homilia verò 4. Ad populum, reprehendit eos qui à cibis abſtinebant, & non à iuramentis, cùm comedere non ſit inhibitum, ſed iurare. Contra iuramenta iterùm

agit

agit Homilia ſequenti. Item Homilia 7. 8. 11. & multis ſequentibus. Item Homilia De iuramento, tom. 5. Homil. in Acta, ſuprà citata. Homilia 15. in Geneſim. Neque in re iuſta, neque iniuſta iurare licet, & alibi ſæpiſſimè. Notabilis eſt locus Homilia 12. in Epiſtolam ad Romanos: *Non modò à periurio, ſed etiam à quouis iuramento nos prohibet, atque vnà cum amicis & inimicos diligere præcipit, ſicque & in omnibus aliis rebus curſus nobis longiores inſtituit: ac niſi pareamus, gehennam minatus eſt, oſtendens hæc ipſa non magnificentiæ aut liberalitatis certantium eſſe, quemadmodum virginitas & paupertas, ſed quod omnino perfici debent; vrgentia enim & neceſſaria ſunt, & quiſquis ea non fecerit, vltimas pœnas daturus eſt.* Hactenus Chryſoſtomus, & apertè videtur dicere, non iurare eſſe præcepti, non tantùm conſilij. In eamdem ſententiam plures citat Sixtus Senenſis, annotat. 26. lib. 6. Bibliothecæ, Athanaſium, Hilarium, Ambroſium, Chromatium, Theophylactum, Oecumenium, Euthymium, & alios. Inſignis eſt locus apud Victorem Vticenſem, lib. 3. De perſecutione Wandalica, vbi perſecutores iuramenta de recipiendo Regis filio, & non deſtinandis litteris tranſmarinis exigebant, & Catholicos non iurantes, tamquam maieſtatis reos, in exilium mittebant; iurantes autem nihilominùs mulctabant, tamquā qui contra Euangelij præceptum iuraſſent, in quo & præuaricationem Euāgelici præcepti ipſe Victor agnoſcere videtur.

Reſp. ad 1. Reſpondeo, Iuſtinus loquitur vt Scriptura,
2. ideoque ſimiliter intelligendus. Epiphanius poſt verba allegata adiungit reſtrictionem, *quantum eius fieri poteſt*, vt iam pro nobis faciat qui dicimus, quantum fieri poteſt, non eſſe iurandum.
3. Baſilij primus locus eumdem ſenſum habet cum
4. Euangelio. Secundus ſolùm arguit, non eſſe ſponte appetendum aut frequentandum iuramentum; qui enim in neceſſitate iurat, non accuſat ſeipſum tamquam fide indignum, ſed potiùs, cùm indignus habeatur ab alijs, cogitur iuramento fidem augere. Tertius improbabilem ha-
5. bet Apoſtoli & loci Geneſeos explicationem.
6. Quartus commendat factum Philoſophi abſtinentis iuramento, non quaſi id omnino fuerit præcepti, ſed quia fuit heroicum, præ ſe ferens magnam rerum diuinarum præ humanis æſtimationem. Cùm verò dicit, *gnarus præcepti*, &c. Hactenus nobis fauet, quòd indicet, vt res eſt, præceptum qualecumque tandem Chriſti de vitando iuramento exſtet, eſſe Iuris naturæ, quale à Philoſopho præſciri potuerit: Iuris enim poſitiui nullum eſſe præceptum negatiuum in noua Lege, ſatis probabilis eſt quorumdam ſententia: certum autem eſt, præcepto Iuris naturæ non inhiberi in neceſſitate iuramentum. Vidit ergo Philoſophus iſte, ad naturalis Legis inclinationem quamdam pertinere, ne pro caducis rebus, quando vertitur proprium tantùm damnum, iuramentum vſurpemus. Sed hæc inclinatio, tantùm ad conſilium pertinet, vt meritò generali Chriſti præcepto etiam ipſa nobis commendetur potiùs quàm mandetur.

7. Ad modum loquendi Hieronymi & Chryſoſtomi reſpondeo, Non eos voluiſſe, iuramentum religioſum fuiſſe antiquis tantùm permiſſum, ſicut permittuntur etiam intrinſecè mala: ſed hoc volunt, Deum de iuramentorum modo legitimo Leges dediſſe, quia videbat eorum infirmitatem hoc remedio carere non poſſe, & ex altera parte ſatius eſſe vt per Dei nomen quàm per idola iurarent. Sanè iuramentum aliquando in caſu neceſſitatis Deum præcepiſſe, patet Exodi 22. *Iuſiurandum erit in medio*, &c.

Ad reliqua loca Chryſoſtomi reſpondeo, 8.
Non eum vniuerſim iuramenta damnaſſe, ſed conatum omnino excidere conſuetudinem paſſim iurandi pro re leuiſſima, quam in populo inueniebat; quo modo indubiè illicitum eſt iurare: adeò enim addicti erant irreligioſo iuramento, vt eis exprobret Homilia in illud Pſalmi 38. *Verumtamen vanè conturbatur omnis homo*, non eos Dei meminiſſe, niſi cùm eius nomen in vanum aſſumunt. Scopum hunc ſuum inſinuat ipſe Chryſoſtomus Homilia 5. Ad populum: *Superflua reſcinde iuramenta.* Vt verò extirparet hanc conſuetudinem temerè iurandi, inculcauit, omnino à iuramentis abſtinendum eſſe ex præcepto Dei: & quidem rectè; quia iuramentum omnino illis vetitum eſt, quibus via eſt ad peruerſam temerè iurandi conſuetudinem aut periurium. Accedebat, quòd conſilium Chriſti generaliùs inueniebat de cauendo omni omnino, quantum in nobis fuerit, iuramento, vtpote cui periculum vix omnino deſit: alioqui iuraturis conſtat Clericos ſolere Euangelia ſancta porrigere, vt patet Homilia 12. in Opere imperfecto, in Matth. ſed auctor iſte non eſt Chryſoſtomus, neque ipſe morem illum probat. Verùm eamdem conſuetudinem etiam Chryſoſtomum in ſua Eccleſia toleraſſe (non toleraſſet autem, ſi omnino malum ſit iurare) patet ex Homilia 15. Ad populum Antiochenum: *Horreſco*, inquit, *cùm video quempiam propè menſam hanc venientem, & manus imponentem, & Euangeliis iurantem attactis.* Loquitur de altari, *in quo Chriſtus*, inquit, *poſitus eſt immolatus.* Quis credat ab altari non prohibendos fuiſſe, ſi publicè acceſſiſſent inſpiciente Epiſcopo, pro re toto ſuo genere iam illicita ibi perpetranda. Eodem pænè modo & alij ſunt locuti; quamuis diffitendum non ſit, rem iſtam inter Chriſtianos quoſdam aliquando fuiſſe dubiam; Publicolam enim à ſe diſſentire fatetur Auguſtinus, & ſimile quid de ſe indicat Victor Vticenſis.

Altera pars huius dubitationis eſt, Quomodo licitum ſit iurare. Vbi inquirendum Primò, Quam honeſtatem habeat iuramentum? Secundò, Vtrùm ſit frequentandum & appetendum? Tertiò, Vtrùm liceat quibuſuis perſonis & quouis tempore?

Ad Primum quod attinet, quærit D. Thomas *De honeſtate iuramenti.*
hîc art. 4. Vtrùm iurare ſit actus Religionis ſiue latriæ? Sed quomodo ad Religionem pertineat iuſiurandum, iam Dubio 1. obiter diximus, Deum ſe maiorem fateri eum qui per nomen eius iurat, teſtatur Apoſtolus ad Hebr. ſuprà citatus: vnde & Deuteronomij 6. iuramentum iungitur actibus latriæ. Notanda hæc doctrina contra quoſdam Lutheranos, qui, vt teſtatur Lorinus in cap. 9. Eccleſiaſtæ, ſenſerunt, iuramentum eſſe rem adiaphoram, vti & ſeruare iam præſtitum; adeoque nihil intereſſe, iures an non iures, iuramentum ſerues an non ſerues, neutrobique enim peccatum eſſe. Verùm hîc duo conſideranda ſunt. Vnum, Iuramentum vt fiat Religionem

Digitized by Google

gionem non inclinare, & hactenus ad eam non pertinere; neque enim per ſe eſt actus præcepti aut conſilij. At ſi aliunde ingruente neceſſitate iurandum ſit, Religio præcipit vt ſic iuretur, quò ſimul ex opinione infallibilis veritatis Deus honoretur. Alterum eſt, Religionem nos conſtringere ad reddenda Deo iuramenta, de quo infrà plura Dubio 8.

Non eſt frequenter adhibendum. Quoad Secundum, Quamuis iuramentum, quando legitimè fit, ſit actus Religionis, non fit tamen legitimè, niſi quoad fieri poteſt parcè fiat, & non niſi quadam exigente neceſſitate, quam explicabimus Dubio ſequenti: Religio enim non inclinat ad facilè, ſed potiùs ad non facilè iurandum; pertinet enim iuramentum ad illa bona quæ propter neceſſitatem ſolam appetuntur, quales ſunt Medicinæ, vt docet Auguſtinus locis ſuprà citatis, & hìc apud D. Thomam art. 5. Secundò, Qui frequenter iurat, facilè peierat, aut ſine iudicio & iuſtitia iurat, vt docet Eccleſiaſticus cap. 23. *Iurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.* Declarat id ſimilitudine ſerui interrogati aſſiduè, ſeu quæſtioni ac verberibus ſubiecti: ſicut enim is non eſt immunis à liuore, ita anima ſæpè iurantis, non eſt immunis à peccato, imò impletur iniquitate, & non diſcedet à domo eius plaga: & ſi fruſtrauerit, id eſt, ſi per inaduertentiam iuramentũ complere neglexerit, nihilominùs incumbet ei delicti expiatio, quam expiationem ſi neglexerit, delinquet dupliciter: & ſi in vacuum iurauerit, id eſt temerè, etiamſi proximo non videatur nocere, apud Deum tamen non iuſtificabitur, ſed reus erit; imò ipſe cum familia ſua punietur. In hanc ferè ſententiam tractat hunc locum D. Chryſoſtomus Homilia 14. Ad populum. Tertiò, Iniuria fit Deo, ſi leuiter in teſtem vocetur, ſicuti & Regi, ſi in teſtem puerorum luſibus adhibeatur. Imò nec Sacerdotes in ſæcularibus negotijs teſtimonium facilè dicunt, cap. Quamquam 14. q. 2. Quartò, Seruus non facilè audet dominum proprio nomine compellare, præ reuerentia: oportet ergo & nos Dei nomen non niſi reuerenter aſſumere. Chryſoſtomus Homilia 7. Ad populum. Quintò, Qui Deum in teſtem vocat in illis quæ paſſim homines ſciunt, & aliter facilè ſi opus ſit probari poſſunt, non tribuit Deo excellentem ſcientiam, ſed communem tantùm, adeoque dignum cultum non adfert ei, quem in ordinem quodãmodò redigit. Sextò, Etiam ille qui optat ſæpiùs hunc actum, vt Religionis eſt, exercere, peccat ſi ſimul optet dari occaſiones iuſtas iuramento præſtando: idem enim eſt, ac ſi ex affectu pœnitentiæ optet peccaſſe, vt habeat cuius pœniteat: oportet enim potiùs optare, ne vlla iuramenti inueniatur occaſio, omnibus ita vitam inſtituentibus, vt omnis aſſertio pro iuramento ſit. Septimò, Etiam ſuppoſita iuſta occaſione, oportet pro reuerentia diuini numinis, & propter horrendum periurij præcipitium, cui quodammodò appropinquat iurans, timidum & quaſi inuitum ad iuſiurandum venire, ſicuti etiam ſuppoſito morbo, ægrè admittitur magnæ efficaciæ medicamentum, propter periculum quod vitæ imminet ex eius alteratione. Vnde liquet, minùs appetendum eſſe iuramentum, etiam poſita iuſta neceſſitate, quàm ſit appetenda pœnitentia poſito peccato. Octauò, Qui frequenter iurat vt ſibi fidem conciliet, minùs inuenit fidem: rectè enim dicit Theophylactus in cap. 5. Matthæi, *Nulli minùs creditur, quàm qui frequenter iurat.* Nonò, Talis deierator non tantùm ſeſe tamquam fide indignum diffamat, ſed etiam proximos tamquam nimiùm diffidentes. Denique quamuis iuramentum, vt ſuprà oſtendimus, non ſit prohibitum, voluntas tamen iurandi eſt prohibita Iacobi 5. vt exponit Innocentius III. dicto cap. Etſi Chriſtus, De iureiurando: *Ante omnia fratres mei, nolite iurare*, id eſt, inquit Gloſſa dicti cap. non habeatis voluntatem iurandi.

Obiect. Dices, Vota ideò appetenda ſunt, quòd quæ ex voto fiant, bonitatem habeant Religionis: atqui etiam quæ ex iuramento fiunt, ſimilem videntur habere bonitatem.

Reſp. Reſpondeo cum D. Thoma art. 5. ad 1. Non habere. Ratio diſparitatis eſt, quòd in voto Deus ſit promiſſarius, in iuramento teſtis: promiſſario autem gratum ſit opus promiſſum vt tale, adeoq; in cultum eius cedat, vt diximus quando De voto; teſti autem vt tali, non neceſſariò eſt opus gratum, imò neque neceſſariò ad ipſum pertinet. Res eſt manifeſta in iuramento promiſſorio: neque enim vt gratum Deo aliquid ibi promittitur, ſed in gratiam hominis promiſſarij Deus teſtis adhibetur. Caietanus vt iſtud explicet, dicit, in iuramento eſſe duo. Vnum, vt exhibitum, Dei ſcilicet, reuerentiam. Alterum, vt expectatum, manifeſtationem nimirum veritatis, quam vt Deus faciat, iurando imploratur. Prius, inquit, ad iuramenti eſſentiam pertinet, poſterius effectus potiùs eſt iuramenti, ſicuti largitio eius quod petimus, orationis eſt effectus. Itaque oratio ad rem petitam refertur tamquam ad effectum, non tamen res petita neceſſariò ad Religionem pertinet, aut Religionis ſpeciem induit. Similiter iuramentum ad manifeſtationem veritatis ſeu teſtificationem illam Dei ſperatam, tamquam ad effectum refertur: neque tamen vlla Religionis bonitas diffunditur in rem cuius veritatem Deus teſtatur. Notandum tamen, ſeruare promiſſum propter Religionem iuramenti habere aliquam honeſtatem Religionis, vt ipſa fidelitas religioſa ſit, ſicut infidelitas eſſet ſacrilega; ſed opus ex voto præſtitum, alia inſuper & perfectiori magiſque peculiari ratione ſit religioſum, vt patet ex dictis Dubio 1. De voto.

Ex conſuetudine iurãs quomodo peccet. Quæres Vtrùm ex conſuetudine temerè iurare ſit peccatum mortale?

Reſpondeo, Si conſuetudo diſplicens operetur contra mentem, vt lex carnis, quo modo aliquando eam operari docet Auguſtinus lib. Contra Fortunatum, diſp. 2. certum eſt, minùs eum peccare, qui ex conſuetudine temerè iurat: quando autem non diſplicet conſuetudo, non excuſat, vt patet ex ijs quæ diximus 1. 2. quæſt. 6. art. 7. dub. 3. Ipſa enim conſuetudo mortifera eſt, vt eam appellat D. Auguſtinus dicto Sermone De verbis Apoſtoli. Quomodo autem vincenda ſit, docet Chryſoſtomus Homilia 5. Ad populum, & Concilium Turonenſe tempore Caroli Magni, can. 43. Imò fieri poteſt, vt propter conſuetudinem iurandi etiam indeliberatum periurium ſit mortale, quod propter imperfectionem actus, alioqui tantùm erat futurum veniale: valdè enim probabiliter Valentia docet hìc puncto 3. eum qui videt ſe ex conſuetudine paſſim temerè iurandi, aliquando incon-

Digitized by Google

inconſideratè iurare falſum, teneri ſub mortali eam relinquere, adeoque conſuetudinem propter periculum ei fieri mortalem, & periurium quod ex vna cauſſa quia indeliberatum, erat ſolùm veniale, fieri ſimpliciter mortale, nimirum in cauſſa ſua conſuetudine voluntaria.

Ad Tertium quod attinet, Quibus & quo tempore non liceat iurare?

Quibus iurare liceat.

DICO PRIMO. Vtilitas iuramenti eſt, quòd fides accedat dicto hominis. Ceſſat autem hæc vtilitas multis modis. Primò, Si aliunde conſtet, aſſerentem non mereri fidem, quantumuis iuratum: idque iterùm vel iudicij defectu, vel ex malitia. Iudicij defectu excluditur, qui non ſatis intelligit illud de quo affirmat, aut non aſſequitur, quanta reuerentia ſit adhibendum iuramentum. Et hac ratione pueri ante pubertatem iurare prohibentur, & ſi iurare contigerit, poſſunt parentes iuramentum irritare, neque in iudicio iurare coguntur, cùm nec teſtes eſſe poſſint, cap. Paruuli, cap. Pueri, cap. Honeſtum 22. quæſt. 5. Tenetur tamen impubes, ſi doli capax interpoſito iuramento promiſit alicui operam ſuam: factus enim pubes, de hoc iuramento conuenitur, vt docet Gloſſa in dictum cap. Paruuli; vbi licet videre & alios caſus quibus iurat impubes. Ex eadem cauſſa arcentur furioſi.

Ex malitia verò arcetur qui ſcitur aliàs peieraſſe & contemnere iuriſiurandi religionem: tali enim etiam iuranti non adhibetur fides, dicto cap. Paruuli. In cauſſa tamen propria periurus præſtabit iuramentum calumniæ, ſi hoc omnino ad litigandum ſit neceſſarium, quia nemo prohibetur agere in propria cauſſa. Gloſſa ſuprà citata, Azorius lib. 11. cap. 11. quæſt. 6. contra quoſdam videtur ſentire, periuros quoſcumque notorios, etiamſi in iudicio de periurio non ſint conuicti vel confeſſi, repelli poſſe à iureiurando. Reſolutiùs idem tenet Silueſter verbo Iuramentum 2. quæſt. 3. Eòdem pertinent etiam infames ex alio crimine, ſiue infamia ſit Iuris, ſiue facti.

Secundò, Ceſſat vſus iuramenti, ſi fides etiam non iuranti adhibeatur aut debeatur. Ob quam cauſſam Sacerdotes non facilè debere iurare, ſtatuunt Canones cap. Nullus ex Eccleſiaſtico, & cap. Nullus Epiſcopus 22. quæſt. 5. L. Cum Clericis, C. De Epiſcopis: *Eccleſiaſtici regulis Clerici iurare prohibentur.* Gloſſa in cap. Quoties 1. q. 7. ſex ponit caſus, quibus licitum ſit iurare Sacerdoti.

Quando liceat Sacerdoti iurare.

Primus eſt in negotio Fidei, cap. Significaſti, De electione. Secundus pro obedientia, cap. Ego, De iureiurando, & dicto cap. Significaſti. Tertius pro purgatione ſui, cauſſa 2. q. 5. cap. Preſbyter, ex Gregorio. Quartus in neceſſitate, quãdo alioqui in re magni momenti veritas opprimeretur, & præualeret iniquitas. Argumentum ex cap. Quamquam 14. q. 2. Quintus ne res ſacræ pereant, cap. De Syracuſanæ, diſt. 28. Sextus, vt Eccleſia damnum ſibi illatum recuperare valeat, cauſſa 2. quæſt. 1. cap. In primis, ex Gregorio. Addit Septimò Silueſter, pro pace poſſe Sacerdotes iurare, verbo Iuramentum 2. q. 3. Octauus, quando ab excommunicatione abſoluuntur, cap Ad reprimendam, De officio Iudicis ordinarij. Nonus, quando litem habent, poſſunt præſtare iuramentum calumniæ, & de dicenda veritate, cap. Si de calumnia, De iuramento calumniæ, in 6. Dicit tamen Azorius, quòd Clerici in cauſſa Eccleſiæ litigantes, ad iuramentum calumniæ cogi non poſſint, ex cap. Imperatorum, De iuramento calumniæ. Laico tamen non poſſunt Sacerdotes aut alij Eccleſiaſtici iurare, etiam iuramento calumniæ, ſine conſenſu Epiſcopi, vt dicitur dicto cap. Nullus ex Eccleſiaſtico, & Gloſſa ibidem. Reliqua autem iuramenta, ad inſtantiam partis habentis graue intereſſe, vel Iudicis laici, præſtant Sacerdotes coram Iudice Eccleſiaſtico, non coram laico.

Iuramentũ à ieiunis præſtandũ.

DICO SECVNDO. Poſtulat etiam reuerentia diuini nominis, vt iuſiurandum non niſi à ieiunis præſtetur, dicto cap. Honeſtum, & cap. Placuit, De teſtibus. Poſtulat, inquam, non de neceſſitate, ſed de honeſtate, vt loquitur Gloſſa.

Iuramentũ non præſtatur diebus feſtis.

DICO TERTIO. Non præſtatur iuramentum iudiciale diebus feſtis, niſi magna neceſſitas vrgeat, vel pietas ſuadeat. cap. Conqueſtus, De ferijs. Intellige in ſæcularibus negotijs, quia pro negotio ſpirituali, rectè die feſto iuratur, vt docet D. Thomas hîc art. 10.

DVBIVM III.

Vtrùm legitimo Iuramento tres comites adeſſe debeant, veritas, iudicium, & iuſtitia?

D. Thomas art. 3.

Iuramentũ tria includit.

RESPONSIO eſt affirmatiua. Tria enim reperiuntur in omni iuramento, res quæ iuratur, iurans, & cauſſa ob quam iuratur. Ex parte rei requiritur veritas, ne quid falſi iuretur; alioqui erit iuramentum mendax: ex parte autem iurantis requiritur iudicium, ne temerè & ſine neceſſitate imprudenter iuretur; alioqui erit iuramentum incautum deniq; ex parte cauſſæ opus eſt iuſtitia, vt affirmetur ſeu promittatur iuraméto quod licitum eſt; alioqui erit iuramentum iniquum. Colliguntur tres illi comites ex cap. 4. Ieremiæ: *Et iurabis: Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia.* Ita collegit ibidem D. Hieronymus, ex quo deſumptum eſt cap. Animaduertendum 22. q. 2. & ex illo Innocentius III. cap. Etſi Chriſtus, De iureiurando.

De veritate primo iuramenti comite.

De ſingulis comitibus ordine dicamus: & Primò quidem de veritate, quæ præcipua eſt. Iuramentum enim principaliter ordinatur ad confirmationem dicti humani, & ſolent vniuerſim omnia teſtimonia maximè ſpectare veritatem. Vnde & periurium maximè dicitur, quando deeſt veritas, vt teſtatur D. Thomas quæſt. 98. art. 1. ad 1. quamuis generatim D. Hieronymus velit dici periurium, ſi vel vnus ex dictis comitibus deſit, vt eum intelligit Gloſſa dicto cap. Animaduertendum, & Silueſter hoc verbo, 2. quæſt. 5.

Quãnam hæc veritas requirat.

Veritas igitur hîc multa includit. Primò, Ne quid in aſſertorio iuramento falſi aſſeratur. In hoc peccabant illi de quibus Ieremiæ 5. *Quòd ſi etiam, Viuit Dominus, dixerint: & hoc falsò iurabunt.*

Secundò, Ne quid aſſeratur mendaciter, id eſt, quod putetur falſum à iurante, etiamſi fuerit verum. De quo Zachariæ 5. *Maledictio veniet ad domum iurantis in nomine meo mendaciter.* Et cap. 8. *Iuramentum mendax ne diligatis.*

Tertiò, Ne quis iuret tamquam certum, de quo dubitat. Oportet enim dubia ſolùm iurare vt dubia; alioqui quamuis fortè ex parte rei verum iuretur,

zed by Google

retur, non iuratur in veritate: quia vt Gloſſa dicit in dictum cap. Animaduertendum, oportet iurare non tantùm in veritate rei, ſed etiam conſcientiæ. Et Auguſtinus Sermone 28. De verbis Apoſtoli, relatus cap. Homines 22. quæſt. 2. *Fac alium qui putat falſum eſſe, & iurat tamquam verum ſit, & forte verum eſt, periurus eſt.*

An ignorantia excuſet falſum iurantem.

Vnde dubitari hîc poteſt, Vtrùm ignorantia non excuſet falſum iurantem, quando eſt probabilis vel inuincibilis? craſſam enim & affectatam non excuſare, indubitatum eſt.

Sentiunt quidam, ne quidem inuincibilem excuſare, quin ſaltem venialiter peccetur. Ita Bonauentura in 3. diſt. 39. art. 1. quæſt. 2. Ratio eius eſt: Quod non eſt, ſciri non poteſt: quod autem certò non ſcitur, non debet iurari; peccat ergo etiam inuincibiliter ignorans falſum eſſe, quod iurat. Fauet Auguſtinus ſuprà citatus, & D. Thomas q. 98. art. 1. ad 3.

Verumtamen ſi quis, quod inuincibiliter putat eſſe, iuret ita eſſe, non videbitur is peccare, quia iuramentũ non vſurpatur niſi de rebus humanis, vt ſuprà dictum eſt, quarum non poteſt Mathematica eſſe certitudo; itaque qui iurat, non ſemper debet habere ſcientiam prorſus infallibilem, ſed ſufficit eam habeat, quam homines in controuerſijs ſuis decidendis in aliorum teſtimonio deſiderant. Non excuſaretur tamen qui omnimodam certitudinem quam non habet profiteretur. Item ſi inuincibilem ignorantiam ſolùm haberet conſideratus vt non iurás: debet enim eſſe inuincibilis etiam reſpectu iurantis; non eſt autem, quando non adhibuit pro indaganda veritate eam diligentiam, quam diuini nominis reuerentia poſtulat in iuramento. Vnde ſequitur, non ſufficere quòd ignoret inuincibiliter eſſe falſum, ſed opus eſt vt inuincibiliter exiſtimet eſſe verum, & ne aſſerendo maiorem probabilitatem præ ſe ferat quàm reuerà habet.

Quartò requirit hîc veritas, Ne quis iuramento quid promittat ſine animo implendi: hoc enim eſt, iurare in dolo, cap. 1. eadem quæſt. 2. cauſſa 22. *In dolo iurat, qui aliter facturus eſt* (id eſt qui aliter proponit facere, inquit Gloſſa) *quàm iurat*; à quo dehortatur Pſalmus 23. *Nec iurauit in dolo proximo ſuo.*

Quintò, Vt omnibus modis coneris implere quod iurando promiſiſti.

Sextò, Qui per falſos deos iurat, non iurat in veritate, attamen is non tam peccat contra iuramenti comitem quàm contra iuramenti ſubſtantiam, de qua Ieremias præmittit: *Iurabis, Viuit Dominus.*

De iudicio, ſecundo iuramenti comite.

Iudicium, alter iuramenti comes, non eſt hoc loco actus iuſtitiæ, ſed potiùs prudentiæ, vt nimirum licet de veritate iam certus, non continuò iures, ſed circumſpicias, ânne res digna ſit, aut neceſſitas vel iuſta vtilitas poſtulet, vt tam tremendi nominis teſtimonium inuoces. Si enim ſine tuo iuramento aliunde fides haberi poſſit, vel vt fiat fides, neque neceſſitas neque vtilitas poſtulet, temerè iurabis. *Quantum ad me pertinet*, inquit Auguſtinus cap. Peccatum 22. quæſt. 1. ex dicto Sermone, *iuro ſed quantum mihi videtur, magna neceſſitate compulſus: conſidero non mihi credi, niſi faciam, & ei qui mihi non credit, non expedire quod non credit*, &c. Vnde colligimus, etiam pro vtilitate alterius cui expedit credere, licere iuramentum vſurpare, vt feciſſe legimus Apoſtolum. Adde ex cap. Etſi Chriſtus, hoc tit. licere etiam Religioſo iurare pro euitando damno Monaſterij. Imò licet ſæculari iurare pro euitando damno proprio.

Peccatur defectu huius comitis.

Defectu huius comitis peccant, qui ex conſuetudine leui de cauſſa iurant. *Cùm tibi creditur*, inquit Auguſtinus, *iuras, & cùm nemo exigit, iuras, & horrentibus hominibus iuras.*

Deficiunt & in iudicio, qui ſine debita fide & deuotione, & quouis modo incongruo iurant, vt docet hîc D. Thomas ad 2.

Ceterùm quando cum defectu huius comitis iuratur, dubium eſt, ſitne ſemper mortale?

An mortaliter.

Reſpondet Silueſter verbo Iuramentum 2. q. 8. Non ſemper eſſe mortale, ſed quando interuenit contemptus, aut iurans exponit ſe notabili periculo periurij. Addit Bonauentura ſuprà, quæſt. 3. eum qui indeliberatè mendacio addit iuramentum, poſſe excuſari à mortali, quia nimirum in omni genere indeliberatio excuſat à mortali, vtpote quæ excludat virtualem contemptum neceſſarium ad mortale. Item fieri poſſe, vt deliberet quidem de dicto, ſed non de iuramento, & ſolùm peccet venialiter, quamuis id fiat admodum periculosè.

Hinc colligitur, quare Iſaiæ 48. omiſſo iudicio, reliqui tantùm duo comites iuramenti, præteriti arguantur: *Qui iuratis in nomine Domini, & Dei Iſrael recordamini, non in veritate, neque in iuſtitia.* Adde tamen ex Gabriele, in ſolemni iuramento non facilè poſſe excuſationem prætendi ex actus indeliberatione, vtpote quæ per ſolemnitatem excludatur.

Iuſtitia, tertius comes iuramenti.

Tertius iuramenti comes eſt Iuſtitia, quæ poſtulat ne iniuſtum ſit, aut aliquo modo illicitum quod iuramento promittitur. Qui omiſſo hoc comite vſurpat iuramentum, magis accedit ad periurium, quàm qui ſine iudicio iurat, quia certiùs obligatus eſt ad non præſtandum quod iurat. Multis autem modis id contingit. Primò, Quando in ſe peccatum eſt mortale, vel veniale, quod promittitur: Et quidem priori modo certum eſt, ipſum iuramentum eſſe peccatum mortale: vel enim proponit facere quod promittit, vt iam ſit in affectu mortalis peccati; vel non proponit: vbi præoccupatum quoddam periurium eſt, & in Dei contumeliam pernicioſum mendacium, adeoque mortale ſacrilegium. Quando veniale eſt quod promittitur, eſt nihilominùs mortale peccatum, ſi iuramento deſit implendi propoſitum: ſi autem non deſit, quamuis nonnulli dicant mortaliter nihilominùs peccari, tam ipſo iuramento quàm impletione rei iuratæ vt talis, vt Angelus verbo Iuramentum 5. quæſt. 2. Hugo in cap. In malis 22. quæſt. 4. veriùs tamen eſt, ſolùm venialiter delinqui tam iurando quàm ſeruando, vt habet communior DD. quam ſequitur Silueſter verbo Iuramentum 4. quæſt. 1.

Peccatur defectu iuſtitiæ 1.

Neque eſt quòd quempiam hîc fallat locus Scripturæ Leuitici 5. *Anima quæ iurauerit & protulerit labijs ſuis, vt vel malè quid faceret vel benè, & id ipſum iuramento & ſermone firmauerit, oblitaque poſteà intellexerit delictum ſuum*, &c. Neque enim eo ſignificatur æquè obligari qui iurauit malè ac qui benè facere, ſed malè facere intelligitur ſecundùm malum pœnæ, ſeipſum ieiunio affligendo; benefacere, alicui beneficium præſtando. Ita Hebræos interpretari teſtatur Vatablus.

Digitized by Google

tablus. Suggerit tamen & aliam explicationem, vt qui iurauit malè facere, non dicatur peccaſſe non implendo, ſed iurando. Alij dicunt, more Hebræorum malè vel benè facere poſitum eſſe pro eo quod eſt quidquam facere, ſicuti Geneſis 31. vbi nos legimus, *Caue ne loquaris contra Iacob quidquam durius*; Hebræa habent: *Ne loquaris bonum vel malum.*

2. Secundò peccatur contra hunc iuramenti comitem, Quando iuratur aliquid quod latitudine ſua continet aliqua licita, aliqua illicita, cum propoſito etiam illicita præſtandi. Quomodo Herodes iurauit ſaltatrici: reipſa enim declarauit iuramentum ſe animo extendiſſe etiam ad illicita, ſi fortè ea peterentur. *Marci 6.*

3. Tertiò peccatur ſaltem venialiter, Quando aliquid promittitur maioris boni impeditiuum, puta, non ingredi Religionem. Quamuis enim licitum ſit non ingredi, non tamen licitum eſt promittere non ingredi: nemo enim Superior permittit ſibi ſubditum obligari ad non facienda ſua conſilia. Imò voluntas Dei, qua nobis vult aliquid conſulere, includit præceptum, quo vetemur directè nos obligare in contrarium; omnis enim obligatio vim habet à Lege æterna: habet autem Lex æterna, non debere poni impedimentum diuinis conſilijs; obſtat enim ibi Ius quoddam negatiuum, quale etiam pauper habet ne impediatur à petenda eleëmoſyna. Vnde neque licita ſunt iuramenta de numquam dando mutuo, vel eleëmoſyna non præcepta.

Dubitant DD. Vtrùm hîc ſit peccatum mortale, quoties omiſſio melioris boni iuratur?

Verius eſt, regulariter ſaltem non eſſe niſi veniale. Et ita tenet Caietanus hîc art. 7. Sotus lib. 8. quæſt. 2. art. 3. Valentia hîc puncto 3. Nauarrus cap. 12. numero 16. Arragon art. 3. contra Silueſtrum verbo Iuramentum 2 numero 7. adducentem pro ſe cap. Archidiaconum, diſt. 85. vbi Gregorius contra quemdam promouendum ad Epiſcopatum, inquiri iubet, ánne verũ ſit quod ferebatur, ipſum iuraſſe numquam ſuſcipere Epiſcopatum. Sed infirmum inde ducitur argumentum: fortè enim de hoc iuramento inquiritur, non quòd ipſum mortale peccatum fuerit, ſed quòd illud præterire periurium fuiſſet: poterat enim tale iuramentum præſtari, vt ibi oſtendit Gloſſa, ſine peccato mortali, quamuis non ſine temeritate veniali.

An iuramentum prædicandi in Anglia impediat ingreſſum Religionis. Hinc Azorius lib. 12. cap. 5. docet contra Nauarrùm, eos non impediri ab ingreſſu Religionis, qui iurarunt prædicare fidem in Anglia.

Pro Affirm. Arg. 1. Attamen res iſta maiori examine indiget. Pro Nauarro enim facit Primò, Quòd non ſit euidens, tales iuraſſe minus bonum quàm ſit ſtatus regularis; iurarunt enim virtute ſubire martyrium, quod eſſe melius Religione, docet D. Thomas hîc quæſt. 124 art. 3.

2. Secundò, Non ſemper iuramentum eſt irritum, quando iuratur quod impedit maius bonum: ſi enim iures aliquod bonum ex quo indirectè impediatur maius bonum, teneris.

3. Tertiò, Iuramentum factum homini, etiamſi impediat maius bonũ, obligat, vt patet cap. Commiſſum, De ſponſalibus; vbi iurata ſponſalia dicuntur debere impleri, antequam ſponſus Religionem ingrediatur; ſecùs de iuramento quod fit ſoli Deo. Iuramentum autem de quo Nauarrus, videtur etiam homini fieri, & contractus humani ſpeciem habere.

Pro reſolutione ſuppono Primò, Quando iuramentum fit tantùm Deo, aut de re facienda intuitu diuini cultus principaliter, eamdem eius eſſe rationem, quæ voti, vt diximus Cap. ſuperiori, Dubio vlt. ad 8. Obiter tamen hîc notandum, Iuramentum de futuro aliquo in honorem Dei faciendo, non eſſe ſemper votum, aut includere votum: quamuis enim dicatur promiſſorium, non tamen neceſſariò in eo inuoluitur plena promiſſio, niſi omnis aſſertio de faciendo per ipſum aſſerentem, ſit promiſſio.

Suppono Secundò, Eum qui iurando obligatur ex iuſtitia alicui homini ad præſtandum quidpiam, quo ipſius iurantis maius bonum, verbi gratia ingreſſus Religionis, indirectè impeditur, non ſemper excuſari ab eo quod iurauit, etiamſi ingrediatur Religionem, aut aliud quid præſtet maius bonum promiſſo incompatibile; ſed tum demum, quando in promiſſione iurata tacitè caſus Religionis, vel maioris boni fuerit exceptus. In quibuſdam enim certum eſt excipi, vt in ſponſalibus iuratis: vbi enim ſtatus promittitur, meritò cenſetur excipi ſtatus Deo gratior. In alijs non perinde excipitur: ſi enim iuramento promittas huic pauperi centum, non ſatisfacis eadem centum dando alteri pauperiori & meliori.

His poſitis, videtur Azorius rectè obſeruare, huiuſmodi iuramentum tacitè habere exceptum caſum ingreſſus Religionis, eò quòd ſolùm aut principaliter Deo obliget, cui propter perpetuitatem Religio gratior eſt, ita vt omnia vota ac etiam iuramenta Deo præcisè obligantia in eam commutari valeant, vt ſuprà diximus. *Verior reſp. negatiua.*

Ad Primum ergo reſpondeo, Martyrium quidem eſſe actum maximæ perfectionis, non eſſe tamen materiam promiſſionis aut voti, ſed potiùs propoſiti in caſum neceſſitatis, quando perſecutor inuaſerit, vt docet D. Thomas citata q. art. 1. ad 3. *Reſp. ad 1. arg. oppoſitum.*

Ad Secundum patet ex dictis: procedit enim ſolùm in quibuſdam iuramentis quibus homini obligamur. *Ad 2.*

Ad Tertium, Vtraque pars negari poteſt: neque enim iuramentum, de quo agitur, obligat principaliter homini; neque verum eſt, cum qui iurauit ſponſalia, impediri ab ingreſſu Religionis per illud cap. Commiſſum: caſus enim cap. hoc quærit, Vtrùm ille qui iurauit hanc ducere intra biennium, ſi inſtante jam fine biennij deliberet, an velit ingredi Religionem, poſſit omittere iuramento promiſſum matrimonium? & reſpondet Pontifex, tutius eſſe vt ducat, quia poſt contractum matrimonium ſi elegerit, poterit, nimirum primo bimeſtri, & ante conſummationem, ad Religionem migrare. Vbi non dicitur, quòd reſolutus ingredi Religionem, teneatur priùs ducere eam cui id iurauit, quamuis id quidam putauerint, vt benè oſtendit Azorius lib. 11. cap. 5. Sanchez lib. 1. diſp. 43. cum alijs quos citant. *Ad 3.*

Quartò, Peccat ſecundùm quoſdam, qui rem indifferentem iurando ſe facturum dicit, neque tenetur quamdiu ea eſt indifferens. Ita Caietanus hoc articulo, Graffius 2. parte, lib. 2. cap. 10. Emanuel Sà, hoc verbo, numero 10. Azorius ſuprà q. 1 Neque tamen ſecundùm hos DD. tenetur ab ea abſtinere, ſed poteſt materialiter implere, non autē quaſi obligatus. Cauendum tamen, ne quaſi *Quartò peccat defectu iuſtitiæ.*

rei

Digitized by Google

rei adiaphoræ iurator, obligatione te liberum exiſtimes, ſi cui promiſeris pecuniam appoſito iuramento: quamuis enim ea ſit res indifferens ſecundùm ſe ſpectata, habet tamen vtilitatem reſpectu promiſſarij, ratione cuius inter res indifferentes eius exhibitio non debeat reputari; illa enim vtilitas, accedente promiſſione facit, vt iuſtum ſit ei ſoluere, non indifferens: ſecùs quando nullus eſt promiſſarius, aut promiſſario non magis grata eſt rei indifferentis exhibitio quàm omiſſio. Quare ſi res promiſſa ſpectetur ſecundùm morem quem habet ante promiſſionem, ex propria ſpecie, & reliquis circumſtantijs à promiſſione præcìſis, non eſt neceſſarium eam eſſe actum virtutis, ſed poteſt eſſe in indiuiduo indifferens, modò ſit grata & accepta promiſſario, quando eſt propriè dicta promiſſio. Si aliud voluerint Caietanus, Soto, & alij ex Thomiſtis, hoc inde prouenit, quòd exiſtiment nullam eſſe actionem indiuiduam licitam, quin ſit bona moraliter, promiſſiones autem & iuramenta ſint de ſingularibus, vt patet ex illis quæ hìc dicit Caietanus §. Ad euidentiam.

Differentia inter votum & iuramentum promiſſorium. Sequitur ex dictis elucens quædam differentia voti & iuramenti promiſſorij. Cùm enim votum ſit promiſſio Deo facta, debet, quatenus tale, eſſe de re grata Deo: iuramentum autem cùm ſit promiſſorium homini, ſolùm debet eſſe de re grata homini, & non ingrata Deo. Et quia res indifferentes in moribus poſſunt eſſe gratæ homini, non tamen vt tales actiones noſtræ indifferentes ſunt gratæ Deo; ſequitur, iuramentum poſſe eſſe magis de re indifferenti quàm votum: iuramentum enim erit validum, etiamſi tantùm conſideretur in re iurata vtilitas hominis cui iuratur; votum autem de re indifferenti non erit validum, niſi apponatur finis proportionatus cultui diuino.

Quintò, qui proximi crimen prodit. Quintò, Secundùm Arragonium & Toletum peccat contra hunc iuramenti comitem, qui per iniuſtitiam iuramento aſſertorio aliquod occultum proximi crimen reuelat. Vbi iam modum habemus, quo hic comes etiam ad aſſertorium iuramentum pertineat.

DVBIVM IV.

Vtrùm liceat Iurare per creaturam.

D. Thomas art. 6.

Iuramento ſolus Deus in teſtem vocatur. RESPONDEO cum D. Thoma, Principaliter in iuramento ſolus Deus in teſtem inuocatur, creaturæ autem quædam ſecundariò aſſumuntur ad iuramentum, non ſecundùm ſe, ſed quatenus in eis diuina veritas manifeſtatur. In iuramento etiam execratorio inducitur aliqua creatura, in qua diuinum iudicium exerceatur. Sunt ergo aliquot modi liciti, quibus per creaturam iuretur; ſunt itidem illiciti.

Quomodo illicitum per creaturas iurare. 1. Illicitum eſt in primis, creaturæ teſtimonium inuocare, tamquam ipſa per ſe ſit prima & infallibilis veritas, cum quadam profeſſione latriæ, quam ſubeſſe in iuramento diximus Dubio 2. Hoc modo per ſuos deos iurant gentiles, & ſæpè in Scriptura prohibetur, & reprehenditur eiuſmodi iuramentum Exodi 23. *Per nomen externorum deorum non iurabitis.* Deuter. 6. *Per nomen eius iurabis.* Ioſue 22. *Ne iuretis in nomine deorum*, &c. Ieremiæ 5. *Iurant in his qui non ſunt dij*, Sophoniæ 1. *Iurant in Melchom.* Amos 8. *Qui iurant in delicto Samariæ, & dicunt, Viuit Deus tuus Dan, & viuit via Berſabee.* Vbi iuramentum per deos falſos pro idololatria, & iuramentum pro latria, tamquam inſignis pars pro toto, vt & alibi ſæpiùs, ponitur. Egregiè ab hac peieratione deterret Tertullianus lib. De idololatria, cap. 20. *Quid*, inquit, *erat deieratio per eos quos eieraſti, quàm præuaricatio fidei cum idololatria? Quis enim per quos deierat, non honorat?*

Secundò, Illicitum eſt iurare per quamcumq; creaturam, ſiſtendo in eius perfectione, tamquam ipſa ſine peculiari ad Deum reſpectu, poſſit eſſe teſtimonium, quale in iuramento inuocatur: quamuis enim creatura talis non habeatur pro Deo, transfertur tamen ad eam virtute cultus latriæ, eo ipſo quo per eam iuratur. Hoc modo intelligi poterit cap. Clericum 22. q. 1. ex Concilio Carthaginenſi, vbi excommunicatur Clericus, qui monitus non deſiſtit iurare per creaturam. Sunt qui illud excuſent, quaſi reuerà non ſit iuramentum, indicat Emanuel Sà. Sed verius eſt, non eſſe excuſandum; quia ſaltem eſt idololatria exterior, quando exterius tale iuramentum cum aliorum ſcandalo profertur, præcipuè ſi etiam ſignificetur ipſa præciſio conſiderationis, qua iuramenta per creaturam excuſantur. 2.

Tertiò, Illicitum eſt vſurpare in iuramento illas creaturas, tamquam in quibus peculiariter non reſplendeat diuina veritas, in quibus peculiariter non reſplendet, aut quæ non ſatis honeſtè ac reuerenter, & præter morem, & quaſi membratim diuiſo Chriſto in iuramento nominantur, quomodo per capillos aut caput Chriſti, per lapidem, per canem, per felem iurare prohibemur cap. Si quis per capillum 22. quæſt. 1. Ex Pio Papa: quamuis alij hoc intelligant de illis qui ſecundùm errorem Anthropomorphitarum, iurant per Dei capillos & caput, quaſi Deus eſſet corporeus, vt in iuramento damnetur eiuſmodi error. Quin & Tertiò intelligunt alij damnari procliuitatem præuaricandi, quaſi iuratum ſit per rem non exiſtentem, cùm Deus incorporeus non habeat capillos. Quartò, Alij damnari volunt, ſi citra diſcretionem per quæuis Chriſti membra iuretur, etiam illa quæ in alijs inhoneſta ſunt, quod eſt peccatum blaſphemiæ, ſignificans in Chriſto Domino aliquid eſſe inhoneſti, ſupplicio capitis ſecundùm Leges Imperatorias puniendum, Nouella Vt non luxurientur contra naturam. Similem Legem tuliſſe Carolum V. teſtatur Graffius; qui tamen monet, hodie puniri tales pœna arbitraria. Huc etiam referri poſſunt creaturæ, quæ non ſunt in rerum natura, aut quas vanitas gentilium pro dijs coluit: quomodo non licebit iurare per idolum quod nihil eſt, per Cerberum, per Herculem, aut per aliquid dijs immolatum, vel apud extа pecudum, quod prohibetur canone 16. Concilij IV. Aurelianenſis; vel per genium Cæſaris, apud Tertullianum in Apologetico. 3. *Iuramentum per membra Dei.*

Sed quod dicimus per illas creaturas non licere iurare in quibus peculiariter Dei veritas non relucet, eſt contra Turrecrematam in dictum cap. Clericum, qui putat, per omnem creaturam, vtpote in qua ſaltem aliquod reluceat Dei veſtigium, licere iurare: decipitur autem ex quibuſ-

 dam

Digitized by Google

dam Auguſtini verbis Sermone 28. De verbis Apoſtoli, quibus aſſerit, eum qui per lapidem iurat falſum, eſſe periurum.

At verba iſta D. Auguſtini nihil faciunt, vt probetur licere per quæuis creaturas iurare, ſed per nullam licere peierare, quod etiam nos libenter fatemur. Adde quòd Auguſtinus ibi iurantem per lapidem, intelligat iurantem per idolum, qui nec ipſe impunè poſſit peierare, vt infrà oſtendemus: ſacratiſſimum enim Romanorum iuramentum erat, Iouem lapidem iurare, vt ex antiquitate oſtendit Couarruuias §. 1. in c. Quamuis, De pactis.

Prægnantior locus nobis obijci poterat ex Auguſtino, lib. De vera Religione, cap. 2. vbi ſine reprehenſione refert factum Socratis, qui ſolebat iurare per canem quemlibet vel lapidem, & quidquid iuraturo eſſet in promptu, & quaſi ad manum occurriſſet. Sed ideò commendat eiuſmodi factum Auguſtinus, quòd hac ratione Socrates erudire voluerit gentiles ſuos, quamuis neutrum ſit rationi conſentaneum, ſatius tamen eſſe diuinos honores ad Dei opificium, quàm ad hominum transferre.

Verius ergo eſt, non licere iurare, etiam per quamuis viliſſimam creaturam, licet iuramentum fuerit priuatum; nam de publico conſtat: quamuis enim veſtigium quoddam diuinæ veritatis in quauis creatura reperiatur, oportet tamen talis aſſumatur, in qua ſic veritas Dei reluceat, vt ſeria Religione fides adſtrui videatur. Et hæc eſt aperta doctrina Nicolai I. ad conſulta Bulgarorum, cap. 67. *Sanè*, inquit, *poſſumus per eas dumtaxat creaturas iurare, quæ diuinis ſunt cultibus deputata*. qualia dicit eſſe templa, altaria, Euangelium, & ſimilia: non autem gladium, per quem gens iſta iurabat.

Iuramenta per creaturas quomodo licita. Licitum autem eſt per creaturas iuramentum duobus modis. Primo quidem ſimpliciter, Quando in teſtem adducitur Dei veritas in creatura relucens. Secundo execratoriè, Quando diris deuouetur, Deique Iudicis ſeueræ punitioni oppignoratur certa aliqua creatura, ſi fallaciter iuretur.

1. Priori modo licita & intelligenda eſſe iuramenta quæ fiunt per idoneas ad hoc peculiariter creaturas, luculentum habemus teſtimonium Matth. 5. & luculentius cap. 23. *Quicumque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo: & qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum.* Secundo id probari poteſt exemplo Ioſephi, Geneſis 42. *Per ſalutem Pharaonis non egrediemini hinc.* Et infrà: *Per ſalutem Pharaonis, exploratores eſtis.* Huius exemplo primi Chriſtiani iurabant per ſalutem Cæſarum. Teſtis Tertullianus in Apologet. cap. 23. quamuis, vt ibi notant Rhenanus & Pamelius, poſtmodum per Reges Francorum interdictum ſit, ne quis per ſalutem Regis aut filiorum eius iuret. Quod ſi intelligas de iuramento execratorio, obuiam rationem habet. Sanè in eiuſmodi forma, & ſimplex & execratorium iuramentum poſſe intelligi, tradunt cum D. Thoma Doctores. Tertiò etiam Apoſtolus 1. Corinth. 15. per creaturam iurauit; *Per veſtram gloriam, fratres*, ſiue profectum Corinthiorum per gloriam intelligat, ſiue gloriationem quam de diſcipulis Magiſter

Iudith 12. habebat, ſiue quid ſimile. Iudith etiam per Holofernis animam iuraſſe legitur. Quartò, receptiſſimus fuit ab antiquo modus in Eccleſia iurandi per Euangelia, Crucem, Reliquias Sanctorum, aut per ipſos Sanctos, qui manifeſtabunt veritatem Dei, cum quo mundum iudicabunt, vt patet ex cap. Qui peierat 22. q. 5. cap. Archidiaconum, diſt. 85. ex Gregorio, ex Gloſſa cap. Conſidera 22. q. 1. denique ex Chryſoſtomo Homilia 15. Ad populum: quamuis Couarruuias in cap. Quamuis, De pactis, part. 1. §. 1. num. 2. conſtitutione quadam Taurina meritò vetitum dicat, ne iuramenta præſtentur ſuper altaribus aut Sanctorum Reliquijs, etiam petente id parte.

Secundo iſto modo in iuramento execratorio, creaturam ad ſe pertinentem quemquam poſſe in neceſſitate vſurpare, patet exemplo Apoſtoli 2. Corinth. 1. *Teſtem inuoco Deum in animam meam*: atque ita quodammodò per ſemetipſum quiſquã poteſt iurare, cùm altero illo genere ſimplicis iuriſiurandi id non liceat: ſolus enim Deus per ſemetipſum ita iurat; & hoc quidam intelligunt ſignificatum illis verbis apud Matth. *Neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum.* 2.

Ad dices, Creaturæ, etiamſi in ipſis quodammodò Dei nomen inſcriptum ſit, non ideò poſſunt latriæ cultu adorari; ergo neque per ipſas licebit iurare. *Obiect. 1.*

Reſpondeo, Non ſequi; quia adoratio latriæ exhibetur Deo tamquam in ſe ſummo: per iuramentum autem Dei veritas inuocatur ad teſtandam veritatem creatam, quæ teſtificatio conſiſtit in manifeſtatione; diuina autem nobis per creaturas manifeſtantur. Ita D. Thomas in 3. diſt. 39. *Reſp.*

Dices iterùm, Dominus per creaturam iurare prohibuit Matth. 5. vt ibi exponit D. Hieronymus, qui etiam refertur cap. Conſidera 22. quæſt. 1. *Obiect. 2.*

Reſpondeo, Quid Dominus ibi voluerit, iam ſuprà diximus. Quod ad Hieronymum attinet, hoc ſolùm voluit, ideò potiùs per creaturam quàm per Deum iurare nos eſſe à Chriſto prohibitos, quòd minùs in creaturis conſiderantes reſplendentem Dei veritatem, faciliùs per eas peieremus, vt benè Gloſſa in dictum cap. Conſidera. *Reſp.*

Quæret quis, Vtrùm iuramentum per falſos deos, aut aliud ſimiliter illicitum per creaturas, habeat vim aliquam obligandi. *An iuramentum per falſos deos obliget.*

Videtur enim non habere. Primò, Quò ſanctius eſt illud per quod quis iurat, eo ampliùs tenetur, cap. Qui peierat 22. q. 5. ibi enim tres annos pœnitere iubetur, qui peierat in Cruce conſecrata; annum autem vnum, qui in non conſecrata, & apertiùs cap. Mouet, eadem cauſſa, quæſt. 1. ex Auguſtino ad Publicolam, *Quanto per quod iuratur magis eſt ſanctum, tanto magis eſt pœnale periurium.* Ergo cùm nihil ſanctitatis ſit in idolis, nulla erit eiuſmodi iuramenti obligatio. *Arg. 1. pro reſp. negãt.*

Secundò, Votum factum falſo deo, non obligat; ergo nec iuramentum per ipſum. 2.

Tertiò, Si quis improbatæ per Rempublicam religionis iuramentum præſtiterit, pro eo habetur atque ſi iuratum non eſſet. L. Non erit, ff. De iureiurando. 3.

Obligare tamen eiuſmodi promiſſorium iuramen- *Verior reſp. affirm.*

ramentum, certiſſimum eſt, vt Auguſtinus docet citato cap. Mouet: non enim tantùm veritatem idoli, ſed etiam fidem ſuam interpoſuit qui ſic iurauit.

Sed quæres, Vtrùm peccet in Religionem, non ſeruando iuramentum?

Vtique peccat; quia per eum peierat, quem Deum verum putat: & licet falſum deum eſſe fortè agnoſcat, ſi ſeriò nihilominùs iuret, iuriſiurandi religione tenetur. Idem etiam in aſſertorijs iuramentis locum habebit, vt patet ex Auguſtino ſæpè citato Sermone 28. De verbis Apoſtoli, & refertur cap. Ecce 22. quæſt. 5. Videtur tamen id reſtringendum ad caſum, quo vel iurans vel is cui iuratur, exiſtimet ſanctum eſſe illud per quod iuratur; ita enim indicat ipſe Auguſtinus: & ſic intelligenda erit Gloſſa in dictum cap. Mouet, dicens, non obligare iuramentum per falſos deos, quod fidelis facit fideli; non enim videtur ſeriò iurare.

Reſp. ad 1 argum. oppoſitum. Ad argumentum Primum in alteram partem oppoſitum, reſpondeo cum Auguſtino, Etiamſi nihil ſit idolum tibi, eſt tamen aliquid ei cui iuras: *Sanctum enim*, inquit, *putat cui iuras.*

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo cum Turrecremata in dictum cap. Mouet, Eſſe diſparitatem, quòd per votum idolo tamquam Deo aliquid promittatur; illi autem quod nihil eſt, non poſſit ex promiſſione quis obligari; per iuramentum autem obligemur etiam ad veritatem ipſi homini cui iuramus.

Ad 3. Ad Tertium dici poteſt cum Gloſſa nuper citata, Legem procedere de iuramento inter eos præſtito, qui ſunt eiuſdem Religionis, ſecundùm quam falſa religione colatur is per quem iurant: vel ſolùm velle, quòd in foro exteriori tale iuramentum reijciatur.

Quæres Secundò, Sitne maius peccatum, per verum Deum iurare falſum, quàm per falſum iurare verum?

Videtur maius eſſe, quia id dicat apertè Auguſtinus dicto cap. Mouet. *Sine vlla*, inquit, *dubitatione minus malum eſt per deos falſos veraciter iurare, quàm per verum deum fallaciter.* Alteram tamen partem ſuadet, Quòd peccata contra primum præceptum ſint grauiora ijs qui ſunt tantùm contra ſecundum. Secundò, Quòd blaſphemia & idololatria ſint grauiora periurio, vt docet ipſe D. Auguſtinus lib. Contra mendacium c. vlt. & ideò ſic tenent Bonauentura in 3. diſt. 19. in explicat textus, Turrecremata ſuprà, & alij communiter.

Ad Auguſtinum in contrarium productum reſpondeo, Ipſum tantùm velle, in genere periurij maius eſſe malum, iurare falſum per verum Deum, quàm verum per falſum deum; non enim aliud probant quæ loco probationis adducit: *Quanto enim per quod iuratur magis eſt ſanctum, tanto magis eſt pœnale periurium.* Sanè in genere periurij adeò verum eſt, peius eſſe iurare falſum per verum Deum, quàm verum per deum falſum, vt etiam iurare falſum per verum Deum, ſit peius quàm iurare falſum per falſum deum; cùm tamen melius ſit iurare verum quàm falſum per falſum deum, ſicuti melius eſt vnum tantùm quàm duo peccata admittere, vt ibidem docet Auguſtinus.

DVBIVM V.

Vtrùm omne Iuramentum promiſſorium obliget ſub mortali?

D. Thomas art. 7.

Opinio Caietani. QVANDO res leuis iuramento promittitur, nihilominùs ſub mortali illud obligare, ita vt periurus & æternæ damnationis reus futurus ſit, qui promiſſum non præſtiterit, ſententia eſt Caietani hìc, quam refutauimus ſuperiori Capite, Dubio 4. Caietano conſentit Valentia hic, puncto 3. conclus. 3. Couarruuias lib. 1. Variarum reſolutionum, cap. 1. num. 2. Armilla hoc verbo, numer. 12. Gabriel ſuprà citata diſt. in 3. quæſt. 2. art. 1 concluſ. 4.

In ea tamen hìc aduertendum Primò, Magnam in hoc poni vim à Caietano, quòd rei paruitas tum demum excuſet à mortali, quando parua eſt reſpectu eius quod ſecundùm ſe primariò & per ſe præcipitur. Putat autem, præcepta naturæ & ipſius Dei non eſſe ex ſe determinata ad res minimas, ſed ad genera rerum; vota autem noſtra & iuramenta poſſe determinata eſſe ad res minimas, adeoque tunc obligatura nihilominùs ſub mortali.

Sed facilè hoc refutatur. Faciamus enim, Deum eamdem rem, quam iureiurando promiſimus, nobis præcepiſſe in particulari & ſpeciali mandato, non propterea ſemper erit mortalis eiuſmodi præcepti tranſgreſſio, & tamen erit tota materia præcepti diuini. Ideò hanc diſtinctionem non malè reijcit Valentia; quamuis in eo fallatur, quòd exiſtimet eſſe mortale periurium, etiam quando materia leuis fuerit ſolummodò pars rei promiſſæ. Dixi, non ſemper fore mortalem tranſgreſſionem; quia poſſe Deum rem paruam ſub mortali præcipere, in 1.2. diximus, quando De Legibus.

Materiæ leuitatem in iuramento aſſertorio non excuſat ſicut in promiſſorio. Aduertendum Secundò, Materiæ leuitatem in iuramento aſſertorio non excuſare à mortali periurium, vt ſentiunt omnes DD. quos etiam ſequitur Caietanus verbo Periurium. Ratio diuerſitatis eſt, quòd veritas aſſerentis non minuatur ad diminutionem rei quæ aſſeritur: tam enim eſt verum, ſi commiſſum ſit, paruum eſſe commiſſum furtum, ac magnum ſi commiſſum ſit. Similiter tam falſum vnum quàm alterum, quando quod commiſſum non eſt aſſeritur; at infidelitas promittentis minuitur ad diminutionem rei promiſſæ. Sicuti enim eſt furtum paruum rei paruæ, ita parua eſt infidelitas, rem paruam promiſſam non præſtare. Qui ergo aſſertorio iuramento confirmat aliquid falſi, ſimpliciter periurus eſt: qui autem poſtquam promiſit iuramento rem paruam non præſtat, periurus eſt, quatenus infidelis: eſt autem infidelis, quatenus defraudator; defraudator autem eſt non magnus, ſed pro rei quantitate. Quantitas ergo rei etiam æſtimationem peccati ingredietur, atque adeò efficiet, vt dumtaxat ſit veniale periurium. Et ita ſentit Nauarrus cap. 12. numero 10. Sotus lib. 8. quæſt. 1. art. 7. Arragonius hìc art. 3. Antoninus 2. parte, tit. 10. cap. 4. §. 1. Silueſter hoc verbo 4. quæſt. 1. Azorius lib. 11. cap. 5. quæſt. 3. Suarez lib. 3. De iuramento, cap. 16. Sanchez in Decalogum, lib. 3. cap. 4. numero 23.

Pro huius rei maiori explicatione, aduertendum Tertiò, Quamuis in omni iuramento Deus inuocetur in teſtem; in promiſſorio tamen etiam

Digitized by Google

habere ſe Deum inſtar fideiuſſoris, non quòd promittat præſtare ſi iurans non præſtet, ſed quòd quaſi per prouidentiam ſuam in ſe recipiat punire eum ſi non præſtiterit, non ſolùm tamquam promiſſi præuaricatorem, ſed vt Religionis violatorem. Debitoris autē oritur obligatio quædam ad fideiuſſorē, vt iam etiam ei debeat, ne quid ratione fideiuſſionis patiatur: patitur autem Deus iniuriam, quando offenditur, imò etiam quodammodò patitur, quando punire cogitur. Fideiuſſio ergo adiecta per iuramentum promiſſorium, peculiarem obligationem inducit promiſſum præſtandi, quia iurator iam ex Religione tenetur, quæ iuſtitia quædam eſt ad Deum, ſicuti qui fideiuſſorem adhibuit, iam tenetur etiam ipſi, non tantùm creditori. Attamen ſicuti creditorem fraudare, ex rei debitæ quantitate æſtimationem accipit, ita & fallere fideiuſſorem.

Aduertendum Quartò, In promiſſorio eſſe aliquid aſſertorij iuramenti, de quo omnino eodem modo iudicandum ſit ſicuti de aſſertorio: talia ferè ſunt, quòd iurans non mendaciter promittat, ſed animo ſeruandi, animo promittendi, & ſeſe obligandi, animo denique verè iurandi. Si quid iſtorum deſit, rectè dicunt DD. ferè ſemper eſſe mortale. Conſulendus Caietanus verbo Promiſſorium periurium, Azorius ſuprà, cap. 4. quæſt. 1. qui teſtatur eſſe communem. Suarez lib. 3. cap. 17.

Obiect. 1. Præter argumenta Caietani quæ ſuprà ſoluta ſunt, obijcit Valentia, Eum qui iuratam fidem in re leui fallit, Deum, quantum in ſe eſt, facere teſtem falſum.

Reſp. Sed iam ſuprà dictum eſt, quomodo falſitas in promiſſis ſeu infidelitas ex rei leuitate ſolùm venialis ſit, atque ita nondum peruertat finem, etiamſi Dei fidem ibi oppignoratam non liberet. Sanè ſi rem leuem euenturam iuramento firmaſſet ſine promiſſione, periurium foret mortale, niſi aliunde quàm ex leuitate materiæ excuſaretur: quando autem iuratam fidem in re leui fallit, venialis infidelitas eſt.

Obiect. 2. Dices, Dei reſpectu hæc obligatio eſt ſub mortali, quia qui iurat ſe rem paruam facturum proximo, Deum magna iniuria afficit niſi præſtet, eo ipſo quo eum facit teſtem falſi.

Reſp. Reſpondeo, Qui iuramento promittit rem leuem facere, non tam propriè adducit Deum in teſtem ſuæ præſtationis promiſſæ, quàm ipſius promiſſionis. Itaque ſi non præſtet, propriè nullam adſcribit Deo falſitatem, ſicuti nec teſtibus in contractu adſcribitur vlla falſitas, etiamſi non ſeruetur contractus; ſed potiùs verum eſſe quòd hic fidem fallat, eoipſo teſtantur qui teſtes contractus fuerunt. Læditur tamen honor teſtium, quaſi in ipſos redundante quadam iniuria, quando is qui eos in teſtes ſui contractus vocauit, non habita eius ratione, quòd etiam ipſos (ad quorum in veritatis amore opinionem iam res ipſa traducta erat) offendat, fidem promiſſam fallit. Læditur, inquam, ſed excuſari poteſt læſio aliquo vſque tamquam parua, quando ipſa infidelitas ratione materiæ parua eſt: non enim læditur niſi mediante ipſa infidelitate. Honor ergo Dei in propoſito conſiderari debet contra Religionem parua quadam infidelitate læſus, adeoque non mortaliter.

Obijcitur Secundò, Tum demum leuitatem rei efficere ex eo quod ex genere ſuo eſt mortale; veniale, quando materia eſt immediatum & per ſe obiectum peccati: atqui in propoſito, inquit, materia promiſſionis non eſt immediatum & per ſe obiectum illius irreuerentiæ quæ committitur violato iuramento promiſſorio; ergo non poteſt leuitas rei promiſſæ illam irreuerentiam facere venialem. Maiorem probat inductione. Minorem, Quia ſi materia promiſſionis eſſet obiectum immediatum & per ſe huius irreuerentiæ, quando impletur eſſet obiectum reuerentiæ & Religionis, adeoque impletio eſſet actus Religionis, quod eſt contra D. Thomam, & ea quæ diximus ſuprà Dubio 2.

Reſpondeo, Nihilominùs Minorem non eſſe veram: quamuis enim ſeruare iuramentum, non ſit actus Religionis, ſicuti eſt ille qui ex voto fit; infringere tamen iuramentum non minùs eſt propriè & immediatè contra Religionem, quàm frangere votum. Cuius ratio eſt, quòd ad ſpeciem mali ſufficiat, non obſtante tali deformitate, eligi actum cui ea annexa eſt: ad ſpeciem autem virtutis non ſufficiet facere actum ad quem ex eiuſmodi virtutis obligatione tenearis, ſed oportet ſaltem virtute intendas honeſtatem illius virtutis; virtute autem intendis, licet non actu, in opere votiuo honeſtatem Religionis, quia votum fit de re vt Deo cultum adferente eo ipſo quo ei grata eſt. Itaque quando fit opus votiuum, etiam fit virtute, quia Deo gratum eſt: opus autem iuratum materialiter fit vt Religionem concernens, formaliter autem & virtute potiùs, quia homini promiſſum eſt, vt principalis intentio virtute redeat, quæ non eſt cultus diuini; is enim potiùs eſt occaſionatus, quando ex aliqua neceſſitate adhibetur iuramentum.

Ad Probationem reſpondeo, Conditionem illam non eſſe veram: quamuis enim debitor non honoret ſuum fideiuſſorem ſoluendo creditori, inhonorat tamen & grauat non ſoluendo. Implendo ergo, primariò facit rem gratam promiſſario; at non implendo, irreuerentiam admittit immediatè etiam in Deum: debitor enim fidem ſeruans, principaliter ſuam ſeruat, non fideiuſſoris; ſeruat, inquam, non tam fideiuſſori quàm promiſſario: violans tamen fidem, æquè in vtrumque peccat, aut fortè etiam magis in fideiuſſorem. Huius rei ſignum eſt, quòd promiſſarius obligationem tollat, etiam illam quæ ineſt reſpectu Dei, de qua dictum eſt, *Reddes Domino iuramenta tua:* quia Deo obligatur qui iurauit, non vt Deo in ſe præſtetur, ſed Deo in homine promiſſario; quo remittente, iam præſtitiſſe cenſetur.

DVBIVM VI.

Vtrùm Iuramentum graui metu extortum obliget?

D. Thomas art. 7. ad 3.

NON obligare videtur; Quia promiſſio ſimplex metu extorta non obligat, cap. 2. De ijs quæ vi metúſve cauſſà, &c. & probat D. Thomas, Quia qui vim infert, meretur ne ſibi promiſſum ſeruetur: quod autem inualidum eſt, non validatur iuramenti acceſſu. Argumentum ex cap. Si diligenti, De foro competenti. Iuramentum enim ſequitur naturam eius cui confirmando apponitur, per cap. Acceſſorium, De Regulis Iuris, in 6. Vnde etiam iurata ſponſalia ſoluit ſequens fornicatio, *Pro negatiua ſententia argumentum 1.*

Digitized by Google

catio, vt docet Molina diſp. 151. tract. 2. Confirmatur, Quia promiſſio & iuramentum in propoſito cadunt in eamdem materiam: itaque ſicuti in aſſertorio iuramento non eſt periurium, niſi in aſſertione ſit mendacium; ita neque periurium erit in promiſſorio, niſi in promiſſione ſit infidelitas. Confirmatur ex cap. Iuramenti 22. quæſt. 5. vbi dicitur, Dominum inter loquelam noſtram & iuramentum nullam velle eſſe diſtantiam.

2. Secundò, Cap. Verùm, De iureiurando, dicuntur non puniendi tamquam pro mortali, qui non ſeruauerint iuramenta coacta.

3. Tertiò, Quod latroni iuramento extorto promiſiſti, Iure ipſe recipere non poteſt; ſi receperit, reſtituere continuò tenetur. Vel ergo non teneris ei: qui enim habes actionem ad repetendum, multo magis habes exceptionem contra agentem, L. Inuitis. ff. De Regulis Iuris; vel ſi tenearis, ſatisfacis ſaltem momentanea ſolutione ſtatim repetendo, aut etiam vtendo compenſatione poſt ſolutam medietatem, cùm iam liquidè alter tibi tantumdem debeat.

4. Quartò, Si tale iuramentum teneret, vel hoc ideò eſſet, quòd firmet promiſſionem, vel quòd manente irrita promiſſione ipſum pro Dei honore ſeruandum ſit. Prius dici non poteſt, quia non eſt veriſimile, iuramento firmari promiſſionem, quæ per ſe, adeoque Iure naturali eſt irrita & inanis. Si poſterius dicatur, ſequitur, tale iuramentum poſſe cõmutari arbitrio debitoris in melius, verbi gratia tantumdem dando Eccleſiæ vel pauperibus: hoc enim Deo gratius eſt, quàm ſi detur latroni.

5. Quintò, Non fit diſpenſatio legitimè ſine cauſſa in iuramento, ſi verè obliget; in hoc autem fit ſine cauſſa.

6. Sextò, Qui iurat latroni quòd ipſum non denuntiabit, non obligatur, vt docet D. Thomas & alij communiter, & patet cap. Inter cetera 22. q. 4. vbi dicitur, iuramentum non eſſe vinculum iniquitatis; ergo neque qui iurauit non repetere ſolutam pecuniam, & denique neque ille qui iurauit ſoluere.

7. Septimò, Qui iurat redire ad iniquum carcerem, non obligatur, ſi mors inde immineat, vt docet Couarruuias l. 1. Variarum cap. 2. n. 7. & alij ab ipſo citati; ergo coactio & iniuria iurantē excuſant.

8. Octauò, Ad iuramenta realia quæ obligant, etiam heredes iurantis tenentur; ad hæc autem non tenentur à latrone extorta.

9. Nonò, Fieri poteſt, vt qui iurauit latroni ſoluere centum, poſteà iuret ſe non ſoluturum; facilè ergo fiet, vt priori iuramento liberetur.

10. Decimò, Iuramentum, præcipuè quod pro ſolius Dei honore obliget, debet cadere in actum virtutis, qualis non eſt ſoluere latroni centum.

11. Vndecimò, Sic iuratus debitor poteſt Iure agere contra eum qui coëgit, etiam ante diſpenſationem vt iuramentum ſibi relaxet; ergo in foro animæ non obligatur.

12. Duodecimò, Cap. 2. De iureiurando, dicitur, Non obligari Epiſcopum iuramento, qui iurauit res ſuas vi ſibi ablatas non repetere. Capitulum ita habet: *Peruenit ad nos, Laudicenſem Epiſcopum ab Arnulpho comite rebus ſuis ſpoliatum, & iurare compulſum, quòd non repeteret ſic ablata. Cognita igitur contumelia, valdè doluimus, aſſerentes ipſum Epiſcopum nullius iuramenti vinculis ſuper hoc poſſe conſtringi, quem tamen abſoluimus, quia nefandiſſima coactione iurauit.*

Obligare tamen eiuſmodi iuramenta coacta, *Sententia Affirmatiua verior.* euidenter oſtenditur cap. Si verò, hoc tit. vbi generatim docetur, iuramentum ſeruandum eſſe, quandocumque ſeruatum non vergit in interitum ſalutis æternæ, quamuis coacta, ad coërcendam iniquitatē cogētis, ſoleat Sedes Apoſtolica relaxare. Probatur Secundò cap. Debitores, eod. vbi ſtatuitur ab eodem Pontifice Alexandro III. debitores vſurarum non eſſe cogendos ad ſoluendum; ſi tamen iurauerint, cogendos eſſe reddere Domino iuramenta ſua. Sanctitas ergo iuramenti ſeruanda eſt, etiamſi inuoluntariæ & inefficaci promiſſioni acceſſerit. Tertiò, Cæleſtinus III. cap. Verùm, eodem, apertè dicit & ſupponit iuramenta coacta tenere. Quartò, Præſtare quod latroni iuraſti, ex parte tua honeſtum eſt: eſt enim redemptio propriæ vitæ per rem inferioris ordinis, quæ ad prudentiam aut charitatem ſuiipſius pertinet; ſicuti ad charitatem proximi pertinet, ſi ipſum ab iniqua ſeruitute aut morte redimas. Poſtremò ita docent omnes DD. cum D. Thoma hîc, & in 3. diſt. 39. Silueſter verbo Iuramentum 4. quęſt. 7. Sotus lib. 8. quæſt. 1. art. 7. Azorius lib. 11. cap. 7. quæſt. 6. & Iureconſulti in dicta capp. Quare hæc ſententia omnino tenenda eſt, & facilè reſpondetur ad contraria argumenta.

Ad Primum reſpondeo, Argumentum poſtu- *Reſp. ad 1. arg. ſententiæ oppoſitæ.* lare duo: Vnum, quare promiſſio extorta metu non obliget ſine iuramento? alterum, quare obliget cum iuramento?

Ad prius reſpondet Caietanus, Rationem eſſe, quòd promiſſio debeat eſſe vtilis promiſſario: non poſſe autem ei eſſe vtile recipere quod metu extorſit, qui ſtatim teneatur reſtituere. Verùm iſta reſponſio non videtur ſatisfacere, quia de ratione promiſſionis non eſt, quòd res promiſſa ſit vtilis promiſſario; ſufficit ei, gratam eſſe, & promiſſionem acceptatam. Hoc patet in voto; neque enim promiſſiones noſtræ fiunt Deo tamquam ipſi vtiles, ſed ſufficit eſſe acceptas. Azorius autem putat, eiuſmodi promiſſionem ſimplicem metu ad hoc iniuſtè incuſſo à promiſſario extortam, Iure naturæ obligare in conſcientia; ne obliget autem, effici ſolo Iure poſitiuo ciuili & Canonico: effici, inquam, quando non eſt iuramento confirmata; quando autem confirmatur, relinquere eam Ius humanum ſuæ naturæ.

Sed dicendum eſt, Iure naturæ & per ſe eſſe *Promiſſio extorta per ſe eſt inualida.* inualidam eiuſmodi promiſſionem, vt benè docet Sotus; & Gloſſa in dictum cap. Debitores, apertè dicit, nullam parere obligationem etiam Iure diuino. Ratio eſt, quam D. Thomas indicat, quòd violentus exactor ex natura rei, etiam præueniendo humanum iudicium, mereatur ne ſibi promiſſum ſeruetur, vel quia (vt diximus, quando De contractibus in genere, Dubio 3.) talis promiſſio, quamuis reipſa ſit mixtè voluntaria, meritò tamen reputatur prorſus inuoluntaria, cùm quidquid ibi voluntarij eſt in promittente, cenſeatur à promiſſario per iniuriam ingeſtum, & pro voluntario non reputetur: vel denique, quia promiſſio ſic facta, non plus tenet quàm donatio, cùm promittere ſit dare fidem; neque appareat ratio, quare fides validè detur, ſi res eodem modo data non detur validè. Confirmatur, Quia ad promiſſionis obligationem non ſolùm debet concurrere pollicitatio, ſed & promiſſarij acceptatio, vt diximus quan-

quando De promiſſione: atqui promiſſarius validè in propoſito non videtur acceptare magis ipſam promiſſionem, quàm acceptare rem promiſſam.

Accedente tamen iuramento fit valida. Ad poſterius reſpondeo, Quamuis non teneat latroni, etiam poſt promiſſum, dare tamen latroni, eſſe actum honeſtum, vt ſuprà diximus: poſſum ergo proponere illum exercere, propoſitum illud exteriùs ſignificare, & iuramento id confirmare. Quamuis autem promiſſio hîc contenta vel ſuppoſita per ſe non obliget; obligat tamen iuramentum quatenus cadit in actus futuri liciti & honeſti aſſertionem, quod tamen hactenus promiſſorij propriè dicti iuramenti rationem retinet, quia non intendit ſe obligare ad illud præſtandum iurans, niſi quodammodò per modum promiſſionis. Vnde ſequitur, quoad omnia quæ ſunt in fauorem iurantis, iudicandum eſſe de hoc iuramento tamquam promiſſorio, verbi gratia, vt relaxari poſſit à promiſſario latrone, vt non ſit niſi veniale periurium, ſi res parua promiſſa, & ſimilia. Hinc patet, verum non eſſe quod adducitur, iuramentum niti valori promiſſionis, tamquam acceſſorium principali; ſed in eadem materia ſuper qua eſt promiſſio, iuramentum partem quamdam habet in quam incidens obligat, cùm promiſſio non obliget.

Ad 2. An iuramentum coactum obliget ſub mortali. Ad Secundum, Ex hoc cap. quidam docuerunt, iuramenta coacta tantùm ſub veniali obligare. Ita videtur ſentire Gloſſa, quando dicit, parum obligare, aut eius obligationem non debere dici ſimpliciter ſub mortali eſſe: ſed malè, quia ſolùm vult Pontifex, non eſſe ſic peierantes puniendos ab Eccleſia in foro exteriori tamquam periuros, aut etiam tamquam qui mortale crimen admiſerunt. Ex quo non ſequitur eos mortaliter non peccaſſe; diſſimulat enim Eccleſia in foro exteriori huius peccati punitionem, Primò, In odium eius qui coëgit ſic iurare: quamuis propter reuerentiam iuramẽti, & vt auferatur materia deierandi, nolit Pontifex ante factum hoc eis dici vt iuramenta non ſeruent. Secundò, Ex commiſeratione quadam eius qui metu præſtitum iuramentum violauerit.

Notandum tamen, Panormitanum in cap. Si verò, eodem, exiſtimare, eum qui ex metu iurauit, excuſari à mortali, licet non præſtiterit: imò & ab omni peccato excuſari, modò iurando non intenderit ſe obligare. Verùm meritò hîc Panormitanum reprehendit Sotus. Si enim intendas iurare, obligaris, etiamſi non intendas te obligare; imò ſi exteriùs iuramentum facias ſine animo iurandi, teneris ad cauendam irreuerentiam diuini nominis, quæ ſequeretur ſi non ſerues. Quomodo autem liceat præter mentem exigentis iurare, aut ſimulatione vti, dicemus Dubio ſequenti.

Ad 3. Ad Tertium reſpondeo, Argumentum benè concludere, actionem nullam competere latroni, neque ei quidquam deberi; ſed non concludit, non deberi Deo. Et hoc eſt quod voluit Pontifex dicto cap. Debitores, vbi mutuatarius cogitur vſurario iuratas vſuras ſoluere, non vt debitum ei ſoluat, ſed vt Domino reddat iuramentum; quamuis ius habeat repetẽdi ſolutas, vt ibi textus apertè dicit, & actionem aduerſus vſurarium, vt relaxet iuramentum, vt addit Gloſſa. Neq; ſatisfacit momentanea ſolutione, continuò vt tradidit, ſua auctoritate propria eripiẽdo quod dedit, etiamſi res data functionẽ non patiatur, & talis omnino exter, vt rei vindicatio ei tamquam vero domino competat; hoc enim eſſet facto quod iurauit moraliter cõtrauenire. In iudicio tamen ſtatim repetere eam poterit, niſi iurauerit non repetere. Compenſationem, de qua in argumento, meritò reijcit Sotus, addens, ne quidem compenſationi hîc locum eſſe, etiamſi tantumdem priùs latro deberet huic iurato debitori: neque enim iurauit dominium rei transferre, ſed eam tradere. Alioqui eum qui iurauit ſoluere quod legitimè debet, poſſe nihilominùs liberari per compenſationem, ſatis probabiliter defendit Couarruuias §. 4. parte 1. in cap. Quamuis, De pactis, vbi moderatio placet appoſita per Silueſtrum verbo Iuramentũ 4. q. 27. vt compenſare poſſit qui ſic iurauit ſoluere, niſi expreſſerit vel intenderit in iuramento ſoluere formaliter ſine compenſatione, quomodo intelligendum erit cap. Ad noſtram, hoc tit. Atq; ita apparet, quomodo quoad compenſationẽ interdum contingat deteriori loco eſſe eum qui iurauit latroni, quàm ſit ille qui iurauit creditori legitimo.

Ad Quartum, Patet ex dictis ad Primum, non firmari promiſſionem, ſed obligare iuramentum ob reuerentiam numinis. Neque tamen poteſt commutari ſicuti vota, vel iuramenta in Dei honorem præſtita principaliter in melius ad arbitrium iurantis: quamuis enim obliget ob ſolam reuerentiam Dei, res tamen ad quam obligat, præſtanda eſt principaliter in fauorem extorquentis, vnde & per ipſum poteſt relaxari hoc iuramentum. Quomodo autem contractus alioqui nulli, iuramento firmentur, dicemus Dubio 8. *Ad 4.*

Ad Quintum, Nego ſubſumptum: neque enim hîc deeſt cauſſa diſpenſationis, ſed potiùs perpetuò ſubeſt, odium nimirum iniuſtè compellentis, miſerabilis conditio vim paſſi. *Ad 5.*

Dices, Ergo Lege ſtatuendum potiùs eſſet, talia iuramenta non tenere.

Reſpondeo, Poſſet fortè Eccleſia vniuerſim eiuſmodi iuramenta irritare, ſed pro numinis reuerentia id non facit. Deinde hoc generatim ſtatuto, daretur materia peierandi, vt indicatur dicto cap. Verùm: facilè enim nonnulli allegarent grauem metum, vbi vel leuis tantùm, vel nullus fortè interueniſſet, aut ſanè non iniuſtè incuſſus ad extorquendum iuramentum; quamuis Panormitanus in dictum cap. Verùm, exiſtimet, etiam leuem metum ſufficere, vt diſpenſetur cum iurato, quòd ſaltem id poſtulet odium cogentis.

Ad Sextum reſpondeo, Qui iurauit non denuntiare, nihilominùs tenetur, quia fauori publico renuntiauit, cui renuntiare non poterat. Deinde cùm hoc ſit in præiudicium iuſtitiæ publicæ, vergeret in deteriorem exitum, vt benè D. Thomas. Tertiò poteſt etiam eſſe contra bonum ſpirituale delinquentis, cauſſa 2. quæſt. 1. cap. Si peccauerit. Ita Silueſter verbo Iuramentum 4. q. 11. Qui autem iurauit dare aut non repetere datam pecuniam, ſibi tantùm præiudicat in illis quæ citra ſalutis diſpendium præſtare poteſt. *Ad 6.*

Ad Septimum, Vtrùm qui id iurauit, teneatur cum certo capitis periculo redire ad iniuſtum carcerem variant DD. *Ad 7.*

Non teneri, præter Couarruuiam in argumento productũ, docet Gloſſa in Clementinam Paſtoralis, § Per violentiam, Graffius parte 1. lib. 2. cap. 10. Silueſter hoc verbo 4. quæſt. 26. & verbo Accuſatio, quæſt. vlt. qui tamen iſtud limitat, vt tenea- *An obliget iuramentũ de redeundo ad carcerẽ.*

Digitized by Google

teneatur, ſi iurauerit animo ſe obligandi, ſecùs ſi ſolùm animo euadendi. Cum eadem limitatione loquitur Angelus verbo Iuramentum 5.quæſt.36. Negantem etiam iſtam partem ſecutus eſt Vaſquez 1.2.diſp.174.cap.5 qui hoc etiam extendit ad carcerem iuſtum, quando ſententia timetur iniuſta, & vt nequeat redire abſque peccato, eò quòd iuramentum non debeat eſſe vinculum iniquitatis. Denique, extendit, ſi timeat ſententiam in detrimentum famæ aut rei familiaris, eò quòd etiam hæc bona, quamuis in ſuo ſint dominio, non liceat ipſi ſine cauſſa prodigere. Nauarrus cap.12.numero 18. ad iniuſtum carcerem redire, iuratum dicit non teneri; ſecùs ſi carcer ſit iuſtus, etiamſi timeatur ſententia capitalis iniuſta. Denique Emanuel Sà hoc verbo, numero 11. ſimiliter huic parti neganti adſtipulatur.

Teneri docet Caietanus hîc ad 4. Sotus lib.8. quęſt.1.art.7 §.In quarto membro, Toletus lib.4. cap.22. Suarez tom.2. De Relig. De iuramento lib.2.cap.10.Sanchez in Decal.lib.3.cap.11. numero 32.Leſſius lib.2.cap.42.dub.6. & alij nonnulli tam Theologi, quàm Iureconſulti. Res ambigua eſt.

Suppono Primò, Ad iuſtum carcerem vnde non timet iniuſtam ſententiam, teneri iuratum redire.

Suppono Secundò, Plenè cum intentione ſeſe obligandi eum de quo agimus, iuraſſe: nam ſi iurare ſeſe ſimulet animo euadendi, quouſque teneatur, infrà dicemus.

Suppono Tertiò, Eamdem eſſe rationem carceris iniuſti & iuſti, ex quo ſententia iniuſta expectatur, nam eoipſo fit iniuſtus, vt benè contra Nauarrum obſeruauit Vaſquez.

Quartò dico, Sententiam priorem videri communiorem, & ſatis probabilem, & fortè etiam in praxi ſecuram.

Quintò, Non eſſe vllum dubium, quin talis iuramenti poſſit peti relaxatio, & ſufficiat etiam ipſius Epiſcopi.

Sextò, Non videri verum quod Vaſquez dicit, talem peccare redeundo, cùm hoc legantur feciſſe laudatiſſimi viri, & ex naturali iudicio etiam Gentiles ita faciendum iudicarint. Attilius enim Regulus vt fidem ſeruaret, ad Carthaginenſes occidendus redijt. Teſtis Valerius, Cicero, & alij: quem imitati ſunt ex Chriſtianis, teſte Fulgoſo, Guido Comes Flandriæ, Ioannes primus Gallorum Rex, & Renatus Dux Lotharingiæ. Imò etiam fide data per ſimplex promiſſum, non videtur per ſe illicitum redire; quamuis aliquæ circumſtantiæ efficere poſſint vt non ſit licitum ei qui tantùm promiſit, quæ tamen non efficiant quò minùs ſit licitum ei qui iurauit.

Septimò; Si tantùm damna temporalia in bonis externis timeantur, ſatis certum videtur, debere ſeruari iuramentum: rectè enim hîc docet D. Thomas, oportere potiùs damnum temporale ſubire, quàm iuramentum violare.

Octauò, Si quando iurat redire, neſciat ſibi ex reditu mortem imminere, excuſatur ab obſeruatione iuramenti, quia virtute cenſetur appoſuiſſe cõditionem, Si potuero ſine periculo mortis: imò putat Suarez ne quidem teneri, quando iuſtus eſſet carcer, & iuſta mors ſequeretur; & quando iniuſtus eſſet, putat poſſe mente ſola eiuſmodi conditionem apponi.

Denique ſententia Caietani, tale iuramentum verè obligare, videtur probabilior, niſi fortè in caſu quo captiuus fugere poſſet, & teneretur ex eiuſmodi carcere: tunc enim ſi iuret redire, etiam eo tempore quo fuga fiet impoſſibilis, non tenetur iuramento, ne ſit vinculum iniquitatis. Pro Caietano inſolubilis eſt illa ratio, quòd iuramentum obliget, quandocumque non vergit in diſpendium ſalutis ſpiritualis, cap. Si verò, De iureiurando.

Dices, Debet eſſe actus virtutis qui iureiurando promittitur: hîc autem promittitur actus vitioſus, aut certè indifferens; ergo, &c.

Reſpondeo, Ex Dubio 3. conſtat, omne iuramentum promiſſorium obligare quantum eſt ex parte materiæ promiſſæ, modò duo concurrant; ſcilicet quòd ipſa res promiſſa ſit licita, & quòd grata & accepta promiſſario: in comminatorio autem iuramento ſufficit materiam eſſe licitam. Vtrùm autem commutari queat in omiſſionem, vt vult Caietanus, quando omiſſio promiſſione videtur melior, etiamſi in promiſſorio facto homini id non liceat, conſtabit ex dicendis infrà Dubio 11. Hîc autem non promitti actum vitioſum patet, Quia ſi reditus iſte conſideretur vt medium obtinendæ temporaneæ libertatis, ad componendas res domeſticas, poterit prudenter captiuus eum velle, adeoque promittere & fideliter præſtare, præcipuè adiuncto iuramento: neque enim ſeſe ponit deteriori loco quàm erat ante promiſſionem, vt ſuppono. Si autem fide propria data, & per iuſiurandum ipſo quaſi Deo obſide dato, melioris fiat conditionis, nihil inordinatum fuerit, ſi iterùm ſibi libertatem adimat, vt fidem ſuam liberet, & iterùm vincula ſubeat, vt iuramenti vinculo ſoluatur; illas enim vices Religioni debet, qua ſola interueniente iam liber erat. Deinde ſi eiuſmodi iuramentum non obliget, quia promittitur res illicita, aut quæ iam ſatis præuidetur peiorem exitum habitura, quomodo ipſum iuramentum licitum fuit? Licitum autem eſſe Probo: Talis poteſt proprios filios obſides dare; quare non etiam ſe ſuoſque execratorio iuramento, Deo deuouere, niſi redeat?

Ad Octauum reſpondeo, Illa tantùm iuramen- *Ad 8.*
ta de re aliqua præſtanda ad heredes tranſire, quæ confirmant contractum: in noſtro autem caſu, vbi homini non naſcitur obligatio, & res non debetur Deo niſi in gratiam iniqui compulſoris, nullum debitum tranſit ad heredes, ſed Religionis obligatio perſonaliſſima eſt, eum ſolum afficiens qui iurauit. Videtur ita ſentire Azorius, lib.11.cap.7.quæſt.5. Apertiùs Couarruuias in cap. Quamuis, De pactis, parte 1.§.5.numero 4. vbi docet, numquam iuramentum obligare heredem quoad periurij crimen, ideoque non obligare, niſi ratione contractus validè initi per eum qui iurauit. Docet Secundò, ad heredes eius cui iuratum fuerit, tranſire actionem quæ erat ex iuramento, ita vt periurus ſis futurus, niſi eis pręſtes quòd defuncto iuraſti. Argumentum ex cap. Veritatis, hoc tit.

Ad Nonum, Iuramentum poſterius contra- *Ad 9.*
rium priori, magni criminis eſt, & nullius roboris: eſt enim de re illicita iuranti. Patet cap. Intellecto, De iureiurando, cap. Sicut ex litteris, De ſponſalibus. Quando autem actus contra iuramentum attentatus ſit nullus, diſputat Silueſter,

verbo

verbo Iuramentum 4. quæſt. 12. ex cuius mente rectè dixerimus, numquam eſſe ipſo Iure nullum eo ipſo quo fit contra prius iuramentum; ſed tum demum, quando ei Ius reſiſtit. Quare ſi minor iuret non alienare, & poſteà contrario appoſito iuramento alienet, alienatio erit nulla: teſtamentum autem ſecundum erit ratum, etiamſi quis iurauerit non condere aliud à primo.

Ad 10. Ad Decimum patet ex dictis ad Septimum. Addo, quamuis iſtud iuramentum non obliget te homini, obligat tamen quaſi in gratiam iniqui compulſoris, vt non ſit neceſſum, eſſe actum virtutis ſicut in voto. Denique redemptio vexationis propriæ verè ad virtutem pertinet, vt ſuprà diximus. Omitto, promiſſionem præiacere quodammodò iuramento, & fidelitatis ſeu veracitatis alicuius eſſe illam ſeruare, etiam non obligantem: vbi ſi iures ſeruare, manifeſtum eſt, actum illius virtutis te iurare.

Ad 11. Ad Vndecimum, Quamuis Couarruuias ſuprà parte 1. §. 2. numero 1. exiſtimet, non poſſe agi ad relaxationem, antequam obtenta ſit à Superiore diſpenſatio; meliùs tamen alij admittunt, etiam à Iudice laico, aliàs competente, poſſe cogi partem, vt coactum iuramentum remittat, id petente parte coacta: & quando id compulſor non vult, poſſe Iudicem ſua auctoritate quaſi loco ipſius compulſoris, iuramentum irritum facere. Ita Molina diſp. 149. tractatu 2. & fauet cap. 1. De Iureiurando. Neque vlla videtur ratio, quare priùs debeat peti relaxatio iuramenti, vt poſſit agi contra coactorem vt relaxet, ſaltem implorando officium Iudicis, cùm coactus non promiſerit non denuntiare, neque validè id potuerit, vt ſuprà diximus. Itaque admiſſo Antecedente nego ſequelam. Quamuis enim indirectè propter reuerentiam Numinis tenear latroni, nihil tamen impedit, quò minùs poſſim ipſum Iure cogere, vt relaxet iuramentum, ad quod relaxandum ipſe mihi directè tenetur.

Ad 12. Ad Duodecimum reſpondeo, Cap. illud difficultatem habere: quia cùm dixiſſet Pontifex, Epiſcopum non teneri, dicit tamen ſe eum abſoluere; dici poteſt, Epiſcopum illum partim fuiſſe iuramento obligatum, partim non fuiſſe obſtrictum. Obligatus fuit non repetere per ſe, ſine interueniente diſpenſatione: non fuit autem virtute iſtius iuramenti de non repetendo obſtrictus non repetere, interueniente Pontificis relaxatione, quia hoc fuiſſet contra bonos mores. Repetere ergo non poterat per ſe, niſi abſolutus, & ideò abſoluitur. Repetere autem poterat proponendo querelam, & impetrando diſpenſationem; & ideò dicitur non fuiſſe obligatus ad non repetendum, non obſtante, quòd iuraſſet non repetere. Ita ferè poſt Panormitanum Suarez lib. 2. De iuramento, cap. 10. Sanchez in Decalogum lib. 3. cap. 11. numero 37.

DVBIVM VII.

Vtrùm teneatur qui fingit ſe Iurare, & animo non Iurat, aut ſine animo ſe obligandi Iurat, aut longè alio ſenſu quàm putet is, cui Iurat?

D. Thomas art. 7. ad 4.

PRÆTER Interpretes D. Thomæ, tractant hac de re communiter DD. in 3. diſt. 39. Silueſter verbo Iuramentum 3. quæſt. 2. Angelus eodem verbo 4. initio, Sotus lib. 8. quæſt. 1. art. 7. ſub finem, Turrecremata, & alij in cap. Hoc videtur, vel in cap. Quacumque 22. quæſt. 5. Panormitanus in cap. Veniens, De iureiurando, Sanchez lib. 1. diſp. 9. numero 8. & ſeqq. & in Decalog. lib. 3. cap. 6. 7. & 10. Couarruuias De pactis, ſuprà, §. 5. numero 1. Graffius parte 1. lib. 2. cap. 17. Nauarrus Enchiridij cap. 12 numero 14. & 18. & in cap. Humanæ aures 22. quæſt. 5. Lopez parte 1. Inſtruct. cap. 42. Suarez to. 2. De Religione, lib. 3. De iuramento, cap. 9. 10. 11. Item lib. 2. cap. 7.

Permagnæ vtilitatis eſt iſta quæſtio, & multis difficultatibus in conſcientiæ foro decidendis opportuna, at ſanè ipſa admodum difficilis & intricata. Intentioni enim iurantis hîc ſtandum eſſe, ſuadetur Primò, Sicuti Lex pendet in obligatione *Prima ſententia.* ſua à mente & intentione Legiſlatoris, ita promiſſio qua ſibi quiſque Legem ponit & obligationem inijcit, omnino videtur pendere ex intentione promittentis. Eadem verò eſt ratio iuramenti, præſertim promiſſorij, cùm nihil ſit aliud quàm promiſſio iurata: & generatim omnis omnino obligatio, quæ non oritur ex Lege, oriatur ex voluntate eius qui obligatur. Secundò, Varijs lo- 2. cis id in Iure Canonico aſſeri videtur, cap. Humanæ aures, ex D. Gregorio, & cap. Qui peierare, vbi apertè id concludit Gratianus cauſſa 22. quæſt. 5. cap. Veniens, cap. Quanto, cap. Quinta vallis, hoc tit. cap. 1. eodem, in 6. Tertiò videtur ita ſentire 3. D. Thomas hîc ad 4. & in 3. diſt. 39. quæſt. 1. art. 3. vbi dicit, Iuramentum vt tale, & ex ratione iuramenti non obligare, niſi iuxta iurantis intentionem: contingere tamen vt obliget duobus modis. Vno, Si doloſè iurauit: tunc enim obligare ad ſenſum eius cui præſtitum eſt, quatenus iurans aliter non ſatis cauet ne proximus dolo ſuo lædatur. Altero in foro externo, etiam quando ſine dolo iurauit: obligari enim ad ſenſum quo communiter verba accipi ſolent. Sequitur Sanchius De matrimonio, ſuprà, numero 9. citans pro ſe Bonauenturam, Richardum, Gabrielem, & alios complures.

Nihilominùs contraria opinio, Standum hîc eſſe potiùs intentioni eius cui iuratur, ſuadetur Primò ex dicto cap. Quacumque, quod ita habet ex Iſidoro: *Quacumque arte verborum quiſque iuret, Deus tamen qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille cui iuratur intelligit.* Secundò, ex fine iuramenti, qui eſt vt fiat fides ei cui iuratur: neque enim fieri ei fides poteſt, ſi alio quàm ipſe accipit iuramentum ſenſu præſtetur. Denique, alioqui fraus & dolus iuranti patrocinarentur.

Reſpondeo & DICO PRIMO. Non eſſe *Simulans* peccatum mortale, ſi quis ſimulet ſe iurare latro- *ſe iurare* ni aut alteri iniuſtè iuramentum exigenti, & ani- *quando excuſetur.* mo non iuret, modò implere proponat id quod exteriùs iurat, & aliàs id licitum ſit. Si tamen non intendat implere, probabilius eſt eſſe mortale, quia eſt periurium quoddam externum, quod videtur eſſe mortale, ſicut idololatria externa. Confirmatur ex dicto cap. Quacumque; vbi indicatur, talem in vanum Dei nomen aſſumere, etiamſi proximum malo dolo non circumueniat. Confirmatur, Subeſt enim hîc ſcandalum quod contra charitatem eſt, & conſecutiuè etiam contra Religionem: apparentia enim illa periurij cedit in Dei irreuerentiam, quia per eam alij inducuntur ad

ſimilia

ſimilia periuria, vel doloſa iuramenta facienda, vt benè obſeruat Suarez lib.2.ſuprà citato, cap.7. & ex ipſo Sanchez in Decalogum lib.3.cap.10.n.13.

Maius poteſt eſſe dubium, An coram Iudice legitimo legitimè interrogante ſit mortale, fingere iuramentum quando implere proponis, & omne parti damnum auertis? Videtur enim non deeſſe periculum mortalis culpæ, quia hoc ipſum magnę fraudis eſt, quòd fideiuſſorem dare te Deum ſimules, & non des. Itaque in re magni momenti non apparet etiam iſtud excuſandum à mortali, vt tenent Caietanus & Sotus.

Quomodo obligetur. DICO SECVNDO. Qui ſimulat iurare, & non iurat, non tenetur præcisè ex vi iuramenti ad præſtandum quod iurat: contingit tamen obligari in foro externo, vbi humanæ aures verba noſtra talia iudicant, qualia foris ſonant, & etiam in conſcientia ratione ſcandali, aut ne dolo ſuo malo iniuſtè proximus detrimentum patiatur. Sequitur ex doctrina D. Thomæ, & dicto cap. Humanæ aures, & magis eluceſcet ex ſequentibus.

DICO TERTIO. Qui ſine animo ſe obligandi, ſed tantùm animo euadendi iurat, verè obligatur ex iuramento, quia verè iurauit: ſi tamen poſitiuè excluſerit animum ſe obligandi, fortè videri poterit tantùm exteriùs voluiſſe iurare, vt idem de ipſo ſit iudicium, quod de ſimulatore iuramenti. Et ſic poterunt excuſari DD. qui talem à iuramenti obligatione eximunt.

De iurante alio ſenſu quàm is cui iuratur intelligit. DICO QVARTO. Alio ſenſu quàm is cui iuratur intelligit contingit duobus modis iurari: vno de induſtria, altero præter intentionē iurantis. Si poſteriori modo iuratū fuerit, in foro conſcientiæ tenebit iuramentum ſecundùm mentem iurátis, in foro exteriori habebitur ratio communioris vſus verborum, & ſecundùm illum ſeruandum iuramentum indicabitur. Si priori modo, vel id factum dolo malo, vel induſtria licita. Fit autem hoc licitè, quando ad iurandum iniuſtè cogeris directè vel indirectè; puta ſi latro exigat iuramentum, aut non exigat quidem, ſed necem intentet, quam non euadas, niſi interpoſito iuramento: tunc enim iurare ei potes alio ſenſu quàm ipſum ſcis accipere; modò ſaltem ſenſus tuus verè per verba ſignificetur. Per ſolam enim reſtrictionem mentalem non licere alio ſenſu iurare, quorumdam valdè probabilis ſententia eſt: eiuſmodi enim reſtrictio relinquit iuramentum externum tale, quale verba præ ſe ferunt. Quare idem videbitur de eo iudicium, qui ſic iurauerit, quod de iurante tantùm exteriùs, ſiue ſimulante iuramentum. Ita ferè Sotus.

Contrarium ſentit Graffius, Nauarrus in cap. Humanæ aures, citatum, & Enchiridij cap. 12. numero 14. & 18. Sanchez lib. 1. De matrimonio, diſp. 11. numero 2. Silueſter verbo Iuramentum 4, q. 7. n. 2. Angelus verbo Iuramentum 5. num. 9. Lopez ſuprà, & videtur hodie communis.

Sanè quando verba illo ſenſu accipi poſſunt quem iurans intendit, aut cum tali reſtrictione ab exigente iuramentum intelligi deberét, recipienda eſt hæc ſententia tamquam ſatis certa: quando autem non poſſunt illo ſenſu accipi, neque habet hominum vſus vt tale quid ſubintelligatur, neque ad illam reſtrictionem exigens iuramentum peculiariter tenetur; non eſt certa, ſed tantùm probabilis, etiamſi exactio iuramenti ſecundùm ſenſum exigentis fiat cum iniuria & magno grauamine iurantis, quia talis exteriùs iurat falſum. Quod enim Nauarrus dicit, iurare verum, quia iuret dictum mixtum ex verbali & mentali; quod verum eſt, etiamſi verbale per ſe ſolum ſumptum ſit falſum, non videtur ſolidum; quia, vt diximus ſuprà, propriè non datur iuramentum mentale ſaltem inter homines: itaque quòd mente ſola retinetur, non eſt idonea iuramenti materia. Illud tamen verum eſt, eiuſmodi reſtrictionem mentalem reſtringere ipſam intentionem iurandi, ideoque efficere, vt iuramento non teneatur vt tali, niſi ſecundùm ſuam reſtrictionem mentalem. At licere ſic exteriùs etiam latroni iurare, ſine animo implendi quod verba ſonant, nondum probatum eſt, neque videtur poſſe euidenter probari, ſtante dicto noſtro primo, quod tamen ex communi ſententia aſſerimus. Dici tamen poteſt in odium exigentis iuramentum iniuſtè, ſenſum illum benigniorem etiam mente ſola ſuppletum vulgò faciliùs acceptari, quaſi ipſis verbis tali caſu ſatis ſignificatum, ſicuti ſimilia in fauorem Confeſſionis Sacerdoti conceduntur; quamuis in Sacerdote etiam illud, quod priùs vſi ſumus, locum habeat, ad ſenſum quem debet habere interrogans, ipſum reſpondere, quando exactus iurare an hoc audiuerit in Confeſſione, iurat ſe non audiuiſſe, ita nimirum vt reuelare debeat aut poſſit: cui ſenſui debet eſſe obnoxia omnis eiuſmodi interrogatio, & iuramenti exactio, vt ſit legitima. *Quando iurans poſſit vti reſtrictione mentali.*

Ceterùm commodiùs fortè lis iſta componi poterit, ſi iniuſtè exacto dicamus licere iurare cum diuerſa reſtrictione mentali, modò illa reſtrictio vel ſit de illis quæ debebat in ſua interrogatione ſubintelligere interrogans, vel ſaltem talis, vt in verbis quæ exteriùs proferuntur, intelligi aliquo modo poſſit, ſecundùm vſum loquendi, qui ſaltem interdum vſurpetur: minùs autem dicamus hìc licere illi, qui ſiue exactione iuramenti iurat, quamuis non ſine coactione; puta quia latro non exigit quidem iuramentum, ſed qui incidit in latrones, videt aut ſperat ſe dimittendum, ſi iurauerit. Poterit itaque talis amphibologicis quidem verbis vti in ſuo iuramento, ſed quandoquidem vltrò offert iuramentum, non poterit mentaliter illa ſupplere, quæ pars interrogando debuiſſet ſubintelligere.

Sentit contrarium Sanchius in Decalogum lib. 3. cap. 6. numero 21. exiſtimat enim, parum referre, ſiue rogatus ſiue non rogatus quis iuret, modò iuſta neceſſitate vel vtilitate ducatur, vtpote vt proximum placet, vt famam reſtituat iniuſtè ablatam.

Nihilominùs verius exiſtimo, licere quidem in ſimplici ſermone, ſola mente ſupplendo veritatem tegere & diſſimulare ex iuſta neceſſitate, vel vtilitate, exemplo Chriſti Domini Marci 3. *De die illa nemo ſcit, neque Filius hominis.* vbi ſuppleuit, vt vobis dicatur. Et Ioan. 7. *Non aſcendam ad diem feſtum*, vbi ſuppleuit, manifeſtè. Et Angeli Raphaëlis Tob. 5. *Ex filijs Iſraël ego ſum Azarias Ananiæ Magni filius*, intelligendo, myſticè. Non tamen licere vltrò, etiam vrgente alia cauſſa, non exactum iurare cum mentali eiuſmodi reſtrictione, ob cauſſam priùs dictam.

Dices, Cùm verè liceat aſſerere, & iuſta ſit neceſſitas iurandi, quare non licet eiuſmodi dicto mentaliter reſtricto iuramentum apponere in noſtro caſu?

Digitized by Google

Reſpondeo, Ratio eſt, non quòd verè ſubeſſet periurium, ſed quòd eſſet apparentia periurij, vt ſupradictum eſt, quæ ceſſat, quando qui exigit, ea debebat aut poterat intelligere.

Dices, Etiam in ſimplici ſermone erit apparentia mendacij?

Reſpondeo, Vt tyrannum decipias, licet vti diſſimulatione, non tamen licet exteriùs colere idolum, etiamſi contraria ſit intentio. Eodem modo res eſt in propoſito conſideranda: quæ enim reuerentiam Dei concernunt, maiori religione ſunt obſeruanda.

Tegens ſenſum quo iurat quando non peccet.

DICO QVINTO. Qui licitè de induſtria aliter intelligit quàm qui accipit, non peccat, etiamſi non intendat implere eo modo quo alter iuramentum accipit; eſto ſecundùm communiorem ſenſum ita verba accipienda forent, vt à promiſſario vel accipiente iuramentum intelliguntur, neque tenetur implere, niſi ſecundùm ſuum ſenſum.

Vbi obſeruandum eſt diſcrimen inter ſimulantem iurare cùm omnino non iuret, & tegentem ſenſum quo iurat: hoc enim licere patet, cap. Vtilem 22. quæſt. 2. quamuis D. Hieronymus, cuius eſt illud cap. videatur pluſculum indulſiſſe eiuſmodi ſimulationibus; quæ quouſque liceant, diximus quando De Fide.

Obſeruandum Secundò, In negotio Fidei doctrinam iſtam non habere locum: peccas enim ſi coram Iudice tyranno ea arte verborum iures, vt ſecundùm tuum quidem ſenſum nihil admittas contra Fidem, communi tamen hominum iudicio, ſecundùm magis obuium ſenſum iudicantium admittas, de quo latiùs, quando De confeſſione Fidei, & videri poteſt inſignis locus apud Tertullianum De idololatria cap. 22.

Iurans doloſè alio ſenſu quomodo teneatur.

DICO SEXTO. Qui in dolo iurauit proximo ſuo alio ſenſu, quamuis præcisè non teneatur vt iuratus ad ſenſum accipientis, verè tamen ad eum tenetur ratione doli, quatenus hoc neceſſarium eſt, ne proximus iniuſtè malo ſuo dolo lædatur. Et hoc ſenſu accipiendum erit dictum cap. Quacumque: ex vltimis enim eius verbis conſtat, de eo agi qui in dolo iurat. Atque ita patebit huius cap. conciliatio cum illo altero, Humanæ aures, adeoque ad argumenta in vtramque partem adducta.

Nota ex Graffio, Quando vtrimque in dolo iuratum fuerit, accipiendum eſſe iuramentum vt verba communiter ſonant, vt doli quædam intelligatur compenſatio, & iuramentum æſtimetur quaſi ſine dolo.

DVBIVM VIII.

Quanta ſit obligatio Iuramenti?

D. Thomas art. 7. & 8.

VALDE magnam eſſe obligationem iuramenti, & graue delictùm periurij, Scriptura varijs locis oſtendit: Zachariæ 5. *Omnis iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur*; & infrà idem explicans: *Veniet ad domum iurantis in nomine meo mendaciter*. Sapientiæ 14. *Malè iurantes noceri ſe non ſperant*. Ezechielis 17. periurium Sedeciæ, qui Regi Babylonis infideli non ſeruauit iuratam fidem, grauiſſimè Deus minatur ſe puniturum, etiam addito iuramento, vt diſcamus etiam hoſti iuratam fidem eſſe ſeruandam, cogitandumque non tam cui, quàm per quem iuratum ſit, ne iam hoſtis nobis ſit fidelior, qui Dei nomini credidit, quod nos peierando deſpicimus. In eam ferè ſententiam ibi D. Hieronymus. Conſulendus Molanus in libris de hoc argumento editis, De fide hæreticis & rebellibus ſeruanda. Extant & huius rei in hiſtorijs luculenta teſtimonia, quale illud eſt, quod refert Gregorius Turonenſis lib. De gloria Martyrum. In vrbe enim refert admotos ad aram, ſub qua erant reliquiæ S. Pancratij, periuros illicò vexatos fuiſſe à dæmone.

An iuramentū validet contractum aliàs inualidum.

At quæſtio non exigua eſt, Vtrùm eam vim habeat obligandi iuramentum, vt validet contractum, vel actum aliàs inualidum?

Vbi in primis certum eſt, contractum ex natura rei inualidum, non firmari iuramento: verbi gratia, ex natura rei eſt irrita promiſſio vſurarum. Vnde etiamſi iuramentum apponatur, non validatur promiſſio, quamuis Deo oporteat reddere iuramentum, adeoque iuramentum per ſe obliget, vt ſuprà diximus, & patet per cap. Debitores, hoc tit.

Certum eſt Secundò, Quoties actus qui iuramento promittitur, natura ſua malus eſt, eiuſmodi promiſſionem non validari iuramento; imò ipſum iuramentum manere inualidum, vtpote cadens in materiam illegitimam, vt patet ex dictis Dubio 3.

Certum eſt Tertiò, Etiamſi actus qui promittitur, tantùm ſit prohibitus Lege humana, eius promiſſionem etiam iuramento confirmatam non obligare: ſtante enim prohibitione, etiam ille actus manet illicitus.

Certum eſt Quartò, Quando ipſe contractus Lege poſitiua ſimul prohibitus & irritus eſt, interdum acceſſu iuramenti firmari, aliquando autem non firmari: quod omnino quando fiat, expedit diſcerni propter inſignes differentias inde pendentes. Si enim firmetur qui nullus erat, iam fit non ſolùm firmus, ſed irreuocabilis. Secundò, Si firmetur, etiam obtenta relaxatione iuramenti, non ſtatim licet contrauenire contractui, per cap. Pactum legitimè, De Regulis iuris, in 6. secùs ſi plena eſſet obtenta relaxatio. Tertiò, Si firmetur, oritur præiudicium tertij, quod impedit relaxationem Superioris, quæ iuſtè aliàs poſtulata facilè conceditur, quando nullum quæſitum eſt Ius tertio. Quartò, Si firmetur, tranſit ex iuramento aliqua obligatio ad heredes iurantis, quæ aliàs non tranſit. Denique ſi firmetur, non poteſt repeti ſolutum: ſecùs ſi non firmetur; poterit enim repeti tamquam ſolutum ſine cauſſa, ſicuti quod iuratus ſoluit latroni.

Meritò itaque inquirendum, quando firmet?

Sanè quando contractus principaliter in fauorem publicum prohibetur, ſatis conueniunt Doctores, non firmari iuramento. Ratio eſt, Quòd iurans non poſſit fauori publico renuntiare, adeoque meritò cenſeatur prohibitio præualere. Confirmatur ex cap. Si diligenti, De foro competenti, vbi Clericus non renuntiat validè priuilegio fori, eò quòd conceſſum ſit in publicum totius ſtatus Clericalis fauorem. Quando autem inhibitio facta eſt in fauorem & vtilitatem priuatam ipſius iurantis principaliter, etiamſi ex conſequenti cedat in publicum fauorem, regulariter firmatur contractus accedente iuramento, partim quia poteſt quiſque Iuri ſuo priuato derogare, partim quia

quia mens Legum prohibentium iſta eſt, vt quamuis velint per ſe non valere tales contractus, velint tamen valere ſi iurentur: neque enim æquum eſt, inuito fauere contra fauorem Religionis; ideoque cap. 2. De pactis, in 6. talia iuramenta dicuntur ſeruanda, quando non vergunt in alterius præiudicium, aut æternę ſalutis diſpendium. Similem Conſtitutionem videre licet Authentica Sacramenta puberum, C. Si aduerſus venditionem.

Dico Regulariter; ſi enim reprobetur contractus in odium creditoris, ex cuius parte verſatur turpitudo aliqua contra Legem naturalem aut diuinam, iuramentum in fauorem eius eſt quidem validum antequam relaxetur, quando ſolùm verſatur damnum iurantis temporale; non tamen fit validus contractus: non enim facis vt odium illud ceſſet tua ceſſione. Item ſi diſertè Lex non ſolùm irritet contractum, ſed etiam iuramentum quod fortè apponetur, manet irritus contractus, etiamſi iuramentum apponatur. Couarruuias in cap. Quamuis pactum, De pactis, in 6. parte 2. §. 1. Itaq; iuramentum appoſitum inualido cõtractui, aliquando etiam ipſum eſt inualidum; aliquando ipſum quidem validum, non tamen validans contractum; aliquando & validum & validans, vt pro noſtro inſtituto breuiter declarauimus. Addo tamen, etiam validum contractum, ſed reuocabilem, iuramento addito fieri irreuocabilem, vt patet ex dicta Authentica Sacramenta puberum, & in eam tradit Guitieres num. 27.

Non deſunt tamen qui exiſtiment, numquam contractum irritum acceſſu iuramenti validari, aut reuocabilem fieri irreuocabilem: ſed per dictam Authenticam & ſimiles Leges, ſi quæ ſint, aut Canones, ſolùm ſtatui, iuramentum inuiolabiliter eſſe ſeruandum, quod fieri poteſt manente irrito eiuſmodi contractu. Imò arguunt quidam, vix ipſum iuramentum vim ſuam retinere, aut validè apponi, vt multum abeſſe intelligatur à firmando contractu, ex L. Non dubium, C. De Legibus. Sed retinendum eſt cum communi, per dictam Authenticam Sacramenta puberum, ſiue ea corrigat Leges priores, ſiue non, non tantùm ſtatui, ipſum iuramentum in ſe eſſe ſeruandum, ſed etiam inuiolabiliter ſeruandum eſſe in contractu cui apponitur, adeoque ſeruandum eſſe ipſum contractum, vt ipſum iuramentum ad ſui robur trahat contractum, ſicuti in natura ſua illicitis, inualiditas contractus ad ſuam infirmitatem trahit iuramentum.

Ad L. autem, Non dubium, dici poteſt, vel eam eſſe correctam per dictam Authen. Sacramenta puberum; vel ſolùm procedere, quoad Leges omnino generaliter pro vtilitate aliqua publica, principaliter inhibentes contractum.

Iuramentum validat contractum etiam Iure Canonico irritum.

Quæres, Vtrùm iuramentum appoſitum etiam validet contractum qui erat irritus Iure Canonico?

Reſpondeo, Voluerunt quidam, Non validare: ſed contrarium eſt verius: quia nullo fundamento id voluerunt, vt benè docet Sanchius in Decalogum lib. 3. cap. 12. num. 13. Itaque valebit donatio inter coniuges iuramento firmata etiamſi ea fuerit irrita etiam Iure Canonico, cap. finali, De donationibus inter virum & vxorem.

Secundò quæri hîc poteſt, Vtrùm iuramentum per infideles præſtitum etiam validet contractum aliàs irritum?

Reſpondeo, Validare, ſi iſti infideles vel Legibus Chriſtianorum Principum, vel Eccleſiæ ſubſint.

Quale debeat eſſe iuramentum quo contractus validetur.

Tertiò quæritur, Quale debeat eſſe iuramentum quo contractus aliàs inualidus validetur; an ſufficiat eſſe de implendo contractu, an verò diſertè debeat eſſe de non reuocando contractu, de non repetendo pretio virtute contractus ſoluto, aut de non petenda contra eum reſtitutione aut diſpenſatione?

Hæc quæſtio difficultatem habet. Tractat eam & abſoluit Sanchius ſuprà citatus num. 19. & aliquot ſequentibus; ex cuius ſententia diſtinguendum eſt. Sunt enim quædam promiſſiones talis naturæ, vt etiamſi obligent, reuocari tamen poſſint, aut momentanea ſolutione expleri, ſic vt beneficio Legis ſolutum repeti poſſit. Aliæ non habent eiuſmodi naturam, ſed ſi reuocentur, aut ſolutum repetatur, fallitur data fides. In prioris generis promiſſionibus magni refert, quomodo apponatur iuramentum, an ſonet de ſoluendo, aut de ſoluto non repetendo: priori enim modo iuratus promiſſor tenebitur vi iuramenti ſoluere, ſed poterit repetere ſolutum, niſi etiam hoc addiderit in iuramento, ſe ſolutum non repetiturum. Talis erit, verbi gratia, qui iurauit ſoluere vſuram aut quæ in ludo amiſit, vbi Lex repetitionem concedit. In poſterioris generis promiſſis ſufficit iurare quomodo promittitur: operatur enim omnem effectum tale iuramentum, ac ſi diſertè additum fuiſſet de non reuocando promiſſo, de non repetendo dato. Talis erit promiſſio de Petro inſtituendo herede: ſi enim illud iuraueris, non potes reuocare teſtamentum, quia non habet effectum promiſſio inſtituendi heredem, ſi ante mortem teſtamentum reuocetur, & poſt mortem reuocabile non eſt.

De iuramento per Procuratorem præſtito.

Quartò quæritur, Vtrùm eamdem vim habeat iuramentum præſtitum per procuratorem habentem mandatum iurandi?

Reſpondeo, Habere, etiamſi principalis dans procuratorium non iuret illud habere ratum. Si tamen conſtituens fuerit minor, debet etiam in ipſa commiſſione interuenire iuramentum ipſius minoris. Sanchez ſuprà num. 24. & aliquot ſequentibus. Aduerte tamen, debere minorem eſſe puberem, per Authenticam Sacramenta puberum.

An iuramentum poſterius inualidet prius.

Quintò quæritur, Quid valeat poſterius iuramentum pro contractu, quando aliud iuramentum contrarium præceſſit?

Reſpondeo, Aliqua hîc certa ſunt, aliqua verò ſolùm probabilia. Certum in primis eſt, eum qui licitè & validè aliquid facere iurauit, non obligari poſteriori iuramento, quo iuret illud idem non facere: verbi gratia, iuraui ſoluere promiſſas vſuras, & poſtmodum iuro eaſdem non ſoluere; teneor priori iuramento, non poſteriori. Eſt ratio manifeſta, Quia non poſſum iurare rem illicitam: hoc enim eſt contra comitem iuſtitiæ iuramento debitum, de quo diximus ſuprà Dubio 3. eſt autem mihi illicitum non ſoluere vſuras, quas ſoluere iuraui, cap. Debitores, De iureiurando.

Certum eſt Secundò, Eum qui vouit vel iurauit ſine voto ſolemni, non ducere vxorem, peierare quidem quando iurat hanc ducere, teneri ta-

men hoc iuramento poſteriori, non obſtante priori. Ratio eſt, Quia virtute confirmat contractum qui eſt in promiſſione hanc ducendi; hic autem contractus quamuis ſit ipſi illicitus propter iuramentum, eſt tamen validus, & iuramentum ei accedit vt eſt validus, ita vt non ſit de re illicita, ſed de effectu eius; ſicuti ſi quis iuret alere prolem ex fornicatione ſuſceptam.

Hinc colligitur, Non fore validum iuramentum in propoſito, ſi indefinitè iuret nuptias, quas priùs abiurauerat, puta cùm priùs iuraſſet non ducere, nunc iuret ducere vxorem, nullam deſignando perſonam, & ſine forma contractus.

Probabile verò eſt in primis, Obligari eum poſteriori iuramento, qui priùs iurauit non facere certum contractum iure humano irritum, qualem diximus ſuprà per iuramentum accipere robur, & poſteà eumdem contractum facit, & pro eius robore interponit iuſiurandum; verbi gratia, iurauit pubes minor habens tutorem, non contrahere ſine eius auctoritate, contrahit tamen poſteà, & iuramentum addit in eiuſmodi contractus robur: verius exiſtimo, eum obligari iurato illo contractu, non obſtante periurio quod incurrit ſic contrahendo. Imò certum videtur, non cadere iuramentum poſterius in materiam illicitam, neque eſſe verè contrarium priori iuramento. Quamuis enim propter prius iuramentum fuerit illicitum huic minori contrahere, non tamen fuit illicitum, contractum iam initum ſeruare. Potuit itaque iurare quòd eum non reuocabit, licet iurauerit priùs, quòd eum non iniret. Et ita tenet Suarez tom. 2. De Religione lib. 2. cap. 30. quamuis aliter ſentiat Sanchez in Decalogum lib. 3. cap. 12. n. 38. qui pro vtraque parte plurimos citat.

Dices, Quando iurauit non alienare, tacitè iurauit reuocare alienationem in euentum quo eam faceret: ex vi enim iuramenti quo iurauit non alienare, tenetur reuocare alienationem factam.

Reſpondeo, Id verum non eſſe: neque enim ſuperfluè iurat Beneficiarius, quòd alienata ſui Beneficij bona recuperabit, poſtquam iurauit ea non alienare; verius enim eſt, non teneri eum ingredi Religionem, qui poſtquam iurauerat ſe ingreſſurum Religionem, contraxit matrimonium, ſed non conſummauit, vt videtur etiam ipſe Sanchez ſentire ex ijs quæ tradit lib. 1. De ſponſalibus, diſp. 43. num. 9.

Qui iurauit ſe non iuraturū, quomodo validè iuret.

Quæres, Quid ſi iurauerit quis ſe non confirmaturum iuramento aliquem contractum, poteritne eiuſmodi contractum iuramento reddere validum?

Reſpondeo, Probabile eſt, quòd reddet validum, quia verè tale iuramentum obligat, cùm in eo verè Deus in teſtem inuocetur, & res quæ iuratur, in ſe ſit licita. Quare ſi iuraſti non ducere vxorem, & in iuramento etiam hoc addideris, quòd numquam ſis iuraturus, vt te obliges ad vxorem ducendam, & poſtmodum pœnitentia ductus, iuras quòd hanc duces, idque iuramento confirmas; teneris iuramento poſtremo, non obſtantibus prioribus iuramentis. Idem dicendum, etiamſi iuraueris te velle irritum eſſe quod contrà fortè contigerit te attentare: non enim eſt in poteſtate priuati, irritare actus, qui lege Superioris manent rati.

At quid ſi prius iuramentum factum ſit in fauorem tertij, cui iſto iuramento iam ius eſt acquiſitum, poteritne præualere iuramentum poſterius?

Reſpondeo, Si verè promiſſio iurata ſit acceptata à tertio, eique Ius quæſitum, non poſſe præualere iuramentum poſterius: imò neque contra ſponſalia non iurata poſſunt præualere iuramenta poſteriora. Argumentum ex cap. Cùm contingat, De iureiurando.

Denique quæres, Quid dicendum, quando contrahens tecum eſt conſcius quòd iuraueris non contrahere?

Reſpondeo, Eo caſu non iri confirmatum iuramento (alioquin obligante etiam ſine legitima relaxatione non violando) hunc contractum ſecundùm communem ſententiam, quam ſequitur Suarez ſuprà: non enim confirmatur iuramento contractus aliàs inualidus, quoties interuenit turpitudo ex parte eius cui iuratur.

Pertinet huc etiam illa quæſtio, Vtrùm in foro externo ex nudo iuramento oriatur actio & obligatio?

Diſputat Couarruuias ſuprà 1. parte §. 2. n. 3. & reſpondet, vtroque Iure ex iuramento actionem competere & oriri obligationem, quidquid Innocentius & reliqui Canoniſtæ pro maiori parte in contrarium dixerint. Hæc reſponſio verior eſt, & ſatis certa quoad Ius Canonicum, cuius finis eſt, pericula animarum auertere, adeóque curare, ne contemnatur iuramenti Religio.

An maior ſit obligatio iuramenti quā voti?

Supereſt vt iuramenti vim conferamus cum obligatione voti, vtra ſit maior?

Prima ſententia. Probatur.

Iuramenti enim nō videtur eſſe maior, quia Iuſtinus q. 27. à Gentibus propoſita, generatim docet, vim Legis iuramento cedere: ideóque Moyſen cùm Lege vetaret mortuum contingere, propter iuriſiurandi tamen religionem Ioſephi oſſa, vt adiurauerat, tranſtuliſſe. *Iuramentum enim*, inquit, *magis ſeruandum, quàm Legi parendum.*

Secundò, Iuramentum nos Deo obligat & ſimul homini; votum tantùm Deo. Vnde Pontifices faciliùs ſolent vota relaxare quàm iuramenta. 2.

Tertiò, Votum metu ad hoc incuſſo factum, eſt nullum; vbi tamen iuramentum valeret, vt patet ex dictis. 3.

Quartò, Infirmius à fortiori confirmatur: atqui conſtat, ſubinde votum iuramento confirmari. 4.

Denique, Qui pelerat, minuit diuinum honorem; qui votum non ſeruat, tantùm non auget. 5.

Secunda ſententia.

In contrarium tamen facit, quòd irreuerentia maior irrogetur, quando ea coniuncta eſt cum infidelitate, vel per infidelitatem irrogatur, quàm ſi ſimpliciter tantùm irreuerentia irrogetur: atqui votum infringens, non ſimpliciter peccat in Dei reuerentiam vt periurus, ſed ipſi Deo eſt infidelis: ſolent autem domini ægriùs ferre famulorum irreuerentem infidelitatem, quàm ſimplicem aliquam irreuerentiam, puta ſi audeant requirere, vt dominus falſum teſtetur.

De hac re variant opiniones, & quidem D. Thomas præfert obligationem voti, alij iuramenti, vt Maior in 3. diſt. 39. Michael Medina, citatus apud Nauarrum conſilio 4. De Regularibus, cui & ipſe Nauarrus ſatis fauet.

Sunt qui diſtinctione vtantur, quaſi iuramen-

ti,

Digitized by Google

ti, quando Deo præſtatur, obligatio maior ſit quàm voti; ſecùs quando iuramentum, vt ferè fit, præſtatur homini. Ita refert Azorius lib. 11. cap. 5. q. 1.

4. Alij ſolo Religionis ſpectato vinculo, præferunt iuramentum; votum tamen præferri dicunt, ſi conſideretur concurrens ſimul obligatio fidelitatis erga Deum. Ita Valentia hìc puncto 4.

5. Alij dicunt, Eſſe paris obligationis. Ita multi Canoniſtarum, & indicat Panormitanus in cap. Si verò, De iureiurando: dicit enim, de voto & iuramento tamquam paribus eſſe iudicandum, quamuis Eccleſia maioris faciat obligationem iuramenti, tamquam frequentioris, ne detur materia periurijs.

Verior ſententia, votum magis obligare quàm iuramentum promiſſorium. Probabilior videtur modus loquendi D. Thomæ, ceteris paribus, iuramentum promiſſorium præſtitum homini, minùs obligare quàm votum. Et ita tenent communiter D D. Azorius ſuprà, Silueſter verbo Votum 4. q. 5. Sotus lib. 8. q. 1. art. 8. Henriquez lib. 7. cap. 30. num. 5. Nauarrus cap. 12. num. 32. quamuis ipſe putet, ſi vtrumque Deo fiat, vel æquè principaliter in vtilitatem proximi vtrumque cedat, paris eſſe obligationis. At ſanè pro D. Thomæ opinione etiam illo caſu facit, quòd fidelitas erga Deum plus obliget quàm erga hominem: & iterùm, erga ipſum Deum plus obliget fidelitas, quàm reuerentia communi aliquo modo debita: nam irreuerentia in infidelitate includitur, non contrà; cùm etiam quando ſubdito Superior quis fidem fallit, ad quemdam contemptum eiuſmodi infidelitas pertineat, vt benè Caietanus & Sotus obſeruant.

Hinc conſequens eſt, Etiamſi iuramentum fiat de re præſtanda Deo, modò non includat votum, parere obligationem minorem quàm votum.

Patet item, Non rectè diſtinguere Valentiam, tum quia fidelitas erga Deum pertinet ad Religionem; tum etiam quia fortiùs obligat Religio ad votum, quàm ad iuramentum ſeruandum: in voto enim accedit inclinatio ad actum promiſſum, tamquam imperatum à virtute Religionis.

Patet denique, Neq; Nauarri moderationem eſſe neceſſariam: nam etiamſi res vtrobique æquè principaliter promiſſa fuerit in vtilitatem hominis, & cetera ſint paria, maior tamen erit obligatio ex voto, ob cauſſas dictas.

Reſp. ad argumenta primæ ſententiæ. Ad argumenta oppoſita reſpondeo. *Ad 1.* Ad Primum, Iuſtinus non dicit, Legem de iuramento ſeruando ſuperare omnem Legem, ſed tantùm illam quæ eſt de non tangendo mortuo, aut ſimilem cærimonialem, quæ non pertinet ad illa quæ maiora ſunt Legis, ſicuti Lex de reddendis votis & iuramentis.

Ad 2. Ad Secundum, Inde vtcumque ſequetur, iuramenti vinculum eſſe extenſius, non autem eſſe fortius. Quòd verò Pontifex faciliùs vota relaxet, cauſſa eſt, quòd per iuramenta acquiratur Ius homini, cui Dei Vicarius, vti nec ipſe Deus, non facilè ſolet præiudicare, non conſentiente eo cui Ius quæſitum fuerit.

Ad 3. Ad Tertium, Ratio diuerſitatis eſt, non quòd votum infirmius ſit, ſed quòd ſit nuda promiſſio, quæ natura ſua non obligat, ſiue Deo fiat, ſiue homini, quando per iniuriam & metum extorquetur. Vnde ſi votum ſic extortum iuramento confirmes, verius eſt, obligare iuramentum, vt docet Emanuel Sà. Quamuis enim Deo non obligeris vt promiſſario, quia non acceptauit extortam ſic promiſſionem, neque ſatis libera fuit vt obligationem pariat; obligaris tamen ei vt teſti & fideiuſſori, ſecundùm ea quæ diximus Dubio 6.

Ad Quartum reſpondeo cum D. Thoma, Soto, *Ad 4.* & alijs, Etiam vinculum minùs forte poſſe addi fortiori, non quia per ſe fortiùs ligat, ſed vt ſint duo, quæ ſimul fortiùs ligent quàm alterum tantùm. Confirmatur, Quia vt voto iuramentum, ita & contrà, iuramentum voto ſuperaddi contingit.

Ad Poſtremum reſpondeo negando, eum qui *Ad 5.* votum violat, dumtaxat non augere diuinum honorem, verè enim minuit; ideò enim Eccleſiaſtes cap. 5. dicit, longè melius eſſe non vouere, quàm vota non reddere: quòd multo deterius ſit Deum per infidelitatem inhonorare, quàm abſtinendo à votis, eius honorem non augere.

Hactenus cum D. Thoma comparauimus iuramentum promiſſorium tantùm cum voto: cùm enim votum ſit promiſſio, putauit D. Thomas, manendo in eodem genere voti, comparationem eſſe inſtituendam cum promiſſione iurata, quæ votum non ſit.

Quæritur itaque, An ſit eadem ratio iuramenti *Iuramentum aſſertorium magis obligat quàm votum.* aſſertorij? hoc eſt, Vtrùm etiam iſtius obligatio ſit minor quàm voti?

Sententia verior eſt, Non eſſe eamdem rationem, ſed aſſertorij iuramenti eſſe maiorem obligationem. Ratio eſt, Quia periurus in aſſertione quodammodò ſpoliat practicè loquendo, quantum in ſe eſt, Deum veritatis primæ prærogatiua; voti autem violator ſolùm fraudat Deum debito obſequio. Itaque ſicuti grauius eſt ſpoliare quempiam re ſua, quàm negare debitum; ita periurium aſſertorium grauius eſt violatione voti.

Neque eſt hæc ſententia contraria D. Thomæ, qui (vt diximus) ſolùm loquitur de iuramento promiſſorio. Ita ſentit D. Thomæ propugnator egregius Raphaël de la Torre, Ordinis Prædicatorum, in ſuo Commentario ad q. 89. art. 8. huius partis, Suarez lib. 2. De iuramento, cap. 3.

DVBIVM IX.

Vtrùm liceat Iuramentum exigere ab eo quem ſcis peieraturum?

D. Thomas q. 98. a. 4.

Videtvr id licere: quia fieri poteſt, vt Iudex ſciat falſum eum iuraturum, cui ex officio, vrgente parte, imponit iuramentum. *Prima ſententia. Probatur 1.*

Secundò, Faciamus verum eſſe, teſtem autem quem adduco, exiſtimare id eſſe falſum, paratum tamen eſſe mei gratia iurare ita eſſe; potero, ſi neceſſitas poſtulet, formali eius periurio vti, ne innocens, & fortè etiam cum aliorum damno, occidar.

Tertiò, Alioqui vix liceret vmquam iuramentum exigere: ſi enim proximum, cum quo agis, verum iuraturum noſti, ſuperfluum eſt iuramentum.

In contrarium tamen facit Auguſtinus Sermone 28. De verbis Apoſtoli, relatus cap. Qui exigit 22. q. 5. *Si nouit eum feciſſe, vidit feciſſe, & cogit iurare, homicida eſt.* Et Sermone 117. in *Secunda ſententia.*

Digitized by Google

Nouis,ex quo deſumptum eſt cap.Ille qui hominem,eadem quæſt. *Qui hominem prouocauit ad iurandum, & ſcit eum falſum iuraturum, vincit homicidam*, &c. Neque eſt recipienda Gloſſa, quæ dicit damno vincere, eò quòd ſit maius damnum in amiſſione illius animæ,quàm mille corporum, non autem grauitate culpæ, & cap.1.diſt.13. contrarium dici. Recipienda, inquam, non eſt: quia, vt benè Turrecremata, periurium cùm ſit peccatum directè in Deum,etiam grauitate ſuperat homicidium. Neque contrarium dicitur cap. quod obijcitur,ſed ſolùm,quando ne periures deliberas crudeliter tractare proximum, vt fecit Herodes Ioanni,oportere te cogitare potiùs,bis tãtùm peccandum eſſe,quàm tripliciter:qui enim peierat,in ſuam animam peccat,& in Deum; qui autem occidit iniuſtè, in Deum, in animam ſuam, & in proximum peccat. Quæ congrua quidem eſt diſſuaſio,exiſtimantis iuramentum poſſe eſſe vinculum iniquitatis: ſed ſi crudè vrgeatur, probabit, omne peccatum contra præcepta ſecundæ tabulæ grauius eſſe peccatis in primam tabulam, cuius oppoſitum ex communi ſententia omnino dicendum eſt.

Priuato quando non liceat à peiuraturo exigere iuramentum.

Sit PRIMA CONCLVSIO. Priuatus exigens iuramentum ab eo quem nouit peieraturum, grauiſſimè regulariter loquendo peccat. Primò quidem peccato ſcandali in proximum, cuius manum quodammodò impellit in ſpirituali ſuiipſius homicidio, vt loquitur Auguſtinus: deinde in Deum, tamquam cooperator periurij; quia vt Apoſtolus dicit Rom. 1. *digni ſunt morte* etiam illi qui conſentiunt talia facientibus. Extendendum eſt id etiam, quando non inducitur quis ad peierandum, ſed paratum ſe exhibet, quidquid dicat Silueſter verbo Iuramentũ 2.q.9. Extendendum denique, vt locum habeat tam in promiſſorio iuramento,quàm in aſſertorio.

Quando liceat.

SECVNDA CONCLVSIO. Actor in iudicio poteſt iuramentum per Iudicem à parte exigere, etiamſi putet peieraturam, quando vt exigat, iuſtam rationem habet, puta quia neceſſarium eſt vel conducibile ad Ius ſuum tuendum, vel quia fortè aliter ſententia ferri non poteſt.

TERTIA CONCLVSIO. Etiam priuatus poteſt pro confirmatione contractus à ſe initi petere à parte contrahente iuramentum,etiamſi nouerit eam peieraturam, ſi hæc iuramenti exactio erat ei neceſſaria,vel valdè vtilis,puta ad dandum contractui vires,vt coram Iudice petatur impleri. Patent hæ Concluſiones duæ ex generali doctrina morali, quæ habet, nullam culpam incurrere eum, qui petit id ad quod Ius habet, & quod alter præſtare poteſt ſine peccato, etiamſi præſtiturus non ſit ſine peccato. Fatendum tamen, quando ad iuramentum non erat paratus, ſed à te inducitur, debere eſſe cauſſam magis prægnantem.

Iudex quãdo poſſit exigere.

QVARTA CONCLVSIO. Iudex etiamſi nouerit quempiam falſum iuraturum, quando pars vel ratio officij id poſtulat, poteſt nihilominùs ejus exigere iuramentum:ipſe enim fortè hoc debet ordini iuſtitiæ,vt iuramentum nunc exigat; neque tam ſibi quàm alijs exigit, quibus officium ſuum negando, faceret iniuriam. Moraliter ergo non cooperatur aut conſentit, quia quòd propter euenturum alterius peccatum non deſiſtat ab officio ſibi incumbente, iuſtam habet cauſſam: neque enim Iudex debet eſſe iniuſtus, ne teſtis ſit periurus; nam etiam minora peccata in nobis admittere non debemus, ne proximus admittat maiora. Accedit,quòd etiamſi ſine peccato poſſit Iudex non exigere à tali iuramentum, nihilominùs poſſit exigere, ſi commodè aliter officio fungi nequeat: quomodo etiam pro negotiatione non omnino neceſſaria, diximus licere petere mutuum ab vſurario.

Non tamen diſplicet Alexandri Halenſis monitio, Debere etiam Iudicem, quoad commodè poteſt, à iuramento talem repellere: ſicuti nec illud quod alij dicunt, Non facilè debere exigere, quando nullus eſt in iudicio actor; pro quo facit cap. Clericos, De cohabitatione Clericorum & mulierum, vbi prohibetur Epiſcopus à Clericis exigere iuramentum de dimittendis concubinis, propter periculum periurij. Quod Panormitanus monet vtiliter extendendum, ne Scholares teneantur iurare quòd obedient Rectori.

De iuramento quod præſtatur occaſione Beneficij, gradus, &c.

Extendendum exiſtimo etiam ad illos, qui iuramenta exigunt occaſione alicuius muneris, gradus, Beneficij, vel ſtatus, quæ ſciunt vt plurimùm integrè non ſeruari, aut vera non eſſe, modò talia exigentes earum formam ſine incommodo mutare poſſint. Neque excuſantur hoc caſu tales exigentes, quòd iuramenta dicantur eatenus ſeruari, quatenus in vſu ſunt: non enim deberet in vſu eſſe, vt id ſeruandum iuretur, quod ſcitur in vſu non eſſe vt ſeruetur. Nemo praua humana conſuetudine exiſtimet, ſe contra Deum peierandi licentiam præſcribere. Neque tamen diſplicet quòd Sanchius annotat lib. 3. in Decalogum,c.14. eum qui iurauit ſtatuta ſeruare, non teneri virtute iuramenti ſeruare ea ſtatuta, quæ vſu recepta non ſunt, aut per deſuetudinem ſunt antiquata; talia enim verè non ſunt ſtatuta. Sed non facilè tolerandum eſt, quòd in particulari ea iuranda exigantur, & ſeruanda iurentur, quæ ſciuntur in perpetuum iam antiquata eſſe. Itaque quamuis vt ſtatuta non obligent, fortè tunc tamen vt iurata obligabunt, niſi ſolùm iurentur ea tacita conditione, quatenus ſunt ſtatuta vſu recepta, quomodo id excuſant Sanchez & Suarez ab ipſo citatus.

Illud addiderim, in ijs quæ pertinent ad excluſionem ambitioſæ corruptelæ, iuramenta poſſe exigi, & non deſinere rigidè obligare præſtità, verbi gratia, quando iuratur quòd ij qui officia adeunt, non ſollicitauerint, & ſimilia, etiamſi ſciantur à pleriſque non præſtari ſine periurio.

Reſp. ad 1. Probat. 1. ſententiæ.

Ad argumenta initio propoſita ferè patet ſolutio ex dictis. Ad Primum, Iudex exigens iuramentum ad inſtantiam partis vtitur Iure ſuo: pars autem exigens, ſi peieraturum nouit aduerſarium, interdum non peccat, ſecundùm ea quæ diximus ſecunda concluſione; interdum verò peccat, ſecundùm primam concluſionem.

Ad 2.

Ad Secundum, Prior concluſio eſt extendenda etiam ad illum, qui vel formaliter tantùm, vel tantùm materialiter ſcitur peieraturus, vt de hoc docet Azorius lib.11.cap.11. quæſt.2. de illo autem vel par, vel etiam maior eſt ratio.

Ad 3.

Ad Tertium reſpondeo cum D. Thoma, Fieri poſſe vt dubitem de facto, confidam autem te verum quod noſti iuraturum. Auguſtinus tamen ſuprà De verbis Apoſtoli, indicat frequenter ad humanam tentationem pertinere, quòd à proximo exigas iuramentum, quamuis alibi teſtetur nuſquam id prohibitum eſſe.

Digitized by Google

DVBIVM X.

Vtrùm liceat ab eo exigere Iuramentum, qui per falſos deos iuraturus eſt?

VIDETVR non licere: quia vt oſtendimus Dubio 4. peius eſt per falſum deum iurare verum, quàm falſum iurare per Deum verum; ergo ſi malum ſit prouocare peieraturum, vt iam dictum eſt, etiam malum erit iuraturum per idolum ad iurandum inducere.

Licet exigere iuramentum à iuraturo per idolum. Licere tamen, apertè docet Auguſtinus Epiſtola 154. Ad Publicolam. Confirmari poteſt exemplis Sanctorum, Geneſis 31. Iacob iuramentum accepit à Laban, qui iurauit per deum Nachor & Thare, quem conſtat fuiſſe idololatram. Ioſue vlt. & probabimus Capite ſequenti, Dubio 3. Geneſis 26. dicuntur Iſaac & Abimelech cum alijs idololatris ſibi mutuò iuraſſe. Machabæi quoque cum Romanis & alijs idololatris fœdera inierunt, quos per falſos deos iuraſſe exiſtimat Gratianus cauſſa 22. quæſt. 1. cap. Mouet.

Non autem vt iuret per idolum. Omnino tamen cauendum, ne exigatur iuramentum per falſos deos, ſicuti neque licet petere vt detur ad vſuram, vt ſuo loco diximus: hoc enim non eſt verè vti alterius malo, ſed illud procurare, quod eſt conſentire malè facientibus. Vnde neque tacitè licet acquieſcendo approbare adiurationem factam per idolum, vt ex profeſſo docet Tertullianus lib. De idololatria, cap. 21. *Omnis enim, inquit, eiuſmodi patientia eſt idololatria.* Vnde & illum idololatriæ damnat, cui cùm quidam diceret, Iupiter ſit tibi iratus; reſpondit: Imò tibi. Eòdem pertinet, ſi per deos vanos benedici ſibi Chriſtianus permittat puta à paupere cui eleëmoſynam dedit, contra quem agit Tertullianus ibid. cap. 22. Itaque iuramentum licet ab eo exigere qui iurabit per idolum, non autem vt iuret per idolum: quod Auguſtinus probat, quia hoc ſit tantùm vti fide & pace per tale iuramentum facta, quod omnino licere eſt manifeſtum. Contingit enim vt ſi nolimus vti pace ſic facta, interpoſita iuratione barbarica, oporteat nos de hoc mundo migraſſe, vt qui in terris vbi viuamus, locum non reperiamus. Huc facit, quòd qui iuramentum exigit ab idololatra ex cauſſa iuſta, Iure ſuo vtatur, exigendo eius affirmationem religioſam: religio enim illa quæ eſt in iuramento, non ſolum Deum reſpicit, ſed etiam illum cui iuratur; nam etiam homini cui iuras, religioſam aſſertionem debere potes. Exigit ergo iſte quod ſibi quodammodò ex quodam conuiuendi Iure debetur, quando iuramentum exigit, etſi videat idololatram vero Deo non daturum quod ipſi debetur.

Vnde patet, ſi verè putes ipſum eum non iurare, quando per verum Deum, quem non colit, iurat, poſſe te inſtare pro vera iuratione, etiamſi hæc quam reijcis, ſit per verum Deum, & ſubſecutura per idolum. Patet etiam diſcrimen, quare liceat dicere idololatræ, Iura mihi; non autem, Sacrifica, ſi cùm vero Deo ſacrificare poſſit, ſcias ſacrificaturum idolo: Ius enim conuerſationis iſtud non æquè poſtulat ac illud. Patet etiam, quare mago qui licitè poſſet curare, non poſſes dicere, Cura, quando curaturum ſcis per magiam; hoc enim non eſt vti conuerſationis humanæ communi ſocietate, quam auctor naturæ indulget, ſed præterito diuino & humano ſubſidio, dæmonis auxilium oblatum admittere, quod nobis non licet, quibus omnis ſocietas dæmonum interdicta eſt. Verùm de hac re alibi. Vt ergo liceat iuramentum ab idololatra accipere, humanæ neceſſitatis conuerſatio quodammodò extorquet, vt in ſimili loquitur Tertullianus dicto lib. cap. 10.

DVBIVM XI.

Quibus modis ab obligatione Iuramenti liberemur?

D. Thomas quæſt. 89. art. 9.

VARIIS id modis contingit: mutatione materiæ, irritatione, diſpenſatione, commutatione, remiſſione eius cui præſtitum eſt, relaxatione Iudicis.

Contingit enim Primò, aliquando ita mutari materiam, vt ſic ea ab initio conſtituta, iuramentum non obligaſſet, ſicut de voto dictum eſt. *Mutatione materiæ.* Quando autem eiuſmodi mutatio certa eſt, poteſt quiſque ſine auctoritate Superioris iuramento ſuo contrauenire. Euenit autem iſtud ferè tribus modis. Vno, Quando materia ſit ingrata promiſſario. Altero, Quando eius impletio deſinit eſſe actus virtutis, id eſt, quando vergit in deteriorem exitum, ita vt malum eſſet in eo ſeruare fidem, & iuramentum fieret vinculum iniquitatis. Denique, Quando conditio expreſſa, vel ſatis intellecta non impletur.

Primo modo ceſſant omnia iuramenta præſtita ſoli Deo (quæ potiùs votorum naturam habent quàm iuramentorum) quando deſinunt eſſe de meliori bono; Deo enim ſemper gratius eſt quod melius: ſecùs ſi ſint præſtita homini. Secundo modo deſinit obligare iuramentum, quoties ex materia indifferenti vel bona ſit illicita, non obſtante iuramento priori, de eo opere faciendo. Quod addo, quia fieri poteſt, vt Superior aliquid prohibeat, nolit tamen eis prohibere, qui ex iuramento ad id tenentur; oportet ergo fiat illicita, etiam non obſtante iuramento. Tertio modo conditionatum iuramentum non obligat, ſi promiſſarius conditionem non præſtet, cap. Peruenit 2. cap. Sicut, hoc tit. cap. Verùm, De conditionibus appoſitis.

Irritatione ceſſat iuramenti obligatio, quando etiam ſine cauſſa poteſtatē eius habens, reſcindit iuramēti vinculum, ſiue ea poteſtas ſit in voluntatem iurantis, ſiue in rem iuratā, ſiue in vtramque. Patet Numeri 30. & ex ijs quæ De voto diximus. *Irritatione.*

Per diſpenſationem autem ceſſat, non illam propriè dictam, quæ ſit ſola poteſtate Superioris, non priùs variata materia: neque rurſus aliunde iam mutata materia; quem primum modum fecimus; ſed ſubtractione quadam materiæ, per auctoritatem ipſius Superioris ex iuſta cauſſa. *Diſpenſatione.* Quod locum non habere in iuramento aſſertorio de præterito aut præſenti, rectè docet D. Thomas, ſed in promiſſorio, de actu aliquo futuro. Quemadmodum enim futurus eiuſmodi actus ſubeſt diſpoſitioni Superioris, vt eum iubere poſſit aut vetare, adeoque efficere, vt ad eum ſubditus obligetur faciendum vel omittendum; ita etiam ſubeſt eiuſdem diſpoſitioni, vt efficere poſſit, ne ad talem actum ſubditus obligetur per iuramentum aut promiſſionem.

Verùm circa diſpenſationem iuramenti magna quæſtio eſt, Vtrùm omnia illa iuramenta quæ in

Digitized by Google

An iuramenta in materia reſeruata, in votis ſint reſeruata. Sententiæ.

tali verſantur materia, & eo modo, vt ſi vota forent, eſſent reſeruata Pontifici, etiam debeant cenſeri reſeruata: verbi gratia, iurauit quis ingredi Religionem, vtrùm cum eo non poſſit diſpenſare Epiſcopus?

Caietanus hîc, Sotus lib. 8. quæſt. 1. art. 9. & alij, dicunt, Vbi vota, ibi & iuramenta reſeruari: quos ſequitur Azorius, lib. 11. cap. 9. & eſt communior. Fundamentum eſt, quòd eiuſmodi iuramenta verè ſint vota, aut votum includant. Sicuti enim qui Petro iurat rem gratam præſtare, eamdem ipſi promittit; ita qui Deo iurat quòd ingredietur Religionem, ingreſſum illum Deo promittit. Confirmatur, Qui iurat ingredi Religionem, non præſtat iuramentum aſſertorium, ſed verè promiſſorium; promiſſarius autem eius non eſt homo coram quo fortè iuratur, alioquin is relaxare poſſet, quod nemo dixerit; ergo Deus eſt promiſſarius, atque adeò eſt ibi votum, quod nihil eſt aliud quàm promiſſio facta Deo.

2 ſententia. Non reſeruari tamen vlla iuramenta, docet Tabiena verbo Iurare, quæſt. 20. cuius ſententiam Nauarrus conſil. 1. De iureiurando, numero 4. cenſet probabilem. Ratio eſt, quòd voti maior ſit obligatio quàm iuramenti, vt ſuprà ex D. Thoma diximus; à maiori autem non valeat illatio negatiua.

3. ſententia verior. Tertia eſt ſententia Sanchez lib. 8. diſp. 13. vtramque dictam concilians, priorem veram eſſe communiter, quia talia iuramenta ferè includant quoddam votum: poſteriorem autem in caſu, quando fierent ſine voto, vt aliquando fieri poſſe colligitur ex illis quæ diximus ſuprà Dubio 3. & manifeſtum eſt, ſi quis comminatoriè iuret alicui ſe ingreſſurum Religionem. Et hæc ſententia videtur verior. Imò quia ad Sedem Apoſtolicam omnes cauſſæ maiores referuntur, cap. Maiores, De Baptiſmo & eius effectu; non malè Sotus, Azorius & alij monent, ſolum Pontificem diſpenſare in Statutis Collegiorum iuramento confirmatis, item in iuramentis inſignium perſonarum, Regum, etiam Comitum, Epiſcoporum, & ſimilium; item in iuramento immediatè ſubiectorum Apoſtolicæ Sedi; denique in iuramento quod interponitur rebus arduis & maximè dubijs.

Guitieres Canonicarum quæſt. lib. 2. cap. 22. numero 23. indicat, pro diſpenſatione in iuramentis ſemper adeundum eſſe Pontificem, quando ea ſeruari poſſunt, ſine interitu ſalutis æternæ, ex cap. Venerabilem, De electione. Sed hoc videtur nimis rigidum, & parum conforme conſuetudini, neque colligitur ex dicto cap. Probabiliter potiùs hoc aſſeremus cum Suare lib. 2. De iuramento, cap. 40. quandoquidem vſu receptum non eſt, Epiſcopos diſpenſare in iuramentis materiæ reſeruatæ in votis, generatim ſtatuendum eſſe, in talibus Epiſcopos diſpenſare non poſſe, cùm reſeruatio votorum maximè nitatur conſuetudine Eccleſiæ.

Iuramentū an poſſit relaxari nō conſentiente promiſſario. Secunda circa diſpenſationem quæſtio eſt, Vtrùm poſſit per eam relaxari iuramentum præſtitum in fauorem tertij, non conſentiente ipſo in relaxationem?

Reſpondeo, Regulariter negari diſpenſationem in præiudicium promiſſarij, cui ex acceptata promiſſione iurata Ius quæſitum fuerit.

Poſſunt tamen eſſe aliquæ iuſtæ cauſſę, ob quas etiam inuito Ius deroget Eccleſia: puta ſi iniquè iuſiurandum extortum ſit; quamuis tunc ſæpè Ius ei quæſitum non ſit, vt patet ex dictis Dub. 6. Relaxabitur tamen iuramentum quod in eius fauorem obligabat ipſo inuito. Idem dicunt locum habere, quando dubium fuerit, ſitne iuſta, honeſta & vtilis res promiſſa. Ita Azorius. Addit rectè Silueſter verbo Iuramentum 5. quæſt. 5. idem dicendum eſſe, quando ex iuramento grauis ſequeretur læſio iurantis, quam non præuidit: hoc enim æquiparatur reali cuidam dolo. Sed benè monet Graffius parte 2. lib. 2. cap. 10. quando graue præiudicium partis vertitur, debere eam citari, antequam iuramentum ſiue per diſpenſationem, ſiue à Iudice relaxetur: ſecùs quando non eſt graue detrimentum, vt putat non eſſe in eo quòd iuratum ſit de non petenda relaxatione iuramenti. Secùs etiam dici poſſe exiſtimat, quando periculum eſt in mora, vel iurauit debitor non vocare creditorem in iudicium.

Diſpenſatio iuramenti requirit cauſſam vt ſit valida. Tertia quæſtio eſt, Vtrùm diſpenſatio iuramenti requirat cauſſam ſolùm vt licitè fiat, an verò etiam vt fiat validè.

Reſpondeo, Etiam vt validè: quia obligatio eius eſt Iuris diuini, in quo ſine cauſſa validè non diſpenſat Pontifex. Si tamen Ius, quod relaxatur, Eccleſiæ quæſitum ſit, poteſt fortè Pontifex validè illud remittere, etiam ſine cauſſa. Idem iudicium, ſi præſtitum ſit iuramentum in materia principaliter ſpectante ad Pontificem, in quo debet intelligi excepta fuiſſe auctoritas Papæ.

Obiect. Dices, In omni iuramento intelligitur auctoritas Superioris excepta, cap. Venientes, hoc tit. ergo ſemper validè Pontifex diſpenſat, etiam ſine cauſſa.

Reſp. Reſpondeo cum Silueſtro ſuprà, quæſt. 2. negando Antecedens: nam cap. Venientes, hoc non dicit, ſed ſolùm intelligi in iuramento exceptum Ius Superioris. Quare ſi res quæ iuramento promittitur, ſine Pontificis auctoritate non poſſit alienari, poteſt eiuſmodi iuramentum Pontifex validè ſine cauſſa relaxare: ſecùs in iuramento quod præſtitum eſt principaliter ad vtilitatem alterius hominis in materia non pertinente ad Pontificem, aut etiam in præſtito ad honorem Dei, circa cultum & obſequium perſonale: nam validè fortè relaxat Papa ſine cauſſa iuramentum de dandis centum Eccleſiæ, non autem de ſeruanda caſtitate perpetua, & ſimilia.

Commutatione. Quartò ceſſat iuramenti obligatio per commutationem. Et ſi quidem ſit in Dei honorem principaliter, locum habent quæ De voto diximus, vt ibi monuimus. In comminatorijs frequenter locum habet commutatio in apertè melius ſine auctoritate Superioris; quomodo Caietanus inter reliqua matres excuſat, quæ vt iurarunt non puniunt filios: quod etiam generatim obtinebit, vbi non vertitur præiudicium tertij, per cap. Peruenit 2. hoc tit. vbi autem vertitur præiudicium tertij, non ſufficit in melius mutare, etiam cum Superioris auctoritate, ſed opus eſt vel ipſius tertij conſenſu, vel alia iuſta cauſſa: quod rectè cum Silueſtro extenderimus, quando vertitur præiudicium non perſonæ priuatæ, ſed Reipublicæ; conſenſus enim eius erit requirendus, qui curam habet boni communis.

Remiſſione. Quintò, Remiſſione eius in cuius vtilitatem & fauorem principaliter præſtitum eſt. Quæ expeditiſ-

Digitized by Google

peditiſſima eſt ratio exoluendi huius vinculi, neque cauſſam requirit. Nonnulla dumtaxat mouetur quæſtio, Anne valeat remiſſio eius cui iuramentum eſt præſtitum, quando promiſſum pertinet ad Dei honorem, vel aliorum vtilitatem; de qua D. Thomas hîc ad 2. Silueſter ſuprà, num. 8. Graſſius numero 25. Sotus lib. 8. quæſt. 1. art. 9. Sanchez lib. 9. diſp. 37. numer. 20. & lib. 8. diſp. 9. vbi conſtans ſatis DD. reſponſio eſt negans, eò quòd in tali iuramento non tam is coram quo fit promiſſio, quàm Deus ipſe ſit promiſſarius, vel illi alij in quorum vtilitatem iuratur. Niſi ergo huius cui iuras voluntas in conditionem à te promiſſo tuo appoſitam veniat, puta ſi dicas, Promitto tibi, Religionem me ingreſſurum, ſubintelligendo, Si tibi ita viſum fuerit; promiſſionem talem ſolus is relaxat qui votum, quando res principaliter in Dei honorem ſcitur cedere, aut etiam quando de eo dubium remanet; nam in dubio pro materiæ qualitate, præſertim quando ea pietati ſeruit, præſumitur, niſi animus promittentis illud dirimat.

At quid ſi æquè ſit promiſſum ob vtrumque finem, in Dei honorem, & huius vtilitatem?

Reſpondeo, Ne tunc quidem partialem illum promiſſarium totum poſſe remittere, ſed tantùm quatenus ad ſe pertinet, ita vt eius remiſſione obtenta, poſſit iam Epiſcopus vel Pontifex diſpenſare, qui ſine ea non poſſet, vt in ſuperioribus diximus; ſicuti neque in votis, quæ vel ex parte principaliter facta ſunt in fauorē tertij Ius inde conſecuti. Si tamen ita promiſſum cedat in Dei honorem, vt id fiat quaſi conſecutiuè ex vtilitate ipſius hominis, ſufficit remiſſio hominis; verbi gratia, ſi puellæ pauperi quis iuratò nuptias promiſerit intuitu pietatis, vt contra quoſdam cum alijs Sanchius docet lib. 1. diſp. 52. rectè id extendens vt etiam obtenta remiſſione huius, non teneatur talis aliam pauperem ducere.

Relaxatione iudicis.

Poſtremò, Iudex relaxare poteſt iuramentum in pœnam eius cui præſtitum eſt. Cuius exemplum habemus ſuprà Dubio 6. ſub finem. Sic Pontifex relaxat iuramenta præſtita excommunicato, cap. Alius, cap. Nos Sanctorum, cap. Iuratos 15. quæſt. 6.

CAPVT VII.

De Superſtitione.

DVBIVM I.

Quid Superſtitio & quotuplex?

D. Thomas quæſt. 92. art. 1. & 2.

Superſtitio vnde dicta.

SVPERSTITIO ſecundùm Ciceronem lib. 2. De natura deorum, nomē ſumpſit ab ijs qui pro ſuperſtite ſua prole nimij erant in dijs precandis. Reijcit id Lactantius l. 4. inſtitutionum c. 28. & potiùs dictam vult ab ijs, qui ſuperſtitem memoriam hominum defunctorū tamquam deorum colebant, aut qui parentibus ſuis ſuperſtitibus, colebant imagines eorum domi, tamquam deos penates. At neuter aſſignando nominis rationem, adæquatè ſuppeditat definitionem ac rationem rei: ille enim tantùm ponit ſuperſtitionem in verorum Deorum nimio cultu, iſte autem tantùm in cultu falſorum deorum; cùm rectiùs D. Thomas vtrumque comprehendere doceat ſuperſtitionem, & cultum Deo aliter quàm oporteat, & etiam illi cui non oportet exhibitum. Priorem aptiùs videtur ſignificare vox Græca ἐθελοθρησκεία, Coloſſ. 2. poſteriorem δεισιδαιμονία, Actorum 17. & 25. illa enim voluntarium cultum, hæc autem timiditatem dæmonum ſonat. Lucretius, quem refutat Iſidorus, vt Epicureus, omnem Religionem ſuperſtitionem exiſtimans, ſuperſtitionem dictam putabat de inani illo ac ſuperfluo timore ſuperſtantium rerum cæleſtium & diuinarum, quæ ſuper nos ſtant. Sanè etiam apud Ciceronem ſuperſtitionem aliquando pro Religione vſurpatam, obſeruat Lorinus in dictum cap. 17. Actorum; quod mirum non eſt, cùm veritate aliquando ſuperatus ſatis fateatur, ſuam Religionem nihil eſſe aliud quàm ſuperſtitionem, vt conuincit D. Auguſtinus lib. 4. De ciuit. Dei, cap. 30. Alias etymologias refert Iſidorus lib. 8. Etymolog. cap. 3. vtpote, quòd ſit ſuperflua aut ſuperſtatuta obſeruatio, aut quòd à ſenibus vſque ad delirium ſuperſtitibus profecta ſit. Nonius Marcellus aliam habet, inde petitam, quòd ſuperſtitioſi præ cultura deorum à ceteris curis ſuperſedeant; ſicuti & Religionem à relinquenda aliarum rerum cura pro vno Dei cultu nonnulli deriuant. Hactenus de etymo.

Vt verò definitionē indagemus, obſeruandum, ſuperſtitionem eſſe vitium Religioni oppoſitum. Cùm autem Religio ſit virtus moralis, aliarum ſimilium more conſiſtit in medio duorum vitiorum, quorum vnum in exceſſu, alterum verò in defectu verſatur. Prius declinat ad dextram, poſterius ad ſiniſtram, vt docet Hieronymus in cap. 57. Iſaiæ, & (vt Clemens Alexandrinus in Parænetico ad Gentes) priori vitio laborans, deſignatur per natum ex meretrice, qui multos ſibi adſciſcit patres propter veri patris ignorantiam; poſteriori autem laborans, deſignatur per eunuchum, diuina virtute & genitali priuatum, quorum vtrumque Moyſes ab Eccleſia prohibet. *Deut. 23.*

Irreligioſitas.

Irreligioſitas quæ in defectu eſt, ad atheiſmum vergit, vel impietatem, eſtque contemptus quidam & neglectus cultus diuini. Quo vitio laborant non tantùm athei, ſed politici, qui nullo aut vix vllo, & poſt politica tandem negotia Religionem loco habent. Item periuri, tentatores Dei, Simoniaci, ſacrilegi, & ſimiles rerum ſacrarum temeratores. Talis erat ille apud idololatras, quem refert Clemens Alexandrinus ſuprà, rem iſtam declarans, Herculem ligneum in ignem conieciſſe, vt ſic decimumtertium ſibi laborem exhiberet.

Superſtitio propriè.

Superſtitio eſt propriè illud vitium, quod in exceſſu eſt. Quamuis enim in Religionem non peccetur exceſſu cultus diuini ſecundùm quantitatem abſolutam, quia vt dicitur Eccleſiaſtici 43. *Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, ſuperualebit adhuc.* Et infrà; *Exaltate eum quantum poteſtis, maior enim eſt omni laude.* Peccatur tamen exceſſu ſecundùm quantitatem proportionis: proportio enim debita duo includit; Vt non colatur qui coli non debet, ſiue vt non ſuperinducatur creatura pro creatore, aut cum ipſo colenda; & Ne cultus exhibeatur quem exhibere non oportet, ſiue ne ſuperinducatur præter voluntatem eius qui colitur voluntate colentis, cultus aliquis: quiſ-

Digitized by Google

quiſque enim Deus, vt benè obſeruauit Auguſtinus, eo colendus eſt modo, quem ipſe præſcripſerit. Integra ergo erit ſuperſtitionis deſcriptio, ſi cum D. Thoma dicamus eam eſſe vitium ſecundùm exceſſum Religioni oppoſitum, eò quòd cultum afferat vel ei cui non oportet, vel eo modo quo non oportet. *Eius definitio.*

1. Diuiſio. Hinc colligitur diuiſio ſuperſtitionis, in peccantem in eo qui colitur aſſumendo, & peccantem in cultu aſſumpto. Quæ membra cùm ſpecie differant, patet ſuperſtitionem non eſſe ſpeciem infimam, ſicut eſt Religio. Monet Suarez, poſſe addi tertium membrum ex vtroque mixtum, eò quòd contingat ſuperſtitionem ſimul in vtroque peccare. Sed diſſimulari id poteſt, quia vbi res ex toto genere eſt illicita, non eſt laborandum vt modus eius licitus inueniatur, qui diſtinguatur ab illicito.

Poſſunt tamen alia nonnulla contra hanc diuiſionem obijci. Videtur enim Primò cōmitti ſuperſtitio, quæ conſiſtere poſſit in actu merè interno. *Obiect. 1.*

2. Secundò, Quando verus Deus colitur, parum refert quomodo colatur; *Omnino*, inquit Lactantius, *quid colas intereſt, non autem quemadmodum colas.*

3. Tertiò, Iudæi nunc ſacrificia ſua offerentes ſunt ſuperſtitioſi: neutro tamen membro ipſorum ſuperſtitio videtur contineri, quia verum Deum colunt, & ritu ab ipſo inſtituto.

4. Quartò, Qui ritum adulterinum in Dei cultu ſubſtituit, non peccat per exceſſum, ſed potiùs per defectum, ſicuti qui creditori ſoluens ſupponit monetam falſam; itaque ſecundum membrum non continetur diuiſo.

5. Quintò, Si quis ex nouis Arianis Deum veneretur excluſa perſonarum trinitate, ſuperſtitioſus eſt; neutro tamen membro eius ſuperſtitio continetur.

6. Sextò, Laicus qui bis in die communicat, non ſubſtituit Deo creaturam, aut legitimo cultui illegitimum, neque excedit in quantitate proportionis, ſed abſoluta; eſt tamen ſuperſtitioſus.

7. Septimò, Membra non videntur pugnare, quia Scriptura vocat idololatriam etiam quando verus Deus falſo cultu colitur, vt quando in vitulo Iſraelitæ adorauerunt Deum, qui eduxerat eos de terra Ægypti, dicuntur mutaſſe gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedẽtis fœnum. Pſal. 105.

8. Octauò, Indebitus cultus eſt omnis cultus à Deo non præceptus, vt patet Deuteronomij 12. *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino, neque addas quidquam, nec minuas.* Continebitur ergo ſecundo membro quidquid extra eſſentialia Sacramentorum & ſacrificij Miſſæ cultus diuini eſt, atque ita Eccleſia arguetur ſuperſtitionis.

Ad 1. reſp. Verùm ad Primum reſpondeo, Argumentum duo petit: Vnum, An detur aliqua ſuperſtitio merè interna ratione indebiti cultus? quia ratione eius quod colitur dari, manifeſtum eſt: poteſt enim quis in animo ſuo deuotus eſſe idolo, ornare & adorare idolum. Alterum, An ea contineatur hac diuiſione? Ad prius quod attinet, pars affirmans non improbabiliter ſuadetur hoc pacto: zelus pro cultu & honore Dei ad Religionem pertinet: zelus autem non ſecundùm ſcientiam, id eſt exorbitãs, de quo Apoſtolus ad Romanos 10. videtur ad ſuperſtitionem quamdam pertinere. Idem dici poteſt de timore indiſcreto, & ſimilibus, præcipuè cùm, vt ſuprà diximus, à timiditate apud Græcos ſuperſtitio appelletur. Sit ergo ſuperſtitio quædam interior, quod etiam placet Franciſco Suarez. Hoc ſolum monuerim, non æquè in omnibus quæ ad interiorem Religionem pertinent, ſeſe poſſe ingerere vitium ſuperſtitionis, ſicuti irrepere poteſt in exteriori cultu, etiam in illis exterioribus, quæ non excedentibus actibus internis tamquam ſigna reſpondent. Neque enim excedi poteſt in maxima illa de Dei maieſtate opinione, qui, vt dicit Ieremias cap. 32. eſt incomprehenſibilis cogitatu: neque item in ſumma illa animi noſtri ſubmiſſione ad eamdem Dei maieſtatem, quamuis exorbitari fortè poſſit in tempore quo exercerētur cum excluſione alicuius operis præcepti. At in ordine ad proximum, ſi indiſcretè nimiùm ei offendamur, quaſi pro Dei honore læſo, cùm fortè ipſe magis quàm nos Dei honorem promoueat, aut etiam reſpectu mali pœnæ quod à Deo nobis timeamus, poteſt interiùs in animo eſſe exceſſus. Ad alterum, Clarum eſt, poſſe internam ſuperſtitionem comprehendi hac diuiſione, atque adeò quamdam pertinere ad poſterius membrum, quamuis diuiſio magis ſit accommodata exteriori vitio. *Superſtitio interna.*

Ad Secundum, Lactantij dictum non eſt verum: poteſt enim eſſe ſuperſtitio, retento cultu veri Dei non vero, quamuis fortè etymon euſque non extendatur, ſed inde dicta ſit ſuperſtitio, quòd contemptis antiquis dijs recèns defunctorum ſuperſtes memoria coleretur ſecundùm illud Virgilij: *Ad 2.*

—— *Veterumque ignara deorum*
Vana ſuperſtitio. *Libro 8. Aeneid.*

Poteſt ſiquidem res ſignificata latiùs patere, vt in alijs ferè ſolet, & ex noſtris Scriptoribus paſſim conſtat, Eccleſiaſtico vſu hîc extenſiorem eſſe.

Ad Tertium, Iudæorum ſuperſtitio ad ſecundum membrum pertinet: vtuntur enim ritu olim quidem à Deo inſtituto, ſed pro hoc tempore ab ipſo Deo abrogato, quod ipſum eis prædictum fuit, nimirum inſtar ſuperſtitioſi cultus; abominabilem futurum illum ipſum, licet à Deo inſtitutum, Iſaiæ cap. 1. & vlt. & alibi ſæpè. *Ad 3.*

Ad Quartum reſpondeo, Per exceſſum hîc dicitur peccari propter materialem cultum qui cenſetur ſuperinſtitui & diuinis inſtitutis ſuperaddi humanæ voluntatis ſuperſtitione, quando talis adhibetur, vt contrarius ſit legitimo. Vnde ſi quis contra præceptum Domini in ſolo pane celebraret, eſſet ſuperſtitio, vt colligitur, ex verbis Gelaſij cap. Comperimus, De conſecratione, diſt. 2. Eſt enim hæc priuatio ſuperflua, & licet omiſſio minus ponat in re quàm eſſe debeat, animus tamen ſic omittendi, plus ponit in voluntate quàm per Legem Religionis eſſe debeat. *Ad 4.*

Ad Quintum, Si Deum adoret Arianus, nullo in particulari ſuo cultu permixto errore, non eſt ſuperſtitio; neque enim vt particularis aliquis actus cultus diuini ſuperſtitione careat, opus eſt vt colens nullam habeat falſam de Deo exiſtimationem; ſufficit quòd benè ſentiat, ſaltem quoad ſubſtantiam, eſſentiam, & exiſtentiam Dei, & aliquam eius prouidentiam agnoſcat: imò retenta fide vnius Dei, hoc etiam ſufficit, vt talis non cenſeatur cultum adferre ei cui non oportet, adeoque vt non ſit idololatra, vel ſuperſtitioſus priori modo *Ad 5.*

modo, ſed tantùm poſteriori, quando ſuperſtitioſum aliquem cultum Deo exhibet.

Ad 6. Ad Sextum, Talem eſſe ſuperſtitioſum quatenus excedit in quantitate proportionis, quia adhibet in cultum quod aptum non eſt: non excedit autem in quantitate abſoluta quæ ſupponat verum cultum, quia ſecunda Communio verus cultus non eſt.

Ad 7. Ad Septimum, Magnus is eſt hæreticorum noſtri temporis error, quòd omnis ſuperſtitioſus cultus veri Dei ſit idololatria, in quem conſpirant, vt Catholicos, quos putant ſe poſſe ſuperſtitionis conuincere, odioſiùs traducant tamquam veros idololatras in cultu Imaginum & ſacræ Euchariſtiæ. Negamus itaque, Iſraelitas in vitulo coluiſſe verum Deum; contrarium contra Caluinum oſtenſuri Dubio 3.

Ad 8. Ad Octauum reſpondeo, Indebitus cultus eſt, qui nec diuino inſtituto, nec rationi eſt conſentaneus, ſed allatus humanâ tantùm voluntate.

Ad locum Deuteronomij, Prohibet illis verbis Iudæos Dominus, ne prætextu Religionis addant ſuo cultui ritus Gentilium ſuæ Legi contrarios, vt patet ex antecedentibus. Ceterùm ſenſum ſectariorum recipi non poſſe patet, quia alioqui videbitur ipſe Chriſtus huius Legis præuaricator, quando Baptiſmum & reliqua Sacramenta inſtituit, vt calumniabatur Fauſtus apud Auguſtinum lib. 17. Contra Fauſtum cap. 2. Præuaricatores etiam fuerint, qui votiua quædam vel ſponte offerebant Domino, quod tamen licuiſſe, patet Leuitici cap. 23. Præuaricata etiam fuerit Synagoga, quando inſtituit Feſtum pro victoria, Iudith cap. vlt. aut pro facto Eſther & Mardochæi, Eſther cap. vlt. aut pro victoria Iudæ Machabæi, 1. Machab. vlt.

DVBIVM II.

Quomodo Superſtitio admittatur per illegitimum veri Dei cultum?

D. Thomas quæſt. 93.

Cultus pernicioſus duplex. RESPONDEO cùm D. Thoma, Duobus id fieri modis: ſcilicet per cultum pernicioſum, & per ſuperfluum. Vel enim ad finem cultus noxium eſt quod ſuperadditur, vel tantùm inutile. Itaque cultus pernicioſus erit, per quem falſi aliquid ſignificatur. Quod iterùm fit duobus modis: Vno ex parte ipſius rei ſignificatæ, cui minùs congruat ſignificatio cultus: vt ſi quis nunc vſurpet ritus Iudaicos, quibus Chriſti myſteria ſignificabantur futura. Altero ex parte colentis: vt ſi quis ſeſe myſterijs celebrandis tamquam Eccleſiæ miniſter ingerat, cùm non ſit; hac enim ratione fit falſarius.

Cultus ſuperfluus. Cultus autem ſuperfluus eſt, qui non ſignificat quidem aliquid falſi, ſed per ſe inutilis eſt vt glorificetur Deus, vel mens hominis ei ſubijciatur; quod fit, quando ad Dei gloriam non pertinet, neque ad mentis in Deum eleuationem, neque ad congruam carnis coërtionem, aut quando eſt præter Dei & Eccleſiæ inſtitutionem, vel contra communem conſuetudinem: cùm enim regnum
Luc. 17. Dei intra nos ſit, exterior cultus ſi non conducat ad interiorem, ſuperfluus eſt & degener; ſi interiorem etiam deſtruat, pernicioſus eſt. Vtrumque indicatur illo Ioannis 4. *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* In ſpiritu non adorat, qui exteriùs cærimonia inutili occupatur, quæ animi cultum non promoueat: in veritate non adorat, qui exteriori cultu veritatem cultus in animo interiùs Deo debiti euertit.

Circa hanc doctrinam nonnullæ occurrunt difficultates. Vna, Quomodo pugnent primæ di- 1.
uiſionis membra, cùm in omni ſuperſtitione, de qua agitur, ſit cultus inutilis & pernicioſus: inutilis, quia verè Deus eo non colitur; pernicioſus, quia mendaciter ſignificatur coli, cùm non colatur: omne autem in Religione mendacium, pernicioſum eſt, vt ex Auguſtino dicit D. Thomas.

Altera, Vt dicatur falſus cultus ex parte rei 2.
ſignificatæ pernicioſus, ânne neceſſum ſit ea intentione adhiberi, vt falſitas iſta ſignificetur? Si enim ais, non erit pernicioſus cultus, ſi quis Chriſtianus hodie ritus Iudaicos vſurpet, verbi gratia circumciſionem, vt in ea conformis ſit Chriſto, quem alioqui iam credit veniſſe; quod licere opinatus fuit Caietanus 3. parte, quæſt. 37. art. 1. aut vt diſcernatur eſſe ex Abrahamo ſecundùm carnem, aut denique vt moneatur corde eſſe circumciſus, quomodo Æthiopes Chriſtianos antequam baptizentur circumcidi teſtatur Damianus Luſitanus lib. De Religione Æthiopum. Si neges, fuerit quoque ſuperſtitio pernicioſa, quando Paulus circumcidit Timotheum. Act. 16.

Tertia eſt circa cultum pernicioſum ratione 3.
ſignificationis falſæ ex parte colentis, quouſque ille extendendus ſit. Si enim eum intelligamus in miniſterio vſurpato, quando effectus actionis pendet à legitima poteſtate, facilè videbimus, ſuperſtitionem poſſe ſubeſſe, verbi gratia quando qui non eſt Sacerdos, attentat conſecrare: ſi verò effectus à poteſtate non pendeat, vel miniſter poteſtatem quidem habeat, ſed non legitimam miſſionem, vtpote ſi non Sacerdos ſe pro Sacerdote gerens baptizet, aut ſi Sacerdos degradatus, excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus celebret, non æquè apparet ſuperſtitionem ſubeſſe.

Quarta eſt circa cultum ſuperfluum quomodo 4.
is incurratur, vtrùm etiam quando quis ex præcepto Eccleſiæ indicta generatim ieiunia, quæ reſpectu ſui fortè immoderata ſunt, obſeruat? & quando præter morem Eccleſiæ ea addit quæ ſibi immoderata non ſunt?

Quinta, Vtrùm cultus pernicioſus ex genere 5.
ſuo tantùm, an verò ſemper etiam in indiuiduo ſit mortalis, & an idem ſit iudicium de ſuperfluo?

Sexta, Quare peculiaris ſpecies non ſtatuatur 6.
turpis cultus, cùm ſpecialem adducat deformitatem, quòd in Dei cultum aſſumantur actiones non bonæ, vel indifferentes, ſed natura ſua flagitioſæ, turpes, aut intrinſecè malæ: vt ſi quis hominem aut etiam proprium filium Deo immolet, videtur peculiarem habere deformitatem, quam non habet ſi immolet agnum ritu Iudaico & mendaci, vel immundum aliquod animal ritu tantùm ſuperfluo.

Reſp. ad 1. Cultus ſuperfluus & pernicioſus quomodo diſtinguantur. Ad Primam reſpondeo, Omnem ſuperſtitioſum cultum eſſe ſuperfluum, adeòque etiam falſitatem quamdam in eſſendo, ſiue vt res ipſa ſpectatur, ſecundùm actum exercitum habere eo ipſo quo ſuperſtitioſus eſt: ſed in diuiſione noſtra aliam conſiderari falſitatem, quam actio habeat vt alterius rei ex placito ſuperaddito ſignum eſt. Verbi gratia, ſi immolem agnum quo Deus nunc non

Digitized

non honoratur, ipſo facto ſignifico quidem me honorare Deum quem non honoro, verùm ab illa falſitate non dicitur in hac diuiſione cultus falſus: ſignifico præterea, quaſi ſigno ad hoc inſtituto, Chriſtum verum agnum nondum pro nobis eſſe immolatum, & ab hac falſitate hîc peculiariter dicitur cultus falſus & pernicioſus; ſi priorem tantùm habeat, ſolùm dicitur ſuperfluus.

Circa Auguſtinum à D. Thoma citatum, illud annotandum, Cap. 14. lib. De mendacio, aut etiam 13. vbi de eadem re loquitur, non dicere ipſum quòd mendacium omne in materia Religionis Chriſtianæ ſit pernicioſum, vt videtur eam citare D. Thomas; ſed ſolùm, quòd mendacium, ſi fiat in doctrina Religionis, valdè ſit deteſtabile, capitale, longeque fugiendum, adeoque in ſummo gradu horrendum. Cui doctrinæ non oberit, ſi aliquod mendacium facti ſit in materia Religionis, quod non continuò dicatur pernicioſum: latiùs enim patet materia quàm doctrina Religionis. Quia tamen qui prioris membri ſuperſtitionem in cultu falſo ex parte rei ſignificatæ admittit, etiam in doctrina Religionis mentitur, rectè D. Thomas doctrina S. Auguſtini vtitur.

Ad 2. Ad Secundam reſpondeo, Non opus eſſe formali intentione talis mendacij vel falſitatis; ſufficere interpretatiuam, quæ eſt eoipſo quo contra Dei prohibitionem talis ritus vſurpatur. Vnde D. Paulus circumcidens Timotheum non fuit ſuperſtitioſus, quia ritus circumciſionis eo tempore quo legalia tantùm erant mortua, non mortifera, in illis ſolis qui Chriſtum non recipiebant, & cærimonias Legis vt neceſſarias obſeruabant, falſam illam ſignificationem habebat: Chriſtianis enim ob alium finem, vt ſic Synagogæ funus deducerent, per Chriſti œconomiam id licuit ad tempus: licuit, inquam, ſine detrimento Religionis Chriſti, quem veniſſe etiam illa ipſa Synagogæ quaſi funebri pompa, occultiori conſilio ſignificabant, quò pluribus eius aduentus prodeſſet.

Ad 3. Ad Tertiam, Quando cultus tantùm eſt falſus ex parte colentis, vt non ſit ſummè pernicioſus, eſt tamen pluſquam inutilis & verè pernicioſus, tum propter iniuriam quæ ſit Deo, à quo talis ſe miſſum dicit, cùm non ſit; cùm propter periculum falſæ doctrinæ, tum etiam propter iniuriam quæ fit illis quorum eſt vice Dei mittere, & illis ad quos ſe miſſum ſimulat: non enim ſolùm Deo, ſed etiam vtriſque iſtis iniurius eſt eiuſmodi falſarius. Eaq; deformitas etiam ſubeſt, quando effectus & valor miniſterij non pendet à legitima miſſione miniſtri, quamuis tunc nonnihil culpa extenuetur, præcipuè ſi plurium ſalus hoc modo procurata ſit; quomodo Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum cap. 14. extenuat culpam cuiuſdam Græci, qui ſe ſimulans Sacerdotem, multos baptizauerat, & adducit etiam Apoſtolum ad Philippenſes 1. cum illis diſſimulandum duxiſſe, qui per occaſionem annuntiabant Chriſtum. Quando autem pendet effectus à poteſtate miniſtri, vt ſi non Sacerdos celebret, abſoluat, &c. manifeſtum eſt eſſe plus quàm ſuperfluum cultum, cùm etiam prioris generis ex parte rei ſignificatæ falſitas ibi concurrat, verbis non efficientibus, quod in forma conſecrationis ſignificant. Aduertendum porrò, etiam ad hanc ſuperſtitionem pertinere, ſi miſſus quidem ſit, ſed aliud petat à Deo nomine Eccleſiæ quàm ſibi commiſſum ſit, orationes priuatas & incongruas loco publicarum obtrudendo.

Sed quæres, An ergo pernicioſè ſuperſtitioſus erit miniſter, quicumque cærimoniam aliquam præter Eccleſiæ vſum adhibet?

Reſpondeo, Non fore: ſi enim ea ad ſubſtantiam cultus non pertineat, neque ipſe propterea aliam perſonam aut commiſſionem finxiſſe cenſeatur, non erit pernicioſus cultus, ſed vel ſacrilegus abuſus, vel ſanè cultus ſuperfluus, puta ſi celebret in veſte non conſecrata.

Quæres iterùm, Vtrùm cultus falſus ex parte colentis, reperiatur etiam in cultu priuato, an tantùm in communi, qui per miniſtros exercetur nomine totius Eccleſiæ?

Reſpondeo, Quamuis Caietanus propter modum loquendi D. Thomæ, qui dicit, hunc præcipuè poſſe contingere in cultu communi, exiſtimet etiam in priuato reperiri: probabile tamen eſt contrariũ, & nihil aliud voluiſſe D. Thomam, quàm in cultu exteriori, præcipuè communi, falſitatem hanc ex parte colentis admitti poſſe. Qui modus loquendi verus eſt, etiamſi in ſolo communi admittatur. Quare ſi quis contra morem Eccleſiæ ieiunet die Dominico, non eſt ſuperſtitioſus cultu qui falſus ſit ex parte colentis, ſed potiùs qui falſus ſit ex parte rei ſignificatæ: derogat enim veritati Fidei de reſurrectione. Item qui falſas Reliquias ſupponit, falſarius quidem eſt, ſed ex parte rei ſignificatæ.

De abutente cærimonijs ſacris. Quæres denique, An pertineat ad hoc genus ſuperſtitionis, ſi quis abutatur cærimonijs ſacris, aut etiam ipſo Miſſæ ſacrificio in alium vſum quàm inſtitutio legitima ferat, de quali abuſu loquitur cap. Quicumque 26 q.5. Caietanus enim putat pertinere ad cultum falſum ex parte colentis: Suarez autem potiùs exiſtimat eſſe ſacrilegium quàm ſuperſtitionem. Rectè dixerimus, ad vtrumque vitium id pertinere: ad ſacrilegium quidem, quatenus ſacra cærimonia adimitur vero cultui; ad ſuperſtitionem autem, quatenus in falſum cultum adhibetur. Exemplum in eo qui Miſſam defunctorum vſurpat pro aliquo viuo vt citiùs extinguatur: defunctis adimens hunc ritum ſacrilegus eſt; viuo in talem finem applicans, pernicioſè eſt ſuperſtitioſus; eſtque falſarius, non tantùm ex parte colentis, quia tamquam miniſter Eccleſiæ facit contra eius mandatum, ſed etiam ex parte rei ſignificatæ, quia fortè ſacra Officij verba ad falſum ſenſum detorquet.

Ad 4. Ad Quartam difficultatem reſpondeo, Fieri poſſe, vt quis propter ſuam infirmitatem etiam ab Eccleſia præceptum ieiunium non niſi ſuperſtitioſè obſeruet. Citiùs tamen erit ſuperſtitioſum, ſi ſua ſponte, ſine præcepto aſſumat indiſcretè: ſi enim moderatam faciat abſtinentiam, etiamſi hoc Eccleſia non præcipiat, non cenſebitur præter Dei & Eccleſiæ inſtitutionem feciſſe; ſecùs ſi populo talia indiſcreto zelo imponere vellit. Quamuis enim in particulari cultus iſte exterior ſpiritui conducat; fieri tamen poteſt, vt in communi populo non conducat, ſed potiùs communis Eccleſiæ conſtitutio & conſuetudo.

Ad 5. Ad Quintam, Superſtitio in cultu veri Dei ſemper eſt graue peccatum; gradatim tamen in

ea

Digitized by Google

ea reperitur offenſionis grauitas, propter quam varietatem ac alias deformitates quæ concurrere ſolent, admodum particulatim erit hoc peccatum in Confeſſione explicandum.

Gradus ſuperſtitionis 1. Deteſtanda maximè eſt ea quæ falſitatem continet ex parte rei ſignificatæ circa doctrinam Fidei, vt patet ex D.Auguſtino cap.14. De mẽdacio, ſuprà; ideoque per materiæ leuitatem numquam ea excuſabitur à mortali, quamuis fortè poſſit ex imperfectione ſignificationis excuſari.

2. Secundum gradum obtinet ea, quæ falſitatem habet ex parte colentis, in illis vbi effectus impeditur, quæ & ipſa omnino ex genere pernicioſa & mortalis eſt, imò etiam vix fieri poteſt ex materiæ leuitate venialis.

3. Tertium, Quando effectus non impeditur, cuius ſuprà exemplum dedimus. Etiam hîc grauis & mortalis remanet offenſa, propter crimen falſarij, de quo ſuprà.

4. Quartum denique gradum obtinet ſuperſtitio tantùm ſuperflua, non pernicioſa. Hæc ita mortalis criminis rationem habet ex genere communi ſuperſtitionis, vt tamen ex materiæ leuitate certum ſit, fore ſubinde venialem. Imò Valentia, Toletus, & alij dicunt, ex genere ſuo tantùm eſſe venialem, quando contemptus abeſt. Sed conciliari poſſunt cum noſtra ſententia, ſi etiam virtualem contemptum excipiant, qui ſubeſt quando in materia ſatis graui eiuſmodi ſuperflua ſuperſtitio exercetur. Vel denique dici poteſt, ſuperfluum cultum diuidi in turpem, & ſuperfluum tantùm. Turpis eſt, quando mendacium quidem deeſt, non tamen alia turpitudo, vt dictum eſt in difficultate Sexta. Superfluus tantùm, quando etiam turpitudo alia deeſt. Prior ex genere ſuo erit mortalis, poſterior ordinariè tantùm venialis, quia ordinariè non eſt grauis eius materia. Atque ita etiam patet reſponſio ad difficultatem Sextam.

DVBIVM III.

Quid Idololatria: Quotuplex: Vnde orta ſit: Quanta eius culpa, & pœna?

D.Thomas quæſt. 94.

Expedita ſpecie ſuperſtitionis in cultu veri Dei, tractanda eſt altera, quæ eſt in cultu dei falſi, in qua præcipuum locum habet idololatria, quia expreſſa & aperta eſt profeſſio cultus falſi dei, & quaſi purè deſtinatur in falſi dei cultum. Quia autem Deum colendo aliquid nobis obtinere ſtudemus, quod vel ad cognitionem, vel ad actionem pertineat, duplex alia eſt ſpecies huius idolicæ ſuperſtitionis, non quidem omnino aliena à ſpecie idololatriæ, ſed minùs aperta. Vna, qua à falſo deo dirigi volumus in obtinenda cognitione, quæ Diuinatio dicitur, tractanda à nobis Dubio 4. & 6. ſequenti. Altera, qua ab eodem volumus obtinere actionem vel effectum aliquem, quem noſtris viribus conſequi non poſſumus, quæ propriè Magia dicitur, de qua Cap. ſequenti. Neque tamen negamus, tam diuinationem quàm magiam ſæpè cum idololatria manifeſta eſſe coniunctam: ſed ex natura ſua id non requirit, vti neque idololatria requirit coniunctam diuinationem vel magiam, quamuis ad earum effectus conſequendos ſæpè adhibeatur: idololatria enim nihil eſt aliud, quàm latria idoli. Quid latria ſit, diximus cap. 1. Dubio 3. eſſe nimirum eam ſeruitutem, quæ propriè ad Dei cultum pertineat, adeoque eſſe cultum cum profeſſione diuinitatis in eo qui colitur. *Idololatria & Idolum unde dicantur.* Idolum diminutiuum eſt ab εἴδος, quod formam ſonat, vt idolum nihil ſit aliud quàm formula quædam & imaguncula, vt dicit Tertullianus lib. De idololatria, cap. 3. quem imitatur Iſidorus lib. 3. Etymolog. cap. 11. addens, Latinos quoſdam imperitè idolum à dolo deriuare: qualem fortè aut non multo minorem notam etiam incurrent, qui dixerint, diminutiuam vocem ideò vſurpatam, quò ſignificetur non quantitatis paruitas, ſed ſignificationis ſeu repræſentationis in ipſo idolo defectus. Neque pluris fortè faciendum, quod Fulgentio adſcripta Mythologia indicat à voce εἰδοδύνη, quæ Latinè ſonet ſpeciem doloris, idolum deriuari; quamuis Hebræa vox *Auen* & dolorem & idolum ſignificet. Quamuis autem ex origine vocis ita latè pateat idolum, ex vſu tamen illis imaginibus appropriatum eſt, quæ cultu latriæ creaturæ deſtinantur, aut quibus eiuſmodi cultus impenditur; quamuis fortè extendi queat quadam accommodatione ad imaginem hominis ſcelerati, quem quis moribus ſimilis fortè pro Sancto in ea ſibi colendum putauerit: quo modo Sanderus lib. 1. De Imaginibus, idolum vocat omne id quod etiamſi rem ſubſiſtentem repræſentet, non tamen ea ratione, quæ illi ſecundùm naturam aut gratiam ineſt. Sed hæc extenſio proprietatem vocis excedit; minùs illa, qua idolum vocetur creatura, quæ pro Deo colitur, etiamſi nulla eius ſit imago, qualis ſignificatio reperitur Zachariæ 11. *O paſtor & idolum.* ſignificatur enim Antichriſtus, qui vt ibi Hieronymus, ſe appellabit Deum, & volet ab omnibus adorari. Reperitur etiam hæc ſignificatio apud D. Auguſtinum lib. 20. Contra Fauſtum, cap. 5. Sanè ſalua proprietate, idololatriæ vox ſimilem quamdam extenſionem habet, vt non ſit aliud, quàm latria creaturæ, ſiue ea animo tantùm fiat, ſiue etiam corporali cultu; ſiue in imagine, ſiue etiam ſiue ea: nam & dracones, vt teſtatur liber Danielis; & ſerpentes, vt patet in Æſculapio apud Romanos; item ignem, ventum, aërem, aut ſtellas, aut impetum aquarum, Solem & Lunam, vt teſtatur liber Sapientiæ cap. 13. pro dijs aliqui coluerunt. Alios coluiſſe crocodilum, leonem, bouem, arietem, adeoque Ægyptios pro dijs victimas coluiſſe, quaſi dijs omnino carerent, teſtis eſt Athanaſius Oratione Contra idola. Itaque rectè D.Thomas hîc art. 1. ad 4. docet, etiam ſine imagine committi poſſe idololatriam: quamuis enim fortè idololatria abſolutè non ſit antiquior idolis, de quo infrà; certũ tamen eſt, apud Romanos eſſe antiquiorẽ, vt teſtatur Tertullianus in Apologetico, c.25. & De idololatria ſuprà, Plinius lib. 34. c. 4. Plutarchus in Vita Numæ, qui teſtatur, centum & ſeptuaginta annis ab Vrbe condita, templa ſine idolis fuiſſe.

Idololatria propriè quid. Idololatria ergo eſt ſuperſtitio, qua diuinus cultus ei exhibetur, cui non debet exhiberi. Vbi in primis refutatur noſtri temporis ſectariorum error, qui omnem ſuperſtitionem, etiam illam quæ eſt in illegitimo veri Dei cultu, idololatriam vocant: & quia illegitimum Dei cultum putant, ſi in imagine colatur, hunc cultum generatim

Rrr idolo-

idololatriæ damnant, & Chriſti Imagines cum idolis confundunt.

At idololatriam non eſſe, niſi quando in eo erratur qui colitur, adeoque idolum vel creatura loco creatoris, aut honore diuino ſeu latria colitur, facillimum fuerit ex Scripturis & veteribus oſtendere, vt latè oſtendit Valentia tom. 3. diſp. 6. quæſt. 11. puncto 1. Quamuis enim metaphoricè interdum idololatria ad quæcumq; vitia transferatur, eò quòd peccator Deum derelinquens, interpretatiuè cenſeatur alium Deum ſibi conſtituere, eam nimirum creaturam ad quam ita conuertitur, vt pro ipſa Deum deſerat, eiuſque præceptum contemnat (à quo enim quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt) ideoque Apoſtolus auaritiam vocat idolorum ſeruitutem: conſtat tamen, & nobiſcum fatentur ſectarij, propriè dictam idololatriam ad ſuperſtitionem pertinere, idque luculentè oſtendit locus ille Actorum 17. vbi Paulus ad Athenienſes dicit: *Per omnia quaſi ſuperſtitioſiores vos video: præteriens enim & videns ſimulacra veſtra, inueni & aram, in qua ſcriptum erat,* IGNOTO DEO. Superſtitionem enim ponit in plurium deorum cultu, quæ etiam ignoto deo arā poſuerit, ſtudio nullum prętereundi. Vbi autem reſpectu veri Dei cultus exorbitat, non eſſe idololatriam propriè, neq; in Scripturis ita vſquā vſurpari manifeſtum eſt: quoties enim de idololatria propriè loquitur Scriptura, indicat ſe loqui de honore Dei tranſlato ad creaturam, Pſal. 105. Sapientiæ 13. 14. & 15. & alibi. Inſtar omnium eſſe poteſt inſinuata definitio idololatriæ, Sapientiæ 14. *Incommunicabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt*, vt ſignificetur non aliud eſſe idololatriam, quàm cultum latriæ tranſlatum ad creaturam; quod etiam Apoſtolus confirmat ad Rom. 1. *Seruierunt creaturæ potiùs quàm Creatori.*

Caluinus dicit, contrarium reperiri apud Apoſtolum 1. Corinth. 10. *Neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis, quemadmodum Scriptura dicit, Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.*

Hebræi in vitulo non coluerunt verum Deum.

Sed immeritò: neque enim cultus vituli, de quo ibi Apoſtolus, erat cultus ſuperſtitioſus veri Dei, ſed falſi dei. Nam quod Caluinus dicit lib. 1. Inſtitut. cap. 11. num. 8. in vitulo populum coluiſſe verum Deum, quem in illo tamquam corporeo vultus eius ſymbolo voluerint quaſi oculis cernere, vt à præeunte imagine cognoſcerent Deum, qui iam eduxerat eos è terra Ægypti, itineris ſibi eſſe ducem, apertè eſt contra Scripturam Deuteronomij 32. vbi Moyſes queritur de hoc facto populi, & inter alia dicit, cùm Dominus ſolus dux eius fuiſſet, ſine alio deo alieno, quòd immolauerint dæmonijs, & non Deo, dijs quos ignorabant: qui noui & recentes venerint, quos non coluerint patres eorum, derelicto Deo vero, & Creatore in obliuionem tradito. Quid multa? inducitur ipſe Dominus comminans, ſicut ipſi pro Deo alium deum ſubſtituerant, ita ſe pro populo alium populum electurum. Idem dicitur dicto Pſal. 105. *Mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum. Obliti ſunt Deum.* Caluinus dicit, non eſſe oblitos, non mutaſſe, ſed potiùs pro memoria eius ſollicitos, imaginem ei fabricaſſe, pugnans ex diametro cum expreſſo Dei verbo. Poteſt idem confirmari ex Apoſtolo 1. Corin. 8. *Scimus quia nihil eſt idolum in mundo. Nihil* enim idem eſt, quod nihil tale pro quali colitur, vt diuinitatis opinionem promereatur, aut ad ſalutem quidquam prodeſſe poſſit: colitur enim pro Deo. Subiungit autem Apoſtolus pro ratione ſui dicti: *Nullus eſt Deus niſi vnus.* Idem confirmatur ex cap. 10. vbi etiam negat idolis immolatum eſſe aliquid, pro ratione ſubiungens, quòd dæmonijs immoletur, non Deo: quaſi dicat, conſecrationem eius vanam eſſe, vt & is cui conſecratum eſt. In eum ferè ſenſum Chryſoſtomus in cap. illud 8. docet, idolum nihil eſſe. Cui conformis eſt Auguſtinus lib. 20. Contra Fauſtum, cap. 5. Vnde colligas, non rectè quoſdam illud *Idolum nihil eſt*, interpretari propterea dictum, quòd res in rerum natura non exiſtens idolo repræſentetur, vt facit Origenes Homilia 8. in Exodum, quem ſequuntur Oecumenius & Theodoretus: dæmonia enim exiſtunt, ipſorum tamen idolum etiam nihil eſt. Non abſimilis eſt locus Eſther 14. *Ne tradas Domine ſceptrum tuum his qui non ſunt*, id eſt, idolis, inquit Hieronymus in c. 7. Oſeæ: quamuis in 1. ad Galatas, eamdem ſententiā latiùs accipiat de omni eo quod falſum eſt.

Dices, Etiamſi Deus ſuo loco colatur, admittetur tamen idololatria, ſi quid coram eo ſimul colamus, in quo ſpem noſtram collocemus. Ita inculcant in ſuo Catechiſmo Caluiniſtæ. Confirmatur ex verbis Legis, Exodi 20. *Non habebis deos alienos coram me. Deos*, inquit Caluinus, *alienos non tantùm ſibi Deus præferri, ſed nec æquari patitur, nec comites iungi, neque in ordinem ſe cogi.*

Reſpondeo, Verum eſſe quod in confirmationem aſſumitur, ſed non eo ſenſu quo volunt ſectarij, quem ipſi tegere quàm exprimere malunt. Vt enim in ſolum Deum credimus, ita in eum ſolum ſpem collocare, paſſim in Scriptura iubemur; ſcilicet tamquam in doni, quod ſperamus obtinere, auctorem. Vbi non excluditur ſpes obtinendi Sanctorum interceſſione, ſed potiùs includitur: in Domino enim confidimus de Sanctis, quòd, vt rogamus, nobis à Deo gratiam impetrabunt, ſicut de Theſſalonicenſibus ſe confidere in Domino dicit Apoſtolus, quòd præcepta ſua ſint ſeruaturi. Fatemur itaque, ad idololatriam pertinere, quicumque aſſumatur deus alienus, ſiue vt ſuperior, ſiue vt comes, ſiue vt inferior Deo: quamuis rectè dicatur, omnem idololatriam Deum loco ſuo turbare, etiam illam, quæ Deo inferiorem deum alienum coniungit, iuxta illud Iſaiæ 28. *Coanguſtatum enim eſt ſtratum, ita vt alter decidat; & pallium breue vtrumq; operire non poteſt.* & illud Euangelicum: *Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.* Ideoq; iſtud Luc. 16.
paſſim prę ſe ferunt veteres. Tertullianus De Idololatria, cap. 1. ideò idololatriam in Scripturis adulterio comparatam dicit, quòd quamuis vxor adultera maritum retinere videatur, fraudem tamen ei faciat, & alteri quod eius eſt conferat. Lactantius lib. 1. cap. 19. Inſtitut. ex profeſſo docet, fieri non poſſe, vt Deum colat, qui etiam falſos deos ſimul colere videtur, cùm veri Dei Religio ſit, illum eſſe vnum ac ſolum Deum credere.

Imagines noſtræ idola vocari non poſſunt.

Ex dictis deducitur, Etiamſi Imagines, quas habet Catholica Eccleſia, eſſent à Deo prohibitæ, non tamen poſſe appellari idola, vt volunt ſectarij:

ſectarij: idolorum enim, vt inquit Euthymius in Panoplia, nulla aut falſa ſunt exemplaria, cùm deos repræſentent qui non ſunt dij: at Imaginum apud nos vera ſunt exemplaria, & verè referunt id quod appellantur.

Hactenus de natura & quidditate idololatriæ: nunc de eius varietate nonnulla dicenda.

Duplex idololatria.

D. Thomas duplicem facit idoli cultum: Vnum, quo ipſa imago pro Deo colebatur; alterum, quo in imagine creatura aliqua alia per eam repræſentata loco veri Dei colebatur.

Prima, qua imago pro Deo colitur.

Prior modus adeò inſignem habet coniunctam ſtoliditatem, vt meritò quis miretur, quomodo in mentem rationali creaturæ ea venire potuerit. Exaggerat eam Sapiens cap. 13. *Pro ſanitate quidem infirmum deprecatur, pro vita rogat mortuum, & in adiutorium inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non poteſt, & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum euentu petit ab eo qui in omnibus eſt inutilis.* Iſaias cap. 44. Ieremias cap. 10. & Baruch cap. 6. Dauid Pſalm. 113. Habacuc cap. 2. Paulus Actorum 19. Vera autem ratio ipſius eſt, humanæ mentis ex labe originali cæcitas, & occæcatio quæ ſequitur veri Dei ex creaturis cognoſcibilis neglectum. Ideò ergo eos qui oculos habent & non vident, colunt, quia ſimiles fiunt illis qui faciunt ea, vt dicit Pſalmus citatus, vt & ipſi iam oculos mentis habeant, & non videant, vt dicit Ieremias cap. 5. Vt tamen nonnihil tegeretur hæc inſania, diabolus per ſuos cultores tale quid commentus eſt, vt idola quidem ſecundùm ſe faterentur ſenſu omni deſtituta, ſed arte quadam deifica homines poſſe ex imaginibus facere deos, eis nimirum occultis quibuſdam myſterijs inſerentes ſpiritus dæmonum vel angelorum, per quos idola benefaciendi & malè vim habere potuerint, vt ex Mercurio Triſmegiſto refert Auguſtinus lib. 8. De ciuitate Dei, cap. 24. Videntur itaque exiſtimaſſe, deos ſimulacris vniri, ſicuti vniuntur Angeli boni aut mali condenſatis ex aëre aut aliunde aſſumptis corporibus: quem errorem reſponſis & alijs præſtigiis diabolus confirmare non deſtitit.

Eſt tamen etiam illud fatendum, quoſdam fictè ſolùm ſimulacra pro dijs coluiſſe. Sicuti enim dæmon Chriſto genuflectit, non affectu inclinatus, ſed intellectu conuictus; ita ſenſatiores quidam idololatræ econtrà idola exteriùs adorabant, non ex opinione inſitæ eis diuinitatis, ſed voluntate conformandi ſe populo, vt de Varrone teſtatur Auguſtinus lib. 6. De ciuitate Dei, cap. 6.

Altera, qua in imagine creatura pro Deo colitur.

Alter modus eo quidem incommodo carebat, quòd ad lapidem aut lignum incommunicabile Dei nomen prima origine non transferret, ſed non euadit alterum illud, quod Apoſtolus ad Rom. 1. reprehendit: *Seruientes creaturæ potiùs quàm Creatori.* Imò huius generis cultores etiam in priorem modum turpiſſimè delabuntur. Cùm enim creaturæ, quam volunt, ſtatuunt imaginem, facilè fit vt ſemel à vero Dei cultu deuij, quod temerè prototypo creato deferebant, quaſi nouo adulterio transferant in imaginem: & hoc præ ſe fert locus Sapientiæ 14. *Affectui aut Regibus deſeruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus aut lignis impoſuerunt.* Ad eiuſmodi autem tranſlationem diuini honoris, dicit Scriptura eodem loco, concurriſſe hinc peritiam artificum, inde vulgi imperitiam: vulgus enim eius quem colebat priùs vt hominem, allectum gratia & venuſtate artificioſæ imaginis, pro deo habuit imaginem, & ars materiam quodammodò deificauit, vt ex eodem Sapientiæ libro docet D. Athanaſius Oratione Contra idola.

Idololatria autem, qua in imagine colitur diuino honore repræſentata per eam alia creatura, varia erat pro varietate creaturæ repræſentatæ. Nam aliqui homines pro dijs colebant, vt Iouem, Mercurium, & ſimiles: alij mundũ ipſum, propter eius animam, quam Deum exiſtimabant, in idolis varijs quaſi vnum ſeſe colere profitebantur, vt idola diuerſa diuerſis quidem mundi partibus reſponderint, ſed in omnibus vna illa anima fuerit culta: verbi gratia, in Apolline coluerint Solem, in Diana Lunam, in Vulcano ignem, in Neptuno aquas, in Dite terram, vt ex Varronis ſententia memorat Auguſtinus lib. 7. De ciuitate Dei, cap. 16. Alij denique non vnum ſpiritum in idolis colebant, ſed diuerſos, gradibus quaſi inter ſe diſtantes, vt eis quidem ſit vnus Deus ſupremus, ſed ſub ipſo alij minores dij, ſubſtantiæ nimirum ſpirituales à ſummo Deo creatæ: Angelos enim quos nos dicimus, deos ipſi faciebant, fraude apoſtatarum angelorum independentiam quamdam à Creatore ſuo ipſis, ſi non ſpeculatiuè, ſaltem practicè, attribuentes, quam in primo ſuo peccato affectarunt. Acceſſit, quòd quidam exiſtimauerint, Angelos eſſe increatos: alij Dei prouidentiam ignorantes, putauerint, etiam ignaro, vel inuito, aut non curante ſummo Deo, minores illos deos in multis poſſe prodeſſe vel obeſſe. Sub his ipſis Intelligentijs ſeparatis, ſubſtituebant tertio loco animas cæleſtium corporum, quibus ſubeſſe dicebant dæmones; dæmonibus autem animas hominum, quas pro vario merito in dæmonum vel deorum claſſem transferri volebant. Ita ferè idem Auguſtinus ex ſententia Platonicorum, lib. 8. De ciuitate Dei, cap. 14. Hæc quidem varietas cultus prototypi in ſimulacris, ferè etiam ſine ijs eſſe potuit, niſi quòd homines pro dijs magis culti ſint in imaginibus, quàm in ſeipſis. Huc etiam pertinet Varronis iſta apud Auguſtinum diuiſio Theologiæ in naturalem, ciuilem, & fabuloſam. Prima ex Philoſophorum iudicio, ſecunda ex vſu ciuium & Pontificum, tertia ex priuatæ cuiuſdam traditionis vanitate de hominum diuinitate, quam ex affectu ementiebantur, deorum cultum efformabat. Ad naturalem pertinebit cultus ſine imagine quorumdã ſpirituum ſuprà expoſitus. Ad ciuilem, cultus eorumdem in imaginibus, ſiue imaginum loco eorumdem. Ad fabuloſam, cultus hominum loco deorum.

Alia diuiſio ex parte creaturæ quæ colitur in ſimulacris, ſumi poteſt ex cap. 20. Exodi: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra.* Primo membro prohibetur idololatria, qua colerentur tamquam dij Angeli, Sol, Luna, ſtellæ: ſecundo, qua coluntur homines, bruta animalia, ſerpentes: tertio, qua colerentur aquatilia.

Origo idololatriæ.

De origine autem idololatriæ accuratè diſſeritur Sapientiæ 14. Et Primò quidem dicit Scriptura, neq; fuiſſe idola ab initio, neque fore in per-

Digitized by Google

perpetuum: quaſi ſignificet, vt multi exponunt, & prima ætate ante diluuium, ob recentem adhuc memoriam creationis, idololatriam non fuiſſe, & ſexta ætate per Chriſtum fore extirpandam. Secundò indicat inanis gloriæ ſtudium (*ſupernacuitatem* vertit noſter) matrem eſſe idololatriæ. Quomodo autem mater ſit, docet Lactantius lib. 1. inſtit. c. 15. nimirū primos Reges à rudiori populo pro dijs habitos fuiſſe, ſiue virtutem admirante, ſiue in adulationem præſentis potentiæ, ſiue ob beneficia; errorem autem ipſorum, Regum interitu ſumpſiſſe incrementum, quo auferri potiùs debebat. Cùm enim magnum ſui deſiderium reliquiſſent, homines eorum ſimulacra pro ſolatio finxerunt; progreſſique longiùs, memoriam defunctorum colere cœperunt. Sic ergo dum grati in homines eſſe voluerunt, eos in veri Dei ignominiam deificarunt. Ita quidem Lactantius. At paulò aliter Sapiens, quando ſubiungit; *Acerbo enim luctu dolens pater, citò ſibi rapti filij fecit imaginem*, &c. vbi idololatriæ initium non refert in ſtudium quo populus Reges, ſed quo defunctum filium pater coli voluerit. Dicunt quidam, Auctorem non ſimpliciter originem idololatriæ referre, ſed tantùm Ægyptiorum, apud quos primum idolum fuerit ſimulacrum, quod Cyrophanes poſuit filio. Alij Sapientem volunt non primum idololatriæ principium, ſed magis tritum aut publicum attuliſſe. Alij tantùm exempli gratia, quod de filij imagine dicit, poſuiſſe; idque ſolùm vrgere, quòd vanum gloriæ ſtudium præcipuè mortuis impenſum fuerit idolatriæ initium. Alij, vt Iſidorus lib. 8. Etymolog. cap. 11. videntur hunc locum accipere non de quauis idololatria, quæ etiam ſine imagine, vt diximus, fieri poteſt; ſed de ea quæ fit per imagines, vt referatur ortus earum imaginum, in quibus primò cœpit hæc idololatria, quæ indubiè primùm poſitæ ſunt ex deſiderio mortuorum, quod exemplo filij illuſtrauit Sapiens; fortè reſpiciens ad Ægyptiacæ idololatriæ initium; alioqui apud Aſſyrios aliud fortè fuiſſe principium idololatriæ huius per Ninum, qui patris ſui Beli fecerit imaginem, vt teſtatur cum multis alijs Hieronymus in cap. 2. Oſeæ. Nihil tamen nos cogit recedere ab obuio ſenſu Scripturæ, vt dicamus ſimpliciter primum principium idololatriæ, quæ ſaltem exerceatur in imagine, illud fuiſſe, quòd pater defuncti filij memoriam coli voluerit, quamuis origo illa per Belum fuerit in hiſtorijs humanis adeò celebris, vt etiam alia paſſim idola Bel vel Baal nomine vocarentur, ſicut Imperatores Cæſares à primo Cæſare.

Obiect. Dices, Sapiens loquitur de celebri & vulgata origine, quando ſubiungit: *Hic error tamquam lex cuſtoditus eſt, & tyrannorum imperio colebantur figmenta.*

Reſp. Reſpondeo, Sapientem ex priuata origine idolorum, ad publicum cultum figmentorum tranſire. In eo itaque quod tradit, error quidem priuatus fuit, ſed Legem peperit publicam. In facto autem Nini, ipſe primus error inſtar Legis fuit ab initio. Noſtræ explicationi fauet quædam hiſtoria, quæ reperitur lib. 1. Mythologiæ, D. Fulgentio falsò adſcriptæ. Sed is liber nullius eſt auctoritatis, & vt coniicit Molanus, à quodam Placiade Fulgentio Grammatico conſutus.

Sed dubitatio ſupereſt adhuc bipartita de origine idololatriæ, abſtrahendo ab imaginibus, vnde illa originem vel occaſionem habeat, & quando cœperit? Cauſſam idololatriæ huius indicat idem liber Sapientiæ cap. 13. *Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei.* Orta enim eſt, vt etiam D. Thomas docet, partim ex ignorantia veri Dei, partim ex vano affectu hominum, partim ex impoſtura dæmonum. Verùm autem idololatria per has cauſſas exorta fuerit, antequam ſimulacra colerentur, & quando cœperit, ambiguum eſt. *De origine idololatria, abſtrahendo ab imaginibus.*

Admodum probabile eſt, non fuiſſe ante diluuium, ſiue prima mundi ætate, vt docet hîc D. Thomas, art. 4. *An fuerit ante diluuium.*

Contrarium tamen nonnulli docuerunt. Auctor enim Quæſtionum veteris & noui Teſtamenti, apud Auguſtinum, quæſt. 83. & Iuſtinus in Parænesi ad Gentes, primos parentes videntur facere idololatras, quaſi crediderint ſe futuros deos, aut alium deum eſſe præter vnum. Alij Enos faciunt non tam idololatram, quàm idolum, eò quòd vbi nos legimus, *Iſte cœpit inuocare nomen Domini*, quidam codices habeant, *Hic cœpit vocari nomine Domini*. Alij dicunt, tempore Enos cœptam eſſe idololatriam, eò quòd quidam legunt, *Tunc cœptum eſt profanari nomen Domini.* Sanè D. Hieronymus in Quæſtionibus Hebraicis teſtatur, pleroſque Hebræorum arbitrari, quòd tunc primùm in ſimilitudine & nomine Domini fabricata ſint idola. Conciliant quidam iſta cum vera lectione vulgata, vt apud pios quidem tunc publicè magis ea cœperint tractari quæ Religionis ſunt, ſed apud impios cœpiſſe idololatriam. Tertullianus lib. De idololatria, cap. 4. citat Enoch prophetantem contra idololatras. Sed hoc non conuincit, tunc temporis idololatriam fuiſſe.

Itaque verius exiſtimo, ante diluuium non fuiſſe: De hominibus loquor; non enim nego angelos ſatanæ ipſum tamquam ſimilem Altiſſimo per idololatriam coluiſſe, etiam antequam homo caderet. Sanè primos parentes non fuiſſe idololatras, certum eſt, neque crediſſe hoc ſenſu ſeſe futuros ſicut deos, quaſi plures dij reperiri poſſint, ſed in ſcientia boni & mali Deo aſſimilandos. *Primos parentes non fuiſſe idololatras.* Quamuis enim D. Ambroſius De Paradiſo, cap. 13. dicat, Euam à ſerpente tentatam fuiſſe ad idololatriam, iniecta plurium deorum mentione; fieri tamen poteſt, vt ipſa illud *Eritis ſicut dij*, non intellexerit de dijs qui iam tum plures fuerint, ſed quòd ſimilitudine quadam ad Deum, dij futuri erant, cùm potiùs per peccatum dij eſſe deſtiterint. Adhæc idololatria ægrè conſiſtit cum fide: primos autem parentes fidem retinuiſſe etiam poſt peccatum, valdè probabilis multorum eſt ſententia, vt alibi diximus. Denique non eſt veriſimile, ex tam ſublimi ſtatu, & tam familiari cum Deo conuerſatione, & recentiſſima ſuæ creationis memoria repentè delapſos eſſe in idololatriam, præſertim cùm ſtatim per pœnitentiam videantur educti è delicto ſuo, & Dei alloquio quaſi continuò vſi. Accedit auctoritas Epiphanij lib. 1. Contra hæreſes, circa initium, dicentis, Adamum non fuiſſe idololatram.

Tempore Enos autem non indicat Scriptura ortam fuiſſe idololatriam, ſed opinio iſta nata eſt ex ambiguitate vocis Hebrææ, quæ aliquando ſigni-

Digitized by Google

ſignificat *incipere*, aliquando *polluere*, aliquando *occidere*: cùm enim prima ſignificatio vera eſſet, per errorem ſecunda ſubſtituta eſt.

Quando autem poſt diluuium cœperit idololatria, incertum eſt. Epiphanus ſuprà putat, ſine ſimulacris ortam eſſe, poſt diuiſionem terræ circa tempora Sarug, nepotis Phaleg, proaui verò ipſius Abrahę; tempore autẽ Thare, patris Abrahæ, vigeſima generatione poſt Adamum, annis ter mille trecentis triginta duobus à mundo condito fieri cœpiſſe ſimulacra, imò eorum inuentorem hunc Thare fuiſſe. Verùm hæc Epiphanij traditio non vſqueadeò comperta eſt quoad omnino primam idololatriæ originem, ſed probabilis quoad originem eius in progenie Heber, in qua Dei cultus, vt & lingua Hebraica, remanſerat, vt teſtatur Auguſtinus lib. 16. De ciuitate Dei, cap. 12. Non enim eſt veriſimile, in alijs Gentibus, quæ magis alienæ erant à Dei cultu, non priùs fuiſſe inuentam idololatriam, quàm in Gente magis tenaci veræ Religionis. Deinde, quamuis Thare dicatur ſeruiſſe dijs alienis, Ioſue cap. 24. non tamen credibile eſt, ipſum, in cuius domo peculiariter cuſtodita eſt plantatio ciuitatis Dei, vt loquitur Auguſtinus, adeò in idololatria excelluiſſe, vt primus idola ſtatuerit. Hæc itaque incerta ſunt: ſatis tamen id probabile, ante idola idololatriam fuiſſe, vt diſertè adſtruit Tertullianus ſuprà cap. 3. Ad illud enim Sapientiæ 14. *Initium fornicationis idolorum inuentio*; quo videtur ſignificari, initium ſumpſiſſe idololatriam, (quæ per fornicationem phraſi admodum familiari in Scripturis ſacris intelligitur) ab ipſis idolis, eruditus quidam dicit, intelligi poſſe de idololatria communi & generali. Alius in dubium reuocat, an ne ibi fornicatio pro idololatria ſumatur? Sanè defectio publica à cultus diuini exercitijs videtur ibi dicta fornicatio, & ſimulacrorum cultui adſcripta. Hactenus de origine.

Quale peccatum idololatria.

Sequitur oſtendenda grauitas huius peccati, de qua D. Thomas art. 2. & 3. Conſiſtit autem huius peccati malitia in eo, quòd honor ſoli Deo debitus, detur alicui creaturæ: eſt enim hoc peculiare quoddam crimen læſæ maieſtatis diuinæ. Neque tunc ſolùm locum habet eiuſmodi crimen, quando ex infidelitate procedit, aut quando ex interiori idololatria, ſeu falſa opinione diuinitatis in idolo, & vero affectu illud colendi, exhibetur exteriùs cultus idolo: ſed etiam quando creaturæ exhibetur ſignum externum adorationis ſoli Deo debitæ, cum intentione illud ſeriò exteriùs exhibendi, & alijs falsò id ſignificandi quod ſignificat; eſt enim etiam illud pernicioſiſſimum facti mendacium contra diuinum honorem: ſecùs eſſet ſi tantùm mimicè exhiberetur, ne quidem animo exteriùs ſeriò exhibendi, ſed tantùm repræſentandi quid alij exhibeant; ſic enim nullum eſt peccatum, vti nec mendacium, quando materialiter aliorum mendacia referimus.

Idololatria triplex.

Triplex ergo hîc diſtinguenda idololatria, ſcilicet ex infidelitate, externa interiori coniuncta, & merè externa. Prima reliquarum deformitatem includit, vt & ſecunda tertiæ: vnde facilè colligitur, quis ordo ſit inter eas grauitatis. Sanè primam prægrauat profeſſio quædam infidelitatis: & quidem vbi vnius veri Dei præceſſit cognitio, nulla poterit inuincibili ignorantia excuſari talis idololatra: Deum enim cognoſcens, non vt Deum glorificat; adimit enim ei quod alijs communicat, ſicuti Regem inhonorat, qui alios vt Reges ſalutat.

Ex infidelitate.

Externa interiori coniuncta.

Secundam idololatriam quidam voluerunt excuſare, quaſi poſſis diabolo, ne noceat, diuinum exhibere honorem, etiamſi probè noris, ipſum non eſſe Deum. Sed intolerabilis eſt iſte error, non tantùm in Fide, ſed etiam in Philoſophia: neque enim tu rectè Deo es iniurius, honorem eius dando illi tyranno à quo iniuriam times, præſertim cùm Deum & ipſius & tuum Iudicem eſſe noueris, eiuſque prouidentiam agnoſcas. Imò videri poſſit ſecunda hæc idololatria, præciſè in hoc genere peccati rem conſiderando, primã grauitate ſuperare: deformius enim eſt eum honorare vt Deum, quem non exiſtimes eſſe Deum; ceditque in maiorem Dei agniti contemptum, & ex quodam eius odio videtur procedere.

Merè externa.

Tertiam, id eſt externam tantùm idololatriam, quidam licere putabãt ad vitanda quædam incommoda, præſertim grauia, vt ſi tyrannus necem intentet, niſi exteriùs ſaltem idolum colas. Sed etiam iſti grauiſſimè errarunt, vt patet ex dictis De confeſſione Fidei. Imò iſte modus plus habet de mendacio quàm præcedentes. D. Auguſtinus lib. 6. De ciuitate Dei, cap. 10. Senecam ſic deos colentem reprehendit his verbis, *Eò damnabiliùs agebat, quòd illa quæ mendaciter agebat, ſic ageret, vt eum populus veraciter agere exiſtimaret*. Vnde tamen non rectè colligas, non eſſe minus peccatum quàm in primo & ſecundo modo: Auguſtinus enim ſolùm vult, Senecam plus malo ſuo exemplo nocuiſſe, quàm ſcenici nocuerint deorum ſacra in theatris celebrantes. Itaque varij modi huius peccati ita inter ſeſe comparandi ſunt.

An ſit grauiſſimum peccatorũ.

Sed inquirendum, Vtrùm idololatriæ peccatum ex genere ſuo ſit grauiſſimum omnium peccatorum, adeoque etiam grauius illis, quæ contra virtutes Theologicas admittuntur?

Videtur enim eſſe, quia D. Thomas art. 3. apertè dicit, Si grauitas conſideretur ex parte ipſius peccati, idololatriam eſſe peccatum grauiſſimum in illis quæ contra Deum admittuntur, ſicuti maximum crimen in Regem fuerit, ſi honor eius alteri tribuatur.

Contrà tamen facit, quòd idololatria ſit contra Religionem quæ eſt virtus moralis; infidelitas autem ſit maius peccatum quouis peccato quod contingit in peruerſitate morum, vt docet D. Thomas ſuprà quæſt. 10. art. 3. imò peccata quæ opponuntur virtutibus Theologicis, ex genere ſuo eſſe grauiora alijs peccatis, apertè docet idem D. Thomas quæſt. 10. art. 3. Verius ergo eſt, inter omnia peccata moralia, grauiſſima ea eſſe quæ in Religionem admittuntur, nam propter affinitatem huius virtutis ad Theologicas, de qua ſuprà diximus, etiam illa contra Deum peculiariter admittuntur: inter peccata autem contra Religionem, adeoque etiam ſic contra Deum admiſſa, grauiſſima eſt idololatria. Et fortè non aliud voluit D. Thomas: quamuis enim dici poſſit, ipſum conſideraſſe idololatriam vt ſupponit peccatum infidelitatis, propter reſponſionem ad 1. hoc tamen non ſatisfacit, quia odium Dei eſt grauius infidelitate. Quamuis autem Caietanus contendat, ſemper includi in idololatria Dei odium, rectè tamen id Suarez refutat, quòd verificari non poſſit niſi de interpretatiuo odio, quale repe-

Digitized by Google

ritur in quolibet peccato mortali. Certum enim eſt, Philoſophos, qui in gratiam vulgi deos colebant, id ex formali Dei odio non feciſſe.

Quomodo dici poſſit grauiſſimum. Si tamen velimus modum quo idololatria dici queat omnium peccatorum grauiſſima, is non deerit, ſi modò conſideretur ſecundùm grauitatem quamdam extenſiuam ex coniunctione aliorum vitiorum, quam D. Thomas vrget in ſolutionibus argumentorum, & Sapiens *Infandorum idolorum cultura omnis mali cauſſa eſt & initium & finis.* Vbi rectè Carthuſianus ſignificatum vult, omnia vitia ex idololatria oriri poſſe ac ſolere, & eam eſſe quaſi apicem extremum, quò tandem tamquam ad peruerſitatis faſtigium, peſſima quæque euadant. Fauet Scriptura 1.Reg.15. *Quaſi ſcelus idololatriæ eſt, nolle acquieſcere*; indicat enim reliquam Dei inobedientiam eſſe quodammodò participatam quamdam idololatriam. Deinde ſi idololatria conſideretur in habitu, & tamquam profeſſio quædam, nihil eſt ea nequius, cùm ſit profeſſio omnis nequitiæ, & in primis vitiorum contra virtutes Theologicas, totiuſque ſeruitutis diabolicæ. Ipſe tamen diabolus, vel quicumque ſe pro Deo vult adorari, perfectiùs participat malitiam ipſius idololatriæ quàm colens. *Sap.14.*

De pœna idololatriæ. Hactenus de culpa. Sequitur tractanda pœna idololatriæ, non quidem ea quæ futuræ vitæ eſt, aut etiam quæ in hac vita per ſubtractionem gratiæ diuinæ & temporales diuinitus immiſſas grauiſſimas afflictiones, de quibus Scriptura ſatis teſtatur Rom. 1. & Deuteron. 28. ſed temporalis quæ ab Eccleſia infligitur baptizatis, ſi quando ad idololatriam deficiant. Et quidem ſi tantùm mentale ſit peccatum idololatriæ, certum eſt, in foro externo non puniri: ſi autem exterius ex infidelitate, incurruntur pœnæ latæ in apoſtatas & hæreticos, de quibus quando De infidelitate.

An idololatra externum tantùm incurrat pœnas. Sed dubium eſt, Vtrùm pœnas & cenſuras Eccleſiaſticas contra apoſtatas aut hæreticos ſtatutas, verè in conſcientia incurrat, qui idololatriam tantùm exteriorem admiſerit, verbi gratia ex timore aliquo humano, ſicut fecit Marcellinus?

Incurrere videtur, quia verè admittit idololatriam, & Eccleſia maximè punit actum exteriorem. Deinde, qui furtum admittit non ex auaritia vt communiter admitti ſolet, ſed ex alio affectu, punitur nihilominùs ordinaria pœna furti, & ſi contra furem eſſet lata excommunicatio, eam non euaderet. Propter hæc argumenta ita tenet hîc Caietanus art. 1.

Sed non incurrere, eſt communior ſententia, adeoque tenenda, cùm Leges pœnales, quantum id verba permittunt, ſint reſtringendæ.

Ad argumentum prius reſpondeo, Pœnas illas non eſſe latas contra idololatram, ſed contra apoſtatas & hæreticos: idololatra autem exterior tantùm, de quo agimus, non eſt propriè infidelis, quamuis peccet contra fidei confeſſionem. Quamuis autem Eccleſia non puniat actum merè internum, ſæpè tamen, vt etiam hîc fieri exiſtimamus, non punit externum, niſi qui certum habeat reſpectum ad internum.

Ad poſterius, Eſſe diſſimilitudinem inter furtum & idololatriam, quòd non æquè ad ſpeciem furti complendam concurrat affectus formalis auaritiæ, ac opinio diuinitatis concepta de idolo, aut affectus verè idolum honorandi, concurrat ad ſpeciem idololatriæ: ad completam enim ſpeciem furti ſufficit in rebus externis poni eiuſmodi inæqualitatem, rationabiliter inuito domino; ad completam autem idololatriæ ſpeciem, quæ rapina quædam eſt diuini honoris, non ſufficit exterior thurificatio facta idolo, ſed concurrere debet opinio de idoli diuinitate, vel affectus verè honorandi: veritas enim honoris ex tali mentis diſpoſitione plurimum pendet, quamuis voluntas exteriùs ſignificandi, quòd deferas eiuſmodi honorem idolo, ſine tali diſpoſitione interiori conſiſtere poſſit.

DVBIVM IV.

Quid Diuinatio, & quotuplex?

D. Thomas quæſt.95. art.1.2.3.

Diuinatio vnde dicta. DIVINATIO, à diuis dicta eſt. Neque ex hac origine in malum ſonat, niſi per diuos intelligantur dij Gentium, adeoque dæmonia. Noſtri tamen Scriptores, præſertim Scriptura ſacra, diuinationem in malum ſemper accipiunt, ita vt numquam legitimam Dei prædictionem diuinationem appellent, ſed viſionem vel prophetiam. Teſtis D. Hieronymus cap. 3. Michææ. Prouerbiorum quidem cap.16. illis verbis, *Diuinatio in labijs Regis*, accipitur vox iſta pro prudenti coniectura in adminiſtranda iuſtitia, vel per quamdam tranſlationem pro oraculo, vt ſignificetur, iudicia Regis inſtar oraculi habenda eſſe: ſed nuſquam pro boni vatis prædictione, quod tantùm voluit Hieronymus, immeritò propter hunc locum Prouerb. à Daniele Malonio in 2. diſt. 7. quadam limitatione correctus. Gloſſa in cap. Numquam 1. quæſt. 1. ineptiùs D. Hieronymi ſententiam ita exponit, vt quando dixit, numquam in bonam partem in Scripturis diuinationem capi, *numquam* acceperit pro *rarò*, eò quòd cap. Eos qui, eadem quæſt. Petrus dicatur diuinus Apoſtolus, quaſi verum non ſit, Scripturam diuinationem ſemper accipere in malum, eò quòd Taraſius huius cap. auctor, diuinum accipiat in bonum.

Quid diuinatio. Diuinatio itaque eſt peruerſa vſurpatio notitiæ, alicuius rei occultioris, vel prædictionis futurorum, adminiculatione dæmonis, apertè vel tacitè ad hoc inuocati.

Dico *peruerſa*, quod D. Thomas dicit *indebita*. Conſiſtit autem hæc peruerſitas in eo, quòd contra Religionem, quæ nos diabolo abiuratos, & ab omni eius ſocietate alienos Deo obligat, nos abducat in diaboli partes.

Vnde colligitur, Non quamuis indebitam affectationem notitiæ pertinere ad diuinationem: ſi enim à Deo eam affectes, licet inordinatè, vt diſcipuli à Domino reprehenſi Act. 1. quibus dicit, *Non eſt veſtrum noſſe tempora*, &c. non id pertinebit ad diuinationem, ſed potiùs ad Dei tentationem, aut aliam imprudentem curioſitatem. Vnde Achaz dicit Iſaiæ 7. *Non petam, & non tentabo Dominum.*

Colligitur Secundò, Diuinationem eſſe ſuperſtitionis ſpeciem, & quidem iſtius generis, quæ verſetur circa cultum illius qui colendus non eſt. Attamen quomodo omnis etiam curioſa veritatis interrogatio dæmoni facta, ad cultum dæmonis, aut Dei irreligioſam irreuerentiam pertineat, non ita clarum eſt: ſi enim ea ſolùm ab eo interrogemus,

Digitized by Google

mus, quæ naturaliter nouit, non apparet quomodo ad eum transferamus Dei cultum: neque enim omnem illum reueremur aut colimus, à quo quippiam diſcimus, verbi gratia, ſi à puero horam aut viam; neque in eo diuinitatem agnoſcimus, ſed tantùm Angelicæ naturæ eminentiam, ſubtilioris ſenſus acumen, experientiam callidiorem, propter tam magnam longitudinem vitæ, & ſimilia. Itaque quamuis aliunde mala fortè ſit eiuſmodi interrogatio: puta quia omnis communicatio nobis cum dæmone ſit interdicta, non tamen videbitur ad ſuperſtitionem pertinere.

Curioſa interrogatio à dæmone, illicita. Contrarium tamen omnino dicendum eſt, Primò, Quia cùm diabolus omni ſuo beneficio hoc agat, vt ei loco Dei adhæreamus, & à Deo apoſtatemus, tali periculo ſeſe exponens peccat in Religionem nos Deo coniungentem. Cauendum enim ſemper eſt, vt monuit D. Auguſtinus lib. 2. De Geneſi ad litteram, cap. pænult. ne pacto diabolicæ ſocietatis, vel tali communione irretiamur. Secundò, Non tantùm peccamus contra Religionem, quando aliquid Deo proprium à creatura petimus, ſed etiam quando à creatura talia petimus, quæ non dabit niſi affectando opinionem excellentiæ diuinæ. Conſulens ergo dæmonem, aut eius beneficio vtens, conſentit & cooperatur idololatricæ huic rapinæ diuini honoris: peccat enim in Regi debitum obſequium, qui à iurato eius hoſte ad defectionem ſollicitante munus accipit. Tertiò, Qui à dæmone oraculum quærit, ipſo facto ſignificat quòd non ſit Deus alius verus, cuius ſufficiens ſit bonitas, prouidentia & maieſtas, ſecundùm illud 4. Regum 1. *Numquid quia non erat Deus in Iſrael, mittis vt conſulatur Beelzebub deus Accaron?* Denique, Eſt hęc ſententia D. Thomæ hîc art. 2. quam eruditè explicat & ſequitur Caietanus art. 4. quamuis contrarium docuerit Valentia hîc puncto 3. Rectè enim D. Auguſtinus lib. 2. De doctrina Chriſtiana, cap. 23. generatim pronuntiat, quidquid procedit ex ſocietate dæmonum & hominum, ſuperſtitioſum eſſe.

Dico, *Vſurpatio notitiæ*; vt contineatur diuinatio, tam ea quæ committitur quando notitia expetitur & quæritur ope dæmonis, quàm quæ committitur ipſa communicatione talis notitiæ, quando verbi gratia diuinus ſe conſulentibus reſponſa dat. Ita explicat quoad vtramque diuinationem D. Thomas art. 1.

Dico, *Res occultioris*; quia non tantùm de futuris, ſed etiam de præſentibus & præteritis inſtituitur diuinatio, verbi gratia, non tantùm an hîc fur futurus ſit, ſed quis iſtud furtum admiſerit, aut quis rem furtiuam apud ſe detineat, vt patet cap. 2. De ſortilegijs.

Dico, *Adminiculatione dæmonis*; non enim erit diuinatio, niſi Dei æmulus conſulatur. Quare ſi qua reuelatio inordinatè petatur à Deo, Angelis, aut Sanctis, aut curioſiùs aliquid inquiratur arte naturali, non erit diuinatio.

Quænam à dæmone interrogari poſſint. Dico, *Apertè vel tacitè ad hoc inuocati*; ſi enim adiuretur dæmon, & quærantur ea quæ vtilia ſunt ad eius eiectionem, qualia ſunt, quod eius nomen, vt nominatim conſtringi poſſit; quæ cauſſa obſidendi hominem, vt ea ad cautelam amoueatur; quos ſocios habeat, vt etiam eos ſecum cogatur educere; vel ſi cogatur fateri, quæ pertinêt ad aliorum ædificationem, non eſt diuinatio: non enim honoratur, ſed potiùs inhonoratur, quando adiuratione cogitur. Certum etiam eſt, non inuocari, quando occurrens ex iuſta vtilitate interrogatur, quomodo etiam Dominus eum interrogauit, *Quod tibi nomen eſt?* Marci 5. Caueant tamen Exorciſtæ, ne ſuperflua curioſiùs dæmonem interrogando vel deprecatiuè adiurando, vel aliquod obſequium obtinendo vel extorquendo, in hoc vitium incidant. Rectè monuit de his Silueſter verbo Adiuratio, numero 4. & 5. putat tamen non eſſe mortale, ſi Exorciſta ſine deprecatione imperet dæmoni, vt dicat curioſa & nihil ad expulſionem facientia, non vt credat, ſed ex quadam leuitate & curioſitate.

Rectè diuiditur diuinatio ex parte inuocationis dęmonis, in inuocantem explicitè, & tacitè ſolùm inuocãtem. Explicita inuocatio eius vel fit vt Dei, vel vt Angeli, de qua diuerſitate Dubio ſequenti. Implicita admodũ variè etiam admittitur, vtpote per aſtra, ſomnia, auguria, aut ſortes, quibus ſeſe dæmon immiſcet, de quibus in ſequentibus. *Diuinatio diuiditur.*

DVBIVM V.

Quomodo in Diuinatione peccetur inuocatione dæmonis?

ALIQVANDO dæmon inuocatur apertè, & ſi quidem id fiat per ſacrificia, aut cęrimonias ad Dei cultum determinatas, eſt expreſſa idololatria diuinationi coniuncta: ſi verò ſolùm fiat per honorem quaſi duliæ, vt propter naturæ ſuæ præſtantiam dæmon honoretur, & rogetur tamquam Angelus, non tamquam Deus, non erit quidem expreſſa idololatria, ſed tantùm interpretatiuè & participatiuè; eritque vera ſuperſtitio, ex cauſſis ſuperiori Dubio allegatis. Contingit etiam apertæ huic inuocationi, coniunctam eſſe blaſphemiam & ſimiles abominationes, quando conſulens promittit dæmoni vt ſæpè dæmon exigere ſolet, quòd renuntiet Chriſto, quòd numquam Deo reconciliabitur, vel Sacramentis eius vtetur, vel animam ſuam dæmoni deuouet, aut perpetuam obedientiam promittit. Item credulitas coniuncta, magnam ſæpè habet deformitatem, dum mendaci ſpiritui creditur tamquam infallibili inſtar Dei, cum quadam captiuatione intellectus in eius obſequium. Vbi iterùm inuoluitur quædam idololatria vel infidelitas. *Diuinatio aperta inuocatione dæmonis.*

Ad apertam etiam inuocationem dæmonis, adeoque ad ſimpliciter diabolicam diuinationem in hac materia pertinet, non ſolùm quando diſertis verbis dæmon inuocatur, ſed etiam quando aliquid fit ex intentione, ad quod certò ſcitur requiri eius opera. Quod fieri poteſt duobus modis, videlicet vel adhibita aliqua quaſi externa cærimonia, vel nulla eiuſmodi cærimonia adhibita. Poſterius iterùm fit duobus modis, vel in vigilia, vel in ſomno. In vigilia quatuor modis. Primò obijcit dæmon homini ſpecies viſibiles rerum, quæ alioqui non ſunt præſentes, & dici poteſt præſtigium; eſtque imitatio quædam diuini miraculi, quo tenebantur oculi diſcipulorum ne Chriſtum agnoſcerent, Lucæ cap. vlt. aut Sodomitarum, ne inuenirent oſtium Lot, Geneſis 19. aut Syrorum, ne cognoſcerent Eliſeum 4. Reg. 6. Deinde, auribus infert verba quæ vult, ſuo modo æmulans modum quo Deus locutus eſt Samueli 1. Regum 9. Tertiò operando in phantaſia;

quomodo Deus Prophetis varia reuelabat, poteſtq; dici pſeudoprophetia, niſi ſimul furore aliquo diuinus agitetur, qualequid accidit in diuina prophetia 1. Reg. 10. tunc enim dicetur arreptitius. Quartò, dæmon in ſuis prophetis quodammodo habitat, ſicut Spiritus ſanctus in Moyſe, Num. 11. quomodo diuinant Pythonici qui dæmonem habent in ventre, & per eum reddunt oracula. Conſulendus Auguſtinus ſuprà lib. 2. De doctrina Chriſtiana. In ſomno quomodo fiat diuinatio, dicemus Dubio 7.

Diuinatio exteriori adhibita cærimonia quadruplex.

Exteriori autem adhibita cærimonia expreſſa illa & perta diabolica diuinatio fit ferè quatuor modis. Primus eſt, Quando dæmon in idolo aut arca reſpondet, imitans Deum reſpondentem per propitiatorium. Secundò reſpondet per ſacrificia ſibi impenſa in viſceribus hoſtiarum, ſigno aliquo portendens idipſum de quo interrogatur, quod dicitur aruſpicium. Tertiò per apparentem quamdam ſuſcitationem mortuorum, quæ dicitur necromantia. Quartò per aliquam figuram quæ appareat in re inanimi. Vnde ſecundùm abuſum quatuor elementorum natæ ſunt gæomantia, hydromantia, aëromantia, & pyromantia.

Quomodo tacitè inuocetur dæmon.

Hactenus de diuinatione qua dæmon apertè inuocatur. Nunc de ea qua tacitè inuocatur, generatim dicamus. Vbi in primis explicandum eſt, quomodo diſcerni queat, vtrùm quando non apertè inuocatur, tacitè ſaltem inuocetur?

In eo autem facilè DD. conueniunt, dari aliquam ſuperſtitioſam diuinationem ſine pacto explicito cum dæmone, & nullam dari ſine pacto cum dæmone. Hoc itaque videndum, quando implicitum pactum cenſeatur ſubeſſe, ſiue quid requiratur, & quid ſufficiat ad eiuſmodi pactum?

Scitè admodum Suarez dicit, opus eſſe ne per diuinam opem, ſed vana ſit inquiſitio per medium ineptum, & de ſe inutile: eſſe autem ineptum, vel quia cognoſcenti, vel quia rei cognoſcendæ improportionatum. Cognoſcenti homini in naturali ordine improportionatum eſt, quod ſub ſenſum nullo modo cadit: omnis enim noſtra cognitio eſt per ſenſum; rei autem per modum inquiſitionis cognoſcendæ, improportionatum medium eſt, quod eius nec cauſſa eſt, nec effectus: aut ſi cauſſa ſit, non ſatis ad talem effectum in ſe prænoſcendum eſt determinatum: aut ſi effectus aliunde eſſe potuit quàm ex tali cauſſa, quæ ex illo colligatur. Item requiritur ad improportionatum cognitionis medium, ne ſignum fortè ſit ex diuina inſtitutione illius quod inde prædicitur: ſiue enim per huiuſmodi ſignum, ſiue apertè, aut per prophetiam, aut per internum inſtinctum, quem ſatis probabiliter conſtet eſſe à Spiritu ſancto, Deus reuelet, certum eſt ſine diuinationis vitio id poſſe prædici; quamuis vbi quis abuteretur Dei dono, verbi gratia, prophetando in pretio, cenſeatur eius prophetia facta diuinatio, vt loquitur D. Hieronymus.

Quoad poſterius, videndum, vtrùm ſufficiat ad implicitum cum dæmone pactum verè ſubſiſtens, vel ſaltem præſumendum, quòd prænotio aut prædictio ſit vana, aliquo ex modis prædictis? Ad verè enim arguendum eiuſmodi pactum, videtur non ſufficere. Si enim vana ſit collectio cauſſæ ex effectu, quando effectus non ſequitur ex illa ſola cauſſa, ſed etiam aliunde in ſolidum poni poteſt, vt iam dictum eſt, ſequitur neque ex prædictione vana rectè colligi implicitum cum dæmone pactum, cùm aliunde quàm ex eiuſmodi pacto ea poni poſſe videatur. Confirmatur, Numquam eſt pactum implicitum, quin virtute reſoluatur in aliquod explicitum: contingit autem ſæpè nullum explicitum pactum præceſſiſſe, quod aliquo modo concernat vanam hanc coniectationem.

Contrarium tamen cum D. Thoma, & communi aſſerendum eſt, quandocumq; ſeriò quis in vanam prænotionem ſic incumbit per eiuſmodi media aut ſigna, vt non tam falli in legitimo aliquo medio, præſertim naturali, quod intendat, videatur, quàm vti arte diuinatoria, verè ipſum vti implicito quodam pacto dæmonis, ſeu ſocietate dæmoniorum. Si enim aliunde non prouenire hanc prænotionem ſciat aut ſcire debeat, quàm ſe immiſcentis ope dæmonis; etiam negligens idipſum ſcire, cùm negligentia periculum tanti criminis non ſatis vt oportebat excluſerit, irretitur pacto occulto ſocietatis diabolicæ. Cùm enim contra Dei Legem, qui inimicitias poſuit inter ſemen mulieris & ſerpentis, & toties in Scripturis inculcauit, diuinos non eſſe conſulendos, & alia ad huius vitij prohibitionem pertinentia, qui dæmonis vtitur aliqua ope, relicta ſtatione caſtrorum Dei, iam in ſocietatis quoddam pactum cum ipſo dæmone tranſit; tum quia is opem nullam præſtat, niſi ad promouendam ſocietatem deſertionis, tum propter cauſſas ſuperiori Dubio allegatas. Accedit quòd fidem adhibens ſigno dæmonis, ineat quodammodò cum ipſo pactum, quale eſt inter diſcipulum & magiſtrum: ſicuti enim Chriſtus Dominus aliquando exigebat fidem qua iuuandi ſibi id ab ipſo fieri poſſe quod petebant crederent; ita etiam exigit dæmon, vt iam quodammodò conſtet inter diſcipulum hominem, & magiſtrum dæmonem, contractus Facio vt facias. Huius rei argumentum eſt, quòd ſi quis non credens ſecuturum effectum, ſigna diuinatoria vel magica adhibeat ſolùm materialiter, & ſine ſcandalo, non peccet mortaliter, aut peccato ſuperſtitionis, & ferè effectus non ſequatur, ſed tantùm delinquat venialiter otioſa actione. Cauendum tamen, ne hoc ioco creetur periculũ ad ſeria veniendi: ſolet enim interdum dæmon ſeſe iocis iſtis immiſcere; & aliquando compertum eſt, ad ſola verba magica materialiter ex confeſſione ſagarum recitata, effectus magicos ſecutos eſſe. Poteſt & hac ratione pactum hîc oſtendi: qui enim ſperat eiuſmodi effectum ex tali ſigno, vel nititur natura, vel inſtitutione. Non nititur in propoſito naturâ, vel Dei aut hominum inſtitutione, ſed diabolica; ergo vel ea quæ priùs facta eſt, vel quæ nunc fit: vtrumuis dicatur, ad diabolici pacti vſum pertinet.

De adhibente ſigna magica materialiter tantùm.

Itaque ad argumentum oppoſitum reſpondeo, Ex dictis patet, prædictionem iſtam vanam, quæ eſt in diuinatione, non aliunde poni, quàm ex pacto dæmonis.

Ad confirmationem dico Primò, Sæpè hîc præcedere pactum explicitum cum alijs. Secundò, Hoc non eſſe neceſſarium, quia vt diximus circa definitionem Simoniæ, ad virtuale ſeu tacitum pactum ſufficit commutatio rerum aut actionum realis, verbi gratia, tacitè emit qui inſti-

ed by Google

inſtitori numerat pretium, quod nouit conſtitutum, & mercem aufert. Ad eumdem modum qui ſeriò exercens talem actionem credit ſecuturum effectum, quem ſolus dæmon facturus eſt, cenſetur emere talem opem ab ipſo dæmone, ſemper ſeſe ad pernicioſa eiuſmodi commercia ſibi volentibus credere exhibente.

An diuinatio aperta & tacita differant ſpecie.

Ceterùm dubitatur, An duæ iſtæ diuinationes, quarum vna habet inuocationem dæmonis apertam, & dicitur à quibuſdam ſimpliciter diabolica; altera tacitam, quam dicunt diabolicam mixtam, differant ſpecie? Differre enim, videtur docere D. Thomas hîc art. 3. Contrarium ſentit Suarez.

Dici poteſt, In rigore quidem non eſſe duas ſpecies vniuocè participantes naturam diuinationis, æquiualenter tamen eſſe duas ſpecies ſub eodem iſto analogo ita diſtinctas, vt earum differentia etiam in confeſſione ſit explicanda, quamuis ſolæ circumſtantiæ mutantes ſpeciem, non autem in infinitum aggrauantes in eadem ſpecie, eſſent neceſſariò confitendæ. Quamuis enim expreſſum & tacitum votum non differant ſpecie, etiam moraliter, neque neceſſum ſit in peccato contra votum explicare, an votum expreſſum fuerit an tacitum: diuinatio tamen in qua apertè inuocatur dæmon, differt ſpecie ab ea in qua tantùm inuocatur tacitè; quia motiua, ob quæ vtraque prohibita eſt, ſunt diuerſa, ita ſaltem vt ſpecie non conueniant, quamuis in analogo fortè conueniant: prior enim prohibetur potiſſimùm, ne ſerui fiamus dæmonis; poſterior, ne fiamus ſocij. Si hoc non ſatisfaciat, accedit quòd vel propter ſola peccata coniungi ſolita, quæ certum ſit ſpecie diſtingui, moraliter meritò reputentur ſpecie diſtingui.

An ſint ſpecies infimæ.

Dubitatur etiam, Vtrùm ſint ſpecies infimæ? Videtur enim diabolica mixta plures ſpecies ſub ſe continere, quas nonnulli diſtinguunt hac ratione, vt vna verſetur in ijs rebus tamquam ſignis vanè obſeruandis, quæ ſine humana ope eueniunt: & quidem ſi caſu occurrant eiuſmodi ſigna, peculiari nomine omina dicuntur. Altera in illis quæ per hominem fiunt. Prioris generis diuinationem vocat D. Thomas hîc art. 3. in fine Corporis, ab vſitata aliqua ſpecie augurium; poſterioris, ſortilegium. Sanè & ipſa hæc genera ſimili diſtinctione in plures ſpecies ſubdiuiduntur; ſed vt ipſorum, ita & iſtarum diſtinctio non eſt ſpecifica aut formalis, ſed tantùm materialis.

Dices, Principia diſtinguunt ſcientias; ergo rectè ſpecies diuinationum variantur ſecundùm diuerſas materias, quæ ſunt quaſi diuerſa earum principia.

Reſpondeo, Non ſequi: Primò, Quia etiamſi vt cognitiones differrent ſpecie, non tamen propterea vt vitia moralia. Secundò, Ne quidem vt cognitiones differunt ſpecie, quia principia iſta formaliter non differunt, ſicut principia diuerſarum ſcientiarum, ſed ſolùm materialiter, ſicut notitia accepta per litteras, & per ſermonem. Vnus enim eſt diabolus, qui per omnia iſta ſigna ſuos inſtruit, & tantùm materialiter differt inſtructio quæ fit per aſtra, ab ea quæ fit per ſortes, ſicuti eadem eſt fides quæ Deo adhibetur, ſiue traditum ſit eius verbum, ſiue ſcriptum, ſiue per Prophetam, ſiue adhibita externa cærimonia, ſiue ſine illis. Hæc ergo omnia quibus abutuntur diuini, nihil ſunt aliud quàm lingua quædam dæmonis, ſeu ſigna ex communi conſenſu dæmonis & diuinorum inſtituta: non enim ideò vſurpata primùm ſunt, quia hæc ſignificabant; ſed ipſa vſurpatione, quaſi pacto quodam tacito interueniente, effectum eſt vt talia ſignificarent, quemadmodum docet D. Auguſtinus lib. 2. De doctrina Chriſtiana, cap. 24.

Dubitatur denique, Vtrùm quoties ſubeſſe ſolet alicui actioni tacita dæmonis inuocatio, ſit omnino intrinſecè malum, eam cum ſimilitudine quadam merè materiali vſurpare? Omen enim videtur licitè vſurpaſſe ſeruus Abrahæ, Geneſis 24. Ionathas, 1. Reg. 14. Dauid, 1. Reg. 20. Philiſthæi comprobante Domino, 1. Reg. 6. Huc pertinet, quod Probus Ambroſio dixit, *Vade & fac non vt Iudex, ſed vt Epiſcopus.* Item quod ſibi accidiſſe narrat Auguſtinus lib. 8. Confeſſionum, cap. 12. quando ad vocem pueri cantantis, *Tolle, lege*; legit illud Apoſtoli, *Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione: ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum: & carnis curam ne feceritis in deſiderijs.* Augurium videbitur exercuiſſe Ioſeph, Geneſis 44.

Dicendum nihilominùs eſt, Numquam licere vſurpare, niſi contraria intentione adimatur eis formale diuinationis, quod fit quando non adhibentur vt ſigna, ſed vt cauſſæ vel effectus; vel ſi vt ſigna, adhibentur vt ſigna à Deo accepta. Vnde patet, vanum eſſe eorum errorem qui auguriorum quidem omnem vſum damnent, non tamen ominum.

Ad exempla reſpondeo, Eliezer ſeruū Abrahæ non eſſe vſum vano omine, ſed à Deo ſignum petijſſe, quod ſine vitio tentationis Dei, aut diuinationis, Prophetæ vernaculus Dei inſtinctu facere potuit, præcipuè cùm & hoſpitalitas illa, quam in puella requirebat, ſuapte natura pertinere potuerit ad cauſſam ob quam Iſaaco deſtinanda eſſet. Ionathas etiam non ſine diuino inſtinctu ita egiſſe videtur: arguit fiducia, Dei mentio, euentus miraculoſus, teſtimonium totius populi, quòd cum Deo operatus eſſet. Idem iudicium de Dauide & alijs; quamuis Dauid non tam ex nudo ſigno, quàm ex cauſſà collegerit effectum, ex ira Saulis perſecutionem: nam vt dicitur Prouerbiorum 16. *Indignatio Regis, nuntij mortis.*

An Ioſeph augurium exercuerit.

Ad augurium Ioſephi quod attinet, multis modis reſpōderi poteſt: Primò, Non aſſerere Ioſephum, ſe in augurandi ſcientia peritum, ſed interrogatiuè loqui: famulum autem qui id aſſeruit, ita ex mandato Domini fuiſſe iocatum, vt ſentit Auguſtinus quæſt. 145. in Geneſim: quamuis & iſtud alij per interrogationem legant. Sanè non placet quod Pererius indicat, famulum quidem quando per ſcyphum dominum ſuum augurari ſolitum dixit, fuiſſe mentitum, non autem dominum, quando ſe peritum in ea arte dixit, nulla facta mentione ſcyphi: textus enim apertè habet, mandante domino ita famulum locutum fuiſſe, vt etiam obſeruauit Auguſtinus. Secundò, Cùm dicit, *An ignoratis quòd non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia.* dici poteſt, hoc intelligendum eſſe de vulgi opinione; quaſi dicat, An neſcitis, quod omnes prædicant? Tertiò, Augurandi ſcientia poteſt in bonum accipi,

zed by Google

cipi, vt ibi rectè Pererius, vt nihil ſit aliud augurari, quàm præſagire futura, cuius ſanè peritiam ex Dei dono habebat Ioſeph, qui, vt ſuperiori Capite dicitur, ſpiritu Dei erat plenus. Vel ſanè Quartò, hanc ſcientiam ipſius Ægyptij, quorum ſermone, quò magis lateat, vtitur, augurandi ſcientiam vocabant; quo modo Daniel cap. 4. vocatur princeps ariolorum, & cap. 5. dicitur habere ſpiritum Deorum. Quintò, Secundùm lectionem Septuaginta, quam ſequitur Auguſtinus, & ſimilem habet Vatablus, non dicitur Ioſeph peritus augurij, ſed potiùs quòd ſimiles ei augurari certiſſimè poſſint. Qui commentarius ſuperiori iunctus, perficiet plenum ſenſum.

DVBIVM VI.

Sítne illicita quæuis Diuinatio per aſtra?

D. Thomas quæſt. 95. art. 5.

Quomodo per aſtra veniamus in cognitionem. PER aſtra in cognitionem alicuius occultæ rei in his ſublunaribus venire non poſſumus, niſi altero duorum modorum, ſcilicet viâ inuentionis, vel viâ diſciplinæ. Viâ quidem inuentionis, quando per nos in ipſis aſtris inuenimus medium aliquod cognitionis rei inueſtigatæ. Tale nullum eſt, niſi quod cauſſa ſit vel effectus rei cognoſcendæ. Viâ autem diſciplinæ, quando per illum qui nouit, ſigno aliquo ſcientiam ſuam communicantem diſcimus. Itaque ex aſtris non poſſumus occulta ſcire, niſi per Deum, aut Angelum, ſiue bonum ſiue malum, nobis ſignificetur. Quod iterùm duobus modis in hac via contingit. Vno, vt ſignificetur, aſtra hoc cauſſare, quod fieri poteſt etiam non inſpectis aſtris: Altero, vt ſignificetur, hoc in ipſis cælis ſcriptum eſſe, aut vt quaſi ibi ſcriptum legendum exhibeatur.

Tota ergo hæc diſputatio duobus membris comprehendetur. Priori dicemus, Quænam poſſint, quænam verò non poſſint ex aſtris viâ inuentionis cognoſci, tamquam ex cauſſis? certum enim eſt aſtra non eſſe rerum ſublunarium effectus, cùm potiùs, vt Philoſophus dicit, tota vis orbis inferioris à ſupernis dirigatur. Poſteriori, Quomodo viâ diſciplinæ ex aſtris aliquid poſſit aut non poſſit cognoſci?

Quidnam ex aſtris poſſit vel non poſſit cognoſci viâ inuentionis? Ad prius quod attinet, DICO PRIMO. Certum eſt, aſtrorum magnam eſſe efficaciam ad quoſdam effectus in his inferioribus producendos, quorum notitia plurimum ad res humanas conducat, præſertim ad artem Medicam, nauticam, & agriculturam. Eſt omnino certa, communis, & D. Thomæ, & Sixti V. in Motu proprio, qui incipit, Cæli & terræ, edito contra Aſtrologos iudiciarios. Notitiam iſtam inueſtigare, ad veram Aſtrologiam pertinet: Aſtronomia enim circa aſtrorum naturam, vim, curſum, & ſimilia occupatur.

Aſtrologia duplex. Aſtrologia duplex eſt, vna naturalis & licita, quæ effectus ex vera Aſtronomia prædicit: altera iudiciaria, quæ ad vanam diuinationem pertinet, & dici poteſt Aſtromantia. Ad veram itaque Aſtrologiam pertinebit, ex aſtrorum conſideratione prædicere æſtus, frigora, pluuias, tempeſtates, fertilitates, ſterilitates, & ſimilia. Huc pertinet illud Matth. 16. *Facto veſpere dicitis, Serenum erit: rubicundum eſt enim cœlum,* &c. *Faciem ergo cæli diiudicare noſtis.* Item Lucæ 12. *Cùm videritis nubem,* &c. *faciem cæli & terræ noſtis probare.* Dominus enim ibi non reprehendit, ſi ex cæli rubore veſpertino ſerenitatem, ex matutino autem pluuiam futuram colligamus; imò tacitè id rectè fieri indicat. Quò pertinet quod apud Lucam addit, *Et ita fit.* De ſimili ſignificatione illud Geneſis 1. *Et ſint in ſigna & tempora, & dies & annos,* intellexit Baſilius Homilia 6. De opere ſex dierum: quod & exemplo illuſtrat Lunæ, tertio die puritate ſua ſtabilem portendentis ſerenitatem.

DICO SECVNDO. Etiamſi Aſtrologus naturalis, vel certiùs prædicat quàm præſcire poſſit, vel calculo, aut alia ſimili imperitia erret, non tamen erit eiuſmodi eius erratum ad ſuperſtitionem aut diuinationem reijciendum; neq; enim pacto implicito cum dæmone vtitur: non enim procedit viâ diſciplinæ, ſed inuentionis; neque aliter hîc ſeſe dæmon immiſcet, quàm in quibuſcumque vitiis, neque peculiare hîc quidquam eſt contra Religionem, ſed vanitas ſolùm quædam aut præſumptio.

DICO TERTIO. Probabiliter dici poteſt, non eſſe de ſe malum, aut toto genere ex natura rei illicitum, ex ſiderum conſtellatione obſeruata pueri natiuitate, coniectare eius temperamentum, & ex temperamento naturalem aliquam inclinationem futuram, & propenſionem ad has aut illas paſſiones, vitia, aut virtutes, puta iram, manſuetudinem, libidinem, & ſimilia. Ita ſentit Suarez, Delrio lib. 3. cap. 3. quæſt. 1. concluſ. 2. & ſentire videtur hîc D. Thomas ad 2. quando dicit, ideò interdum Aſtrologos vera prædicere, præſertim de illis actionibus humanis, quæ à multitudine dependent, quòd plures homines ſequantur paſſiones corporales, ideoque actus eorum vt plurimùm ſequantur cæleſtium corporum inclinationem. Quamuis dici poſſit, D. Thomam non loqui de inclinatione aſtrorum quæ ſit tempore natiuitatis, ſed eo tempore quo exercendæ ſint illæ ipſæ quæ prædicuntur actiones. *Quidnam liceat ex ſiderum conſtellatione circa pueri natiuitatem?*

Confirmatur aſſertio: Cùm enim temperamentum humani corporis pendeat à cauſſis naturalibus, & homo hominem generet atque Sol; veriſimile eſt, cæleſtes influentias multum poſſe in eiuſmodi temperamento producendo. Itaque ex illis coniectare tamquam ex cauſſis, non poterit per ſe eſſe malum.

DICO QVARTO. Vana nihilominùs eſt eiuſmodi Genethliacorum coniectatio de fortunis & moribus, imò & de ipſa complexione hominis, ex obſeruato Horoſcopo & cõſtellatione quæ fuerit tempore natiuitatis, aut quæ erit tempore vitæ, & videtur vniuerſim, ſaltem quoad mores & fortunas prædicendas, damnata in Bulla Sixti V. ſuprà citata; imò & in ipſis ſacris Scripturis, Iſaiæ 47. *Saluent te augures cæli,* &c. Deuteronomij 18. *Gentes iſtæ augures & diuinos audiunt.* Ieremiæ 10. *A ſignis cæli nolite metuere,* Galat. 4. *Dies obſeruatis & annos,* &c. Canones contra Aſtrologos videre licet cauſſa 26. quæſt. 2. & tribus ſequentibus. Leges ciuiles L. 2. 5. & 7. C. De maleficis & Mathematicis, & L. Mathematicos, C. De Epiſcopali audientia; vbi & proprios codices cremare iubentur: cui conforme eſt quod habemus cap. 19. Actorum: *Multi ex eis qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt,* &c. Quamuis enim curioſitatis nomen admodum latè pateat, de Aſtromantarum *Quid non.*

Digitized by Google

rum tamen ſeu Mathematicorum libris id accepit Auguſtinus Concione ad Pſal. 61. vbi Mathematicum non niſi per publicam pœnitentiam admittit. Non minor fuit in hoc ſeueritas Alexandri III. cap. Ex tuarum, De ſortilegijs, qui Presbyterum ſimplici zelo conatum inſpectione aſtrolabij rem furto Eccleſiæ ſurreptam recuperare, ad annum integrum iuſſit eſſe ab altari ſuſpenſum. Leo I. Epiſtola 91. Priſcillianiſtas damnat, quòd per duodecim cæli ſigna corpus hominis diſtinxerint, quaſi ſimus ſub aſtrorum poteſtate, quòd fatalibus ſtellis & animas hominum & corpora adſtrinxerint. Eumdem errorem damnat Bracarenſe I. Can. 9. & 10. damnatur item Can. 72. in collectione Græcorum Canonum per Martinum Bracarenſem tom. 2. Conciliorum: item Toletano I. in confeſſione Fidei: *Si quis Matheſi vel Aſtrologiæ exiſtimat eſſe credendum, anathema ſit.*

De fortunis. Aſſertionem in primis probemus de fortunis. Effectus fortuitus non habet certam aliquam cauſſam naturalem; eſt enim non ens vnum, ſed ſimpliciter multa: naturalis autem virtus ad vnum aliquod eſt determinata, ſicut vna eſt cuiuſque rei naturalis forma. Quamuis ergo cælum cauſſa eſſe poſſit vnius fortè effectus concurrentis in fortuito euentu, non poterit tamen determinata eſſe cauſſa ipſius concurſus plurium cauſſarum, qui merè per accidens euenit. Secundò, Quæ proſperè aut ſecùs homini in vita obueniunt, à Deo diſponuntur, ſine cuius prouidétia ne capillus quidem capiti noſtro excidit: ſi ergo aſtra hîc aliquid determinatè efficere poſſunt, non tantùm voluntati noſtræ libertatem adiment, ſed & diuinæ, cui & ipſa perpetuò ſubſunt, ita vt ad nutum ſuum, eorum curſum ſiſtere & retrouertere poſſit, vt fecit tempore Ioſue. Vanum ergo eſt aſtris ea ſubijcere, quæ aſtrorum Conditor & rector ſibi reſeruauit.

De moribus. De moribus, quoad actus liberos vnde ij potiſſimùm æſtimantur, res æquè certa eſt. Cùm enim ea ſit natura liberi actus, vt procedat à cauſſa indeterminata, vanum eſt ex aſtris, tamquam ex cauſſa determinata, eum velle prædicere.

Obiect. Dices, Aſtra ponunt inclinationem, contra quam poſſet quidem niti libertas hominis: ſed ſatis probabiliter præſcitur quòd non nitetur, quia ea eſt noſtri generis corruptio, vt facilè vitijs ſuccumbamus; ergo ſaltem in malis poterit Aſtrologus particularis alicuius hominis mores probabiliter prædicere.

Reſp. Reſpondeo, Neque ita rectè ſtatui: vel enim inclinatio illa, eſt ex aſtris quæ concurrebant tempore natiuitatis, de quo mox dicemus, & oſtendemus ex illis mores colligi non poſſe; vel eſt ex illis quæ concurrunt cum ipſis moribus. Atqui non niſi vanè ex illis prædicuntur liberi mores: rectè enim inſignis quidam Aſtrologus dixit, Sicuti rigente cælo qui balneum intrat, calere poteſt, ita fieri poſſe, vt alijs ex cauſſis affectio illa quæ ex aſtris ad hoſce mores erat, ſuperetur. Oporteret itaque præuidere non tantùm inclinationem aſtrorum ad eiuſmodi actus liberos, ſed etiam concurſum reliquarum cauſſarum, quæ diſpoſitiuè aut obiectiuè in illis concurrere poſſunt; qui concurſus cùm ſit per accidens, vt ex dictis patet, ex aſtris tamquam cauſſa ſua nullo modo præſciri poteſt. Addo, non ſatis poſſe oſtendi alicuius momenti inclinationem ad certum, verbi gratia, vitium ex aſtris prouenire in particulari homine, hoc certo tempore; quamuis quòd integra aliqua gens inclinata ſit ad certas paſſiones, veriſimiliter aliquam ex cæli aſpectu & diſpoſitione cauſſam habeat, ſed ita rurſus obſcuram, vt faciliùs ex effectu cauſſam, quàm ex cauſſa effectum conijcias. Prætereà vel is de quo in particulari prædicit Aſtrologus, eſt ex numero ſapientum, vel ſtultorum. Si ſapientum, cùm ſapiens dominetur aſtris, falletur Aſtrologus: ſi ſtultorum, nihilominùs falletur, quia longè maior eſt in omnem partem inconſtantia ſtultorum, qui vt Luna mutantur, quàm ſapientum. Vnde & Sapiens Prouerb. 30. omnino impoſſibile indicat, præſcire viam viri in adoleſcentia, quando nimirum circumfertur omni vento paſſionum. Denique aſtrorum curſus fuiſſet idem, ſi homo non peccaſſet, mores autem longè diuerſi; ergo certum eſt, non poſſe eos ex aſtris prædici.

De complexione. De complexione ex genitura conijcienda, illud in primis obſeruandum, Rationem debere reddere Genethliacos, quare eam æſtiment ex momento, quo proles è matris vtero egreditur, cùm multis modis fieri poſſit, vt paulò citiùs aut tardiùs egrediatur, vix tamen in vllo quoad complexionem mutata.

Secundò, Dicant, an ex ſolis aſtris exiſtiment hanc complexionem pendêre: certum enim eſt, multùm, imò multò magis pendêre ex diſpoſitione materiæ, ex efficacia proximæ virtutis actiuæ; non ergo vſqueadeò vrgenda ſola conſtellatio.

Tertiò, Sit ita, pendeat res tota à conſtellatione; quare ea potiùs obſeruabitur quæ eſt tempore natiuitatis ex vtero, quàm quæ fuit tempore conceptionis, tempore animationis, totoque tempore geſtationis? Sanè ex parentum imaginatione tempore conceptionis non ſolùm temperamentum, ſed etiam colorem non parum pendêre, tradunt naturales, & experimentis confirmant. Conſtat etiam ex incurſibus, aut affectionibus, vel ſpectris quæ prægnantibus obueniunt, plurimum ſæpè alterari prolem, atque inde tota vita characteres retinere, cùm non æquè adhæreant affectus materni, verbi gratia, dolores qui fuerint tempore partus. Fatetur iſta Ptolomæus, ſed ideò inſpici vult tempus natiuitatis, quòd tempus conceptus ignotum ſit; quaſi verò ideò vana proferenda ſint, quòd certiora ſint ignota.

Quænam incertam faciant prænotionem complexionis. Quartò, Etiamſi demus, ex aſpectu ſiderum qui eſt tempore natiuitatis, complexionem prolis plurimùm pendere; plura tamen ſunt quæ incertam faciant prænotionem eius ex illa cauſſa. Vnum, quòd inſtrumenta & aſtrolabia, vt ipſi Aſtrologi fatentur, valdè ſint fallacia. Alterum, quòd difficile ſit noſſe & diſcernere præcisè momentum illud ſeu morulam natiuitatis, qua etiam gemini debeant diſcerni, quorum alter alterius plantam tenuerit, vt accidit in Iacob & Eſau. Vrget Baſilius Homilia 6. in Geneſim, Auguſtinus lib. 5. De ciuitate Dei, c. 5. Gregorius Homilia 10. in Euangel. Tertium, Quòd ſignorum etiam ortus latitudinem ſuam habeat: hora enim, & tertia parte horæ aſcendunt, vt dicit Origenes apud Euſebium libro 6. De præparatione Euangelica, cap. vlt. minima autem temporis morula, vt Genethliaci dicunt, magnam facit mutationem.

Quar-

Digitized by Google

Quartum, Quòd non redeat facilè, neque à principio mundi huc vſque redierit eadem omnino poſitura cælorum, idemque omnino mutuus reſpectus ſiderum, qualem Aſtrologi conſiderant, vt contra eoſdem rectè oſtendit Mirandula lib.5.cap.2. Omitto negligentiam & imperitiam, quæ, vt benè oſtendit idem Auctor lib. 2. cap. 7. & 8. ferè ſolet eſſe maior in illis, qui plus in eiuſmodi prognoſticis præſumunt: quamuis, vt idem teſtatur lib.9.cap.7. fateantur Genethliaci, adhuc apud ſe incertum eſſe, quomodo domus ſint diuidendæ, quantum earum vires extendantur, & quibus ſignis vtendum. Fatales etiam horæ, quas vocant, omnino eis occultæ ſunt. Accedit aëris intermedij illuſio; Euro enim flante, ſidera apparent maiora: varietas de diſtantia Planetarum inter ſe, de motu octaui orbis, & alijs multis; vt meritò Aſtrologo dicatur quod eſt Iobi cap. 38. *Numquid noſti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra?*

An viâ diſciplina ex aſtris cognoſci poſſint futura contingentia? Itaque deciſa lite iſta de notione & prædictione talium viâ inuẽtionis, quaſi effectuum ex cauſſis, ſupereſt examen alterius modi, Vtrùm ſaltem viâ diſciplinæ in cælo tamquam in libro quodam deſcripta, addiſci, videri & præuideri queant futura contingentia? Hoc enim non ignobiles quoſdam Auctores dixiſſe, teſtatur Auguſtinus lib. 5. De ciuitate Dei, cap. 1. vt nimirum quod efficere non poſſe demonſtrata ſunt, ſaltem loqui & tamquam ſigna indicare aſtra videantur. Senſit id Origenes in illud Geneſis 1. *Et erunt in ſigna.* teſte enim Euſebio lib. 6. De præparatione Euangelica, cap. 9. docet, cælos quidem non eſſe cauſſas rerum humanarum, eſſe tamen in eis deſcripta tamquam in libro quodam, ſigna quædam omnium rerum humanarum, & futurorum contingentium, & quidem talia, vt non ea per ſe poſſint homines intelligere, ſed debeant à ſuperioribus virtutibus ſiue Angelis, quibus propriè depicta ſint, diſcere: cui conforme eſt quòd legantur dæmones in idolis, quaſi in aſtris ea legerent, futura prædixiſſe. Luculentus teſtis Euſebius lib. 5. c. 4. ſuprà. Eiuſdem ſententiæ eſt Ciccus Eſculanus commentator Ptolomæi; quamuis fateatur, artem iſtam admixtione diabolicæ eſſe vitiatam.

Argum.1. pro opinione affirm. Probatur hæc ſententia Primò ex eodem illo Geneſis loco: *Et ſint in ſigna.*

2. Secundò ex cap. 34. Iſaiæ: *Complicabuntur ſicut liber cæli.* Cuius ſimilis eſt locus Apocalyp. 6. *Cælum receſſit ſicut liber inuolutus.* Hinc enim apparet, vſque ad diem iudicij cælum eſſe inſtar libri aperti, in quo res humanæ legi poſſint.

3. Tertiò ex cap. 5. Iudicum: *De cælo dimicatum eſt contra eos; ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo, aduerſus Siſaram pugnauerunt.*

4. Quartò ex eo quod Iacob dixiſſe fertur, *Legi in tabulis cæli, quæcumque contingent vobis & filijs veſtris.* Ita refert Origenes ex libro quodam cui titulus erat, Narratio Ioſeph, magnæ apud multos auctoritatis.

5. Quintò ex Auguſtini lib. 2. De Geneſi contra Manichæos, cap. 21. *In perſpicuitate & ſimplicitate cæleſtium corporum omnes omnino motus animi latere non arbitror.*

6. Sextò, Cometæ ſunt ſigna, quæ inſignes caſus futuros portendant; ergo & reliqua aſtra.

7. Denique Aſtrologi ſæpè vera prædicunt.

Reſp. ad 1. Sed ad Primum reſpondeo, Aſtra quidem eſſe in ſigna, ſed non illorum euentuum, quos ex ipſis vana iſta Aſtrologia prædicit. Quorum autem ſint ſigna, indicatur illo eodem loco, & explicatur Eccleſiaſtici 43. *Luna in omnibus in tempore ſuo oſtenſio temporis, & ſignum æui: à Luna ſignum diei feſti.* Secundò ſunt ſigna eorum effectuum qui à cælo pendent, vt ſerenitatis & pluuiæ, vt docet D. Baſilius ſuprà citatus. Sunt ergo ſigna, non Aſtrologica, ſed Aſtronomica, aut etiam Politica, & interdum miraculoſa.

Ad Secundum reſpondeo, Similitudinem illam libri & cæli non eſſe poſitam in ſcriptione quæ in vtroque ſit; & vt eſſet, non ſequeretur inde, omnia in cælo eſſe deſcripta, ſicuti in vno libro non omnia deſcribuntur: ſed poſita eſt in materia libri, quæ eſt quaſi pellis ſeu membrana quædam extenſa: fulgent enim ad nos aſtra tamquam characteres quidam ex membrana extenſa. Solent enim olim libri ex volumine membranæ conſtare, qui extenſi, erant conſpicui & vſui idonei; conuoluti, erant vſui inidonei: ita cælum in creatione dicitur à Deo extenſum ſicut pellis, Pſal. 103. abſoluto autem mundi fine, inuolui ſicut membrana quædam, aut ſicut liber complicari. Conſulendus in eum locum Auguſtinus & Viegas in dictum cap. Apocalypſ. & alij ab ipſo citati. *Ad 2.*

Ad Tertium, Locus iſte nihil facit pro Aſtrologis: vel enim per ſtellas cæli, vt alibi, ſignificantur Angeli propugnatores populi Iſraëlitici; vel ſi ſtellæ propriè accipiantur, ſolùm ſignificabitur, ſic aërem ceteraque elementa, ipſum cælum & tempus fauiſſe populo Dei, vt ipſæ quoque ſtellæ ſolitæ imbres ciere, cenſeantur contra Siſaram pro Iſraële pugnaſſe. Ita Caietanus, & alij. *Ad 3.*

Ad Quartum, Quamuis liber ille apud Origenem & alios quoſdam tam Iudæos quàm Chriſtianos magnæ fuerit auctoritatis, reuerà tamen nullius eſſe debet, vtpote, qui non tantùm illum de quo agimus, ſed & alios multos habeat errores, qualis eſt quòd Angeli quidam ſint ad imitationem Chriſti incarnati. Vnde meritò inter apocrypha relatus eſt ab Athanaſio in Synopſi, & Sixto Senenſi lib. 1. Bibliothecæ. *Ad 4.*

Ad Quintum, Craſſum illud erratum eſt Iulij Sireni, qui quod Auguſtinus dixit de cæleſtibus ſeu ſpiritualibus corporibus hominum beatorum, intellexit de cælis. Voluit autem Auguſtinus nihil in beatitudine eſſe ſimulatum, vt exteriùs vnus beatus alteri aliud obtendat, quàm quod in corde cogitet; imò potiùs omnes cogitationes in corpore relucere. Ex quo, vtrùm ſequatur quòd ſibi mutuò cogitationes occultare nequeant, alterius loci eſt examinare: neque enim hoc quidquam ad Aſtrologos noſtros iudiciarios pertinet. *Ad 5.*

Ad Sextum, Cometas non eſſe certa ſigna eiuſmodi effectuum, vt vulgò putatur, verius eſt: & vt verè Regum mortem aut aliquid ſimile portendant, non id efficient vt mera ſigna, ſed fortè vt coëffectus, eò quòd ab eiſdem cauſſis cum illis pendeant. At quæ cauſſa inde eſſe poterit determinatè potiùs Regum mortem quàm vulgarium effectura? Sanè ſi ratio naturalis conſulatur, incerta hæc portenta: nam quod à teneriore Regum complexione, aut maiori choleræ abundantia petunt, vix coniecturæ ſuffecerit, nedum certitudini. Non improbabiliter tamen dici poteſt, Deum interdum inſolitis eiuſmodi cæli mutationibus, *Ad 6.*

nibus, inſignes illos effectus portendere, quo modo feciſſe legimus 2. Machab. 5. quando apparuerunt in aëre equites diſcurrentes. Ita ſentit Serrarius in illum locum Machabæorum, & probat egregio dicto Caroli Magni ex Faſciculo temporum, Plinio, Seneca, & alijs.

Ad 7. Ad Septimum, Hoc fieri interdum ex occulto pacto cum dæmone, qui pro naturæ ſuæ perſpicacia, multa aliunde nouit conijcere, quæ interim aſtris adſcribi curet. Ita Auguſtinus lib. 5. De ciuit. Dei, cap. 7. & alibi. Aliquando imaginatio facit, vt qui Aſtrologos conſulunt, ex apprehenſione incidant in morbum, aut adſpirent ad honores ſibi prædictos, & aſpirantes conſequantur. Eſt ſimile in Apophthegmatibus Plutarchi, vbi Ageſilaus ſubornat ariolum, qui in iecore aſtu deſcriptis victoriæ notis exercitum ita animauit, vt pauci contra ducenta millia hoſtium victoriam obtinerent. Aliquando in pœnam Deus ſinit mala prædicta euenire, ipſiſque dæmonibus quod prædixerant procurare. Auguſtinus De diuinat. dæmonũ, cap. 5. Ad hæc ſæpè caſu ita euenit vt prędicitur. Auguſtinus lib. 4. Confeſſ. cap. 3. & lib. 7. cap. 6. quod pulchro quorumdam adoleſcentum exemplo probat lib. 12. De Geneſi, cap. 22. qui ioco fingentes ſe Mathematicos, verum prædixerunt aut coniecerunt. Denique aliquid hîc poteſt ſagacitas & vſus Mathematici. Phauorinus apud Gellium lib. 14. cap. 1.

Meritò ergo monemur Deuteronomij 13. eiuſmodi vanos homines, etiam cùm vera prædixerint, eſſe vitandos; imò tunc maximè, vtpote vbi ſuſpicio augeatur latentis diabolicæ ſocietatis.

DVBIVM VII.

Vtrùm Diuinatio per ſomnia ſit licita?

D. Thomas q. 95. art. 6.

RESPONDET D. Thomas diſtinguendo, Diuinationem per ſomnia eſſe licitam, quando ea procedunt ex reuelatione diuina, vel diuinatio procedit attenta aliqua cauſſa naturali, ſiue interna ſiue externa, quatenus ea verè ad effectum præuiſum ſufficit: non eſſe autem licitam, ſed ſuperſtitioſam, quando cauſſatur ex reuelatione dæmonum, interueniente aliquo cum ipſis pacto, ſiue expreſſo, quando ad hoc inuocantur; ſiue implicito, quando diuinatione vltra debitum modum extenſæ ſeſe immiſcent, vti ſemper immiſcere cenſendi ſunt.

Quotuplex diuinatio per ſomnia. Pro huius doctrinæ illuſtratione quæritur Primò, Quotuplex ſit diuinatio per ſomnia?

Auctor libri De ſpiritu & anima, Auguſtino adſcripti, cap. 25. docet, quòd ſit quintuplex: oraculum, viſio, ſomnium, inſomnium, & phantaſma.

Oraculum, cùm Deus vel ſacra perſona in ſomnis apparens, de futuris apertè prænuntiat. Tale fuit ſomnium Ioſephi & Magorum, Matth. 1. & 2.

Viſio, cùm id quod videt quis, eodem modo quo vidit, euenit. Tale fuit ſomnium Ioſeph, Geneſis 37.

Somnium eſt figuris tectum, & ſine interpretatione intelligi non poteſt. Tale fuit ſomnium Nabuchodonoſor, Daniel. 2. & Madianitæ, Iudic. 7. pincernæ & piſtoris, Geneſis 40. Pharaonis, Geneſis 41.

Inſomnium, quando id quod fatigauerat vigilantem, ingerit ſe dormienti.

Phantaſma, quando qui vix dormire cœpit, & adhuc vigilare ſe exiſtimat, aſpicere videtur irruentes in ſe, vel paſſim vagantes formas varias, lætas aut turbulentas. Ita ferè ille.

Alia poteſt eſſe ſomniorum diuiſio ſecundùm cauſſam, vt alia ſint naturalia, alia ſupernaturalia, alia mixta, prout cauſſa fuerit vel naturalis vel ſupernaturalis. Dicit enim Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 48. ſomnia ex ſex cauſſis prouenire, quarum tres primæ ſint naturales, plenitudo corporis, inanitas, antecedentes diurnæ cogitationes & curæ: ſupernaturales autem, illuſio dæmonis, vel reuelatio Dei: mixtæ, quando cum reuelatione vel illuſione cauſſa naturalis concurrit. *Cauſſa ſomniorum.*

Quæritur Secundò, Vtrùm omnis diuinatio ex ſomnijs ſit illicita? *An diuinatio ex ſomniis ſit illicita.*

Arbitrantur id quidam ex Philoſophis, vt Xenophanes Colophonius, & Epicurei. Argumentum pro hac opinione profert Tiræus lib. 3. De apparitionibus ſpirituum, & alij, inde petitum, Quòd Dei maieſtate videatur indignum, per ſomnia agere cum dormientibus, præcipuè cùm facilè ſomnia contemni ſoleant. *1. Opinio.*

Aliud habet Pererius, Quòd omnia ſomnia videantur eſſe eiuſdem naturæ ac rationis, adeóque cùm conſtet plurima ad prænotionem nihil valere, indicio eſſe, quòd nulla valeant.

Tertium erit eiuſmodi: Quod inordinatum, inconſtans, ac ſuperfluum eſt, non eſt à Deo aut natura: talia ſunt ſomniorum præſagia; ergo neque à Deo, neque à natura ſunt; aliunde autem non poſſunt vllam habere auctoritatem.

Quartum, Si verè præſaga eſſent ſomnia, non ea daret Deus ſordidis & indoctis hominibus, vt fieri compertum eſt, ſed optimis & ſapientibus. Ita Ariſtoteles.

Econtrà alij fidem arrogant omnibus omnino ſomnijs: quæ inopinabilis opinio tribuitur Protagoræ non ignobili Philoſopho, & quibuſdam Stoicis, omnibus ſomnijs neſcio quam ſignificandi vim adſcribentibus; quamuis falſi ſint, ita tenuiter aliquando expreſſa eſſe ſomnia, & eam eſſe noſtri ingenij & ſolertiæ tenuitatem & tarditatem, vt tamquam inutiles ſubtiliùs deſcripti apices nobis pereant. Ita de Telmeſſenſibus teſtatur Tertullianus De anima, cap. 46. 2.

Tertia erit opinio Ariſtotelis, in rebus quidem Medicis naturale quoddam præſagium aut indicium ex ſomnijs admittentis, à Deo autem vlla immitti negantis. Ita lib. De diuinatione per ſomnia. 3.

Verùm his omnibus poſtpoſitis, certum eſt, neque omnia, neque nulla ſomnia eſſe idonea comparandæ notitiæ alicuius occulti: vti etiam certum eſt, quædam ad hoc ipſum ſomnia diuinitus immitti. Illud Homerus & Virgilius adumbratum voluerunt geminâ inſomniorum portâ: vnâ corneâ, qua veritas ad nos tranſmiſſa reſplendeat; eburneâ alterâ, qua nihil veri tranſmittatur, ſicuti per ebur lux tranſparere nequit. Ita ferè ex Homero Tertullianus De anima, dicto cap. 46. Rectè id probauit D. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 48. *Somnia etenim niſi plerumque ab occulto hoſte per illuſionẽ fierent, nequaquam hoc vir Sapiens indicaret, dicens: Multos enim errare fecerunt ſomnia, & exciderunt ſperantes in illis. Et iterum,* *Vera ſententia.* Eccli. 34.

Leuit. 19. *rum: Non augurabimini, nec obſeruabitis ſomnia. Quibus profectò verbis, cuius ſint deteſtationis oſtenditur quæ auguriis coniunguntur. Rurſus niſi aliquando ex cogitatione ſimul & illuſione procederent,* Eccleſ. 5. *vir Sapiens minimè dixiſſet, Multas curas ſequuntur ſomnia. Et niſi aliquando ſomnia ex myſterio re-* Gen. 31. *uelationis orirentur, nec Ioſeph præferendum ſe fratribus ſomnio videret, nec ſponſum Mariæ, vt ablato puero in Ægyptum fugeret, per ſomnium Angelus admoneret. Rurſum, niſi aliquando ſomnia ex cogitatione ſimul & reuelatione procederent, nequaquam Daniel propheta viſionem Nabuchodonoſor ediſſerens, à radice cogitationis inchoaſſet, dicens: Tu Rex cœpiſti cogitare in ſtratu tuo, quid eſſet futurum poſt hæc.* Eadem ferè habet 8. Moral. c. 18. Sunt ergo aliqua notitiæ inepta ſomnia, illarum nimirum rerum, quarum neq; cauſſæ, neque effectus, neque coëffectus, neque ſigna ſunt. De his latè agit Eccleſiaſticus cap. 34. *Somnia extollunt imprudentes, quaſi qui apprehendit vmbram, & perſequitur ventum, ſic & qui attendit ad viſa mendacia.* Et infrà: *Niſi ab Altiſſimo fuerit emiſſa viſitatio, ne dederis in illis cor tuum.* Quod tamen non ita accipiendum eſt, quaſi velit Sapiens, nullam eſſe coniectationem ex ſomnio naturali: rectè enim Philoſophus communiter receptus, ſuprà dicit, optimos Medicorum ſomnia ægrorum obſeruare; ſed loquitur de colligendis fortunis, aut futuris contingentibus, de quorum ex ſomnijs ſuis præſagio ſoleant extolli imprudentes; vel, vt quidam monet, loquitur de ſomnio ab extrinſeco immiſſo.

Vt ergo diſcernamus vtilia notitiæ ſomnia ab inutilibus, videndum Primò, Sintne cauſſæ eorum quæ inde prædicuntur?

Somnia non ſunt cauſſæ eorum quæ ex iis prædicuntur.

Sanè ex hoc capite non poſſunt ſomnia hîc eſſe vtilia: vix enim eſt imaginabile, quidnam ex ipſis ſomnijs tamquam cauſſis prædici queat, niſi fortè adiunctis alijs ſuperſtitionibus & coniecturis. Si enim memor ſomnij ſui, confidentiùs rem aliquam quis aggrediatur, liberum id ei eſt, neque ex ſomnio cauſſam, ſed ſolùm occaſionem aliquam habet. Rurſum ſi propter præcedens ſomnium aliquid vitet, non hoc ideò facit, quòd immediatè ſomnium, aut etiam verè huius ſit cauſſa; ſed quòd mens permota ſomnio, fortè tamquam ſigno aut aliquo præſagio vero vel falſo, ad ita faciendum hominem applicet: ſic enim ex fide indigno ſomnio aliquando imprudentes operantur, & verum faciunt quod falsò collegerunt. Opus enim non ex ſomnij ſequitur vero præſagio, ſed ex libertate hominis. Si alius quiſpiam audito tali ſomnio, & cognito imprudentium talium more, actum prædicat, ex ſomnio quidem tamquam ex occaſione, ex more autem tamquam probabili cauſſa, quod futurum eſt aliqua probabilitate conijciet.

Quomodo ex ſomnio tamquam effectu aliquid coniectari poſſit.

Videndum Secundò, Vtrùm ex ſomnio tamquam effectu aliquid coniectari poſſit.

Sanè poſſe in rebus Medicis, certum eſt, verbi gratia, de complexione hominis, de morbo, & ſimilibus: quinimò quoties cauſſa ſomnij naturalis eſt, eam ex ſomnio coniectare licebit, quamuis & alijs adminiculis opus ſit, eò quòd ex varijs cauſſis idem ſomnium prouenire poſſit Quando autem cauſſa eſt ſupernaturalis, difficilius erit diſcernere, vtrùm à dæmone ſit, an à Deo, vel diuina per Angelum reuelatione. Signum erit eſſe potiùs à dæmone, ſi ſit de re inutili, aut cum illecebra quadam turpitudinis, ſi ſemper cum horrore proueniat ſomnium ſine compenſatione aliqua tranquillitatis, & lætitia ſubſequente. E contrà conijcies eſſe à Deo, ex præſtantia rerum quæ reuelantur, vtpote ſi tales ſint quas ſolus Deus nouerit, verbi gratia, futura planè libera, quæ in cauſſis quaſi grauidis & prægnantibus præuideri non potuerunt, aut cogitationes cordium, modò ſæpè eadem vt ſignificata, ita verè in rebus extiterint. Item ſomnium conijcies eſſe à Deo, ex effectu, ſi quamdam ſpiritus ſuauitatem, & propenſionem ad deuotionem pariat: imò vix vllo alio indicio multi dicunt hîc opus eſſe, quàm interiori quadam illuminatione & ſapore, quo quiſque diuina qui ſubit ſomnia ea diſcernit, vt hoc ipſum ea eſſe à Deo, notum per eadem fiat, ſicuti per ſe nota ſunt prima principia, & lumen non indiget alio lumine, vt videatur. Ita D. Gregor. lib. 4. Dialogorum cap. 48. & lib. 8. Moral. cap. 19. quem alij ſequuntur. Indicatum volunt Eccleſiaſtici 34. *Niſi ab Altiſſimo emiſſa fuerit viſitatio.*

Verùm admodum ſalutaris eſt monitio Iſidori lib. 3. Sententiarum, cap. 6. non facilè ſomnijs tamquam diuinis eſſe credendum, eò quòd ex varijs cauſſis oriantur nobis haud perſpectis, & ſatanas ſæpè in Angelum lucis ſe transfiguret. Itaque in dubio ſemper iudicabimus ſomnia non eſſe ex Dei reuelatione. Neque ſatis eſt dubio huic dirimendo, rem eſſe ſanctam, de qua in ſomnis monemur: ad talia enim etiam diabolus hortabitur, vt vel ſic fidem mereatur, qua vel illudat tunc, vel poſtmodum fallat. Neque etiam ſatis eſt, rem eueniſſe vt erat prædicta; monuit enim Scriptura Deuteronom. 13. *Etiamſi dixerint vobis, & ita euenerit, ne credatis eis.* Ex ea idem monent Auguſtinus, Iſidorus, & alij.

Quod tamen dictum eſt de diuino illo guſtu, comitante diuina ſomnia, non ita accipiendum eſt, quaſi abſolutè ſemper ſit neceſſarius: quamuis enim ſemper is ſufficiat ad firmiter reuelationi credendum, non tamen eſt neceſſarius ad probabiliter exiſtimandum, veram & à Deo eſſe ſomnij ſignificationem.

Quomodo tamquam coëffectu.

Tertiò videndum, Vtrùm ex ſomnio tamquam coëffectu ſiue cauſæ eiuſdem effectu aliquid conijci poſſit?

Iſte prænotionis modus vix poteſt hîc habere locum, niſi quando de valetudine ex ſomnio conijcit Medicus.

Quomodo tamquam ex ſigno.

Supereſt ergo Quartus modus, quo ex ſomnio tamquam ſigno aliqua noſcantur aut prædicantur. Ex naturali prædicere, vanum eſt; ex diabolico, ſuperſtitioſum; ex diuino, propheticum. Quamuis enim aliquando contingat, quæ naturali ſomnio continentur, ita poſtmodum euenire ex cauſſis occultis, aut etiam caſu; nihil tamen certi inde haberi poteſt, & vix ſuſpicio aliqua, vt rectè monet Caietanus. Quænam autem ſint iſtæ cauſſæ occultæ, quidam conijcere conantur. Stoici dicebant, animi noſtri naturam eſſe diuinam, ideoque ab exteriorum ſenſuum operatione vacantem vegetiorem fieri, non tantùm vt præteritorum reminiſcatur, & præſentia ſentiat, ſed etiam vt futura præſentiat. Syneſius in Spiritu phantaſtico, quòd vehiculum quoddam animæ faciebat, impreſſa putabat ſimulacra omniũ rerum,

zed by Google

rum, & tamquam in ſpeculo quodam relucere præſentium quidem clariora, præteritarũ autem minùs perſpicua, obſcuriſſima autem rerum futurarum: cùm enim futuri effectus quaſdam habeant prægreſſiones in ſuis cauſſis, putabat per ſomnia naturaliter eos poſſe præſignari: inæqualiter tamen id fieri, pro varia temperie & diſpoſitione, vt etiam in ſpeculis pro varietate materiæ & figuræ, variæ ac diſſimiles redduntur imagines. Congruam itaque diſpoſitionem procurandam eſſe illis qui bona ſomnia captant, quod Pythagoras feciſſe legitur, qui ideò etiam ſuis fabas tamquam onerosum & inflatum pabulum interdixerit, quem meritò ridet Tertullianus ſuprà, quòd Daniel, eſu leguminum contentus, optimus fuerit ſomniorum interpres. Verùm iſta vel ipſis ſomniis, in quorum defenſionem adducuntur vaniora figmenta, & Platonicis ac Pythagoricis potiùs nugis quàm Chriſtianæ doctrinæ conſentanea, meritò explodunt paſſim Theologi. Conſulendus Pererius lib. De obſeruatione ſomniorum, quæſt. 2. Vana ergo coniectatio futurorum ex naturali ſomnio. Ex diabolico eſſe ſuperſtitioſam, per ſe clarum eſt, vt & diuina ſomnia eſſe vtilia; de quibus nonnulla hic addenda.

Cur Deus ſæpè per ſomnia reuelet.

Occurrit autem in primis tradenda ratio, quare Deus, qui id æquè in vigilia poteſt, ſæpè legatur per ſomnia, quæ nota volebat, reuelaſſe? Vnde illud Eliu Iob 34. *Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos inſtruit diſciplina.*

Vna autem huius rei ratio inde petitur, Quòd ipſa quies diuinis radijs recipiendis hominem aptiorem reddat, ſicuti in aqua non agitata faciliùs hominis facies tamquam in ſpeculo reſplendet. Secunda, Quòd faciliùs nulla oppoſita ratiocinatione, diuina reuelata homo in ſomno recipiat, & fidem vt decet adhibeat. Tertia, Quòd animus à ſenſu abſtractior, magis fit idoneus ad diuina capienda. Quarta, Vt potentia Dei oſtendatur, qui poſſit etiam dormientes docere. Quinta, Vt hac ratione commendetur animæ immortalitas, quæ poſſit etiam tunc diuina contemplari, quando corpus ſomno quaſi ſepultum iacet: de quo videndus Auguſtinus Epiſt. 100. ad Euodium. De omnibus autem iſtis modis Pererius ſuprà quæſt. 4. Conimbricenſes addunt in Problematis ſuis Sextam cauſſam, Quòd ipſum noctis ſilentium aliquid conducat ad maiorem reuerentiam Dei, qui poſuit tenebras latibulum ſuum. Idem habet Bonauentura in 2. diſt. 25. ſub finem; vbi & Septimam addit rationem, Quòd in ſomno potiùs agatur homo, quàm agat; in reuelatione autem diuina magis ſe habeat per modum ſuſcipientis quàm agentis. Addit denique Octauam, Quòd dormiens ſit medius inter viuentem & mortuum, ideoque faciliùs videat ea quæ ſunt Dei, qui dixit, *Non videbit me homo, & viuet.*

An viſio ſit perfectior reuelatione.

Secundò videndum, Sitne perfectior ratio prophetiæ in reuelatione quæ fit per ſomnium, quàm quæ fit in vigilia. Eſſe enim perfectiorem videtur, quia ſenioribus, adeoque perfectioribus tribuitur, Ioëlis cap. 2. *Iuuenes veſtri viſiones videbunt, & ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt.* Contrà tamen facit D. Thomas quæſt. 174. art. 3. apertè docens, viſionem quæ fit in vigilia, obtinere ſuperiorem gradum prophetiæ præ reuelatione quæ fit in ſomno, quaſi maius lumen propheticum eſſe oporteat, quod etiam occupatum circa ſenſibilia ad ſupernaturalia abſtrahere valeat.

Ad hæc benè reſpondet Lorinus in cap. 2. Actorum, viſiones eſſe perfectiores iſtis reuelationibus, quæ in ſomno fiunt ſolùm per modum viſionis æquè obſcurè; ſed illas reuelationes per ſomnia eſſe perfectiores, in quibus Deus per diſerta verba loquitur, eò quòd verba in ſignis principatum teneant; & de talibus accipiendum eſſe Ioëlem, & eodem art. idẽ fateri D. Thomam.

Tertiò quærendum, Quænam in ſomnijs diuinis reperiatur diuerſitas?

Somniorum diuinorum diuerſitas.

Certum eſt, aliquando ea eſſe obſcura, quamuis frequenter ſint clara. Obſcuræ fuerunt viſiones quas in ſomnijs habuiſſe leguntur quidam, quibus Deus non eſt locutus, ſed per imagines & ſimilitudines futura indicauit. Et hoc quidem Gentilibus accidit, vt intelligentiam à Sanctis accipientes eos honorarent, & in ſeruis ſuis Deum, vt accidit Nabuchodonoſor: ipſis autẽ interdum fidelibus ad exercitium, vt obſcura inſtantiùs reuelari peterent, & reuelata pluris facerent; vel ſanè, quia prophetiam ipſam Deus voluerit eſſe obſcuram; vel denique, quòd compendioſiùs eiuſmodi viſione quàm ſermone fiat reuelatio.

Alia eſt differentia diuinorum ſomniorum, quòd nonnulla accidant cum magna corporis & animæ commotione & horrore, ſicut accidit Abrahæ & Nabuchodonoſor: alij ſomnium viderint ſine intelligentia, quod ijs cõtingere ſolet, qui ſimul prophetæ non ſunt: imò Nabuchodonoſori & ipſum ſomnium ſuum diuinum exciderat; aliquando tamen ad tempus etiam Prophetis Deus ſomnia vult eſſe obſcura. Denique quòd diuina ſomnia aliquando immittantur poſt preces, quibus hoc ipſum poſtulatum eſt; aliquando poſt vehementem de eadem re cogitationem & curam, vt accidit B. Ioſeph ſponſo D. Virginis.

Quartò examinandum quod Iamblicus & alij quidam dixerunt, Sitne verum, ſomnia non eſſe diuina, niſi quæ obuenerint primo aut extremo ſomni tempore: apud Ethnicos enim iſtud ita perſuaſum fuit, vt alia ſomnia tamquam præſagio inepta reijcerent.

Sed meritò id tamquam fictitium & inane repudiatur: cauſſæ enim ob quas Deum diximus potiùs in ſomno quàm in vigilia aliquid reuelare, non tantùm habent locum in initio aut extremo ſomni, neque ita Dei potentia reſtringenda eſt.

An mens in ſomniis aliquando ſit libera.

Denique illud quærendum, Vtrùm mens hominis in diuinis ſomnijs ita aliquando ſoluta ſit, vt libero actui ſufficiat? Videtur enim Salomon in ſomnio habuiſſe actum meritorium, qui neceſſariò liber eſt; hoc enim indicat Dominus, quando dicit: *Quia poſtulaſti*, &c. 3. Reg. 3.

Reſpondeo, Vel Salomonis petitionem non fuiſſe Deo gratam in ſomnio per ſe, ſed ob aliam eiuſdem rei in vigilia poſtulationem, pro qua fortè tot hoſtias, vt ibi deſcribitur, immolauerit; vel non eſſe Deo difficile, vſum perfectum rationis, qui ad actum liberum & meritorium ſufficiat, homini in ſomno præbere; & talem Salomoni præbuiſſe. Pererius poſt Toſtatum exiſtimat, nullum ibi fuiſſe meritum, nullam petitio-

Digitized by Google

titionem Salomonis, nullam Dei approbationem, ſed tantùm illa Solomonem ſomniaſſe, eoque ſomnio ſignificatum eſſe quid in vigilia petendo à Deo mereretur accipere. Sanè & illud admodum probabiliter dicitur.

Reſp. ad 1. argum. primæ opinionis.

Ex dictis non erit difficile reſpondere ad argumenta contra diuina ſomnia initio propoſita. Ad Primum enim, Quare eiuſmodi ſomnia immittere, Deo non ſit indignum, cùm potiùs eius reuerentiam promoueat, iam dictum eſt.

Ad 2. Ad Secundum, Non eſſe omnia eiuſdem rationis, docuit nos Eccleſiaſticus ſuprà citatus.

Ad 3. Ad Tertium, Palàm eſt, ſuum vſum & conſtantiam habere diuina ſomnia.

Ad 4. Ad Quartum, Valere hoc argumentum contra ſomnia diabolica in ſuperſtitione Gentilium, non autem contra diuina, quæ ferè ſolent obtingere viris præſtantibus, ſi non ſcientia, ſaltem pietate; niſi quando ab aliis interpretanda etiam impijs quibuſdam oſtenſa ſunt.

DVBIVM VIII.

Sitne vniuerſim reprobandum præſagium, quod deſumitur ex augurio, omine, & ſimilibus.

D. Thomas quæſt. 95. art. 7.

Præſagium ex augurio, &c. quomodo illicitum.

RESPONDEO cum D. Thoma, Omnis eiuſmodi diuinatio, ſi extendatur vltra illud ad quod poteſt pertingere ſecundùm ordinem naturæ vel diuinæ prouidentiæ, eſt ſuperſtitioſa & illicita: ſecundùm ordinem autem naturæ non poteſt pertingere, niſi ad cauſſas, effectus vel coëffectus, vt patet ex dictis: ſecundùm ordinem autem diuinæ prouidentiæ poſſunt inſuper eſſe nuda ſigna. Si ergo naturalia eſſe dicantur, tria priora; ſi verò ſupernaturalia, ſingula quatuor iſta erunt examinanda: & vbi nihil eorum ſubeſſe conſtiterit, clarum erit, vanam & ſuperſtitioſam eſſe diuinationem.

Augurium quomodo vanum.

Vnde colligitur Primò, Vanum eſſe & ſuperſtitioſum, obſeruare motus & garritus auium, ad ea præſagienda, quæ cum illis non habent cauſſam communem à cælo, & aëre, niſi fortè ſupernaturaliter ſeſe Deus immiſcere ſciatur. Cautè tamen legendus Caietanus, quando bella hominum putat eamdem habere cauſſam in cælo cum cholerica diſpoſitione in animalibus, ex qua procedant certi mugitus & garritus: quamuis enim pugnæ animalium ex tali conſtellatione prædici vtcumque fortè poſſint; ex pugna tamen animalium prædici non poterit bellum, quod ex hominum libertate pendet, & multis alijs modis impediri poteſt: vt enim D. Thomas benè monet, bruta animantia, cùm tantùm habeant animam ſenſitiuam, cuius omnes potentiæ ſunt organicæ, magis obnoxia ſunt diſpoſitioni continentium corporum, maximè cælorum.

Omina quomodo ſuperſtitioſa.

Colligitur Secundò, Vniuerſa omina eſſe ſuperſtitioſa, niſi prudenter exiſtimentur in particulari dirigi à Deo; tunc enim vt probabiliter conijcias determinatum euentum, aliquid valent; non tamen poteris ex illis procedere ad opus, niſi Dei lumine aut præcepto munitus, vt vtiliter monuit Caietanus.

Chiromantia vana.

Colligitur Tertiò, Chiromantiam non tantùm ſuperſtitioſam, ſed vaniſſimam eſſe, vtpote ex qua citra artem diabolicam nihil veri prædicatur, niſi mero caſu: lineæ enim manuum mearum non poſſunt ſignificare quid ſim facturus, multo minùs quid alius mecum acturus, vt inde fortunæ prædici valeant & infortunia. Deinde quare potiùs in manu hominis eiuſmodi ſigna quæruntur, quàm in facie, fronte, greſſu, aut oculis in Phyſiognomia loquaciſſimis? Confutat hanc vanitatem operosè Ioannes Franciſcus Picus lib. 6. De ſuperſtitioſa prænotione, cap. 2. arguit in primis eius vſurpatores inconſtantiæ, quòd inter ſe conuenire non poſſint de principiis ſuæ artis, verbi gratia, ſitne medius digitus Soli an Saturno tribuendus, & minimus digitus Mercurio an Veneri aſſignandus? Deinde, quòd dicant, ſtabiles non eſſe manus lineas, ſed mutari quandoque, & alias aduentare, aut quòd in iiſdem lineis vel ſolus color nonnihil mutatus, vt in ieiuno aut frigido alius eſſe ſolet quàm in non ieiuno aut calido, totam exhauriat aut immutet prædictionem. Denique alia plura ſimilia eis opponit, quibus immorari non eſt operæ pretium.

Sed obijciunt Chiromantæ illud Iob cap. 37. *Qui in manu omnium ſignat, vt nouerint ſinguli opera ſua*; vbi Deus videtur dici ſigna, quibus diſcerni queant hominis cuiuſque futura opera, in manibus ſingulorum deſcripſiſſe. Confirmatur ex illo Exodi 13. *Et erit quaſi ſignum in manu tua.* Vbi apparet, quòd velit Deus Hebræis fore ſolemnitatem illam azymorum ſignum memoriale liberationis ex Ægypto, qualia eſſe ſolent ſigna manibus indita aut impreſſa, quæ nimirum Chiromantia obſeruat. *Obiect. 1.*

Obijciunt Secundò Philoſophum problemate 49. vbi quærit tamquam de re comperta, quare illi ſint diuturnioris vitæ, quibus lineæ per totam palmam perfectè extenduntur. *Obiect. 2.*

Ad locum Iob reſpondeo, Difficilem quidem eſſe, & varias Catholicorum explicationes, ſed omnino nullam quæ faueat Chiromantis. Admodum probabilis eſt illa, quam præfert ceteris illum in locum Pineda, quòd ſignificetur Deus per tempeſtatem & cæli inclementiam ſignare in manu cuiuſque hominis opera ipſius hominis, id eſt, ibi quaſi ſigillo includere, vt ea exteriùs reipſa exercere nequeant, & ſimul agnoſcant, quàm ea ſint infirma, quæ ita facilè à Deo impediantur. *Reſp. ad 1.*

Ad Confirmationem dico, *Signum* ibi non accipi pro lineamento manus aut ſimili ſigno, ſed pro ſigno, arte, & cura, vſurpato ad peculiaris rei memoriam, fortè ſimilitudine tranſſumpta ab annulis.

Ad Philoſophum dici poteſt, Ipſum non fauere huic iudiciariæ Chiromantiæ, ſed phyſicæ Chiromantiæ, ſi qua talis dicenda, quæ pars quædam ſit Phyſiognomiæ. Fauent Petrus Patauinus Medicus, Pineda ſuprà, qui citat & alia Philoſophi loca, & pro hac explicatione adducit Franciſcum Georgium, & Franciſcum Valleſium; neque in re ipſa repugnat Ioannes Franciſcus Picus ſuprà. Solùm ergo vult Philoſophus, lineas benè protenſas in manu, indicare bonam complexionem; ex bona autem complexione poſſe ſperari longiorem vitam. *Ad 2.*

DVBIVM

Digitized by Google

DVBIVM IX.

Vtrùm Diuinatio per ſortes ſit illicita?

D. Thomas quæſt. 95. art. 8.

Sortes ſunt triplices.

SORTES dicuntur, cùm aliquid fit vt ex eius euentu res occulta vel dubia cognoſcatur vel diſcernatur. Sunt autem ſortes in triplici genere. Diuiſoriæ, quando per eas inquiritur, quid cui ſit adhibendum. Conſultoriæ, quando indagatur quid agere oporteat. Diuinatoriæ, quando quæritur quid ſit futurum.

An licitæ? Argum. pro opinione affirm.

Quæritur, An hæ ſint licitæ? Eſſe enim licitas, multis exemplis videtur ſuaderi. Dominus enim iuſſit ſorte diuidi terram promiſſionis, Ioſue 14. Samuel 1. Reg. 10. ſorte eligit Regem. Sortibus miſſis deprehenditur Dei iudicio Ionas, Ionæ 1. vt & Achan, Ioſue 7. & Ionathas, 1. Reg. 14. Matthias in Apoſtolum ſorte electus eſt, Actorum 1. Caper emiſſarius ſorte eligebatur, Leuit. 16. miniſteria etiam ſacerdotalia ſorte diuidebantur, Lucæ 1. *Sorte exijt vt incenſum poneret.* Item auctoritate. Prouerb. 16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* Auguſtinus Concione 2. in Pſal. 30. ad illa verba, *In manibus tuis ſortes meæ. Audito nomine ſortium, non debemus ſortilegos quærere; ſors enim non aliquid mali eſt, ſed res eſt in dubitatione humana, diuinam indicans voluntatem.* Quæ verba etiam referuntur cauſſa 26. quæſt. 2. cap. Sors.

Pro negatiua.

Ex aduerſo ſortes non eſſe licitas, videtur ex cap. Eccleſia, De ſortilegijs, vbi Honorius III. ſortis vſum in electionibus perpetua prohibitione damnat. Huiuſmodi damnatio etiam colligi poterat ex Innocentio III. cap. Quia propter, De electione; item cap. Non ſtatim, dicta cauſſa 26. quæſt. 2 ex Hieronymo in Ionam dicitur, non oportere ſortibus credere: neque enim priuilegia quæ fortè in exemplo Matthiæ & Ionæ deprehenduntur, poſſe facere Legem communem. Ibidem cap. 3. ex Auguſtini Epiſtola 119. cap. 20. inhibetur, ne ſortes legantur de paginis Euangelicis ad negotia ſæcularia. Eódem pertinentia habemus cauſſa 26. quæſt. 5. cap. Non liceat, & cap. Sortes, Leo IV. ſortes tamquam diuinationes & maleficia damnat. Hanc enim cleromantiam pertinuiſſe ad ſuperſtitionem Gentilium, patet Ezech. 21. *Stetit Rex Babylonis in biuio in capite duarum viarum, diuinationem quærens, commiſcens ſagittas.* Oſeæ 4. *Populus meus in ligno ſuo interrogauit, & baculus eius annuntiauit ei.*

Sortes diuiſoria quomodo licita.

Pro reſolutione DICO PRIMO. Sortes diuiſoriæ naturâ ſuâ licitæ ſunt. Contingit tamen illicitas fieri, Primò, Si cedat in alicuius iniuriam, quòd diuiſio ſorti committatur, ſicuti cederet in Reip. vel Eccleſiæ iniuriam, ſi Officium aut Beneficium conferatur per ſortem mittendam inter omnes tam dignos quàm indignos. Ceſſat hæc cauſſa, ſi abſque præiudicio digniorum, qui fortè nulli reperiuntur, tantùm mittatur inter æquè dignos in officijs ciuilibus: nam in electionibus ad Beneficia, Iure poſitiuo etiam tunc prohibitum eſt, vt patet ex dicto cap. Quia propter, & cap. Eccleſia. Imò omnino generalis ea eſt prohibitio, extendenda ad omnem omnino electionem Eccleſiaſticam, etiamſi tantùm per eam comparetur iuriſdictio ad vnum actum. Extendenda denique ad electionem vel nominationem compromiſſarij qui eligat, vt patet apertè ex dicto cap. Eccleſia.

In electionibus ad Beneficia illicitæ ſunt.

Vnde ſi quæratur, Vtrùm quando etiam iterata vota aliquoties ſunt paria, liceat in Eccleſiaſtica electione recurrere ad diſcerniculum ſortis? Obuia reſponſio eſt, Iure communi id non licere: prohibitum enim eſt vniuersè illud remedium, neque eſt neceſſarium, quia ſupereſt remedium compromiſſariorum, ex dicto cap. Quia propter. Itaque opus eſſet diſpenſatione Pontificia.

Sed quæritur, Vtrùm electio per ſortes ſit irrita? Reſpondeo, Eſſe, ex dicto cap. Quia propter. Contrauenitur enim formæ ibi traditæ, qua ſola valida futura dicatur electio.

Denique quæritur, Vtrùm dicta prohibitio, cap. Eccleſia, etiam extendenda ſit ad caſum quo per ſortes dirimeretur lis in cauſſa beneficiali.

Reſpondeo, Hoc non prohiberi quidem per illud cap. eſſe tamen illicitum ob aliam cauſſam, quòd nimirum hac ratione fieret, vt Beneficium quis obtineat ſine vero titulo, item quòd priuatæ pactiones in Beneficijs ſint illicitæ. Erit tamen licitum, ſi fiat auctoritate Iudicis: ſententia enim tunc ei titulum præbebit, cui ſors fauerit.

Contingit Secundò, Sortes diuiſorias fieri illicitas propter irreuerentiam rei ſacræ, vt ſi profana hereditas diuidatur ſortibus, acceptis ex apertione libri Euangeliorum, qui abuſus tollitur dicto cap. 3. cauſſa 26. quæſt. 2.

Conſultoria & diuinatoria illicita ſunt.

DICO SECVNDO. Sortes conſultoriæ & diuinatoriæ ex toto genere illicitæ ſunt, niſi adhibeantur ex diuina inſpiratione, & ab ipſo Deo expectetur veritatis manifeſtatio. Cùm enim naturalis cauſſatio hîc locum nō habeat, omnis illa declaratio à Deo expectanda & petenda eſt. Si tamen ſine inſpiratione Dei adhibeantur conſultoriæ ſortes, non erit peccatum ſuperſtitionis, ſed potiùs quædam Dei tentatio.

Notandum tamen, ſine ſpeciali Dei inſpiratione licere in magna neceſſitate dubium, quod aliter dirimi non poteſt, oratione præmiſſa dirimere ſorte; quomodo Auguſtinus ſuaſit dirimendū, quiſnam ex pluribus Sacerdotibus debeat in perſecutione pro conſolatione fidelium à fuga abſtinere. Sed non malè exiſtimat Suarez, has ſortes potiùs inter diuiſorias eſſe cenſendas quā conſultorias; quamuis confidatur per Dei prouidentiam eas eſſe dirigendas: eiuſmodi enim fiducia etiam in ſorte diuiſoria adhiberi poteſt, ſecundùm locū Prouerb. ſuprà citatum. Vt enim maneat ſors tantùm diuiſoria, ſufficit nullum à Deo exquiri ſignum, ſed nudam ſortis directionem; non vt ſciatur quid agendum, ſed cùm cōſtet quid agendum, vt diſcernatur à quo potiùs agendum ſit.

Illud ſanè egregium eſt diſcrimen inter ſortes diuiſorias & conſultorias, quòd quando in diuiſorijs peccatur, non æquè procliue ſit ſortes fieri ſuperſtitioſas, ſicuti eſt quando peccatur in conſultorijs: ferè enim degenerant in diuinatorias, etiamſi occultum dumtaxat cum dæmone pactum intercedat, eo ipſo quo manifeſtatio veritatis aliunde quàm à Deo expectatur per ſortes. Cùm verò diuinatio pertineat ad eam ſpeciem ſuperſtitionis, quæ creaturam pro Deo colit; certum eſt, poſſe ſortes eſſe ſuperſtitioſas, etiamſi eo modo non ſint propriè diuinatoriæ: quamuis

enim in eis tunc aliquando occurrat ſacrilegij aut tentationis Dei peccatum, aliquando tamen non deeſt ſuperſtitio indebiti cultus, vt patet cap. Aliquanti 26. quæſt. 5. ex Concilio Agathenſi, vbi reprehenduntur quidam, qui ſub nomine fictæ Religionis, per eas quas Sanctorum ſortes vocabant, diuinationis ſcientiam profitebantur. Itaq; *Sortes variæ.* ſortes quædam honeſtæ ſunt, aliæ indifferentes, aliæ illicitæ. Rurſum ex illicitis quædam non ſunt contra Religionem, ſed aliter vanæ & illicitæ; aliæ contra Religionem, & ſuperſtitioſæ. Hæ ſuperſtitioſæ iterùm ſunt in duplici genere: quædam enim pertinẽt ad ſuperſtitionem falſi cultus, aliæ ad ſuperſtitionem ſimpliciter diabolicam, qua falſus deus colitur, adeoque ad quamdam idololatriam. Quod iterùm fit vel explicitè, cum expreſſo dæmonis cultu, qui formalem adducet idololatriam; vel tantùm implicitè, ex tacito quodam pacto. Ex hac varietate ſortium faciliùs reſponderi poterit ad argumenta initio propoſita.

Reſp. ad Arg. 1. ſententiæ. Ad 1. Ad Primum, Ioſue 14. ſors fuit diuiſoria ſecundùm Dei præceptum & Iuſtitiam diſtributiuam adhibita, ſine vlla læſione commutatiuæ, adeoque manifeſtè licita.

Ad 2. Samuel etiam ſorte quidem conſultoria, ſed diuina, non diuinatoria elegit Regem, non fortunæ committens Regis electionem, non vt in conuiuijs Modipetator eligitur, ſed diuinam certò expectans approbationem: ſtatuit enim tribus Iſrael coram Domino, & ſorte inquiſiuit, quem Dominus elegerat. Vbi ſingularem habemus deſcriptum modum conſulendi Dominum per ſortes, qui tunc videtur fuiſſe in vſu.

Ad 3. In ſorte qua deprehenſus eſt Ionas, Deus ſeſe miſcuit, in pœnam profugi Prophetæ, & propter myſterium: quod enim ſuperſtitioſè aut vanè inchoatum eſt, Deus aliquando in oraculum vertit, vt patet in ſuſcitatione Samuelis per Pythoniſſam, 1. Reg. 28. de qua Dubio 3. Cap. ſequenti. Et in directione vaccarum, per quas ſortilegi Philiſthæi diuinabant, vtrùm caſu accidiſſet eis plaga, an à Deo Iſrael. Fortè etiam diuina inſpiratione conſilium illud de mittendis ſortibus viri iſti inueniſſe videri poterant, vt indicat Gloſſa in dictum cap. Non ſtatim; niſi hoc eſſet contra communem Interpretum.

Ad 4. In deprehenſione Achan interceſſit Dei præceptum.

Ad 5. In deprehenſione Ionathæ per ſortes à Saule adhibitas, Primò conſiderandum, non ſatis tutum fore exemplum Saulis hominis temerarij: iurauit enim temerè, & mox à populo perſuaſus, aliud facit; ideoque quod Abulenſis dicit, ipſum ſortes miſiſſe ex inſtinctu Spiritus ſancti, id vt in textu ne ſuſpicabilem quidem habet probationem, ita vix vllam meretur fidem. Illud verius, etiam temerè iactas à Domino fuiſſe temperatas has ſortes: imò fortè inter reliqua etiam in punitionem illius temeritatis; deprehenſus enim eſt ipſe Saul cum filio, & non potuit in filio euadere. Quia tamen Saul per illam ſortem Dominum conſuluit, & fortè conſuetudo in hoc ei fauebat, eiuſmodi eius excuſatio non erit improbabilis, ſi quis ea vti velit.

Ad 6. De Matthia per ſortem electo, in primis conſiderandum eſt, non repugnare hoc Eccleſiaſtico mori, & Legi in omni Eccleſiaſtica lectione ſortes interdicenti; nondum enim erat eiuſmodi Lex: & vt fuiſſet, manifeſtè ceſſante eius cauſſa, potuiſſet à capite Eccleſiæ in ipſa diſpenſari. Secundò, Non fuit hîc ſors miſſa ſine peculiari Spiritus ſancti inſtinctu. Tertiò, Non fuit miſſa niſi inter duos quos ipſi Apoſtoli tamquam idoneos, ſine ſorte iam elegerant. Et quãuis, vt ſuprà dixi, ne ſic quidem licere ſorte vti in Eccleſiaſticis electionibus; peculiaris tamen hîc fuit ratio diuinam ſortem adhibendi, quia ad Apoſtolatum non tam Apoſtolorum erat quempiam aſſumere, quàm ipſius Chriſti, adeoq; Dei & Spiritus ſancti. Diuinum ergo oraculum meritò expetierunt, præmiſſâ tamen duorum idoneorum electione, quo & hominibus ſatisfieret, & à ſpecie diuinæ tentationis longiùs recederent. Quartò, Non erant iſtæ ſortes merè diuiſoriæ, ſed ſimul conſultoriæ: veriſimile enim eſt, Apoſtolos, quando dixerunt, *Oſtende quem elegeris*, &c. expetiſſe & obtinuiſſe à Deo ſignum aliquod viſibile, quo declararetur is cui ſors diuina faueret, quamuis etiam propriè dictas ſortes adhibuerint, & hæ quoque fauerint Matthiæ. De diuino enim illo iudicio luculentum eſt teſtimonium Dionyſij De Eccleſiaſtica hierarchia, cap. 5. parte 3. quamuis ipſe videatur propriè dictas ſortes excludere. In altero extremo verſari videntur Chryſoſtomus & Beda, qui defectum quemdam Spiritus interpretantur, quòd ad ſortes Apoſtoli recurrerint, vtpote qui id numquam poſteà in talibus vſurpauerint; nam & Diaconos ſine ſorte elegerunt. Sanè & ſummum Pontificem tum demum Iudæi ſorte eligere auſi ſunt, quando vicini iam excidio, omni ἀταξίᾳ diffluebant, & Phanem quemdam ruſticum, cui ſors fauerat, Pontificem, cùm nihil ea dignitate dignum haberet, conſtituerunt, teſte Ioſepho lib. 4. De bello Iudaico, cap. 5. Neque tamen Chryſoſtomus, quando dicit Homil. 3. in Acta, *Quoniam non erat Spiritus miſſus, ſortibus rem peragunt*, (quem Beda & etiam D. Leo ſecuti videntur) ita accipiendus eſt, quaſi defectum ſanctitatis in Apoſtolis notauerit; ſed ſolùm voluiſſe credendus eſt, quòd pro imperfectiore ſtatu, in quo tunc erat Eccleſia, nondum accepto Spiritu ſancto, etiam plenam inſtructionem non habuerint Apoſtoli, an & quomodo alius in locum Iudæ eſſet ſubſtituendus. Prius quidem ex Scriptura decidit Petrus, ſed in poſteriore conſiderat eos Chryſoſtomus hæſiſſe, & medio modo, id eſt partim ſua electione, partim Dei ſorte precibus implorata & explorata, rem quaſi cunctantiores, & Spiritus quoad gratiam gratis datam indigos, tentaſſe.

Ceterùm Leuitici 16. & Lucæ 1. de ſorte diuiſoria agitur. *Ad 7.*

Prouerb. 16. ſolùm dicitur, ſortes non ita eſſe caſuales & fortuitas, quin etiam temerè miſſæ in ſinum magna Dei prouidentia temperentur. *Ad 8.* Auguſtinus ſolùm vult, non omnes ſortes eſſe malas: in oppoſitum autem allatæ auctoritates declarant, non ſimpliciter eis eſſe credendum, imò in quibuſdam cauſſis non debere adhiberi, vt in electionibus Eccleſiaſticis, aut de libris ſacris non debere ſumi ad profana terminanda; aut denique conſultorias citra Dei opem vel diuinatorias non eſſe vſurpandas.

Digitized by Google

DVBIVM X.

Vtrùm vti obſeruantijs artis notoriæ ſit illicitum?

D. Thomas quæſt.96.art.1.

Ars notoria illicita eſt.

ARs iſta, quę ritibus quibuſdam ſeruatis, promittit ſcientiarum infuſionem ſine humano labore, quo paſſim eæ ſolent addiſci, illicita eſt & inefficax. Illicita, quia, vt ſuprà diximus, à dæmone etiam quæ naturaliter nouit, ſignis & pactis eius, etiam tacitè ſolùm interuenientibus, diſcere non poſſumus. Certum autem eſt, inuentum eſſe diabolicum, eiuſmodi artem, cùm non ſit à Deo, aut cælo, aut reliqua natura, vt tamquam per ſe clarum ſuppono. Reliquum ergo eſt, vt effectus eius omnis, ſi quem habeat, adeóque ipſa eius inuentio ſit à diabolo. Inefficax autem, quia dæmon non poteſt veras ſcientias infundere, vt fatetur Porphyrius apud Auguſtinum lib.10. De ciuitate Dei, cap.9. Si videatur id facere, prouenit hoc inde, quòd fortè exteriùs verbis colloquendo quædam ſcientiarum fundamenta tradat, aut ſanè quòd interiùs ſuggerat, non nouæ ſpeciei impreſſione in phantaſia, ſed priorum compoſitione, vt typos ordinant Typographi, eáque corporis alteratione, quã futurum nouit vt potiùs iſtis ſpeciebus homo occupetur quàm alijs, quod aliquando tanta facit celeritate & induſtria, vt ſibi illa eadem homo quaſi cogitando videatur mirabili modo ſcientiam acquirere; aut denique per modum ſpiritus aſſiſtentis, tum demum ſingula ſuggerendo, quando vſui veniunt, ea promptitudine & dexteritate, vt ex habitu ſcientiæ ſibi videatur homo ea proferre, quæ ex ſpeciali tantùm ſuggeſtione habet optimè ea callentis dæmonis. Cui modo ſatis conſentaneum eſt quod Anabaptiſtæ experiuntur, qui mox vt reſipiſcunt, omnem eiuſmodi quam videbantur habere Scripturarum ſcientiam, neſcio quo cibo aut potu ſumpto ſubitò comparatam, ſubitò iterùm amittunt. Neque enim ſubita eiuſmodi Scripturarum notitia vires dæmonis ſuperat; nam in Vita S. Norberti apud Surium, ope dæmonis idiota quidam ſubitò nactus Scripturarum notitiam legitur.

Aduerte tamen, interdum dæmonem hominem corporaliter poſſidentẽ, per linguam energumeni loqui arcana, quæ ignorat poſſeſſus, quamuis per eius linguam dicantur: & hoc modo Scripturas videri ſcire Anabaptiſtas exiſtimat Raphaël de la Torre, quæſt.90.art.2.& q.96. art. 1.diſp.1.

Meritò ergo ars notoria à Theologis damnatur. Pariſienſium damnationem refert Delrio lib.3. part.2. quæſt.4. ſect.2. Ceterùm huc pertinentia alia addemus Cap. ſequenti, Dubio 2. Quamuis enim ars notoria quędam habeat communia cum diuinatione, præſertim quando eſſet de illis rebus cognoſcendis, quæ naturaliter cognoſci non poſſunt; potiùs tamen videtur ad magiam pertinere, quatenus in vſu eſt, quia eſt ferè de illis ſubitò cognoſcendis, quæ humano labore cognoſci poſſunt, ſed multo longiori tempore.

Illud hîc non eſt prætereundum, experientiâ conſtare, eos qui arti huic diabolicæ operam dederunt, aliquando ad amentiam fuiſſe redactos, aliquando ad magnas infirmitates. Refert Petrus Ciruelus lib. De ſuperſtitonibus, quemdam ex eis, cùm poſt ſuperſtitioſos ritus verba illa adderet ſacra, *Veni ſancte Spiritus*, à dæmone in turbine abreptum fuiſſe, & vix viuum euaſiſſe.

CAPVT VIII.

De Magia.

DVBIVM I.

An ſit & quid ſit Magia, & quotuplex?

MAGIÆ nomen origine Perſicum eſt vel Chaldæum, vt teſtatur Hieronymus in cap.2. Danielis; quamuis alij quidam conati ſint Græcam ei facere etymologiam. Illud certum eſt, ab initio honeſtum fuiſſe, ſiue magus ſimpliciter Philoſophum ſignificauerit, vt ibi vult Hieronymus; ſiue eum qui haberet facultatem, qua res inuſitatas & admirandas, ratione quadam occulta, ſed naturali, efficeret, applicando nonnullas virtutes alijs occultas; ſiue vteretur Deo ſiue Angelo magiſtro, aut proprio exquiſitionis ſtudio & ſolertia, vt alij volunt. At poſtmodum quando quod naturæ viribus propriaque ſolertia, aut Dei ope non conſequebantur, dæmonis ope attentarunt, tranſlata eſt vox magiæ à licita ad illicitam & diabolicam, qualis mutatio etiam reperitur in voce Sophiſta, Tyrannus, Aſtrologus, Mathematicus.

Dari aliquam licitã magiam.

De licita illud monendum, Certum eſſe, aliquam eam dari, quæ ad Phyſicam, Medicam, aut Mathematicam, aut Mechanicam pertineat, quam exercuêre tres primi iſti Chriſti adoratores, Matthæi 2. & Galenus, qui ſe teſtatur vulgò habitum fuiſſe illiciti illius generis magum, propter artis Medicæ peritiam.

Duplex magia: naturalis, & artificialis.

Diuiditur licita magia in naturalem, & artificialem. Illius ab inſita natura, huius ab humana induſtria mirus effectus eſt. Addi poteſt tertium membrum, illa quæ à Deo vel Angelo doceretur. Quartum quidam addunt illam, quam dæmones ex naturalium cauſſarum efficacia homines docuerunt. Sed hæc illicita eſt, & ad diabolicam reijcienda.

Rectè & illud hîc à nonnullis monetur, quamuis magia naturalis ſit licita, vitandum tamen eſſe nimium eius ſtudium, eò quòd ſoleat dæmon ei ſeſe miſcere, & reprehenſione non careat curioſitatis & inutilitatis.

An detur magia diabolica.

Addiderim denique, ſæpè ſolere magos, quando diabolica arte vtuntur, prætexere hanc magiam naturalem & licitam. Imò non deſunt qui aſſerant, nullam omnino eſſe magiam diabolicam, vel quòd omnes quos veros agnoſcũt magiæ effectus, naturæ adſcribant, ideoq; patrocinentur paſſim magis, tamquã naturalibus, vt Pomponatius; vel quòd exiſtiment, vix vllum effectum verum eſſe ex illis de quibus accuſantur magi, vt ipſe contemptus in maleficorum cedat impunitatem, vt Ponzinibius; vel denique, quòd vel Angelos omnino, vel ſaltem dæmones eſſe negent, aut omnino ſpiritum omnem creatum & increatum, ita vt nec Deum, nec Angelum, nec animam immortalem credant. Argumẽtis vtuntur varijs. Omiſſo enim craſſo explorato errore atheorum vel Sadducæorũ, qui omnino Angelos eſſe negabãt; vel alio-

rum, qui (vt refert Origenes Tractatu 4. in Matth.) dæmones eſſe negabant qui hominibus ſint moleſti: dicebant enim, verbi gratia, lunaticis non dæmonium, ſed lunam tantùm nocere. His inquam prædamnatis, & à cauſſæ ſuæ defenſione excluſis, vrgent alij

Argumenta pro opinione negante.

1\. Primò, Tantum diſcriminis naturalis chaos inter naturam humanam & Angelicam interiacere, vt nulla inter dæmonem & hominem pacta interuenire queant: neque enim deorum cum hominibus eſſe conuerſationem, vt Danielis 2. pro ignorantia ſua allegant magi. Ita Ioannes Wierus & ipſe magus.

2\. Secundo dicunt, Figuris quibuſdam & imaginibus omnes effectus magicos fieri, quæ vim habeant à ſimilibus in cælo, per quamdam ſympathiam naturalem rerum inter ſe ſimilium, ſicut echo in oppoſito pariete cauſſatur, aut in concauo ſpeculo collecti ſolares radij oppoſitum corpus repercuſſi inflammant.

3\. Tertiò, Eoſdem effectus tribuunt naturali hominis complexioni, quaſi benè diſpoſitæ humano in corpore animę omnis corporata natura obediat; aut quod ineptius eſt, ipſa complexio quodam libramento æquali qualitatum miraculis patrandis ſufficiat. In quà veſania eouſque progreſſi ſunt, vt etiam miracula Chriſti Domini ſic facta eſſe dicere auſi ſint.

4\. Quartò, Eam dicunt imaginationis eſſe in homine efficaciam, vt miris iſtis efficiendis vel ipſa ſufficiat, adeoque vnus homo poſſit alterum ſanare, faſcinare, res loco mouere, pluuias & fulgura ciere, radijs quibuſdam aut ſpiritibus vi ſuæ imaginationis emiſſis.

5\. Quintò dicunt, Solo contactu, viſu, voce, afflatu, vel nudi lintei applicatione vulnera & morbos ſanari, & alia mira naturaliter fieri poſſe, eò quòd ſpiritus per arteriam ex corde promanēt, & alterius qui fortè contingitur, videtur, audit, afflatur, alligatur, ſeſe arterijs, adeoque cordi inſinuent, eò fortiùs, quò vehementiori affectu quaſi eiaculati fuerint.

Verùm hæc argumenta non perſuadent, quin omnino certò conſtituamus, aliquam eſſe diabolicam magiam, qua ipſe diabolus per ſibi explicitè vel implicitè confœderatos, verè mira iſta patret: imò auorum noſtrorum memoriâ etiam in quibuſdam Academijs hæc ars diabolica, tamquam vera quædam facultas tradita fuit, poſtmodum meritò exploſa. Sit itaque

Non omnia quæ per magos fiũt, ſunt præſtigioſa.

ASSERTIO PRIMA. Non omnia quæ per magos fiunt, ſunt præſtigioſa, ſed multa ita fiunt vt apparent. Probatur, Quia magi Pharaonis fecerunt veros ſerpentes, vt ſentit Auguſtinus lib 3. De Trinitate, cap. 7. & 8. & Apollonius magus mira multa verè fecit, teſte Iuſtino in reſponſione ad quæſt. 24. Orthodoxorum. Secundò, Non tantæ pœnæ eſſent in magos conſtitutæ, ſi omnia quæ per eos fiunt, eſſent illuſoria. Tertiò, Quis veram calamitatem aut necem neget, vbi ſegetes, animalia, vel homines incantauerint aut venenauerint. Quartò, Facit cap. Si per ſortiarias 33. q. 1. vbi dicitur, verè impediri vſum coniugij per maleficia. Denique communis hæc eſt omnium Theologorum ſententia in 2. diſt. 7. & 8. Victoriæ Relect. De arte magica, Binsfeldij in Præludijs De confeſſionibus ſagarum, Franciſci Pici lib. 7. De prænotionibus, cap. 3. Spinæi, quæſt. Deſtrygibus, & in Apologijs contra Ponzinibium.

Neque virtute naturali magorum.

ASSERTIO SECVNDA. Opera illa mira magorum, non fiunt ſemper virtute naturali ipſorum magorum, aut rerum quas adhibent: neque enim naturalis ea vis eſt vnguenti, vt eo vnctus per longiſſima ſpatia ſubitò transferatur, aut inuiſibilis incedat; neque virtutis eſt naturalis, citra dæmonis pactum, vt poſſit pro libitu ſuo magus tempeſtates & grandines concitare. Neque tamen ita dæmoni hæc adſcribimus, vt diuinæ prouidentiæ ſubtrahamus. Vnde ſit

Ad maleficium tria concurrunt.

ASSERTIO TERTIA. In maleficijs tria concurrunt, Dei voluntas permittens, diaboli poteſtas perficiens atque inſtigans, & hominis malefici voluntas liberè conſentiens. Exprimuntur tres iſtæ cauſſæ dicto cap. Si per ſortiarias: niſi enim Deus permiſerit, nihil poteſt dæmon; Deus enim ponit circulum in naribus eius, & illudit ei quaſi aui captiuæ, neque vlteriùs volitat, quàm ſinat filum diuinæ permiſſionis, Iob 40. ideò neque in porcos Geraſenorum ire potuit, niſi Chriſto permittente; tantum abeſt vt poteſtatem in oues Dei habeat, inquit Tertullianus De fuga in perſecutione, cap. 1. Quomodo autem dæmon & magus pactione quadam concurrant, in ſolutione Primi argumenti nunc dicemus.

Reſp. ad argumenta oppoſita. Ad 1.

Ad Primum itaque reſpondeo, Inter dæmonem & hominem clariſſimè docent Diuinę litterę poſſe pactum interuenire: pactum enim Chriſto Domino diabolus obtulit, Matth. 4. quãdo dixit: *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me*. Et quamuis Chriſtus reſpuit, magi tamen acceptant ſimilia pacta oblata, aut ſanè recipiunt expetita. Huc pertinere putant D. Thomas quęſt. 95. art. 4. Ioannes XXII. in Extrauag. Super illius ſpecula, & Sixtus V. in Bulla contra Aſtrologos, illud Iſaiæ 28. *Dixiſtis enim, Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* & infrà, *Pactum veſtrum cum inferno non ſtabit*. Sanè accommodari locus poteſt; quamuis fortè nomine pacti cum inferno potiùs ſignificetur illa ſecuritas, quam ſibi temerè de inferno vitando mali promittunt, vt explicat Cyrillus, quem ſequitur Saſbout, & alij. Denique huic pacto nihil obeſſe poſſe naturarum diſtantiam, conuincit, quòd etiam inter Deum & homines, vbi maior eſt diſtantia, pacta & fœdera intercedere poſſe Scriptura ſæpè teſtetur. Cùm enim naturæ hæc diſtantia non efficiat, quin dæmon & homo inter ſe colloqui poſſint, vt patet quando exorcizantur energumeni; quid ni etiam hac non obſtante diſtantia, inter ſeſe paciſci poterunt?

Dices fortè cum Ioanne Wiero, Hoc obeſſe, quòd tanta ſit dæmonis fraudulentia, vt nulla cum eo pacta inita rata haberi debeant?

De pacto inter dæmonem & magum.

Benè quidem: at neque nos id volumus, rata eiuſmodi eſſe aut obligare pacta, ſed dumtaxat eiuſmodi intercedere, qualia & inter latrones, cuius pacti meminit ſæpè Auguſtinus, & ex eo cap. Illud 26. quæſt. 2. & ex Rhabano cap. Nec mirum 26. quæſt. 5. Eſt autem pactum vel magiſterij & diſcipulatus, vnde ſolent ſagæ dæmones vocare Magiſtellos; vel generatim ſocietatis, vt vocare ſolet Auguſtinus. Fit autem explicitè & implicitè. Explicitè, vel ſolemniter vel ſine ſolemnitate: aliquando enim fit coram teſtibus, aliquando ſine illis. Magus ferè eierat Chriſtianitatem, dæmon pollicetur vaſallo & ſocio fidam operam,

Digitized by Google

operam, vt in hac vita votis eius obtemperet, & in futurum beet, addito promiſſo, quòd poſt hanc vitam magus fiet etiam ipſe dæmon, & cum alijs dæmonibus in aëre principatum obtinebit, & vt hoc perſuadeant, ſolent ipſi dæmones in ſpecie defunctorum magorum apparere, & conuentibus ſe ſiſtere. Denique charactere Baptiſmi & Confirmationis, quoad fieri poteſt, oblitterato, etiam ſuum characteriſmum dæmon imprimit, interdum in aliqua parte corporis ſecretiori, quam ſuo cauterio ita ſenſu priuet, vt quantumuis acres & penetrantes puncturæ in ea non ſentiantur. Exigit & iuramentum de numquam adoranda ſacra Euchariſtia, de contumelia afficiendis Sanctis eorumque Reliquijs, Aqua luſtrali, & alijs ab Eccleſia benedictis abijciendis & vitandis, Confeſſione numquam Sacerdoti integrè facienda, celando commercio iſto diabolico, frequentandis conuentibus indictis, iuſſiſque fideliter exequendis, ac diabolo quotquot potuerit adiungendis.

De pacto implicito idem hîc dicendum, quod de diuinatione diximus: magia enim & diuinatio non aliter differunt, quàm quòd hæc per diabolicum pactum quærat ſcientiam, illa alicuius operis patrationem.

Ad 2. Ad Secundum, Ridiculum eſt aſſerere, figuras veras accipere virtutem ex ſympathia ad fictitias illas cæleſtes, quæ mera ſunt entia rationis; & vt habet articulus Pariſienſis, eſt error in Fide, Philoſophia, & vera Aſtronomia.

Ad 3. Ad Tertium, Vanum eſt, animæ humanæ, præſertim coniunctæ corpori, eiuſmodi virtutem adſcribere, vt ei ad nutum pareat natura corporea; hæc enim virtus eſt ſolius Dei: nam vt benè D. Thomas 1. parte, quæſt. 100. art. 2. ne quidem Angelis natura corporalis ita obedit. Miracula etiam temperamento corporis adſcribere, omnino eſſe vanum, rectè oſtendit Michaël Medina, De recta in Deum fide, lib. 2. cap. 7. Primò, Quòd vix imaginabilis ſit eiuſmodi æqualitas. Secundò, Quòd naturaliter non ſit poſſibilis, etiamſi imaginabilis eſſet. Tertiò, Quòd etiam reipſa exiſtens, nihil ad hos effectus miros extra ipſum hominem conferat; temperamentum enim non exerit vim ſuam in alios, ſed ſolùm in ſui ſubiecti naturales functiones & exercitia.

Ad 4. Ad Quartum, Vis imaginatiua multum quidem valet in proprio corpore ad diuerſos & miros effectus, illos nimirum qui cum ipſa naturalem coniunctionem habent; ſed ad corpus alienum, nulla ſaltem arcta coniunctione copulatum proprio corpori, non poteſt ſe extendere, ſicut neque ad effectus in proprio corpore, qui cum ipſa nõ habent naturalem coniunctionem. Verùm aliquid poſſit in alieno corpore arctè coniuncto, dubitari probabiliter poteſt; prægnantis enim imaginatio afficit prolem, vt & imaginatio parentum in conceptione: ſed hoc nihil præſidij attulerit magis pro extrinſecis iſtis effectis miris patrandis quaſi naturaliter, virtute ſolius imaginationis.

Ad 5. Ad Quintum, Sicuti illud aſſeritur ſine fundamento, ita facilè reijcitur. Eſt quidem verum, eſſe quædam occulta naturæ miracula in contactu quarumdam rerum, vtpote remoræ piſciculi, torpedinis, magnetis; aut etiam in aſpectu: ſed ad effectus magicos communiter ſaluandos, nihil eiuſmodi ſpiritus emiſſi vel immiſſi conduxerint. At ſi quis contactu ſolo ſanet, aut ſimile quid miri efficiat, potiùs Dei dono aut diaboli dolo id efficere cẽſendus erit. Verùm de his infrà Dub. 8.

ASSERTIO QVARTA. Frequentiùs opera illa mira, quæ per magiam dæmones à magis prouocati faciunt, fallacia ſunt & præſtigioſa, non verè talia qualia apparent. Et quidem certum eſt, vera non eſſe, quando excedunt potentiam diaboli, qui non poteſt multa quæ Deus ſibi reſeruauit, vtpote mortuos ſuſcitare, cæcum à natiuitate illuminare, & ſimilia quæ omnem creatam virtutem excedunt. Quando autem talia ſunt, quæ verè per dæmones fieri poſſunt, non propterea ſemper verè fieri cenſenda ſunt, Primò, Quia fortè vera efficere non permittuntur à Deo; quomodo magi Pharaonis in tertio ſigno defecerunt, digito Dei impediti. Secundò, Quia licet poſſint verè facere, & non impediantur, id tamen nolunt, quia gaudent præſtigijs & hominum deceptionibus, vel quia fortè difficilius eis eſt, vera facere applicatis cauſſis naturalibus, quàm præſtigijs illudere. *Frequentiùs præſtigioſa ſunt, quæ per magos fiunt.*

Ex dictis patet, quid ſit magia: eſt enim ſuperſtitio, qua dæmon expreſsè vel tacitè inuocatur ad miri alicuius operis patrationem. *Quid magia.*

Eſt *ſuperſtitio* ad idololatriam pertinens, non ſolùm quando dæmon expreſsè inuocatur vt Deus, tunc enim habet expreſſam idololatriam coniunctam; ſed etiam quãdo inuocatur expreſsè vt Angelus vel potẽtior creatura: nam etiam tunc interpretatiuè inuocatur vt Deus, quia hoc ipſe in eiuſmodi inuocatione affectat, vt dixi ſuperiori Capite, Dubio 4. Imò idem dicendum eſt, etiamſi implicitè ſolùm inuocetur, & virtute tantùm concurrat aliquod diabolicum pactum.

Hinc colligitur diuiſio quædam huius diabolicæ magiæ, in eam quæ dæmonis inuocationem habet explicitam, & eam quæ tantùm implicitam. *Duplex magia.*

Prior non poteſt excuſari à grauiſſimo peccato mortali, etiamſi res minima fuerit ad quam perficiendam dæmon inuocetur: imò etiamſi ſecundùm ſubſtantiam ſuam mira non ſit, ſed ordinarium aliquod obſequium, quod etiam per famulum fieri poſſet; ſemper enim ad ſuperſtitionem, adeoque ad veram magiam pertinebit. Neque obeſt, quòd in definitione *miri operis patratio* exprimatur; ſufficit enim hoc ipſo mirum eſſe quòd à dæmone fiat, neque poteſt vllam fidelis hîc ignorantiam prætendere. *Explicita.*

Poſterior exerceri poteſt duobus modis. Vno, quando quis ſciens magos eiuſmodi ſignis vti, eadem adhibet: altero, quando vtitur ex probabili ignorantia. Priori modo mortale eſt, poſteriori poteſt eſſe veniale, ſi ignorantia ſatis ſit probabilis & antecedens, ita vt ſi meliùs inſtruatur, paratus ſit omittere. Poteſt autem hîc ſubeſſe interdum probabilis ignorantia: cùm enim per vires naturæ multa ab hominibus naturali ſcientia, aut licita naturalium agentium applicatione fieri poſſint, quæ eadem fiunt arte magica; fieri poteſt, vt quis, præſertim rudior, inculpabiliter exiſtimet, media quæ adhibet, vim naturalem habere ad huiuſmodi effectum, cùm reuerà non habeant niſi ex implicito pacto dæmonis. *Implicita.*

Nulla hîc eſt tertia addenda noſtræ diuiſioni magia diabolica, quæ dæmones ſine inuocatione compellat ad effectus magicos, vt voluit Cornelius Agrippa: omnis enim magia tacitam ſaltem habet inuocationem; quamuis fieri poſſit, vt qui habet pactum cum ſuperiore dæmone, per illum

Digitized by Google

illum cogat dæmonem inferiorem, vt patet apud D. Auguſtinum lib. 10. De ciuitate Dei, cap. 9.

Aliæ diuiſiones. Sunt & aliæ magiæ diuiſiones. Materialis eſt illa quam indicat Plinius: *Ex aqua*, inquit, *& ſphæris, & ex aëre, & ſtellis, & lauacris, & peluibus, ſecuribuſque, & multis alijs modis diuina promittit, præterea vmbrarum inferorumque colloquia.*

Iamblicus, Proclus, & Porphyrius duplicem aliter faciunt magiam. Vnam vocant Theürgiam, qua certis quibuſdam hoſtijs & cærimonijs boni & beneficij vt ipſi vocant, dæmones inuocantur, quorum auxilio mira fiant opera. Alteram vocant Goëtiam & Necromantiam, quæ mortuos excitat & conſulit.

Suidas tres ſpecies ponit: Goëtiam, quæ manes elicit, dicta à lamentis quæ ad ſepulcra fiunt: Magiam, quæ ſit inuocatio dæmonum beneficorum, ad bonum aliquod efficiendum: & Pharmaciam, quæ venenum aliquod letale per os ingerit.

Hoc vitij habent poſtremæ iſtæ duæ diuiſiones, quòd vtraque videatur aliquam commendabilem magiam facere, cùm vera doctrina habeat, omnem magiam eſſe Goëticam, aut ſanè æquiparari iſti infauſtæ & noxiæ, nullam eſſe bonam, beneficam aut theürgicam, ſicuti nec vlli ſunt dæmones benefici, vt vana Gentilitas credidit.

DVBIVM II.

Quid poſſint Magi in animis hominum?

PRIMO dicamus, quid poſſit magia in intellectu aut ſenſu interno. Vbi occurrit dubium, An poſſit infundere ſcientiam?

Diximus ſuperiori Capite, Dubio 10. Non poſſe, & quibus modis videatur id facere, cùm non faciat.

An ars notoria pertineat ad magiam. Illud hîc inquirendum ſupereſt, Vtrùm verè ars notoria pertineat ad magicam ſuperſtitionem? Videbitur enim cuipiam non pertinere neceſſariò ad vllam ſuperſtitionem: poteſt enim illa arte vtens, non à dæmone, ſed ab ipſo Deo ſcientiam iſtam exſpectare, poteſtque ſimul abſtinere ab illis quæ ad indebitum Dei cultum pertinent, quamuis interim peccet inordinata petitione vel tentatione Dei. Secundò, Eſto, ſuperſtitioſa admiſceat, non propterea admittet ſuperſtitionem diabolicam, ſed tantùm indebiti cultus. Quod confirmatur, Quia D. Thomas quæſt. 96. art. 1. ad 3. dicit, ſocietatem dæmonum in arte notoria non habere locum. Tertiò, Eſto, procedat ex pacto cum diabolo, videbitur tamen ad diuinationem pertinere, non ad magiam, quia hoc differt magia à diuinatione, quòd in hac homo à dæmone iuuari velit in ſcientia & cognitione, in illa autem in aliqua alia operatione.

Reſp. affirmatiua. Reſp. ad argumenta oppoſita. Dico nihilominùs, Verè hanc artem pertinere ad magiam, quia ad mirum effectum dæmon ipſius auctor in ea inuocatur: & ad Primam obiectionē reſpondeo, Tunc non fore artem notoriam; imò neque id erit illicitum, ſi conuenientia media adhibeantur: rectè enim ſtudio coniungitur oratio aut ieiunium, pro adipiſcenda à Deo ſcientia; & licet in medijs fortè neglectus aliquis intercedat, quo vitioſa fiat præſumptio, non tamen neceſſariò pertinebit ad ſuperſtitionem.

Ad Secundum, Fieri quidem poſſe, vt qui inordinatè à Deo quærit ſcientiam, tantùm peccet ſuperſtitione indebiti cultus: at (niſi fortè ex valdè probabili ignorantia) hoc non poteſt euenire ei qui vtitur arte notoria: irretitur enim ſocietate diaboli, qui eſt auctor huius artis. Ad Confirmationem reſpondeo, Mendum eſſe in codicibus D. Thomæ, vt monet & confirmat ex Caietano Suarez (& animaduerſum eſt in editione poſtrema Pariſienſi) legendum enim eſt ſine negatione; aliàs non reſponderet D. Thomas ad argumentum, & ſibi contradiceret, quia iam in Corpore dixerat, ſigna artis notoriæ pertinere ad pacta quædam ſignificationum cum dæmonibus fœderata.

Ad Tertium, Pertinet ad magiam, quia vtens arte notoria non eſt diuinus: neque enim didicit aliquid occulti à dæmone mediatè vel immediatè tamquam loquente ſiue per verba ſiue per ſigna, quod requiritur in diuinatione, ſed ſcientiam habet de rebus non occultis, ſed talibus, quæ communiter labore humano addiſcuntur, dæmone quaſi operante; aut ſaltem formaliter hoc intenditur in arte notoria, vt operatione quadam infundatur ſcientia: quamuis vt præcedenti Capite, Dubio 10. monui, dæmon qui in operando affectat videri facere ſcientem, aliquando id faciat interiùs occultè, & quaſi in ea qualitate imperceptibiliter in phantaſia loquendo.

Hinc patet, Etiam ad hanc magiæ ſpeciem pertinere, ſi quis extra artem notoriam in comparanda ſcientia dæmonis auxilio vtatur, vt ſi vtatur vanis obſeruantijs, quibus memoriam iuuet, vel ingenium acuat. Pertinebit etiam, ſi colloquio & magiſterio dæmonis Grammaticam vel Phyſicam quis diſcat, vel ſimilem humanam ſcientiam. Neque hoc fiet inefficaciter: ſi enim Deus permittat, verè poteſt colloquendo exteriùs in humana forma, vel interiùs in phantaſia dæmon hominem in talibus inſtruere, quamuis rectè D. Thomas eam intellectus noſtri illuminationem quæ ad purgationem pertineat, dæmonibus adimat. Hoc modo Tertullianus De habitu muliebri, homines multa per dæmones didiciſſe putat, quæ ſpectent ad ornatum mulierum, vtpote auri fodinas, herbarum & lapillorum vires, & ſimilia: non poteſt tamen dæmon ſimul in inſtanti ſcientiam aliquam latiùs patentem docere, ſed præſtigioſo modo interiùs eam ſucceſſiuè docet ea celeritate, vt videatur infudiſſe, Quomodo autem id fiat, vt inquiramus,

Quomodo dæmon ſenſus interiores mouere poſſit. DICO PRIMO. Poteſt dæmon ſenſus hominis interiores mouere, non quidem nouas ſpecies organis imprimendo, ſed formas in eis inuentas miſcendo per localem motionem ſpirituum & humorum, vt ſecundùm imaginationem etiam illud videatur, quod ſic numquam viſum fuit ſecundùm ſe totum, quamuis neceſſarium ſit ſecundùm partes priùs viſum fuiſſe. Ita ferè D. Thomas quæſt. 16. De malo, art. 11. & patet ex dictis 1. parte, quæſt. 111.

Quomodo intellectū. DICO SECVNDO. Dæmon naturali ſua virtute poſſet fortè aliquo ſenſu hominis intellectum iuuare & confortare (vt quidam DD. dicunt) non tamen hoc facere poteſt per ſe immediatè producendo aliquam in hominis mente qualitatem, quod eſt ſolius Dei, vt in 1. parte dictum eſt. Supereſt ergo hoc faciat applicando organis ſenſuum aliqua actiua naturalia, per quæ

Digitized by Google

quæ commoto ſenſu moueatur etiam intellectus.

Dæmon poteſt hominem inſtruere.

Dico tertio. Poteſt dæmon hominem inſtruere, vel quia ex parte ſpecierum intellectum commouendo immutat, vel quia ſigna quædam exteriùs adhibet, quibus intellectus excitetur ad aliquid apprehendendum, quod etiam homines facere poſſunt; vel interiùs quodammodò diſponendo & ordinando ſpecies imaginarias, vt inde nouit ſecuturam alicuius intelligibilis apprehenſionem.

Quomodo exteriores ſenſus ludificet.

Hæc de intellectu & interiori ſenſu. Exteriorem ſenſum, certum eſt poſſe multis præſtigiis ludificare, vt aliud longè appareat quàm ſit, & quod eſt non appareat, de quo infrà Dubio 5. & 7. Poteſt etiam per vnguenta temporibus applicata, vel alio artificio, diuturnum & profundiſſimum immittere homini ſoporem, & ſenſibus ſtuporem, vt tormentis perferendis ſufficiat. Facere etiam poteſt, vt diu quis ferat inediam: quinimò potentiam vegetatiuam in ſuis functionibus variè poteſt impedire, de quo nonnulla dicemus Dubio 9.

An in voluntatem quid poſſit.

Minimum poteſt in hominis voluntate, quamuis media turbatione ſenſus interioris, ad inordinatum amorem concitare poſſit, vt docet L. Eorum, C. De maleficis, fruſtrà reclamante Wiero: non tamen ita concitat, vt neceſſariò pertrahat ad peccandum, vt cum D. Thoma diximus 1.2.q.80. art.3. Vel enim priuat vſu rationis, & ita diſpoſitus homo peccare non poteſt; vel non priuat, & poteſt homo reſiſtere libidini concitatæ in parte inferiori, vt meritò per articulum quemdam Pariſienſem, qui reperitur apud Gerſonem, De erroribus circa artem magicam, tom. 1. definitum ſit, philtris non cogi voluntatem ad conſenſum; & dicta L. Eorum, deflectere dicat maleficos, animos pudicos ad libidinem. Flectendi enim vox media eſt neceſſitati & libertati: aliquando enim diabolus ita ad inſanum amorem mouet, vt turbato ſenſuum interiorum vſu, libertatem tollat; aliquando ſolùm minuit, non omnino tollit. Exempla habemus in Cypriano illo qui Iuſtinam conabatur dementare. Teſtis Nazianzenus Oratione In laudem Cypriani; in Simone mago, Actorum 8. in Baſilio quodam apud Gregorium lib.1. Dial. cap.4. iuuenis cuiuſdam apud Hieronymum in Vita Hilarionis; alterius adoleſcentis, apud Epiphaniũ hæreſi 30. Hippomanes hoc philtro infame eſt apud Propertium & alios. Ne hæc dementatio à diabolo eueniret B. Iob caui<ſſ>e Dominum, quando dixit, *Verumtamen animam eius ſerua*, vult Serenus Abbas apud Caſſianum Collat. 7. cap. 12. & apud Pinedam in eum locum Rabbi Salomon, Olympiodorus, Didymus & alij; quamuis alij quidam hoc de vita ſeruanda intelligant, pro quibus eſt frequens vſurpatio in Scriptura animæ pro vita, adeò vt Vatablus loco *animæ*, non dubitauerit hîc *vitam* ponere. Priorem tamen explicationem ſequitur D. Hieronymus Epiſtola 34. *Anima*, inquit, *ſanitas reſeruatur, ne ſi illud percuſſiſſet in quo eſt ſenſus mentiſque iudicium, non eſſet culpa peccantis, ſed eius qui ſtatum mentis euerterat.* Retineri ergo ea explicatio poterit, vt his verbis cautum ſit, ne Dei athleta ab aduerſario exarmetur, cum quo ſine rationis vſu decertare non poterat.

Quomodo hominem poſſit dementare.

Variis autem modis poteſt dæmon hominem dementare: vel applicando quæ naturaliter hoc operentur, vel ad quæ tamquam ſigna ipſe operetur; aliquando ipſe hominem intrat & poſſidet, aliquando ſumendum homini aliquod philtrum porrigitur, aliquando puluis corpori vel veſti tantùm aſpergitur, aliquando ſignum aliquod extra ipſum hominem ponitur, quo poſito per ſe dæmon aut arte aliqua ſibi nota, hominem amentem faciat, aut amantem. Huc pertinet illud Baruch 6. *Mulieres autem circumdatæ funibus in viis ſedent, ſuccendentes oſſa oliuarum*, &c. Oliuas enim ſuccendebant maleficio quodam amatorio, nimirum imprecantes ſic inſano ſuo amore viros ſuccendi, vt probabiliter admodum explicat Delrio. Naturaliter hîc cooperantur quæ naturalem habent vim totum corpus accendendi, humores concitandi, ſemina irritandi, vires genitales commouendi, imaginationem perturbandi, eoque appetitum ſenſitiuum ad actus venereos commouendi, & propter ſympathiam quam voluntas habet cum hoc appetitu, etiam ipſam voluntatem ſollicitandi & vellicandi.

Quomodo ad certam perſonam amorem determinet.

Quæres, Quomodo dæmon poteſt efficere, vt determinatè in huius amorem quis impellatur?

Reſpondeo, Poſtquam ad libidinem hominem concitauit, poteſt curare vt perſona quam amari vult, ſeſe præſentem exhibeat, & in ſui amorem alterius libidinem conuertat. Secundò, Poteſt incenſo ad libidinem certæ perſonæ importunam in imaginatione facere ſuggeſtionem, tamquam dignæ amari, fortè auertendo etiam ſimul ab aliis. Tertiò, Priuat hominem vſu rationis, tum commouet ſenſus interiores eo modo quo nouit opus eſſe, vt ad talem perſonam non ſolùm amore afficiatur, ſed concitato curſu omnibus perruptis contendat, quomodo expectabat apud Epiphanium ſuprà adoleſcens ille, vt ad ſe, magijs dementata femina Chriſtiana accurreret.

Ex dictis patet, Non rectè quoſdam putaſſe, in L. Eiuſdem, §. Adiectio, ff. Ad Legem Corn. De ſicarijs, philtra inter bona venena cenſeri: hoc enim ex eo textu conuinci non poteſt, licet diſtinguat amatoria venena ab ijs quæ ad occidendum parantur, ideoque ad Legem illam Corneliam de ſicarijs pertinent. Veriùs Ouidius dixit:

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

An poſſit animam abſtrahere à corpore.

Hactenus diximus quid poſſit magia in anima corpus informante: addendum quid poſſit in abſtrahenda à corpore? Sanè experientiâ conſtat, magos ſæpè habere miras extaſes, quas dæmon curare poteſt vel obſtruendo meatus ſpirituum ſenſitiuorum, vel eoſdem ſpiritus retrahendo ab organis ſenſuum exteriorũ ad organa ſenſuum interiorum, ibiq; quaſi captiuos detinẽdo.

Sed cauenda eſt ſententia Bodini lib. 2. De dæmonomania cap. 5. exiſtimantis, poſſe dæmonem realiter animam è corpore magi educere, & poſt talem extaſim iterùm ad corpus animandum reducere: error enim is eſt circa Fidem, quæ ſoli Deo ſuſcitationem mortui poſſibilem aſſerit. Neque enim hæc licentia animæ conceſſa putanda eſt, vt ſine morte poſſit eſſe fugitiua. Rectiùs ſenſit idem Bodinus, quando ſubiungit contra Cardanum, extaſes non ita eſſe in poteſtate hominis, vt poſſit eas pro arbitrio ſuo quando voluerit pati, ſicuti ſe poſſe iactabat Cardanus; verè enim fortaſſis iſte potuit, ſed ex arte magica, vtpote magi filius: ſi enim Bodino credimus, fatebatur patrem

Digitized by Google

patrem ſuum annos integros triginta ſpiritum familiarem habuiſſe. Verius D. Auguſtinus inter miracula naturæ refert lib. 14. De ciuitate Dei, cap. 14. quòd Preſbyter quidam Reſtitutus nomine, extaſim quando volebat pateretur. Quod verò de Hermotimo ex Plinio ibi ſimile Ludouicus Viues adducit, etiam ad magicos effectus reiiciendum eſt.

DVBIVM III.

Vtrùm ope dæmonum Magi efficere poßint vt defunctorum animæ viuentibus appareant?

Opinio hæreticorum.

PRIMA opinio hîc in eo verſatur extremo, vt omnino neget aliquando defunctorum animas apparere. Ex quo conſequens eſt, vt etiam diuina diſpenſatione id vmquam fieri negetur. Ita tenent inter alios noſtri temporis ſectarios Caluiniſtæ. Inter veteres videtur eſſe Tertullianus De anima, cap. 57. vbi dicit Primò, Nulli animæ inferos patere ad exitum. Secundò, Quoties Dei virtute animæ repræſentantur, eas in corpore rediuiuo, iterumque à ſe informato exhiberi. Tertiò, Omnem exhibitionem animæ ſine corpore rediuiuo eſſe præſtigioſam, non veram. Excuſare Tertullianum ab hoc paradoxo conatur Pamelius, ſed reuerà non ſatis excuſat. Dici tamen poteſt, Niſi velimus Tertullianum ſibi contradicere; non ita crudè eſſe accipiendum quod hîc dicit, ſed ſolùm velle, quòd omnis exhibitio mortuorum ſine corporibus propriis, debeat præſumi præſtigioſa, niſi de diuino miraculo aliunde conſtiterit: dicit enim lib. De reſurrect. carnis, cap. 55. Moyſen apparuiſſe in transfiguratione in imagine carnis nondum receptæ.

Auctor quæſtionum ad Antiochum, apud Athanaſium, quæſt. 11. & 13. ideò dicit Deum non permittere, vt vlla vmquam anima defuncti ad nos redeat, & de inferorum ſtatu certiores nos faciat, ne dæmones inde occaſionem habeant, maiori cum veriſimilitudine mentiendi ſeſe eiuſmodi animas eſſe, fidemque ſuis de inferorum ſtatu mendaciis arrogandi. Verùm iſte Auctor non eſt magnæ auctoritatis. Chryſoſtomus Homilia 29. in Matth. videbitur huic errori fauere, ſed non fauet: ſolùm enim contra illos agit, qui volebant animas poſt mortem liberè hîc inter nos oberrare. Illis enim opponit, quòd in locis ſibi deſtinatis diem iudicij expectare debeant. Vtrùm autem Dei diſpenſatione, quod ſponte non poſſunt, aliquando inde egredi poſſint, non dicit. Similiter loquitur Auctor Operis imperfecti, Homilia 8. Idem Chryſoſtomus Parænesi priori ad Theodorum lapſum, animam à corpore exutam, dicit à nemine vmquam eſſe viſam: ſed intelligit nudam animam, ita vt pulchritudo eius diſcerni poſſit à mortalibus, non videri. Difficilior eſt locus Concione 4. De Lazaro, ex Lucæ cap. 16. tom. 2. vbi dicit, Deum non mittere ad nos mortuos, quòd etiam eorum miſſio ſua frequentia abiret in contemptum. Secundò, Quòd ſub eorum ſimulacris diabolus errores diſſeminaret, vt meritò Deus occluſerit fores, ne quis inde huc nuntiatum quid ibi agatur adueniat. Verùm neque iſte locus conuincit; non enim negat Chryſoſtomus ſimpliciter, aliquando Deum huc animas demandare, ſed ob certum illum finem, vt inferorum nobis ſupplicia denuntient, quæ ex Moyſe & Prophetis aliiſque ſacris Scripturis, niſi credamus, ne quidem ſi quis ex mortuis ſurrexerit, credemus. Hinc tamen non ſequitur, quin ob finem aliquem alium particularẽ Deus ſinat interdum ad nos emigrare animas defunctorum. Accenſet Perkinſus auctorum huius opinionis catalogo Iſidorum lib. 8. Originum, cap. 9. Sed eo capite nihil pro iſta opinione dicit, niſi quòd indicet ſe dubitare, vtrùm verè apparuerit aut ſimpliciter, aut ad incantationem Pythoniſſæ anima Samuelis. Nihil hoc ad rem noſtram, qui de ſuſcitatione diuina agimus in genere, de Samuele infrà dicturi. Adducit & Theophylactum in cap. 8. Matthæi; verùm is Chryſoſtomi doctrinam ſecutus, ſolùm dicit, animas hîc non oberrare, poſtquam ſemel corpore ſolutæ ſunt. Nos quærimus, An ſaltem Deo duce vel Angelo bono, aliquando egrediantur?

Secunda ſententia.

Secunda ſententia eſt in altero extremo, Sine peculiari Dei diſpenſatione animas aliquando apparere, vel quòd liberè hîc præſertim circa ſuorum corporum ſepulcra vagentur, vel quòd ſaltem virtute diabolica, adeoque etiam magica ſiſti poſſint, vt in Endor fecit Pythoniſſa.

Tertia ſententia verior.

Tertia ſententia media eſt, Verè aliquando apparere, ſed neque pro ſuo, neque pro dæmonum arbitrio, ſed pro diuino beneplacito, adeoque non niſi Deo iubente, vel peculiari diſpenſatione concedente aut permittente. Pro hac veriſſima & communi Theologorum ſententia contra hæreticos

Animæ aliquando verè apparent.

DICO PRIMO. Certum eſt, Dei iuſſu aut permiſſu verè aliquando apparere animas defunctorum. Sanè hoc Deum poſſe, dubitari non poteſt: imò & ipſæ animæ, niſi detinerentur, loco ſeſe mouere, & huc excurrere propria vi poſſent, vt infrà probabimus; quamuis fortè non æquè poſſint propria virtute ſibi aptare corpus, in quo citra informationem appareant ſicut Angeli; hoc enim videtur negare D. Thomas, De malo, q. 16. art. 1. ad 2. & 1. parte q. 117. art. 4. quando docet, non poſſe naturali ſua virtute animam vllum mouere corpus, quod non informet. Vnde ſequitur, ne quidem proprium corpus ad ſepulcrum ferre poſſe, aut è ſepulcro illud extrahere, in eoque apparere. Si ergo finis rationabilis eſſe poſſit apparitionis veræ animarum, & aliquando apparuiſſe videantur, aut etiam à fide dignis tradãtur, non eſt cur fidẽ abrogemus. Talem autem finem non deeſſe, manifeſtum eſt, ſiue petitionem ſuffragij pro exiſtentibus in Purgatorio pœnas, ſiue conſolationem vel monitionem vtilem, aut dignam correptionem viuentibus, ſiue ipſius animi corporis ſui amatoris quoddam in quiete auctarium, dum monet de ſepultura curanda aut honoranda, vt de ſanctis Geruaſio & Protaſio Ambroſius teſtatur.

Reipſa ergo de facto aliquando apparuiſſe, Probatur Primò ex 1. Reg. 28. vbi Samuel verè apparuit, adiuncto loco Eccleſiaſtici infrà citando; apparuit inquam, non virtute diaboli, ſed auctoritate Dei, vt infrà docebimus.

Secundò, Quia Moyſes apparuit in monte Matth. 17. apparuit inquam, vt ſuprà ex Tertulliano diximus, in imagine carnis nondum receptæ. Neque enim audiendi ſunt, qui dicunt, in

proprio

Digitized by Google

proprio corpore iam rediuiuo, & anima informato apparuiſſe, vt Auctor De mirabilibus ſacræ Scripturæ lib. 3. cap. 10. Alphonſus Mendoza Quodlibeto 5. Barradius lib. 10. cap. 28. decepti malè intellectis verbis D. Hieronymi, quæ ita habent: *Dat Chriſtus ſignum, Moyſe ab inferis reſurgente.* Neque enim vult Hieronymus, corpore ſimul & anima ab inferis ſuſcitatum Moyſen, ſed vult animam inde ſuſcitatam, quomodo Samuel dixit Sauli, *Quare inquietaſti me vt ſuſcitarer.* Vtuntur & illo argumento, quòd vera fuerit gloria & maieſtas, quæ ibi apparuit in Moyſi corpore, & quòd dicatur ipſe Moyſes apparuiſſe. Verùm iſtud poſterius nihil vrget, quia commune eſt omni apparitioni animæ, vt dicatur in ea ipſe homo apparere. Alterum autem diluitur, ſi dicamus, in corpore aërio aut ex elementari materia imperfectè mixto, potuiſſe reſplendentem verè Moyſen apparere, quomodo & Angelus apparuit teſtis reſurrectionis, ſolari vultu, & lucido habitu.

Multò minùs audienda eſt eorum temeritas, qui dicunt, imaginariè tantùm apparuiſſe: hoc enim eſt Dei verbo illudere. Si enim viſi ſint in maieſtate, ſi verè collocuti cum Chriſto, verè ergo fuerunt præſentes; neque vllus veterum profertur pro hac ſententia: nam quæ ex Ambroſio & Auctore De mirabilibus ſacræ Scripturæ pro ea proferuntur, benè contra Hugonē Cardinalē refutauit Sixtus Senenſis & Mendoza ſuprà.

Longè abſurdiſſimum eſt, ſi quis dicat, Moyſen numquam fuiſſe mortuum, ideoque ipſum ibi viuum, non animam eius apparuiſſe: quia apertè repugnat Scripturæ, contra quam nulla valet auctoritas.

Si mortuū dicas, ſed ſtatim reſurrexiſſe; Rabbinorum id delirium eſt, ex eo inuentum, quòd ſepulcrum eius ignotum ſit. Sanè D. Auguſtinus lib. De cura pro mortuis, cap. 15. hunc locum irrefragabilem exiſtimat, & ex eo apertiſſimè noſtram ſententiam tenet, vt fatetur Perkinſus in Problemate de Catholiciſmo Romanæ fidei, ſub finem, vbi tamen probandum ſuſceperat, veteres de hac re vel omnino ſilere, vel contrarium docere. Sed tantum abeſt vt hoc ſolus dixerit Auguſtinus, vt non facilè ſit alicuius auctoritatis allegare alium qui diſſenſerit.

Tertiò, Vtitur Tiræus apparitione Oniæ & Ieremiæ lib. 2. Machab. cap. 12. ſed non videtur id exemplum vrgere, quia non fuit apparitio facta vigilanti, de qua hîc laboramus, ſed dormienti, quæ fieri ſolet ſine reali ejus qui apparet præſentia: neque eſt dubium, quin poſſit in ſomnio dæmon facere animam defuncti apparere dormienti. Probabilior, ſi ex Scripturis vlterior probatio deſideretur, erit illa, quæ petitur ex Lucæ cap. vlt. vbi Diſcipuli putabant ſe ſpiritum videre, quam opinionem eis eximens Dominus, dicit: *Spiritus carnem & oſſa non habet*: hoc enim de ſpiritu hominis veriſimiliùs accipitur, qui licet hominis ſit, carnem tamen & oſſa inſtar hominis non habeat. Sed infirmioribus vti non eſt neceſſum: omnes enim pænè omnium ſæculorum huc vſque Patres huic veritati adſtipulantur, quos latè & per ſingula ſæcula diſtinctos citat Delrio.

DICO SECVNDO. Poſſet dæmon, ſi permitteretur, animam ex inferno aut Purgatorio huc adducere, aut etiam deferre. Si enim poteſt totum hominem loco transferre, vt dicemus Dubio 6. poterit etiam animam, præſertim cùm virtus eius incorporea ſit. Lucæ 16. Lazarum Angeli deferunt in ſinum Abrahæ, & epulo videtur per dæmones ſepultus in inferno: ipſi enim fortè, tamquam diuinæ iuſtitiæ miniſtri, talium animas repetunt, vt dicitur Lucæ 12. *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te.*

DICO TERTIO. Etiam anima poſſet per ſe ad nos venire, ſi vellet, & permitteretur. Sanè animas beatas venire ad nos quando volunt, docet D. Thomas. Et ne exiſtimemus, hanc earum virtutem ſeſe quocumque transferendi, eſſe ſupernaturalem, obſiſtit communis DD. ſententia, tribuentium eam tamquam naturalem animæ ſeparatæ, quam contra Durandum in 3. diſt. 22. q.3. tuetur Sotus in 4. diſt. 45. q. 1. art. 3. concluſ. 1. Probatur, Quia alioqui valdè imperfecta creatura eſſet anima, ſi quod etiam vermiculi poſſunt, ſeſe non poſſet ad locum quem appeteret mouere, quæ hîc etiam corpus mouet. Mouetur tamen anima localiter, non ſucceſſione, quæ tempore noſtro menſuretur; ſed motu diſcreto, quo mouentur Angeli, vt in inſtanti poſſit eſſe in alio loco vicino adæquato. Quantus autem animarum ſit locus, an par omnino omnibus, & an loco adæquato plura corpora, in quibus appareant, habere poſſint, ex proportione ad ea quæ de Angelis in 1. p. docentur, conijcienda erunt. *Anima quomodo per ſe rediri poſſint.* *Quomodo mouentur localiter.*

Hinc colligitur, Quando D. Auguſtinus animarum apparitionem miraculo tribuit dicto lib. De cura pro mortuis, hoc eum dicere propterea, quòd præter ordinem ſit naturæ, mortuos viuorum rebus intereſſe, non quòd animæ virtutem ſe mouendi non habeant.

DICO QVARTO. Non poteſt dæmon, multò minùs magus, quando voluerit, vnam animam ex ſuo receptaculo ciēre; & necromantia hoc promittens, vel eo nomine vana & præſtigioſa eſt: ſed quoties verè apparent humani defunctorum ſpiritus, vt aliquoties apparere dicendum eſt, licet non toties ac quidam è vulgo putant, Dei id iuſſu aut peculiari fit permiſſione. *Necromantia vana eſt.*

Non poſſe animas per artem magicam, vel per dæmones huc euocari, Probatur, Quia iuſtorum animæ non ſunt in manu diaboli quem vicerunt, ſed in manu Dei: eſtque inter ipſarum receptaculum & dæmones, chaos magnum firmatum, quo impediatur ad eos tranſire ſatan, vt colligitur Lucæ 16. animæ autem Purgatorij & inferni etiam non ita ſunt in poteſtate cuſtodis illius carceris, vt iniuſſu Iudicis audeat eas dimittere: ſeruus enim ingratus traditus eſt tortoribus non vt exeat quando illi volunt, ſed quoadusque reddat vniuerſum debitum, Matth. 18. Vnde epulo non audet petere vt ipſe poſſit exire, ſed Abrahamum rogat, vt Lazarum mittat.

Obijcitur apparitio Samuelis; videtur enim virtute dæmonis, anima eius ſuſcitata per Pythoniſſam. *Obiect.*

Circa hanc obiectionem duo ſunt examinanda. Vnum, Vtrùm verè anima Samuelis ibi apparuerit? Alterum, Vtrùm ea ſuſcitatio facta ſit per magiam?

Ad prius quod attinet, eſt aliquorum etiam veterum ſententia, non verè apparuiſſe. At veteres iſti hactenus pro noſtra aſſertione ſunt, quòd *An anima Samuelis verè apparuerit?*

Digitized by Google

ideò negent veram fuiſſe hanc Samuelis ſuſcitationem, quia putant ſecutam ex arte magica, ex qua non exiſtiment veram ſequi poſſe eiuſmodi apparitionem. Eſt hæc ſententia Tertulliani De anima, cap. 57. qui addit, neque vllius alterius Sancti animam extrahi poſſe à dæmone; vt aduertas, ideò negare Samuelem verè apparentem, quòd dæmonem neget poſſe extrahere. Einſdem ſententiæ eſt Auctor Quæſtionum apud Iuſtinum, quæſt. 52. non ipſe Iuſtinus, vt infrà patebit. Hieronymus in cap. 6. Matth. *In Samuelis*, inquit, *phantaſmate Pythoniſſa loquitur ad Saulem, Cras eris mecum.* Item Auctor Quæſtionum veteris & noui Teſtamenti, quæſt. 27. Eamdem ſententiam ſequitur Ianſenius in cap. 46. Eccleſiaſtici, & alij.

Prima ſententia negatiua.

Pro ea argument. 1. Neque deſunt pro ea argumenta, quæ etiam D. Auguſtinum aliquando dubium, imò procliuem in hanc opinionem reddiderunt: nam lib. 2. Ad Simplicianum, q. 3. vrget Primò, Quod De Samuele dicitur, poſſe intelligi de eius phantaſmate, eò quòd imagines rerum ſoleant earum nominibus appellari, quarum ſunt imagines.

2. Secundò, Facilè potuiſſe dæmonem ab Angelo vera illa quæ Sauli prædixit, diſcere, Dei diſpenſatione ita volentis Regem punire.

3. Tertiò, Quòd ſpiritus apparens, aliquid falſi admiſcuerit, quando indicauit Saulem cum Samuele poſtridie futurum; magno enim interuallo poſt mortem ſeparari bonos à malis, patet Lucæ 16.

4. Quartò ſic argumentatur Auctor Quæſtionum veteris & noui Teſtamenti: Samuel vel volens obtemperat Pythoniſſæ, vel inuitus, vtrumque incommodum; prius enim ſanctitati, poſterius priuilegio ſanctitatis repugnat.

5. Quintò idem Auctor prædictionem illam de morte Saulis eleuat, quaſi non fuerit prophetia, vt propter eam verè dicatur apparuiſſe Propheta; & probat, Quòd facile ſit diabolo pridie occaſum corporis præuidere, cùm ſigna quædam ſoleant apparere morituris, quippe à quibus Dei protectio amota videtur.

6. Sextò addit idem Auctor, Quando dicit Scriptura, intellexiſſe Saulem quòd Samuel eſſet; ſolùm referre quod factum eſt, nimirum ipſum Saulis intellectum, ſiue is interim verus eſſet, ſiue, vt verè fuit, falſus: intellexit ergo, ſed falsò.

7. Septimò addit, Si verus Samuel apparuiſſet, numquam ſe permiſiſſet adorari, vt qui tanto zelo & gradu inculcauerat, ſolum Deum eſſe adorandum.

Addere poſſumus Octauò, Non eſſe veriſimile, quòd Deus Sauli miſerit aut permiſerit Samuelis prophetiam, cui ne per ſomnium quidem reſpondere volebat, omne genus oraculi denegans.

Verior ſententia affirmatiua. Nihilominùs verior videtur altera ſententia, Samuelem verè apparuiſſe. Quam præfert Auguſtinus De cura pro mortuis, cap. 15. recedens ab eo quod ſcripſit lib. 2. De doctrina Chriſtiana, cap. 23. & ab ea dubitatione qua iunior ſcripſerat ad Simplicianum. Indicat autem non poſſe huic opinioni contradici, ſi in Canonem recipiatur liber Eccleſiaſticus: *Samuel propheta defunctus viuo Sauli etiam Regi futura prædixit; quamuis nonnulli non ipſum fuiſſe qui potuiſſet magicis artibus euocari, ſed aliquem ſpiritum tam malis operibus congruentem illum exiſtimant ſimilitudinem figuraſſe, cùm liber Eccleſiaſticus, quem Ieſus filius Sirach ſcripſiſſe traditur, propter eloquij nonnullam ſimilitudinem, Salomonis pronuntiatur, contineat in laude patrum, quòd Samuel etiam mortuus prophetauerit. Sed ſi huic libro ex Hebræorum (quia in eo non eſt Canone) contradicitur; quid de Moyſe dicturi ſumus, qui certè & in Deuteronomio mortuus, & in Euangelio cum Elia, qui mortuus non eſt, legitur apparuiſſe viuentibus?* Tenet eamdem Iuſtinus in Dialogo cum Tryphone: *Samuelis*, inquit, *animus ab ea quæ Pythone afflata erat, Saulis rogatu reuocatus eſt.* Denique veram animæ Samuelis apparitionem tenet fuiſſe Ioſephus lib. 6. Antiquit. cap. 14. Baſilius Epiſtola 80. D. Thomas part. 1. q. 89. art. 8. ad 2. Lira Carthuſianus, Caietanus, Mendoza, Victoria, Bellarminus, Pererius, Suarez, & ferè communiter recentiores Catholici, licet hæretici contrarium doceant; Petrus Martyr in Locis communibus, Scribonius in Phyſiologia ſagarum, & alij. Argumenta pro noſtra ſententia quædam ſumuntur ex ſacra hiſtoria, alia ex cap. 46. Eccleſiaſtici. Priora ſunt aliquo modo ſolubilia, non perinde poſteriora. Priora faciunt ſententiam noſtram probabilem, poſteriora plus quàm probabilem, imò oppoſitam vix probabilem relinquunt.

Ex hiſtoria igitur ita argumentatur Primò, Saul dicitur intellexiſſe quòd eſſet Samuel, quo modo non videtur locutura fuiſſe Scriptura, ſi in eo fuiſſet deceptus.

Dices, Verum quidem corpus Samuelis tunc recèns mortui, ſepulcro extractum dæmonem exhibuiſſe, & lineamentis eius agnitis, intellexiſſe Saulem quòd eſſet Samuel.

Reſpondeo, Ita factum eſſe, refert quorumdam opinionem Carthuſianus in eum locum, & Mendoza ſuprà citatus. Sed non eſt probabile, tum quia veteres non annotant corpus Samuelis, ſed ſpiritum apparuiſſe; tum etiam, quia verum non eſt, Samuelem tunc recenter mortuum fuiſſe, vt in recenti cadauere dæmon apparere potuerit, vt per necromantiam dicunt auctores huius ſententiæ ſolere fieri; mors enim eius narratur cap. 25. & hîc ſolùm repetitur propter ſeriem hiſtoriæ: tum denique quia corpus eius non potuit vera iſta prædicere operâ dæmonis, qui ea ignorabat. Vnde peti poteſt Secundum argumentum, Prædicit belli euentum definito tempore, & quòd tam Saul quàm filij eius eſſent cædendi, quæ futura contingentia non ita determinatè potuit dæmon præſcire: ſolâ autem coniecturâ hæc aſſecutum eſſe, non eſt veriſimile. Tertium, Quòd Pythoniſſa territa fuit, quaſi præter modum conſuetum ſpiritus apparuerit, exiſtimant Hebræi ad probandum propoſitum noſtrum pertinere; dicunt enim, vmbras arte magica ſuſcitatas ſolere inuerſo modo accedere, cùm Samuel rectus prodierit. Quartú inde deſumunt quidam quòd ſpiritus iſte aliquoties magnum nomen Iehouæ repetierit, à quo dæmones abhorrere ſolent. Quintum addit Pererius ex illis verbis, *Faciet tibi Dominus ſicut locutus eſt in manu mea.* His enim ſignificat ſe eſſe illum eumdem, per quem Deus priùs hoc ipſum erat comminatus.

Sed, vt dixi, hæc omnia probabiliter ſolui poſſe

Digitized by Google

Reſp. ad 1. probationē. poſſe videntur. Ad Primum enim iam ſuprà diximus; quid reſponderit ille Auctor Quæſtionum veteris & noui Teſtamenti. Et quamuis quod idem auctor ad Secundum reſpondet, non ſatiſfaciat vel probabiliter; ſicuti neque quod ad Primum, euidenter: dicet tamẽ qui euadere voluerit, ex D. Auguſtino ad Simplicianum; cùm vult Deus, etiam per infimos & infernos ſpiritus aliquem vera cognoſcere, temporalia dumtaxat & ad iſtam mortalitatem pertinentia, facile id eſſe, & non incongruum: poſſunt enim dæmones Deo volente per Angelos iſta cognoſcere.

Ad 2. (margin, beside "idem auctor ad Secundum")

Ad 3. Ad Tertium, Quod de diuerſa vmbrarum apparitione Hebræi dicunt, non eſſe compertum. Deinde, non tam videtur timuiſſe mulier, quia videbat Samuelem, quàm quia iam tum intellexit ſe coram Rege magiam ſuam exercere, quem quia magos & ariolos ſuſtulerat, etiam abſentem, vt putabat, præfata erat ſe timere. Denique ſi reuelationes diuinæ etiam cum horrore aliquando fiant, vt diximus Capite præcedenti, Dubio 7. non mirum ſi cum terrore exerceatur diabolica iſta necromantia.

Ad 4. Ad Quartum, Satanas qui ſe transfigurat in Angelum lucis, poteſt Dei nomen vſurpare vt fallat.

Ad 5. Quintum, quod magni facit Pererius, vix vllius videbitur roboris: dicetur enim ad ſimulationem diabolicam pertinere, quòd phantaſma Samuelis dicat in manu ſua Dominum olim eadem prædixiſſe.

His ergo in medio relictis argumentis, maximè firmamus ſententiam noſtram ex loco Eccleſiaſtici; neque veriſimile eſt de hac re apud veteres tantam dubitationem futuram fuiſſe, niſi inuenti fuiſſent, qui de huius libri auctoritate dubitarent, eò quòd non ſit in veteri Canone Iudæorum. Verba ita habent: *Poſt hoc dormiuit, & notum fecit regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltauit vocem eius de terra, in prophetia delere impietatem gentis.* vbi Græca habent, μετὰ τὸ ὑπνῶσαι αὐτὸν προεφήτευσεν: *Poſtquam ipſe dormiuiſſet, prophetauit.* Hic dicit Scriptura, poſt mortem Samuelem prophetaſſe, prædicendo Sauli ſuam mortem, & punitionem populi pro ſuis peccatis, idque exaltata voce ſua de terra, id eſt aſcendendo de terra ex loco quietis ſuæ.

Dicit Ianſenius, Non aliud ſignificari, quàm ad laudem Samuelis pertinere, quòd tanti prophetiam ipſius Saul in anguſtijs fecerit, quodque illius merito Deus per dæmonem ab Angelo edoctum veritatem reuelare voluerit.

At certè hæc nimis torta ſunt & violenta citra neceſſitatem, cùm Scriptura in proprio ſenſu citra eam, id eſt, citra fidei ac morum iacturam, aut ſimile incommodum accipienda ſit, ſecundùm receptiſſimam ipſius D. Auguſtini regulam. Neque enim ad ſolidam Prophetæ laudem multum conferet, quòd in eius perſona diabolus, etiam admixtis fortè quibuſdam falſis, vt pro altera ſententia quidam aſſerunt, vera nonnulla prædixerit: parata enim erat Pythoniſſa quemuis alium ſuſcitare, vt nihil peculiare obtigerit Samueli, vnde tanta ei laus acceſſerit. Ad hæc, ſi tantùm merito ipſius hæc Regi reuelata ſunt, non rectè poſt dormitionem ſeu mortem feciſſe dicitur. Denique ſi prophetia fuit, vt eam Scriptura vocat, oportet aliquis fuerit Propheta: neque enim credo dicturi ſunt, Deum tamquam per os aſinæ Balaam, aut Caiphæ, per illud Samuelis ſpectrum locutum eſſe; quinimò ideò magis neceſſe fuit præter opinionem interuenire Samuelis animam, ne diuinatrici prophetia adſcriberetur, ſed conſulti merito temeritas conſulentis corrigeretur.

Ad contrariæ opinionis argumentum Primum reſpondeo, Non poſſe intelligi de imaginario Samuele, quod ad veram Samuelis laudem retulit Eccleſiaſticus. *Reſp. ad Arg. oppoſitæ ſententiæ. Ad 1.*

Ad Secundum, Sit poſſibile; quare ita factum non exiſtimemus, iam diximus. *Ad 2.*

Ad Tertium, Secum futuros dixit, quia in futuro ſæculo partem ſuam erant habituri, in hoc amiſſuri; habituri inquam in occultis receptaculis pro Dei iuſtitia & miſericordia diſtribuendis, non humana præſumptione diiudicandis: inſulſum enim fuiſſet, ſi præter Dei iuſſum Propheta particulariùs hæc explicuiſſet, verbi gratia dicendo, Ionathas quidem mecum erit, tu autem in parte reproborum, &c. præſertim cùm non ſoleat Deus, neque ſine aliquo incommodo poſſit, viatori ſuam reprobationem reuelare. Significatur ergo, vt benè Auguſtinus ſuprà ad Simplicianum, non æqualitas felicitatis, ſed ſimilitudo conditionis mortis, præcipuè cùm tunc omnes etiam iuſti ad inferos deſcenderint. *Ad 3.*

Ad Quartum, Huius ſuſcitationis magia non fuit cauſſa, ſed tantùm occaſio, ſicut diuinatio Balaam prophetiæ, & miſſio ad deum Accaron, fuit occaſio cur Elias Ochoziæ prophetauerit mortem 4. Reg. 1. Non ergo inuitus à dæmone, neque etiam volens adductus eſt Samuel, ſed Deo, vel vt loquitur Auguſtinus ſuprà, occultioribus ſummæ Legis imperijs obtemperauit. *Ad 4.*

Ad Quintum, Quod dicitur de ſignis in morituro homine apparentibus, etiam dum ſanus eſt, eadem facilitate reijcitur qua aſſeritur. *Ad 5.*

Ad Sextum, Quòd verè intellexerit, ex Eccleſiaſtico iam conſtat. *Ad 6.*

Ad Septimum, Adoratio non ſemper eſt latriæ, ſed latior vocis eſt vſus, pro veneratione cum corporis inclinatione, vt etiam Abraham filios Heth adorauit. *Ad 7.*

Ad Octauum, Hoc ipſum iræ ſignum eſt, reſpondere non interrogatum, & tacere rogatum. Negabat Deus oracula ordinaria indigno eiuſmodi gratia; hoc autem extraordinarium, durum & dirum dedit digno ſic puniri. *Ad 8.*

Ad Poſterius, Vtrùm extracta virtute dæmonis è Limbo anima Samuelis apparuerit; omnino dicendum videtur ex dictis, Dei, non diaboli virtute apparuiſſe. Neque refert, quod dicat, *Quare me inquietaſti vt ſuſcitarer?* hoc enim dicit partim quia occaſionem præbuerat Saul huic ſuſcitationi, partim etiam quia quantum in ſe fuit, inquietauit Prophetam, & è loco quietis extraxit. Neque probabile eſt, quod Iuſtinus contra Tryphonem ſuprà citatus dixit, tum temporis etiam iuſtorum animas ſic fuiſſe in poteſtate dæmonum, vt eas potuerint etiam è Limbo extrahere; rectiùs enim Sapientiæ 13. etiam de illo tempore dicitur; *Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt,* &c. *An ſuſcitatio Samuelis ſit facta per magiā.*

DVBIVM IV.

Quomodo diſcernantur ſpiritus apparentes, an boni ſint an mali?

CVM frequenter arte magica fiat vt dæmon in ſpecie animæ ſeparatæ appareat, inquirendum generatim, quibus tādem ſignis dignoſci poſſint eiuſmodi apparitiones. Nam vidimus ſuprà, quòd propter frequentes & obuias quæ hîc ſubeſſe ſolent fallacias, quidam omnino negauerint verè vmquam apparere animas, non ſatis aduertentes, hac ratione ferè etiam concluſum iri, ne Angelos quidem bonos debere apparere, quò ſemel omnis amputetur occaſio ſatanæ ſeſe transfigurandi in Angelum lucis. Ne tamen hîc profiteri videamur quod ſupra humanas vires eſt, & ad ſupernaturale Dei donum diſcretionis ſpirituum pertinet: ſubſidia quædam ſolùm promittimus, quibus Dei accedente gratia ac vera humilitate, probabiliter admodum, ſi non certò, diſcerni queat, ſitne qui apparet ſpiritus angelicus an humanus: item an beatus ân verò purgationi, aut etiam damnationi obnoxius. Scripſerunt de hac re Gerſon, tractatu De diſtinctione verarum viſionum à falſis, Operum ſuorum Alphab. 19. Tiræus part. 2. De locis infeſtis, Delrio l. 2. q. 26. ſect. 3. Raphael de la Torre q. 95. a 3. diſp. 3. S. Antonius apud Athanaſium in Vita monet exemplo Ioſue, initio magna fiducia interrogandum ſpiritum apparentem, anne ſit noſter, an aduerſariorū: *Cùm aliqua ſeſe*, inquit, *obtulerit viſio, audacter requirite, quis ſit ille & vnde venerit; ac ſine mora, ſi Sanctorum fuerit reuelatio, angelica conſolatione timor vertetur in gaudium: ſi verò diaboli fuerit oblata tentatio, fidelis anima percunctationibus euaneſcit.* Poterunt ad hanc rem conducere ſequentes Regulæ.

Regula ad diſcernendos ſpiritus.

1. Vnde colligatur an ſit dæmon.

Regula Prima. Quando ſpiritus apparens exhortens ad res ſanctas aut nomina ſancta, aut etiā præſtito quod ſemel exegit, temerè videtur ſæpiùs reuerti, & ſine cauſſa pergit eſſe moleſtus, præſumi meritò poteſt eſſe dæmonem; imò etiamſi dicat ſe eſſe animam quamdam damnatam, dæmon erit, quòd vix vmquam damnatæ animæ egredi ſinantur. Idem dixero, ſi apparitioni eiuſmodi cauſſam prætexat, ex qua conſtet non ſolere bonos ſpiritus, aut etiam humanos damnatos apparere: puta ſi dicat ſe euocatum carmine magico. Denique dæmonem rectè putes, Primò, Si aliquid proferat contra ſanam doctrinam: hoc enim anathema habet manifeſtum ad Gal. 1. *Sed licet nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.* Quamuis verò Deus de potentia abſoluta poſſit abrogare ea quæ Legis ſunt poſitiuæ, non eſt tamen credendum ſpiritui, qui aliquid ejuſmodi abrogationis contra ritus Sacramentorum, cælibatum Sacerdotum, monaſtica vota, præſertim caſtitatis, Quadrageſimale Eccleſiæ ieiunium, contra primatum Eccleſiæ Romanæ protulerit. Quod obſeruandum contra reuelationes noſtri temporis hæreticorum. Itaque contra tales Leges, reuelationes ne miraculis quidem muniri poſſunt, diſpenſationes autem reuelatæ in particulari non recipientur etiam contra alias Leges, niſi miraculis munitæ ſint, vt docet Innocentius III. cap. Cùm ex iniuncto, De hæreticis. Addo, etiamſi de ſe licitum ſit quod reuelatur, non tamen ſemper licitum eſt acquieſcere reuelationi; quia diabolus ſæpè prætextu virtutis ad vitia pertrahit, prætextu hoſpitalitatis ad temulentiam, prætextu futuræ eleēmoſynæ ad cupiditatem pecuniæ corrogandæ, de qua re pulchrè diſſerit B. Arſenius apud Metaphraſten in Vita eius. Secundò ſignum eſt eſſe dæmonem, Si ad Dei aut Sanctorum contemptum aut odium quouis modo inducat, ſi ad ſuperbiam excitet, ſi diſſuadeat ne conſilij cauſſa quæ reuelat communices, aut ne probos accedas, ſed ſuſpectos; ſi adulatoria, ſi curioſa & ad rem non pertinentia ingerat, ſi quid falſi, ſuperſtitioſi, aut aliàs mali vel ludicri ſuadeat, exhibeat, aut præ ſe ferat: quamuis enim interdum, licet rarò, appareant animæ damnatæ, non tamen ſinuntur mala ſuadere, ludicra agere, aut ſeſe oſtentare ſicuti dæmones. Dubitat tamen Tiræus, ânne ad ludicra iſta interdum à dæmonibus cogantur?

Regula Secunda. Si poſt timorem, qui ſolet concipi primùm apparente ſpiritu, propter conditionis aut naturæ diſtantiam (naturaliter enim magnarum rerum adſpectu terremur) ſuccedat gaudium, bonus eſt ſpiritus; ſecùs ſi incuſſa formido permanſerit. Ita D. Antonius apud Athanaſium ſuprà. Et poteſt cōfirmari apparitionibus Angelorum, quas Sacræ litteræ narrant initio fuiſſe terribiles, ſed ſubſecuta conſolatione placidiores. 2.

Regula Tertia. Non facilè præſumitur eſſe anima, ſed potiùs dæmon, ſi appareat in forma non humana, ſed alicuius beſtiæ; aut ſi in humana forma appareat, inſignem tamen extra ordinem, & monſtroſum aliquem habeat in corpore defectum, vtpote ſi pedes ſint cornei, bouis, equi, &c. vt ferè ſolent eſſe apparente dæmone, aut videatur eſſe ſine capite, aut ſupra modum ſtaturâ procerus, vel exilis: quamuis enim poſſit dæmon facilè perfectam formam humanam exhibere, Dei tamen prouidentiâ fit, vt vix vmquam, etiam fortè omnino numquam in forma humana appareat, quin deformitate aliqua queat dignoſci, puta atrocitate vultus, aut vngularū feritate. Conſtat ex confeſſione ſagarū, multiſq; alijs hiſtorijs apud Tiræum ſuprà c. 26. 3.

Aduerte tamen, quamuis anima non appareat in ſpecie bruti, interdum tamen apparere Angelum in ſpecie columbæ. Ratio diuerſitatis eſt, quòd anima ferè appareat vt dignoſcatur, Deo non aliter diſpenſante: non melius autem dignoſcitur, quàm ſi appareat in ſchemate proprij corporis. Aliquando tamen viſæ leguntur animæ in ſpecie globi ignei, vt à D. Benedicto anima Germani Capuani apud Gregorium 2. Dialog. 35. In ſpecie columbæ vidit idem Benedictus animam ſororis, ibid. cap. 34. Monet etiam Binsfeldius Præludio 12. De confeſſionibus maleficorum, quoſdam obſeruaſſe, quòd dæmon numquam appareat in ſpecie ouis aut columbæ. Denique ſi in corpore alicuius defuncti dæmon appareat, monet idem auctor, non ſolere apparere in corpore boni, ſed peccatoris, eò quòd Deus bonorum corpora, quæ Spiritus ſancti fuerunt habitacula, ab eiuſmodi iniuria defendat.

Regula Quarta. Probabile erit, ſi ſpiritus in ſpecie mulieris appareat, non eſſe Angelum bonum. Ita Tiræus. Delrio tamen putat, aliquando Angelos bonos in ſpecie mulieris apparuiſſe. Exemplum adducit ex Vita Laurentij Iuſtiniani, 4.

Regu-

Digitized by Google

Regula Quinta. Probabile ité eſt, lętiore vultu, aut candido colore apparentes, animas beatas eſſe, non purgationi vel damnationi obnoxias, quæ ferè ſolent nigriores & triſtiores apparere; quamuis & illæ quæ in Purgatorio detinentur, & iam ferè omnino expiatæ ſunt, ſoleant cum nonnulla luce ac candore apparere. Niger color damnationem arguit, præſertim omnimodus & in plena luce. Verùm autem truci vultu ad peccatorum increpationem aliquando etiam appareant beatæ animæ, non immeritò quis dubitet. Itaque circumſtantiæ ſimul expendendæ erunt.

Illud hîc aduertendum, ipſum aliquando diabolum in forma Chriſti Domini apparuiſſe, vt conſtat apud Sulpitium in Vita S. Martini. Similiter apparuiſſe B. Pachomio, narratur in eius Vita.

Regula Sexta. Ex humana voce ſpiritus vix diſtinguuntur: nam obſcurior vox non eſt malis propria, ſed etiam bonis communis. Si tamen ferina vox ſit, probabile eſt eſſe dæmonem: qui enim Deum imitari voluit, nunc beſtias imitatur, vt benè ei exprobrauit Datius Epiſcopus Mediolanenſis apud Gregorium lib. 3. Dialogorum cap. 4. Idem dixero de immani ſtrepitu ad terrorem & moleſtiam dumtaxat faciente: gemitus enim & ſuſpiria militant pro expiandis ſpiritibus, niſi impatientia adiuncta, aut quid ſimile damnatos arguat. Sermo diuinatorius prodet dæmonem eſſe potiùs quàm animam. Thiræus cap. 28.

Poſterior Regula deſumitur ex nocumentis. Damna enim & mala magna viuentibus illata, arguunt dæmones auctores potiùs quã animas. Angeli tamen boni aliquando vulnera & necem inferunt; imò & de ſanctis animabus id legitur, ſed fortè Angeli eas repræſentantes intulerunt.

Quomodo reuelationes diſcernantur.

De reuelationibus diſcernendis illud addiderim, diuinas diſcerni quodam ſuo proprio lumine, ſicut lumen corporale ſeipſo proditur. Secundò diſcernũtur dono diſcretionis ſpirituum. Tertiò, guſtu quodam interno & experimentali, quomodo S. Monica eas diſcernebat apud Auguſtinum lib. 6. Confeſſionum. Ceterùm has reuelationes illi ſoli habent, qui eas non affectant. Quando dubiæ ſunt, cruce ſe ſignet cui fiunt. Profuit etiam aliquando, quòd ſputum in faciem reuelantis iecerit: ſi enim eſt bonus ſpiritus, boni conſulit zelum nolentis decipi; ſi malus, ſuperbiæ quadam indignatione recedet. Si quis ſe reuelationes habere narret Confeſſario aut alteri conſilij cauſſa, non erit ei facile applaudendum, ſed potiùs erit reprimendus, vt benè monuit Gerſon.

DVBIVM V.

Quid Magia poſsit in transformatione corporum, verbi gratia vt ex homine appareat lupus?

RESPONDEO, Non poſſe virtute diabolica aut magica humanum corpus verè mutari in corpus alterius alicuius animalis perfecti, vt præſtigijs ſuis magi facere videntur. Neque etiam poſſe animam extrahi ex corpore humano, & coniungi corpori ferino, aut ſemel ſeparatam vllum corpus iterùm informare, niſi virtute diuina, adeoque quidquid de transformatione corporum magia oſtentat, merè præſtigioſum eſſe, patet cap. Epiſcopi 26. quæſt. 5. vbi dicitur infidelis eſſe & pagano deterior, qui dixerit poſſe aliquam creaturam transformari, niſi ab ipſo Creatore. De his transformationibus præſtigioſis mira videre licet apud D. Auguſtinum lib. 18. De ciuitate Dei, cap. 17. & 18. Plinium lib. 8. cap. 22. Tractat de eadem Rhabanus cap. Nec mirum 26. quæſt. 5. D. Thomas quæſt. 6. De potentia, art. 5. ad 6. & 1. parte, quæſt. 114. art. 4. ad 2. DD. in 2. diſt. 7. Victoria Relect. De magia; Remigius lib. 1. Dæmonolatriæ, cap. 5.

Humanum corpus in corpus alterius animalis perfecti mutari non poteſt.

Verùm vt hæc reſponſio apertiùs declaretur, oſtendamus non poſſe arte dæmonis fieri, vt humanum corpus verè mutetur in corpus lupi, felis, aſini, equi, aut auis, perſeuerante in eo informante anima; multis enim modis hoc eſt impoſſibile. Primò, Quia cùm Angelus poſſit tantùm corpus animalis producere, applicando actiua paſſiuis, vt poſt D. Auguſtinum lib. 3. De Trinitate, cap. 9. docent communiter Theologi, non poteſt per ſe citra vniuocam generationem producere corpus alicuius animalis perfecti: neque enim ineſt vllis cauſſis aliis, pręterquam animalibus per viam ſeminalem, vis vlla producendi corporis ſimilis animalis perfecti. Imò videmus & mulas ideò naturam ſteriles reliquiſſe, quòd earum generatio aliunde ſuppleatur. Ad ſimilem modum tota reliqua creatura ſterilis eſt & inefficax ad organizandum corpus animalis perfecti, exceptis ſolis eiuſmodi animalibus cum ſemine.

Secundò, Etiamſi dæmon poſſet ſine ſemine corpus lupi ſubitò producere, non tamen poteſt vlla ſua virtute efficere, vt anima humana illud informet: hoc enim iterùm omnem vim creatam ſuperat, quia anima non eſt actus cuiuſuis corporis, ſed ſic diſpoſiti & organizati. Sicuti enim radicitus anima ſuas habet potentias peculiares, quæ virtute diabolica ab ea non ſunt ſeparabiles; ita & corpus quod informet, ſuam debet habere diſpoſitionem & organizationem. Et ſicuti fieri non poteſt, vt per aurem fiat viſio, & per oculum exerceatur auditus, eò quòd viſus & auditus ſint quodammodò formæ talium organorum; ita fieri non poteſt, vt corpus lupinum informet humana anima. Hinc anima corpus iam indiſpoſitum, quale eſt dum homo moritur, & cadaueris diſpoſitiones habet, ampliùs informare non poteſt, etiamſi eodem loco à Deo relinqueretur.

Tertiò, Etiamſi poſſet dæmon lupinum corpus producere, eique animam humanam coniungere, nullo tamen modo veriſimile eſſet, hoc ei permittere Deum. Primò, Quia ſine Dei iuſſu anima non poteſt corpus ſuum relinquere & pro libitu repetere. Secundò, Quia ſolẽt tales magi ad corporum ſuorum humanam figuram redire, niſi fortè interim carnem humanam vorauerint, vt de Arcadibus ex Varrone refert Auguſtinus ſuprà: atque adeò per hanc opinionem iam non tantùm hæc metaphormoſis, ſed etiam reſuſcitatio mortui dicetur dæmoni poſſibilis; quod verum eſſe miraculum, omnem virtutem creatam ſuperans, omnes Orthodoxi conſtanter tenent: D. Thomas Quodlibeto 4. art. 5. & lib. 4. Contra Gentes, cap. 81. Sotus in 4. diſt. 43. q. 1. art. 2.

Digitized by Google

Quartò denique dici non poteſt dæmon hominem interficere, & ſubitò ita cadauer eius diſponere, vt ex potentia materiæ reſultet forma lupi; quia oſtendimus, non poſſe vllum animal perfectum producere: & rectè dicit Chryſoſtomus Homilia 29. in Matth. fieri non poſſe, vt vmquam hominis corpus in aſini corpus tranſmutetur.

Supereſt vt argumentis quæ obijci poſſunt, ſatisfiat. *Obiect. 1.* Primum ſumetur à conſtantiſſima magorum confeſſione & certiſſima experientia, de hominibus mutatis in lupos, feles, aſinos, equos, aues.

2\. Secundum ex cap. 4. Danielis, vbi Nabuchodonoſor legitur in beſtiam mutatus.

3\. Tertium ex cap. 19. Geneſis, vbi vxor Lot verſa eſt in ſtatuam ſalis.

Reſp. ad 1. Quibus modis decipiantur ij qui putant ſe mutari in beſtias.

Ad Primum reſpondeo, Decipi ſemper magos, quando vel ſe vel alios ſua arte putant mutari in beſtias. Decipiuntur autem à dæmone variis modis. Vel enim facit dæmon (quod etiam vi morbi vel maniæ fieri poſſe teſtantur Medici) vt videatur homo ſibi eſſe lupus aut aſinus, cùm remaneat in ſpecie humana, & alijs non alia ſpecie videatur: cuius rei exemplū narrabat de patre ſuo Pręſtantius quidam apud Auguſtinum ſuprà l.18. de ciuit. c.18. Vel facit vt non tantùm brutū ſibi homo videatur, ſed etiam alijs; vel ſanè alijs, etiamſi non ſibi, per pręſtigias. Sic alijs videbatur equa mulier illa quā liberauit D. Macarius apud Palladium. Vel tertiò ſubſtituit dæmon homini beſtiam, in quam eum vult videri cōuerſum, ipſo homine ſiue incolumi ſiue enecato, & in alium locum ſubitò tranſlato; vel ſanè inuiſibili reddito eodem loco, & ei immiſſo ſomnio quo idem videatur ipſe facere, quæ per ſurrogatam beſtiam, aut ſanè per ipſum dæmonem beſtiæ vices exequentem fiunt. Aliquo ſimili modo ceruam ſubſtituit Iphigeniæ filiæ Agamemnonis, & aues ſociis Diomedis. Ad eumdem modum veriſimile eſt, ſæpè lycanthropiam exerceri, vt nimirum ipſe quidem homo ſomniet ſe oues aut etiam infantes laniare, dæmon autem vel ementita ſpecie lupi, vel incitans verum aliquem lupum eiuſmodi lanienam procuret. Vel denique quartò dæmon ipſum hominem induit pelle lupina, aut lupo ſimile corpus affingit, animo ingerit per phantaſmata lupinam feritatem, vireſque addit ad atrocem eiuſmodi rabiem exercendam. Fit verò vt amputato pede eiuſmodi lupi, pes aut manus verè homini amputetur; vel quia ſubſtantialiter ſuberat, vel quia dæmon eodem membro hominem mutilet quo in fera mutilatus videbatur. Exempla ſuppeditabit Sprengerus.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo, Duobus modis deficere argumentum. Vno, Quòd Rex ille verè non ſit mutatus in beſtiam. Secundò, Quòd à virtute diuina tranſitus fiat & collectio ad diabolicam. Neque enim ſequitur id dæmonem poſſe, etiamſi Deus feciſſet: at Deum eiuſmodi mutationem ibi non feciſſe, quidquid in contrarium dixerit Bodinus, omnino dicendum eſt; pœnitentiam enim egit Tyrannus non in alieno corpore, ſed eodem in quo peccauerat: euaſit tamen Nabuchodonoſor quodammodò beſtia diuino iudicio, vt ſecutus Rupertum lib. 6. De victoria verbi Dei, in eum locum tradit Pererius, Primò propter maniam, qua ſibi fera videbatur, vt indicant illa verba: *Cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei.* Secundò, Quia multùm immutata fuit complexio corporis, vnde ſecuta eſt ferina deformitas, appetitus pabuli bouini, priuatio vſus rationis, mutatio inceſſus; manibus enim & pedibus reptabat, & vt Tertulliani verbo vtar, De patientia cap. 13. *cum ſqualore & pædore ſeptenni ab humana forma exulabat.* Tertiò, Quia ſigna magna edebat animi ferini, quale erat in primis, quòd nudus iniuriis aëris expoſitus incederet: vnde & pili ei nati ſunt, & vngues ad ſimilitudinem auium, id eſt, vt exponit Pacianus, *Longè incuruis vnguibus manus horrentes, aquilas mentiebantur.* De quo etiam videndus Tertullianus lib. De pœnitentia, cap. vlt. Item vox incondita: non enim humana voce loquebatur, ſed brutum quid ſtridebat. Conſulendus etiam Molina 1. part. quæſt. 111. art. 4. Epiphanius in Daniele videtur maiorem hanc mutationē facere, ſed virtute diuina factam, licet videatur indicare fuiſſe Regem à dæmone obſeſſum, quod etiam placet Tiræo, part. 2. De dæmoniacis, cap. 29. Deſcribit autem Epiphanius ſic Nabuchodonoſorem, vt anteriore parte bos fuerit, poſteriore leo, quòd nimirum laſciuiant initio libidine tales Reges, poſteà verò ſæuiant tyrannide.

Nabuchodonoſor an mutatus in beſtiam.

Ad 3. Ad Tertium, Corpus vxoris Lot verſum eſt in ſtatuam ſalis virtute diuina: vnde non ſequitur tale quid dæmonem poſſe. Deinde vt poſſit eiuſmodi prodigioſam mutationem facere, non tamen ſequitur, quòd poſſit hominem in lupum aut ſimile animal mutare: facilius enim eſt animatum corpus in alterius generis corpus inanimatum tranſmutare (quomodo cadauera quibuſdam locis lapideſcunt) quàm efficere vt corpus hominis tranſmutetur in corpus lupi, & illud ſic tranſmutatum anima rationalis informet, iterumque illud ferum mutare in humanum corpus, ad quod iterùm anima reuocetur.

Omitto argumentum quod deſumi poſſe videbatur ex mutatione naturali fœminarum in viros, de qua certiſſimæ exſtant hiſtoriæ, quas refert Delrio; quia contra quem agimus Bodinus, fatetur infirmum id eſſe, neque tam pertinere ad corporis aliquem transformationem, quàm eius quod latebat apparentiam; itaque etiam illud aſſerendum, eum qui verè vir fuerit, nulla naturali virtute aut diabolica poſſe fieri feminam, aut contrà, feminam virum.

DVBIVM VI.

Sitne vera ſagarum, quæ ad longa ſpatia ſubitò fieri dicitur, per artem magicam tranſlatio?

Variæ opiniones.

VAriæ ſunt hac de re opiniones. Quidam dicunt, Numquam verè transferri: quorum nonnulli non tam ex animi ſententia loquuntur, quàm vt ſagis quoquo modo patrocinentur, quas per vanitatem iſtam coram Iudicibus excuſare nituntur. Ita Wierus, Agrippa, & alij.

Alij verè putant non transferri. Sed ij rurſum in duplici ſunt differentia: quidam enim ratione nituntur naturali, omnemque eiuſmodi tranſlationem meras dæmonum putant eſſe præſtigias; quos ſecuti ſunt Lutherus & Melanchthon.

Alij auctoritate nituntur cap. Epiſcopi 26. quæſt.

Digitized by Google

quæſt. 5. de quo infrà: malè enim intellectum iſtud cap. magnam partem Canoniſtarum in hanc traxit opinionem.

Alij fatentur quidem, aliquando verè transferri ſagas, ſed dicunt rariùs id contingere, & frequentiùs, cùm ſe transferri putant, verè non transferri. Ita Nauarrus cap. 11. numero 38.

Alij denique dicunt, regulariter, aut ſanè ſæpiſſimè tranſlationes iſtas verè fieri, & non in ſola imaginatione: quibus ſatis fauet experientia.

Dæmon poteſt ſagarũ corpora transferre.

DICO PRIMO. Poteſt dæmon ſagarum corpora verè transferre. Si enim non poſſet, vel deeſſent vires, vel impedirentur. Deeſſe dici non poteſt, quia etiam montes transferre poteſt, quamuis non poſſit mouere quantitate quacumque creabilem molem corpoream, defectu virium proportionatarum, & hoc ſit ſolius virtutis diuinæ. Vtrùm autem poſſit totam terræ molem motu recto loco mouere, ſi permittatur, dubium eſſe poteſt. Suarez Metaphyſica diſputatione 35. ſect. 6. numero 26. affirmat, poſſe dæmonem, ſi naturalis eius vis ſpectetur, totam terræ globum proijcere vſque ad concauum Lunæ. Verius tamen videtur, Non poſſe; & conformius D. Thomæ quæſt. 16. De malo, art. 10. ad 8. *Non eſt*, inquit, *proportionatum naturæ dæmonum, vt mutent ordinem elementorum mundi*. Sanè ſaltem Deo impediente non poſſe, confirmatur ex cap. 2. ad Hebræos, *Non enim Angelis ſubiecit Deus orbem terræ*. Itaque quod in Epiſtola Firmiliani, quæ eſt 75. apud Cyprianum, ſaga quædam vel dæmoniaca promittebat ſe facere poſſe vt terra moueretur, de partiali terræ motu verum eſſe potuit, non de totali. Fortè tamen etiam totius terræ motus non excedit adunatas vires omnium dæmonum, ſed Deus non permittit vt moueant, ſicuti neque vt contrario modo Angeli rotent cælorum orbes.

An poſſit mouere totum terræ globum.

Obiect.

At dices, Si vnus Angelus moueat primum mobile, cuius reſpectu terra inſtar puncti eſt; quare non poſſet etiam totam terram?

Reſp.

Reſpondeo, Etiamſi fortè Angelus moueat cælum, non tamen inde ſequitur, quòd poſſit surſum totam mouere terram, Primò, Quia cæli motus is eſt naturalis. Secundò, Quia circulariter ad axem, etiam puer poſſet ſphæram æneam mouere, quam ſurſum leuare ne quidem plures viri coniunctis viribus poſſent. Valdè tamen magna corpora poteſt dæmon etiam minimus mouere: cùm enim naturalia in dæmonibus manſerint integra, vt ex Dionyſio D. Thomas & alij Theologi communiter docent, magnaque vis ſit Angelorum in mouendis corporibus, vt in 1. parte docet idem D. Thomas, conſequens eſt, etiam poſſe dæmones magna quædam corpora per aëra ſubitò deferre. Neque exiſtimandum eſt, id minùs in viuis corporibus poſſe. Prophetam enim Habacuc ſubitò ex Iudæa, tranſtulit Angelus in Babylonem, & iterùm ex Babylone in Iudæam, apprehenſo capillo capitis eius, in impetu ſpiritus ſui, id eſt, efficacia potentiæ ſuæ concitato motu ac impetu. Ita Danielis 14.

Vbi aduertendum eſt, propriæ ac naturali Angeli virtuti adſcribi hanc tranſlationem, ne quis cum Vlrico Molitore hîc opponat, maiorem boni Angeli quàm mali eſſe virtutem. Aduerte etiam, non videri ita in capillo portatum Prophetam, vt impetus non fuerit etiam reliquo corpori impreſſus, ſed conuenienti ſitu, directo capite, ſuauiter etiam reliquo corpori motiuam vim impreſſam fuiſſe, quod multum facit ad fatigationem impediendam, & reſpirationem non intercludendam. Aduerte Tertiò, non opus eſſe vt Angelus qui corpus deferat, in alio corpore illud moueat, ſicuti ſagæ in hirco ſuo equitant, ſed ſolo impetu ſpiritus ſui poſſe hanc tranſlationem dæmonem vel Angelum perficere: ſi aliter cum ſagis dæmon faciat, hoc pertinet ad minuendum horrorem, aut ad maiorem illuſionem, vel aliquid ſimile. Eódem facit quod Actor. cap. 8. legimus, *Spiritum Domini*, (id eſt iuſſu Spiritus ſancti Angelum propria virtute) rapuiſſe Philippum. Ita interpretatur Lorinus, & fauet D. Hieronymus in cap. 63. Iſaiæ.

An Chriſtus à diabolo per aëra ductus.

Tertium exemplum erit ipſius Chriſti Domini, quem diabolus bis tranſtulit, Matth. 4. ſemel in pinnaculum templi, ſemel in montem valdè excelſum; per aëra enim hanc factam eſſe tranſlationem plurimi ſentiunt. Gregorius Homilia 16. in Euangelia, ex eo Gloſſa ordinaria; Nazianzenus oratione De Baptiſmo, Auctor Operis imperfecti, Homilia 5. Hieronymus in eum locum, Bonauẽtura in Vita Chriſti, Abulenſis in eumdem locum. Ex recentioribus Barradius tom. 2. lib. 2. cap. 4. Lorinus ſuprà, Suarez 3. parte, quæſt. 41. diſp. 29. Toletus in 4. cap. Lucæ. Probant ex illis verbis, *Aſſumpſit eum*; item illis, *Statuit eum ſuper pinnaculum templi*. Secundò, Indecens eſt, ſuaſione dæmonis Chriſtum relicta eremo in ciuitatem venire: vt enim ei non fuerit periculoſum, exemplum tamen eremitis eſſet periculoſum.

Probabilis eſt hic commentarius, at non omnino certus: quòd enim Dominus non per aëra vectus, ſed terra ductus ad hæc loca fuerit, ſentit Auctor De cardinalibus Chriſti operibus, apud Cyprianum, Origenes Homilia 31. in Lucam, Anſelmus & Euthymius in cap. 4. Matthæi, & alij, quos ex recentioribus ſequitur Maldonatus, Ianſenius, Heſſelius, & alij. Deinde facilè reſpondetur ad argumenta in contrarium adducta: vt enim dicitur hîc diabolus Chriſtum aſſumpſiſſe, ita & Chriſtus dicitur aſſumpſiſſe Diſcipulos, Matth. 17. Statuiſſe etiam ſuper pinnaculum, parum conuincit; quia vt ex Hegeſippo & Euſebio conſtat, quod etiam refert Anſelmus, ad pinnaculum erat pedibus acceſſus, & dicuntur Scribæ Iacobum Iuſtum conſtituiſſe in pinnaculum templi. Quod indecens dicitur ſuaſione diaboli ductũ fuiſſe Chriſtum, refellit Origenes, dicens, Dominum tamquam athletam & diabolo etiam locum pugnæ deferentem, eò profectum eſſe.

Quidquid ſit de Chriſti hac tranſlatione, certum eſt, veteres, quos hinc inde citabimus, exiſtimaſſe, poſſibilem eiuſmodi quam volumus tranſlationem fuiſſe, vt pro nobis vtrique hactenus faciant, qui id ſolùm probare nitimur; quamuis interim reuerà etiam probabilior ſit prior opinio, quæ de facto eam ponit: neque enim ſatis veriſimile eſt, è deſerto inacceſſo & adeò diſtanti, longo tẽpore, & magna fatigatione cum diabolo Dominum iter feciſſe; & fortè, vt Toletus monet, qui in ſpecie hominis primò tentauerat, nunc ſe angelum faſſus, ſed bonum ſe fingens, aliò Dominum tentandum transfert. Ceterùm ſemper dæmonem quò minùs vtatur poteſtate hac, à Deo impediri, etiam dici non poteſt. Vnde enim conijcie-

mus potiùs hunc effectum diuinitus ſemper impediri, quàm alios non minùs miros aut pernicioſos?

Dico secundo. Cùm id poſſint, velle aliquando dæmones realiter lamias per aëra deferre, non niſi improbabiliter negari poteſt. Sæpè enim videt dæmon eiuſmodi realem tranſlationem plurimùm conducere ad maiora peccata: aliáve mala per ſagas perpetranda; plus enim dæmonem colunt, quando ſimul congregatæ Orgia celebrant: ibi de malis perpetratis aut omiſſis rationem ei reddunt, ibi ſtatuunt quæ damna hominibus ſint inferenda, ibi præmia dantur diligentioribus, & verbera infliguntur ſegnioribus, ibi fœdiſſima quæque exercentur, quæ cum tanta fœditate extra comitia iſta geri non potuiſſent.

Sagæ frequenter verè transferuntur. Dico tertio. Omnino certum eſt, aliquando, imò valdè frequenter verè magos & ſagas per aëra ſubitò ad longa ſpatia per dæmones transferri. Hanc aſſertionem euidentiſſimè probant Acta quæ ex confeſſione ſagarum fideliter deſcripta referuntur à pluribus, Paulo Grillando, Sprengero, Spinæo, Remigio, Delrio, Binsfeldio, & alijs: eſtque communis DD. vt refert Suarez. Abulenſis dicit, non poſſe ſine impudentia negari. Binsfeldius concluſ. 12. De confeſſionibus maleficorum, dicit eſſe communem, cui contradicere repugnet Theologiæ, Philoſophiæ, & rerum experientiæ certiſſimæ. Primò enim ſunt quædam exempla, in quibus certiſſimò conſtet ipſas ſagas in medio curſu à dæmone fuiſſe deſertas, & pedibus ad longa ſpatia domum redire compulſas; imò hac occaſione aliquando proditas fuiſſe. Secundò, Aliquando qui non erant magi, ſeſe vngentes, aut diabolica ſymbola vſurpantes, delati ſunt ad loca diſtantia & concluſa, ibiq; ab alijs deprehéſi, modum quo eò perueniſſent, detexerunt. Tertiò, Aliquando qui non erat magus dorſo ſagæ impoſitus, deuectus legitur, & medio curſu in ſpinas deiectus, ibi inuentus malè affecto corpore: tranſlatio itaque vera, vt vera deprehenſio, vera vulnera, &c. Quartò, Adrianus VI. & alij Pontifices, quorum Bullæ extant apud Binsfeldium, volunt Inquiſitores procedere contra ſagas ad teſtimonia complicum; qui proceſſus erit vanus & iniquus, ſi ſolùm imaginariè, non autem verè ad curſum delatæ ſint: non enim poteſt Iudex teſtes dormientes adhibere, quod bénè in Iudæis
In Pſal. 63. reprehendit Auguſtinus. Quintò, Facilius eſt dæmoni verè transferre ſagas, quàm ita afficere vt omnino videantur ſibi volare, conuiuari, &c. & poſteà errorem non agnoſcant, vt ſolemus agnoſcere illuſionem ſomniorum: ergo quamuis vtrumque poſſit, non eſt cur negetur, frequenter etiam verè transferre. Sextò, Eccleſia ex B. Maximo Taurinenſi publicè recitat hiſtoriam, quam Clemens Romanus, Hegeſippus, Arnobius, Cyrillus Ieroſolymitanus, & alij habent, Simonem magum magica arte per aëra volaſſe, & D. Petri oratione detractum, & crurifragio punitum. Omitto vt minoris fidei, quòd Hermogenes magus à dæmone iuſſu Iacobi Apoſtoli per aëra delatus narretur, vti & D. Ambroſius Mediolano Romam, vt refert Spinæus. Certioris auctoris eſt, quod eſt apud Gregorium lib. 1. Dialogorum cap. 4. De Baſilio mago, qui ſe Equitij Abbatis cellam ſæpè dicebat in aëra ſuſpendiſſe. His adde quod D. Anſelmus in cap. 4. prioris ad Timotheum, de Aginnenſibus ſcribit his verbis: *Diſcedent enim à fide veritatis, attendentes ſpiritibus erroris, id eſt dæmonibus, qui per artem fallaciæ loquentur eis, vel apparebunt, & aliqua velut bona dabunt, vt eos errare faciant, vel in errore detineant: ſicut Aginnenſibus hæreticis nouimus contigiſſe, quos dæmones in equorum ſpecie noctibus apparentes portant per aëra vbicunque voluerint, & copiam eis temporalium rerum miniſtrant, & prauis dogmatibus imbuunt.*

Sed plura in contrarium hîc moueri poſſunt. Præcipuum eſt cap. illud Epiſcopi, ſuprà citatum, quod omnino videtur definire, ſagas non verè & realiter, ſed tantùm imaginariè transferri: dicit enim, videri fieri hanc tranſlationem, quia dæmon in ſomnis deludens mentem quam captiuam tenet, per deuia quæque deducit, & cùm ſolus ſpiritus hoc patitur, infidelis mens hoc non in animo, ſed in corpore euenire opinatur. *Obiect. 1.*

Alterum peti poteſt ab experimentis: dicunt enim ſagæ, in eiuſmodi conuentibus ſe benè pranſas, nihilominùs poſtmodum æquè famere ac ſi cibum non guſtaſſent; ijs etiam locis vbi ſe vinum magna copia bibiſſe exiſtimant, nihil minùs reperitur. 2.

Denique ſæpè deprehenſæ ſunt altiſſimùm dormire eodem loco, quando ſe putabant aſportatas, & conuenticulis eiuſmodi interfuiſſe. Exempla videre licet apud Spinæum & alios. Sunt ergo ſomnia tantùm, non veri iſti curſus: locum enim in ijs habet quod eſt Iſaiæ cap. 29. *Somniat eſuriens & comedit, cùm autem fuerit expergefactus, vacua eſt anima eius.* 3.

Reſpondeo ad Primum, De cap. illo Epiſcopi, duo videnda ſunt. Vnum, quanta ſit eius auctoritas: alterum quis verus intellectus. Ad prius quod attinet, non deſunt qui negent vllius eſſe auctoritatis, pro quorum ſententia multa adfert Spinæus. Dicunt enim, eſſe Concilij alicuius Prouincialis, & deſumptum eſſe ex libro De ſpiritu & anima, cap. 28. qui falsò inſcribitur Auguſtino: exſtat etiam ſub nomine Hugonis Victorini, lib. 2. De inſtitutis monaſticis, cui etiam illum adſcribunt Vincentius in Speculo, & Trithemius. Quidam putat eſſe Gregorij, ſed improbabiliter. Alij ſuſpicantur eſſe Hugonis Etheriani. At nullo modo veriſimile eſt, Canonem iſtum ex hoc libello eſſe deſumptum, potiùs crediderim ex Canone in libellum partem illam eſſe tranſlatam. Eſt ergo Canon iſte alicuius Concilij originaliter, fortè Ancyrani, quod licet Prouinciale, confirmatum tamen eſt à VI. Synodo, Can. 2. Quòd Ancyrani ſit Concilij, quorumdam codicum inſcriptio teſtatur, & codex vetuſtus ſedecim librorum partialium in primo tomo Conciliorum. Vel ſaltem eius auctoritas reijci non poteſt; quia, vt notatur in editione Gregoriana, etiam in Damaſi Vita, tamquam Romani ſub eo celebrati Concilij, ſimilia habentur, quod etiam placet Baronio ad annum Domini 382. Denique communis ſententia recipit huius Canonis auctoritatem. Neque tamen contemnenda coniectura Delrij lib. 5. ſect. 16. ſicuti Gratianus Canoni quædam de ſuo addidit, ita etiam ante Gratianum vero Canoni Ancyrano à Burchardo eſſe quædam addita: putat autem, ſolum §. 1. qui finitur illis verbis, *Debet mundari ſancta Eccleſia*, eſſe Concilij Ancyrani; reliqua autem à Burchardo aliunde *Reſp. ad 1.*

adiecta,

Digitized by Google

adiecta, potiùs diſputationis, quàm conſtitutionis ſpeciem habentia. Videndum itaque de intellectu huius Canonis: is autem indubiè ille eſt, vt damnetur eorum credulitas, qui putent hæc verè euenire iſtis ſagis ſicuti ipſis videntur, non quòd nihil veri interuenire poſſit, ſed quòd multa falſa & pernicioſa, adeoque impoſſibilia, narrationi admiſceantur. Non ergo damnatur, qui dixerit, verè ſagas per dęmones transferri; ſed primò, qui dixerit eas equitare cum Diana dea Paganorum, cùm Diana non ſit dea, neque libertatē equitandi habeat, ſicuti nec Herodias, de qua idem credebant mulieres, de quibus Canon, vt patet ex illis quæ diximus Dubio 3. Damnatur ergo qui fidem adhibet magico iſti præſtigio tamquam miraculo, quo aliquid numinis adſtruatur extra vnum verum Deum: damnantur etiam, qui credebant alteri quàm vni Deo diuinum impendendum honorem, aut talia ſuadentem, & ad talia hominem deferentem, bonum eſſe ſpiritum. Secundò damnatur, quòd putent ſe in veris animalibus equitare, adeoque poſſe homines in animalia vel in deos mutari, aut omnino vllam creaturam ſine naturalium agentium applicatione poſſe immediatè creari, aut in aliam falſorum deorum virtute tranſmutari. Sanè perfecta eiuſmodi animalia ne quidem agentium naturalium applicatione poſſe à dæmone produci, iam ſuprà oſtendimus: & ſecundùm iſta erunt accipienda extrema cap. verba, quæ concluſionem quamdam totius diſputationis exhibent, eumque damnant qui dixerit, creaturam poſſe fieri vel mutari, niſi ab ipſo Creatore, videlicet ſine applicatione agentium aliorum naturalium; quia ſi illa applicentur, iam quodammodò ab ipſo Creatore fiunt eiuſmodi effectus, qui talem ſeminibus vim dedit. Tertiò damnatur, quòd eo ipſo quo ſibi arte diabolica ſic transferri videntur, ſibi perſuadeant ſeſe verè fuiſſe tranſlatas, cùm diabolus etiam in hoc poſſit illudere, & Apoſtolus de ſuo raptu non audeat dicere, vtrùm in corpore factus ſit, nec ne: & hoc vrgent verba iſta, *Cùm ſolus ſpiritus hoc patitur, infidelis mens hoc non in animo, ſed in corpore euenire opinatur.* vbi aduertendum, non dicere Canonem, Cùm ſolus ſpiritus hoc ſemper patiatur.

Dices, Poſteà dicit, *Quis verò tam ſtultus ac hebes ſit, qui hæc omnia quæ in ſolo ſpiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur?*

Reſpondeo, Etiam ibi hoc ſolùm velle, quòd ſtultum ſit, eo ipſo quo in ſpiritu iſta fiunt, exiſtimare continuò fieri etiam in corpore, cùm tantùm in animo facta ſimiliter videri poterant. Quamuis autem ex eiuſmodi apparentia non præſumatur vera ſagarum tranſlatio, ex alijs tamen, vt ſuprà diximus, indicijs ea ſatis conſtat: eò autem quidam in diabolica iſta arte proficiunt, vt omnino diſcernere queant, vtrùm verè an tantùm in ſpiritu transferantur. Credibile tamen eſt, ſæpè hoc eos ignorare, vt de feliciore ſuo raptu Apoſtolus dicebat. Tradunt nonnulli, diuerſis magos vti vnguentis, quando in ſpiritu tantùm, & quando reipſa volunt conuenticulis intereſſe; aliquando autem, neſcio quid craſſi vaporis euomere, in quo tamquam in ſpeculo geſtorum imagines contemplentur. Apud alios reperitur, quòd interdum ſine vnctione ad aliud ſignum deferantur: item quòd quædam ſagæ etiam vnctæ transferri non poſſint, niſi quando dies adeſt indictus quo conueniendum eſt; aliæ autem transferantur quando volunt. Item quòd non magi, vt ſuprà meminimus, etiam vncti transferantur, ſi quem curioſitate aut ſimili defectu locum dent diabolo, vt pacto eius irretiri, ſaltem tamquam tirocinij iſtius candidati valeant: nihil autem operari vnguentum in eo, qui cum contemptu, & plena in Deum fide adhibuerit, vt vel inde conſtet, non virtute aliqua ſibi inſita, ſed tantùm vt ſigna concurrere hæc vnguenta ad miram iſtam tranſlationem. Denique pro pleniori ad illud cap. ſatiſfactione aduertendum eſt, non conſtare, vtrùm tunc quando Canon iſte condebatur, in vſu fuerit realis ſagarum tranſlatio; vires enim ſuas his poſterioribus temporibus magis exerit diabolus. Item neque hodie eiuſmodi tranſlationes fieri ſine magnis illuſionibus, vtpote quòd ſcopæ videantur hirci, &c. Spinæus dicit, tunc quidem ſagas fuiſſe infideles, quibus interiori ſola tentatione & illuſione facilè præualebat dæmon, qui apud Chriſtianas in fide adhuc manentes mulieres ea ſola non præualeret, niſi etiam realem illam tranſlationem, qua ad omne ſcelus animantur & ineſcantur, adhiberet. Sagæ enim, de quibus Canon, errorem habebant ſpeculatiuum, quo credebant in falſos deos; ſagæ autem noſtræ non propriè credunt in falſum deum, ſed verum Deum eierant, & diabolo, quem ſciunt non eſſe Deum, diuinos honores exhibent. Multas alias differentias affert Delrius lib. 5. ſect. 16. qui putat à centum quinquaginta plus minùs annis ſolùm cœpiſſe ſagarum illam ſectam quæ hodie graſſatur; multumque falli Iudices, qui eas comparent cum illis mulierculis, de quibus Canon iſte Ancyranus.

Ad 2. Ad Secundum reſpondeo, Varias illuſiones interuenire in conuiuijs illis ſagarum, ac inde non ſequi, quòd nec ipſæ quæ illudantur, aliquando ſint præſentes. Aliquando tamen etiam veros cibos comedunt, & verè vinarijs cellis damnum inferunt: neque enim verum eſt, ſemper famelicas domum redire, quamuis ſæpè ex curſu & choreis fatigatæ poſtridie deprehendantur: aliquando autem neque præſentes ſunt, neque verè comedunt, ſed ſolùm in ſpiritu iſta eis videntur.

DVBIVM VII.

Vtrùm per artem Magicam poſſint magi ſeſe inuiſibiles reddere?

RESPONDEO, Efficere quidem poſſe magos vt non videantur, ſed non vt verè ſint inuiſibiles. Vt non videantur, varijs modis opera dæmonis efficiunt, Primò, mutatione ex parte obiecti: deinde mutatione ex parte medij: tertiò, mutatione ex parte organi. Quartum modum addit Binsfeldius, quo ſaltem ipſi dæmones in corpore aſſumpto vni ſint viſibiles, alteri inuiſibiles, petitum ex poteſtate quam habeat Angelus, ſiue bonus ſiue malus, in corpus à ſe aſſumptum: putat enim eam habere quam habet anima beata in corpus glorioſum, vt nimirum appareat vni vel pluribus quibus voluerit, & ab adſtantibus alijs non videatur, vt accidit in Chriſto Act. cap. 9. Similiter putat ſola voluntate etiam dæmonē poſſe efficere, vt vox qua ſagæ loquitur, etiam in aëre formata, circulariter non immutet medium, ſed ſolùm

Quatuor modis magus efficere poteſt vt non videatur.

ſolùm ſonet apud ſagam cui loquitur; & pro hac ſententia adducit Albertum & Ioſephum Anglez.

Reijcitur quartus modus. Verùm iſte Quartus modus tam quoad viſum quàm quoad auditum non videtur verus: nam quod ad viſum attinet, procedit à virtute ſupernaturali ad naturalem. Dæmones tantùm habent naturalem cum quodam artificio, ſupernaturalem non habent. Quòd ergo beatus in glorioſo corpore ab vno à quo videri vult videatur, & non ab alio, fieri poteſt inde prouenite, quòd niſi velit, non videatur lumine extrinſeco, ſed ſola ſuæ claritatis luce, quæ, vt & aliæ dotes, perfectè ſubſit imperio ipſius animæ: ſic enim idem beatus reſiſtere poteſt occurrenti corpori non glorioſo, & ſi velit, illud penetrare. Verùm iſta virtus non competit dæmoni in corpore aſſumpto, multo minùs in corpore magi. Si ergo hic vel iſte ab vno & non ab alio videatur, oportet id fiat aliquo alio ex præcedentibus tribus modis.

Quod ad auditum attinet, quando Angelus ſuo more loquitur, poteſt vni ſiue homini ſiue Angelo ſic loqui, vt alter etiam adſtans non intelligat: quo autem modo id fiat, dictum eſt quando de locutione Angelorum in 1. parte. Sed quando loquitur [voce] formata in aëre, non poteſt vni homini ſic loqui quin alter audiat, niſi aliquid operando in ipſo medio aëre vel organo non audientis, verbi gratia in aëre impediendo circularem eius per ſonum immutationem, quod facilè poteſt: concuſſio enim illa localis aliquid habet mutationis, in qua valdè dominatur Angelus etiam malus; nam & iſte poteſtatem magnam aëris habet, & refulget in naturalibus, retinuitque poteſtatem quoad motum localem corporum, vt ſuprà diximus. Reſtat ergo veri tres illi alij modi.

Dæmō quomodo viſum fallat ex parte obiecti. Ex parte autem obiecti poteſt dæmon fallere viſum in primis ſola celeri agitatione, & ſubita occultatione, varia collocatione, inciſione vel conglutinatione occulta: ſicuti enim qui ſpeculo excipit radios ſolares, eos in quem voluerit motione ſpeculi contorquet & dirigit; ita ſubita motione obiecti, & in reliqua parte impedita ſpecierum emiſſione, facere poteſt dæmon, vt ab vno res videatur, ab alijs autem adſtantibus & intentis non videatur. Secundò, Appoſito minerali quod eam virtutem habeat, vt corpus cui apponitur appareat longè diuerſum. Tertiò, Certa quadam collocatione obiecti reſpectu oculi, qua fiat vt res longè aliter videatur ſæpè habere. Quartò, Rem viſam loco mouendo, & aliam ſimilem, ſed phantaſticam, ſubitò ſubſtituendo.

Quomodo ex parte medij. Ex parte medij Primò, Impediendo ne per medium deferantur ſpecies, aut ſaltem vt conus ſpecierum non pertingat ad pupillam. Vbi iam facillimus eſt modus, quamuis & alius non deſit, quo efficiat dæmon in aſſumpto corpore apparens, vt à ſaga videatur, non ab adſtantibus; adſtantes enim quantumuis coniuncti, non vident per eaſdem ſpecierum lineas, imò nec oculi duo eiuſdem hominis. Secundò, Immutando ſic ſpecies, vt rem longè aliam quàm ſit repræſentent. Tertiò, Obtenebrando aërem intermedium, aut etiam ita illuminando, vt adſpectum vel obtundat vel diſſipet. Quartò, In aëre quaſi ſpeculum per condenſationem exhibendo, quo res quæ ante oculos eſt lateat, & alia quæ retrò eſt videatur.

Ex parte organi, vel per motum ipſius organi, vel turbatis ſpiritibus, permiſtiſque humoribus. *Quomodo ex parte organi.* Item impediendo, ne ſpecies ex ſenſu exteriori per ſpiritus deferantur ad interiorem, vt qui videt ſine ſenſus communis interiori iudicio, videat quaſi non videns, ad eum ferè modum, quo audire ſolemus, & non percipere nos audire, quia non attendimus. Facilè etiam dæmon poteſt, vt oculo recipiente ſpeciem ſtraminis, ſpiritus commoueant internos ſenſus ad perceptionē per ſpeciem trabis, vt quodammodò homo vigilans ſomniet, & certiſſimò ſibi perſuadeat, ſe trabem videre, quando tantùm videt ſtramen. Hæc ferè apud Remigium lib. 3. Dæmonolatriæ, c. 11. Molinam in 1. parte, q. 111. art. 4. Binsfeldium Prælud. vlt. Petrum de Aquila in 2. diſt. 8.

DVBIVM VIII.

Quid poſſint ſagæ in conferenda hominibus aut brutis ſanitate, vel nece inferenda aut morbo?

D. Thomas q. 96. art. 2.

Dæmon nō poteſt verè quoſuis morbos ſanare. DICO PRIMO. Non videtur aſſerendum, quoſuis omnino morbos, quantumuis incurabiles, aut vulnera quæcumque letalia, dæmonis arte verè poſſe ſanari. Sicut enim non poteſt cæcum natum facere videntem, ita quaſdam corporis humani partes iam labefactatas, vnde vitæ conſeruatio pendet, aliquando non poteſt reparare. Eadem erit ratio de vulneribus quibus eiuſmodi partes iam deſtructæ ſunt, præcipuè ſi recentiora non ſunt, ſed temporis decurſu harmonia partium læſarum omnino perierit. Idem iudicium de mutilatione notabili, aut monſtroſa valdè corporis conſtitutione, verbi gratia, ſine tibijs, aut tam exilibus, vt nullam habeant proportionem aut vſum. Hæc notaſſe, iuuerint ad diſcernenda vera miracula, quæ ad Memorias Sanctorum in Catholica Eccleſia omni ætate facta leguntur, & etiam nunc poſt magnam defectionem variorum ſectariorum in ſola Romanæ fidei Eccleſia perſeuerant.

Tribus modis ſimulat ſe ſanare. Dixi, *verè*; quia tribus modis ſimulat dæmon ſe etiam talia ſanare, ſcilicet ex parte vel morbi, vel ſanationis, vel ſanitatis. Primo modo, quando non verè talis eſt morbus qualis apparet, ſed arte diabolica immittitur ſimilis, aut præſtigio aliquo fit eius mutatio. Secundo modo, quando ſibi dæmon curat adſcribi, quod per Deum, aut Angelos, aut Sanctos fit; quomodo etiam miracula Chriſti per ſua membra ſibi curauit adſcribi. Tertio modo, quandò ſanitas non verè ſequitur, ſed vel ex parte ſolùm ſubleuatur æger, vel videtur etiam plenè ſanatus, dæmone ſubleuante, & vires ſupplente, aliiſque artificijs ſanitatem ſimulante, ægrumque ipſum ac alios fallente, quam fraudem ferè breui tēpore tãtùm exercere poteſt.

Mortuum ſuſcitare nequit. DICO SECVNDO. Multo minùs poteſt dæmon aut per eum magus mortuum aliquem ſuſcitare. Impeditur autem tribus modis. Primò, Quia anima ſtatim poſt mortem Dei iudicio mittitur ad certum receptaculum, vnde non poteſt per dæmonem ad corpus reduci, vt diximus Dubio 3. niſi ex ſpeciali Dei permiſſione, quæ rara eſt, & nullo modo in dæmonis arbitrio: imò numquam ea permiſſio fieri cogitanda eſt, quando in eum finem dæmon animam ex inferis extraheret, vt hominem ſe ſuſcitare mentiri poſſit.

Secun-

Digitized by Google

Secundò, Quia non poteſt corpori iterùm introducere illam diſpoſitionem quam informatio requirit. Tertiò, Quia etiam corpori ſic diſpoſito, non habet poteſtatem vniendi animam, niſi per motum localem; localiter autem vnita anima, vt ſuprà diximus, non continuò etiam tale corpus informat, ſed opus eſt iuſſu Dei, qui ſolus infundit animam: etiamſi enim ex luto iam cum omni ſua diſpoſitione eſſet formatum corpus humanum, tamen vt homo fiat in animam viuentem, opus eſt vt in faciem eius Deus inſpiret ſpiraculum vitæ, vt feciſſe legitur Gen. 2. Ideò Apoc. 11. vbi deſcribitur reſuſcitatio duorum illorum teſtium, dicitur, *Spiritus vitæ à Deo intrauit in eos.* Propter Secundam cauſſam, dæmon non poteſt vllum animal perfectum reſuſcitare, aut efficere vt verè iterùm ſimili anima cadauer informetur.

Quæres, An ſaltem animalia quæ ex putrefactione oriuntur, poſſit eadem numero ſuſcitare?

Reſpondeo, Neque id poſſe: quamuis enim poſſit, quia nouit, vim caloris putredinalis, & cetera ad hoc requiſita, cadauer talis animalis iterùm ſimili anima viuificare; quia tamen non poteſt eamdem numero animam reproducere, non propriè reſuſcitat animal mortuum: ad reſuſcitationem enim propriè dictam requiritur, non tantùm identitas numerica materiæ, ſed etiam formæ. Itaque ſolus Deus hoc poterit: quamuis immeritò quidam etiam Deum poſſe negauerint, quorum refutatio alterius eſt loci. Quamuis autem mortuos dæmon verè non ſuſcitet, ſimulare tamen poteſt ſe ſuſcitare, ad eum modum quo ſanationem ſimulare diximus. Atque ita reſponderi poteſt ad multas eiuſmodi narrationes, præſertim Gentilium.

Quos morbos ſanare poſſit.

Dico tertio. Poteſt dæmon illos morbos ſanare, qui virtute naturalium agentium applicatorum ſanari poſſunt. Ex arte enim eiuſmodi vires nouit primò proprij ſenſus acrimonia, deinde longo vſu & experientiâ: attendit enim ad talia antiquus ſerpens, quia nouit ſe per illa poſſe homini ſanitatis auido inſidiari. Tertiò etiam per bonos Angelos, qui ea ex Dei reuelatione ſciunt, quædam huc pertinentia poteſt didiciſſe: hos enim ferè modos ponit Auguſtinus lib. 2. De Geneſi, cap. 17.

Quomodo liceat vti ſcientia à dæmone accepta.

Dico qvarto. Non eſt illicitum, ſine vlla ſocietate cum dæmone, vti illa ſcientia recuperandæ ſanitatis per occultas rerum naturalium vires, quas ſcitur dæmonem docuiſſe. Imò poſſet magus conuerſus illa vti: vſus enim tunc non fundatur in ſocietate dæmonis, ſed in virtute à Deo data, & iam per experimentum explorata, vt benè Suarez De ſuperſtit. cap. 15. n. 24. Fauet Victoria Relectione De arte magica, numero 15.

Dæmonis ope accedente, plus valent vires agentiū naturaliū.

Dico qvinto. Artificio dæmonum accedente plus valent vires herbarum & reliquorum naturalium agentium ad ſanitatem ſubitò cauſſandam, vel naturalem ſuum effectum producendum, quàm valeant ſi applicatio fiat tantùm ab homine medico. Sequitur hoc ex duobus principijs omnino notiſſimis. Vnum, Plus poſſe artem cum natura, quàm naturam ſolam. Alterum eſt, Dæmonem ſuperare artificio omnem artem humanam. Prius patet, quia artifex naturâ vtitur quodammodò vt inſtrumento: inſtrumentum autem operatur vt motum, & ſingularem vim à principali agente participat. Dico, *quodammodò*; quia quodam ſenſu in omni iſta operatione phyſica, ipſa naturalia agentia ſunt principales cauſſæ, indeque fit, vt calor natiuus qui eſt in humano ſemine, poſſit oſſa, neruos, & carnem generare, prout eſt inſtrumentum animæ, quod non poteſt prout calor eſt; ita non poſſit vis alicuius herbæ applicatæ à dæmone plus operari in corpore humano, quàm naturaliter ipſa in ſe contineat. At quia applicatio artificioſiùs fit à dæmone quàm ab homine, fit vt virtus eius naturalis plus exeratur, & expeditiùs operetur, quando eam dæmon applicat. Quocircà coci concinnantis ſuaue edulium, magis propoſito quadrat: neque enim anima ibi tantùm eſt cauſſa ſine qua non, ſicuti conſiderari poteſt dæmon aut cocus reſpectu phyſicæ efficientiæ, quæ poſt localem applicationem ſequitur.

Dico sexto. Quamuis ars medica, humanâ induſtriâ comparata, ſuperetur ab arte magica; ſæpè tamen magica arte ea in hominis ſanitate procuranda fiunt, quæ facilè etiam arte medica fieri poterant. Vtrùm autem in talibus liceat vti opera eius qui magicè effecturus eſt, ſi ſimul ſit Medicus, dicetur Dubio 13.

Dico septimo. Aliquando qui putantur ſanare virtute Dei ſupernaturali ex dono gratis dato, ſanant reuerà virtute diabolica, ex pacto cum dæmone explicito vel implicito. De quibuſdam in particulari res examinanda, & in primis de illis quos Salutatores Hiſpani vocant, qui ſanāt morbos aut vulnera ſine remedijs naturalibus vel propriè artificialibus, vt teſtatur Suarez ſup. n. 25. ſed ſolùm verbis ad Deum deprecatorijs, cum ſigno Crucis, vel alio ſimili non ſuperſtitioſo. Delrio lib. 1. cap. 3. q. 4. eos ita deſcribit, quaſi contactu, ſibilo, afflatu, aut oſculo, vel nudi lintei appoſitione ſanent. Addit ex eorum arcanis, quòd ſeruent modos tangendi certos, numerum, & alias cærimonias, quòd ad virtutem hanc exercendam multo vini potu opus ſe habere dicant, quòd ſoleant panem à ſe admorſum porrigere morſis à cane rabido, vel infectis toxico; quòd dicant ſe in præſentia alterius Salutatoris maiori ſalutandi virtute præditi ſanare non poſſe: item naturaliter vnum Salutatorem ab altero cognoſci, etiam aliàs numquam viſum. Addit poſtremò, ſibi compertum, per Salutatores illos plures ſanatos, poſteà in grauiſſimos dolores, & ſæpè in morbos ſæuiores incidiſſe, & vt plurimùm infauſtum vitæ exitum ſortiri. Idem lib. 3. part. 2. q. 4. ſect. 7. dicit, eos affectare opinionem ſanctitatis, cùm tamen Victoria, Nauarrus, & alij paſſim teſtentur, non ſolere eos eſſe vitæ probæ. Addit, omnia gratis dici curare, cum ſola lintei applicatione; & certam verborum, qua vtuntur, formam, ad longum recenſet. Raphaël de la Torre hac parte quæſt. 96. art. 2. diſp. 7. dicit, vt plurimùm hos Salutatores vel gratia ſanitatum non pollere, vel ea abuti, eò quòd vanas in curandi modò habeant obſeruantias, quas neceſſàrias eſſe dicant, & quòd vana quædam iam recenſita [illegible]titent, & inſuper quòd dicant, omnes veros Salutatores habere impreſſa veſtigia rotæ S. Catharinæ, & quòd ſeptimo filio ſuo ſine intermedijs feminis hæc virtus obtingat, & quòd in locis remotis geſta cognoſcant abſentes, denique quòd ſine aduſtione poſſint prunas tractare, clibanum ardentem ingredi, &c.

Salutatores quomodo ſanent morbos.

Cete-

Digitized by Google

Ceterùm de his Salutatoribus ſub diſtinctione dicendum eſt. Vel enim promiſcuè omnes alios, ſiue ſanguine aut origine ſibi iuncti ſint, ſiue non ſint, eiuſmodi artem docent, certumq; id ſignum eſt, non eſſe donum naturale aut ſupernaturale, ſeu gratiam curationum, alicui certo hominum generi conceſſam. Neque enim naturalia dona aut gratiæ gratis datæ per doctrinam ita alijs communicari poſſunt, vt etiam ipſi incipiant eadem naturalia vel ſupernaturalia miracula facere: natura enim ad certa eſt determinata, neque diſpoſitioni vel voluntati hominis ſubiacet: gratias etiam gratis datas non homo, ſed Spiritus ſanctus diſtribuit ſingulis prout vult. Vel non docent neque diſcunt, ſed tamquam à Deo ſibi conceſſo dono vtuntur; & tunc aliunde reſtabit examinandum, an iudicandi ſint ſuperſtitioſi, an verò naturaliter vel ex gratia gratis data curare. Videndum enim in primis, quale initium eiuſmodi virtus habuerit, anne interceſſerit aliqua ſaltem tacita inuocatio dæmonis. Secundò, Vtrùm vis ponatur in illis in quibus veriſimile non ſit naturam aut Deum operari hæc mira; verbi gratia, in nudi lintei applicatione, aut certa ligatura, aut certorum verborum pronunciatione, aut panniculi cum certa benedictione alligatione: hæc enim hanc praxim magiæ ſuſpectam reddent. Suſpicionem etiam addit, ſi Catholicus non ſit qui exercet; imò tunc niſi virtus ſit naturalis, certò conſtiterit eſſe diabolicam, quia hæretici non faciunt hactenus miracula: imò etiam ſi Catholicus ſit, modò ſit improbæ vitæ, res manet valdè ſuſpecta, præcipuè ſi per modum doni permanentis videatur hoc beneficium habere: nam, vt benè ex D. Thoma & Victoria Suarez, licet interdum malis conferatur gratia aliqua gratis data, vix tamen ſolet conferri permanenter & quaſi habitualiter, & ad arbitrium ipſorum. Fieri itaque poteſt, vt quidam Salutatores liberi ſint à vitio ſuperſtitionis, non, vt Pomponatius & A Vera cruce volunt, quia per naturam hoc donum habeant: quæ enim poterit ea vis eſſe corporis humani, vt ſolo contactu ægrum ſanet, aut vulneri medeatur? Nam ad aſtrorum influxum recurrere nihil eſt aliud, quàm ad aſylum ignorantiæ confugere. Deinde non ſemper eſt idem aſtrorum influxus: conueniens itaque expectandus eſſet, quod neutiquam ipſos obſeruare videmus.

Adducunt, ſolo alterius aſpectu hominem poſſe faſcinari & in morbum deijci, itaque nec mirum, ſi tactu ſanari poſſit.

Reſpondeo, Antecedens non eſſe certum. Improbatur probabiliter à Delrio, & quibuſdam Medicis, quamuis ex D. Thoma ratione naturali & experientia illud defendat Azorius lib. 9. c. 25. Sed eſto, ſit aliqua faſcinatio naturalis, qua teneri infantes malè afficiantur, ſicut aſpectu menſtruatæ ſpeculum, ſi terſum & mũdum fuerit, inquinatur; an propterea naturalis quædam ex ſolo aſpectu ſanatio concedenda erit? Facilius eſt ſanitatis harmoniam turbare quàm reparare: multa naturaliter hominem excæcant, nihil repertum quod naturaliter poſſit plenè extinctum viſum reparare. Denique ſi naturaliter hæc fiant, quorſum tam multa tamquam neceſſaria adhibent, vt ex dictis patet, quæ naturaliter ad eiuſmodi effectum nihil conducant? Sunt quidem in rebus naturalibus quidam valdè occulti effectus, ſed tales, vt totam ſequantur ſpeciem, vt patet in torpedine piſciculo manum piſcatoris diſtantem torpore afficiente; remora piſciculo naues ſiſtente, quantumuis magnas; hyenæ vmbrâ canes mutas reddente; lupina chorda agninam in eadem cithara inutilem reddente; magnete ferrum attrahente. Reſtat ergo, vt qui excuſantur, donum habeant Dei ſupernaturale; omnis enim obſeruatio, cuius effectus expectatur aliter quàm per rationem naturalem, vel per diuinum miraculum, vt de pacto dæmonum ſuſpecta debet reprobari, vt habet doctrinale iudicium Academiæ Pariſienſis apud Gerſonem Opuſculo contra imagines aſtronomicas. Supernaturale donum quibuſdam Dei beneficio concedi credibile eſt, & hoc modo iſtos Salutatores excuſat Nauarrus Enchiridij cap. 11. num. 36. ex Margarita Confeſſorum. Verùm ſæpè ſubeſſe illi praxi ſuperſtitionem, omnino verendum eſt, vt benè monuerunt Victoria & Raphaël de la Torre; & vt etiam videtur velle Suarez, non ſunt abſoluendi qui intendunt vti hac arte, duobus concurrentibus: vno, quòd adhibeant illa quæ non apparet quomodo naturaliter aut vt diuina ſigna operentur: altero, quòd ea promiſcuè diſcatur, doceatur, & exerceatur validè à quibuſuis. Neque refert, quòd verba quæ adhibent, valdè ſancta ſint; quia etiam magi valdè ſancta verba adhibent, vel ad fraudes ſuas occultandas, vel vt ſimplices illaqueent faciliùs, & damnabiliùs perdant, vt habet alius articulus Pariſienſis. Nam, vt benè Gerſon, *Quò verba ſunt ſanctiora, eò maioris flagitij eſt abuſus*; tum etiam quia ſolent & nudi lintei applicationem adhibere, quæ à ſuperſtitione non æquè facilè excuſatur. Obſeruatio autem in centum particulis ſancta, ſi in vna particula ſit vana, tota eſt ſuſpecta & infecta, vt habet quædam propoſitio Gerſonis ſuprà. Tum denique, quia non eſt veriſimile, Deum verbis illam vim dare, vt à quocumque edocto prolata, ſanitatem conferant; fides potiùs in Deum, quæ ad miracula plurimùm valet, requirenda erat, & in diſcipulis huius artis exigenda. Itaque quamuis per ignorantiam Salutator fortè excuſetur, exigendum tamen erit in pœnitẽtia ab eo propoſitum abſtinendi. Neq; enim poteſt quaſi ex dono ſupernaturali certam promittere ſanitatem, qui de Dei promiſſione tali incertus eſt, quamuis eiuſmodi ars publicè toleretur, eò quòd de Dei dono non venire, exploratum ſatis non ſit. Sanè non videtur eam D. Auguſtinus probaturus fuiſſe, qui lib. 2. De doctrina Chriſtiana, cap. 20. ad ſuperſtitionem reijcit ligaturas & remedia, quæ Medicorum quoque diſciplina condemnat. & cap. 23. ad ſocietatem dæmoniorum dicit pertinere omnia imaginaria ſigna, quæ ad remediorum aliarumque obſeruationum curam ſpectant, quæ non ſunt ad dilectionem Dei & proximi tamquam publicè conſtituta, ſed per priuatas appetitiones rerum temporalium corda diſſipant miſerorum.

Dices, Veriſimile eſſe, ex alicuius Sancti merito prouenire eiuſmodi gratiam, qui fortè apud Deum promeritus ſit, vt quicumque à ſe vſurpatam eiuſmodi orationem aut pium opus adhibuerit, talem conſequatur effectum.

Reſpondeo, Vt certò inde effectum promittas,

tas, ſicuti iſti Salutatores faciunt, oporteret te certum eſſe de eiuſmodi perſuaſione. Neque enim damnandus eſt, qui pia fiducia ex meritis alicuius Sancti ad bonum opus felicem euentum ſperauerit, ſine certitudinis præſumptione. Probent ergo coniecturam, & deſiſtant à certi effectus præſumptione.

De forma qua vtuntur in ſanando animali.

Secundò, Hîc examinanda eſt forma, quam proponit ſanandi bouis aut alterius pecoris Felix Malleolus, ex qua vna omnes ſimiles noſcendæ; eſt verò talis: ***Si virgo Chriſtum peperit, liberetur hoc animal hac paſſione in nomine Patris***, &c. Quæritur, An liceat hoc modo ſanare animalia? Licere, ſuſtinet ille Malleolus, & pluribus argumentis conatur probare; at ſanè ita friuolis, vt confutatione non indigeant, quamuis ea Delrio confutauerit: tali enim aſſertione & ſimilibus alijs meruit iſte Felix, infeliciter Theologica tractans, cùm Iuris eſſet peritus, annumerari auctoribus interdictæ lectionis. Euidens enim eſt, eſſe ſuperſtitioſum, certò promittere animalis ſanitatem ad recitata eiuſmodi verba, cùm talem promiſſionem per ſe aut per alium Deus nuſquam feciſſe legatur, neque Eccleſia tale quid approbet, aut tradat à Deo profectum; vt meritò iudicio Epiſcopi Spirenſis & peritorũ Studij Heydelbergenſis ante cẽtum annos eiuſmodi doctrina tamquam erronea damnata ſit: qui enim eiuſmodi forma vtitur, virtute quidem magus eſt, quia ſcire debebat, à dæmonis pacto eiuſmodi curationem venire, formaliter autem Dei tentator, in quem quadret illud Iudith 8. *Qui eſtis vos qui tentatis Dominum? Poſuiſtis vos tempus miſerationis Domini, & in arbitrium veſtrum diem conſtituiſtis ei.* Hactenus de ſanitate ſuperſtitioſè quæſita.

Malefici faciliùs nocent.

Dico octavo. Necem vel morbum certiùs multo malefici inferunt. Hoc enim eorum proprium: nam corpus non ſanant, niſi vt animam occidant. Hoc etiam manifeſtum, dæmonis vires non excedere: cùm enim morbi ex cauſſis naturalibus omnes oriri poſſint, quas facilè adhibere poteſt, facile etiam ei eſt ipſos inferre, vt mirum ſit, Hippocratem, Auicennam, & alios quoſdam Medicos ideò negare à dæmonibus infligi morbos, quòd ex naturalibus cauſſis omnes oriri poſſint. Dubium itaque hîc nullum eſſe poteſt, & ſi quod eſſet, experientia quotidiana, aut ſaltem Scriptura ſacra adimeret: nam B. Iob varios grauiſſimoſque morbos ſatan inflixit, ſola lingua intacta, filijs etiam eius necem intulit, exterminator angelus primogenitos Ægypti necat, Aſmodæus maritos Saræ, ſpiritus malus atra bile diuexat Saul, angelus ſatanæ colaphizat Paulum. Idem patet in lunatico, Matth. 17. ſæuam lycanthropiam cauſſabat legio dæmonum in quodam, Lucæ 8. Mulierem incuruatam vexabat dæmon octodecim annis conuulſione ſpinæ dorſi, Luc. 13. inceſtuoſus Corinthius traditur ſatanæ in interitum carnis, 1. Cor. 5.

Dæmon multa poteſt per magos quæ ei non permitterentur.

Dico nono. Dæmon multa in his maleficijs per ſagas poteſt, quæ per ſe non permitteretur facere: Deus enim pauciora dæmoni in hominem permittit, noſtro generi cõſulens ſua tutela & Angelorum cuſtodia. Ratio eſt, vt hinc Dei bonitas, inde hominum malitia oſtendatur. Ita Victoria Relect. De arte magica, & Suarez c.17. Verbi gratia, ſi homo hominem ſuadente diabolo veneno vel gladio tollere velit, ordinaria quaſi lege Deus id permittit, & niſi permittat, ad miraculum quodammodò pertinet impeditio: ſi verò dæmon id velit, ordinaria Dei lege quaſi impeditur. At ſi homo hôc per dæmonem velit, mixto modo Deus ſe habet: qũamuis enim non tam ordinaria hîc ſit Dei permiſſio, ac eſt quando per ſe homo nocet homini, & quaſi adhibita ſpiritali nequitia, ſingulari etiam cuſtodia bonorum Angelorum Deus in ſubſidium veniens hominem defendat; eſt tamen maior, quàm dum per ſe ſolum vult nocere dæmon. Hinc fit, vt ſæpè effectus magici in illis impediantur, qui ſe peculiariter diuinæ cuſtodiæ commendarunt, aut aliàs commendati ſunt.

Duobus modis nocent vel iuuant Magi.

Dico decimo. Morbos auferunt aut inferunt ſagæ duobus modis: Vno, applicando naturalia agentia; idque vel magicè, vel naturaliter tantùm. Magicè ſi dæmon ea tunc quando applicanda ſunt doceat aut etiã adferat, & in ipſa applicatione dirigat. Non magicè, ſi priùs ea didicerint, etiam à dæmone, nunc autem independenter ab eo ſine vllo ipſius concurſu vtantur.

At quid ſi naturale toxicũ præbeat homini vel animali vt obediat dæmoni magus, quia fortè dæmon in conuenticulo magorum concluſit tale aliquid faciẽdum eſſe, eritne hoc magicè operari?

Reſpondeo, Tale flagitium, tamquam maleficium diabolicum, à Iudice punietur, quia maleficium eſt ratione noxæ, & diabolicum eſt ratione pacti ex quo originaliter procedit, non eſt tamen actus artis magicæ elicitus, ſed tantùm imperatus, alioqui etiam magicus eſſet actus, quando naturali modo pedibus proficiſcitur magus ad conuenticulum.

Quibus ſignis vtantur.

Altero qui vſitatior eſt, vtendo ſignis quibuſdã ad quæ dæmon vel per ſe motu locali, vel turbatione interioris diſpoſitionis corporis, vel corporali poſſeſſione, vt mox docebimus; vel deniq; applicando actiua paſſiuis, mirè hominem diuexat, vel vexare deſinit aut ſanat. Sic aliquando terra ex prima congregatione, vbi dæmoni homagiũ præſtiterunt, ſublata, ad maleficia ſua vtuntur; aliquando infantis ad hoc occiſi & liquati iuſculo: ad maiora etiã rebus ſanctiſſimis, adeoque, quod horrendum eſt, ipſo venerabili Sacramento; aliquando imagunculis ex cera vel alia materia confectis: prout enim illas pungunt & transfigunt, ita is pungitur & transfigitur quem cruciatum volunt. Aliquando characteribus, aliquando verbis, aliquando rhithmis & carminibus, aliquando ſub limine oſſa, glomos crinium, ſerpentes, bufones, aut ſimile quid occultè ponunt: aliquando vtuntur ſola aliqua ligatura, aliquando ſolo attactu, afflatu, aſpectu, laude, &c. aliquando puluere nigro ad nocendum, albo ad ſanandum, & mille alijs modis. Sæpè etiam quando magicè ſanant, ſimulant ſe quędam naturalia remedia adhibere, & differunt ſanationẽ, ne dolus prodatur, vt teſtatur Remigius lib. 3. Dæmonolatriæ, cap. 3.

Ceterùm ex modis iſtis magicis de quibuſdam dubium mouetur, Vtrùm ad ſignorum adhibitionem, an ad cauſſarum applicationem pertineant, qualis in primis eſt faſcinatio & figuræ ſeu imagines Aſtronomicæ?

Faſcinatio.

Dico vndecimo. Non eſt improbabile, vt ſuprà diximus, eſſe aliquam faſcinationem quæ pertineat ad magiam naturalem; vulgò tamen quæ intelligitur, ferè eſt ſuperſtitioſa & ad magiam dæmoniacam reijcienda, proximè nitens

Vvv

Digitized by Google

tens ſigno vim habente ex pacto diabolico. Ita ſentit D. Baſilius Homilia De inuidia, vbi eos refutat, qui exiſtimant, ſolo aſpectu inuidos quaſi fluxione quadam ex oculis diffluente, bonam habitudinem inuiſi deflorare; putatque potiùs ad dæmonis operationes eiuſmodi faſcinum pertinere, quod verius eſt: viſus enim non fit emittendo, ſed ſpecies viſibiles recipiendo, vt habet præcipuorum Peripateticorum opinio.

Imagines Aſtronomicæ. Opinio Caietani.

DICO DVODECIMO. Probabile non eſt, virtutem aliquam naturalem ad effectus magicos habere imagines illas Aſtronomicas. Sentit Caietanus, imagines iſtas duobus modis eſſe conſiderandas: ſemel vt quoddam corpus artificiale, aut cum certis quibuſdam characteribus, quatenus arte fiunt; & ſic fatetur eas vim non poſſe habere, niſi ex pacto dæmonis, tamquam nuda ſigna. Aliter, vt effectus quidam ſunt cæli, ad ipſarum productionem cõcurrentis; quomodo exiſtimat vim habere naturalẽ ad miros iſtos effectus, atq; adeò ſic licitum eſſe earum vſum & obſeruationem. Figuram enim, verbi gratia leonis in auro, ſub tali ſidere efformatam, ſingularem vult habere virtutem, & eſſe quaſi ſecundam quamdam ſtellam, propter conformitatem ad tale ſidus. Sed eſt ridiculum, vt diximus Dub. 1. eſtque contra D. Thomam hîc ad 2. & 3. Contra Gentes, cap. 105. & alibi. Item contra D. Auguſtinũ li. 10. De ciuitate Dei, cap. 11. Chryſoſtomum Homilia 8. in Epiſtolam ad Coloſſenſes; cõtra Tridentinum in Indice librorum prohibitorum; Sixtum Senenſem lib. 2. Bibliothecæ. Ex profeſſo ſcripſit contra eos Gerſon, qui inter alia rectè vrget, characteres & figuras, vt tales, ex cauſſa naturali non plus habere efficientiæ, quàm entia merè Mathematica, in quibus ſecundùm Philoſophum nec bonum eſt nec finis. Denique confutatur hæc opinio Primò, Quòd in cælo nulla ſit figura, leonis verbi gratia, aut virginis; & vt eſſet, cùm ea numquam ſit viſa, numquã à Deo reuelata, nullus poteſt eius obſeruandæ eſſe vſus, cùm obſeruari nequeat. Secundò, Eſto, ſit & poſſit obſeruari; negandum tamen vim aliquam ex ea deriuari ad terreſtrem imaginem: in cælo enim ipſa figura vim nullam habet; & vt haberet, non eam cõmunicaret imagini: non enim concurrit vt figuratum ad talem imaginem, alioqui non poſſet fieri imago leonis, niſi ſub ſigno leonis. Cùm ergo ſemper fieri poſſit, ſemper eamdem vim habebit.

Obiect. 1. Dicet Caietanus, Figuram aliquid facere ad faciliorem motum, item in viuentibus eſſe magnam partem organizationis.

Reſp. Reſpondeo, Inde non ſequi, ipſam per ſe eſſe actiuam, aut proprium agendi principium, ita vt iam aurum quod vim ſanandi non habebat, habere eam incipiat, quia talis figuræ. Addo, neque probabile videri, virtutem ſanandi, quæ fortè auro priùs inerat, figura iuuari, niſi fortè quatenus ad commodiorem ea fecerit applicationem.

Obiect. 2. Obijci etiam poteſt D. Thomas contra Gentes ſuprà, vbi dicit: *Poteſt aliquis dicere, quòd nihil prohibet, quin conſtitutionem figuræ, quæ dat ſpeciem imagini, conſequatur aliqua virtus ex influentia cæleſti, non ſecundùm quod figura eſt, ſed ſecundùm quod cauſſat ſpeciem artificiati, quod adipiſcitur virtutem ex ſtellis. Sed de litteris, quibus inſcribitur aliquid in imagine, nihil aliud poteſt dici quàm quòd ſigna ſint.* Hactenus D. Thomas.

Reſp. Reſpondeo, D. Thomam ex ſententia alterius hoc quidem proponere, ſed non probare: imò ex dictis improbatum ſatis ſupponere. Ita ibi Ferrarienſis. Addo, ſolùm voluiſſe D. Thomam ibi obtinere, quòd ſaltem vſus harum imaginum ſuperſtitionis conuincatur per adiunctos characteres, qui propriè ſunt ad naturam rationalem directi indices, vt manifeſtum ſit, non tam vim naturalem hîc eſſe quærendam, quàm ſignificationem diabolici inſtituti & pacti agnoſcendam; alioqui neque id negandum eſt, admodum modeſtè contra Aſtrologos agere D. Thomam, & vt monuit Gerſon ſuprà, exemplo magiſtri ſui Alberti, tantum tribuiſſe Aſtrologiæ, quantum ratio & vera Theologia admittit.

De ſagittarijs magis.

DICO DECIMO TERTIO. Probabile eſt, ſagittarios, de quibus titulus eſt in Decretalibus, magorum quoddam eſſe genus, ſagittis arte diabolica certò admodum directis noxam inferentibus. Id contra communes & gregarios, vt ipſe vocat, Canoniſtas probabiliter opinatur Delrio, lib. 3. parte 1. quæſt. 4. ſect. 4. Probatur, Si Pontifex ageret de communi arte ſagittariorum, non vocaret eam mortiferam & odibilem. Neque refert, quòd ſolùm eam prohibeat exerceri contra Chriſtianos ſub anathemate; ex hoc enim non habemus, aliter exercentes non peccare, aut etiam ab anathemate liberos eſſe, ſed ſolùm hoc peculiare anathema non incurrere. Fateor tamen rem iſtam eſſe incertam; quia fieri poteſt, vt Innocentius III. cuius eſt Canon, damnauerit eos qui nouo aliquo genere ſagittarum aut baliſtarum contra Chriſtianos vterentur, quod præter modum conſuetum eſſet noxium. Canon ita habet: *Artem illam mortiferam & odibilem baliſtariorum & ſagittariorum, aduerſus Chriſtianos & Catholicos exerceri de cetero ſub anathemate prohibemus.*

Magi efficere poſſunt vt quis à dæmone poſſideatur.

DICO DECIMO QVARTO. Negandum non eſt, poſſe magos efficere vt quis à dæmone occupetur, poſſeque iterùm ſic obſeſſos liberare. Prima pars Probatur, Quia exemplis conſtat, Deum aliquando hoc permittere. Patet apud Hieronymum in Vita Hilarionis, apud Anaſtaſium Nicænum, apud Theodoretum in Hiſtoria ſanctorum Patrum in Macedonia, apud Sprengerum parte 2. quæſt. 1. cap. 10. Tiræum De dæmoniacis, parte 1. cap. 16. Delrium ſuprà, ſect. 7. Confitentur id dæmones quando eijciuntur; & ſagæ, quando à Iudice torquentur. Sunt tamen aliqui DD. qui id fieri negent, quibus fauere Baronium ad annum Chriſti 68. videtur ſentire Delrio. Sanè Baronius ſolùm ibi cenſet, non eſſe veram Anaſtaſij narrationem, dum Simonem narrat inter alia quoſdam dæmonibus per artem magicam ſubiecisse. Et omnino fatendum eſt, non tam facilè id poſſe magos ac alia damna & maleficia; non quòd dæmoni poteſtas deſit, ſed quòd à Deo non tam facilè permittatur hominem corporaliter occupare. Cautè tamen legendum quod idem Delrio dicit, Deum hoc non ſolere permittere, niſi ob graue aliquod obſeſſi peccatum. Moderatiùs & veriùs loquitur Tiræus, frequentiſſimè accidere, vt propter peccata ſua hanc dæmonum carnificinam homines ſuſtineant. Ita ſuprà parte 2. cap. 29. & cap. 31. ex Auguſtino, Hieronymo, Chryſoſtomo, probat, interdum ſine ſua culpa homines à dæmonibus poſſideri. Delrio tamen fauet Auguſtinus lib. 4. De ciu. Dei, cap. 34. *Dæmo-*

Digitized by Google

mones niſi quos fallendo deceperunt, poſſidere non poſſunt. Item CaſſianusCollat.8.c.19.ſed exponi poteſt de ordinaria Lege. Moderatiſſimè de hac re loquitur D. Hieronymus Epiſtola ad Paulam De dormitione Bleſillæ, qui inſcrutabili Dei iudicio cauſſas eiuſmodi vexationis putat relinquendas.

Dico igitur cum Raphaele de la Torre, quæſtione 90. articul. 2. diſput. 11. ſæpè propter peccata ſua, aliquando propter aliorum, præſertim coniunctorum, aliquando etiam ſine ſua aut aliorum culpa actuali, homines à dæmone poſſideri. Peccata autem propter quæ dæmon homines inuadendi poteſtatem habeat, non ſunt ita certa: conſtat tamen experientiâ, id factum propter infidelitatem, indignam Communionem, blaſphemiam, luxuriam extraordinariam, & ſuperbiam. Neque videtur ratio negandi, quòd per magos procuretur vt quis à dæmone poſſideatur: ſi enim ad imprecationem parentum dæmon poſſideat prolem innocentem, quid ni etiam ad imprecationem matris ſagæ?

Per exorciſmos non tam facilè liberantur illi energumeni, quos per maleficium dæmon inuaſit; quia exorciſmi non æquè valent contra maleficia ac contra ſimplicem diaboli poſſeſſionem. *Triplex genus maleficij.* Quod vt intelligatur, notandum eſt, triplicis generis eſſe maleficia. Vnum eſt, in quo phyſicè dæmon totum facit; alterum, in quo phyſicè nihil facit; tertium, in quo partim ſolùm phyſicè operatur dæmon, partim actiua naturalia applicata paſſiuis. Explico ſingula. Primi generis maleficium erit, quando dæmon ad puncturas imaginis maleficiati ipſum cruciat. Secundi, quando per venenum aliquod dæmon intulit morbum, & receſſit, relicto miſero cauſſis naturalibus. Tertij generis maleficium erit, quando malum quidem dæmon inflixit per cauſſas naturales, ſed perſiſtit in nocumento, & ipſum nocumentum peculiari cura & aſſiſtentia ſua conſeruat. Contra primum genus multùm valent exorciſmi, contra ſecundum nihil, contra tertium aliquid. Quamuis verò poſſeſſio hominis, quando eſt ex maleficio, videatur eſſe primi generis; difficilior tamen eius eſt curatio per exorciſmos quàm ſimplex alia poſſeſſio, vel quia Deus faciliùs ſinit hominem per hominem lædi quàm per ſolum dæmonem, vt diximus aſſert. 9. vel quia adulti per maleficium à dæmone poſſeſſi, numquam innocentes ſunt, ſicuti eſſe aliquando energumenos iam diximus: quam cauſſam attigit Raphael de la Torre q. 96. art. 2. diſp. 13.

Dæmon quomodo dæmonem eijciat. Altera pars clara eſt: diſcedunt enim à corporibus ſic obſeſſis dæmones, vel remotis ſignis quæ magi remouere poſſunt, vel coacti poteſtate ſuperioris dæmonis ad hoc à mago inuocati, vel nouo adhibito ſigno ex pacto dæmonis. Dæmonem enim aliquando per dæmonem eijci, res eſt certiſſima: hac enim arte Apollonius Tyanæus pluſimos ſibi diſcipulos conciuit; hac arte ipſum Chriſtum Dominum vti, Iudæi calumniati ſunt, quando eum in principe dæmoniorum dixerunt eijcere dæmonia: indeque noſtram aſſertionem colligit Caſſianus ſuprà.

Neque refert quòd Dominus videatur dicere, non pelli dæmonia per dæmones, niſi ſuum regnum diſſolutum velint: loquitur enim de eiectione hoſtili ſine conſpiratione in eumdem finem, qui ad deſolationem regni diabolici vergat, ad quam non tendit ea qua dæmonium à dæmone eijcitur; nam eiectionem ſuam ordinant dæmones ad maiorem hominis à fine ſuo auerſionem, & maius regni ſui ſtabilimentum. Vnde aliquando ſic eiecto vno integra legio ſubingreſſa legitur. Verùm ad hoſtilem & ſine conſpiratione eiectionem pertinebat eiectio Chriſti, qua integram legionem ſimul pellebat, neque vllum redire ſinebat. Sanè ſi ita dæmon vnus alium eijcere ſolitus fuiſſet, non tam diuturnum perſtitiſſet regnum eius, ſed diu ante Chriſti aduentum fuiſſet mutua diſſenſione diſſipatum.

DVBIVM IX.

Vtrùm ſagæ impediant vſum matrimonij?

TRACTANT hanc quæſtionem Theologi in 4. diſt. 34. aut ad Supplementum D. Thomæ, quæſt. 58 art. 2. Canoniſtæ cauſſa 23. quæſt. 1. cap. Si per ſortiarias, & Extra. De frigidis & maleficiatis; Sprengerus in Malleo, parte 1. quæſt. 8. & parte 2. quæſt. 1. cap. 6. A Vera cruce in Speculo coniugiorum, 1. parte, art. 4. Delrius lib. 3. parte 1. quæſt. 4. ſect. 8. Sanchez lib. 7. diſp. 94 Binsfeld. concl. 6. De confeſſion. maleficorum; Raphael de la Torre, quæſt. 96. art. 2. diſp. 10.

DICO PRIMO. Poteſt dæmon & per dæmonem ſagæ impedire copulam coniugalem. *Magi impediunt vſum matrimonij* Fatentur omnes DD. exceptis illis quorum meminit D. Thomas ſuprà, refutatis qui omnes effectus magicos fictitios putant. Sanè ſi quis verus magicus effectus ſit, erit iſte adeò certa & quotidiana experiētia exploratus & deploratus. Patet ex dicto cap. Si per ſortiarias, & toto titulo De frigidis & maleficiatis, ſuprà citato. D. Thomas Quodlibeto 11. art. 10. videtur dicere, quòd ſit de Fide, dæmonē poſſe impedire carnalem copulam. Reipſa impedire, ſupponit Innocentius VIII. cap. 4. De maleficis, in 7. Decretalium P. Matthæi.

Modos quibus impediatur vſus coniugij maleficio, quinque ferè antiqui Scholaſtici adferunt. *Quibus modis id fiat.* Apud Palude ferè recenſentur iſti. Primus, Quo dæmon impediat corpora ne coniungi poſſint, nimirum vel ea diſtinendo diuerſis locis, vel phantaſmate interiecto, vel alio vero corpore. Secundò impedit, Refrigerando virum per virtutem rerum naturalium, quam optimè nouit: ſi enim virtute lapillorum, herbarum, radicum, ſuccorum, aliiſve pharmacis naturalibus homo ſeipſum, vt quidam Origenem feciſſe volunt, vel alium caſtrare vel euirare poſſit, quanto magis id poteſt dæmon, cuius poteſtati, addo etiam ſubtilitati, nulla ſuper terram comparatur? Tertiò, Turbando imaginationem, ita vt mulier viro reddatur exoſa, idque vel ſimpliciter, vel quando eam voluerit cognoſcere. Quartò, Membrum malè afficiendo. Quintò, Prohibendo immiſſionē ſpirituum. At rectè fatetur Palude, etiam alijs id fieri modis. Certiſſimus eſt ille, quo mulier arctetur, aut dolore aliquo à concubitu impediatur, quod accidiſſe mulieribus domus Abimelech, putat Auguſtinus lib. 2. De nuptijs, cap. 15. aut quo ſemen prolificum exſiccetur, aut membra interiùs ligentur & abſcondantur, aut præſtigio adempta videantur: verè enim non adimi patet, quia à dæmone non poſſent reſtitui, ſicuti reſtitui ſolent amotis ſignis. Hæ ferè cauſſæ proximæ. Ipſorum autem maleficiorum ritus innumeri ſunt, & ex

Digitized by Google

dæmonis placito pendent. Formulas ſupra quinquaginta reperiri ſcribit Bodinus. Inuoluitur autem ſuperſtitio, quando dæmonis interuentu id fit, etiamſi ſolùm doceat applicare, aut applicet cauſſas naturales; eſt autem immune hoc ligamen à ſuperſtitione, quamuis non à crimine, quando fit ſola applicatione rerum naturalium ſine interuentu dæmonis. Quare autem frequentiùs inſtrumenta generationis quàm alia hominis membra maleficio obnoxia ſint, eam reddit rationem D. Thomas, quòd corruptio peccati, per quam homo factus eſt ſeruus diaboli, in nos per actum generationis deueniat. *Fortitudo* enim *eius in lumbis eius, & virtus illius in vmbilico ventris eius*, Iob 40. adiuncta interpretatione Gregorij Homilia 13. in Euangel. Similem enim ob cauſſam, quia per ſerpentem diabolus mulierem tentauit, etiam in ſerpentibus crebrior eſt vſus maleficij, quaſi in prioris facti memoriam. Huc pertinet quòd Aſmodæus viros Saræ non in conuiuio, ſed in lecto occidebat: effrenis enim libido, quæ plerumque ad hunc actum vulgò pronuba eſſe ſolet, poteſtatem dæmonio facit, vt præmonuit Raphaël Tobiam.

At quare viri magis ſunt obnoxij maleficio ligaminis quàm feminæ? Fortè quòd ex parte eorum principium actiuum generationis ſit, & plus operæ ac apparatus in inſtrumentis qui faciliùs turbetur. Ita communiter DD. Sanchez huc etiam pertinere putat, quòd plures ſint ſagæ quàm magi.

Impedimentum aliquando abſolutum, aliquando reſpectiuũ.

Dico secvndo. Maleficium ligaminis aliquando eſt abſolutum, aliquando tantùm reſpectiuum; aliquando perpetuum, aliquando ſolùm temporale. Abſolutum dico, quando nullam poteſt cognoſcere. Reſpectiuum, quando à certa tantùm maleficiatus impeditur. Reſpectiuum frequentius eſſe, teſtatur ex Abulenſi Sanchius. Patet tota iſta aſſertio ex Can. Si per ſortiarias, ſuprà citato, & cap. finali, De frigidis & maleficiatis, ex Honorio III. Rationem reddit prioris partis D. Thomas. Vnam, Quòd dæmon ſit cauſſa voluntaria, non ex naturali neceſſitate agens: alteram, Quòd quando ex parte imaginationis eſt impedimentum, facilè fiat, vt ea virum moueat ad vnam mulierem, non ad aliam. De poſteriori parte diſputatur, quando De matrimonio: niſi enim impedimentum maleficij ſit perpetuum, non poteſt dirimere contractum matrimonium. Tam abſolutum autem quàm reſpectiuum poſſe eſſe perpetuum, facilè oſtenditur. Fieri enim poteſt, vt omnibus licitis remedijs adhibitis, tolli nequeat eiuſmodi impedimentum: vel enim coniuges ignorant ſigna quæ poſita ſunt, vel ea auferre non poſſunt, vel ſine nouo maleficio ſciri, adeoque tolli non poſſunt, vel etiam pactum dæmoniacum hoc habet, vt perpetuum ſit ligamen; vel ſi temporale ſit, fortè magus iam eius eſt oblitus, vt etiam ipſe tollere noxam non poſſit: imò ea læſio facta eſſe poteſt, vt ne dæmon quidem ſanare poſſit, adeoque maleficium iam excedat modum ligaminis, & fiat impotentia. Dum multa autem incerta hîc intercurrunt, præſumit hanc perpetuitatem Eccleſia, poſt triennalem omnis remedij legitimi experientiam fruſtratam, dicto cap. finali, De frigidis & maleficiatis.

Quæres, Vtrùm hoc maleficio tantùm impediri ſoleat coitus licitus coniugalis?

Reſpondeo, Vix aliter ſolere accidere, ſentit Raphael ſup. diſp. 11. Sed conſtat etiam illicitos concubitus, præſertim cum certa perſona, hoc maleficio interdum impediri.

DVBIVM X.

Vtrùm dæmones magis aut ſagis ſuccubi fiant & incubi, & vtrùm inde queat proles generari?

Primo examinandum, Vtrùm aliquando verè exerceant copulam carnalem magi vel ſagæ cum dæmonibus, an verò ſemper in his eludantur, vt vel non ſit vera copula, vel non ſit verè dæmon cui commiſcentur? Quorumdam ſententia eſt, merum eſſe præſtigium, & nihil vmquam tale verè contingere. Ita Plutarchus in Numa, quidam ſagarũ patroni, Ponzinibius, Cardanus, Baptiſta à Porta, & ſimiles, quibus & alij ex ſectarijs accedunt, vt Scribonius, & Fichardus. Fauent etiam quidam Medici, qui ſpurcum hunc dæmonis congreſſum in naturalem morbum conantur mutare, quem dum ſuccubus eſt dæmon, hyphialtem; dum incubus, ephialtem appellant.

Dæmon aliquando fit ſuccubus aut incubus.

Verùm oppoſita ſententia, quòd verè aliquando hanc turpitudinem exerceant dæmones cum magis aut ſagis aliiſve mulieribus aut viris, omnino certa eſt & communis. Tenet eam Auguſtinus lib. 15. De ciuitate Dei, cap. 23. vbi dicit, eſſe impudens hoc negare. Scholaſtici in 2. diſt. 8. D. Thomas 1. parte, quæſt. 51. art. 3. ad 6. ex recentioribus Binsfeldius concluſ. 5. De confeſſ. maleficorum; Innocentius VIII. in Bulla contra maleficos, quæ exſtat in 7. Decretal. edito per P. Matthæum, Sprengerus parte 2. Mallei, quæſt. 1. c. 4. Delrio lib. 2. quæſt. 15. Spinæus quæſt. De ſtrygibus, cap 6. Auctor Dæmonomaniæ, lib 2. cap. 7. Grillandus lib. De ſortilegijs, Remigius lib. 1. Dæmonolatriæ, cap. 6. Ioannes Nider in Formicario, cap. 10. Exemplum eſt in Vita Pachomij Abbatis, cap. 9. Probatur ratione. Conſtat Angelos poſſe naturali virtute formare ſibi corpora ex aëre aliáve elementari materia ita affabrè condenſata ac diſpoſita, vt etiam pedes eis lauari poſſint à manu non deprehendente carnis imitationẽ, vt comedere videantur, ſicut ex Geneſi & Tobia patet. Poterunt ergo in aſſumptis eiuſmodi corporibus mali angeli carnalem actum imitari: & quamuis eum non per omnia aſſequantur, quia verè vitalem non exercent, ſicuti neque verè comedunt dum id ſimulant; motum tamen ſenſibilemque actus illius ſubſtantiam exhibere poſſunt, ea ipſa virtute naturali, qua pro ſuo in corpora quoad motum localem dominio, ſimilia alia factitant. Si exercere hunc actum ſic poſſint, & velle interdum, non eſt cur dubitetur, cùm norint eiuſmodi exercitium plurimùm ad finem ſuum conducere, vt nimirum fœditati eiuſmodi implicitos homines à Deo auertant, ſibique adiungant: nullum enim peccatum maioris eſt adhæſionis, & difficilioris correctionis, aut maioris illecebræ, nullum quod æquè ſecundùm corpus ſimul & animam hominem coinquinet, vt per illud meritò dicat Apoſtolus 1. Corinth. 6. hominem in corpus ſuum peccare. Non eſt ergo cur fides negetur narrationi omnis ætatis, omnis conditionis, vtriuſque ſexus hominibus quàm plurimis, qui de hac fœditate teſtimonium ferunt, quo pleni

ſunt

ſunt libri eorum qui de magicis rebus ſcripſerunt: pari enim forma id teſtantur viri graues, ne putentur aniles fabulæ. Idem ſimiliter teſtantur etiam plenè conuerſi magi, ne qua dæmonis fraus putetur ſubeſſe.

Obiect. 1. Verùm pro contraria opinione obijcitur Primò auctoritas veterum, qui refutarunt illum intellectum loci Geneſis 6. quo ſecundùm lectionem quamdam Septuaginta interpretum, Angeli Dei videntur appetijſſe mulierum concubitum & peregiſſe. Serenus Abbas apud Caſſianum, Collat. 8. cap. 21. *Nullo*, inquit, *modo credendum eſt, ſpiritales creaturas coire cum feminis carnaliter poſſe.* Chryſoſt. Homilia 22. in Geneſim, plura in hanc ſententiam dicit. Primò, Non eſſe poſſibile, incorpoream naturam habere concupiſcentiam concumbendi cum mulieribus: in reſurrectione enim quando non nubent neque nubentur, homines dicuntur ſimiles futuri Angelis Dei. Secundò, Incorpoream naturam non debere exiſtimari corporibus carnali copula miſceri. Tertiò, Corpoream naturam non poſſe cum incorporea voluptuarium actum exercere, eò quòd ea vel conſpecta, homo ſoleat horrorem concipere, vt patet in Daniele cap. 10. cuius ad viſionem Angeli compages diſſolutæ, vires omnes ablatæ, halitus interclusus. Item vrgetur auctoritas Epiphanij in hæreſi Gnoſticorum, quæ eſt 26. cuius hæc ſunt verba: *Quando Elias, inquiunt, aſſumptus eſt, rurſus deiectus eſt in mundum; venit enim, inquiunt, vna ex dæmonibus, & tenuit, & dixit ipſi: Quò vadis? habeo enim liberos à te, & non poteris aſcendere, & hic dimittere liberos tuos. Et dixit, inquiunt, Elias: Vnde habes liberos à me, cùm ego in caſtitate vixerim? Et dixit illa, inquiunt: Certè quando inſomnia ſomnians, ſæpè in defluxu corporum euacuatus es, ego eram quæ aſſumpſi à te ſemina, & genui tibi filios.* Hanc ſtultitiam refutans Epiphanius, vrget, improbabile videri, incorporeum ſpiritum carnalem actum exercere.

Reſp. Reſpondeo, Veteres illos circa locum Geneſis meritò in aliorum commentarijs improbaſſe, Primò, Quòd incorporea natura carnali libidine exarſiſſe diceretur in filias hominum. Secundò, Quòd vitali actu ſeminaſſe putaretur inſtar virorum, aut ſine aſſumpto corpore per ſe verè concubuiſſe. Tertiò, Quòd diceretur ita concubitum peregiſſe, vt ex ſuo quaſi ſemine mulieres imprægnauerit. Similia dicunt occaſione illorum verborum 1. Corinth. 11. *Ideò debet mulier velamen habere ſupra caput, propter Angelos*, contra prauum intellectum quorumdam, de quo videndus Tertullianus De velandis virginibus, cap. 7.

Ad horrorem quem Chryſoſtomus allegat, reſpondeo Primò, Sagas ſine horrore dæmonibus miſceri poſſe propter aſſumpti corporis venuſtatem & familiaritatem quam cum eis habent. Secundò, Aliquando poteſt mulier cognoſci à dæmone, quem verè putet eſſe virum. Tertiò, Eſto, intercedat nonnullus horror, non inde ſequitur, ſaltem inuitas non poſſe ab illis ſatyris mulieres cognoſci.

Ad Epiphanij locum reſpondeo, Meritò ipſum in Gnoſticis damnare, quòd ſexum virilem aut femineum in dæmonibus diſtinguebant, quo carnalem actum etiam ſine aſſumpto corpore exercere valeant: quò etiam pertinet quod Pſellus ex Marco quodam, & ex Pſello Ludouicus Viues, ad dictum locum Auguſtini refert, dæmones ſaltem quoſdam ſemen iacere, habereque membra genitalia, ſed non inſtar hominum, &c. Verùm licet hæc tamquam fabuloſa rectè reijciantur, inde tamen non ſequitur, non poſſe dæmones in aſſumpto corpore vt humanam carnem, ita & carnis actum imitari, & verè modo iam explicato mulieribus aut viris copulari: quod illuſtratur, Quia etiam de anima viri ſeparata dici poſſet, quòd copulam per ſe exercere non valeat, cùm ſit natura ſpiritalis. Differentia tamen eſt, quòd animæ ſaltem in radice vel virtute potentiam generandi, quæ diſtinctionem ſexus poſtulat, habeant, non autem dæmones.

Secundò obijcitur, Si carnaliter copulentur mulieribus, vel hoc faciunt vt ſuæ, vel vt mulierum libidini ſatisfaciant. Prius illi dicunt, qui aſſerunt plus à dæmonibus appeti eas quæ capillatura ſunt præſtantiores. Sed improbabiliter, ſemel eo poſito, quòd Intelligentiæ ſeparatæ nullo carnalis libidinis irritamento capi poſſint. Poſterius alij aſſerunt, qui etiam inde rationem petunt, quare plures mulieres quàm viri ſeſe dedant magiæ, & quare deformes vetulæ potiùs ſint ſagæ, quòd nimirum maribus deſpectæ ſaltem dæmones inueniant maritos. Ita Daniel Malonius in 2. diſt. 7. diſp. 3. Verùm neque iſtud rectè dici videtur; quia etiam probis mulieribus contra voluntatem, improbi aliquando dæmones fuiſſe deprehenſi ſunt, ipſiſque ſagis referuntur aliquando vim inferre fruſtrà contranitentibus. Itaque parum ſibi conſtat hæc coniectura. *Obiect. 2.*

Reſpondeo, Generalis finis dæmonum eſt, vt adulterent imaginem Dei, & quacumque ratione fœditate tali commaculent; interdum libido mulierum accedit: quamuis ſubinde inſuaui hoc congreſſu ea illudatur, numquam ſubeſt carnalis libido ipſius dæmonis. Quamuis enim hoc vitio maximè delectetur, vt ſæpè PP. teſtantur, & inter alios Caſſianus ſuprà citatus; obiectiuè tamen id capiendum eſt, quatenus in hominibus id inuenit aut procurat, & vt ſit, quouis modo adiuuat; cuius rei ſignum ſuggerit idem Caſſianus, quòd numquam legantur dæmones inter ſe eiuſmodi turpitudinem exercuiſſe, quod eò magis mirum, quia incubi & ſuccubi vtrumque ſexum in aſſumpto corpore mentiuntur. Quare autem plures ſint ſagæ quàm magi, ſi aliqua ea ſit ratio, quæ fortè inde poſſit peti, quaſi maſcula dæmonum natura potiùs quàm feminea ſit, ideoque in turpitudinis ſocietatem ſolicitet potiùs feminas: ſanè certior eſt, quæ petitur à ſexus infirmitate, minori iudicio, maiori ſuperſtitione, vindictæ ſtudio, impatientia, & ſimilibus, propter quæ etiam primæ mulieres apud Romanos venena propinaſſe leguntur apud Valerium Maximum. Adde *Reſp.* Lib. 2. c. 1.
quòd per mulierem initium factum ſit peccati. Sicuti enim ſerpentes ex animantibus faciliùs incantantur, vt ſuperiori Dubio diximus, quia dæmon abuſus eſt ſerpente in deceptione humani generis; ita fieri poteſt, vt quæ prior fraudi ſuccubuit mulier, ſicut alijs ærumnis, ita etiam huic malo præ viro magis ſit obnoxia. Quod de capillatura additur, Niderius ex Guilielmo Pariſienſi teſtatur ita eſſe, ſed rationem reddit, quòd nimirum puniatur hâc ratione extrinſecus compoſita capillatura contra D. Petri monitum, vt terreantur à tali modo prouocandi viros, quo in tam

fœdum ſui ludibrium, Deo iuſtè permittente, etiam dæmonas prouocent.

Dices, In Græco textu Tob. 6. dicitur, dæmonium adamaſſe Saram, cuius ſeptem maritos occidit.

Reſpondeo, Non dicere Scripturam quòd amauerit, ſed dicit Tobias ſe hoc audiuiſſe: audierat autem hoc vulgò ex falſa opinione iactatum, quaſi ideò maritos occiderit dæmon, quòd eos tamquam riualis odiſſet. Ita ibi Serrarius.

Obiect. 3. Tertiò obijcitur, Affines huic morbo eſſe hyphialtem & ephialtem, & fieri poſſe, vt hac ſimilitudine homines illuſi decipiantur.

Reſp. Reſpondeo, Si malè affectis hæc tantùm euenirent, plus iſtud haberet probabilitatis: nunc autem ſano omnino corpore, ſine vlla humorum perturbatione in vigilia, vix finita inſolenti ſaltatione, quæ non niſi à validis fieri queat, hæc accidere, etiam fide digniſſimi teſtantur. Deinde quæ morbi paſſio eſſe poteſt, quando magus cum ſuccubo dæmone ſcelus illud patrat?

Obiect. 4. Quartò obijcitur, Magos profiteri hanc artem, vt mulier quæ ſemel cognoſcitur, exiſtimet ſæpiùs id fieri. Ita refert Niderius.

Reſp. Reſpondeo, Non negamus poſſibilem, ſed non credimus ſemper ſubeſſe eiuſmodi illuſionem.

Quæres, Vtrùm in hoc nefario congreſſu ſit peccatum Sodomiæ?

Reſpondeo, Ex toto genere peccatum illud eſſe Sodomiticum. Dæmon enim, cum quo committitur, eſt extra ſpeciem humanam, ideoque ſagæ etiam vt Sodomitæ eſſent puniendæ, vt docet Delrio lib. 5. ſect. 16.

Quæres Secundò, Vtrùm inſuper præpoſtera Venere etiam vtantur?

Niderius in Formicario cap. 10. ex Guilielmo Pariſienſi teſtatur, numquam dæmonem ſub viri ſpecie cum viro copulari; alibi etiam à menſtruata abſtinuiſſe, refert Binsfeldius ſub finem concluſionis 5. fortè Deo vel hac ratione fœditatem illius vitij oſtendente, à quo & dæmon abhorreat. Conatum tamen in contrarium, refert Remigius Dęmonolatrię lib. 1. cap. 6. Alteram ſanè huius nefandi vitij ſpeciem extra vas debitum ſatis familiarem eſſe dæmoni, locuples teſtis eſt Paulus Grillandus De ſortilegiis. Itaque etiam de hoc Confeſſarij & Iudices ſint ſolliciti.

An ex incubo poſſit generari proles. Quæres Tertiò, Vtrùm vmquam generetur proles ex diabolico iſto congreſſu, quando dæmon eſt incubus? Poterat ſeorſim diſputari hîc de actu & potentia, ſed non eſt neceſſarium, quia cùm faueant hiſtoriæ parti affirmanti, qui negant factum, ideò ferè negant, quia putant impoſſibile. Solùm ergo videamus, ánne reuerà debeat hoc cenſeri impoſſibile?

1. ſententia. Vna ſententia dicit, Eſſe impoſſibile, dæmonem incubum ex humano ſemine, quod excepit ſuccubus, procurare veram hominis in femina per ſuam copulam, ſine alia copula viri, generationem.

2. ſententia. Altera dicit, Id eſſe poſſibile. Vtraque ſanè probabilis.

Pro ſententia negatiua argum. 1. Pro priori facit Primò, Quòd vix imaginabile ſit, quomodo ſpiritus qui in ſemine neceſſarij ſunt ad hominis generationem, dæmon in hac tranſlatione conſeruare queat, donec per copulam & quaſi factitio congreſſu mulierem fecundauerit. Videntur enim iſti ſpiritus continuò à corde viri debere immitti, ſicut radij à ſole, ita vt etiam in conſeruari dependeant ab influxu cordis, quatenus ſunt prolifici. Secundò, Verius 2.
eſt, ſaltem viribus naturæ ſine Dei miraculo non perfici hominis generationem, niſi etiam ſeminante muliere: vnde & pollutionis ſeu mollitiei peccatum admittere mulier poteſt; & in confeſſo eſt, eiuſmodi ſeminis reſolutione ardorem libidinis remitti, ad eum modum quo remitti conſueuit, fluxu ad conſeruationem ſpeciei deſtinato. Verior enim eſt & communior Medicorum & naturalium ſententia, fœtum non tantùm ex ſanguine formari tamquam materia, ſed etiam ex ſemine femineo & virili, quo ad partes ſolidiores, quales ſunt venæ, arteriæ, nerui, & ſimiles, quæ faciliùs ex re ſolidiori & viſcoſa, cuiuſmodi ſemen eſt, quàm ex ſanguine formantur: neceſſarium ergo ſemen mulieris. Atqui veriſimile non eſt, frigido illo & inepto congreſſu eius ſeminationem poſſe prouocari ea celeritate, vt citiùs non diſſipentur ſpiritus neceſſarij in ſemine virili, quos facillimè diſſipari argumento ſunt tot irritæ copulæ, etiam inter virum & mulierem. Accedit quòd calor ſeminis prolificus facillimè ſit exſpirabilis, calori ſiderum affinis & cognatus, diſſimilis calori igneo, adeò vt artificioſo dæmonis fomento non videatur poſſe vel ad breuiſſimum tempus conſeruari. Tertiò, Talis infantis 3.
dæmon non eſſet pater; ergo non debet dici poſſe generare. Quartò, Dæmon vt ſuprà diximus, non 4.
poteſt producere vllum animal perfectum; ergo multò minùs hominem. Quintò, Experientiâ ſa- 5.
garum conſtat, ſemen quod dæmones adferunt, ſemper eſſe frigidū: atqui tale non poteſt non eſſe ſterile. Sextò, Nulla eſt experientia in contrarium 6.
quin ad eam probabiliter poſſit reſponderi. Vel enim poteſt verè magus à dæmone tranſlatus & præſtigioſè transformatus muliere abuti, vel in partu ſubſtitui aliunde puer, quem cambionem inde nuncupent: vel ipſe dæmon vt maritum egit, ita & prolis poteſt vices ſubire. Septimò, In- 7.
dignum videtur, Deum infundere animam rationalem ad eiuſmodi diabolicum congreſſum, & perficere opus diaboli. Demum metus & horror 8.
qui hîc non deſunt, ſolent impedire conceptionem. Propter hæc & ſimilia argumenta hanc ſententiam tenent Vlricus Molitoris, cap. 10. De pythonicis mulieribus, & Remigius lib. 1. Dæmonolatriæ, cap. 6. Dubitat autem hac de re Pererius lib. 8. in Geneſim, diſp. 3. vti & Scotus in 2. diſt. 8.

Alij tenent, ex hac copula poſſe generari verum hominem, cuius pater non ſit dæmon, ſed ille cuius eſt ſemen. Hæc ſententia valdè antiqua eſt: ita enim olim tenuiſſe Ægyptios, teſtatur Plutarchus ſuprà citatus. Sequitur eam D. Thomas in 2. diſt. 8. art. 4. & fauet 1. parte, quæſt. 1. art. 3. ad 6. Tenent etiam Bonauentura art. 3. quæſt. 1. Ægidius Romanus art. 2. quæſt. 1. qui dicit eſſe certam; Petrus de Aquila, eadem diſt. Malonius diſp. 7. Sprengerus part. 2. quæſt. 1. cap. 4. Serrarius in 6. caput Tobiæ, Molina 1. part. q. 50. art. 1. Delrio lib. 2. quæſt. 15. Binsfeldius ſuprà concl. 5. & alij Theologi communiter; quamuis vt teſtatur idem Binsfeldius, Iuriſconſulti & Medici quidam Theologiæ ignari contradicant. Probat Primò hoc D. Thomas auctoritate, Quia multi *Verior ſententia affirmatiua.*

Digitized by Google

multi ita dicant, & quod multis videtur, non poſſit omnino falſum eſſe, ſecundùm Philoſophum 7. Ethicorum. Secundò probat Bonauentura, quia induſtria qua valent ſingulari, poſſunt dæmones ad breue tempus, quo hîc opus eſt, ſemen in ſuo vigore conſeruare. Quod confirmatur, quia ſubtilitas & altitudines ſatanæ magnæ ſunt & inſcrutabiles, & ſuper terram non habet parem ſibi in poteſtate, vt indicatur Apocalypſ. 2. & Iob 41. Vnde & D. Auguſtinus lib. 3. De Trinitate, cap. 9. exaggerat ſubtilitatem & celeritatem, qua Angeli ſeminibus animalibus congruè applicatis, vt induſtrij in hoc genere agricolæ, non quidem animalia producant, ſed faciant vt producantur. Tertiò probant Malonius, Serrarius, Delrio & alij varijs exemplis. Leguntur enim in hiſtorijs quidam ex concubitu dæmonum generati. Ita de Hunnis eorum hiſtoria refert, quòd ex ſtrygibus Gothicis & Faunis nati ſunt. Arcturum & Merlinum ex incubo progenitos, vetus narrat hiſtoria. Omitto quòd ſimilia reperiuntur de Homero, Hercule, Alexandro Magno, Ænea, Seruio Tullo, & Semideis. Item de vniuerſis incolis inſulæ Cypri apud Niderium ſuprà. De Luthero mater id faſſa, ipſe non negauit, vt ſolet, contentioſiùs: ſolùm reſpondit hoc obijcienti Cochleo, fieri non poſſe vt qui mulieris ſit filius, ex incubo ſit procreatus. Ita ipſe in Sympoſiacis. Addit Petrus de Aquila, fortè etiam Antichriſtum ita generandum. Quartò, Ad faciliorem huius rei fidem facit, quòd matrix vim habeat attrahendi ſemen; quod duobus exemplis confirmant. Vno ex D. Thoma Quodlib. 6. art. 18. de quadam, quæ ſalua virginitate ex patris ſemine concepit: altero ex Auerroë apud Binsfeldium de quadam quæ ſemen in balneo attraxerit.

Poſterior iſta ſententia, quamuis certa non ſit, vt putauit Ægidius, videtur probabilior quàm oppoſita, non tam propter exempla quæ fallere poſſe fatemur, quàm quòd dæmonis ſubtilitatem & celeritatem non ſatis, vt D. Auguſtinus ſuprà citatus monet, intellectu aſſequamur, & ex ſimilibus non minùs miris, probabiliter conijciamus eam etiam huc vſque pertingere.

Circa hanc tamen doctrinam notandum, Nullo modo aſſerendum eſſe, quòd ex proprio ſemine incubi generent. Secundò, Non eſſe verum actum generationis ex parte incubi, ſicuti neque eſt agricolæ ſeminantis. Tertiò, Non aſſerere nos, quòd ſemper quando volunt, procurent dæmones ſic generationem; multa enim ſunt quæ hoc impedire poſſunt, puta diſtantia aut ſterilitas ſeminis, indiſpoſitio mulieris; neque enim ſemper eam vt volunt dæmones ad hunc actum diſponunt; prouidentia Dei hoc ipſum impediente, quale aliquando ſagis de frigiditate ſeminis conquerentibus reſponderunt, illud incommodi ſe tollere non poſſe. Quartò, Faciliùs alias mulieres impregnari ab incubis quàm ſagas, fortè quòd hæ dæmonem agnoſcentes minùs ad ſeminandum moueantur, aut ſanè propter frequentem & confuſam libidinem ſteriles ſint, vt eſſe ſolent meretrices.

Reſp. ad argumenta oppoſita. Supereſt reſpondere ad contraria argumenta. *Ad 1.* Ad Primum, Non videri veriſimile iſtos ſpiritus prolificos in conſeruatione dependere à corde patris actu influente: conceptio enim fit in matre vi ipſius ſeminis, neque eſt veriſimile, tam longè recedere ſemen hominis à communi natura ſeminum.

Ad Secundum, Poteſt etiam mulier tùnc ſeminare. *Ad 2.* Docet enim Niderius ſuprà in fine capitis 4. dæmonem poſſe efficere vt maior ſit voluptas mulieri in hac copula quàm in naturali; nouit enim artifex ille, vt diximus Dubio 2. mirè ea quæ libidinis ſunt, irritare. Fateor tamen cum Caietano hîc quæſt. 95. art. 3. ordinariè hanc copulam minùs eſſe delectabilem quàm ſit naturalis; nam & carnis temperaturam perfectè ſe imitari non poſſe, ipſe dæmon aliquando faſſus eſt, vnde ſemper quaſi glaciale eſt eius corpus.

Ad Tertium & Quartum, Patet ex dictis, dicendum eſſe verbis D. Auguſtini, quòd dæmon eiuſmodi prolem non generet, ſed generari faciat. *Ad 3. & 4.*

Ad Quintum, Verum quidem eſt in ſagarum abuſu ſemen ſæpè eſſe frigidum, imò frequentiùs non eſſe verum ſemen, ſed ementitum aliquid eius loco: at experientiâ potiùs probari poteſt, aliquando verum adhiberi, adeoque fecundum, quàm improbari. *Ad 5.*

Ad Sextum, Iam præfati ſumus, exemplis in hac re nos non niti: ſuſcepimus maximè probandum, eſſe poſſibile quod ſtat, etiamſi poſſibilis ſit quoque illuſio, ſicut de tranſlatione ſagarum dictum eſt Dubio 6. *Ad 6.*

Ad Septimum, Deus tunc non perficit opus diaboli, ſed ſuum: humano enim ſemini hanc virtutem ipſe indidit, quando dixit: *Creſcite & multiplicamini.* Eodem argumento efficies, ex concubitu illicito non debere naſci prolem, ne Deus cooperari malo videatur, quod refutat D. Auguſtinus De nuptijs & concupiſcentiâ, lib. 2. cap. 24. & alibi. *Ad 7.*

Ad Octauum patet ex dictis ad Secundum. Adde, non ſemper agnoſci dæmonem à muliere, & ſæpè reputari virum. *Ad 8.*

Quæres Quartò, Vtrùm etiam ex ſuccubo dæmone & viro verè concipi poſſit fetus humanus? *Ex ſuccubo non poteſt proles generari.*

Reſpondeo, Id fieri non poſſe, non ſolùm in ſententia eorum qui volunt ſemen mulieris concurrere, ſed etiam in omni Phyſicorum probabili ſententia. Neque enim veriſimile eſt, vitalem illum actum, quo mater in conceptione prolis debet concurrere, poſſe ſufficienter imitari ſuccubum dæmonem. Secundò, Non poteſt menſtruum ſanguinem idoneum ſuppeditare, vt qui digeſtionem nullam habeat, nullum verum ſanguinem. Tertiò, Vt hæc omnia poſſit, quî poterit ſufficere nouem menſium geſtationi, fomentis illis vitalibus, alimento fetus vitali, quod non poteſt eſſe niſi à vegetante matris anima? Denique eſt hæc ſententia communis Theologorum, quos ſuprà citauimus. Exempla quæ in contrarium adferuntur, explicanda ſunt ſecundùm dæmonis fallacias in Sexto argumento ſuprà commemoratas.

Quæres Quintò, Vtrùm poſſit incubus dæmon efficere, vt qui producitur, gigas ſit aut pygmæus. *Incubus poteſt efficere vt producatur gigas.*

Reſpondeo affirmatiuè, Vt gigas ſit efficere poteſt, ſuffurando ſemen copioſum & idoneum ab homine calido & forti, ſeligendo mulierem ſimili-

Digitized by Google

militer ad hoc idoneam: item intendendo voluptatem, tam in deciſione ſeminis quàm in conceptione. Addit Ægidius, cùm aliquid etiam conſtellatio ad hominis complexionem conferat, poſſe hanc in prole dæmones obſeruare meliorem, deligendo tempus optimæ conſtellationis, & fortè propter eiuſmodi præſtantiam quædam Gentes gloriantur ſe ex tali diabolico congreſſu progenitas, cùm verè hoc ad infamiam magis pertineat, quàm à latronibus & piratis progenitum eſſe, vt benè monuit Ludouicus Viues ſuprà citatus. Atque ita quidem potuiſſent ab Angelis gigni gigantes illi, de quibus Geneſis 6. ſed abſit vt boni Angeli, de quibus quædam lectio Septuaginta loqui videtur, hanc fœditatem exercuerint: iam enim boni eſſe deſiiſſent, quod dici non poteſt, quia vt contra hanc opinionem rectè veteres, Chryſoſtomus & alij, lapſus Angelorum nullus eſt poſt lapſum hominum. Per artes tamen magicas mali angeli ſimilem fœditatem poſteà introduxerunt. Dico, *poſteà*; quia, vt dixi Dubio 3. Cap. præcedenti, ante diluuium non fuit idololatria, magia autem quodammodò ad idololatriam pertinet, vt diximus Dubio 1. Gigantum ergo illorum parentes non fuerunt Angeli boni aut mali, ſed vt noſtra habet interpretatio, *filij Dei*: per filios autem Dei homines intelliguntur, non vt quidam volunt homines proceri ſiue magni vt cedri Dei: neque etiam vt alij volunt, homines potentia & dignitate magni, quaſi filij Iudicum, quòd Hebræis Dei nomen plurale etiam Iudicibus tribuatur: neque denique generatim homines ſecundùm Dei adoptionem viuentes, vt ſit oppoſitio inter filios Dei & filias hominum, qua, vt Pſalmus 4. dicit, diligunt vanitatem, & quærunt mendacium: ſed intelliguntur filij Seth, vel quia ipſe Deus fuerit appellatus, vti & filius eius Enos, propter inſignem in Deum pietatem, vel quia præcipui cultores Dei fuerunt in poſteritate Seth. Gigantes etiam plures fuiſſe poſt diluuium, ſacræ & profanæ hiſtoriæ, oſſa & reliquiæ immanes, etiam in hoc Belgio teſtantur. Vtrùm iſti hoc modo ſaltem originaliter generati ſint, dubium relinquo; generari potuiſſe tantùm aſſero.

Item vt pygmæi. Simili ratione contrarijs adhibitis cauſſis de pygmæis dicendum, vſqueadeò poteſt dæmon ludere in humana genitura. Neque tamen neceſſarium eſt, vt hîc obiter moneamus omnes pygmæos fateri veros homines eſſe: fieri enim poteſt vt adeò exili ſint ſtatura, quæ humanæ animæ functionibus non ſufficiat, vt potiùs ſimiarum quoddam genus quidam eruditi opinati ſint.

Remedium contra incubos. Quæri poteſt Sextò, Quid remedij ſit contra improbitatem incuborum & ſuccuborum dæmonum.

Reſpondeo, Niderius ſuprà quinque potiſſimùm eſſe dicit remedia, videlicet 1. Exorciſmos. 2. Exercitationem ſacrã, qualis eſt vſus ſigni crucis, Salutatio Angelica, inuitatio ad Dei benedictionem. 3. Sacramentalem confeſſionem. 4. Loci mutationem. 5. Impuri ſpiritus ſolemnem excommunicationem, quam legitur contra quemdam adhibuiſſe D. Bernardus. Verùm generatim de maleficij remedijs & detectione plura in ſequentibus.

DVBIVM XI.

An de ſagis Iudices rectè capiant experimentum per probam aquæ frigidæ?

PRO quæſtionis intellectu notandum, Aquæ frigidæ probam triplicem eſſe. Vna erat eiuſmodi, Suſpectus de crimine iubebatur mittere manum in fontem aut aliam aquam frigidam, & aliquando aliquid ex ipſo fundo leuare: ſi ſine noxa manum retrahebat, habebatur innocens; ſi verò eam aqua lædebat & vrebat non ſecùs ac ſi feruida fuiſſet, habebatur nocens. Videtur hęc proba in fauorem innocentis inuenta poſt probam aquæ feruentis: in hac enim ipſe innocens ſaluus eſſe non poterat, niſi per miraculum; in frigida autem ſine miraculo erat incolumis, ac ſine miraculo non lædebatur nocens. Colligit hunc modum Delrio ex Vita S. Gangulphi. *Aqua probatur triplex.*

Alia erat, in qua iterùm ad ſimile grauamen innocentis redibatur: niſi tertiò emergeret totus in aquam immerſus, non abſoluebatur, vt refert idem Delrio. Abbas tamen in cap. Sententiam, Extra. Ne Clerici vel Monachi, &c. ab ipſo citatus, paulò aliter dicit, videlicet innocentem pronuntiari ſolitum eum, qui in aquam deiectus fundum non tetigiſſet.

Tertia eſt illa, de qua agimus, hodie in quibuſdã locis vſurpata contra ſagas, vt nimirum ea ſagæ habeat indicium, quæ ſupernatarit aquis iniecta. Magnum iterùm grauamen innocentis, dum commutata ſorte, quod ei beneficium & ſalutare ex ſe eſſe videtur, & etiam in ſimili proba eſſe ſolebat, fit exitioſum, quaſi non niſi à dæmone, aut diuina punitione profectum. Ritus aliquis ſacer benedictionis aut exorciſmi nullus adhibetur, ſicut in ſimilibus ſolebat antequam id prohiberetur ab Innocentio III. in Concilio Generali, cap. Sententiam, fortè quòd vtentes hac proba, nouerant propter hanc prohibitionem futurum, vt nemo Clericorum ad huiuſmodi ritum operam impendere audeat. At quia proba aquæ frigidæ generatim ſaltem vt tunc erat in vſu, etiam ipſa apertè interdicta eſt per cap. Mennam 2.q.5. §. poſteriori, qui eſt Alexandri II. licet prior §. ſit Gregorij I. & per cap. Ex tuarum, De purgatione Canonica, quod eſt Lucij III. nouam hanc formam ſuperſtitioſus aliquis Iudex fortè excogitauit, quæ damnata non videretur, eò quòd poſt Canones damnãtes eiuſmodi vulgares probationes, demum videretur inuenta, aut ſanè priùs non ita fuerit frequenter vſurpata. De hac ergo quærimus, an ſit licita? Licitam eſſe, pauci admodum ſcriptis ſuis defenderunt. Ex ſectarijs vnus reperitur Scribonius, ex Catholicis vnus Iureconſultus, ex Theologis omnino nullus. Qui verò ſcriptis ſuis damnarunt, multi ſunt ex Theologis. Tiræus De dæmoniacis, cap. 10. dicit, nullo modo eſſe licitam, nec ſine ſumma Dei contumelia admitti. Eiuſdem ſententiæ eſt Delrio lib. 6. cap. 4. quæſt. 5. Binsfeldius. Ex Iureconſultis plurimi quos citat Godelmannus, qui teſtatur omnes facultates Iuris omnium Academiarum totius Germaniæ ita reſoluiſſe. Ex hæreticis Bodinus, Wierus, & alij. Sit itaq; noſtra

CONCLVSIO. Proba aquæ frigidæ quæ ho-

Digitized by Google

Proba aquæ frigidæ illicita eſt.

hodie in ſagis vſurpatur, improba eſt & illicita. Probatur Primò, Quia apertè ſatis continetur prohibitione Canonum: nam cap. Conſuluiſti 2. quæſt. 5. Stephanus V. reiectis aliquot probationibus vulgaribus quæ tunc erant in vſu, generalem regulam ſubiungit: *Quod ſanctorum Patrum documentis ſancitum non eſt, ſuperſtitioſa adinuentione non eſt præſumendum: ſpontanea enim confeſſione vel teſtium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, commiſſa ſunt regimini noſtro iudicare.* Et cap. Mennam, non tantùm aquæ frigidæ purgatio nominatim damnatur, ſed & quælibet purgatio popularis inuentionis. Item dicto cap. Ex tuarum, non tantùm iterùm reijcitur probatio aquæ frigidæ, ſed generatim dicitur, omnia eiuſmodi peregrina indicia eſſe interdicta. Sanè hæc proba quæ nunc vſurpatur, ſi tunc vſurpata non fuit, non tamen magis eſt documento Patrum ſancita, quàm illa vetus, non minùs populari inuentione incerto auctore introducta, non minùs ad peregrina iudicia reijciēda. Ad hęc c. Dilecti, quod eſt Honorij III. De purgatione vulgari, interdicitur purgatio ferri candentis, eò quòd eiuſmodi iudicia ſint penitus interdicta, vtpote in quibus Deus tentari videatur: atqui non minùs in probatione aquæ frigidæ, de qua agitur, tentatur Deus, quàm illa quæ olim erat in vſu; aut ſanè à dæmone ſignum per ſuperſtitionem exquiritur, aut peccati vtraque ſpecies concurrit: poſterior quidem propter vſurpatum ſignum pacti diabolici cum vincibili ignorantia; prior verò propter formalem petitionem miraculi à Deo, ſine legitima neceſſitate. Hæc tam aperta probæ huius per Canones prohibitio facta, obtinuit vt apud peritos Iudices, & in locis vbi Canonum viget obſeruantia, ea non ſit in vſu: vſus quidem eius apud hæreticos Canonum contemptores nuper aliquamdiu in Germania inualuit, & in his partibus apud quoſdam Catholicos eorum exemplo, apud quoſdam inquam tantùm, idque ex ſola ignorantia & ſimplicitate; at multis locis, etiam apud Germanos, ipſis etiā ſectarijs id curantibus, iſte abuſus nunc emendatus eſt, & in Belgio ſub Religioſiſſimis Principibus noſtris iam exoleuit.

Probatur Secundò, Praxis illorum Iudicum contra quos agimus, etiam hoc nomine ſuperſtitionis laborat, quòd ſagas explorandas certo modo ligent, vt dextra manus ſiniſtro pedi, & contrà ſit alligata. Dico, *etiam hoc nomine*; nec enim etiam defuerit ſuperſtitio, etiamſi nulla adhibeatur eiuſmodi ligatura, ſed ad cumulum mali etiam iſtud accedit.

Probatur Tertiò, Fallax eſt iſta proba, ergo illicita. Probatur Antecedens Primò, Quia aliquando deprehenſum eſt, vnam & eamdem ab vno & eodem ſæpiùs iniectam, nunc mergi, nunc ſupernatare. Secundò, Aliquando deprehenſum eſt, quòd ea quæ lictore inijciente ſupernatarat, alio inijciente mergeretur. Tertiò, Naturale eſt, hominem, antequam ſubmergatur, aliquoties ſeſe exerere, aliquando magis aliquando minùs, vbi fortè rudis Iudex falletur. Quartò, Olim ſagæ ſubmerſæ leguntur apud Dubrauium lib. 8. Hiſtoriæ Bohemorum, in Vita Vratiſlai Regis: & de alia quadam diutiùs vi ſub aquis detenta per carnificem, & ibi ſubmerſa, habet Delrio. De ſex alijs, quas conſtabat eſſe ſagas, in aquam iniectis, ibique ſubmerſis, teſtatur Godelmannus. Quintò, Fieri poteſt, vt innocentes occulta ex cauſſa naturaliter ſupernatent. Sextò, Catholicus citatus, defenſor huius ſententiæ, fatetur, eam non poſſe ſufficere ad nouum indicium, ex quo quis torturæ aut morti adiudicetur, ſed ſolùm quando ſufficientia ſunt ad torturam indicia, adhiberi pro validiore affirmatione; ideoque fatetur eam dimittendam quæ ſupernatarit, etiamſi alia ſint indicia quæ ſufficiant ad capturam, non tamen ad torturam. Quæ aduerſarij confeſſio certiſſimo eſt argumento, de huius probæ valore nihil certi eſſe, adeoque vſurpantes tam peregrinum & incertum indicium grauiter peccare.

Probatur Quartò, Si quid certi indicet hæc proba, hoc facit vel naturaliter, vel ſupernaturaliter. Quòd naturaliter, dici non poteſt: vel enim id eſſet ex antipathia aquæ & ſtrygum, vt vult Scribonius; vel quòd naturaliter omnes ſagæ ſint leuiores, vel quòd omnes ſint à dæmone poſſeſſæ, qui conſtet corpore leui. Primum dici non poteſt; dicunt enim, ſagas, ſi ob aliud crimen adiudicentur pœnæ ſubmerſionis, ſuffocari in aquis, vt alij. Imò hoc dicere coguntur vt magnum vitent incommodum: ſi enim quis parricidij reus ad aquas damnaretur, & etiam ligatus ſupernatet, ſignum eſt innocentiæ. Fac itaque commiſiſſe parricidium eam quæ occultè ſaga eſt, ſi aquas euaſerit, quia ſaga abſoluenda eſſet à parricidio. Deinde naturalis ratio non facilè redditur, quare potiùs aqua odium habeat ſagarum quàm alia elementa: ſupernaturalis autem quam reddere conatur Scribonius, nulla fide fulcitur. Secundum etiam dici non poteſt: quamuis enim in Germania ſagas appendant, & dicant quatuordecim aut quindecim libras eas deprimere non poſſe; vanū tamen prorſus id eſt, & ex principijs generalibus, quibus damnantur probationes vulgares, omnino ad tentationem Dei aut ſuperſtitionem reijciendum docet Delrio q.6. Itaque petitur principium, ſi ſtatuas probam aquæ frigidæ: vtriuſque enim cauſſa eſt pactum quoddam cum dæmone occultum ipſorum ſic explorantium. Tertium denique dici non poteſt, quia non omnes ſagæ ſunt poſſeſſæ corporaliter à dæmone, vt docet Tiræus De dæmoniacis, p. 2. cap. 19. Hoc velint ſagæ, vt pro poſſeſſis habeantur iam captæ, & aliquando ſimulare conatæ ſint, vt ſic confeſſiones ſuas dæmoni adſcriberent, ſibi autem conciliarent innocentiæ opinionem & impunitatem: neque etiamſi poſſeſſæ eſſent, proptereà ſupernatarent; nam grex ille porcorum, quem legio dæmonum poſſedit apud Geraſenos, Matthæi 8. ruit præceps in mare, & ibi ſubmerſus & ſuffocatus eſt, vt Marcus & Lucas apertè dicunt. Omitto tamquam explorati erroris, quod de corpore dæmonum leui adducitur: hoc enim in prima parte, quando De Angelis, refutauimus.

Reſtat ergo ſupernaturalis operatio in hac proba, adeoque vt vel Deus per bonum Angelum fortè elementi aquæ præſidem, vel aliter, hanc ſupernatationem pro bono iuſtitiæ in odium criminis cauſſet, vel vt eam ipſe dæmon publica iuſtitia coactus efficiat, vel vt dæmon ex priuata ſua pactione, aut malitia eam curet, quia vult benè ſagas occidi ac ſecum damnari. Quòd Deus faciat, dici non poteſt, Primò, Quia infallibilius

lius fieret & certius. Secundò, Quia magis hoc ab Eccleſia agnoſceretur, quę nobis quæ Dei ſunt ex tradita ſibi poteſtate proponit: huic autem praxi ſe opponit. Eodem modo oſtenditur, nec per bonum Angelum vel malum Deum hoc facere. Tertiò, Quia refert Cæſarius lib. 9. maleficos, qui freti maleficio in flumine ambulabant, proiecta Euchariſtia in flumen, demerſos eſſe. Supereſt ergo, vt dæmon hanc immerſibilitatem ſua pactione aut malitia faciat: ſi pactione, ergo qui primò ſic explorauit, pactum explicitum aliquod habuit cum dæmone, & qui praxim vſurpant, implicito pacto inuoluuntur. Si malitia abſq; pacto facere dicas, admodum precariò fidem poſtulas: neq; enim certus ſemper eſt, quòd ſaga iam explorata non cõuertetur; neq; ſemper exiſtimandus eſt velle ſagas necari, ſæpè enim conatur eas liberare. Denique vt ita ſit, nec hoc liceret Iudici, vt dæmon ſic operetur, proiectione in aquam procurare, vt aliquod inde ſumatur indicium: talem enim teſtem non licet Iudici citare. Neque videtur pacti impliciti interpretatio, aut ſpecies ſortis diuinatoriæ hîc deeſſe, ſecundùm ea quæ diximus Dubio 4. Cap. præcedenti. Aliud eſſet, ſi Iudex exorciſmis aut adiuratione certò dæmonem cogere poſſet ad fatendum veritatem criminis de quo agitur: ſed non poteſt, vt patet ex ijs quæ docet Auguſtinus lib. 83. Quæſtionũ, q. 79. & hoc etiam admodum peregrinum eſſet iudicium. Dei iudicium exercet Iudex: non poteſt ſuſpectis eiuſmodi tentamẽtis ſanctitatem tribunalis profanare, aut indicium inde capere, vt ſuprà monuimus, quando De Iudice, Dubio 14. Neque enim in re tanti momenti licet ei qui Lex eſt animata, aliquid non legitimum, & non indubitatè licitum adhibere. Concludo, hac proba vtentem non tantùm coram Deo graui crimine maculari, & peccatum inobedientiæ contra Canones incurrere, ſed ſi inde ad necẽ procedat, verè eſſe homicidam coram Deo & hominibus, adeoq; in ſyndicatu debere ſuper hoc conueniri. Conſulendus Binsfeldius li. 1. De confeſſ. ſagarũ.

Obiect. 1. Obijcitur Bernardus Sermone 66. in Cantica, vbi probat zelum Catholicorum, qui hæreticos, ſcilicet Pauperes de Lugduno, exploratos indicio aquæ eos non recipientis, ideoque hæreſeos quam priùs occultabant conuictos, deinde eam profitentes, tumultuaria & præcipiti nece è medio ſuſtulerunt.

Reſp. Reſpondeo, Bernardum teſtimonium illis Catholicis dediſſe, quòd zelum quidem haberent, ſed non ſecundùm ſcientiam, ideò enim addit: ***Approbamus zelum, ſed factum non ſuademus.*** Imò ex hac narratione Bernardi colligimus, iſtum modum probandi per aquam frigidam à Pontificibus eſſe damnatum; eſt enim is ſaltem damnatus, qui erat tempore Lucij III. vt patet cap. Ex tuarum, ſuprà citat. vixit autem Lucius ferè tempore Bernardi.

Obiect. 2. Obijcitur Secundò, In odium huius criminis magici, & quia difficillimæ eſt explorationis, cùm tamen maximè expediat puniri, meritò ex hac parte antiquatũ eſſe Eccleſiaſticum Canonem.

Reſp. Reſpondeo, Si eſſet inhibitio merè Iuris poſitiui, tale argumentum aliquam poſſet habere apparentiam: ſed quia probatio iſta prohibita eſt, quia mala eſt, & Dei tentatrix, vt ex dictis patet; nulla conſuetudine poteſt prohibitioni, ſaltem vt naturalis eſt, derogari. Neque enim ſunt facienda mala, vt eueniant bona. Deinde ſi ita eſt, quare non ſimiliter in vſum reuocant indicium per ferrum candens, aquam feruentem, & ſimilia?

Obijcitur Tertiò, Deus ſimiles purgationes ſæpè per miracula approbauit, & Numeri 5. ſimile quid conſtituit in aquis zelotypiæ, & Concilium Wormatienſe, cap. Sæpè 2. q. 5. ſtatuit, vt furto in Monaſterio admiſſo, Abbas vel alius ab eo deputatus Sacrum celebret, in quo omnes communicẽt in hæc verba: ***Corpus Domini ſit mihi ad probationem hodie.*** Similem probationẽ iniungit Epiſcopo aut Presbytero c. Si Epiſcopo, ibid. *Obiect. 3.*

Reſpondeo, Purgationi vulgari aliquando miraculum interueniſſe, vel quia præceſſerat diuina inſpiratio, vel quia excuſabat vtentes aliquouſque bona intentio vel ignorantia, & Deus volebat innocentiæ patrocinari, aut nocentem punire. Aquæ zelotypiæ probam faciebant non vulgarem, ſed ex Dei peculiari inſtitutione, quæ ſatis excludit Dei tentationem: non enim ſibi ſumit aut præſumit aliquod de Deo experimentum, qui ſigno aut medio à Deo oblato & inſtituto vtitur, ſed pro noſtris aquarijs non exſtat tale Dei diploma. *Reſp.* *Aqua zelotypiæ.*

Ad Concilium Wormatienſe duplex eſt reſponſio: vna dicit, in hoc erraſſe. Ita D. Thomas 3. parte, quæſt. 80. art. 6. ad 3. Valentia tom. 3. diſp. 6. quæſt. 14. puncto 1. Raphael de la Torre hîc quæſt. 97. art. 4. diſp. 2. Altera reſponſio, hanc purgationem non eſſe vulgarem, aut natura ſua illicitam, quando fit auctoritate Iudicis Eccleſiaſtici competentis. Neque fit vt exteriùs Deus aliquo ſigno occultam veritatem prodat, ſed ſolùm quaſi in teſtimonium & iuramentum innocentiæ. Legitur enim apud Sigebertum ea vſum eſſe Pontificem Adrianum, & ſimiliter Gregorium VII. apud Lambertum Schafnaburgenſem. Ita Delrio lib. 4. cap. 4. quæſt. 3. & fauet Suarez De tentatione.

Examinandũ, An hodie Iure poſitiuo ſit licita? Putat enim Delrio, eſſe prohibitam cap. Dilecti, De purgatione vulgari, & cap. Tribus gradibus, De conſecra. diſt. 2. Sed prius cap. ſolùm loquitur de probatione ferri candentis: poſterius autem ex Clemente I. nihil continet magnopere vrgens. Quidquid ſit, non eſt vſurpanda, propter periculum animæ, & irreuerentiam Sacramenti. Si enim ab eo quem putes peieraturum non liceat tibi iuramentum exigere, neque licebit ſuſpectum de crimine prouocare ad iudicium Corporis Domini. Accedit quòd eiuſmodi ſuſpectis non rectè adminiſtretur Sacramentum. Si tamen res occulta & valdè magni momenti ſit, & vrgente maxima neceſſitate, eiuſmodi purgationem Iudex competens, præcipuè ipſe Summus Pontifex indicat, ea ſpe, quòd reuerentia Corporis Domini præualebit, & veritatem aperiet; probabile eſt, illud non eſſe damnandum. Gregorius enim VII. inſignis fuit Pontifex, qui ita feciſſe legitur. *Proba per S. Communionem illicita.*

Probabilior tamen videtur opinio D. Thomæ, qui improbat eiuſmodi probationem, adeò vt eam non excuſet, quòd à Iudice aliàs legitimo imponatur: neque eam iuſtificet exemplum Pontificum, qui in re facti vulgi morem fortè ſunt ſecuti: neque ſtabiliatur decreto Concilij Prouincialis, quod potuit errare; vt meritò Gloſſa di-

Digitized by Google

ſa dixerit, eiuſmodi Prouinciales Canones per alios Canones Pontificum (nimirum ſimilia damnantes) eſſe reuocatos. Fateor tamen, non eſſe illicitum, ſi quis conſcius innocentiæ, dicat ſe paratum eſſe ſacram Communionem accipere, vel mortem ſubire, modò ſolùm velit allegare probam qua ſemetipſum homo probat, antequam Communionem accedit, vel mortem ſubit.

DVBIVM XII.

An liceat amouere ſigna maleficij?

TRACTANT DD. in 4. diſt. 34. quando De impedimento maleficiatorum, Henricus de Gandauo Quodlib. 5. q. 33. Sanchez l. 7. diſp. 95. & ſeq. Suarez hic c. 17. & 18. Delrio l. 6. c. 2. q. 2. & 3. Petrus Ledeſma ad quæſt. 58. Supplementi D. Thomæ, Caietanus Opuſc. De maleficio, Henriquez lib 12. de Sacram. c. 8. n. 3. Binsfeldius in tit. C. De maleficis, q. 5. Graſſius l. 2. c. 6. Silueſter verbo Maleficium, q. 8. & 9. Angelus verbo Superſtitio, n. 13. Gabriel in 2. diſt. 8. q. 2. art. 4. Raphaël de la Torre hac parte, q. 95. art. 4. diſp. 3.

Licitum deſtruere animo contemnendi.

Obſeruandum in primis, neminem vmquam dubitaſſe, quin liceat deſtruere ſigna maleficij, animo contemnendi, irridendi, & oſtendendi vanitatem artis diabolicæ: hoc enim modo inſinuatimus ſuprà Dubio 6. etiam licere in contemptum vſurpare & ponere materialiter ipſa ſigna maleficij, excluſo ſatis diabolico pacto; quomodo Philippus Galliarum Rex, vt refert Gerſon Tract. De erroribus circa artem magicam, in ignem proiecit Aſtronomicam imaginem, quam arte magica dicebant baptizatam, in eum finem, vt ipſa deſtructa ipſe Rex interiret: *Videbimus*, inquit pientiſſimus Rex, *anne potentior ſit dæmon ad me perdendum, quàm Deus ad ſaluandum.*

Similiter extra controuerſiam eſt, licere deſtruere ſigna magica ne per ea Deus offendatur, vel proximus peccare pergat, ſicut licet deſtruere idola.

Extra controuerſiam etiam eſſe debet, quòd liceat declinare à loco in quo ſigna poſita ſunt, per quæ diabolus nocet. Cuius moris etiam eſſe videtur, quòd in ſecretiori aliqua parte templi, vbi præſentes eſſe nequeant qui maleficio ligaminis putantur nocituri, matrimonia contrahantur; videtur enim hoc non mereri vllam reprehenſionem.

An liceat amouere intendendo ſanitatem.

Sed in quæſtionem venit, Vtrùm liceat intendere ſanitatem amotione ſignorum magicorum, verbi gratia, verùm Regi maleficiato per ſimilem imaginem acubus aut gladiolis transfixam, vt fieri aliquando ſuprà diximus, licuiſſet ſimiliter eam comburere, ſpe recuperandæ ſic ſanitatis?

Pro negatiua arg. 1.

Videtur enim non licere, Primò, Quia hoc eſt exſpectare ſanitatem à diabolo: remedium enim illud non eſt naturale, quia ſicuti naturaliter ſigna non cauſſant morbũ, ita nec eorum amotio cauſſat naturaliter ſanitatem. Neque eſt ſupernaturale diuinum, vt patet; ergo ſupereſt vt ſit diabolicum. Simili enim collectione ſuprà Dubio 8. aſſert. 7. ex ſententia Doctorum, magicos effectus inueſtigandos diximus.

2. Secundò, Amotio vel deſtructio ſigni per ſe eſt res indifferens, ſicuti abluere manus, & ſimilia; ergo ſi licet hæc ſigna amouere, etiam licebit actionem aliquam indifferentem eo fine adhibere, vt pactum dæmonis vexantis exſpiret; ſi verbi gratia cum ſaga pactus ſit, quod vexabit, niſi aliquoties de die abluas manus: hoc autem eſſet poſitiuam actionem ex ſola diaboli inſtitutione in remedium vſurpare.

Tertiò, Aliquando ex pacto dæmon obligatur 3.
non ſolùm ceſſare à vexatione, ſed etiam poſitiuè, adhibitis in contrarium remedijs, ſubitò maleficiatum ſanare; quo caſu remouens ſignum per artem magicam, videtur prouocare ad eiuſmodi ſanationem dæmonem.

Quartò, Cap. Si per ſortiarias 33. quæſt. 1. vbi 4.
enumerantur legitima remedia maleficij, huius remedij nulla fit mentio, cuius tamen cùm facile & obuium ſit, maximè oportebat meminiſſe.

Quintò, S. Hilarion, vt refert S. Hieronymus in 5.
Vita eius, noluit hoc remedio vti, quamuis dæmon indicaret vbi ſigna eſſent poſita, ne dæmon aut ſolitis incantationibus receſſiſſe videretur, aut ipſe ſermoni eius accommodaſſe fidem.

Sextò, Si remedium hoc eſſet licitum, non ſo- 6.
lùm eſſet alicuius meriti, ſed etiam præcepti, quo quiſque modo licito debet ſibi aut proximo in vitæ neceſſitate conſulere: atqui præcepti non eſſe, niſi fortè reſpectu ipſius malefici, qui ſignum poſuit, omnes fatentur; ergo &c.

Septimò, Contingit pactum dæmonis hoc ha- 7.
bere, vt ſigno amoto hic quidem conualeſcat, ſed vel ipſa ſaga vel alius quiſpiam malè à dæmone excipiatur; amotionem ergo impediet Religio, quia virtute erit poſitio noui maleficij: impediet etiam iuſtitia & charitas ei debita qui noxam ſubibit.

Octauò, Sæpè ne ſciri quidem poteſt ſignum 8.
maleficij, niſi per nouum maleficium; aliquando ſciri quidem ſine eo poteſt, tolli autem ſine eo non poteſt: vix ergo licebit magum requirere vt tollat maleficium, niſi fortè illum eumdem qui poſuit.

Nonò, Non licet ipſum dæmonem rogare vt 9.
ſignum maleficij tollat; ergo neque magum: hoc enim eſſet declinare ad magos, quod Scriptura prohibet; ſed fortè ſolùm hunc verberibus, illum exorciſmis cogere.

Decimò, Dæmon etiam amoto ſigno poteſt 10.
nocere, vt Deus etiam poſito ſigno maleficij poteſt nos conſeruare; ergo malè facit qui auferendo potiùs ſperat quòd dæmon non nocebit, quàm quòd Deus conſeruabit; aut ſanè aliquo modo dæmonem timet, cùm ſolum Deum eſſe timendum moneat Scriptura.

Vndecimò, Tollens ſignum maleficij cum in- 11.
tentione vtendi pacto dæmonis, peccat; ponens ſignum maleficij, cum expreſſa proteſtatione quòd nolit vti pacto dæmonis, non peccat, vt ſuprà dictum eſt: ergo non eſt magis licitum tollere quàm ponere.

Duodecimò, Diabolus non ceſſat nocere niſi vt 12.
grauiùs poſteà noceat; ſunt enim eius beneficia, inquit Leo Sermone 19. De paſſione, cunctis nocentiora vulneribus.

Decimotertiò, Franciſcus à Victoria damnat 13.
praxim Iudicum, qui maleficis abradunt omnes pilos totius corporis: atqui hoc ſolùm fit ea intentione, vt ſi quid vnguenti aut ſigni magici adhæreat, tollatur; ergo damnauit amotionem ſignorum.

Denique, Si licitum ſit tollere hæc ſigna, lice- 14.
bit à

bit à mago ad hoc parato petere vt ea tollat per nouum maleficium, ſi aliter facere nolit, aut non poſſit, vti licet à parato dare ad vſuram, petere mutuum ſub vſuris.

Affirmatiua ſententia tenenda.

Ceterùm omnino reſpondendum eſt, Licitum eſſe amouere aut deſtruere ſigna maleficij vt dæmon deſinat nocere. Ita tenent omnes D. qui ſcripta ſua typis euulgarunt, quorum aliquos ſuprà citauimus. Prodiit tamen nouiſſimè typis excuſus Commentarius eximij viri D. Guilielmi Eſtij in 4. Sentent. vbi diſt. 34. §. 8. & 9. contraria ſententia præfertur. Sed ſententia noſtra etiam in Academia Louanienſi communiter modò tenetur, quamuis Delrio & Raphael ſuprà citati teſtentur, quondam D. Ioannem Heſſelium aliter tenuiſſe, eumque nonnullos ſecutos fuiſſe. Probatur Primò, Quamuis ſciam dæmonem infidelem eſſe in ſuis promiſſis, & inefficacia eſſe iſta ſigna, ſi per ſe ſpectentur, iiſque amotis non amoueri à dæmone omnino poteſtatem, aut etiam voluntatem nocendi; ſcio tamen, opinionem fidelitatis in ſuis pactis ipſum affectare, adeoque ad poſitionem talium ſignorum velle magis nocere, & ijs amotis à nocumento velle deſiſtere. Scio etiam, non æquè per ſe poſſe dæmonem obtinere Dei permiſſionem vt noceat, ac poteſt concurrente praua voluntate malefici, vt oſtendimus ſuprà Dubio 8. aſſert. 9. Itaque ſine vlla interpretatiua aut practica profeſſione falſitatis, poſſum amotione talis ſigni à me vel à proximo, vel à iumentis aut rebus meis vel proximi, noxam maleficij amoliri: nihil autem aliud Lege naturæ vetitum, nulla etiam Lex poſitiua id prohibens concurrit; eſt itaque licitum. Secundò, Qui ſignum tollit, non cooperatur diabolo, ſed ei aduerſatur, ſicuti qui idolothytum in cloacam proijcit. Ita ferè Henricus à Gandauo. Adde, Scripturam commendare eos qui aras, ſtatuas, lucos idolorum, aut etiam libros magicos incendunt. Tertiò, Deſtruit opus diaboli, quod eſt meritorium. Ita Scotus. Quartò, Hæc deſtructio ſigni formaliter eſt opus hominis ſcientis impedimentum ſanitatis, non autem malefici aut declinantis ad magos: vitat enim potiùs, & ab eis deſtructo ſymbolo declinat, ſicuti proditionis non ſit particeps, ſed potiùs ei aduerſatur, qui proditionis ſigna deſtruit. Ita Caietanus & alij. Quintò, Malefico, ſi pœniteat, iniungendum eſt, vt ſigna quæ ſine maleficio tollere poteſt, tollat. Ita legitur Theodorus Archimandrita Theodoro mago iniunxiſſe. Ad ſimilem modum Confeſſarius pœnitenti iniungat, vt deſtruat ſi quas habeat imagines Aſtronomicas, ſuperſtitioſa amuleta, aut periapta, ſcripta certa verba dæmonis ad curandum ſuperſtitioſè, chirographum quo dæmoni ſe obligat & Chriſto renuntiat. Sextò, Si per ſe licitum ſit deſtruere iſta ſigna, ita vt in contemptum dæmonis deſtrui poſſint, etiam poſſunt deſtrui intentione recuperandæ ſanitatis, aut vt dæmon deſinat nocere; nam etiam iſte finis bonus, eſt medium proportionatum nec inordinatum, vt patet ex Prima probatione. Septimò, Licet maleficos tollere; ergo & maleficia: ſi enim inſtrumenta diaboli animata, quid ni inanimata? Octauò, Aliquando miraculo diuino oſtenſa ſunt hęc ſigna, vt poſſent tolli, vt ex narratione Bellarmini refert Delrio. Denique, Ex ſolutione contrariorum argumentorum veritas reſponſionis explicatior & firmior euadet. Itaque

Reſp. ad 1. argumentũ oppoſitum.

Ad Primum reſpondeo, Sanchez diſp. 95. affirmare, quòd hoc medium ſine dubio ſit naturale: quod verum eſt, quatenus ad illud concurrit is qui ſimpliciter remouet, quia naturali modo aufert ſignum. Neque refert quòd priuatiuus eius effectus, videlicet deſitio vexationis diabolicæ, pendeat quodammodò ex ſuperſtitioſo pacto: hoc enim ideò eſt, quia vexatio pendet à ſigno, ex pacto diabolico poſito. Qui ergo non conſentit pactioni vt vexationem inducat, nulli hîc pactioni diaboli conſentit. Sic autem amouentem ſigna non conſentire, eſt manifeſtum: ſicuti enim poſitio ſigni, vt talis, ad perfectionem, exercitium, & complementum pacti diabolici pertinet; ita amotio, vt talis, præciſè pertinet ad quamdam amotionem ipſius pacti exerciti, quæ amotio diſſenſum ſaltem aliquem reſpectiuum pacti dicit, nullo autem modo conſenſum, approbationem, vel cooperationem. Denique, cùm etiam poſitiuus effectus, ipſa nimirum vexatio, pendeat à diabolico pacto, ſi ſciens & potens tollere, poſſit ſeruare aut non tollere eiuſmodi ſigna, vt aduerſarij volunt, ita vt non inuoluatur pacto ſuperſtitioſo quatenus morbum infert; quare ſine incommodo tali, non magis poteſt tollere eadem ſigna vt nos volumus? Sanè in Charitatem & Religionem peccat, qui cùm ſine incommodo poſſit, non tollit magica eiuſmodi ſigna proximo noxia: ſi autem tollat, actum Religionis & charitatis, aut etiam iuſtitiæ, ſi ipſe ea poſuerit, exercet. Dicimus itaque, amotionem ſigni naturalem eſſe, effectum autem eſſe moralem & priuatiuum, ceſſationem pacti diabolici; quam intendere, ſanctum eſt.

Dices, Amouens ſigna, virtute dicit diabolo, Pactus es amoto ſigno te ceſſaturum à nocumento; nunc igitur me ſigno amouente, præſta quod promiſiſti, & nocere deſine.

Reſpondeo, Amouens ſigna, in propoſito non loquitur diabolo, nec pacto eius vtitur, ſed turbat pactum quod cum dæmone habebat magus, ſicuti turbaſſet pactum, quod cum Rahab meretrice inierant exploratores, qui funiculum coccineum feneſtræ eius alligatum deturbaſſet, Ioſue 2.

Ad 2.

Ad Secundum, Huius ſolutio poſtulat reſolutionem illius quæſtionis, Anne liceat ad diſſoluendum maleficium illa adhibere, quæ ex Dei inſtituto vel natura non ſunt ad hoc vtilia, ſolùm ideò, quia diabolus in pacto ſuo talem appoſuit conditionem, ſe ceſſaturum à læſione, ſi talia fiant? Sanè, quamuis non ſit omnino hoc æquè certum licere, ac quòd liceat deſtruere ſigna maleficij, neque huius conceſſio ex illius conceſſione pendeat, quia plus eſt aliquod quaſi poſitiuum ſignum de nouo ponere, quàm vetus deſtruere. Si tamen nonnullæ adhibeantur cautelæ, exiſtimo etiam iſtud licere, & hoc ipſum ſequi ex eo, quòd liceat pro vitãda vexatione, magica ſigna deſtruere. Et ita apertè tenet Silueſter ſup. q. 9. & Suarez hîc cap. 17. n. 16. Leſſius lib. 2. c. 44. dub. 6. n. 45.

Quomodo liceat opere aliquo indifferenti nocumentũ amouere.

Cautela autem prima eſt, Ne opus illud indifferens adhibeatur tamquam naturaliter valens ad excludendam dæmonis vexationem: hoc enim vanum eſſet, neque ſuperſtitionis vitio careret.

Secunda, Ne adhibeatur tamquam nouum ſignum, quo poſito dæmon quaſi ex peculiari & præciſo pacto, aut conditione à ſe appoſita debeat à vexatione ceſſare; hoc enim modo vt adhibeatur,

tur,

Digitized by Google

tur, maximè videtur diabolus intendere, quando talia ſuis pactis apponit, & per ſe aut per ſuos reuelat quaſi pro remediis, noua ingerens vulnera: hoc enim modo adhibens, vtitur ſocietate & pacto dæmonis.

Tertia, Vt ſolùm vſurpetur tamquam deſtructiuum quaſi prioris ſigni. Cùm enim res in ſe ſit indifferens & licita, non apparet, quare non poſſit adhibere prout deſtructiua maleficij, vt ſit quaſi moralis quædam ablatio ſigni, quo poſito dæmon nocebat. Si enim ſciam dæmonem non nociturum quando locum mutauero, quia pactus eſt hoc tantùm loco nocere; dubium non eſt, quin poſſim mutare locum.

Quarta, Vt abſit omne ſcandalum. Quamuis enim vtaris vt amotiuo ſigni, videri tamen potes vti vt ſigno. His concurrentibus, licitum videtur etiam illo caſu, quo dæmon quaſi duo pacta fecerit, vnum, quo promiſit nocere donec hoc fiat; alterum, quo promittit deſinere à nocumento ſi hoc fiat. Neque opus eſt, quòd credam Deum non permittere, vt noceat facto à me tali opere indifferenti; quia eiuſmodi credulitas non videtur rationabilis: imò etiam quando opus tale eſſet, quod Deo in ſe eſt gratum; puta audire tres Miſſas vno die, aut, vt cuidam ſagæ reuelatum à dæmone dicit Bodinus lib. 3. cap. 3. (ſi fidem in re ad Religionem pertinente mereatur hæreticus) inuocare SS. Trinitatem, S. Antonium, & S. Michaëlem, celebrare tres Miſſas, &c. poterit illud ſimiliter fieri, vt de indifferenti opere diximus, etiamſi non credatur dæmonem opere iſto pio completo à Deo impediendum, ſed in vim ſuæ pactionis ceſſaturum. Neque enim credibile eſt, me teneri abſtinere ab operibus iſtiuſmodi piis, etiam liberis, etiamſi intelligam dæmonem, ſi ea fecero, à maleficio quo me vexat, vi pacti ſic initi deſtiturum.

Obiect. Obijcit Sanchez, qui contrarium tenet diſp. 95. numero 3. non niſi vanè adhiberi & ſuperſtitioſè, quæ naturaliter ad effectum nihil conferant. Deinde ad dæmonis honorem videri pertinere, quòd eius voluntati acquieſcas, hæc vana adhibendo.

Reſp. Sed patet ſolutio ex dictis, præcipuè ex Tertia cautela. Adde, non magis me acquieſcere dæmonis voluntati in propoſito, quàm dum ſimpliciter amoueo ſigna, ad quorum amotionem promiſit ſe dæmon ceſſaturum à vexatione: ipſa enim amotio etiam actus quidam indifferens eſt, & parum refert, ſiue dæmonis ſignum ponas ſitum in omiſſione, verbi gratia pactum eſſe, quòd ad voluntatem ſagæ nocebit illis qui non lauerint manus, ſiue ponas in re poſitiua. Similiter parum referre videbitur, ſiue amotio aliquid materialiter ponat, ſiue tantùm auferat.

Obiect. 1. Obijcit Raphaël de la Torre hac parte q. 95. art. 5. diſp. 3. vbi etiam contrarium tenet, hoc eſſe maleficium maleficio ſoluere, quod non magis licet quàm liceat vti ſigno magico, vt dæmon deſinat nocere.

2\. Secundò, Actio poſitiua quam elegit dæmon ad ſigna magica euertenda, non habet ad hoc vim naturalem aut ſupernaturalem, ſed ſolùm vt ſignum diaboli; itaque qui eo vtitur, cooperatur dæmoni, vtens ſigno diabolico.

3\. Tertiò, Illa actio ex ſolo dæmonis præſcripto per magum indicato, habet eiuſmodi vim; ergo qui eo vtitur, magico præſcripto vtitur.

Quartò, Eadem ratione liceret adhibere quædam ſigna poſitiua à dæmone inuenta, ad euitanda mala ab eodem vel alio dæmone inflicta; verbi gratia, liceret vti diabolica incantatione ad liberandum obſeſſum, quem dæmon ſine arte magica inuaſiſſet. 4.

Reſp. ad 1. Verùm ad hæc argumenta dici poteſt, ad Primum, Hîc non eſſe vſum maleficij formaliter loquendo, cùm ſolùm hac poſitiua actione maleficiatus vtatur, vt ceſſet ſignum noxium, & actio in ſe ſit indifferens. Quare mihi non liceret re indifferenti vti ad licitum finem (qualis eſt deſtructio ſigni maleficij) eò quòd dæmon cum mago tale pactum fecit?

Ad 2. & 3. Ad Secundum reſpondeo, Eodem modo ſignum magicum priùs non habet vim nocêdi naturalem aut ſupernaturalem, ſed ſolùm ex pacto; & tamen illud tollere licet ſine communicatione cum diabolico pacto: videtur itaque etiam licere hanc actionem indifferentem adhibere ſub eodem formali. Vnde etiam patet reſponſio ad Tertium.

Ad 4. Ad Quartum reſpondeo, Id non ſequi, quia hoc eſſet vti maleficio, vt diaboli artificium eſt: & hoc cauit maximè Hilarion, quando videri noluit dæmonem ſolitis incantationibus receſſiſſe, vt retulimus ſuprà in Quinto argumento. In propoſito autem noſtro non vtimur maleficio, ſed limitem ei ponimus per actionem alioqui vſibus humanis familiarem. Neque enim dicimus, ad hunc effectum licere exhibere verba ſuperſtitioſa, aut ſcripta diabolica, aut quid tale; ſed lotionem manuum, aut rem eiuſmodi indifferentem.

Ad 3. Ad Tertium initio propoſitū reſpondeo, Eo non obſtante, maleficiatum huius præſcium, poſſe nihilominùs amouere ſigna, nihil curãdo de ſecundo iſto dæmonis pacto, ſed tantùm intendendo deſtructionem prioris. Si quid inde poſitiui beneficij à dæmone ſequatur, hoc non cenſetur ab eo maleficiatus exſpectare: quamuis enim præſciuerit dæmonem id collaturum, nec prece tamen nec cultu aut inuocatione expreſſa vel tacita id procurat, nec per ſe illud acceptat, ſed ſolùm per accidens, hoc in ſe per modum tantùm patientis admittit, quod licere docet Raphaël de la Torre ſup. art 4. diſp. 2. ſub finem. Si contrarium dicamus, non ſolùm grauamus miſerum maleficiatum, ſed videmur ſtabilire dæmonis tyrannidem: iam enim modum haberet, quo in immenſum noceret, omneque maleficium facere poſſet ſignorum ablatione inſolubile. Deinde, nimia hæc eſſet infirmorum hominum tentatio, quæ vt euitetur, reſtricta eſt diuinitus multùm diabolica poteſtas. Denique etiamſi Rex edicto caueat, ne quid beneficij à Reipublicæ hoſte accipias, poteſt tamen ciuis captiuus aliquid facere, quod pertineat ad captiuitatis euaſionem, aliaſque licitum ſit, etiamſi decreuerint fortè hoſtes, alium ſcopum habentes, benefacere illi qui eiuſmodi quid fecerit.

Ad 4. Ad Quartum, Procedit argumentum ab auctoritate negatiua, non à negante; ideò enim cap. omiſit hoc remedium, quia obuium & naturale, de quo nemo dubitet, niſi ſophiſticè, vt indicauit Scotus: nam & bruta animantia ea excutiunt, & perdunt quæ ſibi noxia norunt. Eccleſiaſtica remedia proſequebatur illo cap. Hincmarus. Ad noſtrum hortari non erat opus: ſi enim

Digitized by Google

notum fuiſſet maleficij ſignum (ſæpè enim, imò plerumque illud latet, vt & ipſe maleficus) ad Epiſcopos non fuiſſet itum pro remedio, & hoc ipſum in Canone ſupponitur. Si Pontifices illicitum iudicaſſent hoc remedium, vtique prohibuiſſent, ſicut purgationes vulgares, aliaque ſuperſtitioſa.

Ad 5. Ad Quintum, Licitum fuiſſet Hilarioni ſigna illa à dæmone indicata inquirere & amouere. noluit tamen. Primò, Quia dæmon, licet fortè verè ſigna maleficij prodebat, aliqua tamen falſa ſimul allegabat, vtpote quòd inuitus eſſet puellam ingreſſus, nimirum vi maleficiorum coactus: item non poſſe ſe egredi, niſi amotis ſubliminaribus maleficij ſignis. Poterat Hilarion amotis ſignis, potuit & miraculo puellam liberare. Si priori modo liberaſſet, res erat obnoxia calumniæ: videri enim poterat ſolitis incantationibus receſſiſſe dæmon: videri inquam poterat, illis, qui hunc modum nouerant, dæmonem ſuggeſſiſſe; ignoraſſent autem quouſque eo vir ſanctus vteretur: viſus etiam fuiſſet vir Dei adhibuiſſe mendaci fidem in duobus illis, quæ diximus, mendacijs. Maluit itaque in digito Dei ejcere dæmonium, & ſic oſtendere quòd tergiuerſator, vt ſimulabat, inuitus non intraſſet, ſed egredi cogeretur. Itaque vbi per miraculum ſine Dei tentatione remedium in promptu eſt, omitti poterit amotio ſigni magici, etiamſi licita, imò & aliàs neceſſaria.

Dices, Hoc videtur eſſe cõtra D. Auguſtinum lib. 22. Contra Fauſtum, cap 36. *Pertinet*, inquit, *ad ſanam doctrinam, non tentare Deum, quando habet homo quod faciat.*

Reſpondeo, Non continuò tentat Deum Sanctus qui habet donum miraculorum, etiamſi miraculo id faciat, quod humano modo fieri poterat, præſertim quando peculiaris eſt cauſſa, potiùs miraculo vtendi. Ita ergo agere quidem poterit dono miraculorum pollens; at verò quid ordinarius exorciſta facere debeat, luculentè nobis præſcripſit Rituale Romanum nuperrimè magno Eccleſiæ bono, iuſſu S. D. N. Pauli V. editum, titulo De exorcizandis obſeſſis à dæmonio his verbis: *Iubeat dæmonem dicere, an detineatur in illo corpore ob aliquam operam magicam aut malefica ſigna vel inſtrumenta; quæ ſi obſeſſus ore ſumpſerit, euomat; vel ſi alibi extra corpus fuerint, ea reuelet, & inuenta comburantur.* Poſt hanc Eccleſiæ Romanæ ordinationem, non video quo modo nunc dubitari de veritate noſtræ reſponſionis, aut oppoſitum eius ſuſtineri poſſit.

Ad 6. Ad Sextum, Nego minoré. Imò præcepti eſſe, omnes ſentiunt, quando per miraculum proximo ſuccurri non poteſt, vel quando in amotione non eſſet tale incommodum, quod ſecundùm Leges communes iuſtitiæ & charitatis excuſet. Omnes, inquam, ita ſentiunt, quamuis rem indubitatam minùs ſolliciti fuerint inculcare.

Ad 7. Ad Septimum reſpondeo, In primis certum eſſe, quòd nocumentum ſagæ ex remotione ſigni præuiſum non efficiat, vt nequeam amouere; ipſa enim inuaſit: licet autem inuaſorem etiam cum ſuo damno mihi repellere. Si noxa immineat alicui tertio innocenti, poſſum nihilominùs vti iure meo in amoliendo à me maleficio, hoc enim præter intentionem meam eſt, & non teneor abſtinere à remedio quo directè iuuer, ſicuti in materia De homicidio diximus, poſſe prægnantem ſumere medicinam ſibi ad vitam neceſſariam, & directè non ordinatam ad necem prolis, etiamſi ea ſecutura præuideatur.

Sed dubium eſt, An eo caſu etiam liceat actionem aliquam indifferentem, & aliquid ponentem quaſi deſtructiuam ſigni exercere, vt licere aliàs diximus in reſponſione ad Secundum: verbi gratia, ſi ſaga eſſet tangenda, aut moderatè percutienda, aut alterius innocentis iumentum tangendum, quod tunc inciperet langueſcere, quando tuum ſanaretur. *An liceat adhibere actionem indifferentem nocitiuam alteri.*

In hunc caſum Sanchez ex ſententia Ouandi, requirit ſententiam Iudicis, antequam maleficiato id liceat. Ex quo ſequitur, contra innocentem hoc fieri non poſſe. Delrio etiam lib. 6. cap. 2. ſect. 1. ſimpliciter tunc putat non licere cogere maleficum vt maleficium tollat.

Videtur tamen rectiùs diſtingui: Si enim actio tua ex natura aliquo modo determinaret aut attingeret eum qui dæmonis vexationem te liberato ſubiret, & is eſſet innocens; credo non licere; quia alter ius habet, ne circa ipſum noxiam eiuſmodi actionem exerceas: circa ſagam autem quæ nocuit propter ius defenſionis, de quo ſuprà, credo licere, ſeruato moderamine in effectu phyſico, (quo modo dicunt DD. licere moderato verbere cogere ſagam, vt ſoluat maleficium) etiam ſine ſententia Iudicis. Quare ſententia Ouandi locum habebit, quando opus eſſet immoderata ſagæ verberatione.

Ad Octauum reſpondeo, Argumentum ſolùm concludere, non adeò frequentem eſſe vſum huius remedij, de quo propriè non diſputatur; ſolùm enim dicimus eſſe licitum. Verum nihilominùs non eſt, tam rarum & reſtrictum eius eſſe vſum. In primis, Quia magi ſæpè reuelant amicis ſuis eiuſmodi ſua ſigna. Secundò, Contingit magum qui non poſuit, ſcire arte magica vbi poſita ſint, & tunc etiam non eſt illicitum eum rogare vt tollat, ſi abſque nouo maleficio id ſit facturus, vt rectè docet Sanchez. Tertiò, Aliquando ipſe dæmon reuelat exorciſmis coactus (vt patet in facto Hilarionis) eiuſmodi ſigna vbi ſint poſita. Quartò, Aliquando, Deus ſiue boni Angeli, vt patet ex dictis. *Ad 8.*

Ad Nonum, Propter hoc argumentum quidam putarunt licere ſagam verberibus compellere potiùs quàm rogare vt ſignum tollat; ſed malè. Quamuis enim modus cogendi per moderata verbera efficacior ſit, & ideò à multis commendatus: per preces tamen & blanditias, imò & per munera idem apud ſagam agere licet, & à doctis piiſque viris vt fiat conſultum legitur, excluſa ſemper petitione aut exſpectatione noui maleficij. Reſpondeo itaque, Sequelam non valere: cum mago enim non eſt nobis ſocietas interdicta in illis quæ licitè facit vt homo, cum dæmone autem omnis ſocietas eſt interdicta. *Ad 9.*

Ad Decimum, Quamuis poſſit Deus conſeruare ſigno poſito, & diabolus nocere etiam amoto; vt tamen dicitur dicto cap. Si per ſortiarias, permittit Deus occulto, numquam autem iniuſto iudicio, vt noceat diabolus poſito ſigno, quando, licet poſſit etiam aliàs, magis vult. Quod de ſolo Deo timendo additur, intelligendum eſt eò ſpectare, vt creatura non timeatur tamquam omnipotens cui reſiſti nequeat: at inde non ſequitur, *Ad 10.*

quitur, mala quæ à creaturis poſt lapſum noſtrum Dei permiſſione imminere videntur, non poſſe à nobis timeri, & quantum in nobis eſt, caueri: imò qui non cauet, reprehenditur à Sapiente Prouerb. 27. *Aſtutus videns malum, abſconditus eſt, paruuli tranſeuntes ſuſtinuerunt diſpendia.* Sanè cauit veneficam Iezabel Elias, de quo 3. Reg. 19. *Timuit ergo Elias, & ſurgens abijt.*

Ad 11. Ad Vndecimum, Nego ſequelam. Eſt enim diſcrimen, quòd ponere maleficium vt tale, intrinſecè malum ſit; tollere autem vt tale, licitum natura ſua ſit.

Ad 12. Ad Duodecimum, Beneficia diaboli cunctis ſunt nocentiora vulneribus illi, cui præ ſe fert diabolus ex intentione benè facere: is autem in noſtro propoſito eſt magus, ſi talis perſiſtat, & pactio habeat quòd amoto ſigno dæmon deſinet nocere; alioqui tota magorum colluuies, in cuius gratiã pacta ſua perfidus impoſtor ſeruat, vt iuſtitiæ ſpecie à vera iuſtitia homines abducat. Si autem pactio non ſit de deſiſtendo, deſiſtere à maleficio non eſt propriè beneficium, etiam reſpectu magi: niſi iterùm conſideres ideò dæmonem deſiſtere, vt euidentior ſit effectus pacti nocumenti. Ceterùm reſpectu maleficiati tantùm deſiſtit malefacere, non autem benè facit. Denique Leonis dictum accipi debet de beneficio dæmonis acceptato: ſi enim ſanet etiã nolentem, malum maius intendens, non propterea reipſa ſic ſanato magis nocet, aut maius malum corporale vel ſpirituale infligit: ſicuti enim promiſſio non acceptata non obligat, ita donatio facta inuito & non acceptanti, non parit reciprocum benefactoris in eo amorem, qui dæmonis amor omni vulnere nocentior eſt.

Ad 13. Ad Decimumtertium, Si iſta abraſio ſolùm fiat vt hac ratione ſigna tollantur, licita eſt; neque id negauit Victoria, ſed eam improbat, ſi per ipſam putetur dæmon pellendus nulla rationabili allegata huius virtutis cauſſa. Ita num. 16. §. Et primum omnium.

Ad 14. Ad Decimumquartum, Argumentum iſtud quærit, Vtrùm liceat petere à mago, vt nouo maleficio ſoluat maleficium, ſi ad hoc paratus ſit? Celebris hæc eſt quæſtio, & altera pars principalis noſtræ dubitationis.

An liceat petere à mago ad hoc parato vt maleficio ſoluat maleficiũ. Conuenit in primis inter Doctores, Non licere magum ad hoc inducere, ſi paratus non ſit; hoc enim eſſet inducere ad peccatum, quod nunquam licet. Suppono enim, non licere mago, maleficium à ſe poſitum minimo maleficio tollere, etiamſi totus mundus periret; non enim ſunt facienda mala vt eueniant bona. Sed quia ferè eo ipſo quo magi ſunt, ſolent ad hoc eſſe parati, quæritur, An ſaltem tunc liceat hoc ab eis remedij petere, ſicuti licet à parato fœnerari petere mutuum, & à parato iurare per falſos deos petere iuramentum, iuſta neceſſitate concurrente, vt ſuprà ſuis locis oſtendimus. Neque tunc iterùm difficultas renouanda eſt ibi ſopita, An liceat dicere, Solue nouo maleficio; certum enim eſt, hoc eſſe declinare ad magos, & conſentire maleficio: ſed quæritur, An tali liceat dicere, Iuua me modo aliquo licito; vel ſimpliciter, Iuua me. Et quia prior modus ſupponit, quòd aliquo modo licito magus iuuare poſſit, varia iterùm hîc oritur quæſtio. Quæritur enim Primò, Si nullo licito modo iuuare poſſit, & hoc ipſum ſatis noueris, vtrùm aliquo modo eius operam implorare poſſis? Secundò, Vtrùm quando licito modo iuuare poteſt, puta amouendo ſigna, poſſis ſimpliciter rogare vt iuuet, non determinando petitionem ad modum licitum. Tertiò, Vtrùm quando dubitas an poſſit licito modo iuuare, poſſis eius opem implorare? Quartò, Quid faciendum tibi ſit, quando noſti quidem licito modo poſſe, ſed probabiliter exiſtimas quòd nouo maleficio vtetur? Verùm Quartam illam quæſtionem, quia hodie valdè controuerſa eſt, peculiariter tractabimus ſequenti Dubio.

An liceat petere, ſi licito modo iuuare non poſſit. Prima opinio. Ad Primam itaque quod attinet, tres ſunt ſententiæ. Vna dicit, Licere à tali mago ſubſidium petere, & peccato eius vti ad ſoluendum maleficium. Ita tenet Angelus verbo Superſtitio, n. 13. ſecutus Aureolum, & vtitur ſimilitudine eius qui paratus eſt iurare per falſos deos. Probari poterat Secundò, Quia licet ipſi dæmoni imperare per exorciſmos, vt maleficium tollat, etiamſi ſciatur hoc non niſi nequiter facturus.

Altera opinio. Secunda ſententia dicit, A tali malefico non licere precibus aut pretio petere vt maleficium maleficio ſoluat, ſed licere minis & verberibus exigere; aut ſanè, ſi quod ibi ſubſit peccatum, longè id leuius eſſe, quàm declinantis ad magos. Ita Remigius lib. 3. Dæmonolatriæ, cap. 3. Ratio eſt, Quòd qui minis & verberibus exigit, non honoret eum à quo exigit, ſicuti qui precariò petit. Vnde & Conſtantinus in L. Nullus, C. De maleficis, tum demum eum punit, qui aruſpice vſus fuerit, quando aruſpicem ſuaſionibus vel præmijs aduocauerit. Secundò non ſolùm in ſagæ, ſed etiam in dæmonis cõtemptum cedit eiuſmodi violentia: nam & ipſe retractationem talem ægerrimè fert, cùm nocere potiùs deſideret. Tertiò vtitur ſimilitudine: non enim qui furi rem quam auferre conatur, minis aut vi illata extorquet, in vllo furem honorat, aut aliquid ſe indignum admittit. Quartò exemplo Exorciſtarum, qui energumenos ligant, verberant, terrent, & ſine crimine ſunt.

Tertia ſententia verior, Non licere. Tertia ſententia nec prece, nec minis, aut vi illata, aut quouis alio modo permittit procurare, vt operam ſuam impendat talis maleficus. Quæ omnino certiſſimò tenenda eſt; eſtque communis omnium DD. Baſilij in Pſalmum 45. D. Thomæ in 4. diſt. 34. art. 3. Bonauenturæ, & aliorum eadem diſt. Caietani, Nauarri, Delrij, Sanchij, & aliorum ſuprà citatorum; Turrecrematæ, & aliorum Canoniſtarum in cap. Si per ſortiarias, ſuprà citatum. Probatur ex ſacris Litteris quæ damnant eos qui declinant ad magos, ariolos, aut diuinos conſulunt, Leuitici 19. & 20. Deuteronom. 18. 4. Reg. 1. & alibi. Secundò ex Iure Canonico, cauſſa 26. q. 2. cap. Qui ſine Saluatore, ex Auguſtino; item cap. Admoneant, & cap. Non obſeruetis 26. quæſt. 7. ex eodem Auguſtino; cap. Si quis ariolos, cap. Qui diuinationes 26. quæſt. 5. ex Canone 23. Concilij Ancyrani; item cap. 2. De ſortilegijs. Tertiò ex Iure Codicis, L. Nullus, & L. Nemo, C. De maleficis. Denique probatur ratione. Conſentit facienti qui petit aut cogit vt faciat: conſentiens autem facienti malum, dignus eſt morte, ſicut ipſe faciens, Rom. 1. Secundò, Dæmonem colit qui alium ad eius cultum inducit, ſiue pretio vel præmio, ſiue vi aut metu, vt tyranni: atqui

actus magicus eſt quidam dæmonis cultus; ergo qui quempiam ad illum inducit, etiam ipſe dæmonem colit. Tertiò, Reus eſt læſæ maieſtatis, & infidelis vaſallus, qui petit vel accipit auxilium ab hoſte ſui Regis, etiam illud offerente, qui ab initio ſemper cum Rege certat de ſtatu, & nihil beneficij confert, niſi quo ſollicitet ad defectionem: cùm enim naturaliter benè afficiamur Benefactori, debemus omne dæmonis beneficium vitare, propter inimicitiam quam inter nos & ipſum Deus poſuit: parum autem refert quòd per alium quis accipiat, modò ſciat ab illo hoſte venire. Ita ferè Siluеſter, qui opinionem Aureoli dicit eſſe nefandam occaſionem infinitorum peccatorum, & conducibilem augendo regno diaboli. Non leuior cenſura eſt in articulis Pariſienſibus apud Gerſonem, vbi tamquam error damnatur art. 6. quòd licitum ſit aut permittendum maleficia maleficijs repellere; & art. 7. quòd quis poſſit cum aliquo diſpenſare in quocumque caſu, vt licitè talibus vtatur. Ex quo intelligimus, quo loco habendum ſit quod Sprengerus narrat de quadam diſpenſatione ſuper hoc obtenta per quemdam Epiſcopum maleficiatum, part. 2. quæſt. 2. fol. 389. in eo multùm reprehenſibilis, quòd exiſtimet poſſe Papam diſpenſare, vt liceat nouo maleficio vti ad ſoluendum vetus: eſt enim hoc intrinſecè malum contra Ius naturæ.

Reſp. ad Probationes Primæ opinionis.

Itaque ad Primum argumentum pro opinione Prima reſpondeo, Non eſſe ſimile: quia qui iuramentum exigit ab infideli, aſſertionem iuratam exigit, quæ ſibi quodammodò debetur ratione conuictus humani, & quam alter præſtare poteſt ſine idololatria: in propoſito autem, quod petitur, non poteſt magus, vt ſupponitur, legitimè præſtare.

Ad Secundum reſpondeo, Quamuis dæmon omnia ſua nequiter faciat, & vt diximus parte 1. quæſt. 64. art. 2. nullum habeat actum moraliter bonum, ſed ſemper malum, licet tamen ei per exorciſmos imperare vt exeat ab homine, & ne ampliùs introëat in eum, & ſimilia, quæ ex obiecto ſuo bona ſunt, aut ſaltem licita: dæmon enim liberè in illis apponit malum finem, ideoq; peccat apponendo, quamuis non demereatur propter ſtatum. Itaque etiamſi per impoſſibile eſſet aliquis inter homines qui bonum nullum poſſet benefacere propter deprauatã voluntatem, liceret tamen ei bona quædam imperare; verè enim quod imperatur, benè fieri poteſt; at maleficium benè fieri non poteſt.

At quæres, An liceat ſine deprecatione petere à dæmone vt nocere deſinat?

Reſpondet Suarez cap. 18. num. 5. Id non licere, niſi ſimul addatur aliquid, quo ſignifices te hoc non petere deprecando, aut ex amicitia, ſed contemptim, & quaſi cum iurgio; verbi gratia, ſi dicas, Abi hinc, ceſſa malefacere. Ceterùm quamuis verum ſit, non licere dæmoni dicere, Peto vt ceſſes, nihil addendo quo contemptum aut obiurgationem ſignifices nutu, verbo, vel modo pronuntiandi; non liquet tamen, ſecluſo ſcandalo, quomodo imperatiuo modo vtens, & animo ſolo amicitiam aut deprecationem excludens, peccet dicendo dæmoni, Ceſſa.

Reſp. ad 1. arg. Secundæ opinionis.

Ad Primum Secundæ opinionis reſpondeo, Quamuis qui verberibus pulſat ſagam, neque eam neque dæmonem videatur colere, reuerà tamen dæmonem colit, ſi ideò pulſet, vt maleficio ipſa vtatur, ſine quo quod petit, facere non poteſt. Maleficium enim, dæmonis cultus eſt, & qui ad illud cogit, ad dæmonis cultum cogit, & dæmonem iam honorat. Adde, quòd grauiùs peccet qui ad actum intrinſecè malum cogit, quàm qui tantùm hortatur aut rogat. L. Nullus, parum ad rem facit: illa enim in odium aruſpicum, eos mulctat qui pretio vel ſuaſione ipſos in domum ſuam induxerint. Vnde conſequens eſſe non poteſt, apud Deum reos non eſſe qui minis ad aruſpicia eos coëgerint. Neque enim Lex iſta adæquatè peccatum punit, ſed fauori aruſpicum derogat: quamuis probabiliter aliqui ſic exponant, vt etiam caſum Remigij complectatur. Adde, etiamſi apertè Lex diceret, nullam pœnam mereri eum qui verberando coëgiſſet: attamen abſoluendo in foro exteriori, non abſolueret in foro Dei, vt patet in ſimili Lege ſequenti. ibid. vbi impunè permittitur magica incantatio ad ſanitatem recuperandam, quam tamen non ſolùm punit Lex Dei & Canonica, ſed etiam Conſtitutio Leonis Imperatoris & Caroli V.

Ad 2.

Ad Secundum, Non minùs honoratur dæmon, quando ſignum ponis ne noceat, quàm dum ponis vt noceat: quamuis enim libentiùs noceat, obſequeris tamen ei tamquam confœderatus, in vtramuis partem pacto vtens. Deinde quando nocere deſiſtit, beneficus videtur, & magis Deo, quod ſemper affectat, in hominum opinione aſſimilatur. Verum quidem eſt, quòd frequenter ſimulet ſe inuitum retrahi, & quòd retractus ſoleat in ipſammet clientulam ſuam ſæuire, niſi in alterum ſaga ipſa ſæuiat; ſed non ideò in tali retractu non colitur, ſed vel ſimulat ſe aliter coli malle, vel reuerà mauult, cum maiori hominum damno.

Ad 3.

Ad Tertium, Eſt diſſimile: talis enim non fit ſocius furis, noſter autem coactor fit ſocius dæmoniorum, ad quorum ſacra compellit: nulla enim proteſtatio quòd nolis honorare dæmonem, te iuuat, ſi actio quam facis aut fieri curas, ſciatur certò eius cultum continere, vt benè obſeruat Sanchius. Proteſtatio ergo tum locum non habebit, quando moraliter certus fueris quòd maleficus nouo vtetur maleficio.

Ad 4.

Ad Quartum, Neque illud eſt ſimile: non enim terrore ſuo adigunt ad faciendum aliquid ex obiecto malum.

An liceat ſimpliciter petere vt iuuet, quãdo licito modo iuuare poteſt.

Ad Secundam quæſtionem reſpondeo, Debere exprimere modum licitum, verbi gratia, dicendo, Iuua me modo licito; non autem dicendo ſolùm, Iuua me. Quamuis enim etiam licito modo magus iuuare poſſit, quando tamen vis vti eius operâ, & neſcis vtro modo, licito an illicito volet iuuare; debes eum ſimul hortari vt licito modo id faciat. Sicuti etiam quando ſpes eius obtinendi affulget, teneor petere vt ſine vſura mihi præſtetur mutuum, aut ſine idololatria iuramentum. Ita Caietanus Opuſc. De maleficio, Sanchez diſp. 95. num. 11. in fine, Delrius lib. 6. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 2. Si tamen probabiliter exiſtimes quòd ſua ſponte modo licito remedium ſit adhibiturus, non peccabis indefinitè petendo.

Exiſtimat Suarez, numquam peccare, & ad quæſtionem abſolutè reſpondet affirmatiuè, nimitum

mirum quando petens timet & dubitat, an alius ſuperſtitioſo, an verò licito modo ſit ſoluturus maleficium, ſi certò nouit licito modo ſoluere poſſe, talem non peccare abſolutè petendo, eò quòd petitio ex ſe ſit indifferens, & ex parte perſonæ ceſſet morale periculum, & in dubio poſſit præſumi bonum potiùs quàm malum.

Verius non licere. Sed quod diximus, verius eſt, Primò, Quia procliue eſt ſcandalum aut cooperatio ad malum; quando enim magus à ſe peti videt auxilium, cogitare poteſt à ſe tamquam mago peti, ſicuti quando à Medico petitur auxilium, à Medicina quodammodò petitur. Secundò, Quia non videtur ſatis cauere diuino honori, qui eiuſmodi determinationem relinquit arbitrio viri diabolici. Tertiò, Indicas quaſi ex Religionis contemptu, tibi indifferens eſſe vtro modo fiat: qui enim à magis iuuari volunt, ſi veræ Religionis ſint memores, ſolent ſtipulari, quòd non niſi licitis vtentur. Quartò, Si non eſſet magus, rectè præſumeretur potiùs bonum quàm malum; ſed quando magus eſſe ſcitur, qui æquè libenter, imò libentiùs magicè operatur quàm licitè, & fortè diabolo ſic ſtudet placere, non eſt præſumendum potiùs bonum quàm malum, quia ſemel malus, ſemper præſumitur malus; peccas itaque tali periculo eum obijciens.

Quid ſi dubites an licito modo iuuare poſſit. Ad Tertiam quæſtionem reſpondeo, Non poſſe me eius opem ſimpliciter implorare, de quo dubito an licito modo iuuare poſſit. Ita Suarez, Sanchez, Delrio. Ratio eſt, Quia in dubio præſumitur aliter non poſſe iuuare quàm magicè, quia hoc frequentius eſt, vt magi aliter ſoluere maleficium non poſſint. Et hoc maximè verum erit, quando magus qui aditur, putatur non eſſe ille idem qui maleficium poſuit: is enim præſumitur etiam de ipſis maleficij ſignis nihil poſſe ſcire, niſi per nouum maleficium. Secundò, Si dubito an ipſe poſſit licitè præſtare quod peto, etiam dubito an licitè petam; operans autem ex conſcientia dubia, peccat, vt diximus 1. 2. Quæ ratio etiam poterit habere locum, quando aditur magus qui nocuit. Credo tamen, abſolutè poſſe peti vt nocere deſinat; hoc enim ſemper licitè poteſt & debet. Quamuis enim non ſemper magus efficere poſſit vt dæmon deſinat nocere, ſi tamen faciat quod licitè poteſt & debet, ipſe nocere deſinit. Poteſt etiam ſemper in tali dubio peti, vt ſi licitum habeat modum, iuuet. Sed rectè monet Delrio, licitum iſtum modum, quem ſe habere dicit aut ſimulat, explicandum eſſe & examinandum.

DVBIVM XIII.

Vtrùm liceat petere remedium ab illo malefico, qui ſciatur quidem poſſe licito modo maleficium tollere, moraliter tamen certò aut probabiliter putetur id non niſi nouo maleficio ſublaturus?

Sententia affirmatiua. LICERE tenent aliquot recentiores, Petrus Ledeſma in quæſt. 58. Supplementi, artic. 2. dub. 2. concluſ. 3. qui neminem pro hac ſententia citat, ſed dicit multos viros doctos ita tenere, & ſibi videri certã. Sanchez lib. 7. De matrimonio, diſp. 95. numero 11. cum quadam limitatione idem ſentit: dicit enim id licere, modò non permittatur maleficus maleficiato applicare medicinam aliquam vanam & ſuperſtitioſam, eò quòd hoc eſſet non tantùm vti peccato alterius, ſed etiam medio ſeu remedio intrinſecè malo. Addit Secundò, Quando ſpes eſſet quòd prodeſſet monitio, legem charitatis obligare petentem, ad monendum maleficum, vt licito modo curet. Idem Auctor lib. 2. in Decalogum, cap. 41. addit Tertiò, Non licere petere à malefico vt ſoluat maleficium, quod conſtat modo licito ſolui poſſe, quando conſtat illum modum licitum ab eo ignorari, eò quòd ſic diſpoſito ſit quaſi impoſſibilis. Quod extendit ad caſum quo dubites, an magus eum modum licitum noſcat. Addit ex Suare, non æquè in caſu noſtro licere petere remedium à malefico, ac licet petere mutuum ab vſurario, propter ſcandalum quod non æquè euitatur hîc atque ibi, cùm per ſe ſatis notum ſit, mutuatarium non approbare vſuras. Suarez De ſuperſtitione, cap. 18. numero 10. ſine limitatione ſimpliciter hanc partem amplectitur. Citat pro ea Henriquez lib. 2. De matrimonio, cap 8. numero 3. ſed iſte hoc apertè non tenet: ſolùm enim vult, licere à malefico, qui poteſt licito modo maleficium ſoluere, petere vt ſoluat; quod etiam ſuperiori Dubio verum eſſe, ſatis oſtendimus: in limitato autem caſu huius noſtri Dubij non loquitur. Tenet idem Raphael de la Torre in huius partis q. 95. art. 4. diſp. 2. aſſertione 5. qui tamen monet, extra neceſſitatem id non licere.

Non licere, tenent Binsfeldius, in tit C. De maleſ. quæſt. 5. concluſ. 3. Caietanus Opuſc. De maleficio; Delrio lib. 6. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 2. vt fatetur Sanchius; quamuis Delrium conetur explicare Suarez, quaſi non loquatur in caſu quo maleficus ſigna maleficij licito modo deſtruere poſſit, ſed ſolùm quo tolli poſſint licitè ab alio, quamuis ab hoc non poſſint niſi per nouum maleficium. At fruſtrà ita aliò trahitur inuitus Delrius: ſubiungit enim eiuſmodi aſſertionem, Licet à malefico petere vt maleficium tollat, quandocumque probabiliter credo, illum ſine maleficio, modo aliquo licito id facere poſſe, ſiue quandocumque non ſum moraliter certus, quòd vtetur modo illicito. Deinde in fine quæſtionis etiam illum qui dubitaret, ânne licito vel illicito modo ſit vſurus, cùm licitum habere ſciat, vult non poſſe vti eius operâ ſine examine modi adhibendi; multo minùs ſi poſt examen deprehendatur modus illicitus reipſa adhibendus. Videntur quoque omnes idem ſentire, qui dicunt, non licere à malefico, quantumuis parato, petere amotionem maleficij, quando id putatur facturus per nouum maleficium: qui ſanè modus loquendi omnium eſt DD. præter Angelum & Aureolum. Ita Gerſon De erroribus circa artem magicam, Silueſter verbo Maleficium, quæſt. 8. & alij paſſim. *Negatiua ſententia.*

Pro hac ſententia facit Primò, Quòd quamuis aliquo caſu liceat vti peccato proximi, numquam tamen liceat vti ſocietate dæmonis: vtitur autem ſocietate dæmonis, qui vtitur operâ magi, vt eſt magus; vtitur autem operâ magi, vt magus eſt, qui vult vti eius operâ, etiamſi intelligat non aliam ſibi ſperandam niſi magicam, eſto alia mago ſit poſſibilis. Tria aſſeruntur in hoc argumento, quæ ſingula videntur euidentia in vera Theologia. Primum eſt, Numquam licere vti ſocietate dæmonis. Apertè iſtud inhibet Scriptura 1. Cor. 10. *Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum.* Imò per inimici- *Probatur ſententia negatiua 1.* *Omne commercium cũ dæmone interdictum eſt.*

tias quas Deus poſuit inter nos & ſerpentem, prohibita eſt nobis cum eo omnis communicatio dati & accepti, adeò vt materialis & formalis ſocietas dæmoniorum non ita diſtingui poſſit ſicut ſocietas furum, aut vſurariorum, aut infidelium, aut aliorum hominum peccatorum: idque non ideò ſolùm, quòd quidquid dæmon agit, malè agat; ſed quia, vt oſtendimus in ſimili, Cap. ſuperiori, Dubio 4. & fatetur etiam Suarez, omni beneficio ſuo erga nos affectat opinionem diuinitatis, & nos ad defectionem à Deo ſollicitat, cuius defectionis periculo nos cenſemur exponere, ſi vel minimum eius in nos officium vel beneficium, vel vllum cum eo commercium aut ſocietatis ſpecimen admiſerimus. Societate enim eius vti non poſſumus, quin ſocij eius continuò fiamus interpretatiua conſpiratione, propter ſtrictiſſimam periculoſi commercij inhibitionem: furis autem ſocietate in bonum vti poſſumus, etiamſi non fiamus ſocij furum. Ad ſocietatem autem dæmonis pertinere, ſi quis vtatur operâ magi vt magus eſt, negari non poteſt; ſicuti negari non poteſt quin vtatur commercio fœneratoris vt fœnerator eſt, qui ſub vſuris ab eo mutuum accipit, eiuſque peccato vtitur promittens ſtipulatas vſuras. Denique vti operâ magi vt magus eſt, etiam illum de quo agimus, qui nouit quidem magum licitè poſſe iuuare, ſed non ſperat ab eo iuuari, niſi per maleficium, & nihilominùs operâ eius vtitur, patet: ſic enim vtitur operâ vſurarij vt vſurarius eſt, qui mutuum ab eo promiſſis vſuris accipit, quod aliter non daturum nouit, etiamſi poſſit. Confirmatur hæc Probatio grauiſſimâ ſententiâ Tertulliani lib. De idololatria, cap. 11. *Grauiora*, inquit, *delicta quæque pro magnitudine periculi diligentiam extendunt obſeruationis, vt non ab his tantùm abſcedamus, ſed etiam ab ijs per quæ fiunt: licet enim ab alijs fiat, non intereſt, ſi per me.* Secundò, Talis conſulens magum, ſine Saluatore vult habere ſalutem contra cap. Qui ſine 26. quæſt. 1. ex Auguſtino. Denique talis non ſatis cauet magna illa & neceſſaria vigilantia, qua nobis dæmon per beneficia, quæ ei aliena ſunt, ad ſua nitens adducere, cauendus eſt, ſecundùm eumdem Auguſtinum Enchiridij cap. 60.

Accedens magum, exſpectat effectum à dæmone.

2. Facit pro hac ſententia Secundò, In propoſito noſtro accedens magum, non exſpectat effectum à Deo, neque rationabiliter à natura: atqui aliter effectum exſpectans, inuoluitur implicito pacto dæmonis, vt habet artic. Pariſienſis 3. apud Gerſonem, & conforme eſt D. Auguſtino & communi DD. vt patet ex dictis Dubio 18.

3. Tertiò, Articulo 6. ibid. apud Gerſonem damnatur, qui permittendum dixerit vt maleficia maleficiis pellantur: atqui in propoſito noſtro petens à malefico remedium, ſaltem permittit ſibi per maleficium remedium parari. Neque videtur hoc multùm excuſare, quòd phyſicè nihil ſuperſtitioſum ſibi applicari permittat, vt Sanchez cauendum fatetur: ſufficit enim quòd permittat pro ſe tale remedium parari. Neque apparet, quomodo eo moraliter non cenſeatur vti. Cap. Si de area 26. quæſt. 1. ex Auguſtino damnatur Chriſtianus, qui de area ſua vel torculari ſciens & prohibere potens, permittit aliquid tolli ad ſacrificia dæmoniorum: peccat ergo qui ſanitati ſuæ per ſimilia conſuli permittit. Sanè peccaſſet Ochozias, ſi nuntios, quos nouerat ituros ad Beelzebub, etiamſi ad Eliam aut ad Deum Iſraël ire potuiſſent, pro ſua ſanitate conſultum miſiſſet.

Quartò, Ratio qua Silueſter & alij vtuntur 4.
contra Angelum, etiam hîc locum habet, quòd nimirum reus ſit diuinæ maieſtatis, qui ab eius hoſte ad defectionem ſollicitante, ſibi beneficium conferri permittit. Rectè Sotus lib. 8. De iuſtitia, quæſt. 3. art. 2. hoc fieri non poſſe dicit, propter iugem militiam & inimicitiam quam contra diabolum exercere debemus ſine vllis induciis, aut ſpecie diſſimulationis: quare neque tamquam ſuperiores, neque tamquam inferiores aut pares dæmones nobis, tractandi ſunt aut habendi, ſed ſolùm tamquam perpetui hoſtes, à quibus nihil auxilij, nihil officij ſperare, aut vltrò oblatum mediatè vel immediatè accipere liceat.

Dico, *mediatè*; ſicuti enim à Deo auxilium petit, qui illud per Dei Prophetam petit; ita à diabolo, qui per magum petit. Imò faciliùs hîc ſubeſt interpretatiua petitio, & ſufficit ſcientis & potentis impedire permiſſio quæ eſt in propoſito noſtro, cum adiuncta aliqua ſpecie datæ occaſionis.

Quintò, Cap. Non obſeruetis, Auguſtino in 5.
multis codicibus adſcriptum, cauſſa 26. quæſt. 7. quo Gerſon & alij vtuntur, ita habet: *Qui autem talibus magis credunt, aut ad domos eorum euntes, aut ſuis domibus introducunt vt interrogent, ſciant ſe Fidem Chriſtianam & Baptiſmum prævaricaſſe.* Atqui is de quo agimus, ad domum magi accedit, & remedium à magia accipit.

Sextò, Oppoſita ſententia aperit feneſtram in- 6.
cantationibus: non enim deerunt magi, qui ſimul artem Medicam profitebuntur, & probabiliter perſuadebunt ſe poſſe naturaliter curare, quod tamen ſcientur ſuperſtitioſè facere. Deinde ipſi magi qui maleficium poſuerunt, ſæpè poſſunt modo licito curare: itaque ſemper tales poterunt, quando probabiliter id conſtiterit, prece, pretio, minis, aut etiam verberibus moderatis à priuato, aut etiam grauibus à Iudice, quæ necis aut grauis morbi periculum adducant, induci aut compelli vt iuuent maleficiatum, etiamſi certiſſimò ſciatur, quòd noua incantatione vtentur, ad quam æquè ſolēt eſſe procliues ac ad licita remedia. Imò vel hac occaſione diaboli inſtinctu erunt procliuiores, vt ſic ſaltem ſimpliciores irretire videātur.

Septimò, Si quis indigeat operario, non poſſet 7.
vti mago quem ſciret magicè opus ſuum expleturum, etiamſi id poſſet naturali labore facere; quamuis in ſimili neceſſitate poſſet petere mutuum ab vſurario eiuſque operâ vti. Quis enim dixerit, ſi auriga quiſpiam magus ſit, qui te poſſit naturali ope per equos & currum ſuum Antuerpiâ Louanium transferre, licere tibi cum eo paciſci, vt te hinc eò transferat, etiamſi præſciueris, quòd non per equos ſuos, ſed per ipſum dæmonem transferet?

Octauò, Oblatum iuramentum infidelis, obla- 8.
tum mutuum vſurarij poſſum, ſi indigeam, acceptare, etiam præſcius idololatriæ & vſuræ: ſi autem oblatum maleficium, quo ſaner à mago, acceptem, ita me gero, quaſi non eſſet Deus in Iſraël.

Nonò, Vti malitiâ alterius, aliquando licet; vti 9.
autem maleficio alterius, non licet, quia vſus maleficij alieni per ſe ſpecialiter omni Iure eſt interdictus, vt ex dictis patet: cuius ratio bona indicatur à Silueſtro. Quia vſus maleficij alieni in propoſito

Digitized by Google

poſito non eſt ſine conſenſu in aliquid quod ſine peccato fieri non poteſt: requirens enim operam malefici in propoſito, conſentit in eam quam de facto præſtabit, quatenus per ipſam iuuabitur; iuuatur autem vt interuenit opera dęmonis. Secùs eſt in petente mutuum ab vſurario: is enim non iuuatur per vſuras quæ potiùs grauant, ſed ſolùm conſentit in mutuum quo iuuatur.

10. Decimò, Non minùs fit ſocius dæmoniorum qui præſcius interuenturi maleficij vtitur operâ malefici, quàm qui præſcius immolationis factæ, veſcendum accipit idolothytum; eſto poterat idē à quo accipit petitas in genere carnes ſuppeditare non immolatas. Poterit ergo qui non præſciuit maleficium nouum adhibendum, excuſari, ſi quod petiuit, ſciebat ſine maleficio alterum poſſe præſtare: non poterit autem, ſi præſciuit maleficium adhibendum.

11. Vndecimò, Si magus non poſſet te maleficio iuuare, ſed ſola naturali remotione ſignorum; ſcires autem quòd non ſit à te inducendus vt ſigna amoueat, non peteres ab eo remedium. Quando ergo in propoſito petis, ideò petis, quia vides quòd ſaltem per maleficium iuuabit, quod eſt vti maleficio aut ſocietate diaboli: & nequam hominem callentem eiuſmodi artem, adeoque ipſam artem magicam conſulere, quod ſub grauiſſimis pœnis meritò interdictum eſt cap. Si quis Epiſcopus, ex Concilio Toletano IV. cauſſa 26. quæſt 5. & cap. 2. De ſortilegijs.

12. Duodecimò, Magnum argumentum peti poteſt ex Rituali Romano ſuprà citato. Verba referam: *Aliqui* (dæmones) *oſtendunt factum maleficium, & à quibus ſit factum, & modum ad illud diſſipandum: ſed caueat ne ob hoc ad magos, vel ad ſagas, vel ad alios quàm ad Eccleſiæ miniſtros confugiat, aut vlla ſuperſtitione, aut alio modo illicito vtatur.* Hæc ſententia videtur vera, maximè propter primam rationem.

Argumentũ pro ſententia affirmatiua. Contrariæ ſententiæ auctores vnico nituntur fundamento, quòd aliquando liceat vti peccato proximi, quando nimirum quod peto, ipſe ſine peccato præſtare poteſt, & ego iuſtam habeo cauſſam petendi, aut non ſubtrahendi materiam, aut etiam materiam ſuppeditandi, vt patet in petente mutuum ab vſurario, iuſiurandum ab infideli iuraturo per idolum, Sacramentum à Parocho concubinario, & docet luculentè D. Thomas De malo, quæſt. 13. art. vlt. ad 17. 18. & 19. & alibi. De vſura & iuramento dictum eſt ſuprà hac parte, & de Sacramentis in 3. parte, & oſtendimus, idem licere, ſuprà De ſcandalo, Dubio 4.

Reſpond. Sed reſpondendum eſt, Licere quidem tribus iſtis caſibus & ſimilibus vti peccato proximi, ſed inde non ſequi quod infertur, licere etiam vti maleficio proximi, quia bono quod nobis eſt ex actione mala proximi, poſſumus vti aliquo caſu, etiamſi talem proximi actionem circa nos impedire poſſimus, vt patet ex dictis, quando De ſcandalo: bono autem quod nobis eſt ex actione diaboli circa nos, non poſſumus vti, ſi illam actionem diaboli impedire & auertere ſit in noſtra poteſtate; quia etiam bonum ab ipſo non poſſumus acceptare. Licet ergo hominis mihi aliquando benè vti vitiato per vſuras mutuo, illicito iuramento, aut prauo miniſterio; quia mutuo, miniſterio, & iuramento eius poſſum vti, imò humana ſocietas ad eiuſmodi vſum ius præbet. Non licet autem ope dæmonis per maleficium mihi à malefico procurata vti, quia in nullo mihi licet dæmonis ope aut ſocietate vti, nec in bono acquirendo, nec in malo pellendo. Neque ea quæ naturaliter nouit, & mihi vſui eſſent, poſſum ab eo ſiue per ſe, ſiue per magum offerente diſcere vel accipere quantumcumque bonum eſt, ſi à dæmone ſit, & hoc ſciam ab ipſo eſſe, & cùm poſſim auertere, hoc permittam vt ab ipſo mihi obueniat, iam mihi malum eſt, cui nihil ab eo accipere præceptum eſt, quem etiam dum verè & probè loquitur, exemplo Chriſti & Apoſtoli compeſcere potiùs debeo: parum enim refert, quòd magus poſſit petitioni meæ licito aliquo modo ſatiſfacere, cùm ſciam quòd interueniet opera dæmonis, qua vti etiam per magum omni modo mihi eſt illicitum. Cùm enim magum, quem non aliter ſubuenturum noui, quamuis licito modo ſubuenire poſſit, imploro, duos imploro, magum & dæmonem, aut potiùs in mago dæmonem: dæmon autem qui à me imploretur aut acceptetur, licitè nullo modo me iuuare poteſt. Itaque peto, quòd licitè me ſcio acceptare non poſſe.

Obiect. Dices, Homine tantùm vti ſic petentem, non diabolo.

Reſp. Reſpondeo, Verè vtitur diabolo per hominem, quem nouit per diabolum adiuturum; ſicuti Dei dono vtitur, qui Medico vtitur, quia Medicinam creauit Altiſſimus. Deinde non tantùm vtitur homine, ſed vt proximo principio, vtitur arte hominis diabolica, qua vti non poteſt ſine ſocietate diaboli: eâ autem irretitur, qui vtitur eius confœderato, & transfugit à Deo ad partes diaboli.

Obiect. Dices iterùm, Non vtitur niſi vt homine qui poſſit legitimè iuuare; ſicuti qui mutuum accipit vtitur fœneratore vt mutuatore.

Reſp. Reſpondeo, Mutuatarium verè vti malo fœneratoris, & cum eo commercium vſurarium inire: at omne commercium cum dæmone interdictum eſt, adeoque etiam cum mago, vt tali; quare nec ab vſurario mutuum accipere licebit ſub vſuris aut ſine vſuris, ſi illud arte diabolica ſuppeditaturus ſciatur, etiamſi aliter ſuppeditare poſſit: rectè enim dicit D. Auguſtinus lib. 4. Contra Iulianum, cap. 7. *Aliud eſt malo benè vti quod iam inerat, & aliud eſt malum perpetrare quod non erat.*

Obiect. Obijcies, Quando vtor iuramento iurantis per falſos deos, etiam vtor ſocietate eius cum idolis.

Reſp. Reſpondeo, Id verum non eſſe, ſuprà oſtendimus, quando De iuramento, Dubio 10. Confirmatur, Quia iurans, Iouem inuocat in teſtem, dicit, Sic me perdat, ſic me iuuet Dieſpiter; tibi nihil confert niſi fidem, qua homo tibi iungitur, qua rectè vteris; magus autem inuocat dæmonem vt te iuuet. Fœderi ergo iungeris, per quod iuuari ſuſtines, ſicuti iuranti iungeris in pacto fidelitatis, quia in humani conuictus neceſſitate iuuaris. Si idololatris, quibus fortè conuiuendi neceſſitas eſt, in talibus communicare non liceat, oportebat nos de hoc mundo exiſſe: at magi inimici ſunt totius generis humani, vt dicit Conſtantinus L. Etſi, C. De maleficis; & ſunt naturæ peregrini, vt dicit idem eodem tit. L. Multi, quia non tantùm alienæ, ſed etiam propriæ vitæ quodammodò inſidiantur, propriorum infantum corda deuorant, fruges vnde vita hominum ſuſtentari ſolet, perdunt; denique ob facinorum magnitudinem, quaſi antonomaſticè malefici vocantur,

 ei ni-

ei nimirum confœderati, ad eum transfugæ, adeoque ipſo etiam quodammodò peiores, qui homicida eſt ab initio, & nihil aliud meditatur, quàm noſtri generis perditionem, & diuini cultus euerſionem. Vnde factum eſt, vt etiam apud Gentiles exoſiſſimi fuerint magi, vt docet Auguſtinus lib. 8. De ciuitate Dei, cap. 19. Ideò enim apud Poëtam Dido iurabat, ſe magicas inuitam accingier artes: ideò Leges 12. Tabularum ſupplicium ei ſtatuunt, qui alienas fruges incantaſſit: ideò Apuleius copioſiſſima oratione crimen huius artis à ſe alienum aſſeruit. Teſtantur id Mathematici Vrbe & Italiâ pulſi, vt eorum angeli cælo, vt eſt apud Tertullianum De idololatria, cap. 9. Quare non placet quod Adrianus Quodlibeto 3. art. 2. inſinuat, non tam Ius naturæ, quàm poſitiuum impedire, quò minùs in caſu noſtro liceat vti operâ magi: Ius enim naturæ obſtat, & quidem tam clarum, vt etiam gentilitas cæca vtcumque id viderit. Verum quidem eſt, hoc Ius naturæ aliquid quaſi poſitiuæ Legis ſupponere de perpetua exercenda cum dæmone hoſtilitate: hoc enim naturale eſt, ſuppoſita Dei permiſſione, qua voluit eum qui nos traxit in peccatum, ad exercitium noſtrum permittere perpetuum inſidiatorem & hoſtem; hoſtis enim huius ſuppoſita calliditate, potentia, & perpetuis inſidiis, naturali Lege ab omni eius commercio tamquam ſummè nobis periculoſo diuellimur.

Nunc verò denique patet, admodum diſſimile eſſe quod adducunt de petente Sacramentum à miniſtro peccatore, quaſi æquè liceat à diaboli miniſtro expectare ſacra diaboli, eò quòd res licita æquè petatur vtrobique, ac licet à Parocho expetere Sacramenta Chriſti. Excuſatur hoc communione diuina, grauatur illud communione diabolica; Parochus in ritu quem adhibet, non peccat, quamuis adhibendo legitimum ritum ſancta non ſanctè tractet, eoque peccet; magus autem diabolicum adhibet ritum. Illum ergo non magis pro te tolerabis, quàm cum hæretica cærimonia Baptiſmum, aut benedictionem per idola. *Benedici*, inquit Tertullianus ſuprà, cap. 22. *per deos nationum, maledici eſt per Deum*. Subiungit quod noſtro admodum quadrat propoſito: *Si dedero eleëmoſynam, vel aliquid præſtitero beneficij, & illi mihi deos ſuos, vel coloniæ genium propitios imprecetur, iam oblatio mea vel operatio idolorum honor erit*. Et infrà: *Deus videt quoniam propter ipſum feci, pariter videt quoniam propter ipſum feciſſe me nolui oſtendere, & præceptum eius idolothytum quodammodò feci.* Hæc, inquam, propoſito noſtro quadrant: damnat enim Tertullianus illum Chriſto initiatum, qui ſuſtinet ſibi benedici per deos nationum, & hoc non auertit, etiam dum eleëmoſynam facit propter Deum. Si eleëmoſyna tua, res Deo grata, quodammodò in idolothytum vertatur, quia ſuſtines inde benedictionem idololatricam, etiamſi poterat, imò aptior erat ad Dei potiùs benedictionem prouocare quàm ad diabolicam: quomodo non vertetur in idolothytum ſupplicatio tua, qua à diabolico homine vt homine quidem iuuari, ſicut fieri poterat, poſtulas, à diabolico autem per maleficium benedici ſuſtines? Benedictio enim malefica honor eſt dæmonis, & idololatria. Vnde DD. grauiter reprehendunt Iudices, qui cogunt maleficas ad benedicendum maleficiatis, vt videre licet apud Delrium lib. 6. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 2. Sanchium ſup diſp. 95. numero 10. Ceterùm iſtud de hoc Dubio, ſtudio veritatis inueſtigandæ diſputaſſe ſufficiat.

Sed quæres, Quid ſit ſentiendum de probabilitate & ſecuritate in praxi ſententiæ oppoſitæ?

Reſpondeo, Poſtquam diu multumque hac de re cogitaui, & cum multis viris doctis contuli, mihi videri diſtinctione quadam poſſe vtcumque dirigi ſecuramque reddi in praxi conſcientiam, vt prior opinio, quæ affirmat licere, poſſit in praxi tamquam probabilis, ſalua maiori probabilitate ſententiæ oppoſitæ, tolerari & admitti, quando agitur de ſanitate aut ſoſpitate, aut alio bono hominis per dæmonem aut maleficium ablato recuperando; & nihil ſuperſtitionis applicatur ſanando, ſed ſolùm deſinit ei nocere dæmon, & ſanitatem, aut bonum ablatum redire permittit: tunc enim non propriè accipimus à dæmone beneficium, ſed Dei donum nobis impedire deſiſtit. Poſterior autem ſemper obtineat, quando à dæmone propriè prouenit aliquid beneficij, ita vt quodammodò cenſeamur fieri eius beneficiarij, eo beneficio operâ magi ab ipſo dæmone accepto, aut ſanè eius operâ vti videamur extra caſum quo merè agimus pro noſtræ læſionis ab ipſo inflictæ ablatione. Aduerto enim, duas deformitates eſſe hîc excludendas; vnam, quòd occaſionem peccandi videamur mago præbere. Illa vt talis, poterit excludi per neceſſitatem; ſicuti dum ab vſurario accipimus mutuum cum promiſſione vſurarum. Altera eſt, quòd non ſatis vitemus ſocietatem & communicationem cum diabolo. Hæc tum demum videtur probabiliter excludi, quando dicto modo pro ſola noſtra indemnitate agimus. *Quid in praxi licitum ſit ſecundùm ſententiam affirmatiuam.*

Hinc infertur, Etiamſi quis fuerit in neceſſitate, non licere ei, quod etiam ſuprà inſinuauimus, petere à mago mutuum ad vſuras, ſi magus credatur pecuniam mutuandam à dæmone per magiam inuocato accepturus, etiamſi aliunde dare mutuum poſſit. Licet tamen in commercijs recipere & exponere pecunias, quas magus arte diabolica inueniendo occultum theſaurum effodit. Ratio diuerſitatis eſt, quòd donum à diabolo proueniens poſſit in triplici ſtatu conſiderari. Primò, Quando actualiter offertur aut confertur à diabolo. Tunc eo vti, eſſet illud acceptare, & pertineret ad ſocietatem diabolicam. Secundò, Quando donum quidem iam antè datum, ſed in eius conſeruatione aliquid ſuperſtitioſum ex præſcripto magi adhibetur, vtpote ſi ſanitas debeat conſeruari appenſo ad collum aliquo ſcripto ſeu amuleto ſuperſtitioſo. Et hoc caſu etiam illicitum eſt vti donis diaboli. Tertiò, Quando donum ſiue cum peccato ſiue ſine peccato initio acceptum, nunc omnino eſt independens à poteſtate diaboli. Et eo caſu licet id conſeruare, eoque vti. Benè hæc diſtinxit Raphael de la Torre diſp. 1. ad art 4. quæſt. 95. huius partis. *Donum diaboli tripliciter conſiderari poteſt.*

Aduertendum porrò hîc eſt, Non admittere nos, hanc praxim eſſe probabilem, quando non certò conſtaret, magum poſſe licito medio iuuare; tunc enim ſemper eſſet peccatum graue, ab eo petere auxilium, etiamſi eſſet paratus, propter rationes ſuperiori Dubio adductas.

Dices, Etiam tunc vtor Iure meo, agens pro ſola indemnitate.

Reſpondeo, Ius iſtud non facit vt ſint facienda mala vt eueniant bona; facis autem in propoſito malum,

malum, quando alium requiris vt id faciat quod non niſi malè facere poteſt, aut ſaltem facis id de quo dubitas an ſit licitum, dubitando de eo vnde pendet eius permiſſio.

Dices iterùm, Gentilis non poteſt licitè iurare, quia vel iurat per falſum deum, vel iurat per eum quem non putat deum; licet tamen ab eo iuramentum exigere.

Reſpondet quidam, Neminem laborare ita ignorantia vnius Dei, quin ſaltem confuſam veri Dei notitiam habere poſſit, & ſua culpa ea careat; quia ſaltem in primo inſtanti vſus rationis eam habuit vel potuit habere, ideoq; ſua culpa ei eſſe impoſſibile, iurare per verum Deum, idque ſatis eſſe vt liceat ab eo exigere iuſiurandum quod per verum Deum præſtare poteſt, etiamſi per falſum deum ſit iuraturus.

Aliter reſpondeo, Si quis omnino ignoraret modum iurandi per Deum verum, ab eo non licitè poſſe exigi iuramentum; ſed eos cum quibus Chriſtiani agunt, non poſſe omnino id ignorare, cùm ſaltem videant quando à Chriſtianis iuramenta viciſſim exigunt, eos iurare per Deum verum: & ſi omnino putentur ignorare, non petatur ab eis in genere vt iurent, ſed vt per verum Deum iurent; tunc enim ſi dicant neſcire alium verum Deum quàm ſuum idolum, poterit fidelis acceptare eorum iuramentum per idolum: hoc enim non eſt inducere ad malum, ſed vtendo iure ſuo, petere quod rectè præſtari poteſt.

DVBIVM XIV.

Quænam licita, quæve illicita maleficij remedia?

SVPERIORIBVS duobus Dubijs diximus de remedio licito ex amotione ſigni, & illicito ex nouo maleficio; nunc de alijs naturalibus, ſupernaturalibus, & ſuperſtitioſis remedijs inquirendum. Et primùm quidem de naturalibus.

De remediis naturalibus.

Vbi in primis non poteſt magnam habere quæſtionem, Anne liceat remedia naturalia adhibere, quæ ſimilibus malis adhiberi ſolent, quando malum in conſeruari non ampliùs pendet à maleficio, etiamſi per maleficium inflictum ſit: verbi gratia, non eſt dubium, quin arte Medica liceat curare vulnus, quod maleficio inflictum eſt. Sed noſtri inſtituti eſt potiùs videre, an aliqua, & quænam remedia naturalia rectè adhibeantur tollendo effectui, qui adhuc pendet à maleficio, adeoque quæ adhiberi poſſint ipſi maleficio in ſe prout cauſſat talem effectum. Ex Scriptura enim videntur nobis quædam eiuſmodi naturalia remedia commendari. 1. Reg. 16. cithara contra inſultum dæmonis adhibetur, & meliùs habebat Saul, citharizante Dauide. Tobiæ 6. ex piſce quodam traditur ab Angelo remedium; dicit enim Tobiæ: *Cordis eius particulam ſi ſuper carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum.*

An dentur quæ ex ſe valeant contra maleficium?

Pro affirmatiua argum. 1.

2. Secundò, Idem colligitur ex Canonibus: cap. enim Dæmonium 26. q. 7. quod tribuitur Hieronymo, ita habet: *Dæmonium ſuſtinenti licet petras vel herbas habere ſine incantatione.* Flagellum dæmonum per Hieronymum Mengum documento 3. præſcribit, vt certa quadam benedictione iſta adhibeantur.

3. Tertiò, Ioſephus lib. 8. Antiquit. Iudaic. narrat, quemdam Eleazarum Iudæum per radicem à Salomone inuentam, dæmones ab energumenis abſtraxiſſe.

4. Quartò, Sunt qui exiſtiment, conuitijs dæmonem poſſe abigi quaſi naturaliter, quibus fidem accommodat Lutherus in Sympoſiacis. Sanè etiam D. Antonius conuitijs legitur dæmonem excepiſſe apud Athanaſium.

5. Quintò, Sunt qui arbitrentur, galli cantu quædam maleficia diſſipari. Ita ex ſagarum confeſſione Remigius lib. 1. cap. 14. Dæmonolatriæ, quod alij ex diſſidio naturali galli & ſerpentis confirmare nituntur.

6. Sextò, Lotionem manuum matutinam prodeſſe, traditum reperitur apud eumdem Remigium cap. 10.

7. Septimò, Idem auctor alibi putat ſalem maleficia ſoluere.

8. Denique alia multa eiuſmodi remedia collegit Delrius lib. 6. cap. 2. q. 3. ſect. 2.

Vt propoſitæ quæſtionis explicationem inueniamus, quædam præmonenda ſunt.

Res corporea indirectè tantùm proſunt contra maleficia.

Vnum, Directè res corporatas in dæmones virtute ſola naturali nihil poſſe, ſed tantùmmodò ſecundariò & indirectè. Eſt hæc communior Theologorum ſententia, certiſſimo nitens fundamento, nimirum rem corpoream, cùm ſolùm imprimere queat qualitatē corporalem, non poſſe naturaliter agere in ſpiritum, qui eiuſmodi qualitate non magis affici poteſt, quàm vox eſſe alba, aut lapis intelligere. Alterum eſt, Indirectè & ſecundariò verè naturalia quædam contra maleficia prodeſſe remedia, idque varijs modis. Primò, Morali tantùm efficientia, puta, quia illis applicatis ſignum maleficij ceſſat, de quo diximus Dubio 12. Vel quia dæmon talibus offenditur; quomodo nonnulli dicunt eum offendi cæſo aut irriſo dæmoniaco, eò quòd quæcumq; talia dum fiunt circa corpora obſeſſa, dæmon accipiat vt facta in ſui deſpectum ac ludibrium. Vel quia licet naturalia ſint, tamen rememoratiua ſunt rei alicuius quam indigniſſimè fert dæmon: quomodo fortè ipſa inſufflatio Exorciſtę reddit eum memorem ſuccenſionis ignis infernalis quo continuò ardet; thus accenſum, orationis Sanctorum; ſulphur cum igne, carceris infernalis; ruta, amaræ Chriſti paſſionis. Volunt tamen vt iſta efficaciam habeant, certo modo priùs debere benedici. Secundò, Poteſt etiam moralis tantùm eſſe efficientia, immediatè in ipſum maleficiatum: verbi gratia, ſi quid dum intelligitur eum voluptate afficiat, quam non ferat dæmon, quomodo Philoſophiæ ſtudioſos minùs maleficijs eſſe obnoxios quidam dixerunt. Tertiò, Phyſica efficacia ſe exerit in maleficiatum, vel per qualitatem aliquam occultam ipſius ſubſtantiæ; quo modo in lapillis & herbis vis eſſe poteſt contra maleficium: vel per manifeſtam aliquam qualitatem, qualis eſt quæ ab elementorum qualitatibus prouenit; affectus autem ita maleficiatus, vel faciliùs & leuiùs fert moleſtias dæmonis: vel ſanè dæmon ipſe qui vexaturus erat, non vexat, aut vexare deſinit, eò quòd per naturalia illa tollatur praua diſpoſitio, verbi gratia, atræ bilis vel melancholiæ, quam tamquam ſuæ vexationi idoneam obſeruare ſolet. Sicuti enim gaudet dæmon locis tenebroſis & opacis, ita triſtioribus

illis

Digitized by Google

illis affectibus, quaſi animi quibuſdam tenebris gaudere dicunt. Nota tamen, non omnino dependere dæmonis receſſum ab eiuſmodi remedijs, ſed ipſum ſolùm inclinari vt recedat, vel vexare deſinat.

Reſp. ad argumenta ſententiæ affirm. Ad 1. Quomodo Dauid cithara Saulem iuuerit.

His itaque poſitis, Reſpondeo ad Primum, Dauidis citharam nonnihil ſedaſſe humores, quibus Saul agitabatur, Regemque vexationi diabolicæ ijs ſedatis minùs fuiſſe idoneum, vel quia diſpoſitio ceſſabat, qua poſita ſolitus fit vexare grauiùs; vel quia indignabatur ſeſe in ſuo domicilio concentu illo turbari. Sunt qui ad ſacra remedia recurrant propter ſignificationem crucis Chriſti, quam cithara illa præfigurauit. Alij ad ſacrorum carminum melos, quæ Dauid cithara concinebat. Apud Tiræum De dæmoniacis, parte 3. cap. 48. quidam hoc Dauidis ſanctitati adſcribunt; ſed parum probabiliter; quærebant enim famuli Saulis virum non tam ſanctum quàm pſallendi peritum: ideò ille qui ſuggerebat de Dauide, nullam ſanctitatis mentionem facit, ſed peritiæ pſallendi. Neque refert quòd dicat, *Et Dominus eſt cum eo.* Hoc enim vltimo loco ſolùm ad cumulum adijcit, & non tam ſanctitatem quàm proſperitatem videtur ſonare. Neque hoc voluit Auguſtinus lib. 5. In Iulianum, cap. 5. quamuis Dauidis ſancti cithara Regem à ſpiritus mali moleſtia dicat releuatum. Ipſe Tiræus inter alia ſuggerit dici poſſe, voluptate Muſicæ recreatum Regem leuiùs moleſtiam illam tuliſſe; ſed plus vult Scriptura, quando dicit, *Recedebat ab eo ſpiritus malus.* Addit Tiræus quoſdam dicere, neque improbabiliter, naturalem dæmonum poteſtatem diuinitus reſtringi, rebuſq; naturalibus quibuſdam ſubijci & torqueri, ſicuti igni infernali. Ita etiam ſentire videtur Delrio lib. 6. cap. 2. ſect. 2. quæſt. 3. Hoc poſito, idem facilè applicari poterit citharæ Dauidis.

Verùm omnino improbabile eſt (quod refert Azorius lib. 9. cap. 26. quoſdam dicere) & videtur ita ferè ſentire Pellicanus in eum locum, ſpiritum malum qui Saulem vexabat, non fuiſſe dæmonem, ſed atræ bilis ſpiritum & humorem, qui ſi magnus ſit, vexat & cruciat homines, præſertim quando dæmonis operâ excreſcit. Hoc inquam improbabile, quia Saul fuiſſe arreptitium, non tantùm Auguſtinus, Gregorius, Hieronymus, & alij paſſim Patres, ſed & ipſa Scriptura dicit, Spiritum enim Domini dicit ab eo receſſiſſe, & malum ſucceſſiſſe, exagitaſſe, inuaſiſſe, & ipſum Saulem in medio domus ſuæ propheraſſe.

Quomodo cor piſcis apud Tobiam dæmonium fugauerit.

Ad locum Tobiæ, Quomodo piſcis iſte dæmonem fugauerit, variæ ſunt ſententiæ. Dicunt in primis quidam, quòd naturaliter. Pro qua ſententia citantur Bartholomæus Faius, Gregorius Toloſanus, & Raimundus Lullus. Secundò, Alij dicunt, quòd ſupernaturaliter ex ſola Dei voluntate, ſicut ignis inferni cruciat dæmones. Ita Valleſius in Sacra Philoſophia. Tertiò, Alij quòd ſupernaturaliter ex ſacra quadam ſignificatione, quã indicauit Proſper De promiſſionibus, parte 2. cap. 39. vt nimirum fumus ex piſce ſignum fuerit ſacrum paſſionis Chriſti, qui ἰχθυς ſeu piſcis dicitur, ex celeberrimo illo acroſtico carmine Sibyllæ, de quo Auguſtinus lib. 18. De ciuitate Dei, cap. 23. Quartò, Alij putant, nec naturaliter nec ſupernaturaliter piſcem quidquam contuliſſe, ſed Angelum more humano agentem & canentem ne proderetur angelica ſua natura, ſimulaſſe quòd per piſcem curaret, cùm alia inuiſibili virtute dæmonem pelleret & cæcitatem ſanaret, ſicuti ſimulauit ſe comedere & bibere, cùm alio inuiſibili cibo nutriretur, vt ipſe fatetur cap. 12. Quintò, Alij dicunt, ex opere operantis tantùm fugaſſe, vt ſignum precum Tobiæ & Saræ. Sextò, Alij volunt, non docere Angelum, vi fumi dæmones expelli, ſed tantùm aſſerere ipſos fugandos, quando fumus excitatus fuerit, ſicuti ad ſignum tubæ exeunt deuicti milites. Vnde cap. 8. non dicitur per fumum, ſed per ipſum Raphaëlem Aſmodæum eſſe profligatum. Ita Tiræus ſuprà. Septimò, Lutherani & alij hæretici negant ſacram aut etiam veram hanc eſſe hiſtoriam, ſed dicunt eſſe poëma quoddam fabuloſi alicuius Iudæi. Sed hi ſine fronte ſunt. Pellicanus eorum aſſecla, quamuis librum ponat extra Canonem, ipſos tamen hunc locum vrgentes refutat. Sed hactenus iterùm infeliciter, quòd inſinuet dici poſſe dæmones eſſe corporeos, ideoque virtute naturali aliquid poſſe nidorem piſcis in eis fugandis, ſed virtute occulta quæ pertineat ad magiam naturalem. Alij denique non ſatis fidentes naturali virtuti huius piſcis, coniungunt ſimul ſupernaturalem, & mixtam volunt fuiſſe hanc operationem. Ita Serarius ibi in cap. 8. quæſt. 3. Vult enim ipſo creationis initio in humani generis ſubſidium contra dæmonas corpora infeſtantes iecori illi vim iſtam fuiſſe inditam, concurriſſe nihilominùs ſacram paſſionis Chriſti ſignificationem, amotionem libidinis carnalis, & preces nouorum coniugum. Ceterùm inter has omnes Tertia explicatio videtur probabiliſſima, ea tamen adhibita reſtrictione, vt non intelligatur ordinarium remedium, niſi ſicut ipſum ſpiritale eſt, ita etiam cum quadam ſpiritali congruentia applicetur, Dei videlicet aut Angeli monitu: neque enim hominis, ſed Dei hæc medicina, cui & Raphaëlis nomen quadrat.

Ad Secundum reſpondeo, Canonis permiſſionem eò pertinere, quòd indirectè ſaltem ad mitigandam dæmonis vexationem illa iuuent, vt ibi indicat Turrecremata. *Ad 2.*

Ad Tertium reſpondeo, Iudæum illum per diabolicam magiam dæmonem extraxiſſe, eamque artem non eſſe traditam à Salomone, niſi fortè quando fuit idololatra. Ita Pererius lib. 1. De magia, cap. 3. Addit Serarius, etiamſi Salomon eiuſmodi naturalia aliqua antidæmonia in herbis vel plantis, de quibus, teſte Scriptura, accuratiſſimè diſputauit, fortè reliquerit: ea tamen ſolùm valuiſſe modo indirecto, leuiorem ſeu tolerabiliorem reddendo vexationem corporalem, corpore meliùs affecto, aut ſanè ex coniunctione ſanctarum precum. Sed non ritè Iudæos illos exorcizaſſe, ac potiùs in Beelzebub eieciſſe dæmonia, argumento erit Iuſtinus Contra Tryphonem, improperans ei his verbis: *Exorciſtæ veſtri eadem qua etiam apud gentes arte adhibita, adiurant, incenſiſque odoribus & vinculis vtuntur.* *Ad 3.*

Ad Quartum reſpondeo, Conuitia prodeſſe, ſed ordinatè in ipſum dæmonem eiaculata, coniuncta cum oratione ſacra & vera fide, qualia ſunt Antonij apud Athanaſium, Chriſtianorum apud Prudentium contra Symmachum, & apud Mengum *Ad 4.*

Digitized by Google

gum Exorciſmo 4. Delrium, & Serarium ſuprà. Nihil autem proſunt vana iuramenta, ſcurrilia & iracunda conuitia, quæ commendauit Lutherus in Sympoſiacis. Serola 1. parte, verbo Superſtitio, poſt Nauarrum, conſil. 52. De ſententia excommunicationis, improbat praxim, qua ſoleant piſces quidam monſtroſi excommunicari, abiurari, maledici & exſecrari.

Ad 5. An galli cantus fuget dæmones.

Ad Quintum, Ex galli cantu antiquum quidem, ſed fabuloſum eſt (quatenus illud aſſeritur naturale) antidæmonium. Eſto enim, ſit galli & ſerpentis quædam antipathia; ánne idcircò eadem erit cum gallo ſerpentis illius antiqui, & leonis infernalis? Illud verius, poteſtatem tenebrarum odiſſe lucem, ideóque ad galli cantum aufugere, tamquã ad lucis nuntium, vt & reliquus errorum chorus, & latronis mucro, vt ex Ambroſio canit Eccleſia, cui etiam conſentit Prudentius in Hymno de galli cantu, non quòd dæmones etiam interdiu nocere nequeant, ſed quòd commodiùs nocendi tempus ſit nocturnum, quo etiam magis lateant ſagæ, quo denique minùs impediuntur piorum precibus. Adde fortè, etiam ſignificationem ſacram, puta reſurrectionis, quæ id temporis acciderit, diabolum odiſſe, aut ſanè horrere ad ſignum illud futuri iudicij: antelucanus enim iſte galli cantus, vt inquit Prudentius, noſtri figura eſt Iudicis. Et infrà:

Ferunt vagantes dæmonas
Lætos tenebris noctium,
Gallo canente exterritos,
Sparſim timere & cedere.

Cauſſas reddit, Quòd galli cantus ſit ſignum aduentus Dei & reſurrectionis tam Chriſti iam factæ, quàm noſtræ futuræ.

Ad 6. Lotio manuum.

Ad Sextum, Lotio manuum per ſe directè non amolitur maleficiũ, ſed fieri poteſt, vt ita ſit limitata pactio dæmonis, vt expiret facta lotione. Si amoliri dicant ſagæ, vt apud Remigium, vel falſa eſt perſuaſio, vel dicto tantùm modo vera, vel denique circa eiuſmodi actionem admodum vſitatam, ſuperſtitioſum quid dæmon commendare intendit pro ſuo regno amplificando.

Ad 7. Sal non conſecratũ.

Ad Septimum, Sal non conſecratum non videtur conueniens remedium naturale: ſed etiam illud dæmones oderunt, fortè propter aliquam ſignificationem, vel vt in re communiſſima inducant ſuperſtitionem, ſimulant ſe ſalem odiſſe. Quando verò benedictum eſt, & in illum vſum ritè conſecratum, indubiè rectè annumeratur ſupernaturalibus remediis; ideò enim Alexander I. Epiſtola 1. relatus De conſec. diſt. 3. mandat benedici ſalem inter cetera, ***Vt diaboli***, inquit, ***inſidias auertat, & à phantaſmatis verſutijs hominem defendat***.

Ad 8.

Ad poſtremum patet ex ſuprà notatis.

De remedijs ſupernaturalibus.

Hactenus de antidæmonijs naturalibus: ſequitur dicendum de ſupernaturalibus & Eccleſiaſticis. De his tractatur cap. Si per ſortiarias 33. q. 1. & ibi à Canoniſtis; à Theologis autem in materia De matrimonio, quando de impedimento maleficiatorum. Tractat etiam Delrio lib. 6. cap. 1. ſect. 3. quæſt. 3.

Eiuſmodi in primis remedium eſt fides magna in Deum. 1. Petri 5. Epheſ. 6. Conſulendus Athanaſius in Vita B. Antonij, Epiphanius Hæreſi 30.

Secundò, Preces ad Deum. Geneſis 20. 2. Corinth. 12. Matth. 15. Tobiæ 8.

Tertiò, Meditatio paſſionis Chriſti. Niderius in Formicario, cap. 4.

Quartò, Confeſſio peccatorum, & vera pœnitentia: imò ſine ea reliqua non iuuãt. Delrius ſup. Hinc dictum cap. Si per ſortiarias, commendat Sacramentum Pœnitẽtię cum profuſis lacrymis.

Quintò, Etiam reliqua Sacramenta, præſertim ſacra Euchariſtia, & ſacrificium Miſſæ. Caſſianus Collatione 22. cap. 6.

Sextò, Exorciſmi Eccleſiæ. Cyprianus lib. De idolorum vanitate, Hieronymus in Vita Hilarionis, Vita B. Bernardi. Non tamen valent exorciſmi ex opere operato: non enim Sacramenta, ſed ſacramentalia ſunt, vt paſſim DD. docent: Victoria Relect. De arte magica, Tiræus De dæmoniacis, parte 3. cap. 47. Opus autem operantis in exorciſmis variè impeditur, vel ex occulto Dei iudicio, vel defectu diſpoſitionis in eo qui exorcizatur, vel defectu exorcizantis, puta ſi non ſat probus ſit, aut muneris ſui peritus, vt accidit filijs Scæuæ Act. 19. Si ſaga exorcizetur contra maleficium taciturnitatis, vt crimen in iudiciali quæſtione confeſſa ſupplicio afficiatur, non decet per Eccleſiaſticum id fieri, propter defectum perfectę lenitatis, qui in ſpeciem videbitur ſubeſſe in hac promotione iudiciariæ quæſtionis. Vnde nec Eccleſiæ nec tribunalium vſus habet, vt Clerici exorciſtæ tunc adhibeantur. Si tamen laicus adſit, qui iudicio Ordinarij idoneus ſit exorciſmo faciendo, is eam exorcizare poterit. Nauarrus De officio Iudicis ordinarij, conſ. 6. Delrio in Anacephalæoſi, lib. 6. monito 10. Quare non videtur probandum quod dicitur in Malleo maleficarum, parte 3. quæſt. 15. poſſe à Sacerdote in iudicio ſagam coniurari ad lacrymas fundendas in argumentum innocentiæ, & continendas in argumentum criminis. Ceram tamen & Aquam benedictam adhibere licet.

Neque debet nos hîc in contrarium mouere Hiſtoria Sanctorum Patrum per Theodoretum, in Macedonio, vbi Sanctus iſte dæmonem cogit ad ferendum teſtimonium contra magum quemdam in iudicio: quia Sancti ſæpè peculiari lege Spiritus ſancti ducti, ea faciunt quę potiùs mirari oporteat quàm imitari. Deinde quia iſte Sanctus, mago iam per dæmonem conuicto, veniam à Iudice impetrauit, dicens, non eſſe fas vt taliter conuictus capitis damnetur.

Ceterùm de exorciſmi remedio illud addiderim, Wicleſum exiſtimaſſe id eſſe naturale: dicebat enim, exorciſmorum virtutem eſſe de reliquiis illius virtutis, qua Adamo proprio nomine compellanti creaturæ obediebant, vnde putabat Hebræa potiùs lingua, quæ prima fuit, & ipſius Adæ, exorciſmos valere. Econtrà ſectatores quidam ipſius exorciſmos reijciebant tamquam remedia ſuperſtitioſa. Vtroſque refutat Waldenſis tom. 3. tit. 24. cap. 168. Vide etiam Auguſtinum lib. 10. De ciuitate Dei, cap. 22.

Septimò, Signum crucis. Epiphanius ſuprà, & alij paſſim.

Octauò, Reliquiæ Sanctorum. Act. 19.

Nonò, Ieiunium. Matth. 17. Et exercitium humilitatis. Suarez cap. 17. numero 6. De ieiunio obſerua, valere ad eijciendum omne genus dęmoniorum, non tamen per ſe eſſe neceſſarium, ſed ſolùm in quodam certo genere eijciendo, quod regulariter non eijcitur niſi in ieiunio & oratione.

Deci-

Digitized by Google

Decimò, Largior eleëmoſyna. Dicto cap. Si per ſortiarias.

Vndecimò, Aſperſio Aquæ benedictæ. Epiphanius ſuprà, Tripartita hiſtoria cap. 34. lib. 9. Geſtatio item Agni cerei à Pontifice benedicti. Patet ex forma benedictionis.

Duodecimò, Inuocatio SS. Trinitatis aut nominis IESV. Marci vlt. Act. 19. Huc etiam pertinet inuocatio B. Virginis, aliorum Sanctorum, & Angeli Cuſtodis.

Decimotertiò, Ritus & cærimonias Eccleſiæ colere. Niderius ſuprà.

Decimoquartò, Publicam iuſtitiam benè exſequi. Idem ibid. Monuit tamen Remigius lib. 3. cap. 11. non eſſe verum quod vulgò credunt, dæmones omnes vires amittere circa ſagas, vbi ſemel in Iudicis manus venerint, & exemplis refutat.

Decimoquintò, Pia ſcripta ſeu amuleta ſacra & Roſaria ad collum appenſa, ſeruatis conditionibus quas requirit D. Thomas quæſt. 96. art. 4.

Decimoſextò, Recurſus ad viros ſanctos, aut habentes donum miraculorum. Delrio ſuprà. Hactenus de Eccleſiaſticis remedijs. De ſuperſtitioſis generalia iam ſatis dicta ſunt, ſingularia verò ſunt infinita.

DVBIVM XV.

Quibus modis dignoſci queat, ánne quis ſit maleficiatus?

HÆC quæſtio vtilitatem habet & neceſſitatem. Vtilitatem, quia prædicta licita remedia adhibenda ſunt, quando ſcitur maleficium ſubeſſe; alioqui vel fruſtrà adhibebuntur, vel vera remedia poſtponentur. Neceſſitatem, quia omnes ferè calamitates quæ maleficio inferuntur, etiam poſſunt euenire ex cauſſa aliqua naturali ſine maleficio. Signa ergo aliqua ſtatuenda ſunt, quibus maleficia diſcerni queant.

Et quidem illud generatim hîc obſeruaſſe iuuabit, quando Medici iudicabunt non prouenire à naturali cauſſa morbum, & aliunde conſtat à Deo ſine dæmonis miniſterio non eſſe immiſſum, præſumi eſſe ex maleficio.

Indicia maleficij.

Particularia verò indicia erunt Primò, Si in corpus afflicti immiſſa inueniantur talia, quæ naturaliter eò inferri aut in eo generari non ſolent, qualia ſunt in ſtomacho crines, oſſa, ferramenta, acus, ligna.

Secundò, Si omnino ſubitò quis corripiatur malo, aliàs ſanus, maximè ſi id fiat ad leuem contactum ipſius ſagæ aut alterius rei, de qua non ſit veriſimile, quòd naturalem talem habeat effectum.

Tertiò, Si mala eueniant ex ligaturis, imaginibus, characteribus, & ſimilibus.

Quartò, Si morbus ſit notus, & conſuetis ac prodeſſe ſolitis remedijs nihil minuatur.

Quintò, Si afflictus videatur habere puncturas in corde quaſi acu pungeretur, aut bolum in gutture nunc aſcendentem, nunc deſcendentem.

Sextò, Si ſubitò fiat mutus, & iterùm reſtituatur ei loquela.

Septimò, Si valdè diu anguſtias magnas patiatur, & magna violentia torqueatur, & nihilominùs per interualla recreatis viribus quaſi in eodem ſtatu permanet, & contra vim morbi diu perdurat: ſignum enim eſt, eiuſmodi morbum inſtar torturæ ab externo agente per interualla cauſſari, & non eſſe ab interna aliqua naturali partium aut humorum indiſpoſitione.

Octauò, Si dum nihil proſunt naturalia remedia, inueniantur prodeſſe exorciſmi aut ſupernaturalia remedia; aut ſi adhibitis remedijs ſiue naturalibus ſiue ſupernaturalibus magis affligatur.

Superſtitioſa indicia.

Inter ſuperſtitioſa verò indicia habendum eſt, quod vulgò adhibere ſolent ex plumbo liquefacto. Solent enim obſeruare plumbo in aquam effuſo, quænam figuræ reſultent, quaſi Saturno neſcio quid in eo plumbo operante. Sed vanitate plenum id eſt, & omnino reprehenſibile. Ludit enim in his rebus dæmon, qui figuras fraudi ſuæ accommodas format, quas Planeta formare virtute ſua non poteſt, nec ad infuſionem variare nouit, cùm hoc ſit ſolius rationalis naturæ. Quare meritò reprehendendus eſt Sprengerus, non ſatis reijciens hoc experimentum.

INDEX ET ORDO COMMENTARII DE IVSTITIA ET RELIGIONE.

TRACTATVS I.

De Iuſtitia, Iure, & Dominio in genere. *pag.* 278

CAPVT I.

De Iuſtitiæ acceptionibus, definitione, diuiſione. *ibid.*

DVBIVM I. *Quot modis Iuſtitia accipiatur & diuidatur.* ibid.
DVB. II. *An Iuſtitia legalis ſit particularis virtus.* ibid.
DVB. III. *Quid ſit Iuſtitia.* 279
DVB. IV. *An Iuſtitia particularis rectè diuidatur in Diſtributiuam & Commutatiuam.* 280

CAPVT II.

De Iuris acceptionibus, definitione, & diuiſione. 281

DVB. I. *An Ius ſiue Iuſtum dici poſſit ſine conformitate ad rectam rationem, & ſine bona diſpoſitione operantis.* ibid.
DVB. II. *Quid ſit Ius quod dicitur eſſe obiectum Iuſtitiæ.* ibid.
DVB. III. *Quomodo Ius ſit diuidendum.* 282

CAPVT III.

De Dominio, Titulo dominij, & Poſſeſſione. 283

DVB. I. *Quid ſit Dominium.* ibid.
DVB. II. *Quid Vſus, Vſusfructus, & reliqua imperfecta Dominia.* ibid.
DVB. III. *Quid ſit Dominium altum, item Dominium iuriſdictionis.* 284
DVB. IV. *Vtrùm in rebus vſu conſumptibilibus Dominium diſtinguatur ab vſu ſeu Iure vtendi.* ibid.
DVB. V. *Quid ſit Titulus.* 285
DVB. VI. *Quid Poſſeſſio.* ibid.
DVB. VII. *Quotuplex ſit Poſſeſſio.* 286
DVB. VIII. *Quomodo acquiratur Poſſeſſio & amittatur.* ibid.
DVB. IX. *Quid emolumenti ac priuilegij ſecum ferat Poſſeſſio.* 287

CAPVT IV.

De ſubiecto Dominij. 287

DVB. I. *An rationalis natura ſit ſubiectum Dominij.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm pueri & amentes capaces ſint Dominij.* ibid.
DVB. III. *Vtrùm peccator habeat Dominium.* 288
DVB. IV. *Vtrùm filiusfamilias, qui adhuc eſt in poteſtate patris, habeat Dominium.* ibid.
DVB. V. *An vxor habeat alicuius rei Dominium.* 289
DVB. VI. *An ſeruus habeat Dominium.* ibid.
DVB. VII. *Vtrùm Religioſi habeant Dominium aliquarum rerum.* ibid.
DVB. VIII. *Vtrùm Clerici non Religioſi ſint capaces Dominij.* 291

CAPVT V.

De obiecto Dominij. 295

DVB. I. *An cæli cadant ſub hominum Dominium.* ibid.
DVB. II. *An homo cadat ſub Dominium hominis.* ibid.
DVB. III. *An vita hominis cadat ſub hominis Dominium.* 296
DVB. IV. *An bona ſpiritualia cadant ſub hominis Dominium.* ibid.
DVB. V. *An homo ſit dominus ſuæ famæ & honoris.* 297

CAPVT VI.

De prima rerum diuiſione, & acquiſitione Dominij earum quæ nullius vnquam fuerunt, neque in commune à ſocietate aliqua humana poſſidentur. 297

DVB. I. *An conueniens fuerit inter homines diuidi rerum Dominia?* ibid.
DVB. II. *Quo Iure introducta ſit rerum diuiſio.* 298
DVB. III. *Quomodo comparetur ferarum Dominium.* ibid.
DVB. IV. *An à te vulnerata fera etiam fiat alterius capientis.* 299

DVB. V. *An tua erit fera, quæ meo laqueo capta eſt, ſi eam inde abſtuleris.* 299
DVB. VI. *Vtrùm venatio poßit prohiberi in locis publici Iuris.* ibid.
DVB. VII. *Quomodo puniri poßit, aut teneatur ad reſtitutionem, qui contra legitimam prohibitionem fuerit venatus.* 300
DVB. VIII. *Vena metallicæ primùm inuentæ cuius Dominio accenſeantur, domini fundi, inuentoris, an Principis.* ibid.

CAPVT VII.

De acquirendo priuatis Dominio terrarum, quas homines vel ciues in commune poſſident, vel quę priuati alicuius fuerunt, ſed domini amiſerunt. 300

DVB. I. *An prohiberi poßit lignatio in ſiluis communibus, aut paſtio in paſcuo communi.* ibid.
DVB. II. *Theſaurus inuentus ad quem pertineat.* 301
DVB. III. *Quomodo comparetur Dominium rerum à priore domino abiectarum & derelictarum.* ibid.

CAPVT VIII.

De tranſlatione Dominij, priori domino inuito, potiſſimum per Præſcriptionem. 302

DVB. I. *Quid ſit Præſcriptio.* ibid.
DVB. II. *An ad Præſcriptionem requiratur poſſeßio.* ibid.
DVB. III. *An titulus ſit ad Præſcriptionem neceſſarius.* 303
DVB. IV. *Qualis bona fides ad Præſcriptionem requiratur.* ibid.
DVB. V. *Quantum temporis requirat Præſcriptio.* 304
DVB. VI. *Vtrùm ſit tutus in conſcientia, qui poſt legitimam Præſcriptionem, agnito errore, rem detinet.* 305
DVB. VII. *Quænam præſcribi non poßint.* 306
DVB. VIII. *Quibus concedatur reſtitutio in integrum contra Præſcriptionem.* 307

CAPVT IX.

De Promiſſione præuia Donationi, qua transfertur Dominium volente priore domino. 307

DVB. I. *Quid ſit Promißio.* ibid.
DVB. II. *An aliquam obligationem inducat Promißio interna.* 308
DVB. III. *Vtrùm obliget Promißio merè externa, facta ſine animo promittendi aut ſe obligandi.* 309
DVB. IV. *An Promißio obliget ante acceptationem promiſſarij.* ibid.
DVB. V. *Qualis acceptatio ſit neceſſaria, vt promißio reuocari non poßit.* 310
DVB. VI. *Quinam poßint pro abſente promiſſionem aut donationem acceptare.* ibid.
DVB. VII. *An Promißio facta ob turpem cauſſam obliget.* 311
DVB. VIII. *An ſimplex Promißio obliget ſub mortali.* ibid.
DVB. IX. *Quibus modis Promißio quæ verè obligabat, deſinat obligare.* 313
DVB. X. *Quomodo Promißio irrita ſit Iure poſitiuo.* ibid.

CAPVT X.

De tranſlatione Dominij per Donationem. 314

DVB. I. *Quid ſit Donatio.* ibid.
DVB. II. *Quotuplex ſit Donatio.* ibid.
DVB. III. *Quinam poßint donare.* ibid.
DVB. IV. *An coniunx validè donet coniugi, aut pater filio non emancipato.* 315
DVB. V. *Quantum liceat donare.* 317
DVB. VI. *An Donatio facta ob cauſſam, irrita ſit, ſi cauſſa verè non ſubſit.* 318
DVB. VII. *An error in demonſtratione vitiet Donationem.* 319
DVB. VIII. *Quomodo valida aut inualida ſit Donatio facta ſub conditione.* ibid.
De Conditionibus vitiantibus diſpoſitionem. ibid.
De Conditionibus quæ vitiantur, ſed non vitiant. 320
De Conditionibus quæ neque vitiant neque vitiantur, ſed ſuſpendunt. ibid.
De Conditionibus quæ neque vitiant neque vitiantur, neque ſuſpendunt. 321
DVB. IX. *Quomodo valida ſit Donatio facta ſub modo.* ibid.
DVB. X. *Quibus caſibus Donatio poßit reuocari.* 322

CAPVT XI.

De tranſlatione Dominij per Teſtamentum. 324

DVB. I. *Quid Teſtamentum.* ibid.
DVB. II. *Quotuplex ſit Teſtamentum.* ibid.
DVB. III. *Quis poßit Teſtamentū condere* ibid.
DVB. IV. *Quis poßit inſtitui heres.* 327
DVB. V. *An teſtamentum deſtitutum ſolemnitate Iuris, ſit nullum & irritum etiam in conſcientia.* 328
DVB. VI. *An omne teſtamentum ſit nunc validum, quod ſit corā Parocho & duobus teſtibus*

Digitized by Google

bus, aut coram quatuor teſtibus ſine Parocho. 330
DVB. VII. *Quot teſtes oporteat eſſe, vt teſtamentum ſaltem in conſcientia ſit validum.* 331
DVB. VIII. *Quas ob cauſſas alias, teſtamentum Iure nullum fiat & irritum.* ibid.
DVB. IX. *Quas ob cauſſas liceat exheredare aſcendentes vel deſcendentes.* 333
DVB. X. *An teſtamentum ſemper poſſit reuocari.* ibid.
DVB. XI. *An mutari poſſit vltima voluntas per reſcriptum Principis, aut diſpenſationem Pontificis.* 334
DVB. XII. *Quinam ſuccedat ab inteſtato.* ibid.
DVB. XIII. *Quid Falcidia & Trebellianica.* 335
DVB. XIV. *Quibus modis poſſit aliquis heredi ſubſtitui.* ibid.

CAPVT XII.
De tranſlatione Dominij per ludum & ſponſiones. 336

DVB. I. *An Ludi & Sponſiones ex natura ſua ſint illicita.* ibid.
DVB. II. *Quinam Ludi, & quibus ſint interdicti Iure canonico aut ciuili.* ibid.
DVB. III. *Quæ conditiones iuſti lucri per Ludum.* 337

TRACTATVS II.
De Reſtitutione. 338

CAPVT VNICVM.

DVB. I. *Quid ſit Reſtitutio.* ibid.
DVB. II. *An Reſtitutio ſit actus exterior Iuſtitiæ commutatiuæ.* ibid.
DVB. III. *Quomodo differat Reſtitutio à ſolutione & ſatiſfactione.* ibid.
DVB. IV. *Vnde oriatur obligatio Reſtituendi.* 339
DVB. V. *Qualis culpa requiratur, vt quis teneatur Reſtituere ratione damni dati.* ibid.
DVB. VI. *An Reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem.* 340

TRACTATVS III.
De iniuriis in corpus proximi per homicidium, mutilationem, verberationem, adulterium, & ſtuprum, & neceſſaria reſtitutione. 341

CAPVT I.
De Homicido voluntario. *ibid.*

DVB. I. *Vtrùm occidere quæcumque viuentia ad eſum ſit licitum.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm liceat occidere peccatores.* 343
DVB. III. *Vtrùm priuata auctoritate liceat occidere maleficum.* ibid.
DVB. IV. *Vtrùm licitum ſit priuata auctoritate occidere tyrannum.* ibid.
DVB. V. *Vtrùm liceat marito occidere vxorem & adulterum in adulterio deprehenſos.* 345
DVB. VI. *Vtrùm liceat patri occidere adulterum filiæ & ipſam filiam in adulterio deprehenſam.* ibid.
DVB. VII. *Vtrùm liceat occidere eum qui te inuadit vt occidat.* 346
DVB. VIII. *An inuaſus poſſit ex intentione occidere inuaſorem.* 348
DVB. IX. *Vtrùm qui ſua culpa eſt inuaſus, poſſit ſe defendere.* ibid.
DVB. X. *An qui per ſententiam aut ſtatutum à quolibet poteſt occidi, poſſit nihilominus pro defenſione vitæ ſuæ, in neceſſitate ineuitabili, occidere priuatum aggreſſorem.* 349
DVB. XI. *Vtrùm vitandæ mutilationis gratia liceat inuaſorem occidere.* ibid.
DVB. XII. *Vtrùm liceat occidere innocentem, quando iniuſtè te inuadit ex ignorantia, aut quando ſine eius occiſione effugere non potes.* ibid.
DVB. XIII. *Vtrùm liceat occidere furem pro defenſione rei ſuæ.* 350
DVB. XIV. *Vtrùm liceat quempiam interficere pro defenſione pudicitiæ & honoris.* 351
DVB. XV. *An pro defenſione proximi liceat iniuſtum inuaſorem occidere.* 352
DVB. XVI. *Vtrùm liceat Medico vel prægnanti cum periculo partus, vel partui cum periculo matris ſuccurrere.* 354
DVB. XVII. *Sítne homini aliquando licitum, ſeipſum occidere.* 355
DVB. XVIII. *Sítne licitum vel Iudici condemnare reum ad bibendum venenum, vel condemnato bibere.* 356
DVB. XIX. *Quibus modis liceat aut non liceat propriæ morti cooperari, aut eius periculum ſubire.* 357
DVB. XX. *Vtrùm quis poſſit vitandæ mortis cauſſa ſeipſum mutilare.* ibid.
DVB. XXI. *Vtrùm liceat pro bono publico innocentem occidere, aut tradere tyranno occidendum.* 358

CAPVT II.
De Homicidio caſuali. 360

DVB. I. *Vtrùm Homicidium caſuale ſit peccatum.* ibid.
DVB. II. *Quomodo diſcerni queat Homicidium merè caſuale ſeu inculpabile ab in-*

Digitized by Google

terpretatiuè voluntario, in eo qui dat operam rei licitæ. 360
DVB. III. *Quando quis dat operam rei illicitæ, vtrùm ſemper ei imputetur Homicidium quod caſu inde ſecutum fuerit.* 361
DVB. IV. *Vtrùm teneatur is qui leue vulnus per iniuriam inſluxit, de morte ſecuta negligentiâ Chirurgi aut vulnerati.* ibid.
DVB. V. *An tibi imputandum ſit, ſi mancipium tuum, fera, iumentum, aut filius hominem occiderit.* 362
DVB. VI. *Vtrùm tenearis de morte tertij, ſecuta ex tuo maleficio in alium.* ibid.

CAPVT III.

De reſtitutione Homicidæ. 363

DVB. I. *Debeátne aliquid reſtitui pro vita, membro, aut cicatrice.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm Homicida teneatur ad expenſas in Medicos & exequias.* 364
DVB. III. *Vtrùm Homicida teneatur ad damna realia.* ibid.
DVB. IV. *Vtrùm heredes Homicidæ teneantur pro ipſo reſtituere.* 365
DVB. V. *An excuſentur à reſtitutione heredes Homicidæ, qui luit pœnam capitis.* 366
DVB. VI. *Vtrùm teneatur ad reſtitutionem qui in defenſione moderamen exceſſit.* ibid.
DVB. VII. *Vtrùm Homicida teneatur ex iuſtitia orare & ſatisfacere pro anima occiſi.* ibid.
DVB. VIII. *Quibus Homicida reſtituet.* 367

CAPVT IV.

De iniuria per Stuprum & Adulterium, & eius reſtitutione. 367

DVB. I. *An Stuprum addat fornicationi ſpecialem deformitatem.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm parentibus aliquid reſtituendum ſit, quando virgo conſenſit in Stuprum.* 369
DVB. III. *Quid reſtituet qui per vim violauit.* ibid.
DVB. IV. *Quidnam reſtituet qui virginem ſeduxit ſine promiſſione nuptiarum.* 370
DVB. V. *Quid reſtituet qui promiſſis nuptiis virginem ad peccandum induxit.* ibid.
DVB. VI. *Vtrùm voto ſimplici continentiæ aut ingrediendi Religionem adſtrictus, teneatur eam ducere, quam promiſſo coniugio violauit.* 371
DVB. VII. *An ſtuprator excuſetur à reſtitutione, ſi corrupta æquè benè nupſerit ac ſi virgo fuiſſet.* ibid.
DVB. VIII. *Vtrùm adulter, non ſecuto partu, immunis ſit à reſtitutione.* ibid.
DVB. IX. *Quid reſtituet adulter, ſi proles ex adulterio nata ſit.* 372
DVB. X. *Quomodo adultera reſtituet quando prolem marito ſupponit.* ibid.

TRACTATVS IV.

De iniuria Furti, Rapinæ, aut aliàs damni illati in fortunis, eiuſque reſtitutione. 374

CAPVT I.

Quam & quantam reſtitutionem poſtulent Rapina & Furtum. *ibid.*

DVB. I. *Quid Furtum.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm Furtum & Rapina differant ſpecie.* 375
DVB. III. *Vtrùm Furtum ſit peccatum mortale.* ibid.
DVB. IV. *Vtrùm peccent mortaliter, aut ſaltem ſub mortali teneantur reſtituere, qui multis minutis Furtis magnam tandem quantitatem acquirunt.* 378
DVB. V. *An peccent mortaliter, & ſub mortali teneantur, qui ſinguli exiguum damnum intulerunt, ſed omnes ſimul ſatis magnum.* 379
DVB. VI. *Anne Furtum aut peccatum mortale is committat, qui ſibi occultè rem ſuam, aut ſibi debitam vindicat.* 380
DVB. VII. *Vtrùm fur continuò peccet donec reſtituat.* 381
DVB. VIII. *Vtrùm fur teneatur reſtituere, etiamſi res furtiua apud ſe perierit ſine ſua culpa.* 382
DVB. IX. *Vtrùm fur teneatur ad ſummam rei qua fuit tempore detentionis æſtimationem.* 383
DVB. X. *Vtrùm fur teneatur reſtituere fructus rei furtiuæ.* 384

CAPVT II.

De Cooperantibus ad Furtum vel damnum. 384

DVB. I. *Quinam cooperari cenſendi ſunt ad Furtum vel damnum.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm qui poſitiuè concurrunt, non teneantur quando non fuerint cauſſa ſine qua non.* ibid.
DVB. III. *Quomodo ſinguli poſitiuè concurrentes ad Furtum teneantur.* 385
De Iubente. ibid.
De Conſulente. 386
De Conſentiente. 387
De Laudante. 388
De Receptante. ibid.
De Participante. ibid.
DVB. IV. *Quando teneantur qui indirectè aut*

Digitized by Google

aut priuatiuè ad aliorum furta concurrunt. 388

DVB. V. *Vtrùm nouem hi Furis cooperatores ſemper teneantur in ſolidum.* 390

DVB. VI. *Quo ordine teneantur reſtituere plures qui ad damnum concurrerunt.* ibid.

DVB. VII. *Vtrùm vno reſtituente ex pluribus in ſolidū obligatis, reliqui ſint liberi.* 391

DVB. VIII. *Vtrùm reliqui maneant liberi, quando offenſus vni ex offenſoribus damnum remittit.* 392

CAPVT III.

De obnoxijs reſtitutioni ratione rei acceptæ. 392

DVB. I. *Vtrùm teneatur reſtituere, qui rem alienam aut fructus eius, bona fide exiſtimans eſſe ſuam, conſumpſit vel alienauit.* ibid.

DVB. II. *Vtrùm ſi emeris bona fide rem furtiuam à fure, poſſis comparente domino reſcindere contractum, & eam reſtituere furi, vt ſic recuperes pretium.* ibid.

DVB. III. *Vtrùm emptor bonæ fidei, ſi rem furtiuam diſtraxerit, teneatur domino de pretio.* 394

CAPVT IV.

Cui ſit facienda reſtitutio. 394

DVB. I. *Vtrùm debitor ille liberetur, qui ſatiſfecerit creditori ſui creditoris, ipſo inſcio & inuito.* ibid.

DVB. II. *Vtrùm bona ſeu debita incerta ſint pauperibus reſtituenda.* 395

DVB. III. *Vtrùm inuenta, quorum dominus quidem aliquis eſt, ſed diligenter inquiſitus non reperitur, ſint pauperibus loco ipſius domini reſtituenda.* 397

DVB. IV. *Vtrùm etiam illi domino ſit reſtituendum, aut creditori ſoluendum, qui vel ſibi vel alijs re obtenta nocebit.* 398

CAPVT V.

Cuius expenſis debeat fieri reſtitutio. 399

DVB VNIC. *Vtrùm creditoris, an verò debitoris expenſis fiat reſtitutio.* ibid.

CAPVT VI.

De ordine in reſtitutione ſeruando ex parte rerum reſtituendarum & creditorum, quando omnibus ſatisfieri non poteſt. 400

DVB. I. *Sitne reſtituendum ante omnia quod debetur ratione rei acceptæ.* ibid.

DVB. II. *Vtrùm certi creditores ſint præferendi incertis.* ibid.

DVB. III. *Vtrùm ex debitis certis ea priùs ſoluenda ſint, quæ licitè ſunt contracta.* 401

DVB. IV. *Vtrùm venditori de re adhuc exſtante apud eum qui creditò emit, aut nondum ſoluit, ſit ſoluendum ante alios creditores.* 402

DVB. V. *Quo ordine ſoluendum ſit hypothecarijs.* 403

DVB. VI. *Vtrùm priùs petenti liceat priùs ſoluere.* 404

DVB. VII. *Vtrùm liceat ex bonis defuncti accipere expenſas funeris, quando eius debita excedunt hereditatem* ibid.

DVB. VIII. *An debitor poſſit præferre æqualibus aut potioribus eum creditorem qui pauperior eſt.* 405

CAPVT VII.

De excuſantibus à reſtitutione. 405

DVB. I. *Vtrùm impotentia debitoris excuſet à reſtitutione.* ibid.

DVB. II. *Vtrùm remiſſio creditoris excuſet à reſtitutione.* 407

DVB. III. *Vtrùm ceſſio bonorum excuſet à reſtitutione.* 408

DVB. IV. *Vtrùm Religionis ingreſſus excuſet à reſtitutione.* 409

DVB. V. *Vtrùm compenſatio excuſet à reſtitutione.* 411

DVB. VI. *Vtrùm excommunicatio creditoris excuſet à reſtitutione.* ibid.

TRACTATVS V.

De Contractibus. 413

CAPVT I.

De Contractibus in genere. *ibid.*

DVB. I. *Quid ſit, & quotuplex Contractus.* ibid.

DVB. II. *Qui poſſunt contrahere.* 414

DVB. III. *Quomodo Contractus irriti ſint, aut obnoxij reſtitutioni in integrum.* ibid.

CAPVT II.

De Emptione & Venditione. 415

DVB. I. *Quodnam cenſeri debeat iuſtum rei pretium.* ibid.

DVB. II. *Vtrùm liceat rem vendere pluris quàm valeat, aut emere minoris.* 416

DVB. III. *Vtrùm tenearis minoris vendere, ſi noueris ſimilium rerum breuì adfore magnam*

magnam copiam, adeoq; pretium minuendum. 418

DVB. IV. *Liceátne pluris rem diuendere quàm emeris.* 419

DVB. V. *Vtrùm chirographa iuſte emantur minoris quàm contineant, & emi poßint etiam dimidio pretij, quando difficilis futura videtur ſolutio, etiamſi emptori ratiq in promptu ſit eam facilè obtinendi.* 421

DVB. VI. *Si tradam tibi rem meam vendendam, verbi gratia decem, & pluris te vendere contigerit, vtrùm mihi ſatisfacias dando ſolùm decem.* 423

DVB. VII. *Vtrùm monopolia ſint illicita.* ibid.

DVB. VIII. *Vtrùm venditor debeat emptori indicare vitium mercis.* 424

DVB. IX. *Vtrùm in contractu ſocietatis mercatoriæ poßit ſocius paciſci de certo lucro, ſalua ſorte: ſiue, Vtrùm triplex contractus, ſcilicet ſocietatis, aſſecurationis ſortis, & aſſecurationis certi lucri, ſimul inter eoſdem iniri poßit.* 425

DVB. X. *Quæ iuſta lucrorum diuiſio in ſocietate mercatoria.* 428

DVB. XI. *Vtrùm liceat rem vendere creditò vltra iuſtum pretium quo vendi ſolet præſenti pecunia, aut anticipato pretio liceat emere citra iuſtum.* 429

DVB. XII. *Vtrùm liceat tibi numerato pretio redimere ex incontinenti minoris, quod pluris creditò vendidiſti.* 430

DVB. XIII. *Cuius periculo pereat res vendita nondum emptori tradita.* 431

DVB. XIV. *Vtri tradenda ſit res duobus vendita.* ibid.

DVB. XV. *Vtrùm liceat venditori rei venditæ fructus percipere, donec ſoluatur ſibi pretium, non deducendo eos in ſortem.* ibid.

DVB. XVI. *Vtrùm liceat vendere cum pacto redimendi, aut emere cum pacto retrouendendi.* 433

DVB. XVII. *Vtrùm venditor teneatur emptori de euictione.* ibid.

CAPVT III.

De Mutuo & Vſura. 434

DVB. I. *Quid ſit Mutuum.* ibid.

DVB. II. *Quid ſit Vſura.* 435

DVB. III. *Vtrùm Vſura ſit illicita, & quo Iure ſit prohibita.* ibid.

DVB. IV. *Vtrùm ſit Vſura, ſi tibi ea lege dem mutuum, vt viciſſim mihi remutues, aut à me certas merces emas.* 438

DVB. V. *Vtrùm ſine Vſura liceat ex mutuo ſperare amicitiam & eius emolumenta.* 440

DVB. VI. *Vtrùm ſit Vſura, mutuare ea lege, vt Beneficiũ aut officium tibi conferatur.* ibid.

DVB. VII. *Sítne Vſura, ſi quis ea lege det ei mutuum quem offendit, vt iniuriam condonet.* 441

DVB. VIII. *Si mutuo cum pacto, vt ſimul cum ſorte mihi aliunde debitum ſoluas, an ſit Vſura.* 442

DVB. IX. *Vtrùm peccet qui ſine pacto intendit lucrum ex Mutuo.* ibid.

DVB. X. *Vtrùm Vſura mentalis obliget ad reſtitutionem.* ibid.

DVB. XI. *Vtrùm ratione ſecundarij vſus pecuniæ mutuò datæ, puta quia danda ſit in pignus, liceat quid vltra ſortem accipere.* 443

DVB. XII. *An liceat mutuatori aliquid accipere vltra ſortem ratione damni emergentis.* 444

DVB. XIII. *Vtrùm liceat aliquid accipere vltra mutuatam ſortem ratione lucri ceſſantis.* 446

DVB. XIV. *Vtrùm ratione periculi, moleſtiæ, aut expenſarum quæ timentur in repetenda ſorte, liceat mutuatori aliquid ſupra ſortem exigere.* 449

DVB. XV. *Vtrùm ex eo liceat mutuatori aliquid exigere vltra ſortem, quòd ad tempus cariturus ſit ſua pecunia, & obligatus ſit ante illud tẽpus eam non repetere.* ibid.

DVB. XVI. *Vtrùm poßit gener retinere fructus pignoris pro dote ſibi à ſocero aßignati, non computando eos in ſortem.* 450

DVB. XVII. *Vtrùm interueniat Vſura in Montibus pietatis.* 451

DVB. XVIII. *Sítne Vſurarium, pœnam conuentionalem exigere à mutuatario exiſtente in mora.* 453

DVB. XIX. *Vtrùm liceat mutuatori aliquid vltra ſortem accipere ratione præſumptæ donationis mutuatarij.* 454

DVB. XX. *Quando valor rei mutatus eſt pendente mutuo, ſecundùm quem oporteat mutuatarium reſtituere.* 455

DVB. XXI. *Vtrùm vſurarius acquirat verum dominium Vſurarum.* ibid.

DVB. XXII. *Vtrùm liceat aliquid ab vſurarijs accipere.* 457

DVB. XXIII. *Vtrùm heredes vſurarij teneantur reſtituere Vſuras, & quouſque.* 458

DVB. XXIV. *Ad quid teneantur cooperatores Vſurarij.* 459

DVB. XXV. *Quænã ſint pœnæ Vſurariorũ* 462

DVB. XXVI. *Vtrùm liceat accipere Mutuum ad Vſuram.* ibid.

CAPVT IV.

De Cambijs. 464

DVB. I. *Quid & quotuplex Cambium.* ibid.

DVB. II. *Vtrùm ex Cambio minuto licitum ſit*

ſit aliquid lucrari. ibid.
DVB. III. Quomodo lucra in Cambio locali ſint licita. 465
DVB. IV. Vtrùm Cambia, in quibus pretium variatur pro temporis intercapedine, ſint licita. 466
DVB. V. Quænam conſideranda ſint quoad iniuſtitiam in Cambiis ſiccis. ibid.
DVB. VI. Vtrùm licitè accipiant Campſores ſuas prouiſiones ſiue honoraria. 467
DVB. VII. Vtrùm poſſit Campſor paciſci de intereſſe aut recambio, ſi campſarius fuerit in mora. 468
DVB. VIII. Vtrùm ex Cambio cuſtodiæ licitum ſit lucrari. ibid.
DVB. IX. Vtrùm ratione mutati valoris pecuniæ oporteat campſarium aliquid addere Campſori. ibid.
DVB. X. Vtrùm Campſor cui pro ſorte debentur decem, pro intereſſe autem, & prouiſionibus tria, quando ad computum recipit tria, poſſit ea accipere in ſolutum pro intereſſe & prouiſionibus, an verò tenebatur tria minuere de ſorte. 469
DVB. XI. Vtrùm conditiones expreſſæ in Bulla Pij V. obligent Campſores in conſcientia. ibid.

CAPVT V.

De Reditibus. 470

DVB. I. Quid ſit Cenſus. ibid.
DVB. II. Quotuplex ſit Cenſus. ibid.
DVB. III. Vtrùm nouum Reditum liceat emptione & venditione conſtituere. 471
DVB. IV. Quæ ſint neceſſaria in contractu cenſuali ex Iure naturæ. ibid.
DVB. V. Quæ conditiones ſint neceſſariæ ex Iure poſitiuo ad iuſtum Reditum. 472
DVB. VI. Vtrùm hæ Martini V. Caliſti III. & Pij V. conditiones vbique obligent. ibid.
DVB. VII. Super quibus rebus poſſit conſtitui Cenſus. 473
DVB. VIII. Vtrùm liciti ſint Cenſus perſonales. 474
DVB. IX. Vtrùm liciti ſint Cenſus perpetui irredimibiles. 476
DVB. X. Vtrùm liciti ſint Cenſus redimibiles. 477.
DVB. XI. Vtrùm licitus ſit Cenſus vtrimque redimibilis, aut cum pacto redimendi quando voluerit emptor. ibid.
DVB. XII. Vtrùm liceat emere Cenſum, ea lege appoſita, vt non redimatur, niſi maiori aliquo pretio quàm emptus eſt. 478
DVB. XIII. Vtrùm cenſuali contractui poſſit apponi pactum quòd redimetur Cenſus eadem moneta. ibid.
DVB. XIV. Vtrùm conditiones aliæ quæ in cenſualibus contractibus apponi ſolent, ſint licitæ. ibid.
DVB. XV. Quomodo liciti ſint Cenſus temporales, quando penſiones ſperatæ excedunt ſortem. 479
DVB. XVI. Quodnam æſtimandum ſit iuſtum Reditus pretium. 480
DVB. XVII. Quid reſtituendum, ſi quis minoris iuſto emerit Cenſum. 481
DVB. XVIII. Vtrùm liceat minoris redimere Cenſum quàm emptus eſt. ibid.

CAPVT VI.

De Vectigalibus & Tributis. 482

DVB. I. Quid Tributum & Vectigal. ibid.
DVB. II. Quænam ſint conditiones iuſti Tributi. ibid.
DVB. III. Quis habeat legitimam poteſtatem imponendi Tributa. 483
DVB. IV. Quænam ſit legitima cauſſa indicendi Tributum. 484
DVB. V. Quomodo contingat Tributa eſſe iniuſta defectu bonæ formæ ſeu proportionis inter eos qui contribuunt. 485
DVB. VI. Vtrùm Clerici ſint exempti à Tributis. 486
DVB. VII. Quo Iure Clerici ſint exempti à Tributis. 487
DVB. VIII. Quænam per Eccleſias & Eccleſiaſticas perſonas intelliguntur, quando à Tributis eximuntur. 488
DVB. IX. Quæ bona Eccleſiæ vel Eccleſiaſticorum ſint exempta à Tributis. 489
DVB. X. Quæ pœna ſtatuta violatoribus iſtud priuilegium Eccleſiaſticæ immunitatis. 491
DVB. XI. Quibus caſibus liceat exigere Tributum ab Eccleſia vel Eccleſiaſticis. ibid.
DVB. XII. Super quibus non debeant imponi Tributa. 492
DVB. XIII. Vtrùm mortaliter peccent qui iuſta defraudant Tributa. ibid.
DVB. XIV. Vtrùm Tributum debeatur antequam exigatur. 494
DVB. XV. Vtrùm pœnitentes à Confeſſarijs ſint adſtringendi ad reſtitutionem defraudati Tributi. ibid.
DVB. XVI. Vtrùm creditor Principis poſſit fraudando Vectigal ſibi compenſare. ibid.

TRACTATVS VI.

De Iudicijs. 495

CAPVT I.

De iniuſtitia Iudicis. ibid.

DVB. I. Vtrùm Iudiciū ſit actus Iuſtitiæ. ibid.

DVB. II. *Vtrùm iudicare ſit licitum.* 495
DVB. III. *Vtrùm liceat ex ſuſpicione iudicare.* 497
DVB. IV. *Vtrùm dubia ſint in meliorem partem interpretanda.* 498
DVB. V. *Quænam ſint conditiones iuſti Iudicis.* 500
DVB. VI. *Vtrùm in propria cauſſa poſſit quis eſſe Iudex.* ibid.
DVB. VII. *Quomodo Iudices peccare contingat vſurpato iudicio.* 501
DVB. VIII. *Vtrùm Clericus iudicari à laico poſſit.* ibid.
DVB. IX. *Vtrùm tyrannus vſurpato peccet iudicio, quoties Ius dicit.* 503
DVB. X. *Vtrùm Iudex in peccato mortali exiſtens licitè iudicet.* ibid.
DVB. XI. *Vtrùm irrita ſint & illicita iudicia Iudicis excommunicati.* 504
DVB. XII. *Vtrùm Iudex officio priuatus, iudicando peccet vſurpato iudicio.* 505
DVB. XIII. *Vtrùm Iudex reum quem priuata ſcientia nouit innocentem, poſſit ad duorum falſum contra eum teſtimonium, tamquam legitimè conuictum, condemnare.* 506
DVB. XIV. *Vtrùm ex priuata ſcientia poſſit Iudex reum condemnare.* 509
DVB. XV. *Quot modis Iudex procedat iuridicè in criminalibus.* 511
DVB. XVI. *Vtrùm ſufficiat eſſe accuſatum, vt poſſit quis legitimè de crimine à Iudice interrogari.* 512
DVB. XVII. *Quid & quotuplex Inquiſitio.* ibid.
DVB. XVIII. *Vtrùm liceat Iudici inſtituere inquiſitionem generalem, nulla præcedente infamia.* ibid.
DVB. XIX. *Vtrùm inquiſitio ſpecialis regulariter non fiat niſi præcedenti infamia.* 513
DVB. XX. *Quando liceat citra infamiam Iudici inſtituere inquiſitionem ſpecialem contra certam perſonam.* ibid.
DVB. XXI. *Quomodo procedendum ſit ad inquiſitionem, quando crimen eſt notorium, ſed latet auctor.* 514
DVB. XXII. *Vtrùm infamis aut etiam conuictus de vno crimine, poſſit interrogari de aliis occultis.* 516
DVB. XXIII. *Poſſitne Iudex reum iam conuictum interrogare de ſociis occultis, nulla infamia laborantibus.* ibid.
DVB. XXIV. *Quando poſſit Iudex reum adiudicare torturæ.* 517
DVB. XXV. *Vtrùm poſſit Iudex reum damnare, cuius confeſſionem extorſit contra Iuris ordinem.* 518
DVB. XXVI. *Vtrùm liceat Iudici pœnam à Lege conſtitutam augere, minuere, vel remittere.* 519
DVB. XXVII. *Vtrùm liceat Iudici aliquod munus accipere.* 521

CAPVT II.

De iniuſtitia Accuſatoris & Teſtis. 522

DVB. I. *Quid Accuſatio, & quænam in ea ſolemnitates Iuris.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm accuſare aliquando ſit præcepti.* ibid.
DVB. III. *Vtrùm poſſimus accuſare priuatim priùs non monitum.* 523
DVB. IV. *Vtrùm Accuſator poſſit deſiſtere ab accuſatione inchoata.* ibid.
DVB. V. *Vtrùm Accuſator qui in probatione defecerit, ſemper teneatur ad pœnam talionis.* 524
DVB. VI. *Quinam in Iudiciis reiiciantur à ferendo teſtimonio.* ibid.
DVB. VII. *Vtrùm ſemper ſufficiat duorum aut trium teſtimonium.* 525
DVB. VIII. *Vtrùm ſemper requiſitus à Iudice debeat ferre teſtimonium.* 526
DVB. IX. *Quando teſtis ratione teſtimonii præſtiti vel omiſſi teneatur ad reſtitutionem.* 528

CAPVT III.

De iniuſtitia Rei & Aduocati. 529

DVB. I. *Vtrùm Reus legitimè à Iudice interrogatus, teneatur contra ſe veritatem fateri.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm Reus citra peccatum mortale poſſit verum crimen negando, dicere, accuſatorem contra Iuris ordinem procedentem mentiri, aut calumniari.* 530
DVB. III. *Vtrùm viâ exceptionis, aut vt inualident teſtimonia, poſſint Reus & eius Aduocatus occulta teſtium crimina detegere.* 531
DVB. IV. *Vtrùm liceat Reo iudicium per appellationem declinare.* ibid.
DVB. V. *Vtrùm Reus debeat parère ſententiæ contra ſe latæ, præſertim quando eſt ſecundùm allegata & probata, ſed contra veritatem.* 533
DVB. VI. *Vtrùm per ſententiam damnatus ad carcerem poſſit fugere.* 534
DVB. VII. *Vtrùm ad licitam fugam poſſit quis reum iniustè incarceratum iuuare aut hortari.* ibid.
DVB. VIII. *Vtrùm Aduocati pauperibus debeant gratis patrocinari.* 535
DVB. IX. *Vtrùm Aduocatus poſſit dubiam cauſſam tuendam ſuſcipere.* 536

DVB.

Digitized by Google

DVB. X. *Quando clienti aut parti teneatur Aduocatus.* 537

TRACTATVS VII.

De iniurijs in Honore & Fama. 537

CAPVT I.

Quando fiat iniuria in Honore & Fama. *ibid.*

DVB. I. *Quid Honor & Fama.* ibid.
DVB. II. *Quid Detractio, Contumelia, & Suſurratio.* 538
DVB. III. *Vtrùm Detractio ſit peccatum mortale, minus tamen Contumeliâ.* ibid.
DVB. IV. *Sitne mortale, vni prudenti reuelare alterius peccatum.* ibid.
DVB. V. *Vtrùm liceat reuelare proximi peccatum, vt euitetur malum, vel procuretur bonum peccantis, vel reuelantis, vel eius cui reuelatur, vel alterius.* 539
DVB. VI. *Vtrùm proximi peccata notoria liceat narrare eo loco vbi nondum ſciuntur.* 540
DVB. VII. *Vtrùm iuſtè diffamatum in vno, liceat diffamare in alio, præſertim minori.* 541
DVB. VIII. *Vtrùm liceat mortuorum occulta referre peccata.* ibid.
DVB. IX. *Vtrùm vt ſit detractio, oporteat illam verſari circa peccatum mortale.* 542
DVB. X. *Quale peccatum ſit, ſeipſum infamare.* 543
DVB. XI. *Vtrùm in tormentis liceat ſe vel alium infamare.* 544
DVB. XII. *Vtrùm ſit detractio, ſi narres iniuriam tibi ab alio allatam.* 546
DVB. XIII. *Vtrùm cenſendus ſit detractor, qui narrat ſe crimen alterius audiuiſſe, non tamen aſſerit eſſe verum.* ibid.
DVB. XIV. *Vtrùm liceret eius Famæ derogare, qui nomen ſibi ſimulando comparaſſet.* 547
DVB. XV. *Vtrùm audire & tolerare detractorem, ſit peccatum.* ibid.
DVB. XVI. *Quale peccatum ſit, componere vel euulgare Libellum famoſum.* 548

CAPVT II.

De reſtitutione Famæ & Honoris. 549

DVB. I. *Quis obnoxius ſit; & ſpeciatim, Vtrùm ille reparandæ Famæ ſit obnoxius, qui nonniſi ex inuincibili ignorantia vel ſua vel auditorum, Famam læſit.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm Superior infamati aut detractoris obnoxius fiat reſtitutioni, quando obtrectatorem non impedit.* 550
DVB. III. *Vtrùm ad reſtituendam Famam teneantur heredes detractoris.* 551
DVB. IV. *Quid reſtituendum in Fama læſa; & ſpeciatim, An omne damnum ex infamia ſecutum.* ibid.
DVB. V. *Vtrùm detractor teneatur ad aliquid infamato, pro eo ſpecialiter, quòd tanto tempore ſubiacuerit infamiæ.* ibid.
DVB. VI. *Quomodo Fama reſtituenda; & ſpeciatim, Anne ſufficiat ſimpliciter retractare, An verò incumbat detractori curare, vt fides adhibeatur retractationi, & An opus ſit retractare apud omnes ad quos infamia peruenit.* 552
DVB. VII. *Quomodo reſtituet detractor, quando de vero crimine infamauit.* 553
DVB. VIII. *Vtrùm qui diffamauit, teneatur aliquando Famam pecuniâ compenſare.* 554
DVB. IX. *Quænam à reſtitutione detractorem excuſent; & ſpeciatim, Vtrùm debeat reſtituere famam cum periculo propriæ vitæ.* ibid.
DVB. X. *Vtrùm cum Famæ propriæ periculo debeat reſtituere obtrectator.* 555
DVB. XI. *Vtrùm liberet obtrectatorem, quòd Fama aliunde iam ſit recuperata.* 556
DVB. XII. *Vtrùm hic liberet obtrectatorem, quòd alio euentu nunc crimen factum ſit publicum.* ibid.
DVB. XIII. *Vtrùm excuſet, quòd in alio genere detractor læſi Famam auxerit.* ibid.
DVB. XIV. *Vtrùm qui ſe mutuò infamarunt, poſſint vti compenſatione.* 557
DVB. XV. *Vtrùm valeat & liceat remiſſio infamati.* 558
DVB. XVI. *Quomodo Honor per contumeliam læſus ſit reſtituendus.* ibid.

TRACTATVS VIII.

De iniuria & reſtitutione in Bonis ſpiritualibus. 559

DVB. I. *Quomodo reſtituet qui læſit in Bono animæ ſiue innato, ſiue acquiſito.* ibid.
DVB. II. *Quid reſtituet qui in peccatum cum graui iactura Boni ſpiritualis, ſupernaturalis & infuſi, proximum, maximè per iniuriam, fraudem, aut dolum induxerit.* 560
DVB. III. *Ad quid teneatur qui abſtraxerit quempiam à Religione.* 561

TRA-

TRACTATVS IX.

De Iuſtitia diſtributiua. 563

CAPVT I.

De Acceptione Perſonarum. *ibid.*

DVB. I. *Quid Perſonarum acceptio, & quale peccatum.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm Perſonarum acceptio locum habeat in diſpenſatione ſpirituali.* 564
DVB. III. *Vtrùm Perſonarum acceptio locum habeat in exhibitione honoris & reuerentia.* ibid.
DVB. IV. *Vtrùm in iudicijs locum habeat peccatum Acceptionis perſonarum.* 565
DVB. V. *Vtrùm Acceptio perſonarum locum habeat in collatione officiorum ſæcularium.* 566

CAPVT II.

De Beneficiis Eccleſiaſticis. 567

DVB. I. *Quid Beneficium Eccleſiaſticum & quotuplex.* ibid.
DVB. II. *Quid Ius patronatus & quotuplex.* 568
DVB. III. *In quibus conueniant aut differant Ius patronatus laicum & Eccleſiaſticum.* 569
DVB. IV. *Cuius ſit conferre Beneficia.* ibid.
DVB. V. *Intra quod tempus debeat fieri collatio.* 570
DVB. VI. *Vtrùm liceat aliquando conferre Beneficium non idoneo & indigno.* 571
DVB. VII. *Vtrùm liceat conferre digno, omiſſo digniore.* ibid.
DVB. VIII. *Vtrùm qui promouit dignum præterito digniore & ipſe & ſic promotus teneantur reſtituere.* 574
DVB. IX. *Vtrùm illegitimus ſit capax Beneficij.* 577
DVB. X. *Quomodo Ordo requiratur ad Beneficium.* 578
DVB. XI. *Quæ ætas requiratur ad Beneficia.* 579
DVB. XII. *Quomodo cælibatus requiratur in Beneficiario.* ibid.
DVB. XIII. *Quomodo morum probitas requiratur in Beneficiario.* 580
DVB. XIV. *Quæ ſcientia neceſſaria ſit idoneo ad Beneficium.* 581
DVB. XV. *Quomodo defectus corporis impediat obtentionem Beneficij.* 582
DVB. XVI. *Quæ intentio requiratur in Beneficium obtinente.* ibid.
DVB. XVII. *Sítne licitum habere plura Beneficia.* 584
DVB. XVIII. *Quibus ex cauſſis diſpenſatio licita ſit ſuper pluralitate Beneficiorum.* 586
DVB. XIX. *Quomodo Beneficia requirant reſidentiam.* 587

CAPVT III.

De Simonia. 588

DVB. I. *Quid ſit Simonia.* ibid.
DVB. II. *Quale peccatum ſit Simonia.* 592
DVB. III. *Quotuplex ſit Simonia; &, An aliqua ſit Iuris humani tantùm.* 593
DVB. IV. *Vtrùm Pontifex poſſit eſſe Simoniacus.* 595
DVB. V. *Vtrùm ſit Simonia, dare pretium pro Sacramentis etiam in neceſſitate.* 597
DVB. VI. *Vtrùm liceat accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus.* 600
DVB. VII. *Vtrùm ſit Simonia, dare aliquid pro ingreſſu Religionis.* 604
DVB. VIII. *Vtrùm pro doctrina Theologica liceat temporalis pretij ſtipendia paciſci.* 607
DVB. IX. *Quomodo committatur Simonia circa collationem Beneficiorum, & alia ſpiritualibus annexa.* 609
DVB. X. *Vtrùm citra Simoniam liceat compenſare fructuum inæqualitatem in permutatione Beneficiorum.* 610
DVB. XI. *Sítne licitum reſignare Beneficium in fauorem certæ perſonæ.* 614
DVB. XII. *Vtrùm liceat reſignanti Beneficium ſeruare penſionem.* 616
DVB. XIII. *Vtrùm redimere penſionem ſit Simoniacum.* 617
DVB. XIV. *Vtrùm liceat reſignare Beneficium in confidentiam, hoc eſt, cum eo pacto, vt reſignatarius illud denuò reſignet pro voluntate reſignantis.* 618
DVB. XV. *Vtrùm liceat conferre Beneficium pro munere quod eſt à manu, vel ab obſequio, vel à lingua.* 619
DVB. XVI. *Vtrùm ſit Simonia, conferre Beneficium propter timorem.* 620
DVB. XVII. *Vtrùm in Beneficijs liceat redimere vexationem.* 621
DVB. XVIII. *Quæ ſint pœnæ Simoniacorum.* 623
DVB. XIX. *Vtrùm Simoniaci teneantur ad aliquam reſtitutionem.* 627

TRA-

Digitized by Google

TRACTATVS X.

De Religione. 631

CAPVT I.

De Religione in genere. *ibid.*

DVB. I. *Quid Religio.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm Religio ſit præſtantiſſima virtutum moralium.* 633
DVB. III. *Quos actus habeat Religio.* ibid.

CAPVT II.

De Oratione. 637

DVB. I. *Quid Oratio, & quotuplex.* ibid.
DVB. II. *Qualis attentio debeat eſſe in Oratione mentali.* 641
DVB. III. *Quinam obligentur ad Horas Canonicas.* 646
DVB. IV. *Quomodo teneatur reſtituere fructus Beneficiarius qui Horas non legit.* 651
DVB. V. *Quænam excuſent à lectione Horarum.* 653

CAPVT III.

De Sacrificio. 654

DVB. I. *Quid ſit Sacrificium.* ibid.
DVB. II. *Quotuplex ſit Sacrificium.* 661
DVB. III. *Vtrùm Sacrificium ſit de Lege naturæ.* ibid.

CAPVT IV.

De Decimis. 664

DVB. I. *Quotuplices ſint Decimæ.* ibid.
DVB. II. *A quibus, & quo Iure debeantur Decimæ.* ibid.
DVB. III. *Quibus debeantur Decimæ.* 665
DVB. IV. *Ex quibus debeantur Decimæ.* 667
DVB. V. *Quomodo ceſſet obligatio Decimarum.* ibid.

CAPVT V.

De Voto. 668

DVB. I. *Quid ſit Votum.* ibid.
DVB. II. *Quæ ſit materia Voti.* 673
DVB. III. *Quotuplex ſit Votum, & quomodo fiat ſolemne.* 680
DVB. IV. *Quanta ſit obligatio Voti.* 685
DVB. V. *Vtrùm vnus poßit obligari Voto alterius.* 692
DVB. VI. *Vtrùm Chriſtianus expediat vouere.* 693
DVB. VII. *Quinam poßint vouere.* 695
DVB. VIII. *Quot modis contingat Voto quempiam ſolui.* 702
DVB. IX. *Vtrùm in ſolemni Voto continentiæ diſpenſet Pontifex.* ibid.
DVB. X. *Quis diſpenſet in reliquis Votis.* 708
DVB. XI. *Cuius ſit Vota commutare, & quo modo.* 711

CAPVT VI.

De Iuramento. 716

DVB. I. *Quid & quotuplex Iuramentum.* ibid.
DVB. II. *Vtrùm, & quo modo liceat Iurare.* 718
DVB. III. *Vtrùm legitimo Iuramento tres comites adeſſe debeant, veritas, iudicium, & iuſtitia.* 722
DVB. IV. *Vtrùm liceat Iurare per creaturam.* 725
DVB. V. *Vtrùm omne Iuramentum promiſſorium obliget ſub mortali.* 727
DVB. VI. *Vtrùm Iuramentum graui metu extortum obliget.* 728
DVB. VII. *Vtrùm teneatur qui fingit ſe Iurare, & animo non Iurat, aut ſine animo ſe obligandi Iurat, aut longè alio ſenſu quàm putet is, cui Iurat.* 732
DVB. VIII. *Quanto ſit obligatio Iuramenti.* 734
DVB. IX. *Vtrùm liceat Iuramentum exigere ab eo quem ſcis peieraturum.* 737
DVB. X. *Vtrùm liceat ab eo exigere Iuramentum, qui per falſos deos iuraturus eſt.* 739
DVB. XI. *Quibus modis ab obligatione Iuramenti liberemur.* ibid.

CAPVT VII.

De Superſtitione. 741

DVB. I. *Quid Superſtitio & quotuplex.* ibid.
DVB. II. *Quomodo Superſtitio admittatur per illegitimum veri Dei cultum.* 743
DVB. III. *Quid Idololatria: Quotuplex: Vnde orta ſit: Quanta eius culpa, & pœna.* 745
DVB. IV. *Quid Diuinatio, & quotuplex.* 750
DVB. V. *Quomodo in Diuinatione peccetur inuocatione dæmonis.* 751
DVB. VI. *Sitne illicita quæuis Diuinatio per aſtra.* 754
DVB. VII. *Vtrùm Diuinatio per ſomnia ſit licita.* 757

DVB. VIII. *Sitne vniuerſim reprobandum præſagium, quod deſumitur ex augurio, omine, & ſimilibus.* 760

DVB. IX. *Vtrùm Diuinatio per ſortes ſit illicita.* 761

DVB. X. *Vtrùm vti obſeruantijs artis notoriæ ſit illicitum.* 763

CAPVT VIII.

De Magia.

De Magia. 763

DVB. I. *An ſit, & quid ſit Magia, & quotuplex.* ibid.

DVB. II. *Quid poßint Magi in animis hominum.* 766

DVB. III. *Vtrùm ope dæmonum Magi efficere poßint vt defunctorum animæ viuentibus appareant.* 768

DVB. IV. *Quomodo diſcernantur ſpiritus apparentes, an boni ſint an mali.* 772

DVB. V *Quid Magia poßit in transformatione corporum, verbi gratia vt ex homine appareat lupus.* 773

DVB. VI. *Sitne vera ſagarum, quæ ad longa ſpatia ſubitò fieri dicitur, per artem magicam tranſlatio.* 774

DVB. VII. *Vtrùm per artem Magicam poßint magi ſeſe inuiſibiles reddere.* 777

DVB. VIII. *Quid poßint ſagæ in conferenda hominibus aut brutis ſanitate, vel nece inferenda aut morbo.* 778

DVB. IX. *Vtrùm ſagæ impediant vſum matrimonij.* 783

DVB. X. *Vtrùm dæmones Magis aut ſagis ſuccubi fiant & incubi, & vtrùm inde queat proles generari.* 784

DVB. XI. *An de ſagis Iudices rectè capiant experimentum per probam aquæ frigidæ.* 788

DVB. XII. *An liceat amouere ſigna maleficij.* 791

DVB. XIII. *Vtrùm liceat petere remedium ab illo malefico, qui ſciatur quidem poſſe licito modo maleficium tollere, moraliter tamen certò aut probabiliter putetur id non niſi nouo maleficio ſublaturus.* 797

DVB. XIV. *Quænam licita, quæve illicita maleficij remedia.* 801

DVB. XV. *Quibus modis dignoſci queat, ánne quis ſit maleficiatus.* 804

IN-

Digitized by Google

INDEX
LOCORVM SCRIPTVRAE
QVÆ
IN HOC OPERE EXPLICANTVR.

GENESIS.

GENES. 1. Et ſint in ſigna & tempora, & dies & annos. 754,b
Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris, *&c.* 287,b
Gen. 2. Hoc nunc os ex oſſibus meis. 90,a
Gen. 2. Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. 213,a
Gen. 6. Iſti ſunt potentes à ſæculo, viri famoſi. 537,a
Gen. 9. Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis, *&c.* 342,b
Gen. 21. Ego iurabo; & inijt fœdus cum Abimelech. 718,b
Gen. 25. In me ſit, fili mi, illa maledictio. 10,b
Gen. 27. Ego ſum primogenitus tuus Eſau. 9,b
Gen. 28. Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſuſque fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum 689,a
Gen. 29. Os meum es, & caro mea. 213,a
Gen. 31. Caue ne loquaris contra Iacob quidquam durius. 724,a
Gen. 38. Si fuerit Dominus mecum, *&c.* erit mihi Dominus in Deum. 674,a
Gen. 39. In argumentum fidei retentum pallium oſtendit. 1,b
Gen. 42. Per ſalutem Pharaonis non egrediemini hinc. 726,a

EXODVS.

EXOD. 1. Benefecit Deus obſtetricibus; & quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificauit eis domus. 134,a
Exod. 4. Non credent mihi, neque audient vocem meam. 17,a
Exod. 7. Nomen meum Adonai non indicaui illis. 22,b
Exod. 8. Abominationes Ægyptiorum immolabimus Deo noſtro? Quòd ſi mactauerimus ea quæ colunt Ægyptij coram eis, lapidibus nos obruent. 634,b
Exod. 13. Et erit quaſi ſignum in manu tua. 760,b
Exod. 18. Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam. 500,a
Exod. 19. Cuncta quæ locutus eſt Dominus, faciemus. 675,b
Exod. 20. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. 747,b
Exod. 22. Iuſiurãdum erit in medio, *&c.* 720,b
Exod. 22. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, *&c.* nec vſuris opprimes 437,a
Exod. 23. Inſontem & iuſtum non occides. 359,b. 506,b
Exod. 23. Per nomen externorum deorum non iurabis 725,a
Exod. 23. Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc eum. 200,b
Exod. 29. Panes quoque qui ſunt in caniſtro, in veſtibulo tabernaculi teſtimonij comedent, vt ſit placabile ſacrificium, & ſanctificentur offerentium manus. 659,b
Exod. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. 206,a

LEVITICI.

LEVIT. 1. Et offerent filij Aaron ſacerdotes ſanguinem eius, fundentes per altaris circuitum. 660,a
Leuit. 1. Holocauſtum & oblatio eſt ſuauiſſimi odoris Domino. *ibid.*
Leuit. 5. Anima quæ iurauerit, & protulerit labiis ſuis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipſum iuramento & ſermone firmauerit, oblitaq; poſteà intellexerit delictum ſuum, *&c.* 723,b
Leuit. 7. Si voto vel ſponte quiſpiam obtulerit hoſtiam, *&c.* 685,b
Leuit. 7. Offerat ſimul & ſacrificium, id eſt, libamenta eius. 660,a
Leuit. 20. Quòd ſi neglexerit populus terræ, nec voluerit eum occidere, ſuccidam ipſum, & omnes qui conſenſerunt ei. 520,b
Leuit. 24. Eruntque Aaron & filiorum eius, vt comedant eos in loco ſancto, quia Sanctum ſanctorum eſt de ſacrificiis Domini iure perpetuo. 659,b
Leuit. 27. Omne quod Domino conſecratur, ſiue homo fuerit, ſiue animal, ſiue ager, non vendetur, neque redimi poterit. Quidquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino. 702,b

NVMERI.

NVMER. 6. Languent circa quæſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum. 138,a
Num. 8. Offeret Aaron Leuitas munus in conſpectu Domini à filiis Iſraël vt ſeruiant in miniſterio eius. 656,b
Num. 11. Sin aliter tibi videtur, obſecro vt

interficias me,& inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. 206,b

Num. 15. Vinum ab liba fundenda eiuſdem menſuræ in oblationem ſuauiſſimi odoris Domino. 660,a

Num. 21. Et ſeparabis Domino partem. 576,a

Num. 22. Cur percutis me ecce iam tertiò,*&c.* 237,a

Num. 23. Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur. 9,a

Num. 25. Occidat vnuſquiſque proximos ſuos. 500,b

Num. 30. Mulier ſi quidpiam vouerit, & ſe conſtrinxerit iuramento,*&c.* 716,b

Num. 30. In arbitrio viri erit, ſiue faciat ſiue non faciat. 701,b

DEVTERONOMII.

Devt. 1. Date ex vobis viros ſapientes & gnaros. 5 0,a

Deut. 4. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. 82.a

Deut. 6. Per nomen eius iurabis. 725,a

Deut. 6. Non tentabis Dñm Deum tuum. 261,a

Deut. 12. Non facies ſimiliter Domino Deo tuo. 634,a

Deut. 12. Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino, neque addas quidquam, nec minuas. 82,a.742,a

Deut. 13. Etiamſi dixerint vobis, & ita euenerit, ne credatis eis. 758,b

Deut. 13. Vt omnis Iſraël audiens timeat, & nequaquam faciat vltrà quidquam huius rei ſimile. 149,b

Deut. 17. In ore duorum vel trium teſtium peribit qui interficietur. 508,a

Deut. 17. Manus teſtium prima interficiet eum. *ibid.*b

Deut. 17. Venies ad Sacerdotes, & Iudicem qui fuerit temporibus illis, qui indicabunt tibi iudicium veritatis. 68,b

Deut. 18. Gentes iſtæ augures & diuinos audiunt. 754,b

Deut. 19. In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum. 241,a.329,a

Deut. 23. Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, aut fruges, aut quamlibet aliam rem, ſed alieno. 437,a

Deut. 23. Non fœnerabis fratri tuo, ſed alieno. 233,a

Deut. 23. Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ. 201,a

Deut. 23. Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus,*&c.* 685,b

Deut. 23. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. 673,b.693,b

Deut. 23. Quod ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es. 675,b

Deut. 25. Non alligabis os boui trituranti. 342,a

Deut. 28. Fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies. 437,a

Deut. 28. Niſi timueris nomen eius glorioſum & terribile, hoc eſt Dominum Deum tuum. 718,a

Deut. 30. Iuxta te eſt ſermo valdè in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum. 101,b

Deut. 31. Ioſue coram omni populo præcepta dedit, & Sacerdotibus librum Legis commiſit. 74,b

Deut. 32. Ego occidere & viuere faciam. 296,a

Deut. 33. Qui dixit patri ſuo & matri ſuæ, Neſcio vos. 666,a

IOSVE.

Iosve 22. Ne iuretis in nomine deorum. 725,a

IVDICVM.

Ivdic. 5. De cælo dimicatum eſt contra eos; ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo, aduerſus Siſaram pugnauerunt. 756,a

LIBRI REGVM.

1. Reg. 2. Si in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo? 234,a

1. *Reg.* 8. Hoc erit ius Regis: agros veſtros, *&c.* tollet, & dabit ſeruis ſuis. 484,b

1. *Reg.* 9. Sacrificium eſt hodie populo in excelſo. 654,b

1. *Reg.* 15. Quaſi ſcelus idololatriæ eſt, nolle acquieſcere. 750,a

1. *Reg.* 16. Directus eſt ſpiritus Domini à die illa in Dauid & deinceps. 193.a

1. *Reg.* 16. Recedebat ab eo ſpiritus malus. 802,a

1. *Reg.* 31. Quare inquietaſti me vt ſuſcitarer? 769,a.771,b

1. *Reg.* 31. Faciet tibi Dominus ſicut locutus eſt in manu mea. 770,b

2. *Reg.* 6. Si beſtia tetigerit montem, lapidabitur. 237,a

2 *Reg.* 7. Si iniquè aliquid geſſerit, arguam eum in virga virorum,*&c.* 193,b

2. *Reg.* 12. Tu es ille vir. Peccaui Domino. Dominus tranſtulit peccatum tuum. 237,b

2. *Reg.* 23. Noluit bibere, ſed libauit eam Domino. 657,b

3. *Reg.* 19. Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit. 795,a

3. *Reg.* 20. Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius. 520,b

4 *Reg.* 1. Numquid quia non erat Deus in Iſraël, mittitis vt conſulatur Beelzebub deus Accaron? 751,a

4 *Reg.* 17. Conſecrauerunt filios ſuos & filias ſuas per ignem. 655,a

PARALIPOMENON.

2. Paral. 19. Amarias Sacerdos & Pontifex veſter in his quæ ad Deum pertinent, præſidebit: porrò Zabadias filius Iſmaël, qui eſt Dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. 71,b

2. *Paral.* 22. Furata eſt eum de medio filiorum Regis. 229,a

NEHEMIÆ.

Nehemiæ 4. Peccatum eorum coram facie tua non deleatur. 201,a

TOBIAS.

Tob. 2. Reddite eum dominis ſuis, quia non licebit nobis aut edere ex furto aliquid aut contingere. 340,a

Tob. 5. Ex filiis Iſraël ego ſum Azarias Ananiæ

Digitized by Google

niæ magni filius,&c. 553,b.733,b

Tob. 6. Cordis eius particulam ſi ſuper carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum. 801,a

Tob. 12. Quando orabas cum lacrymis,& ſepeliebas mortuos,&c. 211,b

Tob. 15. Ab illo exige vſuram,cui meritò nocere deſideras. 435,a

IVDITH.

IVDITH 6. Oſtende quoniam non derelinquis præſumentes de te. 171.a

Iudith 6. Præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes,humilias. 171,b

Iudith 9. Exaudi de tua miſericordia præſumentem. 171,a

Iudith 13. Sperabant eam iam non eſſe venturam. 156,a

IOB.

IOB 1. Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta illos. 89,a

Iob 2. Verumtamen animam eius ſerua. 767,a

Iob 2. Benedic Deo & morere. 155,b

Iob 5. Paruulum occidit inuidia. 245,b

Iob 9. Sub quo curuantur, qui portant orbem,&c. 169,b

Iob 15. Quantum in te eſt, euacuaſti timorem, & tuliſti preces coram Deo. 639,b

Iob 19. Miſeremini mei ſaltem vos amici mei. 159,b

Iob 19. Scio enim quòd Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum. 14,a

Iob 21. Ducunt in bonis dies ſuos,& in puncto ad inferna deſcendunt. 163,b

Iob 22. Vota tua reddes. 685,b

Iob 26. Columnæ cœli contremiſcunt, & pauent ad nutum eius. 169,b

Iob 29. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. 506,b

Iob 29. Oculus videns, teſtimonium reddebat mihi, eò quòd liberaſſem pauperem vociferantem. 354,a

Iob 31. Si gauiſus ſum ad ruinam eius qui me oderat, & exultaui quòd inueniſſet eum malum. 200,b

Iob 32. Inſpiratio Omnipotentis dat intelligentiam. 608,b

Iob 34. Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens illos inſtruit diſciplina. 759,a

Iob 37. Qui in manu omnium ſignat, vt nouerint ſinguli opera ſua. 760,b

Iob 38. Numquid noſti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra, &c. 756,a

PSALMI.

PSAL. 5. Sepulcrum patens eſt guttur eorum. 133,b

Pſal. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. 172,a

Pſal. 13. Dominus ſpes eius eſt. 156,a

Pſal. 14. Qui iurat proximo ſuo, & non decipit. 719,a

Pſal. 14. Opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos,&c. 548,b

Pſal. 15. Dominus pars hereditatis meæ. 666,a

Pſ. 16. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. 122,a

Pſal. 17. Deus meus, adiutor meus, & ſperabo in eum. 158,a

Pſal. 18. In Sole poſuit tabernaculũ ſuum. 60,a

Pſal. 18. In omnem terram exiuit ſonus eorum,&c. 94,b

Pſal. 22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. 30,b

Pſal. 23. Nec iurauit in dolo proximo ſuo. 723,a

Pſal. 26. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. 164,a

Pſal. 30. In manibus tuis ſortes meæ. 761,a

Pſal. 32. Omnia opera eius in fide. 2,a

Pſal. 36. Noli æmulari in eo qui proſperatur in via ſua. 245,b

Pſal. 36. Cùm ceciderit, non collidetur; quia Dominus ſupponit manum ſuam. 193,a

Pſal. 38. Verumtamen vanè conturbatur omnis homo. 720,b

Pſal. 39. Cor meum dereliquit me. 643,a

Pſal. 39. Annuntiaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum. 51,b

Pſal. 44. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. 60,b

Pſal. 45. Vacate & videte,&c. 420,a

Pſ. 49. Si videbas furẽ, currebas cum eo. 384,b

Pſal. 49. Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris,&c. exiſtimaſti iniquè quòd ero tui ſimilis, arguam te. 548,b

Pſal. 49. Tu verò odiſti diſciplinam. 244,a

Pſ. 49. Sacrificiũ laudis honorificabit me. 654,a

Pſal. 50. Ne proiicias me à facie tua, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me. 193,a

Pſal. 50. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. 654,a

Pſal. 51. Dilexiſti omnia verba præcipitationis, lingua doloſa, propterea Deus deſtruet te in finem. 538,a

Pſal. 53. Voluntariè ſacrificabo tibi. 562,a

Pſal. 54. Non defecit de plateis eius vſura & dolus. 436,a

Pſal. 58. Ne occidas eos, nequando obliuiſcantur populi mei. Diſperde illos,&c. 21,a

Pſal. 62. Laudabuntur omnes qui iurant in eo. 716,b,719,a

Pſ. 64. Tibi reddetur votũ in Ieruſalem. 694,a

Pſal. 65. Reddam tibi vota mea quæ diſtinxerunt labia mea, & locutum eſt os meum in tribulatione mea. 670,b

Pſal. 70. Quoniam tu es patientia mea. 177,a

Pſal. 70. Quoniam non cognoui litteraturam. 420,a

Pſal. 75. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. 89,a

Pſal. 75. Vouete & reddite,&c. terribili,& ei qui aufert ſpiritum,&c. 685,b

Pſal. 81. Eripite pauperem,& egenum de manu peccatoris liberate. 506,b

Pſal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus. 120,a

Pſal. 86. Fundamenta eius in montibus ſanctis; Dominus narrabit in ſcripturis populorum & principum horum qui fuerunt in ea. 4,a

Pſal. 90. Quoniam in me ſperauit, liberabo eum. 156,b

Pſal. 92. Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis. 16,b

Pſal. 98. Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius. 75,a
Pſal. 100. Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar 518,a
Pſal. 100. Ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat 420,a
Pſal 104. Nolite tangere chriſtos meos 93,a
Pſal. 105. Mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum: obliti ſunt Deum 746,a
Pſal. 106. Poſuit terram fructiferam in ſalſugínem, à malitia inhabitantium in ea 206,a
Pſal. 108. Fiat oratio eius in peccatum 638,b
Pſal. 109. Iurauit Dominus, *&c.* 716,b
Pſal. 110 Initiũ ſapientiæ timor Domini 168,a
Pſal. 111. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis 169,a
Pſal. 111. Iucundus homo qui miſeretur & commodat, quia in æternum non commouebitur 223,a
Pſal. 111 Diſperſit, dedit pauperibus 228,a
Pſal. 117. Bonum eſt ſperare in Domino quàm ſperare in principibus 159,b
Pſal. 118. Adhæſit pauimẽto anima mea 637,a
Pſal 118. A mandatis tuis intellexi 206,a
Pſal. 118. Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ 675,a.716,b
Pſal. 118. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine 562,a
Pſal. 118. A verbis tuis formidauit cor meum 128,a
Pſal. 118. Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum 265,b
Pſal. 120. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi; auxilium meum à Domino 89,b
Pſal. 138 Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es 128,a
Pſal. 140. Corripiet me iuſtus in miſericordia 232,b
Pſal 144. Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis 2,a
Pſal. 144. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius 219,b

PROVERBIA.

PROVERB. 1. Timor Domini principium ſapientiæ 168,a
Prou. 3. Quem enim diligit Dominus, corripit 232,a
Prou. 4. Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te 548,a
Prou. 5. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit vſq; ad perfectam diem 210,b
Prou. 6. Non grandis eſt culpa cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt eſurientem impleat animam: deprehenſus quoque reddet ſeptuplum 219,a
Prou. 6. Deprehenſus quoque reddet ſeptuplum, & omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet 519,b
Prou. 9. Principium ſapientiæ timor Domini 168,a
Prou. 9. Noli arguere deriſorem, ne oderit te 238,a
Prou. 11. Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas, viſcera autem impiorum crudelia 342,a
Prou. 12. Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt 444,b
Prou. 13. Lucerna impiorum exſtinguetur 121,a
Prou. 14. Qui deſpicit proximum ſuum, peccat 498,b
Prou. 16. Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur 761,a
Prou. 16. Indignatio Regis, nuntij mortis 753,b
Prou. 16. Vniuerſa enim propter ſemetipſum operatus eſt Dominus 173,a
Prou. 17. Omni tempore diligit qui amicus eſt 194,b
Prou. 17. Gloria filiorum patres eorum 558,b
Prou. 19. Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis 228,a.436,a
Prou. 20. Ruina eſt homini deuotare ſanctos, & poſt vota retractare 672,b.685,b
Prou. 20. Pondus & pondus, menſura & menſura, vtrumq; abominabile eſt apud Deum 509,a
Prou. 23. Veritatem eme, & noli vendere ſcientiam 591,a
Prou 24. Cum detractoribus ne commiſceatis; quoniam repentè veniet perditio eorum, & ruinam vtriuſque quis nouit, *&c.* 541,a.548,a
Prou. 24 Ne inſidieris & quæras impietatem in domo iuſti, neque vaſtes requiem eius 548,b
Prou 24. Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, *&c.* 200,b
Prou. 24 Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare non ceſſes 354,a.506,b
Prou. 25. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; & ſi ſitit, potum da illi 200,b
Prou. 25. Ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentis 548,a
Prou. 27. Melior eſt manifeſta correptio, quàm amor abſconditus 232,b
Prou. 27. Aſtutus videns malum abſconditus eſt, paruuli tranſeuntes ſuſtinuerunt diſpendia 755,a
Prou. 28. Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo, & matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt 377,b
Prou. 29. Qui cum fure participat, odit animam ſuam 384,b

ECCLESIASTES.

ECCLE. 5. Ne temerè quid loquaris, neque cor tuum ſit velox ad proferendum ſermonem coram Deo; Deus enim in cælo, & tu ſuper terram; idcircò ſint pauci ſermones tui 645,b
Eccle. 5. Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere; diſplicet enim Deo infidelis & ſtulta promiſſio 668,a.685,b
Eccle. 5. Multo melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere 685,b.693,b
Eccle. 7. Melius eſt à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi 231,b
Eccle. 7. Quod nemo poſſit corripere, quem ille deſpexerit 233,a
Eccle. 10. Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit 538,a

CANTICVM CANTICORVM.

CANTIC. 2. Ordinauit in me charitatẽ 202,b
Cant. 2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias 52,b
Cant. 6. Vna eſt columba mea 59,b

Cant.

Digitized by Google

Cant.8. Fortis vt mors dilectio 179,b
Cant.8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem 194,b

SAPIENTIA.

SAPIENT. I. Sermo obſcurus in vacuum non ibit 518,a
Sap. 1. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum 98,a
Sap. 3. Spes tamen illorum immortalitate plena eſt 163,a
Sap. 9. Per ſapientiam ſanati ſunt, quicumque placuerunt tibi Domine à principio 92,b
Sap. 10. Reddidit iuſtis mercedem laborum ſuorum 11,a
Sap. 10 Eduxit de delicto ſuo 23,a
Sap. 12. Eos qui exerrãt partibus, corripis 238,b
Sap. 12. Quis tibi imputabit, ſi perierint nationes quas tu feciſti 296,a
Sap. 13. Iuſtorũ animæ in manu Dei ſunt 771,b
Sap. 14. Infandorum idolorum cultura omnis mali cauſſa eſt & initium & finis 749,a.750,a
Sap. 14. Affectui aut Regibus deſeruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt 746,a.747,a
Sap. 14. Malè iurantes noceri ſe non ſperant 734,a
Sap. 16. Tu es Domine qui vitæ & mortis habes poteſtatem 296,a

ECCLESIASTICVS.

ECCLI. 1. Initium ſapiẽtiæ timor Domini 168,a
Eccli. 2. Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam 170,a.355,b
Eccli. 3. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleëmoſyna reſiſtit peccatis 223,a
Eccli. 4. Eleëmoſynam pauperis ne defraudes. *Et infrà*: Redde debitum tuum 226,b
Eccli. 4. Secundùm vires tuas exporrigens da pauperi. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Nónne aliis relinques dolores & labores tuos in diuiſione ſortis? Da, & accipe, & iuſtifica animam tuam 228,a
Eccli. 7. Mortuo non prohibeas gratiam 541,b
Eccli. 7. Memento quoniam niſi per illos natus non fuiſſes 212,a
Eccli. 10. Eſt homo qui honoratur propter ſubſtantiam ſuam 554,a
Eccli. 10. Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare à Deo 153,b
Eccli. 11. Bona in mala conuertens inſidiatur, & in electis imponet maculam 546,b
Eccli. 11. Priuſquam interroges ne vituperes quemquam; & cùm interrogaueris, corripe iuſtè 232,b.234,a
Eccli. 11. Ante mortem ne laudes hominem quemquam 541,b
Eccli. 12. Benefac humili, & non dederis impio; prohibe panes illi dari, ne in ipſis potentior te ſit 231,b
Eccli. 12. Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam; & ſi non ab ipſo, certè à Domino 228,a
Eccli. 16. Non exorauerunt pro peccatis ſuis antiqui gigantes, qui deſtructi ſunt confidentes ſuæ virtuti 639,b
Eccli. 17. Diſciplina intellectus repleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu impleuit cor illorum, & mala & bona oſtendit illis. Poſuit oculum ſuum ſuper corda illorum, oſtendere illis magnalia operum ſuorum 119,b
Eccli. 17. Mandauit illis vnicuique de proximo ſuo 209,a.224,a
Eccli. 18. Non impediaris orare ſemper, & non verearis vſque ad mortem iuſtificari 188,b
Eccli. 19 Corripe amicum: ſæpè enim fit commiſſio, vt non omni verbo credas 235,b
Eccli. 19. Qui credit citò, leuis corde eſt 15,b
Eccli. 19. Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & dicat: Non feci; aut ſi fecerit, ne iterùm addat facere, &c. 232,b
Eccli. 19. Amico & inimico noli narrare ſenſum tuum: & ſi eſt tibi delictum, noli denudare; audiet enim te, & cuſtodiet te, & quaſi defendens peccatum odiet te, & ſic aderit tibi ſemper 544,a
Eccli. 20. Concupiſcentia ſpadonis deuirginauit iuuenculam. 358,a
Eccli. 23. Eſt & alia loquela contraria morti, non inueniatur in hæreditate Iacob 155,a
Eccli. 24. Qui elucidant me, vitam ęternam habebunt 100,a
Eccli. 26. Difficilè exuitur negotians à negligentia 420,a
Eccli. 26. Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ 702,b
Eccli. 27. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, ſic & inter medium emptionis & venditionis anguſtiabitur peccatum 420,a
Eccli. 28. Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus tuis 548,b
Eccli. 28. Qui facit miſericordiam, fœneratur proximo ſuo. *Et infrà*: Fœnerare proximo tuo in tempore neceſſitatis illius 437,a
Eccli. 28. Suſurro & bilinguis maledictus 538,a
Eccli. 29. Qui facit miſericordiam, fœneratur proximo ſuo 228,a
Eccli. 29. Propter mandatum aſſume pauperem, & propter inopiam ne dimittas eum vacuum: perde pecuniam propter fratrem 223,a
Eccli. 29. Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum 228,a
Eccli. 29. Conclude eleëmoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te orabit 640,b
Eccli. 30. Sicut ſpado complectens virginem, &c. 358,a
Eccli. 34. Niſi ab Altiſſimo emiſſa fuerit viſitatio 758,b
Eccli. 34. Immolantis ex iniquo, oblatio eſt maculata. *Ibid*. Qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris ſui 660,a
Eccli. 34. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum 376,a
Eccli. 35. Qui facit miſericordiam, offert ſacrificium 221,a
Eccli. 37. Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum iniuſto de iuſtitia, & cum muliere de ea quæ æmulatur: cum timido de bello, &c. 245,a
Eccli. 43. Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, ſuperualebit adhuc. *Et infrà*: Exaltate eum quantum poteſtis, maior enim eſt omni laude. 741,b
Eccli. 44. Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret legem Excelſi 185,b
Eccli. 46. Poſt hoc dormiuit & notum fecit regi,

regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltauit vocem ſuam de terra, in prophetia delere impietatem gentis 771,a

Eccli. 51. Reſpiciens eram in adiutoriũm hominum,& non erat 158,a

ISAIAS.

ISAIÆ 1. Quieſcite agere peruersè, diſcite benefacere, quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo 220,a

Iſa. 1. Subuenite oppreſſo, ſi fuerint peccata tua vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur 223,b

Iſa. 1. Principes tui ſocij furum 384,b

Iſa. 2. Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium 60,a

Iſa. 2. Ingredere in petram, & abſcondere in foſſa humo à facie timoris Domini 104,b

Iſa. 3. Peccatum tuum ſicut Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt 544,a

Iſa. 3. Rapina pauperis in domo veſtra 340,a

Iſa. 7. Non petam, & non tentabo Dominum 750,b

Iſa. 8. Timorem eius ne timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipſum ſanctificate: ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter 166,b

Iſa. 11. Fides cinctorium renum eius 2,a

Iſa. 18. Væ terræ cymbalo alarum 138,a

Iſa. 19. Cognoſcent Ægyptij Dominum: & colent eum in hoſtiis & muneribus: & vota vouebunt Domino, & ſoluent 671,a

Iſa. 22. Dabo clauem domus Dauid ſuper humerum eius 28,b

Iſa. 26. Claude oſtia tua ſuper te, abſcondere modicum ad momentum, donec pertranſeat indignatio 104,b

Iſa. 28. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretioſum, in fundamento fundatum: qui crediderit, non feſtinet 92,b

Iſa. 28. Dixiſtis enim, Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. *Et infrà:* Pactum veſtrum cum inferno non ſtabit 764,b

Iſa. 29. Somniat eſuriens, & comedit: cùm autem fuerit expergefactus, vacua eſt anima eius 776,b

Iſa. 29. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me 642,b.639,a

Iſa. 32. Principes in iudicio præerunt 495,b

Iſa. 33. Qui obturat aures ſuas ne audiat ſanguinem, iſte in excelſis habitat 548,b

Iſa. 34. Victima enim Domini in Boſra, & interfectio magna in terra Edom 654,a

Iſa. 34. Confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate 637,a

Iſa. 34. Complicabuntur ſicut liber cæli 736,a

Iſa. 47. Saluent te augeres cæli, *&c.* 754,b

Iſa. 53. Oblatus eſt quia ipſe voluit 660,a

Iſa. 55. Ecce teſtem populis dedi eum 3,a

Iſa. 57. Ipſis effudiſti libamen, obtuliſti ſacrificium 660,a

Iſa. 61. Omnes qui viderint eos, cognoſcent illos; quia iſti ſunt ſemen, cui benedixit Deus 60,a

IEREMIAS.

IEREM. 4. Et iurabis: Viuit Dominus, in veritate, & iudicio, & in iuſtitia 722,b

Ierem 5. Iurant in his qui non ſunt dij 725,b

Ierem. 5. Quòd ſi etiam, Viuit Dominus, dixerint: & hoc falsò iurabunt 722,b

Ierem. 7. Omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur 376,a

Ierem. 10. A ſignis cæli nolite metuere 754,b

Ierem. 15. Si ſteterit Moyſes & Samuel coram me: non eſt animus meus ad populum iſtum: eijce eos, *&c.* 138,a

Ierem. 20. Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum 9,b

Ierem. 22. Non concrepabunt ei, Væ dominæ, & væ inclytæ; ſepultura aſini ſepelietur 221,a

Ierem. 23. Quid paleis ad triticum, dicit Dominus 54,a

Ierem. 31. Dabo legem meam in viſceribus eorum 60,b

BARVCH.

BARVCH 6. Mulieres autem circumdatæ funibus in viis ſedent, ſuccendentes oſſa oliuarum, *&c.* 767,b

EZECHIEL.

EZECH. 3. Si dicente me ad impium, Morte morieris, non annuntiaueris ei vt auertatur à via ſua impia; ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram 236,a

Ezech. 16. Immolaſti filios meos, & dediſti illos conſecrationem eis 660,a.655,a

Ezech. 8. Qui ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit, *&c.* hic iuſtus eſt 435,b.436,a

Ezech. 18. Si genuerit filium ad vſuram dantem, & amplius accipiẽtem, numquid viuet 436,a

Ezech. 18. Si iuſtus auerterit ſe à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem 195,a

Ezech. 18. Cùm auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, *&c.* 193,a

Ezech. 21. Stetit Rex Babylonis in biuio in capite duarum viarum, diuinationem quærens, commiſcens ſagittas 761,a

Ezech. 21. Vt cędat victimas, exacutus eſt 654,a

Ezech. 22. Vſuram & ſuperabundantiam accepiſti 435,b

Ezech. 27. Et Rex vnus erit omnibus imperans 39,b

Ezech. 33. Si dicente me ad impium, Morte morieris, non annuntiaueris ei vt auertur à via ſua impia; ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram 236,a

Ezech. 33. Si dixero impio, Morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, feceritque iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniuſtum, vita viuet 340,a

Ezech. 39. Concurrite vndique ad victimam meam, quam ego immolo vobis 654,a

Ezech. 40. Vt immoletur ſuper eas holocauſtum, & pro peccato, & pro delicto 661,b

Ezech. 44. Vt offerant mihi adipem & ſanguinem 660,a

DANIEL.

DAN. 4. Conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleëmoſynis redime 223,a

Dan. 4. Forſitan ignoſcet delictis tuis *ibid.*

Dan. 4. Cor eius ab humano commutetur, &

cor

Digitized by Google

cor feræ detur ei 774,b
Dan. 11. Dominabitur theſaurorum auri & argenti 19,b

PROPHETÆ MINORES.

OSEÆ 4. Populus meus in ligno ſuo interrogauit,& baculus eius annũtiauit ei 701,a
Oſea 6. Miſericordiam volui, & non ſacrificium 221,a
Oſea 9. Facti enim ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt 215,a
Oſea 10. Seminate vobis in iuſtitia 221,b
Oſea 13. Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne 92,b
Oſea 14. Reddemus vitulos labiorum noſtrorum 654,a
AMOS 8. Qui iurant in delicto Samariæ, & dicunt, Viuit Deus tuus Dan, & viuit via Berſabee. 725,b
IOELIS 2. Iuuenes veſtri viſiones videbunt, & ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt 759,a
IONÆ 2. Cùm anguſtiaretur in me anima mea, quæcumque voui, reddam pro ſalute mea Domino 670,b
MICHÆÆ 2. Vtinam non eſſem vir habens ſpiritum, & mendacium potiùs loquerer 207,b
Mich. 3. Sacerdotes eius mercede docebant 608,b
Mich. 4. Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium 60,a
Mich. 6. Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ 27,b
NAHVM 1. Celebra Iuda feſtiuitates tuas,& redde vota tua,quia non adijciet vltrà vt pertranſeat in te Belial 694,a
HABACVC 3. Domine audiui auditionem tuam, & timui 128,a
SOPHONIÆ 1. Iurant in Melchom 725,b
ZACHARIÆ 5. Omnis iurans ex hoc ſimpliciter iudicabitur. *Et infrà*: Veniet ad domum iurantis in nomine meo mendaciter 734,a
Zach. 5. Maledictio veniet ad domum iurantis in nomine meo mendaciter 722,b
Zach. 5. Omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur 376,a
Zach. 8. Iuramẽtum mendax ne diligatis 722,b
Zach. 11. O paſtor & idolum, derelinquens gregem 106,a
MALACHIÆ 1. Si ego pater, vbi eſt honor meus 631,a

MACHABÆORVM.

1. MACHAB. 5. Applicuit ad eos,& anathematizauit eos 206,b
1. *Machab.* 3. Expanderunt libros legis, de quibus ſcrutabantur gentes ſimilitudinem ſimulacrorum ſuorum 634,b
2. *Machab.* 6. Propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur, *&c.* 166,b
2. *Machab.* 9. Iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo 281,a
2. *Machab.* 14. Niſi Iudam mihi vinctum tradideritis, iſtud Dei fanum in planitiem deducam, *&c.* 359,a
2. *Machab.* 15. Machabæus autem ſemper confidebat cum omni ſpe auxilium ſibi à Deo adfuturum 158,a

MATTHÆVS.

MATTH. 4. Aſſumpſit eum. *Item*: Statuit ſupra pinnaculum templi 775,b
Matth. 4. Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me 764,b
Matth. 5. Vos eſtis ſal terræ. Vos eſtis lux mundi 236,a
Matth. 5. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita 60,a
Matth. 5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduerſus te, relinque munus tuum ante altare,& vade priùs reconciliari fratri tuo 559,a
Matth. 5. Reddes Domino iuramẽta tua 716,b
Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum 200,b
Matth. 5. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, *&c.* 719,a
Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt, Oculum pro oculo, *&c.* 524,b
Matth. 5. Ego autem dico vobis non reſiſtere malo; ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram 248,a
Matth. 5. Diligite inimicos veſtros, & benefacite his qui oderunt vos 200,b
Matth. 5. Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium 496,b
Matth. 5. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis 216,a
Matth. 5. Si ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nónne & Ethnici hoc faciunt? 134,b
Matth. 6. Orantes nolite multum loqui 642,b
Matth. 6. Scit enim Pater veſter quid opus ſit vobis antequam petatis eum 638,b
Matth. 6. Fiat voluntas tua 174,a
Matth. 6. Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum 215,a
Matth. 7. Nolite iudicare, vt non iudicemini 496,a
Matth. 7. Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc enim eſt Lex & Prophetæ 203,a
Matth. 7. Domine, nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus 125,a
Matth. 8. Non inueni tantam fidem in Iſraël 125,b
Matth. 9. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores 200,a
Matth. 10. Primus Simon, qui dicitur Petrus 27,a
Matth. 10. Dignus eſt enim operarius cibo ſuo 602,a
Matth. 10. Ad præſides & ad reges ducemini propter me in teſtimonium illis & gẽtibus 101,b
Matth. 10. Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam 104,b
Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, *&c.* 166,b
Matth. 10. Qui negauerit me coram hominibus, negabo & eum coram Patre meo qui in cælis eſt 101,b
Matth. 10. Qui amat patrem & matrem plus quàm me, non eſt me dignus 203,b
Matth. 11. Non ſurrexit inter natos mulierum maior

maior Ioanne Baptiſta: qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo 187,a

Matth. 12. Quicúmque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt 173,b

Matth. 13. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem 149,b

Matth. 14. Modicæ fidei, quare dubitaſti 125,b

Matth. 15. Sinite eos, quia cæci ſunt & duces cæcorum 266,a

Matth. 15. O mulier, magna eſt fides tua 125,b

Matth. 16. Facto veſpere dicitis, Serenum erit: rubicundum eſt enim cælum, *&c.* faciem ergo cæli diiudicare noſtis 754,a

Matth. 16. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt 3,a.6,b

Matth. 16. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam 27,a

Matth. 16. Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam 57,b

Matth. 16. Et tibi dabo claues regni cælorum 28,b

Matth. 16. Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis 45,a

Matth. 16. Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur 205,b

Matth. 18. Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis 265,b

Matth. 18. Si manus aut pes tuus ſcandalizat te, proijce eum abs te: melius enim eſt tibi, *&c.* 205,b

Matth. 18. Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum 71,a

Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum 200,a. 232,b

Matth. 18. Adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum 329,a

Matth. 19. Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ 213,a

Matth. 19. Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet 706,b

Matth. 19. Qui poteſt capere, capiat 695,b

Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterabis, *&c.* 87,a

Matth. 20. Veniens ego recepiſſem vtique quod meum cum vſura 437,a

Matth. 21. Vos feciſtis eam ſpeluncam latronum 421,a

Matth. 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo 493,a.664,b

Matth. 22. Hoc eſt maximum & primum mandatum 203,a

Matth. 22. Diliges proximum tuum ſicut teipſum 199,a. 208,a

Matth. 22. In his duobus mandatis vniuerſa Lex pendet & Prophetæ 267,a

Matth. 23. Quicumque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo: & qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum 726,a

Matth. 23. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum & cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt Legis, iudicium & miſericordiam & fidem; hæc oportuit facere, & illa non omittere 665,b

Matth. 24. Quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum 53,b

Matth. 24. Refrigeſcet charitas multorum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit 193,a

Matth. 24. Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus. Et tunc veniet conſummatio 94,a

Matth. 24. Qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes 104,b

Matth. 24. Super omnia bona ſua conſtituet eum 177,b

Matth. 25. Quamdiu feciſtis vni ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis 221,a

Matth. 26. Qui acceperit gladium, gladio peribit 248,a

Matth. 27. Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius; vos videritis 509,a

Matth. 28. Ecce ego vobiſcum ſuum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi 57,b

MARCVS.

MARC. 3. Quoniam dicebant, Spiritum immundum habet 156,a

Marc. 5. Quod tibi nomen eſt? 751,b

Marc. 13 De die illo vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque Filius 553,b.733,b

Marc. 14. Primo die azymorum quando paſcha immolabant 654,a

Marc. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur 87,a

Marc. vlt. Qui non crediderit condemnabitur 131,b.139,b

LVCAS.

LVC. 1. Sorte exijt vt incenſum poneret 761,a

Luc. 1. Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur Filius Dei 234,b

Luc. 3. Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas, ſimiliter faciat 220,b

Luc. 3. Contenti eſtote ſtipendiis veſtris 247,b

Luc. 4. Aſſumpſit eum. Statuit eum ſuper pinnaculum templi 775,b

Luc. 6. Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum 102,a

Luc. 6. Peccatores peccatoribus fœnerantur 437,a

Luc. 6. Benefacite & mutuum date, nihil inde ſperantes 436,a

Luc. 6. Dimittite, & dimittemini 523,a

Luc. 6. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo eſt, non conſideras? 237,b

Luc. 8. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt 193,a

Luc. 9. Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare 140,a

Luc. 9. Qui me erubuerit & meos ſermones, hunc Filius hominis erubeſcet, *&c.* 102,a

Luc. 9. Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei 669,a

Luc. 10. Nolite portare ſacculum, *&c.* 140,a

Luc. 10. Dignus eſt enim operarius mercede ſua 420,b

Luc. 10. Dicite primùm, Pax huic domui: & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra; ſin minùs, ad vos reuertetur 139,a

Digitized by Google

Luc. 10. Et quis eſt proximus meus? 200,a

Luc. 11. Numquid porriget ei ſcorpionē? 171,b

Luc. 11. Quod ſupereſt, date eleēmoſynam: & ecce omnia munda ſunt vobis 220,b

Luc. 12. Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te 769,b

Luc. 12 Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent ampliùs quid faciant 221,b

Luc. 12. Si ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam 375,b

Luc. 12. Cum videritis nubem, *&c.* faciem cæli & terræ noſtis probare 754,b

Luc. 14. Exi in vias & ſepes, & compelle intrare 141,b

Luc. 15. Da mihi portionem ſubſtantiæ quæ me contingit 110,a

Luc. 15. Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus? 53,b

Luc. 16. Si Moyſen & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit credent 3,a

Luc. 16. Si in iniquo mammona fideles non fuiſtis: quod verum eſt, quis credet vobis? 245,b

Luc. 16. Vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula 231,a

Luc. 17. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum 232,a

Luc. 17. Si ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi 559,a

Luc. 17. Adauge nobis fidem 2,a. 126,a

Luc. 17. Regnum Dei non venit cum obſeruatione; neque dicent: Ecce hîc, ecce illic; ecce enim regnum Dei intra vos eſt 60,b

Luc. 21. Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt 9,a

Luc. 23. Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua; & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos 42,b

Luc. 24. O ſtulti & tardi corde ad credendum 14,b

Luc. 24. Spiritus carnē & oſſa non habet 769,a

IOANNES.

IOAN. 1. Vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit 3,a

Ioan. 2. Nolite eam facere domum negotiationis 421,a

Ioan. 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud 10,b

Ioan. 2. Ieſus autem non credebat ſemetipſum eis 2,a

Ioan. 3. Scimus qui à Deo veniſti magiſter: nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo 16,b

Ioan. 3. Quod natum eſt ex carne, caro eſt 135,b

Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus eſt. *Et infrà:* Qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam 94,a. 131,b

Ioan. 4. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus 635,b

Ioan. 4. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare 642,b. 743,a

Ioan. 4 Iam non propter tuam loquelam credimus; ipſi enim audiuimus & ſcimus quia hic eſt verè ſaluator mundi 6,b

Ioan. 5. De me enim ille ſcripſit 22,b

Ioan. 5. Opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me 16,b

Ioan. 5. Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis 136,b

Ioan 5. Quomodo vos poteſtis credere qui gloriam ad inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis 84,a

Ioan. 6. Omnis qui audiuit à Patre, & didicit 83,b

Ioan. 6. Sciebat ab initio Ieſus, qui eſſent non credentes, & quis traditurus eſſet eum 174,a

Ioan 7. Non aſcendam ad diem feſtum 733,b

Ioan. 7. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini 496,a

Ioan. 8. Qui ſine peccato eſt, primus in eam lapidem mittat 503,b

Ioan. 8. Nemo te condemnauit mulier? nec ego te condemnabo 343,a

Ioan. 8. Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt 23,a

Ioan. 8. Quæretis me, & non inuenietis, & in peccato veſtro moriemini 133,a

Ioan. 8. In lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt 329,a. 526,a

Ioan. 8. In veritate non ſtetit 119,b

Ioan. 8. Si non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro 133,a

Ioan. 8. Seruus non manet in domo in æternum 53,b

Ioan. 8. Nobis non licet interficere quemquam 258.b

Ioan. 10. Nemo animam meam tollit à me, ſed ego pono eam à meipſo 487,a

Ioan. 10. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis: mercenarius autem videt lupum venientem, & fugit 106,a

Ioan. 10. Non rapiet eos quiſquam de manu mea 52,a

Ioan. 10. Fiet vnum ouile, & vnus paſtor 59,b

Ioan. 10. Si mihi non vultis credere, operibus credite 16,b

Ioan. 10. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi 17,b

Ioan. 11. Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die 14,a

Ioan. 11. Vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum 53,b

Ioan. 12. Hæc dixit Iſaias quando vidit gloriam eius, & locutus eſt de eo 23,a

Ioan. 12. Qui enim facit legem, iuſtus eſt, & mandatum Dei vita æterna eſt 94,a

Ioan. 14. Si diligitis me, mandata mea ſeruate 267,a

Ioan. 14. Spiritus ſanctus docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis 82,a

Ioan. 14. Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis 57,b

Ioan. 14. Hæc locutus ſum vobis apud vos manens; paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis 23,a

Ioan. 15. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. *Et infrà:* Si quis in me non

Digitized by Google

non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet 121,b
Ioan. 15. Vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis 129,b
Ioan. 15. Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut ego dilexi vos. 208,a
Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis 189,a 209,a. 216,b
Ioan. 15. Amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis 173,b
Ioan. 15. Iam non dicam vos ſeruos; quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, &c. 173,b
Ioan. 15. Omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis 23,a. 173,b
Ioan. 15. Oderunt & me & Patrē meum 244,a
Ioan. 15. Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo 131,a. 133,a
Ioan. 15. Si opera non feciſſem in eis quæ nullus alius fecit, peccatum non haberent 15,b. 17,b
Ioan. 16. Ille arguet mundum de peccato 133,a
Ioan. 16. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem 23,a. 45,a
Ioan. 16. Non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis; ipſe enim Pater amat vos 638,b
Ioan. 17. Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum 88,b. 94,a
Ioan. 17. Sicuti tu Pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint 174,a
Ioan. 17. Et pro eis ego ſanctifico meipſum 660,a
Ioan. 18. Ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati 3,a
Ioan. 20. Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt 29,a
Ioan. 20. Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis quia Ieſus eſt Chriſtus Filius Dei; & vt credentes vitam habeatis in nomine eius 81,b
Ioan. 21. Paſce agnos meos. Paſce oues meas 29,b. 501,b
Ioan. 21. Contriſtatus eſt Petrus quia dixit ei tertiò, Amas me? 172,a
Ioan. 21. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte eſſet clarificaturus Deum 102,b

ACTVS APOSTOLORVM.

ACT. 1. Non eſt veſtrum noſſe tempora, &c. 750,b
Act. 4. Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri 133,a
Act. 4. Si iuſtum eſt in conſpectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, iudicate 203,b
Act. 4. Nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia 284,b
Act. 5. Quæ eſt hæreſis Sadducæorum 144,a
Act. 5. Oportet magis obedire Deo quàm hominibus 203,b
Act. 6. Conuocantes duodecim diſcipulorum multitudinem 72,a
Act. 8. Spiritus Domini rapuit Philippū 775,b
Act. 9. Vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomen meum coram Regibus & gentibus 102,b
Act. 15. Surrexerunt autem quidam de hæreſi Phariſæorum 144,b
Act. 16. Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris 99,b
Act. 17. Per omnia quaſi ſuperſtitioſiores vos video: præteriens enim & videns ſimulacra veſtra, inueni & aram, in qua ſcriptum erat: Ignoto Deo 746,a
Act. 19. Multi ex eis qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt, &c. 754,b
Act. 20. In quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei 25,b
Act. 20. Nec facio animam meam pretioſiorem quàm me 200,a
Act. 20. Non enim ſubterfugi quò minùs annuntiarem omne conſilium Dei vobis 23,b
Act. 20. Beatius eſt magis dare quàm accipere 82,a
Act. 21. Audierunt de te, quia diſceſſionem doceas à Moyſe, &c. 154,a
Act. 23. Ignorabam fratres, quòd Princeps Sacerdotum eſſet 558,b
Act. 23. De ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor 159,a
Act. 26. Secundùm certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus 144,b

EPISTOLA AD ROMANOS.

ROM. 1. Accepimus gratiam & Apoſtolatum ad obediendum fidei 2,a
Rom. 1. Fides veſtra annuntiatur in vniuerſo mundo 94,b
Rom. 1. Iuſtitia Dei reuelatur ex fide in fidem 2,a
Rom. 1. Seruierunt potiùs creaturæ quàm Creatori 746,a
Rom. 1. Non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus 384,b
Rom. 2. Inexcuſabilis es ô homo omnis qui iudicas: in quo enim alterum iudicas, te ipſum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas 503,b
Rom. 2. Gloria & honor & pax omni operanti bonum 93,a
Rom. 2. Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt 134,b
Rom. 3. Non ſunt facienda mala vt eueniant bona 205,b
Rom. 5. Gloriamur in ſpe gloriæ 157,a
Rom. 5. Spes non confundit 156,b. 164,a
Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis 176,a. 177,a
Rom. 5. Vix enim pro iuſto quis moritur, nam pro bono forſitan quis audeat mori 216.b
Rom. 5. Commendat autem charitatem ſuam Deus, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt 216,a
Rom. 8. Prudentia carnis mors eſt; ſapientia carnis inimica eſt Deo; legi enim Dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt 135,b
Rom. 8. Si quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius 54,a
Rom. 8. Spe ſalui facti ſumus 156,b. 157,a
Rom. 8. Spes quæ videtur, non eſt ſpes 156,a. 162,a

Digitized by Google

Rom. 8. Quod enim videt quis, quid ſpe-tat? 110,b.162,a

Rom.8 Diligentibus Deum omnia cooperan-tur in bonum 288,a

Rom. 8. Certus ſum, quia neque mors, neque vita, *&c.* neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto 194,a

Rom. 9. Optabam ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundùm carnem 206,a

Rom. 9. Omnis qui credit in eum, non confun-detur 99,b

Rom. 10. Hoc eſt verbum fidei quod prædica-mus: quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Ie-ſum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris 95,a

Rom. 10. Quomodo credent ei quem non au-dierunt? quomodo autem audient ſine prædi-cante? 86,b

Rom. 10. Corde creditur ad iuſtitiam 14,b. 101,b.111,b.

Rom. 10. Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, *&c.* 94,b

Rom. 11. Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam vi-uentem, *&c.* 654,a

Rom. 12. Prouidentes bona, non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus 107,a

Rom. 12. Vnicuique diuiſit Deus menſuram fidei 125,b

Rom. 12. Multi vnum corpus ſumus in Chri-ſto 59,b

Rom. 12. Charitate fraternitatis inuicem di-ligentes 198,b

Rom. 12. Non vos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ 348,a

Rom. 12. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: & ſi ſitit, potum da illi 200,b. 231,a

Rom. 13. Reddite ergo omnibus debita 493,b

Rom. 13. Cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal 482,a.493,b

Rom. 13. Non enim ſine cauſſa gladium por-tat: Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit 140,a

Rom. 13. Si malum feceris, time 140,a.168,a

Rom. 13. Qui diligit proximum, Legem imple-uit 205,a

Rom. 14 Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt 2,a.135,a

Rom. 14. Stabit autem, quoniam potens eſt Deus ſtatuere eum 165,a

Rom. 14. Quis es qui iudicas alienum ſer-uum? 497,a

Rom. 14. Si propter cibum frater tuus con-triſtatur, iam non ſecundùm charitatem ambu-las 262,a

Rom. 15 Reddite ergo omnibus debita 340,a

I. AD CORINTHIOS.

1. COR. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præpa-rauit Dominus iis qui diligunt illum 86,b

1. *Cor*. 3. Fundamentum enim aliud nemo po-teſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus 28,a

1. *Cor*. 3. Omnia veſtra ſunt, vos autem Chri-ſti 288,a

1. *Cor*. 4. Mihi pro minimo eſt vt à vobis iudi-cer, aut ab humano die 544,a

1. *Cor*. 4. Blaſphemamur & obſecramus 154,b

1. *Cor*. 5. Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? 142,a

1. *Cor*. 5. Si is qui frater nominatur, eſt forni-cator, *&c.* 23?,b.497,a

1. *Cor*. 5. Quid enim mihi de illis qui foris ſunt iudicare 54,b.139,b

1. *Cor*. 5. Eos qui foris ſunt, Deus iudica-bit 139,b

1. *Cor*. 6. Sic non eſt ſapiens quiſquam in vo-bis, qui iudicare poſſit fratrem ſuum? 495,a

1. *Cor*. 6. Iam omnino delictum eſt in vobis, quòd iudicia habetis inter vos 496,a

1. *Cor*. 6. Neque fures regnum Dei poſſide-bunt 376,a

1. *Cor*. 6. Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt 175,a

1. *Cor*. 6. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt 595,b

1. *Cor*. 7. Volo omnes homines eſſe ſicut me-ipſum 210,a

1. *Cor*. 7. Vnuſquiſque proprium donum ha-bet ex Deo, *&c.* 685,b

1. *Cor*. 7. Qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit; & qui non iungit, meliùs fa-cit 676,b

1. *Cor*. 8. Percutientes conſcientiam fratrum in-firmam, in Chriſtum peccatis 262,a

1. *Cor*. 9. Quis enim paſcit gregem, & de lacte eius non comedit? 493,a

1. *Cor*. 9. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? 211,b

1. *Cor*. 10. Neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis, quemadmodum Scriptura dicit, Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexe-runt ludere 746,a

1. *Cor*. 10. Vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane participamus 59,b

1. *Cor*. 10. Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum 797,b

1. *Cor*. 10. Non poteſtis calicem Domini bibe-re, & calicem dæmoniorum. *Et infra*: Si quis dixerit, Hoc immolatum eſt dæmoniis; nolite manducare, *&c.* 106,b

1. *Cor*. 10. Per omnia omnibus placeo, non quæ-rens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant 544,a

1. *Cor*. 11. Ideò debet mulier velamen habere ſupra caput, propter Angelos 785,a

1. *Cor*. 11. Nam oportet & hæreſes eſſe 144,a. 145,a

1. *Cor*. 12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiri-tus ad vtilitatem 590,a

1. *Cor*. 12. Hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult 181,b

1. *Cor*. 12. Multa quidem membra, vnum au-tem corpus 59,b

1. *Cor*. 12. In vno Spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus *ibid.*

1. *Cor*. 12. Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro 182,b

1. *Cor*. 12. Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto 124,b

1. *Cor*. 13. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt 210,a

1. *Cor*. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc 160,b

Digitized by Google

1. *Cor.* 13. Maior autẽ horum eſt charitas 161,a
1. *Cor.* 13. Charitas non æmulatur 211,a
1. *Cor.* 13. Charitas numquam excidit 194,b
1. *Cor.* 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate 83,b
1. *Cor* 13. Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt 122,a
1. *Cor.* 14. Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt 642,b
1. *Cor.* 15. Quotidie morior propter veſtram gloriam, fratres 206,b.719,a.726,a
1. *Cor.* 15. Quomodo dicunt quidam in vobis, Quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? 56,a
1. *Cor.* 15. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria 199,b

II. AD CORINTHIOS.

2. COR. 1. Teſtem inuoco Deum in animam meam 719,a 726,b
2. *Cor.* 3. Non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis 60,b
2. *Cor.* 3. Non ſumus ſufficientes aliquid cogitare à nobis, quaſi ex nobis 124,b
2. *Cor.* 4. Non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur 83,b
2. *Cor.* 4. Habentes autem eumdem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt: Credidi propter quod locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur 100,b
2. *Cor.* 5. Per fidem enim ambulamus & non per ſpeciem 12,b.119,d
2. *Cor.* 6. Nemini dantes vllam offenſionẽ 107,a
2. *Cor.* 6. Per infamiam, *&c.* 541,a
2. *Cor.* 6. Tamquam nihil habentes, & omnia poſſidentes 288,a
2. *Cor.* 6. Quæ ſocietas lucis ad tenebras? quæ autem conuenientia Chriſti cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? 54,a
2. *Cor.* 6. Nolite iugũ ducere cũ infidelibus 106,b
2. *Cor.* 8. Propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſetis 296,b
2. *Cor.* 8. Deuitantes hoc, ne quis vos vituperet in hac plenitudine quæ miniſtratur à nobis 544,a
2. *Cor.* 8. Prouidemus bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus 107,a.544,a
2. *Cor.* 9. Qui parcè ſeminat, parcè & metet 222,a
2. *Cor.* 9. Non ex neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus 694,b
2. *Cor.* 10. Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt 248,a
2. *Cor.* 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti 14,b
2. *Cor.* 10. Spem habentes creſcentis fidei veſtræ 116,a
2. *Cor.* 12. Filij non debent parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis 212,b
2. *Cor.* 12. Cùm eſſem aſtutus, dolo vos cepi 9,b

AD GALATAS.

GALAT. 1. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti 3,a.5,a
Gal. 1. Sed licet nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit 3,a.82,a 772,a
Gal. 3. Vt promiſſio ex fide daretur credentibus 99,b
Gal. 3. Priuſquam autem veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi, in eam fidem, quæ reuelanda erat: itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto 91,a
Gal. 3. Quicumque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis 55,a
Gal. 4. Dies obſeruatis & annos, *&c.* 754,b
Gal. 5. Euacuati eſtis à Chriſto qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis 123,b,193,a
Gal. 5. Omnis lex ex vno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum 203,a
Gal. 6. Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat in omnibus bonis 211,b
Gal. 6. Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei 23 ,b

AD EPHESIOS.

EPHES. 1. Quæ ſuperabundauit in nobis in omni ſapientia & prudentia; vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ 23,a
Epheſ. 1. Det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, in agnitione eius, illuminatos oculos cordis veſtri, *&c.* 121,a
Epheſ. 1. Vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis veſtræ, & diuitiæ gloriæ hereditatis 157,a
Epheſ. 2. Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum 4,a.28,b
Epheſ. 3. Quod aliis generationibus non eſt agnitum, filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis & Prophetis in ſpiritu 22,b
Epheſ. 4. Vnum corpus & vnus ſpiritus 59,b
Epheſ. 4. Vnus Deus, vna fides 59,b.110,a
Epheſ. 4. Vnum baptiſma 59,b
Epheſ. 4. Vnicuique noſtrûm data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti 181,b
Epheſ. 4. In opus miniſterij in ædificationem corporis Chriſti 4,a
Epheſ. 4. Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, alios autem Paſtores & Doctores ad conſummationem Sanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in virum perfectum, *&c.* 57,b.590,a
Epheſ. 4. Veritatem autem facientes in veritate, creſcamus in illo per omnia, *&c. Et infrà:* Augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate 182,a
Epheſ. 4. Creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus: ex quo totum corpus compactum & connexum in omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecundùm operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri augmentum corporis facit 26,a.54,a
Epheſ. 4. Deſperantes ſeipſos tradiderunt impudicitiæ 1 0,a
Epheſ. 4. Loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo 101,b
Epheſ. 5. Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum 106,b
Epheſ. 5. Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino 642,b
Epheſ. 5. Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit 199,b
Epheſ. 5. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & Eccleſia 90,a

AD PHILIPPENSES.

PHIL. 1. Confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque diem Chri-

Digitized by Google

Chriſti Ieſu 165,a

Phil. 1. Oro vt charitas veſtra magis ac magis abundet 182,a

Phil. 1. Manere autem in carne, neceſſarium propter vos 207,b

Phil. 2. In nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, *&c.* 637,a

Phil. 3. Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſapiamus 189,b

Phil. 4. In omni oratione, & obſecratione cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum 640,b

AD COLOSSENSES.

COLOSS. 2. Quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis 199,b.676,a

Coloſſ. 3. Induite vos viſcera miſericordię 219,a

Coloſſ. 3. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis 111,b. 179,a.219,a

Coloſſ. 4. Orationi inſtate, vigilantes in ea in gratiarum actione 644,a

I. AD THESSALONICENSES.

1. THESS 2. Cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt verè, verbū Dei 3,a

1. *Theſſ.* 5. Omnia probate, quod bonum eſt tenete 152,a

1. *Theſſ.* 5. Ab omni ſpecie mali abſtinete vos 262,a

1. *Theſſ.* 5. Corripite inquietos 231,b

1. *Theſſ.* 5. Integer ſpiritus veſter & anima & corpus 591,a

II. AD THESSALONICENSES.

2. THESS. 1. Supercreſcit fides veſtra, & abundat charitas 126,a.182,a

2. *Theſſ.* 1. Si tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem ijs qui vos tribulant 280,a

2. *Theſſ.* 2. Cuius eſt aduentus ſecundùm operationem ſatanæ in omni virtute, & ſignis & prodigiis mendacibus 19,b

2. *Theſſ.* 2. Tenete traditiones quas accepiſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam 81,a

2. *Theſſ.* 3. Nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite vt fratrem 56,b.232,b

2. *Theſſ.* 3. Ne commiſceamini cum illo vt confundatur 142,a

I. AD TIMOTHEVM.

1. TIM. 1. Charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta 161,b

1. *Tim.* 1. Habens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt 84,a

1. *Tim.* 1. Quos tradidi ſatanæ, vt diſcant non blaſphemare 142,a

1. *Tim.* 2. Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus 640,b

1. *Tim.* 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus 639,a

1. *Tim.* 4. Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt & futuræ 223,b

1. *Tim.* 5. Viduas honora: item qui bènè præſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur *ibid.*

1. *Tim.* 5. Si quis autem ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior 210,b.211,b.216,a

1. *Tim.* 5. Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt 694,a

1. *Tim.* 5. Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant 238,b.241,a

1. *Tim.* 6. Radix omnium malorum eſt cupiditas 420,a

1. *Tim.* 6. Qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum 288,a

II. AD TIMOTHEVM.

2. TIM. 1. Ob quam cauſſam etiam hæc patior, ſed non confundor; ſcio enim cui credidi, & certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare 164,a

2. *Tim.* 1. Scio enim cui credidi 3,a

2. *Tim.* 2. Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſæcularibus 420,a

2. *Ti.* 2. Si negauerimus, & ille negabit nos 101,b

2. *Tim.* 2. Ille fidelis permanet, ſeipſum negare non poteſt 9,a

2. *Tim.* 2. Noli verbis contẽdere: ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium 138,a

2. *Tim* 2. Quorum ſermo vt cancer ſerpit 125,a

2. *Tim.* 2. Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc 6,b

2. *Tim.* 2. Seruum Domini non oportet litigare, ſed cum modeſtia corripere eos qui reſiſtunt, nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem 139,a

2. *Tim.* 3. Habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes 51,a.11[illegible],a

2. *Tim.* 3. Tu verò permane in iis quæ didiciſti 83,b

2. *Tim.* 4. Inſta opportunè, importunè, argue, obſecra, increpa in omni patiẽtia & doctrina 50,a

2. *Tim.* 4. Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit, quem & tu deuita 539,b

AD TITVM.

TIT. 1. Coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum 135,a

Tit. 2. Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei 156,a

Tit. 3. In ſpem vitæ æternæ *ibid.*

Tit. 3 Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita 55,b.150,b

AD HEBRÆOS.

HEB. 2. Non enim Angelis ſubiecit Deus ordinem terræ 775,a

Heb. 3. Quibus autem iurauit non introire in requiē ipſius, niſi illis qui increduli fuerunt? 131,b

Heb. 6. Impoſſibile eſt mentiri Deum 9,a

Heb 6. Fortiſſimū ſolatium habemus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam tamquam anchoram habemus animæ tutam & firmam, incedentem vſque ad interiora velaminis 160,a.164,a

Heb. 9. Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium 163,b

Heb. 10. Conſideremus inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum 548,b

Heb. 10. Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur 126,a

Heb. 10. Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem 156,b.164,a

Digitized by Google

Heb. 11. Eſt autem fides ſubſtantia rerum ſperãdarum, argumentũ non apparentium 8,b.109,a

Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo 94,a.133,a.135,b

Heb. 11. Fide Moyſes natus, occultatus eſt menſibus tribus à parentibus ſuis 57,b

Heb. 11. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit 13,b.22,a

Heb. 11. Hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſionem 22,b

Heb. 12. Quem enim diligit Dominus corripit 232,a

Heb. 13. Beneficentiæ & communicationis nolite obliuiſci 654,a

Heb. 13. Talibus enim hoſtijs promeretur Deus 221,a.654,a

IACOBI.

IAC. 1. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans 2,a

Iac. 1. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrẽ hęc eſt, viſitare pupillos, *&c.* 634,a

Iac. 2. Tu ſede hîc benè, *&c.* 573,b

Iac. 2. Ite in pace, calefacimini, & ſaturamini 115,a

Iac. 2. Dęmones credunt & contremiſcũt 120, b

Iac. 2. Iudicium ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam 220,a

Iac. 4. Vnde bella & lites in vobis? nónne hinc? ex concupiſcentijs veſtris quæ militant in membris veſtris 496,b

Iac. 4. Non habetis, propterea quòd non poſtulaſtis 639,b

Iac. 4. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum, detrahit legi & iudicat legem 539,a

Iac. 5. Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum: ſit autem ſermo veſter: Eſt, eſt; Non, non: vt non ſub iudicio decidatis 719,a.721.b

Iac. 5. Si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, ſcire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem, *&c.* 561,a

I. PETRI.

1. PET. 1. Reportantes finem fidei veſtræ ſalutem animarum veſtrarum 99,b

1. *Pet.* 1. In fraternitatis amore ſimplici ex corde inuicem diligite attentiùs 267,b

1. *Pet.* 3. Parati ſemper ad ſatisfactionẽ omni poſcenti vos rationẽ de ea quę in vobis eſt ſpe 100,a

1. *Pet.* 5. Cùm apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſcibilẽ gloriæ coronam 122,a

II. PETRI.

2. PET. 1. Donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris 114,b

2. *Pet.* 1. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia 144,a

2. *Pet.* 2. Melius eis erat viam iuſtitiæ non cognoſcere, quàm poſt cognitionem retrorſum conuerti 138,b

I. IOANNIS.

1. IOAN. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus 10,a

1. *Ioan.* 2. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi ex nobis fuiſſent, permanſiſſent vtique nobiſcum 52,a.55,a

1. *Ioan.* 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & ſimus 179,b. 234,b

1. *Io.* 3. Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus 112,a

1. *Ioan.* 3. Videbimus eum ſicuti eſt 178,a

1. *Ioan.* 3. Peccatum eſt iniquitas 278,a

1. *Ioan.* 3. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quia ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare 194,a

1. *Ioan.* 3. Nos ſcimus quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte 179,b

1. *Ioan.* 3. Qui non diligit manet in morte 112,b.179,b

1. *Ioan.* 3. Et nos debemus pro fratribus animas ponere 104,b.208,a.209,b

1. *Ioan.* 3. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? 219,a

1. *Ioan.* 4. Deus charitas eſt 176,b

1. *Ioan.* 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo 179,b

1. *Ioan.* 4. Timor non eſt in charitate 168,a

1. *Ioan.* 4. Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum 198,b

1. *Ioan.* 5. Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe 3,a

II. IOANNIS.

2. IOAN. Plura habens vobis ſcribere, nolui per chartam & atramentum, ſpero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui 81,b

APOCALYPSIS.

APOC. 2. Habeo aduerſum te quòd charitatem tuam primam reliquiſti 191,b

Apoc. 2. Blaſphemaris ab his qui ſe dicunt Iudæos eſſe 154 b

Apoc. 3. Qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit 28,b

Apoc. 3. Quem enim diligit Dñs corripit 232,a

Ap. 6. Cælũ receſſit ſicut liber inuolutus 756,a

Ap. 11. Spiritus vitæ à Deo intrauit in eos 779,a

Apoc. 12. Michael & Angeli eius præliabantur cum dracone 26,a

Apoc. 16. Blaſphemauerunt nomen Dei habentis poteſtatem ſuper has plagas 243,b

Apoc. 21. Vidi ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam, *&c.* 51,b

Apoc. 22. Qui iuſtus eſt, iuſtificetu[illegible]uc, *&c.* 188,b

Apoc. 22, Si quis appoſuerit ſuper hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto 82,a

INDEX
RERVM PRAECIPVARVM
HVIVS OPERIS.

Abel.

ABEL dicitur primum Eccleſiæ membrum 57,a

Abortus.

Abortum procurans peccat 354,b

Acceptio perſonarum.

Acceptio perſonarum quid, & quale peccatum 563,a b

Quomodo locũ habeat in exhibitione honoris 564 a.b

Deus non eſt acceptor perſonarum ibid.a

Quando ſit peccatum mortale in exhibitione honoris ibid.b

Quomodo acceptio perſonarum locum habeat in iudicijs 565,a

Quomodo locum habeat in collatione officiorum ſæcularium 566,b

Accuſatio, Accuſator, Accuſatus.

Sine accuſatore nemo poteſt damnari 500,b

Sufficit virtualis accuſator ibid.

Accuſatus debet citari, & non poteſt damnari niſi ſaltem duobus teſtibus conuictus 510,a

Accuſatio non ſufficit vt quis poſſit legitimè de crimine à Iudice interrogari 512,a

Accuſatio quid ſit, & quæ ſolemnitates ad eam requiſita 521,a

Accuſare quinam non poſſint ibid.

Quando accuſare ſit præcepti 522,b

Licere aliquando accuſare, Fidei eſt 523,a

An poſſimus accuſare prius non monitum ibid.b

Quando accuſator poſſit deſiſtere ab inchoata accuſatione ibid.

Lex talionis contra accuſatorem deficientem vix in vſu eſt 524,b

Acedia.

Acedia quid ſit, & quomodo ſuperetur 245,a

Actus ſpiritualis.

Actus ſpiritualis eſt duplex, ex principio, & ex fine tantùm 600,a

Quænam conſideranda circa actum ſpiritualem, vt pro eo poſſit aliquid accipi ibid.b

Pro labore interno actus ſpirituali pretium accipere non licet 601,a.b

Titulo ſuſtentationis aliquid accipere licet 603,a

Adam.

Adam peccando non amiſit fidem 58,a

Habuit aliquam fidem incarnationis Chriſti 90,a

Adam ante lapſum habuit fidem 119,a

Adam obtuliſſe ſacrificium probabile eſt 663,a

Adoratio.

Adoratio quid ſit 636,a.b

Adoratio poteſt conſtare ſolo actu interno ibid.b

Adulter.

A marito adultera non poteſt occidi 345,a

Quomodo patri licitum occidere adulterum filiæ & filiam deprehenſam ibid.b

Adulter non ſecuto partu liber eſt à reſtitutione 371,b

Tenetur tamen in conſcientia marito pro iniuria ſatisfacere ibid.

Adultera non tenetur ſe prodere vt poſſit reſtituere 372,b

Prole ex adulterio nata tenetur adulter cum adultera ſarcire damna 373,b

Caſus quo ſolus adulter tenetur ibid.

Dubitans an ſit ſua proles, non tenetur ibid.

Aduocatus.

An liceat reum ad licitam fugam hortari aut iuuare 534,b

Aduocatus tenetur pauperi gratis patrocinari 535,b

Aduocatus in cauſſa dubia poteſt vtriuis partis patrocinari 536,a

In cauſſa ſanguinis non licet poſtulare contra reum probabiliorem cauſſam habentem ibid.

Aduocatus aduertens cauſſæ iniuſtitiam, tenetur monito cliente eam deſerere ibid.

Tenetur clienti de damno quod dedit dolo vel lata culpa, aut ſi indebita ſtipendia extorſerit 537,a

Quomodo aduocatus peccet in iuſta cauſſa ibid.

Ægyptij.

Ægyptij plantis numen tribuebant 341,a

Ætas.

Quæ ætas requiratur ad Beneficium Eccleſiaſticum 579,a

Ætas requiſita in Epiſcopo 582,a & ſeq.

Ætas requiſita in vouente 701,a

Aleator.

Aleator quis dicendus ſit 336,b

Amens.

Amentes capaces ſunt dominij 288,a

Amens donare non poteſt 314,b

Amicitia.

Amicitiæ ratio reperitur in charitate 173,a

Conditiones amicitiæ ibid.a.b

Amphibologia.

Quando liceat vti amphibologia 553,b

Anabaptiſtæ.

Anabaptiſtæ adimunt Magiſtratui vſum gladij 343,a

Anabaptiſta dicunt iudicia eſſe illicita 495,b

Anathema.

Anathema à Chriſto quid ſignificet 207,a

Angelus.

Inter Angelos eſt vnus ſupremus 25,b

Angeli viatores habuerunt fidem 119,a

Animæ defunctorum.

Animæ defunctorum aliquando viuentibus verè apparent 768,b

Negant hæretici ibid.a

Si permitterentur, poſſent per ſe ad nos venire 769,b

Non poſſunt per artem magicam huc euocari ibid.

Quomodo moueantur localiter ibid.

Quomodo diſcernendæ bonæ animæ à malis 772,a

Animæ Purgatorij.

Non ſunt de iuriſdictione Papæ 39,b

Retinent fidem 123,a

Etiam orant 637,b

Quidnam ſibi & nobis petant 638,a

Annus vitæ hominis.

Anni vitæ hominis quouſque computandi 365,a

Antichriſtus.

Antichriſto maiora miracula permittentur quàm vmquam Pſeudoprophetis fuerunt permiſſa 20,a

Apoſtaſia.

Apoſtaſia variè ſumitur 153,a

Apoſtatæ eaſdem pœnas cum hæreticis incurrunt 154,b

Apoſtolus.

Apoſtoli iuriſdictionem acceperunt immediatè à Chriſto, & ab eo fuerunt ordinati Epiſcopi 36,b

Apoſtoli potuerunt per ſe ordinare Epiſcopos inconſulto Petro 37,a

Appellare, Appellatio.

Appellare aliquando licitum 531,b

Quænam ſit materia iuſtæ appellationis 532,a

Omnes iniuſtè grauati à Iudice habente ſuperiorem poſſunt appellare ibid.

A cuius iudicio & ad quem fiat appellatio ibid.

Quis modus interponendæ & admittendæ appellationis ibid. b

Quanto temporis ſpatio & quoties poſſit appellari ibid.

Quis ſit effectus appellationis 533,a

Aqua.

Proba aquæ frigidæ an ſit indicium ſufficiens ad torturam accuſati magiæ 518,b

Aquæ frigidæ proba triplex 788,b

Proba aquæ quæ hodie in vſu eſt, fallax & illicita eſt 789,a

Aqua zelotypiæ.

Vim habebat ex Dei inſtitutione 790,b

Arbiter.

Arbitri an ſine iuriſdictione iudicent 500,b

Ars notoria.

Illicita eſt 763,a

Pertinet ad magiam 766,a

Aſſecuratio.

Aſſecuratio ſortis & certi lucri in contractu quomodo licita ſit 426,a

Modi liciti & illiciti aſſecurationis ibid. b

Aſtra, Aſtrologia, Aſtrologus.

Quomodo per aſtra veniamus in cognitionem, & quidnam ex eis poſſit cognoſci viâ inuentionis 754,a

Quid viâ diſciplinæ 756,a

Aſtrologia duplex, naturalis & iudiciaria ibid.

Quidnam liceat ex aſtris prædicere circa pueri natiuitatem 754,b

Quid de fortunis, moribus, complexione 755,a

Aſtra quarum rerum ſint ſigna 756,a

Ex aſtris futura contingentia cognoſci non poſſunt ibid.

Aſtrologi quomodo aliquando vera prædicant 757,a

Attentio.

Attentio triplex in oratione, ad verba, ad ſenſum, & ad finem orationis 641,b

Attentio ſex modis neceſſaria in oratione ibid.

Sine attentione orans citra præceptum, peccat venialiter 642,a

Oratio præcepta requirit attentionem ibid. b

Quomodo Eccleſia præcipiat attentionē 643,a. &ſeq.

Quænam attentio requiratur ad Horas Canonicas 644,a

Attentio triplex, habitualis, virtualis, & actualis ibid.

Excludens perfectiorem attentionē non peccat 645,b

Eum qui ſine attentione recitauit Horas Canonicas, non teneri reſtituere, verius eſt 652,a

Augurium.

Quomodo vanum 760,a

Baptiſmum, Baptizati.

BAPTIZATI *omnes etiam inuitè cogi poſſunt ad Catholicam Religionem ſeruandam* 140,b

Natus ex parentibus Chriſtianis ad Baptiſmum cogi poteſt 140,b

Morituro infanti ex Chriſtianis parentibus ſine Baptiſmo, ſuccurrendum cum periculo vitæ 208,b

In Baptiſmo non fit votum 675,a

Beati.

In Beatis non eſt fides 122,a

Neque ſpes vt eſt virtus Theologica 162,a

Habent quoſdam actus ſecundarios ſpei; ſibi enim ſperant gloriam corporis, nobis beatitudinē 163,a

Beatitudo.

Beatitudo eſt obiectum materiale ſpei 157,a

Bellum.

Bellum ſiue in Turcas, ſiue in alios, aliquando etiam Chriſtianis eſt licitum & neceſſarium 247,a

Auctoritas indicendi bellum eſt penes Principem Reipublicæ perfectæ 249,a

Item penes Pontificem, & Prælatos Eccleſiaſticos, quando ſimul ſunt ſupremi Principes ibid.

Quomodo teneantur ad reſtitutionem, qui ſine legitima auctoritate bellum intulerunt ibid. b

Cauſſæ iuſtæ belli non ſunt, diuerſitas Religionis, amplificatio Imperij, gloria Principis, aut aliud ipſius commodum proprium 249,b

Cauſſa iuſti belli inferendi eſt iniuria Reipub. impedienda, ſarcienda vel vindicanda 250,a

Oportet vt iniuria ſit notabilis, & quomodo ea diiudicanda 250,a

Princeps antequam bellum indicat, tenetur examinare an iuſtæ ſint cauſſæ, & ab aduerſario ſatiſfactionem petere ibid. b

Si poſt diligens examen maneat iuſtitia belli dubia, rationibus negotium tranſigendum eſt 251,a

Milites gregarij an peccent ſi dubitent de iuſtitia belli ibid. b

Bellum iuſtum formaliter tantùm, materialiter tantùm, & vtroque modo ſimul 252,a

Bellum vtrimque iuſtum non eſt niſi ex ignorantia ibid.

Finis belli eſt ſtabilienda pax Reipub. recuperatio amiſſorum, & iuſta vindicta ibid. b

Non licet Principi Chriſtiano contra Chriſtianos in auxilium vocare infideles ibid.

Princeps ex iuſtitia debet militibus ſtipendia 253,a

Militibus quænam incumbant ibid.

Non poteſt miles deſerere ſtationem, quamdiu eſt ſpes præualendi ibid.

Duces qui in delectu plures milites computant quàm habeant, tenentur ad reſtitutionem; ſimiliter illi qui in delectu ſubornantur ibid.

Milites qui ab hoſpitibus ſuis plus exigunt quàm eis conſtitutum eſt, tenentur ad reſtitutionem ibid.

Pro hoſtibus non ſunt habendi, etiam quoad direptionem bonorum, quicumque non ſunt pars Reipub. hoſtilis ibid. b

Quomodo mobilia quæ hoſtes occupauerant, fiant militum recuperantium ibid.

Princeps non poteſt cum aduerſarijs componere inuitis & neglectis ſubditis quibus damna intulerunt, & ſi compoſuerit, ad ea reſarciēda tenetur 254,b

Mobi-

Mobilia iuſto bello hoſtibus erepta Iure gentium ſiunt occupantium 254,a
Immobilia ſunt ipſius Principis ibid.b
Quinam occidendi occupata ciuitate hoſtili ibid.
Innocentes, etiamſi ex parte hoſtium ſint, non licet occidere niſi per accidens 255,a
Poſſunt tamen ſpoliari bonis externis ibid.
Quinam præſumantur innocentes quoad bellū ibid.
Innocentes qui verè ſunt pars Reipub. hoſtilis, modò non ſint Chriſtiani, poſſunt per iuſtum bellum capti in ſeruitutem redigi ibid.b
Capto in bello iuſto fugere licet 256,b
Clericus & Epiſcopis illicitum pugnare 257,a
Quibuſdam tamen caſibus licitum ibid.b
In bello iuſto licet vti inſidijs 258.a
Diebus feſtis licitum bellare, ſi ſit neceſſitas ibid.b

Beneficium Eccleſiaſticum.

Beneficium quid ſit, & quomodo differat à penſione 567,b
Beneficia vnde originem habeant ibid.
Diuiduntur in propriè & impropriè dicta 568,a
Item in maiora & minora ibid.b
In curata & ſimplicia ibid.
In regularia & ſecularia ibid.
In patronata & non patronata ibid.
Mulier poteſt habere Beneficium 568,a
Beneficia confert ſummus Pontifex, Epiſcopus, Capitulum Sede vacante 570,a
Laicus non poteſt conferre Beneficium ibid.
Intra quod tēpus debeat fieri collatio Beneficij ibid.b
Beneficium non debet conferri indigno, quando dignus haberi poteſt 571,a
An liceat aliquando conferre indigno ibid.
An liceat conferre digno præterito digniore ibid.b
Magis idoneus, licet minùs dignus, eſt præferendus 572,a
Dignus ex eadem Eccleſia digniori externo præferri poteſt ibid.
Si ex certa familia aſſumendus ſit, ille præferendus magis idoneis ibid.
Inſtitui poteſt præſentatus minùs dignus ibid.b
Patronus tenetur præſentare digniorem ibid.
Niſi ſit fundator Beneficij 573,a
Pauper idoneus præferri poteſt diuiti magis idoneo ibid.
In electionibus eligendus dignior ibid.
Collatio digno facta, omiſſo digniori, valida eſt ibid.b
Quando ſit mortale conferre Beneficium minùs idoneo ibid.
Quando dignior reſeruandus eſt alteri Beneficio in quo neceſſarius eſt Eccleſiæ, licet conferre minùs digno ibid.
Reſignare Beneficium digno, præterito digniore, licet 574,a
Qui promouit indignum, ipſe & indignus promotus tenentur reſtituere Eccleſiæ damna illata ibid. & ſeq.
Ad nihil tenentur digno præterito 575,a
Ad nihil tenetur qui promouit dignum præterito digniore 576,a
Concurſu indicto, quando Collator teneatur dignioribus præteritis ibid.
Dignior in cōcurſu præteritus poteſt appellare ibid.b
Dignus cum dignioribus concurrēs, non peccat 577,a
Illegitimus non eſt capax Beneficij ibid.
Quis poſſit cum eo diſpenſare ibid.b
Illegitimus qui per diſpenſationem obtinet Beneficium, poteſt eo dimiſſo aliud acceptare ibid.
Non tonſuratus eſt incapax Beneficij 578,a
An liceat hodie conferre Beneficium ei qui cras erit Clericus ibid.
Quædam Beneficia altiores Ordines requirūt ibid.b
Parochialem Eccleſiam adeptus, infra annum debet Presbyter ordinari ibid.
Quæ ætas requiratur ad Beneficia 579,a
Coniugati excluduntur à Beneficijs ibid.b
Caſus quo coniugatus poteſt obtinere Beneficiū ibid.
Qui ſponſalia contraxit, an debeat priuari Beneficio ibid.
Matrimonium validè contrahens ipſo Iure amittit Beneficium 580,a
Per irritum matrimonium non amittitur ibid.
Arcentur à Beneficijs Criminoſi, Hæretici eorumque fautores, filij, &c. ibid.b
Impetrantes Beneficium viuentis, Hoſtiliter tractantes Cardinalem, Homicidæ, Concubinarij incorrecti, &c. 581,a
Beneficia Simoniacè impetrata vacant 580.b
Illiterati non ſunt ad Beneficia admittendi 581,b
Non habens ſcientiam ſufficientem, illicitè promouetur 582,a
Corpore notabiliter vitiatis non debent conferri Beneficia ibid.b
Paſtoratum ſuſcipiens ſine animo Sacerdotij, tenetur reſtituere ibid.
Etiam ante ſententiam 583,b
Quid ſi dubius fuerit, aut poſteà animum mutarit 583,a
Quid ſi acceptet parochialem Eccleſiam animo quidem Sacerdotij ſuſcipiendi, ſed non miniſtrandi in cura ſuſcepta 584,a
Suſcipiens Epiſcopatum ſine animo Sacerdotij tenetur ibid.
Acceptans Beneficium, intendens poſt aliquod tempus vxorem ducere, an teneatur reſtituere fructus ibid.
Beneficiorum pluralitas Iure illicita eſt 585,a
Et ob quas cauſſas 584,b
Beneficium ſufficiens quodnam ſit 585,b.& ſeq.
Triplex incompatibilitas Beneficiorum 586,b
Pœna acceptantis plura Beneficia ibid.
Cauſſa diſpenſationis ſuper pluralitate Beneficiorum ibid.& ſeq.
Quiſnam poſſit diſpenſare 587,b
Non ſufficit ad diſpenſationem quòd Beneficiarius expendat ſuos fructus in pios vſus ibid.a
Beneficia quibus cura animarum eſt annexa, requirunt reſidentiam ibid.b
Beneficia ſimplicia non ſemper requirunt reſidentiam 588,a
Quænam cauſſæ excuſent à reſidentia ibid.

Beneficij permutatio.

Permutatio Beneficij abſque Superioris conſenſu, eſt illicita 611,a
Quis Superior hic intelligatur ibid.
Quomodo Beneficiati inter ſe tractare poſſint de permutatione ibid b.& ſeq.
Quænam Beneficia permutari non poſſint 612,b
Requiritur cauſſa vt permutatio Beneficiorum ſit licita 613,a
Quando prouentus Beneficiorum ſunt inæquales, quomodo liceat compenſatio in permutatione ibid.b.& ſeq.
An Beneficia viâ permutationis vacent 614,a
An Beneficia cū penſionibus permutari poſſint ibid,b
Permutatio triangularis an ſit licita 616.b

Beneficij reſignatio.
Reſignatio Beneficij in fauorem certæ perſonæ an ſit licita 615,a.b
Verius eſt eſſe illicitam 616,a
Reſignans Beneficium non poteſt ſeruare penſionem abſque conſenſu Superioris ibid.b
Quænam iuſtæ cauſſæ reſeruandi penſionem ibjd.
Quænam Beneficia non poſſint grauari penſione 617,a
Quænam proportio debeat eſſe penſionis ad fructus Beneficij 616,b
Non licet reſignare Beneficium in confidentiam. 618,a.b
In electionibus ad Beneficia ſortes illicitæ ſunt 761,a
Blaſphemia, Blaſphemus.
Quid ſit Blaſphemia 154,a
Blaſphemia poteſt eſſe ſine infidelitate 155,a
Repugnat virtuti Religionis ibid.
Scriptura à nomine blaſphemiæ abhorret ibid.
Blaſphemi gladio olim puniri ſolent ibid.b
Quænam blaſphemia Spiritus ſancti ibid.
Bona incerta.
Quænam dicantur bona incerta 395,a
Bona incerta per maleficium parta Iure poſitiuo debentur pauperibus ibid.b
Bona incerta ſine iniuſtitia acquiſita ex conſuetudine pauperibus danda 396,a
Compoſitio cum Pontifice ſuper bonis incertis iuſta eſt ibid.
Quando Epiſcopus aut Princeps poſſit tranſigere ſuper bonis incertis ibid.b
Qui bona incerta dedit pauperibus, non tenetur comparenti domino 397,a
Non liberatur à ſolutione certorum debitorum, qui cum Pontifice compoſuit ſuper incerta 400,b
Cærimoniæ.
CÆRIMONIÆ Legis veteris non fuerunt ſuperſtitioſæ 634,b
Cærimoniæ ſacrificij à quo ſint inſtituendæ 663,b
Caluinus.
Caluinus miracula affectauit 18,a
Cambium.
Cambium variè accipitur 464,a
Diuiditur in minutum & locale ibid.
In reale & ſiccum ibid.
Purum & impurum ibid.
Quomodo ex cambio minuto liceat aliquid lucrari ibid.b
Cambio locali varias ob cauſſas lucrari licitum eſt 465,b
Cambium Francofurtenſe quomodo vſurpetur, & quibus titulis excuſetur 466,a
Cambia ſicca quomodo fiant, & an ſint licita ibid.b. & ſeqq.
Campſores licitè accipiunt ſuas prouiſiones 467,b
Campſor poteſt exigere ſuum intereſſe 468,a
Recambium Iure naturæ iniquum non eſt ibid.
Ex cambio cuſtodia licitum eſt lucrari ibid.
An ratione mutati valoris pecuniæ debeat campſarius aliquid addere campſori ibid.b
In cambio non licet intereſſe, aut prouiſiones adijcere ſorti 469,a
Conditiones expreſſæ in Bulla Pij V. an obligent campſores in conſcientia ibid.b
Canonici.
Canonici non poſſunt abeſſe vltra tres menſes quolibet anno 588,a
Quænam ætas requiratur in Canonico 579,a
Cantores.
Conducti ad pſallendum Horas Canonicas in Choro, an teneantur habere attentionem 645,b
Captus, Captiuus.
Capto in bello iuſto fugere licet 256,b
Carcer.
E carcere licet fugere, etiamſi cuſtodes occidendi ſint 106,a
Caro.
Carnium eſus ante diluuium licitus fuit 341,b
Carnis humanæ eſus illicitus 342,a
An licitus ſit in extrema neceſſitate ibid.
Medicamentum ex carne humana quomodo licitum ibid.b
Cenſus.
Cenſus quid ſit 470,a
Differt cenſus ab emphyteuſi ibid.b
Cenſus quomodo diuidatur ibid.
Cenſus licitè conſtituuntur 471,a
Conditiones Iure naturæ in contractu cenſuali requiſitæ ibid.b
Conditiones requiſitæ Iure poſitiuo 472,a
Cenſus poteſt conſtitui ſuper alio reditu 473,a
Item ſuper omnibus bonis indefinitè ibid.b
Non autem ſuper re quæ neque ſit, neque cenſeatur immobilis ibid.
Cenſus perit pereunte re cenſui ſubiecta 474,a
Cenſus poteſt conſtitui ſuper bonis Eccleſiaſticis, non ſuper Eccleſia ipſa ibid.b
Cenſus perſonales liciti ſunt 475,a
Cenſus perpetui irredimibiles liciti ſunt 476,a.b
Item redimibiles ibid.a
An licitus ſit cenſus vtrimque redimibilis ibid.
An liceat emere cenſum non redimibilem, niſi maiori pretio quàm emptus eſt 478,a
An liceat apponere pactum, quòd redimetur cenſus eadem moneta ibid.b
Quænam conditiones in cenſualibus pactis apponi ſoleant, & an licitæ ſint 479,a.b
Cenſus temporales liciti ſunt ibid.
Quodnam æſtimandum iuſtum pretium cenſuum 480,a.b
Qui minoris iuſto emit cenſum, tenetur ſupplere pretium 481,a
An liceat minoris redimere cenſum quàm emptus eſt ibid.a.b
Ceſſio bonorum.
Ceſſio bonorum quid ſit, & quomodo excuſet à reſtitutione 408,b
Non prodeſt fideiuſſoribus debitoris 409,a
Charitas.
Charitas inde dicatur 172,a
Charitas, amor, dilectio, quomodo diſtinguãtur ibid.
In charitate reperitur ratio amicitiæ 173,a
Non conſtituimur Dei amici, niſi infuſo habitu creato charitatis, neque potentia ordinaria aliter fieri poteſt 176,a
Poteſt Deus ſine charitatis habitu creato, nos conſtituere ſui amantes 175,b
Spiritus ſanctus non eſt charitas qua nos Deum diligimus 176,b
Charitas quomodo infinitæ virtutis 177,b
Charitas eſt virtus ſpecialis ibid.
Charitas eſt vna virtus, non diſtincta in plures ſpecies 178,b
Quomodo charitas verſetur circa bonum diuinum vt eſt obiectum beatitudinis ibid.a
Præter charitatẽ infuſã datur aliqua acquiſita 178,b

Chari-

Charitas eſt excellentiſſima virtutum 178,b
Eſt maior fide & ſpe 179,a
Sine charitate non poteſt eſſe aliqua perfecta virtus 180,a
Quomodo charitas ſit forma virtutum ibid.b
Charitas eſt forma fidei 112,a

Charitatis ſubiectum.

Charitas eſt in voluntate vt ſubiecto 181,a
Charitas nobis non ineſt naturaliter, neque viribus noſtris acquiri poteſt, ſed per infuſionem Spiritus ſancti ibid.
Charitas non infunditur ſecundùm capacitatem naturalium ibid.b
Quomodo infundatur ſecundùm proportionem noſtræ diſpoſitionis 182,a
Charitas huius vitæ poteſt augeri ibid.
Habitus charitatis augetur acceſſu noui gradus ibid.b
Augetur quolibet actu charitatis 181,b
Charitatis augmento nullus terminus præfigitur in hac vita 185,a
Homo charitatem ſuam auget non effectiuè ſed meritoriè tantùm ibid.
Charitas & gratia ſemper ſimul augentur ibid.b
Quam proportionem Deus ſeruet in augmento charitatis 186,a
Fieri poteſt vt in diuerſis perfectior intenſione ſit charitas viæ quàm [illegible]triæ ibid.b
Habitum charitat[illegible]atriæ numquam excedere finalem charitatem viæ quoad intrinſecam & phyſicam perfectionem, probabile eſt 187,b
Charitas finalis viæ ſemper eſt maior qualibet præcedente ibid.
Non datur in homine aut Angelo tanta charitas quin Deus poſſit creare maiorem 188,b
Charitas quatuor modis poteſt dici perfecta 189,a
Charitatis tres gradus, incipiens, proficiens, & perfecta ibid.b
Charitas ſecundùm intenſionem augeri poteſt, non minui ibid.& ſeq.
Quomodo ſecundùm extenſionem minui poſſit 191,a
Quomodò indirectè charitas per peccata venialia minuatur ibid.
Charitas ſemel habita poteſt amitti 192,b
Amiſſa non ſemper recuperatur 195,a
Amittitur per quemlibet actum peccati mortalis ibid.b
Quomodo charitas per peccatum excludatur demeritoriè an effectiuè 196,a

Charitatis obiectum.

Bonum diuinum eſt obiectū formale charitatis 197,a
Obiectum materiale eſt ipſe Deus 198,a
Eadem charitate qua Deus propter ſe diligitur, diligitur proximus propter Deum 178,b.198,b
Charitas ex charitate diligenda 198,b
Homo ex charitate ſeipſum diligere debet 199,a
Etiam corpus ſuum ibid.b
Peccatores ſunt ex charitate diligendi ibid.
Inimici quomodo diligendi 200,b
Angeli ex charitate diligendi 202,a
Non dæmones aut damnati ibid.b

Charitatis ordo.

In charitate conſiderandus aliquis ordo 202,a
Deus magis diligendus quàm proximus 203,a
Triplex modus diligendi magis vnum quàm alterum, obiectiuè, appretiatiuè, intenſiuè ibid.
Quomodo intenſiuè poſſet quis magis diligere proximum quàm Deum 204,a
Homo magis debet diligere Deum quàm ſeipſum ibid.b
Seipſum tamen magis quàm proximum 205,b
An debeamus noſipſos magis diligere quàm Chriſtum vt eſt homo 207,a
Vnus proximus magis diligendus quàm alius 210,a
An magis diligendus melior quàm nobis coniunctior ibid.b
Parentes magis diligendi quàm alij proximi 212,a
Quomodo pater magis diligendus quàm filius ibid.b
Quomodo parentes magis diligēdi quàm vxor 213,a
Quomodo ordo charitatis maneat in patria ibid.b

Charitatis actus.

Actus charitatis quantumuis neceſſarius reddit hominem iuſtum & Dei amicum 174,a
Quilibet actus charitatis meretur augmentum charitatis 183,b
Charitati magis proprium eſt amare quàm amari 214,a
Per charitatem Deum immediatè attingimus 215,a
Quomodo ſit magis meritorium diligere inimicum quàm amicum 216,a
Eſt magis meritorium diligere Deum quàm proximum 217,a

Charitatis præcepta.

Præcepta dilectionis Dei & proximi, ſunt præcepta ſpecialia ab alijs præceptis diſtincta 266,a
Præceptum de diligendo proximo etiam accipiendum de interna dilectione, non de ſola exhibitione operis 267,b

Chirographa.

Chirographa quomodo liceat vel non liceat minoris emere quàm valeant 421,b.& ſeqq.
Quid ſi ſolutio emptori ſit facilis 422,b

Chiromantia.

Chiromantia vana eſt 760,a.b

Chriſtianus.

Chriſtianus Chriſtiano non fit ſeruus per bellū 256,a

Chriſtus.

Quomodo Chriſtus pertineat ad obiectum primarium fidei 2,b
In Chriſto viatore non fuit ſpes vt eſt virtus Theologica 163,a
Chriſtus non venit 695,a
Chriſtus debuit facere miracula 17,a
An à diabolo per aëra ductus fuerit 775,b

Claues.

Quid per claues ſignificetur 28,b

Clericus.

Clericus à laico iudicari non poteſt 501,a
Quinam Clerici gaudeant priuilegio fori ibid.b
Poteſt Clericus laicum trahere ad ſæculare tribunal in cauſſa ſæculari, & coram eo reconueniri 502,a
Clericus non poteſt renuntiare priuilegio fori ibid.
Clericus non poteſt compelli vt in cauſſa ſanguinis teſtimonium ferat 527,a
Clericis ludus aleæ interdictus 396,b
Quomodo eis liceat vel non liceat pugnare 257,a.b
Clerici ſunt capaces dominij 291,a
Bonorum ſtabilium Beneficij non ſunt domini ibid.b
Fructuum Beneficiorum habent dominium 292,b
Obligantur ſub mortali pauperibus relinquere ſuperflua ex Beneficijs 294,a
Validè ea alienant ibid.
Quouſque poſſint bonis Eccleſiaſticis amicos augere 295,a
Clerici exempti ſunt à tributis 486,a
Quo Iure exempti ſint 487,b.& ſeqq.

Clerici ſponte tributum ſoluentes peccant 491,b
Quibus caſibus liceat exigere tributum à Clericis ibid.&c ſeq.

Cometæ.

An ſint certa ſigna aliquorum futurorum euentuum 756,b

Commutatio.

In minus bonum aut æquale propria auctoritate commutare votum non licet, in certò melius licet 711,a
An poſsit commutare vota, qui poteſtatem habet delegatam diſpenſandi 712,b.&c ſeq.
Quomodo commutatio voti requirat cauſſam 713,b
Delegatus commutat tantùm in æquale ibid.
Commutans votum poteſt commutare pœnam per votum incurſam 714,a
Omnia vota commutari poſſunt in Religionis ingreſſum ibid.
Commutatione facta, licet ſatisfacere implendo primum votum 716,a
Commutatione ceſſat iuramenti obligatio 740,b

Compenſatio.

In quibus rebus compenſatio locum habeat, & quomodo excuſet à reſtitutione 411,a
Qui ſe mutuò infamarunt, quomodo poſſint vti compenſatione 557,a
Compenſare non potes reddendo maledictum pro maledicto ibid.
Quibus caſibus compenſatio in infamatione locum non habeat ibid.

Concilium.

Quid Concilium 61,a.64,a
Concilium quadruplex, Generale, Nationale, Prouinciale, & Diœceſanum 61,a
Requiſita ad Concilium generale. 61,b.64,b
Quando conuocandum 62,a
Quinam ad Concilium generale vocandi 62,a.65,a
Pontifici competit Concilium conuocare 62,b.71,a
Non Imperatoribus 63,a.72,b.73,a.b
Neque Cardinalibus 44,b
Concilium generale poteſt errare, quando non ſequitur inſtructionem Sedis Apoſtolicæ 64,a
Conciliorum vtilitas 61 b 66,a
Cauſſæ Concilium conuocandi: Ortus nouæ hæreſis, Schiſma inter Rom. Pontifices. 66,b
Vt ineatur ratio ad reſiſtendum communi hoſti Eccleſiæ 67,a
Suſpicio hæreſis in Pontifice ibid.b
Dubitatio ſuborta circa electionem Pontificis & Reformatio generalis 68.a
An Concilium generale aliquãdo neceſſarium ibid.b &c ſeqq.
Pontifici competit Concilio præſidere per ſe aut per Legatos ſuos, non Imperatori aut Principibus 62,b.74,b.&c ſeqq.
In primo Concilio Ieroſolymitano præſedit B. Petrus 31,a

Concubinarij.

Concubinarij incorrecti arcentur à Beneficijs Eccleſiaſticis 580,b

Condemnatus.

Condemnatum à Iudice non tenemur redimere 353,b

Conditio.

Quid ſit conditio 319,b
Conditio impoſsibilis in matrimonij contractu aut teſtamento habetur pro non adiecta 319,b
Conditio impoſſibilis donationem irritat ibid.
Conditio turpis an vitiet donationem 320,a
Conditio de rebus neceſſarijs habetur pro non adiecta 320,a
Conditio qua legatarius impeditur à matrimonio, habetur pro non adiecta ibid.
Conditio à Religione retrahens, habetur pro non adiecta ibid.b

Confeſſarius.

Confeſſarius vſurarij non iniungens ei reſtitutionem, quomodo peccet 461,b
Confeſſarius quomodo cum fure ſe geret 382,b

Confidentia.

Confidentia quid ſit, & an licita ſit in reſignatione Beneficij 618,b
An licita ſit in penſione 619,a

Coniuges.

Coniuges non habẽt mutui corporis dominium 296,b
Quomodo vnus coniunx irritet vota alterius 698,b &c ſeq.

Conſentiens.

Conſentiens in furtum non tenetur ad reſtitutionem niſi fuerit cauſſa damni 388,a

Conſulens.

Conſulens furtum, etiamſi conſilium reuocauit, tenetur ad reſtitutionem 386,b

Contentio.

Contentio quomodo ſit peccatum mortale 246,b

Contractus.

Contractus quid ſit & quotuplex 413,a
Diuiditur in nominatum & innominatum ibid.
Quatuor ſpecies contractus innominati ibid.
Quinam poſſint contrahere 414,a
Error & metus quomodo irritent contractum ibid.b
Quibus competat reſtitutio in integrum in contractibus 415,a

Conuiuæ.

Conuiuæ non habent dominium ciborum, ſed tantùm vſum 284,b

Cooperans, Cooperari.

Cooperans ad furtum quando teneatur in ſolidum de damno 390,a
Quo ordine cooperatores furis teneantur ad reſtitutionem ibid.b
Si vni ex cooperatoribus offenſa remittatur, non liberantur reliqui 392,a
Sex modi cooperandi ad furtum directè, & tres indirectè 384,b
Quomodo cooperans debet eſſe cauſſa ſine qua non, vt teneatur cum fure 385,a
Si tuo ſuaſu fur ſecuriùs aufert vel plus, probabiliter teneris de toto ibid.b

Cornelius Centurio.

Cornelius Centurio fidem habuit ſupernaturalem 22,b

Corpus humanum.

Non poteſt virtute diabolica in corpus alterius perfecti animalis mutari 773,b
Quomodo decipiantur qui putant ſe mutari in beſtias 774,a

Correptio fraterna.

Correptio & correctio quomodo diſtinguantur 231,b
Correptio eſt actus charitatis, item miſericordiæ 232,a
Præceptum quo obligamur corripere, comprehenditur generali præcepto charitatis & eleëmoſynæ ibid.b
Quinam ex præcepto corripiendi 233,b
Non ſola venialia cadunt ſub correptionem 234,b
Peccata ex ignorantia & infirmitate admiſſa cadunt

cadunt ſub correptionem 234,a
Praceptum correptionis ſe etiam extendit ad peccata admiſſa in Deum, proximum, & ipſum peccantem ibid.
Negligens corripere venialiter peccantem quando peccet venialiter 235,a
Magiſtratus ſecularis non tenetur ſub mortali tollere conſueta peccata venialia, ſecus de Pralatis Religioſorum 234,b
Non licet corripere de peccato quod conſtat emendatum eſſe per pœnitentiam 235,a
Peccatum de quo corripis, debet certò conſtare ibid.b
Proximus corripiendus etiam in ijs peccatis qua Magiſtratus tolerat ibid.
Omnes omnino homines tenentur tempore & loco proximum corripere fraternè 236,a
Priuatus quiſque non tenetur ad correptionem iudicialem ibid.
Prelati arctiùs tenentur ad correptionem quàm priuati ibid.
Prelati ex charitate tenentur inquirere ſubditorum vitam, vt eos paternè corripiant ibid.
In extrema neceſſitate ſpiritnali tenetur quiſque, etiam cum periculo vita, ad correptionem ibid.b
Quomodo poſſit vel non poſſit corripere Prelatum ſuum ibid.a
Quomodo peccator obligetur ad corripiendum 237,b
Iudex in mortali peccato iudicialiter corripiendo proximum non peccat mortaliter, ſi ſcandalum abſit ibid.
Ceſſat preceptum correptionis, quando proximus ex correptione non fieret melior ſed deterior 238,a
Iudex tenetur corrigere, etiamſi peccator futurus putetur deterior ibid.
Corripiendus ille qui initio exacerbandus, poſteà tamen emendandus ex eadem correptione ibid.b
Quomodo corripiendus qui ex ignorantia inuincibili peccat 239,a
Quis ordo ſeruandus in correptione 240,a
Quomodo emendatus propter periculum recidiua vlteriùs ſit corripiendus vel deferendus 242,a
Ante priuatam correptionem non licet adhibere teſtes, aut denuntiare Pralato 240,a
Quem vſum habeant teſtes adhibendi in correptione 242,a
Quomodo liceat Pralato in Confeſſione denuntiare fratris crimen vt eum corripiat 243,b

Creatura.

Omnis inferior creatura aliquid perfectionis accipit à ſuperiore 86,a

Creaturæ irrationales.

Non ſunt diligenda ex charitate 199,a

Crudelitas.

Crudelitas in bruta illicita eſt 341,b

Culpa.

Culpa lata, latior, latiſſima. Item leuis, leuior, leuiſſima 333,a

Cultus.

Cultus pernicioſus & cultus ſuperfluus quis dicendus 743,a
Et quomodo diſtinguantur ibid.b

Cultus diuinus.

In quo conſiſtat cultus diuinus 632,a
Cultus externus in nouo etiam Teſtamento Deo debetur 634,b

Cuſtos.

Cuſtos poteſt ſe occultare vt furem deprehendat 390,a

Dæmon.

DÆMONES *aliquomodo credunt* 120,b
Vident illam fidem eſſe veram quam Eccleſia credit ibid.
Poſt lapſum non retinuerunt fidem infuſam ibid.
Non ſunt ex charitate diligendi 202,b
Quanam à damone interrogari poſſunt 751,a
Curioſa interrogatio illicita eſt ibid.
Quomodo ſenſus interiores hominis & intellectum mouere poßit 766,b
Poteſt hominem inſtruere 767,a
Quid poßit in voluntatem & ſenſum exteriorē ibid.
Quomodo poſſit hominem dementare, & ad certam perſonam amorem determinare ibid.b
Non poteſt animam realiter à corpore abſtrahere ibid.
Ope damonis ſine Dei iuſſu aut permiſſu magi efficere non poſſunt vt anima viuentibus appareant 768,b
Poſſet, ſi ei permitteretur 769,a
Poteſt ſagarum corpora deferre 775,a
An poſſit mouere totum terra globum ibid.
Damon viſum fallere poteſt vel ex parte obiecti, vel ex parte medij, vel ex parte organi 778,a
Non poteſt verè quoſuis morbos ſanare ibid.b
Quoſnam ſanare poßit 779,a
Sapè ſimulat ſe ſanare ibid.
Mortuum ſuſcitare nequit ibid.
Quomodo liceat vti ſcientia à damone accepta ibid.
Damonis ope accedente, plus valent vires agentium naturalium ibid.
Damon multa poteſt per magos, qua ei non permitterentur 781,a
Damon quomodo damonem eijciat 783,a
Damon aliquando fit ſuccubus aut incubus 784,b. & ſeqq.
Omne commercium cum damone nobis eſt interdictum 797,b. & ſeq.
Opera diaboli numquam licitum eſt vti 799,a
Donum diaboli tripliciter conſiderari poteſt 800,b
Et quomodo eo vti vel non vti liceat ibid.

Damnati.

Damnati non retinent fidem 121,b
Neque habent ſpem 163,a
Non ſunt ex charitate diligendi 202,b

Dauid.

Quomodo coram Achis ſimulauit ſe furere 107,a
Peccando amiſit iuſtitiam 193,a
Quomodo citharâ Saulem iuuit 802,a

Debitor, Debita.

Debitor qui ſatisfacit creditori ſui creditoris ipſo inuito, quando liberetur 394,b
Debita quomodo praſcribantur 305,a
Propter neceſſitatem debita ſolùm ſopiri verius eſt 406,a

Decimæ.

Diuiduntur in pradiales, perſonales, & mixtas 664,a
Item in maiores & minutas ibid.
Chriſtiani tenentur ad decimas ex iuſtitia ibid.
Quo Iure debeantur ibid.b
Decima debentur Eccleſia & eius miniſtris 665,b
Decima quoad quotam nunc non ſunt Iuris diuini 664,b
Quomodo Epiſcopo competant decima 666,a
Religioſi poſſunt eas poſſidere ibid.
Quomodo laicis competere poſſint ibid.
Quomodo praſcribatur ius percipiēdi decimas 667,a

Digitized by Google

Quibus debeantur decimæ perſonales 667,a
Cui Eccleſiæ debeantur decimæ mixtæ ibid.b
Decimæ Iure communi debentur ex omnibus rebus & lucris ibid.
Decimarum obligatio ceſſat præſcriptione, priuilegio, tranſactione, vel remiſſione 668,a

Deſperatio.

Deſperatio eſt peccatum 169,a
Poteſt eſſe ſine infidelitate 170,b
Deſperatio eſt periculoſius peccatum quàm odium Dei aut infidelitas 171,a
Deſperatio quomodo oriatur ex luxuria & acedia ibid.b

Detractor, Detractio.

Detractio quid ſit 538,a
Eſt peccatum mortale ex genere ſuo ibid.
Tribus modis ſit venialis ibid.
An ſit mortale, vni prudenti reuelare alterius peccatum ibid.b
Quomodo liceat reuelare proximi peccatum, vt euitetur malum vel procuretur bonum peccantis, vel reuelantis, vel alterius 539,b
Vno loco notorius, alibi ſine iniuſtitia infamatur 540,b
Peccabitur tamen contra charitatem 541,a
Diffamatum de vno peccato, non licet de alio infamare 541,b
Mortuorum occulta peccata referre non licet ibid.
Septem modis incurritur peccatum detractionis 542,b
Circa quæ verſetur detractio ibid.
Quomodo liceat illatam iniuriam alteri reuelare 546,a
An ſit detractor, qui narrat ſe crimen alterius audiuiſſe, non tamen aſſerit eſſe verum ibid.b
An liceat eius famæ derogare, qui ſimulando ſibi nomen comparaſſet 547,a
Audiens, inducens, vel tolerans detractorem quomodo peccet ibid.b
Quomodo qui detractionem audiuit poſſit inquirere de veritate 548,b

Deuotio.

Deuotio eſt actus Religionis 635,b

DEVS.

Deus eſt materiale obiectum Fidei primarium 2,b
Deus mentiri aut fallere non poteſt etiam per potentiam abſolutam 9,a
Deus eſt obiectum formale Spei, vt auxiliator 158,a
Deus poteſt timeri 166
Poteſt Deus ſine charitatis habitu creato nos conſtituere ſui amantes 175,b
Deus charitas eſt qua Deus nos diligit, non qua nos Deum diligimus 178,b
Deus eſt materiale obiectum charitatis 198,a
Deus magis diligendus quàm proximus 203,a
Deus propter ſeipſum diligendus 214,a
Quomodo Deum amare poſſimus propter bona temporalia ibid.b
Quomodo Deus poſſit totaliter amari 215,a
Deus non eſt acceptor perſonarum 564,a

Diabolus.

Diabolus per ſe nullam formã poteſt producere 18,b
Vide Dæmon.

Diffidatus.

Diffidatus à quolibet occidi poteſt 343,b
Diffidatus poteſt ſe defendere 349,a

Dignitas.

Dignitas quid ſit 568,b

Diſcordia.

Diſcordia quomodo ſit peccatum mortale 246,a

Diſpenſatio.

Diſpenſare poteſt Pontifex in voto ſolemni Religionis, & in Ordine ſacro 703,b
Ad diſpenſationem voti ſolemnis requiritur cauſſa publica, priuata non ſufficit 704,b
Solus Pontifex diſpenſat in voto caſtitatis perpetuæ, Religionis, peregrinationis in Terram ſanctam, ad limina Apoſtolorum, & ad D. Iacobum in Compoſtella 708,a
In votis conditionatis & pœnalibus diſpenſat Epiſcopus ibid.
In quibuſdam caſibus diſpenſat Epiſcopus in voto caſtitatis & Religionis 709,a
Quænam iuſtæ cauſſa diſpenſandi in voto 710,a.b
Diſpenſatio iuramenti requirit cauſſam vt ſit valida 740,b

Diſputare.

Diſputare non licet cum infidelibus quaſi in dubium reuocando articulos Fidei 138,b
Diſputatio cum hæreticis inutilis eſt & periculoſa ibid.a
Laicis & indoctis illicitum diſputare cum hæreticis ibid.b
Quibus Clericis & Religioſis liceat 139,a
In diſputatione à quibus abſtinendum ibid.

Diſtractio.

Diſtractio in oratione quænam ſit mortalis 646,a

Diuinatio.

Vnde dicta, & quid ſit 750,b
Diuiditur in explicitam & tacitam 751,b
An differant ſpecie 753,a
Diuinatio exteriori adhibita cærimonia quadruplex 752,a
Diuinatio qua dæmon tacitè inuocatur ibid.
De diuinatione per aſtra 754
Diuinatio per ſomnia quædam licita, quædam illicita 757,b
Diuinatio ex augurio, omine, &c. quomodo illicita 760,a
Diuinatio per ſortes an licita 761,a

Diuiſio.

Diuiſio rerum quando fuerit neceſſaria 297,a
Quo Iure introducta 298,a

Dominium.

Dominium quid 283,a
Dominium directum ibid.b
Dominium vtile ibid.
Dominium altum 284,a
Dominium iuriſdictionis diuiditur in ſæculare & Eccleſiaſticum ibid.
Dominium rerum quæ vno actu abſumuntur an diſtinguatur ab vſu ibid.b
Dominij ſubiectum 287,b
Dominium Dei ibid.
Dominium Angelorum ibid.
Pueri & amentes capaces ſunt dominij 288,a
Dominium conſiſtit cum peccato ibid.b
Dominium quarum rerum habeat filius familias ibid.
Dominium vxoris & ſeruorum 289,a
Dominij obiectum 295,b
Dominia rerum ante lapſum fuiſſent indiuiſa 297,a
Poſt lapſum eſt neceſſaria diuiſio ibid.
Dominium ferarum quomodo comparetur 298,b
Dominium vſurarum non acquirit vſurarius 455,b

Dona

Dona Spiritus ſancti.

An diſtinguantur à virtutibus 129,a.130
Virtutes Theologicæ ſunt perfectiores donis Spiritus ſancti 130,b

Donatio.

Quid ſit donatio, & quæ ad eam requirantur 314.a
Quotuplex ſit 314,b
Donare non poſſunt, amens, prodigus, impubes, filius familias 314,b
Vxor 315,a
Religioſus ibid.
Donatio inter coniuges quomodo inualida 315,b
Donatio patris in filium non emancipatum 316,b
Donatio vltra 300. ſolidos inualida abſque inſinuatione 317,a
Donatio omnium bonorum, niſi ſit ad pias cauſſas, inualida eſt 317,a
Donatio ob cauſſam irrita eſt ſi cauſſa non ſubſit 318,b
Donatio facta ſub conditione vitiante diſpoſitionem 319,b
Conditiones quæ pro non appoſitis habentur in donatione 320,a
Conditiones quæ ſuſpendunt donationem 320,b
Donatio facta ſub modo quando valida ſit 321,b
Donatio reuocatur ob ingratitudinem donatarij 322,a
Reuocatur etiam, ſi donatori naſcantur filij 323,a
Donatio mortis cauſſa, tribus modis reuocatur 324,a

Dos.

Quomodo dos æſtimanda ad quam ſtuprator tenetur 370,a

Dubius.

Dubius in fide eſt infidelis 145,a
Dubia quomodo in meliorem partem interpretanda 499,a

Duces belli.

Qui in delectu plures milites computant quàm habeant, tenentur ad reſtitutionem 253,a

Duellum.

Duellum quid ſit 259,a
Quibus caſibus alteri parti licitum ibid.
Duellum illicitum eſt quod ſuſcipitur ad ſolam oſtentationem virium, aut honoris defenſionem 260,b
Item illicitum pro ſola vindicta, vel pro voluptate ſpectaculi, vel ſpontanea criminis purgatione 261,a
Spectatores duelli quomodo peccent 261,b

Eccleſia.

ECCLESIA *eſt columna & firmamentum veritatis* 5,b
Auctoritas Eccleſiæ tribus modis conſideratur 5,a
Quænam ſit eſſentia Eccleſiæ 51,a
Soli prædeſtinati non ſunt de Eccleſia ibid.
Eccleſia dicitur ſponſa Chriſti 51,b
Hortus concluſus ibid.
Tota pulchra 54,a
Mali ſunt in Eccleſia 53,b
Non baptizati non ſunt in Eccleſia 54,b
Neque hæretici aperti, ſecùs de occultis 55,b
Schiſmatici non ſunt in Eccleſia 56,b
Neque excommunicati ibid.
Cœpit Eccleſia à primis parentibus 57,a
Non ab Angelis ibid.
Abel dicitur primum membrum Eccleſiæ ibid.
Perſeuerat Eccleſia à principio mundi vſque ad finem ſine interruptione 57,b
Eccleſia eſt vnica & eadem 59,b
Duplex vnitas Eccleſiæ, permanens & ſucceſſiua 59,b
Eccleſia eſt viſibilis, & ſemper dignoſci poteſt 60,a
Poteſt Eccleſia impedire ne infideles præficiatur fidelibus 142,b
Quomodo poſſit Eccleſia ſubditos ſubtrahere à poteſtate infidelium 143,a
Eccleſia ſemper recipit hæreticos & relapſos ad pœnitentiam 152,b
Eccleſiæ immunitas quibus concedatur 502,b

Eleazarus.

Eleazarus ſe occidens excuſatur 356,a

Electio.

Electiones per ſortes ad Beneficia, illicitæ 761,a

Eleëmoſyna.

Eleemoſyna eſt actus charitatis 220,a
Quomodo peccatoribus proſit, eiſque ſit commendanda ibid.a.b
Eleëmoſyna alia corporalis, alia ſpiritualis 221,b
Eleëmoſyna ſpiritualis præſtat corporali 222,a
Eleëmoſynis non remittuntur peccata quoad culpam ſine pœnitentia 222,b
Ex charitate facta valet ad ſatisfaciendum pro peccatis, & ad augmentum meriti 222,b
Quomodo extra charitatem facta ſit diſpoſitio ad gratiam 223,a
Dare eleëmoſynam eſt aliquando præcepti ibid.
Præceptum eleëmoſynæ vbi in Decalogo contineatur 223,b
Præceptum eleëmoſynæ quomodo ceſſet obligare 224,a
De neceſſariis vitæ tuæ non teneris ſuccurrere proximo 224,b
De ſuperfluis perſonæ & vitæ ſuccurrendum extremè indigenti ſub peccato mortali 225,a
Extremè indigenti ex charitate ſuccurrendum, non ex iuſtitia 225,b
Ex ſuperfluo perſonæ eleëmoſyna ſub mortali præcepta etiam in graui proximi neceſſitate 227,a
Quomodo ſufficiat extremè indigenti ſuccurrere per mutuum, &c. 228,a
Quomodo liceat vel non liceat eleëmoſyna de iniuſtè acquiſitis 229,b
Quibus caſibus poſſit facere eleëmoſynam, qui ſub alterius poteſtate eſt conſtitutus 230,b
Expedit plures imperfectè iuuare quàm pauciores perfectè 231,b
Eleëmoſyna quomodo etiam malis danda 231,a

Elias.

Elias deplorat ſe ſolum relictum 58,b

Emphyteuſis

In quo differat à cenſu 470,b

Emptio, Emptor.

Emere minoris quàm res valeat, quando licitum ſit 418
Emptor ſciens rem eſſe maioris pretij quàm æſtimet venditor, peccat emens minoris iuſto 424,b
Emere citra infimum iuſti quomodo liceat anticipato pretio 430,b
Emere cum pacto retrouendendi licitum eſt 433,a
Qui emit rem furtiuam bona fide, poteſt furi rem reſtituere vt pretium recuperet 392,b
Si mala fide emit à fure, tenetur domino rem reſtituere 393,a
Emere pignora mutuatariorum ab vſurarijs quomodo licitum ſit 458,a

Epiſcopus.

Epiſcopus.

Quomodo Epiſcopi poſiti ſint à Spiritu ſancto regere Eccleſiam Dei 37,b
Quomodo ſint Apoſtolorum ſucceſſores ibid.
Epiſcopi vocantur à Pontifice fratres 38,a
Vocati ad Conciliũ vniuerſale venire tenentur 62,a
Quidnam ſcire teneantur 89,a
Epiſcopus aliquid legans Hæretico excommunicatur 151,a
Epiſcopis illicitum pugnare 257,a
Quomodo Epiſcopus ſe poſſit immiſcere teſtamentis 334,a
Quando poſſit tranſigere ſuper bonis incertis 396,b
Epiſcopus debet habere notitiam veteris & noui Teſtamenti 581,a
Quanam inſuper requirantur in Epiſcopo ibid. & ſeq.
Quanam ætas requiratur 579,a
Tenetur ad reſidentiam 587,b

Eremitæ.

Eremitæ teſtari poſſunt 326,a

Error.

Quomodo irritet contractum 414,b

Eſau.

Eſau an fuerit Simoniacus vendendo primogenita 589,a

Euangelium.

An ſit prædicatum per totum mundum 94,b

Euchariſtia.

Proba per S S. Euchariſtiam illicita eſt 790,b

Euictio.

Euictio quid ſit 433,b

Excommunicatio.

Excommunicatio creditoris non excuſat debitorem à ſolutione vel reſtitutione 411,b. & ſeqq.
Excommunicatus an validè & licitè indicet 504,a
An reus poſſit excommunicari ſi ſe non prodat 515,b

Falcidia.

FALCIDIA *quid* 335,b

Fama.

Famæ & honoris homo eſt dominus 292,b
Fama quid ſit & quomodo differat ab honore 537,a
Famam pecuniâ non eſſe compenſandam, probabilius eſt 554,a
Vide Reſtitutio honoris & famæ.

Famuli.

Famuli vſurariorum an teneantur de vſuris 459,b & ſeqq.

Faſcinatio.

An detur aliqua faſcinatio 780,a.781,b

Feræ.

Feræ Iure gentium fiunt occupantis 298,b
Non ſunt fructus fundi ibid.
Quando naturalem libertatem recuperent ibid.
Fera à te vulnerata an fiat capientis 299,a
Laqueo tuo capta quando tua dici debeat ibid.
Quando extrahentis ibid.

Feſti dies.

Feſtis diebus bellare licet ſi ſit neceſſe 258,b
Quomodo non peccent milites omittentes Sacrum propter bellum die feſto 258,a

Fides.

Fidei nomen variè accipitur 1,a
Pro aſſenſu ibid.
Pro habitu ibid.b
Pro fidelitate 2,a
Pro conſcientia ibid.
Fides rarò pro fiducia accipitur in Scripturis ibid.
Vnde dicatur Catholica 4,b
Fides ſecundùm naturam reſoluitur in auctoritatem primæ veritatis 6,b
Quomodo reſoluatur in auctoritatem Eccleſiæ 5,a
Fides non reſoluitur in auctoritatem humanam, quamuis per homines ad credendum applicemur 6,b
Fides non poteſt inclinare ad aſſenſum falſum 11,a
Aſſenſus fidei eſt liber, & non ſine pio affectu 14,b.15,a
Propoſitio credendorum fit varijs modis 15,b
Quod fide diuina creditur, debet eſſe euidentis credibilitatis 15,b
Fidem Catholicam Romanam eſſe credibilem, eſt euidens 16,b
Per miracula ibid.
Oracula Prophetarum, &c. 20,b
Poſt lapſum Adæ fides ſemper fuit eadem ſecundùm ſubſtantiam, neque ſucceſſu temporis articuli credendi aucti ſunt 21,b
Secundùm explicationem creuit numerus articulorum 22,b
Explicatio fidei in Principibus populi perfectiſſimum ſtatum habuit quando Lex gratiæ cœpit promulgari 23,a
Eadem fides ſemper ſuffecit ad beatitudinem quæ ſuffecit ad iuſtitiam 90,b

Fidei obiectum.

Varijs modis fidei obiectum accipi poteſt 2,a
Deus eſt obiectum materiale fidei primarium ibid.b
Quomodo Chriſtus pertineat ad obiectum primarium fidei ibid.
Fidei obiectum formale eſt auctoritas primæ veritatis 3,a
Ad obiectum fidei poteſt aliquid pertinere etiamſi non ſit propoſitum per Eccleſiam 4,a.b
Reuelata particularibus Sanctis an ſint fide credenda 4,b
Obiectum fidei ex parte rei creditæ eſt quid incomplexum: conſideratum autem ex parte credentis, eſt quid complexum per modum enuntiabilis 6,b
Obiectum fidei an poſſit eſſe aliquid viſum aut ſcitum 12,a.b.13,a
Quomodo non viſum pertineat ad obiectum fidei 14,a

Fidei actus interior.

Credere eſt cum aſſenſione cogitare 83,a
Credere eſt actus elicitus ab intellectu, liber tamen propter imperium voluntatis ibid.
Actus fidei diſtinguuntur per credere Deo, Deum, & in Deum 84,a
Vno actu credimus Deo, Deum, & in Deum 85,b
Peccatores non credunt perfectè in Deum 84,b
Non rectè dicimur credere in Eccleſiam 85,a
Infideles non verè credunt Deum 85,a
Credere aliquid ſupra rationem naturalem, eſt neceſſarium neceſſitate medij 86,a
Maior in adultis eſt neceſſitas fidei quàm Baptiſmi 87,a
Fidei præceptum eſt ſupernaturale 88,a
Credere eſt actus ſupernaturalis 99,a
Credere eſt honeſtum & Deo gratum, ita vt ſit meritorium 97,b
Actus internus fidei ita eſt bonus, vt non poſſit fieri malus 98,a
Quid ſit explicitè vel implicitè credere 88,a
Credere aliquid explicitè, neceſſarium neceſſitate medij 88,b

Non

Digitized by Google

Non omnes æqualiter tenentur ad habendam fidem explicitam. Superiores tenentur ad fidem magis explicitam 88,*b*
Quid teneantur Superiores explicitè credere 89,*a*
Quid commune vulgus fidelium 89,*b*
Myſterium incarnationis ante Chriſtum non neceſſario credebatur explicitè neceſſitate medij 91,*a*
Neceſſitate præcepti tenebantur maiores explicitè credere in Chriſtum venturum 91,*b*
Quonis tempore poſt Adæ lapſum neceſſarium fuit implicitè ſaltem credere Chriſti incarnationem 92,*a*
Poſt Chriſti paſſionem, nondum ſufficienter promulgato Euangelio, non erat neceſſarium neceſſitate medij explicitè credere in Chriſtum 93,*a*
Ii quibus annuntiatum erat Euangelium, tenebantur explicitè credere in Chriſtum 93,*b*
Euangelio ſufficienter diuulgato, omnibus adultis neceſſaria eſt fides explicita in Chriſtum 93,*b*
Neceſſitate præcepti hodie tenentur omnes explicitè credere incarnationem quoad articulos Symboli Apoſtolorum 95,*a*
Quænam ex præcepto ſint ab omnibus credenda præter articulos incarnationis & Trinitatis 95,*b*
Quando obliget præceptum in animo eliciendi actum fidei 96,*a*
Quando obliget præceptum diſcendi ea quæ ſunt fidei ibid.
Quando cenſeatur fides ſufficienter propoſita vt infidelis teneatur credere ibid.
Explicitè credere Trinitatem, eſt de neceſſitate ſalutis 96,*b*
Actus fidei aliquando imperatur à charitate 99,*b*
Quando ratio inductiua ad ea quæ ſunt fidei, minuat meritum fidei ibid.

Fidei actus exterior.

Confeſſio fidei eſt actus exterior fidei 100,*a*
Peccat verbis negans fidem, quamuis animo retineat fidem 101,*a*
Præceptum confitendi fidem, aliquando obligat 102,*a*
Interrogatus à tyranno, aut ab eo qui publica fungitur poteſtate, tenetur etiam cum periculo mortis diſertè profiteri fidem 102,*b*
Licet dare pecuniam ne cogaris ſacrificare idolo 104,*a*
Numquam licet vti rebus aut admittere actiones quæ ordinatæ ſunt ad profeſſionem alicuius falſæ ſectæ 106,*a*

Fides vt eſt virtus.

Definitio fidei ex Epiſtola ad Hebræos XI. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium, *explicatur* 109, & ſeqq.
Conuenit hæc definitio fidei formatæ & informi 111,*b*
Cur potiùs dicatur fides ſubſtantia rerum ſperandarum quàm timendarum vel amandarum 110,*b*
Fides eſt in intellectu vt in ſubiecto 111,*b*
Charitas eſt forma fidei 112,*a*
Fides infuſa informis eſt eiuſdem ſpeciei cum formata 113,*a*
Fides formata eſt virtus 114,*a*
Fides informis eſt virtus imperfecta 115,*a*
Fides eſt virtus intellectualis ibid.*b*
Fides quomodo ſit vna virtus 115,*b*.116,*a*
Fides eſt prima virtus 116,*b*
Fides eſt certior ſcientiâ & alijs virtutibus intellectualibus 117,*a*
Item eſt certior dono intellectus, ſapientiâ & ſcientiâ, quatenus ſunt dona præſentis vitæ 118,*a*
Fides certior eſt quàm experientia ſenſus 118,*b*
Fides ordine dignitatis ſpem præcedit 16,*b*
Ordine originis etiam charitatem 161,*a*

De Fidem habentibus.

Angeli viatores & homo in ſtatu innocentiæ habuerunt fidem 119,*a*
Dæmones aliquo modo credunt 1[illegible],*b*
Dæmones poſt lapſum non retinuerunt fidem infuſam ib.d.
Animæ Purgatorij retinent fidem 123,*a*
In damnatis non manet fides 121,*a*
Neque in Beatis 122,*a*
Qui diſcredit vnum articulum fidei, non retinet fidem informem de reliquis 123,*a b*
Habitus fidei maior eſt in vno quàm in alio 125,*b*
Fides in eodem homine etiam peccatore poteſt creſcere, non autem minui 126,*a*
An habitus fidei informis aliquando infundatur peccatori ſine charitate 126,*a*
Quomodo fides informis aliquando poſſit eſſe maior formatâ 127,*b*

Fidei cauſſa.

Fides infunditur homini à Deo 127,*a*
Fides etiam informis eſt donum Dei 128,*a*

Fidei effectus.

Timor eſt effectus fidei 128,*a*
Similiter purificatio cordis 129,*a*

Filius, Filia.

Filiusfamilias in quibus bonis habeat dominiũ 288,*b*
Teſtari non poteſt 31[illegible],*a*
Filia ſine conſenſu parentum nubens, quando exheredari poſſit 333,*a*

Fiſcus.

Fiſco debita præſcribuntur quinquennio 305,*a*
Fiſcus quando ſuccedat ab inteſtato 335,*a*

Fœtus.

Fœtus quo tempore animetur 354,*b*

Fructus.

Fructus ex re vendita adhuc pendentes ſunt emptoris 431,*a*
Fructus medij temporis, quando contractus reſcinditur, ad quem pertineant ibid.*b*.
Fructus rei furtiuæ à fure reſtituendi, non fructus induſtriæ 384,*a*

Fuga.

In perſecutione licitum eſt fugere 104,*b*
Aliquando præceptum eſt fugere 105,*a*
Aliquando illicitum ibid.*b*
E carcere fugere licet, etiamſi cuſtodes occidendi ſint 106,*a*
Iuſto bello captus poteſt fugere 256,*b*

Fur, Furtum.

Furtum variè accipitur 374,*a*
Furtum propriè eſt iniuſta & occulta acceptio rei alienæ inuito domino ibid.
Furtum formale & materiale ibid.*b*
Furtum & rapina differunt ſpecie 375,*a*
Furtum manifeſtum & occultum non differunt ſpecie ibid.
Furtum aliter fit inuito domino quàm rapina 375,*b*
Furtum leuius eſt peccatum quàm alia contra Decalogum ibid.
Eſt peccatum mortale ex genere ſuo, fit tamen veniale ex indeliberatione actus, & ex materiæ leuitate 376,*a*

Digitized by Google

vel quòd dominus non ſit ſatis inuolũtarius 377,b
Varia conſideranda in æſtimatione furti mortalis ibid.a.b
Furtum rei paruæ vnde ſequitur nocumentum magnum, eſt mortale ibid.b
Furti mortalis quantitas eadem reſpectu pauperis & diuitis 378,a
Auferens à paupere magis contra charitatem peccat ibid.
Qui minutis furtis intendit diteſcere, in ſingulis peccat mortaliter ibid.b
Qui non intendit, vbi peruenerit ad quantitatem notabilem, tenetur reſtituere ſub mortali 379,a
Quando talis poſſit excuſari à reſtitutione ibid.
Qui ſinguli exiguum ſed ſimul magnum damnum intulerunt, ſi conſpirauerint, tenentur omnes in ſolidum ſub peccato mortali ibid.b
Videns exemplo ſuo alios furari hoc ipſo non tenetur ad reſtitutionem, ſicut quando alijs non eſt cauſſa, vel de alijs nihil ſcit 380,a
Rem propriam quando occultè vel aperta vi auferre liceat ibid.b
Fur continuo peccat donec reſtituit 381,a
Quomodo deſinat peccare detentor rei alienæ ibid.b

Futura contingentia.

Non poſſunt cognoſci ex aſtris 756,a

Galli cantus.

GALLI *cantus an fuget dæmones* 803,a

Gaudium.

Gaudium eſt effectus charitatis 217,a
Non eſt virtus à charitate diſtincta 218,b
Gaudium in hac vita non impletur ſed in futura ibid.a

Gener.

Gener an poſſit retinere fructus pignoris pro dote aſſignati 450,a.b.

Genethliaci.

Genethliacorum coniectatio de fortunis, moribus & complexione, damnata eſt 754,b
Quænam incertam faciant eorum coniectationem 755,b

Gloria.

Gloria quid ſit 538,a

Gnoſtici.

Gnoſticorum error, licere exteriùs negare fidem ſi corde retineas 101,b

Gratia.

Gratia ſemper ſimul cum charitate augetur 185,b

Habitus virtutum.

HABITVS *virtutum an augeantur non tantùm intenſiuè ſed etiam extenſiuè* 183,a
Homo auget effectiuè habitus quos effectiuè produxit: infuſos tantùm meritoriè augere poteſt 185,a
Quomodo peccatum corrumpat habitum infuſum 197,a

Hæreſis, Hæreticus.

Hæretici numquam fecerunt vera miracula 18,a.19
Hæretici aperti non ſunt de Eccleſia: ſecùs de occultis 55,b
Hæretici qui dixerunt licere exteriùs negare fidem, ſi interiùs retineatur 101,b
In hæreticis non manet habitus fidei 123,a
Hæretici non dicunt, Dominus Ieſus, in Spiritu ſancto 125,a
Hæreſis maius peccatum Iudaiſmo vel Paganiſmo 138,a
Cum hæreticis diſputare, inutile & periculoſum ibid.
Laicis & indoctis illicitum diſputare cum hæretici 138,b
Hæreticorum ritus difficiliùs ſunt tolerandi quàm aliorum infidelium 143,b
Hæreſis electionem ſignificat 144,a
Hæreſes nomen variè ſumitur ibid.
Hæreſis non poteſt conſtare ſine errore ex parte intellectus 145,a
Requiritur etiam pertinacia 146,a
Ad hæreſim requiritur profeſſio Chriſtianiſmi ibid.
Qualis pertinacia requiratur ad hæreſim ibid.b
Definitio hæreſis 147,b
Hæretici incorrigibiles rectè iuſto iudicio Magiſtratus occiduntur 148,b
Hæretici quomodo excommunicati 150,b
Hæretici prohibentur hereditario Iure ſuccedere Catholico 151,a
Hæreticorũ libri non ſunt legẽdi ſed cõburendi ibid.b
Eccleſia ſemper recipit hæreticos etiam relapſos ad pœnitentiam 152,b
Reuertens ab hæreſi debet hæreſim abiurare 153,a
Hæreticis non manet ſpes ibid.b
Hæretici arcentur à Beneficijs Eccleſiaſticis 580,b
Iurare licitum eſſe negant 718,a
Defunctorum animas viuentibus quandoque verè apparere negant 768,a

Heres.

Heres obligatur voto reali teſtatoris 692,b
Quomodo teneatur ad votum mixtum 693,a
Heredes homicidæ tenentur ad damna realia 365,b
Etiamſi damnetur pœna capitis 366,a

Homicidium, Homicida.

Homicida duplex damnum infert, ſcilicet perſonale & reale 363,a
Pro damno perſonali nihil reſtituendum ibid.b
Tenetur ad damna realia 364,b
Homicida tenetur ad expenſas in Medicos, non ad expenſas funeris ibid.
Tenetur ad lucra quæ impediuit, & quomodo hæc æſtimanda 365,b
Non tenetur ex iuſtitia orare pro occiſo 367,a
Tenetur reſtituere heredibus neceſſarijs ibid.
Non tenetur fratribus, pauperibus, creditoribus aut famulis ibid.b
Quomodo teneatur qui moderamen inculpatæ tutelæ exceſſit 366,b
Publica auctoritate licet occidere peccatores qui Rempub. turbant 343,a
Priuata auctoritate non licet ibid.b
Diffidatus à quolibet occidi poteſt ibid.
Occiſor diffidati quando peccet ibid.
Quis tyrannus occidi poſſit 344,b
Maritus adulteram vxorem occidere non poteſt 345,a
Quomodo patri licitum occidere adulterum filiæ & ipſam filiam deprehenſam ibid.
Seruato moderamine licet occidere inuaſorem 346,b
Furem quomodo pro defenſione rei ſuæ occidere poſſis 350,a.b
Pro defenſione pudicitiæ occidere licet 351,b
Quando liceat pro defenſione honoris 352,a
Item pro defenſione proximi 353,a
Seipſum occidens quomodo peccet 355,b
Pro caſtitate ſeruanda non licet ſe occidere ibid.
Neque ad euadendum dedecus 356,a
Aut vitandum peccatum ibid.
Propriæ morti cooperari directè non licet: indirectè ex cauſſa licet 357,a

Homi-

Digitized by Google

Homicidium merè caſuale non eſt peccatum 360,a
Etiamſi des operam rei illicitæ 361,a
Regula ad dignoſcendum homicidij caſualis reatum 360,b
Ex errore vnum pro altero occidens, homicida eſt 361,b
Si vulneratus negligentiâ Chirurgi aut propriâ moriatur, ad quid teneatur vulnerator ibid.
Si mancipium tuum aut fera aut filius hominem occiderit, quomodo tenearis 362,a b
Quomodo tenearis de morte tertij ſecuta ex tuo maleficio in alium 363 a
Homicida arcentur à Beneficijs Eccleſiaſticis 580,b

Homo.

Homo ſeipſum ex charitate diligere debet 190,a
Hominis ad ſeipſum non eſt iuſtitia 280,a
Homo ab homine licitè poſſidetur 295,b
Non eſt dominus vitæ ſuæ 296,a
Habet dominum quorumdam bonorum ſpiritualium ibid.b
Item honoris & famæ ſuæ 297,b
Quamdiu præſumatur homo victurus 365,a

Honor.

Honor quid ſit 557,a
Honor per contumeliam læſus quomodo reſtituendus 558,b
Quibus modis honor alicui debitus ſit 559.b
Quomodo honorandi diuites & Magiſtratus 564,b

Horæ Canonicæ.

Quænam attentio ad eas requiratur 644,a
In lectione Horarum non licet excludere attentionem ad verba 645,a
Quomodo attentio ad ſola verba ſufficiat ibid.
Horæ Canonicæ exemplum habẽt in Scriptura 646.a
Quando fuerint inſtitutæ ibid.
Tenentur ad Horas Canonicas initiati ſacris Ordinibus 646,a.b
Beneficiati 647,a
Religioſi profeſſi ad Chorum 649,a
Religioſi fugitiui non excuſantur ibid.b
Non tenentur recitare Horas initiati minoribus Ordinibus 646.b
Beneficiati qui nullos percipiunt fructus 647,b
Penſionarij 648,b
Nouitij 649.b
Conuerſi ibid.
Religioſi militares ibid.
Coadiutor in Beneficio 648.b
Quomodo obligetur Beneficiarius exiguos fructus percipiens ibid a
Quomodo teneantur Commandatarij ibid.b
Omittens Horas aut notabilem partem, peccat mortaliter 649,b & ſeq.
An ſint plura peccata, omittere omnes Horas 650,b
An ſatisfaciat tam ſubmiſſe recitans vt ne ſeipſum audiat ibid.
Beneficiarius qui Horas non legit, tenetur ad reſtitutionem non Iure naturæ 651,a
Sed Iure poſitiuo ibid b
Etiam ante Iudicis ſententiam 652,a
Primo ſemeſtri omittens Horas non tenetur reſtituere ibid.
Peccat tamen ibid.b
Eum qui ſine attentione recitat non teneri reſtituere, verum eſt ibid.
Quænam excuſent à lectione Horarum 653,b
Excuſatus non tenetur alium ſubſtituere; & aliquem ſubſtituens non excuſatur ibid.

Hypotheca, Hypothecarij.

Hypotheca habetur expreſſe vel tacitè 403,a
Quibus competat tacita hypotheca 404,a
Ex hypothecarijs ceteris præferendus qui prior eſt tempore 403,a
Hypothecarij præferendi debitoribus perſonalibus ibid b

Iacob.

IACOB *dicendo, Ego ſum Eſau, non fuit mentitus* 9,b

Idololatra, Idololatria.

Idololatræ vendentes ſua Sacerdotia, committunt Simoniam 592,a
Idololatria vnde dicatur, & quid propriè ſit 745,b
Hebræi in vitulo non coluerunt verum Deum 746,a
Quomodo idolum nihil ſit ibid.b
Imagines Catholicorum idola vocari non poſſunt ibid.
Idololatria duplex, Vna qua imago pro Deo colitur: altera, qua in imagine creatura pro Deo colitur 747,a
Idololatriæ origo ibid.b
An fuerit ante diluuium 749,a
Quale peccatum ſit idololatria ibid.
An ſit grauiſſimum ibid.b
Idololatria eſt triplex, Ex infidelitate, Externa interiori coniuncta, & Merè externa ibid.
Pœna idololatriæ 750,a
Idololatra internus non incurrit pœnas ibid.

Iehu.

Simulauit ſe cultorem Baal 108,a

Iephte.

An licitè vouerit 678,a

Illegitimus.

Illegitimus non eſt capax Beneficij, & quis poſſit cum eo diſpenſare 577,a

Illitteratus.

Illitteratus quis dicatur, & quomodo arceatur à Beneficijs 581,b

Imaginatio.

Hominis imaginatio an ſit tam efficax vt ſufficiat ad res loco mouendas, & ad mira efficienda 765,a

Imago.

Imagines Catholicorum idola vocari non poſſunt 746,b

Imagines aſtronomicæ.

Non habent virtutem naturalem ad effectus magicos 782,a

Immobilia.

Immobilia iuſto bello hoſtibus erepta, Iure gentium fiunt occupantis 254,a

Imperium.

Pontifex tranſtulit Imperium à Græcis ad Germanos 49,b

Impubes.

Impubes donare non poteſt 314,b
Neque teſtari 325,a

Incubus.

Dæmon aliquando fit incubus 784,b
Ex incubo poſſet generari proles 786,b
Incubus efficere poteſt vt producatur gigas aut pygmæus 787,b.& ſeq.
Remedium contra incubos 788,a

Inducens.

Inducens aliquem ad peccandum vi, metu, fraude, ad quid teneatur 560,b

Infamare.

Seipſum infamare aliquando mortale eſt peccatum, aliquan-

aliquando ſolùm veniale 543,a.b
In tormentis ſeipſum infamare, quando aliud non timetur incommodum, licet 544,b
An liceat alium infamare in tormentis ibid.

Infidelitas, Infidelis.

Quomodo ſit peccatum 131,a
Infidelitas merè negatiua non eſt peccatum 131,a
Qui non credit fide ſufficienter propoſita, peccat grauiſſimè 131,b
Infidelitas eſt in intellectu ſicut in ſubiecto, ſed in voluntate ſicut in motiuo 123,b
Infidelitas eſt maius peccatum omnibus peccatis quæ contingunt contra virtutes morales, non autem omnibus peccatis quæ contingunt contra alias virtutes Theologicas 133,a
Non omnia opera infidelium ſunt peccata 134,a
Infideles non poſſunt facere opera vitæ æternæ meritoria 134,a
Infidelitatis tres ſpecies, Paganiſmus, Iudaiſmus, hæreſis 136,b
Hæreſis inter illas maius eſt peccatum 137,b
Infideles non ſunt compellendi ad fidem; poſſunt tamen coërceri ne fidem impediant 139,b
Infidelis qui ſemel ſuſceptam fidem reliquit, poteſt ab Eccleſia cogi ad eam denuò recipiendam 140,b
Natus ex Chriſtianis parentibus poteſt cogi ad fidem Chriſtianam 140,b
Verè baptizati etiamſi coacti, cogi poſſunt ad Catholicam Religionem 140,b
Communio cum infidelibus illicita 141,b
Quomodo liceat infidelibus vendere ea quæ abutentur in cultu infidelitatis ſuæ 142,a
Quomodo infideles poſſint habere dominium ſuper fideles 142,a
Poteſt Eccleſia impedire ne infidelis præficiatur fidelibus 142,b
Quomodo Eccleſia poſſit ſubditos ſubtrahere à poteſtate infidelium 143,a
Ritus infidelium ex cauſſa poſſunt tolerari à Principibus Chriſtianis 143,a.b
Pueri infidelium inuitis parentibus non ſunt baptizandi 143,b
Infidelitatis peccatum demeritoriè corrumpit habitum fidei, non effectiuè 197,a
Infideles non verè credunt in Deum 85,a

Ingratitudo.

Ob ingratitudinem reuocatur donatio 312,a
Ingratitudo quænam ad exhæredationem ſufficiat 333,a

Inimici.

Inimici ſunt diligendi 200,b
Etiam in veteri Lege erant diligendi ibid.
Lex de diligendis inimicis magis obligat in noua Lege 201,b
Signa dilectionis omnibus communia, etiam inimicis ſunt exhibenda ex præcepto 201,b
Quomodo ſit magis meritorium, diligere inimicum quàm amicum 215,b

Innocens.

Innocentes, etiamſi ex parte hoſtium ſint, non licet occidere niſi per accidens 255,a
Poſſunt tamen ſpoliari bonis externis ibid.
Innocentes qui verè ſunt pars Reip. hoſtilis, per iuſtum bellum capti, modò non ſint Chriſtiani, in ſeruitutem redigi poſſunt ibid.
Innocentem iniuſte inuadentem occidere licet 349,b
Innocentem pro bono publico occidere non licet 358,b
Quid ſi ab alio inuaſus ſine innocentis occiſione euadere non poſſit ibid.
An liceat innocentem tradere tyranno 358, & ſeqq.

Inquiſitio, Inquiſiti.

Inquiſitio quid ſit & quotuplex 512,a
Inquiſitio generalis inſtitui poteſt nulla præcedente infamia 512,b
Specialis regulariter non fit niſi præcedat infamia 513,a
Inquiſiti quando peccent, & quouſque poſſint obligari 512,b
Quibus caſibus liceat inſtituere ſpecialem inquiſitionem citra infamiam 514,a
Quomodo procedendum ad inquiſitionem quando crimen eſt notorium, ſed latet auctor. ibid.

Inſidiæ.

Inſidiis in bello iuſto vti licet 258,a

Intereſſe.

Intereſſe quid ſit & quomodo diuidatur. 444,a

Inuaſor, Inuaſus.

Inuaſorem occidere licet ſeruato moderamine 346,b
Quomodo liceat pro defenſione proximi 353,a
Etiam ex intentione 348,b
Inuaſus ſua culpa poteſt ſe defendere ibid.

Inuenta.

Inuenta quorum dominus non reperitur, poſſunt retineri ab inuentore 397,b
Si res inuenta fuerit ex bonis Eccleſiæ, & neſciatur cuius, Prælato tradenda erit 398,a

Inuidia.

Inuidia eſt peccatum mortale 245,b
Differt à zelo, odio, & nemeſi ibid.

Ioannes Baptiſta.

Ioannes Baptiſta miracula non fecit 17,a

Ioſeph.

An augurium exercuerit 753,b

Iubere.

Iubens furari, tenetur ad reſtitutionem ante reliquos mediatè ſolùm concurrentes 385,b
Etiamſi ſolùm implicitè iuſſerit 386,a
Excuſatur ſi mandatum reuocauit ibid.

Iudæi.

Iudæi tolerandi ſunt inter Chriſtianos 142,a
Caſus in quibus per Ius poſitiuum interdicta eſt Chriſtianis communio cum Iudæis 142,a
Iudæorum pueri inuitis parentibus non ſunt baptizandi 143,b
Iudæi non poſſunt admitti inter Chriſtianos ad exercendas vſuras 461,a

Iudex.

Quænam ſint conditiones iuſti Iudicis 500,b
Nemo poteſt eſſe Iudex in propria cauſſa ibid.
Iudici quis poteſt eſſe ſubditus quatuor modis 501,a
Laicus non eſt ordinarius Iudex Eccleſiaſtici, etiam quoad ciuiles cauſſas 501,b
Peccat Iudex ſecularis in loco ſacro iudicium ſanguinis exercens, vel extra illum reos violentè extrahens 502,b
Iudex Eccleſiaſticus poteſt reos ex loco ſacro extrahere ibid.
Quomodo Iudex in peccato mortali exiſtens licitè iudicet 503,b
Iudex excommunicatus an licitè & validè iudicet 504,a
Iudex officio priuatus quando peccet vſurpato iudicio 505,b
Iudex debet potiùs mortem pati quàm innocentem in cauſſa capitis aut mutilationis damnare 506,b

In minoribus cauſſis, quando videt aliter ſe non poſſe, poteſt iudicare ſecundùm allegata & probata 507,a
In cauſſis matrimonialibus ſtatur promiſſionibus contra priuatam Iudicis ſcientiam 507,b
Iudex ſine accuſatore neminem poteſt damnare, ſed ſufficit virtualis accuſator 509,b
Non poteſt accuſatum damnare, niſi ſaltem duobus teſtibus conuictum 510,a
Iudex etiam ſupremus non poteſt condemnare ex priuata ſcientia 510,a b
Iudex tenetur abſoluere eum qui ex actis probatur innocens, etiamſi priuatim ſciat nocentem 511,a
Iudex tenetur de damno reo damnato per priuatam ſcientiam ſine teſtibus ibid.
Iudex iuridicè tribus modis procedit in criminalibus 511,b
Iudex poteſt inſtituere inquiſitionem generalem, nulla præcedente infamia 512,b
Quibus caſibus poſſit inſtituere ſpecialem inquiſitionem citra infamiam 514,a
Quomodo procedet ad inquiſitionem quando crimen eſt notorium, ſed latet auctor 514,b
An poſſit conuictum de vno crimine interrogare de alijs occultis, aut ſocijs occultis 516,a.b
Iudex regulariter peccabit, & ad reſtitutionem tenebitur, damnando reum cuius confeſſionem extorſit contra Iuris ordinem 518,b.& ſeqq.
Caſus quo non peccet, neque ad reſtitutionem teneatur 519,a
Quando Iudex poſſit augere pœnam à Lege ſtatutam 519,b
Quando poſſit remittere vel diminuere pœnam 520,a,b
Iudex non poteſt munera accipere, ſed ordinaria honoraria, ſportulas, exiguum quid in eſculentis & poculentis, &c. licet 521,a.b
Iudex non peccat, in mortali iudicando proximum, modò ſcandalum abſit 237,b
Iudex tenetur corrigere, etſi peccator putetur futurus deterior 238,a
Quomodo peccet iudicando pro amico ſecundùm ſententiam probabilem 565,b
An poſſit cogere ad impletionem voti ſimplicis 691,b
Iudex reum condemnare non poteſt ad bibendum venenum 356,b
Non poteſt præcipere reo vt ſe mutilet 358,a

Iudicium.

Iudicium eſt actus iuſtitiæ 495,a
Iudicare licitum eſt ibid.b
Temerè iudicare quando ſit peccatum mortale, & quando ſolùm veniale 492,b. & ſeq.

Iuramentum.

Vnde dicatur 716,b
Quid iuramentum propriè 717,a
Nullum iuramentum quod homini fit eſt merè mentale ibid.
Diuiditur in aſſertorium & promiſſorium ibid.
In ſimplex & execratorium ibid.b
Iurare licitum eſſe negant hæretici, aſſerunt Catholici 718,a
Iurare etiam Deo competit ibid.b
Quam honeſtatem habeat iuramentum 720,b
Iuramentum non eſt frequenter adhibendum 721,a
Ex conſuetudine iurans, quomodo peccet ibid.b
Quibus iurare liceat vel non 722,a
Iuramentum à ieiunis præſtandum ibid.b
An iurare liceat diebus feſtis ibid.
Quando Sacerdoti iurare liceat ibid a
Iuramentum tria includit, rem quæ iuratur, iurantem, & cauſſam ob quam iuratur 722,b
Quidnam requiratur in veritate iuramenti vt non peccetur ibid.
An ignorantia excuſet falſum iurantem 723,a
Iuramenti tres comites, veritas, iudicium, & iuſtitia 722,b & ſeq.
Quomodo peccetur defectu iudicij vel iuſtitiæ 723,b
Differentia inter iuramentum & votum promiſſorium 725,a
Cuius ſit maior obligatio 736,b
Iuramento ſolus Deus in teſtem vocatur ibid.
Quomodo illicitum per creaturam iurare ibid.
Quomodo licitum 726,a
Iuramentum promiſſorium per falſos deos obligat ibid.b
Maius eſt peccatum iurare verum per falſum deum, quàm per verum Deum iurare falſum 727,a
Materiæ leuitas in iuramento promiſſorio excuſat à mortali, non in aſſertorio 727,b
Iuramentum etiam graui metu extortum obligare, verius eſt 729,b
Iuramentum de redeundo ad iniuſtum carcerem obligare, verius eſt 731,b
Simulans ſe iurare quando excuſetur 732,b
Et quando obligetur 733,a
An obligetur ille qui alio ſenſu iurat quàm intelligit is cui iuratur ibid.
Quando iurans poſſit vti reſtrictione mentali 733,b
Tegens ſenſum quo iurat, quando non peccet 734,a
Iurans doloſè alio ſenſu quomodo teneatur ibid.
Quanta ſit obligatio iuramenti 734,a
Quando iuramentum validet contractum aliàs inualidum ibid.b
Iuramentum validat contractum qui erat irritus Iure Canonico 735,a
Quale debeat eſſe iuramentum quo contractus validetur 735,b
An iuramentum poſterius inualidet prius ibid.
Qui iurauit ſe non iuraturum quomodo validè iuret 736,a
Votum magis obligare quàm iuramentum promiſſorium, verius eſt 737,a
Secùs de aſſertorio ibid.b
Quando liceat vel non liceat iuramentum exigere à peieraturo 738,a
De iuramento quod præſtatur occaſione Beneficij, gradus, &c. ibid.
Licet exigere iuramentum à iuraturo per idolum, non autem licet exigere vt iuret per idolum 739,a
Liberamur ab obligatione iuramenti mutatione materiæ, irritatione, diſpenſatione 739,b
Commutatione & remiſſione eius cui præſtitum eſt 740,b
An iuramenta in materia reſeruata in votis, etiam ſint reſeruata 740,a
Iuramentum regulariter non poteſt per diſpenſationem relaxari non conſentiente promiſſario ibid.
Diſpenſatio iuramenti requirit cauſſam vt ſit valida 740,b
Iuramento redditur teſtamentum irreuocabile 334,a
Iuramentum calumniæ quinque complectitur 530,a

Ius.
Ius variè accipitur 281,a
Quid ſit ius ibid.b
Quodnam eius obiectum ibid.
Ius diuiditur in naturale & poſitiuum ibid.a
Ius naturale diuiditur ibid.a
Ius poſitiuum diuinum 282,b
Ius humanum ibid.
Ius gentium ibid.
Ius ciuile ibid.
Ius Canonicum ibid.
Ius in re ibid.
Ius ad rem ibid.
Ius æquale & inæquale ibid.
Ius patronatus.
Ius patronatus quid ſit 568,b
Diuiditur in laicale & Eccleſiaſticum 569,a
Quomodo differant laicale & Eccleſiaſticum ibid.
Ius patronatus vendi non poteſt ibid.
Quomodo amittatur ibid.
Iuſtitia.
Variè accipitur & diuiditur 278,a
Quid ſit iuſtitia 278,a
Iuſtitia legalis eſt complexio omnium virtutum 278,b
Iuſtitia legalis non eſt idem quod pietas, vel obſeruantia 279,a
Iuſtitia particularis diuiditur in Diſtributiuam & Commutatiuam 280,b
Diſtributiua & commutatiua iuſtitia aliquando in eamdem materiam concurrunt 281,a
Ius obiectum iuſtitiæ 281,b
Laicus.
LAICO *illicitum diſputare cum hæreticis* 138,b
Quibus caſibus liceat 139,a
Laicus poteſt laico vendere decimas 666,b
Laicis etiã eſt oratio vocalis præcepta 639,b.& ſeq.
Laicis quomodo decimæ competere poſſint 666,a
Latria.
Quid ſit, & vnde dicatur 636,a
Libellatici.
Quinam ſic dicti 103,b
Libellus famoſus.
Libellus famoſus quid ſit, & quæ pœna componentis vel euulgantis 548,b
Libri hæreticorum.
Non ſunt legendi ſed comburendi 151,b
Legentes, retinentes, imprimentes excommunicantur 152,a
Lictor.
Lictor non poteſt eum quem certò nouit innocentem occidere, etiamſi propter falſa teſtimonia damnatus ſit 507,a
Lignatio.
Lignatio in ſiluis communibus poteſt prohiberi 300,b
Lotio manuum.
An proſit contra maleficia 803,a
Lucrum.
Lucrum iuſtum ſecutum ex emptione ad quam propter mutuum alterum obligaſti, non eſt obnoxium reſtitutioni 439,a
Lucrum quid ſit 444,a
An pro lucro ceſſante mutuator aliquid exigere poſſit 446,b
Conditiones quibus liceat ſtipulari de lucro ceſſante 447,a.b.448,a
Ludus.
Ludus ob lucrum quomodo illicitus 336,a
Ludus alearum Iure ciuili interdictus 336,b
Clericis Iure Canonico prohibetur ibid.
Conditiones iuſti lucri per ludum 337,a
Quando lucrum reſtitutioni ſit obnoxium ibid.
Quando victus repetere poſſit lucrum in foro externo 337,b
Magia, Magi.
MAGIA *vnde dicatur* 763,b
An liceat adhibere ſigna magica materialiter tantum 752,b
Datur aliqua licita magia, quæ diuiditur in naturalem & artificialem 763,b
Datur etiam aliqua diabolica ibid.
Non omnia quæ per magos fiunt ſunt ſuperſtitioſa 764,a
Sed frequentiùs ſunt talia 765,b
Opera magorum non ſemper fiunt virtute naturali magorum ibid.b
De pacto inter dæmonem & magum ibid.
Quid ſit magia 765,b
Eſt duplex, explicita & implicita ibid.
Aliæ diuiſiones magiæ 766
Per artem magicam non poſſunt animæ huc euocari 769,b
Per magiam non poteſt humanum corpus in corpus alterius animalis perfectè mutari 773,b
Magus quomodo poſſit efficere vt non videatur 777,b
Magi faciliùs nocent quàm ſanant 781,a
Duobus modis nocent vel iuuant, & quibus ſignis vtantur 781,b
Efficere poſſunt vt quis à dæmone poſſideatur 782,b
Magi ſagittarij quinam ſint ibid.
Magi poſſunt impedire vſum matrimonij 783,b
Quibus modis id fiat ibid.
Non licet petere vt nouo maleficio tollat maleficium 795,a
An liceat ſimpliciter petere vt iuuet, quando licito modo iuuare poteſt 796,b
Quid ſi dubites an licito modo iuuare poſſit 797,a
Non licet petere remedium ab eo qui licito modo iuuare poſſet, ſed putatur non niſi nouo maleficio ſublaturus maleficium 797,b
Accedens magum, expectat effectum à dæmone 798,a
Magiſtratus.
Magiſtratus quomodo honorandus 564,b
Magiſtratus ſæcularis non tenetur ſub mortali tollere conſueta venialia peccata, niſi multùm turbent Remp. 234,b
Maleficium.
Ad maleficium tria concurrunt, permiſſio Dei, poteſtas diaboli, & malefici voluntas 764,b
Maleficium ligaminis.
A dæmone inferri poteſt 783,b
Aliquando eſt abſolutum, aliquando tantùm reſpectiuum, aliquando perpetuum, aliquando ſolùm temporale 784,a
Cur viri magis ſint obnoxij huic malo quàm feminæ 784,a
Malefici remedia.
Res corporeæ indirectè ſolùm valent contra maleficia 801,b
Quænam ſint remedia ſupernaturalia contra maleficia 803,a.& ſeq.
Quibus indicijs dignoſci poſſit an quis ſit maleficiatus 804,a
Non licet maleficium nouo maleficio tollere 795,a

Male-

Digitized by Google

Maleficij ſigna.

Licitum ea deſtruere animo contemnendi 791,a
Licitum ea amouere vt dæmon deſinat nocere 792,a
Quomodo liceat opere aliquo indifferenti nocumentum amouere ibid.b
An liceat adhibere actionem indifferentem nocituram alteri 794,b
Manichæi neque herbis neque brutis volebant vitam adimi 341,a

Maritus.

Maritus irritare poteſt omnia vota vxoris, excepto caſtitatis 699,a

Matrimonium.

Matrimonio hæreticorum coram miniſtro hæretico aſſiſtere non licet 108
Ad conuiuium nuptiale hæreticorum ire quomodo licitum ſit 107,b
In cauſſa matrimoniali ſtatur probationibus contra priuatam Iudicis ſcientiam 507,b
Matrimonij votum quando validum ſit 676,b
Et quando irritum 677,b
Irritatur matrimonium per votum ſolemne Iure Eccleſiaſtico tantùm 683,a
Matrimonium validum erit, etiamſi Pontifex ſine cauſſa diſpenſet 703,b

Medicina.

Medicina directè faciens ad abortum, illicita 354,b

Melchiſedech.

Propriè dictum ſacrificium in pane & vino Deo obtulit 657,a

Metus.

Metus quomodo irritet contractum 414,b

Milites.

Milites dubitantes de iuſtitia belli quando peccent 251,b
Militibus debentur ſtipendia ex iuſtitia 253,a
Quænam militibus incumbant ibid.
Non poteſt miles relinquere ſtationem quamdiu eſt ſpes præualendi ibid.
Milites tenentur ad reſtitutionem, ſi ab hoſpitibus plus exigant quàm eis conſtitutum eſt 253,a
Quomodo milites non peccent propter bellum die feſto Sacrum omittentes 259,a

Minoritæ.

Minoritæ an habeant alicuius rei dominium 284,b

Miracula.

Miracula ſunt proprium opus Dei 16,b
Quod miraculis comprobatur, debet credi ibid.
Ad quid miracula ſint neceſſaria 17,a
Chriſtus debuit facere miracula ibid.b
Neceſſe eſt vt miracula faciat qui noua prædicat ibid.
Caluinus miracula affectauit 18,a
Vera miracula quæ dicantur ibid.
Quatuor gradus miraculorum ibid.b
Hæretici numquam fecerunt vera miracula 18,a. 19
Miracula Donatiſtarum reijciuntur 18,b
Magorum Pharaonis & Iudæorum ibid.
Miracula Antichriſti 20,a

Miſericordia.

Miſericordiæ motiuum eſt malum inuoluntarium proximi 218,a
Defectus eſt ratio miſerendi ex parte miſerentis ibid.b
Miſericordia eſt virtus 219,a
Diſtincta à charitate ibid.
Quomodo ſit maxima virtutum 219,b
Miſericordia iuuat ad acquirendam charitatem & iuſtitiam ibid.

Mobilia.

Mobilia iuſto bello hoſtibus erepta Iure gentium fiunt occupantis 254,a

Moderamen inculpatæ tutelæ.

Seruato moderamine licet occidere inuaſorem 346,b
Qui moderamen exceſſit quomodo teneatur reſtituere 366,b
Moderamen quomodo ſeruandum 346,b

Monarchia.

Monarchia eſt optima forma regiminis 25,a

Monopolium.

Monopolium fit quatuor modis 423,b

Montes pietatis.

Montes pietatis quid ſint, quæ conditiones ad eos requiſitæ, & an liciti ſint 451,a

Mora.

Quando debitor cenſeatur eſſe in mora 446,a

Moyſes.

Moyſes quomodo voluerit deleri de libro Dei 206,a
Moyſes occidendo Ægyptium an iudicauerit ſine iuriſdictione 500,a
Moyſes fuit Sacerdos 75,a
Moyſes miraculis claruit 17,a
Moyſes quomodo apparuit in monte Thabor 768,b

Mulier.

Mulier poteſt habere Beneficium 568,a
Mulier Papa non fuit 48,a
Mulier teſtis eſſe non poteſt in teſtamento 330,b

Munus.

Munus à manu, ab obſequio, vel à lingua quid ſit 619,a
An faciant Simoniam ibid.b

Mutilare.

Seipſum mutilans ſine neceſſitate, peccat 357,b
Iudex non poteſt reo præcipere vt ſe mutilet 358,a

Mutuum, Mutuator.

Quid ſit 434,b
In quibus rebus reperiatur ibid.a
Qui poſſint dare mutuum ibid.b
Quinam mutuarij priuilegiati ibid.
Mutuarijs ab vſurario repetentibus vſuras non datur actio in foro externo 437,b
Mutuare vt alter viciſſim mutuet, an ſit vſura 438,a
Obligare mutuatarium vt à te merces emat, vſura eſt 439,a
Mutuare vt ſtatim remutues, non eſt vſura 438
Ex mutuo amicitiam ſperare licet, & ex amicitia lucrum 440,a. 442,b
Mutuare vt ſtatim accipias officium ſæculare quod gratis conferri ſolet, non eſt vſura 440,b
Secùs ſi mutues vt in futurum detur officium 441,a
Si mutues vt conferatur Beneficium, eris Simoniacus ibid.
Dare mutuum ei quem offendiſti vt iniuriam condonet vel damnum remittat, an ſit vſura 441,b
Mutuare vt ſimul cum ſorte aliunde debitum recuperes, licitum eſt 442,a
Ex mutuo immediatè intendere lucrum, mentalis vſura eſt ibid.
Mutuator poteſt aliquid accipere ratione damni emergentis 444,a

Poteſt paciſci de damno aut eius periculo 445,a
Si non ſit pactus de damno, nihil exiget, niſi mutuatarius fuerit in mora ibid.
Vel coegerit ad mutuandum ibid.b
Mutuator an poſſit aliquid accipere ratione lucri ceſſantis 446,a.b.& ſeqq.
Ratione periculi, moleſtiæ, &c. aliquid accipere poteſt 449,a
Pro carentia pecuniæ nihil exigere licet ibid.b
Quomodo mutuator aliquid poſſit accipere ratione præſumpta donationis mutuatarij 454,b
Quando valor rei mutatus eſt, pendente mutuo, ſecundum quem oporteat mutuatarium reſiſtere 455,a

Naaman Syrus.

NAAMAN *Syrus, quomodo adorauerit in templo Remmon* 107,b

Nabuchodonoſor.

An mutatus fuerit in beſtiam 774,a

Naufragi.

Naufragorũ bona non habentur pro derelictis 301,b

Neceſſitas.

Quando cenſeatur quis eſſe in extrema neceſſitate ſpirituali 208,a
Neceſſitas extrema corporalis quæ ſit 224,a
Neceſſitas grauis 224,b
Communis neceſſitas ibid.
Quomodo in neceſſitate extrema vel graui liceat pauperi clàm ſurripere 228,b
Propter neceſſitatem extremam aut grauem poteſt differri reſtitutio 405
Propter neceſſitatem debitum ſolùm ſopiri verius eſt 406,a
Qualem neceſſitatem induecat votum 694,b
Neceſſarium ad ſalutem duobus modis aliquid dicitur, neceſſitate medij, & præcepti 85,b

Necromantia.

Vana eſt & præſtigioſa 769,b

Negotiatio.

Negotiatio quid ſit 419,b
Multa habet peccandi pericula 420,a
Sacris initiatis & Monachis eſt interdicta ibid.
Negotiatio cum debitis circumſtantiis licita eſt 420,b

Notarius.

Notarius an poſſit pro altero acceptare promiſſionem vel donationem 310,a
Notarius vſurarij inſtrumenti quomodo peccet 460,a

Notorium.

Notorium duplex, Iuris, & facti 540,b

Nouitij.

Nouitij teſtari poſſunt 325,b

Obiectum.

OBIECTVM *in potentijs & habitibus cognitiuis, variis modis conſideratur* 2,a.3,b

Odium.

Odium duplex, inimicitiæ & abominationis 243,a
Deus quomodo non poſſit odio haberi 243,b
Mali quomodo Deum odio habeant ibid.
Odium Dei eſt maximum peccatum 244,a
Odium proximi eſt maximum peccatorum quæ in proximum committuntur ibid.b
Odium oritur ex inuidia 245,b

Omen.

Omina ſuperſtitioſa ſunt, niſi in particulari dirigantur à Deo 760

Oratio.

Quid ſit oratio 637,b
Sola creatura rationalis orat ibid.
Oratio elicitur ab intellectu 638,a
Differt oratio à deſiderio ibid.
Quid in oratione petendum 638,b
Quomodo petitio rei malæ ſit oratio ibid.
Diuiditur oratio in publicam & priuatam 639,a
In mentalem & vocalem ibid.
Alia diuiſio orationis ex Apoſtolo 640,b.& ſeq.
Quo tempore obliget orandi præceptum 639,b
Oratio vocalis an etiam laicis præcepta ibid.
Oratio vitalis ſeu operis, an ſit oratio 640,b
Quomodo diſtinguantur orationes à poſtulationibus, obſecrationibus, &c. 641
Oratio præcepta requirit attentionem 642,a
Quando oratio eſt libera, præſtat orare ea lingua quam intelligas 644,a
Ad orationem requiritur intentio orandi, ſed non requiritur vt intendat ſatisfacere præcepto 645,a
Quænam diſtractio in oratione ſit mortalis 646,a

Panes propoſitionis.

PROPOSITIO *panum propoſitionis non fuit ſacrificium* 659,b

Parentes.

Quomodo magis diligendi quàm alij amici 211,b.212,a
Quomodo parentes magis diligendi quàm filij 212,b
Pater matri anteferendus 213,a
Quomodo parẽtes magis diligendi quàm vxor ibid.

Participans.

Participans in furto quando obligetur ad reſtitutionem 388,b

Pater familias.

Pater familias quando teneatur de furtis famulorum 390,a

B. Paulus.

B. Paulus per Antonomaſiam dicitur Apoſtolus 31,b
Quomodo optarit eſſe anathema à Chriſto 200,a

Paupertas.

Paupertas non debet mutare ordinem in reſtitutione ex Iuſtitia debitum 405,a

Paupertas ſpiritus.

Eſt beatitudo reſpondens dono timoris 169,a

Pax.

Pax concordiam includit 218,a
Non eſt virtus à charitate diſtincta ibid.b

Peccator.

Peccator imperfectè credit in Deum 84,b
Peccatores quomodo ex charitate ſint diligendi 199,b
Peccatores non diligunt ſeipſos 200,a
Peccatores quomodo teneantur ad corripiendum delinquentem 237,b
Peccator non tenetur pœnitere vt correptioni ſit idoneus 238,a
Peccans ex ignorantia inuincibili quomodo corripiendus 239,a

Peccatum.

Peccato proximi tribus caſibus vti licet 799,a

Peccatum mortale.

Per quemlibet actum peccati mortalis amittitur charitas 195
Quomodo peccatum excludat charitatem, meritoriè an effectiuè 196,a
Quomodo peccatum corrumpat habitum infuſum 197,a

Pecca-

Digitized by Google

Peccatum veniale.
Non minuit directè charitatem 190,b
Quomodo indirectè minuat charitatem 191,a
Peccatum veniale non eſt committendum pro curanda ſpirituali proximi ſalute, aut eius peccato mortali auertendo 207,b
Peculium.
Peculium caſtrenſe quod ſit 258,b
Penſio.
Penſio non poteſt ſeruari ex reſignato Beneficio ſine conſenſu Superioris 616,b
Quanam ſint iuſta cauſſa reſeruandi penſionem ibid.
Quæ proportio debeat eſſe penſionis ad fructus Beneficij ibid.
Quanam penſiones ſint materia Simoniæ 617,a
Penſio extinguitur gratuita remiſſione ibid.b
Quanam penſiones & quomodo redimi poſſint ibid.
Penſiones ſine conſenſu Pontificis non poſſe redimi, probabilius eſt 618,a
In penſione Eccleſiaſtica, illicita eſt confidentia 619,a
Permutatio Beneficij. *vide* Beneficij permutatio.
B.Petrus.
Chriſtus præfecit Petrum toti Eccleſiæ 27,a
Petrus dicitur fundamentum Eccleſiæ ibid b
Petro data claues regni cælorum 28,b
Hæreticorum obiectiones contra Petri primatum 30,b 31
Petrus præſedit in primo Concilio Act 15. 31,a
Petrus in Pontificatu ex inſtituto Chriſti habet ſucceſſorem 32,a
Petrus Antiochiæ fuit Epiſcopus 33,a
Romæ Epiſcopatum poſteà tenuit, ibidemque mortuus eſt ibid.
Petrus Romanum Epiſcopatum euexit in ſummum Pontificatum ibid. b
Petrus fidem non amiſit quando Chriſtum negauit 41,b
Amiſit tamen charitatem 193,b
Miſſus cum Ioanne in Samariam 31,b
Phinees.
Phinees an punierit ſine iuriſdictione 500,a
Pontifex Summus.
Conueniebat vt ſub Chriſto eſſet vnum viſibile caput totius Eccleſiæ 25,a
Monarchia Pontificis in Eccleſiæ regimine non eſt impoſſibilis, neque illicita neque ſuperuacanea 26,b
Pontifex ex Chriſti inſtituto eſt B. Petri ſucceſſor 32,a
Summus Pontificatus non poteſt à Romana Sede ſeparari 35,b
Pontifex immediatè à Chriſto accipit ſuam poteſtatem 36,a
Solum Pontificem ab initio habuiſſe poteſtatem per ſe aut alios conferendi Epiſcopis Apoſtolorum ſucceſſoribus iuriſdictionem Epiſcopalem, probabile eſt 37,a
Pontifex quomodo dicatur Epiſcopus Oecumenicus 38,a
Pontifex habet iuriſdictionem in ſingulos fideles ibid b
Concedit animabus Purgatorij Indulgentias per modum ſuffragij: non habet tamen in illas iuriſdictionem 39,b
Pontifex eſt ſuperior Concilio Vniuerſali ibid.
Non poteſt errare quando ex cathedra aliquid circa fidem definit 42,b
Tenetur ante deciſionem adhibere conſilium & inquiſitionem prudentium & intelligentium 43,a
Poteſt ferre Leges in conſcientia obligantes 44,b
Non poteſt in generalibus legibus ferendis errare 45,a
Quaſnam Leges poſſit abrogare ibid.
Non poteſt errare in Sanctorum canonizatione 45,a
Neque in qualificandis propoſitionibus ibid.b
Quid de propoſitionibus Philoſophicis ibid.
An vt priuata perſona, poſſit labi in hæreſim 46,a
Ob aliud crimen ab hæreſi aut infidelitate non excidit Pontificatu, neque ob infidelitatem mentalem 47,b
Ob profeſſionem hæreſeos, poſſet Papa ab Eccleſia deponi, non tamen ob aliud crimen, etiamſi eſſet incorrigibilis 48,a
Papa notoriè hæreticus excidit eoipſo Pontificatu ibid.
Papa vt Papa non habet poteſtatem temporalem ibid.b
Niſi indirectè & ex conſequenti 49,a
Papa Principes in vſu iuriſdictionis ſuæ delinquentes interdum depoſuit 49,a
Subditos ab eorum obedientia abſoluit ibid.b
Pontificis poteſtas in temporalia, vacante Imperio ibid.
Papa tranſtulit Imperium à Græcis ad Germanos ibid.
Pontifici competit conuocare Concilium 62,b.71,a
Eique præſidere 62,b.74,b.& ſeqq.
Pontifex poteſt eſſe Simoniacus in illis quæ Lege naturæ ſunt Simoniaca, non in illis quæ lege Eccleſiaſtica 595,b
An Pontifex poſſit ſe ſubmittere iudicio alterius 501,a
Pontifex quomodo poſſit imponere tributa 483,a
Diſpenſare poteſt in voto ſolemni Religionis & Ordine ſacro 703,b
Matrimonium validum erit, etiamſi Pontifex ſine cauſſa diſpenſet ibid.
Aliquando diſpenſauit cum Religioſis 705,a
Non poſſet licitè abrogare generatim Legem cælibatus Ordinibus ſacris annexam; poſſet tamen validè ibid.b
In quibus votis ſolus Pontifex diſpenſet 708,a
Pontifex veteris Teſtamenti potuit errare 44,a
Poſſeſſio, Poſſeſſor.
Poſſeſſio quid 285,b
Poſſeſſio triplex, naturalis, ciuilis & ciuiliſſima 286,a
Poſſeſſio quomodo acquiratur ibid.b
Quomodo amittatur 287,a
Immobilia quomodo deſinant poſſideri ibid.
Quomodo mobilia ibid.
Poſſeſſoris priuilegia ibid.
Poſſeſſor bonæ fidei.
Poſſeſſor bonæ fidei dubitans an res ſit ſua, poteſt eam retinere 392,b
Prælatus.
Prælati arctiùs tenentur ad correptionem fraternam quàm priuati 236,a
Prælati ex charitate tenentur inquirere in ſubditorum vitam vt eos paternè corripiant ibid.
Conſiderandus Prælatus vt Iudex, vt frater, & vt ſpiritualis pater 236,b
Prælatus quando cum periculo vitæ teneatur corripere 236,b
Prælati quomodo corripiendi 237,b
Quomodo Prælati iudicialiter procedere poſſint contra

Digitized by Google

tra fraternè tantùm denuntiatum 241,b
Prælatus quando non poſſit remittere illatam infamiam 558,a
Poteſt irritare vota profeſſi ante profeſſionem emiſſa 697,a

Præſcriptio.

Variè accipitur 302,a
Quid ſit ibid.b
Ad præſcriptionem requiritur poſſeſſio ibid.
Item bona fides 303,a
Præſcriptio minor triennali requirit tituli probationem ibid.
Error Iuris impedit præſcriptionem ibid.b
Ignorantia facti non impedit ibid.
Præſcriptio bona fide inchoanda eſt ibid.a
Quantum temporis requirat præſcriptio 304
Cauſſa cur præſcriptio conceſſa 305,b
Qui legitimè præſcripſit, poſteà cognito errore rem retinere poteſt ibid.
Quænam præſcribi non poſſint 306,b
Quibus concedatur reſtitutio in integrum contra præſcriptionem 307,a

Præſumptio.

Præſumptio ſumitur multis modis 171,a
Poteſt conſiſtere cum fide ibid.b
Præſumptio triplex, & quomodo locum habeat in conſcientia 469,b

Pretium.

Pretium rerum venalium aliud iuſtum, aliud vulgare, & quomodo hæc inter ſe differant 415,b
Pretium Lege taxatum ſeruandum eſt 416,a
Quando Lege taxatum non eſt, ſtandum eſt vulgari ibid.b
Quibus caſibus ceſſante legitimo, vendentes non adſtringantur ad pretium vulgare 417,b

Princeps.

Non poteſt compellere infideles ad fidem, etiam ſibi ſubditos 139,b.14 ,b
Non poteſt ſibi non ſubditis idololatris bellum indicere vt ceſſent ab idololatria 140,a
Poteſt Princeps compellere ſibi ſubditos, vt exteriùs retineant profeſſionem Catholicæ Religionis quam priùs fuerant profeſſi ibid.
Poteſt ſibi ſubditos coërcere vt deſinant blaſphemare, & publicè idololatriam exercere ibid.b
Poteſt cogere vt aliquando interſint concionibus Chriſtianis 141,a
Poteſt tolerare ritus paganorum, quando eos ſine graui incommodo impedire non poteſt 143,b
Ex magna ratione poſſet hæreticis concedere publicum exercitium ſuæ ſectæ ibid.
Princeps Chriſtianus non poteſt infideles in auxilium vocare contra Chriſtianos 252,b
Princeps ex iuſtitia debet militibus ſtipendia 253,a
Non poteſt cum aduerſarijs componere inuitis & neglectis ſubditis quibus damna intulerunt 254,b
Poteſt ſibi ſeruare certa loca ad venationem, etiam inuito populo 299,b
Quando poſſit tranſigere ſuper bonis incertis 396,b
Princeps permittens vſuras quomodo excuſetur 460,b
Principis creditor an poſſit ſibi compenſare fraudando tributum 494,b

Priſcillianiſtæ.

Error eorum, licere exteriùs negare fidem, ſi corde retineas 101,b

Priuilegium fori.

Priuilegio fori gaudent Clerici 501,b
Item domeſtici & officiarij Epiſcoporum 502,b
Eccleſiaſtici non poſſunt renuntiare huic priuilegio ibid.a

Prodigus.

Prodigus donare non poteſt 314,b
Neque teſtari 325,a

Profeſſus.

Profeſſum à Religione abducens ad quid teneatur 562,b

Proles.

Prolis conceptionem impediens peccat 354,a
Mater etiam mortis rea non ſecanda vt proles baptizetur ibid.

Promiſſio, Promittere.

Quid ſit promiſſio 307,b
Qualis deliberatio ad eam requiratur ibid.
Metu extorta irrita eſt 307,b
Propoſitum non ſufficit ad promiſſionem 308,a
Promiſſio interna homini facta non obligat ibid.b
Promiſſio merè externa vel ioco facta non obligat 309,a
Promiſſio non obligat ante acceptationem promiſſary 309,b
An per alium acceptari poſſit 310,a.b
Promiſſio ob turpem cauſſam quando obliget 311,a
Promiſſio quando obliget ſub mortali 311,a
Promiſſio in ſpiritualibus bonis quomodo obliget 312,a
Quibus modis deſinat promiſſio obligare 313,a
Promiſſiones quæ Iure irritantur ibid.b
Promiſſio grauis metu extorta inualida eſt 729,b
Accedente iuramento fit valida 730,a
Promittere & præſtare an ſint eiuſdem moris 671,b

Proportio.

Proportio Arithmetica & Geometrica 280,b

Propoſitio.

Propoſitio hæretica quænam dicenda 147,b
Propoſitio erronea, ſcandaloſa, temeraria, malè ſonans, quænam ſit 45,b

Propoſitum.

Propoſitum non ſufficit ad promiſſionem 308,a

Proximus.

Quomodo liceat mori pro proximo 209 b
Vnus proximus magis diligendus quàm alius 210,a
An magis diligendus melior quàm nobis coniunctior ibid.b
Proximus diligendus ex charitate 204,a
Homo debet magis diligere ſeipſum quàm proximum 205,b
Poſſumus optare vt nos ipſi potiùs careamus gratijs gratis datis, quàm proximus gratia gratum faciente 207,b
Proximo tenemur in extrema neceſſitate ſpirituali ſuccurrere cum periculo vitæ 208,a
Secùs ſi tantùm fuerit in graui neceſſitate ibid.b
Proximo in extrema neceſſitate vitæ temporalis, poſſumus ſuccurrere cum periculo propriæ vitæ 209,a

Pueri.

Pueri capaces ſunt dominij 288,a
Pueri Iudæorum & infidelium inuitis parentibus non ſunt baptizandi 143,b

Rapina.

RAPINA *& furtum differunt ſpecie* 375,a

Raptus

Raptus.

Raptus quid 374,b

Ratihabitio.

Ratum habens furtum alterius, non tenetur ad reſtitutionem 386,a

Razias.

Razias ſeipſum occidens excuſatur 356,b

Receptans.

Receptans furem quando excuſetur 388,a

Repræſaliæ.

Repræſaliæ quænam ſint 255,a
Poteſt eas Princeps interdum concedere ibid.

Religio.

Religio vnde dicta 631,a
Quid ſit ibid.b
Religio eſt virtus moralis ibid.
Religio eſt vna virtus 632,a
Dari Religionem acquiſitam & non tantùm infuſam, verius eſt ibid.b
Quomodo Religio differat ab alijs virtutibus 633,a
Religio eſt præſtantiſſima virtutum moralium ibid.
Actus Religionis alij interiores, alij exteriores ibid.b & ſeq.
Religio diſtinguitur à virtutibus Theologicis ibid.

Religionis ingreſſus.

Pro Religionis ingreſſu aliquid exigere vel accipere tamquam pretium non licet 604.b
Sponte oblatum accipi poteſt ibid.
Pro ſuſtentatione monaſterij vel Religioſi exigi aliquid poteſt 605,a
Pro recreatione Conuentus tamquam debitum exigere aliquid non licet 606,b
Religionis ingreſſus quomodo excuſet à reſtitutione 409,b
Ad quid teneatur qui abſtraxit aliquem à Religione 561,b
Quænam ſint iuſtæ cauſſæ diſſuadendi Religionem 562,a
Quomodo teneatur Nouitium vel Profeſſum abducens ibid.b

Religioſus.

Religioſi decimas poſſidere poſſunt 666,a
Religioſus inobediens, an duplex peccatum admittat 673,a
Religioſi habent dominium rerũ ſpiritualium 289,b
Religioſorum communitas habet dominium rerum mobilium 289,b
Quibus modis concedatur eis aliquarum rerum vſus vel adminiſtratio 290,a
Modi introducti à Concilio Tridentino quibus Religioſi vitium proprietatis incurrunt 290,b
Quomodo donare poſſint 315,a.b
Non poſſunt teſtari 325,b
Religioſus factus Epiſcopus quomodo ſeruet votum caſtitatis 707,a
Non poteſt Pontifex diſpenſare vt Religioſus manens Religioſus vxorem habeat 703,b
Pontifex aliquando diſpenſauit cum Religioſis 705,a

Rerum diuiſio.

Rerum diuiſio quo Iure introducta 298,a
Reſignatio Beneficij. *vide* Beneficij reſignatio.

Reſpublica.

Reſpublica non habet dominium in maleficos 296,b

Reſtitutio.

Quid ſit reſtitutio 338,a
Eſt actus Iuſtitiæ commutatiuæ ibid.
Ex ſola Iuſtitia diſtributiua læſa non oritur obligatio reſtituendi 338,a
Reſtitutio differt à ſolutione & ſatisfactione 338,b
Reſtituendi obligatio vel ratione acceptionis vel ratione rei acceptæ 339,a
Ex culpa lata tenetur quis ad reſtitutionem 339,b
Aliquando ſufficit culpa leuiſſima ibid.
Reſtitutio eſt neceſſaria ad ſalutem neceſſitate præcepti 340,a
Quando non reſtituens incurrat nouum peccatum 382,a
Vtens re furtiua quæ vſu non ſit deterior, non peccat ibid.
Quomodo Confeſſarius cum fure ſe geret 382,b
Si res furtiua apud furem perierit, certò peritura apud dominum ſine iure recuperandi, fur non tenetur reſtituere 382,b
Res facta melior reddenda vti eſt 483,a
Re facta deteriore in valore intrinſeco, ſupplebit fur æſtimationem 383,b
Fur tenetur ratione acceptionis & rei acceptæ ibid.
Fructus rei reſtituendi, non fructus induſtriæ 384
Pretium elocationis reſtituendum ibid.
Furem receptans quando excuſetur 388,a
Qui indirectè ad furtum concurrunt, quomodo teneantur ad reſtitutionem 388,b
Non impediens aut non manifeſtans furem quando teneatur ad reſtitutionem 389,a
Qui ex iuſtitia tenebatur impedire, tenetur ad reſtitutionem damni 389,a
Non tamen tenetur fiſco ad mulctam ibid.b
Vno reſtituente ex pluribus in ſolidum obligatis, an reliqui ſint liberi 391,b
Propter neceſſitatem extremam poteſt differri reſtitutio 405
Item propter grauem neceſſitatem 407,a
Creditor ex delicto tenetur cum detrimento ſtatus ſui reſtituere 406,b
Ob damnum notabile poteſt differri reſtitutio 407,a
Quinam ſint incapaces remiſſionis in reſtitutione 408,a
Reſtituenda ſunt fraudata tributa 494,a
Qui in naturali bono læſit quomodo teneatur reſtituere. 559,b & ſeq.
Quid reſtituet qui in bonis ſpiritualibus læſit 560,a

Reſtitutio ratione rei acceptæ.

Qui rem alienam, exiſtimans eſſe ſuam, conſumpſit vel alienauit, tenetur in quantum ditior factus 392,a. 394,a
Qui gratis accepit rem à fure, tenetur eam domino reddere 392,b
Qui bona fide emit à fure, poteſt reſtituere rem furi vt pretium recuperet ibid.
Si mala fide emit à fure, reſtituet rem domino 393,a
Dominus rei ordinariè non tenetur emptori etiam bonæ fidei pretium reſtituere 393,a
In debito ratione ſolius rei acceptæ expenſas in reſtitutione faciendas feret dominus rei 399,b
In debito ex delicto, debitor omnes feret expenſas reſtitutionis ibid.
Quando in debito ex contractu expenſas reſtitutionis ferat ille in cuius cedit vtilitatem 400,a

Reſtitutio honoris & famæ.

Qui ex inuincibili ignorantia famam alicuius læſit,

quomodo teneatur reſtituere 549,b
Hæc reſtitutio aliquando facienda expenſis læſi, aliquando eius qui læſit ibid.& ſeq.
Superior infamati vel detractoris ſi non impediat detractionem, an teneatur ad reſtitutionem 550,b
Heredes detractoris, non tenentur ad reſtituendam famam 551,a
Omne damnum ex infamia ſecutum reſtituendum eſt ibid.b
Probabile eſt, teneri detractorem ad aliquid infamato pro mora qua infamiæ ſubiectus fuit 552,a
Quomodo fama reſtituenda ibid.b
Apud quos teneatur retractare 553,a
Quomodo reſtituet qui de vero crimine infamauit 553,a.b
Famam pecuniâ non eſſe compenſandam, probabilius eſt 554,a
Detractor non tenetur cum periculo vitæ reſtituere, quamuis poſſit 555,a b
Caſus quo tenetur cum periculo vitæ reſtituere ibid.
Detractor tenetur reſtituere cum periculo propriæ famæ; quando aliter non poteſt 555,b
Famâ aliunde recuperatâ liberatur detractor 556,a
Item ſi crimen aliunde ſit factum publicum ibid.b
Non excuſatur detractor in alio genere famam augendo 556,b.& ſeq.
Qui ſe mutuò infamarunt, quomodo poſſint vti compenſatione 557,a
Quibus caſibus non poſſint vti compenſatione ibid.b
Quando infamia remitti poſſit ab infamato, & quando non 558,a

Reſtitutio cui facienda.

Bona incerta per vſuram aut maleficium parta, Iure poſitiuo debentur pauperibus 395,b
Non eſt reſtituenda res ei qui ea obtenta ſibi vel alijs nocebit 398,a.b

Ordo in Reſtitutione.

Debitum ratione rei acceptæ ante omnia reſtituendum 400,a
Creditores certi incertis præferendi ibid.b
Debita ex delicto, & ex contractu licito, nullum habent inter ſe ordinem 401,a
Venditorem rei adhuc exſtantis apud eum qui creditò emit, reliquis creditoribus præferendum probabile eſt 402,a
Ex hypothecarijs ceteris præferendus qui prior eſt tempore 403,a
Etſi generalem tantùm habeat hypothecam ibid.
Hypothecarij præferendi debitoribus perſonalibus ibid.b
Vxor quoad dotem præfertur reliquis habentibus tacitam hypothecam ibid.
Creditori propter priorem petitionem non eſt priùs ſoluendum 404,a
Expenſæ funeris quibus creditoribus præferantur 404,b
Paupertas non debet mutare ordinem in reſtitutione ex iuſtitia debitum 405,a

A Reſtitutione excuſantia.

Non liberatur à ſolutione certorum, qui cum Pontifice compoſuit ſuper incerta 400,b
Excuſant à reſtitutione Impotentia debitoris 405,b
Neceſſitas extrema ibid.
Remiſſio creditoris 407,b
Compenſatio 411,a
Quomodo ceſſio bonorum excuſet 408,b.& ſeqq.
Religionis ingreſſus quando excuſet à reſtitutione 409,b.& ſeqq.
Excommunicatio creditoris non excuſat 411,b
Iactura famæ aut honoris quomodo excuſet à reſtitutione 406,b
Periculum ſpiritualis damni excuſat 407,a

Reſtitutio in integrum.

Reſtitutio in integrum quid ſit 415,a
Quibus concedatur in contractibus ibid.
Minor viginti quinque annis quomodo reſtituatur in integrum in contractibus ibid.
Reſtitutio in integrum quibus concedatur contra præſcriptionem 307,a

Reuelatio.

Reuelationes quomodo diſcernendæ 773,a

Reus.

Reus an poſſit excommunicari ſi ſe non prodat 515,b
Conuictus de vno crimine an poſſit interrogari de alijs occultis, aut de ſocijs 516,a
Reus legitimè interrogatus poſt probationem ſemiplenam aut ſufficientia indicia tenetur fateri 529,a
In cauſſa capitali quamdiu eſt ſpes euadendi, non teneri fateri, probabile eſt ibid.b
Similiter ſi agatur de pœna triremium, mutilationis, confiſcationis omnium bonorum, aut graui dedecore 530,b
Quando dubium eſt vtrùm legitimè interrogetur, poteſt reus ſe gerere ſicut quando interrogaretur illegitimè ibid.
Reus citra peccatum mortale poteſt verum crimen negando, dicere, accuſatorem contra Iuris ordinem procedentem mentiri ibid.
Quomodo liceat reo occulta teſtium crimina detegere 531,a
Si obijciat falſum crimen, peccat ibid.
Reus quando poſſit appellare 531,b
Reus non tenetur parêre ſententiæ iniuſtæ 533,a
Condemnatus ad mortem poteſt fugere carcerem & vincula frangere, etiamſi alij captiui ſimul fugituri ſint ibid.
An teneatur ad reparationem effracti carceris ibid b
Cuſtodibus vim inferre non poteſt ibid.
Condemnatus ad mortem poteſt à fuga abſtinere 534,a
An poſſit reus ad carceres damnatus fugere ibid.
Reus condemnatus ad bibendum venenum bibere non poteſt 536,b

Ritus.

Ritus ſacrificij à quo inſtituendi 663,b

Ritus infidelium.

Quomodo tolerandi 143

Rixa.

Rixa quid ſit 259,a

Sacrificium.

Quid ſit, & eius variæ ſignificationes 654,a.b
Quatuor circa ſacrificium conſideranda, cui, à quo, quid, & pro quibus offeratur 655,a
Actio ſacrificandi inuoluit conſecrationem hoſtiæ, oblationem, deſtructionem rei quæ offertur & profeſſionem diuini dominij ibid.
Qualis mutatio hoſtiæ ſit de ratione ſacrificij ibid.b & ſeq.

Qualis

Digitized by Google

Qualis ſiat mutatio ſacrificalis in Miſſa, varia ſententia 657,b. & ſeq.
Quænam oblatio ſit de ratione ſacrificij 659,b
Thuris crematio non eſt ſacrificium 660,b
Sacrificium diuiditur in holocauſtum, pacificum, & pro peccato 661,a
Item in ſacrificium Legis naturæ, veteris, & nouæ ibid. b
Item in cruentum & incruentum ibid.
Oblatio ſacrificij eſt de Lege naturæ, ſed determinatio ritus eſt ex inſtitutione 661,b.& ſeq.
Sacrificium non præſupponit peccatum 663.a
Ritus ſacrificij à quo ſint inſtituendi ibid.b
Requiritur legitimus miniſter ibid.

Sagæ.

Faciliùs nocent quàm iuuant 781,a
Quibus ſignis vtantur ibid.b
Duobus modis nocent vel iuuant ibid.
Quibus modis poſſint impedire vſum matrimonij 782,b
Aliquando verè transferuntur 775,a.776,a
In conuiuiis ſuis aliquando veros cibos comedunt, ſæpiùs illuduntur 777,b

Sagittarij magi.

Quinam ſint 782,b

Salomon.

An in ſomnio habuerit actum meritorium 759,b

Salutatores.

Quomodo ſanent morbos 779,b
An ſint ſuperſtitioſi 780,a.b
Qua forma vtantur in ſanando animali 781,a

Sampſon.

Sampſon ſeipſum occidens quomodo excuſetur 356,a

Samuel.

Samuel verè apparuit Sauli 768, b. & 769. b & ſeqq.
An ſuſcitatus fuerit per magiam 771,b

Sanguis.

Sanguinatio cadaueris occiſi coram reo an ſufficiat id torturam 518,b

Scandalum.

Scandalum diuiditur in actiuum & paſſiuum 261,a
Paſſiuum diuiditur in datum & acceptum ibid.
Scandalum actiuum quid ſit ibid.b
Deformitas ſcandali in quo ſita 262,a
Quando ſcandalum ſit peccatum mortale ibid.b
Quando veniale ibid.
Quando ſcandalum ſit ſpeciale peccatum 263,a
Opus quod habet ſpeciem mali non ſit ſine ſcandalo quãdiu non exuit quodammodò ſpeciẽ mali 264,b
Inducere aliquem ad illud quod ſine peccato præſtare non poteſt, ſemper eſt peccatum ſcandali ibid.
Petere vt illud faciat quod ſine peccato facere poteſt, etiamſi nouerim ſine peccato non facturum aliquando licet, aliquando non 265,a
Scandalum non cadit in viros perfectos ibid.b
Bona ſpiritualia neceſſaria non ſunt dimittenda propter ſcandalum 266,a
Quæ solùm ſunt in conſilio, ſubinde differenda ſunt ne ſcandalum oriatur ibid.
Propter ſcandalum puſillorum omittendum quidquid ſine peccato omitti poteſt ibid.b
Quænam temporalia propter ſcandalum dimittenda ibid.

Schiſma.

Schiſma quid ſit 246,a
Diuiditur in coniunctum hæreſi, & non coniunctum ibid.
Eſt peccatum contra charitatem ibid.b
Quomodo ſchiſma aliquando ſit maius peccatum infidelitate ibid.

Scientia.

Scientia eminens, mediocris, & ſufficiens quæ dicatur 582,a
Quænam ſcientia in Epiſcopo requiſita ibid.

Secretum.

Secretum quando poſſit reuelari 527,b

Sepelire.

Sepelire mortuos eſt opus miſericordiæ 221,b

Seruus, Seruitus.

Quibus modis quis fiat ſeruus 295,b
Serui quarum rerum habeant dominium 269,a
Seruitus quo Iure introducta 295,b

Simonia.

Simonia à Simone mago nomen habet 588,b
Quid ſit Simonia 589,a
Ad Simoniam requiritur reſpectus ad aliquod temporale ibid.b. & ſeq.
Quid per ſpirituale intelligatur in definitione Simoniæ 591,a
An omiſſio actus ſpiritualis ſit materia Simoniæ ibid.b
Triplex eſt deformitas in Simonia 592,a
Simonia non eſt hæreſis propriè ibid.b
Simonia non eſt maximum peccatorum ibid.
Non poteſt eſſe venialis ratione paruæ materiæ 593,a
Diuiditur Simonia in mentalem, conuentionalem, realem, & mixtam 593,a
Item in Simoniam Lege naturæ prohibitam, & prohibitam Lege poſitiua 593,b
Dari aliquam Simoniam ſolo Iure Eccleſiaſtico prohibitam, verius eſt 594,a
Quænam donationes gratuitæ pertineant ad Simoniam 595,a
Pontifex poteſt eſſe Simoniacus in illis quæ Lege naturæ ſunt Simoniaca, non in illis quæ lege Eccleſiaſtica ibid.b
An contrahens Simoniacè cum Pontifice incurrat pœnas Simoniacorum 596,b
Pro Sacramento tamquam pretium aliquid dare non licet, ſed pro materia Sacramẽti licet 597,a,b
Quomodo liceat in neceſſitate dare pro redimenda vexatione 598,a b
Quando redimere vexationem in Baptiſmo ſit præcepti 599,a
Redemptio vexationis etiam locum habet in Confirmatione, Eucharistia, & Extrema vnctione ibid.b
Omnium Sacramentorum collatio Simoniacè facta valida eſſe poteſt 630,b
Conſecrationes Eccleſiaſticarum, &c. non ſunt irritæ, etiamſi fiant Simoniacè ibid.
Nolle matrimonium contrahere niſi certam ſummam alter promittat, non eſt Simonia 599,b
Paſtor nolens aſſiſtere matrimonio niſi numerato pretio, eſt Simoniacus 600,a
Pro ſpirituali actione tamquam pretium aliquid accipere non licet ibid.b
Quomodo liceat pro labore antecedente & conſequente ibid.
Pro labore interno actioni ſpirituali pretium accipere non licet 601,a b
Quomodo pro cantu aliquid accipi poſſit 602,b
Titulo ſuſtentationis pro actu ſpirituali aliquid

accipere licet 603,a
Ratione obligationis ad certo loco miniſtrandum, aliquid accipere licet ibid.b
Iudex Simoniam committis vendendo iuſtitiã 604,a
Collatio Beneficiorum, iuriſdictionis, Indulgentiarũ, diſpenſationis, pertinet ad materiã Simoniæ ibid.
Pro Religionis ingreſſu pretium accipere non licet 604.b
Pro ſuſtentatione Monaſterij vel Religioſi exigere & accipere aliquid licitum eſt 605,a
Pro recreatione Conuentus in Religionis ingreſſu aliquid exigere tamquam debitum non licet 606,b
Vt allicias aliquem ad conuerſionem, aliquid dare licitum eſt 607,a
Quomodo liceat dare alicui pretium vt faciat actum virtutis ibid.
Pro doctrina Theologica & interpretatione Scripturæ quæ in ſcholis fit, licet paciſci pretium 607,b & ſeqq.
Non licet vendere licentiã docendi Theologiã 608,b
Pretium dans pro præſentatione, reſignatione, electione, &c. Beneficij, eſt Simoniacus 609,b
Pro honoratiore loco ſepulturæ aliquid accipere non licet 610,b
Purè ſpiritualia inter ſe commutari poſſunt abſque Simonia 614,b
Quænam penſiones ſint materia Simoniæ 617,a
Munus à manu facit Simoniam 619,b
An munus ab obſequio aut lingua faciat Simoniacum ibid.
Conferens Beneficium propter amicorum preces, peccat citra Simoniam ibid.
Etiam ſi indigno conferat 620,a
Quomodo ſit Simonia, conferre Beneficium propter timorem amittendi aut non acquirendi rem aliquam 620,a.b
Dare Beneficium inimico cum pacto vt nullas inimicitias contra te ſuſcipiat, Simonia eſt ibid.
Licet dare pecuniam ne indignus obtrudatur Eccleſiæ 621,a
Quomodo liceat indigno iam promoto dare pecuniam vt reſignet ibid.
Qui ius habet ad Beneficium, poteſt redimere vexationem 621,b
Electus non poteſt redimere vexationem quoad confirmationem ibid.
Inſtitutus poteſt redimere vexationem quoad poſſeſſionem quam nondum habet 622,a
Licet redimere vexationem illorum qui Iure prodeſſe non poſſunt ibid.
Quomodo liceat redimere vexationem per rem ſpiritualem 622,b
Vexatio in temporalibus redimi non poteſt re ſpirituali 622,b

Simoniacorum pœna.

Committentes Simoniam in Ordinibus ſuſpenduntur 623,a
Etiam ab Ordinibus priùs ritè ſuſceptis ibid.b
Ignoranter à Simoniaco ordinatus an poſſit miniſtrare 623,b
Simoniacè ordinans & ordinatus ſunt ipſo Iure excommunicati 624,a
Simoniacus circa primam tonſuram etiam pœnas incurrit ibid.
Simoniacus realis in Beneficiis excommunicationem incurrit ibid.
Venditione vel emptione penſionis non incurruntur pœnæ 624,b
Legitimè adeptus collationem, ſed Simoniacè confirmatus, excidit ipſo Iure etiam collatione ibid.
Per Simoniam mentalem non incurruntur pœnæ Iuris 625,a
Quænam Simonia conuentionalis ſit immunis à pœnis ibid.
Quænam Simoniæ confidentialis pœna 625,b
Quænã Simonia prohibita ſolo Iure poſitiuo 626,a
Pœna Simoniæ circa ingreſſum Religionis ibid.
Quis diſpenſet in pœnis Simoniæ 626,b
Quibuſdam caſibus Epiſcopi poſſunt diſpenſare in his pœnis ibid.
Pretium Simoniacum non eſt reſtituendum Iure naturæ 627,b
Neque Iure diuino, ſed Iure poſitiuo reſtituendum Eccleſiæ 629,a
Verius eſt reſtituendum eſſe ante ſententiã 629,b
Quænam actiones per Simoniam inualidentur 630,a
Simoniaca Beneficiorum collatio irrita eſt ibid.
Ordinationes factæ Simoniacè, irritæ ſunt quoad exercitium, non quoad characterem ibid.

Simulare. Simulatio.

Simulare idololatriam aut falſam ſectam aliquam numquam licet 107,a
Dauid ſimulauit ſe furere coram Achis 107,a
Iehu ſimulauit ſe cultorem Baal 108,a
Simulatio non eſt intrinſecè mala 10,a
Rebus vtitur, ſicut mendacium verbis ibid.

Societas.

Societas in contractu licita eſt 426,a
Poteſt ſocius paciſci de certo lucro, ſalua ſorte ibid.
Quomodo diuidendum lucrum, quando vnus pecuniam, alter operas confert 428,a

Somnia.

Somnium eſt quintuplex 757,a
Somnia ex ſex cauſſis proueniunt ibid.b
Diuinatio ex ſomniis quædam licita, quædam illicita eſt ibid.
Somnia non ſunt cauſſa eorum quæ ex iis prædicuntur 758,a
Ex ſomnio tãquã effectu aliquid cõiectari poteſt ibid,
Item tamquam ex coëffectu, & ex ſigno ibid.b
Cur Deus ſæpè per ſomnia reuelat ea quæ vult nota 759,a
Somnia diuina diuerſa ſunt ibid.b
Mens in ſomnio non eſt libera 759,b

Sortes.

Sortes ſunt vel diuiſoriæ, vel conſultoriæ, vel diuinatoriæ 761,a
Diuiſoriæ quomodo licitæ ſint ibid.
In electionibus ad Beneficia illicitæ ſunt ibid.
Conſultoriæ & diuinatoriæ illicitæ ſunt ibid.b

Spes.

Spei nomen variè accipitur 156,a
Habitus ſpei Theologicæ eſt virtus ibid.b
Spes informis etiam eſt virtus ibid.
Beatitudo eſt obiectum materiale ſpei 157,a
Quomodo bona creata pertineãt ad obiectũ ſpei ibi.b
Obiectum formale eſt Deus vt auxiliator 158,a
Spes directè reſpicit proprium bonum, non autem alterius 159,a
Non licet ſperare in homine tamquam prima cauſſa mouente in beatitudinem ibid.b
Spes eſt virtus Theologica ibid.b.160,a
Eſt virtus diſtincta ab aliis Theologicis 160,b
Spes eſt in appetitu rationali vt in ſubiecto 162,a
Spes vt eſt virtus Theologica non eſt in Beatis 162,a
Nec in damnatis 163,a

Beati

Digitized by Google

Beati habent quoſdam actus ſecundarios ſpei: nobis ſperant beatitudinem, ſibi gloriam corporis 163,a
Spem habent omnes iuſti qui Deum clarè non vident 163,a
Spes non amittitur per quoduis peccatum mortale: amittitur per deſperationem & infidelitatẽ 163,b
In ſpe viatorum eſt aliqua certitudo 164,a
Spes habet certitudinẽ quæ excludat deſperationem, non autem quæ omnino excludat timorem ibid.b
Spes poteſt eſſe tam certa vt excludat timorem 165,b
Spes non impeditur euidenti cognitione ibid.
Quando obliget præceptum ſpei 172,a

Spiritus.

Spiritus apparentes quomodo diſcernendi an mali ſint an boni 772,a
Vnde colligatur quòd ſit dæmon ibid.

Spiritus ſanctus.

Spiritus ſanctus non eſt charitas qua nos Deum diligimus 176,b

Spiritualis.

Spiritualis quomodo omnia iudicet 500,b

Sponſio.

Sponſio de rei alicuius veritate licita eſt 336,a

Spurius.

Non tenetur credere matri dicenti ipſum eſſe ſpurium 373,b
An ſpurio ſuadendũ vt Monaſteriũ ingrediatur ibi.
Spurij non ſuccedunt ex teſtamento vel ab inteſtato, ſed ſola accipiunt alimenta 328,a

Stuprum.

Stuprum variè accipitur 367,b
Non addit nouam ſpeciem fornicationi 368,a
Niſi vis inferatur 369,a
Diſtinguitur à raptu 368,b

Stuprator.

Tenetur ſupplere dotem 369,a
In violentum ſtupratorẽ pœna capitis ſtatuta 369,b
Tenetur in conſcientia ad damna quæ intulit, & ad ſatisfactionem pro iniuria ibid.
Qui falſis promiſsis aut fraude induxit, tenetur ac ſi vim intuliſſet 379,a
Item ſi minis, aut precibus importunis ibid.b
Qui promiſsis nuptiis induxit, tenetur deceptam ducere 370,b
Etiã ſi adſtrictus voto ſimplici continentiæ 371,a
Quibuſdam caſibus non tenetur 370,b
Stuprator excuſatur à reſtitutione ſi corrupta æquè benè nupſerit ac ſi virgo fuiſſet 371,b

Suadere.

Suadens furtum, tenetur ad reſtitutionem 385
Suadens minus furtum ad auertendum maius, quomodo excuſetur 387,a
Suadẽs furi vt nõ reſtituat, quomodo teneatur 387,b
Quomodo malus ſuaſor teneatur perſuaſo ibid.

Subditus.

Subditus quis poteſt eſſe Iudici quatuor modis 501,a

Subſtantia.

Subſtantia nomen variè accipitur 110,a

Subſtitutio.

Subſtitutio quid ſit 335,b
Subſtitutionis ſex ſpecies ibid.

Succubus.

Dæmon aliquando fit ſuccubus 784,b
Ex ſuccubo non poteſt generari proles 787,b
Remedium contra ſuccubos. 788,a

Superſtitio.

Vnde dicta 741,a
Quid ſit ſuperſtitio propriè ibid.b.& ſeq.
Datur quædam ſuperſtitio interna 742,b
Diuiditur ſuperſtitio in peccantem in eo qui colitur aſſumendo, & peccantem in cultu aſſumpto ibid.a
Omnis ſuperſtitio eſt cultus ſuperfluus 743,b
Qualis ſit ſuperſtitio in abuſu cærimoniarum ſacrarum 744,b
Quinam gradus grauitatis in ſuperſtitione 745,a
Quomodo admittatur ſuperſtitio in cultu veri Dei 743,a. & ſeqq.

Suſpicio.

Suſpicio ex peccato oritur, eſtque peccatum 497,a

Suſurratio.

Suſurratio quid ſit 538,a

Teſtamentum.

TESTAMENTVM quid ſit 324,a
Diuiditur in ſcriptum & nuncupatum ibid.b
Non poſſunt teſtari impuberes ibid.
Furioſi aut mente capti 325,a
Surdi qui ſimul muti ſunt ibid.
Niſi ad pias cauſſas ibid.
Itẽ Prodigi, Serui, Filij fam. & Religioſi 325,a.b
Damnatus ad mortem 327,a
Publicus vſurarius ibid.
Infamis ob libellum famoſum ibid.
Beneficiati quomodo de fructibus Beneficiorum teſtari poſſint 326,a.b
Nouitius teſtari poteſt 325,b
Eremita teſtari poteſt 326,a
Heredes inſtitui non poſſunt hoſtium ciuitates 327
Profeſſi Ordinis Minorum ibid.
Hæretici & apoſtatæ ibid.
Filius naturalis poteſt inſtitui heres, quando non ſunt legitimi aſcendentes vel deſcendentes 328,a
Teſtes in teſtamento requiſiti 328,b
Teſtamenta minùs ſolemnia ſunt rata in conſcientia 329,a. 331,a.b
Teſtamentum coram Parocho & duobus teſtibus factum, validum eſt 330,a
Femina teſtis eſſe non poteſt 330,b
Duo teſtes ſine Parocho non ſufficiant 331,a
Irritũ eſt teſtamentum non plenè voluntarium ibid.
Captatorium ibid.
Item in quo non inſtituitur heres 331,a
Irritum etiam eſt, ſi imperfectum relinquit ibid.
Inofficioſum ibid.b
Heres quibus de cauſſis amittat hereditatem ibid.
Quando exheredari poſſit 333,a
Teſtamentum ſemper eſt reuocabile ibid.b
Etiam ab eo qui à morte reſurgeret ibid.
Appoſitum teſtamento iuramentum reddit irreuocabile; ſi reuocetur, rata erit reuocatio, quamuis periura 334,a
Epiſcopus quomodo ſe poſſit immiſcere teſtamentis ibid.
Quando opus pium impleri non poteſt, poteſt Epiſcopus aliud ſubſtituere 334,a
Si poſſit impleri, ſolus Papa commutat 334,b
Ab inteſtato ſuccedunt deſcendentes ibid.
His deficientibus aſcendentes 335,a
Deinde fratres, & eorum filij ibid.
Quid Falcidia & Trebellanica 335,b

Teſtis.

Quinã in iudiciis teſtes eſſe non poſſint 524,b.& ſeq.
Iure naturæ duo teſtes ſufficiunt ad probationẽ 525,b
Quando Iure ciuili plures requirantur 526,a
Legitimè requiſitus tenetur eſſe teſtis ibid.b
Quidam non tenentur teſtificari, etiam vbi alij tenerentur ibid.

Digitized by

Teſtis an poſſit reuelare ſecretum 527,a.b
Qui falſo teſtimonio ſciens damnum dedit, tenetur ad reſtitutionem 528,a
Item qui legitimè interrogatus innocentem non liberat ibid.
Quid ſi occultum crimen detexerit 528,b
Qui nondum interrogatus fugit, non tenetur ad reſtitutionem, quamuis peccet ibid.a

Theſaurus.

Theſaurus inuentus ad quem pertineat 301,a

Timoris donum.

Timor eſt effectus fidei 128,a
Deus poteſt timeri 166,a
Quid ſit timor ibid.
Diuiditur in filialem, initialem, ſeruilem, & mundanum 166,b
Timor mundanus ſemper eſt malus ibid.
Timor ſeruilis non eſt malus ſecundùm ſubſtantiam ibid.
Timor gehennæ non eſt malus 167,a
Timor ſeruilis & filialis ſpecie differunt ibid.
Timor quatenus eſt ſeruilis, non manet cum charitate ibid b
Quomodo timor ſit initium ſapientiæ 168
Timor initialis eſt imperfectus quidam timor filialis 168,b
Timor eſt donum Spiritus ſancti ibid.
Timor filialis augetur cum charitate, ſeruilis minuitur 169,a
Timor ſeruilis non manet in patria ibid.
Dono timoris reſpondet paupertas ſpiritus quæ eſt beatitudo ibid.b

Titulus.

Titulus quid ſit 285,b
Titulus verus & præſumptus ibid.

Tobias.

Quomodo per cor piſcis dæmonium fugauerit 802,a

Tortura.

Quibus caſibus non ſit adhibenda tortura, & quæ indicia ad eam requirantur 517,a.b
Quando quis ſæpius poſſit torqueri, & quænam circa torturam cauenda 518,a.b

Traditio.

Traditio quid ſit 80,a
Traditiones diuiduntur in diuinas & Apoſtolicas 81,a
Dantur traditiones diuinæ ibid.
Quomodo diſcernenda traditio Diuina aut Apoſtolica 82,b
Traditio diuina eſt eiuſdem auctoritatis cum Scriptura 83,a

Trebellanica.

Trebellanica quid 335,b

Tributum.

Tributum quid ſit 482,a
Conditiones iuſti tributi ibid.b
Quinam habeant poteſtatem imponendi tributa 483,a.& ſeqq.
Præſcriptione poteſt quis habere poteſtatem indicendi tributa 483,b
Quænam legitimæ cauſſæ indicendi tributum 484,a.b
Quando certa eſt iniuſtitia cauſſæ licitè, quiuis tributum fraudare poteſt ſi abſit ſcandalum 485,a
Quid ſi iuſtitia cauſſæ ſit dubia ibid.
Quænam proportio ſeruanda in eos qui contribuunt ibid.b
Tributa ſuper eſculentis & poculentis licita ſunt ibid.& ſeq.
Clerici exempti ſunt à tributis 486,a
Et quo Iure exempti ſint 487,b & ſeq.
Quænam per Eccleſias & Eccleſiaſticas perſonas intelligantur, quando à tributis eximuntur 488,b. & ſeq.
Quænam bona Eccleſiæ vel Eccleſiaſticorum ſint exempta à tributis 489,b
Exigentes tributa ab Eccleſijs vel Eccleſiaſticis, excommunicantur 491,a
Clerici ſponte tributum ſoluentes peccant ibid.b
Quibus caſibus liceat tributum exigere ab Eccleſia vel Eccleſiaſticis ibid. & ſeq.
Super quibus non debeant impuni tributa 492
Defraudantes iuſta tributa peccant 493,a
An tributa ſoluenda antequam exigantur 494,a
Pœnitentes à Confeſſarijs vrgendi ad reſtitutionem fraudati tributi ibid.
Creditor Principis an poſſit fraudando vectigal ſibi compenſare ibid.b

Tyrannus.

Tyrannus dupliciter quis dici poteſt 503,a
An peccet vſurpato iudicio quoties Ius dicit ibid.
Tyrannus eſt quis per abuſum poteſtatis, vel per vſurpatam poteſtatem 343,b
Tyrannus per abuſum poteſtatis occidi non poteſt 344,a
Secùs de tyrãno per vſurpatam poteſtatem ibid.b

Vectigal.

VECTIGAL *propriè quid ſit* 482,a
vide Tributum.

Venatio, Venator.

Venator tenetur ad damna agris illata 298,b
Venatio poteſt prohiberi à Principe 299,b
Venator an teneatur reſtituere feram captam contra legitimam prohibitionem 300,a

Venæ metallicæ.

Vena metallica cuius ſint, Principis, domini fundi, an inuentoris 300,b

Venditio.

Vendere rem pluris quàm valeat, an licitum 416,a
Ex eo quòd res venditori valdè chara ſit, non licet 417,b
Quando tempore ſolutionis res pluris valebit, poteſt pluris vendi quàm nunc valeat 418,a
Peregrino emptori regulariter non licet plus vendere quàm ciui ibid b
Quomodo liceat pluris vendere illis qui minutim emunt ibid.
Vendere pretio currenti, quamuis ſcias breui minuendum, licitum eſt ibid.
Quomodo liceat pluris diuendere quàm emeris 419,b.& ſeqq.
Venditor tenetur indicare vitium mercis occultum ex quo ei damnum euenire poſſet 424,b
Qui ex ignorantia rem vendiderit cum defectu, cum ubi reſciuerit, tenetur ſarcire ibid.
Quando vitia mercis ſunt manifeſta & emptor ſuo iudicio fidit, an teneatur venditor illud indicare 425,a
Vendere creditò vltra iuſtum quomodo liceat vel non liceat 429,a
Quomodo liceat numerato pretio redimere minoris, quod pluris creditò vendidiſti 430,b
Res vendita cui pereat 431,a
Res duobus vendita priori emptori tradenda ibid.b

Res

Digitized by Google

Res vendita fructificat emptori, exceptis certis caſibus 431,b & ſeqq.
Vendere cum pacto redimendi eodem reddito pretio licet 433,a
Venditor tenetur emptori de euictione ibid.b
Caſibus quibuſdam exceptis 434,a
An liceat vendere officia ſæcularia 566,b.& ſeq.
Quomodo liceat infidelibus vendere ea quæ abutentur in cultu ſuæ infidelitatis 142,a

Veſtes.

An liceat Chriſtiano uti veſtibus infidelium 108,b. 109,a
Poſſet ex cauſſa Chriſtianus deponere veſtem Chriſtianis propriam 109,a

Vidua.

Vidua non poteſt retinere fructus pignoris pro dote aſſignati 450,b

Virtus.

Nulla virtus poteſt eſſe perfecta ſine charitate 180,a

Virtus Theologica.

Quid ſit virtus Theologica 159,b
Quomodo verſetur circa Deum 160,a
Quænam ſit dignior inter virtutes Theologicas 161,a
Virtutes Theologicæ ſunt perfectiores donis Spiritus ſancti 130,b
Inter virtutes Theologicas charitas maior eſt 179,b

Viſio.

Quid ſit 757,a
An ſit perfectior reuelatione 759,a

Votum.

Quid ſit 668,a
Propoſitum non ſufficit ad votum, quamuis ad illud requiratur ibid.
Votum mentale obligat; ſecùs de indeliberato 669,b
Quid dicendum de votis puerorum, in quibus dubitatur an fuerit ſufficiens vſus rationis ibid.
Dubitans an deliberatè voueat, tenetur 670,a
Votum debet eſſe ſpontaneum, non extortum vi, metu, fraude ibid.b
Nec importunis precibus, nec per errorem emiſſum 671,a
Votum quomodo ſit actus Religionis ibid.b
Vota ſiunt Deo 672,a
Quinque modis vota Sanctis fieri poſſunt ibid.b
Voti materia non ſunt mala, nec indifferentia, aut neceſſaria, ſed melius bonum 673,b
Opus præceptum eſt materia voti ibid.& ſeq.
Votum de implendo omnia præcepta non obligat, neque de vitando omni veniali peccato: ſecùs de vitando omni mortali 674,b
In Baptiſmo non ſit votum 675,a
Sola præcepta non ſunt materia voti 676,a
Votum matrimonij quando ratum ſit ibid.b
Et quando irritum 677,b
Votum de ducenda fornicaria validum eſt ibid.
Votum de ludo, non valet 678,a
Votum rei malæ malum eſt ibid.
Vouens peccatum veniale, venialiter peccat 679,a
Votum Iephte an licitum fuerit ibid.
An obliget votum rei bonæ in malum finem 679,a
Vouens oppoſita conſiliorum, peccat ibid.b
Votum de non petenda diſpenſatione voti aut iuramenti, an validum ſit ibid.
Res indifferens non eſt materia voti, ſed votum pro obtinenda re indifferenti validum eſt 680,a
Votum ſe non defendendi validum eſt ibid.
Diuiditur votũ in perſonale, reale, & mixtum ibid.b
Item in conditionatum & abſolutum ibid.
In ſimplex & ſolemne ibid.
In quo conſiſtat ſolemnitas voti, variæ ſententiæ ibid.& ſeqq.
Votum ſolemne non eſt indiſpenſabile 682,a
Per votum ſolemne matrimonium dirimi Iure naturali, probabile eſt, ſed probabilius quòd Eccleſiaſtico tantùm 683,a
A temporibus Apoſtolorum votum ſolemne fuit impedimentum dirimens ibid.b.& ſeq.
Vota non obligare hæreticorum error eſt 685,a
Arctiſſimè obligare tenent Catholici ibid.b
Votum magis obligat quam iuramentum 737,a
Non omnis fractio voti eſt mortalis 686,a
Excuſat materiæ leuitas ibid.
Quomodo votum emiſſum ſine determinatione circumſtantiarum ſit exoluendum ibid.b
Temerè vouens quomodo obligetur 687,a
Quomodo teneatur ille cuius votum ſit impoſſibile ibid.
Quomodo voto caſtitatis obſtrictus poſſit matrimonium conſummare ibid. b
Qui habet votum Religionis, peccat conſummando matrimonium ibid.
Morbo impeditus quò minùs expleat votum, quomodo excuſetur 688,a
Quid faciet qui vouit Religionem, ſi non recipiatur ibid.b
Ad quid teneatur amiſſa virginitate, qui eam vouerat ibid.
De eo qui non vouiſſet ſi difficultatem præuidiſſet 689,a
Votum conditionale duplex, pœnale, & non pœnale ibid.
Votum conditionale obligat impleta conditione ibid.
Aliquando etiam ea non impleta ibid.b
Et aliquando impleta conditione non obligat ibid.
An obliget votum cuius cauſſa ceſſat 690,a
Quouſque obliget votum non nubendi ibid b
Voto ſatisfacere potes, etiamſi non cogites de eo 691,a
Quomodo quis per alium votum ſuum perſoluere teneatur quando per ſe non poteſt ibid.b
An quis poſſit per Iudicem cogi ad impletionem voti ſimplicis ibid.b
Votũ merè perſonale vnius, alterũ non obligat 692,a
Voto reali teſtatoris heres obligatur ibid.b
An per alium poſſit quis vouere 693,a
Votum reale non parit actionem realem ibid.
Quomodo votum communitatis obliget ſucceſſores ibid.b
Vouere non eſt præcepti ibid.
Vouere ſemper fuit licitum & laudabile 694,a
Vouere conſultum eſt ibid.b
Qualem neceſſitatem inducat votum ibid.
Diſcrimen inter votum & iuramentum 695,b
Septem hominum genera non poſſunt vouere ibid.
Religioſi an ſine conſenſu Superioris validè voueant 696,a
Nullum votum Religioſi eſt validum contradicente Prælato niſi de tranſitu ad arctiorem Religionem ibid.b
An Prælatus poſſit in eo diſpenſare ibid.a
Nouitiorum vota non irritat Prælatus ibid.
Prælatus poteſt irritare vota Profeſſi ante profeſſionem emiſſa 697,a
Coniunx vouens caſtitatem poteſt reddere debitum, non

Digitized by Google

non autem petere 697,b
Etiamſi votum à coniuge approbetur, non poteſt debitum negare 698,a
Quomodo vnus coniunx irritet vota alterius ibid.b. & ſeq.
Maritus irritare poteſt omnia vota vxoris, excepto caſtitatis 699,a
Quænam vota in tempus ſoluti matrimonij aut ante matrimonium emiſſa irritare poſſit ibid.
Si vir conſenſerit, validè ſed illicitè irritabit votum, ſi cauſſa non ſubſit ibid.b
Quænam vota mariti irritet vxor 700,a
Quænam vota Epiſcopi ſint irrita ibid.
Clericorum ſæcularium ibid.
Seruorum, filiorum familias ibid.b
Puerorum 701,b
Quæ ætas requiratur in vouente ibid a
Differentia inter votum puberis & impuberis ibid.
Mater an poſſit irritare vota filij ibid.
Irritatio voti an requirat cauſſam ibid.b
Differentia inter voti irritationem & diſpenſationem ibid.
Vota ſemel irritata non conualeſcunt 702,a
Poteſtas irritandi vota non eſt ſpiritalis ibid.
In voto ſolemni continentiæ poteſt Pontifex diſpenſare 703,b
Votum continentiæ ordinibus ſacris annexum eſt, & quomodo differat à profeſſione Religionis 704,a
Votum paupertatis facit Religioſum incapacem dominij 290,a

Voti diſpenſatio.

In diſpenſatione voti ſolemnis caſtitatis non ſufficit cauſſa priuata, ſed requiritur publica 704,b
Quænam vota reſeruata Pontifici 708,a,b
An ſolus Pontifex diſpenſet in votis perpetuis ibid b
Quando Epiſcopus poſſit diſpenſare in votis reſeruatis 709,a
Cuius ſit vota commutare 711,a,b
Votum reſeruatum commutatum in non reſeruatum diſpenſat vel commutat Epiſcopus 712,a
Omnia vota commutari poſſunt in Religionis ingreſſum 714,a

Vſura, Vſurarius.

Variæ ſignificationes Vſuræ 435,a
Quid ſit ibid a,b
Vſura mentalis & realis ibid.
Vſura aperta & palliata ibid.
Vſura prohibita Iure diuino, Canonico, & naturali 436,a.b
Vſura mentalis tribus modis admittitur 442,b
Quomodo vſura mentalis obliget ad reſtitutionem ibid.
An ſit vſura, exigere pœnam conuentionalem à mutuatario 453,b
Vſurarius non acquirit dominium vſurarum 455,b
Quomodo liceat ab vſurarijs aliquid accipere 457,a
Vſurarij heredes ad quid teneantur 458,b
Cooperatores vſurarij quinam teneantur 459,a
Ponens pecuniam apud vſurarium, quando non peccet ibid.b
Quinam famuli vſurariorum teneantur de vſuris ibid.
Notarius vſurarij inſtrumenti quomodo peccet 460,a
Vſurarij quomodo à Magiſtratu tolerari, admitti & inuitari poſſint 461,a
Compellentes ſoluere vſuras, tenentur ad reſtitutionem ibid.
Elocans vſurario domum, quomodo teneatur ibid.b
Confeſſarius vſurarij non iniungens ei reſtitutionem quomodo peccet ibid.
Vſurarius publicus teſtari non poteſt 327,a
Vſurarij manifeſti qui dicantur 462,a
Pœna iiſdem conſtituta ibid.
Vſurarium ſepeliens, ſuſpenditur ab officio ibid.b
Quomodo liceat accipere mutuum ad vſuram 462,b

Vſus.

Vſus ſecundarius pecuniæ vendi poteſt 443,b
Vſus quid 284,a
Vſus profanus 295,a

Vſusfructus.

Vſusfructus quid 283,b
Vſusfructus quibus modis extinguatur ibid.

Vxor.

Quomodo poſſit dare eleemoſynam 230,b
Vxor quarum rerum habeat dominium 289,a
Quomodo ſuccedat ab inteſtato 335,a
Quænam vota mariti irritet 700,a

FINIS.

A P-

Digitized by Google

APPROBATIO.

POST Theologicarum Virtutum Tractatum, nihil iſto vtilius, vt in quo de Iuſtitia ac Religione, optima methodo, breuiter ac neruosè diſſeritur; vnde cuique haurire liceat ſcientiam ſalutis ad ſeruiendum Deo in ſanctitate & Iuſtitia coram ipſo omnibus diebus vitæ ſuæ.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apoſtolicus & Archiducalis librorum Cenſor.

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLAE CLARAE EVGENIAE Archiducum Auſtriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſsimorum Belgicæ Principum, Priuilegio cautum eſt, ne quis IOANNIS MALDERI *Epiſcopi Antuerpienſis, S. Theologiæ in Academia Louanienſi quondam Profeſſoris, De Virtutibus Theologicis & Iuſtitia & Religione Commentarios*, præter Balthaſaris & Ioannis Moretorum fratrum voluntatem, vllo modo imprimat, aut alibi impreſſos in Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum & alia graui pœna mulctabitur, vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ XXIX. Nouembris, M. DC. XIII.

Signat.

Boudewijns.

Digitized by Google

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD BALTHASAREM ET IOANNEM
MORETOS FRATRES.
M. DC. XVI.

Seminarij. S. Pauli.
Carmel. Diſcal. Romę

Digitized by Googl

LABORE ET CONSTANTIA

Digitized by Google

Digitized by Google

5-2

Digitized by Google

Digitized by Google